

57

ANCTI
ONAVENTIS
OCTUBR

UNIVERSIDAD DE EXTREMADURA
TS-43333

614450914
25508414

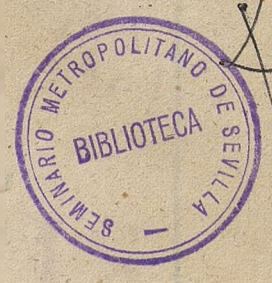

TS-4333

EN-Buen. 1 (2)

N.º 2378

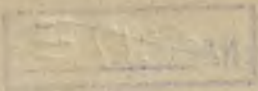
2378

EX ORDINE MINORVM
S. CARMINI
EPISCOPI ALBANE NSIS
OPERA
TOMVS SECVNDVS
QVO EXPOSITIONES IN TESTAM

Impressit Petrus Boreas, J. A. R. A.
in Petri Boreas
M. DC. LXXV.

1-19-2

SANCTI
BONAVENTURÆ
 EX ORDINE MINORVM,
S. R. E. CARDINALIS,
 EPISCOPI ALBANENSIS
 EXIMII ECCLESIE DOCTORIS,
 OPERVM
TOMVS SECVNDVS.

*QVO EXPOSITIONES IN TESTAMENTVM
 nouum, continentur.*

*NVNC PRIMVM IN GALLIA, POST CORRECTISSIMAS
 Romanam Vaticanam, & Germanicam editiones impressus.*

LVGDVNI,
 Sumptib. PHIL. BORDE, LAVR. ARNAVD,
 ET PETRI BORDE.

M. DC. LXVIII.
CVM PRIVILEGIO REGIS.

ARGUMENTVM
EXPOSITIONIS POSTILLARIS
SANCTI BONAVENTURÆ
in Euangelium B. Lucae.

SANCTI Bonauenturae, eximij Ecclesiae Doctoris eruditio singularis, admirandaque doctrina cum ex scholasticis multis lucubrationibus, tum ex luculentis expositionibus perspicui facile potest, quas plurimas in vetus, & nouum Testamentum, docte, egrigieque scripsit. Quos autem veteris Testamenti sacros libros exposuerit, eo superiori tomo demonstrauimus: hoc autem altero tomo complexi sumus expositiones in nouum, nimirum in Euangelium S. Lucae, & S. Ioannis: scripsisse etiam dicitur in S. Mattheum & S. Marcum, in omnes B. Pauli epistolas, ac praeterea in epistolas Canonicas & in Apocalypsim: sed ea tanti Doctoris ingenij monumenta ad hanc usque diem extare non comperimus: nec vero ab eo relictâ fuisse ex eorum litteris animaduertimus, qui illius expositiones certo indice sigillatim notarunt quam diligentissime. Expositiones autem in Apocalypsim nemo e veteribus scriptoribus ei adscribit, si qua autem eius nomini hodie ascribuntur, id nulla probabilis coniectura, nullaque certi argumenti ratio demonstrat, ut a doctissimis viris, qui aliorum scripta accurate perpendunt, sapienter iudicatum est. Dicemus igitur iam de expositione in S. Lucam, quam eius esse non solum Tribemius ostendit, sed plane demonstrat exemplar vetus Vaticanum, itemque exemplaria quatuor, in Belgio diligenter asseruata: quorum vnum est Gandauenae, alterum Bruxellense, tertium Traiectinum, quartum Louanenae: cum quibus omnibus olim à F. Matthia Dordracensi, fratrum Minorum Germaniae inferioris Ministro prouinciati olim collata quâ diligentissime hac expositio, ann. M. D. XXXIX. typis Antuerpiensibus concinne impressa, Paulo III. Pont. Max. prodit in lucem. Ex Antuerpiensis editionis, apte recteque emendatae exemplari sumpsimus exemplum ad editionem Vaticanam hanc, quae melior multis partibus reddita est exemplaribus quoque aliis. Editio praeterea Veneta, etsi typographorum indiligentia errorum quibusdam notis, & mendis aspersa est, vsui etiam nobis fuit propter conferendi rationem ad hanc ipsam emendationem Vaticanam, in qua splendor elucet non minus doctrinae tanti Doctoris: cui in primis lumen maximum omni ex parte asferre impensius curauit Sixtus Quintus Pontifex sanctissimus, idemque eruditissimus. Huic porro expositioni summi viri & sanctimoniae & doctrinae opinione praestantes tantum tribuerunt, ut cum aliquid de Euangelio S. Lucae dicturi essent, vnum sanctum Bonauenturam ceteris illius Euangelij interpretibus anteponebant: nimirum cum ad eius expositionem optimus Bonauenturae interpretes, omnes industriae ingenijque sui neruos intenderit, sancta quadam emulatione incensus. Nam Urbanus Quartus Pontifex, S. Thoma Aquinati maxime auctor fuit, ut ex omnibus Patrum tum Latinorum, tum Graecorum commentariis in quatuor sanctos Euangelistas catenam contexeret: cui etiam interpretem Graecum adiunxit, ut nihil ad perfectam expositionis cumulum deesset, si graeca desiderarentur. Id negotij sancto Thoma à Pontifice datum, cum hic noster accepisset, quo tempore Parisiis Theologiae interpretanda publico munereungebatur, sancta emulationis zelo ductus, quidquid temporis à publico eo interpretandi munere vacuum habuit, id omne ad scholasticas expositiones Euangelij S. Lucae transmisit. Qua in expositione eam laudem tulit, quae vni tantum huic scholastico Theologo tributa est, alij praeterea nemini, nimirum quod is scripturam scriptura exponat, sacrarumque sententiarum ubertate, si quem locum exponit, ita tractat, ut earum copias nihil uberius, nihil doctrina eruditius, nihil vitâ institutis ad disciplinam accommodatius, ad expositionem vero nihil dilucidius dici possit, cum omnia etiam, quae ad artium liberalium scientiam, ceterarumque rerum cognitionem pertinent, ita apposite ad interpretationem adhibeat, ut cuncta sapere videatur: siquidem cum vsu venit, non modo philosophorum, tum Aristotelica, tum Platonica disciplinae decreta, eaque difficillima explicat, sed Rhetorum etiam praecepta, Oratorum sententias, atque adeo historiae Romanae annales tractat eo uberius, quo illustriores sensus asferre se posse videt ad sacrarum litterarum explicationem. Est in Euangelium sancti Lucae catena Graecorum Patrum praeclare contexta, Leontiusque item Graecus auctor, omnium iudicio videtur ipsius sancti Euangelistae interpretes non indifertus: Titus autem Bostorum Episcopus, ad eiusdem Euangelistae expositionem Graecam quamplurima adiumenta attulit. Ac praeterea sunt in Latinis alij non pauci: in quibus S. Bonauenturae doctrina sua exquisitissima opes ad eiusdem Euangelistae declarationem tantas attulit, quantas quisque maximas legendo percipiet, benignitate sanctissimi Patris nostri Sixti Quinti, sapientissimi Pontificis: qui tanti Doctoris monumenta Ecclesiae Dei in omnes partes utilia, cum antea situ, & squalore iam diu obsita, tenebricosis etiam locis occulta laterent, impensè curauit e tenebris in lucem emitti ad perpetuum eumque maximum reip. Christianae splendorem, salutaremque omnium utilitates.

ELENCHVS EXPOSITIONVM

TOMI II.

Expositio in cap. VI. S. Matthæi de oratione Dominica.
Expositio in Euangelium S. Lucæ
Expositio Postill. in S. Ioannem
Collationes in eundem

SANCTI

S. BONAVENTURÆ
ORDINIS MINORVM,
S.R.E. CARDINALIS, EPISCOPI
Albanensis, Eximij Ecclesiæ Doctoris,

Expositio in Caput VI. Euangelij S. Matthæi.

DE ORATIONE DOMINICA.

PATER noster, &c.] Oratio A hæc priuilegiata est in trib. nempe in dignitate, quia a Christo composita: in breuitate, vt citius sciatur, melius retineatur, & frequentius dicatur: in fœcunditate, quia omnes petitiones continet, & vtriusq; vitæ necessaria cõplectitur. Pater noster diuiditur in exordium,

cum dicitur. *Pater noster*: in tractatum, cum dicitur: *Sanctificetur nomen tuum, &c.* vltimo in conclusionem, cum dicitur: *Si enim dimiseritis.* Sed hæc cõclusio non est de integritate orationis. In exordio datur petenti fiducia, cum dicitur: *Pater noster*, non Domine. Domino seruitur timore, patri vero amore, teste Malachia, qui ait. Filius honorat patrem suum, & seruus Dominum suum timebit. Si ergo pater ego sum, vbi honor meus? & si Dominus ego sum, vbi est timor meus? In tractatu ponuntur omnia nobis necessaria: & in conclusione infertur necessaria ex præmissis consequentia. Deus dicitur Pater noster generaliter omnium per creationem, iuxta illud: Numquid non ipse est pater tuus, qui possedit, & fecit, & creauit te? Fecit in corpore, creauit in anima, & possedit in vtroque; Specialiter iustorum per adoptionem, dicente Domino: Estote perfecti, sicut & pater vester cœlestis perfectus est. Et in Luca: Si ergo vos cum sitis mali, &c. Singulariter Christi, per æternam generationem, iuxta illud: Non solum soluebat sabbatum, sed & patrem suum dicebat Deum. Et in Matthæo: Neque patrem quis nouit nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. Pater est primo modo per impressam imaginem: secundo modo per appositam gratiæ similitudinem: & tertio modo per æternam originem. *Qui es in cœlis*, id est in Angelis. Vel, *in cœlis*, id est in Sanctis. Sancti enim dicuntur cœli quadrupliciter, scilicet propter vitæ sublimitatem, dicente Paulo: Nostra conuersatio in cœlis est: propter bonorum operum claritatem, ipso Apostolo dicente: Inter quos lucetis, sicut luminaria in mundo, verbum vitæ continent. Et in Matthæo: Luceat lux vestra coram hominibus, &c. Propter propositi firmitatem, dicente Psalmista: Verbo Domini cœli firmati sunt. Et denique propter Deum in eis quiescentem per gratiam, iuxta illud: Cœlum mihi sedes est. Et in Psalmo: Dominus in cœlo parauit sedem suam. Dicit ergo: *Pater noster, qui es in cœlis*, id est, in spiritualibus.

vt ad spiritualem mansuetudinem, in qua habitat, festinare discamus, & cœlestia ab eo queramus. *Sanctificetur nomen tuum.* Terminato exordio, sequitur tractatus, qui diuiditur in duas partes, in prima oratur pro bonis adipiscendis, & in secunda pro malis amouendis, ibi: *Et dimitte nobis debita nostra*, &c. Primo petitur pro bonis adipiscendis. Sunt enim bona æterna quæ petuntur in præmium. *Sanctificetur nomen tuum.* Petimus quod ipsa gloria, siue perfecta notitia cõfirmetur in nobis, & hoc erit in gloria perseuerando. Sunt bona spiritualia, quæ petuntur in meritum, siue in bonum perseueratiæ: *Adueniat regnum tuum*, id est, Ecclesia, vel anima, in qua per gratiam regnas. *Adueniat*, id est, in finem perueniat. Sunt bona itidem spiritualia, quæ petuntur in bonum gratiæ. *Fiat voluntas tua*, id est, libertas nostri arbitrii societur per gratiam tuæ voluntati. Sunt denique bona temporalia, quæ petuntur in sustentationem, siue temporale subsidium: *Panem nostrum quotidianum da nobis*, &c. Secundo petitur pro amouendis malis nempe præteritis, cum dicit: *Et dimitte nobis.* Pro amouendis etiã præsentibus, cum dicit: *Sed libera nos à malo.* Demum pro amouendis malis futuris, cum dicit. *Et ne nos inducas in tentationem.* Præterita mala sunt dolenda, præsentia vitanda, & futura præcauenda. Septem sunt petitiones, scilicet: *Sanctificetur nomen tuum. Adueniat regnum tuum. Fiat voluntas tua. Panem nostrum quotidianum. Et dimitte nobis debita nostra. Et ne nos inducas. Sed libera nos à malo.* Septem sunt dona, scilicet sapientia, intellectus, consiliu, fortitudo, scientia, pietas, & timor. Septem etiam sunt beatitudines nempe regnum cœlorum, possessio terræ, cõsolatio, saturitas, misericordiæ cõsequutio, visio Dei, & filiatio Dei. Septem virtutes sunt contra septem vitia, videlicet paupertas spiritus contra superbiam, siue inanem gloriam: mansuetudo, contra iram: iustus, contra inuidiam: sitis iustitiæ, contra acediam: misericordia, contra auaritiam: munditia cordis, contra gulam: denique pax, contra luxuriam. Homo ergo ægrotus: Deus, medicus: vitia, languores: petitiones, plânctus: dona, antidota: virtutes, sanitates: beatitudines, felicitates & gaudia. Petitionibus, dona, donis virtutes, virtutibus, beatitudines obiciuntur, & vitia excluduntur. *Sanctificetur nomen tuum.* Petitio, Sanctificatio, donum sapientia, virtus pax, beatitudo filiatio Dei & vitium, contra quod, luxuria. *Sanctificetur nomen tuum.* Nomen Dei inuenimus in scriptura tripliciter, scilicet terribile, iuxta illud Deuteronom. Nisi timueritis nomen eius gloriosum, & terribile, hoc est, Dominum Deum tuum, augebit Dominus

Orationis Dominica diuisio.

Mal. 1. b

Deus quomodo Pater noster. Deut. 32. a

Matth. 5. g Luc. 11. b Ioan. 5. c

Matth. 11. d

Sancti dicuntur cœli. Phil. 3. d Philip. 2. b

Matt. 5. b Psalm. 32. a

Isa. 66. a Psalm. 102. a

Septem petuntur in oratione Dominica. Dona septem. Beatitudines septem. Virtutes septem.

Dei nomen Deut. 28 f

Psal. 8. a

Psal. 112. a

Psal. 37. a

Regnū Dei. Matt. 13. f

Luc. 16. d

Matt. 13. f

Osee. 4. c

Voluntas Dei.

Psal. 113. b
1. Theff. 4. a

Ioan. 6. c

Misericordia avaritiā perimit. Matth. 5. a

4. Reg. 4. b

Panis triplex. Gen. 3. d
1. Cor. 11. d

Ioan. 6. c
Hieron. in Matth. c. 6. tom. 6.
Aug. lib. 2. de sermon. Dom. in mont. c. 12. in fin. tom. 4.

Luc. 11. a

plagas tuas. Admirabile, teste Dauid, qui ait : Domine Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in vniuersa terra, &c. Laudabile, ipso etiā Dauid alibi dicente : A solis ortu vsq; ad occasum laudabile nomen Domini, &c. Est ergo nomen Dei terribile, quantum ad potentiam, quæ attribuitur Patri: est admirabile, quantum ad sapientiam, quæ attribuitur Filio: est deniq; laudabile, quantum ad bonitatem, quæ attribuitur Spiritui sancto. Sanctificatur ergo, id est, in nobis firmatur, nomen tuum terribile, in cognitione summæ potestatis: admirabile in cognitione primæ veritatis: & laudabile in cognitione summæ bonitatis. Dicit ergo: *Sanctificetur nomen tuum*, quasi diceret, da nobis spiritum sapiētiæ, id est, iucunditatem internam, vt gustemus, quam suauis es: & hoc generet in nobis pacē, & hoc contra luxuriā, quia dicit Propheta : Non est pax ossibus meis, à facie peccatorū meorum. *Adueniat regnum tuum*. Petitio aduentus regni: donum, intellectus: virtus, munditia cordis: beatitudo, visio Dei: & vitium, contra quod, gula. *Adueniat regnum tuum*. Regnum Dei dicitur militas Ecclesia, vt habetur in Matthæo. Mittet filius hominis Angelos suos, & colligēt de regno eius omnia scādala. Dicitur etiā Regnum Dei, doctrina Euangelica, dicēte Luca. Lex & Prophetę vsq; ad Ioannē: & ex eo regnum Dei Euangelizatur, & omnis in illud vim facit. Dicitur deniq; regnum Dei beatitudo æterna, dicēte, vbi supra, Matthæo: Fulgebūt iusti sicut sol in regno patris eorū. De hoc præcipue accipitur quod hic dicitur, licet nō incongrue de aliis accipi possit. Dicit ergo: *Adueniat regnū tuum*, quasi diceret: Da nobis spiritum intellectus, quo mūdati corde, intelligamus te in præsentī regnare per fidem, vt in futuro videamus te regnare per speciem: & hoc est contra gulam, de qua dicitur: Vinum & ebrietas auferunt cor. *Fiat voluntas tua* Petitio, voluntatem Dei fieri, donum, consilium, virtus, misericordia, beatitudo, misericordiæ consequutio, vitium, contra quod, auaritia. Voluntas Dei est ad tria, nempe ad creationem, vt dicitur, in Psalmo: Omnia quæcunq; voluit, fecit. Ad gratificationē, dicente Paulo: Hæc est voluntas Dei, sanctificatio vestra: & ad glorificationem, teste Domino, qui ait: Hęc est voluntas patris mei, qui misit me, vt omnis, qui videt Filium, & credit in eum, habeat vitā æternā. Est ergo voluntas Dei, creās, gratificans, de qua hic accipitur, & glorificans. Dicit ergo: *Fiat voluntas tua*, quasi dicat: Da nobis spiritum consilij, vt faciamus voluntatē tuam, maximè misericordiam, quæ perimit auaritiam, quatenus misericordiam consequamur: secundum illud: Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Sicut enim auaritia consistit in acquirendo, & retinendo, ita misericordia in dando & dimittendo. Quid autem prodest sapius dicere: *Fiat voluntas tua*, & nolle iuuare? Vult Deus apud te esse pauperes, vt per eos salueris, & corpore & anima. Cū enim defuerunt vasa, stetit oleū. Vos venitis voluntatē frangendo. *Panē nostrum quotidianum*. Petitio, Panem dari, donum fortitudo, virtus, esuries iustitiæ, beatitudo, saturitas, vitium, contra quod acedia. *Panem nostrū*, &c. Est panis tripliciter, scilicet, corporalis, vt dicitur in Genesi: In sudore vultus tui vesceris pane tuo. Est etiā sacramentalis, vt dicit Apostolus: Quicunq; manducauerit panē hunc, & biberit calicē Domini indigne, &c. Est quoq; panis iste æternalis iuxta illud: Ego sum panis viuus: & ille præcipue dicitur supersubstāialis. Et Hieron. inquit: Supersubstāialis panis est, qui dicit: Ego sum panis viuus: qui videlicet vniuersas superat creaturas. Licet autem sint multi panes mystici, de his tamen tribus exponunt doctores, quod hic dicitur. Vnde Augustinus: Panis quotidianus dictus, vel necessaria huius vitæ, vel sacramentū corporis Christi. Oportet ergo, vt cōiunctē omnia ista tria accipiantur, vt scilicet panē quotidianum petamus simul & necessaria corpori, & sacramentum visibile, & inuisibile verbi Dei. Vnde de his tribus potest accipi quod dicitur: Amice commoda mihi tres panes. Primus ergo panis est ad corporis sustentationem, secundus in

via ad animæ refectionem, & tertius in patria ad æternam fruitionem. Dicit ergo: *Panem nostrum supersubstāialem*, &c. quasi dicat: Da nobis spiritum fortitudinis, quia multiplici pane roborat anima, ne deficiamus in præsentī, esuriendo iustitiam per quam expellentes acediam, plena iustitia saturabimur in futuro, secundum illud: Beati, qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. *Dimitte nobis debita nostra*. Petitio, dimitti debita, donum scientia, virtus luctus beatitudo consolatio, vitium, contra quod, inuidia. *Dimitte nobis debita nostra*, est debitum offensæ. Domino attestante, qui ait: Serue nequam omne debitū dimisi tibi, quoniā rogasti me, &c. Est debitum bonæ vitæ, iuxta illud: Cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite: serui inutiles sumus: quod debuimus facere fecimus. Est etiam debitum pecuniæ, nam ait Salomon: Noli esse cum his, qui defigunt manus suas, & qui vades se offerunt pro debitis. Agitur autem hic de debito offensæ, non pecuniæ. Debitum primum, malum: secundum, bonum: & tertium indifferens. Dicit ergo: *Dimitte nobis*, &c. quasi dicat: Da nobis donum scientiam, & virtutem, luctum, quo tam nostra, quam aliena peccata cogitemus, & defleamus, vt nobis debita nostra dimittas: & ita consolationem habeamus contra inuidiam, quæ facit hominem de alieno bono tabescere, vnde versus:

Inuidus alterius macrescit rebus opimis.

Et ne nos inducas in tentationem. Petitio, Non induci in tentationem donum pietas, virtus mansuetudo, beatitudo, possessio terræ, vitium, contra quod ira. *Et ne nos inducas*. Est tentatio irritationis, sicut scriptum est: Vocauit Moyses nomen loci illius tentatio, propter iurgium filiorum Israël, & quia tentauerunt Dominum dicentes: Est ne Deus in nobis? Est tentatio probationis, nam dicit Iacobus: Beatus vir, qui suffert tentationem. Et in Tobia: Hanc tentationem ideo permittit Deus euenire illi, vt posteris daretur exemplum patientiæ eius, sicut & sancti Iob. Est etiam tentatio malæ persuasione, vt habetur in Matthæo: Accedens tentator dixit ei: Si filius Dei es, &c. Et in Paulo: Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari, supra id, quod potestis, &c. De hac tertia intelligitur præcipue quod hic dicitur. Dicit ergo: *Ei ne nos inducas*, &c. quasi dicat: Da nobis spiritum pietatis, & mansuetudinē spiritus, vt per spiritum pietatis vincamus tentationem, exercendo nos ad pietatem, & per mansuetudinē vincamus vitium, iram, non reddendo malum pro malo: vt ita beati possideamus terram viuientium, quam per spiritum pietatis, & mansuetudinem obtineamus. Vnde dicitur: Beati mites, quoniam, &c. *Sed libera nos à malo*. Petitio, liberari à malo, donum, timor, virtus paupertas spiritus, beatitudo regnum cælorum, vitium, contra quod inanis gloria. *Sed libera, &c.* Est liberatio à malo culpæ, iuxta illud Apostoli: Liberati à peccato, serui autem facti Deo. A malo miseriæ, ipso Paulo attestante, qui ait: Creatura liberabitur à seruitute corruptionis, in libertatem, &c. Est etiam liberatio à malo pœnæ æternæ, vnde dicitur: De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos. Dicit ergo: *Sed libera nos*, &c. quasi dicat: Da nobis spiritum timoris, vt per illum vincamus mala, & per virtutem paupertatis spiritus bona adipiscamur: quatenus exclusis vitiis, & contemptis terrenis, habeamus æterna, scilicet beatitudinem regni cælorum, quam lucifer & primi parentes per vitium inanis gloriæ amiserunt. *Amen*. Hieronymus ait: Scire autem debemus, apud Hebræos, in fine librorum vnum è tribus solere subnecti, vt aut Amen scribant, aut Sela aut Salom. Amen significat vere, vel fideliter: Salom significat pacem: Sela significat semper. Nota, quod dici solet, quod Amen quandoque tenetur nominaliter, vt in Apocalypsi: Hæc dicit, Amen, testis fidelis, & verus, qui est principium creaturæ Dei. Quandoque adverbialiter, vt ibi: Amen, Amen dico vobis. Quandoque verbaliter, vt hic: *Amen*, id est, omnia prædicta fiunt nobis ex tua gratia.

Matth. 5. a

Matth. 18. d

Luc. 17. c

Prov. 22. d

Horat. lib. 1. epist. epi. 2.

Tentatio multiplex. Exod. 17. c

Iac. 1. b
Tob. 2. c

Matth. 4. a
1. Cor. 10.

Matth. 5. a

Rom. 6. d

Roman. 8. d

Osee 13. d

Hieron. epist. 138. tom. 3.

Apoc. 3. c

S. BONAVENTURÆ
 S. R. E. Card. Episc. Albanensis
 Eximij Ecclesiæ Doctoris:
 IN EVANGELIUM S. LUCÆ
 Proæmium.

SPIRITVS Domini super me, eo quod vn-
 xerit me Dominus. Ad annuntiandum man-
 suetis misit me, vt mederer contritis corde, &
 predicarem captiuis indulgentiam, & clausis
 apertionem.] Considerantibus nobis ver-
 bum aliquod, quod nos introducat in Euangelium
 Beati Lucæ, nullum magis occurrit idoneum, quam
 quod ipse Beatus Lucas refert, Christum Dominum in
 suo prædicationis exordio assumpsisse verbum, scilicet
 propositum, quod scribitur à Luca, & sumptum est ex
 Isaia.

Hoc autem secundum generalem sui intellectum
 competere potest cuilibet doctori sacræ scripturæ: Se-
 cundum specialem vero, beato Lucæ Euangelistæ. Se-
 cundum singularem, ipsi Christo, qui est fons veritatis
 & gratiæ. Secundum autem quod generaliter intelli-
 gitur, insinuat duplicem personam, ad opus Euangelicæ
 doctrinæ necessariam, scilicet doctoris, & auditoris. Se-
 cundum quod specialiter, duplicem causam extrinsecam,
 scilicet efficientem, & finalem. Secundum vero
 quod singulariter, duplicem causam intrinsecam, scilicet
 materialem & formalem. His autem sex præcognitis,
 aditus ad sequentia non erit difficilis. Primum igitur
 propositum verbum, secundum intellectum sui gene-
 ralem, indicat nobis, quis & qualis debeat esse doctor
 huius scripturæ Euangelicæ, adiungens nihilominus,
 qualem debeat habere & auditorem. Doctor autem
 scripturæ Euangelicæ debet esse inunctus diuina gratia
 institutus mera obedientia, inflammatus beneuolentia
 fraterna. Inunctus debet esse primo diuina gratia, &
 hoc notatur, cum dicit: Spiritus Domini super me, eo
 quod vnixerit me Dominus. In cuius rei figuram, in
 veteri testamento inungebantur Prophetæ. Vnde dixit
 Dominus Eliæ: Elisæum filium Saphat, qui est de
 Abelmahula, vniges Prophetam pro te. Et de David
 dicitur, quod postquam inunctus est, directus est Spi-
 ritus Domini in eum ab illa die in reliquum. Ideo enim
 inungebantur, vt Spiritum Domini acciperent, per
 quem nobis diuina secreta referantur. Si ergo eodem
 spiritu exponendæ sunt scripturæ, quo conditæ sunt,
 & Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homi-
 nes, ad hoc vt quis sit doctor idoneus eorum, quæ per
 Christum sunt gesta, & per Spiritum sanctum scripta:
 necesse est, quod sit inunctus superna gratia.

Debet etiam institutus esse mera obedientia, & hoc
 notatur, cum dicit: Ad annuntiandum mansuetis misit me:
 exemplo Moysis, ad quem Dominus dixit: Veni, mittam
 te ad Pharaonem, vt educas populum meum, filios Is-
 rael de Ægypto. Dixit Moyses ad Deum: Quis ego sum,
 vt vadam ad Pharaonem, & educam filios Israël de
 Ægypto. Moyses, qui fuit legislator, & eductor filiorum
 Israël de Ægypto, signat doctorem legis diuinæ, qui
 educit populum Domini de tenebris ignorantia cul-
 pæ. Ad quod quidem officium, nemo debet accedere,
 nisi mittatur, neque quis hoc sibi procurare debet, sed
 recusare magis: quia nullus ad hoc officium se debet
 idoneum reputare. Si enim cum Domino non est locu-
 tus, indignus est: sin ei Dominus loquitur ad cor, sen-
 tit profecto se impeditioris esse, & tardioris linguæ
 cum Moysse effectum. Et ideo, si nescit e' oqui diuina my-
 steria, quæ aperuit illi Dominus, non debet presumere,
 vt ea doceat alios, nisi mera obedientia institutus.

A Tertio debet inflammatus esse fraterna beneuolen-
 tia, quod notat, cum dicit: *Vt mederer contritis corde, &
 predicarem captiuis indulgentiam, & clausis apertionem.* Et
 hoc exemplo Pauli, qui de seipso ait: Facti sumus paru-
 uuli in medio vestrum, tanquam si nutrix foueat filios
 suos: ita desiderantes vos cupide, volebamus tradere
 vobis non solum Euangelium Dei, sed etiam animas
 nostras. Sicut enim proles carnalis non potest generari
 sine amore carnali, sic nec spiritualis, sine beneuolentia
 spirituali. Vnde Gregorius: Qui charitatem erga alterum
 non habet, prædicationis officium nequaquam susci-
 pere debet. Euangelium autem Dei exponere, aut do-
 cere, est verbum diuinum prædicare: & ideo doctor debet
 inflammatus esse fraterna beneuolentia. Caterum, vt
 doctrina Euangelici doctoris suum sortiatur effectum,
 debet habere auditorem mitem, humilem, & fidelem.

B Auditor namque doctrinæ Euangelicæ debet esse mitis
 in affatu per accommodationem auditus, quod notatur
 dum dicit: *Ad annuntiandum, scilicet, mansuetis, non dis-
 colis, misit me.* Soli enim mansueti verba diuina & Euan-
 gelica rectè intelligunt. Esto mansuetus ad audiendum
 verbum Dei, vt intelligas. Et in Psalmo: Docebit mites
 vias suas. Et propterea dicitur: In mansuetudine susci-
 pite insitum verbum, quod potest saluare animas vestras.
 Doctrina etenim Euangelica docet hominem esse dis-
 cipulum Christi, qui dicit: Discite à me, quia mitis sum.
 Litigium vero & altercatio non conuenit discipulis
 Euangelicis, sed Aristotelicis. Vnde: Seruum Domini
 non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes,
 docibilem, patientem, &c. Vnde: Augustinus: Opus est
 mitescere pietate, neque contradicere diuinæ scripture,
 siue intellectæ, si aliqua vitia nostra percutit: siue non
 intellectæ, quasi nos melius sapere, meliusque percipi-
 re possimus. Sed cogitare potius, & credere, id esse me-
 lius & verius, quod ibi scriptum est, si lateat, quam id,
 quod nos per nosmetipsos sapere possemus.

Debet esse humilis in affectu per contritionem spi-
 ritus, propter quod dicit: *Vt mederer contritis corde.* Mæ-
 ror enim in corde viri, humiliabit eum, vt dicitur. Et
 talis est idoneus ad discendum. Psalmista: Bonum mihi,
 quia humiliasti me, vt discam iustificationes tuas. Et
 etiam Matthæus: Abscondisti hæc à sapientibus, &
 prudentibus, & reuelasti ea paruulis.

Debet esse postremo fidelis in assensu per captiuatio-
 nem intellectus, quod notat, cum dicit: *Et predicarem
 captiuis indulgentiam.* In captiuitatem redigentes omnem
 intellectum in obsequium Christi. Et hoc quidem fit per
 veram fidem, sine qua impossibile est documenta scri-
 pturæ Euangelicæ intelligere. Isaïas secundum aliam
 translationem: Nisi credideritis, non intelligetis. Sane si
 indiscibilibus oportet discentem credere, vt docet Ari-
 stoteles, quâto magis in diuinis: Et hæc captiuatio facit
 liberos à peccato. Fide purificans corda eorum. Et Ioan-
 nes: Dedit eis potestatem filios Dei fieri iis, qui credunt
 in nomine eius. Et sic patet, quod verbum præmissum,
 generaliter expositum, iudicat & describit duplicem
 personam, scilicet boni doctoris & auditoris. Speciali-
 ter autem intellectum, secundum quod competit beato
 Lucæ, indicatiuum est duplicis causæ extrinsecæ, scilicet
 efficiētis & finalis. Efficientis in hoc, quod dicit:
E *Spiritus Domini super me, eo quod vicerit me Dominus.* Fi-
 nalis vero, in hoc, quod sequitur: *Ad annuntiandum
 mansuetis, &c.* Causa autem efficiens exprimitur satis
 perfectè, quoniam insinuat, triplex causa efficiens.

Suprema quidem in hoc, quod dicitur: Spiritus Do-
 mini, Ipse enim est de quo Ioannes: Cum autem vene-
 rit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem verita-
 tem. Vnde ipse est, qui loquebatur per Euangelistas &
 loquutus est per B. Lucam secundum illud Matthæi:
 Non enim vos estis, qui loquimini, sed Spiritus Patris
 vestri, qui loquitur in vobis.

Causa autem efficiens infima, in hoc, quod dicit: *Super
 me, id est, super beatum Lucam, de quo dicit beatus Hiero-
 nymus, quod obiit plenus Spiritu sancto, & ideo*

Isa. 61. c
 Luc. 4. c
 Isa. 61. a

Doctor scri-
 pturæ Euan-
 gelicæ qua-
 lis.
 Isa. 61. a
 3. Reg. 19. c
 1. Reg. 16. c
 1. Pet. 1. d

Exod. 3. d
 Exod. 4. e

1. Thess. 2. b

Auditor
 Euangelici
 doctoris.

Ecl. 5. c
 Psal. 24. b
 Luc. 1. c

Matth. 11. d

1. Tit. 2. d

Aug. lib 2.
 de doct
 Christ. c. 7.
 rom. 3.

Prou. 12. d

Psal. 118. i

Matth. 11. d

2. Cor. 10. b

Isa. 7. b
 sec. lxx.
 Aristot. 1.
 Elench. c. 2.
 Act. 15. c
 Ioan. 1. b

Ioan. 16. c

Matth. 10. c

4 Proœmium in Euangelium S. Luca.

2. Cor. 8. c
Eccl. 15. a

idoneus fuit ad Euangelium conscribendum, secundum quod de ipso dicit Apostolus: Misimus etiam cum illo fratrem, cuius laus est in Euangelio per omnes Ecclesias. Vnde sibi competit illud Ecclesiastici: In medio Ecclesiæ aperuit os eius, &c.

1. Ioan. 2. d

Triplex causa efficiens huius operis.

Causa efficiens intermedia, cum dicitur: *Eo quod uenit me Dominus.* Vnctio enim gratiæ disponit animam ad suscipiendum documenta veritatis à Doctore summo. Vnde: Vnctio eius docet vos de omnibus. Et verum est. Spiritus enim sanctus per gratiam docuit Euangelistam, & ille instructus docuit Ecclesiam, scribendo doctrinam Euangelicam. Et ita in hoc opere triplex fuit causa efficiens, scilicet suprema, quæ quidem Spiritus sanctus est: infima, ipse Euangelista: & intermedia, Spiritus sancti gratia. Quas simul omnes complectitur auctoritas præscripta, secundum quod à beato Luca proferri intelligitur. Triplex etiam insinuat in eo, quod in themate sequitur, causa finalis, ac satis perfectè, scilicet prima, media, & postrema. Prima est manifestatio veritatis: media est curatio infirmitatis: tertia est referatio æternitatis: Primum est gratiæ præparantis: secundum gratiæ gratum facientis: tertium est gloriæ consummantis.

Triplex causa finalis.

Principio igitur demonstratur causa finalis huius doctrinæ prima, quæ est manifestatio veritatis, in hoc, quod dicit: *Ad annuntiandum mansuetis misit me.* Secundum illud Psalmistæ: Annuntiauerunt opera Dei, & facta eius intellexerunt. Vnde & ab hoc nomen sumpsit, ut Euangelium dicatur, id est, bona nuntiatio. Quod fuit ab initio quod audiuius, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostræ contrectauerunt, de verbo vitæ, & vita manifestata est, & vidimus, & testamur, & annuntiamus vobis vitam æternam, quæ erat apud patrem, & apparuit nobis. Et: Quam pulchri super montes pedes annuntiantis, & prædicantis pacem: annuntiantis bonum prædicantis salutem. Hoc primo fuit in sanctis Euangelistis.

Psalm. 63. b

1. Ioan. 1. a

Isa. 52. b

Secunda vero fuit medicatio nostræ infirmitatis, quæ notat, dum ait: *Ut mederer contritis corde.* Sermo enim Euangelicæ prædicationis, effectum & fructum affert curationis, secundum illud Sapientiæ: Etenim neque herba neque malagma sanauit eos, sed tuus, Domine, sermo, qui sanat omnia. Hunc autem fructum pulchrè ac merito affert Euangelium Luca. De quo Hieronymus: Si nouimus Lucam medicum, cuius laus est in Euangelio, animaduertimus pariter omnia verba illius, animæ languentis medicinam esse. Et hoc est secundum intentum à beato Luca, ut scilicet per veritatis cognitionem veniremus ad infirmitatis medicamentum.

Sap. 16. b

Hieron. to. 6. in epist. ad Philem.

Ioan. 20. g

Mar. ult. d

Tertia vero fuit referatio æternitatis, quæ notatur, cum dicitur: *Ut prædicarem captiuis indulgentiam, & clausis apertionem.* Hoc autem fit in æternæ vitæ possessione, ad quæ hortatur Euangelica doctrina tãquam ad vltimum finem. Hæc scripta sunt, ut credatis, quia Iesus est Christus filius Dei: & ut credetes, vitam habeatis in nomine eius. Et Marcus inquit: Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ: qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Hoc mandatū impleuerunt præcipuè Euangelistæ, qui non solū Euangelium prædicauerunt verbo, tunc quidem præsentibus, sed & scripto, tum præsentibus, tum futuris in omnes generationes: ut omnes facerent saluos. Sic ergo præmissum verbū specialiter intellectum, sub persona Beati Luca, duplicem demonstrat causam extrinsecam, efficientem scilicet, & finalem. Ad intellectum singulariter, hoc est, de Domino Iesu, de quo proprie dictum est, duplicem explicat causam intrinsecam, scilicet materialem, & formalem: quod liquet hoc modo. Certum enim est, Euangelicam historiam totam versari circa Christum, vel inquam Mediator est, vel Prædicator, vel Reparator, vel Triumphator. Mediator respicit Incarnationis Mysteriū. Prædicator eruditionis magisteriū. Reparator passionis remediū. Triumphator resurrectionis trophæum. Primū refertur ad Christi naturam: secundum ad doctrinam: tertium ad victimam: quartum ad victoriam. Hæc autem

Euangelica historia de Christo quadrifariā loquitur.

quatuor distinctè, & ordinate tanguntur in sermone præmissio, secundum quod competit Christo.

Insinuat autem Iesus Christus se Mediatorem esse, cum dicit: *Spiritus Domini super me, eo quod uenit me Dominus.* Ipse enim est mediator, de quo dicitur: Vnxit eum Deus Spiritu sancto, & virtute. Vnxit, inquam, non sicut alios sanctos, sed supra alios, secundum illud Psalmi: Vnxit te Dominus Deus tuus oleo lætitiæ, precibus tuis. In qua vnctione facta est consummatio Prophetiæ illius, quæ scribitur a Daniele: Impletur visio & Prophetia, & vngatur sanctus sanctorum.

Christus mediator.

Ast. 10. f

Psalm. 44. b

D. n. 9. f

Christus prædicator.

Deut. 18. d

Insinuat se Prædicatorem in hoc, quod subiungit: *Ad annuntiandum mansuetis misit me.* Secundum quod promiserat Dominus filiis Israel per Moysen: Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum, similem tui: & ponam verba mea in ore eius: loqueturque ad eos omnia, quæ præcepero ei. Hic est Christus, omnium Prophetarum Dominus, qui dicit: Omnia quæcunque audiui à Patre meo nota feci vobis. Et ad hoc missus est. Vnde Lucas: Aliis ciuitatibus oportet me Euangelizare regnum Dei, quia ideo missus sum.

Ioan. 1. b

Luc. 4. g

Insinuat & se Reparatorem, in hoc, quod subdit: *Ut mederer contritis corde.* Ipse enim est, de quo dicitur: Pertransiit benefaciendo, & sanando omnes oppressos à diabolo. Vnde de ipso dicitur in Psalmo: Qui sanat contritos corde, &c. Hoc autem fecit per passionis remedium Isaias: Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit, ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra, disciplina pacis nostræ super eum, &c.

Christus Reparator.

Ast. 10. f
Psalm. 146. a

Isa. 53. b

Insinuat quarto se Triumphatorem esse, in hoc, quod dicit: *Ut prædicarem captiuis indulgentiam, & clausis apertionem.* Et hoc quidem fecit in suæ resurrectionis triumpho, secundum quod dicitur de Christo, Expolians principatus & potestates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso. Et deinde, sicut in Psalmo dicitur: Ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Quoniam ergo Christus sub hac quadruplici conditione, est obiectum fidei, & subiectum Euangelij: rectè in verbo proposito causa materialis, seu subiectum designatur.

Christus triumphator.

Coloss. 2. c

Eph. 4. b
ex Psalm. 67. d

Iam, quoniam scientiæ secantur, ut res: & inductio formæ est secundum dispositionem materiæ cum subiectum Euangelij sit ille vnus, videlicet Christus, sub quadruplici tamen conditione, & intentione, ut diximus, consideratus: est necesse vnum librum, ad vnam tantum illarum conditionum, seu intentionum principaliter aspicere, ad alias ex consequenti: totā vero Euangelicā scripturā de his quatuor summam agere. Ideo necessum est, quatuor esse Euangelia, & quodlibet eorum quadripartitum. Ex quo colligitur, quod iste liber debet habere & habet quatuor partes. In prima agit de Incarnationis mysterio, vsque ad quartum capitulum: in secunda, de prædicationis magisterio, vsque ad vigesimum secundum: in tertia, de passionis medicamento, vsque ad vigesimum quartum: in quarto, de resurrectionis trophæo, vsque in finem totius libri. Licet autem has omnes conditiones exigat ad sui perfectionem historia Euangelica. Lucas tamē principaliter respicit ad Christi sacerdotium, & passionis medicamentum, & hoc medico debeatur. Colligitur ergo ex verbo proposito, secundum quod conuenit Christo, causa materialis siue subiectum, & formalis, quæ est formatio & ordinatio partium, & capitulorum, & agendi modus in prosecutione scriptorum. Hæc autem duo optimè præfigurata sunt in illo animali, quod vidit Ezechiel, & quod dicit esse quadripartitum, & rursus quodlibet illorum quatuor facierum, vnus tamen principaliter. Quarum prima similis erat homini, per quam intelligimus Christi naturam. Alia leonis per quam intelligimus victoriā. Alia bouis, per quam intelligimus victimam. Alia aquilæ per quam intelligimus doctrinam. Hæc autem animalia, secundum omnes sanctos designant quatuor Euangelia, quia figuraliter exprimunt eorum materiā, & formam.

Arist. 3. de anima tox. com. 38.

Quadripartita distinctio Euangelij.

Ezech. 1. c

Nam

Nam sicut vnum animal est quadriforme : ita de vno Christo, sub quadruplici conditione, sunt quatuor Euāgelia : & rursus vnumquodvis illorum est quatuor facierum, quia quodlibet est quadripartitum. Et iterum: Vnum, scilicet, primum, simile homini, licet habeat quatuor facies : quia primus, scilicet Matthæus, principaliter prosequitur Incarnationis Mysterium. Secundum, simile leoni, quia secundo scribens, scilicet Marcus, resurrectionis trophæum tractat, & ex eadem parte, quia plurimum concordant. Tertium, simile boui, quia tertio scribens, scilicet B. Lucas, prosequitur sacerdotium, & passionis remedium. Quartum vero, simile aquilæ, quæ habet oculos lymphidos, quia quarto scribens, scilicet Ioannes, prosequitur Euangelicum Christi magisterium, ad quod alij non potuerunt attingere, & ideo describitur super omnes. Et sic patet, quomodo veritas respondet figuræ, patent & illa sex præambula ad doctrinam Euangelicam, scilicet qualis debeat esse doctor: qualis auditor: quæ causa efficiens: quis finis: quæ materia: & quæ forma: & ex his quædam totius Libri generalis intelligentia.

A sufficiens, & diligens processus, quem notat, cum subdit: *Visum est & mihi*, Spiritu sancto scilicet instigante, sicut dicit Hieronymus, sacro instigante spiritu, hoc scripsit Euangelium. *Assequuto*, id est, perfecte sequuto, quia à principio vsque in finem. Vnde & subdit: *Omnia diligenter ex ordine tibi scribere, optime Theophile.* Vbi simul notantur sufficientia, ordo, & diligentia: & hæc quidem competunt historico narratori. Vnde: Intellectum corrigere, & ordinare sermonem, & curiosius partes singulas quasque inquirere, historix competit auctori.

Quarto, quantum ad consummatium, quod fuit veritatis intellectus, subdit: *Ut cognoscas eorum verborum de quibus eruditus es, veritatem*, cognoscas scilicet plenius. Et hoc fuit, in quo quieuit intentio Euangelistæ scribentis. Vnde: Omnis scriptura diuinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia: vt perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus: & hunc finem ponit Lucas respectu omnium, quos intelligit in persona Theophili, cui scribit. Theophilus interpretatur, amans Dominum, vel amatus à Domino, & talibus manifestatur veritas. Vnde: Qui autem diligit me, diligetur à patre meo: & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. Et: Vos autem dixi amicos: quia omnia, quæcunq; audiui à patre meo, nota feci vobis. Et sic patet, quam plene, & luculenter aperiat Euangelista suam intentionem.

Cæterum quod Lucas Euangelista præmittit suo Euangelio prologum, quod nemo facit aliorum Euangelistarum, hoc facit ratione specialis personæ, cui scribit: cum omnes alij generaliter sine ratione specialis personæ scripserint. Suntque ad hos tres causæ, quarum prima est, quod liber ipsius videretur: alloqui fortassis cuiuspiam superfluum, cum iam duo Euangelistæ scripserint: Et in ore duorum testium stet omne verbum. Vnde, vt hoc remoueat, primo assignat primam causam, declarans illum nequaquam esse superfluum, cum ad vana, & superflua refecanda, quæ scripta iam fuerant per pseudo-Euangelistas, ordinetur. Secunda est, quia liber posset videri minus authenticus, vt pote eius, qui non fuerit Apostolus: & ideo ostendit se scripsisse secundum documentum Apostolorum, & testimonium eorum, qui viderunt: Tertia est, quia cum sit historicus, & narratiuus diuersarum parabolarum, posset videri inordinatus, & velut casu quodam atque fortuito conscriptus, & ideo ad hoc remouendum, ostendit processum in prologo esse sufficientem, diligentem, & ordinatum. Vnde patet non esse curiosum inquirere & perferutari ordinem, distinctionem, & sufficientiam in prosecutione eorum, quæ in hoc Euangelio conscribuntur. Nam si in aliis ordo fidem commendat & sapientiam, & bonitatem eorum, quæ scribuntur: quanto amplius illi scripturæ debet competere, quæ procedit à fonte sapientiæ, & ducit ad finem bonitatis completæ: Hæc autem est scriptura Euangelica: & ideo non est curiositatis, sed utilitatis, si describantur in sequentibus, diuisio, ordo, & sufficientia, quia hoc intenditur ab Euangelista.

S. BONAVENTURÆ
Expositio in præfationem
Euangelij S. Lucæ.

QUONIAM quidem multi, &c.] Hic est Prologus Auctoris, scilicet beati Lucæ, quem suo præmittit Euangelio, in quo suam manifestat intentionem, quantum ad quatuor, scilicet, quantum ad motiuum, promotiuum, directiuum, & consummatiuum: in quibus sufficienter manifestatur principale intentum.

Primo ergo manifestat intentionem suam, quantum ad motiuum, quod quidem fuit aliorum exemplum: & hoc notat, cum dicit: *Quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem.* Inter quos quidam fuerunt boni, sicut Matthæus & Marcus, qui ante beatum Lucam scripserunt: quidam vero mali: sicut dicit Glossa Bedæ vt Basilides, & Appelles, qui sub nomine Thomæ & Matthiæ, & aliorum Apostolorum, falsa scripserunt. Quia sicut dicitur: Huiusmodi pseudoapostoli, sunt operarij subdoli, transfigurantes se in Apostolos Christi. Primi conati sunt, & perfecerunt: Secundi conati sunt, & defecerunt. Primi mouerunt Beatum Lucam exemplo boni & veri. Secundi mouerunt odio mali. *Ordinare narrationem.* Id est ad ordinandam narrationem. *Quæ in nobis completa sunt rerum.* Id est, inter nos, & propter nos, sicut mysterium Incarnationis, Passionis, & Resurrectionis. Vnde Ioannes: Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis: & vidimus gloriam eius.

Secundum, quantum ad promotiuum, quod quidem fuit Apostolorum documentum, & hoc notat, cum dicit: *Sicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipsi viderunt.* scilicet Apostoli. Vnde Ioannes: Quod audiimus, quod vidimus oculis nostris, quod perpeximus, & manus nostræ contrectauerunt, &c. Et qui vidit, testimonium perhibuit: & verum est testimonium eius. Et ille scit, quia vera dicit, vt & vos credatis. Et quia viderant, ideo testificabantur. Vnde & subdit: *Et ministri fuerunt sermonis.* Oportet ergo ex his viris, qui nobiscum congregati sunt in omni tempore, quo intrauit, & exiit inter nos Dominus Iesus, à baptismo Ioannis, vsque in diem, qua assumptus est à nobis, testem resurrectionis eius nobiscum fieri vnum ex istis. Et tales erant Apostoli. Vnde: Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores misteriorum Dei: hic iam queritur, &c.

Tertio, quantum ad directiuum, qui fuit ordinatus,

SANCTVM IESV
Christi Euangelium secundum
Lucam.

EXPOSITIO IN CAPVT I.

VIT in diebus Herodis regis, &c.] Hoc Euangelium Lucæ, sicut supra dictum est, habet quatuor partes principales. In quarum prima agitur de Incarnationis mysterio, vsque ad tertium capitulum: In secunda vero, de eruditionis magisterio, vsq; ad vigesimum

Auctoris intentio.

2. Cor. 11. c

Ioan. 1. b

1. Ioan. 1. a

Ioan. 19. f

Act. 1. d

1. Cor. 4. c

1. Mac. 2. g

1. Tim. 3. d

Theophilus quid.

Ioan. 14. c

Ioan. 15. b

Cur Lucas prologo utitur.

Generalis diuisio totius operis.

Triples Christi natiuitas temporalis.

secundum in tertia, de passionis medicamento, siue remedio, vsque ad vigesimum quartum: In quarta, de resurrectionis trophæo, vsque in finem libri. Prima pars, qua profequitur Incarnationis mysterium, habet tres partes. Explicat enim Christi natiuitatem temporalem, quæ fuit triplex, scilicet in vtero, quantum ad conceptum: ex vtero, quantum ad partum: extra vterum, quantum ad baptismum. Primam explicat in primo capitulo, secundam in secundo, & tertiam in tertio.

Intendit igitur in primo capitulo agere de conceptione Saluatoris: sed quia conceptum virginis præcessit conceptus sterilis, & ante regis conceptum præcessit præcursoris exordium: & quia vtrumque diuinum est, & de vtroque laudandus Deus: ideo præsens capitulum duas habet partes, in quarum prima agitur de sterilitate, & virginis fœcundatione: in secunda vero de gratiarum actione, ibi: *Exurgens Maria in montana*. Prima habet duas, in quarum prima agitur de conceptu præcursoris: in secunda de conceptu Saluatoris, ibi: *In mense autem sexto*, &c. Describens autem in Euangelista præcursoris conceptum, vt ostendat ipsum esse mirificum, primo declarat parentum conditionem, secundo explicat Euangelicam annuntiationem, ibi: *Factum est cum sacerdotio*, &c. tertio denuntiat promissionis confirmationem, ibi: *Et dixit Zacharias ad Angelum: Vnde hoc sciam*: quarto mirabilem promissionis impletionem, ibi: *Et factum est, vt impleti sunt dies officij sui*, &c. Describens autem parentum ipsius conditionem, quatuor explicat: primo dignitatis officium: secundo honestatis coniugium: tertio sanctitatis meritum siue privilegium: quarto sterilitatis opprobrium.

Primo igitur ostendit dignitatis officium, cum dicit: *Fuit in diebus Herodis regis Iudæe sacerdos quidam, nomine Zacharias*. Sacerdotale explicat officium, adiungendo regale dominium, vt insinuet, quod Ioannes prænuntiare debebat Christo, qui erat sacerdos secundum ordinem Melchisedec, id est, simul Rex & sacerdos Melchisedec, rex Salem, sacerdos Dei summi, &c. Vel ideo explicat regnum, vt ostendat tempore legis regiam potestatem præire atque præstare sacerdotio: sed nunc est e contra. Vos autem estis genus electum, regale sacerdotium, &c. sic in Exodo dicitur: Vos eritis mihi in regnum sacerdotale, & gens sancta. Vel ideo explicat regnum Herodis alienigenæ, qui primo allophylorum imperauit Iudæis, vt ostendat aduenisse tempus aduentus Christi: & impletam esse illam Prophetiam Iacob Patriarchæ: Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux, &c. Vel ideo nominat Herodem, vt ostendat ipsum in malitia fuisse insignem. Fuit enim triplex Herodes, scilicet pater, filius & nepos. Primus Æscalonita, qui interfecit pueros. Secundus Antipas, qui Ioannem decapitauit. Tertius Agrippa, qui occidit Iacobum, clandestus in carcere Petrum. Sed primus infamior, & inter omnes crudelior: ideo, quia contra malum, bonum est. E contra nominatur sacerdos Zacharias, vt ostendat ipsum famigeratum fuisse in bono, & Dei amicum, secundum illud: Noui te ex nomine, & inuenisti gratiam coram me. Nec tantum ex nomine ipsum famatum ostendit sacerdotem, sed etiam ex genere. Vnde dicitur: *De vice Abia*, id est, de genere sacerdotum, secundum quod exponit Beda in glossa, dicens: Cum Danid cultum Dei ampliaret, sicut dicitur in Paralipom. ministeria sacerdotum in viginti quatuor sortes diuisit: inter quas familiæ Abias, de qua fuit Zacharias, fors octaua contigit: vt præco noui testamenti in octauæ fortis vice nasceretur: quia per octo, nouum testamentum intelligitur, sicut per septem, vetus.

Secundo explicat honestatis coniugium in hoc quod dicit: *Et uxor illius de filiabus Aaro*. Et ita vterque erat de genere sacerdotali, & per hoc ad coniugium apti secundum mandatum Domini. Omnes viri ducent uxores de tribu & cognatione sua: & cunctæ foeminae maritos de eadem tribu accipiant. Explicat autem uxoris nomen, quia de ea frequenter sermonem erat facturus:

A *Et nomen eius Elizabeth, vt in conceptu, & saluatione, & partu.* Explicat autem honestatis coniugium iuxta dignitatis officium, vt ex vtroque commendabilior fiat conceptus. O quam pulchra est casta generatio cum claritate, &c.

Tertio describit sanctitatis privilegium in hoc, quod dicit: *Erant autem ambo iusti ante Deum.* Id est, interius in oculis Dei: iusti in perpetuum viuunt: sequitur: Cogitatio illorum apud Altissimum: non enim erant de genere illorum, de quibus dicitur infra: Vos estis, qui iustificatis vos, &c. sed similes Noe, de quo: Noë vir iustus atque perfectus fuit in generationibus suis, cum Deo ambulauit: Et Ezechia, de quo: Memento Domine, quo modo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto: secundum enim quod dicitur: Dominus intuetur cor. Erant & iusti exterius in conspectu hominum: & propterea dicit: *Incedentes in omnibus mandatis, & iustificationibus Domini sine querela.* Omnia facite sine murmurationibus, & hæsitacionibus, vt litis sine querela, & simplices filij Dei, sine reprehensione in medio nationis prauæ, & perversæ. Et recte dicit, *In omnibus*: quia secundum quod dicitur: Quicumque autem totam legem seruauerit, offendet autem in vno, factus est omnium reus. Et ideo dicebat Propheta: Ad omnia mandata tua dirigebar. Et ibidem: Dirigantur viæ meæ ad custodiendas iustificationes tuas.

B Quarto adiungit sterilitatis opprobrium in hoc, quod dicit: *Et non erat illius filius.* Et id erat magni opprobrij: Vnde dicebat Abraham: Domine Deus, quid dabis mihi: Ego vadā sine liberis. Et ratio huius redditur defectus in matre, cū dicitur: *Eo quod esset Elizabeth sterilis.* Quod erat opprobrium in Israel. Vnde poterat ipsa dicere illud Isaia: Ego sterilis & non patiens. Et vt magis ostendatur miraculum, subiungitur defectus in vtroque parente: *Et ambo processissent in diebus suis.* Quemadmodum de Abraham & Sara legitur: Postquam consenui & dominus meus vetulus est, voluptati operam dabo: Quasi dicat: Hoc non est naturale, sed mirabile. Vnde: Quis audirurus crederet Abraham, quod Sara lactaret filium, quem peperit ei iam senis? Hoc autem sterilitatis opprobrium non fuit in peccati poeniam, sed ad manifestandum Dei gloriam, secundum quod dicitur de cæco nato.

C *Factum est autem, &c.* Postquam descripta est parentum conditio, describitur hic secundo loco Angelica denuntiatio. Primo, quantum ad circumstantias, adiacentes denuntiationi Angelicæ: secundo, quantum ad circumstantias, adiacentes proli denuntiatae, ibi: *Erit enim magnus coram Domino, &c.* Tria autem fuerunt adiacentia promissioni, scilicet executio sacerdotalis officij: apparitio cœlestis nuntij: denuntiatio conceptus futuri. De primo, ibi: *Factum est autem cum sacerdotio, &c.* De secundo, ibi: *Apparuit autem illi Angelus Domini.* De tertio, ibi: *Ait autem ad illum Angelus.*

Primo ergo describitur executio sacerdotalis officij debito modo, quia secundum congruentiam ordinis, exigentiam consuetudinis, & assistentiam denotat multitudinis. Insinuans ergo primo executionem debitam, secundum congruentiam ordinis, dicit: *Factum est autem cum sacerdotio, &c.* Vnde sibi competit illud quod de Aaron dicitur: *Factum est illi in testamētum æternum, & semini eius sicut dies cœli fūgi sacerdotio, & habere laudem, & glorificari populū suum in nomine suo, &c.* Et dicit: *In ordine.* Quia illud debet maxime fieri ordinatè. Omnia autem honestè, & secundum ordinem fiat in vobis. Tūc autem rectè seruatur ordo, quando mens sacerdotis dignè assistit cōspectui diuino, & ideo dicit: *In ordine, secundum quod de Christo dicitur: Quod introiit in ipsum cœlum, vt appareat tunc vultui Dei pro nobis.* Insinuat & eam debitam secundum exigentiam cōsuetudinis, cū dicit: *Secundum consuetudinē sacerdotij sorte exiit, vt incensum poneret.* Hæc enim cōsuetudo, vt non vsurpatione, sed sorte vel electione pontifex introiret, est recta, quia dicitur: Nec quisquā sumit sibi honorem, &c. Contra quod quidem dicitur de Ozia,

D *quod*

Heb. 7. a

1. Pet. 2. b
Exod. 19. a

Gen. 49. b

Matth. 2. c
Matt. 14. a

Act. 12. a
Eccl. 33. b

Exod. 33.

1. Par. 24. b

Num. 36. c

Sap. 4. a

Sap. 5. c
Ibidem.
Luc. 16. d
Gen. 6. b

4. Reg. 20. a

1. Reg. 16. b

Phil. 2. b

Iac. 2. b

Psal. 118. a
Ibid. a

Gen. 15. a

Isa. 49. f

Gen. 18. a

Gen. 21. a

Ioan. 9. a

Eccl. 45. c

1. Cor. 14. g

Heb. 9. f

Heb. 5. b

quod volens incensum ponere percussus est lepra : & filij Chore consumpti sunt igne. Hic autem sorte exiit. Vnde dabitur enim illi fidei donum electum, & fors in templo Dei acceptissima. Exiit, inquam, ut incensum poneret, ingressus in templum Domini. Assumpto thuribulo, quod de prunis altaris impleuerit, & hauriens manu compositum thymiana incensum, ultra velum intrabit in sancta: ut positus super ignem aromatibus, nebula eorum, & vapor operiat oraculum, quod est supra testimonium, & non moriatur. Tertio insinuat eam debito modo esse factam, propter assistentiam multitudinis, cum dicit: *Et omnis multitudo populi erat orans foris hora incensi.* Omnes debebant offerenti assistere, & pariter orare, secundum quod dicitur: Omnes erant perseverantes unanimiter in oratione. Et foris stabant propter reverentiam, ut ille Publicanus: Publicanus a longe stans, nolebat, &c. Et hoc, *Hora incensi*, quia illa erat hora apta. Orationem autem faciebant omnes sacerdotes dum consummaretur sacrificium. In quo signatur, quod omnis nostra oratio debet offerri per Christum, qui exauditur in omnibus pro sua reverentia.

Apparuit autem illi angelus, &c. Tangitur hic apparitio caelestis nuntij, & hoc ut venerabilis, ut admirabilis, & ut terribilis. Ostenditur autem venerabilis in situ, propter quod dicit: *Apparuit autem illi Angelus Domini stans a dextris altaris incensi.* Qui scilicet erat locus magnae reverentiae. Vnde in Leuitico: Interfecti sunt Nadab & Abiu, propter loci irreverentiam. Et statim subditur: Sanctificabor in his, qui appropinquant. *Et a dextris stabat.* Ut significaretur quod de caelestibus civibus erat. Longitudo dierum in dextera eius. Et in Psalmo: Dixit Dominus Domino meo, &c.] *Et stabat,* non autem sedebat, ut ostendatur, quod nuntius erat. Vnde infra dicit: Ego sum Gabriel, qui sto ante Deum. Ostenditur admirabilis in aspectu, & propterea dicit: *Et Zacharias turbatus est videns,* scilicet ex admiratione. Vidi te, Domine mi: quasi Angelum Dei, & conturbatum est cor meum praetimore gloriae tuae. Valde enim mirabilis es Domine: & facies tua plena est gratiarum. Aspectus namque Angelicus carnalibus admirabilis est, quia insolitus. Vnde Angelus ad Manue: Cur quaeris nomen meum, quod est admirabile? Ostenditur terribilis ex occurso. Et propterea dicit: *Et timor irruit super eum.* In quo signatur vehementia timoris. Sicut Daniel: Vidi autem ego Daniel solus visionem. Porro viri, qui erant mecum, non viderunt: sed terror nimis irruit super eos, & fugerunt in absconditum, ego autem relictus solus vidi visionem grandem hanc: & non remansit in me fortitudo. Ad haec angeli terribiles apparebant, quia nondum erant nobis reconciliati. Vnde superiores nobis erant, & ut superiores apparebant, & ideo timorem incutiebat. Ambrosius: Solemus turbari, & a sensu nostro alienari, quando prestringimur superioris potestatis occurso.

Ait autem ad illum Angelus. Tangitur hic tertio denuntiatio futuri conceptus, ut confortativa irascibilis, ut instructiva rationalis, & consolativa concupiscibilis: Ostenditur confortativa in hoc, quod dicit: *Ne timeas Zacharia, quoniam exaudita est deprecatio tua.* Si Deus exaudit homines, tunc sperandum est in ipso, & ideo confidendum non formidandum. Noli timere Abraham: Ego protecto tuus sum. Et quod omnino sit exaudita, signum est, missio nuntij. In illo tempore exaudita sunt preces amborum in conspectu gloriae summi Dei: Et missus est Angelus Domini sanctus Raphael, &c. Simile dixit Angelus Danieli: noli metuere, Daniel: quia ex die primo, quo posuisti cor tuum ad intelligendum, ut te affligeres in conspectu Dei tui, exaudita sunt verba tua. Describitur instructiva rationis. Vnde pronuntiat prolem, & praedicit nomen. *Et uxor tua Elizabeth pariet tibi filium & vocabis nomen eius Ioannem.* Pariet, inquam, tibi: quia de te ad tuam consolationem. Iuxta quod promissum est Abraham: Qui egredietur de utero tuo, ipsum habebis heredem. Deinde subiungit: *Et vocabis nomen eius Ioannem,* secundum illud Isaiae, quod dicitur sub persona ipsius

A Ioannis: Dominus ab utero vocavit me, de ventre matris meae recordatus est nominis mei. Describitur postremo, ut consolativa, in hoc, quod dicitur. *Et erit gaudium tibi, & exultatio.* Exultat gaudio pater iusti, id est, Zacharias pater Ioannis. Et: Qui sapientem genuit, laetabitur in eo. Filius sapiens laetificat patrem. Nec erit illud gaudium singulare, sed commune. Et propterea dicit: *Et multi in natiuitate eius gaudebunt.* In multiplicatione iustorum laetabitur vulgus. Hieremias: Erit mihi in nomen, & in gaudium, & in laudem, & in exultationem cunctis gentibus terrae. Ambrosius: Habet sanctorum editio laetitiae plurimorum, quia commune bonum est. Iustitia enim communis est virtus. Exultate ergo iusti in Domino, rectos decet collaudatio. *Erit enim magnus coram Domino:* Supra notificata est denuntiatio angelica, quantum ad circumstantias ex parte promissi, commendatur enim filius nasciturus in tribus, scilicet, in vita, gratia, & doctrina. Et primum respicit actum, secundum respicit officium, tertium respicit intellectum. Primum ibi: *Erit enim magnus coram Domino.* Secundum ibi: *Et spiritus sancto replebitur.* Tertium, ibi: *Et multos filiorum Israel, &c.* Nasciturum igitur filium, quem patris dixit esse gaudium, primum commendat in vita, quantum ad existentiam veritatis, & quantum ad euidenciam sanctitatis. Existentiā veritatis tangit, cum dicit: *Erit enim magnus coram Domino.* Sicut Iob: Erat vir ille magnus inter omnes orientales: non inter peccatores, qui sunt magni in conspectu hominum, sed inter iustos, ita ut in eius ortu possit dici illud, quod inferius scribitur: Propheta magnus surrexit in nobis, &c. Vere magnus propheta, quia secundum laudem Saluatoris: ipse erat propheta, & plusquam propheta, & adeo magnus, ut dicat ibidem Saluator: Non surrexit maior inter natos mulierum Ioanne Baptista, &c. Euidenciam sanctitatis tangit, in hoc, quod dicit: *Et vinum, & siceram non bibit.* In quo designatur vitae austeritas, quae signum est sanctitatis interioris, secundum illud. Qui autem sunt Christi carnem suam crucifixerunt, &c. Per ista autem duo excludit omnem potum, qui potest inebriare. Debet enim vas, caelesti gratiae mancipatum, a saeculi illecebris abstinere. Vnde dicitur Aaron, & filius eius: Vinum, & omne, quod inebriare potest, non bibetis, tu & filij tui, quando intrabitis in tabernaculum testimonij, ne moriamini. Hoc etiam prohibebatur Nazaraeis a tempore consecrationis sui. Magnū erat hoc in B. Ioanne, ut, cum multa innocetia, esset tanta abstinentia. Secundo commendat eum in gratia, quantum ad consummationem & accelerationem. Propter consummationem dicit: *Et spiritus sancto replebitur.* Ut de ipso possit dici illud: Et implebit illum spiritu sapientiae, & intellectus, &c. Solus enim Spiritus sanctus replet animae capacitatem secundum illud: Spiritus Domini repleuit orbem terrarum. Et hoc est, quod orabat Apostolus: Ut impleamini in omnem plenitudinem Dei. Propter accelerationem, dicit: *Ab hoc ex utero matris suae.* In cuius rei testimonium dicitur infra: Exultauit in gaudio infans in utero meo. Vnde Ambrosius: Nondum erat in eo spiritus vitae, & iam erat spiritus gratiae: non inquam, erat secundum apparentiam, erat tamen spiritus vitalis secundum existentiam. Simile praecessit in Hieremia. Priusquam te formarem in utero, nouitate: antequam exires de vulua, sanctificauit te. Tertio commendat eum in doctrina, quantum ad efficaciam utilitatis, & quantum ad eminentiam autoritatis, propter utilitatis efficaciam dicit: *Et multos filiorum Israel conuertet ad Dominum Deum ipsorum.* Et hoc est maximae utilitatis. Qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viae suae, saluabit animam eius a morte, & operiet multitudinem peccatorum: hoc est, quod maxime Dominus petit, ut ad se conuertantur. Conuertimini ad me, ait Dominus exercituum. Et ego conuertar ad vos, dicit Dominus exercituum. Conuertimini ad me per poenitentiam, scilicet & ego conuertar ad vos per indulgentiam. Conuertimini filij reuertentes, & sanabo auersiones vestras. Pro-

Num. 16. c
Sap. 3. d
Leu. 16. c
Act. 1. c
Luc. 18. c
1. Mac. 1. c
Heb. 5. b
Leu. 10. a
Prou. 3. b
Psal. 109. a
Eodem.
Esther. 15. d
Iud. 13. d
Dan. 10. b
Amb. lib. 1. in cap. 1. Luca 10. 3.
Gen. 15. a
Tob. 3. d
Dan. 10. c
Gen. 15. b

Isa 49. a
rou. 23. c
rou. 10. a
Prou. 25. a
Hier. 33. b
Amb. lib. 2. in cap. 1. Luca 10. 3. Psal. 32. a
Iob. 1. a
Inf. 7. c
Matth. 11. b
Vitae austeritas, interioris sanctitatis signum. Gal. 5. d
Leu. 10. b
Num. 6. a
Eccl. 15. a
Solutus Spiritus sanctus replet animae capacitatem. Sap. 4
Eph. 3. b
Infr. eod.
Amb. lib. 1. in cap. Luca. 10. 3.
Hier. 1. a
Iac. ult. d
Zac. 1. a
Hier. 3. f

pter excellentiam auctoritatis subdit: *Et precedet ante illū in spiritu & virtute Elia Spiritus, & virtus Eliæ describitur: Surrexit Elias propheta, quasi ignis: & verbū ipsius sicut facula ardebat.* De Ioanne dicitur: Ille erat lucerna ardens & lucens. Et ideo propter nimiam cōformitatem dicitur Elias: Et si vultis recipere, ipse est Elias, qui venturus est, &c. Et subditur executio auctoritatis in hoc, quod dicitur: *Vt conuertat corda patrum in filios, intelligentiam Patriarcharū in imitatores ipsorum.* Beda: Corda patrum in filios conuertit, dum spirituale sanctorum intelligentiam populis prædicando infundit. Hoc prædictum erat de Elia: Ecce ego mittā vobis Eliam prophetam, antequam veniat dies Domini magnus & horribilis. Et conuertet cor patrū ad filios, & cor filiorum ad patres eorum, ne forte veniam, & percutiam terram anathemate. Et vt ostendatur per omnia conformis Eliæ, subdit: *Et incredulos ad prudentiam iustorum.* Id est, ad fidem, quæ est ipsorum prudentia, per quā credunt se iustificari. Arbitramur enim iustificari hominem per fidem sine operibus legis. Vnde: Ecce qui incredulus est, non erit recta anima eius in semetipso iustus autē in fide sua viuet. Et quia hæc conuersio præparabat ad Christi aduentum suscipiendū ideo addit: *Parare Domino plebem perfectam.* Si enim prædictum fuerat de ipso: Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini, rectas facite in solitudine semitas Dei nostri. Quādo autē semita recta est, tunc facit perfectum. Iustorū autem semita, quasi lux splēdens, procedit, & crescit vsque ad perfectam diem. Ioannes autē velut lucerna lucebat, & manu ducebat populū ad videndam lucē veram, & perfectam. Auctoritas igitur Ioannis, & officium erat præcurrere, & prænuntiare Christū. Vnde de ipso intelligitur illud: Ecce ego mitto Angelum meum, & præparabit viam ante faciē meam. Vnde prædicatio eius, præfigurata fuit in prædicatione Moyſi: Estote parati in diem tertium. Vt accipiamus diem pro anno, quia tertio anno post prædicationem Ioannis, Christus aperte prædicauit. Sic exorsus est Samuël: Præparate corda vestra Domino, &c. Sic & omnis prædicator. Vnde Beda: Qui fidem & opera prædicat, quid aliud, quam venienti Domino ad corda audientium viam præparat?

Et dixit Zacharias, &c. Descripsit Euangelista conceptionem præcursoris, quantum ad parentū conditionē, & angelicam promissionē. Hic describit quantum ad promissionis confirmationē, quam describit hoc ordine. Primo enim introducit dubietas sacerdotis. Secundo auctoritas nuntij, ibi: *Et respondens Angelus.* Tertio signum auctoritatis, ibi: *Et ecce eris tacens.* Quarto euidentiā signi, ibi: *Et erat plebs expectans.* Introducit ergo dubitationem sacerdotis, cum dicit: *Et dixit Zacharias ad Angelum: Vnde hoc sciam?* id est, quo signo certificabor? Iudæi signa petunt, & Græci sapientiā quærunt: Vnde nota, quod quidam signa quærunt propter publicationē diuini promissi, sicut Abraham: Domine Deus vnde scire possum, quod possessurus sim terrā? quidam recusant propter obstinationem delicti proprii, sicut Achaz: Pete tibi signū à Domino Deo tuo, &c. Quidā vero requirūt propter hæsitatiōē animi, sicut Zacharias, vnde subiungit rationē dubitandi: *Ego enim sum senex, & uxor mea processit in diebus suis.* Et ita impotestas ex parte vtriusq; parentis, & iam non est tēpus generandi, sed potius secundū illud: Tempus est lōge fieri ab amplexibus. Et ideo dubitabat, & hæsitabat. At non sic Abraham, de quo. Et non infirmatus est in fide, nec considerauit corpus suum emortuū, cum fere centū annorū esset, & emortuam vuluam Saræ. In promissione etiam Dei non hæsitauit diffidentia, sed confortatus est fide, dans gloriā Deo: plenissime sciens, quia quæcunq; promisit, potens est & facere. Vnde Abraham credidit, quia considerauit diuinam potentiam: Sed Zacharias hæsitauit, quia considerauit solum humanam potentiam. In quo instrumur, quod in miraculis aspiciendum est in causas superiores.

Et Respondens Angelus dixit ei, &c.] Hic notatur nūtiū auctoritas, quantum ad virtutē contemplatiuam & quantum ad administratiuā. Quantum ad contēplatiuam dicit: *Ego sum Gabriel, qui sto ante Deum.* Decies millies centena millia assistebant ei. Et inter hos erat Gabriel. Et ideo: Dixit regina Saba in figura Salomon: Beati viri tui, & Beati serui tui hic, qui stant coram te semper, & audiūt sapientiā tuā. Hoc vidit Michæas: *Vidi, inquit, Dominū sedentē super soliu suum, & omnē exercitū cæli assistentē ei à dextris, & à sinistris.* Notatur ergo dignitas in assistendo, & notatur in hoc auctoritas in denuntiando. Quātum ad ministerium missionis, dicit: *Et missus sum loqui ad te, & hæc tibi euangelizare.* Vnde de numero illorū erat, de quibus scriptū est: Nonne omnes sunt administratorij spiritus in ministeriū missi? &c. Missus inquit, & loqui, & explicare. In loquela enim est intelligenda expressio veritatis: Ecce vir Gabriel quem viderā in visione à principio, cito volās tetigit me tēpore sacrificij vespertini, & docuit me, & locutus est mihi. In Euangelizatione vero intelligēda est denuntiatio bonitatis. Euangelium enim est bona nūtiatio: Et respondit Dominus Angelo, qui loquebatur in me, verba bona, verba consolatoria. Vnde debebat ei dicere illud: Ingredere, quia vir fortis es, & bona nūtians. Gabriel enim fortitudo Dei interpretatur, & ideo missus fuit cōfortare pauidū sacerdotē. *Et ecce eris tacens, & non poteris loqui.* Hic tangitur signū auctoritatis, & pro signo pœnā infligit, propter vitiū incredulitatis. Præmittit ergo taciturnitatis signū, vsq; ad tēpus statutū, videlicet: *Vsque in diē, quo hæc fiant.* Vt sic posset dicere illud: Ego autē tanquā surdus non audiebam: & sicut mutus, &c. Nec mirū, si mutus factus est propter incredulitatē propriā, cum Ezechielē mutū fecerit incredulitas aliena. Eris mutus, nec quasi vir obiurgās, quia domus exasperans est. Et ideo subdit rationem taciturnitatis, vitium scilicet incredulitatis. *Pro eo quod non credidisti verbis meis, quæ implebuntur in tēpore suo.* Ecōtra dicitur infra de Maria: Beata quæ credidisti, quoniā perficientur ea, quæ dicta sunt tibi à Domino. Ante pœnā non credit, sed post, quia sicut dicitur: Et tantummodo sola vexatio intellectū dabit auditui. Non ergo contemnenda sunt verba nuntiorū Dei, quia Deus incredulos punit. Ecce ego mitto Angelū meum. Et sequitur: *Obserua eū, & audi vocē eius, nec contēnendū putes, quia nō dimittet cum peccaueritis.* Si enim qui per Angelos dictus est sermo factus est firmus, & omnis præuaricatio, & inobedientia accepit iustā mercedis retributionē: quomodo nos effugiemus, si tantam neglexerimus salutem? quæ cum initiū accepisset enarrari per Dominū: Ab eis, qui audierunt in nos confirmata est, contestante Deo signis & portentis, & variis virtutibus, & Spiritus sancti distributionibus secundū suam voluntatem. Et ideo non est locus incredulitatis. *Et erat plebs, &c.* Hic tangitur quarta euidentiā signi, per præsentiam multitudinis expectantis, & absentia sermonis, primam tangit dicens: *Et erat plebs expectans Zachariā, & mirabantur, quod tardaret in templo.* Ad populū enim pertinet expectare. Vnde Moyſes, cum ascēderet in montē, dixit senioribus: Expectate hic donec reuertamur ad vos. Quia secundum quod dicitur: Bonū est præstolari cū silentio salutare Dei. Plebis est etiā admirari diuina secreta, non perferuari. Vnde dicitur de iusto, & potest exponi de Zacharia: Oculus Dei respexit illū in bono, & erexit illū ab humilitate ipsius, & exaltauit caput, & mirati sunt in illo multi. Quātū ad absentia sermonis, subdit: *Egressus autem non poterat loqui ad illos.* Hoc enim solet accidere his, qui eleuātur in apicē contemplationis. Ex quo locutus es ad seruū tuum, impeditioris, & tardioris linguæ sum. Et Daniel: Domine mi, in visione tua dissolutæ sunt cōpages meæ, & nihil in me remansit viriū: & quo modo poterit seruus Domini mei eloqui cum Domino meo: nihil enim in me remansit viriū, sed & halitus meus intercluditur. Et ideo ex hoc, tanquā ex signo, venerunt in notitiam

veritatis.

veritatis. Propter quod sequitur: *Et cognouerunt quod visionem vidisset in templo.* Et ita, quod esset verus propheta, sicut Samuel, de quo. Cognouit vniuersus Israel à Dan vsq; Bersabee, quod fidelis Samuel propheta esset Domini. Ad perfectam autem signi euidenciam notatur loquendi impossibilitas, & diurnitas, in hoc, quod addit: *Et ipse erat innuens illis, & permansit mutus.* Ambrosius. Sine voce actus corporales indicare moliens, nec exprimens voluntatem, permansit mutus, in signum quod in aduentu Christi silentium debebat imponi sacerdotio legali. Omnes enim prophetæ, & lex, vsq; ad Ioannem prophetauerunt. Ideo dicit Chrysostomus de Ioanne quod est Apostolorum vox, silentium Prophetarum.

Et factum est, ut impleti sunt, &c. Superius descripsit Euangelista Præcursoris conceptionem, quantum ad partum conditionem, angelicam denuntiationem, & denuntiationis confirmationem. Hic postremo describit, quantum ad denuntiationis consummationem, siue impletionem. Circa quod quatuor nobis breuiter explicantur, scilicet. mutua cohabitatio, secunda conceptio, verecunda occultatio, & lætabunda exultatio. Primum respicit legem conjugij, secundum, virtutem miraculi: tertium, recordationem præcedentis opprobrij: quartum, recognitionem presentis beneficij. Insinuatur ergo primo mutua cohabitatio, cum dicit: *Et factum est, ut impleti sunt dies officij eius, abiit in domum suam,* scilicet, ad cohabitandum, & reddendum debitum vxori. Vnde Chrysostomus: Quod eadem nocte filium genuit, hoc autem fecit conjugij lege. Nolite fraudare inuicem, nisi forte ad tempus, ex consensu, ut vacetis orationi: & iterum reuertimini in id ipsum. Et ideo quamdiu Zacharias dies officij implebat, ad vxorem non accedebat. Sacerdotes quoque, & populus, qui accedunt ad Dominum sanctificantur, ne percutiam eos. Et ex hac causa dicunt Hebræi: Ozam percussum, quia nocte vxorem cognouerat, quando tetigit arcam. Non enim licebat ab amplexu Liæ ad Rachelem immediate transire. Sicut dicitur ad Iacob: Imple hebdomadam dierum huius copulæ. Secundo insinuatur secunda conceptio, cum dicit: *Post hos autem dierum concepit Elizabeth.* sicut dicitur: *Post circulum dierum concepit Anna.* *Post hos autem dies,* videlicet officij. In quo ostenditur, quod carnalia postponenda sunt spiritualibus, & ideo infra: Maria optimam partem elegit. Tertio describitur verecunda occultatio, cum dicitur: *Et occultabat se mensibus quinque.* Hoc enim erat signum humilitatis & pudicitie. Non sicut Agar ancilla, de qua dicitur: *Quæ concepisse se videns, despexit dominam suam.* Ratio huius bene redditur in glossa Ambrosij. Sed spiritualiter erudimur, quod sancti propositi conceptio est in principio occultanda, sicut dicitur. Simile est regnum cælorum thesauro abscondito in agro: Vbi Gregorius: Thesaurus inuentus absconditur, ut seruetur: quia studium cælestis desiderij à malignis spiritibus custodire non sufficit, qui hoc ab humana laude non abscondit. Quarto tangitur lætabunda exultatio in recognitione beneficij, sibi: *Quia sic mihi fecit Dominus.* Simile illud: *Risum fecit mihi Deus: quicumque audierit, corridebit mihi.* *In diebus quibus respexis auferre opprobrium meum inter homines.* Opprobrium scilicet, sterilitatis. Concepit Rachel, & peperit filium, dicens: *Abstulit Deus opprobrium meum.* Erat opprobrium inter homines, propter illud: *Non erit apud te sterilis vtriusque sexus.* Vnde dicitur: *Quod æmula Annæ affligebat eam, & vehementer angebat, in tantum, ut exprobraret, quod Dominus concludisset vuluam eius.* Et propter hoc gaudebat, secundum illud: *Qui habitare facit sterilem in domo, matrem, &c.*

In mense autem sexto missus est Angelus Gabriel, &c. Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, &c. Vnde hic dicit Hieronimus, quod secundum hebraicam veritatem habetur. Et: *Nazaræus de radice eius crescet.* Igitur à Nazareth potest aliquid boni esse: immo flos omnis boni. Conguebat in flore floræ concipi, in flore nutriri, in florum tempore, id est, in vere, & Martio nuntiari. Vnde Bernardus: *Florigeram amat patria, flos de radice Iesse.* Et ideo poterat iam decantare: *Flores apparuerunt in terra nostra.* Congruentiam personæ innuit, cum dicit: *Ad virginem desponsatam.* Cuius congruentia ostenditur pudica, cum dicit: *Virginem.* Mulier inupta, & virgo, cogitat que Domini sunt: ut sit sancta & corpore & spiritu. Bernardus: *Missus est, ad virginem: virginem carne, virginem mente, virginem professione, virginem, qualè describit Apostolus: mente, & corpore sanctam.* Ostenditur & probata, cum dicit: *Desponsatam, viro, cui nomen erat Ioseph, &c.* Vt scilicet Ioseph vir iustus secundum quod dicitur, esset testis castitatis ipsius secundum illud: *Vir eius laudauit eam.* Bernardus: *Virum*

& ordine, sibi reconciliare hominem quo nouerat cecidisse. Ideo pars ista habet tres partes, & in prima insinuatur destinatio nuntij à Deo: in secunda, executio ministerij ab Angelo, ibi: *Et ingressus Angelus ad eam:* in tertia allicutio propositi, mediante consensu Virgineo, ibi: *Dixit autem Maria ad Angelum: Ecce Ancilla, &c.* Destinatio autem nuntij describitur debito modo, facta ex parte temporis, legati, loci, & personæ: ad quam mittitur nuntius Dei. Congruentiam temporis insinuat, cum dicit: *In mense autem sexto, scilicet, à conceptione Ioannis, qui fuit Martius: in quo mens & homo, & mundus fuerat conditus, in quo etiam per Christi incarnationem erat reparandus, ut sic reparatio responderet primæ conditioni, ut impleri videatur illud: Sicut cæli noui, & terra noua quæ ego facio stare coram me dicit Dominus: sic stabit semen vestrum, nomen vestrum.* Et erit mensis ex mense, & sabbatum ex sabbato: veniet omnis caro, ut adoret coram facie mea. Nec etiam senarius numerus vacat à mysterio, quia enim perfectus est, ideo homo inter cetera opera Dei perfectus, sexto die est conditus. Ideo & Christus venit sexta ætate, & sexto numero annorum, & sexto mense conceptus: & sexta feria passus, & sexta hora in cruce suspensus: ut sic significaretur aduenisse in plenitudine temporum, & perfectione: qui conceptus est sexto mense: At ubi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, &c. Congruentiam legati notat, cum dicit: *Missus est Angelus Gabriel à Deo, ut sic responderet reparatio lapsui: ut quemadmodum homo lapsus est per suggestionem angeli mali, sic resurgat per ministerium boni.* Nuntius impij cadit in malum. Legatus fidelis, sanitas. Respondeat etiam impletio promissioni, ut sicut per Gabrielem mysterium illud predictum fuit Danieli: sic apertum fuit Virgini. Ecce vir Gabriel, quem videram in visione, à principio cito volans, tetigit me in tempore sacrificij vespertini: & docuit me. Sequitur: *Septuaginta hebdomadæ abbreviatæ sunt super populum tuum, & super urbem sanctam tuam, ut consumeretur prauaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iustitia sempiterna, & impleatur visio & prophetia, & vngatur Sanctus sanctorum.* Et nota, quod ab ipso Deo, teste Bernardo, mitti perhibetur, ne cui vel beatorum spirituum, suum Deus, antequam Virgini, renelasse putetur consiliu, excepto duntaxat Archangelo Gabriele: & quia à Deo erat, denuntiationi diuini mysterij congruebat. Congruentiam loci notat, in hoc, quod ait: *In ciuitate Galilæe, cui nomen Nazareth.* Iuxta quod prædixerat Dominus per Isaiam: *Aggravata est via maris trans Iordanem Galilææ gentium.* Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam. In hoc ergo, quod in ciuitate Galilææ missus est, quæ erat confinium Iudæorum & gentium, signatur, quod illum venit annuntiare, qui promissus fuerat Abraham. Benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ. Et Iacob: *Ipse erit expectatio gentium.* In hoc quod ciuitas illa Nazareth vocatur, quæ flos interpretatur, signatur quod illum veniebat nuntiare, qui flos est cæpi, & lilium conuallium. Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, &c. Vnde hic dicit Hieronimus, quod secundum hebraicam veritatem habetur. Et: *Nazaræus de radice eius crescet.* Igitur à Nazareth potest aliquid boni esse: immo flos omnis boni. Conguebat in flore floræ concipi, in flore nutriri, in florum tempore, id est, in vere, & Martio nuntiari. Vnde Bernardus: *Florigeram amat patria, flos de radice Iesse.* Et ideo poterat iam decantare: *Flores apparuerunt in terra nostra.* Congruentiam personæ innuit, cum dicit: *Ad virginem desponsatam.* Cuius congruentia ostenditur pudica, cum dicit: *Virginem.* Mulier inupta, & virgo, cogitat que Domini sunt: ut sit sancta & corpore & spiritu. Bernardus: *Missus est, ad virginem: virginem carne, virginem mente, virginem professione, virginem, qualè describit Apostolus: mente, & corpore sanctam.* Ostenditur & probata, cum dicit: *Desponsatam, viro, cui nomen erat Ioseph, &c.* Vt scilicet Ioseph vir iustus secundum quod dicitur, esset testis castitatis ipsius secundum illud: *Vir eius laudauit eam.* Bernardus: *Virum*

Bernardus
hom. 2. super
Missus est
rom. 1.

Martio mense mundus, & homo conditus, & redemptus.
Isa. 66. g

Senarius numerus mysterio plenus.

Gal. 4. a

Prou. 13. c

Dan. 9. e. f

Bernardus
hom. 1. super
Missus est non procul à
princ. rom. 1.

Isa. 9. a

Gen. 22. d
Gen. 49. b

Cant. 2. a
Isa. 11. a
Hier. tom. 2. epist. 10. 1. post. med
Bern. hom. 1. sup. Miss.
Cant. 2. a

1. Cor. 7. f

Bernardus
hom. 2. super
Missus est
rom. 1.

Mat. 1. c

Prou. ult. b

1. Reg. 3. d

Ambr. in. 1. cap. Lucæ, lib. 1. tom. 3.

Mat. 11. b

1. Cor. 7. a

Exod. 19. d

1. Reg. 6. b

Gen. 29. c

1. Reg. 1. d

Carnalia spiritualibus postponenda.
Inf. cap. 10.
Gen. 16. a

Ambr. to. 5. serm. 8. de Nat. Dom. & serm. 8. de Sanctis
Mat. 13. f
Gregorius
hom. 11. in Euang.
Gen. 21. a

Gen. 30. c

Deut. 7. c
1. Reg. 1. b

Psal. 112. a

nominat,

Bern. eadem
homil. 2.
Bern. ibid.
in fine.
Prou. 6. d
Psal. 151.

Bern. ibid.
hom. 7. post
med.
M A R I A
Stella maris.
Bern. ibid.
in fine.
Num. 24. c
Eccl. 50. a
Apoc. 22. c
Bern. hom.
1. super
Missus non
procul à
princ. tom. 1.
Exod. 3. a
Num. 17. c
Iud. 6. g
Prou. 31. b
Hier. 31. d
Isa. 7. b. c

Bern. hom.
2. circa fin.
super Missus
est tom. 1.

Cic. de In-
uent.

Heb. 9. a

Eccl. 24. b

nominat non quia maritus eius, sed quia homo virtutis & iustus erat, & ideo erat testis legitimus. Bernardus. Vno tali consilio secretis caelestibus, & admittitur testis, & excluditur hostis, & integra seruetur fama Virginis: alioquin quo modo pepercisset iustus adulteræ? Quia zelus & furor viri, non parceret in die vindictæ. Ostenditur etiam promissa in hoc, quod dicit: *De domo David*. Quod refertur ad virginem & ad Ioseph: quia uterque fuit de femine David cui facta erat repromissio: iuravit Dominus David veritatē, & non frustrabitur eam: De fructu ventris tui, &c. Bernardus: Ambo erāt de domo, & familia David. Sed in altera cōpleta est veritas, quam iuravit Dominus David, altero tantū teste, & conscio, scil. ipso Ioseph. Ostenditur & prænominata, in hoc, quod dicit: *Et nomen Virginis Maria*. Maria enim stella maris interpretatur, & sic ostenditur impleta illa prophetia Balahā. Orietur stella ex Jacob, & cōfurgit virga de Israel. Et alio loco: Quia stella matutina in medio nebulæ. In Apocalypsi: Ego sum radix, & genus David stella splendida & matutina: ideo ergo nominat virginem, ut ostendatur ipsam pręparatā fuisse, non casu inuentam. Bernardus: Non est nouiter, aut fortuito inuenta sed à sæculo electa, ab altissimo pręcognita, sibi pręparata, sibi seruata, à Patribus pręsignata à Prophetis promissa, quod enim Moyse monstratū est in rubo & igne: Aaron in virga, & flore, Gedeoni in vellere & & rore: hoc Salomon pręuidit in forti muliere & eius pretio: apertius Hieremias pręcecinit de femina & viro. Isaias de virgine & domo. Gabriel tandē exhibuit ipsam virginem salutando: vel ideo nominat virginem, ut nos doceat nomen ipsius in necessitatibus inuocare. Vnde Bernardus: Quisquis te intelligis in huius sæculi profluuiio magis inter procellas & tēpestates fluctuare quam super terrā ambulare, respice stellā voca Mariā. Si iactaris superbiæ vndis, si ambitionis, si detractationis, si æmulationis, respice stellā, voca Mariā. Si aut ira, aut auaritia, aut carnis illecebra nauiculam concusserit mentis: respice stellā, voca Mariam. Si criminum immanitate turbatus, si conscientię scđitate confusus, baratro desperationis incipias absorberi, respice ad Mariam. Ipsa tenente, non corruis: ipsa protegente, non metuis: ipsa duce, non fatigaris: ipsa propitia, peruenis. Vel ideo nominat, ut insinuet nomen eius mysterio plenum secundum triplicem interpretationem, per quam triplicem statum intelligimus saluandorum. Actiuos per mare amarum, contemplatiuos per stellam, prælatos per dominium.

Et ingressus Angelus, &c. Postquam descripta est destinatio nuntij: hic describitur executio ministerij, quæ quidē fuit in denuntiatione conceptus futuri: in qua procedit Angelus, tanquā bonus rhetor, valde ordinate, & Euangelista explicat perfecte. Præmittitur enim primo salutationis ingressus: secundo additur narrationis processus, ibi: *Et ait Angelus ei: Ne timeas Maria*. Subiungitur tertio conclusionis terminus, ibi: *Ideoq; quod nascetur ex te sanctum*, istæ enim sunt partes principales rhetoricæ, scilicet exordiū, narratio, & cōclusio, secundū Tullium. Primo ergo præmittitur salutationis ingressus, secūdo additur narrationis processus, in quo introducitur primo angelus salutans, & deinde virgo auscultans, ibi: *Quæ cum audisset, &c.* Introduce ergo Euangelista angelum in suo ingressu à salutatione sūppisse exordiū, in qua salutatione captat ipsius beneuolentiā, exigit confidentiam, & exhibet reuerentiam. Ostendit enim eam cōmendabilem à bonitatis plenitudine, & ideo amabilem: à dignitatis altitudine, & ideo venerabilem: à laudis amplitudine, & ideo prædicabilem. Et propter hæc tria designata fuit per arcam fœderis, de qua dicitur, quod cōtinebat tria scil. virgam Aaron, tabulas, legis & manna. Vt sic ostenderetur, quod ipsa erat dulcis & amabilis per manna, venerabilis per virgā, prædicabilis & commendabilis per legem diuinam. Et secundū hoc fuit in ipsa triplex excellentia, scil. dignitatis, virtutis, & charitatis. Ego mater pulchre

dilectionis, & timoris, & agnitionis, & sanctæ spei. Vt ergo ostendat eam amabilem gratiositate, dicit: *Ingressus Angelus ad eā, dixit: Aue gratia plena*. Et ideo bene per Esther designata est, de qua dicitur, quod erat formosa valde, & incredibili pulchritudine, omnium oculis gratiosa, & amabilis videbatur. Vnde de ipsa potest dici illud: In me gratia omnis vitę & veritatis, in me omnis spes vitę & virtutis. Nec mirum, quia illum erat conceptura, de quo dicitur: Vidimus gloriā eius, gloriā quasi vnigeniti à patre, plenum gratiæ, & veritatis. Et ideo post subditur: Et de plenitudine eius nos omnes accepimus. Vt autē ostendat venerabilem ex dignitate addit: *Dominus tecum*. Discretè dictum est, quia excellenti, & singulari modo, tanquam in proprio tabernaculo Qui creauit me, requieuit in tabernaculo meo. Et in Psalmo: Dominus in templo sancto suo, hoc est, in virginis utero. Et rursus: Sanctificauit tabernaculum suū Altissim. Deus in medio eius nou cōmouebitur. Bernardus: Dominus tecū, illius erat mater, cuius est Deus pater, filius paternæ charitatis erat corona tuæ castitatis. Ex quo super omnes fortiris inæstimabilem dignitatē & propterea Regina dicitur in Psalmo: *Assitit Regina à dextris tuis*. Vt ergo ostēdat ipsā laudabilem ex benedictione, subiūgit: *Benedicta tu in mulieribus*, propter vniuersale remediū. Dixit David ad Abigail: *Benedicta tu, quę prohibuisti me hodie, ne irē ad sanguinē, & vlciscerer me manu mea*, *Benedicta*, in quā, in mulieribus, id est super omnes mulieres. *Benedicta es tu filia à Domino Deo excelso, præ omnibus mulieribus super terrā*. Et iterū: benedixerunt illā omnes vna voce, dicentes: Tu gloria Hierusalē, tu lætitia Israel, tu honorificentia populi nostri, quia fecisti viriliter, & confortatum est cor tuū, eo quod castitatē amaueris, & post virū tuum, alterū nescieris, ideo & manus Domini confortauit te, & ideo eris benedicta in æternū. Vel *Benedicta à mulieribus*: Viderunt illam filia, & Beatissimā prædicauerunt, reginæ & concubinæ: eo laudauerunt eā. *Quæ cum audisset, &c.* Introduce prius angelū salutantē, introduce hic virginem auscultantem, in qua auscultatione ostendit virginem esse commendabilem tripliciter, in auditu scil. affectu, & cogitatu. In auditu commendatur modestia, cum dicit: *Quæ cum audisset*, id est, silentio, & taciturnitate auscultasset, secundū illud: *Audi tacēs, & pro reuerentia accedet tibi bona gratia*. Et sic prompta fuit ad audiendum, licet non ad loquendum, secundum illud: *Sit autem omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum*. Et propterea dicit: *Audisset*, id est, perfecte audientiam prebuisse. Auris enim bona audiet cum omni concupiscentia sapientiam. In affectu commendatur verecundia, cum dicitur: *Turbata est in sermone eius*, scil. verecundia: Beda: Decet trepidare virginem, & ad omnes viri ingressus pauere, omnis viri aspectus vereri. Audini, & conturbatus est venter meus: à voce contremuerūt labia mea. Vt posset dicere spiritus eius illud Iob: *A facie eius turbatus sum: & cōsiderans eū timore sollicitor*. Exemplū huius Esther: Vidi te Domine quasi angelum Dei, & conturbatum est cor meum præ timore gloriæ tuæ. In cogitatu laudatur prudentia, cum dicit: *Et cogitabat, qualis esset ista saluatio*. Et hæc erat magna prudentia. Cōtinebat enim profunditatē sapientiæ, de qua: Cogitare de illa, sensus est consummatus. Vnde: Daniel, cuius nomen Balthasar, cœpit intra semetipsum tacitus cogitare, quasi vna hora, & cogitationes eius conturbabant eum. Cogitationes autem Virginis, & si turbabant propter pudorē innocentia, non tamen turbabant propter splendorem intelligentię. Bernardus: *Turbata est sed non perturbata*. Immo secundum illud Psalms: *Turbatus sum, & non sum locutus*. Cogitavi dies antiquos, &c.

Et ait Angelus ei, &c. Postquam præmissus est salutationis ingressus, hic secūdo loco sequitur narrationis tractatus, siue processus, in quo primo introduce Euangelista Angelū narrantē: secundo Virginem interrogantē ibi: *Dixit autem Maria ad Angelū, quomodo fiet*

Esther 2. c

Eccl. 24. b

Ioan. 1. b

Eccl. 24. a
Psal. 10.
Psal. 45.

Bern. hom.
3. super Miss.
ante med.
tom. 1.

Psal. 44.

1. Reg. 25. f

Iudith. 13. d

Ibidem. cap.
15. c. d

Cant. 6. e

Eccl. 31. b

Iac. 1. c

Eccl. 3. d

Beda in 1.
c. Luca ex
Ambr. ibid.
Abac. 3. d
Iob 23.
Esther. 15. d

Sap. 6. c
Dan. 4. c

Bern. hom.
3. cir. med.
super Missus
Psal. 76.

istud, &c. Narrans autem Angelus, denuntiat id, propter quod venerat, & hoc quidē facit hoc ordine. Primo enim exprimit diuinæ acceptionis beneplacitū: secundo salutiferæ fœcūdationis beneficiū, ibi: *Ecce concipies*, Tertio vero nascituræ prolis fastigiū: *Hic erit magnus & filius Altissimi vocabitur*, &c. Exprimens igitur Angelus diuinæ acceptionis beneplacitū, cōfortat Virginis animū, & nominat: *Ne timeas Maria*. Ne timeas, inquā, sed gaudeas: quia nomen tuū scriptū est in cœlo, secundum quod infra dicitur ad Apostolos: *Gaudete, quod nomina vestra scripta sunt in cœlis*. Et rationem reddit: *Inuenisti enim gratiam apud Deum*. Gratiam, scilicet electionis, sicut Moyses: *Inuenisti gratiam corā me*, & te ipsum noui ex nomine, sicut dicitur Virgini Mariæ. Gratiā etiā perfectionis, sicut Noe: *Noe inuenit gratiā corā Deo*. Et paulo post: *Noe vir iustus, atq; perfectus fuit in generationibus suis, corā Deo ambulauit*. Gratiā desponsationis, vt fieret sponsa Dei & mater filii Dei, Habuit Esther gratiam, & misericordiā coram Assuero super omnes mulieres, & posuit diadema regni in capite eius. Inuenit autem gratiam propter nimiam humilitatem, & mansuetudinem. Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Et alibi: *Quanto magnus es, humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiā*. Exprimens & salutiferæ conceptionis, seu fœcūdationis beneficium, ostēdit ipsum esse proximum, cū dicit: *Ecce concipies in utero, & paries filium*. Vt sic impleatur in te illud Isaiæ: *Ecce virgo concipiet, & pariet filium*. Et signanter dicit: *Ecce concipies in utero*, vt ostēdat hoc ipsum esse magnū, & mirū, & nouū, vt concipiat intra, nihil recipiendo ab extra. Creauit Dominus nouū super terram. Fœmina circundabit virum Et quia conceptum sine libidine, sequitur partus sine parturitione & dolore: ideo addit: *Et paries filium*, secundum illud: *Antequam parturiret, peperit: antequam veniret partus eius, peperit masculum*. Quis audiuit vnquam tale, & quis vidit huic simile? Et quia partum sine dolore, sequitur fructus vteri cum salute, ideo subdit: *Et vocabis nomen eius Iesum*. Quia secundum quod dicitur: *Nec enim aliud nomē est sub cœlo datū hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri*. Huius nominis præfiguratio præcessit in Iesu filio Naue. Vnde: *Fortis in bello Iesus Naue successor Moyse in prophetis*, qui fuit magnus secundū nomen suū, maximus in salutem electorū Dei. Huius & præfiguratio præcessit in Ioseph, de quo dicitur, quod Pharao vertit nomē illius, & vocauit eum lingua Ægyptiaca, Saluatore mundi. Postremo exprimens nascituræ prolis fastigiū, ostendit ipsum magnū esse, cum dicit: *Hic erit magnus*. Ostendit autē magnitudinem eius excellentissimā esse propter gratiā singularem, propter excellentiā regalem, propter potentiam æternalem. Singularem gratiā tangit, cum dicit: *Et filius Altissimi vocabitur*, scilicet per gratiā vnionis: filius, inquā, vnigenitus, secundū illud: *Vidimus gloriam eius gloriam quasi vnigeniti à patre*. Et ita æqualis erit Altissimo, secundum illud: *Tu Dominus altissimus super omnē terram*. Quis est hic, nisi Christus Dominus, de quo: *Donauit illi nomen, quod est super omnē nomen: vt in nomine Iesu omne genu flectatur, &c.* Hoc autē nulli alij dedit, quia in solo filio Virginis est gratia vnionis. Regalem excellentiam insinuat, cum dicit: *Et dabit illi Dominus Deus sedem David patris eius*. Id est, regale folium, secundū quod David erat promissum. De fructu ventris tui ponam super sedē tuā. Et secundum quod per Hieremiam prophetā promissum fuit: *Ecce dies veniant, dicit Dominus. Et suscitabo David germen iustum: & regnabit rex, & sapiens erit: hoc etiā post ostensū fuit de filio hominis, de quo dicit, quod antiquus dierū dedit ei potestatem, & honorem, & regnū: & omnes populi, & tribus, & linguæ ipsi seruient*. Æternalē potentiam notat cum dicit: *Et regnabit in domo Iacob in æternum*, secundum quod promissū erat David, secundum illud: *Suscitabo semen tuū post te, quod egredietur de utero tuo & firmabo regnum*

eius. Ipse ædificabit domum nomini meo, & stabiliam thronum regni eius vsq; in sempiternum. Hoc ipsum apud Daniele: *Potestas eius, potestas æterna, quæ non aufertur: & regnū eius, quod non corrumpetur*. Vt autem ostendat, quod æternitas ista est proprie dicta per carentiā finis, addit: *Et regni eius erit finis*. Vt sic impleatur illud Isaiæ: *Super solium David & super regnū eius sedebit*. Vt confirmet illud, & corroboret in iudicio & iustitiā, amodo & vsq; in sempiternū. Et ideo recte dicit: *Regnum tuum, regnum omnium sæculorum, & dominatio tua in omni generatione & generationem*. Dixit autem Maria ad Angelum: *Introduxit prius Euangelista Angelū narrantē, & subiungit hic prudentissimam Virginem percunctantē, in qua percunctatione tria nobis explicantur, scilicet dubitatio conueniens, ratio mouens, & solutio satisfaciens*. Conueniēs dubitatio notatur cum dicitur: *Quo modo fiet istud*. Cū enim triplex sit concipiendū modus, scilicet vnus carnalis, alius spiritualis, tertius admirabilis, & singularis. Quæro quo istorū modorū fiet? Sic Nicodemus quærebat, cum audiret, quod oportebat eum renasci denuo: *Quo modo inquit, possunt hæc fieri? Et nota, quod non quærit modum sciendi, seu signum, quod fidem faciat, sicut Zacharias, qui punitus fuit, vt supra, dicens: Vnde hoc sciam? Ego enim sum senex, & vxor mēa processit in diebus suis*. Sed quærit modū faciendū, vt consentiat: *secundū illud: Oculi tui recta videant, & palpebræ tuæ præcedent gressus tuos*. Rationē mouentē tangit cum dicit: *Quoniam virum non cognosco*. Id est, non cognosciturā me propono, & ita sum virgo, & mente, & carne, & proposito, vt sibi recte cōpetat illud Rebecce, quod erat puella decora nimis, virgoq; pulcherrima, & incognita viro. Et secundū Apostolum: *Iam non cogitabat, quæ carnis erant, sed quæ Domini sunt, vt sancta esset & corpore, & spiritu*. Et ideo non irrationabiliter quærebat, quo modo debebat prolem concipere, quæ non proponebat virū cognoscere, vt, si posset esse quod haberet simul virginitatē, & fœcūditationem, tunc consensum præberet. Et quoniā dubitatio sua rationem habebat recte mouentem: ideo meruit responsionē satisfaciētem, quæ notatur, ibi: *Et respondens Angelus dixit ei: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi*: Quasi dicat Angelus, quæris, quo modo concipies: ad hoc respōdeo, quod fœcūdaberis sine corruptione, concipies sine libidine, paries sine dolore: quia non ex virili semine, sed ex Spiritus sancti virtute, ita dictū est: *Quod enim in ea natū est, de Spiritu sancto est, &c.* Et recte dicit: *Spiritus sanctus superueniet in te*. Id est, desursū veniet. Vnde dicitur: *Omne datū, optimū & omne donum perfectū, desursum est, descēdens à Patre luminum*. Propter hoc dicitur: *Accipietis virtutem superuenientis Spiritus sancti in vos*. Et ita non erit corruptio, quia de Spiritu sancto: nec etiā erit libido, quia *virtus Altissimi obumbrabit tibi*, scilicet ne sentias æstū concupiscentiæ, secundum illud: *Sub vmbra illius, quæ desiderauerā, sedi: & fructus eius dulcis gutturi meo*. Et nota trium præcedentium triplicē præcessisse figuram, quia sine virili semine in virga Aaron fuit figurata, quæ floruit. Et apud Isaiam: *Flos de radice eius ascendet, &c.* Quia sine libidine, in rubo & igne. Quia rubus ardebat, & non comburebatur. Quia partus sine dolore designabatur in rore & vellere Gedeonis. Vellus enim vt dicit Hieronymus, cum sit de corpore, nescit tamen corporis passionem, & ideo in Psalmo: *Descendet sicut pluuia in vellus*. Ideoque & quod nascetur ex te Sanctum vocabitur filius Dei, &c. Postquam descriptus est ingressus salutationis, & processus narrationis: ponitur hic vltimo terminus conclusionis, & conclusio est, quod virgo Maria concipiat, & ex ea nascatur filius Dei. In hac autē cōclusionē, primo præmittit Angelus conditionē, & deinde approbationē: & postremo vtriusq; subiūgit rationem: cōditionē infert cum dicit: *Ideoq; & quod nascetur ex te Sactū, vocabitur filius Dei*. Quia enim fœcūdationis virtute

Luc. 10. d
Exod. 33. c
Gen. 6. b
Esther 2. c
Iac. 4. b
Eccl. 3. c
Isa. 7. c
Hier. 31. d
Isa. 66. c
Act. 4. b
Eccl. 46. a
Gen. 41. f
Ioan. 1. b
Psal. 96.
Phil. 2. b
Psal. 131.
Hier. 23. a
Dan. 7. d
2. Reg. 7. b

Dan. 7. b
Isa. 9. b
Psal. 144.
Triplex concipiendi modus.
Ioan. 3. a
Cap. eodem.
Erom. 4. d
Gen. 24. c
1. Cor. 7. f
Matth. 1. c
Iac. 1. c
Act. 1. b
Cant. 2. a
Num. 7. b
Isa. 11. a
Exod. 3. a
Iud. 6. g
Psal. 71.

Spiritus

Spiritus sancti, non prolem viri generabis, sed prolem Dei, non peccatorē, sed sanctū. Impleatur visio & prophetia: & vngatur Sanctus sanctorū. Si enim quemadmodum dicitur: Quod natum est ex carne, caro est: & quod natū est ex spiritu, spiritus est, ergo quod nascitur de spiritu sancto, necessario sequitur, esse sanctū. Bernardus: Si diceret, sancta caro, vel sanctus homo, parum dixisse videretur: posuit ergo indefinite sanctū, quia quidquid fuit, quod Virgo genuit, sanctū proculdubio, ac singulariter sanctum fuit: & quia filij hominū nascuntur polluti: Omnes eramus natura filij iræ: ideo iam non filius viri, sed filius Dei vocabitur. Et vocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, &c. Vocabitur ab ipso Deo: Hic est filius meus charissimus, & Matthæus: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene cōplacui ipsū audite. Vocabitur ab ipsis credētibus: Tu es Christus filius Dei viui. Et alibi: Qui prædestinatus est filius Dei in virtute. Vocabitur ab omnibus, sicut dixit Centurio: Verē filius Dei erat iste. Approbationē autem siue confirmationē adiungit, cū dicit: *Et ecce Elizabeth, cognata tua, & ipsa concepit filium in senectute sua* Si ergo Deus dedit conceptū seni, dare potest & iuueni, licet istud nouum, illud iam factum. Vnde in Genesi: Concepitq; Sara, & peperit filiū in senectute sua. Et vt hoc melius constet Virgini, additur: *Et hic mensis est sextus illi, quæ vocatur sterilis.* Et ita cū manifesta fuerit eius sterilitas, iam est manifesta eius fecūditas. Iam ergo incipiunt signa & mirabilia fieri in terra, secundū illud. Innoua signa, & immuta mirabilia. Et ideo firmū & certum est, quod & tu Virgo iam concipies supra naturam. & hoc est, quod dicit Beda in glossa: Ne Virgo se parere posse, diffidat, accepit exemplū sterilis anus parituræ, vt discat omnia Deo esse possibilis, etiam quæ naturæ ordine videntur esse contraria. Et ideo Dominus tot steriliū cōceptus præmisit, vt istū scilicet conceptū figurarent, & figurando prænuntiarent, & prænuntiando testimonium darēt, & credibile facerent. Rationē autem huius subiungit, cū dicit: *Quia non erit, impossibile apud Deum omne verbum.* Omne quod voluerit, faciet, & sermo illius potestate plenus est. Apud Deum autem omnia possibilis sunt, sicut dictum est Saræ: Numquid Deo quidquam est difficile? Bernardus: Apud Dominum idem est facere, quod loqui, & loqui quod velle. Merito ergo noueris non esse impossibile omne verbum: & ideo cū aliquid promittit Deus, sine dubitatione credendum est, quia cū omnia possit, & mentiri non possit, necesse est, vt fiant illa, quæ & quo modo promittit. Nō est Deus, quasi homo, vt mentiatur: nec vt filius hominis, vt mutetur. Dixit ergo & non faciet? Locutus est, & non implebit? Et sic ostendit Angelus conclusionem suam necessariam, vt Virgo iam nec dubitare possit, nec valeat dissentire.

Dixit autem Maria, &c. Hic vltimo ponitur assensio propositi, quod fuit in consensu Virginis, per quē mox concepit filium Dei. Hunc autē consensū describit debite & ordinate factum: quia ex humilitate prædisponente, & charitate perficiente, & credulitate pronuntiante. Introducit ergo primo pronuntiationē ex credulitate, cum dicit: *Dixit autem Maria.* Quia enina Angeli dictū credidit esse verum, ideo dat expresse responsū consentaneū. Corde creditur ad iustitiā: ore autem confessio fit ad salutē. Et in Psalmo: Credidi, propter quod locutus sum. Dixit autem verbo fidei: Prope est verbū in ore tuo, & in corde tuo, hoc est verbū fidei, quod prædicamus. Quia ergo corde percepit verbū fidei, ventre concepit filium Dei. Infra dicit: Beata, quæ credidisti, &c. Et alibi: Beatus venter, qui te portauit, & vbera, quæ suxisti. Deinde sequitur præparatio ex humilitate, cum dicitur: *Ecce Ancilla Domini.* Simile responsum dedit Abigail mulier prudens, cū Dauid vellet eam in vxorem accipere. Ecce famula tua fit in ancillā, vt lauet pedes seruorū Domini mei. Et illa Ruth, quæ designat beatam Virginem: Vnde mihi hoc, vt inuenirem gratiam ante oculos tuos: Et post: Locutus

es ad cor ancillæ tuæ, quæ nō sum similis vnius puellarū tuarum. Et quia se virgo Maria humiliavit, se ad gratiā præparauit. Bernardus: Humilitas responderetur, vt sedes præpararetur. Et quia singularis humilitas, ideo & singularis fuit gratia. Vnde Bernardus: Non est magnū esse humilem in abiectioe: magna prorsus & rara virtus humilitas honorata: hoc est luminare, quod minuitur in cōsumatione. Postremo subditur cōsensus perfectus ex charitate, cū dicitur: *fiat mihi secundū verbum tuum.* Fiat, vt dicit Bernardus, est desiderij signū, nō dubitationis nota. Etiam est signū assertionis, sicut in Psalmo dicitur: Dicet omnis populus: Fiat, fiat. Est itē affectionis, vt in Psalmo, Fiat manus tua, vt saluet me. Idē enim est verbū & manus patris. Et potest esse orationis verbū, vt sit desideratoriū, quia ex charitate: oratoriū, quia ex humilitate: assertoriū, quia ex credulitate. Hęc est vox dulcissima hominibus, Angelis, & ipsi Spōso: Sonet vox tua in auribus meis: Vox enim tua dulcis. Quod fecit, cum dixit Angelo: *fiat mihi secundū verbum tuum.* Verbū, quod erat in principio apud Deum, fiat caro de carne mea, secundū verbum tuū. Vnde Bernardus: fiat mihi obsecro, verbū, non prolatum vt trāferat: sed conceptum, vt maneat. Fiat verbum non tantū audibile auribus, sed & visibile oculis, palpabile manibus, gestabile humeris, vt verbo virtutis suæ me portet. Porro multifariā multiq; modis locutus est olim Deus patribus in Prophetis. Et aliis in corde aliis in aure aliis in ore, aliis in visu, aliis in manu, mihi, oro, vt fiat iuxta verbū tuū: nec volo, vt fiat mihi tantū declamatorie prædicatū, aut figuraliter signatū, aut imaginatū, sed simpliciter inspiratū, personaliter incarnatū, corporaliter inuiseratū, verbum caro factum. Et si ita fiat, tunc potero dicere tibi, quæ dixit mulier Sareptana Eliæ: Nunc in isto cognoui, quoniā vir Dei es tu, & verbū Domini in ore tuo verū est. Et quoniā in tali cōsensu conceptus est filius Dei, & propositum suū assequutus est Angelus, ideo sequitur: *Et discessit ab illa Angelus.* Sic enim ostēdebat factū, quod Raphael Tobię dicebat verbo: Tēpus est ergo, vt reuertar ad eū, qui me misit. Et de Petro dicitur, quod ipso educto de carcere, cōtinuo discessit Angelus, ab eo. Ab ea ergo discessit Angelus, sed in ea remāsit Dei filius: discessit quātum ad apparentiā, sed remāserunt multi: quantum ad custodiā. En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israël. Isti sunt Angeli beatissimi, qui custodiebāt eam tanquā locum diuinæ habitationis electissimum, vnde etiam beneficium custodię sibi impēderent propter infirmitatē carnis, cultus tamē reuerentiæ exhibebant, propter dignitatē matris, & sic quodā modo per ipsā ascendebāt, & descendebāt. Vnde designata fuit per illā scalā, cui Dominus erat innixus, & Angeli per illā ascendebant & descendebant, quā vidit Iacobus. Et post sequitur: Non est hic aliud nisi Domus Dei, & porta cæli, quia nullus potest iā cælum intrare, nisi per Mariā transeat, tanquam per portam. Sicut enim Deus ad nos venit per ipsam, ita per ipsam nos oportet redire ad Deum. Et ideo dicitur domus, porta, & scala: domus propter Christi conceptionē, porta propter Christi partum, & scala propter ascensum ad Deum. Non ergo discedamus ab ea, sed eius pedibus prouoluti, semper eam salutemus: Aue gratia plena, vt per eam quæ inuenit gratiam & misericordiam super omnes mulieres in conspectu illius magni Assueri, nos gratiam inueniamus, & misericordiam consequamur in auxilio opportuno.

Exurgens autem Maria, &c. Terminata parte illa, in qua egit de sterilis, & Virginis fecūdatione hic sequitur pars secūda, in qua agit de gratiarū actione. Et iuxta hunc duplicē modum: pars ista habet duas partes, in quarum prima fit gratiarū actio, & laudis decantatio propter conceptum Saluatoris. In secunda propter cōceptum & partum præcursoris, ibi: *Elizabeth autē impletum est tempus, &c.* Ad hoc autem, vt laudis decantatio fiat ex integro, & perfecto affectu, igitur certificatio

Dan. 9. f

Ioan. 3. a

Bern. hom. 4. super Miss. ante med. tom. 1. Ephes. 2. a

Isa. 9. b

Mar. 9. a Matth. 17. a

Idem. 16. c Rom. 1. a Matth. 27. f

Gen. 21. a

Eccl. 36. a

Beda.

Eccl. 8. a

Matth. 19. d Gen. 18. a Bern. hom. 4. super Miss. circa med. tom. 1.

Num. 23. c

Rom. 10. b Psal. 115. a Rom. 10. b

Inf. cap. 11.

1. Reg. 15. g

Ruth. 2. b. c

Bern. hom. 4. sup. Missus post. med. tom. 1. Eccl. 43. a

Bern. hom. 4. ut sup. non procul à fin. Psal. 105. g Psal. 118. y

Cant. 2. d Ioan. 4. a

Bern. hom. 4. ut supra.

Heb. 1. d

Deus multis modis locutus est.

x Bern. tom. 4. ut supra.

1. Reg. 17. d

Tob. 12. b Act. 12. b

Cant. 3. c

Gen. 28. b. c

Heb. 4. d

Diuiso.

tificatio

tificatio veritatis in intellectu, & exhibitio charitatis in affectu. Alterū vt præcedēs, alterū vt cōsequēs. Ideo prima pars habet tres, in quarū prima præmittitur testimoniū prophetiæ, in secūda subditur canticū lætitię, ibi. Et ait *Maria: Magnificat anima mea, &c.* In tertia obsequiū beneficentię, ibi: *Mansit autem Maria cū illa, &c.* Primū astruit fidem, secundū exigit spem, tertium ostendit charitatem. In descriptione autem testimonij prophetiæ procedit Euangelista hoc ordine: Nā primo introducit oportunitatē testificandi: secundo testimonij veritatem, ibi: *Et unde hoc mihi, &c.* Ad oportunitatem autem testificandi, tria concurrunt, scilicet Virginis salutantis occursum, virginę salutationis effectus, & Elisabeth resalutationis affectus. Primum ibi: *Exurgens Maria, &c.* Secundum ibi: *Et factum est, vt audiuit, &c.* Tertiū ibi: *Et repleta est Spiritu sancto, &c.*

Primo igitur introducit virginis salutantis occursum, vt festinus, & familiaris. Propter festinationem ait: *Exurgens autem Maria in diebus illis, abiit in montana cum festinatione in civitatem Iuda.* Quasi dicat nō tardauit, sed diluculo surrexit, secundū illud: *Surge, propera amica mea formosa mea, & veni.* Vnde sibi competit illud Prouerbiorum, quod dicitur de muliere forti, quæ de nocte surrexit, deditq; prædā domesticis suis & cibaria ancillis suis. Surrexit enim, vt ministraret Elizabeth seni & debili: vnde nec eam retardauit asperitas itineris, secundum quod dicitur in glossa, & litera designat, quia *abiit in montana, &c.* hoc cum festinatione, ad veritatē explorandā, sicut illi exploratores Iosue: *Ad montana conscendite.* Vel etiā cum ipso spōso: *Ecce iste venit saliens in montibus, transiliens collēs.* Non etiā retardauit viæ prolixitas, quod notatur: cum dicitur: *In ciuitatē Iuda, id est, Hierusalem, vt iam possit ipsa clamare cū Isaiā: Venitē, ascendamus ad montem Domini & ad domum Dei Iacob.* Nec in itinere fecit morā, quia *cum festinatione*, sicut Rachel, quæ, viso Iacob, festinās nuntiauit patri suo. Spiritualiter autem datur ex hoc nobis intelligi, quod necessaria est ei festinatio, qui vult ad perfectionē attingere. Festinemus ingredi in illā requiē, vt ne in idipsum quis incidat incredulitatis exemplū. Et ad Corinthios: *Sic currite, vt cōprehendatis.* Diuersū dicitur de fatuis virginibus. Et in Ecclesiastico: *Non tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diē.* Occursus Virginis fuit festinus & familiaris propter quod dicit: *Et intrauit in domum Zacharię, & salutauit Elizabeth.* Intrauit, inquā, vt familiariter cohabitaret. Intrans in domū meā, conquiescam cū illa. Non enim habet amaritudinē cōuersatio illius, nec tædiū conuictus illius, sed lætitiā, & gaudium. Intrauit, non stabat foris, sicut illa mulier vaga, quietis impatiens, nec valens in domo consistere pedibus suis. Intrauit etiā, non vt litigaret, sed vt salutaret, secundū quod moris est sanctis. Salutate inuicem in osculo sancto. Salutauit, inquā non solum optando, sed etiam salutem in Hierusalē apportando, vt impleatur illud, quod dictum est: *Propter Sion non tacebo, & propter Hierusalem non quiescā, donec ingrediatur vt splendor, iustus eius: & Saluator eius, vt lampas, accendatur.* Et post: *Dicite filiæ Sion: Ecce Saluator tuus venit: ecce merces eius cum eo, & opus eius corā illo.* Et nota, quod Virgo prius domum intrauit, & postea salutauit: quia iam incipiebat virgo mandatis Euangelicis consentire. Nam infra dicitur: *Neminem per viam salutaueritis.* Et postea subditur: *In quamcumque domum intraueritis, primum dicite: Pax huic domui.* Quod etiam fecit Virgo beata.

Secundo vero introducit salutationis effectus, quæ fuit excitatio matris, & lætificatio prolis, propter matris excitationē. Vnde dicitur: *Et factū est vt audiuit salutationē Marię Elizabeth.* Salutationē namq; Virginis Elizabeth audiuerat, quia eam amabat. Quæ habitas in hortis, amici auscultant, fac me audire vocē tuā. Et Ioannes: *Qui ex Deo est, verba Dei audit.* Item: *Cū accepissetis a nobis verbū auditus Dei, accepistis illud*

non vt verbū hominū, sed, sicut est vere, verbum Dei. **A** Audiuit vtique verbum salutis ab ea, quæ conceperat verbum incarnatum, in quo salus est, secundum illud: *In mansuetudine suscipite insitum verbū, quod potest saluare animas vestras.* Fuit ergo mater, verbo Virginis excitata, fuit & proles lætificata. Vnde dicit: *Exultauit infans in vtero eius:* In quo ostenditur, quod Ioannes erat amicus sponsi præcipuus, secundum quod de ipso scribitur: *Amicus autem sponsi, qui stat, & audit eū, gaudio gaudet propter vocem sponsi.* *Exultauit, inquam, præ desiderio, sicut etiam patres.* Abraham pater vester exultauit, vt videret diem meum: vidit, & gaudius est, *Exultauit, ad præsentiam Domini Saluatoris, quasi gestiens salutare, & assurgere iam incepit Domino suo, cuius erat præcursor.* Vnde dicitur in Glossa Bedæ, quia lingua non poterat, ideo animo exultante, salutatur, & suę præcursoris officium inchoat. Ecce apparet, quod Angelus dixerat: *Spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris suę.* Ex quo datur spiritu liter intelligi, quod propositum sanctum non potest latere: quin se manifestet, & amor interior prorūpat in opus. Vnde Gregorius: *Nunquam amor Dei est otiosus.*

Tertio subiungitur Elizabeth salutantis affectus magnus, & benignus. Propter magnitudinem dicitur: *Et repleta est Spiritu sancto Elizabeth, & exclamauit voce magna.* Magnitudo namque vocis, signum est magnæ affectionis, quia voces sunt notæ passionum. Adimplebit eum Spiritu sapientię & intellectus. Et iterum: *Ipse tanquam imbres mittet eloquia sapientię suę, & in oratione consistebitur Domino: Ideo autem voce magna clamabat, quia illum continebat in vtero, qui erat vox verbi, secundum quod de ipso dicitur: Vox clamantis in deserto: parate viam Domini.* Cui etiam dicitur ibidem: *Super montem excelsum ascende tu, qui Euangelizas Sion: exalta in fortitudine vocē tuā, qui Euangelizas Hierusalem, exalta, noli timere.* Dic ciuitatibus Iudæ: *Ecce Deus vester: ecce Dominus Deus in fortitudine veniet.* Nec tam fuit vox eius clamosa, quam deuota. Vnde ad exprimendam benignitatē affectus, subdit dicens: *Et dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui.* Benedicit Elizabeth Virgini simul & proli, vt compleat Angelicam salutationem. Benedictionem sibi optat, & iam benedictam annuntiat ea benedictione, quam Dominus Abraham promiserat. *Benedicam tibi, & magnificabo nomē tuū, erisq; benedictus. Benedicā benedictibus tibi, & maledicā maledicentibus tibi, atq; in te benedictur vniuersæ cognationes terræ.* Hanc benedictionem prædixit Isaac in figura agri. *Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni, cum benedixit Dominus.* Hanc benedictionē confirmauit Iacob: *Omnipotens benedicet tibi benedictionibus cæli desuper, benedictionibus abyssi iacentis deorsum, benedictionibus vberum & vuluæ: benedictiones patris tui confortatæ sunt benedictionibus patrum eius, donec veniret desiderium collium æternorum.* Hanc desiderabat, & hanc imprecabatur Moyses: *Benedictus fructus ventris tui, & fructus terræ tuę.* Et ideo cantemus cū David: *Benedixisti Domine terrā tuā.* Completū est etiā in Maria illud: *In multitudine electorū habebit laudē, & inter benedictos benedicetur.* *Benedicta fuit Iahel: Benedicta inter mulieres Iahel, benedicta fuit Ruth: Benedicta es a Domino filia, benedicta Abigail. Benedicta tu, quæ prohibuisti me hodie, ne irem ad sanguinē, & vlciscerer me. Benedicta Iudith: Benedicta es tu filia a Domino Deo excelso præ omnibus mulieribus super terram.* Inter has mulieres, & super has mulieres benedicta est virgo Maria, quia illarum benedictiones impletæ sunt in hac.

B *Et unde hoc mihi, vt veniat, &c.* Præmissa oportunitate testificandi, subditur hic veritas testimonij, ad cuius explicationem tria introducit Euangelista. Primum est præconium admiratiuum: Secundum est signum approbatium: Tertium vero testimonium affirmatiuum. Primum tenet rationem propositio-

C *Et unde hoc mihi, vt veniat, &c.* Præmissa oportunitate testificandi, subditur hic veritas testimonij, ad cuius explicationem tria introducit Euangelista. Primum est præconium admiratiuum: Secundum est signum approbatium: Tertium vero testimonium affirmatiuum. Primum tenet rationem propositio-

D *Et unde hoc mihi, vt veniat, &c.* Præmissa oportunitate testificandi, subditur hic veritas testimonij, ad cuius explicationem tria introducit Euangelista. Primum est præconium admiratiuum: Secundum est signum approbatium: Tertium vero testimonium affirmatiuum. Primum tenet rationem propositio-

Iac. 1. c

Ioan. 3. d

Ioan. 8.

Reda. Nec propositum, nec amor abscondi potest. Gregorius hom. 30. in Euang.

* Arist. 1. 1. Periherm. cap. 1. Eccl. 15. a Eccl. 39. a

Isa. 40. a

Ibid. 6. c

Benedictio

Gen. 12. a

Gen. 27. d

Gen. 49. c

Deut. 28. a

Psal. 84. b

Eccl. 24. a

Iud. 5. c

Ruth. 3. b

1. Reg. 25.

Iudith. 13. c

Cant. 2. d

Prou. 31. b

Iosue 2. c

Cant. 2. b

Isa. 2. a

Gen. 29. b

Necessaria est festinatio volenti in requiem ingredi.

Heb. 4.

1. Cor. 9. d

Mat. 25. a

Eccl. 5. b

Sap. 8. c

Prou. 7. b

Rom. 16. c

Isa. 62. a. d

Ibid. d

Cap. 10.

Cant. 8. d

Ioan. 8. f

1. Thef. 2. c

nis: Secundum assumptionis: & tertium, conclusionis.

Introducitur ergo præconium admiratiuum, cum dicit Elizabeth: *Et unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me?* Hoc enim est valde laudabile, & etiam admirabile, quod mulier sit mater Dei. Vnde poterat dicere, sicut dixit Areuna regi David: *Quid causæ est, veniat Dominus meus Rex ad seruum suum: Ex quo enim facta est mater Dei, summa Domini omnium eluxit dignatio, ut qui suis pedibus alienum hospitium visitare non abhorrui.* De quo quidem Virgo gloriatur, dicens: *Ego mater pulchræ dilectionis, & timoris, & agnitionis, & sanctæ spei.* Quia propter dignitatem maternam, est Virgo Maria diligenda, veneranda, & cum omni fiducia adenda, tanquam summæ misericordiæ mater.

Secundo subdit iudicium approbationis, cum dicit: *Ecce enim ut facta est vox salutationis tuæ in auribus meis exultauit in gaudio infans in utero meo.* Et hoc est signum, quod diffusa est gratia in labiis tuis, & propterea certum est, quod benedixit te Deus in æternum. Et ex quo infans sic supra naturam exultauit certum est, quod Dominus naturæ sibi occurrerit. Et ex quo infantulus respondet ex utero, certum est, te concepisse illum, qui vocat ab utero secundum illud: *Dominus ab utero vocauit me, de ventre matris meæ recordatus est nominis mei, &c.* Et rursus: *Ex quo puer exultauit tam mirabiliter, certum est, iam consummatum esse veraciter, quod in Isaia dicitur: Exulta, & lauda habitatio Sion, quia magnus in medio tui sanctus Israel.* Et illud: *Exulta satis filia Sion, iubila filia Hierusalem, ecce rex tuus venit tibi iustus, & Saluator.* Ex quo igitur mirabiliter exultauit Præcursor, iam certum habebat iudicium, quod uenerit Saluator: & quia certum habebat iudicium, ideo, veritati subditur testimonium, siue oraculum affirmatiuum cum dicitur: *Et beata qua credidisti, quoniam perficientur ea, qua dicta sunt tibi à Domino.* Fides enim beatam fecit. Beatus es Simon Bariona, quia caro, & sanguis non reuelauit tibi: sed Pater meus, qui in cælis est. Et Ioannes: *Beati, qui non viderunt, & crediderunt.* Facit etiam fides bonos, quia inchoando meritum disponit ad præmij consummationem. Confidens hoc ipsum, quia qui cepit in vobis opus bonum, usque in diem Iesu Christi perficiet, & hoc merito: & sic factum est Mariæ. Nota, quod beatificentur in scriptura non solum credentes, sed etiam sperantes: *Beatus vir, cuius est nomen Domini spes eius.* Item diligentes: *Beati sunt, qui te viderunt, & in amicitia tua decorati sunt.* Item timentes: *Beatus homo, cui donatum est habere timorem Dei.* Et rursus in Psalmo: *Beatus vir, qui timet Dominum.* Item operantes: *Si hæc scitis, beati eritis, si feceritis ea.* Et infra: *Beati, qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud.* Item sustinentes: *Sed & si quid patimini propter iustitiam, beati: Et Matthæus: Beati estis, cum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersum vos mentientes propter me.* Item contemplantes: *Beati viri tui & beati serui tui hi, qui stant coram te semper, & audiunt sapientiam tuam.* Ex his causis fuit virgo Maria beata, ex causa etiam singulari, fuit Beatissima, quia concepit filium Dei. Infra: *Beatus venter, qui ter portauit, & vbera, quæ suxisti.* Et propterea ipsamet dicit hic infra *Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* *Beata ergo qua credidisti,* quia credendo concepisti, & concipiendo beatitudinem omnibus, quantum ad sufficientiam, protulisti. Huius figura habetur in Geresi, ubi dixit Lia: *Hoc pro beatitudine mea, beatam quippe me dicent omnes mulieres.*

Et ait Maria, &c. Post testimonium prophetiæ sequitur cantus letitiæ, in quo beatissima virgo Maria laudat diuinam clementiam, propter excellentissimam gratiam sibi collatam. In hoc autem cantico tria notantur. Primum est laudantis affectio, quam notat ibi: *Magnificat anima mea, &c.* Secundum est laudandi ra-

tio, quam notat, cum subdit: *Quia respexit, &c.* Tertium diuinæ laudis ampliatio, quam notat ibi: *Et misericordia eius à progeme.* Non enim est perfecta laus, nisi adsit, debitus affectus, debita causa, & debitus modus.

Insinuatur ergo primo laudantis affectio, ut grata, magnificando diuinam virtutem, cum dicit: *Et ait Maria: Magnificat anima mea Dominum, id est, diuinam virtutem.* Magnus enim Dominus noster, & magna virtus eius: & ideo magno affectu debet collaudari, quia magna operatur. Ego Nabuchodonosor iaudio, & magnifico, & glorifico Regem cæli: quia omnia opera eius vera. Et ad hoc inuitat animam deuotam: *Magnificate Dominum mecum, & exaltemus nomen eius in idipsum: Tunc anima nostra verè Dominum magnificat, quando sub ipso seipsam captiuat, & humiliat.* Quoniam magna potentia Dei solius, & à solis humilibus honoratur. Vnde Virgo Maria, quia præ cæteris seipsam humiliavit, ideo cæteris altius Dominum magnificauit. Et ideo à magnificatione inceptit, quia hoc competebat humilitati Virginis decantantis. Competebat etiam dignitati Dei, cuius summa humilitas non cognoscitur, nisi dignitas præcognoscatur. Vnde: *Qui cum in forma Dei esset, nõ rapinam arbitratus est esse se æqualè Deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens.* Competebat etiam intentione cantantis quæ est, ut Dominus perfecte laudetur. Glorificatè Dominum, quantumcumque potueritis, superualebit adhuc, & admirabilis magnificentia eius. Competebat etiam Mariæ cantanti, quia de magnis, immo de maximis beneficiis erat. Vnde: *Audite, quoniam de rebus magnis locuta sum, & aperientur labia mea, ut recta prædicet.* Et infra: *Quia fecit mihi magna, &c.* Competebat & ordinato progressui, qui est à timore inchoando. Vnde: *Initium sapientiæ timor Domini. Timor autem reuerentiæ Dominum magnificat.*

Insinuatur etiam laudantis affectio, ut iucunda, exultando in diuina salute, cum subditur: *Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo.* Id est in Deo Salvatore, ut possit dicere illud: *Anima mea exultabit in Domino, & delectabitur super salutari suo.* Et rursus: *Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum.* Vere iam dicere poterat illud: *Introduxit me rex in cellaria sua: exultabimus & lætabimur in te, memores vberum tuorum super vinum.* Recti diligunt te. Iam verificatum est in Maria, quod optabat. Exultent, & lætentur in te omnes quærentes te, & dicant semper, *Magnificetur Dominus, qui diligit salutare tuum.* Quoniam ergo Virgo Maria Dominum quæsiuit, & salutare dilexit: ideo anima eius Dominum magnificat, & spiritus eius in salutari Dei exultauit. Vnde sibi illud Annæ competit: *Exultauit cor meum in Domino, & exaltatum est cor meum in Deo meo.* Dilatum est os meum super inimicos meos, quia lætata sum in salutari tuo. Et nota, quod spiritus accipitur pro substantia animæ. Custodite spiritum vestrum, & nolite despiciere. Et: *Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.* Alibi: *Nam si ore lingua, spiritus meus orat, &c.* Hic autem accipitur pro anima secundum suum supremum, & anima accipitur in comparatione ad corpus, sicut: *Ipse autem Deus pacis sanctificet vos per omnia, ut integer spiritus vester, & anima, corpus sine querela in aduentu Domini nostri Iesu Christi conseruetur.* Quia enim spiritus interior exultauerat, ideo anima in voce magnificabat; & ideo exultationem de præterito, & magnificationem de præsentem ponit: quia exultatio est natura prior.

Quia respexit humilitatem, &c. Postquam descripta est laudantis affectio, siue deuotio: subditur laudandi ratio, quæ sumitur ex duplici causa. Prima est beneficii gratiæ, quæ fecit ipsam amabilem Deo. Secunda est, quod fecit ipsam laudabilem hominibus, quia amabilem Deo. Dicit ergo: *Quia respexit humilitatem ancilla sue.* Præcessit huius figura in Lia, quæ in conceptu pro-

2. Reg. vii. d

Ecc. 2. d

Psal. 44. c

Isa. 49. a

Isa. 12. b
Zach. 9. b

Matth. 16. e

Ioan. 20. g

Phil. 1. a

Psal. 39. d
Ecc. 48. bEcc. 25. e
Psal. 111. b
Ioan. 13. b
Inf. c. 11.
2. Pat. 3. c

Matth. 5. a

3. Reg. 10. b

Inf. cap. 11.
Cap. 2. d

Gen. 30. b

Psal. 146. a

Dan. 4. 8

Psal. 35. b

Ecc. 3. c

Phil. 12. a

Ecc. 43. a

Prou. 8. a

Psal. 110. b

Psal. 34. b

Psal. 83. a

Cant. 1. a

Psal. 39. d

1. Reg. 2. a

Mal. 2. d
Rom. 8. c

1. Cor. 14. b

1. The. 5. d

Gen. 29. d

lis

Isa. 66. a
 Psal. 137. b
 Eccl. 11. b
 Psal. 24. c
 Prou. 31. d
 Psal. 118. a
 Apoc. 16. c
 Sap. 3. c
 1. Cor. 7. g
 Can. 6. c
 Beda. Job 5. b
 Aug. epist. 3. ad Volus. tom. 2.
 Eccl. 8. a
 Dan. 3. e
 Psal. 110. b
 Matth. 6. b
 Psal. 92. b
 1. Tim. 3. d
 Psal. 45. a
 Ephes. 2. a
 Psal. 102. c

lis dixit: Vidit Dominus humilitatem meã, nunc amabit me vir meus. Et humilitas fuit dispositio ad respectum gratiæ: Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, & tremementem sermones meos? Quia sicut dicitur in Psalmo: Excelsus Dominus: & humilia respicit, & alta à longe cognoscit. Unde de viro iusto: Oculus Dei respexit illum in bono, & erexit eum ab humilitate ipsius. Et ideo orabat Propheta in Psalmo: Respice in me, & miserere mei: quia vnicus, & pauper sum ego.

Fecit & laudabile hominibus illud gratiæ beneficium, & propterea addit: *Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes*, tam viri, quàm mulieres. Surrexerunt filij eius, & beatissimam prædicauerunt. Vir eius & laudauit eam. Fuit autem virgo Maria beata propter meritum castitatis: Beati immaculati in via. Et: Beatus, qui vigilat, & custodit vestimenta sua, ne nudus ambulat, & videant turpitudinem eius. Et: Felix est sterilis & incoinquinata, quæ nesciuit thorum in delicto. Fuit etiam beatorum propter consilium virginitatis. Beatorum autem erit, si sic permanserit secundum meum consilium. Fuit & beatissima propter priuilegium fecunditatis, ob quod ceteræ mulieres beatissimam eam prædicant: Viderunt eam filia, & beatissimam prædicauerunt.

Secunda ratio laudandi, est miraculum potentiæ, quod fuit magnum & pium. Fuit magnum propterea dicit: *Quia fecit mihi magna qui potens est*. Hoc refertur ad Incarnationis Mysterium, sicut dicit Beda in Glossa. Et de hoc dicitur: Qui facit magna, & inscrutabilia, & mirabilia absque numero. Incarnationis mysterium est magnum, & imperscrutabile, & ideo admirabile, & hoc fecit. *Qui potens est*. Quia in rebus mirabilibus, vt dicit Augustinus. tota ratio facti, est potentia facientis. Omne, quod voluerit, faciet, & sermo illius potestate plenus est, nec dicere ei quisquam potest: Quare ita facis?

Fuit etiam pium, & propterea dicit: *Et sanctum nomen eius*. Vnde sancta & pia facit, vt sanctificatio nominis ipsius ostendatur. Benedictum nomen gloriæ tuæ sanctum. Et Psalmus: Sanctum & terribile nomen eius. Et ratio huius præponitur: Redemptionem misit populo suo. Et quia nomen eius decet sancti udo, ideo oramus: Sanctificetur nomen tuum. Et rursus: Domum tuam decet sanctitudo, Domine, in longitudine dierum. De his duobus, scilicet magnitudine, & pietate, manifestè magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, iustificatum est in spiritu, apparuit Angelis, prædicatum est gētibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloria. Magnū quippe, ratione diuinitatis: sanctum, ratione assumptæ humanitatis. Supra eod. c. *Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei* Et ideo Virgo in conceptione fuit magnificata, & sanctificata. Sanctificauit tabernaculum suum Altissimus. Et hæc duo respōdent duobus præmissis, quia magnificata & sanctificata, ideo magnificauit & exultauit, ideo optimè ratione reddit.

Et misericordia eius, & c. Postquam descripta est laudantis affectio, & laudandi ratio: subditur hic tertio diuinæ laudis ampliatio. Et hoc consistit in commendatione diuinæ misericordiæ, quantum ad opus redemptionis humanæ, iam in conceptione Virginis inchoatæ. Opus autem redemptionis nostræ, est declaratiuum misericordiæ & potentiæ: quia est manifestatiuum largitatis & veritatis. Misericordiæ, in reparatione hominis lapsi: potentiæ in prostratione diaboli: largitatis, in missione Spiritus sancti: veritatis, in adimplerone promissi.

Primo igitur laudat Dominum suum in opere redemptionis, secundum quod est manifestatiuum misericordiæ. Vnde dicit: *Et misericordia eius à progenie in progenies timentibus eum*. Deus autem, qui diues est in misericordia, propter nimiam charitatem suam qua dilexit nos, & cū essemus mortui peccatis, cōiunificauit nos Christo. Et in Psalmo: Misericordia autem Domini ab æterno, & vsque in æternum, super timentes eum. Hoc enim fit super omnes, quantum ad beneficium conserua-

tionis, secundum illud: Misericordia hominis circa proximum suum: misericordia autem Dei super omnem carnem. Misericordia tamen liberans, & saluans, ad solos timentes se extendit, sicut scriptum est: Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te. Ideo: Qui timetis Dominum, sperate in illum.

Secundo laudat eum in hoc opere, secundum quod est manifestatiuum potentiæ, in directione dæmonum superbiorum, & diuitem iniquorum. Propter primum dicit: *Fecit potentiam in brachio suo, dispersit superbos mente cordis sui* In hoc est laus Dei specialis: Disperge superbos furore tuo, & respiciens omnem arrogantem humilia. Et sic impletur illud: Sedes ducum superbiorum destruxit Deus, & sedere fecit mites pro eis. Et dicitur hæc fecisse. *In brachio*, id est in filio. Ecce Dominus Deus in fortitudine ueniet, & brachium eius dominabitur. *Superbos autem mente cordis*, uocat illos, qui superbiunt in intellectu per præsumptionem, & in affectu per ambitionem, sicut lucifer, & eius sequaces. Omne sublime uidet, & ipse est rex super omnes filios superbiæ. Et sic est sensus: *dispersit eos*, qui superbiunt, *mente cordis*. Vel aliter: *Dispersit mente cordis sui*, secundum quod dicit: Quia superbi iusto Dei iudicio habent cor dispersum. Dum putant se latere in obscuris peccatis, tenebroso obliuionis uelamento dispersi sunt. Vt: *Dispersit superbos mente cordis sui* id est diffinitione consilij sui: Si habes brachium sicut Deus & si uoce simili tonas: circunda tibi decorem, & in sublime erigere, & esto gloriosus, & speciosis induere vestibus. Disperge superbos in furore tuo, & respiciens omnem arrogantem humilia: respice cunctos superbos & confunde eos. Dæmones superbientes diffinitiuè proiecit, sed non sic homines. Vnde: Non enim humiliavit ex corde suo, & abiicit filios hominum. Laudatur ergo potentia in deiectione superbiorum dæmonum, & etiam tyrannorum potentium, cum subdit: *Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles*. Dicitur de Nabuchodonosor: Quos uolebat, interficiebat: & quos uolebat, percutiebat: & quos uolebat, exaltabat: & quos uolebat, humiliabat. Quando autem eleuatum est cor eius, & spiritus illius obfirmatus est ad superbiam, depositus est de folio regni sui, & gloria eius ablata est. Et: Radices gentium superbarum arefecit Deus, & plantauit humiles ex ipsis gentibus. Et ratio huius redditur: Quia omnis, qui se exultat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. Et in hoc est laus diuinæ potentiæ. Dominus pauperem facit, & ditat: humiliat, & subleuat. Sufficitat de puluere egenum, & de stercore eleuat pauperem: vt sedeat cum principibus, & solium gloriæ teneat. Exemplum de Saül, & David: Vasthi & Esther.

Tertio laudat Dominum in prædicto opere secundum quod est manifestatiuum largitatis, cum dicit: *Esuriētes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes*. Quia uera largitas est, dare pauperibus, nō diuitibus. Iustus comedit, & replet animā suam. Venter autem impiorum insaturabilis. Et rursus: Diuites egerunt, & esurierunt: inquirētes autē Dominum non minuentur omni bono. Et Isaias: Ecce serui mei comedēt, & vos esuriētis. Ecce serui mei bibēt & vos sitietis. Ecce serui mei letabūtur, & vos confundemini. Quia sicut dicitur: Nō multi sapiētes secundū carnē; nō multi potentes, nō multi nobiles, sed quæ stulta sunt mūdi elegit Deus, vt confundat sapientes: & infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia & ignobilia mundi: & contēptibilia elegit Deus, & ea, quæ nō sunt, vt ea quæ sunt, destrueret, vt non gloriaretur omnis caro in cōspectu eius. Et: Nō saluatur rex per multā uirtutē, & gigas nō saluabitur in multitudine uirtutis suæ.

Quarto, laudat Deum in prædicto opere, secundum quod est manifestatiuum ueritatis, promissi, cum dicit: *Suscipit Israël puerum suū memorari misericordiæ suæ* Vbi primo præmittitur promissionis impletio, quam promissionem fecit diuina benignitas, & impleuit diuina Veritas, vnde: Misericordia & ueritas obuiauētur sibi,

Eccl. 18. b
 Psal. 30. d
 Eccl. 2. b
 Job 40. a
 Eccl. 10. b
 Isa. 40. c
 Job 41. d
 Sap. 17. d
 Job. 40. a
 Thr. 3. d
 Dan. 5. e. f
 Eccl. 10. b
 Inf cap. 18. c
 1. Reg. 2. b
 1. Reg. 16.
 Esther 1. c
 2.
 Prou. 13. d
 Psal. 33. b
 Isa. 65. c
 1. Cor. 1. d
 Psal. 32. d
 Psal. 84. c

iustitia & pax osculatę sunt. Et hoc factum est, quando carnem nostram suscepit. Nusquā enim angelos apprehendit: sed semen Abrahę apprehendit. Isaias. Ecce seruus tuus suscipiam eum: electus meus, complacuit sibi in illo anima mea, dedi spiritum meum super eum, iudicium gętibus proferet. Et Oseas: Quia puer Israel, & dilexi eum: & ex Ægypto vocavi filium meum. Et hoc: *Recordatus misericordie sue*, cuius non potest obliuisci: Aut obliuiscetur misereri Deus? aut continebit in ira sua misericordias suas? Et: Nunquid obliuisci potest mulier infantem suū, vt non misereatur filio vteri sui? Et si illa oblita fuerit, ego tamen nō obliuiscar tui. Deinde subditur vera promissio, cum dicitur: *Sicut locutus est ad patres nostros, Abraham, & semini eius in sacula.* Et debet ista litera construi sic: *Sicut locutus est ad patres nostros*, locutus, inquam, ipsi Abrahę, scilicet specialiter & semini eius: vbi tangit statū naturę & legis scriptę. Vel aliter, vt construatur cum præcedenti. *Suscepit israel, recordatus misericordie*, & hoc dico Abrahę, & semini eius, sicut locutus est ad patres. Simile habetur in Psalmo: Recordatus est misericordie sue, & veritatis sue domui Israel. Inter patres specialiter nomina Abraham, quia ei primo facta est repromissio. Benedicam benedicientibus tibi, & inaledicam maledicentibus tibi, atque in te benedicentur vniuersę cognationes terre. Et iterum: Benedicam tibi, & multiplicabo semen tuū sicut stellas cęli, & velut arenam, quę est in litore maris: possidebit semen tuum portas inimicorum suorum, & benedicentur in semine tuo omnes gentes terrę, quia obedisti voci meę. Abrahę dictę sunt promissiones & semini eius. Semen eius sunt credentes. Non qui filij carnis, hi filij Dei: sed qui filij sunt promissionis, estimantur in semine. Vnde infra: Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahę. *In sacula.* Id est in æternum. A sæculo, & vsq; in sæculum, tu es Deus. Vnde virgo beata canticū incipit a magnitudine summi principij, & canticum finit in æternitate finis: laudat enim eum, qui est A, & O, principium & finis. Et quidem satis recte, quia in hoc cātico ostendit consummationem esse factam omnium beneficiorum promissorum, & ideo consummariuum est omnium laudum, & canticorum, & scripturarum.

Mansit autem Maria, &c. Post testimoniū prophetię, & canticū lætitię, subditur obsequium beneuolentię, quod exhibuit virgo Maria Elizabeth cognatę suę, in quo cōmendatur a tribus scilicet a sedulitate obsequij, a longanimitate propositi, ab honestate contubernij.

Propter sedulitatem obsequij, dicit: *Mansit autem Maria cum illa.* Scilicet cum cognata pręgnante. Non statim abscessit, sed fecit secundū quod Dominus discipulis suis pręcepit: In eadem autem domo manete, donec exeatis. Manebat autem Maria in domo, & non egrediebatur, sicut Dina, de qua: Egressa est, vt videret mulieres regionis illius. Et sequitur postea quod oppressa fuit. Manebat autem sicut sedula obsequutrix non circumibat, sicut curiosa inuestigatrix de viduis adolescentibus. Otiosę discunt circuire domos: non solum otiosę, sed & verbosę, & curiosę, loquentes, quę non oportet. Contra quod ait Seneca: Indicium mentis bene constitutę est, secum posse morari, & secum posse consistere.

Propter longanimitatem propositi, subdit: *Quasi mensibus tribus.* Id est, vsque ad tempus partus, secundum quod dicit Beda in glossa: Tam diu mansit Maria, donec Elizabeth partus tempore completo, præcursoris Domini sui, propter quam maxime venerat, natiuitatem videret. Et hoc signatum est libro regum: vbi dicitur, quod arca Domini mansit in domo Obededon Gethai tribus mensibus: & benedixit Dominus Obededon, & omnem domum eius. Mystice vero tribus mensibus designatur profectus trium virtutū. Secundum quod in glossa dicitur, anima casta, quę spiritualis verbi desideriu concipit, necesse est, vt alta cęlestis exercitijs fuga subeat, & quasi trium mensiu dies ibidem demo-

retur: quouique fidei, spei, & charitatis luce radiet, perseverare non desistat.

Propter honestatem contubernij, subditur: *Et reuersa est in domum suam*, vt habitaret cum spōso, virginittis suę custode. Vnde dicere poterat illud: Benedixit tibi Deus ad introitum meum. Iustum est igitur, vt aliquando prouideam etiam domui meę. *Reuersa est in domum suam*, quia sponsus & familia sua reditu eius desiderabant secundum illud: Reuertere, reuertere Sunamitis, reuertere, reuertere, vt intuemur te. Sic ergo Virgo Maria dat exemplū omnibus imitandum, sicut dicit Ambrosius: Discite, inquam, a Maria religiositatem, longanimitatem, & honestatem.

Elizabeth autem impletum est tempus, &c. Post gratiarum actionem de cōceptu Saluatoris, sequitur hic gratiarum actio pro ortu Præcursoris. Agitur autem laus de Præcursoris ortu, magis, quā de conceptu, quia conceptus fuit in peccato, sed natus fuit plenus spiritu sancto. Christus autem tam in conceptu, quā in ortu fuit sanctissimus. Ideo ante ortum, & post ortum, ipsius laudes decantantur. Habet autem hęc pars tres partes. In quarum prima describitur Præcursoris origo. In Secunda verō, pro ipso subditur laus & gratiarū actio ibi: *Et Zacharias pater eius repletus est spiritu sancto*: vbi ponitur canticum Zacharię. Tertio ad materiam maioris laudis subditur Præcursoris educatio, ibi: *Puer autē crescebat, &c.* Ad describendum autem ortum Præcursoris tria concurrunt, quę ab Angelo prænuntiata fuerunt. Primum est partus sterilis. secundum est circumcisio infantis quę describitur, ibi: *Et factū est in die octauo*: tertiu est apertio oris sacerdotalis, ibi: *Aperitū est autem illi os eius.* Partus autem ostenditur fuisse opportunus in matre. perfectus in prole, iucundus in vicinitate.

Opportunus itaque ostenditur partus in matre, ratione temporis, propter quod dicit: *Elizabeth autem impletum est tempus pariendi, &c.* Opportunum erat, vt pareret præcursorem. Quia Ecclesiastes dicit: Omnia tempus habent, & suis spatiis transeunt vniuersa sub celo. Impletum est, inquam, secundum comminationem verbi Angelici, vt dictū est supra: Et ecce eris tacens, & nō poteris loqui vsq; in diem, quo hęc fiant; pro eo quod non credidisti verbis meis, quę implebuntur in tēpore suo. Vel impletum est, quia iam venerat plenitudo tēporis, in quo debebat venire Christus. At vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum, &c.

Perfectus etiam fuit in prole, ratione sexus virilis, propter quod dicit: *Et peperit filium*, non filiam. Talem prolem petebat Anna: Domine exercituum si respiciens videris afflictionem famulę tuę, & recordatus mei fueris, nec oblitus ancillę tuę, dederisq; seruę tuę sexū virilem. dabo eum Domino omnibus diebus vitę eius, & nouacula non ascendet super caput eius. Peperit etiā virtute perfecta nullo sibi præstante impedimēto. Cuius oppositum dicitur: Venerunt filij vsq; ad partum, & vires non habet parturiēs. Peperit etiam filium perfectū superna gratia, ita vt conueniat ei illud. Consummatus in breui cōpleuit tempora multa. Iucundus etiam fuit in vicinitate, ratione famę celebris & communis. Propter quod dicit: *Et audierunt vicini, & cognati eius quia magnificauit Dominus misericordiam suam cum illa, & congratulabantur ei.* Et sic impletū est illud, quod prædixerat Angelus: Et in natiuitate eius, multi gaudebūt, scilicet vicini & cognati: quia talium maxime est congratulari, infra: Mulier quę inuenit drachmā perditā, conuocat amicas & vicinas, dicens: Congratulamini mihi, quia inueni drachmā, quam perdiderā. *Et congratulabantur.* Nam & ipsa pariter gaudebat, secundum illud: Mulier cum parit, tristitiam habet, quia venit hora eius. Cum autem peperit puerum, iam non meminit pressurę propter gaudium, quia natus est homo in mundum, & ideo cōgratulantur. *Quia magnificauit Dominus misericordiam suam cum illa.* Id est misericordiam magnā præstitit ei Dominus. Vnde poterat dicere illud: Confitebor tibi Domine Deus meus in toto corde meo

Hebr. 2. d
Isa. 42. a

Osea 11. a

Psal. 76. b
Isa. 49. d

Psal. 97. a

Gen. 12. a

Gen. 22. a

Gal. 3. e
Rom. 9. dCap. 3. b
Psal. 89. a

Apoc. 1. b

Matt. 10. b

Gen. 34. a

1. Tim. 5. b

Beda 20. 4.
lib. 1. in 1.
cap. Luc. a.

2. Reg. 6. b

Gen. 30. e

Cam. 6. d

Ecol. 3. a

Sup. cap.
eodem.

Gal. 4. a

1. Reg. 1. b

4. Reg. 19. a

Sap. 4. c

Sup. cod.
cap. 6.
Inf. c. 15.

Ioan. 16. e

Psal. 85. b

&

& glorificabo nomen tuum in æternum. Quia misericordia tua magna est super me. Magnificauit autem Dominus eos, quos diligit. In omnibus magnificasti populum tuum. Domine, & honorasti, & non despexisti in omni tēpore, & in omni loco assistēs eis. *Et factum est in die octauo.* Postquam partum senis, sequitur circumcisio infantis. In qua iuxta consuetudinem facta est impositio nominis. Primo secundum appellationem humanam à consanguinitate. Secundo vero, secundum reuelationem propheticam à matre. Tertio secundum affirmationem authenticam ab ipso patre.

Introducitur ergo circumcisio cum appellatione humana, cum dicitur: *Et factum est in die octauo, uenerunt circumcidere puerum*, ut scilicet implerent legis præceptum: Infans octo dierum circumcidetur in uobis, omne masculinum in generationibus uestris. Et postea: *Masculus, cuius præputij, caro non circumcisa fuerit: delebitur anima illa de populo suo, quia pactum meum irritum fecit. Et uocabant eum nomine patris sui Zachariam.* Secundum consuetum modum, quia filij consueuerunt appellari nomine suorum patrum. Tobias genuit filium, nomen suum imponēs ei, ut in hoc signaret patrem in tam nobili filio uiuere. Secundum illud: *Mortuus est pater eius, & quasi non est mortuus.* Similem enim reliquit sibi post se. In uita sua uidit, & lætatus in illo.

Sed quoniam in Ioanne non habebat locum denominatio secundum appellationem humanam, ideo sequitur denominatio secundum reuelationem propheticā per Elizabeth, cum dicitur: *Et respondens mater eius, dixit: Nequaquam, sed uocabitur Ioannes.* Et hoc quidem dicebat edocta à Spiritu sancto. Vnde Ambrosius: Spiritu prophetiæ didici, quod nō didicerat à marito. Quia enim non uirtutē naturæ conceptus fuerat, sed uirtutē gratiæ: non debebat uocari Zacharias à patre, sed Ioannes à dono gratiæ, ut nouo modo natus, nouo nomine nuncupetur. Uocabitur tibi nomen nouum, quod os Domini nominauit. Et quia cognati carnaliter sapiebant, nomen gratiæ non acceptabant, ideo subditur: *Et dixerunt ad illam: quia nemo est in cognatione tua, qui uocetur hoc nomine.* Sed eorum instantia nulla erat, quia sicut dicit Ambrosius, hoc nomen non est generis, sed uatis. Habēt enim hoc merita sanctorum, ut à Deo nomē accipiant. Sicut Iacob, Israël dicitur: Quia Deū uidit. Sic de Salomone: Vocauit nomen eius, admirabilis Domino, eo quod diligeret eum Dominus. Et quoniam contentio erat hic inter gratiam & naturam, inter appellationē humanam, & reuelationē propheticā: ideo requirebant sententiā paternam, ut ipse assertionē authenticā proferret, propterea sequitur: *Innuēbant autem patri eius, quem uellet uocari eum.* Innuēbant, inquam, surdo & muto, quia sicut dicit Ambrosius: Incredulitas affatū ei surripuerat, & auditum. Et tamen requirebant quia penes ipsum residebat auctoritas, nominandi, tum quia pater, tum quia sacerdos, tum quia ortū suū diuina reuelatione præsciuerat. Et quia nō poterat uoce respōdere, manu & literis est locutus. Et ideo subditur: *Et postulās pugillare, scripsit dicens: Ioannes est nomen eius.* Quasi dicat, nomen nō impono, sed impositum declaro. Supra codē: *Vocabis nomē eius Ioannem.* Secundū illud: Dominus ab utero uocauit me, de uētre matris meæ recordatus est nominis mei. Et rectē dicitur scriptū, propter infirmitatem indelebilem, ut ostendatur nomen eius scriptum in libro uitæ, sicut discipulorum Christi: *Gaudete autem, quod nomina uestra scripta sunt in cælis.* De hac scriptura dicitur: *Qui uicerit, faciam illum columnā in templo Dei mei, & foras nō egrēdiatur amplius, & scribam super eū nomen Dei mei, & nomen ciuitatis Dei mei nouæ Ierusalem, quæ descendit de cælo à Deo meo, & nomen meum nouum.* Et rursus: *Dabo illi calculum candidum, & in calculo nomen nouum scriptum: quod nemo scit, nisi qui accipit.* Et quia causam huius nominis nescierūt, ratio sequitur: *Et mirati sunt uniuersi.* Propter consonantiā patris & matris: ut iam in ore duorū testiū staret illud uerbum: uel etiam mirati sunt in puero tātā

A prærogatiuam. Dicitur de uiro iusto: *Oculus Dei respexit illum in bono, & erexit eum ab humilitate ipsius & exaltauit caput, & mirati sunt in illo multi, & honorauerūt Deū.* Vnde ipse poterat dicere illud: *In cōspectu potentiū admirabilis ero, & facies principum mirabūtur me.* In quo docemur, quod diuinorum prærogatiuā magis sunt humiliter & sobrie annūtiandæ, quā procaciter perserutandæ. Spiritualiter, nota quod per Zachariam intelligitur uetus sacerdotium, & per Ioannem nouum: & quia uetus & nouum differūt sicut memoriale muneris, & ipsum munus: ideo ille recte denominatur à memoriali, iste uero à munere gratiæ: & hoc quidē satis recte, quia memoria Dei generat in nobis effectus uirtutis & gratiæ. Nam qui uult esse Ioāns per gratiā, oportet quod sit Zacharias prius per diuinā memoriā. Zacharias enim memor Dei interpretatur. *Memoriam fecit mirabilium suorum, &c.* Altare de terra facietis mihi, & offeretis super eo holocausta & pacifica uestra, oues uestras & boues in omni loco in quo memoria fuerit nominis mei, ueniā ad te, & benedicā tibi. Debet autē quilibet esse memor sacramentorū Dei, ad credendum, & confitendum. In Exodo dicitur de agno paschali: *Erit quasi signū in manu tua, & quasi monumentum ante oculos tuos.* Sequitur: *Custodes huiusmodi cultū statuto tēpore à diebus in dies.* Beneficiorum ad regratiandum: *Septem diebus comes absque fermento afflictionis panē, quoniā in pauore egressus es de Ægypto, ut memineris diei egressionis tuæ de Ægypto omnibus diebus uitæ tuæ.* Iudiciorum ad formidandum: *Memento iræ in die consummationis, & tempus retributionis in conuersatione faciei, &c.* Memor fui iudiciorum tuorum à sæculo Domine. Promissorum ad expectandum: *In die bonorum ne immemor sis malorum, & in die malorum non immemor sis bonorum.*

Mandatorum ad faciendum: *Iustitia illius in filios filiorum, his, qui seruant testamentum eius, & memores sunt mandatorum ipsius ad faciendum ea.* Exemplorum ad imitandum: *Mementote sermonis mei, quem ego dixi uobis: Non est seruus maior domino suo. Si me persecuti sunt, uos persequentur. Si sermonem meum seruauerunt, & uestrum seruabunt.* Suppliciorum ad compatiendum: *Recordare paupertatis & transgressionis meæ, absynthij & fellis.* Memoria memor ero, & tabescet in me anima mea. Solatorum ad congaudendum: *Exultabimus & lætabimur in te, memores uerbum tuorum super uinum.* Operum ad laudandum: *Memor fui operum Domini: quia memor ero ab initio mirabilium tuorum.* Et meditor in omnibus operibus tuis, & in adinuetionibus tuis exercebor. *Deus in sãcto uia tua: quis Deus magnus sicut Deus noster? tu es Deus, qui facis mirabilia Itē: Mementote mirabiliū eius, quæ fecit: prodigia eius, & iudicia oris eius.*

Charismatum ad postulandum: *In semita iudiciorum tuorum Domine sustinimus te: nomen tuum & memoriale tuum in desiderio animæ.* Anima mea desiderauit te in nocte. Et Isaias: *Qui reminiscimini Domini, taceatis, & ne detis silentium ei, donec stabiliat, & donec ponat Ierusalem laudem in terra.*

E *Apertum est autem illico os eius, &c.* Post partum sterilis, & circumcisionem infantis, sequitur: *apertio oris sacerdotalis, secundum dictum nuntij cælestis.* Hoc autem miraculum erat ostensiuum prærogatiuæ, & excellentis magnificentiæ in Ioanne, ut merito ostenderetur ipsum uocari hoc nomine. In huius autem miraculi descriptione insinuantur tria, scilicet, miraculi euidentiā, ipsius reuerentiā, & eisdē intelligentiā. Nam apparitio miraculi parit admirationem, admiratio cognitionem, siue inquisitionem.

Præmittitur ergo primo miraculi euidentiā, cum dicit: *Apertum est autem illico os eius, & lingua eius, & loquebatur benedicens Deum.* Apertum est autem non uirtute naturæ, sed supernæ potentiæ: Sapiencia aperuit os mutorum, & linguas infantium fecit disertas. Ille, in-

Sap. ult. e

Gen. 17. b

Tob. 1. b

Eccl. 30. a

Ambr. in 1. cap. Luca. lib. 2. ro. 3.

Isa. 62. a

Ambr. in 1. cap. Luca. lib. 2. ro. 3. Gen. 32. f. 2. Reg. 12. f

Ambr. in 1. cap. Luca. lib. 2. ro. 3.

Sup. eod. b. Isa. 4. a

Inf. 10. a

Apoc. 3. e

Apoc. 2. e

Eccl. 11. b

Sap. 3. e

Expōitio mytica.

Psal. 110. Exod. 16. d

Exod. 13. b

Deut. 16. a

Eccl. 18. c

Psal. 111. c Eccl. 11. c

Psal. 102.

Ioan. 15. c

Thr. 3. c

Cant. 1. a

Psal. 76.

Psal. 104. a

Isa. 26. b

Isa. 62. c

Sap. 10. d

Mar. 7.

Ambr. in 1. c.
Luca lib. 2.
20. 3.

Tob. 13. a

Psal. 50.

Isa. 35. b

Iob 16. b

Psal. 5.

Psal. 64.

Exod. 15. b

Tob. 12. b

Psal. 104. a

Eccl. 50. d

Prou. 14. d

Sup. cap. eod. b
Mar. 4. d

Ezech. 3. c

Psal. 79. d

Isa. 49. a

Cap. eod. b

Tob. 1. b

Sup. eod. d

quam, fecit, de quo admirabantur turbæ, dicentes: Bene omnia fecit, & surdos fecit audire, & mutos loqui, scilicet Christi Dei virtus & sapientia. Et, vt ostenderetur miraculum verum, dicitur: *Illico*, vt enim dicit Ambrosius, Nescit tarda molimina Spiritus sancti gratia. Et, vt ostenderetur plenum & perfectum, subditur: *Et loquebatur benedicens Deum*. Recognoscens beneficium, sicut Tobias: Aperiens autem Tobias senior os suum, benedixit Dominum. In quo instruimur, quod debemus os apertum habere ad diuinam laudem, cum oramus: Domine labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuam. Et maxime post beneficium nostræ redemptionis. Tunc saliet sicut ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorum. Sed contra dicitur de malis: Aperuerunt super me ora sua, exprobrantes, percusserunt maxillam meam, satiati sunt pœnis meis. Quia secundum quod dicitur in Psalmo: Sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolose agebant.

Secundo subdit miraculi reuerentiam, cum dicit. *Et factus est timor super omnes vicinos eorum, & super omnia montana Iudæe diuulgabantur omnia verba hæc*. Turbabuntur gentes, & timebunt qui habitant terminos à signis tuis. Vnde poterant decantare illud: Quis similis tui in fortibus domine? quis similis tui, magnificus in sanctitate? Et quia reuerentiam miraculi sequitur magnificentia præconij, ideo dicit: *Super omnia montana Iudæe diuulgabantur omnia verba hæc, &c.* Et recte, quia Sacramentum regis abscondere, bonum est, opera Dei reuelare, & confiteri, honorificum est. Et Ideo: Confitemini Domino, & inuocate nomē eius. Et post: Narrate omnia mirabilia eius.

Tertio subiungit miraculi intelligentiam, cum dicit. *Et posuerunt omnes, qui audierunt in corde suo dicentes: Quis, putas, puer iste erit?* Beatus, qui in istis versatur bonis: qui ponit illa in corde suo, sapiens erit semper. Et Prouerborum: Per agrum hominis pigri transiui, & per vineam viri stulti: & ecce totum replenerat vrticæ, operuerunt superficiem eius spinæ: & maceria lapidū destructa erat. Quod cum vidissem, posui in corde meo, & exemplo didici disciplinā. *Posuerunt*. Scilicet per attentionem intellectuam & memoratiuam, & per magnitudinem miraculi cognoscebant magnitudinem pueri, vnde dicebant: *Quis, putas, puer iste erit?* Quasi dicerent, magnus erit, secundum illud angeli: Erit enim magnus coram Domino. Sic dicebant de Christo: Quis, putas, est iste. Recte de Christo dicebant: Est iste tanquam de Creatore, cuius est manere. De Ioanne vero dicebant: Erit, tanquam de præcurfore, cuius erat pertransire. Et reddunt rationem. *Etenim manus Domini erat cum illo*. Manus enim Domini erat mecum confortans me. Sic & cum Ioanne erat manus Domini dextra conseruans & confortans eū. Fiat manus tua super virū dexteræ tuæ, & super filiū hominis, quem confirmasti tibi. Et sic intelligebant illum esse, de quo scribitur: Posuit os meū, quasi gladium acutum, in vmbra manū suæ protexit me, & posuit me sicut sagittam electam.

Et Zacharias pater eius, &c. Postquam descripta est Ioannis origo: subiungitur hic gratiarū actio pro redemptionis beneficio iam inchoato in ortu Præcurforis, & consummando in oriū saluatoris. Hanc igitur gratiarum actionem dupliciter Euangelista describit: Primo ex parte motiui: Secundo ex parte modi, ibi: *Benedictus Dominus*. Circa motiuum nota, quod illud, quod mouit Zachariam ad laudandum, fuit Spiritus diuinus, non suus. Propter quod præmittit eum Spiritu sancto fuisse afflatum & impletum. Et tangit hic: Quis impleatur, nempe Zacharias, qui fuit vir iustus. De quo supra, etiam dicitur, quod erat incedens in omnibus mandatis, & iustificationibus Domini sine querela. Et hoc innuitur, quod memoria Dei impletur diuino spiritu. Quoniam memor fuit Domini in toto corde suo, dedit illi Deus gratiam in conspectu Salmanasar regis. Quare impleatur ostendit: qui *Pater eius*, scilicet Ioannis, vnde sicut mater spiritum prophetiæ ha-

buit propter filium, sic & pater. Exultat gaudio pater iusti, & qui sapientem genuit, lætabitur in eo. Gaudeat pater tuus, & mater tua: & exaltet quæ genuit te. In quo intelligitur allegorice, quod lex vetus & sacerdotium, non habebat Spiritum sanctum, nisi ratione noui testamenti, quod præfigurabat. Quo modo impleatur, declarat propter quod dicit: *Repletus est spiritu sancto*. Num inuenire poterimus talem virum, qui Spiritu Dei plenus sit? Et in Ecclesiastico: Exaltauit illum apud proximos suos, & in medio Ecclesiæ aperiet os eius, & adimplebit illum Spiritu sapientiæ & intellectus. In quo instruimur, quo debemus impleri. Impleamini Spiritu sancto loquētes vobismetipsis in Psalmis, Hymnis, Canticis spiritualibus. Ad quid impletur demonstrat: *Et prophetauit dicens*. Laudando & prædicando. Repleti sunt omnes Spiritu sancto, & ceperunt loqui varijs linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis. Et Amos: Dominus Deus locutus est, quis non prophetabit? Et Petrus: Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines.

Benedictus Dominus Deus Israël, &c. Hic describitur gratiarū actio, quantum ad modum in hoc cātico, cuius sunt quatuor partes. In quarum prima fit gratiarum actio & laudis decantatio pro beneficio nostræ redemptionis: Secundum quod consummanda erat per Christum dispensatio remediatiua. Secundo in quantum erat promissa per prophetas sanctos vaticinio, ibi: *Sicut locutus est per os sanctorum*. Tertio in quantum promissa Patriarchis veritatis iuramento, ibi: *Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris, &c.* Quarto secundū quod iam est inchoata in præcurfore, prophetali Præconio, ibi: *Et tu puer propheta Altissimi vocaberis*. Agens autem gratias pro beneficio redemptionis consummando in Christo, ponit præteritum pro futuro, more prophetico. In quo tangitur mysterium incarnationis pretium redemptionis, trophæum resurrectionis. In quibus est remedium nostræ salutis. Introduceit ergo primo Zachariam in gratiarum actione, per Spiritum sanctum prophetantem: quia gratias agit de futuro beneficio, cum dicit: *Benedictus Dominus Deus Israël*. Similiter dicitur: *Benedicimus te, Domine Deus Israël*: quia non contigit nobis, quemadmodum putabamus. Fecisti enim nobiscum misericordiam tuam. Et primo Paralipomenon: *Benedictus es Domine Deus Israël patris nostri ab æterno in æternum*. Et nota, quod Dominus nominat maiestatem benedicendam cum timore: Si Dominus ego sum, vbi est timor meus? Et ideo dicitur: *Et nunc Israël, quid Dominus Deus tuus petit, nisi vt timeas Dominum Deum tuum?* Psalmista: *Domine, Dominus noster, quā admirabile est nomen tuum in vniuersa terra*. *Deus Israël* nominat benignitatē benedicendam cum amore: Et dabo tibi thesauros absconditos, & arcana secretorū, vt scias, quia ego Dominus, qui voco nomen tuum. In Israël propter seruū meum Iacob, & Israël electum meū. In Exodo: Dominus Deus patrum vestrorum, Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob misit me ad vos. Hoc nomen mihi est in æternū, & hoc memoriale meum in generatione & generationem. Ideo autem hic Israël, potius nominatur, quā Iacob, quia nomen electionis est, & gratiæ. Porro huius benedictionis primum motiuum est incarnationis mysterium, quod notat, cum dicit: *Quia visitauit*, scilicet per incarnationem. *Visitans* visitaui vos, & vidi omnia, quæ acciderunt vobis in Ægypto, & dixi, vt educam vos de afflictione Ægypti, &c. Hoc petebat Propheta: Memento nostri Domine in beneplacito populi tui: visita nos in salutari tuo. Hoc autem fuit, quando carnem sumpsit ex Virgine. *Visitasti* terram, & inebriasti eam multiplicasti locupletare eam.

Secundum motiuum est redemptionis pretium, quod tangit, cum dicit: *Et feci redemptionem plebis suæ*. Vt impleatur illud: *Redemptionem misit Dominus populo suo*. Et vere: Quia apud Dominum misericordia, & co-

Prou. 23. c

Gen. 41. e
Eccl. 15. a

Ephes. 5. a

Act. 2. a

Amos. 3. b
2. Pet. 1. d

Tob. 8. c

1. Par. 29. c

Dominus.
Mal. 1. b
Deut. 10. c

Psal. 8. a

Isa. 45. a

Exod. 3. c

Exod. 3. f

Psal. 105. a

Psal. 64. b

Psal. 110. b
Psal. 129.

piofa

1. Pet. 1. c
 Isa. 52. a
 Psal. 76. c
 1. Reg. 2. b
 Matt. 23. d
 3. Reg. 1. e
 1. Reg. 10. a
 Isa. 45. c
 Psal. 131. d
 2. Reg. 22. a
 Infr. 2. a
 1. Paral. 17. d
 Ecc. 36. e
 Inf. 18. f
 Amos 3. b
 1. Pet. 1. b
 Psal. 58. a
 Coloss. 1. b
 Isa. 19. d
 Job 5. b
 2. Mach. 1. c
 Psal. 17. b
 Psal. 114. a

piofa apud eum redemptio. Et prima Petri: Non corruptibilibus auro, vel argento redempti estis de vana vestra conuersatione paternæ traditionis, sed pretioso sanguine, quasi agni immaculati CHRISTI, & incontaminati. Et hoc est, quod dicitur: Gratis venundati estis, & sine argento redimemini. Et Psalmus: Redemisti in brachio tuo populum tuum.

Tertium motiuum, est resurrectionis trophæum, quod tangit, cū dicit: *Et erexit cornu salutis nobis, in domo Dauid pueri sui.* In quo intelligitur potestas Christi resurgētis. Dominū formidabunt aduersarij eius, super ipsos in cœlis tonabit: Dominus iudicabit fines terræ, & dabit imperium regi suo, & sublimabit cornu Christi sui. Et hoc fuit in resurrectione: Data est mihi omnis p̄testas in cœlo & in terra. Et quia potestas illa erat durabilis, & ideo per cornu significatur, & in huius rei figuram vas, quo inunctus fuit Salomō, cornu fuit. Vas autē, quo inunctus fuit Saül, fuit lēticula, hoc est, vas figuli, proin & fragile. Et dicitur: *Cornu salutis*: quia per illud Israël saluatus est in Domino, salute æterna. Et addit: *In domo Dauid pueri sui.* Secundum illud: Illuc producam cornu Dauid, parauit lucernam CHRISTO meo. Et alibi: Dominus fortis meus, sperabo in eum: scutum meum, & cornu salutis meæ. Elevator meus & refrigerium meū, saluator meus, de iniquitate liberabis me. Hoc autem dicitur propter incarnationem. Siquidem infra dicitur, quod Maria & Ioseph erant de familia Dauid.

Sicut locutus est per os Sanctorum. Hic agit gratias, & laudes decantat pro nostra redemptione, secundum quod fuit per Prophetas promissa Spiritus sancti vaticinio: Et primo præmittit vaticinium Propheticum: secundo vero subiungit vaticinatum beneficium: & tertio beneficij complementum. Hæc enim tria excitant ad bendicendum.

Primo igitur præmittit vaticiniū in hoc, quod dicit: *Sicut locutus est per os Sanctorum, qui à seculo sunt. Prophetarum eius.* Et debet iterari: Benedictus Dominus Deus, qui erexit, & c. Sicut locutus est; Nunc Domine, sermo, quem locutus es famulo tuo, & super domum eius, confirmetur in perpetuum, & fac sicut locutus es, Permaneatque, & magnificetur nomen tuum vsque ad sempiternum, & dicatur: Dominus exercituum domus Israel, & domus Dauid serui eius permanens coram eo. Hoc optabant sancti præcedentes CHRISTI aduentum: Suscita preces, quas locuti sūt in nomine tuo Prophetæ priores. Da mercedem sustinentibus te, vt Prophetæ tui fideles inueniantur: quod etiam factum est: Ecce ascendimus Hierosolymam: & consummabuntur omnia, quæ scripta sunt per Prophetas de filio hominis. Quia non faciet Dñs Deus verbum, nisi reuelauerit secretum suum ad seruos suos Prophetas. Secundo, subiungit beneficium, quod Prophetæ promiserunt, cū dicit: *Salutem ex inimicis nostris.* Et debet repeti hoc verbum, *Fecit, vel, erexit.* De hac enim locuti sunt Prophetæ: De qua salute exquisierunt atq; scrutati sunt Prophetæ, qui de futura in vobis gratia prophetauerunt. Hæc autē salus est in liberatione ab inimicis, id est, à dæmonibus: Eripe me de inimicis meis Deus meus, & ab insurgentibus in me, libera me. Et: Eripuit nos de potestate tenebrarum, & transfudit in regnum filii dilectionis suæ, in quo habemus redemptionem & remissionem peccatorum. Et subdit tertio beneficij complementum, cum dicit: *Et de manu omnium, qui oderunt nos, id est, de manu, siue potestate omnium persequentium, siue dæmonum, siue hominum.* Clamabunt ad Dominum à facie tribulantis, & mittet eis Saluatorem, & propugnatorem, qui liberet eos. Job: Dissipat cogitationes malignorum, ne possint implere manus eorum quod ceperant. Et de tanto beneficio laudandus est Dominus DEVS: De magnis periculis à DEO liberati, magnifice gratias agimus ipsi. Et Psalmus: Eripuit me de inimicis meis fortissimis, & ab his, qui oderunt me. Et Psalmus: Eripuit animam meam de morte, oculos meos à lacrymis, pedes meos à lapsu.

A *Ad faciendam misericordiam, &c.* Hæc est tertia pars principalis cantici, in qua gratias agit pro nostra reparatione secundum quod patribus promissa est sub iureiurando. Et in hac parte primo præmittit principium, ad promittendum, mouens. Secundo, iuramentum stabiliens. Et tertio, remedium subsequens.

Principium autem mouens ad promittendum, fuit diuina misericordia, ex qua ortum habuit testimonium Patrum, & hoc tangit, cum dicit: *Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris.* Et debet iterari verbū prius positum, scilicet, benedictionis & erectionis: Benedictus Deus, qui erexit cornu salutis, vt faceret misericordiam. Faciens misericordiam in millia his, qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea. Et Tobias: Benedictum est nomen tuum, Deus patrum nostrorum: qui cum iratus fueris, misericordiam facis in tempore tribulationis,

B peccata dimittis his, qui te invocant. Et libro Regum: Magnificans salutes regis sui, & faciens misericordiam Christo suo Dauid, & semini eius in sempiternū. Et fecit misericordiam promittendo, quod fecit debitum per pactū, ideo subdit: *Et memorari testamenti sui sancti.* Memor fuit in sæculum testamenti sui, verbi, quod mandauit in mille generationes. Quod disposuit ad Abraham: & iuramenti sui ad Isaac. Et nota, quod vetus testamentum fuit sanctum per figurationē, nouum vero per cōtinentiam & impletionem, vnde sanctum testamētum, vocat testamentum nouum, quod sanctificauit sanguine suo. Tu quoq; in sanguine testamēti tui emisisti vinctos de lacu, in quo non est aqua. Et Hebr. Si enim sanguis hircorum, & taurorum, & cinis vitulæ aspersus, inquinatos sanctificat ad emundationē carnis: quāto magis sāguis Christi, qui per Spiritum S. semetipsum obtulit immaculatū Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad seruiendum DEO viuenti? Et ideo noui testamenti mediator est, vt, morte intercedente, in redemptionem earum præuaricationū quæ erant sub priori testamento, re promissionē accipiant, qui vocati sunt, æternæ hæreditatis. Et hoc est, quod ante promiserat, sicut dicitur: Consummabo supra domum Israël, & super domum Iuda testamentum nouum.

C Secundo subdit iuramentum stabiliens, cum ait: *Iurandum, quod iurauit ad Abraham patrem nostrum.* Et debet semper iterari verbū præmissum. Per memetipsum iurauit, dicit Dominus, quia fecisti hanc rem, & non percisti filio tuo vnigenito, benedicā tibi, & multiplicabo semen tuum, sicut stellas cœli, & velut arenam, quæ est in litore maris. Possidebit semē tuum portas inimicorum suorum, & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ. Quod introducens Apostolus, inquit: Abraham namq; promittens Deus, quoniam neminem habuit, per quem iuraret, maiorē, iurauit per semetipsum dicens: Nisi benedicens benedicam te, & multiplicans multiplicabo te. Et sequitur: In quo abundantius volens Deus ostendere pollicitationis hæredibus immobilitatem consilii sui interposuit iurandum, vt per duas res immobiles, quibus impossibile est, mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propositam spem. *Abraham*, promisit, scilicet, *daturū se nobis*, filiis eius, videlicet per re promissionē, vnigenitam suam. Sic enim DEVS dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in ipso, nō pereat, sed habeat vitam æternam. Et Rom. Qui proprio filio non pepercit: sed pro nobis omnibus tradidit illum, quo modo nō etiā cum illo omnia nobis donauit? Huius habetur figura: Semini tuo dabo terrā hanc à fluuio Ægypti, vsq; ad fluuium magnum Euphratem. Deinde subiungit beneficium, siue remedium subsequens, cum dicit: *Vt sine timore de manu inimicorū nostrorum liberati, seruiamus illi.* Illud enim est remediū, quod assecuti sumus per Christum nobis donatum. Nunc vero liberati à peccato, serui autem facti Deo, habetis fructum in sanctificatione, sinem vero vitam æternam. Qui conuersus est, non per hoc, quod videbat, sanabatur, sed per te omnium Saluatorem.

D *Ad faciendam misericordiam, &c.* Hæc est tertia pars principalis cantici, in qua gratias agit pro nostra reparatione secundum quod patribus promissa est sub iureiurando. Et in hac parte primo præmittit principium, ad promittendum, mouens. Secundo, iuramentum stabiliens. Et tertio, remedium subsequens.

Principium autem mouens ad promittendum, fuit diuina misericordia, ex qua ortum habuit testimonium Patrum, & hoc tangit, cum dicit: *Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris.* Et debet iterari verbū prius positum, scilicet, benedictionis & erectionis: Benedictus Deus, qui erexit cornu salutis, vt faceret misericordiam. Faciens misericordiam in millia his, qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea. Et Tobias: Benedictum est nomen tuum, Deus patrum nostrorum: qui cum iratus fueris, misericordiam facis in tempore tribulationis, peccata dimittis his, qui te invocant. Et libro Regum: Magnificans salutes regis sui, & faciens misericordiam Christo suo Dauid, & semini eius in sempiternū. Et fecit misericordiam promittendo, quod fecit debitum per pactū, ideo subdit: *Et memorari testamenti sui sancti.* Memor fuit in sæculum testamenti sui, verbi, quod mandauit in mille generationes. Quod disposuit ad Abraham: & iuramenti sui ad Isaac. Et nota, quod vetus testamentum fuit sanctum per figurationē, nouum vero per cōtinentiam & impletionem, vnde sanctum testamētum, vocat testamentum nouum, quod sanctificauit sanguine suo. Tu quoq; in sanguine testamēti tui emisisti vinctos de lacu, in quo non est aqua. Et Hebr. Si enim sanguis hircorum, & taurorum, & cinis vitulæ aspersus, inquinatos sanctificat ad emundationē carnis: quāto magis sāguis Christi, qui per Spiritum S. semetipsum obtulit immaculatū Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad seruiendum DEO viuenti? Et ideo noui testamenti mediator est, vt, morte intercedente, in redemptionem earum præuaricationū quæ erant sub priori testamento, re promissionē accipiant, qui vocati sunt, æternæ hæreditatis. Et hoc est, quod ante promiserat, sicut dicitur: Consummabo supra domum Israël, & super domum Iuda testamentum nouum.

E Secundo subdit iuramentum stabiliens, cum ait: *Iurandum, quod iurauit ad Abraham patrem nostrum.* Et debet semper iterari verbū præmissum. Per memetipsum iurauit, dicit Dominus, quia fecisti hanc rem, & non percisti filio tuo vnigenito, benedicā tibi, & multiplicabo semen tuum, sicut stellas cœli, & velut arenam, quæ est in litore maris. Possidebit semē tuum portas inimicorum suorum, & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ. Quod introducens Apostolus, inquit: Abraham namq; promittens Deus, quoniam neminem habuit, per quem iuraret, maiorē, iurauit per semetipsum dicens: Nisi benedicens benedicam te, & multiplicans multiplicabo te. Et sequitur: In quo abundantius volens Deus ostendere pollicitationis hæredibus immobilitatem consilii sui interposuit iurandum, vt per duas res immobiles, quibus impossibile est, mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propositam spem. *Abraham*, promisit, scilicet, *daturū se nobis*, filiis eius, videlicet per re promissionē, vnigenitam suam. Sic enim DEVS dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in ipso, nō pereat, sed habeat vitam æternam. Et Rom. Qui proprio filio non pepercit: sed pro nobis omnibus tradidit illum, quo modo nō etiā cum illo omnia nobis donauit? Huius habetur figura: Semini tuo dabo terrā hanc à fluuio Ægypti, vsq; ad fluuium magnum Euphratem. Deinde subiungit beneficium, siue remedium subsequens, cum dicit: *Vt sine timore de manu inimicorū nostrorum liberati, seruiamus illi.* Illud enim est remediū, quod assecuti sumus per Christum nobis donatum. Nunc vero liberati à peccato, serui autem facti Deo, habetis fructum in sanctificatione, sinem vero vitam æternam. Qui conuersus est, non per hoc, quod videbat, sanabatur, sed per te omnium Saluatorem.

Exod. 20. a
Tob. 3. c

2. Reg. 22. d

Psal. 104. h

Zach. 9. c
Heb. 9. c

Heb. 8. c

Gen. 22. g

Heb. 6. o

Ioan. 3. c

Rom. 8. f

Gen. 5. d

Rom. 6. d
Sep. 16. a

In hoc autem ostendisti inimicis tuis, quia tu es, qui liberabaris ab omni malo. Illos scilicet, qui te audiunt, credendo & obediendo. Qui autem me audierit, absque terrore requiescet, & abundantia perfruetur, timore malorum sublato. Et isti sunt, qui seruiunt Domino. Præparate corda vestra Domino, & seruite ei soli, & eruet vos de manu Philisthiim.

Et quia non omnis modus seruiendi Deo, & ipsi Deo acceptus: ideo subdit modum, scilicet sancte, quoad seipsum: iuste, quoad proximum: simpliciter, quoad Deum: perseveranter, quoad omnia prædicta. Propter sanctitatem dicit: *In sanctitate*, scilicet seruiamus, quia secundum quod dicitur: *Ambulâs in via immaculata*, hic mihi ministrabat. Et ideo in Exodo: *Sanctificabis Aarô & filios eius, ut sacerdotio fungantur mihi*. Et post: *Ut ministret in sanctuario, ne iniquitatis rei moriantur*. Et Petrus: Propter quod succincti lumbos mentis vestræ, sobrii & perfecti sperate in eam, quæ offertur vobis, gratiam. Et deinde: *Sed secundum eum, qui vocavit vos, sanctum, ut & ipsi in omni conuersatione sancti sitis, quoniam scriptum est: Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum*.

Propter iustitiam, quoad proximum, dicit: *Et iustitia*. Sicut enim exhibuistis membra vestra seruire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem: ita nunc exhibete membra vestra seruire iustitiæ in sanctificationem. Ut sic possitis dicere illud: *Ego autem in iustitia apparebo conspectui tuo*.

Propter simplicitatem, dicit: *Coram ipso*, scilicet Deo: quod fit per simplicem intentionem, sicut Ezechias: *Obsecro Domine, memento quæso, quo modo ambulauerim coram te in veritate, & corde perfecto, & quod placitum est coram te, fecerim*. Sic puer Samuel ministrabat Domino coram Heli: & scio Deus meus, quod probes corda, & simplicitatem diligas. Et Sap. *Et in simplicitate cordis quærite illum, quoniam inuenitur ab his, qui non tentant illum*. Propter perseverantiam subdit: *Omnibus diebus nostris*, sicut Apostolus: *Vos seitis à prima die, qua ingressus sum in Asiam, qualiter vobiscum per omne tempus fuerim, seruiens Domino cum omni humilitate & lacrymis, & tentationibus quæ mihi acciderunt ex insidiis Iudæorum*. Et: *Adhæreatis Deo, & seruiatis ei in omni corde, & in omni anima vestra*.

Et tu puer Propheta altissimi vocaberis, &c. Hæc est quarta pars Cantici, in qua recolat beneficium nostræ redemptionis, secundum quod iam inchoatum erat in Præcuratore, & hoc Prophetali præconio, quod commendat tripliciter, ab auctoritate Prophetiæ, ab utilitate doctrinæ, & à proximitate diuinæ præsentia.

Commendat igitur Ioannes præconium, nostræ redemptionis inchoatum, ab auctoritate Prophetiæ, conuertens sermonem ad puerum. *Et tu puer Propheta Altissimi*. Tu puer & ætate, & puritate. Fratres nolite pueri effici sensibus, sed malitia paruuli estote, sensibus autem perfecti estote. *Vocaberis Propheta*. Etiam dico vobis, & plusquam Prophetam. *Et Propheta Altissimi*, id est, Christi, ratione diuinitatis. Nunquid Sion dicet, homo, & homo natus est in ea: & ipse fundauit eam Altissimus: *Præbis enim ante faciem Domini*. Ratione humanitatis: *Ostende, faciem tuam, & salui erimus*. Et Malach. *Ecce ego mitto Angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam. Parare vias eius*, pluraliter dicit vias, id est, viam cognitionis in fide, & affectionis in charitate. De prima Iob: *Caligauit ab indignatione oculus meus, & membra mea, quasi in nihilum redacta sunt*. Stupebunt iusti super hoc, & innocens contra hypocritam suscitabitur, & tenebit iustus viam suam, & mundus manibus addet fortitudinem: *Iustus autem ex fide viuit*. De via charitatis: *Adhuc excellentiorem viam vobis demonstro, &c*. Viam fidei præparauit Ioannes, secundum quod vox: *Vox clamantis in deserto, parate viam Domini*. Viam charitatis, secundum quod lucerna: *Ille erat lucerna ardens, & lucens*.

Commendat etiam secundo ab utilitate doctrinæ, cum dicit: *Ad dandam scientiam salutis plebi eius dandâ*

scilicet gratis, Gratis accepistis gratis date. Dominus dat sapientiam: & ex ore eius prudentia & scientia. *Dandâ*, inquam, scientiam, non quamcunque, sed salutis. Quia sine scientia non est salus. Propterea captiuus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam. Hanc debet habere omnis rector populi. Quia tu scientiam repulisti, repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi. Diuitiæ salutis, sapientia & scientia. *Salutis*, inquam, non cuiuscumque, sed spiritualis. Propter quod subdit: *In remissionem peccatorum eorum*. Beda: *Ne temporalem, carnalemque promitti salutem putares: in remissionem, inquit, peccatorum eorum*. Et ideo de Salvatore dicitur: *Ipse saluum faciet populum suum à peccatis eorum*. Et: *Fuit Ioannes in deserto baptizans, & prædicans baptismum penitentia, in remissionem peccatorum*.

Commendat etiam Ioannis præconium à proximitate diuinæ præsentia, cum dicit: *Per viscera misericordia Dei nostri*. Et hanc describit tripliciter. Primo, ut visitantem ad consolandum affectum. Secundo, ut illuminantem ad docendum intellectum, ibi: *Illuminare his*. Tertio, ut dirigentem ad rectificandum effectum, ibi: *Ad dirigendos pedes*. Describit ergo primo diuinam præsentiam coniunctam Prophetiæ Præcuratoris, cum dicit: *Per viscera misericordia Dei nostri, in quibus visitauit nos oriens ex alto*. Et debet continuari ad præcedens, sic: *Præbis ad dandam scientiam salutis plebi eius, in remissionem peccatorum*. Quæ quidem fuit per viscera misericordia Dei, quæ accelerauit diuinam præsentiam in carne, in qua nos visitauit: *Viscera misericordia, sunt nimia dilectio, & nimia compassio*.

Deus autem, qui diues est in misericordia propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos, & cum essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos Christo, cuius gratia saluati estis. Et Isaias: *Vbi zelus tuus, & fortitudo tua, multitudo viscerum tuorum & miserationum tuarum? super me cõtinuerunt se*. Ac postquam filius Dei Incarnatus est, verificatum est illud Ioseph: *Commota sunt viscera eius super fratre suo*. Ad cuius exemplum: *Induite vos ergo sicut electi Dei, sancti & dilecti, viscera misericordia, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam*. Per hæc viscera misericordie, *Visitauit nos oriens ex alto*. Et oriatur vobis timentibus nomen meum sol iustitiæ, & sanitas in pennis eius. Et Zacharias: *Ecce vir oriens nomen eius: & subter eum oriatur, & ædificabit templum Domino*. *Ex alto*. Secundum illud: *Qui de cælo venit, super omnes est*. In quo mira fuit dignatio: *Quid est homo quod memor es eius? aut filius hominis, quoniam visitas eum? Hæc enim visitatio superni solis, fuit non solû causa consolationis, verum & illuminationis: & propterea subdit: *Illuminare his, qui in tenebris & in umbra mortis sedent*. Et debet cõstrui: *Visitauit illuminare, id est, ad illuminandum his, qui in tenebris sedent, id est, gentibus errantibus*. Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam: habitantibus in regione vmbra mortis, lux orta est eis. Et rursus: *Dedi te in lucem gentium, ut aperies oculos cæcorum, & educeres de conclusione vincitum, de domo carceris sedentes in tenebris*. Et ideo Ioannes: *In iudicium ego in hunc mundum veni, ut qui non vident, videant: & qui vident, cœci fiant*. Et quia per illuminationem ducimur ad dilectionem, ideo sequitur: *Ad dirigendos pedes nostros in viam pacis*. Cor hominis disponit viam suam, sed Domini est dirigere gressus eius. Et: *Habe fiduciam in Domino ex toto corde tuo, & ne innitaris prudentiæ tuæ*. In omnibus viis tuis cogita illum, & ipse diriget gressus tuos. Et in Psalmo: *Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam, vbi est regnum pacis sine labore*. Iustum deduxit per vias rectas, & ostendit illi regnum Dei. De quo regno dicitur in Psalmo: *Lauda Hierusalem Dominum, quoniam confortauit feras portarum tuarum, benedixit filiis tuis in te*. Quoniam posuit fines tuos pacem. Hierusalem enim interpretatur visio pacis: *Ad quam ducimur per ducatum Christi, & per viam mandatorum, quæ ducit ad pacem*. Pax multa diligentibus legem tuam. Et*

Matth. 10. a
Prou. 2. a

Isa. 5. d
Osee 4. b
Isa. 33. a

Beda in 1. cap. Luca, l. 1. tom. 4. Matth. 1. d Mar. 1. a

Eph. 2. a

Isa. 63. d

Genes. 43. b
Col. 3. b

Mal. 4. a
Zach. 6. c

Ioan. 3. d
Psal. 8. b

Isai. 9. a

Isa. 42. b

Ioan. 9. g.

Prou. 16. b

Prou. 3. a

Psal. 142. b

Sap. 10. c

Psal. 147. a

Hierusalem quid.

Psal. 118. 6

Isaias:

Isa. 48. a
Abd. 1. a
Psalm. 88. c
Marc. 2. c
Psalm. 64. c
1. Reg. 17. b
Act. 16. g
Psalm. 79. c
Isa. 3. b
Ezech. 34. c
Gen. 21. a
Iudith. 15. c, d
Genes. 50. d
Luc. 2. 4. g
Iob. 10. b
Iob. 2. c
Iac. 1. d
Eccl. 7. d
Matt. 20. b
Isa. 60. c
1. Reg. 2. c
Genes. 49. c
Ibidem. a
Gen. 26. c
Ezech. 3. d
Phil. 4. c
Psalm. 32. b
Hymnus in festo S. Ioan. Bapt. ad Matut.

Isaias : Vtinam attendisses mandata mea, facta fuisset, sicut flumen, pax tua.

Nota, quod Dominus visitat. Ad corrigendum delinquentes, vt legatus Prouinciam: Auditum audiuius à Domino, & legatum ad gentes misit. Surgite, & confurgamus ad eum in prælium. Psalmus: Visitabo in virga iniquitates eorum. Ad iustificandum pœnitentes, vt medicus ægrotum: Nō necesse habent sani medico: sed qui male habent. Ad docendum ignorantes, vt magister discipulum, sicut hic: *Visitauit nos, Illuminare, &c.* Et Psalmus: Visitasti terram, & inebriasti eam. Sequitur: Flumen Dei repletum est aquis. Ad excitandum negligentes, vt princeps populū: Fratres tuos visitabis, si recte agant, & cum quibus ordinati sunt, disce. Et in Actibus: Reuertētes visitemus fratres per vniuersas ciuitates, in quibus prædicauimus verbum Domini, quo modo se habeant. Ad promouendum operantes, sicut vinitor vineam suam. Psalmus: Respice de cœlo, & vide, & visita vineam istam. Isaias: Vineam enim Domini exercituum domus Israël est. Ad conseruandum obedientes, sicut pastor gregem. Ezechiel: Visitabo oues meas, sicut visitat pastor gregem suum. Et post: Quod pingue, & forte custodiam &c. Ad fœcundandum cōtemplantes, vt sponsus sponsam: Visitauit Dominus Saram, & concepit. Et Iudith: Ioachim summus Pontifex de Hierusalem venit in Bethuliā cum vniuersis Presbyteris suis, vt videret Iudith. Quæ cum exiisset ad illum, benedixerunt eam omnes vna voce, dicentes: Tu gloria Hierusalem. Et post: Eo quod castitatem amaueris. Ad adiuuandum pugnantem, vt rex exercitum. Post mortem meam Deus visitabit vos, & ascēdere vos faciet de terra ista ad terram, quam iurauit Abraham, Isaac, & Iacob. Et Lucas: Vos autem sedete in ciuitate, quoad vsq; induamini virtute ex alto. Ad consolandum patientes, vt sanus infirmum. Iob: Visitatio tua custodiuit spiritum meum. Et Iob: Condixerant enim, vt pariter venientes, visitarent eum, & consolarentur. Et Iacobus: Religio munda & immaculata apud Deum, & patrem, hæc est: visitare pupillos, & viduas in tribulationibus eorum. Et in Ecclesiastico: Non te pigeat visitare infirmum, ex his enim in dilectione firmaberis. Ad remunerandum operarios sicut perseuerantes paterfamilias: Voca operarios, & redde illis mercedem. Et Isaias: Ponam visitationem tuam pacem, & prepositos tuos iustitiam.

Puer autem crescebat, &c. Postquam descripta est Præcursoris origo, & pro origine gratiarum actio, hic tertio subditur eius educatio, in qua est diuinę laudis ampliatio. Describitur autem educatio, quantum ad profectum ætatis in carne: & virtutis in mente, & religiositatis in conuersatione. Quantum ad profectum ætatis, dicit: *Puer autem crescebat*, scilicet corpore, secundum quod dicitur de Samuēle: Puer autem proficiebat, atque crescebat, & placebat tam Deo, quam hominibus. Inuenerat enim benedictionem, sicut dicitur de Ioseph: Filius accrescens Ioseph, filius accrescens, & decorus aspectu. Sed contrarium dicitur de Ruben: Effusus es, sicut aqua, nō crescas, quia ascendisti cubile patris tui. Vnde sibi competit illud Isaac: Isaac proficiens, atque succrescens, donec magnus vehementer effectus est.

Quantum ad profectum virtutis in mente dicit: *Et confortabatur spiritu*, scilicet diuinę virtutis, de quo Ezechiel: Spiritus leuauit me, & assumpsit me, & abij amarus in indignatione spiritus mei. Manus enim Domini erat mecum confortans me. Vnde poterat dicere illud Apostoli: Omnia possum in eo, qui me confortat. Hic autem est Spiritus S. qui dat virtutem cæteris Sanctis. Psalmus. Verbo Domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Quantum ad profectum religiositatis in conuersatione, subdit: *Et erat in desertis*, scilicet, vt ibi religiosam duceret vitam, secundum quod de ipso cantatur in hymno Ecclesiastico:

*Antra deserti tene ris sub annis,
Ciuum turmas fugiens petisti,
Ne leui saltē maculare vitam,*

Esamine posses, &c.

A Vnde Iacobus: Si quis autem putat se religiosum esse, non refrænans linguam suam, sed seducens cor suum, huius vana est religio. Et ideo faciebat illud Prophecticum in Psalmo: Ecce elongaui fugiens, & mansi in solitudine. Expectabam eum, qui saluum me fecit à pusillanimitate spiritus, & tempestate. Præcipita Domine, & diuidē linguas eorum, quoniam vidi iniquitatem, & contradictionem in ciuitate.

Qui autem vult perfecte viuere, debet, relictis vrbi- bus, petere deserta. Descenderunt multi cum Matathia, quærentes iudicium & iustitiam in desertum: & sederunt ibi ipsi, & filij eius, & mulieres eorum, & pecora eorum, quoniam inundauerunt super eos mala. Et quia religiositas non est laudabilis, nisi sit perseuerans ideo subdit: *Vsq; in diem ascensionis sue ad Israël*, cum scilicet ostendit se in prædicatione virtuosa. Iuxta quod dicit Apostolus: Sermo meus, & prædicationis mea non in persuasibilibus humanę sapiētiae verbis, sed in ostensione spiritus & virtutis. Vnde prius vixit sibi occulte per longum tempus, vt postmodum per suam ostensionem viueret ad salutem aliorum, secundum illud: Quis sapiens, & disciplinatus inter vos? Ostendat ex bona conuersatione operationem suam in mansuetudine sapiētiae. In hoc erudiuntur omnes prædicatores, vt prius vacent perfectioni propriæ, & deinde adificationi alienæ, quia vita despicitur, restat vt eius prædicationis contemnatur. Huius figura præcessit in Elia, qui prius abiit in desertum, & peruenit ad montem Dei in Oreb, vbi edoctus est: & post sequitur, quod vnxit Reges, & Prophetas ad regimen populi Dei.

C A P V T I I.

FActum est autem in diebus illis, &c.] Terminata parte illa, in qua agitur de conceptu Saluatoris in vtero, sequitur pars secunda, in qua agitur de ortu Saluatoris ex vtero, & hoc facit in præsentis capitulo. Habet autem hæc pars duas partes. In quarum prima determinatur natiuitatis Christi veritas: in secunda determinatur nascentis humilitas. Quia enim Christus in natiuitate sua factus est ex muliere: & factus est sub lege per humilitatem: ideo vtrumq; pertinet ad Euangelistam determinare. Et incipit secunda pars, ibi: *Et postquam consummati sunt dies octo, &c.* Prima pars habet tres partes, in quarum prima ostenditur, qualiter Christi natiuitas fuit consummata: in secunda, qualiter ab Angelis annuntiata, ibi: *Et pastores erant in regione*: in tertia qualiter per pastores manifestata & diuulgata, ibi: *Et factū est, vt discesserunt, &c.* Prima pars habet tres partes, quoniam ad natiuitatem Saluatoris exprimendam, oportet assignare tempus & locum, & patiendi modum. Describit ergo Euangelista in prima parte tempus debitum: in secunda locum idoneum, ibi: *Ascendit autē & Ioseph à Galilea*: in tertia vero Virginis partum, ibi: *Factum est autem, cum essent*. Tempus autem idoneum natiuitatis Christi, fuit tempus vniuersalis imperij describendi, quia, vt dicit Gregorius, ille veniebat in carne, qui electos suos ascriberet in æternitate.

In hac autem descriptione vniuersalis imperij, triplex notatur excellentia, scilicet potentia in præcipiendo sapientiæ in discernendo, & iustitiæ in prosequendo: quia hæc tria futura erant in Christo, secundum illud Hieremiæ: Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & suscitabo David germen iustum: & regnabit Rex: ecce potentia. Et sapiens erit: ecce sapientia. Et faciet iudicium & iustitiam in terra: ecce iustitia, vt sit in eo omnimoda perfectio. Quantum ad excellentiam in præcipiendo, dicit: *Exiit edictum à Casare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis*. Cæsar iste Augustus proprio nomine fuit Octavianus, sed à Iulio Cæsare, qui antea imperauerat Cæsar est cognominatus, à quo omnes Imperatores Romani postea Cæsares dicti sunt.

Iste etiā dictus est Augustus, quia Rempublicā auxit. Et ab isto omnes alij dicuntur Augusti. Et iste protulit vniuersale edictū, quia vniuersale habebat dominium,

Iac. 1. d
Psalm. 54. b
1. Mac. 2. c
1. Cor. 2. a
Iacob. 3. c
Prædicator prius debet habere rationem pro priæ salutis 3. Reg. 19. b
Vniuersalis totius secundi capituli partitio.
Greg. hom. 8. in Euang.
Hier. 23. a
Imperatores Romani omnes cur Cæsares dicti.
Augusti cur sic vocati.

non

nō in omnes & singulas, sed in principes vniuersi partes. Vnde imperium suum fuit magnū, secundum illud Danielis: Et regnum quartum erit velut ferrum. Quo modo ferrum comminuit & domat omnia, sic comminuet & conteret omnia hæc. Hoc fuit Romanorū imperium, quod designatū fuit per imperium Nabuchodonosor: de quo Hieremias: Ego dedi omnes terras istas in manu Nabuchodonosor regis Babylonis serui mei, & seruient ei omnes gentes. Gens autē, & regnum, quod non seruiert Nabuchodonosor, visitabo super gentē illam, dicit Dominus. In his diebus, scilicet huius regni, erat tempus aduentus Christi, quia dicitur: In diebus autem regnorum illorum suscitabit DEVS cœli regnum, quod in æternum non dissipabitur: & regnū eius alteri populo non tradetur: comminuet autem & consumet vniuersa regna hæc, & ipsum stabit in æternū. Istius solius plena est oris descriptio secundum illud Psalmi: Domini est terra & plenitudo eius: orbis terrarum, & vniuersi, qui habitant in eo. Et ideo dicitur, quod habet in vestimento, & in femore suo scriptum: Rex Regum, & Dominus dominantium. Quia sicut dicit Ecclesiastes: Excelso excelsior est alius, & super hos quoque eminentiores sunt alij, & insuper vniuersæ terræ rex imperat seruienti. Quantum ad excellentiā sapientiæ in discernēdo subdit: *Hæc descriptio prima facta est à Præsede Syria Cyrino.* Quia hæc fuit, vt dicit Ambrosius, prima descriptio generalis, quæ inchoata est à Cyrino. Vel primo facta, id est, primo inchoata, secundum Bedā, ab illo, qui præsidebat in Syria, quæ est vmbilicus terræ habitabilis, Et sic fiebat dicta descriptio distincte & ordinate. Et sūt hæc duo indicia sapientiæ in principe, secundum quod dicitur de Salomone: Videns autem Regina Saba, omnem sapientiam Salomonis, & domum, quam ædificauerat, & cibos mensæ eius, & habitacula seruorum, & ordines ministrantium, vestesque eorum, & pincernas, & holocausta, quæ offerebat in domo Domini, non habebat, vltra spiritū. Hæc autem descriptio facta est, non propter vanitatem, sicut illa David, propter quam percussus est populus, sed propter imperij vtilitatē, vt sciretur quantitas tributi, & hoc est discretionis, nō elationis. Vbi manus multæ sunt, claude: & quodcunq; trades, numera, & appede: datum vero & acceptum omne describe. Sed non est cuiuscunque singulorum regum tributa describere, sed nascentis Christi. Vnde Psalmus: Et in libro tuo omnes scribentur: dies formabuntur, & nemo in eis. Quantū ac excellentiam iustitiæ in proseguendo, subditur: *Et ibant omnes, vt profiterentur, singuli in suam ciuitatem.* Faciebant ergo regis imperiū, & nullus occupabat alienū: & ita subiectionem habebant ad regē in professione, & pacem ad inuicem in quiete, & iustitiam in cohabitatione, secundum illud: Reddite omnibus debita: cui tributū, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem: nemini quidquā debeatis, nisi, vt inuicem diligatis. *Vt profiteretur,* scilicet se subiectos esse Romano imperio, & hoc, reddendo censum. Et illud erat iustum secundū illud: Reddite, quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo. Et quia iam Iudæa facta erat tributaria, signatur, quod tempus aduenerat natiuitatis Christi, secundum illud in Genesi: Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius: donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium: *Ibant,* etiā nullo prestante impedimento: quo ostenditur, quod istud imperium erat pacatissimum. Et ideo tēpus erat, vt veniret Christus, pacis annuntiator, de quo: Ipse enim est pax nostra, qui fecit vtraque vnum. Et ita iam completum erat illud: Concidat gladios suos in vomeres, & hastas suas in ligones. Non sumet gens aduersus gentem gladium, & non discent vltra belligerare. Quia omnes populi ambulabunt, vnusquisque in nomine Dei sui: nos autem ambulabimus in nomine Dei nostri in æternū, & vltra. Et hoc est, quod dicit Beda: Pacatissimo tempore voluit nasci Christus, quia pacē magnopere quæsiuit, & amauit, & amatores pacis semper inuisit.

Ascendit autem & Ioseph, &c. Postquā descripsit tēpus debitum, describit hic locum idoneum, & hoc quia locus ille cōueniens erat prophetalem vaticinio, conueniēs erat diuino promissio, & conueniēs erat etiam imperiali edicto. Ostenditur ergo conueniens prophetalem vaticinio, in hoc, quod dicit: *Ascendit autem & Ioseph à Galilæa de ciuitate Nazareth.* Quia secundum vnā prophetiam Nazareth competebat conceptioni. Secundum aliam literam, Nazareus de radice eius ascendet, &c. Secundum aliam vero, Bethlehem natiuitati: Ideo subdit: *In Iudæam, in ciuitatem David, quæ vocatur Bethlehem.* Et tu Bethlehem Ephrata, paruulus es in millibus Iudæ: ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israel: & egressus eius ab initio à diebus æternitatis. Vnde dicitur, quod Herodi quærēt, vbi Christus nasceretur, responderunt Scribæ: In Bethlehem Iudæ, sic enim scriptum est per Prophetam: Et tu Bethlehem terra Iudæ, nequaquam minima es in principibus Iudæ. Ex te enim exiet dux, qui regat populum meum Israel. Et hæc fuit ciuitas David, quia inde sumpsit originem. Dixit Dominus ad Samuelem, veni vt mittam te ad Isai Bethlehemitem: prouidi enim in filiis eius mihi regem. Et nota, quod alibi natus est Christus, alibi conceptus, & alibi educatus, vt Herodem, & alios impios lateret incarnationis mysteriū. Vnde Ioannes: Nunquid à Galilæa venit Christus: Nonne scriptura dicit, quia ex semine David, & de Bethlehē castello, vbi erat David, venit Christus: Ostēditur etiam locus ille conueniens diuino promissio, cū subditur: *Eo quod esset de domo & familia David,* ipse scilicet, & sponsa sua virgo Maria. Vnde dicit Bernardus, quod in altera completa est promissio facta David, altero tātum teste, & conscio. Hæc promissio facta est David, per Nathan: Hæc dicit Dominus: Requiem dabo tibi ab omnibus inimicis tuis: prædicatq; tibi Dominus, quod domum faciat tibi Dominus. Cumque cōpleti fuerint dies tui, & dormieris cū patribus tuis, suscitabo semen tuū post te, quod egredietur de utero tuo, & firmabo regnū eius. Ipse ædificabit domum nomine meo, & stabiliā thronum regni eius vsque in sempiternum. Et rursus: Iurauit Dominus David veritatē, & non frustrabitur eum. De fructu ventris tui ponā super sedem tuam. Ostenditur postremo conueniens imperiali edicto, cum subditur: *Vt profiteretur cū Maria desponsata sibi uxore prægnante.* Hoc enim processerat ex imperiali edicto. Et licet ante iam cōcepisset Virgo regem cœli & terræ: tamen imperiali edicto etiam prægnans voluit obedire, vt posset cū filio dicere illud: Sic enim decet nos implere omnem iustitiam: & per hoc exemplum dare nobis obtemperādī omni potestati superiori, secundum illud: Subiecti igitur estote omni humanæ creaturæ, propter Dominū, siue regi, quasi præcellenti, siue ducibus, tanquam ab eo missis, ad vindictam malefactorum, laudē vero bonorum. In hoc autem apparet, quomodo humanum imperium famulatur diuino. Præcipiente enim Cæsare, vt omnes in ciuitatē suam irent, & obedientibus eius imperio, Maria & Ioseph, factum est, quod neuter intendebat, scilicet quod Christus nasceretur in Bethlehem, secundū quod erat æternaliter dispositum, & temporaliter promissum & vaticinatum & prophetatum. Et ideo non est contemnendum mandatum præpositorum aliquo modo.

Factum est autem, cum essent ibi, &c. Descripsit prius Christi natiuitatem, quantum ad tempus debitum, & locum idoneum. Hic tertio describit, quantum ad partum, quem describit, quantum ad tria, scilicet quātum ad opportunitatem pariendi, nouitatem partus, & paupertatem parientis. Ex quibus ostēditur Christi partus admirabilis, inauditus, & commendabilis. Primo igitur ostendit opportunitatem pariendi, cum dicit: *Factum est autē, cum essent ibi impleri sunt dies, vt pareret.* Iuxta quod dictum est supra proximo capitulo: Elizabeth impletū est tēpus pariendi. Vere impletum, quia in plenitudine tēporis, sicut Christus cōceptus, & natus. At vbi venit plenitudo tēporis, misit Deus filiū suū factū ex muliere,

factum

Psal. 72. b

factum sub lege. Ideo conuertetur populus meus hic, & dies pleni inuenientur in eis.

Isa. 7. c

Insinuat etiam nouitatē partus cum dicit: *Ec peperit filium suum primogenitum.* Hoc vero dicit per priuationem prioris, quia enim virgo ipsum cōceperat: ideo hic primogenitus eius erat. Ecce virgo concipiet, & pariet filium, &c. Et ideo partus nouus fuit, sicut & cōceptus: quia sicut cōceptus sine pudore, sic & partus sine dolore.

Isa. 66. c

Antequam parturiret, peperit: antequam veniret partus eius, peperit masculum. Quis audiuit vnquā tale: & quis vidit huic simile? Et postea: Nūquid ego, qui alios parere facio, ipse non pariam, dicit Dominus? Si ego qui generationē cæteris tribuo, sterilis ero, ait Dominus Deus? Talis partus decebat Christum, de quo

1. Col. 1. c

Apostolus: In quo habemus redemptionem, & remissionem peccatorum, qui est imago Dei inuisibilis, primogenitus omnis creaturæ. Vnde, sicut est primogenitus patris, ita etiam primogenitus matris: sicut etiam vnigenitus patris, ita vnigenitus matris. Vidimus gloriam eius, gloriā quasi vnigeniti à Patre. Vnde nō dicit hic, *primogenitus*, ordinem respectu posterioris, sicut dicebat Eluidius hereticus: sed priuationē respectu prioris: quia nullum habuit ante illum, vt ostendatur, quod ipse Domino totaliter erat dedicandus. Primogenita enim omnia erant Deo offerēda: Sanctifica mihi omne primogenitum, quod aperit vuluam in filiis Israel, tam de hominibus, quam de iumentis: mea sunt enim omnia. Insinuat autem tertio paupertatem patientis, quia egens operimenti, lecti, & hospitij erat. Propter defectum operimenti, dicit: *Et pannis enim inuoluit*, non vna veste, sed multis: vt pannosus pauper posset dici. Et exemplo mōstraret illud Apostoli: Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus. Et hoc correspondet illi Prophetiæ, vbi dicitur: Et Iesus erat indutus vestibus sordidis. Bernardus: Agnoscas Iesum sacerdotem agnum, sordibus indutum vestibus, dum altercetur cum diabolo. At vbi exaltatum est caput nostrū super inimicos nostros, mutauit vestē, decorem induit, amictus lumine, sicut vestimento. Vtilior siquidem est in conflictu lorica ferrea, quam stola linea, licet illa sit oneri, ista honori. Et in hoc reprehenditur cultus vestium pretiosarū, propter quod dicit: Qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt. Et: In vestitu ne gloriaris vnquā. Propter defectum lectuli subdit: *Et reclinavit eum in præsepio*, non in cubili, ita vt verificaretur illud: Vulpes foveas habent, & volucres cæli nidos: filius autem hominis nō habet, vt caput suum reclinet.

Ioan. 1. b

In præsepio ponitur Christus, vt ostendatur illud: Ego sum panis viuus, qui de cælo descēdi. Et vt verificaretur illud: Cognouit bos possessorē suum, & asinus præsepe Domini sui. Et illud: Consideraui opera tua, & obstupui: in medio duorū animalium cognosceris. In hoc autem secundū mysterium intellectum, quod natus est in Bethlehē, intelligitur, quod est panis viuus: Bethlehē domus panis interpretatur. In hoc quod in præsepio positus, notatur quod est cibus simpliciu & humilium, ratione carnis a sūptæ. Omnis caro fœnū, & omnis gloria eius, quasi flos agri. In hoc, quod in medio duorū animalium, signatur quod in hoc pastu & pastore vniri debebant pecora duplicis ouilis. Alias oues habeo, quæ nō sunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, vocē meam audiēt, & fiet vnus ouile, & vnus pastor. Morali- ter & ad litterā, in hoc dampnauit Christus lectos delicatos, contra quos: Væ vobis, qui dormitis in lectis eburneis, & lasciuitis in stratis vestris. Propter defectū habitaculi subdit: *Quia non erat ei lectus in diuersorio.* Diuersoriū namq; secundū Isidorum, dicitur eo quod diuersi ibi cōueniant, & sic est locus patens. Secundū Bedam vero, eo quod diuersa, habeat orificia: nam est platea vacua inter duos vicos, habens introitum & exitū ad vtrumq; & propter intēperie acris superius cooper- ta, & vbi ciues ad colloquendū venire possunt. Hic peperit virgo Maria, quia nō habebant domū, in qua possent hospitari: siue quia pauperes erant, siue quia tardē

Exod. 13. a

venerant. Et quia arctus erat locus, vel etiā aliis reple- tus, non habebant locum nisi arctissimum, inter bruta animalia. Vnde poterat Christus dicere illud: Ego ad nihilum redactus sum, & nesciui, vt iumentū factus sū apud te & ego semper tecum. Et verificatum est illud Hieremiæ: Expectatio Israel Saluator eius in tempore tribulationis. Quare quasi colonus futurus est in terra, & quasi viator declinans ad manēdum? Quare futurus es velut vir vagus, vt fortis, qui non potest saluare? Tu autem in nobis es, Domine, & nomen tuū inuocātū est super nos, &c. Et in hoc dānatur ædificiorum amplitudo secundum illud Isaiæ: Vē qui cōiungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis, vsq; ad terminū loci. Augustinus: Non erat illi, nisi angustia in terris, vt tu ei locum cordis tui sibi proprium dilatares. Filius hominis nō habet vbi caput suum reclinet, & tu ampla palatia, & ingentes porticus metiris. Sic ergo Christū pauper- cula mater pauperem peperit: vt nos ad paupertatē inuitaret, & sua inopia ditaret, secundum illud: Scitis gratiam Domini nostri Iesu Christi, quoniam propter vos egenus factus est, cum esset diues, vt illius inopia vos diuites essetis. Et secundum hanc omnimodam indigē- tiam dampnauit auaram opulentiam. Vnde Bernardus: Elegit filius Dei pauperem matrē, quæ vix pannos habebat ad inuoluēdum, & præsepe ad reclinandū, locum ad reponēdum, nō est tale iudicium mundi. Aut iste fallitur aut mundus errat: sed diuinam falli est impossibile sapientiam: elegit ergo, qui non fallitur, quod carni molestius est: id ergo melius, id vtilius, id magis eligendū. Simus ergo cum Christo, sicut dicitur: Sicut egē- tes, multos autem locupletantes, tanquam nihil habentes, & omnia possidētes. Et hoc insinuat nobis, quod iste erat vere Saluator mundi, qui in sui ortus primordio, exemplum virtutis præbuit, & viam salutis ostendit, habendo enim lectulum vilem, & humilem, & pauperem, iam incipiebat ostendere, quod mundus iste cō- temnendus est, secundum tria in eo contenta. Iam incipiebat statum perfectionis, exemplo monstrare, qui consistit in humilitate, austeritate, & paupertate. Ostēdit etiam in hoc Dominus summæ dignationis affectum, quia non tantum paruulus, sed pauper culus, & despectus pro nobis est factus, ita vero posset dicere illud: Pauper sum ego, & in laboribus à iuuentute mea.

1. Tim. 6. b

Et pastores erant, &c. Descripsit superius Euangelista, qualiter Christi natiuitas fuit cōsummata. Hic secundo describit, qualiter fuit denuntiata. Ad denuntiationem autem natiuitatis Christi perfecte faciendā tria cōcur- runt. Primum est dispositio præparans ad audiendum. Secundum, annuntiatio inuitans ad exultandum, quod describit ibi: *Et dixit illis Angelus.* Tertium, confirmatio certificans ad credēdum, & hoc describit ibi: *Et hoc vobis signum.* Quantum ad primum, notandum quod dispositio præparans ad audiendum, fuit pastorum attentio, quæ ortū habuit à duplici causa, scilicet ex propria sollicitudinis vigilantia, & ex Angelici luminis circumfulgentia. Quantum ad vigilantiam proprię sollicitudinis dicitur: *Et pastores erant in regione eadē vigilantes.* Hoc igitur spectat ad pastorale officiū. Vnde Iacob pastor ouiu Laban dicebat: Die noctuq; æstu vrgebar & gelu, fugiebatq; somnus ab oculis meis. Et ad maioris attentionis insinuationem, subdit: *Et custodientes vigilias noctis super gregem suum.* Nocte enim potissimum vigilandum est propter hostilem incursum repellendum luporum, scilicet & latronum, Per hoc autem insinuat spiri- tualis vigilantia: quæ debet esse in prælatis. Vnde: Tu vero vigila: in omnibus labora, opus fac Euangelistæ, ministerium tuum imple, sobrius esto, Et ideo: Obedite præpositis vestris, & subiaccete eis. Ipsi enim peruigilat quasi rationē pro animabus vestris reddituri. Quia: Qui præest in sollicitudine. Vigilare etiā debet quilibet cō- tra hostem spiritualem, secundū illud: Confurge, lauda in nocte in principio vigiliarum: effunde sicut aquam cor tuum ante conspectum Domini: leua ad eum manus tuas pro anima paruulorū tuorum, qui defecerunt

Zach. 3. a
Bern. serm.
4. de Natiu.
Dom. tom. 1.

fame

Matt. 11. b
Ecc. 11. a

fame

Mart. 8. c

fame

Ioan. 6. c
Isa. 1. a

fame

Abac. 3. a
Sensus my-
sticus.

fame

Isa. 40. b

fame

Ioan. 10. c

fame

Amos 6. b

fame

Isidorus lib.
15. Etymo.
cap. 3.

fame

fame

fame

fame

fame

fame

fame

fame

fame

fame

fame

fame

fame

fame

fame

fame

fame

Psal. 72. c

Hier. 14. b

Isa. 5. b

Luc. 3. g

2. Cor. 8. b

Bern. tom. 1.
serm. 3. de
Nati. Dom.

2. Cor. 6. c

Psal. 87. d

Gen. 31. e

1. Tim. 4. a

Heb. 13. d

Rom. 12. b

Thy. 2. f

fame in capite omnium compitorum. Vigilare et am-
debet in contemplatione. In Psalmo: Et dixi, forsitan
tenebræ conculcabunt me, & nox illuminatio mea in
deliciis meis. Et Isaias: Anima mea desiderauit te in no-
cte, sed & spiritu meo in præcordiis meis de mane vi-
gilabo ad te. Et hoc est, quia talis hora competit diuinę
inspiracioni. Talis etiam hora conueniebat diuinę nati-
uitati, secundum illud: Cum quietum silentium conti-
neret omnia, & nox in suo cursu medium iter haberet,
omnipotens sermo tuus, Domine, exiliens de cælo, & a
regalibus sedibus venit. Et signanter dicit: *Super gregem
suum*. Secundum illud: Diligenter agnosce vultum pec-
coris tui, tuosque greges considera. Contra quod dicitur:
O pastor & idolum derelinquens gregem. Et Hie-
remias: Vbi est grex, qui datus est tibi, pecus inclytum
tuum? Quid dices, cum visitauerit te? Tu enim docui-
sti eos aduersum te: & erudisti in caput tuum.

Quantum ad circumfulgentiam Angelici luminis,
subditur: *Et ecce Angelus Domini stetit iuxta illos, & c.* In
hoc, quod iuxta stetit, ostendit familiaritatem, & hu-
militatem ministerij, quo Angelus condescendit homi-
ni, & astat illi modo, vt adiutor, secundum illud: Con-
surgit Michael, princeps magnus, qui stat pro filiis po-
puli tui. Modo vt eruditor & illuminator, secundum il-
lud: Apparuit ei Gabriel, stans à dextris altaris in censi.
Simili modo & hic. Vnde Ambrosius: Angelus Marię,
Angelus Ioseph, Angelus pastores edocet. In cuius rei
signum subditur: *Et claritas Dei circumfulsit illos*, id est
fulsit circa illos. Simile dicitur de Angelo, qui apparuit
Petro: Ecce Angelus Domini astetit, & lumē refulsit in
habitaculo, scilicet carceris. Ideo autem Angelus hic lu-
men attulit, quia filius lucis fuit: & quia eum annuntia-
re venerat, qui est lux vera, quę illuminat omnem ho-
minem venientem in hunc mundum. Et ideo nocte lu-
men attulit: vt significetur impleri illud Isaię: *Habitan-
tibus in regione vmbre mortis lux orta est eis.* Ex hac
autē claritate pastores sollicitos reddidit, propter quod
subditur: *Et timuerunt timore magno*, sicut & Zacharias
in cōspectu Angeli: Et Zacharias tui batus est videns, &
timor irruit super eum. Et nota, quod Angelus magis
apparuit pastoribus, quam alij generi hominum, tum
quia pauperes, propter quos veniebat Christus. Propter
miseriam inopum, & gemitum pauperum nunc exur-
gam, dicit Dominus. Bernardus: Quam multa hodie
auro & gemmis fulgent altaria, putas ad hæc diuertēt
Angeli, & pannosos homines declinabunt? Si ita est,
cur magis pastoribus ouium apparuerunt, quam regi-
bus terrę, quam sacerdotibus templi? Tum etiam, quia
simplices: Abominatio Domini est omnis illufor, & cū
simplicibus sermocinatio eius. Et Matthæus: Abscondi-
sti hæc à sapientibus, & prudētibus, & reuelasti ea par-
uulis. Tum etiam, quia vigilantes: Ego diligentes me dili-
go, & qui mane vigilauerint ad me, inuenient me. Sa-
pientia: Sapientia præoccupat, qui se concupiscunt, vt
illis se prior ostendat. Et sequitur: Cogitare ergo de illa,
sensus est consummatus, & qui vigilauerit propter il-
lam, cito securus erit. Siue propter mysterium, vt in-
suetur, quod doctrina veritatis debet à prælati perue-
niente ad subditos. Vnde glossa: Illi præ cæteris publi-
mia videre merentur, qui fidelibus sollicitate præfunt.

Et dixit Angelus, & c. Hic secundo describitur annun-
tatio inuitans ad exultandū. In qua præmittitur exhor-
tatio ad fiduciam, & ad lætitiā. Et subditur annuntia-
tio, exprimens lætitię causam. Exhortans igitur Ange-
lus ad fiduciam dixit illis: *Nolite timere*. Non enim ve-
nerat Angelus nuntiare rem terribilem, sed potius desi-
derabilem, sicut & ille, qui resurrectionem annuntiauit
mulieribus: Nolite expauescere: in quo tribuit speran-
di fiduciam. In hoc agnoscitur differentia inter Ange-
lum lucis, & tenebrarum, quia bonus Angelus affecur-
rat, sed malus finaliter terret. Et quod plus est, inuitat ad
lætitiā, propter quod addit: *Ecce enim Euangelizo vobis
gaudium magnum*. Hoc optabat Raphael, cum dicit:
Gaudium semper sit tibi. Propter hoc gauisi sunt Magi:

Videntes autem stellam, gauisi sunt gaudio magno val-
de. Et dicitur: *Magnum*, ad differentiam gaudij hypocri-
tarum, quod est momentaneum. Gaudium hypocritę ad
initar pūcti. Et Iob: Tenent tympanum, & cytharam, &
gaudent ad sonitum organi, ducunt in bonis dies suos,
& in puncto ad inferna descendunt. Magnum est etiā,
quia amplum, quod notat, cum subdit: *Quod erit omni
populo*, & hoc ad differentiam gaudij mundanorū, quod
non est vniuersale. Mundus gaudebit, vos autem con-
tristabimini. Contra quod dicitur infra: Et omnis popu-
lus gaudebat in vniuersis, quę gloriose fiebant ab eo,
Et quia nemo gaudet perfecte, nisi ex causa & ratione,
ideo subditur denuntiatio exprimens lætitię causam,
cum dicitur: *Quia natus est vobis hodie Saluator*: Vobis, id
est ad vtilitatem vestram, scilicet, hominum. Paruulus
enim natus est nobis, & filius datus est nobis. Et vere
ad vtilitatem, quia Saluator. Vere tu es Deus abscon-
ditus, Deus Israel. Saluator. Et Isaias: Clamabunt ad
Dominum à facie tribulantis, & mittet eis Saluatorem
& propugnatorem, qui liberet eos. Et vere Saluator. se-
cundum illud: Nec enim aliud nomen est sub cælo da-
tum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. In
hoc autem insinuat causa gaudendi pro natiuitate. Et
orietur vobis, timētibus nomen meum, sol iustitię. Nec
tantum gaudendum ratione vtilitatis, verum etiam di-
gnitatis, & ideo subinfertur: *Quia est Christus Dominus
in ciuitate David*. Et sic reparabit regnum Israëliticum
secundum illud: Super solium David, & super regnum
eius sedebit: vt confirmet illud, & corroboret in iudicio
& iustitia, a modo & vsque in sempiternum: Et ideo
recte additur, *Dominus*, quia ipse est Rex regum, & Do-
minus dominantium. Et Apocalypsis: Habet in vesti-
mento, & in scemore suo scriptum: Rex regum, &
Dominus dominantium. Et ideo: *in ciuitate David*, id
est, in Bethlehem, vnde ortus fuit David.

Et hoc vobis signum. Post dispositionem præparantem
ad audiendam denuntiationem inuitantem ad exultan-
dum, subditur hic tertia confirmatio certificans ad cre-
dendum. Et quoniam in ore duorum testium stare debet
omne verbum: ideo dupliciter confirmantur pastores,
per visum & auditū. Ille enim duo sensus potissimè no-
bis deseruiunt ad cognoscendum. Primo ergo certifica-
tur per signum probabile: deinde per testimonium cre-
dibile. Quātum ergo ad signi probabilis persuasionem
dicitur: *Et hoc vobis signum*. Nam secundum quod dicitur:
Iudæi signa petūt. Et hoc maxime petebat Prophe-
ta David: *Fac mecum, inquit, signum in bonum, vt vi-
deant, qui oderunt me, & confundantur: quoniam tu
Domine adiunxisti me.* Hoc signum petendum erat: Pete
tibi signum à Domino Deo tuo. Hoc etiam promitte-
bat: In die illa radix Iesse, qui stat in signū populorum,
ipsum gentes deprecabuntur. *Et hoc vobis signum. Vobis,*
inquām, pauperibus, quod venerit pauperes liberare,
secundū illud: Liberabit pauperem à potente, & paupe-
rem, cui nō erat adiutor. *Quia inuenietis infantem, pannis
inuolutum, & pauperem, & mendicum.* Ecce Rex tuus
veniet tibi iustus & Saluator. Ipse pauper, & ascendens
super asinam. Bernardus: In signū positi sunt panni tui,
Domine Iesu, sed in signum, cui hodie à multis cōtra-
dicitur. Multi enim sūt vocati, pauci vero electi, & ideo
nec signati. Erit etiam vobis humilibus signum, quod
venerit liberare humiles, secundū illud: Populum hu-
mitem saluum facies. In hoc, quod subditur: *Et positum
in præsepio*. Ecce mira humilitas, quod Dominus cœlo-
rum inclinauit se vsq; ad præsepe animalium brutorū.
Vidimus eum, & non erat aspectus, & desiderauimus
eum: despectum, & nouissimum virorum, & c. Vnde in
Psalmo: Ego autem sum vermis, & non homo, oppro-
brium hominum, & abiectio plebis. Et nota, quod pa-
stores erant pauperes, simplices, & contēptibiles. Ideo
ne timerent accedere, datum est eis in Christo infan-
tię signū, paupertatis, & humilitatis. Et in hoc signifi-
catur, qualiter, & à quib⁹ inuenitur Christus. Vnde: Vi-
dete vocationē vestram, fratres, quia non multi sapien-

Psal. 138. b

Isa. 26. b

Sap. 18. c

Prou. 27. d

Zach. 11. d

Hier. 13. d

Dan. 12. a

Sup. cap. 1. b

Ambr. tom. 3

lib. 2. in 2.

cap. Luca.

Act. 12. a

Ioan. 1. b

Isa. 9. a

Sup. cap. 1. b

Psal. 11. c

Bern. tom. 1.

serm. 4. de

Nat. Dom.

Prou. 3. a

Matt. 11. d

Prou. 8. b

Sap. 6. b, c

Glossa.

Mar. 16. b

Angeli lu-

cis, & tene-

brarum dif-

ferens ap-

paritio.

Tob. 6. b

Matth. 2. b

Iob 20. a

Iob 21. b

Ioan. 16. c

Inf. 13. d

Isa. 9. a

Isa. 45. c

Gen. 19. d

Act. 4. e

Mala. 4. a

Isa. 9. b

1. Tim. 6. c

Apo. 19. c

1. Cor. 1. d

Psal. 85. d

Isa. 7. b

Idem 11. b

Psal. 71. c

Zacha. 9. b

Bern. tom. 1.

serm. 4. de

Nat. Dom.

Matt. 20. b

Psal. 17. c

Isa. 53. a

Psal. 118. a

1. Cor. 1. d

tes

entes secundum carnē non multi potentes, non multi nobiles: sed quae stulta sunt mundi elegit Deus, &c. Et ideo infra: Positus est hic in ruinam, & resurrectionē multorum in Israel, & in signum, cui contradicetur. Et hoc, quia per ista signa non fuit cognitus à carnalibus & superbis. Vnde: Dixerunt in corde suo cognatio eorum simul: Quiescere faciamus omnes dies festos Dei à terra: Signa nostra non vidimus, iam non est propheta, & nos non cognosceret amplius. Et iterum posuerūt signa sua signa: Et non cognouerunt sicut in exitu super summum. Quantum vero ad testimonij credibilis suasionem subditur: *Et subito facta est cum angelo multitudo.* Facta est, scilicet ad firmandum pariter dictū angelicum, & ad venerandum paruulum natum, secundū illud: Cum iterum introducit primogenitum in orbem terrarū, dicit: Et adorent eum omnes Angeli Dei. Et signanter dicitur: *Multitudo*, secundum illud: Accessistis ad Sion montem, & ciuitatem Dei uiuentis, Hierusalē caelestem, & multorum millium Angelorum frequentiam. *Militia caelestis* Secundum illud Iob: Numquid est numerus militum eius? & super quem non surget lumen illius? Et ideo: Nolite timere, dixit Elifæus, plures enim nobiscum sunt, quàm cum illis, & hoc apparet in ortu eius, secundum illud in Apocalypsi: Ecce equus albus, & qui sedebat super eum, vocabatur fidelis, & verax. Et postea: Et exercitus, qui sunt in cælo, sequebantur eum in equis albis. Et hæc tota multitudo ad confirmationem verbi angelici prorumpit in decantationem cantici. Propter quod dicitur: *Laudantium Deū & dicentium: Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bona voluntatis.* Iob, ubi eras cum me laudarent simul alba matutina, & iubilarent omnes filij Dei?

Gloria in excelsis Deo, &c. Nota quod glorificandus est Deus in incarnatione, quia vt dicit Daniel: In hoc opere demonstratur sublimis bonitas, sapientia, potētia, & iustitia Dei. *Gloria ergo in excelsis Deo.* Pro bonitate, qua non despexit propriij plasmatis infirmitatem. Dedit semetipsum pro peccatis nostris, vt eriperet nos de præsentī sæculo nequā, secundum voluntatē Dei & Patris nostri, cui est gloria in sæcula sæculorum. Amen. Pro sapientia, quia inuenit difficillimā solutionē decentissimā. O altitudo diuitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei. Et sequitur: *Ipsi honor & gloria in sæcula sæculorum. Amen.*

Pro potentia, quidem potentius, quàm Deum fieri hominem? Abraham confortatus est fide dans gloriam Deo plenissime sciens, quia quæcumq; promisit Deus, potens est & facere. Et item: Ei autem, qui potens est omnia facere superabundanter, quàm petimus, aut intelligimus, ipsi gloria in Ecclesia, & in Christo Iesu in omnes generationes sæculi sæculorum. Amen.

Pro iustitia, quia simile simili re saluauit. Sedit in throno & agno: benedictio, & honor, & gloria, & potestas in sæcula sæculorum: Et ideo cātatur: Gloria tibi Domine, qui natus es de Virgine. Et nota, quod gloriā Deo attribuit, quia Dominus sibi illam referuauit. Ego Dominus, hoc est nomen meum: gloriam meam alteri non dabo. Pacem vero optant nobis in terris, quia ait Dominus: Pacem relinquo vobis, pacem meā do vobis. Et recte dicit: *Bona voluntatis*, quia secundum illud: Non est pax impiis, dicit Dominus Deus. Et præmittit gloriam Dei paci nostræ: quia nullus pacem habere potest, qui nititur gloriam Dei vsurpare. Bernardus: Displicet hominibus angelica partitio, qua Deo gloria, & pax hominibus nuntiatur. O stulti filij Adam qui contemnentes pacem, & gloriā appetentes, & pacē perdunt & gloriam: certe qui gloriam appetit, Deo resistit. Sed dicitur: Quis restitit ei, & pacem habuit? Acquiesce igitur ei, & habeto pacem: & per hæc habebis fructus optimos, sicut dicitur in Iob, pacem scilicet pectoris, de qua dicitur: Pax Dei, quæ exuperat omnē sensum, custodiat corda vestra & intelligentias vestras in Christo Iesu, &c. Et pacem eternitatis, de qua Isaias: Declinabo super eam quāsi fluuium pacis. Psalmus:

Qui posuit fines tuos pacem, & adipe frumenti satiat te. Nota etiam, quod pax optatur hominibus & denūtiatur, quia per Christum pacificatur homo cum Deo. Faciet mihi pacem, pacem faciet mihi. Pacificatur cum angelis: Pacificans per sanguinem crucis eius, siue quæ in terris, siue quæ in cælis sunt. Pacificatur cum homine: Ipse est pax nostra, qui facit vtraque vnum. Pacificatur in se: Scies, quod pacem habeat tabernaculum tuum. In horum figura dicitur: Dataq; est ab eo pax in omnes per circuitum nationes. Hanc Apostolus semper optat, & Christus præcipit: Intrans autem in domum salutate eam dicentes: Pax huic domui.

Et factum est, vt discesserunt angeli, &c. Postquā descriptus Euangelista, qualiter Christi natiuitas fuit consummata, & qualiter per angelos denuntiata: hic iam tertio describit, qualiter per pastores fuit diulgata: quod quidem factum est diligentia pastoralī. Et hæc pastorū diligentia ab euangelista ostenditur commendabilis in tribus. Primo, scilicet à sollicitudine inquisitionis: Secundo à certitudine inuentionis, ibi: *Ei inuenerunt Mariam, &c.* Tertio vero à gratitudine deuotionis, ibi: *Et reuersi sunt.* Sollicitudo autem inquisitionis in pastoribus commendatur à tribus, scilicet à vicissitudine exhortationis, à rectitudine intentionis, & à promptitudine executionis. Quantum ad vicissitudinem mutæ exhortationis dicitur: *Et factum est, vt discesserunt ab eis angeli in calum, pastores loquebantur ad inuicem.* scilicet se mutuo cohortando, secundum illud: Videte fratres, quando sit in aliquo vestrum cor malum incredulitatis, discedendi à Deo viuo, sed adhortamini vosmetipsos per singulos dies, &c. Et hoc recte: quia ferrum ferro acuitur, & homo exacuit faciem amici sui.

Quantum vero ad rectitudinem intentionis, subdit secundo: *Transseamus vsque in Bethlehem, & videamus hoc verbum, quod factum est.* Ideo volebant transire, vt viderent, sicut Moyses: Vadam, & videbo visionem hanc magnam. *Et videamus hoc verbum, quod factum est,* id est, rem dignam verbo, vel certè, verbum carnē factum, secundum illud: Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Et vidimus gloriam eius. *Factum*, inquam, non ab homines, sed à Deo. Vnde addit: *Quod fecit Dominus,* id est, tota Trinitas. Cum feceris mirabilia, nō sustinebimus: descendisti, & à facie tua montes defluerunt. A sæculo non audierunt, neq; auribus perceperunt, oculus non vidit, Deus, absq; te, quæ præparasti expectantibus te. Nec tātum fecit, sed: *& ostendit nobis.* Hoc orabat Dauid dicens: Ostende nobis, Domine, misericordiam tuam, &c. Et Dominus promittit: Ostendam illi salutare meum.

Quantum autē ad promptitudinē executionis, subiungitur: *Et venerunt festinantes.* Et hoc est, quod dicitur: Da sapienti occasionem, & addetur ei sapiētia. Doce iustum, & festinabit accipere. Festinantia, signū erat promptitudinis interioris, qua diuino conspectui volebant præsentari. Vidisti virum velocem in opere suo corā regibus stabit. Vnde dicebant intra se illud: Festinemus ergo ingredi in illā requiē, &c. Nota quod volenti spiritualiter Christum inuenire, hæc tria sunt necessaria, scilicet colloqui per meditationē scripturarū, cum sapientibus & prudētibus tracta, & omnis enarratio tua sit in præceptis Altissimi. Transire per contēplationem creaturarum: Surgam & circuibō ciuitatem, per vicos & plateas quæram, quem diligit anima mea. Sequitur: Paululū cum pertransisset eos, inueni quem diligit anima mea. Transite ad me omnes, qui concupiscitis me, à generationibus meis adimplemini. Festinare per gratiarū actionem: Surge amica mea, speciosa mea. Et post: Ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis: vox enim tua dulcis, & facies tua decora. Et: Pessulum ostij mei aperui dilecto meo, &c. Et ideo supra, de Maria dicitur, quod abiit in montana cum festinatione. *Et inuenerunt Mariam, &c.* Hic secūdo commendatur pastorum diligentia à certitudine inuentionis, cuius laus ex tribus colligitur, scilicet quia

Inf. eod. e. d
Psal. 73. b
Hebr. 1. b
Hebr. 12. f
Iob 25. a
4. Reg. 6. c
Apoc. 6. a
Iob 38. a
Gal. 1. d
Rom. 11. d
Rom. 4. d
Ephes. 3. d
Apoc. 6. d
Isa. 42. b
Ioan. 14. d
Isa. 57. d
Bern. rom. 1. serm. 4. d
Nat. Dom.
Iob 9. a
Iob 22. c
Phil. 4. b
Isa. 66. d

Psal. 147. a
Isa. 27. a
Coloss. 1. c
Ephes. 2. c
Iob 5. d
Iosue 2. 1. d
Matth. 10. b
Hebr. 3. c
Prou. 27. c
Exod. 3. a
Ioan. 1. b
Isa. 64. a
Psal. 84. b
Psal. 90. d
Prou. 9. b
Prou. 22. d
Hebr. 4. c
Volenti Christum inuenire, tria sunt necessaria. Eccl. 9. d
Cant. 3. a
Eccl. 24. c
Cant. 2. c
Cant. 5. b
Sup. cap. 1.

fuit certitudinaliter comprobata, celeriter diuulgata, & memoriter conseruata. Primo quidem fuit certitudinaliter comprobata, quia per probabilia signa & euidentia, propter quod dicitur: *Et inuenerunt Mariam, & Ioseph, & infantem positum in praesepio.* Ideo inuenerunt, quia sollicitè quæsiuerunt, & absque fictione. Vnde dicitur: *Sentite de Domino in bonitate, & in simplicitate cordis: quærite illum, quoniam inuenitur ab his, qui non tentant illum.* Et nota, quòd inuenitur cum Maria Virgine & Ioseph viro iusto, & in praesepio, quia eum, qui vult Christum inuenire, oportet habere munditiã cordis, respectu sui: iustitiã respectu proximorum: humilitatem & reuerentiam respectu Dei. Et ista sunt tria munera, quæ offerunt reges Christo infanti, & ideo ab eis voluit inueniri. Et intrantes domum inuenerunt puerum cum Maria matre eius, & proci dentes adorauerunt eum, & apertis thesauris suis obtulerunt ei munera, aurũ, thus, & myrrhã. In hoc etiã instrumur, si volumus Christũ inuenire, prius ad Mariã debemus accedere, de ipsa enim dicitur supra: *Inuenisti gratiã apud Deum.* Ipsa ergo inuenit gratiã & misericordiã corã. Assuero super omnes mulieres, sicut dicitur: *Et ideo accedamus cum fiducia ad thronũ gratiæ, vt misericordiã consequamur, & gratiã inueniamus in auxilio opportuno, & quia hoc signũ datũ est ab angelo, ideo subditur: Videntes autem cognouerunt de verbo, quod dictum erat illis de puero hoc, scilicet quod esset verũ.* Vnde iam poterant dicere illud Samaritanorũ ipsi angelo: *Iam nõ propter loquelã tuam credimus, ipsi enim audiimus, & scimus, quia hic est vere Saluator mundi.* Vere cognouerunt, quia de ouibus erant illius pastoris qui dicit: *Cognosco meas, & cognoscunt me meã.* Hoc desiderabat Iob: *Quis mihi tribuat, vt cognoscã, & inueniam illum, & veniã vsque ad solium eius?* Non solum fuit certitudinaliter comprobata, sed & celeriter diuulgata, propterea subditur: *Et omnes, qui audierant, mirati sunt, scilicet de paruulo nato.* Et: *De his, quæ dicta erant à pastoribus ad ipsos, quæ scilicet audierant ab Angelo.* Vnde de viro iusto dicitur: *Et mirati sunt in illo multi & honorificauerunt Deum.* Videbantur enim verba pastorũ non contemnenda, sed admiranda. Ambrosius: *Nec contemnenda putes quasi vilia verba prophetarũ: à pastoribus etiã Maria fidem colligit.* A pastoribus populus ad Dei reuerentiam congregatur, plebem enim Dominus simpliciter requisit, quæ phalerare audita, & fucare nesciret. Hæc ille. *Mirati sunt etiã, quia paruulus non videbatur eis contemptibilis, sed admirabilis.* Vnde Isaias: *Paruulus enim natus est nobis & filius datus est nobis, & factus est principatus super humerum eius: & vocabitur nomen eius admirabile, &c.* Vbi que enim admirabilis Christus apparet, non solũ nascens, sicut hic, sed & proficiens. Infra eodẽ: *Et stupebant super prudentia & responsis eius.* Admirabilis etiam docens. Infra: *Mirabantur in verbis gratiæ, quæ procedebant de ore ipsius.* Admirabilis tacens: Iesus autẽ amplius nihil respondit, ita vt miraretur Pilatus. Admirabilis in actione: *Quis putas hic est, quia & ventis, & mari imperat, & obediunt ei?* Admirabilis in passione. Pilatus autẽ mirabatur, si iam obiisset, &c. Admirabilis in resurrectione: *Petrus videns linteamina sola posita, abiit, secũ mirans quod factũ fuerat.* Admirabilis in Ascensione: *Domine Dominus noster, quã admirabile est nomen tuum in vniuersa terra!* Quoniam eleuata est magnificentia tua super cœlos. Admirabilis in extremo examine: *Acutus inueniar in iudicio, & in conspectu potentium admirabilis ero.*

Fuit tertio memoriter conseruata, vnde subditur: *Maria autem conseruabat omnia verba hæc, conferens in corde suo.* Tanquam prudens & discreta, secundũ illud: *Misericordia & veritas te nõ deserãt.* Circũda eas gutturi tuo, & describe in tabulis cordis tui. Et in Ecclesiastico: *Qui ponit illa in corde suo, sapiens erit semper.* Vnde dicitur de fatuo: *Cor fatui quasi vas conseruatum & omnẽ sapientiã non tenebit.* Vnde virgo fuit arca

continens diuinorum eloquiorum arcana. Et ideo per arcam Moyse designatur, de qua dicitur, quod continebat tabulas legis diuinæ. Et quia non solum conseruabat, sed etiam intelligebat, ideo additur: *Conferens ea in corde suo, ita vt posset dicere illud: In corde meo abscondi eloquia tua.*

Et reuersi sunt pastores, &c. Hic commendatur diligentia pastorum à gratitudine deuotionis. Ad hoc autem, quod deuotio Deo sit accepta, necesse est, quod similiter resonent, & concordent manus, mens, & lingua. Manus operando, lingua laudando, mens rectificando. Laudabilis ergo erat pastorum deuotio propter debitã operationẽ, propter quod dicitur: *Et reuersi sunt pastores, scilicet ad custodiam gregis commissi.* In quo erudiuntur deuoti, vt post contemplationem Saluatoris reuertantur ad exercitium actionis. Animalia ibant, & reuertebantur in similitudinẽ fulguris coruscantis. Et infra: *Redi in domum tuam, & narra, quanta fecit tibi Deus.* Huius figura habetur in Iosue: *Reuersi sunt, descenderunt exploratores de mote, & transmissio Iordane, venerunt ad Iosue.* In quo signatur, quod tempore tentationis reuertendum est ad orationem, & postmodum redeundum est ad actionem. Laudabilis etiam fuit propter debitã gratiarũ actionem, ratione cuius subditur: *Glorificantes, & laudantes Deum.* Glorificantes Dominum, quantumcunq; potueritis, superualebit, adhuc, & admirabilis magnificentia eius. *Benedicentes Dominum, exaltate illum, quantum potestis, maior enim est omni laude, Contrariũ dicitur de sapientibus mundanis: Qui cum cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, sed euauerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum &c.* Et ideo qui non vult excæcari, necesse habet Deo de beneficiis suis regratiari. Ideo dicitur: *Omne quodcunq; facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini nostri IESU CHRISTI, gratias agentes Deo.* Fuit etiam laudabilis propter debitã recognitionem, ratione cuius subiungitur: *In omnibus, quæ audierant & viderant, sicut dictum est ad illos.* Vnde poterant dicere illud Psalmi: *Sicut audiimus, sic vidimus in ciuitate Dei nostri.* Tunc verificatum est istud Psalmi. *Ecce audiimus eam in Ephrata, inuenimus eam in campis siluæ.* Et nota, quod dicitur: *In omnibus quæ audierant, & viderant.* In quo ostenditur plenitudo gratitudinis. Impleamini Spiritu sancto loquẽtes vobismetipsis in Psalms, & canticis spiritualibus, cantantes; & psallẽtes in cordibus vestris Domino gratias agẽtes semper pro omnibus in nomine Domini nostri Iesu Christi Deo & Patri. Et nota ordinẽ, quo dicit: *In omnibus, quæ audierant, &c.* Quia secundũ aliam literam, Nisi credideritis, non intelligitis sed fides ex auditu. In intelligentia autẽ ex visu: *Beati oculi qui vident, quæ vos videtis.* Iob: *Auditu auris audiui te, nũc autẽ oculus meus videt te.*

Et postquam consummati, &c. Supra descripsit Euangelista veritatem natiuitatis Christi, per quã ostẽditur, qualiter Christus factus est de muliere: hic secundo describitur humilitas Christi nascentis, per quã declaratur, qualiter factus est sub lege. Quoniam autem legis præcepta sunt in triplici differentia, quædam sunt sacramentalia, quædam cæremonialia, & quædam moralia: ideo hæc pars habet tres. In quarum prima ostenditur, qualiter Christus factus est sub lege sacramentali in circumcissione. In secunda vero, qualiter factus est sub lege cæremoniali in sui oblatione, ibi: *Et postquã impleri sunt, &c.* In tertia, qualiter factus est sub lege morali in Dei honoratione, ibi: *Puer autẽ crescebat, &c.* Quantũ ad primũ notandũ, quod omnis, qui se humiliat, exaltabitur: ideo præmittitur humiliatio secundum legis præceptum, cum dicitur: *Et postquam consummati sunt dies octo, vt circumcideretur puer, &c.* Ita enim erat præceptum: *Infans octo dierum circumcidetur in vobis.* Et recte dicuntur dies isti consummati, propter perfectionem humilitatis, & inchoationem nostre salutis. Cum consummauerit homo, scilicet octo dies,

Hebr. 9. a

Psalm. 118.

Deuotio Deo accepta.

Ezech. 1. c
Isa. 8. f

Iosue 2. d

Eccl. 43. d

Rom. 1. c

Coloss. 3. d

Psalm. 47. b
Psalm. 131. b

Ephes. 5. a

Isa. 7. b
Rom. 10. c
Inf. c. 10. a
Iob ult. a

Gen. 17. b

Eccl. 18. a

tunc

tunc incipiet nos scilicet liberare. Iam enim octava die incipiebat pro nobis sanguinem suum fundere. Bernardus: Audiuimus congruam lectionem de verbo abbreviato. Abbreviatum est in carne, amplius abbreviabitur carnis suscepta circumcissione. Et post: Quem nemo potest arguere de peccato, ipse peccati remedium sustinet humile pariter, & austerum. Voluit autem Dominus circumcidi, tum propter legis approbationem, & impletionem, de qua dicit: Non veni legem solvere, sed adimplere: tum etiam propter humanitatis, ac humilitatis ostensionem. Propter verba laborum tuorum ego custodiui vias duras. Alia litera, vias latronis. Bernardus: Qui sine peccato est, non dedignatur peccator reputari immo latronis cauterio est signatus. Tum etiam propter spiritualis circumcissionis introductionem. Circumcidimini Domino, & auferite præputia cordium vestrorum, viri Iuda. Tum etiam propter conformitatis, & concordie commedationem. Debit per omnia fratribus similari. Bernardus: Amator communitatis & commendator Iesus quo modo illam desereret?

Deinde additur clarificatio propter nomen impositum, cum subditur: *Vocatum est nomen eius Iesus*, id est Saluator, ut scilicet ipso nomine scias, quod non accepit circumcissionem propter necessitatem sui curationis, sed propter dispensationem nostræ salutis. Ipse erit Saluator meus. Hoc autem est nomen dignum omni veneratione. Humiliauit semetipsum, & c. Propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genu flectatur. Hoc autem nomen competit ipsi Christo vere & proprie. Vere secundum illud: Vocabis nomen eius Iesum: ipse enim saluum faciet populum suum a peccatis eorum. Proprie, secundum illud: Non est in aliquo alio salus. Nec enim aliud nomen est sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri.

Postremo subditur impositi nominis approbatio per præconium angelicum, cum subditur: *Quod vocatum est ab angelo, priusquam in utero conciperetur*. Vocabitur tibi nomen nouum, quod os Domini nominabit. Et Ecclesiastes: Qui futurus est iam vocatum est nomen eius, & scitur, quod homo sit. Et hoc quidem factum est nunc. Vocabis nomen eius Iesum. Hoc vero nomen diuinum & angelicum, quod desiderat Sponsa in canticis: Oleum effulum nomen tuum. Aridus est omnis cibus animæ, si non isto oleo infundatur. Insuper est, si non hoc, sale condatur. Si scribas, non sapit mihi, nisi legero ibi Iesum. Si disputes aut conferas, non sapit, nisi sonuerit ibi Iesus mel in ore, in aure melos, in corde iubilus. Et ideo dicitur: Nomen tuum, & memoriale tuum, in desiderio animæ.

Spiritualiter nota, quod per octo dies intelliguntur octo ætates: quarum sex sunt in decursu mundi, secundum sex distinctiones notabiles, septima in quiete aliarum, quæ currit simul cum sexta, & non habet vesperam octaua in resurrectione in qua fit circumcisio ab omni culpa & miseria. Et ideo circumcisio fiebat in octauo die ad illius circumcissionis designationem. Secundum tropologia autem, & allegoriam simul, intelligitur per septem dies, virtus Spiritus septiformis, & octauus est perseverantia finalis: quæ nunquam deficit. Prima ergo pertinet ad lucem fidei, quia prima die facta est lux. Iustorum semita, quasi lux splendens procedit, & crescit usque ad perfectam diem. Secunda vero ad firmitatem spei, in qua factum fuit firmamentum. Fortissimum solatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propositam spem, quam sicut anchoram habemus animæ tutam ac firmam, & c. Tertia ad viriditatem charitatis, quando terra germinat. Iusti, quasi virens folium, germinabunt Gregorius: Non habet aliquid viriditatis ramus boni operis, nisi manserit in radice charitatis. Quarta ad luminosam discretionem prudentiæ, quæ viget in virili ætate. Memento Creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ, antequam veniat tempus afflictionis tuæ, & appropinquet anni, de quibus dicas: non mihi placent. Lucetis sicut lumi-

naria in mundo. Quinta ad fortitudinem potentie, quæ probatur in aquis tribulationis. Saluum me fac Deus, quonia intrauerunt aquæ usque ad animam meam. Misit de summo, & accepit me, & assumpsit me de aquis multus. Sexta ad rectitudinem iustitiæ, propter seueritatem respectu bestialium motuum: & pietatem, respectu hominum: Scies, quod pacem habet tabernaculum tuum, & visitas speciem tuam, non peccabis. Septima ad sanctificationem temperantiæ: Vade ad populum, & sanctifica illos hodie, & cras: lauentque vestimenta sua. Et in Exodo: Memento, ut diem sabbati sanctifices. Octaua ad consummationem finalis perseverantiæ: Erunt feriæ tabernaculorum septem diebus. Octauus dies erit celeberrimus, atque sanctissimus: quia erit de transitu huius vitæ ad gloriam supernam. Vnde etiam: Domine, ne in furore tuo arguas me, intulatur Psalmus pro octaua.

Et postquam impleti sunt, & c. Hic ostendit Evangelista, qualiter Christus factus sit sub lege ceremoniali, & habet hæc pars tres partes. In prima præmittitur Christi humiliatio secundum legis præceptum. In secunda vero subditur Christi clarificatio per veritatis testimonium, ibi: *Et ecce homo erat in Hierusalem, & c.* In secunda consummatio prædictorum, ibi: *Et cum perfecissent omnia, & c.* Circa primum scilicet Christi humiliationem, quæ or sunt consideranda, quæ tangit Evangelista: describit enim Christi oblationem, quantum ad tempus statutum, quantum ad locum designatum, quantum ad mandatum scriptum, & quantum ad pretium oblatum.

Primo igitur, quantum ad tempus statutum dicitur: *Et postquam impleti sunt dies purgationis eius secundum legem Moysi, id est quadraginta dierum: Mulier si suscepto semine peperit masculum, immunda erit septem diebus, & c.* Ipsa vero triginta tribus diebus manebit in anguine purificationis usque. In hoc autem, quod dicit: Si, suscepto semine peperit, ostenditur, quod beata virgo non fuit illi legi necessitate subiecta, sed humilitate obediens. Bernardus: Putas dicturus Moyse, mulierem, quæ peperit masculum, immundam esse, non timuerit super matrem Dei blasphemie crimen incurere, & idcirco præmiserit, suscepto semine. Et post: Vere o beata Virgo, non habes causam, nec tibi opus est purificatione: sed numquid filio tuo opus erat circumcissione? Vnde potest dici, quod dixit Assuerus: Non propter te, sed pro omnibus hæc lex constituta est.

Secundo, quantum ad locum designatum, subditur: *Tulerunt illum in Hierusalem, ut sifferent eum Domino.* Is enim erat locus electus ad diuinum cultum. Elegi Hierusalem, ut sit nomen meum in ea. Et in hoc loco partus debebat Deo presentari. Tribus vicibus per annum apparebit omne masculum tuum in conspectu Domini Dei tui, in loco, quem elegerit.

Tertio quantum ad mandatum scriptum, subditur: *Sicut scriptum est in lege Domini, quia omne masculinum adaperiens vuluam, sanctum Domino vocabitur.* Sanctifica mihi omne primogenitum, quod aperit vuluam in filiis Israel, tam de hominibus, quam de iumentis, & c. Sed secundum illud, non videtur convenire Virgini Mariæ, quæ est porta clausa ante partum, post partum, & in partu. Et ideo potest dici, sicut supra dictum est de lege purificationis: vel certe adaperitio vuluæ intelligitur, quantum ad fecundationem, non quantum ad claustrum apertionem. Aperuit Dominus vuluam Liæ, sorore sterili permanente. Et: Exprobrabat æmula Annæ, quod concludisset Dominus vuluam eius: quia sterilis erat.

Quarto quantum ad pretium oblatum, additur: *Et ut darent hostiam secundum quod dictum est in lege Domini, parvulum, aut duos pullos columbarum.* Hæc enim erat oblatio pauperum. Quod si non inuenerit manus eius, nec potuerit offerre agnum: sumet duos turtures, vel duos pullos columbarum, unum in holocaustum, & alterum pro peccato: orabitque pro eo sacerdos, & sic mundabitur. Ecce mira paupertas in parvibus Christi, qui agnæ non habebant. Et nota, quod sub defunctione ponit vtramque oblationem, ut ostendatur vtraque Domino con-

Bern. tom. 1. serm. 1. de Circumcis. Dom. in princ.
Matth. 5. b
Psal. 16. a
Bern. ibid. ut supra. & serm. 3. Hier. 4. a
Hebr. 2. d
Iob 13. c
Phil. 2. b
Matth. 1. d
Act. 4. b
Isa. 62. b
Eccl. 6. d
Sup. c. 1. d
Cant. 1. d
Bern. tom. 1. serm. 15. super Cantic. post med.
Isa. 26. b
Interpretatio spiritualis.
Tropologia, & allegoria.
Prou. 4. c
Hebr. 6. d
Prou. 11. d
Gregor. homil. 27. in Euang.
Eccl. 12. b
Phil. 2. b

Psal. 17. b
Iob 5. d
Exod. 19. d
Exod. 20. b
Leu. 23. c
Psal. 6. a
Leu. 12. a
Bern. tom. 1. serm. 3. de Purificatione in princ.
Esther. 15. c
2. Par. 6. a
Deut. 16. c
Exod. 13. a
Gen. 29. d
1. Reg. 1. b
Leu. 12. d

Ter Christi
oblati
legitur.

Isa. 53. b

MARIA
stella maris

Iob 41. c

Eccl. 7. d

Matth. 2. c

Hierusalem
quid.

Ægyptus.
Psal. 17.

Iob 42. a

Gemitus
turturis.

Rom. 8. d

Ibidem.

Cant. 2. c
Gemitus
columbæ.

Psal. 37.
Isa. 59. c

Thr. 1. b

Naum. 2. b

uenire. Per columbā igitur, intelligitur vita actiua, sed per turturē soliuagum, contemplatiua, quarum vtraque reddit hominem Deo acceptabilem, sicut dicit Beda. Et nota tres oblationes circa hostiam nostrā, quæ est Dominus Iesus. Prima est oblatio ipsius, à parentibus, quæ inuitat ad humilitatem. Secunda est oblatio auiū pro ipso quæ nos inuitat ad paupertatem. Tertia est oblatio in cruce pro omnibus, quæ nos inuitat ad pietatem. De primis duabus habetur hic: de tertia Isaias: Oblatus est, quia ipse voluit: & nō aperuit os suū, & c.

Spiritualiter autem notāda sunt tria, scilicet, mysterium purgationis Mariæ, sacramentum delationis dominicæ, significantia oblationis factæ. Quātum ad primum, nota quod Maria, quæ interpretatur stella maris, vel amarum mare, designat animam, siue sit in lumine vitæ contemplatiuæ, siue in amaritudine vitæ actiuæ, & vtrique necessaria est purgatio. Animæ namque contemplatiuæ necesse est purgari à superbia, quod quidē fit per timorem: Cum sublatus fuerit, scilicet Behemoth, timebunt Angeli, & territi purgabuntur. Animæ actiuæ necessaria est purgatio à negligentia, quæ fit per rigorem & laborem. De negligentia, tua purga te cū paucis. Quātum ad sacramētū delationis dominicæ notandū, quod legimus puerū Iesum delatū in Hierusalē: legimus etiā delatū in Ægyptū. In quo aperitur nobis quod proles mentis nostræ, quæ est intelligentia, modo eleuanda est ad contemplationem æternorum, quæ per Hierusalem designatur: Hierusalem enim interpretatur visio pacis: modo reprimenda est ad considerationem defectuum nostrorum, qui per Ægyptum designantur. Ægyptus enim interpretatur, tenebræ. Et hoc est quod dicit in Psalmo: Quoniā tu illuminas lucernā meā, Dñe, Deus meus illumina tenebras meas. Et Iob: Auditū auris audiui te, nūc autē ocul⁹ me⁹ videt te, & c.

Quantum ad significantiam oblationis, nota, quod oblatio indeterminate intelligitur, de turture, & colūba, vtraque enim auis gemitum pro cantu: sed gemitus turturis competit contemplatiuis. Et hic geminatur, vnde dicitur, *par turturum*, primus gemitus est amoris. Nos ipsi primitias spiritus habentes, & ipsi intra nos gemimus ad optionem filiorum Dei, expectantes redemptionem corporis nostri. Secundus est deuotionis: Nam quid oremus sicut oportet, nescimus: sed ipse spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Et: Vox turturis audita est in terra nostra. Gemitus autem columbæ, competit actiuus: & hic etiam est duplex. Vnus pro peccatis propriis: afflicti. & humiliati sum nimis. Rugiebā à gemitu cordis mei. Isaias: Rugiemus quasi vti omnes, & quasi columbæ meditantēs, gememus. Secundus gemitus est pro peccatis alienis: Omnes portæ eius destructæ, sacerdotes eius gemetes, virgines eius squalidæ, & ipsa oppressa amaritudine. Naum: Miles captiuus abductus est: & ancillæ eius minabantur, gementes, vt columbæ, murmurantes in cordibus suis. In hac ergo purgatione, delatione, & oblatione significatur, quod qui purgatus est à superbia, & negligentia, dispositus est, vt ascendat ad contemplationē Dei, & descendat ad considerationē sui, & sursum ascendens gemat ex amore, & deuotione: & deorsū rediens, gemat ex cōtritione & cōpassione: & in his cōsistit perfectio animæ sanctę, & Deo deuotę.

Et ecce homo erat in Hierusalem. Postquam descripta est Christi humilitas secundum legis præceptum: hic secundo describitur eius clarificatio per veritatis testimonium. Et quoniam testimoniū ad hoc, quod sit firmū, debet procedere ex ore pluriū, ideo introducitur testimoniū duorum sexuū, scilicet virilis & muliebris: vtrumque tamen authenticū: quia vtrumque propheticum, & vtrumque fide dignum, propter merita sanctitatis. Et præmittitur testimoniū viri, tanquam dignioris, & subditur testimoniū mulieris, tanquā inferioris, & hoc ibi: *Et erat Anna prophetissa*. Circa Simeonis testimoniū tria introducuntur. Primū testificatis meritum solidans ad credendum: secundum est te-

ificantis præconium eleuans ad admirandum. Et hoc ibi: *Et benedixit Dominum, & ait*. Tertium est præconij temperamentum, inclinans ad compatiendum, ibi: *Et benedixit illis Simeon*. Quātum ad primum nota, quod perfectio meriti Simeonis in duobus explicatur, scilicet in habitu virtutis, & spiritu veritatis, ibi: *Et responsum acceperat*. Et hæc duo reddunt hominem in sanctitate perfectum. Habitus autem, seu vsus virtutis consistit in tribus perfecte, scilicet in fama, vita, & gratia. Primū est ab extra: secundum ab intra: tertium à supra. Quātum ad famam dicitur: *Et ecce, homo erat in Hierusalem, cui nomen Simeon*: quæ scilicet ciuitas erat regalis & sacerdotalis, vbi potissime vigeat cultus Dei, secundum obseruantiam legis, vnde sancta dicitur: Ex quo datur intelligi, quod magnę honestatis erat homo, qui in tali ciuitate habebat famam. Et hoc designat Euangelista, ipsum nomen eius explicando, vnde sibi potest competere illud: In medio Ecclesiæ aperuit os eius, & adimplebit illum Dominus spiritu sapiētia. Et post subditur: Et nomine æterno hæreditabit illum. Vnde recte iste designatur per Simonē filium Oniæ, de quo: Simō Oniæ filius, sacerdos magnus. Et post subditur, quibusdā interpositis: Circa illum corona fratrum, & quasi plantatio cedri in monte Libano. Quātum ad vitam subditur: *Et homo iste iustus*. Vbi ostenditur perfecte ordinatus in vita quātum ad eligenda. Iustitia namque est reuerentia voluntatis, quæ facit hominē per rectā viā incedere, propter quod dicitur: Iustū deduxit Dominus per vias rectas, & ostendit illi regnum Dei, & c. Et hic maxime iuuat recta intentio: Iustitia simplicis dirigit viā eius. Et iterum: Simplicitas iustorum dirigit eos. Et quātum ad fugienda: Ideo sequitur: *Et timoratus*. Timor enim expellit peccatum. Per timorem Domini declinat omnis à malo. Iob: Vir erat in terra Hus, nomine Iob: & erat vir ille simplex & rectus, ac timens Deū & recedens à malo. Et quātum ad expectanda, vnde addit: *Expectans consolationem Israël*. Secundū illud: Salutare tuū expectabo Domine. Et Iudith: Expectemus humiles consolationē eius. Vnde sibi maxime dicebat Spiritus sanctus illud: Si morā fecerit, expecta eū: quæ veniens veniet, & non tardabit. Quātum ad gratiam subditur. *Et Spiritus sanctus erat in eo*, scilicet per gratiam & charitatem, secundum illud: Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritū sanctum, qui datus est nobis. Et: Qui manet in charitate, in Deo manet. Vnde de ipso poterat dici illud, quod dicitur de Stephano, quod erat plenus fide & Spiritu sancto. De quo: Gratia Domini nostri Iesu Christi vobiscum.

Et responsum acceperat. Hic secundo commendatur à spiritu veritatis vt inducente ad expectandum ex diuino responso: quantum ad hoc dicit: *Et responsum acceperat à Spiritu sancto*, scilicet per reuelationem. Ad vocem clamoris tui statim, vt audierit, respondebit tibi. Responsum acceperat consolatorium, secundum illud: Reipōdit Dominus Angelo, qui loquebatur in me verba bona, verba consolatoria. Et propterea subditur: *Non visurū se mortē, nisi prius videret Christum Domini*: Vnde poterat dicere cū Iob: In carne mea videbo Deū: ita quod determinatio in carne respiciat videntē & visum. Et etiā cum propheta poterat cantare: Non moriar, sed viuā. Poterat etiam dicere cum Apostolo: Nos Spiritū huius mundi non accepimus, sed Spiritum, qui ex Deo est, vt sciamus, quæ à Deo donata sunt nobis, Secundo cōmendatur à Spiritu veritatis, vt deducente ad occurrendum in templo: quātum ad illud dicitur: *Et venit in Spiritu in templum*. Venit itaque tanquam Spiritu sancto ductore. Quicumque Spiritu Dei aguntur, hi sunt filij Dei. Venit itaque ad obsequendum, & venerandum Dominum, vt posset dicere illud: Introibo in domum tuam, adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo. Et iterum: Introibimus in tabernaculum eius, adorabimus in loco, vbi steterunt pedes eius. Postremo commendatur à Spiritu veritatis, vt præducente ad comprehendendum cum gaudio. Et hoc, cum di-

Habitus
virtutis.

Eccl. 15. a

Eccl. 50. a, b

Sap. 10. c

Prou. 11. a

Timor.
Prou. 15. d
Iob. 1. a

Gen. 49. c
Iudith 8. c

Abac. 2. a

Rom. 5. c

1. Ioan. 4. c
Act. 6. b
1. Cor. 16. d

Isa. 30. d

Zach. 1. c

Iob 19. d

Psal. 117.
1. Cor. 2. c

Rom. 8. c

Psal. 5.

Psal. 135.

citur

Mal. 3. a
Phil. 2. b
Cant. 1. a
Can. 8. b
Cant. 3. b
Nehe. 4. c
Mutt. 23. a

citur: *Et cum inducerent puerum Iesum parentes eius.* scilicet in templum, secundum illud: Statim veniet ad templum suum dominator, quem vos queritis, & c. [*inducerent, in qua, ut facerent secundum consuetudinem legis pro eo.* Quia sicut dicitur: In consuetudinem hominum factus est, & habitu inuentus: ut homo. *Et ipse accepit eum in vlnas suas.* Ecce deuotio senis ad comprehendendum paruulum, qua Christo exposuit se totum, ut possit dicere illud sponsæ: Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi inter vbera mea commorabitur. Volebat enim implere illud: Pone me, ut signaculum super cor tuum, ut signaculum super brachium tuum. Immo super duo brachia tua, ut ostendat, quod fortiter comprehendendus est. Inueni quem diligit anima mea, tenui eum, nec dimittam. Ostendit etiam, quod vtraque manu, & tota virtute nostra debemus Domino famulari. Sicut illi, qui vna manu pugnant, & alia faciunt opus. Nō sicut illi, qui imponunt onera graua & importabilia, digito autem suo nolunt ea mouere.

Et benedixit Deum, & dixit. Post sanctitatis meritū subditur hic veritatis præconium, eleuans ad admirandum. Vnde in admiratione concluditur, cum dicitur: *Et erant mirantes pro magnitudine,* scilicet præconij, Huius autem præconij excellentia colligitur ex tribus, scilicet præambula benedictione, ex deuota Christi laude & magnitudine, ibi: *Nunc dimittis,* incantico Simeonis. Et ex parentum admiratione, ibi: *Et erant pater eius, & mater.* Præmittitur ergo dicta benedictio, cum dicitur: *Et benedixit Deum,* id est benedicendo, gratias egit, ita ut diceret cum Psalmo: Benedic anima mea Domino: & omnia quæ intra me sunt nomini sancto eius. In hymnis & confessionibus benedicebant Dominum, qui magna fecit in Israel. Et in Ecclesiastico: Benedicito Dominum, qui fecit te, & inebriantem te ab omnibus bonis suis.

Nunc dimittis, & c. Hic subditur deuota Christi magnificatio, facta à Simeone, impleto Spiritu sancto. Et primo in hoc catico præmittitur spiritualis consolatio senis. Secundo subditur sublimis commendatio infantis, ibi: *Quia viderunt oculi mei.* Ostendit igitur Simeon senex, se consolatum in præsentia Christi ex ratione triplici. Propter dignationem maiestatis, propter quam dicit: *Nunc dimittis seruum tuum Domine.* Quia Dominus venerat ad seruum. Quid causæ est, ut veniat Dominus Rex ad seruum suum: Quid est homo, quia innotuisti ei: aut filius hominis, quia reputas eum? Propter impletionem veritatis, propter quam dicit: *Secundum verbum tuum.* Verbum, scilicet promissum. Verbum meum: quod egredietur de ore meo, non reuertetur ad me vacuum. Et ideo illud dicere poterat: Bonitatem fecisti cum seruo tuo Domine, secundum verbum tuum. Propter adaptionem tranquillitatis, propter quam dicit: *In pace.* Iam enim adueniente illo, qui dicit: In me pacem habebitis. Iustus dicebat se in pace mori. Iam pro vera consolatione poterat dicere illud, quod dixit Iacob ad Ioseph: Iam lætus moriar, quia vidi faciem tuam, & superstitem te relinquo. Et hoc petebat Tobias: Et nunc Domine secundum voluntatem tuam fac mecum, & præcipe in pace recipi spiritum meum. Hoc iam præstiterat ipsi Simeoni, sicut promiserat. Vnde poterat dicere illud: In pace in idipsum dormiam, & requiescam. Quia nihil aliud expectabat.

Quia viderunt oculi mei, & c. Hic secundo additur Christi magnificatio secundum triplicem excellentiam pietatis, sapientiæ, & maiestatis. Ex pietate, & clementia venit salus. Ex sapientia fulget lux, Ex maiestate gloria & laus. Salus scilicet omnibus populis: lux gentibus: gloria Israelitis. Quantum ad salutem clementiæ, dicitur: *Quia viderunt oculi mei salutare tuum.* Vnde poterat dici Simeoni illud: Videbis faciem eius in iubilo. Et Baruc: Post hæc in terris visus est, cum hominibus conuersatus est, Hæc autem salus nō erat particularis, sed vniuersalis. Et ideo subdit: *Quod parasti ante faciem omnium populorum.* Secundum illud Isaïæ: Videbunt omnes fines terræ salutare Dei nostri. Iam verificatum

A videbant illud: Notum fecit Dominus salutare suum in conspectu gentium. Sequitur: *Viderunt omnes fines terra salutare Dei nostri.* Isaïas: Parum est, ut sis mihi seruus ad suscitandas tribus Iacob, & fæces Israel cōuertendas Dedi te in lucem gentium, ut sis salus mea vsq; ad extremum terræ. Et quantum ad lucem sapientiæ, propter quod addit: *Lumen ad reuelationem gentium.* Habitantibus in regione vmbra mortis, lux orta est eis. Et hoc lumen gentibus reuelauit gloriam Dei. Reuelabitur gloria Domini, & videbit omnis caro pariter quod os Domini locutum est. Ipse reuelat profunda, & abscondita, & nouit in tenebris constituta: & lux cum eo est. Quantum ad sublimitatem gloriæ subditur: *Et gloriam plebis tuæ Israël.* Quia de Israel natus est secundum carnem. Et germen Domini in magnificentia, & gloria, & fructus terræ sublimis, & exultatio his, qui saluati fuerunt de Israël. Et tunc impletum est illud, quod dicitur: Iudæis noua lux oriri visa est, gaudium & honor, & tripudium. Magnificatur ergo Christus sub ratione salutis omnium, lucis gentium, & gloriæ Iudæorum. Primum clementiam, secundum sapientiam, tertium vero patientiam manifestat sub ratione pacis, ex consolatione senis. Vnde laudatur in hoc cantico ut pax, ut salus, ut lux, ut gloria. Pax est, quia Mediator: salus: quia redemptor: lux, quia Doctor: gloria, quia Præmiator. Et in his quatuor consistit perfecta Christi commendatio, & magnificentia. Immo totius Euangelicæ historiæ quædam breuissima comprehensio, quantum ad incarnationem in pace, prædicationem in luce, redemptionem in salute, resurrectionem in gloria. Et qui canticum illud sic cōtinet laudis Christi plenitudinem & senis mortis consolationem: ideo sub sero diei cantatur in completorio. Vnde ista tria Cantica sunt ordinata, Mariæ, Zachariæ, & Simeonis, in Ecclesia decantanda, primum vesperi, secundum mane, tertium sero, quia sequens incipit, vbi terminatur præcedens. Significatur etiam in hoc, quod de incarnatione omnis status debet laudare Deum, scilicet virginum, conitigatorum, viduarum, contemplatiuorum, prælatorum, actiuorum: laici, clerici, & religiosi, qui etiam Domino debent esse consecrati.

Et erant pater eius, & mater, & c. Hic tertio subditur ex hoc confurgens parentum admiratio, cum subditur: *Et erant pater eius & mater mirantes super his quæ dicebantur de illo,* scilicet super quatuor prædictis. Nam Christus admirabilis est, secundum quod mediator: Valde mirabilis es, Domine, & facies tua plena est gratiarum. Admirabilis etiam secundum quod Saluator in clementia, propter quod in psalmo dicitur: Mirabilis Deus in sanctis suis. Quoniam gratia & misericordia in sanctos eius, & respectus in electos illius. Admirabilis secundum quod Doctor in sapientia: Mirabilis in altis Dominus. Et in Exodo: Quis similis tui in fortibus, Domine? quis similis tui, magnificus in sanctitate: terribilis, atq; laudabilis, faciens mirabilia. Et ideo non est mirum, si pater putatius, & mater vera mirabatur super his quæ dicebantur.

Et benedixit illis Simeon, & c. Post testificantis meritum, & testificationis præconium, subiungitur hic tertio præconij temperamentum, humilians ad compatiendum, vnde in compassione terminatur. Etenim calix in manu Domini, vini meri plenus mixto. Ideo post Christi dignitatem subiungit infirmitatem. In hoc autem temperamento, primo præmittitur prophetice benedictionis solatium. Deinde additur dominicæ passionis mysterium. Tertio subiungitur maternæ compassionis martyrium.

Quantum ad solatium benedictionis prophetice præmittitur: *Et benedixit illis Simeon,* id est benedictos prædicauit: Mariam, quia concepit: & Ioseph, quia educavit. Vnde poterat eis dicere illud Dauidicum: Benedicti vos à Domino, qui fecit cælum, & terram. Benedicuntur enim patres in filio, & pro filio, secundum illud: Benedixit Heli Elcanæ, & vxori eius, scilicet pro Samuë-

Psal. 97.
Isa. 49. b
Isa. 9. a
Isa. 40. a
Dan. 2. d
Isa. 4. a
Esther. 3. d

Canticum Simeonis cur canitur in completorio.

Esther. 15. d
Psal. 67. d
Sap. 4. e
Psal. 92. a

Exod. 15. b

Psal. 74. b

Cur Simeon parentibus Iesu benedixit.
Psal. 113. d

Reg. 2. d

Mal. 3. a
Phil. 2. b
Cant. 1. a
Can. 8. b
Cant. 3. b
Nehe. 4. c
Mutt. 23. a
Psal. 102.
2. Mach. 10.
Ecc. 3. 2. c
2. Reg. 24. a
Psal. 143.
Isa. 55. e
Psal. 114.
Ioan. 16. d
Gen. 46. d
Tob. 3. a
Psal. 4.
Iob. 8. d
Baruch. 3. d
Isa. 52. c

le optimo puero. Nota quod præmittitur hic benedictio tum ad consolationem, tum ad confortationem, tum etiam ad commendationem, ne passio prædicanda turbet, ne terreat, ne credatur culpa proximorum parentum esse in causa. Vel ideo benedixit, vt signaret, quod in illo impletæ sunt benedictiones patrum. Benedicam benedictibus tibi. Vel ideo, vt insinuet per passionem Christi, nos ab omni maledicto liberatos. Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum.

Quantum ad mysterium dominicæ passionis, additur: *Et dixit ad Mariam matrem eius: Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel.* Et hoc diuino iudicio. In iudicium ego in hunc mundum veni vt qui non vident, videant: & qui vident, cæci fiant. Et erit vobis Dominus in sanctificationem. In lapidem autem offensionis, in petram scandali duabus domibus Israel, in laqueum, & in ruinam habi-antibus Hierusalem. Et ideo dicitur positus, scilicet diuino iudicio.

Vobis igitur honor credentibus, non credentibus autem, lapis, quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est lapis offensionis, & scandali, his, qui offendunt verbo. Et hoc pro culpa ipsorum. Simile dicitur de Apostolis: Christi bonus odor sumus Deo: aliis quidē odor mortis in mortem, aliis autem odor vitæ in vitam. Et ratio huius est contradictio erroris, propter quod additur: *Et in signum, cui contradicetur.* Tetendit arcum suum, & posuit me quasi signum ad sagittam. Hoc dicitur propter contradicentes: Recogitate eum, qui talem sustinuit à peccatoribus aduersum semetipsum cōtradictionē. Et ista cōtradictio fuit occasio ruinæ, & causa in multis: Peribunt viri, qui cōtradiciunt tibi. Et ideo dicitur: *Nō cōtradicas verbo veritatis vllō modo.*

Quantum ad martyrium maternæ compassionis dicitur: *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius, id est, tui ipsius gladius compassionis.* Vnde ipsi competit illud: Ferrum pertransit animam eius. Dolores, quos patiens effugit, tempore passionis sustinuit. Vnde Bernardus: Dum perforatur lancea ille tuus Iesus, omnium quidem, sed specialiter tuus, tuam ipsius animam mandam gladius pertransiuit, quia iam ille expirauerat, vnde te plusquam martyrem prædicamus. Et Hieronymus: Quia mēte passa est, plusquam martyr fuit. Vnde, quia ipsa veraciter diligebat, ex affectu intimo vehementer compatiēbatur. Alij vero, qui corde nō diligebāt, exultabant. Et ideo additur: *Vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes.* Vt, est hic consecutum, quia hoc consecutum est ad passionem Christi, quia videlicet Iudæorū carnalium, & hypocritarum, fuit cordis iniquitas reuelata. Cum sanare vellet Israël, reuelata est iniquitas Ephraim, & malitia Samaritæ. Quia, sicut dicitur, nihil est opertum, quod non reueletur: & occultum, quod non sciatur. Hoc autem maximè erit in iudicio. Nolite ante tempus iudicare, quoad vsq; veniat Dominus qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium, &c. Nota spiritualiter, quod ex consideratione passionis Christi debet triplex gladius spiritualis animam pertransire. Primus gladius est discretionis rectæ fidei: Et gladium spiritus, quod est verbū Dei. Secundus gladius est discretionis seueri iudicij: De ore eius gladius vtraq; parte acutus exibat. Tertius est gladius diuisionis humani desiderij: Non veni pacem mittere, sed gladium. Pertransit autem animas primus gladius per veram fidem: Viuus est sermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti: & pertingēs vsq; ad diuisionem animæ, ac spiritus, compagum quoque ac medullarum, &c. Secundus per rigorem pœnitentiæ: Gladij anticipes in manibus eorum Tertius per ardorem benevolentia: En lectulum Salomonis, Et post: Omnes tenentes gladios. Alius est gladius spiritualis etiam triplex, sed pessimus. Primus est gladius rancoris. Arripuit Saül gladium suum, & irruit super eum. Secundus, detractionis: Filij hominum, dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus.

Tertius heresis, qui est diuio ab vnitae fidei sub metaphora meretricis: Nouissima illius amara, quasi ablynthium: & lingua eius acuta, quasi gladius biceps: Et in Psalmo: Gladium euaginauerunt peccatores. Sequitur: Vt trucident rectos corde. Primus gladius spiritualis est emendus: Qui non habet, vendat tunicam suam, & emat gladium. Alius vero est in vaginam remittendus: Conuertere gladium tuum in locum suum: & ratio huius est, quia primus occidit vitam carnalem, secundus vero vitam spiritualem.

Et erat Anna prophetissa, &c. Post testimonium sexus virilis, sequitur hic testimonium sexus muliebris: decebat enim CHRISTI aduentum testimonium habere ab omni genere personarum, vt inexcusabiles sint, qui non credunt Euangelio. Vnde CHRISTVS habuit testimonium angelicum & humanum: & iterum quantum ad simplices, & quantum ad perfectos: & iterum perfectorum in vtroque sexu, vt ostendatur, quod vterque sexus ad redemptionem spectabat, sicut vterque ceciderat. Vnde, vt nihil desit ad firmitatem testimonij Christus natus habuit testimonium septiforme, scilicet à natura cælesti, videlicet stellam: Vidimus stellam eius in oriente. A supercælesti, scilicet angelica: Facta est cū angelo multitudo cælestis exercitus, &c. A natura subcælesti, scil. virili, simplici, vt erant pastores. Et reuersi sunt pastores &c. A virili sapiente: Ecce Magi ab Oriente venerunt, &c. Senili in sexu masculino, sicut erat Simeon. Et hic venit in Spiritu in templum. Senili in sexu femineo, vt hic: *Et erat Anna prophetissa, &c.* Infantuli, qui non loquendo, sed moriendo confessi sunt: Mittens occidit omnes pueros, &c. Et tunc impletum est illud: Ex ore infantium, & lactētium perfecisti laudem: & sic omnis natura, omnis sexus, omnis ætas Christo nascenti testimonium perhibuit, quia ipse debebat reparare omnia. Vnde & pueris in templo clamantibus, & Pharisei reclamantibus dictum est: Si hi tacuerint, lapides clamabunt. Ad huius autem testimonij fidem astruendam tria inducuntur. Primum est prophetantis auctoritas: Secundum est testificantis sanctitas, ibi: *Et vixerat cum viro suo annis septem, &c.* Tertium est testimonij celeritas, ibi: *Et hac ipsa hora superueniens &c.* Auctoritas autem prophetantis colligitur ex duobus, scilicet ex munere prophetali, & origine naturali. Ratione muneris prophetalis, dicitur: *Et erat Anna prophetissa.* Anna interpretatur gratia, in quo ostenditur, quod recte decebat hanc mulierem prophetare, quæ erat habitaculum gratiæ. Mulier gratiola inueniet gloriam: vnde ipsa poterat dicere illud: Gratia DEI sum, quod sum. Ideo non est mirum, si Anna erat Prophetissa, quia dicitur de sapientia, quod in animas sanctas se transfert, & amicos Dei, & prophetas cōstituit. Ratione vero originis naturalis additur: *Filia Phanuel de tribu Aser.* Et sic erat de genere Israel, de cuius genere erant reges, sacerdotes, & prophete, & Christus Dominus. Dicitur de Israëlitis: Quorum adoptio est filiorum, & gloria testamentum, & legislatio, & obsequium, & promissa, quorum patres, ex quibus est Christus secundum carnem, &c. Et specialiter erat de tribu Aser. Cui data est benedictio in filiis: Benedictus in filiis Aser, sit placens fratribus suis. Sicut dies iuuentutis tuæ ita & senectus tua. Et hoc specialissime dicitur de filia Phanuel, qui interpretatur facies Domini. In quo ostenditur, quod erat de genere illorum, ad quos dicitur: Quærite faciem eius semper. Nihil ergo deerat ratione originis ex parte dignitatis parentum, neque ratione antiquitatis dierum, quæ facit ad dignitatem, & auctoritatem quantum ad populum. Corona dignitatis senectus, quæ in viis iustitiæ reperietur. Et ideo subditur: *Et hac processerat in diebus multis.* In nidulo meo moriar, & sicut palma, multiplicabo dies.

Et vixerat cum viro suo, &c. Hic secundo describitur testificantis sanctitas, quantum ad perfectionem vitæ actiue, & cōtemplatiue. Quantum ad vitam acti-

uam,

Gen. 12. a

Gal. 3. b

Ioan. 9. g

Isa. 9. g

1. Pet. 2. b

1. Cor. 2. d

Thy. 3. b

Hebr. 12. a

Isa. 41. c

Eccl. 4. d

Psal. 104. b
Bern. rom. 1.
serm. de B.
Virg. circa
finem.Hieron. ad
Paulam, &
Eustoch. rom.
6. epist. rom.
post med.Osae 7. a
Matth. 10. e

1. Cor. 4. a

Ex meditacione
passionis domini-
cæ, triplex
gladius animam
nostrā penetrare
debet.Ephes. 6. c
Apo. 1. c
Matth. 10. d
Hebr. 4. cPsal. 149. b
Cant. 3. c1. Reg. 31. b
Psal. 56. a

Prou. 5. a

Psal. 36. b
Luc. 22. d

Matth. 26. c

Matth. 2. a
Sup. eod. b
Sup. eod. c
Matth. 2. a

Sup. eod. e

Matth. 2. c
Psal. 8. a

Infra. 19. f

Annæ interpretatio.

Prou. 11. b
1. Cor. 13. b

Sap. 7. d

Rom. 9. a

Deut. 33. a

Psal. 104. a

Prou. 16. d

Iob 29. c

uam, quæ cõsistit in regimine domus propriæ, dicitur: *Et vixerat cū viro suo annis septem à virginitate sua.* Et sic fuit virgo, antequam cognosceretur à marito. Et hæc erat vidua vsq; ad annos octoginta quatuor. Et ita habuit continentiam virginali, vidualem, & conjugalem pro loco & tempore. Vnde laudabilis fuit in custodia corporis, propter quod ei competeat illud: *Fecisti vtiliter, & confortatum est cor tuum, eo quod castitatem amaueris, & post virum tuum, alterum nescieris.* Et ideo vidua honoranda, secundum illud: *Viduas honora, quæ vere viduæ sunt.* Et iterum: *Vidua eligatur, non minus sexaginta annorum, quæ fuerit vnus viri vxor, in operibus bonis testimonium habes.* Talis fuit Anna, in qua apparet, quod habebat perfectionem vitæ actiuæ. Quantum ad perfectionem vitæ contemplatiuæ, dicitur: *Quæ non discedebat de templo.* Tota viuēbat in contemplatione deuote. Glossa: Exemplum datur viduis, quæ sunt in Ecclesia, vt dicant cū Psalmo. Hæc requies mea in sæculū sæculi. Contra illas viduas de quibus dicit Apostolus, quod otiosæ discunt circuire domos: & non solū otiosæ, sed & verbosæ, & curiosæ, loquentes, quæ non oportet. Vacabat etiam officiose, vnde & additur: *ieiuniis & obsecrationibus seruiens.* Sicut illa bona vidua Iudith: quæ in superioribus domus suæ fecerat cubiculum secretum, in quo cū puellis suis clausa morabatur: habens super lumbos suos cilicium, ieiunabat omnibus diebus vitæ suæ. Et hoc optime, quia sicut dicitur: *Vidua, quæ in deliciis est, viuēs mortua est: & bene iungit ieiunium, & orationem, quia ieiunio sanatur pestes corporis, & oratione pestes animæ.* Bona est oratio cum ieiunio & elemosyna, &c. Vacabat etiam continue, vnde dicitur: *Die ac nocte.* Secundum formam Apostoli: *Quæ vere vidua est & desolata: sperat in DEO, & instat obsecrationibus & orationibus diē ac nocte.*

Et hæc ipsa hora, & cetera. Hic tertio describitur testimonij celebritas, tum ratione temporis congruentis, tum ratione multitudinis consentientis. Ratione temporis congruentis, dicitur: *Et hæc, ipsa hora superuenies, consuebatur Domino.* In quo apparet, quod diuino instinctu factus est iste cõkursus, & ideo festum Purificationis dicitur festum obuiantiū. Quia Simeon & Anna obuiauerunt Ioseph & Mariæ sine aliqua conuocatione. Et ideo in die illo vniuersaliter fit processio. Vnde sicut eodem spiritu venit, quo Simeon, ita & eodē spiritu prophetauit, & impletū est illud: *Et prophetabunt filij vestri, & filia vestra: fenes vestri visiones videbunt, &c.* Attamē Simeonis testificatio explicite describitur, & per modum prædicationis, Annæ vero implicite & per modum confessionis, quia docere in Ecclesia non est mulierum, sed virorum. Docere autem, mulieri non permitto in Ecclesia, neq; dominari in virum, sed esse in silētio. Et nota, quod de Christo prophetauerat Simeon, & Zacharias, & MARIA Virgo, & Elizabeth copulata cõiugio, & ideo congruum, vt prophetaret & vidua, ne aliqua professio desit, aut sexus. Ratione vero multitudinis consentientis subditur: *Et loquebatur de illo omnibus, qui expectabāt redemptionē Israël.* Illi enim libeter audiebant, vnde dicebant illud: *Eccē Deus noster iste, expectauimus eū, & saluabit nos.* Iam poterat decantare: *Redemptionem misit Dominus populo suo.* Omnib⁹ loquebatur, quia in hoc pendebat salus omnium: Et scit omnis caro, quia ego Dominus saluans te, & Redemptor tuus, fortis Iacob. Et nota, hic spiritualiter, quod in oblatione Domini, quatuor personæ offerunt, scilicet Ioseph, Maria, Simeon, & Anna: quia anima, quæ verum sacrificiū vult offerre Deo, debet habere comitatum quatuor virtutum cardinalium. Per Simeonem namque, qui interpretatur audiens, intelligitur prudentia. Audiens sapiens, sapientior erit. Per Annam vero, quæ interpretatur gratia, intelligitur temperatā: Optimum est gratia stabilire cor, non escis, &c. Per Ioseph virum iustū, qui interpretatur augmentum, intelligitur iustitia: Multiplicabit semen vestrum, & augebit incrementa frugum iustitiæ vestræ. Per Mariam, quæ interpretatur dominatrix, intelligitur

fortitudo: Melior est patiens viro forti. De his quatuor virtutibus, in laudem sapientiæ scribitur: Prudentiam docet, & iustitiam, & virtutem. Et hæc designatur per quatuor Prophetissas mulieres, de quibus fit mentio in Scriptura, Quarū prima est Maria soror Moyti, Delbora, Holda, & Anna, sicut hic per Annam, sicut dictum est, intelligitur temperatā. Per Holdam, quæ interpretatur discretio, intelligitur prudentia. Per Delboram, quæ interpretatur apis habens aculeum, intelligitur iustitia; quantum ad seueritatem, & clementiam. Per Mariam, quæ interpretatur dominatrix, & amarum mare, intelligitur fortitudo, quantum ad magnanimitatem & patientiam. Et hæc quatuor virtutes intelliguntur per quatuor filias Philippi Prophetissas. Huic erant quatuor filia virgines, prophetantes. Per Philippum, qui interpretatur os lampadis, intelligitur sapientia, quæ docet, & generat quadruplicem virtutem prædictam.

Et ut perfecerunt, & cetera. Postquā descripta est humiliatio Christi secundum legis præceptū & clarificatio per veritatis testimoniu: sequitur vltima particula huius paræ, in qua describitur prædictorum consummatio, & hoc primo respectu legalis præcepti: deinde respectu prophetalis vaticinii. Quarū ad legalis præcepti consummationem dicitur: *Et ut perfecerunt omnia secundum legem Domini.* Quia secundū quod dicitur: *Non veni legem soluere, sed adimplere.* Et rursus: *Iota vnum aut vnus apex nō præteribit à lege, donec omnia fiant.* Quantum autem ad prophetalis vaticinii completionem, subditur, *Reuersi sunt in Galileam, in ciuitatē suam Nazareth.* Admonitus in somnis, secessit in partes Galilææ. Et venies habitauit in ciuitate, quæ vocatur Nazareth, vt adimpleretur quod dictum est per Prophetas: *Quoniam Nazareus vocabitur.* Isaias: *Aggrauata est via maris trans Iordanē Galilææ.* Sed hoc nō cognouerunt Scribæ, qui dixerunt: *Scrutare scripturas, & vide, quia à Galilæa Propheta nō surgit.* Et nota, quod secundum Augustinū: Puer Iesus ante perlatus est à Iudæa in Ægyptum, quā descēderet in Galilæam quia propter persecutionem Herodis descenderunt in Ægyptum, & propter timorem Archelai secessit in partes Galilææ, rediens de Ægypto.

Puer autem crescebat, &c. Supra descripsit Euangelista, qualiter Saluator factus est sub lege cæremoniali: hic describit, qualiter fact⁹ est sub lege morali. Sed quoniam tota morum ordinatio principaliter attēditur circa tria, scilicet circa cultum maiestatis, & studium veritatis, & officiu pietatis: quia per primum subiicitur homo suo Creatori, per secundum Doctori, per tertium genitori: Ideo pars ista habet tres partes. In quarū prima ostēditur, qualiter Christus factus est sub lege morali, quantum ad maiestatis cultum: in secunda, qualiter factus est sub lege morali, quantum ad virtutis studiū, ibi: *Et factum est post triduum.* In tertia qualiter factus est sub lege morali, quantum ad pietatis obsequium, ibi, *Et dixit mater eius ad eum, & cat.* Ad perfectam descriptionem cultus diuini duo introducuntur. Primum est excellentia virtutis propriæ: secundum, est reuerētia maiestatis diuinæ: ibi: *Et ibat parētes eius per omnes annos, & cat.* Excellentia autem virtutis in CHRISTO ostenditur ex parte mentis, quamvis esset defectus ætatis ex parte carnis: propter quod præmittit profectum ætatis in carne, & subiungit perfectionem virtutis in mente. Quantum autem ad profectum ætatis in carne dicitur: *Puer autē crescebat,* scilicet in corpore, sicut exponit Beda, in quantum puer erat, id est, homo fragilis, crescere poterat, sicut ceteri homines, nō in quantum verbum. Quantum autē ad perfectionē virtutis in mente, subditur: *Et confortabatur spiritu.* Perfectio autem virtutis mentalis cõsistit in tribus, scilicet in vigore potētie respectu irascibilis: in splendore sapientiæ respectu rationalis: & feruore gratiæ respectu concupiscibilis. Quantum ergo ad vigorem potētie irascibilis dicitur: *Et confortabatur spiritu.* Manus Domini erat mecum confertans me. Et: *Omnia possum in eo, qui me confortat.*

Iudith. 15. d

1. Tim. 5. a
b

Glossa.
Psal. 131. d
1. Tim. 5. b

Iudith 8. a

1. Tim. 5. a

Iob 12. b

1. Tim. 5. a

Festum Purificationis

Isa. 2. g

1. Tim. 2. d

Isa. 25. c
Psal. 110. b
Isa. 49. g

Prou. 1. a

Heb. 13. b

2. Cor. 9. c

Prou. 16. a
Sap. 8. b

Exod. 15. e
Iudith 5. a
4. Reg. 22. c

Maria.

Act. 21. b

Philippus.

Mat. 5. b
Ibidem.

Mat. 2. b

Mat. 2. d
Isa. 9. a
Ioan. 7. g

Aug. lib. 2. de consens. Euang. r. 5. 6. 10. 4.

Vniuersa morum disciplina tribus absoluitur.

Perfectus Dei cultus.

Beda.

Perfectio virtutis mentalis in tribus consistit.

Ezech. 3. c

<p>Celest. 1. a Isa. 11. a Eccl. 2. 4. c Ioan. 1. b Exod. 2. 3. e Ibid. d Deut. 12. a 1. Par. 7. c Exod. 12. d Luc. 18. b A. 3. a Iudith 16. a 1. Reg. 2. c Thr. 3. d Iudith 14. b Deut. 33. b Iob 2. 1. a Psal. 141. Iob 19. a Psal. 131. b</p>	<p>Quantum ad splendorem sapientiae in rationali subditur: <i>Plenus sapientia</i>. Nam in ipso sunt omnes thesauri sapientiae & scientiae absconditi. Et requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiae & intellectus. Quantum vero ad feruorem gratiae in concupiscibili, subditur: <i>Et gratia Dei erat in illo</i>. In me gratia omnis vitae & veritatis, in me omnis spes vitae. Et vidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti a patre, plenum gratiae & veritatis.</p> <p><i>Et ibant parentes eius, &c.</i> Hic describitur reuerentia maiestatis diuinae, quae consistit in cultu religionis, & ostenditur in CHRISTO secundum parentum ducatum, & secundum proprium instinctum.</p> <p>Quantum ad parentum ducatum dicitur: <i>Et ibant parentes eius per omnes annos in Hierusalem</i>. Nam ita mandatum erat in lege: Tribus vicibus per singulos annos mihi festa celebrabitis. Et credendum est, quod etiam ducerent Iesum, quia ibidem subditur: Ter in anno apparebit omne masculinum tuum coram Domino Deo, & hoc in Hierusalem, secundum praecipuum: Ad locum quem elegerit Dominus Deus vester, de cunctis tribus vestris venietis. Et iste locus erat Hierusalem, secundum quod dicitur: Elegi, & sanctificavi locum istum, ut sit nomen meum ibi in sempiternum. Et istum cultum maxime in Paschate faciebant, & ideo subditur: <i>In die solemnibus Paschae</i>. Habebitis hanc diem in monumentum, & celebrabitis eam solemnem Domino in generationibus vestris cultu sempiterno.</p> <p>Quantum autem ad proprium instinctum, etiam diuino cultui vacabat puer Iesus, quantum ad hoc dicitur: <i>Et cum factus esset annorum duodecim</i> In quo ostenditur, quod puer Iesus diuino cultui vacabat, sine parentum consortio, sine consilio, sine complacito. Sine consortio quidem, quia licet eo cum consortio parentum ascendit: tamen sine eis remansit, propter quod dicitur: <i>Ascendentibus illis in Hierusalem, secundum consuetudinem diei festi</i>, scilicet ad orandum, sicut infra: Duo homines ascendebant in templum, ut orarent. Et Petrus & Ioannes ascendebant in templum. <i>Consummatisque diebus, cum redirent</i>, scilicet ad propria, secundum illud Iudith: Celebrata festiuitate, unusquisque redit ad sua. Et cum omnes redirent, non tamen Iesus. Vnde subditur: <i>Remansit puer Iesus in Hierusalem</i>. Et ita solus, sine parentum consortio Huius figura praecessit in puero Samuele, de quo dicitur quod abiit Elcana in domum suam: puer autem erat minister in conspectu Domini. Vnde solus remanserat, ut melius orationi vocaret. Sedebat Solitari, & tacebit. Et ita remansit proprio instinctu, sine parentum consortio. Remansit etiam sine consilio, vnde subditur: <i>Et non cognouerunt parentes eius</i>. Cuius figura praecessit in Safone, qui noluit patri, & matri indicare, quod mel de corpore leonis assumpserat. In quo etiam praebuit exemplum, quod in diuino obsequio faciendum non est a parentibus carnalibus consilium requirendum. Qui dixerit patri suo, & matri suae, nescio vos: & fratribus suis ignoro illos: hi custodierunt eloquium tuum, & pactum tuum seruaerunt. Et ne putes, quod ista ignorantia fuerit ex negligentia, propter quam esset reprehensibilis Maria, subdit causam: <i>Existimantes autem illum esse in comitatu, venerunt iter diei</i>. Quia cum viri irent cum viris, & mulieres cum mulieribus seorsum, probabile erat patri, quod puer esset cum matre: & probabile matri, quod esset cum patre. Et ideo fuerunt decepti. Non erat puer de genere illorum de quibus dicit Iob: Semen eorum permanet coram eis propinquorum turba, & nepotum in conspectu eorum erat, sicut ille, de quo in Psalmo: Considerabam ad dexteram, & videbam, & non erat qui cognosceret me. Et sic remansit sine parentum consilio. Remansit etiam sine complacito, quia cum dolore querebant, quem amiserant, vnde subditur: <i>Et requirebant eum inter cognatos, & nos</i>. Et tamen non inuenierunt, quia tales elongantur ab ipso. Noti mei quasi alieni recesserunt a me, Et ideo sequitur: <i>Et non inuenientes eum, regressi sunt in Hierusalem</i>. Sed quem non poterat inuenire in consortio cognationis, inuenierunt in loco orationis, secundum illud: Ecce</p>	<p>audiuimus eam in Ephrata, inuenimus eam in capis filiae. Et post, Introibimus in tabernaculum eius. <i>Reuersi sunt</i>, inquam, <i>requirentes eum</i>. Secundum illud: Surgam, & circuibo civitatem, quaram quem diligit anima mea. Ita dicebat Virgo Maria. Et iterum: Quasi uiui, & non inueni illum: vocaui, & non respondit mihi. Adiuuro vos filiae Hierusalem, si inuenieritis dilectum meum, ut nuntietis ei, quia amore langueo. In hoc autem admonemur, ut ab ipsa infantia diuino cultui mancipemur. Samuël autem ministrabat ante faciem Domini, puer accinctus Ephod lineo. Et maxime ab anno duodecimo, quia tunc incipit tempus discretionis conuertendi ad bonum, Vnde de sancto Martino legimus, quod cum esset annorum duodecim, eremum concupiuit. Similiter dicitur de beato Benedicto. Ideo Euangelista hanc aetatem exprimit. Admonemur etiam, ut nullatenus propter amorem parentum, diuinum cultum intermittamus. Vnde Hieronymus: Licet paruulus ex collo pedeat nepos, licet sparso crine, & scissis vestibus vbera, quibus te nutrierat, mater ostendat: licet in limine pater iaceat: per calcatum perge patrem, siccis oculis ad vexillum crucis euola. Solu pietatis genus est, in hac re esse crudelem: Dicitur enim: Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus.</p> <p><i>Et factum est post triduum, &c. cetera</i>. Superius ostendit Euangelista, qualiter CHRISTVS Dominus factus est sub lege morali, quantum ad cultum diuinae maiestatis: Hic secundo ostendit, qualiter factus est sub eadem quantum ad studium veritatis. In quo primo describit Euangelista eius humiliationem, in assumendo discipuli formam: Secundo vero eius clarificationem in aperiendo sapientiae praerogatiuam, ibi: <i>Stupebant autem, &c. cetera</i>.</p> <p>Formam autem discipuli, ostendit, Salvatore assumptile, cum dicitur: <i>Et factum est: Post triduum inueniunt illum in templo sedentem</i>. Sessio designat quietem, & humilitatem. Sciebat enim, quod melius est sedere in angulo domatis, quam cum muliere litigiosa, & in domo communi. <i>Sedentem, inquam, in medio Doctorum</i>, In medio Ecclesiae aperuit os eius, & adimpleuit illum spiritu sapientiae, & intellectus &c.</p> <p>Siebat enim scriptum esse: Qui cum sapientibus graditur, sapiens erit, amicus stultorum similis efficiatur. Et in hoc docet consortium studium diligendum, & auscultandum, non ad litigandum, sed conferendum, propter quod subditur: <i>Audientem illos, & interrogantem</i> Hoc enim est exercitium addiscentis, ut audiat, & interroget de dubiis. Audi tacens, & pro reuerentia accedet tibi gratia bona, quia auris bona audiet cum omni concupiscentia sapientiam. Et ideo dicitur: Qui ex Deo est, verba Dei audit. Et quia audire solum non sufficit, ideo subditur: <i>Et interrogantem</i>, Interroga generationem pristinam, & diligenter inuestiga patrum memoriam. Et in Deuteronomio: Interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi, & cetera. Interrogabat autem, non ut doceretur, sed magis ut doceret. Hieronymus: Duodecim annos Saluator impleuerat: & in templo sacerdotes interrogans, magis docet, dum prudenter interrogat. In hoc autem spiritualiter est intelligendum, quod Christus docet nos, quod ante debeamus discere, quam docere, secundum illud: Antequam loquaris, discere. Et ideo voluit in medio Doctorum inueniri, & in templo: quia in scripturarum lectione, & in oratione veritas inuenitur. Vnde nota, quod Christus inuentus est in praesepio. Et hoc vobis signum, id est, in studio sacrae scripturae, quia secundum quod dicitur: Vbi non sunt boues, praesepio vacuum est. Boues sunt praedicatores, teste Paulo: Non alligabis os boui trituranti, &c. Inuentus est in domo, Intrantes domum, id est in scrutinio conscientiae quiete. Intrans domum meam, conuiescam cum illa. Inuentus est & in templo, sicut hic id est, in consortio sanctae Ecclesiae, quia Dominus in templo sancto suo. Non enim inuenitur in monumento doctrinae erroneae. Mulieres venerunt ad monumentum, & non inuenierunt corpus Domini Iesu. Nec etiam in lectulo conscientiae inquietae. In</p>	<p>Cant. 3. a Cant. 5. b 1. Reg. 2. d S. Martin. S. Bened. 7. Mas. 10. d Christus discipulus. Prou. 21. b Eccl. 15. b Prou. 13. d Eccl. 32. b Ioan. 8. f Iob 8. f Deu. 32. b Eccl. 18. c Variis in locis inuentus est Christus. Sup. eod. b. Prou. 14. a 1. Cor. 9. a Mas. 2. b Sap. 8. d Psal. 10. a Luc. 24. a Cant. 3. a</p>
--	---	---	---

lectulo meo per noctes quaesivi, quem diligit anima mea, quaesivi illum & non inveni. Nec inuenitur in consortio vitae mundanae. Sapientia ubi inuenitur? Et post: Non inuenitur in terra suaviter viventium.

Stupebant autem, &c. Hic post humiliationem, subiungit clarificationem, cum dicitur: *Stupebant autem omnes, qui cum audiebant super prudentia & responsis eius.* Pro eo quod prudentissime respondebat super aestimationem. Stupor est enim ex insolita, & magna imaginatione. Stupor & mirabilia facta sunt in terra. Tob: Adducit consiliarios in stultum finem, & iudices in stuporem. Et sic impletum est illud: Habebo per hanc claritatem ad turbas, & honorem apud seniores iuuenis: & acutus inueniat in iudicio, & in conspectu potentium admirabilis ero, & facies principum mirabuntur me. Hoc in Christo nunc impletum est. Huius figura praecessit, cum dicitur, quod videns regina Saba sapientiam Salomonis, non habebat ultra spiritum propter nimiam admirationem. Et non solum illi extranei stupebant, sed etiam parentes. Vnde subditur: *Et videntes admirati sunt.* Et admirabantur turbae super doctrina eius. Et vere mirabile, quod respondebat, quae non didicerat. Mirabantur Iudaei dicentes: Quomodo hic literas scit, cum non didicerit?

Et dixit mater eius, &c. Hic tertio ostendit, qualiter factus est sub lege morali, quantum ad officium pietatis. In quo praemittitur primo humiliatio, & subditur clarificatio, ibi: *Et mater eius conseruabat omnia verba hac.* Humiliatio autem ostenditur hic in duobus, scilicet in subiucendo corripienti, & in obsequendo praecipienti. Subiecit enim se Christus matri corripienti, propter quod dicitur: *Et dixit mater eius ad illum: Fili, quid fecisti nobis sic?* Ipsa fiducialius loquitur, & interrogat causam dimissionis, cum sciat se honorari debere ab eo, secundum illud: Honora patrem tuum, & matrem tuam. Et in Prouerbiis: Conserua fili mi precepta patris tui, & ne dimittas legem matris tuae. Sed tu, inquit, conturbasti nos: Vnde subdit: *Pater tuus, &c.* scilicet putatiuus, vel adoptiuus, siue educatiuus. *Et ego dolentes quarebamus te, simul dicentes illud: Heu, heu me, fili mi, ut quid te misimus peregrinari, lumen oculorum nostrorum, baculum senectutis nostrae, solatium vitae nostrae, &c.* Sequitur: *Omnia simul in te vno habentes, te non debuimus dimittere ire a nobis.* Et nota, quod ad quaestionem respondet humiliter, & sapienter. Vnde & subditur: *Et ait ad illos: Quid est quod me quarebatis?* quasi absentem, cum ego essem vobis praesens. Numquid non caelum & terram ego impleo? Et hic ostendit, quia filius erat aeterni patris. Vnde subditur: *Nesciebatis, quia in his, quae Patris mei sunt oportet me esse?* Descendi de caelo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui misit me. Vnde non debetis mirari, si vos dimisi propter aeternum Patrem. Quia sic dicitur: Obedire oportet Deo magis, quam hominibus. Et quia verbum erat occultum, ideo subditur: *Et ipsi non intellexerunt.* Loquimur Dei sapientiam in mysterio, quae abscondita est. Et Tobias: Sacramentum regis abscondere, bonum est. In hoc autem, quod correptus, humiliter se excusauit, & inuitatus a matre, ut miraculum faceret, respondit dure; dedit nobis exemplum & formam humilitatis, ut malimus corripiri, quam laudari. Melius est a sapiente corripiri, quam stultorum adulatione decipi. Etiam hic insinuat, quod pietas ad Deum praeferranda est pietati respectu parentum.

Subiecit se etiam Dominus praecipienti, propter quod subditur: *Et descendit cum eis, & venit Nazareth.* Modo impletum est illud. Post haec in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. *Descendit, inquam, quod est signum humilitatis: Descendi in hortum meum, ut viderem poma conuallis, id est, humiles.* Quia in excelsis Dominus, humilia respicit, scilicet de propinquo, & alta a longe cognoscit, ideo subditur: *Et erat subditus illis.* Bernardus: Quis? Quibus? Deus hominibus. Deus, inquam, se hominibus subdit. Et tu dominari gestiens, tuo te praeponis Creatori?

Quoties enim hominibus praesse desidero, toties

Deum meum praere contendere, ut tale mihi aliquid Dominus respondeat. Vade post me Satana, quia non sapis ea, quae Dei sunt. Vnde ipse vere dicere poterat illud ad Corinthios: Dum essem liber, &c. Omnibus, omnium me seruum feci. Et nos omnibus amore ipsius debemus esse subiecti.

Subiecti estote omni humanae creaturae propter Dominum.

Et mater eius, &c. Hic describitur eius clarificatio. Et hoc per duo, scilicet per matris testimonium, & per propriae virtutis indicium. Quantum ad matris testimonium dicitur: *Et mater eius conseruabat omnia verba hac,* ut pro loco & tempore testimonium perhiberet, sicut dicit Beda in Glossa. Sic dictum est: Tu autem Daniel claudere sermones, & signa librum vsque ad tempus tutum. Et quia hoc intelligebat, ideo dicitur: *In corde suo.* Secundum illud: Tempus ad responsum cor sapientis intelligit. Et dicitur de transfiguratione Domini, quod discipuli verbum continuerunt apud se. Nondum enim venerant Apostoli, quibus datum erat nosse mysterium regni DEI, sicut dicitur: qui etiam mutuo conferrent, secundum illud: Contuli cum illis Euangelium, quod praedico in gentibus.

Quantum autem ad propriae virtutis indicium, subditur: *Et Iesus proficiebat in aetate,* scilicet ex parte corporis, sicut Samuel: Puer Samuel proficiebat, atque crescebat, & placebat tam Deo quam hominibus. Et iste profectus erat secundum exemplar, sed interior profectus erat secundum euidenciam, de quo dicitur: *Et sapientia, scilicet in intellectu. Et gratia, in affectu.* Apud Deum, scilicet honorandum: & homines, edificandos. Nec est contrarium ei, quod dicitur supra, quod erat plenus sapientia. Vnde Gregorius: Proficiebat sapientia non per accessum temporis accipiendo, quod non habebat, sed dona gratiae, & sapientiae, quae habebat, ceteris pandendo, & hoc ad aedificationem aliorum. Prouidemus bona, non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus. Vnde ad nostram aedificationem, sapientiam ad tempus abscondit, ut ostendat, quod nos debemus tacere vsque ad tempus secundum illud: Est tacens, non habens sensum loquelae: & est tacens, sciens tempus apti temporis. Homo sapiens tacebit vsque ad tempus: lasciuus autem & imprudens non seruabit tempus. Etiam ad nostram salutem ostendit secundum illud: Ne retineas verbum in tempore salutis. Vnde, quia non quarebat gloriam suam, sed Dei non suum commodum, sed nostram salutem: ideo coram Deo & hominibus gratiam inueniebat. Primum erat iustitiae, secundum misericordiae, propter quod dicitur: Misericordia & veritas te non deserant, & inuenies gratiam, & disciplinam bonam coram Deo, & hominibus.

Ex praedictis igitur colligere possumus, qualiter intendere debemus cultui diuinae maiestatis, studio veritatis, & obsequio pietatis, Nam cultus diuinae maiestatis praecurari debet ab infantia, praeferrere debet ceteris pro reuerentia diuina. Stadium veritatis debet esse cum debita societate, scilicet peritorum, & debito ordine, ut prius sit discipulus, quam magister. Obsequium pietatis attenditur in hoc, quod subiuciamur patri spirituali, siue corripienti, siue praecipienti. Et si hoc seruamus, tunc sequitur illud, quod ultimo ponitur, quod proficimus apud Deum & homines.

CAPVT III.

Anno autem quintodecimo imperij, &c. supra egit Euangelista de mysterio incarnationis Christi, quantum ad natiuitatem in utero, & ex utero: Hic quantum ad natiuitatem extra uterum, secundum illud Ambrosii, qui dicit illum renatum esse Sacramentis, scilicet, quando baptizatus est. Et haec habet tres partes, in quarum prima agit de Baptismo, & praedicatione Ioannis in generali, respectu totius populi: In secunda vero in speciali, respectu specialium personarum

Tob 28. b
Hier. 5. g
Iob 12. c
Sap. 8. c
3. Reg. 10. a
Matth. 7. d
Ioan. 7.
Christi humilitas.
Exod. 20. b
Prou. 6. c
Tob. 10. b
Hier. 23. e
Ioan. 6.
Acto. 5. e
1. Cor. 2. b
Tob 12. b
Ecl. 7. a
Bernardus. 3. d
Cant. 6. c
Bernardus. tom. 1. hom. 1. super Mis. est.

Matt. 16. d
1. Cor. 9. c
1. Pet. 2.
Beda.
Dan. 12. b
Ecl. 8. a
Mar. 9. b
Matth. 13. b
Gal. 2. a
1. Reg. 2. f
Sup. cap. 1.
2. Cor. 8.
Ecl. 20. a
Ecl. 4. a
Prou. 3. a

ibi: *Et interrogabāt eum, & c.* In tertia in singulari, respectu Christi: *Et factum est, dum baptizaretur.* Et ordo patet, quia generale dirigit ad speciale, speciale ad singulare. Quantum ad primum, notandum, quod doctrina & prædicatio Ioannis commendatur à tribus. Primo à temporis opportunitate, secundo vero ab officij auctoritate, ibi: *Factum est verbū Domini, & c.* In tertio vero à zeli sollicitudine, ibi: *Dicebat ergo ad turbas, & c.* Primum respicit, quod est extra, secundum, quod supra, tertium, quod est intra. Et sic per omnem modum est eius prædicatio & doctrina perfecta. Quantum ad primum, nota quod opportunitas temporis colligitur ex tribus, scilicet ex vnione imperij Romani, & ex partitione regni Iudaici, & ex diuisione sacerdotij Leuitici. Ex quibus colligitur opportunitas temporis, quia illum annuntiabat Ioannes, qui synagogam Iudæorum dispergebat, & gentium varietates in vnitatem Ecclesiæ congregabat. Quantum ad vnionem imperij dicitur: *Anno quintodecimo imperij Tiberij Caesaris,* in quo scilicet iam erat tempus aduentus Christi: quia scilicet ante Tiberium fuit Iulius, & Pompeius: Et Iulius contriuit Pompeium: & post hos successit Tiberius. Et ita iam verificatū erat illud de quarto regno, scilicet Romanorum, quod fuit ex parte solidum, & ex parte contritum, & ideo erat tempus verificationis illius, quod sequitur ibidem: In diebus regnorum illorum suscitabit Deus cæli regnum, quod in æternum non dissipabitur, & potestas eius alteri populo non tradetur.

Quantum autem ad partitionem regni Iudaici subditur: *Procurante Pontio Pilato Iudæam,* sub quo scilicet Dominus est crucifixus, secundum quod narrat historia omnium Euangelistarum. *Tetrarcha autem Galilee Herode,* iste fuit, sub quo etiam Dominus crucifixus est. Et qui interfecit Ioannem Baptistam, secundum quod dicitur, quod dicebat ei: Non licet tibi habere uxorem Philippi fratris tui: de quo Philippo additur: *Philippo autem fratre eius Tetrarcha Ituræ & Trachonitidis regionis.* Et ita iam verificatum illud erat: Regionem vestram coram vobis alieni deuorant. Et in Prouerbiis. Propter peccata terræ multi principes eius. Et ideo subditur: *Et Lysania Abilina Tetrarcha,* id est, alterius regionis, quæ erat quarta pars regni: dicitur enim à tetra, quod est quatuor, & archos, quod est princeps. Archelao enim filio Herodis magni, propter superbiam suam in exilium apud Lugdunum deportato, regnum in quatuor tetrarchias est diuisum, vt sic minueretur superbia Iudæorum. Vnde Beda: Tres tetrarchias regebāt tres filij Herodis magni, sub quo Dominus natus est. Pilatus vero procurator erat alterius tetrarchiæ. Et nota, quod fuerunt duo Lysaniæ: alter filius Hircani, de quo Iosephus: alter Herodis, de quo Beda loquitur.

Quantum vero ad diuisionem sacerdotij subditur: *Sub principibus sacerdotum, Anna & Caïpha,* qui ambitione moti, vt dicit Beda, summum sacerdotium emebant à Romanis. Vnde quia iam secundum Bedā & Iosephum, sacerdotes non instituebantur per vnctionem, sed per terrenam potestatem: ideo cessauerat vnctio sacerdotalis, & vnctio regalis. Iam ergo tēpus aduenerat vt Christus adueniret, secundū illud: Non auferetur sceptrum de Iuda, & c. Item iam cessauerat vnctio sacerdotij Leuitici, & ideo tempus erat, vt veniret sacerdos secundū ordinem Melchisedech, vt impleretur illud, quod dictum est de Sacerdotio Leuitico, & Sacerdotio Christi: Expellam te de statione tua, & de ministerio tuo deponam te. Et post de Christo, sub figura Eliacim: Et erit in die illa, vocabo seruum meum Eliacim, & induam illum tunica tua. Et infra: Et dabo clauem domus David super humerum eius. In quo ostenditur, quod iste Eliacim debet esse rex & sacerdos, quod solū in Christo est impletum, qui fuit sacerdos secundum ordinem Melchisedech, qui simul rex & sacerdos fuit, secundū illud: Translato enim sacerdotio, necesse est, vt & legis translato fiat. Iam erat tempus Euangelium prædicandi & in tali tempore à prædicatione Ioannis debuit Euangelium

inchoari, ac prædicari. Patet ergo, quam sufficienter secundum scripturas constituit Euangelista opportunitatem in aduentu Christi, & prædicatione Præcursoris, quod Iudæi cæci non viderūt. Ideo Hieremias: Miluus in cælo cognouit tempus suum: turtur, & hirundo, & ciconia custodierūt tempus aduentus sui, populus autem meus non cognouit iudicium Domini. Et infra: Hypocritæ, faciem cæli, & terræ nostis probare, hoc autē tempus, quo modo non probatis? Poterant autem hoc tempus cognoscere nō solum per scripturas, sed etiam per ipsas res in temporibus gestas, secundum quod dicit Gregorius. Liqueat, quod ad finem Iudæa venerat, quæ tot regibus diuisa subiacebat: & cum iam subditi essent alieno imperio, iam tempus erat, vt Dominus regnū Israeliticum reuelaret, quod promiserat omni modo stabilire in sempiternum. Patet etiam, quam rationabiliter Euangelista, licet de sacerdotio Christi intendat, tamen Regum & sacerdotum tempus enuntiet, vt ostēdat Christi sacerdotium simul & regnum esse coniunctū: & per vtrumque probat tempus aduentus eius, & simul regnum eorum, id est, Iudæorum & Gentium, quia vtrumque simul venerat copulare in vnum. Item hoc est, id est, Iudæorum, diuisum, & illud, id est, Gentium vnum: quia Gentium plenitudo debebat intrare, & Iudæorum multitudo dispergi propter peccatum incredulitatis.

Factum est verbum, & c. Hic commendatur Ioannis prædicatio ab officij auctoritate, quam primo commendat Euangelista ex seipsa. Secundo vero ex attestazione Prophetica, ibi: *Sicut scriptum est, & c.* Quantum ad primum, notandum, quod auctoritas Ioanni commissa, commendatur à tribus, id est, à dono cælestis gratiæ, à ministerio humilis obedientiæ, & à signo sacramentalis medicinæ. Quantum ad donum cælestis gratiæ, dicitur: *Factum est verbum Domini super Ioannem Zacharia filium in deserto.* *Factum est,* scilicet per inspirationem supernam, & ideo dicitur: *Super Ioannem.* Quia Spiritu S. inspirati, locuti sunt sancti Dei homines. Vnde superfignat auctoritatem, secundum illud: Spiritus Domini super me, ad annuntiandum mansuetis misit me. Et ad hoc erat dignus ratione doni diuini muneris. Ideo dicitur: *Super Ioannem,* in quo, scilicet, est gratia, quia dicitur, quod sapiētia in animas sanctas se trāsfert. Dignus etiā ex merito patris, & ideo dicitur: *Zacharia filium.* Vnde poterat ei dicere illud: Benedictio sit tibi, fili mi, quia boni & optimi viri filius es. Dignus etiā ex merito propriæ virtutis: vnde dicitur: *In deserto,* in loco aspero, & duro. Inuenit eū in terra deserta, in loco horroris, & c. Et in Osea: Ego cognoui te in deserto, in terra solitudinis: in qua terra consuevit fieri verbum Dei ad hominem, sicut ad Moysen: Vocauit eum de medio Rubi, & cætera, quando minauit gregem ad interiora deserti. Oseas: Adducam eam in solitudine, & loquar ad cor eius. Quantum ad ministerium humilis obedientiæ, subditur: *Et venit in omnem regionem Iordanis.* Vnde Chrysostomus: Venit Ioānes, quasi magni regis præparator, & nuntius fidelis. Et tunc impletum est illud: Ecce ego mitto Angelum meum: & præparabit viam ante faciem meam. Et signanter dicit: *In omnem regionem,* vt signetur vera obedientia, quæ nihil excipit, sed ad omnia est prompta. Ad omnia, quæ mittam te, ibi, & c.

Quantum autem ad signum sacramentalis medicinæ, subditur: *Prædicans baptismum pœnitentiæ,* sicuti dicitur: Ioannes baptizauit baptismum pœnitentiæ populum. Propterea baptismum pœnitentiæ vocat, quia ad pœnitentiam informabat. Exhibat ad eum Hierosolyma, & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanē. & baptizabantur ab eo in Iordane, confitentes peccata sua. Sed licet ad pœnitentiam informaret, tamen remissionem peccatorum non faciebat, sed ad baptismum illum præparabat. Et ideo subditur: *In remissionem peccatorum,* id est, in baptismum Christi, in quo est remissio. Vnde: Baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi, in remissionem peccatorum vestrorum. Et de hoc dicebat Zacharias: Erat fons patens domui David, & habitantibus

Hier. 3. c

Inf. c. 12. g

Dan. 2. f

Ibid. g

Luc. 23. a

Mar. 6. c

Isa. 1. b

Prou. 28. a

Tetrarcha quid.

Beda.

Ioseph. l. 2. de bello Iud. cap. 11.

Gen. 49. b

Isa. 22. o
Ibid. f

Ibid.

Hebr. 7. a, c

2. Petr. 1. d

Isa. 61. a

Sap. 7. d

Tob. 7. b

Deut. 32. b

Osea 2. c

Exod. 3. a

Osea 2. c

Chrys. tom. 2. hom. 3. in 3. cap. Matth. comm. 2. Malac. 3.

Hier. 1.

Act. 19. a

Mat. 3. b

Act. 2. f

Zach. 13.

Hierusa

Hierusalem, in ablutionem peccatoris, & menstruatæ. Et Ezechias: Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini, ab omnibus inquinamentis vestris, &c.

Sic scriptum est, &c. Hic commendatur auctoritas Ioannis ex attestazione Prophetica, in qua Ioānes prædicans ostenditur habere officium excitandi, commo- nendi & consolandi. Ostenditur, inquam, primo habere officium excitandi per exclamationem, & ideo dicitur: *Sicut scriptum est in libro sermonum Isaia Prophete: Vox clamantis in deserto.* Hoc enim scribitur capite quadragesimo. Dicitur autem Ioannes, vox, quia sicut vox verbū præit, sic Ioannes Christum. Et vox clamantis, quia excitat dormientes, vt ad lucem euigilent, secundū illud: Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuā. Et Iob: Tonabit voce magnitudinis suæ, & nō inuestigabitur, cum audita fuerit vox eius. Hæc est vox, de qua in Psalmo: Vox Domini super aquas, De^o maiestatis intonuit, Dominus super aquas multas, vox Domini in virtute, vox Domini in magnificentia, vox Domini confringētis cedros, &c. Vnde Ioannes respondet quærentibus: Ego vox clamantis in deserto: dirigite viā Domini, sicut dixit Isaías Propheta. Vox igitur est signū expressi- uum verbi. Vnde Prophetiæ aliorum fuerunt quasi nutus respectu Christi, sed Ioannis fuit, quasi vox respectu verbi, quia ipsum visibiliter ostēdit. Ostēditur secūdo habere officium cōmonendi per excitationem, cum subditur: *Parate viam Domini*, per obseruantiam scilicet mandatorum. Viam mandatorum tuorum cucurri. Et Baruch: Si in via Dei ambulasses, habitasses vtiq; in pace super terram. *Rectas facit semitas eius*, per obseruatiā consiliorum: Viam sapientiæ monstraui tibi, & duxi te per semitas æquitatis: quas cum ingressus fueris, nō arctabūtur gressus tui: & currēs non habebis offendiculū. Isaías: Semita iusti recta est, rectus callis iusti ad ambulandum. Psalmus: Dirige me in semita mandatorum tuorum. In Prouerbiis: In omnibus viis tuis cogita illū: & ipse diriget gressus tuos, ne sis sapiens apud temetipsū. Time Dominū, & recede à malo. Et sequitur: Viæ eius, viæ pulchræ, & omnes semitæ eius pacificæ. Et in Psal. Vias tuas Domine, demōstra mihi, & semitas tuas edoce me, &cætera. [*Rectas facite*, scilicet intentiones. Iob: Et erat vir ille simplex, & rectus, ac timens Deū. Cogitationes. Psalmista: Innocentes & recti adhaferunt mihi. Et Ecclesiast. Hoc inueni, quod fecerit Deus hominē rectum. Affectiones: Recti diligunt te. Et in Psalmo: Quam bonus Israël Deus his, qui recto sunt corde. Locutiones. Prouerb. Iusti sunt omnes sermones mei, recti sunt intelligentibus. Actiones. In Prouerbiis: Ex studiis suis intelligitur puer, si munda, & recta sint opera eius. Iob: Si mūdus & rectus incesseris, statim euigilabit ad te. Passiones. Iob: Recordare, obsecro te, quis vnquam innocens periit aut quando recti deleti sunt? Retributiones: Prouerb. Iustitia rectorum liberabit eos.

Est enim iustitia secundum Tullium constans & perpetua voluntas, ius suum vnique tribuens. Qui per has rectitudines incedunt, intelliguntur per illa animalia, de quibus Ezechias: Pedes eorum recti, &c.

Ostenditur tertio habere officium consolandi per promissionem, cum subditur: *Omnis vallis, &c.* In quo prædicat effectum Aduentus Christi respectu humiliū iustorum, respectu peccatorum, & respectu vniuersorum, quia exaltabit humiles, propter quod dicitur: *Omnis vallis implebitur*, id est, humilis, Psalmus: Valles abundabunt frumento. Supra: Exaltauit humiles: Infra: Omnis, qui se humiliat, exaltabitur. Hoc figuratur, vbi Elisæus impleuit vasa vacua. Humiliauit superbientes, propter quod subditur: *Et omnis mons, & collis humiliabitur.* Isaías: Ego ante te ibo, & gloriosos terræ humiliabo. Iob: Respiciens omnem arrogantem humiliabo. Rectificabit deuiātes, propter quod additur: *Et erunt praua in directa.* Beda, id est, malorum corda per iniūsticiam distorta, erunt in directa, id est ad regulam iustitiæ dirigentur. Prouerb. Reuela Domino opera tua, & dirigentur cogitationes tuæ.

Hoc autem est contra hypocritas, qui à Domino abscondunt consilia sua. Apollolus ad Thessalonicenses: Dominus autem diriget corda vestra, & cætera. Mitigabit tumultuātes, propter quod dicit: *Et asperat in vias planas*, id est, mentes iracundiæ in mansuetudinē conuertentur. Habitat lupus cum agno, & pardus cū hædo accubabit: vitulus, & leo, & ouis simul morabuntur. Illuminabit omnes accedentes, ideo adiungit: *Et videbit omnis caro salutare Dei*, id est, de omni carne, vt fiat distributio pro generibus singulorū, secundū illud Psalmi: Viderunt omnes fines terræ salutare Dei nostri. Isaías: Et videbit omnis caro pariter quod os Domini locutum est. Item: Videbunt omnes fines terræ salutare Dei nostri. Et nota quod idem ipse, qui est os, vel verbū Patris, secundum deitatem, est salutare secundum humanitatem. Dicebat ergo ad turbas, &c. Hic commēdatur prædicatio Ioānis à zeli seueritate. Et quia seueritati debet adungi pietas, ideo præmittitur increpatio: secundo vero adiūgitur exhortatio, ibi: *Facite ergo dignos fructus pœnitentiæ.* Tertio vero subinfertur comminatio, ibi: *Iam enim securis ad radicem, &cætera.* Increpatio est culpe: admonitio pœnitentiæ, sed cōminatio pœnalis vindictæ: Increpatio autē est de duobus, scilicet de certa malitia culpæ & de ignorantia, siue consideratione pœnæ. Increpat igitur de certa malitiæ culpa sub metaphora viperæ, vt dicitur: *Dicebat ergo ad turbas, quæ exhibāt, vt baptizarentur ab ipso: Genimina viperarum, &c.* Nota quod viperis eos comparat ob triplicem proprietatem: viperæ enim cum momorderit hominē, statim currit ad aquā. Sic isti, peccata mortifera confitentes, currebant ad aquā Baptismi. Contra quos dicitur: Qui baptizatur à mortuo, & iterum tangit mortuū, quid proficit lauitio illius? Item genimina viperarum, rumpendo viscera materna, nascuntur, sic isti persequēdo Prophetas, materna viscera violabant. Testimonio estis vobis ipsis, quia filii estis eorum, qui Prophetas occiderunt. Et vos implete mensurā patrum vestrorū. Serpētes, genimina viperarum, quo modo fugietis à iudicio gehennæ? Item foris sunt speciosa & quasi piētēs, sed intus veneno repletæ, sic & isti. Matthæus: Similes estis sepulchris dealbatis, quæ à foris parent hominibus speciosa, intus vero plena sunt ossibus mortuorum.

Increpat enim de inconsideratione pœnæ, cum addit: *Quis ostēdit vobis fugere à vêtura ira?* Gregorius: Vêtura ira est animaduersio vltionis extremæ, quam tūc peccator fugere non valet, qui nunc ad lamenta pœnitentiæ nō recurrit. Tunc repētinus eis superueniet interitus, sicut dolor in vtero habētis, & non effugient. Item Apocalypsis: Dicent mōtib; Cadite super nos, & abscondite nos à facie sedentis super thronum, & ab ira Agni. Hieremias: Facta est terra eorū in desolationē à facie iræ columbæ, & à facie iræ furoris Domini, propterea Iob: Fugite à facie gladij Quò ibo à Spiritu tuo? & quò à facie tua fugiam? Non in Tharsis cum Iona (Tharsis enim interpretatur exploratio gaudij) sed cū Propheta in deserto pœnitentiæ. Psalmista: Elongauit fugiens, & mansi in solitudine. Matthæus: Tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes. Orate autem, vt non fiat fuga vestra in hyeme, vel sabbatho. *Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ, &c.* Hic ponitur exhortatio de duobus scilicet de humilitate satisfactionis, & de cautela præsumptionis. Quantum ad humilitatem satisfactionis dicit: *Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ*, vt sit satisfactio condigna. Sicut exhibuistis membra vestra seruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem: ita nunc exhibete membra vestra seruire iustitiæ, in sanctificationem. Quia dicitur: Pro mensura peccati, erit & plagarum modus. Vnde Gregorius: Nō est par fructus boni operis eius, qui parum aut nihil peccauit, & eius, qui grauitè cecidit.

Necesse est enim, vt tanto maiora sibi quis inferat lamenta per pœnitentiā, quanto grauiora sibi intulit damna per culpam. Quantum autem ad cautelam præsumptionis subditur: *Et ne cœperitis dicere: Patrem habemus*

Ezech. 36. e
Ioannes vox cur dicatur. Isa. 58. a
Iob 38. a
Psal. 28.
Ioan. 1. a
Psal. 118.
Bar. 3. b
Prou. 4. b
Isa. 26. b
Ps. 118.
Prou. 3. a
Psal. 118.
Iob 1. a
Psal. 24.
Eccl. 7. d
Cant. 1. a
Psal. 72.
Prou. 8. a
Prou. 20. b
Iob 8. b
Iob 4. b
Prou. 11. a
Tullius de Inu. & alibi.
Ezech. 1. b
Psal. 64.
Sup. 1. c
Inf. 18. c
4. Reg. 4. a
Isai. 45. a
Iob 40. a
Beda in Luc. c. 3. 20. 5. ex
Greg. hom. 20. in Euan. ante med.
Prou. 16. a

2. Theff. 2. a
Beda ibid. Isai. 1. b
Psal. 57. a
Isa. 40. a
Idem 52. b
Vipera proprietas.
Eccl. 34. a
Matth. 23. d
Matth. 23. e
Greg. hom. 20. in Euan. ante med.
1. Theff. 5. a
Apoc. 6. d
Hier. 25. b
Iob 19. d
Ps. 138. a
Ioan. 1. a
Psal. 54. b
Matth. 24. b
Rom. 6. e
Deut. 25. a
Greg. hom. 20. in Euan. non procul à medio.

Ioan. 8. d

Rom. 9. b

Ioan. 8. c

Iſa. 51.

Greg. hom.
20. in Euan.
ut ſup.

Pſal. 113.

Ambr. rom.

3. in cap. 3.

Luca.

Gal. 3. d

Rom. 9. b

Ioan. 1. b

Mat. 8. b

Ioffa.

Iude. 3.

Matt. 21. b

Mar. 11. b

Gal. 6. b

Prou. 6. d

Inf. 13. b

Dan. 4. a

Ioan. 15. a

Mar. 25. d

Iſa. 66. g

Ioan. 15. a

Mar. 25. d

Iſa. 66. g

Ioan. 7. g

mus Abraham, secundum illud Ioannis: Semen Abraham sumus, & nemini seruiuimus vnquam. Ad Romanos: Neque qui semen Abraham sunt, omnes filij, nisi etiam patrem imitentur. Ioannes: Si filij Abraham estis, opera Abraham facite. Isaias: Attendite ad Abraham patrem vestrum, & ad Saram, quæ peperit vos. Et rationem reddit, cum ait: *Dico enim vobis, quia potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham*: Ad literam potes, quia subest tibi, cum volueris, posse. Vel de lapidibus, id est, de gentibus. Gregorius: Lapidibus recte dicuntur gentes, quia lapides colunt, iuxta illud Psalmi: Similes illis faciunt ea. Ambrosius: Comparant gentes lapidibus, quia deformes ad usum nudi ad ornatum, steriles ad fructum, irrationabiles ad profectum. Et ex his suscitati sunt filij Abraham. Si autem vos Christi semine, ergo Abraham estis. Ad Romanos: Non qui filij carnis, hi filij Dei: sed qui filij sunt promissionis, æstimantur in semine. Tales imitantur Abraham per fidem. Dedit eis potestatem filios Dei fieri. Et ideo propter fidem Centurionis gentilis, dicitur: Multi ab oriente & occidente venient, & recumbent cum Abraham, & Isaac, & Iacob in regno cælorum.

Iam enim securis ad radicem arboris posita est. Hic tertio subditur comminatio quæ duplex est, scilicet de presentibus, & de futuro. Quantum ad comminationem de presentibus dicitur: *Iam enim securis ad radicem arboris posita est.* Vnde glossa: Securis est securitas iudiciaria ad penitus extirpandas infructuosas arbores, in quantum infructuosæ sunt. In canonica Iudæ: Arbores autumnales infructuosæ, bis mortuæ. Et tales designati sunt per illam ficum, quam arefecit Dominus. Vbi dicitur, quod maledixit ficui, & continuo aruit: & ratio huius fuit, quia non inuenit in ea fructum. Et tamē dicit alius Euangelista, scilicet Marcus, quod non erat tempus ficorum. In quo insinuat, quod omni tempore requirit Dominus fructum a nobis. Bonum autem facientes, non deficiamus: tempore enim suo, &c. Quantum autem ad comminationem de futuro additur: *Omnis arbor non faciens fructum bonum, id est, omnis homo inutilis sine acceptione personæ.* Zelus & furor viri non parcat in die vindictæ, nec acquiescet, &c. [*Excidetur, per mortem.* Infra: Succide illam, ut quid etiam terram occupat? Et Daniel: Succidite arborem, & præscindite ramos eius, excutite folia eius, & dispergite fructum eius. Arbor ergo succiditur non solum propter defectum fructus, sed etiā boni fructus.

Et in ignem mittetur, scilicet per æternam damnationem. Ioannes dicit de palmitate infructuosa: Colligent eum, & in ignem mittent, &c. Discedite a me maledicti in ignem æternum. Et Isaias: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. *Et interrogabant eum turba:* Postquam commendauit Euangelista prædicationem Præcursoris in generali, hic commendat in speciali secundum eruditionem, respectu specialium personarum populi. Commendatur autem doctrina eius in parte ista. Primo in comparatione ad exigentiam populi in admirando doctrinam sanam. Secundo in comparatione ad excellentiam Christi in vitando gloriam falsam, ibi: *Existimante autem populo, &c.* Tertio in comparatione ad perfidiam tyranni, in sustinendo pœnam inflictam, ibi: *Multa quidem & alia.* In primo commendatur Ioannis prudentia, in secundo Ioannis innocentia, in tertio patientia. Quantum ad primum, notandum, quod secundum triplicem differentiam personarum audientium, diuersas instructiones administrat. Primo ad turbas, quæ gerunt personam subditorum: secundo ad publicanos, qui gerunt personam ministrorum: tertio ad milites, qui gerunt personam rectorum, siue prepositorum. Et in qualibet istarum partium, primo præmittitur quæstio, deinde additur responsio. Primo ergo turbis interrogantibus dat documentum de eleemosynis faciendis, propter quod dicitur: *Et interrogabant eum turba dicentes: Quid ergo faciemus?* Ex quo necesse est, dignos fructus pœnitentiæ facere, igitur doce nos. Solliciti erant simplices addiscere magis, quā mundi sapientes. Vnde: Nūquid ex principibus aliquis credidit in eum? Sed turba hæc, quæ non

uit legem, maledicti sunt. Licet autem ab hominibus reputentur maledicti & reprobi, non tamen apud Deum. Vnde dicitur: Abscondisti hæc a sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. In prouerbis: Et cum simplicibus sermocinatio eius. Tales interrogabant Ioannem, tanquam Prophetam magnum: Interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi, &c. Et quia humiliter proponunt interrogationem, ideo vtilem audiunt responsum, cum subditur: *Qui habet duas tunicas, det vnā non habenti.* Optimum consilium, quia sicut dicit Saluator: Date, eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Sic faciebat Iob: Si despexi pereuntem, eo quod non habuerit indumentum, & absque operimento pauperem. Si non benedixerunt mihi latera eius, & de vellibus ouium mearum calefactus est? Et nota, quā discrete doceat, ut: *Qui habet duas tunicas, id est, alteram necessariā, alteram superfluum, quod sibi est superfluum, donet alteri, cui est necessarium.* Vnde Beda: De duabus tunicis diuidendis datur præceptum, quia si vna diuiditur, nemo vestitur: nam nudus remanet, & qui dedit & qui accipit.

Quod autem dixit de vestimento, respectu defectus extrinseci dixit: de alimento vero respectu intrinseci, postea subdit: *Et qui habet escas, similiter faciat.* Scilicet, si habet ultra necessitatē. Sic Iob: Si comedi buccellam meam solus. Et Tobias: Panem tuum cum esurientibus, & egenis comede. Et de duobus prædictis simul habetur in Isaiā: Frange esurienti panem tuum, &c. Et post: Cum videris nudum, operi eum. Et nota hic, quod per tunicam, & escam intelliguntur omnia, de quibus debet, & potest fieri eleemosyna. Vnde Hieronymus: Quidquid corpori nostro sufficere poterit, & humanæ imbecillitati succurrere, vna tunica appellata est, nos enim nudos natura profudit: & quidquid in presentibus alimentis necessarium est, hoc vnus diei victus appellatur.

Nota etiam, quod in modo docendi exprimit, qualiter danda sit eleemosyna, & quales condiciones debeat habere. Prima est, ut sit de propria substantia, propter quod dicit: *Qui habet.* Honora Dominum de tua substantia, &c. Secunda est, quod sit de re aliquantulum necessaria, non omnino superflua. Et ideo: *Duas tunicas.* Vnde Beda: Per hoc, quod tunica plus est necessaria vsui nostro, quā pallium, ad fructum dignæ pœnitentiæ pertinet: ut non solum exteriora quæque, & minus necessaria, sed ipsa valde nobis necessaria diuidere quidem cum proximis nostris debeamus, scilicet vel escam, qua carnaliter viuimus, vel tunicam, qua vestimur. Vnde laudatur illa vidua paupercula: quæ de penuria sua omne, quod habuit, misit in gazophylacium: sed alii ex eo, quod eis abundabat. Tertio, nota quod debet esse gratuita: quod notatur in hoc quod dicitur: *Det vnā.* Tobias: Si multum tibi fuerit, abundanter tribue. Et Matthæus: Gratis accepistis, gratis date. Quarto notatur, quod sit indigentibus tribuenda, cum additur: *Det non habenti.* Infra: Cum facis conuiuium, voca pauperes, &c. Et nota, quod verbum præmissum a quibusdam expositoribus dicitur esse præceptum, a quibusdam esse consilium: & hoc, quia superfluum, quod notatur in altera tunica, & est duplex, prius respectu naturæ, sed non personæ; & hoc dare, perfectionis est & consilij: alterum est superfluum naturæ & personæ: & hoc dare, cum locus & tempus adest, & videt hominem egentem, nisi reseruet magis egenti, est præceptum, secundum illud: *Qui viderit fratrem suum necessitatem habere, &c.*

Secundo vero Publicanis, quærentibus doctrinam, dat documentum de legibus seruandis, cum ait: *Venerunt autem & Publicani, ut baptizarentur.* Publicani autem dicebantur illi, qui publica vectigalia exigebant, siue qui conductores erat vectigalium fisci, vel rerum publicarum: vel qui vectigalia regia accipiebant ad summam. Et isti iam veniebant ad Ioannem, quasi desiderantes salutem magis, quam Scribæ. Publicani & meretrices præcedent vos in regnum Dei. Et exprimitur eorum diligentia, cum subditur quæstio: *Et dixerunt ad illum: Magister, quid faciemus?*

Matth. 11. a

Prou. 3. d

Deut. 32. a

Inf. 1. f

Iob 31. b

Beda 20. 5.
in Luc. c. 3.
Ex Gregor.
hom. 20. in
Euang.

Iob 31. b

Tob. 4. c

Iſa. 58. b

Eleemosyna
qualis.

Prou. 3. a

Beda tom. 5.
in Luc. 3.
Ex Gregor.
hom. 10. in
Euang.

Mar. 12. d

Tob. 4. b

Matth. 10. a

Inf. c. 14. a

Ioan. 3. c

Publicani.

Matth. 21. c

Bene quidem in hoc faciebant secundum consilium
 Isaï: Quiescite agere peruersè discite benefacere. Et se-
 cundum illud Ieremiæ: State super vias, & videte, & in-
 terragate de semitis antiquis, quæ sit via bona, &ambu-
 late in ea. Et quia disertè quærunt, ideo fructuosè eru-
 diuntur, cum subditur: *At ille dixit ad eos: Nil amplius,*
quam quod constitutum est vobis, faciatis. Constitutum, in-
 quam secundum legem diuinam. Non addetis ad ver-
 bum, quod vobis loquor, neque auferetis ex eo: custo-
 dite mandata Domini Dei vestri. Sic respondit Domi-
 nus adolescenti diuiti: Si vis ad vitam ingredi, serua
 mandata. Quia secundum illud: In custodiendis illis
 retributio multa. Qui custodit præceptum, non experi-
 etur quidquam mali: Et nota prudentiam ipsius, qua
 vnicuique præcipit secundum posse suum: videns enim
 illos infirmos, non apponit grauiora, sed quantum potest,
 mitigat sarcinam, secundum illud: infirmum autem in
 fide, aliumite. Vnde Ioannes, qui sibi erat rigidissimus,
 publicanis infirmis factus est benignus, vt posset dice-
 re illud Apostoli: Factus sum infirmis infirmus, vt in-
 firmos lucrifacerem. Omnibus omnia factus sum, &c.
 Et nota, quod hic Ioannes videbatur publicanorum
 officium sustinere, cum tamen de Matthæo publicano
 instruat officium illud infame, & propterea intelli-
 gendum est, quod ad hoc, quod tributa debite exigantur,
 requiritur debita auctoritas, debita causa, & debita
 mensura, & hoc notat, cum dicit: *Nihil amplius:* ecce
 mensura: *Quam quod constitutum est:* ecce auctoritas.
Vobis, id est, ad vtilitatem communitatis: ecce causa. Et
 quia hæc raro conseruantur, ideo tales consueuerunt
 esse peccatores & infames: non quia nullo modo bene
 possit fieri officium illud: sed quia difficile, & rarum
 est, vt non excedat constitutum.

Tertio vero, militibus percunctantibus dat documē-
 tum de rapinis vitandis, cum subditur: *Interrogabant au-*
tem eum, & milites, dicentes: Quid faciemus & nos? Et rectè
 secundum cōsilium Tobia: Consilium semper à sapien-
 te perquire. Et in hoc magna apparet virtus in Ioanne
 prædicante, quod ad se trahat homines, qui maxime vi-
 dentur mundani. Vnde Glossa: Magna vis in sermone
 Ioanis: qui & publicanos, & milites ad cōsilium suæ salu-
 tatis cogit. Et nota, quod quærunt: *Quid faciemus,* secū-
 dum illud adolescētis: Magister, quid faciens, vitæ æter-
 nam possidebo? Nō sic Pharisæi, sed curiose requirunt:
 Miserūt Iudæi ab Hierosolymis Sacerdotes & Leuitas
 ad Ioannem, vt interrogarent eum: Tu quis es? Et post:
 Qui missi fuerāt, erant ex Pharisæis, & interrogauerunt
 eum: Quid ergo baptizas? Et quoniā salutare consilium
 quærebāt, & verbum in tempore salutis non est reti-
 nendum, ideo responsū salutiferū audierunt, cum sub-
 ditur: *Et ait illis:* In quo documēto illicita prohibet, cum
 ait: *Neminem concutiatis,* id est, per vim potentia. *Neque*
calumniam faciatis, sub specie iustitiæ. Non facies calū-
 niam proximo tuo, nec vi opprimes eum. Nam è diuer-
 so malis malum comminatur Dominus: Rapina paupe-
 ris in domo vestra: quare atteritis populum meum, &
 facies pauperum commolitis? Per rapinam consueue-
 runt milites peccare: & ideo illam docet tanquam illi-
 citam cauere: sed, ne hoc videatur eis graue, ideo licita
 cōcedit, cum subdit: *Et contenti estote stipendiis vestris,* sti-
 pendiis, id est, pro defensione Reipublicæ, statutis à su-
 perioribus vestris: quia talis miles Deo acceptus est. Vir
 si fuerit iustus, & hominem non contristauerit, pignus
 debitori reddiderit, per vim nihil rapuerit, &c. vita vi-
 uet. Talis enim cōtentus est stipendiis suis. Sed nō sunt
 tales exactores, de quibus Isaïas: Populum meum ex-
 actores sui spoliauerunt. Et ideo Augustinus de verbis
 Domini, ait: Quisquis militia suæ cingulo vtitur, & sti-
 pēdia sibi publice decreta consequitur, si amplius quæ-
 rit, tanquam calumniator est, & concussor. Ideo enim
 militibus stipendia constituta sunt, ne dum quæstus
 quæritur, prædo graffetur. Et nota, quod videtur beatus
 Ioannes hic militare officium approbare, cum tamē vi-
 deatur repugnare mandatis, de quibus præcipit Domi-

nus, vt nullo modo se vindicet quis, nec propellat iniu-
 riam, immo dicit: Si quis, te percusserit in dexterā ma-
 xillam tuam præbe illi & alteram. Et ideo nota, quod
 vsus militia potest esse licitus & illicitus. Ad licitū au-
 tem vsus militiae oportet, quod concurrat conueniens
 persona, & causa. Persona, scilicet, indicientis bellum: in
 qua requiritur, quod habeat potestatem. Item persona
 agentis bellum, quæ debet esse laicus, & sæcularis, non
 clericus vel religiosus. Item persona patientis bellum,
 quæ talis sit inolentia, vt per bellum sit cōpescen-
 da. Causa autem conueniens est, cum est pro tutela pa-
 triæ, vel pacis, vel fidei. Quando ergo hæc concurrunt,
 tunc licitum est militare: sed quādo deficit aliquod ho-
 rū, vt pote, quia defectus est ex parte personæ vel causæ:
 vt pote cū, vel clericus, vel vir religiosus, qui debet esse
 perfectus, vult bellum gerere: vel quando propter glo-
 riam hominum, vel vindictam, tunc est illicitum. Quod
 autem obicitur de mandato Euangelico, dicendū, quod
 intelligitur de patientia habenda in animo, nō de cor-
 porali exhibitione, sicut Augustinus ostendit in sermo-
 ne Domini in monte. Vel dic, quod illud dictum est
 perfectis: quorum non est vinci à malo, sed vincere in
 bono malum. Dictum est etiam subditis, non prælatis,
 vel principibus, & eorū officialibus: quia cum ipsi sint
 ministri legis, non ipsi puniunt, vel occidunt, sed lex.

Existimante autem populo, &c. Commendata est prædi-
 catio Ioannis in comparatione ad exigentiam populi.
 Hic secundo commendatur in comparatione ad excel-
 lentiam Christi, in hoc quod gloriam Christo debitam
 non vsurpat. Vnde sicut supra administrabat doctrinam
 sanam, ita hic vitat gloriam non suam. Ad quod expli-
 candum tria introducuntur: primum est, falsitatis existi-
 matio in plebe: secundum est, veritatis cōfusio in Ioan-
 ne: tertium est, sublimitatis commendatio in Salvatore.
 Quantum ad existimationem falsitatis in plebe dicitur:
Existimante autem populo, & cogitantibus omnibus in
cordibus suis, existimatione falsa & cogitatione erronea
 de Ioanne, ne forte ipse esset Christus, in lege, scilicet
 promissus: nec tantum existimantibus, sed & quæren-
 tibus exterius: Miserunt Iudæi ab Hierosolymis sacer-
 dotes & leuitas ad Ioannem, vt interrogarent eum: Tu
 quis es? Et hoc, quia suspicabantur eum esse Christum.
 Vnde supra: Quis putas puer iste erit: Non autem
 debebāt eum existimare Christum, sed eius ministrum,
 secundum illud: Sic nos existimet homo, sicut mini-
 stros Christi &c. Et ideo in tali cogitatione errabant.
 Vnde Beda: Mira cæcitas Iudæorum, quod in Ioanne
 sponte credebant, hoc in Salvatore tantis signis &
 virtutibus approbato, & ipso etiam Ioanne attestan-
 te, non credere. Vnde non immerito cæci, & duces cæ-
 corum vocantur. Quia ponebant tenebras lucem, &
 lucem tenebras. Vnde Ioannes: Non erat ille lux.

Quantum ad veritatis confessionem in Ioanne sub-
 ditur: *Rōspōdit Ioannes, dicens omnibus,* id est, publice: quia
 omnes errabāt. *Ego quidem aqua baptizo vos,* & tantum,
 sicut dicit Ambrosius, corpora tingo. Ac per hoc non
 sum Saluator animarum, quem vos me arbitramini esse.
 Vnde ipse dixit: Qui misit me baptizare in aqua, ille
 mihi dixit: Super quem videris Spiritum descendentem,
 & manentem super eum, hic est, qui baptizat in Spiritu
 sancto. Vnde cum quæreretur à Iudæis quis esset: Con-
 fessus est, & nō negauit. Et cōfessus est: quia nō sum ego
 Christus. Et ideo poterat dicere illud: Parco autem, ne
 quis me existimet supra id, quod videt in me, aut ali-
 quid audit ex me. Et nota, quod est baptismus fluminis,
 fluminis, & sāguinis. Baptism⁹ fluminis est duplex, qui-
 dam in aqua tantum, vt beati Ioanis, in Actibus: In quo
 baptizati estis? Qui dixerunt: In Ioannis baptismate.
 Quidam in aqua & spiritu, vt baptismus Christi: Nisi
 quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu S. &c. Baptismus
 fluminis similiter duplex est: quidam in dono gratiæ:
 Ioannes quidem baptizauit aqua, vos autem baptizabi-
 mini Spiritu sancto. Quidā in verbo doctrinæ: Dentes
 tui, sicut greges tonfarum, quæ ascenderunt de lauacro,

Isa. 1. c
 Hier. 6. d
 Deut. 4. a
 Matth. 19. c
 Psal. 18. c
 Eccl. 8. a
 Rom. 14. a
 1. Cor. 9. d
 Inf. 5. f
 Debita ex-
 actio qualis.
 Tob. 4.
 Inf. 18. d
 Ioan. 1. c, a
 Leu. 19. c
 Isa. 3. c
 Ezech. 18. b
 Isa. 3. c
 Aug. serm.
 19 de Ver.
 Dom. 10. 10.
 An militia
 probanda.

Matth. 5. f
 Ad militiae
 vsum lici-
 tum quæ re-
 quirantur.
 Aug. de
 Mendacio
 c. 15. to 4.
 de lib. 22.
 contra Fau.
 c. 76. 79.
 to 6.
 Rom. 12. c
 Ioan. 1. c
 Sap. c. 1. f
 1. Cor. 4. a
 Mat. 15. b
 Ioan. 1. a
 Amb. lib. 2.
 in 3. c. Luca
 10 3.
 Ioan. 1. c
 Ioan. 1. c
 2. Cor. 12. b
 Baptismus
 triplex.
 Act. 19. a
 Ioan. 3. a
 Act. 1. c
 Cant. 4. a

Ioan. 15. a

Isa. 4. a

Luc. 12. g

Isa. 9. b

Cor. 1. d

Matth. 3. c

Matth. 3. c

Psal. 59. b

Beda tom. 1.

in Luc. c. 3.

Ibidem.

Eph. 6. c

Ioan. 3. d

Eccl. 3. c

Aët. 1. a

Ioan. 3. a

Aët. 2.

Inf. 12. f

Soph. 3. b

1. Cor. 3. c

Psal. 16. a

Hier. 15. b

Ioan. 5. a

1. Pet. 5. b

per quas prædicatores intelligimus. Et Ioannes: Vos mundi estis propter sermonem, quem locutus sum vobis. Baptismus sanguinis etiam duplex est: Quidam in tribulatione: Isaias: Si abluerit Dominus sordem filiarum Sion, & sanguinem Hierusalem lauerit de medio eius in spiritu iudicij, & spiritu ardoris. Quidam in morte: Baptismo habeo baptizari, & quo modo coarctor, vsq; dum perficiatur.

Quantum autem ad commendationem sublimitatis in Salvatore subditur: *Venit autem fortior me.* Commendat autem Ioannes Christum, quantum ad mysterium incarnationis, quantum ad sacramentum reparationis, & quantum ad iudicium retributionis. In primo est notitiae salutis initium: in secundo incrementum: in tertio complementum: Quantum ad mysterium incarnationis dicit: *Venit autem fortior me, fortior, dignior, & excellentior.* Isaias: Vocabitur nomen eius admirabilis. Quia quod infirmum est Dei, fortius est hominibus. Et hoc quidem non modicum, sed incomparabiliter, ideo subditur: *Cuius non sum dignus soluere corrigiam calceamentorum eius.* Ad literam potest hoc esse, vt tantum se humiliet, quod non sit dignus seruire ei in humillimo ministerio. Vnde etiam & in Matthæo: *Cuius non sum dignus calceamenta portare.* Vel spiritualiter per calceamentum intelligitur humana natura assumpta secundum illud: *In Idumæa extendam calceamentum meum.* Per corrigiam intelligo ipsam vnionem. Est ergo sensus secundum Bedam: *Cuius non sum dignus,* & c. id est, incarnationis mysterium explicare: quia dicitur in Apocalypsi: *Nemo inuentus est dignus aperire librum, & soluere signacula eius, nisi solus agnus.* Aliter intelligitur tertio modo sic: *Non sum dignus,* & c. id est, euangelicam prædicationem per mundum portare. Vnde Beda: *Calceamentum nuptiale, est euangelica prædicatione, quæ calceati fuerunt apostoli: Calceati pedes in præparationem Euangelij pacis.* Aliter etiam quarto modo exponitur, vt sit sensus: *Non sum dignus soluere,* id est, ipsum secundum morem legis discalceare, & vxorẽ eius mihi copulare. Vnde Ioannes: *Qui habet sponsam, sponsus est: amicus autem sponsi stat, & c.* Sed secundum primum sensum maius videtur habere testimoniũ. In quo mira exprimitur beati Ioannis humilitas: cum enim reputatur à Deo maximus, ipse reputat se minimum, secundum illud: *Quanto magnus es, humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam.*

Quantum ad sacramentum reparationis, subditur: *Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto.* Ioanes quidem baptizauit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto. Alioqui: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* Et hoc quidem erat interius. *Et igni:* Hoc dicitur quantum ad signum exterius. De quo dicitur, quod apparuerunt illis dispersitæ linguæ tanquam ignis. Et hoc, quia Spiritus sancti amor recte per ignem designatur, secundum quod dicitur: *Ignem veni mittere in terram, & c.* Vel *igni,* scilicet tribulationis, purificantis à sequela peccati secundum illud: *In igne zeli mei deuorabitur omnis terra.* Vel *igni,* scilicet purgatorio, in quo purgabitur scoria peccati: Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Vel *igni,* tentationis: *Ignem me examinasti, & non est inuenta in me iniquitas.*

Quantum ad iusticiam retributionis subdit: *Cuius ventilabrum in manu eius.* Hic autem iustitia retributionis commendatur quantum ad tria, scilicet quantum ad iudicium discretium meritorum, quantum ad præmiationem bonorum, & quantum ad punitionem reproborum. Quantum igitur ad iudicium discretium, dicitur: *Cuius ventilabrum in manu eius.* Hoc dicit ad potestatem iudicariam, qua discernuntur boni à malis: sicut per ventilabrum purgantur frumenta à scoris: Dispergam eos vtilabro in portis terræ. Et dicitur: *In manu eius,* id est plenaria potestate, secundum illud: *Pater omne iudicium dedit filio.* Et ideo dicitur: *Humiliamini sub potenti manu Dei, vt vos exaltet in tempore visitationis:*

A Ecce venit dicit Dominus exercituum, & quis poterit cogitare diem aduentus eius? Et quoniam potestatis iudicariæ est sequestrare bonos à malis, vt bonos glorificet, & malos affligat: ideo quantum ad discretionem, & sequestrationem dicitur: *Et purgabit aream suam.* Mundabo sanguinem eorum, quos non mundauerat: & Dominus comorabitur in Sion, Quia vero boni permixti sunt modo malis occultis: ideo dicitur in Psalmo: *Ab occultis meis munda me, in persona Ecclesiæ.* Hoc fiet quando implebitur illud: *Tollatur impius, ne videat gloriam Dei.* Et alibi: *Foris canes, & venefici, & impudici, & homicidæ, & idolis seruientes.* Et nota, quod Ecclesia militans intelligitur per areolam propter arctitudinem humilitatis. In Canticis: *Dilectus meus descendit in hortum suum ad areolam aromatum.* Sed per aream Ecclesia triumphans, propter latitudinem charitatis. Ponam hoc vellus lanæ in aream, & c. Hæc mundatur in fine, secundum illud: *Sic enim erit in consummatione seculi, exhibunt Angeli, & separabunt malos de medio iustorum.*

Quantum autem ad præmiationem bonorum, dicitur: *Et congregabit triticum in horreum suum.* Et hoc est, quando Sancti in gloria in vnum reducuntur. Hæc autem Dominus Deus, qui congregat dispersos Israel. Adhuc congregabo ad eum congregatos meos. Et recte electi, ratione fructuositatis comparantur tritico, secundum illud: *Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, & c.* Iob: *Ingredieris in abundantia sepulchrum, sicut infertur acerius tritici in tempore suo.*

C Quantum vero ad punitionem reproborum, subditur: *Paleas autem comburet igni inextinguibili.* Paleas reprobos vocat, quia sunt materia combustionis: Quid paleis ad triticum, dicit Dominus? Vnde Iob: *Erunt, sicut paleæ, ante faciem venti, & sicut fauilla, quam turbo dispergit.* Psalmus: *Deus meus pone illos, vt rotam, & sicut stipulam ante faciem venti.* Et ita paleæ sunt in patibulum ignis sempiterni, qui nec extinguitur, nec extinguit. Et ideo Isaias: *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur.* Et in Deuteronomio: *Ignis succensus est in furore meo, & ardebit vsq; ad inferni nouissima, Hæc autem palearum adustio longe erit à tritico congregato, quia isti erunt in inferno, boni autem in Paradiso, in quo congregabuntur in gloria, quia hic congregati fuerunt in gratia. Ideo intelligendum, quod*

D triplex est congregatio, scilicet ad studium veritatis. Appropriate ad me indocti, & congregate vos in domum disciplinæ. Ad exercitium virtutis: *Canite tuba in Sion, sanctificate ieiunium, vocate cœtum, congregate populum, sanctificate Ecclesiam, & c.* Ad præmium felicitatis. Psalmus: *Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham.* Ad exercitium virtutis, videlicet in oratione: *Cum orassent, motus est locus, in quo erant congregati.* In prædicatione: *Oportet ex his viris, qui nobiscum sunt congregati.* Et postea: *Testem resurrectionis eius nobiscum fieri vnum ex istis.* In conuersatione, Matthæus: *Vbi sunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.* Ad studium veritatis, ad cognoscendum diuina præcepta: *Congrega ad me populum, vt audiant sermones meos.* Ad cognoscendum diuina sacramenta: Psalmus, *Congregate illi sanctos eius, qui ordinant testamentum eius super sacrificia.* Ad cognoscendum diuina promissa: *Congregamini ad me filij Iacob, vt annuntiem quæ ventura sunt vobis.* Ad præmium felicitatis per cohærentiam pacis, Matthæus: *Mittet filius hominis Angelos suos. Et postea: Et congregabunt electos eius à quatuor ventis, & c.* Per refulgentiam lucis, Isaias: *Omnès isti congregati sunt venerunt tibi.* Per consonantiam laudis: *Saluos nos fac Domine Deus noster: & congrega nos de nationibus, vt confiteamur nomini sancto tuo.*

Multa quidem Galia, exhortans, euangelizabat. Et supra commendauit prædicationem Ioannis in comparatione ad exigentiam populi: & excellentiam Christi. In hac parte commendat in comparatione ad perfidiam

Mal. 3. a

Iob. vlt. d

Psal. 18. d

Isa. 26. b

Cant. 6. a

Iudith. 6.

Matth. 13. g

Isa. 56. c

Ioan. 12.

Iob. 2. 1.

Hier. 23. f

Iob. 21. c

Psal. 82. c

Isa. vlt. g

Deut. 32. b

Congregatio triplex

bonorum,

Eccl. 51. d

Iob. 2. b

Psal. 46. b

Aët. 4. f

Aët. 1. d

Matth. 18. c

Deut. 4. b

Psal. 49.

Gen. 49. a

Matth. 24. c

Isa. 60. a

Psal. 105. g

tyranni.

Prou. 19. d
1. Cor. 6. a
1. Theff. 2. a
Isa. 52. b
Sup. eod. a
Matt. 14. a
Eccl. 10. c
Eccl. 48. b
1. Tim. 5. c
Tit. 2. d
Eccl. 3. d
Apo. 22. c
Amos 5. c
3. Reg. 22. a
Act. 12. a
Heb. 11. g
Ioan. 1. d
Christi hu-
militas.
Psalm. 112.
Inf. 22. c
Ioan. 1. d
Inf. 7. d
Matth. 3. d

tyranni. In qua laudatur eiusdem patientia, quia doctrina viri per patientiam nōscitur. In hac ergo parte, primo introducit Ioannes, exhortans populum obedientem: secundo corripiens principem prauaricantem: tertio sustinens aduersarium persequentem.

Quantum ergo ad exhortationem populi obedientis dicitur: *Multa quidem & alia, exhortans, euangelizabat populo*. Sed tamen omnia erant ad bonum. Adiuuantes exhortamur, ne in vacuū gratiam Dei recipiatis, &c. Et ad Theffalonicenses: Exhortatio nostra non de errore, neque de immunditia, neque in idolo: sed sicut probati sumus à Deo, vt crederetur nobis Euangelium. Et ratio subditur: *Euangelizabat*, id est, bona annūtiabat. Quam pulchri super montes pedes annuntiantis, & p̄dicantis pacem, annuntiantis bonum, p̄dicantis salutem, &c. Quantum ad correptionem principis prauaricantis, subditur: *Herodes autem Tetrarcha*, de quo habitum est supra, *cum corripere ab illo de Herodiade uxore fratris sui*. Dicebat enim illi Ioannes: Non licet tibi habere eam, &c. [*Et de omnibus malis, qua fecit Herodes*. Et ita non parcebat ei. Gloria diuitem, & honoratorum, & pauperum, timor Dei est, non despiciere hominem iustum pauperem, & non magnificare virum peccatorem diuitem. Vnde sibi competit illud quod dicitur de Elia: In diebus suis non pertimuit principem & potentia nemo vicit illum, nec superauit illum verbum aliquod. Et quia publicè peccabat, publicè arguebat, secundum illud: Peccantes coram omnibus argue, vt & ceteri timorem habeant: & hoc quidem audacter. Ad Titum: Hæc loquere, & exhortare, & argue cum omni imperio. Quantum ad tolerantiam aduersarij persequentis, subditur de Herode: *Adiecit & hoc super omnia, & inclusit Ioannem in carcerem*. Et sic verificatum est illud: Cor nequam grauabitur in doloribus, & peccator adiecit ad peccandum. Et hoc iusto Dei iudicio. Apocalypsis: Qui in sordibus est, sordescat adhuc: Et sic verificatum est illud Amos: Odio habuerunt corripientem in porta. Sicut Achab Michæam: sicut Sedechias Hieremiam: sicut alius Herodes Petrum. Propter quod: Alij ludibria & verbera experti, insuper & vincula & carceres, secti sunt, &c.

Factum est autem, cum baptizaretur, &c. Postquā commendauit Euangelista Præcursoris prædicationem, & officij executionem in generali & speciali, hic comendat in singulari respectu Christi, ad quem principaliter tota prædicatione ordinata fuit. Sicut enim dicit ipse Baptista: Vt manifestetur in Israël, propterea veni ego in aqua baptizans. Describitur ergo hic spiritualis regeneratio Christi, quæ principaliter intenta est in toto capitulo. Habet autem hæc pars, duas. In prima determinatur Christi regeneratio sacramentalis: in secunda vero Christi genealogia temporalis, ibi: *Et ipse Iesus erat incipiens, &c.* Quantum ad primum, duo introducuntur: primum est, humiliatio per susceptionem sacramenti in assumpta humanitate: secundum est, clarificatio per exhibitionem testimonij à tota Trinitate, ibi: *Apertum est cælum, &c.* Circa susceptionem sacramenti in forma serui, notandum, quod triplex designatur humiliatio in Christo: Prima respectu populi associantis: secunda respectu ministri baptizantis: tertia respectu Dei exaudientis. Humiliatio autem respectu populi associantis, notatur, cum dicit: *Factum est autem, cum baptizaretur omnis populus*. Per populum plebs humilis intelligitur: inter quos Christus humilis esse non dedignatur, quoniam secundum Psalmistam: Excelsus Dominus, & humilia respicit. Ratione cuius humilitatis dicitur infra: Ego autem in medio vestrum sum, sicut qui ministrat. Et alibi dicitur: Medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis. Et nota, quod, *Omnis populus*, idem est, quod multi de populo, quia infra dicitur: Pharisei autem & legisperiti consilium Dei spreuerunt in semetipso, non baptizati ab eo, Et sic accipitur apud Matthæum: Exhibat ad eum Hierosolyma, & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem, & baptizabatur ab eo. *Et Iesu baptizato, scilicet*

à Ioanne, quæ fuit mera humilitas, vt Dominus vellet baptizari baptismo serui. Vnde dicitur, quod Ioannes dixit: Ego à te debeo baptizari. Et sequitur: Sine modo: sic enim decet nos implere omnem iustitiā, id est, perfectam humilitatem, qua non tantum superiori & pari, sed & inferiori subiecit se. Baptizatus autem est Christus, non vt sanctificaretur baptismo, sed vt vim regenerationis aquis conferret. Vnde Chrysostomus: Peccatorum remissionem non accepit, sed aquas baptizandis omnibus sanctificauit. Baptizari etiam voluit, vt aliis exemplum & formam daret, quia secundum quod dicitur: Cœpit Iesus facere & docere. Vt etiā suo baptismo innotesceret, sicut dicitur: Vt manifestetur in Israël, &c. Baptizatus est etiam vt baptismum Præcursoris approbare, & ostēderet Phariseis, quod Ioannis testimonio credendum erat, sicut cœlesti. Ad quos Matthæus: Baptismus Ioanis vnde erat, è cœlo, an ex hominibus? Humiliatio autem respectu Dei exaudientis notatur, cum dicitur: *Et orante, scilicet ad Dominum, secundum illud: Subditus esto Domino, & ora eum*. Ad Hebræos: Preces, supplicationesq; ad Dominum offerens, exauditus est pro sua reuerentia. Vnde: Pater gratias ago tibi, quoniam exaudisti me: ego autem sciebam, quia semper me audis, sed propter populum, qui circumstat, dixi, vt credat, quia tu me misisti. In omnibus inuenitur Dominus orans, siue in baptismi susceptione, siue in solitudine, siue in prædicatione: siue in miraculorum operatione & passione, & sacramenti dispensatione, & animæ commendatione, vt ostēdat illud, quod infra dicitur: Oportet semper orare, & nō deficere. In baptismi susceptione, sicut hic: *Et factum est, Iesu baptizato, & orante*, vt daret formam orandi accedentibus ad baptismum. In deserto solitudine, infra: Ipse secedebat in desertum, & orabat: vt formam daret contemplantibus. In prædicatione, infra: Factum est autem in diebus illis, exiit in montem, vt oraret, vt formam daret prædicatoribus. In miraculorum operatione: Pater, gratias ago tibi, &c. vt daret formam operantibus. In passione: Progressus cecidit in faciem suam: vt formam daret sustentibus. In corporis Christi administratione, infra: Accepto calice, gratias egit, vt formam daret sacerdotibus. In spiritus commendatione, infra: Pater in manus tuas commendo spiritum meum, & hæc dicens expirauit: vt formam daret morientibus. Et in omnibus est orandum.

Apertum est cælum, &c. Post humiliationem in susceptione sacramenti, subditur clarificatio in exhibitione testimonij. Et, vt testimonium sit firmum, ideo ostenditur esse, trium personarum omni acceptione maiorum, id est, personæ Filij, & Spiritus sancti, & Patris: adest enim lux, columba & vox. Lux ad significandam personam Filij, columba Spiritus sancti: vox vero personam Patris æterni. Ad significandam igitur filij personam dicitur: *Apertum est cælum*. In qua scilicet apertione fulgor magnus apparuit. Ipse enim filius dicit de se: Ego sum lux mundi. Et Ioannes. Erat lux vera. Et ad Hebræos: Qui cum sit splendor gratiæ, & figura substantiæ eius. Dum ergo cœli aperti dant splendorem, verificatur illud Psalmiste: Cœli enarrant gloriam Dei, id est, filij, qui est splendor. In hoc enim designatum est, quod virtute baptismi Christi aperitur ianua cœli, ad intrandum baptizatis, secundum illud Psalmistæ: Notas mihi fecisti vias vitæ, &c. Apparuit etiā ipse filius in natura assumpta. Ad Titum: Benignitas & humanitas apparuit Saluatoris nostri Dei, non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos. Sequitur: Vt iustificati gratia ipsius, heredes simus secundum spem vitæ æternæ. Quia enim nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cœlo, id est, nisi sit membrum Christi, qui descendit de cœlo: nec hoc fieri potest, vt sit membrum Christi, nisi per sacramentum regenerationis, ideo in baptismo aperti sunt cœli. Et sicut per Adæ carnalem generationem clauditur cœlum: ita per regenerationem spiritualemente aperitur. Et sicut propter concupiscentiæ ardorem positus est flammæ gladius ad custodiam ligni vitæ: sic per humorem

ibidem.
Cur Christus baptizari voluerit.
Act. 1. d
Ioan. 1. d
Matth. 21. c
Psalm. 36.
Heb. 5.
Ioan. 11. f
Inf. 18. a
Oravit Christus in omnibus actis.
Inf. 5. a
Inf. 6.
Ioan. 11. f
Matth. 26. d
Inf. 22. b
Inf. 23. f
Ioan. 8. b
Ioan. 1. b
Heb. 1. a
Psalm. 18.
Psalm. 15.
Tit. 3. b
Ioan. 2. b
Gen. 3. d

Dan. 3. c

Ioan. 5. a

gratiæ:mitigantis concupiscentiam, in baptismo amouetur romphæa, & aperitur porta. Angelus Domini descendit in fornacem, & fecit medium fornacis quasi ventum roris flantem. Et hic est Angelus, de quo, Angelus Domini descendebat secundum tempus in piscinam, & mouebatur aqua, & sanabatur vnus.

Ioan. 1. c

Chryf. ser. de Spirit. S. ante med. om. 3.

Rursus ad designandam Spiritus sancti personam, additur: *Et descendit Spiritus sanctus corporali specie sicut columba in ipsum.* Super quem videris spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est, qui baptizat, &c. Descendit autem in specie columbæ, ratione significationis, quia, sicut dicit Chrysostomus: Auis ista præ omnibus cultrix est maximæ charitatis. Vnde apparuit Christo in perfecto animali, sed discipulis in linguis, vt significetur quod in Christo fuit secundum omnimodam plenitudinem, in aliis per partes. Vnde dicitur:

Ioan. 3. a
Act. 2. a
Gregorius homil. 30. in euang. circa med.

Non ad mensuram dat Deus spiritum. Apparuit etiam super discipulos in igne, sed super Christum in columba, quia sicut dicit Gregorius: Christus nos per mansuetudinem venit colligere: & ideo super ipsum apparuit in columba, sed super discipulos in igne: ad quos, ad conuendam rubiginem, quam in semetipsis habebant, & vt eos accenderet, veniebat. Et optime competit baptismo apparitio Spiritus sancti in columba, propter innocentiam, quam baptismus restituit. In cuius rei signum dicitur, quod columba post diluuium attulit viretis oliuæ ramum. Per illud diluuium, in quo sicut dicit Petrus, pauca, id est, octo anime saluæ facte sunt per aquam, &c. intelligitur baptismus. Vnde per columbam reducuntur ad arcam ramum viretis oliuæ. intelligitur innocentia mansuetudinis, cum gratia vnctionis.

Gen. 8. b

1. Pet. 3. d

Spiritus S. in triplici specie apparuit.

Et nota, quod Spiritus sanctus apparuit in triplici specie, scilicet in columba in baptismo: in nube, in transfiguratione: in igne, super discipulos. Et respondent hæc, tribus statibus. Incipientibus enim illabatur, vt columba, quia reddit eos gementes, & meditantes. Quasi columbæ meditantes, gememus. Et: Sicut pullus hircundinis, sic clamabo, & meditabor, vt columba. Proficientibus vt nubes, quia conamine mentis facit eos sursum ascendere, de virtute in virtutem, vsquequo eleuet ad cælum, vt ibi videatur Deus deorum in Sion. Perfectus in igne, quia illos inflammat, vt sursum tendant, per desiderium: & etiam proximos accendant per benefacta. Infra: Ignem veni mittere in terram, & quid volo, nisi vt accendantur? In cuius rei signum dicitur, quod Elias ascendit in cælum in curru igneo. De quo igne: De excelso misit ignem in ossibus meis, & erudiuit me.

Matt. 17. a
Act. 2.
1. Sa. 9. b
Ibidem 38. c

Postremo ad significandam personam patris, subditur: *Et vox de cælo facta est.* Et tunc verificatum est illud: Vox Domini super aquas, Deus maiestatis intonuit. Et illud: De cælo te fecit audire vocem suam. Et quod hæc vox esset in persona Patris, ostenditur, cum adiungitur: *Tu es filius meus,* scilicet, vnigenitus, ab æterno genitus. Psalmus: Dominus dixit ad me: Filius meus es tu. Et in hoc perhibuit ei Pater testimonium, secundum illud: Ego sum, qui testimonium perhibeo de meipso, & testimonium perhibet de me, qui misit me, Pater. Vnde: Si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei maius est, quod testificatus est de filio suo. Tu: Ergo hic discretiue accipitur, quia nullus alius. Vnde vnigenitus dicitur: Deum nemo vidit vnquam. Vnde vnigenitus Dei filius, qui est in sinu Patris, &c. quia secundum illud: Ex vtero ante luciferum genui te. Et quia istum summè diligit, ideo additur: *Dilectus,* per quem & alij odiosi diliguntur. Gratificauit nos in dilecto filio suo. Et iterum: Transtulit in regnum filij dilectionis suæ. Et ad maiorem expressionem, additur: *In te complacuit mihi,* omne scilicet, quod placet, & hoc propter perfectissimum nexum amoris qui est inter Patrem & Filium, quasi Pater in Filio complacet sibi. Ad Colossenses: In ipso complacuit plenitudinem omnem inhabitare, pacificans per sanguinem crucis eius, siue que in terris, siue que in cælis sunt, & ideo dicitur: Qui misit me, mecum est, & non reliquit me solum, quia quæ placita sunt ei, facio

Psalm. 83. a

Inf. 12. f

4. Reg. 2. b
Thren. 1. dPsalm. 28. d
Deut. 4. f

Psalm. 2. b

Ioan. 8. c

1. Ioan. 5. b

Ioan. 1. b

Psalm. 109. a

Eph. 1. b
Col. 1. bProu. 3. b
Col. 1. c

Ioan. 8. c

lemper. Sic ergo perhibitum est testimonium Christo in voce à Patre, à Spiritu sancto in columba à Filio in luce: & sic firmum est testimonium, quia in ore trium testium stare debet omne verbum. Et sic verificatum est illud: Tres sunt, qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, & cætera. Et nota, quod apud Matthæum dicitur de hac voce: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui, sed Marcus: Tu es filius meus dilectus, in te complacui. Lucas hic: *Tu es filius meus dilectus, in te complacuit mihi.* In his autem non est contrarietas, quia non sonum verborum, sed sententiam exprimunt, sicut dicit Augustinus. Ideo autem fit differenter, quia vox ista, Patris, est significationis, quod Christus sit verbum Patris simillimum & expressum, & ideo placidissimum. Quoniam pater se dicit verbo, in se & in nobis, per quod se aliis declarat: dicit etiam omnia verbo, quæcumque dicit, & hoc perfectissimum est. Et quia non poterat nobis hoc simplici verbo Euangelista exprimere, licet illa vox cælestis totum hoc insinueret, ideo Euangelistæ expresserunt diuersimodè: ita quod Matthæus insinuat complacentiam patris, respectu verbi, in quantum dicit se in se. Et ideo dicit: In quo mihi complacui. Lucas respectu verbi, in quantum Pater verbo omnia dicit: Et ideo ait: *In te complacui mihi,* generaliter, scilicet, quid quid placet. Marcus respectu verbi, in quantum pater verbo se dicit nobis, & complacet aliis, & ideo dicit: In te complacui.

Et ipse Iesus erat, &c. Post regenerationem sacramentalem, in qua etiam declarauit generationem æternalem, subiungit hic genealogiam temporalem, circa quam tria introducuntur consideranda. Primum est tempus procedentis ad excludendum intellectum fantasticum. Secundum, est modus procedendi ad excludendum intellectum carnalem. Tertium, est processio nis gradus, siue processus ad fortificandum intellectum fidelem. Primo igitur insinuat tempus ætatis, vt illi cõuincantur, qui credunt Christum verum hominem non fuisse, propter quod dicit: *Et ipse Iesus erat incipiens, quasi annorum triginta.* Incipiens scilicet aliis se manifestare & prædicare. Dicit autem: *quasi annorum triginta:* quia secundum quosdam erat viginti nouem annorum, & tredecim dierum: secundum alios, habebat triginta annos, & tredecim dies. In quo etiam præbuit exemplum, vt nullus debeat docere ante ætatem adultam, quantumcumque habeat sapientiam. Vnde: Homo sapiens tacebit vsq; ad tempus. Et ideo dicitur: Adolescens loquere in tua causa vix, cum necesse fuerit. Vnde: Filij Gerson non nisi à triginta annis vsque ad quinquaginta numerabantur ad portandum onera tabernaculi. Licet autem ita sit de lege communis: tamen aliquando aliter facit Dominus de privilegio speciali, sicut legitur de Hieremia, Noli dicere: Puer sum. Et Daniel, de quo dicitur, quod suscitauit Deus spiritum pueri iunioris. Ideo dicitur, quod sapientia aperuit os mutorum, & linguas infantium fecit disertas. Et in Psalmista: Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem. Attamen privilegia paucorum non sunt trahenda ad consequentiam, nec diuinæ operationi & gratiæ est lex imponenda quia sicut dicitur: Cani sunt sensus hominis, & ætas senectutis, vita immaculata. Et iterum: Consummatus in breui expleuit tempora multa.

Deinde scribit modum processus, cum dicit: *Vt putabatur filius Ioseph.* In quo ostendit, quod secundum generationem temporalem non habebat patrem verum, sed putatiuum, quia de virgine natus. Ioseph namque putabant homines eius patrem, secundum quod dicitur: Nonne hic est filius Ioseph? Sed ex hoc videtur, quod genealogia sequens nihil faciat ad Christum, secundum veritatem. Ad quod respõdet Beda per Hieronymum, quod non est consuetudinis scripturarum, vt mulierum in generationibus ordo taxetur. Deinde & Ioseph & Mariam ex eadem tribu dicit esse generatos. Vnde & lege tenebatur eam accipere, vt propinquam.

Cuius

1. Ioan. 5. b

1. Cor. 3. d
Marc. 1. a

Aug. lib. c. 13. tom. 4. de concor. uang.

Matth. 3. d

Mar. 1. b

Ætas Christi cum cepit prædicare.

Ecc. 20. a
Ibid. 32. b
Num. 4. cHier. 1. b
Dan. 13. c
Sap. 10. d

Psalm. 8. a

Sap. 4. b

Inf. 4. d

Beda.

Cuius etiam signum est, quod simul in Bethlehem censentur, sicut habetur supra. Et ideo generationis series vnus, ad alterum pertinet: ex quo apparet, quam parum in scriptura de Maria sit sermo: si enim de ipsa non fit sermo in Christi genealogia propter seruandum morem scripturarum, cum tamen videatur quasi necessarium: multo minus fieri debet circa proprios actus. Non fit autem sermo de mulieribus in ordine genealogiarum, tum propter defectum ex parte naturæ, quia femina est vir vel mas occasionatus: tum propter defectum ex parte significantiæ quia non Christum, sed Ecclesiam significat: non superiorem portionem rationis, sed inferiorem. Tum propter defectum ex parte officij, quia nec docere, nec præsidere eis competit. Tum propter defectum ex parte remedij, quia ei competit non remediare, sed remediari. Tum propter defectum principij, quia non vir ex muliere est, sed mulier ex viro. Tum propter memoriam primi peccati: Adam non est seductus, mulier autem &c. Et hac ratione non fit decursus per mulieres, nec est mos in scripturis, nec fit mentio magna de Maria, quia Euangelia inceperunt à præcuratore. Marcus: Initium Euangelij Iesu Christi, &c. Et etiam propter prædictas rationes: scriptum tamen in veteri testamento fuit, quod esse poterat figura virginis in aliquibus mulieribus, quæ Mariæ & Ecclesiæ figuram gesserunt.

Tertio adiungit gradus processionum, cum addit: *Qui fuit Heli, &c.* Sed huic videtur cõtrariũ illud Matthæi, vbi dicitur, quod Iacob genuit Ioseph, qui descendit per Salomonem. Si ergo impossibile est, quod aliquis simul à duobus generetur, aut ista genealogia, aut illa Matthæi est omnino erronea. Ad cuius rei euidenciam est notandũ, quod Matthat. qui descendit à Dauid per Nathan: & Matthan, qui descendit à Dauid per Salomonem, habuerunt successiue vnã & eandem vxorem, ex qua Matthan genuit Iacob, & Matthat. genuit Heli. Et ita Heli & Iacob fuerunt duo fratres vterini. Heli autem, accepta vxore, mortuus est sine liberis, & ideo secundum legem, Iacob frater eius illam accepit, vt fuscitaret semen fratri suo, & ex illa genuit Ioseph, virum Mariæ. Ioseph ergo secundum carnem fuit filius Iacob, qui descendit per Salomonem: sed secundũ legẽ fuit Heli, qui descendit per Nathan. Et quoniã ad perfecte scribendam genealogiam Saluatoris, oportuit eam scribi & secundum legem, & secundum naturam: ideo Spiritus sanctus hoc fecit per duos Euangelistas: quia Matthæus scripsit carnalem, & Lucas legalem. Hoc autem non est factum sine causa rationabili: Matthæus namque prosequitur Christi regnum, & humanitatem secundum quod successit Dauid: loquitur enim de descensu eius ad nostræ carnis susceptionem. Et quia hæc susceptio fuit primo promissa ipsi Abraham, & repromissa ipsi Dauid: ideo incipit genealogiam Saluatoris ab Abraham descendendo per Dauid & Salomonem, qui successit ei in regno. Hinc est etiam, quod descendendo, solum quadraginta inter medias generationes ponit, quia per illum numerum vniuersitas temporis designatur, secundum quod dicit Augustinus: generatur enim si denarius ducatur per quaternarium. Vel secundum aliũ modum computandi, interserit quadraginta duas generationes, secundum quadraginta duas mansiones filiorum Israël. Ita quod Iechonia bis computetur, ad designandum lapidem angularem Christum. Et generatur hic numerus ex sanario, ducto per septenarium. In quo designatur præsentis tẽporis status. Et quia Christi generatio secundum carnem describitur per Matthæum: ideo ponitur in principio libri. Lucas autem prosequitur sacerdotium Christi, per quod in adoptionem filiorum reconciliamur à statu peccati, quod quidem fit per sacramentalem regenerationem: ideo prosequitur filiationem Christi adoptiuam siue legalem, ascendendo vsque ad Deum. Et hoc per septuaginta septem gradus, quia per illum numerum, vt dicit Augustinus, peccatorum vniuersitas designatur: generatur enim

per vndenariũ ductum per septenarium. Ideo etiam genealogiam istã, non in principio libri, sed post baptismũ Christi ponit. Quoniam igitur finis imponit necessitatem his, quæ sunt ad finem, & Lucas principalis intentionis oculum dirigebat ad Christi sacerdotium: Matthæus vero ad Christi regnum: hinc est, quod genealogiam Christi aliter atque aliter sunt prosecuti, quam à Spiritu sancto ducti, non casu cõtrario atq; fortuito, sed varietate quadam consona, & articulata descripserunt.

Ex his apparet causa septiformis differentiæ inter Lucã & Matthæum, scilicet in personis, per quas, propter duplicem modum paternitatis secundum naturam & legem: primum, Matthæus: secundum, Lucas: primo modo per Salomonem: secundo per Nathan. In progressu, quia Matthæus descendendo, Lucas vero ascendendo: & hoc quia natura est principii propagandi, sed gratia reducendi. In modo, quia Matthæus dicit. Genuit: Lucas: Qui fuit: quia ille generationem naturalem, hic derivationem legalem. In tempore, quia Matthæus ab exordio. Lucas ab anno tricesimo, quia ille exordium nascendi, hic reconciliandi. In situ, quia Matthæus à principio: Lucas à baptismo, quia ille generationem, iste regenerationem principaliter attendit. In statu, quia Matthæus vsque ad Abraham, Lucas ad Deũ: quia ille naturam, iste gratiam, quæ filios sanctificat. In numero, quia Matthæus in septuaginta duabus generationibus, & quadraginta personis, vna bis computata ad designandam vniuersitatem peregrinationis, ad quam descendit. Lucas septuaginta septem, per numerum transgressionis, quam Christus per baptismum expiauit. Spiritu aliter notandum, quod omnia nomina, quæ exprimentur in genealogia Saluatoris, aliquid mysterij important, quod valeat ad salutem. Propter vitandum tamen fastidium & curiositatem, attendenda sunt loca dumtaxat insigniora, & principaliora in his gradibus designata, scilicet primus, septimus, decimus, decimus septimus, septuagesimus, septuagesimus sextus, & vltimus. Et ita septem loca insignia. Ita vt in primo sit nostræ salutis initium: In vltimo complementum, & in intermedio profectus incrementum.

Primo loco ponitur Iesus, qui interpretatur Saluator, quia saluat & liberat à seruitute peccati. Et vocabis nomen eius Iesum: ipse enim saluum faciet populũ suum à peccatis eorum. Et hoc est initium nostræ salutis, à malo recedere. Psalmista: Quis est homo, qui vult vitam, & diligit dies videre bonos. Diuerte à malo, &c. Septimo loco Ioanne, qui interpretatur dextera: quia peccato remisso transferimur de sinistra ad dexteram. Ad Colossenses: Erupuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnũ filij dilectionis suæ, id est, de sinistra ad dextram. Matthæus: Statuet oves à dextris suis, hædos autem à sinistris. Decimo loco Amos, qui interpretatur onerans, quia translati in gratiam, inuitamur ad onera legis portanda. Matthæus: Venite ad me omnes. Sequitur: Tollite iugum meum super vos &c. De quo iugo & onere dicitur: Bonum est viro, cum portauerit iugũ ab adolescentia sua, &c. Decimo septimo loco Ioseph, qui interpretatur augmentum, quia seruando & portando onus legis augmentamur in gratia. Ad Ephesios: Veritatem facientes in charitate, crescimus in illo per omnia, &c. Ad Colossenses: Ambuletis digne Deo per omnia placetes, in omni opere bono fructificantes. Septuagesimo loco Enoch, qui interpretatur dedicatio, quia proficiendo in merito & charitate peruenimus ad mentis quietem, in qua habitat Deus sicut in templo dedicato. Ioannes: Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diligit eum, & ad eum veniemus, & mansionẽ apud eum faciemus. Et hoc templum sursũ formatur in cœlo per contẽplationẽ, sicut Enoch, de quo: Ambulauit cum Deo, & non apparuit: quia tulit eum Deus. Et Sapientia: Placens Deo, &c. Dein: Raptus est, ne malitia mutaret animum eius. Septuagesimo sexto loco Adam, qui interpretatur homo, quia perfectio quietis, & contẽplationis, reformat in nobis

Sup. 2. a
Cur in genealogiis sacris non fiat mulierũ recensio.
Auer. 1. phy. sc. com. 81.
Et Arist. li. 2. de gener. animal. c. 3.
Et li. 4. c. 6.
1. Tim. 2. d

Mar. 1. a

Matth. 1. b

Aug. lib. 2. de concord. Euan. c. 4. tom. 4. Num. 33. a

Aug. ibidem vt supra.

Arist. 2. phy. sc. 10. 4. & 2. Metaph. tex. 8 & li. 1. de part. anim. c. 1.

Lucas & Matthæus, dum Christi describunt genealogiã, in quibus differant.

Iesus. Matth. 1. d
Psal. 33. c
Ioanne,
Coloss. 1. b
Mat. 25. c. Amos.
Matth. 11. d
Thy 3. d
Ioseph.
Eph. 4. c
Col. 1. b
Enoch.
Ioan. 14. a
Gen. 5. a
Sap. 4. b
Adam.

Gen. 1. d

2. Cor. 4. d

Ioan. 17. a

1. Cor. 15. d

1. Cor. 11. a

1. Cor. 3. d

Rom. 11. d

Sapientis
opus duplex
in docendo.

Inf. c. 11. b

Inf. c. 5. a

Inf. 6.

Inf. 9.

Iob 7. a

Diabolus
vnde anam
sumperit
tentandi
Christum.

Ioan. 1. b

Col. 1. c

Col. 2. b

imaginem Dei, ad quam factus est homo. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, &c. Hanc reformat contemplatio. Nos vero omnes reuelata facie, gloriam Domini specularantes, in eandem imaginem transformamur à claritate in claritatem. Et post modum. Licet is, qui foris est, noster homo corrumpatur, &c. Postremo loco subiungitur Deus, ad quem tendimus in quo est quies, & finis omnium laborum. Hæc est autem vita æterna, vt cognoscât te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum, &c. Et ad Corinthios: Deinde finis: cum tradiderit regnū Deo & Patri, cum euacuauerit omnem principatum, & potestatem & virtutem. Et post: Vt sit Deus omnia in omnibus. Nunc enim est verum illud, quod dicitur: Omnis viri caput, Christus est: caput autem mulieris, vir: caput vero Christi, Deus. Tunc autem verū erit illud, quod dicitur: Omnia vestra sunt, vos autem Christi, Christus autem Dei. Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sūt omnia: ipsi Deo trino, & vni, omnis honor, & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

CAPVT IV.

IESVS autem plenus Spiritu sancto, &c. Supra determinauit Euangelista de incarnationis mysterio, siue de Christi Natiuitate. In hac parte agit de prædicationis magisterio, siue doctrina. Et quoniam duplex est opus sapientis in docendo, scilicet non mentiri de iis, quæ nouit, & mentientem manifestare posse: ideo pars ista habet duas. In prima explicat veritatem: in secunda confutat falsitatem, infra: Erat Iesus eiciens dæmonium, &c. Prima pars, in qua explicat veritatem doctrinæ, habet quatuor. In quarum prima doctrina Christi demonstratur authentica. In secunda determinatur discipulorum vocatio, infra: Factum est, cum turbæ, &c. In tertia vocatorum institutio, infra: Factum est in illis diebus, &c. In quarta institutorum delegatio, infra: Et conuocatis duodecim Apostolis, dedit illis, &c. Ordo & sufficiētia partium per se apparet. Prima igitur pars, qua agitur de doctrinæ Christi auctoramento, continet præsens capitulum; & habet tres partes: quoniam doctrina Christi tripliciter ostenditur authentica, aut ex ipso merito vitæ, aut ex testimonio scripturæ, aut ex miraculo potentie. Ideo in prima parte ostenditur auctoritas doctrinæ Christi ex vitæ merito: in secunda, ex scripturæ testimonio, ibi: *Regressus est Iesus in virtute spiritus.* In tertia ex potentie miraculo ibi: *Et descendit in Capharnaum,* &c. ibi determinantur miracula. Meritum autem consistit in victoriæ tentationū, vt dicitur: Militia est vita hominis super terram. Et ideo describit Euangelista, qualiter tentationem diabolicam superauit. Ad cuius integram descriptionem tria sunt opportuna, scilicet, tentationis occasio, tentandi modus, quem tangit, ibi: *Dixit autem illi diabolus,* & tertium tentationis consummatio, quam ibi exprimit: *Et consummata omni tentatione,* & cætera. Tentandi autem motiuum sumpsit diabolus ex quatuor consideratis in Christo. Primum est gratiæ plenitudo: secundum, loci solitudo: tertium est, suspicio diuinitatis, propter mirabilem abstinētiā: quartum est inspectio infirmitatis propter apparentem indigentiam. Consideratio plenitudinis gratiæ per inuidiam mouit diaboli voluntatem ad tentandum: consideratio solitudinis præstitit tentandi malignitatem: suspicio diuinitatis mouit tentandi curiositatem: inspectio necessitatis, præbuit tentandi opportunitatem.

Introducitur ergo plenitudinem gratiæ in Christo, dicens: *Iesus autem plenus Spiritu sancto, regressus est à Iordane,* nō quia ibi primo impletus fuerit sed quia tunc primo plenitudo eius apparere cœpit, in alios redundando, secundum illud: *Et vidimus gloriā eius.* Et post, De plenitudine eius accepimus omnes: *plenus,* inquam, non solum sufficienter, sed superabundanter, vnde: In ipso complacuit omnem plenitudinem inhabitare: Et secundo: In ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter.

Deinde adiungit loci solitudinem, quia in deserto, ideo addit. *Et agebatur in Spiritu in deserto,* à Spiritu scilicet. sãcto. Agere enim benignitatis est. Vnde: Quicumque Spiritu Dei aguntur, hi sunt filij Dei. Hinc dicit Gregorius: Cōuenienter accipitur, vt à Spiritu sancto ductus credatur, vt illuc eum suus spiritus duceret, vbi ad tentandum malignus spiritus inueniret. Vnde in desertum adduxit, vbi consuevit Deus animæ familiariter colloqui, secundum illud: Ducam eam in solitudinem, & loquar ad cor eius. Et ideo in Psalmo: Ecce elógau fugiēs & mansi in solitudine. Sic & David: Morabatur in deserto, mansitq; in domo solitudinis. Et determinatur tempus scilicet: *Diebus quadraginta,* vt sic veritas respondeat figuræ, sic Moyses: sic Elias. Vt sic Christi ieiunium tã à lege, quam à Prophetis habeat testimonium. Et ne credas ibi Christum ad requiem declinasse, additur: *Et tentabatur à diabolo,* non interius, sed solum exterius. Sicut enim dicit Gregorius: Mentem eius peccati dulcedo non momordit. Ad Hebræos: Non habemus Pontificē, qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum autem per omnia pro similitudine absq; peccato. Et nota spiritualiter, quod hic dicitur Christus agi in Spiritu, & à Matthæo dicitur duci: & à Marco dicitur expelli. In quo significatur, quod ad desertum pœnitentiæ venit tripliciter, scilicet timore seueritatis, cuius est expellere à malo ad bonum: Timor Domini expellit peccatum, &c. Splendore veritatis, cuius est ducere: Duxi te per semitas æquitatis, dicit sapientia, &c. Amore bonitatis, cuius est agere: Quicumq; Spiritu Dei aguntur, &c. Siue per comminationes, admonitiones, & promissiones, quæ tria respondent, in nobis, tribus viribus animæ, scilicet irascibili, rationali, & concupiscibili.

Tertio introducit mirabilem abstinētiā, cum adiungit. *Et nihil manducavit in diebus illis,* scilicet quadraginta. Ex quo diabolus est suspicatus eum Deum, quia ieiunabat supra potestatem humanam, quæ ultra triduum communiter non procedit. Vnde dicitur de turbis per triduum ieiunantibus: Dimittere eos ieiunos nolo, ne deficiant, &c. Et nota hic quod Saluator ieiunauit ante tentationem, & comedit post resurrectionem ad nostrā instructionem. Ieiunauit enim Christus ante mortē carnis: quo clamabat. Abstinate vos à carnalibus desideris, dum estis in agone. Comedit post resurrectionem, quasi diceret: dum habetis corpus mortale, spe immortalitatis iam pascamini: quia dum viam Domini carpinus, & à vanitate sæculi ieiunare, & refici debemus promissione futuri, vt semper dicamus: Satiabor, dum apparuerit gloria tua.

Postremo addit apparentem indigentiam, cum subiungit: *Et consummatis illis, postea esuriit.* Noluī enim amplius abstinere, ne diabolus posset percipere. Vnde Ambrosius: Esurit, ne innotescat sublimis Deus: fames enim Domini pia fraus est, ne caueat tentare diabolus, & impediatur triumphus. Et nota, quod esuriit in tentatione sicut hic dicitur: Et sitiuit in passione, sicut dicit Ioānes, vt ostenderet se habere veram humanitatem: & vt inuitaret ad paupertatem & pœnitentiæ pœnalitatem. Vnde Apostolus. In fame & siti, in ieiuniis multis, in frigore & nuditate. Esuriuit autem, & sitiuit non sibi, sed nobis, quibus promeruit refectionem spiritualement corporis & sanguinis sui, quibus reficimur & potamur. Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus.

Dixit autem illi diabolus, & cætera. Postquam descripsit occasionem tentationis: hic describit modum tēdendi, & hoc secundum triplex motiuum. Motiuum enim peccatum est ad commutabile bonū: quod est in triplici differētia: aut enim est inferius, hoc est carnis: aut exterius; & hoc est mundi: aut interius, & hæc est excellētia animi. Ex primo efficitur homo voluptuosus, ex secundo curiosus, ex tertio præsumptuosus. Primo ergo modo infert tētator suggestionem per bonum inferius, quod est carnis, vt alliciat ad gulam. Secūdo per bonum exterius, quod est mundi, vt alliciat ad avaritiam, & hoc ibi: *Et duxit eum diabolus in motem.* Tertio vero per

bonum

Rom. 8. c
Greg. hom.
16. in Euan-
gel.

Osee 2. c

Psal. 54. b
1. Reg. 23. aExod. 24. d
3. Reg. 19. bGreg. hom.
16. in Euan-
gel.
Heb. 4. dMatt. 4. a
Marc. 1. b
Ad desertū
pœnitentiæ
quot modis
veniat.
Eccl. 1. c
Prou. 4. b
Rom. 8. c

Matth. 15. d

Inf. 24. f
1. Pet. 2. b
1. Cor. 9. d

Psal. 16. d

Amb. 10. 3.
lib. 4. in c. 4.
Luca.

Ioan. 19. f

1. Cor. 11. f

Ioan. 6. f

Commuta-
bile bonum
triplex est,
ad quod ab-
strahimur,
& allicimur,
dum pecca-
mus.

bonum interius, quod est excellentia animi, vt alliciat ad pompam siue superbiam, ibi: *Et duxit illū in Hierusalem, &c.* Et hæc tria respondent tribus, quibus tentauit, & vicit hominem primum: & habent istæ tentationes ordinatum processum ab inferiori ad superius: quia per primam impeditur, quantum ad actum vegetabilis, per secundam, quantum ad actum sensibilis: per tertiã vero, quantum ad actum rationalis. Quantū ergo ad primam tentationem, nota diabolus suggerentē, & deinde Dominum respōdentem. Suggestentem diabolus introducit cū ait: *Dixit autē illi diabolus: Si filius Dei es, dic lapidi huic, vt panis fiat.* Quod dicit, vt ipse de eo sumat experientiam, & vt incitet ad gulam. Quia enim homo es esuriens, dic, vt reficiaris. Non quia de refectōne Christi aliquid pertineat ad eum. Comede & bibe, dicit tibi, & mens eius non est tecum. Sed si filius Dei es, hoc ipsum dicas, nepe lapidi, vt panis fiat, vt si fiat, omnipotens cognoscaris. Omne, quod voluerit, faciet, & sermo illius potestate plenus est. Vnde nota dolum diaboli in tentando quia cum videret Christi infirmitatem, & dubitaret de diuinitate, voluit diuinitatem cognoscendo, cauere: & humanitatem seducendo deiicere. In quo simul erat fraudulentia & superbia, secundum illud: Omne sublime videt, ipse rex super vniuersos filios superbæ.

Huic autem tentationi malitiōsæ & superbæ obuiat responso Dei, humilis, & discreta, quia celat diuinitatē & vitat carnalitatē, vnde subditur: *Et respondit ad illum Iesus: Scriptū est: Quia non in pane solo viuit homo.* Non natiuitatis fructus pascunt homines, sed sermo tuus, hos, qui in te crediderint, conseruat. *Sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.* Hoc scriptum est in Deuteronomio: Afflixit te penuria, & dedi tibi cibū, manna, quod ignorabas tu, & patres tui, vt ostēderet tibi, quod non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo, quod egredietur de ore Domini. Vnde Ioannes: Verba, quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sūt. Et nota, quod Christus se defendit per scripturam: in quo celat suam sapientiam, & occultat potentiam, & conseruat iustitiam: & sic diaboli suggestio omnino irrita est, quia nec de Deo sūpsit experientiam, nec hominem pertraxit ad gulam. Vnde verificatum est illud Iob: Prudentia eius percussit superbū, videlicet diabolū; & ex hoc apparet nobilitas scripturæ, qua Christus in tentatione, velut clypeo se defendit, secundum illud: Omnis sermo Domini ignitus clypeus est sperantibus in se. Vnde ad Ephesios: In omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere, & galeã salutis assumere, & gladium spiritus: quod est verbum Dei.

Et duxit illum diabolus, &c. Hic describitur secunda tēratio, circa quam duo sunt attendenda. Primum est, diabolica suggestio: & secundum est, Dominica responsio, quæ notatur ibi: *Et respondens Iesus, dixit illi, &c.* Circa suggestionē diaboli nota ductionem, ostensionem, promissionem, suasionem. Ductio autem fit, quasi impotenti, cum tamen dicatur: Subest tibi, cum volueris, posse. Vnde dicit: *Et duxit illum diabolus in montem excelsum.* Duxit, inquam, tanquam infirmum, non tamen inuoluntarium, sicut Petrum, de quo Ioānes: Cum senueris, alius te cinget, & duces quo tu non vis: sed duxit tanquam humiliter permittentem ad eum modum, quo dicit Isaias: Sicut ouis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram tondeute se, obmutescet, & cætera. Si ergo hoc sustinuit à membris diaboli: quid mirum, si patienter sustinuit à capite malorum? *Et duxit in montem:* quia cum sit superbus, semper alta petit: Super astra Dei exaltabo solum meum, & sedebo in monte testamenti. Et quia in loco eminente facile ruit homo, vnde: Vidi cunctum Israël dispersum in montibus. Ostensio fit quasi ignorantī, cum in ipso sint omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ absconditi. Vnde addit: *Et ostēdit illi omnia regna orbis terræ in momento temporis.* Et nota, quod ostendisse dicitur omnia regna mundi, non singulariter, sed generaliter, vt dicit quidā, id est, omnes partes. Vel

secundum Bedam, ostēdit omnia concupiscibilia mundi, in quibus homines regnant, vnde signanter dicitur in Matthæo: Ostendit ei omnia regna mundi, & gloriã eorum. Ostendit autem, non quod visum ei ampliaret: sed vanitatem humanæ pompæ, quam amabat, quasi spatiofam ostendens, facere volebat amari. Et quia hæc non durat, sed cito transit: ideo in breui tempore ostendit, propter quod adiungit: *In momento temporis.* Vnde Beda: Non enim tam conspectus celeritas indicatur, quam caducæ fragilitas potestatis exprimitur. In momento enim cuncta illa prætereunt: & sæpe honor seculi abiit, antequam venerit, hæc ille. Vnde Isaias: Ecce gentis quasi stilla situla, & quasi momentum stateræ reputatæ sunt.

Et: tanquam momentum stateræ, sic est ante te orbis terrarum: quoniam vno momento, quæ erat, præclarior natio illorum, exterminata est, sicut dicitur: Vidi, impium superexaltatum, &c. Et transiui, & ecce non erat.

Promissio vero fit ei, quasi indigenti, cum tamen eius sit orbis terrarum, & plenitudo eius, propter quod additur: *Et ait illi: Tibi dabo potestatem hæc vniuersam, & gloriã illorum,* &c. vt scilicet habeas dominium potestatis, & præconium laudis: quasi vero aliquid magni promitteret, cum potestas & gloria mundi, quasi nulla sit, secundum illud: Omnis caro scēnū, & omnis gloria eius quasi flos agri: Et: Gloria viri peccatoris, stercus & vermis est. Et illud: Gloriã eorum in ignominiam commutabo. Et vt permissioni ostendat adhibendam esse fidem, adiūgit: *Quia mihi tradita sūt, & cui volo, do illa.* Terra data est in manibus impij, id est, terrena potestas. Hoc autem intelligitur permissiue, non simpliciter, sed ad tempus, sicut dicitur: Faciet iuxta volūtatē suam rex, & eleuabitur, & magnificabitur aduersus omnē Deum. Et potestæ: Et multiplicabit gloriã, & dabit eis potestatem in multis, & terrã diuidet gratuito: Et in Apocalypsi dicitur, quod draco dedit potestatem bestię. Hoc autem permittit Deus iusto suo iudicio. Qui transfert regna, atq; constituit. Vel sicut dicit Beda: Hoc dicit ex arrogantia, nō quod in toto mūdo habeat potestatem, vt possit omnia regna dare diabolus, cum solus Dei filius vere dicat: Omnia mihi tradita sunt à Patre meo. Et rursus: Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra, &c. Sed quia ipsi omnis inordinatio potestatis adscribitur, ideo, vt superbus, arrogat sibi totum. Vnde omnis potestatis ordinatio à Deo est. Sed inordinatio à diabolo, vnde: Qui facit peccatū, ex diabolo est. Quarto vero fit suasio, quasi appetenti, cū tamen ipse sit, qui dat omnibus affluenter. Vnde dicit, *Tu ergo procidens, si adoraueris coram me, &c.* In qua suasiōe nititur inclinare ad dinatam adorationem, ob falsam promotionem. Vnde illud: Incuruare, vt transeamus. Non enim potest super hominem ascendere, nisi homo ei procidat voluntarie. Honorem autem adorationis requirebat, contra illud: Noli adorare Deum alienum. Et vt pertrahat ad illicitum obsequium, promittit falsum præmium, cum addit: *Erunt tua omnia.* Falsam spondet potentiã, vt ad veram pertrahat seruitutē, quia, qui facit peccatum, seruus est peccati. Et qui seruus est, dominum sui non habet: ac per hoc non ipsi omnia, sed ipse omnibus est subiectus tanquam seruus. Et: A quo quis superatus est, huius seruus est.

Et respondens Iesus dixit illi. Hic post suggestionē diabolicam, subiungit responsionem Dominicam: quæ per testimonium sacræ scripturæ elidit diabolicam suasionem, cum ait: *Scriptum est: Dominum Deū tuum adorabis.* Hoc inquam, scriptum est in Deuteronomio. Et merito scripturæ huius recordatur Saluator, quia secundum illud: Omnis scriptura diuinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, & corripiendum: & illa potissime, in qua docetur diuinus cultus. Vnde & Dominus dicitur scripsisse legem digito proprio: in qua præceptū adorationis est primum & præcipuum, & maxime in mente habendum. Vnde Baruch: Vifa turba de re-

secundum Bedam, ostēdit omnia concupiscibilia mundi, in quibus homines regnant, vnde signanter dicitur in Matthæo: Ostendit ei omnia regna mundi, & gloriã eorum. Ostendit autem, non quod visum ei ampliaret: sed vanitatem humanæ pompæ, quam amabat, quasi spatiofam ostendens, facere volebat amari. Et quia hæc non durat, sed cito transit: ideo in breui tempore ostendit, propter quod adiungit: *In momento temporis.* Vnde Beda: Non enim tam conspectus celeritas indicatur, quam caducæ fragilitas potestatis exprimitur. In momento enim cuncta illa prætereunt: & sæpe honor seculi abiit, antequam venerit, hæc ille. Vnde Isaias: Ecce gentis quasi stilla situla, & quasi momentum stateræ reputatæ sunt.

Prou. 23. 9
Eccl. 8. 8
Iob. 41. d
Sap. 16. d
Deut. 8. 8
Ioan. 6. g
Scriptura diabolus pellitur.
Iob. 26. d
Prou. 30. a
Eph. 6. c
Sap. 12. c
Ioan. 21. c
Isa. 53. b
Isa. 14. c
3. Reg. 22. c
Col. 2. a

Beda 10. 5.
li. 2. in Eu. Luc. 6. 4. Matt. 4. b
Beda ibid. ex Amb. l. 4. in 4. Luca. ca. 20. 3.
Isa. 40. d
Sap. 11. d
Sap. 18. c
Psal. 36. d
Psal. 23. a
Isa 40. b
1. Mac. 2. g
Osea. 4. b
Iob 9. c
Dan. 11. f
Apost. 13. a
Dan. 2. c
Beda. 10. 5. lib. 2. in Euangel. Luc. c. 4. Matt. 11. d
Idem vlt. d
Rom. 13. a
1. Ioan. 3. b
Iac. 1. c
Isa. 51. g
Exod. 34. b
Ioan. 8. a
2. Pet. 2. d
Deut. 6. b
2. Tim. 3. d
Exo. 32. d
Baruc. 6. a

tro, & ab ante adorantes, dicite in cordibus vestris: Te oportet adorari, Domine, &c. te scilicet, & non alium. Et ideo additur: *Et illi soli seruietis*, scilicet seruitute latræ. Præparate corda vestra Domino, & seruite illi soli. Solus non excludit ibi omnem personam respectu cuiuscunque seruitij, cū dicatur ad Galatas: Per charitatem spiritus seruite inuicem: sed excludit quantum ad seruitutem latræ, quæ est cultus soli Deo debitus. Vel excludit seruitia aliis impensa, non propter Deum, sed contra Deum, quasi diceret illi soli, & non idolis, de quo: Si is, qui frater nominatur inter vos, est fornicator, aut auarus, aut idolis seruiens, &c. cum huiusmodi nec cibum sumere, &c. Sic enim seruitur diabolo, & etiam peccato: sed aliter iustitiæ: Sicut exhibuistis membra vestra seruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatē: ita nunc exhibete membra vestra &c. Item: Illi soli seruietis, non ventri proprio. Huiusmodi enim, Christo Domino nostro non seruiunt, sed suo ventri. Item illi soli seruietis, non mundo, quia infra dicitur: Non potestis Deo seruite & mammonæ sed soli Deo. Ut possitis dicere cum David: Quoniā ego seruus tuus sum.

Et duxit illum in Hierusalem. &c. Hic describitur tertia tentatio, circa quam etiam duo sunt attendenda. Primum est suggestio diaboli: secundū est responsio Christi ibi: *Et respondens Iesus dixit.* Circa suasionem diaboli tria attende. Nam primo eligit congruum locum suasionis: secundo exprimit suasionem præcipitationis: tertio per auctoritatem psalmographi excludit timorem læsionis. Quantum ergo ad loci congrui electionem dicitur: *Et duxit illum in Hierusalem,* tanquam ad locum celebrem, & communem. Ductus autem fuit ex permissione, non ex imbecillitate. Vnde Chrysostomus dicit, quod in Christo non fuit infirmitas, sed patientia: in diabolo vero non est virtus, sed superbia. Et dicit glossa super illud Matthæi, quod hæc visio corporeis sensibus est completa. Chrysostomus vero dicit, quod diabolus sic eum assumebat, ut ab omnibus videretur: Christus autem, diabolo nesciente, inuisibiliter sic agebat, ut à nemine videretur. Vnde, ut melius videri possit, subditur: *Et statuit eum semper pinnā tēpli.* Ille erat locus altus, & celebris, ubi doctores & sacerdotes cōsueuerunt loqui ad plebem. Et secundum aliquos expositores, erat summitas tecti templi, quod dicitur tabulatum. Vel secundum alios, erat quoddam deambulatorium supra portam templi ubi ascendebatur per gradus. Secundum alios vero dicitur inibi fuisse tectum cum quadam appodiatione muri: quia in Palestina domus habet tecta plana, & templum habuit tectum planum, ut tabernaculum, & in talibus consueuerunt stare Doctores, & prædicatores, secundum illud Matthæi: Quod in aure auditis, prædicate super tecta.

Quantum ad suasionem præcipitationis subditur: *Et dixit illi: Si filius Dei es mitte te hinc deorsū.* Quia diabolus deorsū ceciderat, libenter omnes deorsum traheret. Infra: Videbam satanam sicut fulgur de cælo cadentem. Sed Christus poterat dicere diabolo & angelis eius, illud, quod dixit Iudæis: Vos de deorsum estis: ego de supernis sum. Vnde non erat eius descendere, sed ascendere. Sed diabolus hoc suggererat, ut descendendo corporaliter, faceret eū superbire spiritualiter, ut simul esset ascensus vanus, & descensus verus. In quo erudimur, quod semper coniuncta sunt humiliatio, & exaltatio secundum illud: Omnis, qui se exultat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. Et in proverbiis: Antequam conteratur, exaltatur cor hominis, & antequam glorificetur, humiliatur: Et nota suggerendi modum, cum dicit: *Mitte te.* Chrysostomus: Non impulit, nō tetigit, non appropinquauit, sed tantum dixit: *Mitte te hinc deorsum,* ut sciamus, quia omnis, qui obaudit diabolo, ipse se deponit deorsum. Et Hieronymus: Satis est debilis, qui nulli nocere potest, ni ipse se deorsum posuerit. Et ideo sanum est consilium: Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris, nec præsumendo, nec desperando.

Quantum ad exclusionem timoris adiungit: *Scriptum est enim, quod Angelis suis mādauit de te.* Hoc scriptum est in Psalmo: Ideo scripturam allegat, quia videbat, quod Christus semper per scripturam se defendebat. Vnde dicit Leo Papa: Ibi occasiones, tentandi inuenit, ubi homines viderit vehementius occupari. Vnde scriptum esse asserit, ut indicat credulitatem, & etiam scripturam inducit, quæ excludat pusillanimitatem, propter promissionem adiutorij angelici tam in prosperis, quam in aduersis. Propter adiutoriū in prosperis dicit: *Ut conseruent te.* Ecce ego mitto Angelum meum, qui præcedat te, & custodiat te in via. Sic enim custodiuit Angelus Tobiam, sicut dicitur: Sic & Iudith, sicut dicitur. Sic etiam custodiunt omnes viros iustos, secundum illud: Omnes sunt administratorij spiritus, in ministerium missi, &c. Et totam Ecclesiam, secundum illud: Super muros tuos, Hierusalem, constitui custodes: Christus vero non indigebat custodia: & ideo diabolus auctoritatem istam deprauebat, & sinistre adducebat. Propter adiutorium vero in vniuersis subiungit: *Et quia in manibus tollit te,* quasi portatores, secundum quod legitur, Angelum portasse Abacuch. *Ne forte offendas ad lapidem pedē tuum,* id est, ut nulla possis læsione offendi, sicut dicitur: Cum lapidibus regionum pactum tuum, & bestia terre pacifice erunt tibi. Et nota, quod diabolus tanquam versutus non adidit, quod sequitur: Supra aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem: quia hoc erat contra eum. In quo ostenditur, quod vitium diabolicum est auctoritates truncare, & ad partem suam contrahere. Vnde in Apocalypsi: Si quis diminuerit de verbis libri prophetiæ huius, auferet Deus partem eius de libro vitæ.

Et respondens Iesus, &c. Hic post pestiferam suasionem, addit Dominicam responsionem breuem, & efficacem, cum dicit: *respondens Iesus, ait illi: dictum est,* scilicet in Deuteronomio: *Non tentabis Dominum Deum tuum.* Et Eccl. Noli esse quasi homo, qui tentat Deum. Vnde vituperantur filij Israël, quibus dicit Dominus: Tentauerunt me iam per decem vices. Tentare autem Deum: sicut dicit Beda, est, cum homo habet, quid faciat, diuinæ potentia quærere experimentum. Et quia non indigebat Christus hoc experimento potentia diuinæ, nolebat Deum tentare, nec diabolo consentire, sed per auctoritatem respondit auctoritati oppositi, ut clauus retunderetur virtute clauis.

Et consummata omni tentatione, &c. Postquam descripsit Auctor tentationis occasionem, & tentandi modum: hic describit tertio tentationis consummationem, circa quam tria insinuantur. Primum est manifestatio perfectionis ex parte Christi resistentis, & quantum ad hoc, dicit: *consummata omni tentatione.* Quia sicut prius dictum fuit, omnis tentatio reducitur ad tres prædictas. Vnde: Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, &c. Hanc consummauit, quia patienter tolerando superauit, secundum illud: Decebat eum, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem salutis eorum per passionem consummari: quia dicitur in Deuteronomio: Dei perfecta sunt opera.

Secundum est, confutatio præsumptionis, ex parte diaboli recedentis, quantum ad hoc dicit: *Diabolus recessit ab illo.* Secundum, illud: Resistite diabolo, & fugiet à vobis. Recessit scilicet consensus, quod designatum est in rege Assyriorum. Recedens, abiit, & reuersus est Sennacherib rex Assyriorum, &c. Sennacherib autem interpretatur, tollens deserta: quia diabolus maxime prosequitur eos, qui viuunt in austeritate vitæ.

Tertium vero est præfinitio temporis distincti à Deo propter quod addit: *Usque ad tempus,* scilicet recessit, quia ille malignus non potest tentare, nisi pro tempore, quo Deus permittit, licet semper malam habeat voluntatem. Si innenerit tempus malefaciendi, malefaciet. Et ideo consilium est: Fili, conserua tempus, & deuota à malo. Et ad Ephesios: Videte, quo modo caute ambu-

letis,

1. Reg. 7. a
Gal. 5. b

1. Cor. 5. d.

Rom. 6. c

Rom. 16. c

Inf. 16. d
Psalm. 141.Chryf. hom.
5. in cap. 4.
Mat. tom. 2.
comm. 2.
Chryf. ibid.

Pinna.

3. Reg. 6. a

Matt. 10. c

Inf. 10. c

Ioann. 8. c

Inf. 18. c
Prou. 18. bChryf. 10. 2.
homil. 5. circa
med. n. c.
4. Matt.
comm. 2.

Eccl. 20. a

Psalm. 90.

Leo Papa.

Exo. 23. d

Tob. 12. a
Iudith. 13. c
Heb. 1. d
Isa. 62. bDan. ult. g
Iob. 5. d

Apoc. ult. d

Deut. 6. e

Eccl. 18. c
Num. 14. d

1. Ioan. 2. e

Heb. 2. c

Deut. 22. a

Iacob. 4. b

4. Reg. 9. g

Eccl. 19. d
Ibid. 4. c
Eph. 5.

Diabolus
tentat du-
pliciter.

Apoc. 12. c

Inf. 8. f

letis, redimentes tempus, quoniam dies mali sunt. Vnde cum diabolus dupliciter tentet, nempe vt leo, & vt draco. Prius tentauit vt draco ad seducendum, postmodum, vt leo ad frangendum, scilicet in passione. Prius enim tentat emollire per blanditias, sed post videns se modicum tempus habere, tentat frangere per pœnas. Vnde in Apocalypsi: Descendit diabolus ad vos, habens iram magnam, sciens quod modicum tempus habet. Et ideo ad consummationem tentationis non perueniunt illi, de quibus dicitur: Qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt.

Et egressus est Iesus, &c. Ostendit superius Euangelista auctoritatem doctrinæ Christi ex merito vitæ: hic secundo ostendit testimonio scripturæ. Introducit ergo primo testimonium authenticum, ad eruditionem credentium, secundum vero testimonium authenticum ad confutationem detrahentium ibi: *Et dicebant: Nonne hic est filius Ioseph?* In explicatione autem testimonij Prophetici, quatuor introducuntur à beato Luca. Primum est, celebritas in prædicando: Secundum est, oportunitas in rectificando: *Et venit Nazareth.* Tertium est congruitas in testimonio, ibi: *Spiritus Domini super me, &c.* Quartum est credulitas in populo, & hoc notatur, ibi: *Et cum plicisset librum, &c.* Quantum ad primum nota, quod celebritas prædicationis Christi, ex quatuor colligitur, scilicet ex plenitudine gratiæ, ex latitudine famæ, ex certitudine doctrinæ, & ex magnitudine efficaciam.

Quantum ad plenitudinem gratiæ dicitur: *Et regressus est Iesus in virtute Spiritus, in Galilaam.* Regressus, scilicet ad prædicandum in virtute, quia secundum quod dicitur: Dominus dabit verbum Euangelizantibus virtute multa. Et licet infirmitatem assumpsisset ex nobis, virtutem tamen ostendebat ex se, secundum illud: Virtutem enim ostendis tu, qui non credideris esse in virtute consummatus. Et signanter dicitur: *In virtute Spiritus.* Talis enim debet esse prædicatio perfecta, vt sit virtute spirituali coniuncta, secundum illud: Sermo meus & prædicatio mea non fuit in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione Spiritus & virtutis: vt fides vestra non sit in sapientia hominis, sed in virtute Dei.

Quantum ad latitudinem famæ dicitur: *Et fama exiit per vniuersam regionem de illo.* Secundum illud Iob: Auribus nostris audiimus famam eius. Loquitur de sapientia Christi, quæ est Dei virtus & sapientia. Huic concordat alius Euangelista: Abiit opinio eius in totam Syriam. Huius autem figura præcessit in Salomone, de quo dicitur, quod omnes reges terrarum desiderabant videre faciem Salomonis. De quo in Ecclesiastico: Ad insulas longe diuulgatum est nomen tuum.

Quantum ad certitudinem doctrinæ, subditur: *Et ipse docebat in synagogis eorum,* non in occulto sicut homines, qui habent suspectam doctrinam. Ego palam loquutus sum mundo ego semper docui in synagoga, & in templo, quo omnes Iudæi conueniunt, & in occulto locutus sum nihil. At è diuerso dicit sapientia hæreticorum terrena, animalis, diabolica, quæ designatur per mulierem malam: Aquæ furtiue dulciores sunt, & panis absconditus suauior. Vnde Christus implebat illud: Deriuentur fontes tui foras, & in plateis aquas tuas diuide. Et ideo dicitur: Sapientia foris prædicat, in plateis dat vocem suam, &c.

Quantum ad magnitudinem efficaciam, subditur: *Et magnificabatur ab omnibus.* Quia omnes magnitudinem efficaciam sentiebant: adeo, vt possent dicere illud: Magnificata est vsque ad celos misericordia tua, & vsque ad nubes veritas tua, scilicet in prædicatione. Nec mirum, quia ipse erat ille, qui designatur per illum Salomonein, de quo magnificatus est Salomon super omnes reges terræ præ diuitiis & gloria. Infra: Propheta magnus surrexit in nobis.

Et venit Nazareth, &c. Hic vero notatur opportuni-

tas in testando, quæ attenditur in circumstantiis concurrentibus ad hoc quod Christus legeret in conspectu synagogæ. Vnde hic quatuor notantur. Dicitur enim intrasse, Surrexisse, librum accepisse, & acceptum reuoluisse. Hæc quatuor inducuntur ad instructionem quadriformem hominum perscrutantium veritatem, scilicet vacationis ad meditandum, promptitudinis ad legendum, mansuetudinis ad discendum, certitudinis ad iudicandum. Ad instructionem igitur vacationis ad meditandum, dicitur Christus synagogam intrasse, cum ait Euangelista: *Et venit Nazareth, ubi erat nutritus: & intrauit secundum consuetudinem suam in die sabbati in synagogam.* Hæc enim erat consuetudo approbata ex lege Moyfi, & conuersatione Christi. Hinc dicitur, quod Paulus secundum consuetudinem apud Thessalonicam intrabat in synagogam, & per sabbata tria, diserebat eis de scripturis. Illud enim erat tempus, quo debebant vacare legi Dei: in quo erudimur, quod quando volumus Domino sabbatizare, debemus congregari interius, & ibi quiescere. Intrans in domum meam, conuiescam cum illa. Si enim sabbatum exterius agatur, est irrifio dæmonum, secundum illud Threnorum: Viderunt eam hostes, & deriserunt sabbata eius. Et huiusmodi sabbatum, Deo non placet, secundum illud Isaïæ: Neomeniam & sabbatum, & solemnitates alias non feram. Et ratio huius est, quia non intrabant interius, sed exterius, & carnaliter sapiebant.

Ad instructionem vero promptitudinis ad legendum subditur: *Et surrexit legere.* Surrectio ipsa promptitudinem, & vigilantiam importat, quæ necessaria est perscrutanti verba diuina. Vnde dicitur: Fili hominis, sta super pedes tuos, & loquar tecum. Hinc est, quod dicitur animæ sanctæ: Surge illuminare Hierusalem, &c. Et apud Apostolum: Surge qui dormis, & exurge à mortuis: & illuminabit te Christus. Simul etiam cum promptitudine designat humilitatem: *Quia surrexit legere,* tanquam minister, vt exerceret lectionis officium: vnde Beda. Qui venerat ministrare, & non ministrari, lectionis officium non dedignatur suscipere.

Ad instructionem autem mansuetudinis ad discendum, additur: *Et traditus est illi liber Isaïæ Prophetæ,* quæ scilicet cum mansuetudine suscepit, non dedignans vti testimonio scripturæ, & auctoritate. Sic & Ioannes: Accepi librum de manu Angeli, & deuoravi illum, & erat in ore meo tanquam mel dulce. Liber autem sacræ scripturæ debuit ei tradi secundum illud Apocalypsis. Dignus es, Domine, accipere librum, & aperire signacula eius quia nullus alius poterat. Liber Isaïæ, quia sicut dicit Isaïas: Erit vobis visio omnium, sicut verba libri signati. Ideo signanter dicitur: *Traditus est illi liber Isaïæ Prophetæ.*

Postremo ad instructionem certitudinis ad iudicandum, subiungit: *Et vt reuoluit librum.* In quo significatur diligens discendi inquisitio: quæ præuenire debet iudicium certum, propter quod dicitur: Interroga generationem pristinam, & diligenter inuestiga patrum memoriam. Non enim ex abrupto procedendum est ad iudicium, sed cum maturitate, propter quod dicitur: Causam, quam nesciebam, diligentissimè inuestigabam. Et præcipiens Iosaphat iudicibus, ait: Cum diligentia, cuncta facite. Et quoniam qui diligenter quærit, inuenit, ideo additur: *Inuenit locum, ubi scriptum erat: Spiritus Domini, & cætera.* Hoc inuenitur in Isaïa. Nec mirum, quia secundum quod dicitur: Hic est Deus noster: & non æstimabitur alius aduersus eum. Hic adinuenit omnem viam disciplinæ. Ante ipsam quarebatur, sed non inueniebatur. Vnde: Sapientia vbi inuenitur? & quis est locus intelligentiæ? & cætera. *Spiritus Domini super me, & cætera.* Hic notatur congruitas in testimonio. Exprimit enim quatuor conditiones excellentiæ, quæ sunt in Salvatore nostro. Est enim Mediator, Eruditor, Reparator, & Retributor. Et hæc

Act. 17. a

Sap. 8. d

Thren. 1. c

Isa. 2. d

Psal. 67.

Sap. 12. c

1. Cor. 2. a

Iob 28. b

Matt. 4. d

2. Par. 9. f

Ecl. 47. c

Ioan. 18. c

Prou. 9. a

Prou. 5. c

Prou. 1. c

Psal. 56.

2. Par. 9. c

Inf. 7.

Ezech. 2. a

Isa. 60. a

Eph. 5. c

Beda. rom. 5. lib. 2. in Luc. cap. 4.

Apoc. 10. d

Apoc. 1.

Isa. 29. d

Iob 8. b

Iudicium cum maturitate.

Iob 29. c

2. Par. 19. b, c

Isa. 61. c

Baruch. 3. d

Iob 28. b

quatuor

quatuor insinuatur in sermone proposito: Primo igitur insinuatur esse Mediator per incarnationis mysterium, cum dicit: *Spiritus Domini super me, propter quod unxit me, &c. Me*, demonstrat ibi personam Christi in natura assumpta, super quam Spiritus sanctus requieuit, secundum illud: Et requiescet super eum Spiritus Domini. Et Ioannes: Super quem videris spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est, qui baptizat, &c. Et ideo dicit Petrus: Vos scitis, quod factum est verbum per vniuersam Iudæam, incipiens enim à Galilæa post baptismum, quod prædicauit Ioannes, Iesum à Nazareth, quo modo unxit eum Deus Spiritu sancto, &c. Vnde hic est Sanctus sanctorum in cuius vnctione impleri debet prophetia: Impletur visio, & prophetia & vngatur Sanctus sanctorum. Et nota, quod humana natura in Christo per virtutem Spiritus sancti fuit concepta, & per eius gratiam diuinæ naturæ vnita. Et propter hæc duo dicit, spiritum Domini super eum esse, & eundem unxisse. Vel certe dicitur esse super eum, quantum ad superexcellentiā gratiæ singularis. Propter quod dicitur: Non ad mensuram dat Deus spiritum. Dicitur vero eum unxisse, quantum ad prærogatiuam sacerdotalis & regularis dignitatis. Hæc respiciunt assumptam naturam in Christo. Et præfigurabatur in vnctione regum, & sacerdotum in veteri testamento.

Secundo insinuatur esse Eruditor per prædicationis magisteriū in hoc, quod sequitur: *Euangelizare pauperibus misit me*. Euangelium namque est bona nuntiatio, vnde in nostra translatione dicitur: *Ad annuntiandum mansuetis misit me*. Et hinc concordat illud: Ecce super montes, pedes euangelizantis & annuntiantis pacem Et Isaias: Quæ pulchri supra montes pedes annuntiantis, & prædicantis pacem, annuntiantis bonum, prædicantis salutem. Hanc autem dicitur maxime pauperibus annuntiare, quia ad pauperes inchoat sermonem. Beati pauperes spiritu. Et per pauperes paupertatem aliis prædicauit. Pauperes euangelizantur. Nec mirum, quia dicitur: Propter miseriam inopum & gemitum pauperum nunc exurgam, &cætera. His annuntiat salutem, quia alibi ait: Parcet pauperi & inopi, & animas pauperum saluas faciet, &cætera. Et propter hoc dicitur à Spiritu & Domino missus. Dominus Deus misit me, & Spiritus eius. In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam filium suum vnigenitum misit Deus.

Tertio insinuatur Reparator per passionis remedium cum additur: *Sanare contritos corde*. Quod quidem liberat à malo culpæ actualis, & originalis, à cæcitate rationis, & enormitate voluntatis. Vtique à malo actualis culpæ liberat, propter quod dicitur: *Sanare contritos corde*, misit scilicet me ad curationem actualis culpæ. Necessaria enim est cum passione Christi contritio pœnitentiæ. Qui sanat contritos corde. Vel hoc dicitur, quia ipsa culpa actualis totum robur animæ frangit. Magna velut mare contritio tua, &cæt. Et alibi: Lingua, quæ immoderata est, conteret spiritum. Liberat etiam à malo culpæ originalis, propter quod additur: *Prædicare captiuis remissionem*. Merito, causa originalis culpæ, captiuum detinebatur genus hominum à diabolo, Excutere de puluere, consurge, sede Hierusalem. Solue vincula colli tui captiua filia Sion. Quia hæc dicit Dominus: Gratis venundati estis, & sine argento redimemini, &cætera. Vnde: Tu quoque in sanguine testamenti tui, emisisti vindictos tuos de lacu, &cæt. Et hoc est, quod dicitur ab Isaiâ: Dedi te in fœdus populi. Et post: Vt diceres his, qui vincti sunt: Exite: & his, qui in tenebris: Reuelamini. Et post: Equidem captiuitas à forti tolleretur. Quia ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem. Et hæc remissio in Cyro præfigurata fuit, qui dimisit captiuitatem filiorum Israel. Captiuitatem meam dimittet, non in pretio, neque in muneribus. Liberat etiam à cæcitate rationis, ideo subditur: *Et cæcis visum*, misit scilicet me prædicare, quod & fecit

A sicut dicitur: Euntes, renuntiate Ioanni, quæ audistis, & vidistis: cæci vident, &cæt. In quo significatur interior illuminatio. Vnde Ioannes: In iudicium ego in hunc mundum veni, vt qui non vident videant, id est, gentiles, secundum illud Isaiæ: Dedi te in lucem gentium. Et hoc est, quod dicitur: Audient in die illa surdi verba libri, & de tenebris & caligine oculi cæcorum videbunt. Et hoc petebat David: Illumina oculos meos, ne vnquam obdormiam in morte, & cætera: Liberat etiam ab infirmitate volūtatis, propter quod subiungitur: *Dimittere confractos in remissionem*, misit scilicet me, Confracti sunt, quorum voluntas per peccatū infirmata est ad bonum, sicut sunt fatui peccatores. Cor fatui, quasi vas confractum &cæt. Et in Isaiâ: Dimitte eos, qui confracti sunt liberos. Hæc autem cōfractio est reparabilis, dū hic viuimus, sed irreparabilis efficitur in morte secundum illud: Comminuetur, sicut conteritur lagena figuli, contritione perualida, & non inuenietur de fragmentis eius testa, in qua portetur igniculus de incendio. Quia non erit susceptibilis gratiæ, & hoc erit in iudicio, secundum illud: Reges eos in virga ferrea & tanquam vas figuli confringes eos. Sed modo remissionem facit, quod figuratum est in Machabæis, vbi dicitur, quod sub Ionatha fratre Simonis sunt multæ remissiones factæ Iudæis.

Postremo insinuatur Remunerator per retributiones in iudicio, in quo bonis fit vniuersalis boni collatio. Propter quod dicit: *Prædicare annum Domini acceptum*, scilicet bonis, de quo: Benedices coronæ anni benignitatis tuæ, &cætera. Hic est annus significatus in Iubilæo: Anno Iubilæi reuertetur homo ad possessionem suam. Vel etiam in septimo: Septimo anno facies remissionem. Hic annus superat annum meriti: quia supra condignum remunerabuntur boni. Quare dies diem superat, & iterum lux lucem, & annus annum à sole? In hoc etiam iudicio malis fiet sempiterna damnatio, ideo additur: *Et diem retributionis*. In quo retribuet vnique secundum opera sua: Dies vltionis in corde meo, annus redemptionis meæ venit. De hac die dicitur: Dies Domini, sicut fur in nocte, ita veniet: cum enim dixerint, pax & securitas, &cætera. Hanc, vt dicit Gregorius, debemus tanto sollicitius formidare, quanto eam non possumus præuidere.

Et cum plicuisset librum, &c. Hic quarto loco, postquam descripta est congruitas in testimonio, notatur credulitas in populo. Ad quam exprimendam insinuatur in docente maturitas. In plebe adistente audiendi auiditas. In eruditione veritas. In eruditis credulitas. Ad exprimendam igitur maturitatem in docente dicitur: *Et cum plicuisset librum, reddidit ministro, & sedit*. Prius stans legerat accipiendo librum cum humilitate. Nunc reddit & sedit cum auctoritate. Sedere enim, est iudicium Doctorum, & Regum. Vnde: Super cathedram Moyse sederunt Scribæ & Pharisei. Et Iob: Voluisset ire ad eos, sedebam primus, cumque sederem quasi rex, circumstante exercitu: eram tamen moerentium consolator. Et nota: hic per plicationem libri debemus, intelligere diuinorum mysteriorum occultationem, quia non omnia sunt omnibus reuelanda, secundum quod dicit Beda. Plicatum librū ministro reddidit, quia non omnibus omnia dicenda, scilicet pro captu audientium verbum doctori dispensandum, suo præmonebat exemplo, cum ait: Multa habeo vobis dicere, sed non potestis illa portare modo. Vade Daniel quia clausi sunt, signati que sermones vsque ad præfinitum tempus. Vel ideo plicatum ministro reddidit, quia secundum illud: Vsque in hodiernum diem, cum legitur Moyse, velamen positum est super cor eorum.

Ad exprimendam vero auiditatem in plebe audiendi verbum, subditur: *Et omnium in synagoga oculi erant intendentes in eum*, quasi desiderantes eum audire sicut sapientem. Vnde dicit sapiens: In conspectu potentium admirabilis ero: & post tacentem me sustine-

bunt,

Isa. 11. a

Ioan. 1. c

Act. 10. f

Ioan. 9. f

an. 3. d

Euangeliū.

Nahum. 1. a

Isa. 52. b

Matt. 5. a

Matt. 11. a

Psalm. 11. a

Psalm. 71. c

Isa. 48. c

1. Ioan. 4. b

Psalm 146. a

Thren. 2. d

Isa. 52. a

Zach. 9. c

Isa. 49. c

Eph. 4. b

Isa. 45. b

Matt. 29. a

Ioan. 9. g

Isa. 49. b

Isa. 29. f

Psalm. 12. a

Confracti qui.

Eccli. 21. c

Isa. 58. b

Isa. 30. c

Psalm. 2. b

1. Mach. 10. c

Psalm. 64. c

Leu. 25. b

Deut. 15. a

Eccli. 33. a

Isa. 63. a

1. Thess. 5. g

Greg. lib. 7.

Moral. cap.

24. Fir homil. 12. in

Euang.

Sedere.

Mat. 23. a

Iob 29. d

Plicatio libri myste-

riorum occultationem

significat.

Beda. tom. 5.

lib. 2. in

Luc. cap. 4.

Dan. 12. c

1. Cor. 3. d

Sap. 8. c

bunt, & loquentem me respicient, & cætera. Et Iob: Qui me audiebant, expectabant sententiam & intenti tacebant ad consilium meum. Quia sicut dicitur: Auris bona audiet cum omni concupiscentia sapientiam.

Ad insinuandam vero veritatem, siue firmitatem doctrinæ, subditur: *Cæpit autem dicere ad illos, quia hodie impleta est hæc scriptura in auribus vestris.* Ideo dicitur impleta scriptura illa tunc fuisse, quia eum verba illa ad Christum pertineant, nullus in propria persona poterat verbū præmissum vere dicere, nisi Christus, qui illud legit in auribus eorum. Hæc sunt verba, quæ locutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum: quoniã necesse est impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moyse, & Prophetis, & Psalmis de me. Vnde Christus adimpleuit omnem iusticiam, quantum ad morum honestatem, secundum illud: Sic decet nos implere omnem iusticiam. Impleuit etiam omnem scripturam, explicando & exponendo Dei veritatem. Nolite putare, quoniã veni soluere legem, aut Prophetas: non enim veni soluere, sed adimplere. Et ideo dicitur: Quia omnia in omnibus adimpleuit. Vnde verba & signa veteris legis vacua, impleuit veritate & gratia. In cuius signū Ioannis secundo in primo signo dicitur: Implete hydrias aqua. Et impleuerunt eas vsq; ad summum.

Ad denotandum vero crudelitatem in multitudine assistente, subditur: *Et omnes testimonium illi dabunt.* Omnes, id est, aliqui de omnibus testificabantur sanctitatē & innocentiam ipsius, Auris audiens beatificat me, & oculus videns testimonium reddebat mihi. Et quoniã verbis non poterant eius gratiam explicare, ideo subditur: *Et mirabantur in verbis gratia, quæ procedebant de ore ipsius:* Sic & doctores mirabantur super prudentia & responsis eius: Et dicuntur verba gratiæ secundum illud: In labiis sensati inuenietur gratia. Et maxime huius, ad quem Petrus dicebat: Verba vitæ æternæ habes. Et ipse de se: Verba, quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. Et ideo in Psalmo: Diffusa est gratia in labiis tuis, propterea benedixit te Deus in æternum.

Et dicebant: Nonne, &c. Postquam introduxit testimonium propheticum ad eruditionem credentium: hic introducit exemplum authenticum ad confutationem detrahentium. Et quia detractores, cum confutantur, fiunt deteriores, nam efficiuntur persecutores: ideo in hac parte sunt duæ partes. In quarum prima ponitur confutatio detrahentium: in secunda vero declinatio persequentium, ibi: *Et impleti sunt omnes in synagoga, &c.* Prima pars habet duas. In prima proponuntur detrahentium conuitia: in secunda vero introducuntur exempla prophetica, detractores confutantia, ibi: *Ait autem: Amen dico vobis: quia nemo propheta, &c.* Exprimit autem conuitia detrahentium tripliciter, scilicet per modum apertæ contumeliæ, per modum occultæ ironiæ, per modum inuectionis expressæ. Per modum, inquam, apertæ contumeliæ, exprimit, cum ait: *Et dicebant: Nonne hic est filius Ioseph?* Filium Dei vocabat filium fabri, conceptum de Spiritu sancto in vtero virginali, dicebant gentium concubitu coniugali. Vnde dicitur, quod dicebant: Nonne hic est fabri filius? Beda: Quinta Nazaræorum cæcitas, qui eum, quem in verbis factisque Christum esse cognoscunt, ob generis tantum notitiam contemnunt. Huic simile dicebatur de Saül: Quænam res accidit filio Cis? Num & Saül inter Prophetas? Et: Non est nobis pars in David, nec hæreditas in filio Isaï. Hoc autem dicebant, non omnes, sed mali, scilicet Scribæ & Pharisei. Vnde non contradicit ei, quod prius dictum est, quod omnes testimonium illi dabant. Similis modus est loquendi in scriptura: Cum occideret eos, quærebant eum, non mortui, sed alij. Hæc est autem consuetudo malorum, vt quando aliquem laudari audiunt, statim se opponunt, & si non possunt ex parte morum & scientiæ, saltē ex parte naturæ, secundum illud: Bona in mala conuertens in-

feriatur, & in electis imponet maculam. Vel etiam illi eidem, quem prius laudabant, post despiciabant, secundum illud Psalmistæ: Laudauerunt laudem eius. Cito fecerunt, obliui sunt operum eius. Vel aliter intelligi potest, vt licet immediate, hic narretur, non tamen fit immediate, sed post factum est.

Per modum occultæ ironiæ exprimit, cum adiungit: *Et ait illis: Vtique dicetis mihi hanc similitudinem.* Hoc enim videbat eos occulte cogitare. Dixit ergo hoc ironice, proponitis contra me, quod occulte in cordibus vestris concepistis, quia secundum quod dicitur: Ex abundantia cordis os loquitur. Proponitis hanc, scilicet, similitudinem per ironiam: *Medice, cura te ipsū.* Quod consuevit dici medicis infirmantibus, cum sibi subuenire non possunt, vel nesciunt, aut negligunt: quod est ipsorum derisorium verbum: sic & tu te ipsū id est, infirmos tuos, id est, patriæ tuæ, cura. Quod dicebant potius ex incredulitate, & derisione, quã ex humilitate & deuotione, sicut dicitur, quod non fecit ibi virtutes multas, propter incredulitatem illorum. Vnde Beda dicit in glossa: Frustra opem misericordiæ cælestis expectas, si alienis virtutibus, inuides. Aspersionator enim est Dominus inuidorum, & ab his, qui beneficia diuina in aliis persequuntur, miracula suæ potentia auertit. Et nota quod ironice vocant medicum, quem veraciter deberent confiteri medicum, secundum illud: Ipse vulnerat, & medetur. Despiciunt quem deberent colere, & honorare secundum illud: Honora medicum propter necessitatē. Et post: Altissimus creatur de terra medicinam, & vir prudens non abhorrebit illam.

Per modum vero inuectionis expressæ exprimit, cum subiungit: *Quanta audiuimus facta in Capharnaum,* scilicet opera miraculosa. Vnde: Et tu Capharnaum numquid vsque in cælum exaltaberis? Et postea: Terræ Sodomorum remissius erit in die iudicij, quam tibi. Sed quo modo hæc audierunt facta in Capharnaum, cū Euangelista nondū expresserit aliqua miracula ipsū fecisse? Quapropter attendendum, quod Euangelista non profequitur ordinem rei gestæ, sed ordinem intentionis suæ, & hoc quidem facit pluries: & ideo, cum Euangelista narrat post, quod alius ante, non est repugnantia, quia non intendunt dicere eo ordine esse facta, quo sunt scripta, sicut dicit Augustinus. Patet, quia Lucas cum aliis duobus Matthæo & Marco nihil narrat de primo aduentu Christi in Galilæam, sed de secundo. De primo autē determinat solus Ioannes. Ex fama ergo miraculorum factorum in terra aliena arguebant eum, quia non faciebat in terra propria. Vnde additur, *Fac & hic in patria tua,* & cætera. Secundum illud: Qui sibi nequam est, cui alij bonus erit? & ad Timotheum: Si quis autem suorum, & maxime domesticorum, curam non habet, fidem negauit: & dicitur etiam: Mandauit illis, vnicuique de proximo suo.

Ait autem: Amen dico, &c. Hic post detrahentium conuitia, subiunguntur exempla Prophetica, detractores confutantia. Ad plenam autem ipsorum confutationem præmittitur generale prouerbiū: secundum speciale exemplum in Elia, Propheta eximio: tertio in Elisæo discipulo ipsius. Primum est ad commouendum: secundum ad confutandum: tertium ad confirmandum. Generale igitur prouerbiū in omni Propheta, & populo præmittit, cum dicit: *Ait autem scilicet Christus: Amen dico vobis,* id est, certitudinaliter: quia, Amen, signum est affirmationis. Et vere, quia sicut ipse dicit: Cælum & terra transibunt: verba autem mea non præteribunt. *Quia nemo propheta acceptus est in patria sua,* scilicet nec quoad doctrinã, nec quoad vitã, in quibus Propheta consueverunt habere excellentiã. Et ideo non est mirū, si in patria sua nõ faciat miracula, quæ pro ingratis & indignis non sunt facienda. Huic saluatoris prouerbio acce-

Psal. 105. b

Matth. 12. b

Matth. 13. g
Beda. 10. 5
lib. 2. in
Luc. 6. 4.

Iob. 5. c

Ecclesi. 38. a

Matth. 13. g

Aug. lib. de
cōsensu Euā-
gelistarum.

Ecclesi. 14. a
1. Tim. 5. a

Ecclesi. 17. b

Amen.

Matth. 24. c

dit

Iob. 29. a

Ecclesi. 3. d

Inf. 2. 4. f

Matth. 3. d

Matth. 5. b

Eph. 1. d

Ioan. 2. a
Matth. 5. d

Iob. 29. d

Sup. 2. g
Ecclesi. 10. c
Ioan. 6. g
Ibidem.
Psal. 44. a

Matth. 13. g
Beda. 10. 5
lib. 2. in
Luc. 6. 4.

1. Reg. 10. c
2. Reg. 20. a

Psal. 77. d
Consuetudo
malorū.

Ecclesi. 11. d

Gen. 37. f
Gen. 41. c
Num. 12. a
Gen. 12. a

Beda tom. 5.
lib. 3. in
Luc. 6. 4.

Ioan. 17. c

Ioan. 8. f
Iob. 6. d

Hier. 15. b

Leu. 26. c
18. c

Hier. 3. a

1. Reg. 18. a

Psal. 58. b

3. Reg. 18. a

Psal. 106. a

3. Reg. 17. b

4. Reg. 7. a

4. Reg. 5. d

Mat. 23. d

Aet. 7. f

Sensus spiritalis.

Clausura
caeli.

dit, quod Ioseph à fratribus venditur: ab Ægyptiis honoratur. Sic Moyses ab Aaron, & Maria contumeliā patitur: & à contribulibus obiurgatur. Sic Abraham à compatriotis in Chaldæa patitur. Vnde dicitur ei: Egredere de terra tua & de cognatione tua. Rationem autem huius assignat Beda in glossa: ceteri prophetae minores in patria, quam in exteris ciuitatibus habiti sunt. Quia propemodum naturale est, ciues semper ciuibus inuidere. Non enim considerant presentia viri opera, sed fragilem recordantur infantiam, quasi nō & ipsi per eisdem ætatis gradus ad maturam ætatem venerint.

Speciale vero exemplū in Elia nobili propheta adinngit, cum dicit: *In veritate dico vobis*. Sermo tuus veritas est. Etiam veritatem dicebat, cui erat credendum, & tamē non credebant. Vnde Ioannes: Si veritatem dico, quare non creditis mihi? Et illud Iob Quare detraixistis sermonibus veritatis, &c. Et hæc est veritas certa, quia sumitur de scriptura. Vnde additur: *Multa vidua erant in diebus Elia in Israël*, quæ scilicet erāt in necessitate constitutæ. Multiplicatæ sunt mihi viduæ eius super arenam maris. Erant autem in necessitate constitutæ, propter defectum pluuiæ cælestis, addit: *Quando clausum est cælum annis tribus, & mensibus sex*, sicut Dominus comminatus fuerat: *Sin autem nec sic obedieritis, &c.* Et postea: *Dabo vobis cælum desuper*, sicut ferreū. Et in Deuteronomio: *Sit cælum quod supra te est, æneum: & terra, quam calcas, ferrea.* Et sic factum est propter peccata eorum. Vnde in Hieremia: *Polluisti terram in fornicationibus tuis, & in malitiis tuis.* Quam ob rem prohibitæ sunt stillæ pluuiarum & serotinus imber non fuit. Erant in necessitate constitutæ propter defectū terrestri alimoniam: & ideo additur: *Cum facta esset fames magna in omni terra.* Sicut dicitur: *Erat fames vehemens in Samaria, &c.* Vnde verificatū erat de filiis Israel illud Psalmographi: *Famē patientur vt canes, & circuibunt ciuitatem.* Quia circuibat rex & dispensator domus suæ ad inuenienda pauca. Et licet essent in tanta necessitate, subiungitur: *Et ad nullam illarū missus est Elias*, vt eas per miraculū releuaret à penuria famis, vt sic verificaretur in eis illud: *Esurientes, & sitientes: anima eorū in ipsis defecit.* Sed extraneam releuauit, vnde additur: *Misi in Sarephta Sidonia, ad mulierem viduam.* Secundum quod scribitur: *Dicitur est Elia: Surge, & vade in Sarephta Sidoniorū & manebis ibi: præcepi enim ibi mulieri viduæ, vt pascat te: immo ipsa per te, Aliud exemplū ad confirmationem prædictorū de Elisæo introducit, cum ait: Et multi leprosi erant in Israël sub Elisæo propheta.* Vnde dicitur, quod tempore Elisæi erant quatuor viri leprosi iuxta introitum portæ Samariæ. Et multi alij in necessitate consimili. *Et nemo eorum mundatus est, nisi Naaman Syrus.* Dicitur, quod Naaman descendit, & lauit in Iordane septies iuxta sermonem viri Dei, & restituta est caro eius, sicut caro pueri paruuli, & mundatus est. Et hoc, iusto Dei iudicio, quia non erant digni. Et à simili etiam, secundum imitationem prædecessorum, ostendebat eos indignos ad miraculorum susceptionē. Simile habetur in Matthæo: Itaque testimonio estis vobis metipsis, quia filij estis horū, qui prophetas occiderunt. Et vos implete mensuram patrum vestrorū. Et in act. *Dura ceruice, & incircumcisi cordibus, & auribus, vos semper Spiritui sancto resististis, sicut patres vestri, & vos.* Quem prophetarum non sunt persecuti patres vestri? &c. Et sic manifeste sunt conuicti, quia defectus miraculorum non erat imputandus impotentia vel negligentia Christi, sed potius ipsorum inuidia, & incredulitati: & sic digni erant, qui miraculis priuarentur, sicut priuati etiam fuerant patres ipsorum. Et nota, hic spiritualiter, quod his duobus exemplis ostendit indignitatē Iudæorū respectu gentiliū: quantum ad vniuersalem defectum poenitentia, & vniuersale contagium malitiæ: quod in Iudæis remansit non curatum, sed in gentilibus est sanatū per Christum. Clau-

lura enim cæli designat defectum gratiæ, & doctrinæ. **A** Caute, ne forte decipiatur cor vestrum, & recedatis à Domino. Et deinceps: Iratusq; Dominus, claudat cælū, & pluuiæ non descendant, nec terra det germen suum. De qua pluuiā in Psalmo: Pluuiam voluntariam segregabit Deus hereditati tuæ, &c. Et ex hoc fit fames, & indigentia omnis boni. Iob: Attenuetur fame robur eius, & inedia inuadat costas illius. Et nota, quod dicitur subtracta esse pluuiā annis tribus & mensibus sex, quia tribus annis & dimidio, quibus Dominus prædicauit, non receperunt pluuiā gratiæ exigentibus peccatis suis, quamuis enim super se veniret imber, Idæa tamen non recepit. Terra sæpe venientem super se bibens imbrem, & germinans herbam opportunam illis à quibus colitur, accipit benedictionem à Deo: profrens autem spinas ac tribulos, reproba est, & maledictio proxima, &c. Interea autem tēporis mittitur verus Elias prædicator ad viduam in Sarepta Sidonis, quæ recte designat gentilitatē, sicut ostendit Beda in Glossa. Saluata enim est gentilitas, populo Iudæorum derelicto, secundum illud: Quoniam repellitis verbū Dei, & indignos vos iudicatis aternæ vitæ: ecce conuertimur ad gentes. Infectio autem lepræ, designat corruptionem malitiæ, quæ fuit in omnibus ante aduentum Christi, secundum illud Psalmi: Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt, &c. Ab hac non est curata Iudæa. Mundare te volui, & non es mundata à sordibus tuis: sed nec mundaberis prius donec quiescere faciam indignationem meam in te. Sed Naaman à lepra mundatur, qui interpretatur decor. Et designat gentium populum sacramento baptismi decorum factum, & omnifiditate mentis, & corporis expurgatum. Et Oseas: Viquequo non poterunt emundari? Secundum illud Ezechia: Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris. Et sic secundum vtrumque intellectum fuit hic confutatio infidelium Iudæorum.

Et repleti sunt omnes, &c. Postquam descripta est confutatio detrahentium, subiungitur hic declinatio persequentium: Habet autem hæc pars, duas. In prima describitur malignantium persecutio: in secunda vero persequentium declinatio, ibi: *Ipsæ autem transiens, &c.* Ad descriptionem ergo persecutionis malignantium tria introducuntur, scilicet iracundia mentis, violentia operis, & perfidia ex parte finis intenti. Insinuat ergo iracundiam mentis, in hoc, quod dicit: *Et repleti sunt omnes, in synagoga ira, hæc audientes.* Vnde verificatū est illud. Odio habuerunt corripientem in porta, &c. Propter quod dicitur in Prouerbiis: Noli arguere derisorem, ne oderit te: Argue sapientem, & diliget te. Vnde ex auditu veritatis non sunt eruditi, sed potius irritati: contra quod dicitur: Ne sis velox ad irascendum, quia ira in sinu stulti requiescit. Et Iob: Vere stultum interficit iracundia: quia sicut dicitur, ira non habet misericordiam, nec erumpens furor.

Violentiam autem operis insinuat, cum addit: *Et surrexerunt, & eiecerunt illum extra ciuitatem*, tanquam blasphemum: sic enim erat præceptum: Educ blasphemum extra castra. Et post: *Et lapidet eum populus vniuersus.* Et sic verificata est illa parabola, in qua dicitur, quod filium patrisfamilias eiecerunt coloni extra vineam. Vineam enim Domini exercituum, domus Israel est: Sic fecerunt Stephano: Impetum fecerunt vnanimitè in eum. Et eiicientes eum extra ciuitatem lapidabant, &c. Vnde Saluator poterat eis dicere illud: Nonne vos estis, qui odistis me, & eiecistis de domo patris mei?

Perfidiam autem ex parte finis intenti explicat, cum adiungit: *Et duxerunt illum vsq; ad supercilium montis super quem ciuitas illorum erat edificata.* Ad locum præruptum ducebant ad præcipitium. Vnde poterat dici populo illi infano, illud sapientis mulieri, Quare præcipitas hereditatem Domini? In hoc autem quod præcipitare eum volebant, peiores diabolo erant: sicut dicit

Deut. 11. c

Psal. 67.

Iob. 18. c

Pluuiæ priuatio quid.

Heb. 6. b

Beda tom. 5.

2. in Euāg.

Luc. 4. c

Aet. 13. g

Lepra quid significet.

Psal. 13. a

Ezec. 24. d

Naaman.

Beda. vt sup.

Osea 8. b

Ezec. 36. c

Amos 5. c

Prou. 9. b

Eccl. 7. b

Iob. 5. a

Prou. 27.

Leu. 24. c

Mat. 21. d

Isa. 5. b

Aet. 7. g

Iud. 11. b

2. Reg. 20. f

Beda

Sup. eod.
Ioan. 10. d

Beda tom. 5.
lib. 2. in Lu-
cam cap. 4.

Phil. 2. b

Amb. tom. 3.
lib. 4. in Lu-
cam cap. 4.

Cant. 2. b

Ast. 12. b

Psal. 26.
Ioan. 10. g

Ioan. 1. d

Ezec. 1. d

Beda.

Ioan. 7. e

Ioan. 8. g

Matt. 2. c
Ioan. 8. g
Matth. 27.

Heb. 6. b

Mat. 23. d

Hier. 22. b

Psal. 56. a

Beda. Quia quod ille tantum dixit verbo: Mitte te hinc deorsum, hoc isti conati sunt facto: sed non valuerunt, quia ipse habebat potestatem ponendi animam suam: nemo autem tollendi ab eo, sicut dicitur. Vnde Beda: Non à Nazaræis præcipitari, non à Hierosolymitis lapidari, non inter pueros Bethleemitas ab Herode perimi: non alia vel alia voluit morte consummari, sed crucis expectare voluit triumphum. Ipsa enim est typus monarchiæ singularis. Vt in nomine Iesu omne genu flectatur. Et hinc est, quod cacumina crucis cælos ostendunt, ima petunt inferos, cornua terram tegunt.

Ipse autem transiens, &c. Hic notatur declinatio persequentium perfecta, quia fuit sine detentione, sine impulsione, sine portatione. Vnde non poterant ei violentiam facere nec trahendo, nec impellendo, nec portando. Ad ostendendum igitur, quod non fuit violentia detentionis dicitur: *Ipse autem transiens.* Vnde Ambrosius: Quod capitur, à paucis & tenetur, voluntatis est. Quod à populo modo non tenetur, sed transit maiestatis est. Vnde nihil poterat actum virtutis suæ retardare. Ecce iste venit saliens in montibus transiens colles. Fuit autem iste transitus à virtute propria, sed Petri in virtute aliena. Qui transeuntes primam, & secundam custodiam, venerunt, &c.

Ad ostendendum, quod non fuit violentia impulsio- nis, subditur: *per medium eorum*, quasi diceret: Cernis, quod non possit ab aliquo superari. Vnde poterat dicere illud: Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum. Simile dicitur: Quærebant eum apprehendere, scilicet ad lapidandum, & exiuit de manibus eorum, per medium vadit, quia mediator Dei & hominum, semper diligit medium. Vnde: Medius vestrum stetit, quem vos nescitis.

Ad ostendendum ulterius, quod non fuit violentia uestionis, subditur: *Ibat*: scilicet propria virtute, sicut animalia, de quibus in Ezechia dicitur, quod ibat, & reuertebantur in similitudinem fulgoris coruscantis. *Ibat*, scilicet non in præceps, sed descendebat, vt dicit Beda, sub rupem, illi cedente petra, & ipsum suscipiente, vt illi ad eum nõ possint attingere, vnde poterat dicere illud: Quæritis me, & nõ inuenietis: & vbi ego sum, vos non potestis venire. In quo ostenditur simul Domini potentia, quia non poterant illum lædere: sed & lapides obediebant ei. Ostenditur & patientia, quia cessit, nec eos læsit, sicut dicitur, quod Iudæi tulerunt lapides, vt iacerent in eum: Iesus autem abscondit se, & exiuit de templo. Nota hic, quod quatuor modis est Domino Iesu mors tentata. Quidam tentauerunt gladio perimere, sicut Herodes. Quidam præcipitio, vt hic. Quidam lapidatione, sicut Iudæi. Quidam crucifixione. Spiritualiter enim Christus crucifigitur in nostra redemptione. Vnde dicitur de his, qui prolapsi sunt: Rursus sibi metipsis crucifigentes filium Dei, &c. Lapidatur autem in obdurationem: Hierusalem, Hierusalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos, &c. Vbi ostenditur obduratio Iudæorum. Præcipitatur autem in desperatione: Succident electos cedros tuas, & præcipitabunt in ignem. Et hoc est in desperatione. Sed gladio perimitur in blasphematione, secundum illud: Filij hominum, dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus.

Et descendit in Capharnaum, &c. Postquam ostendit doctrinam Christi authenticam ex merito vitæ, & testimonio scripturæ, hic modo ostendit ex miraculo potetia, vt in ore trium stet firmum auctoritatis testimonium. Habet autem hæc pars, tres. In prima proponitur communicatio doctrinæ Christi. In secunda, confirmatio virtutum miraculi, ibi: *Et in synagoga erat, &c.* In tertia, acceptio eiudem à multitudine populi, ibi: *Facta autem die, egressus ibat, &c.* Circa autem communicationem doctrinæ Christi quatuor exprimuntur, scilicet locus, tempus, effectus, & virtus: Ex his autem quatuor colligitur doctrina Christi fuisse humilis, ce-

lebris, admirabilis, & sublimis. Humilis, inquam, ostenditur ex situ loci, quem notat, cum dicit: *Descendit in Capharnaum civitatem Galilee.* Descensus enim in Christo signum est humilitatis, sicut ascensus in superbis signum est elationis. Vnde: Descendi in hortum meum, vt viderem poma conuallis. Ad quod etiam designandum, dicitur: quod descendit Spiritus corporali specie, & cætera. Et ideo ipse dicebat: Descendi de cælo, non vt faciam voluntatem meam, &c. Et hæc magna est humilitas, & hanc docuit verbo: Discite à me quia mitis sum, & humilis corde. Exemplo: Si ego laui pedes vestros, & cætera, exemplum enim dedi vobis. Huic etiam competit, quod ciuitas illa erat in confinio gentium & Iudæorum in finibus Zabulon & Nephtholim, vt sic ostenderet se non despiciere gentiles, ratione culpæ aut idololatriæ. Primo tempore alleuiata est terra Zabulon, & terra Nephtholim, & nouissime aggrauata est via maris trans Iordanem Galilææ Gentium. Huc accedit, quod istæ duæ tribus, prius cæteris migrabant, sicut dicitur. Et ideo tanquam despectiores, primo fuerant visitandæ.

Celebris autem ostenditur ex tempore solemnium, cum additur: *Ibi que docebat illos sabbathis.* Tunc etiam populus veniebat ad audiendam legem, quia cessabant ab omni opere seruili, sicut præcipitur. Et ideo Baruch: Legite librum istum, quem misimus ad vos recitari in templo Domini, in die solemnium, & in die opportuno. Sic etiam Paulus sabbatis docebat, secundum quod dicitur: Moyses à tempore us antiquis, habet in singulis ciuitatibus, qui eum prædicent in synagogis, vbi per omne sabbatum legitur. In quo erudimur secundum consilium: Sapientiam scribe in tempore vacuitatis, & qui minoratur actu sapientiam percipiet. Et etiam erudimur in diebus solemnibus, & in conspectu multitudinis, maxime intendere diuinis laudibus, & prædicationibus. Vnde in Psalmo: Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesiæ laudabo te. Et rursus: In Ecclesiis benedicite Deo de fontibus Israël.

Admirabilis autem ostenditur ex stupore populi, cum additur: *Et stupebant in doctrina eius.* & hoc, quia aliquid magnum, & insolitum in ea imaginabantur. Sic & in doctrina Apostolorum, post Spiritus sancti Aduentum: Stupebant autem omnes, & mirabantur ad inuicem, &c. Iob: Adducit consiliarios in stultum finem, & iudices in stuporem. Nec mirum, quia sicut dixerunt ministri: Nunquam sic locutus est homo.

Sublimis vero ostenditur ex virtute singulari, & hoc notat, cum addit: *Quia in potestate erat sermo ipsius.* Siue quia loquebatur, vt Dominus omnipotens, secundum illud: Admirabantur turbæ super doctrina eius. Erat enim docens eos, sicut potestatem habens. Siue quia sermoni iuncta erat virtus, faciens mirabilia, secundum illud: Sermo illius potestate plenus est. Et infra: De Iesu Nazareno, qui fuit vir Propheta potens in opere, & sermone. Siue etiam, quia verba eius spirituales virtutes sapiebant, secundum illud Psalms: Dabit voci suæ vocem virtutis. Sic & Apostolus: Sermo meus & prædicatio mea non in suauilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus, & virtutis. Nec mirum si sermoni eius erat virtus coniuncta, quia ipse est Dei virtus, & sapientia. Et ideo dicitur: Portans omnia verbo virtutis suæ.

Et in synagoga erat, &c. Post communicationem doctrinæ Christi, sequitur hæc comprobatio per virtutem miraculorum. Ostenditur autem hæc virtus admirabilis in Christo docente, tripliciter. Primo respectu sexus virilis. Secundo respectu muliebris, ibi: *Surgens autem Iesus.* Tertio respectu omnis sexus, & ætatis, ibi: *Cum autem solo occidisset* Rursus alia differentia est ex parte naturæ, quia primum miraculum consistit in liberatione hominis à dæmone: secundum in liberatione mulieris à febre: tertium in liberatione ab vtrisque indifferenter. Rursus, primū est in loco eruditionis, quia in syna-

Christi des-
census hu-
militatem
significat.
Cant. 6. d
Sup. 3. e

Ioan. 6. d
Matt. 11. d
Ioan. 13. b

Isa 9. a

4. Reg. 15. f

Sabbatis va-
candum le-
gi diuinæ.
Leu. 23. a
Baruch. 1. b

Ast. 15. d

Eccli. 38. e

Psal. 21. c

Psal. 67. e

Ast. 2. b

Iob 12. c

Ioan. 7. g

Matt. 7. d

Eccli. 8. a
Inf. 24.

Psal. 67. d
1. Cor. 2. a

1. Cor. 1. c
Heb. 1. a

Christi potestas maxima.

goga:secundum vero in loco refectionis,scilicet in domo Simeonis:tertiu in loco requietionis, quia post solis occasum. Postremo primum horum ostenditur factum fuisse mane:secundum circa meridiem,quia hora comestionis : tertium circa solis occasum. Ex his autem omnibus claret,quod Christus habet posse super omnem personam,& super omnā naturam, & in omni loco:& in omni tempore:ac per hoc sufficienter ostenditur authentica doctrina eius per virtutem multitudinis miraculorum,Præmittitur autem primo miraculum hominis dæmoniaci curati. Circa cuius quidem curationem,notanda sunt quatuor concurrentia, quæ faciunt ad manifestandā Christi potentiam:ex parte dæmoniaci,status manifestæ miseriæ:ex parte dæmonis,sentimen diuinæ præsentia:ex parte Christi, operatio immensæ potentia:ex parte populi, exhibitio debitæ reuerentia:quæ omnia conuenientissime describuntur ab Euangelista ad præsentis miraculi magnificentiā. Ex parte igitur dæmoniaci ostenditur status manifestæ miseriæ,cum dicitur:Et in synagoga erat homo habens dæmonium immundum, quia in communi apparebat omnibus, quod erat à dæmone obsessus. Vnde in loco communi erat,quia in synagoga,vbi multi conueniebant, secundum illud:Ego semper docui in synagoga, & in templo, quo omnes Iudæi conueniunt. In hac erat homo habens spiritum immundum ab effectu, quia immundum facit. Spiritum immundum auferam de terra. Immundus iste spiritus dicitur:quia semper immunditiam suggerit. Vnde in Apocalypsi:Et vidi de ore draconis,& de ore bestia, & de ore pseudopropheta exire spiritus tres immundos in modum ranarum.

Ex parte vero dæmonis,ostenditur sentimen diuinæ præsentia cum dicitur:Et exclamauit voce magna. &c. vt ex vi clamoris ostenderetur in dæmone passio doloris. Ecce,serui mei laudabunt præ exultatione cordis, & vos clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione spiritus vlulabitis. Vnde colligitur ex clamore, quod in dæmone fuit dolor, & tremor, ex sentimento præsentia Christi. Vnde Augustinus:Vtinam sicut Deum dæmones iudicem, sic homines agnoscerent Saluatorem:dæmones viderunt,& contremuerunt, homines vero viderunt,& occiderunt. O quanta infelicitas,homines peiores dæmonibus inueniri. Vnde ipse timor compulit veritatem cõfiteri,scilicet,quod Christus esset destructor dæmonum, & sanctificator hominum. Propter primum additur, dicens:Sine, quid nobis & tibi Iesu Nazarene?venisti perdere nos.Sine,id est,cessa ab afflictione,& nostra persecutione,quia importabilis est. Manum tuam longe fac à me,& formido tua non me terreat.Vel,Sine,id est permitte me elongari à te,quid nobis,& tibi,quasi diceret,nulla conuentio:& ideo simul esse non possumus. Quæ participatio iustitiæ cum iniquitate?Aut quæ societas luci ad tenebras.Quæ autem conuentio Christi ad Belial?Et quod non sit communicatio,ostendit, cum adiungit: Venisti perdere nos. Repente conserget perditio eorum. Vnde:In hoc apparuit filius Dei,vt dissoluat opera diaboli. Et nota quod duplex est perditio dæmonum. Vna scilicet propter peccatum superbia, perditum sunt ab initio. Perdidisti te,ô Cherub, protegens de medio lapidum ignitorum. Alia propter peccata superaddita,ob quæ perdentur in extremo iudicio,cū auferetur omnis potestas & infligetur omnis pœna debita.De qua:Iuxta est dies perditionis. Et hæc perditio non fiet omnino ante diem iudicij,vnde:Venisti huc ante tempus torquere nos?Sed tantum à tempore Christi inchoata est. Nunc iudicium est mundi, nunc princeps huius mundi eiicietur foras. Non solum autem confitetur ipsum destructorem dæmonum, sed etiam satisfactorem hominum, cū adiungit:Scio te,quia sis sanctus Dei, ille scilicet, de quo Daniel:Vngatur Sanctus sanctorum. Hoc autem non sciebat certa scientia, cum dicitur: Si enim cognouissent,nunquam Dominum gloria crucifixissent.Sed co-

agnoscebat coniecturando. In similitudinem arioli & coniectoris æstimat quod ignorat. Existimabat enim hoc per pœnam, quam sentiebat.

Ex parte autem Christi ostenditur operatio immensæ potetia,cum adiungitur:Et increpauit illum Iesus,dicens:Obmutescet, tanquam enim omnipotens dæmoni sola increpatione silentium imponit. Ostendit mihi Iesum sacerdotem magnum. Et sequitur:Increpet Dominus in te,satā,& increpet Dominus in te qui elegit Hierusalem.Licet autem vera diceret,tamen silentium imponebat,quia vt dicitur:Non est speciosa laus in ore peccatoris. Vnde & in Psalmo:Peccatori autem dixit Deus:Quare tu enarras iustitias meas? Vel ideo prohibuit, quia dolose loquitur,& immiscet frequenter falsa veris. Vnde super illud:Non sinebat ea loqui, dicit glossa, ne,dum venderent vera loquentem, sequerentur errantem. Et ideo in Psalmo: Muta fiant labia dolosa, &c. Ostendit autem hic vnam gloriam esse vnam,vt in vanis & falsis laudibus nemo quærat laudari. Exemplum est de Paulo. Non autem solum imponit silentium increpando,verum etiam expellit præcipiendo,cum additur: Et exi ab eo. Iam impletur illud Abacuch:Egredietur diabolus ante pedes eius. Et ideo sequitur:Et cum proiecisset illum dæmoniu in medium,exiit ab illo,In quo ostenditur iracundia diaboli, quia inuitus exiit,& cum murmure. Vnde Marcus:Discerpens eum, &c. exiit ab eo. Hoc autem facit diabolus, cum videt se perdere,quod male possidet. Descendit diabolus ad vos habens iram magnam, &cætera. Sed ira eius non læsit.Domino prohibente. Vnde subditur: Nihilque nocuit. Non nocebunt, & non occident in vniuerso monte sancto meo. Ex hoc autem colligitur, quod diabolus habet semper voluntatem nocendi,quia hanc habet à semetipso, sed potestatem nocendi non semper,nisi quantum,& quando permittitur à Deo iusto modo. Vnde:Non est potestas nisi à Deo. Et ideo Petrus:Et quis est qui vobis noceat,si boni æmulatores fueritis.

Postremo ex parte populi ostenditur exhibitio debitæ reuerentia,cū subditur:Et factus est pavor in omnibus.Hoc dicitur, quantum ad reuerentiam secundum actum cordis. Nec mirum, quia columnæ cæli contremiscunt, & pauent,ad nutum eius. Vnde Iob:Pavor tenuit me, & tremor,& omnia ossa mea perterrita sunt. Et hoc ad aspectum tanti miraculi:Confitebor tibi, quia terribiliter magnificatus es:mirabilia opera tua,&c. Et in Hieremia:Quis non timebit te, ô rex gentium? Quantum vero ad actum oris, adiungitur: Et colloquebantur ad inuicem dicentes, scilicet alter ad alterum conferendo. Quid est hoc verbum, id est res digna verbo, sicut accipitur: Non fuit verbum, quod non monstraret eius Ezechias in domo sua. Quia in potestate & virtute imperat immundis spiritibus, & exeunt? potestate præcipiente,& virtute faciente. Nec mirum: potestas,& terror apud Deum est, qui facit concordiam in sublimibus. Sed hoc imperium non est humanum, nec etiam angelicum. Vnde in canonica Iudæ dicitur: Dum Michael Archangelus cum diabolo disputans altercatur de Moyse corpore, non est ausus iudicium inferre blasphemia, sed dixit: Imperet tibi Deus. Et quia hoc magnum & inusitatum erat, non reticendum, sed cum reuerentia diuulgandum. Ideo sequitur: Et diuulgabatur fama de illo, in omnem locum regionis. Sic de Salomone dicitur: Ad insulas longe diuulgatum est nomen tuum. Sic de Dauid: Diuulgatum est nomen Dauid in vniuersis regionibus, & Dominus dedit pauorem eius super omnes gentes. Sic de Ozia: Diuulgatum est nomen eius vsque ad introitum Ægypti, propter crebras victorias. Nota, quod fuit diuulgatum nomen Dauid ratione iustitiæ: nomen Salomonis, ratione sapientiæ: nomen vero Ozia, ratione potentia: nomen Christi, ratione omnis & excellentia & dignitatis, & supereminentia.

Ioan. 18. c

Zach. 13. a
spiritus immundus ab effectu.
Apoc. 16.

Isa. 65. e

Iob 13. c

2. Cor. 6. c

Prou. 24. a
1. Ioan. 3. b
Perditio dæmonum est gemina.
Ezech. 28. d

Deut. 32. e

Mat. 8. d

Ioan. 12. d

Dan. 9. f

1. Cor. 2. b

Prou. 23. a

Zach. 3. a

Ecc. 15. b
Psalm. 49.

Mar. 1. d

Psalm. 30. c

Act. 16. d

Abac. 3. a

Mar. 1. c

Apoc. 12. c

Isa. 11. b

Diabolus semper habet nocendi voluntatem.

Rom. 13. b

1. Pet. 3. b

Iob 26. c

Idem 4. c

Psalm. 138. c

Hier. 10. a

Verbum res digna verbo.

4. Reg. 20. a

Iob 25. a

Iuda 1. b

Ecc. 47. c

1. Par. 14. d

2. Par. 26. a

Surgens

Surgens autem Iesus de synagoga, &c. Post miraculosā curationem sexus virilis à dæmone sequitur hic miraculosa curatio sexus muliebris à febre. Quæ ab Evangelista describitur hoc ordine: Primo notatur ipsius febris incommodū: secūdo vero intercessionis adiutoriū: tertio curationis remedium: quarto perfectæ liberationis indicium. Hæc enim quatuor concurrunt ad præsens miraculum consummandum. Quantum igitur ad ipsius febris incommodum, dicitur quod compellebat socrum Simonis iacere in domo. Vnde dicitur: *Surgens autem Iesus de synagoga, introiit in domum Simonis, scilicet, ut potestas eius quæ communiter manifestata fuerat corā omnibus, in domo secretius manifestaretur coram simplicibus, & coram suis imitatoribus.* In domo enim erat mulier curanda, non in synagoga, ad insinuandum quod dicitur: *Docere autē, mulieri non permitto.* Ad hunc ingressum mouebat misericordia, propter mulieris miseriam releuandam, quam exprimit, cum dicit: *Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus.* In quo designatur infirmitatis grauitas, quæ disponit ad gratiam, iuxta illud: *Infirmitas grauis sobriam facit animam.* Licet autem esset grauis, poterat tamen de ea dici illud: *Infirmitas hæc non est ad mortem, sed pro gloria Dei: quam gloriam non solum debuit in altero sexu ostendere, sed in vtroque, quia sicut vterque lapsus fuerat, ita & vterque pertinebat ad redemptionem.* Vnde in Christi natuitate fuit Ioseph cum Maria in Christi prædicatione discipuli, & mulieres, secundum quod dicitur: *In passione Maria, & Ioannes: In resurrectione discipuli & Magdalena.* Sic vir & mulier ad Dei gloriam ostendendam curantur, & à grauiori mulier, quam vir, quia pluribus pœnis est subiecta. Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos: in dolore paries filios & sub viri potestate eris. Quantum vero ad intercessionis suffragium, subditur: *Et rogauerunt illum pro ea.* Discipuli & illi, qui aderant. Quamuis enim Dominus velit dare nihilominus vult rogari, secundum illud: *Et inuoca me in die tribulationis: eruam te, & honorificabis me.* Inuocabis, & Dominus exaudiet te: clamabis, & dicet: *Ecce adsum.* Et in fine: *Os enim Domini locutum est.* Et nota quod Dominus alium curauit sine precibus, sicut dæmoniacum prius: alium precibus alienis, vt hic: alium precibus propriis, vt leprosum. In quo signatur, quod tripliciter animas peccatrices curat gratia Saluatoris nūc intercedente sola benignitate suæ clementiæ. Ignoras, quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit: Nunc interueniente oratione Ecclesiæ. Infirmatur quis vobis: inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum vngentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit infirmum. Nunc vero interueniente proprio gemitu: *Ego audiui gemitum filiorum Israel.* Audiui orationem tuam, & vidi lacrymam tuam ecce sanauit te. Et ideo dicebat anima sancta: *Domine Deus meus clamaui ad te, & sanasti me, &c.*

Quantum ad curationis remedium, adiungitur: *Et stans super illam, imperauit febrim: & dimisit illam.* Imperat autem tanquam Dominus, & Rex. Sic: Insuper vniuersæ terræ rex imperat seruienti. Et quia non est ei impossibile omne verbum: ideo ipse dixit, & facta sunt. Vnde ad præceptum eius, *dimisit illam*, scilicet febris, secundum illud: *Præceptum posuit, & non præteribit.* Nec mirum: quia omnia, quæcumq; voluit Dominus, fecit in cælo & in terra, in mari, & in omnibus abyssis. Me ergo non timebitis ait Dominus, & à facie mea non dolebitis: Qui posui arenam terminum mari, præceptum sempiternum, quod non præteribit. Vnde miro modo in hoc arguitur, & reprehensibilis ostenditur pernicacia humanæ voluntatis, quia omnis creatura sensibilis, & quod plus est, defectus pœnalis, obedit diuinis imperiis, quibus homo miserabilis contradicit.

Postremo quantum ad perfectæ liberationis indicium subditur: *Et continuo surgens ministrabat illis.* Hoc autē est certum perfectæ curationis indicium, quia nullæ

remanferunt reliquæ, quia statim facta est potens ad motum, & potens ad obsequium. Surrexit enim, & ministrabat eis tanquam bona matrona, & quasi altera Martha, de qua infra: *Martha autem satagebat circa frequens ministerium.* Et tales merentur diuinum beneficium. Dicit puer Elisæus Sunamitidi: *Ecce sedule in omnibus ministrasti nobis, quid vis, vt faciam tibi?* Talem viduam dicebat Apostolus esse eligendam: *Vidua deligatur non minus sexaginta annorum, quæ fuerit vnus viri vxor, in operibus bonis testimonium habens, si filios educauit, si hospitio recepit, si sanctorum pedes lauit, si tribulationem patientibus ministravit, si omne opus bonum sublequuta est.*

Notandum autem, quantum ad sentum allegoricum quod curatio viri à dæmone, significat curationem gentis populi ab errore, in cuius rei figuram dicitur: *Occurrent dæmonia, onocentaurus & pilosus clamabit alter ad alterum.* Hoc dicitur de Idumæo, sub figura gentilitatis. Hoc dæmonium eiicitur per fidem Christi, secundum illud: *In nomine meo dæmonia eiicient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent, &c.* Serpentes inquam, diffundentes virus erroris, qualis fuit, de quo Apostolus: *Timeo autem, ne sicut serpens Euam seduxit astutia sua, ita corrumpantur sensus vestri, & excidant à simplicitate, quæ est in Christo.* Et curationem socrus Simonis à febre significatur curatio synagogæ ab æstu carnalis concupiscentiæ, quo inardescit ille populus carnalis. Omnes adulterantes, quasi clibanus succensus à coquente. Et ideo præmittitur curatio viri, quia sicut dicitur: *Donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israel saluus fiet.*

Secundum sensum morale, curatio hominis à dæmone significat curationem à peccatis spiritualibus, secundum quod dicitur: *Exagitabat eum, scilicet Saul, spiritus nequam, à Domino.* Et infra: *Cum immundus spiritus exierit ab homine, perambulat per loca iniquosa, quærens requiem, & non inueniens, dicit: Reuertar in domum meam, vnde exiui, &c.* Curatio mulieris à febre est curatio animæ à peccatis carnalibus. Anima calida, quasi ignis ardens, non extinguetur, donec aliquid glutiat. Vnde Beda: *Homo à dæmonio liberatur cum animus ab immunda cogitatione purgatur.* Fœmina a febribus, cum caro à feruore concupiscentiæ refrenatur. Et ideo homo in medio synagogæ eliditur, quia qui spiritualib⁹ peccatis detinetur, indiget humiliari in conspectu hominū. Psalmus: *Custodiens paruulos Dominus, humiliatus sum, & liberauit me.* Ista vero liberatur, Domino stante super eam in domo quia est cum diuina gratia custodia disciplinæ. In filia non auertente se firma custodiam, ne, inuenta occasione, vtatur se. Et ideo: *Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, &c.*

Cum autem sol occidisset, &c. Hic post curationem sexus virilis & muliebris, subiungitur curatio vniuersalis respectu omnis sexus, ætatis, & infirmitatis. In qua manifestatur admirabilis potentia Christi ex quatuor, scilicet, ex varietate languorum, ex facilitate curationum, ex confessione dæmonum, ex cohibitione spirituum immundorum. Primo ergo introducitur varietas languorū in hoc, quod dicit: *um autē sol occidisset omnes, qui habebant infirmos variis languoribus, ducebant illos ad eum, vt scilicet curaret & merito, quia: Vere languores nostros ipse tulit, &c.* Et in Actis: *Pertransiit benefaciendo & sanando omnes oppressos à diabolo.* Et sine distinctione, quia super omnia potest æqualiter. Vnde: *Neque herba, neque malagma sanauit eos, sed tuus, Domine, sermo, qui sanat omnia.* Vnde & Matthæus dicit: *Circuibat Iesus, &c. dein sanans omnē languorē, & omnē infirmitatē in populo.* E nota, quod adducebant post solis occasum vt ostenderetur, quod Christus non tantum interdū, sed etiam noctu sollicitus & potens erat circa salutem humani generis, quod figuratū est in Iacob: *Die nocteq; æstu vrgebar, & gelu, fugiebatque somnus ab oculis meis.* Et in sapientia:

1. Timo. 2. d
Ecclesi. 31. a
Ioan. 1. 10 a
Sup. 2. a
Inf. 8. a
Ioan. 19. g
Ioan. 20. a
Gen. 3. d
Psal. 80. b
Isa. 58. c. d
Sup. eod. f
Inf. 5. c
Rom. 2. a
Iac. 5. c
Exod. 6. a
4. Reg. 20. b
Psal. 29. a
Ecclesi. 5. b
Psal. 148. a
Psal. 148. b
Hier. 5. e

Inf. 10.
4. Reg. 4. c
1. Tim. 5. b
Sensus allegoricus.
Isa. 34. d
Mir. ult. d
2. Cor. 11.
Osea. 7. b
Rom. 11. d
Sensus moralis.
1. Reg. 16.
Inf. 11.
Ecclesi. 13. c
Beda rom. 5
lib. 2. in cap.
4. Lucae.
Psal. 114. a
Ecclesi. 26. b
1. Cor. 9. d
Isa. 53. a
Ab. 10. f
Sap. 16. a
Matt. 4. d
Gen. 31. e
Sap. 19. d

In omnibus magnificasti populum tuum Domine, & honorasti & non despexisti in omni tempore, & in omni loco assistens eis. Vel ideo post solis occasum ut ostenderet vitandam esse gloriam hominum. Vnde reprehendit phariseos: Omnia opera sua faciunt, ut videantur ab hominibus. Aut ideo post solis occasum, ut designetur per passionem, acquirendum esse generale remedium. Christus enim sol est, secundum illud: Orietur vobis timentibus nomen meum sol iustitiæ, & sanitas in penis eius. Iste occubuit in passione. Vnde Amos: Occidet sol in meridie. Et tunc plus sanati sunt, quod signatum est in morte Samsonis, qui interpretatur sol eorum. Vnde Beda: Solis occubitus est passio Christi, per quam plures sanantur dæmoniacy & ægroti, quam ante.

Secundo additur facilitas curationum, cum additur: *Ait ille singulis manus imponens, curabat eos.* Faciliter curabat, quia sine interpellatione, sed sola manus impositione sanabat. Nec mirum, quia secundum quod dicitur: Non est abbreviata manus Domini, ut saluare nequeat. Et nec solum poterat hoc per se, sed etiam aliis communicare secundum illud: Super egros manus imponent, & bene habebunt. Et nota, quod singulis imponisse dicitur sine exclusione, sicut dicitur in Actis: Non est personarum acceptor Deus. Et ideo in Psalmo: Aperis tu manum tuam, & imple omne animal benedictione. Et hoc est: quod dicitur: Pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter cura est illi de omnibus. Et ideo dicitur: *Curabat eos, &c.* scilicet omnes ad se venientes, quia dicitur: Eum, qui venit ad me, non eiciam foras. Nec mirum, nam idem Dominus omnium, diues in omnes, qui inuocant illum.

Tertio subditur confessio dæmonum, cum ait: *Exibant autem dæmonia à multis clamantia*, scilicet præ dolore, & timore, & admiratione. Clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione spiritus ululabitis. Sed cassius erat eorum clamor. Clamauerunt, nec erat qui saluos faceret. Vel clamantia, propter publicam veritatis annuntiationem. Et ideo subditur vera confessio. *Et dicentia: quia tu es filius Dei.* Hoc autem non dicebant ex certitudine, sed ex coniecturatione propter potentiam magnitudinem. Et ideo prius dixit dæmoni: *Scio te, quia sis sanctus Dei*, nunc quod filius Dei, quia per maiora experimeta in cognitione profecerat: hoc autem quod ex coniectura confitebantur dæmones, non confitebantur corde, de quo: Nemo potest dicere, Dominus Iesus nisi in Spiritu sancto. Cui dicere respondet verbum, quod est cum amore dicere. Non etiam opere confitebatur, de quo: Omnis spiritus, qui confitetur Iesum Christum in carne venisse, ex Deo est. Sed solum ore dicebant, & corde odiebant, & opere negabant. Confitentur se nosse Deum, factis autem negabant. Nec mirum, quia secundum quod dicitur in Psalmo: In inferno autem quis confitebitur tibi? nullus, scilicet, confessione meritoria, sed omnes confessione extorta, & necessaria. Dicentes intra se poenitentiam agentes, & præ angustia spiritus gementes, &c.

Postremo additur cohibitio spirituum immundorum cum subiungitur: *Et increpans non sinebat ea loqui*, ut verificetur illud: Ab increpatione tua fugient, à voce tonitru tui formidabunt. *Non sinebat ea, &c.* Frequenter Dominus obicem ponit malignantibus. Vnde: Etenim non sinere peccatoribus ex sententia agere, sed statim ultiones adhibere, magni beneficij est indicium. Vel ideo non sinebat, quia per dæmones manifestari volebat, vnde subditur: *Quia sciebant ipsum esse Christum*, id est, probabiliter coniciebant. Non enim innotuit dæmonibus, ut dicit Augustinus, ut splendor & lux, sed per quandam virtutis suæ efficaciam. Nolebat autem Dominus sui nominis cognitionem per dæmones diuulgari, tum quia indigni erant, tum etiam quia odiosi, tum etiam quia fraudulentis: & ideo talis confessio nec conueniebat Deo, nec congruebat dæmoni, nec proderat homini, Beda: Improbis enim magister est diabolus

qui talla veris sæpe permiscet, ut specie veritatis testimonium fraudis obtexat. Ex quo nobis datur intelligit quod qui in prædicando Christum, veris falsa permiscet, omnino sunt cohibendi, sicut heretici. Nescitis, quia modicum fermentum totam massam corrumpit? Si qui autem vera prædicent, non tamen intentione recta, sustinendi sunt: & de talibus dicitur: Quid enim? Dum omni modo, siue per occasionem, siue per veritatem Christus annuntietur: & in hoc gaudeo sed & gaudebo? Si autem prædicant vera & bona, & tamen non faciunt, nihilominus sunt audiendi. Super Cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisei. Et tales designati sunt per illum, de quo dicitur, quod prædicabat Christum non sequens eum, quem Dominus noluit prohiberi. Ex prædictis liquet, quod Saluatoris potestas per omnem modum est manifesta.

Facta autem die, &c. Post communicationem doctrinæ Christi, & confirmationem ipsius per operationem miraculorum, subiungitur hic tertia acceptatio eiusdem à multitudine populi. Ad hoc autem, quod doctrina aliqua debita modo auditoribus fiat accepta, oportet quod sit immunis ab ostentatione, ab ambitione, ab adulatione, & à personarum acceptione. His enim modis quatuor consuevit doctrinæ acceptio depruari. Primo ergo ab acceptione doctrinæ Christi excluditur ostentatio, cum dicitur: *Facta autem die, egressus ibat in desertum locum*, volens se magis humiliter occultare, quam impudenter ostentare, secundum illud: Ecce elongaui fugiens, & mansi in solitudine. Huius figura præcessit in Elia: de quo dicitur, quod relicto puero suo, solus perrexit in desertum, postquam fecerat miraculum ignis, consumentis holocaustum. Huius etiam figura præcessit in Dauid, qui dixit ad Ionathan: Dimitte me, ut abscondar in agro vsque ad vesperam diei tertiæ, id est, vsque ad resurrectionem. Ob quam etiam causam, dixit discipulis: Nemini dixeritis visionem, donec filius hominis à mortuis resurgat. Et: Hec locutus est Iesus, & abiit & abscondit se. Illud autem iter in desertum, & egressus de ciuitate, significat egressum vitæ secularis, & ingressum religionis. Desertum enim est locus paupertatis, asperitatis, & utilitatis, contra tria, quæ sunt in mundo, secundum illud: Omne, quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ. Contra hæc statuit Dominus desertum religionis, in quo uetur triplex votum, prædictis oppositum, scilicet continentiam, paupertatis, & obedientiam. Et ideo merito dicitur desertum. In hoc deserto moratus est Ioannes: Vnde Matthæus: Quid existis in desertum videre? Arundinem vento agitatam? in qua designatur humilitas, quæ non delectatur in vento laudum: nec deiicitur in vituperio detractionum, & conuitorum. Sed quid estis videre? hominem mollibus vestitum: in quo ostenditur paupertatis asperitas. In hoc deserto fuit Christus, cuius figura præcessit: Morabatur Dauid in deserto in locis firmissimis, mansitque in monte solitudinis Ziph. Quia altissimam religionem tenuit Christus. Vnde Augustinus de vera religione: Omne peccatum prouenit, aut quia appetimus, quæ Christus contempsit, aut fugimus, quæ sustinuit. Satellites enim diaboli diuitias appetunt. Christus pauper esse voluit.

Honoribus inhiant, rex esse noluit. Delicias cupiunt, crucifigi voluit.

Secundo excluditur ambitio, in hoc, quod sequitur: *Et turba requirebant eum, & venerunt vsque ad ipsum.* Non ipse se ingerebat ex ambitione, sed illi quærebant eum cum deuotione. Vnde dicitur: Qui cum cognouisset, quod venturi essent, ut raperent eum, & facerent eum regem, fugit. In quo docuit, quod honoris officium non est assumendum, nisi homo requiratur. Vnde: Nec quisquam assumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo, quem admodum Aaron. In hoc etiam commendatur deuotio populi, quia latere volentem requirebat, cum tempus esset. Isaias: Quærite Dominum, dum inueniri potest. Et

lib. 2. in Luca cap 4

1. Cor. 5. b

Phil. 1. c

Matt. 23. a

Inf. 9. f

Doctrina auditoribus accepta.

Psal. 54. b

3. Reg. 19. a
1. Reg. 20. a

Mat. 14. b

Ioan. 12. f

Desertum.

1. Ioan. 2. a

Votum triplex.

Matt. 11. a

1. Reg. 23. b

Aug. tom. 1. de ver. rel. cap. 17.

Ioan. 6. b

Heb. 5. b

Isa. 55. b

Oseas:

Matt. 23. a

Mal. 4. a

Amos 8. c
Iud. 16. g
Beda tom. 5. l. b. 2. in Luc. ap. 4.

Isa. 59. a

Mar. 16.

Act. 10.
Psal. 44.
Sap. 6. bIoan. 6. d
Rom. 10. c

Isa. 65. c

Psal. 17. d

Sup. eod. f

1. Cor. 12. a

1. Ioan. 4. b

Tit. 1. d

Psal. 6.

Sap. 5. a

Psal. 105. a

2. Mar. 6.

Aug. lib. 8. de Cin. Dei cap. 2. 10. 5.

Beda tom. 5

Osee 10 d

Psal. 26. c

Isa. 21.

Matt. 11. d

Sap. 1. a

Can. 3. d

Pro. 3. c

Psal. 37.

Gen. 32. f

1. Theff. 2.

Isa. 61. a

Mat. 14. d

Matt. 5. a

Matt. 19. c

Matt. 9. d

Prou. 5. c

Isa. 32. d

Isa. 8.

Rom. 1. b

Zach. 6. a

Matt. vlt. a

Mar. vlt.

A quibus

animo mor-

bis debeat

liber esse

verus præco

Christi.

2. Cor. 2. d

Ioan. 14. a

Osee: Tempus requirendi Dominum, cum venerit, A
qui docebit vos iustitiam. Et anima sancta in Psalmo:
Exquisiuit te facies mea. Et quod deuote requirerent
eum, apparet, quia scilicet: *Venerunt usq; ad ipsum*, secū-
dum illud Isaiæ: Si quæritis, quærite, conuertimini, &
venite. Vnde: Venite ad me omnes, qui laboratis, &
onerati estis, &c. Igitur quia deuote quæsierūt, inuene-
runt, secundum illud: In simplicitate cordis quærite il-
lum. Et quia perfecta deuotio non solum facit quære-
re, sed detinere inuentum, ideo subditur. *Et detinebant*
illum, ne discederet ab eis. Secundum illud Catici: Inueni,
quem diligit anima mea: tenui eum, nec dimittam, &c.
Nec mirum, quia: Lignum vite est his, qui apprehende-
runt eam: & qui tenuerint eam, beati. Vnde poterāt di-
cere illæ animæ sanctæ: Ne derelinquas me, Domine,
Deus meus: ne discesseris à me. In quo ostenditur, quod
Christus nec ambiebat honorem, antequam offerrent: B
nec etiam iam oblatum, quia quasi violente detineba-
tur. Huius figura præcessit: Dimitte me, iam enim ascē-
dit aurora. Quod dixit Angelus ad Iacob.

Tertio excluditur adulatio in hoc, quod additur: *Qui-*
bus ille ait: Quia & aliis ciuitatibus oportet me euangeli-
zare regnū Dei. Nō blāditur eis, sed ostēdit se æqualiter
curare de omnibus. Vnde poterat dicere illud: Neque
enim aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut
scitis: neque in occasione auaritiæ, Deus testis est, nec
quærentes ab hominibus gloriam, neq; à vobis, neque
ab aliis. Non enim quærebat hominib. placere, sed Deo,
& ideo dicit: *Oportet me euāgelizare*, quia hæc est volūtas
Patris. Vnde subdit: *quia ideo missus sū*. Ad annuntiandū
manuetis misit me. Et ideo oportebat, quia dicitur:
Sic mandatum dedit mihi pater, sic facio. Missus au-
tem fuerat pauperibus euangelizare, secundum quod
habetur in auctoritate præmissa in Isaiā. Missus etiam
fuit euangelizare regnum Dei, sicut dicitur hic. Et
ideo colligitur, quod missus fuerat euangelizare pau-
peribus regnum Dei. Vnde: Beati pauperes spiritu,
quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Et vere ipso-
rum, quia ait: Scriptum est: Amen dico vobis, quia
diues difficile intrabit in regnum cœlorum. Quia ne-
mo potest habere illud regnum, nisi contemnat terre-
num. Et difficile pecuniæ ab habentibus contemnuntur,
ideo difficile acquirunt, quod pauperibus est pro-
missum.

Quarto vero excluditur personarum acceptio in
hoc, quod sequitur: *Et erat prædicans in synagogis Gali-*
lææ, scilicet omnibus indifferenter. Circuibat Iesus
omnes ciuitates, & castella, docens in synagogis eo-
rum. Hoc decet facere bonum prædicatorem, propter
illud: Deriuentur fontes tui foras, & in plateis aquas
tuas diuide. Et: Beati, qui seminatis super omnes aquas.
Semen autem est verbum Dei. Bonus prædicator, &
imitator Christi, debet esse communis persona, vt
Paulus: Græcis & Barbaris, sapientibus & insipienti-
bus debitor sum: ita quod in me promptum est, &
vobis, qui Romæ estis, euangelizare. Quod signi-
ficatum fuit à Zacharia, in equis deferentibus qua-
drigam, id est legem euangelicam, de quibus dicitur,
quod isti sunt, quos misit Dominus, vt peram-
bulent terram. Vnde in fine Matthæi dicitur prædica-
toribus: Euntes ergo docete omnes gentes. Et in fi-
ne Marci: Euntes in mundum vniuersum, prædicate
Euangelium omni creaturæ. Ex prædictis colligitur,
si prædicator bonus, est acceptus hominibus vt sit ac-
ceptus Deo & Angelis eius, debet esse immunis ab
ostentatione in signo, ab ambitione in animo, ab adu-
latione in verbo, à personarum acceptione in facto,
à sine exercitio. Et hæc quatuor tangit Apostolus: Non,
inquit, sumus, sicut plurimi adulterantes verbum Dei
(Quod fit quatuor modis prædictis) sed ex sincerita-
te, sine personarum acceptione: sicut ex Deo, sine
ambitione: coram Deo, sine ostentatione: in Chri-
sto loquimur, sine adulatione. Nam Christus veri-
tas est.

Factum est, cum turba, &c. Supra egit Euangelista de
doctrinæ Christi confirmatione: In hac parte agit
de discipulorum vocatione. Et habet pars ista, duas, in
quarum prima describitur vocatio discipulorum de sta-
tu iustitiæ, in secunda de statu culpæ *Post hæc, exiit, &*
vidit, &cætera. Prima pars habet duas. In prima pro-
ponitur discipulorum vocatio. In secunda vero vocato-
rum confirmatio per operationem miraculorum. *Et fa-*
ctum est, cum esset in vna ciuitate, &cætera. Ad vocatio-
nem autem discipulorum tria introducuntur: primum
est eruditio populi: secundum, operatio miraculi, ibi:
Et cessauit autem loqui, &c. Tertium est vocatio Petri,
ibi: *Quod cum videret Simon Petrus*. Primum horum spe-
ctat ad profunditatem sapientiæ, per quam alios doce-
bat: secundum ad sublimitatem potentiæ, per quam mi-
racula faciebat: tertium ad immensitatem clementiæ,
qua piscatores pauperculos ad suum consortium attra-
hebat. Et habent se ista per ordinem ad inuicem, quia
circumstantiæ instructionis populi fuerunt introducti-
ua occasio operationis miraculi, & operatio miraculi
fuit ratio motiua conuersionis Petri & filiorum Zebe-
dæi. Describitur ergo eruditio populi sub quatuor cir-
cumstantiis, quæ inducunt ad captionem piscium. Pri-
mum est importunitas plebis: Secunda opportunitas
navis: tertia obedientia Simonis Petri: quarta affluen-
tia sermonis Dominici. Primo ergo tangitur importu-
nitas plebis irruentis in eum propter doctrinā, cum di-
citur: *Factum est autem, cum turba irruerent in eum, vt au-*
dirent verbum Dei. Ideo irruerant, quia quilibet appropin-
quare volebat. Nec immerito, quia: Qui appropin-
quant pedibus eius, accipient de doctrina illius. Nec
tantum volebant ignorantes appropinquare, propter
doctrinam siue scientiam, sed etiam infirmi propter san-
nitatem recuperandam. Omnis turba quærebat eum
tâgere: quia virtus de illo exibat, & sanabat omnes. Nec
hi solum, sed & peccatores propter veniam. Vnde: Erāt
appropinquant es ei publicani & peccatores, vt audi-
rent illum. Et vehementi desiderio mouebantur, ideo
irruerant, considerantes magis Domini bonitatem,
quam maiestatem. Vnde dicit quidam Expositor: Ma-
gni meriti est apud Deum, desiderium verbi Dei, quod
ipsam quoque irreuerentiam turbæ irruentis in eum
excusat. Vnde Dominus ad hoc præcipue inuitabat:
D Omnes sitientes venite ad aquas, scilicet, sapientiæ
salutaris. In cuius rei signum erat iuxta aquas. Vnde
& subditur: *Et ipse stabat secus stagnum Genesareth*, vt ad
aquas sapientiæ inuitaret, sicut dictum est: Stabat Iesus
& clamabat, dicens: Si quis sitit, veniat ad me, & bi-
bat. Et nota, quod hoc stagnum aquæ diuersis nomi-
bus appellari consuevit, scilicet, mare Cenereth. Vn-
de: In diuisione sortium dicitur, quod à Reblatha per-
uenient contra orientem ad mare Cenereth. Glossa sta-
gnum Tiberiadis mare dicitur, secundum consuetudi-
nem Hebræorum, qui quamlibet congregationem
aquarum appellant mare, iuxta illud: Congregationes
aque appellauit maria, &c. Et quia postea ci-
uitatem istam appellauit Herodes Tiberiadem, quia
ipsam in honorem Tiberij, Cæsaris reædificauit, ideo
E vocatur mare Tiberiadis. Post hæc abiit Iesus trans ma-
re Galilææ, quod est Tiberiadis. Et quia originem tra-
hit à Iordane, ideo dicitur lacus Iordanis. Et quia in
Galilææ regione est, ideo mare Galilææ, & quia inun-
dationes fiunt, & aura ibi generatur, ideo dicitur: *Sta-*
gnum Genesareth. id est generans auras. Idem etiam di-
citur lacus saluarum. Et iuxta illud stagnum stabat Ie-
sus, vt qui miracula fecerat in terra, faceret etiam in
aquis. Vnde secundum quod ex diuersis colligitur lo-
cis, Dominus in illo stagno multa miracula operatus
fuit. In captionem piscium, in sedatione tempestatum, in
calcatione vndarum, &c.

Secundo subditur opportunitas navis subleuantis in
aquam, cum subditur: *Et vidit duas naues, opportunas.*

Deut. 33. a
Appropin-
quant es
Christo.
Inf. 6. c

Inf. 15.

Isa. 55. a

Ioan. 7. f

Num. 34. b

Gen. 1. b

Ioan. 6. a

scilicet ad ferendum, tum quia propinquæ, propter quod dicitur: *Stantes secus stagnum*, tum etiam, quia otiosæ & vacuæ. Vnde & addit: *Piscatores autem descenderant, & lavabant retia*. Et ita opportunæ erant ad ministrandum. Has autem naues piscatorum pauperum sibi propinquas vidit, quia secundum quod in Psalmo dicitur: *Excelsus Dominus, & humilia respicit, & alta à longe cognoscit*. Et has sibi opportunas vidit in obsequium, secundum illud: *Magna potentia Dei solius, & ab humilibus honoratur*. Vnde & ipse se humiliat, vt quia omnia portat, à nane portetur. Tua autem, pater, providentia ab initio cuncta gubernat, quoniam dedisti & in mari viam, & inter fluctus semitam firmissimam ostendens: quia potens es ex omnibus sanare, etiam si sine rate aliquis adeat mare.

Tertio additur obedientia Simonis separantis à turba, cum subditur: *Ascendens autem in unam nauem, quæ erat Simonis*, ipsum tanquam pauperem & humilem præeligendo secundum illud: *Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo diuites in fide, & hæredes regni quod repromisit Deus diligentibus se? Ascendit autem*. Non tyrannice opprimendo, sed humiliter supplicando. Vnde addit: *Rogauit eum à terra recedere pusillum, vt scilicet parum sequestraret se à turba, & subleuaret à terra*: qui enim vult alios docere, debet interiori affectu terrena contemnere, & exterioribus actibus turbas præcellere. Vnde dicitur: *Non sequeris turbam ad faciendum malum, nec in iudicio plurimorum acquiesces sententiæ, & cætera*. Nota hic humilitatem Domini, quia rogabat Petrum seruum suum, exemplum relinquens prælatis, vt & ipsi rogent subditos. Vnde Apostolus: *Rogamus vos, & obsecramus in Domino Iesu, & c.* Tum quia, vt dicit Ambrosius, *Coacta seruitia Deo non placent*. Tum quia, vt dicit Seneca, *generosus est animus hominis, & facilius ducitur, quam trahitur*.

Postremo subditur affluentia sermonis Christi, docentis de nauicula, cum additur: *Et sedens docebat de nauicula turbas*. Sedere autem spectat ad auctoritatem personæ docentis: Cum sedisset, accesserunt ad eum discipuli eius. Ad personam etiam iudicantis: *Sedisti super thronum, qui iudicas iustitiam*. Hæc namque sessio auctoritatem designat iudicalem, quia in thronis residet, ad iudicandum, Deus. Dicitur autem rursus in Psalmo: *Qui sedes super Cherubim, manifestare coram Ephraim, & c.* Quia Cherubim plenitudo scientiæ interpretatur: & qui sedet in loco doctoris, debet esse sapientia, vt de plenitudine eius accipiant vniuersi discipuli. Et de hac plenitudine accipiebat turba. Vnde dicitur: *Docebat turbas*. Filij Sion exultate, & lætamini in Domino Deo vestro, quia dedit vobis doctorem iustitiæ, & descendere faciet ad vos imbrem matutinum, & serotinum, sicut in principio. Et ideo super mare stabat, quia de profundo incomprehensibili, quasi rorem paruum sapientiæ ad nos transmittit. Iob: *Et cum vix paruam stillam sermonis eius audierimus, quis poterit tonitruum magnitudinis illius intueri? Docebat autem turbas*, id est simplices & humiles, quia: *Cum simplicibus sermocinatio eius*. Quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Et ratio huius est, quia turbæ non requirebant subtilia, sed vtilia, & talium est Dominus doctor. Ego Dominus Deus tuus, docens te vtilia, gubernans te in via, qua ambulas.

Moraliter autem notandum est, quod in Christo docente datur forma prædicari. Introducitur enim, vt stans, vt videns, vt ascendens, & vt sedens. Veri enim & boni prædicatoris est stare per rectitudinem intentionis. Dicitur est Ezechieli in persona prædicatoris: *Sta super pedes tuos, & loquar tecum*. Est videre, per certitudinem discretionis. Sic enim dicitur, diligenter agnosce vultum pecoris tui, tuosque greges considera. Est ascendere per exercitium perfectæ actionis: Isaias: *Super montem excelsum ascende tu, qui Euangelizas Sion*. Est sedere, per otium contemplationis. Sedebit solitarius, tacebit, quia leuauit super se De his

quatuor simul dicitur: *State super vias: ecce rectitudo intentionis*. Et videte, & interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona: ecce sollicitudo discretionis. Et ambulate in ea, per exercitium actionis: & inuenietis refrigerium animabus vestris, per otium contemplationis.

In turba autem irruente, datur forma auditori. Propter quod nota, quod Euangelista introducit turbas in comparatione ad Iesum. Primo requirentes: secundo venientes: tertio detinentes: & de his tribus supra in fine præcedentis capituli: quarto irruentes, sicut hic: quinto comitantes: Ibant autem turbæ multæ cum eo: sexto subsequentes, infra: *Sequebatur illum multa turba populi, & mulierum, & c.* Boni enim auditores debent quærere sapientiam, Christum, studio meditationis. Hanc amant, & exquisiui eam à iuuentute mea. Debent venire ad ipsum desiderio affectionis, secundum illud: *Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum, & c.* Debent detinere instantia orationis, secundum illud cantici: *Tenui eum, nec dimittam*. Sed heu verificatum est illud: *Non est qui inuocet nomen tuum: qui confugiat, & teneat te*. Debent irruere impetu deuotionis. Ezechiel dicit de sanctis animalibus, vbi erat impetus spiritus, illuc gradiebantur. Debent comitari conformitate bonæ operationis, sicut Henoch. *Ambulauitque cum Deo, & non apparuit: quia tulit eum Deus, debent etiam sequi imitatione passionis*. Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Talibus promittitur gloria. Amen dico vobis, quod vos, qui secuti estis me, in regeneratione, cum sedebit filius hominis in sede, & c. Ac deinde: *Et omnis, qui reliquerit domum, & c.* Et tandem subiungitur: *Centuplum accipet, & vitam æternam possidebit*.

Vt cessauit autem loqui. Post eruditionem populi, subditur operatio miraculi. Circa huius descriptionem quatuor, introducuntur. Ex parte Christi, altitudo potentia: ex parte Petri, certitudo fiducia: ex parte miraculi, multitudo copia: ex parte consortij, promptitudo auxiliij. In Christo igitur insinuatur altitudo potentia ad miraculum faciendum, cum dicitur: *Vt cessauit autem loqui*, scilicet per veritatis magisterium: quia Domini est confirmare sermonem sequentibus signis. Ideo: *Dixit ad Simonem*, per potestatis imperium, cui per omnia obediendum est, secundum consilium Virginis in primo miraculo: *Quodcumque dixerit vobis, facite*. Et sequitur imperium: *Duc in altum*, id est, in profundum mare, vbi scilicet est multitudo piscium, sicut diuinitatis oculis aspiciebat. Oculi Domini multo plus lucidiores sunt super solem, circumspicientes omnes vias hominum, & profundum abyssi. Et ideo subdidit. *Et laxate retia vestra ad capturam*. Sic post resurrectionem: *Mittite in dexteram nauigij rete, & inuenietis*. Hoc imperando dicit, vt ostendat, quod omnia subiecit Deus pedibus eius, volucres cæli, & pisces maris, & c.

In Petro autem insinuatur certitudo confidentia, ad miraculum impetrandum, cum subditur: *Et respondens Simon dixit illi: Præceptor, & cætera*. Non solum doctorem, sed etiam præceptorem vocat, credens non solum eum habere scientiam ad docendum, sed etiam potentiam ad faciendum. Nec irrationabiliter Petrus piscator tali nomine Christum appellat: quia dicit Isaias: *Ecce testem populi dedi eum ducem, ac præceptorem gentibus*. Et alibi: *Erunt oculi tui videntes præceptorem tuum, & aures tuæ audient verbum post regnum morientis*. Et quoniam confidentia vera non innititur propriis viribus, sed diuinis, ideo subdit: *Per totam noctem laborantes nihil cepimus*. Et ita non innitendo tuis viribus, sed industria propria confisi, laborantes nihil cepimus. Vnde dicere poterat illud Isaiæ: *Sine causa, & vane fortitudinem meam consumpli*. Et Iob: *Ego habui menses vacuos, & noctes laboriosas enumeravi mihi*. Nunc au-

tem

Psal. 137.

Eccl. 3. c

Sap. 14. a

Iac. 2. a

Exod. 23. a

Dominus rogat Petru.

1. Thef. 4. a
Amb. 10. 5.
in serm. de
Sanctis per
annum serm.
in festo S.
Basilij.

Mat. 5. a

Psal. 9. a

Psal. 79. a

Iob. 2. c

Iob. 26. d

Prou. 3. a
Matt. 11. d

Isa. 48. a

Bonus prædicator.

Ezech. 2. a
Prou. 27. d

Isa. 40. b

Ibr. 3. d

Hier. 6. d

Auditor
verbi diuini.Inf. 14. e
Inf. 23. d

Sap. 8. a

Psal. 41. a

Cant. 3. b

Isa. 94. c
Ezech. 1. c

Gen. 5. d

1. Pet. 2. d

Matt. 19. d

Marc. 16. d

Ioan. 2. d

Eccl. 23. c

Ioan. 21. a

Psal. 8. b

Isa. 55. b
Idem 30. cIsa. 49. a
Iob. 7. a

tem non in meis, sed de tuis viribus confido: & ideo infert: *In verbo autē tuo laxabo rete.* Nec immerito, quia ipse dicit: Verbum meum, quod egredietur de ore meo non reuertetur ad me vacuum: sed faciet quæcunq; volui, & prosperabitur in his, ad quæ misi illud. Vnde de Petro potest dici illud: In repromissione Dei non hesitauit diffidentia, sed confortatus est fide, plenissime sciens, &c.

In miraculo vero insinuat multitudine copiarum ad ipsius miraculi euentiorem magnitudinem, cum subditur: *Et cum hac fecissent, concluderunt piscium multitudinem copiosam.* Et sic verificatum est illud: Quodcunq; petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam. Ecce iam credulitas Petri impetrabat miracula. Vnde ipse à suæ fidei fundamento, Petrus à firmitate petra meruit appellari. Vnde paulo post addit Euangelista: *Quod cum videret Simon Petrus, &c.* Et ideo infra dicitur ei: Ego rogavi pro te, vt non deficiat fides tua. Et quoniam copia multitudinis non solum fuit sufficiens, sed etiam excellens, ideo subditur: *Rumpebatur autem rete eorum,* scilicet præ nimia multitudine. Et attende, quod Dominus eodem miraculo quo potuit pisces in retia congregare, potuit & retia conseruare, sicut & fecit, cum dicitur: Et cum tanti essent non est scissum rete. Sed hoc factum est propter figuram, quia miracula Dei vt dicit Gregorius, semper nobis aliquid insinuant, diligentius attendendum. Illa enim captura piscium significat congregationem electorum post resurrectionem in gloria. Ita vero, ante resurrectionem vocatorum ad Ecclesiam. Et quia in illa nullus ingreditur, qui egredietur: de hac multi egrediuntur: ideo hic rumpitur, ibi vero minime. Hinc est, quod dicitur illa fuisse in dextera nauigij, ista vero non: discernit illa in numero determinato, ista vero non. Hic etiam iunguntur naues propter multitudinem tentationum: ibi in terra requiescunt. Hic Christus in nauis, ibi, in litore requiescit.

In consortio autem insinuat promptitudo auxilij, ad miraculum manifestandum, cum subditur: *Et annuerunt sociis, qui erant in alia nauis, id est, per nutum ostenderunt, siue significauerunt.* Quia: Opera Dei reuelare, & confiteri, honorificum est. Vnde dicit auctor quidam: Nullius boni siue socio iocunda possessio est, secundum illud Ecclesiastæ: Melius est duos esse simul quam vnum: habent enim emolumentum societatis suæ. In cuius rei signum, subditur: *Vt venirent, & adiuuarent eos:* quia secundum illud Prouerbum: Frater, qui adiunatur à fratre, quasi ciuitas firma. Et certe sicut dicitur ibidem: Vir amabilis ad societatem, magis amicus erit, quam frater. Et hoc manifeste probatur, per ipsorum promptitudinem in adiunando, & ideo additur: *Et venerunt, & impleuerunt ambas nauiculas.* Et sic verificatur illud Prouerbiorum: Benedictio Domini diuites facit. Vnde dicere poterant illud: Bonis omnibus per eum repleti sumus. Hæc autem impletio vt tactum est, significat impletionem Ecclesiæ. Vnde: Simile est regnum cælorum sagenæ missæ in mare, & ex omni genere piscium congregati, &c. Et ideo additur: *Ita, vt pene mergerentur.* Quia mali adeo multiplicantur, quod pene omnes submergimur, secundum illud: Quoniam abundauit iniquitas, refrigescet charitas multorum, &c. Sed tamen nauis Petri non submergitur, quamuis Paulus dicat: Ter naufragium feci.

Moraliter hic notandum est, qui sint isti piscatores, quæ naues eorum, quæ retia, & quæ capiendi via. Piscatores sunt prædicatores. Vnde infra: Ex hoc iam homines eris capiens. Et: Faciam vos fieri piscatores hominum. Et hoc dicitur: Ecce ego mittam piscatores multos, dicit Dominus, & piscabuntur eos. Et diabolus contra habet piscatores suos malos, & hæreticos, & seductores. Abacuch: Facies homines quasi pisces maris, & quasi reptile non habens principem. Totum in hamo subleuauit, traxit illud in sagna sua, & congregauit in rete suam. Et certe nunc adeo mali piscatores prævalent, vt boni vix habeant locum. Et impletum est illud Isaia: Mœrebunt piscatores, & lugebunt omnes mittentes

in flumen, hamum, & expandentes rete super faciem aquarum emarcescent. Naues autem, per quas transitur mare, sunt duæ, scilicet obedientia & patientia: quarum altera exercet in labore, altera sustinet in dolore. Et de prima potest intelligi illud: Exiguo ligno committunt homines animas suas, & transeuntes mare per ratem liberati sunt, &c. Hæc est obedientia, quæ cum sit exigua, producit ad terram beatam. De secunda potest intelligi illud: Nisi hi in nauis manserint, vos salui fieri non potestis. Dicitur de his, qui in tempestate erant, quia patientia vobis necessaria est, vt voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem. Ibi tanguntur hæc duæ naues, de quibus simul in Psalmo dicitur: Qui descendunt mare in nauibus, facientes operationem, quod est obedientia. In aquis multis, scilicet tribulationibus, quod est patientia. Quia per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Retia autem sunt discretio & locutio, quæ vicissim debent connecti ad instructionem populi, per artificium Spiritus sancti. De excelso misit ignem in ossibus meis, & erudiuit me: expandit rete pedibus meis, &c. In sapientia ambulate ad eos, qui foris sunt, tempus redimentes. Sermo vester semper in gratia sale sit conditus, vt sciatis, quomodo oporteat, &c. Hæc autem retia contextuntur, quando ex sacræ scripturæ verbis in vnam seriem congregatis, sermones componuntur. In quibus magis est vtilitas, quam subtilitas attendenda. Vnde curiosus comminatur Dominus: Confundentur qui operabantur linum, plectentes & texentes subtilia. Per hæc retia facilius capiuntur simplices laici, quam clerici eruditi. Vnde in Prouerbiis: Frustra iacitur rete ante oculos pennatorum: sed tales in rete capiuntur sententiæ mundanæ. Item: Irretriuuit eum multis sermonibus, & blanditiis labiorum protraxit illum. Modus capiendi, est naues ducere in altum, id est, ascendere ad vitæ perfectionem. Et laxare retia in capturam per prædicationem: quæ duo debent esse coniuncta secundum exemplum Saluatoris: Cœpit Iesus facere, & docere: quia dicit Gregorius. Cuius vita despicitur, restat vt eius prædicatione contemnatur. Vnde ad illos spectat potissime retia in prædicatione laxare, qui ad perfectionis apicem possunt ascendere. Et ideo ad Romanos dicebat Apostolus: Non audeo aliquid loqui eorum, quæ per me non efficit Christus.

Quod cum videret Simon Petrus. Post eruditionem populi, & operationem miraculi, subditur vocatio Petri & filiorum Zebedæi: ad cuius perfectionem quatuor ostendantur concurrisse, scilicet humiliatio Petri habitans ad gratiam: admiratio eleuans ad intelligentiam: alleuiatio Christi stabiliens ad confidentiam: imitatio magistri perducens ad abundantem iustitiam. Primo ergo præponitur humiliatio Petri, habitans ad gratiam, cum dicitur: *Quod cum videret Simon Petrus, prociuit ad genua Iesu.* Vilo miraculo humiliatus est magnificando diuinam maiestatem. Et rectè, quia dicitur: In nomine Iesu omne genua flectatur, &c. Et Isaia: Mihi curuabitur omne genu, & iurabit omnis lingua. Et hoc fecit Petrus quasi inuitans alios ad faciendum similiter. Ac si diceret illud Psalmistæ: Venite adoremus, & procidamus, &c. Humiliatus etiam fuit resiliendo in propriam paruitatē. Vnde & subdit dicens: *Exi à me Domine, quia homo peccator sum,* quasi diceret: non sum talis, vt ego sim dignus esse simul tecum: hoc ex fide & reuerentia dicebat, sicut ille Centurio: Domine non sum dignus, vt intres sub tectum meum. Ideo hoc autem dicebat Petrus, quia videbat potentiam, & non percipiebat clementiam, quia dixit: Non veni vocare iustos sed peccatores. Vnde Augustinus: Vt piscator loquitur Petrus, Deum ac Dominum salutis secum habebat, & dicebat, exi à me: ac si infirmus medico curare volenti diceret: Recede à me, quia ægroto. Et Gregorius dicit: Petre, immo si te peccatorem consideras, oportet, vt à te Dominum non expellas. Sed certe sic humiliando non expellebat, sed attrahebat. Ad quem respiciam, nisi ad pauperulum & contritum spiritu, & trementem sermones meos?

Isa. 55. a

Rom. 4. d

Ioan. 14. a

Inf. 22. d

Ioan. 21. b

Greg. ho. 2. in
Euang. non
procul à
Princ. Et
hom. 24.

Tob. 12. a

Ecl. 4. c

Prou. 18. a

Ibidem d

Prou. 10. c

Tob. 12. a

Matth. 13. f

Matt. 24. a

2. Cor. 11. f

Expositio
moralis.
Piscatores.
Inf. eod. b
Matth. 4. c
Hier. 16. c

Abac. 1. d

Isa. 19.

Naues.

Sap. 14. a

Act. 27. f

Heb. 10. g

Psal. 100.

Act. 14. d

Retia.

Thr. 1. e

Coloss. 4.

Isa. 19. b

Prou. 1. b

Prou. 7. c
Modus capiendi.

Act. 1. a

Rom. 15. d

Phil. 2. b

Psal. 94.

Matth. 8. a

Matth. 9. b

Isa. 66. a

Secundo vero subditur admiratio eleuans ad intelligentiam, quæ erat ratio humiliationis in Petro: & hoc notat, cum dicit: *Stupor enim circumdederat eum.* In circūdatione autem notatur vehementia, stuporis. Isaias: Ecce ego addam, vt admirationem faciam populo huic miraculo grandi & stupēdo. Et ne credas ipsum solū admirari, sed & alios esse testes miraculi, subditur: *Et omnes, qui cum illo erant, in captura piscium, quam ceperant, id est, propter capturam magnam & insolitam, omnes mirabātur secundum illud Psalmi: Qui descenderunt mare in nauibus Et subditur: Ipsi viderunt opera Domini & mirabilia eius in profundo. Et quia alii discipuli cum Petro fuerunt vocati, ideo subditur: Similiter autem Iacobum, & Ioannem filios Zebedæi, scilicet stupor circumdederat, qui erant similiter piscatores. Vnde subditur: Qui erant socii Simonis.* Vnde, sicut loci socii fuerunt exercitio piscationis, sic & in dignitate vocationis. Ego Ioānes frater vester, particeps in tribulatione, & regno. Ad Corinthios: Scientes, quod sicut socii passionū estis, sic eritis & cōsolationū. Et nota, quod sicut ii tres fuerūt socii in piscatione, sic etiam fuerūt in vocatione: & sicut simul vocati, sicut simul electi & assumpti ad miraculorū operationem. Infra dicitur: Non permisit introire secum quēquam, & c. nisi Petrum, & Iacobum, & Ioannem, & c. Qui simul assumpti ad transfigurationem. Infra: Assumpsit Petrum, & Iacobum, & Ioannem, & cetera. Simul etiam assumpti sunt ad orationem: Et assumpto Petro, & duobus filiis Zebedæi, cœpit contristari, & mœstus esse.

Tertio subditur alleuatio Christi, stabiliens ad confidentiam, cū dicitur: *Et ait ad Simonē Iesum: Noli timere.* Non excludit timorem reuerentiæ & humilitatis, quia ipse est principium sapientiæ, & de illo dicitur: Qui sine timore est, non poterit iustificari. Sed excludit timorem pusillanimitatis, qui opponitur confidentiæ, de quo: Noli timere Abraham: ego protector tuus sum. Et Iosue: Noli mettere, & noli timere, quoniam tecū est Dominus Deus tuus. *Noli timere quia ego tecum sum.* Et vt non expauescat minora, promittit maiora, cum addit: *Ex hoc iam homines eris capiens.* Quod multo magis est, quam capere pisces. Glossa: nondum in apostolatū eligitur, sed prædicatur quod aliquando sit eligendus. Venite post me, & faciam vos fieri piscatores hominum. Et specialiter alloquitur Petrum, quia ipsi specialiter hæc cura committitur. Vnde: *Tibi dabo clauēs regni cœlorum, & c.* Et nota, quod dicit: *capies homines,* non aurum, secundum illud: *Non quæro quæ vestra sunt, sed vos.* Et ad Philippenf. Non quia quæro datum, sed requiro fructum abundantem in rationem vestram.

Quarto subditur perfecta imitatio Magistrī, perducens ad perfectam iusticiam, cū subditur: *Et subduētis ad terram nauibus,* vt ibi eas relinquerēt. Vnde sequitur: *Relictis omnibus.* Omnis ex vobis, qui non renuntiat omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Signanter dicit, *omnibus,* quia dicit Gregorius: Tanta à sequentibus dimissa sunt, quanta à non sequentibus concupisci poterant. Et quia omnia poterant concupisci, ideo omnia sunt dimissa. Vnde idem: multum reliquit, qui sibi nihil retinuit: multū reliquit, qui etiā cum re, quam habuit, voluntatem habēdi dereliquit. Et quia non sufficit relinquere sua, quia hoc aliqui fecerūt philosophi, subditur: *Secuti sunt eum.* Vnde Petrus: Ecce, nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, & c. scilicet per cōsilia. Iob: Vestigia eius secutus est pes meus. Quia gloria magna est sequi Dominum: Sic Elifæus fuit secutus Eliam. Et nota, quod contrarietas videtur inter Lucam, Matthæum, & Ioannem, quantum ad locum, quantum ad tempus, quantum ad modum. Quia Ioannes iuxta Iordanem, & ante aduentum in Galilæam, & sigillatim illos vocatos dicit: Matthæus vero & Lucas post aduentum in Galilæam, & simul vocatos dicunt. Et propterea intelligendum, quod discipuli isti vocati fuerūt semel in simplicem noticiam: & de hac vocatione Ioānes loquitur. Secundo in familiaritatem, & de hac dici-

tur hic, quia adhuc reuersi sunt ad propria, vt dicit glossa. Tertio in discipulatum fuerunt vocati, siue Apostolatū. Et de hac dicitur à Matthæo, & Marco: & ideo nulla est contrarietas, siue diuersitas in locis, & temporibus, & aliis circumstantiis.

Et factum est, cum esset in vna ciuitatum, & c. Post discipulorū vocationem subiungit hic eorundem confirmationem per miracula. Et habet hæc pars, duas. In prima enim introducitur miraculum de curatione leprosi: in secūda vero de liberatione paralytici, ibi: *Et factū est in vna dierum, & c.* Circa miraculum autem de curatione leprosi tria introducuntur. Primum est operatio miraculi. Secundum est eruditio leprosi: *Et ipse præcepit ei, & c.* Tertium est ædificatio populi, ibi: *Perambulabat autē magis sermo de illo, & c.* Circa operationem miraculi tria sunt attendēda, scilicet mirabilis infectio morbi, cōmēdabilis deuotio ægri, & admirabilis operatio medici. Primo igitur tangitur miserabilis infectio morbi, cum dicitur: *Et factum est, cum esset in vna ciuitatum, & c.* quia morbus erat publicus & perpetuus. Publicus, quia in ciuitate, vbi multi conueniunt, & ita multis nota erat infirmitas. Et attendendum, quod dicitur fuisse in ciuitate, quia erat prope ciuitatem. Nam dicitur de hoc leproso, quod curauit eum in descensu de monte. Vnde potest hic accipi, sicut infra. Non capit Prophetam perire extra Hierusalem. Quia sicut dicitur ad Hebræos: Christus extra portam passus est. Erat etiam morbus perpetuus. Vnde & subdit: *Ecce vir plenus lepra,* quæ est infirmitas incurabilis, maxime cum est radicata. Vnde poterat ei conuenire illud Isaiæ. A planta pedis vsq; ad verticem non est in eo sanitas. Similis etiam erat Iob, de quo dicitur: Satan percussit Iob vlcere pessimo, à planta pedis vsq; ad verticem eius, qui testa saniam radebat.

Secundo vera insinuat commendabilis deuotio leprosi, cum dicitur: *Et videns Iesum, quia vidēdo adorauit & collaudauit.* Adorauit signo cū ait: *Et prociens in faciem suam,* quod est adorantiū, vt in Psalmo: Venite adoremus & prociamus, & c. Quod requirebat diabolus: Hæc omnia tibi dabo si cadēs adoraueris me. Vnde hoc signo professus est ipsum esse Filium Dei, sicut ille cæcus de quo Ioannes: Tu credis in Filium Dei? quis est, & c. Et post sequitur: Credo Domine: Et prociens adorauit eum. Et nota, quod dicitur prociens in faciem, quod est bonum signum; sicut dicitur de Moyse & Aaron quod corruerunt poni in terram. Non sicut Heli, qui cecidit de sella retrorsum, & c. Collaudauit etiam siue professus est verbo, quod notatur, cum subditur: *Domine si vis, potes me mundare.* In hoc, quod rogat, insinuat largitatem. Iob: Rogabis eum, & exaudiet te. In hoc, quod dicit: *Domine,* insinuat dignitatē. Est her, Domine in ditione tua cuncta sunt posita. In hoc, quod addit, *potes me mundare,* insinuat potentiæ facilitatem. Subest enim tibi, cum volueris, posse. Et hoc est, quod dicebat Iob Domino: Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? nonne qui solus es? Et ideo poterat dicere: Asperges me Domine hyssopo, & mūdabor, & c.

Tertio subditur admirabilis operatio medici, cum dicitur: *Extendens manum, tetigit eum, dicens, & c.* quæ quidē fuit admirabilis, tum ratione clementiæ, tum ratione potentiæ, tum ratione efficiētiæ. Propter clementiam dicit: *Tetigi eum,* licet enim posset curare solo verbo, maluit tangere, vt ostenderet suam benignitatem. Vnde in Proverbiis: Manum suam aperuit inopi. Vnde iam non poterat hic murmurare de Christo, sicut Naaman de Elifæo: Putabam, quod egrederetur ad me. Et postea: Et tangeret manu sua locum lepræ, & curaret me. Sed certe nō est repugnātia Prophetæ & Domini, quia Propheta subiectus erat legi, & ideo noluit tangere, ne secundum legem fieret immundus. Saluator vero supra legem erat, & ideo secundum legem, immunditiam non contrahebat, & legem euacuare poterat, & ideo tangebatur. Ad insinuandum vero potentiæ additur, dicens: *Volo: Mūdare.* In quo se asserit velle, & præcepit, vt mūdaretur, quia tantæ est potentiæ, vt velle sit ei posse facere.

Matth. 4. c

Mar. 1. b

Isa. 29. c

Psal. 106. c

Apo. 1. b

2. Cor. 1. b

Inf. 8. g

Inf. 9. d

Matt. 26. d

Eccl. 1. c

Gen. 15. a

Ios. 1. b

Matt. 4. c

Matt. 16. c

2. Cor. 12. e

Phil. 4. d

Inf. 14. g

Matt. 19. d

Iob 33. o

1. Reg. 19. d

Ioan. 1. e

Matt. 4. c

Ioan. 1.

Matth. 8. a

Inf. 13. g

Heb. 13. b

Isa. 1. b

Iob 2. c

Psal. 94. a

Matth. 4. b

Ioan. 9. g

Num. 20. a

1. Reg. 4. d

Iob 22. d

Esther 13. c

Sap. 12. c

Iob 14. a

Psal. 50. b

Prou. 31. e

4. Reg. 5. c

Confi

Isa. 46. c
 1. Theff. 4. a
 Psalm. 32. b
 Iban. 7. d
 Mar. 1. d
 Beda lib. 2.
 10. 5. in c. 5.
 Luca.
 Amb. lib. 5.
 in Luc. c. 5.
 tom 3.
 Exod. 20. b
 Gen. 22. a
 Matth. 7. d
 2. Cor. 12.
 Prou. 27. a
 Leu. 13. c
 14.
 Eccli. 18. c
 Prou. 28. b
 Leu. 24. a, b,
 c. d

Consilium meum stabit, & omnis voluntas mea fiet. Volebat autem eius munditiam non tam corporalem, quam spiritualem. Vnde: Hæc est voluntas Dei, sanctificatio vestra. Ad insinuandum vero efficaciam subdit: *Et confessum lepra discessit ab illo*, vt nihil esset medium inter dictum & factum: Dixit enim, & facta sunt. Verbo igitur & tactu curauit, vt ostenderet se verbum carnem factum: verbo etiam & tactu curauit, vt curaret interius, & exterius. Vnde: Totum hominem sanum feci, &c. Et in huius rei testimonium concurrunt ad sacramentum, verbum pariter, & elementum.

Et ille præcepit illi, vt nemini diceret. Post curationem morbi, subiungit hic Euangelista eruditionem curati. Docet autem Christus leprosum curatum, & in eo quemlibet alium, tria: Primum est, quod non est querendum præconium laudis: secundum, quod non est contemnendum officium sacerdotis: tertium, quod non est prætereundum mandatum legis. Primum horum dirigit intentionem: secundum, affectionem: & tertium regulat operationem. Erudit igitur primo, quod præconium laudis non est querendum, cum dicit:

Et ipse præcepit illi, vt nemini diceret. Hoc nõ dicit, quia vellet, quod ille non diceret, cum ille vbiq; prædicauerit hoc, sicut dicit Marcus: sed instruit suo exemplo laudem vitare. Vnde Beda: Dat exemplum, vt sui in magnis quæ faciunt, latere velint: sed vt profint aliis, prodantur inuiti. Hoc etiam dicit Ambrosius in Glossa. Vnde nota, quod est præceptum executionis, sicut: Honora patrem tuum, &c. Et probationis præceptum, vt Abraham de immolando filio. Et præceptum instructionis, sicut hic. Vnde nõ peccauit hic, cum nomẽ eius diuulgauit. Chrysostomus tamen dicit, quod præceptum fuit, sed ad tempus, propter cautela: ne si forte sacerdotes audirent ipsum per Christum curatum, non reciperent eum tanquam mundum, si eum à Christo curatum ante audiissent, quam se eis præsentasset, propter odiũ quod habebant ad Christum. Primus tamen modus rector videtur: quia hoc præcepit etiam aliis infirmis, qui tamen illud non obseruabant, secundum quod dicitur de surdo & muto curato: quãto autem eis præcipiebat, tanto plus prædicabant. Et recte, quia secundum quod dicitur: Ego à vobis debui commendari, se autem nemo debet laudare, nisi necessitate alienæ salutis compulsus. Vnde Apostolus: Factus sum insipiens, vos me cõgistis. Ideo dicebat se insipientem factum, quia contra consilium sapientis fecisse videbatur. Laudet te alienus, & non os tuum, extraneus, & non labia tua.

Erudiuit secundo, quod officium sacerdotis non est contemnendũ cum addit: *Sed vade, ostende te sacerdoti.* Quia eorum erat officium secundum legem leproso eicere & mundatos recipere, secundum quod dicitur in Leuitico. Ideo autem hoc officium lepræ discernendæ sacerdotibus est commissum, licet magis videatur esse medicorum: quia eis vulnera peccatorum mortalium, quæ per lepram designantur, tempore veritatis reuelata, ostendenda sunt, secundum illud Ecclesiastici: In tempore infirmitatis ostende conseruationem tuam: quia secundum quod dicitur: Qui abscondit scelera sua non dirigetur: qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam consequetur. Vnde quamuis Dominus mundet per interiorem contritionem: nihilominus ligat ad sacramentalem confessionem. In hoc autem mandato instruit sacerdotale officium esse omnibus venerandum: & id esse ad curationem peccatorum necessarium. Et hæc ratio præcipua huius mandati fuit. Sunt tamen & aliæ, vt scilicet ad bonum possint promoueri, viso miraculo de curatione certa leprosi. Et vt vestes sint miraculi: & sic videretur eis aduersari: & vt innotescat eis sacerdotalis dignitas Christi, & gratia Noui testamenti, & sacerdotij, quæ non tantum potest curatum ostendere, sed etiam curare.

Docet tertio præceptum legis nõ esse prætermittendũ, cum subdit: *Et offer pro emundatione tua, sicut præcepit Moyses*, sicut dicitur in Leuitico: Leprosi mudati iu-

bentur offerre duos passeris viuos, & tres decimas simila consperlas: leo, &c. Hæc autem ceremonialia erant: & tamen voluit Saluator, ea offerri, vt ostenderet legẽ esse bonam, & diuinitus latam Contra Manichæorum perfidiam: Lex quidem sancta, & mandatum sanctum, iustum & bonum. Et hoc, quia adhuc manebant, cum non esset veritas reuelata. Vnde Glossa interlinearis dicit: quod non debent auferri signa, nisi prius venerint signa. Illa autem signa legis sanitatem non dabant, sed ostendebant, & testimonio confirmabant. Et ideo addit: *In testimonium illis*, quod potest legi dupliciter: Offeres illis in testimonium, (scilicet tuæ curationis: vel offeres, vt hoc sit illis in testimonium, quod tu curatus es: & vt tibi ultra non possint nocere, cum à te acceperint munera testimonialia. Et nota quod hoc, quod dicit, *in testimonium illis*, non refertur ad præceptum Moyfi, sed Domini. Vnde Chrysostomus: Nõ sic intelligas, quia Moyses præcepit in testimonium illis, sed tu vade, & offer in testimonium illis: vt scilicet alumeret ab eis testimonium apud plebem. Nam sicut dicitur: Oportet autem illum & testimonium habere bonum ab iis, qui foris sunt. Vnde & opus Christi mirabiliter debebat testimonio inbiantium comprobari, ad perfectam solidationem fidei, & eiusdem roborationem.

Perambulabat autem multo magis, &c. Postquã descripsit Euangelista curationem morbi, & eruditionem curati, hic tertio subiungit manifestationem nominis Christi, vt ex his omnibus discipuli confirmarentur in fide & amore Christi. Describitur igitur magnificatio nominis Christi, vt famosa, vt fructuosa, vt virtuosa. Primo igitur describitur hic magnificatio nominis Christi, vt famosa, cum dicitur: *Perambulabat autem magis sermo de illo*, scilicet Christo, sermo laudis suæ, quantum ad scientiam & virtutes. Nec mirum, si fama Magistri diffundebatur, cum de discipulis eius dicitur: *In omnem terram exiuit sonus eorum, &c.* Huius figura præcessit in Iuda Machabæo, de quo scribitur, quod similis factus est leoni in operibus suis. Et post subditur: *Et nominatus est vsque ad nouissimum terræ.*

Deinde ostenditur nominis Christi magnificatio fructuosa, cum additur: *Et conueniebant turba multa, vt audirent, & hoc, scilicet propter instructionem mentis, quia scriptum est: Audi consilium, & suscipe disciplinam, vt sis sapiens.* Et Iacobus: Scitis fratres dilectissimi: Sit autem omnis homo velox ad audiendum. Et conueniebant etiam propter curationẽ ex parte corporis, & ideo addit: *Et curarentur ab infirmitatibus suis.* Propter quod prædicabat Isaias: Vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Et ideo recte faciebant secundum consilium sapientis: Fili, in tua infirmitate non despicias te ipsum, sed ora Dominum, & ipse curabit te. Hæc ergo erat perfecta utilitas ex parte animæ & corporis, quæ veniebat ex fama nominis Christi. Ipse enim Christus est Dei virtus, & Dei sapientia. Et ideo, qui ad ipsum conueniunt, illuminantur per sapientiam, & curantur per virtutem. Et ideo dicitur in Psalmo: Accedite ad eum, & illuminamini: & facies vestræ non confundentur. Et ideo Isaias: Dedi te in lucem gentium, vt sis salus mea vsque ad extremum terræ.

Postremo ostenditur virtuosa: cum subditur: *Ipse autem sedebat in desertum, & orabat.* Quia humanam gloriam & famam non querebat, sed fugiebat, secundum illud: Et dimissa turba, ascendit in montem solus orare. In quo dabat nobis formam recedendi à mundo, & appropinquandi ad Deum: propter quod dicebat Apostolus: Si adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem. Et ideo ad hoc, quod oratio sit Deo placita, non debet esse publica in foro, sed occulta in deserto. Vnde Matthæus: Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio, ora patrem tuum in abscondito. Et hoc est, quod dicit Bernardus in Canticis: O sancta anima, sola esto, vt soli Deo omnium serues te ipsam, quem tibi ex omnibus elegisti, Fuge publicum, fuge &

Rom. 7. b
 Glossa interlinearis eod. loc.
 Chryso. hom. 17. in Mat. tom. 2.
 1. Tim. 3. b
 Psalm. 18. b
 1. Mat. 3. b
 Prou. 13. b
 1. Mo. 1. c
 Isa. 53. b
 Eccli. 38. a
 2. Cor. 1. b
 Psalm. 33. a
 Isa. 49. b
 Matt. 14. c
 Gal. 1. b
 Oratio. Matth. 6. a
 Ber. in can. serm. 40 pro pe. sin.

iplos

ipfos domesticos, secede ab amicis & intimis, & ab illo, qui tibi ministrat. An nescis te verecundum habere sponsum, & qui nequaquam velit tibi suam indulgere præsentiam præsentibus cæteris? Secede ergo, sed mente, non corpore: sed intentione, sed deuotione, sed spiritu: quanquam & corpore interdum non otiosè te separas præsertim in tempore orationis.

Ad prædicti autem miraculi euidenciam duo sunt hic intelligenda. Nam primo oportet latentium aperire spirituales intelligentiam: deinde dissoluere apparentem controuersiam. Circa hoc autem miraculum tria consideranda occurrunt. Primum est, quid intelligitur per morbum lepræ: secundum quid per tactum manus dominicæ: tertium, quid per præceptum legis implendæ. Morbus lepræ designat rectè peccatum mortale: quia sicut lepra inficit & deformat carnem, sic peccatum maculat & deformat animam. Vnde: Denigrata est super carbones facies eorum, & non sunt cogniti in plateis: adhæsit cutis eorum ossibus: aruit & facta est quasi lignum. Lepra etiam eici facit extra castra, sic peccatum mortale à castris gloriæ. Peccasti, & eieci te de monte Dei. Hic autem morbus quadruplicem habet differentiam, secundum quod dicitur: Est enim lepra in carne, lepra in pilis, lepra in vestibis, lepra in habitaculis. Lepra in carne, significat peccatum carnale. Lepra in pilis, significat peccatum spirituale, quia per pilos cogitationes intelliguntur. Lepra in veste, peccatum in cõuersatione. Lepra in domo, peccatum in congregatione. Ille ergo est plenus lepra, qui omnibus his criminibus infectus est. De his differentiis lepræ dicitur in Leuitico. In huius figuram etiam dicitur, quod quatuor viri erant leprosi iuxta introitum portæ, & ad has quatuor differentias designadas. Ideo autem voluit Dominus peccatum mortale per lepram designari, quia sicut lepra inficit in se, & in consortio, sic & peccatum. Per tactum manus dominicæ intelligimus visitationem diuinæ gratiæ, quam petebat Propheta dicens: Emitte manum tuam de alto & eripe me. Quia sicut dicitur ad Romanos: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Per Christum enim tangit nos manus diuina, quo modo dicitur in Canticis: Dilectus meus misit manum suam per foramen, id est, gratiam suam per foramen lateris Christi. Vnde profluunt sacramenta, & venter intremuit: quia hæc gratia primo parit cõtritionem. Vnde in Psalmo: Qui respicit terram, & facit eam tremere: qui tangit montes & fumigant, quia contritio fletum parit. Sed ad hoc, vt ad statum istum perueniat peccator, oportet quod cum leproso videat eum per fidem: Videmus nunc per speculum in ænigmate. Oportet, quod procidat per timorem: Coram illo procident Æthiopes, id est, peccatores. Oportet quod confidat per spem: Qui sperat in Domino, subleuabitur. Et ad Romanos. Spe salui facti sumus. Et hæc tria pariunt contritionem. Isaïas: A facie tua Domine concepimus, & quasi parturimus, & peperimus spiritum salutis. Per præceptum legis obseruandæ intelligimus susceptionem sacramenti pœnitentiæ. Vnde attende, quod quatuor præcepit, scilicet ire, tacere, ostendere, & offerre. Ire cum dicit: Vade. Tacere: Nemini dixeris. Ostendere: Ostende te. Offerre: Offer pro emundatione tua. Vade scilicet deserendo peccata. Sic adulteræ: Vade, & iam amplius noli peccare. Tacere præcepit bona, ne sit sicut ille Pharisæus qui dicebat: Non sum, sicut cæteri hominũ, raptores, iniusti, adulteri: velut etiam hic publicanus: Ieiuno bis in Sabbatho: decimas do omnium, quæ possideo. Ostendere præcepit mala, sicut Iob: Si abscondi, quasi homo, peccatum meum, & celauit in sinu meo iniquitatem meam: id est, non abscondi, nec celauit peccatum meum, aut iniquitatem. Psalmus: Delictum meum cognitum tibi feci, & iniustitiam meam non abscondi. Offerre præcepit opera satisfactoria: Psalmus: Introibo in domum tuam in holocaustis: reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt labia mea. Ad Roma-

nos: Exhibeatis corpora vestra, hostiam viuentem, sanctam Deo placentem, rationabile obsequium vestrum. Hæc autem quatuor concurrunt necessario ad sacramentum pœnitentiæ perfectæ recipiendum, scilicet peccati desertio, peccatoris humiliatio, peccati ostensio, & satisfactionis oblatio.

Deinde dissoluenda est apparens controuersia inter Matthæum & Lucam, quia hoc miraculum dicit Matthæus, esse factum post sermonem Domini in monte: & hic Lucas narrat longe ante sermonem. Ad quod est duplex via dissoluendi controuersiam. Siue quia alius sermo fuit, quem narrat Lucas: alius quem Matthæus. Cuius signum, quia multa dicuntur in vno sermone quæ non dicuntur in altero: siue quia idem sermo fuit differens secundum maiorem explicationem & minorem. Vnde attendendum est, quod Euangelistæ non seruant omnino seriem rei gestæ, sed eo modo narrant, quo magis facit ad suæ intentionis prosecutionem. Vnde Augustinus: Quid interest quis quo ordine ponat, siue quod ex ordine inserit: siue quod ommissum recolat: siue quod postea factum, antea præoccupat: dum tamen non aduersetur, eadem vel alia narranti, vel sibi vel alteri? Satis enim probabile est, quod vnusquisque Euangelistarum eo ordine didicit narrare debuisse, quo voluisset Deus, ea ipsa, quæ narrabat, eius recordationi suggerere, & in eis duntaxat rebus, quantum ordo, siue iste, siue ille, nihil minuit auctoritati veritatique Euangelicæ. Et per hoc patet omnis dissolutio contrarietatis, quæ videtur provenire ex ordine differente.

Et factum est in vna dierum. Confirmatis discipulis per curationem leprosi, sic ad maiorem firmitatem confirmat eosdem per mirabilem sanationem paralytici. Cuius mirabile sanationem describit Euangelista hoc ordine: Primo introducitur opportunitas miraculi faciendi. Secundo vero, integritas miraculi perfecti, ibi: *Quorum fidem*. Tertio vero celebritas miraculi publicati, ibi: *Et stupor apprehendit, &c.* Opportunitas autem miraculi faciendi colligitur ex quatuor, scilicet ex multitudine populi assistentis: ex promptitudine virtutis sanantis: ex grauedine morbi opprimētis: ex sollicitudine fidei offerentis. Primo ergo ad designandam multitudinem populi assistentis, cui communicanda erat doctrina veritatis, dicitur. *Et factum est in vna dierum. & ipse sedebat docēs, &c.* Sedebat, inquam, tanquam Magister & Doctor præcipuus propter multitudinem sapientiæ, sicut Iob: Si voluisssem ire ad eos, sedebam primus. Cumque sederem, quasi rex, circumstante exercitu, eram tamen mœrentium consolator: &c. Hoc utique modo sedebat Christus in medio multorum. Vnde & subditur: *Et erant Pharisæi sedentes & legis doctores.* Nã Pharisæi inter alios sunt excellentiores in obscurando, & legis doctores in erudiendo. Et propterea ipsi etiam dicuntur ledentes: Vnde in Mattheo super cathedram Moyfi sederunt Scribæ & Pharisæi. Et quia in multitudine plebis est gloria principis, ideo subdit, quod erant multi, cum dicit: *Qui venerunt ex omni castello Galilææ, & Iudææ, & Hierusalem.* Et nota, quod in his tribus, primo exprimit regionem propinquam, scilicet in Galilæa. Vnde & discipulos inde elegit, secundum quod dicitur: Nonne ecce omnes isti, qui loquuntur, Galilæi sunt? Exprimit & præcipuam in Iudæa, in qua habitabat tribus Iuda, cui promissus erat Christus, secundum illud Psalmi: Et tribu Ephraim non elegit: sed elegit tribum Iuda. Tangit & ciuitatem regiam: in Hierusalem. Vbi maxime habitabant doctores, secundum illud Isaïæ: De Sion exhibit lex, & verbum Domini de Hierusalem. Et signanter hæc tria nominat: quia in Galilæa Christus concipitur, sicut supra: in Iudæa nascitur, sicut supra: Sed in Hierusalem crucifigitur, sicut infra. Et ideo habitatoribus horum trium locorum erat Christus promissus: & ipsi eum expectabant, & ideo ad ipsum conueniebant.

Secundo vero ad denotandum promptitudinem virtutis liberantis, adiungit: *Et virtus Domini erat*, scilicet prompta, ad sanandum eos, scilicet infirmos, quia ipsi

erant

Morbus lepræ.

Chren. 4. b

Ezech. 28. c

Leu. 13. a, b

Leu. 13. d

4. Reg. 7. a

Psal. 143. b

Rom. 7. d

Cant. 5.

Psal. 103. d

1. Cor. 13. d

Psal. 71. b

Pron. 29. d

Roman. 8. d

Isa. 26. c

Præceptum legis obseruandæ.

Ioan. 8. b

Luc. 18. c

Iob 31.

Psal. 31. a

Psal. 65. c

Rom. 12. a

Concordantia Euangelistarum.

Aug. libr. 2. c. 21. de concord. Euan. tom 4.

Sanatio paralytici.

Iob 29. d

Mat. 23. a

Act. 2. a

Psal. 77. g
Psal. 77. f

Isa. 2. a

Luc. 1. d
Sup. 2. a
Inf. 23. c

Heb. 1. a
 1. Cor. 1. b
 Matth. 1. d
 Psalm. 139. a
 Act. 10. f
 Inf. 6. c
 Mart. 13. g
 1. Mac. 9. f
 Psalm. 40. a
 Gal. 6. a
 Eccl. 44. b
 Isa. 49. f
 Psalm. 104. a
 Job 17. a
 Per fidem
 quærenti
 impedimen-
 ta occur-
 runt.
 Matt. 20. d
 Mar. 10. g
 Inf. 19. a
 Inf. 19. a
 Ioan. 3. b
 Act. 9. d
 Thren. 2. f
 Ioan. 1. d
 Inf. 22.
 Psalm. 47. b

erant prompti ad audiendum. De qua virtute : Portans
 omnia verbo virtutis suæ. Quæ quidem virtus est Chri-
 stus, qui est verbum patris. Prædicamus Christum cru-
 cifixum. Et addit Matthæus Dei virtutem, & Dei sa-
 pientiam. Et hæc virtus apta est ad sanandum, non ad
 perdendum. Et ideo nomen eius Iesus, id est Saluator.
 Vnde anima sancta in Psalmo: Domine Deus virtus sa-
 lutis meæ: obumbrasti super caput meum in die belli,
 &c. Et ideo: Vixit eum Deus Spiritu sancto & vir-
 tute, id est, virtute Spiritus sancti, qui pertransiuit be-
 nefaciendo, & sanando omnes oppressos, &c. Hanc vir-
 tutem promptam reddit fides credentium. Vnde infra:
 Descendit Iesus stetit in loco campestri, & turba dis-
 cipulorum eius, & multitudo copiosa plebis. Sequitur:
 Qui venerant, vt audirent eum. Et subiungitur: Et om-
 nis turba quærebat eum tangere, quia virtus de illo
 exibat, & sanabat omnes. Sed diuersum dicitur de ci-
 uitate sua à Matthæo: Non fecit ibi virtutes multas,
 propter incredulitatem illorum.
 Tertio vero ad ostendendum grauedinem morbi ad-
 iungit: *Et ecce viri portantes in lecto hominem qui erat pa-
 ralyticus.* Et ita omnino impotens, quia paralytis omni-
 no dissoluit membrorum virtutem sicut legitur de Al-
 cimo: *Oclusum est os eius, & dissolutus est paralyti-
 sis, nec ultra potuit loqui verbum.* Magna vero infirmitas
 & miseranda, quæ motum tollit & verbum. *Et in lecto
 portabatur,* non, inquam, in lecto quietis, sed potius la-
 boris & doloris. Vnde de eo orari poterat & dici illud
 Psalmi: *Dominus opem ferat illi super lectum doloris
 eius, vniuersum stratū eius versasti in infirmitate eius.*
 Propterea misericorditer agebant viri, qui eum porta-
 bant, secundum documentum Apostoli: *Alter alterius
 onera portate.* Vnde poterat eis competere illud: *Illi
 viri misericordiæ sunt, quorum pietates non defecerūt.*
 Et iam verificatur in hoc facto illud Isaiæ: *Afferent fi-
 lios tuos in vlnis: & filias tuas in humeris portabunt.*
 Quarto vero ad insinuandam sollicitudinem fidei of-
 ferentium, subiungit: *Et quærebant eum inferre, & ponere
 ante eū.* vt scilicet ex eius præsentia sanaretur. Vnde vo-
 lebant implere exhortationem Psalmistæ: *Quærite Do-
 minum, & confirmamini: quærite faciem eius semper.*
 Nec immerito, quia Iob inquit: *Libera me, & pone me
 iuxta te: & cuiusvis manus pugnet contra me.* Et quia
 quærenti per fidē impedimenta frequenter occurrunt:
 ideo subditur: *Et non inuenientes, qua parte illum inferrent
 præ turba:* quæ solet impedire aduentum ad Christum,
 sicut dicitur, quod turbæ increpabant eum, vt taceret.
 Sic & Zachæus infra: *Quærebat videre Iesū, quis esset,
 & non poterat præ turba.* Sed certè veram fidem impe-
 dimenta non retrahunt, sed accendunt. In cuius testi-
 moniū subditur: *Ascenderunt supra tectum, & per tegulas
 submiserunt illum cum lecto.* Sic & Zachæus fecit, sicut
 dicitur infra, quod ascendit in arborē Sycomorum, vt
 Iesum transeuntē videret, quem præ turba videre non
 poterat. Talibus adiutoribus indigebat ille languidus,
 qui dicebat: *Domine, hominem non habeo, vt, cum tur-
 bata fuerit aqua, mittat me in piscinam.* Tales adiuto-
 res sunt viri simplices, secundum quod dicitur: *Acci-
 pientes discipuli Paulum nocte, per murum dimiserunt
 eum, submittentem in sporta.* Tales sunt viri spiritua-
 les, qui infirmos per orationem Domini conspectui re-
 præsentant: *Effunde sicut aquam cor tuum in conspe-
 ctu Domini.* Leua ad eum manus tuas pro animabus
 paruulorum tuorum, qui defecerunt fame in capite
 omnium compitorum. Et ideo præsentauerunt eum
 conspectui Domini, vt eum videret: & situi, vt eum
 tangeret. Et propterea subdit: *In medium ante Iesum:*
 quia Saluator semper medium quærit. Vnde: *Medius
 vestrum stetit, quem vos nescitis.* Et infra: *Ego autem
 in medio vestrum sum.* Et ideo in Psalmo: *Suscepi-
 mus Deus misericordiam tuam in medio templi tui.*
 Quorum fidem vt vidit. Præmissa est miraculi faciendi
 opportunitas: hic vero subiungitur ipsius in faciendo
 integritas, quia Christus simul & corpus infirmi, & ani-

mam curat: animā à peccato, & corpus à morbo. Con-
 sistit autem huius miraculi integritas perfecta in qua-
 tuor, quæ sunt supra virtutē humanā, scilicet in remis-
 sione peccatorum, discretione cogitationum, confuta-
 tione errorum, & cōsolidatione membrorum paralyti-
 corum. Hæc enim quatuor miraculum reddunt p̄rfe-
 ctum. Præmittitur ergo remissio peccatorum ex merito
 fidei offerentium, cum dicit: *Quorum fidem vt vidit,* quia
 sicut dicitur: *Homo videt ea, quæ parent, Dominus au-
 tem intuetur cor.* Vidit, inquam, oculo misericordiæ,
 sicut in Exodo: *Vidi afflictionem populi mei in Ægy-
 pto.* Ad quam visionem fides disponit. Hieremias: *Do-
 mine oculi tui respiciunt fidem.* Et quoniam sicut dicitur:
Per misericordiam, & fidem purgatur peccata, ideo
 subditur: *Dixit: Homo, remittuntur tibi peccata tua.* In
 hoc, quod dicit, *homo,* inuitat ad considerationem pro-
 priæ miseriæ. Homo natus de muliere, breui viuens tē-
 pore, repletur multis miseriis. Et rursus: *Homo putredo,
 & filius hominis vermis.* In hoc, quod adiūgit: *remittun-
 tur,* inuitat ad sp̄e diuinæ gratiæ: *Gratificauit nos in di-
 lecto filio suo: in quo habemus redēptionem per san-
 guinem eius, remissionem peccatorum.* Vnde dicitur:
Remittuntur vobis peccata propter nomen eius. Hæc
 autem remissio peccatorum inchoata fuit à fide aliena,
 sed in propria consummatur. Vnde Beda: *Multum val-
 let vnicique fides propria, cum per aliorum homo sit
 interius & exterius saluatus: sed hoc non sine propria
 subsequente.* Vnde dicitur paralytico: *Confide fili, re-
 mittuntur tibi peccata.* Et nota, quod peccata dicuntur
 remitti, dicuntur dimitti, dicuntur mundari, dicuntur sa-
 nari, dicuntur tegi, dicuntur redimi. Dicuntur remitti,
 quantum ad reatum pœnæ. Infra: *Remittuntur ei pec-
 cata multa, quoniam dilexit multum.* Dicuntur dimitti
 ratione offensæ. Si dimiseritis hominibus peccata eor-
 um, dimittet & vobis Pater cælestis delicta vestra. Di-
 cuntur mundari ratione maculæ: *Amplius laua me ab
 iniquitate mea: & à peccato meo munda me: & Isaias.
 Auferetur iniquitas tua, & peccatum tuum mundabi-
 tur.* Dicuntur sanari quantum ad vulnerationem natu-
 ræ. Vnde: *Ecce sanus factus es, iam noli peccare.* Et in
 Psalmo: *Sana animam meam, quia peccaui tibi.* Dicun-
 tur regi propter spoliationem virtutis gratiæ: *Beati,
 quorum remissæ sunt iniquitates, & quorū tecta sunt
 peccata.* Quod fit per charitatem: *Charitas operit mul-
 titudinem peccatorum.* Dicuntur redimi quantum ad
 captiuitatē seruitutis diabolicæ: *Peccata tua elemosy-
 nis redime.* In Psalmo: *Ex vsuris & iniquitate redimet
 animas eorum.* Additur autem secundo, discretio cogita-
 tionum in animo blasphemantium, cum dicitur: *Et cœ-
 perunt cogitare Scriba & Pharisei,* cogitationes vanas &
 noxias. Euanuerunt in cogitationibus suis, & obscura-
 tum est insipiens cor eorum. Et sequitur cogitationum
 expressio, cum addit: *dicentes,* scilicet in cordibus suis,
 secundum illud Psalmi: *Quæ dicitis in cordibus vestris,
 & in cubilibus vestris compungimini. Quis est iste, qui
 loquitur blasphemias?* in qua cogitatione despiciunt Sal-
 uatorem, quasi vilem in hoc, quod dicunt: *Quis est iste.*
 Pauper locutus est, & dicunt: *Quis est hic?* Contra il-
 lud, quod dicitur: *Ne spernas hominem in vsu suo.* Re-
 darguunt vt peccatorē, in hoc quod imponūt blasphemiam.
 Est autem blasphemare, Deo iniuriam irrogare.
 Quod fit tripliciter: vel cum attribuitur Deo, quod sibi
 non conuenit: vel cum remouetur ab eo, quod sibi cō-
 uenit: vel cum creaturæ attribuitur, quod propriè Deo
 conuenit. Vnde quando Christus attribuebat sibi di-
 uinitatem, credebant eum blasphemare: *Quid adhuc
 desideramus testes? Audistis blasphemiam.* Saluator dixit
 Iudæis: *Quem Pater sanctificauit, & misit in mun-
 dum: vos dicitis, quia blasphemias, quia dixit: Filius Dei
 sum.* Similiter credebant eum blasphemare, quando at-
 tribuebat sibi propriū Dei, scilicet, peccata dimittere. Vn-
 de subditur: *Quis potest peccata dimittere, nisi solus Deus?*
 Et in hoc verū dicent. Isaias: *Ego sum, ego sum ipse, qui
 deleo iniquitates tuas propter me.* Sed certè dum ipsi

1. Reg. 16. b
 Exod. 5. b
 Hier. 5. a
 Prou. 15. d
 Job 14. a
 Idem 25. b
 Eph. 1. c
 1 Ioan. 2. b
 Beda tom. 4.
 lib. 2. in
 Luc. cap. 5.
 Matth. 9. a
 Peccata quot
 modis di-
 cantur re-
 mitti.
 Inf. 7. g
 Matth. 8.
 Psalm. 50. b
 Isa. 6. c
 Ioan. 5. c
 Psalm. 40. a
 Psalm. 31. a
 1. Pet. 4. a
 Dan. 4. f
 Psalm. 71. e
 Rom. 1. c
 Psalm. 4. a
 Eccl. 13. d
 Eccl. 11. a
 Blasphema-
 re quid, &
 quot modis.
 Mar. 14. g
 Ioan. 10. g
 Isa. 43. d

Christo

Idem 46. b

Eccli. 23. c

Heb. 4. c

Isa. 1. c

Hier. 4. d

Sap. 1. a

114. 29. e, f

Sap. 2. d

Argumentum.

Glossa in Matth. 6. 9.

Hier. 32. c

Sap. 11. d

Ioan. 1. d

Apoc. 1. b

Act. 3. a

Grabatum.

Ioan. 5. b

Marc. 5. b

Paralyfis.

Christo imponebat blasphemiam, in suis cordibus blasphemabant. Cui assimilastis me, & adaequastis, & comparastis, & fecistis similem? Et quoniam haec cogitando blasphemabant, ideo reprehenduntur & arguuntur, cum subditur: *Ut cognovit autem Iesus cogitationes eorum*, tanquam Deus, quia: Oculi Domini multo plus lucidiores sunt super solem, circumspicientes omnes vias hominum, & profundum abyssi, & hominum corda intuentes in absconditas partes. Nec mirum quia est verbum Dei, de quo ad Hebraeos: *Vivus est sermo Dei, & efficax & penetrabilior omni gladio ancipiti, & discretor cogitationum, & intentionum cordis.* Nec solum reprehendit & discernit, sed etiam redarguit: *Respondens dixit ad illos: Quid cogitatis in cordibus vestris?* quasi dicat illud: *Auferite malum cogitationum vestrarum ab oculis meis.* Ipse enim videbat, & arguebat: *Vique quo morabuntur in te cogitationes noxiae?* Tales enim sunt cogitationes peruersae: de quibus: *Peruersae enim cogitationes separant a Deo.* Ideo Isaías: *Vae qui profundi estis corde, ut a Domino abscondatis consilium.* Et sequitur: *Peruersa est haec vestra cogitatio quasi si lutum contra figulum cogitet, & dicat opus factori suo. Non fecisti me. Et figmentum dicat factori suo: Non intelligis. Certe potest dici de eis illud: Haec cogitauerunt, & errauerunt, excacavit enim illos malitia eorum.*

Adiungitur autem tertio confutatio eorum male cogitantium, in hoc, quod sequitur: *Quid est facilius dicere, &c.* Facit enim argumentum, in quo ostendit, verum Deum esse, & peccata dimittere posse, ac per hoc, illos curare. Et est argumentum tale: *Omnis, qui potest paralyticum solo verbo curare, solo verbo peccata potest dimittere: sed filius Dei potest paralyticum solo verbo curare, ergo, &c.* Huius autem rationis praemittit maioris propositionis probationem, subiungit assumptionem, & interponit conclusionem. Maioris propositionis probationem praemittit in hoc, quod dicit: *Quid est facilius dicere: Dimittitur tibi peccata, an dicere: Surge & ambula?* Quasi diceret, aequalis facilitatis sunt: ergo qui potest unum, potest & reliquum: & haec erat propositio maior. Vnde glossa: *Per remissionem poenae, remissionem culpae intellige.* Intelligitur autem hoc per illud tanquam per simile, & per notius. Et hoc est, quod dicitur: *Non erit tibi difficile omne verbum, qui facis misericordiam in millibus.* Vnde in Sapiencia: *Sed misereris omnium, quia omnia potes.* Conclusionem autem interponit in hoc, quod adiungit: *Ut autem sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata.* Hoc enim est, quod intendit concludere finaliter, & est verum, ut testatur Ioanes: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi: Et in Apocalypsi: Dilexit nos, & lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo.* Assumptionem subiungit, cum addit: *Ait paralytico: Tibi dico surge, tolle lectum tuum, &c.* Et nota, quod verba praecedentia sunt Saluatoris, & sequentia. Sed hoc verbum, quod dicit: *Ait paralytico.* Est verbum Euangelistae, quod interponit, quia prima verba erant Domini ad Phariseos, scilicet, propositio, & conclusio: sed assumptionem dixit, convertendo sermonem ad paralyticum, cui imperat actum, qui non potest competere, nisi sano, scilicet surgere, cum dicit: *Surge.* Sicut Petrus claudo: *Iu nomine Iesu Christi Nazareni surge, & ambula,* praecipit tollere lectum, cum ait: *Tolle lectum tuum,* siue, ut Marcus habet: *Tolle grabatum tuum.* Grabatum autem est lectus pauperum infirmorum, vbi nihil sternitur, nisi ad caput. Vnde dicitur a graba, quod est caput. Sic Ioannes: *Praecipit ille languido 38. annorum: Surge, tolle grabatum, & ambula.* Praecipit ambulare, & in domum ire, cum subdit: *Et vade in domum tuam.* Vt scilicet cum tuis congratuleris, sicut Marcus: *Vade in domum tuam ad tuos, & annuntia illis, quanta tibi Dominus fecerit, & misertus sit tui.* In his tribus concluditur perfecta sanitas contra tria mala, quae facit aegritudo paralyfis: *Reddit enim inhabilem ad standum, & inhabiliorem ad operandum, & inhabilissimum ad ambulandum.* At

contra, imperat ei Dominus *rectitudinem status, fortitudinem actus, & promptitudinem motus, quibus obtentis efficitur perfecte sanus.*

Subiungitur vltimo consolidatio membrorum languentium, in hoc, quod sequitur: *Et confestim conjuges coram illis, &c.* Consolidata enim sunt verbo Christi membra paralytici, quantum ad virtutem sustentationem, operatiuam, & motiuam. Surrexit enim, iam non indigens sustentamento lectuli, aut baculi, & hoc virtute manus Dei omnipotentis. Manus tetigit me, & erexit me super genua mea, & super articulos manuum mearum. Et sequitur: *Tolle lectum, in quo iacebat* iam non indigens ab aliquo portari, & sic videtur adimpletum illud Amos: *Eruentur filii Israel, qui habitant in Samaria, in plaga lectuli, & Damasci grabato. Et abiit in domum suam, magnificans Deum,* iam valens faciliter moueri, sicut & ille claudus a Petro cutatus: *Intrauit cum eis in templum ambulans, & exiliens, & laudans Deum.* Vnde magnificabat Deum, & ipse simul laudando, & eius miracula enarrando, & ad laudandum, alios inuitando. Vnde poterat dicere: *Magnificate Dominum mecum, & exaltemus nomen eius in idipsum.* Poterat & canticum Virginis canere: *Magnificat anima mea Dominum.* Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo, &c.

Et supra *apprehendit omnes, &c.* Hic tertio post miraculi faciendi opportunitatem, & facti integritatem, subiungit eiusdem publicam celebritatem, per quam clarificata est diuina virtus in Christo, quoniam ex praesentis miraculi consideratione, ostensa est Christi virtus admirabilis, venerabilis, formidabilis & praedicabilis. Admirabilis, inquam, ostensa est ex impossibilitate comprehendendi, propter quod dicit:

Et stupor apprehendit omnes, scilicet innocentes, ad credendum. Stupebunt iusti super hoc, & innocentes contra hypocritam suscitabitur. Nam Pharisei hypocrite sunt confusi, & Christus admirabilis est effectus. Apprehendit malignantes, ad confundendum: Adducit consiliarios in stultum finem, & iudices in stuporem. Et Iudith: *Et cum audissent viri illi verba eius, considerabant faciem eius, & erat in oculis eorum stupor, &c.* Venerabilis vero ostensa est ex impossibilitate imitandi, propter quod dicitur: *Et magnificabant Deum,* scilicet in opere suo, ut possent dicere illud Psalmi: *Quam magnificata sunt opera tua Domine: omnia in sapientia fecisti.* Et Isaías: *Magnificatus est Dominus, quoniam habitauit in excelso, & impleuit Sion iudicio & iustitia.* Sic illi tres pueri aspectu miraculi. Hi tres, quasi ex vno ore laudabunt, & glorificabant, & benedicebant Deum. Formidabilis vero ostenditur virtus in Christo ex impossibilitate euadendi, vnde additur: *Et repleti sunt timore,* considerantes immensitatem potentiae, quam nemo potest effugere. Infra: *Ostendam vobis quem timeatis: timete eum, qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam.* Hanc potentiam timebat Iob: *Semper quasi tumentes super me fluctus, timui Deum, & pondus eius ferre non potui.* Praedicabilis vero ostenditur in impossibilitate contradicendi propter quod subditur: *Dicentes: Quia vidimus mirabilia hodie.* Et ideo iam non est locus contradicendi. Vnde: *Videntes Petri constantiam & Ioannis, comperto quod homines essent sine literis & idiotae, admirabantur, & cognoscebant eos, quoniam cum Iesu fuerant hominem quoque videntes stantem cum eis, qui curatus fuerat, & nihil poterant contradicere.* Vnde Petrus & Ioannes dicebant: *Non possumus quae vidimus, & audiimus non loqui.* Qui ergo post visionem horum signorum Domino contradicit, excluditur a populo Dei, & haereditate regni, secundum illud: *Omnes homines, qui viderunt maiestatem meam, & signa quae feci in Aegypto, &c. Non videbunt terram, pro qua iuravi patribus eorum.*

Spiritualiter autem tria sunt hic attendenda, quis sit hic morbus, qui curatur: quae domus, in qua fit curatio: & quis modus curandi. Morbus iste paralyfis designat culpam originalem, sicut lepra, actualem. Vnde paralyfis

Dan. 10. b

Amos. 3. c

Act. 3. b

Psal. 33. a

Sup. 1. c

Iob 17. b

Iob 12. c

Iudith 10. e

Psal. 103.

Isa. 33. a

Dan. 3. e

Inf. 12. a

Iob 31. c

Act. 4. c

Ibid. d

Num. 14. d

Tria spiritualiter consideranda.

lyfis

Paralytis.
Iob 5. b

Rom. 7. c

Ibidem. d

Psal. 37.

Exod. 10. f

Domus in
qua fit cura-
tio, est Ec-
clesia.

Prou. 9.
Matth. 16. e

Phil. 2. e

Curandi
modus.
Isa. 49. f

Actor. 2. f

Actor. 4. f

Ephes. 1. c
Isa. 70. a

Matth. 11. d

Gen. 17. a
Ephes. 5.

Ecl. 3. 2. c

Sap. 8. c

Ecl. 29. d

Vocatio
Matthæi.

Psal. 83.

lysis aufert sensum, & motum, sic originale aufert sen-
sum cognitionis per ignorantiam. Quale gaudium mihi
erit, qui in tenebris sedeo, & lumen cæli nō video? Au-
fert etiam motum rectum affectionis, per concupiscen-
tiam, quæ reddit tremulum, sic paralytis. Nam velle
adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio. Vn-
de & subditur: Video autem aliam legem in membris
meis, repugnantem legi mentis meæ, &c. Vnde Hugo:
Vitium humanæ corruptionis dupliciter naturam infe-
cit, humanam scilicet ignorantia, mentem, & concupis-
centia carnem. De iis duobus in Psalmista: Dereliquit
me virtus mea, & lumen oculorum meorum, & ipsum
non est mecum. Et in Exodo: Factæ sunt tenebræ horri-
biles in vniuersa terra Ægypti tribus diebus. Nemo vi-
dit fratrem suum, nec mouit de loco, in quo erat. Do-
mus, in qua fit curatio, est Ecclesia. De qua dicitur: Sa-
pientia ædificauit sibi domum, excidit columnas septē.
Hæ columnæ septem, sunt septē sacramēta. Huius do-
mus ianua est sacerdotalis potestas, cuius potestatis au-
thoritas residet penes Petrum. Vnde: Tibi dabo clauis
regni cælorum. Hæc ianua, si quando impletur turbis
terrenarum sollicitudinum, tunc non prebet aditum ad
Iesum, quia nō curat turbæ illæ de animabus, quæ sunt
Christi, sed de promotione proprii commodi. Omnes
quæ sua sunt, quærunt, non quæ sunt Iesu Christi. Mo-
dus curandi est per alienum suffragium, & Dominicū
imperium: quo ad curationem ab originali, concurrunt
virtus alienæ fidei, & virtus Dominici sacramēti. Vnde
portatores designat susceptores, qui afferunt. Isaias: Af-
ferent filios tuos in vlnis, & filias tuas super humeros
portabunt. Christus vero, imperio sanans, designat sa-
cramenti officium, per quod fit remissio culpæ, cū di-
cit: *Remittuntur tibi peccata tua.* Baptizetur vnusquis-
que vestrū in nomine Iesu Christi in remissionē pec-
catorum. Vnde sequitur perfecta curatio, ibi: *Surge &
tolle lectum tuum, &c.* Angelus dixit ad Petrum iacentē
in compedibus: *Surge velociter.* Et confestim cecide-
runt catenæ de manibus eius. *Surge*, id est, sursum te
erige ad videndū lumen contra ignorantiam. *Surge* qui
dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus.
Isaias: *Surge, illuminare Hierusalem, quia venit lumen
tuum. Tolle lectum tuum.* Contra infirmitatem: Venite
ad me omnes, qui laboratis, &c. *Et ambula.* Contra ma-
titiā: *Ambula coram me, & esto perfectus.* Ad Ephe-
sios: *Ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit
nos, &c. Vade in domum tuam.* Contra concupiscentias:
Præcurre autem prior in domum tuā, & illic auocare,
& illuc lude, & age conceptiones tuas, & nō in delictis,
& verbo superbo. In domum suā vadit, qui amat bona
interiora. Sapientia: *Intrans in domum meam conqui-
escam cum illa, &c.* In domum alienam, qui concupi-
scit mundana. In Ecclesiastico: *Vita nequam hospitan-
di de domo in domum, &c.*

Et post hæc exiit, &c. Supra egit Euangelista de voca-
tione discipulorum, de statu licito, siue iustitiæ: hic agit
de vocatione ipsorum, de statu periculoso, siue iniusti-
tiæ. Vbi ostendit, quo modo vocauit Matthæum seden-
tē ad Telonium. Habet autem pars ista, duas, in qua-
rum prima agit de vocationis perfectione: in secunda
vero de vocatorum defensione. *Factum est autem in sab-
bato, &c.* Circa vocationis perfectionem, introducun-
tur tria. Primum est, vocatio peccatorum. Secundum
est, confutatio superbiorum, ibi: *Et murmurabant Phari-
sæi, &c.* Tertium est, consolatio infirmorum, ibi: *At
illi dixerunt ad eum, &c.* Vocatio autem publicanorum
ostēditur perfecta ex tribus, scilicet, ex parte diuini do-
ni præuenientis: & ex parte liberi arbitrij consenti-
entis: & ex parte deuoti obsequij consequentis. Pri-
mo ergo ostenditur perfecta, ex parte diuini doni præ-
uenientis nos, cum dicitur: *Et post hæc exiit, & vidit Pu-
blicanum &c.* Et notandum, quod dicitur exire, vide-
re, & vocare, *Exiit*, quidem, vt requirat: *Vidit*, vt attra-
hat: *Voca*, vt ad se conuertat. *Exiit* quidē per sollicitudi-
nem requirendi opus suum, sicut in Psalmo dicitur: *Exi-*

bit homo ad opus suum, & ad operationem suam vsq;
ad vesperā. Vnde significatur per patrēfamilias, de quo
dicitur: *Exiit primo mane conducere operarios in vi-
neā suam.* Hic est vero Dominus Iesus, qui dicit de se-
ipso: *Exiit à patre, & veni in mundum, quia de secreto
veni in manifestum.* Nec tantum exiit, sed: *Et vidit pu-
blicanum*, vt per respectum misericordiæ attrahat ad se-
ipsum, sicut petebat ille videri: in Psalmo: *Vide humili-
tatem meam, & laborem meum, &c.* Et hoc modo vidit
istum quia licet esset peccator in facto, erat tamen ele-
ctus in diuino proposito. Gratia Dei, & misericordia in
sanctos eius, & respectus in electos illius. Vnde dicitur
infra: *Conuersus Dominus, respexit Petrum: & egres-
sus foras Petrus, fleuit amare.* Hoc respectu: *Vidit Iesus
publicanum nomine Leui*, hoc est, Matthæum, qui vt dicit
Hieronymus, fuit binomius. A Luca autem & Marco
propter honorē Euangelistæ, nomen tacetur vulgare.
Sed Matthæus in sermonis principio accusator sui fa-
ctus: Matthæum se & publicanum nominat: Et nota,
quod publicani dicebantur, qui publice peccabant, sicut
accipitur infra: *Duo homines ascendebant in templum,
vt orarent, vnus Pharisæus, & alter publicanus.* Vel qui
merces vendendo, omnibus publicabant, sicut merca-
tores facere solent, sicut accipitur supra. Vel qui publi-
ca vectigalia exigebat, & sic videtur proprie accipi hic.
Vnde sequitur: *Sedentem ad telonium.* Secundum Bedā,
Tolos Græce, Vectigal Latine. Secundum Isidorum Lo-
cus est, vbi merces nauium, nautarumq; emolumenta
conuertuntur. Secundum Ambrosium, equiuoce potest
accipi, vt referatur ad vectigal, vel ad domum, in quo
redditur. Vnde dicit: *Ille prius auara de mercedibus,
dura de laboribus, periculisque nautarum emolumenta
conuertens, verbo vocatus, propria derelinquit, qui rapiebat
aliena: ac vile illud sedile destituens, totus post
Dominū vestigio mentis incedit.* Hæc Ambrosius. Ne-
mo igitur, vt dicit Glossa Bedæ, de immanitate peccato-
rum conuersus desperet, cū Matthæus de Publicano in
Apostolum de Telonario in Euangelistam sit repente
mutatus, Nec tantum vidit, vt attraheret, sed & allocu-
tus est eum, vt conuerteret, cum subditur: *Et ait illi: Se-
quere me*, scilicet per omnium temporalium abrenūcia-
tionem, quia secundum quod dicitur: *Qui sequitur me,
non ambulat in tenebris.* Et in Ecclesiastico: *Gloria ma-
gna est sequi Dominū: Sequere me*, discrete dicitur, non
lucra temporalia: quia quasi qui apprehendit vmbra,
& sequitur ventum. Sic & qui attendit ad visa men-
dacia. *Sequere me*, non desideria carnalia. Ne sequaris in
fortitudine tua concupiscentiam cordis tui. Et in Pro-
uerbio: *Eam sequebatur*, sicut bos ductus ad victi-
mam. *Sequere me*, non flagitia mundana, sicut illi, de
quibus: *Toto corde vniuersus Israel sequitur Absa-
lon.* Et Oseas: *Ephraim pascit ventum, & sequitur
æstum: tota die mendacium & vastitatem multiplicat.*
Tales sunt vane gloriosi, qui pascunt ventum mun-
danæ vanitatis.

Secundo autem ostenditur perfecta, ex parte liberi
arbitrij consentientis, obtemperando, cum subditur:
Et relictis omnibus, surgens, secutus est eum. In quo desi-
gnatur perfectus consensus liberi arbitrij, & quo ad re-
cessum à malo, & perfectum in bono, & consummatio-
nem in statu perfecto. Ideo dicitur, quod omnia reli-
quit, quod surrexit, & quod Christum secutus est, vt
posset dicere illud Petri: *Ecce nos reliquimus omnia, &
secuti sumus te.* Et hoc est, quod hortatur Apostolus:
Deponentes omne pondus, & circumstans nos pecca-
tum, per patientiam curramus, & cætera. Et nota quod
sub ista distributione includuntur omnia, quæ impedi-
unt ad hoc, vt homo perfecte Christum sequatur, quæ
sunt septem: criminale flagitium, corporale solatium,
temporale negotium, particulare litigium, populare
confortium, paternale hospitium, & puerile desiderium.
Relinquendum est criminale flagitium: *Qui abscon-
dit scelera sua, non dirigitur.* Secundo corporale so-
latium, sicut Tobia: *Relinquens prandium, ieiunus*

Matth. 20. a

Ioan. 16. d

Psal. 34.

Sap. 4. e

Infra 22.

Hier. 10. 8,
in c. 9. Mat.

1. rou. 18. c
Matth. 9. b

Luc. 18. b

Sup. 6. 3.

Beda.
Telonium.

Ambr. 10. 3
edit. Rom.
lib. 5. in Luc.
c. 5.

Beda tom. 5.
lib. 2. in

Luc. cap 5.
Ex Hieron.
10. 6. in c. 9.
Matth.

Ioan. 8. b

Ecl. 23. d
Ibid. 24. a

Ibid. 9. a
Prou. 7. d

2 Reg. 19. e
Oseas. 12. a

Matth. 19. e

Hebr. 12. d

Septem im-
pedimenta
ad perfecte
Christū se-
quendum.
Prou. 28. b
Tob. 2. a

Gen. 39. c
3. Reg. 19. d
Matt. 4. d
1. Tim. 6. b

venit ad corpus, & cætera. Tertio temporale negotium, sicut Ioseph pallium in manu mulieris Ægyptiacæ, qui relicto in manu eius pallio, fugit. Sic Elisæus, boues & aratrum. Sic Apostoli retia, sicut dicitur: Relictis retibus, secuti sunt eum.

Eccl. 48. a

Hier. 28. d

Idem. 12. b

Prou. 9. a

Actor. 9. b

Ephef. 5. c

1. b 23. c

Prou. 3. d

Prou. 22. c

Hier. 10. 6.
in cap. 9.
Matth.

Hier. ibid.

Cant. 1. a

Sap. 8. b

Apoc. 3. d

Inf. 15. a

Apoc. 22. d
Hier. 10. 6.
in c. 9. Mat.

Prou. 15. b

Matt. 8. b

Matt. 21. c
Inf. 10. g

Per retia recte intelligantur terrena: quia qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & cætera. Quarto relinquendum est particulare legitimum: Relinque proximo tuo nocenti te: te tunc deprecanti tibi peccata soluentur. Quinto popolare consortium: Relinquire ciuitates, & habitare in petra. Sexto paternale hospitium: Reliqui domum meam, & dimisi hæreditatem meam.

Septimo puerile desiderium: Relinquire infantiam, & viuere, & cætera. Qui hæc omnia relinquit, ille est, qui bene surgit, qui designatur per Paulum cõuersum, De quo: Surrexit autem Paulus de terra, a pertisque oculis, nihil videbat. Quia homini ad Christum conuerso, & luce eius illuminato, nihil videtur esse terrenum. Surge qui dormis, & exurge à mortuis & illuminabit te Christus. Et qui sic expeditus surgit potest per viam perfectionis sequi, vt possit dicere illud Iob: Vestigia eius secutus est pes meus: vt velociter hæc fecit, sciebat enim, quòd nocuit differre paratis, vnde nolēbat facere contra illud Prouerborum: Nec dicas amico tuo: vade, & reuere, & cras dabo tibi, cum statim possis dare secundum illud Prouerborum: Vidisti virum velocem in opere suo; coram regibus stabit.

Veruntamen hic arguit eum Porphyrius hæreticus, quia statim sine deliberatione secutus est Dominum, tanquam stultus. Ad quod respondet Glossa, quòd non leuitate aliqua, sed virtute operum ductus, sequutus est eum: viderat enim Christi miracula. Vnde ibidem dicitur, quòd fulgor diuinitatis occultæ, quæ in humana facie Christi relucebat, ex templo ad se, vidētes trahere poterat aspectu. Si enim in magnete lapide, & succinis hæc vis esse dicitur, vt annulos, & stipulas, & ferrum sibi copulent quanto magis creaturarum Dominus ad se trahere poterat, quos volebat: Iuxta quod dicit sponsa in Canticis: Trahe me post te, curremus in odorem vnguentorum tuorum.

Tertio vero ostenditur vocatio perfecta ex parte deuoti obsequij, subsequēntis in ministrando, cum dicitur: *Et fecit conuiuium magnum Leui in domo sua.* Faciebat secundum propositum sapientis, qui dicebat: Proposui hanc adducere mihi ad conuiuandum, sciens quoniam mecum communicabit de bonis. Iam in eo impletum erat desiderium Christi, secundum illud: *Ece sto ad ostium, & pulso: si audierit vocem meam, & aperuerit mihi ianuam, intrabo ad illum, & cœnabo cum illo, & cætera.* Magnum etiam est gaudium Patris æterni, de quo infra: *Epulari, & gaudere oportebat, qui frater tuus hic mortuus erat, & reuixit: perierat, & inuentus est.*

Et quoniam magnitudo conuiuij requirit multitudinem conuiuantium, ideo subditur: *Et erat turba multa publicanorum, & aliorum, qui cum illis erant discumbentes.* Inuitauerat enim illos Matthæus, vt sicut fuerant socij in culpa, sic & essent in pœnitentia, secundum illud: Qui audit, dicat veni. Videbant publicani eum à peccatis ad meliora conuersum, locum inuenisse pœnitentiæ: & ob id, etiam ipsi non desperant salutem. Attendebant autem, quòd melius est vocari ad olera cum charitate, quàm ad vitulum saginatum cum odio, vt dicitur in Prouerbijs:

Hæc autem turba publicanorum, ad conuiuium Christi vocata designat illud implēdum, quod dicitur: Multi ab oriente, & occidente venient, & recumbent cum Abraham, & Isaac, & Iacob in regno cœlorum: filij autem regni eiicientur in tenebras exteriores. Vnde: Publicani & meretrices præcedent vos in regnū cœlorum. Et in huius figuram dicitur infra, quòd mulier quædam, Martha nomine, excepit illum in domum

suam, & huic erat soror, nomine Maria. Sed huic videtur obuiare illud: Si is, qui frater nominatur inter vos, est fornicator, aut auarus, aut idolis seruiens, aut maledicus, aut ebriofus, aut rapax: cum eiusmodi nec cibum sumere. Sed illud dicitur infirmis, ne ex mala communicatione corrumpantur, quia dicitur: Qui communicat superbo, induet superbiam. Vel certe dicitur de publicanis obstinatis, & conuictis secundum quòd dicit Glossa,

Hi autem poterant, & volebant ad bonum, propter Præsentiam Christi trahi. Vnde Hieronymus: Ibat Iesus ad cõuiuia peccatorum, vt occasionem haberet docendi, & spirituales inuitatoribus suis præberet cibos. Denique cum frequenter ad conuiuia pergere describatur, nihil aliud inuenitur, nisi quid ibi fecerit, quid docuerit: & vt humilitas Domini eundo ad peccatores, & potentia doctrinæ eius, in conuersione pœnitentium demonstraretur.

Et murmurabant, & cætera. Supra egit de vocatione peccatorum. In hac partē agit de confutatione superbiorum, quoniam sicut dicit Apostolus: Infirma mundi elegit Deus vt confundat fortia, & ignobilia mundi & contemptibilia elegit Deus, & ea, quæ non sunt, vt ea, quæ sunt, destrueret, vt non gloriatur omnis caro in conspectu eius. Describitur ergo confutatio Phariseorum, superbientium de propriis meritis, & cæteros contemnentium, hoc ordine: nam primo, eorum superbia detegitur: secundo, resecta redarguitur: tertio redarguta deicitur.

Detegitur ergo primo, ex murmure loquacitatis propriæ, & hoc notatur, cum dicitur: *Et murmurabant Pharisei, & scriba eorum,* contra consilium Sapientis: Custodite vos à murmuratione, quæ nihil prodest, & à detractatione parcite linguæ, Quod isti non faciebant, vnde subditur: *Dicentes ad discipulos eius. Quare cum publicanis, & peccatoribus manducatis, & bibitis?* Vnde non poterant mordere in proprio peccato, mordebant tamen ex alieno. Hoc est enim hominis iniqui: Bona in mala conuertens insidiatur, & in electis imponet maculam. In hoc manifestatur Phariseorū superbia, qua se non reputabant peccatores. Vnde Glossa: Dupliciter peccant, & quia se putant esse iustos, cum sint superbi, & illos reos, cum iam pœniteant. Vnde erant similes illi Phariseo, de quo infra: Non sum, sicut cæteri hominum, raptores, iniusti, adulteri, velut etiam hic publicanus. Et ideo infra dicebat Dominus: Vos estis qui iustificatis vos coram hominibus. Deus autem nouit corda vestra. De talibus Isaias: Qui dicunt: Recede à me, non appropinquas mihi, quia immundus es: Propter talium verba & oblocutiones non debet homo deuitare opera misericordiæ. Vnde dictum est: A verbis viri peccatoris ne timueritis, quia gloria eius, stercus & vermis est. Hieronymus: Non potest fieri, vt absque morsu hominum, huius vitæ curricula quis pertransseat, malorum solatium est bonorum vitam carpere, & de peccantium multitudine putant culpam minui peccatorum.

Redarguitur vero secundo ex lumine veritatis perspicuæ, cum additur: *Respondens Iesus, dixit ad illos: Non egent, qui sani sunt, medico, sed qui male habent.* Hoc est, per se notum, quia secundum quòd dicitur: Honora medicum propter necessitatem, etenim illum creauit Altissimus Si medicina est propter ægrotudinem, igitur non est redarguendus ægrotus, qui confugit ad medicum, nec medicus, qui accedit ad ægrotum: sed magis illi redarguendi sunt, qui hoc redarguunt. Vocat autem Christus peccatores infirmos, quoniam peccatum infirmum facit, secundum illud: Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus, & non est sanitas in carne mea: De tali infirmo dicitur: Infirmitatem autem in fide assumite. Et item: Debemus nos firmiores, imbecillitates infirmorum sustinere.

Se autem vocat medicum, quia: Liuore eius sa-

1. Cor. 5. d

Eccl. 13. a

Hier. 10. 6.
in c. 9. Mat.

Hier. ibid.

1. Cor. 1. d

Sap. 1. c

Eccl. 1. d

Inf. 18. c

Luc. 16. a

Isa. 65. a

1. Mac. 2. g

Eccl. 38. a

Psal. 37.

Rom 14. a
Ibidem c

Isa. 53. b

nati

Isa. 61. a
 Act. 10. f
 Beda tom. 5. lib. 1. in Mar. cap. 2.
 Ioan. 1. 9. g
 Rom. 3. b
 Psal. 13. a
 Rom. 3. c
 Matt. 4. c
 Isa. 22. c
 Iob. 9. c
 Luc. 7. d
 Matt. 9. b
 Aug. tom. 4. lib. 26. c. 27.
 Gal. 2. a
 Matth. 11. c
 Isa. 58. b
 Rom. 14. a
 Ibidem. c

nati sumus. Et alibi : Spiritus Domini super me , eo quod vnxit me Dominus : & subditur : Vt mederer contritos corde. Et in actis : Pertransiit benefaciendo , & sanando omnes oppressos à diabolo.

Deiicitur autem tertio ex rectitudine æquitatis fraternæ , quia magis condescendit humili peccatori , quàm superbo iusto , & ideo subdit : *Non veni vocare iustos , sed peccatores ad pœnitentiam* , iustos , id est , qui se reputant iustos. Glossa : Qui iustitiæ suæ confidunt. Vnde Beda : Sanos autè & iustos appellat eos , qui ignorantes Dei iustitiam , & suam volentes constituere , iustitiæ Dei non sunt subiecti , qui ex lege præsumentes , euangelij gratiam non quærunt. Tales enim non venit vocare , sed magis iusto iudicio excæcare. Vnde Ioannes : In iudicium ego in hunc mundum veni . vt qui non vident , videant , & qui vident , cæci fiant. Venit autè Dominus omnes vocare ad pœnitentiam , quia sicut dicitur : Non est iustus quisquam , non est intelligens , non est requirens Deum. Omnes declinauerunt , simul inutiles facti sunt. Vnde ibidem : Omnes peccauerunt , & egent gloria Dei. Et ideo à pœnitentia incesit prædicare , secundū quod dicit Matthæus. De hac vocatione dicit Isaias Vocabit Dominus Deus exercituum in die illa ad fletum , & ad planctum , ad caluitium , & c. Sed hanc vocè non audierunt , qui se reputabant iustos , contra quos Iob : Si iustificare me voluero , os meum condemnabit me : si innocentem ostendere , prauum me comprobabit. Sed hanc audiunt peccatores quam plurimi , infra : Et omnis populus audiens & publicani , iustificauerunt Deum , baptizati , baptismo Ioannis. Pharisei autem & legisperiti consilium Dei spreuerunt in semetipsum , non baptizati ab eo. Et sic patet , quomodo in hoc facta est confutatio superbiorum : vnde diuino iudicio peiores reputantur illis , quos despiciunt.

At illi dixerunt ad eum Postquam descripta est vocatione peccatorum , & confutatio superbiorum , subiungitur hic tertio , consolatio infirmorum , in hoc , quod non imponuntur ipsis discipulis onera graua , & difficultates ieiuniorum. Introducitur ergo consolatio discipulorum manu ductoria , vt dissonans seueritati legalis obseruantia , & consonans benignitati diuinæ præsentia , vt expediens ruditati imperfectionis humanæ. Primo ergo introducitur , vt dissonans seueritati legalis obseruantia in quæstione Phariseorum , cū dicitur : *At illi dixerunt ad eum : Quare discipuli Ioannis ieiunant frequenter , & obsecrationes faciunt . similiter autè & Phariseorum , & c.* Dicitur autem , quod hoc discipuli Ioannis quæsierunt , sed , vt dicit Augustinus de concordantia Euangelistarum , non est contrarietas , quia vtrique quæsierunt , sed discipuli Ioannis volebant discere veritatem , Pharisei vero volebant eorū explorare libertatem , sicut illi , de quibus dicitur : Propter subintroductos falsos fratres , qui subintroierunt explorare libertatē nostrā. Hoc autè non quærebant , quia discipulos Ioannis approbarent , sed vt cōparatione eorū Christi discipulos reprehenderēt. Vnde & subditur : *Tui autem edunt & bibunt.* Et ideo conquerebatur Dominus Deus Venit Ioānes neq; manducās , neq; bibēs : & dicit , dæmonium habet. Venit filius hominis manducans , & bibens , & dicunt : Ecce homo vorax , & potator vini , publicanorum & peccatorum amicus. Et ideo spernebant Pharisei discipulos Domini tanquam discordes à legali , & populari obseruatione , sed male , quia ab Isaiā dicitur : Nolite ieiunare , sicut vsq; ad hanc diem , vt audiatur in excelsis clamor vester : numquid tale est ieiunium , quod elegi , per diem affligere hominem animā suā ? Numquid contorquere , & c. Et ad Romanos : Is qui manducat , non manducantē non spernat : & qui non manducat , manducantem non iudicat , quia , sicut ibidem subditur : Non est regnum Dei esca , & potus.

Secundo vero introducitur , vt conueniens benignitati diuinæ præsentia in dissolutione obiectorum , cum dicitur : *Quibus ipse ait : Nō possunt filij spōsi ieiunare , & c.* Secundū Bedam hæc est litera : *Numquid potestis filios*

sponsi , dum cum illis est sponsus , facere ieiunare ? Sponsus iste Christus est , de quo Ioannes : Qui habet sponsam sponsus est : vt in Psalmo : Et ipse tanquam spōsus procedens de thalamo suo. Filij sponsi sunt Apostoli , vnde Isaias : Ecce , ego & pueri mei , quos dedit mihi Dominus. Et in Psalmo : Pro patribus tuis nati sunt tibi filij , & c. Isti non possunt , nec debent nunc ieiunare ieiuniū mœroris , & afflictionis , quamdiu cum illis est spōsus , quia tunc est tempus gaudij , propter quod dicitur : Egredimini , & videte filia Sion Regem Salomonem in diademate , quo coronauit illum mater sua. Et Isaias : Gaudens gaudebo in Domino , & exultabit anima mea in Deo meo , quia induit me veimentis salutis , & indumento iustitiæ circumdedit me , quasi sponsum decoratum corona , & quasi sponsam ornatam monilibus.

Vnde tunc erat tempus gaudij , non mœroris , quia sicut dicitur : Amicus sponsi , qui stat & audit eum gaudij gaudet propter vocè sponsi : & ideo discipulorum consolatio est conueniens præsentia sponsi Christi : sicut desolatio absentia propter quod subdit : *Vt et autem dies , & cum ablatas fuerit ab illis sponsus* , scilicet per mortem & passionem. Oseas : Vadent ad quærendum Dominum , & non inuenient : ablatas est ab eis : *Tunc ieiunabunt in illis diebus* , eo scilicet tempore. Quia : Plorabitis & flebitis vos , mundus autem gaudebit : vos autem contristabimini : sed tristitia vestra vertetur in gaudium , & tunc erit tempus mœroris & ieiunij. Vnde in Tobia : Manducauit panem cum luctu & tremore , memorans illum sermonē , quem dixit Dominus per Amos prophetam : Dies festi vestri conuertentur in lamentationem & luctum. In Threnis : Idcirco ego plorans , & oculus meus deducens aquas : quia longe factus est à me consolator , conuertens animam meam.

Tertio autem introducitur , vt expediens ruditati imperfectionis humanæ , cum dicitur : *Dicebat autem & similitudinem ad illos* Vbi ostendit discipulos ad ieiuniū non esse arctandos , tum propter vetustatem conuersationis , tum propter fragilitatem carnis , tum etiā propter dissuetudinem affectionis. Hanc discipulorum cōsolationem exprimit Euangelista sub tripartita metaphora , scilicet veteris vestis , veteris viri , & veteris vini. Expediēns igitur erat rudes adhuc discipulos fouere , non ieiuniis aggrauare , propter vetustatem conuersationis , propter quam subdit : *Quia nemo commissuram* , id est , particulam , quæ coniungit . *A vestimento nouo* , scilicet ablatam . *Immittit in vestimentum vetus* , quia duplex sequitur inconueniens , & ideo addit : *alioquin & nouum rumpit* . Quod est damnosum . *Et veteri non conuenit cōmissura à nouo* , quia indecorum . Sic spiritualiter intelligendum , quod non sunt imponendæ nouæ obseruantia , conuenientes nouæ conuersationi , quamdiu homo non est priora exutus , vt non est exutus mox in principio adhuc suæ conuersionis . Et ideo dicebat Apostolus : *Edocti estis , & c.* Sequitur : *Deponite vos secundū pristinam conuersationem veterem hominem* , qui corrumpitur secundum desideria erroris . Et postea : *Induite nouum hominem* , qui secundum Deum creatus est in iustitia , & sanctitate veritatis . Item ad Colossenses : *Expoliantes vos veterem hominē cum actibus suis , & induentes nouum , & c.* Alioquin erit monstruosum . Et ideo in figura huius prohibita est in lege commixtio diuerforum . Non indueris vestimēto , quod ex lana , linoque contextum est . Quia hinc contemnitur : Dominus ait : Numquid anis discolor hereditas mea mihi ?

Secundo , ipsum erat expediens propter fragilitatem carnis , propter quam dicit : *Et nemo mittet vinum nouum in vres veteres* . Quia ex hoc sequitur duplex inconueniens scilicet effusio vini , propter quod dicit : *Alioquin rumpet vinum nouū vres . & vinū effundetur* . Aliud incōueniens , perditio est vtris , vnde addit : *Et vres peribunt* . Et ideo nouo vino est nouum vas prouidendū . propter quod dicit : *Sed vinum nouum in vres novos mittendū est :*

Beda tom. 5. lib. 2. in Luc. cap. 5.
 Ioan. 3. d
 Psal. 18.
 Isa. 8. d
 Psal. 44. d
 Sponsus Christus
 Filij sponsi
 Apostoli.
 Cant. 3. d
 Isa. 61. d

Ioan. 3. d

Osea 5. b

Ioan. 16. a

Tob. 2. a

Amos 8. c

Thren. 1. f

Spiritualiter.

Ephes. 4. d

Coloss. 3. b

Deut. 22. b

Hier. 12. c

Et utraque conseruabuntur. Sic spirituales obseruatia sunt spiritualibus, non carnalibus imponenda, qui designantur per vtres veteres, secundum illud Psalmi: Factus sunt vtres in pruina: Vnde designantur per vtres: Gabonitarum ruptos & solutos. Vtres vini novos impleuimus nunc rupti sunt atque soluti. Et ita ad continendum vinum inepti. Et ideo ad Corinthios: Et ego fratres non potui vobis loqui, quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus, tanquam paruulis in Christo. Lac vobis potum dedi, non escam. Antequam ergo eis spiritualia iniungantur, necesse est, vt corda eorum renouentur. Iuxta illud Ezechielis: Et dabo vobis cor nouum & spiritum nouum pœnam in medio vestri. Quia Apostolus ait: In CHRISTO IESU, neque circumcisio aliquid valet: neque præputium, sed noua creatura. Et ideo petit Dauid: Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis, &c. Quod fit in viris spiritualibus: Licet israhel, qui foris est, noster homo corrumpatur: tamen israhel, qui intus est, renouatur de die in diem.

Hoc etiam ipsum inchoantibus expediens erat, propter dissuetudinem affectionis, propter quã designandam dicit: *Et nemo bibens vetus, statim vult nouum:* & rationem huius reddit per iudicium sensus, cum ait: *Dicit enim: Vetus melius est.* In quo per simile, in delectatione potus vini vult ostendere, quod affectus noster non statim delectatur in nouis seruandis, nisi paulatim manuducatur. Et ideo dicebant quidam: Nisi circumcidamini secundum morem Moysi, non poteritis saluari. Hanc autem affectionem innouat charitas, secundum illud: Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem, Hæc facit noua sapere, vt vetera. Vnde: Non mandatum nouum scribo vobis, sed mandatum, vetus, quod habuistis ab initio. Mandatum vetus est verbum, quod audistis. Iterum mandatum nouum scribo vobis, quod verum est, & in ipso, & in vobis. Vere hoc est nouum mandatum, quod vetera euacuat, & quod facit sapere noua. Siqua ergo in Christo noua creatura vetera transierunt, ecce facta sunt omnia noua. Quia sicut dicitur: Vetera, nouis superuenientibus proicietis. Sic ergo propter ruditatem discipulorum: tum ex parte conuersationis, tum ex parte carnis, tum ex parte mentis, erant discipuli benigne tractandi, non dum ad ieiunium arctandi. maxime ad ieiunium exultationis, quod non conuenit, nisi renouatis per gratiam Spiritus sancti. Vnde ex præmissis colligitur, quod discipuli Christi non erant arctandi, nec ad ieiunium mœroris propter presentiam sponsi, nec exultationis propter absentiam Spiritus sancti: & ita erant benigne consolandi, tanquam adhuc tenelli & infirmi. Ex præmissis igitur sufficienter apparet, quo modo a Domino sunt peccatores misericorditer vocati: & superbi rationabiliter confutati: & infirmi suauiter consolati.

CAPVT VI.

FACTVM est autem in Sabbato. Supra egit Euangelista, de discipulorum vocatione: in parte ista agit de ipsorum defensione, quia boni pastoris est, non solum oves congregare, sed etiam a lupis defendere. Et habet hæc pars, duas. In prima defendit eos, testimonio scripturæ: in secunda vero miraculo potentia, ibi: *Factum est autem & in alio Sabbato.* Ipse enim CHRISTVS est DEI virtus, & DEI sapientia. Vnde discipuli vocabant eum Magister & Domine: Et ideo defendit, vt Magister per testimonium authenticum, secundo vt Dominus per opus miraculosum. Circa primum modum defendendi, tria introducuntur: primum est criminandi occasio, secundum est criminis obiectio, tertium est criminantium confutatio. Criminandi igitur occasionem dedit discipulorum necessitas, propter quam vellebant spicas in Sabbatis. Et hanc notat cum dicit: *Factum est in Sabbato secundo primo*, id est. Sabbato a primo, id est immediate sequente Sabba-

tum præcedens, De quo habitum est supra, cum curauit daemonicum. Vel, sicut dicit Chrysostomus, in Sabbato secundo primo, id est, bis primo, siue principali, propter duplicem solemnitatem concurrerem, quia Sabbatum ex se solempne erat, & etiam ratione neomeniarum, quæ tunc erant. Vel secundum Bedam: Secundo primo, est vna dictio composita, ex integro, & corrupto, vt secundo primum dicatur, hoc est secundo prælatum, id est, superius & dignius illo Sabbato legali, quia iam tunc incipiebat Sabbatum nouum, in quo feriandum est à vitis, non ab operibus necessariis. Et hoc patet per ipsorum discipulorum exemplum, de quibus subditur: *Cum transiret per sata.* Pertransibat, scilicet ipse Christus, quia viator erat. Vnde: Pertransiit benefaciendo & sanando omnes oppressos. Transitu autem suo designat omnia esse transitoria, secundum illud: Cælum & terra transibunt. Transibat autem, non manebat, & discipuli eius similiter. Vt ipsi etiam hoc confiterentur, quia, non habemus hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus. Quia vero per hæc transeundo non debemus immorari, sed indigemus sustentari, ideo addit: *Vellebant discipuli eius spicas, & manducabant, confricantes manibus.* Vellebant, id est, auellebāt, à stipula discerpentes, secundum quod dicitur: Armētarius ego sum velligans sycomos. *Vellebant*, dicit, non metebant: quia illud secundum legem erat concessum, hoc inhibuit. Si intraueris segetem amici tui, franges spicas, & manibus conteres: falce autem non metas. Et hoc quidem faciebāt, famis necessitate compulsi. Sicut: Discipuli eius esurientes, coeperunt vellere spicas, & manducare. Et Marcus: Discipuli coeperunt p̄gredi, & vellere spicas Pharisei autem dicebant: Ecce, quid faciunt discipuli tui Sabbatis, quod non licet: Nec mirum, quia in Proverbiis scriptum est: Anima saturata calcabit faenum: & anima esuriens etiam amarum pro dulci sumet. Et Iob: Quæ prius nolebat tangere anima mea, nunc præ angustia, cibi mei sunt. Vnde humana necessitas excusabat, quæ hoc facere compellebat, & hanc rationem assignat Beda: Non habentes, inquit, discipuli spatium manducandi propter importunitatem turbarum, esuriebant vt homines, sed vellentes spicas, in mediam consolabantur. Alia ratio est, necessitas paupertatis, quia assumptæ: adeo erant inopes, vt nec sufficienter haberent panem vt apertissime liquet ex Ioanne. Vbi cum conuenissent quinque millia virorum aut circiter, absque mulieribus, & paruulis: inter vniuersos Apostolos non est inuenta vel mica panis, sed tantum erat puer vnus in medio turbarum, qui habebat quinq; panes hordeaceos, & duos pisces. Vnde Apostolus: In fame & siti, in ieiuniis multis, in frigore & nuditate. Tertia ratio ratio est austeritatis exemplum: quo docebant nos, sicut dicit Ambrosius, non præparatas escas, sed simplices quærere cibos. Isaïas: Dabit vobis Domine panem arctum, & aquam brenem. Quarta ratio est, vt ostendant quod non ad literam, sed spiritualiter debemus legale Sabbatum obseruare, contra hæreticos postea futuros. Relinquitur sabbatimus populo Dei. Quinta ratio est spiritualis intelligentia. Per Sabbatum enim intelligitur otium diuinæ contemplationis. Si auerteris à Sabbato pedem tuum, facere voluntatem tuam in die sancto meo, & vocaueris Sabbatum delicatum, & sanctum Domini gloriosum, & glorificaueris eum, dum non facis vias tuas, &c. Spicæ sunt purgationes dulcedinis intertæ, quæ asperitatibus sunt permixtæ, & ideo manibus confricantur, vt granum purum eliciatur, sicut Ruth, quæ colligebat spicas post terga metentium. Sexta ratio est ex parte dulcedinis verbi Christi, qua fortiter illecti obliuiscuntur manducare. Vnde: Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo. Et Ioan. Verba, quæ ego locutus sum vobis, Spiritus & vita sunt. Criminis vero obiectionem intulit: Phariseorum peruersitas qua libenter insultabat discipulis. Quod notat, cum dicit: *Quidam autem Phariseorum dicebant illis: Quid facitis quod non licet in Sabbatis?* Quia præcepta erat

Sup. 4. f
Chryf. to. 2
hom. 40. in
c. 12. Matt.
in princ.
Beda 10. 5.
lib. 2. in Luc.
cap. 5.

Act. 10. f

Matt. 24. c

Hebr. 13. c

Amos. 7. d

Deut. 13. d

Mar. 2. d

Prou. 27. a

Iob. 6. b

Beda 10. 5.
lib. 2. in Luc.
cap. 5.
Paupertas.

Ioan. 6. a

2. Cor. 11. f

Isa. 30. c

Sabbatum
legale spiri-
tualiter.
Et obserua-
dum.

Hebr. 4. b
Isa. 58. d

Spicæ.

Ruth. 2. a

Psal. 118.
Ioan. 6. b

Exod. 16. c
& 35. a
Leu. 23. a
Ioan. 9. c

Hebr. 10. c

Num. 15. d
Cur Phari-
sæi discipu-
los Domini
criminati
sint.

Matt. 22. c

Inf. 18. c

Rom. 10. a

Matt. 23. c

Matt. 15. a

Iob 4. d

Hier. 18. c

Ioan. 3. b

1. Reg. 21. c

1. Reg. 18. g

2. Reg. 21. b

1. Par. 17. a

Exod. 25. e

1. Reg. 21. b

Leu. 22. b

Leu. 24. b

in lege, sabbatum diligentissime obseruari. Et ideo arguebant eos, tanquam legis diuinæ transgressores: sicut etiam Magistrum eorum: Non est hic homo à Deo, qui sabbatum non custodit. Vnde eos morte dignos reputabant, quia secundum illud: Irritam quis faciens legem Moyfi, sine vlla miseratione, duobus vel tribus testibus moritur. Et maxime quantum ad mandatum de sabbato, quod erat præcipue obseruandum. Vnde ille, qui inuentus est colligere ligna in sabbato, interfectus est, sicut dicitur: Morte moriatur homo iste, obruat eum lapidibus omnis turba extra castra. Hæc autem criminatio partim veniebat ex ignorantia legis, partim ex superbia metis, partim ex simulatione hypocrisis, partim ex superstitione traditionis. Ex ignorantia legis, quia non prohibebatur sumptio necessitatis, sed occasio seruitutis. Et ideo de talibus dicitur: Erratis, nescientes scripturas, neque virtutem Dei. Ex superbia mentis, quia reliquos despiciebant, sicut infra dicitur, de pharisæo, qui seipsum iactabat dicens: Deus, gratias ago tibi, quia non sum sicut cæteri hominum, &c. Ad Romanos: Ignorantes iustitiam Dei, & suam quærentes statuere: iustitiæ Dei non sunt subiecti. Ex simulatione hypocrisis secundum illud: Væ vobis scribæ & pharisæi hypocritæ, quia decimatis mentam, & anethum, & cuminum, & reliquistis quæ grauiora sunt legis, iudicium, & misericordiam, & fidem. Ex superstitione traditionis, in qua maiorem vim faciebant, quam in lege. Vnde dicitur: Quare & vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Hæc autem criminatio potissime veniebat ex ignorantia legis, ex qua inflammabatur pharisæorum peruersitas.

Criminatorum autem confutationem subiecit veritatis auctoritas, & hanc notat cum subdit: *Et respondens Iesus ad eos dixit.* Confundit autem pharisæos, & defendit discipulos auctoritate scripturæ, & etiã propria. Per auctoritatem scripturæ ostendit, quod mandatum de sabbato nõ obligabat in casu necessitatis. Et hoc ostendit exemplo Dauid: quod insinuat, cum dicit: *Nec hoc legistis, & si legistis, non intellexistis.* Iob: Quia nullus intelligit, in æternum peribunt. Vel si legistis, non meministis, secundum illud: Peribit lex à sacerdote, & consilium à senioribus eius: quasi diceret: vos, qui estis legis æmulatores, deberetis legisse, non ignorare, ne posset vobis dici illud: Tu es magister in Israël, & hæc ignoras? Et vere debebant legisse, quia valde erat notabile factum *Quod fecit Dauid cū esurisset ipse, & qui cū illo erant.* Sed contrarium huius dicti videtur illud: Quare tu solus, & nullus tecum? sed dicit, quia non habebat nobilem societatem, cū esset gener regis, & magnus eius princeps. Vnde subditur ibidem: Fuerunt vasa puerorum sancta. Societatem igitur habuit, licet non ita magnam vel notabilem. Et illi fuerunt socij eius in facto, vt nõ possint dicere factum esse priuilegij specialis. Vnde addit: *Quo modo intrauit in domum Dei,* id est, in tabernaculum, quia domus Dei id est, templum, nõdum erat ædificata. Nõ ædificabis tu mihi domum ad habitandum. Neque enim mäs in domo, ex eo tempore quo eduxi Israël de Ægypto vsque in diem hanc. Nec tantum in domum, id est, tabernaculum introiuit, sed quod plus est, *panes propositionis sumpsit,* scilicet à sacerdote, *Et manducauit.* Et de ijs panibus dicitur: Panes super mensam pones propositionis in cõspectu meo semper: qui ideo propositionis dicuntur, quia per singula sabbata super mensam proponebantur. Et quod plus est *Manducauit, & ipse, & qui cū eo erant.* sicut dicitur: Dedit sacerdos Dauid sanctificatum panem. Neque enim erat ibi panis, nisi tantum panes propositionis. Vnde dicitur: Inquilinus sacerdotis & mercenarius non vescuntur ex eis. Sed alio loco dicitur de panibus propositionis: Eruntque Aaron & filiorum eius, vt comedat eos in loco sancto, quia sanctum sanctorum est de sacrificiis Domini iure perpetuo. Si ergo Dauid nõ peccauit, quia necessitas eum excusauit ab illo præcepto: pariter & ij, qui sunt necessitate compulsi, non sunt reprehendendi:

A quia per necessitatẽ famis sũt excusati. Et ne quid defuit auctoritati scripturæ, subiungit suam auctoritatem, per quam cum eis voluit, & poterat totaliter dispensare. Quod notat cum subdit: *Et dicebat illis: Quia Dominus est filius hominis, etiam sabbati.* Vocat autẽ se filium hominis, quantum ad humilitatem humanitatis assumptæ; & dicit se Dominum sabbati & legis, quantum ad sublimitatem diuinitatis occultæ. Vnde in Apocalypsi dicitur, quod habet in vestimento & in femore suo scriptum: Rex regum & Dominus dominantium. Et ideo dicit in Psalmo: Omnia subiecisti sub pedibus eius. Dicitur hoc de filio hominis, paululum minorato ab angelis propter ignominiam passionis. Et ideo tanquam Dominus cum eis dispensabat ad tempus, qui postmodum obseruantiam eorum ablaturus erat.

Factum est autem, & in alio sabbato, &c. Supra defendit discipulos, vt Magister, auctoritate siue testimonio scripturæ: hic defendit, vt Dominus virtute potentie in miraculo. In quo sanando hominẽ in sabbato, ostendit se Dominum esse sabbati, & quod non oportet in sabbato ab omni opere abstinere, sed à malo solũ. Circa huius miraculi descriptionem tria insinuantur. Primum est opportunitas miraculosi operis. Secundum est, sublimitas miraculi operatoris, ibi: *Ipse autem sciebat cogitationes eorum.* Tertium est peruersitas miserabilis plebis, ibi: *Ipsi autem repleti sunt insipientia.* Quantum autem ad opportunitatem miraculosi operis, notandum quod ipsa colligitur ex tribus, scilicet ex confirmatione doctrinæ propriæ, ex reuelatione humanæ miseræ, & ex confirmatione Iudaicæ perfidiæ: Primum erat sapientiæ: secundum clementiæ: tertium iustitiæ: quæ sunt in Christo omnipotentẽ. Erat igitur doctrina propria primo confirmanda, quam publicabat sabbatis: propter quod dicit: *Factum est autem & in sabbato, vt intraret in synagogam & doceret:* quia sicut dicit: Ego semper docui in synagoga, & in templo, quo omnes Iudæi conueniunt. Quia illud Isaïæ, debebat in Christo impleri: Ponam omnes filios tuos doctos à Domino. Vnde hic erat, de quo in Ecclesiastico: Ipse palam faciet disciplinam doctrinæ suæ: & & in lege testamenti Domini gloriabitur. Docebat enim iustitiam, quæ est communis virtus. Vnde Oseas: Tempus requirendi Dominum, cum venerit, qui docebit vos iustitiam.

Erat humana miseria releuanda propter penuriã infirmitatis ob quam dicit: *Et erat ibi homo, & manus eius dextera erat arida, & ideo ineptus erat ad omnia opera,* quia fortiorem manũ, & melius mẽbrum amiserat. Vnde iste, vere erat homo ille, de quo Iob: Breui viuens tempore, repletur multis miserijs. Vnde iam in isto impletum erat illud Zachariæ: Brachium eius ariditate siccabitur: Et ideo iam potuit gemere & dicere Domino: Aruit tanquam testa virtus mea. Et propterea releuanda per diuinam potentiam.

Erat nihilominus Iudaica perfidia confutanda propter obseruantie malignitatẽ, ratione cuius dicit: *Obseruabant autem Scribæ & Pharisæi, si in sabbato curaret.* Vnde impletum est in eis illud Psalmi: Aduersum me omnes cogitationes eorum in malum, inhabitabunt & abscondent: ipsi calcaneum meum obseruabunt. Obseruatio ista erat insidiosa, quod spectat ad malignum animum, iuxta illud: In ore suo pacem cū amico suo loquitur, & occulte ponit ei insidias. Et ideo subditur: *Vt inuenirent unde accusarent eum.* Vnde isti intra se dicebant illud Babyloniorum: Non inueniemus Danieli huic aliquam occasionẽ, nisi forte in lege Dei sui. In hac igitur die præcipue eum obseruant, sicut dicit Beda, vt si nõ curaret crudelitatis vel imbecillitatis: si autem curaret, transgressiois arguerent. Sed certe neutrum inueniunt, quia dum curat, ostendit se misericordẽ & iustum. Vnde: Nisi esset hic à Deo, nõ poterat facere quidquam. Et ideo Hieremias: Quid inuenerunt patres vestri in me iniquitatis, quia ei õgauerunt se à me? quasi diceret, nihil, quia ipse est de quo: Peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Propterea dicebat ipse: Quis ex vobis ar-

Apoc. 10. a
Psal. 8. b

Ioan. 18. c

Isa. 14. e
Eccl. 39. d

Osea. 19. d

Iob 14. a

Zach. 11. d

Psal. 21. b

Psal. 55. b

Hier. 9. b

Dan. 6. b

Beda 10. 5.
lib. 2. in Luc.
c. 6.

Ioan. 9. f

Hier. 2. a

1. Pet. 2. d
Ioan. 8. f

guet me de peccato? Si veritatem dico vobis, quare non creditis mihi?

Ipsa vero sciebat cogitationes eorum. Post opportunitatem miraculose operis, subditur hic sublimitas mirabilis operatoris scilicet quantum ad tria, quantum ad sapientiam discernendi in corde, prudentiam interrogandi in sermone, & efficaciam curandi in operatione. Primo igitur per sapientiam in corde deprehendit eorum cogitationes, quod nota, cum dicit: *Ipsa vero sciebat cogitationes eorum.* Et vere quia Dominus sapientissimus: Vnde in Psalmo: Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt, & ideo oculis Dei erant cogitationes eorum apertæ, propter quod dicitur: Auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis. Vnde & Ioannes: Dicebat ei discipuli: Nunc scimus, quia scis omnia, & non est opus tibi, ut quis te interroget. Nec mirum, quia ipse est ille, de quo Hieremias: Ego Dominus scrutans cor, & probans tenes: qui do unicuique iuxta viam suam. In cuius rei testimonium, ut ostendat se cognitorem cordium, iubet hunc curandum surgere in medium, cum subdit: *Et ait homini, qui habebat manum aridam:* propter quem illi cogitationes superbas cogitabant, ita ut posset eis dici illud: O præsumptio nequissima, vnde creata es cooperire aridam malitia, & dolositate illius? *Surge, & sta in medium,* ut omnes cognoscant cogitatus suos esse deprehensos, iuxta illud: Ne accesseris ad illum duplici, corde, &c. & postea ne reuelet Deus abscondita tua, & in medio synagogæ elidat te: quia secundum quod dicitur: Qui operit odiū fraudulenter, reuelabitur malitia eius in concilio. *Et surgens stetit* non timens indignationem Phariseorum. Dicebat enim illud Iob intra se: Libera me Domine, & pone me iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me. Et rursus illud: Si constant aduersum me castra, non timebit cor meum. Vnde ad Domini imperium stetit securus, & confortatus. Nec mirum, quia ipsi recte potest dici illud: Ecce docuisti multos & manus lassas roborasti: Vacillantes confirmauerunt sermones tui, & genua tremencia confortasti. Vnde poterat hic dicere illud Danielis: Cumque loqueretur mecum, cõualui, & dixi: Loquere Dñe mi, quia confortasti.

Secundo vero per prudentiam in sermone declinabat eorum machinationes, propter quod additur: *Ait autem ad illos Iesus: Interrogo vos.* Sed contrarium huius videtur dici à Matthæo, qui dicit: Quod ipsi interrogabant Dominum, si licet sabbatis curare? Ad quod respondet Augustinus de concordia Evangelistarum, quod primo ipsi interrogauerant, & Dominus eis replicauit. Vel potest esse, quod cogitationem interiorē sequitur interrogationis forma. Matthæus itaque intelligit, quod in auribus Dei, cogitare est loqui, & dubitare, est interrogare. Proinde proponit Dominus interrogationis formam, & dicit: *Si licet sabbatis benefacere, an male animam saluam facere, aut perdere?* Hoc quærit non tanquam dubium, sed tanquam indubitanter verum, ut altera pars concedatur. Constat enim, quod licet, sabbatis benefacere, vel non benefacere, saluare animam, vel non saluare, quia inter contradictionem oppositam non est medium. Sed non benefacere, cum est locus & oportunitas est negligere bonum, & hoc est malefacere. Igitur hoc ipsū disiunctum est certum & euidens cuius necesse est, concedere alteram partem. Sed hanc non possunt concedere licet male facere, vel animam perdere. Restat ergo ex hac interrogatione ipsos esse conuictos, quod licet sabbatis benefacere, & curare, & sic non poterant respondere. Vnde impletum est: Si repente interroget, quis respõdebit ei? aut quis dicere ei potest, Cur ita facis? Et ideo ad Romanos: O homo tu quis es, qui respondeas Deo. Vnde Iob dicit, quod non poterit ei respondere vnum pro mille. In Matthæo autem istud disiunctum non sic proponitur, sed altera pars quæritur & probatur à minori per liberationem ouis à fouea, multo igitur fortius liberandus est homo. De quo in Psalmo: Omnia subiecisti sub pedibus eius, &c.

Tertio autem per efficaciam in opere deiciebat eo-

rum præsumptiones, propter quod subiungitur: *Et circumspicitis omnibus,* tanquam iam cõfultis, ut iam posset dicere illud Iob. Omnes igitur vos conuertimini, & venite, & non inueniā in vobis vllū sapientē. Et quia nullus poterat cõtradecere, ad veritatis confirmationē subditur: *Dixit homini: extende manum tuā, &c.* Et quoniam sermo eius potestate plenus est, sicut dicit Ecclesiastes, ideo subditur: *Et ostendit, & restituta est manus eius.* In quo ostēdebat Dominus se esse legis, & sabbati Dominū. Nam ipse erat, qui Moyse sanauit manū per solum imperium. Ipse etiā erat, qui Hieroboā idololatræ regis Israel manum siccauit, & iterum sanauit: sicut dicitur: Ipse, in quā, est ille, de quo Iob dicit, quod vulnerat, & medetur: percutit, & manus eius sanabunt. De quo in Psalmo: Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas. Et hoc solo sermone ut manifestetur, quod ipse est ille solus, de quo in Sapiētia: Neque malagma sanauit eos, sed tuus, Dñe, sermo qui sanat omnia. Sicut & pater per verbū increatū omnia fecit, ita per verbū incarnatū, ut dicit Aug. omnia refecit.

Ipsi autem repleti sunt insipientia. Hic tertio tangitur peruersitas mirabilis plebis, quæ inde obstinata est in malo vnde debuit releuari ad bonū. Hæc autē peruersitas ostenditur in tribus, scilicet in excæcatione cordis, cõspiratione oris, & persecutione operis. Quantum ad excæcationē cordis dicitur: *Ipsi autem repleti sunt insipientia.* Et hoc cæcitate malitiæ: Hæc cogitauerunt, & errauerunt, excæcauit enim illos malitia eorum. Hac quippe fuerunt repleti, & stulti facti sunt iusto iudicio Dei, secundū illud: Tradidit illos Deus in reprobū sensū, &c. Sequitur: Repletos, omni iniquitate, malitia fornicatione, avaritia, nequitia, plenos inuidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate. Hac quippe inuidia erant excæcati, quia sapiens est ille, cui sapiunt res prout sunt. Inuidus autē aliena felicitate torquetur, tales erāt ij. Vnde eis cõpetebat illud Baruch: Quoniam non habuerunt sapiētiam, interierunt propter suam insipientiam. Hæc autē plenitudo insipientiæ est vera vacuitas: quia diuitiæ salutis sapiētia, & sciētia. Igitur ab oppositis, insipientia est inopia. Et ideo dicitur: Melior est pauper, qui ambulat in simplicitate sua quā diues torquet labia sua, & insipiens.

Quantum autem ad cõspirationē oris, additur: *Et loquebantur ad inuicem,* mutuo sermone se ipsos prouocantes ad malum, sic fecerunt: Collegerunt Pontifices & Pharisei consiliū, & dicebāt: Quid facimus &c. Hęc cõspiratio figuraliter præcessit in fratribus Ioseph: Mutuo loquebantur: Ecce somnator venit, venite occidamus eum, &c. Hoc consiliū erat impium. Ideo Gen. In consilium eorum non veniat anima mea. Hieremias Tu autem Domine scis omne consilium eorum aduersum me in mortem: ne propitius iniquitatibus eorum.

Quantum ad persecutionem operis subditur: *Quidnam facerent Iesu,* id est, quo modo eum morti tradere possent, quod & fecerunt licet non statim, secundū illud: Nemo misit in illum manus, quia nondum venerat hora eius. Sed tantum post fecerunt, sicut dicitur: Petitis virum homicidam donari vobis, auctorem vero vitæ interfecistis. Vnde ipse Saluator dicere poterat illud Tu autē Domine demõstrasti mihi & cognoui: tu ostendisti mihi studia eorum. Et ego quasi agnus mansuetus qui portatur ad victimam, & non cognoui: quia cogitauerunt consilia, dicentes: Mittamus lignū in panē eius.

Spiritualiter autem intelligendum, quod ariditas in anima est defectus vigoris, propter absentiam gratiæ, secundum illud: Si quis in me non manserit, mittetur foras, sicut palmes, & arefcet. Hæc autem ariditas septē de causis introducitur, secundum septem capitalia peccata. Vnde nota, quod est ariditas superbiæ, siue ex superbia proueniens. Radices gētium superbarū arefcit Deus. Secundo est ariditas inuidiæ: Exortus est sol cū ardore, & arefcit fœnum. Et in Psalmo: Fiant sicut fœnum tectorum, quod priusquam euellatur exaruit. Tertio est ariditas iræ, de qua Marcus de dæmoniaco, qui spumat & stridet dentibus suis, & arefcit. Quarto est

ariditas

Christus mirabilis opif. x.

Psal. 93. b

Isa. 1. e
Ioan. 19. d

Hier. 16. b

Eccl. 37. a

Eccl. 1. d

Prou. 26. d

Iob 17. a

Psal. 26. a

Iob 4. a

Dan. 10. d

Sensus spiritualis

Matt. 10. a

August. de concord. Eu. lib. 2. cap. 35. tom. 4.

Contradictio opposita non habet mediū.

Iob 9. a

Rom. 9. a

Matt. 12. a

Psal. 8. b

Iob. 17. c

Eccl. 8. a

Exod. 4. b
1. Reg. 13.
Iob 5. c

Psal. 102. a

Sap. 16. b

Sap. 2. d

Rom. 1. d

Bar. 3. c

Prou. 19. a

Ioan. 11. f

Gen. 37. d

Gen. 49. a

Hier. 18. d

Ioan. 1. c

Act. 3. c

Hier. 11. d

Ariditas in anima.

Ioan. 15. a

Eccl. 10. d

Iac. 1. b

Psal. 108. a

Marc. 9. c

Prou. 17. d
Nu. 11. b
Eccl. 14. b

ariditas acedie: Spiritus tristis exsiccat ossa. Et in Numeris: Anima nostra arida est, nihil aliud respiciunt oculi nostri, nisi Man. Quinto est ariditas auaritie: Infatibilis oculus cupidi in parte iniquitatis non satiabitur, donec consumat arefaciens animam suam. Sexto ex ariditas gula. Quia sicut spinæ se inuicem complectuntur: sic conuiuia eorum pariter potantium, consumuntur, quasi stipula ariditate plena. Septimo est ariditas luxurie. Psalmus: Ossa mea sicut cremum aruerunt. Percussus sum ut fœnum, & aruit cor meum: quia oblitus, &c. Omnis caro fœnum, &c. Et Iob: Cutis mea denigrata est super me, & ossa mea aruerunt præcarnate. Sic igitur ex septem causis accipitur ariditas spiritualis, quæ etiam est septiformis.

Nabum. 1. c

Psal. 101. a
Isa. 40. b
Iob 30. d

Isa. 21. b

Iudith. 7. d

Osee 9. d
Zach. 11. d
Iob 15. d
Iob 7. b
Psal. 21. b

Est enim ariditas cordis ad bene cogitandum: Emarcuit cor meum, tenebræ stupefecerunt me. Est ariditas oris ad desiderandum: Sit finis noster breuis in ore gladii, qui longior efficitur in ariditate sitis. Est verbi ad docendum: Da eis vuluam sine liberis, & vbera arentia. Est brachii ad operandum: Brachium eius ariditate, sicabitur. Est ariditas manus ad largiendum. Antequam dies eius impleantur, peribit: & manus eius arefcet. Est cutis ad conuersandum: Cutis mea aruit, & contracta est. Est postremo ariditas virtutis ad sustinendum: Aruit tanquam testa virtus mea, & lingua mea adhæsit faucibus meis: & in puluerem mortis deduxisti me, &c.

Prou. 31. c

Eccl. 17. c

Rex Angliæ
eleemosynarius.

Hic autem ægrotus, habens manum aridam, significat ariditatem auaritie: quæ sanatur diuino imperio, cū manus extenditur ad eleemosynam largiendam, secundum illud: Manum suam aperuit inopi, & palmas suas extendit ad pauperem. Et illa extensio impetrat vigorem gratiæ, secundum illud: Eleemosyna viri quasi sacculus cum ipso, & gratiam hominis, quasi pupillam conseruabit. Exemplum autem & experimentum apparet manifeste in quodam Rege Angliæ, qui faciebat eleemosynas largas, cuius manus & brachium adhuc manet integrum & incorruptum, dicente sibi quadam die quodam Episcopo, cum extendisset manum suam, vt daret pauperi scutellam argenteam, quam ante se habebat, nunquā manus eius esse siccandam: quod verbū impletum dicitur esse vsque in præsentem diem.

Discipulorum Christi instructio.

Infr. 8. a

Infr. 7. a

Factum est autem in illis diebus exiit, &c. Postquam ostensa est doctrine Christi auctoritas, & discipulorum vocatio: determinata, hic subditur tertia pars, in qua fit vocatorum instructio. Et quoniam discipulorum instructio duplex est, scilicet communis & specialis: communis scilicet in doctrina eorum, quæ requiruntur ad salutem omnium: specialis in doctrina mysterii scripturarum. Ideo pars ista habet duas partes. In quarū prima parte erudiuntur Apostoli in veritate explicata, & præceptis apertis: in secunda instruuntur in explicandis parabolis, & parabolice dictis. Et factum est deinceps & ipse iter faciebat, &c. Prima pars habet duas: in prima exprimitur veritas doctrine: in secunda vero ad confirmationem doctrine declaratur sublimitas in Doctore: Cum autem impleisset omnia verba sua, &c. Prima pars, quæ continet præfens capitulum, habet tres: quia enim doctrina non debet communicari indignis, & fastidiosis, sed idoneis, & studiosis: ideo primo præmittitur segregatio discipulorum: secundo vero attentio auditorum, ibi: Et descendens cum illis de monte: tertio vero explicatio documentorum: ibi: Et ipse eleuatis oculis, &c.

Iudith 12. b

Circa segregationem autem discipulorum, quatuor introducuntur, quæ ipsam perficiunt, scilicet oratio diuina impetratiua doni, electio insinuatua meriti, institutio impositiua officij, denominatio discretiua confortij. Præmittitur ergo diuina oratio impetratiua doni ipsis discipulis eligendus, cum dicitur: Factum est autem in illis diebus exiit in montem orare, &c. Exiit, scilicet de ciuitate & consortio turbarū, vt esset eius oratio quietata. Hinc dicitur de Iudith, quod petiit, vt daretur ei copia, nocte, & ante lucem egrediendi foras ad orationem & deprecandi Dominum. Et de Christo dicitur, quod plus est, nempe quod exiit in montem, scilicet ascendendo,

vt ostenderet, quod oratio debet esse electata, & orans eleuatus à terrenis. Quia sicut dicit Damascenus: Oratio est ascensus mentis in Deum. Huius figura præcessit in Moyse, vt est in Exodo, vbi dicitur, quod Moyse & Aaron, & Hur ascenderunt in verticem collis. Cumque leuaret Moyse manus, vincebat Israel. De his duobus, scilicet de recessu à turbis, & ascensu in montem, dicitur, quod dimissa turba, ascendit in montem solus orare. Horum duorum figura præcessit in Abraham, de quo dicitur, quod dixit ad pueros suos: Expectate hic cum asino, scilicet in valle: ego autem & puer illuc vsque properantes, postquā adorauerimus, reuertemur ad vos. Per hunc etiam modum debet adorare anima sancta, cuius infirmitas apparet in Iudith: de qua dicitur, quod exibat noctibus in vallem Bethulie, & baptizabat se in fonte aquæ, & vt ascendebat, orabat ad Dominum Deum Israel. Et quia non sufficit oratio quantumcunq, deuota, nisi etiam sit assidua, ideo subditur: Et erat pernoctans in oratione Dei. Ita vt posset dicere cū David: Media nocte surgebā ad confitendum tibi. Vnde & Moyse ascendit in montem, & fuit ibi quadraginta diebus, & quadraginta noctibus. Per hunc modū debet spirituales vni facere, iuxta quod dicitur: Cōsurge, lauda in nocte, in principio vigiliarū, effunde sicut aquā cor tuū ante conspectū Domini. Hinc est, quod dicitur de illa Sara deuota, quod pertexit in superius cubiculū domus suæ, & tribus diebus, & tribus noctibus non manducauit, neque bibit, sed in oratione persistens cum lacrymis deprecabatur Deum.

Secundo vero subditur electio insinuatua meriti in discipulis promouendis, cum subditur: Et cum, dies factus esset, vocauit discipulos suos, & elegit duodecim ex ipsis. In die vocat, quia sicut dicitur: Si quis ambulauerit in die, non offendit: quia lucem huius mundi videt, scilicet CHRISTVM, qui est lux vera, quæ illuminat omnem hominem, venientē in hunc mundū. Et alibi: Qui de tenebris vos vocauit, in admirabile lumen suū. Nota, quod discipulos vocat, vt eligat: quia discipuli Christi digni erant honorari, secundum illud Psalmi: Nimis honorificati sunt amici tui Deus, & hoc quia discipuli. Ad discipulatum enim Christi requiritur perfecta humilitas: Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Item perfecta paupertas, infra: Omnis ex vobis, qui non renuntiat omnibus, quæ possidet, nō potest meus esse discipulus. Itē perfecta charitas: In hoc cognoscet omnes, quia discipuli mei estis, si dilectionē habueritis ad inuicem. Et nota, quod duodecim elegit, ad significandum abundantem perfectionē meriti, quia duodecimus numerus, est primus numerus abundans. Vnde Christus ait: Nisi abundauerit iustitia vestra plus, quam Scribarum, & Phariseorum, non intrabitis in regnum cælorum. Hic autem numerus designatur in duodecim filiis Iacob: in duodecim lapidibus: in duodecim principibus plebis Israel: in duodecim exploratoribus missis à Moyse: in duodecim fontibus aquarum: in duodecim lapidibus de Iordane extractis: in duodecim bobus sustentantibus mare æneum: in duodecim horis diei: in duodecim fundamentis ciuitatis. Fuerunt enim Apostoli figuris plurimis designati propter multiplicem dignitatem. Fuerunt enim Patriarchæ, filiorum spiritualium procreatione: Lapidis pretiosi virtutū varietate: Principes multitudinis prælationis sublimitate: Exploratores contemplationis subtilitate: Fontes aquarum sapientiæ profunditate: Lapidis Iordanis fidei fudatione: Boues prædicationis exercitatione: Horæ diei exemplorū honestate: Fundamenta ciuitatis totius Ecclesiæ supportatione.

Tertio adiugitur institutio impositiua officij in electis cū subditur: Quos & Apostolos nominauit, id est, missos. In quo auctoritatem dedit præceptuā prædicandi. Quomodo prædicabunt, nisi mittantur? Vnde conqueritur Dominus de malis Prophetis: Non mittebam Prophetas, & ipsi currebant: non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant. At non tales fuerunt Apostoli, de quibus

Oratio debet esse solitaria & eleuata. Damasceni. l. 3. orb. fid. c. 24. Exod. 17. c. Matth. 14. c. Gen. 22. a. Iudith. 12. b. Oratio debet esse assidua. Psal. 118. b. Exod. 24. a. Thr. 2. f. Tob. 3. b. Ioan. 11. b. Ioan. 1. a. 1. Pet. 2. b. Psal. 138. c. Matth. 11. d. Inf. 14. g. Ioan. 13. d. Quare electio duodecim. Mat. 5. 6. Gen. 46. b. c. Exod. 28. c. Num. 20. Num. 13. c. Exod. 15. g. Ios. 4. a. 3. Reg. 7. b. Ioan. 11. b. Apoc. 21. d. Rom. 10. c. Hier. 23. d.

Matt. 10. b

Isa. 28. d

Apo. 21. d

Eph. 2. d

Apostoli
ini nomi-
nantur
inf. 10.

Ecc. 15. a

Prov. 18. c

Ioan. 6. g

Cur Domi-
nus Iudam
elegerit.

Ioan. 12. a

Matt. 13. d

1. Ioan. 2. e

Bern. epist.
9. tom. 2.Matt. 22. b
Rom. 11. cSpiritualis
sensus.

dicitur: Ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporū. Hos autem misit ad Ecclesiam Dei fundandā, & ciuitatem construendam, super illum lapidem, de quo Isaias: Ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem, lapidem probatum, pretiosum, in fundamento fundatum. Vnde in Apocalypsi: Murus ciuitatis habens fundamenta duodecim, & in ipsis duodecim nomina duodecim Apostolorum agni. Et ideo dicitur: Vos estis ciues sanctorum, & domestici Dei, superædificati super fundamentum Apostolorum, & Prophetarum ipso summo angulari lapide, Christo Iesu, in quo omnis ædificatio constructa, crescit in templum sanctum in Domino, in quo & vos coædificantini in habitaculum DEI in Spiritu sancto.

Quarto subiungitur denominatio discretiua consortiū in Apostolis iam promotis. Quod notatur, cum dicitur: *Simonem quem cognominauit Petrum, & Andream fratrem eius, &c.* Nominat Apostolos binos & binos, secundum quod Dominus associauit eos. Vnde infra subditur, quod misit eos binos ante faciem suam in omnem ciuitatem & locum, quo erat ipse venturus. Et nota, quod hic ponit nomina omnium, sed non omnium ponit cognomina, sed illorum, qui habent nomina æquiuoca, vt Simonis Petri, & Simonis Zelotis, & Iudæ Iacobi, & Iudæ Iscariothæ. Et nota quod associat fratrem fratri, vt Petrum Andreæ, & Ioannem Iacobo ad commendandam concordiam, & fraternitatem mutuam, secundum illud Ecclesiastici: In tribus beneplacitum est spiritui meo, quæ sunt probata coram Deo, & hominibus. Concordia fratrum, & amor proximorum, & vir, & mulier bene sibi consentientes. Nam sicut dicitur: Frater qui adiuuatur à fratre, quasi ciuitas firma. Postremo autem Apostolo, scilicet Iudæ addit non solum cognomen, sed etiam crimen, cum dicit: *Qui fuit proditor.* In quo designatur, quod Dominus in eligendo eum, non ignorauit qualis futurus erat. Vnde: Nōne ego vos duodecim elegi, & ex vobis vnus diabolus est? Dicebat autē de Iuda Simonis Iscariothæ: Hic enim erat traditurus eū, cū esset vnus ex duodecim.

Licet autē hic esset futurus pessimus, tamen eum Dominus elegit, quia hoc competebat suæ humilitati, quæ ex hoc elucebat, quod non recusarit consortium sui proditoris: & suæ benignitati, quia non solum bonis, sed etiam malis benignū se ostendebat. Vnde & fecit eum dispensatorem suum, sicut dicitur: Fur erat, & & localos habens, ea quæ mittebantur, portabat. Cōgruebat etiā statui præsentis Ecclesiæ, in qua mali permiscetur bonis, secundū illud Matthæi: Sinite vtraque crescere vsq; ad messem. Et simile est, sicut dicitur, regnū cœlorū saganæ missæ in mare, & ex omni genere piscium congreganti: quam, cum impleta esset, educētes, & secus litus sedentes, elegerunt bonos in vasa, malos autem foras miserunt. Expediebat etiā hoc eruditioni nostræ, vt non diffidamus, si quos, qui vidētur stare, cadere videamus: & ne propter aliquot malos bonorum cōsortium despiciamus, iuxta illud quod dicitur: Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis. Nā si fuissent ex nobis, permanissent utiq; nobiscum, sed vt manifesti sint: quoniā non sunt omnes ex nobis. Vt etiam non præsumamus, si ad dignitates eligamur. Vnde Bernardus in epistola ad Coloniensem Archiepiscopum sic ait: Si cunctos, qui vocantur ad ministeriū, constat eligi ad regnum, profecto securus est Coloniensis Archiepiscopus. Quod si etiam & Saulem in regno & Iudam in Sacerdotio legitur elegerisse, non alius quā ipse Deus, & reprobasse, & non potest solui scriptura, quæ hoc asserit, timeat necesse est & Coloniensis Archiepiscopus. Vnde valde terribile est illud Matthæi: Multi enim sunt vocati, pauci vero electi: Et ideo ad Romanos dicitur: Noli altum sapere, sed time, &c.

Spiritualiter per has sex combinationes duodecim Apostolorum, intelliguntur sex gradus profectus virtutū, quibus peruenitur vsque ad charitatem perfectā, vel vsque ad pacem, vel vsque ad sapientiam.

De primis sex gradibus, quibus ad charitatem peruenitur, dicitur: Vos autem curam omnem subinferētes ministrare in fide vestra virtutem, in virtute autem scientiam, in scientia autem abstinentiam, in abstinentia autem patientiam, in patientia autem pietatem, in pietate autem amorem fraternitatis, in amore autem fraternitatis charitatem. Et illi sex gradus recte correspondēt istis cōbinationibus, si nominū interpretationes attendantur. De gradibus, quibus peruenitur ad pacē, dicitur: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. De gradibus vero quibus ad sapientiam peruenitur, dicitur: Et requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis; Et replebit eum spiritus timoris Domini, vbi incipit à supremo horum, & descendit vsque ad vltimum gradum. Horū figura pulcherrima est in throno Salomonis, vbi dicitur, quod erant sex gradus, & duodecim leuiculi stantes super sex gradus hic & inde. Per leonem intelligitur potestatis auctoritas, per sex gradus sex combinationes, spiritualibus gradibus aptissime correspondētes.

Moraliter etiam per nomina Apostolorū, sic combinata insinuat perfectio prælatorum, specialiter Episcoporum, qui ceteros debent præcellere in tribus: in vita, in doctrina, in exemplo, siue conuersatione bona. Vnde Apostolus instruens Timotheum dicit: *Præcipe hæc, & docē.* Ecce doctrina. Nemo adolescentiam tuam contemnat. Ecce vita. Sed exemplum esto fidelium in verbo, in conuersatione, in charitate, in fide, in castitate. Ecce exemplum seu conuersatio bona. Idem Titum instruens dicit: Tu autem loquere, quæ decent sanam doctrinam. Ecce doctrina. Nemo te contemnat: Ecce vita. In omnibus te ipsum præbe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in grauitate, &c. Ecce exemplum seu conuersatio bona. Vnde Hieronymus dicit: Si Episcopi tantum sit sancta vita, sibi potest prodesse, sic viuens. Porro si doctrina, & sermo fuerit eruditus, potest se ceterosque instruere: & non solum instruere, & docere suos, sed aduersarios repercutere: qui nisi refutati fuerint atque conuicti, facile queunt simplicium corda peruertere.

Quatuor ergo prima nomina designant perfectionē vitæ: quatuor alia perfectionem doctrinæ: alia vero quatuor perfectionem exempli, siue conuersationis bonæ. Dicit ergo Euangelista: *Simonem, supple vocauit, qui interpretatur Obediens. Quem cognominauit Petrus, qui interpretatur agnoscens.* In quo designatur virtus prudentiæ, quæ cognominari debet Petrus, id est, agnoscens ex Simone: quia ex humilitate debet procedere cognominatio prudentiæ, vt secundum quod dicitur in Prouerbis, prudentiæ suæ ponat modum: & ne in nitatur prudentiæ suæ. Et sic non erit prudens apud semetipsū, quod Paulus optat: Sed in omnibus se prudētē habebit, vt de Dauid dicitur: In omnibus viis suis Dauid prudētē agebat, & Dominus erat cum eo. *Et Andream, qui interpretatur virilis.* In quo exprimitur virtus iustitiæ. Alioquin noli quærere fieri iudex, nisi valeas virtute irrupere iniquitates: ne forte extremas faciē potētis, & ponas scandalū in agilitate tua. *Et Iacobū, qui interpretatur suppletor, vel luctator.* Per hoc insinuat virtus fortitudinis, quæ fortiter aggreditur aduersa, & cōtra vitia reluctatur. Vnde ad Ephesios: Nō est nobis colluctatio aduersus carnē & sanguinē, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarū harū, contra spiritualia nequitiae in cœlestibus. Sic Episcopus debet esse leo fortissim⁹ bestiarū, vt ad nullius pauēat occursum. Etiā contra Deū, vt ei dicatur illud, quod Iacob dictū est: Si contra Deum

2. Petr. 1. b

Mat. 5. a

Isa. 11. a

3. Reg. 10. c

Moralis
sensus.

1. Tim. 4. c

Tit. 2. c

Simon
Petrus.

Prov. 23. a

Rom. 12.
1. Reg. 18.Andreas.
Ecc. 7. a

Iacobus.

Eph. 6. b

Episcopus
qualis.
Prov. 30. d
Gen. 32. f

fortis

Ioannes.
Sap. 8. d
Ecc. 26. c
Ezech. 1. b
Sap. 8. b
Apostolorum nomina ad doctrinam pertinentia.
Ezech. 1. c
Mat. 5. b
Inf. 11. d
Ecc. 48. a
Bartholomæus.
Iob 38. d
Hier. 10. b
Psalm. 134. b
Matthæus.
Iac. 1. e
Isa. 41. g
Thomas.
Ecc. 24. d
Iob 18. b
Roman. 11. d
Psalm. 35. a
Ezech. 1. d
Nomina ad exemplum pertinentia.
Iacobus.
Greg. hom. 32. in Euag.
Psalm. 54. b
3. Reg. 19. a
Simon.
1. Pet. 1. d
Ecc. 3. a
Iudas.
Mat. 5. b

fortis fuisti, quanto magis contra homines præualebis? *Et Ioannem?* qui interpretatur in quo est gratia: per quã intelligitur virtus temperantiæ, siue continentię, quæ ex gratia Dei est, secundum illud: Non possum esse continens, nisi Deus det: maxime quia Ioannes virgo à Domino est electus, & virgo in æuum permanfit. Et in Ecclesiastico: Gratia super gratiam, mulier sancta & pudorata. Per mulierem potest spiritualiter intelligi anima secundum configurationem istarum quatuor virtutum. Vidit Ezechias species quatuor animalium, & manus hominis sub pennis eorum, in quatuor partibus, & facies & pennas per quatuor partes habebant. Iunctæq; erant pennæ eorum alterius ad alterum, in præfiguratione quatuor virtutum, quæ exiguntur ad regimen prælatorũ, quia his vtilius nihil est in vita hominibus.

Sequitur de nominibus Apostolicis, quæ pertinent ad doctrinam, cum dicit: *Philippum*, qui interpretatur os lampadis. In quo insinuat, quod doctrina Episcopalis debet esse lucida, quantum ad intellectum audientium, vt sit aspectus eorum, id est, Episcoporum docetium, quasi aspectus lampadarum: vt ponatur lampas super candelabrum, non sub modio, vt dicitur infra. Sed sicut de Elia dicitur: Verbum ipsius, quasi facula ardebat. *Et Bartholomæum*, qui interpretatur filius suspendentis aquas. In quo intelligitur doctrina deuota, quantum ad effectum, vt ex deuotione suspendat, & eleuet lacrymas vsque ad oculum, de quo dicit Dominus ad Iob: Numquid eleuabis ad nebulam vocem tuam? scilicet in deuotione, seu compunctione in docendo: & impetus aquarum operiet te in lacrymando, quod facit Dominus, qui ad vocem suam dat multitudinem aquarum in cælo, & eleuat nebulas ab extremitatibus terræ: & fulgura in pluiam facit, id est, comminationes. *Matthæum*, qui interpretatur donatus. Per quod insinuat, quod doctrina debet esse ædificatoria ad operandum. Nam post habitam deuotionem, quod quis verbum salutis auditum impleat per bonam operationem, hoc est ab illo specialiter, à quo omne datum optimum, & omnem donum perfectum.

Ipsam enim verbum prædicatoris confert virtutem, siue gratiã prædicationis, & ædificationis. Vnde Isaias: Primus ad Ston dicit: Ecce adsum, & Hierusalẽ Euangelistam dabo. *Et Thomam*, qui interpretatur abyssus. Per quod intelligitur profunditas eruditionis credendorum, vt consilium illius in abyssõ magna, vt dicitur. Vnde quæritur à Iob: Numquid in nouissimis abyssi deambulasti? Et Apostolus ad Romanos exclamat, dicens: O altitudo diuitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius. Quia vt dicitur in Psalmo: Iudicia tua abyssus multa. Et hæc quatuor pertinent ad doctrinam, vt sic sint quatuor rotæ: quæ per quatuor partes earum euntes, ibant, & non reuertebantur cum ambularent, vt dicit Ezechiel.

Sequitur de illis nominibus, quæ pertinent ad exemplum: *Iacobum*, qui interpretatur, Luctator. *Alphai*, qui interpretatur, fugiens. In quo exprimitur exemplum perfectæ paupertatis. Vnde Gregorius: Qui ad certamen, inquit, cum diabolo properat, vestimenta abiiciat, ne succumbat. Quid autem sunt terrena omnia, nisi quædam corporis indumenta: Vnde volentem in paupertate luctari oportet temporalia contemnere, & fugere, secundum quod dicitur: Ecce elõgavi fugiens & mansi in solitudine. Sic Elias in figura: Fugit à facie Iezabel, quæ interpretatur fluxus sterquilini. Per quod designatur temporaliũ fluxibilitas: *Et Simonem*, qui interpretatur, obediens. *Qui vocatur Zelotes*, id est, æmulator. In quo exemplum exponitur perfectæ humilitatis cum æmulatione ordinatæ charitatis. Vnde dicitur: Animas vestras castificantes in obedientia charitatis, in fraternitatis amore, simplici ex corde inuicem diligite attentius. Et Ecclesiasticus: Filij sapientiæ, Ecclesia iustorum, & natio illorum obedientia, & dilectio. *Et Iudam*, qui interpretatur cõfitens. *Iacobi*, vt sit in exemplum fraternitatis in agendo. Luceat lux vestra corã hominibus, vt videant opera

vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cœlis est. Hinc Tobias: Benedicite Deum cœli, & coram omnibus viuentibus confitemini ei, quia fecit vobiscum misericordiam suam. Hinc est, quod in benedictione Iudæ dicitur: Manus eius pugnabunt pro eo, & adiutor illius contra aduersarios eius erit. Vnde ipse ascendit ante alios in prælium. *Et Iudam Iscariotem*, qui interpretatur memoria mortis.

In quo intelligitur exemplum mortificationis carnis, Vnde Beatus Gregorius dicit: Nihil adeo valet ad domanda carnis vitia, quam cogitare, qualis caro nostra post mortẽ sit futura. Et hoc debent facere, ne cum aliis prædicauerint, ipsi reprobi efficiantur, secundum quod dicit Apostolus: Castigo corpus meum, & in seruitutẽ redigo, ne cum aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Propter quod dicitur infra: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. Sed quia multi decipiuntur, & traduntur occasione mortificatæ carnis, quia inde gloriantur, vt hypocritæ, qui ore confitentur se nosse Deum factis autem negant, secundum quod ad Titum dicitur: Caveant, ne cum proditore Iuda numerentur, de quo hic subditur: *Qui fuit proditor*. Hinc est quod dicit Apostolus: In nouissimis diebus instabunt tempora periculosa, & erunt homines seipos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemi. Et sequitur: Proditores, proterui, tumidi, & voluptatum amatores magis quam Dei. Habentes speciem quidem pietatis, virtutem autem eius abnegantes. Et hæc pertinent ad exemplum, & hi sunt quatuor paralytici portitores. Et in hunc modum nominum Apostolicorum designatur mysterium, & sic terminatur hæc pars.

Et descendens cum illis, stetit in loco campestri, & c. Post discipulorum segregationem, subiungit hic Euangelista auditorum attentionem, quam describit Euangelista, quantum ad quatuor: quantum ad discipulos comitantes, quantum ad populos concurrentes, quantum ad causas incitantes, & quantum ad efficacias subsequentes.

Quantum ad discipulos comitantes, dicitur: *Et descendens cum illis*, id est, duodecim iam electis, qui ipsum semper comitabantur, secundum quod infra dicitur: Vos autem estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis. *Stetit in loco campestri*, id est plano & communi, vt omnes possent accedere ad audiendam sapientiam, & dicere illud Psalmistæ: Ecce audiimus eam in Ephrata, inuenimus eam in campis siluæ. Et sic impletum est illud: Sapientia foris prædicat, in plateis dat vocem suam: in capite turbæ clamitat, in foribus portarum vrbis profert verba sua.

Ad huius sapientiæ clamorem attrahebantur, præcipuè discipuli. Vnde subditur: *Et turba discipulorum eius*, scilicet stetit cum eo. Hoc dicit, quantum ad alios discipulos, Apostolis inferiores. Nam perfectis discipulis fecerat sermonem in montis cacumine, sicut dicitur: *Videns Iesus turbas*, ascendit in montem & cum sedisset, accesserunt ad eum discipuli eius. Istis vero tanquam imperfectis condescendens, sermonem fecit in descensu montis, vnde dicuntur: *Turba*, quia multi erant, multi etiam propinqui.

Multiplicabantur enim discipuli Christi, sicut dicitur: Audierunt Pharisei quod Iesus plures discipulos facit, & baptizat quam Ioannes. Istis non erant omnia secreta communicanda, quia imperfecti ex auditu secretorum scandalizantur. Vnde dicitur, quod est verbo, quod dixerat, multi discipulorum eius abierunt retro, & iam non cum illo ambulabant. Dixit ergo Iesus ad duodecim: Numquid & vos vultis abire? cum istis scilicet discipulis. Dicitur Iesus stare, sed cum aliis perfectis sedere. In quo ostendit, quod nos firmi debemus imbecillitates infirmorum sustinere, & non nobis placere. *Et descendit cum illis* ad exemplum humilitatis, secundum illud: Rectorem te posuerunt? noli extolli: esto in illis quasi vnus ex ipsis. Vnde sua benignitate omnes attrahebat, & adiunabat, sicut gallina pullos suos.

Tob. 12. b
Deut. 33. a
Iud. 1. a
Greg. lib. 3. Moral. 17.
1. Cor. 9. d
Inf. 12. e
Tit. 1. d
1. Tim. 3. a
Sup. 5. d
Inf. 22. c
Psalm. 131. b
Prov. 1. e
Mar. 5. a
Ioan. 4. a
Ioan. 6. g
Roman. 15. a
Ecc. 32. a

Matt. 23. a

Deut. 32. b

Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti: Nec immerito, quia de ipso dictum est: Inuenit eum in terra deserta, in loco horroris, & vastæ solitudinis: circumduxit eum, & docuit, & custodiuit quasi pupillam oculi sui. Sicut aquila prouocans ad volandum pullos suos, & super eos volitans expandit alas suas, & assumplit eum atque portauit in humeris suis.

Quantum ad populos concurrentes, subditur: *Et multitudo copiosa plebis*, scilicet stetit cum eo: qui scilicet ex diuersis locis conuenerant: conuenerant autem tam de locis propinquis, quàm remotis. De propinquis dicit: *Ab omni Iudæa, & Samaria, & Hierusalem*, quæ intra regnū Israël erant. Iudæa nomē est regni. Samaria principalior ciuitas in regno decem tribuum. Et Hierusalem principalior in regno duarum tribuum. Ab his omnibus confluēbant ad Christum secundum illud Isaiæ: Erit in nouissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, & eleuabitur super colles: & fluent ad eum omnes gētes, &c. De locis autem remotis, subdit.

Et maritima, & Tyri, & Sidonis Et debet iterari multitudo copiosa plebis maritima, & multitudo copiosa, *Tyri*, id est, de Tyro. *Et Sidonis*, id est, de Sidone. Et hæc erant loca remota, sicut dicit Beda in glossa, quod *maritima* nō à proximo mari Galilææ, sed à mari magno cognominatur. Tunc videbis & afflues, & mirabitur, & dilatabitur cor tuū, quando conuēria fuerit ad te multitudo maris, fortitudo gentium venerit tibi. Hoc autē præfiguratum fuit in Salomone, de quo dicitur, quod omnes reges terrarum desiderabant videre faciem Salomonis, vt audirent sapientiam, quam dederat Deus in corde eius.

Quantum ad causas incitantes subiungitur: *Qui venerant, vt audirent eum*. Quantum ad illustrationem veritatis in mēte: *Vt sanarentur à languoribus suis*, scilicet quantum ad curationē salutis in carne. Et hæc erat recta intentio, secundum illud Oseæ: Venite, & reuertamur ad Dominum: quia ipse cœpit, & sanabit nos: percutiet, & curabit nos. Et post: Et viuemus in cōspectu eius: Sciemus, sequemurque vt cognoscamus Dominum. In hoc ostendebant isti, quod erant de ouibus Christi, quia ad ipsum concurrebāt, ad veritatem & salutem percipiendam. Oues meæ vocem meam audiunt: & ego cognosco eas, & sequuntur me, & ego vitā æternam do eis. Amor igitur veritatis intelligendæ, & sanitatis obtinendæ attrahebat eos, vt venirent ad Christum, sicut ad magistrum, & ad medicum. Ad primum inuitat Saluator, & Psalmista: Venite filij, audite me: timorem Domini docebo vos. Ad secundum: Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis: & ego reficiam vos.

Quantum ad efficacias sequentes subinfertur: *Et qui vexabātur à spiritibus immundis, curabantur*. In quo tãgitur efficacia sanitatis, respectu spirituum immundorū: Spiritum immundum auferam de terra. Isti spiritus immundi vexant eos, quos possident. Matthæus: Filia mea male à demonio vexatur. Hęc vexatio compellebat eos fugere ad Christum, quia secundum quod dicitur: Tantummodo sola vexatio intellectum dabit auditui. Secundum quod dicit Gregorius: Mala, quæ nos hic premunt, ad Deum ire compellunt. Certe cum ad Deum compellunt, ad bonam dispositionem deducunt, secundum illud Sapientia: In paucis vexati, in multis bene disponentur. Nec tantum efficacia erat in animam, sed & in corpus per ipsius Christi corpus, quod notatur, cum subditur: *Et omnis turba quærebat eum tangere*, ex fide scilicet & deuotione, sicut illa mulier, de qua dicitur: Si tetigero tantū vestimentum eius, salua ero. Et merito deuoti erāt. Vnde subditur: *Quia virtus de illo exibat, & sanabat omnes*, id est, operatio virtutis: Ego noui virtutem de me exiisse. Tunc virtus exit, quando latens in se, manifestatur in opere, secundum illud Sapientia: Virtutem ostendis tu, qui non crederis esse in virtute consummatus. Tunc etiam exit, quando aliis communicat, secundum illud Isaiæ: Qui dat lasso virtutem, & his, qui non sunt, fortitudinem, & robur multiplicat. Et magna erat

hæc virtus, quæ in omnes poterat, secundum illud Sapientia: Potens es ex omnibus sanare. Qui conuersus est, non per hoc, quod videbat sanabatur, sed per te omnium Saluatorem. Et hoc maxime attrahebat omnes ad Christum, sicut dicitur: Sequebatur eum multitudo magna: quia videbant signa, quæ faciebat super his, qui infirmabantur.

Spiritualiter nota hic, quod auditores, qui veniunt ad Christum attrahuntur de sex locis: & tribus scilicet Iudæorum, & tribus gentium. Per loca Iudæorum signantur iusti: per loca gentium peccatores. Tria autem ponuntur loca Iudæorum secundum statum triplicem iustorum. Iudæa enim interpretatur confitens, & signat statum actiuorum, qui Christum bonis operibus confitentur. Arabit Iudas, & confringet sibi sulcos Iacob. Tobias: Confitemini illi, regemque sæculorum exaltate in operibus vestris. *Samaria*, quæ interpretatur custodia, signat statum Prælatorum. Nam illis dicitur: Custodi virum istum, qui, si lapsus fuerit, erit anima tua pro anima eius. *Hierusalem*, quæ interpretatur visio pacis, signat statum contemplatiuorum. Surge, illuminare Hierusalem, quia venit lumen tuum. Apud Tobiam dicitur de Hierusalem: Beati omnes, qui diligunt te, & gaudent in pace tua.

Tria etiam ponuntur loca gentium, secundum triplicem statum peccantiū. *Maritima* enim, quæ ventosa est, & frequenter turbulenta, signat vanitatē, & turbulentiam superbiorum. Impii autem, quasi mare feruens, quod quiescere nō potest. *Tyrus*, quæ interpretatur angustia, signat anxietatem, & angustiam cupidorum. Inter medium veditationis, & emptionis angustabitur peccatis. Ideo in Ecclesiastico: Noli esse anxius in diuitiis iniustis. *Sidon*, quæ interpretatur venatio, signat delictū & concupiscentiam carnaliū. Vnde in Psalmo: Conuertentur ad vesperam, & famem patientur, vt canes, & circuibūt ciuitatem. Omnes hi conueniunt ad Christū, sed iusti tanquam ad magistrum, vt doceantur sapientiā, quia secundum illud: Doce iustum, & festinabit accipere. Et in Deuteronomio: qui appropinquant pedibus eius, accipient de doctrina illius. Sed peccatores, vt ad amicum, vt assequantur misericordiam. Erāt appropinquantes ad Iesum publicani & peccatores, vt audirēt illum. A quibus primo eiiciuntur dæmones per culpæ expulsiōem. Secundo sanantur in tactu per curationem sequelæ. Iuxta quod dicitur in Psalmo: Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis: qui sanat omnes infirmitates tuas. *Et ipse, eleuatis oculis in discipulos suos*. Post electionem discipulorum & auditorum attentionem, subditur hic explicatio documentorum. Est autem pars ista tripartita secundum tria, quorum notitia est ad salutem necessaria, scilicet præmiorum, suppliciorum, præceptorum. Prima igitur pars est de præmiis: secunda de suppliciis, ibi: *Veruntamen vobis diuitibus*. Tertia de præceptis, ibi: *Sed vobis dico, qui auditis*. Prima pars continet promissiones præmiorum: secunda comminationes pœnarum, siue suppliciorum: tertia vero leges præceptorum. In promissis præmiis docemur, quid sperandum: in comminatis suppliciis, quid timendum: in præceptis vero, quid operandum.

Circa promissionem autem beatitudinum, nota quod quatuor promittit, scilicet regnū, quod consistit in participatione diuinæ potestatis: secundo saturitatem, quæ consistit in gustu diuinæ bonitatis: tertio risum, qui consistit in contēplatione diuinæ veritatis: & quarto mercedem multam, quæ consistit in duratione æternitatis: Et hæc quatuor designantur in Epistola ad Ephesios: Vt possitis, inquit, comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, & longitudo, & sublimitas, & profunditas. Longitudo, scilicet, æternitatis, latitudo bonitatis, sublimitas potestatis, & profunditas sapientiæ, siue veritatis. Hæc autem quatuor, promittit quatuor generibus meritorū erigentium nos ad Deum, & rectificantium liberum arbitrium nostrum. Regnum enim opulentia promittitur contemnentibus bona temporalia,

cuiusmodi

Sap. 14. a

Ioan. 6. a

Spiritualis sensus.

Iudæa.

Osee 10. a

Tib. 13. b

Samaria.

3. Reg. 20. g

Isa. 60. a

Tob. 13. d

Isa. 57. d

Tyrus.

Ecc. 27. a

Ecc. 5. b

Sidon.

Psal. 58. b

Prou. 9. b

Deut. pen. b

Inf. 15. d

Psal. 102. a

Iudæa.
Samaria.
Ierusalem.

Isa. 1. a

Beda tom. 5.

n Luc. 6. b

Isa. 60. a

1. Par. 9. f

Osee 6. a

Ioan. 10. e

Psal. 33. c

Matth. 11. d

Zach. 13. a

Matth. 15. c

Isa. 28. e

Greg. lib. 6.

Reg. stri cap. 27.

Sap. 3. a

Mat. 9. c

Infr. 8. g

Sap. 12. c

Isa. 40. g

Eph. 3. d

cuiusmodi sunt pauperes. Conuiuium abundantia desiderantibus spiritualia: & hi sunt esurientes. Risus iucunditatis de testatibus mala culpa: & hi sunt flentes. Multitudo mercedis sustinentibus mala poenae, & hi sunt patientes. In his quatuor clauditur perfecta oratio voluntatis humanæ respectu duplicis boni, & respectu duplicis mali. Primo ergo promittit Dominus pauperibus regnum opulentia, propter contemptum temporalium, & tales erant discipuli, & ideo dicit: *Et ipse, eleuatis oculis in discipulos suos, dicebat: Beati pauperes.* Eleuando oculos dicit beatos, quia: Oculi Domini super iustos, & maxime super pauperes. Est homo marcidus, egens recuperatione, plus deficiens virtute, & abundans paupertate, & oculus Dei respexit illum in bono. Ideo autem vocat beatos hos pauperes, quia sunt ad beatitudinem præparati. Et ideo addit: *Quia vestrum est regnum Dei.* Quod quidem est valde magnum. Nam dicitur in Psalmo: Regnum tuum, regnum omnium seculorum. Hoc dicit esse pauperum, quia illius pauperes heredes, secundum illud: Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, diuites fide & heredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se: Melior est ergo pauper, qui ambulat in simplicitate sua, quam diues torquens labia sua. Et nota quod dicit: *Est*, de præsentis, siue propter certitudinem promissionis, siue etiã, quia vere pauperes nunc quodammodo incipiunt esse reges, secundum illud: Tanquam nihil habentes, & omnia possidentes. Altissima enim paupertas eorum abundauit in diuitias simplicitatis eorum, sicut dicitur. Vnde iam quasi felices sunt, non miseri reputandi pauperes Euangelici, siue voluntarij. Seneca: Nemo nascitur diues, quisquis exit in lucem, iustus est pane, & lacte esse contentus, & nemo in hoc pauper est. Inter quæ si quis desiderium suum clauerit, cum Ioue poterit de felicitate contendere.

Et nota, quod à paupertate incipit, quia sicut dicit Ambrosius: Paupertas est prima parens virtutum: qui contempsit secularia, merebitur æterna, æmulus illius pauperis, qui cum diues esset, factus est propter nos egenus.

Secundo promittit esurientibus conuiuium abundantia, propter desiderium spiritualium. Et hoc notat, cum subdit: *Beati qui nunc esuritis*, scilicet cibum iustitiæ, secundum quod dicitur in Glossa. *Quoniam saturabimini*, per conuiuium abundantia. Ambrosius: Qui esurit, virium, quærit augmentum, secundum illud: Qui edunt me, adhuc esurient: & qui bibunt me, adhuc sitient. Illi iustitiam esuriunt, qui possunt dicere cum IESU illud: Meo cibis est, ut faciam voluntatem eius, qui misit me. Illi etiam iustitiam esuriunt, qui amore iustitiæ libenter esuriam patiuntur. Et hi possunt dicere cum Apostolo illud: Usque in hanc horam & esurimus, & sitimus. Tales fuerunt illi sancti Patres, de quibus dicitur ad Hebræos: Circuierunt in melotis, in pellibus caprinis egentes, angustiati, afflicti, &c. tales à Domino saturabuntur, quia: Non esurient, neque sitient amplius, nec cadet super illos sol, neque ullus æstus, quoniam agnus, qui in medio throni est, reget illos. Et hoc erit in diuina gloria, secundum quod in Psalmo dicitur: Satiabor, cum appaauerit gloria tua. Et iterum: Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ: & torrente voluptatis tuæ potabis eos. Et sic impletum est illud: Famelici saturati sunt. Nec mirum, quia: Faciet Dominus exercituum omnibus populis in monte hoc conuiuium pinguium, conuiuium vindemiæ, pinguium medullatorum, vindemiæ defæcata. Et rursus, secundum illud: Cibauit eos ex adipe frumenti, & de petra melle saturauit eos.

Tertio promittit flentibus risum iucunditatis propter poenitentiam de malo culpa, cum adiungit: *Beati qui nunc flentis*, scilicet pro malis commissis, sicut Ezechias conuersus ad parietem, fleuit fletu magno, sicut dicitur: sicut & Petrus, de quo: Post negationem dicitur, quod egressus foras fleuit amare. Et Iob. Versa est in luctum cythara mea, & organum meum in vocem flentium. Vel, pro peccatis alienis sicut Dauid super Saül. Sic Christus super Hierusalem. Infra: Videns ciuitatem, fleuit super illam.

Vel, *Qui nunc flentis*, scilicet pro alienis miseriis. Iob: Flebam quondam super eo, qui afflictus erat. Ad Romanos: Flete cum flentibus. Vel, *Qui nunc flentis*, pro euadendis peccatorum tentationibus, & sequelis. Vnde dicitur, quod cum loqueretur Angelus Domini hæc verba ad omnes filios Israel, eleuauerunt vocem suam, & fleuerunt: & vocatum est nomen loci illius, flentium & lacrymarum. Et hic locus est status vitæ præsentis, qui non durat nisi ad nunc. Et ideo dicit: *Qui nunc flentis*. Modicum nunc si oportet contristari in variis tentationibus, ut probatio vestra fidei multo pretiosior auro, quod per ignem probatur, inueniatur in laudem, &c. Vel, *Qui nunc flentis*, scilicet desiderio æternorum, & hic est proprius intellectus. Plorabitis & flebitis vos: mundus autem gaudebit, vos autem contristabimini: sed tristitia vestra vertetur in gaudium. Et in Psalmo: Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, vbi est Deus tuus. Istis dicit: *Beati qui nunc flentis, quia videbitis* risu spirituali, qui consistit in iocunditate mentis, propter contemplationem veritatis. Iob: Impleatur risu os tuum, & labia tua iubilo. Et sicut dicitur in Proverbiis: Fortitudo & decor indumentum eius, & ridebit in die nouissimo. Hic risus erit de bonis propriis & alienis, secundum quod dicitur de Sara: Risum fecit mihi Deus, quicumque audierit, corridebit mihi.

Quarto vero promittit patientibus magnitudinem mercedis, propter tolerantiam in malo poenae, cum subdit: *Beati eritis, cum vos oderint homines*, scilicet, quantum ad actum cordis. Optime dicit: *Homines*, id est, animales & bestiales, quia homo cum in honore esset, non intellexit: comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Et ad Corinthios: Cum sit inter vos zelus, & contentio, nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis: secundum illud videlicet hominem, de quo dicitur: Homo homini reseruat iram. Isti oderunt seruos CHRISTI. Fratres hominis pauperis oderunt eum. Et in Matthæo: Eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. Quantum ad actum operis addit: *Et cum separauerint vos*, scilicet eiiciendo extra synagogas, secundum illud: Iam enim conspirauerant Iudæi, ut, si quis eum confiteretur esse CHRISTVM, extra synagogam fieret. Et ita in opprobrium separaretur ab aliis, etiã ab ipsis domesticis. Quod quidem prædicabat Dominus venturum esse suis discipulis: Veni separare hominem aduersus patrem suum, & filiam aduersus matrem suam, & numerum aduersus socrum suam: & inimici hominis, domestici eius. Quantum ad actum oris, subiungit: *Et exprobrauerint, vobis conuitiando. Et eiecerint nomen vestrum tanquam malum*, detrahendo. Si exprobramini in nomine CHRISTI, beati eritis. Nonne ipsi blasphemant bonum nomen, quod inuocatum est super vos: quia bonum dicunt malum, secundum illud: Et dixerint omne malum aduersum vos, mentientes, propter me. Et quia martyrem non facit qualiscunque hæc poena, nisi ad sit debita causa, ideo subdit: *Propter filium hominis*, Si quid patimini propter iustitiam, beati eritis, id est, propter CHRISTVM, qui factus est nobis sapientia & iustitia, & sanctificatio, & redemptio. Sic volebat pati Paulus: Ego non solum alligari, sed & mori in Hierusalem paratus sum propter nomen Domini Iesu. Sic patientes letificat per præmiu, cum subdit: *Gaudete in illa die & exultate: ecce merces vestra multa est in caelo*. Gaudete, scilicet ob retributionem bonam: Ad Romanos: Spe gaudentes, in tribulatione patientes. Quod impletum est: Ibant Apostoli gaudentes à conspectu Concilij, quia digni habitus sunt pro nomine IESU contumeliam pati. Ad hæc autem inducit mercedis consideratio. Quiescat vox tua à ploratu, & oculi tui à lachrymis, quia est merces operi tuo. *Merces*, inquam, *multa est*, quia: Pax multa diligentibus legem tuam. Et perpetua, quia *in caelo*. Iusti autem in perpetuum viuunt, & apud Dominum est merces eorum. Et hoc est, quod dicit Beda: Inter odia cordium, inter probra linguarum, inter manus persequentium, æquali, immo lætiori corde versemini intuitu supernæ

mercedis,

Paupertas.
Psal. 33. c
Ecl. 11. b

Psal. 144. c

Iac. 2. a

Prou. 19. a

1. Cor. 6. c

2. Cor. 8. a

Seneca.

Amb. lib. 2.

in c. 6. Luc.

rom. 3.

2. Cor. 8. b

Fames iustitiæ.

Amb. lib. 4.

in c. 6. Luc.

rom. 3.

Ecl. 2. 4. c

Ioan. 4. d

2. Cor. 4. e

Heb. 11. g

Apos. 7. d

Psal. 16. d

Psal. 35. b

1. Reg. 2. a

Isa. 25. b

Psal. 80. d

Isa. 38. a

Matt. 26. g

Iob 30.

2. Reg. 1. c

Inf. 19. f

Iob 30. d

Rom. 12. d

Iudic. 2. a

1. Petr. 1. b

Ioan. 16. e

Psal. 41. a

Risus spiri-

tualis.

Iob 8. d

Prou. 31. d

Genes. 21. a

Tolerantia.

Psal. 48. b

1. Cor. 3. a

Ecl. 28. a

Matt. 10. e

Ioan. 9. e

Matt. 10. d

1. Petr. 4.

Iac. 2. b

Matt. 5. a

Pœna non

facit marty-

rem.

1. Cor. 1. d

1. Petr. 3. c

Act. 11. c

Roman. 12. e

Act. 5. g

Her. 37. c

Psal. 118.

Sap. 5. e

Beda l. 2. in

cap. 6. Lucæ

tom. 4.

mercedis. Et quia hoc opus est arduissimū, scilicet gaudere in tribulationibus: ideo non solum spondet præmium, sed adiungit exemplum, cum subdit: *Secundum hanc enim faciebant Prophetis patres eorum* Secundū quod dicitur: Testimonio estis vobismetipsis, quia filij estis eorum, qui Prophetas occiderūt. Et in Actis: Dura ceruice, & incircumcisi cordibus, & auribus. Vos semper Spiritui sancto resististis: sicut patres vestri, & vos. Quē Prophetarum non sunt persecuti patres vestri? Et occiderunt eos, quæ prænuntiabant de aduentu iusti. Hos proponit in exemplum propter ipsorum constantiam. Exemplum accipite fratres laboris & patiētiæ. Per Prophetas, qui locuti sunt in nomine Domini. Qui à veritate propter flagella non mouebantur. Vnde de Eliseo: in diebus suis nō pertimuit p̄ncipē, & potentia nemo vicit illum nec superauit illum verbum aliquod. Hæc omnia mala sufferebant Prophetæ, propter mercedem, quam aliis promittunt. Da mercedem sustinentibus te, vt Prophetæ tui fideles inueniantur. Vnde eximius ille Prophetæ Ioannes post omnes tribulationes Ecclesiæ subiūgit in persona Christi. Ecce venio cito, & merces mea mecum est, reddere vniciq; secundum opera sua. Vnde: Nota quod diuina Scriptura insinuat nobis differentias præmiorum secundum diuersitates meritorum. Vnde inuenitur merces salua, merces magna, digna, plena, temporanea, festina, fidelis, copiosa, perpetua. Merces salua est, Angelis ministrantibus nobis. Magna datur Prælatis, siue præsentibus. Digna obedientibus. Plena contemplantibus. Temporanea datur operantibus. Festina proficientibus. Fidelis persequentibus. Multa siue copiosa patientibus, sed perpetua perseuerantibus.

Vnde de salua mercede Angelorum, quia ob ministerium, quod habent erga nos, à suo præmio non fraudantur, dicitur: Inquire tibi aliquem fidelem virum, qui eat tecum salua mercede sua.

De mercede magna præsentium à Domino dicitur ad Abraham, qui typum gerit Prælatorum: Ego protector tuus sum, & merces tua magna nimis. De mercede digna obedientium, dicitur: In posterum cognoscatur, omnes, qui Persis obediunt, dignam pro fide recipere mercedem. De mercede plena contemplantium dicitur ad Ruth, quæ typum gerit cōtemplatiuorum, quæ cuncta reliquit propter Deum, & interpretatur ovis, vel videns, vt ovis dicatur propter mititatem affectus anima contemplatiua sed videns propter illuminationem intellectus. Vnde dicit ei Booz: Reddat tibi Dominus pro opere tuo, & plenā mercedem recipias à Domino Deo Israel ad quem venisti, & sub cuius confugisti alas. De mercede temporanea operantium dicitur: Operamini opus vestrum ante tempus, & dabit vobis mercedem vestram in tempore suo. De mercede festina proficientium dicitur: Benedictio Dei iu mercedem iusti festinat. De mercede fidei perfectorum, vt prædicantium, vel talium dicitur: Seminanti iustitiam merces fidelis. De mercede patientium copiosa siue multa, dicitur hic, & apud Matthæum: Ecce enim merces vestra copiosa est in cælis. De mercede vero perpetua, quæ congruit perseuerantibus: Non veneris vsque ad mortem iustificari, quoniam merces Dei manet in æternum. Sic ergo secundum diuersitates meritorum appropriantur differentia præmiorum: & sic reddet Deus iustis mercedem laborum suorum.

Veruntamen vs vobis diuitibus. Post promissiones beatitudinum, subiungit comminationes suppliciorum. Et quia contra bonum est malum, quatuor ponit comminationes, quatuor beatitudinibus ex opposito respondentes, scilicet desolationem in amissione boni temporalis: esuriam in amissione boni spiritualis: fletum in afflictione mali corporalis: confusionem in passione opprobrii sempiternalis. Et hæc sunt quatuor væ, quæ comminatur quatuor generibus hominum, oppositis viris Evangelicis prædeterminatis, scilicet, cupidis, gulosis, lasciuis, & vane gloriosis. Cupidis ergo comminatur væ, sempiternæ desolationis, cum dicit: *Veruntamen vs vobis*

diuitibus. Aduerlatiue dicit diuitibus, in diuitias amantibus, quia tales inhiant ad diuitias congregandas. Væ ei, qui multiplicat non sua, id est, bona terrena, quæ non sunt nostra, quia nec nobis cum veniunt, nec nobiscum recedunt: terreni tamen homines reputant esse sua. Væ, væ, væ habitantibus in terra. Tales sunt cupidi, contra quos dicit Dominus: Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, vbi arugo & tinea demolitur. Quoniam ad diuitiarum istarum multiplicationem necesse est sequi inopiam, & ad consolationem sequi desolationem. Ideo subdens rationem dicit: *qui habetis consolationem vestram*, scilicet de præsentibus, sed non de futuro. Vnde: Agite nunc diuites, plorate, vlulantes in miseriis vestris, quæ aduenient vobis. Ideo consolatio ista vana & falsa est, quia desolationem inducit. Somniatores locuti sunt frustra, & vane consolabantur. Vere frustra, quia: Dormierunt somnum suum: & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis. Et præterea etiam cum Prophetâ Dauid: Renuit consolari anima mea: Memor fui Dei, & delectatus sum. Hæc mihi sit consolatio, vt affligens me dolore, non parcat: vt per desolationem viæ perueniatur ad consolationem patriæ. De qua: Quomodo si cui mater blandiatur, ita ego consolabor vos. Hanc debemus expectare, non præoccupare. Expectemus humiles consolationem eius.

Gulosis comminatur væ perpetuæ famis, cum subdit: *Væ vobis, qui saturati estis, &c.* vacando scilicet crapulæ, & ebrietati. Cui væ: cuius patri væ: cui rixæ: cui fouæ: cui sine causa vulnera? cui suffossio oculorum? nonne his, qui commorantur in vino, & student calicibus epotandis? Væ, qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem. Et ideo subditur: *Quia esurietis*, Saturitas hæc inducet perpetuam famem, secundum illud: Cum satiatus fuerit, arctabitur, æstuat, & omnis dolo irruet super eum. Et Isaias: Ecce serui mei bibent, & vos sitietis. Vnde de malis dicitur: Manducauerunt, & saturati sunt nimis.

Lasciuis comminatur væ sempiterni fletus, cum dicit: *Væ vobis, qui ridetis nunc: quoniam lugebitis & flebitis*, id est, in hoc momento temporis. Gaudium hypocritæ ad instar puncti. Et in Proverbiis: Risus dolore miscebitur, & extrema gaudij luctus occupabit. Melius est certe, quod fletus risum antecedit, quam e contrario. Et propterea dicitur: Tempus flendi, scilicet prius in hoc tempore, & tempus ridendi post, in æternitate. Sed fatuus non vult nunc continere à risu. Fatuus in risu exaltat vocem suam: vir autē sapiens vix tacite ridebit. Imo in Ecclesiastico: Risum reputavi errorem: & gaudio dixi: Quid frustra deciperis? Stulti ergo sunt, qui nunc rident, & sapientes, qui nunc lugent secundum illud: Cor sapientium, vbi tristitia est: & cor stultorum, vbi lætitia. Propter quod dicitur stultis & mundanis: Ecce serui mei laudabunt pro exultatione cordis, & vos clamabitis præ dolore cordis, & præ cōtritione spiritus vlulabitis, scilicet in inferno. Ibi erit fletus, & stridor dentiū.

Vane gloriosis comminatur væ, sempiterni contemptus, cū subdit: *Væ vobis, cum benedixerint vobis omnes homines*, vanis scilicet laudibus extollendo. Qui benedicit proximo suo voce grandi de nocte confurgens maledicenti similis erit. Quia sicut dicitur: Erunt qui beatificat populum istum seducentes: & qui beatificantur, præcipitati. Præcipitantur enim ex vanis laudibus in opprobrium sempiternum, dum ex illis extolluntur secundū illud Iob: Eleuasti me quasi super ventum ponens, scilicet vanæ laudis. elisisti valide. Et quia difficile est huiusmodi laudes vitare, subiungit exemplum: *Secundum hanc enim faciebant Prophetis patres eorum.* Prophetis, inquā, non veris, sed falsis. Vnde Glossa: Benedicebāt Pseudoprophetis, qui ad captandum fauorem vulgi de corde suo prophetabant. Stupor & mirabilia facta sunt in terra, Prophetæ prophetabant mendacium, & Sacerdotes applaudebāt manibus suis: & populus meus dilexit talia. In hoc ergo quod ostēdit malos homines laudari à Pseudoprophetis, ostēdit omnino contemnendum esse

fauorem,

Matt. 23. d
Acto. 7. f

Iac. 5. c

Ecc. 48. b

Ecc. 36. c

Apo. 22. c

Diuerfa
præmia pro
merito scri
ptura.

Tob. 4. a

Gen. 15. a

Esther 16. d

Ruth.

Ruth. 2. c

Ecc. vlt. d

Ecc. 11. c

Prou. 11. c

Matt. 5. a

Ecc. 18. c

Sap. 10. d

Abac. 2. b

Apo. 8. d
Matth. 6. c

Iacob. 5. a

Zach. 10. a.

Psal. 75. a

Psal. 76. a
Iob 6. bIsa. 66. d
Iudith 8. c

Prou. 23. d

Isa. 5. c

Iob 20. c
Isa. 65. b
Psal. 77. cIob 20. a
Prou. 14. b

Ecc. 3. a

Ecc. 12. c

Ecc. 2. a

Ecc. 7. a
Isa. 65. c

Matth. 13. 8

Contra vane gloriosos.
Prou. 27. 9

Isa. 9. c

Iob 30. c

Hier. 5. g

psalm. 52. b

Matt. 5. b

Gal. 5. b

fauorem popularem. Deus dissipauit ossa eorum, qui hominibus placent: confusi sunt, quoniam Deus spreuit eos. Hoc autem dictum est non de his, qui bona exempla, & laudabilia populis ostendunt ad Deum glorificandum, cum dicatur: Luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum qui in cælis est. Sed de his, qui propriam gloriam in placendo hominibus, & in eorum laudibus quærunt, dicitur: Si adhuc hominibus place-rem, Christus seruus non essem.

Nota hic de diuersitate inter Matthæum, & Lucam, quod Lucas ponit promissiones, & comminationes: Matthæus autem solas promissiones ponit. Propter quod videtur, vel quod alter dixerit diminute, vel alter superflue. Sed certe potest responderi secundum quod Glossa innuit, & Augustin⁹ dicit, quod alius fuit sermo hic: & alius apud Matthæum. Cuius diuersitas ex locis colligitur, & personis, & præceptis. Nam ille factus est discipulis, iste turbis. Ille sedendo, iste stando. Ille in monte, iste in loco campestri. Ille plura documenta continet, quam iste. Ille septem beatitudines, iste quatuor. Ex quibus omnibus colligitur quod fuit alius, atque alius. Nec immerito, quia aliis, & aliis personis, aliter & aliter est loquendum. Discipulis enim tanquam perfectioribus perfectiori modo debuerunt mandata Euangelica explicari: turbæ vero non possunt ad altiora condescendere. Ideo non adeo perfecte explicatur verbum Dei turbis, sicut Apostolis. Et quia perfecti mouentur amore, imperfecti vero non solum amore, sed simul comminationis timore: ideo in sermone Apostolorum ponuntur beatitudines & non Væ: in sermone turbarum, & beatitudines, & væ. Rursus quia perfecti conformes efficiuntur Christo per septiformem spiritum, qui requieuit super eum: ideo septem ponuntur beatitudines, septé donis Spiritus sancti, scilicet concordantes. Hic notantur quatuor beatitudines correspondentes quatuor virtutibus cardinalibus, vt habetur in Glossa. Paupertas temperantiæ: Esuries boni spiritualiter, iustitiæ: fletus, prudentiæ: passio malorum, fortitudini, siue patientiæ, sicut dicit glossa Bedæ. In his tamen quatuor aliæ continentur implicite. Vnde non ita exprimit Lucas spiritualé intellectum in huiusmodi promissionibus, vt Matthæus. Dicit enim: Beati pauperes spiritu. Hic solum: Beati pauperes. Ille: Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Hic autem: Beati qui nunc esuritis, quia saturabimini. & iterum in Matthæo proponuntur pluraliter in tertia persona, quia alloquitur intelligentes: in Luca particulariter, & in secunda persona, quia alloquitur sensuales. Ex his colligi possunt rationes aliarum diuersitatum, quia pro diuersitate audientium diuersimodus est sermo doctorum, secundum illud Apostoli: Sermo vester semper in gratia sale sit conditus, vt sciatis quo modo oportet vos vniciuique respondere. Et hoc faciebat ille doctor gentium: Ego cum venissem ad vos, fratres, veni non in sublimitate sermonis, aut sapientiæ, annuntians vobis testimonium Christi. Post sequitur: Sapientiam autem loquimur inter perfectos. Sic faciebat Saluator, qui turbis loquebatur in parabolis: seorsum autem, discipulis suis diserebat omnia. Quia sicut dicitur: Eis datum erat nosse mysteria regni cælorum.

Isa. 11. a

Beda lib. 2. in 6. cap. Luc. tom. 5.

Col. 4. a

1. Cor. 2. a

Matt. 13. a

Sed vobis dico, qui auditis. Post promissiones præmiorum, & comminationes suppliciorum, subdit hic tertio Euangelici præceptoris leges, siue documenta dirigen- tia, & habet partes duas. In quarum prima ponit documenta propria, & expressa: in secunda vero similitudinaria & translata, ibi: *Dicebat autem illis & similitudinem,* & c. Circa prima documenta auditoribus commendanda, hoc modo procedit Christi doctrina. Primo namque promulgat legem Euangelicam sub perfectione conueniente: secundo vero probat ex conditione deficiente, ibi: *Et si diligitis eos, qui vos diligunt.* Tertio vero resumit cum ratione mouente, ibi: *Veruntamen diligite inimicos vestros.* Quarto concludit per retributionem

sufficienciæ, ibi: *Estote ergo misericordes.* Circa documentorum promulgationem notandum est, quod ad hoc, quod homo sit perfectus, necesse est ipsum esse beneuolunt, perfecte pacificum, & perfecte beneficum. Primum respicit affectionem, secundum vero passionem, & tertium operationem. Dat ergo primo mandatum perfectæ beneuolentiæ, cum ait.

Sed vobis dico qui auditis: Diligite inimicos vestros. Hoc namque mandatū est auditoribus, id est creditibus & obedientibus proponendum, in quibus habitat Deus, quia dicitur. Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Et talis audit mandatum charitatis, non solum aure corporis, sed cordis, secundum illud: Qui ex Deo est, verba Dei audit. Hunc auditum Dominus excitabat: Audite audientes me, & comedite bonum, & delectabitur in crassitudine anima vestra. Inclinate aurem vestram, & venite ad me, audite, & viuet anima vestra. Viuet utiq; per mandatum dilectionis, quia sicut dicitur: Qui non diligit, manet in morte. Et ante illud: Nos scimus, quoniam translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres. Ad hanc Apost. inuitat: Ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem, & hostiam Deo in odorem suauitatis. Quoniam cum inimici essemus reconciliati sumus per mortem filii eius. Et ita nos debemus inimicos diligere. Et quoniam non sufficit diligere verbo, neq; lingua solum, sed opere & veritate, ideo subdit: *Benefacite his, qui oderunt vos,* vt sit dilectio sine simulatione. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si situerit, da ei aquam bibere. Idem dicitur ad Romanos: Et quia verbum melius est quam datum, & sermo declarat affectum, ideo subdit: *Benedicite maledicentibus vobis,* in sermone publico. *Et orate pro calūniantibus vos,* in sermone priuato. *Benedicite,* inquam sermone manifesto. Ad hoc hortatur Apostolus: *Benedicite persecuentibus vos, benedicite, & nolite maledicere.* Et: *Non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto, sed e contrario, benedicentes.* *Orate,* etiam in sermone secreto, exemplo illius, de quo Isaias dicit: *Pro transgressoribus orauit.* Et exemplo illius protomartyris: *Positis autem genibus clamauit voce magna: Domine, ne statuas illis hoc peccatum.* Sed huic contrariari videtur quod Elisæus iratus legitur pueris irridentibus: *Elias quinquagenariis; & Paulus sacerdoti summo.* Ad quod respondet Beda, quod ista non sunt vota optantium, sed prædicationes futurorum. Vel non irascebantur contra naturam, sed contra vitium. Vt enim dicit Augustinus: *Sic homines sunt diligendi, vt tamen eorum non diligantur errores.* Sic igitur dat mandatum perfectæ beneuolentiæ, quæ non solum consistit in corde, sed & opere, & sermone indicari debet. Vnde Gregorius: *Ad dilectionem conditoris, lingua, mens, & manus requiritur.* De hoc autem mandato beneuolentiæ in summa notandum est, quod quantum ad affectum, astringit vniuersos: quantum ad signum, astringit perfectos, non imperfectos: quantum ad affectum in articulo necessitatis, omnes astringit. Circa necessitatem non astringit imperfectos, nisi quantum requirit debitum alicuius præcepti. Perfectos autem à statu prælationis astringit, quantum requirit debitum officij assumpti. Perfectos à statu perfectionis, quantum requirit debitum boni exempli. Perfectos autem à perfectione virtutis, quantum requirit vnio charitatis.

Secundo dat mandatum de perfecta patientia, cum subdit: *Et qui te percutit in maxillam vnā,* inferendo scilicet iniuriam in persona. Et ponit maxillam pro parte corporis nobiliori, quæ cum percutitur, præcipua iniuria irrogatur. Aperuerunt super me ora sua, & exprobrantes percusserunt maxillam meam, satiati sunt pœnis meis. De tali ac tanta iniuria non est exigenda vindicta, sed exhibenda patientia. Vnde subdit: *Præbe illi & alterā,* scilicet maxillam, id est, paratus sis aliā percussio- nem sustinere, exemplo Magistrī, de quo: *Dabit percu-*

1. Io. 4. d
Ioan. 8. f
Isa. 55. d
2. Io. 3. c
Eph. 5. a
Rom. 5. b
Prou. 25. c
Rom. 12. d
Rom. 12. c
1. Pet. 3. b
Isa. 55. d
Act. 7. g
4. Reg. 2. d
4. Reg. 1. b
Act. 23. a
Beda.
August. lib. qui, Sententia, inscribitur, sent. 1. tom. 3
Iob 16. b
Thren. 3. d

Rom. 12. d

Deut. 32. c
Pro. 25. cRom. ubi
supra.

Mat. 18. b

Ioan. 18. c

Aug. serm.
6. 10. 10.Act. 23. l
Exo. 20. l
Aug. 1. de
Ciu. ca. 21.
10. 5.
23. 9. 3. cFortitudo.
Amb. lib. 1.
de off. c. 27.
10. 4.

Iob. 2. 4. b

Mich. 2. c

Psal. 21. d

Aug. epist.
5. circa
med. 10. 2.

Beneficētia.

Deut. 15. b

Exod. 23. a

Isa. 58. c

Coloss. 3. b

tiēte se maxillam, saturabitur opprobriis. Dabit utiq; non inuitando ad percussionem, sed non opponendo defensionem, secundum illud: Non vosmetipsos defendentes, charissimi, sed date locum iræ. Scriptum est enim: Mihi vindictam, & ego retribuam, dicit Dominus. Sed si esurierit inimicus tuus, ciba illi: si sitit, potum da illi. Hoc enim faciens carbonēs ignis congeres super caput eius. Noli vinci a malo, sed vince in bono malo. Vnde in hoc mandato prohibetur libidinosa defensio, sed non charitatiua correptio, cum dicatur: Si peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eū, &c. Et exemplum huius in Christo: Vnus assistens ministrorum dedit alapam Iesu, dicens: Sic respondes pontifici? Et subdit: respondit ei Iesus: Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo: si autem bene, quid me cædis? Vnde Augustinus in quodam sermone de verbis Domini ait: Si iniuriā pateris, & taces, & proximum non corripis, plus peccas negligendo, quam ille affligendo. Per hoc etiam mandatum non arcetur personæ sæculares laicæ a sui, vel aliorū defensione. Vnde Paulus petit milites, ut illæsus seruaretur. Vnde Augustinus primo de Ciuitate Dei exponens illud præceptum Exodi: Non occides, dicit quod cōtra hoc præceptum non fecerunt qui Deo auctore bella gesserunt, aut personam gerētes publicæ potestatis, secundum eius leges, hoc est iustissimæ rationis imperium sceleratos morte punierūt. Vnde canon dicit, & est verbum Ambrosij: Fortitudo, quæ vel bello tuetur a barbaris patriam, vel domi defendit infirmos, vel a latronibus socios, plena iustitiæ est. Ista præcepta patientiæ sunt semper in cordis præparatione continenda: ipsa namque beneuolentia, ne reddatur malum pro malo, semper in cordibus voluntate cōplenda est. Agenda autem sunt multa cū inuitis benigna quadam asperitate plectendis, quorum potius est vtilitati consulendum, quam voluntati. Sic igitur intelligendum est mandatum de exhibenda patientia iniuriati ipsi personæ. Exhibenda est patientia etiam iniurianti in re possessa, propter quod additur: *Et ab eo, qui aufert tibi vestimentū, scilicet exterius per iniuriam, sicut illi, de quibus ait Iob: Nudos dimittunt homines, indumenta tollentes, quibus non est operimentum in frigore.* Et Micheas: Desuper tunicam pallium sustulisti. Tali sic iniurianti exhibenda est patientia, vnde subdit: *Etiam tunicam noli prohibere, scilicet rixando, vel contradicendo, exemplo Saluatoris, de quo in Psalmo: Diuiserunt sibi vestimenta mea, &c. sine repugnantia scilicet, & cōtradictione.* In hoc etiam mandato intelligendum est, prohiberi contentionem, vel libidinem vindicandi. Vnde Augustinus ad Marcellinum: Cauendum est ne vindicandi cupiditate amittatur ipsa patientia: quæ pluris habenda est, quam omne bonum, quod potest inimicus inimico auferre. In summa hic tenendum est de præcepto patientiæ, quod non prohibetur hic correptio proximi, seu impeditio vel prohibitio mali, vel punitio sceleris perpetrati ab eo, qui potest, & debet præpedire, cuiusmodi est legis minister: sed prohibetur & cohibetur hic vliscendi libido, & quantum ad manum, & quantum ad signum, & quantum ad animum. Vnde hic addit Euangelista super legem, quam perficit, & consummat secundum spiritualem intelligentiam.

Supra egit de mandato beneuolentiæ. & de mandato patientiæ: hic tertio dat mandatum de perfecta beneficentia, cum subiungit: *Omni autem potenti te tribue.* Hoc est mandatum generale respectu omnis personæ, & omnis dati, siue obsequij, siue mutui, siue alteri muneris. Est proximo dandum munus exterioris reuelationis, secundum illud: Ego præcipio tibi, vt aperias manum fratri tuo egeno & pauperi, Et in Exodo: Si videris asinum odietis te iacere sub onere, nō pertransibis, sed subleuabis cū eo. Est & munus internæ compassiōnis: Cum effuderis esurienti animam tuam, & animam afflictam repleueris, orietur in tenebris lux tua, & tenebræ tuæ erunt sicut meridies. Et ad Colossenses: Indui-

te vos, cut electi Dei, sancti & dilecti viscera misericordiæ, benignitatē, humilitatem, modestiam, patientiā, supponentes inuicem, & donantes vobismetipsis, si quis aduersus aliquem habet querelam: sicut & Dominus donauit vobis, ita & vos. Super omnia autem hæc, charitatem continuam habete, quod est vinculum perfectionis: & pax Christi exultet in cordibus vestris. Et etiam munus dulcis locutionis: Nonne ardorem refrigerabit ros? sic & verbum melius quam datum. Nonne ecce verbum super datum bonum, & vtraue cum homine iustificato. Ad duo subsequētia omnes obligantur. Ad primum autem obligantur præcipue diuites, siue qui habent, vnde possint alienam necessitatem releuare, vnde dicitur: Diuitibus huius sæculi præcipe, non sublime sapere, neque sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo vivo, qui præstat nobis omnia abunde ad fruendū, bene agere, diuites fieri in bonis operibus, facile tribuere, communicare, thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehendant veram vitam. Obligat etiam respectu omnis personæ, cōsiderata natura & necessitate, non autem pēlato vitio, vnde non contrariatur ei quod dicitur: Da bono, & nō receptoris peccatorem. Benefac humili, & non dederis impio. Hoc dicit in quantum peccator, vel impius. Vnde non dandum histrionibus, ratione sui ministerij: quia Hieronymus dicit: Mimis & histrionibus dare, nihil aliud est, quam dæmonibus immolare. Si tamen in necessitate sint constituti, dandum est eis, quia sunt ad imaginem Dei creati, & quia fratres nostri. Vnde dicitur: Qui viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauerit viscera sua ab eo, quo modo charitas Dei manet in eo? Et quia hoc mandatum beneficentiæ se extendit ad omnes sine exceptione, ideo specificat etiam de iniuriantibus, cum subiungit: *Et qui aufert que tua sunt, ne repetas.* Glossa: Cum litigio vel contentione, quæ venit ex cupiditate. Vnde dicitur: Ecce in die ieiunij vestri inuenitur voluntas vestra & omnes debitores vestros repetitis. Ecce ad lites, & ad contentiones ieiunatis. Et alibi: Verba improprij non dicas illi, scilicet proximo: & non premas illum in repetēdo. Maxime autem tunc premit, quando coram iudice alieno, vel infideli in causam trahit. Propter quod dicitur: Frater cum fratre iudicio contendit: & hoc apud infideles? Iam quidem omnino delictū est in vobis, quod iudicia habeis inter vos. Quare non magis iniuriam accipitis? quare nō magis fraudem patimini? Hoc autem dicit, non quia nullo modo liceat repetere, sed vt ostendat, quod magis debemus diligere proximum, & eius salutem quam rem temporalem. Vnde Gregorius: Cum pro terrena re pax a corde cum proximo scinditur, apparet, quod plus res quam proximus amatur. Vnde hic nota, quod repetere contingit tripliciter, scilicet ex cupiditate, ex zelo iustitiæ, ex timore casus. Primum est malorum, non iustorum, charitatem habentium, secundum illud: Charitas non quærit quæ sua sunt. Glossa: Non repetit ablata, scilicet ex amore cupiditatis ad rem. Secundo contingit repetere zelo iustitiæ: & hoc modo licet perfectis, qui habent propriū in cōmuni, nomine communitatis. Perfectis vero, qui nec in cōmuni nec in speciali habent proprium, non licet eis repetere, sed eis solū licet, qui habent proprietatem illarum rerum, quarum ipsi vsum habent. Ille zelo iustitiæ repetit, qui intendit cōsulere saluti rapientis, & refrenationi cupiditatis alienæ, & paci vniuersalis Ecclesiæ. Vnde Gregorius: Non solum debet esse cura, ne nostra rapiant: sed ne rapientes non sua, semetipsos perdāt. Ille zelo iustitiæ repetit, qui intendit ius suum defendere, vel personæ vel Ecclesiæ seu alicuius communitatis adiunctæ, maxime cum illud ex causa teneatur defendere. Et tertio repetere timore casus, scilicet ne propter paupertatē, & indigentiam cadat in culpam. Et sic spectat ad infirmos. Vnde orabat Sapiens in persona talium: Mendicitatem & diuitias ne dederis mihi: tribue tantum victui meo necessaria, ne forte satiatus illiciar ad negandum

Eccl. 18. b

A quibus, &
quibus dari
debeat elec-
tio yna.
1. Tim. vlt. d

Eccl. 12. b

1. Io. 3. c

Isa. 58. a

Eccl. 31. d

1. Cor. 6. b

Tribus modis contingit res suas repetere.
1. Cor. 13. b

Pro. 30. b

&

& dicam : Quis est Dominus : aut egestate compulsus furer, & periurem nomen Dei mei. Vult ergo in hoc mandato dicere, quod homo sit paratus ad benefaciendum omnibus, non tantum benefactoribus suis, sed etiam praedicatoribus. Ad perfectionem etiam beneuolentiae exigitur, quod homo benefaciat in omnibus. Vnde subditur: *Et prout vultu ut vobis faciat homines, & vos facite illis similiter.* Et nota, quod non dicit, prout faciunt, sed prout vultis, quia quilibet vult, cum indiget, sibi benefieri, & in omni necessitate releuari. Ne dicas: Quomodo fecit mihi, sic faciam ei: reddam unicuique secundum opus suum. In hoc mandato est conseruatio legis naturalis, cuius altera pars videlicet negativa ponitur: Et implicatur hic scilicet: Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias. Vult ergo, quod semper bonum, quando possumus cui libet faciamus, sicut prompti sumus pro nobis bona recipere, secundum illud: Bonum autem facientes, non deficiamus, tempore enim suo metemus, non deficientes. Ergo dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes: maxime autem ad domesticos fidei. Et nota, quod non dicit, facite prout volunt homines, sed prout vultis. Tum, quia voluntas nostra nobis notior est. Tum etiam, quia magis nos mouet consideratio nostri. Tum etiam, quia loquitur ad eos, qui voluntatem habent ordinatam & secundum illam est operandum. In summa tenendum est de praecipito beneficentiae in generali, quod tantum astringit, quantum explicatur per speciales obligationes praecipitorum. Et ideo supra legem naturae addita est lex scripta, ut per ea sciret homo ad quid astringeretur ex iustitia.

Et si diligitis eos, qui vos, &c. Postquam promulgauit leges Evangelicas sub perfectione conueniente: hic secundo probat ex conditione deficiente, ubi ostendit quod praecipere debuit secundum modum praemissum: alioquin nullum est meritum apud Deum. Vnde ostendit hic tria scilicet quod non sufficit ad meritum esse beneuolum respectu amantium, nec beneficium solum respectu retribuentium, nec communicatum respectu recompensantium. Et in hoc ostendit, quod perfecta beneuolentia, & beneficentia non tantum debet se extendere ad amicos, verum etiam ad aduersarios, iuxta formam superius promulgatam. Est ergo primo notandum, quod non sufficit esse beneuolum solum respectu diligentium, quia hoc est peccatorum, propter quod ait:

Et si diligitis, qui vos diligunt: id est, quia vos diligunt. *Quae vobis est gratia:* id est, quod meritum retributione dignum: quasi diceret, nullum. Et rationem reddit: *Nam & peccatores diligentes se diligunt,* Qui nullum habet meritum apud Deum, hoc enim est naturale, secundum illud: Omne animal diligit simile sibi: sic & omnis homo proximum sibi. Omnis caro ad similem sibi coniungetur, & omnis homo similis sui sociabitur. Vel etiam carnale diligit simile sibi: Sodalis amico coniucundabitur in oblectationibus, & in tempore tribulationis aduersarius erit. Sodalis amico condolet causa ventris: & contra hostem accipiet scutum. Talis dilectio apud Deum non habet meritum, quia non impenditur propter Deum. Si enim propter Deum impenderetur: utique diligeret Deus diligentes se, secundum illud: Ego diligentes me diligo. Minus etiam diligentibus plus dilectionis rependeret, secundum illud: Ego autem libentissimè impendam, & superimpendar ego ipse pro animabus vestris, licet plus vos diligens, minus diligit. Item nullo modo etiam diligentes diligeret secundum illud: In hoc est charitas, non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos, & misit filium suum propitiationem pro peccatis nostris. Et ad Romanos: Commendat autem charitatem suam Deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus secundum tempus, Christus pro nobis mortuus est. Vnde quando dilectio solum ad diligentes extenditur, non est dilectio diuina nec gratuita, sed mercenaria, & humana, ac per hoc nec retributione digna.

A Non sufficit etiam esse beneficium respectu retribuentium: quia hoc etiam est ipsorum mundanorum, propter quod subdit: *Et si benefeceritis his, qui vobis benefaciunt.* Glossa, id est, ideo quia benefaciunt. *Quae vobis est gratia?* Id est, quod meritum, quali diceret, nullum: & ratio redditur: *Si quidem & peccatores hoc faciunt.* Beneficium namque ob recompensationem factum, non est gratuitum sed relatum: & ideo nec acceptabile est. Vnde in Ecclesiastico: Datus insipientis non erit utilis tibi, oculi enim illius septemplexes sunt: exigua dabit, & multa improperebit, & apertio oris illius inflammatio est. Hodie foeneratur quis, & cras expetit, & odibilis est homo huiusmodi. Illud autem quod liberaliter, & hilariter datur, hoc acceptatur, secundum quod dicitur: Vnusquisque, prout destinauit in corde suo, non ex tristitia aut ex necessitate: hilarem enim datorem diligit Deus. Si ergo benefacere benefacientibus, solum est debitum: benefacere non benefacientibus, gratuitum videtur, quod malefacere benefacientibus, est impium, & crudelissimum, quod porro peccator facit, cum Deum offendit. Iuxta quod dicitur de Ezechia quod non iuxta beneficia quae receperat à Deo, retribuit: quia eleuatum est cor eius. Vnde Christus potuit dicere illud Psalmi: Retribuebant mihi mala pro bonis sterilitatem animae meae. Et peccator potest dicere Christo illud: Tribuisti mihi bona, ego autem reddidi tibi mala. Et eo ipso si vult Domino reconciliari, oportet, quod ipse benefaciat, non tantum benefacienti sed etiam aduersanti, & tale est beneficium charitatis secundum illud: Caritas patiens est, benigna est: caritas non aemulatur, non agit perperam, &c.

C Non sufficit etiam communicatum esse respectu recompensantium, quia hoc est ipsorum foeneratorum. Vnde & subiungit: *Et si mutuum dederitis his, à quibus speratis recipere,* scilicet recompensationem. *Quae gratia est vobis?* Quasi diceret nulla. Et hoc ostendit: *Nam & peccatores peccatoribus foenerantur,* id est commodant ad vsuram, vnde subdit: *ut recipiant equalia,* scilicet pro seruitio, non solum pro debito. Et quia mercedem accipiunt, non habent meritum apud Deum. Vnde in Psalmo dicitur: Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo? &c. Et subditur: Qui pecuniam suam non dedit ad vsuram, & munera super innocentes non accipit. Alioquin in monte Domini non ascendet. Vnde Ezechiel: Ille iustificatur de quo ibidem dicitur: Qui ad vsuram non accommodauerit, & amplius non acceperit, Et ille econtrario qui amplius accipit, reprobatur, ut iniustus. Vnde talibus potest dici illud: Respexistis ad amplius, & ecce factum est minus, quia dicitur: Nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis: tales foeneratores inter peccatores computantur, quia sunt oppressores aliorum, vnde in Prouerbiis: Qui accipit mutuum, seruus est foenerantis. Et propterea inhibetur: Si pecuniam mutua dederis populo meo pauperi, qui habitat tecum, non urgebis eum quasi exactor, nec vsuris opprimes. Sed contrarium huius videtur dici: Non foenerabis fratri tuo ad vsuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem, sed alieno. Sed intelligendum est, quod hoc est malum secundum se, sed permisit hoc illis lex, sicut & libellum repudij, propter vitiationem maioris mali. Ratio autem huius prohibitionis est multiplex: tum quia pecunia propter accommodationem non deterioratur: tum quia de se non fructificat, sed tota ratio utilitatis est ex parte ventis, tum quia continue consumit & deaest. & ita commodum mutui conuertitur in commodum damni: tum quia in mutuatione pecuniae transit rei mutuae dominium, quia non tenetur eandem numero reddere: tum quia totum transfertur periculum in eum qui fuerat mutuatus: tum etiam quia in tali modo mutuandi plus diligitur nummus, quam proximus, dum nummos proximo accommodat: non ex amore proximi, sed ex amore nummi.

Verum tamen diligite inimicos, &c. Hic post promulgationem

Prou. 24. d

Tob. 4. e

Gal 6. b

Ecc. 20. b

2. Cor. 9. b

2. Par. 32. f

Psal. 34. b

1. Reg. 24. d

1. Cor. 13. b

Psal. 14. a

Ezech. 10. b

Agg. 1. b

Psal. 75. b

Exod. 22. d

Deut. 23. c

Cur vsura prohibeatur.

Ecc. 13. e

Ecc. 37. a

Dilectio, quam non habens meritum apud Deum. Prou. 8. b 2. Cor. 12. e

1. Io. 4. b

Rom. 5. b

tionem & probationem, resumit mandata approbata cum ratione mouente. Sunt autem tria quæ debent os mouere ad prædicta facienda scilicet auctoritas præcepti, immensitas præmij, & sublimitas exempli. Primum mouet irascibilem: secundum, concupiscibilem: tertium vero rationalem. Resumit ergo prædicta documeta per modum præcepti, cum ait: *Veruntamen diligite inimicos vestros, & benefacite*, scilicet non diligatis verbo, neque lingua, sed opere & veritate. Et hoc imperando dicit, quasi sicut dicitur: Hoc est præceptum meum, ut diligatis inuicem, sicut dilexi vos. Ipse autem dilexit non solum affectu, sed etiam effectu, sine aliqua spe retributionis. Ideo additur: *Et mutuum date, nihil inde sperantes*, scilicet recompensationis. Fratri autem tuo absque vltura id, quod indiget, commodabis, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere tuo in terra, ad quam ingredieris possidendam: id est, non quæras retributionem de hoc ab homine, sicut vsurarij, qui propter spem vlturæ perdunt spem vitæ æternæ. Contra quos Apostolus ait. Si in hac vita tantum, in Christo sperantes sumus, miserabiles sumus omnibus hominibus. Tales sunt diuites qui in diuitiis sperant, talium vacua est spes, & labores sine fructu, ut dicitur. Et ideo dicitur: Beatus diues qui inuentus est sine macula, & qui post aurum non abiit, nec sperauit in pecunia, & thesauris. Quis est hic, & laudabimus eum? Fecit enim mirabilia in vita sua. Nota, quod spes in mutuo potest esse ad consimile obsequium, vel ad lucrum. Primo modo licet. Secundo modo potest esse dupliciter, vel expressa per pactum, & hæc simpliciter est prohibita, quia facit vsurarium. Vel est tacita & in corde. Et hoc modo dupliciter: vel ut principaliter mouens ad mutuum, & hæc similiter est prohibita, quia contra mandatum diuinum: vel est non principaliter mouens, sed quasi annexa, quia licet non faciat propter commodum principaliter, vel lucrum, credit tamen accipientem non fore sibi ingratum, & eo facit libentius. Hic vero non est talis spes commodi, quæ est contra diuinum mandatum.

Secundo subdit rationem motiuam ex parte præmij cum adiungit: *Et erit merces vestra multa*: quia dicitur: Benefacitusto, & inuenies retributionem magnam, ut si non ab ipso, certe a Domino. Et dicitur retributio multa & magna, quia æterna merces omnia bona continet in excellentia, secundum illud: Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abscondisti timentibus te: perfecisti eis qui sperant in te, in conspectu filiorum hominum. Et vere magna & multa, sed promissa, quia scriptum est: Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparauit Deus iis, qui diligunt illum.

Tertio subiungit rationem motiuam ex parte exempli, cum subdit: *Et eritis filij Altissimi*, scilicet per imitationem, secundum illud ad Ephesios: Estote imitatores Dei, sicut filij charissimi. Debemus autem sicut filij Deum imitari, quia accepimus gratiam fidei ab eo, de qua dicitur: Dedit eis potestatem filios Dei fieri his, qui credunt in nomine eius. Accepimus etiam ab eo spiritum adoptionis filiorum, secundum illud: Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore: sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba pater. Et ideo debemus imitari Deum sicut filij patrem, secundum illud: Si filij Abraham estis, opera Abraham facite. Et propterea ad exemplum eius debemus viuere, quod adiungit, cum ait: *Quia ipse benignus est super ingratos & malos*, secundum illud: Benignus & misericors est, patiens & multæ misericordiæ, & præstabilis super malitia. Et hæc benignitas se ad ingratos, & malos extendit, quia dicitur: Ignoras, quoniam benignitas Dei ad penitentiam te adducit? Secundum autem diuitiam tuam & impænitentes cor, thesaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddit unicuique secundum opera eius. Et propterea dicitur: Mali autem homines, & seductores proficiunt in peius, errantes, & in errore mittentes. Et alibi dicitur: Etenim quia non profert

cito contra malos sententiam, absque timore vllio filij hominum perpetrant mala. Ab his malis omnibus liberat & saluat diuina benignitas excedens nostram malitiam. Vnde ad Titum dicitur: Cum autem benignitas & humanitas apparuit Saluatoris nostri Iesu Christi, non & operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit.

Estote misericordes, & cetera. Postquam Euangelicas leges promulgauit, probauit, & resumit cum ratione mouente: hic tandem Saluator noster concludit per retributionem consequentem, quam quidem retributionem ostendit sequi bona, & virtuosa opera nostra in sententia iudiciali, in gloria cœlesti, & in pœna in inferni. In iudicio quidem respectu vniuersorum: in præmio respectu bonorum: & in supplicio respectu peccatorum. Concludit igitur primo quod debemus præmissa mandata implere secundum formam præscriptam, prædicando iudicalem sententiam, cum dicit: *Estote ergo misericordes*, scilicet in exhibendo vos proximis beneuolos, pacificos, & beneficos. In quo tangit mandatorum prædictorum substantiam: *Sicut & pater vester misericors est*, in quo tangit formam, siue circumstantiam, quia ipse non tantum amicis, sed aduersariis condescendit. Hoc quippe necessarium est, secundum illud: Nonne oportuit & te misereri conserui tui, sicut & ego tui miserus sum? Vnde illam misericordiam exiget, quam ipse impendit: & secundum illam quam impendimus in iudicio, rependet secundum illud: In iudicando esto pupillus misericors, ut pater: & pro viro, mari illorum: & eris tu velut filius altissimi obediens, & miserebitur tui magis quam mater. Et Iacobus: Iudicium sine misericordia illi qui non facit misericordiam. Et ideo addit retributionem iudicij, correspondentem operibus meriti, secundum quadruplicem differentiam actus, scilicet iudicandi, condemnandi, dimittendi, & donandi: quorum primus est æquitatis, secundus seueritatis, tertius pietatis, quartus liberalitatis. Retributionem per actum iudicandi describit primo, cum subditur: *Nolite iudicare, & non iudicabimini*. In quo iudicio iudicaueritis, iudicabimini. Et quia non intelligit de quocumque iudicio, sed de eo quod a pietate deuiat in crudelitatem: ideo adiungit: *Nolite condemnare, & non condemnabimini*. In quo enim iudicas alterum, te ipsum condemnas. Quia sicut dicitur: Et qui iustificat impium, & condemnat iustum, abominabilis uterque est apud Deum. Vnde reuocat a iudicio iniquitatis, & hortatur ad beneficium pietatis, quod consistit in dimittendo iniurias & in dando indulgentias, vel in dimittendo mala commissa & in dando bona concessa. Quantum ad dimissionem malorum adiungit: *Dimittite & dimittetur vobis*. Alioquin non salubriter oratis: Dimittite nobis debita nostra, &c. Et post: Si non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra, &c. Vnde dicitur: Relinque proximo nocenti te: & tunc deprecanti tibi peccata sua soluentur. Quantum ad collationem bonorum operum subditur: *Date, & dabitur vobis*, scilicet in iudicio, in quo docetur illud: Date ei de fructu manuum suarum, &c. quia: Omni habenti dabitur, & abundabit. Illa enim sola habebit secum, quæ pro Domino dedit, secundum illud: Eleemosyna viri quasi sacculus cum ipso, & gratiam hominis, quasi pupillam conseruabit, & postea resurget & retribuet illis retributionem. Et ideo hoc attendens Zachæus dicebat: Ecce dimidium bonorum meorum, Domine, do pauperibus, &c. In summa nota hic, quod non prohibetur hic iudicium, quod deliberatum est & iustum, sed vsurpatum, & temerarium, & iniquum. Vsurpatum dico, quando non officium nec auctoritas imminet. Temerarium, quando est de re quæ non constat, sed procedit ex sola suspitione. Iniquum, quando est contrarius diuinitus approbatum, & tale iudicium hic prohibetur, non primum.

Secundo promittendo supercœlestem gloriam secundum mensuram perfectam, cum adiungit: *Mensuram bonam*

1. Io. 3. c

Io. 15. b

Deut. 23. a

1. Cor. 15. c

Sup. 3. c

Eccl. 31. a

Spes lucri ex mutuo quando damnanda.

Eccl. 12. a

Psalm 30. c

1. Cor. 2. c

Isa. 64. b

Eph. 3. a

Debemus Deum, ut filij Patrem imitari.

Ioan. 1. b

Rom. 8. c

Ioan. 8. c

Ioan. 2. e

Rom. 2. a

2. Tim. 3. c

Eccl. 8. b

Tit. 3. b

Mat. 18. d

Eccl. 4. b

Iac. 2. b

Matt. 7. a

Rom. 2. a

Prou. 17. c

Mat. 6. b

Eccl. 28. a

Prou. 31. d

Mat. 25. c

Eccl. 17. c

Inf. 19. b

Quomodo iudicium prohibetur a scriptura

&

Quatuor
beatitudinis
partes.
Psal. 102. a
Matt. 17. a

Iob 5. d

Iob 22. d

Ibidem.

Eph. 3. d

Inf. 16. b

Iob 36. a

Iob 19. d
Eccl. 29. b

Deut. 25. a
Apo. 18. b

Iob 3. a

Iob 7. b

Thr. 3. c

Aug. lib. 2.
epist. tom. 2.
epist. 49.

& nota, quod ponit hic quatuor dictiones secundum quatuor condiciones beatitudinis: quarum prima est in gaudio interiori in beatitudine animæ, propter quã dicit: *Mensuram bonam*, quia secundum psalmum: Tunc replebitur in bonis desiderium tuum Dices cum Petro: Domine, bonum est nos hic esse. Quia eadem erit mensura hominis tunc, quæ est Angeli. Secunda ex gaudio inferiori, in glorificatione corporis, propter quod dicit: *Et confertam*: Ingrederis in abundantia sepulcrum sicut infertur aceruus in tempore suo. Tertia ex gaudio exteriori, scilicet ex societate sanctorum, & renouatione omnium creaturarum, propter quod addit: *& cogitatum*. Argentum & aurum tuum coaceruabitur tibi, id est imperfecti & perfecti in meritis omnes colligetur in vnũ gaudium Quarta est ex gaudio superiori, in visione Dei, propter quod dicit: *& superfluentem*. Tunc super Omnipotentem deliciis afflues. Et de hoc quadruplici gaudio, in præmio æterno potest exponi illud: In charitate radicati & fundati, vt possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit longitudo gaudij interioris, latitudo exterioris, sublimitas superioris & profunditas inferioris: hanc quippe mensuram, *dabunt in sinum vestrum*, illi scilicet, quibus misericordiam facitis in præsentem secundum quod infra dicitur: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, &c. Et tales sunt pauperes, quos fecit Dominus iudices: Iudicium pauperibus tribuit. *Dabunt in sinum*, id est, in animæ capacitatem stabilem & intrinsecam. Reposita est hæc spes mea in sinu meo. Quam si vis habere, fac consilium sapientis: Conclude elemosynam in sinu pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo.

Tertio comminando infernalem pœnam secundum æquiparantiam ad culpam, cum adiungit: *Eadem quippe mensura, qua mensi fueritis*, scilicet nocendo, vel male agendo, siue demerendo, *remetietur vobis*, iuxta illud: Pro mensura peccati erit & plagiarum modus. Et in Apocalypsi: Quantum glorificauit se, & in deliciis fuit: tantum date illi tormentum, & luctũ, & hoc est quod comminatur Dominus: cito velociter reddam vicissitudinem vobis super caput vestrum. Retribuet autem Dominus in mensura æquali, pensato reatu: sed in maiori, pensata duratione, quia cito transit delectatio, sed sempiterna manet punitio. Sicut consumitur nubes, & pertransit: sic qui descenderit ad inferos non ascendet. Nec reuertetur vltra in domum suam. In minori vero mensura, pensata offensa: quia qui contra omne bonum peccauit, omni bono debet priuari, secundum illud: Misericordiæ Domini, quia non sumus consumpti, quia non defecerunt miserationes eius. Rursus qui peccat in bonum infinitum intensiue & extensiue, deberet vtroque modo infinite puniri: & quia creatura non potest habere infinitatem intensiuis, suscipit alterã scilicet infinitatẽ durationis cum firmitate acerbatis. Vnde Augustinus: Non actus temporalis facit, vt peccatum mortale æternaliter puniatur, sed circumstantia illius, in quem peccatur: qui cum sit æternus, implentibus mandata, bona æterna promittit: peccantibus vero pœnam comminatur æternam. Et ideo idem dicit: Dignus est malo æterno, qui in se perimit bonum, quod posset esse æternum. Et Gregorius dicit hoc ipsum esse iustum: Qui æternaliter peccato perfrui vult, æternaliter pœnam inueniat: & quorum voluptas non habuit finem peccandi, non habebit finem torquendi. Licet igitur pœna sit maior voluptate, & minor quam offensa: attamen æquatur reatui obligationis necessario. Nec mirum, si actionem temporalem comitatur reatus perpetuus, quia in contractu temporalis est actio, & tamen ius perpetuum acquiritur ab emptore: vulneratio etiam temporalis ad mortem ducit perpetuam, & bellum diurnum acquirit perpetuam seruitutem, & temporale peccatum exilium sempiternum.

Dicebat autẽ illis & similitudinẽ. Post præcepta propria & expressa, subiungit hic Euangelista documenta Domini similitudinaria, & translata: in quibus Domi-

nus quadrupliciter nos informat. Primo namque retrahit à vanitate possidendi: secundo vero reuocat à temeritate iudicandi, ibi: *Quid autem vides festuam, & cat. Tertio informat ad prudentiam discernendi, ibi: Non est enim arbor bona, &c. Quarto vero inuitat ad diligentiam operandi, ibi: Omnis, qui venit ad me, &cetera. Primo ergo retrahit à vanitate possidendi ex consideratione triplici, scilicet ex cõsideratione periculi declinandi, & vitij detestandi, & exempli imitandi. Declinandum namque est ruinæ periculum, quod imminet præfidenti superbe, propter quod dicit: *Numquid potest cæcum cæcum ducere?* quasi diceret, non potest sane, propter periculum ruinæ, quod adiungit: *Nonne ambo in foueam cadunt?* Sed homo præsumptuosus cæcus est, secundum illud: *Dicis: diues sum, & locupletatus: & nullius egeo: & nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus. De tali ad Romanos: Confidis te ipsum esse ducem cæcorum, lumen eorum, qui in tenebris sunt, eruditionem insipientium, &c. Et subditur: Qui ergo alium doces, quasi dicat cæcus es. Et ideo qui ambit, & præsumit aliis præferri, cum sit cæcus, se & alios in præcipitium demergit. Vnde Hieremias: Grex perditus factus est populus meus, pastores eorum seduxerunt eos. Et ratio huius redditur: Stulte egerunt pastores, & Dominum non requisierunt: propterea non intellexerunt, & omnis grex eorum dispersus est. Et ideo subdit: *Ambo in foueam cadunt*. Et hoc est quod dicit Gregorius: Dum pastor per abrupta vitiorum graditur, necesse est vt grex in præcipitium trahatur. Et tales maledictionem Domini merentur, secundum illud: Maledictus qui errare facit cæcum: tales ductores cum illis, quos ducunt, in foueam cadunt: sicut & lucifer qui voluit aliis præesse, & qui ei adhæserunt omnes corruerunt in foueam, secundum illud: Quo modo cecidisti de caelo lucifer, qui mane oriebaris? corruisti in terram, qui vulnerabas gentes.**

Detestandum etiam est superbiæ vitium, quod adiacet volenti præsidere, propter quod subdit: *Non est discipulus supra magistrum*, scilicet secundum rectum ordinem: qui ergo magistro subiacente cupit præesse, magistrum suum contendit præcedere. Vnde Bernardus: Quoties hominibus præesse desidero, toties Deum meum præire contendo, & tunc non sapio, quæ Dei sunt. Et hoc est quod dicit Dominus discipulis: Amen, amen dico vobis, non est seruus maior Domino suo: neque Apostolus maior eo, qui misit illum. Qui ergo vult aliis superferri, ignorat doctrinam Christi, qui dicit: *Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Aut si aliud nouit, in apostasiam cadit, iuxta illud quod dicit Gregorius: Quoties pastor aliis præesse delectatur, totiens in apostasie crimen dilabitur. Desinit autem esse discipulus, dum vult dominari, & magister aliorum vocari, contra illud: Nec vocemini magistri, quia magister vester, vnus est, Christus. Qui maior est vestrum, &c.*

Imitandum etiam est vitæ perfectæ exemplum quod consistit in volendo subiacere, propter quod dicit: *Perfectus autẽ omnis erit, si sit sicut magister eius*. Christus scilicet: qui non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam in redẽptionem pro multis. Et ideo dicitur infra: Qui maior est in vobis, fiat sicut iunior: & qui præcessor est, sicut ministrator, & ratio additur: Ego autem in medio vestrum sum, sicut qui ministrat. Et hoc ipse ostendit eis per exemplum, postquam lauit pedes. Subditur: Scitis quid fecerim vobis? vos vocatis me Magister & Domine, bene dicitis, sum etenim. Si ergo laui pedes vestros, & cet. Et post subditur: Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis. Et ad hoc perfectum exemplum inuitat Apostolus: Nihil, inquit, per contentionem, neque per inanem gloriam, sed in humilitate superiores sibi inuicem arbitantes, non quæ sua sunt singuli considerantes, sed ea quæ aliorum. Hoc enim sentite in vobis, quod & in Christo Iesu. De quo

Apo. 3. c

Rom. 2. d

Hiet. 50. a

Hier. 5. c. d

Deut. 27. c

Isa. 14. c

Ioan. 13. b

Matt. 11. d

Matt. 23. b

Matt. 20. d

Infra 22. c

Ioan. 13. b

Phil. 2. a

subdit, quod semetipsum humiliavit, formam serui accipiens, &c.

Quid autem vides festucam, &c. Hic reuocat à temeritate iudicandi, quod quidem facit ostendendo eum, qui temere iudicat iniquum in cogitatione, indiscretum in locutione. inordinatum in operatione. Ostendit ergo primo temere iudicantem, iniquum esse in cogitatione, quia non iudicat, æqualiter propter quod dicit: Quid autem vides festucam in oculo fratris tui? Tu scilicet qui iudicas. Festucam vocat leue peccatum, quod quis reprehendit in alio: magnum negligens in seipso, ideo addit: Trabem autem, qua in oculo tuo est, non consideras: Trabem, id est, magnum peccatum, ex quo colligitur, quod sic iudicantis iniquum est iudicium, quia sicut dicit: Abominatio est apud Dominum pondus & pondus: statera dolosa non est bona. Non habet æquale pondus, qui magis ponderat culpam in alio quam in se. Et talis dicitur abominabilis, quia dupliciter peccat, & seipsum, cum sit superbus & impius, iustificando, & suum proximum condemnando. Vnde in prouerbiis: Qui iustificat impium & condemnat iustum, abominabilis est vterque apud Deum. Et ergo sanum est consilium, aliis indulgere, & semetipsum diiudicare, secundum illud: Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans teipsum, ne & tu tenteris, nam si quis existimat se aliquid esse, cum nihi sit, ipse se seducit. Et ideo talis trabem habet in oculo, id est, superbiam exæcantem, sicut Balaam: Dixit homo cuius obturatus est oculus, cuius obturatio est valde grauis in iudicando iniqua, Nequius oculo quid creatum est? Et merito, quia sicut dicitur infra: Si oculus tuus nequam fuerit etiam corpus tuum tenebrosus erit.

Secundo ostendit indiscretum esse in locutione, quia non loquitur rationabiliter, propter quod subditur: Aut quo modo potes dicere fratri tuo, exterius scilicet ipsum alloquendo. Frater, sine, eiiciam festucam de oculo tuo, in reprehendendo & corrigendo. Ipse in oculo tuo trabem non vides? peccatum grauissimum in te non attendendo, quasi dicat: Non potes hoc rationabiliter dicere. Postest enim tibi dici: Qui alium iudicas, teipsum non iudicas, Et illud: Medice, cura teipsum. Vnde talis monitio merito potius despicitur, quam audiatur, secundum illud Gregorij: Cuius vita despicitur, restat vt eius prædicatio contemnatur, quia turpe est doctore dum culpa redarguit ipsum. Chrysostomus: Quare in alienis vide tam parua peccata, & in te tam magna transcurris? Ab immundo quid mundabitur? & à mendace quid verum dicetur? Et ideo in Psalmo: Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas?

Tertio vero ostendit inordinatum in operatione, quia postponit illud ad quod tenetur principaliter, propter quod dicit: Hypocrita eiice primum trabem de oculo tuo. Hypocritam vocat talem iudicem temerarium, qui in iudicando alios, ostendit, & præterdit zelum iustitiæ, & seipsum non iudicando habet vitium intus latens superbiam. Vnde Gregorius: Hypocrita cæteros reprehendit, vt in aliorum comparatione ipse sanctior videatur. Vel Hypocritam vocat, qui exteriora ponderat, interiora negligit, quæ sunt magis ponderanda, secundum illud: Væ vobis Scribæ & Pharisei hypocritæ: quia mundatis quod deforis est calicis & parapsidis: intus autem pleni estis rapina & immunditia. Phariseæ cæce, munda prius quod intus est calicis, & cætera. Et ideo recte nunc dicit: Eiice primum, quia circa hoc principaliter insistendum, vt trabs, id est graue peccatum de interiori oculo eiiciatur. Purificate corda, duplices animo. Quoniam sicut dicitur: Qui sibi nequam est, cui alij bonus erit? Debet enim charitas esse ordinata, vt primo intendat sibi, & post alij secundum illud: attende tibi & doctrinæ: insta in illis, hoc enim faciens, & teipsum saluum facies, & eos qui te audiunt. Vnde subditur: Et tunc perspicias, id est perfecte aspicias, oculo iam mundato, vt educas festucam

A de oculo fratris tui. Obstetricante manu eius, eductus est coluber tortuosus. Vnde glossa. Non est prius doctor idoneus alij mederi, qui nondum se sanauit. Vnde in omnibus talibus est ordo præcipue attendendus: stultus enim est & hypocrita, qui sollicitius curat aliena facta, quam propria. Exemplum de collationibus patrum est de eo qui posuit arenam in sacco, quem superponens humero, habens posterius arenæ multum, & anterius modicum: & interpretatus est illud multum, peccata esse propria, & illud modicum, peccata esse aliena: sic enim facit hypocrita.

Non est enim arbor bona, &c. Postquam retraxit à temeritate iudicandi, hic informat ad prudentiam discernendi, quod quidem facit hoc ordine. Primo enim proponit similitudinem metaphoricam: secundo elicit eruditionem explicatam: tertio vero ex hoc redarguit simulationem deceptoriam. Proponitur ergo metaphorica similitudo, cum dicitur:

Non est enim arbor bona, qua facit fructus malos. Enim, non est hic causale, sed continuatiuum. Arborem vocat, non voluntatem, quæ est à Deo, sic enim est bona: sed voluntatem, quæ non est bona, cum facit malum: nec etiam est mala, cum facit bonum, quod addit: Neque arbor mala facient fructum bonum. Conformis est enim voluntas operi, sicut arbor fructui. De fructu oris sui vnusquisque replebitur bonis, & iuxta opera manuum suarum retribuetur ei: quia sicut dicitur: Excidetur, & in ignem mittetur. Vnde spiritualiter arbores fructibus priuantur per gelicidium iniquitatis, secundum illud Iudæ in canonica sua de malis: Arbores autumnales, infructuosæ, bis mortuæ. Tunc autem fructibus replentur, cum appropinquant calori charitatis, secundum illud: Videte ficulneam & omnes arbores, cum producunt iam ex se fructum, scitis quoniam prope est æstas. Vnde prudens considerator arbores discernit per fructum. Propterea adiungit: Vnaquaque enim arbor de fructu suo cognoscitur. Et hoc est, quod dicitur: Ex fructibus eorum cognoscetis eos: quia sicut dicitur: Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuritia, idolorum seruitus, & cætera. Fructus autem Spiritus, est charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, & cætera. Vnde de viro iusto dicitur: Erit tanquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo. Nec mirum: quia bonorum laborum gloriosus est fructus, sed malorum nullus. Quem fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? Et ideo dicitur de auaro: Qui amat diuitias, fructum non capiet ex eis. Et quod arbor discernatur per fructum, probatur per sensibile experimentum, cum subditur: Neque enim de spinis colligunt ficus, neque de rubo vindemiant vnam. Duos ponit fructus præcipue laudabiles, scilicet ficus & vna. Vnde alibi introducitur ficus, & vitis per prosopopœiam loquentes. Ficus sic: Numquid possum deserere dulcedinem meam, fructusque suauissimos? Et vitis sic: Numquid possum deserere vinum meum, quod lætificat Deum & homines? Duo etiam arbuta ponit pessima, scilicet rubum, & spinam, quæ gignit terra propter peccata humana, secundum illud: Maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vite tuæ: spinas & tribulos germinabit tibi. Sed spiritualiter per ficum dulcem intelligitur dulcedo pietatis: per spinas homines intelliguntur iracundi, & schismatici, qui non possunt alijs compati. Præuaricatores quasi spinæ euellentur vniuersi: quæ non tolluntur manibus. Et qui tangere voluerit eas, armabitur ferro, & ligno lanceato. Per vnam intelligitur perspicua cognitio veritatis: & per rubum homines hæretici, à quibus detinentur superbi, secundum illud: Leuauit Abraham oculos suos, viditque post tergum arietem post vepres hærentem cornibus. Ista duo hominum genera dissipant vineam Domini exercituum, scilicet schismatici & hæretici. Super humum populi mei spinæ & vepres

C

D

E

Iob 26. d
Gloss. in ser
lin. in hoc
cap.

Cassianus
in coll.

Arbor.

Prou. 12. c

Sup. 3. c

Iuda 1. c

Inf. 2. f

Matt. 7. c
Gal. 5. c, d

Psal. 1. a

Sap. 3. d
Rom. 6. d

Eccl. 5. b

Prosopopœia.
Iudic. 9. b

Gen. 3. d

2. Reg. 23. a

Gen. 22. c

Isa. 23. c

pres

Festuca.

Trabs.

Pro. 20. d

Pro. 17. c

Gal. 6. a

Num. 14. c

Eccl. 3. b

Inf. 11. c

Rom. 2. d

Luc. 4. d

Caro in pa
rænesi.

Eccl. 34. a

Psal. 49. c

Hypocrita.

Greg. lib. 8.
Moral. cap.
24.

Matt. 23. c

Zach. 4. b

Eccl. 14. a

1. Tim. 4. d

Isa. 5. a

pres ascendent. Expectavit ut faceret vinas, & fecit labruscas. Et post: Ascendent super eam vepres & spinæ.

Pro. 2. 1. c

Secundo autem elicitur expressa eruditio, cum adiungitur: *Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bonum.* Ad similitudinem scilicet arboris bonæ, bonum thesaurum vocat habitum interioris perfectionis, siue in affectu, quemadmodum ad quendam dicitur: *Thesaurus desiderabilis, & oleum in habitaculo iusti, siue in intellectu, quemadmodum ad Apostolos dicitur: Omnis scriba doctus in regno cælorum, similis est homini patrifamilias, qui profert de thesauro suo noua & vetera.* De utroque bono thesauro bona proferuntur tam opera quam etiam verba. Vnde: *Quis sapiens & disciplinatur inter vos? Ostendat ex bona conuersatione operationem suam in mansuetudine sapientiæ. Et sicut bonus homo bonæ arbori comparatur ita & malus, malæ.* Vnde & addit: *Et malus homo de malo thesauro profert malum.* Malum thesaurum malam vocat voluntatem & malam conscientiam: Micheas: *Adhuc ignis in domo impij & thesauri iniquitatis, Et certe de malo corde procedunt mala opera, & immunda verba.* Vnde: *De corde hominum malæ cogitationes procedunt, adulteria, fornicationes, homicidia, furta, auaritiæ, nequitia, dolus, impudicitia, & cætera.* Omnia hæc mala ab intus procedunt, & commaculant hominem, & similiter mala verba, secundum illud *Pro. 14. e*

Iac. 3. e

Mich. 6. e

Marc. 7. e

Pro. 14. e

Ecol. 6. a

Ecol. 15. b

Pro. 15. d

Ibidem.

Isa. 29. d

Mat. 15. a

Tit. 1. d

Iac. 1. d

Mat. 7. c

Pro. 14. e

Testis fidelis non mentietur: profert autem mendacium dolosus testis. Et rationem huius ipse reddit, cum subiungit: *Ex abundantia enim cordis loquitur, bonum scilicet verbum aut malum.* De bono: *Lingua gratiosa in bono homine abundat.* Et alibi: *Sapientiæ Dei astabit laus, in ore fideli abundabit.* Et de malo: *mens iusti meditabitur sapientiam, os impiorum redundabit malis.* Et in eodem: *Os fatuorum ebullit stultitiam.*

Tertio vero redarguitur deceptoris simulatio, cum subiungitur: *Quid autem vocatis me Domine, Domine?* scilicet confessione oris. *Et non facitis quæ dico, ommissione boni operis.* Ostensio enim reuerentiæ in ore fallax est: nisi adsit pariter exhibitio obedientiæ in opere. Vnde de talibus: *Appropinquat populus iste ore suo, & labiis suis glorificat me, cor autem eius longe est à me.* Et *Matthæus: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me.* Et ad Titum: *Cõfitentur se nosse Deum factis autem negant.* Et ita est in eis repugnantia, quia verbum indicat bonitatem in corde, & factum ostendit malignitatem in opere: tales non decipiunt Dominum, sed fallunt semetipsos, secundum illud: *Estote factores verbi, & non auditores tantum, fallentes vos metipsos.* Vnde *Matthæus: Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum, sed qui facit voluntatem patris mei, & c.*

Omnis qui venit ad me. Postquam informavit ad prudentiam discernendi, hic inuitat ad diligentiam operandi, & hoc sub duplici metaphora, in quarum prima commendat obedientes, in secunda vero vituperat negligentes, ibi: *Qui autem audit, & non facit, & cætera.* Circa commendationem obedientis, primo præmittit obedientis actum: secundo modum: tertio fructum. Quantum ad actum igitur vere obedientis, dicit:

Omnis qui venit ad me, scilicet fideliter credendo, audit sermones meos, deuote intelligendo. Et facit eos, scilicet opere complendo: Ostendam vobis, cui similis sit. Ex quo colligitur, quod verè obedientis est, primo per fidem venire, credendo fideliter: de quo aduentu: *Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum.* Sic veniunt paruuli secundum illud: *Sinite paruulos venire ad me: deinde audire, intelligendo viuaciter.* *Auris bona audiet cum omni concupiscentia sapientiam.* Et *Iacobus: Sit omnis homo*

Ioan. 6. c

Mat. 19. b

Ecol. 3. d

Iac. 1. c

velox ad audiendum. Tertio vere obedientis est implere efficaciter. Vnde: *Iuxta te est sermo valde in ore tuo, & in corde tuo, ut facias illum.* Alioquin non iustificaberis apud Dominum, quia, ut dicitur ad Romanos: *Factores legis iustificabuntur.*

Quantum ad vere obediendi modum, adiungit documentum similitudinarium de ædificante domum, cum subdit: *Similis est homini ædificanti domum, per perfectum virtutum: Diligenter exerce agrum tuum, & postea ædifices domum tuam.* Hæc quidem domus, est bona conscientia: *Intrans in domum meam, conquiescam cum illa.* Sapiens mulier ædificat domum suam: *insipiens, extructam quoque manibus destruit.* Qui fodit in altum, per descensum humilitatis facit secundum præceptum *Elisæi: Facite alveo torrétis huius fossas, & fossas: scilicet per humilitatem in intellectu pariter & affectu.* Sed huic respondet superbia illius mali villici: *Fodere non valeo, mendicare erubescio.* Cuius rursus contrarium redditur: *Ingredere in petram, & abscondere in fossa humo à facie timoris Domini.* Ille enim altius fodit magis, qui per humilitatē descendit, & huius ædificium altius ascendit: *Qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur.* *Et posuit fundamentum supra petram, per stabilimentum charitatis, secundum illud: In charitate radicati & fundati.* Hæc charitas fundatur super Christum, qui est petra solida, secundum illud: *Ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem, lapidem probatum, angularem, pretiosum, in fundamento fundatum.* Super hunc fundat charitas, dum facit implere eius mandata: secundum illud: *Qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est qui diligit me.* Et hic est in Christo fundatus: *Fundamenta æterna super petram solidam, sic mandata Dei in corde mulieris sanctæ.* *Ambrosius: Omnium virtutum fundamentum est cælestium obedientia mandatorum.* Hic est ergo modus vere obediendi diuinis præceptis, ut sit sedulitas in profectu virtutis, sit profunditas in descensu humilitatis, sit firmitas in affectu charitatis.

Quantum ad veræ obedientiæ fructum, subiungit: *Inundatione autem facta, illisum est flumen domui illi, & c.* Observatio namque diuinorum mandatorum firmat contra impulsus tentationum, quam designat per inundationem, quantum ad tentationem exteriorem à dæmonibus, secundum illud: *Adducet super eos aquas fluminis fortes & multas, regem Assyriorum, & omnem gloriam eius.* Et ascendet super omnes riuos eius, & fluet super vniuersas ripas eius, & ibit per Iudam inundans, & transiens vsque ad collum veniet. Hic aperte designat diabolus. Quoties lucerna impiorum extinguetur, & superueniet eis inundatio: Designat etiam tentationem per illisionem fluminis, cum addit: *Illisum est flumen domui illi, quantum scilicet ad tétationem interiorem, scilicet timoris, vel doloris, vel lætitiæ, vel amoris, Portæ fluiorum apertæ sunt.* Quod quidem fit, quando ingrediuntur tentatione interius, ut possit clamare cum propheta: *Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ vsque ad animam meam.* Sed hæc tentationes non prævalent contra diuinorum mandatorum obseruatores, propterea subdit: *Et non potuit eam mouere.* Quasi tempestas transiens non erit impius: iustus autem quasi fundamentum sempiternum. In *Psalmo: Perfice gressus meos in semitis tuis, ut non moueantur vestigia mea.* Huius autem stabilitatis ratio redditur, cum subditur: *Fundata enim erat supra firmam petram: Hinc dicitur de iusto: Figam illum paxillum in loco fideli.* Hæc quidem fixio est per charitatē: *Quis nos separabit à charitate Christi? Tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius? Veræ igitur obedientiæ fructus est victoria tentationis exterioris & interioris per virtutem stabilis fundamenti.* *Qui autem audit, & non facit, & cætera.* Hic post commendationem vere obedientis, subiungit vituperium negligentis, præmittens negligentis vitium

Deut. 30. c

Rom. 2. b

Pro. 24. c

Pro. 14. a

Pro. 14. a

4. Reg. 3. c

Inf. 16. a

Isa. 2. b

Inf. 18. c

Eph. 3. d

Isa. 28. d

Ioan. 14. c

Ecc. 26. d

Amb. 10. 3.

lib. 5. in 6.

cap. Luca

sub finem.

Isa. 8. b

Iob 21. b

Nabum. 2. b

Psal. 3. b

Pro. 10. d

Psal. 16. b

Isa. 22. f

Rom. 8. f

addens periculum, & negligentis præcipitium. Præmittit ergo negligentis vitium, cum subdit: *Qui autē audit, & non facit*, sicut Balaam: Dixit auditor sermonum Dei, qui nouit doctrinam Altissimi. Hic reprehensibilis est, quod ostendit per simile, cum subdit: *Similis est homini adificanti domum suam supra terram sine fundamento*. Terram vocat locum inconstantem, & facile mobilem, secundum illud: Non sic impij, non sic, sed tanquam puluis, quem proiecit ventus à facie terræ. Isaias: Confractioe confringetur terra, contritione cõteretur terra, commotione commouebitur terra, agitatione agitur terra sicut ebrius, & auferetur quasi tabernaculũ vnus nostris. Iob: Quanto magis hi qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, consumuntur velut à tineis? Et hoc est, quia non sunt in charitate radicati, sed in terrena cupiditate. Adulterinæ plantationes non dabunt radices altas.

Adiungit negligentis periculum in illusione fluminum cum adiungit: *In quam illisus est fluminis*, id est, tentatio impellens, ex qua imminet periculum ruinæ. Dic ad eos qui liniunt parietem absq; temperamento, quod casurus sit. Erit enim imber inundans, & dabo lapides prægrandes, desuper irruentes, & ventum procellæ dissipantem. De talibus Isaias: Flagellum inundans cum transferit: eritis ei in conculcationem. Quodcumque pertransierit, tollet vos. Ii enim sunt, de quibus dicitur: Hi radices non habent, quia ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt.

Subiungit postremo negligentis præcipitium, cum ait: *Et cõtinuo cecidit, & facta est ruina domus illius magna*. Erit ruina equi, & muli, & cameli, & asini, & omnium iumentorum, id est, omnium hominum animalium & negligentium, & impiorum. Dicit Dominus: congregans hominem & pecus, congregans volatilia cæli & pisces maris: & ruinæ impiorum erunt, & disperdam homines à facie terræ. Nec mirum quia: Via impiorum tenebrosa, nesciunt vbi corruant. Ex periculo igitur & vituperatione negligentium, & commendatione obedientium, sufficienter innuitur diligentia agendorum, & in hoc documẽta diuina habet terminũ.

CAPVT VII.

CUM autem impleisset omnia verba sua, postquam profecutus est doctrinæ Christi veritatẽ, hic ad ipsius commendationem manifestat doctoris sublimitatem, quam ostendit esse præcipuam propter tria: scilicet propter excellentiam potestatis: & propter euidẽtiam veritatis, ibi: *Et exiit hic sermo*: Et propter affluentiam pietatis, ibi: *Rogabat autem illum quidam de Phariseis*. Excellentia ostenditur in operãdo magna miracula. Euidẽtia veritatis in approbando vera testimonia. Affluentia pietatis, in condonando peccata. Quantum ad primum, intelligendum quod prima pars habet duas partes secundum duo miracula. Quorum primum est curatio pueri morituri: secundum est resuscitatio adolescentis iam mortui, quæ ibi describitur: *Et factum est: deinceps ibat Iesus, &c.* In sanatione namq; morituri, ostenditur Dominus vitæ, qui potest vitam pereuntem saluare. In suscitacione mortui, Dominus mortis, qui potest mortem superare. Item in sanatione corporis morituri ostenditur Dominus corporum, qui potest corpus reparare. In suscitacione mortui, Dominus animarum, qui potest animas ad corpora reuocare. Quantum igitur ad sanationem pueri ægrotantis, tria introducit Euangelista ad explicationẽ miraculi facientia. Primum est opportunitas faciendi miraculum. Secundum est dignitas impetrandi remedium, ibi: *Cum audisset de Iesu, misit, &c.* Tertium est congruitas accelerandi beneficium, ibi: *Et cum iam non longe esset, &c.* Opportunitas igitur faciendi miraculũ colligitur ex tribus, scilicet ex temporis comoditate, ex loci congruitate, & ex morbi necessitate. Primo igitur quantum ad commoditatẽ corporis dicitur: *Cum autem impleisset omnia verba sua in aures plebis*, id est, post tempus prædicationis perfectæ & completæ, quæ ro-

prie spectat ad illum doctorem, secundum illud Ecclesiastici: Multa dicemus, & deficiemus in verbis, cõsummatio sermonum ipse est in omnibus. Ipse scilicet abbreviatus in carne, secundum illud Isaiæ: Consummatio abbreviata inundabit iustitiam. Et: Consummationem & abbreviationem audiui à Domino Deo exercituum: hoc dicebat in præsentia populi audientis Christum. Ad quem Christus dixit: Hodie impleta est hæc scriptura in auribus vestris, scilicet Iudæorum,

Secundo quantum ad cognitionem loci, subditur: *Intrauit Capharnaum*, vbi miracula facere consueuerat, secundum illud quod dicitur: Quanta audiuius facta in Capharnaum, &c. Vnde Matthæus dicit: Et tu Capharnaum, numquid vsque in cælum exaltaberis? Quod dicit propter multas virtutes, quas ibi fecit. Ratio huius est, quia hæc ciuitas Galilææ erat in confinio gentium, & per hoc ostenditur Christus lapis angularis, secundum illud ad Ephesios: Vt duos condat in semetipso in vnum nouum hominem, faciens pacem. Et in hoc impleta est prophetia Isaiæ: Primo tempore alleuiata est terra Zabulon, & terra Nephtalim, & nouissimo aggrauata est via maris trans Iordanem Galilææ gentium, & cætera.

Tertio quantum ad morbi necessitatem adiungitur: *Centurionis autem cuiusdã seruus male habes erat moriturus*, ita grauem habebat morbum, secundum illud Matthæi: Puer meus iacet in domo paralyticus, & male torquetur. Centurionem autem vocat eum, quia præerat centũ militibus: quod faciebant ex industria in preliis, vt scirent facilius numerum bellatorum. Vnde erant ibi Tribuni, Decuriones, Quinquagenarij, & Decani: qui denominantur à numero eorum, quibus præsunt. Tribunus autem dicitur qui præest mille. Et hoc ad exhortationem populi constituere cõsulebat Ietro Moyse in Exodo: Constitue ex eis tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos, qui iudicent populũ omnĩ tẽpore. Hic Centurio, licet plures haberet seruos hunc charum habebat inter alios, & ideo subdit: *Qui illi erat pretiosus*, id est affectuosius dilectus, secundum illud Ecclesiastici: Si est tibi seruus, fidelis, sit tibi quasi anima tua, quia secundũ illud Prouerborũ: Seruus sapiens dominabitur filiis stultis. Vnde seruus hic licet esset infirmus, non tamen erat suo Domino onerosus, sed charus propter Domini sui pietatem. Nouit iustus iumentorum suorum animas. *Et cum audisset de Iesu, &c.* Post opportunitatem faciendi miraculum, subdit in Euangelista dignitatem impetrandi remedium, quemadmodum colligit Euangelista ex tribus, scilicet ex cõtentionis reuerentia in supplicando, ex seniorum confidentia in postulãdo, & ex saluatoris clementia in condescendendo. Quæ tria in vnum concurrẽtia, dignum faciunt seruum ægrotum ad inueniẽdum remedium sanitatis. Quantum igitur ad Centurionis reuerentiam supplicantis præmittit:

Et cum audisset de Iesu, non solum aure corporis, sed & aure cordis, secundum illud ad Rom. Fides ex auditu, auditus autem per verbũ Christi. Et quia fides facit cum reuerentia accedere, dum admirabilem Dei prædicat maiestatem, ideo subdit: *Misit ad eũ seniores Iudæorum*, quasi ipse non esset dignus accedere, nec auderet, sicut filij Israël tẽpore dationis legis dixerunt ad Moysẽ: Loquere tu nobis, & audiemus: non loquatur nobis Dominus, ne forte moriamur. Et hæc causã ipse reddit infra, eodem: Propter quod & me ipsum non sum dignum arbitratus, vt venirem ad te. Et ideo illos misit, non tanquam nuntios inferiores, sed tanquam digniores. Et ideo mittebat seniores, quia ipsi sũt pro ætate & sapientia reuerendi & audiendi. In antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia: Vnde per eos Dominum interpellabat: quod notatur, cum subditur: *rogans eum vt veniret, & saluaret seruum eius*, secundũ illud Ecclesiastici: In tua infirmitate ne despicias te ipsum, adora Dominum, & ipse curabit te. Similiter & alium propter te quia Oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus. Sed videtur huic contrariari Matthæus: qui

dicit

Ecc. 43. d

Isa. 10. e

Isa. 28. f

Sup. Luc. 4. d

Ibidem.

Matt. 11. e

Ephes. 2. e

Isa. 9. d

Matt. 8. a

Exod. 18. c

Ecc. 33. d

Prou. 17. a

Prou. 12. b

Rom. 10. d

Exod. 20. e

Inf. eod. a

Iob. 12. b

Ecc. 38. a

Iac. 5. d

Matt. 8. a

Num. 24. c

Psal. 1. b

Isa. 24. e

Iob. 4. b

Sup. 4. a

Ecc. 13. b

Isa. 28. e

Inf. 8. b

Zac. 14. c

Soph. 1. a

Prou. 4. c

Inf. eod. c

Eod. c

Eod. c

Inf. eod. a

dicit, quod Centurio ipse accessit ad Dominum. Sed nõ est contrarietas, quia sicut dicit Beda. Matthæus loquitur de accessu per fidem, Lucas narrat ordinem rei gestæ. Augustinus etiam dicit quod secundum cõmunem modum dicitur accedere, qui incipit ire. Dicitur etiam rogare qui per alium facit. Vnde nulla est contrarietas, sed tunc esset, si diceret Matthæus quod corporaliter ad eum peruenisset in propria persona, quod dicit: sed quod dicit, stat cum dicto Lucæ, & vnus alterum explicat, & confirmat.

Quantum autem ad seniorum confidentiam intercedentium, subdit: *At illi cum venissent ad Iesum, rogabant eum sollicite*, quia hoc faciebant ex amore & confidentia. Sollicitudine non pigri, spiritu feruentes, Domino seruietes, spe gaudentes, in tribulatione patientes, orationi instantes, necessitatibus sanctorum communicantes. Et quia potissima ratio impetrandi est meritum eius, pro quo petitur, ideo additur: *Dicentes ei, quia dignus est hoc ei prestes, & sic iam inuenisti quem quæris*, secundum illud quod de Sapientia dicitur: Quoniam dignos se, ipsa circuit quærens, & in viis ostendet se illis hilariter, & in omni providentia occurret illis. Et ad huius dignitatis comprobationem adiungit: *Delegit enim gentem nostram*, cum tamen si alienigena. Et ideo tu quies de gente nostra, debes eum rediligere, secundum quod dicit de te: Ego diligentes me, diligo: Nec tantum diligit ore vel lingua, sed opere & veritate. Vnde addunt: *Et synagogam ipse edificauit nobis*, quod quidem magnum beneficium fuit, & signum magni amoris. Vnde Gregorius de charitate dicit, quod amor operatur magna si est: si autem operari renuit, amor non est. Et quoniam magnam præstat eleemosynam, dignus est vt magnam ei facias gratiam vt cognoscas illud esse verum: Benefac iusto inuenies retributionem magnam & si non ab ipso, certe à Domino, quasi dicat: ostende te Dominum populi nostri, vt facias huic sicut obstetricibus quæ fecerunt misericordiam cum Hebræis, de quibus dicitur: Quia timuerunt obstetrices Deum, edificauit illis domos.

Quantum ad saluatoris clementiam condescendentis, subditur: *Iesus autem ibat cum illis*, omnino satisfaciens petitioni eorum. Maluit autem Dominus petitioni eorum satisfacere, quam petitioni reguli dicentis: Domine, descende priusquam moriatur filius meus, siue propter maiorem fidem & humilitatem Centurionis cui Dominus magis condescendebat, secundum illud: Domini, oculi sui respiciunt fidem. Siue ad commendandam humilitatem, secundum quod dicit Ambrosius: Ad filium reguli ire noluit, ne diuitias honorare videretur: ad seruum vero Centurionis vadit, ne seruilem conditionem spreuisse putaretur. Elucet quidem fides in operibus, dum sanat: sed plus operatur humilitas in affectibus, dum vadit. Vel hoc facit ad excludendam personarum acceptionem, secundum quod dicitur: Puffillum & magnum ipse fecit, & æqualiter cura est illi de omnibus. Vnde in Actis: in veritate comperio, quia non est personarum acceptor Deus. Et ideo Iacobus: Nolite in personarum acceptione habere fidem Domini nostri Iesu Christi gloriæ. Quod fit, quando diues præfertur pauperi, sicut dicitur ibidem.

Et cum iam non longè esset, &c. Post opportunitatem faciendi miraculum, & dignitatem impetrandi remedium, subditur hic modo congruitas accelerandi beneficium: quæ quidem consistit penes meritum fidei excellentis: cuius excellentia triplex comprobatur. Prima scilicet ex humilitate confessionis deuotæ. Secunda ex auctoritate testificationis diuinæ, ibi: *Quo audito &c.* Tertio ex celeritate curationis optatæ, ibi: *Et reuersi qui missi fuerant.* Quantum ad humilitatem deuotæ confessionis, nota quod Centurio excellentiam diuinæ potestatis primo insinuat: secundo explicat verbo, tertio probat argumento. Insinuat autem, cum non audet eum suscipere: explicat verbo, cum dicit eum omnia posse, & probat argumento, quod omnia debent ei obtemperare, propter quod ait.

Et cum iam non longè esset à domo, prope enim erat domui corporali, sed propior domui metali iuxta illud Psalmi: Prope est Dominus omnibus innocantibus eius. Diuersum dicitur de malis: Prope es tu ori eorum, longè à renibus eorum, Non talis erat iste cuius signum erat præcipua humilitas quam ostendit, primo cõfitemdo suam indignitatem, cum dixit: *Misit ad eum Centurio amicos, dicens: Domine, noli vexari*, quasi diceret: Non sum talis quod propter me debeas laborare & corporaliter fatigari, quia laboriosum erat illi illuc ire, secundum illud: Iesus autem fatigatus ex itinere sedebat sic supra fontem. Quod non dicebat, quia recusaret præsentiam Christi corporalem, sed propter suam indignitatem. Vnde & addit: *Non enim sum dignus, vt sub tectum meum intres*, quod dicit consideratione suæ immunditiæ, & peccati, sicut & Petrus supra: Exi à me Domine: quia homo peccator sum, dixit Areuna regi: Quid causæ est, vt veniat Dominus meus rex ad seruum suum? Et hæc indignitas non latebat eum per superbiam, sed nota erat ei per humilitatem præcipuam. Ideo adiungit: *Propter quod & meipsum non sum dignum arbitratus, vt venirem ad te*, signum est humilitatis: secundum illud: In humilitate superiores sibi inuicem arbitrantes. Hoc arbitrium erat in Apostolo per veram humilitatem, qui dicebat: Ego sum minimus Apostolorum, qui nõ sum dignus vocari Apostolus Ambrosius: Militari timore deposito, reuerentiam sumit, ad fidem facilis, ad honorificentiam promptus. Et hoc quidem facit vera humilitas, secundum illud: Magna potentia Dei solius: & ab humilibus honoratur. Vnde iste non solum honorificabat Dominum confitendo scilicet suam indignitatem, sed & proferendo diuinæ virtutis sublimitatem, cum addit: *Sed dic verbo, & sanabitur puer meus*, quasi diceret: Non est apud te impossibile omne verbum: tu es enim illud verbum per quod omnia facta sunt. Tu es ille sermo qui fanas omnia. Qui potestate plenus es. Qui es viuus & efficax, &c. *Dic ergo verbo, & sanabitur puer meus.* Et quod sufficiat, id ostendit à minori cum adiungit: *Nam & ego sum homo sub potestate constitutus*, & ita aliis me recognosco subiectum, secundum illud: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: sic tamen subditus, quod & aliis prepositus propterea dicit: *Habens sub me milites*, qui scilicet verbo meo obediunt. Vnde addit: *Et dico vni: vade, & vadit, & alii: veni, & venit.* Sine contradictione, secundum illud: Obedite Præpositis vestris, & subiacete eis. Et hoc dicit quantum ad maiora ministeria: & quantum ad minora, addit: *Et seruo meo*, scilicet dico: *Fac hoc, & facit.* Infra: Beatus ille seruus, quem, eum venerit Dominus, inuenerit ita facientem, scilicet sicut præcepit. Ex quo colligit, cum ipse sub nulla sit potestate, & innumerabiles habeat subditos, quod potest sanare solo verbo. In quo confitetur Iesum Dominum omnium. De quo: Omnia in omni necessitate obediunt ei.

Quantum autem ad auctoritatem diuinæ testificationis subditur: *Quo audito, Iesus miratus est*, id est, ad modum admirantis se habuit, non quia hoc esset sibi ante incognitum vel magnum, sed vt signo ostenderet fidem gentilis hominis esse magnam, sicut illius mulieris gentilis: O mulier magna est fides tua. Et hoc manifestat verbo, cum addit: *Et conuersus, sequentibus se turbis dixit*, maxime discipulis, ad quos per benignitatem conuertebatur, vt doceret, secundum illud: Qui appropinquant pedibus eius, accipient de doctrina illius: Qui sectatur sapientem, sumet sapientiam. Et dixit: *Amen dico vobis, nec in Israel tantam fidem inueni.* Vbi maior deberet inueniri, quia ipsi habent eam quasi per hereditatem ab Abraham, de quo dicitur: Credidit Abraham Domino, & reputatum est illi ad iustitiam. Ipsi etiã habent per legem: Si crederetis Moyse, crederetis forsitan & mihi: de me enim ille scripsit: si autem illius literis non creditis, quo modo verbis meis credetis? Sed quo modo potest illud intelligi, cum beata Virgo de

Beda som. 5. in 7. cap. Luca lib. 3. Aug. rom. 4. lib. 2. de concord. Euang. cap. 20.

Rom. 12. c

Sap. 6. e

Pro. 8. b

Eccl. 12. a

Exod. 1. d

Ioan. 4. g

Hier. 5. a Ambr. 10. 3. lib. 5. in cap. 7. Luca.

Sap. 6. b

Act. 19. f

Iac. 2. a

Psal. 144. d Hier. 12. a

Ioan. 4. a

Sap. 5. b 2. Reg. 24. d

Phil. 2. a

1. Cor. 15. b Ambr. 10. 3. lib. 5. in c. 7. Luca. Eccl. 3. a

Ioan. 1. a Sap. 6. b

Heb. 4. c

Rom. 13. a

Heb. 13. c

Inf. 12. f

Eccl. 4. d

Matth. 15. e

Deut. 33. a Pro. 21. b

Gen. 15. b

Ioan. 5. g

Israël

Sup. 1. e

Israel fuerit: cui dicitur supra: Beata quæ credidisti. Et etiam Apostoli. Sed hoc de Centurione dicitur, non quia maior est simpliciter, sed respectu habito ad personam. Vnde Chrysostronus: In modico sermone sapientia plus laudatur rusticus quam in magno Philosophus: Et puer si dicat aliqua sapienter laudatur, ubi sapientior vel perfectior non auditur: sic & in proposito intelligendum est. Vel potest dici quod intelligitur quantum ad reuerentiam quæ exterius exhibetur. Vel quod in hoc intelligitur fides gentium.

Matth. 8. b

Beda tom. 5.
lib. 3. in cap
7. Luca.

Psal. 147. a

Rom. 10. b

Marc. 11. c

Curatio
gentium.

Ioan. 8. d

1. Pet. 2. d

Gal. 4. b

Isa. 3. c

Mat. 19. d

Mat. ult. c

Isa. 49. b

Rom. 11. d

Act. 15. b

Rom. 10. c

Tropologia.

Hier. 2. e

Quantum ad celeritatem optatæ curationis, subiungitur: *Et reuersi qui missi fuerant domum*, quasi spe de salute impetrata per verbum Christi, quod dixit. Et Matthæus exprimit, licet Lucas taceat: Sicut credidisti fiat tibi. Et sanatus est puer ex illa hora quod tacet. Lucas, quia satis potest colligi ex præmissis, quia ut dicit Beda: Mos est beati Lucæ ab aliis plena exposita breuiare, vel etiam de industria præterire: quæ autem breuius dicta ab aliis, vel ommissa, sollicito dilucidare. Et ideo tacet Verbum Domini quod alij dicunt. Et dicit nuntiorum reuerentiam, ut exprimat miraculi celeritatem quod insinuat cum adiungit: *inuenerunt seruum, qui languerat, sanum*. Ante ergo peruenit virtutis operatio, quam nuntiorum reuersio, ut sic verum esse comprobetur, quod in Psalmo dicitur: *Velociter currit sermo eius*. Nec mirum, quia idem est apud eum dicere & facere, sicut Centurio fideliter credidit & ore confessus est. Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Et ideo credendo & confitendo, quod subito solo verbo potest facere, hoc merito fidei impetrauit, ut sic impleta ostendatur Dominica promissio. Quæcunque orantes petitis, credite quia accipietis & euenient vobis. Et sic sufficienter expressit Euangelista mirabilem curationem serui.

Spiritualiter hic secundum allegoriam intelligitur curatio populi gentilis, quod colligitur ex persona egrotante, & ex persona interueniente, & ex curationis ordine. Persona namque ægotans erat seruilis conditionis, sic & populus gentilis ante aduentum Christi, quia seruebat peccato, secundum illud: *Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati*. Et ratio huius dicitur: *A quo quis superatus est, huius & seruus est*. Et propter peccatum specialiter idololatriæ, propter quod erant serui infirmarum rerum. Cum essemus paruuli, elementis mundi eramus seruientes. Et post: *Quo modo conuertimini iterum ad infirma & egena elementa quibus denuo seruire vultis?* Ad Galatas loquitur, qui fuerant gentiles. Ex persona interueniente: quia fuerunt Seniores Iudæorum, per quos intelliguntur Apostoli, secundum illud: *Dominus ad iudicium veniet cum senibus populi sui, & principibus eius*. Isti sunt Apostoli, quibus dicitur: *Sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israël, &c.* Horum interuentione gentilis populus est curatus, secundum illud: *Euntes docete omnes gentes*. Et per hos conuersi sunt ad fidem Christi, per quem illuminati & saluati sunt, secundum illud: *Parum est ut sis mihi seruus ad suscitandas tribus Iacob, & fœces Israël conuertendas, dedi te in lucem gentium*. Ex curationis ordine, quia per fidei magnitudinem, quæ præfertur fidei magnitudini Israëliticæ. Cæcitas ex parte contingit in Israël donec plenitudo gentium intraret, ut sic omnis Israël saluus fieret. In actibus: *Elegit Deus os meum, dicit Petrus, audire gentes verbum Euangelij, & credere*. Et postea: *Et nihil discreuit inter nos & illos, fide purificans corda eorum*. Non est distinctio Iudæi & Græci, &c. Sequitur: *Omnis enim quicumque inuocauerit nomen Domini, saluus erit*.

Spiritualiter autem secundum Tropologiam designatur hic curatio viri peccatoris: ad quam tria concurrunt, scilicet hæc: primum est cognitio infirmitatis propriæ, quia primo requiritur ut homo cognoscat delictum. Ad quod hortatur: *Vide vias tuas in conuale, scito quid feceris*. Alioquin non poteris iustificari, si-

cut ibidem subditur: *Ecce, ego iudicio contendam tecum, eo quod dixeris: Non peccaui*. Hoc attendens anima poenitens, dicit: *Conuerte me, & conuertar, quia tu Dominus Deus meus*. Postquam enim conuertisti me, egi poenitentiam: & postquam ostendisti mihi, percussisti femur meum, &c. Secundum est interuentio auctoritatis apostolicæ, quia dictum est Petro: *Et tibi dabo clauis regni cælorum, & quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis, & quodcumque solueris super terram erit solutum & in cælis*. Et omnibus Apostolis dicitur: *Quorum remisistis peccata, remittuntur eis, &c.* Ideo dicitur in Leuiticis: *Orabit pro eo sacerdos, & remittetur ei*. Vnde ad Hebræos: *Omnis namque pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in iis, quæ sunt ad Deum, ut offerrat dona & sacrificia pro peccatis*. Tertium est condescensio potestatis diuinæ appropinquans ad domum ægroti per gratiæ infusionem: secundum illud canticum Zachariæ: *Ad dandam scientiam salutis, &c. per viscera misericordiæ Dei nostri*. Domini autem gratia maxime appropinquat humilibus secundum illud: *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam*. Excelsus enim Dominus & humilia respicit, &c. Vnde in Psalmo, iuxta est Dominus iis, qui tribulato sunt corde, & humiles spiritu saluabit. Sicut dicitur infra de Zachæo puillo: *Festinans descende, quia hodie in domo tua oportet me manere*. Quoniam libenter humilibus condescendit. Augustinus: *Altus est Deus, humilias te & venit ad te, exaltas te, & fugit à te*. Et nota quod se aliter humiliavit Zachæus, aliter Centurio. Zachæus suscipiendo, Centurio non audendo suscipere. Vtroque enim modo fit Domino reuerentia. Vnde benefacit, qui propter reuerentiam corpus Dominicum suscipit frequenter in Sacramento. Et bene etiam facit, qui propter reuerentiam cessat, vtrique enim salus datur, sicut Centurionis seruo, & ipsi Zachæo. Sic intelligendum est in proposito.

Et factum est deinceps, &c. Post miraculum de curatione morituri, subditur hic miraculum de suscitatione mortui. In quo expressius fit demonstratio excellentiæ Saluatoris. Ad huius autem miraculi explicitam descriptionem tria introducuntur ab Euangelista. Primum est ratio mouens respectu miraculi faciendi: secundum est causa efficiens respectu miraculi in fieri, & hoc notatur, ibi: *Quam cum vidisset Dominus, &c.* Tertium est efficacia subsequens respectu miraculi iam perfecti, ibi: *Et resedit qui erat mortuus*. Ratio autem mouens Dominum ad mirabiliter resuscitandum mortuum, duplex ostenditur in litera: scilicet documentum ignorantium in intellectu, & solatium mœrentium in affectu. Et secundum hæc duo genera hominum introducuntur in prima parte, scilicet comitantium in via, ut dirigantur per eius doctrinam: & occurrerentium in porta, ut consolentur per eius gratiam. Primo ergo quantum ad comitatum multitudinis erudiendæ, dicitur: *Et factum est, deinceps ibat Iesus in ciuitate qua vocatur Naïm*. Ibat, scilicet ad docendum: secundum illud: *Circuibat Iesus totam Galilæam, docens in synagogis eorum, & quia volentes discere comitantur doctorem, ideo addit: Et ibant cum eo discipuli eius, & turba copiosa*. Sciabant enim illud esse verum: *Qui appropinquant pedibus eius, accipient de doctrina illius*. Et illud: *Qui cum sapientibus graditur, sapiens erit*. Et idcirco dicitur: *Ne despicias narrationem presbyterorum sapientium: & in prouerbis eorum conuersare: ab ipsis enim disces sapientiam & doctrinam intellectus*. Et ideo turbæ comitatur Dominum & discipulos eius, secundum illud: *Accedite ad eum, & illuminamini*.

Secundò quantum ad occursum multitudinis consolandæ subiungitur: *Cum autem appropinquaret porta ciuitatis: ecce defunctus efferebatur filius vnicus matris sue*. De quo erat mœror & luctus, quia mortuus, secundum illud. Super mortuum plora, defecit enim lux eius. Maior etiâ erat luctus, quia erat vnigenitus, de quo fit

Ibid. g

Hier. 31. d

Mat. 16. c

Ioan. 20. e

Leu. 5. b

Heb. 5. a

Sup. 5. a

Iac. 4. b

Psal. 33. d

Inf. 19. a

Aug. 10. 8.
in Psal. 74. a
princip.

Inf. eod. b

Mat. 4. d

Deut. 33. a

Prou. 13. a

Eccl. 8. b

Psal. 33. a

Eccl. 22. b

planctus

Hier. 6. g

2. Reg. 1. d

2. Reg. 14. a

Thr. 1. a

Ioan. 11. c

Thr. 1. d

Ibid. c

Iob. 30. d

Iob. 31. b

Iob. 29. c

Hier. 31. c

Leu. 21. a

Iob. 31. c

Eph. 5. c

Ioan. 5. e

Psal. 67. g

Aug. 10. de Verbis

Dom. serm.

44.

Ioan. 8. c

Gen. 1.

Sap. 16. b

Psal. 113. d

planctus tanto amarior, quanto erat charior. Luctum vnigeniti fac tibi planctum amarum. Et David lugens Ionathan mortuum: Sicut mater vnici amat filium, ita ego te diligebam. Maximus autem erat luctus, quia mater erat omnino desolata, propter quod dicitur: *Et hæc vidua erat.* Et ita iam omnino desolata, carens tam solatio filij, quam mariti. Quod allegat illa mulier Thecuitis ad misericordiã impetrandã: Heu mulier vidua ego sum. Et ideo plangebat Hieremias viduitatem Hierusalem: Quo modo sedet sola ciuitas plena populo, &c. Et propterea multi ei compatiiebantur. Vnde addit: *Et turba ciuitatis multa cum illa,* scilicet ad condolendũ & consolandũ, quia hic erat mors Iudæorũ, secundũ illud: Multi ex Iudæis venerant ad Martham & Mariam, vt consolarentur eas de fratre suo, ad quos omnes poterat hæc vidua dicere: O vos omnes qui transitis per viam, attendite, & videte, si est dolor sicut dolor meus. Et post parum: Posuit me desolatum, tota die mœrore confectum. Et ideo egebat consolatione.

Quam cum vidisset Dominus. Hic tangitur causa efficiens respectu miraculi in fieri, quæ quidẽ fuit duplex scilicet affectus pietatis in corde, inclinans ad miserendũ. Et virtus maiestatis in sermone, imperans ad resurgendum. Primum respicit naturam assumptam: secundum vero æternam. Quantum ad affectum pietatis in corde dicitur: *Quam cum vidisset Dominus misericordia motus super eam,* scilicet quantum ad cordis affectum, vt posset dicere illud: Flebam quondam super eo qui afflictus erat. Et illud: Ab infantia mea creuit mecum miseratio. Et quia misericordia latens in affectu apparet in affatu. *Dixit: Noli flere,* benigno sermone eam consolando, secundũ illud: Cui viduæ consolatus sum. Et Hieremias: Quiescat vox tua à ploratu, & oculi tui à lacrymis. Et quia affectũ cordis, & affatum oris comitari decens est effectum operis, ideo addit: *Et accessit, & tetigit loculum;* vt omnibus ostenderet suam benignitatem, qua non despicit mortuos, cum secundum legem tangens mortuum immundus esset, sicut dicitur: & vt portãtes humiliter sistere faceret tangendo, non imperando. Vnde subditur: *Hi autem, qui portabant, steterunt,* scilicet miraculum expectantes, secundum quod ipsi Iob dicitur: Ausculta hæc Iob: sta, & considera mirabilia Dei.

Quantum autem ad imperium maiestatis in sermone, subditur: *Et ait adolescens, tibi dico, surge.* Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Vt sic verificetur illud: Omnes qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei. Quæ quidem est vox imperans, & potes mortuos suscitare ratione suæ virtutis, secundum illud: Dabit voci suæ vocem virtutis. Et recte, quia dicit Augustinus: Nemo tam facile dormientem excitat, in lecto, quam facile Christus reuocat in sepulchro. Dirigit autem hunc sermonem ad mortuum, non solum vt excitatiuum, sed vt auditus reparatiuum, vt ostendat verum esse illud: Principium, qui & loquor vobis; Principium scilicet interius operando, qui loquor exterius excitando. Vnde in Christo, quia caro iuncta est verbo æterno, vox exterior iuncta est illi dicere interiori, quod est principium omnis conditionis: sicut patet in operibus sex dierum. Est etiam principium omnis reparationis: Domine, sermo qui sanat omnia.

Et resedit qui erat mortuus. Hic tertio notatur efficacia subsequens, respectu miraculi iam perfecti. Quæ quidẽ duplex est, secundũ duplicem finem, scilicet operis & intentionis. Prima efficacia est suscitatio mortui: secundã vero promotio fidei. Primo ergo determinatur suscitatio mortui vt nota plebi assistenti, cum dicit: *Et resedit qui erat mortuus, & cepit loqui.* In quo apparet manifeste quod viuebat: quia dupliciter vita dignoscitur scilicet per spiritum, & motum. Non est dubium quin loqueretur verba diuinæ laudis, quod quidem non est mortuorum, sed viuientium secundum illud Psalmistæ: Non mortui laudabunt te Domine, neque omnes qui descendunt in infernum. Sed nos, qui viuimus, benedicimus

Domino ex hoc nunc, & vsque in sæculum. Et nota, quod suscitatio puellæ probatur manducatione, quia iussit dari illi manducare. Suscitatio Lazari ambulatione dicitur quod Christus dixit: Soluite, & finite abire. Suscitatio adolescentis locutione, vt hic. Et respicit manducatio actum vegetabilis. Ambulatio actum sensibilibus. Locutio actum rationalis, vt hac triplici probatione Christus ostendatur Dominus animæ, secundum omnem sui potentiam, & virtutem. Nec tantum erat nota plebi assistenti, sed grata matri desideranti. Vnde subdit: *Et dedit illum matri suæ.* In quo ostendit se illum suscitasse ad matris consolationem. Vnde ipsa poterat dicere illud Annæ: Pro puero isto orauit, & dedit mihi Dominus petitionem meam, qua postulauit eum. Idcirco & ego commodauit eum Domino cunctis diebus. Et sequitur. Et adorauerunt ibi Dominum. Sic Elias tradidit puerum resuscitatum matri suæ, & ait illi: En viuit filius tuus. Sed ille tradidit; iste dedit: quia ille fuit minister suscitationis, iste vero dator vitæ & salutis.

Secundo vero designatur promotio fidei, quantum ad reuerentiam Creatoris, cum dicitur: *Accepit autem omnes timor: & magnificabant Deum,* timor scilicet reuerentiæ magnificentis. Timebunt eum viri, & non audebunt contemplari omnes qui sibi videntur esse sapientes. Et: Timebunt qui ab Occidente nomen Domini: & qui ab Ortu solis, gloriam eius. Et sic timebunt, corde glorificabunt, & magnificabunt. Glorificantes Dominum quantumcunq; potueritis, superualebit adhuc, & admirabilis magnificentia eius. Benedicentes Dominum, exaltate illum quantum potestis: maior est enim omni laude. Et subiungitur: Quis videbit eum & enarrabit? Et quis magnificabit eum, sicut est ab initio? Sed non sufficit promotio fidei ad reuerentiam Creatoris sine intelligentia Mediatoris. Et ideo quantum ad illam, adiungitur: *Dicentes quia propheta magnus surrexit in nobis,* id est, Christus mediator secundum illud: Prophetam suscitabit vobis Dominus Deus vester de fratribus vestris, tanquam me ipsum audietis. *Et quia Deus visitabit plebem suam,* scilicet per Christum redemptorem, secundum illud Zachariæ: Benedictus Dominus Deus Israël: quia visitauit, & fecit redemptionem plebi suæ. Hoc secundum illud Genesis: Post mortem meam Deus visitabit vos, & ascendere vos faciet de terra ista ad terram, quam iurauit Abraham. Quod intelligitur de visitatione per mediatorem Christum, Et sic apparet ex prædictis, quo modo manifestatus est quantum ad excellentiam potestatis suæ.

Secundum spirituales intelligentiam nota quod triplex status in prosecutione huius miraculi designatur, scilicet status iustitiæ in comitatu Dominico: status iustitiæ in adolescente mortuo: & status penitentiæ in eodem resuscitato. Status quidem iustitiæ designatur in Christo & comitatu suo. Nam triplex est status iustorum, scilicet contemplationis, prælationis, & actionis. Status prælatorum in Christo, de quo dicitur à Ioanne: Ego sum postor bonus. Bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis. Vbi in se ostendit formam rectæ prælationis. Status contemplatiuorum in discipulis qui admittuntur in montem in transfiguratione Domini, secundum illud: Assumpsit Iesus Petrum, & Iacobum, & Ioannem fratrem eius, & duxit illos in montem excelsum seorsum: & transfiguratus est ante eos. Et infra: Conuersus ad discipulos suos, dixit: Beati oculi qui vident quæ vos videtis. Hoc dicitur contemplatiuis. Status actiuorum designatur in turba, quæ versatur in fluctibus mundi, infra: Martha, Martha sollicita es, & turbaris erga plurima. Vnde: In mundo pressuram habebitis: sed confidite, ego vici mundum. De hoc triplici statu iustitiæ dicitur in figura: Si fuerit in medio eius, Noë, Daniel, & Iob: Ipsi iustitia sua liberabunt animas suas, ait Dominus, &c. Per Noë intelliguntur prælati. Per Danielelem, cui data est intelligentia visionum, contemplatiui. Per Iob,

Marc. 5. e

Ioan. 11. f

1. Reg. 1. d

3. Reg. 17. d

Iob 37. d

Isa. 59. d

Ecc. 43. d

Deut. 18. c

Act. 3. d

Sap. 1. g

Gen. 50. d

Sensus spiritualis.

Ioan. 10. b

Matth. 17. a

Inf. 10. d

Inf. 10. g

Ioan. 18. d

Ezech. 14. e

actiui

actiui. Status vero culpæ designatur in adoleſcente mortuo, cuius triplex est gradus. Primus in interiori af- fectione: secundus in exteriori operatione: tertius ve- ro in consuetudine siue obſtinatione. Hi tres status per tres mortuos à Domino ſuſcitatos designantur, tum ra- tione locorum, tum ratione ætatum. Nam status pec- cantium in corde designatur per puellam mortuam in domo, de qua habetur apud Marcum. Status pec- cantium in opere, per Adoleſcentem, qui ad portam ciui- tatis inuentus est, quia iam proceſſit peccatum, de quo hic. Status peccantium per consuetudinem & ob- ſtinationem, per Lazarum, iam in virili ætate iacentē quadriduanum mortuum & fœtidum in ſepulchro. His tribus respondent tres mortui ſuſcitati in veteri testa- mento, ſcilicet puerulus ab Eliſæo filius mulieris Suna- mitis. Adoleſcens filius mulieris Sareptanæ ſuſcitatus ab Elia. Et vir ab Eliſæo mortuo. In quibus designan- tur tres prædicti status. Poſſunt etiam in iis tribus tres radices peccatorū designari, quia vnus mortuus est ex languore ægritudinis, in quo concupiſcentia carnis. Alius ex feruore ſitis, in quo cupiditas mundi. Tertius inuiſibiliter, in quo ſuperbia vitæ. Status autem pœ- nitentiæ designatur in adoleſcente reſuſcitato, de quo dicitur, quod *reſedit, & cepit loqui, & redditus est ma- tri*. Reſedit quidem per contritionem, quæ lauat ca- put à terra. Surgite poſtquam federitis, qui mandu- catis panem doloris. Hieremias: Solus ſedebam, quo- niam amaritudine repleuiſti me. Cœpit loqui per confessionem Iob: Loquar in amaritudine animæ meæ, dicam Deo: Noli me condemnare. Et item: Non parcam ori meo, loquar in tribulationem ſpiritus mei, confabulabor cum amaritudine animæ meæ. Red- ditus est matri Eccleſiæ per ſatisfactionem, quia ſatisfa- cere, est debitum reddere, non tantum Deo Patri, ſed etiam matri Eccleſiæ. In cuius figura dicitur: Tol- le puerum iſtum, & duc eum ad matrem ſuam. Et ſi- cut mater libenter ſuſcipit filium ſuſcitatum, ſic Chri- ſtus & Eccleſia gaudenter peccatorem pœnitentem. Vnde infra: Epulari autem & gaudere oportebat, quia frater tuus hic, mortuus erat, & reuixit.

Et exiit hic ſermo. Poſtquam oſtēſa est ſufficiēter ex- cellentia poteſtatis in Chriſto, per magnitudinem du- plicis miraculi, hic ſecundo oſtenditur euidentia verita- tis in eodem per certitudinē veritatis testimoniū, quod quidem fuit testimoniū Præcurſoris. Ad huius autē te- stimoniū certificationē dupliciter procedi poteſt & de- bet aut per probationē veritatis ipſius in ſe, aut per approbationē virtutis in teſtificante. Primum reſpicit Præcurſoris doctrinā: ſecundū vero reſpicit Præcurſo- ris vitam, quorū vtrumq; facit ad approbationē testi- monij. Primo ergo in hac parte oſtenditur Præcurſoris testimoniū eſſe verum: ſecundo vero teſtificatis me- ritum eſſe magnum, ibi: *At cum diſceſſiſſent nuntij Ioan- nis*. Circa primum autem, ſcilicet veritatem testimoniū, comprobandum duo introducuntur, primum eſt quæ- ſtio Præcurſoris, ſecundum eſt reſponſio Saluatoris, ibi: *In ipſa autem hora curauit multos*. Quærit autem Ioannes id ex eo cui testimoniū perhibuerat, non propter du- bium amouendum, ſed propter testimoniū approbā- dum per infallibile argumentum. Proponitur autem quæſtio ipſius hoc ordine: Primo enim introducitur quæſtionis occaſio: ſecundo quæſtionis demandatio: ter- tio vero quæſtionis demandatæ denuntiatio. Introdu- citur ergo primo quærendi occaſio ex nominis Chri- ſti præconio. Quantum ad hoc dicitur:

Et exiit hic ſermo, ſcilicet de ſuſcitatione mortui. In vniuerſam Iudaam de eo, & in omnem circa regionem, ita vt poſſent omnes dicere illud: Auribus noſtris audi- uimus famam eius. Et illud Ioſue: Audiuiſimus fa- mam potentæ eius ſcilicet Dei veſtri. Vnde & Mat- thæus dicit, quod abiit opinio eius in totam Syriam. Cuius figura præceſſit in Ozia rege: Egreſſum eſt no- men eius procul, eo quod auxiliaretur ei Dominus, & corroboraret eum. Hoc autem famæ præconium, licet

eſſet multis cauſa credendi, erat tamen aliquibus oc- caſio inuidendi, ſicut diſcipulis Ioannis, propter quos additur: *Et nuntiauerunt Ioanni diſcipuli eius de omni- bus hiſ.* Beda: Non ſimplici corde ſed inuidia ſtimu- lante, ſicut apud Ioannem, vbi querulantur, dicen- tes: Rabbi qui erat tecum trans Iordanem, cui tu testi- monium perhibuiſti, ecce hic baptizat, & omnes ve- niunt ad eum. De talibus ad Philippenſes: Quidam ex contentione Chriſtum annuntiant non ſincere. Ex hoc ergo ſumpta eſt occaſio quærendi, vtrum ipſe eſſet quem Ioannes prænuntiauerat, tum propter diſcipu- lorum inuidiam extirpandam, tum propter conten- tionem conſopiendam, tum propter ipſorum dubita- tionem amouendam, tum propter ipſam veritatem iam clarius diuulgandam.

B Subditur ſecundo quæſtionis demandatio ex Ioan- nis officio, cum dicitur: *Et conuocauit duos de diſcipulis Ioannes, & miſit ad Ieſum.* Hoc enim ſpectat ad officiū Præ- curſoris, miſſio diſcipulorum ad Chriſtum. Præcurſoris enim officium eſt mittere ad Chriſtum, verbo & opere potentem, tam ſcilicet prædicando quam Baptizando, ſecundum quod dicitur: Ioannes baptizauit baptiſmo pœnitentiæ populum dicens: in eum qui vêturus eſſet poſt ipſum vt crederent. Vnde Gloſſa: Miſit eos ad Ie- ſum, vt hac occaſione ſigna videant, & correcti cre- dant in eum. Et Ambroſius: Miſit diſcipulos ad Chri- ſtum, vt ſupplementum ſcientiæ aſſequantur, quia plenitudo legis eſt Chriſtus. Et quia plerumq; nutant dicta ſine factis, & fides plenior geſtorum teſtificationibus, quam verborum ſpōſionibus exhibetur: ideo mittebat eos ad veritatem, vt ipſi certificarent per veritatem, & certificati redderēt testimoniū veritati: & ideo duos miſit ſecundū illud Ioannis: In lege veſtra ſcriptum eſt: Quia duorum hominum testimoniū verum eſt. Quia tamen adhuc dubitabant, ideo formam quærendi eis dat, dum addit: *Dicens, tu es, qui venturus eſt, id eſt, quem ego prædixi venturum? Poſt me venturus eſt qui ante me factus eſt, vt habetur in Ioanne & in ceteris aliis Euangelis.* An alium expeſtamus? quaſi diceret, ſi tu es ille, iam alius non eſt expeſtādus, ne forte ſi alium ex- peſtemus, ſuſcipiamus non iam Chriſtum, ſed Anti- chriſtum. De quo dicit Dominus ad Iudæos incredulos: Ego veni in nomine Patris mei, & non accepisti me: ſi alius venerit in nomine ſuo, illum accipietis.

C Subiungitur autem tertio: demādata quæſtionis re- latio diſcipulorum miniſterio, cum ſubditur: *Cum autem veniſſent ad eū viri.* Iſti duo viri designati ſunt per duos exploratores miſſos vltra Iordanem. Et dicuntur viri, quia viriliter & fideliter impleuerunt quod eis fuerat imperatum. Vnde ſubditur: *Dixerunt: Ioannes Baptiſta mi- ſit nos ad te, vt ſcilicet nos in persona ſua quæreremus à te, Quod notat, cum ſubdit: Dicens, Tu es qui venturus eſt, an alium expeſtamus?* Vnde nota quod quæſtio iſta proponitur à diſcipulis in persona Ioanis, vt oſtēdatur, quod diſcipuli ferunt intra ſe animum dubium, ſed per Ioannē dirigantur ad Chriſtum, Vnde Ioannes non per ſe quæſtionem propoſuit, quia non in ſe, ſed in diſcipu- lis dubitauit. Et hoc eſt, quod dicit Chryſoſtomus, quia à ſpiritu didicerat, qui vocem patris audierat, qui ceteris prædicauerat, qui testimoniū perhibuerat, quo modo poſt multa miracula, per quæ aliis innotuerat, dubi- tabat? Nunquid timidior propter incarnationē factus fuerat? Abſit, cum eum Dominus dicat non eſſe arun- dinem vento agitatam. Vnde non dubitauit, ſed verbo dubitantis propoſuit ad certitudinem diſcipulorum: ſi- cut Dominus: Vbi poſuiſtis eum? Et: Vnde ememus pa- nes? Gregorius tamen vult quod dubitauerit, & quæſi- uerit non de primo aduentu, de quo certus erat, ſed de deſcenſu ad inferos, quo Chriſtum adhuc præcedere debebat. Ambroſius vero vult quod dubitauerit, non ex infidelitate, aut tarditate, vt diſcipuli, ſed quadam pietate, ſicut dicitur in Gloſſa.

D Subiungitur autem tertio: demādata quæſtionis re- latio diſcipulorum miniſterio, cum ſubditur: *Cum autem veniſſent ad eū viri.* Iſti duo viri designati ſunt per duos exploratores miſſos vltra Iordanem. Et dicuntur viri, quia viriliter & fideliter impleuerunt quod eis fuerat imperatum. Vnde ſubditur: *Dixerunt: Ioannes Baptiſta mi- ſit nos ad te, vt ſcilicet nos in persona ſua quæreremus à te, Quod notat, cum ſubdit: Dicens, Tu es qui venturus eſt, an alium expeſtamus?* Vnde nota quod quæſtio iſta proponitur à diſcipulis in persona Ioanis, vt oſtēdatur, quod diſcipuli ferunt intra ſe animum dubium, ſed per Ioannē dirigantur ad Chriſtum, Vnde Ioannes non per ſe quæſtionem propoſuit, quia non in ſe, ſed in diſcipu- lis dubitauit. Et hoc eſt, quod dicit Chryſoſtomus, quia à ſpiritu didicerat, qui vocem patris audierat, qui ceteris prædicauerat, qui testimoniū perhibuerat, quo modo poſt multa miracula, per quæ aliis innotuerat, dubi- tabat? Nunquid timidior propter incarnationē factus fuerat? Abſit, cum eum Dominus dicat non eſſe arun- dinem vento agitatam. Vnde non dubitauit, ſed verbo dubitantis propoſuit ad certitudinem diſcipulorum: ſi- cut Dominus: Vbi poſuiſtis eum? Et: Vnde ememus pa- nes? Gregorius tamen vult quod dubitauerit, & quæſi- uerit non de primo aduentu, de quo certus erat, ſed de deſcenſu ad inferos, quo Chriſtum adhuc præcedere debebat. Ambroſius vero vult quod dubitauerit, non ex infidelitate, aut tarditate, vt diſcipuli, ſed quadam pietate, ſicut dicitur in Gloſſa.

In ipſa autem hora, & cetera. Poſt propoſitam quæſti- onem ſubdit quæſtionis ſolutionem ad diſcipulorum

dubium

Tres mot-
tui ſuſcitati
à Domino
quid.
Mar. 9. d

Ioan. 11. f

4 Reg. 4. f
3 Reg. 17. d
4 Reg. 13. d

pœnitentiæ
tatus.

Pſal. 126. a
Hier. 15. d

Iob 10. a
Iob 7. b

4 Reg. 4. e

Inf. 15. g

Iob 28. d
Iof. 9. b

Matt. 4. d
2. Par. 26. e

Beda 10. 5.
lib. 3. in 7.
cap. Luca.
Ioan. 3. c

Phil. 1. c

Aff. 19. e

Gloſſa in
hunc locū.
Amb. 10. 3.
lib. 5. in 7.
cap. Luca.

Ioan. 8. b

Ioan. 1. d

Ioan. 5. g

Iof. 2. a

Chryſoſto-
mus hom.
27. in 11.
cap. Matth.
10. 2.

Ioan. 11. e
Marc. 7. a
Greg. hom.
7. 10. in
Euang.
Amb. 10. 3.
lib. 5. in 7.
cap. Luca.

dubium remouendum, & Ioannis testimonium confirmandum. In qua Dominus perfectissime respondet scilicet quæstioni, & quærenti, & omni contradicenti. Primum quidem respondet quæstioni faciendo miracula, per quæ probatur ipsum esse Christum, siue Messiam, & ob hoc dicitur: *In ipsa autem hora*, scilicet aduentus discipulorum. Quæ quidem erat hora propalanda veritatis, secundum illud: *Hora est iam nos de somno surgere, &c.* In hac ergo ad veritatem propalanda, *Curauit multos*, in cuius figura dicitur de Simone filio Oniæ: *Curauit gentem suam & liberauit eam a perditione.* Et quia virtus miraculorum non solum attenditur in multitudine curatorum, & ex parte personarum, sed etiam ex parte morborum. Ideo subditur quod à multiplici egritudine curauit, scilicet *à languoribus suis*, quo ad morbi prolixitatem. Languor prolixior grauat medicum: breuem languorem præcidit medicus. Vt sic impleteretur illud: Vere languores nostros ipse tuuit, & dolores nostros ipse portauit. *Et plagis*, quantum ad morbi acerbicatem, secundum illud Hieremiæ: *Plaga inimici percussit te castigatione crudeli.* Ab his curauit Dominus, sicut in Psalmo petitur: *Amoue a me plagas tuas.* *Et spiritibus malis*, quantum ad impetum alienæ violentiæ, qui fit per Spiritum malum: *Exagitabat Saül Spiritus nequam à Domino.* *Et cæcis multis donauit visum.* In quo notatur defectus intrinsecus potentiæ, vt sic impleatur illud Isaïæ: *De tenebris & caligine oculi cæcorum videbunt.* Et per hæc manifestat se esse illum, qui erat venturus: Vos misistis ad Ioannem, & testimonium perhibuit veritati. Et subditur: *Ego autem habeo testimonium maius Ioanne.* Et postea: *Opera quæ ego facio, testimonium perhibent de me.*

Secundo respondet quærenti denuntiando prodigia discipulis visa & audita, propter quod dicit: *Et respondens dixit illis. Euntes renuntiate Ioanni, quæ audistis & vidistis*, quia sicut dicitur: *Opera Dei reuelare & confiteri, honorificum est.* Mandat eis denuntiare, quæ viderunt, & audierunt: quia isti duo sensus plurimas nobis differentias ostendunt, vt in hoc ostendatur perfectior fides Ioannis, qui credidit solo auditui, quam istorum qui viderunt & crediderunt secundum illud Ioannis de Thoma, cui dicitur: *Quia vidisti me Thoma credidisti.* Beati qui non viderunt & crediderunt. Præcipit autem eis narrare prodigia, quæ quidem sunt præcipua miracula propter impossibilitatem respectu virtutis creatæ, sicut est restitutio visus, reëctificatio gressus, mundatio corporis totius reparatio auditus, restitutio vitæ, & sublimatio inopiæ. Quantum ad restitutionem visus dicit: *Quia cæci vident*, Tunc aperiètur oculi cæcorum, scilicet in aduentu Christi. A sæculo non est auditum: quia quis aperuit oculos cæci nati. Quantum ad reëctificationem gressus dicitur: *Claudi ambulant.* In die illa, dicit Dominus, cõgregabo claudicantem: & eam quæ eieceram, colligam. Isaïas: *Tunc saliet sicut ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorum.* Quantum ad mundationem corporis totius dicitur: *Leprosi mundantur*, sicut infra leguntur decem leprosi esse mundati, & sicut dicit Iob: *Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? nonne tu, qui solus es? Tu ergo qui hæc facis, es ille qui venturus es? Quatum ad aperitionem auditus subditur: *Surdi audiunt.* Aurès surdorum patebunt scilicet in aduentu Christi, secundum illud: *Bene omnia fecit, & surdos fecit audire, & mutos loqui.* Quantum ad reparationem vitæ, dicitur: *Mortui resurgunt*, secundum illud: *Et sciētis quia ego Dominus, cum aperuero sepulchra vestra, & eduxero vos de tumulis vestris, popule meus: & dederō Spiritum meum in vobis & vixeritis, & hoc est in aduentu Christi.* Quia venit hora, & nunc est, quando mortui audiēt vocē filij Dei. Postremo quantum ad sublimationem inopiæ, subditur: *Pauperes Euangelizantur*, id est per Euangelium prædicatur & exaltantur, quod patet, quia sermo Domini incepit, à commendatione pauperum. Beati pauperes Spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum, vt habetur su-*

pra. Et hoc erat certum signum aduentus Christi secundum illud: *Pauperes homines in sancto Israel exultabunt quia dicitur Isaïæ: Ad quem respiciam, nisi ad pauperem, & contritum Spiritu? Et Iacobus: Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo? &c.* Quia de ipso Christo dictum est in Psalmo: *Parcet pauperi & inopi, & animas pauperum saluas faciet.* Et post: *Et honorabile nomen eorum coram illo.* Et illud erat magnum prodigium quia honorabile fuerat, & amabile, & prædicabile nomen pauperum, quod non fuit nisi per Iesum: qui se fecit pauperem ad nos pauperes ditandos & honorandos. Scitis enim gratia Domini nostri Iesu Christi, quoniam propter vos egenus factus est, cum esset diues, vt illius inopia vos diuites essetis. Et nota quod magis dicit, *pauperes Euangelizantur*, quam virgines vel obediētes, quia paupertas fundamentum est Euangelicæ perfectionis. Sicut fundamentum ciuitatis Babylonis est auaritia secundum illud: *Radix enim omnium malorum est cupiditas: & initium omnis peccati est superbia*, secundum quod dicitur: *Sic paupertas Spiritus, quæ includit oppositum vtriusque, scilicet paupertatem, & humilitatem est fundamentum perfectionis Euangelicæ, est & consummatio eiusdem, secundum illud ad Corinthios: Altissima paupertas eorum abundauit in diuitias simplicitatis eorum.*

Et nota, quod paupertas est Euangelizanda & prædicabilis propter decem excellentissimas dignitates. Primo, propter intelligentiam infirmitatis propriæ. Ego vt videns paupertatem meam, &c. Contrarium dicitur de diuite. Dicit: *Diues sum & locupletatus: & nullius egeo, & nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus.* Suadeo tibi emere à me aurum ignitum, &c. Secundo propter excellentiam virtutis gratuitæ: *Altissima paupertas, &c. vt superius.* Crescere me fecit Deus in terra paupertatis meæ. Tertio propter affluentiam iucunditatis internæ: *Pauperes homines in sancto Israel exultabunt.* In Psalmo: *Videant pauperes, & lætentur: & quærite Deum, & viuet anima vestra.* Quarto propter copiam abundantis sufficiētis. Sufficiebat nobis paupertas vestra, &c. Et item in Proverbiis: *Melior est pauper & sufficiens sibi, quam gloriosus & indigens pane.* Contrarium dicitur in Ecclesiastico: *Insatiabilis oculus cupidi.* Quinto propter custodiam protectionis supernæ: *Non facias violentiam pauperi, quia pauper est: neque conteras egenum in porta, quia iudicabit Dominus causam eius: & cõfiget eos, qui cõfixerunt eum.* Iob: *Saluum faciet egenum à gladio oris eorum, & de manu violenti pauperem.* In Psalmo: *Factus est Dominus refugium pauperi, adiutor in opportunitatibus, in tribulatione.* Sexto propter cõplacentiam acceptationis diuinæ. Ad quæ respiciam, nisi ad pauperem, & contritum Spiritu, &c. In Psalmo: *Oculi eius in pauperem respiciunt.* Et in Ecclesiastico: *Est homo marcidus, egenus recuperatione.* Et subditur: *Et abundas paupertate, & oculus Dei respexit illum in bono, & erexit eum ab humilitate ipsius.* Septimo propter cõdescendentiam pietatis supernæ, id est, paternæ. Iste pauper clamauit, & Dominus exaudiuit eum. Et iterum: *Propter miseriam inopum & gemitum pauperum nunc exurgam.* Rursus: *Parcet pauperi & inopi.* Octauo propter eminentiam auctoritatis iudiciariæ: Iob: *Non soluat impios, & iudicium pauperibus tribuit.* Matthæus: *Vos, qui secuti estis me in regeneratione, &c. Sequitur: Sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israël.* Nono propter euidenciam perfectionis probatæ: *Elegi te in camino paupertatis.* In Apocalypsi: *Scio tribulationem tuam, & paupertatem tuam, sed diues es: & blasphemaris ab his, qui se dicunt Iudæos esse, & non sunt, sed sunt synagoga Satanæ.* Decimo & ultimo propter excellentiam regalis præsidetiæ. Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo diuites in fide, & hæredes regni, quod repromisit Deus diligētibz se? Matthæus: *Beati pauperes Spiritu: quoniam ipsorum est regnum cælorum.* Si igitur despectissimum est genus

Sup. 6. c
Isa. 29. f
Isa. 66. a
Iac. 2. a
Psal. 71. c
2. Cor. 8. b
1 Tim. 6. d
Ecc. 10. b
2. Cor. 8. a
Thr. 3. a
Apoc. 3. c
1 Cor. 8. a
Gen. 41. g
Isa. 29. f
Psal. 68. d
Tob. 5. d
Prou. 12. b
Ecc. 14. b
Prou. 1. 2. b
Iob. 5. c
Psal. 9. b
Isa. 66. a
Psal. 10. b
Ecc. 11. b
Psal. 33. b
Psal. 11. b
Iob. 36. a
Matt. 19. d
Isa. 48. b
Apoc. 2. b
Iac. 2. a
Matt. 5. a

Rom. 13. c

Ecc. 50. a

Ecc. 10. b

Isa. 53. a

Hier. 3. e

Jal. 38. b

1. Reg. 16. c

Isa. 29. f

Ioan. 5. f

Tob. 12. b

Ioan. 20. g

Isa. 35. b

Ioan. 9. f

Mich. 4. b

Isa. 35. b

Infra. 17. d

Iob. 14. a

Isa. 35. b

Marc. 7. d

Ezech. 37. d

Ioan. 5. d

Præconium pauperaris.

Matt. 5. a

pauperum, & excellentissimum genus diuitum: excellentissimum miraculum est, quod pauperes, vt reges, Euangelizantur.

Tertio respondet omni contradicenti, comprimendo iudicia temeraria, quæ præcipitant homines in diuersa scandala. Ideo dicit: *Et Beatus est quicumque non fuerit scandalizatus in me*, id est, qui non iudicauerit me hominem purum, & non Deum, in consideratione infirmitatis assumptæ, quod quidem erat valde difficile, imo impossibile non credenti. Vnde: Nos prædicamus CHRISTVM crucifixum, Iudæis quidem scandalum gentibus autem stultitiam. Sed quidam scandalizati sunt propter infirmitatem, sicut discipuli: Omnes vos scandalum patiemini in me in ista nocte. Quidam autem ex malignitate, sicut Scribæ & Pharisei secundum illud: Scis quia Pharisei, audito verbo hoc, scandalizati sunt? Vnde generale documentum est hoc omnibus volentibus nosse Christum, vt videant, ne propter infirma quæ passus est, incurrant scandalum. Secundum illud Isaïæ: Dominum exercituum ipsum sanctificare, &c. Et subiungitur: Et erit vobis in sanctificationem: in lapidem autem offensionis, & petram scâdali duabus domibus Israël, & in laqueum & in ruinam habitantibus Hierusalem. Et ideo talem vocat recte beatum, qui vitat periculum erroris, & peruenit ad lucem veritatis, sicut Petrus, cui dicitur: Beatus es Simon Bariona, quia caro & sanguis non reuelabit tibi, &c.

Spiritualiter hic nota, quod ex curatione morborum præsentialiter exhibita intelligitur perfecta curatio ab originali. Sed ex curatione morborum denunciata Ioanni, perfecta curatio ab actuali.

Quantum ad curationem ab originali nota quod ad hoc quod perfecte curetur, oportet quod fiat curatio & sanatio à quatuor, quæ fuerunt propter originale peccatum inflicta, scilicet à concupiscentia, impotentia: malitia, & ignorantia. Et hæc quatuor designantur per curationem quatuor generum ægritudinum. Nam concupiscentia intelligitur per læguorem propter adhærentiam vniuersalem, secundum illud: Omne caput languidum, & omne cor mœrens. Impotentia, per plagam: Væ mihi super contritione mea, pessima plaga mea. Per spiritum malignum intelligitur nequitia: Exagitabat Saul Spiritus nequam. Per cæcitatem ignorantia: Palpauimus sicut cæci parietem, & quasi absque oculis atrectauimus: impegimus meridie quasi in tenebris. Et alibi: Speculatores eius cæci omnes. In curatione ergo huius quadruplicis ægritudinis intelligitur perfecta curatio originalis.

Quantum ad curationem perfectam ab actuali, nota quod in consummatione impietatis in actuali peccato, quinque sunt gradus. Primus est deuiatio in eligendo, & hoc per cæcitatem designatur: Errauerunt cæci in plateis: quia error & tenebræ peccatoribus cõcreata sunt: Qui autem exultât in malis, consensescunt in malo. Secundus est deordinatio in prosequendo, quæ intelligitur per claudos. Filij alieni inueterati sunt, & claudicauerunt à semitis suis. Vnde: Vsq̄quo claudicatis in duas partes, &c. Tertius, contagium in conuersando, quod intelligitur per lepram: Obserua diligenter, ne incurras plagam lepræ: sed facies quæcumque docuerint te sacerdotes. Ezechiel: Mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris. Quartus est obduratio in perdurando, quæ per surditatem intelligitur secundum illud: Sicut aspidis surdæ, & obturantis aures suas. Quintus est desperatio in contemnendo, quia impius cum in profundum venerit peccatorum, contemnit. Quæ intelligitur per mortem: Percussimus fœdus cum morte. Et hoc est peccatum ad mortem, de quo dicitur in Ioanne: Ab omnibus curat virtus Christi per gratiam suam, quæ designata fuit in piscina. De qua Ioannes dicit, quod Angelus Domini descendebat secundum tempus in piscinam, & mouebatur aqua. Et qui prior descendisset in piscinam post mo-

tionem aquæ, sanus fiebat à quacumque detinebatur infirmitate. Et hæc est virtus, quæ de illos exibat, & sanabat omnes, id quod dicitur supra.

Et cum discessissent, &c. Supra comprobauit testimonium Ioannis per euidentiã virtutis in se: hic secundo comprobatur per euidentiã virtutis in Ioanne testificante. Et habet hæc pars duas partes. In quarum prima multipliciter extollitur prærogatiua virtutis in Ioanne. In secunda vero redarguitur perfidia incredulitatis in plebe, ibi: *Cui ergo similes dicam homines, &c.* Prærogatiua autem virtutis ostenditur fuisse quadruplex in Ioanne. Primo scilicet, quantum ad meritum vitæ: secundo, quantum ad officium doctrinæ, ibi: *Sed quid existis videre? prophetam? &c.* Tertio quantum ad donum gratiæ, ibi: *Dico enim vobis, maior inter natos mulierum, &c.* Quarto, quantum ad præconium famæ, ibi: *Et omnis populus audiens, &c.* Quantum ad primum, notandum quod meritum vitæ dupliciter commendatur in Ioanne. Primo, quantum ad constantiam respectu difficilium: secundo vero quantum ad abstinẽtiam, respectu delectabilium. Introducitur ergo primo, commendatio constantiæ Ioannis in absentia discipulorum, propter quod dicit: *Et cum discessissent nuntij Ioannis.* Solutione quæstionis obtenta, reuertentes tanquam boni nuntij ad eum à quo missi fuerant: De quibus Iob: Numquid mittes fulgura, & ibunt, & reuertentia dicent tibi: Adsumus? In horum absentia laudari debebat Ioannes, vt ostendatur laus esse vera non adulatoria, ideo dicitur: *Cœpit de Ioanne dicere ad turbas.* Cœpit vtique ipsum turbis laudare, ne videretur Ioannes ex dubitatione, discipulos ad Christum transmisisse. Ideo incipit eum de constantia commendare dicens: *Qui existis in deserto videre? arundinem vento agitatam?* quasi dicat: Non est Ioannes similis arundini, vt quodlibet impulsu trepidet & concutiat: sed fortis & fixus in fide, in omni bonitate. Iuxta quod Iacobus: Postulet autem in fide nihil hæsitans: qui enim hæsitat, similis est fluctui maris, qui à vento mouetur, & circumfertur. Sequitur: Vir duplex animo, inconstans est in omnibus viis suis. Talis vero est arundo, non talis erat Ioannes, cum esset sanctissimus, de quo: Homo sanctus in sapientia manet sicut Sol: nam stultus sicut Lana mutatur. Tales sunt omnes Sancti, secundum illud: Non simus paruuli, fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, &c. Ideo rogabat Paulus: Rogamus vos fratres per aduentum Domini nostri Iesu Christi, &c. Subditur: Vt non cito moueamini à vestro sensu.

Hanc autem constantiam qui vult adipisci, debet relinquere mundum, & exire ad Ioannem in desertum, secundum quod dicitur: Exclamauit Matathias voce magna in ciuitate, dicens: Omnis qui habet zelum legis, statuens testamentum, exeat post me: & sequitur, quod multi exierunt in desertum.

Secundo vero subditur commendatio abstinẽtiæ Ioannis, respectu delectabilium, propter quod dicit: *Sed quid existis videre? id est considerare, Hominem mollibus vestimentis indurum?* quasi dicat: Non Ioannes enim Sanctissimus ab omni mollitie carnalitatibus erat alienus: & sicut dicitur, Ioannes autem habebat vestimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos: esca autem eius erant locustæ. Hic vere erat de numero virorum Euangelicorum, in quorum persona dicitur: Habentes alimenta & quibus tegamur, his contenti simus. Quibus tegamur dicit, non quibus ornemur. Bernardus ad Eugenium: Apostoli fortes fuerunt in bello, non molles in serico, quod si filius es Apostolorum & Prophetarum, & tu fac similiter. Sed qui hoc vult facere, oportet vt deserat mundum, & cum Ioanne exeat in desertum. Vnde additur: *Ecce qui in pretiosa veste sunt & delicias, in domibus regum sunt,* quasi dicat: vestis pretiosa & vita deliciosa sunt hominum mundanorum, non virorum

Sup. 6. c

Diuisio.

Inf. eod. 6

Ibid. d

Ibid. d

Ibidem.

Iob. 28. a

Ioannis constantia.

Eccli. 27. b

Ephes. 4. c

2. Thes. 2. a

1. Mac. 2. 6

Ioannis abstinẽtia.

Mat. 3. a

Tim. 6. b

Contra vestium mollietiam.

spiritualium

Pet. 3. a
 Greg. hom. 6. circa medium in Euang.
 1. Tim. 5. a
 Hier. 3. d
 Eccl. 11. a
 Officiu do-
 ctrinae in
 Ioanne.
 Amos 3. b
 Ambros. 3.
 lib. 5. in 7.
 cap. Lucae.
 Inf. 10. d
 Ioan. 1. c
 Mal. 3. a
 Ioannes An-
 gelus.
 Mal. 2. b
 Psal. 79. b
 Isa. 64. a
 Isa. 40. a
 Sup. 3. b
 Ioan. 1. c
 Isa. 35. c
 Sup. 1. b

Spiritualium & Christianorum. Vnde dicitur de mulie-
 ribus quarum non sit extrinsecus capillatura, aut cir-
 cumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus.
 Super quo Gregorius: Nemo putet in cultu pretiosa-
 rum vestium deesse peccatum: Pensate quae culpa sit,
 hoc etiam viros appetere, à quo curauit pastor Ecclē-
 siæ etiam feminas prohibere. Huiusmodi namq; vesti-
 menta pretiosa sunt carnalia, & deliciofa. In delicijs au-
 tem periclitatur spiritualis vita. Vnde: Vidua quæ in
 delicijs est, viuens mortua est. Vsq; quo delicijs dissol-
 ueris filia vaga? Huiusmodi enim vestes pretiosæ, &
 deliciofæ consueuerunt esse vanæ gloriæ occasio. Et
 ideo addit: *In domibus regum sunt.* De quo in Ecclesia-
 stico: *In vestitu ne gloriaris vnquam, nec in die hono-
 ris tui extollaris, & c.*

Sed quid existis videre? Postquam commendauit Sal-
 uator Ioannem, quantum ad meritum vitæ, hic com-
 mendat quantum ad officium doctrinæ, & recto ordi-
 ne: quia prior debet esse vita bona, quam doctrina au-
 thentica, Commendatur autem officium doctrinæ in
 Ioanne dupliciter, scilicet quantum ad limpiditatem in
 cognoscendo, & quantum ad auctoritatem in docendo,
 quæ duo perfectum reddunt doctoris officium. Primo
 quantum ad limpiditatem in cognoscendo diuinum
 mysterium dicitur: *Sed quid existis videre? prophetam?* cui
 scilicet Dominus reuelat futura, secundum illud: Non
 faciet Dominus Deus verbum, nisi reuelauerit secre-
 tum ad seruos suos prophetas. Huic autem non solum
 futura prædixit, sed etiam se præsentialiter ostendit.
 Ideo addit: *Vtique dico vobis, & plusquam prophetam.* De
 quo Ambrosius: Quia multi cupierunt videre, quem iste
 prophetauit, quem iste conspexit, quem iste baptizauit:
 ideo ostendendo Christum digito, & videndo oculis,
 alijs prophetis fuit excellentior & beator, secundum
 illud: *Beati oculi qui vident quæ vos videtis: Dico
 enim vobis, quod multi prophetae & reges voluerunt
 videre quæ vos videtis, & non viderunt.* Et ideo quia
 excellentius fuit eius officium, quam prophetarum:
 ideo ipse Baptista, Pharisaïs quærentibus, Propheta es
 tu? respondit: Non sum, sed vox clamantis in deserto.
 Nec est aliqua contradictio, sed consonantia, quia pro-
 pheta prædicit futura & absentia, sed vox patefacit
 præsentia.

Secundo quantum ad auctoritatem in docendo per
 diuinum mandatum, dicitur: Hic est de quo scriptum
 est. Vbi loquitur pater ad filium: *Ecce mitto Ange-
 lum meum, id est nuntium authenticum, Ioannem, qui
 Angelus dicitur non simplicitate naturæ, sed auctori-
 tate doctrinæ, secundum illud: Labia sacerdotis custodiēt
 scientiam, & legem requirent ex ore eius, quia Ange-
 lus Domini exercituum est.* Ideo autem Ioannes dicitur
 nuntius ad modum angeli, quia sicut angeli vident
 faciem Patris in deitate, sic ipse vidit faciem Christi, &
 monstrauit in carne. Propter quod addit: *Ante faciem
 tuam, id est, apparitionem in carne, de qua: Ostende no-
 bis faciem tuam, & salui erimus: Et hanc faciem deside-
 rabat Isaias in persona patrum: Vtinam dirumperes
 cælos & descenderes: à facie tua montes defluerent. Et
 quia non erant parati ad istam faciem recipiendam, nisi
 præmunirentur, ideo dicitur: *Qui preparabit viam suam
 ante te, scilicet nascendo, conuersando, baptizando, præ-
 dicando.* Onibus enim modis manu ducebat ad Chri-
 stum, sicut vox ad verbum. Ideo recte de ipso dictum
 est in Isaiâ, & supra resumptum est: & etiam in Ioanne:
 Ego vox clamantis in deserto: Parate viam Domini. Vt
 impleatur illud: *Erit vobis directâ via, ita vt stulti non
 errent per eam.**

Dico enim vobis, maior, & cætera. Hic tertio commen-
 dat Christus suum Præcursores, quantum ad donum
 gratiæ diuinæ, quia fuit magnus coram Domino, se-
 cundum quod dicitur: *Et quoniam donum gratiæ in Ioan-
 ne prærogatiuam habuit in gradu, & mensuram sancti-
 tatis in statu: ideo hic duo insinuat, cum donum
 gratiæ commendat in Ioanne.* Primo enim commen-

dat Ioannem, quantum ad prærogatiuam doni gratiæ,
 respectu hominis puri, cum dicit: *Dico enim vobis ma-
 ior inter natos mulierum propheta Ioanne Baptista nemo est.*
 Cum ergo non sit inter homines in gradu gratiæ infimo
 vel medio, necesse est quod sit in supremo. Vnde
 non solum ex hoc dicitur quod sit magnus, sed etiam
 ita magnus, quod possit de eo dici illud quod dicitur
 de Iosue: *Qui fuit magnus secundum nomen suum,
 maximus in salutem electorum Dei.* Quia enim ma-
 gnam habuit gratiam, ideo Ioannes vocatus est. Ma-
 gnus enim fuit per vitæ meritum, maior per doctrinæ
 magisterium, maximus per gratiæ priuilegium. Non
 autem dicitur maior omnibus, vt omnibus præferatur,
 sed quod alius non fuerit maior eo. Nec dicitur de om-
 nibus vniuersaliter præteritis & futuris, sed tunc præ-
 teritis. Non dicitur etiam respectu vtriusque sexus,
 sed tantum virilis. Vnde non includitur Virgo Ma-
 ria, quæ exaltata est super choros Angelorum, nul-
 lam puram creaturam habens superiorem, nec etiam
 æqualem, secundum illud: *Vna est columba
 mea, perfecta mea, vna est matri suæ electa, genitrici
 suæ.*

Secundo vero insinuat doni illius mensuram respec-
 tu hominis Christi, vnde dicit: *Qui autem minor est in
 regno Dei, maior est illo.* Regnum Dei hic vocat Ecclē-
 siam, secundum quod exponit Gregorius illud Mat-
 thæi: *Mittet filius hominis Angelos suos, & colligent
 de regno eius omnia scandala.* Minor in hoc regno
 dicitur humilior, hic autem est Christus de quo in Psal-
 mo: *Minuisti eum paulominus ab Angelis, & cætera.*

Quia enim dicitur: *Humiliauit semetipsum, factus est
 obediens vsque ad mortem.* Sequitur: *Exaltauit
 illum, & donauit illi nomen quod est super omne no-
 men.* Et sic verificatum est illud: *Minimus erit in
 mille, & paruulus in gentem fortissimam.* Et hæc est
 lex diuina quam ipse tulit: *Quicumque humiliauerit
 se sicut paruulus iste, hic est maior in regno cælorum.*
 Sic itaque, immo plus per omnem modum humilia-
 uit se Christus. Infra: *Quis maior est, qui recumbit an-
 qui ministrat? Nonne qui recumbit? Ego autem in
 medio vestrum sum, sicut qui ministrat.* Vnde Grego-
 rius: *Humilia te quantumcunque potes, adhuc Chri-
 stus erat humilior. Posset tamē exponi de bonis Ange-
 lis, quod minor bonorum angelorum maior esset Ioan-
 ne, pro statu illo: est enim ignis charitatis in Sion, & ca-
 minus in Hierusalem.*

Et omnis populus audiens, & cætera. Hic quarto, vt ni-
 hil desit commendationi Ioannis, commendatur à Do-
 mino quantum ad præconium famæ. Et quoniam fa-
 ma bonorum salutifera est electis, & perniciofa repro-
 bis, secundum illud: *Christi bonus odor sumus DEO
 in his qui salui fiunt, & in iis qui pereunt.* Alijs qui-
 dem odor mortis in mortem: alijs autem odor vitæ
 in vitam. Ideo commendat dupliciter præconium fa-
 mæ in Ioanne. Primo ostendendo ipsum salutiferum
 credentibus: secundo mortiferum despicientibus. Pri-
 mis enim videbatur Ioannes laudabilis: secundis vero
 contemptibilis. Primi erant humiles: secundi, super-
 bi. Primo ergo introducit commendationem Ioannis
 ab humilibus assentientibus, cum dicit: *Et omnis popu-
 lus audiens, Ioannem scilicet prædicantem. Et publicani
 iustificauerunt Deum, id est iustum esse dixerunt, seipsos
 ostendendo iniustos, peccata confitendo, secundum
 illud: Vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum
 iudicaris.* Peccator enim dum confitetur peccata, Do-
 minum dicit iustum, & seipsum iustificat. Narra, si
 quid habes, vt iustificeris. Alia translatio habet: *Dic tu
 prior iniquitates tuas, vt iustificeris.* Et hoc modo
 fecerunt publicani & peccatores audientes Ioannem se-
 cundum illud: *Exibat ad eum Ierosolyma & omnis
 Iudæa, & omnis regio circa Iordanem: & baptizabantur
 ab eo in Iordane, cōfiteutes peccata sua.* Hæc enim duo
 requiruntur ad iustificationem peccatorum, scilicet pœ-
 nitentia & baptismus. Et ideo subdit: *Baptizatus baptismo*

Eccl. 46. a
 Baptista in-
 ter natos
 mulierum
 maximus.
 Cant. 6. c
 Greg. hom.
 22. in Euang.
 post med.
 Mat. 13. f
 Psal. 8. a
 Phil. 2. b
 Isa. 60. d
 Matt. 18. a
 Inf. 22. c
 Isa. 31. d
 2. Cor. 2. d
 Psal. 50. a
 Isa. 43. d
 Editio lxx.
 Matt. 3. b

Sap. 3. c

Matth. 21. e

Ioannis. Venerunt autem & publicani, ut baptizarentur & dixerunt ad illum: Magister, quid faciemus? Unde signo & verbo approbant Ioannem tanquam Dei Angelum: & gloriosum habebant nomen eius. Unde cum Dominus quæreret à Pharisæis, Baptismus Ioannis unde erat: è cælo, an ex hominibus? At illi cogitabant inter se dicentes: Si dixerimus, è cælo, dicet nobis: Quare non credidistis illi? Si autem dixerimus, ex hominibus, timemus turbam: omnes enim habent Ioannem sicut prophetam. Unde ibidem subditur: Publicani & meretrices præcedent vos in regnum cælorum.

Matth. 10. d

Infra. 10. c

1. Thef. v. l. m. d

Gen. 6. c
1. Pet. 3. d

Matth. 15. a

Rom. 10. a

Matth. 23. c

Inf. 16. d

Ioan. 11. g

Matth. 23. b

Deut. 32. c

Matth. 17. c

Psal. 77. a

Hier. 2. c

Secundo subditur contemptus Ioannis à Pharisæis superbientibus, cum dicit: *Pharisæi autem*, in quibus factus sanctitatis. *Et legis periti*, in quibus arrogantia notitiæ veritatis, *consilium Dei spreuerunt in semetipsos*, non baptizati ab eo, quia secundum illud: Qui vos spernit, me spernit. Unde qui spreuerunt Ioannem Dei nuntium, spreuerunt diuinum consilium. Tales fuerunt Pharisæi, ut posset eis Sapientia Dei improperare: *Deprexisistis omne consilium meum.* Et verificatum sit in eis illud: *Filios enutriui, & exaltavi: ipsi autem spreuerunt me.* Et ideo consuluit Apostolus: *Spiritum nolite extinguere, &c.* In hoc autem diuinum consilium spreuerunt: quia baptismum semper recusauerunt, per quod diuina sapientia consuluit humanæ saluti. Cuius figura præcessit in arca Noë in diluuiio fabricata. Ideo dicitur à Petro: *Quod & vos nunc similis formæ saluos facit baptisma.* Et nota quod Pharisæi spreuerunt consilium Dei in semetipsos, propter sex rationes. Primo, quia prætulerunt statuta humana diuinis: *Quare & vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? &c.* Secundo, quia prætulerunt iustitiam legis iustitiæ fidei: *Ignorantes iustitiam DEI, & suam quærentes, &c.* Tertio, quia prætulerunt apparentiam veritati: *Væ vobis: Scribæ & Pharisæi hypocritæ, quia mundatis quod deforis est calicis & paropsidis: intus autem pleni estis rapina, & immunditia.* Quarto quia affluentiam paupertati: *Audiebant omnia hæc Pharisæi qui erant auari, & deridebant illum.* Et ait illis: *Vos estis qui iustificatis vos coram hominibus: Deus autem nouit corda vestra: quia quod hominibus altum est, abominatio est ante Deum.* Quinto, quia vanam gloriam hominum humilitati: *Dilexerunt gloriam hominum magis quam gloriam Dei, &c.* Sexto, quia commodum honestati: *Væ vobis duces cæci, qui dicitis: Quicumque iurauerit per templum nihil est: qui autem iurauerit in auro templi, debitor est. Stulti & cæci, quid enim maius est, aurum, an templum quod sanctificat aurum?*

Ait autem Dominus: Cui ergo similes dicam, &c. Postquam Saluator noster extulit prærogatiuam virtutis in Ioanne: hic redarguit perfidiam incredulitatis in plebe. Cuius incredulitatem redarguit quadrupliciter. Notat enim eos de infidelitate, de duritia, de detractioe, & de blasphemia. Primo ergo quantum ad notam infidelitatis in cogitatione, dicitur: *Cui ergo similes dicam homines generationis huius: & cui similes? qui scilicet noluerunt credere Ioanni propter mentis cæcitatem, huius, inquam, generationis incredulæ, secundum illud: Generatio enim peruersa est, & infideles filij.* Et Matthæus: *O generatio incredula, & peruersa, quousque ero vobiscum? usquequo patiar vos? Ne fiant sicut patres eorum, generatio praua, & exasperans: generatio quæ non direxerit cor suum, & non est creditus cum Deo Spiritus eius.* Et ideo dicitur: *Considerate vehementer, &c.* Subditur: *Si mutauit gens Deos suos, & certe ipsi non sunt dii. Populus vero meus mutauit gloriam suam in idolum.*

Secundo quantum ad notam duritiæ in affectione, subdit: *Similes sunt pueris.* Addit similitudinem per quam ostendit duritiam eorum, quia nec moti sunt ad cantum promissionum, nec ad lamentum cõminationum, sicut pueri stulti in foro non respondent aliis, nec cantantibus, nec lamentantibus quos introducit per modum

similitudinis, ideo dicit: *Similes sunt pueris sedentibus in foro.* Similiter competit eis dici, & improperari, quod improperant pueri sedentes in foro suis coætaneis, cum dicit: *Et loquentibus ad inuicem, & dicentibus: Cantauimus vobis tibis, & non saltastis.* Quia sic possunt eis prædicatores dicere: *Cantauimus, vobis tibis*, scilicet promissa Dei concrepando. *Et non saltastis*, proficiendo. Et recta est comparatio, quia prædicator tibicini comparatur secundum illud Isaïæ: *Clama, ne cenes, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuntia populo meo scelera eorum, & domui Iacob peccata eorum.* Hieremias: *Loquimini, & canite tuba in terra, clamate fortiter, & dicite: Congregamini, & ingrediamur ciuitates munitas, leuate signum in Sion. Nec immerito, quia Tibiæ, & Pfalterium suauem faciunt melodiam, & super utraque lingua suavis. Ad hæc duri corde non mouentur, nec saltant per profectum bonorum operum, de quo saltu in Malachia: *Egrediemini, & salietis sicut vituli de armento. Et calcabitis impios, cum fuerint cinis sub planta pedum vestrorum in die, qua ego facio,* dicit Dominus exercituum. Et de hac Ambrosius: *Honesta saltatio, qua tripudiat animus, & bonis operibus corpus eleuatur.* Unde qui ad cantum promissionum moti non fuerint duri sunt corde, sed opere duriores, quia nec ad comminationes suppliciorum, propter quod addit: *Lamentauimus*, scilicet per comminationem pœnæ. Scriptæ erant in eo lamentationes, & carmen, & væ. Et Hieremias: *Contemplamini, & vocate lamentatrices, ut veniant, & ad eas quæ sapientes sunt, mitte, & properent, festinent, & affumant super nos lamentum.* Ioël: *Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & in fletu, & in planctu: & scindite corda vestra, & non vestimenta vestra.* Sed tamen ad hoc moti non sunt, unde addit: *Et non plorastis*, per compunctionem pœnitentiæ: *Vocauit Dominus Deus exercituum in die illa ad fletum, & ad planctum, & caluitium, & ad cingulum sacci: & ecce gaudium, & lætitia, occidere vitulos, & ingulare arietes, comedere carnes, bibere vinum.* Cum tamen dicat Apostolus: *Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus.**

Tertio, quantum ad detractioe notam in locutione, quia bonum peruertitur in malum, dicitur: *Venit autem Ioannes Baptista neque manducans panem, neque bibens vinum, vita in via securitatis, & iustitiæ, sicut dicitur: Venit ad vos Ioannes in via iustitiæ.* Unde quia venit cum austeritate pœnitentiæ: ideo venit sicut lamentans, & gemens propter salutem populi sicut Daniel. Ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panem desiderabilem non comedi: & caro, & vinum non introierunt in os meum. Sed tamen per eum non est emollita eorum duritia ad plorandum; sed aucta malitia ad detrahendum. Unde subditur: *Et dicitis, demonium habet, quia dissimilis est vitæ alienæ.* Sic dicebant Saluatori: *Dæmonium habet, & insanit: quid eum auditis?* Unde opera virtutum, quæ sunt à Spiritu sancto, ipsi ex nequitia cordis attribuebant diabolo sicut infra dicebatur: *in Beelzebub principe dæmoniorum eicit dæmonia.* Et sic verificatum est illud in eis: *Bona enim in mala conuertens insidiatur, & in electis imponet maculam.* Et propterea væ eis secundum illud: *Væ, qui dicitis malum bonum, & bonum malum, &c.*

Quarto, quantum ad notam blasphemiarum in obduratione contra ipsum Christum, subditur: *Venit filius hominis manducans, & bibens, & ita in via clementiæ quasi medicus, & tanquam sponsus, sicut supra: Numquid potestis filios sponsi, dum illis est sponsus, facere ieiunare?* Et tamen non sunt moti ad exultandum, sed deprauati ad blasphemandum. Ideo subditur: *Et dicitis: Ecce homo deuorator, & bibens vinum.* Hoc dicunt quantum ad superfluitatem victus, quasi dicant, non potest esse sapiens, secundum illud Prouerbiorum: *Luxuriosa res. vinum, & tumultuosa ebrietas: quicumque his delectatur, non erit sapiens.* *Amicus publicanorum, & peccatorum,* quantum ad inhonestatem conuictus, quasi dicat

Isa. 58. a

Hier. 4. b
Eccl. 40. c

Mal. 4. a

Ambros. 20. 3.
in 7. c. Luc.
lib. 6.Ezech. 2. d
Hier. 9. e

Ioël. 2. c

Isa. 22. o

Rom. 12. c

Matth. 21. c

Dan. 10. a

Ioan. 10. b

Inf. 11. b
Eccl. 11. d

Isa. 5. c

Sup. 5. b

Prou. 20. a

non

Eccl. 13. a
Hier. 15. d
Hier. 9. b
1. Cor. 1. d
Eccl. 4.
Ioan. 6. g
Eccl. 3. a
Matt. 12. b
Diuisio.
Pieratis affluentia in Christo.
Sep. 8. b
Iob. 22. d
Apoc. 3. d
Prov. 8. d
Baruch. 3. d

non potest esse bonus, quia sicut dicitur: Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea: & qui communicauerit superbo, in dret superbiam. Sed male dicunt, quia Hieremias ait: Conuertentur ipsi ad te, & tu non conuerteris ad eos. Et Matthæus: Euntis autem discite quid est: Misericordiam volo, & non sacrificium. Non enim veni vocare iustos, sed peccatores, scilicet ad pœnitentiã. Et quia blasphemia Iudæorum aggrauatur ex vera prædicatione Apostolorum, ideo subditur: *Et iustificata est sapientia ab omnibus filiis suis.* Sapientiam namque Euangelista vocat Christum, secundum illud: Qui factus est nobis sapientia, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio. Filij istius sapientiæ sunt Apostoli, per Verbum istius sapientiæ regenerati & per Spiritum sanctum iustificati, secundum illud: Sapientia filiis suis vitam inspirat, vt Christus Apostolis. Vnde & Petrus dicebat: Domine, ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes: & nos credimus, & cognouimus, quia, tu es Christus filius Dei. Isti iustificauerunt, id est, Christum iustum reputauerunt, dum eius verba per iustitiam, & obedientiam impleuerunt, secundum illud: Filij sapientiæ, Ecclesia iustorum, & natio illorum obedientia, & dilectio. Ad quorum exemplum Pharisei debuerunt moueri: sed tamen propter pertinaciam suam remanserunt in scæcibus suis. Vnde ipsis dicebat: Et si ego in Beelzebub eiicio dæmones: filij vestri in quo eiiciunt? ideo ipsi iudices vestri erunt, quia ipsi iusti reputantur à sapientia, quam iustificant: & Pharisei iniusti, & reprobi reputantur ab eadem sapientia, quam Pharisei condemnant per pertinaciam, & blasphemiam.

Rogabat autem illum quidam de Phariseis. Supra ostendit Euangelista sublimitatem Domini nostri Saluatoris quantum ad excellentiam potestatis, & quantum ad euidenciam veritatis: hic tertio ostēdit quantum ad affluentiam pietatis. Ostenditur autem hic pietatis affluentia in Domino Iesu: magna in peccatricis susceptione, maior in approbatione, sed maxima in absolutione. Suscepit enim accedentem, commendauit diligentem, & absoluit pœnitentem. Introducitur ergo primo in hac parte benigna susceptio peccatricis accedentis, secundo benignior probatio diligentis, ibi: *Et respondens Iesus dixit ad illam, & cetera.* Tertio vero benignissima absolutio pœnitentis, ac confitentis, ibi: *Dixit autem ad illam: Remittuntur tibi peccata.* Quantum ad primum, notandum quod susceptio peccatricis ad Dominum accedentis ostenditur esse magnæ pietatis, & misericordiæ, tum propter solemnitatem, conuiuij, in quo eam suscepit: tum propter familiaritatem obsequij, ad quam eam admisit: tum propter temeritatem alieni iudicij, ob quod tamen eam non abiicit. Primo ergo quantum ad solemnitatem conuiuij, in quo peccatrix fuit piæ à Domino suscepta, dicitur: *Rogabat autem illum quidam de Phariseis, vt manducaret cum illo,* non est dubium, quia Dominum Iesum: Et recte, secundum consilium, & propositum Sapientis: Proposui hanc, scilicet sapientiam, id est Christum, adducere mihi ad conuiuendum: sciens, quoniam mecum communicabit de bonis, & erit allocutio cogitationis, & tædij mei. Hic autem Phariseus, iã non est à Domino diuisus, sed magis vnitus. Et ideo secure Dominum rogabat, & ad conuiuium inuitabat, secundum illud: Si reuersus fueris ad Omnipotentem, ædificaberis, & longe facies iniquitatē à tabernaculo tuo. Et post sequitur: Rogabis eum, & exaudiet te, & vota tua reddes. Quod & iste secutus est, vnde subditur: *Et ingressus domum Pharisei discubuit.* Resedit ad manducandum, & sic impleuit illud visibiliter, quod spiritualiter promittit in Apocalypsi: Si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi ianuam, intrabo ad illum, & cœnabo cum illo, & ipse mecum. Nec mirum, quia sicut ipse dicit: Deliciæ meæ esse cum filiis hominum. Hoc dicit, quantum ad nimietatem charitatis, propter quam homo factus est, & humanas indigentias libenter suscepit, & pertulit inter homines, secundum illud: Post hæc in terris visus est, & cum omnibus conuersatus

est. Hæc ergo introducta sunt propter solemnitatem conuiuij.

Quantum ad familiaritatem obsequij, ad quod fuit admitta, subditur: *Et ecce mulier quæ erat in ciuitate peccatrix,* cuius fama innotuerat toti ciuitati, ita vt possit ei dici illud: Frons mulieris meretricis facta est tibi, & noluit erubescere. Hæc est illa mulier, de qua dicitur: Inueni amariorem morte mulierem, quæ laqueus venatorum est, & sagena cor eius, vincula sūt manus illius: qui placet Deo effugiet illam: qui autem peccator est capietur ab illa. Et hoc quia fornicaria manifesta. Et sicut dicit Rauennas: Infamia illius torā læserat ciuitatem, ita vti impletū esset in ea, quod comminatur Dominus per Amos ad Amasiam sacerdotem: Vxor tua in ciuitate fornicabitur. Et ideo merito dicitur peccatrix, & ratione infamiæ, & ratione frequentiæ, secundum illud: Cor nequã grauabitur in doloribus, & peccator adiecit ad peccandum. Qui in sordibus est, sordescat adhuc. Non solum autē simpliciter, sed diuersis modis peccauerat Vnde dicitur quod eiecerat Christus de maria septē dæmonia. Gregorius: Per septenariū recte vniuersitas designatur. Septem ergo dæmonia Maria habuit, quæ vniuersis vitiis plena fuit. Quoniam ergo sic erat peccatrix, & immunda, merito deberet repelli, maxime de loco conuiuij: & tamen propter pietatem Domini, quam cognouit attracta fuit, ideo subditur: *Vt cognouit quod Iesus accubisset in domo Pharisei, attulit alabastrū vnguenti,* id est pyxidem, seu vas alabastrum, quod est quoddam genus marmoris, in quo incorrupta seruantur vnguenta. Hoc attulit peccatrix ad domum Pharisei, in qua Christum cognouit esse, & à quo suscepta fuit, secundum illud: Deus in Domibus eius cognoscetur, cum suscipiet eam. Attulit, inquam, vnguentum humilitatis, vbi Christus accubuit, vt impleretur illud: Dum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum. Hæc autem aromata, sine vnguenta, quæ attulit Magdalena Christo, designata sūt secundo Phalaripomenon: Non fuerunt aromata talia, qualia hæc, quæ dedit Regina Saba Regi Salomoni. Magdalena etiam attulit Saluatori vnguenta ad impendendum familiare obsequium, ad quod admitta fuit, scilicet ad exhibendum Christo ex deuotione, quod carni suæ exhibuerat ex libidine, hoc est, ad abluendum, detergendum, deosculandum, & vngendum sacratissimam & mundissimam carnem Christi: ad quod admitta fuit propter affectum pœnitentiæ & benevolentiæ. Quantum ad effectum pœnitentiæ dicitur: *Et stans retro secus pedes eius lacrymis cepit rigare pedes eius,* scilicet per dolorem. In pœnitente enim anima debet esse pudor, timor, & dolor. Pudor erat, quia stabat retro: timor, quia secus pedes: dolor, quia lacrymis rigabat, sicut in illo Publicano infra: Et Publicanus à lōge stās, nolebat nec oculos ad cœlū leuare: sed percutiebat pectus suū dicens: Deus propitius esto mihi peccatori. Hieremias: Cōuerte me, & conuertar, quia tu Dominus Deus meus. Postquam enim conuertisti me, egi pœnitentiã: & postquã ostendisti mihi percussū femur meum. Confusus sum, & erubui: quoniã sustinui opprobrium adolescentiæ meæ. Vbi tanguntur tria præmissa. Quantum autem ad effectum benevolentiæ additur: *Et capillis capitis sui tergebat, & osculabatur pedes eius, & vnguento vngebat,* vbi ostēditur dilectio benevolentiæ pura, affectuosa, & deuota. Debet enim charitas procedere de corde puro. Magis autem curabat de infima parte corporis Domini, quàm de suprema. Iam enim non quærebat placere mundo, sed soli Christo, vt posset dicere illud: Quis mihi det te fratrem meum sugentem vbera matris meæ, vt inueniam te foris, & deosculer te: & iam me nemo despiciat? Et in his duobus consistit perfecta conuersio ad Christum. Sicut enim in peccato est conuersio per concupiscentiã, & auersio per superbiam: sic in remedio est auersio à peccato per pœnitentiam, & conuersio ad Deū per benevolentiam. Et vere hæc mulier fuit perfecta cōuersa, & reuersa, vt dicit Gregorius: quia quot in se habuit oblectamenta, tot de se inuenit holocausta. Solent enim

Hier. 3. b
Eccl. 7. d
Amos. 7. d
Eccl. 3. d
Apoc. ult. c
Greg. hom. 33. in Euang. non procul à princ.
Ps. 47. a
Cant. 1. d
1. Par. 9. c
Tria in vtro pœnitente.
Inf. 18. c
Hier. 31. d
Cant. 8. a
Greg. ho. 33. in Euang. non procul à princ.

peccatrices mulieres in his quatuor maxime delinque-
re, scilicet in nutibus oculorum, Isaias: Nutibus oculo-
rum ibant & plaudebant, & ambulabant, & pedibus suis
& composito grada incedebant. In capillorum super-
flua preparatione: Non sit extrinsecus capillatura, aut
circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus.
In voluptatibus osculorum: Apprehensumque deoscu-
latur iuuenem, & procaci vultu blanditur. Sequitur:
Egressa sum in occursum tuum, desiderans te videre, &
reperi. In suauitatibus vnguentorum, sicut dicitur, quod
puella regis vngebantur oleo myrrhino, & cetera. Et
ideo perfecte poenitentis oculi seruiebant ad lacryman-
dum, ita vt Christus ei posset dicere illud: Audiui ora-
tionem tuam: vidi lacrymam tuam, ecce sanauit te. Ca-
pilli seruiebant ad tergendum, vt sic posset ei dici illud:
Vulnerasti cor meum in vno oculorum tuorum, & in
vno crine colli tui. Os ad osculandum, ita vt posset illi
dici a Christo illud: Fauus distillans labia tua. Vnguen-
ta seruiebant ad vngendum, vt posset sibi dici illud:
Curremus in odorem vnguentorum tuorum.

Tertio quantum ad temeritatē iudicij, propter quod
tamen non fuit repulsa, dicit: *Videns autem Phariseus qui
vocauerat eum, ad conuiuium, scilicet videns, inquā, oculo
non simplici, sed nequam, & vere nequam, quia se-
cundum illud: Bona in malum conuertens insidiatur,
& in electis imponet maculam. Item Ecclesiasticus:
Memento, quoniam malus est oculus nequam. Et se-
quitur: Nequius oculo quid creatum est? Et ideo tale
conuiuium non est multum acceptandum. Ne comedas
cum homine inuido, & ne desideres cibum eius: quoni-
am in similitudinē harioli, & coniectoris æstimat quod
ignorat. Comede & bibe, dicit tibi: & mens eius non
est tecum. Et talis erat iste Phariseus, quod patet per il-
lud quod subditur: *Ait intra se, dicens, scilicet cogitando
sicut hypocrita. De quo Iob: Conceptit dolorem, & pe-
perit iniquitatē, & vterus eius præparat dolos. Vnde se-
quitur iudiciū: Hic si esset Propheta, sciret utique quæ
& qualis, est mulier, quæ tangit eum. Et ita iudicabat eum non
esse Prophetam, sed hominem ignorantem, dicens in
corde suo illud: Signa nostra non vidimus, iam non est
Propheta. Sed huic potest dici illud: An non cogitas,
quod Deus excelsior cælo sit, & super stellarū verticem
sublimetur? Et dicit: Quid enim nouit Deus? & quasi
per caliginem iudicat. Sed certe ipse nouit in tenebris
constituta: & lux cum eo est, sicut dicitur: Et nota quod
hoc modo ex vero cadebat in falsum. Manifestum est
enim quod Deus & homo diuinus nouit occulta non
solū bonorum, sed etiam malorum. In omni loco oculi
Domini contemplantur bonos & malos. Sed in hoc er-
rabat, quia hoc credebat Christum ignorare, dum se
permittebat à muliere peccatrice contingi. Vnde etiā de
ipsa male iudicabat dicendo: *Quia peccatrix est, quasi di-
cat, non admitti, sed repelli deberet. Hic erat de illis de
quibus Isaias: Recede à me, non appropinquans mihi,
quia immundes es. Sic etiam alter Phariseus dicebat
de publicano: Gratias ago tibi, quia non sum sicut cæteri
hominū, raptores, iniusti, adulteri, velut etiam hic pu-
blicanus, & c. Hic peruersè & male iudicabat, & tamen
Christus propter eius malum iudicium non dimisit fa-
cere misericordiam. De quo supra dixit Phariseus: Non
egent qui sani sunt, medico: sed qui male habent. Non
enim veni vocare iustos, sed peccatores ad poenitentiam.
Magna ergo misericordia Christi fuit ostensa in sus-
ceptione peccatricis accedentis ad Christi contactum in-
ter epulas conuiuantium, & versutias iudicantium. In
quo simul comendatur Christi clementia & peccatri-
cis poenitentia. Vnde Gregor. Cogitanti mihi de Mariæ
poenitentia, flere magis libet, quam aliquid dicere. Cu-
ius enim vel saxum pectus illæ huius peccatricis la-
crymæ ad exemplum poenitendi non emolliant? Super
conuiuentes ingressa est, inter epulas lacrymas fudit,
quid ergo miramur? Mariam venientem, vel Dominum
susipientem? Susipientem dicam, an trahentem, sed
melius susipientem, & trahentem, quia nimirum ille***

per misericordiam traxit intus, qui per mansuetudinem
suscepit foris. Et est hic moraliter notandum quod in
his sex quæ dicuntur de hac peccatrice poenitente, sci-
licet quod retro stabat secus pedes, iacebat, lacrymis ri-
gabat, capillis tergebat osculabatur, & vngebat, intelli-
guntur quæ debent esse in vero poenitente, scilicet, Pu-
dor erubescentiæ, quod notat cum dicit, *stans retro.* Pu-
blicanus à longe stans nolebat, & c. Timor reuerentiæ
notatur ibi: *Secus pedes eius.* Adorate scabellum pedum
eius, quoniam sanctum est. Dolor poenitentiae, ibi: *La-
crymis cepit rigare pedes eius.* Deduc quasi torrentem la-
crymas per diem & noctem. Amor pudicitiae, ibi: *Et ca-
pillus capitis sui tergebat.* Lanamini, mundi estote, au-
ferre malum cogitationum vestrarum ab oculis meis.
Ardor benevolentiae, ibi: *Et osculabatur pedes eius.* Infra:
Osculum mihi non dedisti, & c. Vsq; Quoniam dilexit
multum. Dulcor deuotionis internæ, ibi: *Et vnguento vn-
gebat.* Meliora sunt vbera tua vino, fragrantia vnguentis
optimis. Bonum vnguentum compunctionis, melius
compassionis, sed optimum deuotionis. Primo pedes,
secundo corpus, sed tertio vngitur caput. Et ideo Mag-
dalena ter legitur venisse ad Dominum vngendum.

Et respondens Iesus dixit, & cetera. Post benignam
susceptionem accedentis, subditur hic benignior appro-
batio diligentis. Approbat Dominus hanc peccatricem
diligentem & eius dilectionem. Primo perquirens ge-
nerale iudicium: secundo assumens speciale propo-
situm, ibi: *Et conuersus ad mulierem, & cetera.* Tertio ve-
ro concludens principale intentum, ibi: *Propter quod
dico tibi: Remittuntur ei, & c.* In perquirendo autem ge-
nerale iudicium, procedit hoc ordine: Excitat enim
Pharisei attentionem, insinuat quæstionem, & appro-
bat responsonem. Primo ergo excitat Pharisei attentio-
nem, vt à falsitate reuocetur, cum dicit: *Respondens
Iesus dixit ad illum: Simon, habeo tibi aliquid dicere.* In quo
excitat eum, vt attendat. Et nota quod dicitur respon-
dere Phariseo, cum tamen non dicatur aliquid quæsi-
uisse à Christo vt ostendatur quod ipse audiebat eius
cogitationem, vt eius iudicium refellatur, quo crede-
bat Christum ignarum, secundum illud: *Intelligite in-
sipientes in populo, & stulti aliquando sapite. Qui
plantauit aurum, non audiet: aut qui finxit oculum,
non considerat: In hoc quod quasi respondendo allo-
quitur excitat, ad cogitandam Christi sapientiam. In
hoc vero quod spondet aliquid dicturum se, excitat ad
percipiendum doctrinam. Sicut & discipulis dixit: Ad-
huc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare
modo. Et quoniam efficaciter eum excitauit, ideo sub-
ditur eius attentio cum dicitur: *Ait ille ait: Magister dic.*
In qua responsonem profitetur scientiam, & petit do-
ctrinam. Iuxta consilium sapientis: *Fili, si attenderis
mihi, disces: & si accommodaueris animum tuum,
sapienter eris. Et sequitur: Et si videris sensatum, euigila
ad eum. Hic est Christus Dominus, quem recte vocat
Magistrum, secundum illud: Magister vester, vnus est,
Christus. Et Ioannes: Vos vocatis me Magister, & Do-
mine, & benedicitis: sum etenim.**

Secundo autem insinuat Phariseo quæstionem, vt ad
veritatē dirigatur, ibi: *Duo debitores erant cuidam scenera-
tori, & cetera.* Casum proponit in generali per istos de-
bitores, dans intelligi peccatores qui magnis debitis
sunt astricti, secundum illud: *Dimitte nobis debita no-
stra, id est, peccata nostra, sicut & nos dimittimus debito-
ribus nostris, & cetera.* Per sceneratorem intelligimus
Christum, secundum illud: *Serue male & piger, scie-
bas quia meto, vbi non semino: & congrego, vbi non
sparsi: oportuit ergo te committere pecuniam meā nu-
mulariis, & veniens ego recepissem utique quod meū
est cum vsura. Et quia non omnes æqualiter peccant,
nec æqualiter obligantur, ideo additur: *Vnus debebat de-
narios quingentos. In quo ostenditur plena obligatio,
propter quinqueformem transgressionem perfectionis
Euangelicæ. Completio enim intelligitur per centena-
rium. Et alius quinquaginta. Hoc dicitur quantum ad se-**

Quæ verus
poenitens
habere de-
beat.

Infra 18. c

Psal. 98. a

Thy. 2. f

Isa. 1. e

Inf. eod. b

Cant. 1. a
Trifarium
vnguentum
quid.

Ioan. 12. a

Marc. 26. a

Marc. 14. a

Psal. 93. l

Ioan. 16. b

Eccle. 6. a

Matt. 23. b

Ioan. 13. b

Matt. 6. c

Matt. 23. c

miplenam

miplemam obligationē, quæ est in transgressione quinqueformis ipsius decalogi. Sed, quia Deus miseretur, omni generi peccatorum qui ad ipsum conuertuntur, ideo subditur: *Non habentibus illis unde redderēt, donauit vrisque*, scilicet ex misericordia condolente, sicut dicitur: Misertus autem Dominus serui illius, dimisit illum, & debitum dimisit ei. Et hoc compassione nostræ miseræ, quia impotentes sumus soluere. Omnia enim quæ habemus, etiam sine obligatione peccati, Deo debemus. Quid autem habes, quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? Et Paralipomenon: *Tua sunt omnia, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi.* Si ergo remittit peccata, oportet quod liberaliter & misericorditer remittat, quia nullum possumus rependere beneficium. Obligamur tamen ad dilectionis affectum, de quo requirit propter collatum beneficium. *Quis ergo cum plus diligit? eum vterque diligere teneatur.* Vnde sic quærebat Dominus a Petro post condonationem sui peccati: *Simon Ioannis diligis me plus his?* Et rationabiliter quærit, quia inæqualitatem beneficiorum sequi debet inæqualitas affectionum, secundum quodd dicit Gregorius: *Cum augentur donatationes etiam, crescant donorum.* Tanto ergo humilior atq; ad feruendum Deo promptior quisque esse debet ex munere, quanto se obligationem esse conspiciat in reddenda ratione.

Tertio vero Pharisei approbat responsionem, vt in veritate confirmetur, propter quod addit: *Respondens Simon dixit: æstimo, quia is cui plus donauit, quodd scilicet amplius diligit: Vt verificetur illud: Vbi autem abundauit delictum, superabundauit, & gratia.* Et, quoniam sicut dicitur: *Verbum sapiens quodcunque audierit sciens, laudabit, & ad se adiciet, ideo subditur: At ille dixit ei, recte iudicasti.* Hoc enim solum iudiciū approbat Veritas, Christus, quod iustum est, secundum illud: *Nolite iudicare secundum faciem, sed iustum iudicium iudicate.* Vnde qui falsum iudicium fecerat ex propria æstimatione, rectum nunc profert ex diuina manducatione. Et quia male iudicauerat prius intra se, vnde Gregorius: *Sua sententia Phariseus conuincitur, quia sicut phreneticus funem portat, ex quo ligetur.* Et nota quodd commendatur hic Pharisei iudicium, nec tamen ille qui amplius peccauerat, amplius commendatur: sed ostenditur ratione obligationis quæ venit ex diuerso, quodd amplius ad diligendum obligatur. Vnde intelligenda est hæc sententia cum reduplicatione, quantum scilicet ad obligationem, & supposita gratia & rectitudine in voluntate, quia multi ad magnas gratias tenentur, qui paucas aut nullas reddunt. Vnde Beda: *Super omnes plus offendit qui plus debuit: sed per misericordiam Dominicam omnis causa mutatur, vt amplius diligat, qui amplius debuit, si tamen gratia consequatur.*

Et conuersus ad mulierem, & cætera. Post generale iudicium assumit speciale propositum, in quo ostendit peccatricem maiorem affectum habuisse ad Christum, quam Phariseum, proponendo triplex dilectionis iudicium, scilicet fletum, osculum, & ablutionem pedum: in quibus mulier præcellit Phariseum. Primo ergo proponit peccatricem Simoni propter fletum: quod erat expressum iudicium contritionis, & hoc nota, cum dicit:

Et conuersus ad mulierem, propter eius contritionem & pœnitentiam, secundum illud: Conuertimini ad me, ait Dominus exercituum, & conuertar ad vos. Hoc autem fit cum diligimus & rediligimur, secundum illud: *Dilectus meus mihi, & ego illi.* Et alibi: *Ege dilecto meo, & ad me conuersio eius.* Ideo autem se corporaliter conuertit ad mulierem, vt in ipsa erudiret Simonem, ad quem loquebatur, & ideo subditur: *Dixit Simoni: Vides hanc mulierem.* Ideo quærit vtrum videret, quia licet videret corporaliter eius facta, non approbavit, sed reprobavit eius merita. Et licet videret peccatricis fletum, nõ tamen attendebat eius affectum. Et ideo a Domino

commonetur, & ex comparatione illius arguitur, in hoc quod sequitur: *Intraui in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti.* Ex quo reprehensibilis ostenditur, quia non fuit imitator Abrahæ. Loquebatur viris transeuntibus, lauentur pedes vestri, & requiescite. Sed econtra hæc est commendabilis, ideo additur: *Hæc enim lacrymis rigauit pedes meos, & capillis suis terxit,* id est lacrymas magna copia fudit ad modum fontis & riui secundum quodd dicitur: *Quis dabit capiti meo aquam & oculis meis fontem lacrymarum?* Et in hoc significatur mirabilis affectus mulieris, & gratia interior, quæ ita in lacrymas profluebat exterius, vt impleteretur illud: *Posuit desertum in stagna aquarum, terram sine aqua in exitus aquarum.* Et Ilaías: *Et quæ erat arida, erit in stagnum, & sitiens in fontes aquarum.* Et in hoc præponitur Phariseo, quantum ad fletum, & luctum, in quo est expressum signum compunctionis.

Secundo vero præponit eam Phariseo quantum ad osculum, quodd erat signum dilectionis, ibi: *Osculum mihi non dedisti,* in signum amoris, secundum Apostolum: *Salutate inuicem in osculo sancto.* Et discipuli osculati sunt Paulum. Sed econtra de hac dicitur: *Hæc autem ex quo intrauit, non cessauit osculari pedes meos.* In quo signatur feruens dilectio, & permanens. Ideo non cessabat osculo, quia non cessabat ab interiori desiderio. Nam de ipsa dicit Gregorius quodd amoris eius, id est Christi igne succesa ardebat desiderio. Sicut autem dicitur: *Fortis est vt mors, dilectio: dura sicut infernus, æmulatio: lampades eius, lampades ignis, atq; flammæ.* Vnde sicut ignis semper vrit, sic charitas incessanter accendit, vt enim dicit Gregorius: *Nunquam est amor Dei otiosus.*

Tertio præponit eam quantum ad vnctionem pedum, quodd erat signum deuotionis, ibi: *Oleo caput meum non unxisti:* Quodd erat moris tunc temporis in signum lætitiæ, & exultationis. Tu autem cum ieiunas, unge caput tuum, & faciem tuam laua. *Hæc autem unguento unxit pedes meos:* quodd est pretiosius oleo. Vnde pretiosa offerebat hæc mulier Christo, secundum illud: *Maria ergo accepit libram unguenti nardi pistici pretiosi, & unxit pedes Iesu, & extersit pedes eius capillis suis, & domus impleta est ex odore unguenti.* His ergo tribus dilectionis iudiciis probat Dominus quodd peccatrix verius & feruentius dilexit.

Propter quod dico tibi, &c. Hic post generale iudicium & speciale propositum, concludit principale intentum, quodd est commendatio mulieris consequens ex præmissis. Commendatur autem hæc mulier peccatrix a Domino commendatione plena, scilicet vt purgata a peccato propter dilectionis effectum, vt perfecta in merito propter dilectionis effectum, vt præposita Phariseo, propter dilectionis excessum. Vnde approbat hic Dominus dilectionem eius. Primo, quia dilectio eam a peccato purgauit. Vnde dicit: *Propter quod tibi, id est propter nunc præmissa dilectionis indicia assero tibi: Remittuntur ei peccata multa.* Et ita iam a te non debet condemnari, sed magis beatificari, quia in psalmo scriptum est: *Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.* Et ad Romanos: *Ei vero qui non operatur, credenti autem in eum qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iustitiam secundum propositum gratiæ Dei.* Sicut & David dicit beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert iustitiam sine operibus. Vnde in ista impletum est illud: *Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meam, Domino: & tu remisisti impietatem peccati mei.*

Secundo, quia dilectio in merito profecit, propter quodd addit: *Quoniam dilexit multum.* Magnitudo enim dilectionis amplificat meritum, & expellit peccatum. Charitas operit multitudinē peccatorum. Et in Prouerbiis: *Odiū suscitatur rixas: & vniuersa dilecta operit charitas.* Vnde & in Glossa dicitur: *Ardor charitatis in ea rubiginem peccatorum consumpsit.* Nec solum purgat a peccato, sed etiam conseruat in merito, secundum illud: *Super omnia autem hæc, charitatem habete, quodd est*

Matth. 18. c

1. Cor. 4. b

1. Par. 29. d

Ioan. 21. c

Greg. hom. 9. in Euang.

Rom. 3. d

Ecccl. 21. c

Ioan. 7. d

Greg. ho. 33. in Euang.

Beda tom. 1. lib. 3. in c. 7. Luca.

Zach. 1. a

Cant. 2. d
Cant. 7. d

Genes. 19. a

Hier. 9. a

Psal. 106. d

Isa. 35. c

Rom. 16. c
Act. 20. g

Greg. ho. 25. in Euang.
Cant. 8. b
Greg. ho. 30. in Euang.

Matth. 6. c

Ioan. 12. b

Psal. 31. a
Rom. 4. a

Psal. 31. b

1. Pet. 4. b
Prou. 10. b
Glos. in hunc locum to. 5.
Ex Gregor. hom. 33. in Euang.

Colof. 3. b

vinculum perfectionis: & pax Christi exultet in cordibus vestris, in qua & vocati estis in vno corpore, & grati estote.

Prou. 3. 1. d

Tertio vero approbat, quia dilectio eam Phariseo præposuit. Vnde ait *Cui autem minus dimittitur*, scilicet Phariseo, *Minus diligit*, quàm ista, cui dimissa sūt multa. Et ita ex hoc concluditur, quòd longe plus quàm Phariseus Dominū amavit, & ideo amplius Deo accepta fuit, & propterea laudauit eam vir eius, quasi dicens sibi illud: Multæ filia congregauerunt diuitias, tu supergressa es vnuerſas. Fallax gratia, & vana est pulchritudo: mulier timens Dominum, ipsa laudabitur. Patet igitur quo modo in hac quæstione concluditur perfecta commendatio & approbatio diligentis, contra iudicium Pharisei ipsam contemnentis: quia reputabat eam plenam peccatis & vacuam meritis, & sic venisse in conspectum superni Iudicis, quòd totum exufflatum est in hac conclusione, cum ipsa ostenditur iustificata à peccato, multiplicata in merito, & præposita Phariseo. Et nota quòd in hac conclusione infertur commendatio dilectionis Christi respectu remissionis peccati per modum causæ, & per modum effectus. Vnde remissio peccati præmittitur, & remissio peccati postponitur, & dilectio interponitur. Est enim remissio quoad pœnam, & hæc causatur à dilectione: & quoad culpam, & hæc inducit dilectionem. Vnde dilectio duplex est, altera effectus, & hanc introducit remissio peccati, quoad culpam, secundum quòd supra ostensum est ex Pharisei iudicio. Altera est dilectio affectus, & hæc inducit peccati remissionem quoad pœnam, secundum quòd colligitur ex triplici dilectionis indicio. Vnde ista conclusio, quantum ad primam partem, respondet inductioni factæ in bonis operibus: quantum ad secundam respondet quæstioni de duobus debitoribus: & respondet simul omnibus præmissis. Super hæc aduertenda est Christi sapientia in comprobando peccatricem pœnitentem, quam Phariseus condemnauerat. Approbat autem eam ex datis à Phariseo, & ex concessis, deinde ex manifestis iudiciis. Primo quasi syllogizando, secundo quasi inducendo, primo in generali, secundo in speciali: Primo parabolice: secundo expresse ad hæc omnia respondet illatio conclusionis ibidem præmissæ.

Dilectio duplex.

Dixit autem ad illam, post benignam susceptionem accedentis, & benigniorem approbationem diligentis, subiungitur hic tertio benignissima absolutio confitentis. Circa quam primo introducitur diuinæ largitatis donum plenarium: secundo humanæ impietatis iudicium peruersum: tertio deuotæ credulitatis meritum perfectum. Primo ergo quantum ad diuinæ largitatis donum plenarium, dicitur: *Dixit autem ad illam*. Non est dubium, quin dixerit Christus ad peccatricem: *Remittuntur tibi peccata*, non solum quoad culpam, sed etiã quo ad pœnam, secundum quòd petebat Manasses: *Peto rogans te Domine, remitte mihi, remitte mihi: ne simul perdas me cum iniquitatibus meis, neque in æternum reserves mala mihi. Hanc remissionem Christus facit sua virtute: Vt autem sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata. Et in Actibus: Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent remissionem peccatorum accipere per nomen eius omnes qui credunt in eum.*

1. Paral. ult. in oratione Manasse Regis. Matt. 9. a

Act. 10. g

Secundo quantum ad humanæ impietatis iudicium peruersum, subditur: *Et cæperunt, qui simul accumbebant, dicere intra se, scilicet male iudicando, & ipsum despiciendo: Quis est hic, qui etiam peccata dimittit? Quasi dicant, quum sit paruus & nullus, quo modo sibi attribuit, quòd potest solus Deus? Iuxta illud: Ego sum, ego sum ipse qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum non recordabor. Et sic verificatum est illud: Pauper locutus est, & dicunt: Quis est hic? & si offenderit, subuertent illum. Sic etiam in cordibus suis qui simul manducabant, dolui cogitabant, vt impleretur illud: Si is qui oderat me super me magna locutus fuisset, abscondissem me forsitan ab eo. Tu*

Isa. 43. d

Ecc. 13. d

Psa. 54. c

A vero homo vnanimis, dux meus, & notus meus. Qui simul mecum dulces capiebas cibos, & cætera. Vnde isti male iudicando de sanitate illius, infirmabantur, sicut dicit Beda: *Ecce, inquit, ea quæ ad medicum venerat ægra, sanata, sed de salute eius alij ægrotant. Et sic verificatum est illud: Cum sanare vellem Israël, reuelata est iniquitas Ephraim, & malitia Samariæ, quia operati sunt mendacium. Et sequitur: Væ eis, quoniam recesserunt à me, vastabuntur, quia præuaricati sunt in me: ego redemi eos, & ipsi locuti sunt contra me mendacia, & cætera.*

Beda 20. 5. l. 3. in. 7. e Luca. Osee. 7. a. Ibid. d

Tertio quantum ad deuotæ credulitatis meritum perfectum, subditur: *Dixit autem ad mulierem: Fides tua te saluam fecit, scilicet à peccatis, fides inquam Christi, de qua: Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Et hoc per fidem: vt sit ipse iustus, & iustificans eum, qui est in fide Iesu Christi. Et quia iustitia facit pacem cum Deo, & cum conscientia, ideo subdit: Vade in pace. Iustificati ergo ex fide, pacem habemus ad Deum, per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. Et Isaias inquit: Veniat pax, requiescat in cubiculo suo, vt sic de illa possit dici illud: In pace, & in æquitate ambulauit mecum, & multos auertit ab iniquitate.*

Matt. 1. d Rom. 3. d

Rom. 5. a

Isa. 57. a

Mal. 2. b

CAPVT VIII.

ET factum est deinceps, & cætera.] Supra posita est instructio communis discipulorum in doctrina eorū, quæ requiruntur ad salutem omnium. In parte vero ista subditur instructio spiritualis in doctrina mystica scripturarū. Et quoniam hæc doctrina turbis proponitur in parabolis: & aperitur discipulis, & confirmatur miraculis: ideo pars ista habet tres partes. In quarum prima ponitur instructio parabolica in occultis mysteriis: in secunda informatio Apostolica in apertis eloquiis, ibi: *Est autē hæc parabola*. In tertia verò eius confirmatio authentica in manifestis miraculis, ibi: *Factum est autem in vna dierum, & cætera*. Circa doctrinam parabolicam, quæ communiter omni hominum generi proponitur audienda, & Apostolis intelligenda, introducuntur tria. Primum, est coadunatio multitudinis ad audiendum: Secundum, est proportio similitudinis ad manifestandum, & hoc ibi, *Exiit qui seminat, & cætera*. Tertium, est excitatio Apostolicæ sollicitudinis ad intelligendum, ibi: *Hæc dicens, clamabat, & cætera*. Quantum ad primum notandum, quòd ad doctrinam Christi erat cōcurſus multitudinis ex quadruplici causa, secundum quòd ex litera potest conici. Quidam enim comitabantur Christum ratione suscepti beneficii, vt Apostoli: quidam ratione accepti beneficii, vt infirmi curati: quidam ratione impendendi ministerij, vt mulieres honestæ: quidam ratione audiendi verbi diuini, vt multitudo turbæ. Et hæc quatuor genera enarrat Euangelista concurrisse ad Christi doctrinam. Primo ergo quantum ad Apostolos, comitantes Christum ratione suscepti officij præmittitur: *Et factum est deinceps, & ipse iter faciebat per ciuitates & castella*, id est per loca, vbi habitant minores & maiores, secundum quòd dicitur: Quoniam pusillum & magnum ipse fecit, & equaliter cura est illi de omnibus, maxime quantum ad ea quæ sunt salutis, ideo dicit: *Prædicans & Euangelizans regnum Dei*: secundum illud: Quàm pulchri super montes pedes annuntiantis & prædicantis pacem: annuntiantis bonum, prædicantis salutem, dicentis Sion: Regnabit D E V S tuus.

Diuisio.

Quadruplici de causa, quatuor hominum genera Christū sequebantur.

Sap. 6. b

Isa. 52. b

Vox speculatorum tuorum, leuauerunt vocem, simul laudabunt: quia oculo ad oculum videbunt, cum conuerterit Dominus Sion. Et quia verbum frustra proponitur, nisi sit auditor, ideo additur: *Et duodecim cum illo, qui scilicet sequebantur illū ex suscepto officio, ad quod elegit eos. Elegit duodecim ex ipsis, quos & Apostolos nominauit. Vnde ipsi Apostoli & euangelistæ circuibat, vt*

Sup. 6. c

cum

2. Tim. 1. c

Ioan. 15. c

Ecl. 38. a

Sap. 6. e

1. Pet. 3. b

Prov. 3. c. i

Magdalum

Greg. hom. 33. in Euag.

Inf. 11. c

Sup. 7. f

4. Reg. 4. c
Mact. 8. b

Beda tom. 5. lib. 3. in c. 8. Lucæ.

1. Cor. 9. a

1. Cor. 9. b
Matt. 10. b
Inf. 10. b

Ahor. 6. a

cum ipso in Euangelio collaboraret, secundum quod hortatur Apostolus: Sed collabora Euangelio secundum virtutem Dei, qui nos liberauit & vocauit vocatione sua sancta, non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum. Quia, non vos me elegistis sed ego elegi vos: & posui vos, vt eatis, & fructum afferatis, & fructus vester maneat.

Secundo, quantum ad curatos comitantes ratione accepti beneficij, subditur: *Et mulieres aliqua*, scilicet cum eo iter faciebant, & hoc ratione accepti beneficij. Vnde adiungit: *Quæ erant curata à spiritibus malignis, & infirmitatibus*: ideo comitabantur eum tanquam suum Saluatorem & medicum, secundum consilium Sapientis: Da locum medico, etenim illum Dominus creauit: & non discedat à te, quia opera eius sunt necessaria. Vnde supra: Et qui vexabantur à spiritibus immundis, curabantur. Et omnis turba quærebat eum tangere: quia virtus de illo exibat, & sanabat omnes. Et nota quod licet curauerit vtrumque sexum, magis tamen specificat de fœmineo, quia sexus infirmior, secundum illud: Infirmitati vasculo muliebri impartientes honorem. Siue quia mulier clementior est, quam vir, respectu infirmitatis alienæ, secundum illud de bona muliere: Manum suam aperuit inopi, & palmas suas extendit ad pauperem. Siue quia inter personas curatas erant nobiliores. Ideo exprimit aliquas nominatim, cum ait: *Maria quæ vocatur Magdalene*, à Magdalo Oppido secundo milliaro à Tiberiale. Et hæcerat notabilis ratione enormitatis peccati. Vnde addit: *De qua septem demonia exierant*, id est, vniuersa vitia. Gregorius: Septem dæmonia Maria habuit, quæ vniuersis vitiis plena fuit. Hæc dæmonia exierunt, quando peccata dimissa fuerunt, secundum quod dicitur infra: Cum immundus Spiritus exierit de homine, perambulat per loca inaquosa, quærens requiem. Remissa autem ei fuerunt. Hæc enim est illa peccatrix de qua supra sermonem fecit, sicut dicit Beda in Glossa. Erat alia ratione nobilitatis v. ri. Vnde ait: *Et Ioanna uxor Chuse procuratoris Herodis*, qui erat persona nobilis. Erat & alia nobilis & seipsa, de qua sine cognomine adiungit: *Et Susanna*: Has tres nominat, vt commendet castitatem, secundum triplicem differentiam in comitatu Christi, scilicet vidualé, coniugalem, & virginalem. Prima dicitur fuisse peccatrix, secunda coniugata, de tertia taceretur vtrumq; Vel vt in hoc ostendatur curatio à triplici ægritudine scilicet animæ, & carnis, & vtriusque. Ideo tres personas curatas exprimit, scilicet Mariam, Ioannam, & Susannam.

Tertio, quantum ad comitantes ratione impendendi obsequij, siue ministerij, additur: *Et alia multa, quæ ministrabant ei de facultatibus suis*, sicut illa Sunamitis Eliseo: Ecce sedule in omnibus ministrasti nobis, quid vis vt faciã tibi? Sic & fœcus Simonis de qua Matthæus: Postquam curata est, surrexit & ministrabat eis. Hoc enim antiquitus cõsueuerat esse officium mulierum, sicut dicit Beda in Glossa: Consuetudinis Iudaicæ fuit, nec ducebatur in culpam more gentis antiquo, vt mulieres de substantia sua victum, atq; vestitum præceptoribus ministrarent. Hoc quia scandalum facere poterat in nationibus, Paulus se abieciße memorat: Numquid non habemus potestatem mulierem sororem circumducendi, sicut & cæteri Apostoli? &c. Et ideo illud nunc non debet in consequentiam trahi propter scandalum vitandum, & etiam propter periculum. In hoc tamen erudimur quod prædicatori licet accipere stipendium pro labore. Si nos vobis spiritualia seminauimus, magnū est si nos carnalia vestra metamus: Dignus enim est operarius cibo suo. Et infra: Dignus est enim operarius mercede sua. Et rursus in hoc erudimur, quod prædicare & laborare actus est virilis & perfectorum: sed ministrare, imperfectorum, vt pote mulierum. Vnde: Non est æquum nos derelinquere verbum Dei, & ministrare mensis.

Quarto, quantum ad concurrentes ratione verbi diuini audiendi, adiungitur: *Cum autem turba plurima conueniret*, scilicet ad audiendum doctrinam, secundum

illud: Ego semper docui in synagoga & in templo, quo omnes Iudæi conueniunt: & in occulto locutus sum nihil. Et sic impletur illud Isaïæ: Et fluent ad eum omnes gentes. Et ibunt populi multi. Vnde congregabantur in multitudine, & conueniebant in promptitudine, ideo subdit: *Et de ciuitatibus properarent ad eum*, scilicet audiendum. *Dixit per similitudinem*, scilicet parabolicam per apertas res, quibus assueti erant: & ideo ad audiendum cum desiderio properabant. Vnde Chrysostomus: Commiscens parabolas cum ampliori mitigatione attrahebat auditores, & de area, & de vinea, & de agro. Vnde ad hanc doctrinam parabolicam omnes inuitantur, secundum illud: Audite hæc omnes gentes: auribus percipite omnes qui habitatis orbem. Et post subditur: Inclinabo in parabolam aurem meam, aperiam in Psalterio propositionem meam: Et rursus: Aperiam in parabolis os meum: loquar propositiones ab initio. Et sic facta est exercitatio multitudinis.

Exiit quæ seminat, &c. Post congregationem multitudinis, additur hic secundo propositio similitudinis. Et quia doctrina debet esse secundum exigentiam auditorum: ideo similitudo proposita quatuor habet differentias membrorum, congruentes quatuor differentiis auditorum. Quidam enim audiunt, sed non retinent, vt obliuiosi. Quidam audiunt & retinent, sed non faciunt, vt desidiosi. Quidam audiunt & retinent & faciunt, sed non complent, vt negotiosi. Quidam autem audiunt, retinent, faciunt, & complent, & hi sunt studiosi, & virtuosissimi. Hæc quatuor genera hominum sunt quatuor differentiæ terrarum, quarum prima semen recipit, sed non retinet: & quantum ad illam dicitur: *Exiit qui seminat seminare semen suum. Exiit*, scilicet de domo ad agrum, hoc est, quiete ad laborem. Exiit homo ad opus suum: & ad operationem suam vsq; ad vesperam. Et hic labor, vel est in opere iustitiæ, vel misericordiæ: qui recte designatur per seminationem secundum illud Ecclesiastæ: Mane semina sementem tuam, & vespere ne cesseret manus tua. Isaïas: Beati qui seminatis super omnes aquas, immittentes pedem bouis & asini. Vel est etiam in sermone doctrinæ. Vnde de Paulo prædicante dicitur: Quid vult seminuerbis hic dicere? Et isto semine multiplicata est Ecclesia secundum illud: Renati non ex semine corruptibili, sed incorruptibili, per verbum Dei viui & permanentis in æternum. Et de hac seminatione intelligit hic: sed hæc licet de se semper sit bona & fructuosa, variatur tamen secundum differentiam terræ suscipientis. Quædam enim suscipit, sed non retinet, vnde ait: *Et dum seminat, aliud*, id est alia pars seminis, *cecidit secus viam*, per quam scilicet est decursus, & non est in ea status retentionis, sed obliuionis propter strepitum multitudinis, quod signatur infra: Vbi dicitur quod cæcus quidam sedebat secus viam, mendicans: & dum clamaret, turbæ increpabant eum vt taceret. Vnde hic non est locus fructificationis, quia non est in eo retentio feminis.

Ideo adiungit: *Et conculcatum est*, scilicet à pedibus hominum. *Et volucres celi comederunt illud*, in quo intelliguntur morsus dæmonum, secundum illud: Consumuntur fame, & deuorabunt eos aues morfu amarissimo. Et Matthæus: Nolite dare sanctum canibus: neque mittatis margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis. Ex quo intelligimus duo esse quæ expellunt de corde hominis semen verbi diuini, scilicet malæ suggestiones hominum, & tentationes dæmonum. Et ideo dicit Apostolus: Doctrinis variis & peregrinis nolite abduci. Optimum est enim, gratia stabilire cor, non escis: quæ non profuerunt ambulanti in eis. Et ideo necesse est cor nostrum elongari ab huiusmodi decursibus, vt non simus paruuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ. Et Hieremias: Quid tibi vis in via Ægypti, vt bibas aquam turbidam? & quid tibi cum via Assyriorum, vt bibas aquam fluminis?

Ioan. 18. d

Isa. 2. a

Psal. 48. a

Psal. 77. a

Auditores verb. diuini in quadruplici sunt differentia.

Psal. 103. a

Ecl. 11. b

Isa. 32. a

Ahor. 17. d

1. Pet. 1. d

Inf. cap. 18. g

Deut. 32. d

Matt. 7. a

Duo sunt, quæ pellunt verbum Dei de cordibus nostris. Heb. 13. b

Hier. 2. d

Zach. 7. c

Iob 41. c

Psal. 128. b

Isa. 18. d

Amos 6. d

Iob 12. c

Hier. 17. b

Iob 30. a

Isa. 7. d

Gen 3. c

Isa. 5. b

Prou. 14. d

Hier. 4. a

Heb. 6. b

Exod. 3. b

Hebr. 6. b

Psal. 84. a

Psal. eod. d

Gen. 26. c

Matt. 13. a

Matt. 22. b

Mich. 7. a

Secunda vero differentia terræ est quæ recipit, & quodam modo retinet, sed non fouet: & quantum ad hanc subdit: *Et aliud cecidit supra perram*, id est supra cor durum, de quo Zacharias: Cor suum posuerunt, vt adamantem, ne audirent legem, & verba quæ misit Dominus. Et Iob: Cor eius indurabitur tanquam lapis, & stringetur quasi malleatoris incus. Et hæc quamuis semen retinere possit, non tamen potest fouere, deficiente humore. Ideo addit: *Et natum aruit, quia non habebat humorem*, scilicet vegetantem, & fouentem. Et in tali terra statim nascitur, & statim moritur, quia parum habet alimenti, sicut fœnum tectorum. De quo: Fiant sicut fœnum tectorum: quod priusquam euellatur, exaruit. Et Isaias: Ante messem totus effloruit, & imatura profectio germinabit. Et hoc est propter defectum humoris gratiæ, secundum quod Isaias dicit: Aruit herba defecit germen, viror omnis interiit, & hoc contingit propter multitudinem petrarum, quæ non sunt apte ad temen diuini verbi percipiendum, propter quod dicit Amos: Numquid currere queunt in petris equi? id est prædicatores, & hoc propter defectum aquarum. Si continuerit aquas, omnia siccabuntur. Contrarium dicit Hieremias: Et erit quasi lignum quod transplantatur super aquas, quod ad humorem mittit radices suas: & non timebit cum venerit æstus. Et erit folium eius viride, & in tempore siccitatis non erit sollicitum, nec aliquando desinet facere fructum.

Tertia differentia terræ est, quæ etsi aliquo modo retineat & foueat, non tamen complet, nec fructum profert: ideo subdit: *Et aliud cecidit inter spinas*, id est, inter mundanas sollicitudines, in quibus multi libenter conuersantur. Iob: Esse sub sentibus delicias computabant filij stultorum & ignobilium. Et istis spinis repleta est terra, secundum illud Isaiæ: Vepres enim, & spinæ erunt in vniuersa terra. Et hoc merito maledictionis primæ: Maledicta terra in opere tuo. Et sequitur: Spinæ & tribulos germinabit tibi. Et in hac terra semen etsi oriatur, non tamen consumatur, vnde subditur: *Et simul exorta spinæ*: scilicet cū semine: *suffocauerunt illud*, quia plus in cordibus proficiunt & crescunt cogitationes carnales, quàm spirituales, & eis præualent. Isaias: Super humum populi mei vepres & spinæ ascendent. Et hoc est quia non curant de spiritualibus. Per agrum hominis pigri transiui, & per vineam viri stulti. Et sequitur: Operuerant superficiem eius spinæ. Vnde spinæ totum occupant, vt fructus cum eis nasci non possit. Et ideo dicitur: Nouate vobis nouale, & nolite serere super spinas: Quia sicut dicitur: Terra proferes spinas ac tribulos, reproba est & maledicta proxima, cuius consumatio in cōbustione.

Quarta differentia terra est quæ recipit & retinet, fouet, & fructum profert: ideo addit: *Et aliud cecidit in terram bonam*, id est mentem docilem & benignam. De qua: Vidi afflictionem populi mei. Et sequitur: Et educam de terra illa in terram bonam, & spatiosam. Hæc est terra bona, quæ habet quatuor conditiones prædictas, secundum illud: Terra sæpe venientem super se bibens imbrē, & germinans herbam opportunam illis, quibus colitur: accipiet benedictionem à Deo, secundum illud: Benedixisti Domine terram tuam. Hęc benedictio est in cōpletionem fructus, ideo addit: *Et ortum, fecit fructum centuplū*, id est, fructum perfectum. Et sic impletur illud: Dominus dabit benignitatem; & terra nostra dabit fructum suum. Et Genesis: Seuit Isaac in terra illa & inuenit in ipso anno centuplū. Et hoc Matthæus expressius dicit, secundum tres gradus: Alia ceciderunt in terram bonam, & dabant fructum: aliud centesimum, aliud sexagesimum, aliud tricesimum. Et hoc secundum tres status continentie vel tres gradus iustitiæ. Beatus vero Lucas tangit differentiam supremam in hac includens alias. Et nota quod tres ponit terræ infructuosæ differentias, & vnā tantum bonam, quia secundum quod dicitur: Multi sunt vocati pauci vero electi. Et propter ea conqueritur Dominus: Væ mihi, quia factus sum sicut qui colligit in autumno racemos vindemiæ. Et ratio

huus redditur, cum dicitur: Intrate per angustam portam, quia lata porta & spatiosa via est quæ ducit ad perditionem, & multi sunt qui intrant per eam. Quam angusta porta & arcta via est quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inueniunt eam?

Hæc dicens clamabat. Hic post congregationem multitudinis, & propositionem similitudinis, subiungitur tertio excitatio Apostolicæ solitudinis. Circa huius autem excitationem quatuor introducuntur ab Euangelista, scilicet admonitio magistralis, interrogatio disciplinalis, prælectio familiaris, & reprobatio iudicialis. Primum excitat, secundum rectificat, tertium confortat, & quartum humiliat. Primo ergo quantum ad magistralis admonitionis sollicitudinem excitantem dicitur: *Hæc dicens clamabat*, vt suo clamore excitaret auditorum attentionem, sicut Ioannes dicit, quod in nouissimo die magno festiuitatis stabat Iesus, & clamabat dicens: Siquis sitit, veniat ad me & bibat. Hoc est enim prædicatoris officium: Clama, ne cesses: quasi ruba exalta vocem tuam, & annuntia populo meo scelera eorum, vt ex ipso modo dicendi excitet audientes, nec tantum ex modo dicendi, sed etiam ex sensu verbi, propter quod adiungit: *Qui habet aures audiendi audiat*. Gregorius spiritualiter hæc verba intelligit. Et Beda: Vbicumque hæc admonitio interponitur, mysticum esse quod dicitur, & attentius considerandum, ostenditur. Et hoc signat ipsa multiplicatio actus audiendi. Sicut Isaias: Auribus percipite, & audite vocem meam. Attendite & audite eloquium meum. Vnde ad hanc exhortationem potest dicere vere intelligens illud: Erigit mane, mane erigit mihi aurem, vt audiam quasi magistrum. Et illud Iob: Auditum auris audiui te, nunc autem oculus meus videt te. Et sic tangit audiendi vsum, quia tres sunt gradus. Primus in audiendo exterius: secundus in credendo: tertius vero in intelligendo.

Secundo quantum ad disciplinalem interrogationem rectificatam subditur: *Interrogabant autem eum discipuli eius*, vt scilicet dirigerentur ab eo, secundum illud: Qui interrogationem manifestat, parabit verbum: & sic deprecatus exaudietur, & conseruabit disciplinam, & tunc respondebit. Hoc autem dicitur non quia statim interrogarent, sed quia ad verbum Christi conceperunt voluntatem interrogandi. Vnde Marcus: Et cum esset singularis interrogauerunt eum. Et quia interrogatio est de occultis & mysticis, ideo addit: *Qua esset hæc parabola*, id est, quia significaret, vt per eius interpretationem possent intellectum capere secundum illud: Audiens sapiens, sapientior erit, & intelligens gubernacula possidebit. Animaduertet parabolam, & interpretationem. Et in Ecclesiastico: Sapiens occulta prouerbiorum exquiret, & in absconditis parabolarum conuersabitur.

Tertio quantum ad familiarem prælectionem confortantem, subditur: *Quibus ipse dixit: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei*, id est intelligentiam scripture, quæ regnum Dei dicitur, secundum illud: Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti faciēti fructus eius. Dicitur autē scriptura regnum Dei, quia ipsum prædicat, & ostendit, & promittit, & obediēte ipsi ad regnum Dei perducit, secundum illud: Scrutamini scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere. Et illæ sunt quæ testimoniū perhibent de me, & non vultis venire ad me, vt vitam habeatis. De his autē dicit beatus Lucas specialiter & discretiue: *Vobis datum est*, quia ipsi ad hoc electi fuerunt. Vos autem dixi amicos, quia omnia quæ audiui à Patre meo nota feci vobis. Et signanter dicit datum, non venditū, vt gratiā cognoscamus. Gratis accepistis, gratis date. Datū & non mutuatū, infra: Ego enim dabo vobis os & sapientiam: cui non potuerunt contradicere & resistere omnes aduersarij vestri. Datū & non acquisitum: Omne datū optimū, & omne donum perfectum, deforsum est descēdens à Patre luminum. In hoc ergo quod dicit eos familiariter prælectos, confortat eos, ne deficient ab inquirendo, infra: Nolite timere pusillus grex, quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum

Matt. 7. b

Ioan. 7. f

Isa. 58. a

Greg. homil. 15. in Euāg. Beda rom. 5. l. 3. in Luc cap. 8.

Isa. 58. a

Iob 41. a Tres aufcultationis gradus.

Ecol. 33. a

Mar. 4. b

Prou. 1. a

Ecol. 29. a

Scriptura regnum Dei dicitur.

Matt. 21. d

Ioan. 5. f

Ioan. 5. f

Matt. 10. a

Inf. 11. c

Iac. 1. e

Inf. 12. d

Quarto.

Isa. 28. c
 Matt. 7. a
 Ioan. 8. g
 Isa. 29. c
 Isa. 43. b
 Isa. 6. c
 1. Cor. 3. d
 Rom. 11. c
 Ibidem.
 Matt. 11. d
 Ioan. 16. c
 Luc. 1. c
 Hier. 31. c
 Iudic. 6. a
 Marc. 16. c

Quarto vero quantum ad iudicalem reprobationē, humiliantem, subiungit: *Cæteris autem in parabolis*, scilicet datum est nosse, quod potius est ignorare. In loquela enim labij, & in lingua altera loquetur ad populum istum. Et hoc facit iusto suo iudicio, quo non vult sancta communicare immundis, secundum illud: *Nolite dare sanctum canibus, & cæt.* Et propterea subdit: *Vt videntes non videant.* Vt, non est ibi causale sed consecutiū, sicut dicitur: *In iudiciū ego in hunc mundū veni, vt qui non vidēt, videāt: & qui vident cæci fiant.* Et hoc iudicium prædictū est: *Claudet Dominus oculos vestros: Prophetas & principes vestros, qui vident visiones, operiet.* Et erit vobis visio omnium sicut verba libri signati. Et nō est cōtradictio in hoc quod dicit: *vt videntes non videant*, quia primum refertur ad visum exteriorem, secundum ad interiorem, secundum illud *Itaia: Educ foras populum cæcum, & oculos habentem: surdum, & aures ei sunt.* Et explicatur sequens clausula: *Et audientes non intelligant. Audite audientes, & nolite intelligere: & videte visionem, & nolite cognoscere.* Ex cæca cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claude. Vnde dicitur: *Vsq; in hodiernum diem cum legitur Moyses, velamen positum est super cor eorum.* Et hoc factum est diuino iudicio, secundum illud: *Nolo enim vos ignorare fratres mysterium hoc, vt non sitis vobis ipsis sapientes, quia cæcitas ex parte contigit in Israël, donec plenitudo gentium intraret.* Et debet omnis se humiliare secundum quod ibidem dicitur: *Noli altum sapere, sed time.* Si enim *DEVS* naturalibus ramis non pepercit, ne forte nec tibi parcat. Et hæc humilitas est opportuna & præambula ad intelligentiam mysteriorum, quia dicitur: *Abcondisti hæc a sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis.*

Est autem hæc parabola. Postquā præmissa est hæc instructio, parabolica in occultis mysteriis: sequitur secūda pars capituli, in qua describitur informatio Apostolica in apertis eloquijs. Hæc autē pars habet duas particulas, in quarum prima erudiūtur ad intellectum parabolæ: in secunda inuitantur ad communicationem doctrinæ, ibi: *Nemo autem lucernam accendens, & c.* Quantū ad explicationem parabolæ attendendum, quod primo explicat eam generaliter, deinde specialiter ibi: *Qui autem secus viam.* Dicit ergo primo quasi generalem quādam intentionem parabolæ præmittēs: *Est autē hæc parabola* id est, hic est intellectus parabolæ. *Vt posset dicere illud Ioānis: Hæc in Prouerbijs locutus sum vobis. Semen est verbum Dei:* quia per illud renascimur, vt fiamus sãcti, & diuini. Voluntarie enim genuit nos verbo veritatis. Iuxta hæc quatuor membra in parabola præmissa, quatuor distinguit auditorū genera. In quibus diuersi modo suscipitur semen diuinorum eloquiorum. Ita quod vnum semē accipit dispositionē, vt sit in aliis conculcatum, in aliis arefactum, in aliis suffocātū, & in aliis multiplicatum. Primo ergo quantum ad explicationem seminis cōculcati, quod est verbum Domini in corde obliuioso: dicit: *Qui autem secus viam, hi sunt qui audiunt.* Quod non refertur ad semen susceptum, sed ad personas recipientes semen, quia & ipsi dicuntur semen, secundum illud: *Seminabo domum Israel & domum Iuda, semine hominum, & semine iumentorum,* id est, perfectorum & imperfectorum. Illi ergo qui audiunt semen sunt, sed ideo infructuosi, quia non retinent, propter quod addit: *Deinde venit diabolus, scilicet per suggestionem.* Et tollit verbum de corde eorum, id est de recordatione. Et hoc signatum fuit in libro Iudicum, vbi dicitur: *Cumq; s̃xisset Israël, ascendebat Madian & Amalech.* Sequitur: *Sicut erant in herbis cuncta vastabant.* Vnde ipse libenter destruit principia bonitatis. Et quia nostræ salutis insidiatur, adiungit: *Ne credentes salui fiant,* sicut enim scriptum est: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur.* Ipse autem nihil quærit nisi damnationem nostram, tanquam iam dam-

natus. Proiectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri die ac nocte.

Secundo quantum ad explicationem seminis arefacti in corde desidiolo subditur: *Nam qui supra petram: qui cum audierint, cum gaudio suscipiunt verbum.* Et hoc quidem est laudabile secundum illud: *Susceperunt verbum cum omni auiditate, quotidie scrutantes Scripturas.* Sed tamen in hoc sunt reprehensibiles, quia non fouent, nec volunt laborare. Ideo subdit: *Et hi radices non habent,* id est firmitatem charitatis, de qua Apostolus: *In charitate radicati & fundati: sed potius Amorem libidinosum sive adulterinum, & ideo non proficiunt.* Adulterinæ plantationes non dabunt radices altas, nec stabile firmamentum collocabunt. Quia: *Radix eorū exsiccata est, fructum nequaquam faciet,* Et quod isti non habeant radices confirmatas, ostendit cum ait: *Qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt,* scilicet a Deo, secundum illud: *Recessit a Deo saluari suo.* Sed hoc competit huiusmodi desidiolo, secundum illud: *Quam aspera est nimium sapientia indoctis hominibus, & non permanebit in illa exors; sed sicut dicitur: Væ eis, quoniam recesserunt a me.* Diuersum dicit Iob: *Donec deficiam, non recedam ab innocentia mea.* Et ideo hortatur: *Fili accedens ad seruitutem Dei, sta in iustitia, & timore, & præpara animam tuam ad tentationem.*

Tertio autem quantum ad expositionem seminis suffocati in corde negotioso subditur: *Quod autem in spinas cecidit: hi sunt qui audierunt,* id est, illi signantur per illud. Et nota quod auditus attribuitur omnibus, vt nullus se possit excusare. Nunquid non audierunt? Et quidem in omnem terram exiuit sonus eorum: & in fines omnis terræ verba eorum. Sed tamen non omnes faciunt fructum spiritualem, quia impediuntur a curis carnalibus. Ideo subditur: *Et a sollicitudinibus,* scilicet intra. *Et diuitijs,* scilicet extra. *Et voluptatibus vite,* scilicet infra. In quo tangitur triplex bonum commutabile, scilicet interius, exterius, inferius. *Euntes suffocantur:* id est, vitam spiritualem perdunt: quia secundum quod dicitur: *Nam qui volent diuites fieri, incidunt in tentationem & in laqueum diaboli, & desideria multa in utilia & nocina, quæ mergunt homines in interitum & perditionem.* Ideo merito suffocari dicuntur. Et ideo perdendo vitam interiorem, perdit per consequens efficaciam exteriorem. Et ideo subditur: *Et non referunt fructum.* Scribitur enim: *Qui amat diuitias fructum non capiet ex eis.* Quia sicut dicitur: *Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarū in manibus suis.* Et ad Romanos: *Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? quasi dicat, nullum.* Vnde merito diuitiæ & voluptates comparantur spinis, tum quia fructum non afferunt, tum quia fructum impediunt, tum etiam, quia habentem affligunt, secundum illud: *Peccatori autem dedit afflictionem & curam superfluum, vt addat & congreget, & tradat ei qui placuit Deo.* Sed & hoc vanitas est & casta sollicitudo mentis: *Dulcis est somnus operanti, siue parum, siue multum comedat: saturitas autem diuitis non finit eum dormire.* Vnde quasi super spinas iacet, propter quod dicit Beda: *Diuitiæ etsi delectare videantur, tamen possessoribus suis spinæ sunt, quia cogitationum suarum punctioibus mentem lacerant, quæ auide quæruntur, & sollicitè seruantur.*

Quarto quantum ad interpretationem seminis multiplicati in corde fructuoso, additur: *Quod autem in bonam terram, scilicet cecidit.* Terra, quam circumiimus, valde bona est. *Hi sunt in corde bono,* quo ad cognitiuam: *Cor boni consilij statue tecum.* Et in Ecclesiastico: *Sapiens cor & intelligibile, abstinebit se a peccatis.* Et operum, Quo ad affectiuam dicitur: *Optimum est, gratia stabilire cor.* Audientes verbum retinent, quo ad memoratiuam. Prouerbiorum: *Fili mi, ne obliuiscaris legis meæ, & precepta mea cor tutum custo-*

Apoc. 12. c
 Act. 27. c
 Ephef. 3. e
 Sap. 4. a
 Osea 9. d
 Deut. 32. e
 Eccl. 6. c
 Osea 7. d
 Iob 27. a
 Eccl. 2. a
 Rom. 10. d
 1. Tim. 6. b
 Eccl. 5. b
 Psal. 75. a
 Rom. 8. d
 Diuitiæ & voluptates cur spinis cōparentur
 Eccl. 2. d
 Eccl. 5. b
 Beda 20. 5.
 l. 3. in c. 8.
 Lucæ.
 Num. 14. b
 Eccl. 37. c
 Eccl. 3. d
 Hebr. 13. b
 Prou. 3. a

diat.

Isa. 30. c

diat. *Et fructum afferunt*, quam ad operatiuam. Dabitur pluua semine tuo, vbicumque seminaueris in terra, & panis frugum terræ erit vberrimus & pinguis. *In patientia*, quoad passionem passiuam & supportatiuam:

Iac. 1. a

in qua est consummatio meriti boni. Patientia opus perfectum habeat: vt sitis perfecti & integri, in nullo deficientes. Vnde ipsa est quæ perducit ad fructum: Ecce, agricola expectat pretiolum fructum terræ, patiens ferens, donec accipiat temporaneum & serotinum. Et ad Hebræos: Patientia enim vobis necessaria est, vt voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem.

Iac. 5. b

Iterum: Omnis disciplina in præfenti quidem videtur non esse gaudij, sed mœroris: postea autem fructum pacatissimū exercitatis per eam reddet iustitiæ. Ad istius tamen seminis explanationis euidentiore manifestationem, notandum quod semen est verbum Dei. Primo, quia tenet rationem principij actiui: Principium qui & loquor vobis. Et Matthæus: Qui seminat bonum semen, est filius hominis, qui scilicet est principium omnis boni. Secundo, quia tenet rationem principij propagatiui: Pater meus vsque modo operatur: & ego operor. Ideo Marcus dicit: Sic est regnum Dei, quemadmodum si homo iaciat sementem in terram, & dormiat, exurgat nocte, ac die, & cætera. Germinet terra herbam virentem, & facientem semen, & lignum pomiferum faciens fructum, &c. Tertio, quia tenet rationem principij multiplicatiui. Ioannes: Nisi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum afferit: Inspiciens, tamen quod seminas non viuificatur, nisi prius moriatur. Huiusmodi autem semen est Verbum Dei increatum, vt inspiratum, vt incarnatum, vt prædicatum, & vt exemplatum.

Hebr. 10. g

Hebr. 12. c

Ioan. 8. d

Matth. 13. c

Ioan. 5. c

Mar. 4. c

Genes. 1. b

Ioan. 12. d

1. Cor. 15. e

Inf. eodem. c

Prou. 4. c

Psalm. 118.

Ioan. 5. f

Osea 8. b

Apost. 9. c

Eccl. 43. d

Prou. 16. b

Mat. 25. b

Eccl. 29. b

Eccl. 20. d

Psalm. 118.

Psalm. 38. a

Nemo autem lucernam accendens, &c. Postquam eruditi sunt Apostoli ad intellectum parabolæ, hic secundo inuitantur ad communicationem doctrinæ ad quam inuitantur Apostoli quadrupliciter. Primo congruitate generalis exempli: secundo necessitate superni iudicij, ibi: *Non est enim occultum, &c.* Tertio utilitate proprii meriti, ibi: *Videte ergo quid audiatis, &c.* Quarto immutabilitate diuini beneplaciti, ibi: *Venerunt autem ad illum, &c.* Circa congruitatem generalis exempli, duo sunt attendenda. Primum est dissonantia in opposito, sed conuenientia in proposito. Primo quantum ergo ad dissonantiam in opposito, dicitur: *Nemo autem lucernam accendens.* Lucerna est Verbum Dei, iuxta illud: Mandatum lucerna est, & lex lux, & via vitæ increpatio disciplinæ. Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis. Tunc enim lucerna accenditur, quando cordi humano intelligentia diuini verbi tribuitur. Vnde dicitur: ille erat lucerna ardens & lucens. *Operit eum vase.* Lucerna hæc non est operienda vase carnalis immuditiæ. Oseas: Israel nunc factus est in nationibus, quasi vas immundum. Sed non est tale vas, Paulus, de quo: Vas electionis est mihi iste, vt portem nomen meum coram gentibus, & regibus, & filiis Israël: hoc fuit vas apertum quod illuminauit mundum: In Ecclesiastico: Sol in aspectu annuntians in exitu vas admirabile, opus excelsum. *Aut subtus lectum ponit.* Per lectum autem accidia designatur. Sicut ostium vertitur in cardine suo, ita piger in lectulo suo. Hinc est quod reprehenditur seruus ille, qui abscondit pecuniã Domini sui. Contra illud: Perde pecuniã propter fratrem, & amicum: & non abscondas illam sub lapide in perditionem. Vult ergo dicere quod sicut inconueniens est, lucernam accensam abscondere sub vase vel lecto, sed etiam diuinam intelligentiam occultare. Et hoc est quod dicitur: Sapientia absconsa & thesaurus inuisus, quæ utilitas in vtrisque? Melior est qui celat insipientiam suam, quam homo qui abscondit sapientiã tuam. Hoc autem intelligitur, quando habet tempus & locum. Nam in Psalmo dicitur: In corde meo abscondi eloquia tua, vt non peccem tibi. Et alibi: Posui ori meo custodiam, cum consisteret peccator aduersum me: obmutui, & humiliatus sum.

Secundo vero quantum ad reuelationem omnis mali, dicitur: *Nec absconditum*, scilicet peccatum vel malum, quod homo libenter abscondit, secundum illud: Si abscondi quasi homo peccatum meum. Et sequitur: Quis mihi tribuat auditorem, vt desiderium meum audiat, Omnipotens: *Quod non cognoscatur, & in palam veniat*, id est, in iudicio, secundum illud: Qui operit odium fraudulenter, reuelabitur malitia eius in concilio. Vnde in Ecclesiastico: Ne fueris hypocrita in conspectu hominum, & non scandalizeris in labiis tuis. Et sequitur: Ne forte reuelet Deus absconsa tua, & in medio synagogæ elidat te, &c. Quia sicut dicitur: Auris zeli audit omnia, & tumultus murmurationum non absconditur. Ipse enim est qui reuelat profunda & abscondita, & nouit in tenebris constituta, &c. Quia ergo omnia oportet manifestari, stultum est ad tempus abscondere, ac per hoc necesse est doctrinam acceptam aliis aperire.

Videte ergo, quid audiatis, &c. Hic tertio inuitantur Apostoli ad idem, utilitate proprii meriti. Et hoc quia eius habitus facit opulentum, priuatio vero reddit egenum. Prædicanda est ergo diuina doctrina. Primo, quia habitus documenti perducit ad opulentiam, propter quod dicit:

Videte ergo quid audiatis. Beda: Vt in vestro pectore suscipiatis, & continuo ruminetis, & alieno auditui eruclare sufficiatis, quasi dicat: Non audiatis verba eruditionis diuinæ negligenter, vt non curetis: sed diligenter, vt abundetis, & aliis tribuatis. Vnde & subdit: *Qui enim habet, dabitur illi*, id est, qui enim habet effectum, & facultatem proficiendi, dabit ei Deus intelle-

cto, subiungit: *Sed super candelabrum ponit.* Quantum ad apparitionem virtutis. *Vt intrantes videant lumen.* Per apertionem veritatis, secundum illud: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cælis. Et ad Philippenses: Inter quos lucetis sicut luminaria in mundo, verbum vitæ continentes. Illud autem lumen non vident, nisi qui per fidem intrant. Quia Isaias secundum septuaginta dicit: Nisi credideritis, non intelligetis. Et de hoc fidei ingressu dicitur: Ego sum ostium: per me si quis introierit, saluabitur, introierit scilicet per fidem: quia qui crediderit, saluus erit. Isti intrantes per fidem, mediante doctrina Sanctorum, perueniunt ad intelligentiam sacramentorum, secundum illud: Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis: turbati sunt omnes insipientes corde. Qui ad iustitiam eradiunt multos, sunt quasi stellæ in perpetuas æternitates. Ideo Dominus dicebat discipulis: Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure auditis, prædicate super tecta.

Non est enim occultum. Hic secundo inuitat eosdem ad communicationem doctrinæ, necessitate superni iudicij dupliciter, tum propter futuram manifestationem omnis boni, tum propter futuram reuelationem omnis mali. Primo ergo quantum ad futuram manifestationem omnis boni, dicitur: *Non est enim occultum*, scilicet bonum, quod non manifestetur, scilicet per futurum iudicium. Vnde: Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi: vt referat vnusquisq; propria corporis prout gessit, siue bonum, siue malum. Hoc autem erit in iudicio, de quo dicitur, quod illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium, & tunc laus erit vnique à Deo. Et hoc, quia lux habet proprietatem manifestatiuam, secundum illud: Omnia autem quæ arguuntur, à lumine manifestantur. Vnde etiam bona veritas fidei & morum, tanquam lux quæri, manifestari non occultari, secundum illud: Qui facit veritatem, venit ad lucem, vt manifestentur opera eius: quia in Deo sunt facta. Et hoc fiet potissime in iudicio, quando lux illa manifestabitur. Qui sedes super Cherubim manifestare. Et rursus: Deus manifestè veniet, Deus noster, & non sedebit.

Secundo vero quantum ad reuelationem omnis mali, dicitur: *Nec absconditum*, scilicet peccatum vel malum, quod homo libenter abscondit, secundum illud: Si abscondi quasi homo peccatum meum. Et sequitur: Quis mihi tribuat auditorem, vt desiderium meum audiat, Omnipotens: *Quod non cognoscatur, & in palam veniat*, id est, in iudicio, secundum illud: Qui operit odium fraudulenter, reuelabitur malitia eius in concilio. Vnde in Ecclesiastico: Ne fueris hypocrita in conspectu hominum, & non scandalizeris in labiis tuis. Et sequitur: Ne forte reuelet Deus absconsa tua, & in medio synagogæ elidat te, &c. Quia sicut dicitur: Auris zeli audit omnia, & tumultus murmurationum non absconditur. Ipse enim est qui reuelat profunda & abscondita, & nouit in tenebris constituta, &c. Quia ergo omnia oportet manifestari, stultum est ad tempus abscondere, ac per hoc necesse est doctrinam acceptam aliis aperire.

Videte ergo, quid audiatis, &c. Hic tertio inuitantur Apostoli ad idem, utilitate proprii meriti. Et hoc quia eius habitus facit opulentum, priuatio vero reddit egenum. Prædicanda est ergo diuina doctrina. Primo, quia habitus documenti perducit ad opulentiam, propter quod dicit:

Videte ergo quid audiatis. Beda: Vt in vestro pectore suscipiatis, & continuo ruminetis, & alieno auditui eruclare sufficiatis, quasi dicat: Non audiatis verba eruditionis diuinæ negligenter, vt non curetis: sed diligenter, vt abundetis, & aliis tribuatis. Vnde & subdit: *Qui enim habet, dabitur illi*, id est, qui enim habet effectum, & facultatem proficiendi, dabit ei Deus intelle-

ctum,

Matth. 5. b

Phil. 2. b

Ioan. 7. a

Ioan. 10. b

Psalm. 75. a

Dan. 12. b

Matth. 10. b

2. Cor. 5. b

1. Cor. 4. b

Ephes. 5. c

Ioan. 3. c

Psalm. 79. a

Iob 31. d

Prou. 26. d

Eccl. 1. b

Sap. 1. b

Beda tom. 5.

l. 3. in cap. 8.

Lucæ.

ctum, & facultatem docendi. Vnde in sapientia: Optavi, & datus est mihi sensus, & inuocavi: & venit in me spiritus sapientiæ. Et sequitur: Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa. Vnde si quis vult quod detur abundanter, debet & ipse dare de eo quod habet, libenter: Date, & dabitur vobis, scilicet donum sapientiæ, secundum illud: Si quis autem vestrum indiget sapientia, postulet à Deo qui dat omnibus affluenter, & c. Vnde nulli datur sapientiæ donum, nisi habeat desiderium. Omnes sitientes venite ad aquas: & qui non habetis argentum, properate, & c.

Secundo vero per contrarium, quia ipsius priuatio ducit inopiam. Vnde adiungit: *Et quicumque non habet, affectum scilicet diuinæ doctrinæ in corde. Etiam quod putat se habere, per tumorem superbiæ, auferetur ab illo,* scil. per rigorem diuinæ sententiæ. Auferet ab illo mna, & date illi qui decem mnas habet. Et Matthæus: Auferetur à vobis regnū, scilicet sacræ scripturæ, & dabitur gēti faciēti fructus eius. Ex quo colligitur quod nullus potest peruenire ad plenitudinē diuinæ sapientiæ, nisi habeat promptitudinem doctrinæ communicandæ, vt sapientia: Quid est autem sapientia, & quemadmodum facta sit, referam, & non abscondam à vobis sacramenta Dei. Et sequitur: Et non præteribo veritatem: neque quidem cum inuidia tabescente iter habebō: quoniam talis homo non erit particeps Sapientiæ, scilicet Dei.

Venerunt autem ad illum mater, & c. Hic quarto inuitat Apostolos, ad doctrinam communicandam ex imitatione Magistri sui, scilicet Christi, qui prætulit affectum docendi affectui parentali. Vnde duo hic introducuntur: primum est requisitio propinquorum: secundum vero prælectio discipulorum. Primo ergo quantum ad parentum requisitionem, dicitur: *Venerunt autem ad illum mater & fratres eius,* ad quos debet specialis affectus haberi: ad matrem quidem, quoniam dicitur: *Honora patrem tuum, & matrem tuam,* & c. Et Tobias: *Honorem habebis matri tuæ omnibus diebus vitæ eius.* Ad fratres, id est, propinquos & cognatos. In Leuitico dicitur: *Diliges amicum tuum sicut teipsum.* Horum igitur quibus debetur præcipua affectio, introducitur requisitio, sed non poterant pertingere per seipso. Vnde additur: *Et non poterant adire eum præ turba,* Et ideo requirebant per nuntium, propter quod additur: *Et nuntiatum est illi, mater tua & fratres tui,* quibus multam debes affectionem, ratione propinquitatis, *stant foris volentes te videre,* per affectum charitatis. Et sic efficaciter requiritur, vt ad propinquos transeat, vel exeat, tum propter naturam agnoscendam, tum propter charitatem rependendam. Super hoc autem dicit glossa, quod hic tergiversando nuntiatum est Christo, vt sciretur si doctrinam relinqueret, propter humanum quem erga matrem & fra res haberet affectum. Sciebant enim illud esse verum quod dicitur: *Nemo vnquam carnem suam odio habuit.* Et sic volebant experiri quid amplius acceptaret, ytrum affectionem parentum, an eruditionem discipulorum.

Secundo vero quantum ad discipulorum prælectionem, subdit: *Qui respōdens dixit ad eos: Mater mea, & fratres mei, hi sunt qui verbum Dei audiunt & faciunt.* In quo ostendit quod magis discipulorum eruditionem, quam parētum affectionem: & quod magis acceptabat discipulos quam propinquos. Et quod magis acceptat affectum doctorum ad discipulos, quam parentum ad filios. Et nota quod propter parentum affectum, & indigentiam, & requisitionem, non debet doctor intermittere eruditionem doctrinæ, in quo magis inuitat factō, quam supra inuitauerit verbo. Et nota quod auditores vocat matres, in quantum per documentum alios generant, secundum illud: *Filioli mei quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis.* Fratres vocat, in quantum per verbum generantur, & filij Dei fiunt, secundum illud: *Narrabo nomen tuū fratribus meis,* & c. Et Hebræos: *Non confunditur fratres eos vocare: qui enim verbum Dei suscipiunt, illi inseruntur tan-*

quam stipiti radicali, & per consequens rigantur per humorem Spiritus sancti, & ideo efficiuntur filij Dei viui, secunum illud: *Quoniam autem estis filij, misit Deus spiritum filij sui in corda vestra, clamantem, & c.* Et ideo quantum præest spiritus carni, & gratia nature, & diuina humanis, & æterna caducis, tantum præfertur generatio spiritualis, *qua est per verbum vitæ,* generationi carnali, & ideo huic præferenda est. Nam propter illam verus prædicator plus afficitur ad filios generatos per prædicationem, quam ad parentes carnales. Quod patet, quia Apostoli pro eis confirmandis effuderunt sanguinem proprium, sicut etiam Christus fecerat qui est Magister omnium. Et quoniam illi soli semen verbi recte suscipiunt, qui audita exequuntur: ideo recte additur: *qui Verbum Dei audiunt & faciunt:* Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur. Et Iacobus: *Estote factores verbi, & non auditores tantum, fallentes vosmetipsos.* Tales enim præfert Christus parentali cognationi suæ infra, vbi dicitur: *Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ suxisti.* At ille dixit: *Quinimmo, Beati qui audiunt Verbum Dei & custodiunt illud.* Hoc autem dicit, non quia matrem contemnat, cum illam præ omnibus dilexerit, sed vt exemplo ostendat quod præcipit infra: *Si quis venit ad me, & non odit patrem suum & matrem, & uxorem, & filios, & fratres, & sorores: adiungitur: Non potest meus esse discipulus.*

Factum est autem in vna dierum: & ipse ascendit, & c. Post instructionem parabolicam in occultis mysteriis, & informationē Apostolicam in apertis eloquiis, subdit hic Euangelista more suo confirmationem authenticam in expressis miraculis. Introducuntur autem in hac parte tria signa miraculorū, vt in ore trium testium stet omne verbum, & vt ostendatur Christus Dominus vniuersorum. Primum est in sedatione tempestatis, ex quo ostenditur Dominus super creaturam corporalem: secundum est in expulsionē dæmoniæ legionis, ex quo ostenditur Dominus super spiritualem, ibi: *Et nauigauerunt ad regionem, & c.* tertium est in restitutione vitæ, & sanitatis, ex quo ostenditur Dominus super composita ex vtraque, ibi: *Factum est autem, & c.* Circa primum miraculi genus, quod est in sedatione tempestatis, quatuor introducuntur ab Euangelista ad eius explicationem perfectam. Primum est occasio præcedens: secundum opportunitas imminens: tertium est potestas efficiens: quartum est vtilitas consequens. Occasio præcedens fuit transitus maris: opportunitas imminens, impetus tempestatis: potestas efficiens, virtus diuinitatis: Vtilitas consequens, est profectus nostræ credulitatis. Primo ergo introducitur ab Euangelista transitus maris: secundo impetus tempestatis, ibi: *Et nauigantibus illis, & c.* tertio virtus diuinitatis, ibi: *At ille surgens, quarto profectus nostræ credulitatis, ibi: Dixit autem illis, Vbi est, & c.* Circa primum notandum quod duo introducitur Euangelista. Primum est ascensus nauiculæ: secundum est transitus ligni. Primo ergo quantum ad ascensionem nauiculæ, dicitur.

Factum est autem in vna dierum: & ipse ascendit in nauiculam, & discipuli eius, vt scilicet per eius obsequium veheretur. Iuxta illud: *Exiguo ligno credunt homines animas suas.* Et nota quod Christus ascendit cum discipulis in nauiculam, vt ostendat se eis esse similem in natura & indigentia, secundum illud: *Debit per omnia fratribus similari.* Et ad Philippenſes: *In similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo.* Discipuli ascenderunt cum Christo, vt ostendatur perfectio comitatus, quia nunquam deferebant Magistrum, sicut Elifæus Magistro suo Eliæ dixit: *Viuu Domine, & viuua anima tua, quia non derelinquam te.* Vnde in persona talium, dicebat Iob: *Vestigia eius secutus est pes meus, viam eius custodini, & non declinaui ex ea.* Non erant de illis qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt: & ideo ad veritatis sapientiam nunquam attingitur.

Sup. 7. a

Sup. 6. f
Iac. 1. a

Iſa. 55. a
Inf. 19. a
Mat. 21. d

Sap. 6. b

Exod. 20. c
Tob. 4. a

Leu. 19. c

Gloss. in cap
12. Mat.
sub finem.
rom.
Eph. 5. g

Gal. 4. c

Pſalm. 21. c
Heb. 2. c

Gal. 4. a

Rom. 2. b

Iac. 1. d

Inf. 11. d

Inf. 14. f

Diuisio.

Sap. 14. a

Heb. 2. d
Phil. 2. b

4. Reg. 2. a

Iob 23. c

Sup. eodem. b

Secundo vero quantum ad transitum stagni subdit: *Et ait ad illos. Transfretemus trans stagnum. Et ascenderunt,* scilicet vt transfretarent, & vltra fretum, siue mare irent: quia aqua illa, sicut habitum est, & mare & stagnum appellabatur. Ideo autem voluit Dominus quod discipuli eius transfretarent cum eo: vt miracula eius eis apparerent: Qui descendant mare in nauibus. Et sequitur: *Ipsi viderunt opera Domini, & mirabilia eius in profundo.* Vel ideo voluit vt secum ascenderent, vt ostenderet quod non possunt peruenire ad portum salutis, nisi per mare tribulationis presentis. Vnde sapiens: *Transseunt mare, per ratem liberati sunt.* Psalmus: *Transiimus per ignem & aquam: & eduxisti nos in refrigerium.* Quia secundum quod dicitur: *Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.*

Et nauigantibus illis, &c. Hic secundo describitur impetus tempestatis cum importunitate periculi, & cum opportunitate refugij. Primo quantum ad importunitatem periculi emergentis, Christo dormiente, dicitur: *Et nauigantibus illis, obdormiuit.* Et ipso dormiente periculum incurrerunt in nauigando, iuxta illud: *Qui nauigant mare, enarrant pericula eius.* Ideo subditur periculum. *Et descendit procella venti in stagnum, & complebantur, & periclitabantur,* id est, procella venti venit, & exagitabat stagnum, & implebat nauem aquis, iuxta illud: *Et facta est procella magna venti, & fluctus mittebat in nauim, ita vt impleretur nauis.* Et hoc factum est diuina dispositione, sicut de Iona dicitur. *Facta est tempestas magna in mari, & nauis periclitabatur conteri.* Vnde sicut nauis illa, propter Ionam fugientem a facie Domini, erat in periculo, sic & ista propter presentiam proditoris, secundum quod Ambrosius dicit: *Merito turbabatur nauis, in qua proditor erat: cum bonis: & qui suis meritis firmierant, turbabantur alienis.*

Secundo quantum ad opportunitatem refugij succurrentis, Christo euigilante, subditur: *Accedentes autem suscitauerunt eum,* vt scilicet per eius vigiliam obtinerent remedium, qui in eius dormitione incurrerant periculum: Et excitatus est tanquam dormiens Dominus. Suscitauerunt autem eum non ex animi audacia, sed ex indigentia patrociniij. Vnde additur: *Dicentes, Præceptor, perimus.* In quo allegant Christi potentiam, & suam indigentiam. Christi potentiam in hoc, quod aiunt, *Præceptor.* Iob: *Præcipit soli, & non oritur: & stellas claudit quasi sub signaculo.* Qui extendit celos solus, & graditur super fluctus maris. Et in Psalmo: *Tu dominaris potestati maris.* motum autem fluctuum eius tu mitigas, Et Sapiens: *Dedisti in mari viam & inter fluctus semitam firmissimam.* Suam indigentiam allegant in hoc, quod dicunt: *perimus,* cum tamen tu non vis aliquem perire: Patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad poenitentiam reuerti: & maxima prædestinatos. Vnde: *Oues meæ vocem meam audiunt: & ego cognosco eas, & sequuntur me, & ego vitam æternam do eis: & non peribunt in æternum.* Et iterum: *Quos dedisti mihi, ego custodiui: & nemo ex eis periit, nisi filius perditionis.*

At ille surgens increpauit ventum. Hic tertio describitur virtus diuinitatis, vt præcipiens verbo, & vt perficiens factu. Primo ergo quantum ad præceptum in verbo, dicitur.

At ille surgens increpauit ventum & tempestatem aqua. In qua increpatione intelligitur maiestatis imperium super vtrumque. Vnde dicitur: *Imperauit ventis & mari, & facta est tranquillitas magna.* Et dicitur quod dixit mari: *Tace, obmutesce.* Et in hoc ostendit se esse illum, qui fecit mare, Iob: *Circundedi mare terminis meis, & posui vectem & ostia.* Et dixi hucusque venies, & non procedes amplius. & hic confringes tumentes fluctus tuos. Et Nahum: *Dominus in tempestate & turbine.* Sequitur: *Incepans mare, & exsiccans illud, & omnia flumina ad desertum deducens.*

Secundo vero quantum ad effectum in opere subditur: *Et cessauit, & facta est tranquillitas, cessauit scilicet*

ventus. In sermone eius siluit ventus, quia Psalmista dicit: *Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum: quæ faciunt verbum eius.* Et sic apparet quod ipse est ille ad quem dicitur: *Domine non delectaris in perditionibus nostris, quia post tempestatem tranquillum facis.* Et sic verum est in Christo, quod in psalmo dicitur: *Dixit, & stetit spiritus procellæ.*

Dixit autem illis, &c. Hic quarto determinatur profectus nostræ credulitatis dupliciter, scilicet quantum ad cognitionem in corde, & quantum ad confessionem in ore. Primo ergo quantum ad cognitionem cordis, procedentis ab hæsitacione dubietatis ad certitudinem credulitatis, dicitur: *Dixit autem illis: Vbi est fides vestra?* Quod quidem dicit in crepado dubietatem, & suadendo fidei firmitatem, quasi dicat: *Quare dubitastis mergi & periclitari iuxta quod dixit Petro: Modicæ fidei, quare dubitastis?* Nam dicitur: *Fide filij Israel transierunt mare rubrum, tanquam per aridam terram.* Ideo autem discipulos arguit de pusillanimitate, vt excitaret eos, viso miraculo, ad firmitatem fidei, per quam resiliant in propriam paruitatem, & admirentur diuinam immensitatem. Vnde subditur: *Qui timentes mirati sunt.* Iam enim cognoscebant suam paruitatem, in quam resiliabant per timorem & diuinam immensitatem, in quam excedebant per admirationem. Quis non timebat te o rex gentium? *Tuum est enim decus inter cunctos sapientes.* Et iterum: *Me ergo non timebitis, ait Dominus?* Sequitur: *Qui posui arenam terminum mari, præceptum sempiternum quod non præteribit.* Subiungitur: *Et intumescunt fluctus eius, & non transibunt illud.* Et quia timorem maiestatis concomitatur admiratio potestatis, ideo dicitur: *Mirati sunt,* Mirati sunt in illo multi, & honorauerunt Deum, quia terribilis Dominus, & magnus vehementer, & mirabilis potentia ipse.

Secundo vero quantum ad confessionem oris subditur: *Ad inuicem dicentes: Quis putas, hic est?* quasi dicant, nullus est huic similis: *Quis similis tui in foribus Domine? Quis similis tui magnificus in sanctitate, terribilis atq; laudabilis, faciens mirabilia?* Et rationem reddunt de eius potentia: *Quia & ventis, & mari imperat, per potentiam ineffabilem. Et obediunt ei,* per reuerentiam admirabilem: *Qui fecit ventis pondus, & aquas appendit in mensura, quando ponebat pluuiis legem, & viam procellis sonantibus.* Et sic verificatum est illud: *In verbo eius stetit aqua sicut congeries.* Iste ergo est ille de quo in Iob dicitur: *Quis conclusit ostia mare?* Ex quo enim mare & venti obediunt ei, nulla resistere possunt. In Ecclesiastico: *In omni necessitate omnia obaudiunt ei.* Vnde Beda in glossa: *Nota quod omnis creatura sentit Creatorem, quia maiestati Conditoris sunt sensibilia quæ apud nos sunt insensibilia.*

Spiritualiter autem exprimitur hic liberatio animæ poenitentis a tentatione diaboli per gratiam Christi. Vnde tria hic sunt spiritualiter attendenda. Primū est animæ conuersio, quæ designatur in ascensu nauiculæ: secundū est tētatio, quæ designatur in imperu procellæ: tertiu est animæ cōsolatio quæ designatur in sedatione tēpestatis.

Circa ascensum nauiculæ designantem conuersationem animæ tria attendenda sunt, primo Christi exemplum quia prior ascendit: *Ascendet pandens iter ante eos, Quia: Cœpit Iesus facere & docere.* Et hoc est quod dicit Ambrosius: *Christus relictis parentibus nauem crucis ascendit, vt doceat nos, relicto amore carnali cum ipso crucifigi.* In figura huius dicitur quod Iudas videns populum trepidantem ad transfretandum torrentem transfretauit prior, & omnis populus post eum. Secundò Christi consilium, quia discipulos inuitauit vt secum transirēt. *Transite ad me omnes qui concupiscitis me, scilicet ex hoc mundo, qui nō est nisi transitus quidam: Vt transeat ex hoc mundo ad patrē.* Et ad Hebræos. *Non habemus hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus.* Beatus qui sic transit per bona temporalia, vt non amittat æterna. Quia: *Transseunt mare, per ratem liberati sunt.* Tertio vero Christi consortium, quia

simul

Isa. 43. a
Psal. 90. d
Mat. 28. d

simul cum ipsis in nauī transferunt. Cum transferis per aquas, tecum ero, & flumina non operient te. In Psalmo: Cum ipso sum in tribulatione. Et Matthæus: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem sæculi.

Psal. 120. a
Mat. 26. d
Pet. 5. b
1. Thes. 5. b

Circa impetum procellæ in quo designatur tentatio animæ, tria sunt attendenda. Primum est obdormitio Christi: quod quidem est quando Christi amor & memoria torpescit in corde, nam in se non obdormiuit. In Psalmo: Ecce non dormitabit, neque dormiet qui custodit Israel: sed in nobis ideo dicitur: Vigilate, & orate, vt non intretis in tentationem. Et Petrus: Sobrii estote, & vigilate, &c. Et: Non dormiamus sicut & ceteri, sed vigilemus & sobrii simus: qui enim dormiunt, nocte dormiunt. Secundum est descensus procellæ venti in quo designatur tentatio diaboli. Ventus turbinis veniebat ab Aquilone. Hic est ventus vehemens à regione deserti, qui concussit quatuor angulos domus id est quatuor mentis affectus, de quo Iob: Frigidus ventus Aquilo flauit, & gelauit cristallus ab aqua. Tertium est periclitatio nauis impulsæ, quæ designat perturbationem animæ. Aqua enim ingrediens in nauiculâ est perturbatio intrâs in animâ. Et tunc imminet periculû. Vnde in Psalmo: Saluum me fac Deus, quoniâ intrauerunt aquæ vsq; ad animâ meâ. Et in Threnis: Inundauerunt aquæ super caput meum: Dixi, Perij.

Ezech. 1. a
Iob. 1. d
Ecc. 43. c

Circa consolationem animæ tria sunt attendenda: Primum est oratio in Christi excitatione, quod fit per orationem. Quis vestrum habet amicum, &c. Et Isaias: Non est qui inuocet nomen tuum: qui cõsurgat, & teneat te: Secundum est mentis deuotio in tranquillitate Tobias dicit: Nõ delectaris in perditionib. nostris, quia post tempestatem, tranquillum facis: & post lacrymationem & fletum, exultationem infundis. Et sapientia Tu autem dominator virtutis cum tranquillitate indica. Et sequitur: Subest enim tibi, cum volueris, posse. Tertium est Dei honorificetia in hoc quod Deum venerantur, & timent, & confitentur, sicut Moyses post liberationem Israël ab Ægyptiis cecinit canticum Domino. De his tribus dicitur in Psalmo: Inuoca me in die tribulationis eruam te, & honorificabis me. Et si patet quo modo hic spiritualiter denotatur transitus animæ penitentis.

Psal. 68. a
Ibr. 3. f

Inf. 11. a
Isa. 64. a

Tob. 3. d

Sap. 12. c

Exod. 15. a

Psal. 49. b

Et nauigauerunt ad regionem, &c. Postquam primo ostendit Euangelista, Christum habere dominium super creaturam corporalem: hic secundo ostendit habere dominium super creaturam spiritualem in expulsione admirabili dæmoniacæ legionis. Vnde intendit in hac parte Euangelista explicare mirabilem liberatione dæmoniaci factam per virtutem Christi. Ad huius autem miraculi explicationem quatuor introducuntur. Primum est violentia dæmonis obsidentis: secundum est omnipotentia Dei liberantis, quod notatur ibi: *Et rogauerunt illum ne imperaret illis, &c.* Tertium est reuerentia populi occurrentis, ibi: *Quod vt viderunt factum, qui pascebant, &c.* Quartum est beneuolentia curati obtemperantis, ibi: *Et rogauit illum vir, à quo dæmonia exierant, &c.* violentia autem diaboli obsidentis ostenditur ex quatuor, scilicet ex fremitu furoris, ex strepitu clamoris, ex impetu fortitudinis, & ex comitatu multitudinis. Primo ergo quatum ad fremitum furoris in dæmoniaci occurrente Domino applicanti dicitur: *Et nauigauerunt ad regionem Gerasenorum.* Gerasa autem, vt dicit Beda ciuitas est Arabiæ. In quo ostenditur quod post miracula facta circa Iudæos, diuina dispensatio hic requirit vt fiant in gentibus. Iuxta quod dicitur. Vobis oportebat primum loqui verbum Dei: sed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gētes: quasi in contemptû rebellium, vnde addit: *quæ est contra Galilæam,* quæ scilicet referatur ad ciuitatem intellectâ per illâ gentem, quæ scilicet est Gerasa. Illuc nauigauit, vt virtutem potentiæ per miracula ostenderet, & ad se traheret in tempore. Interpretatur namque Gerasa, vt dicit Glossa, aduena: &

Beda rom. 5. lib. 3. in c. 8. Luca. Act. 13. g

Glossa. in c.

ideo designat gentes secundum illud: Memores estote, quod aliquando vos eratis gentes in carne. Et sequitur: Eratis illo in tempore sine Christo, alienati à conuersatione Israël, & hospites testamentorum, promissionis spem non habentes, & sine Deo in hoc mudo. Nunc autem in Christo Iesu vos qui aliquando eratis longe, facti estis prope in sanguine Christi Vnde in hoc patet, quod idem Dominus omniû, Diues in omnes qui inuocant illum. Omnis enim quicumq; inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Ideo additur: *Et cõ de nauī egressus esset ad terram, occurrit illi vir quidam, vt sicut mirabilia fecerat in mari, ita & in terra, faceret.* Et per hoc apparet quod ipse est ille de quo Psalmista dicit: Omnia quæcumq; voluit Dominus fecit in cælo & in terra, in mari & in omnibus abyssis. Et hoc ostendit in viro isto qui merito dicitur vir quidam singularis passionis, qui notabilis erat persona, & notabiliter & miserabiliter oblesus. Et ideo licet duo occurrerēt, secundum quod dicit Matthæus: Lucas tamen non commemorat nisi occursum vnus, cuius notabile vexationem determinat ex temporis diurnitate. Vnde ait: *Qui habebat dæmoniũ iam temporibus multis, id quod iam sibi eum vendicauerat in possessionem, adeo vt posset dici de eo illud Isaiæ: Erit cubile draconum, & pascua struthionum. Et occurrent dæmonia, onocentaurus, & pilosus clamabit alter ad alterum. Hoc dicitur de plene à diabolo possessis. Aggrauatur etiam ex habitus deformitate, vnde additur: *Et vestimento non induebatur.* Quod erat valde deforme, iuxta quod comminatur Dominus: Denuabunt te vestimentis tuis, vt auferant vasa decoris tui. Et in hoc apparet fremitus dæmonis, qui non tantum vexabat corporis membra, sed etiam laniebat vestimenta sicut de illo dicitur: Cum inualuisset dæmonium pessimum contra duos filios Sceuæ, principis sacerdotum, nudi & vulnerati effugerunt de domo. Aggrauatur etiam ex loci horribilitate, ideo addit: *Neque in domo manebat, sed in monumentis,* vbi est locus valde horribilis. Et talia loca quærunt principes tenebrarum: In desertis habitauit torrentium, & in cauernis terræ: & ab his eripit Dominus, secundum illud: Qui educit vincetos in fortitudine, similiter eos qui exasperant, qui habitant in sepulchris.*

8. Mat. 10. 5
Eph. 2. b. c

Iob. 2. g

Psal. 134. b

Mat. 8. d

Isa. 34. d

Ezec. 16. c

Act. 19. c

Iob. 30. a

Psal. 67. b

Secundo quantum ad strepitum clamoris in dæmone vociferante, Domino præcipiente, subditur: *Is vt vidit Iesum, procedit ante illum.* Et sic verificatur illud: Coram illo procident Æthiopes, &c. Et illud: Adorabunt vestigia pedum tuorum omnes qui detrahebant tibi: vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium terrestrium, & infernorum. Hoc autem non faciebat humilitate deuotionis, sed cum murmure & strepitu clamoris. Et ideo addit: *Exclamans voce magna dixit, quid mihi & tibi est Iesu fili Dei altissimi?* Ecce quod nõ exhibebat reuerentiam ex amore, sed magis abhorrebat præsentiam, exiens cum clamore: per quæ ostendit gemitum, & dolorem in corde secundum illud Isaiæ: Clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione spiritus ululabitis. Ideo autem clamat, & dolet de eius præsentia, quia nulla erat ipsius cum Christo conuenientia: Quæ participatio iustitiæ cum iniquitate, aut quæ societas luci ad tenebras? Quæ autem conuentio Christi ad Belial? In Ecclesiastico: Sicut communicabit lupus agno aliquando, sic peccator iusto. Quæ communicatio sancto homini ad canem? Et nota quod in hac cõfessione duplicem elidit errorē: vnum Iudæorum qui dicebant Christum habere dæmoniũ: & in Beelzebub principe dæmoniorum eiicere dæmonia. Vnde Beda: Iudæi dicunt in principe dæmoniorum eum eiicere dæmones, quem dæmonia negant aliquid secum habere commune. Aliũ errorem Arrianorum scilicet elidit, qui dicunt Christum creaturam, cum dæmon dicat eum Dei altissimi filium, iuxta illud: Ego ex ore Altissimi prodiui, primogenita ante omnem creaturam: Hoc autem fatetur dæmon non venerando eius dæmoniũ, sed pertimescendo eius præceptum, iuxta illud: Dæmones cre-

Psal. 75. b
Isa. 60. c
Phil. 2. b

Isa. 65. c

2. Cor. 6. c

Ecc. 13. c

Ioan. 8. f
Mat. 12. b
Beda 10. 5. lib. 3. in ca. 8. Luca. Beda ibid.

Ecc. 24. a

Iac. 2. d

do, & contremiscunt. Et ideo additur: *Obsecro te ne me torqueas*, illa scilicet virtute de qua Sapiens: Absentes enim, & præsentes similiter torquebantur: ideo volebat Christum confiteri, vt saltem confitendo inueniret copiam euadendi. Sapiens? Negantes enim te nosse impij, per fortitudinem brahij tui flagellati sunt. Sed hæc supplicatio parum sibi valuit, non erat enim voluntaria, sed coacta, ideo subiungitur: *Præcipiebat enim spiritui immundo, vt exiret ab homine*. Cui præcepto non poterat resistere, secundum illud: Omnis creatura, &c. Sequitur: Deseruens præceptis tuis, vt pueri tui custodirentur illæsi. Ideo autem hoc præceptum timebat, quia solatium est immundo spiritui obsidere hominem & tormentum exire. Iuxta illud: Cum immudus spiritus exierit de homine: per ambula, per loca in aquosa, quærens requiem. Et Beda in Glossa: Tormentum est diabolo ab hominis læsione cessare, & quanto diutius possederit, tanto difficilius dimittit. Laboret ergo læsus a diabolo, vt cito iugum disrumpat. Sed in hac petitione non meruit dæmon exaudiri, quia non erat ex affectu deuotionis, sed ex impatientia, & strepitu clamoris. Clamauerunt, nec erat qui saluos faceret, ad Dominum, nec exaudiuit eos.

Tertio quantum ad impetum fortitudinis in dæmone resistente humanæ legationi subiungitur: *Multis enim temporibus arripiebat illam*, scil. impetu fortitudinis, cui non poterat obsessus resistere. Iuxta quod dicitur de Saule quod inuasit Spiritus Dei malus Saul. Sed hunc aliter quam Saul, quia ille leniebat cythara, hic autem non poterat detineri catena. Vnde additur: *Et vinciebatur catenis*, quatum ad manus. *Et compedibus custodibus*, quantum ad pedes, quod erat retinaculum valde forte, iuxta illud Psalmi: Ad alligandos reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis. Et licet tam forte esset, tamen adhuc non poterat sustinere impetum diabolicæ fortitudinis propter quod addit: *Et ruptis vinculis agebatur à dæmonio in deserto*. In quo ostenditur superbia & audacia diaboli, qui nullis obedit, nec retinaculis teneri potest, iuxta illud: A sæculo confregisti iugum meum, rupisti vincula mea, & dixisti: Non seruiam. Sic vtique faciunt superbi, imitatores diaboli, contra quos Hieremias loquens de principibus dicit: Et ecce, magis hi simul confregerunt iugum, ruperunt vincula scilicet diuinorum præceptorum: Cum tamen dicatur: Iniice pedem tuum in compedes illius, & in torques illius collum tuum: subiice humerum tuum, & porta illum, & non acedieris vinculis eius. Sed tolerabilius est peccatori, obfesso à diabolo, agitari in deserto, quam istis vinculis compediri. Iob: In desertis habitabant torrentium, & in cauernis terræ, vel super glaream. Qui inter huiusmodi lætabantur, & esse sub sentibus delicias computabant.

Quarto vero quatum ad comitatum multitudinis in dæmone respondente Dominicæ interrogationi subiungitur: *Interrogauit autem illum Iesus, dicens: quod tibi nomen est?* Ipsius enim est interrogare, cuius est & iudicare. Altissimus interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur. Et iterum: Hos tanquam pater mouens probasti: illos autem tanquam durus rex interrogans, condemnasti. Quia: In cogitationibus impij interrogatio erit. Interrogabat autem de nomine, non quia ignoraret, secundum quod dicunt ei discipuli: Nunc scimus quia scis omnia, & non opus est tibi, vt quis te interroget: in hoc credimus quod à Deo existi: & multo minus tu alios. Sed quærebat vt ex responsione dæmonis appareret comitatus multitudinis, vnde subditur: *At ille dixit: Legio*. Legio continet sex millia sexcenta & sexaginta sex. Et ideo non respondet nomen singularis personæ, sed multitudinis: quod exponens Euangelista, adiungit: *Quia intrauerant demonia multa in eum* ita vt posset dicere Domino illud: Domine quid multiplicati sunt qui tribulant me? Et iterum: Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratis. Iam verificatum erat in isto, quod de Antiochia dicitur: Quis

ascendit Ierololymam in multitudine graui? Et intrauit sanctificationem cum superbia? Et sic ex quatuor præmissis apparet violentia diaboli obsidentis.

Et rogauerunt illum, &c. Post violentiam dæmonis obsidentis subiungit hic Euangelista omnipotentiam Domini liberantis. Ostenditur autem in hac parte Christus potens per omnem modum, scilicet potens in imperando, potens in permittendo, potens in saluando, potens in perdendo. Primo ergo ostenditur potens in imperando dura in hoc quod dicitur: *Et rogauerunt illum*, scilicet dæmones, *ne imperaret illis vt in abyssum irent*, quia mandatum eius non poterant præterire, iuxta illud: Præceptum posuit, & non præteribit. Ideo rogauerunt eum, quia sciebant quod ipse erat ille Angelus, de quo, Vidi Angelum descendente de cælo, habentem clauem abyssi, id est, potestatem mittendi in abyssum iusto suo iudicio, sicut fecit Ægyptiis: Abyssii operuerunt eos: descenderunt in profundum quasi lapis: Et in Apocalypsi: Iudicatum est de singulis secundum opera ipsorum. Et infernus, & mors missi sunt in stagnum ignis. Hoc iudicium timebant dæmones accelerari sibi per imperium Christi, non tanquam præscij futurorum, sed per dicta Prophetarum: Vnde Ambrosius: Sciebant dæmones per Aduentum Christi se aliquando in abyssum mergendos, non ipsa futura prædiuinantes, sed Prophetarum de se dicta recollentes.

Secundo dicitur potens in permittendo damna in hoc quod subditur: *Erat autem ibi grex porcorum multorum pascentium in monte*, in quos licet bruta essent animalia dæmones non habebat posse nisi ex diuina permissione. Nam de Christo dictum est: Omnia subiecisti sub pedibus eius, oues & boues vniuersas: insuper & pecora capi. Vnde in istum gregem non poterant quidquam, nisi ex permissione diuina secundum illud: Nonne duo passeres alle veniunt, & vnus ex illis non cadet super terram sine patre vestro? id est, potentia patris vestri. Et ideo subditur: *Et rogabant eum vt permitteret eis in illos ingredi*. In quo ostendunt dæmones Christi potentiam & suam impotentiam, quia nihil possunt in bestias, nisi permissi, multo magis nec in hominem. Vnde Iob dixit Satan: Domine extende paululum manum tuam, & tange cuncta quæ possidet. Vnde etiam in tribulatione quam facturus est diabolus Ecclesiæ, diuina permissio præcedit, secundum illud: Soluti sunt quatuor Angeli, qui parati erant in horam & diem, & mensem, & annum, vt occiderent tertiam partem hominum. Et iterum dicitur quod cum consummati fuerint mille anni soluetur Satanus de carcere suo. Et quia Dominus iusto suo iudicio permittit eius multa, subditur: *Et permisit illis*. In qua permissione ostendit se Dominum non solum prohibentem dæmones, sed possidentem porcos, secundum illud: Meæ sunt omnes feræ sylvarum, iumenta in montibus, & boues Possessores vero solum erant villici Domini Iesu, & ideo in nullo iniuriatus est eis: ostendit etiam Dominus quod magis diligit salutem vnius hominis, quam millia brutorum animalium. Nunquid de bobus cura est Deo? Et in sapientia: Parcis autem omnibus: quoniam tua sunt Domine, qui amas animas. Rursus in hoc ostendit Dominus carnales homines, qui designantur per porcos, iusto Dei iudicio expositos esse dæmonibus. Si enim secundum carnem vixeritis, moriemini. Vnde dicit Apostolus de isto carnali quod huiusmodi tradendus est Satanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus sit in die Domini nostri Iesu Christi. Hoc etiam fecit vt non solum notam faceret hominibus terræ illius potentiam suam saluandi, sed etiam occidendi, secundum illud: Ego occidam, & ego viuere faciam: percutiam, & ego sanabo: & non est qui de manu mea possit eruere.

Tertio ostenditur potens in saluando infirmos in hoc quod adiungitur: *Exierunt ergo demonia ab homine, & intrauerunt in porcos*. In quo exitu liberatus est homo. Exierunt autem diuinæ virtutis imperio, secundum illud: Spiritum immundum auferam de terra. Hoc dicebat

ille

Aet. 16. d
Iob. 37.
Iob. 40. c
Exo. 15. d
Mich. 7. b
Septem nota.
Ioan. 10. e
Zach. 11. d
Iob. 19. d
Psal. 138. b
Iob. 1. c
Psa. 63. b
Phil. 1. c
4. Reg. 1. c
2. Reg. 1. c
Cant. 3. d
Psal. 45. d

ille qui de seipso ait: Ecce eicio dæmonia, & sanitates perficio hodie & cras, & tertia die consummor. In virtute namque Christi exhibant, in cuius nomine eiciebantur ab eius discipulis, iuxta quod dicitur quod Paulus dixit Spiritui Pythonico: Præcipio tibi in nomine Iesu Christi exire ab ea: & exiit eadem hora. Exeuntes autem ab homine in porcōs intrant, quia immundus spiritus immunda quærit habitacula. Iob: Ingredietur bestia latibulum, & in antro suo morabitur. Et de Behemoth dicitur: Sub umbra dormit in secreto calami, in locis humentibus. Hoc dicit quantum ad carnales, qui nihil aliud quærunt, nisi umbram & lasciuiam, sicut porci.

Quarto ostenditur potens in perdendo superbos in hoc quod subditur: *Et impetu abiit grex per præceps in stagnum, & suffocatus est.* In quo ostenditur diuina virtus eximia, quæ non permittit eos ingredi in porcōs ad quietem, sed ad submersionem, vt sic impleretur in eius illud: Flauit spiritus tuus, & operuit eos mare, submersi sunt quasi plumbum in aquis vehementibus. In quo spiritualiter designatur submersio peccatorum, iuxta illud Propheticum: Deponet iniquitates nostras, & proiciet in profundum maris omnia peccata nostra.

Porto ex prædictis secundum litteram colligi possunt septem notabilia. Primum est quod potentia solius verbi Christi excedit virtutem infinitorum millium dæmonum. Secundum est quod maximus est furor dæmonum respectu generis humani. Tertium est quod maximus est timor dæmonum respectu hominis Christiani. Quartum quod dæmones sunt incorporei, cum rot fuerint in homine vno. Quintum est quod ipsi nihil possunt etiam in bruta animalia, nisi permitti. Sextum est quod homines in his temporalibus possidentis non sunt nisi villici Christi, Septimum est quod Deus salutem vnius hominis præferendam ostendit infinitis animalibus bruis.

Quod vt viderunt factum, &c. Hic iam tertio ostendit Euangelista reuerentiam populi occurrentis. Circa huius explicationem introducuntur quatuor, scilicet denunciatio veritatis conspectæ, indagatio veritatis auditæ, inuentio veritatis inquisitæ, veneratio veritatis inuentæ, quæsitæ, & denunciata. Primo ergo quantum ad denuntiationem veritatis conspectæ dicitur:

Quod vt viderunt factum, qui pascebant, fugerunt, scilicet ex timore, sicut veri mercenarij: Mercenarius autem, & qui non est pastor, cuius non sunt oues propriæ, videt lupum venientem, & dimittit oues, & fugit. Et Zacharias: O pastor & idolum derelinquens gregem. Vel fugerunt non timore humani periculi; sed timore diuini iudicij, de quo: Fugite ergo à facie gladij, quoniam vltor iniquitatum gladius est, & scitote esse iudicium. Fugerunt autem non vt laterent, quia scriptum est: Quo ibo à spiritu tuo? & quo à facie tua fugiam? sed vt absentibus celeriter visa narrarent. Vnde dicitur: *Et nuntiauerunt in ciuitate, & in villas,* sicut & ille nuntius Iob dicit: *Eualsi ego solus, vt nuntiarem tibi.* Et in hoc quasi habebant prædicatorum officium, de quibus: Annuntiauerunt opera Dei, & facta eius intellexerunt. Hęc est annuntiatio quam acceptat Apostolus, dicens: Siue per occasionem, siue per veritatem Christus annuntietur: & in hoc gaudeo, sed & gaudebo. Vnde bona de Christo visa non sunt reticenda, sed annuntianda secundum illud: *Dixerunt illi quatuor viri leprosi: Hęc enim dies boni nuntij est, si tacuerimus & noluerimus nuntiare vsque mane, sceleris arguemur.* Venite, carnis & nuntietis in aula regis: Sed mala non sunt annuntianda: Nolite annuntiare in Geth, neque annuntietis in compitis Ascalonis.

Secundo vero quantum ad indagationem veritatis auditæ subditur: *Exierunt autem videre quod factum est, & venerunt ad Iesum.* Exierunt, inquam, ad inquisitionem: Egredimini, & videte filia Sion regem Salomonem. Et in Psalmo: Venite & videte opera Domini, quæ posuit prodigia super terram. Exierunt autem ad Iesum qui est

Veritas, vt discerent veritatem. Nam sicut dicit sollicitus inquisitor Iob: *Quis mihi tribuat vt cognoscam & inueniam illum, & veniam vsque ad solium eius?* Sic Samaritani audito verbo mulieris: *Abiit mulier in ciuitatem, & dicit illis hominibus: Venite & videte hominem, qui dixit mihi omnia quæcumque feci: numquid ipse est Christus?* Exierunt ergo de ciuitate, & veniebant ad eum. Et notandum est valde quod dicitur, dum exeunt videre quod factum est, venerunt ad Iesum: quia factura dum videtur ducit ad Factorem: Inuisibilia enim ipsius, à creatura mundi, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur. Et in Sapientia: *A magnitudine enim speciei, & creaturæ cognoscibiliter poterit Creator horum videri.* Et ideo in Ecclesiastico: *Quam desiderabilia omnia opera eius, & tanquam scintilla, &c.* In hoc autem apparet quod non est standum in factura, sed perueniendum vsque ad Iesum. In Ecclesiastico: *Vide arcum, & benedic eum qui fecit illum.* Et in Psalmo: *Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem, &c.*

Tertio quantum ad inuentionem veritatis quæsitæ subditur: *Et inuenerunt hominem sedentem à quo dæmonia exierant.* Et ita in debito statu contra inquietationem, quia nunquam quiescebat, quamdiu diabolus eum possidebat. Impij quasi mare feruens quod quiescere non potest. E contra de eo in quo habitat Spiritus Domini, dicitur: *Sedebitur solitarius, & tacebit.* Quia secundum illud: *Factus est in pace locus eius, & habitatio eius in Sion.* Inuenerunt etiam eum in debito habitu contra nudationem. Propter quod addit: *Vestitum.* Talis enim habitus decet hominem tam corporaliter quàm spiritualiter. Beatus qui vigilat & custodit vestimenta sua ne nudus ambulet, &c. Inuenerunt etiam eum in debito sensu contra insaniam. Vnde subdit: *Ac sana mente.* Vnde poterat dicere illud Nabuchodonosor: *In ipso tempore sensus meus reuersus est ad me.* Quem sensum aufert diabolus ad eis quos possidet infatuando eorum mentes. In quibus Deus huius seculi excæcauit mentes infidelium. Inuenerunt etiam eum in debito situ contra deordinationem, propter quod addit: *Ad pedes eius,* tanquam intentum prædicationi eius, secundum illud: *Qui appropinquant pedibus eius accipient de doctrina illius.* Et infra: *Maria sedens secus pedes Domini, audiebat verbum illius.* Et per hęc indicia manifeste cognouerunt ipsam liberatam ex proprio visu. Modum autem & curationis causam cognouerunt per auditum. Qui audierunt hęc facta esse per Christum. Propter quod subditur: *Et timuerunt,* scilicet Christum attendentes eius miram potentiam & fortitudinem, secundum illud: *Quis non timebit te o rex gentium? Tuum est enim decus inter cunctos sapientes gentium, &c.* Ad hoc inducit certum testimonium, ideo subdit: *Nunciauerunt autem illis, & qui viderant,* scilicet pastores. Quia tales debent testificari: Et qui vidit, testimonium perhibuit, *Quo modo sanus factus fuisset à Legionibus,* per Christi imperium. Et tali testimonio est credendum. Quod audiimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, &c. Sequitur: *Testamur, & annuntiamus vobis.* Psalmista: *Narrantes laudes Domini, & virtutes eius, & mirabilia eius quæ fecit.* Quia dicitur: *Non enim possumus quæ vidimus & audiimus non loqui.*

Quarto vero quantum ad venerationem veritatis inuentæ subditur: *Et rogauerunt illum omnis multitudo regionis Gerasænarum:* Postquam cognouerunt maiestatis imperium, formidabant. Vnde rogauerunt eum, *vt discederet ab ipsis.* Quod quidem non dicebant contemptu superbiæ, sicut illi de quibus Iob: *Qui dixerunt Deo: Recede à nobis, & scientiam viarum tuarum nolumus: sed ex timore reuerentiæ.* Ideo subditur: *Quia magno timore tenebantur,* sicut Petrus supra: *Exi à me Domine: quia homo peccator sum.* Et sicut Centurio supra: *Domine non sum dignus vt sub tectum meum intres.* Quia secundum illud: *Pondus super se tollet qui honestiori se communicat.* Vnde Ambrosius: *Infirma mens non*

Iob. 23. a
Ioan. 4. d
Rom. 1. c
Sap. 13. a
Eccl. 4. d
Eccl. 43. b
Psal. 8. a
Ips. 57. d
Thr. 3. d
Psal. 75. a
Dan. 4. g
2. Cor. 4. a
Deut. 33. a
Inf. 11. g
Hier. 10.
Ioan. 19. f
1. Ioan. 1. a
Psal. 77. a
Aet. 4. d
Iob 23. b
sup. 5. b
Sup. 7. a
Eccl. 13. a
Ambr. 10. 3
lib. 6. in. ca.
8. Luca.

caput Dei verbum, nec potest pōdas sapientiæ sustinere. Et quoniam ad diuinam cohabitationem minus erant idonei, ideo erant exauditi. Propter quod additur: *Ipse autem ascendens nauem, reuersus est.* Nolebat Dominus aliquibus esse onerosus. Vnde Matthæus dicit: Quicumque non receperit vos, neque audierit sermones vestros, exeuntes foras de domo vel ciuitate, excutite puluerem de pedibus vestris. Et iterum: Nolite dare sanctum canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos. Sed prudentius his fecerunt Samaritani de quibus: Cum venissent ad illum Samaritani rogauerunt eum vt ibi maneret Et mansit ibi duos dies. Sed stupor circumdederat illos, sicut & Petrum. Ideo poterant dicere illud Iob: Semper quasi tumentes super me fluctus, timui Deum, & pondus eius ferre non potui. In hoc etiam spiritualiter datur intelligi quod Dominus repulsus abscedit. Si quæsieris eum, inuenies: si autem dereliqueris eum, proiciet te in æternum. Insinuatur etiam quod Dominus non derelinquit nos, nisi prius eum repellamus: quia potius se ingerit. Vnde in Apocalypsi: Ecce sto ad ostium, & pulso, &

Et rogauit illum vir, &c. Hic quarto describitur benevolentia sanati obtemperantis, quam commendat Euangelista ex quatuor, scilicet ex oblatione obsequij, ex condescensione medici, ex commissione officij, & ex diuulgatione beneficij: ita quod vnum ad alterum disponit. Primo ergo quantum ad oblationem obsequij dicitur: *Et rogauit illum à quo demonia exierant,* scilicet sanatus medicum, vt cum eo esset, vt scilicet ei cohabitaret, & seruiret tanquam Domino, & Saluatori, sicut dicebat Ethai Gethæus regi David: *Vinit Dominus, & vinit Dominus meus rex:* quoniam in quocumque loco fueris, Domine mi rex, siue in morte, siue in vita, ibi erit seruus tuus. Sic Elisæus ad Eliam: *Vinit Dominus, & vinit anima tua,* quia non derelinquam te. Ideo autem volebat esse cum ipso, vt esset securior secundum illud: *Innocui Dominum Patrem Domini mei,* vt non derelinquat me in die tribulationis meæ, & in tempore superborum sine adiutorio. Vt etiam esset perfectior: *Iustificationes tuas custodiam:* non me derelinquas vsquequaque. Vt etiam esset felicior, desiderium habens dissolui & esse cum Christo: *Si quis mihi ministrat, me sequatur, & vbi sum ego, illic & minister meus erit.* Et iterum: *Volo pater vt vbi sum ego, & illi sint mecum,* vt videant claritatem quam dedisti mihi. Et ideo volebat ei hic cohabitare in via, vt ille cohabitare posset in cælesti Patria.

Secundo quantum ad condescensionem medici subditur: *Dimisit autem eum Iesus,* in omnimoda scilicet libertate, volens sibi aliud onus imponere ostēdens quod propter collatum beneficium non est accipiendum obsequium. Vnde: *Miseratus Dominus serui illius dimisit illum, & debitum dimisit ei.* Dimisit autem eum in quiete, vnde subdit dicens: *Redi in domum tuam, vt ibi requiescas,* vnde te dæmonia expulerant. Præcurre prior in domum tuam, & illic auocare & illic lude, & age cōceptiones tuas, & non in delictis & verbo superbo. Seneca: *Indicium mentis bene constitutæ est, in se posse consistere, & secum posse morari.* Et nota quod Dominus dimittit quosdam propter infirmitatem, sicut istum cui condescendebat. Quosdam admittit propter fidelitatem, sicut ipsū de quo infra: *Et ait alter, sequar te Domine, &c.* Quosdam attrahit propter idoneitatem, ibidem: *ait ad alterum, sequere me.* Quosdam repellit propter cupiditatem sicut illum dicentem: *Magister sequar te, quocūque ieris.* Et dicit ei Iesus: *Vulpes foueas habent, &c.* Hunc autem non admisit Dominus ad perfectionis discipulatum, vel quia mouebat eum timor humani periculi, vel amor beneficij vel vt ostenderet, sicut præactum est, quod propter spirituale beneficium non est accipiendum obsequium. Vnde gratis accepistis, gratis date. Et exemplum huius apparet in Elisæo. Potest tamen prædicator Euangelicus accipere stipendium, iuxta illud: *Dominus ordinauit iis qui Enange-*

lium annuntiant, de Euangelio viuere. Sed non debet prædicare propter illud, sed propter salutem populi. Et nota hic quod Dominus secundum quod Euangelica historia narrat aliquando præcipit curatis quod nemini diceret, sicut patet in curatione leprosi: *Vide, nemini dixeris:* & in suscitacione puellæ, præcipit parentibus eius, ne alicui diceret, quod factum erat. Hic autem præcipit sanato quod diuulget. Sed hoc Dominus facit vt ostendat veritatem salutarem non esse tacendam, & gloriam propriam non esse quærendam. Ideo enim aliquando præcipit quod dicatur, & aliquando quod taceatur. Vnde in primo dat documentum quod veritas prædicetur, in secundo vero quod gloria propria non quærat. In hoc etiam apparet quod prædicationis opus non tantum est virorum Apostolicorum, verum etiam quorumcumque bonorum qui à Christo edocti sunt. Vnde etiam Christus discipulis prohibentibus quendam in nomine Christi, eiicere dæmonia, qui Christum non sequebatur, dixit ad illos: *Nolite prohibere: qui enim non est aduersum vos, pro vobis est, sicut dicitur infra: Bonus enim vir debet dicere quod dixit Moyses: Quis tribuat vt omnis populus prophetet, det eis Dominus spiritum suum? Secundum illud: Dum omni modo siue per occasionem, siue per veritatem Christus annuntietur: & in hoc gaudeo, sed & gaudebo.*

Tertio quantum ad commissionem officij dicitur: *Et narra quanta tibi fecit Deus.* In quo mittit eum ad prædicandum & diuulgandum diuinum beneficium: *Narrabo nomen tuum fratribus meis, &c.* Et Tobias: *Opera autem Dei reuelare, honorificum est, hoc mandat Dominus fieri: Quanta mandauit patribus nostris nota facere ea filiis suis: Vt cognoscat generatio altera. Et illud officium prædicatoribus iniunctum.*

Quarto quantum ad diuulgationem beneficij subditur: *Et abiit per vniuersam ciuitatem prædicans,* quod illi iniunctum est. Surge, & vade in Niniuen ciuitatem magnam: & prædica in ea prædicationem quam ego loquor ad te. Sed Ionas prædicabat periculum, iste vero diuulgabat & prædicabat beneficium, ideo addit: *Quanta illi fecisset Iesus, vt vero diceret illud: Venite, audite: & narrabo omnes, qui timetis Deum, quanta fecit animæ meæ.* Ad hoc inuitat Angelus Tobie: *Benedicite Deum, & narrate omnia mirabilia.* Hoc autem non dicit, quia in nostra sit potestate omnia eius opera & beneficia enarrare, cum dicatur: *Quis sufficit enarrare opera illius? Sed quia hoc debet esse in nostro desiderio & voluntate, iuxta illud: Confitebor tibi Domine in toto corde meo: narrabo omnia mirabilia tua Non quia lingua sufficiat exprimere, sed quia gratitudo cordis de omnibus cupit laudes exoluere, & prædicare.*

Ex prædictis possunt elici quatuor notabilia secundum literam. Primum est quod Dominus per viles & humiles personas voluit aliis notificari, sicut per porcarios & pëcorarios. Secundum, quod non omnes ad statum perfectionis sunt admittendi, sed tantum illi qui sunt idonei. Tertium, quod à prædicatione nominis Christi non sunt arcendi, quos Christus curat à vexatione diaboli. Quartum, quod ad gratiarum actionem pro beneficiis acceptis debemus esse promptissimi, exemplo huius dæmoniaci, qui beneficium Dei omnibus annuntiauit.

Factum est autem, cum redisset Iesus: &c. Supra ostendit Euangelista dominium & auctoritatem Christi super creaturam corporalem in sedatione tempestatis & contra spiritualementem in expulsionem dæmonis. Hic ostendit ipsum dominium habere super creaturam compositam ex vtraque in sanitate Hæmorrhoiisæ, & suscitacione puellæ. Habet autem hæc pars duas partes. In quarum prima, secundum quod humana natura ex duobus est composita, corpore videlicet & anima, ostenditur Dominus corpus in Hæmorrhoiisæ sanatione: in secunda Dominus animarum in puellæ suscitacione, ibi: *Adhuc illo loquente, & car.* Introducitur autem explicatio vtriusque miraculi ad manifestandam dignitatem virtu-

Matt. 8. a
Inf. eod. aInf. 9. f
Num. 11. f

Phil. 1. c

Psal. 21. c
Tob. 12. b

Psal. 77. a

Ioan. 3. a

Psal. 65. d

Tob. 12. d

Ecc. 18. a

Psal. 9. d

Diuisio.

tis Christi, quam demonstrat satis perfecte in miraculo curationis Hæmorrhoiſæ. Nam primo demonstratur in parte ista benignitas præſentiæ Christi desiderabilis: secundo sublimitas potentia admirabilis, ibi: *Et mulier quedam erat in fluxu, &c.* Tertio profunditas sapientia infallibilis, ibi: *Et ait Iesus, quis est qui me tetigit? &c.* Benignitas autem præſentiæ Christi ostenditur desiderabilis ex plebe suscipiente cum læticia, ex principe supplicante cum fiducia, & ex multitudine concomitante cum benevolentia. Primum respicit Christi aduentum, cui plebs occurrit: secundum Christi statum, ad quem princeps currit: tertium Christi progressum ad quem multitudo concurrat. Ex occurſu ergo, & cursu, & concursu multitudinis, multipliciter ostenditur præſentia & aduentus Christi desiderabilis. Primo ergo quantum ad susceptionem læticia factum à plebe, dicitur.

Factum est autem cum rediisset Iesus, trans fretum scilicet in Galilæam, cum ad tempus corporalem subtraxerat præſentiam desideratam. Iuxta illud quod signatum est de Salomone: Vniuersa terra desiderabat vultum Salomonis, vt audiret sapientiam eius, quam dederat Deus in corde eius. Per istum Salomonem intelligimus Christum, de quo in Psalmo: Speciosus forma præ filiis hominum, &c. Et ideo dicitur: *Excepit illum turba, scilicet cum læticia & gaudio, vt sic impleretur illud Isaia: Ad dent mites in Domino læticiam, & pauperes homines in sancto Israël exultabunt.* Ideo subditur: *Erant autem omnes expectantes eum, cum desiderio scilicet, quia bonum est præstolari cum silentio Salutare Dei.* Bonus est Dominus sperantibus in eum, animæ quærenti illum. Ipse enim erit expectatio gentium. Expectato Dominum, viriliter age, & confortetur cor tuum, & sustine Dominum, dicit Psalmographus.

Secundo quantum ad supplicationem cum fiducia factâ à principe, subditur: *Et ecce venit vir, cui nomen Iairus.* Cuius nomen exprimit, quia persona erat notabilis ob principatum, iuxta quod dicitur: *Feci tibi nomen grande, iuxta nomen magnorum, qui sunt in terra.* Vel etiam quia nomen respondebat officio, & dignitati. Iairus enim illuminatus interpretatur, & talis debet in plebe Domini principari, vnde subditur: *Et ipse Princeps synagoga erat.* Et statuit illi testamentum pacis, principem sanctorum & gentis suæ, &c. Hic autem princeps licet esset exaltatus in gloria, ita vt ei posset competere illud: *Vt sedeat cum principibus, & solium gloria teneat; nõ tamen inde est elatus per superbiam, sed humiliatus per reuerentiam attendens illud: Rectorem te posuerunt, noli extolli.* Ideo subditur: *Et cecidit ad pedes Iesus, sciens scriptum esse: Mihi curuabitur omne genu, & iurabit omnis lingua.* Et in Psalmo: *Venite adoremus, & procidamus, & pletemus ante Dominum, qui fecit nos, & cetera.* Ideo autem *cecidit*, vt Christi maiestatem sua honoraret reuerentia: quoniam magna potentia Dei solius, & ab humilibus honoratur. Et vt etiam imploraret pietatem cum fiducia. Vnde & subdit: *Rogans eum, vt intraret in domum eius.* Hoc faciebat cum instantia, vt posset dicere illud: *Tenui eum, nec dimittam, donec introducam illum in domum matris meæ.* Ad istam autem instantiam propellebat indigentia, quam exprimit cum dicit: *Quia vnica filia erat ei.* Et ita multum amabilis. Nam sicut mater vnicum amat filium suum, ita ego te diligebam, dixit David. Non solum autem erat amabilis, quia vnica, sed etiam quia iuuenula. Ideo addit: *Fere annorum duodecim.* Et ita reuera teneriori amore amanda, secundum illud: *Israel autem diligebat Ioseph super omnes filios, eo quod in senectate genuisset eum.* Et quia vita erat multum amabilis, ideo mors erat multum tristabilis. Propter quod subdit: *Et hac moriebatur.* Quod non poterat esse sine magno dolore, qui est in luctu vnica. Luctum vnigeniti fac tibi planctum amarum. Ideo Iacob dicebat de Benjamin: *Non descendet, inquit, filius meus nobiscum: frater eius mortuus est, & ipse solus remansit, si quid ei aduersitatis acciderit in terra ad quam pergitis, deducetis canos meos cum dolore ad inferos.*

A Sic & hic dicere poterant de vnica filia. Quoniam igitur Christi præſentiam adiit cum reuerentia, rogauit ex confidentia, desiderauit ex indigentia, ideo oratio eius fuit exaudita secundum illud: *Rogationem contribulati ne abiicias, & non auertas faciem tuam ab egeno.* Hinc est quod Dominus non reprehendit istum, qui rogabat quod iret ad domum suam sicut regulum: quia regulus magis credebat eum infirmum posse sanare quam mortuum suscitare. Vnde dixit: *Domine, descende priusquam moriatur filius meus.* Hic autem credidit quod æque bene posset super vtrumque, vnde filiam suam quasi mortuam reputabat. Et ideo alius Evangelista scilicet Matthæus, introducit eum rogantem pro mortua licet secundum Lucam & Marcum aliquid superesset vitæ. Vnde Augustinus de concordia Evangelistarum dicit, quod Marcus & Lucas expresserunt principis verbum: Matthæus vero intellectum expressit, quia eam mortuam reputabat.

Tertio quantum ad comitatum benevolentia factum à multitudine subditur: *Et cõigit dum iret, à turbis comprimebatur, quoniam ex amoris affectu omnes volebant contingere ipsum sicut supra: Omnis turba quærebat eum tangere.* In hoc etiam versa vise ostenditur benevolentia Saluatoris, qui etiam à multitudine vult comprimere, quasi nullum à se repellens. Ipse enim est qui dicit: *Eum qui venit ad me, non eiiciam foras.* Ipse qui vocat Matthæum, ait: *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis: & ego reficiam vos.* Ipse enim est, qui ad ostium pulsatur: *Ecce sto ad ostium, & pulso.* Hanc compressionem facit mutus amor, qui est copula amantis & amati. Quia qui adhæret Domino, vnus spiritus est. Et Ioannes: *Manete in me & ego in vobis.* Vnde perfectus amor non est contentus aliquo sensu, siue contactu. Propter quod dicit sponsa: *Trahe me post te, &c.* Et Hieremias: *In charitate perpetua dilexi te, ideo attraxi te, &c.*

Et mulier quedam erat in fluxu, &c. Postquam ostensa est præſentia Christi desiderabilis, ostenditur potentia eius admirabilis in mirabili curatione à fluxu sanguinis. Hæc autem curationem ostendit Evangelista processisse ex admirabili potentia, tum propter diuturnitatem morbi in muliere, tum propter impossibilitatem curandi ab arte, tum propter facilitatem remedij à Salvatore. Primo igitur quantum ad diuturnitatem immun-dæ passionis in muliere dicitur: *Et mulier quedam erat in fluxu sanguinis ab annis duodecim.* Hæc erat immunda passio, & ideo cum difficultate portabilis. Mulier quæ patitur multis diebus fluxum sanguinis non in tempore menstrualis, vel quæ post menstruum sanguinem fluere non cessat, quando subiacet huic passioni, immunda erit quasi sit in tempore menstruo. Et erat cum difficultate sanabilis propter adhærentiam, quia iam erat inueteratus morbus. Languor prolixior grauat medicum. Erat igitur hæc passio immunda, continua, & diuturna. Ideo vilis ad cohabitandum, grauis ad sustinendum, & difficilis ad sanandum. Vnde poterat dicere illud: *Verulam fecit pellem meam & carnem meam, contriuit ossa mea.* Et illud: *Lumbi mei impleti sunt illusionibus, & non est sanitas in carne mea.* Hæc autem mulier secundum Ambrosium videtur fuisse Martha. Ait enim: *Christus largum fluxum sanguinis siccauit in Martha, & dæmones expulit de Maria.*

E Secundo quantum ad impossibilitatem humanæ subuentionis ex arte, subditur: *Quæ in medicos erogauerat omnem substantiam suam, &c.* Propter curationis remedium, secundum consilium Ecclesiastici: *Honora medicum propter necessitatem: etenim illum creauit Altissimus.* Hoc autem dicit de honore munerum, non sermonum. Vnde hæc eos honorauerat, quæ omnem substantiam expenderat. Et ideo probabile, si curabilis fuisset ægritudo, quod per artem fuisset curata, attamen ars non profuit. Vnde subdit: *Nec ab illo potuit curari.* Ita nec à natura, nec ab arte potuit ei subueniri, vt verificaretur in ea illud: *Neq; herba, neq; malagma sanauit eos,*

3. Reg. 10. d
Psal. 44. a
Isa. 29. f
Thr. 3. c
Gen. 49. b
Psal. 26. d
2. Reg. 7. b
Iairus.
Ecc. 45. d
1. Reg. 2. b
Ecc. 32. a
Isa. 45. d
Psal. 94. a
Ecc. 3. b
Cant. 3. b
2. Reg. 1. d
Gen. 37. a
Hier. 7. g
Gen. 42. g

Ecc. 4. a
Ioan. 4. g
Matt. 9. c
Mar. 5. c
Aug. 10m. 4
lib. 2. c. 28.
Luc. 6. e
Ioan. 6. d
Matt. 11. d
Apoc. 3. d
1. Cor. 6. d
Ioan. 15. a
Cant. 1. a
Hier. 31. a
Lon. 15. a
Ecc. 10. b
Thre. 3. a
Psal. 37. a
Ecc. 38. a
Medicus quo modo honorandus.
Sap. 16. a

sed tuus, Domine, sermo qui sanat omnia. Vnde nota quod natura nihil potest sine diuina potentia, nec ars aliquid potest sine natura. Vnde vbi natura arti nõ proficit, magis nocet, sicut in hac muliere, de qua dicitur quod fuerat multum perpeffa à compluribus medicis, & erogauerat omnia bona sua, nec quidquam profecerat, sed magis deterius habebat. Sed Lucas medicus hoc tacet de medicis curialib. loquens. Ex quo colligitur quod medicorum ars est laudabilis, quando sequitur diuinam potentiam & naturam abstractam. Vnde dicitur: Da locum medico, etenim illum Dominus ius creauit, & non discedat à te, quia opera eius sunt necessaria. Sed tunc erit vituperabilis operatio medici, quando negligit considerare naturam, vel non apponit diuinam potentiam, sicut dicitur de Asa: Egrotauit etiam Asa anno tricesimo nono Regni sui, dolore pedum vehementissimo, & nec in infirmitate sua quæsiuit Dominum: sed magis in medicorum arte confisus est. Sequitur: Et mortuus est, & c.

Tertio quantum ad facilitatem perfectæ curationis à Salvatore, subditur: *Accessit retro, & tetigit simbriam vestimenti eius*, Accessit quia credebat. Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est: & inquirentibus se remunerator sit. *Retro*. Quia timebat sicut soror eius Maria. Stans retro secus pedes Domini. *Tetigit*: quia sperauit curari. Vnde dicitur: Quia si vestimentum eius tetigero, salua ero. *Tetigit autem simbriam vestimenti eius*, id est, infimam partem vestimenti, reputans se immundam, & honorificans Christi potentiam, qui potest salutem dare per infima. Et quia credidit, & sperauit, ideo facile obtinuit. Propterea additur: *Et confestim stetit fluxus sanguinis eius*. Ex quo apparet mira Dei virtus, quæ morbum tam diuturnum, & tam grauem curauit statim ad tactum vnus particulæ vestimenti ipsius. Mira est ergo virtus Christi, quæ credulitate sui impossibilia facit facilia, secundum illud: Si potes credere, omnia possibilia sunt credenti. Et Ioannes: Amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio & ipse faciet, & maiora horum faciet. Et in Actibus: Virtutesq; non quilibet faciebat Deus per manum Pauli: ita vt etiam super languidos deferrentur à corpore eius sudaria & semicinctia, & recedebant ab eis languores, & c. Si ergo tam salubre est per fidem tangere simbriam vestimenti, quam salubre erit tenere ipsum Christum? Vnde Bernardus: Dulce satis est te, bone Iesu, quærere: dulcius tenere. Vnde sponsa: Tenui eum, nec dimittam, & c. Dulcis vtique est tactus tui, nam & ipse tactus fructu non caret. Mulier enim illa Euangelica felici fructu attigit simbriam Iesu, & statim stetit in illa fluxus carnalis illecebris, carnalis delectationis, & c.

Et ait Iesus: Quis est, & c. Postquam ostensa est Christi præsentia esse desiderabilis, & potentia admirabilis: hic tertio ostenditur eius sapientia infallibilis: & hoc tripliciter, scilicet ex deprehensione veritatis occultæ, & delectatione veritatis deprehensæ, & ex approbatione veritatis delectæ. Primo ergo introducitur deprehensio veritatis occultæ à Christo per propriam inquisitionem, cū dicitur: *Et ait Iesus, Quis est qui me tetigit?* Hoc autem nõ dicit, vt discat: sed vt quod notum est sibi, aliis detegat. Iuxta quod dicitur: Palpebræ eius interrogant filios hominum: Dominus interrogat iustum & impium. Non vt ab eis aliquid addiscat: sed vt doceat quod ignorant. Vnde quia ignorant quæstionis causam, subditur: *Negantibus autem omnibus, dixit Petrus, & qui cum illo erant, id est, alij discipuli causam huius quæstionis non intelligentes*. Vnde poterat eis dici illud: Adhuc & vos sine intellectu estis? quia quæstionem illam carnaliter non spiritualiter intelligebant: quod patet in hoc quod adducit: *Præceptor, turba te comprimunt & affligunt: & dicis: Quis me tetigit?* quasi dicat, cum omnes te tangat indifferenter, quo modo quæris de aliquo specialiter? Vnde mirantur, quo modo Christus Magister & præceptor quærat quasi de dubio, quod omnibus erat in manifesto. Et ideo merito mirabantur quo modo Christus proponeret quæstionem quæ apparet stulta, cum dicitur:

Stultas autem, & sine disciplina quæstiones deuita. Sed quia intellectu habebant carnalem, manuducendi erant ad spirituale. Propter quod addit: *Et dixit Iesus: Tetigit me aliquis*, id est aliqua persona tactu scilicet spirituali. Et hoc probat: *Nam & ego noui virtutem de me exisse*. Hoc dicit quantum ad effectum curationis. Et sic verificatur illud: Virtutem enim ostendis tu, qui non crederis esse in virtute consummatus. Ostendit autem effectum egredientem ab ipso, secundum illud, quod supra dicitur, quod virtus de illo exibat, & sanabat omnes. Nec mirum, quia dicit Apostolus: Nos prædicamus Christum, Dei virtutem, & Dei sapientiam: Et item dicit quod est portans omnia verbo virtutis suæ.

Secundo vero adiungitur delectio veritatis deprehensæ per alienam confessionem, cum dicitur: *Videns mulier, quia non latuit*. Vnde poterat dicere illud Samaritanæ: Domine, video quia propheta es tu. Propter quod & ipsa poterat simile testimonium cum illa perhibere: Venite, & videte hominem qui dixit mihi omnia quæcumque feci. Vere iste erat alter Salomon, immo sapientior eo, de quo dicitur quod non fuit sermo qui regem posset laterere: quia ipse est de quo Daniel: Ipse nouit in tenebris constituta, & lux cum eo est. Et quia iam cognouerat potentiam in effectu, & sapientiam percipiebat in sermone: ideo attendebat se non posse effugere, & propterea subditur: *Tremens venit, & procidit ante pedes eius*, ad honorificandam eius maiestatem. Quid dignum offeram Domino? Curuabo genu Deo excelso: Et hoc cū tremore, quia solos tales respicit Deus: Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, & tremementem sermones meos? Et ideo dicitur: Cum metu & tremore vestram salutem operamini. Quia vero nihil magis spectat ad honorem maiestatis quam manifestatio veritatis, ideo subditur: *Et ob quam causam tetigerit eum, indicauit coram omni populo: & quemadmodum confestim sanata sit*. Quia opera Dei reuelare & confiteri, honorificum est. Et ideo dicebat angelus: Benedicite Deum cæli, & coram omnibus viuentibus confitemini ei, quia fecit vobiscum misericordiam suam.

Tertio adiungitur approbatio veritatis delectæ per definitiuam commendationem, cum subditur: *At ipse dixit ei: Filia, fides tua saluam te fecit: quasi dicat, iuste hoc alfecuta es, quia credidisti: quasi dicat, fides fecit te saluam, secundum illud: Dedit eis potestatem filios Dei fieri his qui credunt in nomine eius. Fides etiam saluam fecit, quia: Omnis quicumque inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Vnde in hoc apparet mira dispensatio nostræ salutis, quia mulier sanata totam attribuit diuinæ virtuti, secundum illud: Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei. Deus saluans, totum tribuit merito fidei, sicut dicitur: Si potes credere, omnia possibilia sunt credenti. Et quoniam inquisitione salutis per consequens sit acquisitio pacis, ideo subditur: *Vade in pace*, tãquam Dei amica & filia: Quoniam donum & pax est electis eius. Pax enim est illud quod Dominus omnibus optat, & omnibus optari mandat, secundum illud: In quacumque ciuitatem intraueritis. Et sequitur: Intranter autem in domum, salutate eam dicentes: Pax huic domui. Hoc est præ aliis quod donat: Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis, & c. Hoc est ad quod specialiter vocat: Tollite iugum meum super vos. Et sequitur: Et inuenietis requiem animabus vestris. Et item. Hæc locutus sum vobis, vt in me pacem habeatis. In mundo pressuram habebitis: sed confidite, ego vici mundum. De hac dicitur: Pax Dei quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra, & intelligentias vestras in Christo Iesu.*

Et nota quod trium mulierum Dominus fidem commendat, quas exaudit & saluat. Commendauit Magdalenam. Consimile verbum ad eam dicens: Fides tua te saluam fecit, vade in pace: Et hanc quam hic commendat. Et mulierem Chananzam, cui dixit: O mulier magna est fides tua, fiat tibi sicut vis. In his tribus mulieribus tres pœnitentiæ partes spiritualiter intelliguntur. Nam prima quæ fletit, & lacrymis rigauit, dat intelligere cõ-

tritionem

Mar. 5. c

2. Paralip. 16. d

Heb. 11. b

Sup. 7. c
Marc. 5. c

Mar. 6. d
Ioan. 14. d

Act. 19. b

Cant. 3. b

Psa. 10. b

Mar. 15. b

2. Tim. 2. d

Sap. 12. c

Sup. 6. c

1. Cor. 1. d
Heb. 1. c

Ioan. 4. e

3. Reg. 10. a

Dan. 1. d

Mich. 6. b
Isa. 66. a

Phil. 2. b

Tob. 12. b
Ibidem.

Ioan. 1. b

Rom. 10. c

Rom. 9. b

Mar. 9. d

Sap. 3. b

Mat. 10. b

Ioan. 14. d

Mat. 11. d

Ioan. 16. g

Phil. 4. b

Sup. 7. g

Mat. 15. c

Tres pœnitentiæ par-

res per tres
mulieres in-
collecta.

Sup. 8 f

Mat. 13. c

Sup. 7 f
Io. 20. g

Exech. 1. b

Apo. 16. c

Rom. 13. d

Psalm. 21. d

Ps. 4. a

Dan. 10. e

1. Reg. 12. f

Ioan. 5. d

Sup. 7 a
Iob 7. b

Pro. 26. a

Heb. 10. g

tritionem. Chananæa quæ clamauit, dat intelligere confessionem. Hæc autem quæ tetigit vestimentum, dat intelligere satisfactionem. De Magdalena legitur quod stas retro secus pedes eius, lacrymis cœpit rigare, &c. De Chananæa dicunt discipuli: Dimitte eam, quia clamat post nos. De ista dicitur hic quod accessit retro, & tetigit fimbriam vestimēti. Per tactum autem vestimenti intelligitur imitatio sanctæ conuersationis in labore. Vnde nota quod legimus Christū tactum in pede à Magdalena. Tactum in veste, vt hic ab Hæmorrhœissa. Tactum in latere à Thoma: Affer manum tuam, & mitte in latus meū, &c. In quo intelligitur triplex imitatio appropinquātium ad Christum, scilicet in effectu operationis bonæ, in habitu conuersationis sanctæ, in tolerantia passionis acerbæ: in quibus consistit integritas satisfactionis perfectæ. Per pedum namq; incessus intelligitur rectitudo operationis bonæ: Pedes eorum pedes recti: Per vestimentum autem intelligitur honestas conuersationis sanctæ: Beatus qui vigilat & custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet, &c. Talis est qui imitatur Christum: Abiiciamus opera tenebrarum, & induamur arma lucis. Per latus Christi vulneratum, manus & pedes perforatos, intelligitur tolerantia passionis acerbæ, secundum illud: Foderunt manus meas & pedes meos, & dinumerauerunt omnia ossa mea. In iis enim Christum contingimus, cum eius vulneribus ad tolerantiam armamur. Christo igitur passo in carne, & vos eadem cogitatione armamini. *Adhuc illo loquente, &c.* Postquā Euangelista ostendit Christum Dominum corporum per sanationem Hæmorrhœissæ, hic ostendit Christum Dominum animarum per suscitationem puellæ. Habet autem hæc pars quatuor particulas. In quarum prima præmittitur soliditas fidei, per modum disponētis: secundo adiungitur idoneitas testimonij per modum approbantis, ibi: *Et cum venisset ad domum, &c.* Tertio vero sublimitas imperij per modum efficientis, ibi: *Ipse autem tenens manum eius.* Quarto vero notatur celebritas miraculi per modum vtilitatis, ibi: *Et iussit illi dare manducare.* Et sic perfectè describitur miraculum quantum ad quadruplex genus causæ. Soliditas autē fidei Archisynagogi describitur in duplici respectu. Primo respectu dissuasionis humanæ, & respectu persuasionis diuinæ. Per primam tentatur & per secundam solidatur. Primo ergo quantum ad tentationem fidei per dissuasionem humanam dicitur: *Adhuc illo loquente, scilicet Iesu. Venit quidam ad Principem synagoga.* Venit autem non in adiutorium, sicut Angelus bonus, vt dicitur: Ecce Michael vnus de principibus primis, venit in adiutorium meū: sed sicut malus nuntius venit ad impediendum, propter quod addit: *Dicens ei: Quia mortua est filia tua,* & ita non potest esse spes de vita, secundum illud ait Dauid: Propter infantem, dum adhuc viueret, ieiunauit & fleuit, dicebam enim: Quis scit si forte donet eum mihi Dominus, & viuet infans? Nunc autem quia mortuus est, quare ieiuno? numquid potero eum reuocare amplius? ego vadam magis ad eum, ille vero non reuertetur ad me. Et ideo adiungit: *Noli vexare illum,* id est, frustra tecum ducere cum labore. Hoc quidem erat verbum non credentis Christum posse mortuum suscitare. Ignorabat enim illud diuinum verbum: Quia venit hora & nunc est, quando mortui audient vocem filij Dei: & qui audierint, viuent. Vnde iste nuntius non dicebat ex reuerentia, sicut Centurio: Domine, noli vexari, sed ex diffidentia, vt diceret illud Iob: Dies mei velocius transierunt quam à texente tela succidatur, & consumpti sunt absque vlla spe.

Secundo, quantum ad roborationem fidei per suasionem diuinam, subditur: *Iesus autem, audito hoc verbo,* quod scilicet poterat concurrere mentē Archisynagogi, quia secundum illud: Verba susurrionis quasi simplicia, & ipsa perueniunt ad intima cordis. Ne ergo verbū mortis interius penetraret, opponit verbum vitæ. Et hoc est verbum solidans fidem, quia: Iustus autē meus ex fide viuuit quod si subtraxerit se, non placebit anima

mea: Ideo additur: *Respondit patri puella: Noli timere,* sc. ex diffidentia: Postulet autem in fide, nihil hæsitans. Qui enim hæsitat, similis est fluctui maris qui à vento mouetur & circumfertur. Sic de Abraham dicitur: in re promissione etiam Dei non hæsitauit diffidentia, sed confortatus est fide, dans gloriam Dei: plenissime sciens, quia quæcumq; promisit Deus, potens est & facere. Et ideo subditur: *Crede tantum,* per confidentiam scilicet: Si credideris, videbis gloriam Dei. Et ideo addit: *Es salua erit,* per diuinam potentiam. Et ad hoc debebat moueri per illud quod statim ante hæc dixerat mulieri curata: Fides tua te saluam fecit. Vnde in hoc apparet mirabilis dispensatio Dei, quæ in miraculis suis nostram fidem requirit ad nostrum meritum. Vnde dixit cæcis petentibus illuminari: Creditis quia hoc possum facere vobis? Dicunt ei: Vtique Domine. Tunc tetigit oculos eorum, dicens: secundum fidem vestram fiat vobis. Et quia difficile erat credere mortuum suscitari: ideo Dominus in ipso itinere miraculum fecit. per quod adiuuit fidem Archisynagogi, vt si pateat illud esse verum quod dicitur: Fidelis autem Deus est, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis: sed faciet etiam cum tentatione prouentum, vt possitis sustinere.

Et cum venisset, &c. Hic secundo post soliditatem fidei disponētis, subiungit Euangelista idoneitatem testimonij approbantis. Ad probationem autem suscitationis requiritur testimonium de vita reddita, & de vita perdita. Ideo inducuntur testes respectu vtriusque. Primo igitur quantum ad personas idoneas ad rectificandum de suscitatione miraculosa, dicitur: *Et cum venisset ad domum,* vbi scilicet puella debebat suscitari, quæ erat domus luctus, ad quam vtile est ire, secundum illud: Melius est ire ad domum luctus quam ad domum conuiuij. In illa enim finis cunctorum admonetur hominum, &c. Et quia non omnibus aperienda sunt Christi Sacramenta, dicit enim: Seruus nescit quid faciat Dominus eius, ideo subditur: *Non permisit intrare secum quemquam,* secundum illud: Multi pacifici sint tibi, & consiliarius sit tibi vnus de mille. Quia vero discipuli erant eius amici, secundum quod dicit: Vos autem dixi amicos: quia omnia quæcumque audiui à Patre meo, nota feci vobis. Ideo non omnes excludit, sed excipit ab exclusis, cum subdit: *Nisi Petrum & Iacobum & Iannem,* qui erant discipuli principales. Vnde isti assumpti sunt in transfiguratione: Assumpsit Iesus Petrum & Iacobum & Ioannem fratrem eius, &c. Et quia testimonium oportet habere non tantum à domesticis, sed etiam ab his qui foris sunt, ideo discipulis adiungit duas personas, cum dicit: *Et patrem & matrem puellæ,* vt sic in ore duorum & trium testium stet fixum veritatis testimonium. Vnde apparet quod secundum litteram est idoneitas testimonij quantum ad personas, & quantum ad numerum, quia nihil habet superfluum neque diminutum.

Secundum spiritualem intelligentiam hoc non vacat à mysterio. Nam Petrus qui interpretatur agnoscens, designat fidem. Iacobus qui luctator interpretatur, designat sp̄. Ioannes qui interpretatur in quo est gratia, charitatem. Et hæc tres virtutes sunt Domino familiarissime, & concurrunt ad suscitationem peccatoris à morte quæ designatur in suscitatione puellæ. Nam fides concurrat: Qui credit in me, etiam si mortuus fuerit viuet. Similiter spes: Ecce oculi Domini super metuentes eum, & in eis, qui sperant super misericordia eius. Vt eruat à morte animas eorum. Etiam charitas: In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam filium suum vnigenitum misit Deus in mundum, vt viuamus per eum. Pater autem & mater sunt legis doctores. Pater, qui instruit in fide, secundum illud: In Christo Iesu per Euangelium ego vos genui. Mater quæ fouet in moribus: Filioli mei quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis. Et de his in Proverbijs: Conferua filii mi præcepta patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ. Hæc autē sunt cum Christo suscitante peccatorē.

Iac. 1. a

Rom. 4. d

Ioan. 11. f

Mat. 9. d

1. Cor. 16. e

Ecc. 7. a

Ioan. 15. e

Ecc. 6. a

Ioan. 15. e

Inf. 9. d

Mat. 17.

1. Tim. 3. b

Petrus.
Iac. Ius.
Ioannes.

Ioan. 11. a

Psalm. 32. d

1. Ioan. 4. b

1. Cor. 4. d

Gal. 4. e

Pro. 6. e

Secundo:

Secundo, quantum ad personas idoneas testificantes de morte naturali, subditur: *Flebant autem omnes, & plangebant illam tanquam mortuam*, secundum consilium Ecclesiastici: *Fili in mortuum produc lacrymas, & quasi dira passus incipe plorare. Flebant autem lacrymis, & plangebant vocibus lamentatoriis, sicut erat consuetudinis Iudæorum. Contemplamini, & vocate lamentatrices, ut veniant: & ad eas quæ sapientes sunt mittite, & properent: festinent, & assumant super nos lamentum. Vel flebant propter vitæ amissionem, & plangebant propter desperationem. Et ideo, quia excedebant, confortantur à Salvatore, cum dicit: *At ille dixit: Nolite flere. Secundum illud: Non contristemini sicut & ceteri qui spem non habent. Et ideo dicitur: Non est mortua puella, sed dormit.* In quo non remouet mortis veritatē, sed irremediabilitatē, quia poterat eā ita facile à mortuis suscitare, sicut suscitatur de somnis dormiens à vigilante. Et propterea sic dicebat: Lazarus amicus noster dormit: sed vado ut à somno exsuscitem eum. Et sequitur: Lazarus mortuus est, &c. Vnde Beda: *Hominibus mortua, qui suscitare nequierant: Deo dormiebat, in cuius diuisione & anima recepta vivebat, & caro resuscitanda quiescebat.* Propter quod merito cantat Ecclesia in officio defunctorum: *Regem, cui omnia viuunt, venite adoremus.* Et infra: *Deus autem non est mortuorum, sed viuorum: omnes enim viuunt ei.* Quoniam ergo nihil Domino moritur, & præsens aderat Deus, ideo merito dicebat: *Non est mortua puella. Sed quia animalis homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei, stultitia enim est illi: ideo additur: Et deridebant eum, scientes quod mortua esset. Qui enim certus est de aliquo, non solum non credit, sed etiam deridet persuadentem contrarium.* Et quoniam diuina sapientia frequenter persuadet contrarium scientiæ humanæ, hinc est quod homo per humanam scientiam irridet Deum, & sic efficitur stultus: *Stultus factus est omnis homo à scientia sua. Stulta est enim scientia, quæ deridet sapientiam. Stultam fecit Deus sapientiam huius mundi. Et quia secundum quod dicitur: Non recipit stultus verba prudentiæ, nisi ea dixeris quæ versantur in corde eius. Ideo isti non recipiebant, sed deridebant. Stultus irridet disciplinam patris sui: qui autem custodit increpationes, astutior fiet. Et ideo non erant idonei testes ad vitæ restitutionem, sed solum ad vitæ perditionem, ideo fuerunt eieciti, secundum quod dicitur: Et cum eieciti esset turba, intravit, & tenuit manum puellæ, &c.**

Ipse autem tenens manum, &c. Hic iam tertio post soliditatem fidei, & idoneitatem testimonij, subiungitur sublimitas imperij suscitantis, quantum ad potentiam præcipientem, & quantum ad efficaciam subsequenter. Primo igitur quantum ad potentiam præcipientem, subditur: *Ipse autem tenens manum eius, virtutis adiutorio secundum illud: Dextera Domini exaltauit me, dextera Domini fecit virtutem. Et rursus poterat dicere illud: Tenuisti manum dexteram meam: & in voluntate tua deduxisti me: & cum gloria suscepisti me. Et ecce non est abbreviata manus Domini ut saluare nequeat. Ideo additur: *Clamauit dicens: Puella, surge, ex imperio maiestatis, sicut dicitur: Voce magna clamauit: Lazare, veni foras. Clamor autem iste in voce exteriori designat immensitatem virtutis interioris. Iuxta quod in Psalmo dicitur: Ecce dabit voci suæ vocem virtutis, scilicet miraculi, secundum illud: Quoniam ipse Dominus in iussu & in voce Archangeli & in tuba Dei descendet de cælo: & mortui qui in Christo sunt, resurgent primi.**

Secundo quantum ad efficaciam subsequenter subditur: *Et reuersus est spiritus eius, per intimam cōiunctionem, iuxta quod dicitur: Reuersa est anima pueri intra eum, & reuixit. Et surrexit continuo, per vitalem operationem. Surgere enim est operatio virtutis, sicut cadere morietis. Et nota quod puella ista in resuscitatione sua dicitur surrexisse, & adolescens refecisse: Lazarus vero ligatus manus & pedes prodixit: quia sicut supra tactū fuit per puellam mortuam in domo intelligitur pecca-*

um cogitationis: per adolescentem in porta, peccatum operationis: per Lazarum in sepulchro, peccatum consuetudinis. Et quoniam secundum quod peccata sunt grauiora maiores relinquunt sequelas, ideo qui solum cogitatione peccauit, viuificatus continuo surgit, quia parua remanet difficultas. Qui vero in opere, sedet: quia adhuc prouitas remanet. Quia autem in consuetudine ligatus est, quia valde habet promptitudinem in malo ligantem, & præpedientem à bono postquam etiam redditus fuerit vitæ, dicitur ligatus manus & pedes prodire: secundum hoc, grauior debet imponi pœnitentia diuersis.

Et iussit illi dare manducare. Hic quarto & ultimo tangitur claritas miraculi manifestandi ad fidei utilitatem, & occultandi contra gloriæ vanitatem, vnde primo præmittitur manifestatio utilis: secundo vero occultatio humilis. Quia sicut Gregorius dicit: *Sic debet esse opus in manifesto, ut tamen intentio maneat in occulto. Primo ergo quantum ad vtilem miraculi ostensionem, dicitur: Et iussit illi dare manducare, ut non phantastica, sed vera suscitatio probaretur, sicut ipse probauit suam resurrectionem, infra: Habetis hic aliquid quod manducetur: Et suscitationem Lazari, quia dicitur: Lazarus vero vnus erat ex discumbentibus cum eo. Ideo autem signum dat sensibus veræ suscitationis, ut mentes eleuet in excelsum admirationis. Vnde etiam additur: *Et stupuerunt parentes eius, quasi magnitudinem diuinæ potentiae ferre non valentes: Ecce ego addam ut admirationem faciam populo huic, miraculo grandi & stupendo. Stupor autem iste eleuauit fidem credentium in excelso, secundum illud: Loquente Petro, cecidit Spiritus sanctus super omnes qui audiebant verbum: & obstupuerunt ex circumcissione fideles, &c.**

Secundo vero quantum ad humilem occultationem subditur: *Quibus præcepit ne alicui dicerent quod factum erat.* Volens humiliter latere, & exemplum humilitatis dare, sicut præcepit discipulis: *Et descendentes illis de monte, præcepit illis Iesus dicens: Nemini dixeritis vitionem, &c.* In quo ostendit nos debere velle latere in magnis factis. Vnde Augustinus: *Occulta quæ agis quantum potes, quod si ex toto non vales, sit in animo voluntas occultandi. Et nota quod est præceptum executionis. siue decalogus: probationis, sicut de immolando filio Abrahæ: & instructionis, sicut hic. In primo inuitatur intellectus ad cognoscendum: affectus ad volendum: effectus ad exequendum. In secundo inuitatur affectus, sed non effectus: in tertio tantum intellectus eruditur, non ligatur affectus, nec prohibetur effectus. Et sicut intelligitur illud præceptum.*

CAPVT IX.

Conuocatis autem duodecim, &c. Completis tribus partibus principalibus huius partis, quæ est de doctrina Iesu Christi, in quibus discipuli ipsi excitati fuerunt ad audiendum, inuitati ad communicandum, & instructi ad intelligendum: hic sequitur quarta pars, in qua intelligentes mittuntur ad prædicandum. Ordo autem istarum partium satis est in se manifestus. Quoniam autem quidam prædicatorum sunt in gradu superiori, quidam vero in inferiori, ideo pars ista habet duas. In quarum prima agitur de missione Apostolorum: in secunda vero de missione septuaginta duorum discipulorum. *Post hæc autem designauit Dominus & alios septuaginta duos, &c.* Prima pars continet præsens capitulum, & habet tres partes, secundum tria quæ explicat Euāgelista necessaria Apostolis, & prælati ad prædicandum missis. Quorum primum est forma prædicandi: secundum est via proficiendi, quam explicat ibi: *Et factum est, cum solus esset orans, &c.* tertium est norma prædicandi, quæ describitur, ibi: *Intrauit autem cogitatio in eos, qui eorum: Formam autem prædicandi dupliciter explicat. Primo sub diuino præcepto: secundo vero sub diuino exemplo, ibi: Et reuersi Apostoli narrauerunt, &c.* Quantum

autem

Ecccl. 38. b

Hier. 9. c

1. Thess. 4.

* Idem supra pag. 89. d
oan. 11. b

Beda tom. 5. lib. 3. in c. c.

Luca. Inuit. in officio mortuorum inf. 20 g

1. Cor. 2. d

Hier. 10. c

1. Cor. 6. c
Prou. 18. a

Prou. 15. a

Mat. 9. c

Psalm. 117. c

Psalm. 72. d
Isa. 59. a

Ioan. 11. f

Psalm. 67. d
1. Thess. 4. c

3. Reg. 17. d

Sup. cap. 7. pag. 90. b, c

Greg. hom. 11. in Euang.

Inf. 24. f
Ioan. 12. a

Isa. 29. c

Act. 10. g

Matt. 17.

Præceptum triplex. Gen. 22. a

Luc. 10. a

autem ad informationē prædicatorum per diuinū præceptum, tria introducuntur ab Euangelista, scilicet auctoritas cōmissa, honestas iniuncta, & vtilitas adiuncta. Ita quod primo præmittit auctoritatē tanquam præcedentem: secundo iniungit honestatē quasi concomitantē, ibi: *Et ait ad illos: Nihil tuleritis in via.* Tertio adiungit vtilitatem consequentē, ibi: *Egressi autem circumibant, &c.* Sed quoniam verba quantūcumq; authentici prædicatoris fuerint, sunt efficacia nisi habeant diuina testimonia, & talia sunt diuina miracula: ideo in prima parte primo explicatur collatio potestatis ad miracula faciēda: deinde commissio auctoritatis ad mysteria prædicanda. Primum enim viam facit ad secundum. Quantum igitur ad collationem potestatis ad miracula faciēda dicit: *Conuocatis autem duodecim Apostolis*, tanquam scilicet principalibus prælatis electis ex omnibus aliis, secundū quod dicitur: Vocauit Iesus discipulos suos, & elegit duodecim ex ipsis, quos & Apostolos nominauit. Istitis ergo conuocatis, id est, in vnū vocatis ad vnitatē commendandā, datur Spiritus sanctus, secundum quod dicitur: Dum complerētur dies Pentecostes, erāt omnes pariter in eodē loco, &c. Vnde Dixit Dominus ad Moysen: Congrega mihi septuaginta viros de senibus Israël, quos tu nosti quod semēs populi sint ac magistri: & duces eos ad ostium tabernaculi fœderis, faciesq; ibi stare tecum, & descendam & loquar tibi: & auferam de spiritu tuo, tradamq; eis. Sic nunc facit, vnde subditur: *Dedit illis virtutem & potestatem*, ita quod virtus sit respectu spiritualium, & potestas respectu corporalium. Propter quod ad explicationē huius subiungit: *Super omnia demonia*, vt hoc referatur ad virtutem. *Et languores curarent*, vt hoc referatur ad potestatem. Et per hoc haberent duplex genus testimoniij secundum duplex creaturæ genus, scilicet corporalis, & spiritualis. Et hoc est quod ipsis expresse dicitur: Infirmos curate, mortuos suscite, leprosos mundate, demones eiicite. Ita vt vere impleatur illud: Dominus dabit verbum Euangelizantibus virtute multa.

Quantum autem ad commissionem auctoritatis ad mysteria prædicanda subdit: *Et misit illos prædicare regnum Dei.* In missione namq; auctoritas designatur, sine qua nullus debet prædicare, vnde: Quo modo prædicabunt, nisi mittantur? sicut scriptum est. Vnde & Isaias non audebat prædicare, nisi mitteretur: Ecce ego mitte me. Et dixit Dominus: Vade, & dices populo huic &c. E contra de pseudoprophetis. Non mittebam prophetas, & ipsi currebant: non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant. At non tales erant Apostoli, quia ideo Apostoli nominati sunt, vt eorum commendaretur auctoritas. Apostolus enim missus interpretatur, missi autem fuerunt ad prædicandum: secundum illud: Non misit me Christus baptizare, sed euangelizare. Fuerūt ad prædicandum missi, non rem paruam, sed magnam, scilicet regnum Dei. Per quod potest intelligi doctrina veritatis, iuxta illud: Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Potest etiam dici gratia Spiritus sancti, secundū illud: Non est enim regnum Dei esca & potus, sed iustitia, & pax, & gaudiū in Spiritu sancto. Infra: Ecce enim, Regnum Dei intra vos est. Potest etiam dici gloria æterna, iuxta illud: Amē amen dico vobis, nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnū Dei. Omnibus his modis Apostoli sunt missi prædicare regnū Dei, scilicet veram doctrinam diuinam gratiam, & æternam gloriam. Et quia propter auctoritatē prædicationis concesserat potestatem curationis, ideo subdit: *Et sanare infirmos*, scilicet misit ad confirmationem veritatis prædicare secundum illud: Illi autem profecti prædicauerunt vbique Domino cooperante, & sermonem confirmante, sequentibus signis, vnde signum missionis spiritualis prædicationis ad prædicandum, est sanatio audientium à morbis vitiorum.

Tria autem sunt signa euidentia quibus probatur vtrum prædicator à Domino sit missus ad Euangelium

prædicandum. Primum est auctoritas mittentis: cuiusmodi est Pontificis, & maxime Pontificis summi, qui est loco Petri, immo Iesu Christi, vnde qui ab eo mittitur, à Christo mittitur. Secundum est zelus animarū in persona quæ mittitur, quando scilicet principaliter quærit Dei honorem & animarum salutem. Tertium est fructificatio, & conuersio auditorum. Per primum sunt nuntij Patris, per secundum Filij per tertium Spiritus sancti. De primo: Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, &c. Lucas: Qui vos audit: me audit, & qui vos spernit, me spernit: qui autem me spernit, spernit eum qui misit me. Vnde dicebat Petrus Anania: Non es mentitus hominibus, sed Deo, &c. De secundo: Non enim nosmetipsos prædicamus, &c. Et item: Non enim quæro quæ vestra sunt, sed vos. De tertio: Posui vos vt eatis, & fructum afferatis, & fructus vester maneat. Et qui sic mittitur, potest dicere illud: Spiritus Domini super me, eo quod vixerit me, &c.

Et ait ad illos: *Nihil tuleritis in via.* Post explicationem auctoritatis commissæ, subditur descriptio honestatis iniunctæ. Hæc autem consistit in tribus, scilicet in paupertate victus, tenuitate vestitus, & humilitate cōuictus. Primo ergo quantum ad paupertatem in victu, dicitur: *Et ait ad illos: Nihil tuleritis in via*, occasione scilicet temporalis sustentationis, vt exemplo prædicetis illud: Nihil intulimus in hunc mundum, haud dubiū quod nec auferre quid possumus. Et vt magis innotescat, descendit ad speciale cum subdit: *Neque virgam*, scilicet ad sustentandum. *Neque peram*, ad reponēdum: *Neque panem*, ad manducandum: *Neque pecuniam*, ad emendum.

In quo est prohibitio omnis præsidij temporalis, vt ostendatur quod prædicator ex magnitudine spei soli Deo debet inniti, secundum illud: Omnē sollicitudinē vestram proiciētes in eum, quoniā ipsi cura est de vobis. Vnde etiam Beatus Franciscus quādo mittebat fratres ad prædicandū, dicebat eis illud: Iacta cogitatū tuū in Domino, & ipse te enutriet. In hoc autem nō prohibet, vt dicit Augustinus, studiosam prouidentiam, sed curiosam sollicitudinem, secundum illud: Noliti solliciti esse in crastinum: Crastinus enim dies sollicitus erit sibiipsum: sufficit diei malitia sua. Et ideo ad huius præcepti rectā intelligentiam, quod vnus Euangelista scilicet Lucas negat, alter affirmat scilicet Marcus, à quo dicitur: Et præcepit eis Iesus, nequid tollerent in via, nisi virgā tantum. Super quo dicit Augustinus de cōcordia Euangelistarum, vtrumq; præceptum est à Domino vt nihil nisi virgam ferrent, & vt neque virgam ferrent. Virgā non ferre est sollicitum non esse, nihil nisi virgam ferre, est vt concessa prædicatoribus accipiendi potestate.

Vt: In eadem domo manete, edentes & bibentes quæ apud illos sunt: Literalis autem obseruantia huius præcepti est exemplum perfectōrū prædicatorū, perfecte Christum imitātiū. In quorum persona Petrus dicit: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, quid ergo erit nobis? Sed spiritualis obseruantia ad omnes se extendit, vt prædicator veritatis, sic contēptor terreneitatis, alioquin, si annūtiat verbū Dei cupiditate lucri, non sunt discipuli Christi, sed Balaham harioli, secundū illud: Cor exercitatū in auaritia habentes, maledictionis filij derelinqentes rectam viā, id est paupertatis: de qua hi errauerūt secuti viā Balaham ex Bosor, qui mercedē iniquitatis amauit. Vnde prædicator veritatis super omnia vitare debet vitium cupiditatis: alioquin non erit prædicator veritatis, sed adulator. Propter quod dicit Apostolus: Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis, neque in occasione auaritiæ, Deus testis est. Sciebat enim quod ex hoc iram Dei prouocaret, sicut dicitur: Principes eius in muneribus iudicabant, & sacerdotes eius in mercede docebāt, & prophetę eius in pecunia diuinabāt, &c. Et ob hanc causā subditur: Siō quasi ager, arabitur, &c.

Secundo quantū ad tenuitatem in vestitu subditur: *Neq; duas tunicas habeatis*, vt sic cōcordet doctrina Magistri doctrinæ Præcursoris, secundum illud: Qui habet

gna quibus probatur, num prædicator à Deo sit missus.

Psal 44. d
Luc. 10. c

Act. 5. a
2. Cor. 4. b
2. Cor. 12. a
Ioan. 15. c

Isa. 61. a

1. Tim. 6. b

1. Pet. 5. b

B. Franciscus.
Psal. 54. d

Mat. 6. d

Mar. 6. b
Aug. lib. 2. de consensu Euangelist. c. 30. tom. 4.

Luc. 10. b

Mat. 10. d

2. Pet. 2. c

1. Thess. 2. a

Mich. 3. d

duas

ap. 6. c

Act. 2. a

Num. 11. c

Mat. 10. a

Psal. 67. c

Rom. 10. c

Isa. 6. c

Hier. 23. a

1. Cor. 1. c

Mat. 21. d

Regnum Dei.

Rom. 14. c

Inf. 17.

Ioan. 3. a

Mar. 16. d

Tria sunt si-

Luc. 3. b
1. Tim. 6. d

Beda 20. 5.
li. 3. in. c. 9
Luca.

Ioan. 19. c

Mat. 7. c

B. Franci-
cus.

Ecl. 29. a

Hier. 14. b

Pro. 19. b
Amb. 10. 3.
lib. 6. in 9.
cap. Luca.

Prou. 13. b

Ioan. 1. b

Num. 16. d

Isa. 52. c
Hier. 48. d

Aff. 13. g
Puluerem
pedū excu-
tere quid.

Psal. 1. a

Psal. 18. a

Aff. 8. a

duas tunicas, det non habenti. Et secundum illud Apo-
stoli: Habentes autem alimenta, & quibus tegamur, his
contenti sumus. In hoc autem quod non prohibet sim-
plex vestimentum, sed duplex, concedit necessitatem,
& vetat curiositatem & superfluitatem. Curiositatem
in imitatione, & superfluitatem in possessione. Vnde Be-
da: Simplex vestimentum est quid quid necessarium est
alicui secundum qualitatem loci vel temporis. Duplex
quod est ultra necessitatem, & hoc manifestum est in
ipso Domino, qui prater tunicam inconsutilem, habuit
alia vestimenta, quæ fuerunt diuina. Secundum spiri-
tualem autem intelligentiam prohibetur duplicitas si-
mulationis, & hypocritis, ne aliam vestem habeant in
occulto, & aliam in aperto: ne sint de illis de quibus di-
ci ur: Attendite à falsis prophetis qui veniunt ad vos in
vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapa-
ces. Hoc similiter declinans beatus Franciscus cum in-
firmaretur, noluit frustum pellis ponere intrinsecus an-
te pectus, nisi etiam poneret exterius.

Tertio vero quantum ad humilitatem in conuictu,
ubi iungit: *Et in quamcunq; domum intraueritis, sibi manere.*
Contenti, scilicet, existentes illo hospitio. *Et inde ne exea-
tis.* propter melius requirendum, quia sicut dicitur: Vita
nequam hospitandi de domo in domum, &c. Mutatio
namq; hospitij, testatur impatientiam, quæ pro modica
causa mouetur, & non potest quiescere secundum il-
lud: Hæc dicit Dominus populo huic qui dilexit mou-
ere pedes suos, & non quiescit, & Domino non pla-
cuit, &c. Et hoc maxime vitandum est à predicatore,
quia secundum illud: Doctrina viri per patientiam no-
scitur, & ideo Ambrosius: Alienum est à predicatore
curritare per domos, & immobilis hospitij iura violare.
Huius autem inconstantia & impatientia mater est
superbia, quæ cum nullo potest in pace cohabitare, se-
cundum illud: Inter superbos semper iurgia. Et quoniam
veræ humilitatis est nullius societatem recusare,
nec etiam alij onerosum esse, ideo ad perfectionem hu-
mitatis subditur: *Et quicumq; non receperint vos,* despi-
ciendo scilicet vestram doctrinam, sicut illi qui etiam
Dominum non receperunt: In propria venit, & sui eum
non receperunt. Et quia hoc est magnum delictum, cui
non est communicandum, ideo subdit: *Euntes de ciuitate
Illa,* declinando scilicet eorum nequitiam. iuxta illud:
Recedite à tabernaculis hominum impiorum, & nolite
tangere quæ ad eos pertinent, ne inuoluamini in
peccatis eorum. Et Isaias: Recedite, recedite, exite inde,
poluitum nolite tangere. Et Hieremias: Relinquitte ci-
uitates, & habitate in Petra. Et hoc ne inquinentur for-
dibus alienis, propter quod addit: *Etiam puluerem pe-
dum vestrorum excutite in testimonium supra illos,* ad
ostendendum scilicet vestram innocentiam. Hoc fecerunt
Barnabas, & Paulus, de quibus dicitur quod excus-
so puluere pedum suorum, venerunt Iconium. Puluerem
autem de pedibus excutere, est nihil de vana hominum
gloria permittere suis affectibus adherere. Vana enim
gloria recte per puluerem designatur, quæ eleuatur per
uentum, secundum illud Psalmi: Erit tanquam puluis
quem proiicit ventus à facie terræ.

Egressi autem circumbant &c. Post auctoritatem com-
missam & honestatem iniunctam, subiungit hic tertio
Euangelista vtilitatem adiunctam. Quadruplex autem
vtilitas ostenditur ad prædicationem Apostolorum sub-
sequuta, scilicet excitatio hominum ad audiendum, exci-
tatio audientium ad conferendum, excitatio confere-
ntium ad admirandum, excitatio admirantium ad
conspiciendum. Primū ergo quantum ad excitationem
hominum ad audiendum dicitur: *Egressi autem circum-
bant per castella euangelizantes & curantes vbique,* ita ut
iam inciperet impleri illud: In omnem terrā exiit sonus
eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Licet enim
non omnes doctrinā eorum caperent: tamen propter
miracula volebant doctrinam audire. Vnde dicitur:
Intendebant autem turbæ his quæ à philippo dicebā-
tur, vnanimiter audientes, & videntes signa quæ fa-

ciebat. Et ideo isti non solum prædicabant, sed viam
vbique curabant, ut omnes studio eorum & verbo & si-
gno excitarentur ad audiendum. In quo explicatur non
solum auditorum vtilitas, sed & prædicatorum fidelitas.
Qui enim, *Circumbant,* ostenduntur immunes ab
otiositate. Quia *Per castella* immunes ab elatione. Quia
Euangelizantes immunes à nugacitate. Quia *Curantes
vbique,* immunes à personarum acceptione. Et ideo, sine
habebant in se, qui est sufficiens ad persuasionē, & au-
ditorū excitationē. Et hic est primus finis & generalis.

Secundus finis siue vtilitas specialis, est excitatio au-
dientium ad conferendum. Quantum ad hanc dicitur:
Audiuit autē Herodes Tetrarcha omnia quæ fiebāt ab eo, ita
quod fama nominis Christi non solum per Apostolos
deferebatur ad plebes, sed etiam ad reges, sicut de Paul-
o dicitur: Vas electionis est mihi iste, ut portet nomen

meum coram gentibus & Regibus, & filiis Israel. Ego
enim ostendam illi, quanta oporteat eum pro nomine
meo pati. Vnde iam auditores poterāt dicere illud quod
dixerunt Cabaonitæ Iosue: Audiuimus famā potentia
Dei tui, cūcta quæ fecit in Ægypto, & duobus principi-
bus Amorthæorū, qui fuerunt trans Iordāem, Sehon
regi Hesebon, & Og regi Basan, qui erant in Astaroth:
Dixeruntq; nobis seniores, & omnes habitatores ter-
ræ nostræ, serui vestri sumus, fœdus inite nobiscum. Et
ex hoc auditu excitatus est ad inquirendū, & ad dubi-
tandum propter varietatem opinantium. Vnde subdi-
tur: *Et hæsitabat, eo quod diceretur à quibusdā: Quia Ioannes
surrexit à mortuis.* Et huic opinioni magis adhærebat
Herodes. Vnde: Audiuit Herodes Tetrarcha famā Iesu,

& ait pueris suis: Hic est Ioānes Baptista, ipse surrexit
à mortuis, & ideo virtutes operantur in eo. Hæc autem

opinabatur propter eminentiā sanctitatis vitæ, quia si-
cut dicitur: Herodes autem metuebat Ioannem, sciens
eum virum iustum & sanctum. Huic autem opinioni
non firmiter adhærebat: ideo dicitur quod hæsitabat, id
est, vacillabat, secundum illud Iacobi: Qui hæsit simili-
s est fluctui maris, qui à vento mouetur, & circumfer-
tur. Et hoc erat propter alias opiniones, vnde subdit: *A
quibusdā vero: Quia & Ilius apparuit,* dicebatur scilicet. Et
hæc opinio videbatur probabilis propter eminentiam
potestatis. Surrexit Elias propheta, quasi ignis. Et se-
quitur: Sic apificatus est Elias in mirabilibus suis. Et
hæc opinio credibilior videbatur, quia sicut dicitur, Io-
annes quidem signum fecit nullum. Vnde Christus faci-
ens miracula magis videbatur Elias, sed tamen huic
non omnes assentiebat, propter quod addit: *Ab aliis au-
tem, quia propheta vnus de antiquis surrexit.* Et hæc opi-
nabantur propter notitiā veritatis. Quia secundum il-

lud: Non faciet Dominus Deus verbum, nisi reuelauerit
secretum suū ad seruos suos Prophetas. Et sic patet
quod triplex erat opinio, propter triplicem excellen-
tiam quam audiebant de Christo, scilicet sanctitatis, po-
testatis, & notitiæ veritatis. Et ideo inuicem confere-
bant: & quidam hoc, & quidam illud credebant.

Tertius autem finis fuit excitatio conferentium ad
admirandum, ideo subdit: *Et ait Herodes: Ioannem ego di-
collari,* tanquam scilicet hominem mortalem, & passi-
bilem. Hunc decollauerat Herodes propter Ioannis vé-
ritatem, & Herodis malignitatem, secundum quod di-
citur: Dicebat Herodi Ioannes: Non licet tibi habere
uxorē fratris tui. Et sequitur postea, quod ob hanc cau-
sam eum decollauit. Et ita ex ipsa morte iudicat in Ioā-
ne: quantumcunq; magnus prædicaretur, infirmitatem
esse. Et propterea ex hac comparatione admirabatur
Christi virtutem, vnde subdit: *Quis est autem iste, de quo
ego talia audio:* id est, tam magna miracula, vnde pote-
rat dicere: Quis Deus magnus sicut Deus noster? Tu es
qui facis miracula: qualia scilicet, non erant audita, se-
cundum illud. A sæculo non est auditum, quia quis aper-
ruit oculos cæci nati. Nisi esset hic à Deo, non pote-
rat facere quidquam.

Quartus finis fuit excitatio admirantium ad conspi-
ciendū, propter quod subditur: *Et querebat videre eū.* Li-

Aff. 9. c

Iosue 9. b

Mat. 10. a

Mar. 6.

Iac. 1. b

Ecl. 48. a

Ioan. 11. g

Amos 3. b

Mat. 14. a

Psal. 76. e

Ioan. 9. f

benter

Inf. 10. d
 Prov. 14. d
 Gen. 8. b
 Isa 29. o
 1. Cor. 10. g
 Deu. 32. d
 Mar. 6. d
 Osee 2. o
 Bethsaïda.
 Ioan. 1. f
 Mar. 6. f
 Osee 6. b
 Beda rom. 5.
 lib. 3. inc.
 9. Luca.
 Marc. 6. e
 Ioan. 6. a

Rom. 15. b
 Psal. 21. c
 1. Petr. 4. c
 Ioan. 3. d
 Ioan. 6. g
 1. Ioan. 1. c
 Act. 10. f
 Ioan. 12. f
 Luc. 24. e
 Act. 20. b
 Gen. 43. a
 Ioan. 4. a
 Exod. 16. a
 Psal. 77. c
 1. Petr. 5. a

benter enim videmus quod admiramur. Hoc tamen non est tunc affectus secundum quod dicitur: Dico enim vobis quod multi Prophetæ, & reges voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt, &c. Hoc etiam non fuit affectus, quia studiose quæsiuit. Vnde in Prouerbiis: Quærit derisor sapientiam, & non inuenit. Vnde valde sollicitus est considerandum qualiter debet Deus quæri, vt possit à quærentibus inueniri & videri.

Et reuersi Apostoli, &c. Post informationem Apostolorum factam per verbum siue præceptum, sequitur hic informatio eorundem per factum, siue per exemplum. Habet autem hæc pars partes duas. In quarum prima informat per exemplum familiare: in secunda vero per figurale, ibi: *Dies autem cæperat declinare, &c.* Primum atëditur in turbarum eruditione spirituali: secundum in eorum refectione corporali, quæ formam & figuram gerit refectionis spiritualis. Spiritualis autë eruditio turbarum à Domino, in qua tribuitur forma prædicatoribus in docendo fidelem populum, explicatur quantum ad quatuor, quæ requiruntur in prædicando. Primum est fidelitas consortij: secundum est opportunitas loci: tertium docilitas populi: quartum autem affabilitas Magistri. Vt sic nihil desit verbo Dei nec ex parte assistentium, nec ex parte aduersantium, nec ex parte audientium, nec ex parte docentiũ, quin verbum Domini habeat debitum effectum. Primo igitur quantum ad fidelitatem consortij dicitur: *Et reuersi Apostoli, narrauerunt illi quæcumque fecerunt.* In quo apparet illorum fidelitas, quia ad diuinum consortium celeriter redierunt. Vnde fuerunt non sicut coruus de quo in Genesi: Qui egrediebatur, & non reuertebatur: sed sicut columba de qua dicitur, quod non inuenisset vbi requiesceret pes eius, reuersa est ad eum in arcam, tanquam fidelis amica. Sic & Apostoli columbina simplicitate præditi, sunt ad Christum celeriter reuersi, tanquam fideles nuntij. Apparet etiam eorum fidelitas, quia nihil Deo celauerunt, sed, *Narrauerunt ei quæcumque fecerunt,* non vt Dominum erudirent, quem nihil latet: sed vt ostenderent se etiam nolle latere, si latere possent. Diuersum dicitur: *Væ qui profundi estis corde, vt à Domino abscondatis consilium, &c.* Vel ideo: *Narrauerunt,* vt de bonis factis non quærerent sibi gloriam, sed omnia referrent in Deum, secundum illud: *Omnia in gloriam Dei facite, sine offensione, &c.* Contra illos qui dicunt illud: *Manus nostra excelsa, & non Dominus fecit hæc omnia.*

Secundo vero quantum ad opportunitatem loci, subdit: *Et assumptis illis,* tanquam fidelibus ad consortium. *Secessit seorsum in locum desertum, qui est Bethsaïda,* tanquam ad locum quietum & tranquillũ. Vnde dicit eis Dominus: *Venite seorsum in desertum locum, & requiescite pusillum.* Et hic locus est aptus eruditioni secundum illud Osee: *Ducam eam in solitudinem, & loquar ad cor eius.* Hic autem locus desertus erat iuxta stagnum Genezare: quod apparet ex hoc quod dicit: *Bethsaïda.* Est autem Bethsaïda ciuitas Andreae & Petri, sicut dicitur: Et nota quod non dicit Bethsaïdam, quasi iuxta illam ciuitatem, vel in ciuitate: sed Bethsaïdæ, quia remotus erat locus in confinibus ciuitatis Bethsaïdæ. Vnde dicitur quod post saturationem quinque millium virorũ, coëgit discipulos suos ascendere in nauim, vt præcederent eũ trās fretũ ad Bethsaïdã. Vnde nõ est contrarietas, sed vnus explanauit quod alter tacuit.

Tertio vero quantum ad docilitatem populi adiungit: *Quod cum cognouissent turba, secute sunt illum,* vt scilicet doctrinam eius exciperent, quem desiderabant secundum illud: *Sciemus, sequemurq; vt cognoscamus Dominum.* Vnde Beda in Glossa: *Secutæ sunt non in iumentis, non in vehiculis, sed proprio labore pedum, vt ardorem mentis ostenderent, vnde dicitur: & cognouerunt multi: & pedestres de omnibus ciuitatibus cucurrerunt illuc.* Ratio autem huius redditur vbi dicitur: *Post hæc abiit Iesus trans mare Galilææ, quod est Ti-*

A beriadis: & sequebatur eum multitudo magna, quia videbat signa quæ faciebat, &c.

Quarto vero quantum ad affabilitatem Magistri subiungit: *Et excepit eos.* In quo ostenditur benignitas Christi in signo: ad quam nos hortatur Apostolus: *Suscipite inuicem, sicut & Christus suscepit vos in honorem Dei.* Nec tantum in signo, sed & in verbo. Vnde addit: *Et loquebatur illis de regno Dei,* quasi sermone affabili & familiari, vt vere ostendatur impletũ illud: *Narrabo nomen tuum fratribus meis, &c.* Licet autem loqueretur affabiliter, non tamen inutiliter, nõ carnaliter: quia de regno Dei non de mundo. Vnde: *Si quis loquitur tanquam sermones Dei.* Et item: *Qui est de terra, de terra est, & de terra loquitur: qui de cælo venit, super omnes est.* Sequitur: *Quem enim misit Deus, verba Dei loquitur.* Et item dicit Petrus: *Domine ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes.* Nec tantum se exhibuit affabilem verbo & signo, sed etiã facto. Vnde subditur: *Et eos qui cura indigebant, sanabat.* In quo ostëditur perfectio dilectionis, de qua Ioannes: *Filioli mei, non diligamus verbo, neq; lingua, sed opere & veritate.* Quia qui viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauerit viscera sua ab eo, quo modo charitas Dei manet in eo: Talem enim consuetudinem habuit Christus, vnde dicitur de eo quod pertransiit benefaciendo, & sanando omnes oppressos à diabolo, non solum bene loquendo. Vnde in hoc eruditur prædicator seu prælatus vt se benignum exhibeat ouibus suis, scilicet signo, verbo, & facto. In cuius rei signum dictum est ter Petro: *Pasce oues meas, &c.*

C *Dies autem cæperat declinare, &c.* Post informationem discipulorum per exemplum familiare, subditur informatio per factum figurale, & hoc in turbarum refectione. Circa cuius expressionem duo introducuntur ab Euangelista. Primum est opportunitas ex parte indigentia multitudinis: secundum est liberalitas ex parte misericordiae Saluatoris. Et hoc ibi: *Aut autem ad discipulos suos: Facite illos discumbere per conuiuia, &c.* Opportunitas ex parte indigentia multitudinis exprimitur quantum ad quatuor: scilicet quantum ad tarditatem diei, quantum ad sterilitatem loci, quantum ad paucitatem cibi, & quantum ad numerositatem populi. Et sic conficitur ista opportunitas ex circumstantia temporis, loci, quantitatis cibi, & personarum. Primo ergo quantum ad diei tarditatem dicitur: *Dies autem cæperat declinare.* Et ita tempus erat sumendi refectionem, sicut dicitur: *Quonia aduersperascit, & inclinata est iam dies.* In quo etiam apparet mira turbarum deuotio, quæ propter auditum diuini verbi oblitæ essent corporalis cibi. Simile legitur quod Paulus protraxit sermonem vsque ad mediam noctem.

Secundo vero quantum ad loci sterilitatem subditur: *Et accedentes duodecim, dixerunt illi: Dimitte turbas.* Et ad hoc persuadendũ mouebat loci sterilitas, vnde subdit: *Vt euntes in castellis villasq; que circa sunt, diuertant & inueniant escas, ne scilicet fame pereant.* Et hoc est consilium sanum, quod fecerunt filij Israel. Descendentes fratres Ioseph decem vt emerent frumenta in Aegypto. Sic etiam Apostoli: Discipuli autem Iesu abierant in ciuitatem vt cibos emerent. Sic & isti consulebant

E nunc propter loci sterilitatẽ & penuriã, vnde & subdunt: *Quia hic in loco deserto sumus: vbi est defectus cibi secundum illud: Cur induxisti nos in desertum istud, vt occideretis omnẽ multitudinem fame? Et quia difficile est inuenire refectionem in deserto: ideo dicebãt illud Psalmi: Numquid poterit Deus parare mensam in deserto? Hæc dicebant increduli detrahentes diuinæ potentia. Sed Apostoli dicebant consulendo humanæ indigentia, quia nolebant Dominum tentare.* Tertio vero quantum ad cibi modicitatem subditur: *Aut autem ad illos vos date illis manducare, vos tanquam eorum prælati, secundum illud: Seniores pascite qui in vobis est gregem Dei.* Hoc autë dicit vt ex eorũ respõsione cognoscatur cibi modicitas propter quod addi-

tur: *At illi dixerunt: non sunt nobis plus quam quinque panes & duo pisces.* Ex quo apparet discipulorum inopia non solum ad reficiendam turbam, sed etiam ad propriam famem mitigandam. Et ut magna ostendatur inopia, Ioannes exprimit genus panum. Dicitur enim: Est puer vnus hic qui habet quinque panes hordeaceos & duos pisces: sed hæc quid sunt inter tantos? Similes erant in hoc illi viduæ, cuius farinam multiplicauit Isaias: Viuit Dominus Deus tuus, quia non habeo panem nisi quantum pugillus capere potest farinæ in hydria. Et sic dixit minister Elisæo: Quantum est hoc, ut apponam coram centum viris? Similiter responderunt hic Apostoli, vel Andreas in persona omnium, sicut dicit Ioannes: Vel ipse prius, & post alij, & sic non est contrarietas. Qualitercumque dicta sint hæc verba, ostendunt impotentiam discipulorum ad reficiendam turbam. Ne tamen hæc crederentur dicere non propter impotentiam, sed propter pigritiam, ideo offerunt obsequium ad emptionem ciborum, cum adiungunt: *Nisi forte nos emamus & emamus in omnem hanc turbam escas.* Et hoc quidem potest esse verbum offerentium obsequium, iuxta illud: *Euntes emamus ducentis denariis panes, & dabimus illis manducare.* Vel potest esse verbum ostendentium impotentiam ad reficiendum, non solum quantum ad panes habitos, vtrum etiam quantum ad pretium. Vnde dicitur: *Ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis, ut vnusquisque modicum quid accipiat.* Et quidam de discipulis dixerunt vno modo, quidam alio. Et Ioannes exprimit vnum, Marcus alium, Lucas vero in prædicto sermone includit vtrumque, quod patet ex ipsa sermonis varia prolatione.

Quarto vero quantum ad populi numerositatem subditur: *Erant autem fere viri quinque millia.* At per hoc, tanta multitudo, ut pro vno pane essent mille viri. Vnde viros nominat & numerat, ex quo apparet quanta erat reliquorum turba præ sui multitudine non numerata. Vnde Matthæus dicit quod manducatum fuit numerus quinque millia virorum, exceptis mulieribus & paruulis. Ideo autem numerum exprimit, quia propter quinque competeat legi quæ homines sensibiles & carnales informabat. Propter perfectionem autem millenarij competeat ad susceptionem doctrinæ perfectionis Euangelicæ. *Ait autem ad discipulos, &c.* Post opportunitatem ex parte indigentiam multitudinis, subdit hic liberalitatem ex parte munificentiam Saluatoris. Manifestatur autem Saluatoris liberalitatis in quatuor: in conuiuantium ordinatione, victualium multitudine, ministrantium vrbantate, manducantium saturitate. Ut sic ostendatur perfecta liberalitas per ordinem discumbentium, multitudinem victualium, promptitudinem ministrantium & plenitudinem manducantium. Primo quantum ad discumbentium ordinationem dicitur: *Ait autem ad discipulos suos: Facite illos discubere per conuiuia quinquagenos: Et ita fecerunt.* Decet enim magnificum & liberalem Dominum, ordinem attendere in disponendo, iuxta quod dicitur: *Videns Regina Saba omnem sapientiam Salomonis, & domum quam ædificauerat, & cibos mensæ eius, & habitacula seruorum, & ordines ministrantium, &c. non habebat vltra Spiritum.* Hæc autem fuit dispositio ordinationis cum determinatione numeri. Vnde dicitur quod discubuerunt in partes per cætenos & quinquagenos. Quinquagesies enim centum sunt quinque millia. Ideo autem exprimitur numerus quinquagesimus, quia per quinarium magis competeat legi, & etiam in quinario erant panes refectorum. Ex hoc autem ostendit Christus suam miram sapientiam, qua numerum virorum præsciebat, & discipulis ex sessione notificabat. Nec mirum quia ipse erat, de quo dicitur: *Omnia in mensura, & numero, & pondere disposuisti.*

Secundo vero quantum ad victualium multitudinem dicitur: *Acceptis autem quinque panibus & duobus piscibus, suspexit in cælum, & benedixit illis.* In qua benedictione fuit panum multiplicatio, iuxta illud: *Benedixitque illis Deus, & ait: Crescite, & multiplicamini, & replete ter-*

ram. Et in Genesi dixit ad Iacob Laban: Experimento didici, quia benedixit mihi Deus propter te. Ideo autem benedicendo respexit in cælum, ut ostenderet quod talis multiplicatio non erat virtute terrena sibi tradita, sed cælesti virtute sibi referuata in prioribus causis: de qua in Psalmo dicitur: *Omnia quæcumque voluit Dominus, fecit in cælo & in terra, in mari & in omnibus abyssis.* Et nota quod dicitur: *Respexit & benedixit.* Respexit quidem ex humanitate, & benedixit ex diuina virtute. *Leuauit oculos meos in montes: vnde veniet auxilium mihi.*

Tertio vero quantum ad ministrantium vrbantatem subditur: *At fregit, & distribuit discipulis suis, ut ponerent ante turbas.* Ipsi enim erant nobiles Christi ministri & dispensatores, & prompti ad seruiendum secundum illud: *Sic nos existimet homo ut ministros Christi & dispensatores mysteriorum Dei.* Decet enim nobilem Dominum nobiles habere ministros, secundum illud: *Sicut rex statuerat, præponens mensis singulos de principibus suis, ut sumeret vnusquisque quod veiler.* In curia autem Iesu Christi nobiliores ministrant & seruiunt, sicut dicitur: *Qui maior est in vobis, fiat sicut minor: & qui præcellor est, sicut ministrator.*

Quarto vero quantum ad manducantium saturitatem dicitur: *Et manducauerunt omnes, & saturati sunt, ita ut verificaretur illud: Edent pauperes & saturabuntur: & laudabunt Dominum qui requirunt eum, &c.* Et illud: *Manducauerunt & saturati sunt nimis.* Saturati, inquam, saturitate iustitiæ, de qua: *Iustus comedit & replet animam suam.* Beati enim qui esuriunt & sitiunt iustitiam: quoniam ipsi saturabuntur, non saturitate auaritiæ, de qua dicitur: *Saturitas diuitis non finit eum dormire: quia sic saturatur ut semper famescat.* Et quoniam diuina abundantia excedit nostram indigentiam, ideo subditur: *Et sublatum est quod superfuit illis fragmentorum cophini duodecim.* In quo ostenditur magnitudo superabundantiæ ex continentia vasorum & numero, quia duodenarius est primus numerus abundans, secundum quod tradit Arithmetica. Et sic impletum est illud, in cuius figura dixit Eliseus de paucis panibus: *Hæc enim dicit Dominus: Comedent, & supererit.* Pofuit itaque coram eis: qui comederunt, & superfuit iuxta verbum Domini.

Sed ibi non determinatur mensura tantæ abundantiam sicut hic, & hoc propter maiorem Euangelij perfectionem & abundantiosem, secundum illud: *Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam Scribarum & Phariseorum, non intrabitis in regnum cælorum.* Vel propter mysterium. Ipsi enim duodecim cophini signant duodecim Apostolos. Cophini sunt vasa humilia, & hi repleti sunt fragmentis quinque panum hordeaceorum, id est, doctrina quinque librorum Moyfi, de quibus: *In Ecclesia volo quinque verba sensu meo loqui, ut & alios instruam, &c.* Ex quo datur forma prædicantibus, ut non noua & de cordibus suis adinueniant, quia Dominus non creauit novos panes ad reficiendam turbam: sed sicut Dominus multiplicauit diuina benedictione quinque panes, hordeaceos, sic omnis abundantia veræ doctrinæ sumi debet ex fundamento sacre Scripture, multiplicanda per orationem qua in cælum respicitur, & deuotione qua benedicatur, & meditatione qua frangitur, & prædicatione qua distribuitur & explicatur. Doctrina enim Catholica, primo sumenda est de sacra Scriptura per lectionem, cuius verba sunt panes. Nō in solo pane viuunt homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Sed lectioni debet adiungi oratio: *Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis.* Quærimus legendo, petimus orando, pulsamus manu operando. Orationi debet adiungi deuotio & gratiarum actio. Vnde: *Orationi instate, vigilantes in ea gratiarum actione.* Vnde item: *Aspiciens in cælum benedixit & fregit, & dedit discipulis panes, discipuli autem turbis.* Denotioni iungenda est meditatio, & veritatis explicatio, quæ non est aliud quam fractio panis. Fran-

Gen. 30. d

Psalm. 134. a

Psalm. 120. a

1. Cor. 4. a

Esther. 1. b

Inf. 22.

Psalm. 21. d

Prou. 13. d

Matt. 5. a

Ecd. 5. c

Duodenarius est primus numerus abundans
1. Reg. 4. b

Matt. 5. c

1. Cor. 14. c

Prædicandi forma.

Matt. 4. a

Matt. 7. a

Coloss. 4. a

Matt. 14. b

Isa. 58. c
 Psalm. 47. c
 Eccl. 15. a
 Sap. 11. a
 Via ad Patriam.
 Ioan. 4. c
 Psalm. 49. c
 Matt. 6. a
 Thren. 3. d
 Matt. 14. c
 Heb. 1. c
 Gen. 22. a
 Coloss. 2. b
 Ioan. 2. d

ge e. uienti panem tuum, & egenos vagosq; induc in domum tuam. Et tunc distribuitur quando pro capacitate audientium ministratur. Distribuite domos eius, vt enarretis in progenie altera. Et ex hoc audientes saturantur, secundum illud: Cibabit illum pane vitæ & intellectus, & aqua sapientiæ salutaris potabit illum. Et sic patet quod Dominus prædicatores informat non solum exemplo proprio & familiari, sed & mystico & figurali. Plus enim fecit Dominus hoc miraculo ad informationem mentium, quam ad refectionem corporum. Quoniam sicut dicitur: Parcis omnibus: quoniam tua sunt, Domine, qui amas animas.

Et factum est: cum solus, &c. Postquam Euangelista expressit formam prædicandi: in parte ista exprimit viam proficiendi. Ad profectum autem ista duo consideranda concurrunt, scilicet asperitas viæ in qua consistit meritum: & suauitas patriæ in qua consistit præmiū. Ideo post expressionem asperitatis viæ exprimit secundo Euangelista suauitatem gloriæ, ibi: *Factum est autem post hæc verbas, &c.* Via autē ad Patriam potissime in duobus consistit, scilicet in perfecta cognitione Christi per fidem, & perfecta imitatione per crucem. Ideo primo insinuatur nobis qualiter Christus per fidem est cognoscendus, secundo vero qualiter per crucem est imitandus ibi: *Dicebat autem ad omnes: Si quis, &c.* Quantum ad primum notandum quod perfecta notitia fidei in quatuor consistit, scilicet in approbatione diuini honoris, reprobatione humani erroris, confessione Christi Mediatoris, & consideratione mysterij Redēptionis. Ad perfectam enim fidem cōcurrit approbatio religionis, detestatio superstitionis, confessio patens, & contēplatio latens. Primo igitur quātum ad approbationem diuini honoris, dicitur: *Et factum est cum solus esset orans, vt Deo patri debitum cultum & reuerentiā exhiberet, & ostenderet exhibendum: quæ potissime exhibetur in oratione iuxta illud: Venit hora, & nunc est quando veri adoratores. adorabunt Patrem in Spiritu & veritate. Nam & Pater tales quærit. Vnde in Psalmo: Inuoca me in die tribulationis: eru me, & honorificabis me. Quoniam autem hæc reuerentia debet carere omni ostentatione, ideo dicitur quod solus erat orans, secundum illud: Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum, &c. Carere etiam debet omni inquietatione, ideo etiam solus orabat, secundum illud: Sedebit solitarius & tacebit, quia leuauit se supra se, ne scilicet aliquo strepitu retrahatur. Et ideo dicitur quod dimissa turba ascendit in montem solus vt oraret. Sed quoniā huius reuerentiæ non erant discipuli perturbatores per inquietudinem, sed approbatores per veram fidem, ideo subditur: *Erant cum illo & discipuli.* Vnde per hoc quod dicit, *solus* non excludit consortiū discipulorum, sed tumultum barbarum. Nam discipulos tanquam filios admittebat. Vnde & dicebat de eis illud quod dicebat Apostolus: Ecce ego & pueri mei, quos dedit mihi Deus. Turbas autem tanquam seruos excludebat, cuius figuram Abraham gessit, quando dixit ad pueros suos: Expectate hic in valle cum asino: ego autem & pueri illuc vsque properantes, postquam adorauerimus, reuertemur ad vos. Vel hoc dicitur, quia non ratione eiusdem temporis sunt coniuncti, quia solus primo orauit, & immediatē discipuli cum eo fuerunt. Tamen simul iunguntur, quia etsi Apostoli fuerunt absentes locali circumscriptione, nihilominus cum eo erant mentali affectu, & fidei approbatione, secundum illud Pauli: Et si corpore absens sum, in Spiritu vobiscum sum, gaudens & videns ordinem vestrum.*

Secundo quantum ad reprobationem humani erroris subditur: *Et interrogauit illos dicens: Quem me dicunt esse turbæ?* Quod non ideo quærebat, vt veritatem addiceret quam sciebat secundum illud: Opus ei nō erat, vt quis testimoniū perhiberet de homine. Ipse enim sciebat quid esset in homine: sed ideo interrogat vt erroneam mundanorū sententiam ostendat veræ fidei inimicam. Vt plurimū enim plures contrariantur sapienti-

bus, & turba turbatū habet iudicium. Propter quod dicitur: Non sequeris turbam ad faciendum malum. Nec in iudicio plurimorū acquiesces sententię, vt a vero deuias. Et ideo non est mirum si animales de Christo Deo non recte sentiebant. Quia: Animalis homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei, &c. Propter quod subiungitur triplex opinio sumpta a triplici excellentia. Quantum ad primā dicit: *At illi responderunt & dixerunt: Ioannem Baptistam.* Et hoc quia videbāt in eo Spiritum sanctificationis qui fuit in Ioanne, secundum illud: Erit magnus coram Domino. Sequitur: Et Spiritu sancto replebatur, &c. Sed nec in hoc omnes consentiebāt, ideo addit: *Aly autē Eliam,* scilicet propter zelum æmulationis, secundum illud: Surrexit Elias Propheta quasi ignis, & verbum eius, quasi facula ardebat. Et illud videbatur probabile, quia Elias Propheta excellens erat non solum in vita, sed etiam in potentia. Et quia etiam aduentus eius promissus erat secundum illud: Ecce ego mittam vobis Eliam Prophetam antequam veniat dies Domini magnus & horribilis. Nec tamen in hoc omnes concordabant, & ideo addit: *Aly vero, quia vnus Propheta de prioribus surrexit.* Et hoc propter Spiritū discretionis, quem in eo attendebant. Propheta magnus surrexit in nobis, &c. Et dicebant: Hic est vere Propheta qui vēturus est: sed quia purum hominem existimāt, ideo vnū de prioribus ipsum credebant propter quod errabant, quia non tātum erat vnus inter priores, sed vnus propter quem præcesserūt omnes priores. De quo dicitur: Prophetam de gente tua & de fratribus tuis sicut me suscitabit tibi Dominus Deus tuus, ipsum audies, &c. Ex tanta ergo varietate apparet quod turbæ alienæ erāt à veritate & fidei vniformitate. Propter quod dicitur: Nō simus paruuli, fluctuantes, & circumferamur omni vēto doctrinæ, &c. Sequitur: Ad circumuentionē erroris.

Tertio vero quantum ad confessionem Christi Mediatoris subditur: *Dixit autē illis: Vos autem, quem me esse dicitis?* Vos scilicet ab aliis electi secundū illud Ioannis: Ego vos duodecim elegi. Et item: Nō vos me elegistis, sed ego elegi vos. Vel vos amici secundum illud: Vos autem dixi amicos. Vel vos speciales discipuli secundū illud: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei. Vos, inquam, qui in me creditis, quem me esse dicitis, id est, confitemini, quia corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutē. Ideo subditur: *Respondens Simon Petrus dixit: Christum Dei,* quia vnus pro omnibus respondet, vt commenderetur vnitas Ecclesiæ in fide, confessione, & prælatione. Vnde Petrus tanquam vnus Prælati vniversalis Ecclesiæ, vnus pro omnibus respondet. Propter quod dicebat Paulus: Obsecro, vt id ipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata. Vnde merito istius confessionis vnus pro omnibus, nomen Petri est sibi confirmatū, & vniversali prælatio super Ecclesiam est concessa. Secundum quod dicitur: Et ego dico tibi, &c. Vnde apparet quod non ex impetu, sed Spiritu sancto incitatus, prior respondit Petrus.

Et hoc est quod dicitur in Glossa: Vnus pro omnibus, & præ omnibus, quia senior & princeps Apostolorū. Confitendo autem ipsum Christum Dei, confitetur simul Deum verum, & hominem. Vnde Ambrosius in Glossa: Complexus est omnia qui & naturam & nomē expressit. In nomine enim Christi, & diuinitatis & Incarnationis est expressio & fides passionis. Christus enim exprimit personā vnā in duabus naturis, & dignitatem regiam, & sacerdotalem, & gratiæ plenitudinem propter vnctionis prærogatiuam, de quo in Psalmo: Vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ. Vnde in nomine Christi intelligitur vnctus, vngēs & quo vngitur. Ac per hoc simul Pater, Verbum, & Spiritus, secundum illud Isaia: Spiritus Domini super me, eo quod vnxit Dominus me. Intelligitur ergo etiam vncti gratia qua vngitur, & dignitas ad quam vngitur, siue officium. Et impletur visio & Prophetia, & vngatur Sanctus sanctorum. Intelligitur etiam dignitas regalis, & prophetalis, & sacerdotalis, secundum triplicem excellentiam

Exod. 23. a
 1. Cor. 2. d
 Sup. 1. b
 Eccl. 48. a
 Mala. 4. a
 Sup. 7. c
 Ioan. 6. b
 Dent. 18. c
 Ephes. 4. c
 Ioan. 6. g
 Ioan. 15. c
 Ibidem.
 Sup. 8. b
 Rom. 10. b
 Primatus Petri.
 1. Cor. 1. b
 Matt. 16. c
 Glossa interl. hunc locum cap. 9. in Luc. tom. 5. Ambr. 10. 3. l. 6. in Luc. cap. 9.
 Psalm. 44. b
 Isa. 61. m
 Dan. 9. f

cellentiam suam, scilicet potestatis, veritatis, & bonitatis. In cuius rei signum in lege veteri hæ tres personæ consueuerunt inungi.

Vnde in hoc clare patet quòd Christus hoc verbo confutauit errores, & strauit totius fidei fundamentum, secundum illud: Fundamentum aliud nemo potest ponere. Hinc est quòd Petrus est vocatus, & ei concessum est, vt de Ecclesia eius nunquam deficiat vera fides: Ego rogaui pro te, Petre, vt non deficiat, &c.

Quartò vero quantum ad cognitionem mysterij Redemptionis subditur: *At ille increpans illos, præcipit ne cui dicerent hoc.* Et hoc quia non erat consummatum Redemptionis mysterium, quod iusto Dei iudicio erat mundi principibus occultandum. Vnde: Loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est. Sequitur: Quam nemo principum huius sæculi cognouit: si enim cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. Licet autem non esset omnibus publicandum, erat tamen discipulis prædicendum, propter quod addit: *Dicens: Oportet filium hominis multa pati.* Ratio autem huius prædicationis assignatur his verbis: Nunc dixi vobis priusquam fiat, vt cum factum fuerit, credatis. Nam ipsi discipuli nondum hoc capiebant secundum quòd dicitur: Assumpsit autem Iesus duodecim, & ait illis: Ecce ascendimus. Et post: Et ipsi nihil horum intellexerunt, sed hoc acceperunt post consummationem. Vnde dicitur infra: Hæc sunt verba quæ locutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum, quoniam necesse est impleri omnia quæ scripta sunt.

Et post subditur: *Aperuit illis sensum vt intelligerent scripturas.* Dicit autem, *Oportet*, id est, necessarium est, non simpliciter, sed ex præsumptione diuinæ dispositionis & præsumptionis, secundum illud: Deus autem quæ prænuntiavit per os omnium Prophetarum pati Christum suum, impleuit sic. Vel *Oportet*, id est, opportunum est, & expediens, iuxta quod Prophetavit Caïphas: Expedi vobis vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat, &c. Oportet, inquam, *Multa pati*, quia pro multis animabus, redimendis, multis culpis remittendis, multis reatibus absoluendis: Ipse vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus propter scelera nostra. Sequitur: Omnes nos quasi oues errauimus: vnusquisque in viam suam declinavit, & posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum. Passus est etiam multa & magna, passus est etiam à multis & magnis, propter quod addit: *Et reprobari à senioribus & principibus sacerdotum & scribis.* Seniores præccebant antiquitate, principes auctoritate, sed scribæ ratione doctrinæ. Vt sic impleretur illud: Filios enutriui & exaltaui: ipsi autem spreuerunt me. Et quia passio Christi grauior erat inter omnes passionis: ideo additur: *Et cecidit*, scilicet oportet, secundum illud Danielis: Occidetur Christus. Sed ne crederetur quòd inuitus ideo Isaias: Tradidit in mortem animam suam. Sed quia passio hæc viuificatiua erat mortuorum, ideo addit: *Et tertia die resurget*, secundum illud Oseæ: Viuificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos. Huius figuram dicit Saluator præcessisse in Iona: Sicut fuit Ionas, &c. Ex his igitur liquet, quæ sit perfecta fidei notitia, in qua Christi fundatur Ecclesia, scilicet per quam approbatur diuinus honor, reprobatum humanus error, asseritur Mediator, & agnoscitur Reparator.

Dicebat autem ad omnes, &c. Ostenso qualiter Christus secundum fidem est cognoscendus, hic secundo ostenditur qualiter per crucem est imitandus, quia fides mortua est sine operibus. Quoniam autem difficile est portare crucem, ideo ad hoc inuitat quadruplici consideratione, scilicet ex consideratione sui exempli, proprii periculi, futuri iudicij, & regni diuini: vt si non mouent monita, moueant exempla, vel saltem pericula, vel certe futura iudicia, vel tandem promissa. Primo igitur inuitat consideratione sui exempli, cum dicit: *Dicebat autem ad omnes: Si quis vult post me venire, id est, me imitari ad quod non cogo, sed inuito.* Ideo dicit:

Si quis vult: Si volueris mandata seruare, conseruabunt te. Sequitur: Apposuit tibi aquam & ignem: ad quod volueris, porrigere manum tuam. Vnde Chrysostomus: Si quis aurum daret, aut thesaurum apponeret, non vocaret cum violentia, sed current omnes: multo magis ad ea quæ sunt in cœlis. Si enim natura rerum persuadet currere, si non curris, non es dignus accipere. Ideo dicit: *Si quis vult, exemplum meum sequi. Abneget semetipsum*, per omnimodam humilitatem, captiuando sensum, affectum, & intellectum in Christi obsequium, quod notat in hoc quod dicit: *Semetipsum.* Et hoc est consilium: Humilia valde Spiritum tuum. Et hoc quidem necessarium est volenti sequi humilem Christum. Vnde Gregorius in Glossa: Nisi quis à seipso deficiat, ad eum qui supra est, non appropinquat. Sed hoc non sufficit, & ideo addit: *Et tollat crucem suam quotidie*, per continuam austeritatem, vt possit dicere illud Pauli: Christo confixus sum cruci. Et item: Semper mortificationem Iesu Christi in corpore nostro circumferentes. Et ideo dicitur etiam: Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis. Nota quòd dicit: *Quotidie.* Quia quotidie pœnitentia crucis debet esse noua, & recens, vt dicat semper: Dixi, nunc cœpi, &c. Sicut beatus Franciscus qui in morte dicebat quòd incipiebat benefacere: Fratres incipiamus & proficiamus: quia nunc vsque parum profecimus. Crux namque Christi renouatiuam habet naturam. Vnde Apostolus: Licet is qui foris est, noster homo corrumpatur: tamen is qui intus est, renouatur de die in diem. Ad perfectam autem Christi imitationem non sufficit humilitas & austeritas, sed etiam necessaria est paupertas. Ideo addit: *Et sequatur me*, scilicet per altissimam paupertatem, qua nihil omnino volebat portare in via, vt recte & expedite perueniret ad patriam. Ideo dicebat Petrus: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te. Super quo Bernardus: Bene, Petre, & non ad insipientiam tibi: quia currentem sequi non poteras oneratus, & hoc est valde honorabile licet videatur vile, quia gloria magna est, sequi Dominum. Ex hoc autem verbo elicitur triplex consilium, & verum religiosorum, scilicet obedientiæ in abnegatione, castitatis, in cruce, & paupertatis in subsecutione: sed non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est. Ideo præmittit. *Si quis vult post, &c.* Vt nemo se excuset, quasi non habeat gratiam, ideo dicit: *Si quis vult, &c.* quasi dicat, quòd gratia Dei nobis præsto est, si non desit voluntas: Contemplantes, ne quis desit gratiæ Dei.

D Secundo inuitat consideratione proprii periculi, cum ait: *Qui enim voluerit animam suam saluam facere, perdet illam*, id est, qui voluerit saluari in præseti vita, perdet vitam in futuro, scilicet pro vita momentanea, perdet æternam. Vnde dicitur: Qui amat animam suam perdet eam: quia qui minus amat, inique amat: & qui diligit iniquitatem, odit animam suam, sicut dicitur in Psalmo. Qui enim diligit animam, supra Deum, perdit Deum: & perdendo Deum, perdit per consequens sensum. Et ideo dicebat Paulus: Non facio animam meam pretiosiorum quam me. Et quia ista videtur esse dura sententia, ideo probat à cōtrario sensu: *Nam qui perdidit animam suam propter me*, in hac scilicet vita. *Saluam faciet illam*, scilicet in futura vita, secundum illud: Tu quidem sceleratissime in presenti vita nos perdis: sed Rex mundi defunctos nos pro suis legibus, in æternæ vitæ resurrectione suscitabit. Et ideo dicebat Paulus: Ego non solum alligari, sed etiam mori in Hierusalem paratus sum propter nomen Domini Iesu. Sic ergo perdere animam pro Christo, est saluare: velle animam saluare est eam perditioni exponere, iuxta illud: Si secundum carnem vixeritis, moriemini: & hoc est maximum periculum. Et ideo in eius exaggeratione adiungit: *Quid enim proficit homo, si lucretur vniuersum mundum, & hoc temporaliter. Seipsum autem perdat, & detrimentum sui faciat, & hoc sempiternaliter, quasi dicat, nihil.* Quia qui perdit se, omnia perdit. Ideo non pro-

dest,

1. Cor. 3. b

Inf. 22. b

1. Cor. 2. b

Ioan. 14. d

Inf. 18. f

Inf. 24. f

Necessitas
quotuplex.
Astor. 3. c

Ioan. 11. f

Isa. 53. b

Isa. 1. a

Dan. 9. f

Isa. 53. d

Osea 6. a

Matt. 12. c

Eccl. 15. e

Chrysost.
co. 2. hom. 56.
in Mat.

Eccl. 8. b

Gregor. in
hunc locum
cap. 9. Lucæ
tom. 5.
Gal. 2. d
1. Cor. 4. c

Gal. 5. d

Psalm. 76. c
B. Franciscus.

2. Cor. 4. b

Matt. 19. a
Bern. tom. 2.
in Declam.
non procul.
à principio.
Eccl. 23. d

Matt. 19. d

Hebr. 12. d

Ioan. 12. d

Psalm. 10. b

Astor. 20. c

2. Mac. 7. b

Astr. 21. c

Roman. 8. c

Iac. 5. a
Aug. in ser.
de Inn. 10.
10.

dest, sed obest. Ideo dicitur: Agite nunc divites, plorate ululantes in miseris vestris, quæ advenient vobis. Et ratio huius est, quia, sicut dicit Augustinus: Nemo habet iniustum lucrum sine iusto damno, lucrum in arca, damnum in conscientia: tulit vestem, & perdidit fidem, acquirat pecuniam, & perdidit iustitiam, & sic per consequens animam suam. Vnde Isidorus: Si haberes sapientiam Salomonis, si pulchritudinem Absalonis si fortitudinem Samsonis, si longævitatem Enoch, divitias & potestatem Octaviani, quid prodest tibi, si tandem caro datur vermibus, anima dæmonibus cum diuiti crucianda sine fine?

Ecel. 4. c
Confusio duplex

Tertio inuitat ad crucis portationem consideratione futuri iudicij, cū ait: *Nā qui me erubuerit*, scilicet imitari, *Et meos sermones*, confiteri, contemnendo crucem Domini, tanquam ignominiosam, & etiam, doctrinam eius ex mala erubescencia, de qua dicitur: Pro anima tua non confundaris dicere verum: est enim confusio adducens peccatum, & est confusio adducens gloriam & gratiam. In quo dat intelligere, quod non debemus erubescere veritatem Christi, exemplo Apostoli qui dicebat: Non erubescō Evangelium: virtus enim Dei est, & cætera. Sed erubescere debemus vilitatem peccati iuxta illud: Quem fructum habuistis tūc in illis, in quibus nunc erubescitis? Sed multi non erubescunt peccati deformitatem, de quibus Hieremias: Confusi sunt, quia abominationem fecerunt, quinimmo confusione non sunt confusi, & erubescere nescierunt. Et iterum: Frons mulieris meretricis facta est tibi, & c. Talis erubescit humilitatem Christi. Et de hoc adiungit: *Hunc filius hominis erubescet*, id est erubescētē faciet, vel sicut erubescendum abiiciet iusto suo iudicio, quo dicitur: Quicumque honorificauerit me, glorificabo eum: qui autem contemnunt me, erunt ignobiles, & hoc in die iudicij. Et ideo adiungit: *Cum venerit in maiestate sua, & Patris & sanctorum Angelorum*. In quo tangit iudiciariam potestatem, quantum ad principium causalitatis in Patre, quantum ad privilegium excellentiæ in se & quantum ad ministerium obedientiæ in Angelorum multitudine. Vnde: Tunc apparebit signum filij hominis in cælo: & tunc plangent omnes tribus terræ, & videbunt filium hominis, & c. Et Isaias: Dominus ad iudicium veniet cum senibus populi sui. In hoc iudicio confundentur superbi, & exaltabuntur humiles, secundum illud: Omnia cornua peccatorum, confringam, & exaltabuntur, & c.

Rom. 1. b

Rom. 6. d

Hier. 8. a

Hier. 3. b

1. Reg. 2. g

Matt. 24. c

Isa. 3. c

Psal. 74. b

Psal. 121. a

Exod. 3. d

Ibidem.

Ioan. 8. f

Hebr. 12. a
13. b

Quarto inuitat ad crucem, consideratione cælestis regni quod suis imitatoribus ostendit, cum subdit: *Dico vobis: vere sunt aliqui hic stantes*, per mentis erectionem, secundum illud: Stantes erant pedes nostri in atriis tuis Hierusalem. Talibus debet ostendi regnum, vt eorum compleatur desiderium: ideo addit: *Qui non gustabunt mortem*, ex animæ & corporis separatione. *Donec videant regnum Dei*, per reuelationem, non per apertam visionem. Nam dictum est Moyfi: Non videbit me homo, & viuet. Sed hic dictum est per quandam specialem reuelationem qua dictum est Moyfi: Ego ostendam omne bonum tibi. In quo datur intelligi quod stantes in sermone Christi non gustabunt mortem, sed transibunt ad vitam, secundum illud: Si quis sermonem meum seruauerit, mortem non videbit in æternum. Ex quo Christus se per crucem imitantibus promittit tantum præmium, comminatur tam severum iudicium præterdit tantum periculum, ostendit tantum exemplum. Valde durus est qui nō mouetur ad id ipsum imitandū. Propter quod dicitur: Tantam habentes impositam nubem testium, & cætera. Sequitur: Curramus, & cætera. Et vltimo Christus extra portā passus est. Exeamus igitur ad eum extra castra, improperium eius portantes, non enim habemus hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus.

Factum est autem post hæc verba, & c. Post exhortationē ad asperitatem viæ, subiungit hic Euangelista ostensionem suauitatis gloriæ. Procedit autem hoc ordine:

Primo enim describit reuelationem gloriæ promissæ: *Secundo considerationem gloriæ reuelatæ, ibi: Petrus uero, & qui cum illo erant.* Tertio vero confirmationem reuelationis ostensæ, ibi: *Factum est autem in sequenti die.* Et hoc quidem facit per admirabilem curationem dæmoniaci. Reuelationem futuræ gloriæ dupliciter describit Euangelista. Primo, quo ad antecedentia: secundo quo ad cōcomitantia, ibi: *Et facta est dum oraret, & cætera.* Sciendum autem quod ad transfigurationem Christi fuerunt antecedentia, siue disponentia tria scilicet exigentia termini, eligentia consortij, & eminentia loci. Hæc autem tria sunt quæ Deus obseruat in communicando reuelationes diuinas. Primo igitur ad exigentiam termini, dicit: *Factum est autē post hæc verba fere dies octo.* Quoniam enim Dominus promiserat, se gloriam discipulis ostensurum, & Dominus non tardat promissionem suam, sicut dicitur. Ideo inter promissionem & implementationem, non debuit nisi modicum spatium temporis interuenire, scilicet. vnus septimanæ. Cuius figura præcessit in desponsatione Rachel, de qua dixit Labā ad Iacob: Imple hebdomadam dierum huius copulæ, & hæc quoque dabo tibi: Et ideo dicitur: *Fere dies octo*: quia septimo die hoc fecit renoluto ordine septimanæ, qui non sunt octo dies completi propter defectū partis primæ & vltimæ diei. Et ideo non cōputantur primus, & vltimus dies, sed intermedij integri. Nam ibi dicitur: Post dies sex, in quo non est aliqua contrarietas, sed vna sententia aliam explanat. Voluit autem Spiritus sanctus vtroque modo exprimere, propter insinuationem mysterij, quoniam autem sex diebus mundū Deus fabricauit, & post diem sextum requieuit: ideo sex diebus erat laborandum & post contemplationi vacandum. Ideo ad hoc insinuandum dicit Matthæus: Post dies sex. Sed quoniam perfecta & summa quies & cōtemplatio non est ante octauam ætatem, scilicet Resurrectionem, ideo dicit Lucas dies octo. Et hoc est quod dicitur in Glossa à Beda & Ambrosio.

Secundo quantum ad electionem consortij dicitur: *Et assumpsit Petrū, Iacobum, & Ioannem.* Hos tres assumpsit tanquam magis dilectos ac familiares, sicut assumpsit in sulcitatione puellæ. Ideo tres assumpsit propter commendandum mysterium Trinitatis, & propter firmitatem testimonij. Vnde in Glossa dicitur: Vt tribus idoneis testibus totus mundus crederet. Ideo autem hos tres specialiter elegit propter eminentiam, quam cōsiderabat in eis, quia Petrus futurus erat primus in Ecclesia gubernanda, sicut dicit Matthæus: Tu es Petrus, & c. Tibi dabo clauis regni cælorū. Et Iacobus primus interficiendus erat inter Apostolos pro Ecclesia multiplicanda. Dicitur de Herode quod occidit Iacobum fratrem Ioannis gladio. Ioannes præcipuus in matre custodienda. Cum vidisset matrem & discipulum stantem, & cætera. Vnde ideo hos tres assumit propter instructionē figuræ. Per hos enim triplices status in Ecclesia salvandorū designantur, scilicet prælati in Petro, actiui in Iacobo, contemplatiui in Ioanne. Sicut in Noë, Daniele, & Iob. Vel in Petro coniugati, in Iacobo continentes, in Ioanne virgines, secundum triplicem continentiam cui debetur fructus trigessimus, sexagesimus, & centesimus. Nam de vxore Petri legimus, & de virginitate Ioannis, de Iacobo vero neutrum expresse dicitur.

Tertio vero quantum ad eminentiam loci, subiungit: *Et ascēdit in montē, vt oraret.* Mons enim est locus eminentis & à terrenis ad cælestia porrectus. Et ideo cōtemplationi, & orationi idoneus. Talis erat hic mons. Vnde dicitur: Duxit illos in mōtem excelsum seorsum, vt scilicet sequestrati essēt à turba & à terrenis, & tales sūt diuinis reuelationibus apti. Vnde dicitur de Moyse, quod cū minasset gregem ad interiora deserti, venit ad montē Dei Horeb, vbi sibi apparuit Dominus in igne rubi, similiter in legis susceptione: Dixit Dominus ad Moysem: Ascende ad me in montem, esto ibi: daboq; tibi tabulas lapideas. Similiter in terræ promissæ circūscriptione secundū illud: Ascendit Moyses de cæpestri-

Diuisio.

2. Pet. 3. b

Gen. 19. c

Matt. 17. a,
Mar. 9. a

Ambrosio &
Beda in
hunc locum.

up. 7. g

Glossa in
hunc locum
cap. 9. Luc.
tom. 5.

Matt. 16. c

Act. 12. a

Ioan. 19. c

Sup. 4. f

Mons.

Matt. 17. a

Exod. 3. a

Exod. 24. c

Deut. 34. a

bus Moab super montem Nebo, in verticem Phasga, contra Ierico, ostenditque ei Dominus omnem terram Galaad usque Dan. Ex his igitur colligitur quod mons est idoneus ad diuinas apparitiones, instructiones, & contemplationes. Vnde Beda in Glossa: In monte oraturus ascendit ut innuat, quia qui resurrectionem expectant, mentem in excelsis eleuare, & continuis precibus debent insistere, & in hoc monte propter sui eminentiam, secundum illud: Dominus de Sinai venit, & de Seir ortus est nobis; apparuit de monte Pharan, & cum eo sanctorum millia. In dextera eius ignea lex, &c. Sequitur: Et qui appropinquant pedibus eius, accipient de doctrina illius, sicque apparent tria disponentia ad diuinam transfigurationem etiam secundum intelligentiam literalem.

Spiritualiter autem in his tribus magna est informatio volentium pertingere ad videndam Domini transfigurationem per contemplationis excessum. In Numero enim dierum intelligi dantur gradus contemplationum succedentium sibi, sicut dies succedit diei. Et secundum Matthæum numerantur sex dies ad insinuandum sex gradus contemplationis, quos exprimit Richardus: Sex sunt contemplationis genera à se & inter se omnino diuisa. Primum est in imaginatione secundum solam imaginationem: secundum est in imaginatione secundum rationem: tertium est in ratione secundum imaginationem: quartum est in ratione secundum rationem: quintum est supra rationem, sed non præter rationem: sextum est supra rationem, & videtur esse præter rationem. Duo itaque sunt in imaginatione, duo in ratione, duo in intelligentia. Prima duo sunt circa corporalia, secunda duo circa spiritualia, tertia duo circa sempiternalia & incomprehensibilia. Hæc autem sex genera per sex dies intelliguntur, & per sex gradus quibus ascendebatur ad Salomonis thronum secundum illud: Fecit Rex Salomon thronum de ebore grandem, & vestiuit eum auro fuluo nimis, qui habebat sex gradus: & huic numerus perfectionis congruit, est enim senarius primus numerus perfectorum: secundum autem Lucam computatur octo dies. Lucas enim agit de hac apparitione secundum quod exprimit gloriam post Resurrectionem: quod patet, quia ibi tangit somnum & euigilationem, ideo insinuat octo gradus, quorum septem sunt in via, octauus referuatur in Patria. De his septem dicit Augustinus: Ascenditibus inquit, sursum versus: primus actus docendi causa, dicitur animatio: secundus, sensus: tertius, ars: quartus, virtus: quintus, tranquillitas: sextus, ingressio: septimus, contemplatio: post non restat nisi beata visio, & sic sunt fere octo dies. Et, ut dicit, primus est de corpore, secundus per corpus, tertius circa corpus, quartus ad seipsam, quintus in seipsam, sextus ad Deum, septimus, apud Deum. Et hi gradus non tantum dicuntur gradus contemplationis, sed quibus venit ad contemplationem. Quidam autem, licet simplici sermone sed non scientia. Frater Ægydius, quem frequentissime rapi probatum est, sic distinguit gradus dicens: Septem sunt gradus contemplationis: primus est ignis: secundus est vnctio: tertius est extasis: quartus, contemplatio: quintus, gustus: sextus, requies: septimus gloria: post quos non restat nisi felicitas sempiterna. His ergo septem diebus peruenitur usque ad diem octauum gloriæ, quos voluit in assignatione temporis Spiritus sanctus designare. Per tres autem personas assumptas dantur intelligi tres virtutes ad contemplandum necessariae, scilicet fides, spes, charitas. Fides per Petrum qui interpretatur agnoscens: Spes per Iacobum luctatorem: per Ioannem, in quo gratia, charitas. Sine his autem pennis nullus potest conscendere ad montana. Vel per tres personas intelligimus tres dispositiones necessariae anime contemplatiue, scilicet industriam, disciplinam, & gratiam. Primam in Petro, secundam in Iacobo, tertiam in Ioanne. Oportet enim intelligentiam illuminari, concupiscentiam dominari, & affectum inflammari, ut possimus sursum cum Deo ferri. Aliquo horum deficiente, contemplationis negotium perit. Vel per has tres personas intelliguntur tres

modi ascendendi in apicem contemplationis. Vno enim modo ascenditur per viam splendoris, & hunc modum ascendendi docet beatus Augustinus: & hic designatur per Petrum. Alio modo ascenditur per viam doloris & gemitus, & hic in Iacobo. Et iste modus est communis orantibus. Tertio modo per viam amoris: & hunc docet Dionysius: Et hic designatur per Ioannem: & hic est præcipuus inter omnes in quo maxime gratia mouet. In primo autem multum valet industria vel scientia. Secundus autem modus quasi permixtus est inter gratiam & naturalem industriam, vel scientiam. Per locum autem, in quem ascendit, recte intelligi potest eminentia vite contemplatiue. Est enim mons locus magisterij, vnde dicitur quod ascendit Iesus in montem, & cum sedisset, &c. Et ex hoc datur nobis intelligi, quod vita contemplatiua abundat cognitione. Ideo in persona contemplatiuorum dicit Isaias: Venite, & ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos, &c. Vnde & de Moyse dicitur, quod ascendit in montem, & fuit ibi quadraginta diebus & quadraginta noctibus, & tunc accepit legem. Est etiam mons, locus sacrificij secundum illud: Tolle filium tuum, quem diligis Isaac, &c. Sequitur: Atque ibi offeres eum in holocaustum super vnum montem, quem monstrauero tibi. Et in Exodo: Cum eduxeris populum de Ægypto, immolabis Deo super montem istum. Ex quo colligitur quod vita contemplatiua abundat deuotione. Vnde anima contemplatiua: Vadam ad montem myrthæ, & ad collem thuris, & cetera. Est etiam mons locus incendij propter radios solis. Vnde dicitur: Tripliciter Sol exuret montes, & radios igneos exufflans, & hoc propter multam refulgentiam, iuxta illud: Refulsit Sol in clypeos aureos, & resplenderunt montes ab eis, & resplenderunt sicut lampades ignis. Quo datur intelligi quod vita contemplatiua abundat charitate, in cuius signum dicitur: Totus mons Sinai fumabat, eo quod descendisset Dominus Deus super eum in igne. Est etiam mons, locus refugij. Vnde in Genesi: In monte saluum te fac. Et dicitur imminente persecutione: Tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes. Ex quo colligitur quod contemplatiua abundat defensione. Vnde in persona viri contemplatiui dicitur: Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi. Est etiam mons locus silentij. Vnde dicitur quod Elias peruenit usque ad montem Dei Horeb, & quod mansit in spelunca. Et de Christo, quod ascendit in montem solus orate. Ex quo intelligitur quod contemplatiua abundat tranquillitate. Vnde de contemplatiuis dicitur in Psalmo: Suscipiant montes pacem populo, & colles iustitiam. Est etiam mons, locus pascuæ, iuxta illud: Circumspicit montes pascuæ suæ, & viridia quæque perquirat. Et Ezechiel: In pascuis vberimis pascam eas, & in montibus excelsis Israël erunt pascua earum. Ex quo colligitur quod contemplatiua abundat suauitate. Vnde Iohel de contemplatione: In die illa stillabunt montes dulcedinem: & colles fluent lacte, &c. Est postremo mons, locus eminentiæ secundum illud Isaiæ: Erit præparatus mons domus Domini in vertice montium. Et de Elia dicitur quod ascendit in verticem Carmeli. Et sequitur: Ecce nubecula parua quasi vestigium hominis ascendebat de mari. Ex quo intelligimus quod vita contemplatiua superabundabat sursum agilitate. In cuius rei signum Dominus de monte Oliueti ascendit in cælum. Et de anima facta dicitur in figura Annæ quod sedebat in supercilio montis, quia in persona talium dicitur: Nostra conuersatio in cælis est. Ex his colligi potest excellentia vite contemplatiue, & quantum sit desideranda. Est enim plena discretionem, plena deuotionem, plena charitatem, plena securitatem, plena tranquillitatem, plena suauitatem, & plena agilitatem.

Et facta est dum oraret, &c. Post antecedentia ad transfigurationem, subiungit hic Euangelista concomitantia. Hæc autem fuerunt tria, scilicet fulgor aspectus, candor vestitus, honor comitatus. Ut sic appareat Christus gloriosus & intra se, & circa se, & iuxta se, quid desit glo-

Beda to. 5.
l. 3. in cap. 9.
Luca.

Deut. 33. a

Matth. 17. a

Rich. lib. 1.
de arca c. 6.

3. Reg. 10. c

Senarius est
primus nu-
merus per-
fectorum.

Aug. lib. de
quant. ani.
in fi. to. 1.

F. Ægydius.
Hunc sancti
Francisci
socium idem
Doctorem ap-
pellat con-
templatiuum.
To. 1. Serm.
1. in He-
xaem. pag.
13. col. 1. b

Mons quot
significet.
Matth. 5. a

Isa. 1. a

Exod. 24. d

Genes. 22. a

Exod. 3. d

Cant. 4. b

Ecol. 45. a

1. Marc. 6. c

Exod. 19. d

Gen. 19. d

Matth. 24. b

Psal. 120. a

3. Reg. 19. b

Matth. 14. c

Psal. 71. a

Iob 59. b

Ezech. 34. d

Ioel. 3. d

Isa. 2. a

3. Reg. 18. g

Infra 24. g

Tob. 11. b

Phil. 3. a

riae suae. Primo ergo quantum ad fulgorem aspectus dicitur: *Et facta est, dum oraret, species vultus eius alterata*, alterata quidem est ob supereminentem claritatis refulgentiam. Vnde dicitur quod transfiguratus est ante eos. Et resplenduit facies eius sicut Sol, nec mirum, quia in hoc ostendit gloriam Resurrectionis, de qua: Tunc iusti fulgebunt, sicut Sol in regno Patris eorum, Et ideo in claritatis huius ostensione, ostendit discipulis regnum Dei, quia claritas est praecipua dos resurgentium, secundum illud: *Alia quidem caelestium gloria, alia autem terrestrium: alia claritas Solis, alia claritas Lunae, & alia claritas Stellarum: Stella enim a Stella differt in claritate, sic & resurrectio mortuorum.* Hanc autem claritatis dotem ad se Christus assumpsit, sicut dicitur de subtilitate, quam assumpsit in natiuitate, cum clauso utero matris exiuit: agilitate cum super aquas ambulauit: impassibilitatem cum corpus suum in sacramento discipulis tradidit. Sic & claritatem hic ad tempus assumpsit, propriam tamen effigiem non amisit, sed fuit in eo propria effigies, & qualitas consummata, sicut qualitas passibilis, claritas autem sicut passio. Quemadmodum enim pallidus rubescit ad tempus praereverecundia, & fit in eo alteratio ad tempus, sic superna & mira potentia corpus terrestre effectum est ad tempus fulgidum & caeleste, siue autem in eo fuerit alia dos claritatis, siue non, alia tamen fuit claritas & claritati supernae conformis, quae discipulorum oculos diuina virtute non corrupit, sed potius confortauit ita, ut possent dicere illud: *Dulce lumen, & delectabile est oculis videre solem.*

Secundo vero quantum ad candorem vestitus subditur: *Et vestitus eius albus & refulgens*, scilicet factus est. Tanta enim erat albedo, ut praecandore nimio refulgeret, secundum quod dicitur: *Vestimenta eius facta sunt splendentia, & candida nimis, velut nix, quia fullo non potest super terram candida facere.* Nec mirum, hoc enim designauit candorem, qui apparebit in sanctis secundum illud: *Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis.* Et item: *Qui amicti sunt stolis albis, qui sunt, & vnde venerunt, &c.*

Tertio quantum ad honorem comitatus subiungitur: *Ecce duo viri loquebantur cum illo.* Quia non decebat Dominum gloriae videri solum, sed habere honorabilem comitatum. Ideo quantum ad illud subiungit: *Erant autem Moyses & Elias, visi in maiestate.* Hi autem duo, erant personae honorabilissimae. Moyses, inquam, propter legislationem secundum illud: *At non talis seruus meus Moyses, qui in omni domo mea fidelissimus: ore enim ad os loquor ei, palam & non per aenigmata & figuras Dominum videt.* Elias vero tum propter excellentiam Prophetiae tum miraculorum operationem. Vnde Ecclesiasticus loquens ad Eliam: *Quis potest similiter sic gloriari tibi? Qui sustulisti mortuum ab inferis, de sorte mortis, in verbo Domini Dei.* Vnde & propter hanc excellentiam ostendendam, Dominus speciali modo apparuit utriusque in figura in monte Horeb. Moyse quidem primo, sicut dicitur: *Eliam autem postea, sicut dicitur, in eodem scilicet monte Horeb.* Propter igitur eorum honorem & praecipuam dignitatem, apparuit in comitatu eorum. Aut certe quia vnus eorum erat mortuus, alter viuus: vnus de caelo, alter de inferno, ut habeat testimonium ex omni genere, & ostendatur quod ipse est, qui viuos & mortuos facit gloriosos. Vnde in Glossa dicitur: *Ideo viuus & mortuus apparent, ut significant Christum moriturum, & iterum victurum, ut & nos viui simus Deo, mortui mundo.* Vel ideo isti duo apparent, ut ostendatur quod lex & Prophetiae concordabant de Iesu Christo. Vnde in Glossa Bedae: *Moyse legislator & Elias Prophetarum eximius apparent cum Verbo, ut ostendat ipsum esse, qui locutus est in lege & Prophetis, & quem lex & Prophetiae promiserunt, ut sic verificetur illud: Quae praecedebant & quae sequebantur, clamabant dicentes: Hosanna filio David.* Et quoniam lex & Prophetiae non tantum testantur gloriam Chri-

sti, sed etiam passionem, quae est via in gloriam, ideo subditur: *Et dicebant excessum eius quem completurus erat in Hierusalem.* Excessum recte nominat passionem, quia in ea fuit excessus humilitatis, secundum illud: *Semet ipsum exinanivit, formam serui accipiens.* Et post: *Humiliauit semetipsum, & caetera.* Fuit etiam excelsus paupertatis, secundum illud: *Recordare paupertatis & transgressionis meae, ablynthij & fellis.* Fuit excelsus doloris, secundum illud: *O vos omnes qui transitis per viam, & caetera.* Fuit etiam excelsus amoris, secundum illud: *Deus qui diues est in misericordia, propter nimiam charitatem suam qua dilexit nos, & caetera.* Et item: *Qui proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quo modo non etiam cum illo nobis omnia donauit? Istum excessum compleuit in Hierusalem, vbi crucifixus est, in quo fuit consummatio nostrae redemptionis secundum illud: Decebat eum propter quem omnia, & per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, Auctorem salutis eorum, per passionem consummari.* Vnde & ipse praedixit discipulis suis: *Ecce ascendimus Hierosolymam, & consummabuntur, & caetera.*

Secundum autem spirituales intelligentiam in oratione & contemplatione facies hominis illustratur, quia dum facies mentis nostrae ad Deum conuertitur illuminatur, melioratur & perficitur. Quod figuratum est in Exodo, vbi dicitur quod cum descendisset Moyses de monte apparuit facies eius cornuta ex consortio sermonis Domini. Vnde Apostolus: *Nos vero omnes reuelata facie gloriam Domini specularantes in eandem imaginem transformamur a claritate in claritatem tanquam a Domini Spiritu.* Non solum hoc, sed & vestitus candescit, quia conuersatio efficitur irreprehensibilis, secundum illud: *Sitis fratres sine querela, & caetera.* Sequitur: *In medio nationis praeuae & peruersae inter quos lucetis, sicut luminaria in mundo.* Nec mirum, quia tales conformantur Domino Iesu Christo, secundum illud: *Induamur arma lucis, sicut in die honeste ambulemus, non in comestationibus & ebrietatibus.* Sequitur: *Sed induimini Dominum Iesum Christum.* Non solum hoc, sed etiam Moyses & Elias colloquuntur, quia in oratione datur homini intelligentia scripturarum & mysteriorum propositorum, secundum illud: *Ingressus est Daniel domum suam, sociisque suis indicauit negotium, ut quaerere misericordiam a facie Dei caeli super sacramento isto.* Sequitur: *Tunc Danieli mysterium per visionem nocte reuelatum est.* Et Sapiens: *Optauit, & datus est mihi sensus: inuocaui, & venit mihi Spiritus sapientiae.* Ideo autem Moyses, & Elias loquuntur cum Domino transfigurato ad certitudinem visionis: quia ut dicit Richardus: *Nulli reuelationi omnino adhaerendum est, nisi per nouum vel vetus valeat confirmari testamentum.*

Petrus vero & qui cum illo erant, & caetera. Post demonstrationem gloriae promissae, subiungit hic Euangelista contemplationem demonstratae. Hanc autem narrat satis sufficienter, quia secundum statum quadruplicem. Primo quantum ad initium: *Secundo quantum ad progressum, ibi: Factum est cum discederent ab illo.* Tertio, quo ad consummationem, ibi: *Hec autem illo loquente.* Quarto quo ad subtractionem, ibi: *Et dum fieret vox.* Sciendum quo ad contemplationem diuinarum reuelationum, occurrunt duo quasi in principio: scilicet grauamen ex parte naturae, & iuuamen ex parte gratiae. Primum soporat, & secundum excitat. Primo igitur quantum ad grauamen ex parte naturae obdormientis, dicitur: *Petrus vero & qui cum illo erant, grauati erant somno.* Et ita omnes deficiebant. Nec mirum quia infirmitate circumdati erant. Vnde Sapiens: *Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, & terrena habitatio deprimit sensum multa cogitantem.* Cum enim natura sensum exteriorum impediatur ne intellectus noster figat oculum in lumen aeternum, oportet in contemplationis principio, ut homo, quasi consopitus, a sensibus alienetur, quasi per

Matt. 17. a

Matt. 13. f

1. Cor. 15. c

Sup. 2. a
Matt. 14. c
Ibid. 26. c

Similitudo

Ecc. 11. b

Matt. 9. a

Apo. 3. a
Apo. 7. c

Num. 22. b

Ecc. 48. a

Exod. 3. a
3. Reg. 19. c

Glos. in hunc locum c. 6.
Luc. tom. 5.

Beda to. 5.
lib. 3. in c.
9. Lucae.

Mat. 21. a

Phil. 2. a

Th. 3. c

Th. 1. d

Eph. 2. a
Rom. 8. f

Hebr. 2. c

Inf. 18. f

Exod. 34. d

2. Cor. 3. d

Phil. 2. b

Rom. 13. d

Dan. 1. e

Sap. 7. a

Sap. 9. d

Cant. 5 a
Iob. 33. b

Gen. 2. d

Isa. 26. b

Matt. 26. d

Mar. 13. b

Inf. 12. e

1. Pet. 5. c

Matt. 24. c

Cant. 5. b

Sap. 13. a
Isa. 6. a

Inf. 11. g

Gen. 28. b
Ioan. 10. b
Iob. 39. d

Ecel. 24. c

Psal. 72. d
Thr. 3. c

Thr. 1. d

1. Pet. 2. a

Sopb. 12. a

Psal. 72. a

1. Reg. 1. b

Phil. 1. c

Matt. 25. b

somnum, qui non fit sine grauamine sensuum. Vnde anima contemplatiua: Ego dormio, & cor meum vigilat. Et Iob: Quando irruit sopor super homines, & dormiunt in lectulo, tunc aperit aures virorum, & erudiens eos, instruit disciplina. Et de hoc dicitur: Immisit Dominus Deus soporem in Adam.

Secundo vero quantum ad iuuamen ex parte gratiæ excitantis, subditur: *Et euigilantes, viderunt maiestatem eius, & duos viros qui stabant cum illo.* Hæc vigilia est per desiderium & amorem Spiritus sancti, secundum illud Isaia: Anima mea desiderauit te in nocte, sed & Spiritu meo in precordiis meis de mane vigilabo ad te. Hic autem potissime necessaria est oratio: vnde Dominus Petro & sociis: *Vigilate & orate vt non intretis in tentatione:* Spiritus quidem promptus est, & c. Et item: *Videte, vigilate, & orate,* Subdit: *Quod autem vobis dico, omnibus dico, vigilate.* Ad hanc autem vigiliam præcipue nos inuitat promissum præmium, secundum illud: *Beati serui illi, quos cum venerit Dominus, inuenerit vigilantes: Amen dico vobis, & c.* Inuitat etiam præuisum periculum, secundum illud: *Sobrii estote & vigilate, quia aduersarius vester diabolus, & c.* Et item dicitur: *Illud autem scitote, quoniam si sciret pater familias quæ hora fur venturus esse, vigilaret vtique, & c.* Maxime autem cõtemplationi necessaria est vigilia, quia citissime subrahitur oblata gratia. Vnde in Canticis: *Pessulum ostij mei aperui dilecto meo: at ille declinauerat atque transierat.* In hac autem euigilatione videtur diuina maiestas in creaturis secundum illud: *A magnitudine speciei & creaturæ, & c.* Vnde Isaïas: *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum, & plena, & c.* Videtur diuina humilitas in Scripturis, propter quod dicit: *Et duos viros, id est legem, & prophetas, de qua visione infra:* *Aperuit illis sensum vt intelligerent Scripturas. Et iterum incipiens à Moysè & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus, & cætera.* Propter istos duos modos contemplandi, factus est duplex liber scripturæ & creaturæ, qui designantur in ascensu & descensu per scalam Iacob: per egressum & ingressum per ostium: per aquilam & eius pullos. Numquid ad præceptum tuum eleuabitur Aquila? Et post: *pulli eius lambunt sanguinem.*

Et factum est cum discederent. Post contemplationis exordium, subiungit contemplationis progressum. In quo duo potissime requiruntur, scilicet excedens gaudium de dono concessio, & excedens desiderium de continuando, secundum illud: *Spiritus meus super mel dulcis.* Sequitur: *Qui edunt me, adhuc esuriunt: & qui bibunt me, adhuc sitient.* Per hæc enim duo anima in actu contemplationis figitur, sicut comedens in cibo per solatium simul & desiderium. Primo ergo quantum ad gaudiū de dono concessio dicitur: *Et factum est cū discederēt ab illo, id est, discedere vellēt. Ait Petrus ad Iesū: Præceptor: Bonum est nos hic esse.* In quo ostendit Petrus miro modo sibi contemplationis gloriam esse acceptā. Quasi dicat illud Prophetæ: *Mihi autem adhærere Deo bonum est.* Quia sicut dicitur: *Bonus est Dominus sperantibus in eum, animæ quærētī illum.* Et propterea dicebat Petrus: *Bonum est nos hic esse.* Quia bonum est Christum expectare, secundum illud: *Bonum est præstolari cum silentio Salutare Dei.* Magis bonum est Christum degustare. Si tamen gustastis, quoniam dulcis est Dominus. Vnde & Sapiēs: *O quam bonus & suavis est Spiritus tuus, Domine, in omnibus, scilicet rectis corde, secundum illud: Quam bonus Israël Deus his qui recto sunt corde!* Vnde in persona Christi & animæ contemplatiuæ dicit. Helcana Annæ vxori suæ: *Anna cur fles, & c.* Sequitur: *Et quam obrem affligitur cor tuum: numquid non ego melior tibi sum quam decem filij? Sed maxime bonū cum Christo gaudere, secundū illud: Dissolui cupio & esse cum Christo, multo magis melius.* Et Matthæus: *Euge serue bone & fidelis, quia super pauca fuiti fidelis, super multa te constituam: intra in gaudium Domini tui.* Primum ergo bonum quia meritum se-

cundum magis bonum quia viaticum, sed tertium maxime bonum quia præmium. Omnibus his modis volebat dicere Petrus, maxime ratione gaudij: *Bonum est nos hic esse.*

Secundo vero quantum ad desiderium de dono continuando, adiungitur: *Et faciamus tria tabernacula,* ad continuandum gaudium nostrum, sicut filij Israël fecerunt in figura secundum illud: *Omnis qui de genere est Israël, manebit in tabernaculis, vt discant posteri vestri quod in tabernaculis habitare fecerim filios Israël.* Quia tamen non vniformiter desiderabat cõsortium illorum trium: ideo non vniformiter omnibus, sed cuilibet optat fieri proprium tabernaculum. Vnde addit: *Vnum tibi, tanquam principali. Et vnum Moysi, tanquam legislatori. Et vnum Eliæ, tanquam excellenti prædicatori.* vt sic secundum diuersitates dignitatum distinguantur habitacula mansionum. Sic enim erit in regno cælorum, secundum illud: *In domo Patris mei mansiones multæ sunt.* Hoc autem dicebat Petrus per excessiuum desiderium, quod solet esse in contemplantibus. Et propter hoc additur: *Nesciens quid diceret,* scilicet præ nimietate desiderij, secundum illud: *Quia inflammatum est cor meum, & renes mei commutati sunt, & ego ad nihilum redactus sum, & nescini.* Et propter profunditatem mysterij secundum illud: *Descendi in hortum meum, vt viderem poma conuallis, & inspicerem, & c.* Et Paulo post: *Anima mea cõturbauit me, propter quadrigas Aminadab.* Et ex hac duplici causa nesciebat Petrus, quid dicebat. Vnde in Glossa: *Et si Petrus pro humana conditione nesciat quid dicat: in siti tamen dat ardoris indiciū, dum eos quos videre delectat, etiam obsequio sistere quærīt.* Errabat autem, quia in terra, & in hac mortali carne sibi & coapostolis suis dari cupiebat regnum, quod in cælis & carne mortali expoliatis est promissum.

Notandum autem quod Petrus decipiebatur. Primo, quia volebat manere in statu, a quo est transeundum, dicitur enim: *Non habemus hic manentem ciuitatem.* Petrus autem volebat manere hic. In quo etiam reprehensibiles sunt quidam, qui dum voluntarem contemplationis ascendere, volunt quiescere, & ad laborem actionis recusant descendere. Et hi designantur per filios Ruben, de quibus dicitur quod voluerunt ultra Iordanem remanere, quibus ait Moyses: *Numquid fratres vestri ibunt ad pugnam, & vos hic sedebitis? Quasi dicat, Non.* Vnde Iacob vidit scalam in somnis: & Angelos nõ quiescentes, sed ascendentes & descendentes per eam. Secundo decipiebatur in hoc quod vmbra credebat in hoc verificatam: *Cum tamen dicat Apostolus: Videmus nunc per speculum in ænigmate.* Et tabernaculum gloriæ credebat materiale, cum tamen sit speciale, secundum illud: *Transibo in locum tabernaculi admirabilis.* Hoc est tabernaculum quod fixit Deus, & non homo, sicut dicitur ad Hebræos. Et hoc potissime cauendum est contemplatiuis, ne decipiantur in figuris ostensis. Tertio vero, quia diuidere volebat vnita: & quod erat vnum, triplicare volebat.

Vnum est enim in gloria tabernaculum Sanctorum, secundum illud: *Volo pater, vt vbi ego sum, & illi sint mecum.* Et in apocalypsi: *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis.* Et Ioannes: *Fiet vnum ouile & vnus pastor.* Hæc autem deceptio non erat per iudicium & assensum, sed magis propter mentis excessum, de quo dicitur: *Siue mente excedimus, Deo, & c.* & in Psalmo: *Ibi Benjamin adolescentulus in mentis excessu.*

Hæc autem illo loquente, & c. Post ingressum & progressum, determinat Euangelista contemplationis statum, siue consummationem. Consummatur autem contemplatio in duobus: quorum primum est ostensio maiestatis terribilis: secundum vero reuelatio veritatis credibilis. Primo ergo quantum ad maiestatis terribilis ostensionem dicitur: *Hæc autem illo loquente, facta est nubes.* Hæc autem erat diuinam maiestatem ostensura. Vnde

Leu. 13. g

Ioan. 14. a

Psal. 72. c

Cant. 6. d

Glossa in hunc locum c. 9. in Luc. tom. 5.

Hebr. 13. c

Num. 32. a

Gen. 28. c

1. Cor. 13. b

Psal. 41. b

Heb. 8. a

Ioan. 17. d

Apo. 21. a

Ioan. 10. c

2. Cor. 5. c

filiis

Exod. 40. d
3. Reg. 8. b
Sup. 1. d
Job 31. c
Hier. 10. a
Exod. 19. b
Isa. 19. a
3. Reg. 1. g
Ecc. 43. c
Ioan. 11. g
Exod. 24. d
Psal. 109. a
Ioan. 8. c
Psal. 2. b
Ioan. 20. d
Cant. 5. c
Ioan. 5. d
Quomodo
Christus
audiendus.
Psal. 84. b
Ecc. 32. b
Ecc. 24. c
Inf. 19. g
1. Pet. 1. c

filius Israel terribilis in nube apparebat: Postquam omnia perfecta sunt, operuit nubes tabernaculum testimonij, & gloria Domini impleuit illud: nec poterat Moyses ingredi tectum foederis, nube operiente omnia, & maiestate Domini coruscante. Similiter dicitur: Factum est, cum exissent sacerdotes de sanctuario, nebula impleuit Domum Domini: & non poterant sacerdotes ministrare propter nebulam: impleuerat enim gloria Domini domum Domini. Vnde nubes iudiciū erat supernae gloriae & maiestatis. Et propterea subditur: *Et obumbravit eos, & timuerunt.* Sentiebant enim diuinam virtutem in nube, de qua supra: Virtus Altissimi obumbrabit tibi: & ideo timuerunt propter praesentiam summæ virtutis, sicut Iob qui dicebat: Semper quasi timentes super me fluctus timui Dominum. Et Hieremias. Quis non timebit te ô rex gentium? &c. Secundum mysticum autem sensum per nubem intelligi potest caro Christi. Primo, quia contemperat lumē diuinitatis oculis nostris, vt possimus intendere: iam nunc veniam ad te in caligine nubis, vt audiat me populus loquentem ad te. Secundo vero, quia est diuinæ lucis vehiculum super terram tenebrosam, secundum illud: Dominus ascendet super nubem leuem, & ingreditur Ægyptum. Tertio, quia ortum traxit de amaritudine & poenaltate naturæ humanæ mediante Virgine Maria, quod figuratum est: Ecce nebula parua quasi vestigium hominis ascendebat de mari. Quarto, quia aquam gratiæ salutaris, quam hausit, in sui origine effundit cum agitur vento orationis. Vnde dicitur. Medicina omnium in festinatione nebula. Ex hoc erudiuntur contemplatiui, vt non tantum erigant oculos ad lucem deitatis radiantem, sed etiam ad nubem humanitatis obumbrantem. Quod figuratum est, cum dixit Dominus Nathanaeli: Videbitis Angelos Dei id est contemplatiuos ascendentes, & descendentes supra filium hominis, quia in humanitate latet diuina maiestas.

Secundo vero, quantum ad veritatis credibilis reuelationem, adiungitur: *Intransibus illis, in nubem*, scilicet excitantem ad reuerentiam iuxta quod dicitur: Ingressus Moyses medium nebulae, ascendit in montem, vbi audiuit diuinas reuelationes. Vnde & nunc subditur: *Et vox facta est de nube dicens: Hic est filius meus dilectus.* Discrete ipsum demonstrat, vt ostendat, quod ipse solus est filius per naturam. Vnde in Psalmo: Ex utero ante luciferum genui te. Et ponuntur ibi discretionum tum in hoc quod dicit, *Hic*: tum in hoc quod dicit, *Memus*: tum in hoc quod dicit, *Dilectus*: in quo declarat proprietatem filiationis in Christo esse personale, & connaturalem, & coæqualem. Ostenditur personalis per pronomen, *Hic*, quod certam demonstrat personam. Vnde ipse dicebat ad demonstrationem personæ suæ: Principium qui & loquor vobis. Ostenditur connaturalis, per hoc quod dicitur: *Memus*. Secundum illud Psalms: Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te: quia alium non habet patrem nisi Deum, ad cuius distinctionem dicitur: Ascendo ad patrem meum, & patrem vestrum. Ostenditur etiā coæqualis in hoc quod addit: *Dilectus*, id est, præcipue & summe electus. Vnde: Dilectus meus candidus & rubicundus, electus ex milibus. Et Ioannes: Pater diligit filium, & omnia demonstrat ei. Et quia ista veritas à Deo erat credibilis, vt omnia dicta Christi ostenderet esse credenda, ideo adiungit: *Ipsam audite*, non aure solum corporis, sed etiam cordis sicut Propheta in Psalmo: Audiam quid loquatur in me Dominus, *Audite*, inquam, cum omni reuerentia, secundum consilium: Audi tacens, & pro reuerentia accedet tibi bona gratia. *Ipsam audite*, cum omni obedientia, secundum illud: Qui audit me, non confundetur. Et qui operantur in me, non peccabunt, *Ipsam audite*, cum omni diligentia. Vnde infra: Omnis populus suspensus erat, audiens illum. Hæc autem vox firmavit corda discipulorum, vt etiam ipsa eorum doctrina ex hoc fieret authentica, secundum illud: Non enim indoctas fabulas secuti, notam fecimus vobis Domini nostri Iesu Christi

virtutem & praesentiam, sed speculatores facti illius magnitudinis, accipiens enim à Deo Patre, & c. vsque ibi: Cum essemus cum ipso in monte sancto.

Et dum fieret vox, &c. Hic ultimo post contemplationis consummationem, colligit Euangelista ipsius subtractionem: circa quam duo introducit Euangelista; Primum est reditus visionis solitæ: secundum occultatio visionis ostensæ. Primo ergo quantum ad reditum visionis solitæ dicitur: *Et dum fieret vox, inuentus est Iesus solus*, scilicet, absque Moyse & Elia, sicut & ante cum eis erat. Et hoc est quod desiderabat Sponsa: Quis mihi det te fratrem meum sugentem vbera matris meæ, vt inueniam te foris, & deosculer te, & iam me nemo despiciat: Et hic ideo solus cum eis inuentus est, vt intelligant transitum legis, & Prophetiæ, & permanentiam veritatis Euangelicæ, iuxta quod dicitur: Cælum & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt. Vnde in Glossa: Solus cernitur, quia legis & Prophetarum umbra discedente, verum lumen, coruscante Euangelij gratia reperitur. Vel vt ostendat, quod ipse est solus, qui adorandus est. Et cui soli tabernaculum ædificandum, iuxta illud: Dominum Deum tuum timebis, & illi soli seruias. Vel vt ostendat, quod ipse solus est, qui potest saluare. Vnde dicitur: Nec enim aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Et alibi: Iesus autem eo quod maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium, vnde & saluare in perpetuum potest. Sequitur: Semper viuens ad interpellandum pro nobis.

Secundo vero quantum ad occultationem visionis ostensæ, subditur: *Et ipsi tacuerunt*, Sciebant enim scriptum esse: Sacramentum regis abscondere, bonum est: Nondum enim erat tempus loquendi, sed magis occultandi secundum illud: Tempus tacendi, & tempus loquendi. Et alibi: Est tacens sciens tempus apti temporis. Homo sapiens tacebit vsque ad tempus: lasciuus autem, & imprudens non seruabit tempus. Et tales fuerunt Apostoli, propter quod additur: *Et nemini dixerunt in illis diebus quidquam ex his que viderant*, Non quod vellent ex auaritia occultare, sed magis ex diuina obedientia reticere, Præceperat enim hoc eis Dominus, secundum illud: Nemini dixeritis visionem, donec filius hominis à mortuis resurgat Huius autem prohibitionis triplex potest ratio assignari: vna fuit informatio contemplatiuorum, quorum est celate diuinum secretum secundum illud: Secretum meum mihi, secretum meum mihi. Vnde Maria celauit partum virginalem annis 30. Elisabeth conceptum mensibus quinque; sicut dicitur supra: Occultabat se mensibus quinque. Paulus raptum quatuordecim annis. Scio hominem in Christo ante annos 14. & c. Secunda ratio fuit informatio prædicatorum, vt verbum veritatis non proponant, nisi videant capacitatem auditorum ad credendum, & suscipiendum verbum, secundum illud: Vbi auditus non est, non effundas sermonem. Vnde in Glossa: Domino iubente tacent, donec filius hominis à mortuis resurgat: ne incredibile sit pro rei magnitudine, & post tantam gloriæ apud rudes sequens crux scandalum faciat. Et Hieronymus ait: Vtique doctoris est, audientium considerare personas, ne irrideant antequam audiant. Tertia ratio fuit instructio vniuersorum, vt nemo velit laudari, nec quis audeat laudare in hac vita secundum illud: Ante mortem ne laudes hominem quemquam, quoniam in filiis suis agnoscitur vir. Vnde Ambrosius: Lauda post mortem, prædica post consummationem.

Factum est autem in sequenti die, &c. Post demonstrationem gloriæ promissæ, & contemplationem gloriæ demonstratæ, subditur hic confirmatio gloriæ demonstratæ in miraculosa curatione dæmoniacy muti, & lunatici. Circa huius curationem tria introducuntur ab Euangelista ad ipsius explicationem perfectam. Primum est opportunitas disponens: secundum est potestas efficiens, ibi, *Respondens autem Iesus, ait, &c.* Tertium est utilitas consequens, ibi: *Stupebant autem omnes, &c.*

Cant. 8. d
Matt. 24. c
Deut. 6. b
Act. 4. c
Hebr. 7. d
Tob. 11. b
Ecc. 3. b
Ecc. 20. a
Matt. 17. b
Isa. 24. c
Sup. 1. c
1. Cor. 13. a
Ecc. 32. a
Ecc. 11. d
Ambr. 19. de
Natali. S.
Eusebij.
Idem ser. habet in inter
serm. S. Matxiimi. qui citatâ sententiam non habet
S. Arb. & legitur in comm. Confess. Pontif.

Opportu

Opportunitas autem disponens colligitur ex tribus, scilicet ex presentia multitudinis occurrentis, ex instantia hominis obsecrantis, ex violentia demonis obsidentis. Introducit igitur primo multitudinis occurrentis presentiam, cum ait: *Factum est autem in sequenti die, descendit illis de monte. Reuertendo scilicet ad plana. Occurrit illi turba multa.* Quia credebant & sperabant videre signa, secundum illud: *Sequebatur Iesum multitudo magna, quia videbant signa, quae faciebat super his qui infirmabantur.* Et nota quod non comitatur turba ascendens, quia non capit sublimia. Vnde: *Non poterit vulgus ascendere in montem. Occurrit autem descendenti, quia libenter amplectitur Christi humilia.* Vnde Matthaeus ait: *Cum descendisset Iesus de monte secuta sunt eum turbae multae.* Ex hoc etiam potest spiritualiter intelligi quod paucorum est otium contemplationis quod designatur per ascensum in montem. Sed multorum est exercitium actionis, quod designatur per eius descensum, & turbam occurrentem. Quod designatum fuit in arca Noe, quae cum esset trecentorum cubitorum in imo, consummata est in summo, in cubitu vno. Et ideo apex montis competit contemplantibus, & campestris plana laborantibus. iuxta illud: *Ascendunt montes, & descendunt campi.* Et hoc est quod dicit Beda in Glossa: *In monte orat, docet: maiestatem suam demonstrat, patris vocem Apostolis pandit: descendens autem a turba excipitur, miserorum fletu pulsatur, infidelitatis peccata exprobrat, malos Spiritus expellit.* Vbi tangit quatuor actus contemplationis, quos designavit in montis ascensu, qui sunt oratio, lectio, intuitio diuinorum, & reuelatio secretorum. Et quatuor actus actionis: qui designantur in descensu. Quadrupliciter enim debet praelatus in exercitio actionis condescendere subditis suis, scilicet visitando, compatiendo, vitia increpando, & necessitates reuelando. Secundum literam vero descendenti turbae occurrit, quia cupiebant videre expulsionem demonis, quae non potuit fieri a discipulis sicut paulo post subditur: *Rogauit discipulos tuos ut eicerent illud, & non potuerunt.* Ex tanta igitur presentia & desiderio populi, colligitur opportunitas miraculi faciendi.

Secundo vero introducit hominis obsecrantis instantiam, cum ait: *Ecce vir de turba exclamauit.* In hoc ostendit affectum in supplicando secundum illud: *Exaudisti vocem orationis meae, dum clamarem ad te.* Vnde in Machabaeis: *Exclamauerunt tubis signorum & clamauerunt in caelum.* Et de Samuele dicitur quod contristatus clamauit ad Dominum tota nocte. Et quod hic esset clamor orationis, patet per hoc quod sequitur: *Dicens, Magister, obsecro te, respice in filium meum, quia vnicus est mihi.* In qua oratione fatetur Christi excellentiam, offert reuerentiam, petit clementiam, & allegat indigentiam. Et sic est oratio latis perfecta, cum dicit: *Magister, excellentiam confitetur, iuxta quod dicitur discipulis: Vocatis me Magister & Domine: & benedicitis.* Ideo autem vocat eum Magistrum, quia existimabat eum plura posse & scire quam discipulos, qui non potuerant nec sciuerant curare filium suum, & propterea dicebat Dominus discipulis: *Nec vocemini Magistri, quia Magister vester vnus est Christus.* In hoc autem quod addit, *obsecro te, exhibet reuerentiam.* Obsecrantis enim est se humiliare & reuereri, iuxta quod dicitur: *Seniori ne increpaueris: sed obsecra ut Patrem.* Et hoc potissime debet homo facere in oratione. Nam dicitur: *Oratio humiliantis se nubes penetrabit.* In hoc vero quod addit: *respice in filium meum, petit misericordiam secundum illud: Miserere nostri Deus omnium, respice in nos, & ostende nobis lucem miserationum tuarum.* De quo dicitur: *Respexit in orationem humilium, & non spreuit preces eorum.* In hoc quod addit: *quia vnicus est mihi, allegat indigentiam quasi diceret illud: Respice in me, & miserere mei: quia vnicus & pauper sum ego.* Vnicus enim filius tenere diligitur iuxta illud: *Sicut mater vnicum amat filium suum, ita ego te diligebam: Et cum do-*

lore perditur, vnde dixit Iacob de Benjamin: *Ipse solus remansit, si quid ei aduersitatis acciderit in terra, ad quam pergitis, deducetis canos meos cum dolore ad inferos.*

Tertio vero adiungit demonis obsidentis violentiam cum addit: *Et ecce Spiritus reprehendit eum & subito clamat.* Ex quo apparet quod daemon affligebat afflictione repentina. Vnde dicitur de isto eo: *Miserere filio meo, quia lunaticus est, & male patitur, & saepe cadit in ignem, & crebro in aqua.* Vnde talis infirmitas erat repentina, sicut est infirmitas arreptuorum. Talis autem erat Saul de quo dicitur, quod quaecumque Spiritus Domini malus arripiebat Saul, David tollebat cytharam, percutiebat manu sua, &c. In quo designatur quod verus David, Christus, daemonicam violentiam domaturus erat. Nec tantum erat repentina, sed etiam afflictiva, vnde addit: *Et elidit & dissipat eum cum spiritu.* Quod est signum magni doloris & afflictionis. Vnde poterat iam dicere: *Dissipata sunt ossa mea secus infernum, quia a Spiritu infernali dissipabatur.* Nec tantum erat afflictiva, sed etiam diuturna, propter quod addit: *Et vix discedit dilanians eum.* Vnde poterat iste dicere illud Iob: *Simul venerunt latrones eius, & fecerunt sibi viam per me, & obsederunt in gyro tabernaculum meum.* Et quod passio ista esset magnae durationis, & difficultatis apparet propter difficultatem curationis. Vnde adiungit: *Et rogavi discipulos tuos ut eicerent illud, non potuerunt.* Ratio autem huius fuit, quia non poterat per potestatem terrenam secundum illud Iob: *Non est super terram potestas, &c.* Et tunc aberat diuinae efficaciae potestas propter incredulitatem humanam. Vnde dixerunt discipuli Domino: *Quare nos non potuimus eicere illum?* Dixit illis Iesus: *Propter incredulitatem vestram.* Nam dicitur: *Si potes credere, omnia possibilia sunt credenti.*

Secundum spirituales autem intelligentiam in hoc daemonicam sic vexato, intelligitur homo, qui possidetur a peccato spirituali, qui apprehenditur per superbiam, quae primo facit quod diabolus manum extendat in hominem secundum illud: *Ipse est rex super vniuersos filios superbiae.* Secundo clamat per iactantiam: *Expectaui ut faceret, &c.* Sequitur: *Et iustitiam, & ecce clamor, tales erant Pharisei secundum illud: Dilatant phylacteria sua, magnificant fimbrias, amant autem primos recubitus in coenis, &c.* Tertio vero, elidit per inuidiam secundum illud Iob: *Eleuasti me, quasi super ventum ponens, per arrogantiam: elidisti valide, per inuidiam.* Quia paruulum occidit inuidia. Quarto vero dissipatur per iracundiam, quae omnes cogitationes conurbat, secundum illud Iob: *Cogitationes meae dissipatae sunt torquentes cor meum.* Et in Psalmo: *Dissipati sunt nec compuncti.* Sequitur: *Frenduerunt super me dentes suis.* Quinto dilaniat per cordis inconstitiam, quae praecipitat in impatientiam, & per hanc dilaniatur in conscientia. Vnde: *Tristitia cordis flectit ceruicem, &c.* Et hinc est quod vix discedit propter perfidiam. Nequam est natio eorum, & naturalis malitia ipsorum, & quoniam non poterat mutari cogitatio illorum in perpetuum.

Respondens autem Iesus dixit: Nunc post opportunitatem disponendam, explicat secundo Euangelista potestatem efficientem, quae hic describitur, ut aqua, ut pia, & ut magna. Primo describitur ut aqua in argutione cordis increduli, cum dicit: *O generatio infidelis & peruersa, ut infidelitas sit in cognitione, & peruersitas in affectione secundum illud: Generatio enim peruersa est & infidelis filij.* Infidelitas reddebat eos stultos, & peruersitas duos secundum illud: *Peruersi difficile corriguntur, & stultorum infinitus est numerus.* Ideo non solum sunt admonendi, sed etiam fortiter increpandi: Propterea addit: *Vsquequo ero apud vos: vobis scilicet facies bona, & patiar vos? sustinens scilicet vestra mala: quod non dicit propter impatientiam cum ipse sit de quo dicitur: Qui solus suum facit oriri super bonos & malos.* Et supra: *Ipse benignus est super ingratos & malos.* Sed hoc dicit, ut per increpationem

nem

Ioan. 6. a

Exod. 19. a

Matt. 8. a

Gen. 6. a

Psal. 10. b
Beda 10. 5.
lib. 5. in c.
9. Luca.

Psal. 30. b

1. Mac. 4. e

1. Reg. 15. c

Ioan. 13. b

Matt. 23. b

1. Tim. 5. a

Eccl. 35. b

Eccl. 36. a

Psal. 101. c

Psal. 24. c

2. Reg. 1. d

Gen. 42. g

Matt. 17. b

1. Reg. 16. d

Psal. 140. b

Iob. 19. b

Iob. 41. d

Matt. 17. c

Mar. 9. c

Spiritualis
sensus.

Iob. 40. d

Isa. 5. b
Matt. 23. a

Iob. 30. c

Iob. 5. c

Iob. 17. e
Psal. 34. c

Eccl. 38. b

Sap. 12. b

Deut. 32. c

Eccl. 1. d

Mat. 5. g
Sup. 6. e

nem duram, expellet cordis duritiam secundum illud: Increpa illos dure, ut sani sint in fide.

Secunda describitur ut pia in aduocatione infantis obsessi, cum dicit: *Adduc huc filium tuum*, scilicet ap presentiam saluatoris, ut iam videatur impletum illud: *Afferent filios tuos in vlnis, & filias tuas super humeros portabunt. Adduc*, inquam per fidem tuam eum, qui non potest venire per fidem suam, sicut illi viri appor-tauerunt paralyticum, de quibus dicitur: *Quorum fi-dem ut vidit Iesus, dixit: Homo, remittuntur tibi pecca-ta tua. Vnde Dominus dixit huic viro: Si potes credere, omnia possibilis sunt credenti. Fides est enim illa, qua mediante quis ducitur ad Christum, quia ipsa est via deneniendi ad Deum. Vnde Apostolus: Sine fide im-possibile est placere Deo. Credere enim oportet acce-dentem, &c. Et quia non est conuentio Christi ad Be-lial, nec societas luci ad tenebras, ideo additur: *Et cum accederet, elisit illum demonium & dissipauit*. In quo osten-ditur, quod ipse inuitus veniebat ad lucem tanquam male agens, secundum illud: *Qui male agit, odit lucem. Simul etiam cum hoc ostenditur quod diabolus maxi-me aduersatur, ne quis ab eo obsessus conuertatur ad Christum, secundum quod dicit Beda in Glossa: dum puer ad Dominum accedit, eliditur, quia conuersi ad Dominum plerumq; a dæmone grauius pulsantur, ut ad vitia reuertantur. Cuius exemplum habemus de Pharaone, qui persequebatur populum recedentem.**

Tertio describitur, ut magna in expulsionem Spiritus immundi, cum additur: *Et increpauit Iesus Spiritum im-mundum*, quasi solo verbo compescens eum, secun-dum illud supra: *Increpans non sinebat ea loqui. Vnde Angelus Domini dicebat: Increpet Dominus in te Sa-tan. Et quod illa increpatione eiectum est dæmo-nium, subditur: Et sanauit puerum. Vnde illa increpatione erat salutis, propter quod Iob ait: Increpationem Domini ne reprobos: quia ipse vulnerat, & medetur: percutit, & manus eius sanabunt. Et quia hoc meruerat fides Patris, ideo addit: *Et reddit illum Patri eius*, ad lenien-dum dolorem ipsius, ut possit dicere vnico suo illud Ia-cob: *Iam lætus moriar, quia vidi faciem tuam, & super-stitem te relinquo.**

In hoc facto autem spiritualiter eruditur Prælatus, qualiter subditum a diabolo per peccatum obsessum reddere debet Regi cælorum, scilicet increpando & sanando. Increpando per iustitiam, & sanando per clementiam. Debet autem esse rigor iustitiæ, respectu culpæ, sed dulcor clementiæ, respectu naturæ. Vnde Augustinus: *Fiat correptio cum dilectione hominum, & odio vitiorum. Et Gregorius: Distinctionem de-bemus vitiis, & compassionem naturæ. Vera namque iustitia compassionem habet, falsa iustitia indignatio-nem. Vnde & infra dicitur de Samaritano curante vulneratum, quod plagis eius infundit vinum, & oleum: vinum mordens, & oleum leniens secun-dum duo quæ dicta sunt.*

Stupebant autem omnes, &c. Post opportunitatem dis-ponentem, & potestatem efficientem, subdit, hic Euā-gelista vtilitatem consequentem. Et hæc fuit duplex: Prima vniuersalis, secunda particularis. Prima fuit exci-tatio vniuersorum ad reuerentiam maiestatis, secunda fuit sollicitatio discipulorum ad intelligentiam verita-tis. Primo igitur quantum ad excitationem vniuerso-rum ad maiestatis reuerentiam, dicitur: *Stupebant autem omnes in magnitudine Dei*, quia magna erat potentia quæ tam magnum morbum in tam paruo tempore, tam par-uo verbo perfecte curauit. Vnde decantabant illud: *Magnus Dominus noster, & magna virtus eius. Et illud Hieremiæ: Magnus es tu Domine, & magnum no-men tuum in fortitudine. Et in Exodo: Quis similis tui in fortibus Domine? quis similis tui? magnificus in sanctitate, terribis atq; laudabilis, faciens mirabilia.*

Secundo vero, quantum ad sollicitationem discipulo-rum ad veritatis intelligentiã, additur: *Dixit autem ad discipulos suos: ponite vos in cordibus vestris sermones istos,*

quasi diceret eis: Aliis recognoscentibus, & admirantibus magnitudinem miraculorum, vos cogitate humilitatē futurorū opprobriorum & pretiosi sanguinis, quo mū-dus redimendus est: enentum mente recondite dum ceteri mirantur tacum facta diuinæ altitudinis. Vnde, *Ponite*, id est, in memoria habete, secundum illud: *Pone me ut signaculum supra cor tuum. Ideo autē post ostensio-nem miraculi adiungit prædictionē futuri supplicij, ne subito veniens passio discipulos omnino cōcutiat. Vn-de Ecclesiasticus: In die bonorum ne immemor sis ma-lorum. Et ne aliquis prosperitatis tēpore extollatur se-cundum illud: Ne gloriaris in crastinum ignorans quid superuentura pariat dies. Et ideo Ecclesiasticus: Nec in die honoris tui extollaris. Sermones vero quos vult ad memoriam reduci, sunt de passione. Vnde addit: *Filius enim hominis futurū est ut tradatur in manus hominū. Tra-datur*, inquam, ex clementia a Deo patre: *Qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, &c. Tradetur ex obedientia a seipso: Pro eo quod tradidit in mortem animam suam. Tradetur ex malitia a Iuda proditore: Qui intingit mecum manū in paropsi-de, hic me tradet. Et in hoc implicat totam passionem. Et quoniam hoc erat occultum mysterium, ideo addi-tur: *At illi ignorabant verbum istud, & erat velatū ante eos, ut non sentirent illud: quia adhuc rudes erant & anima-les, nec intelligebant præterita a Deo facta, nec futura. Vnde Ecclesiasticus: Qui ignorat præterita, & futura nullo scire potest nūtio. Immo & quia adhuc non erāt perfecte eruditi, ideo additur: *Et timebant eū interrogare de hoc verbo. Nondum enim audierant ab illo illud Ioā-nis: Iam non dicam vos seruos, quia seruus nescit quid faciat Dominus eius, &c. Huius autē ignorantie triplex erat ratio. Partim enim veniebat ex amore charitatis: partim ex fide diuinitatis: partim ex consueto modo lo-quendi Christi in parabolis. Et hoc tangit Glossa Bedæ. Licet autem sciret Dominus eos ignorare, prædixit ta-men eis, ut postmodum narrauit post Resurrectionem, quando eos increpauit, infra: O stulti, & tardi corde ad credendū in omnibus quæ locuti sunt Prophetæ, non-ne hæc oportuit pati Christum? &c. Vnde huius ratio-nem reddit: Et nunc dixi vobis priusquam fiat, ut cum factum fuerit, credatis. Tum etiam ut sicut dictum est, in omni nostra exaltatione doceat mortis & humilita-tis nostræ habere memoriam. Vnde Ecclesiastes: Me-morare nouissima tua, & in æternum non peccabis.****

Intrauit autem cogitatio, & cetera. Hæc est tertia pars huius partis, in qua agitur de missione Apostolorum, vbi post explicationē formæ prædicandi, & viæ profici-endi, explicatur norma præsidendi. Apostoli enim ge-rebant personā prædicatorum, virorum perfectorum, & prælatorum. Quoniã autem prælatis ad plebem re-gendam sunt necessaria tria, scilicet humilitas animi, æquanimitas zeli, & perspicacitas iudicij: ideo pars ista tres habet partes. In quarum prima informat ad animi humilitatem, in secunda ad zeli æquanimitatem, ibi: *Factum est autem dum complerentur, & cetera.* In tertia ad iudicij perspicacitatem, ibi: *Factum est autem ambulantis illis, & cetera.* Prima pars habet duas. Primo enim infor-mat ad humilitatem respectu domesticorum, secundo vero respectu extraneorum, ibi: *Respondens autem Ioan-nes dixit.* In peruatione autem humilitatis ad domesti-cos habenda tria introducuntur ab Euangelista. Primū est laudandæ humilitatis occasio propter suū contra-rium: Secundū est laudatiua manu ductio per sensibile exemplū: Tertium est perfecte laudis conclusio per dif-finitiuum iudicium. Primò ergo introducitur laudandæ humilitatis occasio, & hoc propter suum contrarium repellendum, cum dicit: *Intrauit autem cogitatio in eos, quis eorum maior esset.* Et nota quod Lucas dicit in eis cogitationem intrasse, & Marcus dicit eos disputasse: Matthæus dicit eos Dñm interrogasse. Non est contra-dictio, quia hoc totum potuit esse, ut primò intraret cogitatio, deinde sequens disputatio, & postremo ad Ma-gistrū deferretur quæstio. Et quod vnus Euangelista

Tit. 1. a

Isa. 49. f

Sup. 5. d
Matt. 9. a
Marc. 9. c

Hebr. 11. b

1. Cor. 6. e

Ioan. 3. e

Beda 10. 5.
lib. 3. in Lu-
ca cap. 9.
Exod. 14. a

Sup. 3. g
Zach. 3. d

Iob 5. e

Gen. 46. d

Aug. 10. 1.
in 3. Reg.
cap. 24.

Inf. 10. f

Psal. 146. a
Hier. 10. a

Exod. 15. b

Cant. 2. b

Ecl. 11. c

Prov. 27. a
Ecl. 11. c

Rom. 8. f
Christus a
diuersis di-
uersimode
in passionē
traditur.
Isa. 53. d
Matt. 26. b

Ecl. 8. a

Ioan. 15. c

Beda 10. 5.
lib. 3. in cap.
9. Luca.
Inf. 24. d

Ioan. 14. d

Ecl. 7. d

Prælati
tria sunt ne-
cessaria.

Humilita-
tis ratio er-
ga domesti-
cos.

Marc. 9. a
Matt. 18. a

reticet

reticet, alius dicit. Hæc autem cogitatio via erat ad superbiam, & intrauerat in eos ex corruptione antiqua. De qua dicitur: Sensus & cogitatio humani cordis, in malum prona sunt ab adolescentia sua, & maxime ad superbiam. Quia sicut dicitur: Superbiam nunquam in tuo sensu, aut in verbo dominari permittas, in ipsa enim initium sumpsit omnis perditio. Ideo viro superba cogitanti dicitur: Quid te eleuat cor tuum, & quasi magna cogitans, attonitos habes oculos? Tales erant tunc Apostoli contra consilium Ecclesiastici: Non te extollas in cogitatione animæ tuæ, velut taurus: ne forte elidatur virtus tua. Ista autem superba cogitatio habuit ingressum ex hoc, quod tres discipulos duxerat in montem secum. Et tamen sibi Petro dixerat: Tibi dabo claves regni cælorum: Ideo quidam volebant Ioannem Petro parificare, alij volebant Petrum præferre. Et hoc est quod dicitur in glossa: Quia viderant Petrum, &c.

Secundo vero adiungitur laudatiua manu ductio per sensibile exemplum, cum additur: *At Iesus videns cogitationes cordis illorum*, tanquam verus Deus secundum illud: Homo enim vidit ea quæ patent, Dominus autem intuetur cor. Et Ecclesiasticus: Oculi Domini multo plus lucidiores sunt per solem, circumspicientes omnes vias hominum, & profundum abyssi, & hominum corda intuentes. Et quia cogitationem videbat esse viam ad morbum, ideo tanquam sapiens medicus apponit remedium, cum ait: *Apprehendit puerum, & statuit illum secum se* tanquam sibi conformem & propinquum. Vnde dicebat: Sinite paruulos, & nolite eos prohibere ad me venire, talium enim in regnum cælorum. Et Oseas: Quia puer Israel, & dilexi eum. Et propter hoc dicebat sapiens: Noli me reprobare à pueris tuis: quoniam seruus tuus sum ego, & filius ancillæ tuæ. *Secus se*, igitur paruulum statuit, vt ostendat, oportere fieri paruulum qui vult esse amicus Dei. Et hoc notat, cum subditur: *Et ait illis: Quicumque susceperit puerum istum in nomine meo, me recipit.* In quo ostendit tantum affectum se habere ad paruulos, & humiles, vt quod fit eis, reputet sibi fieri. Vnde dicit in iudicio: Quandiu fecistis vni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Tales enim potissime acceptat. Secundum illud Psalmistæ: *Excelsus Dominus, & humilia respicit.* Et secundum illud Isaïæ: Ad quem respiciam, nisi ad pauperulum, & contritum Spiritu? & cætera. Ex hoc autem colligitur magna excellentia esse in paruulo, dum in eo recipitur Christus, non solum secundum humilitatem humanam, verum etiam secundum auctoritatem diuinam. Ad quam insinuandam, addit, *Et quicumque me receperit, recipit eum qui me misit.* Ex hoc colligitur, quod qui honorat & recipit paruulum Christi, recipit & honorat Deum. Magnus igitur est honor, & gloria paruulorum. Ex quo persuadet eis, ne ambiat esse magni, sed studeant esse paruuli. Et ad hoc inuitat Apostolus: In humilitate superiores sibi inuicem arbitantes. Sequitur, Hoc enim sentite in vobis quod & in Christo Iesu, qui cum in forma Dei esset. Subiungitur: Semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens. Sic etiam faciebat Apostolus, secundum illud: Cum liber essem ex omnibus, omnium me seruum feci. Et alibi: Facti sumus paruuli in medio vestri, tanquam si nutrix foueat filios suos.

Tertio vero subiungitur perfectæ laudis conclusio per diffinitiuum iudicium, cum ait: *Nam qui minor est inter vos omnes*, per reputationem & humilitatem. *Hic maior est*, secundum diuinam acceptionem & veritatem. Minimus ergo est maximus, & hoc quia ad magna præmia ordinatus, iuxta illud infra: Qui se humiliat exaltabitur. Si hæc est per se vera, tanquam Dei sententia, igitur qui magis se humiliat, ille maior est: & qui maxime, ille est maximus. Et ratio huius est, quia quanto sumus humiliores, tanto sumus à tumore superbiæ inaniore: & quanto inaniore à tumore superbiæ, tanto pleniore dilectione: & quanto hac pleniore, tanto maiores. De ipsa enim scribitur: Maior autem horum est charitas. Et ideo dicitur: Quanto magnus es hu-

milia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam. Et rursus: Magnus est iudex, & potens in honore: sed non est maior illo qui timet Deum. Vel ideo minor est maior, quia quanto quis humilior, tanto Christi similior, & per hoc tanto ei proximior. Christus autem est maximus, sed quanto aliquis maximo propinquior, tanto maior. Quanto quis ergo minor, tanto maior, & hoc est quod ipse innuit infra: Ego autem in medio vestrum sum sicut qui ministrat. Et ideo dicebat: Qui maior est in vobis, fiat sicut iunior: & qui præcessor est, sicut ministrator. Et: Si quis vult primus esse, erit omnium nouissimus, & omnium minister: quia dicitur: Sic erunt nouissimi primi & primi nouissimi. Et propter hoc Paulus attendens hæc, dicebat: Ego sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus. Et item: Mihi omnium sanctorum minimo data est gratia hæc. Ergo inter viros spirituales non debet esse contentio de primo loco, sed de postremo: quia ille honorabilior, sicut dicitur infra: Cum vocatus fueris ad nuptias, vade, recumbe in nouissimo loco, &c.

Respondens autem Ioannes &c. Post doctrinam humilitatis ad domesticos, docet humilitatem habendam ad extraneos. Circa huius insinuationem, tria introducuntur. Primo enim introducitur ex parte viri extranei operatio virtutis: secundo vero ex parte discipuli prohibitionis temeritas: tertio vero ex parte Magistri persuasio humilitatis. Primo ergo introducitur operationem virtutis, ex parte viri extranei, cum dicit: *Respondens autem Ioannes dixit: Præceptor, vidimus quendam in nomine tuo eicientem dæmonia.* Quia enim Dominus persuaserat humilitatem, volens scire Ioannes, vtrum documentum ad extraneos se extendat: ideo respondet, & hunc extraneum mirabilia faciētem introducit. Extranei autem à Christo possunt miracula facere, secundum illud: Multi dicent mihi in die: Domine, Domine. Sequitur: Et in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus, Et tunc confitebor illis: Subiungitur: *Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem.* Hoc autem fit quando quis habet fidem nominis Christi, sine charitatis amore, secundum illud: Si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Et hoc est, quia charitas est illa quæ facit amicum Christi. In hoc autem apparet virtus nominis Christi maximæ efficaciam, dum talia operatur in vocatum ab extraneis, vt merito secundum illud: In nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & inferorum. Vnde infra: Dñe, etiam dæmonia subiiciuntur nobis in nomine tuo?

Secundo vero introducitur prohibitionis temeritatem ex parte discipuli, cum ait: *Et prohibuimus eum*, scilicet ego cum aliis: quod non fuit absq; nota presumptionis, quoniam dicitur: Noli prohibere bene facere eum qui potest: si vales, & ipse benefac. Quia vero frequenter quod fit typo superbiæ, palliatur zelo iustitiæ, ideo adiungit: *Qui non sequitur nobiscum.* Et ideo non est dignus vt sit nobis similis in opere miraculorum, qui non est similis in impletionem cõsiliorum. In hoc autem latebat elatio, quasi diceret illud Isaïæ: Qui dicunt, recede à me, non appropinques mihi, quia immundus es. Et apparebat æmulatio illa, de qua dicitur de viris, qui prophetauerunt in castris: absente Moyse, quod dixit Iosue filius Nun: Dñe mi Moyse prohibe eos. At ille: Quid, inquit, æmularis pro me? Vnde Ioannes erat præcipuus amator Dñi, & honoris eius æmulator, omnem qui Dñm non amat, à prædicatione nominis Christi excludere volebat. Vnde Beda in Glossa: Ioannes diligens Dominum, & à Domino dilectus, excludendum putat à beneficio, qui non vtitur obsequio. Veruntamen fallabatur: Quia siue per occasionem, siue per veritatem Christus annuntietur, & in hoc gaudeo, sed & gaudebo.

Tertio quantum ad persuasionem humilitatis ex parte Magistri adiungit: *Et ait illis Iesus: Nolite prohibere*, sed potius humiliter sustinere licet imperfectum. Quia: Debemus nos firmiores, imbecillitates infirmorum sustine-

Gen. 8. d
Iob 4. c
Iob 15. b
Eccl. 6. a
Matt. 16. c
Glossa in 9. Luca super illud: Intrauit cogitatio, rom. 7.
1. Reg. 16. b
Eccl. 23. c
Matt. 19. b
Osea 11. a
Sap. 9. a
Matt. 25. a
Psal. 137. b
Isa. 66. a
Phil. 2. a
1. Cor. 9. c
1. Thef. 2. b
Inf. 18. c
1. Cor. 12. d
Eccl. 3. c

Idem 10. c
Infra. 22. c
Mar. 9. e
Mat. 20. b
1. Cor. 15. b
Ephes. 3. b
Inf. 14. b
Humilitariario erga extraneos.
Matt. 7. d
1. Cor. 13. d
Phil. 2. b
Inf. 10. c
Prou. 3. e
Isa. 65. a
Num. 11. f
Beda 20. 5.
1. 3. in c. 9.
Luc. 8.
Phil. 1. c
Rom. 15. d
re,

re, & non nobis placere. Et maxime quando infirmus non est veritatis aduersarius. Propter quod addit: *Qui enim non est aduersus vos, pro vobis est.* Et ideo iste utilis est nobis, & tolerabilis, cum nos non impugnet, sed adiuet. Vnde in Ecclesiastico: De ea re quæ te nõ molestat, ne certes. Sed & huic videtur contrarium illud: Qui non est mecum, contra me est: & qui non congregat mecum, dispergit. Sed iste non erat cum Domino, neq; sequebatur eum: ergo erat ei contrarius & discipulis eius. Quo modo ergo erat pro eis? Ex quo datur intelligi quod in Ecclesia tria sunt genera prædicatorum. Quidam sunt pastores veri, & hi quærunt solum Dei honorem, & subditorum salutem, secundum illud: Bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis. Et isti sunt excipiendi & honorandi, & ij sunt imitatores Christi, sicut Timotheus Apostoli: Omnes quæ sua sunt quærunt, nõ quæ sunt Iesu Christi. Experimentum autem eius cognoscite, quia sicut Patri Filius mecum seruiuit in Evangelio. Quidam vero sunt mercenarij, qui pro commodo prædicant, tamen vera & bona, de quibus dicitur: Mercenarius autem fugit, quia mercenarius est. Et isti tolerandi. Quidam sunt lupi, sicut hæretici, qui in doctrina veritatis à Christo discordant de quibus dicitur: Lupus rapit, & dispergit oues. Et in actibus: Intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parcetes gregi, & isti sunt arcendi. Et de talibus intelligitur illud Matthæi. De secundis tantum loquitur in proposito. Vnde: Nemo est qui faciat virtutem in nomine meo, & possit cito male loqui de me. Vnde in Actibus: Habetur de illis filiis Sceuæ quod tentauerunt inuocare nomen Domini Iesu. Et subditur quod spiritus nequam dixit eis: Iesum noui, & Paulum scio: Vos autem qui estis? Sequitur: Inualuit contra eos, ita vt nudi & vulnerati effugerent de domo illa.

Factum est autem dum compleveretur dies assumptionis eius. postquam informauit Apostolos & Prælatos Ecclesiæ ad humilitatem animi: Informat hinc secundo ad æquitatem zeli. Et habet hæc pars duas. In quarum prima introducit occasio zeli deordinandi. In secunda vero adiungitur correptio zeli deordinati, per quam informetur ad zeli æquitatem. Et incipit secunda ibi. *Cum vidissent autem discipuli eius,* Occasio autem zeli deordinandi, ex tribus ortum habuit, scilicet ex Domini necessitate, qua hospitium indigebat: & discipulorum auctoritate, qua hospitium requirebant: ex Samaritanorum inhumanitate, qua hospitium denegabant. Primo igitur introducit necessitas Dñi, qua hospitium indigebat, quia tempus peregrinationis eius aduenerat, quod notat cum dicit: *Factus est autem dum compleveretur dies assumptionis eius,* id est cum appropinquaret tempus passionis eius, per quam debebat assumi in cælum post Resurrectionem. Vnde Psalm. de Resurrectione, inscribitur de susceptione matutina. Sciens Iesus quia venit hora eius, &c. Dum adueniret passionis tempus, conueniens erat accedere ad patiendi locum. Et ideo adiungit: *Et ipse faciem suam firmavit ut iret in Hierusalem,* ad patiendum. Quia dicitur infra: Non capit prophetam perire extra Hierusalem. Ideo illuc, tanquam ad locum confusionis, & improperij, volebat accedere. Propter quod signanter præmittit quod faciem firmavit, scilicet per constantiam, & diuinam patientiam, secundum illud: Ecce dedi faciem tuam valentiolem, speciebus eorum, & frontem tuam duriorem frontibus eorum: Vt adamantem, & siliem dedi faciem tuam. Vere firma erat facies quæ solum non fugit, sed etiam ad mortis opprobrium non cõfusa accessit, ita quod oportebat eam per terram alienigenarum transire, iuxta illud quod dicitur infra: Dum iret Iesus in Hierusalem, transibat per mediam Samariam & Galilæam. Et ita oportebat eum mendicare aliena hospitia, iuxta illud: Quare quasi colonus es futurus in terra, & quasi viator declinans ad manendum.

Secundo adiungitur auctoritas discipulorum, qua hospitium requirebant, cum ait: *Et misit nuntios ante conspectum suum.* Decet enim magnum Dñm habere nun-

tios præcursores. Iuxta quod dicitur: Ecce ego mitto Angelum meum, id est, nuntium qui præparabit viam ante faciem meam. Sic etiam legimus de Iacob quod misit nuntios ante se. Ea quia boni nuntij fideliter & velociter exequuntur imperium Domini, ideo additur: *Et euntes intrauerunt in ciuitate Samaritanorum, ut pararet illi.* Samaritani isti fuerunt coloni positi in ciuitatibus Samariæ pro filiis Israel in Assyrios translatis, sicut dicitur quod Rex Assyriorum adduxit de Babylone & de Cutha &c. Sequitur: Et collocavit eos in ciuitatibus Samariæ pro filiis Israel, qui possederunt Samariam, & habitauerunt in urbibus eius, & de istis subditur postmodum ibidem, quod fuerunt timentes Dominum, sed nihilo minus & idolis suis seruientes. In horum ciuitatem intrauerunt, non sua voluntate, cum dicatur quod Iudæi non contutur Samaritanis, sed vel necessitate cõpulsæ, quæ legem non habet, siue de mandato Domini speciali. Nam in missione Apostolorum dicitur: In viam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis, sed illud dicitur ad prædicandum, non autem ad hospitium requirendum. Nam de hac ciuitate dicitur quod discipuli eius abierant in ciuitatem, vt cibos emerent: & hoc de mandato Domini faciebant, qui ostendebat nullum hominem contemnendum, sed quemlibet amandum vt proximum, sicut infra dicitur de Samaritano in parabola quod proximus fuit illi, qui incidit in latrones.

Tertio adiungitur inhumanitas Samaritanorum, qua hospitium denegabat, cum dicitur: *Et non receperunt eum.* Cum tamen ipse esset Dominus eorum, vt impleretur illud: In propria venit, & sui eum non receperunt. Similis fuit inhumanitas inhumanitati illorum de Gabaa ad Leuitam. Dicitur enim quod sedebant in platea ciuitatis, & nullus eos recipere volebat hospitium. Isti Samaritani con admittebantur à Iudæis ad cultum Dei. Et ideo euntibus in Hierusalem erant contrarij. Et propterea subditur: *Quia facies eius erat euntis in Hierusalem,* id est, quia manifeste hoc cognoscebant quod iret in Hierusalem ad colendum Deum, iuxta ritum Iudaicum. Vnde mulier Samaritana dixit ei: Dñe, Patres nostri in monte hoc adorauerunt, & vos dicitis, quia Hierosolymis est locus, vbi adorare oportet. Et inter Iudæos & Samaritanos de loco orationis erat contrarietas. Sicut etiam spiritualiter nunc cõtingit quod viri spirituales & colentes Deum, deridentur & despiciuntur & abiiciuntur ab iis, qui amant mundum. Vnde: Ambulans recto itinere, & timens Dominum despicitur ab eo qui infami graditur via. Et alibi: Si communicabit lupus cum agno aliquando, sic peccator iusto. Vnde: Dixerunt impij, circumueniamus iustum. Sequitur: Quoniam contrarius est operibus nostris. Et paulo post: Grauis est nobis etiam ad videndum, quoniam dissimilis est aliis vita illius, & immutatae sunt viæ eius. Qui enim habent dissimilitudinem vitæ, non facile habent societatem vitæ. Et propterea Samaritani odientes Hierusalem, eunti in Hierusalem nolebant præstare humanitatem.

Cum autem vidissent discipuli &c. Posita occasione zeli deordinandi: subiungit correptionem zeli deordinati. Circa quam tria introducuntur ab Euangelista, scilicet indignatio reprehensibilis, increpatio rationalis, informatio memorialis. Primum fuit in discipulorum animo: secundum fuit in Domini verbo: tertium fuit in Dominico facto. Primo igitur, quantum ad indignationem reprehensibilem in discipulorum animo dicitur: *Cum vidissent autem discipuli eius Iacobus & Ioannes. Vidissent,* inquam, illius ciuitatis crudelitatem. Ita vt possent dicere illud: Vidi iniquitatem & contradictionem in ciuitate. Et iterum: Zelauit super iniquos, pacem peccatorum videns. Vnde indignatione commoti sunt, quia Dominum, cuius maiestatem in monte viderant cum Moysæ & Elia, sic videbant despici in terra. Propter quod additur: *Dixerunt, Domine, vis dicimus, ut ignis descēdat de cælo, & consumat illos:* In quo ostenditur indignationis furor, quo illi commoti erant, vt vellent perdere de terra. Ideo autem isti duo præcipue hoc dixerunt, quia magni erat

Ecc. 11. a
Matt. 12. a

Tria genera prædicatorum.

Ioan. 10. b

Phil. 2. c

Ioan. 10. b

Phil. 2. c
Act. 20. f

Matt. 12. c
Mar. 9. f

Act. 19. c

Psal. 21. a
Ioan. 13. a

Inf. 13. g

Ezec. 3. b

Inf. 17. c

Hier. 14. b

Mal. 3. a

Gen. 32.

4. Reg. 17. d

Ibidem g

Ioan. 4. b

Mat. 10. a

Ioan. 4. a

Inf. 10. f

Ioan. 1. b

Iud. 19. d

Ioan. 4. c

Pro. 14. a

Ecc. 13. c
Sap. 2. a

Psal. 54. b
Psal. 72. a

honoris Domini zelatores. Vnde poterat de eis dici illud: Testimonium perhibeo de illis, quod æmulationem quidem Dei habent, sed non secundum scientiã: Sicut duo filij Jacob, Simeon, & Leui zelo iniuriæ sibi factæ comoti, destruxerunt urbem Sichimorum. Vel ideo hoc dicebant, qui ipsi fuerant cum Domino in monte, vbi cognouerant eius potestatem, maiestatem, & viderant Eliæ societate, & ideo simile illis volebãt vltionem facere, quæse Elias fecisse legitur. Dixit Elias: Si homo Dei sum, descēdat ignis de cœlo, & deuoret te, & quinquaginta duos. Sequitur: Et deuorauit eum: & quinquaginta.

Secundo vero quantum ad reprehensionem rationabilem in Domini verbo subditur: *Et conuersus increpauit illos, dicens: Nescitis cuius spiritus estis.* Hoc dicit, quia ipsi credebãt se moueri à spiritu reſtitutionis: & ipsi mouebantur zelo amaritudinis: quod non debebant facere, sicut dicitur: quod si zelum amarum habetis, & contētionēs sunt in cordibus vestris, nolite gloriari, & mēdaces esse aduersus veritatem. Et propterea dicitur: Nolite omni spiritui credere: sed probate spiritus si ex Deo sint; Spiritus enim Christi, est spiritus mansuetudinis, secundum illud: Spiritus Domini super me, & eo quod vnixerit me, ad annuntiandum mansuetis, misit me. Et item: Ecce seruus meus, suscipiam eum. Sequitur: Dedi spiritum meum super eum. Subiungitur: Calamum quassatum non conteret & linum fumigans non exstinguet. Et hunc spiritum debebant isti habere tanquam boni discipuli & imitatores Magistri. Et propterea addit: *Filius hominis non venit animas hominũ perdere, sed saluare.* Quoniam hic aduentus non erat iustitiæ, sed misericordiæ secundum illud: Non misit Deus filium suum in mundum, vt iudicet mundum: sed vt saluetur mundus per ipsum. Vnde ab isto suum nomen accepit, vt diceretur Iesus secundum illud: Vocabis nomen eius Iesum: ipse enim saluum faciet populum suũ à peccatis eorum. Et item: Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam in redemptionem pro multis. Et ideo qui spiritum Christi habet non debet expetere vindictam, sed exhibere patientiã, secundum illud Ambrosij in Glossa: Perfecta, inquit, virtus non habet studium vltionis. Nec vlla est iracundia charitatis sed plenitudo. Ideo dicitur: Non vosmet ipsos defendentes charissimi, sed date locum iræ.

Tertio quantum ad informationem memorabilem in Domini facto subditur: *Et abierunt in alud castellũ.* In quo dedit formam discipulis, vt potius fugiant homines, quàm cum eis contendant. Iuxta quod dedit formam discipulis suis: Cum autem persequerentur vos in ciuitate ista, fugite in aliam. Exemplum autem huius habemus in Abrahamã & Loth in Genesi, vbi dixit Abrahamã: Ne quæso, sit iurgium inter me & te. Fratres enim sumus. Subiungitur: Si ad sinistram ieris, ego dexteram tenebo, In quo docuit perfectam mansuetudinem, quæ decet Christi seruos secundum illud: Seruum autem Domini non oportet litigare, sed mansuetum esse. Vnde secundum illud: Sit omnis homo tardus ad iram. Ira enim viri, iustitiam Dei non operatur. Si enim noluit Dominus Maiestatis, irasci tantæ inhumanitati, quanto minus nos debemus alicui indignari? Et hæc potissime māsuetudo reperiri debet in præpositis Ecclesiæ. Vnde Apostolus: Argue, obsecra: increpa in omni patientia, & doctrina, quoniam in psalmo dicitur: Superuenit mansuetudo, & corripiemur. Et Seneca: Generosus est animus hominis, facilius ducitur quam trahatur. Vnde ipse dicit quod rex apum non habet aculeum.

Factum est autem, ambulantibus, &c. Post informationem Apostolorum ad normam præsidendi, quantum ad humilitatem animi, & æquanimitatem zeli: hic tertio loco informat eos, quantum ad perspicacitatem iudicij. Et hoc per exemplum Iesu Christi. Perspicacitas autem iudicij manifestatur in parte ista tripliciter. Primo in repulsionem duplicium. Secundo in aduocationem simplicium, ibi *Au autem ad alterum, &c.* Tertio in redargutionem mobilium, ibi: *Et ait alter, sequar te Domine, &c. car.*

A Circa repulsionem duplicium introducuntur duo. Primum est simulatio simplicitatis. Secundum detectio dupliciter. Primo ergo quantum ad simplicitatis simulationem, dicit: *Factum est autem ambulantibus illis in via*, scilicet discipulis ambulantibus cum Domino in via perfectionis, sicut dicitur de Noe: Noe vir iustus atque perfectus fuit in generationibus suis, cum Deo ambulauit. Et similiter Dñs ad Abrahami: Ambula coram me, & esto perfectus. De qua via: Aures tuæ audient verbum post tergum monētis. Hæc est via ambulate in ea. Et quia in hac via frequēter mali simulatione iungi volunt bonis, ideo additur: *Dixit quidam ad illum: Sequar te, quocumque ieris.* In quo ostendebat se habere voluntatem sequendi perfecte, cum tamen aliud in corde haberet, sicut Simon magus, de quo dicitur: Cum baptizabantur viri & mulieres, tunc Simon & ipse credidit: & baptizatus est, malo tamen corde & duplici, sicut ex sequentibus patet. Vnde Hieronymus: Iste hac intētionē volebat sequi Iesum, quia Simon magus desiderabat habere potestatem miracula faciendi, vt de miraculis diuitias lucraretur. Cuius contrarium docetur: Ne accesseris, inquit, ad illum duplici corde. Ne fueris hypocrita in conspectu hominum. Tales sunt qui magna promittunt & parua faciunt. Contra quos dicitur: Noli citatus esse in lingua tua, & inutilis, & remissus in operibus tuis.

Secundo vero quantum ad dupliciter detectionem adiungitur: *Et ait illi Iesus: Vulpes foveas habent*, in quibus scilicet lateant, & volucres celi nidus, in quibus pernoctent, *Filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet*, in quo miram ostendit inopiam, quasi diceret, se nolle habere comitem, qui terrena diligit. Vnde infra: Qui non renuntiat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus, hoc est, imitator perfectus. Vnde Chrysostomus: Respondet Dominus ad mētem eius, quasi dicat: Quid me sequeris propter pecunias, qui vides non tantũ mihi diuersorium esse, quantum aubus? Simul etiã cum hoc notat eum de simulatione exteriori, quæ intelligitur in vulpe secundum illud quod dicitur de Herode: *Ite & dicite vulpi illi.* Et propterea per vulpes intelliguntur hæretici, quoniam tortuosi, & subdoli sunt, & ignem habent in caudis, sicut dicitur de vulpibus Samsonis. Notat etiam eum de simulatione interiori in volucre, quæ alta petit, talis est superbus sicut dicitur: Si exaltatus fueris vt aquila, & si inter sidera posueris nidum tuum: inde detraham te, dicit Dñs. Et propter hæc duo Dominus ostendit eius consortium repudiandum, quia ignobilia mundi & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non sunt, vt ea quæ sunt destrueret: vt non gloriatur omnis caro in conspectu eius. Et propterea in exemplũ imitationis factus est mēdicus iuxta illud: Propter vos egenus factus est, cum esset diues: vt illius inopia diuites essetis. Vnde imitatores Christi inopia Christi diuites facti sunt. Valde enim diues est, qui tantum habet quantum Rex cœli & terræ. Huiusmodi autem est, qui nihil habet proprietate, & totum possidet charitate, sicut illi: Tanquam nihil habentes, & omnia possidentes: Beatus qui terrenam foueam commutat in æternam aulam. Beati autē pauperes spiritu, &c. Simul etiam cum hoc attende, quod paupertas non est placita nisi simplex, cōtra doloſitatem vulpis & humilis contra elationem volucris. Vnde Isaias: Ad quem enim respiciam, nisi ad pauperculum & contritum spiritu, & trementē sermones meos? vbi iungit paupertatem simplicitati & humilitati. Vnde Augustinus: Quid prodest diuitias reliquisse, cum miser homo superbior efficitur diuitias contemnendo, quam fuerat possidendo? Nam superbus odiosus est Deo & hominibus secundum illud: Tres species odiuit anima mea. Sequitur: Pauperem superbum, &c.

Au autem ad alterum. Post repulsionem dupliciũ subditur hic aduocatio simplicium, circa quã duo introducuntur. Primum est vocatio innocentis, secundum est eruditio ignorantis. Primum igitur quantum ad innocē-

Rom. 10. a

Gen. 34. a

4 Reg. 1. b

Iac. 3. d

1. Ioan. 4. a

Isa. 61. a

Isa. 42. a

Ioan. 3. b

Mat. 1. d

Matt. 20. d

Glossa in cap. 9. Luca. ca. 10. 5. ex Ambr. in eodem c. 10. 3. Rom. 12. d

Mat. 10. c

Gen. 13. b

2. Tim. 2. d

Iac. 1. c

2. Tim. 4. a

Psal. 89. c
Rex apum aculeum non habet.

Perspicacitas iudicij.

Gen. 6. b

Gen. 17. a
Isa. 30. c

Act. 8. b

Hieron. eo. 5. in cap. 8. Matth. Eccl. 1. d

Eccl. 4. d

Inf. 14. g

Chryso. 2. hom. 28. in Matth.

Inf. 13. f
Vulpes.

Iud. 15. a

Abd. 1. b

1. Cor. 1. d

2. Cor. 8. b

2. Cor. 6. c

Mat. 5. a

Isa. 66. a

Aug. in. 3. Reg. cap. 5. 10. 1.

Eccl. 25. a

Hier. 3. f
 Mat. 19. c
 Ioan. 21. d
 Eccl. 3. a
 Exod. 20. b
 Tob. 1. d
 Eccl. 3. 8. b
 Reg. 13. d
 Mortui. Eph. 2. a
 Eccl. 13. c
 Deut. 33. b
 Amb. tom. 3. lib. 6. in hunc locum c. 9. Luca.
 1. Tim. 4. b
 Act. 6. a
 Act. 6. a
 Inf. 10. g
 Dan. 12. b
 Mat. 5. e
 Prou. 11. d

tis vocationem dicitur: *Ait autem ad alterum: Sequere me,* sicut Filius patrem: Patrem vocabis me, & post me ingredi non cessabis. Vel sicut discipulus Magistrū, sicut dixit Dominus adolescenti consilium requirenti: Si vis perfectus esse, vade, vende omnia, quae habes, & da pauperibus. Subiungitur: Et veni, sequere me. Et hunc distincte vocabat sicut Petrum: Tu me sequere. Et signatè *alterum* dicit, quia alterius erat dispositionis, erat autem simplex & humilis: ad quod designandum adiungit: *Ille autem dixit: Domine, permitte mihi primum ire, & sepelire patrem meum.* In quo apparet puritas, quia non celebrat cordis affectum, non refutabat consilium. Non enim respuit esse discipulus, sed expleta paterni funeris pietate, liberior hunc assequi desiderat. Apparet etiam humilitas, quam mortuo patri impendere volebat obsequium, iuxta illud: *Qui timet Dominum, honorat parentes, & quasi dominis seruiet, his qui se genuerunt.* In opere & sermone & omni paciētia, &c. Ad hoc enim mouebat eum obedientia diuini præcepti: *Honora patrem tuum.* Mouebat etiam clementia animi: sepelire enim mortuū, opus est misericordie, de qua commendatur Tobias: *Cum rex multos occideret ex filiis Israel Tobias sepeliebat corpora eorum.* Mouebat etiam consuetudo laudabilis, secundum illud: *In mortuum produc lacrymas, & quasi dira passus incipe plorare, & secundum iudicium contege corpus illius, & non despicias sepulturam illius.* Vnde apparet: quod non dixit hoc ex carnalitate, sed ex quadam pietate & humilitate, sicut Elifæus dixit Eliæ: *Osculer, oro, patrem meum, & matrem meam, & sic sequar te.*

Secundo vero quantum ad ignorantis eruditionem subditur: *Dixitq; ei Iesus: Sine ut mortui sepeliant mortuos suos.* In quo primo erudit eum peccatorum consortium declinare. Nam mortui vocatur hic peccatores & infideles. Vnde: *Vos cum essetis mortui delictis & peccatis uestris, in quibus aliquando ambulastis &c. taliū consortium deserendum est viro sancto, secundum illud: Quæ communicatio sancto homini ad carnem? id est ad peccatorem & infidelem.* Vnde quantumcumq; sit cōiunctus, tamen sit deserendus, maxime cum impedit bonum. Vnde: *Qui dixerit patri suo, & matri suæ: Nescio vos: & fratribus suis: Ignoro illos, sequitur: Hic custodierunt iudicia tua o Iacob, & legē tuam o Israel.* Erudit etiam eum, minora bona pro maioribus postponenda esse. Vnde Ambrosius docet minora bona pro vtilitate maiorum esse prætermittenda. Maius est enim animas mortuorum prædicando suscitare, quam corpus mortui in terra abscondere. Et propterea subdit: *Tu autem vade, & annuntia regnum Dei.* quasi dicat, minus bonum pro maiori intermitte. Iuxta quod dicitur: *Exerce te ipsum ad pietatem. Nam corporalis exercitatio ad modicum vtilis est, &c.* Ex quo apparet, quod opera pietatis spiritualis, omnino secundum sententiam Apostoli, & Domini sunt corporalibus operibus antepōnda, Quod enim pietatis maius opus, quam sepelire mortuum, & hoc, patrem proprium? & tamen Christus vult pro prædicationis officio hoc dimitti. Propter quod dicebant Apostoli: *Non est æquum, nos derelinquere verbum Dei, & ministrare mensis.* Quanto enim anima melior est corpore, tanto melius est animam pascere prædicando quam corpus, alimenta ministrando. Vel maxime quia plures sunt idonei ad sepulturam quam ad dandam doctrinam. Vnde Apostoli dicebant. *Considerate, fratres, viros ex vobis boni testimonij, &c.* Subditur: *Quos constituamus super hoc opus.* Nos vero orationi & ministerio verbi instantes erimus. Quia dicitur: *Maria optimā partem elegit.* Et ideo Daniel: *Qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ, &c.* Et nota quod dicit: *Annuntia regnū Dei, volētibus scilicet pœnitere.* Iuxta quod dicebat Christus: *pœnitentiā agite, appropinquabitenim regnum cœlorum.* Sicut ergo est magnum peccatum, cum indigēti diues non dat elemosynam: ita maius est peccatum, cum sciens non communicat doctrinam. Vnde: *Qui abscondit frumenta,*

maledicetur in populis. Ideo dicit: *Nuntia, non abscondas.*
Et alter ait: Sequar te, &c. Post repulsionē duplicium & aduocationē simplicium, subiungit hic redargutionem mobilium, circa quam duo introducuntur. Primum est vacillatio voluntatis: secundum redargutio mobilitatis. Primo igitur, quātum ad voluntatis vacillationem præmittit: *Et ait alter: Sequar te Domine.* Ecee voluntas adhærendi Deo, tanquam Magistro. Attendebat enim consilium illud Dominicum: *Qui sequitur me, non ambulat in tenebris.* Et in Ecclesiastico: *Gloria magna est sequi Dominum.* Sed in hac voluntate fortis non erat, propter quod addit: *Sed permitte mihi primum renuntiare his qui domi sunt,* ex quo apparet quod adhuc afficiebatur erga suos. Contra id quod dicitur: *Obliniscere populum tuum & domum patris tui.* Non erat hic similis Paulo, qui dicebat: *Cum placuit ei, qui me segregauit ex vtero matris meæ, & vocauit per gratiam suam.* Sequitur: *Continuo non acquieni carni & sanguini.* Ideo hic est parentibus renuntiandum, quia carnales amici spiritualibus consiliis aduersantur. Et ideo caro, & sanguis tanquā aduersarij non sunt admittendi. Et ideo dicitur: *Non veni pacem mittere, sed gladium.* Veni enim separare hominem aduersus patrem suum. Sequitur: *Et inimici hominis, domestici eius.* Et ideo eis dicitur in persona boni religiosi. *Reliqui domū meam, dimisi hæreditatē meam.* Non talis iste, quia oculus habebat ad domesticos. Huic similes sunt religiosi, curiosi de factis consanguineorum, contra quod Beda in Glossa: *Sic discipulus Dominum secuturus arguitur, vel quod domui renuntiare velit, quid fiet illis, qui nulla vtilitate sæpe visitant domos, quas reliquerant? Tales non attendunt quod dictum est Abraham: Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & veni in terrā quam monstrauero tibi.*
 Secundo vero quantum ad redargutionem mobilitatis, adiungit: *Ait ad illum Iesus: Nemo mittens manum suā ad aratrum, id est, ad diuinæ perfectionis & prædicationis exercitium, quod recte per aratrum designatur propter culturam & fructum iuxta illud: Arabit Iudas, & confringet sibi sulcos Iacob.* Nemo, inquam, talis existens, & respiciens retro, id est, ad mundū, aptus est regno Dei, id est, ad regnum Dei possidendum. Quia secundum illud: *Nemo militans Deo, implicat se negotiis sæcularibus, vt ei placeat cui se probauit.* Cuius rei figura præcessit in vxore Loth, quæ respiciens post se, versa est in statuam salis. Quia talis homo efficitur inutilis & sterilis. Et ideo dicitur infra: *Qui fuerit in agro non redeat retro. Memores estote vxoris Loth.* Talis homo non est aptus ad regnum, sed potius ad opprobrium. Vnde: *Melius enim erat illis non cognoscere viam iustitiæ, quam post agnitionem retrorsum cōuertere ab eo, quod illis traditum est sancto mandato.* Contingit enim eis illud veri prouerbij: *Canis reuersus ad suum vomitum, &c.* Quod recte intelligi potest de reciduantibus, & apostatantibus. Et ideo è diuerso suadet: *Esto firmus in via Domini.* Talis erat Apostolus, sicut dicitur: *Quæ retro sunt obliuiscens ad ea vero quæ sunt priora, extendens, me ipsum ad destinatum persequor, ad brauium supernæ vocationis.* Et ideo ipse monebat: *In charitate radicati & fundati, vt possitis comprehendere, &c.* Sciebat enim à Domino dictum esse: *Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit.* Ad hoc potissime Scriptura nos inuitat. Vnde per totam legem & prophetas prohibet filiis Israel, ne reuertantur in Ægyptum, id est, ne de diuino seruitio conuertatur homo ad mundum. Vnde & propter illud delictum fere omnes filij Israel, à Domino in deserto interfecti fuerunt.

Ioan. 8. b
 Eccl. 33. d
 P. salm. 44. e
 Gal. 1. e
 Mat. 10. d
 Hier. 12. b
 Beda tom. 5. l. b. 3 in c. 9. Luca.
 Gen. 12. a
 Osea 10. e
 2. Tim. 2. a
 Gen. 19. f
 Inf. 17. g
 2. Pet. 2. d
 Prou. 26. b
 Eccl. 5. e
 Phil. 3. c
 Eph. 3. d
 Mat. 10. c
 Num. 14. a

C A P V T X.

Post hæc autem designauit Dominus, &c.] Expedita parte de missione Apostolorum, hic subditur pars

Diuisio.

Inf. eod. e
Inf. 11. aIoan. 15. c
Glossa in c.
10. Luca
10m. 5.

Heb. 5. a

Eph. 4. g

Exod. 15. g

Num. 11. e, f

Glossa in 10.
cap. Luca
10m. 5.

Ioan. 20. c

Ecl. 6. b

Beda tom. 5.
lib. 3. in Lu-
ca cap. 10.
Cant. 4. a

Gen. 6. d

de missione discipulorum ad modum minorum praelatorum. Habet autem hæc pars tres, in quarum prima agi de forma prædicandi: in secunda vero de forma viuendi: *Et ecce quidam.* In tertia de forma oradi. *Infra:* Et factum est cum esset in quodam loco, &c. Prima pars habet tres, in quarum prima præmittitur missio discipulorum comitantium: in secunda vero additur informatio euntiū, ibi: *Nolite portare neque sacculum, &c.* In tertia subditur consolatio redeuntium, ibi: *Reuersi sunt autem septuaginta duo cum gaudio, &c.* Mittuntur autem discipuli cum auctoritate diuini imperij, Informantur ex veritate diuini magisterij, Cōsolantur ex familiaritate diuini contubernij. Mittit autem discipulos Dominus ad prædicandum hoc ordine. Primo designando eos secundum debitum numerum: secundo præmittendo designatos in omnem ciuitatem & locum: tertio in accelerando præmissos ad salutem electorum: quarto in confirmando acceleratos contra rabiem persecutorum. Primo ergo quantum ad discipulorum designationem secundum debitum numerum dicit: *Post hæc autem designauit Dominus & alios septuaginta duos.* Designauit utique id est, signanter elegit secundum illud: *Ego elegi vos, & posui vos, &c.* Vnde in glossa: Sicut in Apostolis forma est Episcoporum, sic in septuaginta duobus forma est presbyterorum secundi ordinis. Isti debet a Deo designari, id est, ad honorem assumi secundum illud: *Nec quisquam sumit sibi honorē, sed qui vocatur a Deo quemadmodum & Aarō.* In cuius designationis testimoniū debent esse signati signaculo ordinis characteris sacerdotalis, tōsuræ, & toti⁹ discipline, & cōuersationis sãctissime, vt appareat illos esse de numero illorū da quib⁹ dicitur: *In quo, scilicet spiritu, signati estis, in die redēptionis.* Designauit autem eos in numero septuaginta duos secundum quod designati fuerant in veteri testamento, in septuaginta palmas, vbi dicitur quod in Elim erant duodecim fontes aquarū, quoad Apostolos, & septuaginta palmæ quoad discipulos. Et in numeris signati fuerunt in septuaginta viris, quibus dedit Dominus Spiritum sanctum prophetandi, vbi dicitur: *Locutus est Dominus ad Moysen, auferens de spiritu qui erat in Moysē, & dans septuaginta viris.* Sequitur: *Qui prophetauerunt, nec vltra cessauerunt. Remanserant autem in castris duo viri. Subiugitur: Super quos requieuit spiritus. Nã & ipsi descripti fuerant. In quo hi expresse figurati sunt. Ratio autem, quare isti fuerunt septuaginta duo, literalis fuit: Vt, quemadmodum Apostoli prædicantes duodecim tribubus duodecim erant, sic isti septuaginta duo. Secundum quod in Glossa dicitur: Septuaginta duo mittuntur, qui totidem gentibus linguarum Euangelium prædicarent secundum mysticum intellectu: quia continet in se septies denarium & binarium: in quo signatur septiformis spiritus donatus eorum ministerio ad impletionem decalogi, & duorum præceptorum charitatis. Vel quia septuaginta duo cōtinent horas trium dierū, quia fidem Trinitatis prædicare debebant, sicut dicitur in Glossa, secundum triduanum circuitum solis Christi, scilicet. Incarnationis, Passionis, Resurrectionis.*

Secundo quantum ad designatorum præmissionem ante suum conspectum subditur: *Et misit illos binos, ante faciem suam. Misit* in quā auctoritate diuina quia sicut dicitur: *Sicut me misit Pater, & ego mitto vos. Binos autem misit ad literam, vt se mutuo custodirent & adiuuarent, secundum illud: Melius est duos esse simul, quam vnum habent enim emolumentum societatis suæ. Vel secundum spirituales intelligentiam, vt dicit Beda, per hoc quod binos mittit, innuit, quod nemo prædicationis officium suscipere debet, qui erga aliū charitatem non habet. In cuius rei designationem dicitur: *Dentes tui, id est, prædicatores, quorum est masticare cibum paruulis, sicut greges tonsarū, quæ ascenderunt de lauacro, omnes gemellis fortibus, & sterilis nō est inter eas. In huius etiam rei figurā, vt dicit Glossa, animalia bina fuerunt in arca Noe. Et quoniam hæc missio non erat, nisi sicut quædam præparatio ad Christum, ideo addit:**

In omnem ciuitatem & locum, quo erat ipse venturus. Vnde sicut præcones præcedebant secundum illud: Parate viam Domini, rectas facite semitas Dei nostri. Vnde Glossa: Vbi verba prædicationis præcurrunt, venit Dominus ad mentis habitaculum.

Tertio quantum ad præmissorum accelerationem ad salutem electorū subditur: *Et dicebat illis, Messis quidem multa, id est, turba ad conuersionē parata: Vnde: Quando Samaritani crediderunt, Dominus dixit: Videte regiones, quia albæ sunt iam ad messem. Hæc messis feminata fuit in lege naturæ, creuit autē in lege figuræ, sed est collecta in tempore gratiæ. Vnde dicitur: *Ego misi vos metere quod vos non laboratis: alij laborauerunt, & vos in labores eorum introistis. Huius autem messis duplex est collectio, scilicet vniuersalis in tempore vltimo, de qua dicitur Angelo: Mitte falcem tuam & mete, quia venit hora vt metatur quoniā aruit messis terræ. Alia est collectio seu messis particularis in prædicatione Euangelij. Sed quia pauci sunt boni messores, ideo subdit: *Operarij autem pauci, signanter dicit operarij, quia ad hoc quod falx prædicationis messem colligat, necesse est quod manus operis eā teneat, iuxta quod dicit Gregorius: Ad hoc vt seruetur veritas prædicandi, necessaria est altitudo viuendi. Tales qui faciunt quod ore dicunt, sunt operarij, & a Domino remunerandi secundum illud: Vocā operarios & redde illis mercedem. Sed pauci sunt operarij studiosi, plures autem sunt malitiosi secundum illud: Pseudo-Apostoli, sicut operarij subdoli, transfigurātes se in Apostolos Christi. Plurimi autē sunt desidiosi. Vnde dixit Dominus operariis: *Quid hic statis tota die otiosi? Sunt plurimi similes illis de quibus: Dicunt & non faciunt. Alligant autem onera grauiā & importabilia. Sequitur: Digito autem suo nolunt ea mouere. Et quoniam messis amittitur, quando boni operarij defunt, ideo addit: *Rogate ergo Dominū messis, vt mittat operarios in messem suam, id est, prædicatores bonos, qui gladiū diuini verbi, quo segetes metuntur, non tantū in ore, sed etiam in manu portent. Vnde de bonis prædicatoribus dicitur: Exultationes Dei in gutture eorum, & gladij ancipites in manibus eorum. Vnde prædicationis est gladius, qui nisi manu teneatur, non terret aduersarium. Quod bene figuratum est de reādicantibus Hierusalem: vbi dicitur quod vnusquisque vna manu faciebat opus, & altera tenebat gladium. Tales operarij dantur diuinitus. Secundum quod est signatum, quod Deus posuit hominem in paradysum voluptatis, operaretur & custodiret & illum: & ideo sunt a Domino postolandi, vt eos conduceret promittendo, conductos mittat præcipiendo secundum illud: *Qui exiit primo mane conducere operarios in vineam suam. Conuentione autem facta, cetera.******

Quarto autem, quantum ad acceleratorum confirmationem, contra rabiem persecutorum subdit: *Ite: Ecce ego mitto vos sicut agnos inter lupos. Ite, scilicet expedire, sicut animalia illa. Animalia ibant & reuertebantur in similitudinem fulguris coruscantis. Et in Prouerbiis: *Discurrere, festina, suscita amicum tuum. Vel, ite, id est, pro salute omnium periculis vos exponite secundum illud: Bonus pastor animam suam dat pro ouibus. Mercenarius &c. Sequitur: Videt lupum venientem, & dimittit oues & fugit. Quasi diceret, ita ad luctum, vt reportetis gaudium secundum illud: *Euntes ibant, & flebant, mittentes semina sua: venientes autem venient cum exultatione, &c. Vel, Ite ad periculum, vt reporteris triumphum secundum illud: *Transite armati ante fratres vestros, omnes fortes manu, & pugnate pro eis. Et quia fortissima armatura est mansuetudo & patientia, ideo dicit: *Sicut agnos inter lupos, id est, sicut pios, humiles, & mansuetos inter impios, superbos, & malignos. Vt illos mansuetudine vincatis, sicut & Christus fecit, secundum illud: *Sicut agnus coram tondente se obmutescet, & nō aperiet os suū. Sic Apostoli agnina mansuetudine domuerunt lupinam ferocitatem. Et impletū est illud Isaia: *Habitabit lupus cum agno, & Leo quasi*******

Isa. 40. a

Ioan. 4. c

Idem. 4. c

Apo. 14. d

Gregorius
u Ezech.

Mat. 10. b

1. Cor. 11. c

Mat. 20. a

Mat. 23. a

Psalm. 149. b

Nem. 4. c

Gen. 2. c

Mat. 20. a

Ezech. 1. c

Prou. 6. a

Ioan. 10. c

Psalm. 125. b

Iosue 1. a

Isa. 53. b

Isa. 11. b

bos

Isa. 65. d

Gen. 49. d

1. Pet. 5. a

Diuisio.

Prou. 7. c

Mat. 6. a

Mar. 6. b
Calceamenta fratrum ordinis sancti Francisci. Paupertas odibile bonum.

Mat. 5. a
tom 5.

Glossa in hunc locum tom 5. 4. Reg. 4. c

Prou. 10. e
Eccl. 19. a

Mar. 9. e
Gen. 43. g

1. Tim. 2. a

Psal. 33. d

Eccl. 22. d
Rom. 16. c
Psal. 43. a

Mat. 10. c

bus comedet paleas. Et item: Lupus & agnus pascuntur simul. Vnde Christus sua mansuetudine Paulum lupum conuertit in agnum. Et impletum est in eo illud: Benjamin lupus rapax, mane comedet praedam, & vespere diuidet spolia. Prius enim Christum persecutus est vt lupus, postea pro eo persecutiones passus vt agnus. Tales debent esse praelati Ecclesiae secundum illud. Seniores pascite, qui in vobis est, gregem, prouidentes, &c. Et post: Neque vt dominantes in cleris, sed facti gregis ex animo, quali dicat, non sitis sicut lupi inter agnos, sed magis agni inter lupos, & agnos, vt bonos foueatis & malos toleretis. Vnde Chrysostomus: Fortior est Dei gratia quam natura: dum fuerimus oues vincimus, & si multi lupi: si autem fuerimus lupi, vincimur, & cessat a nobis summi pastoris auxilium.

Nolite portare, &c. Post missionem discipulorum comitantium, subdit informationem euntium. Habet autem pars ista duas, in quarum prima praemittitur communis informatio respectu omnium. Secundo specialis respectu personarum specialium ibi: *In quacumque ciuitatem intraueritis.* Generali autem informatione inuitat nos ad quatuor, scilicet ad amplexandam mendicitatem, ad declinandam loquacitatem, ad exhibendam humanitatem, & ostendendam maturitatem. Primo igitur quantum ad mendicitatem amplectendam dicit.

Nolite portare sacculum, neque peram: scilicet ad repositionem pecuniae: Accipitur sacculus pro crumena pecuniarum secundum illud: Sacculus pecuniae secum tulit: *Neque peram,* ad referuandos panes secundum illud: *Nolite solliciti esse,* dicentes: Quid manducabimus? &c. *Neque calceamenta,* scilicet ad cooperiendos pedes. Nam dicitur. Sed tantum calceatos sandaliis. Sandalia enim a laesione pedem conseruant, sed non tegunt, sicut sunt soleae fratrum nostrorum. Hoc autem voluit Dominus discipulis iniungere, vt non solum essent pauperes, verum etiam apparerent, & ad paupertatem magis exemplis, quam verbis vocarent. Est autem paupertas, vt dicit Seneca odibile bonum. Et ideo cum appareat turpis & vilis, iunxit ei Dominus maximam dotem, vt per illam saltem in coniugium possit assumi, cum dixit: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum.

Secundo quantum ad loquacitatem declinandam, subdit: *Et neminem per viam saluaueritis.* Super quo loco dicit Glossa, quod hoc dicit, ne alicuius obuij confabulatione remorarentur ab iniuncto officio. mittebat enim eos festinato, sicut Elisaeus puerum suum: Si occurrerit tibi homo, non salutes eum: & si saluauerit te quispiam, non respondeas illi. Hoc autem iniunxit Dominus non ad declinandam affabilitatis indicium, cum ipse fuerit benignissimus & curialissimus: sed ad declinandum multiloquium, de quo dicitur: In multiloquio non deerit peccatum. Et ideo qui odit loquacitatem, extinguit malitiam. Haec autem multum consuevit esse in viatoribus. Et frequenter est occasio contentionum. Vnde dicitur de discipulis: Siquidem in via disputauerant, cuius eorum maior esset. Propter quod dicitur, quod Ioseph fratribus proficiscentibus ait: Ne irascamini in via. Secundum autem spiritualem intelligentiam prohibet optare salutem, quae est via: non salutem, quae est Patriae. Quod notatur cum dicit: *Per viam* Omnibus enim salus est optanda, sicut dicitur quod Deus omnes homines vult saluos fieri: & hoc quia ipse est Salus & Saluator. Sed illa salus debet optari, de qua in Psalmo: Salus autem iustorum a Domino. Hanc semper optabant Apostoli, & de hac dicitur: Amicum salutare non confundaris. Et ad Romanos: Salute inuicem in osculo sancto. Et in Psalmo: Tu es ipse rex meus & Deus meus: qui mandas salutes Iacob. Aliter potest exponi, vt dicatur: *Neminem per viam saluaueritis,* id est, non saluum dicatis eum, qui adhuc danari potest quando uel in via. Nam dicitur: Qui perseuerauerit usque in finem, hic saluus erit. Ergo salus in fine viae, non in medio aut in capite est optanda. Vel aliter: *Neminem per viam saluaueritis,* id est, pro-

pter consortium viae sed propter consortium vitae. Ex quo apparet quod non est salus hominibus propter sanctorum collocationem, sed propter ipsorum imitationem. Vnde dicitur: Non omnis qui dicit mihi: Domine, Domine, intrabit in regnum caelorum: sed qui facit voluntatem Patris mei qui in caelis est.

Tertio quantum ad humanitatem exhibendam adiungit: *In quacumque domum intraueritis, primum dicite: Pax huic domui* Vt appareat vos esse viri pacis amatores & annuntiatores, secundum illud: Quam pulchri super montes pedes annuntiantis & praedicantis pacem. Quam pacem Dominus fecit secundum illud: Pacificans per sanguinem crucis eius, &c. Dominus etiam reliquit: Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. Dominus annuntiauit: Stetit Iesus in medio, & dixit eis: Pax vobis. Dominus mandauit, & pacem Euangelizauit, sicut dicitur: Veniens Euangelizauit pacem vobis qui longe fuistis, & pacem iis qui prope. Et quia possent timere, ne frustra pacem offerrent, ideo subdit: *Et si ibi fuerit filius pacis,* pacis secundum aeternam praescientiam, de quibus dicitur quod Iesus moriturus erat, vt filios Dei, qui erant dispersi cogregaret. De quibus dicitur. Cognouit Dominus qui sunt iui. Tales sunt filij pacis, quia dicitur: Beati pacifici: quoniam filij Dei vocabuntur. In tali habet efficaciam verbum praedicationis, propter quod addit: *Requiescet super illum pax vestra,* id est, a vobis nuntiata. Vnde Isaia: Secundum aliam translationem: Super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilem & quietum: Requiescit utique pax Christi annuntiata super praedestinos a Deo secundum illud: Crediderunt quotquot erant praedeterminati ad vitam. Et: Vos non creditis, quia non estis ex ouibus meis. Oues meae vocem meam audiunt. Vtile est ergo loqui praedestinis Euangelium pacis: vtile est etiam loqui praescitis, propterea subdit: *Sin autem, ad vos reuertetur.* Secundum illud: Oratio mea in sinu meo conuertetur. Et hoc quia opus pietatis & misericordiae semper est vtile facienti, & ad facientem reuertitur, secundum illud: Eleemosyna viri quasi sacculus cum ipso, & gratiam hominis quasi pupillam conseruabit. & postea resurget, & retribuet retributionem vnicuique in caput ipsorum.

Quarto vero quantum ad maturitatem ostendendam, subdit: *In eadem autem domo manete,* tanquam viri maturi, ne forte notemini de instabilitate. Vnde dicitur: Pes fatui facilis in domum proximi. Ideo dicit Beda: Alienum est a praedicatorum, per domos cursitare, & hospitium mutare. Et quia possent credere hospitium esse mutandum propter cibum, ideo subdit: *Edentes, & bibentes quae apud illos sunt,* sine ciborum discretionem, sicut dicitur: Omne quod vobis apponitur manducate, nihil interrogantes propter conscientiam. Sine ciborum etiam abiectione, secundum illud: Omnis creatura Dei bona est. Et nihil reiiciendum quod cum gratiarum actione percipitur, sanctificatur enim per Verbum Dei, & orationem. Sine ciborum etiam requisitione, secundum illud: Et si in medio multorum sedisti, prior illis ne extendas manum tuam, nec prior poscas bibere. Et quia possent credere quod non liceret pasci de aliena substantia, ideo addit: *Dignus est enim operarius mercede sua,* non solum in patria ad remunerationem, sed etiam in via ad sustentationem. Vnde dicitur. Dominus ordinauit iis qui Euangelium annuntiant, de Euangelio vivere. Et item: Comunicet autem is qui catechizatur verbo, ei qui se catechizat in omnibus bonis. Vnde dicitur: Si nos vobis spiritualia seminauimus: magnum est si nos carnalia vestra metamus? Et hoc probat ibi Apostolus, quod talis operarius sit dignus, & per auctoritates & per rationes plures, sicut ibi patet. Quonia ergo dignus est refectione, propter illam non oportet eum hospitium mutare. Ideo in fine addit: *Nolite transire de domo in domum,* ne videamini vagi. Ne sitis similes illi mulieri vage de qua dicitur quod est garrula, & vaga quietis impatiens, nec valens in domo consistere pedibus suis: tales sunt heretici. Vnde Aposto. Ex his sunt qui

Mat. 7. c

Isa. 52. b

Coloss. 1. c
Ioan. 14. d

Ioan. 20. c
Eph. 2. c

Ioan. 11. g

1. Tim. 2. c

Mat. 5. a

Act. 13. g
Ioan. 10. c

Psal. 34. e

Eccl. 17. c

Eccl. 21. d
Beda. som. 5. lib. 3. in cap. 10. Lucae.

1. Cor. 10. f

1. Tim. 4. b

Eccl. 31. b

1. Cor. 9. b

Gal. 6. b

1. Cor. 9. c

Prou. 7. b

2. Tim. 3. b

penetrant domos, & captiuas ducunt mulierculas oneratas peccatis. Non tales debent esse veri prædicatores. Vnde Ambrosius: Non est de domo in domum vaga facilitate demigrandum, vt hospitij amore seruetur constantia, ne coalita amicitia necessitudo, facile dissoluatur.

Et in quamcumque ciuitatem intraueritis. Post informationem discipulorum communem, subiungit hic Euangelista informationem discipulorum specialem, secundum audientium diuersitates. Et quoniam quidam parati fuerant ad eos recipiendos, vt fideles, quidam autem ad repellendos, vt infideles, quorum culpa crescebat ex contemptu diuinæ gratiæ, & despectu auctoritatis Apostolicæ: ideo pars ista habet quatuor. In quarum prima præmittitur informatio respectu fidelium: In secunda vero, respectu rebellium, ibi: *In quamcumque ciuitatem intraueritis, & non receperint.* In tertia subditur increpatio contemptorum, ibi: *Va tibi Corozain, &c.* In quarta subiungitur auctoritatio prædicatorum, ibi: *Qui vos auast, &c.* Circa informationem respectu fidelium, duo introducuntur: quorum primum est susceptio stipendij temporalis: secundum est communicatio beneficii spiritualis. Primo igitur quantum ad susceptionem temporalis stipendij informat, cum dicit: *Et in quamcumque ciuitatem intraueritis*, scilicet ad prædicandum veritatem, sicut dicitur: quod cepit Ionas introire ciuitatem itinere diei vnus, & clamauit. Sic & isti per diuini verbi clamorem, debebant in suo ingressu ciuitatem excitare. Iuxta quod dicitur de Philippo discipulo, quod descendens in ciuitatem Samariæ, prædicabat illis Christum. Intendebant autem turbæ his quæ a Philippo dicebantur. Et quoniam fidelium est diuinis verbis intedere, ideo subdit: *Et susceperint vos*, scilicet per fidem, & dilectionem, tanquam nuntios Christi. Quoniam dicitur: Qui susceperit vnum paruulum talem in nomine meo, me suscipit. Ille autem suscipit prædicatorem qui eius doctrinam acceptat cum mansuetudine & patientia, iuxta quod dicitur: In mansuetudine suscipite insitum verbum quod potest saluare animas vestras. Et quoniam a suscipientibus, propter spiritualia documenta, suscipi possunt corporalia alimeta, ideo subdit: *Manducate quæ apponuntur vobis*, scilicet ad reuelandam necessitatem, vt fortius laboretis, secundum illud: Labores manuum tuarum quia manducabis: beatus es & bene tibi erit. Vnde super illud: dispensatio mihi credita est. &c. Glossa: Non debemus ideo Euangelizare, vt manducemus: sed ideo manducare vt Euangelizemus, vt cibus nõ sit bonum quod appetitur, sed necessarium quod adiicitur. Et nota quod dicit: *Quæ apponuntur*, & hoc cum hilaritate, Quia in Proverbis: Melius est vocari ad olera cum charitate, quam ad vitulum saginatum cum odio. *Et quæ apponuntur*, nõ quæ vos ipsi paretis. Quod dicit propter vitandam gulositatem, de qua Seneca: In ventrem sic pretiosa congerimus quasi congesta seruemus: quid ad rem quid quis recipiat, perditurus omne quod recipit? Et ideo dicitur: Omne quod tibi applicitum fuerit, accipe: hoc autem maxime spectat ad pauperes, vt vili sint contenti refectione, tanquam esurientes. Quia dicitur: Anima esuriens, etiam amarum pro dulci sumet. Et Iob: Quæ prius nolebat tangere anima mea, nunc præangustia cibi mei sunt.

Secundo verò quantum ad communicationem spiritualis beneficii, subditur: *Et curate infirmos qui in illa sunt.* Et hoc per virtutem vobis à Spiritu sancto collatam, de qua: Alij datur gratia sanitatum in vno spiritu: alij operatio virtutum. Hanc dedit Dominus discipulis minoribus ad confirmationem doctrinæ suæ. Vnde Hieronymus: Quia hominibus rusticis, & absque eloquiij venustate nemo crederet pollicentibus regnum cælorum, dare voluit potestatem miracula faciendi. Huius potestatis donum prius concesserat sicut & Apostolis: Dedit illis potestatem super omnia dæmonia, & vt linguæ curarēt. Sed hic imperat, vt dono accepto vtantur, iuxta quod dicitur: Vnusquisque sicut accepit gra-

tiam, in alterutrum illum administrationes, &c. Et quia curatio corporalis ordinata erat ad illuminationem mentis, ideo subdit: *Et dicite illis, appropinquauit in vos regnum Dei.* In quo simul clauditur veritas doctrinæ, bonitas gratiæ, & sublimitas gloriæ. Dicit enim Gloria interlinearis: Regnum Dei Christus est, vel vita æterna, vel scientia scripturarum. Et ita appropinquauit, quando inter eos erat, iuxta quod dicitur: Regnum Dei intra vos est. Vere appropinquauerat, cum ille esset iam præfens, de quo dicitur quod habebat in vestimento & in femore suo scriptum: Rex regum, & Dominus dominantium. Et signanter dicit: *In vos*, id est, in eos qui Verbum Dei suscipiunt per fidem, de quibus: Fecisti nos Deo nostro regnum, & sacerdotes: & regnabimus super terram. Et per gratiam fidei, secundum illud: Eripuit nos de potestate tenebrarum, & transfudit in regnum filij dilectionis suæ. Sic ergo patet qualiter se debebant habere ad fideles, quia debebant recipere stipendium sustentationis, & ministrare beneficium curationis, & eruditionis. Qui ergo non ministrant hæc beneficia spiritualia, minus iuste & indignè suscipiunt stipendia corporalia. Vnde Gregorius: Quid ad hæc doctores dicimur qui Christi aduentum præcurrentes, Ecclesiasticum officium suscipimus, & muti papam comedimus. Et Bernardus: Venient ante tribunal iudicis, vbi erit pauperum allegatio dura, accusatio grauis: quorum vixere stipendiis, nec delere peccata.

In quamcumque autem ciuitatem intraueritis. Post informationem respectu fidelium, subditur informatio respectu rebellium. Circa quam duo introducuntur, primum est contestatio veritatis Euangelij: secundum communicatio seueritatis iudicij. Primo igitur quantum ad contestationem veritatis Euangelij dicitur: *In quamcumque autem ciuitatem intraueritis.* Ad veritatis præconium prædicandum, secundum illud: Cum venissent Thessalonicam, vbi erat synagoga Iudæorum. Sequitur: Paulus introiuit ad eos, & per labbata tria differebat eis de scripturis. *Et non susceperint vos*, per veritatis auditum, qui est prædicatoribus accommodandus, sicut dicitur: Nos debemus suscipere huiusmodi, vt cooperatores simus veritatis. Scripsissem forsità Ecclesiæ: sed is qui amat primatum gerere in eis, Diotrepes, non recipit nos. *Exentes in plateas eius*, ad veritatis testimoniū testificandū, propter quod dicitur: Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure auditis, prædicatè super tecta, dicite: *Etiā puluerem qui adhaesit nobis de ciuitate vestra extergimus in vos*, propter veritatis contemptum, quod est peccatum valde detestandum, secundum illud: Si non venissem & locutus fuisset eis, peccatum non haberent. Et ideo ad huius delicti detestationem, dicit puluerem abstergendum, sicut Petrus dixit Simoni: Pecunia tua tecum sit in perditionem. *Tamen hoc scitote, quia appropinquauit regnum Dei*, id est veritas Euangelij, secundum illud: Prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus. Vt nullus possit se per ignorantiam excusare. Et propterea vt publice fiat, iubet in plateis extergere puluerem, super quo dicit Hieronymus, quod hoc iubet in testimonium quod prædicatio eorum peruenerit vsq; ad illam ciuitatem. Et ita non habent excusationem de infidelitate. Secundum spirituales autem intelligentiæ, pedes Apostolorum sunt affectus prædicatorum, quibus puluis consuevit adhærere, scilicet inanis gloriæ, de quo: Gloriam meam in puluerem deducat. Indignationis & impatientiæ, de quo: Lingent puluerem sicut serpens. Cupiditatis & auaritiæ, secundum illud: In percussura cribri remanebit puluis. Primus puluis adhæret pedibus prædicantium, cum laudantur, sed excutitur per considerationem sui, secundum illud: Vos non estis qui loquimini. Et item: Nemo potest dicere, Dominus Iesus, nisi in Spiritu sancto. Et ite: Quid habes quod non accepisti? Ideo in Ecclesiastico: Quid superbit terra & cinis? Secundus puluis adhæret cum contemnitur, sed hic excutitur per rememorationem Christi secundum

illud.

Amb. tom. 3.
lib. 7. in
hunc locum
c. 10. Luca.

Diuisio.

Ioan. 3. a

Act. 8. a

Mat. 18. c

Iac. 1. c

Psal. 127. a
1. Cor. 9.
Gloss. in
hunc locum
tom. 6.

Pro. 15. b

Ecl. 2. a
Pro. 27. a
Iob 6. b

2. Cor. 12. a
Hier. tom. 6.
in cap. 8.
Mat. super
illud: Eun-
tes præd.

Sup. 9. a

1. Pet. 4. b

Gloss. in
hunc locum
cap. 10. Luca
tom. 5.
Inf. 17. d
Apo. 19. c

Coloss. 1. b

Act. 17. a

3. Io. cap.
vnicap. c

Mat. 10. c

Ioan. 15. d

Act. 8. d

Mat. 24. a

Hier. com-
ment. lib. 1.
in cap. 10.
Mat. tom. 6.
Spiritualis
intelligen-
tia.

Psal. 7. a
Mich. 7. d

Ecl. 27. a
Mat. 10. c
1. Cor. 12. a
1. Cor. 4. b
Ecl. 10. b

Ioan. 15.0

Baruc. 6.6

Hier. ad Cy-
pr. Ep. 139.
tom. 3.
1. Tim. 6.6

Iud. 1.6

Gen. 19.6

Inf. 12. f
Heb. 2. a

Rom. 1. c

Eze. 22.

Iona 3. b

Hier. ad
Demetr. de
seru. Virg.
ep. 8. 10. 1.
Hier. 6. g

Hier. 13. c

illud : Mementote sermonis mei, quem ego dixi vobis: Non est seruus maior Domino suo. Si me persecuti sunt, & vos persequentur, &c. Tertius puluis adhæret, quando munera offeruntur quæ excæcant oculos ducum, iuxta illud: Oculi eorum pleni sunt puluere à pedibus introeuntium : sed hic excutitur per memoriam mortis nostræ. Hieronymus: Facile contemnit omnia, qui se semper cogitat mortuum. Et Apostolus: Nihil intulimus in hunc mundum: haud dubium quod nec auferre quid possumus.

Secundo verò quantum ad comminationem seueritatis iudicij, subdit: *Dico vobis, quia Sodomis in die illa remissius erit, quam illi ciuitati*, ex quo apparet magnitudo pænæ. Nam dicitur quod Sodoma & Gomorra & finitimæ ciuitates, & abeuntes post carnem alteram, facti sunt exemplum ignis æterni pœnam sustinentes. Vnde & Dominus fuit illis valde indignatus, secundum quod dicitur quod pluit super Sodomam & Gomorram sulphur & ignem à Domino de cælo: & subuertit ciuitates has & omnem circa regionem. Apparet etiam ex hoc magnitudo culpæ, quia maior est culpa contemptus veritatis, quam libido carnalitatis. Ratio autem huius est, quia non fuit eis oblata tanta gratia. Et secundum quod dicitur infra: Cui multum datū est, multum quæretur ab eo. Vnde: Si enim qui per Angelos dictus est sermo, factus est firmus. Sequitur: Quomodo nos effugiemus si tãtam neglexerimus salutem: quæ cum initium accepisset enarrari per Dñm : ab eis qui audierunt, in nos confirmata est. Alia ratio est propter maiorem veritatis notitiam. Vnde Gregorius: Vbi maius est donum scientiæ, ibi transgressor maiori subiacet culpæ. Quia dicitur: Scienti bonum facere, & non facienti: peccatum est illud illi. Et quod cõtemporibus veritatis maxima debeatur pœna, patet ex hoc quod dicitur de quibusdam quod cognouissent Deum, non sic Deum glorificauerunt: Sequitur: Tradidit illos Deus in reprobum sensum, &cæt. Et ratio huius redditur, quia non probauerunt Deum habere in notitia.

Va tibi Corozain, &c. Hic tertio loco subiungitur increpatio contemptorum, qui propter duo à Domino increpandi ostenduntur, & tanquam damnabiles arguuntur. scil. propter duritiam cordis, & propter excellentiam mentis: duritia cordis reddebat eos impœnitentes, sed excellentia arrogantis. Primo igitur increpans cordis duritiam, dicit: *Va tibi Corozain, va tibi Bethsaida*: Quæ erant duæ ciuitates Galilææ, vbi plurima fecerat signa, & tamen adhuc permanebat in eis duritia. Propterea subditur: *Quia si in Tyro & Sidone facta fuissent virtutes quæ factæ sunt in vobis*, id est, si Dñs eis tanta miracula ostendisset ante sui subuersionem quam cõminatus est Dominus per Ezechielem: Tu fili, hominis assume super Tyrum lamentum, & in fine ad nihilum redacta es, & non eris vsq; in sempiternum. Adhuc nõ essent subuersæ, & hoc, quia pœnituisent. Vnde addit: *Olim in cilicio & cinere, sedentes pœniterent*, sicut fecerunt Niniuitæ, de quibus dicitur quod predicauerunt ieiunium, & vestiti sunt fassis à maiore vsq; ad minorem. Et nota quod tria dicit in quibus exprimit pœnitentiæ perfectionem, scil. cilicium, cinerem, & sessionem. In pœnitente enim debet esse dolor ex consideratione diuinæ offensæ, & hoc in cilicio. Timor ex cõsideratione vindictæ, & hoc in cinere, qui præfert mortis imaginem. Et debet esse pudor ex cõsideratione culpæ siue vilitatis suæ, & hoc in sessione. Ideo dicit Hieronymus quod cinis & cilicium sunt arma pœnitentiæ. Et propterea: Filia populi mei accingere cilicio, & aspergere cinere luctu vnaigeniti, fac tibi planctum amarum. Et propter pudorem humilitatis, qui debet concomitari, dicitur: Dic regi & dominatrici: Humiliamini, sedete quoniam descendet de capite vestro corona gloriæ vestræ, Si ergo talem fecissent pœnitentiã, non haberent tantam cordis duritiam, ac per hoc nec tam durã sententiam. Et propterea subiungit: *Veruntamē Tyro & Sidoni remissius erit in iudicio, quam vobis*. Quia secundum quod dicitur

infra: Seruus qui cognouit voluntatem Domini sui, & non se præparauit, & non fecit secundum voluntatem eius, vapulabit multis. Ratio autem huius est nimia duritia contra tanta beneficia. Vnde: Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit: secundum autem duritiam tuam & impœnitens cor thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei. Quia dicitur: Cor nequam grauabitur in doloribus, & peccator adducet ad peccandum.

Secundo increpans, quoad excellentiam mentis subdit: *Et in Capharnaum vsq; ad cælum exaltata*, scilicet per arrogantiam, vsq; in infernum demergeris, per diuinam sententiam. Vnde Abdias: Si exaltatus fueris vt aquila, & inter sidera posueris nidum tuum, inde detrahā te. Et Iob: Si ascenderit vsq; ad cælum superbia eius, & caput eius nubes tetigerit: quasi sterquilinum in fine perdetur. Dicitur autem Capharnaum exaltata propter plurima miracula, quæ facta sunt in ea, de quibus superbiuit amplius quam profecit. Vnde supra dicitur: Quanta audiuius facta in Capharnaum, &c. Primo ergo exaltata propter diuinæ gratiæ munera, sed post demersa merito superbiæ. Et hoc prædictum fuerat: Primo tempore alleuiata est terra Zabulon & terra Nephtalim, scilicet per præcedentia miracula: & nouissimè aggrauata est via maris, id est preffa in iudicio propter sua peccata, sicut exponit ibidem Glossa. Et ideo diuina suscipienda sunt cum timore, & magna reuerentia, sicut dicit Gregorius: Cum enim augentur dona, rationes etiam crescunt donorum.

Qui vos audit, &c. Hic quarto loco subditur auctoritas prædicatorum. Ostendit autem eos authenticos tum propter auctoritatem Christi Mediatoris, tum etiam propter auctoritatem summi Imperatoris. Primo ergo auctorat eos per auctoritatem Christi Mediatoris cum dicit.

Qui vos audit me audit: Nam ipsi gerebant Christi personam. Vnde Apostolus: Nam & ego quod donavi, si quid donavi, propter vos in persona Christi, Et item: An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur, Christus: Et ideo dicitur: Cum accepissetis à nobis verbum auditus Dei, accepistis illud non vt verbum hominum, sed sicut vere verbum Dei. In auditu ergo discipulorum Christi Christus auditur, & similiter in contemptu, contemnitur, & propterea subdit: *Et qui vos spernit, me spernit*. Vnde Ezechiel: Domus Israel nolunt audire te, qui nolunt audire me. Et hoc innuit cum dicit: Quam diu non fecistis vni de minoribus his nec mihi fecistis. Et propterea dicebat Apostolus: Spiritum nolite extinguere. Prophetias nolite spernere: id est, veros prædicatores.

Secundo auctorat eos propter auctoritatem summi Imperatoris cum subdit: *Qui autem me spernit, spernit eum qui me misit*, tum propter cõmissam auctoritatem, tum propter consubstantialitatem. Vnde: Qui non honorificat filium non honorificat patrem, qui misit illum. Et ideo sequitur: Qui spernit Apostolos, spernit Christum: & qui Christum spernit, & Deum spernit. Ergo qui spernit Apostolos, spernit & Deum. Et hoc non est paruum peccatum. Propter quod Isaias: Vt qui spernis, nõne & ipse sperneris: Et cum fatigatus defueris contemnere, contemneris. Et ergo magna auctoritas prædicatorum. In quorum receptione Deus recipitur, & contemptu contemnitur. Ipsi enim sunt os Domini, verba eius annũtiando, sicut dicitur: Si separaueris pretiosum à vili, quasi os meum eris. Et ideo tanquam os Dei pasci debent & honorari. Et ipsi etiam os præcipue debent custodire, & ab edacitate & loquacitate, vt vere possit dicere eis illud: Hi empti sunt ex hominib. primitiæ. Deo & agno, & in ore eorũ nõ est inuētũ mendaciũ: sine macula enim sũt ante thronũ Dei.

Reuersi sunt autem, &c. Post missionem concomitantium, & informationem euntium, subditur hic tertio consolatio redeuntium. Habet autem hæc pars duas. In quarum prima reprimit Dominus in discipulis gaudium

Inf. 12. f

Rom. 2. a

Ecc. 3. d

Abd. 1. a

Iob 20. a

Sup. 4. d

Isa. 9. a

Greg. hom, 9. in Euang.

1. Cor. 2. a

1. Cor. 13. a

1. Thef. 2. c

Eze. 3. b

Mat. 23. b

1. Thef. 5. d

Ioan. 5. d

Isa. 33. a

Hier. 15. d

Apoc. 14. b

Diuisio.

vanum. In secunda inuitat eos ad gaudium verum ibi: *Gaudete autem quia nomina vestra. &c.* Circa repressio- nem gaudij vani in discipulis quatuor introducit. Pri- mum est vanæ exultationis expressio: secundum vanæ exultationis repressio: tertium est vanæ exultationis occasio: quartum vanæ exultationis prohibitio. Pri- mo ergo præmittit vanæ exultationis expressionem, cum dicit:

Reuersi sunt autem septuaginta duo cum gaudio, quod scilicet non tantum sentiebatur in corde, sed etiam exprimebatur in sermone, vt verificetur illud: Cor gaudens exhilarat faciem, propter quod addit: *Dicentes, Domine, etiam demonia subiiciuntur nobis in nomine tuo.* In quo exprimebant, se inepte gaudere, quia fortiores dæmoni- bus facti erāt. Et ista quidem lætitia veniebat ex latente superbia sicut ex illius Pharisei, de quo infra dicitur quod orans dicebat: Deus gratias tibi ago, quia nō sum sicut cæteri hominū, &c. Et nota quod de diuinis donis quidam manifeste efferuntur, sic illi qui sibi ea attri- buunt. De quibus dicitur: Manus nostra excelsa, & non Dominus, fecit hæc omnia. Contra quos: Ne dicas in corde tuo, cum deleuerit eos Dominus Deus tuus in conspectu tuo, propter iustitiam meam introduxit me Dominus vt terram hanc possiderem. Quidam manife- ste humiliantur, de quibus dicitur infra. Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite: Serui inutiles sumus. Talis erat Paulus, qui de seipso dicit: Ego sum minimus Apostolorū, qui non sum dignus vocari Apo- stolus, &c. Subiūgit: Gratia autē Dei, sum id quod sum, & gratia eius in me vacua nō fuit, &c. Quidā autē par- tim humiliantur, gratis agendo, & partim efferuntur, inepte exultando, sicut isti discipuli, qui gaudebāt de sub- iectione dæmonum, attribuebant tamen hoc non sibi, sicut ille Phariseus: sed nomini Domini, cū dixerunt: *in nomine tuo.* Vnde aliquid habebant commendabile. scilicet quod reuertebantur ad fontem gratiarum, gra- tias ab ipso susceptas agnoscendo, & eidē gratias refe- rendo. Iuxta quod dicitur: Ad locum vnde exeunt flu- mina reuertuntur, vt iterum fluant. Et Iob: Nunquid mittes fulgura, & ibunt, & reuertentia dicēt tibi, adsumus; Super quo dicit Glossa: Vadunt fulgura, quando doctores miraculis conuiscant & superna reuerentia au- ditorum corda transfigunt, reuertentia dicūt: adsumus, cum non sibi, sed Dei virtutibus tribuunt quidquid se fortiter egisse cognoscunt. Tales sunt viri perfecti, in quorum persona dicitur: Omnia opera nostra operatus es nobis Domine. Et in Psalmo: Non nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Quidam etiam habebant reprehensibile, nempe quod de potestatis al- titudine efferebantur, quod patet in hoc quod aiunt: *Demonia subiiciuntur nobis.* Contra quod dicitur: Nec in die honoris tui extollaris, quoniam mirabilia opera Altissimi solius, & gloriosa & absconsa, & inuisa opera il- lius. Et hoc est quod dicit Beda: Bene contententur, sed quia de signorum operatione efferuntur, exemplo ter- rentur, & ad humilitatem reuocantur.

Secundo adiungit vanæ exultationis expressionem, cum addit: *Et ait illis: Videbam satanam sicut fulgur de cælo cadentem.* Quasi dicat Dñs, ne extollamini de diuinis beneficiis, ne cū superbis angelis corruatis. Si Deus Angelis peccantibus non peperit, sed rudentib. inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos, haud dubie non parcat vobis si peccaueritis superbiendo. Vnde Bernardus super missus est: Superbis angelis nō peperit Dominus, quāto magis nec tibi putredo & vermis. Cecidit autem sicut fulgur, hoc est velociter, crudeliter, & irremediabiliter. Vnde exemplo eius ceteri caueāt, ne quærant alta, propter quæ Lucifer cecidit in ima, se- cundum illud: Quo modo cecidisti de cælo Lucifer, qui mane oriebaris? Sequitur: Qui dicebas in corde tuo: In cælum conscendam, supra astra Dei exaltabo solum meum, Et post veruntamen in infernum detra- heris in profundum lacu. Et ideo dicitur: Noli altum sapere, sed time. Si enim Deus naturalib. ramis non pe-

percit, ne forte nec tibi parcat. Hoc exēplo, miro modo repressit Dominus in Discipulis superbiā, quasi dicat illud prouerbiorum: Qui altam facit domum suam, scilicet cum Lucifero superbiendo, quærit ruinā, cum eodem corruendo: Vnde Bernardus loquens de ambitio- so, sequente ducem: Sequere ducem tuum, multiplica præbendas, accelera ad Episcopatū, deinde ad Archie- piscopatū aspira: paulatim ascendis, sed non paulatim descendes. Videbam satanam quasi fulgur de cælo cadentē. Et ideo ait Seneca: Redige te ad parua, à quibus cadere non potes. Vnde in Prouerbiis: Antequā con- teratur, exaltatur cor hominis: & antequā glorificetur, humiliatur. Quia sententia est iudicis, infra: Omnis qui se exaltat, humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabitur.

Tertio vero subiungit vanæ exultationis occasionem, cū addit: *Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes & scorpiones*, scilicet quantum ad insidias corporales, iuxta quod dicitur serpenti: Ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo eius. *Et super omnem virtutem inimici:* quantum ad insidias spirituales, de quibus: Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, aduersus mūdi recto- res tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiae in cælestibus. *Et nihil vobis nocebit*, propter supernas protectiones secundum illud: In nomine meo dæmonia ei- cient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent. Et si mortiferum quid biberint, non eis nocebit. Et hæc po- testas collata eis poterat esse occasio præsumendi. Iuxta quod dicitur de Ezechia, ad cuius preces Deus fecit mirabilia: Oravit Ezechias Dominum, exaudiuitq; eum, deditq; ei signum, sed non iuxta beneficia quæ acceperat, retribuit, quia eleuatum est cor eius, & facta est contra eum ira, & contra Iudam & Hierusalem. Vnde diuinorum donorum multitudo multis fuit occasio rui- næ, sicut dicitur Lucifero: Tu signaculum similitudinis plenus sapientia, & perfectus decore. Et paulo post: Eleuatum est cor tuum. Et paulo superius: Peccasti, & eieci te de monte Dei, & perdidisti te. &c. Et ideo dicebat quidam sanctus homo, quod magna gratia est, non ha- bere gratiam. Quod omnes istæ gratiæ exteriores, non sunt nisi tentationes. Et quilibet exterius eleuatus de- bet timere illud: Eleuasti me, & quasi super ventum ponens, & elisisti me valide.

Quarto vero subiungit vanæ exultationis prohibitio- nē, cum dicit: *Verum tamen in hoc nolite gaudere, quoniam spiritus subiiciuntur vobis.* Quia scilicet tale gaudium est, si- cut gaudium superbiorum, de promotione sua & dele- tione aliena, quod non competit veris sanctis secundū illud: Noli de mortuo inimico tuo gaudere. Si gauisus sum ad ruinā eius, qui me oderat: Nolite etiam gaude- re, quia tale gaudium est ruinosum, secundum illud Pro- uerbiorum: Extrema gaudij luctus occupat. Tale est gaudium de bono transitorio secundum illud Iob: Gau- dium hypocritæ ad instar puncti. Et rursus: Gaudent ad sonitum organi, ducunt in bonis dies suos, & in pūcto ad inferna descendunt. Vnde non volebat Dominus quod discipuli gauderēt in miraculis, sed potius in tor- mentis & conuiciis, secundum illud: Beati estis, cū maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, &c. Et post: Gaudent, & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis. Sic etiam Apostoli faciebāt secundū illud: Ibant Apostoli gaudentes à cōspectu concilij: quia digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Nolite ergo in hoc gaudere, quoniam spiritus subiiciū- tur vobis, licet sit diuinitus cōcessum, ne sit occasio su- perbiæ, & per consequens ruinæ. Propter quod dicit Au- gustinus, quod Dñs dicebat discipulis suis: Discite à me non mortuos suscitare: non super aquas siccis pedibus ambulare, sed quia mitis sum & humilis corde: quia in miraculis non debebant gaudere, sed in humilitate.

Gaudete autem quod nomina. &c. Postquam saluator re- pressit in discipulis gaudium vanum, hic secundo in- uitat eos ad gaudium verum. Et hoc quidem facit pro- ponendo quadruplicem causam, siue materiam gaudij.

Prou. 27. c

Prou. 18. b

Inf. 18. c

Gen. 3. c

Eph. 6. b

Mar. vlt. d

2. Paral. 32. f
Ezech. 28. c

Iob 30. c

Eccl. 18. b
Iob 31. c
Prou. 14. bIob. 29. a
Idem. 22. b

Mat. 5. a

Apost. 5. g

August. de
sancta Virg.
c. 35. 10. 6.

Gaudium

Gaudium namq; discipulis fore ostendit de Dei præscientia infallibili, & providentia irreprehensibili, de potentia incomprehensibili, de præsentia desiderabili. Et in iis quatuor habebant valde magnam materiam, exultandi. Primo gaudium erat diuina præscientia infallibili. Quantum ad hanc dicit: *Gaudete autem, quod nomina vestra scripta sunt in cælis*, in libro vitæ scilicet qui liber vitæ dicitur, quia in ipso scripta viuunt secundum illud: Quod factum est in ipso vita erat. Vel quia secundum eius scripturam est homo prædestinatus ad vitæ. Vnde secundum ipsum fiet finale iudicium, sicut dicitur: Libri aperti sunt, & alius liber apertus est qui est vitæ. In quo quidem libro mali non inueniuntur finaliter scripti, secundum quod dicitur: Deleantur de libro viuientium, & cum iustis non scribantur.

Quod quidem dicitur, non quia ille liber mutetur. sed quia multi videntur scripti secundum præsentem iustitiam, qui apparebunt non scripti secundum diuinam præscientiam. Quoniam ergo hoc tantum est bonorum finaliter & saluandorum, & est bonum interminabile & infallibile, ideo merito de hoc est verum gaudium, non de dono miraculorum, quod est bonorum & malorum. Vnde mali non sunt scripti in cælis, sed potius in terra secundum illud: Recedentes à te in terra scribentur. In cuius rei signum Dominus confutans perfidiam Phariseorum, qui erant alieni à regno cælorum, digito scribebat in terra. Et nota quod diuina cognitio dicitur liber, sed cognitio simplicis notitiæ dicitur liber simpliciter, & in hoc omnia scribuntur & omnes, iuxta illud: Imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes scribentur. Et est cognitio approbationis, & hæc dicitur liber vitæ, & in hoc non scribuntur secundum veritatem nisi finaliter boni. Et de hoc dicitur: Aut dimitte eis hanc noxam: aut si non facis, dele me de libro tuo, quem scripsisti. Super quo dicit Glossa quod securus hoc dicit, sciens, quod deleri non possit: loquitur enim de scripturâ præscientiæ, non præsentis iustitiæ, quæ deleri potest.

Secundo ostendit esse gaudium de providentia irreprehensibili, quantum ad hanc adiungit: *In ipsa hora exultauit in Spiritu sancto*, scilicet in spirituali gaudio, quod debet esse in Spiritu sancto, non in carne, secundum illud: Non est regnum Dei esca & potus, sed iustitia, & pax, & gaudiū in Spiritu sancto. Vnde & gloriosa Virgo: Exultauit inquit, spiritus meus in Deo salutari meo. Et in hoc dedit discipulis modum exultandi. Et simul cum hoc expressit, vnde exultare debeant, cum addit: *Et dixit Confiteor tibi pater, Domine cæli & terræ*, quod scilicet non tantum es Creator per potentiam, sed etiam Gubernator per providentiā, secundum illud Hieremiæ: Cælū & terrā ego impleo. Et Isaias: Cælum sedes mea terra autem scabellum pedum meorum. Huic scilicet generali prouisorio confitetur confessione, scilicet laudis. Confessio enim non tantum est culpæ secundum illud: Confitemini alterutrum peccata vestra, sed etiam fidei veræ, de quo dicitur: Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem: ac etiam laudis diuinæ secundum illud: Offeramus hostiam laudis semper Deo id est fructum laborum consentientium nomini eius. Et in Psalmo: Confitemini Domino quoniam bonus, &c. Et hoc modo accipitur hic, pro laude scilicet ipsius Dei Gubernatoris. Laudat autem eum pro sua providentia, propter quam addit: *Quod abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis*. Hoc enim fit secundum iudicium diuinæ providentiæ quod Deus superbis resistit, & humilibus dat gratiam. Et in psalmo: Excelsus Dominus, & humilia respicit, & alta à longe cognoscit. Ideo Deus, hæc id est mysteria nostræ redemptionis abscondit sapientibus, & prudentibus mundi, qui se reputant esse sapientes in diuinis, & prudentes in temporabilibus. Iuxta quod dicitur: Perdam sapientiam sapientium: & prudentiam prudentium reprobo. Et postea subdit: nonne stultam fecit Deus sapientiam huius mundi? Et Isaias: Væ qui sapientes estis in

oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes. Tali- bus enim absconduntur diuina Sacramenta: sed è diuerso paruulis reuelantur. Vnde in Psalmo: Declaratio sermonum tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis. Et nota quod non dicit stultis, & hebetibus, sed paruulis, id est humilibus, vt ostendat se non damnare acumen intelligentiæ, sed tumorem superbiæ, sicut dicit Glossa. Vnde Bernardus: Humilitas est clavis sciëntiæ secundum illud Prouerbiorum: Vbi est humilitas, ibi & sapientia. Et quoniam iudicium providentiæ, est irreprehensibile: ideo addit: *Etiam pater, quoniam sic complacuit ante te*, quasi dicat, iuste, eo quod tibi placeat. Quoniam vt dicit Glossa: Iniustum esse non potest, quod placet iusto. Vnde sufficit hanc rationem reddidisse, nec voluit aliam assignare: quia illa est sufficientissima & prima, secundum illud: Miserebor, cui voluero, & clemēs ero in quem mihi placuerit. Et ad Romanos: Cuius vult, miseretur, &c. Siue vt reprimatur curiositas ne discutere audeamus superna iudicia. Vnde Glossa: Ex hoc accipimus exēplum humilitatis, ne temere discutiamus de supernis consiliis. Dicitur enim in Prouerbiis: Qui scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria: Siue vt ostendat quod diuina providentia est laudanda in omnibus factis suis, & omnino in omnibus irreprehensibilis, secundum illud: Iustus Dominus in omnibus viis suis, & sanctus in omnibus operibus suis. Gaudendum ergo est, & exultandum de providentia Dei irreprehensibili, non præsumptionis ratiūculis discooperiendum. Quia, vt dicit Gregorius, diuina iudicia non sunt temere discutienda, sed formidolosa silentio nominanda.

Tertio ostendit esse gaudendum de potentia incomprehensibili, cum ait: *Omnia mihi tradita sunt à Patre meo*. In hoc namq; quod dicit: *Omnia*, infinite ostendit potestatem suam esse vtilem, secundum illud: Omnia per ipsum facta sunt, id est, per verbū. Et rursus: *Mea omnia, tua sunt, & tua mea sunt*. In hoc adiungit: *Tradita à patre meo*, notat potentiam illam esse naturalem, secundum illud: Quæcumq; pater facit, hæc & filius similiter facit, In vtrisque simul ostendit æqualitatem, & immensitatem. Vnde Glossa: Cum audis omnia, omnipotentem agnoscois: cum audis tradita, filium confiteris, cui per naturam vnus substantiæ omnia iure sūt propria, non dono collata per gratiam. Et ex hoc apparet quod potentia filij est immensa & incomprehensibilis. Et propterea subdit: *Et nemo scit, quis sit Filius, nisi Pater*, id est, nullus intellectus hoc comprehendit, nisi paternus, scilicet perfecte. Et ideo in hoc non excluditur Spiritus sanctus, sed solus intellectus creatus, qui non potest ipsum comprehendere, cum sit immensus. Vnde Iob: Forsitan vestigia Dei comprehendes, & vsque ad perfectum Omnipotentem reperies. Excelsior cælo est, & quid facies? &c. Et quia filius est incomprehensibilis, ideo potest patrem comprehendere. Propter quod addit: *Et quis sit Pater, nisi Filius. Nemo*, id est, nouit: Quia Deum nemo vidit vnquam. Vnigenitus filius qui est in sinu patris ipse enarrauit. Quoniā ipse solus comprehendit, ideo solus potest reuelare. Et ideo subdit: *Et cui volueris filius reuelare*. Filius enim sapientia & verbū Patris est, & dicens manifestat se per verbū suum. Vnde in Sapientia: Sensum tuū quis sciet nisi tu dederis sapientiā, & miseris Spiritum sanctum tuum de altissimis: Vnde Chrysostomus: Philosophi de Deo quærere contententes, nihil aliud se inuenisse confessi sunt, nisi quod incognoscibilis est Deus: sicut qui in vagū oceanū vsurpat nauigare, cum nō potest trāsire, necesse est vt per eandem viam reuertatur: sic illi ab ignoto cœperunt, & in ignotū finierūt. Et ratio huius est quia non fuerūt discipuli Iesu Christi, qui est Veritas. Nec habuerūt Spiritū sanctū de quo: Cum venerit ille spiritus veritatis docebit vos omnē veritatē.

Quarto ostendit esse gaudium de præsentia desiderabili. Vnde subdit: *Et cōuersus ad discipulos suos, dixit: Beati oculi qui vidēt que vos videtis*. Ideo merito gaudere po-

Liber vitæ.

Joan. 1. a

Apoc. 20. d

Psal. 68. d

Hier. 17. b

Joan. 8. a

Psal. 138. c

Exo. 32. f

Glossa interlin. in hunc locum.

Exod. 32. 20. 1.

Rom. 14. c

Sup. 1. c

Hier. 23. c

Isa. 66. a

Confessio multiplex. Iac. 5. d

Rom. 10. b

Heb. 13. c

Psal. 105. a

Iac. 4. b

Psal. 137. b

1. Cor. 1. c

Isa. 5. c

Psal. 118. f

Pro. 11. d

Gloss. in hunc locum cap. 10. Luca tom. 5. Exod. 33. d Rom. 9. c

Pro. 25. d

Psal. 144. d

Joan. 1. a Idem 17. d

Joan. 5. d

Gloss. in cap. 10. Luca. 20. 5.

Iob. 11. b

Joan. 1. b

Sap. 9. d

Chrysost. homil. 3. in Ep. ad Rom. tom. 4.

Joan. 16. b

teffis

testis, quia videtis me tam mente quam corpore, cum Abraham gauisus fuerit, qui vidit tantum fide, secundum illud: Abraham pater vester exultauit ut videret diem meum: & vidit, & gauisus est. Et ideo in figura huius dicitur ad Salomonem: Beati viri tui, & beati serui tui hi qui stant coram te semper, & audiunt sapientiam tuam. Hoc dicitur de Salomone in figura Christi. Quia ut ipse de se dicit: Ecce plus quam Salomon hic. Vnde hoc erat donum speciale. Et propterea subdit: *Dico enim vobis quod multi propheta & reges voluerunt videre que vos videtis, & non viderunt.* Sublimes in scientia & potestate, desiderauerunt Christi presentiam, secundum illud: Veniet desideratus cunctis gentibus. Vnde propter vehemens desiderium dicitur: *Vtinam dirumperes caelos, & descenderes.* Et ait Balaam: Videbo eum, sed non modo: intuebor illum, sed non prope. Orietur stella ex Iacob, & confurget virga de Irael, & percutiet duces Moab, vastabitque omnes filios Seth. Et post: *Hic quis victurus est quando faciet ista Deus? Nec mirum, quia dicitur ad Assuerum in persona Christi: Valde mirabilis es Domine, & facies tua plena gratiarum.* Et ideo desiderabant Christi presentiam videre. Desiderabat etiam eius doctrinam audire, & ideo addit: *Et audire que auditis, & non audierunt, id est mea verba, quia sicut dicitur: Tempus requirendi Dominum, cum venerit, qui docebit vos iustitiam.* Hoc enim erat maximum beneficium, audire Deum loquentem, non per creaturam subiectam, sed in propria persona, & creatura vnita. Quod beneficium commemorans, ait Apostolus: Multifariam multisque modis olim Deus loquens patribus in prophetis, & nouissime, &c. Beatus qui audit humiliter & obtemperanter hanc locutionem, secundum illud: Beati qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud. Vnde Beati qui per fide Christum viderunt, & audierunt in via, secundum illud Prouerbiorum: Beatus homo qui audit me, & qui vigilat ad fores meas quotidie, & obseruat ad postes ostij mei. Sed beatissimi qui videbunt in patria, iuxta illud: Beati qui ad coenam nuptiarum agni vocati sunt.

Et ecce quidam legisperitus, &c. Postquam descripsit Euangelista formam predicandi: hic secundo insinuat formam viuendi. Dupliciter quidem potest quis informari ad recte viuendum, scilicet verbo, & exemplo. Ideo Euangelista primo ad informationem premitit diuinum preceptum: secundo vero subiungit humanum exemplum, ibi: *Factum est, dum irent, & ipse intrauit, &c.* Quoniam autem informatio precepti non valet nisi intelligenti. Ideo primo premititur preceptum regulans ad viuendum: secundo vero adiungitur documentum adiuuans ad intelligendum ibi: *Suspiciens autem Iesus.* Circa expressionem autem precepti regulatini, quatuor introducuntur, scilicet inquisitio veritatis salutiferæ: inuentio veritatis quaeritæ: approbatio veritatis inuentæ: inuestigatio veritatis approbatæ. Primo ergo quantum ad inquisitionem veritatis salutiferæ dicit: *Et ecce quidam legisperitus surrexit, tentans illum.* Iste peritus erat, & peritum se reputabat: & quia peritum se reputabat ideo non quaerebat, ut disceret, sed ut reprobareret, sicut moris est superbis, secundum illud: *Ex multa loquela tentabit te.* Sed rursus: quia peritus erat, idonee & recte quaerebat, propter quod addit: *Et dicens Magister, quid faciendo vitam aeternam possidebo?* Magistrum eum vocat, quia hoc ipsum spectat ad eum, ut ad interrogata respondeat. Iuxta quod dicitur: *Magister, scimus quia verax es, & via Dei in veritate doces.* Vnde quia magistrum salutis profitebatur Christus, ideo quaestionem facit de veritate salutari. Similem quaestionem dicitur proposuisse adulescens: *Magister bone, quid boni faciam, ut habeam vitam aeternam?* Isti quaerebant studiose, non curiose, quia non de operibus factis, sed faciendis propter meritum salutis, secundum illud: *In pluribus operibus eius non eris curiosus.* Et paulo superius: *Sed quæ precepit tibi Deus, illa cogita semper.* Vnde isti quaerunt de via eundi ad vitam, iuxta consilium Hieremias: *State super vias, & videte, & interrogate*

de semitis antiquis: quæ sit via bona, & ambulate in ea: & inuenietis refrigerium animabus vestris. Hæc enim sunt quæ Dominus docet: *Ego Dominus Deus tuus docens te vtilia.*

Secundo vero, quantum ad inuentionem veritatis quaeritæ subditur: *At ille dixit ad eum: In lege quid scriptum est? quo modo legis?* Ex quo apparet quod magister veritatis erat amicus legis, iuxta illud: *Nolite putare quoniam veni soluere legem, aut prophetas: non veni soluere, sed adimplere.* In quo verbo Saluator captat benevolentiam legisperiti. In hoc quod ostendit se conformari ei in amore legis, suscitatur etiam attentionem, dum mittit eum ad legem, sicut ad scripturam authenticam. Preparat etiam docilitatem, dum tribuit viam ad veritatem inueniendam, & hoc quidem fit legendo legem diuinam. Vnde Ioannes dixit legisperitis: *Scrutamini scripturas quia vos putatis in ipsis vitam aeternam habere.* Hæc enim est via veniendi ad veritatem, & per veritatem ad vitam. Vnde in Baruc: *Hic liber mandatorum Dei, & lex, quæ est in aeternum, omnes qui tenent eam, perueniet ad vitam: qui autem dereliquerint eam, in mortem.* Conuertere Iacob, & apprehende eam, &c. Et ista via eum ad veritatem manu duxit, propter quod additur: *Ille respondens dixit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua: & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua.* Hoc legitur: *Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, &c.* In hoc mandato legislator omnia precepta reduxit ad vnum, in quo verbo clauditur tota forma viuendi, iuxta illud quod dicitur: *In his duobus mandatis vniuersa lex pendet & prophetæ.* Sed videtur contrarietas, quia dicitur quod legisperitus respondit. Et alibi dicitur quod Christus. Hic ponuntur quatuor conditiones, ibi tres. Sed patet quod alia fuit illa quaestio alia ista. Vel potest responderi sicut innuit Augustinus de concordia Euangelistarum, ubi dicit quod Christus primo respondet secundum quod dicit Matthæus. Et deinde legisperitus iterando approbavit, sicut dicit Lucas. Et quod vtrumque fuerit narratum a Marco dicitur. Et sic patet quod Marcus hos duos ducit ad concordiam. Sed tamen adhuc videtur remanere discordia ex parte conditionum diligendi, quia dicitur: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua:* hic autem dicitur: *ex omni mente tua:* & in Matthæo omittitur, *ex omnibus viribus tuis.* Pro huius itaque intelligentia eruenda, nota quod ad perfectum modum diligendi Deum, requiritur quod referamus in ipsum omnes cogitationes, omnes affectiones, & omnes operationes. Et hæc tria tanguntur in lege. Sed quia cogitationes sunt intellectus cordis, & memoratiuæ metis: ideo hic, & in Matthæo additur: *Ex tota mente,* in quo est explicatio legis. Et quia qui refert quod interius est, scilicet actum memorie, intelligentiam, & voluntatis in Deum, per consequens refert opera: ideo in his tribus clauditur relatio omnium virium. Lucas ad maiorem explicationem addit hoc ipsum, scilicet: *Ex omnibus viribus,* similiter Marcus. Vel hoc quod est: *Ex omnibus viribus,* est declaratio totius, scilicet aliarum trium conditionum, ut secundum Augustinum sit sensus: *Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo,* id est, intellectu sine errore, *ex tota anima,* id est, voluntate sine contradictione, *ex omni mente,* id est, memoria sine obliuione. *Et ex omnibus viribus tuis,* id est, tota virtute sine fictione. Vel secundum Bernardum: *Ex toto tuo,* id est, sapienter: *Ex tota anima,* id est, dulciter, *ex tota mente,* id est, fortiter: Et in hoc clauditur, ex omnibus viribus. Vel sic: *Ex toto corde tuo,* id est, vigilantem, secundum illud: *Ego dormio, & cor meum vigilat, ex tota anima,* id est, ardente secundum illud: *Anima mea liquefacta est, ut dilectus locutus est, ex omnibus viribus tuis,* id est, constanter secundum illud: *Fortis est, ut mors dilectio. Dura sicut infernus, & mulatio. Lampades eius, lampades ignis atque flammularum. Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem, nec flumina obruerunt illam. Ex omni mente tua,* id est, incessanter secundum illud: *Obserua, & caue*

Isa. 48 c

Mat. 5 b

Ioan. 5 f

Baruc. 4 a

Deut. 6 a

Mat. 22 d

Mat. 22 d

Aug. lib. 2. c. 13. 10. 4.

Mar. 12 c

Deut. 6 a

Mat. 12 d

Ad perfectam Dei dilectionem quid requiratur.

Aug. de Spiritu, & anima cap. 25. 10. 3.

Bern. 10. 1. ser. de Deo dilig.

Cant. 5 a

Ibid. b Cant. 3 b

Deut. 3 c

ne

Iob 4 a

ne quando obliuiscaris Domini Dei tui: Omnibus diebus vitæ tuæ in mente habeto Deū. Et sic patet quod tertia & quarta cōditio sunt valde propinquæ, & ideo vna clauditur aliquādo in alia. In omnibus autem prædictis conditionibus intelligendū, quod secundū quod dicunt totalitatē sufficientiæ, sic cadunt sub præcepto, & spectant ad statum viæ, secundum quod dicunt totalitatem consummationis, sic spectant ad statum Patriæ, & magis demōstrant quo tendēdum, quam obligant ad obseruandum. Per hoc ergo mandatum, totus homo secundum se totum ordinatur in Deum, & per consequens ad seipsum. Et quia ordinari habet etiam ad proximum, ideo subdit: *Et proximum tuum, sicut te ipsum, diliges*, scil. Hoc secundum præceptum habetur ex Leuitico, vbi dicitur: Diliges amicū tuum, sicut teipsum, secundum translationem septuaginta interpretū dicitur: *Diliges proximum, sicut te ipsum*, id est, ex quo te ipsum, scil. ex charitatis affectu & effectu: vel in quo te ipsum, id est, in Deo: vel propter quod, te ipsum, id est, propter Deum: vel ad quod te ipsum, id est, ad gratiā in præsentī & gloriā in futuro: vel quo modo te ipsum, id est supra temporales, & corpus proprium, & infra Deum Nam qui sic diligit proximum, ille est verus obseruator legis. Vnde: Qui diligit proximum, legem impleuit. Et vere debet diligere proximum, sicut seipsum propter conformitatem naturæ. Vnde Ecclesiasticus: Omne animal diligit simile sibi: sic & omnis homo proximum sibi. Propter vnitatem gratiæ secundum illud Loquimini veritatē vnusquisq; cū proximo suo, quoniam sumus inuicem membra, propter vnitatem mercedis æternæ. Vnum corpus, & vnus spiritus, sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ. Ad commendandam hanc dilectionem voluit Deus quod nasceremur ex vno patre Adam, quod redimeremur eodem sanguine, scil. sanguine Domini nostri Iesu Christi, quod remuneraremur eadem mercede. Hierusalem quæ ædificatur vt ciuitas, cuius participatio eius in idipsum.

Tertio vero, quantum ad approbationem veritatis inuentæ, subditur: *Dixitq; illi recte respondisti*, quia verbum rectitudinis protulisti: quod est verbum dilectionis secundum illud: Recti diligunt te. Vel secundum regulam sapientiæ dixisti secundum illud Prouerbiorū: Iusti sunt omnes sermōnes mei non est in eis prauum quid neq; peruersum, recti sunt intelligētibus, & æqui inuenientibus scientiam. Et quia secundum regulam rectitudinis est viuendum, ideo subdit: *Hoc fac, & viues*, quia secundum illud: Si quis auditor est verbi, & non factor, &c. Et Apostolus: Non auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur. Et vere viues, quia ad æternam vitam peruenies. Quia dicitur: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Vnde: Si hæc scitis, beati eritis si feceritis ea, &c.

Quarto quantum ad inuestigationem veritatis approbatæ subditur: *Ille autem volens iustificare seipsum*, id est, iustum ostendere. Nam vt dicit Glossa interlinearis, putabat non ante Deum, sed ante hominē se stare, secundum illud: Vos estis, qui iustificatis vos coram hominibus, Deus autem nouit corda vestra, &c. Vel volens seipsum iustificare, id est, ad iustitiam præparare: quod fit per fidem & intelligentiam veritatis, secundū illud: Arbitramur enim iustificari hominē per fidem sine operibus legis. Ideo vt veritatem creditam intelligat, requirit. Propter quod additur: *Dixit ad Iesum: Et quis est meus proximus?* vt intelligam mandatum, secundum illud: Tempus requirendi Dominum, cum venerit qui docebit vos iustitiam. Ideo quærit de proximo diligenter, quia in scriptura dicitur multipliciter, scil. cognatione, secundum illud: Amici mei & proximi mei aduersum me appropinquauerūt & steterunt. Et rursus Quasi proximum, & quasi fratrem nostrum, sic complacebam, &c. Religione, Ecclesiasticus: Exaltabit illū apud proximos suos. Compassione, siue beneficij exhibitione, secundum quod infra eodem: Quis horū triū videtur tibi proximus fuisse illi qui incidit in latrones

At ille dixit: Qui fecit misericordiam in illum Naturali assimulatione secundū illud: Omne animal diligit simile sibi, sic & omnis homo proximum sibi. Et Augustinus: Nomine proximi intelligitur omnis homo. Et ideo quia dubium erat, & multiplex erat proximi intelligentia, propterea indagandum erat & requirendum non solum propter illum legisperitum, sed propter vtilitatem fidelium, à quibus implendum erat præmissum mandatum, quod est consummatio mandatorum.

Suspiciens autem Iesus, dixit: post præceptum, regulas ad viuendum, subdit documentum, excitans ad intelligendum, & hoc per dictum parabolicum, inquit: *Suspiciens Iesus*, id est, sursum aspiciens. In quo ostendit quod qui vult intelligere veritatem, debet sursum aspiciere, vnde micat verum lumen. Surge, illuminare Hierusalem, &c. quia, Fons sapientiæ Verbum Dei in excelsis. In hoc autem dicto parabolico quatuor introducuntur. Primum est, persona indigens ex miseria: secundum est, persona despiciens ex duritia, ibi: *Accidit autem vt sacerdos, &c.* Tertium est, persona subueniens ex clementia, ibi: *Samaritanus autem, &c.* Quartum est, doctrina subsequens ex parabola, ibi: *Quis horum triū, &c.* Circa personam indigentem ex miseria, duo introducuntur ab Euangelista. Primum est, subtractio boni. Secundum est, inflictio mali. Primo igitur quantum ad boni subtractionem, dicit: *Homo quidam descendebat ab Hierusalem in Iericho, & incidit in latrones qui etiam despoliauerunt eum.* Ideo fortassis hoc fecerunt, quia solus erat. Quod notat in hoc quod dicit: *Homo quidam*, vt verum appareat illud: Væ soli, quia cum ceciderit, non habet subleuantem se. Immo potius talis habet deprædātem. Vnde iste homo poterat dicere illud Iob: Spoliauit me gloria mea, & abstulit coronam de capite meo. Subditur: Simul venerunt latrones eius, & fecerunt sibi viam per me. In hos latrones incidit fortassis propter solitudinem viæ, vbi consueuerunt latrones latere, secundum illud Hieremiæ: In viis sedebas, expectans eos quasi latro in solitudine.

Secundo quantum ad mali inflictionem subdit: *Et plagis impostis abierunt, seminino relicto*, quasi dicat quod vsq; ad mortem eum vulnerauerunt, secundum quod de latronibus dicitur: Pedes illorum ad malum currūt, & festinant vt effundant sanguinē. Et in Psalmo: Quorum os maledictione & amaritudine plenu est: veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem. Non autem verberauerunt eum tantum, ne forte proderet eos, sicut dicitur de Ismael: quod viros venientes ad Godoliā interfecit Ismael filius Nathanæ, circa medium laci, ipsi & viri qui cum eo erant. Et hoc ne proderent eū, sicut & hic. *Accidit autem vt sacerdos, &c.* Post personā indigentem ex duplici miseria, subditur hic persona despiciens ex duritia. Introducitur autem hic duplex persona, superior scil. & inferior in dignitate Ecclesiastica. Primo igitur quantum ad personam superiorem, dicit: *Accidit autem vt sacerdos quidam descenderet eade via*, cuius erat legem Dei docere & facere secundum illud: Labia sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius. Ipsi autem debebant esse sancti. Secundum illud Leuitici: Sanctificabor in iis qui appropinquant mihi, & in conspectu omnis populi glorificabor. Vnde sacerdotum erat potissime legem Dei seruare, & maxime quo ad misericordiam: sed tamen hic non seruauit. Vnde postea ibidem subdit: *Et viso illo, prateriuit*, non attendēs illud: Si videris asinum fratris tui, aut bouem cecidisse in via, non despicias: sed subleuabis eum eo. Ille autem despexit fratrem suum propter auaritiā. Iam verificatum erat illud: A minori vsque ad maiorem omnes auaritiæ student, & à propheta vsque ad sacerdotem cuncti faciunt dolum. Et similiter illud: Principes tui in fideles, socij furum, &c.

Secundo quantum ad personam inferiorem subdit: *Similiter & Leuita cum esset secus locū, & videret eū pertransit*, & hic non attendebat illud: Non desis plorātibus in consolatione, & cum ligentibus ambula. Non

Ecc. 13. e
Aug. lib. 1.
de doctr.
Christ. cap.
30. tom 3.

Isa. 60. a
Eccl. 1. a

Ecc. 4. c
Iob 19. a

Hier. 3. a

Prou. 1. b
Psal. 13. a

Hier. 4. 1. b

Mal. 1. b

Leu. 10. a

Deut. 22. d

Hier. 6. c

Isa. 1. f

Eccl. 7. d

te

Leu. 19. d
Dilectio
proximi.
Translatio
70.

Rom. 13. e

Ecc. 13. c

Eph. 4. f

Eph. 3. a

Psal. 121. a

Cant. 1. b

Pro. 8. a

Iac. 1. d

Rom. 2. b

Mat. 10. e

Ioan. 13. b

Glos. in hunc
locum 20. 5.
Inf. 16. d

Rom. 3. d

Osea 10. d

Psal. 37. e

Psal. 34. e

Eccl. 15. e

Inf. f

te pigeat visitare infirmum, &c. Hunc piguit, quia cū ellet secus locum, & videret, noluit visitare. Iste non erat similis illi docenti filium suum: Noli auertere faciem tuam ab vilo paupere. Hic autem à paupere nudo vulnera, & à proprio suo fratre auertit oculos suos. Et hoc erat magis reprehensibile in sacerdotibus & leuiticis, quam in aliis personis. Propter quod dicitur: Misericordiam volui, & non sacrificium: & scientiam Dei plus quam holocausta. Vnde iste legisperitus dicitur dixisse, diligere proximum tanquam seipsum, maius esse omnibus holocaustis & sacrificiis.

Samaritanus autem quidam, &c. Hic tertio loco subiicitur persona subueniens ex clementia. Circa quam duplex effectus misericordiae ostenditur, scilicet supportatio infirmitatis & releuatio mendicitatis. Primo igitur quantum ad misericordiam supportantem infirmitatem, dicit:

Samaritanus autem quidam iter faciens, venit secus eum, & videns eum, misericordia motus est, ita vt posset dicere illud: Flebam quondam super eo qui afflictus erat, & compatiabatur anima mea pauperi. Et rursus Iob: Ab infantia mea creuit mecum miseratio. Et quia vera misericordia apparet in opere, deo subdit: Et appropinquans, alligauit vulnera eius, & fundens oleum & vinum, vt oleum leniret dolorem, & vinum purgaret, & alligatio conseruaret. Et hoc opus erat medici boni, secundum illud: In his curans mitigabit dolorem, & vnguentarius faciet pigmenta sanuitatis, & vntiones conficiet sanitatis. Thesaurus desiderabilis, & oleum in habitaculo iusti. Et quia non solum indigebat medicamento, verum etiam vehiculo & hospitio & cibo, ideo subdit: Et ponens illum in iumentum suum, quantum ad vehiculum. Duxit in stabulum, quantum ad hospitium. Et curam eius egit quantum ad cibum. Et sic impleuit illud Isaias: Frange Esurienti panem tuum, & egenos vagosque induc in domum tuam, &c.

Secundo, quantum ad misericordiam releuantem mendicitatem subdit: *Et altera die protulit duos denarios & dedit stabulario Paruam pecuniam protulit, quia fortassis paruam habebat secundum illud: Quo modo potueris, ita esto misericors. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue, si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impartiri stude. Et quia, quamuis modica esset pecunia magna tamen erat subueniendi voluntas, ideo subditur: Et ait: Curam illius habes, & quodcumque supererogaueris, ego cum rediero reddam tibi.* Ex quo apparet quod misericordia eius erat integra: non sicut illorum de quibus dicitur: Misericordia vestra quasi nubes matutina, & quasi ros mane pertransiens. De isto autem poterat vere dici illud: Tota die miseretur & commodat: & semen illius in benedictione erit. Et vere, quia secundum quod dicitur in Proverbis: Foeneratur Domino, qui miseretur pauperis, & vicissitudinem suam reddet ei.

Quis horum tibi videtur, &c. Hic quarto loco subiungitur doctrina subsequens ex parabola, & hoc quantum ad duo. Primo quantum ad eruditionem intellectus: secundo vero, quantum ad exhortationem affectus. Primo igitur quantum ad eruditionem intellectus dicitur: *Quis horum trium videtur tibi proximus esse illi qui incidit in latrones?* Hoc ab eo quaerit, vt ex ore eius eliciat veram sententiam, quod & fecit. Vnde sequitur: *At ille dixit: Qui fecit misericordiam in illum.* Si illi duo: eiusdem gentis erant, iste alienigena: ergo proximi nomen non solum se extendit ad propinquos, verum etiam ad extraneos. Vnde Beda iuxta literam: Patet quod alienigena Hierosolymitae, cui misericordiam impendit, proximior fuit, quam sacerdos & leuita gentis eiusdem. Patet etiam, quod proximitas magis attenditur penes naturalem dilectionem & compassionem, quam penes carnalem cognationem. Vnde Ambrosius: Cognatio non facit proximum, sed misericordia, quae misericordia secundum naturam est. Nihil enim tam secundum naturam est, quam naturae iuuare consorem. Patet etiam ex hoc quod nomine proximi intelligitur omnis, qui misericordia indi-

get, vel qui misericordia impendere potest, & per hoc omnis homo. Et ita illuminatus est intellectus legisperiti mirabili manudictione. Si enim hoc Dominus dixisset abioluta responsione, ille minime credidisset. Ideo Dominus sagacissime ex ore ipsius veritatem extorsit: & eum ad veritatem informauit, magis per modum interrogandi, quam per modum sententiandi. In quo dat formam, qualiter superbis debeat satisfieri.

Secundo vero, quantum ad exhortationem affectus, subditur: *Et ait illi Iesus: Vade, & tu fac similiter. Vt omni homini misericordiam impendas, si vis esse vere misericors, quia dicitur: Misericordia Dei super omnem carnem, id est, quae ex Deo procedit. Dei namque misericordia ad omnes se extendit. Vnde supra: Eritis filii Altissimi, quia ipse benignus est super ingratos & malos. Et stote ergo misericordes, sicut & pater vester misericors est. Vera etiam misericordia, non tantum est in affectu, verum etiam in effectu, ideo dicit: Et tu fac similiter. Vnde Apostolus: Bonum facientes, non deficiamus, tempore enim suo metemus non deficientes. Ergo dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes. Et in hoc adimpletur lex in eis, qua non solum verbo & animo, verum etiam facto proximus quicumque indiget subleuatur, secundum illud: Alter alterius onera portate & sic adimplebitis legem Christi, quae consistit in dilectione proximi. Quia qui diligit proximum, legem impleuit. Sic igitur patet secundum sensum literalem doctrina elicta ex parabola.*

Alia etiam potest elici secundum sensum spirituales, vt persona indigens ex miseria intelligatur genus humanum quod in Adam peccante descendit ab Hierusalem in Iericho id est, à paradiso in mundum, & incidit in latrones, id est, in potestatem demonum, qui spoliauerunt eum gratis, & vulnerauerunt in naturalibus, & reliquerunt semivivum, quia subtracta similitudine Dei, ad quam creatus est homo, remansit sola imago. Vt vere possit dici illud: Homo cum in honore esset, non intellexit: comparatus est iumentis insipientibus, &c. Et rursus: Veruntamen in imagine pertransit homo. Illa tamen imago est despoliata propter auersionem, & vulnerata propter conuersionem secundum illud: Duo mala fecit populus meus. Me dereliquerunt fontem aquae viuae: & foderunt sibi cisternas: cisternas dissipatas. Ideo spoliatur & vulneratur secundum illud: Cecidit corona capitis nostri: vae nobis quia peccauimus. Propterea moestum factum est cor nostrum, ideo contenebrati sunt oculi nostri.

Persona autem pertransiens cum duritia, fuit legalis iustitia: quae nec misericordiam, nec medicinam praestabat quod bene signatum est in Exodo, vbi dicitur quod manus Moysi erant graues. Vnde in Glossa Bedae Sacerdos legem Dei annuntiat: descendit quidem lex in mundum per Moysen, & nullam sanitatem contulit homini: Descendit Leuita, qui typum ostendit prophetarum, sed hic nullum sanat, quia lex peccata arguit: sed pertransit quia indulgentiam non largitur. Et illud bene designatum fuit in baculo Elisei, quem misit ad suscitandum puerum, & tamen non fuit vox, neque sensus. Vnde potius erat baculus castigans, quam sanans, Vnde dicitur: Irritam quis faciens legem Moysi: sine vlla miseratione, duobus vel tribus testibus moritur.

Persona autem subueniens ex misericordia recte intelligitur Christus Dominus, quia Samaritanus interpretatur custos. Ipse autem est de quo in Psalmo: Nisi Dominus custodierit ciuitatem, &c. Et Isaias: Custos quid de nocte? Quia ecce, inquit Psalmista: Non dormitabit neque dormiet qui custodit Israel. Hic venit secus vulneratum, quia in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Venit, inquam, in similitudinem carnis peccati, sicut dicitur: Et veniens tria fecit homini vulnerato: adhibuit medicinam & hoc per gratiam sacramentorum. In quibus sunt illinitiones & inunctiones sanantes vulnera peccatorum: quod non fiebat ante Saluatoris aduentum secundum illud: Vulnerus & liuor, & plaga tumens, non est circumligata, nec curata me-

Proximus quis.

Misericordia vera.

Eccles. 18. b

Sup. 6. c

Gal. 6. b

Gal. 6. a

Rom. 13. e

Spiritalis sensus

Psal. 48. b, d

Psal. 38. b

Hier. 2. e

Thrs. 5. c

Exo. 17. c

Beda 20. 5. lib. 3 in Luca. cap. 10.

4. Reg. 4. e

Heb. 10. c

Samaritanus.

Psal. 126. a

Isa. 21. c

Psal. 120. a

Phil. 2. a

Rom. 8. a

Isa. 1. b

dicamine,

1. Per. 2. d
Psal. 83. b
Ecol. 45. a
Dan. 12. b
Matt. 25. b
Beda hoc loco.
Sup. 8. a
Sup. 8. g
Ioan. 11. a
Mat. 25. d
Iob. 31. d
Apoc. 3. d
Pron. 8. d
Sap. 8. c
Ioan. 11. d
Deut. 33. a
Psal. 103. b

dicamine, neq; fota oleo. Sed hoc factum est post Christi aduentum. Vnde: Qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, &c. cuius liuore sanati estis. Adhibuit etiam vehiculum, scilicet per gratiam virtutum & donorum, per quam vehimus in stabulum Ecclesiæ secundum illud: Beatus vir, cuius est auxiliū abs te: Ascensiones in corde suo disposuit, in valle lacrymarum. Et post: Etenim benedictionem dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem. Et hoc quidem fit in stabulo Ecclesiæ. Vnde subditur: Elegi abiectus esse in domo Dei mei, &c. Et post: Quia misericordiam & veritatem diligit Deus: gratiam & gloriam dabit Dominus. Adhibuit nutrimentum, quod fit per doctrinam duorum testamentorum, quæ intelligitur in prolatione duorum denariorum, quos dedit stabulario, id est, prælato, cuius est doctrinam Christi ministrare, & explanando su pererogare. Vnde: Dedit Moyse Dominus cor ad præcepta & legem vitæ & disciplinæ docere Iacob testamentum suum, & iudicia sua Israël. His Dominus reddet, cum redierit in die iudicij, supererogata omnia. Quoniam secundum quod dicitur: Qui ad iustitiā erudiunt multos quasi stellæ in perpetuas æternitates. Et Matthæus: Euge serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, &c.

Factum est autem dum irent, &c. Postquam tradidit formam viuendi per diuinum præceptum, hic secundo tradit per humanum exemplum. Vnde Glossa Bedæ: Habito sermone de dilectione Dei, & proximi, supponitur exemplum vtriusque. Introducitur enim hic ad literam exemplum perfectionis vitæ actiue, & cõtemplatiue, & comparationis vtriusque. Vnde hæc pars habet duas partes. In quarū prima præmittitur comparatio rationalis: in secunda vero subditur diffinitio iudicialis, ibi: *Et respondens dixit illi Dominus.* Circa rationale autem comparationem quatuor introducuntur: primum est confortium diuinæ præsentia: secundum est otium cõtemplatiue: tertium est exercitium operatiue: quartum est litigium inter vtrumque. Primo igitur quantū ad confortiū diuinæ præsentia, dicitur: *Factū est autē dum irent, & ipse intravit in quoddam castellū,* siue propter regnum Dei prædicandum, secundū quod dicitur: Ipse iter faciebat per ciuitates & castella, prædicans & Euangelizans regnū Dei, siue propter hospitium quærendum, secundum quod dicitur, quod Samaritani nolent eum & discipulos suos hospitio recipere, & quod abierunt in aliud castellum. De hoc castello dicitur expressius: Erat quidam languens Lazarus à Bethania de castello Mariæ & Marthæ fororum eius. In hoc, inquam, castello inuenit hospitium. Propter quod subditur: *Et mulier quedam Marthæ nomine, excepit illum in domum suam,* tanquam, scilicet pauperem & egenum. Vnde talibus dicitur illud in iudicio: Hospes eram, & collegistis me. Similis quoque Marthæ erat Iob, de quo: Foris non mansit peregrinus, & ostium meum viatori patuit. Et in illo hospitio præsens erat corporaliter sicut in actiuis & cõtemplatiuis præsens est spiritualiter, secundum illud: Ecce sto ad ostium & pulso: si quis aperuerit mihi ianuam, introibo ad illum, & cænabo cum illo. Quia dicitur: Deliciæ meæ esse cum filiis hominum. Et e contrario: Intrans in domum meam, conuiescam cum illa: non enim habet amaritudinem conuersatio illius, nec tædium conuictus eius.

Secundo vero quantum ad otium cõtemplatiue, subdit: *Et huic erat soror nomine Maria,* quæ scilicet erat in otio cõtemplationis perfectæ. Vnde subditur: *quæ etiā sedens secus pedes Domini, audiebat verbum illius:* Hoc quidem erat istius mulieris otium, Domino intendere, vacare, sedere & tacere. Vnde dicitur quod Maria, cum venisset, vbi erat Iesus, videns eū cecidit ad pedes eius. Quia dicitur: Qui appropinquat pedibus eius accipiet de doctrina illius. Per sessionem secus pedes eius, humilitas intelligitur, quæ debet esse in viris cõtemplatiuis, ad hoc vt abundant fructibus deuotionis, secundum illud Psalmi: Qui emittit fontes in conuallibus, &c.

A Qui enim sic sedet, sicut humilis, irrigatur fletibus cõtunctionis & deuotionis, secundum illud: Hieremiæ: Solus sedebam quoniam amaritudine replesti me, & illud est officium veræ cõtemplatiue, vacare scilicet lacrymis cõtunctionis, & deuotionis. Vnde hæc Maria exemplum cõtemplationis, semper quasi describitur plorans. Supra: vbi dicitur, quod stans retro secus pedes Domini, lacrymis cœpit rigare pedes eius, &c. Et alibi dicitur quod Maria cum venisset, vbi erat Iesus, videns eum cecidit ad pedes eius. Sequitur ergo: Vt vidit eam plorantem. Subiungitur: Infremuit Spiritu, &c. Et alibi Maria stabat ad monumentum, foris plorans, &c. Et primæ sunt lacrymæ cõtunctionis: secundæ, compassionis: tertiæ deuotionis, quas debent habere cõtemplatiui, sedendo secus pedes Domini.

B Tertio, quantum ad exercitium operatiue, subditur: *Martha autem satagebat circa frequens ministeriū.* Et hoc tanquam bona actiua, declinans otium, secundum consilium sapientis: Quodcunq; facere potest manus tua, instanter operare: quia nec opus nec ratio, nec sapientia, nec scientia erit apud inferos quo tu properas. Hoc semper faciebat Martha. Vnde dicitur quod Iesus venit in Bethaniam, &c. Sequitur: Fecerunt autem ei cœnam ibi, & Martha ministrabat. Et nota quod dicit: *Satagebat,* id est satis agebat. *Circa frequens ministeriū,* vt ostendat simul in eius opere fuisse perfectionem, vt modum debitum, secundum illud beati Petri consilium: Fratres magis satagite, vt per bona opera certam vestram vocationem, & electionem faciatis. Opus enim ministerij est illud, quod maxime Domino placet: Et in quo maxime quis imitatur Christum, sicut dicitur infra: Ego autem in medio vestrum sum, sicut qui ministrat. Et iterum Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare: Vnde tale ministerium est placens, & honorabile apud Deum, & remuneratione dignum, secundum illud: Si quis mihi ministrauerit, honorificabit eum Pater meus, &c.

C Quarto, quantum ad litigium inter vtramque subiungit: *Quæ stetit, & ait: Domine non est tibi cura quod soror mea reliquit me solam ministrare?* vbi Martha laboriosa conqueritur de Maria otiosa, quasi quæ non possit sola pondus laboris portare, secundum quod conquestus est Moyses Dño: Non possum solus sustinere omnē hunc populū, quia grauis est mihi. Sic etiā Martha, propter oneris grauitatē quærebat auxiliū Mariæ, sciens pertinere ad legem Christi illud: Alter alterius onera portate. Ideo secure requirebat Christi iudicium, vt sororis impetraret auxiliū. Propter quod addit: *Dic ergo illi, vt me adiuuet,* quia non faciebat secundum consiliū Apostoli: Per charitatem Spiritus seruite inuicem. Et alio loco: Supportantes inuicem in charitate. In hac autem contentione tacet Maria: & rationem huiusmodi reddit Gregorius: Maria non respondet, sed causam suam tanquam otiosa iudici committit. Si enim pararet respondendi sermonem, remitteret audiendi intentionem. Cõtemplatiuorum namque non est contendere, sed potius tacere & audire, & meditari, secundum illud: Sedebit solitarius, & tacebit. Vnde Iob: Porro ad me dictum est verbum absconditum, & quasi furtiue suscepit auris mea venas furri eius. Nihil autem perdit Maria tacendo, quia Dominus causam eius assumit defendendo. Vnde Bernardus: Vbique Dominus pro Maria respondet, siue cum improperatur à Phariseo: siue cum arguitur à sorore, vt hic: siue cum à discipulis increpatur, sicut dicitur: Conqueritur autem Martha aliquando, suum officium præponendo, & hoc est reprehensibile. Vnde Glossa: Ex illorum persona loquitur Martha, qui adhuc diuinæ cõtemplationis ignari, solū quod didicere, fraternæ dilectionis opus, Deo placitū dicunt. Ideoq; cunctos qui Christo deuoti esse volunt, huic operi mancipandos, autumant. Aliquando conqueritur otium Mariæ præoptando. Vnde Bernardus: Putas in domo, in qua Christus suscipitur, vox murmuris audietur? Et addit: Felix domus & beata congre-

D

Hier. 15. d
Sup. 7. c
Ioan. 12. a
Ecol. 9. c
Ioan. 12. a
2. Pet. 1. a
Infra. 22. e
Matt. 20. d
Ioan. 12. d
Num. 11. e
Gal. 6. a
Gal. 5. b
Ephes. 4. a
Gregor. ex
Glos. in hunc
locum: Mar-
tha, Mar-
tha, &c.
Tom. 5.
Thr. 3. d
Iob 4. c
Ber. in as-
sumpt. Bea-
ta Maria.
ser. 3. to. 1.
Sup. 7. f
Matt. 26. a
Glos. in hunc
locum. Non
est tibi cura
tom. 5.
Bern. ibid.
ser. 3.

Gen. 29. a

gatio, in qua de Maria Martha conqueritur. Et ratio huius est: quia contemplativa per se est eligenda sine querimonia. Martha vero, id est actiua, propter necessitatem, suscipienda. Vnde Iacob elegit Rachel, sed secundum quod necesse fuit, prius suscepit Liam. Licet ergo conqueri Martham, ut sit sicut Maria, quia humilitatis est. Si autem conqueritur de hoc quod non adiuuatur, hoc est infirmitatis. Si vero conqueritur de hoc quod illam Maria iuuare velit, & ipsa nolit, hoc est impietatis, quia talis conquestio legem impedit charitatis.

Exod. 30. a

Hier. 32. g

Tria actiuorum incommoda.

Solicitudo. Phil. 4. a

1. Pet. ult. b

Turbatio. Ioan. 14. a
Isa. 24. a

Diuisio. Eccl. 11. b

1. Cor. 7. f

Matt. 6. d
Psal. 26. b

Psal. 72. d

1. Cor. 6. d
Tob. 10. b

Sap. 7. b

Exod. 33. d

Aug. traet. 27. in fine cap. 6. Ioan. tom. 9.

Thy. 3. c

Psal. 72. a

Psal. 141. b

Et respondens, dixit illi Dominus. Post comparisonem rationalem subiungit Euangelista definitionem iudiciale. Circa quam introducuntur quatuor, scilicet humilitatio vitæ actiuæ, commendatio contemplatiuæ, promulgatio sententiæ, & assignatio causæ. Primo ergo quantum ad humiliationem vitæ actiuæ dicit: *Martha Martha, sollicita es, & turbaris erga plurima*. Ideo nomen Marthæ ingeminat, ut eam excitet ad considerandum defectum proprium, & hoc cum diuini verbi attentione: sicut de Moysse dicitur quod cernens Dñs quod pergeret ad videndum, vocauit eum de medio Rubi, & ait: Moyses, Moyses. Et Dominus volens excitare peccatores ad attentionem, iterat uocationem. Terra, terra, terra, audi sermonem Domini. Et sic nunc excitat Martham, ostendens in ea esse triplicem defectum, scilicet sollicitudinis in cogitatu, tribulationis in affectu, & diuisionis in actu. Et ista omnia impediunt nos, ne totaliter tendamus Deum. Vnde nimia sollicitudo est vitanda, secundum illud: Nihil solliciti sitis: sed in omnioratione, & c. petitiones vestræ innotescant apud Deum. Et Petrus: Omnem sollicitudinem vestram proicientes in eum: quoniam ipsi cura est de vobis. Vitanda est etiam turbatio. Non turbetur cor vestrum: Creditis in Deum, & in me credite. Vnde & de Christo Isaias: Non erit tristis, neque turbulentus. Oculus enim turbatus non est ad videndum idoneus. Vitanda est etiam diuisio vnde dicitur: Fili, ne in multis sint actus tui. Et hæc incommoda habet vita actiua, non contemplatiua. Vnde Paulus: Qui cum vxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quo modo placeat vxori, & diuisus est. Et mulier innupta & virgo, cogitat, quæ Domini sunt: ut sit sancta corpore & Spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi. Sic ergo humiliata est actionis importunitas, per ostensionem sui incommodi, siue defectus.

Secundo vero quantum ad commendationem vitæ contemplatiuæ subdit: *Porro unum est necessarium*. Hoc scilicet est regnum Dei, quo habito nihil deest. Vnde Matthæus: Querite primum regnum Dei, & iustitiam eius: & hæc omnia adiicientur vobis. Et in Psal. Vnum petij à Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ. Ista tantum est vita beata, quæ est in Dei adhærentia, cui vacat contemplatiua. In cuius persona dicitur: Mihi autem adhærere Deo bonum est. Et hoc est illud vnum quod est necessarium. Quia qui adhæret Domino, vnus Spiritus est, sicut dicitur: Hoc vnum qui habet, habet omne bonum: vnde in figura huius dicitur: Omnia simul in te vno habentes, te non debuimus dimittere ire à nobis. Et Sapiens ait: Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, & c. Et ideo dixit Dominus Moysi in persona viri contemplatiui: Ego ostendam omne bonum tibi.

Tertio vero quantum ad promulgationem sententiæ, subditur: *Maria optimam partem elegit*. Quia scilicet præelegit vnum: præponitur autem vnum multis: sicut dicit Augustinus, quia nõ vnum à multis, sed multa ab vno. Multa sunt quæ facta sunt: vnus qui fecit, bona valde quæ fecit, quãto melior ille, qui fecit. Immo simpliciter optimus. Et hæc est pars animæ contemplatiuæ. Vnde dicitur: Pars mea Dñs, dixit anima mea propterea expectabo eum. Bonus est Dñs sperantibus in eum animæ quærenti illum. Et in Psalmo: Quam bonus Israel Deus his qui recto sunt corde. Valde, inquam, bonus & optimus, & ideo dicit anima contemplatiua: Clamaui ad te Domine & dixi: Tu es spes mea: portio mea in terra vi-

uentium: Quam vtiq; portionem cum Maria iam contemplatiui elegerunt, ipsam contemplando, & desiderando. Vnde in persona contemplatiui dicitur: Trãsibo & videbo terram hanc optimam trans Iordanẽ, & mortem istum egregium, & Libanũ. Et propter istius amorem nihil voluit possidere in terra nisi solam inopiam, secundum illud: Quia melior est dies vna in atrijs tuis super millia. Elegi abiectus esse in domo Dei mei magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum, quia sicut dicitur: Simile est regnum cælorum thesauro abscondito in agro, quem qui inuenit homo abscondit, & c.

Quarto, quantum ad assignationem causæ subdit: *Quæ non auferetur ab ea*. Glossa: Non reprehenditur pars Marthæ, quia & ipsa bona: sed laudatur pars Mariæ, ut optima, vnde inferitur: *Quæ non auferetur ab ea*. Glossa: Ex opposito intellige, quod à Martha auferetur pars quam elegit: quia tranhit labor multitudinis, & remanet charitas unitatis. Et hæc est causa quare pars Mariæ simpliciter melior, & eligibilior, quia contemplatiua hic incipit & in futuro permanet. Quod designatur in figura Ioannis secundum quod dicitur: Sic eum volo manere, donec veniam. Quasi dicat, inchoata contemplatio maneat perficienda, cum venero. Et quia manentior ideo melior, sicut Apostolus de charitate dicit: Charitas nunquã excidit. Et ex hoc concludit, quod maior est charitas.

Sic & de vita contemplatiua: vnde Beda in Glossa: Amoris ignis, qui hic ardere inchoat, cum ipsum quem amat, viderit, in amore amplius ignescit. Isaias: Cuius ignis est in Sion & caminus in Hierusalem. Vnde quantum est de se, est præeligenda, secundum illud: Non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna sunt. Propter hoc simpliciter vita contemplatiua magis est desideranda tanquã ea quæ melior, & de se præeligenda, tũ quia securior, tum quia suauior, tum quia stabilior: non tamen despicienda actiua, sed pro loco & tempore, ad tempus præeligenda, tum quia anterior, tum quia pœnalior, tum quia fœcundior: valet enim sibi & aliis. Et hoc bene designatũ est in duabus vxoribus Iacob, Rachel scilicet, & Lia, quarum altera designat vitã actiuam, altera contemplatiuã. Vnde cõpellit sponsam aliquando ad actionem egredi, secundum quod dicitur: Sonet vox tua in auribus meis, & c. Vnde si de præeminẽtia fiat quæstio, simpliciter contemplatiua est melior secundũ quod dicit Gregor. Magna sunt actiuæ merita, sed cõtemplatiuæ potiora. Mariam optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. Si autem fiat quæstio de electione, aliquando præeligenda est actiua, scilicet viro imperfecto, qui prius debet se exercere in actionis campo, vel cũ quis obligatur ad actiuæ opera ex præcepto, siue ex officio. Et ideo aliquando accidit dubium in præelectione, secundum illud: Mihi viuere Christus est: Et mori, lucrum. Quod si viuere in carne, hic mihi fructus operis est, & quid eligam ignoro. Coarctor autem è duobus, desiderium habens dissolui & esse cum Christo, multo magis melius: permanere autem in carne, necessarium propter vos. Ideo viros spirituales aliquando oportet egredi, aliquando ingredi, aliquando ascendere, aliquando descendere: sicut vidit Iacob Angelos ascendentes & descendentes.

Istud autem Euangelium consuevit legi in assumptione beatæ Virginis Mariæ, siue quia finis eius Maria optime congruit cum dicitur: *Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea*. Quamuis enim hoc ad litteram dictum fuerit de Maria Magdalene, verius tamen est de B. Virgine Maria. Vnde Bernardus: *Optimam partem elegit sibi Maria. Optimam*: plane bona fœcunditas coniugalis, melior autem castitas virginalis: prorsum autem optima fœcunditas virginea, seu fœcunda virginitas Mariæ, cuius hoc privilegium est, non dabitur alteri, quia non auferetur ab ea.

Siue etiam, quia in hoc Euangelio describitur in duabus sororibus perfectio actiuæ, & contemplatiuæ, quarum vtraque fuit in Virgine perfectissime: Quod enim

Deut. 3. d

Psal. 83. c

Matt. 13. f

Glossa in hunc locum tom. 5.
Glossa ibid.

Ioan. 2. d

1. Cor. 13. c

Beda to. 5. lib. 3. in cap. 10. Luca. 11. 31. d

2. Cor. 4. d

Gen. 29. c

Cant. 2. c

Greg. lib. 6. Moral. 18. tom. 2. in Edit. Rom.

Phil. 1. c

Gen. 28. b

Hoc Euang. Intrauit Iesus in quodam Castur legatur in Assumptione B. Virginis. Ber. in Assumpt. B. Maria ser. 4. to. 1.

fuit

fuit datum istis duabus sororibus per partes, Mariæ totum datum fuit, & integre. Vnde Hieronymus : Cæteris datum est per partes : Mariæ autem se totam simul infudit plenitudo gratiæ.

Siue, quia hîc agitur de duplici Christi susceptione, corporali scilicet & spiritali. Corporali à Martha in hospicio domus exterioris : Spirituali vero à Maria in hospicio domus interioris. Et hæc duplex susceptio perfectissime fuit in Maria, quæ ipsum suscepit in thalamo corporalis, aluit, nutriuit, & educavit, ac sedulo ministravit. Suscepit etiam in thalamo cordis ipsum videndo, credendo, amando, imitando. Et ex utroque horum beata fuit. Vnde infra: Beatus venter qui te portavit, &c. Beati qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud. Vnde Augustinus : Beatior fuit Maria præcipiendo fidem Christi, quam concipiendo carnem Christi. Materna enim propinquitas Mariæ nihil profuisset, nisi felicius mente quam carne ipsum gestasset.

Siue etiam quia hic tria determinantur, scilicet diuinum hospitium, diuinum ministerium, diuinum contubernium. Quæ tria fuerunt perfectissime in Virgine Maria. Hospitium in castello, ministerium in Martha, & contubernium in Maria.

Recte namq; Virgo Maria in suscipiendo Christum, fuit castellum turribus virtutum munitum & eleuatum. Cuius prima turris fuit fortitudo distinctionis. De qua: Sicut turris David collum tuum, quæ ædificata est cum propugnaculis, mille clypei pendent ex ea : quia Virgo Maria nullo vitio potuit superari. Secunda turris rectitudo discretionis, de qua : Nasus tuus, sicut turris Libani, quæ respicit contra Damascum. Vbi intelligitur discretio boni à malo. Tertia turris fuit multitudo deuotionis. De qua : Ego murus : & vbera mea, sicut turris. Propter dulcedinem deuotionis, in qua excellabat. Vnde istæ tres turres ædificatæ fuerunt à Spiritu sancto per gratiam super tres potentias animæ. Prima super irascibilem : secunda super rationalem : & tertia super concupiscibilem. Et ex his Virgo fuit castrum idoneam ad suscipiendum Filium Patris dilectum, qui erat virtus & sapientia Patris, quia Virgo, fortissima, prudentissima, & depotissima.

Recte etiam in ministrando ministra fuit Martha, quæ Domino ministravit fideliter, humiliter, & viriliter. Sic & Maria cum esset Dei mater, fecit se ancillam, & ministram, secundum illud: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Vnde designata fuit per illam bonam mulierem Abigail: quæ cum à David peteretur in coniugium, obtulit se in ministerium : Ecce famula tua sit in ancillam, vt latet pedes seruorum Domini mei. Talis fuit Virgo Maria, quæ præ nimia humilitate de se ipsa dicebat : Respexit humilitatem ancillæ suæ. Et hoc est quod dicit Augustinus: Mariam operis exhibitione & fidei, rigidissima veritate ministram Christi fuisse, omnis quisane sapit, intelligit. Absque dubio enim ministratrix ei extitit, qui hunc in vtero gessit partuque profusus aluit & fouis, atque, vt Euangelium ait, in præsepio reclinauit, & à facie Herodis fugiens in Ægyptum accessit, & omnem infantiam eius pro matris affectu est profecuta.

Recte etiam in cohærendo siue in contemplando fuit Maria. Nam ipsa sicut altera Maria iuxta crucem stabat secundum illud: Stabant iuxta crucem Iesu mater eius, soror matris eius, Maria Cleophe, & Maria Magdalene. Ipsa namque Virgo fuit, quæ maxime ei appropinquauit, ideo maxime verba eius suscepit & aliis reseruauit. Nam supra dicitur : Maria autem conseruabat omnia verba hæc, &c. Vnde recte designata fuit per arcæ fœderis Domini, de qua dicitur : In qua erat vna aurea habens manna, per multam deuotionem charitatis : & virga Aaron, per multam rectitudinẽ virtutis: & tabulæ testimonij, per multam cognitionem contemplationis veritatis. Ipsa enim fuit maxime contemplatiua. Vnde Bernardus : Beata Maria, profundissimam diuinæ sapientiæ, vltra quam credi valeat penetrauit abyssum.

Vt quantum, sine personali vnione, creaturæ conditio patitur, illi luci inaccessibili videatur immerfa. Et Beda: Qui de Deo non sapiebat, in qua sapientia Dei latebat, & cuius vteri corpus sibi aptabat: Et sic patet, quo modo illud Euangelium, non per humanam inuentionem, sed & per diuinam inspirationem, fuit assumptioni Virginis appropriatum, quia Spiritus sanctus conclusit in eo Virginis commendationem quo ad multitudinem prærogatiuarũ. Ad quarum conseruationem subiungit in fine : *Maria optimam partem elegit quæ non auferetur ab ea.* Elegit enim optimam partem Maria, & in gratia & in gloria. In qua clauditur Virginis laus perfecta & propria. Sicut enim dicit Hieronymus: Sicut comparatione Dei bonus nemo, sic comparatione matris Domini, nulla inuenitur perfecta quantumcumque virtutibus eximia comprobetur. Et ideo inter mulieres ipsa sola est optima per omnimodam superabundantiam, ratione cuius nec primam similem visa est, nec habere sequentem.

C A P V T X I.

ET factum est, cum esset in quodam loco. Postquam tradidit discipulis formam docendi, & formam viuendi: in hac parte tribuit formam orandi, per quam impetratur gratia cognoscendi & recte iudicandi. Habet autem hæc pars tres partes : in quarum prima præmittitur orationis exemplum: in secunda vero additur documentum, ibi: *Et ait illis, cum oratis:* in tertia subiungitur orationis incitamentum, ibi : *Et ait ad illos : Quis vestrum.* Circa orationis exemplum duo introducuntur. Primum est sollicitudo Domini ad orandum. Secundum est promptitudo discipulorum ad imitandum. Primo ergo quantum ad sollicitudinem Domini in orando dicitur :

Et factum est, cum esset in quodam loco orans, quodam, idest, solitario & secreto : quia talia sunt loca orationi apta, secundum illud : Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora patrem tuum in abscondito, &c. Orat autem Dominus in argumentum veræ humilitatis, iuxta quod dicitur: Factus in agonia, prolixius orabat. In adiumentum nostræ infirmitatis secundum illud : Exauditus est pro sua reuerentia. Et item: Spiritus adiuuat infirmitatem nostram. Nam quid oremus, sicut oportet, nescimus : sed ipse Spiritus, scilicet Domini Iesu postulet pro nobis gemitibus innarrabilibus in exemplum perfectæ virtutis. Vnde dicitur : Postquam orauit, ipsis discipulis ait : Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem. Ob hanc etiam causam orationi frequenter instabat, vt doceret semper orandum, secundum illud : Sine intermissione orare. Et prolixè etiam orabat sicut dicitur supra: Factum est, &c. Sequitur : Et erat pernoctans in oratione. Et ideo fortasse dicitur hic, *in quodam loco*, vt ostendatur quòd orantibus requirendus est locus secretus : sed tempus tacetur, vt ostendatur quòd omni tempore, indifferenter est orandum, secundum quòd dicitur infra : Oportet semper orare & non deficere. Et item : Non impediatis orare semper.

Secundo, quantum ad promptitudinem discipulorum in imitando subditur : *Vt cessauit, dixit vnus ex discipulis eius ad eum : Domine, doce nos orare.* Recte à Domino petebant discipuli, quemadmodum & ipsi orare deberent, ne quandoq; aliquid peterent contra eius voluntatem. Vnde Sapiens: Quis hominum poterit scire consilium Dei? aut quis poterit cogitare, quid velit Deus? Cogitationes enim mortalium timide, & incertæ prouidentia nostræ. Ideo *doce nos orare*, cum sis Dominus noster. Vnde Isaias: Ego Dominus Deus tuus docens te vtilia. Et quòd debeat exaudiri, ostendit per simile, cum addit: *Sicut docuit Ioannes discipulos suos.* Scire namque orare Deum, pertinet ad doctrinam pietatis, quoniam in oratione præcipue colitur Deus. Vnde dicebat Propheta : Introibo in domum tuam, adorabo ad templum sanctum tuum, & cætera. Et Chryostomus:

Bedæ tom. 5. l. 3. in c. 11. Luca.

Hier. lib. 2. Comment. in epist. ad Ephes. cap. 3. tom. 6.

Ibid. a

Marc. 6. a

Infr. 22. c

Heb. 5. c Rom. 8. c

Marc. 26. a

1. Thes. 5. c Sup. 6. b

Infr. 18. a Eccli. 18. c

Sap. 9. c

Isa. 48. c

Psal. 5. b

Infr. 11. d

Cant. 4. a

Cant. 7. b

Cant. 8. c

Sup. 1. e

1. Reg. 25. g

Sup. 1. d

Sup. 2. a

Ioan. 19. e

Sup. 2. c

Hebr. 9. a

mus : Solam orationem, quasi spirituale tributum, anima offert de suis visceribus. Magna quippe dignitas orationis. Mox vt ab ore processit, suscipiunt eā Angeli manibus suis, & offerunt ante Deum, sicut ait Angelus Tobix : Ego obtuli orationem tuam Domino, &c. Sic ergo sollicitè docetur, & requiritur, propter suam excellentiam & non solū propter hoc, sed etiam propter efficaciam, secundum illud: Quæcumq; orātes petitis, credite quia accipietis, & euenient vobis. Et Iacobus : Orate pro inuicem vt saluemini, multum enim valet deprecatio iusti assidua. Elias homo erat, &c. Vnde per hoc innuitur nobis oratio multum amanda, quia per ipsam impetratur obtentio omnis boni, & amotio omnis mali. Vnde : Bona est oratio cum ieiunio, & eleemosyna, magis quā thesauros recondere. Quoniam eleemosyna a morte liberat, & ipsa est quæ purgat peccata, & facit inuenire misericordiam & vitam æternam.

Et ait illis: Cum oratis, &c. Post orationis exemplum, subiungit orationis documentum. In quo primo traditur forma inuocandi, secundo vero, forma postulandi, ubi : *Sanctificetur nomen tuum.* Quantum autem ad formam inuocandi, dicit : *Et ait illis: Cum oratis, dicite: Pater,* id est, primo inuocate patrem, *dicite,* inquam, nō voce tantum, sed etiam corde, ne quando dicitur vobis illud: Populus hic, labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me : Dicite quoque non tantum corde, verum etiā ore: quia vocalis oratio accepta est Deo, secundum illud : Confitebor Domino nimis in ore meo. Et hoc tum quia valet ad memoriam suscitandam, ad somnolentiam excitandam, ad desiderium accendendum, ad obsequium impendendum ad gaudium exprimendum, & ad exemplum demonstrandum. Inuocamus autem nomen Patris. Ipse enim est pater ratione conditionis naturæ, secundum illud : Ex quo omnis paternitas in cœlis & in terra nominatur. Vnde Malachias: Nūquid non pater vnus omnium nostrum? Et etiam Pater ratione collationis gratiæ: Accepistis Spiritus adoptionis filiorum, in quo clamamus : Abba, Pater. Et item: Quoniam estis filij Dei: misit Deus Spiritum filij sui in corda vestra, clamantem: Abba, Pater. Est etiam pater ratione consummationis gloriæ, secundum illud: Patrem vocabis me, & post me ingredi non cessabis. Quoniam igitur in nomine Patris intelligitur Deus, vt conditor naturæ, largitor gratiæ, consummator gloriæ: hoc ipso datur intelligi quod ipse est, à quo solo debemus petere. Sed quoniam Matthæus orationem describit, vt enarratam Apostolis, quibus Dominus cætera explicauit, ideo explicite tangit ista tria, dicens : *Pater,* ratione naturæ. *Noster,* ratione gratiæ. *Qui es in cœlis,* ratione gloriæ. Lucas vero exprimit orationem, vt minoribus discipulis traditam, ideo tradit formam magis implicitam, vterque tamen concordat in inuocatione nominis Patris, vt in hoc vno nomine excitetur homo ad reuerentiam & confidentiam, sine quibus duabus aliis oratio non habet efficaciam. Habetur autem reuerentia ex nomine Patris : vnde Malachias : Si ergo Pater ego sum, ubi est honor meus? Et in Ecclesiastico : Gloria hominis ex honore Patris sui. Habetur etiam & confidentia, secundum illud Isaïæ : Numquid obliuisci potest mulier infantem suum, vt non misereatur filio vteri sui? &c. Infra eodem : *Si vos cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris.* Et Beda : Oratio, quæ paterno dulcescit nomine, omnium petitionum mearum impetrandarum mihi fiduciam præstat.

Sanctificetur nomen tuum. Post inuocationem adiungit petitionē. Petit autem tria principaliter in hac oratione. Et in hoc concordant Matthæus, & Lucas: sed differunt in explicatione, quia propter causam præassignatam Matthæus assignat petitiones magis explicitas. Vnde Matthæus ponit septem: Lucas quinq; sed in his quinque septem illæ sunt implicitæ. Harum autem distinctio, ordo, & sufficientia patet sic: A Deo enim Patre tria sunt postulanda. Primum & principale est, consummatio gloriæ; secundum est, consummatio gratiæ;

tertium est, condonatio veniæ. Et ista tria ordinata sunt secundum gradum & ordinem maioris dignitatis. Ad consummationem autem gloriæ duo concurrunt, scilicet, perfecta notitia, & perfecta reuerentia: & secundum hæc, sunt duæ primæ petitiones. Ad consummationem autem gratiæ, iufficit continua subuentio cœlestis alimonie: & hoc petitur in tertia petitione. Ad condonationē veniæ duo concurrunt, scilicet remissio culpæ & remotio pœnæ: & hæc petuntur in duabus vltimis petitionibus. Sed quoniam perfectio reuerentiæ non tantum attenditur in affectu, sed etiam in effectu: ideo iam duabus primis petitionibus Matthæus adiungit tertiam, scilicet. *Fiat voluntas tua.* Rursus, quia remotio pœnæ attenditur non solum quantum ad remotionem tentationum, sed etiam quantum ad remotionē afflictionum & tribulationum: ideo duabus vltimis petitionibus Matthæus adiungit septimam: Sed libera nos à malo. Et sic patet sufficientia petitionum secundum vtrumq; Euangelistā. Patet etiam huius orationis nobilitas. Quoniam enim sit breuissima, continet tamen in se orationem omnem: & omnia postulanda. Quoniam petēs aut petit amotionem mali, aut collationem boni. Si mali, aut mali culpæ, aut mali pœnæ: aut mali quod patimur, mali quod agimus: Et sic sunt duæ petitiones. Sed malū pœnæ potest subdividi: quia quoddam est occasio culpæ, & sic est tentatio: quoddam tenet rationem pœnæ, & sic est tribulatio: & sic ex illa petitione eliciuntur duæ vltimæ. Si autem petimus bonum: aut æternum aut temporale: Si æternum, aut ex parte intellectus, aut ex parte affectus. & sic duæ petitiones. Sed affectus habet ordinari respectu maiestatis, & respectu bonitatis: & sic illa petitio, prima diuisione geminatur, sed subdivisione triplicatur. Si vero petitur bonum temporale, aut ratione mentis, aut ratione corporis: sed quia corporale bonum non debet desiderari, nisi propter spirituale: ideo tam secundum Lucam, quā secundum Matthæum, vna sit petitio de vtroque. Et sic patet sufficientia diuisionum, per membra opposita, & immediata: & patet concordia inter Euangelistas, & patet diuersitatis congruitas.

Sunt igitur quinq; petitiones secundum Lucam ordinatae secundum maiorem nobilitatem, & minorem. In prima petitur perfecta notitia, siue sapientia in intellectu: in secunda, perfecta reuerentia in affectu: in tertia, sufficientia in victu: in quarta indulgentia in reatu: in quinta, victoria in conflictu. Et in his quinq; implicantur septē petitiones, ac per hoc septē virtutes, septem dona, septem beatitudines, & omnes petitiones. Vnde Glossa dicit super illud: *Libera nos à malo: Nihil deest quod in his septē petitiones non contineantur, siue ad præsentem, siue ad futuram pertineat vitam.* Primo igitur quantum ad notitiam, siue sapiētiam in intellectu dicit: *Sanctificetur nomen tuum,* sanctū appareat nomen tuū hoc est tua notitia. Vnde in Psalmo: *Notus in Iudæa Deus, in Israël magnum nomē eius.* Et hæc notitia incipit in gratia, sed consumatur in Gloria. De quo dicitur: *Ab ortu solis vsq; ad occasum, magnum est nomē meū in gentibus, in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda.* Hoc autem verificabitur in gloria. Quoniam, secundum illud: *Non docebit vltra vir proximū suum, & vir fratrem suum, dicens: Cognoscite Dominum, omnes enim cognoscēt me, à minimo eorum vsq; ad maximum, ait Dominus.* Et nota quod triplici notitia sanctificatur nomē Dei in nobis, cum in se semper sit sanctū. Prima est notitia qua cognoscitur per fidem, secundum illud: *Crede oportet accedentem ad Deum, quia est.* Secunda, qua cognoscitur, quid non est, de qua Augustinus: *Multum comprehendis, si cōprehendis quid nō sit Deus.* Tertia est qua cognoscitur sicuti est de qua Apostolus: *Nūc cognosco ex parte, tunc autē cognoscam sicut & cognitus sum.* Prima notitia liberat ab insipientia de qua: *Dixit insipiens in corde suo. non est Deus:* Secunda ab idololatria qua colitur quod non est Deus de qua Apostolus: *De escis, quæ*

idolis

Petitionum sufficientia altera, & ordo.

Quinque sunt petitiones secundum Lucā.

Oratio Dominica quid contineat. *Mat. 6. b*

Psal. 75. a

Malach. 1. f

Hier. 31. f

Triplix notitia sanctificatur nomen Dei in nobis. *Hebr. 11. b*

1. Cor. 3. d

Psal. 13. a

1. Cor. 8. a

Tob. 22. b

Marc. 11. c
Iac. 5. a

Tob. 12. b

Marc. 7. b

Oratio vocalis.
Psal. 108. d

Ephes. 3. c
Mal. 2. b

Rom. 8. c
Gal. 4. a

Hier. 3. f

Mat. 6. b

Mal. 1. b
Ecl. 3. b

Isa. 49. d

Inf. b

Beda in hunc locum *rom. 5. lib. 3.*

Mat. 6. b

Petitionum sufficientia, & ordo.

idolis immolantur : scimus quia nihil est idolum in mundo, & quod nullus Deus, nisi vnus. Nam etsi sunt qui dicantur dii, siue in cœlo, siue in terra, siquidem sunt dii multi & Domini multi, nobis tamen vnus Deus Pater, ex quo omnia, &c. Tertia liberat ab omni miseria : & hoc erit in Patria, quando complebitur donum sapientia & pacis, per quam vocamur filij Dei. Et tunc nomen Dei sanctum erit in nobis. Vnde dicitur : Charissimi, nunc filij Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Perfecta igitur Dei notitia facit nos similes, & perfecta similitudo filios, & perfecta filiatio facit sanctificatione diuini nominis dignos. Vnde Chrysostomus : Sanctificatur in nobis nomen Dei, quoniam scientes eum sanctum, timemus, & sollicitè vigilamus ne forte violemus sanctitatem nominis eius in nobis. Hoc autem erit, quando totaliter ei vacabimus, & per nullam distractionem inficientur mentes nostræ: quod erit in gloria, secundum illud Psalmi : In conspectu angelorum psallam tibi : adorabo ad templum sanctum tuum, & confitebor nomini tuo. Super misericordia tua, & veritate tua, quoniam magnificasti super omne nomen sanctum tuum.

Secundo, quantum ad perfectam reuerentiam in affectu subdit: *Adueniat regnum tuum.* Tunc enim Deus perfecte regnat in nobis, quando nos sumus omnino ei subiecti, quod erit in fine, secundum illud: Deinde finis: cum tradiderit regnum Deo, & Patri, &c. Subiungitur: Oportet autem illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius. Et post: Cum autem subiecta fuerint illi omnia, tunc & ipse filius subiectus erit ei, qui subiecit sibi omnia, ut sit Deus omnia in omnibus. Hoc autem regnum, quo Deus regnat in sanctis, facit etiam ipsos sanctos regnare, & esse reges, secundum illud: Redemisti nos Deo in sanguine tuo, ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione, & fecisti nos Deo nostro regnum, & sacerdotes, & regnabimus super terram. Hoc est regnum petendum & desiderandum. De quo in Psalmo: Regnum tuum, regnum omnium sæculorum. Et in Apocalypsi: Factæ sunt voces magnæ in cœlo dicentes: Factum est regnum huius mundi Domini nostri & Christi eius, regnabunt in sæcula sæculorum: Amen. Per huius regni aduentum, non accrescit in Deo potentia, sed in hominibus perfecta obedientia. Et ideo addit Mathæus post hanc petitionem: Fiat voluntas tua, sicut in cœlo & in terra. Terreni enim non perfecte obediunt Deo, ut cœlestes. Et hoc insinuat Dominus: Regnum meum non est de hoc mundo. Et hoc, quia diabolus regnat in illis, qui obediunt ei, secundum illud: Aduersus mundi rectores tenebrarum harum: sed in finali iudicio tolletur eius potestas, quando subditus erit omnis mundus Deo, secundum illud Danielis: Dedit ei potestatem, & honorem & regnum, & omnes populi, tribus, & linguæ ipsi seruent.

Tertio vero quantum ad sufficientiam in victu, subdit: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* Vbi petitur principaliter panis alimonie spiritualis. Vnde Mathæus dicit: Panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie. Sed quia non tantum hoc petitur, sed & omne quod necesse est presenti vitæ. Ideo cum Ecclesia frequentet orationem Dominicam secundum Mathæum. Non dicit, supersubstantialem, ut ipse habet, addit, *quotidianum*, quemadmodum Lucas habet. Ut ostendat se petere, quidquid est necessarium alimonie huius vitæ, quæ per *Hodie*, intelligitur. Vnde, quemadmodum Hieronymus dicit, siue dicatur, *quotidianum*, siue *supersubstantialem*, vtrumque consonat hebraicæ veritati. In hebraica enim lingua vnum vocabulum, id est *socholla*, comprehendit vtrumque intellectum. Sic & apud nos, *quotidianum*, vtrumque panem comprehendit, scilicet spirituale & corporale, quia vterque est nobis quotidie necessarius, & quotidie à Domino percipiendus, & ideo quotidie postulandus. Et hoc est quod dicit Beda in Glossa: Panis vero, inquit, *quotidianus* ideo dicitur, quia hic est necessarius quantus animæ carni-

que tribuendus est, siue spiritualiter, siue corporaliter, siue vtroque intelligatur modo. Et nota quod multiplex panis hic petitur. Primus est alimentum presentis vitæ de quo dicitur: Initium vitæ hominis aqua & panis & vestimentum. Secundus est intelligentia sacre Scripturæ de quo dicitur: Paruuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis. Tertius panis est Sacramentum Eucharistie de quo sapiens: Paratum panem de cœlo prestitisti illis sine labore, omne delectamentum in se habentem, & omnis saporis suauitatem. Et Ioannes: Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Quartus est adiutorium gratiæ de quo Psalmista: Panem angelorum manducavit homo. Et idem: Panis cor hominis confirmet. Et infra: Beatus qui manducabit panem in regno Dei. Quintus est, obsequium, obedientiæ de quo dicitur: Mens cibus est, ut faciam voluntatem eius qui misit me. Et: Elias respexit, & ecce ad caput suum subcineritius panis. Sequitur: Ambulauit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus, & quadraginta noctibus vsq; ad montem Dei Horeb. His panibus reficit nos Dominus: quod designatum fuit cum dicitur quod de quinque panibus satiauit quinq; millia hominum. Et ideo quilibet istorum semper petendus, secundum illud quod ibidem: Domine semper da nobis panem hunc.

Quarto quantum ad indulgentiam in reatu, subdit: *Et dimitte nobis peccata nostra.* Et hoc quoad reatum obligationis. Vnde dicitur: Debita nostra. Peccata enim faciunt nos debitores eorum quæ non possumus soluere. Vnde in Psalmo: Mutuatur peccator & non soluet, &c. Hæc sunt debita, quibus obligata erat mulier de vxoribus prophetarum, quæ non poterat soluere, quousq; Elisæus multiplicauit oleum. Per oleum enim misericordie Christi, peccata nostra soluuntur & dimittuntur. Sed quia iudicium sine misericordia fiet illi, qui non facit misericordiam: ideo subdit conditionem: *Siquidem & dimittimus omni debenti nobis.* Hæc quidem conditio necessaria est ad impetrandam peccatorum veniam. Vnde dicitur: Relinque proximo nocenti te, & tunc deprecanti tibi peccata soluentur. Homo homini seruat iram, & à Deo quarit medelam: Quasi dicat, frustra querit. Vnde dicitur: Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis Pater vester cælestis delicta vestra: si autem non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra. Vnde proponit parabolam de seruo nequam, in cuius fine subiungit: Sic Pater meus cælestis faciet vobis, si non remiseritis vnusquisq; fratri suo de cordibus vestris. Et hoc recte, quia qui refugit legem clementiæ, cadit in legem iustitiæ, de quo supra: Dimittite, & dimittimini. Et postea: Eadem quippe mensura qua mensi fueritis, remetietur vobis. Et hanc conditionem apposuit hic Dominus, ut ostendat illud esse verum quod dicitur: Nec superbi ad initio placuerunt tibi. Sed humilium & mansuetorum semper tibi placuit deprecatio. Vnde Isaias: Cum multiplicaueritis orationem, non exaudiam: manus vestre sanguine plenæ sunt. Vnde Chrysostomus: Si is, qui Iesus est, frustra orat nisi indulerit: quomodo, putas, oratis, qui Iesus non est. Si ipse per iniustitiam alios lædit & grauatur? Qui autem non sic orat ut Christus docuit, non est discipulus: nec Pater exaudit orationem, quæ filius non docuit. Cognoscit enim Pater filij sui sensum, & verba non suscipit, quæ vsurpatio humana excogitauit, sed quæ sapientia Christi posuit.

Quinto vero, quantum ad victoriam in conflictu, subiungit: *Et ne nos inducas in tentationem*, id est, non permittas induci, id est, superari. Quia sicut dicitur: Deus intetator malorum est. Sequitur: Vnusquisque vero tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus. Et nota quod non petit non tentari: quia tentatio hominem probat, secundum illud: Proba me Domine, & tenta me, vire renes meos & cor meum. Et Ecclesiasticus. Qui non est tentatus, quid scit? Sed petit à tentatione non superari nec vinci, sed vincere & triumphare. Hoc quippe petendum est propter diuini auxiliij fidelitatem. De qua dicitur: Fidelis autem Deus est, qui non patitur vos tentari su-

1. Ioan. 3. a

Chrysost. in opere imperfecto in Matt. c. 6. 10. 5.

Psal. 137. a

1. Cor. 15. d

Apo. 5. c

Psal. 144. c

Apo. 11. c

Ioan. 18. f

Ephes. 6. b

Dan. 7. d

Mat. 6. b

Hieron. lib. 1 in Matt. cap. 6. 10. 5. Socholla.

Glossa in hunc locum 6. 11. 10. 5.

Ecc. 12. d

Ther. 4. a

Sap. 16. c

Ioan. 6. f

Psal. 77. c

Psal. 103. b

Inf. 14. d

Ioan. 4. d

3. Reg. 19. a

Ioan. 6. b

Ibid. d

Mat. 6. b

Psal. 36. c

4. Reg. 4. a

Iac. 2. b

Ecc. 28. a

Mat. 9. b

Mat. 18. d

Sup. 6. c

Iud. 9. d

Isa. 1. d

Iac. 1. b

Tentatio utilis.

Psal. 25. a

Ecc. 34. a

1. Cor. 10.

pra id quod potestis : sed faciet etiam cum tentatione prouentum , vt possitis sustinere. Petendum est etiam propter cognoscendam nostram infirmitatem, secundum illud: In nobis quidem non est tanta fortitudo, vt possimus huic multitudini resistere, quæ irruit super nos. Sed cum ignoremus quid agere debeamus , hoc solum habemus residui , vt oculos nostros dirigamus ad te. Vnde Chrysostomus: Cognoscant se esse infirmos, & cognitio infirmitatis, gloriationis causam extinguet, quia secundum quod dicitur: Non in multitudine exercitus victoria belli, sed de cælo fortitudo est. Quoniam ergo tribulatio tentatio est, secundum illud : Beatus vir qui suffert tentationem, &c. Ideo qui eripitur ab omni malo tentationis , eripitur per consequens à malo tribulationis. Et ideo nõ oportebit vltra hic addi: *Libera nos à malo*, quasi petitio omnino diuersa: sed explicari quasi in hac inclusa. Et hoc est quod dicit Beda in Glossa: Sciat vnusquisque in eo se liberari à malo quod non infertur in tentationem. Finit ergo Lucas orationem in tentatione, in qua dubium est de statu vel lapsu. Et ideo non addit: Amen , quod est indicium certitudinis orationis exauditiæ. Matthæus vero orationem terminat in liberatione ab omni malo pœnæ, ac per hoc à morte. De qua Apostolus : Nouissime autem inimica destruetur mors. Et postea est certitudo salutis: ideo finit dicendo: Amen, ad indicium certitudinis pro illo tempore. Sed quia, quamdiu hic sumus, ad hanc certitudinem non peruenimus, ideo tacite dicitur, & submisit à sacerdote, &c. cum cætera in Missa dicantur eleuata voce. Sunt & aliæ congruentiæ rationes: sed hæc sufficiat pro præsentem.

Et ait ad illos, quis vestrum, &c. Post exemplum & documentum, subiungit hic tertio orandi incitamentum, per quod inuitamur ad orandum frequenter & fiducialiter. Et habet hæc pars duas: in prima proponitur incitamentum ad orationis frequentiam: in secunda vero ad orandi fiduciam ibi: *Quis autem ex vobis Patrem petit, &c.* Ista enim duo sunt, quæ maxime orationis fructum euacuant, scilicet negligentia, & diffidentia. Circa incitamentum frequentiæ duo insinuantur. Primum est similitudo incitatiua: secundum est eruditio informatiua ibi: *Et ego dico vobis: Petite, & dabitur vobis.* Quantum autem ad similitudinem incitatiuam ad orationis frequentiam, introducuntur tria. Primum est, opportunitas postulans: secundum est, difficultas recusans: tertium est, importunitas impetrans, vt ex hoc ostendatur, quantæ efficaciam sit oratio importuna & continua. Primo igitur, quantum ad opportunitatem postulantem dicit:

Quis vestrum habebit amicum? Hic legitur interrogatiue, sed Glossa vult quod legatur remissiue. *Quis*, hoc est, aliquis, & si quis. Hoc tamen dicitur vt ostendatur veri amici pretium, secundum illud: Amico fideli nulla est comparatio, & non est digna ponderatio auri & argenti contra bonitatem fidei illius. Et iterum: Amicus fidelis, medicamentum vitæ, & immortalitatis: & qui metuunt Dominum, inuenient illum. Ad istum ergo fiducialiter recurritur. Et ideo additur, *& ibit ad illum media nocte*, quia sicut dicitur: Omni tempore diligit qui amicus est, & frater in angustiis comprobatur. Et talis fiducialiter necessitas exponitur. Propter quod additur: *Et dicet illi: Amice commoda mihi tres panes.* Et hoc lege pietatis & charitatis communis de qua dicitur: Frange esurienti panem tuum, & cætera. Et Ecclesiasticus: Mitte panem tuum super transeuntes aquas. Lege etiã fidelitatis & amicitiam specialis. Propter quod addit: *Quoniam amicus meus venit de via ad me, & non habeo quod ponam ante illum.* Et ita fideliter amicitiam teneor illi: ac per hoc & tu mihi. Vnde Ecclesiasticus: Fidem posside cum amico in paupertate illius, vt in bonis illius læteris. In tempore tribulationis illius permane illi fidelis, vt in hæreditate illius cohæres sis.

Secundo quantum ad difficultatem recusantem, subdit: *Et ille de intus respondens dicat: Noli mihi molestus esse,* inquietando scilicet quiescentem, & à somno excitando, sicut dixit Abner David: *Quis es tu qui clamas & in-*

A quietas regem? Et quod magna sit molestia, ostenditur ex difficultate adiuncta: *Iam ostium clausum est, & pueri mei mecum sunt in cubili*, id est pueri, qui tenero amore debent amari. Vnde Isaias: Ecce ego & pueri mei, quos dedit mihi Dominus, id est, filij quorū amor nõ potest negligi secundum illud Isaiæ: Numquid obliuisci potest mulier infantem suum, vt non misereatur filio vteri sui? Ideo subdit, *non possum surgere & dare tibi.* Et hoc nõ tollit omnino potestatem, sed ponit difficultatē, quasi dicat illud quod dixit Elias Eliseo: Rem difficilem postulasti, &c. Et propterea dicit: *Non possum*, id est, non commode, nec facile possum, sicut rex Israël respondit regi Syriæ: Omnia propter quæ misisti seruum tuum in initio, faciam: hanc autē rem facere non possum.

*Tertio, quantum ad importunitatem impetrantem, subdit: *Et si ille perseverauerit pulsans*, precibus, nõ pudore victus, nec tædio fatigatus, nec desperatione fractus, tanquam verus amicus secundum illud: Ad amicum & si produxeris gladium, non desperes: est enim regressus ad amicum. Si aperuerit os triste, nõ timeas, &c. Et quia labor improbus omnia vincit, ideo subdit: *Dico vobis: & si non dabit illi surgens eo quod amicus eius sit*, id est, motus veritate dilectionis, quæ interdum torpescit in amicis. Propter quod dicitur: Filioli mei, non diligamus verbo, neq; lingua, sed opere & veritate. Si ergo non vincitur abundantia charitatis, vincitur tamen instantia importunitatis. Propter quod addit: *Propter importunitatem tamen eius surget, & dabit illi quotquot habet necessarios.* Huius exemplum proponitur infra de iudice & vidua, quæ illum infestabat, Vnde ibi dicitur quod index noluit eam audire per multum tempus. Post hæc autem dixit intra se: Et si Deum non timeo, nec hominem reuerer: tamen quia molesta est mihi hæc vidua, vindicabo illam, ne in nouissimo veniens sugillet me. Et huius etiam exemplum habetur de Samfone & eius vxore. A quo cum peteret, quod prius nolebat iudicare, subditur quod septem diebus conuiuij flebat ante eum, tandemq; die septimo, cum ei esset molesta, exposuit.

Secundum spiritualem intellectum, per amicum istū intelligitur Christus, de quo in Ecclesiastico: Amicus fidelis, protectio fortis. Qui autem inuenit illum, inuenit thesaurum, de quo Ioannes: Iam non dicam vos seruos, &c. Sequitur: Vos autem dixi amicos, &c. Et iterum: Vos amici mei estis, &c. Ad istum amicum eundem est nocte, scilicet nocturno silentio, sicut Nicodemus venit: de quo Ioannes dicit quod venit ad Iesum nocte, quia in secreto noctis silentio est per orationem pulsandus secundum illud Isaiæ: Anima mea desiderauit te in nocte. Consurge, lauda in nocte in principio vigiliarum: effunde sicut aquam cor tuum, &c. Vel in nocte, id est, in tribulatione, secundum illud Oseæ: In tribulatione sua mane consurgent ad me. Et in Psalmo: Inuoca me, in die tribulationis, eruam te, &c. Amicus autem qui venit de via, animus noster est secundum quod dicitur in Glossa: Qui quoties ad temporalia petenda vagatur, toties à nobis recedit. Hunc amicum euagari facit delectatio, sed reducit tribulatio, secundum quod dicitur de filio prodigo: qui propter luxuriam recessit, sed propter inedia rediit. Vnde Oseas: Ego sepiam viam tuam spinis, & sepiam eam maceria. Et post subditur: Et dicet: Vadam, & reuertar ad virum meum priorem.

E quia bene mihi erat tunc magis, quàm nunc. Iste reuertitur quando ad interiora recurrit, secundum illud Isaiæ: Redite præuaricatores ad cor. Sed inuenit ipsum vacuū à solatio spiritualium refectionum. Vnde de peccatoribus dicitur: Matribus suis dixerunt: Vbi est triticum & vinum: cum deficerent quasi vulnerati in plateis ciuitatis: cum exhalarent animas suas in sinu matrum suarum? Et defecit gaudium cordis nostri. Subiungitur: *Va nobis quia peccauimus.* Pro hoc igitur amico famelico petendi sunt à vero amico tres panes, id est, secundum quod dicit Beda & Augustinus, Intelligētia Trinitatis siue trium personarū nomina, vt in solius Dei cognitione inueniat refectionem. Vnde in Exodo: Videruntq;

Deum,

2. Par. 20. c

1. Mac. 3. c

Iac. 1. b

Amen.

1. Cor. 15. d

Eccl. 6. b

Prov. 17. c

Isa. 58. b
Eccl. 11. a

Eccl. 22. d

1. Reg. 26. d

Isa. 8. d

Isa. 46. d

4. Reg. 2. b

3. Reg. 20. b

Eccl. 22. c

Virg. lib. 1.
Georg.

1. Ioan. 3. c

Inf. 18. a

Iud. 14. d

Eccl. 6. b

Ioan. 15. b

Ioan. 3. a

Isa. 26. b

Thr. 2. f

Ose. 6. b

Psal. 49. c

Glos. in hoc
cap. super
illa verba:
*Quis vestrum
& car.*
Inf. 15. c. d
Ose. 2. b

Isa. 46. c

Thr. 2. d

Beda 10. 5.
lib. 3. in Lu-
ca cap. 11.
Exod. 4. c

Deum, & comederunt & biberunt. Et in Ecclesiastico: Cibabit eum pane vitæ, & intellectus, & aqua sapientiæ salutaris potabit illum. Vel tres panes sunt Fides, Spes, Caritas: quibus reficitur triplex virtus in anima, de quibus infra: Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus, &c. De his: Cum veneris ad quercum Thabor, inuenient te ibi tres viri ascendentes ad Deum in Bethel: vnus portans tres hædos: & alius tres tortas panis: alius portans lagenam vini, vt in his intelligatur vnitas gratiæ, & trinitas virtutum, per quas reformatur imago Dei in anima. Sed hæc petitio non statim exauditur à Christo: sed oportet cum multa instantia requirere: quia ad tam magna dona est anima peccatrix minus idonea. Vnde scriptum est: Non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus. Verum & si iam filius est, adhuc oportet cum magna instantia requirere, ne panis ille vilescat, cum semper oporteat ipsum esurire, secundum illud: Qui edunt me, adhuc esurient: Siue vt petendo magis mereamur, & disponamur. Vnde Augustinus ad Probam, de orando Deo: Exerceri vult in orationibus desiderium nostrum: quo possumus capere illud, quod præparat dare.

Et ego dico vobis, Post similitudinem incitatuam, subdit eruditionem informatiuam ad orationis frequentiam, quam elicit ex similitudine præhabita. Vbi primo hortatur spiritualiter discipulos: secundo vero generaliter omnes: ideo quantum ad exhortationem respectu discipulorum, dicit:

Et ego dico vobis, qui scilicet non mentior: quia non est Deus quasi homo vt mentiatur: nec vt filius hominis vt mutetur: dixit ergo, & non faciet: Vnde Glossa dicit: Magnam spem tribuit, qui promittendo non decipit. Monet ergo ad orationis instantiam & frequentiam, cum dicit: *Petite, & dabitur vobis: quarite & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis*. Simile habetur apud Matthæum: super quo loco dicit Augustinus: Operose quidem quid ista tria inter se differant, distinguendum putari, sed longe melius ad instantissimam petitionem omnia referuntur. Hoc quippe ostendit, vbi eodem verbo cuncta conclusit dicens. *Quanto magis pater vester cælestis dabit Spiritum bonum petentibus se*: Vnde vult Dominus dicere illud quod simpliciter dicitur: Sine intermissione orate. Et ad Colossenses: Orationi instate. Possunt tamen ista distingui, vt *petere* respiciat actum oris: *querere*, actum cordis: *pulsare*, actum operis. *Petite* ergo ore, & dabitur vobis: Qui reminiscimini Domini ne taceatis, & ne detis silentium ei donec stabiliat, & ponat Hierusalem laudem in terra. Et in Isaiâ: Ad vocem clamoris tui statim vt exaudierit, respondebit tibi: Et dabit vobis Dominus panem, & cætera. Et: Eritque antequam clament, ego exaudiam, adhuc illis loquentibus. *Querite* etiam corde, & inuenietis. Vnde dicitur: *Querite me, & inuenietis: cum quæseritis me in toto corde vestro*. Et in Sapientia: In simplicitate cordis quærite illum: quoniam inuenitur ab his, qui non tentant illum. *Pulsate* in opere. Qui enim pulsat, manu tangit & excitat. Vnde in Psalmo: In noctibus extollite manus vestras in sancta. Et iterum: In die tribulationis meæ Deum exquisiui, manibus meis nocte contra eum, & non sum deceptus. Aliter etiam possunt distinguere ratione petiti. *Petite*, scilicet veniam. *Querite* gratiam. *Pulsate* ad gloriam secundum illud: *Petite à Domino pluiam in tempore serotino, & Dominus faciet niues, & pluiam imbris, & dabit eis singulis herbam in agro*. Niues dabit ad extinguendas malas herbas per veniam. Et pluiam imbris dabit ad fœcundandam terram per gratiam. Et dabit eis singulis herbam in agro, decorando scilicet & vestiendo per gloriam. Aliter ex parte petentium. *Petite*, incipientes, quorum est accipere. *Querite*, proficientes, quorum est inuenire. *Pulsate* perfecti, quorum est intrare. Vnde incipientibus dicitur: *Petitiones vestræ innotescant apud Deum*. Proficientibus dicitur illud: *Querite Dominum, & confirmamini: quærite faciem eius semper*. Perfectis dicitur in Isaiâ: *Aperite portas, &*

ingredietur gens iusta. Vel penes modos perueniendi ad sapientiam, sicut distinguit Augustinus: Ad sapientiam enim non venit, nisi quemadmodum Dominus docet, petendo, quærendo, pulsando, id est orando, legendo, plangendo. *Petite* ergo orando. Si quis vestrum indiget sapientia, postulet à Deo. Subditur: *Et dabitur ei*. *Querite* legendo libros scripturæ, & creaturæ. Per vicos & plateas quæram, quem diligit anima mea. *Pulsate* plangendo, sicut in Apocalypsi dicitur: *Ego flebam multum, quoniam nemo dignus inuentus est aperire librum, & cætera*. Et subditur postea quod vidit librum aperiri per agnum occisum. Vel sicut dicit Glossa: Ex parte modorum veniendi ad gloriam: *Petite* orando. *Querite*, recte viuendo. *Pulsate* perseverando, vel sicut dicit Glossa super Matthæum: *Petimus fide, per eam ad Christum euntes*. Quærimus spe, qua attingimus vsque ad interiora. Pulsamus charitate, dum laboribus defudamus, vt quod petimus, & quærimus, consequamur. Primum petere debes, vt habeas: Post quærere, vt inuenias: inuenta obseruare, vt introeas.

Secundo quantum ad exhortationem respectu omnium, subditur: *Omnis enim, qui petit, accipit, si pie petat*. Vnde hoc insinuat Dominus: *Quodcumque petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis, id est pro vestra salute: alioquin non dat*. Vnde Iacobus: *Petitis, & non accipitis, eo quod male petatis, id est vt in concupiscentiis vestris infumatis*. Vnde Chrysostomus: *Si temporalia petas, quo modo ille præstat, quæ si habes præcepit, vt contemnas? Et qui quærit, inuenit, si tamen debite, & diligenter quærat, secundum illud: Cum quæseris ibi Dominum Deum tuum, inuenies eum: si tamen toto corde quæseris, & tota tribulatione animæ tuæ. Si quæseritis Deum, inuenietis: si autem dereliqueritis eum, derelinquet vos*. Sed aliqui aliquando non debite quærunt: & ideo non debita inueniunt. Vnde Oseas: *In gregibus suis, & in armentis suis vadent ad quærendum Dominum, & non inuenient: & hoc est, quia in armentis quærebant ipsum: Quæretis me, & non inuenietis: quia mala intentione quærebant vt perderent: Et pulsanti aperietur, si pulset incessanter vsque in finem, secundum illud: Qui perseverauerit vsque in finem, hic saluus erit. Tali aperietur ostium gloriæ, de quo in Apocalypsi: *Apertum est templum Dei in cælo: ecce ostium apertum in cælo. Hoc aperietur, quando dicitur illud: Venite benedicti, & cætera, possidete, &c.**

Quis autem ex vobis, &c. Post incitamentum ad orationis frequentiam, subdit hic incitamentum ad orationis fiduciam. Et hoc ostendit liberalitatem in Deo patre nos exaudiente. In hac ergo parte primo proponit liberalitatem patris carnalis respectu filij. Secundo concludit liberalitatem patris cælestis respectu nostri, ibi: *Si ergo vos cum suis mali, &c.* Liberalitatem autem patris ostendit in communicatione cibi, cum cautela contrarij, & hoc secundum triplicem differentiam nutrimenti, aut naturæ terræ, aut aquæ, aut aëreæ. Primum spectat ad vegetabilia: secundum ad natatilia: tertium ad volatilia. Quantum igitur ad petitionem fructus vegetabilium, dicit:

Quis autem, ex vobis patrem petit panem, ad perfectionem. Numquid lapidem dabit illi? scilicet ad læsionem: homines enim panibus sustentantur, secundum illud: *Panis cor hominis confirmat: sed lapidibus obruuntur, secundum illud: Qui ceciderit super lapidem istum, confringetur super quem vero ceciderit, conteret eum*.

Quantum ad petitionem fructus natatiliū, subdit: *Aut piscem: numquid pro pisce serpentem dabit illi?* Homines piscibus reficiuntur. Habent hic aliquid quod manducetur: At illi obtulerunt ei partem piscis assi, & fauam mellis. Sed serpentibus occiduntur. Vnde: *Immisit Dominus in populum ignitos serpentes, quorum scilicet morsibus moriebantur*.

Quantum ad petitionem fructus volatiliū, subditur: *Aut si petierit eum, sc. in cibū. Numquid porriget illi scripturam?* id est venenū. Oua enim sustentant, sed scorpiones ne-

Eccl. 15. a
Inf. 15. d
1. Reg. 19. a, b
Matt. 15. c
Eccl. 24. c
August. ad Probā epist. 121. 10. 2.
Num. 23. c
Glossa in hūc locum 10. 5.
Mat. 7. a
Aug. ibid.
1. Thef. 5.
Coloss. 4. a
Isa. 62. 9
Isa. 30. d
Isa. 65. d
Hier. 29. c
Sap. 1. a
Psal. 133. a
Zach. 10. a
Phil. 4. a
Psal. 104. a
Isa. 26. a

Iac. 1. a
Cant. 2. a
Apoc. 5. a
Idem. b
Gloss. in ca. 7. Mat. 10. 5
Mat. 7. a
Glossa in hūc locum cap. 7. Mat. 10. 5.
Ioan. 15. c
Iac. 4. a
Deut. 4. e
2. Par. 15. a
Osea 5. b
Ioan. 7. c
Mat. 10. e
Apoc. 11. d
Apoc. 4. l
Mat. 10. e
Psal. 103. b
Mat. 21. d
Inf. ult. f.
Num. 21. b

cant, sicut manifeste probat experientia. Hæc quidem ad literam sunt plana: & similitudo ex his assumpta.

Secundum autem spirituales intelligentiam, datur intelligi hic, quid petendum sit. Vnde Augustinus ad Probam de orando dicit: Quod in pisce fides: in ovo spes: in pane autem charitas designatur. Recte namque peritione panis intelligitur petitio charitatis. Vnde Augustinus: Charitas in pane: maior enim omnium bonorum est charitas, & in cibis vincit cætera panis vtilia. Vel quia charitas ad modum panis nutrit, & confirmat. Vnde dicitur: Fortis est, ut mors, dilectio. Vnde sacramentum charitatis traditur in specie panis. Vel quia sicut sine pane est omnis mensa vacua, sic & omne cor absque charitate. Vnde: Si charitatem non habuero, nihil sum, & nihil mihi prodest. Huic, ut dicit Augustinus, opponitur lapis, quia corda dura respuunt charitatem. Vnde in lapide duritia designatur, secundum illud Ezechielis: Auferam cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis, & cætera. Supra: Potens est Deus de lapidibus istis: & cætera. Recte etiam per piscem intelligitur fides, sicut dicit Augustinus, vel propter aquam baptismi, vel quia in huius sæculi fluctibus fides integra est: Hæc est victoria quæ vincit mundum, fides vestra. Et ad Hebræos: Sancti per fidem vicerunt regna. Vel quia, ut dicit Beda: Sicut piscis sub tegumento aquarum nascitur, vivit, & alitur: sic fides trahitur de occultis scripturis, & de occultis est, & occulta. Vnde ad Hebræos: Est autem fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium. Huic, sicut dicit Augustinus, contrarius est serpens, qui ut non crederetur Deo, venenosa fraude persuasit. Vnde Ecclesiastes: Qui dissipat sepem, id est, defensionem sacræ scripturæ mordebit eum coluber, id est, infidelitas erroris diabolici. Recte etiam per ouum intelligitur Spes. Vnde Augustinus: Spes in ovo, quia vita pulli nondum est, sed futura est, nec iam videtur, sed adhuc speratur. Spes autem, quæ videtur, non est Spes, sicut dicitur: & quia in ovo pullus est imperfectus, qui dum perficitur, testa oui frangitur. Sic spei succedit beatitudinis perfectio. Vnde Apostolus: Cum venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est. Huic, ut dicit Augustinus, contrarius est Scorpio id est, desperatio, quæ facit retrorsum respicere: & ex illa parte nocet. Scorpio enim ex illa parte cauendus est, quoniam venenatam & aculeatam caudam retrorsum habet. Vnde qui nititur à spe vitæ subvertere, Scorpionis est. Vnde Ezechiel: Subverfores sunt tecum, & cum Scorpionibus habitas. Est igitur sensus verbi propositi spiritualis, quod si quis petat panem charitatis, vel piscem scilicet fidei: Et ouum spei dabit ei Deus, & removebit ab eo lapidem obdurationis, serpentem infidelitatis, & Scorpionem desperationis: quæ per diuinum adiutorium elongantur à vitis sanctis.

Si ergo vos cum sitis mali, & cætera. Postquam proposuit liberalitatem in parte carnali: concludit à minore in parte spirituali. Si enim bonum est communicatum, ergo magis bonum, magis communicatum: & maxime bonum, maxime communicatum. Si ergo carnalis pater bonum communicat filio petenti: multo fortius cælestis pater homini supplicanti. Et hoc est quod dicit: Si ergo vos, cum sitis mali, nostis bona dare filiis vestris: Beda: Malos vocat sæculi amatores. Ij autem dupliciter mali sunt malitia culpæ: quia in Ecclesiastico: Si dives fueris, non eris immunis à delicto. Et Augustinus: Omnis dives aut est iniquus, aut heres iniqui. Vel malos vocat ipsos Apostolos, qui comparatione diuinæ bonitatis mali dicuntur. Vnde dicitur: Nemo bonus, nisi solus Deus. Et Isaias: Facti sumus, ut immundus, omnes nos, & quasi pannus mēstruatæ vniuersæ iustitiæ nostræ. Et Iob: Stellæ non sunt mundæ in conspectu eius: quanto magis homo, &c. Vnde Gregorius: Sæpe iustitia nostra, ad examen iustitiæ diuinæ deducta iniustitia est, & sordet in distinctione iudicis: quod in oculis fulget operantis. Vel mali erant propter peccata venialia, sine quibus non ducitur præsens vita. Vnde dicitur: Redi-

mentes tempus, quoniam dies mali sunt. Et Iacob dixit: Dies peregrinationis vitæ meæ centum triginta annosum sunt, parui & mali. Quia secundum quod dicitur: Si dixerimus, quia peccatum non habemus: ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Minus ergo videtur quod à malo bonum, quàm à bono bonum. Et ideo concludit: quanto magis Pater vester cælestis dabit spiritum bonum petentibus se? Immo certe dabit, quia dicitur: Omne datum optimum, & omne donum perfectum, defersum est. Iste Spiritus bonus est Spiritus: scilicet in quo omnia dona donantur: de quo dicitur: Inuocavi, & venit in me Spiritus Sapientiæ. Et post: Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa. Et alij per Spiritum datur sermo sapientiæ, &c. Et post: Hæc omnia operatur vnus atque idem Spiritus, diuidens singulis prout vult. Iste Spiritus datur petentibus, & desiderantibus, secundum illud: Os meum aperui, & attraxi Spiritum: Onager asuetus in solitudine, in desiderio animæ suæ, attraxit ventum amoris sui. Ad hunc enim Spiritum Domini suspirat sanctorum Spiritus: Spiritus postulat, &c.

Et erat Iesus eiiciens demonium, &c. Sicut habitum fuit in principio libri, Liber iste habet quatuor partes. Quarum prima est de Christi natura: Secunda vero de Christi doctrina: & hæc incepit. Et habet partes duas, secundum duo opera sapientis. Quorum alterum est non mentiri: alterum mentientem manifestare posse. Prior igitur pars est de veritate declaranda ad discipulorum informationem. Posterior de falsitate confutanda per iudeorum aduersantium confutationem. Priori parte terminata: hic incipit altera: Diuiditur autem hæc pars in quatuor: In quarum prima confutat Iudeorum dolositatem: In secunda impietatem. Erant autem appropinquantes, &c. In tertia curiositate: Interrogatus autem à Phariseis, &c. In quarta, incredulitate, infra: Et factum est, cum appropinquasset, &c. In confutando autem dolositatem Iudeorum. Primo confutat dolositatem calumniantium mirabilia ex parte efficientis: In secunda vero, ex parte temporis: Erat autem docens in synagoga eorum Sabbatis. Prima in duas diuiditur. In quarum prima confutat Iudeorum dolositatem & fallaciam: in secunda informat discipulos suos ad illam vitandam: Multis autem turbis concurrentibus. Prima pars, quæ continet præsens cap. diuiditur in partes tres. In quarum prima confutat fallaciam blasphemantium: in secunda fallaciam tentantium, siue discredentium infra: Turbis autem concurrentibus. In tertia vero fallaciam simulantium ibi: Nemo lucernam accendit. Primum istorum est in verbo: secundum in animo: tertium vero consistit in quocumque signo. Ad confutandam autem fallaciam blasphemantium tria introducuntur. Primo enim fit expressio fraudis Iudaicæ. Secundo vero improbatio fraudis expressæ, ibi: Ipse autem ut vidit cogitationes, &c. Tertio vero commendatio veritatis ostensæ, ibi: Factum est autem, cum hæc diceret, &c. Circa expressionem Iudaicæ fraudis, tria exprimit Euangelista: primum est materia laudis diuinæ: secundum est, blasphemia fraudis humanæ: tertium est, controuersia litis adiunctæ. Primo igitur quantum ad materiam laudis diuinæ dicit:

Et erat eiiciens demonium, & illud erat mutum. In quo simul tægantur duo miracula, immo etiam tria. Vnde Beda in Glossa: Hunc dæmoniacum etiam cæcum fuisse dicit, in quo tria miracula à Domino fiunt: quia cæcus videt, mutus loquitur, possessus, à dæmone liberatur. Et hoc erat materia laudis diuinæ, tã ex parte curati, quàm assistentium. Propter quod dicit: Et cum eiecisset demonium, locutus est mutus, & admirata sunt turba. Et sic impletum est illud: Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum patebunt. Tunc saliet sicut ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorum. Tanta autem miracula simul facta, sunt admirationis & laudis causa, secundum illud: Terribilis Dominus, & magnus vehementer, & mirabilis potentia ipsius. Glorificantes Dominum quantumcumque potueritis, superualebit adhuc, & admirabilis magnificentia eius. Vnde vere potuerunt isti di-

Gen. 47. c

1. Ioan. 1. b

Iac. 1. c

Sap. 7. a. b

1. Cor. 11. b

Psal. 118. r

Hier. 2. e

Rom. 8. e

Diuisio.

Sup. 4. f

Diuisio.

Infr. 15. a

Infr. 17. e

Infr. 19. e

Infr. 13. c

Infr. 12. a

Matt. 12. b

Beda hoc

loco. 10. 5.

Isa. 35. b

Ecclesi. 43. a

Mar. 7. d

cere

August. ad
Probam epist.
121. circa
med. 10. 2.
Aug. ibid.

Cant. 8. b

1. Cor. 13. b

Aug. ibid.

Ezech. 36. f
Sup. 3.

Ibidem.

1. Io. 5. a

Hebr. 11. a

Beda. 10. 5

1. 3. in c. 11.

Luca.

Hebr. 11. a

Aug. ibid.

Ecclesi. 10. b

Aug. ibid.

Roma. 8. d

1. Cor. 13. c

Ibidem.

Ezech. 2. c

Beda. 10. 9

li. 3. in Lu-

ca cap. 11.

Ecclesi. 11. b

Mar. 10. b

Iob. 25. b

Greg. lib. 5

Moral. cap.

28. in prin.

Ephes. 5. c

Mar. 7. d

Spiritualis
sensus.

Isa. 41. g

Isa. 42. d

Mart. 12. b

Ecc. 1. 5. b
Loquela da-
ta homini
propter tria.

Isa. 1. d

Matt. 25. d

Psal. 31. a
Hier. 2. b

Apoc. 16. c

Matt. 17. d

Tob. 6. b

1. Reg. 16. b

Matt. 17. c

Chryf. 1. 10.
2 hom. 41. in
Mat.

Beelzebub.

4. Reg. 1. b
Gloss. in cap.
Matt. 11.
tom. 5.

Beelzebub
vir musca-
rum.
Glossa hoc
loco tom. 5.
Ioan. 8. f

Matt. 22. b

cere illud: Bene omnia fecit, & surdos fecit audire, & mutos loqui.

Secundum autem spiritualem intelligentiam, demonium est peccatum quod facit surdum ad veritatem audiendam: cæcum ad videndam: & mutum, ad confitendam. Nequitia enim demonis vtrumque; ingressum, per quem crediturus erat homo, oppilauit, id est, & auditum, & visum, & tertium, id est, linguam colligauit, ne confiteretur. Vnde dicitur: Non est annuntians, neque predicans neque audiens sermones vestros. Et iterum: Surdi audite, & cæci intuemini ad videndum. Quis cæcus, nisi seruus meus? & surdus nisi ad quem nuntios meos misi? Talis etiam mutus est ad confitendum. Vnde Ecclesiasticus: Non est speciosa laus in ore peccatoris. Et nota quod cum ad tria data sit homini loquela, scilicet ad laudandum Deum: ad edificandum proximum: & ad accusandum seipsum. Hæc triplex loquela auferitur per triplex demonium. Primum auferit Spiritus luxuriæ, secundum illud: Cum multiplicaueritis orationem, non exaudiam. Manus vestrae sanguine plenæ sunt. Secundam auferit Spiritus auaritiæ, qui facit sibi soli intendere, secundum illud: Qui vnum talentum acceperat, abiens, fodit in terram. Tertiam Spiritus superbiæ, qui non permittit quod homo acculet se, secundum illud: Quoniam tacui inueterauerunt ossa mea. Et in Hieremia: Ecce ego iudicio contendam tecum eo quod dixeris, non peccauit. De hoc triplici demonio dicitur: Vidi de ore draconis, & de ore bestia, & de ore pseudopropheta exire Spiritus tres immundos, in modum ranarum. Primum demonium eiicitur, per ieiunium secundum illud: Hoc genus non eiicitur, nisi per orationem & ieiunium: Secundum eiicitur per memoriam passionis Dominicæ, secundum illud: Cordis piscis particulam si super carbones ponas, fumus eius extricat omne genus demoniorum, & c. Tertium per orationem: Dauid tollebat cytharam & percutiebat manu sua & refocillabatur Saul, & leuius habebat: recedebat enim ab eo Spiritus malus.

Secundo quantum ad blasphemiam humanam fraudis subditur: *Quidam autem ex eis dixerunt: In Beelzebub principe demoniorum eiicit demonia.* Et hæc erat magna blasphemia: Quia quod fiebat à Spiritu sancto, attribuebant Spiritu maligno. Vnde Mattheus statim post hoc dicitur: Omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus: Spiritus autem blasphemiae remittetur. In hac blasphemiam prorumpentibus ex inuidia. Vnde Chrysostomus: Non quando magna dicebat, sed quando faciebat salus hominum, tunc instituerunt Pharisei, & c. Inuidia enim non querit, qui dicat, sed solum ut dicat: æmulatione namque non est aliquam alitia deterior. Adulter enim breui complet peccatum suum: æmulator nunquam quiescit. Et quia blasphemia ista ex malitiam & inuidia procedebat, pro tanto hoc Euangelium legitur, quando cantatur historia Ioseph in tertia Dominica Quadragesimæ. Sicut enim fratres Ioseph, ex inuidia vocauerunt eum inuictorem somniorum, sic & isti dicebant Christum inuictorem demonum. Ex maxime exprimitur Beelzebub, tum quia istud idolum erat famosum. Vnde dicitur quod Ochozias misit nuntios, dicens ad eos: Ite consulite Beelzebub Deum Accaron. Et Beda in Glossa: Afferebant Iudæi in hoc simulacro principem demoniorum habitare. Per cuius potestatem, dicebant Iesum demonia eiicere. Et ideo in textu dicitur: *In principe demoniorum:* Sive quia nomen huius idoli erat ridiculosum. Vnde tantum Beelzebub sonat, quantum vir muscarum. Quo nomine vocabant eum Iudæi irrisorie, sicut dicitur in Glossa, propter sordes cruoris qui in templo eius immolabatur. Vnde sic blasphemiam proferebant, sicut in Ioanne dicitur: Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & demonium habes?

Tertio vero, quantum ad controuersiam litis adiunctæ subdit: *Et alij tentantes, signum de celo querebant ab eo* Non querebant huiusmodi signum ad credendum ut fideles, sed ut rebelles ad impugnandum, secundum illud Saluatoris: Quid me tentatis hypocritæ? Et in Psal-

mo: Tentauerunt me patres vestri, & c. Et hoc malum ut dicitur: Neque tentemus Christum, sicut quidam eorum tentauerunt, & à serpentibus perierunt. Petebant autem signum de celo, sicut tonitruum tempore Samuelis: Aut emissionem ignis, sicut tempore Eliæ: Aut retrocessionem soles, sicut tempore Ezechia. Hoc autem Iudæis erat proprium, siue per asuesfactionem. Vnde: Iudæi signa petunt, & Græci sapientiam. Et ideo Petrus in signis fuit Apostolus ad Iudæos, & Paulus valens in sapientia ad gentes siue etiam propter incredulitatem, & duritiam, secundum quod dixit Stephanus: Dura ceruice, & incircumcisi cordibus & auribus, vos semper Spiritui sancto resististis. Vnde Chrysostomus: Semper discredere, signum est nunquam posse proficere, sic semper testimonium querere signum est nunquam vele credere. Et hoc quidem verum est, quando enim sufficientia testimonia habebant in terris, non oportebat querere signa de caelis. Vnde Ioannes: Opera, quæ ego facio in nomine Patris mei, testimonium perhibent de me. Spiritualiter autem dedit Dominus signa in terris, scilicet signa humilitatis & paupertatis, secundum illud: Hoc vobis signum: Inuenietis infantem pannis inuolutum, & c. Sed multi huic signo non credunt, ut superbi & ambitiosi qui querunt Christum non in humilitate crucis, sed in appetitu honoris & laudis. Et tamé dicitur: Tunc apparebit signum filij hominis in celo, & c. Huic autem contradicunt superbi, secundum illud: Pofitus est hic, & c. & in signum cui contradicetur, quia non placet eis status humilitatis, sed dignitatis. Vnde in Psalmo: Pofuerunt signa sua signa: scilicet superbiæ & lasciuia, secundum illud: Vbiq; relinquamus signa lætitiæ. Sine quibus signis nolunt sequi. Vnde in Psalmo: Signa nostra non vidimus, & c.

Ipsæ autem ut vidit cogitationes eorum dixit eis. Post expressionem fraudis Iudicæ, subditur hic improbatio fraudis expressæ. Habet autem pars ista tres. In quarum prima ponitur improbatio falsitatis: In secunda comprobatio veritatis, ibi: *Cum fortis armatus custodit, & c.* In tertia vero reprobatio dolositatis, ibi: *Cum immundus Spiritus exierit ab homine, & c.* Improbando falsitatem procedit hoc ordine. Primo deducit ad manifestum impossibile: secundo perducit ad falsum improbable: tertio reducit ad verum infallibile. Primo igitur deducit ad manifestum impossibile, cum dicit.

Omne regnum in se diuisum desolabitur. In quo interdicit tale argumentum facere: Omne regnum diuisum hoc ipso quod diuiditur in se, destruitur: sed si vnus demon eiicit alium, satanas in seipsum diuisus est: ergo non stat eius regnum. Sequitur igitur quod satanas ipse destruat suum regnum, & auferat sibi posse & dominium. Sed hoc est impossibile manifestum, & sequitur ex dicto Phariseorum: ergo illud fuit manifeste falsum: Huius igitur rationis maiorem præmittit, cum dicit: *Omne regnum in se diuisum, desolabitur, & domus supra domum cadet.* Et hoc quidem est per se notum & verum est, quia diuisio est causa ruinæ. Vnde causa prædicati est in subiecto. Et hoc est quod dicit Hieronymus: Concordia parua res crescunt, discordia maxime dilabuntur. Vnitas enim est causa saluationis, diuisio interitus, secundum illud Osee: Diuisum est cor eorum, nunc interibunt. Et in Prouerbiis: Propter peccata terræ, multi principes eius. Exemplum huius est de ædificatibus turrim cum essent, labij vnus, & c. Vbi subditur: Diuisit eos Dominus ex illo loco in vniuersas terras, & cessauerunt ædificare. Vnde in finali statu mundi, de ipsius vnitatis dissipatione dicitur infra: Surget gens contragentem & regnum aduersus regnum, & terremotus magni, & c. Deinde adiungit minorem cum dicit: *Si autem Satanas in seipsum diuisus est, id est, contra seipsum pugnat.* Quod dicit sub conditione, quia hoc sequitur ex verbo prædictorum Scribarum, & Phariseorum, cum in se non sit verum: Satanas enim Satanæ concordat in malo. Vnde Iob: Corpus illius quasi scuta fulgida, compactum squamis se prementibus. Vna vni coniungitur, & ne

Psal 94. b
1 Cor. 10. e

1. Reg. 11. c
3. Reg. 18. d
4. Reg. 1. c
4. Reg. 10. c
1. Cor. 1. d

Act. 7. f

Ioan. 10. e

Sup. 2. b

Matt. 24. c

Sup. 2. c

Psal. 73. a
S. p. 2. b
Psal. 73. b

† Hier. in
Reg. monach.
de charita-
te, & pace.
109. ex Sa-
lustio de Sa-
lustio de Bel-
lo Iugurth.
non procul
à princ.
Osee 10. a
Ptom. 23. a
Gen. 11. a
Infra 21. e

Tob. 41. d

Spiraculum quidem incedit per eas. Vna alteri adhaerebit, & tenentes se nequaquam separabuntur. Vnde in Psalmo: Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduersus Dominum, &c. Post hoc subiungit conclusionem cum subdit: *Quo modo stabit regnum eius?* Quod dicit interrogatiue, tanquam impossibile sit hoc sustinere quod satanas ipse de regno eiiciatur. Regnum enim satanæ est in malis & peccatoribus. Iob: Ipse est rex super vniuersos filios superbiæ. Et ideo dicebat Apostolus: Non regnet peccatum in vestro mortali corpore. Postremo subinfert minoris probationem ex dicto ipso, quoniam & hæc erat causa totius elucidationis falsi. Et ideo addit: *Quia dicitis: in Beelzebub me eiicere demonia?* Si enim verum est quod dicitis vt satanas satanam eiiciat, aduersum se ipsum diuisus est, ergo diuisus est eius imperium, ac per hoc tendit ad interitum. Et hoc modo formatur argumentum Matthæi: Si satanas satanam eiicit, aduersus seipsum diuisus est: Quo modo ergo stabit regnum eius? Sic igitur patet quo modo ex dicto eorum deducit ad manifestum impossibile.

Secundò vero producit ad falsum improbabile cum subdit: *Si autem ego in Beelzebub eiicio demonia.* In quo intendit formare talem rationem: Si ego eiicio demonia per dæmonum potentiam, & ego dedi potestatem filiis vestris eiiciendi demonia. (Hanc supponit & tacet) ergo ipsi in principe dæmonum eiiciunt demonia. Sed hoc est falsum & improbabile, & secundum eorum opinionem, & secundum ipsorum Apostolorum testificationem. Falsum igitur est quod Pharisei sentiunt, vt verum quod Apostoli testantur. Igitur ipsi erunt iudices eorum. In hac autem ratione præmittitur propositio, quam asseruerunt, cum dicitur: *Si autem ego in Beelzebub eiicio demonia,* secundum vestram scilicet assertionem. Supra eodem: *In Beelzebub principe dæmoniorum eiicit demonia,* subditur conclusio, quam non concedunt, cum dicitur: *Filij vestri in quo eiiciunt?* quasi diceret: sequitur quod eiiciunt in Beelzebub. Quod tamen ipsi non concedunt. Vnde Beda: Filios Iudæorum vocat Apostolos, qui inter alia munera, quæ acceperunt à Domino, etiam demonia pellebant. Quam expulsionem non diabolo, sed Deo assignabant. Subinfertur autem redargutio, quam incurunt, cum dicitur: *Ideo ipsi iudices vestri erunt.* Quia quod vos blasphematis, vt falsum ipsi testantur esse verum, secundum illud Isaiæ: Vere, vos testes mei, dicit Dominus: & non tantum testes propter veritatis assertionem, sed etiam iudices propter veritatis perfectionem, secundum illud: Vos qui secuti estis me in regeneratione, cum federit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israël. Ipsi namque sunt, de quibus Isaias: Dominus ad iudiciū veniet cū senioribus populi sui. Seniores vocat perfectiores secundum illud: Senectus venerabilis est, non diuturna, neque annorum numero computata. Cani autem sunt sensus hominis, & ætas senectutis, vita immaculata.

Tertio vero reducit ad verum infallibile, cum adiungit: *Porro si in digito Dei eiicio demonia.* Porro, hoc est certe: si, id est, quia: *in digito Dei,* hoc est in Spiritu sancto. Vnde in Mattheo: Si in Spiritu Dei eiicio demones. Spiritus sanctus namque, dicitur digitus Dei, sicut dicitur in Exodo: Digitus Dei est hic. Ratio autem huius est: quia filius dicitur brachiū Patris, secundum illud: Brachiū Domini cui reuelatum est: Dicitur & manus, secundum illud: Emitte manū tuam de alto. Et ratio huius est, quia sicut qui operatur, brachio & manu facit, sic pater omnia per filium facit, sicut dicitur: Omnia per ipsū facta sunt. Spiritus autem sanctus procedit à Patre & Filio, sicut digitus à corpore & brachio, & est illi connaturalis, & cōsubstantialis. Et ideo merito dicitur digitus in scripturis. Vel quia sicut vnus est manus, & per digitos fit distinctio, sic per vnū Spiritū fit distinctio donorum, sicut dicitur: Hęc omnia operatur vnus atque idem Spiritus, diuidens singulis prout vult. Quia

ergo in hoc Spiritu eiicio demonia, profecto peruenit in vos regnum Dei, id est, potestas regia, quæ regit nos, expulso diabolo, secundum illud: Nunc iudiciū est mundi, nunc princeps huius mundi eiicietur foras. Et nota quod dicit: *peruenit in vos regnum Dei.* Quia regnū Dei peruenit in nos per gratiā, secundum illud: Regnū Dei intra vos est. Sed tunc perueniemus in illud per gloriā, quando dicetur nobis: Venite benedicti Patris mei, possidete paratū vobis regnū, &c. Et nota quod ista consequentia est necessaria: quia si nihil est mediū, quin homo sit sub potestate Dei vel diaboli, ergo si expellitur potestas diaboli ab homine, sequitur quod introducatur potestas diuina. Triplex autem Spiritus nequā, de quo habitū est supra expellitur, Spiritu diuino dato ad tria, scilicet: Spiritu sanctitatis, de quo dicitur: Spiritus sanctus disciplina effugiet fictū. Spiritu paupertatis de quo dicitur: Beati pauperes Spiritu, &c. Et Spiritu humilitatis de quo Isaias: Ad quæ respiciā, nisi ad pauperulum, & contritū Spiritu: Hunc triplicem Spiritū petebat Propheta in Psalmo: Cor mundū crea in me Deus & Spiritū rectum innoua in visceribus meis. Ne proicias, &c. Et Spiritum sanctū tuū ne auferas à me. Redde mihi, &c. Et Spiritu principali confirma me, vt tangatur hic triplex Spiritus, videlicet Rectus, id est paupertatis: Sanctus, id est puritatis: & Principalis, id est humilitatis. Quæ Spiritū qui habet, habet iustitiā ad se, & proximū, & Deum. Siue etiam intra se, extra se, & infra se, ac per hoc habet pacem, & gaudium, & intra se regnū Dei. Nam secundum illud: Non est regnū Dei esca, & potus, sed iustitia, & pax, & gaudium in Spiritu sancto.

Cum fortis armatus custodit atrium suum. Postquam improbauit falsitatem, hic secundo approbat veritatem. In cuius approbatione, procedit hoc ordine. Primo præmittit veritatem præambulam: secundo subdit veritatem intentam: tertio subnectit veritatem annexam. Primo igitur præmittens veritatem præambulam, dicit: *Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt omnia quæ possidet.* Hoc per se notū est. Quieta enim possessio venit ex fortitudine possidentis, qui non permittit impugnari atrium suum. Fortis autem iste, est diabolus de quo dicitur: Non est super terrā potestas, quæ comparatur ei, qui factus est, vt nullū timeret. Et in Abacuc: Domine in iudiciū posuisti eum: & fortē vt corripes fundasti eum. Iste est armatus secundum quod dicit Iob: Corpus illius vt scuta fusilia, &c. Et quia tantam habet potentiam & armaturam: ideo non potest sibi ab homine infirmo fieri violentia. Immo in pace possidet, quoniam non timet amittere, secundum illud Gregorij: illos pulsare negligit, quos quieto iure se possidere sentit. Et hæc pax peccatorū de quo in Psal. Zelau super iniquos, pacē peccatorū vidēs. Et in Mattheo: Nō veni pacem mittere, sed gladiū. Vult igitur in hoc dicere, quod fortis non expellitur à minus forti. Si ergo super potestate diaboli nulla præualet potestas terrestris, sed tantū cœlestis potētia: ergo quæ expellit demones non est de terris sed de cœlis: non humana, sed diuina.

Secundo adiungens veritatem intentā, & iam persuasam dicit: *Si autē fortior illo superueniens vicerit eum.* Fortior est diabolus diuina fortitudo, scilicet Christus Deus, noster: Christū prædicamus, Dei virtutē, & Dei sapientiā. Et rursus ibidem: Quod infirmum est Dei, fortius est hominibus. Et ait Iob: Si fortitudo quæritur, robustissimus est. Et propterea dicit Isaias: Vocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius, Deus, fortis. Iste superuenit, id est, de supernis venit, secundum illud: Qui de cœlo venit, super omnes est. Hic autem vicit diabolum, tanquam minus fortem, iuxta quod dicitur: Cōfidite, quia ego vici mundum. Vnde licet victus videatur, tamē vicit, quia moriendo reuixit. Et hoc à Hieremia designatur: Fortis impedit in fortē, ambo pariter conciderunt: quia Christus corporaliter, temporaliter, & visibiliter. Diabolus vero sēpternaliter, totaliter, & irrecuperabiliter. Vnde in Apocalypsi: Ecce vicit leo de tribu Iuda, radix Dauid, aperire librū, & soluere septē signacula

eius:

Psal. 2. a

Iob 41. d
Rom. 6. b

Matt. 12. b

Beda tom. 5.
lib. 3. in
Luca. 6. 11.

Isa. 44. a

Mat. 19. d

Isa. 3. c

Sap. 4. b

Matt. 12. d

Exod. 8. c

Isa. 53. a
Psal. 143. b

Ioan. 1. a

1. Cor. 12.

Ioan. 12. c

Inf. 17. e

Matt. 25. d

Inter potestatem Dei atque Diaboli quomodo non sit medium. Sap. 1. b

Matt. 5. c
Isa. 66. a

Psal. 50. b

Rom. 14. a

Iob 41. d

Abac. 1. c

Iob 41. a

Psal. 72. a

Matt. 10. d

1. Cor. 1. d

Ibidem.

Iob 96.

Isa. 9. b

Ioan. 3. d

Ioan. 16. g

Hier. 46. c

Apoc. 3. b

1. Cor. 15. g

Psal. 106. b
Psal. 45. b
Arma da-
monum.
Rom. 6. b

Ephes. 4. b

Isa. 8. a

Isa. 49. g

Osee 13. d

1. Reg. 10. g

Christus
spolia dia-
boli distri-
buere dici-
tur.

Exod. 12.

2. Cor. 6. c

Iob 9. a

Ioan. 11. g

Isa. 11. c

Psal. 146. a

Ioan. 10. c

Ioan. 10. e

Ioan. 8. f

Zac. 13. a

Matth. 17. c

cuius. Et vidi, & ecce in medio throni & quatuor animalium, & in medio seniorum agnum stantem tanquam occisum. Qui ideo vicit, quia occisus est. Vnde potest dici diabolo illud: Vbi est mors victoria tua? Sequitur: Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam, per Dominum nostrum Iesum Christum. Et quia vicit ipsum in passione, ideo spoliatus in Resurrectione. Ideo subditur: *Vniuersa arma eius auferet, in quibus confidebat.* Et hoc fecit quando portas infernales confregit, secundum illud: Quia contiuit portas aereas & vectes ferreos confregit. Et rursus: Arcum conteret, & confringet arma: & scuta comburet igni. Hæc arma facit sibi diabolus de hominibus per consensum, secundum illud: Non exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato. Vel arma diabolica sunt diuersa tentatorum machinamenta, quibus hominibus præualebat. Et his priuatus est per Christi victoriam in Resurrectione, & spoliatus est in Ascensione. Ideo subdit: *Et spolia eius distribuet.* Et hoc quidem fecit, quando de vasis contumeliæ fecit vasa misericordiæ. Et hoc est in Ascensione factum, secundum illud: Ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Hoc autem fecit noster Emmanuel. Voca nomen eius. Accelera spolia detrahere, festina prædari. Prædatus est autem fortiter diabolus, secundum illud: Numquid tollitur à forti præda: aut quod captum fuerit à robusto, saluum esse poterit? Quia hæc dicit Dominus: Equidem & captiuitas à forti tollitur, &c. Dominus diripiet thesaurum omnis vasis desiderabilis. Huius figuratio præcessit in Dauid de quo dicitur quod regressus à cede Amalech, expoliatis Amalechitis, spolia distribuit, & misit dona senioribus Iuda proximis suis. Et nota quod Christus dicitur spolia diaboli distribuere, quia licet ipse omnes liberauerit, tamen etiam partem huius gloriæ diuersis prædicatoribus committit. Qui & ipsi sunt spoliatores Aegypti. Ex hoc igitur apparet, quod expulsio demonum fiebat à Christo, non virtute diabolica nec humana, sed per Spiritum sanctum. Et hæc veritas intenta. Tertio vero annectens veritatem adiunctam subdit: *Qui non est mecum, contra me est.* Ac per hoc homines, quos diabolus possidet, Christo repugnant, & secundum illud: *Quæ conuentio Christi ad Belial? &c.* Et quia nullus fortitudini eius potest resistere, ideo subdit: *Et qui non colligit mecum, dispergit.* Quia sicut dicit Iob: Quis restitit, ei, & pacem habuit? Officium namque Christi est congregare, secundum illud Ioannis: Moriturus erat, &c. Sequitur: *Vt filios Dei qui erant dispersi, congregaret in vnum.* Et Isaias: *Congregabit profugos Israël, & dispersos Iuda colliget à quatuor plagis terræ, & Psalmista: Dispersiones Israël congregabit.* Officium autem diaboli est, dispergere, secundum illud Ioannis: *Lupus rapit, & dispergit oves.* Ideo optimum est introire in ouile Domini, quia non potest superari à fortiori, sicut dicit Ioannes: *Pater meus, quod dedit mihi, maius omnibus est, &c.* Cum immundus Spiritus. Post improbitatem falsitatis, & approbationem veritatis, subdit hic Euangelista reprobationem dolositatis, cuius origo est à Spiritu maligno, secundum illud Ioannis: *Ipse mendax & pater eius, id est mendacii & simulationis.* Reprobatur ergo Saluator dolositatē Phariseorum. Cuius originem, progressum, & consummationem ostendit in eis fieri per Spiritum malignum. Et hoc quantum ad maligni Spiritus egressum, regressum, & ingressum. Egreditur namque per detestationem inimicitiae. Regreditur per simulationem iustitiae. Sed ingreditur per profundationem nequitiae. Primo igitur, quantum ad egressum Spiritus immundi, per detestationem inimicitiae, dicit: *Cum immundus Spiritus exierit de homine, scilicet per veram penitentiam, secundum illud: Et pseudopphetas, & Spiritum immundum auferam de terra.* Ad hoc autem duo sunt necessaria, scilicet abstinencia, & orationis instantia per quæ mundamur intus & extra. Et tunc exit Spiritus immundus secundum illud Matthæi: *Hoc genus dæmoniorum non eiicitur, nisi per orationem & ieiunium.* Et quoniam diaboli

desiderium semper est ad seductionem bonorum, quantumcumque ab aliis expellatur, ideo subdit: *Perambulatur per loca inaquosa, quærens requiem.* Loca inaquosa sunt loca in quibus non viget carnalitas, aut concupiscentia secundum illud Psalmi: *In terra deserta, inuisa, & inaquosa, sic in sancto apparui tibi secundum quod Hieronymus exponit.* Et propterea Virgo Maria, quia omnino habuit extirpata concupiscentiam, dicitur petra deserti. Emitte agnum Domine dominatorem terræ, de petra deserti ad montem filiae Sion. Circa hæc loca ambulat diabolus, quærens requiem, id est, volens in illis vmbra negligentiae, & fontem contumeliæ fabricare, ut ibi possit requiescere. In tali autem loco requiescit, secundum illud Iob: *Sub vmbra dormit in secreto calami in locis humentibus, ut Ezechiel ait: Ecce ego ad te Pharaon rex Aegypti, draco magne, qui cubas in medio fluminum.* Non autem requiescit diabolus, nisi in illis in quibus inuenit defluxus concupiscentiarum. Quos quia non potest reperire in sanctis viris afflictis & maceratis, ideo in eis non requiescit, sed fugit, iuxta illud Iacobi: *Resistite diabolo: & fugiet à vobis.* Secundo vero quantum ad regressum per simulationem iustitiae subdit: *Et non inueniet, scilicet requiem, dicit: reuertar in domum meam unde exiui.* Suam vocat domum, quia nondum ab ea plene expulsus fuerat. Et ad talē diabolus redit. In cuius figura Isaias: *In via qua venit rex Assyriorum, id est, satanas, per eam reuertetur.* Recte autem peccatorē domum suam vocat: quia peccator, qui fecit peccatum, seruus est peccati, sicut dicit Ioannes. Ac per hoc non est iuris sui, sed seruus diaboli. Ideo in Proverbis: *Ne des alienis honorem tuum & annos tuos crudelime forte impleantur extranei viribus tuis, & labores tui sint in domo aliena.* Ad hanc autem domum reducit diabolus expulsus simulatio bonitatis & iustitiae. Et propterea addit: *Et cum venerit, inueniet eam scopis mundatam, & ornatam, non intra, sicut dicit Propheta in Psalmo: Et exercitabar, & scopebam Spiritum meum. Et rursus: Omnis gloria filiae regis ab intus. Nō sic inueniet scopatam, & ornatam, sed extra, sicut infra eodem: Nunc vos Pharisei, quod desoris est calicis & catini mundatis: quod autem intus est vestrum plenum est rapina & iniquitate.* Et Matthæus ait: *Ve vobis, &c.* Sequitur: *Quia similes estis sepulchris dealbatis, &c.* Talis munditia non sufficit Spiritui sancto. Qui non tantum quærit habitare in corpore mundo, sed in animo sancto. Vnde Sapiens: *In maleuolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis.* Et ideo ad vtrumque inuitamur ab Isaiâ: *Lauamini, mundi estote, &c.* Illa autem munditia, quæ tantum est extra, relinquit domum vacuum à gratia Spiritus sancti, & per hoc occupabile à præsentia diaboli. Vnde hæc notans Matthæus dicit: *Inuenit eam vacantem, scopis mundatam, & ornatam. Vacantem scilicet à gratia & virtute.* Vnde Chrysostomus: *A virtute desolati, dæmonum actionibus facile erunt occupabiles.* Et ideo Hieronymus: *Semper aliquid boni facito, ne te diabolus inueniat otiosum.* Quarto vero quantum ad ingressum, per profundationem nequitiae subdit: *Tunc vadit, & assumit septem alios Spiritus nequiores se, & ingressi habitant ibi: Ij septem Spiritus sunt septem simulationes, quæ virtutes specie esse se simulat, & mentiuntur.* Qui ideo sunt nequiores vitiis apertis, quia maiorem habet malitiæ peruersitatem, sicut dicit Augustinus: *Simulata æquitas non est æquitas, sed duplex iniquitas.* Vnde nota tres septenarios spirituum. Primus bonus est, qui continet septem dona, de quibus Isaias: *Requiescet super eum Spiritus Domini, Spiritus sapientiæ & intellectus, &c.* Secundus est malus, & continet septem Spiritus nequitiae, id est, septem vitia capitalia, septem donis opposita, Opponitur enim sapientiæ luxuria: intellectui gula: consilio auaritia: fortitudini accidia: scientiæ ira: pietati inuidia: timori superbia. Et de his Marcus dicit quod de Maria Magdalena eiecta fuerant septem dæmonia. Tertius septenarius continet septem simulationes, quas Dominus vo-

Loca inaquosa.
Psal. 62. a

Isa. 16. a

Iob 40. b
Ezech. 29. a

Zach. 4. b

Isa. 37. g

Ioan. 8. d
Prou. 5. b

Psal. 76. b
Psal. 44. c

Inf. eod. f
Matth. 23. c

Sap. 1. a

Isa. 1. b

Matth. 12. d

Isa. 11. a

Mar. 16. b

cat

Prou. 26. d

Matt. 23. b

Isa. 13. d

I. An. 5. c
2. Pet. 2. d

Eccl. 7. a

Beda tom. 5.
lib. 3. in c. 11.
Luca.

Isa. 40. b

Psalm. 73. d

Matt. 15. b

Prou. vii.
Eccl. 26. d

Sup. 1. e

Sap. 7. a
Cant. 7. a
Ioan. 12. d
Cur virgi-
neus venter
dictus sit
beatus.

cat Spiritus nequiores, quia sub specie sanctitatis decipiunt innocētes, de quibus in Prouerbiis: Septē nequitia sunt in corde illius, &c. Has omnes inducit hypocrisis, quæ est donorum Spiritus sancti simulatrix. In cuius regni signum Dominus septem facit exclamationes ad hypocritas, comminans eis, vā. Actano autē additur: nec ponitur ibi hypocrita. Ij ergo Spiritus nequiores secure habitant: quia quanto malitia minus apparet, tanto minus arguitur, & tanto requiescit securius, secundum illud Isaia: Requiescēt ibi bestia, & replebuntur domus eorum draconibus: & habitabunt ibi struthiones, & pilosi saltabunt ibi: vbi stragulantur mōstra vitiorum. Et quoniam quanto diabolus securius habitat in homine, tanto peius est homini, quia magis est seruus: ideo subdit: *Et sunt nouissima hominis illius peiora prioribus*, siue propter reciduationem, ob quam: Ecce sanus factus es, iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Et Petrus: Melius erat illis non cognoscere viam iustitiæ, &c. Vnde Chrysostomus: Difficilior est pœna posteriorum vitiorum. Siue propter iniquitatis duplicationem, quæ fit propter simulationem, secundum illud: Non semines mala in sulcis iniustitiæ, & non metas ea in septuplum. Ex quo apparet quod Phar. sœi non tantum sunt conuicti de falsitate, sed etiā redarguti de dolositate. Possunt autem allegorice ista exponi de populo Iudaico, & Gentili secundum quod Beda exponit satis bene in Glossa: Exiit à Iudæis, &c.

Factum est autem, &c. Post expressionē fraudis Iudicæ, & reprobationem fraudis expressæ, subdit hic Euāgelista commendationē veritatis apertæ. Et hoc quidē conueniēs erat, vt manifestata veritate, veritas ipsa se ipsam manifestans, laudaretur manifeste corā tota multitudine. In descriptione autem huius commendationis laudatiuæ tria introducuntur. Primum est conditio personæ laudantis. Secundum est expressio laudis diuinæ. Tertium est approbatio laudis expressæ. Primo igitur quantum ad conditionem laudantis personæ dicit:

Factum est autē cum hæc diceret, scilicet ad confutationem falsitatis. *Extollēs vocem quædam mulier de turba dixit illi*, ad veritatis commendationem, & Phariseorum confutationem. In quo duplex notatur conditio in persona laudate, scilicet virilitas, & modicitas. Virilitas notatur in hoc quod vocem extollebat, secundum illud: Exalta in fortitudine vocē tuam, qui Euangelizas Hierusalem: exalta, noli timere. Modicitas in hoc quod quædam mulier non nominata, nec nobilis, sed de turba, vt impleteretur illud: Pauper & inops laudabunt nomē tuum. Ex quo apparet quod laudator diuini nominis non debet esse timidus, vt laudare non audeat: nec timidus vt laudare erubescat, sed virilis & humilis. Vnde cum quidā ex timore tacerent: quidam blasphemarent ex superbia & tumore, hæc mulier humilis & virilis, nec tacuit cū timidis, nec vituperauit cum blasphemis. Vnde in Glossa: Magna fiducia inter blasphemos confitetur Dei filium. Ideo poterant sibi dicere illud: O mulier magna est fides tua, quæ scilicet tantum te fortificauit, cum dicatur: Mulierem fortem quis inueniet? In te verificatum est illud: Fundamenta æterna supra petra solidam: sic mandata Dei in corde mulieris sanctæ.

Secundo vero quantum ad expressionem laudis diuinæ subditur: *Beatus venter qui te portauit*. In quo laudat Christum Dei filium, extollens laudis eius præconium, ex beatitudine matris, quasi dicat: Beata mulier, quæ portauit tam bonum filium. Et recte, quia decebat sexū fœmineum sic laudare. Nec tantum fœminas, immo etiā viros. Nam supra, primo dixit Virgo: Ex hoc beatā me dicent omnes generationes. Et nota quod beatificat Virginis ventrem, & hoc, quia portauit Dei filium, nouem mēsis & sex diebus, qui pro vnō mense accipitur. In ventre matris figuratus sum caro decē mensium tempore. Vnde in laude Virginis dicitur: Venter tuus sicut acerus tritici. Quia Christus erat granū frumenti secundū quod dicit Ioannes: Et hoc tritico fuit venter eius impletus. Et ideo beatus, propter tria priuilegia,

quia vt dicit Bernardus: Fuit sine corruptione fœcūda, sine grauedine grauida, sine dolore puerpera. Quis audivit vnquam tale? & quis vidit huic simile? siue propter tria miracula. Primum est, cōiunctio infinite distantiu: Deus enim ibi factus est homo. creator creatura: immēsus paruus: verbum infans: æternus temporalis, secundum illud: Et verbum caro factum est. Et in Hieremia: Creauit Dominus nouū super terram, fœmina circumdabit virum. Secundum miraculum est, quia qui fecit ventrem factus est in ventre. Vnde in Psalmo: Gloriosa dicta sunt de te, ciuitas Dei. Et post: Homo natus est in ea, & ipse fundauit eā Altissimus. De hoc potest exponi illud Ecclesiastici: Vas admirabile opus excelsum, Tertium miraculum, quia qui continet omnia, continetur in ventre: & ille ibi capitur, quē totus non capit orbis.

Vnde cantat Ecclesia: Quia quem cœli capere non poterant tuo gremio contulisti. Vnde Isaia: Vere tu es Deus absconditus. Nec tantū beatificat Virginem propter portationem, sed vbera propter lactationem cum subdit: *Et vbera quæ suxisti*, scil. beata sunt. Ex quo darur intelligi, quod à solis vberibus Virginis beatissima lactatus fuit. Quod designatū fuit in Moyse, qui lactari, vt dicitur, noluit à muliere Ægyptiaca. Et ideo quæ sita fuit mulier Hebræa, scil. mater propria, sicut dicitur in Exodo. Hæc autē designat Virginē Mariam, cuius vbera luxit Christus, secundum illud: Quis mihi det te fratrem meū, sugentem vbera matris meæ, &c. Ideo autē iunxit ista duo, vt ostēderetur virgo Maria fuisse mater Christi vera, & perfecta, quia nō solū genuit, sed & educavit: & sicut vere educavit, ita vere genuit, & in hoc arguitur, vt dicitur in Glossa, impietas Manichæi, & aliorū, qui dicunt ipsum attulisse corpus ethereū. Vnde Beda: Ex eodem fonte, & lac nutriēdis, & semen procreandum pueris manat. Ergo de semine Virginis, secundum Physicos, potuit cōcipi, qui de lacte eius potuit nutriri.

Tertio vero, quantum ad approbationem laudis expressæ subdit: *At ille dixit: Quinimo beati qui audiūt verbū Dei*. Hoc non dicit aduersando, sed potius superaddendo quasi diceret: Non solū beatus venter, qui portauit me, verbum caro factū, verum etiam beatorum qui suscipit verbum à me prolatū. Vnde & Maria non tantum beata fuit, quia Christum gestauit in carne, verum etiā beatorum, quia ipsum perfectissime gestauit in mente, secundū quod dicit Augustinus: Beatorum fuit Maria, concipiendo fidē Christi, quā carnem Christi. Beatus est enim omnis, qui audit & obedit, secundum illud: Si hæc scitis, beati eritis si feceritis ea. Et ideo subdit: *Et custodiūt illud*. Et ideo Iacobus: Estote factores verbi, & non auditores tantum. In quo verbo, Christus noluit laudare matris cognitionē carnalem per se. Nam supra dicitur Iudæis: Ne cœperitis dicere: Patrem habemus Abraham, &c. Sed spiritualem: quia sanctior est copulamentū, quā corporum. Et ideo cum quærent eum mater & fratres eius, dixit: Quicumq; fecerit voluntatē Patris mei qui in cœlis est, ipse meus frater, soror, & mater est. Et propter hoc virgo Maria fuit laudabilis in concipiendo, quia fidē concepit: Et ideo dixit ei Elisabeth: Beata quæ credidisti, quoniam perficientur ea quæ dicta sunt tibi à Domino. Ex quo apparet mira cōmendatio veritatis, quæ omnes sibi adhærētes beatos efficit: non solū adhærētes carnali cognitione, vt virgo Maria, verum etiā spirituali dilectione, sicut quælibet anima sancta. Vt enim dicit Augustinus: Beatitudo est gaudium de veritate. Ad quod gaudiū venient qui veritatem audiūt, diligunt, & faciunt, secundū illud: Qui audit me, non confundetur: & qui operantur in me, non peccabunt: Qui elucidant me, vitam æternam habebūt.

Spiritualiter autem hic notandum est, quod mulier de turba typum gerit legis, quæ generationem cōmendat carnalē, secundū quod facta est repromissio Abraham: Suspice cœlum, &c. Et David: In Psalmo: De fructu ventris tui, &c. Vnde ad Romanos: Ex quibus Christus, secundum carnem, &c. Sed Christus typum gerit gratiæ & Spiritus. Qui quidem generationem commen-

dat

Isa. 66. c

Ioan. 1. b
Hier. 32. d

Psalm. 86. a

Eccl. 43. a

Isa. 45. e

Exod. 2. b

Cant. 8. a

Beda tom. 5.
lib. 3. in
Luca cap. 11

Ioan. 13. b

Iac. 1. d

Sup. 3. b

Matt. 12. d

Sup. 1. e

Eccl. 24. c

Spiritualis
sensus.Gen. 15. b
Psalm. 131. c
Rom. 9. a

Mat. 12. a
Ioan. 7. f
Sup. 1. c
Eecl. 24. d
Isa. 17. a
1. Pet. 2. a
Cant. 1. a
Pro. 5. d

Turbæ di-
uerfas ob
causas ad
Christum
confluxe-
runt.

Glossa in
hunc locum
cap. 11. Lu-
ca 10. 5.
Mat. 12. c

Prou. 30. c
Deut. 32. c

Glossa in
hunc locum
tom. 5.

Ioan. 11. f
Iac. 12. d
Idem. 20.
Inf. 23. f

Ioan. 2. d
Ibidem. d

Mat. 12. c

dat spiritualement secundum illud: Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei? Huius generationis spiritualis cõceptio, primo fit in fide, quasi vnitate Ecclesiæ: Qui credit in me, sicut dicit scriptura, &c. In cuius etiam rei signum, virgo Maria per fidem cõcepit: Beata quæ credidisti. Partus autem fit per operationem: Dixi, rigabo hortum plantationum, &c. Sed illi qui credunt, & non operantur, sicut illi de quibus Isaias: Venerunt filij vîq; ad partum, & virtus non est pariendi. Sed illi qui credunt & operantur, sicut illi de quibus Petrus: Sicut modo geniti infantes, rationabile & sine dolo lac concupiscite, vt in eo crescatis in salutem, scilicet per dilectionem & cõtēplationem. Osculetur me osculo oris sui, quia meliora sunt vbera tua vino, &c. Et in Prouerbiis: Cerua charissima, & gratissimus hinnulus: vbera eius inebriēt te in omni tēpore. Et sic in his tribus insinuatursusceptio gratiæ, exercitatio actiua, & cōsolatio cõtēplatiua. Et hoc totum clauditur in fide, quæ per dilectionem operatur, quam soli qui habent, erūt beati.

Turbis autem concurrentibus, &c. Postquam Saluator confutauit fallaciam blasphematorum, siue obtrectatorum, hic secundo confutat fallaciam incredulorum, qui sub specie studiositatis quærebant signa curiositatis. Confutatur autem fallacia incredulitatis Iudæorum, & hoc triplici via. Primo enim gens illa arguitur, quia dubia ad credendum: secundo, quia tepida ad discendum: tertio, quia frigida ad pœnitendum. Primo igitur arguitur gens fallax & incredula: quia dubia ad credendum, cum dicitur: *Turbis autē concurrentibus, cepit dicere: Generatio hæc, generatio nequam est.* Turbæ namq; concurrebant, id est, ex diuersis causis ad ipsum currebant. Quidam ad audiendum documenta: quidam ad videndum miracula: quidam causa famis pellendæ: quidam causa sanitatis recuperandæ: quidam ad insidiandum. Alij ad obsequendum, secundum diuersa genera personarum, quæ in Euangelio exprimentur. Ij autem, sicut dicit Glossa, currebāt ad mirabilia quæ ab eo fieri audiebant, quæ volebant videre, nō ex zelo fidei, sed potius ex dolo, & curiositate, & fraudulētia veni. Et propterea dicit: *Generatio hæc generatio nequam est.* Et Matthæus dicit: *Generatio mala & adultera signū quærit: nequā enim & adultera est, propter infidelitatem, & idololatriam.* Vnde cõpetit ei illud Prouerbiarū: *Generatio quæ Patri suo maledicit, & quæ matri suæ nō benedicit.* Et illud Deuteronomij: *Generatio peruersa est, & infideles filij eorū.* Infidelitas apparet ex quæstione curiositatis. Propter quod subdit: *signum quærit, scilicet de cœlo.* Glossa: *Quasi illa quæ viderant, non fuerint signa.* Et quia huiusmodi, propter incredulitatem nō erant cœlestes, sed terreni: non spirituales, sed potius animales: ideo denegātur eis signa cœlestia, sed concedūtur terrestria, ideo dicit: *Et signū non dabitur ei, nisi signū Iona propheta.* Hoc quidem dicit, non quia alia signa nō dederit. Vnde Lazarum suscitauit quatruiduanum, sicut dicit Ioannes: *Et vox de cœlo ad eum facta est.* Et multa alia fecit signa in conspectu omnium, de quibus dicit Ioannes, quod nō sunt scripta in libro suo. Et rursus Sol obscuratus est in morte: sed quia omnia alia signa non valent nisi credenti Deum passum, tertia die resurrexisse, cuius figura præcessit in Iona propheta. Et ideo Ioannes Pharisiis quærentibus: *Quod signū ostendis nobis, quia hæc facis, &c.* Dixit eis: *Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabō illud.* Subiungitur: *Ille autem dicebat de tēplo corporis sui.* Et huiusmodi figura præcessit in Iona, quæ tertia die euomuit piscis. Et ideo creditum fuit ei à Niniuitis. Propter quod subdit: *Nam sicut fuit Ionas signum Niniuitis, ita & eris filius hominis generationi isti.* Iona enim fuit Niniuitis signū non tantū verbo, sed etiā miraculi facti: quia in mare proiectus, & à pisce absorptus, die tertia est ad superna regressus. Per quod designauit Christum passum, mortuum, & suscitatum. Vnde aptatur huiusmodi signū propositum hoc modo: sicut fuit Iona in vētre ceti tribus diebus & tribus noctibus, sic erit filius hominis in corde terræ. Qui ergo huic signo

A non credit, durior est Niniuitis, nec alia signa Domini in aliquo profunt ei.

Secundo arguitur Iudæorum generatio, quia tepida ad discendum, cum subditur: *Regina Austri surget in iudicio cum viris generationis huius.* Ex quo apparet quod resurrectio erit vniuersalis, non tantū bonorū sed etiam malorū. Et quod erit ad iudicia secundum illud Ioannis: *Omnes qui in monumentis sunt audient vocē filij Dei, & procedēt, &c.* Sed quia mali condemnabuntur comparatione meliorum, ideo subdit: *Et condemnabis illos.* Bēda: *Non potestate iudicij, sed comparatione melioris facti quod factum ostēdit in hoc quod ait: Quia venit à sinibus terra audire sapientiam Salomonis, secundū quod dicitur: Regina Saba cum audisset famam Salomonis, venit, vt tētaret eum in enigmatibus, in Hierusalem.* Simile dicitur: *Vnde in tribus fuit laudabilis.* Et primo, quia mota fuit fama sapiētiae Salomonis. Secundo vero, quia venit de remotis partibus. Tertio vero quia venit ad hominē paris conditionis. Et è contrario hic populus tripliciter erat vituperabilis: quod notat cum subdit: *Et ecce plus quam Salomon hic.* In hoc enim quo dicitur: *Ecce,* notat se cognitum, non tantum per auditum, sed per visum secundū illud: *Post hæc in terris visus est, &c.* In hoc quod addit, *hic,* ostendit, quod non erat absens, sed præsens, vt possit eis merito dici illud Deuteronomij: *Mandatum hoc quod ego præcipio tibi hodie, non est procul situm, &c.* In hoc vero quod dicit: *plus quam Salomon,* ostendit quod non tantum credendum est ei, sicut viro sapienti, sed sicut principio & fonti totius sapiētiae secundum illud: *Ego principium qui & loquor vobis.* Maior erat namq; Christus Salomone ratione potentiæ, ratione scientiæ, & ratione iustitiæ. Vnde sibi competit præcipue illud Psalms: *Deus iudicium tuum regi da, &c.* Qui in laude Salomonis creditur à Iudæis factus cum ibi dicatur: *Dominabitur à mari vsque ad mare.* Et iterum: *Ante solem permanet nomen eius.* Et iterum: *Benedicentur in ipso omnes tribus terræ, &c.* Ille Salomō pacificus fuit ad tempus, sed iste æternaliter. Isaias: *Multiplicabitur eius imperiū, & pacis non erit finis.* Ille sapiens, sed iste sapientia: Christus Dei virtutem & sapientiam, &c. Et: *In quo sunt omnes thesauri sapiētiae, & sciētiae absconditi, &c.* Ille faciēs iustitiæ, sed iste ipsa iustitia: *Qui factus est nobis sapientia & iustitia, &c.* Ideo hic septem præeminentias meretur Regina illa Austri, comparatione ad Iudæos incredulos. Regina, sexus fragilis: de remotis: cum difficultate: relicto imperio: cum muneribus: ad purum hominem: sola fama cognita venit, sicut expresse colligitur. Sed Iudæi viri, Christum præsentem, gratis oblatum, sui generis beneficium, Deum & hominem miraculis probatum, contempnunt, & despiciunt.

Tertio arguitur Iudæorum generatio, quia frigida ad pœnitendum, cum subdit: *Viri Niniuita surgent in iudicio cū generatione hac, & condēnabunt illā.* Et hoc propter eorum pœnitentiæ, & Iudæorum impœnitentiam. Et comparatione enim meliorum arguuntur minus boni. Propter quod subdit: *Quia pœnitentiā egerunt ad prædicationem Iona.* Crediderunt Niniuitæ in Dominum, & prædicauerunt ieiunium, & vestiti sunt saccis. Et Iona erat ignotus, prædicauitque paucis diebus. Et etiam homo purus & nullum fecit miraculū. Sed maiora his ostendit Christus Iudæis, ideo subdit: *Et ecce plusquam Iona hic.* Quia Christus non tantum erat homo, verum etiam Deus. Quod ostendebat magnitudine miraculorum. Non prædicauit paucis diebus, sed multis, hoc est, tribus annis. Ideo magis condemnatur, duritia incredulitatis in Iudæis. Vnde Chrysof. *Ninivitiæ inter tres dies facti sunt populus Dei, qui tamē prophetas nō habuerūt.* Iudæi intra tres dies crucifixionis, facti sunt populus diaboli: illi euaserunt vindictam imminētem isti pertulerunt atrocissimam. Sic patet, quomodo fraudulentia Iudæorum, qui quærebant signa, vt tentaret per exempla conuicta sit, vt infidelitatis duritia non permaneret. Sic etenim Iudæi, qui audiebant legē & pro-

Iudæorum generatio tepida.

Ioan. 5. e

Bēda in hunc locum 10. 5. lib. 3.
2. Paral. 9. a
3. Reg. 10. a

Baruc. 3. d

Deut. 30. c

Ioan. 8. c

Psal. 71. a

bid.

Isa. 9. b
1. Cor. 1. d
Coloss. 2. a

1. Cor. 1. d

3. Reg. 10. a

Iudæorum generatio frigida.

Ioan. 3. b

Chrysof. 10. 1. homil. 25. in c. 7. Gen.

phetas, & Christum videbant, & non credebant, arguuntur comparatione Regine Saba, & Niniuitarum. Sic clerici & alij literati argui possunt comparatione mulierum & laicorum. Nam clerici Christum in scripturis, & manibus contrectant in sacramentis, & tamen minus credunt & venerantur, quam mulieres & laici. Vnde nunc possumus dicere illud: Publicani & meretrices præcedent vos, &c. Et rursus Augustinus in libro confessionum: Idiotæ rapiunt cælum, & nos cum literis nostris ad inferna demergimur. Possent & his exemplis argui omnes Christiani, qui tardi sunt ad audiendum verbum Dei, & ad faciendam poenitentiam de peccatis, qui ad sui excusationem quærunt signa miraculorum, cum tamen ante oculos habeant Christum crucifixum, ita vt possit eis dici illud: O insensati Galatæ, quis vos fascinauit non obedire veritati, ante quorum oculos Iesus Christus proscriptus est, & in vobis crucifixus? Habentes igitur & videntes signum crucis Christi, nõ debemus cū Iudeis esse dubii ad credendum, nec tepidi ad audiendum, nec frigidi ad poenitendum & operandum, ne comparatione Regine Austri & Niniuitarum, condemnemur à Domino.

Nemo lucernam accendit, &c. Postquam Saluator confutauit fallaciam blasphematorum, & incredulorum, siue tentatorum, in hac parte confutat fallaciam simulatorum. Habet autem pars ista duas partes. In quarum prima commendat simplicitatem intentionis rectæ. In secunda vero confutat dolositatem simulationis malignæ ibi, *Et cum loqueretur rogauit eum, &c.* Ad commedandam igitur simplicitatem rectæ intentionis, primo tria introducuntur, scilicet similitudo rationalis, adaptatio similitudinis, & informatio commendabilis. Primo itaque introducitur similitudo rationalis, cum dicit:

Nemo lucernam accendit, & in abscondito ponit, neq; sub modio. Lucerna dicitur vehiculum luminis, siue vas luminis contentium, quæ siue materialis sit, siue spiritualis, nõ est abscondenda. Lucerna enim materialis abscondita, lumen non tribuit, sed est profus inutilis. Similiter nec spiritualis. Vnde in Ecclesiastico: Sapientia absconsa, & thesaurus inuisus, quæ utilitas in vtrifq;? Melior est qui celat insipientiam suã, quam qui abscondit sapientiam suam. Et ideo hæc lucerna non debet abscondi, sed manifestari, vnde subdit: *Sed supra candelabrum, scilicet ponit. Vt qui ingrediuntur lumen videant.* Quanto autem lucernæ altius ponuntur, tanto clarius resplendent. Et ideo super candelabrum, sicut supra locum excelsum debent poni iuxta visionem Zachariæ: Vidi, & ecce candelabrum aureum, lampas eius super caput ipsius, & septem lucernæ eius super illud.

Secundo vero adiungitur adaptatio similitudinis, cum subditur: *Lucerna corporis tui, est oculus tuus.* Corporis namq; materialis oculus, corporalis est lucerna, quia totum corpus dirigit & illuminat. Corporis vero spiritualis, id est, congeriei bonorum operum lucerna, est oculus spiritualis, id est, intentio. Intentio namq; dicitur oculus & lucerna. Oculus in quantum illuminatur à Deo ad totius hominis directionem. Lucerna vero, in quantum omnium actionum, cogitationum, & affectionum cogeriem dirigit, quasi gressus hominis in viam pacis, secundum illud supra: Illuminare his qui in tenebris & in vmbra mortis sedent, &c. Lucernæ enim est illuminare. Et propterea verbū Dei dicitur lucerna, secundum illud: Lucerna pedibus meis verbum tuū, & lumen semitis meis, scil. quantum ad credenda: Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui bene facitis attendentes, quasi lucernæ lucenti, in loco caliginoso. Quantum ad agenda, dicitur mandatum: Mandatum lucerna est, & lex, lux. Dicitur etiam prædicator. Ipse erat lucerna ardens & lucens. Et ad Philippenses: Inter quos lucetis, sicut luminaria in mundo. Dicitur & donum Spiritus sancti. Facies & lucernas septem, & pones eas super candelabrum, id est dona septem Spiritus sancti, supra Christum. Dicitur etiã opus, infra: Sint lumbi ve-

stri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. A Dicitur etiã intetio: quæ si fuerit ficta, extinguitur, secundum illud: Lux obtenebrescet in tabernaculo illius: & lucerna quæ super eum est, extinguetur. Si autem recta est, totum illuminat bonorum operum corpus. Vnde lucerna primo competit verbo Dei, & dono Spiritus sancti. Et per hoc competit intentioni cordis. Et inde descendit in eloquium prædicationis veræ, & in opus conuersationis sanctæ. Dicitur autem de his secundum quoddam genus analogiæ. Et ergo lucerna intentionis rectæ quasi media, suscipiens à superiori, & redundans in totam congeriem operum. Propter quod subdit: *Si oculus tuus fuerit simplex, id est intetio recta, totum corpus tuum lucidum erit.* Vt enim dicit Ambrosius, intentio operi tuo nomen imponit. Ex quo apparet, quod de oculo cordis B intelligit. Cuius optima dispositio, est simplicitas, secundum illud Scio Deus meus quod probes corda, & simplicitatē diligas: Dicitur autē oculus simplex, qui vnicum bonum & summum, quod indiuisibile est, intendit. Et talis solus est rectus, qui tendit ad illud. Vnde de Iob dicitur, quod erat vir ille simplex & rectus. Et talis diligit Deum secundum illud: Recti diligunt te. Et in Canticis: Vulnerasti cor meū soror mea spōsa, vulnerasti cor meum in vno oculorum tuorum, & in vno crine colli tui, id est, in vnitae & simplicitate intentionis rectæ, quæ sola Deo placet. Et quia tales quidquid faciunt, ex charitate faciunt, ideo totum rectum est, & bonum & lucidum, secundum illud: Vt filij lucis ambulate. Fructus enim lucis est, in omni bonitate, & iustitia, & veritate &c. Et quoniam de corde sic illuminato, non procedunt nisi opera lucis, sicut nec arbor bona potest malos fructus facere. Ita ex corde tenebroso nõ procedunt opera, nisi tenebrarū: sicut nec arbor mala fructus facit nisi malos. Et ideo subditur: *Si autem nequā fuerit etiam corpus tuum tenebrosum erit.* Oculus enim nequā deprauat voluntatē, & facit eam iniquam. Illa autem deprauata, deprauantur & opera. Vnde Ecclesiast. Nequam est oculus liuidi & auertēs faciem suam: scil. à Deo, & despiciens animam suam. Et paulo post: Oculus malus ad mala. Vnde cum deprauatur intentio, deriuatur à via lucis, & incedit per tenebras secundum illud: Error & tenebræ peccatoribus concreata sunt. Cum autem obtenebratur intentio & deformatur, obtenebratur & deformatur opus. Vnde in Glossa: Semper peruersa intentio præcessit prauum opus, etiam si iustum videatur. D Et ideo dicitur corpus tenebrosum, quod quidem dicitur peccati opus, de quali habetur: Abiciamus opera tenebrarum. In hoc ergo aptatur similitudo lucernæ, vt sicut lucerna supra candelabrum, sic intentio simplex, & sursum directæ, est lucida, deorsum vero est aurua, nequam, & obscura. Non ergo debet quis in suis operibus procedere cum duplicitate & simulatione hypocrisis, sed magis eum luce & simplicitate intentionis. Nam in Prouerbiis: Iustitia simplicis dirigit viam eius, & in impietate sua corrumpet impius. Tertio subditur informatio commendabilis, cum dicit: *Vide ergo, ne lumen quod in te est, tenebræ sint,* id est, ne intentio, per quã debes esse lux, vitiorum tenebris obscuretur. Loquitur autem cōuersus ad se, de quibus ait Apostolus: Eratis aliquando tenebræ, nunc autē lux in Domino, Vt filij lucis ambulate, vt scil. sitis filij illius lucis, quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundū, & dilexerunt homines, de quibus Ioānes: Lux venit in mundū, & dilexerunt homines magis tenebras quam lucem, erant enim eorum mala opera. Quoniam ergo praua intetio totum opus deprauat, ideo docet eam præcipue esse cauenda, cum dicit: *Vide ergo, &c.* Sed rursus quia intetio non potest esse lucida, nisi adsit operatio bona, ideo subdit: *Si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit, non habens aliquam partem tenebrarum,* vt scil. non sit prauitas in intentione, nec cogitatione, nec affectione, nec locutione, nec operatione, quæ sūt partes totalitatis nostræ, & operationis meritoria, siue demeritoria. Si igitur in his nõ fuerit ex aliqua

parte

Matt. 21. c
Lib. 8. ca. 8.

Gal. 3. a

Lucerna.

Ecc. 20. d

Zach. 4. a

Oculus spiritualis.

Sup. 1. g

Psal. 118. o
2. Pet. 1. d

Pro. 9. c
Ioan. 5. f
Phil. 2. c
Exo. 25. d

Inf. 12. c

Iob 18. b

1. Paralip. 29. d

Iob 1. a
Cant. 1. a
Ibid. 4. c

Eph. 5. b

Ecc. 14. b

Ecc. 11. b

Rom. 13. d

Pro. 11. a

Eph. 5. b

Ioan. 1. b

Ioan. 3. c

parte impuritas, erit verum illud quod sequitur, erit la-
cidum totum, & sicut lucerna fulgoris illuminabit te, id est
conscientiam tuam, secundum petitionem propheti-
cam. Quoniam tu illuminas lucernam meam Domine,
Deus meus illumina tenebras meas, secundum quod
habetur in Psalmo: Illuminabit etiam te ad ædi-
ficandum Christi Ecclesiam secundum illud mādātum
Domini: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt
videant opera vestra bona, & glorificent patrem ve-
strum qui in cœlis est. Illuminabit etiam te ad confu-
tandam prauitatem alienam secundum illud: Sitis sine
reprehensione, in medio nationis prauæ & perversæ,
inter quos lucetis, sicut luminaria in mundo: verbum
vitæ continentis. Illuminabit etiam te ad habendam
diuinam noticiam secundum illud: Qui timetis Domi-
num, diligite illum: & illuminabuntur corda vestra.
Illuminabit etiam te ad videndam claritatem diuinam.
Tobias: Luce, inquit, splendida fulgebis, &c.

Et cum loqueretur, rogauit eum quidā Phariseus, vt pran-
deret apud se: Postquam Euangelista commendauit sim-
plicitatem intentionis rectæ, in hac parte confutat do-
lofitatem simulationis malignæ. Habet autem pars ista
partes duas. In quarum prima præmittitur increpatio
duplicitatis: In secunda subditur comminatio calamita-
tis ibi: Sed va vobis Pharisei, &c. Circa increpationē du-
plicitatis, introducuntur tria. Primū est, Iudaicæ simu-
lationis malignitas. Secundū est, increpationis seueritas.
Tertium vero charitatiuæ admonitionis suauitas.
Primo igitur, quantum ad simulationis malignitatē ex
parte Pharisæi dicit: Et cum loqueretur, rogauit eum quidā
Phariseus, vt praderet apud se. In quo facto exterius præ-
tendebat pietatem, in releuanda Christi indigentia, de
qua ipse in Psalmo dicit: Ego autem mendicus sum &
pauper. Ad quā releuandam, Christus eleemosynas ac-
cepit, nec tantū accepit, sed & mendicauit, cum adhuc
esset annorum duodecim, sicut dicit Bernardus in quo-
dam sermone: Cum factus esset Iesus, &c. Vbi querit
quis eum in illo triduo cibauerit, & dicit sic: Vt te per
omnia nostræ conformares paupertati, & omnes vitæ
humanæ calamitates susciperes, quasi vnus ex turba
pauperum, stipem per ostia mendicabas. Quis dabit me
buccellarum illarum mendicatarum participem fieri,
vel illius diuini edulij reliquiis saginari? Vnde Glossa su-
per illud: Propter vos egenus factus est, &c. Non eru-
bescas cum tua mendicitate ad illum accedere, qui pro
nobis factus est pauper. Vnde ad suā indigentiam rele-
uandā, non solum à bonis, sed etiam à malis accipiebat
eleemosynam. Vnde subditur: Iesus autem ingressus recu-
buit. In quo dat nobis formam, quod peccatores occulti
non sunt vitandi, & quod à malis eleemosynæ licite ac-
cipi possunt, vt fiant boni, dum modo non dent de alie-
nis, vel male acquisitis. Et quod peccatores sunt per
benevolentiam attrahēdi, & quod inimicis & seductori-
bus nostris debemus esse beneuoli, sicut ille, qui cū illo
recubuit à quo sciebat in corde se despici & iudicari.
Propter quod subditur: Phariseus autē cepit intra se re-
putans dicere, id est, rationē & causam inquirere, sc. quare
non baptizatus esset. id est, lotus more Iudæorū, ante pran-
dium, ac per hoc ipsum iudicans tanquam immundum,
& cōtemptorem paternarum traditionum. Vnde simi-
le leguntur Pharisei Domino, & eius discipulis obie-
cisse: Quare discipuli tui transgrediuntur traditionē se-
niorum? Non enim lauant manus suas cum māducant.
Hoc autem erat apud Iudeos præcipuum. Vnde dicitur:
Pharisei enim & omnes Iudæi, nisi crebro lauerint mā-
nus non manducant, tenentes traditionem seniorum:
& à foro, nisi baptizentur, non comedunt. Et ratio hu-
ius erat: quia maximam vim faciebant in seruanda mū-
ditiā corporum. Vnde duplex ostenditur ex hoc simu-
latio in Phariseo. Prima, quia eum quem pie respicie-
bat exterius, impie iudicabat interius. Secunda, quon-
iam zelabat munditiā corporalem, nec attendebat
spiritualem. Et ideo Hypocrita erat tam in conspectu
hominum: quam Dei, contra illud Ecclesiastici: Ne

accesseris ad illum duplici corde: & ne fueris hypocrita
in conspectu hominum.
Secundo, quantum ad increpationis seueritatem ex
parte magistrī subdit: Et ait Dominus ad illum: Nunc vos
Pharisei, quod de foris est calicis & catini mundatis. Calix
est vas ad bibendum. Catinum ad manducandū. Et hæc
vasa maxime mundabant Pharisei & Iudæi, & putabāt
se inquiri per cibum & potum, & inquinari per im-
munditiā vasorum. Vnde dicitur quod multa sunt
quæ tradita sunt illis seruare, baptismata calicum, & vr-
ceorum, & aramentorum, &c. Quia vero, vt dicit Am-
brosius, calix est vas vitreum, & catinum vas fictile: &
quia vtrumq; fragile, recte designat fragilitatē huma-
ni corporis, circa quam Pharisei erant potissime inten-
ti, neglecta munditiā conscientiæ. Et hoc erat reprehē-
sibile. Nam dicit Isaias: Lauamini, mundi estote, auferite
malum cogitationū vestrarum ab oculis meis. Et Hie-
remias: Laua à malitia cor tuum Hierusalem, vt salua
fias. Quod Pharisei non obseruabant. Propter quod ad-
dit: Quod autem intus est vestrum, plenum est rapina & in-
iquitate. Ac per hoc immundum & abominabile, vn-
de eis poterat dici illud: Diuites eius repleti sunt ini-
quitate, & habitantes in eo loquebantur mendacium.
Ecclesiasticus: Accessisti maligne ad Dominum, & cor
tuum plenum est dolo & fallacia, quia non habet intra,
quod simulat extra. Et ista erat non tantum malitia, sed
& stultitia, quia neglecto meliori, de corpore tantum
curabant. Vnde subditur: Stulti, nonne qui fecit quod de-
foris est, scilicet corpus: Etiam quod de intus est fecit, scilicet
spiritum. In quo simul damnatur hæresis Manichæo-
rum, qui Deo actori tribuunt spiritum, & diabolo cor-
pus: cum tamen dicatur in Genesi: Formauit Dominus
Deus hominem ex limo terræ, & inspirauit in faciem
eius spiraculum vitæ. Confutatur etiam hypocrisis
Phariseorum, qui Deo satagebant placere solius cor-
poris purificatione, cum tamen Dominus fecerit vtrū-
que, & maxime sit Cōditor animæ secundū illud: Spi-
ritus redeat ad Deū, qui Dedit illum. Et Dominus præ-
cipue se vocat Deum animarum: Omnes animæ meæ
sunt, vt anima patris, ita & anima filij. Et propter hoc
vult maxime animarum munditiā: & tali promittit
suam præsentiam, secundum illud: Beati mundo corde,
quoniam ipsi Deum videbunt: & ideo Pharisei, qui de
hac non curabant, vt stulti erant. Vnde Chryso-
stomus: Deus neq; corporum munditiā laudat, neque
sordes condemnat. Pone tamen quod sordes odit vaso-
rum, quanto igitur magis conscientiæ sordes odit: Vnde
de hac præcipue curandum, quia sine munditiā con-
scientiæ nihil est mundum. Omnia munda mundis,
coinquatis autem & infidelibus nihil est mundum,
sed inquinatæ sunt eorum & mens, & conscientia.
Tertio quantum ad admonitionis suauitatem ex par-
te mendici subiungit: Verū tamen quod superest, date ele-
mosynā. Quod superest, hoc est, remedium quod restat,
est, vt per eleemosynam purgetis nequitiam. Secunda
enim tabula, quæ restat post naufragium, est pœnitētia.
Et hoc modo accipitur hic eleemosyna, quod patet in
hoc quod sequitur: Et ecce omnia munda sunt vobis. Im-
possibile enim est, omnia posse mundari per solius ex-
terioris eleemosynæ erogationem: sed vocatur hic do-
natio eleemosynæ quodlibet opus misericordiæ ordi-
natæ, quæ primū incipit à se secundum illud: Misere-
re animæ tuæ, placens Deo. Hanc misericordiam sibi im-
pendit, cum se per pœnitentiā purgat à vitiis. Nam ali-
ter crudelis est sibi, secundū illud: Qui diligit iniquita-
tem, odit animam suam. Aliter potest exponi, de ele-
mosyna proprie dicta, vt sit sensus: Quod superest, date
eleemosynam, id est, de eo quod superest, vt sic tangatur
eleemosynæ forma secundū illud: Nō vt aliis sit remis-
sio, vobis autē tribulatio. Et post formā subditur effica-
cia, cū ait: Ecce omnia munda sunt vobis. Quia eleemosyna
disponit ad gratiā, per quam mundatur anima tota. Et
propter hoc dicitur: Pietas ad omnia utilis est, promif-
sionē habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ. Licet autē

Psal. 17. d

Matt. 5. b

Phil. 2. b

Ecc. 2. a

Tob. 13. a

Diuisio.

Psal. 39. d

Luc. 2. f.
† Hom. Ber-
nardo ad-
scripta, qua
incipit: Petis
à me rom. 2.
Idem doct.
eadem dicit,
lib. de pau-
per. Chri-
sti. q. 2. Et in
Apolog. paup.
res. 3. p.
ar. 1. tom. 7.
* 2. Cor. 9. b

Mat. 15. a

Matt. 7. a

Simulatio
duplex in
Phariseo.

Ecc. 1. d

Calix.
Catinus.

Matt. 7. a

Amb. tom. 5.
lib. 7. in hunc
locum c. 12.
Luca.

Isa. 1. d

Hier. 4. d

Mic. 6. a

Ecc. 1. d

Gen. 2. b

Ecc. 12. c
Ezec. 18. a

Matt. 5. a

Tit. 1. d

Ecc. 3. d

Psal. 10. b

2. Cor. 8. e

1. Tim. 4. b
Septifor-

mis est elec-
mosynæ ef-
ficacia.

Eccl. 3. b

Tob. 4. b

Dan. 4. e

Eccl. 3. d

Eccl. 29. b

Eccl. 17. c

Tob. 4. b

Matt. 5. c

Tob. 2. a

Matt. 6. a

Eccl. 12. a

Isa. 58. c

Job 30. d

Eccl. 18. b

Ibid. 35. b

Psal. 111. a

Tob. 4. b

Prov. 3. d

Matt. 23. b

Inf. 18. c

Mich. 6. b

Zach. 7. c

eleemosyna dicatur valere ad tria principaliter, tamen septiformis ostenditur eius efficacia in scriptura. Prima est, quia animam mundat à culpa, sicut hic habetur. Et etiam Ecclesiasticus: Eleemosyna patris non erit in oblivione. Et paulo post: Et sicut in sereno glacies, soluentur peccata tua. Secunda est, quia liberat à pœna æterna: Eleemosyna ab omni peccato, & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras. Tertia, quia defendit à pœna transitoria: Peccata tua eleemosynis redime, &c. Quarta est, quia mitigat fomitis concupiscentiam. Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis. Quinta, quia dat de hoste victoriam: Conclude eleemosynam in corde pauperis, & hæc pro te exorabit. Et paulo post: Super scutum potentis, & super lanceam, aduersus inimicum tuum pugnabit. Sexta, quia conseruat gratiam, secundum illud: Eleemosyna viri, quasi fuculus cum ipso, & gratiam hominis quasi pupillam conseruabis. Septima, quia dat fiduciam perueniendi ad gloriam: Fiducia magna erit coram summo Deo eleemosyna, facientibus eam. Hi septem effectus sunt, ipsius eleemosynæ, quæ tam corporaliter, quam spiritualiter exhibetur. Opera misericordiæ corporalis hoc versu designantur:

U. sicut, Poto, cibo, redimo, tege, colligo, condo. De quibus, præterquam de ultimo, disceptatur in iudicio. De ultimo vero fit mentio in Tobia: Ad hoc autem quod eleemosyna habeat has efficacias, necessaria est primo simplicitas in corde. Vnde: Te autem faciente eleemosynam, nesciat iuxta tua, &c. Secundo vero discretio in electione secundum illud: Si benefeceris, scito cui benefeceris. Tertio vero compassio in affectione. Cum effuderis esurienti animam tuam, &c. orietur in tenebris lux tua. Et in Tob: Flebam quondam super eo, qui afflictus erat, & compatiabatur anima mea pauperi. Quarto vero dulcedo in sermone: Nonne ardorem refrigerabit ros? sic & verbum melius, quam datum. Quinto, hilaritas in facie: In omni dato hilarem fac vultum tuum. Iocundus homo, qui miseretur, &c. Sexto, debita quantitas in munere. Quo modo potueris, ita esto misericors. Si multum tibi fuerit, &c. Septimo vero celeritas in opere & exhibitione: Ne dicas amico tuo: Vade, & reuertere, &c. Et tunc fit eleemosyna ex toto homine, ac per hoc est Deo accepta & placens.

Sed vobis Phariseis, &c. Post increpationem duplicitatis, subditur hic duplicitatis & hypocrisis comminatio calamitatum. Vnde quasi superadditur ista determinatio: *Vobis Scriba & Pharisei hypocrite.* Et quoniam hæc duo genera personarum, scilicet Phariseorum & Scribarum, simulabant maxime religionem: ideo contra has duas personas facit suam inuentionem, sed in Matthæo simul: hic autem distinde. Ideo pars ista habet duas. In prima comminatur, *vobis ipsi Phariseis*: In secunda vero *Scribis*, siue Legisperitis, ibi: *Respondens autem quidam ex Legisperitis, &c.* Comminatio autem damnationis æternæ tertio replicatur contra Phariseos, propter triplicem causam, scilicet propter negligentiam, propter arrogantiam, & propter fraudulentiam, vt sit negligentia in omissione boni, arrogantia in commissione mali, fraudulentia in occultatione mali, & ostentatione boni. Primo igitur comminatur Phariseis pœnam æternam propter negligentiam: quia minimis intenti omittent maxima. Et hoc enim dicit:

Sed vobis Phariseis, quia decimatis mentes, & riuas, & omne olus, quasi multum sitis intenti ad impletionem diuinorum mandatorum. Vnde infra se iactabat Phariseus: Decimas do omnium, quæ possideo. Sed tamen per hoc non iustificabatur, propter omissionem optimorum. Vnde addit: *Et præteritis omne iudicium, & charitatem Dei,* idest iustitiam & misericordiam. Et hoc est quod maxime requirit Deus, secundum illud: Indicabo tibi, ô homo, quid sit bonum, & quid Dominus requirat à te: vtique facere iudicium, & diligere misericordiam. Et hanc vocat charitatem Zacharias: iudicium verum iudicate: & misericordiam & miserationes facite vnusquisque cum

fratre suo. Ita quod sit iudicium respectu sui, & charitas, siue misericordia respectu proximi. Vel per iudicium intelligatur diuinum præceptum secundum illud: Iudicia Domini vera, iustificata in semetipsa, &c. Charitas autem dicitur præcepti finis: & complementum finis præcepti est charitas, &c. Vel per iudicium intelliguntur præcepta iudicialia secundum illud: Hæc sunt iudicia quæ propones eis: Si emeris seruum, &c. Per charitatem, moralia. Vnde ad Romanos: Qui diligit proximum, legem impleuit: Nam non adulterabis, &c. Arguit igitur eos: quia propter cærimonialia dimittebant iudicialia, & moralia, quæ magis sollicitè erant facienda, & propterea addit: *Hæc autem oportuit facere,* scilicet iudicium & charitatem primo & principaliter. Vnde Oseas: Misericordiam volui, & non sacrificium: & scientiam Dei plusquam holocausta: *Et illa non omittite,* quia Ecclesiasticus: Qui spernit modica, paulatim decidet. Et in Ecclesiaste: Qui timet Deum, nihil negigit.

Secundo, hanc comminationem iterat propter arrogantiam, cū subdit: *Vobis Phariseis: quia diligitis primas cathedras in synagogis,* quantum ad ambitionem dignitatis. Vnde Glossa: Arrogantiam redarguit: quia primatus dignitate appetebant. Hæc autem non est appetenda. Vnde Ecclesiasticus: Noli querere ab homine ducatum neque à rege cathedram honoris. Nam talis cathedra non est veræ excellentiæ, sed magis pestilentiæ secundum illud Psalmi: Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentiæ non sedit: super quâ tamen sedebat Scriba & Pharisei: verum tamen vt indigni: quia verba habebat, & non facta idonea. Vnde dicitur: Super cathedram Moysi sederunt Scriba & Pharisei: Omnia ergo quæcumque dixerint vobis, seruate & facite: secundum opera vero eorum nolite facere. Et quia ad ambitionem dignitatis sequitur appetit' laudis, propterea subdit: *Et salutationes in foro,* idest, laudes in conspectu multorum, vt cæteris honoratiores viderentur. Vnde additur: Amant salutationes in foro, & vocari ab hominibus rabbi. Vnde hic arguitur propter vanam gloriam, propter quam veritatem cognitam confiteri non audebant, secundum illud: Ex principibus autem multi crediderunt in eum, sed propter Phariseos non confitebantur, vt è synagoga non eicerentur. Dilexerunt enim gloriam hominum magis quam gloriam Dei. Ex quo apparet quod laudes & honores hominum secundum diuinam informationem omnino debemus contemnere: non, vt Pharisei appetere. Etenim qui hæc amat, vt dicit Hieronymus, non est Christi discipulus, sed Scriba & Phariseus. Christus enim cum petebatur ad regnum, fugit in montem: Cumque laudaretur, secedebat in desertum ad orandum.

Tertio hanc comminationem replicat propter fraudulentiam, cum subdit: *Vobis, quia estis vt monumenta, quæ non parent,* scilicet, qualia sunt intus, quia foetida & immunda sunt intus: sed extra sunt pulchra. Vnde addit: *Et homines ambulantes supra nesciunt.* Tales sunt hypocritæ, qui cum intra sint mali, extra tamē videntur boni & perfecti. Vnde merito dicuntur sepulchra, idest, semipulchra, secundum illud: Sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis, &c. Et ideo non sunt filii sponsi immo omnino oppositi. Nam: Nigra sum, sed formosa. Illi autem albi sunt, sed foetidi, ideo merito dicuntur monumenta. Vnde: *Vobis Scriba & Pharisei hypocritæ,* quia similes estis sepulchris dealbatis, quæ foris parent hominibus speciosa, intus vero plena sunt ossibus mortuorum, & omni spurcitiâ. Vnde Chrysostomus: Iustorum corpora templa dicuntur, corpora vero peccatorum sepulchra, quia intus est anima mortua: nec enim viua putanda est, quæ nihil viuum, idest, spirituale egit in corpore: Et post: Dic hypocrite, si bonum est bonum esse, cur non vis esse quod vis apparere? Quod autem turpe est apparere, turpius est esse. Aut ergo esto quod appares, aut appare quod es. Ex his Domini verbis potest intelligi, qui sint illi, qui debent hypocritæ iudicari, scilicet in quibus regnat negligentia,

Psal. 118. c
1. Tim. 1. a

Exod. 21. a

Rom. 13. c

Osea 6. c

Eccl. 19. a
Eccl. 7. c

Glossa in
hunc locum
Rom. 5.
Eccl. 7. a

Psal. 1. a

Matt. 23. a

Matt. 23. b

Ioan. 12. f

Sup. 5. c

Sepulchrū,
idest semi-
pulchrum.
Psal. 5. c

Cant. 1. b

Matt. 23. b

Ioan. Chryso-
tom. 2. homil.
45. in. Mat.

Chryso-
stom. ibidem.

arrogan

arrogantia, fraudulentia. Hi autem sunt qui minima praeferunt maximis, transitoria aeternis, apparentia veris. De his autem iudicare non est hominis cuiuslibet, sed Christi qui cor aspicit, secundum illud: Nolite ante tempus iudicare, quousque veniat Dominus, qui illuminabit abscondita tenebrarum, &c. Nam Dominus non reprehendit bonitatem apparentem, & eundem, sed sophisticam, & non existentem.

Respondens autem quidam ex Legisperitis, &c. Postquam comminatus est vae Phariseis, hic secundo comminatur vae Legisperitis, & hoc tribus de causis. Primo propter desidiam contra veritatem vitae: secundo propter perfidiam, contra veritatem iustitiae, ibi: *Vae vobis, quia edificatis monumenta.* Tertio propter fallaciam contra veritatem doctrinae, ibi: *Vae vobis Legisperitis, quia tulistis clavem, &c.* Haec enim triplex veritas maxime debet esse in doctoribus legis, sed in Legisperitis nihil erat, nisi hypocrisis. In comminando igitur gehennam propter desidiam primo praemittitur ostentatio auctoritatis: Secundo adiungitur comminatio calamitatis. Primo igitur quantum ad ostentationem auctoritatis ex parte Legisperiti, dicitur:

Respondens autem quidam ex Legisperitis, qui scilicet sibi peritus esse videbatur, secundum illud Isaiae: *Vae qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes.* Et quia tales videntur sibi & docti & magni, ideo contumeliosum putant ab aliquo argui. Propter quod subdit: *At illi: Magister, haec dicens, etiam nobis contumeliam facis.* Quod non diceret, nisi ex conscientia sentiret se similiter transgredi, & ex superbia nollet reprehendi. Vnde poterat sibi dici illud ad Romanos: *Confidis te ipsum ducem caecorum, lumen eorum, qui in tenebris sunt, eruditorem insipientium, magistrum infantium, &c.* Qui ergo alium doces, te ipsum non doces. Doctrinam sanam putant contumeliam, quia ut dicitur in Prouerbiis: *Non recipit stultus verba prudentiae, nisi ea dixeris, quae versantur in corde eius.* Et vere talis erat stultus, qui reputabat se eruditum: quoniam ibidem dicitur: *Vidisti hominem sapientem sibi videri? magis illo spem habebit insipiens.*

Secundo vero quantum ad comminationem calamitatis, propter desidiam bene agendi, dicitur: *At ille ait: Et vobis Legisperitis vae,* scilicet damnationis aeternae. Et ratio huiusmodi est, quia multa dicebant, & pauca faciebant. Ideo subdit: *Quia oneratis homines oneribus, quae portare non possunt,* id est, praecipis, & traditionibus superstitiosis, ac inutilibus, ut merito dicatur illud Actuum: *Quid tentatis Deum, imponere iugum super ceruices discipulorum, quod neque nos neque patres nostri portare potuimus? Vnde Matthaeus: Alligant onera grauiora & importabilia, & imponunt in humeros hominum, &c.* Ad quae scilicet nemo tenetur, & ipsi dicunt eos ad ea teneri: Et quia haec onera imponebant dicendo, sed non portabant faciendo, addit: *Et ipsi uno digito vestro non tangitis sarcinas.* Nota signanter quod dicit: *Vno digito non tangitis.* Non dicit: *non portatis.* Frequenter doctor docet quod facere non potest, veruntamen non est doctrina eius contemnenda, si facere vult: quia voluntas ei computatur pro facto. Vnde in lib. Regum: *Aequa pars erit descendens ad praelium, & remanens ad sarcinas, & similiter diuident.* Et hoc dicitur pro viris, qui lassii substituerant: sed qui non vult digitum ad sarcinas apponere, manifestum est quod nihil laboris vult sustinere. Et talis, siue imponat per modum magistri, siue per modum praelati, omnino est reprehensibilis, nec est imitator Christi, de quo dicitur: *Coeptit Iesus facere, & docere.* Vnde contra istos: *Non habebis in saeculo diuersa pondera.* Et in Prouerbiis: *Pondus, & pondus: mensura, & mensura: vtrumque abominabile est apud Dominum.* Hoc autem est, cum homo sibi est misericors, & proximo vel subdito durus, cum nihil portat: sed totum aliis portandum imponit. Vnde Chrysostomus: *Vis apparere & esse sanctus? contra vitam tuam esto austerus, circa aliorum benignus.*

A Audiant te homines parua mandantem, & grauia facientem.

Vae vobis qui edificatis, &c. Postquam comminatus est eis, vae, pro culpa desidia, ex defectu veritatis vitae, hic secundo replicat idem pro culpa perfidia, contra veritatem iustitiae, quae quidem erat in impia iustorum persecutione. Circa quam primo exaggeratur ipsorum culpa: deinde aggrauatur vindicta. Primo igitur quantum ad exaggerationem culpae, dicit: *Vae vobis qui edificatis monumenta prophetarum,* praetendentes pietatem in facto, sed gerentes impietatem in animo, sicut & patres eorum. Propter quod subdit: *Patres autem vestri occiderunt illos, scilicet tanquam impij iustos.* Vnde dixit beatus Stephanus: *Quem prophetarum non sunt persecuti patres vestri: Et occiderunt eos qui praenuntiabant de aduentu iusti.* Sed & isti licet aliud simularent, erant imitatores eorum. Propter quod addit: *Profecto testificamini quod consentitis operibus patrum vestrorum,* id est, consentitis haec fuisse opera patrum vestrorum. Vnde dicitur: *Testis estis vobismetipsis quod estis filij eorum, qui occiderunt prophetas.* Ideo addit: *Quoniam ipsi quidem eos occiderunt, vos autem edificatis eorum sepulchra.* Et sic signo & verbo testes erant, quod patres eorum ipsos occiderant. Et hoc quidem simulabant se verbo & signo reprobare. Vnde dicitur: *Ornatis monumenta iustorum, & dicitis si fuissetis in diebus patrum nostrorum, non essemus socij eorum, &c.* Sed approbant consimili facto & voto quod ipsi, & patres eorum erant persecutores bonorum: & ex hoc testes erant, se consentire operibus patrum. Vnde Hieronymus: *Contra vosmetipsos testes estis, opere enim vos esse imitatores patrum testificamini, quorum facinora detestamini verbo.* Vnde dicitur: *Dura ceruice, & incircumcisi cordibus & auribus, vos semper Spiritui sancto resististis, sicut patres vestri & vos.* Et quia malitia quam gerebant in corde, permissione Dei propalanda erat in opere ideo subdit: *Propterea & sapientia Dei dixit, id est ab aeterno disposuit, vel ipse Christus disposuit, vel prauidit, qui est Dei virtus, & Dei sapientia. Vel dixit, id est praedixit voce Prophetica. Mittam ad illos Prophetas & Apostolos, & ex illis occident & persequentur,* secundum illud Hieremiae: *Misi ad vos omnes seruos Prophetas per diem, confurgens diluculo, mittens, & non audierunt me, sed nec inclinauerunt aurem suam, sed indurauerunt ceruicem suam, & peius operati sunt, quam patres eorum.* Hoc verificatum est in istis, qui non tantum Prophetas, sed & Dominum Prophetarum occiderunt. Vnde dicit eis Petrus: *Vos autem sanctum & iustum negastis, & petistis virum homicidam donari vobis, auctorem vero vitae interfecistis.* Occiderunt etiam & persecuti sunt omnes testes ipsius. Nam Iacobus occisus est, & Petrus comprehensus. Persecuti sunt etiam ipsum Paulum & Barnabam, ut transmigrarent ad gentes. Etiam discipuli flagellati sunt.

Secundo vero quantum ad aggrauationem vindictae dicit: *Ut inquiratur sanguis omnium prophetarum.* Inquiretur namque per vindictam, vnde in Psalmo: *Quoniam requirens sanguinem eorum recordatus est, &c.* Et in Genesi: *De manu viri fratris eius, requiratur animam hominis: Quicumque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius.* Inquiretur igitur sanguis, id est, vindicta effusionis sanguinis, propter quod addit: *Qui effusus est a constitutione mundi,* id est, ab initio usque ad finem. Inquiretur, inquam, *A generatione ista,* quasi dicat, quod vindicta omnis sanguinis sancti viri effusi erit super generatione Iudaeorum: quia ipsi effuderunt sanguinem illius, qui erat sanctus sanctorum, scilicet Christus. Occidetur Christus, & non erit eius populus qui eum negaturus est. Vnde ipsi dixerunt: *Non habemus regem nisi Caesarem.* Et Matthaeus: *Sanguis eius super nos, & super filios nostros.* Vel hoc dicitur: ut ipsi puniantur in exemplum aliorum. Quia, cum viderent malum in aliis puniri, se non correxerunt. Vnde Chrysostomus: *Quid aliorum peccata vindicat Deus in istis,*

D
E

apparere queat.

Act. 7. 8

Mat. 23. d

Mat. 23. d

Act. 7. 8

Hier. 7. f

Act. 3. e

Act. 12. a
Ibid. 13. g
Ibid. 14. a
Ibid. 5. g

Psal. 9. b

Gen. 9. a

Dan. 9. a
Ioan. 19. e
Mat. 27. e

1. Cor. 4. b

Isa. 5. e

Rom. 2. d

Prou. 18. a

Ibid. 26. b

Act. 15. b

Mat. 23. a

1. Reg. 30. f

Act. 1. a
Deut. 25. d
Prou. 20. b

Sanctus quo modo quis

fi soli sint passi talia, cum nō soli peccassent? Sicut multis feruis peccantibus, castigatur vnus pro suo peccato, & tamen pro omnibus flagellatus pertulit solus quod in omnibus est commissum. Ratio autem quare magis ad istos pœna peruenit, redditur ab eodē Ioanne. Quia, inquit, Vos audistis de Cain, & de cæteris malis vindictam factā, & si non estis per eorum exempla correcti, grauiori pœna feriemini, & venient super vos exēpla priorum. Et propterea exemplificat secundum testimonia scripta, cum subdit: *A sanguine Abel, vsq; ad sanguinem Zachariae.* Abel namque primus fuit iustus à fratre occisus secundum quod dicitur. Zacharias autem iste fuit filius Ioiadē, qui occisus fuit à rege Ioas, qui multa bona acceperat ab eius patre, secundum quod historia narrat. Verumtamen iste non fuit interfectus vltimo. Sed ideo magis coniungitur cum primo: quia Abel pator ouium fuit, & necatus in agro: Zacharias vero sacerdos, & necatus in atrio templi. Qui duos ordines martyrum designant, scilicet laicos, & eos qui altaris officio mancipantur. Ideo loco mortis huius totum designat, cum subditur: *Inter altare & adern,* id est, occisus fuit inter templum & altare holocausti. Duo namque altaria erant in templo, vnum interius, scilicet incensi, & aliud exterius scilicet holocausti. Secundum quod legitur: *Et inter hoc, & templum, Zacharias à Iudæis fuit occisus,* secundum quod scribitur: *Congregati aduersus eū, miserant lapides iuxta regis imperium, in atrio domus Domini.* Sequitur: *Qui, cum moreretur, ait: Videat Dominus & requirat.* Hoc dixit attendens æquitatem diuinæ iustitiæ, quæ nihil dimittit inultum. Ad cuius infallibilitatem notandam iterat futuram vindictam, cum subdit: *Ita dico vobis, requiretur ab hac generatione.* Ita, vt per pronomen fiat demonstratio generationis malignæ. Dicit enim Glossa Bedæ: *Omnes maligni vna generatio sunt, vna ciuitas, vnum corpus diaboli, sicut omnis boni, vnum corpus, vna generatio sunt Dei.* Vnde de hac generatione iniqua intelligi potest illud. *Generatio quæ pro dentibus gladios habet, & commandit molaribus suis, vt comedant inopes de terra, & pauperes ex hominibus.* Hæc est generatio, à qua requiretur vindicta. Sed in hac specialiter à gente Iudæica, quia consummata in eis fuit perfidia. Vnde Chrysostomus: *Sicut bonis per multas generationes promissit Deus Christum venturum, præstitit autem nouissimis sanctis, ita per singulas generationes, comminatus est malis.* Reddet autem generationi nouissimæ: nunquam enim talis gratia data est hominibus, qualis in Christo, aut talis interitus venit super impios sicut super Iudæos. Vnde possunt ipsi dicere illud Genesis: *Merito hæc patimur, quia peccauimus in fratrem nostrum.* Et post: *En sanguis eius requiritur.*

Va vobis Legisperitis, &c. Hic tertio replicat, vā, propter fraudulentiam contra veritatem doctrinæ. Et quia mali & seductores proficiūt in peius, ideo primo præmittitur comminatio gehennæ: secundo vero adiungitur obduratio nequitæ. Primo igitur quantum ad comminationem pœnæ propter defectum veritatis doctrinæ, dicit: *Va vobis Legisperitis qui tulistis clauem scientiæ, scilicet quantum ad officium dispensationis doctrinæ.* Hæc autem clavis principaliter est Christi, tanquam summi doctoris. Quia magister vester, vnus est Christus, secundum quod dicitur. Et de hac Isaias: *Dabo clauem domus David super humerum eius, & aperiet, &c.* Hanc tulerant Scribæ, simulantes se recte docere, sed tamen non recte docebant, quia negligebant seiplos & increpabant alios. Propter quod subdit: *Ipsi non introiistis, & eos qui introibant prohibuistis.* Ipsi namque non introibant, quia licet haberent verba, non habebant facta. Vnde poterat eis dici illud ad Romanos. *Qui alium doces, teipsum non doces: qui prædicas non furandū, futaris.* Et quia sola verba habebat, intrare non poterant. Non omnis qui dicit mihi: *Domine, Domine,* intrabit in regnum cœlorum, &c. iam non solum per sola verba non intrabant, sed alios etiam impediabant per ma-

la exempla, vnde verificatum est illud Hieremiæ: *Grege perditus factus est populus meus: pastores eorum se duxerunt eos, scilicet a recta viā, vel malis exemplis, vel falsis doctrinis, secundum illud: Prophetæ tui viderunt tibi falsa & stulta, nec aperiebant iniquitatem tuam, vt se ad poenitentiam prouocarent: viderunt autem tibi assumptiones falsas, quia ex falsis assumptionibus fere omnes conscientiæ distortæ formantur per quas homines à regno Dei eiiciuntur, & in illud intrare prohibentur.* Vnde Chrysostomus: *Lex & prophetæ Christi aduentum manifeste prædicabant, sed hanc ianuam intellectus prauis expositionibus claudebant: Et ideo prohibebant intrare vocando à viā veritatis, exemplo, & verbo.* Contra quod in Prouerbiis dicitur: *Noli prohibere benefacere eum qui potest, si uales, & ipse benefac.*

Secundo quantum ad obdurationem nequitæ, subdit: *Cum autem hæc ad illos diceret, coeperunt Pharisei, & Legisperiti grauius insistere.* In quo ostendunt cor suum esse obduratum, & aggrauatum, audiendo verbum diuinum. Vt ostendatur in eis esse verificatum illud Isaiæ: *Vade & dices populo huic: Audite audientes & nolite intelligere, & videte visionem & nolite cognoscere.* Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claudere ne forte videat oculis suis, & auribus suis audiat, & corde suo intelligat, & conuertatur, & sanem eum. Et Matthæus: *Incrassatum est cor populi huius, & auribus grauius audierunt, & oculos suos clauserunt, nequando videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & conuertantur, & sanem eos.* Nec tantum erat in eis obduratio, sed veritatis impugnatio. Vnde addit: *Et os eius opprimere de multis, quasi os illud mundissimum locutum esset malum, vel falsum.* Vnde verificatum est illud: *Odio habuerunt corripientem in porta, & loquentem perfecte abominati sunt.* Non potest mundus odisse vos: me autem odit, quia ego testimonium perhibeo de illo quod opera eius mala sunt. Et ideo in Prouerbiis: *Qui erudit derisorem, ipse iniuriam sibi facit.* Quia conuertitur ad conuicia, propter veritatem auditā. Et quia non sufficit obstinatæ malitiæ conuiciari quæ odit, sed etiam nititur machinari ad mortis interitum. Propterea subdit: *Insidiantes ei, & quærentes aliquid capere ex ore eius, vt accusarent illum.* Non enim audebant aperte ipsum occidere, propter timorē turbarum, sed volebant occulte occidere propter odium veritatis auditæ. Vnde Ioannes: *Nunc autem me quæritis interficere hominem, qui veritatem vobis locutus sum quam audiui à patre meo.* Quod quærebant caute & malitiose. Vnde Matthæus: *Abeuntes Pharisei, consilium inierunt vt Iesum caperent in sermone.*

CAPVT XII.

Multis autem turbis concurrentibus, &c. Postquam Dominus in Phariseis redarguit dolositatem simulationis malignæ, hic discipulos inuitat ad cautelam simulationis redargutē. Et quoniam huiusmodi duplicitem causat timor male humilians, vel amor male accendens: ideo pars ista diuiditur in duas. In quarum prima monet ad cauendam duplicitem ex timiditate venientem: in secunda vero cupiditatem, infra eodem: *Aut autem ei quidam de turba, &c.* Prima autem pars habet quatuor partes. In quarum prima informat ad cauendam dolositatem: in secunda, confortat ad repellendam timiditatem ibi: *Dico autem vobis amicis.* In tertia autem inuitat ad conseruandam veracitatem, ibi: *Dico autem vobis: Omnis quicumq; confisus, &c.* In quarta vero animat ad habendam securitatem ibi: *Cum autem inducent vos in synagogas.* Et sunt istæ partes sibi correspondentes, quia duæ postremæ correspondent duabus primis. Informat autem discipulos ad cauendam dolositatem informatione celebri, & informatione credibili. Celebris inquam, propter multitudinem turbæ. Credibili, propter certitudinem causæ. Primo igitur quantum

Gen. 4. b

1. Par. 23. c

Exod. 38. a

1. Par. 24. f

Beda tom. 5
lib. 3. in cap.
21. Luca.

Prou. 30. d

Gen. 42. d

Mat. 23. a
Isa. 22. g

Rom. 2. c

Matt. 7. c

Hier. 56. a

Ther. 2. e

rou. 3. d

Isa. 6. c

Matt. 13. b

Amos 5. c
Ioan. 7. a

Prou. 9. b

Ioan. 9. c

Matt. 22. b

Diuisio.

ad multitudinem turbæ reddentis informationem celebrem dicitur :

Multis autem turbis concurrentibus, ita ut se inuicem conculcarent. Et hoc quia vnusquisq; volebat ei appropinquare, siue propter salutem habendam sicut supra. Omnis turba quærebat eum tangere, &c. Siue propter doctrinam suscipiendâ sicut infra: Erant appropinquantes ad Iesum publicani, &c. Siue propter ipsius Christi videndam benignitatē sicut in figura dicitur Iob: Cūque sederem quasi rex, circumstante exercitu, eram tamen merentium consolator. In tanta multitudinis præsentia celebris erat doctrina. Propter quod subdit:

Cæpit dicere ad discipulos suos, in aperto: quia veritas nõ querit latebras secundū illud Ioannis: Ego palam locutus sum mundo, ego semper docui in synagoga & in templo, &c. Et talem decebat esse doctrinam ad confundendam Phariseorum malitiam: quæ semper quærit latebram, quia contraria contrariis curantur, & tenebra per lumen expellitur. Propter quod additur. *Attendite à fermento Phariseorum, quod est hypocrisis, id est caute, ne sitis hypocritæ sicut Pharisei: quorū vita & doctrina: propter malitiam & fallaciã, fermentum dicitur, quia corrumpit imperceptibiliter. Quenit paululum ciuitas a commistione fermenti, donec fermentaretur totum.*

Corrumpit etiam vniuersaliter, sicut dicitur. Modicum fermentum totam massam corrumpit. Ideo subditur: *Expurgate vetus fermentum, ut sitis noua conspersio.* Hoc autem est vetus fermentum, quod consistit in fraudulencia doctrinæ & malitia vitæ. Vnde ibidē subditur: *Neque in fermento malitiæ & nequitia, sed in azymis sinceritatis & veritatis.* Ab hoc fermento reuocat in hoc loco. Et de hoc in figura dicitur: *Non apparebit fermentatū in omnibus terminis tuis.* Quia hæc simulatio & hypocrisis debet elongari à cunctis operibus nostris & maxime à deuotione spirituali. In

Leuitico enim dicitur: *Omnis oblatio quæ offertur Domino absq; fermento fiet.* Ab afflictione corporali, ut in Deuteron. *Septē diebus comedes absq; fermento afflictionis panē.* A prædicatione diuini verbi: *Non immolabis super fermento sanguinē victimæ meæ.* Vnde scriptura docet hoc vitium esse vitandū, tanquam maxime corruptiuū. Licet autem sit maxime corruptiuū, non tamen est capitale peccatum: quia eius corruptio aliunde causatur. Nam hypocrisis originē trahit à vana gloria, & hæc à superbia. Et ideo merito cõparatur hypocrisis fermento. Nam sicut fermentum inflat, & inflando vanū facit, & sic corrumpit: sic superbia inflando introducit vanitatem gloriæ, & hæc vanitas introducit falsitatē corruptentē, Vnde hoc fermentū cauetur per veritatem humiliationis voluntariæ, gloriatiõnis internæ, signationis extrinsecæ secundū illud: *Gloria nostra hæc est, testimoniū cõsciētia nostræ, quod in simplicitate cordis & sinceritate Dei, & nõ in sapiētia carnali, sed in gratia Dei cõuersati sumus in hoc mūdo.*

Secundo vero quantum ad certitudinem causæ reddentis informationem credibilem subdit: *Nihil enim opertum, quod non reuelatur, neque absconditum, quod non sciatur.* Ut per opertum intelligatur cognitio latens in intellectu: & per absconditum, delectatio latitas in affectu. Quorum vtrumq; manifestū est Deo, secundum illud Hieremiæ: *Ego Dominus scrutans corda & probans renes, qui do, &c. Scrutans corda & renes Deus.* Et ideo, quia ipsius erit omnia abscondita manifestare & reuelare in iudicio secundū illud: *Data est à Domino potestas vobis, & virtus ab Altissimo qui interrogabit opera nostra, & cogitationes scrutabitur.* Et ad Corinthios: *Veniet Dominus, qui illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium, &c. Et sic vitanda sunt omnia mala, quātumcumq; occulta: quia omnia fient manifesta in iudicio: & quod plus est ad maiorem confusionem, fient ibi manifesta omnibus.* Propter quod subdit: *Noniam quæ in tenebris dixisti, in lumine dicentur.* Hoc dicit quantū ad manifestationem respectu visus. Huius exemplū in Dauid habetur, cum

A dicit Dominus per Nathan ad Dauid. *Tu fecisti abscondite: ego autē faciam verbū illud in conspectu omnis Israel, & in conspectu solis.* Lumen enim solis visui cetera manifestat. Quantum autem ad manifestationē respectu auditus dicitur: *quod in aurem locuti estis in cubiculis, prædicabitur in tectis, id est, audientibus ceteris.* Hoc quidem in iudicio fiet, quando scilicet secundū illud: *Omnes qui in monumētis sunt audient vocē filij Dei.* Et tunc manifestabuntur susurationes detractionum, secundum illud: *Qui loquitur iniqua non potest latere, nec præteribit illū corripiens iudicium.* In cogitationibus enim &c. Ideo consilium datur in Ecclesiaste: *In cogitationē tua regi ne detrahas, & in secreto cubiculi tui, non maledixeris diuiti: quia & aues cæli portabunt vocē tuā.* Propter iudiciū ergo manifestas cuncta in futuro, vitanda est omnis hypocrisis in præsentī sæculo. *Ne fueris hypocrita in cõspectu hominū.* Sequitur: *Et reuelet Deus absconsa tua, & in medio synagogæ elidat te.* Et nota quod est notabilissima causa propter quā hypocrisis est vitanda, scilicet vniuersalis manifestatio & plena interiorū: quæ maxime opponitur simulationi hypocritarū. Hæc autē manifestatio fiet per Christū qui est splendor gloriæ paternæ, & figura substantiæ eius, portans omnia verbo virtutis suæ. Et quia ipse est splendor intimus, ideo ipsius est omnia detegere. Oculi Domini multo plus lucidiores sunt super solē, circūspiciētes omnes vias hominū, & profundū abyssi, & hominū corda intuētes, &c. Quia vero ipse est sermo viuus, ideo sibi omnia patet, & omnia patefacit ut verbū. *Vinū est sermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens vsq; ad diuisionē animæ, &c. Vtq; ibi: Nõ est vlla creatura inuisibilis in cõspectu eius.* Et ideo Christus iudex, quia omnia detegit in iudicio, dicitur venire sicut fulgur, & descendere in voce Archægeli, quia omnia omnib; clarissima referabit.

Dico autem vobis amicis, &c. Postquam informauit ad cauendam dolositatem, hic secundo cõfortat ad repellendam timiditatem. Ad hoc autem inducit duplicem considerationem, scilicet gehēnalis punitionis, in qua nullus hominum potest deficere: & generalis prouisionis, quam nullus hominum potest effugere. Primum respicit diuinam potentiam: secundum diuinam prouidentiam. Et primum inquit verum timorem: secundum veram spem. Et vtrumq; horum est medicamentum cõtra

D timorem mundanum. Primo igitur reuocat à timore hominū, qui nihil possunt contra gehēnale supplicium quod solum est timendum. Propter quod dicit: *Dico autem vobis amicis, id est, qui me amatis, & à me amamini secundum illud Ioannis: Ipse pater amat vos, quia vos me amastis, &c. Talibus dicit: Ne terreamini ab his, qui occidunt corpus, & post hæc non habent amplius quid faciant.* Hic non timeatis corporalis mortis supplicium quia corporale est, & momētaneum. Vnde Isaias: *Quis tu vt timeas ab homine mortali, & à filio hominis, qui quasi foenum ita exarefcet? Et item: A verbis viri peccatoris ne timueritis: quia gloria eius, sterco, & vermis, &c. Vnde quia trãstoria est eorum pœna, ideo non est timēda, nec eorū supplicia.* Vnde Seneca: *Mors exilium, luctus dolor, non sunt supplicium, sed tributa viuēdi: quod debeo, paratus sum soluere, vbi me foenerator appellat.* Et Chrysoſtomus: *Si gratis post modicum morituri sumus, quare non & ante modicum in causa Dei cum gloria morimur? Si mutuo acceperis bouem, aut equum, operaris instanter, & dicis: forte cras tolletur à me. Quare hoc non facis in corpore? Non sunt etiã timēda à spiritu quæ fiunt in carne, & ita quasi extra, vt in vestimento, iuxta quod dicitur: *Nolumus expoliari, sed superuestiri.* Ideo Chrysoſtomus: *Propter animam Deus fecit corpus, & multū hanc zelat & persequitur inimicus. Corpus vero vestimentū est animæ. Sicut ergo, si quis sciudit vestem alterius, ille quidem iniuriam sentit: damnum autem in persona non patitur: sic ruina occisionis sentit dolorem, damnum autem non patitur in natura.* Propterea*

E corporale

Sup. 6. c
Inf. 15. a

Iob 29. d

Ioan. 18. c

Osea. 7. b

1. Cor. 5. b

Deut. 16. a

Leu. 2. c

Deut. 16. a

Exod. 23. d

Hypocrisis origo.

1. Cor. 1. c

Hier. 17. b
Psal. 7. b

Sap. 6. a

2. Cor. 4. a

2. Reg. 12. c

Ioan. 5. c

Sap. 1. b

Ecc. 10. b

Ecc. 1. d

Heb. 1. a

Ecc. 23. c

Heb. 4. c

Matt. 24. c

Ioan. 16. d

Isa. 51. d

1. Ma. 2. g

2. Cor. 5. a

corporale supplicium non est timendum, nec etiam ille qui infert, sed spirituale est maxime formidandum, & solus ille qui illud infert. Et propter hoc addit: *Ostendam autem vobis quæ timeatis*, vt bono scilicet timore, malum declinetis secundum illud Hieremiæ: Nolite timere ea, quia nec male possunt facere, nec bene. Et post: Quis non timebit te o rex gentium? &c. Cæterum quamuis non timeamus mundanam potentiã, oportet nos timere diuinam. Propter quod dicitur: *Timere eum, qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam*. Vnde in Psalmo: Timeat Dominum omnis terra, ab eo autem commoueantur omnes inhabitantes orbem. Et quia huiusmodi timor maxime utilis est, & necessarius. Ideo iterat: *Ita dico vobis, hunc timere*. Vnde Isaias: Dominum exercituum ipsum sanctificate, ipse pavor vester, & ipse terror vester. Et Hieremias: Me ergo non timebitis, ait Dominus, & a facie mea, &c.

Secundo vero reuocat a timore hominum: quia nihil possunt contra generalem Dei prouidentiam. Quantum ad hoc dicit: *Nonne quinque passeret veniunt dipondio?* Dipondius hic nomẽ est monetæ habentis duos obolos, siue asses. Vnde Beda: Dipondius est pòdus ex duobus assibus compositum. Quod autem in numeris est vnum, hoc in ponderibus est as. Quod duo, hoc dipondius: huic còcordat, nec discordat quod dicit Matthæus Nonne duo passeret asse veniunt? Quia sicut videmus cum quinque oua venduntur pro vno denario, duo dantur pro obolo. Parui igitur pretij est passer, cum tot ibi veneant pro vno denario, tamen nec ipse est alienus a diuino patrocinio. Propter quod additur: *Et vnus ex illis non est in obliuione coram Deo*: immo diuina prouidentia gubernatur secundum illud: Diligis omnia quæ sunt, & nihil eorum odisti quæ fecisti: nec enim odiẽs aliquid constituisti. Ex quo apparet quod diuina prouidentia vsque ad minima se extendit, nec contradicit, iuxta illud: Nunquid de bobus cura est Deo: illud enim intelligitur de cura prouidentia specialis, qua manuducit per viam æternæ salutis. Hoc autem intelligitur de prouidentia generalis administrationis, & conseruationis, de quo in Psalmo. Qui dat iumentis escam ipsorum & pullis coruorum inuocantibus eum. Et nota quod dicitur: *Non est in obliuione coram Deo*. Minus enim dicens plus significat, quia nihil eis euenit nisi secundum diuinã prouidentiam ordinantẽ. Vnde Matthæus: Vnus ex illis non cadet super terram sine patre vestro. Et tamen passeret facillime cadunt: vnde morbum caducum habere dicuntur. Et propterea potissime ponit de eis exemplum, tanquam de re manifesta. Ex quo colligitur tanquam a minori quod maxime circa regimen hominis diuina prouidentia sit intenta. Ad cuius expressionẽ addit: *Sed & capilli capitis vestri omnes numerati sunt*. Ex quo datur intelligi quod maxime est illi cura de homine. Vnde Beda: *Sed & capilli*, vt de massa corporis taceã: nam & minutæ particulæ Dei prouidentia conseruantur. Vnde numeratio non tã refertur ad cognitionẽ, quam ad diligetissimam conseruationẽ, quia de corporibus sanctorum patientium, nec capillus perire potest. Vnde infra: Capillus de capite vestro nõ peribit. Tanta est igitur Deo cura de nobis, vt nec capillus capitis nostri sine eius nutu possit auferri. Ideo non oportet nos sollicitari per timorẽ secundum illud: Omnem sollicitudinem vestram proicientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis. Et hoc est, quod infert *Nolite ergo timere, multis passeribus pluris estis vos*, id est, maioris pretij. In quo simul tangitur conclusio, & ratio illationis per locum a minori. Si enim cura & sollicitudo est Deo omnipotenti de minori, multo fortius de maiori. Et si cura est Deo de nobis, non decet nos nimium sollicitos esse pro nobis metipsis. Maioris autem pretij sumus quã creaturæ brutales, quã volucres, quia rationales creaturæ sumus: & hoc, quia ad imaginẽ Dei facti. Propter quod cætera subiecta sunt homini: Faciamus hominẽ ad imaginẽ & similitudinẽ nostrã, & præsit piscibus maris, &c. Et ideo homo immediatissime est

sub protectione Dei, & maxime homo iustus, & amicus Dei. Et propterea non oportet quod habeat auxilium alicuius caduci. Vnde dicitur in Genesi: Noli timere Abraham, ego protector tuus sum, & merces tua magna nimis, quasi diceret: Noli timere, quia nihil pati potes pro defectu auxiliij. Vel etiam pati potes sine retributione præmij, quamdiu adhæseris mihi.

Dico autem vobis: Omnis, &c. Postquã inuitauit ad cauendam dolositatem, & repellendam timiditatem, hic inuitat ad seruandam veracitatem. Veracitas enim confessionis est contra dolositatem simulationis. Ad hoc autem inducit dupliciter. Primo insinuando æquitatem diuinæ sententiæ. Secundo insinuando irremissibilitatẽ peccati blasphemia. Per primum monet ad veritatem confitentiam: per secundum ad falsitatem declinandam. Primo ergo monet ad confitentiam veritatem propter diuinæ sententiæ æquitatem, cum dicitur.

Dico autem vobis: Omnis quicumque confessus fuerit me coram hominibus. Me, demonstrat personam in duabus naturis, id est, qui confitetur me esse verum Deum & hominem, non tantum corde dicens secundum illud: Nemo potest dicere, Dominus Iesus nisi in Spiritu sancto, sed & ore exprimens, secundum quod dicitur: Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Nec tantum ore, sed etiam opere contra hypocritas, & malos Christianos, de quibus ad Titum: Confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Contra quos: Nõ omnis qui dicit mihi Domine, Domine, &c. Ideo Ioannes: Non diligamus verbo, neque lingua, sed opere & veritate. Qui sic confitetur, plene confitetur, scilicet corde ore, opere. De tali subiungit: *Et filius hominis confitebitur illum coram Angelis Dei*, scilicet quod ipse sit de suis secundum illud: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum, &c. Vnde verificabitur illud: Anima quæ benedicit, impinguabitur. Ex quo apparet æquitas retributionis respectu confitentium: & vt nihil desit, ostenditur æquitas respectu negantium, cum subdit: *Qui autem negauerit me coram hominibus, negabitur coram Angelis Dei* quando scilicet Dominus dicit illud: Nescio vos, &c. Vnde supra: Qui me erubuerit & meos sermones, hunc filius hominis erubescet, &c. Et hoc exigit æquitas diuinæ sententiæ, de qua dicitur: Qui me honorificauerit, glorificabo eum: qui autem contempnunt me, &c. Et nota quod qui veritatẽ confitetur quam Christus docuit, Christum confitetur, sine in fide, siue in moribus. Qui autem illam negat, per consequens, negat & Christum. Qui dicit illam esse falsam, dicit Christum esse per consequens mendacem, ac per hoc Deum nõ esse verum, sed seductorem. Et nota quod confessio nominis Christi magnam recompensationem habet, quia confessio, qua Christus confitebitur confitentem se, erit approbatiua, honorificatiua, & salutatiua. Nam Christus est rex, iudex, & pontifex. Confessio etiã eius est publica, præclara, & perpetua: nostra vero modica & momentanea. Et similiter per contrariũ intelligitur de negatione sua: quod manifeste apparet in disceptatione iudiciali. Venite benedicti, & ite maledicti. Hæc igitur est nobilissima propositio, quæ mentes nostras erigit ad veracitatem. Ratio autem huius hæc est, quia veritas est verax, ideo non potest negare se, nec confitentem se, nec confiteri mendacem, nec contra se. Vnde: Si negauerimus, & ille negabit nos: si non credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum non potest.

Secundo vero monet ad declinandam falsitatem propter irremissibilitatẽ blasphemia, quæ licet remissibilis sit, cum sit per ignorantiam: irremissibilis tamen est, cum sit ex certa malitia. Propter quod dicit: *Et omnis qui dicit verbum in filium hominis, remittetur illi*. In filium hominis verbum dicit, qui aliquid falsum imponit per ignorantiam deceptus. Et talis ignorantia, remissionem potest consequi. Vnde, *remittetur*, non dicit actum, quia non omnes pœnitent, sed aptitudinem, quia ignorantia excusat. Peccatum autem ex ignorantia dicitur esse in filium. Et hoc modo blasphemauit Paulus, ideo fuit

sub protectione Dei, & maxime homo iustus, & amicus Dei. Et propterea non oportet quod habeat auxilium alicuius caduci. Vnde dicitur in Genesi: Noli timere Abraham, ego protector tuus sum, & merces tua magna nimis, quasi diceret: Noli timere, quia nihil pati potes pro defectu auxiliij. Vel etiam pati potes sine retributione præmij, quamdiu adhæseris mihi.

Dico autem vobis: Omnis, &c. Postquã inuitauit ad cauendam dolositatem, & repellendam timiditatem, hic inuitat ad seruandam veracitatem. Veracitas enim confessionis est contra dolositatem simulationis. Ad hoc autem inducit dupliciter. Primo insinuando æquitatem diuinæ sententiæ. Secundo insinuando irremissibilitatẽ peccati blasphemia. Per primum monet ad veritatem confitentiam: per secundum ad falsitatem declinandam. Primo ergo monet ad confitentiam veritatem propter diuinæ sententiæ æquitatem, cum dicitur.

Dico autem vobis: Omnis quicumque confessus fuerit me coram hominibus. Me, demonstrat personam in duabus naturis, id est, qui confitetur me esse verum Deum & hominem, non tantum corde dicens secundum illud: Nemo potest dicere, Dominus Iesus nisi in Spiritu sancto, sed & ore exprimens, secundum quod dicitur: Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Nec tantum ore, sed etiam opere contra hypocritas, & malos Christianos, de quibus ad Titum: Confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Contra quos: Nõ omnis qui dicit mihi Domine, Domine, &c. Ideo Ioannes: Non diligamus verbo, neque lingua, sed opere & veritate. Qui sic confitetur, plene confitetur, scilicet corde ore, opere. De tali subiungit: *Et filius hominis confitebitur illum coram Angelis Dei*, scilicet quod ipse sit de suis secundum illud: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum, &c. Vnde verificabitur illud: Anima quæ benedicit, impinguabitur. Ex quo apparet æquitas retributionis respectu confitentium: & vt nihil desit, ostenditur æquitas respectu negantium, cum subdit: *Qui autem negauerit me coram hominibus, negabitur coram Angelis Dei* quando scilicet Dominus dicit illud: Nescio vos, &c. Vnde supra: Qui me erubuerit & meos sermones, hunc filius hominis erubescet, &c. Et hoc exigit æquitas diuinæ sententiæ, de qua dicitur: Qui me honorificauerit, glorificabo eum: qui autem contempnunt me, &c. Et nota quod qui veritatẽ confitetur quam Christus docuit, Christum confitetur, sine in fide, siue in moribus. Qui autem illam negat, per consequens, negat & Christum. Qui dicit illam esse falsam, dicit Christum esse per consequens mendacem, ac per hoc Deum nõ esse verum, sed seductorem. Et nota quod confessio nominis Christi magnam recompensationem habet, quia confessio, qua Christus confitebitur confitentem se, erit approbatiua, honorificatiua, & salutatiua. Nam Christus est rex, iudex, & pontifex. Confessio etiã eius est publica, præclara, & perpetua: nostra vero modica & momentanea. Et similiter per contrariũ intelligitur de negatione sua: quod manifeste apparet in disceptatione iudiciali. Venite benedicti, & ite maledicti. Hæc igitur est nobilissima propositio, quæ mentes nostras erigit ad veracitatem. Ratio autem huius hæc est, quia veritas est verax, ideo non potest negare se, nec confitentem se, nec confiteri mendacem, nec contra se. Vnde: Si negauerimus, & ille negabit nos: si non credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum non potest.

Secundo vero monet ad declinandam falsitatem propter irremissibilitatẽ blasphemia, quæ licet remissibilis sit, cum sit per ignorantiam: irremissibilis tamen est, cum sit ex certa malitia. Propter quod dicit: *Et omnis qui dicit verbum in filium hominis, remittetur illi*. In filium hominis verbum dicit, qui aliquid falsum imponit per ignorantiam deceptus. Et talis ignorantia, remissionem potest consequi. Vnde, *remittetur*, non dicit actum, quia non omnes pœnitent, sed aptitudinem, quia ignorantia excusat. Peccatum autem ex ignorantia dicitur esse in filium. Et hoc modo blasphemauit Paulus, ideo fuit

Hier. 10. a

Psal. 32. b

Isa. 8. c

Hier. 5. c

Beda tom. 5.

l. 3 in Luca

ap. 12.

ipondius.

Mat. 10. c

Sap. 11. d

1. Cor. 9. b

Psal. 14. b

Mat. 10. d

Passeres
morbum ca-
ducum ha-
bere dicun-
tur.Beda in
Glossa in
hunc locum
tom. 5.

Inf. 2. 1. d

1. Pet. 5. b

Gen. 1. d

Gen. 15. a

1. Cor. 12. a

Rom. 10. b

Tit. 1. b

Mat. 7. c

1. Ioan. 3. c

Mat. 25. c

Prou. 11. d

Mat. 25. a

Sup. 9. c

1. Reg. 2. g

Mat. 25. c

2. Tim. 1. b

Peccatum
ignorantiæ,
est peccatũ
in filium
Dei.

miseri

1. Tim. 1.

Peccatum malitiæ est peccatum in Spiritum sanctum.

Beda in Glossa in hunc modum rom. 5.

Mat. 12. c

Job 15. d

Mat. 10. b

Psal. 1. a

Job 31. a

Ast. 4. a

Rom. 13. a

4. Reg. 6. c

Ast. 6. c

1. Ioan. 4. n

Phil. 4. a

misericiadiã consecutus. Vnde dicit: Qui blasphemus fui, & persecutor & contumeliosus. sed misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci incredulitate, non sic autem est cum quis blasphematur ex certa malitia, propter quod subditur: *Ei autem, qui in Spiritum blasphemauerit, non remittetur.* In Spiritum sanctum blasphematur, qui ex certa malitia veritatẽ impugnat, & de Deo indigna dicit. Et de tali dicitur quod non remittetur, non quia nunquam talis consequatur remissionem, sed quia ineptus est ad remissionem, eo quod peccatum illud nullum habeat excusationis colorem. Vnde Richardus: Quidam blasphematur ex coactione, & hic peccat in Patrem. Alius ex deceptione, & hic in Filium. Alius ex sola malignitate, & hic in Spiritum sanctum. Est autem in hoc genere sceleratissimum, in quo malitia creuit vsq; ad summum, quando quis in vituperiis Dei delectatur. Quid ergo aliud videtur spiritus blasphemie quam desiderium vituperationis diuinæ? Ex hoc ergo quod hoc malum nihil habet in se excusationis, nihil meretur recipere remissionis. Ineptus etiam est ad remissionem, quia impugnat diuinam gratiam, per quam preparatur quis ad pœnitentiam. Vnde talis aptus est ad impœnitentiam: in qua si perduret, nunquam remittetur culpa. Vnde Beda: Qui gratiam spiritus sancti, qua pœnitentia inspiratur, & ad cõuersationẽ redditur non cognoscens, impœnitenti corde perseuerauerit, cū iam hoc non sit humanum, sed diabolicum, irremissibile erit. Et de tali blasphemia quæ adiunctam habet finale impœnitentiam, verum est quod nunquam remittetur. Vnde Matthæus: Quod non remittetur ei neque in hoc sæculo neq; in futuro. Ineptus est tertio, quia licet per approbationem approprietur Spiritui sancto, talis maxime inhonorat totam Trinitatem. Qui enim sciẽter & prudẽter veritatẽ salutarem impugnat & ex certa malitia, maximus est contemptor diuinæ virtutis, maximus calumniator diuinæ veritatis, maximus persecutor sũmæ bonitatis, secundum illud Job: Cucurrit aduersus Deum erecto collo, & pingui cernice armatus est. Vnde quia talis contemptus calumnia & persecutio non potest esse sine cordis obduratione, & hanc concomitatur impœnitentia, & hanc peccati irremissibilitas: ideo blasphemia in Spiritum sanctum non remittetur.

Cum autem inducent vos, &c. Hic iam quarto hortatur ad habendam securitatem cõtra pusillanimitatem. Hoc autem facit duplici via, scilicet auferendo sollicitudinem de periculo, & conferendo certitudinem de præsidio. Primo igitur auferit sollicitudinẽ de periculo cum dicit: *Cum autem inducent vos in synagogas, & ad Magistratus & potestates.* In quo innuit discipulos tribulationẽ passuros à Iudeis & gentibus. Vnde dicitur hoc expressius: Tradet enim vos in conciliis & in synagogis, &c. Vnde, in Ps. Astiterunt reges terre, &c. Et nota quod tria genera personarũ enumerat, corã quibus formidat homo loqui, scilicet coram multis, coram peritis, & coram magnis. Coram multis cum dicit: *In synagogis.* E cõtrario dicitur: Si expaui ad multitudinẽ nimiam, & despectio propinquorum terruit me: Corã peritis, vnde addit: *Ad Magistratus.* Vnde in Actibus: Adduxerunt Apostolos ad magistratus, &c. Coram magnis cum subdit: *Et potestates.* Vis non timere potestatem? Bonum fac. Primi non sunt timendi, quia plures nobiscũ, &c. Secundi non, quia prudentior nobiscum, quia dicitur: Non poterant resistere sapientiẽ & spiritui, &c. Similiter nec tertij. Vicistis eos, quoniã maior est, qui in vobis est, quam qui in mũdo. Et quoniã periculum est loqui in conspectu multitudinis obseruantis, & periculum inducit timorẽ, & timor sollicitudinẽ, & sollicitudo inquietudinem, & inquietudo turbationem, & turbatio est occasio impatientiæ, ac ruine: ideo reuocat à superflua sollicitudine cum subdit: *Nolite solliciti esse qualiter aut quid respondeatis,* scilicet interrogantibus malitiose, aut quid dicatis. scilicet volentibus addiscere. In quo verbo non tollit sollicitudinem studiositatis, sed curiositatis. De qua: Nihil solliciti sitis, sed in omni oratione & obsecratione cum gratiarum actione

petitiones vestrẽ innotescãt apud Deum, quia sicut dicitur: Si quis vestrum indiget sapientia, postulet à Deo &c. Et illud maxime faciendum est in articulo necessitatis: vbi non est quærendus ornatus verborũ, nec profunditas sententiarum, sed mera & simplex fidei veritas cū multa cõstãtia & feruore prolata. Iuxta quod dicitur: Sermo meus, &c. non in persuasibilibus humanæ sapientiẽ verbis, &c. Nõ autem intendit retrahere à studio veritatis cum dicat Ioannes: Scrutamini scripturas, quia vos putatis in ipsis vitã æternã habere, sed intendit persuadere vt homo in periculo mortis nõ confidat de inuentionibus, quia homo deficit in inueniendo, fallitur in iudicãdo, & ideo deuiat frequẽter innitens ingenio suo. Propter quod in Prouerbiis: Habe fiduciã in Dño ex toto corde tuo, & ne innitaris prudentiã tuã.

Secundo confert certitudinem de præsidio, cum subdit: *Spiritus enim sanctus docebit vos in ipsa hora quid oporteat vos dicere.* Hic autem Spiritus sanctus est optimus doctor, quia docet hominem intelligere, & ornate exprimere. Propter primum dicitur: Inspiratio omnipotentis dat intelligentiam. Et: Cum venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem: quia sicut dicitur: Spiritus omnia scrutatur, etiam profunda Dei. Propter secundum dicitur: Sapiẽtia aperuit os m̃itorũ, &c. Et Matthæus: Vos non estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, &c. Ideo dicebat Apostolus: An experimentũ quæritis eius qui in me loquitur Christus? De his autẽ duobus infra: Ego dabo vobis os & sapientiã, cui nõ potuerunt cõtradicere & resistere omnes aduersarij vestri. Et Ioãnes: Vnctio eius docet vos de omnib;. Vnde Bernard. Bona est lectio, sed melior vnctio, quæ docet de omnibus. Nã vnctio docet dilectionẽ Dei & proximĩ. Et in hoc vniversa lex p̃det & prophete, secundum quod dicit Matthæus: Tota etiã sapientia philosophiã, sicut dicit August. hoc est, Physica, Ethica, & Civilis. Spiritus etiam sanctus faciendo animam adherere Deo, facit eum animẽ familiarem, & per hoc facit reuelari secreta: Vos autem dixi amicos, &c. Feruor etiam spiritus eleuat animam supra se, vbi audit & videt arcana, sicut Paulus. Et sicut Ezechias: Assumpsit me spiritus, &c. Sicut Ioannes: Fui in spiritu, &c.

Ait autem ei quidam, &c. Postquam dissuasit dolo statem venientem ex humana timiditate, & ipsam timiditatem, in hac parte dissuasit cupiditatem. Et habet hæc pas duas partes. In quarum prima reuocat à sollicitudine auaritiã: in secunda vero inuitat ad sollicitudinem prouidentie infra eodem. *Sint lumbi vestri præcincti, &c.* A sollicitudine autem auaritiẽ reuocat quadrupliciter. Primo scilicet documento rationali. Secundo, exemplo terribili, ibi: *Dixit autem ad illos similitudinem.* Tertio, argumento irrefragabili, ibi: *Dixitque ad discipulos suos, &c.* Quarto, promisso desiderabili, ibi: *Et vos nolite quarere quid manducetis, &c.* Circa documentum rationale, per quod reuocat à sollicitudine auaritiã tria introducuntur. Primum est confutatio petitionis auari. Secundum est dissuasio auaritiã. Tertium est assignatio cause. Primo igitur quãtum ad confutationẽ petitionis auari:

Ait autem ei quidã de turba: Magister, die fratri meo, vt diuidat mecum hereditatem. Vere iste de turba erat, quia de terra sollicitus erat, secundum illud Isaïæ: De humo eloquium tuum mussitabit, &c. Contra se etiã loquebatur, dum Magistrum eum vocabat, quia Christus nõ facebatur se magistrum in docẽdo, temporalia acquiri & diuidi, sed potius derelinqui. Vnde adolescenti quærẽti & dicenti: Magister bone, quid boni faciã, vt habeã vitam æternã? Respondit: Si vis perfectus esse, vade, & vede, &c. Vnde Christũ nõ docebat, quõ modo augeretur pecunia, sed quo modo seruaretur inopia. Contra se etiam loquitur, dum vult diuidi à fratre. Cui debet cõiũgi. Veniebat autẽ hæc quæstio ex priuato amore, qui diuidit coniuncta, quod maxime facit diabolus, non Dñs. Oseas: Ipse inter fratres diuidet. Et quoniam sicut dicit Beda in Gloss. Christus non est Deus dissensionis, sed pacis, ac vnitatis, ideo confutat petitionem prædi-

Iac. 1. a
1. Cor. 2. a
Ioan. 5. f
Iob. 33. b
Ioan. 16. b
1. Cor. 2. c
Sap. 10. d
Mat. 10. b
2. Cor. 13. a
Inf. 21. c
1. Ioan. 2. e
Mat. 22. a
Aug. 21.
Sen. lib. 1.
Sen. 9. 10. 4.
1. a. 25. b
2. Cor. 2. a
Ezech. 3. d
Apoc. 1. b
Ose. 13. c
Beda to. 5.
lib. 3. in ca.
12. Lucæ.

Etiam cum subdit: *At ille dixit ei*, scil. Iesus. *Homo quis me constituit iudicem, aut diuisorem super vos iudicem* scilicet iudicium, & diuisorem facultatum. Glossa. Designatur esse iudex iudicium, aut arbiter facultatum, qui viuorum & mortuorum habet iudicium, & meritorum arbitrium. Verum est utiq; sicut dicitur in Psalmo quod ipse constitutus est rex ab eo super Sion, montem sanctum eius: & quod in ditione eius, cuncta sunt posita. Sed quia Deus miserat eum ad spiritualia communicanda, ideo descendere recusabat ad temporalia diuidenda, insinuans in hoc illud: *Nemo militans Deo*, implicat se negotiis secularibus. Et nota quod Christus vocat eum hominem animale & brutalem, propter amorem in terrenis, & litem diuisionis. Vnde: *Cum sit inter vos zelus & contentio*, &c. Et in Psalmista. *Filij hominum vsquequo graui corde?* &c. Vnde in hoc confutatio insinuatur petitionis auaræ.

Secundo quantum ad dissuasionem auaritiæ subdit: *Dixitq; ad illos: Videte: & caute ab omni auaritia*. Videte scil. vt prouidi, & caute, vt cauti: Videte fratres quo modo caute ambuletis non quasi insipientes, sed vt sapientes, & cætera. Prouidentia namque facit cauere pericula, in quæ incidit quis per auaritiam: *Qui uolunt diuites fieri*, incidunt in tentationem & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia, & nocua, quæ mergunt homines in interitum, & perditionem. Radix enim malorum est cupiditas, &c. Vnde ipsa excæcat hominem, quod significatum fuit in excæcatione Tobie per stercorea hirundinum. Et ideo dicit: *Videte*, scilicet æterna. *Et caute*, ab auaritia quæ quærit temporalia: *Non contemplantibus uobis*, quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna sunt. Et quoniam appetitus cuiuslibet boni transitorij, scil. pecuniæ, & potentiæ & honoris, auaritia potest dici. Ideo dicit: *Caute ab omni auaritia*: *Quis habitabit ex uobis cum ardoribus sempiternis?* Et sequitur: *Qui proicit auaritiam ex calumnia, & excutit manus suas ab omni munere*.

Tertio quantum ad assignationem rationis & causæ subdit: *Quia non in abundantia cuiusquam uita eius est ex his quæ possidet*, id est, nullus propter abundantiam diuitiarum uiuere potest diutius: Relinquent alienis diuitias suas, & sepulchra eorum, domus illorum in æternum. Et Iob: *Diues cum dormierit, nihil secum auferet*. Et Psal. *Dormierunt somnum suum, & nihil inueniunt omnes viri diuitiarum in manibus suis*. Vnde abundantia vitam non prolongat, sed frequenter abbreviat: *Multos perdidit aurum & argentum*. Et in Actib. *Pecunia tua tecum sit in perditionem*. Et propterea ipsa perdenda est, ne perdat possessorem. Et in Ecclesiastico: *Perde pecuniam propter fratrem & amicum, & non abscondas illam sub lapide in perditionem*.

Dixit autem similitudinem ad illos dicens, &c. Hic secundo reuocat à sollicitudine auaritiæ per exemplum terribile. Circa quod tria introducuntur, scil. vanæ securitatis occasio, vanæ securitatis, conceptio, & vanæ securitatis subtractio. Primo igitur quantum ad vanæ securitatis occasionem uenientem ex fructuum ueritate, dicit:

Hominis cuiusdam diuitis uberes fructus ager attulit. Hæc enim consueuerunt esse bona diuitum ex ueritate fructuum temporalium. Promptuarie eorum plena eructantia ex hoc in illud. Oues eorum fætosæ, &c. Vnde Iob: *Quare impij uiuunt, subleuati sunt, confortatiq; diuitiis?* &c. Domus eorum securæ sunt, & pacatæ, non est uirga Dei super illos. Et quia diuitiæ sic faciunt securum, vt reddant sollicitum, ideo subdit: *Et cogitabat intra se dicens: Quid faciam, quia non habeo quo congregem fructus meos?* Reperi & aliam uanitatem sub sole. Vnus est, & secundum non habet, non filium, non fratrem, & tamen laborare non cessat, nec fatiantur oculi eius diuitiis, imo certe sollicitantur. In Ecclesiastico. *Saturitas diuitis non finit eum dormire*. Et huius ratio est, quia co-

gitur multa cogitare. Et ideo subditur: *Et dixit: hoc faciam Destruam horrea mea, & maiora faciam: & illuc congregabo omnia, quæ nata sunt mihi & bona mea*. Glossa. Ecce magna sollicitatio ex auaritia, quia sollicitudo destruedi facta, & ædificandi noua, licet enim essent horrea plena, cupiditas adhuc uacua querebat noua receptacula. Auarus non implebitur pecunia, &c. Et in Ecclesiastico. *Insatiabilis oculus cupidi, in parte iniquitatis non satiabitur, donec consumat arefaciens animam suam*. Impletum erat horreum, sed cor erat uacuum, tum quia animam Trinitatis capacem solus Deus potest impleretum quia hæc temporalia non intrant cor, nisi secundum phantasticam similitudinem: tum quia concupiscentiam augent, tum quia animam non faciunt meliorem: tum etiam quia sunt omnino alterius naturæ: sicut Angelus & corporalis locus, sic anima & corporalis thesaurus: tum etiam, quia anima cum sit quanta non mole, sed uirtute, non impletur quantitate materiali, sed spiritali, sicut est gratia Spiritus sancti.

Secundo uero quantum est uanæ securitatis conceptionem per stolidam promissionem, subditur: *Et dicam anima mee, id est animalitati: Qui amat animam suam, perdet eam. Anima habes multa bona posita in annos plurimos*. Dicitur diues sum, & locupletatus, & nullius egeo. Et Zacharias: *Benedictus Dominus, diuites facti sumus*. Et quia abundantia cum securitate parit malum lasciuia, ideo subdit: *Requiesce*. Ecce negligentia: *Stultus complicat manus suas, &c.* dicens: *Melior est pugillus cum requie, quam plena utraq; manus cum labore, & afflictione animi. Comede*, Ecce gula: *Inueni requiem mihi: & nunc manducabo de bonis meis solus. Bibe*,

quantum ad crapulam. Contra quod dicitur in Prouerbis: *Noli esse in conuiujs potatorum, &c.* Sequitur: *Qui carnes ad uescendum conferunt, quia uacantes potibus, & dantes symbola consumentur. Et epulare*. Ecce lasciuia: *Epulati estis super terram, & in luxurijs enutristis corda uestra*. Hæc enim consueuerunt esse uitia diuitum: *Væ qui opulenti estis in Sion*. Et post: *Qui dormitis in lectis eburneis, & lasciuitis in stratis uestris: qui comeditis agnum de grege*. Subiungitur: *Bibentes uinum in phialis, & optimo unguento delibuti, &c.* Istius autem lasciuia causa est securitas uana, quam anima stulte concipit, promittendo sibi longam vitam temporalem per presumptionem, secundum illud Isaie: *Percussimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum: Flagellum inundans cum transierit, non ueniet super nos. Vel contemnendo, per desperationem: Comedamus, & bibamus, cras enim moriemur*.

Tertio quantum ad uanæ securitatis subtractionem per diuinæ sententiæ æquitatem, subditur: *Dixit autem illi Deus*. Glossa. Dicere Dei ad hominem est prauas eius machinationes subita animaduersione cõpescere. Propter quod addit sententiã: *Stulte, hac nocte animam tuam repetent à te*. Cum dixerint, pax & securitas, tunc repentinus eis superueniet interitus. Stultum eum uocat pro sapietia terrena, quia stultam fecit Deus sapientiam huius mundi. Stultus est qui non prouidet futura pericula: *Sapietis oculi in capite eius: stultus in tenebris ambulat: quia de futuris incertus, securus dormit*. Cõtra quod dicitur in Prouerbis: *Ne glories in crastinũ, ignorans quid superuentura pariat dies*. Et Iacobus: *Quæ est uita nostra? Vapor est ad modicum parens*. Et quia uita perditur perduntur hæc temporalia, ideo subditur: *Quæ auerem parasti, cuius erunt?* Ambrosius: *Non sunt hominis bona, quæ secum auferre non potest. Sola misericordia comes est defunctorum*. Vnde: *Nihil intulimus in hunc mundum, haud dubium quod nec auferre quid possumus*. Et Iob: *Cum habuerit quæ concupierat, possidere non poterit: cum satiatus fuerit, æstabit, æstabit, & omnis dolor irruet super eum*. Et quia hæc sententia communis est omnibus auaris, ideo subditur: *Sic est qui sibi thesaurizat, & non est in Deum diues*. Thesaurizat sibi qui thesauros sibi in terra multiplicat. Thesaurizat, & ignorat cui congregabit ea. In Deum autem diues est

Glossa in hunc locum 20.5.

Ecc. 5.6
Ecc. 14.6

Sap. 1.6
Act. 2.11

Ioan. 2.1

Apoc. 3.6
Zach. 11.1

Ecc. 4.6

Ecc. 13.6

Pro. 23.6

Isa. 3.1

Amos. 6.1

Isa. 28.1

Isa. 22.1

Glossa in hunc locum tom. 5.
1. The. 5.1

1. Cor. 1.6
Ecc. 12.6

Pro. 27.1
Iac. 4.1

Amb. tom. 3.
lib. 7. in hunc locum cap. 12. Luca.
1. Tim. 6.6
Iob 20.6

Psal. 38.6

qui

qui abundat in meritis, & operibus pietatis. In omnibus diuites facti estis in illo. Sequitur: Ita ut nihil vobis defuit in vlla gratia, ideo dicitur: Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, vbi ærugo & tinea demolitur, &c. Sequitur thesaurizate autem vobis thesauros in cælo: vbi neque ærugo neque tinea demolitur, & vbi fures non effodiunt, nec furantur. Facit autem nos diuites esse in Deum spes, quæ in ipsum habemus secundum illud: Regenerauit nos in spem viuam. Sequitur: In hæreditatem incorruptibilem, & incontaminatam, & immarcescibilem conseruatam in cælis. Hæc autem spes radicitur in paupertate. Vnde: Sicut egætes multos autem locupletantes tanquam nihil habentes, & omnia possidentes. Talis erat Paulus: Habeo omnia, & abundo. Tales nos fecit Christus: Vnde ad Corinthios: Egenus factus est, cum esset diues, ut illius inopia vos diuites essetis: & ideo talibus dicit: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum.

Dixitque ad discipulos suos, &c. Hic iam tertio reuocat à sollicitudine auaritiæ per argumentum irrefragabile, quod sumptum est à triplici genere creature. Primo à creatura rationali. Secundo à sensibili, ibi: *Considerate coruos.* Tertio à vegetabili, ibi: *Considerate lilia quo modo crescunt.*

Primo igitur à creatura rationali sumit tale argumentum: Qui dat quod maius est, dabit quod minus est, sed anima plus est quam esca, & corpus plusquam vestimentum. Ergo qui dedit animam & corpus, dabit victum & vestitum. Non oportet ergo de his sollicitum esse. In qua ratione, primo ponit conclusionem: deinde adiungit probationem. Præmittit ergo primo principalem conclusionem, cum dicit: *Ideo dico vobis: Nolite solliciti esse anima vestra, quid manducetis: aut corpori vestro, quid induamini,* id est, nolite sollicitari de victu, & vestitu, quæ sunt maxime necessaria vitæ, multo minus nec de aliis quæ spectant ad vitam præsentem. Nihil solliciti sitis, sed in oratione & obsecratione, cum gratiarum actione petitiones vestræ innotescant apud Deum. Et nota quod non prohibet sollicitudinem, quæ prouenit ex prouidentia animi, sed illam quæ venit ex diffidètia Dei, quasi Deus non habeat curam de nobis. Contra quod dicitur: Omnem sollicitudinẽ vestram proicietes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis. Et in Psalmo: Iacta super Dominum curam tuam, & ipse te enutriet. Et Ambrosius: Indecorum est homini curare de cibo, vel veste qui militat regi: nouit enim rex quemadmodum familiã suam pascat, alat, & vestiãt. Deinde addit probationem cum dicit: *Anima plus est quam esca: & corpus plus quam vestimentum.* Ex quo sequitur: Si dedit quod maius est, supplebit etiã quod minus est. Ambrosius: Absurdum est ut victus copiã nobis defutura putemus, qui viuendi iugem substantiã à Deo consequimur. Anima enim & corpus sunt partes hominis constitutiue, propter quem factæ sunt ceteræ creature secundum illud: *Faciãmus hominẽ ad imaginẽ & similitudinẽ nostrã, & præsit piscibus maris, &c.* Vnde Chrysostomus: Omnia fecit Deus propter hominẽ, hominẽ autem propter se: omnia fecit Deus in sapientiã, hominẽ autem non solum in sapientiã, sed etiam secundum sapientiã suã. Vnde Sapiens: Pusillum & magnũ ipse fecit, & æqualiter cura est illi de omnibus. Et August. de Agone Christiano: Rationales animas per seipsũ Deus curat & Angelos, cetera vero per ipsos gubernat. Et nota quod recte cõparat animã, & præfert escã, & corpus vestimento, quia anima vigorẽ dat corpori illud vegetãdo, & corpus est quasi indumentum animæ quod extra apparet. Si ergo Deus prouidit corporalẽ vigorẽ animæ vegetãtis, multo fortius alimonie sufficientiã. Rursus si animæ prouidet indumentum corporis, multo fortius tegumentum vestis exterioris.

Considerate coruos, quia non seminant, &c. Hic sumit argumentum à creatura sensibili. Et primo ponit exemplum, deinde elicit argumentum: Proponit igitur exemplum considerandum cum dicit.

Considerate coruos: quia non seminant, neque metunt: Ecce principio non habent corui vllum laboris exercitiũ: *Quibus non est cellarium neque horreum.* Ecce, non habet repositorium: *Et Deus pascit illos.* Ecce non patiuntur defectum: Qui dat iumentis escam ipsorum, & pullis coruorum inuocãtib; eum. Et nota quod magis exemplum proponit de coruis, quam de aliis auibus. Tum quod maxime sunt edacitatis. Vnde dicitur quod Noë dimisit coruum, qui egrediebatur & non reuertebatur. Et ratio huius est, quia infederat super cadauer. Tum etiam quod hæc fertur esse natura corui, quod pullos suos in principio non pascit, quia non putat suos esse donec videat eos factos nigros: Quis præparat coruo escam suã, quando pulli eius clamant ad Deum vãgiantes eo quod non habeant cibos? Vnde per coruos merito alia volatilia intelligi possunt. Respicite volatilia cæli, quoniam non ferunt, &c.

Deinde elicit argumentum cum addit: *Quanto magis vos pluri estis illis?* Glossa: Propter rationẽ & immortalitatẽ, quæ vobis promittitur, plus valetis: Numquid de bobus cura est Deo? Subiungitur: Nam propter nos scripta sunt. Sed quia posset aliquis cõtra argumẽtari, quod nobis competit magis sollicitudo quam coruis, propter excellentiam rationis, ostendit quod hoc nihil est. Si autem augmentum corporis non fit per humanam cogitationem, sed per diuinam dispositionem, pari ratione & alimentum. Propter quod dicit: *Quis autem vestrum cogitando potest adiuuare ad staturam suã cubitũ vnum?* quasi dicat nullus: Quia hoc non est hominis cogitantis, sed opus Dei prouidentis. Vnde dicitur: Nescio qualiter in vtero meo apparuistis: neque enim ego spiritum & animam donauĩ vobis & vitam, & singulorum membra non ego ipsa compegi. Et: Deus dat illi corpus sicut vult, & vniciq; seminũ proprium corpus. Vnde & philosophus dicit quod omnium natura constantium terminus est, & ratio magnitudinis & augmenti. Si ergo hæc minima nõ sunt in humana, sed in diuina prouidentia constituta, multo minus alia: Ideo addit: *Si ergo neque quod minimum est potestis, quid de ceteris solliciti estis?* quasi dicat, frustra & stultè. Beda: Illi tegendum corpus relinquite, qui illud ad hanc mensuram fecit peruenire. Veruntamen ista ratio non videtur valere, quia licet non oporteat sollicitari de augmento, possumus tamen & debemus de nutrimento.

Licet enim vis augmentatiua non sit subiecta voluntati & rationi, nihil tamẽ impedit de nutritiua, quin sit ei opus regimine & prouidentia. Veruntamen ad hoc est responsio quod ratio est bonã: quia si illa quæ sunt commissã prouidentia nature, non oportet hominẽ regere & curare, pari ratione nec illa quæ commissã sunt prouidentia supernæ. Rursus, sicut non potest corpus augere, sic nec terminum vitæ, quem præfixit Dominus protelare. Postremò si non oportet sollicitari de ipsius corporis mensura, sed est homo contentus ea, quã Dominus dedit, quare nõ similiter de alimonia extrinseca? *Considerate lilia quo modo crescunt, &c.* Hic iã tertio sumit argumentum de vegetabili. Et primo præmittit similitudinẽ sensibilem, deinde subdit adaptationem. Præmittit ergo similitudinẽ eum dicit.

Considerate lilia quo modo crescunt: non laborant, neque metunt. Ambrosius: Aperta comparatio: Lilia nõ sicut ceteri fructus aliquẽ agricolarũ cultum requirunt, vnde ipsa crescunt, non humano studio sed diuino imperio quod datum fuit ab ipso mundi exordio: Germinet terra herbam virentem, &c. Et quia opus summi artificis est excellentius omni opere humanæ artis, ideo addit: *Dico autem vobis: Neque Salomon in omni gloria sua vestiebatur sicut vnum ex istis.* Et tamen Salomõ circa ornatũ vestium fuit curiosissimus, simul habens volũtatem, industriã, & facultatem ad ornandum se. Vnde de ipso dicitur: Videns regina Saba omnem sapientiã Salomonis, Sequitur: Ordines ministrantium, vestesq; eorũ, & pincernas, & holocausta quæ offerebat in domo Domini, non habebat citra spiritum. Et hæc omnia

1. Cor. 1. a
Mat. 6. c
1. Pet. 1. a
2. Cor. 6. b
Phil. 4. c
2. Cor. 8. b
Mat. 5. a
Phil. 4. a
1. Pet. 5. b
Psal. 54. d
Ambr. in hunc locum c. 12. Luca 10. 3. lib. 7.
Ambr. to. 3. lib. 7. in hunc locum. cap. 12. Luca.
Gen. 1. c
Chrysost. to. 1. homil. 8. in cap. 1. Gen. Sap. 6. b cap. 8. to. 3.

Psal. 146. b
Gen. 8. b
Job 38. c
Mat. 6. a
Glossa in hunc locum to. 5. 1. Cor. 9. b
2. Mac. 7. d
1. Cor. 15. c
Ex Glossa Interl. in hunc locum to. 5. c. 12. Luca.
Ambr. in hunc locum cap. 12. Lib. 8 to. 3. lib. 7. Gen. 1 b
3. Reg. 10. d

Glossa in
hunc locum
rom. 5.

ordinauerat secundum humanam industriam ingeniosissime. Sed tamen operibus & industria naturæ, quæ est opus Dei, æquare non poterat. Vnde Beda: Quæ purpura regum, quæ pictura textricum potest floribus comparari?

Psal. 128.

Iac. 1. b

Ibidem.

Mat. 14. b

psalm. 77. c

Deinde post similitudinem subdit adaptationem, & infert conclusionem: *Si autem fœnum quod hodie est in agro & cras in clibanum mittitur*, id est cito marcescit. Fiant sicut fœnum tectorum quod priusquam euellatur, exaruit. Et Iacobus: Exortus est sol cum ardore, & arefecit fœnum, & flos eius decidit. *Deus sic vestit*, pulchro scilicet ornatu & decoro. Beda: Ipse color dicitur vestimentum floris. *Quanto magis vos, pusilla fidei*, id est quanto magis vos vestiet etiam si modicum habueritis de fide, quia tamen ratione naturæ, quam ratione fidei præcellitis. Vnde Petro de Dei potentia in tēpestare dubitanti dicitur: Modicæ fidei, quare dubitasti? Modicam fidem habet de regimine paternæ prouidentia qui timet quotidie mori fame. Non crediderunt in Deum, nec sperauerunt in saluari eius. Et sequitur: Et mandauit nubibus desuper & ianuas cæli aperuit. Et pluit illis manna ad manducandum, &c. Si quis igitur veræ fidei, credens omnia gubernari superna prouidentia, cum prouidentia Dei maiorem curam gerat & gerere debeat de præcellentioribus, & dignioribus, & durabilioribus, & rationalibus, quam de irrationalibus, aut de vegetabilibus: & de his gerit talem prouidentiam, quod nil eis deest: multo magis ergo curam gerit de iis quæ spectant ad regimen hominis, tanquam pretiosioris, immortalis, & inter cæteras creaturas dignioris, quia rationalis est ad imaginem Dei factus. Est ergo ratio ista irrefragabilis, quia si quis contrarium huius dicat, tollit regimen diuinæ prouidentia, & ordinem vniuersi. Et ideo non est tantum modicæ fidei, verum etiam examinationis peruersæ.

Et vos nolite querere quid manducetis Hic quarto reuocat a sollicitudine auaritiæ per promissum desiderabile. Circa quod tria introducuntur. Dissuadet enim sollicitudinem auaritiæ & cupiditatis, promittendo sufficientiam viatici, super excellentiam præmij, & super abundantiam thesauri. Primo igitur dissuadet sollicitudinem auaritiæ, & cupiditatis promittendo sufficientiam viatici, cum dicit: *Et vos nolite querere quid manducetis, aut quid bibatis*, videlicet ut cupidi & curiosi quærunt, ut abundant & superbiant: ideo addit: *Et nolite in sublime tolli*, pro acquisitione terrenorum. Diuitibus huius sæculi præcipe, non sublime sapere, nec sperare in incerto diuitiarum. Nam sic terrena quærere, non est hominum cælestium, sed terrenorum. Ideo addit: *Hæc autem omnia gentes mundi quærunt*, quia mundanam habent sapientiam. Filij Agar qui exquisierunt prudentiam quæ de terra est, negotiatores terræ & Theman. Viri autem cælestes non debent iis esse intenti, quæ sunt de familia summi Patris. Vnde addit: *Pater autem vester scit quonia his indigetis*. Et non est dubium quin possit prouidere. Idem Dominus omnium, diues in omnes qui inuocant illum. Non est dubium etiã quin velit. Isaias: Numquid obliuisci potest mulier infantem suum, ut non misereatur filio vteri sui, &c. Et ideo volentes tendere ad Patriam non derelinquentur in via ob defectum cibi, propter quod addit: *Verũtamen querite primum regnum Dei, & iustitiam eius*, tanquam principale intentum. *Et hæc omnia adiciuntur vobis*, tanquam viaticum, quia qui paratus est dare regnum absque dubio non denegabit cibum. Qui dare paratus est æterna, non denegabit temporalia. Vnde Augustinus: Ostendit Dominus temporalia non esse petenda, tanquam bona nostra, et si necessaria. Regnum autem Dei petendum est, & in illo finis ponendus est, propter quem omnia faciamus. Ideo sollicitudo nostra non debet esse pro acquirendo cibo, sed pro acquirendo regno æterno. Non est regnum Dei esca & potus, sed iustitia, & pax, & gaudium in Spiritu sancto. Chryostomus: Regnum Dei retributio: iustitia, est via, per quam venimus ad regnum Dei. Ideo Matthæus: Quærite primum regnum Dei, & iustitiam eius

1. Tim. vlt. c, d

Baruc. 3. c

Rom. 10. c
Isa. 49. d

Aug. tom. 4.
li. 2. de serm.
Dom. in
Monte c. 24.

Rom. 14.

Chry. hom.
16. in e. 6.
Mat. tom. 1.
Mat. 6. d

&c. Et nota quod hæc promissio est satis recta, quia qui quærit regnum & iustitiam eius, est Dei seruus, amicus, & Dei filius. Qui spiritu Dei aguntur, ij sunt filij Dei. Quod autem Deus desit seruo suo amico & filio, ut ei non prouideat quæ sunt necessaria, valde peruersum est sentire. Nam talis habet Deum, & talis habetur a Deo, & ideo habet per consequens quæ habet Deus. Vnde Apostolus: Omnia vestra sunt vos, autem Christi, Christus autem Dei.

Secundo dissuadet sollicitudinem auaritiæ promittenda super excellentiam præmij, cum subdit: *Nolite timere pusillus grex*. Pusillus grex dicitur respectu multitudinis reprobatorum hominum. Multi sunt vocati, pauci vero electi. Vel pusillus ratione modicitatis propria. Videte vocationem vestram fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, &c. Vel pusillus ratione humilitatis voluntaria. Vos autem greges mei, &c. Homines estis, & ego Dominus Deus vester. Est enim Deus humilium. Magna potentia Dei solius, & ab humilibus honoratur. Et talibus promittit Deus regnum: Sinite paruulos, subiungitur: Talium enim est regnum cælorum, ideo subdit: *Quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum*. Humilem spiritu suspiciet gloria. Et Iob: Qui humiliatus fuerit, erit in gloria. Hæc autem super excellentia regni promissi inducit spem, & inducendo spem inducit securitatem, & per hoc aufert pusillanimitatem timoris, & ardorem cupiditatis: Sicut egentes, multos autem locupletantes, tanquam nihil habentes, & omnia possidentes. Solum enim illud regnum est vera cordis possessio, quæ cor implet, & auferri non potest, quia intus est.

Ecce regnum Dei intra vos. Et nota quod Patri complacuit pusillis, id est, pauperibus spiritu dare regnum gloria. Vnde Matthæus: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum, quia tales desiderant æterna. Desiderium suum iustis dabitur. Et in Psalmo: Desiderium pauperum exaudiuit Dominus, quoniam contemnunt temporalia. Qui reliquerit patrem, aut matrem, centuplum accipiet, &c. Amplectuntur spiritualia: Si spiritu viuimus, spiritu & ambulemus. Non efficiamur inanis gloriae cupidi. Item complacuit Deo dare eis veniam. Humilium & mansuetorum semper tibi placuit deprecatio, scilicet ad dandam veniam. Misereor cui voluero, &c. Placuit dare gratiam. Isaias: Ecce seruus meus, suscipiam eum: electus meus, &c. Placuit dare sapientiam: Matthæus: Abscondisti hæc a sapientibus, & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Placuit dare gloriam æternam, sicut hic. *Nolite timere pusillus grex, &c.* Beneplacitum est Domino super timentes eum, & in eis qui sperant super misericordia eius.

Tertio assuadet sollicitudinem auaritiæ promittendo super abundantiam thesauri, pro dimissione sæculi cum dicit: *Vendite quæ possidetis, & date elemosynam*, id est, distribute bona vestra pauperibus secundum illud Matthæi: *Vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus*. Et quia durum est vendere & dare absque recompensatione, ideo addit: *Facite vobis sacculos qui non veterascunt*. Ecclesiasticus: Elemosyna viri quasi sacculus cum eo, & gratia hominis quasi pupilla conseruabit: & postea resurget, & retribuet illis retributionem unicuique in caput ipsorum. Et quia ista retributio est opulētissima quæ est in his sacculis, ideo subdit: *Thesaurum non deficientem in calis*. subintelligitur, facite, & hoc fit per elemosynam. Vnde Tobias: Bona est oratio cum ieiunio & elemosyna, quam thesauros auri recodere: quoniam elemosyna a morte liberat, & ipsa est quæ purgat peccata: & facit inuenire misericordiam & vitam æternam. Et quod iste thesaurus cælestis sit indeficiens, ostendit: quia non potest amitti per fures, non potest corrumpi in se, ideo addit: *Quo fur non appropriat, neque tinea corrumpit*. Chryostomus: Omnia bona mundi triplex interitus tollit: aut enim ex seipsis veterascunt, aut dominorum luxu cōsumuntur, aut ab extraneis dolo, vi, vel calumnia diripiuntur. Et propterea in terris thesaurus indeficiens

Rom. 8. c

1. Cor. 3. d

Mat. 19. b

1. Cor. d

Eccl. 34. g

Eccl. 3. c

Mat. 19. b

Iob 27. d

2. Cor. 6. b

Inf. 17. c
Deus pusillis
cælum
dat.

Mat. 5. a
Prou. 10. b
Psal. 9. d
Mat. 19. d

Gal. 5. d

Iudith 9. a

Exod. 33. d
Isa. 42. a
Mat. 11. d

Psal. 146. b

Mat. 19. c

Eccl. 17. c

Tob. 12. b

Chry. hom.
15. in cap. 6.
Mat. tom. 2.
Omnia bona
mūdi triplex
interitus
tollit.

non

non potest haberi. Qui vult ergo indeficientem habere, dispergat in terris, vt abundet in caelis. Disperfit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in saeculum saeculi. Vnde Augustinus: Non iussit Dominus, vt thesauru perderemus, sed locum ostendit quo poneremus. Est autem magna vis facienda, quo modo locetur thesaurus, quia eodem locatur & animus, ideo subiungitur: *Vbi enim thesaurus vester est, ibi & cor vestru erit.* Thesaurus est illud quod principaliter amat animus, secundu illud Matthaei: Simile est regnum caelorum thesauro abscondito in agro, &c Vbi est principale amatum, ibi abundabit animus. Vnde Bernardus: Verius est anima vbi amat, quam vbi animat. Et ideo vbi thesaurus tuus ibi & cor tuum. Beda. Si in terra est, cor deorsum est: si in caelestibus, in Christo fixum est: necesse est enim vt quo precesserit dilectionis thesaurus, illuc & cogitationis sequatur affectus. Et quia sapiens thesaurum habet in caelis, & stultus in terris, ideo Ecclesiasticus: Cor sapientis in dextera eius, & cor stulti sinistra illius &c. Non contemplantibus nobis quae videntur, sed quae non videntur. Quae enim videntur, temporalia sunt: quae autem non videntur, aeterna sunt. Thesaurus enim iste visibilis & terrestris consistit in pecunia. Sed thesaurus inuisibilis consistit in sapientia. Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa. Et post: Infinitus enim thesaurus est hominibus, quo qui vsi sunt, participes facti sunt amicitiae Dei. Et nota quod iste qui consistit in sapientia: incipit a timore reuerentiae. Diuitiae salutis, sapientia, & scientia, timor Domini ipse est thesaurus eius. Proficit autem in studio disciplina: Omnis scriba doctus in regno caeloru, &c. C. Oserua: ur in sanctitate conscientiae: Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bonum, &c. Consummatur autem in sublimitate gloriae: Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quae habes, & da pauperibus, & habebis thesauru in caelo, Et de talibus loquitur hic. Vnde pauperibus promittit viaticu refectionis regnu excellentiae, & thesauru abundantiae, quia pauperes consueverunt esse afflictis, & despectis, & egeni pro nomine Domini nostri Iesu Christi.

Sint lumbi vestri praecincti. &c. Postquam reuocauit a sollicitudine auaritia, hic secundo inuitat ad sollicitudinem prouidentiae, ne quis crederet quod omne vellet sollicitudinem amouere a corde. Inuitat autem ad huiusmodi sollicitudinem ex consideratione duplicis aduentus. Primo sc. consideratione secundi aduentus qui erit terribilis. Secundo vero consideratione primi aduentus, qui fuit amabilis, ibi: *Igem veni mittere in terra, &c.* Prima pars habet duas. In quarum prima inuitat ad sollicitudinem vigilantiae omnes communiter. In secunda vero praelatos specialiter, ibi: *Ait autem ei Petrus.* Circa generale introductionu omnium ad sollicitudinem vigilantiae procedit hoc ordine. Primo praemittit vigilantiae modum. Secundo adiungit motiuu, ibi: *Beati serui illi.* Tertio subiungit stimulatium, ibi: *Hoc autem scitote, &c.* Primum horum respicit meritum. Secundum respicit praemium. Tertium respicit imminens periculum. Circa modum autem vigilantiae duo introducit Euangelista, ad quae Dominus discipulos inuitat, scilicet ad promptitudinem expeditionis in corpore, & ad sollicitudinem expectationis in corde. Primo igitur quantum ad promptitudinem expeditionis in corpore dicit: *Sint lumbi vestri praecincti.* Sicut ille expeditus est qui est praecinctus ad viam progrediendu, sic ille expeditus est qui restringit in se carnalia desideria. Vnde: A principali sexu, lumborum nomine luxuria designatur. Iob: Fortitudo eius in lumbis eius, &c. Lumbos ergo praecingimus, cum carnis luxuriam per continentiam coarctamus. Sed quia non sufficit mala non agere, nisi etiam quis studeat bonis operibus insudare, protinus subditur: *Et lucerna ardentes in manibus vestris.* Lucernas quippe ardentes in manibus habemus, cum bona opera proximis nostris lucis exempla monstramus. Lucerna enim dicitur recte diuinum mandatum: Mandatum lucerna est, & lex lux, &c. Haec lucerna est lux in

manu, quando mandatum est in operatione. Non extinguitur in nocte lucerna eius. Manum suam misit ad fortia, &c. Et Matthaeus: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, &c. Et nota quod sicut lucerna abscondit lumen a vento, sed non a visu, sic bona opera comparantur lucernae. Quia sic debet opus esse in publico, quatenus intentio maneat in occulto. Sic velit homo aliis dare exemplum virtutis, vt tamen non quaerat minimum transitorij fauoris.

Secundo quantum ad sollicitudinem expectationis in corde, subdit: *Et vos similes hominibus expectantibus Dominum suum, quando reuertatur a nuptiis,* id est, quando veniet ad iudicium descendendo de caelis. Vnde Gregorius: Ad nuptias Dominus abiit, cu post resurrectione suam Angeloru sibi multitudinem nouus homo copulauit. Qui tunc reuertetur, cum per iudicium nobis manifestatur. Vnde a bonis semper debet expectari: Saluatorem expectamus Dominu nostru Iesum Christum, &c. Et haec expectatio no est vana: Gemma gratissima expectatio praestolantis. Non est etiam somnolenta. Expecta Dominum, viriliter age. Et ideo subdit: *Vt cum venerit, properando ad iudicium: Et pulsauerit, per infirmitatis flagellum, Confestim aperiant ei,* per desiderium intimum: Ecce sto ad ostium & pulso, si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi ianuam, intra bo ad illum, &c. Beda: Non vult aperire iudici pulsanti qui timens videre statum quem contempsit, de corpore exire metuit. Aperit qui iudicem laetus & securus sustinet, & de propinqua morte gaudet: Vox dilecti mei pulsantis. Et post: Surrexi vt aperirem, &c.

Et notandum est hic quod Euangelium istud legitur in festis Confessorum, propterea quod in eo commendantur tripliciter, scilicet quantum ad declinationem mali in praecinctione lumborum, & quantum ad operationem boni in portatione lucernaru, & quantum ad expectationem optimi in similitudine hominum expectantium Dominum suum, secundum illa tria quae dicuntur: Indicabo tibi, o homo, quid sit bonum, & quid Dominus requirat a te. Vtique facere iudicium respectu tui, & diligere misericordiam, respectu proximi, & sollicitum ambulare cum Deo tuo, respectu DEI.

Ad hoc autem quod malum in nobis perfecte deficiat, sunt lumbi tripliciter praecingendi, scilicet lumbi carnalis contactus, de quibus: Lumbi mei impleti sunt illusionibus: & non est sanitas in carne mea, &c. Et ij praecingendi cingulo castitatis: Accingite lumbos vestros. Super vbera plangite, &c. Item lumbi carnalis affectus cingulo virtutis: Accinge sicut vir lumbos tuos. Et Hieremias: Accinge lumbos tuos, surge, & loquere ad eos. Item lumbi carnalis cogitatus cingulo veritatis: Succincti lumbos mentis vestrae, sobrii, &c.

Ad hoc autem quod bonum in nobis perfecte clarescat, portanda est lucerna rectae intentionis. Supra: Lucerna corporis tui, est oculus tuus. Item portanda lucerna verae praedicationis: Lucerna pedibus meis verbum tuum. Et: Surrexit Elias Propheta quasi ignis, & verbum ipsius quasi facula ardebat. Item portanda lucerna honestae conversationis: Ille erat lucerna ardens & lucens. Et in Psalmo: Illuc producam cornu David, parau lucernam Christo meo.

Postremo ad hoc quod desiderium perfecte ignoscat expectandus est Christus fidenter: Si moram fecerit, expecta illum: quia veniens veniet, &c. Item expectandus gaudenter: Expectatio iustorum, letitia, &c. Item expectandus vigilanter: Cunctis diebus, quibus nunc milito expecto donec veniat immutatio mea. Et hoc modo expectant serui Dominum, quando reuertatur a nuptiis. Sic beati Confessores perfecte laudantur secundum illa ad Titum: Sobrie, iuste, & pie viuamus in hoc saeculo, expectantes beatam spem & aduentum gloriae magni Dei &c.

Beati serui illi, & cetera Hic secundo introducit mo-

Psal. 111. b
Matt. 13 f
Beda 20. 5. lib. 3. in Luca cap 12.
Eccl. 10. a 2. Cor. 4. d
Sap. 7. b
Isa. 33. b
Matt. 13. g
Luc. 6. g
Matt. 19. c
8. Greg. bo. mil. 13 in Euang. 10. 2. Iob 40. b
Prou. 6. c

Proo. 31. b
Maat. 5. b
Greg. hom. 11. in Euang. 20. 2.
Greg. hom. 13 in Euang. 20. 2.
Phil. 3. d
Prou. 17. b
Psal. 26. d
Apo. 3. d
Beda in Gl. in hunc locum 10. 5
Cant. 5. c
Hoc Euangelium quare legatur in festis Conf.
Mich. 6. b
Psal. 37. b
Lumbi tripliciter praecingendi.
Isa. 32. e
Iob 40. a
Hier. 1. d
1. Pet. 1. e
Sup. 11. c
Psal. 118. o
Eccl. 48. a
Ioan. 5. f
Psal. 131. d
Abac. 2. a
Prou. 10. d
Iob 12. e
Tit. 2. c

tium ad sollicitate vigilandum. Et hoc est duplex, scilicet beatificatio vigilantium sine defectioe, & sine omni exceptione. Primo igitur quantum ad beatificationem vigilantium sine defectioe, dicit: *Beati serui illi, quos cum venerit Dominus, inuenerit vigilantes*: Beatus homo qui audit me, & qui vigilat ad fores meas quotidie. Et ideo in Ecclesiastico: Cor suum tradet ad vigilandum diluculo, &c. Tales Dominus beatificat: Si diluculo confurrexeris ad Deum, & omnipotentem fueris deprecatus. Subditur: Statim euigilabit ad te, & peccatum reddet habitaculum iustitiæ tuæ. Ideo subdit: *Amen dico vobis quod praeinget se*, præparando ad retributionem: Dominus regnavit decorem indutus est, &c. *Et faciet illos discumbere*, in æterna refectione. Ego pascam oves meas, & ego eas accubare faciam. *Et transiens ministrabit illis*, per liberalissimam communicationem: *Transiens*, id est transire faciens. In Ecclesiastico: Transite ad me omnes qui concupiscitis me, &c. Quia à Christo & per Christum transimus ad Christum. A gloria scilicet corporis ad gloriam animæ, & ab hac ad gloriam diuinitatis. Propter quod dicit Ioannes. Ego sum ostium: per me si quis introierit, saluabitur. Et ego sum via, veritas & vita: Ministrare autem dicitur Christus, quia semper dabit materiam gaudij actualis refectionis indeficientis. Non esurient neque sitiēt amplius: Sequitur: Quoniam Agnus qui in medio throni est, reget illos, & deducet ad vitæ fontes aquarum. Beati igitur qui ad cœnam nuptiarum agni vocati sunt: in qua agnus sine macula erit sponsus, cibus, Dominus, & minister: Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, & torrente, voluptatis tuæ potabis eos. Iste ministrabit & inuitabit, secundum illud: Comedite amici, & bibite, & inebriamini charissimi.

Deinde quantum ad beatitudinem sine exceptione, subdit: *Et si venerit in secunda vigilia, & si in tertia venerit, & ita inuenerit, beati sunt serui illi*. Nota hic quod per tres vigilias intelliguntur tres status præsentis vitæ, scilicet pueritiæ, iuuentutis, & senectutis. Vnde Glossa Bedæ: Vigiliæ vocat ad similitudinem excubiæ in nocte: Prima vigilia custodiæ, pueritiæ est: secunda est iuuentutis: & tertia senectutis. Si quis in pueritiâ vigilare neglexerit, non tamen desperet. Si in iuuentute neglexerit, saltem tandem in senio resipiscat, quia pius Dominus penitentiam nostram patienter expectat. Isaïas. Propterea expectat Dominus ut misereatur vestri: & ideo exaltabitur parcens vobis, quia Deus iudicij Dominus: beati omnes qui expectant eum. Et nota quod dicit Marcus: Insinuatur quatuor vigilie secundum modum distinctionis horarum apud excubantes. Vigilate, inquit, nescitis enim quâdo Dominus domus veniat, sero an media nocte, an galli cantu, an mane. Et per has vigilias intelliguntur quatuor status, in quibus homo utitur libertate arbitrij. Primus, & vltimus, & intermedius, vnus in profectu, & alter in declinatione. In quo insinuatur quod Dominus omni hora, sine exceptione, nostram acceptat vigiliam, sed potissime illam quæ incipit à pueritiâ: Bonum est viro, cum portauerit iugum ab adolescentia sua, & tamen etiam vltimum senium non recusat Dominus. Vnde dicitur: Quod quarta vigilia noctis venit ad discipulos ambulans super mare. Qualibet ergo hora non est inutile, sed perutile vigilare, infra: Vigilate, omni tempore orâtes, ut digni habeamini fugere illa omnia quæ futura sunt, & stare ante filium hominis.

Hoc autem scitote, &c. Hic tertio subiungit stimulatium ad vigilandum quod introducit per hunc modum in proponendo exemplum parabolicum, & concludendo principale intentum. Primum ergo exponit exemplum parabolicum, cum dicit.

Hoc autem scitote, quoniam si sciret pater familias, quâ hora fur veniret, vigilaret utique, scilicet ad custodiam domus ne fur furtim aliquid asportaret. Ideo dicit: *Et non sine ret perfodi domum suam*. Et si semper haberet horâ suspectam, numquid relinqueret domum suam sine cu-

stodiam: alioquin non sapienter, sed stulte curam familiæ procuraret. Exemplum de Isboseth, de quo legitur quod Isboseth dormiebat super stratum suum meridie. Et ostiaria domus purgans triticum obdormiuit. Ingressi sunt autem domum latenter, subiungitur: Et percusserunt eum in inguine Rechab, & Banaa frater eius, & fugerunt. Sic spiritualiter fit ei qui negligit domum suam vigilanter custodire. Vnde Gregorius: Ostiaria dormiente Isboseth interficitur, quia dum discretiois sollicitudo cessauerit ad interficiendum animum malignis spiritibus iter pandit. Et ideo vir spiritualis e contrario dicit illud Isaïæ: Super speculam Domini ego sum: stans iugiter per diem, & super custodiam meam ego sum, stans totis noctibus. Et ideo dicit Petrus: Sobrij estote & vigilate, quia aduersarius vester diabolus, &c.

Deinde concludit principale intentum. *Et vos estote parati, quia quâ hora non putatis, filius hominis veniet*. Glossa: Vltimam horam semper ignorari voluit Dominus, ut semper sit suspecta, & ad eam semper præparemur. Vnde dicit Matthæus: De die illa & hora nemo scit, neque Angeli cœlorum, nisi solus pater. Et: Dies Domini sicut fur in nocte, ita veniet. Et post: Vos autem fratres non estis in tenebris, ut vos dies illa tanquam fur comprehendat. Et in Ecclesiastico: Nescit homo finem suum, sed sicut pisces capiuntur hamo, & sicut aues laqueo comprehenduntur, sic capiuntur homines tempore malo. Sic & illi qui non se præparant, ideo dicitur: Non tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem: subito enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te. Vnde Alcuinus: Dissoluta est cogitatio de castina conuersione cogitare & hodiernam negligere. Et Seneca: Quilibet dies vitæ nostræ ordinatus est vltimus. Propter hoc ergo ut sepe simus parati, voluit Dominus nos ignorare horam mortis & diem iudicij. Nihil enim est certius morte, & nihil incertius hora mortis. Ideo in Ecclesiastico: Memor esto iudicij mei, sic enim erit tuum: mihi heri, & tibi hodie. Et de hora iudicij: dicit Matthæus: Media nocte clamor factus est: Ecce sponsus venit, exite obviam illi. Et post: Quæ paratæ erant, intrauerunt cum eo ad nuptias, & clausa est ianua. Gregorius: O si sapere palato cordis possit, quid admirationis habet, Venit sponsus? Quid dulcedinis, intrauerunt cum eo ad nuptias? Quid amaritudinis, clausa est ianua, &c.

Ait autem ei Petrus, &c. Postquam inuitauit ad vigilantium omnes generaliter hic inuitat prælatos specialiter. Quod quidem facit hoc ordine. Primo namque commendat prælatorum vigilantiam. Secundo arguit insolentiam, ibi: *Quod si dixerit seruus ille, &c.* Tertio aggrauat negligentiam, ibi: *Ille autem seruus qui cognouit*. Commendans autem vigilantiam prælatorum, primo commendat eam quantum ad prærogatiuam meriti, Secundo quantum ad præcellentiam præmij. Primo igitur quantum ad prærogatiuam meriti, quam ostendit in respondendo ad quæstionem Petri, dicit: *Ait autem ei Petrus: Domine ad nos dicitis hanc parabolam an ad omnes?* Bene quærit & vtiliter, ut sciat ad quid debeat obligari. Vnde in Ecclesiastico: Quæ præcepit tibi Deus, illa cogita semper. Et maxime illa sunt discenda, quæ sunt parabolice dicta: Audiens sapiens, sapientior erit, & intelligens gubernacula possidebit. Animaduertet parabolam ad interpretationem, verba sapientum & ænigmata eorum.

Huic autem quæstioni Petri superficie tenus nõ videtur Dominus respondere. Sed si profundius attendatur respondet perfecte, insinuans quod prædicta parabola de vigiliantia spectat communiter ad vniuersos, sed specialiter ad Prælatos, cum dicit: *Dixit autem Dominus: quis putas est fidelis dispensator & prudens?* Dispensatores prælatos vocat: Sic nos æstimet homo ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei, &c. Tales difficile est inuenire fideles. Vnde ibidem: Hic iam quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inueniatur.

Et

Prou. 8. d

Eccl. 39. a
Iob 8. aPsal. 92. a
Eccl. 34. d

Eccl. 24. c

Ioan. 10. b

Apoc. 7. d

Psal. 35. b

Cant. 5. a

Glossa in
hunc locum
tom. 5.

Isa. 30. d

Marc. 6. f

Vigiliæ
quatuor
quid.

Ibr. 3. c

Matt. 14. c

Inf. 21. g

2. Reg. 4. b

sensus spiri-
tualis.
Greg. lib. 1.
Mora c. 19
to. 2. Edit.
Ro.
Isa. 21. c

1. Pet. 5. b

Glossa in
hunc locum
tom. 5.
Matt. 24. b

1. Thef. 8. a

Eccl. 9. c

Eccl. 5. b

Eccl. 38. c
Matt. 25. aGreg. hom.
12. in Eua-
gel. 10. 2.

Eccl. 3. c

Prou. 1. a

1. Cor. 4. a

Prov. 20. b
 1. Tim. 1. c
 Apoc. 2. c
 Prov. 14. d
 Prov. 27. d
 Heb. 5. a
 Psal. 2. b
 Eccl. 8. a
 Gen. 41 f
 Glos. in hunc locum tom. 5.
 Rara avis prælati fideles, & prudens.
 Mal. 1. a
 Phil. 2. c
 Isa. 14. a
 Osea 4. b
 Osea 8. a
 Ezech. 34. a
 Matt. 25. b
 1. Pet. 4. b
 1. Pet. 5. a
 † Chryf. in opere imperf. Matt. c. 24. hom. 51. to. 2. 1. Thef. 2. d

Et in Prouerbiis: Multi homines misericordes vocantur, virum autem fidelem quis inueniet? *Quis putas est ergo dispensator fidelis*, intentione: Fidelem me existimauit. Subiungitur: Sed ideo misericordiam consecutus sum, &c. Et in Apocalypsi: Est o fidelis vsque ad mortem. *Et prudens*, in electione. In Prouerbiis: Acceptus est regi minister intelligens. Vnde in Prouerbiis: Diligenter agnosce vultum pecoris tui, tuosque greges considera. *Quem constituit Dominus super familiam suam*, per auctoritatem commissam. Nec quisquam sumit sibi honorẽ, sed qui vocatur à Deo quemadmodum & Aarõ. Ego autem cõstitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum eius. *Præ dat illis in tempore tritici mensuram*, cõmunicando sanam doctrinã. Tempus, & responsionẽ cor sapientis intelligit, &c. Attendat etiam audientium capacitatem. Vnde dicit: *Mensuram*. Gregorius: Pro qualitate audientium formari debet sermo doctorum, vt & sua singulis congruenter tribuat, & tamen à cõmunis ædificationis arca nõquam recedat. Huius exemplum habemus in Ioseph, qui ad dispensandum frumẽtum constitutus est super terrã Ægypti, in quo fuit fidelitas & prudentia, auctoritas & vigilantia, seu diligentia. Et quia ista fuerunt in sanctis prælatis, ideo Euangeliũ istud decantatur in laudẽ Confessorum & Pontificũ, qui in his quatuor præmissis commendabiles extiterunt. Et de his quatuor dicitur in Glossa Bedæ: *Quam rarus est Domino propter Dominũ seruiens, oues Christi non ad lucrũ sed ad amorẽ Christi pascens, Prudens*, in futuro sibi prouidens. *Quem constituit Dominus*, id est, quam rarus qui sit vocatus à Deo tanquã Aaron, & non magis se ingesserit: & qui non magis se pascat, quam oues. Vnde propter defectũ fidelitatis dicitur: *Quis est in vobis qui claudat ostia, & incendat altare meũ gratuito?* Et ad Philippenses: *Omnes quæ sua sunt quærunt, non quæ Iesu Christi.* Pauci etiã sunt prudentes. Vnde Isaias: *Sicut populus, sic sacerdos: sicut seruus, sic Dominus eius, &c.* Et Oseas: *Quia tu scientiã repulisti, repellã te, ne sacerdotio fugaris mihi* Pauci etiã sunt diuinitus cõstituti. Ideo dicitur: *Ipsi regnauerũt, & nõ ex me.* Pauci similiter vtilitati gregis intẽti, vnde Ezechiel: *Vã pastorib⁹ Israël, qui pascebãt semetipfos, nõne greges à pastorib⁹ pascũtur? Lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod crãssũ erat, occidebatis, gregẽ autẽ meũ nõ pascebatis.* Et ideo signatur præmittit: *Quis putas*, propter raritatẽ & difficultatẽ & pretiositatẽ qua tales excellũt in prerogatiua meriti.

Secundo quantum ad præcellentiam præmij subdit: *Beatus ille seruus, quem cum venerit Dominus inuenerit ita facientem.* Euge serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, &c. *Ita facientem*, id est, fideliter, prudenter, & vigilanter, secundum illud: *Vnusquisque sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes, sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei.* Et Chryostomus: *Hæc dicta sunt sermone, de virtute, de pecuniis, & de omni dispensatione, quæ vniciquẽ commissa est, vnumquemque enim ad communem vtilitatem, vti oportet his quæ habet, siue sapientia, siue principatu, siue diuitiis, non ad nocumentum conseruorum.* Huius autem vsui gratiæ redditur perfectus fructus gloriæ. Vnde subdit: *Verẽ dico vobis, quoniã super omnia quæ possidet, constituet illum.* Beda, id est, supra omnia cœlestis regni gaudia, nõ vtiq; vt horũ solus dominiũ tenet, sed vt eius abundantius ceteris sanctis æterna possessione fruatur, tum pro sua vita, tum pro sui gregis custodia. Vnde Petrus: *Pascite qui in vobis est gregem Dei, prouidentes, non coacte, sed spontaneè secundũ Deũ, &c.* Sequitur: *Et cũ apparuerit princeps pastorũ, percipietis immarcescibilem gloriæ coronã.* Vnde Chryostomus: *Bene agente populo, vnusquisque pro suo bono remuneratur.* Sacerdos autem pro bonis omnium: *Quæ est nostra spes aut gaudium, aut corona gloriæ? Nonne vos ante Dominum nostrum Iesum Christum in Aduentu eius? Quod si dixerit seruus ille, &c.* Postquam cõmendauit

prælatorum vigilantiam, & prouidentiam, seu curã, hic vituperat insolentiam: quod quidem facit arguendo enormitatem peccati, & comminando feneritatem iudicij. Primo ergo quantum ad increpationem enormitatis peccati ait: *Quod si dixerit seruus ille in corde suo: Moram facit Dominus meus venire: Glossa*, id est, si dissimulauerit iudicium in proximo venturum, securitatem sibi promittens, secundum illud Ezechielis: *Quod est prouerbiũ istud vobis in terra Israel dicentium: In longum differentur dies, & peribit omnis visio?* Et Petrus: *Venient in nouissimis diebus in deceptione illudores, iuxta proprias concupiscentias ambulantes, dicentes: Vbi est promissio aut aduentus eius? ex quo Patres dormierunt, omnia sic perseverant ab initio creaturæ.* Et quoniam talis cogitatio parit securitatem, & securitas contemptum, & contemptus iniquitatẽ. Ideo subdit: *Et cœperit percutere seruos & ancillas*, scilicet, paruulos scandalizando, cum tamen deberet sfouere verbo & exemplo. Propter quod Isaias: *Quare atteritis populum meum, & facies pauperum commolitis?* Et hoc est graue peccatum. Peccantes in fratres, & percutientes cõscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis. Et maxime quando in paruulos peccant: *Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei, &c.* Et quia perfidiæ mater est concupiscentia, ideo addit: *Et edere, & bibere, & inebriari*, scilicet, cœperit, faciendo voluntatem scilicet, carnis, secundum illud Isaiæ: *Sacerdos & Propheta nescierunt præ ebrietate.* Et hoc maxime indecens est pastoribus & prælatis in quibus regnare debet Spiritus sapientiæ & intellectus. Labia sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius. Sed è diuerso: Speculatores eius cœci omnes, nescierunt vniuersi, canes muti non valentes latrare, videntes vana, dormientes, & amantes somnia. Et canes impudentissimi nescierunt saturitatem.

Secundo quantum ad comminationem serueritatis iudicij, adiungit: *Veniet Dominus serui illius in die qua nõ sperat, & hora qua nescit.* Iuxta est dies perditionis, & adesse festinant tempora. Et Sophonias: *Iuxta est dies Domini magnus, iuxta est & yelox nimis.* Et licet sit iuxta, tamen venit mundanis ex improviso. Vnde Ecclesiasticus: *Nescit homo finem suũ, sed sicut pisces capiuntur hamo, & sicut aues laqueo comprehenduntur, sic capiuntur homines tempore malo, cum eis exemplo supernenerit.* Et quia contẽporibus iudicij graue imminet iudicium, ideo subdit: *Et diuidet eum*, scilicet, à cõfortio bonorũ, secundum illud Matthæi: *Statuet oues quidem à dextris suis, hædos autẽ à sinistris. Patremq; eius cum infidelibus ponet*, quia scilicet, iam iudicati sunt: *Qui non credit, iam iudicatus est: quia non credidit in nomine vnigeniti filij Dei.* Et hoc recte, quia dicitur: *Si quis suorum & maxime domesticorũ curã nõ habet, fidem negauit, & est infideli deterior.* Hæc pars est valde mala, secundũ illud Psalmistæ: *Ignis, & sulphur, & Spiritus procellarũ, pars calicis eorũ.* Et in Apocalypsi: *Timidis autẽ, & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatriis, & omnibus mēdacibus pars illorũ erit in stagno ardẽti igne, & sulphure: quod est mors secunda.* Ex quo patet quod sicut est magna merces bonorum prælatorũ, ita & maxima erit pœna reproborum. Iudicium durissimum in his quæ præfunt, fiet. Exiguo enim conceditur misericordia, potentes autem potenter tormenta patientur.

Ille autem seruus qui cognouit, &c. Postquam inuitauit ad vigiliam & vituperavit insolentiam: hic tertio aggrauat negligentiam: quod facit dupliciter, scilicet, ratione maioritatis scientiæ, & ratione auctoritatis commissæ. Primo ergo, quantum ad exaggerationem negligentie ratione maioritatis scientiæ, dicit: *Ille autem seruus qui cognouit voluntatem Domini sui, per donũ scientiæ: Scientia inflat: charitas vero ædificat.* Si quis autem se existimat scire aliquid, nondum cognouit quemadmodũ oporteat eum scire. *Et non se preparauit*, ad suscipiendum donum gratiæ. Hominis est, animam præparare.

Glos. in hunc locum to. 5. Ezech. 11. a
 1. Pet. 3. a
 Isa. 3. c
 1. Cor. 8. d
 Matt. 18. a
 Isa. 8. b
 Mal. 1. b
 Isa. 56. d
 Deut. 25. e
 Soph. 1. c
 Eccl. 9. c
 Matt. 25. c
 Ioan. 3. b
 1. Tim. 5. a
 Psal. 10. b
 Apoc. 2. 1. e
 Sup. 6. a
 1. Cor. 8. a
 Prov. 26. a

1. Reg. 7. a

Iac. 4. d

2. Petr. 2. d

Rom. 1. c

1. Tim. 1. c

Inf. 23. c

Psal. 35. a

. Cor. 14. g

Psal. 57. a

Greg. hom. 9.
in Euangel.
10. 2.

Inf. 16. a

Matt. 25. b

Hebr. 13. c

3. Reg. 20. g

Hier. 13. c

Ahor. 20. f

Ezec. 14. e

Cant. 8. b

Iob 31. b

Vnde: Præparate corda vestra Domino. *Et non fecit secundum voluntatem eius*, scil. per virium propria negligentia: Scienti bonum facere & non facienti, peccatū est illi. *Vapulabit multus*, scil. per severitatē diuinæ sententiæ. Vnde: Melius erat illi non cognoscere viam iustitiæ, quàm post agnitionem retrorsum conuerti, &c. Et ad Romanos: Qui cum cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerūt, aut gratias egerunt, sed euauerunt in cogitationibus suis, &c. Sequitur: Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam, vt contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis. Et ratio huius est, quia dicit Gregorius: Vbi maius est donum scientiæ, ibi transgressor maiori subiacet culpæ: nam ignorantia pro parte excusat. Vnde subdit: *Qui autem non cognouit*, per defectum notitiæ. *Et fecit digna plagis*, per commissionem culpæ, *vapulabit paucis*, per mitigationē diuinæ sententiæ. Et nota quod est ignorantia simplex, & hæc excusat, secundum illud: Misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci. Et infra: Pater, dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt. Est & ignorantia affectata, de qua Psalmista: Noluit intelligere vt bene ageret: Tales grauitur puniuntur. Vnde: Si quis ignorat, ignorabitur. Et Oseas: Populus non intelligēs vapulabit. Et hoc dicit Beda in Glos. quia in Prouerbiis: Qui declinat aures suas ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis. Et Psalmista: Furor illis secundum similitudinem serpentis: sicut aspidis surdæ & obturantis aures suas, &c.

Secundo quantum ad aggrauationem negligentia ratione auctoritatis commissa, dicit: *Quoniam autem cui multum datum est*, scil. in munere, *multum quaeretur ab eo*, in ratione reddenda. Vnde Gregorius: Cum augentur dona, rationes etiam crescunt donorum. Tanto ergo esse humilior atq; ad seruiendum Deo promptior debet quisq; ex munere, quanto se obligatiorem esse conspicit in reddenda ratione: Redde rationem villicationis tuæ. Vnde subdit: *Et cui commendauerunt multum* scil. diuina iudicia, vel Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, *plus petent ab eo*, scil. in futuro iudicio vniuersorū. Post multum vero temporis venit Dominus seruatorum illorū & posuit rationem cum eis. Vnde a prælati quibus cura subditorum commissa est, requirit Dominus non tantum animas proprias, verum etiam animas commissa. Propter quod dicitur: Obedite præpositis vestris & subiace eis, ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri. Nam vnicuiq; eorū dicitur illud: Custodi virum istum: qui si lapsus fuerit, erit anima tua pro anima illius. Et Hieremias: Vbi est grex qui datus est tibi, pecus inclytum tuū: Quid dices cum visitauerit te? Tu enim docuisti eos aduersum te, & erudisti in caput tuum. Et ideo in Actibus. Dicebat Paulus ad maiores natu Ecclesiæ: Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiā Dei, quam acquisiuit sanguine suo. Et Ezechiel: Ecce ego ipse super pastores, requirā gregē meū de manu eorū, & cessare eos faciā, vt ultra nō pascāt gregē, nec pascāt ampli⁹ pastores semetipsos. *Ignem veni mittere in terram.* &c. Postquam excitauit ad vigilantiam ex consideratione secundi aduentus hic excitat ad considerationem primi aduentus. Et habet hæc partes duas. In quarum prima ostendendo primi aduentus efficaciam, excitat ad vigilantiam. In secunda reprehendit Iudæorum desidiā & negligentiam, ibi: *Dicebat autem ad turbas*. In exprimendo igitur efficaciam primi aduentus ad sollicitam vigilantiam, ostendit se venisse ad tria, scilicet ad immittendum dilectionis incendium: ad perficiendum passionis remedium: & ad introducendum affectus carnalis diuortium. Primo igitur quantum ad immisionem incendij amoris per efficaciam aduentus primi, dicit:

Ignem veni mittere in terram, ignem scil. diuini amoris qui igni comparatur: Fortis est, vt mors, dilectio: dura sicut infernus, æmulatio. Lampades eius, lapades ignis, &c. Sed dilectio carnalis est sicut ignis infernalis. Iob:

Ignis est vsq; ad perditionem deuorans. Et in Ecclesiastico: Ignem ardentem extinguit aqua, &c. Dilectio autem spiritualis est sicut ignis cœlestis: De excelso misit ignem in osibus meis, &c. Hunc mittit Dominus comunicando doctrinam: Ignitum eloquium tuum vehementer, & feruus tuus dilexit illud. Et Hieremias: Numquid non verba mea quasi ignis, dicit Dominus, & quasi malleus conterens petram? Item infundendo gratiam: De cœlo te fecit audire vocem suam vt doceret te, & in terra ostendet tibi ignem suum maximum. Item inflammando ad iustitiā. Surrexit Elias Propheta quasi ignis, & verbum ipsius quasi facula ardebat. Vnde, quia in ipso erat ignis diuini zeli, de quo Sophonias, In igne zeli mei deuorabitur omnis terra. Ideo merito ad verbum ipsius ignis de cœlo descendit super sacrificium: & super principē quinquagenarium: Si homo Dei sū, descendat ignis de cœlo, & deuoret te, & quinquaginta dyos, &c. Et quoniam hic ignis frustra mittitur nisi accendatur, ideo subdit: *Et quid volo nisi vt accendatur?* Hunc accendit meditatio beneficiorū præsentium: Concaluit cor meū intra me, & in meditatione mea exardescet ignis. Et infra: Nonne cor nostrū ardēs erat in nobis: &c. Item rememoratio præteritorū: Ignis in altari semper ardebit, quem nutriet sacerdos subiciens ligna mane per singulos dies, &c. Item per præmeditationē futurorum promissorum. In Prouerbiis: Omnis sermo Dei ignitus, clypeus est speratibus in se.

Secundo quantum ad perfectionem remedij passionis subditur: *Baptismo autem habeo baptizari*. Nota quod passio Christi dicitur baptismus, quia in eius sanguine purificamur, quasi in lauacro baptismi. Hi sunt qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas in sanguine agni: & Apostolus: Si sanguis hircorū & taurorum, & cinis vitule aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis: quāto magis sanguis Christi, &c. Emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis ad seruiendum Deo viuenti: Hoc baptisate fuit Christus baptizatus quia totum corpus eius fuit hoc sanguine rubricatum: Quis est iste qui venit de Edon, tinctis vestibus de Bosra? Et post queritur: Quare ergo rubrum est indumentum tuum, & vestimenta tua sicut calcantium in torculari? &c. Et nota quod passio Christi comparatur baptismi, sicut hic: quia fuit vniuersalis: Omnes fluctus tuos induxisti super me. Item comparatur calici: Pater mi, si possibile est transeat à me calix iste: quia voluntaria: Potestis bibere calicem quē ego bibiturus sum? Item, quia acerbissima & grauis, comparatur torculari: Torcular calcavi solus, & de gentibus non est vir mecum. Hoc ergo baptismi Christus baptizatus est, non pro indigentia necessitatis, sed pro abundantia charitatis, ideo subdit: *Et quo modo coarctor, vsq; dum perficiatur*: scil. per amorem, qui habet cordis dominium: Deus, qui diues est in misericordia, propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos: & cum essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Christo, &c. Et nota quod amor coarctat per violentiam attractiuam. Ioannes: Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret. In charitate perpetua dilexite, ideo attraxi te miserans tui. Vnde Hugo: Magnam vim habes charitas, tu sola Deum trahere potuisti de cœlo ad terras, æque forte vinculū tuum, quo & Deus ligari potuit, & hoc ligatus vincula iniquitatis destruxit. Nescio quid maius in tuā laudē dicere possim, quam quod Deum de cœlo ad terram traxeris, & hominem de terra ad cœlum subleuaueris. Vnde Oseas: In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis. Item dilatat per beneuolentiam diffusiuā: Latum mandatum tuum nimis. Cor nostrum dilatatum est. Item eleuat per adhaerentiam excessiuam: Quæ est ista quæ ascendit de deserto, deliciis affluens: &c. Qui biberit, & cætera, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Item inclinat per condescendentiam dignatiuam: Qui dilexit me tradidit semetipsum pro me. Propter ista quatuor dicitur: In charitate radicati

Ecc. 3. d

Ibr. 1. c

Psal. 118. f

Hier. 23. f

Deut. 6. f

Ecc. 48. a

Soph. 3. b

3. Reg. 18. f

4. Reg. 1. b

Psal. 38. a

Inf. 24. c

Leu. 6. b

Prou. 30. a

Passio Christi
baptis-
mus.

Apo. 7. d

Heb. 2. d

Isa. 63. a

Psal. 87. b

Matt. 26. d

Matt. 20. c

Isa. 63. a

Ephes. 2. a

Ioan. 3. b

Hier. 31. a

Osea 11. a

Psal. 118. m

2. Cor. 6. c

Cant. 8. a

Ioan. 4. a

Gal. 2. d

Ephes. 3. d

&

& fundati, vt possitis comprehendere cum omnibus sanctis quæ sit latitudo, & longitudo, & sublimitas, & profundum, &c. Et quoniam hæc charitas ostensa fuit in passione perfecte, ideo dicit: *Vsq̄ dum perficiatur*, scilicet in effusione sanguinis. Dilexit nos & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Et Ioannes: In hoc cognouimus charitatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit. Et hoc erat quod Christus in cruce sitiebat: Sciens Iesus quia omnia iam consummata sunt, vt consummaretur scriptura dixit: Sitio, &c. Sequitur: Cum ergo accepisset Iesus acetum, dixit: Consummatum est. Et inclinato capite tradidit Spiritum.

Tertio quantum ad introductionem diuortij affectus carnalis subiungit: *Putatis, quia pacem veni mittere in terram*, pacem scilicet terrenam. Nam hanc non venit dare sed tollere: quia hæc est pax mala, de qua Isaias: Percussimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum. Hanc pacem vir iustus reprobatur. Zelauit super iniquos pacem peccatorum videns. Quia talis pax, est pax praua. Pax erit mihi, & ambulabo in prauitate cordis mei. Est pax falsa: Curabant contritionem filiarum populi mei cum ignominia, dicentes: Pax, pax, & non erat pax. Est pax momentanea: Cum enim dixerint, pax & securitas: tunc repentinus eis superueniet interitus. Est pax deceptorum. In ore suo pacem cum animo suo loquitur, & occulte ponit ei insidias. Est pax turbativa. Ecce, in pace amaritudo mea amarissima. O mors quam amara est memoria tua homini, videlicet diuiti, pacem habenti in substantiis suis. Hæc pax est inimica veræ paci. Nã Christi pax, est pax bona. In terra pax hominibus bonæ voluntatis. Ideo Apostolus: Gratia vobis & pax. Est pax vera: Non est regnum Dei esca, & potus, sed iustitia, & pax, & gaudium in Spiritu sancto. Est pax permanens: Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis, non quo modo mundus dat, ego do vobis. Est pax directiua, supra: Per viscera misericordie Dei nostri, in quibus visitauit nos. Sequitur: Ad dirigendos pedes nostros in viam pacis. Est pax consolatoria: Vt in me pacem habeatis. In mundo pressuram habebitis, & cetera. Pax Dei quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra, & intelligentias vestras. Quoniam ergo hæc pax per omnia contrariatur paci mundanæ, & contraria simul esse non possunt. Ideo non potest introduci ab auctore pacis, nisi per dissolutionem huius fictæ pacis, ideo subdit: *Non dico vobis*, id est, assero vobis quod non veni pacem dare, sed separationem, secundum illud: Recedite, recedite, exite inde, pollutum nolite tangere. Et Apostolus: Exite de medio eorum, & separamini, dicit Dominus. Et Matthæus: Veni enim separare hominem aduersus patrem suum, &c. Et ratio huius est, quia dicitur ibidem: Qui amat patrem & matrem plusquam me, non est me dignus. Et ideo infra: Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, aut matrem, & uxorem, & filios, & fratres, & sorores, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus. Et propterea subdit: *Erunt enim ex hoc quinq̄ in domo vna dimisi*, id est, ab affectu carnali separati. Et secundum illud Deuteronomij: Qui dixerit patri suo, & matri suæ, nescio vos: & fratribus suis ignoro illos: & nescierunt filios suos; hi custodierunt eloquium tuum, & pactum tuum seruauerunt. Et subdit modum diuisionis: *Tres in duos, & duo in tres: diuidentur, & cetera*: id est, personæ quæ maxime videntur per carnem coniunctæ, per spiritum charitatis erunt à carnali amore seiunctæ. Nec mirum, si hoc fiat per verbum diuinum. Quia: Viuus est sermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens vsque ad diuisionem animæ ac Spiritus, compagum quoque ac medullarum, & discretor cogitationum, & cetera. Et subdit modum & exemplum: *Pater in filium, & filius in patrem suum*, scilicet diuidentur. Chrysostomus: Solus Deus animarum pater est. Carnalibus patribus præbet carnis obsequium: spiritualibus patribus animæ sanctitatem. Nec tantum hoc erit in sexu virili, verum etiam in muliebri. Ideo subdit: *Mater in filiam, & filia in matrem, socrus in nurum suam, & nurus in socrum suam*. Et

A nota quod quinque personas præmisit Dominus, & sex necessitudines posuit, patris & filij: matris & filiarum: nurus & socrus: quia vna persona est mater, & socrus. Et ponit duos viros, & tres mulieres: sine quia mulieres magis pronæ sunt ad diuisionem, propter earum instabilitatem, sine quia plures sunt effeminati & carnales, quam spirituales. Vnde Apostolus: Ideo inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi. Ad literam ita factum est, sicut dicit, post eius prædicationem, Vnde Glossa Bedæ: Post baptismum passionis, post aduentum ignis, totus orbis contra se diuisus est, vnaquæque domus habuit fideles & infideles: his contra fidem, illis pro fide pugnantibus, secundum illud: Neque introeunti, neque exeunti erat pax præ tribulatione, & dimissi omnes homines vnumquemque contra proximum suum. Et in Ecclesiastico: Intuere omnia opera Altissimi. Duo contra duo, & vnum contra vnum. Tradet frater fratrem in mortem, & pater filium, & insurgent filij in parentes, & morte eos afficient.

Spiritualiter quilibet homo est domus, vel Dei, vel diaboli, secundum quod est in eo pax mala, quæ est peccati, cuius diabolus est pater. Vosex patre diabolo estis. Caro autem est nurus, & mater. Pater tuus Amorrhæus, & mater tua Cethæa, id est garrula. Tunc autem diuiditur filius contra patrem, & matrem, & socrum, quando carnis relinquit desideria, & renuntiat diabolo, & pompis eius, & ab eis diuiditur per baptismum. Vnde Psalmus: Quoniam pater meus, & mater mea dereliquerunt me: Dominus autem assumpsit me. Ad istam diuisionem faciendam, oportet nasci denuo. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Ignis enim diuini amoris & baptismus tam flaminis quam fluminis & sanguinis, omnes diuidit à domesticis inimicis, & hæc efficacia aduentus primi.

Dicebat autem & ad turbas: *Cum videritis nubem orientem ab occasu, &c.* Postquam excitauit ad vigilantiam, hic secundo arguit negligentiam, quæ de gratia Christi venientis non curat. Et habet hæc pars duas. In quarum prima parte redarguit negligentiam respectu gratiæ cognoscendæ: secundo vero, respectu poenitentia facienda, ibi: *Aderant autem quidam ipso tempore*. Nã Christus venit ad gratiam conferendam, & poenitentiam prædicandam. Negligentiam autem respectu gratiæ cognoscendæ, redarguit propter tria, scilicet propter commonitionem exterioris iudicij, & superioris edicti. Primo ergo quantum ad commonitionem exterioris iudicij, propter quam negligentia cognoscendi est reprehensibilis dicit: *Dicebat autem & ad turbas: Cum videritis nubem orientem ab occasu, statim dicitis: Nimbis venit*, id est, imber pluuiæ. *Et ita fiet*, quia hoc est signum cum cælum nube operitur, quod terris pluuia præparetur: Qui operit cælum nubibus, & parat terræ pluuiam. *Et cum austrum flantem, dicitis: Quia aestus erit, & ita fit*. Nonne vestimenta tua calida sunt, cum perflata fuerit terra austro? Et quia ex his sensibilibus manuducitur homo ad intelligentiam, quam illi considerare negligebant, ideo subdit: *Hypocrita faciem cæli & terræ nostros probare: hoc autem tempus quo modo non probatis?* Ideo eos dicit hypocritas, quia magis profitebantur notitiam scripturarum sicut Catholicis, quam naturarum & stellarum sicut astrologi. Et tamen magis intendebant istis quam illis. Et hoc, est hypocrisis in Christiano, scilicet magis sollicitari circa naturalia, quam circa gratuita. Vnde Augustinus: Laudabilior est animus, cui nota est propria infirmitas, quam qui cælorum constellationes & terrarum fundamenta scrutatur. Ideo in Ecclesiastico: Quæ præcepit tibi Deus cogita illa semper, & in pluribus operibus eius ne fueris curiosus. Illi ergo sunt reprehensibiles, qui solliciti sunt considerare tempus huius pluuiæ, & negligunt considerare tempus gratiæ: maxime cum per hæc sensibilia manuduci possunt ad spiritualia, vnde reliquerant patriam propter viam: & faciem Domini propter eius vestigia. Contra quos Augustinus: Væ his qui

Apo. 1. b
1. Ioan. 3. c

Ioan. 19. f

Isa. 18. d

Psal. 72. a

Deut. 29. c
Hier. 6. d

1. Thes. 5. a

Hier. 9. c
Isa. 38. d
Eccl. 41. a

Sap. 2. g

Rom. 14. d

Ioan. 14. d

Sup. 1. g

Ioan. 16. d
Phil. 4. b

Isa. 52. c
1. Cor. 6. d
Matt. 10. d

Inf. 14. f

Deut. 33. c

Hebr. 4. c

Chrys. homil. 26. in opere imperf. Marc. 10. tom. 2.

1. Cor. 11. g

Glos. in hunc locum 10. 5.

Zach. 8. b

Eccl. 33. b
Matt. 10. b

Spiritualis sensus. Ioan. 8. f
Ezech. 16. a

Psal. 26. c

Ioan. 3. a

Psal. 146. b

Job. 37. c

Eccl. 3. c

Aug. lib. 2. de lib. arb. tom. 1.

reliquerunt te ducem, & oberrant in vestigiis tuis, qui nutus tuos pro se amant, & obliuiscuntur quid innuas.

Propter quod intelligendum quod nubes insinuat sanguinem Christi: Dominus ascendet super nubem leuem, & ingredietur Ægyptum. Apparitio nubis ab occasu designat carnem Christi resurgentem & ascendente: Qui ascendit super occasum: Dominus nomen illi, Descensus nimbi & pluuiæ descensum Spiritus sancti post Christi ascensionem designat: Nubecula parua quasi vestigium hominis ascendebat de mari. Subditur: Et facta est pluuiæ grandis. Per austrum flantem flatus Spiritus sancti venientis in discipulos: Surge, aquilo, & veni auster, perfla hortum meum. Hoc factum est quando factus est repente de cælo sonus tanquam aduenientis spiritus vehementis. Per æstum subsequente feruor intelligitur charitatis, qui omnes messes Ecclesiæ maturauit: Qui congregat in messe, filius sapiens est: qui autem stertit æstate, filius confusionis.

Moraliter autem per nubem venientem ab occasu intelligitur dolor compunctionis ex memoria mortis nascens. Per nimbium intelligitur imber lacrymarum. Per austrum flantem deuotio lætificans. Per æstum deuotio inflammans: Post tempestatem tranquillum facis, & post lacrymationem & fletum, exultationem infundis. Vnde is est ordo descensus gratiæ in cor nostrum, quia primo homo considerat finem suum & mortem, & deinde concipit dolorem, post hæc prorumpit in lacrymas, deinde sentit consolationem, tandem inflammatur ad dilectionem. Vnde supra de pœnitente peccatrice dicitur quod stans retro secus pedes Domini, lacrymis cœpit rigare pedes eius, & unguento ungebat, & cætera.

Secundo quantum ad commonitionem interioris iudicij, subditur: *Quid autem & à vobis ipsis non indicatis quod iustum est?* quasi dicat: Et si negligitis exteriorem commonitionem non negligatis interiorem. Vnde: Intellige quæ sunt proximi tui ex teipso, id est, ex tuo naturali iudiciorio. Insertum enim est homini naturale iudiciorio, per quod dirigitur ad videndum, & eligendum: Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Et Isaias: Redite præuaricatores ad cor: ibi enim dicitur quod iustum est. Et inter omnia quæ iusta sunt, hoc dicitur ratio naturalis: quæ dixit Antiochus: Iustum est subditum esse Deo, & mortalem hominem non patri Deo sentire. Hoc ergo potissime est iustum quod debet iudicare quilibet, scilicet Deum esse colendum, & Christum honorandum, & Spiritus sancti donum cum reuerentia suscipiendum. Quia Ioannes: Qui non honorificat filium, non honorificauit patrem, &c. Iustum est etiam iudicare quod Deus indicabit orbem terrarum in æquitate, & seipsum iudicando debet præuenire illud iudicium, quia: Si nosmetipsos diiudicarem, non utique iudicaremur. Vnde conscientia naturaliter remurmurat, & ipsa testatur quod mala nostra non remanebunt inulta. Et ideo ex ipsa debemus sollicitari ad diuinam gratiam promerendam. Cum gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt, faciunt. Eiusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, &c.

Tertio quantum ad commonitionem superioris edicti, subdit: *Cum autem vadis cum aduersario tuo ad principem, in via.* Beda: Aduersarius noster in via est sermo Dei contrarius nostris carnalibus desideriis, in presenti vita, princeps noster est Christus: Princeps ea quæ digna sunt principe cogitabit. Ad hunc principem sermo Dei dirigit nos triplici via, scilicet innocentia: de qua in Psalmo: Ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat. Via pœnitentiæ: Viam trium dierum pergemus in solitudine. Via sapientiæ: Viam sapientiæ monstrari tibi, & duxi te per semitas æquitatis, &c. Has vias petebat propheta demonstrari sibi dicens: Vias tuas Domine demonstra mihi, & semitas tuas edoce me. Has autem ostendit exemplo: Ego sum via,

veritas, & vita. Ostendit verbo Isaiæ: Erunt oculi tui videntes præceptorem tuum, & aures tuæ audient verbum post tergum monētis. Hæc est via, ambulate in ea. Ostendit etiam dono diuinitus inspirato. Sapiens: Iustum deduxit Dominus per vias rectas, & ostendit illi regnum Dei. Quoniam ergo sermo Dei dirigit nos per viam rectam per quam carnalitas ire recusat, & ratio magis debet credere Verbo Dei, quam suggestioni carnali, ideo subdit: *Da operam liberari ab illo*, implendo præcepta, declinando prohibita, sperando promissa, & timendo comminationes: qui hæc facit, securus est ab aduersario: Extolle aduersarium, & afflige inimicum. Qui enim verbum diuinum extollit, inimicum, id est, carnem, mundum, & diabolium affligit. Vnde Beda: Cum in hac vita præparas te ad placitam faciem iudicis videndam, quavis sermo Dei sit contrarius tuæ carni, tamen eo vtere sicut custodia data tibi in hoc itinere, ne contemptus te accuset. Ideo subdit: *Ne forte trahat te ad iudicem*, scilicet Christum: Ipse est qui constitutus est à Deo index vinorum & mortuorum, &c. *Et index trahat te exactori*, id est diabolo, qui exegit peccata. Iob: Non exaudierunt vocem exactoris. *Et exactor mittat te in carcerem*, scilicet infernalem: Congregabuntur in congregatione vnus fascis in lacum, & claudentur ibi in carcere, quia pœna ista est irremediabilis, propterea subiugitur: *Dico tibi, non exibis inde, donec nouissimum minutum reddas*, id est, nunquam, quia nunquam reddes. Beda: Reddet semper pœnas pro peccatis patiendo, sed nunquam veniam assequendo. Vnde *donec*, non ponit hic terminum, sicut nec ibi: Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis: donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Augustinus: *Donec*, non terminum pœnæ significat, sed semper solues & nunquam persolues. Et dicitur soluere nouissimum minutum, quia non tantum pro magnis, sed etiam pro minoribus reprobis puniuntur. Vnde Chrysostomus: Si semel condemnatus missus fueris in carcerem, iam nõ solum pro grauibus peccatis, sed etiam pro verbo otioso quod locutus es, exigentur à te supplicia. In hæc supplicia præcipitantur, qui non custodiunt diuina verba, quæ mittunt hominem ad diuinam gratiam & ad Christum. Vnde Ioannes: Scrutamini scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere. Et illæ sunt quæ testimonium perhibent de me. Ex his igitur apparet quod negligentia hominis ad Dei gratiam cognoscendam & suscipiendam est inexcusabilis, pro eo quod ad illam commonitione triplici excitatur, scilicet per librum creaturæ, conscientia, & scripturæ: quasi per tres testes, quorum vnus exterior, alter interior, tertius superior. Qua propter sicut dicitur: Abundantius oportet obseruare nos ea, quæ audiimus ne forte perefluamus. Si enim qui per angelos dictus sermo, factus est firmus, & omnis præuaricatio & inobedientia accepit iustam mercedis retributionem, quo modo nos effugiemus, si tantam neglexerimus salutem?

CAPVT XIII.

ADERANT autem quidam ipso in tempore.] Supra redarguit negligentiam respectu gratiæ cognoscendæ, hic redarguit negligentiam respectu pœnitentiæ faciendæ. Et hoc quidem facit tripliciter. Primo exemplo audito, secundo exemplo assumpto, ibi: *Sicut illi decem & octo, &c.* Tertio exemplo adiuuato, siue excogitato, ibi: *Dicebat autem hanc similitudinem.* Circa exemplum auditum hoc ordine procedit. Primo proponitur atrocitas supplicij. Secundo negatur enormitas delecti. Tertio concluditur necessitas pœnitendi. Primo ergo introducit narratio atrocitatis supplicij, cum dicitur:

Aderant autem quidam ipso in tempore, nuntiantes illi de Galilæis, scilicet dura & terribilia, quæ maxime cõsueverunt recitari. Vnde & subdit: *Quorum sanguine Pilatus miscuit cum sacrificiis eorum, secundum historiam quæ narrat Iosephus.* Quidam erat in Galilæa faciens se Messiam in lege promissum, & multi de Galilæis sequebantur ipsum, quibus assignauerat diem, quo ascensus erat in

cælum

Isa. 10. c

Sap. 10. b

Ecl. 36. b

Glossa 20. 5. in cap. 14. Luca.

Act. 10. g

Iob. 3. c

Isa. 24. d

Glossa in hunc locum 10. 5.

Psal. 109. a

August. de serm. Dom. in mote lib. 1. c. 2. 10. 4.

Ioan. 5. f

Heb. 2. a

Diuisio.

Isa. 19. a

Psal. 67. a

3. Reg. 18. g

Cant. 4. d

Act. 2. a

Prou. 10. a

Sensus Moral. is.

Tob. 3. d

Sup. 7. e

Ecl. 31. b

Psal. 4. b

Isa. 46. c

2. Mac. 9.

Ioan. 5. d

1. Cor. 11. g

Rom. 2. c

Glossa in hunc locum 10. 5. Isa. 32. b

Exod. 3. f Prou. 4. b

Psal. 24. b Ioan. 14. a

cœlum videntibus illis de monte Garizim. Videns autem Pilatus quod multos seduxerat de Tetrarchia Herodis, timuit ne post seduceret eos qui erant de Tetrarchia sua. Cum ergo dies assignata esset, & illi, quos seduxerat, adorarent eum, & sacrificarent ei, repente superuenit Pilatus, & interfecit eos inter sacrificia eorum. Et inter illos occidit illum qui faciebat se Christum. Vnde de hoc arbitror intelligi illud: Ante hos dies extitit Theodas dicens se esse aliquem, cui consensit numerus virorum circiter quadringentorum, qui occisus est, & omnes qui credebant ei dissipati sunt & redacti ad nihilum. Post hunc extitit Iudas Galilæus in diebus professionis, & auertit populum post se, & ipse periit: & omnes, quotquot consenserunt ei, dispersi sunt: Et sic acerbitas fuit supplicij, quia repente grauitur & in multitudine traditi sunt in horrendam mortem.

Secundo quantum ad negationem maioris enormitatis delicti subditur: *Et respondens dixit illis: Putatis quod hi Galilæi pro omnibus Galilæis peccatores fuerint quia talia passi sunt?* Hoc enim frequenter consuevit credi ab hominibus qui iudicant secundum exteriora, & tamen non est ita iudicandum. Ideo subdit: *Non, dico vobis*, id est assero quod non erant præ aliis peccatores, ideo non est temere iudicandum, sed potius formidandum: quia secreta sunt iudicialia Dei. Vnde dicitur: *Vidi impios sepultos, qui etiã cū adhuc viuerent, in loco sancto erant, & laudabantur in ciuitate quasi iustorum operum. Et post: Sunt iusti quibus mala proueniunt, quasi opera egerint impiorum: Et sunt impij qui ita securi sunt, quasi iustorum facta habeant. Et iterum: Omnia in futurum seruantur incerta. eo quod vniuersa æque eueniant iusto & impio, bono & malo, mundo & immundo, immolanti victimas & sacrificia contemnti. Et ideo dicitur: Nolite ante tempus iudicare, quoad vsq; veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Ut enim dicit Gregorius: Iudicia Dei non sunt temere discutienda, sed formidoloso silentio veneranda.*

Tertio quantum ad conclusionem necessitatis pœnitenti subiungitur: *Sed nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis.* Qui timent Dominum custodiunt mandata illius: & patientiam habebunt vsque ad inspectionem illius, dicentes: Si pœnitentiam non egerimus, incidemus in manus Domini, & non in manus hominum. Sed sicut dicitur: *Horrendum est incidere in manus Dei viuentis. Quia in Psalmo: Nisi conuersi fueritis, gladium suum vibrauit, arcum suum tetendit, & illum. Et in Ecclesiastico: Non tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem: subito enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te.*

Et nota quod duodecim de causis perit aliquis, sicut colligitur ex scripturis.

Primo propter defectum pœnitentiæ, sicut habetur hic, Si non habueritis pœnitentiam, omnes simul peribitis. Et Lucas: *Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus: ego autem hic fame pereor: Contra: Non tardat Dominus permissionem, sicut quidam existimant, sed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reuerti.*

Secundo propter defectum prouidentia. Quia nullus intelligit in æternum peribunt. Contra per Ecclesiasticum: *Doctrinam oris audite filij: & qui custodierit illam, non peribit labijs suis, nec scandalizabitur in operibus nequissimis.*

Tertio propter defectum patientia: *Conuerte gladium tuum in locum suum, omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt. Peccator videbit, & irascetur: dentibus suis fremet & tabescet, desiderium peccatorum peribit. Contra: Non in finem obliuio erit pauperis, patientia pauperum non peribit in finem.*

Quarto propter defectum innocencia: *Inimici defecerunt fræmæ in finem, & ciuitates eorum destruxisti: periit memoria eorum cum sonitu, &c. Contra per Iob: Recordare obsecro te, quis vnquam innocens periit, aut quando recti delicti sunt?*

Quinto propter defectum clementia. *Increpasti gentes & periit impius, nomen eorum delesti in æternum & in sæculum sæculi. Expediit nobis, vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat.*

Sexto propter defectum sapientia: *Quoniam non habuerunt sapientiam, interierunt propter suam insipientiam. Contra: Cum inueneris sapientiam, habebis in nouissimis spem, & spes tua non peribit.*

Septimo propter defectum credulitatis. *Neque tentemus Christum sicut quidam eorum tentauerunt, & à serpentibus perierunt, Contra per Ioannem: Exaltari oportet filium hominis, vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam.*

Octauo propter defectum charitatis. *His qui pereunt, eo quod charitatem veritatis non receperunt vt salui fierent. Contra per Ioannem: Nemo ex eis periit nisi filius perditionis.*

Nono propter defectum veritatis. *Testis falsus non erit impunitus, & qui mendacia loquitur, non effugiet. Et ibidem: Testis mendax peribit.*

Decimo propter defectum pacis & vnitatis. *Neque murmuraueritis, sicut quidam eorum murmurauerunt & perierunt ab exterminatore. Et de schismaticis qui contra Dominum murmurauerunt: Descenderunt viui in infernum operi humo, & perierunt de medio multitudinis.*

Vndecimo propter defectum liberalitatis: *Diuitia conseruata in malum Domini sui: pereunt enim in afflictione pessima, id est perire faciunt. Et Timotheo: Qui nolunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia, & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem.*

Duodecimo propter defectum humilitatis, vt in Ecclesiastico: *Audax secundum voluntatem suam vadit, & simul cum stultitia illius peribit. Contra per Matthæum: Non est voluntas ante patrem vestram qui in cœlis est, vt pereat vnus de pusillis istis: Quæ meam vocem meam audiunt, & ego cognosco eas, & sequuntur me: & ego vitam æternam do eis, & non peribunt in æternum.*

Sicut illi decem & octo supra quos cecidit turris, &c. Hic redarguit negligentiam pœnitenti per exemplum assumptum quod est conforme ad exemplum auditum. In quo præmittitur grauitas pœnæ, negatur profunditas nequitia, & concluditur necessitas pœnitentiæ. Primo igitur quantum ad grauitatem & horribilitatem pœnæ repentina, dicit:

Sicut illi decem & octo super quos cecidit turris in Siloë, & occidit eos. Isti dicem & octo Hierosolymita erant, qui ad literam ædificauerunt turrim iuxta Siloë, & ruina turris oppressi sunt, quasi ex improviso. Et hoc iusto iudicio Dei, quia: Qui altam facit domum suam, quærit ruinam.

Secundo quantum ad negationem profunditatis nequitia, subditur: *Putatis quia & ipsi debitores fuerint præter omnes homines habitantes in Ierusalem? quia soli puniti sunt. Non, dico vobis, quia certe multi alij erant peccatores in ea: Circuite vias Ierusalem, & aspiciate, & considerate, & quærite in plateis eius, an inueniatis virum facientem iudicium, & quærentem fidem, & propitius ero ei.*

Tertio quantum ad conclusionem necessitatis pœnitenti subiungitur: *Sed si pœnitentiam non habueritis, omnes similiter peribitis, non quantum ad pœnam temporalem, sed quantum ad spiritualem & gehennalem: Sicut enim super istos cecidit turris: sic super omnes reprobos cadet ille lapis angularis, de quo Matthæus. Qui ceciderit super lapidem istum, confringetur: super quæ vero ceciderit, conteret eum. Hic autem lapis qui erexit in montem, recte dicitur turris propter fortitudinem, & altitudinem: Turris fortissima nomen Domini. Hos reprobos conteret hæc turris in iudicio, secundum illud: Conteretur cum delinquente delictum, & cat. Et tunc peribunt eam peccatis suis: Vana sunt, & opus risu dignum*

Ahor. 5. f. g

Ecc. 8. b

Ibidem. c

Ecc. 9. a

1. Cor. 4. a

Greg. in li. 4. Reg. c. 1 to. 1. in Edit. Rom.

Ecc. 2. b

Hebr. 10. f

Psal. 7. b

Ecc. 5. b

Luc. 15. d

2. Pet. 3. c

Iob. 4. d

Ecc. 2. 3. a

Matth. 26. c

Psal. 111. b

Psal. 9. c

Psal. 9. a

Iob. 4. b

Psal. 9. a

Ioan. 11. f

Baruc. 3. c

Prou. 24. b

1. Cor. 10. c

Ioan. 3. b

2. Thef. 2. c

Ioan. 17. b

Prou. 19. a

Ibid. 21. d

1. Cor. 10. b

Num. 16. e

Ecc. 5. c

1. Tim. 6. b

Ecc. 8. d

Matth. 18. d
Ioan. 10. e

Prou. 17. e

Hier. 5. a

Matth. 21. d

Prou. 18. b

Ecc. 27. a
Hier. 10. c

dignum: in tempore visitationis suæ peribunt. Tales sunt qui opera pœnitentiæ negligunt & crucē Christi A contēnunt: Verbum crucis pereuntibus quidē stultitia est, iis autem qui salui fiunt, id est, nobis, Dei virtus est.

Nota autem quōd homo puniri consuevit decem de causis, videlicet:

Ad purgationem, vt Maria soror Moyſi: Maria apparuit candens lepra quasi nix, &c.

Ad probationem, vt Iob: Egressus Satan à facie Domini: percussit Iob vlcere pessimo à planta pedis vsque ad verticem eius.

Ad humilitationem, vt Paulus: Ne magnitudo reuelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ, Angelus Satanæ, vt me colaphizet, &c.

Ad glorificationem diuinæ potentia, vt cœcus natus: Neque hic peccauit, neque parentes eius: sed vt manifestentur opera Dei in illo. B

Ad commendationem diuinæ clementia, sicut pater Ioannis Baptistæ: Ecce, eris tacens, & non poteris loqui vsque in diem, quo hæc fiant, &c.

Ad manifestationem diuinæ iustitiæ, sicut Herodes: Percussit eum Angelus Domini. Sequitur: Et consumptus à vermibus, expirauit. Et sic Antiochus.

Ad punitionem parentum: Ego sum Dominus Deus tuus, fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem. Propter quod pueri Sodomitarum submersi sunt.

Ad terrorem aliorum: Pestilente flagellato stultus sapientior erit. Sic & isti puniti sunt, de quibus agitur hic, vt ceteri terreantur.

Ad exempla posterorum: Hanc tentationem ideo permisit Dominus euenire illi, vt posteris daret exemplum patientiæ. C

Ad detestationem criminum sicut Dathan & Abiron: Dirupta est terra sub pedibus eorum, & aperiens os suum devorauit illos cum tabernaculis suis & vniuersa substantia eorum, descenderuntque viui in infernum operi humo, & perierunt de medio multitudinis. Et sic Giezi: Lepra Naaman adhærebit tibi & semini tuo vsque in sempiternum. Et sic Ananias: Cur tentauit satanas cor tuum mentiri te Spiritui sancto, & fraudare de pretio agri? Nonne manens tibi manebat: & venundatum, erat in tua potestate? Quare posuisti in corde tuo hanc rem? &c. sequitur: Cecidit & expirauit. In hoc ostenditur, quantum oporteat detestari scissuram Simoniacam, & Apostasiam, ob quam statim sic puniti sunt.

Dicebat autem & hanc similitudinem: Arborem fici habebat quidam, &c. Hic tertio subditur exemplum excogitatum, siue adinuentum de infructuosa ficulnea excidenda, sub cuius metaphora intelliguntur tria circa animam, quæ negligit pœnitentiā, scilicet defectus negligentia in nō fructificando, rigor sententiæ in comminādo, & necessitas pœnitentiæ in remediādo. Primo ergo quantum ad defectū negligentia in fructificando, ait:

Dicebant autem & hanc similitudinem: Arborem fici habebat quidam plantatam in vinea sua, scilicet ad fructum suscipiendum ex ea, quam tamen tollit negligentia. Vnde subdit: Et venit querens fructum in illa, & non inuenit, per vineam intelligitur cōgregatio Ecclesiastica: Vineam Domini exercituum domus Israël est. Per ficum infructuosam sed foliis plenā, intelligitur anima, quæ recusat pœnitentiā propter negligentiam. Ioël: Posuit vineam E meam in desertum, & ficum meam decorticauit: nudas spoliavit eā & proiecit, albi facti sunt rami eius. Hæc ficus est foliis plena, quando verbis abūdat ad excusationem sui: Conserunt folia ficus, & fecerunt sibi perizomata. Et hæc est Domini maledictione digna: Vidēs fici arbore vnā secus viā, venit ad eā, & nihil inuenit in eā nisi folia tantū, & ait illi: Nūquā ex te fructus nascitur.

Secundo quantum ad rigorem sententiæ in comminādo, subditur: Dixit autem ad cultorem vineæ: Ecce, anni tres sunt ex quo venio querēs fructum in ficulnea hac & nō inuenio. Per tres annos intelligitur Pueritia, adoleſcētia, & iuuentus, in quibus negligit quis pœnitentiā agere,

secundum illud Iob: Dedit ei Deus locum pœnitentiæ, & ille abutitur eo in superbiam. Cultor istius vineæ est prædicator & maxime prælatus de quo Apostolus: Ego plantaui, Apollo rigauit. Augustinus contra quinq; hærefes: Vbi estis ô boni agricolæ, quid agitis: quare vocatis: Videtis quo malo ista plena sit terra, hinc spinæ, hinc tribulus, hinc scœnum surgit. Spinās incendite, tribulos eradicatē, scœnum secate, noua semina bona spargite, nō terreat hiems, & si abundet iniquitas, tamen ferueat vestra charitas. Serite hieme, quod metatis æstate: &c. Tali agricolæ negligenti competit comminari seueritatem diuini iudicij. Propter quod subdit: Succide ergo illam: vt quid etiam terram occupas: id est, denuntia eam succidendam. Secundum quod dicebat Ioannes Baptista: Facite fructum dignum pœnitentiæ. Sequitur: Iam enim securis ad radicem posita est. Omnis ergo arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Et Paulus: Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiā te adducit? Secundum autem duritiā tuā & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei, &c. Et Dauid in psalmo: Propter ea Deus destruet te in finem, & euellet, & emigrabit te de tabernaculo tuo, & radicem tuam de terra viuentiū.

Tertio quantum ad necessitatem pœnitentiæ in remediādo subiungitur: At ille respondens dixit illi: Domine dimitte illam, & hoc anno, id est in tēpore senectutis, vsq; dum fodiam circa illam & mittam stercora, id est, donec reducam ad memoriā ei suam fragilitatem & eius iniquitatē. Fodit enim qui se humiliat: Ingredere in petrā, & abscondere in fossa humo à facie timoris Domini, & à gloria maiestatis ei: Facite alueo torrentis huius fossas & fossas. Vnde Glossa: Fossa quippe in imo est, quādo increpatio mentē sibi demōstrat & humiliat, stercora mittit, quæ peccatum ad memoriā reducit. Vnde Glossa Bedæ: Mittam stercora, id est, malorum, quæ fecit abominationem ad animum, reducam, & compunctionis gratiam cum fructibus boni operis, quasi de putredine stercoris exsuscitem. Peccata enim stercora dicuntur. Vnde Ioël: Cōputruerunt iumenta in stercore suo. Et in Threnis: Qui nutriebantur in croceis, amplexati sunt stercora. Horum recogitatio animam fecundat. Vnde Isaias: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Et Hieremias: Statue tibi speculam, pone tibi amaritudines. Sicut autem fructificat arbor quando circa eam mittuntur stercora, sic & anima dum peccatorum suorum recordatur. Ideo subditur: Et si quidem fecerit fructum, scilicet, dimittes eam. Et est locutio figuratiua, in qua de ficit dictio necessaria: sed tamen cōmūnis est modus loquendi. Sin autem, in futurum succides eam, per gladiū iudicialis sententiæ. In canonica Iudæ: Arbores autumnales infructuosæ, bis mortuæ, eradicatæ: fluctus feri maris, despumantes suas confusiones, sidera errantia, quibus procella tenebrarū seruata est in æternū. Vel succides per mortem: Si qua lingua non sunt pomifera, sed agrestia, &c. succide. Et Iob: de mane vsq; ad vespērā succidētur: & quia nullus intelligit, in æternū peribunt.

Et nota: Sex hominis ætates sunt, quasi sex anni, scilicet Infantia, Pueritia, Adoleſcentia, Iuuentus, Senectus, & Senium. In prima ætate nō querit fructum Dominus propter liberi arbitrij defectum. In secunda vero requirit aliquo modo, scilicet in pueritia. In adoleſcentia magis, & in iuuenture maxime: expectat tamen negligentem frequenter vsq; ad senectutem. Et tunc tandem ad extremum profert seueritatē sententiæ aduersus negligentem. Possunt autem hæc allegorice exponi de Synagoga, in qua Dominus quæsiuit fructum in tribus ætatibus mūdi intermediis, in quibus Synagoga vixit, & adhuc ad pœnitentiā expectat, vt in triplici tempore, scilicet Patriarcharum, Iudicum, & Regum, & tandem expectauit in tempore prophetarum. Et quia non fuit conuersa ad verba eorum, ideo succisa est in Christi aduentu.

Vel isti tres anni referuntur ad tempus triplicis legis, scilicet Naturæ, Scripturæ, & Gratia, sed hæc sufficienter exponuntur in Glossa.

Iob 24. b

1. Cor. 3. d
August. in
orat. de
quinque hæ-
resibus cap.
6. com. 6.

Matt. 3. b

Rom. 2. a

Psal. 51. a

Isa. 2. a

4. Tim. 3. c
Gloss. in hunc
locum 10. 5.
Glossa in
hunc locum
com. 5.Ioël. 1. d
Ther. 4. aIsa. 38. d
Hier. 31. d

Iuda. c

Deut. 20. d
Iob 4. d

Secundum autem morum informationem spiritua-
liter notandum, quod arbor infructuosa succiditur,
maxime quæ per triennium fructum non facit. In quo
intelligitur recte homo negligens ad opera virtutis, &
quidem recte per ficum infructuosam negligentia hu-
mana arguitur.

Primo quia ficus habet folia multa & magna, & in illo
potissime arguitur negligentia, illius qui magna habet
verba, vt in Ecclesiastico: Noli citatus esse in lingua
tua, & inutilis, & remissus in operibus tuis: Contra: Vitis
frondosa Israël, fructus adæquatus est ei.

Secundo, quia folia ficus sunt manui similia. Et in illo
potissime reprehenditur negligentia eius, qui alios ad
operandum inuitat, cum ipse nihil operetur: Qui alium
doces, &c. Contra: Cœpit IESVS facere & docere.

Tertio quia fructus ficus est suavis, ideo merito ipsius
carentia negligentiam designat, & præsentia ipsius de-
signat opus virtutis, quod est suauis & valde delecta-
bile: nam qui continet, & hoc ipso gaudet, ille solus
est castus.

Sunt autem virtutum opera suauia, virtutem, in-
choanti: suauiora: virtute proficienti: suauissima iam
virtute consummato. Propter quod dicitur: Numquid
possunt deserere dulcedinem meam, fructusque suauis-
simos, & ire vt inter cætera ligna promouear.

Habere autem dicitur ficus fructus suauissimos ad de-
signandum triplex genus fructuū. Quidam enim fructus
sunt suauis, vt fructus pœnitentiæ: quidam suauiores, vt
fructus iustitiæ: sed quidam suauissimi, vt fructus sapien-
tiæ. Hæc tria genera fructuū querit Dominus in tribus annis,
quia in triplici statu. Nam fructus pœnitentiæ queritur
ab incipientibus, fructus iustitiæ à proficientibus, fructus
autem sapientiæ à perfectis. Primo ergo in primo anno
requirit fructuū pœnitentiæ, de quo supra: Facite fructus
dignos pœnitentiæ. Hic autē fructus in tribus consistit.

Primo in refecatione superfluitatis: Induxi vos in
terram Carmeli, vt comederitis fructum eius, & bona
illius: Carmelus interpretatur scientia circumcisionis,
& designat refecationem superfluitatis.

Secundo in mortificatione carnis: Nisi granum fru-
menti cadens in terram, mortuum fuerit, ipsum solum
manet: si autem mortuum fuerit, multū fructum affert.

Tertio in purificatione mentis. Isaïas: Dimittetur
iniquitas domui Iacob, & iste omnis fructus, vt aufe-
ratur peccatum eius.

In secundo anno scilicet in statu proficientium re-
quirit Dominus fructum iustitiæ: Sitis sinceri & sine
offensa in die Christi, repleti fructu iustitiæ per Iesum
Christum, in gloriam & laudem Dei.

Hunc autem fructum iustitiæ concordia inchoat, si-
ue seminat: Fructus autem iustitiæ in pace seminatur
facientibus pacem. Job: Habeto pacem, & per hanc
habebis fructus optimos.

Clementia patefacit & prouehit, vt in Psalmo: Erit
tanquam lignum quod plantatum est secus decursus
aquarum: quod fructum suum dabit in tempore suo.
Et in Psalmo: A fructu frumenti, vini, & olei sui mul-
tiplicati sunt.

Patientia conseruat: Ecce agricola expectat pretio-
sum fructum terræ: patienter ferens donec accipiat
temporaneum & ferotinum. Et: Omnis disciplina in
præsentem quidem videtur non esse gaudij, sed mœroris:
postea autem fructum pacatissimum exercitatis per
eam reddet iustitiæ.

Perseuerantia colligit. Infra: Videte ficulneam &
omnes arbores cum producant iam ex se fructum, sci-
tis quoniam prope est æstas, vt in Prouerbiis de mu-
liere forti dicitur: De fructu manuum suarum planta-
uit vineam.

In tertio anno requirit fructum sapientiæ, de quo in
Prouerbiis: Primi & purissimi fructus eius.

Hic autem fructus est speciosissimus ad videndū: De
benedictione Domini terra eius, de pomis cœli & rore,
atq; abyssu subiacete. De pomis fructuū Solis & Lunæ.

A Fragrantissimus ad odorandum in Ecclesiastico: Ego
quasi vitis fructificauit suauitatem odoris, & flores mei
fructus honoris & honestatis: Emissiones tuæ paradi-
sus malorum puniceorum cum pomorum fructibus.

Sapidissimus ad degustandum: Sub vmbra illius quem
desideraueram sedi, & fructus eius dulcis gutturi meo.
Item in Canticis: Veniat dilectus meus in hortum
suum, & comedat fructum pomorum suorum, &c.

Pretiosissimus ad possidendum: Melior est fructus
meus auro & lapide pretioso, & genimina mea argento
electo.

Sempiternus ad perdurandum vt in Sapientia: Bonorum
laborum gloriosus est fructus: & quæ non concidit, radix sapientiæ. Et quia sapientia hic inchoatur &
durat in sempiternum. Cum igitur Dominus requirat
in arbore quam plantauit in primo statu fructum pœ-
nitentiæ, & ille sit triformis: & in secundo fructum ius-
titiæ, & ille sit quadriformis: & in tertio fructum sa-
pientiæ, & iste sit quinqueformis, requirit igitur duo-
decim fructus in arbore plantata. In cuius figuram di-
citur in Apocalypsi: Ex vtraque parte fluminis lignū vi-
tæ, afferens fructus duodecim, per menses singulos red-
dens fructū suum, & folia ligni ad sanitatem gentium.

Erat autem docens in synagoga eorum Sabbatis, &c. Pars
illa in qua confutat Saluator Indæorum perniciam ca-
lumniantium miracula sua, diuisa fuit in duas partes se-
cundum duplicem modum calumniandi miracula Chri-
sti, scilicet ex parte causæ efficientis, & ex parte cir-
cumstantiæ temporis. Prima parte determinata, hic in-
cipit secunda. Et diuiditur hæc pars in duas, secundum
duplicem temporis opportunitatem. In prima confutat
calumniantes Christi miracula, quæ fiebant in Sabbato

C in concilio: in secunda vero confutat in conuiuio, ibi:
Et factum est, cum introisset, &c. Prima diuiditur in duas.

Primo enim confutat eos qui dicebant Sabbato non
facienda esse miracula: Secundo vero occasione acce-
pta ostendit quod sine intermissione facienda sunt bo-
na opera, ibi: *Cui simile estimabo regnum Dei.* Circa au-
tem confutationem calumniantium miracula propter
Sabbatum procedit hoc modo. Primo præmittitur ope-
ratio creationis mirificæ, secundo adiungitur obiurga-
tio superstitionis Iudaicæ, ibi: *Respondens autem archi-
synagogus, &c.* Tertio subiungitur confutatio ob-
iectionis propositæ, ibi: *Respondens autem ad illum Do-
minus.* Quarto subinfertur allecutio gloriosæ victoriæ,
ibi: *Et cum hac diceret, erubescerant, &c.* Circa operatio-
nem autem curationis mirificæ introducuntur tria, sci-
licet solemnitas Dei, grauitas inueterata morbi, virtus
accelerati miraculi. Primo igitur ad solemnitatem diei
sacri, dicit:

Erat autem docens in synagoga eorum Sabbatis. Nota
quod Dominus Sabbatis docebat.

Sive propter conseruandam Iudæorum consuetudi-
nem: Moyles à temporibus antiquis habet in singulis
ciuitatibus qui eum prædicent in synagogis, vbi per
omne Sabbatum legitur.

Sive etiam propter doctrinæ publicationem, quia
tunc tanquam in die solemniori magis communiter erant
verbo Dei intenti: Ego semper docui in synagoga, &c.
quo omnes Iudæi conueniunt.

E Sive quod Sabbatum erat dies quietis, & ipse vene-
rat annuntiare pacem & quietem. Vnde: Veniens
Euangelizauit pacem vobis qui longe fuistis, & pacem
eis, qui prope.

Sive etiam quia præceptum de Sabbato, quod specta-
bat ad charitatem, præcipue erat figura temporis gra-
tiæ. In quo præcipitur: Hoc est præceptum meum, vt
diligatis inuicem, sicut dilexi vos.

Sive etiam propter seruandum ordinem. Quia ibi
debebat incipere reparatio, vbi terminata est conditio,
vt in Genesi dicitur: Compleuit die septimo opus
suum quod fecerat. Subiungitur: Et benedixit die se-
ptimo, &c.

Sive ad dandam informationē quod intentus sapien-
tiæ

Ecclesi. 4. d
Osea 10. a

Rom. 2. d
Act. 1. a

Iud. 9. b

Sup. 3. b

Hier. 2. b

Carmelus.

Ioan. 12. d

Isa. 27. b

Phil. 1. b

Iac. 3. d
Iob 22. c

Psal. 1. a

Psal. 4. b

Iac. 5. b

Hebr. 12. c

Inf. 2. f

Prou. 31. b

Prou. 3. b
Deut. 33. b

Ecclesi. 2.4. b

Cant. 4. d

Cant. 2. a

Ibidem. 5. a

Prou. 8. c

Sap. 3. d

Apo. 22. a

Inf. 14. a

Inf. 13. d

Act. 13. d

Ioan. 18. c

Ephes. 2. c

Ioan. 15. b

Gen. 1. d

Ecc1.38.c

tia ab omnibus debet cessare, secundum illud: Sapientiam scribe in tempore vacuitatis.

Ioan.5.c

Siue etiam ex septima causa vt ostenderet se Dominum legis & Sabbati, faciendo miracula in Sabbato: Pater meus vsq; modo operatur, & ego operor. Propterea ergo magis querebant eum Iudæi interficere: quia non solum soluebat Sabbatum, sed & patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo.

Ecc1.10.b

Secundo quantum ad grauitatem inueterati morbi, subdit: *Et ecce mulier quæ habebat spiritum infirmitatis annis decem & octo*, quantum ad infirmitatis diuturnitatem: Languor prolixior grauat medicum: Breuem languorem præcidit medicus. *Et erat inclinata*, quantum ad infirmitatis grauitatem, secundum quod ille lugebat in Psalmo: Miser factus sum vsque in finem, & cætera.

Psal.37.a

Thi.1.c

Nec omnino poterat sursum respicere, ob infirmitatis contumacitatem, secundum illud: Dedit me Dominus in manum de qua non potero surgere: Potest autem per hanc incuruationem longæuam intelligi morbus auaritiæ & cupiditatis quæ incuruat cor ad temporalia vt in Psalmo: Oculos suos statuerunt declinare in terram. Et hoc querunt dæmones. Isaias: Incuruare vt transeamus. Hæc infirmitas curuatiua durat per decem & octo annos, id est per senarium triplicem, hoc est per totum tempus vitæ. Quia vt dicit Hieronymus: Cum cætera vitia senescant in senibus, sola auaritia iuuenescit. Et in Ecclesiaste dicitur de auaro: Cuncti dies eius doloribus & ærumnis pleni sunt, nec per noctem mente quiescit. Et: Comederunt alieni robur eius, & ipse nesciuit: sed & cani effusi sunt in eo & ipse ignorauit. Hæc etiam infirmitas non sinit respicere sursum. Vnde dicitur: Vbi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum. Et in Psalmo: Supercecidit ignis scilicet cupiditatis, & non viderunt solem, vt recordarentur, &c.

Psal.116.c

Lu.51.g

Ecc1.2.d

Ose.7.c

Mat.6.c

Psal.57.b

Tertio quantum ad virtutem accelerati miraculi subiungit: *Quam cum videret Iesus*, scilicet oculo pietatis: Quia respexit de excelso sancto suo, Dominus de cælo in terram aspexit. Vt audiret gemitus compeditorum: & solueret filios interemptorum. Et: Audiui orationem tuam, vidi lacrymam tuam. *Vocauit eam ad se*, per affectum benignitatis. Ioannes: Dixit Martha Mariæ: Magister adest, & vocat te. Et: Voca Sunamitidem istam. Subditur: Quid vis vt faciam tibi? *Et ait illi: Mulier dimissa es ab infirmitate tua*, per promissum veritatis. Vnde ratione certitudinis ponit præteritum pro futuro proximo: Non est Deus quasi homo vt mentiatur, nec vt filius hominis vt mutetur: Dixit ergo & non faciet: locutus est, & nõ implebit: *Et imposuit illi manus, & confestim erecta est, & glorificabat Deum*, quantum ad effectum virtutis: Omne quod voluerit, faciet, & sermo illius potestate plenus est. Ideo autem manus imponit, vt ostendat, quia ipse est manus per quam Omnipotens operatur cuncta, & per quam reparat vniuersa. Isaias: Ecce non est abbreviata manus Dñi vt saluare nequeat. Et: Respondit Dominus Moyfi: Nunquid manus Dñi inuvalida est: Iam nunc videbis vtrum meus sermo opere cõpleatur. Et propterea in Ecclesiast. dicitur: Innoua signa & immuta miracula: glorifica manum & brachium dextrum. Et nota quod hic quatuor dicit de incuruatione huius mulieris, quæ Dñs exercet in sanatione cuiuslibet animæ fidelis. Nam primo videt prædestinatio. Sapientia: Respectus in electos illius. Secundo vero vocat exterius attrahenda. Matthæus: Non veni vocare iustos sed peccatores. Et in Prouerbiis. Mihi ancillas suas vt vocarent ad arcem & ad mœnia ciuitatis. Tertio manum imponit iustificando. Ezechiel: Abij amarus in indignatione Spiritus mei: manus enim Domini erat mecum confortans me. Et supra: Etenim manus Dñi erat cum illo. Quarto erigit glorificando: Suscitatur de puluere egenum, & de stercore eleuat pauperem: vt sedeat cum principibus, & folium gloriæ teneat. De his quatuor similiter dicitur ad Romanos: Quos prædestinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, hos & iustificauit: quos autem iustificauit illos & magnificauit.

Psal.101.c

4.Reg.20.a

Ioan.11.d

4.Reg.4.c

Num.23.c

Ecc1.3.a

Isa.59.a

Num.11.c

Ecc1.36.a

Sap.4.c

Mat.9.b

Prou.9.a

Ezech.3.c

Snp.1.f

1.Reg.2.b

Rom.8.f

A Respondens autem Archisynagogus, &c. Hic secundo subiungitur obiurgatio superstitionis Iudaicæ. Circa quam primo introducitur commotio zeli inordinati in animo. Secundo simulatio zeli inordinati in verbo. Primo igitur quantum ad commotionem zeli inordinati in animo, dicit:

Respondens autem Archisynagogus indignans, quia Sabbato curasset Iesus, quasi dicat quod eius responsio ex indignatione animi originem traxit. Hæc autem indignatio oriebatur ex præsumptione iustitiæ. Vnde solum vera iustitia compassionem habet, sed falsa iustitia indignationem. Hæc autem falsa iustitia erat æmulatrix legis quantum ad obseruantiam Sabbati, sed æmulatione stulta: Æmulationem Dei habent, sed nõ secundum scientiam: ignorant enim iustitiam Dei, & suam querentes statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. Vnde stulta præsumptio parit æmulationem, & æmulatio indignationem, & indignatio diuinæ legis transgressionem, secundum illud: Qui ad indignandum facilis est, erit ad peccata procliuor. Vnde stultus legis zelator est ipsius legis destructor. Propter quod ad Galatas: Supra modum persequebar Ecclesiam Dei, & expugnabam illam. Subiungitur: abundantius æmulator existens patrum meorum traditionum.

Secundo quantum ad simulationem zeli inordinati in verbo, subdit: *Dicebat turbæ: Sex dies sunt in quibus oportet operari: Ecce allegatio veritatis: Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimo autem die Sabbatum Domini Dei tui est. In his ergo venite & curamini*: Ecce simulatio pietatis, vnde sibi competit quod dicitur de simulatoribus: Habentes speciem quidem pietatis, virtutem autem eius abnegantes. Vnde dicit: *Et non in die Sabbati*: Ecce ostentatio sanctitatis, quia tanquam sanctus diem Sabbati ostendat se velle seruare vt sanctum, secundum illud: Sex diebus facietis opus, dies septimus, quia Sabbati requies est, vocabitur sanctus. Vnde Iudæi dicebant: Non est hic homo à Deo qui Sabbatum non custodit: sed diei sancti obseruantia in archisynagogo potius erat ad simulationem iustitiæ quàm ad impletionem, secundum illud Isaiæ: Neomeniam & Sabbatum, & festiuitates alias non feram. Subditur: Kalendas vestras, & solemnitates vestras odiuit anima mea. Et ratio huius est, quia potius seruabant ad superstitionem quam propter deuotionem. Vnde: Viderunt eam hostes, & deriserunt Sabbata eius.

D Respondens autem ad illam Dominus, &c. Hic tertio subiungitur confutatio obiectionis propositæ: Circa quam præmittit exemplum sensibile. Deinde elicit argumentum rationabile. Primo igitur præmittens exemplum sensibile, dicit:

Respondens autem ad illum Dominus dixit: Hypocrita. In quo respondet Dñs, secundum illud quod de eo dicitur in Matthæo, quod erat docens eos, sicut potestatem habens. Et hoc faciebat potissime. cum alios increpabat, sicut istum quem hypocritam vocat: quia eius occulta videbat, vnde: Qui autem iudicat me, Dñs est. Ipse enim nouit abscondita cordis, & maxime odit vitium hypocrysis. Ideo in Ecclesiastico: Ne fueris hypocrita in conspectu hominum. Subiungitur: Ne revelet Deus absconsa tua, & in medio synagogæ elidat te, sicut fecit hunc, quem exemplo euidenti & sensibili confutat & conuincit. Ideo subdit: Vnusquisque vestrum Sabbato nõ soluit bouem suum, aut asinum à præsepio, & ducit ad aquare? Glossa: Merito Hypocritas simulatores vocat, qui cum Magistri plebium videri appetunt, sanationem hominum non verentur postponere curæ pecorum. In istis impletur illud Isaiæ: Iustus perit, & non est qui recogitet in corde suo. Et illud etiam hodie impleri videtur, secundum illud Bernardi: Perit anima, & non est qui curet cadit asina, & est qui subleuet. Hypocritam ergo vocat eum, qui zelum legis simulans magis curat de pecore vel de pecunia quàm de anima.

Secundo eliciens argumentum rationabile, subiungit:

Rom.10.a

Pro.29.d

Gal.1.c

Exod.20.b

2.Tim.3.a

Leu.23.a

Ioan.9.c

Isa.1.d

Thi.1.c

Mat.7.d

1.Cor.4.a

Ecc1.1.d

Glos. in libro locum 20.5.

Isa.57.a

git:

git: *Hanc autem filiam Abraham quam alligauit Satanas, ecce decem & octo annis, cui debetur misericordia, & quia mulier infirma ex sexu: Quasi infirmiori vasculo muliebri impartientes honorem, tanquam & cohæredibus gratiæ vitæ. Et quia infirma ex expressione dæmonis, vnde Matthæus: Miserere mei Domine fili David, filia mea male à dæmonio vexatur. Quia etiam erat de femine Abraham, quem Deus sibi elegit. Vnde Matthæus: Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israël. Ex his ergo causis optimis multo fortius colligitur quòd curatio mulieris propter Sabbatum non debuit differri. Ideo subdit: *Non oportuit solui à vinculo isto die Sabbati, immo certe oportuit, quia opportunitas temporis fuit: tum quia in infinitum maior cura debet esse de salute hominis quàm bruti animalis. Propter quòd: Numquid bobus cura est Deo? Tum etiam quia Sabbatum non est introductum in præiudicium hominis, sed potius in salutem humani generis. Vnde Ioannes: Si circumcisionem accipit homo in Sabbato, vt non soluatur lex Moyli, mihi indignamini, quia totum hominem sanum feci in Sabbato? Tum etiam quia Sabbato vetantur omnia seruilia. Vnde: Nullum seruale opus facietis in eo. Non autem opera spiritualia. Vnde dicit Matthæus: Non legistis in lege, quia Sabbatis sacerdotes in templo Sabbatum violant, & sine crimine sunt? Non vetantur etiam opera diuina, & miraculosa. Vnde Ioannes: Pater meus vsque modo operatur, & ego operor: Me oportet operari opera eius qui misit me, donec dies est. Non vetantur etiam opera necessaria ad sanitatis cõseruationem, vt comedere, & bibere: igitur nec ad curationem. Ex quo datur intelligi quãta homini debeat esse sollicitudo & diligentia, vt peccator de laqueis diaboli absoluaatur. Vnde etiam fieri posset, vt nec modicum retardetur vt in Proverbiis: Discurre, festina, suscita amicum tuum: ne dederis somnum oculis tuis, nec dormitent palpebræ tuæ. In cuius signũ dicitur de filio prodigo reuertente, infra: Cum adhuc longe esset, vidit illum pater ipsius, & misericordia motus est, & accurrens cecidit super collum eius, & osculatus est eum. Et nota quòd non est aliud filiã Abraham solui à vinculo Satana, quàm animam solui à reatu culpæ. Vnde Glossa: Filia Abraham quæque fidelis anima. Hanc soluit Christus ministerio sacerdotum: Amẽ dico vobis, quæcumque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcumque solueritis super terrã, erunt soluta & in cælo. Sed oportet quòd homo seipsum disponat quasi ab interiori. Isaias: Solue vincula colli tui captiua filia Sion. Et tunc Deus operatur à superiori, vt in Psalmo: Dirupisti vincula mea: tibi sacrificabo hostiam laudis. Vnde in hac solutione operantur sacerdotes per exteriorẽ dispensationem sacramenti, & peccator per interiorẽ detestationem peccati, & Deus per superiorem infusionẽ gratiæ Spiritus sancti.**

Et cum hæc diceret, &c. Hic quarto subiungit affectionem gloriosæ victoriæ, quantum ad duo, quæ hic introducuntur. Scilicet confusio rebellium, & lætificationis fidelium. Primo ergo quantum ad confusionem rebellium, dicit:

Et cum hæc diceret, erubescerent omnes aduersarij eius. Glossa: Aduersarij, Scribæ & Pharisei qui non aperte vetitati contradicere possunt, nec propter inuidiam credere volunt. De talibus: Ipsi fuerunt rebelles lumini, nescierunt vias eius. Tales non instruuntur, sed confunduntur, cum veritas declaratur Isaias: Ecce confundentur & erubescerent omnes, qui pugnant aduersum te: erunt quasi non sint, & peribunt viri qui contradicunt tibi. Quærese eos, & nõ inuenies viros rebelles tuos.

Secundo quantum ad lætificationem fidelium, subdit: *Et omnis populus gaudebat in vniuersis, quæ gloriose fiebant ab eo. Beda: Populus, idest, simplices & humiles verba veritatis, & miracula amantes. Ij gaudent de manifestatione gloriæ diuinæ. Vnde: Pauperes homines in sancto Israël exultabunt. Exultabunt, inquam. In vniuersis quæ gloriose fiebãt ab eo, vt in Ecclesiastico:*

Gloria Domini plenum est opus eius: Et nota quòd opera Christi erant gratiosa, quantum ad condescensionem diuinæ dignationis, & de his est regratiandum. Tobias: Benedicite Deum cœli, & coram omnibus viuentibus confitemini ei: quia fecit vobiscum misericordiam suam. Erant etiam gloriosa quantum ad operationem virtutis, & manifestationem maiestatis. Et de his est gaudendum, & exultandum in Psalmo: Iubilate Deo omnis terra, Psalmum dicite nomini eius, date gloriam laudi eius. Dicite Deo, quàm terribilia sunt opera tua Domine, in multitudine virtutis tuæ mentientur tibi inimici tui.

Possunt autem hæc allegorice exponi de Ecclesia ex gentibus congregata, quæ per triplicem annorum senarium fuit curua. Hoc est sub dictamine legis naturæ legis Mosaicæ, & etiam Prophetiæ. In quorum quolibet opera facta sunt ad sex dies spectantia, hoc est opera seruilia, quæ ex timore fiebant. Et hæc non possunt animam sursum erigere, quia timor deprimit, & solus amor sursum erigit. Vnde Supra: Erexit cornu salutis nobis in domo David pueri sui, & hoc fit per Spiritum charitatis: Et ingressus est in me Spiritus, & statuit me super pedes meos. Hæc soluitur die Sabbati, sicut bos & asinus qui ducuntur ad aquam, quia Ecclesia ista congregata est ex populo Iudaico & gentili, qui per bouem & asinum habent intelligi. Secundum illud: Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui. Et: Beati qui seminatis super omnes aquas, immittentes pedem bouis, & asini: vtrumque autem Dominus soluit, & Iudæos ad Ecclesiam venientes ab onere seruitutis legalis, & Gentiles à vinculo seruitutis idololatriæ: Ipse est pax nostra qui fecit vtraque vnũ, & mediũ parietẽ maceriæ soluens inimicitias in carne sua: legẽ mandatorũ decretis euacuãs, vt duos condat in semetipso, in vnum nouũ hominẽ faciẽs pacem, vt reconcilies ambos in vno corpore Deo per crucem, interficiens inimicitias in semetipso. De hac autem solutione confunditur populus Iudæorum Christo aduersantium, & exultat populus Gentilium, secundum illud: Multi ab oriente, & occidente venient, & recumbent cum Abraham, & Isaac, & Iacob, &c. Filij autem regni euicientur in tenebras exteriores. Et hoc propter rebellionem. Vnde: Vobis oportebat primum loqui verbum Dei: sed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ: ecce conuertimur ad Gentes. Sic enim præcipit nobis Dominus.

*Dicebat ergo: Cui simile est regnum Dei, & cui simile estimabo illud? &c. Postquam confutauit calumniantes miracula in Sabbato facta, hic secundo ostendit, quòd sine cessatione faciendæ sunt opera bona. Et primo ad hoc incitat per manuactionem naturalis exempli. Secundo vero per manifestationem diuini decreti, ibi: *Et ibat per ciuitates & castella, &c. Manuducit ergo per exemplum dupliciter. Per primum informamur ad proficiendum continuo in notitia veritatis. Per secundum vero ad proficiendum in feruore charitatis, ibi: *Et iterum dixit, &c. Primo igitur continuũ profectum in notitia veritatis ostendit sub metaphora grani sinapis, & hoc tripliciter, videlicet quantum ad proprietates, quas granum sinapis habet secundum seipsum, & in quantum seminatum, & in quantum augmentatum. Primo igitur quantum ad proprietatem grani sinapis, secundum seipsum, per quam assimilatur notitiæ veritatis, dicit:***

Dicebat ergo: Cui simile est regnum Dei, & cui simile estimabo illud: Regnum cœlorum dicitur hic veritatis notitia vel doctrina. Vnde Beda in Glossa: Regnum cœlorum prædicatio est Euangelica, de qua alibi: Aufertur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius: Vbi hæc notitia recte dicitur regnum cœlorum: quia reuera regnum cœlorum non est aliud, quàm perfecta notitia diuinæ veritatis: Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum Deum verum, & quem misit Iesum Christum. Et hæc in patria est sublimis & iocunda.

Sed

1. Petr. 3. b

Matt. 15. c

Ibidem.

1. Cor. 9. a

Ioan. 7. d

Leu. 23. b

Matt. 12. a

Ioan. 5. c

Ibidem. 9. a

Præu. 6. d

mf. 15. e

Glossa in hunc locum tom. 5. Matt. 18. c

Isa. 52. a

Psal. 115. b

Iob. 24. b

Isa. 41. c

Beda in Glos. in hunc locum tom. 5. Isa. 29. f

Ecl. 41. c

Tob. 12. b

Psal. 65. a

Sup. 1. g

Ezech. 2. a

Isa. 1. a
Ibidem. 32. d

Ephes. 2. c

Matt. 8. b

Matt. 21. d

Ioan. 17. a

Sed in via debet esse humilis & feruida, in cuius designationem, subdit: *Simile est grano sinapis*: Ideo grano sinapis assimilatur, quia ipsum est modicum mole, & magnum in virtute siue feruore. In quo insinuat quod nostra notitia debet esse humilis, secundum illud: Noli altum sapere, sed time. Et: Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem, & vnicuique sicut Deus diuisit mensuram fidei. Quia vt dicitur in Prouerbiis: Vbi humilitas, ibi & sapientia: insinuat etiam quod debet esse feruida, & ardens. Vnde Glossa Bedæ: Notitia scripturarum grano sinapis comparatur ob feruorem fidei: quia venena dicitur expellere, idest omnia dogmata prauitatis. Ideo dicitur infra: Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis huic arbori moro: Eradicare & transplantare in mare, & obediet vobis.

Secundo quantum ad proprietatem ipsius in quantum seminatum, subdit: *Quod acceptum homo misit in hortum suum*. Per hortum istum intelligitur Ecclesia militans: Hortus conclusus soror mea sponsa, hortus conclusus, & fons signatus. Hic est hortus voluptatis, vbi crescunt semina virtutum. In quo primo seminandum est semen fidei, sed hoc fit per hominem. Quia prædicatio fidei per humanum ministerium seminatur, in cuius rei figuram: Tulit Dominus Deus hominem, & posuit eum in paradysum voluptatis, vt operaretur & custodiret illum: Talis fuit Paulus: Ego plantaui, Apollo rigauit: sed Deus incrementum dedit. Hominis enim, idest, rationalis, & prælati est prædicare documenta fidei. Summus autem seminator huius fidei fuit Christus, qui homo dicitur per antonomasiam, secundum illud in Psalmo: Numquid Sion dicet. Homo, & homo natus est in ea, &c. Vnde & ipse vbique se vocat filium hominis. Quia homo fuit secundum plenissimam rationem & quantum ad perfectionem, & quantum ad infirmitatem. Ad Philipenses: In similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo seminavit hoc semen cum doctrinam Euangelij prædicauit, vt dicit Matthæus: Simile est regnum cælorum homini qui seminavit bonum semen in agro suo. Huic homini aduertatur qui prædicat falsitatem. Vnde subditur ibi: Cum autem dormirent homines, idest, prælati, venit inimicus homo & superseminavit zizania in medio tritici, &c.

Tertio quantum ad proprietatem ipsius in quantum augmentatur, subdit: *Et creuit, & factum est in arborem magnam*. Quod dicitur ad profectum fidei in robore virium. Vnde Glossa: Crescit non sicut herbæ quæ cito arescunt & corruunt, sed sicut arbor quæ longa annositate & inopinata fertilitate gaudet: In verbo veritatis Euangelij, quod peruenit ad nos, sicut & in vniuerso mundo est, & fructificat & crescit, sicut & in vobis. Et paulo post: Vt ambuletis digne, Deo per omnia placetes in omni opere bono fructificantes, & crescentes in scientia Dei. Hæc autem notitia tanto altius crescit per veritatem, quâto radix profundius descendit per humilitatem, vt Isaias ait: Mittet id quod saluatum fuerit de domo Iuda, & quod reliquum est, mittet radicem deorsum, & faciet fructum sursum. Et quia notitia fidei crescens in se redundat in aliorum salutem, ideo subdit: *Et volucres cæli requiescunt in ramis eius*. Per volucres cæli intelliguntur viri spirituales: Qui sunt isti, qui vt nubes volant, & quasi columbæ ad fenestras suas? de quibus in Prouerbiis: Frustra iacitur rete ante oculos pennatorum. Per ramos arboris intelliguntur documenta virtutis procedentia ex ore sapientis. Vnde in Ecclesiastico dicit sapientia: Ego quasi terebinthus extendi ramos meos, & rami mei honoris & gratiæ. Volucres ergo cæli requiescunt in ramis sinapis crescētis, quia quietantur sub doctrina doctoris fidelis, quod ad notitiâ veritatis perueniunt. Vnde Glossa: In ramis eius idest, in diuersis sententijs, viri spirituales requiescunt, qui pennis virtutū in alta conscendunt. In cuius figurâ Daniel dicit: Videbam, & ecce arbor in medio terre, & altitudo eius ni-

nia. Sequitur: Folia eius pulcherrima, & fructus eius nimius, & esca vniuersorum in ea. Subter eam habitabant animalia & bestię, & in ramis eius conuersabantur volucres cæli. Si ergo paululum semen crescit in magnitudinem arboris per continuum incrementum. Qui ergo est paruulus, laborare continue debet in profectum meriti, vt sic arbor fiat cuius cacumen pertingat ad cælum per spem & desiderium æternorum.

Et iterum dicit: Cui simile astimabo, &c. Postquam præmisit exemplum incitatum ad proficiendum continue in notitia veritatis, hic adiungit exemplum incitatum ad proficiendum in feruore charitatis, & hoc sub metaphora fermenti. Ex cuius assimilatione incitat ad continue proficiendum in charitate, quantum ad eius similitudinariam proprietatem in triplicem, scilicet, quam habet fermentum ex parte naturæ propriæ, ex parte industriæ alienæ, & ex parte vtriusque. Primo igitur quantum ad proprietatem, quam habet ex parte naturæ propriæ per quam intendit nos ad charitatis profectum excitare, dicit:

Et iterum dicit: Cui simile astimabo regnum Dei? Et hic per regnum Dei intelligitur recte amor Dei, quia in solis illis regnat Deus, qui ipsum diligunt: Eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij directionis suæ. Quia vt dicitur ad Romanos: Non est enim regnum Dei esca, & potus, sed iustitia & pax, & gaudiū in Spiritu sancto. Et quoniam charitas, & gaudium cor dilatat & calefacit interius, & hoc habet manifestam similitudinem cum fermento, ideo subdit: *Simile est fermento*. Et nota quod per fermentum aliquando intelligitur corruptio pacis & veritatis sicut supra: Attendite a fermento Phariseorum quod est hypocrisis. Et hoc satis recte, quia fermentum est pasta vetus, & ex vetustate corrupta, & in acorem versa, quæ reliquam massam corrumpit & in acorem vertit. Ideo signanter dicitur ad Corinthios: Expurgate vetus fermentum. Aliquando per fermentum intelligitur feruor, & dilectio, sicut hic, quia fermentum pastam calefacit & quædam feruorom inducit quasi ab occulto & interiori. Vnde non incongrue fermentum est charitas. Nec est contrarium rationi quod fermentum capiatur aliter atq; aliter, ratione diuersæ proprietatis. Vnde Augustinus: Quoniam multis modis res similes rebus apparent non putemus esse præscriptum, vt quod in aliquo loco res aliqua per similitudinem significauerit hoc eam semper significare credamus: Nam & in vituperatione, fermentum posuit Dominus cum diceret: Cauete a fermento Phariseorum: & in laude cum diceret: Simile est regnum cælorum mulieri, quæ abscondit fermentum in farinæ sata tria. Huiusmodi autem, vt dicit, multa sunt similia in scriptura. Sicut Leo, Christum significat in Apocalypsi: Vicit Leo de tribu Iuda. Et Diabolus: Aduersarius vester Diabolus tanquam Leo rugiens, &c. Sic & alia plurima sunt, cuius diuersitatis causa est multiplicitas proprietatū, ex quibus diuersitas similitudinum, & repræsentationum oritur in figuris.

Secundò quantum ad proprietatem ex parte industriæ alienæ, subdit: *Quod acceptum mulier abscondit in farina sata tria*. Secundum literam vt dicit Beda: Satum est genus mensuræ, iuxta prouinciæ Palestinæ modium & dimidium capiens.

Et nota quod per hanc mulierem intelligitur sapientia diuina vel Ecclesia, vt in Prouerbiis: Mulierem fortem quis inueniet? &c. Farina autem sunt fideles, qui teruntur inter duas molas, superiorem scilicet & inferiorem, timorem videlicet & spem: Non accipies loco pignoris inferiorem & superiorem molam. Ex qua farina fit vnus panis quem Christus in Corpus suum mysticum traicit: Vnus panis, & vnum corpus multi sumus.

Sed tria sata sunt tres differentię fidelium, in quibus Dei sapientia dilectionū abscondit in via, scilicet Boni prælati, Boni contemplatiui, & Boni actiui. Vnde Glossa: Tria sata, tria genera hominum, Noe, Daniel, &

Iob,

Rom. 11. d
Ibidem. 12. c

Prou. 11. a

Inf. 17. b

Cant. 4. d

Gen. 2. e

1. Cor. 3. a

Psal. 86. a

Phil. 2. a

Matt. 13. d

Coloss. 1. a

Ibidem. b

Isa. 37. f

Isa. 60. b

Prou. 1. a

Ecc. 2. 4. b

Gloss. in hunc
locum tom. 5.
Dan. 4. b

Coloss. 1. b

Rom. 14. c

Fermentum.
Sup. 12. a

1. Cor. 5. b

Aug. in lib.
3. de doct.
Christ. c. 25
tom. 3.

Matt. 16. a

Apoc. 5. b

Beda in
Gloss. in hunc
locum to. 5.

Prou. 35. b

Deut. 24. b

1. Cor. 10. d

Gloss. in hunc
locum to. 5.

Ezech. 14. c

Iob, vt in Ezechiel : Si fuerint tres viri isti in medio eius , Noë, Daniel, & Iob, ipsi iustitia sua liberabunt animas suas. Hæc ergo prima expositio magis secundū literam consonat. Aliter etiam ac multipliciter exponit Beda in Glossa, vt ex hoc appareat multiformis sapientia Dei, quæ in mysterio abscondita est.

Beda in Glossa in hoc loco 10. 5.

Secundo per fata tria intelliguntur tres modi diligendi Deum, scilicet ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente. Vnde Glossa Bedæ: Abscondit Ecclesia fermentū dilectionis in farinae fata: Quia præcipit vt diligamus Deum ex toto corde, ex tota anima, & ex tota virtute: Diliges Dominum Deum tuū ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. Et Matthæus: Diliges Dominū Deū tuū ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Hoc est maximum & primum mandatum. Secundum autem simile est huic: Diliges proximum tuum sicut teipsum. In his duobus mādatīs vniuersa lex pendet & prophetæ.

Glossa Beda in hunc locum 10. 5.

Deut. 6. b

Mat. 22. d

Tertio modo per fata tria intelliguntur spiritus & anima & corpus, ex quibus homo conflatur. Glossa: Vt spiritus & anima & corpus redacta in vnū nō discrepent inter se, secundum illud: Integer spiritus vester & anima & corpus sine querela, in aduentu Domini nostri Iesu Christi conferuetur.

Glossa in hunc locum 10. 5. 1. Thef. 5. d

Quarto modo per fata tria intelliguntur tres animæ vires, quæ reformantur charitate. Glossa: Tres animæ vires in vnum redigantur, vt in ratione possideamus prudentiam, in ira odium vitiorum, in cupiditate desiderium virtutum, secundum illud: Indicabo tibi, ô homo, quid sit bonum, & quid Dominus requirat à te: Vtique facere iudicium, & diligere misericordiam, & sollicitum ambulare cum Deo tuo.

Glossa in hunc locum 10. 5.

Mich. 6. b

Quinto modo sic vt charitas iuncta sit, & quodam modo immixta fidei Trinitatis, vt non tantum credat quis Deum vnum, sed etiam credendo tendat in eum. Vnde Glossa: Ecclesia fidem hominis in farinae fata tria miscet, idest, credulitati Patris & Filij & Spiritus sancti. Vnde de charitate dicitur, quod omnia credit.

Glossa in hunc locum 10. 5. 1. Cor. 13. c

Sexto modo sic. Per fata tria triplex fructus, ad quæ charitas ordinatur. Vnde Glossa: Possunt in his tribus satis illius Dominici seminis fructus intelligi, Trigessimus scilicet, Sexagesimus, & Centesimus, idest, Coniugatorum, Continentium, & Virginum. De quibus in Matthæo: Fructum affert, & facit aliud quidem centesimum, aliud sexagesimum, aliud vero tricesimum.

Glossa in hunc locum 10. 5.

Mat. 13. c

Septimo per fata tria farinae possunt intelligi tres partes generis humani à tribus filiis Noë disseminatæ per vniuersum orbem. De quibus in Genesi: Hæ sunt generationes filiorum Noë, Sem, Cham, & Iaphet.

Gen. 10. a

Octauo modo secundum Hilarium, per farinam intelligitur Scriptura. Per fata, tres partes scripturæ, scilicet, Mosaica, Prophetica, Euangelica. Et in his abscondit Dei sapientia charitatem, quia: In his duobus mandatis vniuersa lex pendet & prophetæ. Nono modo secundum Ambrosium sic: Mulier, Ecclesia: Farina eius, nos sumus, quæ Dominum nostrum Iesum abscondit, vt fermentum, in interioribus nostris, donec eum calor cælestis sapientiæ obducatur.

Mat. 22. d

Ambrosius in cap. 13. Lucae lib. 7. 10. 3.

Decimo secundum Bernardum sic: Mulier, Virgo Maria: Sata tria, triplex natura, seu substantia in vna persona Christi, scilicet, caro, animo, & diuinitas. Primum factum est antiquum, secundum est nouum, sed tertium est æternum. Hæc autem miscuit per fermentum suæ fidei, & dilectionis. Vnde Hugo: Quia amor in mente eius singulariter ardebat, ideo in carne eius miracula faciebat. In cuius figura dicitur in Genesi: Festinauit Abraham in tabernaculum ad Saram, dixitque ei: Accelera, tria fata simile commisce, Et sic fecit beata Virgo. Quæ ad verbum Angeli statim consensit: Ecce, inquit, ancilla Domini, &c. Ex his ergo apparet quomodo de vna re paruula Spiritus sanctus varios intellectus exterius eduxit per sanctos suos, vt ex hoc appareat multiformis sapientia Dei, quæ ad modum mulieris fermentum in satis abscondit. Nam sicut dicit

Bernardus de consider. ad Eug. lib. 5. tom. 2.

Gen. 18. a

A Dionysius, Tota mystica Theologica (quæ scilicet in mystico abscondita est) consistit in dilectione excessiua, secundum triplicem vim hierarchiarum, purgatiuam, illuminatiuam, & perfectiuam.

Tertio quantum ad effectum ex parte vtriusque subdit: *Donec fermentaretur totum.* Glossa: Tandiu charitas in mente abscondita crescere debet, donec mentē totā in sui perfectionem commutet, vt nihil præter Deum diligat. Sicut enim fermentum magis ac magis diffunditur, sic & charitas Dei. Vnde Gregorius: Nunquam est amor Dei otiosus, operatur enim magna, si est. Si autē operari renuit: amor non est. Et Bernardus: Charitas aut proficit, aut deficit. Vnde charitas nunquā excidit, sed totū ad modum fermenti & ignis in sui naturā conuertit. Vnde: Totus mons Sinai fumabat, eo quod descendisset Dominus Deus super eum in igne.

Glossa in hunc locum 10. 5.

Gregorius in Euang. homil. 30. 10. 2. Bernardus in ser. 26. super Cant. 10. 2. Exod. 19. d

B Hic enim ignis & calor charitatis inchoatur in via, sed totū cor occupat in Patria. Isaias: Dixit Dominus, cuius ignis est in Sion, & caminus in Hierusalē. Vnde sicut à corde quod est in centro, manat vitalis calor in totū corpus, sic à charitate perfecta omnes congregationes operū, virtutū calorem, & vigorē suscipiunt, per quæ tendant sursum. Et sic dicitur in Matthæo: Si oculus tuus fuerit simplex, totū corpus tuum lucidū erit. Sic si cor tuum fuerit calens, totum corpus tuū calefactū erit: si diuinū, totus homo diuinus per amorē deificum. Secundum illud Psalmi: Defecit caro mea, & cor meū: Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum.

Isa. 31. c

Mat. 6. c

Psal. 72. d

C *Et ibat per ciuitates & castella, &c.* Supra ostendit sine cessatione faciendā esse bona opera, per manuactionem exempli naturalis. Hic ostēdit hoc ipsum per manifestationem diuini decreti. Quod quidem manifestat dupliciter. Primo quoad seueritatem diuinæ distinctionis in iudicando: secundo quoad sublimitatem diuinæ dispositionis in redimendo, ibi: *In ipsa die accesserunt quidem.* Seueritas autem distinctionis in iudicando ostenditur tripliciter. Primo quantum ad difficultatem in merito: secundo quantum ad rigiditatem in iudicio ibi: *Cum autem intrauerit pater familias.* Tertio quantum ad calamitatem in supplicio, ibi: *Ibi erit stertus & stridor dentium.* Difficultatem autem in merito ostendit dupliciter. Exemplo scilicet in facto: & documēto, in verbo.

Diuisio

Infra f

Primo igitur, quantum ad exemplum, quod ostendit difficultatem ingrediendi in cælum, dicit: *Et ibat per ciuitates & castella docens, & iter faciens in Hierusalem.* In hoc quod ibat & circuibat, patet quod sine cessatione laborabat. Vnde poterat dicere illud psalmi: Pauper sum ego, & in laboribus à iuuentute mea. Et exemplū aliis dabat ad laboradū: Discurre, festina, suscita amicū tuum. In hoc autē quod in Hierusalē ibat, patet quod ad passionem currebat. Vnde in Matthæo: Ecce ascendimus Hierosolymā, & filius hominis tradetur principibus sacerdotum & Scribis, & condemnabunt eum morte. Et in hoc exemplum aliis dabat ad sustinendum: quia ait Petrus: Christus passus est pro nobis, vobis relinquēs exemplum, vt sequamini vestigia eius. Vnde Iacobus: Exemplum accipite fratres, exitus mali, & longanimitatis, & laboris, & patientiæ per prophetas, qui locuti sunt in nomine Domini, ecce beatificamus, eos qui sustinuerūt. Sufferentiā Iob audistis, & finem Domini vidistis. Ex hoc ergo exēplo Domini, qui tantum laborem, & in fine passionem sustinuit, apparet quod difficilis sit aditus cæli. Vnde infra: Nonne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam? Et hinc est quod oportet per tribulationes intrare in cælum: Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.

Diuisio

Infra f

D *Et ibat per ciuitates & castella docens, & iter faciens in Hierusalem.* In hoc quod ibat & circuibat, patet quod sine cessatione laborabat. Vnde poterat dicere illud psalmi: Pauper sum ego, & in laboribus à iuuentute mea. Et exemplū aliis dabat ad laboradū: Discurre, festina, suscita amicū tuum. In hoc autē quod in Hierusalē ibat, patet quod ad passionem currebat. Vnde in Matthæo: Ecce ascendimus Hierosolymā, & filius hominis tradetur principibus sacerdotum & Scribis, & condemnabunt eum morte. Et in hoc exemplum aliis dabat ad sustinendum: quia ait Petrus: Christus passus est pro nobis, vobis relinquēs exemplum, vt sequamini vestigia eius. Vnde Iacobus: Exemplum accipite fratres, exitus mali, & longanimitatis, & laboris, & patientiæ per prophetas, qui locuti sunt in nomine Domini, ecce beatificamus, eos qui sustinuerūt. Sufferentiā Iob audistis, & finem Domini vidistis. Ex hoc ergo exēplo Domini, qui tantum laborem, & in fine passionem sustinuit, apparet quod difficilis sit aditus cæli. Vnde infra: Nonne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam? Et hinc est quod oportet per tribulationes intrare in cælum: Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.

Psal. 87. d
Prov. 6. a

Mat. 10. c

1. Pet. 2. d

Iac. 5. c

E Nonne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam? Et hinc est quod oportet per tribulationes intrare in cælum: Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.

Inf. 14. d

Aff. 14. d

Et nota quod in his verbis tria nobis insinuantur exēpla Domini, per quæ peruenit quis ad gloriā paradisi, scilicet, Actio bona, prædicatio vera, & contemplatio tranquilla. Operatio insinuat in hoc: *Ibat per ciuitates & castella.* Prædicatio in hoc: *Ibat docens.* Contemplatio in hoc: *Erat iter faciens in Hierusalem,* quæ est visio pacis per anagogiam: Hierusalem, quæ ædificatur

Psal. 121. a

vt ciuitas, & c. Sequitur: Illuc enim ascenderunt tribus, tribus Domini, & c. Primum horum spectat ad prudentiam, secundum ad intelligentiam, tertium autem ad sapientiam. Vel primum ad bonitatem, secundum ad disciplinam, tertium ad scientiam: Bonitatem & disciplinam & scientiam doce me.

Secundo quantum ad documentum in verbo, in quo respondens ad quæstionem de paucitate saluandorum, subdit: *Ait autem illi quidam: Domine, si pauci sunt qui saluantur?* Hoc quærit iste, quia non audierat diuinam sententiam, qua dicitur: Multi sunt vocati, pauci vero electi, in cuius figura dicitur: *Væ mihi: quia factus sū sicut qui colligit in autumnno racemos vindemiæ.* Vel ideo hanc quæstionem faciebat, vt occasionem daret docendi verbo, quo ostendebat exemplo. Vnde subdit: *Ipse autem dixit ad illos, Contendite intrare per angustam portam.* Quam angusta porta & arcta via est, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inueniunt eam! Porta ista est Christus secundum illud Ioannis: Ego sum ostiū. Similiter ipse est via: Ego sum via, & veritas, & vita: nemo venit ad patrem nisi per me. Hæc via arcta est, & porta angusta, non propter paruitatem potentiæ, sed propter arctitudinem modediæ, & reëctitudinē iustitiæ: Vnde Chrysofomus: Porta arcta, est Christus, non potestatis paruitate, sed humilitatis ratione. Christus illos in se non recipit, nisi qui se exuerunt à peccatis, & deposuerunt omnem sarcinam mundi. Et propterea Matthæus ait: Facilius est camelum per foramē acus transire, quam dititem intrare in regnum cælorum. Ideo ergo porta cæli dicitur angusta, quia nisi quis se redigat ad paruitatem & austeritatem, nō potest intrare. Et quia pauci sunt tales, ideo subdit: *Quia multi, dico vobis, quærent intrare.* Glossa: Salutis & præmiorum amore prouocati. *Et non potuerunt*, itineris asperitate perterriti, quia non quærunz voluntate integra & plena. Nam volunt Christum consequi, & nolunt eum sequi, secundū illud, vult & nō vult piger. Vnde Chrysofomus: Nisi ambulauerit quis per viam, non poterit peruenire ad Patriam. Si non fuisti nec es in via iustitiæ, & putas te cognoscere Christum, mentiris. Sicut qui audit mel esse dulce & non gustat, nomen mellis scit, gratiam autem & saporem mellis ignorat. Vnde pigri qui volunt & nolunt intrare non possunt. Similiter nec isti qui volunt simul præsens sæculū & Deū. De quibus Oseas: In gregibus suis, & in armentis suis vadent ad quærendum Dominum, & inuenient. Et de talibus dicitur: Nemo potest duobus Dominis seruire. Subditur: Non potestis Deo seruire & mammonæ. Hi non vadunt recte in cælum. Vnde in libro Regum: Viquequo claudicatis in duas partes? Si Dominus est Deus, sequimini eum: Si autē Baal, sequimini illū. Quia impossibile est cum cupiditatibus terrenorū introire in regnum cælorum, & difficile est has deponere, ideo oportet conari contra appetitum. Propterea dicit: *Contendite intrare per angustam portam.* Quasi dicat impossibile est intrare cum desiderijs carnalibus, quæ multi quærunz. Sed vos saltem nitimini, desiderijs carnis calcatis, & charitatis ardore accensi. Vnde & Matthæus ait: A diebus Ioannis Baptistæ vsq; nunc regnū cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Nec obstat illud quod ibidē dicitur: Iugū meum suauē est quia porta & via cælestis arcta est intransibilibus, sed dilatur proficiētibus, & ampla est peruenientibus. Pro primis dicebat Psalmographus: Propter verba laborū tuorū ego custodiui vias duras. Pro secundis: Viam mandatorū tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum. Pro tertijs ibidē: In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus diuitijs. Pro tribus his dicitur: Iustorum semita, quasi lux splendens, procedit & crescit vsque ad perfectam diem. Et iterum ibidē: Duxi te per semitas æquitatis, quas cum ingressus fueris, non arctabuntur gressus tui, & currens non habebis offendiculum.

Cum autem intrauerit paterfamilias, & c. Postquam excitauit ad continue proficiendum in opere bono pro-

pter difficultatem in merito, hic secundo excitat ad hoc propter rigiditatem in futuro iudicio, quam ostēdit dupliciter: videlicet, quia repellit supplicationem precum & allegationem rationum. Primo quantum ad repulsionem supplicationis dicit:

Cum autem intrauerit paterfamilias & clauerit ostium, per iudiciariam distictionem. Quæ paratæ erant intrauerunt cum eo ad nuptias, & clausa est ianua.

Et nota quod Christus dicitur paterfamilias respectu iustorum. Vnde Matthæus: Simile est regnū cælorum homini patrifamilias, qui exiit primo mane conducere operarios in vineam suam: dicitur autem paterfamilias quia habet multam familiam. In cuius figuram: Fuit possessio Iob septem millia ouium, tria millia camelorum, quingenta quoq; iuga bouum, & quingentæ asinæ, ac familia multa nimis. Et dicitur iudex respectu malorū, quibus claudit ostium misericordiæ: Vnde dicitur: *Caue ne forte decipiatur cor vestrum, & recedatis à Domino, seruiatisque diis alienis, & adoretis eos: iratusq; Dominus claudat cælum, & pluuiæ non descendent.* Hæc porta aperta est per totū spatiū viæ, sed clauditur in fine. Ezechiel: Porta autem nō claudetur vsq; ad vesperam. Et adorabit populus terræ ad ostium portæ illius in sabbatis & in Kalendis coram Domino. Et quia subtractio misericordiæ ducit hominem in recognitionem propriæ miserię, & hæc iterū ducit ad precum importunitatē. Ideo subdit: *Et incipietis foris stare, & pulsare ostium,* per seram pœnitudinē: Videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in subitatione insperatæ salutis. Sequitur: Dicentes intra se, pœnitentiā agentes, & c. Et ad Hebræos: Non enim inuenit pœnitentiæ locum, quam cum lacrymis inquisisset eam, *Dicentes, Domine aperi nobis* per importunam supplicationē. Nouissime veniunt & reliquæ virgines dicentes, *Domine, aperi nobis.* *Et respondens dicit vobis: Nescio vos vnde sitis,* per finalem reprobationem: Tunc inuocabunt me, & non exaudiam: mane confurgent, & nō inuenient me: eo quod exosam habuerint disciplinam, & timorem Domini non susceperint. Vnde etiam dicitur: *Zelus & furor viri non parcat in die vindictæ, nec acquiescet cuiusquam precibus.* Et nota quod Dominus dicitur nescire nos, non quia non cognoscat per simplicem notitiam, cum dicatur: Ipse nouit & decipiētē, & eum qui decipitur. Et in Psalmo: In libro tuo omnes scribentur. Sed quia non nouit notitia approbationis, quia dicitur: Cognouit Dominus qui sunt eius. Ideo Iob: Si absorberit eum de loco suo, negabit eum, & dicit: Non noui te.

Secundo, quantum ad repulsionem allegationis rationū, subdit: *Tunc incipietis dicere: Manducauimus corā te, & bibimus.* Ecce allegatio familiaritatis in vita. *Et in plateis nostris docuisti,* quantum ad familiaritatem in doctrina. Vel potest primū referri ad miracula, quæ fecit Christus inter Iudæos, quando panes multiplicauit: & aquam in vinum conuertit. Secundum ad documenta. Nam isti viderant miracula, & audierant documenta. Vnde Matthæus: *Vē tibi Corozaim, & tibi Bethsaïda,* quia si in Tyro & Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiā egissent. Sic allegant notitiā Christi, quia cognouerūt eius operā & miracula. Cognouerūt etiā verba & documenta. Tales erunt mali Christiani in iudicio. De quibus ad Titum: Confitentur se nosse Deū, factis autē negāt. Et quoniā parum valet allegatio cognitionis sine imitatione operis, ideo subdit: *Et dicit vobis: Nescio vos vnde sitis.* Chrysofomus: Imaginem meam non cognosco in vobis. Non potestis meorum stipendia militū accipere, qui tyranni vexilla portatis. Hoc autē dicit Chrysofomus, non quātum ad imaginem Creationis, de qua in Psalmo: In imagine pertransit homo: sed quantum ad imaginem recreationis, de casu Augustinus. Non venit eos Dominus, dum apud eos characterem fidei & dilectionis non inuenit. Vnde negatio notitiæ non respicit extraneitatē personarū, contra quā

ipsi

Psal. 118. a

Mat. 20. b
Mich. 7. a

Mat. 7. b
Ioan. 10. b

Ibid. 14. a

Chrysof. in
opere imperf.
Mat. 1. hom.
18. tom. 2.
Mat. 18. b

Glos. inter-
lin. in hunc
locum 20. 5
Pro. 13. a
Chrysof. in
opere imperf.
sect. Mat.
c. 7. homil.
18. 20. 2.

Oseas. 5. b

Mat. 6. c

3. Reg. 18. d

Mat. 11. d

Psal. 16. a
Psal. 118. d

Ibid. b
Pro. 4. c

Ibid. b

Mat. 25. a

Mat. 20. a

Iob 1. a

Deut. 11. b

Ezech. 46. a

Sap. 5. a

Heb. 12. c

Mat. 25. a

Pro. 1. d

Pro. 6. d

Iob. 12. c

Psal. 138. c

2. Tim. 2. d

Iob 9. d

Ioan. 6. b

Ioan. 2. a

Mat. 11. c

Tit. 1. d

Chrysof. in
opere imperf.
sect. Mat.
c. 25. hom.
53. 20. 2.
Psal. 38. b
Aug. super
Psal. 100.
20. 8.

Abac. 1. a
 Psalm. 6. b
 2. Cor. 6. c
 Matt. 25. d
 Rom. 2. b
 Psalm. 61. b
 Job 24. d
 Sap. 11. c
 Beda in Glos. in hunc locum 20. 5.
 Ioan. 8. e
 2. Pet. 1. d
 Sup. 1. g
 Apoc. 22. c
 Gen. 21. a
 Ioan. 8. d

ipfi allegāt familiaritatem, sed solum diuersitatem morum, secundum illud Abacuc: Mundi sunt oculi tui Domine ne videant malum, & respicere ad iniquitatem non poteris, ideo subdit: *Discedite à me omnes operarij iniquitatis.* Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem. Ratio autem huius discessionis est distantia inter iustitiam & iniquitatem. Quæ participatio iustitiæ cum iniquitate? Aut quæ societas luci ad tenebras? Quæ autem conuentio Christi ad Belial? Quoniam ergo reprobi erunt iniusti & tenebrosi & viri Belial, Christus autem iudex erit iustus: erit lux vera: erit sine fine bonus: ideo compellet malos descendere in infernum per finale iudicium, dicendo: *Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & Angelis eius.* Quoniam ergo homo iudicabitur non secundum magnitudinem cognitionis, sed fortitudinem operis, continue intendendum est operibus bonis. Vnde ad Romanos: Non auditores legis iusti sunt apud Deum sed factores legis iustificabuntur. Propter quod in Psalmo: Semel locutus est Deus, duo hæc audiui, quia potestas Dei est, & tibi Domine misericordia, quia tu reddes unicuique iuxta opera sua.

Ibi erit fletus & stridor dentium: Hic iam tertio postquam excitauit ad continue proficiendum, ostendendo difficultatem in merito, & rigiditatem in iudicio: excitat ad hoc ipsum ostendendo calamitatem in supplicio. Quod quidem facit dupliciter, scilicet ex consideratione deiectionis propriæ, & consideratione glorificationis alienæ. Primum igitur quantum ad cõsiderationem deiectionis propriæ, dicit: *Ibi erit fletus & stridor dentium,* quantum scilicet ad pœnam sensus. Et tangitur pœna caloris, ex qua fletus oculorũ: & pœna frigoris, ex qua stridor oritur dentium. Ideo autem hæc duæ pœnæ corporales magis exprimuntur, siue quia istæ duæ qualitates sunt actiue & magis afflictiue. Propter quod dicitur: Ad nimium calorem trãseat ab aquis niuium. Siue quia dupliciter peccatur, in corpore scilicet per concupiscentiam oculorum, & concupiscentiam carnis. Vnde in his puniuntur. Per quæ peccat quis, per hæc & torquetur. Siue quia fletus venit ab interiori, & stridor dentium venit ab exteriori. Et ab his intelligitur vniuersitas pœnarũ maxime corporalium. Nota, inquit Beda, per fletum, qui est oculorum, & stridorẽ, qui est dentium, veram Resurrectionẽ intelligi corporum impiorum. Hic autẽ fletus non erit resolutionis humoris, sed per dolorem & gemitum. Vel, si erit, fiet mirabilis restitutio humoris, sicut etiam mirabiliter in tantis cruciatibus habebunt corpora à spiritibus vegetari: Et quia pœna sensus cõiuncta est pœnæ damni, quæ erit amissio societatis sanctorum in gloria paradisi, ideo subdit: *Cum videritis Abraham, & Isaac, & Iacob, & omnes prophetas in regno Dei,* id est, omnes Patriarchas & Prophetas. Quorum primi fuerunt exemplar viuendi in vita. Vnde Ioannes: Si filij Abraham estis, opera Abraham facite. Secũdi in vita & doctrina: Habemus firmiorẽ prophetiẽ sermonem, cui benefacitis attendentes. Vel Patriarche fuerũt illi quibus facta est promissio: Prophetæ illi per quos facta est promissionis promulgatio, secundũ illud: Sicut locutus per os sanctorum, qui à sæculo sunt, prophetarum eius, &c. Et tam isti quam illi excitauerunt & vocauerunt ad regnum Dei intrandum, quod non intrabunt, sed excludentur, qui sunt filij carnis, & sanctorum imitatores esse recusauerũt, ideo subdit: *Vos autem expelli foras* Foris canes & venefici, & impudici, & homicidæ, & idolis seruientes, & omnis qui amat & facit mendacium. In cuius figuram dicitur: *Ecce ancillam hanc & filium eius: non enim erit heres filius ancillæ cum filio meo Isaac.* Quia dicitur: *Seruus non manet in domo in æternum, filius autẽ manet in æternũ.* Secundo quãtum ad considerationem glorificationis alienæ, subdit: *Et venient ab Oriente, & Occidente & Aquilone & Austro,* hoc est de vniuersitate gẽtium ex omni parte mundi congregatarũ. Iudæis enim repulsis propter suam carnalitatem, conuocauit Dominus gen-

tes tanquam filios Spirituales. Vnde dicitur: *Alias oues habeo, quæ nõ sunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere.* Hæc oues cõgregatæ sunt ab omni parte mundi per ministerium Apostolorum, secundum illud Psalmi: *Omnes gentes, quascunque fecisti, venient & adorabunt coram te Domine, & glorificabunt nomen tuum.* Et Isaias: *Ab Oriente adducã semen tuum, & ab occidente congregabo te: Dicam Aquiloni, da: & Austro, noli prohibere.* Ideo dicuntur de tam distantibus partibus conuocari propter diuersitatem morum, à quibus vocantur ad vnitatem charitatis & felicitatis. Propter quod subdit: *Et accumbent in regno Dei.* Faciet Dominus exercituum omnibus populis in monte hoc conuiuium pinguium, conuiuium vindemiæ, pinguium medullatorum, vindemiæ defœcatæ: Et quia hoc erit ad confusione[m] improborum & ad gloriã electorum, ideo subdit: *Et ecce, sunt nouissimi, qui erant primi: & sunt primi, qui erant nouissimi.* Primi sunt nouissimi, propter superbiam, & nouissimi primi propter humilitatem. Quia dicitur: *Omnis qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur.* Quare hoc? Quia in Psalmo dicitur: *Excelsus Dominus, & humilia respicit, & alta à longe cognoscit.* Exemplum huius maxime apparet in duplici populo, scilicet Iudæorum, qui sunt excæcati, & gentilium, qui sunt electi. Ad Romanos: *Nolo enim vos ignorare fratres mysterium hoc, vt nõ sitis vobis ipsis sapientes, quia cæcitas ex parte cõtigit in Israel, donec plenitudo gentiũ intraret, & sic omnis Israel saluus fiet.* Exemplum etiã huius apparet in Iuda qui fuit Apostolus & damnatus: & in latrone qui fuit saluatus. Et exemplo huius omnes excitantur ad timorem diuinũ, secundum illud: *Qui se existimat stare, videat ne cadat.* Ex hac ergo cõsideratione futuri iudicij inducimur ad insistendum cõtinue operibus bonis propter triplicem rationem premissam. Primo quia difficile est in conspectu Domini iustificari, propter difficultatem in merito. Vnde Psalmus: *Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuẽs.* Et Petrus: *Si iustus vix saluabitur: impius & peccator vbi parebũt?* Secundo quia impossibile est excusari propter rigiditatem in iudicio: *Qui declinat aures suas, ne audiat legem: oratio eius execrabilis.* Et Iob: *Non parcam ei, verbis potentibus, & ad deprecãdum compositis.* Tertio quia necesse habet tribulari propter calamitatẽ in supplicio: *Qui non inuẽtus est in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis.* Et Matthæus dicit de eo, qui non habebat vestẽ nuptialem: *Ligatis manibus & pedibus eius, mittite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus & stridor dentiũ.* Et propterea bonũ est consilium sapientis: *Quodcumq; facere potest manus tua, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quo tu properas.* *In ipsa autem die, &c.* Postquam excitauit ad faciendum incessanter opera bona, propter seueritatem districtiõnis in iudicando, hic secundo excitat ad idẽ ipsum propter sublimitatem dispositionis in redimendo. Habet autem pars ista partes duas, in quarum prima exprimitur sublimitas dispositionis diuinæ in redemptione humani generis: in secunda vero in reprobatione plebis rebellis, ibi: *Hierusalem, Hierusalem &c.* Sublimitas autem diuinæ dispositionis in redimendo ostẽditur tripliciter, scilicet quia passio Christi ante tempus fuit frustra intentata. In tempore debito fuit à Christo voluntarie suscepta. Ab æterno vero fuit infallibiliter preordinata. Primo igitur insinuatur passio Christi ab homine ante tempus frustra intentata, cum dicitur: *In ipsa die accesserunt quidã Phariseorũ dicentes illi: Exi & vade hinc, quia Herodes vult te occidere.* Hic Herodes erat filius illius, qui volens infantulum Iesum occidere ante tempus, interfecit pueros Bethleemitas, secundum quod dicitur: *Tunc Herodes videns, quoniam illusus esset à Magis, & cætera, mittens occidit omnes pueros, qui erant in Bethleem.* Sic & iste filius paterni sceleris imitator, volebat eum occidere ante tempus, sicut in-

Ioan. 10. c
 Psalm. 85. b
 Isa. 43. a
 Isa. 25. b
 Inf. 18. c
 Psalm. 137. b
 Rom. 11. d
 Inf. 13. f
 1. Cor. 10. d
 Conclusio.
 Psalm. 142. a
 1. Pet. 4. d
 Prov. 28. b
 Job 41. a
 Apoc. 20. d
 Matt. 22. b
 Eccl. 9. c
 Matt. 2. c

Mat. 14. a

Omnes qui
vocati sunt
Herodes,
mali fue-
runt.
Psal. 32. b

Mat. 22. b

Mysticus
sensus.
HerodesBer. ser. 3.
e Epiph.
om. 1.

Sap. 7. d

A. 10. f

Ioan. 19. f
Heb. 2. c

Ioan. 10. d

Ioan. 7. e

Isa. 53. c
Spiritualis
sensus.

Infr. 24. d

A. 2. d

Ibidem. 3. c

terfecerat præcurforem suum. Sicut dicitur: Misit Herodes, & decollauit Ioannē in carcere. Sic etiam & nunc facere volebat Christo iam adulto, & inde nepos hoc facere voluit iā glorificato. Vnde primus Herodes fuit malus, secundus peior, tertius pessimus. Et omnes persecuti sunt Christum, sed frustra. Quia dicitur in Psalmo: Dominus dissipat consilia gentiū, reprobat autem cogitationes populorum, & reprobat consilia principum. Et nota quod Pharisei hoc nuntiabant Christo, siue quod aliqui ex eis fortassis erant boni: siue quia volebant Christum deterrere, & a se repellere: siue etiā quia volebant eum tentare, si ob timorē desisteret à prædicatione veritatis. Et illud etiam est magis credibile quia hoc consueuerunt facere. Vnde Matthæus: Abeuntes Pharisei, cōsiliū inierunt vt caperent Iesum in sermone. Et mittunt ei discipulos suos cūm Herodianis, &c. Et nota hic secundum mysticum intellectum, Herodes interpretatur, in pellibus glorians, quod designat quē ubet superbū & vane gloriosum, qui gloriatur in ostentatione exteriorum operum & verborum. Et talis persequitur Christum nascentem in Bethleem, quia nascitur tanquam pauper: quia vane gloriosi consueuerunt persequi pauperes Christi. Vnde Bernardus: Patet quantum noceat iniqua potestas: quomodo caput impium subiectos quosque suæ conformet impietati. Misera plane ciuitas in qua regnat Herodes, quoniam Herodiana particeps erit malitiæ. Herodiana vero malitia est nascentem velle extinguere religionem. Si quid ergo ad salutem pertinens, si quid religionis exoritur, quicumque resistit, nascentem persequitur Salvatorem.

Secundo vero insinuat passio Christi, vt ab ipso voluntarie suscepta, cum dicitur: *Et ait illis, &c. & dicit vulpi illi.* Vulpem vocat Herodem propter malitiam & dolositatem, quæ tamen sapientiæ Christi non præualet: Sapientiam non vincit malitia. Attingit ergo à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia lauiter. Et quia mors Christi non erat consummanda secundum machinationem humanæ malitiæ, sed secundum dispositionem propriæ sapientiæ & voluntatis suæ, ideo subdit: *Ecce eicio demonia, & sanitates perficio hodie & cras,* per miraculorum operationem. Qui pertransit benefaciendo, & sanando omnes oppressos à diabolo. *Et tertia die consummor,* per passionis perpeffionem. In qua dixit Ioannes: Consummatum est. Et ad Hebræos: Decebat enim eum, propter quem omnia, & per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat: auctorem salutis eorum, per passionem consummari. Vnde per istos tres dies possent intelligi tres anni, in quibus Dominus prædicauit, & miracula fecit, & ita quod in vltimo voluntarie passus fuit, & secundum suam voluntatem. Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam. Vnde quando voluit, nemo eum lædere potuit, secundum illud Ioannis: Nemo misit in illum manus: quia nondum venerat hora eius. Vnde vulpina malitia machinari potuit mortem Christi, veruntamen non potuit perficere nisi quando ipse voluit. De quo Isaias: Oblatus est, quia ipse voluit. Et per hoc etiam spiritualiter intelligitur quod Christi corpus mysticum non patitur ab impiis hæreticis, nisi secundum quod Deus disponit, quos Christus intelligi vult per Herodem, attribuens ei nomen & proprietatem vulpis.

Tertio insinuat Christi passio, vt ab æterno infallibiliter præordinata. Vnde subiungitur: *Verū tamen oportet me hodie, & cras, & sequenti die ambulare.* Opportunitas illa non fuit ex compulsionē, sed ex superna dispositione secundum illud: O stulti & tardi corde ad credendū in omnibus, quæ locuti sunt Prophetæ, &c. Hoc enim Deus prouiderat, secundum quod dicitur: Hunc definito consilio, & præscientia Dei traditum, per manus iniquorum affligentes interemistis. Hoc etiam Prophetæ prædixerunt secundum quod dicitur: Deus autem, qui prænuntiavit per os omnium suorum prophetarum pati Christum suum, sic impleuit. Istam opportu-

nitatem diuinæ dispositionis insinuauit ipse in passione sua cum orauit, sicut dicitur: Pater mi; Si non potest hic calix transire nisi bibam illum, fiat voluntas tua. Et quia diuina dispositio non tantū præordinauit tempus, verum etiam locum, ideo subdit: *Qui non capit Prophetam perire extra Hierusalem.* Non capit, id est, non conuenit, non capit scriptura prophetalis. Vel non capit diuina prouidentia. Propheta iste per excellentiā Christus est, qui cuncta futura prænoicit, de quo in Deuteronomio: Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis, sicut me, suscitabit tibi Dominus Deus tuus. Et supra: Propheta magnus surrexit in nobis. Istum nun conuenit mori nisi in Hierusalem secundum scripturas: Et quia illa erat ciuitas regalis, sacerdotalis, & magistralis. Et Christus erat summus rex, & magister, & sacerdos. Et ideo non debebat mori nisi in illo loco. Vnde infra: Ecce ascendimus Hierosolymam, & consummabuntur omnia quæ scripta sunt per Prophetas de filio hominis: nam Prophetæ hoc vniuersaliter prædixerunt, quod de Hierusalem veniret lex noua. Vnde Isaias: Venite, & ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob. Sequitur: quia de Sion exhibit lex, & verbum Domini de Hierusalem. Et Zacharias: In die illa erit fons patens domui Dauid, & habitantibus Hierusalem, in ablutionem peccatoris & menstruatæ. Et nota quod Christus in Hierusalem condemnatus est, sed extra portam passus. Vnde ad Hebræos: Propter quod & Iesus, vt sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est. Mysticè vero notandum est quod istud triduum secundum diuersos expositores, exponitur tripliciter: Allegoricè, Moraliter, & Anagogicè.

Allegoricè sic: Prima dies est lex naturæ: secunda est lex scripturæ & tertia est lex gratiæ: de quo Marcus: Misereor super turbam: quia ecce iam triduo sustinent me, &c. Vel primus dies est passionis: secundus sepulturæ: & tertius resurrectionis. Et Ioannes: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Vel prima dies, est decursus sextæ ætatis: secunda, quies animarum: & tertia, resurrectio corporum, quæ est in vitam. Viuificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos.

Moraliter sic, vt prima dies sit compunctionis: Secunda confessionis. Et tertia satisfactionis. Deus Hebræorum vocauit nos, ibimus viam trium dierum in solitudinem. Vel prima dies, est bona cogitatio. Secunda est, bona locutio. Et tertia bona operatio. Ionas, secundum translationem septuaginta: Adhuc tres dies, & Ninive subuertetur. Vel tres dies sunt triplex votum religionis, scilicet castitatis, obedientiæ, & paupertatis. Tres adhuc dies sunt in quibus recordabitur Pharaon ministerij tui, & restituet te in gradum pristinum.

Anagogicū sic vt prima dies sit purgatio: secunda illuminatio: & tertia perfectio. Factum est post triduum inuenerunt illum in templo. Vel, vt prima dies sit contēplatio Dei in suo vestigio: secunda sit in imagine, siue in speculo: tertia, in seiplo. Arca fœderis Domini præcedebat eos per dies tres, prouidens castrorum locum. Vel prima dies sit contēplatio subcælestis hierarchiæ. Secunda, cælestis. Et tertia, supercælestis. In prima est demoniorum eiectio. In secunda est sanitatis perfectio. Sed in tertia, omnis boni consummatio. Et de hoc triduo dicitur quod exploratores peruenerunt ad montana, & mæserunt ibi per tres dies. Hæc arca Christus est, qui in qualibet istarum hierarchiarum est hierarchia. Altissimus & dux noster, vt veniamus ad terrā promissionis nobis repromissam. In cuius figuram dicit se per triduum ambulare: quia facit nos per hanc triplicem hierarchiam semper sursum ascendere, nisi forte descendamus ac actiones. In cuius figuram dicitur: Vidit Iacob in scala Angelos Dei ascendentes, & descendentes. Nullus vidit eos stantes. In quo significatur quod semper in bono proficiendum est. Hoc est enim appropinquare ad supernam Hierusalem, cui non appropinquamus

Mat. 26. d

Deut. 18. e

Sup. 7. c

Inf. 18. f

Isa. 2. a

Zach. 13. a

Heb. 13. b

Mysticus
sensus.Allegoricus
sensus.
Marc. 8. a

Ioan. 2. d

Osea. 6. a

Moralis
sensus.
Exod. 5. f

Ion. 3. b

Gen. 40. b

Anagogicus
sensus.
Sup. 2. g

Num. 10. d

Iosue. 2. d

Gen. 28. b

quamus

quam passibus corporis, sed affectibus cordis & mentis.

Hierusalem, Hierusalem, qua occidis prophetas, &c. Postquam manifestavit sublimitatem diuinæ dispositionis in redemptione humani generis: hic secundo manifestat in probatione plebis rebellis. Et primo insinuat rebellionem, deinde obdurationem, & tertio desertionem. Primo igitur quantum ad illius gentis rebellionem, dicit:

Hierusalem, Hierusalem, qua occidis prophetas, & lapidas eos, qui mittuntur ad te. Hic accipitur continens pro contento: Dura ceruice & incircumcisi cordibus & auribus vos semper Spiritui sancto resististis, &c. Quæ prophetarum non sunt persecuti patres vestri? Vnde habetur: Sanguinem innocentem fudit Manasses multum nimis, donec impleretur Hierusalem vsque ad os. Et hoc faciebant, qui habebant odio veritatem, iuxta illud Amos: Odio habuerunt corripientem in porta: & loquentem perfecte abominati sunt. Et hoc erat, quia nolebant argui. Qui enim male agit, odit lucem & non venit ad lucem, vt non arguantur opera eius. Dicitur etiam: Fili hominis, mitto ego te ad filios Israël, ad gentes apostatrices, quæ recesserunt à me, ipsi & patres eorum præuaricati sunt pactum meum vsque ad diem hanc. Et filij dura facie, & indomabili corde sunt, ad quos ego mitto te. Et hoc significat ipsa lapidatio.

Secundo quantum ad illius gentis obdurationem, subdit: *Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum auis nidum suum sub pennis, & noluisti?* In quo nimia eorum apparet obduratio, quæ tanta benignitate noluit emolliri. Christus autem comparauit se aui in communi, quia proprietatem multiplicem habet auis.

Quantum ad superabundantiam pietatis comparatur gallinæ in conuersatione. Quia gallina in sua pietate & vigilantia mouetur ad pullos, & eos congregat, & eos alis defendit contra rapacitatem Milui. Sic & Christus fecit quando in carne fuit. Ideo Matthæus dicit: *Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti?*

Comparatur etiam Pellicano in passione: quia pellicanus fertur pullos suos occisos triduo lugere, & post, rostro sanguinem suum fundere, & sic verificare. Hoc modo Christus ter flevit pro salute humani generis: Primo super Lazarum: Secundo super Hierusalem: Tertio in cruce: Et post sanguinem suum fudit, de quo & nos viuificauit. Vnde in Psalmo: Similis factus sum Pellicano solitudinis.

Tertio comparatur Aquilæ in resurrectione & ascensione, quæ pullos excitat, vt sursum tendant, & in Solem aspiciant, & in sublimia volent. Et vt hoc possint, lambunt eius sanguinem. Vnde Iob: Numquid ad præceptum tuum eleuabitur Aquila, & in arduis ponet nidum suum? In petris manet, & in præruptis, silicibus commoratur atque inaccessis rupibus. Inde contemplatur escam, & de longe oculi eius prospiciunt. Pulli eius lambunt sanguinem: & vbicumque cadaver fuerit, statim adest. Hæc autem auis, licet dura sit extraneis, valde tamen intenta est providentiæ suæ prolis. Propter quod merito assimilatur ei Christus Redemptor noster. Vnde dicitur: Circumduxit eum, & docuit, & custodiuit quasi pupillam oculi sui. Sicut Aquila prouocans ad volandum pullos suos, & super eos volitans, expandit alas suas & assumpsit eum, atque portauit in humeris suis. Hanc benignitatem reculare, est summæ obdurationis & perfidiæ. Propter quod Isaias: Væ genti peccatrici, populo graui iniquitate, semini nequam, filiis sceleratis: Dereliquerunt Dominum, blasphemauerunt sanctum Israël, abalienati sunt retrorsum.

Tertio quantum ad illius gentis desertionem subdit: *Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta:* Terra vestra deserta, ciuitates vestræ succelsæ sunt igni, subdit: Et derelinquetur filia Sion, vt umbraculum in vinea, & sicut tugurium in cucumerario, & sicut ciuitas, quæ vastatur. Et quoniam sicut obdurationi coniungitur desertio, ita

deuotioni iuncta est visitatio, ideo subditur: *Dico vobis: Quia non videbitis me donec veniat, cum dixeris: Benedictus qui venit in nomine Domini.* Benedictus qui venit in nomine Domini. Sequitur: Deus Dominus, & illuxit nobis. Istud autem referri potest ad visionem fidei, quæ non videt nisi qui credit eum verum hominem, & verum Deum: Dixi Dominus cæco nato: Tu credis in filium Dei? Respondit ille, & dixit: Quis est Domine, vt credam in eum? Et dixit ei Iesus: Et vidisti eum, & qui loquitur tecum, ipse est. At ille ait: Credo Domine: Et procidens adorauit eum. Potest etiam referri ad visionem speciei, ad quam non peruenit, nisi qui benedicit vita & lingua: Tollatur impius ne videat gloriam Dei, secundum aliam translationem. Secundum autem nostram dicitur: In terra sanctorum iniqua gessit, & non videbit gloriam Domini. Et nota quod secundum quod exponit Glossa, loquitur hic de visione in iudicio, quia post visionem Christi in humilitate, non expectatur nisi visio in maiestate. Et hæc erit duplex, diuinitatis & humanitatis. Diuinitatis, & hæc erit bonorum solummodo, quia habebit gaudium adiunctum maximum. Iob: Videbit faciem eius in nubilo, & reddet homini iustitiam suam. Isaias: Regem in decore suo videbunt. Alia est visio humanitatis, & hæc erit omnibus communis. Omnes enim certitudinaliter videbunt potentiam & dominium Christi: Ecce venit cum nubibus, & videbitis eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt. Vult ergo Dominus dicere quod ille populus Iudaicus non videbit Christum ad suam salutem, nisi conuertatur ad fidem ipsius & laudem, quod tandem expectatur in finali tempore post gentium plenitudinem. Vnde Paulus: Cæcitas ex parte contigit in Israël, donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israël saluus fieret. Et Isaias clamat pro Israël: Si fuerit numerus filiorum Israël tanquam arena maris, reliquæ saluæ fient. Et in hoc manifeste apparet magnitudo dispensationis diuinæ. Propter quam exclamat Apostolus: O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius.

CAPVT XIV.

Et factum est cum introisset, & cætera. Supra confutauit calumniantes Christi miracula in concilio: hic aperte confutat eos in conuiuio. In his enim duobus locis consueuerunt potissime fieri detractiones & obseruationes scilicet in conciliis, & in conuiuiis. Dicitur autem pars ista, quæ continet præsens capitulum, in tres partes. In quarum prima confutat Phariseos obseruantes: In secunda informat conuiuas discumbentes, ibi: *Dicebat autem & ad inuitatos.* In tertia vero erudit turbas subsequentes, ibi: *Ibant autem & turba multa cum eo.* Circa autem confutationem obseruantium hoc ordine procedit. Primo ponitur obseruatio Phariseorum: Secundo adiungitur detectio obseruatorum, ibi: *Et ecce homo quidam hydropicus.* Tertio detractorum confutatio, ibi: *Ipse vero apprehensum sanauit eum.* Obseruatio autem Phariseorum, qua obseruabant Christum, describitur quantum ad duo, scilicet quantum ad benignitatem Christi, & Phariseorum malignitatem. Quantum ergo ad Christi benignitatem, dicit:

Et factum est cum introisset Iesus in domum cuiusdam principis Phariseorum sabbato manducare panem. In quo apparet mira Christi benignitas. Magna in hoc, quod conuersabatur cum hominibus mortalibus cum esset Deus: Hic est Deus noster, & non æstimabitur alius aduersus eum, subditur: Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. Maior quidem, quia conuersabatur cum suis persecutoribus. Vnde impletum est in eo illud Ezechielis: Filij hominis increduli, & subuersores sunt tecum, & cum scorpionibus habitas. Sed maxima benignitas, quia conuersabatur vsque ad familia-

Apo. 3. d

re contubernium, vt impleatur illud: Ecce sto ad ostium, & pulso. *Subditur*: Si quis aperuerit mihi ianuam intrabo ad illum, & cœnabo cum illo, ipse mecum. In hoc ergo quod intravit domum alienam, commendatur Christi humilitas. In hoc quod in domum Pharisei, charitas. In hoc quod manducauit panem alienum, ipsius Christi paupertas. Et in his ostenditur summa benignitas, quia. Altissimus voluit pro nobis humiliari: iustissimus cum impiis conuersari: ditissimus inter homines pauper fieri, vnde dicitur: Scitis gratiam Domini nostri Iesu Christi, quoniam propter vos egenus factus est, cum esset diues, vt illius inopia vos diuites effertis.

2. Cor. 8. b

Secundo autem quantum ad obseruantium malignitatem subdit: *Et ipsi obseruabant eum*. Non dicit Euangelista in quo, vt insinuet quod obseruabant & verba & miracula. Et obseruabant ad comprehendendum & arguendum. Cœperunt Pharisei & legisperiti grauer insistere, & os eius opprimere de multis, insidiantes ei, & quærentes aliquid capere ex ore eius, vt accusarent eum. Vnde Ioannes: Si me persecuti sunt, & vos persequentur: si sermonem meum seruauerunt, & vestrum seruabunt. Obseruabant etiam miracula, secundum quod dicitur: Obseruabant eum si sabbatis curaret, vt accusarent eum. Vnde hæc obseruatio procedebat ex malitia insidiante, contra quod dicitur: Ne insidieris, & quæras impietatem in domo iusti, neque vastes requiem eius. Sed quia difficillimum est homini malitioso declinare proximi obseruationem, ideo dicitur: Ne comedas cum homine inuido, & ne desideres cibos eius, quoniam in similitudinem arioli & coniectoris æstimat quod ignorat. Comede & bibe, dicit tibi: & mens eius non est tecum. Cibos quos comederas, euomes: & perdes pulchros sermones tuos.

Sup. 11. g

Ioan. 15. e

Marc. 3. a

Prou. 24. b

Prou. 23. a

Et ecce homo quidam hydropicus: Post descriptam obseruationem Phariseorum, hic secundo describit detectionem obseruatorum. Circa quam introducuntur tria, scilicet ægritudo ad detectionem disponens, quæstio detegens, simulatio tegens. Primo ergo quantum ad ægritudinem disponentem, & ad obseruatorum detectionem, dicit:

Ecce homo quidam hydropicus, erat ante illum. Ad literam, hic hydropicus sua infirmitate manifesta & graui, viam præbebat ad cōfutandam, & detegendam Iudæorum perfidiam. Et quoniam tempus & locus se offerebant, ideo dicit: *Et ecce*. Quasi Dominus tunc adduxisset eum in medium. Vnde Ecclesiasticus: Opera omnis carnis coram illo, & non est quidquam absconditum ab oculis eius. A sæculo vsque in sæculum respicit, & nihil est mirabile in conspectu eius. Septies enim cadet iustus, & resurget: impij autem corruent in malum. Non est dicere: quid est hoc, aut quid est illud, omnia enim in tempore suo quærentur. Et post: Omnia opera Domini bona, & omne opus hora sua subministravit. Vnde hæc ægritudo corporalis valebat ad impugnantiam & expurgandam ægritudinem spiritualem, quia directe erat illi contraria. Nam hic homo hydropicus erat ante Iesum ad misericordiam implorandam, quam Pharisei impugnabant. Implorabat namque misericordiam Dei, quia erat homo. Nam dicitur: Misericordia Dei super omnem carnem. Et quia homo infirmus, secundum illud Ecclesiastici: Est homo marcidus egenus recuperatione, plus deficiens virtute, & abundans paupertate, & oculus Dei respexit illum in bono. Et quia etiam ante illum erat, quia talis recurrunt ad Deum, & talibus condescendit Deus: Quia prospexit de excelso sancto suo, Dominus de cælo in terram aspexit. Vt audiret gemitus compeditorum, vt solueret filios interemptorum, &c.

Ecc. 39. e

Ibid. d

Ecc. 18. b

Ecc. 11. b

Psal. 101. c

Secundo quantum ad quæstionem detegentem, subdit: *Et respondens Iesum dixit ad Legisperitos & Phariseos*. Signanter dicit, *respondens*, cum nullus prius aliquis quæreret, quia respondebat ad eorum cogitationes, quas videbat & audiebat secundum illud Matthæi: Cum vi-

Matt. 9. a

diffet Iesus cogitationes eorum, dixit: Vt quid cogitatis mala in cordibus vestris? Vnde glossa: Respondet Iesus infidiosis obseruatoribus, quia dixit Sapiens: Auris zeli audit omnia, & tumultus murmurationum non absconditur. Et ideo respondet cogitationibus mouendo illam quæstionem, quam & ipsi cogitabant, cum subdit: *Dicens: Si licet sabbato curare?* Hanc quæstionem leguntur Pharisei Domino fecisse sicut legitur: Interrogabant eum, dicentes: Si licet Sabbatis curare? vt accusarent eum. Sed Matthæus expressit illorum cogitatus verbo. Lucas non exprimit verbo. Hoc quærebat Dominus ab eis: quia ipsi fatebantur se legis peritos. Vnde Glossa: A legisperitis iudicium legis quærit. Propter quod dicitur: Labia sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent de ore eius. Et Glossa ibidem: Si sacerdos de lege interrogatur, doceat: alioquin frustra iactat dignitatem, cuius non exhibet operationem.

Gloss. interlin. in hunc locum tom. 5. Sap. 1. c

Matt. 12. a

Gloss. interlin. in hunc locum to. 5. Mal. 2. b

Tertio quantum ad simulationem tegentem, subdit: *At illi tacuerunt*. Ideo tacuerunt, quia videntes se deprehensos & detectos, timebant suam responsonem confundi. Vnde Glossa Bedæ: Merito tacent, qui contra se dictum quidquid dixerint, vident. Si enim licet, cur obseruant? Si non licet, cur pecora curant? Vnde ipsi tacendo simulabant ignorantiam, vt cooperirent malitiam. Simile habetur in Mattheo: vbi cum quæssisset Dominus de baptismo Ioannis vnde erat, noluerunt respondere, ne conuincerentur de incredulitate. Vnde poterat de istis dici illud Ecclesiastici: O præsumptio nequissima, vnde creata es cooperire aridam malitia, & dolositate illius? Quando autem istis deficiebant folia verborum, recurrerunt ad ignorantiam tenebras, & defectum verborum, vnde tacebant non ex prudentia, sed ex ignorantia, quæ habet adiunctam malitiam. Vnde Ecclesiasticus: Est tacens, non habens sensum loquelæ: & est tacens, sciens tempus apti temporis.

Gloss. Bedæ in hunc locum tom. 5.

Mat. 11. c

Ecc. 27. a

Ecc. 20. a

Ipsæ vero apprehensum sanauit, &c. Post detectionem obseruatorum, subditur hic confutatio detectorum: quam describit Euangelista, scilicet quantum ad magnificentiam facti, cum dicit:

Ipsæ vero apprehensum sanauit eum, ac dimisit: In hoc quod apprehendit, apparet eius humilitas: quia non dedignatur tangere infirmitates ad docendam humilitatem. Propter quod dicit Apostolus: Nusquam Angelos apprehendit, sed semen Abraham. In hoc quod sanauit, apparet virtuositas. Vnde supra. Virtus de illo exibat, & sanabat omnes. In hoc quod dimisit, scilicet abire liberum, apparet liberalitas. Non enim redegit in seruitutem, propter collatum beneficium, sed dimisit abire liberum. Glossa: Dimisit eum corporaliter abire sanatum, vt se transferret ad salutem animarum. Vnde supra: Ad illum dæmoniacum quem sanauerat, dixit: Redi in domum tuam, & narra quanta tibi fecit Deus. Ac per hoc Christus in modo faciendi illud miraculum, per humilitatem, confutat Iudæorum superbiam: per virtutem, eorum desidiam: per liberalitatem & benignitatem, eorum perfidiam, cum ipsi nec dignarentur tangere, nec possent curare, nec vellent liberare.

Heb. 2. d

Sup. 9. e

Gloss. interlin. in hunc locum to. 5. Sup. 8. f

Secundo quantum ad efficaciam verbi, subdit: *Et respondens ad illos dixit: Cuius vestrum asinus, aut bos in puteum cadet*, scilicet per casualem euentum, quia hæc temporalium possessio multis modis potest periclitari, & amitti: Aliquando.

Ab interiori: per propriam mortem, sicut tota die videmus.

Ab exteriori, per alienam tyrannidem. Sicut Iob: Boves arabant, & asina pascebantur, &c. Et irruerunt Sabæi, tuleruntque omnia.

Iob. 1. e

Ab superiori, per pestilentiam: Ecce manus mea erit super agros tuos, & super equos, & asinos, & camelos, & oves, & boves pestis valde grauis.

Exod. 9. a

Ab inferiori, per ruinam, sicut hic. Vnde non sunt hæc multum amanda, quæ possunt tot modis amitti.

Et tamen istas possessiones diligebant multum Pharisei. Vnde Glossa: Omnes in hac auaritia similes estis.

Gloss. inter-

Amor

lin. in hunc locum com. 5. Glof. inter. lin. in hunc locum 10. 5.

Leui. 23. e

Inf. 21. e

Act. 6. c

Spiritualis sensus.

Glof. in hunc locum 10. 5.

Prou. 30. b

Deut. 17. c

Prou. 14. d

Pfal. 13. a

Tit. 1. d Sap. 15. d

Prou. 30. b

Eccl. 5. b

Pfal. 37. b

Phil. 3. d

Isa. 42. a

Pfal. 143. b

Pfal. 102. a

Matt. 1. a

Matt. 18. d

Matt. 6. b

Amor enim bouis & asini faciebat eos nõ curare de obseruantia sabbati, ideo subdit : *Et non continuo extrahet illum die sabbati?* Per velocem succursum. Glossa : Non animali, sed suæ auaritiæ consulens. Et hoc quidem reputabant se facere sine offensione legis. Si ergo salus homini præferenda est saluti asini, & bouis: manifestum est in curatione hominis sabbatum non solui. Et est argumentum à maiori. Magis enim videtur quod sabbatum debeat solui per opus magis seruire, quia dicitur: *Omne opus seruire non facietis in eo: sed magis est seruire opus, eruere asinum aut bouem, quam sanare hominem.* Si ergo ille non soluit sabbatum, qui bouem de fouea extrahit, multo fortius nec ille qui hominem sanat. Nam si opus auaritiæ non soluit, ergo nec opus misericordiæ, cum opus auaritiæ, sit seruitutis, opus misericordiæ libertatis.

Tertio quantum ad euentiam signi, subdit : *Et non poterant ad hæc respondere illi.* Glossa, cõiecti. Tunc enim est euidens signum quod homo sit conuictus, quando deficit via aliqua ad fugiendum. Nec mirum si nõ poterant respondere sapientiæ Christi, cum nec sapientissimi possent resistere eius discipulis. Vnde infra: *Ego dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt contradicere, & resistere omnes aduersarij vestri.* Et hoc impletum est in Stephano, de quo dicitur: *Surrexerunt autem quidam de Synagoga, quæ appellabatur Libertinorum, & Cyrenensium, & Alexandrinorum, & eorum qui erant à Cilicia, & Asia disputantes cum Stephano: & non poterant resistere sapientiæ & spiritui, qui loquebatur.*

His autem secundum literam declaratis, tria nobis consideranda occurrunt secundum spiritualem intelligentiam: quæ secundum sanctos elici possent ex verbis præmissis. Primum est morbus, hydropis, cuius proprium est, sicut dicit Glossa, quod quanto plus bibit, tanto plus fitit. Et in hoc designat omnem concupiscentiam, quæ nunquam satiari potest, & maxime auaritiæ, secundum illud: *Ignis nunquam dicit, sufficit.*

Vnde notandum quod secundum expositores, septem sunt accidentia hydropis. Primum est tumor corporis. Et per hoc superbia intelligitur: *Cunctus populus audiens timebit, vt nullus deinceps intumescat superbia.* Secundum est, compressio spiritualium. Et in hoc intelligitur inuidia, quæ spiritualia comprimit. Putredo ossium, inuidia. Tertium est, fœtor anhelitus, per quod intelligitur iracundia, quæ facit prorumpere in verba contumeliosa. Sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolose agebant. Quartum est, pigrities pedum. Per quod intelligitur Accidia: *Cretenses semper mendaces, malæ bestię, ventres pigri.* Et sapiens: *Pedes eorum pigri ad ambulandum.* Quintum est, sitis in appetitu. Per quod auaritia intelligitur: *Terra quæ non satiatur aqua, idest, homo terrenus temporali opulentiã.* Et Ecclesiastes: *Auarus non implebitur pecunia.* Sextum, est inflatio genitaliũ. Per quod Luxuria designatur. Vnde Psalmus: *Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus: & non est sanitas in carne mea.* Septimum est, infectio cutis, vel partium exteriorum. In quo intelligitur Gula, quæ tota est circa cutem curanda: *Quorum Deus venter est, & gloria in confusionem ipsorum, qui terrena sapiunt.*

Secundum ergo quod considerare debemus, est opus virtutis, in quo intelligitur curatio spiritualis ægri tudinis. Circa quod tria dicuntur, sc: *Apprehendit, Sanauit, Dimisit.* Apprehendit, scilicet per infusionem gratiæ: *Ego Dominus, vocaui te in iustitia, apprehendi manum tuam, & seruaui te.* Et Psalmus: *Emitte manum tuam de alto, eripe me, & libera me de aquis multis, & cætera.* Sanauit autem, per expiationem culpæ. Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas. Et Matthæus: *Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.* Dimisit vero per relaxationem pœnæ: *Misertus autem Dominus serui illius, dimisit illum, & debitum dimisit ei.* Et hoc petimus in oratione Dominica: *Dimitte nobis debita nostra, &c.*

Tertium autem quod considerandum est, est instructionis exemplum, in quo similitudinem ponit de boue, & asino ruentibus in puteum, qui in sabbato extrahuntur. Per bouem & asinum intelligitur vterque populus, scilicet Gentilis, & Iudæicus, secundum illud: *Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui.* Nam sic exponit Gregorius vt per bouem & asinum intelligitur vir sapiens, & stultus. Vnde Glossa super illud Deuteronomij: *Non arabis in boue simul & asino, idest, fatuum sapienti in prædicatione non sociabis, vt æquali potestate verbum Dei annuntiet.* Hi ergo cadunt in puteum concupiscentiæ per originale peccatum, & deinde in lymbum infernalem. Et hoc vniuersaliter ante Christi aduentum. Propter quod dicitur: *Non me demergat tempestas aquæ, neque absorbeat me profundum, neque vrgeat super me puteus os suum:* Hinc ergo Christus extrahit die sabbati, idest septima die, quæ est dies sepulturæ Christi, in qua quies incipit animarum, secundum illud Zachariæ. *Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua.*

Dicebat autem ad inuitatos, &c. Postquam confutauit obseruantes. Hic secundo informat conuiuantes. Diuiditur autem hæc pars in tres, secundum triplicem informationem. Primo namque informat inuitatos ad conuiuium nuptiale. Secundo informat inuitantes ad conuiuium familiare, ibi: *Dicebat autem & ei qui se inuitauit.* Tertio informat inuitandos ad conuiuium æternale ibi: *Homo quidam fecit cœnam magna, &c.* Primum horum respicit conuiuium gratiæ. Secundum, naturæ. Tertium, gloriæ. Primum sacramentale. Secundum materiale. Tertium æternale & spirituale. Informans igitur inuitatos ad conuiuium nuptiale, per quod intelligitur status præsentis Ecclesiæ, primo vituperat vanitatem, & arrogantiam. Secundo commendat humilitatem & reuerentiam, ibi: *Sed cum vocatus fueris.* In vituperando autem arrogantiam tria introducuntur, scilicet occasio introducens parabolam. Persuasio reprehendens superbiam. Et oratio explicans verecundiam. Primum igitur quantum ad occasionem introducendam parabolam dicit:

Dicebat autem & ad inuitatos parabolam. Glossa: Parabolam aliud mysticè significantem. Quia enim aliquis posset illud Domini documentum referre ad istas nuptias carnales: ideo ipse Euangelista dirigens intellectum expositoris, vult illud parabolice intelligi. Hic enim in docendo erat modus Domini Saluatoris secundum illud Psalmi: *Aperiam in parabolis os meum: loquar propositiones ab initio, & cætera.* Et quia parabola non habet gratiam nisi dicatur suo tempore, secundum illud Ecclesiastici: *Ex ore fatui reprobabitur parabola: non enim dicit illam in tempore suo.* Et e contrario: *Ma la aurea in lectis argenteis, qui loquitur verbum in tempore suo.* Ideo additur opportunitas loci, & temporis ad inductionem huius parabolæ de conuiuium nuptiali, cum subdit: *Incendens quo modo primos accubitus eligent, more scilicet superbiorum, qui quidem mos erat Pharisæis: Amant enim primos recubitus in cœnis, & primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro, & vocari ab hominibus rabbi.* Et hoc in signum honoris, secundum illud: *Si voluissem ire ad eos, sedebam primus.* Primum enim & summum coniuncta sunt. Et superbia & ambitio, inordinatus appetitus est superioritatis & prioritatis. Vnde huiusmodi quærun superbi, qui ab aliis cupiunt honorari. Exemplo Saül: *Nunc honora me coram senioribus populi mei, & coram Israël.*

Secundum vero, quantum ad persuasionem reprehendentem superbiam, subdit: *Dicens ad illos: Cum inuitatus fueris ad nuptias, non discumbas in primo loco.* Licet autem istud posset intelligi de carnalibus nuptiis, tamen textus ipse sequens, & expositores volunt intelligi de nuptiis spiritualibus. Vnde Glossa: *Cum per gratiam fidei vocatus à prædicatore, membris Ecclesiæ te iunxeris:*

Isa. 1. a
Greg. in cap. 42. Iob. lib. 35. 20. 1.
Deut. 22. b

Psal. 58. b

Zach. 4. c

Glof. inter. lin. in hunc locum 10. 5.

Psal. 77. a

Eccl. 20. c
Prou. 25. b

Matt. 23. a

Iob. 29. d

1. Reg. 15. f

Glof. in hunc locum 10. 5.

non te de meritis gloriando, quasi ceteris sis sublimior, extollas. Nuptiæ autem istæ non sunt quocumque, sed nuptiæ agni, de quibus dicitur: Venerunt nuptiæ agni, & vxor eius præparauit se. Has nuptias fecit Deus pater secundum quod dicitur: Simile factum est regnum cælorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo. Hæ nuptiæ celebratæ sunt in thalamo vteri Virginalis: In Sole posuit tabernaculum suum. Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. Ibi consummatum est matrimonium inter diuinam & humanam naturam, & inter Christum & Ecclesiam, per consequens, secundum illud quod Apostolus de matrimonio dicit: Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo, & in Ecclesia. Conuiuium in his nuptiis est in susceptione sacramentorum Ecclesiæ, & documentorum sacræ scripturæ: Sapientia ædificauit sibi domum, excoedit columnas septem. Immolauit victimas suas, miscuit vinum, & posuit mensam suam. Misit ancillas suas, vt vocarent ad arcem, & ad mœnia ciuitatis, &c. Ad hoc conuiuium vocantur omnes qui vocantur ad finem per veritatis prædicationem: Misit seruos suos vocare inuitatos ad nuptias. Sic inuitati discumbunt, & manducant per diuinorum verborum, & mysticorum perscrutationem & ruminacionem. In cuius signum cibus ille cælestis vocatus est manhu: Quod interpretatur: Quid est hoc? Quia oportet intelligere, quæ suscipiant. Vnde & in Leuitico dicitur quod animal quod non ruminat, immundum est. In primo autem loco discumbit, qui aliis præfertur, siue in officio dignitatis, siue in priuilegijs sanctitatis, siue in magisterio veritatis. Et ad hoc non debet quis ex seipso conscendere, quia dicitur: Nec quisquam sumit sibi honorem: sed qui vocatur à Deo, quemadmodum & Aaron. Et ideo Ecclesiasticus: Non te extollas in cogitatione animæ tuæ, velut taurus: ne forte elidatur virtus tua. Nec etiam coram aliis: Vnde subditur: In vestitu ne glorieris vnquam, nec in die honoris tui extollaris.

Tertio autem quantum ad rationem explicantem verecundiam, subdit: *Ne forte honoratior te sit inuitatus ab illo.* Et propter gratiam interiorem maiori honore dignus. Glossa: Gratiostior inuitatori, etsi aliis sit occultus. Vnde dicitur: Ne respicias vultum eius, neque altitudinem staturæ eius, quoniam abieci eum. Nec iuxta intuitum hominis ego iudico. Homo autem videt ea, quæ patent: Dominus autem intuetur cor. *Et venies qui te & illum vocauit,* per iustitiæ dispositionem. Nam spirituum ponderator est Dominus. *Dicat tibi: Da huic locum,* propter dignitatis prælationem. Quia scidit Dominus regnū Israël à te hodie, & tradidit illud proximo tuo meliori te: *Et tunc incipias cum rubore nouissimum locum tenere,* per manifestam deiectionem, secundum illud Psalmi: Exaltatus autem humiliatus sum, & conturbatus. Et ideo Ecclesiasticus: Attende, ne seductus in stultitia humiliaris. Ille autem seducitur stultitia, qui se reputat aliquid magnum: Si quis existimat se aliquid esse, cum nihil sit: ipse se seducit. Et talis humiliatur à Deo, iusto Dei iudicio, secundum illud: Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles. De huiusmodi iudicio dicitur: Multi tyanni sederunt in throno, & inspicibilis portauit diadema. Multi potentes oppressi sunt valide, & gloriosi traditi sunt in manus alterorum. Ideo dicitur: Noli quærere ab homine ducatum, neque à rege cathedram honoris. Quia: Hæreditas, ad quam festinatur in principio, in nouissimo, benedictione carebit.

Sed cum vocatus fueris, &c. Postquam vituperauit arrogantiam, hic secundo incitat ad reuerentiam: quod quidem facit persuadendo humilitatem perfectam: assignando vtilitatem adiunctam: Confirmando per æquitatem diuinam. Primo igitur persuadens humilitatem perfectam, dicit:

Sed cum vocatus fueris, vade, recube in nouissimo loco, te ipsum scilicet omnibus postponendo, secundum illud: Quicumque voluerit inter vos maior fieri, sit vester minister. Et qui voluerit inter vos primus esse, erit vester ser-

uus: sicut filius hominis nõ venit ministrari sed ministrare. Vnde ipse resedit en nouissimo loco. Vidimus eum nouissimū virorum, virum dolorum & scientē infirmitatem: & quasi absconditus vultus eius & despectus. In huius humilitatis commendationem sedes excellentiorum remotiores sunt ab altari, & in possessionibus priores dignitates sunt posteriores, ad ipsius scilicet Christi imitationem, qui vtique ad hanc humilitatem inuitabat, cum omnium Apostolorum pedes lauit: Si ergo laui pedes vestros Dominus & Magister, & vos debetis alter alterius lauare pedes. Exemplum enim dedi vobis, &c. Quia non est seruus maior Domino suo, &c. Et ideo Apostolus dicebat: Cum essem Liber ex omnibus, omnium me seruum feci. Et rursus: Ego sum minimus apostolorum qui non sum dignus vocari Apostolus. Et iterum: Mihi enim omnium Sanctorum minimo data est gratia hæc: In gentibus euangelizate inuestigabiles diuinitas Christi. Et ideo dicebat princeps Apostolorum Petrus: Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Dominum. *Recumbe igitur in nouissimo loco,* te inferiorem omnibus reputando. Sed dices: Quo modo me vere reputabo omnibus peiorem, cū multi sint me peiores? Ad hoc respondet Bernardus: Si enim in quopiam statu vnumquemque nostrum habeat Deus, liquido cognosceremus, nec supra sane, nec infra sedere deberemus, veritati in omnibus acquiescentes. Nunc autem quia consilium hoc posuit tenebras latibulum suum, & sermo absconditus est à nobis: ita vt nemo sciat, si dignus sit amore, an odio, iustius, tutiusque profecto, iuxta ipsius veritatis consilium, si nouissimū nobis locū eligimus, de quo postmodum cum honore superius educamur, quam præsumimus altiore, vnde cedere mox oporteat cum rubore. Non est ergo periculum quantumcumque te humilies, quantumcumque te reputes minorem, quam sis, hoc est, quam te veritas habeat: Est autem grande malum horrendumque periculum, si vel modice plus vero te extollas, si vel vni videat in tua cogitatione te præferas, quem forte parem tibi veritas iudicat, aut etiam superiorem. Quemadmodum enim, super ostium transeas, cuius superliminare, vt ad intelligentiam loquar, nimium bassum sit, non nocet quantumcumque te inclinaueris: nocet autem si vel transuersi digiti spatium plus quam ostij patitur mensura erexeris: ita vt impingas, & capite quassato collidaris. Sic in anima non est plane timenda quantalibet humiliatio. Horrenda autem nimiumque pauenda, vel minima temere præsumpta erectio. Quamobrem noli te homo comparare maioribus, noli minoribus, noli aliquibus, noli vni. Quid scis enim, o homo, si vnus ille quæ forte omnium vilissimum, atque miserrimum reputas, cuius vitam sceleratissimam ac singulariter foeditissimam horres, & propterea illum putas spernendum, non modo præ te, qui forte iā sobrie & iuste, & pie viuere te confidis, sed etiam præ cæteris omnibus sceleratis tanquam omnium sceleratissimum: quid scis, inquam, si melior & te & illis mutatione dexteræ excelsi in se quidē futurus sit, in Deo vero iam sit, Et propterea non medioerem, non vel penultimum, non ipsum saltem inter nouissimos eligere locum nos voluit, sed recumbe, inquit, in nouissimo loco, vt solus videlicet omnium nouissimus sedeas, teque nemini non dico præponas, sed nec comparare præsumas. Hæc Bernardus.

Secundo autem assignans vtilitatem adiunctam, subdit: *Vt cum venerit qui te inuitauit, dicat tibi: Amice, ascende superius.* Qui nos inuitauit, est Christus, qui venit ad nos vel per inspirationem, secundū illud: Ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Vel venit per mortem, vt cum venerit & pulsauerit, confestim aperiāt illi. Vel venit per finale examen. Etiam venio cito, & merces mea mecum est, reddere vnique secundum opera sua. Hic veniens vocat humiles amicos, Christus namque amicus verus est, secundum illud: Omni tempore diligit qui amicus est. Et humiles recognoscet amicos, & tales obediunt ei. Vos amici mei estis, si feceritis

1. Jo. 3. a

Ioan. 13. b

1. Cor. 9. c

Ibid. 15. b

Ephes. 3. b

1. Pet. 2. v

Bern. super. Cant. ser. 37. 10. 1.

Eccl. 9. a

Apost. 19. a

Matt. 22. a

Psal. 18. a

Eph. 5. g

Prou. 9. a

Matt. 22. a

Manhu.

Exo. 16. c

Leuit. 11. a

Heb. 5. a

Eccl. 6. a

Eccl. 11. a

Glos. interlin. in hunc locum 20. 5.

1. Reg. 16. b

Prou. 16. a

1. Reg. 15. f

Psal. 87. d

Eccl. 13. b

Gal. 6. a

Sup. 1. e

Eccl. 11. a

Eccl. 7. a

Prou. 20. c

Matt. 20. d

ritis

Ibid. c ritis quæ ego præcipio vobis. Et tunc vocat nō nomine serui, sed amici: iam non dicam vos seruos, subdit: Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcumq; audiui à patre meo, nota feci vobis. Tali dicit: *Ascende superius*, id est ad superiorē honorē & dignitatem. Nimis honorificati sunt amici tui Deus, &c. Et ideo subdit: *Tunc erit tibi gloria coram simul discumbentibus*, id est, corā omnibus.

Psal. 138. c Vnde dicitur: Superbum sequitur humilitas, & humilem spiritu suscipiet gloria. Cum ipso sum in tribulatione: eripiam eum & glorificabo eum. Longitudine dierum replebo eum: & ostendam illi salutare meum. Et propter hoc dicit Iob: Qui humiliatus fuerit, erit in gloria: & qui inclinauerit oculos suos, ipse saluabitur.

Pro. 29. d Tertio confirmans per æquitatem diuinam, adiungit: *Quia omnis, qui se exultat*, secundum illud: Quid te eleuat cor tuum, & quasi magna cogitans, attonitos habes oculos? *Humiliabitur*, per iudiciariam distractionem: Oculi sublimes hominis humiliati sunt, & curuabitur altitudo virorum. Exaltabitur autem Dominus solus in die illa. Quia dies Domini exercituum super omnem superbum & excelsum, & super omnem arrogantem, & humiliabitur. Et postea: Et incuruabitur sublimitas hominum, & humiliabitur altitudo virorum. Huius exemplum patuit in lucifero: Quomodo cecidisti de cælo lucifer, qui mane oriebaris, subditur: Qui dicebas in corde tuo, in cælum cōscendam, super astra Dei exaltabo folium meum. Et ideo corruit, quia se exaltauit.

Psal. 90. d Vnde dicitur: Eo quod eleuatum est cor tuum quasi cor Dei: idcirco ecce ego adducam super te alienos robustissimos gentium, &c. polluent decorē tuum & interficient te, & detrahent te, & morieris in interitu occisorū. Propter quod dicitur imitatori luciferi, cuiuslibet superbo, illud Abdia: Superbia cordis tui extulit te habitantem in scissuris petrarum, exaltantem solium tuū. Et post: Si exaltatus fueris vt aquila, & inter sidera posueris nidum tuum, inde detrahā te, dicit Dominus. Ideo cōsulit sapiēs: Non te extollās in cogitatione animæ tuæ velut taurus: ne forte elidatur virtus tua per stultitiā. Sequitur: Et relinqueris velut lignum aridū in eremo. Sic diuina iustitia superbos humiliat: & è cōtrario humiles exaltat, ideo subdit: *Et qui se humiliat*, per voluntariam abiectionem. Custodiens paruulos Dominus: humiliatus sum, & liberauit me. Et: Ludā & vi-lior fiam plus quā factus sum, & ero humilis in oculis meis, *exaltabitur*, per diuinam glorificationem. Exemplū est in Domino Salvatore: Humiliauit semetipsum, factus obediens vsq; ad mortem. Et post: Propter quod & Deus exaltauit illum, &c. Et ideo dicitur: Humilia-mini sub potenti manu Dei, vt vos exaltet in tempore visitationis. Et de his duobus in Psalmo: Omnia cornua peccatorum confringam: & exaltabuntur cornua iusti, Et Ezechiel: Scient omnia ligna regionis, quia ego Dominus humiliavi lignum sublime, & exaltaui lignum humile. Ratio autē huius iustitiæ & æquitatis est. Quia quanto quis magis se exultat, tãto minus honorat Deū, & tanto minus magnificat Deū, ac per hoc tanto magis est auersus à Deo. Et sic per consequens tãto minus est: Nihili factus es, non eris in perpetuum. Rursus quanto magis se exultat, tãto magis se supra seipsum erigit, ac per hoc tanto magis euanescit. Et, quanto magis euanescit, tanto plus à veritate recedit, & tanto minus est. Ergo quãto quis magis à se exaltatur, tãto magis deiicitur. Eleuasti me, & quasi super ventum ponēs elisisti me valide. Postremo quãto quis magis se exaltat, tanto gloriā hominum magis amat. Et quanto illam magis amplectitur, tanto plus est subiectus humanis laudibus. & propter hoc tanto magis hominum seruus & tanto magis deiectus. Veruntamen propter dolos posuisti eis, deiicisti eos dum alleuaretur. Sed è contrario, quanto quis magis se humiliat, tanto magis Deum honorat. Magna potentia Dei solius, & ab humilibus honoratur: Et quanto magis Deum honorat, tanto magis ad ipsum appropinquat, ac per hoc tanto ad sublimiora eleuatur. Ambrosius: Quanto magis se humiliat

A homo, tanto redit ad interiora: & quanto magis interiorius colligitur, tanto virtus eius maior efficitur. Quanto igitur quis, magis humiliatur, tanto secundum veritatem maior efficitur. Vnde dicitur. Virtus in infirmitate perficitur. Postremo quanto magis humiliatur, tanto terrenorum gloriam minus æstimat: & quanto minus eam æstimat, tanto magis calcat: & quanto magis eam calcat, tanto ad sublimiora surripitur: & ita tanto maior efficitur. Pro eo quod fuisti derelicta & odio habita, & non erat qui per te transiret: ponam te in superbiā sæculorum, & gaudium in generatione & generatione. Igitur omnis qui se exaltat, quanto magis se exaltat tãto magis se elongat à superioribus: & quanto se magis elongat à superioribus, tanto magis recedit ab interioribus, ac per hoc tanto magis subiicit se inferiorib. Ergo quanto quis magis effertur, tanto magis secundum veritatem deiicitur, & secundum diuinum iudicium est deiiciendus. Et è contrario, omnis qui se humiliat, quanto magis se humiliat, tanto magis appropinquat ad superiora, & tanto magis redit ad interiora, ac tanto magis calcat inferiora: ergo quanto magis se humiliat sub Deo, tanto magis exaltatur diuino iudicio.

B Dicebat autem & ei, &c. Postquam informauit inuitatos ad conuiuium nuptiale, hic secundo informat inuitantes ad conuiuium familiare. In qua informatione primo retrahit inuitantes à curialitate mūdana: Secundo allicit ad curialitatem diuinam, ibi: *Sed cum facis conuiuium*. Retrahens igitur à mundana curialitate, triā introducit ad huiusmodi refectionem, scilicet occasionem inducentem: exhortationem erudientem, & rationem persuadentem. Primo igitur quantum ad occasionem inducentem: dicit:

C Dicebat autem & ei qui se inuitauerat. Hoc ideo illi dicebat: quia inuitatio illius dedit occasionem loquendi de modo inuitandi, secundum illud Ecclesiast. In medio insensatorum serua verbum temporis. Vel ideo illi dicebat, vt ministranti sustentationem corporalem rependeret spiritualem eruditionem, vt sic vicissim ostendat dona diuina esse communicanda, secundum illud: Vnusquisque sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes. Vnde forma datur hic viro spiritali suscipienti cibum corporalem, vt hospiti suo dispenset spirituale, sicut insinuat supra: Martha suscepit Christum in domum suam. Et soror eius Maria sedens secus pedes Domini, audiebat verbum illius. In cuius designatione dicit sapiens de sapientia, videlicet Christo: Proposui hanc adducere mihi ad conuiuiandum, sciens quoniam mecum communicabit de bonis, & erit allocutio cogitationis & tædij mei. In hoc etiam datur forma quod in conuiuiis virorum spiritualium spiritualia verba sunt miscenda. Ideo consuetudo est quod in corporali refectione misceatur lectio spiritualis, propter verbum Domini quod non in solo pane viuunt homo, sed in omni verbo quod egreditur de ore Domini.

D Secundo quantum ad exhortationem erudientem, subdit: *Cum facis prandium aut cœnam* Prandium, mane: cœnam, vespere. *Noli vocare amicos tuos*, ratione sodalitatatis: Si diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Nonne & publicani hoc faciunt? Quia dicitur: Sodalis amico condolet causa ventris, & contra hostem accipiet scutum. *Neque cognatos*, ratione affinitatis: Miseratio hominis, circa proximum suum: misericordia autem Dei super omnem carnem. *Neq; vicinos*, ratione familiaritatis. Ideo dicitur: Charissime, fideliter facis quidquid operaris in fratres, & hoc in peregrinos, qui testimonium reddiderunt charitati tuæ. *Neq; fratres*, ratione consanguinitatis, quia dicitur: Obliviscere populum tuum, & domum patris tui. Et: Qui dixerit patri suo, & matri suæ: Nescio vos: & fratribus suis ignoro illos, & nescierunt filios suos. Hi custodierunt eloquium tuum, & pactum tuum seruauerunt, iudicia tua, ô Iacob, & legem tuam, ô Israël. *Neque diuites* ratione pompæ. Quia dicitur: Homo quidam erat diues

2. Cor. 12. 6

Isa. 60. e

Ecc. 27. b

1. Pet. 4. b

Sup. 10. g

Sp. 3. c

Deut. 8. a

Mat. 4. a

Mat. 9. g

Ecc. 37. a

Ecc. 19. b

Ioan. 1. c. m.

3. b

Psal. 44. c

Deut. 33. b

Inf. 16. e

qui

qui induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendide. Et post subdit quod sepultus est in inferno. Hæc autem non dicit, quia contra præceptum sit inuitare notos, cum scribatur: Si quis suorum & maxime domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior. Et de Ioseph scribitur quod fecit conuiuium fratribus suis. Sed hoc dicitur quod homo in huiusmodi inuitationibus, si vult vitam æternam mereri, non debet habere intentionem carnalem, sed spirituales, non terrenam, sed cœlestem, non mercenariam sed piam. Propter quod nota quod est conuiuium indifferens: quod quidem est familiaritatis humanæ, de quo legitur: Ibant filij eius, & faciebant conuiuia per domos, vnusquisq; in die suo. Et est conuiuium malum, & hoc triplex: scilicet malum, peius, pessimum. Primum est Gastrimargiæ, de quo ad Romanos: Non in comestationibus & ebrietatibus, &c. Noli esse in conuiujs potatorum, nec in comestationibus eorum qui carnes ad vescendum conferunt. Qui vacantes potibus, & dantes symbola consumentur. Et epulati estis super terram, & in luxurijs nutritis corda vestra. Secundum est iactantiæ: De quo Daniel: Balthasar rex fecit grande conuiuium optimatibus suis, &c. Et: Herodes natalis sui cœnam fecit principibus & tribunjs & primis Galilææ. Et in primo conuiuio deuastata & dehonestata fuerunt vasa Domini. In secundo interfecit præcursor Christi. Tertium est malitiæ, de quo dicitur quod Absalon vocauit Ammon fratrem suum ad conuiuium, vbi sequitur quod in conuiuio interfecit eum. Et in Machabæis dicitur quod filius Abobi fecit conuiuium magnum Simoni: & cum inebriatus esset, occidit eum & duos filios eius. Est etiam conuiuium bonum triplex, scilicet, bonum, melius, & optimum. Primum est pietatis, de quo infra: Cum facis conuiuium, voca pauperes & debiles, &c. Secundum est charitatis, de quo in Canticis Comedite amici, & bibite, & inebriamini. Tertium est felicitatis: Faciet Dominus exercituum omnibus populis in monte hoc conuiuium pinguium, conuiuium vindemiæ, pinguium medullatorum, vindemiæ defæcatæ. Primum conuiuium, id est, indifferens permittitur. Secundum, id est, illud malum prohibetur. Tertium vero suadetur.

Tertio quantum ad rationem persuadentem, subdit: *Ne forte te & ipsi reinnitent, & fiat tibi retributio.* Quia qui opera facit pro terrena mercede, nõ habet nisi terrenam retributionem & temporalem. Nam merces æterna commutatur in temporalem per amorem gloriæ: Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis, alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrum, qui in cœlis est. Vnde de hypocritis dicitur: Amen dico vobis, receperunt mercedem suam pro amore terrenitatis. Vnde super illud: Timeuerunt obstetrices Deum, & ædificauit illis domos. Dicit Glos. quod merces æterna illis in temporalem commutata est pro amore carnalitatis: Qui amat patrem aut matrem plus quam me non est me dignus. Et hoc est, quia sicut dicitur: Nemo potest duobus Dominis seruire. Et intentio operi tuo, vt dicit Ambrosius, nomen imponit. Ideo qui facit re pro mercede temporali, fraudatur mercede æterna, quia nulli operi debetur cœlum quod sit propter mūdum. Sed contra: Et quæ propter Deum fiunt, vtraq; mercede digna sunt. Vnde dicitur: Pietas ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est & futuræ. Et ideo dicebat Dominus: Quærite primum regnum Dei, & iustitiam eius: & hæc omnia adicientur vobis: Homini vero mūdano dicitur: Fili recorde quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala, nunc autem hic cōsolatur, tu vero cruciaris.

Sed cum facis conuiuium, & cætera. Postquam retraxit à curialitate mundana, hic secundo inuitat ad curialitatem diuinam. Quod quidem facit tripliciter, scilicet per commendationem pietatis fraternæ: per assignationem rationis inductiæ: & per approbationem rationis inductæ. Primo igitur quantum ad commenda-

tionem pietatis fraternæ, dicit: *Sed cum facis conuiuium, voca pauperes,* propter defectum rerum exteriorum: Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosque induc in domum tuam, &c. Et hoc præcipiebatur in lege: Non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ: idcirco ego præcipio tibi, vt aperias manum fratri tuo egeno & pauperi, qui tecum versatur in terra. Huic pauperi debes aperire manum, & maxime iusto. Vnde Ecclesiasticus: Viri iusti sint tibi conuiuæ, & in timorem Dei sit tibi gloriatio. Et in Tobia dicitur: Cum esset dies festus & factum esset prandium bonum in domo Tobia, dixit filio suo: Vade, & adduc aliquos de tribu nostra timentes Deum, vt expulentur nobiscum. Vnde Ecclesiasticus: Da bono, & non receperis peccatorem: Benefac humili, & non dederis impio. Veruntamen non excluditur hic quin etiam alijs pauperibus debeat fieri eleemosyna & quin ipsi debeant vocari, sicut satis innuit † Chrysostomus super Matthæum dicentem: *Quandiu non fecistis vni minimorum horum, neque mihi fecistis,* dicit Dominus. Ait enim: Non de discipulis hoc solum dictum est, neque de his qui elegerunt monachorum vitam, sed de omni homine fidei. Qui enim talis est, & si seruus fuerit, & si eorum qui in foro mendicant, credat autem in Deum, iustum est vt omnium fruatur deuotione. Et si respexerimus talem hominem nudum & esurientem, hæc audiemus verba, &c. *Debiles,* propter defectum viriū. Non te pigeat visitare infirmum, ex his enim in dilectione firmaberis. Et in Matthæo: Infirmus eram & visitasti me, dicit Dñs: Quia qui infirmitati aliene cōdescendit quod illi facit, Christo impendit. *Claudos & cecos,* propter defectum membrorum. Exi cito in plateas & vicos ciuitatis, & pauperes ac debiles, & cecos & claudos introduc huc. Et hoc quidē recte, quia miseris impendenda est misericordia, & subuentio his, qui habent penuriā. Vnde dicitur: Misereor super turbam, quia ecce iam triduo sustinent me, nec habent quod manducant.

Secundo quantum ad assignationem rationis inductiæ subdit: *Et beatus eris, quia non habent retribuere tibi.* Ideo oportet quod alius retribuatur pro eis. Fœneratur Dño, qui miseretur pauperis: quod dicitur propter immentitatem mercedis, de qua subditur: *Retribuatur enim tibi in resurrectione iustorum,* id est, in gloria æterna. De qua resurrectione in Apocalypsi: Beatus & sanctus qui habet partem in resurrectione prima. Et infra: Illi, qui digni habebuntur sæculo illo in resurrectione ex mortuis, neq; nubent, neq; ducent vxores, neq; vltra mori poterunt. *Æquales enim angelis sunt, & filij sunt Dei,* cum sint filij resurrectionis. In hac resurrectione resurgent mali ad mortem. Sed iusti ad vitam. Procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ, qui vero mala egerunt in resurrectionem iudicij. In hac retributio fiet misericordibus. Vnde in Ecclesiast. Benefac iusto, & inuenies retributionem magnam, & si non ab ipso, certe à Domino: Et maxime de eleemosyna. Vnde in Matthæo: venite benedicti patris mei, &c. Et post: Esuriui enim, & dedistis mihi manducare, &c. Et ideo Matthæus ait: Beati misericordes: quoniã ipsi misericordiã consequentur. Vnde operibus pietatis maxime fit retributio felicitatis. Propter quod dicitur: Eleemosyna viri quasi sacculus cum ipso, & gratiam hominis, quasi pupillam conseruabit: & postea resurget, & retribuet illi retributionem vnicuique in caput ipsorum. Ratio autem huius est, quia nemo est dignus misericordia, nisi qui facit misericordiam. Quia iudicium sine misericordia illi qui non facit misericordiam. Et nullus ad æternam beatitudinem venit nisi per misericordiam. Homines & iumenta saluabis Domine: Quemadmodum multiplicasti misericordiam tuam Deus. Et: Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, secundum suam misericordiam saluos nos fecit.

Tertio quantum ad approbationem rationis inductæ, subdit: *Hæc cum audisset quidam de simul discumbentibus.* Audisset, inquam, non tãtum aure corporis, verum et-

Isa. 58. b

Dent. 15.

Eccl. 9. d
Tob 2. a

Eccl. 12. a

Chryf. 6. in
c. 25. Mat.
hom. 80. 10.
2. in sensu
tantum.

Eccl. 7. d

Mat. 25. d

Inf. 14. c

Mat. 8. a

Prou. 10. e

Apo. 20. b

Inf. 20. f

Ioan. 5. e

Eccl. 12. a

Mat. 26. c

Mat. 5. a

Eccl. 17. c

Iac. 2. c

Psal. 35. a
Tit. 3. b

iam

Apo. 2. b

Rom. 10. d

Iob 29. b

Psalms 83. c
Apo. 19. b

1. Cor. 11. g

Ioan. 6. f
Ioan. 17. a

Psalms 126. e

Psalms 41. a

Psalms 126. a

Gen. 22. b

Gen. 3. b
Psalms 127. a

Matt. 4. a

Thren. 4. a

Ioan. 6. f
Matt. 26. c

1. Reg. 30.

Sap. 16. c

Gen. 49. c
Prou. 9. a
Eccl. 15. a

Matt. 15. d

Ioan. 6. d

Eccl. 24. c

iam aure mentis vel cordis, secundum illud: Qui habet aurem audiat quid spiritus dicat Ecclesiis. Et quoniam qui sic audit, credit, secundum illud: Fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi, id est, qui credit audiendo testimonium reddit loquendo & confitendo. Anris audiens beatificabat me, & oculus videns testimonium reddebat mihi, ideo subdit: *Dixit illi: Beatus qui manducabit panem in regno Dei*, quasi dicat: Melior est retributio quæ erit in resurrectione mortuorum, quam ista quæ est in præfenti, quia ista est misera, illa vero beata: quia melior est dies vna in atriis tuis super millia. Vnde in Apocalypsi: Beati qui ad cœnam nuptiarum agni vocati sunt. Et nota quod cibus ille, qui erit in regno Dei, non erit cibus carnalis, sed panis spiritualis. Et iste panis est verbum increatum, & verbum incarnatum. Quem quidem panem manducamus sacramentaliter, secundum illud: Probet autem seipsum homo: & sic de pane illo edat, & de calice bibat. In Patria vero manducabimus spiritualiter, videndo faciem ad faciem. Si quis manducaverit ex hoc pane, viuet in æternum. Et: Hæc est vita æterna. Ut cognoscant te, solû Deum verum, & quem misisti Iesum Christum. Hic panis promittitur nobis edendus post egressum de hac vita. Vnde Psalmus: Cum dederit dilectis suis somnum: ecce hæreditas Domini, filij merces, fructus ventris. Sicut autem nemo venit ad somnum quietis, nisi per senarium laboris: sic istius panis manducationem præcedit senarius panum, qui sunt præparatorij ad illum cibum æternum, quem manducabimus in Patria.

Primus panis est doloris pœnitentiæ: Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte, &c. Et iterum: Surgite postquam sederitis, qui manducatis panem doloris. De hoc pane dicitur in figura: Dedit Abraham Agar panem, & virem aquæ, &c. & dimisit eam. Quæ cum abiisset, errabat in solitudinem, &c.

Secundus est panis laboris & iustitiæ: In sudore vultus tui vesceris pane tuo. Et: Labores manuum tuarum quia manducabis: beatus es & bene tibi erit.

Tertius est panis instructionis & doctrinæ. Non in solo pane viuit homo: sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. De hoc dicitur: Paruuli petierunt panem, & non erat, qui frangeret eis.

Quartus est panis Sacramenti Eucharistiæ, de quo in Ioanne: Panis quem ego dabo, caro mea est. Et in Matthæo: Cœnantibus autem eis, accepit Iesus panem, &c.

Quintus est panis consolationis internæ. Dederunt puero Ægyptio panem, &c. Quæ cum comedisset, reuerfus est spiritus eius, & refocillatus est. Et sapiens: Panem de cælo præstitisti illis sine labore.

Sextus est panis contemplationis supernæ. De quo in Genesi: Aser pinguis panis eius: & præbebit delicias regibus. Et: Venite, comedite panem meum, & bibite vinum quod miscui vobis. Et: Cibabit illum pane vitæ & intellectus, & aqua sapientiæ salutaris potabit illum. Per hos sex panes venit ad septimum, de quo hic: *Beatus qui manducabit panem in regno Dei*. Sed multi sunt ita miseri, quod non possunt venire de pane ad panem. Vnde ad panem cælestis conuiuij non veniunt, quia panes alios præambulos manducare nolunt. In figura horum septem panum dicitur: Accipiens Iesus septem panes, &c. gratias agens fregit, &c. Incipiendo namque à pane doloris pœnitentiæ peruenitur ad panem refectionis æternæ: quem qui manducaverit, non habebit vltius vllam penuriam: Ego sum panis vitæ, qui venit ad me non esuriet: & qui credit in me, non sitiet. Quia nec habebit fastidium secundum illud Ecclesiastici: Qui edunt me, adhuc esurient: & qui bibunt me, adhuc sitient: vsque ibi: Qui elucidant me, vitam æternam habebunt.

At ipse dixit ei: *Homo quidam, &c.* Postquam inuitatos informauit ad conuiuium nuptiale, & inuitantes ad conuiuium familiare, hic informat inuitandos ad conuiuium æternale per introductionem parabolæ. In hac

autem parabola tria introducuntur. Quorum primum est inuitatio plurimorum. Secundum est excusatio inuitatorum, de qua ibi: *Et cœperunt simul omnes excusare*. Tertium est repulsio contemptorum, ibi: *Et reuersus seruus, &c.* Circa autem inuitationem plurimorum tria introducuntur ab Euangelista, scilicet præparatio refectionis æternæ, vocatio multitudinis ad fidem, & excitatio eiusdem ad deuotionem. Primo igitur quantum ad præparationem refectionis æternæ, dicit:

Homo quidam fecit cœnam magnam, id est, Christus præparauit refectionem æternam. Nam Christus dicitur homo quidam singulariter, Conceptus sine virili semine, natus sine matris dolore, immunis ab omni peccato, & mortuus pro hominum peccato. De quo homine in Psalmo: Homo natus est in ea, & ipse fundauit eam Altissimus. Hic fecit cœnam, qui præparauit refectionem summam & vltimam. Vnde glossa: Hoc conuiuium non prandium, sed cœna dicitur, quia post prandium, de quo Matthæus agit, cœna restat, & post cœnam nullum conuiuium restat. De hac cœna dicitur: Beati qui ad cœnam nuptiarum agni vocati sunt. Hæc cœna magna est, quia inæstimabilis. Vnde in Genesi: Ego merces tua magna nimis. Quia interminabilis: O Israel, quam magna est domus Dei, & ingens locus possessionis eius? Magnus est & non habet finem, excelsus & immensus. Ideo autem æstimari non potest, quia tam cibus, quam ille qui ministrat, Deus est, & summum bonum: Ego dispono vobis sicut disposuit mihi pater meus, regnum: vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo, & sedeat super thronos iudicantes duodecim tribus Israël. De quo in Psalmo: Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos.

Secundo quantum ad vocationem multitudinis ad fidem, subdit: *Et vocauit multos*, ad fidem, quia de omni statu, & gente, & ætate. Secundum illud Iocelis: Sanctificate ieiunium, vocate cœtum, congregate populum, sanctificate Ecclesiam, coadunate senes, congregate paruulos, & fugentes vbera. Qui sic vocantur, per consequens ad æternam refectionem vocantur. Vnde Petrus: Deus autem omnis gratiæ, qui vocauit nos in æternam suam gloriam in Christo Iesu, &c. ipse perficiet, &c. Ideo autem vocat multos, vt ostendat iummam libertatem & benignitatem, sed ideo paucos elegit, vt ostendat iudicij seueritatem. Propter quod

Matthæus: Multi sunt vocati: pauci vero electi. Vnde hæc vocatio multitudinis comparatur captioni sagenæ, quæ capit ex omni genere piscium: Simile regnum cœlorum sagenæ missæ, &c. & ex omni genere piscium congregati, &c.

Tertio quantum ad excitationem eiusdem multitudinis ad deuotionem, subdit: *Et misit seruum hora cœne dicere inuitatis, vt venirent*. Seruus iste, vt dicit Glossa, est ordo prædicantium: qui cum sint multi, intelliguntur tamen nomine vnus serui, pro vnitæ officij; de quâ missione: Misit ancillas suas, vt vocarent ad arcem, & ad mœnia ciuitatis. De hoc seruo Isaias ait: Et nunc hæc dicit Dominus formans me ex vtero seruum sibi, &c. Parum est, vt sis mihi seruus ad suscipiendas tribus Iacob, & fæces Israël conuertendas. Dedi te in lucem gentium, vt sis salus mea vsque ad extremum terræ. Hora cœnæ, est finis sæculi, hoc est, tempus sextæ ætatis, secundum illud: In quos fines sæculorum deueniunt. Et: Filij, nouissima hora est. Hi serui dicunt inuitatis, vt veniant ad cœnam, veniant inquam per internum desiderium & deuotionem, secundum illud Psalmi: Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum, quando veniam & apparebo ante faciem Dei. Hi serui Dei debent prædicare, secundum illud Isaiæ: Venite & ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos, & cætera, quia secundum illud in Apocalypsi: Et qui audit, dicat: Veni. Et quia nihil tantum excitat desiderium, vt veniat ad Deum, quantum consideratio illorum præmiorum, ideo sub-

Psalms 86. b

Glos. in hunc locum 20. 5.
Matt. 22. a
Apo. 19. b

Gen. 15. a
Baruc. 3. c

Inf. 2. c

Psalms 55. b

Iob. 2. d

1. Pet. 5. c

Matt. 26. b

Matt. 13. f

Glos. in hunc locum 20. 5.

Prou. 9. a
Isa. 48. b

1. Cor. 10.
1. Ioan. 2. c

Psalms 41. a

Isa. 2. b

Apo. 22. e

dit

Ioan. 14. a

dit: quia iam parata sunt omnia. Parata sunt habitacula: In domo patris mei mansiones multae sunt. Si quo minus dixissem vobis: quia vado vobis parare locum. Et si abiero & praeparauero vobis locum, iterum venio & accipiam vos ad me ipsum. Item praeparata sunt grandia: Oculus non vidit, & auris non audiuit, nec in cor hominis ascendit, quod praeparauit Deus iis, qui diligunt illum, acceptum est, de Isaia: Oculus non vidit, Deus, absque te, quae praeparasti expectantibus te. Item praeparata est mensa. Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos, qui tribulant me, &c. Item praeparata est sponsa cum iis qui praedestinati sunt ad viam: Venerunt nuptiae Agni, & vxor eius qui praeparauit se, quia sicut dicitur: Quae praeparatae erant, intrauerunt cum eo ad nuptias, & clausa est ianua.

1. Cor. 2. b

Isa. 44. a

Psal. 22. a

Apoc. 19. a
Mat. 25. a

Et ceperunt simul omnes. Post inuitationem plurimum sequitur hic excusatio vocatorum, quia multi veniunt ad fidem, qui tamen nolunt peruenire usque ad charitatem, propter vitiorum pronitatem, quam in excusationis velamen assumunt, & ceperunt simul omnes excusare. Glof. Excusat se omnis qui plus terrena quam caelestia diligit, etiam si ad caelestia se tendere dicat. Quoniam ergo triplex est radix omnis peccati, quae nos retrahit a charitate Christi, ideo hic tria genera hominum citationem huius reprobantium introducit, secundum triformem excusationem. Quarum prima venit ex ambitione superbiae: secunda ex sollicitudine auaritia: tertia vero ex libidine lasciuiae. Primo igitur quantum ad primam excusationem, quae venit ex ambitione superbiae, dicit:

Glof. in hunc locum. 10. 5.

Ecc. 10. b

Primus dixit illi: Villam emi. Iste primus est superbus, qui semper vult obtinere primatum: Initium superbiae hominis, apostatare a Deo, quoniam ab eo qui fecit illum, recessit cor eius, quoniam initium omnis peccati est superbia. Huius est villam emere, quia nihil aliud quaerit quam dominari, & preesse. Vnde Augustinus: In empta villa dominatio notatur & superbia. Habere enim villam, homines sibi in illa subdere, superbiae vitium primum notat. Hanc emptionem facit superbus dando animam in seruitutem diaboli, quia: Omne sublime videt, & ipse est rex super vniuersos filios superbiae. Vnde dum vult esse Dominus hominum, efficitur seruus vitiorum, & haec est valde mala permutatio. Vnde talis fateatur se seruum, cum subdit: Et necesse habeo exire & videre illam. Hanc necessitatem inducit superbia, quae facit hominem euanescere, & quodam modo extra se exire: Ex te exhibit cogitans contra Dominum malitiam: mente pertractans praeruaricationem. Et quia vitium palliat se sub pallio virtutis, quia superbus vult videri humilis, ideo subdit: Rogo te, habe me excusatum. Glof. Ora pro me quia homo peccator sum, seipsum humiliat in voce, cum superbiat in corde. Vnde Gregorius: Humilitas sonat in voce, dum autem venire contemnit, superbia est in actione. Tales designantur per illos de quibus dicitur: genuflexo ante eum illudebant ei Et de huiusmodi dicitur: Est qui nequiter humiliat se, & interiora eius plena sunt dolo. Et de talibus dicit propheta in Psal. Non declines cor meum in verba malitiae, ad excusandas excusationes in peccatis. Et ideo e contrario dicitur de viro iusto: Iustus prior est accusator sui.

August. de Verbis Do. ser. 33. 10. 10. Job 41. d

Naham. 1. c

Glossa. inter. in hunc locum 10. 5. ex Greg. ut infra.

Greg. in Euang. homil. 36. 10. 2. Matt. 27. d Ecc. 19. d Psal. 140. a

Prou. 18. c

Secundo quantum ad secundam excusationem quae venit ex sollicitudine auaritia subdit: Et alter dixit: Iuga bouum emi quinque. Sollicitudo namque auaritia facit quod quis non quaerit nisi terrena tractare, ideo labori bouum comparatur, quorum est terram sulcare & exercere. Et dicuntur quinque iuga bouum propter quinque sensus conuersos ad haec terrestria. Vnde Glof. Haec iuga bouum dicuntur, quia per hos terrena reguntur. Boues enim terram versant. Dicit etiam possunt iuga, quia collum ligant, & cervicem domant, & totum deprimunt in terram, & animam vendunt pro terra: Nihil est iniquius, quam amare pecuniam. Hic enim & animam suam venale habet, quoniam in vita sua proiecit intima sua. Quia ut dicitur: Vbi est thesaurus tuus,

Glof. in hunc locum 10. 5.

Ecc. 10. b

Matt. 6. c

ibi est & cor tuum. Et thesaurus auari est extra se, scilicet in terra, ideo intima hominis auari proiecta sunt in terra. Vnde necesse est, quod iugo seruitutis opprimatur, quia vendidit semetipsum. Vnde Ecclesiasticus: Inter medium venditionis, & emptionis angustiabitur peccatis. Reddit enim auaritia sollicitum & curiosum, ideo subdit: Et eo probare illas, quia curiosus continuam curam de superfluis habet. Vnde Glof. Recte per quinque sensus curiositas designatur, quae tum exterius inuestigat vitam proximi, sua intima nescit, & curiosi animus quanto est peritior alieni, tanto ignarior fit sui. Et nota quod charitas non habet nisi iugum vnum: quia omnem sollicitudinem reducit ad vnum, secundum illud: Vnum est necessarium. Et: Sollicitum ambulare cum Deo tuo, &c. Et: Iugum meum suauis est, &c. Et: Bonum est viro cum portauerit iugum ab adolescentia sua. Sed curiositas habet quinque, quantum ad vniuersitatem sensibilibus circa quae versatur. Vnde Ecclesiasticus. Inueni quod fecerit Deus hominem rectum, & ipse se in finitibus miscuerit quaestionibus. Et quoniam vitium cupiditatis & auaritia palliat se sub specie prouidentiae, ideo subdit: Rogo te, habe me excusatum, sed talibus potest dici illud: Quid niteris bonam ostendere viam tuam ad quaerendam dilectionem, quae in supermalitias tuas docuisti vias tuas, & in aliis tuis inuentus est sanguis animarum pauperum, & innocentium?

Ecc. 27. a

Glof. in hunc locum 10. 5.

Sup. 10. g Mich. 6. c 1. 11. d Tor. 3. d

Ecc. 7. d

Hier. 1. g

Tertio quantum ad tertiam excusationem, quae venit ex libidine lasciuiae, subdit: Et alius dixit: Vxorem duxi, & ideo non possum venire. Haec vxor est concupiscentia carnis, de qua Ecclesiasticus: Inueni amariorem morte mulierem, quae laqueus venatorum est, & fagina cor eius. Haec dicitur vxor propter vehementem libidinis adhaesionem: An nescitis, quoniam qui adhaeret meretrici, vnum corpus efficitur? Erunt enim, inquit, duo in carne vna: propterea addit: Et ideo non possum venire, nec addit: habe me excusatum, quia solum peccatum carnis est, quod minime palliat se sub specie virtutis, & minime excusatur, & tamen secundum veritatem magis est excusabile, propter maiorem pronitatem concupiscentiae, secundum illud: Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meae, & captiuam me in lege peccati, & pro tanto dicit: Non possum venire, quia sicut dicit Bernardus: Sicut ignis & aqua simul esse non possunt, sic spirituales deliciae & carnales in eodem se non compatiuntur. Mentitur tamen iste, quia talis, etsi sit concupiscentiae seruus, potest facere, quo facto habeat gratiam, per quam habeat domandi concupiscentiam. Vnde ad Romanos: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et respondet continuo: Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum, quia: Deus est qui operatur in vobis velle, & perficere pro bona voluntate. Et nota hic quod licet vxor licite habeatur, tamen propter abusum, & propter vitium coniunctum, per rem bonam intelligitur malum, propter quod & Apostolus dicit: Relinquum est, ut qui habent vxores, tanquam non habentes sint. Et Glof. dicit quod multi non propter fecunditatem, sed propter desideria carnis, vxores ducunt. Ideo per rem istam carnalis voluptas designatur. Vnde non est inconueniens, quod vxor ratione vinculi sacramentalis designet Ecclesiam sponsam Christi, & ratione libidinis designet carnalis concupiscentiam voluptatis.

Ecc. 7. d

1. Cor. 6. d

Rom. 7. d

Bern. epist. 2. ad Flucconem rom. 2. Rom. 7. d

Phil. 2. b

1. Cor. 7. e

Glof. in hunc locum 10. 5.

Et reuersus seruus, &c. Post inuitationem plurimum, & excusationem inuicatorum, sequitur hic tertio repulsio contemptorum. Circa quam tria introducuntur ab Euangelista, scilicet vocatio indigentium, compulsio negligentium, & repulsio contemnentium. Quantum ad vocationem indigentium, quae ortum habuit ex contemptu aliorum, dicit:

Et reuersus seruus, nuntiavit haec Domino suo: videlicet vocatorum duritiam & rebellionem. Hanc autem seruus nuntiat, quando ordo praedicatorum non quaerit proprium commodum, sed honorem diuinum. Ut sicut

missus

missus est à Deo per commissionem auctoritatis, sic reuertatur per intentionem puritatis. Et de talibus dicitur: Animalia ibant, & reuertebantur in similitudinem fulguris coruscantis. Vnde Iob: Numquid mitres fulgura, & ibunt: & reuertentia dicent tibi: Adsumus, ibi Glossa: Vadunt fulgura cum prædicatores mitfaculis coruscant, reuertentia dicunt: adsumtis, cum non sibi, sed Deo tribuunt quidquid se fortiter egisse cognoscunt: vel reuertuntur ad Deum per gratiarum actionem, secundum illud: Ad locum vnde exierunt flumina, reuertuntur, vt iterum fluant. Et quia non possunt gratias agere de audientium rebellionem, sed potius gemere ex detestatione culpæ, ideo dicuntur Domino nuntiare. Sicut & de Apostolis dicitur quod cum molestiam paterentur à Iudæis vnanimiter leuauerunt vocem suam ad Deum, & dixerunt: Domine, tu es qui fecisti cælum, & c. qui Spiritu sancto, per os patris nostri Dauid pueri tui dixisti: Quare fremuerunt gentes? & c. nunc Domine respice in minas eorum, & da seruis tuis cum omni fiducia loqui verbum tuum. Et sequitur: Et cum orassent, motus est locus: in quo intelligitur commotio iræ Dei contra rebellionem audientium, propter quod & subdit: *Tunc iratus pater familias dixit seruo tuo: Exi cito in plateas & vicos ciuitatis*, idest ad publicam prædicationem, secundum illud: Sapientia foris prædicat, in plateis dat vocem suam: in capite turbarum clamitat, in foribus portarum vrbis profert verba sua. Exitus iste est ad exercitium prædicationis, secundum illud: Exiit qui seminat, seminare semen suum: & quia repulsis superbis acceptantur humiles, ideo subdit: *Et pauperes, ac debiles, & cæcos, & claudos introduc huc*, quod secundum Glossam habet exponi tripliciter. Vno modo, vt ista sonent defectus naturales, vt *Pauperes*, qui carent rebus. *Debiles*, qui carent viribus. *Cæcos*, qui habent defectum in visu. *Claudos*, qui habent defectum in progressu. quia ad literam, & tales admittuntur ad regnum cælorum: Videte vocationem vestram fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles: sed quæ stulta sunt mundi, elegit Deus, vt confundat sapientes: & infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia: & ignobilia mundi & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non sunt, vt ea quæ sunt, destrueret, vt non gloriatur omnis caro in conspectu eius.

Alio modo legitur, vt sonent defectus vitiosos, vt sint. *Pauperes*, propter defectum gratiæ. *Debiles*, propter defectum virtutis. *Cæcos*, propter defectum prudentiæ: & *Claudos*, propter defectum bonæ voluntatis. Et hos elegit, & vocat Deus: Quia: Non veni vocare iustos, sed peccatores. Vnde & per Matthæum dictum est Pharisæis: Publicani & meretrices præcedent vos in regnum Dei.

Tertio modo legitur, vt sonent defectus virtuosos, vt dicantur *pauperes*, quatum ad propriam reputationem, vt illos intelligamus *pauperes*, qui non confidunt de nimia opulencia, de quibus in Prouerbiis: Est quasi pauper cum in multis diuitiis sit. Illos autem, *Debiles*, qui non confidunt de sua virtute: Quod infirmum est Dei, fortius est hominibus, *Cæcos*, qui non confidunt de sua scientia, idest qui reputant se *cæcos*. Vnde Ioannes. Si cæci essetis, non haberetis peccatum, tunc vero dicitis: Quia videmus: peccatum vestrum manet. *Claudos*, qui non confidunt de sua rectitudine. Vnde Iacob postquam vidit Dominum, dicitur claudicasse: Tales introducit Dominus, scilicet, *pauperes*, per contemptum terrenæ opulentiæ: Parcet pauperi & inopi. *Debiles*, per contemptum propriæ confidentiæ: Qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinem. *Cæcos*, per contemptum propriæ industriæ: In iudicium ego in hunc modum veni: vt qui non vident, videant, & c. *Claudos*, per contemptum propriæ iustitiæ. Tunc saliet sicut cernus claudus, & aperta erit lingua mutorum. Et pro iis omnibus dicitur supra: Cæci vidēt, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes

A Euangelizantur. Quia ipsi ad vitam introducuntur, & vocantur: & hic vltimus intellectus videtur magis consonus præcedentibus, quia Deus superbis resistit.

Secundo quantum ad compulsionem negligentium, quæ sequitur vocationem humilium, subditur: *Et ait seruus: Domine factum est vt imperastis: & adhuc locus est: quia non tot sunt humiles, quot prædestinati ad vitam, nec tot sunt ad vitam æternam voluntarij, quot sunt à Deo prædestinati, ideo subdit: Et ait Dominus seruo: Exi in vias, & sepes.* Per vias & sepes, quæ sunt extra Ecclesiæ vnitatem, & maxime gentiles. Vnde Gregorius: Cū de vicis & plateis vocat, Iudæos significat, qui tenere legem sub vrbana conuersatione nouerant, cum autem de viis & sepibus vocat, agrestem populum gentium significat. Et per hanc eandem rationem ceteri peccatores possunt intelligi, & maxime pigri, qui ad bonum trahuntur inuiti. Vnde subdit: *Et compelle intrare*, comminatione scilicet æternorum suppliciorum & ostensione præsentium: quia sicut dicit Gregorius: Mala quæ nos hic comprimunt, ad Deum ire compellunt: propter quod in Psalmo: Cum occideret eos, querebant eum. Vnde hos compulit seruus Dei, quando eos terret comminatione seueritatis iudicij, secundum illud: Prædica verbum, insta opportune, importune argue, obsecra, increpa, & c. Et ratio huius est complementum numeri electorum. Vnde subdit: *Vt impleatur domus mea.* Glossa: Numero prædestinatorum fidelium, qui numerus inexpletus non remanebit, de quo numero in Apocalypsi: Vt requiescerent adhuc tempus modicum, donec compleantur conferui eorum, & fratres eorum. Hæc ergo domus impletur, quando saluatur vniuersitas electorum, de quibus dicitur: Post hæc vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat. Et iterum: Vidi, & ecce agnus stabit supra montem Sion, & cum eo centum, & c. Et in Cantico Deuteronomij: Constituit terminos populorum iuxta numerum filiorum Israël? Vbi dicit Gregorius quod tot saluabuntur homines quot Angeli steterunt. Quidquid tamen sit de hoc, certum est quod perfectus erit numerus electorum, in cuius figuram dicitur: Dominus apparuit de monte Pharan, & cum eo sanctorum millia.

B Tertio quantum ad repulsionem contemnentium, subiungit: *Dico autem vobis quod nemo virorum illorum qui vocati sunt, & se excusauerunt, gustabit cœnam meam, quia nullus ad cœnam illam pertingit nisi humilis: Nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum.* Vnde & in Psalmo dicitur: Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te! Timentibus autem Dominus reseruat, sed superbos repellit. Si enim Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni, & c. sicut dicit Petrus. Et post: Nouit Dominus pios de tentatione eripere, iniquos vero in diem iudicij reseruare cruciandos. Ideo dicitur: Noli altum sapere, sed time. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, ne forte nec tibi parcat. Et ideo dicitur ad Hebræos: Propterea abundantius oportet obseruare ea quæ audiimus, ne forte perefluamus. Si enim qui per Angelos dictus est sermo, factus est firmus, quo modo nos effugiemus, si tantam negleximus salutem.

C *Ibant autem turba multa, & c.* Postquam confutauit calumniantes & erudiuit coniuuantes, hic iam tertio informat comitantes. Diuiditur autem pars ista in duas. In prima erudit comitantes per verba expressa, in secunda vero per exempla parabolica ibi: *Quis enim ex vobis adificare volens turrim, & c.* Erudiens autem per verba expressa ad Christum specialiter comitandum, procedit hoc ordine, exprimendo scilicet spiritualis comitatus indicium, principium, & complementum. Primo ergo quantum ad spiritualis comitatus indicium, dicit:

Ibant autem turba multa cum eo, in signum spiritualis comitatus, Vnde Glossa: *Ibant turbæ cum eo*, captæ scilicet

Ezech. 1. d
Iob 38. d
Ecc. 1. b
Añ. 4. c
Ibidem. f
Prou. 1. d
Matt. 13. a
Glos. interlin. in hunc locum 10. 5.
1. Cor. 1. d
Mat. 9. b
Matt. 21. c
Prou. 13. a
1. Cor. 1. d
Ioan. 9. g
Gen. 31. g
Psal. 71. c
Isa. 40. g
Ioan. 9. g
Isa. 35. b
Sup. 7. c

Sepes quid.
Gregorius in Glossa in cap. 14. Luca super 58 a & c. 10. 5 Et hom. 36. in Euang. 10. 2.
Psal. 77. d
2. Tim. 4. b
Glos. interlin. in hunc locum 10. 5. Apoc. 6. c
Apoc. 7. b Apoc. 14. a
Deut. 32. b
saluandorum numerus. Deut. 33. a
Matt. 18. a
Psal. 30. c
2. Pet. 2. a, d
Rom. 11. c
Glossa interlin. in hunc locum 10. 5.

sciiicet dulcedine predicationis & miraculorum. Vnde poterant dicere illud: Domine, ad quem ibimus? verba vitæ aternæ habes. Et nota hic quod Pharisei calumniabantur Christum, turbæ comitabantur, quia quem superbi despiciunt, humiles comitantur. Vnde Ioannes: Numquid ex principibus aliquis credidit in eum, aut ex Phariseis? Sed turba hæc, quæ non nouit legem, maledicti sunt. Sicut oues pastorem: Videns Iesus turbas misertus est eis, quia erant vexati & iacentes, sicut oues non habentes pastorem. Sicut populus regem: turbæ quæ præcedebant & quæ sequebantur, clamabant dicentes: Osanna, &c. Sicut discipuli doctorem: Factum est, cum turbæ irruerunt in eum, vt audirent verbum Dei, & ipse stabat secus stagnum Genezareth,

Secundo quantum ad spiritualis comitatus principium subdit: *Et conuersus dixit ad illos, Conuersus inquit, per benignitatem Deus tu conuersus viuificabis nos. Dixit, per veritatem doctrinæ. Si quis venit ad me, per supererogationem iustitiæ. Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis. Et non odit patrem suum, & matrem, & uxorem, & filios: & fratres, & sorores, adhuc autem & animam suam.* per mortificationem affectus carnalis, secundum illud Psalmi: Audi filia, & vide, & inclina aurem, &c. *Non potest meus esse discipulus,* per assumptionem Euangelicæ perfectionis, de qua Lucas: Perfectus omnis erit, si sit sicut magister eius. Et ratio huius est: quia principium spiritualis vitæ est exuere carnalē affectum. Quia: Animalis homo non percipit ea, quæ sunt Spiritus Dei: stultitia enim est illi & non potest intelligere, &c. Et Isaias: Quem docebit scientiam? & quem intelligere faciet auditum? ab lactatos à lacte, & cætera, hoc est separatos à carnali affectione. Vnde notandum est, quod non præcipit hic odium parentum, quantum ad naturam, quia hoc esset impietatis, cum dicat Ioannes: Qui odit fratrem suum, homicida est. Sed quantum ad culpam, sicut dicit Augustinus: sic diligendi sunt homines, vt eorum errores non diligantur: De quo odio in Psalmo †. Nonne qui oderunt te Domine, oderam: & super inimicos tuos tabescebam? Et post: Perfecto odio oderam illos, & cætera. Vnde Gregorius: Simul & odisse possumus & diligere, vt ex cognatione nobis coniunctos ex præcepto diuino diligamus & quos aduersarios in via Dei patimur, odiendo & fugiendo nesciamus. Vnde odium illud non venit ex credulitate, sed ex charitate, sicut & odium animæ suæ quam debemus odisse non quantum ad salutem, sed quantum ad carnalitatē. Vnde Gregorius: Tunc animam nostram odimus cum eius affectibus carnalibus reluctamur. De hoc odio dicitur: Qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam. Augustinus: Si male amaueris tunc odisti, si bene oderis, tunc amasti. Felices qui sic oderunt custodiendo, ne perdant amando. Hoc est quod expressius dicitur in Ecclesiastico: Fili post concupiscentias tuas nō eas, & à voluntate tua auertere. Si præstes animæ tuæ concupiscentias eius, faciet te in gaudium inimicis tuis. Sicut ergo principium spiritualis vitæ est non concupiscere, vbi omne malum prohibetur, & declinare à malo: sic fundamentum spiritualis comitatus est carnalitatē omnem declinare, siue ad se, siue ad parentes. Propter quod dicitur: Deponite vos secundum pristinam conuersationem, veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris.

Tertio quantum ad spiritualis comitatus complementum, subiungit: *Et qui non baiulat crucem suam, per perfectam carnis mortificationem. Et venit post me, per rectam intentionem. Non potest meus esse discipulus, per certam imitationem.* Et nota quod hic est consummatio discipulatus Christi & comitatus, scilicet & baiulando crucem quia ibi Christus consummavit, sicut dicitur: Et baiulans sibi crucem exiit in eum, qui dicitur Caluarie locum. In cruce enim Christi est summa

humilitas: Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem: mortem autem crucis. Summa paupertas, ita vt vere posset dicere Christus illud Iob: Nudus egressus sum de utero matris meæ, & nudus reuertar illuc: Vnde dicitur quod milites, cum crucifixum eum, acceperunt vestimenta eius, & fecerunt quatuor partes. Est & ibi summa austeritas, secundum illud Psalmi: Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea.

Crucem ergo baiulare & humilitatem in corde, austeritatem in carne, & paupertatem in passione, assumere, contra illa tria radicalia, & contra triplicem excitationem eorum, qui noluerunt venire ad cœnam, quia hæc crux fuit Christi, quia Christus voluntarie eam suscepit. Similiter qui vult Christum sequi, oportet quod portet eam voluntarie: vt ferat eam sicut crucem suam, ex voluntate propria, non in angaria, sicut alienam, alioqui non esset imitator Christi, sed potius Simonis, de quo Marcus: Angariauerunt prætereuntem quempiam Simonem Cyrenæum, & c. vt toileret crucem eius. Ad hanc crucem potissime nos inuitat Christus, qui primus eam portauit, sicut vexillum & signum regale. Vnde Paulus: Christus extra portam passus est. Exeamus igitur ad eum, & cætera. Qui ergo sic non vult sequi, non est Christi discipulus, quia non vult imitari eum, in quo se præbuit exemplar nobis & magistrum. Vnde dicitur: Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis. Propter quod Semper mortificationem Iesu Christi in corpore nostro circumferentes, vt & vita Iesu manifestetur in corporibus nostris. Vnde Chrysostomus: Nullus verecundetur crucem, circumferamus eam vt coronam, etenim omnia, quæ secundum nos sunt, per crucem perficiantur, regeneratio, consecratio. Propter hoc in domo, in ianuis, in viis, in frontibus, & in mente eam scribimus. Hæc igitur baiulanda est, tanquam signum Dei viui, de quo in Apocalypsi: Vidi alterum Angelum ascendentem ab ortu solis, habentem signum Dei viui, & clamauit voce magna quatuor Angelis quibus datum est nocere terræ & mari, dicens: Nolite nocere terræ & mari, neque arboribus, quoad vsque signemus seruos Dei nostri in frontibus suis, vt sciatur, scilicet manifeste, quis sit Christi discipulus.

Quis enim ex vobis volens turrim ædificare, &c. Postquam inuitauit & informauit comitantes, & hoc per verba expressa, hic secundo informat eosdem per exempla parabolica. Et quoniam Christum debemus imitari in actionibus & passionibus, in primis similes sumus ædificantibus, in secundis similes præliantibus. Ideo primo in hac parte introducit parabolam de homine ædificante. Secundo vero adiungit parabolam & exemplum de rege præliante, ibi: *Aur quis rex iururus.* In tertia vero subiungit adoptionem vtriusque, ibi: *Sic ergo omnis ex vobis, qui non renuntiauerit.* Circa parabolam de homine ædificante, tria introducuntur, scilicet conceptio propositi ædificandi, prouisio sufficientis stipendij, declinatio imminentis opprobrij. Primo igitur quantum ad conceptionem propositi ædificandi, dicit:

Quis enim ex vobis volens turrim ædificare. Per turrim, quæ est ædificium altissimum, possumus intelligere cumulum perfectionis meritorum, quæ gradatim ascendit ab imo vsque ad summum, incipiens à fundamento timoris, & perueniens vsque ad culmen sapientiæ deformis. Et est primo ædificanda turris doni timoris, de qua potest intelligi illud Micheæ: Tu turris gregis nebulosa, &c. vsque ad te veniet, quia timor paruulum facit ex consideratione iudicij. Secunda turris est pietatis, de qua Isaias: Ædificauit turrim in medio vineæ, & torcular extruxit in ea, quia pietas oritur ex consideratione passionis. Tertia est turris scientiæ: Sicut turris Dauid collum tuum,

Ioan. 6. g
Ioan. 7. g
Matt. 9. d
Matt. 21. a
sup. 5. a
Isa. 84. b
Matt. 11. d
Psalm. 44. c
Luc. 6. f
1. Cor. 2. d
Isa. 28. c
1. Ioan. 3. c
Aug. in Psalm. 100.
& 118. 20. 8.
† Psalm. 138. a
Greg. hom. 37. in Euang. gel. tom. 2.
Greg. ibid.
Ioan. 12. d
Aug. tract. 51. in c. 12. Ioan. 10. 9.
Eccli. 18. d
Ephes. 4. c
Ioan. 19. c

Pbil. 2. b
ob. 1. d
Ioan. 19. c
Psalm. 21. c
Baiular. crucem quid.
Mar. 15. b
Hebr. 13. b
Gal. 5. d
2. Cor. 4. c
brysoft. in cap. 14. Mat. 20. 51. tom. 2.
Apoc. 7. a
Mich. 4. c
Isa. 5. a
Cant. 4. a

tuum, quæ ædificata est cum propugnaculis. Mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium, &c. quod intelligitur de scientia sacræ scripturæ.

Prov. 18. b
Psal. 60. a
Quarta, est turris fortitudinis: Turris fortissima nomen Domini: ad ipsam currit iustus, & exaltabitur. Et in Psalmo: Deduxisti me, quia factus es spes mea turris fortitudinis.

Cant. 7. b
Quinta, est turris concilij, de qua in Canticis: Nasus tuus sicut turris Libani, quæ respicit contra Damascum, quia consilium est contra insidias inimici.

Ibidem. a
Sexta turris est intellectus, de qua: Collum tuum sicut turris eburnea: oculi tui sicut piscinæ in Hesebon: vbi datur intelligi munditia cordis & limpiditas intelligentiæ spiritualis.

Cant. 8. c
Septima est turris sapientiæ: Ego murus: & vbera mea sicut turris. Quod dicitur propter consolationem, quæ est in gustu lactis vberum diuinæ sapientiæ. Antequam autem huius ædificij altitudo erigatur, necessaria est ædificatio ædificij septem virtutum, de qua in

Prov. 9. a
1. Cor. 3. b
Prouerbiis: Sapientia ædificauit sibi domum, excidit columnas septem. Huius ædificij Christus est fundator, & fundamentum & complementum: huic tamen ædificationi viri spiritualis comparatur. Vnde dicitur: Dei sumus adiutores, Dei agricultura estis, Dei ædificatio estis. Omnis qui proponit ad culmen virtutis ascendere, hic vult turrim ædificare.

Secundo quantum ad prouisionem sufficientis stipendij subdit: *Non prius sedens computat sumptus qui necessary sunt, si habeat ad perficiendum:* Sedere illud, & considerare intra se secreta conscientiæ suæ. Sedebit solitarius & tacebit. Computare, est præuidere per sollicitam cõ-

Thron. 3. d
Glos. interlin. in hunc locum 10. 5.
Prov. 4. a
siderationem. Vnde Glossa: Omne quod agimus præuenire per studium considerationis debemus. Et hoc est quod dicitur: Oculi tui recta videant, & palpebræ tuæ præcedant gressus tuos. Sumptus autem necessarij sunt sufficientes conatus mentis, quibus quis cooperatur gratiæ. Viriliter, secundum illud Psalms: Viriliter age & confortetur cor tuum, & sustine Dominum.

Psal. 26. d
1. Cor. 3. c
Vtiliter, quia: Si quis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum argëum, & lapides pretiosos, &c. Efficaciter, quia: Contemplantes ne quis desit gratiæ Dei. Perseueranter, quia: Perfecit omne opus quod faciet Salomon in domo Domini. Hac ædificatione perfecta Dominus apparet ad habitandum. Vnde: Factum est, cum perfecisset Salomon ædificium domus Domini &c. apparuit ei Dominus. Hi ergo sumptus sufficientes ad perficiendum consistunt in proposito voluntatis agentis viriliter, vtiliter, efficaciter, & perseueranter.

Hebr. 12. d
3. Reg. 7. 8
Sed si quid deest, Dominus supplet. Vnde dicitur: Deus est qui operatur in nobis, &c. velle & perficere pro bona voluntate. Qui vult ergo opus altum incipere, debet præuidere, si velit perseuerare: quia sicut dicitur supra: Nemo mittens manum ad aratrum, &c.

3. Reg. 9. a
Tertio quantum ad declinationem imminentis opprobrij, subiungit: *Ne postea quam posuerit fundamentum,* id est, altiore statum aggrediendi in imitando Christum: hoc enim est ponere fundamentum, de quo dicitur: Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id, quod positum est, quod est Iesus Christus. Hoc fundamentum incipit quis ponere per fidem & bonam operationem, secundum illud: Omnis qui audit verba mea hæc, & facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui ædificauit domum suam supra petram. In hac petra fundamentum habitationis collocat qui Christum vult perfecte imitari, secundum illud: Relinquitte ciuitates, & habitate in petra habitatores Moab, &c. *Et non potuerit perficere,* & hoc perseuerando, sicut sunt illi, de quibus dicitur: Ad tempus credunt, & in tempore têtationis recedunt. Tales sunt qui destruunt, reciduiando quidquid ædificauerunt boni in choando. Vnus ædificans, & vnus destruens: quid prodest illis, nisi labor? Tales sunt dissoluti, & remissi: Qui mollis & dissolutus est in opere suo, frater est sua opera dissipantis. *Omnes qui vident, inceptam perfectionem circumspiciendo:* Spectaculum

Phil. 2. b
factus sumus mundo, & Angelis, & hominibus. Quod enim in alto ponitur, omnibus ostenditur: Non potest ciuitas abscondi super montem posita, neq; accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, vt luceat omnibus, qui in domo sunt: *Incipiunt illudere ei, dicentes: Quia hic homo cepit ædificare, & non potuit consummare.* Et hoc contumelias inferendo, & deridendo: quia hoc valde est opprobriosum retrocedentibus & apostatantibus. Nam deridentur à dæmonibus: Viderunt eam hostes, & deriserunt Sabbata eius. Hanc irrisionem abhorret vir spiritualis: Neque irideant me inimici mei, &c. Hi inimici derident imperfectionem, secundum illud: Tobias Ammanites, &c. ait: *Ædificent si ascenderit vulpes transiet murum eorum lapideum.* Vnde Ambrosius: In omni, quod agimus, occultos aduersarios considerare debemus, qui nostris operibus insidiantur, & nisi contra eos vigilemus, patimur eos irrisores, quos ad malum habemus persuasores. Qui autem retrocedit ab incepto deridetur pro temeritate in præsumendo, pro instabilitate in prosequendo, pro pusillanimitate in desistendo, & hoc non solum à diabolo, verum & à mundo. Fatuo non erit amicus, & non erit gratia in bonis illius. Et post: Quoties, & quanti iridebunt eum, &c.

Sup. 9. 8
Aut quis rex iturus committere, &c. Supra posuit parabolam de homine ædificante, hic proponit parabolam de rege præliante. In qua quidem parte tria introducuntur, scilicet propositio belli, præuisio periculi, & prouisio remedij. Primo igitur quantum ad propositiorem belli, dicit:

1. Cor. 3. b
Aut quis rex iturus committere bellum aduersus alium regem. Rex iste est quilibet, qui se regit secundum legem Dei: Rex qui sedet in solio iudicij, &c. & in Apocalypsi: Fecisti nos Deo nostro regnum, &c. & regnabimus super terram. Istius est cõmittere bellum. Quia: Militia est vita hominis super terram. Hoc autem tripliciter habent intelligi: Vel vt quis committat bellum cum rege superbiæ, de quo Iob: Ipse est rex super vniuersos filios superbiæ. Vel cum rege iustitiæ, de quo in Psalmo: Reges eos in virga, &c. Vel cum rege supernæ prouidentia, de quo Ecclesiastes: Insuper vniuersæ terræ rex imperat, &c. Committit autem bellum cum rege superbiæ, quando ab ipso dissentit. Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, subdit: Aduersus mundi rectores tenebrarum harum.

1. Cor. 3. b
Committit bellum cum rege iustitiæ, quando vult in conspectu Dei se iustificare, quod dicitur in Hieremia: Ego iudicio contendam tecum, eo dixeris: Non peccavi. Sic & Iob volebat committere, qui dicebat: Ad omnipotentem loquar, & disputare cum Deo cupio. Et iterum: Iustus quidem tu es Domine, si disputem tecum: verumtamen iusta loquar ad te. Committit autem bellum cum rege supernæ prouidentia cum se parat ad conflictum patientiæ, sicut dicit Iob: Quis det vt veniat petitio mea, & quod expecto, tribuat mihi Deus. Et qui cœpit, ipse me conterat? Sic tripliciter cum rege tripliciter dicto committitur bellum. Primum committit pœnitentia de peccatis: secundum confidentia de meritis: tertium autem patientia in flagellis.

Matt. 7. d
Secundo quantum ad præuisiorem periculi, subdit: *Non sedens prius cogitat,* ad prouidendum, secundum illud: Vtinam saperent, & intelligerent, ac nouissima prouiderent. Propter quod ad Ephesios dicitur: Videte itaque fratres quo modo caute ambuletis, non quasi insipientes, sed vt sapientes, redimentes tempus quoniam dies mali sunt. Propterea nolite fieri imprudentes, &c. *Si possit cum decem millibus occurrere,* scilicet ad resistendum. *E, qui cum viginti millibus venit ad se,* ad impetendum. Et hoc tripliciter habet exponi, sicut & præcedens. Nam si exponatur de rege superbiæ, occurrimus ei per opera virtutū, quæ immediate resistunt ei, quæ ideo decem millia dicuntur propter obseruantiam decem mandatorum, & aduersarius venit cum numero geminato, quia cuiuslibet virtuti respõdet duplex vitium:

Hier. 48. d
Sup. 8. b
Ecc. 34. d
Prov. 18. b
1. Cor. 4. b

Matt. 5. b
Thron. 1. c
Psal. 24. a
Nebem 4. a
quod & Esdra 2. dicitur.
Ambr. in Glos. in hunc locum 10. 5.
Ecc. 20. b

Prov. 20. b
Apoc. 5. c
Iob 7. a
Iob 41. d
Psal. 2. b
Ecc. 5. b
Ephes. 6. b

Hier. 2. 8
Iob 13. a
Hier. 12. a
Iob 6. b

Deut. 32. d
Ephes. 5. d

Q 2
ex

ex opposito, secundum superabundantiam & defectum. Vnde quia pluribus modis est obligari quam dirigi, plures dicuntur esse in exercitu regis nobis contrarij. Vnde Iudith: Gloriabatur quasi potens in potentia exercitus sui, & in gloria quadrigarum suarum. Sed non est fugiendum nec timendum, quia sicut dicitur? Facile est concludi multos in manu paucorum: & non est differentia in conspectu Dei cœli liberare in multis & in paucis: quoniam non in multitudine exercitus victoria belli, sed de cœlo fortitudo est. Si autem intelligitur de rege iustitiæ: Occurrimus cum decem millibus, id est, confidentia meritorum, ex obseruantia decem mandatorum. Et ipse cum viginti millibus, hoc est cum seueritate iudiciorum, in quibus fit discussio operum & cogitationum. Vnde Beda: Cum decem millibus occurrit, qui offert opera decem mandatorum, sed Deus quasi cū duplicato numero contra venit, cum vix in solo illum opere præparatum, simul de opere & cogitatione discutit. Ex quo datur intelligi, quod non est tutum cum decem millibus impugnare viginti milia: sic non est securum cum iudice illo contendere. Propter quod Iob: Vere scio quod non iustificetur homo comparatus Deo. Si voluerit contendere cum eo, non poterit ei respondere vnum pro mille. Vnde Malachias: Ecce venit, dicit Dominus exercituum. Quis poterit cogitare diem aduentus eius? &c. Ipsi enim quasi ignis conflans, &c. Et in Psalmo: Tu terribilis es, & quis resistet tibi? Si vero intelligatur de rege superne prouidentie, cum decem millibus vadit, qui vult pro Christo sustinere multa & magna, sed ipse cum viginti millibus: quia pro nobis sustinuit incomparabiliter plura, cum ipse sit gigas geminæ substantiæ, propter quod in Psalmo: Quid retribuam Domino pro omnibus, &c. Et Micheas: Quid dignum offeram Domino? &c.

Tertio, quantum ad prouisionem remedij, subdit: *Alioquin adhuc illo longe agente, legationem mittens rogat ea, quæ pacis sunt, videlicet si suam recognoscit infirmitatem, respectu istius triplicis pugne, laborat ad illius pugne declinationem.* Missio autem istius legationis nihil aliud est, quam missio orationis, quam pro nobis portant Angeli ante conspectum Dei, tanquam nostri legati: Quando orabas cum lacrymis, & sepeliebas mortuos, sequitur: Ego obtuli orationem tuam Domino. Hæc legatio mittenda est pro repellenda pugna tentationis, quæ veniunt à rege superbiæ, sicut orabat Paulus: Datus est mihi stimulus carnis meæ, Angelus Satanæ, vt me colaphizet. propter quod ter Dominum rogavi, & cætera. Item mittenda est hæc legatio pro repellenda pugna diuinarum disceptationum, quæ venit à rege iustitiæ, sicut orabat Propheta in Psalmo: Non intres in iudicium cum seruo tuo: quia non iustificabitur in conspectu, &c. Mittenda est legatio, pro repellenda pugna tribulationum: quia venit à rege prouidentie, sicut orabat Ionas: Orauit Ionas ad Dominum Deum suum de vtero piscis, & dixit: Clamaui de tribulatione mea ad Dominum, & exaudiuit me. Ex quo colligitur quod consideratio periculi excitat ad procurationem remedij. Vnde Glossa: Nos fragilitatis nostræ insufficientiam attendentes ad impetrandam seueri iudicis pacem, debemus præmittere legationem lacrymarum, bonorum operum, & piorum affectuum, ideo dicitur: Ante languorem adhibe medicinam, & ante iudicium interroga teipsum, & in conspectu Dei inuenies propitiationem: ante languorem humilia te, & in tempore infirmitatis ostende conseruationem tuam, vt sic per legationem sacerdotum inuenias regem placatum.

Sic ergo omnis ex vobis, &c. Postquam præmisit exemplum parabolicum de ædificante, & exemplum de præliante, hic tertio ponit adaptationem vtriusque; Et quoniam hæc exempla introducta erant ad excitandum nos ad prouidentiam rei opportuna, & ad cautelam rei nociuæ, & ad dandam intelligentiam spiritualem vtriusque; ideo

in hac parte introducitur prædicatorum exemplorum adaptatio quantum ad prouidentiam rei opportuna, quantum ad cautelam rei nociuæ, & quantum ad spiritualem intelligentiam vtriusque. Primo igitur quantum ad prouidentiam rei opportuna dicit: *Si ergo omnis ex vobis, qui non renuntiat omnibus, quæ possidet, per contemptum temporalium. Non potest meus esse discipulus, per perfectionem spiritualium, quasi dicat: sicut ædificans non potest consummare sine sumptibus: nec pugnans secure pugnam aggredi sine militibus: sic nullus perfecte potest sequi Christum, nisi renuntiet omnibus.* Et nota quod duplex est Christi discipulatus, vnus necessitatis, sicut dicitur, quod discipuli consueuerunt vocari illi qui nunc dicuntur Christiani, de qua disciplina Isaias: Quiescite agere peruerse: discite benefacere. Alius est discipulatus supererogationis, quo quis Christum sequitur in cõsilijs Euangelicis, de quo Matthæus: Videns Iesus turbas, ascendit in montem: & cum sedisset, accesserunt ad eum discipuli eius. Primo discipulatus necessarius est omnibus renuntiare, quantum ad terrenorum contemptus. Secundo autem necessarius est omnia relinquere, non solum quantum ad affectum, verum etiam quantum ad rem. Vnde Glossa: Hoc distat inter renuntiare omnibus, & relinquere omnia: quia renuntiare conuenit omnibus, quia ita licite vtuntur mundanis quæ possident, vt tamen mente tendant ad æterna. Relinquere est tantummodo perfectorum, quia omnia temporalia postponunt, & solis æternis inhiant, & hoc necessarium est perfectis Christi discipulis, vt conformes sint paupertati Magistri. Vnde Matthæus: Ecce, nos reliquimus omnia, & secuti sumus te. Bernardus: Bene, optime, & non ad insipientiam sibi, quia currentem sequi non poterat oneratus. Exultauit enim vt gigas ad currendam viam. Cum enim primum sit inter Christi documenta: Beati pauperes Spiritu. Qui hoc ignorat, per consequens nescit quæ sint elementa exordij sermonum Christi, ac per hoc Christi discipulus non est, nec Christum intelligit. Et ideo Antiochus, qui interpretatur silentium paupertatis, subuertit fundamentum Hierusalem, quia non potest esse discipulus pauperis crucifixi, qui consilium paupertatis contemnit.

Secundo quantum ad cautelam rei nociuæ, subdit: *Bonum est sal, si autem sal euauerit.* Per sal intelligitur perfectus quisque discipulus, qui exemplo & verbo debet condire corda aliorum. Vnde Matthæus: Vos estis sal terræ: quod dicitur, quia discretionem summam debet habere in conuersatione, secundum illud: Sermo vester semper in gratia sale sit conditus. Quia sicut non potest comedi cibus nisi sit sale conditus, sic nec stomachus cordis verbum suscipit indiscretum. Iob: Numquid poterit comedi insulsus, quod non est sale conditum? Debent etiam habere sapientiam. Vnde in Lẽuitico: Præcipitur quod in omni sacrificio offeratur sal. Et talis qui prudens est & sapiens, recte verbo & exemplo condimentum est Ecclesiæ. Vnde Glossa: Sal cibos condit, vermes necat, carnes siccat, sic prædicatio à vermibus vitiorum, & putredine illasam seruat Creatori suo humanam naturam. Sed tunc sal euanescit, quando Christi discipulus efficitur indeuotus in contemplatione, & indiscretus in actione, & in prædicatione, sicut de illis dicitur: Euanuerunt in cogitationibus, & obscuratum est insipiens cor eorum, &c. Hoc est maximum periculum, ideo subdit: *In quo condietur?* Quasi dicat in nullo. Vnde Ecclesiasticus: Quis miserebitur incantatoris à serpente percusso? Quasi diceret, talis profusus est despectibilis & inutilis tam coram Deo quàm coram hominibus, tam in actis spiritualibus, quàm à temporalibus, ideo addit: *Neque in terram, neque in sterquilinum vile est, sed foras mittetur.* Glossa: Qui per agnitionem veritatis retrocedit, neque ipse fructum boni operis ferre, neque alios excolere valet, sed eiicitur.

Immo quod plus est, reddit terram sterilem, quia vir perfectus cadens suo malo exemplo, alios

reddit

Iud. 1. b

1. Mat. 3. c

Beda in
Glos. in hunc
locum 20. 5.

Iob 9. a

Mal. 3. a

Psal. 75. b

Psal. 115. a
Mich. 6. b

Tob. 12. c

1. Cor. 12. b

Psal. 142. a

Ion. 2. a

Glossa in
hunc locum
tom. 5.

Eccl. 18. c

Act. 9. c
6. c. a
Isa. 1. e

Mat. 5. a

Glossa in
hunc locum
tom. 5.
Renuntiare,
& relinquere
quo modo
differat.

Mat. 19. d
Bern. in de
clamat. in
prin. tom. 2.
Mat. 5. a

1. Mac. 1. d
Antiochus.

Mat. 5. b

Col. 4. a

Iob 6. a

Leu. 2. d

Glossa in
hunc locum
tom. 5.
Salis consideratio.

Rom. 1. c

Eccl. 11. c

Glossa in
hunc locum
tom. 5.

reddit inutiles ad bonum faciendum. Et ideo vir retrocedens comparatur vxori Lot, de qua dicitur quod respiciens post se, versa est in statuam salis. Et ideo in Proverbiis: Homo apostata, vir inutilis, gradens ore peruerso, &c. Sicut igitur ædificium inceptum, & non consummatum ad nihilum vtile est, & homo qui incepit, & non perfecit, ab omnibus deridetur, & similiter ille qui in prælio superatur, sic & discipulus apostatans despicitur tanquam sal infatuatum. Vnde Matthæus: Ad nihilum valet ultra, nisi vt mittatur foras, & conculcetur ab hominibus.

Tertio, quantum ad spiritualementem intelligentiam vtriusque, subiungit: *Qui habet aures audiendi audiat.* In quo inuitat ad perfectam intelligentiam, vt non solum verba prædicta audiantur quo ad sonum vocalem, de quo dicitur: *Incrassatum est cor populi huius, & auribus grauius audierunt: verumetiam quo ad intellectum spiritualementem, secundum illud Iob: Auditu auris audiuit te, nunc autem oculus meus videt te.* Et Psalmus: *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus, &c.* Et etiam quo ad effectum manualementem: *Estote factores verbi, & non auditores tantum.* Vult igitur dicere quod verba præmissa sunt parabolica, & ideo sunt spiritualiter & non carnaliter audienda & discutienda, secundum illud: *Audiens sapiens, sapientior erit: & intelligens gubernacula possidebit.* Animaduertet parabolam & interpretationem, verba sapientum, & ænigmata eorum. Qui hoc modo audiunt verbum Dei, efficacissime suscipiunt, iuxta illud Ecclesiastici: *Qui audit me, non confundetur: & qui operantur in me, non peccabunt. Qui elucidant me, vitam æternam habebunt.*

C A P V T X V.

ERANT autem appropinquantes, & cætera.] Postquam confutauit dolositatem Pharisæorum calumniantium Christi potentiam in miraculis, in hac parte confutat eorum impietatem, remurmurantium contra clementiam in operibus pietatis. Diuiditur autem hæc pars in partes tres. In quarum prima præmittitur expressio impietatis Iudaicæ. In secunda subditur manifestatio pietatis diuinæ, ibi: *Et ait ad illos parabolam, &c.* In tertia vero adiungitur commendatio & persuasio pietatis humanæ, ibi: *Dicebat autem ad discipulos suos: Homo quidam erat diues.* Circa expressionem autem impietatis Iudaicæ introducuntur, scilicet occasio impietatis exprimendæ: expressio iam conceptæ: & simulatio æquitatis iustitiæ. Primo igitur quantum ad occasionem impietatis exprimendæ, dicitur:

Erant autem appropinquantes ei publicani & peccatores. In quo ostenditur summa Christi pietatis ad peccatores publicos, ex quo Pharisæi occasionem accipiebant impie iudicandi, quia mos est impiis impietatem suam augere de visis operibus pietatis. Vnde in Psalmo: *Dispersit dedit pauperibus, & cætera, & statim subdit: Peccator videbit irascetur.* Ostendebat autem Christus pietatem magnam, quia suscipiebat publicanos qui erant publici peccatores. Vnde Glossa: *Publicani qui publica vectigalia exigunt, vel conducunt, & qui lucrum sæculi per negotia sectantur, & tales erant multis iniustus lucris intenti.* Huiusmodi autem peccatores licet videantur repellendi ex iustitia: suscipiuntur tamen ex misericordia, de qua confisi erant appropinquantes. Appropinquabant enim ei tanquam clementissimo Domino, secundum illud: *Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis.* Appropinquate, inquam, per deuotam supplicationem: Appropinquet deprecatio mea in conspectu tuo: tanquam etiam paratissimo Magistro: Vnde subdit: *vt audirent illum, secundum illud consilium Sapientis: Appropiate ad me indocti, & congregate vos in domum disciplinæ.* Quia sicut dicitur: *Qui appropinquant pedibus eius, accipient de doctrina illius.* Huic summo doctori Christo, appropinquabant & Pharisæi & publicani, sed Pharisæi simulate, secundum illud: *Prope*

A es tu ori eorum, & longe à renibus eorum. Quia tales per simulatam iustitiam videntur proximi, sed per occultam superbiam sunt longinqui, secundum illud: *Me etenim de die in diem quærent, & scire vias meas volunt, quasi gens quæ iustitiam fecerit, & iudicium Dei sui dereliquerit.* Rogant me iudicia iustitiæ, & appropinquare Deo volunt. Quare ieiunauimus, & non aspexisti: humiliauimus animas nostras & nescisti: & subdit: *Ecce, in die ieiunij vestri inuenitur voluntas vestra, & cætera.* Publicani vero appropinquantes erant vere vt audirent, & audirent, à malis per pœnitentiam resipiscerent, secundum Dominicam exhortationem: *Pœnitentiam agite, appropinquant enim regnum cælorum, & vt audiendo obedirent, secundum illud: Custodi pedem tuum ingrediens domum Dei, & appropinqua vt audias.* **B** Multo enim melior est obedientia, quam stultorum vitium.

Secundo quantum ad expressionem impietatis conceptæ, subditur: *Et murmurabant Pharisæi & scribæ.* Murmuratio est oblocutio, quæ nec omnino exprimitur, nec omnino reticetur: *Auris zeli audit omnia, & tumultus murmurationum non absconditur.* Custodite ergo vos à murmuratione, quæ nihil prodest: & à detractioe parcite linguæ, quoniam sermo obscurus in vacuum non ibit. Et ideo dicitur: *Neque murmuraueritis sicut quidam eorum murmurauerunt, & perierunt ab exterminatore.* Hanc murmurationem odit Dominus, maxime, quia nihil prodest, nec sibi, nec proximo: *Quid murmurauit homo viuens, vir pro peccatis suis: quasi dicat, frustra.* Et quia procedit ex corde maligno, quia nec audet aperte arguere, nec tamen potest cordis malitiam occultare. Vnde hoc sonat ipsum vocibulum murmurare, dicitur enim à mutio mutis quod est, quasi velle loqui & non audere fateri. Et oritur aliquando ex infirmitate: Ortum est murmur populi, quasi dolentium pro labore contra Dominum. Aliquando ex ignorantia & errore, sicut illud Ioannis: *Murmur multum erat in turba de eo.* Quidam enim dicebant: *Quia bonus est: Alij autem dicebant. Non, sed seducit turbas.* Non tamen palam loquebatur de illo. Aliquando ex malignitate: *Increduli ad sermonem Domini Dei vestri murmurastis in tabernaculis vestris, atque dixistis: Odit nos Dominus, & idcirco, eduxit nos de terra Ægypti, vt traderet nos in manus Amorrhæi.* Similiter & hi bonum conuertebant in malum, scilicet publicanorum pœnitentiam, & Iesu misericordiam, & in hoc vitium incidebant, quia erant superbi & inhumani. De quibus potest intelligi illud: *Qui dicunt: Recede à me, non appropinques mihi, quia immundus es. Isti fumus erunt in furore meo, ignis ardens tota die.*

Tertio quantum ad simulationem æquitatis iustitiæ, subditur: *Dicentes, quia hic peccatores recipit, quantum ad affabilitatem colloquij. Et manducat cum illis, quantum ad familiaritatem conuiuij.* In quo volebat ipsum redarguere tanquam fautorem malorum, & contemptorem præceptorum. Vnde Glossa, quasi contrarius esset legi, quæ hoc prohibet. In lege enim prohibetur contactus rei immundæ. In quo intelligitur vitatio societatis. Vnde dicitur: *Non inibis cum eis fœdus, & c. neq; sociabis cū eis coniugia.* Sed sicut dicit Glossa, dupliciter errant, quia & se iustos putant, cum sint superbi, & illos peccatores cum iam pœniteant. Vnde ipsi simulando æquitatem cadebant in pietatem, peccando in seipos, superbiendo: quod consueuerunt facere Pharisæi. Vos estis qui iustificatis vos corā hominibus. Item peccando in proximos male iudicando, ita vt possit eis dici illud: *Hypocrita, eice primum trabem de oculo tuo, & c.* Item peccando in Christum, eius misericordiam redarguendo qui peccatores recipiebat, iuxta quod promiserat per Hieremiam: *Vulgo dicitur, si dimiserit vir vxorē suam, & recedens ab eo, duxerit virum alterum, nūquid reuertetur ad eum? Subditur: Tu autem fornicata es cum amatoribus multis: tamen reuertere ad me, dicit Dominus, & ego suscipiam te.* Hoc enim est excellentissimæ

Gen. 19 f
Prov. 6 b

Matth. 5 b

Matth. 31 b

Iob 41 a
Psalm. 84 b

Iac. 1 d

Prov. 1 a

Ecclesi. 24 c

Diuisio.

Inf. 16 a

Psalm. 111 b

Glos. interlin. in hunc locum. 5.

Iac. 4 b
Psalm. 118 y

Ecclesi. 51 d
Deut. 33 a

Hier. 12 a

Isa. 58 a

Mat. 4 c

Ecclesi. 4 d

Sap. 1 a

1. Cor. 10 b

Ther. 3 c

Murmurare quid sonet.
Num. 11 a

Ioan. 7 b

Deut. 1 d

Isa. 65 a

Glos. interlin. in hunc locum 10. 5.
Deut. 7 a
Glos. interlin. in hunc locum 10. 5.

Inf. 16 d

Sup. 6 f

Hier. 3 a

Ioan. 6. d

Apo. 3. d
Matt. 11. d
Ioan. 7. f

Isa. 55. a

Rom. 10. e

Diuisio.

miseri cordiæ. Vnde Ioannes: Eum qui venit ad me non eiciam foras. Redarguebāt & misericordiam eius, quia eis condescēdebant ad manducandum, cū tamen hoc sit misericordiæ summā, secundum illud: Ecce sto ad ostium & pulso, &c. Et Mattheus: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis. & Ioannes: Si quis sitit, veniat ad me, & bibat, &c. Nam & Propheta ex repletionē spiritus vocat omnes: Omnes sitientes venite ad aquas. Et ratio huius est, quia, sicut dicitur: Non est distinctio Iudæi & Græci, Nam idem Dominus omnium, diues in omnes qui inuocant illum, &c.

Et ait ad illos parabolam, & cetera. Postquam manifestauit impietatem Iudaicam, hic secundo notificat pietatem diuinam, ad impietatem Iudaicam confutandam. Et quoniam pietas Dei specialiter est ad hominem in humani generis reparatione, in qua indiget homo sacrificio reconciliante, pretio redimente, & Spiritu adoptante. Ideo in hac parte triplicem introducit parabolam. Quarum prima est de oue, quæ sacrificatur. Secunda de drachma, qui est nummus regius. Tertia est de Patre & Filio qui misericorditer recipitur. Atque etiā quoniam pietas Dei specialiter ad hominē est ratione trium, quæ Deus posuit in homine secundum rationem insitæ mansuetudinis, ratione impressæ imaginis, & ratione collatæ similitudinis. Et per primam assimilatur homo oui. Per secundam vero, nummo imperiali. Per tertiam Filio Patris æterni. Ideo in hac parte Euangelista Spiritu illuminatus triplicem ponit parabolam, per os carnis Dei prolatam, ad notandam pietatem Dei ad humanam naturam. Quarum prima est de pastore & ouibus suis. Secunda est de muliere & drachmis suis, ibi: *Aut quæ mulier habens drachmas decem.* Tertia de Patre & Filiis, ibi: *ait autem: Homo quidā habuit duos filios.*

In quo ostenditur manifeste quod omnis creatura quodam modo præterdit pietatem, quam Deus habet respectu hominis: Scilicet creatura brutalis, vt ouis: & materia corporalis, vt drachma: & rationalis, vt homo. Circa parabolam igitur de oue perditā procedit hoc ordine. Nam primo exprimitur sollicitudo mœstitiæ pro oue perditā: secundo vero magnitudo lætitiæ pro oue inuenta, ibi, *& cum inuenerit, & cetera.* In explicando autem sollicitudinem mœstitiæ circa ouem perditam, quatuor introducuntur ab eodem, scilicet possessio multitudinis integræ, deperditio ouis centesimæ, & dimissio multitudinis habitæ, & requisitio ouis deperditæ. Primo igitur quantum ad possessionem multitudinis integræ, quam vult intelligi non ad literam, sed parabolice, dicit.

Et ait ad illos parabolam istam. Ideo parabolice loquitur, quia docet eius sapientiam: Aperiam in parabolis os meum, & cetera. Et quia hoc requirebat Iudæorum perfidia, quibus debebat velari mysteria, secundum illud: Ideo in parabolis loquor eis, quia videntes non vident, & audientes non audiunt. Vel quia decebat sacram scripturam, in qua non tantum voces, verum & res sunt signa ad manducandum intellectum paruulorum, & simplicium ad concipiendum in se multiformitatem intellectuum diuinorum, secundum illud: Parabolæ Salomonis ad sciendam sapientiā & disciplinam, ad intelligenda verba prudentiæ, & suscipiendam eruditionē doctrinæ. Sequitur, vt detur paruulis astutia, adolescenti sciētia & intellectus. Et quoniam paruulis loquitur, ideo exempla manifesta supponunt, cum dicit: *Quis ex vobis homo qui habet centum oues.* Homo inter homines est Dei filius, de quo Baruch: Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus. Et ad Philipenses: In similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Oues istius hominis sunt rationales creaturæ ratione insitæ māsuetudinis: Ecce ego mitto vos, sicut oues in medio luporum, & cetera. Oues meæ vocem meam audiūt. Et postea: Et ego vitam æternam do eis. Dicuntur autem hæc centum propter perfectionem, quæ insinuat per cētenarium propter redimensionem denarij super seipsū. Vnde Beda. Quia numerus

centenarius est perfectus, Deus centum oues, id est, numerum perfectum habuit, cum Angelorum & hominū substantiam creauit. Ob hanc causam etiam in designatione perfecti meriti ponitur Supra: Aliud cecidit in terram bonam: & ortum, fecit fructum centuplum. Et in Genesi: Seruit Isaac in terra illa, & inuenit in ipso anno cētuplum. Similiter & quantum ad perfectionem præmij: Omnis qui reliquerit, &c. Sequitur: Centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Habere igitur centum oues, habere creaturas in perfecto numero, & statu conditionis suæ.

Secundo quantum ad perfectionem ouis centesimæ, subdit: *Et si perdidit vnā ex illis.* Vnam ouem de centum perdidit Deus, quando homo peccauit. Vnde Beda: Vna ouis periit, quanto homo pascua vitæ peccando reliquit. De hac oue dicitur in Psalmo: Erraui sicut ouis, quæ periit. Ideo autem dicitur homo vna ouis, quia omnes ex vno homine processerunt, in quo & peccauerunt, secundum illud: Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, &c. in quo omnes peccauerunt. Sed propter varietatem culparum superadditur dicuntur multæ oues: Omnes nos quasi oues errauimus, vnusquisque in viam suam declinauit. Et Petrus: Eratis sicut oues errantes, & cetera. Et hoc fuit quovsq; homo caruit pastore. Vidi cunctum Israël dispersum in montibus sicut oues non habentes pastorem. Impegerat enim hæc ouis in lapum diabolum, de quo Ioannes: Lupus rapit, & dispergit oues, & cetera.

Tertio quantum ad dimissionem multitudinis habitæ subiungitur: *Nonne dimittit nonaginta nouem in deserto?* Per nonaginta nouem intelliguntur Angeli, tum quia nouenarius optime competit designationi numeri Angelorum, propter ternarium triplicatum in ordinibus Angelorum, sed designandum Deum trinum & vnum: tum quia Angelis ruentibus & homine perditō remansit eorum numerus imperfectus. Vnde Glossa: Reliquit nonaginta nouē, quia rationalis creaturæ numerus pereunte homine, erat imminutus: istos reliquit Christus non localiter deserens, cum sit semper vbiq; sed quia illos minime apprehendit: Nusquam Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehēdit. Dicitur autem reliquisse in deserto, id est in cœlo, quod desertum fuit ab Angelis & hominibus, & nullus iam ibi poterat introire, propter quod illa suprema patria deserto comparatur, vnde Glossa: In deserto, id est in cœlo quod desertum est ab homine peccante, propter quod & illa superna Hierusalem dicitur deserta, secundum illud: Illa, quæ sursum est Hierusalem, libera est quæ est mater nostra. Scriptum est enim: Lætare sterilis quæ non paris, &c. quia multi filij desertæ, magis quàm eius quæ habet virum. Et Isaias: Lætabitur deserta & inuia, & exultabit solitudo, & florebit, quasi lilium, &c.

Quarto quantum ad requisitionem singularis ouis deperditæ, adiungit *Et vadit ad illam quæ perierat, ad istā ouem, sc. hominem saluandum venit Deus, Dei Filius in hunc mundum: Venit filius hominis quærere & saluum facere quod perierat.* Vnde ad Timotheum: Fidelis sermo & omni acceptione dignus, quod Christus Iesus venit in hunc mundum peccatores saluos facere. Et hoc fecit Christus tanquam bonus pastor. Vnde Ezechiel: Ecce ego ipse requiram oues meas, & visitabo eas, sicut pastor visitat gregem suum. Sed quia bonus pastor non desistit ab inquisitione ante salutem, ideo subdit: *Donec inueniat eam.* Tunc autem hæc ouis à Christo inuenitur, quando eius sanguine à perditione liberatur, secundum illud: Dominus solus Dux eius fuit, & non erat cum eo Deus alienus. Et paulo superius: Inuenit eum in terra deserta, in loco horroris, & vastæ solitudinis. Inuenit autem Deus homines perditos, cum magna difficultate, secundum illud Osee: Quasi vvas in deserto inueni Israël, quasi prima poma ficulneæ. Vnde pastor iste pro ouibus suis inueniendis, laborauit vsque ad mortem, secundum illud: Bonus pastor animam suam

Sup. 8. a

Gen. 26. e

Matt. 19. d

Beda in
Glos. in hunc
locum 20. 5.
Psal. 110. 7

Rom. 5. b

Isa. 53. b

1. Petri. 2. d

3. Reg. 2. 2. c

Ioan. 10. c

Glos. in hunc
locum 20. 5.

Heb. 2. d

Glos. inter-
lin. in hunc
locum 20. 5.
Gal. 4. d

Isa. 53. a

Inf. 19. d
1. Tim. 1. d

Eze. 34. c

Deut. 32. d

Osee 9. c

Ioan. 10. e

Psal. 77. a

Matt. 13. b

Prou. 1. a

Baruc. 3. d

Phil. 2. a

Mat. 10. b
Ioan. 10. eBeda in
Glos. in hoc
loco 20. 5.

suam dat pro ouibus suis. Propter quod & pastor iste agnus factus est inter oues, vt redimeret oues, secundum illud: Sicut ouis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram tondente se, obmutescet, & non aperiet os suum. Vnde & hanc inuentionem præfigurabat illa inuentione qua Abraham volēs offerre filium, inuenit arietem: Leuaui Abraham oculos suos, videtque post tergum arietem inter vepres, hærentem cornibus, quem assumens obtulit holocaustum pro filio. Cætera ergo illa sacrificia oblata tam ouium quàm agnorum, & hircorum quàm arietum & vitulorum, hoc significabant quòd Christus per proprium sanguinem introiit semel in sancta, æterna redemptione inuenta Et hoc est quod dicit: *Quærit diligenter donec inueniat eam.*

Et cum inuenerit eam, & cætera. Post sollicitudinē mortificatiæ pro oue perditâ, sequitur hic magnitudo lætitiæ pro oue inuenta, circa quam introducuntur tria, scilicet exultatio priuata, congratulatio publica, & conclusio principaliter intenta. Primo igitur quantum ad exultationem priuatam de oue inuenta, dicit: *Et cum inuenerit eam, imponit in humeros suos gaudens.* Humeri isti, vt dicit Ambrosius, sunt brachia crucis: illic, inquit, peccata, mea deposui, in illa nobili pacibuli cervice requieui. In hos ergo humeros ouem perditam imposuit, quia ibi peccata nostra portauit. Vnde Isaias: Vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Et Petrus: Qui peccata nostra ipse pertulit corpore suo super lignum vt peccatis mortui, iustitiæ viuamus. Et hoc est quod dicit Beda: Ouem in humeris suis imposuit, quia humanam naturam suscipiens peccata nostra ipse portauit. Et peccata nostra portauit in cruce, & crucem nostram portauit in humeris, secundum illud: Factus est principatus super humerum eius. Et: Dabo clauem Domus David super humerum eius. Super hunc humerum gaudens nos portauit, propter magnam charitatem quàm ipse habuit ad liberationem nostram. Sicut pastor gregem suum pascat in brachio suo congregabit agnos. Subditur: Fœtas ipse portabit, & hoc cum maximo gaudio secundum illud: Ad vbera portabimini, & super genua blandientur vobis. Quomodo si cui mater blandiatur, ita & ego consolabor vos. Sequitur: Videbitis & gaudebit cor vestrum, & ossa vestra quasi herba germinabunt.

Secundo quantum ad congratulationem publicam, subdit: *Et veniens domum conuocat amicos & vicinos.* Domus ista est Hierusalem superna de qua Isaias: Domum maiestatis meæ glorificabo Et Ioannes: In Domo Patris mei mansiones multæ sunt. In hanc Christus venit in Ascensione, de quo aduentu Isaias: Quis est iste qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra? In hanc portat ouem, quia sicut dicitur in Psalmo: Ascendisti in altum, cepisti captiuitatem. Et ibi conuocat Angelos, qui dicuntur amici propter familiaritatem in cognoscendo secreta, hoc enim est signum amicitie. Vos autem dixi amicos, & c. Et vicini, propter propinquitatem in comunicando solatia. Vnde Matthæus: Angeli eorum in cœlis semper vident faciem patris qui in cœlis est: hos conuocat Dominus ad concorditer gaudendum, propter salutem hominum. Vnde & subdit: *Dicens illis: Congratulamini mihi, quia inuenit ouem meam, qua perierat.* Hoc dicit, quasi dans eis materiam congratulandi de consecutione tanti beneficii & amoris charitati, quæ Deus ostendit homini, vnde dicit Sapientia æterna: Deliciæ meæ, esse cum filiis hominum. Vnde Beda: Non dicit: Congratulamini ouem inuentam, sed mihi, quia gaudium eius est vita nostra. Vnde in expressione huius gaudij permagnifici notatur humani generis reinuentione incunda, hoc est gaudium nuptiale, de quo exultant cœlestes ciues: Audiui quasi vocem turbæ magnæ, & cætera, dicentium: Alleluia. Sequitur: Gaudeamus & exultemus, & demus gloriam ei, quia venerunt nuptiæ agni, & vxor eius præparauit se. Desponsauit enim agnus sanctam Ecclesiam de peccatoribus collectam, & habet agnus ouiculam reinuentam.

Tertio quantum ad conclusionem principaliter intē-

tam, subiungit: *Dico vobis quòd maius gaudium erit in cœlo super vno peccatore pœnitentiã agente.* Laudate cœli, & exulta terra: iubilate montes laudem, quia consolatus est Dominus populum suum, & pauperum suorum miserabitur. Magnum est gaudium, quia maius est infirmum sanare, quàm sanum conseruare, & ideo subdit: *Quàm super nonaginta nouem iustis, qui non indigent pœnitentiã.* Hoc autem dicitur: nõ quia melior sit peccator pœnitēs, quàm nonaginta nouem iusti, sed quia in redemptione humani generis maiora operatus est Deus, quàm in conseruatione totius multitudinis cœlestis, quia hoc est manifestatiuum maioris potentie, maioris prudentie, & maioris misericordie. Maioris potentie, quia maius est iustificare impium, quàm creare cœlum & terram. Maioris prudentie, vnde Iob: Prudentia eius percussit superbum. Maioris elementie siue misericordie, vnde supra: Per viscera misericordie Dei nostri, in quibus visitauit, & cætera. Maior enim fuit in Christo cõdescensio, maior & humani generis sublimatio, secundum illud: Quoniam eleuata est magnificentia tua super cœlos. Vnde hoc intelligitur quantum ad causam nostre pœnitentiæ, hoc est humani generis redemptione, in qua maior est materia gaudij, quàm in omnibus aliis operibus Dei. Si autem intelligitur de peccatore quolibet per se, tunc intelligitur quòd gaudium est magis nouum, vel quòd peccator est feruentior frequenter, quàm iustus. Vnde Gregorius in moralibus. Quidam in Dei seruitio ex ante acta alicuius debilitate roborantur, eosque ad custodienda mandata, & futurorum trahit desiderium, & impellit memoria præteritorum. Vnde hoc nõ refertur ad omnes peccatores nec ad omnes iustos, sed ad peccatores feruidos post conuersione, & iustos tepetes. Vnde & Gregorius* explicat, & Beda in Glossa: Maius gaudium est de peccatore resurgente in feruore, quàm de iusto pigro stante. Vt Dux in prælio cum militem plus diligit, qui post fugam reuersus hoste fortiter premit, quàm eum qui nunquam fugit, nec vnquam fortiter eget, Vel hoc dicitur ratione confusionis aduersariorum, secundum illud: Lætabuntur coram te, sicut qui lætantur in messe, sicut exultant victores capta præda, quando diuidunt spolia, & c.

Aut que mulier, & c. Post parabolam de pastore & ouibus suis, subditur hic parabola de muliere & drachmis. In qua quidem sub metaphora drachmæ manifestatur pietas Dei ad hominem, & hoc quadrupliciter, scilicet ad hominem reparatum, & ad hominem iustificatum. Primo igitur quantum ad pietatem Dei respectu hominis conditi, dicit.

Aut que mulier habens drachmas decem. Mulier ista est diuina sapientia, quæ mulier dicitur: quia diligenda est tanquam sponsa speciosissima. Sapientia: Loquens de Sapientia dicit: Hanc amaui & exquisiui eam à iuuentute mea, & quæsiui in sponsam mihi eam assumere, & amator factus sum formæ illius. Dicitur autem mulier non ab infirmitate sexus, sed à pietate diuini affectus & misericordie, ratione cuius comparat Deus affectum suum ad hominem affectui materno. Numquid obliuisci potest mulier infantem suum, vt non misereatur filio veteri sui? & cætera. Et ideo sapientia de se dicit: Ego mater pulchræ dilectionis, & cætera. Vnde cum sapientia Dei sit potentissima, sit speciosissima, sit prouidissima, sit & clementissima, datur intelligi per mulierem fortem, secundum quòd dicitur: Mulierem fortem & bonam & speciosam. Et: Sicut Sol oriens mundo. Per mulierem prouidam: Sapientia mulier ædificat domum, id est sapientia, per mulierem piam, sicut in parabola. Vnde Glossa: Mulier, id est Dei sapientia, decem drachmas habuit cum homines & Angelos creauit. Drachma autem est creatura rationalis, diuina videlicet imagine insignita. Vnde Glossa: Drachma est nummus certæ quantitatis habens imaginem regis. Talis nummus est homo, de quo dicitur: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Vnde & Ecclesiasticus: Deus creauit de terra hominem, & secundum imaginem suam fe-

Isa. 53. b

Gen. 22. c

Hebr. 9. c

Amb. lib. 7. Comment. in cap. 15. Lucæ tom. 3.

Isa. 53. a

1. Petr. 2. d

Beda Glossa in hunc locum 10. 5.

Isa. 9. b

Isa. 22. c

Isa. 40. b

Isa. 66. d

Isa. 60. b

Ioan. 14. a

Isa. 63. a

Psal. 67. b

Ioan. 16. b

Matth. 18. b

Prou. 8. d Beda Glossa in hunc locum 10. 5. Ex Gregor. hom. in Euangelia.

Apoc. 19. a

Isa. 49. b

Aug. 20. 9.

Tract. 72.

in Ioann.

Iob 26. d

Sup. 1. 2

Psal. 3. a

*Greg. hom.

mil. 34. in

Euang. 10.

2. ubi est

exemplum

ut infra.

Beda Glossa

in hunc

locum 10. 5.

Isa. 9. a

Sap. 8. a

Isa. 49. d

Eccel. 24. b

Prou. 31. b

Eccel. 26. c

Prou. 14. a

Glossa in hunc locum 10. 5.

Glossa interlin. ibid.

Gen. 1. d

Eccel. 17. a

cit illum. Talis nummus est angelicus Spiritus. Vnde Ezechiel: Tu signaculum similitudinis plenus sapientia & perfectus decore, in deliciis paradisi Dei fuisti. Igitur drachmæ decem, sunt nouem ordines angelorum, & decima hominum ad totius vniuersi complementum, quia inter denarium clauditur vniuersitas numerorum. Vnde & in eo est quidam numerorum status. Vnde Beda: Decem drachmas mulier habuit, cum nouem ordinibus Angelorum homo additus est decimus, vt completeretur numerus electorum. In hoc ergo apparet pietas Dei ad rationabilem creaturam conditam, sicut ad rem sua imagine insignitam.

Secundo quantum ad pietatem Dei respectu hominis lapsi subdit: *Et si perdidit drachmam vnã, scilicet in hominis præuaricatione.* Drachma enim ista perdita est humana natura. Vnde Glossa: Mulier, idest Dei sapientia decem drachmas habuit cum homines & Angelos ad imaginem suam creauit, sed vnã perdidit, cum homo à similitudine Creatoris recessit. Vnde quia homo creatus est post nouem ordines. Angelorum, recte intelligitur per decimam drachmam. Hinc est quòd ad liberationem hominum præfigurandam Deus præcepit sibi offerri decimam. Hinc etiam est quòd decem præcepta ei data sunt, per quæ quasi per quosdam gradus vsque ad Deum conscendat. Hinc est etiam quòd in præfiguratione incarnationis dicitur. Sol retrocessit decem lineis, sicut dicitur: Sol namque per decem lineas retrocessit, cum Deus qui est super Angelos vsque ad hominẽ qui est decimus, descendit. Hinc etiam denarius est pretium omnium laborantium in vinea patrisfamilias: Conuentione facta, & cætera. Recte igitur decima drachma perdita designat naturam humanam lapsam. Ad hanc drachmam perditam diuina sapientia habet pietatem & misericordiam, propter quod subdit: *Nonne accendit lucernã, in incarnatione.* † Lucerna est lux in testa, hoc est Deus in carne humana. Vnde Glossa: Dei sapientia lucernam ad quærdam drachmam accendit, cum in carne apparuit, quia lucerna est lux in testa, idest, verbũ in carne. De hac lucerna dicitur in Psalmo: Illuc producam cornu David, parauit lucernam Christo meo. Vnde de accensione istius lucernæ dicitur: Deus erat verbum. Sequitur: Lux vera quæ illuminat omnem hominem. Et post: Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Nec tantum hoc, *Sed & euerrit domum,* scilicet in prædicatione. Glossa: Domum euerrit quando conscientias hominum de reatu ipsorum perturbauit. Et hoc spectat ad prædicatores. Vnde dicitur: Scrutabor Hierusalem in lucernis, & visitatio super viros defixos in facibus suis. *Et quærit diligenter, donec inueniat eam,* in nostra redemptione, vnde Sapiens: Dignos se, ipsa circuit quærens, & in visis ostendet se illis hilariter, & in omni prouidentia occurrerit illis, vnde & sibi competit illud Psalms: Si dederò somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem. Donec inueniam locum Domino, tabernaculum Deo Iacob.

Tertio, quantum ad pietatem respectu hominis reparati adiungit: *Et cum inuenerit, conuocat amicos & vicinas:* Per amicos & vicinas diuinæ sapientiæ, intelliguntur Angeli boni & animæ sanctæ, vnde Glossa: Et amicæ & vicinæ sunt supernæ potestates, quæ Deo tanto propius sunt, quanto eum vicinius contemplantur. Quæ ideo dicuntur amicæ sapientiæ, quia ipsam diligunt: & ab ipsa amantur, secundum illud: Per nationes in animas sanctas se transfert, amicos Dei, & Prophetas constituit. Neminẽ enim diligit Deus, nisi eũ qui cum sapientia inhabitat. Conuocare autẽ nihil aliud est, quàm ad vnitatem & conformitatem amoris copulare. Potestas & terror apud eum est, qui facit concordiam in sublimibus suis. Et per istam concordiam mutui amoris communem materiam gaudij tribuit. Et ideo subdit: *Dicens: Congratulamini mihi, quia inueni drachmam quam perdidit am.* Sapientia namque inuitat ad congaudendum, quia hæc est lex charitatis: Charitas non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati. Et sapiens dicit: Hæc cogitã,

& cætera. Quoniam immortalitas est in cognatione sapientiæ, & in amicitia illius delectatio bona, quia vult gaudia vniuersorum esse communia non priuata, sicut potissime in illa Hierusalem superna. Vnde Tobias: Confitere Domino in bonis eius, & benedic Deum sæculorum, subditur: Et reuocet ad te omnes captiuos, & gaudeas in omnia sæcula sæculorum. In hac enim reintegratione drachmæ fit reintegratio numeri electorum in illa Hierusalem. Et hæc est magna materia lætitiæ: Ecce ego creo Hierusalem exultationem, & populum eius gaudium, quia congratulabantur diuinæ sapientiæ, & saluationi nostræ secundum illud: Letamini cum Hierusalem, & exultate in ea omnes qui diligitis eam: gaudete cum ea gaudio vniuersi, qui lugetis super eam, vt fugatis, & repleamini ab vberibus consolationis eius: vt mulgeatis, & deliciis affluatis ab omnimoda gloria eius.

Quarto, quantum ad pietatem Dei respectu hominis iustificati, subdit: *Ita dico vobis: Gaudium erit coram Angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente.* Gaudet autem angeli de pœnitentia hominis peccatoris, quia destruitur culpa, restituitur iustitia, confutatur dæmonum superbia, efficax efficitur Angelorum custodia, reparatur Ecclesia, placatur ira diuina, & restauratur Hierusalem superna Et de his septem gaudent maxime Angeli beati. Ideo & de pœnitentia peccatoris, in qua vident fieri septem effectus prædictos, gaudium est Angelis Dei.

Primo, quia destruitur culpa: Pœnitentini, & conuertimini, vt deleantur peccata vestra. Vnde dicitur, quòd erat Ioannes prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum, &c.

Secundo, quia per pœnitentiam recuperatur iustitia. Vnde in Apocalypsi: Memor esto vnde exieris, & age pœnitentiam, & prima opera fac. Et Ecclesiasticus: Pœnitentibus dedit viam iustitiæ, & confirmauit deficientes.

Tertio, quia per pœnitentiam confutatur dæmonum superbia: Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem: quoniam exaudiuit Dominus vocem fletus mei. Et post: Erubescant & conturbentur vehementer omnes inimici mei. Tunc enim dæmones erubescunt de sua impudentia, quòd peccator per pœnitentiam erubescit de culpa: Postquam conuertisti me, egi pœnitentiam Subdit: Confusus sum, erubui, quoniam sustinui opprobrium adolescentiæ meæ.

Quarto, quia per pœnitentiam efficax efficitur Angelorum custodia. Vnde dicitur: Ego quos amo, arguo & castigo. Æmulare ergo, & pœnitentiam age. Ecce sto ad ostium & pulso. Hoc enim Angelus nos custodiens facit sollicitus.

Quinto, quia per pœnitentiam reparatur Ecclesia, propter quod dicitur: Non veni vocare iustos, sed peccatores. Nam Christus vocat ad vnitatem Ecclesiasticam, in qua fit remissio peccatorum, & datur superna gratia, secundum illud Ezechielis: Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, &c. vita viuet, & non morietur.

Sexto, quia placatur ira diuina: Altissimus odio habet peccatores, & misertus est pœnitentibus. Et Hieremias: Si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo, & cætera. agam & ego pœnitentiam super malo quod cogitavi, vt facerem ei.

Septimo, quia per pœnitentiam reintegrationem Hierusalem superna. Vnde Matthæus: Agite pœnitentiam, appropinquauit enim regnum cœlorum, propterea ciues cœlestes exultant, sicut dicitur hic, quòd *gaudium erit coram Angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente.* Vident enim quantæ virtutis sit pœnitentia, quæ nõ solũ recuperat perdita, sed & multo plura impetrat à pietate diuina. Vnde Iob: Conuersus Dominus ad pœnitentiam recuperat perdita. Addidit Dominus omnia quæcumq; fuerant Iob, duplicia. Et hac de causa omnes qui diligunt Deum, qui diligunt bonum, & qui habent pietatis

Ezech. 28. c

Beda Glossa in hunc locum 10. 5.

Glossa vbi supra. Drachma decima quid.

Decimæ oblatio. Exod. 22. d Exod. 20. a

4. Reg. 20. b

Matt. 20. a

† Greg. homil. 34. in Euang. Glossa in hunc locum 10. 5. Ps. 131. d

Ioan. 1. a, b

Glossa in hunc locum 10. 5.

Soph. 1. c

Sap. 6. c

Psal. 131. a

Glossa in hunc locum 10. 5.

Sap. 7. d

Iob 25. a

1. Cor. 13. a Sap. 8. d

Tob. 13. c

Isa. 65. b

Isa. 66. c

Septem de causis gaudent Angeli super vno peccatore pœnitentiã agente.

Act. 3. c

Marc. 1. a

Apoc. 2. b

Eccl. 17. c

Psal. 6. d

Hier. 31. d

Apoc. 3. d

Matt. 9. b

Ezech. 18. c

Eccl. 12. a

Hier. 18. a

Matt. 4. c

Iob. 42. c

tatis

tatis affectum, cum Angelis exultare debent de conuersione & pœnitentia peccatorum. Vnde Apostolus: Epistola illa, & si ad horam, vos cōtristauit: nunc gaudeo: non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad pœnitentiam. Cōtristati enim estis secundum Deū, vt in nullo detrimētum patiamini ex nobis. Quæ enim secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur. Et post subdit: In vobis operatur sollicitudinem: sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationem, sed vindictam. Et ex his, debitus honor redditur diuinæ maiestati: numerus cœlestis impletur: & recuperatur vnitas Ecclesiasticæ pacis. Et ideo in conuersione & pœnitentia vnus peccatoris merito exultat hierarchia supercœlestis, & subcœlestis.

Ait autem: *Homo quidam habuit duos filios.* Post parabolā de pastore & ouibus suis, & de muliere & drachmis, subditur hic tertio parabola de patre & filiis, vt sic cum maxima sit pietas patris ad filium, maxima ostendatur hic pietas Dei erga peccatorem conuersum, qui intelligitur per filium prodigium. Et quoniam misericordia patris in hoc ostenditur, quod reuelauit miseriam filij prius peccantis, & postmodum pœnitentis; ideo in hac parabola quatuor describit Euangelista. Primo namq; describit filij prodigi insolentiam: secundo miseriam & indigentiam, ibi: *Postquam omnia cōsummasset:* tertio eiusdem pœnitentiam, ibi: *In se autem reuersus dixit, &c.* quarto patris misericordiam, ibi: *Cum autem adhuc longe esset.* Et hoc quidem facit rectissimo processu & ordine. Nam insolentia præcipit in miseriam & in indigentiam: indigentia autem excitauit ad pœnitentiam: & pœnitentia præparauit ad patris misericordiam obtinendam. Circa filij prodigi insolentiam exprimendam tria introducuntur ab Euangelista, scilicet conditio libertatis humanæ: perpetratio voluntariæ culpæ, & dissipatio boni, gratiæ, & naturæ. Primo igitur quantum ad conditionem libertatis humanæ, dicit:

Homo quidam habuit duos filios. Per hominem istum, sicut sæpe dictum est, intelligimus Dominum benignū & pium. Nam ipse ratione summæ pietatis, quæ reddit eum benignum & humanum erga hominem, homo merito dici potest, vnde Daniel: Tetigit me quasi visio hominis, & confortauit me. Ad cuius etiam designationem Deus in effigie humana, per subiectam creaturā, frequenter apparuit sanctis patribus & Prophetis. Per duos autem filios intelligimus humani generis vniuersitatem, non solum quo ad Gentiles, & Iudæos sicut Glossa exponit, sed & generaliter quo ad innocentes & pœnitentes, sicut oportet intelligi ex ipsa applicatione parabolæ. Vnde Beda: Hæc parabola de Iudæo & Gentili, generaliter de pœnitente & iusto, vel qui sibi iustus videtur potest intelligi. Et hi dicuntur filij, qui in libertate arbitrij sunt creati, & ad æternam hæreditatem habendam. Seruus non manet in domo in æternum, filius manet in æternum, vnde in Psalmo: Quo modo miseretur pater filiorum, misertus est Dominus timentibus se. Et quia libertas arbitrij in vanis & peccatoribus frequenter de propriis viribus præsumit, & sibi vsurpat quod Dei est, ideo subdit: *Et dixit adolescentior ex illis patri: Pater, da mihi portionem substantiæ quæ me contingit.* Iste adolescentior dicitur ille, qui vanior est, & ad sensibilia bona magis intentus, secundum illud Ecclesiastæ: Adolescentia enim & voluptas vana sunt. Et: Lætare iuuenis in adolescentia tua. Sequitur, & scito quod pro omnibus his adducet te Deus in iudicium. Hic adolescens petit partem suam, cum relinquit vult libertati suæ, vt iam non secundum imperiū gratiæ, sed secundum nutum voluntatis suæ incedat. Vnde Beda: Substantia est omne quod agimus, quod viuimus, sapimus, cogitamus & loquimur. Huius ergo portionem substantiæ minor petit sibi dari, cum homo rationali sensu suo delectatus, per liberum arbitriū se regere, & à Domino Creatore suo exire quærit. Hæc petitio non fuit pro se, sed magis contra se, quia petit

se sibi exponi, & suo iudicio derelinqui. Sicut & petitio filiorum Israël qua petierunt regem. Dixerunt filij Israël ad Samuelem: Constitue nobis regem, vt iudicet nos. Subditur: Dixitque Dominus ad Samuelem, non te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos. Et quia Dominus iusto suo iudicio, cum de se præsumit, derelinquit sibi ideo subdit: *Et diuisit illis substantiam.* Nam sic conueniebat, secundum illud: Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilij sui. Nam sic Dominus iusto iudicio facit, secundum illud: Vni dedit quinque talenta, alij vero duo, alij vero vnum, vnicuique secundum propriam virtutem, &c.

Secundo quantum ad perpetracionem voluntariæ culpæ subdit: *Et post non multos dies congregatis omnibus,* per liberi arbitrij dominium, quod habet respectu omnium virium naturalium. *Adolescentior filius peregre profectus est in regionem longinquam:* & hoc perpetrando peccatum. Regio namq; longinqua à Deo dicitur, non quantum ad situm localem, cum Deus sit vbiq; sed per voluntatis dissimilitudinem. Vnde Glossa: Abiit in regionem longinquam non mutando locum, ad animum. Quanto enim quis in prauo opere amplius delinquit, tanto à Dei gratia lōgius recedit. Vnde in Proverbis. Longe est Dominus ab impiis: & orationes iustorū exaudiet. Est autē peccatū regio lōginqua à Deo quia cū sit iniquitas, elongat à summa bonitate, secundū illud: Iniquitates vestræ diuiserūt inter vos & Deū vestrū, peccata vestra absconderunt faciē eius à vobis. Cum sit tenebra: quia elongat à summa luce & veritate, Deus lux est, & tenebræ in eo non sunt vllæ. Si dixerimus, quoniam societatem habemus cum eo, & in tenebris ambulamus: mētīmur, & veritatē non facimus. Et paulo post subditur, de quibus tenebris intelligatur: Qui odit fratrem suum, in tenebris est, &c. Cum etiā peccatū sit nihil, quia elongat à summa æternitate, propter quod Hieremias: Quid inuenerunt patres vestri in me iniquitatis, quia elongauerunt se à me, & ambulauerunt post vanitatē: De his tribus simul dicitur: Quæ participatio iusticiæ cū iniquitate? Aut quæ societas luci ad tenebras? Quæ autē conuentio Christi ad Belial? Et ibidē: Quis autē consensus templo Dei cū idolis? Et propterea merito peccator, qui elongat se à Deo per peccatum, & vadit in regionem longinquam, longe à cœlesti regione proiicitur, videlicet in infernū qui est regio mortis & tenebrarum, secundū illud: Antequam vadam, & non reuertar ad terram tenebrosam, & opertam mortis caligine, terram miserie & tenebrarum: vbi vmbra mortis, & nullus ordo, &c.

Tertio quantum ad dissipationem boni, & gratiæ, & naturæ, subiungit: *Et ibi dissipauit substantiam suam.* Dissipauit, inquam, per peccata spiritualia, quæ maxime dissipant animā, & hoc quidē per superbiam: Quia reddidit Dominus superbiam Iacob, sicut superbiam Israël: quia vastatores dissipauerunt eos, & propagines eorū corruerunt. Item per inanem gloriam: Popule meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt, & viam gressuū tuorum dissipant. Item per inuidiam, secundum illud: Dissipata sunt ossa nostra secus infernum, supple per inuidiā, de qua dicitur: Putredo ossium, inuidia. Itē per iracundiam. Dissipati sunt nec compuncti, subdit frēduerunt super me dentibus suis. Vnde iracundus similis est dæmoniaco, de quo supra: Subito clamat, & elidit & dissipat eum cum spuma. Item dissipauit per accidiā, secundum illud. Qui mollis & dissolutus est in opere suo, frater est sua opera dissipantis. Et quia peccata spiritualia frequenter præcipitant in carnalia, ideo addit: *Viuido luxuriose,* quantum ad gulam, & luxuriam, secundum illud: Luxuriosa res, vinum, & tumultuosa ebrietas: quicumque his delectatur, non erit sapiens. Vnde in his est consummatio dissipationis, secundum illud Iob: Ignis est vsque ad perditionem deuorans, & omnia eradicans gemina. Vnde & his peccatis non solum dissipantur animæ vires, sed & corporis mēbra, & diuitiæ tēporales, ac per hoc dissipatur tota hominis

substantia,

2. Cor. 7. b

1. Reg. 5. e

Ecclesi. 1. 5. e

Matth. 2. 5. b

Gloss. in hunc locum 20. 5.

Prover. 1. 5. d

Isa. 59. a

1. Ioan. 1. b

Hier. 2. a

2. Cor. 5. e

Iob 16. d

Nabutt. 2. a

Isa. 3. e

Psal. 140. b

Prover. 14. d

Psal. 34. c

Sup. 9. e

Prover. 18. b

Prover. 20. a

Iob 3. e

Dan. 10. d

Gloss. in hunc locum 20. 5. Beda. Gloss. in hunc locum 20. 5.

Ioan. 8. d Psal. 102. c

Ecclesi. 11. d Ibid. c

Beda. Glossa in hunc locum 20. 5.

substantia. scilicet rerum, membrorum, & morum. Propter quod dicitur: Vir qui amat sapientiam, lætificat patrem suum: qui autem nutrit scorta, perdet substantiam. Quia in huiusmodi impletur illud Psalmi: Homo cum in honore esset, &c.

Et postquam omnia consummasset, &c. Post descriptam filij prodigi insolentiam, hic describit miseriam & indigentiam, & hoc quantum ad tria, scilicet quantum ad famis incommodum, seruitutis opprobrium, & quantum ad mendicitatis genus extremum. Primo ergo quantum ad incommodum famis, dicit:

Et postquam omnia consummasset, scilicet culpa totum deuantante, secundum illud: Nationes iniquæ diræ sunt consummationis, de qua consummatione Iacobus: Concupiscentia, cum conceperit, parit peccatum: peccatum vero cum consummatum fuerit, generat mortem. Facta est fames valde in regione illa, diuina scilicet iustitia vlciscente. Hæc fames est inopia spiritualium bonorum. Vnde Glof. Fames valida in regione longinqua, est indigentia verbi veritatis in obliuione Creatoris. Et de hac fame per Amos: Emitte famem in terram: non famem panis neque sitim aque, sed audiendi verbum Dei. Et de hac in Psalmo: Vocauit famem super terram, &c. Et ipse cepit egere, nullo scilicet auxiliante. Vnde Ambrosius: Virtutibus earum fonte relicto. Merito ergo iste egere cepit, qui thesauros sapientiae & scientiae Dei, diuitiarumque celestium altitudinem dereliquit. Vnde dicitur: Egestas & ignominia ei, qui deserit disciplinam, & hoc propter culpam: quia: Miseros facit populos peccatum. Propter quod dicit Beda: Omnis locus, absente patre, penuria est. Sic enim sapientia adueniente, veniunt omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honestas per manus illius: sic ipsa abeunte, omnia bona recedunt, & superuenit egestas secundum illud: Egestas à Domino in domo impij: habitacula iustorum benedicentur.

Secundo quantum ad opprobrium seruitutis subdit: *Et abiit, & adhaesit vni ciuium regionis illius, cuius autem in regione dissimilitudinis & peccati est ille, qui in peccato mansionem perpetuam collocauit. Inter huiusmodi autem ciues vnus & primus est ipse diabolus. Vnde Glof. Vnus ciuium ille est, qui concupiscentiis terrenis merito prauitatis suae, praepositus, princeps mundi vocatur, secundum illud: Venit enim princeps mundi huius, &c. Huic ciui adhaeret quis, quando vult per omnia eius facere voluntatem, quod faciunt peccatores secundum quod designatur in Machabæis, de quibusdam, de quibus dicitur quod illis consimiles esse cupiebant, quos hostes & peremptores habuerant. Et nota quod dicitur adhaesisse, quia diabolus non habet posse, nisi quantum peccator ei dat ex mera voluntate. Vnde ex persona diaboli Isaias: Incuruare, vt transeamus. Et quia potestate accepta diabolus sepe incitat hominem ad peccata, ideo subdit: *Et misit illum in villam suam, vt pasceret porcos.* Per porcos intelliguntur daemones, propter ruditatem. Ratione cuius dicitur: Nolite dare sanctum canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis. Item propter carnalitatem contingit eis illud veri Prouerbij, &c. Sus lota in volutabro luti, & hoc facit carnalitas, Vnde in Prouerbiis: Circulus aureus in naribus suis, mulier pulchra & fatua. Quia diabolus per illam inquinat multos. Hanc autem ruditatem habent daemones in seipsis: sed carnalitatem suggerunt aliis propter quod etiam dicuntur Spiritus immundi: vnde recte porcis cognati sunt, secundum illud: Si eiicis nos hinc, mitte nos in gregem porcorum. Hi enim porci pascuntur immunditatis peccatorum, quia in hoc solū daemones delectantur. Vnde Ambrosius: Cibus daemones est ebrietas, fornicatio, & huiusmodi quae blanda sunt, & ad suum usum prouocant: neque alia cura est luxuriosis, nisi vt ventrem suum impleant. De quibus dicitur: Quorum Deus venter est, & gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt. Vnde hos porcos pascunt homines porcini, in quibus regnat ruditas intelligentiae, & carnalitas*

concupiscentiae, cupiditas auaritiae. Et tales ad modum porcorum nihil profus valent ad vitam: sed solum ad interitum, in cuius designationem dicitur, quod impetu abiit grex per praecipitum in stagnum, & suffocatus est, & caetera.

Tertio autem quantum ad extremum genus mendicitatis, subdit: *Et cupiebat implere ventrem suum de siliquis, quas porci manducabant.* Siliqua, vt dicit Glof. est genus leguminis sonoris foliis & vacuis, quod ventrem magis onerat quam reficiat. Et ideo designat delectationes virorum, quae peccatorem aliquando aliquid sonare videntur exterius, sed nihil interius sunt, vnde huiusmodi delectationes somniis comparantur. Sicut somniat esuriens, & comedit, cum autem expergefactus, vacua est anima eius: Et sicut somniat sitiens & bibit, & postquam fuerit expergefactus, lassus, adhuc sitit, & anima eius vacua est: sicut erit multitudo omnium Gentium, quae dimicauerunt contra montem Sion. Has siliquis porci manducant, quia dicitur: Latantur cum male fecerint, & exaltant in rebus pessimis. Et his delectationibus tanquam deliciis suis, peccator quærit & appetit satiari. Vnde de talibus Iob: Qui rodebant in solitudine, squallentes calamitate & miseria. Et mandebant herbas, & arborum cortices, & radix iuniperorum erat cibus eorum. Sequitur: Qui inter huiusmodi latantur, & esse sub sentibus delicias computabant. Et quia talibus non potest homo satiari, ideo subdit: *Et nemo ille dabit.* Quia frequenter, cum peccator huiusmodi quærit delicias iusto Dei iudicio perdet illas. Vnde in Osea dicit anima peccatrix: Vadam post amatores meos, qui dant panes mihi, & aquas meas, lanam meam, & linum meum, & oleum meum, & potum meum: propter hoc ecce ego sepiam viam tuam spinis, & sepiam eam in cecuria: & semitas suas non inueniet. Et post: Cessare faciam omne gaudium eius, solemnitatem eius neomeniam eius, & Sabbata eius, & omnia festa tempora eius. Et hæc facit Deus: ideo peccatores à se auersos ad delectationes, ad se reuocat per afflictiones. Vnde Augustinus: Omnes, inquit, delectationes meas, quas amabam, respexisti Domine Deus, vt quærerem sine offensione lætari, & non inuenirem nisi in te. Nemo igitur dat de istis siliquis, quando peccatori subtrahitur consolatio carnalis, vt sic saltem reuertatur ad cognitionem Dei, & sui. Et sicut inebriatus est per delectationem, sic euigilet per tribulationem, secundum illud Isaias: Tantummodo Sola vexatio intellectum dabit auditui. Vnde & in Leuitico: Mittam pestilentiam in medio vestri, & trademini in manibus hostium. Subditur: Et comedetis, & non saturabimini.

Ipse autem reuersus. Post descriptam filij prodigi insolentiam, & miseriam, describit hic tertio eius poenitentiam: quam describit valde sufficientem, scilicet quantum ad humilitatem contritionis, confessionis, & satisfactionis. Primo igitur quantum ad humilitatem contritionis seu compunctionis, dicit:

In se autem reuersus, scilicet per agnitionem propriae iniquitatis, quia dolor compunctionis facit circumspicere internam conscientiam, propter quod dicit: *In se autem reuersus,* secundum illud: Reddite prauaricatores ad cor. Facit & dolor compunctionis circumspicere felicitatem amissam, propter quod addit: *Dixit: Quanti mercenarij in domo patris abundant panibus.* Id est, in domo Dei feliciter & suauiter viuunt. Et nota quod quidam sunt mercenarij mali, de quibus Iohannes: Mercenarius autem fugit, quia mercenarius est. Isti etsi abundant aliquando in domo supremi patris panibus materialibus, non tamen spiritualibus: propter quod dicitur: *Men dico vobis, receperunt mercedem suam.* Et talibus dicitur: Quare appenditis argentum non in panibus, &c. Alij sunt mercenarij boni, de quibus dicitur: *Isachar asinus fortis, accubans in terminis, vidit requiem quod esset bona, & terram quod optima, & supposuit humerum suum.* Et isti sunt qui seruiunt pro mercede æterna, & tales abundant frequenter panibus

fidei

Prou. 29. a

Psal. 48. b, d

Sap. 3. d

Iac. 1. b

Glof. interlin. in hunc locum 10. 5. Amos 8. d

Psal. 104. b. Ambr. li. 7. Comment. in Luca ca. 15. 10. 3. Prou. 13. c

Beda Glof. in hunc locum 10. 5. Sap. 7. b

Prou. 3. d

Glof. in hunc locum 10. 5. Ioan. 14. d

2. Mac. 4. c

Isa. 51. g

Matt. 7. a

2. Petr. 2. d

Prou. 11. c

Matt. 8. d

Ambr. in Glof. in hunc locum 10. 5.

Phil. 3. d

Sap. 8. b

Glof. interlin. in hunc locum 10. 5.

Isa. 29. c

Prou. 2. c

Iob. 30. a

Osea. 2. a

Aug. in lib. Confess. 10. 1.

Isa. 28. c

Leu. 26. d

Isa. 46. b

Mercenarij Ioan. 10. c

Mat. 6. a

Isa. 55. a

Gen. 49. b

Sup. 11. a
Psal. 131. d
Thr. 4. b
Thr. 2. f
Psal. 37. b
Isa. 66. a
Psal. 10. a
Hebr. 4. e
Prou. 16. e
1. Ioan. 3. d
Isa. 1. a
Vera confessio tria complectitur.
Filius serui, & mercenarij differentia.
Gal. 4. a
Malach. 1. b
Iob 7. a
Ecl. 35. e
Ius. 18. c
Sap. 7. b
Ioan. 5. b
Act. 12. a
Ephes. 5. c
Gregorius in Euang. homi. 13. co. 2.
Ioan. 14. a
Isa. 60. e

fidei, spei, & charitatis, de quibus supra: Amice comedam mihi tres panes: Et de quibus in Psalmo: Pauperes eius saturabo panibus. Facit ad hæc compunctio conspicere calamitatem propriam, vnde addit: *Ego autem hic fame pereo*, scilicet ob defectum diuinæ gratiæ, & hæc est magna calamitas: Melius fuit occisis gladio, quam interficere fame, quoniam isti extabuerunt consumpti à sterilitate terræ. Et pro istis dicitur: Leua ad eum manus tuas pro anima paruulorum qui defecerunt in fame, in capite omnium compitorum. Ex hac autem afflictione compunctionis spiritus prouocatur, & excitatur, propter quod in Psalmo: *Afflictus sum & humiliatus sum nimis, rugiebã à gemitu cordis mei. Et sequitur: Quoniam ego in flagella paratus sum.*

Secundo quantum ad humilitatem confessionis, subdit: *Surgam, & ibo ad patrem meum, & dicam ei: Pater, peccavi in cælum.* In quo confitetur se peccasse in Ecclesiasticam vnitatem, quæ intelligitur nomine cæli. Nam in hac habitat Deus: Cælum sedes mea. Et in Psalmo: Dominus in templo sancto suo, Dominus in cælo sedes eius. Confitetur & se peccasse contra diuinam maiestatem, vnde addit: *Et coram te*, quia illi omnia sunt aperta: Omnia nuda & aperta sunt oculis eius ad quem nobis sermo. Propter quod & in Prouerbis: Omnes viæ hominum patent oculis eius, & spiritum ponderator est Dominus. Et quia offensa tantæ maiestatis priuat nos dignitate diuinæ filiationis, ideo confitetur suam indignitatem, cum subdit: *Iam non sum dignus vocari filius tuus.* Et hoc quidem recte & vere confitetur: quia esse filium Dei est maximæ charitatis, secundum illud: Videre qualem charitatem dedit nobis Pater, vt filij Dei nominemur & simus. Hoc nomine peccator est indignus, quia contempnit patrem suum, secundum illud: Filios enutriui & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me. Et quoniam veræ confessionis est, non solum confiteri peccati impietatem, & peccantis indignitatem, verum etiam implorare pietatem, ideo addit: *Pac me sicut vinum de mercenariis tuis.* Et nota quod hic distinguitur filius, & seruus, & mercenarius: quia filius est qui seruit ex amore: Quoniam estis filij Dei, misit Deus spiritum filij sui, &c. Seruus qui ex timore: Filius honorauit patrem, & seruus Dominum suum, &c. Sed mercenarius est qui seruit ex spe hæreditatis æternæ, de quo mercenario Iob: Malitia est vita hominis super terram, & sicut dies mercenarij, dies eius. Sicut seruus desiderat vmbra, & sicut mercenarius præstolatur finem operis sui, sic & ego habui menses vacuos, & noctes laboriosas enumeraui mihi. Ex his ergo colligitur quod confessio debet esse vera & humilis, vt sic recognoscatur grauitas peccati, indignitas peccantis, & imploretur misericordia pij Patris, affectu scilicet humili, quia dicitur: Oratio humiliantis se nubes penetrabit. Huius exemplum est infra de Publicano.

Tertio quantum ad humilitatem satisfactionis, subiungit: *Et surgens venit ad patrem tuum.* Per resurrectionem istam intelligitur peccati desertio: & quædam elongatio ab illo, quæ satisfactionis initium. Nam satisfacere est causas peccatorum excidere, & eis peccandi aditum non indulgere. Vnde & in huius figuram adolescenti adhuc mortuo dictum est: Adolescens, tibi dico, surge: vt sic deseratur culpa. Homini similiter languido dictum est: Surge, tolle grabatum tuum, & ambula: vt sic deseratur peccatorum sequela. Similiter de Petro compedito dictum est: Surge velociter: vt sic relinquatur peccandi occasio, seu mala societas, & consuetudo. Propter quæ peccatori dicitur: Surge qui dormis, & exurge à mortuis, &c. Et quia minus est mala non agere, nisi quisque etiam studeat bonis operibus infudare, protinus subditur: *Venit ad patrem suum*, per ipsius imitationem: Nemo venit ad patrem nisi per me. Venit, inquam, vt qui prius recesserat superbe præuaricando, nunc ad patrem veniat humiliter satisfacendo, secundum illud: Adorabunt vestigia pedum tuorum omnes qui detrahebant tibi, &c. Omnis qui sic ve-

nit, a Deo trahitur: Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum. Et sic tractus adiunatur Quis mihi tribuat vt cognoscam & inueniam illum, & veniam vsq; ad solium eius? & sic auditus suscipiar: Eum qui venit ad me, non eiiciam foras.

Cum autem adhuc longe esset: Post descriptam insolentiam, miseriam, atque penitentiam, hic quarto describitur pij patris misericordia. Diuiditur hæc pars in duas. In quarum prima describitur pij patris misericordia in acceptando conuersionem peccatoris. Secundo in placando indignationem obedientis, ibi: *Erat autem filius eius senior.* Misericordiam autem acceptantem filij prodigi conuersionem manifestat Euangelista quantum ad triplicem actum, scilicet primo suscipiendo indignum: secundo in vestiendo nudum, ibi: *Dixit autem ad seruos:* tertio vero in reficiendo famelicum, ibi: *Et adducite vitulum saginatum.* Nam is est ordo reparationis animæ per donum misericordiæ paternæ. Primo suscipitur ad benignitatem gratiæ. Secundo vestitur vestimento iustitiæ. Tertio reficitur suauitate lætitiæ & iucunditatis internæ. Circa misericordiam igitur suscipientem indignum, duo introducuntur scilicet clementia patris suscipientis, & reuersio filij seipsum accusantis. Primo ergo quantum ad clementiam patris suscipientis, ait:

Cum autem adhuc longe esset, propter culpam à Deo elongantem: Longe à salute mea verba delictorum meorum. Et rursus: Longe à peccatoribus salus: quia iustificationes tuas nos custodierunt. *Vidit illum pater ipseus, & misericordia motus est*, infundendo gratiam præuenientem, de quo respectu infra: Respexit Dominus Petrum. Sequitur: Et egressus foras Petrus fleuit amare. Et de hoc dicitur: Vidi afflictionem populi mei in Ægypto. Subditur: Descendi vt liberem eum. Hunc respectum petebat Propheta David cum dicebat: Vide humilitatem meam, & laborem meum, & dimitte vniuersa delicta mea. Et rursus: Respice in me & miserere mei, &c. *Et accurrens cecidit super collum eius*, per gratiã concomitantem, quasi dicat, amplexatus est eum, secundum illud: Leua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. Et hoc est per gratiam concomitantem, quæ adiuuat ad portandum iugum diuinæ legis. Vnde Ambrosius: Super collum filij cecidit, dum leue iugum dilectionis sibi imposuit. Hoc enim iugum adiuuat ad portandum onus: amplexus diuini brachij, & humanitas verbi incarnati. Vnde Glossa: Brachium, id est filium amplexum reuertentis humiliavit: De quo brachio in Psalmo: Saluauit sibi dextera eius, & brachiũ sanctum eius. Et per istum amplexum, soluuntur vincula peccatorum, secundum illud: Solue vincula colli tui captiua filia Sion. *Et osculatus est eum*, per gratiam scilicet subsequenter, quæ, quidem consistit in amore reconciliante. Osculum enim signum est amoris & pacis. Vnde Beda: Rediens osculum charitatis à patre accipit, dum per gratiam certificatur de indulgentia, secundum illud: In quo & credentes signati estis spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ. Hoc osculũ amoris & pacis petit spõsa in Canticis: Osculetur me osculo oris sui, quia melior, &c. In hoc magnus apparet pietatis affectus, quo Deus pater peccatori redeunti maximum ostendit dilectionis indicium. Et per hoc cognoscit Deus Pater, si sumus eius Filius, cum libenter osculamur eum per amorẽ intimum & vnitium: Accede ad me & da mihi osculum, Fili mi. Accessit, & osculatus est eum, & sequitur quod benedixit ei. Quia benedictionis plenitudo ex hoc osculo procedit. Vnde in Psalmo: Benedixisti Domine terrã tuam. Et subditur: Misericordia & veritas obuauerunt sibi, iustitia & pax osculatae sunt. Istius deosculationis origo est in Verbo incarnato in quo est vnio summi amoris, & conexionis duplicis naturæ, per quã Deus nos osculatur, & nos Dominũ deosculamur, secundum illud: Quis mihi det te fratrem meum. Sequitur: Vt inueniã te foris, & deosculer te, & me nemo despiciat: &c.

Ioan. 6. e
Iob 23. a
Ioan. 6. d
Psal. 21. a
Psal. 113. d
Inf. 22. g
Exod. 3. b
Psal. 24. c
Psal. 85. d
Cant. 2. a
Ambrosij
Glos in hunc locum 10. 5.
Glos in hunc locum 10. 5.
Psal. 97. a
Isa. 52. a
Beda Glossa
in hunc locum tom. 5.
Ephes. 1. c
Cant. 1. a
Gen. 27. d
Psal. 84. a
Cant. 8. a

Secundo

Secundo quantum ad reuerentiam filij seipsum accusantis, subdit: *Dixitque ei Filius: Pater peccavi in cœlũ*, scil. per contemptum maiestatis omnibus præsentis. Excelsior cœlo est, & quid facies? profundior inferno, & vnde cognosces; Et: An cogitas quod Deus excelsior cœlo sit? &c. In cœlum ergo peccat qui Deum cœli contemnit. Vnde dicitur: Iniquitates nostræ multiplicatæ sunt super caput nostrum, & delicta nostra creuerunt vsque ad cœlum, &c. *Et coram te*, per contemptum veritatis omnia speculantis; Oculi Domini multo plus lucidiores sunt super solem, circumspicientes omnes vias hominum, & profundum abyssi, & hominum corda intuentes in absconditas partes. Domino enim Deo antequam crearentur omnia, sunt agnita sic & post perfectum respicit omnia. Tibi soli peccavi, & malum coram te feci. *Iam non sum dignus vocari filius tuus*, propter contemptum bonitatis omnibus prouidentis: Tu autem dominator virtutis, cum tranquillitate iudicas, & cum magna reuerentia disponis eos. Subest enim tibi cum volueris, posse. Docuisti autem populum tuum per talia opera, quonia oportet iustum esse, & humanum, & bonæ spei fecisti filios tuos, quoniam das locum in peccatis pœnitentiæ. Quia igitur contempisti hanc summam bonitatem, cuius est dare spiritum adoptionis filiorum, secundum illud: Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum. Cuius etiam est regenerare per aquam & spiritum sanctum in regnum filiorum Dei, secundum illud: Eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij dilectionis suæ. Ideo: *Iam non sum dignus vocari filius tuus*. Et nota quod licet pater sibi occurrat, collum stringat per amplexum, licet suscipiat ad osculum: tamen verus pœnitens nunquam obliuiscitur suum peccatum, secundum illud Psalmi: Quoniam ego in flagella paratus sum, & dolor meus in conspectu meo semper: Quoniam iniquitatem meam annuntiabo, & cogitabo pro peccato meo. Licet autem recognoscat, nihilominus anhelat ad charitatem perfectam. Et ideo non petit hic dilectionem mercenariam, sicut supra faciebat, cum nõ haberet adhuc gratiam infusam. Sed nunc ad patrem plene conuersus, tanquam vere pœnitens se commendat, & postulat gratiam diuinam: & hoc est quod dicit Glossa: Vult inquit, per gratiam fieri quod fateatur se indignum per meritum, sicut ille pœnitens petit: Nunc flecto genu cordis mei precans à te bonitatem Domine: Peccavi Domine, peccavi, & iniquitatem meam agnosco: peto rogans te Domine: Remitte mihi remitte mihi, ne simul perdas me cum iniquitatibus meis, neque in æternum reserves mala mihi, quia indignum saluabis me, secundum magnam misericordiam tuam, & laudabo te semper omnibus diebus vitæ meæ, quoniam te laudat omnis virtus cœlorum, & tibi est gloria in sæcula sæculorum.

Dixit autem Pater ad seruos suos. Post ostensam misericordiam Patris in suscipiendo indignum, subditur hic misericordia in vestiēdo nudum. Et quoniam peccator nudatur à veste interioris puritatis, & ornatu exterioris honestatis: ideo quantum ad hæc duo, ostendit filium prodigum per Patris misericordiam releuari. Primo igitur quantum ad vestē interioris puritatis, dicit:

Dixit autem Pater ad seruos suos: Cito proferte stolam primam, & induite illum. Prima stola est vestis intimioris puritatis, qua mens nostra debet indui, & qua à principio sui conditionis induta fuit. Vnde Beda: Stola prima vestis est innocentiae, in qua primus homo cõditus est, sed post culpam se nudum nouit: & pelliceū, id est, mortale sumpsit indumentum. De hoc puritatis indumento dicitur: Vestimentis albis induaris, vt non appareat confusio nuditatis tuæ. His vestimentis induitur, qui se per diuinę gratiæ adiutorium in puritate custodit, secundum illud: Habes pauca nomina in Sardis, qui non inquinauerunt vestimenta sua: & ambulabunt mecū in albis: quia digni sunt. Qui vicerit, sic vestietur

vestimentis albis, & non delebo nomen eius de libro vitæ, & confitebor nomen eius, &c. Hæc autem vestis purita is datur per susceptionem sacramentorum, scil. baptismi, qui omnes sordes abluit. In cuius designatione baptizatus alba veste vestitur. Et etiam pœnitentiæ, quæ ad baptismi puritatem conatur reducere, vt dicit Augustinus. Et quia hæc dispensatio sacramentorum fit per diligentiam ministrorum, ideo dicitur quod Pater dixit seruis & ministris. Nam sic dicitur: Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, &c.

Secundo quantum ad ornatum honestatis exterioris, subdit: *Et date annulum in manu eius*, per pulchritudinem pudicitiae. Annulus enim in manibus significat desponsationem, ac per hoc castum amorem. Ex quo intelligimus, quod annulum in manu portat, qui pudicitiam in operibus suis seruat. Hæc pudicitia & si appareat in integritate carnis: maxime tamen consistit in integritatem fidei, secundum illud: Despondi vos vni viro virginem castam exhibere Christo. Vnde annulus est fidei signaculum, quo anima sabarrhatur, vt opera eius placeant Christo. Quia ad Hebræos: Sine fide impossibile est placere Deo. Ideo & beata Agnes dicebat: Annulo fidei suæ sabarrhauit me. Tunc autem annulus est in manu, quādo fides relucet in operatione. Quia Iacobus: Fides sine operibus mortua est. Vnde Glossa Ambrosij: *Date annulũ*, id est, signaculũ fidei quo signantur promissa in cordibus fidelium. *Date in manu*, id est, in operatione, vt per opera fides clarescat, & per fidē opera confirmantur. In cuius rei designationē dicitur: Tulit annulũ Pharaõ de manu sua, & dedit eum in manu Ioseph. Et quia non sufficit quod aliquis sit pudicus in operibus suis, nisi etiã sit obediēs & humilis, ideo subdit: *Et calceamenta in pedes eius*, & promptitudinē, scil. obedientiæ. Qui enim calciatus est, promptus est ad itinerandũ, propter quod dicitur: Calciati pedes in præparationem Euangelij pacis. Tunc autem ista obedientia est maxime placita, quando fit ex affectu filiali: Quam pulchri sunt gressus tui in calceamentis, filia Principis? Et quia nullus est idoneus ad transeundum ex hoc mundo ad patrem nisi habuerit promptitudinem obedientiæ: ideo in esu Paschalis agni hæc datur edendi forma: Renes vestros accingetis, & calceamenta vestra habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus, & comedetis festinantes: Est enim phasē, id est transitus Domini. Et hæc obedientia maxime requiritur in prædicatoribus exemplo Christi, & sanctorũ. Quam pulchri super montes pedes annuntiantis & prædicantis pacem: annuntiantis bonum, prædicantis salutem, dicentis Sion: Regnabit Deus tuus. Vnde Beda: Calceamenta autem in pedes, officium Euangelizandi denuntiant, vt cursus mentis ad cœlestia tendens, à terrarum contagio rerum inuiolata seruetur, & munda, priorumq; munitus exemplis, super serpentes, & scorpiones securus incedat. Vnde quia calceamenta fiunt de pellibus animalium mortuorum, per hoc possunt designare exempla priorum patrum, sicut hic dicit Beda in Glossa: Quia vero dicuntur dari in pedes, designare possunt vetustatē peccati, ideo dicitur Moysi: Solue calceamentum de pedibus. Et supra: Nolite portare sacculum, neq; peram, neq; calceamenta. Vnde supra loquitur de calceamentis ad literam, hic autem per similitudinem parabolicam.

Et adducite vitulum saginatum. Post misericordiam in suscipiendo indignum, & vestiēdo nudum, subditur hic misericordia in reficiendo famelicum. Et hoc recto ordine: quia post remissionem culparum, & vestitionē virtutum, sequitur disinarum oblectatio deliciarum, quæ confurgit ex duplici consideratione, scil. ex consideratione Saluatoris nostri, & hominis saluati. Primo igitur, quantum ad considerationem Saluatoris nostri, Christi dicit:

Adducite vitulum saginatum, & occidite. Vitulus iste saginatus est Christus pro nobis occisus, qui nobis in sacra-

mento

Iob 11.b

Iob 22.b

1. Esd. 9. d

Eccl. 23. c

Psal. 50. a

Sap. 12. c

Rom. 8. c

Colof. 1. b

Psal. 37. d

Glos. interlin. in hunc locum 10. 5. 2. Par. ult. in Orat. Manasses.

Beda Glos. sa in hunc locum 10. 5.

Apoc. 3. a

Apoc. 3. a

Ioan. 20. c

2. Cor. 11. b

Hebr. 11. b Agnes in Resp. eius festi.

Iac. 2. d Ambrosij Glos. in hunc locum 10. 5.

Gen. 41. c

Ephes. 6. c

Cant. 7. a

Exod. 12. b

Isa. 52. b

Beda Glos. sa in hunc locum 10. 5.

Beda Glos. sa in hunc locum 10. 5. Exod. 3. b Sup. 10. a

Mat. 3. d
Mat. 4. c

1. Tim. 1. d

Rom. 9. b

Ibid. d

Rom. 10. a

Rom. 3. d

Prov. 19. d

Abac. 3. a

Isa. 62. a

Hebr. 12. b

Isa. 30. e

Isa. 66. d

2. Cor. 1. a

Hier. 3. b

Iob. 19. c

bat scilicet: Pœnitentiam agite, simul promittens gratiam & salutem. Similiter & ipse Christus: Pœnitentiam agite. Similiter & vniuersus chorus Apostolorum, & maxime Petrus & Paulus, qui non tantum verbo, verum & exemplo clamabant, secundum illud: Christus Iesus venit in hunc mundum peccatores saluos facere, quorum primus ego sum. Sed ideo misericordiam consecutus sum, vt in me primo ostenderet Christus Iesus omnem patientiam, ad informationem eorum, qui credituri sunt illi in vitam æternam. Vnde & propter peccatores dicebat vitulum saginatum esse occisum, cum dicebat: Commendat autem charitatem suam Deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, secundum tempus Christus pro nobis mortuus est. Multo igitur magis nunc iustificati in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum. Et paulo post: Vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia: vt sicut regnauit peccatum in mortem, ita gratia regnet per iustitiam. Et quia iustus de suis meritis præsumens hanc iustitiam non acceptat, immo potius indignatur contra misericordiam Dei, quasi inique agat reddendo bona pro malis, ideo subdit: *Indignatus est autem, & nolebat introire.* Qui enim non acceptat affluentiam misericordie Dei, sed sufficientiam iusticie suæ, non potest introire ad vnitatis Ecclesiasticæ charitatem, & hoc est, quod dicitur de talibus: Ignorantes iustitiam Dei, & suam quærentes statuere, iusticie Dei non sunt subiecti. Vnde & hac de causa populus Iudaicus non vult introire in Ecclesiasticam vnitatem. Et quia superbiens de sua iustitia, non acceptat summi patris misericordiam peccatoribus impensam. Sed contra tales dicitur: Iustificati gratis per gratiam ipsius, & per redemptionem quæ est in Christo Iesu quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius, &c. vt sit ipse iustus, & iustificans eum qui est ex fide Iesu Christi. Vbi est ergo gloriatio tua? exclusa est. Et sequitur: Arbitramur enim iustificari hominem per fidem sine operibus legis. Iste præsumens de iustitia, & indignans de misericordia fratri impensa, non ambulat secundum iustitiam, sed secundum iniustitiam. Quia in Proverbiis dicitur: Qui ad indignandum facilis est, erit ad peccata procliuor.

Pater ergo illius egressus, &c. Post descriptam impatientiam filij ad indignationem concipiendam, hic secundo ostenditur clementia patris ad indignationem placandam, vbi tria introducuntur. Primo enim præmittitur ex parte patris allocutio pia. Secundo à patre filij responsio proterua. Tertio subiungitur persuasio placatiua. Primo igitur quantum ad patris allocutionem piissimam, dicit:

Pater ergo illius egressus cepit rogare illum. Egreditur autem pater ad exteriora per condescensionem, secundum illud: Egressus es in salutem populi tui, & in salutem cū Christo tuo. Egressus scilicet iste non est aliud nisi manifestare se exterius in carne: Propter Sion non tacebo, & propter Hierusalem non quiescam, donec egrediatur vt splendor iustus eius, &c. Et quia hic egressus fuit ex magna pietate ad hominem saluandum, ideo dicit: *cepit rogare eum.* Tanquam filius, vobis offert se Deus. Rogat ergo si contra ipsum dedignamur, secundum illud: Aures tuæ audient verbum post tergum monentis. Hæc est via, ambulate in ea. Vnde ipse Deus Pater contra Filium indignatum non indignatur, sed potius eum rogat & cōsolatur, vt impleatur illud Isaïæ. Quo modo sicut mater blandiatur, ita ego consolabor vos: nec immerito quia sicut dicitur: Ipse est pater misericordiarum & Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. Vnde Hieremias dicit de hac allocutione: Ergo saltem modo voca me: Pater meus dux virginitatis meæ tu es, &c. Et sic impleatur illud Iob: Orabam filios vteri mei.

Secundo, quantum ad filij responsionem, subdit: *At ille respondens dixit patri suo: Ecce tot annis seruo tibi,* vbi proterue respondet, quia seipsum iactat de iustitia dicens

quod longo tempore seruiuit patri, cum tamen ipse pater obsequio nostro non indigeat, secundum illud: Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges. Et Iob: Porro si iuste egeris, quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet? Ostendat ergo se in hoc quod iactat se pro patre magna fecisse. Ostendat & se in hoc quod dicit se nihil cōtra eum fecisse, cum addit: *Et nunquam mandatum tuum preterivi.* Et in hoc iustificat seipsum, cum tamen dicat Apostolus: Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Cōtra illud supercilium dicitur: Non est homo qui non peccet. Et: Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, &c. Quia dicitur ad Romanos: Omnes peccauerunt, & egent gloria Dei. Ostendat ergo suam iustitiam, accusat & patris duritiam, cum subdit: *Et nunquam dedisti mihi hædum vt cum amicis meis epularer,* quasi dicat, semper fuisti mihi durus, & non dedisti aliquem interiorem consolationem, quæ esset indicatiua dilectionis tuæ: & tamen hoc facit Deus iusto iudicio & occulto, secundum illud: Sunt iusti, atque sapientes, & opera eorum in manu Dei, & tamen nescit homo vtrum amore, an odio dignus sit: sed omnia in futurum seruantur incerta. Iste autem non attendens occulta Dei iudicia, patris duritiam accusat, quasi diceret illud Iob: Mutatus es mihi in crudelem, & in duritia manus tuæ aduersaris mihi. In hoc ergo accusat patris duritiam. Similiter reprehendit patris clementiam, cum adiungit: *sed postquam filius tuus hic:* quasi diceret non frater meus, sicut dicebat Dominus ex indignatione: Descende, peccauit populus tuus, tuus inquit, non meus, quia propter culpam dedignor vt fratrem ipsum recognoscā. Vnde addit: *Qui deuorauit substantiam suam cum meretricibus, venit,* & ita dignus esset ira, qui prodigus immundus, & scœdus, & ideo merito perdendus. Perdidisti omnes qui fornicantur abs te. Et: Facta est Hierusalem quasi polluta menstruis inter eos. Iustus est Dominus, quia os eius ad iracundiam prouocauit. *Occidisti illi virulum saginatum,* ostendendo summam benevolentiam, quam ostendit cum alicui deuotionem dat circa beneficium Dominicæ passionis, secundum illud: Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter vbera mea commorabitur: Botrus Cypri dilectus meus mihi, in vineis Engaddi. *Occidisti ei,* id est, per deuotionem dedisti, ac si solum pro ipso occisus esset, sicut & Paulus dicebat: Quod autem nunc viuo in carne, in fide viuo filij Dei, qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me. Vnde & præmittebat: Christo confixus sum cruci. Arguit ergo iste sua responsione proterua, & patris clementiam, & accusat duritiam, ostendat suam iustitiam, nec attendit quod Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam, sicut dicitur. Siquidem Deus peccatoribus est dulcis vt eos excitet ad spem. Et durus iustis, vt eos inclinet ad humilitatem, propter quod dicitur: Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite: Serui inutiles sumus, &c.

Tertio, quantum ad satisfactionem placatiuam, subiungit: *At ipse dixit illi: Fili, tu semper mecum es.* Nota hic benignissimam patris responsionem, quia cum posset arguere filium de præsumptione, de indignatione, de proterua, & de humanitate. Tamen non arguit, ne magis perturbet, sed pie blanditur, vt leniat: Quia responsio mollis frangit iram. Non ergo arguit perturbatum, sed dulciter & rationabiliter placat ratum, laudando, scilicet filij obedientiam, cum dicit: *Fili, tu semper mecum es.* Et semper mihi obtemperas, ita vt sis de numero illorum quibus dicitur: Vos estis qui permanistis mecum in tentationibus meis. Et possis dicere illud: Vt iumentum factus sum apud te: Et ego semper tecum, *semper mecum es,* in domo manens sicut filius. Filius manet in domo in æternum, placat etiam ostendendo benevolentiam cum addit: *Et omnia mea tua sunt,* per benevolentiam, scilicet charitatis, secundum illud: Omnia enim vestra sunt, siue Paulus siue Apollo. Sequitur: Siue præsetia, siue futura. Omnia enim vestra sūt, vos au-

Psal. 15. a
Iob. 33. b

1. Cor. 4. a

3. Reg. 8. e
1. Ioan. 1. d

Rom. 3. e

Ecl. 9. e

Iob. 30. e

Exod. 32. b

Psal. 72. d
Thren. 1. f

Cant. 1. d

Gal. 2. d

Iac. 4. b

Inf. 17. c

Prov. 15. a

Inf. 22. e
Psal. 72. e

Ioan. 8. d

1. Cor. 3. d

tem

Rom. 8. f

Isa. 64. a

Psal. 78. d

Heb. 1. d

Psal. 8. a

1. Cor. 5. c

1. Cor. 11. f

Ioan. 1. a

Ioan. 1. a

Ecc. 3. d

Ioan. 11. c

Diuisio.

Inf. 17. a

tem Christi, Christus autē Dei. Quia sicut dicitur: Qui proprio filio suo non peperit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quo modo non etiam cū illo omnia nobis donauit? Vult ergo dicere quod licet magna non ostendat, tamen magna referuat, secundum illud: Oculus non vidit, Deus absq; te, quæ præparasti expectantibus te. Omnia ergo sunt viri iusti, vel in re, vel in spe. Nam cum sint quædam superiora, quædam inferiora, quædam paria. Superiora sunt viri iusti ad fruendum: Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum. Æqualia scilicet Angeli, & sunt ipsius iusti, ad coadiuuandum: Omnes sunt administratorij spiritus, in ministerium missi propter eos qui hæreditatem capient salutis. Inferiora, iusti sunt, ad vtendum & dominandum: Quid est homo, quod memor es eius? aut filius hominis quoniam visitas eum? Sequitur: Omnia subiecisti sub pedibus eius, &c. Et in hoc apparet mira patris beneuolentia. Placat etiam approbando impensam misericordiæ cum subiungit: *Epulari autem & gaudere oportebat, charitate scilicet. vrgente, quia charitas est quæ cogit de bono gaudere.* Vnde Apostolus: Siue mēte excedimus Deo, siue sobrii sumus, vobis. Charitas enim Christi vrget nos. Et sicut charitatis est, vri de alieno scandalo, secundum illud: Quis scandalizatur, & ego non vrer? Sic lætari & refici de alieno remedio, ideo dicit: *Quia frater tuus hic, mortuus erat & reuixit, perierat, & inuentus est.* Mortuus fuerat deferendo Christū qui de se dicit: Ego sum via, & veritas, & vita. Et: Vita erat lux hominū, perierat, amando peccatū: Quia: Qui amat periculū, in illo peribit, reuixit autem redendo ad Christi gratiā: Ego sum resurrectio & vita, &c. & inuentus est, redeundo ad pœnitentiā. Sicut supra inuenta fuit ouicula, inuenta fuit & perdita drachma, & ideo *epulari oportebat & gaudere, quia sicut supra dictum est: Gaudiū est Angelis Dei super vno peccatore pœnitentiā agēte: gaudium etiam pastori de oue, gaudiū & mulieri de drachma.* Ergo multo fortius gaudium debet esse fratri de fratre suo, & patri de filio reinuento.

C A P V T X V I.

DICEBAT autem & ad discipulos suos, &c. Post expressionem impietatis Iudaicæ, & notificationem pietatis diuinæ, subintroducitur hic Euangelista commendationem, & persuasionem pietatis humanæ. Et diuiditur pars ista in duas. In quarum prima persuaderetur ipsis discipulis per Christi documenta, & per exempla parabolica pietas humana, quantum ad opera corporalia. In secunda, quantum ad spiritualia: *Et ait ad discipulos suos.* Pars prima continet præsens capitulum, quod in tres partes distinguitur. In quarum prima proponitur exemplum parabolicum pietatis prouidæ. In secunda elicitur documentum pietatis perfectæ, ibi: *Ego dico vobis, facite, &c.* In tertia subiungit exemplum impietatis punitæ, ibi: *Homo quidam erat diues, &c.* Circa exemplum igitur pietatis prouidæ, quod proponitur circa villicum: qui fuit de bonis Domini sui largitus, attendendum quod illud partim est exemplum expressum, partim dictum parabolicum, nisi enim esset exemplum expressum, non subderetur in fine parabolæ, quod *laudauit Dominus villicum iniquitatis, quia prudenter fecisset, &c.* sed rursus nisi esset parabolice dictum, factum tantæ fraudis adeo detestandum, vt exemplum nullatenus à Domino proponi deberet. Propter quod oportet exemplum illud partim ad literam proficere: partim etiam parabolice: cum habeat rationem exempli & parabolæ sicut & illud de diuite epulone. Istud tamen plus tenet rationem parabolæ, & illud magis rationem exempli, & ideo magis intelligitur secundum literam: Istud autem partim secundum metaphoram, partim secundum literam est intelligendum. Ad huius igitur parabolici exempli euidentiā, attendendum quod aliquid proponitur in eo recogitandum, aliquid refutandum, aliquid vt formidandum, aliquid vt tolerandum, ali-

quid vt prouidendum, aliquid vt imitandum & aliquid vt commendandum. Recogitanda namque est origo potestatis humanæ, de qua ibi: *Homo quidam erat diues.* Refutanda est abusus potestatis commissæ, quæ insinuat, ibi: *Et diffamatus est apud illum.* Formidanda est discussio æquitatis supernæ, de qua ibi: *vocauit illum & ait illi.* Toleranda est imperfectio impietatis humanæ, quam ibi insinuat: *Ait autem villicus intra se, Prouidenda est inuentio fidelis amicitia, ibi: Scio quid faciam, vt cum amotus fuero.* Imitanda est exhibitio liberalis clementiæ, de qua ibi: *Conuocatis itaque singulis debitoribus.* Laudanda siue commendanda est discretio sagacis prouidentia, de qua ibi: *Laudauit Dominus villicum iniquitatis.* Primo igitur in hac parabola insinuat origo potestatis mundanæ à discipulis recogitanda cum dicit:

Dicebat autem & ad discipulos suos. Quibus dixit supra: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei. Et Ioannes: Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcūq; audiui à patre meo, nota feci vobis. Ideo autem & ad discipulos dicebat, quia Iudæis confutatis, eis debebat pietas persuaderi, ad quam vehementer incitat consideratio originis potestatis terrenæ. De qua dicit: *Homo quidam erat diues, qui habebat villicum.* Homo iste quidam singularis & singulariter diues, recte intelligitur Deus secundum illud: idem Dominus omnium, diues in omnes, qui inuocant illum. Iste solus diues, qui habet omnia & abundat. Meus est enim orbis terræ, & plenitudo eius. Et rursus: Meæ sunt omnes feræ siluarum. Et rursus: Domini est terra, & plenitudo eius, orbis terrarum, &c. Huius hominis diuitis villicus est quilibet homo, qui habet aliquid posse terrenū, siue dignitatis, siue diuitiarum ad dispensandum. Vnde Glossa: Villicus est, cui Deus aliquas pecunias ad erogandum pauperibus commisit. Et vt alia Glossa dicit: Villicus est propriæ villæ custos, sed ponitur hic pro œconomo, id est dispensatore. Humana igitur potestas quoniam non est, nisi ad tempus & ab alio collata, non est nisi quædam villicatio & œconomia. Vnde dicitur: *Tua sunt omnia, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi.* Peregrini etiam sumus corā te, & aduenæ sicut omnes patres nostri. Dies nostri quasi vmbra super terram, & nulla est mora. Vnde & Apostolus volebat se æstimari Dominum, sed œconomum, & villicum, cum dicebat: Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum, Dei &c. Talem villicum rerū præsentium se existimebat Iob: Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit ita factum est.

Secundo, quantum ad abusionem potestatis commissæ ab omnibus fugiendam, subdit: *Et hic diffamatus est apud illum, quasi dissipasset bona ipsius.* Bona namq; Dei dissipat, qui temporalia ista vel male retinet, vel male accipit, vel male dispensat. Vnde Glossa: Dissipatio est, quando ipsa bona male congregantur, vel quando non bene expenduntur. Et ratio huius est, quia bona temporalia sunt, vt per hæc acquirantur bona æterna. Cū ergo hæc temporalia sic habentur, quod propter illa æterna perduntur tunc absque dubio dissipantur. Qui ergo hæc temporalia bona sic expendunt, quod non querunt in eis meritū salutis, sed solatiū carnis, temporalia non dispensant ad bonū boni villici: sed dissipant ad modum filij prodigi. De quo supra dicitur quod dissipauit substantiam suam viuendo luxuriose. Contra quos dicit dominus per Oseam prophetam: Dedi eis frumentum, & vinum, & oleum, & argentum multiplicauit eis, & aurū, quæ fecerunt Baal: Idcirco conuertat, & sumam frumentū meum in tēpore suo, & vinum meū in tempore suo, & liberabo lanam meam, & linū meum, quæ operiebant ignominia eius. Et nunc reuelabo stultitiam eius in oculis amatorū eius. Vnde quia plures sunt dissipatores, & pauci dispesatores, dicitur: Hic iam queritur inter dispesatores, vt fidelis quis inueniatur. Tunc autē hæc temporalia bene dispesantur quando in opera misericordiæ distribuuntur, secundū

Sup. 8 b
Ioan. 15. b

Rom. 10. c

Psal. 49. b

Glos. in hunc locum 10. 5.

Glos. in hunc locum 10. 5

1 Paral. 29.

1. Cor. 4. a

Iob 1. d

Glos. interlin. in hunc locum 10. 5

Sup. 12. d

Osea. 2. b

1. Cor. 4. a

Sup. 12. c

Prou. 29. a

Iac. 5. a

Eccl. 20. b

Glossa in
re. l. n. h. u.
locum 10. 5.
Ezec. 3. c

Matt. 18. c

Ibid. d

Matt. 25. b

Ibid. e

1. Pet. 4. a

Matt. 12. c

Eccl. 9. a

Prou. 27. d

Eccl. 10. b

Psalm. 145. a

Eccl. 18. c

illud: Quis putas est fidelis dispensator & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam? & c. Et istius dissipationis origo, & mater est in misericordia. Ideo dicitur: Nouit iustus causam pauperum, impius ignorat scientiam, homines pestilentes dissipant ciuitatem. Tunc autem hic villicus apud Dominum diffamatur, quando clamor pauperum ascendit ad Dominum. Vnde dicitur: Agite nunc diuites, plorate ululantes in miseris ueris, quæ aduenient uobis. Et post: Ecce merces operariorum, qui messuerunt regiones uestras, quæ fraudata est à uobis, clamat, & clamor eorum in aures Domini Sabaoth inroiuuit. Et quoniam crudelis est qui famam negligit, & omnis homo maxime horret infamiam, ideo talis bonorum abusus est cauenda, ne ex dissipatione bonorum dispensatorum cadat in opprobrium & derisionem publicam, secundum illud: Fatuo non erit amicus, & non erit gratia in bonis illius. Et postea: Quoties & quanti irridebant eum? Neque enim quod habendum erat, directo sensu distribuit, similiter & quod non erat habendum.

Tertio, quantum ad distributionem æquitatis diuinæ, cuiuslibet formidandam subditur: *Et uocauit illum, & ait illi: Quid hoc audio de te?* Glossa: Vocat quando incutit timorem æternæ damnationis, de qua uocatione dicitur: Et audiui post me uocem commotionis magnæ. Benedicta gloria Domini de loco suo. Hac uoce uocatur qui ad considerandum futurum iudicium excitatur, ubi arguetur non solum secundum famam, sed secundum conscientiam, propter quod addit: *Redde rationem uillicationis tue.* Hæc namque uox in ore cuiuslibet debet resonare, quia absque dubio diuina æquitas rationem exiget de bonis commissis ad dispensandum, sicut inuitur in Matthæo: Assimilatum est regnum cælorum homini regi, qui uoluit rationem ponere cum seruis suis. De malis commissis: Et cum cœpisset rationem ponere, oblatu est ei unus qui debebat ei decem milia talenta. Sequitur: Misertus autem Dominus serui illius, dimisit eum, & debitum dimisit ei. Et post subditur quod de hoc rationem exegit. De bonis etiam omissis: Post multum temporis uenit Dominus seruorum illorum, & posuit rationem cum eis, & subdit de seruo pigro quod proiectus est in tenebras exteriores.

De malis etiam perpetratis: Sufficit enim præteritum tempus ad uoluntatem genium consummandam his qui ambulauerunt in luxuriis, desiderijs, uolentibus, comestationibus Et sequitur: Qui reddent rationem ei, qui paratus est iudicare uiuos & mortuos. Nec tantum de magnis malis, uerum etiam de paruis, secundum illud: De omni uerbo otioso quod locuti fuerunt homines, reddent rationem in die iudicij. Ab hoc ergo villico exigit rationem uillicationis, quantum ad omnia quatuor prædicta: quia quantum ad modicum dicit Bernardus: Sicut nec capillus de capite peribit, sic nec momentum de tempore transit, de quo non exigatur ratio. Est post istius rationis exactionem non restabit possibilitas ad merendum, ideo subdit: *Iam enim non poteris uillicare,* quia dicitur: Nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quo tu prope-ras. Vnde dicitur cuiuslibet villico: Non habebis iugiter potestatem. Et: Omnis præteritatus, breuis uita. Propter quod Propheta in Psalmo: Nolite considerare in principibus, neque in filiis hominum, in quibus non est salus. Exhibet spiritus eius, & reuertetur in terram suam: in illa die peribunt omnes cogitationes eorum, & c.

Quarto, quantum ad imperfectionem infirmitatis humanæ in villico tolerandam, subditur: *Ait autem villicus intra se, quid faciã, quia Dominus meus aufert à me uillicationem?* Quia enim timor iudicij sollicitat mentem ad prouocationem remedij, ideo uidens villicus se esse iudicandum, requirit remedium, secundum illud: Ante iudicium para iustitiam tibi & antequam loquaris disce. Ante languorem adhibe medicinam, & ante iudicium interroga teipsum. Et quia perfectio pœnitentiæ consistit in afflictione & labore corporali, & humilitate &

pudore mentali, & hæc duo recusat animus infirmi hominis, ideo addit: *Fodere non ualeo,* propter laboris corporalis difficultatem: quia sicut dicitur: Qui delicate à pueritia sua nutrit seruum suum, postea sentiet eum contumacem, *mendicare erubescio,* propter actus contemptibilis uilitatem. Super minimum pro magno placeat tibi, & improprium peregrinationis non audies. Et post subdit: Graui hæc homini habenti sensum. Correctio domus, & improprium fœneratoris. Huic ergo villico similis est, qui refugit ordinem Cisterciensium, quia laborant: uel ordinem Minorum, quia mendicant. Et hoc tamen tolerabile est, quia ex infirmitate uenit, quod fugiat laborem, & ex pudore quod fugiat mendicationem. Illum fugit ut intolerabilem: hunc ut contemptibilem. Sed licet ista sint difficilia homini imperfecto, facilia tamen sunt propter Christum perfecto Christiano. Nam Christus pro nobis factus est pauper, & in laboribus multis, secundum illud: Pauper sum ego, & in laboribus à iuuentute mea. Et per hoc Dominus ueris Christianis reddit laborem optabilem, & mendicitatem honorabilem, quia gloria magna est se qui Dominum, sicut dicitur: Ipse autem Dominus de se dicit: Ego autem mendicus sum & pauper, & Dominus sollicitus est mei. Quod quidem non dicitur quantum ad spiritualia, quibus abundat, sed quantum ad temporalia, in quibus pro nobis egenus & mendicus factus est, secundum illud: Scitis gratiam Domini nostri Iesu Christi, quoniam propter uos egenus factus est, cum esset diues, & c. Et propterea dicit beatus Franciscus in regula sua quod fratres suos non oportet uerecundari dum mendicant, quia Dominus se pro nobis fecit pauperem in hoc mundo. Verumtamen quia villico, tanquam imperfecto, non erat data gratia, per quam perfecte efficeretur conformis Christo, ideo tanquam infirmus dicit: *Mendicare erubescio,* non ait mendicare contemno, quia hoc non esset infirmitatis tolerandæ, sed impietatis detestandæ.

Quinto, quantum ad inuentionem fidelis amicitie prouidendam, subdit: *Scio quid faciam,* ut acquiram fidelem amicitiam. Vnde Glossa: Villicus est cui Deus aliquas pecunias ad erogandum pauperibus commisit: qui si cogitet talem uillicationem cum uita ista finiendam, magis de acquirendis amicis, quam de congregandis diuitijs pertractaret. Ille enim recte potest dicere: Scio quid faciam: qui intendit acquirere proximi amicitiam, quia è contrario dicitur: Qui odit fratrem suum in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nescit quo eat, quia tenebræ obcæauerunt oculos eius. Sed contra: Qui diligit, ipse scit quid facit: facit enim secundum doctrinam Christi, quia quærit remedium contra periculum. Propter quod subdit: *ut cum amicus fuero à uillicatione,* per diuinam sententiam, secundum illud: *Ueniam tibi cito, & mouebo candelabrum tuum de loco suo, recipiant me in domos suas,* per amicabilem misericordiam. Nam hæc est lex amicitie in necessitate, non deesse amico. Vnde in Prouerbijs: Omni tempore diligit qui amicus est, & frater in angustiis comprobatur, quia: Amicus fidelis, protectio fortis: quia autem inuenit illum, inuenit thesaurum. Amico fideli nulla est comparatio, & non est digna ponderatio auri & argenti contra bonitatem fidei illius.

Sexto, quantum ad exhibitionem liberalis misericordie imitandam, subditur: *Convocatis igitur singulis debitoribus Domini sui.* Vbi ad litteram ostenditur liberalitas munificentiæ & misericordie in villico, tum quia largitur multis, tum quia multum, tum quia moderate multis, quia singulis debitoribus Domini sui. Secundum illud quod Dominus suadet: Omni petenti te tribue. Et Isaias: Beati qui seminatis super omnes aquas, immittentes pedem bouis & asini. Et quia misericordia impendi debet egentibus, ideo non cuiuslibet dat, sed debitoribus. Secundum illud: Dimitte eos qui contracti sunt liberos, & omne onus dirumpe. Frange esurienti panem tuum, & egenos uagosque induc in domum

tuam

Prou. 19. c

Eccl. 29. d

Psalm. 87. d

Eccl. 33. d

2. Cor. 8. b

S. Franciscus.

Glossa in hunc locum 10. 5.

1. Ioan. 2. b

Apoc. 2. b

Prou. 17. c

Eccl. 6. b

Sup. 6. d

Isa. 32. d

Isa. 58. b

tuam. Cum videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despexeris. Multum, quia magnam summam pretij dimittit. Propter quod subditur: *Dicebat primo: Quantum debes Domino meo?* Dicebat, inquam, per familiarem allocutionem: Congregationi pauperum affabilem te facito. Et: Declina pauperi sine tristitia aurem tuam, & redde debitum tuum, & responde illi pacifice, &c. Et: Nonne ardorem refrigerabit ros? sic & verbum melius quam datum. *At ille dixit: Centum cados olei,* per fidelem agnitionem debiti. Debitum enim suum debet quisque fideliter agnoscere, ne forte dicatur sibi illud: *Dicis, Diues sum, & locupletatus, & nullius egeo: & nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus.* Est autem cadus mensura continens tres urnas. Vnde Glossa: Cadus Græce, amphora Latine, continens urnas tres. In hoc autem insinuatur debiti magnitudo, opprimēs debitorem, quia: Qui accipit mutuum seruus est fœnerantis. *Dixitque illi: accipe cautionem tuam, & sede, cito scribe quinquaginta,* per liberalem condonationem. Multum namq; exonerat qui medietatem oneris auferendo supportat. Et in hoc lex charitatis impletur, secundum illud: Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi. Moderate & largiter, quia secundum exigentiam debiti, propter quod addit: *Deinde alij dixit: Tu vero quantum debes?* Ideo mensuram querit, vt mensuratè distribuat, quia: Vbi manus multæ sunt, claude: & quodcunq; trades, numeris & appende, datum vero & acceptum omne describe. *Qui ait: centum coros tritici.* Vbi magnam mensuram exprimit, vt largam condonationem obtineat. Corus autem, vt dicit Glossa, modus triginta impletur, vnde maior mensura est, quam cadus. Et quia in maioribus donis, minor debet esse numerus, vt debita mensura seruetur, ideo subditur: *Ait illi: Accipe literas tuas, & scribe octoginta.* Glossa: Quintam partem dimittit, licet autem minus videatur dimittere secundum proportionem arithmeticam, quia huic non nisi quintam partem dimittit, superiori autem dimidiam, plus tamen dimittit secundum geometricam: quia plus sunt in quantitate viginti zori tritici, quam quinquaginta cadi olei. Elucet ergo quod villicus iste liberaliter condonauit, quia non solum multis & multa, verum & moderatè, secundum illud: Quo modo potueris, ita esto misericors. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impartiri stude. In hac autem condonatione quinquaginta partium, & viginti, rectè intelligitur plena remissio liberalissimæ pietatis. Nam quinquagenarius, qui confurgit ex septenario super seipsum replicato, addita sc. vnitatem, designat remissionem septiformis misericordiæ. In cuius designationem in iubileo fiebat plena remissio, secundum illud Leuitici: Sanctificabis annum quinquagesimum, & vocabis remissionem cunctis habitatoribus terræ vestræ. Ipse est enim iubileus, qui iubileus est annus quinquagesimus. Iste autem numerus, si vigesimus accesserit, confurgit in septuagesimum, in quo intelligitur remissio plena. In cuius rei figuram populus Domini in captiuitatem ductus, post septuaginta annos est liberatus, sicut dicitur: Cum cœperint impleri in Babylone septuaginta anni, visitabo vos, & suscitabo super vos verbum meum bonum, vt reducam vos ad locum istum, &c.

Septimo quantum ad discretionem prouidentia commendandam, subditur: *Et laudauit Dominus villicum iniquitatis, quia prudenter fecisset.* Glossa: Non de fraude, sed de prudentia, quam vis peccantem laudat. Vnde licet villicus aliqua habeat in se vituperabilia, prouidendi tamen modus potest in exemplum bonorum trahi. Sicut enim serpens in diffusionem veneni est detestabilis, in prudentia tamen custodiendi caput est imitabilis à viris perfectis, propter quod dicitur: Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. Sic villicus iste detestandus est, quia fraudem commisit: ratione cuius, villicus iniquitatis dicitur, & laudandus est, quia prudenter sibi contra periculum, remedium adinuenit. Et

quia posset quis mirari quod Dñs talem villicum in exemplum prudentiæ traxit, ideo huic respondens Evangelista, subdit: *Quia filij huius sæculi prudentiores filijs lucis in generatione sua sunt.* Nō dicit quod simpliciter sint prudentiores: sed in his, inquit, quæ ad carnalem spectat generationem, sicut bubo & murilegus clarius vident nocte, quam homo, non ad legendum literas, sed ad mures capiendum. Sed est prudentia spiritus, quæ est in filiis lucis excellentior, quam prudentia carnis, quæ est in viris carnalibus, secundum illud: Prudentia carnis, mors est: prudentia autem spiritus, vita & pax. Habet tamen aliquid prudentia ista mundana, per quod excitat & instruit prudentiam spiritus, sicut sollicitudo hominis quærentis pecuniam proponitur in exemplum homini quærenti sapientiam: Si sapientiam inuocaueris, & inclinaueris cor tuum prudentiæ: si quæseris eam quasi pecuniam, & sicut thesauros effoderis illam: tunc intelliges timorem Domini, & scientiam Dei inuenies. Vnde quia nullum vitium tantum est, vt deleat extremæ naturæ vestigia, ideo habet omnis vitiosus aliquid quod ipsum excitet ad bonum. Sicut consideratione hominis lasciuui, potest se homo excitare ad amorem: ex consideratione auari ad sollicitudinē: ex consideratione hominis superbi ad magnificentiam. Vnde ex ista parabola & exemplo: non solum instrumur particulariter, verum & vniuersaliter, vt ex omnibus sciamus elicere documentum quod nos excitet & informet ad bonum. Sicut enim sancti sua bonitate excellenti testimonium debent habere & habent ab iis, qui foris sunt, ita vitia omnia effigiem aliquam habent virtutis & pietatis. Virtus ab omnibus generali quadam voce approbatur, sed impius ab omnibus condemnatur.

Et ego vobis dico, &c. Post exemplum pietatis prouidæ, subditur documentum pietatis perfectæ: quod quidem elicitur ex sensu parabola supradictæ. Primo igitur elicitur documentum ad informationem discipulorum obedientium. Secundo ad confutationem phariseorum rebellium, ibi: *Audiebant autem omnia hæc Pharisei, &c.* Circa informationem autem discipulorum ad pietatem, procedit hoc ordine: Inuitat enim eos ad misericordiam, primo ratione mercedis habendæ, secundo ratione fidelitatis seruandæ, ibi: *Qui fidelis est in minimo.* Tertio ratione duplicitationis cauendæ, ibi: *Nemo seruus potest duobus dominis seruire.* Ratione autem mercedis habendæ inuitat hoc ordine, scilicet præmittendo exhortationem erudientem, & addendo rationem mouentem. Primo ergo quantum ad exhortationem erudientem, præmittit:

Et ego dico vobis, facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Mammona, vt dicit Glossa, lingua Syrorum dicitur diuitiæ: Dicuntur autē iniquitatis, quia habent frequenter iniquitatem annexam, secundum illud: Si diues fueris, non eris immunis à delicto. Vnde Augustinus: Omnis diues aut iniquus, aut hæres iniqui est. Sicut dicit Beda in homilia: Mammon mammonis lingua Punica dicitur lucrum. Nec debet intelligi de eo quod quis per rapinam & iniquitatem acquisiuit, & iniusto titulo possidet, debet enim hoc elemosyna dari, quia contra hoc dicitur: Dona iniquorum non probat Altissimus. Et rursus eodem capite: Qui offert sacrificium ex substantia pauperum, quasi qui victimat filium in conspectu patris. Sed intelligitur quod dari debeat de diuitiis quæ iusto titulo possidentur, & tamen iniquitatem pariunt nisi distribuuntur, secundum illud: Nihil est iniquius quam amare pecuniam. Hic enim & animam suam venalem habet. De his, inquam, diuitiis debent tibi fieri amici per largitionem elemosynarum, quæ manifestant pietatis affectum. Nam dicitur: Qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauerit viscera sua ab eo, quo modo charitas Dei manet in eo? Et: Perde pecuniam propter fratrem & amicum, & ne abscondas illam sub lapide in perditionem, quia: Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis &c.

Ecc. 4. a

Ecc. 18. b

Apoc. 3. c

Glossa in hunc locum to. 5. Pro. 22. a

Gal. 6. a

Ecc. 24. a

Glossa in hunc locum to. 5.

Glossa interlin. in hunc locum to. 5.

Tob. 4. b

Numerus quinquagenarius.

Leu. 25. b

Hier. 29. b

Glossa interlin. in hunc locum to. 5.

Mat. 10. a

Rom. 8. b

Pro. 2. a

1. Tim. 3. b

Glossa in hunc locum to. 5.

Ecc. 11. b

Ecc. 34. c

Ecc. 10. b

1. Ioan. 3. c

Ecc. 29. b

Pro. 11. d

Secundo quantum ad rationem manentem, subdit: *Et cum defeceritis, recipiant vos in aeterna tabernacula.* Ex quo intelligitur quare dandum est munus, & quid debeat hominem mouere ad faciendam eleemosynam, quia non praesens commodum, sed praemium aeternum, non propter tabernaculum transiens, sed aeternum, secundum illud: Cum facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritae faciunt, &c. Amen dico vobis, &c. Et post: Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua. Haec autem tabernacula aeterna, sicut mansiones gloriae, de quibus Isaïas: Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciae, & in requie opulenta. In aeterna tabernacula alios recipiunt: qui adeo perfecti sunt, ut merita eorum etiam aliis valeant: & propter quae merita sibi & aliis aeterna tabernacula acquirant. Vnde semper illud: *Facite vobis amicos,* dicit Glossa: Non quoslibet pauperes, sed eos qui possint in aeterna tabernacula recipere. Tales autem non sunt pauperes inuoluntarij, sed pauperes spiritu. De quibus Matthaeus Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum. Ipsorum namque tanquam illius regni regum & professorum, est introducere in regnum caelorum. Ipsorum etiam tanquam iudicum, secundum illud: Non saluat impios, & iudicium pauperibus tribuit. Pauperibus, inquam, perfectis & voluntariis, de quibus dicitur: Vos qui reliquistis omnia, & secuti estis me in regeneratione, &c. sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Ipsorum etiam tanquam familiarium, & amicorum, propter quod Iacobus: Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo: diuites in fide, haeredes regni, quod repromisit Deus: &c. Tales introducunt amicos & benefactores suos per illam legem iudicalem, per quam Dominus in futuro iudicio sententiabit, secundum quod dicitur: Quamdiu fecistis vni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis, & per illam aliam legem quam Dominus tulit, de quo Matthaeus: Qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet:

Qui fidelis est in minimo, &c. Postquam inuitauit ad pietatem ex consideratione mercedis habendae, hic secundo inuitat ex consideratione fidelitatis seruandae. Est enim fidelitas seruanda in dispensatione temporalium tum propter meritum & demeritum, tum propter periculum & damnum. Primo igitur quantum ad considerationem meriti fidelitatis in huiusmodi rebus terrenis, dicit:

Qui fidelis est in minimo, & in maiori fidelis est, quasi dicat, licet temporalia ista contemnenda sint tanquam minima, tamen fidelis eorum dispensatio non debet contemni: quia eadem est fidelitas in re magna, sicut & in re parua: & fidelis dispensatio rerum temporalium disponit ad fidelem dispensationem & custoditionem spiritualium & aeternorum. Vnde Glossa: Qui fidelis est in minimo, id est, in pecunia cum paupere participanda, & in maiori fidelis est adhærens Creatori. Et ideo dicitur huiusmodi seruo illud: Esto fidelis usque ad mortem, & dabo tibi coronam vitae. Et similiter: Euge serue bone & fidelis: quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam: intra in gaudium Domini tui. Vnde fidelitas circa parua fidelitatem ponit etiam circa magna. Et e contrario, infidelitas circa minima infidelitatem ponit circa maiora: & ideo subdit: *Et qui in modico iniquus est, & in maiori iniquus est.* Modicum recte dicitur omne quod temporaliter possidetur, tum quia modicæ quantitatis. Quoniam sicut momentum statera, sic est ante te orbis terrarum. Tum quia modicæ dominationis: Transferunt omnia illa tanquam umbra. Et: Dormierunt somnum sanum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum, &c. Tum quia modicæ iucunditatis. Vnde Gregorius: Pauca sunt bona praesentis vitae, licet multa videantur: quia non sine alicuius molestiae admixtione sunt. Multa autem bona aeterna, quae sunt sine omni corruptione. Qui ergo iniquus est

in istis, non potest habere charitatem Dei: quia pro paruis maxima contemnit. Vendit enim fidem & iustitiam pro eo quod nihil valet. Vnde Augustinus: Lucrum in arca, damnum in conscientia: tulit vestem, & perdidit fidem: acquirit pecuniam & amittit iustitiam. Male ergo dispensando pecuniam, perdit felicitatem, perdit charitatem, perdit iustitiam, quae sunt maxima Dei bona. Vnde Glossa: Qui temporalia quae possidet, non bene dispensat, aeternorum sibi gloriam, de qua tumet, euacuat. Qui enim non diligit fratrem suum, quem videt: Deum qui non videt, quomodo potest diligere? Et qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauerit viscera sua ab eo: quo modo charitas Dei manet in eo, sicut habetur in Ioanne?

Secundo, quantum ad considerationem periculi, & damni, subdit: *Si ergo in iniquo mammona fideles non fuistis: quod verum est, quis credet vobis?* Quasi dicat, magnum est periculum, male dispensare haec temporalia bona: quia propter infidelem dispensationem perdit quis diuitias veras. Vnde Glossa: Si diuitias carnales quae labuntur, non bene dispensatis, veras & aeternas diuitias quis dabit vobis? Dicuntur autem diuitiae iniquae, mammon, quia sicut dicit Glossa: Diuitias praestit iniquus mammon, ut de eis tentet, sicut tentauit Ananiam, de quo: Cur tentauit satanas cor tuum? &c. Tentatio illa fuit de furto. Similiter de Achan dicitur: Verum autem dicitur illud bonum quod semper manet: Nam haec temporalia omnia, quia transeunt, vana sunt, secundum illud: Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Illud autem verum, est Dei gratia, vel Dei gloria, vel potius ipse Deus, qui est merces bonorum. Et ideo Psalmus: Veritas Domini manet in aeternum. Et iterum: In generatione & generationem veritas tua. Et in hac veritate consistit beatitudo secundum Augustinum dicentem: Beatitudo est gaudium de veritate. Quia enim verum est id quod est: ideo solus ipse Christus est ipsa pura veritas, qui dicit: Ego sum qui sum. Et istud verum non conceditur nec creditur nisi a veracibus & fidelibus. Vnde Ioannes: Omnis qui male agit, odit lucem: & non venit ad lucem, ut non arguantur opera eius. Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, ut manifestentur opera eius: quia in Deo facta sunt. Et: Si manseritis in sermone meo, &c. cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos. Magnum ergo periculum infidelitatis est in iis paruis: quia pro vano perditur verum

& magnum. Immo & proprium, & ideo subdit: *Et si in alieno fideles non fuistis, per debitam boni terreni dispensationem.* Vnde Glossa: Alienum a nobis est, quidquid saeculi est, quia praeter naturam. Haec quidem bona dicuntur aliena: quia ea nobiscum nec afferre possumus, nec auferre. Nihil intulimus in hunc mundum: haud dubium, quod nec auferre quid possumus. Et Iob: Nudus egressus sum de utero matris meae, & nudus reuertar illuc: *Quod vestrum est quis dabit vobis?* per affectionem caelestis praemij. Istud namque nostrum est, ad quod sumus creati & praordinati, & quod habitum non potest perdi. Vnde Matthaeus: Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum, &c. Et supra: Beati pauperes: quia vestrum est regnum Dei: hoc autem regnum non est aliud nisi Deus & Dominus Iesus Christus. Vnde Glossa: Quod vestrum est, id est, quae proprie homini deputata sunt, Christus noster est, quia Christus vita nostra est: Cum Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis, &c.

Nemo seruus potest duobus dominis seruire, &c. Post inuitationem ad pietatem ex consideratione mercedis habendae, & fidelitatis seruandae, hic tertio inuitat ex consideratione dupliciter vitandae: quia non potest simul pietas haberi ad Deum, & cupiditas ad mundum: quod quidem facit hoc ordine, ponens scilicet dupliciter reprobationem, & adiungens reprobationis assertionem. Primo ergo quantum ad reprobationem dupliciter, dicit:

Aug. 50. homil. tom. 10. homil. 8.

Gloss. in hunc locum 20. 5. 1. Ioan. 4. d

1. Ioan. 3. c

Gloss. in hunc locum 20. 5.

Gloss. interlin. in hunc locum 20. 5. Act. 5. a Iosue 7. d

Ecl. 1. a

Psal. 116. a

Psal. 118. m Aug. lib. 10. confess. c. 13. tom. 1.

Exod. 3. d

Ioan. 3. c

Ioan. 8. d

Gloss. interlin. in hunc locum 20. 5.

1. Tim. 6. b Iob. 1. d

Mat. 25. c Sup. 6. c

Gloss. interlin. in hunc locum 20. 5. Coloss. 3. a

Nemo seruus potest duobus dominis seruire. Hæc propositio per se nota est, propter quod dicitur: Væ duplici corde, & labiis scelestis, & c. & peccatori terram ingredienti duabus viis. Et: Vir duplex animo, inconstans est in omnibus viis suis. Et ideo dicitur: Ne accesseris ad illum duplici corde, hoc est, non velis duobus dominis simul seruire, quia hoc non potest fieri recte. Domini autem duo ab inuicem diuisi, quibus non potest simul seruire, sunt in differetia quadruplici. Sunt enim isti Domini, vitium & virtus: propter quod dicitur: Vtique quo claudicatis in duas partes? Si Dominus est Deus, sequimini eum: si autem Baal, & c. Et Isaias: Coagustatum est stratum, ita vt alter decidat, & pallium breue vtrumq; operire non potest. Domini etiam isti sunt caro & spiritus. Caro concupiscit aduersus spiritum: spiritus autem aduersus carnem. Hæc enim sibi inuicem aduersantur: vt non quæcumque vultis, illa faciatis. Ideo ad Romanos: Si secundum carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, viuertis. Item Domini isti sunt Christus & diabolus. Quæ conuentio Christi ad Belial? Et: Non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum: non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum, & c. Item Domini isti sunt, Deus, & iste mundus: Adulteri, nescitis, quia amicitia huius mundi, inimica est Dei? Quicumq; ergo voluerit amicus esse sæculi huius, inimicus Dei constituitur. Et: Nolite diligere mundum, & c. Si quis diligit mundum, non est charitas Dei in eo. Et de his duobus Dominis intelligit dissuadendo cupiditatem mundanam, & inuitando ad pietatem diuinam. Vnde Glossa corripit avaritiam, dicit: Amatores pecuniæ, Dominum amare nõ possunt qui ergo Dominum amat, pecuniam contemnat. Ex quo apparet quod qui vult esse seruus Christi, non potest esse seruus istius mundi. Vnde Beda: Debetis hæc temporalia fideliter distribuere, vt Domini temporalium, non vt serui.

Secundo, quantum ad affectionem reprobationis, subiungit: *Aut enim unum odiet, & alterum diligit.* Quod dicitur quantum ad charitatem, quæ odire facit malum, diligere bonum, secundum illud: Odientes malum, adherentes bono, charitate fraternitatis inuicem diligentes. Psalmus: Iniquos odio habui, & legem tuam dilexi. *Aut uni adharebit, & alterum contemnet.* Quod dicitur quantum ad cupiditatem, qua quis adhæret mundo, & diabolo in contemptu Dei, secundum illud: Duo mala fecit populus meus. Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt sibi cisternas, & c. quæ continere non valent aquas. Ratio autem quare quis non potest simul seruire Dominis prædictis, est quadruplex. Prima sc. oppositio ministeriorum. Nam seruitium Dei est in exercitio virtutum, secundum illud: Seruiamus illi in sanctitate & iustitia coram ipso. Et: Secundum eum, qui vocauit vos, sanctum, vt & ipsi in omni conuersatione sancti sitis, & c. Sed seruitium diaboli est in exercitio vitiorum. Vnde Supra: De Filio prodigo dicitur quod misit illum in villam suam, vt pasceret porcos. Secunda ratio est dissimilitudo ministeriorum, quia Dominus vult habere seruiantes oculos, propter quod dicitur, quod animalia plena erant oculis ante & retro. Et in prouerbis: Acceptus est regi minister intelligens. Sed diabolus vult habere seruiantes monoculos. Vnde dicitur: In hoc seruiamus vobiscum fœdus, vt eruam omnium vestrum oculos dextros. Dominus etiam vult habere ministros compositos, & ordinatos. Vnde dicitur: Videns Regina Saba habitacula seruorum, & ordines ministrantium, & c. Sed diabolus vult habere incompositos & deformatos. Vnde dicitur: Hanon rex filiorum Ammon rasit dimidiã partem barbæ eorum, & præscidit vestes eorum medias vsq; ad nates. Dominus etiam vult habere seruiantes humiles, secundum illud Psalmi Non habitabit in medio domus meæ qui facit superbiam: qui loquitur iniqua, & c. Sed diabolus vult habere arrogantes: Omne sublime videt, & ipse est rex su-

per vniuersos filios superbiam. Tertia ratio est elongatio locorum, quia Dominus vult esse in loco sublimi, & mundo: Ad te leuavi oculos meos qui habitas in cælis. Et: Ecce venit saliens in montibus, transiliens colles. Sed diabolus in locis immundis: Sub umbra dormit in secreto calami, in locis humentibus. Quarta ratio est discretio temporum, quia diabolus vult quod sibi seruiatur omni tempore: Seruietis diis alienis die ac nocte, qui non dabunt vobis requiem. Similiter Dominus vult quod sibi omni tempore: In lege Domini meditabitur die ac nocte, & c. Quoniam igitur Dominus vult totum tempus habere, & totum cor, secundum illud: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. Et diabolus, & mundus vult similiter totum: ideo impossibile est vtriusq; seruire simul. Et ideo infert: *Non potestis Deo seruire & mammonæ.* Dicitur autem ille seruire mammonæ, in cuius affectu diuitiæ dominantur, ita vt possit dici avarus, quia tunc est seruus idolorum. Nam sicut dicitur: Avaritia est idolorum seruitus. Vnde Glossa: Non ait, habere diuitias, sed seruire. Seruit qui diuitias custodit, vt seruus. Sed qui seruitutis excussit iugum distribuit vt Dominus. Et ideo dicebat Apostolus: Reliquum est vt qui emunt, tanquam non possidentes sint, & qui vtuntur hoc mundo, tanquam non vtantur, & c. Sed aliqui simul volunt habere Deum & mundum, qui sunt similes illis gentibus, de quibus dicitur: Erant gentes timentes quidem Dominum, sed nihilominus & idolis suis seruiantes. Contra quod dicitur: Vestite quæ ex duobus texta est, non indueris. Contra quos itidem hic loquitur Dominus. Et contra tales dicit Hieronymus: Impossibile est vt præsentibus & futuris quis fruatur bonis, vt hic ventrem, ibi mentem impleat, vt de deliciis ad delicias transeat: vt hic cum sæculo gaudeat, & ibi cum Deo regnet: vt in vtroque sæculo primus in cælo & in terra appareat gloriosus.

Audiebant autem omnia hæc, & c. Post documentum informatium humilium subditur documentum repressiuum rebellium. Et quia Pharisei rebelles erant doctrinæ Christi, propter elationem quam habebant de meritis: & quia hæc elatio veniebat ex literali obseruatiã legis, ideo pars ista habet duas partes. In quarum prima describitur repressio arrogantiam Phariseorum. In secunda vero euacuatio obseruantiam legalium præceptorum, ibi: *Lex & Propheta vsque ad Ioannem.* Vt sic ex ostensione euacuationis legis auferatur inanis gloriatio à Phariseis. Primo igitur repressio arrogantiam Phariseorum describitur per hunc modum. Præmittitur enim Phariseorum rebellio, subditur rebellionis reprehensio, & subiungitur reprehensionis ratio. Primo igitur quantum ad Phariseorum rebellionem, qua Christum deridebant, dicitur.

Audiebant autem omnia hæc Pharisei qui erant auari, & deridebant eum. Deridebant autem eum tanquam superbi de verbis simplicitatis, secundum illud: Deridetur iusti simplicitas, lampas contempta apud cogitationes diuitum. Vel sicut stolidi de consiliis utilitatis: Stultus irridet disciplinam patris sui, & c. Vel sicut stupidi de monitis pietatis, secundum illud: Furor illis secundum similitudinem serpentis: sicut aspidis surdæ & obturatis aures suas. Vnde Glossa: Illi præceptorum misericordiam & humilitatis & parsimoniam derident quasi minus utilia, & nunquam facienda noxius imperet. Vel sicut cupidi derident de laudibus largitatis. Vnde Glossa: Deridebant intelligentes, sc. parabolam aduersus se dictam, & carnalia, quasi presentia, futuris spiritualibus quasi incertis præponentes. Et hoc est quod dicitur: Non recipit stultus verba prudentiæ, nisi ea dixeris quæ versantur in corde eius. Vel sicut legisperiti de comédationibus paupertatis. Vnde Glossa: Disputant contra philargyriam deridebant, quasi contrarium legi & Prophetis, cum in lege multi diuites Deo placuerint, & cum lex suis obseruatoribus bona terræ promittat. Vnde dicitur: Qui erudit derisorum, ipse iniuriã sibi facit: & qui ar-

Ecc. 2. c
Iac. 1. a
Ecc. 1. d
3. Reg. 18. d
Ips. 28. c
Gal. 5. c
om. 3. c
2. Cor. 6. c
1. Cor. 10. a
Iac. 4. a
1. Ioan. 2. c
Glos. in hunc locum 20. 5.
Beda Glos. in hunc locum 10. 5.
Rom. 12. b
Psal. 118. p
Hier. 2. c
Sup. 1. g
1. Pet. 1. c
Sup. 15. d
Ezech. 10. c
Pro. 14. d
1. Reg. 11. a
3. Reg. 10. a
1. Reg. 10. a
Psal. 100. b
Iob 41. d

Psal. 122. a
Cant. 2. b
Iob 40. c
Hier. 18. c
Psal. 118. a
Deut. 6. a
Ephes. 5. b
Glos. in hunc locum 20. 5.
1. Cor. 7. c
4. Reg. 12. g
Leuis. 19. d
Hier. in Regula Mon. de laude religionis 10. 9
Iob 22. a
Pro. 15. a
Psal. 57. a
Glos. in hunc locum 20. 5.
Glos. in hunc locum 20. 5.
Prou. 18. a
Glos. in hunc locum 20. 5.
Pro. 9. b

guit impium, sibi maculam generat. Et hoc totum veniebat ex rebellione quedam elata, & stolidi.

Secundo quantum ad rebellium reprehensionem, qua Christus eorum supercilium deprimebat, subditur *Et ait illis: Vos estis, qui iustificatis vos coram hominibus*, per ostentationem iustitię vestrę, qua vos ipsos iustos reputatis: Ignorantes iustitiam Dei, & suam quęretes statuere, iustitię Dei non sunt subiecti. Et qua etiam iustos vos dicitis, contra illud: Si iustificare me volueris, os meum condemnabit me: si innocentę ostendere, prauū me cōprobabit. Qua etiam iustos vos exterius prętenditis contra illud: Attendite ne iustitiam vestrā faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis. Et quoniā talis iustificatio parit culpam, ideo addit: *Deus autē nouit corda vestra*, per detestationem superbię: vnde nō nouit ad comprobandum, sed ad iudicandum: Excelsus Dominus & humilia respicit, & alta à longe cognoscit. Vnde dicitur: Omnes vię hominis patent oculis eius: spirituum ponderator est Dominus Hieremias: Prauū est cor omnium & inscrutabile, & quis cognoscet illud: Parū igitur valet vobis humano testimonio commendari, cum sitis reprobandi in iudicio Dei qui scrutator est cordis. Ideo dicitur: Nolite ante tempus iudicare, quoad vsque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Vnde quia iustitia non erat veritatis sed vanitatis: non ad rem, sed ad hominem: non intra, sed extra: potius erat culpa detestanda, quam virtus commēdanda potius digna pœna, quam retributione æterna. Vnde Matthæus: Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam Scribarum & Phariseorum, non intrabitis in regnum cęlorum.

Tertio quantum ad reprehensionis rationem, qua diuinum iudicium exprimebat, subdit: *Quia quod hominibus altum est, abominatio est ante Deum*. Nota quod nō reprehendit altitudinem perfectionis, de qua dicitur: Altissima paupertas eorum, abundauit in diuitias simplicitatis eorum, &c. Nec altitudinem contemplationis, de qua ad Romanos: O altitudo diuitiarum sapientię, & scientię Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, &c. Et: Ego in Altissimis habitauit, & thronus meus in columna nubis. Nec altitudinem desiderij & expectationis, de quo in Psalmo. Tu es Domine spes mea, altissimum posuisti refugium tuum. Hęc enim altitudines sunt ante Deum. Sed est alia altitudo quę elongat ab Altissimo, & hęc est altitudo pręsumptionis, de qua dicitur: Audiuius superbiam Moab, superbus est valde: sublimitatem eius, & arrogantiam, & superbiam, & altitudinem cordis eius ego scio, ait Dominus. Hęc etiam est altitudo ambitionis: Arrogantia tua decipit te, &c. & apprehendere niteris altitudinem collis. Hęc etiam est altitudo ostentationis, Pro eo quod sublimatus est in altitudine, & dedit summitatem suam virentem atque condensam: & eleuatum est cor eius in altitudine sua: tradidi eū in manus fortissimarum gentium, &c. Ista altitudo est etiam in conspectu hominum, sed est abominatio apud Deum, secundū illud: Abominatio Domini est omnis arrogans, etiam si manus ad manum fuerit, non erit innocēs. Dicitur autem Dominus abominari huius altitudinem propter seueram ipsius deiectionem, secundum illud Isaia: Oculi sublimes hominis humiliati sunt, & incuruabitur altitudo virorum, exaltabitur autem Dominus solus in die illa. Ideo hęc triplex altitudo, tanquā Domino abominabilis dissuadet. Primo scilicet altitudo pręsumptionis: Altiora te ne quęsieris. Et: Noli altum sapere, &c. Secundo altitudo ambitionis: Non alta sapientes, sed humilibus consentientes, &c. Dissuadet etiā altitudo ostentationis: Nolite extollere in altum cornu vestrum: nolite loqui aduersus Deum iniquitatē. Hanc autem altitudinem abominatur Dominus, quia fastuosa: Ne respicias altitudinem staturę eius, quoniam abięci eum, quia simulata. Daniel: Nabuchodonosor rex cecit statuam auream altitudine cubitorum sexaginta,

&c. Quia ruinosa, propter quod dicitur: Qui altam facit domum suam, quęrit ruinam, & ideo dicitur: Arma militię nostrę non carnalia sunt, sed potentia Dei ad destructionem munitionum, consilia destruentes, & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi.

Lex & propheta, vsque ad Ioannem, &c. Post repressio- nem arrogantię Phariseorum rebellium, subditur hic secundo descriptio euacuationis pręceptorum legalium, quorum causa Pharisei erigentes supercilium, Christi documenta spernebant, & suam auaritiā palliabant. Et quoniam lex Mosaiica per Christum est euacuata, ita quod manet quātum ad spirituales intelligentiam cęremonialium, & literalem obseruantiam moralium ideo in hac parte insinuat non solum ipsius legis euacuationem secundum obseruantiam literalem, verum etiam impletionem secundum intelligentiam spirituales, & durationem, & secundum ius morale & copulam conjugalem. Primo igitur quantum ad euacuationem legis secundum obseruantiam literalem, dicit:

Lex & propheta, vsque ad Ioannem: quasi dicat phariseis, non debetis supercilium erigere pro legis obseruantia, quia iam cessat quantum ad literam & figuram. Et nota quod licet Christus dicere posset vsque me, quia finis legis Christus ad iustitiam, &c. maluit tamen nominare pręcursores tanquam suam vocē, quia per ipsius Ioannis ministerium ostensus est digito agnus: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit, &c. Et ipse iam incepit ostendere veritatem apertam, ac per hoc euacuare figuram: quia enim lex & prophetę omnes promittebant Christum futurum, & Ioannes ostēdit pręsentē, ideo lex & prophetę vsque ad Ioannem, quia nō potuit ultra nuntium properari, quod clares venisse testimonio Ioannis. Et quia finis legis est per inchoationem noui Testamenti, ideo sequitur: *Ex eo regnum, Dei euangelizatur*, id est, ab eo Euangelium gratię inchoatur. Vnde Marcus: Initium Euangelij Iesu Christi filij Dei sicut scriptum est in Isaia propheta: Ecce ego mitto Angelum meum, &c. Et beatus Lucas ab ipsa beati Ioannis conceptione in suo Euangelio exordiū sumpsit. Fuit in diebus Herodis, &c. Vnde vt ipsius prędicatio noua ostenderetur, dicitur quod erat baptizans, & prędicans baptismū pœnitentię in remissionē peccatorū. Et quia prędicatio Ioannis fuit pœnitentiā, in qua homo facit sibi violentiā, ideo addit: *Et omnis in illud vim facit*, quod expressius dicitur: A diebus Ioanis Baptiste vsq; nunc, regnum cęlorū vim patitur, & violenti rapiunt illud. Hęc autē est violentia, quā quis excedit virtutem naturalem. Vnde Beda: Magna vis in violentia grandis est, nos terra genitos cęlorū sedem quęrere, possidere velle per virtutem, quod nō potuimus tenere per naturā. Hęc etiam est, quę vincit incuruationem naturę. Vnde Glossa: Faciamus vim naturę, vt non ad terrena nos demergat, sed ad suprema se erigat. Hęc etiā est violentia qua quis vincit torporē pigritię. Vnde Beda: Omnis qui vim facit, vehementi studio properat, non torpenti lentescit affectu. Est ergo fidei religiosa violentia, segnities criminosa. Magna enim violentia est, dum quis per vim & rigorē pœnitentię mitigat seueritatē diuinę sententię, dum per orationē humilē inclinatur districtiōē sublimē. In cuius figura dictum est Iacob strenuo luctatori: Si contra Deum fortis fuisti, quanto magis contra homines preualebis? Et nota quod beatus Bernardus distinguit quatuor genera hominū possidentiū regnum cęlorum. Alij namq; violenter rapiunt. Alij mercantur. Alij furantur. Alij compelluntur. Illi namq; rapiunt, qui derelinquunt omnia & sequuntur Christū ad quos referri potest illud illud: * Catulus Leonis Iuda ad prędā fili mi ascēdisti, & iterū ibidē: Benjamin lupus rapax. mane comedet prędam, & vespere diuidet spolia. Mercantur autem qui dant temporalia, vt accipiant æterna. De quibus supra: Facite vobis sacculos, qui non veterascunt.

Pro. 17. c

2. Cor. 10. b

Rom. 10. a

Iob 9. c

Matt. 6. a

Psal. 137. b

Prou. 16. a

Hier. 17. b

1. Cor. 4. a

Matt. 6. a

2. Cor. 8. a

Rom. 11. a

Ecc. 24. a

Psal. 90. b

Hier. 48. c

Hier. 49. e

Ezech. 31. d

Prou. 16. a

Isa. 2. c

Ecc. 3. c

Rom. 11. c

Rom. 12. c

Psal. 74. a

1. Reg. 16. b

Dan. 3. a

Rom. 10. a

Ioan. 2. d

Mar. 1. a

Sup. 1. a

Mar. 1. a

Matt. 11. b

Beda Glos. in hunc locum 10. 5.

Glos. in hunc locum 10. 5.

Beda Glos. in hunc locum 10. 5.

Gen. 32. f

Ber. in sententiis, sentent. 4. to. 1. Cælum quot modis possideatur. * Gen. 49. b Ibid. d

Sup. 12. d

Et:

Ibid. b
 Aug. lib. 50.
 hom. 10. 10.
 homil. 8.
 Et 10. 8. in
 Psal. 23.

Mat. 6. c

Sup. 14. a

Psal. 101. d

Mat. 24. c

Psa. 118. l

Mat. 5. b

Isa. 51. b

Mat. 19. b

Gen. 2. d

Rom. 7. a

Hier. 3. a

Et Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Talibus competit illud Augustini: Venale habeo, venale habeo, quid? Regnum cœlorum. Quo modo emitur? Paupertate regnum, vilitate gloria, dolore gaudium, labore, requies, morte vita. Furantur vero, qui bona occulte faciunt, & laudem humanam vitantes, solo diuino testimonio sunt contenti, quibus competit illud: Tu autem cum ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua. Compelluntur autem intrare pauperes, quos hic ignis paupertatis, Deo dispensante, probat ne in futuro ignis iudicij damnabiliter premat. Et de iis supra: Exi in vias & sepes, & compelle intrare, vt impleatur domus mea. Licet ergo tempore legis esset tempus mercandi, nunc post Ioannem est tempus rapiendi: nam sicut tunc promittebatur opulentia, sic nunc suadetur paupertas.

Secundo, quantum ad impletionem legis secundum intelligentiã spirituales, subditur: *Facilius est autem cœlum & terram præterire*, scilicet per conflagrationem mundi. Et tu in principio Domine terram fundasti. Ipsi peribunt, &c. *quam de lege vnum apicem cadere*, per frustrationem alicuius promissi. Rabanus: Cœlum & terra transibunt, per commutationem inuocationis, vetustate deposita, manente priori substantia, sed verba Domini sine effectu completionis nullo modo transibunt, Ideo dicitur: Cœlum & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt. Quia sicut dicitur in Psalmo: In æternum Domine verbum tuum permanet. Vnde licet lex vetus videatur transitoria, permanentior tamen est, quam mundana creatura. Manet etiam per diuini verbi spirituales intelligentiam. Vnde in Matthæo: Non veni soluere legem, sed adimplere: Amen quippe dico vobis, donec transeat cœlum & terra, iota vnum, aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant. Et nota quod dicit vnum apicem: Apex enim propriè dicitur summitas literæ, quæ ponitur ad ipsius literæ decorem, & est quasi minimum quiddam. In quo datur intelligi, quod nihil omnino nec paruum, nec magnum est in scriptura, nec aliquid quod non habeat completionem suam. Omnia enim referuntur ad salutem humanam, quæ habebit dominationem perpetuam, transeunte etiam mundana creatura, secundum exteriorem faciem. Et Isaias: Cœli sicut fumus liquefcent, & terra sicut vestimentum atteretur, &c. Salus autem mea in sempiternum erit, & iustitia mea non deficiet. Vnde liber scripturæ est proximior libro vitæ, quam liber creaturæ, & ideo inexpletus remanere potest.

Tertio, quantum ad durationem legis secundum ius naturæ & copulam coniugalẽ, subdit: *Omnis qui dimittit uxorem suam, & alteram ducit, mœchatur*. Primo quia nõ potest priorem dimittere nisi ex sola causa fornicationis, secundum illud: *Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam dixerit, mœchatur*. Secundo quia quacumque ex causa illam dimittit, non ei licet illa viuente aliam ducere, & hoc secundum legem naturæ diuinitus institutã in hominis formatione. Relinquet homo patrem suum, & matrem, &c. Hæc est enim quæ dicitur, quod matrimonium est maris, & fœminæ coniunctio, indiuiduam vitæ retinens consuetudinem: quæ etiam dicitur, quod illud vinculum est insolubile. Et ideo subditur: *Et qui dimissam à viro ducit mœchatur*. Et ratio huius est, quia vxor est illius cuius primo fuit, quantumcũq; videatur separari. Vnde Apostolus: *Quæ sub viro est mulier, viuente viro, alligata est legi, &c.* Igitur viuente viro, vocabitur adultera, si fuerit cũ alio viro. Et ideo dicitur: *Si dimiserit vir uxorem suam, & recedens ab eo, duxerit virum alterum: nunquid reuertetur ad eam vltra? nunquid non polluta & contaminata erit mulier illa?* Notandum est autem quod licet nulla mentio fieret de vxoribus, Dñs tamen volens ostendere statum legis, quantum ad moralia & transitum, quantum ad ceremonialia & iudicialia, exemplificat de matrimonio, pro eo quod in ipso libellus repudij dabatur. Et matrimonij lex in Euangelio confirmatur

tãquam ius morale, & libellus repudij reprobatur. Vnde dicitur: *Moyse mandauit dare libellum repudij, & dimittere: ait illis: Quoniam Moyse ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere vxores vestras.* Ex his igitur colligitur, qualiter lex manet, qualiter euacuat, qualiter impletur: & nihilominus Pharisæorum supercilium de litera legis gloriantium confutatur.

Homo quidam erat diues, &c. Post exemplum pietatis prouidæ, & documētum pietatis perfectæ, subditur hic exemplum impietatis punitæ. Quia sicut supra dictum est, magis tenet rationem exēpli quam parabolæ, quia ad literam iste diues in deliciis fuit, & postmodum in tormentis. Vnde Glossa Bedæ contra derisores auaros quod proposuerat exemplo astruit, scilicet quod diues apud inferos ideo torquebatur: quia Lazarum non fecit sibi amicum, à quo recipi posset in æterna tabernacula. Et magis videtur narratio quam parabola. Vnde & sancti doctores verba huius parabolæ adducunt in testimonium status damnatorum, & vt ostendatur quod ad literam fuerit verum, hic nomē pauperis explicatur. Ad huius igitur exempli narrationem explicandam introducit Euangelista tria, scilicet immisericordiæ causam, culpam, & pœnam. Immisericordiæ causa fuit amor respectu sui. Immisericordiæ culpa fuit incõpassio respectu proximi, de qua ibi: *Et erat quidam mendicus*. Immisericordiæ pœna fuit deiectio in calamitatem inferni, de qua ibi: *Mortuus est autem & diues, & sepultus est in inferno*. Circa immisericordiæ causam, quæ est amor priuati boni, introducit tria circa diuitem, de quibus notat eum: & sunt concupiscentia oculorum, superbia vitæ, & concupiscentia carnis. Primo igitur quantum ad concupiscentiam oculorum, dicit: *Homo quidam erat diues*. Homo iste diues dicitur non solum propter diuitiarum possessionem, sed propter earum dilectionem, ratione cuius dicitur: *Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & laqueum diaboli, &c.* Qui ratione dilectionis terrenorum incrassatur, & prægrauatur spiritus, vt non possit peruenire in sublimia regna cœlorum: propter quod dicitur: *Facilius est camelum per foramen acus transire quam diuitem intrare in regnum cœlorum*. Hoc explicans B. Marcus dicit: *Filioli, quam difficile est confidentes in pecuniis in regnum Dei intrare? Facilius est camelum, &c.* De huiusmodi diuite dicitur: *Si communicabit lupus agno aliquando, sic peccator iusto*. Quæ communicatio sancto homini ad canem? Aut quæ pars bona diuiti ad pauperem? Venatio leonis onager in eremo: sic & pascua diuitum sunt pauperes. Et sicut abominatio est superbo humilitas, sic execratio diuitis pauper.

Secundo, quantum ad superbiam vitæ, subdit: *Et induebatur purpura & bysso*. Beda: Purpurâ regij habitus esse colorem marinis è conchyliis tinctã, nemo est fere qui dubitet. Nam cõchyliis ferro circumcisa lacrymas purpurei coloris, quibus lana tingitur, emittit. Byssum vero genus est quoddam lini nimium candidi & mollissimi. Habebat autem hic vestimenta pulchra, & pretiosa ad vanam gloriam. Vnde Gregor. Nemo vestimenta pretiosa nisi ad gloriã quærit, vt honorabilior cæteris habeatur. Et hoc quidem est reprehensibile & peccatum, propter quod dicitur: *In vestitu ne glorieris vnquam, nec in die honoris tui extollaris*. Peccatur autē in vestibus quadrupliciter. Primo propter pretiositatem. Vnde Beda: *Si cultus pretiosarum vestium culpa non esset, sermo Dei non tã vigilãter exprimeret, quod diues purpura & bysso indutus apud inferos irremediabiliter torqueretur*. Valde autem absurdũ est, putridũ cadauer pretiosa veste ornari, vnde possent multi pauperes sustentari. Excusatur autē hoc, ratione dignitatis personæ, ratione significatiæ, & ratione cautelæ. Secundo propter super abundantiam: Vestimenta vestra à tineis comesta sunt. Sequitur: *Thesaurizatis vobis irã in nouissimis diebus: & hoc propter iniuriã pauperũ*. Vnde Iob: *Nudos dimittunt homines indumenta tollentes, quibus non est operimentum, & cætera*. Hierony-

Mat. 19. a

Bedæ Glossa in hunc locum 10. 5.

Nomē pauperis cur hic explicetur.

1. Tim. 5. b

Mat. 19. d

Mar. 10. c

Ecc. 13. e

Bedæ Glossa in hunc locum 10. 5.

Gregor. homil. 40. in Euang. 10. 2. Eccl. 11. a

Bedæ Glossa in hunc locum 10. 5.

Iac. 5. a

Iob 24. b Hier.

mus: Aliena rapere conuincitur, qui temporalia vltra necessitatem habere comprobatur. Tertio propter curiositatem: De vestimentis quid solliciti estis? Et iterum: Considerate lilia agri, quomodo crescunt, non laborant, neque sument: Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est, sicut vnus ex istis. Quarto propter indecentiam, quia non decet clericum vestiri vt mulierem, vel vt histrionem: Visitabo super omnes, qui induti sunt veste peregrina. Et: Nec vir vtetur veste fœminea. Omnibus autem his modis consueuerunt homines in vestitu excedere, & excedendo gloriari, & gloriando peccare, & ita gloriatio vana similis est gloriationi Æsopi Corniculæ. Hieronymus: Ouis enim de lana, & vermis de serico debet gloriari, non homo putredo, & filius hominis vermis.

Tertio quantum ad concupiscentiam carnis, subdit: *Et epulabatur quodidie splendide.* Glossa: Ecce voracitas, quæ vt plurimum habet luxuriam adiunctam. Epulati estis super terram, & in luxuriis enutristis corda vestra. Et nota quod est splendor in epulatione spirituali, quæ facit sapientia, & hic est laudandus, sicut & illa epulatio, de qua supra: Manducemus & epulemur, quia hic filius, &c. Hæc epulatio est splendida, quia nil habet sordis, sed venit ex fonte luminis sempiterni: Inebriabuntur ab vbertate. Et post: Quoniam apud te est fons vitæ: & in lumine tuo videbimus lumen. Et iterum: Quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis vsque ad domum Dei. Inuoca exultationis & confusionis, sonus epulantis. Item est splendor in epulatione corporali, quem facit misericordia, & hic etiam est laudandus, de quo dicitur: Non ex tristitia, aut necessitate, hilarem enim datorem diligit Deus. Et hic splendor consistit in faciei hilaritate, & eleemosynarum largitate, de quo dicitur: Splendidum in panibus benedicent labia multorum, & testimonium veritatis illius fidele. Est etiam splendor in epulatione carnali, quem facit lasciuia: Nunquid non vobis comedistis & bibistis? Et iste splendor extenditur non solum ad fercula artificio præparata, sed etiam ad vasa argentea, ad suppellectilia candida, ad luminaria multiplicata. De hoc Lucanus:

*O questorum terra pelagoque ciborum.
Ambitiosa fames, & lauta gloria mensa.*

De hoc Bernardus: Ceterum voluptas gutturis, quæ hodie tanti æstimatur, vix duorum spatium obtinet digitorum: huius tam modicæ partis, tam exigua delectatio, quanta paratur sollicitudine? quantam deniq; molestiam parit? Hæc autem abundantia epularum parit inopiam sapientiæ & virtutum, & frequenter etiam temporalium. Vnde dicitur: Qui diligit epulas, in egestate erit: qui amat vinum & pingua, non ditabitur.

Et erat quidam mendicus, &c. Post misericordiæ causam, introducit hic Euangelista immisericiordiæ culpam, quam ostendit reprehensibilem ex triplici circumstantia, scilicet ex parte pauperis, qui ab Euangelista ostenditur misericordia dignus, & diues ille per consequens immisericors & impius. Ostenditur enim immisericors respectu pauperis languidi, respectu pauperis derelicti, respectu pauperis Deo chari, & iusti. Primo igitur quantum ad pauperis languidi egestatem, dicit:

Et erat quidam mendicus nomine Lazarus. Et nota hic quod cum diues nominatus sit nomine communi, pauper nominatur nomine proprio, vt ostendatur illud quod dicitur in Psalmo: Parcet pauperi & inopi, &c. Et post: Et honorabile nomen eorum coram illo. Vnde Glossa: Pauper humilis per approbationem ex nomine scitur. Vnde Dominus Moyse: Noui te ex nomine, & inuenisti gratiam coram me, & hoc quidem magnum. Vnde licet de diuitibus dicatur in Psalmo: Vocauerunt nomina sua in terris. Pauperibus dicitur supra: Gaude te quod nomina vestra scripta sunt in cœlis. Et nota quod immisericiordia diuitis aggrauatur ex hoc quod ille pauper erat vnicus. Vnde dicit quidam Psalmus. Respice in me & miserere mei: quia vnicus & pauper

sum ego. Quia erat mendicus, vnde addit, *mendicus* quasi pultans ad ostium per petitionem eleemosynarum: Rogationem contribulati ne abiicias: & non auertas faciem tuam ab egeno. Quia erat manifestus, vnde addit: *qui iacebat ad ianuam eius*, vt iam non posset de ignorantia excusari, propter quod dicitur: Qui viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauerit viscera sua, &c. O quam dissimilis erat iste Iob: Foris non mansit peregrinus, ostium meum viatori patuit. Quam dissimilis etiam Abrahæ qui sedebat in ostio tabernaculi vt statim susciperet peregrinos. Aggrauatur etiam, quia erat languidus, & ideo subdit: *Ulceribus plenus.* Non te pigeat visitare infirmum: ex his enim in dilectione firmaris. Vnde poterat hic dicere: Ego sum pauper & dolens, &c. Item aggrauatur, quia fuit famelicus, vnde addit: *capiens saturari*: Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosque induc in domum tuam, &c. Et: Animam esurientem ne despexeris, & non exasperes pauperem in inopia sua. Item aggrauatur, quia fuisset micis contentus. Vnde sequitur: *De micis, quæ cadebant de mensa diuitis*: Aquam lasso non dedisti, & esurienti subtraxisti panem. Et Ambrosius: Diuites tanquam supra naturam siti, de miseris pauperum in centina suarum capiant voluptatum. Ex his autem sex manifeste ostenditur istius pauperis egestas, quæ dignum ipsum misericordia faciebat, & diuitem de duritia reprehensibilem ostendebat.

Secundo quantum ad pauperis derelictionem, subdit: *Et nemo illi dabat*, vnde poterat dicere Lazarus illud: Circumspexi, & non erat auxiliator: quæ suæ, & non fuit qui adiunaret. Et: Nullus deinceps recordatus est hominis illius pauperis, quia sicut dicitur: Fratres omnes pauperis oderunt eum, in super & amici eius procul recesserunt ab eo, vnde iste pauper vere erat derelictus secundum illud: Tibi derelictus est pauper. Quia nullus eius releuabat egestatem, nullus etiam fouebat infirmitatem. Vnde subditur: *Sed & canes veniebant, & lingebant vlcera eius.* Glossa: Hos nec à se remouere poterat, nec visitator erat, qui remoueret, ex quo apparet quod diues inexcusabilis erat, qui pauperem ita derelictum videbat: Ex hoc etiam potest mira huius diuitis immisericiordia aduertiri, quia canibus fuit liberalior, quam pauperi: & canes fuerunt mitiores ipsi pauperi, quam diues. Vnde Petrus Rauennas: Canes pauperis vlcera curant magisterio naturæ, diues pauperem negligit natura accusante. Et hoc contra illud quod dicitur: Visitans speciem tuam, non peccabis. Vnde idem Petrus Rauennensis: Miser diues qui micam pauperi non dedisti, saltem quare canes abigere neglexisti? sed canes tui mitiores te, immo tu immitior eis, & mitior canibus tuis, quam pauperi fuisti: canes tui aliquando pingua, sed pauper nec micam de mensa tua aliquando recepit. Ex magnitudine igitur miseriæ pauperis aggrauatur immisericiordia diuitis, & ex abundantia diuitis augetur patientia pauperis mendici. Vnde Gregorius: In vna re duo Dei iudicia exprimentur, cum ex visione pauperis diuiti non miserenti cumulus damnationis infertur: & rursus etiam ex visione diuitis quotidie tentatus pauper probatur: Diues & pauper obuauerunt sibi: vtriusque operator est Dominus.

Tertio, quantum ad pauperis sanctitatem, subiungit: *Factum est autem, vt moreretur mendicus, & portaretur ab Angelis in sinum Abrahæ.* ex quo apparet quod hic mendicus erat sanctus, & bonus, quia moriens ab Angelis suscipitur, & in locum pacis deportatur: Visi sunt oculis insipientium mori. Et sequitur: Illi autem sunt in pace. Tales angelico portantur ministerio: Vnde Petrus Rauennensis: Non dedignantur eum portare Angeli, cui prius hic ministrabant: Omnes sunt administratorij spiritus, &c. Et post: Merito isti pauperi angelica deputantur officia, cui tam crudeliter denegata sunt humanitatis obsequia: Deferunt autem Angeli mendicum iustum in sinum Abrahæ, id est in locum quietis. Qui quidem locus ante apertionem ianue erat in limbo. Et dicitur

Eccl. 4. a

1. Ioan. 3. c

Iob 31. d

Gen. 18. a

Eccl. 7. d

Psal. 68. a

Isa. 58. b

Eccl. 4. a

Iob 22. a

Amb. lib.

8. in cap. 16

Luca 10. 3.

Isa. 63. b

Eccl. 9. d

Prou. 19. a

Psa. 6. d

Glossa interl. in hunc locum 10. 5.

Iob 5. d

Greg. in Euang. homil. 40. 10. 2

Prou. 22. a

Sap. 3. a

Heb. 1. d

citur

Mat. 6. d

Soph. 1. b

Deut. 22. a

Æsopi cornicula.

Gloss. in hunc locum 10. 5. 1. a. 5. b

sup. 15. f

Psa. 35. b

2. Cor. 9. e

Eccl. 31. c

Zach. 7. b

Bern. in Apol. ad Guillel. tom. 2.

Prou. 21. d

Psal. 71. e

Gloss. interlin. in hunc locum 10. 5. Exod. 33. c Psal. 48. c Sup. 10. d

Psal. 24. a

citur sinus Abrahæ, quia ipse Abraham susceptus est ibi, tanquam in sinum merito fidei, quia dictus est pater multarum gentium: & illi qui ibi suscipiuntur, dicuntur in eius sinu suscipi. Vnde & ei primo facta est re-promissio de incarnatione Christi. Vocatur autem sinus, quia sicut in sinu res absconditur, fouetur, & custoditur quasi in loco familiari, sic & sancti patres in loco illo conseruabantur: Super omnem gloriam protectio. Et tabernaculum erit in umbraculum diei ab æstu, & in securitatem & absconsionem à turbine & à pluuia. Et: Quoniam abscondit me in tabernaculo suo, in die malorum protexit me in abscondito tabernaculi sui. In hoc sinu positus est Lazarus: & ab omnibus malis sua morte liberatus, secundum illud: In sex tribulationibus liberabit te, & in septima non tanget te malum. In fame, eruit te de morte: & in bello, à manu gladij. A flagello linguæ absconderis: & non timebis calamitatem cum venerit. Subditur: Et scies quod pacem habeat tabernaculum tuum.

Nota quod est sinus culpabilis, laudabilis, & desiderabilis. Sinus culpabilis triplex est. Carnalitatatis: Quare seduceris filii ab aliena, & foueris in sinu alterius? Et: Nunquid potest homo abscondere ignem in sinu suo, vt vestimenta illius non ardeant, & cæt. Si quis ingreditur ad uxorem proximi sui, non erit mundus cum tetigerit eam. Cupiditatatis: Munera de sinu impius accipit, vt peruertat semitas iudicij. Crudelitatis: Tulit filium meum de latere meo ancillæ tuæ dormientis, & collocavit in sinu suo, suo autem filium qui erat mortuus, posuit in sinu meo. Et Iob: Si abscondi quasi homo peccatum meum.

Triplex est sinus laudabilis, scilicet, Humilitatis in abscondendo: Retrahe manum tuam in sinum tuum. Retraxit, & protulit iterum, & erat similis carni reliquæ, & c. Benignitatis in refouendo: Munus absconditum extinguit iras, & donum in sinu indignationem maximam. Longanimitatis in conseruando: Reposita est hæc spes mea in sinu meo. Et: In sinu eius erat cubitus, & cubitus in latitudine, & definitio eius vsque ad labium eius, cubitus scilicet perfectæ mercedis.

Est tertio sinus desiderabilis, & de hoc dicitur hic: *Factum est autem, vt moreretur mendicus, & portaretur ab Angelis in sinum Abrahæ*, per quem sinum intelligitur requies beatarum animarum: Multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, & Isaac, & Iacob in regno cælorum.

Mortuus est autem & diues, & c. Post immisericiordiæ causam & culpam, subiungit hic immisericiordiæ peccatam quam describit dupliciter. Primo quantum ad miseriam inflictam: secundo quantum ad misericordiam denegatam, ibi: *Et dixit illi Abraham, & c.* Miseria autem inflicta propter immisericiordiæ culpam tripliciter describitur, scilicet, quantum ad deiectionem in locum miseriarum, quantum ad elongationem à loco iustorum, & quantum ad multitudinem multiplicium calamitatum. Primo igitur quantum ad deiectionem in locum miseriarum, dicit:

Mortuus est autem & diues, per desertionem temporalium gaudiorum. Et nota quod vtritur præterito tempore ad innuendum, quod ille miser diues mortuus est, non vna tantum sed triplici morte. Prima est culpæ, qua separatur anima à Deo, hac mortuus fuerat etiam dum viueret: Vidua quæ in deliciis est, viuens mortua est. Vidua est enim anima à Deo separata. Secunda est mors naturæ, qua separatur anima à corpore: O mors, quam amara est memoria tua homini pacem habenti in substantiis! Tertia est mors gehennæ, qua separatur anima à vita beata. De hac in Apocalypsi: Et infernus & mors missi sunt in stagnum ignis. In huius triplicis mortis designationem dicitur: *Væ, væ, væ*, habitantibus in terra, & c. *Et sepulchrum est in inferno*, per deiectionem in locum suppliciorum. Et hoc propter culpam superbiæ: Detracta est ad inferos superbia tua,

concidit cadaver tuum. Propter culpam lasciuia: *Ducunt in bonis dies suos*, & in puncto ad inferna descendunt. Propter culpam immisericiordiæ: Sicut oves in inferno positi sunt: mors depascet eos. Et iterum: Veniat mors super illos, & descendant in infernum viuentes: quoniam nequitia in habitaculis eorum, & c. Ex hoc apparet, quanta sit differentia inter parochianos Christi & diaboli, quia illi sublimantur in cælo, isti sepeliuntur in inferno, vbi est fouea valde profunda: In profundissimum infernum descendunt omnia mea. Et in Psalmo: *Ipsi introibunt in inferiora terræ: tradentur in manus gladij partes vulpium erunt.*

Secundo, quantum ad elongationem à loco iustorum, subdit: *Elevans autem oculos suos cum esset in tormentis*. In loco scilicet continuæ afflictionis: Et fumus tormentorum eorum ascendet in sæcula sæculorum: Præparata est ab heri Tophet, & c. Deinde: Nutrimenta eius ignis & ligna multa, flatus Domini sicut torrens sulphuris succendens eam. *Vidit Abraham à longe, & Lazarum in sinu eius. Vere à longe* & quantum ad situm, & quantum ad statum, quia diues in loco infimo, ille autem in supremo: Superbū sequitur humilitas, & humilem spiritu suscipiet gloria. Et: Iacebunt mali ante bonos, & impij ante portas iustorum. Item, diues in afflictione erat, pauper in requie: Serui mei comedent: & vos esurietis. Item quia diues in egestate, & pauper in abundantia. Supra: Esurientes impleuit bonis: & diuites dimisit inanes: Edent pauperes & saturabuntur. Et alibi: Diuites egerunt & esurierunt: inquirentes autem Dominum, & c. Dicitur autem quod vidit Abraham, & non ad solatium, sed potius ad cumulum tormentorum. Vnde Gregorius: Credendum est quod ante retributionem extremi iudicij, iniusti in requie quosdam iustos conspiciunt, vt eos videntes in gaudio, non solum de supplicio, verum etiam de eorum bono crucientur: Peccator videbit & irascetur, dentibus suis fremet & tabescet: desiderium peccatorum peribit. Et: Videntes turbabuntur timore horribili, & c.

Tertio, quantum ad aggregationem multiplicium calamitatum, subditur: *Et ipse clamans dixit: Pater Abraham miserere mei*. Vt sic ex clamore appareat magnitudo mortis, secundum illud: *Ecce, serui mei laudabunt præ exultatione cordis, & vos clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione spiritus ululabitis*. Et hoc quidē conueniens fuit diuiti: Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur. *Et mitte Lazarum vt intingat extremū digiti sui in aqua*. Vt sic ex petitione guttæ aquæ, appareat multitudo inopiæ: Diues cum dormierit, nihil tecum auferet: aperiet oculos suos, & nihil inueniet. Apprehendet eum quasi aqua inopia: Dormierunt somnum suum, & nihil inuenierunt omnes viri diuitiarum in manibus suis. Vnde Chrylostomus: Qui in pretiosis excessit in culpa, vilissima hic petiit in pœna. Et iterum loquens ad diuitem quidam, dicit: Lazarum videre non dignaberis, & nunc extremum eius digitum desideras: Et Beda: Diues ille qui mensa suæ minima dare noluit, in inferno positus vsque ad minima querenda peruenit, nam guttam aquæ petiit qui Lazaro micam panis negauit: Qui dat pauperi, non indigebit: qui despicit deprecantem, sustinebit penuriam. *Vt refrigeret linguam meam*. Vt sic ex afflictione linguæ appareat rectitudo diuinæ iustitiæ. Vnde Petrus Rauennas: Si iam te totum possidet infernus, quare solius linguæ desideras æstibus subueniri? an quia lingua magis ardet, quæ pauperi insultauit? quæ misericordiam denegauit? Hæc præcedit ad iudicium, quæ præcessit ad peccatum. Hæc primo degustat cruciatus, quæ pretiosos cibos, & odorifera pocula degustauit, secundum illud: Per quæ peccat quis, per hæc & torquetur. Vnde Beda in Glossa: Nota quod, sicut mos est, inter conuiuia loquacitati studuit, & ideo apud inferos grauius in lingua ardere perhibetur. Vnde dicitur: In multiloquio non deerit peccatum. *Quia crucior in hac flamma*. Vt sic appareat rigor

diuinæ

Isa. 4. a

Psal. 26. b

Iob 5. c. d

Prou. 5. d

Prou. 6. d

Prou. 17. d
3. Reg. 3. c

Iob 3. d

Exod. 4. b

Prou. 21. b

Iob 19. d
Ezec. 43. d

Mat. 8. b

1. Tim. 5. a

Ecc. 40. a

Apoc. 20. a

Apoc. 8. d

Isa. 14. e

Iob 21. e

Psal. 48. e
Psal. 54. e

Iob 17. d
Psal. 62. b

Apoc. 14. e
Isa. 30. g

Prou. 29. d
Prou. 14. c

Isa. 65. b

Sup. 1. e
Psal. 21. d
Psal. 33. b

Greg. hom.
40 in Euang.
tom. 2.

Psal. 111. b
Sap. 5. a

Isa. 65. e

Prou. 21. b

Iob 27. d

Psal. 75. a

Chrylost. in
Ps. 25. to. 1.

Beda Glossa
in hunc
locum to. 5.
Prou. 18. d

Sap. 11. c
Beda Glossa
in hunc lo-
cum tom. 5.

Prou. 10. e

Psal. 10. b

Deut. 32. b
Ecccl. 7. b

Mat. 25. d

Sap. 17. b

Reprobore
Afflictio.

Sap. 5. c

Lingua.

ac. 3. a

Psal. 11. a

Apo. 16. a
2. Mac. 15. f. s.

Pro. 36. d

Hier. 9. a

Ibid. b

Psal. 77. a

Psal. 51. a

Psal. 49. d

Ecccl. 5. a

Pro. 6. c

Ecccl. 20. b

Pro. 28. d

Sap. 1. c

Ecccl. 28. d

Pro. 28. d

Iob 20. b

Psal. 30. d

Ecccl. 8. a

Ecccl. 4. d

Psal. 56. a

Hier. 56. b

Psal. 139. a

Ecccl. 5. a

Iac. 3. b

Iac. 1. d

Ecccl. 19. c

diuinæ vindictæ: Pones eos vt clibanum ignis in tempore vultus tui. Et: Ignis succensus est in furore meo, & ardebit vsq; ad inferni nouissima. Præterea dicitur: Humilia valde spiritum tuum, quoniam vindicta carnis impij, ignis & vermis Et nota quod flamma hæc erat vera, sed lingua erat imaginaria, quia verus ignis affligit spiritus: secundum illud: Discedite à me maledicti in ignem æternum, &c. Et anima etiam affligitur sub imaginibus, quas traxit à corpore, secundum illud: Apparebat illis subitaneus ignis, timore plenus: & timore percussi illius, quæ non videbatur, faciei, æstimabant deteriora esse quæ videbantur Et post: Ipsi ergo erant grauiores tenebris. Vnde ex hoc colligitur quod in afflictione reprobore simul concurrat pœna vera & imaginaria, simul actio naturalis & supernaturalis, simul afflictio intrinseca & extrinseca, simul & propria & aliena, vt sic impleatur illud: Pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos: vera namq; flamma adurebat, lingua etiam imaginaria & phantastica in anima diuitis adustioni illi fomentum præbebat. Magis autem expressio fit de lingua quam de alio membro quod cruciatur & affligitur in inferno, quia ipsa in culpis est, quasi fomes totius iniquitatis: Lingua modicum quidem membrum est, & magna exaltat: ecce quantus ignis quam magnam siluam incendit! Et lingua, ignis est vniuersitas iniquitatis. Lingua constituitur in membris nostris quæ maculat totum corpus, & inflamat rotam natiuitatis nostræ inflammata à gehenna. Omnis enim natura bestiarum, &c. domantur. Sequitur: Linguam autem nullus hominum domare potest, inquietum malum, plena est veneno mortifero.

Hoc autem dicitur: quia ipsa lingua impugnat diuinam maiestatem veritatem, bonitatem, mutuam charitatem, & omnium morum honestatem. Impugnat maiestatem per verba iactantiæ: Qui dixerunt, linguam nostram magnificabimus, &c. ideo præmittit ibi, Disperdat Dominus vniuersa labia dolosa, & linguam magniloquam. Item per verba blasphemiarum: Commandauerunt linguas suas præ dolore, & blasphemauerunt Deum. Et: Linguam impij Nicanoris præcisam iussit particulatim aibus dari: blasphemauerat enim. Veritatem, per verba mendacia: Lingua fallax non amat veritatem, & os lubricum operatur minas. Extenderunt linguam suam quasi arcum mendacij & non veritatis. Et post: Docuerunt linguam suam loqui mendacium, &c. Dilixerunt eum in ore, &c. Tota die iniustitiam cogitauit lingua tua, sicut nouacula acuta fecisti dolum. Et iterum: Lingua tua concinnabat dolos. Et: Non ventiles te in omnem ventum, & non eas in omnem viam: sic enim omnis peccator probatur in duplici lingua. Bonitatem, per verba bladiencia, vt custodiant te à muliere mala, & à blanda lingua extraneæ. Et: Faruo non erit amicus, & non erit gratia in bonis illius. Qui enim edunt panem illius, falsæ linguæ sunt. Qui corripit hominem, &c. Item per verba detrahentia. Custodite vos à murmuratione, quæ nihil prodest, & à detractione parcite linguæ. Et: Sepi aures tuas spinis, linguam nequam noli audire detrahentem. Et: Ventus aquilo dissipat pluias, & facies tristis linguam detrahentem. Cum dulce fuerit in ore eius, malum abscondet illud sub lingua sua.

Mutuam charitatem per verba litigantia. Proteges eos in tabernaculo tuo, à contradictione linguarum: Non litiges cum homine linguato, & non strues in ignem illius ligna. Et: Noli citatus esse in lingua tua. Itè per verba pro uocantia: Filij hominum, dentes eorum arma & sagittæ, &c. Et: Sagitta vulnerans lingua eorum, dolum locuta. Acuerunt linguas suas sicut serpentes. Omnem morum honestatem, per verba impudica. Liberaisti me à lingua coinquinata, & à verbo mendacij: Lingua constituitur in membris nostris, quæ maculat totum corpus, & inflamat, &c. Item, per verba infructuosa: Si quis putat se religiosum esse non refrœnans linguam suam, &c. Et: Quis est enim qui non de-

liquent lingua sua: &c. Et ideo Iacobus: Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir. Vnde dicitur: Homini est animam præparare, & Domini gubernare linguam. Propter quod dicitur: Moyses, & vita in manibus linguæ. Et ideo orabat Ecclesiast. Quis dabit ori meo custodiam, & super labia mea signaculum certum, vt non cadam in ipsis, & lingua mea perdat me? Propter hoc ergo diues hic in inferno positus dicit, vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.

Et dixit illi Abraham, &c. Postquam descripsit pœnam quantum ad miseriam inflictam, hic describit eam quantum ad misericordiam denegatam. Et hæc pars diuiditur in duas. In quarum prima exprimitur denegatio misericordiæ respectu personæ propriæ, in secunda respectu personæ coniunctæ, ibi: Et ait: Rogo ergo te pater, &c. Circa denegationem misericordiæ respectu personæ propriæ, introducuntur tria, scilicet dissimilitudo meritorum, oppositio stipendiorum, & reatitudo diuinorum iudiciorum. Primo igitur quantum ad dissimilitudinem meritorum, dicit:

Et dixit illi Abraham: Fili, recordare, quia recepisti bona in vita: filium vocat non ex imitatione, sed ex naturali generatione. Filij alieni mentiti sunt mihi, filij alieni inueterati sunt. Vnde dicit Petrus Rauennas: Tu vocas me patrem, & ego te filium, vt te grauiter doleas perdidisse quod natus es, quod tibi gratia dederat & natura. Huic filio dicit, quod recorde ur bonorum non ad solatium, sed potius ad tormentum. Vnde Boetius: Infelicissimum genus fortunæ est fuisse felicem. Et hoc recipit in remunerationem bonorum suorum. Vnde Augustinus: Nota quod diues iste aliquid boni habuit, ex quo bonum transitorium in hac vita recepit. Erat enim de numero illorum, de quibus dicitur: Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Hoc ergo meritum fuit transitorium, & præambulum ad supplicium. Sed contrarium fuit meritum Lazari. Vnde subdit: Et Lazarus similiter mala. Hoc est simile in contrario: Lazarus enim recepit mala ad tempus, ad purgandum mala culpæ, & ad inquirendum bona felicitatis æternæ. Vnde Beda. Lazarus aliquid mali habuit, sed ignis inopiæ purgauit. Et Gregorius: Si qua reprehensibilia in pauperibus videmus, non debemus despiciere, quia fortasse quos morum infirmitas vulnerat, hos medicina paupertatis sanat. Et hæc est via perveniendi ad regnum. Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Vnde in hoc verificatum est illud: Sunt iusti quibus mala proueniunt, quasi opera egerint impiorum. Nec immerito dicitur: Quia acceptus eras Deo, necesse fuit, vt tentatio probaret te.

Secundo, quantum ad oppositionem stipendiorum, subdit: Nunc autè hic consolatur, tu vero cruciaris. Hic, inquam, consolatur pro tribulatione: Mundus gaudebit, vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium. Vnde Matthæus: Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Sicut enim dicitur: Id quod in presenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ supra modum, &c. Et ideo Iacobus: Omne gaudium existimate fratres mei, cum in tentationes varias incideritis. Et post: Beatus vir qui suffert tentationem, &c. Vnde Chrysostom. Si ægrotamus, si pauperes sumus, gaudeamus, accipiamus mala in vita nostra, vt post recipiamus bona, nam sic dicit Propheta transuimus per ignem & aquam, & eduxisti nos in refrigerium. Et in huius figurâ dicitur: In nuptiis aqua conuersa est in vinum: At è contrario: Diues cruciatur: Væ vobis diuitibus, qui habetis consolationem vestram. Et: Ritus dolore miscebitur, & extrema gaudij luctus occupabit. Hæc enim delectatio tēporalis est, in æternum delicia cruciantur. Vnde Gregorius: Momentaneum est quod delectat, sed æternum est quod cruciat. Iusto igitur Dei iudicio est correspondentia, vt sic sit transitus à contrario in contrarium, à tribulatione sc. ad consolationem, & à consolatione ad æternam afflictionem: ad modum cuiusdam crucis, in cuius figurâ dicitur de Iacob quod

Iac. 3. a

Pro. 16. a
Pro. 18. d
Ecccl. 22. d

Psal. 17. d

Aug. in ser.
2. de tempore
rom. 10.

Mar. 6. a

Beda Glos.
in hunc locum
10. 5.Gregor. homil. 40. in
Euang. 10. 2

Act. 14. d

Ecccl. 8. c

Tob. 12. c

Ioan. 16. c

Mat. 5. a
1. Cor. 4. d

Iac. 1. a

Ioan. 1. a
Sup. 6. d
Pro. 14. bGregor. homil. 40. in
Euang. 10. 2.

Gen 48. c

in benedictione filiorum Ioseph manus cancellauit ad modum crucis.

Tertio, quantum ad actitudinem diuinorum iudiciorum, subdit: *Et in his omnibus, inter nos & vos chaos magnum firmatum est*, in quo insinuat impossibilitas appropinquandi inter reprobos & electos. Ecclesiastes: Si ceciderit lignum ad austrum, aut ad aquilonem, in quocumq; loco ceciderit, ibi erit. Hanc intransgressibilitatem vocat chaos, quia nec possunt boni in tenebras descendere, nec mali in lucem bonorum. Propter quod dicitur: *Ambulate dum lucem habetis, ut non vos tenebræ comprehendant.* De hac intransgressibilitate in Glossa dicit Ambrosius: *Inter pauperem & diuitem chaos est, quia post mortem nequeunt merita mutari, ac per hoc nec haberi aliqua consolatio mutua.* Et ideo subdit: *Vt hi qui volunt hinc transire ad vos, non possunt, præstando pietatis auxilium, nec inde huc transire* attingendo ad præmium æternum. Vnde Gregorius: *Iustorum animæ, etsi in naturæ suæ bonitate misericordiam habent, iam tunc auctoris sui iustitiæ coniunctæ, tanta rectitudine constringuntur, ut nulla ad reprobos compassione moueantur, mali quidem non possunt de ergastulo exire tartari infernalis: Relinquit alienis diuitias suas: Et sepulchra eorum domus illorum in æternum.* De hoc non potest exiri: quia: *Nec opus, nec ratio nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos quo tu properas: nec enim de inferno possunt egredi, nec in requiem electorum intrare.* Non adiciet ut ultra pertranseat per te incircumcisus & immundus. Vnde dicitur: *Foris canes & venefici, & impudici, & homicidæ, & idolis seruietes, &c. Boni autem non possunt transire ad malos videndos, possunt tamen ad cõttemplandos.* Vnde Isaias: *Egredientur & videbunt cadauera virorum qui præuaricati sunt in me: vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur: & erunt vsque ad satietatem visionis omni carni.*

Et ait: Rogo ergo te Pater, &c. Post denegationem misericordiæ respectu personæ propriæ, subditur hic denegatio respectu personæ coniunctæ. Circa quam introducuntur quatuor, scilicet petitio misericordiæ, denegatio misericordiæ postulata, ratio petitionis propositæ, & approbatio responsionis iam datæ. Primo igitur quantum ad petitionem misericordiæ respectu personæ coniunctæ, dicit:

Et ait: Rogo ergo te Pater, ut mittas eum in domum Patris mei. Hæc vero petitio erat carnalis, quia solum ad fratres se extendit, vnde subdit: *Habeo enim quinque fratres: Misericordia hominis circa proximum suum, &c.* Ideo carnalis erat, quia pro fratribus carnalibus, & secundum carnem viventibus. Et hoc insinuat etiam ipse numerus quinarius, in quo intelligitur quod quinque sensibus corporis erant dediti, secundum illud quod dicitur Samaritanæ: *Quinque viros habuisti, & hunc quem habes, &c. Et: Iuga bouum emi quinque.* Carnalis etiam, quia hoc non faciebat propter vitadum supplicium alienum, sed ne ex eorum aduentu aueretur suum, quod subdit: *Vt testetur illis, ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum.* Hoc quidem dicebat ne ex eorum præsentia sua calamitas cresceret per multiplicata proximorum tormenta. Vnde Beda: *Seruatur diuiti ad pœnam suam & cognitio pauperis, quem despexit, & memoria fratrum quos reliquit, ut de visa gloria despecti & de pœna inutiliter amatorum amplius torqueatur.* Et illud est præcipue verum, quando imitatores scelerum alienorum fiunt participes suppliciorum. Vnde Gregorius: *Vt peccatores in suppliciis amplius torqueantur, & eorum videbunt gloriam quos contempserunt, & illorum pœnam, quos inutiliter amauerunt: Erat autem hæc petitio non solum carnalis respectu sui, verum etiam crudelis respectu proximi, quia propter amorem suorum parentum carnalium volebat quod Lazarus egrederetur sinum quietis, & iret in locum periculorum, ut verificetur illud in eo: Nouit iustus iumentorum suorum animas, viscera autem im-*

piorum crudelia. Vnde & Christus qui Lazarum fratrem Mariæ in vitam reuocauit, fuisse dicitur: *Et lacrymatus est Iesus.* Erat etiam fatua, quia credebatur plus valere verbum hominis mortui, quam immortalis Dei. Vnde impletur in eo illud: *Sed in via stultus ambulans, cum ipse insipiens sit, omnes stultos æstimat, &c.* Vnde Glossa: *Serius hic diues magister incipit esse cum iam nec discendi tempus habeat, nec docedi.* Erat similiter inuerecunda, quia parua negauerat, & modo maxima postulabat: contra illud quod dicitur: *Non sit porrecta manus tua ad accipiendum, & ad dandum collecta, &c.*

Secundo, quantum ad denegationem misericordiæ postulata, subdit: *Et ait illi Abraham: habent Moysen & Prophetas: audiant illos.* Moysen, idest doctrinam legis, quæ audienda est pro magnitudine auctoritatis. Nam: *Qui declinat aures suas ne audiat, legem, oratio eius erit execrabilis.* Et ideo dicebat Legislator: *Audite cœli quæ loquor, audiat terra verba oris mei.* Subditur: *Date magnificentiam Deo nostro. Dei perfecta sunt opera. Et habent etiam Prophetas, idest doctrinam Prophetarum audiendam pro certitudine veritatis, secundum illud: Habemus firmiorem propheticum sermonem cui benefacitis attendentes quasi lucernæ luceti in loco caliginoso, donec dies illucescat & lucifer oriatur in cordibus vestris, qui huius duplicis doctrinæ verba tã authentica & tam certa audire recusat nullam prorsus habet excusationem.* Propter quod dicit Dominus per Hieremiam Prophetam: *Si non audieritis me, ut ambuletis in lege mea quam dedi vobis, ut audietis sermones seruorum meorum Prophetarum, quos ego misi ad vos de nocte confurgens & dirigens, & non audistis: dabo domum istam sicut Silo, & urbem hanc dabo in maledictionem.* Si igitur inexcusabiles sunt qui non audiunt legem & Prophetas, prorsus inexcusabiles sunt qui non audiunt Apostolos & Euangelistas, immo nec ipsam sapientiã incarnatã. Vnde ipsa conqueritur: *Quia vocaui & renuistis, extendi manum meam, & non fuit qui aspiceret.* Subditur: *Ego quoque in interitu vestro ridebo, & subsannabo, cum vobis id quod timebatis, aduenerit.* Qui hanc sapientiam quæ foris prædicat, in plateis non vult audire, prorsus inexcusabilis est, quia sibi prohibent testimonium, lex & Prophetæ. Vnde Matthæus: *Apparuerunt illis Moyses & Elias cum eo loquentes.* Sequitur: *Ecce nubes lucida obumbravit eos.* Et ecce vox de nube, dicens: *Hic est Filius meus dilectus, &c. ipsum audite, & propterea dicitur: Oportet obseruare nos ea quæ audiuimus, ne forte perefluamus.* Si enim qui per Angelos dictus est sermo, factus est firmus. Subditur: *Quo modo nos effugiemus si tantam neglexerimus salutem? Et: Accessistis ad testamenti noui Mediatorem Iesum, & sanguinis asperisionem melius loquentem quam Abel.* Videte ne recusetis loquentem.

Tertio, quantum ad rationem petitionis propositæ addit: *At ille dixit: Non pater Abraham, sed si quis ex mortuis ierit ad eos, pœnitentiam agent.* In hoc ostendebat fratrum suorum carnalitatem, ut pote qui magis morderentur ad corporalem suscitationem, quam ad spirituales reuelationem. Vnde hi erant de numero illorum, de quibus dicitur: *Dixerunt impij cogitantes apud se non recte. Deinde: Non est refrigerium in fine hominis, nõ est qui agnitus sit reuersus ab inferis.* In hoc etiã ostendebat suam, & fratrum suorum, peruersitatẽ, & testimoniũ hominis mortui præferrent testibus diuini verbi. Contra illud Isaiæ: *Nunquid non populus à Deo suo requirit visionem? pro viuus à mortuis? Ad legem magis, & ad testimonium. Quod si non dixerint iuxta verbum hoc, non erit eis matutina lux.* In hoc etiam ostendebat fratrum incredulitatem, ut nolent credere, nisi signa & prodigia viderent, sicut ille regulus: *Nisi signa & prodigia videritis, nõ creditis.* In hoc similiter ostendebat fratrum fatuitatẽ quia magis deberet ad pœnitentiã prouocari, ex hoc quod videt homines mori,

Ioan. 11. a

Ecl. 19. a

Glos. in hunc locum 10. 5.

Ecl. 4. b

Pro. 28. b
Deut. 32. a

2. Pet. 1. d

Hier. 26. b

Pro. 1. c

Matt. 17. a

Heb. 2. a

Heb. 12. f

Sap. 2. a

Isa. 3. d

Ioan. 4. 3

Eccl. 38. c

Eccl. 27. d
Psal. 113. d

Apoc. 1. a

Ezech. 3. b

Luce. 12. b

Ioan. 5. g

Isa. 63. d

Iac. 2. b

Sap. 19. d

Matt. 25. d

Diuisio.

Mar. 13. g

Mat. 11. a

I. Petr. 2. b

Matt. 18. d

I. Petr. 11. d

quam si viderent eos resuscitari. Memor esto iudicij mei: sic enim erit & tuum, mihi heri, & tibi hodie. Et ante mortem confitere: A mortuo quasi nihil perit confessio. Non mortui laudabunt te Domine, neque omnes qui descendunt in infernum.

Quarto, quantum ad approbationem responsionis iam dictæ, subdit: *Ait autem illi: Si Moysen & prophetas non audiunt, eis, scilicet obediendo, sic enim audiendi sunt, secundum illud: Beatus qui legit & audit verba Prophetæ huius, & seruat ea, &c. Qui tantos testes non audit, veritatem contemnit, secundum illud Ezechielis: Domus Israël nolunt audire te, quia nolunt audire me Omnis quippe domus Israël attrita fronte est, & duro corde. Vnde quia tantæ veritati resistunt obdurati & inhabiles ad credendum, ideo addit: neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent.* Ratio huius consequentiæ est, quia qui non credit testimonio magis credibili, nec etiam minus credibili. Huius exemplum habemus in Lazaro, alio resuscitato, cui Iudæi increduli non solum non crediderunt, immo sicut dicitur: Cogitauerunt principes sacerdotum, vt & Lazarum interficerent: quia multi propter illum abibant ex Iudæis. & credebant in Iesum. Sed Pharisei obstinati non solum non crediderunt, verum etiam fidem credentium extinguere volebant. Huius exemplum habemus etiã in Christo, cui etiam suscitato Iudæi credere noluerunt. Vnde Chrysostomus: Christus à mortuis resurrexit, & quæ mala erant in inferno nuntiavit: descendit & de cælo, & quæ bona ibi erant prædicauit, nec tamé est ei creditum. Et hoc est, quia tales recusauerunt testimonium legis & Prophetarum. Si crederetis Moyse, crederetis forsitan & mihi, de me enim ille scripsit. Si autem illius literis nõ creditis: quo modo verbis meis credetis? Ex prædictis igitur apparet diuini immisericordiam omnino ab Abraham patre piissimo misericordia denegata, vt impleatur illud: Tu pater noster, & Abraham nesciuit nos. Et sic verificatum est illud: Iudiciũ sine misericordia illi, qui non facit misericordiam. Et: Impiis vsq; in nouissimũ sine misericordia ira superuenit. Talibus enim dicitur in iudicio illud: Discedite à me maledicti in igne æternũ, qui præparat est diabolo & Angelis eius.

CAPVT XVII.

ET ait ad discipulos suos, &c. Post confutatam Iudeorum impietate secundum eleemosynas corporales sequitur hic secunda pars, in qua inuitat ad pietate secundum eleemosynam spirituales. Diuiditur autem hæc pars in tres: in quarum prima discipulos informat documento rationabili: In secunda manifestat exemplo sensibili, ibi *Et dixerunt Apostoli Domino.* In tertia confirmat facto admirabili, ibi, *Et factum est dum iret.* Circa documentum rationabile, primo præmittit dissuasionem spiritualis impietatis, quæ consistit in scandalo proximorum: deinde adiungit persuasionem pietatis spiritualis, quæ consistit in remissione iniuriarum siue offensarum, ibi: *Attendite vobis: si peccauerit, &c.* Circa dissuasionem igitur impietatis scandali, procedit hoc ordine. Ostendit hoc ordine. Ostendit scandalum passiuum inuitabile, actiuum autem damnabile, & supplicium eius horribile. Primo igitur quantum ad inuitabilitatem scandali passiuum, dicit:

Et ait ad discipulos suos, impossibile est, vt nõ veniat scandala. Hoc enim non dicitur de scandalo actiuo, quia illud bene potest quis euitare, sed de passiuo, quod non est in potestate alicuius hominis, quia illud aliquando occasionem sumit non solum de malo, verum etiam de bono, sicut dicitur de Iudæis: Qui scandalizabantur in eo. Propter quod Matthæus: Beatus est, qui non fuerit scandalizatus in me. Quia dicitur non credentibus: Lapis, quem reprobauerunt edificantes, hic factus est in caput anguli: & lapis offensionis, & petra scandali. Hoc autem permittit Deus iusto iudicio euenire ad vindictam malorum, & probationem iustorum. Vnde Matthæus: Necessè est vt veniant scandala. Et ratio reddi-

tur: Oportet hereses esse, vt & qui probati sunt, manifesti fiant. Licet autem per malos & à malis veniant scandala, debent tamen à viris iustis, quantum possunt euitari salua veritate triplici. Vnde Beda: Nota quod in quantum potes sine peccato, vitare debes scandalum proximi: quod si de veritate est, pro scandalis relinqui veritas non debet. Est autem triplex veritas, quæ non debet pro scandalo relinqui, scilicet vitæ, doctrinæ, & iustitiæ. Vnde Hieronymus: Omne quod potest fieri, vel non fieri, salua triplici veritate, dimittendum est. Istud autem non est necessitatis, sed perfectæ iustitiæ, secundum quam dicebat Apostolus: Si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnes in æternum, ne fratrem meum scandalizem. Et: Bonum est, non manducare carnem, & non bibere vinum: neque in quo frater tuus offenditur, aut scandalizatur, aut infirmatur. Vnde si aliquis propter perfectionis opera scandalizatur, non sunt tamen dimittenda. Hinc Hieronymus de morte Blasillæ: Scandalizat quempiam vestis fuscior, scandalizat Ioannes, qui camelorum pilis vestitus erat. Exemplum autem dimittendi indifferentia propter scandalum, habemus in Christo: Vt autem non scandalizemus eos, vade ad mare, &c. Vbi soluit tributum. Et tamen documenta veritatis propter scandalum non dimisit. Vnde Matthæus: Scis, quia Pharisei, audito verbo hoc scandalizati sunt. At ille respondens, ait: Sequitur: Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum, &c.

Secundo quantum ad damnabilitatem scandali actiuum, subdit: *Va autem illi, per quem veniunt,* id est, qui actiue scandalizant. Illi autem actiue scandalizant, qui per dictum vel factum minus rectum præbent occasionem ruinæ. Nam Glossa dicit: Scandalum est, vbi recte ambulanti deceptio ad peccandum subiicitur, sicut fecit Balaam filiis Israël. Propter quod dicitur: Habes tenentes doctrinam Balaam, qui docebat Balac mittere scandalum coram filiis Israël, edere, & fornicari, &c. Hoc scandalum est impietatis spiritualis, cum quis malo exemplo animam proximi occidit, & ideo ipse dignus morte efficitur. In cuius figuram dicitur. Cur fœminas reseruasti? Nonne istæ sunt quæ deceperunt filios Israël ad suggestionem Balaam, & præuaricari vos fecerunt in Dominum, &c. Sequitur: Ergo cunctos interficite, quidquid est generis masculini etiam in paruulis, & mulieres quæ nouerunt viros in coitu, iugulate. Et: Hostes vos sentiat Madianitæ, & percutite eos, quia & ipsi hostiliter egerunt contra vos. Maxime enim hostiliter agit qui Spiritum vitæ in fonte cordis extinguit. Ideo dicitur: Si manus tua, vel pes tuus scandalizat te, abscinde eum, & proiice abs te: & si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & proiice abs te: bonum tibi est vnũ oculum habentem in vitam intrare, quam duos oculos habentem mitti in gehennam ignis. Hoc autem non intelligitur de corporalibus membris, sed de amicis, qui tanquam membra sunt nobis carnaliter coniuncti, à quibus, si scandalizant, debemus separari, secundum illud: Veni separare hominem aduersus patrem suum, &c. & nurum aduersus socrum suam, & inimici hominis domestici eius Ideo dicitur. Ab inimicis tuis separare, & ab inimicis attende. Chrysostomus: Nihil ita nociuum est sicut conuersari cum pernicioso. Et ideo ipse dicit: Si membra abscindimus cum incurabiliter se habuerint, & reliquis obfuerint, multo magis in amicis hoc facere debemus.

Tertio quantum ad horribilitatem supplicij, subdit: *Vtilius est illi, si lapis molaris imponatur circa collum eius, & proiciatur in mare.* Beda: Secundum ritum provinciarum loquitur, vbi erat ista poena criminum, vt ligato saxo in profundum demergeretur. Hoc inquam dicit utilius, quam vt vnũ scandalizet de pusillis istis. Quia longe minor est ista, quam illa quam scandalizando proximũ meretur. Vnde Beda: Vere utilius innoxium grauissima poena vitam finire, quam lædendo fratrem, mortem mereri perpetuam. Et iterum: Vtilius est enim pro culpa breuem recipere poenam, quam æternis cruciatibus reseruari. Ratio autem quare tanta poena debeat

Beda Glos.
in hunc locum 10. 5.

1. Cor. 8. d.

Rom. 14. d.

Matt. 17. d.

Matt. 15. b.

Num. 31. c
Apoc. 1. d.

Num. 31. c.

Num. 25. d.

Matt. 18. a.

Mat. 10. d.

Eccl. 6. d.

Beda Glos.
in hunc locum 10. 5.Beda Glosa
in hunc locum 10. 5.

scanda

Sap. 11. d
 1. Cor. 8. d
 Rom. 14. c
 Lev. 19. c
 Exod. 22. f
 Mal. 2.
 Eccl. 30. d
 1. Tim. 4. d
 Act. 20. f
 Rom. 2. d
 Matt. 7. a
 Isa. 21. b
 Gen. 4. b
 Sup. 4. b
 2. Tim. 4. a
 Eccl. 19. b
 Serm. 16.
 to. 10.
 Matt. 18. b

scandalizanti est, quia aufert Christo illud quod amat maxime, scilicet animam, secundum illud: Tua sunt Domine omnia, qui amas animas. Vnde & Apostolus: Peribit infirmus in tua conscientia frater, propter quæ Christus mortuus est. Et sequitur: Sic autem peccantes in fratres, & in Christum peccatis. Alia ratio est, quia sicut operibus ædificationis magna debetur corona, ita de ædificantibus magna debetur pœna: Quæ pacis sunt, sectemur: & quæ ædificationis sunt inuicè custodiamus, noli propter escam destruere opus Dei. Tertia ratio est, quia sicut magna crudelitas est affligere ægrotantes, sic magna peruerfitas est, seducere simplices: propter quod dicitur: Nec coram cæco pones offendiculum. Et ideo signanter dicitur: *Unum de pusillis istis.* Quarta ratio: quis scandalizans obligatur non solum ad reddendam animam suam, verum etiam animam scandalizatam: Si quis aperuerit cisternam, & nõ operuerit eam, cecideritq; bos aut asinus in eam, reddet Dominus cisternæ pretium iumentorum. Est autè hoc peccatum graue in omnibus, sed maxime in his, quorum vita trahitur in exemplum, sicut sunt prælati, sicut magni clerici, sicut etiam viri religiosi & famosi. Vnde dicitur: Labia sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius. Sequitur: Vos autem recessistis de via, & scandalizastis plurimos in lege: irritum fecistis pactum Leni, &c. propter quod & ego dedi vos contemptibiles, &c.

Attendite vobis, &c. Postquam dissuasit impietatem, quæ consistit in scandalo proximorum, hic consequenter suadet pietatem spiritualem, quæ consistit in remissione iniuriarum. Et quoniam pietas debet exhiberi secundum ordinatam charitatem, quæ consistit in custodia respectu sui, & clementia respectu proximi, ideo in hac parte hortatur Apostolos ad custodiam suarum mentium, ad disciplinam respectu aberrantium, & ad indulgentiam respectu pœnitentium. Primo igitur quantum ad custodiam suarum mentium dicit:

Attendite vobis. Quasi diceret, prius debetis circa vestram correctionem inuigilare quam circa peccata proximi: Miserere animæ tuæ placens Deo. Hoc docebat Apostolus: Attende tibi & doctrinæ, &c. Hoc enim faciens, te ipsum saluum facies & eos qui te audiunt. Et istud maxime est ipsorum prælatorum, qui primo debent circa se inuigilare: Attendite vobis & vniverso gregi, in quo vos Spiritus sanctus poluit episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo. Hic autem ordo est necessarius, ne forte dicatur intendenti correctioni alienæ, & negligenti suam, illud: Qui alium doces, te ipsum non doces: Et illud: Hypocrita, eice primum trabem de oculo tuo, & tunc videbis, eice festucam de oculo fratris tui. Et ideo dicebat bonus ille speculator: Super speculam Domini ego sum stans iugiter per diem: & super custodiã meam ego sum stans totis noctibus. Intendebat proximo non sicut Cain: Nunquid custos fratris mei sum ego? Intendebat sibi ne diceretur illud: Medice, cura te ipsum.

Secundo quantum ad disciplinam respectu peccantium, subdit: *Si peccauerit in te frater tuus, increpa illum.* Et per correptionem amicabilem, secundum illud: Argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina. Et: Corripe amicum, ne forte non intellexerit, & dicat: Non feci: aut si fecit, ne iterum addat. Vnde ista increpatio non debet venire ex ira, sed ex clementia, nõ ex libidine vindictæ, sed ex amore iustitiæ. Vnde Gregorius in moralibus: Si proximos sicut & nos diligere debemus, restat, vt eorum peccatis sicut & nostris irascamur. Dicitur autem peccare in nos, quando non solum in personam nostram, sed etiam nobis præsentibus peccat. Vnde Augustinus de verbis Domini: Peccat frater in nos, si etiam nobis scientibus, peccat: quia quantum in eo est, exemplo nos corrumpit, quos testes iniquitatis efficit. Et nota quod in hac increpatione seruari debet ordo qui exprimitur ibi: Si peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te & ipsum

solum. Et post subdit quod adhibendi sunt testes, deinde dicendum est Ecclesiæ. Nam primo peccator debet reuocari amore: quod fit quando recte monetur: Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, &c. Secundo pudore: quod fit cum testes adhibentur, secundum illud: Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publice argue eum, ne habeas super illo peccatum. Tertio autem terrore: quod fit in facie Ecclesiæ: Peccantes coram omnibus argue: vt & cæteri timorem habeant. Hic autem ordo congruitatis est, non necessitatis, & maxime si percipiatur quod proximus incorrigibilis est ad verbum fratrum, & tamè corrigibilis manu forti, secundum illud: Noli arguere derisorem, ne oderit te: Vnde Hieronymus: Frustra niti, & nihil aliud laborando quam odium quærere, extremæ dementiæ est. Propter hoc sanctus Ioseph istum ordinem seruauit, de quo in Genesi dicitur quod accusauit fratres suos apud patrem crimine pessimo. Ex quo datur forma quod prælato qui vult prodesse, etiam nulla præcedente correptione, potest & debet culpa proximi accusari extra iudicium si sit occulta: & in iudicio, si habetur probatio certa. Vnde Beda: Ita peccat qui peccantem videns tacet, sicut qui pœnitenti non indulget: quod quidem intelligitur, quando verbo suo potest proximus corrigi, & maius periculum non timetur. Vnde super illud: Exite de medio eorum, dicit Glossa: Exire, est facere quod pertinet ad correctionem malorum, quantum licet pro gradu vnus cuiusque, salue pace.

Tertio quantum ad indulgentiam respectu pœnitentium, subdit: *Et si pœnitentiam egerit, dimitte illi.* Beda: Non iubemur passim peccanti, sed pœnitenti dimittere. Primum ergo est peccantem increpare, vt post pœnitenti possimus dimittere. Hanc enim legem statuit Dominus in oratione Dominica: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus, &c. Et sequitur: Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis Pater vester cœlestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis hominibus: nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra. Ideo dicitur: Relinq; proximo tuo nocenti te, & tunc deprecanti tibi peccata soluentur. Homo homini seruat iram: & à Deo quærit medelam: In hominem similem sibi, non habet misericordiam, & de peccatis suis deprecatur: Ipse cum caro sit, reseruat iram: & propitiationem petit à Deo: Et quoniam misericordia debet excedere offensam, ideo subdit: *Et si septies peccauerit in te, per læsionem multiplicem, Beda: Solet vniversitas septenario designari, propter quod etiam dicitur: Septies enim in die cadit iustus, & resurget. Possunt autem per istas septem vices septiformes colligi tribulationes, quibus quis proximum lædit, seducendo intellectum, corrupendo affectum, affligendo corpus, subtrahendo propria, denegando sua, verbo lædendo famam, & exemplo vitando vitam. De quibus dicitur: In sex tribulationibus liberabit te, & in septima non tanget te malum. Hæc omnia dimittenda sunt pœnitenti: propterea addit: *Et septies in die conuersus fuerit ad te, dicens, pœnitet me,* per mentalem compunctionem. *Dimitte illi,* per misericordem condonationem: ne forte dicatur tibi illud quod dictum est seruo nequæ: Serue nequam, omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me, nõne ergo oportuit & te misereri conseruari tui, sicut & ego tui misertus sum? Sicut ergo Deus omni petenti veniam tribuit, secundum illud: Impietas impij non nocebit ei in quacumq; die conuersus fuerit, &c. Sic & nos debemus pœnitenti dimittere. Ponitur enim hic numerus finitus pro infinito. Vnde Chrysostomus: † Et si septuagies septies dimiseris, tū sicut gutta aque ad pelagus, ita immo multo magis deficiat tua *φιλανθρωπία* ad infinitam bonitatem Dei. Debent ergo omnes offensus quantecumq; & quodcumque, & quandocumque, & in quemcumque, & à quocumq; factæ fuerint, dimitti, si humiliter per veram pœnitentiã venia postulatur. Debet etiam persequentis offensa remitti, sed aliter petenti, aliter persequenti. Vnde Glossa Bedæ: Aliter*

Gal. 6. a
 Lev. 10. d
 1. Tim. 5. c
 Prou. 9. b
 Gen. 37. a
 Bedæ Glossa in hunc locum 10. 5.
 2. Cor. 6. d
 Gloss. in hunc locum 10. 5.
 Bedæ Glossa in hunc locum 10. 5.
 Mat. 6. b
 Eccl. 28. a
 Bedæ Glossa in hunc locum 10. 5.
 Prou. 24. b
 Job 5. c
 Matt. 18. d
 Ezech. 33. c
 † Chryf. ho. mil. 62. in c. 18. Matt. 20. 2.
 φιλανθρωπία id est, humanitas, benignitas, seu misericordia.
 Bedæ Glossa in hunc locum 10. 5.

fratri petenti, aliter inimico persequenti veniam dare præcipimur. Fratri concessa remissione sociæ charitate communicamus. Persecutori malum nobis volenti, vel si potest nobis facienti, bona voluntate faciamus quod possumus. Et hoc exemplo Christi, de quo infra: Pater dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt. Exemplo David, qui dicebat: Si reddidi retribuētibus mihi mala, &c. Exemplo protomartyris Stephani, de quo dicitur: Positis autem genibus, clamauit voce magna: Domine ne statuas illis hoc peccatum: Et cum hoc dixisset, obdormiuit in Domino.

Et dixerunt Apostoli Domino. Postquam informauit discipulos ad spiritualem pietatem rationali documento, hic secundo manuducit exemplo. Et quoniam duplex est radix pietatis spiritualis, scilicet fides feruida, & humilitas timorata, secundum illud: Timor Dei initium dilectionis eius. Fidei autem initium agglutinandum est ei. Ideo hic primo proponit exemplum quod manuducit ad feruidam fidem. Secundo vero, quod manuducit ad timoratam humilitatem, ibi: *Quis autem vestrum habens seruum.* Circa igitur exemplum manuducens ad fidem tria insinuantur, quæ ad perfectionem fidei concurrunt, scilicet fidei ortus, profectus, & virtus. Fidei ortus consistit in susceptione doni diuini: profectus in cooperatione liberi arbitrij: virtus vero in executione mirandi imperij. Primo ergo quantum ad fidei ortum consistentem in susceptione doni diuini præmittit:

Et dixerunt Apostoli Domino: Adauge nobis fidem. Videntes enim Apostoli, se non sufficere ad illa sublimia opera pietatis, quæ consistunt in scandalis vitandis & iniuriis remittendis, sine magnitudine fidei, petunt sibi fidem augeri per donum diuinum, à quo fides habet originem, quæ non est homini à seipso, sed ex dono & munere diuino. Vnde dicitur: Alij quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ secundum eundem Spiritum, alteri fides in eodem spiritu. Petunt à Domino fidem sibi augeri, tanquam donum primum: Fides est sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium, &c. Est post: Sine fide impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem, &c. Petunt similiter tanquam donum aliorum donorum imperatum. Postulet in fide, nihil hæsitans. Et: Omnia quæcumque petieritis in oratione credentes, accipietis. Et: O mulier magna est fides tua, fiat tibi sicut vis, &c. Petunt etiam tanquam donum custodituum. Huius rei gratia flecto genua mea ad patrem Domini nostri Iesu Christi, &c. Vt det vobis secundum diuitias gloriæ suæ, virtutem corroborari per spiritum eius in interiore homine, Christum habitare per fidem in cordibus vestris. Et ideo Dominus dicebat Petro: Ego rogavi pro te, vt non deficiat fides tua, & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Ob hoc etiã dictum est ipsi Petro: Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, &c.

Secundo, quantum ad fidei profectum consistentem in cooperatione liberi arbitrij, subdit: *Dixit autem Dominus: Si habueritis fidem sicut granum sinapis.* Per granum sinapis, quod in se est quæritate paruum, acumine feruidum, & incremento magnum, intelligimus liberi arbitrij cooperationem quantum ad captiuationem intellectus, inflammationem affectus, & multitudinem boni effectus. Vnde interlinearis declarat, cuiusmodi fidem debeant quærere, scilicet humilem & feruentem, cui nunquam sufficiat quod bene gessit. In grano namque sinapis propter paruitatem intelligitur fides, in qua est purificatio intellectus. Simile est regnum cælorum grano sinapis, &c. Subditur: Quod minimum est omnibus seminibus. Nulla enim virtus adeo captiuat intellectum humanum sicut fides. In captiuatatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi &c. Per acumen autem intelligitur inflammatio affectus. Vnde Glossa: Fidem perfectam grano sinapis comparat, quod in facie est humile, & nullarum virinum ap-

parens, sed pressuris tritum quantum intus ferueat, ostenditur. Vnde de Apollo dicitur: Hic erat edoctus viâ Domini, & feruens spiritu loquebatur, &c. ea quæ sunt Iesu. Propter incrementum illud intelligitur multiplicatio boni affectus, secundum illud: Simile est regnum cælorum grano sinapis, quod accipiens homo seminauit. Subditur: Cum autem creuerit, maius est omnibus oleribus, & fit arbor. In quo intelligitur bonorum operum multitudo & congeries cumulata. Vis scire, ô homo inanis, quoniã fides sine operibus mortua est? Abraham pater noster, nonne ex operibus iustificatus est, offerens Isaac filium suum super altare? Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius: & ex operibus fides consummata est, &c.

Tertio, quantum ad fidei virtutem in executione mirandi imperij, subiungit: *Dicetis huic arbori moro: Eradicare, & transplantare in mare: & obediet vobis.* In quo datur intelligi mira virtus fidei, quantum ad ea quæ aguntur secundum cursum naturæ, & secundum impetum culpæ, & secundum meritum iustitiæ: Omnia enim hæc subsunt regimini diuinæ providentiæ, & quodam modo imperio fidei perfectæ secundum illud: Si potes credere, omnia possibilia sunt credenti. Secundum literam igitur per imperium fidei supra morum transplantandam intelligitur imperium respectu corporalium elementorum. Vnde Glossa: Species ponitur pro genere, quia fides consummata etiã potest elementis imperare. Hinc etiam dicitur: Si habueritis fidem, & non hæsitaueritis, &c. Sed & monti huic dixeritis: Tolle & iacta te in mare fiet. Propterea explicat Apostolus de sanctis dicens quod per fidem vicerunt regna. Subditur: Obturauerunt ora leonum, extinxerunt impetum ignis, effugauerunt aciem gladij, & fortes facti sunt in bello.

Secundum autem tropologiam intelligitur in hoc imperium respectu diaboli, & tentationum eius. Vnde Ambrosius: Fructus mori primo albet in flore, deinde iam formatus irrutilat, maturitate nigrescit. Diabolus quoque ex albenti angelicæ flore naturæ, & potestate rutilate, præuaricatione deiectus, terro inhorruit odore peccati qui per fidem excluditur. Vnde dicitur: Aduersarius vester diabolus tanquam Leo rugiens, circuit quærens quem deuoret, cui resistite fortes in fide. Et: In omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere. Secundum autem allegoriam intelligitur imperium respectu prædicationis crucis, & Euangelicorum sacramentorum. Vnde Glossa

Per morum cuius colore sanguineo fructus & virgulta virent, Euangelium crucis exprimitur, quæ per fidem Apostolorum de gente Iudæorum, in qua velut in stirpe generis tenebatur verbum prædicationis, eradicata est, & in mare gentium transplantata. Huius sanguis accendit nos ad conflictum contra monstra virorum. Vnde in Machabæis: Elephantis ostenderunt sanguinẽ vultum, & mori, &c. Hæc transplantatio per fidem Apostolorum docentium, & miracula facientium facta est in Ecclesia de Gentibus congregata. Vnde Ioannes: Qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, & & maiora horum faciet. In huius figuram dicitur: Fide, muri Iericho corruerunt circuitu dierum septem. Fide, Rahab meretrix non periit cum incredulis. In quo intelligitur transplantatio mori in mare, per reprobationem Iudæorum, & electionem gentilium prædictorum.

Quis autem vestrum habens seruum. Post exemplum manuducens ad fidem feruidam, subdit hic exemplum manuducens ad humilitatem timoratam. In huius autem exempli descriptione hoc ordine procedit: proponit namque obsequium seruitutis, assumit necessitatem seruiendi, & concludit humilitatem spiritualis seruitutis. Primo igitur quantum ad obsequium seruitutis quod quærendo proponit, dicitur:

Quis autem vestrum habens seruum arantem, aut pascentem boues, per laborem vitæ actiue, quæ consistit in operando viriliter. Et hoc insinuat in actu arandi, se-

cundum

Inf. 23. e
Psal. 7. a

Acto. 7. g

Eccli. 25. b

2. Cor. 12. a

Hebr. 11. a

Iac. 1. a

Matt. 21. c

Matt. 15. c

Ephes. 3. c

Inf. 22. c

Matt. 16. c

Glos. interlin. in hunc locum 20. 5.

Matt. 13. c

2. Cor. 10. b

Glos. in hunc locum 20. 5.

Acto. 18. f

Matt. 13. c

Iac. 2. d

Marc. 9. c
Sensus literalis.Glossa interlin. in hunc locum 20. 5
Matt. 21. b

Hebr. 11. f

Tropologia.
Amb. 20. 3.
lib. 8. in c. 17.
Luca.

1. Pet. 5. c

Ephes. 6. c

Glos. in hunc locum 20. 5.

Verbum prædicationis.

1. Mac. 6. d

Ioan. 14. b
Hebr. 11. e

Osee 10. e
Sup. 9. e
Ioan. 22. c
Glos. in hūc
locum 10. 5.
Ezech. 1. d
Ecl. 24. c
Cant. 1. a
Ecl. 18. c
1. Pet. 1. c
Apo. 3. d
Glos. in hūc
locum 10. 5.
Glos. in-
terl. in hūc
locum 10. 5.
Psal. 76. a
Psal. 41. a
Psal. 129. d
2. Cor. 12. d
Ecl. 3. c
Ecl. 18. a
Glos. inter-
lin. in hūc
locum 10. 5.
Ecl. 33. d
Iob. 35. b
Glos. in hūc
locum 10. 5.
Isa. 26. b
1. Par. 29. d
Phil. 2. b

cundum illud Osee: Arabit Iudas, confringet sibi sulcos Iacob. Et supra: Nemo mittens manum ad aratrum, & cætera. Consistit etiam in præsidendo sollicitè, & hoc insinuatur in actu pascendi, secundum illud quod dictum est Petro: Pasce oves meas. Glossa: Seruus arans vel pascens, doctor est Ecclesiæ, de quo dicitur: Nemo mittens manum ad aratrum, & cætera. Et Dominus Petro ait: Pasce oves meas. *Qui regresso de agro dicat illi: statim transi, & recumbe.* Per dulcorem contemplatiuæ. In qua est regressus ad cor: Animalia ibant, & reuertebantur in similitudinem fulguris coruscantis. Est etiã transitus ad dilectionis conuiuium, secundum illud: Transite ad me omnes qui concupiscitis me, & à generationibus meis, adimplemini: Spiritus enim meus super mel est dulcis. Hæc enim refectio non statim datur homini venienti de exercitio actionis, vt dicitur: In lectulo meo per noctes quæsiui, quem diligit anima mea: quæsiui illum, & non inueni. Quia Dominus non statim se offert, vt humilius & vigilantius requiratur. Vnde subdit: *Et non dicit: Para quod cœnem, & præcinge te, & ministra mihi donec mandusem & bibam,* scilicet, per gemitum compunctionis internæ, in qua conuiuium paratur: Ante orationem præpara animam tuam, & noli esse quasi homo qui tentat Deum. Seipsum præcingit, restringendo mentales defluxus: Succincti lumbos mentis vestræ, & cætera. In hac etiam ministrat, seipsum deiiciendo, & Deum cibant, & potant dum facit quod maxime acceptat: Si quis aperuerit mihi ianuam, intrabo ad illum, & cœnabo cum illo. Vnde Glossa: Ministrat Conditori, qui eius misericordiam considerans, & eius iudicia pertimescens, de suis virtutibus se humiliat. Et quia post hanc compunctionem sequitur deuotio, ideo subdit: *Et post hæc tu manducabis, & bibes,* per gustum suauitatis æternæ. Glossa: Postquam tua prædicatione, & compunctione refectus ero, tunc æternis meæ sapientiæ dapibus reficietur: Renuit consolari anima mea: memor fui Dei, & delectatus sum, & cætera. Et iterum: Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte. Et post: In voce exaltationis & confessionis sonus epulantis. Et iterum: Conuertisti planctum meum in gaudium mihi, & cætera. Hoc autem totum facit Dominus ad humilitatem conseruandam, quæ æternarum virtutum est radix, conseruatio & custodia. Ideo & Paulus iam perfectus dicebat: Ne magnitudo reuelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ Angelus satanæ, &c. Et: Quanto magnus es, humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam. Nam: Cum consummauerit homo, tunc incipit.

Secundo, quantum ad necessitatem seruiendi quam assumit, subdit: *Numquid gratiam habet seruo illi, quia fecit quæ & imperauerat? Non puto,* id est, puto quoddam non. Glossa: Quid mirum, si faciat seruus quod debet, cuius est laborare & seruire assidue. Seruum inclinât operationes assidue. Et nota quod Dominus non habet agere gratias seruo, non quia eius opera non acceptet, cum dicatur: Si est tibi seruus fidelis, sit tibi quasi anima tua, quasi fratrem sic eum tracta: quoniam in sanguine animæ comparasti illum. Sed hoc dicitur, quia quod facit, magis est debitum quàm donum: magis iustitia mercationis, quàm gratia supererogationis. Et hoc maxime est verum in Deo. Vnde Iob: Porro si iuste egeris quid donabis ei, aut quid de manu tua percipiet? Vnde Glossa: Si homo ab homine seruo, non vniforme sed multiplex ministerium exigit, nec gratum habet: quanto magis nec vos qui sine me nihil potestis: non vnus vsu operis, vel laboris exercere debetis, sed semper nouis studiis augere priora. Si enim verum istud est in homine seruo alterius hominis quod seruitus ei magis sunt debita quàm grata, hoc multo verius est in homine seruo Dei. Tum quia omnia sunt ab ipso: Omnia opera nostra operatus es Domine: Tua sunt omnia: & quæ de manu tua accipimus, dedimus tibi. Deus est enim qui operatur in vobis & velle & perficere pro bona volutate: Tum quia omnia sunt per ipsum: Quis ap-

pendit tribus digitis molem terræ, & librauit in pondere montes, & colles in statera: Et postea: Ecce, gentes quasi stilla situlæ, & quasi momentum stateræ reputatæ sunt. Subditur: Omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram eo, & quasi nihilum & inane reputatæ sunt ei. Tum quia omnia sunt propter ipsum: Vniuersa propter semetipsum operatus est Dominus. Et ideo Apostolus ait: Siue manducatis, siue bibitis, siue aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.

Tertio, quantum ad humilitatem spiritualis seruitutis quam concludit, subiungit: *Sic & vos cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis,* per completionem obedientiæ: hæc enim est vera obedientia, qua omnia implentur mandata. Nam Iacobus dicit: Quicumque autem totam legem seruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus. Et: Maledictus qui non permanet in sermonibus legis huius, & eos opere perficit. Et ideo Dominus dicit: Ad omnia quæ mittam te, ibis: & vniuersa, quæcumque mandauero tibi, loqueris. Et Propheta in Psalmo: Propterea ad omnia mandata tua dirigebar, & cætera. Qui sic est obediens in opere, debet esse humilis in reputatione. Et ideo subdit: *Dicitur: serui inuiles sumus: quod debuimus facere, fecimus,* per recognitionem infirmitatis propriæ: serui, inquam, quia empti vltra quàm valeatis: Empti estis pretio magno. Glorificatè & portate, & cætera. Et: Non corruptibilibus auro, vel argento redempti estis de vana vestra conuersatione, & cætera: sed pretioso sanguine, quasi agni immaculati & cætera. *Inuiles.* Non quia opera nostra bona nullam habeant mercedem, vel fructum, quia vtilia sunt nobis, sed quia nihil ex hoc diuinæ bonitati conferimus:

Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam honorum meorum non eges. Nihil etiam est, quod facimus in comparatione eius, quod recipimus, & Deo debemus. Vnde Glossa: Qui venit ministrare, & non ministrari, nos debitores sibi fecit, ne nostris operibus confidentes, sed eius examen expauescentes, omnibus, quæ præcepta sunt, impletis, nos imperfectos esse cognoscamus. Adeo dicebat Propheta: Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Item nihil est quod nos sustinemus respectu eius quod expectamus. Non sunt condignæ passionibus huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Qui ergo se humiliat sic, ille est qui disponit se ad perfectam gloriam, & æternam. Vnde hæc humilitas quæ totum Deo tribuit, & nihil sibi, perfecte erit in Patria, secundum illud: Procidebant vigintiquatuor seniores, ante sedentem in throno, & adorabant viuentem in sæcula sæculorum, & mittebant coronas suas ante thronum dicentes: Dignus es Domine noster accipere gloriam, & honorem, & virtutem, &c. Et in statu viæ, quantum ad viros perfectos, secundum illud: Nobis confusio faciei, regibus nostris, principibus nostris, & patribus nostris, qui peccauerunt: ibi autem Domino Deo nostro misericordia & propitiatio, &c. Ideo singulis diebus dicere debemus illud: Regi autem sæculorum immortalis, inuisibili, soli Deo honor, & gloria in sæcula sæculorum Amen.

Et factum est, dum iret, &c. Postquam discipulos ad spiritualia opera pietatis informauit documento rationali, & manu duxit exemplo sensibili, hic iam tertio confirmat facto mirabili. In quo ipsi discipuli ex viso opere mirabili confirmantur ad credendum, & ex intellecto accenduntur ad imitandum. Et ideo simul literaliter & spiritualiter hoc miraculum tractandum est. In huiusmodi autem miraculi descriptione primo præmittitur curatio ægritudinis incurabilis: secundo additur approbatio gratitudinis commendabilis, ibi: *Vnus autem ex illis vt vidit.* Circa autem curationem ægritudinis incurabilis tria introducuntur ad expressionem, & commendationem miraculi & ad mysterium significationis, scilicet congruitas loci, calamitas morbi, & facilitas modi curandi. Primo ergo quantum ad congruitatem loci, dicitur:

Et factum est, dum iret in Hierusalem. Per quam signifi-

Ier. 40. c
Pro. 16. b
1. Cor. 10. g
Iac. 2. b
Deut. 27. d
Hier. 1. b
Psal. 118. g
1. Cor. 6. d
1. Pet. 1. c
Psal. 115. a
Glos. in hūc
locum 10. 5.
Psal. 115. a
Rom. 8. c
Apo. 4. d
Dan. 9. b
1. Tim. 1. d

Psal. 147. a

Ecccl. 4. d

Deut. 4. b

3. Reg. 10. g

Psal. 38. a

Ecccl. 8. b

Psal. 41. b

Gen. 19. e

Exod. 32. f

Isa. 6. a

Lepra quid.

Psal. 37. b

Spiritualis
sensus.Glos. in hinc
locum 20. 5.Quatuor
ex causis
oritur pec-
catum.

Num. 12. c

4. Reg. 5. a

4. Reg. 5. g

2. Par. 26. d

4. Reg. 7. a

Lepra spiri-
tualis.Glos. in hinc
locum 20. 5.

catur status quietis: nam interpretatur visio pacis: Lau-
da Hierusalem Dominum, lauda, & cæc. Et post: Qui po-
suit fines tuos pacem. *Transibat per mediam Samariam,
& Galilaam.* Per quas designatur decursus præsentis ite-
neris. Samaria namque interpretatur custodia, quæ de-
bet esse in actione, quantum ad actum secundum illud:
Custodi pedem tuum ingrediens domum Dei. Item
quantum ad effectum: Custodi te ipsum, & animam
tuam sollicite. Et illud potissime competit prælatis se-
cundum illud: Custodi virum istum: qui si lapis fue-
rit, erit anima tua pro anima eius. Item, quantum ad
verbum, Dixi: Custodiam vias meas: vt non delinquam
in lingua mea. Galilæa interpretatur transmigratio, quæ
debet esse in contemplatione, secundum illud: Transiui
ad contemplandam sapientiam, & cæc. Et in Psalmo:
Quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis
vsque ad domum Dei. Et nota quod dicitur per me-
diam Samariam transire: & post exprimitur Galilæa:
quia prius oportet transire per actiuam, postea per con-
templatiuam. Vnde Iacob non habuisset Rachelem, ni-
si prius habuisset Liam. Et dicitur per mediam transire:
nam in actione medium teneri debet declinando super-
fluum & diminutum. In prælatione similiter, declinan-
do acceptionem personarum: Ite, & redite de porta ad
portam per medium castrorum, & c. In contemplatione
similiter medium teneri debet in considerando. In cuius
figuram dicitur de Seraphin, quod duabus alis velabant
faciem eius & duabus velabant pedes eius, & duabus,
videlicet intermediis, volabant.

Secundo, quantum ad calamitatem morbi, subdit: *Et
cum ingrederetur quoddam castellum, occurrerunt ei decem
viri leprosi.* Ad literam lepra est morbus miserabilis cala-
mitatis, quia aufert remedium artis, priuat solatio
societatis, affligit grauamine infirmitatis. Et tales deso-
lati recursum habere debent ad patrem misericordiae.
Ideo addit: *Qui steterunt à longe,* suam agnoscentes im-
mundiciam. *Et leuauerunt vocem,* suam exprimentes mi-
seriam. *Dicentes: Iesu præceptor, miserere nostri,* diuinam
implorantes misericordiam. Iuxta quod Propheta dicit:
Afflictus sum & humiliatus sum nimis: rugiebam à ge-
mitu cordis mei.

Spiritualiter autem per decem leprosos intelligitur
vniuersitas peccatorum peccantium contra decalogum.
Glossa: Qui contra decalogum peccant, nec amando
Deum de quo male sentiunt, nec proximum, à quo di-
uiduntur, sub denario numero ad Deum clamant. Oritur
autem vniuersitas peccatorum ex quatuor causis, scilicet
ex timore male humiliante. Et sic designatur per le-
pram Mariæ: vbi dicitur, quod postquam murmurauit
contra Moysen, apparuit candens lepra quasi nix. Secun-
do ex amore male inflammante ad concupiscentiam
carnis. Et hoc significatur per lepram Naaman Syri, de
quo dicitur, quod erat vir fortis & diues, sed leprosus.
Tertio ex amore male inflammante ad concupiscentiam
oculorum. Et hoc intelligitur per lepram Giezi. Nam di-
ctum est ei propter cupiditatem & simoniam: Lepra
Naaman adhærebit tibi & semini tuo. Quarto ex amo-
re male inflammante ad superbiam vitæ. Et hoc intelli-
gitur per lepram Osæ, de quo dicitur, quod cum vel-
let ponere incensum in domo Domini, & dignitatem
vsurpare sacerdotalem, percussus est lepra. In figura ha-
rum quatuor causarum lepræ dicitur, quod quatuor vi-
ri leprosi erant iuxta portam Samariæ, ad designandam
quandam conformitatem causæ. Et hic sunt decem ad
designandam vniuersitatem culpæ. Spiritualiter autem
intelligitur per lepram vitium contra Christianam re-
ligionem, quod quatuor modis habet fieri. Vnde Glossa.
Quisquis hæretica prauitate, vel gentili superstitione,
vel Iudaica perfidia, vel fraterno schismate, per Dei
gratiam mundatus caruerit, necesse est vt mundatus ad
Ecclesiam redeat. His autem quatuor vitiis prædictis
præcipue impugnatur lex veritatis, quæ consistit in ob-
seruatione Decalogi. Et ideo merito per quatuor, & per
decem habent figurari. Huiusmodi autem peccatores li-

cet per vias tenebrosas incedant, secundum illud: Via
impiorum tenebrosa, nesciunt vbi corruant: Domino
tamen intrante castellum, id est, veniente in carnem, il-
luminantur ad videndam viam, secundum illud: Habi-
tātibus in regione vmbra mortis lux orta est eis, & oc-
currunt ei per pœnitentiam, quæ faciem auersam facit
conuerti. Conuerte me, & conuertas: quia tu Domi-
nus Deus meus. Postquam enim conuertisti me, egi
pœnitentiam. Hæc autem pœnitentia facit stare à lon-
ge per humilitatem propriæ abiectiois: Publicanus à
longe stans, & cætera: leuare vocem per amaritudi-
nem compunctionis: Dedit abyssus vocem suam, id
est, peccator: etiam sanitatem petere per fiduciam, se-
cundum illud: Ego dixi: Domine miserere mei, sana
animam meam.

Tertio, quantum ad facilitatem modi curandi, sub-
iungit: *Quos vt vidit, dixit: Ite, ostendite vos sacerdotibus.*
Ad sacerdotes enim spectat lepræ iudicium, secundum
illud: Leprosus quando mundandus est, adducetur ad
sacerdotem, & cætera, per totum capitulum. *Et factum
est, dum irent, mundati sunt,* scilicet, per diuinum imperium,
cuius dicere est facere: Sermo illius potestate plenus
est. Et omne quod voluerit, faciet. Spiritualiter au-
tem intelligitur hic modus curandi à lepra spirituali,
scilicet, per ministerium sacerdotis, & hoc insinuat in hoc
quod dicit: *Ostendite vos sacerdotibus:* Hic est ritus lepro-
si qui mundandus est, adducetur ad sacerdotem. Ideo
dicitur: Honora Deum ex tota anima tua, & honorifi-
ca sacerdotes, & propurga te cum brachiis. Honorifi-
centia ista est per sui ipsius accusationem, secundum il-
lud: Fili mi, da gloriam Domino Deo Israel, & confi-
tere, & cætera. Vnde dicitur: Cognosce iustitias & iu-
dicia Dei, & sta in sorte propositionis, & orationis Al-
tissimi Dei. In partes vade læculi sancti cum viuis &
dantibus confessionem Deo. Ideo dicit: *Ostendite,* & cæc.
In tempore infirmitatis ostende conuersionem. Qui
sic vult confiteri, iam incipit in voluntate reificari,
& ideo dicitur: *Dum irent, mundati sunt:* secundum il-
lud: Dixi: Confitebor aduersum me iniustitiam, & cæ-
tera. Ex hoc manifeste apparet efficacia confessionis
curantis omnem morbum, atque languorem: apparet
etiam dignitas sacerdotalis, quam qui contemnit à Do-
mino sanari potest? Apparet etiam mira Dei pietas, quæ
omnes occurrentes curat, secundum illud: Eum qui ve-
nit ad me, non eliciam foras. Apparet etiam ex hoc
quanta debet esse pietas in ministris Dei, ad infirma
membra Christi: Rogamus vos fratres, consolamini
pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad om-
nes. Videte ne quis malum, & cætera. Propter hoc di-
uina dispositio caput Apostolorum cadere permisit, vt
in suo casu disceret qualiter aliis misereri posset, atque
deberet.

Vnus autem ex illis, & c. Post curationem incurabilis
morbi vel aegritudinis, describitur hic secundo, com-
mendatio approbabilis gratitudinis: circa quam intro-
ducuntur tria, scilicet gratiarum actio: ingratitude in-
crepatio: & gratitudinis approbatio. Primo, quantum ad
gratiarum actionem præmittit:

Vnus autem ex illis vt vidit, quia mundatus est, per re-
cognitionem scilicet beneficij: Vide ergo in te bonita-
tem Dei, si permanseris in bonitate, *Regressus est cum
magna voce magnificans Deum,* per glorificationem bene-
factoris, secundum illud: Benedicite Deo in cœli, &
coram omnibus vinentibus confitemini ei, quia fecit
vobiscum misericordiam suam. Et: Cantabo Domi-
no qui bona tribuit mihi. *Et cecidi in faciem ante pedes
eius, gratias agens ei,* scilicet per exhibitionem reueren-
tiæ & honoris: Vidi & cecidi in faciem meam: Et: Cum
vidissem eum, cecidi ad pedes eius tanquam mor-
tuus. *Et hic erat Samaritanus,* ad expressionem figuræ
& significationis. Ille enim, quia Samaritanus & alie-
nigena, significat gentiles ad cultum Christi redeuntes,
sicut etiam illa mulier Samaritana. Vnde Glossa: Vnus
regressus significat vnius Ecclesiæ deuotam Christo hu-

militatem

Prou. 4. c

Isa. 9. a

Hier. 31. d

Inf. 18. e

Abac. 3. c

Psal. 40. a

Leu. 14. a

Ecccl. 8. a

Leu. 14. a

Ecccl. 7. d

Iosue. 7. d

Ecccl. 17. c

Ecccl. 18. c

Psal. 31. b

Ioan. 6. d

1. Thef. 5. e

Rom. 11. e

Tob. 12. b

Psal. 12. b

Ecccl. 2. a

Apoc. 1. d

Glos. in hinc
locum 20. 5.

Cant. 6. c.
1. Cor. 9. d
Ioan. 5. a
Ephes. 4. a
Apo. 7. c
Ioan. 18. a
1. Reg. 4. d
Glossa in hunc locum 10. 5.
Dan. 10. b
Iud. 6. c
Gen. 22. c
Gen. 3. b
Glossa in hunc locum 10. 5.
1. Cor. 14. g
Ephes. 2. c
Rom. 9. b
Ioan. 3. a
Ps. 44. c
Gen. 12. a
2. Petr. 2. b
Ephes. 6. c
Act. 12. a
Matth. 8. a
Matth. 26. b
Ioan. 13. c
Ioan. 16. a

militatem. In cuius designationem dicitur : Vna est columba mea Et : Omnes quidem currunt , sed vnus accipit brauium. Propter quod vnus introducit hic regressus, sicut in illa multitudine vnus saluatur: Mouebatur aqua, & caetera, & sanus fiebat, & caetera, & Christus vnus tantum ibi curauit, vt sicut dicit Augustinus, ostenderet quod nullus sanari potest nisi intra Ecclesiasticam vnitatem, de qua vnitatem dicitur: Sollicite seruate vnitatem Spiritus in vinculo pacis. Subditur: Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, & caetera. Hic vnus dicitur cadere in faciem, quia non tantum habet vnitatem per amorem, verumetiam per humilitatem, per gratitudinem, & timorem. Et hoc significat ipse casus in faciem. Casus enim in faciem significat reuerentiam, secundum illud: Et omnes Angeli stabant in circuitu throni, & cetera. Sed casus post tergum significat ruinam: Abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram Et: Cecidit Heli de sella retrorsum. Vnde Glossa: Qui in faciem cadit, videt quo cadat: qui retro cadit non videt. Boni ergo in faciem cadunt, quia humiliant se in his visibilibus, vbi vident quid eos sequatur, vt ad inuisibilia erigantur. Mali vero retrorsum cadunt, quia cadunt in inuisibilibus, vbi non vident quid eos sequatur. Cadit autem quis in faciem, supernorum mirabilium reuelatione, sicut dicitur: Audiui vocem sermonum eius: & audiens iacebam consternatus super faciem meam, & vultus meus haerebat terrae in diuinorum charismatum postulatione: Omnis populus cecidit in faciem adorantes Dominum, & communi lamentatione & fletu vnanimis preces suas effuderunt Domino, & cetera. In beneficiorum susceptione: Cecidit Abraham in faciem suam, & risit, & cetera.

Secundo quantum ad ingratitudeis increpationem, subdit: Respondens autem Iesus, dixit: Nonne decem mandati sunt, & nouem vbi sunt? Non querit de nouem velut ignorans cuiuslibet personam, sed reprobans ingratitude, & irreuerentiam, sicut querebat Dominus: Adam vbi es? vnde Glossa: Ingratos quasi ignotos vbi sunt, requirit. Ita vt in eis verificetur illud: Si quis ignorat, ignorabitur. Et ideo vt ostendat quod hac reprobando dixit, subdit: Non est inuentus qui rediret, & daret gloriam Deo, nisi hic alienigena. In quo manifeste ostenditur Iudaeorum ingratitude, quia cum essent nouem, nullus ex eis rediit, sed solus iste Samaritanus, qui vnus erat & solus. In quo intelligitur electio gentium, & reprobatio Iudaeorum, secundum illud: Aliquando vos eratis gentes in carne, & cetera. Eratis illo in tempore sine Christo, alienati a conuersatione Israel, & hospites testamentorum, promissionis spem non habentes, & sine Deo in hoc mundo. Nunc autem in Christo Iesu vos qui aliquando eratis longe, facti estis prope, & cetera. Alienigena dicitur qui alibi habitat, & alibi natus est: sic est de omnibus qui carnaliter nati ad spiritum transeunt, secundum illud: Non qui filij carnis, hi filij Dei, sed qui filij sunt promissionis, aestimantur in semine. Quia sicut dicitur: Quod natum est ex carne, caro est, & cetera. Et ideo in Psalmo dicitur Ecclesiae: Obliviscere populum tuum, & domum patris tui. Et in figura dicitur Abraham: Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & veni in terram, & cetera. Et: Obsecro vos tanquam aduenas & peregrinos, abstinere vos a carnalibus desiderijs.

Tertio quantum ad gratitudinis approbationem, subdit: Et ait illi: Surge, vade, quia fides tua te saluum fecit. Surge per poenitentiam: Surge qui dormis, & exurge a mortuis. Et: Excitauit eum, dicens: Surge velociter, vade, per iustitiam: Dico huic, vade, & vadit, scilicet per obedientiam, quae est nobilissima pars iustitiae, quae potissime fuit in Christo, secundum illud: Filius quidem hominis vadit, sicut scriptum est de illo: Hoc est, Ire a Deo ad Deum, & secundum Deum, & propter Deum: Sciens quia a Deo exiuit, & ad Deum vadit. Et: Vado ad eum qui misit me, & cetera. Fides tua te saluum fecit, per confidentiam quae ad agendas gratias inclina-

uit, est autem fides nostrae salutis initium quae facit cognosci nomen Domini Iesu Christi: De quo dicitur: Non est aliud nomen sub caelo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Spes autem est huius salutis incrementum, secundum illud: Spe salui facti sumus. Sed charitas complementum, secundum illud: Tuus sum ego, saluum me fac: quoniam iustificationes tuas exquisiui. Et nota, quod Christus attribuit salutem, quam ipse virtuose fecerat fidei, vt sic ex hoc miraculo fiat confirmatio praecedentium quo ad pietatem animi in Christo miserente, humilitatem obsequij in liberato procedente, firmitatem fidei in leproso curationem promerente: vt sic ex praedicto miraculo praedicta omnia firmiter confirmantur. Vnde Glossa: In superiori parabola decernitur, fidem per humilitatem debere augeri. In ista rebus ipsis manifeste ostenditur, non fidei tantum agnitam rationem, sed fidei executam operationem esse, quae saluum faciat credentem, detq; gloriam Patri, qui est in caelis.

Interrogatus autem a Phariseis, & cetera. Terminatis duabus partibus principalibus, in quibus confutata est Iudaeorum dolositas & impietas, & per oppositum simplicitas, & pietas commendata. hic sequitur pars tertia, in qua confutatur curiositas. Et quoniam curiositas non tantum consistit in perscrutatione scientiae, verumetiam in possessione pecuniae secundum beatum Augustinum: ideo pars ista diuiditur in duas. In prima confutat curiositatem in perscrutando: In secunda curiositatem in possidendo. **Interrogauit eum quidam princeps:** prima pars diuiditur in tres. In prima reprehensio Iudaicae curiositatis introducit: In secunda assignatio rationis, ibi: **Nam sicut fulgur coruscans, & cetera.** In tertia persuasio studiositatis, ibi: **Dicebat autem parabolam ad illos, & cetera.** In reprehensione autem curiositatis Phariseorum tria introducuntur, scilicet improbatio curiositatis Phariseorum interrogantium, approbatio discipulorum desiderantium, & reprobatio contrarietatis haereticorum decipientium. Primo ergo quantum ad improbationem curiositatis Phariseorum interrogantium, dicit:

Interrogatus autem a Phariseis, quando venit regnum Dei, per curiosam scilicet inquisitionem. Hac interrogatio erat curiosa, quia de re secreta, quam in suo secreto occultat. Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quae pater posuit in sua ipsius potestate. Et: Altiora te ne quaeris, & fortiora te ne scrutatus fueris: sed quae praecipit tibi Deus, illa cogita sepe, & in pluribus operibus eius ne fueris curiosus. Et: Quid necesse est homini maiora se quaerere, cum ignorat quid conducat sibi in vita sua numero dierum, peregrinationis suae, & tempore quod velut vmbra praeterit? aut quis poterit iudicare quid post eum futurum sub Sole sit? Et ideo subdit: Respondens eis dixit: Non veniet regnum Dei cum obseruatione, neq; dicent: Ecce hic, aut ecce illic, per humanae comprehensionem. Humana enim comprehensio non se extendit ad cognoscendum iudicij tempus. Vnde dicit: **Et non veniet cum obseruatione,** Glossa, temporis. De die autem illa & hora nemo scit, nec Angeli caelorum, nisi solus pater. Et: Dies Domini, sicut fur in nocte, ita veniet. Non extendit se etiam ad sciendum locum, propter quod dicit: **Nec dicent ecce hic, & cetera.** Glossa: Nec scietur determinatus locus. Sed contrarium videtur dici in Ioel: Congregabo omnes gentes, & deducam eas in vallem Iosaphat, & disceptabo cum eis ibi super populo meo. Sed illud intelligendum est, quod Iosaphat accipitur pro interpretatione: interpretatur autem vallis iudicij. Iudicium enim non existeret in terra, sed potius in aere, sicut dicit Hieronymus super hunc locum. Et quoniam curiosa inquisitio non excluditur, nisi per studiosam. Ideo subdit: **Ecce enim regnum Dei intra vos est,** per diuinae gratiae oblationem, quae quidem facta fuit in aduentu Christi. De quo Ioannes: Medius vestrum stetit, quem vos nescitis. Vnde Beda: Regnum Dei seipsum dicit, intra illos vtiq; positum hoc est in cordibus eorum, vbi credere regnantem. Propter quod dicitur: Si in digito Dei

Act. 4. b
Rom. 8. d
Psal. 118. g
Glossa in hunc locum 10. 5.
Inf. 18. d
Act. 1. b
Eccl. 3. a
Eccl. 7. a
Gloss. interlin. in hunc locum 10. 5.
Matth. 24. d
1. The. 5. a
Gloss. interlin. in hunc locum 10. 5.
Ioel. 3. a
Iosaphat.
Hier. 10. 5.
in c. 3. Ioel. 1. b.
Ioan. 5. d
Beda Glossa in hunc locum 10. 5.

Rom. 14. c

Beda Glos-
sa in hunc
locum 10. 5.

Psal. 76. a

Matt. 24. b

Quatuor
Ecclesie tribu-
lationes
principales.

Dan. 7. a, b

Zach. 14. b

Psal. 83. c
Phil. 1. cBeda Glos-
sa in hunc
locum 10. 5.

Prou. 10. d

2. Cor. 5. a

Glos. inter-
lin. in hunc
locum 10. 5.
Beda Glos-
sa in hunc
locum 10. 5.
Aug. cont.
Epistol. Ma-
nic. qua vocant
fund.
lib. 1. 10. 6.

Matt. 24. a

Glos. inter-
lin. in hunc
locum 10. 5.
Isa. 28. d
Glos. inter-
lin. in hunc
locum 10. 5.
Prou. 1. a
Matt. 24. b

eiicio dæmonia: profecto peruenit in vos regnum Dei. A-
Illud scilicet, de quo dicitur: Non est regnum Dei esca
& potus, & cætera. Vult igitur dicere, quod aduentum
primum debent considerare, & secundi aduentum desi-
nant tempus indignare. Vnde Beda: Quando veniat ne-
que ab angelis, neque ab hominibus potest obseruari,
sicut tempus dominicæ Incarnationis certissimis & pro-
phetarum vaticiniis præfixum, & angelorum est mani-
festatum præconiis.

Secundo: quantum ad approbationem charitatis dis-
cipulorum desiderantium, subdit: *Et ait ad discipulos
suos: Venient dies quando desideretis videre unum diem filij
hominis*, sc. dies tribulationis, in quibus augetur deside-
rium æternitatis, secundum illud: In die tribulationis meæ
Deum exquisiui, & cætera. Et illa erit dies tribulationis
maxime, secundum illud: Erit tribulatio magna qualis
non fuit ab initio mudi vsque modo. Et nota quod plu-
raliter dicitur *Dies*, propter pluralitatem tribulationum
quas Ecclesia post Christi Ascensionem erat passura.
Sunt autem quatuor principales. Prima tyrannorum.
secunda hæreticorum: tertia falsorum Christianorum:
& quarta erit cõflata ex omnibus, quæ erit Antichristi,
& suorum complicum. Et hæc designata fuerunt in qua-
tuor bestiis, quas vidit Daniel: Prima erat similis leuæ:
secunda vrsio: tertia pardo: quarta non describitur, quia
in ea est omnium peruersitatum concursus. Et hæc tri-
bulatio parit desiderium diei, de qua dicitur: Erit dies
vna quæ nota est Domino. Et hæc est desiderabilis, se-
cundum illud: Melior est dies vna in atrijs tui super
millia. Et hanc desiderant viri iusti, sicut Paulus: Desi-
derium habens dissolui, & esse cum Christo, multo ma-
gis melius. Desiderant etiam afflicti, sicut discipuli. Vn-
de Beda: Post Ascensionem meam vos in hoc mundi exi-
lio ingemiscetes desiderabitis me videre in gloria mea:
quæ voluntas laudanda est, non tamen in hoc mundo
implenda. Et ideo sequitur: *Et non videbitis*. Impletur
tamen hoc aliquando, quia desiderium suum iustis dabi-
tur. Excitatur autem hoc desiderium ex tribulatione,
tum quia mundus iste magis despicitur, tum quia spes
æternorum fortius concipitur, tum quia ignis amoris ve-
hementius inflammatur. Propter quod dicitur: Scimus
quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis
dissoluatur, quod adificationem ex Deo habemus, do-
mum manufactam æternam in cælis. Nam & in hoc
ingemiscimus habitationem nostram, quæ de cælo est,
superindui cupientes, & c.

Tertio quantum ad reprobationem contrarietatis hæ-
reticorum decipientium, subdit: *Et dicent vobis: Ecce hic,
& ecce illic*. Glossa: In hac persona, vel in hoc tempore
est Christus. Hoc enim hæretici aliquando ausi sunt &
audebant dicere, & maxime ille filius perditionis. Vnde
Beda: Multi contra Ecclesiam venerunt: multi venturi sunt
hæretici, qui se Christos assuerent, quorum primus Si-
mon magus, extremus autem ille maior ceteris est Anti-
christus. Vnde etiam ille qui fuit dux sectæ Manichæo-
rum, dixit se esse Spiritum sanctum, sicut dicit Augusti-
nus. Vnde quia hæretici discordant, & vnus dicit vnum
& alter contrarium sentit, ideo dicit, quod vnus dicit: *ec-
ce hic*, alter, *ecce illic*. Hinc Matthæus: Multi venient in
nomine meo, dicentes: Ego sum Christus, & multos se-
ducent, seducuntur autem qui suscipiunt eorum doctri-
nam, & subsequuntur vitam, ideo addit: *Nolite ire*. Glos-
sa: Vt credatis, quæ dicunt: Qui crediderit, non festinet,
nec se detemini. Glossa: Vitam eorum. Fili mi, si te lactaue-
rint peccatores, ne acquiescas. Ideo autem tam diligen-
ter monet, quia difficile erit illosum pseudoprophetarum,
& prædicatorum prauorum vitate seductiones. Surgent
pseudochristi, & pseudopropheta, & dabunt signa ma-
gna & prodigia, ita vt in errorem mittantur, si fieri po-
test, etiam electi. Vnde Chrysostomus: Homo circa motem
phantasias videt, sic & mundus in exitu suo multos
patietur errores.

Nam sicut fulgur, & cætera. Post reprehensionem Iudæi-
cæ curiositatis, subditur hic ratio reprehensionis, quæ su-

mitur ex modo veniendi ipsius filij Dei, qui non poterit
latere cum venerit, nec ante prævideri. Diuiditur autem
hæc pars in tres. In prima agit de modo apparenti: In
secunda de modo veniendi, ibi: *Et sicut factum est in die-
bus Noë*. In tertia de modo euadendi, ibi: *In illa die, & c.*
Circa modum apparenti, duo introducuntur, scilicet,
Christi apparentis manifestatio, & apparitionis ordo.
Primo ergo quantum ad apparitionis manifestationem,
dicit:

*Num sicut fulgur coruscans de sub cælo in ea, quæ sub cælo
sunt, fulget*, scilicet velociter & aperte. Chrysostomus:
Coruscatio non indiget præcone, sed in momento, in
thalamis, & in domibus, & per vniuersum orbem ma-
nifestatur: *Ita erit filius hominis in die sua*. Glossa: Subitus
& coruscus, vt nullus in sua mente latere permittatur,
quin iudicis fulgore penetretur. Apparitio autem Do-
mini coruscationi fulguris comparatur, quia Manifesta.
Deus manifeste veniet Deus noster, & non filebit. Ter-
ribilis: Hæc erat visio discurrens, & splendor ignis, & de
igne fulgur egrediens. Repentina: Eritque repente con-
festim. A Domino exercituum visitabitur in tonitruo, &
commotione terræ, & voce magna turbinis & tempe-
statis, & flamma ignis deuorantis.

Sicut igitur stultum est nocte sollicitari de apparitione
solis, quando apparebit, cum eius ortus nullo modo pos-
sit latere, & magis stultum est de apparitione fulguris:
sic de Aduentu diei illius inquirendo certum nomen-
tum temporis, cum illud omnibus manifeste innotescet,
secundum illud: Ecce venit cum nubibus, & videbit eum
omnis oculus, & c. Ex hoc manifeste possumus discerne-
re Christum ab Antichristo, quia Antichristus in mo-
mento temporis non poterit se cunctis reddere mani-
festum.

Secundo, quantum ad apparitionis ordinem, subdit:
*Primum autem oportet illum multa pati, & reprobari à ge-
neratione hac*. Hoc autem intelligitur de Christo capite,
& Iudæorum perfida generatione, à qua multa perpes-
sus est, de qua dicitur: Generatio peruersa est, & infide-
les filij. Et: Generatio quæ patri suo maledicit, & quæ
matri suæ non benedicit. Ab hac generatione Christus
multa passus est opprobria, conuitia, verbera, & tormen-
ta, secundum illud: Nos reputauimus eum quasi lepro-
sum & percussum a Deo, & humiliatum. Ipse autem
vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est
propter scelera nostra: hæc autem passio incepit à capi-
te, & descendit in omnia Christi membra, qua consum-
mata, tunc finis erit, & tempus aduentus secundi. Vnde
Glossa: Oportet te reprobari à generatione hac non tã-
tum Iudæorum, sed omnium reprobatorum, à quibus
quotidie patitur Christus in suo corpore. Propter quod
& Paulus dicit: Adimpleo ea quæ desunt passionum
Christi, in carne mea pro corpore eius, quod est Eccle-
sia. Hac autem passione in corpore Christi consummata.
non restat nisi glorificatio & retributio plena. Propter
quod dicitur: Sanctis desiderantibus secundam stolam,
vt requiescerent, adhuc tempus modicum donec com-
pleantur conferui eorum, & fratres eorum. Et: Nolite
nocere terræ, & mari, neque arboribus, quousque signe-
mus seruos Dei nostri in frontibus eorum. Hoc est si-
gnum Dei viuæ, quod est signum crucis, quo omnes elec-
tos oportet consignari. Signa thau super frontes viro-
rum gementium & dolentium. Et post: Transite per ci-
uitatem sequentes eum, & percutite, & cætera, omnem
autem super quem videritis thau, ne occidatis.

Et nota, quod passio iustorum præcedit reprobatione
reprobatorum, quia excitatur iustitia & vindicta, propter
summam iniquitatis perfidiam. Cõuersum est rectorum
iudicium, & iustitia longe stetit: quia corruit in platea
veritas, & æquitas non potuit ingredi. Et facta est veri-
tas in obliuionem, & qui recessit à malo, prædæ patuit.
Et vidit Dominus, & malum apparuit in oculis eius, quia
non est iudiciū, & indur^o est iustitia vt lorica, & galea sa-
lutis in capite ei^o. Deinde: Indutus est vestimentis vltio-
nis, & opertus ex quasi pallio zeli, sicut ad vindictam, & c.

Chryf. ho-
mil. 77. in
c. 18. Mat.
to. 2.
Glos. inter-
lin. in hunc
locum 10. 5.Psal. 49. a
Exec. 1. d

Isa. 29. b

Apo. 1. b

Deut. 31. c
Prou. 30. b

Isa. 53. a

Glos. inter-
lin. in hunc
locum 10. 5.

Colos. 1. d

Apo. 6. c

Apo. 2. a

Exec. 9. b

Isa. 29. c

Et

Et sicut factum est in diebus, &c. Postquam descripsit modum apparenti: hic secundo describit modum veniendi. Describitur autem repentinus esse Christi Adventus respectu peccatorum per duplex simile & exemplum. Primo quidem ostenditur per simile ex parte diluuij inundantis: Secundo ex parte incendij consummentis, ibi: *Similiter sicut factum est in diebus Loth.* Circa similitudinem diluuij inundantis tria introducuntur, scilicet ipsius diluuij figura, causa, & pœna. Primo igitur quantum ad ipsius diluuij figuram, dicit:

Et sicut factum est in diebus Noë, ita erit & in diebus filij hominis. Hoc enim congruum erat, quia Noë figuram, gerebat Christi, qui se vocat filium hominis: Noë enim interpretatur requies, & in solo Christo est requies & pax. Nam ipse est pax nostra, qui fecit vtraque vnum. Et: Vt in me pacem habeatis. In mundo presuram habebitis, &c. Vnde Augustinus: Inquietum est cor meum Domine, donec quiescam in te. Ideo ipse dicit: Tollite iugum meum super vos, &c. & inuenietis requiem animabus vestris. Non tantum autem nomine Christum significat, verum etiam factum. Nam sicut Noë saluauit semen hominum per lignum, sic & Christus per crucis patibulum. Spes orbis terrarum ad ratem confugiens, remisit sæculo semen natiuitatis, quæ manu tua erat gubernata. Benedictum est enim lignum, per quod fit iustitia. Vnde etiam præmittit: Exiguo ligno credunt homines animas suas, &c. Et sicut Noë fabricauit Arcam, sic & Christus Ecclesiam, quæ ad modum Arcæ de lignis lenigatis per bitumen charitatis connexis ædificatur, habens cœnacula & tristega propter diuersitates officiorum, graduum, & dignitatum. Ipse dedit quosdam Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Euangelistas, alios autem pastores & doctores, ad consummationem sanctorum, &c. ad ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes. Sequitur: In virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. In qua scilicet erit longitudo, latitudo, & altitudo Arcæ nobilissimæ consummata. Sicut etiam qui intra Arcam fuerunt, saluati sunt, sic qui intra Ecclesiam sunt, saluantur per aquam baptismi. In diebus Noë, cum fabricaretur Arca, in qua pauci, id est, octo animæ saluæ factæ sunt per aquam. Quod & vos nunc similis formæ saluos facit baptismus: non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum, per resurrectionem Iesu Christi. Et sicut qui extra arcam fuerunt, deleti sunt, sic omnes qui extra Ecclesiam sunt per finale iudicium damnabuntur. In cuius designationem dixit Paulus: Nisi hæc in naui manseritis, vos salui fieri non potestis.

Secundo, quantum ad diluuij causam, subdit: *Edebant & bibebant, uxores ducebant & dabantur ad nuptias usque in diem, qua intravit Noë in Arcam,* hoc est, operibus carnis totaliter intenti erant, & ideo in carne corruptibili corrumpi & deleri digni erant. Vnde Glossa Ambrosij: Non connubia, vel alimenta damnantur: cum in his successionis, in illis naturæ sint posita subsidia, sed immoderatus licitorum vsus arguitur. Quia ergo his se totos dedendo Dei iudicia contemnebant, alij igne, alij aqua perierunt. Vnde in his actibus insinuat eorum carnalitas, propter quod digni erant ira diuina: Cum vidisset Deus terram esse corruptam, omnis quippe caro corruerat viam suam super terram, dixit ad Noë: Finis vniuersæ carnis venit coram me, repleta est terra iniquitate à facie eorum, & ego disperdam eos cum terra. Principalis autem culpa eorum venit ex carnalitate, & hoc insinuat in quatuor actibus quos tangit, *edebant*, id est, esui erant dediti vt gulosi, vt ita ira digni: *adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum:* & ira Dei ascendit super eos, *bibebant*, vt ebriosi, & ideo ira digni, secundum illud: Cui vax, cuius patri vax? &c. Nonne his qui commorantur in vino, &c. Isaias: Vax qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem. Et: Ecce gaudium, & lætitia, &c. comedere carnes & bibere vinum. Sequitur: Et

reuelata est in auribus meis vox Domini exercituum: Si dimittetur iniquitas hæc vobis donec moriamini, dicit Dominus exercituum, *uxores ducebant*, vt lasciu: Cumq; cœpissent homines multiplicari super terram, & filios procreassent, videtes Filij Dei filias hominum, quod essent pulchræ, acceperunt sibi vxores ex omnibus quas elegerant. Et sequitur: Dixitque Dominus: Non permanebit Spiritus meus in homine in æternum: quia caro est. *Et dabantur ad nuptias*, vt securi, & ideo ad interitum dispositi, secundum illud: Cum dixerit, pax & securitas: tunc repentinus eis superueniet interitus. Vnde qui his vitiis est absorptus, necesse est quod à diluuiio inuoluatur. Propter quod dicitur: Vos fratres non estis in tenebris, vt vos dies illa tanquam fur comprehendat, & cætera. Igitur non dormiamus sicut, & cætera, sed vigilemus & sobrii simus. Modus autem describitur ad Romanos: Nox præcessit, dies autem appropinquauit. Abiciamus ergo, & cætera, & post: Non in comestationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudiciis. Sequitur: Sed induimini Dominum nostrum Iesum Christum.

Tertio, quantum ad diluuij pœnam, subdit: *Et venit diluuium, & perdidit omnes*, scilicet qui erant extra arcam statim, post ingressum Noë, secundum illud: In articulo diei illius ingressus est Noë in arcam. Sequitur: Factumque est diluuium quadraginta diebus, consumptaque est omnis caro quæ mouebatur super terram. Vnde dicitur: Originali mundo non peperit, sed octauum Noë iustitiæ præconem custodiuit, diluuium mundo impiorum inducens. Ex quo intelligitur quod pœna futuri iudicij super eos veniet, qui sunt extra Ecclesiam Christi, saluatis nihilominus raris iustis, quia Glossa: Noë arcam ædificat, cum Dominus fideles in Ecclesia congregat, quam consummatam ingreditur, cum hanc in iudicij præsentia sua illustrat, sed dum arca ædificatur, iniqui luxuriantur: & dum intratur, æterna damnatione plestuntur. Dicitur autem hoc fieri in articulo diei, quia in exordio vniuersæ omnium resurrectionis: Mane astabo tibi & videbo: quoniam non Deus volens iniquitatem tu es, neque habitabit iuxta te malignus: neque permanebunt iniusti ante oculos tuos. Et: Nouit Dominus pios de tentatione eripere, iniquos vero in diem iudicij reseruare cruciandos. Ex hoc exemplo figura apparet tam ex significatione allegorica, quam ex similitudine expressa, scilicet quod dies iudicij super homines carnales & animales veniet subito, & ad ipsorum perditionem qui sunt extra Ecclesiæ vnitatem. His autem qui in arca sunt, etsi subito venit, non nocet, quia eos inuenit paratos. Vnde dicitur: Attendite vobis, ne forte grauentur corda vestra in crapula, & ebrietate, & curis huius vitæ, & superueniat in vos repentina dies illa, tanquam laqueus qui superueniet in omnes, qui sedent super faciem omnis terræ, &c.

Similiter sicut factum est, &c. Post similitudinem sumptam ex parte diluuij inundantis, introducit similitudinem ex parte incendij consummentis. Circa quam similitudinem tria introducuntur: scilicet ipsorum Sodomitæ demeritum, supplicium, & exemplum. Primum quantum ad demeritum, dicit:

Similiter sicut factum est in diebus Loth, scil. viri iusti. Et nota quod in descriptione iniquitatis populi impudici, præmittitur iustitia viri iusti, quia ex hoc magis apparet eorum impietas, quod vir iustus inter eos erat. Propter quod dicitur: Iustum Loth oppressum à nefandorum iniuria ac luxuriosa conuersatione eripuit. Aspectu enim & auditu iustus erat: habitans apud eos, qui de die in diem animam iustam iniquis operibus cruciabant. Vnde propter iustitiam viri iusti aggrauatur in impiis enormitas peccati. Quantum ad demeritum subdit: *Sedebant & bibebant*, sc. Sodomitæ, vt lasciu, sicut ille de quibus in Exodo: Sedit populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere: & non addit quod

vxores

Noë interpretatio Christo congruit. Ephes. 2. c Ioan. 16. d

Sap. 14. a

Ephes. 4. b

1. Petr. 3. d

Ab. 27. f

Ambrosij Glos. in hunc locum 20. 5.

Gen. 6. e

Psalm. 77. d

Prou. 23. c

Isa. 5. c

Isa. 22. c

Gen. 6. a

1. Thef. 3. a

Ibidem.

Rom. 13. c. d

Gen. 7. c

2. Petr. 2. i

Glos. in hunc locum 20. 5.

Psalm. 5. a

2. Petr. 2. b

Inf. 2. g

2. Petr. 2. b

Exod. 32. b

Gen. 13. c

Gen. 19. a

Eccl. 27. a

1. Cor. 7. c

Sup. 12. c

Imos 5. c

Isa. 5. b

Eccl. 16. f

Gen. 19. d. f

Ibidem. f

Glof. in hunc locum 10. 5.

2. Cor. 6. d

Gen. 19. c

Ioan. 5. d

Rom. 1. d

Isa. 34. a

Psal. 13. a

vxores ducebant, sicut prius, quia non peccabant secundum naturam, sed contra naturam: Homines Sodomitæ pessimi erant, & peccatores coram Domino nimis. Et etiam dicitur quod vallauerunt domum Lot à puero vsque ad senem, omnis populus simul. Vocaueruntque Lot & dixerunt ei: Vbi sunt viri qui introierunt ad te nocte: adduc illos huc, vt cognoscamus eos, *emebant & vendebant*, vt auari: Qui quærit locupletari, auertit oculum suum. Sicut si in medio compaginis lapidum palus figitur: sic & inter medium venditionis & emptionis angustiabitur peccatis. Propter quod contra hos dicitur: Qui emunt, tanquam non possidentes, & qui vtuntur hoc mundo, tanquam non vtantur: præterit enim figura huius mundi, *plantabant & edificabant*, sicut securi qui deberent in domibus habitare & fructum arborum comedere, sicut ille diues: Anima habes multa bona posita in annos plurimos, sed Dominus dicit ei: Stulte, hac nocte, &c. Et ideo Amos: Domos quadro lapide ædificabitis, & non habitabitis in eis: vineas plantabitis amantissimas, & non bibetis vinum earum, quia cognoui multa scelera vestra. Ideo Isaias: Væ qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis vsque ad terminum loci. Quia igitur Sodomitæ & lasciuu erant & auari, & securi, ideo erant ira diuina digni: Hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ superbia, saturitas panis & abundantia, & otium ipsius & filiarum eius: & manum egeno & pauperi non porrigebant.

Secundo, quantum ad supplicium subdit: *qua die autem exiit Lot à Sodomis*, per æquitatem diuinæ iustitiæ liberantis: Apprehenderunt Angeli manum Lot, & manum vxoris, ac duarum filiarum eius, eo quod parceret Dominus illi: Eduxeruntque eum, & posuerunt extra ciuitatem: ibique locuti sunt ad eum, dicentes: Salua animam tuam, &c. Et infra: Liberauit Dominus Lot de subuersione vrbiu, in quibus habitauerat. In quo Lot gerit typum iustorum qui egrediuntur de medio malorum. Vnde Glossa: Lot qui interpretatur declinans, est populus electorum, qui dum in Sodomis, id est inter reprobos, vt aduena moratur, quantum valet, scelera eorum declinat. Et hoc, secundum illud: Exite, de medio eorum, & separamini, dicit Dominus, & immundum ne tetigeritis, & ego recipiam vos: & ero vobis in patrem, & vos eritis mihi in filios & filias. Liberauit ergo diuina iustitia Lot iustum, & e contrario perdidit populum impium. Et ideo addit: *pluit ignem & sulphur de cælo*, & omnes perdidit, scilicet Dominus per seueritatem iustitiæ vlciscentis: Igitur Dominus pluit super Sodomam & Gomorrhæam sulphur & ignem à Domino de cælo: & subuertit ciuitates has & omnem circa regionem, vniuersos habitatores vrbiu, & cuncta terræ virentia. Et nota quod signanter dicit, quod pluit Dominus à Domino, quia licet omne iudicium debeat Domino filio, secundum illud: Neque pater iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit filio: subdit: Quia filius hominis est. Tamen huius peccati iudicium specialiter sibi debetur, quia directè est contra verbum Incarnatum. Et naturam quam Filius Dei fecit cælestem, Angelicam, & diuinam, facit viliozem, quàm sit natura brutalis, non tenendo legem quam bruta animalia seruant. Et ideo non tantum igne, sed etiam sulphure punitur hoc vitium, propter inordinatissimæ libidinis incendium & fœtorem. De incendio rei talis dicitur: Exarserunt in desideriis suis in inuicem, masculi in masculos turpitudinem operantes. De fœtore: De cadaueribus eorum ascendet fœtor. Tabescent montes à sanguine eorum, &c. Et: Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt, &c. propter hæc merito sunt igne & sulphure concremati. Nam flamma gehennalis moram non sustinens, execrabilem istam præuenit tollere nationem, nec non collidere ipsam & seruam tantæ confusionis assumpsit ignis & Spiritus procellarum.

Tertio, quantum ad exemplum subdit: *Secundum hæc*

A *erit qua die filius hominis reuelabitur.* Hæc est dies iudicij in qua fiet reuelatio Iesu Christi Saluatoris respectu bonorum: Custodimini per fidem, in salutem paratam reuelari in tempore nouissimo. Fiet etiam reuelatio Christi iudicis respectu malorum: Nolite ante tempus iudicare, quovsq; veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. De vtroque Isaias: Iuxta est salus mea, vt veniat, & iustitia mea vt reueletur. Hæc dies reuelationis similis est incendio Sodomorum, quia in illo ipsius præcessit exemplum: Sicut Sodoma & Gomorrha, & finitimæ ciuitates simili modo exornicatae, & abeuntes post carnem alteram, facti sunt exemplum, ignis æterni pœnam sustinentes. Et: Ciuitates Sodomorum & Gomorrhæorum in cinerem redigens, euerfione damnauit, exemplum eorum qui impie acturi sunt ponēs. Et ideo dicit, vt simile sit exemplum quantum ad demeritum, quantum ad iudicandi modum, & quantum ad supplicium. Quantum ad demeritum, quia sicut in Sodomis multi erant mali & paucissimi boni, sic tempore finalis iudicij. Secundum illud: Filius hominis veniens, putas inueniet fidem super terram? Vnde Glossa: Qui inuicem non apprensus omnia videt, tunc apprensus omnia iudicabit, quando cunctos iudiciorum suorum oblitos, huic sæculo conspexerit mancipatos, vt merito debeant cum ipso quem inhabitant orbe delere. Quantum ad iudicandi modum, quia dicitur Dominus descendisse: Dixit Dominus Abrahamæ, Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum multiplicatus est, & peccatum eorum aggrauatum est nimis. Descendam & videbo vtrum clamorem qui venit ad me, opere compleuerint: sic & Dominus descendet in die iudicij: Quoniam ipse Dominus in iussu & in voce Archangeli & in tuba Dei descendet de cælo. Sicut etiam liberauit Lot iustum damnando impios: Hæc iustum à pereuntibus impiis liberauit fugientem, descendente igne in Pentapolim, quibus in testimonium nequitiae fumigabunda constat deserta terra, & in certo tempore fructus habentes arbores, & incredibilis animæ memoria stans figmentum salis, &c. Sic etiam erit in finali iudicio. Vnde Glossa: Exeunte Lot, Sodoma perit, quia in consummatione sæculi, exhibent Angeli, & separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis, sicut dicitur: Sicut etiam subito ira Dei impiis superuenit, sic erit etiam in iudicio finali: Subito dum non speratur, veniet contritio eius, & comminuetur sicut conteritur lagena, &c. Et: Moram autem faciente sponso, dormitauerunt omnes, &c. quantum ad supplicium. Illi enim puniti sunt igne & sulphure: Surrexit Abraham mane, &c. Vidit ascendentem fauillam de terra, quasi fornacis fumum. Sic erit in supplicio impiorum in iudicio: Pluet super peccatores laqueos ignis, & sulphur, & Spiritus procellarum, pars calicis eorum. Et: Ignem & sulphur pluam super eum, & super exercituum eius, & super populos multos qui sunt cum eo. Vnde in Apocalypsi: Si quis adorauerit bestiam, bibet de vino iræ Dei quod mistum est mero in calice iræ ipsius, & cruciabitur igne & sulphure in conspectu Angelorum sanctorum. Sequitur: Et fumus tormentorum eorum ascendit in sæcula sæculorum.

E *In illa die qui fuerit in tecto, &c.* Postquam descripsit modum apparendi & veniendi: hic tertio describit modum euadendi, habet autem pars ista tres. In quarum prima describitur euadendi modus, secundo euadentium status, ibi: *Dico vobis, in illa nocte, &c.* In tertia euasionis terminus & locus, ibi: *Respondentes dicunt illi, &c.* Circa modum euadendi quatuor introducuntur, scilicet modus effugiendi, ratio periculi, modus periclitandi, & ratio remedij. Primo igitur quantum ad modum effugiendi, dicit:

In illa die qui fuerit in tecto, per amorem spiritualium. Vnde Glossa: In tecto est qui carnalia excedens velut in auralibera spiritualiter viuit. Super hoc tectum debet ascendere prædicator veritatis, vt faciat illud quod

1. Petr. 1. a
1. Cor. 4. a
Isa. 36. d
Ep. Can. Iuda b
2. Petr. 2. b
Inf. 18. b
Glof. in hunc locum 10. 5.
Gen. 18. c
1. Thef. 4. d
Sap. 10. b
Glof. in hunc locum 10. 5.
Matt. 13. g
Isa. 30. c
Matt. 25. a
Gen. 19. f
Psal. 10. b
Ezech. 38. g
Apoc. 14. b
Glof. in hunc locum 10. 5.
aliis

alis persuadet: Quod in aure auditis, prædicate super
 tecta. Nam Isaias dicit: Super montem excelsum af-
 cende tu qui Euangelizas Sion, &c. [*& vasa eius in do-
 mo*, per contemptum carnalium. *Glossa: Vasa eius in
 domo concupiscentiæ sunt carnales quas nimis amaue-
 rat, sed superna petens in hoc mundo reliquerat, secun-
 dum illud: Sciat vnusquisque vestrum vas suum possi-
 dere in sanctificatione & honore: non in passione de-
 siderij sicut & gentes quæ ignorant Deum. De quibus
 Isaias: Comedunt carnem iuillam, & ius prophanum
 in vase eorum, non descendat tollere illa, per peccati reci-
 dium, sicut ille de quo supra: Homo quidam des-
 cendebat ab Hierusalem in Iericho, & incidit in latro-
 nes. Isaias: Væ qui descendunt in Ægyptum ad auxi-
 lium, in equis sperantes, &c. Et qui in agro, per exerci-
 tium virtutum. *Glossa: In agro est qui operatur in Ec-
 clesia plantans & rigans: Diligenter exerce agrum
 tuum, & postea ædifices domum tuam, similiter non re-
 deat retro, ad opera vitiorum, quia sicut dicitur supra:
 Nemo mittens manum suam ad aratrum, & aspiciens
 retro, &c. Vult ergo dicere quoddam qui vult illam diem
 iudicij euadere, vt non pereat, despiciendo mundana,
 perseverantissime tendat ad æterna, sicut Paulus facie-
 bat, & dicebat. Quæ retro sunt obliuiscens, ad ea vero
 quæ sunt priora extendens me ipsum, ad destinatum
 persequor, ad brauium supernæ vocationis Dei in
 Christo Iesu. Licet autem hæc perseverantia sit omni-
 bus necessaria, maxime tamen imminente futuro iu-
 dicio, quoniam instabunt tribulationes, & multa mala
 exempla, & documenta: Pseudoprophetæ surgent, &
 seducent multos. Et quoniam abundabit iniquitas: re-
 frigescet charitas multorum: qui autem perseveraue-
 rit vsque in finem, &c.**

Secundo, quantum ad modum periclitandi qui de-
 bet declinari subdit: *Memores estote vxoris Loth*, de qua
 dicitur: Respicens vxor Loth post se, conuersa est in
 statuam salis. Et ratio huius est, quia contra mandatum
 Domini fecit, quo prædixit: Noli respicere post ter-
 gum, nec stes in omni circa regione, sed in monte sal-
 uum te fac, ne & tu simul pereas. In quo intelligitur
 quoddam totum periculum in conuersis ad Christum con-
 sistit in retrocedendo. Vnde Petrus: Melius erat illis
 non cognoscere viam iustitiæ, quàm post agnitionem
 retrorsum conuerti. Et rationem huius reddit, cum præ-
 mittit: Si enim refugientes coinquinationes mundi in
 cognitione Domini nostri, & Saluatoris Iesu Christi, his
 rursus implicati superantur, facta sunt eis posteriora
 deteriora prioribus. Et propterea ad detestationem
 Apostasiæ recidui & retrocessionis, Dominus memora-
 riale illud posuit de vxore Loth. De qua Sapiens: Incre-
 dibilis animæ memoria stans figmentum salis, &c. Ideo
 signanter dicit: *Memores estote vxoris Loth*. Nam ideo
 versa est in statuam salis, vt sic ostendendo suam fatui-
 tatem, det aliis sapientiæ condimentum, vt nullus aspi-
 ciat retrorsum, secundum illud quod dicitur: Bonum est
 sal. Si autem sal euauerit, in quo condietur? &c. Vnde
*Glossa: Vxor Loth significat eos, qui in tribulatione re-
 tro respiciunt, & se à spe diuinæ promissionis auertunt,
 & ideo statua facta est salis, quia in admonendo homi-
 nes, ne similia faciant, corda eorum condit, ne sint fa-
 tui. Hoc autem non tantum est exemplum, verum
 etiam significat prælagium. Nam sicut illud incendium
 signat finale iudicium imminens: sic vxor Loth retro
 aspiciens animas effectas & carnales, quæ retrocedent
 & apostatabunt in illa tribulatione.*

Tercio, quantum ad rationem periculi, subdit: *Qui-
 cumque quaesierit animam suam saluam facere*, per amorem
 priuatū. Accipitur enim hic anima pro vita carnali, de
 qua dicitur: Anima omnis carnis in sanguine est. *Glos-
 sa. Ibi vitam corporis vocauit non animam quæ migrat
 à corpore, sed quæ morte finitur. Hanc quærit saluare
 qui nimis eam diligit. Vnde Glossa supra istud: Quicū-
 que quaesierit animam suam saluam facere, id est, qui vitam
 carnalem negando Christum in mundo saluare voluerit.*

De quo subdit: *Per illam*, scilicet per diuinum iudicium:
 Qui amat animam suam, perdet eam. Et quidem hoc
 fiet iusto Dei iudicio: vt qui sui amore immoderato of-
 fendit, simul perdat diuinam felicitatem, & animæ salu-
 tem. Et hoc est, quia amat bonum commutabile super
 incommutabile. Qui diligit iniquitatem, odit animam
 suam. Et vere quia sicut dicitur: Quid prodest homini,
 si vniuersum mundum lucretur, animæ vero suæ detri-
 mentum patiat? Totius igitur illius periculi ratio &
 conuersio ad priuatum bonum, quo quis nimis seipsum
 diligit, & seipsum nimis diligendo plus debito afficitur
 circa bonum priuatum sperando, & gaudente de eius
 præsentia: timendo & dolendo de eius absentia. Et hoc
 totum venit ex amore priuati boni, qui maxime regna-
 bit in fine mundi: In nouissimis diebus instabunt tem-
 pora periculosa, & erunt homines seipsum amantes, cu-
 pidi, elati, &c. Nimis seipsum diligendo, Deo se reddunt
 exosos. Coangustatum est stratum, ita vt alter decidat:
 & pallium breue vtrumque operire non potest, &c.

Quarto, quantum ad rationem remedij subdit: *Et qui
 cumque perdidit illam*, per odium omnis carnalitati:
 vitam namque perdere dicitur, qui carnalitatem ipsius
 crucifigendo persequitur, sicut Paulus dicit: Qui autem
 sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitijs &
 concupiscentiis. Ideo ipse dicebat: Christo confixus
 sum cruci. Viuo autem iam non ego, viuit vero in me
 Christus. Huius exemplum ostenditur in Actibus: Vin-
 cula tribulationis Hierosolymis me manent. Sed nihil
 horum vereor, nec facio animam meam pretiosorem
 quàm me, dummodo consummem cursum meum, &
 ministerij verbum quod accepi. Ille igitur perdit, qui se
 perditioni exponit pro amore Iesu Christi, & de hoc
 subditur: *Viuificabit eam*, per præmium æternæ felicitatis:
 Qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æter-
 nam custodit eam. Et ratio huius est, quia ille est dignus
 à Domino liberari, qui diligit eum vsque ad odium sui:
 Ipsi vicerunt eum propter sanguinem agni, & propter
 verbum testimonij sui, & non dilexerunt animas suas
 vsque ad mortem. Qui enim sic diligit Deum, summe
 diligit, secundum illud: Maiorem hac dilectionem nemo
 habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis
 suis. Et qui sic est diligens, dignus est diligi, secundum
 illud: Ego diligentes me, diligo. Etiam merito dignus
 est æternaliter viuificari, & ab omni periculo liberari:
 Hi qui amici sunt stolis albis, qui sunt, & vnde vene-
 runt, & dixit mihi: Hi sunt qui venerunt de tribulatio-
 ne magna, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas
 in sanguine agni. Ideo sunt ante thronum Dei: nõ esu-
 rient, neque sitient amplius, neque cadet super illos sol,
 neque vllus æstus, quoniam agnus qui in medio throni
 est, reget illos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum.

Dico vobis: In illa nocte, &c. Postquam descripsit eua-
 dendi modum, hic describit euadentium statum, quem
 describit triplicem, scilicet contemplatiuorum, actiuo-
 rum, & prælatorum, secundum illud: Si fuerint tres viri
 isti in medio eius, Noë, Daniel, & Iob, ipsi liberabunt
 animas suas. In quibus intelligitur triplex status sal-
 uandorum. In Noë qui præfuit arcæ, prælati. In Danie-
 le, contemplatiui. In Iob, actiui. In omni tamen statu
 sunt aliqui boni, & aliqui mali: aliqui iniusti, & aliqui
 iusti: vt sic omnis status timore sollicitetur, sed subdi-
 tus fiat omnis mundus Deo. Primo igitur quantum
 ad statum contemplatiuorum, dicit:

Dico vobis, in illa nocte erunt duo in lecto vno, quantum
 ad statum contemplantium, qui recte dicitur lectus, se-
 cundum illud: In lectulo meo per noctes quaesui, quæ
 diligit anima mea. Intelligitur autem per lectulum sta-
 tus contemplatiuorum, quia ipse est locus quietis. En
 lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt, Item lo-
 cus solitudinis: Tu autem cum oraueris, intra in cubicu-
 lum tuum, &c. Item locus contubernij nuptialis. Ecce
 tu pulchra es amica mea, ecce tu pulchra es, oculi tui
 columbarum. Ecce tu pulcher es dilecte mi, & decorus.
 Lectulus noster floridus. In hoc ergo lecto admittuntur

Ioan. 12. d
 Psal. 10. b
 Mart. 16. d
 2. Tim. 3. d
 Isa. 28. c
 Gal. 5. d
 Gal. 2. d
 Act. 20. c
 Ioan. 12. d
 Apoc. 12. e
 Ioan. 15. b
 Prou. 8. b
 Apoc. 7. e
 Ezech. 14. e
 Cant. 3. a
 Cant. 3. c
 Mart. 6. a
 Cant. 1. d

Mart. 10. c
 Isa. 40. b
 Glos. in hunc locum 10. 5.
 1. Thef. 4. a
 Isa. 65. a
 Sup. 10. c
 Isa. 31. a
 Glos. in berl. in hunc locum 10. 5.
 Prou. 24. c
 Sup. 9. g
 Phil. 3. c
 Mart. 24. a
 Gen. 19. f
 Gen. 19. d
 2. Petr. 2. d
 Sap. 10. b
 Sup. 14. g
 Glos. in hunc locum 10. 5.
 Leu. 17. d

etiam

etiam aliquando electi, & reprobi: propter quod addit: *Unus assumetur*, scilicet ad diuinum confortium. In cuius figuram dicitur: Assumpsit IESVS Petrum & Iacobum & Ioannem fratrem eius, & duxit illos in montem excelsum seorsum. Vnde ille sanctus contemplatiuus dicebat in Psalmo: Tenuisti manum dexteram meam: Et in voluntate tua deduxisti me, & cum gloria suscepisti me. Et iterum: Quia Domini est assumptio nostra, & sancti Israel regis nostri. *Et alter relinquetur*, scilicet ad aeternum supplicium: Deorabit eum ignis, qui non succenditur: affligetur relictus in tabernaculo tuo. Et nota quod cum prius praemississet in illa die, nunc dicitur in illa nocte: nam finalis tribulatio dicitur dies propter ipsius iudicis reuelationem: & dicitur nox propter tribulationis horrorem, secundum illud: Nec fiderum lympidæ flammæ illuminare potuerant illam noctem horridam. Vnde Glossa: In illa nocte, id est, in illa tenebrosa tribulatione, vt in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi. Et de hoc Psalmista: Posuisti tenebras, & facta est nox, in ipsa pertransibunt omnes bestiae siluæ. In hac enim non solum cadent simplices, verum etiam aliqui contemplatiui & magni. In cuius figuram dicitur: Stellæ cadent de cælo, & virtutes cælorum commouebuntur.

Secundo, quantum ad statum actiuorum, subdit: *Dua erunt molentes in vnum*, per exercitium circa actiuam, quæ recte intelligitur per molam: quia qui versantur circa actus vitæ actiuæ ad modum molæ circumeunt, & decurrunt, nec in vno opere sistunt, sicut dictum est Marthæ: Martha, Martha sollicita es, & turbaris erga plurima. Vel quia tales debent erigi spe aeternorum praemiorum, & deprimi terrore suppliciorum, per spem scilicet, & timorem, quibus tanquam molis, spirituale molendinum mouetur. Vnde in Deuteronomio: Non accipies loco pignoris inferiorem, & superiorem molam. Et quoniam circa hanc versatur homo quantum ad inferiorem rationis portionem, ideo dicit: In foemineo genere. *Dua erunt molentes*. Vnde Glossa: Duæ differentia sequentium orbem rerum mobilium, quæ foemineo genere designantur, quia maiorum consilio reguntur, vt foemina à viris, quæ tamen in vnum molunt in quantum de suis negotiis Ecclesiæ vsibus deseruiunt. Et quia inter hos sunt aliqui boni, ideo additur: *Vna assumetur*, scilicet ad gloriam, secundum illud Psalmista: Misit de summo, & accepit me, & assumpsit me de aquis multis. *Et altera relinquetur*, scilicet ad gehennam: Derelinquetur filia Sion, vt vmbra in vinea, & sicut tuguriū in cucumerario, & velut ciuitas, quæ vastatur. Et: Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta.

Tertio, quantum ad statum praelatorum, subiungit: *Duo in agro*, per custodiam Ecclesiarum. Glossa: Duæ differentia praedicatorum in Ecclesia, quasi in agro laborantium. Vnde Apostolus praelatum, & praedictorem agricolam vocat. Laborantem agricolam oportet primum de fructibus accipere. Et: Dei agricultura estis, Dei aedificatio estis. Propter quod dictum est: Ecce constitui te hodie super gentes, & super regna: vt euellas, & destruas, & disperdas, & aedifices, & plantes. In hoc agro Ecclesiastico crescunt fructus bonorum operum. Ecce odor filij mei sicut odor agri, cui benedixit Dominus. Crescunt & flores sanctorum, scilicet rosæ martyrum, lilia virginum, & violæ confessorum. Pulchritudo agri mecum est. In hac autem agricultura aliqui saluabuntur, & ideo addit: *Unus assumetur*, scilicet ad culmen aeternorum bonorum. Assumam te Zorobabel, fili Salathiel, & ponam te, quasi signaculum, quia te elegi. *Et alter relinquetur*, scilicet in calamitate infernalium opprobriorum. Ciuitas munita desolata erit, speciosa relinquetur & dimittetur quasi desertum. Ex his omnibus colligitur quod in quolibet statu saluandorum aliqui erunt boni, & aliqui mali, vt sic omnes formident, secundum illud: Sunt iusti atque sapientes, & opera eorum in manu Dei: & tamen nescit homo vtrum amore, an odio dignus sit: sed omnia in futurum seruantur incerta. Pro-

pter quod si quis vult futurum iudicium euadere, necessarius est ei non tantum mundi contemptus, verum etiam timor diuinus, secundum illud: Ingredere in petram, & abscondere in fossa homo à facie timoris Domini, & à gloria maiestatis eius: cuius enim vult, miseretur: & quem vult, indurat. Ideo vnusquisque terretur cum Apostolo exclamet, & dicat: O altitudo diuitiarum sapientiae & scientiae Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, &c.

Respondentes dicunt illi, &c. Postquam descripsit euadendi modum, & euadentium statum, subditur hic vltimo euasionis terminus, & locus quietis, quem Apostoli requirunt cum dicitur: *Respondentes*, scilicet. Apostoli. *Dicunt illi: Vbi Domine?* scilicet *assumetur, & relinquetur*. Vnde Apostoli vtrumque requirunt, sed Dominus vnum respondet expressè, & aliud innuit tacite. Vnde Glossa: Duo quaerentibus, vnum respondet, sanctos scilicet secum assumendos, aliud subiiciendo innuit malos, scilicet à se repulso cum diabolo damnandos. Et ideo subdit: *Qui dixit illis: vbi cumque fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquila*. Nota hic notabile exemplum, electi congregantur ad Christum, sicut ad summam refectionis abundantiam, quemadmodum aquilæ congregantur ad corpus sicut ad escam. Iob loquens de aquila dicit: Vbi cumque fuerit cadaver, statim adest. Vnde Hieronymus: Aquilæ & vultures transmarina sentire dicuntur cadavera. Congregantur autem per viuacissimum olfactum, lympidissimum aspectum, velocissimum motum & audissimum appetitum. Sic sancti ad Christum congregabuntur & ad verbum incarnatum, per ardentissimum desiderium, lympidissimum contuitum, sapientissimum gustum, & per motum amoris excessiuum. Propter quod & Propheta David, exprimens aliquarum harum accessus ad Christum, exprimit in seipso desiderium dicens: Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus. Contuitum: Quoniam apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen, &c. Gustum: Satiabor cum apparuerit gloria tua. Amorem: Quia inflammatum est cor meum & renes mei commutati sunt, & ego ad nihilum redactus sum, &c. In horum figuram dicitur: Numquid ad praecipituum tuum eleuabitur aquila, & in arduis ponet nidum suum? In petris manet, & in praeruptis silicibus commoratur, de longe oculi eius respiciunt, pulli eius lambunt sanguinem, &c. De natura aquilæ dicit Ambrosius, quod aquila alta petit, humilia derelinquit, longævam fertur habere aetatem. Sic sancti post Resurrectionem renouati ad modum aquilæ, secundum illud: Renouabitur vt aquilæ iuuentus tua, & sursum tendent, & semper cum Domino viuent, secundum illud: Deinde nos qui viuimus, qui relinquitur, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Domino in aera, & sic semper cum Domino erimus.

CAPVT XVIII.

Dicebat autem & parabolam ad illos, &c. Post confectionem Iudaicæ curiositatis in perscrutando futura subditur hic persuasio studiositatis in postulando diuina suffragia. Et quoniam oratio studiosa, est oratio Deo placita, in qua simul est feruor affectionis & humilitas reputationis, ideo pars ista habet duas. In quarum prima exemplo parabolico inducit ad orationis instantiam, in secunda vero ad orationis reuerentiam, ibi: *Dixit autem ad quosdam, & cetera*. Ad orationis igitur instantiam mouet introducendo parabolam de iudice & vidua: circa cuius descriptionem primo introducit ratio introducendi: Secundo additur introductio ipsius parabolæ, ibi: *Ait autem Dominus*. Primo igitur quantum ad rationem introducendi parabolam dicit:

Dicebat autem & parabolam ad illos. Notandum autem est, quod hæc parabola non est intelligenda per metaphoram similitudinis (quia iudex ciuitatis nullo mo-

Matt. 17. d

Psal. 72. d

Psal. 88. b

Iob 20. d

Iob 17. a

Glos. in hunc locum 10. 5

Psal. 103. c

Matt. 24. c

Sup. 10. g

Deut. 24. b

Glos. in hunc locum 10. 5

Psal. 17. b

Isa. 1. c

Matt. 23. d

Glos. interlin. in hunc locum 10. 5

2 Tim. 2. a

1. Cor. 3. b

Hier. 1. b

Gen. 27. d

Psal. 49. b

Agg. 2. d

Isa. 27. c

Eccl. 9. a

Isa. 2. a

Rom. 9. d

Glos. in hunc locum 10. 5

Sancti aquilis comparantur.

Iob. 39. d
Hieron. l. 4. in cap. 24.
Mart. 10. 6.
Idem habet Ambr. c. 29. in Symbol. tom. 4.

Psal. 41. a

Psal. 35. b
Psal. 10. d
Psal. 72. c

Iob 29. d

Amb. lib. 8. Comment. in Luca cap. 17. tom. 3.

Psal. 102. a

1. Thef. 4. d

do Deo assimilabatur, qui non est imitandus) sed potius per dissimilitudinem & per contrarium intelligenda est, vt quasi à minori Dominus manuducat ad cognoscendam efficaciam orationis. Vnde hic non comparat personam personæ, sed negotium negotio. Et hoc est quod dicit Beda in Glossa: Nota quod Dominus parabolas ponit, vel secundum similitudinem, vt de homine, qui habuit duos filios, & personam Dei gerit: vel secundum dissimilitudinem, vt de iniquo iudice, qui personam Dei nullatenus tenet. Introduceit ergo hanc parabolam ad persuadendam orationis instantiam, propter quod addit: *Quoniam oportet semper orare & non desicere*, quod debet intelligi, vt *semper*, nõ distribuat pro omni parte temporis, sed pro horis statutis. Iuxta quod secundum institutionem propheticam dicitur in Psalmo: Septies in die laudem dixi tibi. Et hunc modum obseruat Ecclesia. Vnde Glossa: *Semper*, id est canonicis horis quotidie secundum morem Ecclesiæ. Vel *semper orate*, hic intelligitur, vt oratio semper, vel sit in ore per postulationem, vel sit in corde per desiderium, vel sit in opere per præparationem. Qui autem bona agit, ad hoc se disponit, vt eius oratio debeat audiri. Et secundum hoc dicitur: Sine intermissione orate. Ibi Glossa: Semper orat qui bene agit semper: ipsum enim desiderium bonum, oratio est: & si continuum est desiderium, continua est oratio. Et hoc est quod dicit hic Beda in Glossa: Semper orat qui semper agit bona: nec desinit orare: nisi cum desinit iustus esse: Non impediatur orare semper, & ne vereris vsque ad mortem iustificari. Et: Conclude elemosynam in corde pauperis, & hæc pro te exorabit, &c. Si autem intelligatur de opportunitate congruitatis, tunc oportet semper orare, id est frequentissime & instantissime ad orationem recurrere. Vnde Hieronymus: Frequens oratio, vitiorum impugnationem extinguit: instans vero oratio impetrat veniam de peccatis, secundum illud: Qui diligit Deum exorabit pro peccatis, & in oratione dierum exaudietur, &c. Nota quod vtile est orare semper propter decem, videlicet quia impetrat relaxationem diuinæ sententiæ, sicut apparet in Ezechia: Oravit Ezechias ad Dominum, & dixit: Obsecro Domine, memento quæso quo modo ambulauerim coram te. Et post subditur quod Dominus reuocauit sententiam mortis. Et Sapiens: Properans enim homo sine querela deprecari pro populis, proferens seruitutis sue scutum, orationem, & per incensum deprecationem alligans restitit iræ. Secundo remissionem culpæ perpetrat: Hoc genus demonij non eiicitur nisi per orationem & ieiunium. Super quo loco Hieronymus: Ieiunio sanantur pestes corporis: oratione pestes mentis. Et Psalmista: Dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei. Et post: Pro hac orabit ad te omnis sanctus, &c. Tertio repulsionem spiritualis pugnæ: Vigilate, & orate, vt non intretis in temptationem. Et: Tuba cecinerunt hi qui erant cum Iuda, & contritæ sunt gentes, & fugerunt, &c. Quarto reparationem virtutis naturæ: Oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum, &c. Et Fili, in tua infirmitate ne despicias te ipsum, sed ora Dominum, & ipse curabit te. Quinto conseruationem pacis in tempore: Obsecro primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate, &c. Sexto custoditionem tranquillitatis conscientiæ: Nihil solliciti sitis, sed in omni oratione & obsecratione, cum gratiarum actione petitiones vestræ innotescant apud Deum. Et pax Dei quæ exuperat omnem sensum, custodiat, &c. Septimo inflammationem diuinæ gratiæ. In cuius figurâ dicitur de Elia: Inuocabo nomen Domini: & Deus qui exaudierit per ignem ipse sit Deus. Vnde dicitur quod perseverantes erant vnanimiter in oratione. Et post: Dû compleverunt dies Pentecostes, apparuerunt illis dispersitæ linguæ, &c. Octauo illustrationem supernæ sapientiæ. Cuius exemplum habetur in Salomone, de

A quo dicitur quod orauit & petiit sapientiam, quâ etiâ obtinuit. Et Iacobus: Si quis vestrum indiget sapientia postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter. Non ad aspersionem cælestis ianux, quæ virtute orationis clauditur malis, & aperitur bonis. Elias, homo erat similis nobis passibilis, & oratione orauit, vt non plueret super terram, & non pluit annos tres, & menses sex. Et rursum orauit, & cælum dedit pluuiam: Decimo acquisitionem mercedis æternæ: Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora patrem tuum in abscondito, & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi. Quoniam tu Deus meus exaudisti orationem meam: dedisti hereditatem timentibus nomen tuum. Et: Laudabo nomen tuum assidue, & collaudabo illud in confessione, & exaudita est oratio mea. In figuram autem harum decem efficaciarum, Sol ad orationem Ezechia legitur decem gradibus retrocessisse. Ex quibus colligitur quod oratio præualeat naturæ inferiori, præualeat virtuti cæli, imperat naturæ spirituali, attrahit Spiritum sanctum, inclinat Filium Dei, & mitigat Patrem, ac per hoc quodam modo dominium habet respectu vniuersorum.

Index quidam erat, &c. Post rationem parabolæ introducendæ, subditur hic introductio ipsius parabolæ circa cuius expressionem tria introducuntur, scilicet duritia Iudicis, instantia pauperis, & efficacia precis. Primo quantum ad duritiam Iudicis, dicit:

Index quidam erat in quadam ciuitate, qui Deum non timebat, propter duritiam cordis, quæ facit Deum non timere, secundum illud: Indurasti cor nostrum, ne timeremus te. Tales obdurati Deum non timent, sed potius contemnunt. In quorum persona Iob dicit: Quis est omnipotens, vt seruiamus ei? Et: Quasi nihil possit facere omnipotens, æstimabant eum. Tales sunt qui dicunt illud: Manus nostra excelsa, & non Dominus fecit hæc omnia. Et quia ad duritiam concominatur superbia, ideo addit: *Et hominem non reuerbatur*, propter arrogantiam mentis. Vnde hic de numero illorum fuit de quibus dicitur: Opprimamus pauperem iustum, non parcamus viduæ, nec veterani reueremur canos multi temporis. Tali dicitur: Væ qui prædaris, nonne & ipse prædaberis? & qui spernis, nonne & ipse sperneris? Cum consummaueris depredationem, depredaberis: cum fatigatus desieris contemnere, contemneris.

Secundo, quantum ad instantiam pauperis, subdit: *Vidua autem quadam erat in ciuitate illa*. Vidua scilicet destituta solatio viri, & talibus maxime est subueniendum, secundum illud: Quærite iudicium, & subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduam. Talibus magis debet fieri iustitia: quia minus se possunt defendere, & frequentius opprimuntur. Et ideo dicitur: Libera eum qui iniuriam patitur, de manu superbi. In iudicando, esto pupillis misericors vt pater, & pro viro matri illorum: & eris tu velut filius Altissimi obediens, & miserebitur tui magis quam mater. De hac igitur vidua indigente iudicis patrocinio, oppressionem malorum, subdit: *Et veniebat ad eum, dicens: vindica me de aduersario meo*, per distinctionem iudicij iusti. Et hoc quidem iustum erat tali personæ reddi. Deprecatio pauperis ex ore vsq; ad aures perueniet, & iudicium festinato adueniet illi, scilicet à Deo. Et: Deprecationem læsi exaudiet. Non despiciet preces pupilli, nec viduam si effundat loquelam gemitus. Nonne lacrymæ viduæ ad maxillam descendunt, & exclamatio eius super deducentem eas? A maxilla enim ascendunt vsq; ad cælum. Et tamen non perueniunt vsq; ad cor hominis induratum. Vnde subdit: *Et nolebat per multum tempus*, propter perfidiam animi obdurati: vnde hic erat de numero illorum, de quibus dicitur: Principes tui infideles socij furum. Omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. Pupillo non iudicant: & causa viduæ non ingreditur ad illos. Et: Causam viduæ non iudicauerunt, causam pupilli non direxerunt, &c.

Iac. 5. a

Iac. 1. d

Mat. 6. a

Psal. 60. a
Ecc. 5. 1. b

4. Reg. 20. b

Isa. 63. d

Iob 16. b
Iob 22. c

Deut. 32. d

Sap. 2. c

Isa. 33. a

Isa. 1. c

Ecc. 4. b

Ecc. 11. a

Ecc. 25. c

Isa. 1. f

Hier. 5. g

Beda Glossa
in hunc locum 10. 5.

Semper
qui.

Psal. 118. x
Glos. in hunc
locum. 10. 5.

1. Thes. 5. o
Glos. in hunc
locum 10. 5.
Beda Glossa
in hunc locum
10. 5.
Ecc. 18. c

Ecc. 29. b

Hier. statim
post ser. de
B. Virg. 10. 9.
Ecc. 3. a

Isa. 38. a

Sap. 18. d

Mat. 17. c

Psa. 31. b

Mat. 26. d
1. Mal. 4. b

Iac. 5. d

1. Tim. 2. a

Phil. 4. a

3. Reg. 18. d

Aff. 1. c

3. Reg. 3. b

Tertio, quantum ad efficaciam precis subdit: *Post hæc autem dixit intra se: Et si Deum non timeo, nec hominem vereor*, per audaciam cordis, propter quam similis erat illi superbo de quo Iob: *Cucurrit aduersus Deum erecto collo, & pingui ceruice armatus est*. Vnde de numero illorum erat, de quibus in Psalmo: *Contritio, & infelicitas in viis eorum, &c. Tamen quia molesta est mihi hæc vidua*, per instantiam precis, quæ omnia vincit secundum illud: *De vxore Samsonis, quæ septem diebus conuiuij flebat ante eum, tandemque die septimo cum ei esset molesta, exposuit*. Propter quod dicitur: *Et ille deistus respondeat, noli mihi molestus esse, quia pueri mei mecū sunt in cubili*. Sequitur: *Et si ille perseuerauerit pulsans, dico vobis, etsi non dabit illi surgens, eo quod amicus eius sit, propter improbitatē tamen eius surget, & dabit illi quotquot habet necessarios*. Sic & iudex iste improbitate vincitur, *Vindicabo illum*, secundum exigentiam sui iuris, hoc enim est officium iudicis vt releuet oppressos, & puniat opprimentes. Locutus est Dominus ad Moysen dicens: *Vlciscere prius filios Israël de Madianitis, & sic colligeris ad populum tuum*. Hoc nõ debet iudex facere ex odio personæ, sed ex amore iustitiæ, sicut Matathias, de quo dicitur: *Accensus est furor eius, secundum iudicium legis, & insiliens trucidauit eum super aram*. Hic autem iudex non exercebat vindictam propter zelum legis, sed propter vitandum tædium precis, & ideo subdit: *Ne in nouissimo veniens sugillet me*, per frequentiam clamoris. Beda: *In nouissimo, id est, ne iterum & iterum veniens strangulet me tædiosis clamoribus*. Vnde Glossa dicit quod sugillo à lugo tractum à lamiis, id est strangulo. Lamia enim paruulos occidunt & sanguinem sugunt, ac per hoc suffocant, & strangulando occidunt. Dicitur igitur sugillari qui verbis & rationibus hinc inde adeo coarctatur, vt vix possit loqui, nec respirare permittatur. Vel dicitur sugillari qui tãto odio afficitur, quod præ tædio sanguis fugitur & diminuitur. Vnde sensus sugillet me, id est, sanguinem meum sugat sicut lamia, de quibus dicitur: *Lamiae nudaerunt mammam, lactauerunt catulos suos*.

Ait autem Dominus. &c. Post rationem parabolaë introducendæ & introductionem ipsius parabolaë sequitur hic adaptatio introductæ. Circa quam tria introducuntur. Excitatur enim humana audientia. Erigitur fiducia: & arguitur diffidentia. Primo igitur quantum ad excitationem audientiaë, dicitur:

Ait autem Dominus: Audite quid iudex iniquitatis dicit, id est, considerate huius responsionem: in qua considerandum est, quantæ sit efficaciam orationis instantia, quia instantia peperit molestiam, & molestia extorsit iustitiam. Vnde licet haberet cor lapideum, motus tamen est per frequentiam precum, vt ver ficetur in illo illud poëticum: *Gutta cauat lapidem, non vi, sed sæpe cadendo*. Licet autem in eo iniquitas fuerit, compulsus est tamen ad reddendam iustitiam per viduæ importunam instantiam, ex quo intelligimus quod si instantia precis emollit iudicem durissimum, & inclinavit iniustissimum ad faciendum iudicium: quod multo fortius inclinabit Deum pium & iustum. Vnde Chrysostomus: *Non iudex talis, fide dilectionis carens, tædio compulsus, nec actio eius hic laudari potest, sed si iste quocumque animo vltus est viduam, Deus iudex maxime vlciscitur suorum iniuriam*. Ex quo miro modo instantis orationis ostenditur efficacia, quia ille qui nec Deum timebat, nec hominis curauit verecundiam, nec amabat iustitiam, victus est à vidua per precum instantiam importunam.

Secundo, quantum ad erectionem humanæ fiduciaë subdit: *Deus autem non faciet vindictam electorum suorum*, ex districtione sui iudicij: *Mihi vindictam: & ego retribuam*. Et in Deuteronomio: *Mea est vltio & ego retribuam in tempore, vt labatur pes eorum*. *Clamatum ad se die ac nocte*, scilicet ex afflictione animi: *Vidi subtile altare animas interfectorum propter verbū Dei, & cla-*

mabant voce magna, dicentes: Viquequo Domine, sanctus & verus, non iudicas, & non vindicas sanguinē nostrum de his, qui habitant in terra, &c. Immo ipsis ore tacentibus, tribulationes eorum clamant: *Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Et patientiam habebit in illis?* per remissionem zeli, quasi diceret, non: *Quia: Dominus iudicabit iustos, & faciet iudicium, vt fortissimus non habebit in illis patientiam, quousque contribulet dorsum ipsorum*. Hoc autem dicitur, non quia Dominus non expectat peccantes, sed quia iudicio imminente iam amplius nolit expectare. An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contemnis? Secundum autem duritiam tuam, & impoenitens cor thesaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnique secundum opera eius, iis quidem qui secundum patientiam boni operis, gloriam & honorem & incorruptionem quarunt vitam æternam. iis autem qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati ira & indignatio, tribulatio & angustia in animam hominis operantis malum. *Dico vobis, quia cito faciet vindictam illorum*. Et hoc per vltionem peccati: *Sanguinem seruorum vlciscetur: & vindictam retribuet in hostes eorum, & propitius erit terræ populi sui*. Et: *Gentibus reddet vindictam, donec tollat plenitudinē superbiorū: & sceptrā iniquorum contribulet, donec reddat hominibus, secundum actus suos, & secundum opera Adæ, & secundum præsumptionem illius, donec iudicet iudicium plebis suæ*. Sed nunquid est sanctorum clamare ad Deum pro vindicta, cum dicatur: *Qui vindicari vult, à Domino inueniet vindictam, & peccata seruans seruabit*? Responsio quod sic pro vindicta affectionis ad Deum redimere, vel facientis à stultitia cessare, si Deo placet. Vindictam autem afflictionis personæ debet horrere, & contra vindictam damnationis æternæ debet interpellare.

Tertio, quantum ad arguitionem diffidentiaë, subdit: *Veruntamen filius hominis veniens, putas inueniet fidem in terra?* Hoc quidem dicit, quia licet fides credulitatis in multis videatur esse, fides fidelitatis & confidentia reperitur in paucis: *Multi homines misericordes vocantur, virum autem fidelem quis inuenit?* Et: *Periit fides, & ablata est de ore eorum*. Et hoc maxime erit approximante aduentu Filij Dei: *Quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum*. Et: *Hæc erunt in medio terræ, in medio populorum, quo modo si pauca oliuæ, quæ remanserunt, excutiantur ex olea, & racemi cum fuerit finita vindemia*. Et nota quod dicit Dominus: *Putas*. Non quia dubitat, sed quia infidelitatem reproborum reprobatur, & condemnat. Vnde Glossa: *Putas: In verbo dubitationis infidelitas increpatur, non opinatur diuinitas, scit enim, cum per se facta sint omnia: sed dubitando increpat infidelium corda*. Vnde illa putatiua Domini inquisitio, designat dubitationem & nutationem, quæ erit in tribulatione illa finaliter imminente, ob quam non erit qui confurgat, & teneat eum ne confurgat ad delendam terram, secundum illud: *Non est qui inuocet nomen tuum: qui confurgat & teneat te abscondisti faciem tuam nobis, & allisisti nos in manu iniquitatis nostræ*.

Dixit autem ad quosdam qui in se confidebant, &c. Postquam induxit ad orationis instantiam, in hac parte intendit inducere ad orationis reuerentiam: quoniam autem reuerentia haberi non potest in oratione, nisi habeatur & humilitas in conuersatione, ideo in hac parte primo introducit exemplum parabolicum ad commendandam humilitatem orationis.

Secundo vero exemplum parabolicum ad commendandam humilitatem conuersationis, ibi: *afferebant autem ad illum infantes*. In parabola autem prima explicanda procedit per hunc modum. Primo enim tangit conditiones personarum. Secundo conditiones precum, ibi: *barisæus stans, hæc apud se orabat*. Tertio condi-

Iob 15. n.

Psal. 14. b.

Iudic. 14. d.

Sup 11. a.

Num. 31. a.

1. Mac. 2. a.

Beda & Glossa in hunc locum 10. 5. Glossa interlin. in hunc locum 10. 5.

Thren. 4. a.

Ovidius 4. de Ponso eleg. 10.

Chryso. lib. 2. de orando Deo 10. 5.

Rom. 12. d. Deut. 32. f. 0

Apo. 6. c.

Gen. 4. b.

Ecc. 35. d.

Rom. 2. a.

Deut. 32. f.

Ecc. 35. d.

Ecc. 28. a.

Prov. 20. a.

Hier. 7. f. Mat. 24. b. Isa. 24. b.

Glossa in hunc locum 10. 5.

Isa. 64. c.

tionem ex auditionum, ibi: *Dico vobis, descendit hic iustificatus, &c.* Circa conditiones personarum quibus loquitur, & de quibus loquitur: & primo quidem quantum ad conditiones personarum quibus loquitur ait:

*Dixit autem & ad quosdam qui in se confidebant, tanquam iusti, per magnificationem virtutis propriæ, & hoc est contra Deum superbiæ, secundum illud: Ignorantes iustitiam Dei, & suam quærentes statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. Tunc autem confidit in se quis tanquam iustus, quando se iustum reputat ex suis operibus, sicut faciebant Iudæi. Probas vtiliora instructus per legem, confidis te ipsum esse ducem cæcorum, lumen eorum qui in tenebris sunt, eruditorem insipientium, magistrum infantium, habentem formam scientiæ & veritatis in lege. Hæc autem confidentia potius est veræ iustitiæ inimica. Qui confidit in diuitiis suis, corruiet: propter quod dicitur: Pro eo quod habuisti fiduciam in munitionibus tuis, & in thesauris tuis, tu quoque capieris. Et hoc totum est propter defectum humilitatis, quæ est totius iustitiæ fundamentum. Vnde Gregorius: Eam quippe quam non inuenit humile, veritas fugit mentem. Et iterum: Qui sine humilitate virtutes congregat quasi puluerem in ventum portat. Et quia præsumptio sui ducit in contemptum proximi, ideo subdit: *Et aspernabantur ceteros*, quantum ad contemptum, scilicet meriti alieni, sicut illi de quibus dicitur: Qui dicunt: Recede à me: ne appropinques mihi, quia immundus es. Isti fumus erunt in furore meo, ignis ardens tota die. Et ideo dicitur: Is qui manducat non manducantem non spernat, & qui non manducat manducantem non iudicat. Et: Ne spernas hominum in visu suo, brevis in volatilibus est apis & multum dulcoris habet fructus illius. Ad hos igitur dixit parabolam istam in detestationem superbiæ, & laudem humilitatis. Vnde Glossa: In hac parabola ostendit non fidei tantum verba, sed opera examinanda. Inter quæ maxime humilitas regnat, quam quia non habent superbi, de sua iustitia præsumentes & infirmos despicientes, quasi fide vacui cum orant, despiciuntur.*

Secundo, quantum ad conditiones personarum, de quibus loquitur, subdit: *Duo homines ascendebant in templum ut orarent*, per intentionem conformem & etiam laudabilem. Ad hoc enim debemus in templum conscendere ut oremus, secundum illud: *Domus mea domus orationis vocabitur.* Vnde & Augustinus dicit: *Nemo in oratorio aliquid agat nisi illud ad quod factum est, vnde & nomen accepit. Propterea Dominus eos qui in templo non orabant, sed mercabantur, eiecit non sine asperitate verborum: Inuenit Iesus in templo vendentes oves & boues, & columbas, & nummularios sedentes. Et cum fecisset quasi flagellum de funiculis, omnes eiecit de templo. Et his qui columbas vendebant: dixit: Auferte ista hinc: & nolite facere domum patris mei, domum negotiationis. Et hoc quia domus illa locus orationis est. Et propterea, ut competeret ei, propter quod erat, ideo in alto erat, & per gradus ascendere oportebat ad insinuandum quod qui vult orare, oportet sursum erigere se. Vnde & in Præfatione dicitur: *Sursum corda.* Propter quod & Bernardus dicit, quod licet Deus ubiq; sit, tamē in oratione sursum est cogitandus, ut sursum cor nostrum eleuetur. In cuius figuram dixit Dominus ad Moysen: *Ascende ad me in montem.* Licet autē ad vnum consimiliter tenderet locum valde tamen habebant differentiā morum. Et ideo subdit: *Unus Phariseus, & alter publicanus*, per conuersationem difformem. Vnde Phariseus apparenter bonus erat, quia Pharisei dicebantur quasi ab aliis habitu, gestu, & obseruantis distincti, tanquam ipsius legis obseruatores præcipui, secundum illud Pauli: *Vitam meam à iuuentute nouerunt omnes Iudæi præsciētes me ab initio, si velint testimoniū perhibere, quoniam secundum certissimam sectam nostræ religionis vixi Phariseus. E diuerso Publicanus erat patenter malus, quia publica-**

A ni dicebantur exactores vestigialium publicorum, sicut sepe expositum est. Vnde supra: Erant appropinquantes Iesu Publicani & peccatores, ut audirent illum: Et murmurabant Pharisei & Scribæ, &c. Magna ergo differentia est inter Phariseum & Publicanum, quantum ad apparentiam, maior etiam quantum ad existentiam, quia Phariseus per arrogantiam suam iustitiam tabefaciebat, & Publicanus per penitentiam suam iniustitiam expurgabat. Ideo dicitur Phariseis: *Publicani, & meretrices præcedent vos in regnum Dei.* Hoc autem dicitur Phariseis, non quia apparebant boni, sed quia erant mente superbi, propter quod dicitur: *Vos estis qui iustificatis vos coram hominibus, Deus autem nouit corda vestra quia quod hominibus altum est, abominatio est ante Deum.*

Phariseus stans, &c. Postquam descripsit conditiones personarum orantium, hic secundo describit conditiones orationum. Et describitur hic primo conditio precis ex parte Pharisei superbientis: secundo ex parte Publicani seipsum humiliantis, ibi: *Et Publicanus à longe stans.* Tria autem insinuantur in modo orandi ipsius Pharisei, in quibus manifestatur arrogantia mentis ipsius tam respectu Dei, quam proximi, ac etiam sui. Introducuntur enim hic ipsius Pharisei gratiarum actio fastuosa, reprehensio aliorum presumptuosa, & commendatio sui vane gloriosa. Primo igitur quantum ad gratiarum actionem fastuosam, dicit:

Phariseus stans, hæc apud se orabat: Deus, gratias ago tibi. In quo arguitur Phariseus, non quia gratias agit Deo, sed quia hoc facit modo superbo. Vnde Gregorius: Si reprehenditur ille qui superbe gratias agit, quid ergo erit illi, qui impugnat gratiam? Apparet autem fastus ipsius ex hoc quod non incuruato corpore orabat, sed erecta fronte, cum dicitur: *Venient ad te curui filij eorum, qui te humiliauerunt, & adorabunt vestigia pedum tuorum.* Apparet etiam fastus: quia apud se orabat tanquam sibi placens, contra illud quod dicitur: *Debemus nos firmiores imbecillitates infirmorum sustinere, & non nobis ipsis placere.* Etenim Christus non sibi placuit. Et ideo dicitur: *Ne sis sapiens apud te ipsum. Time Dominum, & recede à malo, &c.* Apparet insuper fastus ipsius, quia incepit à magnificatione bonorum quæ acceperat, cum potius à sui accusatione debuisset incepisse. Iustus prior est accusator sui. Incepit ab altis cum debuisset incipere ab infimis, ut perueniret ad summam. Vnde Hieronymus: *Humilitas est virtus prima Christianorum, & ideo ipsa prætermissa, in vacuum laboratur.* Et Beda: *Ecce Phariseus ad referendas gratias oculum habet, ad humilitatis custodiam non habet. Et quid prodest si tota ciuitas custodiat, & vnum foramen per quod intrent hostes, relinquatur.*

Secundo, quantum ad reprehensionem proximi, presumptuosam, subdit: *Quia non sum sicut ceteri hominum, quasi diceret, ceteri sunt peccatores, ego autem iustus.* Vnde interlinearis: *Quid est ceteri homines, nisi omnes præter ipsum? quasi solus iustus sit, ceteri peccatores.* Et in hoc dupliciter dicebat falsum, & quia dicebat se non esse peccatorem, cum dicitur: *Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus: ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est.* Falsum etiam dicebat, quia se solum dicebat iustum, cum Dominus Elisei diceret: *Relictus sum ego solus, dicat: Derelinquā mihi septē millia virorum, quorum genua non sunt incuruata ante Baal.* Hic autē cum sit in immensum Elia inferior, non solum se dicit iustum, verum etiam ceteros asserit peccatores, vocans eos de multitudine virorum, & ideo addit: *Raptores, iniusti, adulteri*, ut raptores dicantur per concupiscentiam oculorum: iniusti per superbiam vitæ: & adulteri per concupiscentiam carnis. In quibus notat communiter alios à se esse infectos hoc triplici vitio, ex quo manat vniuersalis transgressio & perpetratio peccatorum, secundum illud: *Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ.* Et ne videretur loqui sicut incertus, adducit publicanum in exemplum, adiiciens:

Velut etiam hic publicanus. Quod non dicit publicano compatiendo, sed potius despiciendo & irridendo, contra illud: Non irrideas hominem in amaritudine animæ. Est enim qui humiliat & qui exaltat, circumspexit Deus. Et nota quod Phariseus ex consideratione publicani confurrexit in temeritatem iudicij, quia cum videret illum esse peccatorum, non solum ipsum, verum etiam ceteros condemnabat. Confurrexit in elationem animi. Vnde Bernardus: Intentium elationis est consideratio deterioris, sicut incentium humilitatis est consideratio melioris.

Tertio, quantum ad condemnationem sui vane gloriosam, subdit: *feruio bis in sabbato, decimas de omnium que possideo,* quasi diceret perfectam iustitiam seruo & erga meipsum, & erga Deum, quia carnem macero ieiunando bis in sabbato, id est in septimana. Et pietatem ad Deum seruo reddendo decimas & elemosynas. Et hæc duo sunt quæ maxime placent Deo. Vnde etiam Angelus dixit Tobie: Bona est oratio cum ieiunio & elemosyna magis quam thesauros auri recondere. Vnde & hic multum semetipsum commendat, sed in hoc suam iustitiam per vanam gloriam fœdat: Laudet te alienus, & non os tuum: extraneus, & non labia tua.

Quia sicut dicitur: Non enim qui seipsum commendat ille probatus est: Immo certe reprobus. Vnde dicitur: Non te iustifices ante Deum: quoniam agni or cordis ipse est. Et: Ecce, ego iudicio contendam tecum, eo quod dixeris: Non peccavi. Et Iob: Si iustificare me volueris, os meum condemnabit me: si innocentem ostendero, prauum me comprobabit. Et hoc totum propter vitium elationis quæ maxime displicet Deo: Gratia estis saluati per fidem. Dei enim donum est, non ex operibus, ut ne quis gloriatur. Sed cum iste Phariseus bona quæ habet à Domino recognoscat, non videtur inaniter gloriari: quia ille inaniter gloriatur, qui gloriatur quasi non acceperit. Hic autem gratias Deo agit. Ad quod respondet Bernardus: Non recte recognouit bona quæ accepit, ait enim sic: Gratias agit non quia bonus, sed quia solus non tam de bonis quæ habet, quam de malis quæ in aliis videt. Talis autem modus est elationis, vnde Gregorius: Quatuor sunt species, quibus omnis tumor arrogantium demonstratur. Cum vel aliquis bonum quod habet, à se habere se existimat: aut si datum à Deo credit, pro meritis datum putat: aut cum iactat se habere quod non habet, aut cum despectis ceteris, appetit singulariter videri habere quod habet. Hac peste Phariseus laborabat, qui sua merita extollendo se ceteris præferbat.

Et publicanus à longe stans, &c. Postquam expressit condiciones precis superbi Pharisei, hic secundo exprimit condiciones precis humilis publicani. Et perfectæ quidem humilitatis insinuationem exprimit quantum ad gestum, quantum ad motum, quantum ad verbum. Primo quantum ad insinuationem humilitatis per gestum, subditur:

Et publicanus à longe stans nolebat nec oculos ad cælum leuare. Beda: Ut humilis, non audeat appropinquare, ut Deus ad eum appropinquet: non aspicit ut aspiciatur: nihil enim placet Deo tantum in pœnitente, sicut dicit Bernardus, quantum humilis verecundia, & taliter vult orari. Vnde iste publicanus erat de quibus dicitur: Vultu in terra demisso adorabunt te, & puluerem pedum tuorum lingent. Non audebat oculos leuare ad cælum, quia recognoscebat se offendisse Deum cæli, ut diceret sicut filius prodigus pœnitens: Pater, peccavi in cælum & coram te. Et illud: Peccavi super numerum arenæ maris, multiplicatæ sunt iniquitates meæ, &c. Ideo igitur non audebat leuare faciem propter peccati verecundiam, ita ut intra se diceret illud: Deus meus confundor & erubescor leuare faciē meam ad te, quoniam iniquitates nostræ multiplicatæ sunt super caput nostrum & delicta nostra creuerunt vsque ad cælum.

Secundo quantum ad insinuationem humilitatis, & quantum ad corporis motum, subdit: *Sed percutiebat pectus suum.* In quo reddebat seipsum culpabilem & ostē-

debat dolorem. In hoc enim quod pectus percutitur, ostenditur cor introrsus supplicio dignum. In cuius rei signum dicitur: Percussit autem cor Dauid suum, postquam numerat est populus: & dixit Dauid ad Dominum: Peccavi valde in hoc facto: sed precor Domine, ut transferas iniquitatem serui tui. Sic iste percutiebat pectus quasi indignatus contra seipsum. Vnde Glossa: Percutit pectus, & pœnas de se exigit, ut Deus parcat. Vnde etiam consuetudinis nostræ est in confessione, dicendo culpam tundere pectora nostra in redargutionem, & pœnitentiam nostrorum cordium, & contestationem conscientiarum. Vnde infra dicitur quod turba eorum, qui simul aderant ad spectaculum istud, & videbant quæ fiebant percutientes pectora sua reuertebantur. Propter quod & tuncio pectorum, sicut dicit Augustinus, valet ad remissionem venialium. Vnde est vnum de nouem, quibus venialia remittuntur: Venialia enim dicuntur remitti confessione, pectoris tuncione, aquæ benedictæ aspersione, cordis contritione, crucis signatione, oratione, sacra communione, elemosynarum largitione, iniuriarum remissione, extrema-unctione, leui pœnitentia, & compassione fraterna. Vnde versus:

Confiteor, tundo, respurgo, contereor, oro:

Signor, edo, dono, per qua venialia pono.

Unctio, pœna leuis, compassio, qua fit egenis.

Tertio, quantum ad insinuationem humilitatis per verbum, subiungit: *Dicens: Deus propitius esto mihi peccatori.* Nota hic breuissimam orationem & efficacissimam, quia in hac orans seipsum humiliat, & Deum exultat, & talis oratio est Deo accepta, secundum illud: Oratio humiliantis se, nubes penetrabit, & donec propinquet, non consolabitur: & non discedet, donec Altissimus aspiciat. Deum etiam magnificat humiliter petendo veniam: Laudabo nomen tuum assidue, & collaudabo illud in confessione, & exaudita est oratio mea. Et liberasti me de perditione, & eruisti me de tempore iniquo. Propterea confitebor, & laudem dicam tibi, & benedicam nomen Domini. Magnificat etiam eum vocando ipsum Deum, quia hoc est nomen summæ maiestatis. Scitote quoniam Dominus ipse est Deus: ipse fecit nos & non ipsi nos. Et iterum: Quoniam Deus magnus Dominus, & rex magnus, &c. Est similiter nomen summæ veritatis. Non est Deus quasi homo ut mentiatur, nec ut filius hominis, ut mutetur. Dixit ergo & non faciet: Et: Est autem Deus verax, &c. Est similiter nomen summæ charitatis. Vnde dicitur: Deus charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet. Est etiā nomen summæ pietatis: Benedictus Deus, & Pater Domini nostri Iesu Christi pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, &c. Dicit igitur publicanus oratio tam humiliter, quam deuote, *Deus propitius esto mihi peccatori.* *Deus*, summæ maiestatis, *Propitius esto mihi peccatori*, ad manifestandum tuam potentiam, secundum illud: Misereris omnium, quia omnia potes, & dissimulas peccata hominum propter pœnitentiam, &c. Summæ veritatis, *Propitius esto mihi peccatori*, ad manifestandam tuam iustitiam: In veritate tua, exaudi me in tua iustitia. In veritate, *inquam*, quam promissisti. Ezechiel: Impietas impij non nocebit ei, in quacumque die conuersus fuerit ab impietate sua. Summæ charitatis, *Propitius esto mihi peccatori*, ad manifestandam tuam beneuolentiam: Parsis autem omnibus, quoniam tua sunt Domine, qui amas animas. Et: In charitate perpetua dilexi te, ideo attraxi te miserans, &c. Summæ pietatis: *Propitius esto mihi peccatori*, ad manifestandam tuam misericordiam, pro quo orabat Propheta in Psalmo: Miserere mei Dei secundum magnam misericordiam tuam, & cetera. Et: Miserere nostri Deus omnium, & respice nos, & ostende nobis &c.

Dico vobis. Postquam descripsit condiciones personarum & precum, hic tertio describit conditionem exauditionis. Describitur autem hic exauditionis conditio, quantum ad iudicium particulare, & quantum ad edi-

Ecl. 7. b

Job 11. b

Prou. 27. b

1. Cor. 10. d

Ecc. 8. a

Hier. 7. a

Iob 9. c

Eph. 2. b

Bernardus
Traçt. de
grad. humili-
lit. 10. 5.
Greg. lib. 22.
in cap. 32.
Iob 10. 2.

Beda. Glossa
in hunc lo-
cum 10. 5.

Isa. 49. f

Sup. 15. e
2. Par. 36. in
oratione.

1. Esd. 9. b

2. Reg. 24. b

Glossa in hunc
locum 10. 5.

Inf. 23. 8

August. de
Ver. Dom.
ser. 8. 10. 10
Quibus ve-
nialia dilua-
tur.

Idem Centi-
loqui p. 1.
sect. 6.

Ecc. 35. c

Ecc. 5. 1. b

Deus.

Psal. 99. a

Psal. 94. a
Num. 23. a

Rom. 3. a
1. Ioan. 4. c

1. Cor. 1. a

Sap. 11. d

Psal. 142. a

Exec. 33. c

Sap. 11. d
Hier. 31. a

Psal. 50. a
Ecc. 36. a

ctum

Etum vniuersale. Primo igitur quantum ad iudicium particulare dicit :

Dico vobis: Descendit hic iustificatus in domum suam ab illo, idest, plus quam ille, quia Phariseus descendit iustificatus, secundum suam opinionem, sed iste secundum veritatem. Vnde Dominus plus pensat vnam humilem supplicationem peccatoris pœnitentis, quam innumerales actiones alicuius iusti de se præsumptis. Propter quod dicitur: Gaudium erit in cœlo super vno peccatore pœnitentiam agente, quam super nonagintanouem iustis, qui non indigent pœnitentia, idest qui se reputant non egere. In quo miro modo reprimitur superbia humana, vt nõ de suis meritis præsumat. Propter quod etiam Deus reprobauit superbum populum Iudaicum, & elegit plebem humilem gentilium populorum, quorum figuram gerunt hic Phariseus & iste publicanus. Vnde Glossa: Typice Phariseus Iudæorum populum designat qui ex iustificationibus legis extollit merita sua, & superbiendo recedit: humiliatus publicanus gentilem qui longe à Deo positus peccata confitetur, & lamentando appropinquat Deo, & exaltatur. Ideo dicitur: Noli altum sapere, sed time. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, ne forte nec tibi parcat. Si ergo Deus repressit iustos super superbiam, quanto magis impios & superbos? Si iustus vix saluabitur, impius & peccator vbi parebunt?

Secundo, quantum ad edictum vniuersale, subdit: *Quia omnis qui se exultat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur.* Hic datur generalis sententia de humilibus & superbis. Vnde Glossa: Posita Pharisei & publicani controuersia, ponitur iudicis sententia, vt caueatur superbia. In qua sententia vniuersaliter præfertur humilis superbo, quia superbus debet deiici, secundum quod dicitur in Abdia: Si exaltus fueris vt aquila, & si inter sidera posueris nidum tuum, &c. Et Iob: Si ascenderit vsque ad cælum superbia eius, & caput eius nubes tegerit: quasi sterquilinum in fine perdetur. Propter quod dicitur: Contritionem præcedit superbia, & è contrario humilis iustus exaltatur. Iob: Qui humiliatus fuerit, erit in gloria, & qui inclinauerit oculos suos, ipse saluabitur. Et ideo Petrus: Humiliamini sub potèti manu Dei, vt vos exaltet in tempore visitationis, de his duobus simul dicitur: Antequam coneratur, exaltatur cor hominis & antequam glorificetur, humiliatur: quia sicut dicitur: Superbum sequitur humilitas, & humilem spiritu suscipiet gloria. Et hoc est quod dicitur: Est propter gloriã minoratio, & est qui ab humilitate leuabit caput. Vnde exemplum habemus hic in Phariseo & publicano. Exemplum in populo Iudaico & gentili. Exemplum in Saule reprobò & Dauid electo. Exemplum summum in Lucifero & Iesu Christo. Vnde secundum hanc sententiam decurrit totius regimen vniuersi. Et nota quod eadem sententia supra fuit posita contra inuitatos ad nuptias & nunc iteratur hic, sed non sine causa, quia duplex, est humilitas: Vna est charitatis, qua voluntate quis humiliat se, alia est humilitas veritatis, qua quis parua de se sentit. Supra ergo doc dixit, vt incitaret ad humilitatẽ charitatis, hic iterat id ipsum, vt incitet ad humilitatem veritatis, sicut apparet, quia publicanus propter conscientiam mali meriti, de se compelebatur mala sentire. Hæc autẽ humilitas duplex est nobis necessaria, scilicet veritatis in intellectu, & charitatis in affectu, vt excludatur à nobis superbia præsumptionis, & ambitionis: & ideo ad hoc insinuandũ hæc sententia non irrationabiliter iteratur.

Afferbant autem ad illum & infantes. &c. Postquam exemplo parabolico induxit ad humilitatem in oratione, hic consequenter exemplo expresso inducit ad humilitatem in conuersatione, ex hoc exemplo infantium qui Christo fuerunt oblatoi & accepti ab ipso, in signum approbationis humilitatis. In huius autem exempli explicatione, quinque introducuntur ab Euangelista. Primum oblatio importuna infantium. Secundum, carnalis increpatio offerentium. Tertium, beni-

gna susceptio oblatoium. Quartum, iudicialis approbatio humilium. Quintum, seuera reprobatio superbiorum. Primo igitur quantum ad infantium oblationem, dicit:

Afferbant autem ad illum & infantes, vt eos tangeret. Glossa: Post dictam controuersiam & datam sententiam humili magistro offeruntur infantes, vt ostendatur quod innocens & simplex ætas ad gratiam pertineat. Vnde in Psalmo: Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem: offerbant autem vt eis daret benedictionem per manuum impositionem. In quo præfigurabatur & quodam modo insinuabatur sacramentum confirmationis: in quo datur copia gratiæ benedictionis, secundum illud: Imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum. Hic autem Spiritus sanctus requiescit super paruulos, secundum illud: Quæ est ista domus quam ædificabitis mihi? & quis est iste locus requietionis meæ? ad quem autem respiciam, nisi ad pauperculum & contritum spiritu & trementem sermones meos? Et dicit alia translatio: Super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilem & quietum? Et hoc maxime verum est, quando Domino offertur: Quoniam pater meus, & mater mea dereliquerunt me, Dominus autem assumpsit me. Et ideo in figuram huius dicitur: Quidquid semel fuerit consecratum, Sanctum Sanctorum erit Domino.

Secundo, quantum ad offerentium increpationem, subdit: *quod cum viderent discipuli, increpabant illos,* scilicet offerentes, & hoc quia carnaliter afficiebantur circa Christum. Vnde Glossa: *Increpabant,* non quod nolent infantes manu & voce Saluatoris benedici, sed quia nondum perfecti in fide putabant eum in similitudinem hominum lassari importunitate offerentium. Vnde propter quietem magistri impediabant opus alienæ salutis, sicut & Petrus Domino dicenti, quod oporteret eum pati, dicebat: Absit à te Domine, non erit tibi hoc. Vel quia carnaliter afficiebantur circa populum suum. Vnde Glossa: *Increpabant,* hoc ideo fortasse, quia prius populum Iudæorum, ex quo secundum carnem erant, volebant saluari. Et ideo carnali misericordia mouebantur, de qua dicitur: Misericordia hominis, circa proximum suum: misericordia autem Dei, &c. In hoc autem facto discipuli gerebant typum carnalium sacerdotum & Pontificum, qui amant magis carnalem quietem, & sanguinis proximitatem, quam populorum salutem. Sicut & in contentione eorum, scilicet discipulorum, de maiori parte quam habuerunt, figura geritur ambitiosorum, de qua infra: Facta est & contentio inter discipulos, quis eorum, &c. Et hæc duo vitia sunt, quæ maxime Ecclesiam Dei corrumpunt, scilicet ambitio dignitatum, & negligentia proximorum. Pro vtroque istorum dicitur: Maledictus qui facit opus Dei fraudulenter: & maledictus qui prohibet gladium suum à sanguine. Alia translatio habet: Negligentia. In quo si ul fraudulenta ambitio, & desidiola negligentia reprobat.

Tertio, quantum ad benignam oblatoium susceptio- nẽ, additur: *Iesus autem conuocans illos, dixit: Sinite pueros venire ad me, & nolite vetare eos,* quos scilicet magis debetis attrahere & vocare. Vnde dicitur: Misit ancillas suas vt vocarent ad arcem, & ad mœna ciuitatis. *Si quis est paruulus, veniat ad me.* Hos ergo non debebant vocare. Noli prohibere benefacere eum qui potest: si vales, & ipse benefac. Vnde Chrysostomus: Si sancti futuri sunt, quid vetatis filios ad patrem venire? si peccatores futuri sunt, quid sententiã damnationis profertis, antequam culpam videatis? quales modo sunt, meum est: quales vero futuri sunt, ipsorum: quod meum est, honorate: quod ipsorum erit, miseremini. Ex quo manifeste apparet, quod pueri non sunt prohibendi, ne accedant ad Christũ, in cuius etiam signum, vt ipse se præberet pueris in exemplum, dicitur de ipso supra quod cum factus esset annorum duodecim, relictis parentibus remansit in Hierusalem. In cuius etiam signum infantium pue-

Sup. 15. b

Glos. in hunc locum 10. 5.

Rom. 11. c

1. Petr. 4. d

Glos. in hunc locum 10. 5.

Abd. 1. b
Iob 20. a

Prou. 15. c
Iob 22. d

1. Petr. 5. b

Prou. 18. b

Prou. 29. d

Eccl. 20. b

1. Reg. 16. a

Sup. 14. c

Glos. in hunc locum 10. 5.

Psalm. 8. a

Act. 8. c

Isa. 66. a

Psalm. 26. d

Leuit. 27. d

Glos. in hunc locum 10. 5.

Mat. 16. c

Glos. in hunc locum 10. 5.

Eccl. 18. b

Inf. 22. c

Hier. 48. b

Prou. 9. a

Prou. 3. c
Chrysost. in opere imperf. Mat. cap. 19. homil. 32. tom. 2.

Sup. 2. f

Mat. 2. c

Mat. 22. b

Psal. 112. a

1. Cor. 14. d

Prou. 22. e

Sap. 12. d

Ecc. 10. d

Prou. 29. c

Isa. 40. g

Ephes. 4. c

Isa. 65. d

Dan. 1. a

1. Reg. 22. a

Prou. 20. b

Osee. 11. a

1. Paral.

vlt. d

Sap. 8. d

Prou. 23. b

Job 29. a

Sup. 11. a

1. Reg. 2. d

Gen. 38. a

Dan. 13. o

Hier. 1. a

Sup. 1. g

Mar. 7. d

Mat. 18. a

Psal. 137. b

Mat. 12. b

Psal. 104. d

Ecc. 4. c

Sup. 1. e

Job 22. d

rorum acceptauit martyrium, de quo Matthæus: Mittens Herodes, occidit omnes pueros, qui erant in Bethleem à bimatu, & infra. In huius etiam signum acceptauit puerum præconium laudantium: Videntes principes sacerdotum & scribæ mirabilia quæ fecit, & pueros clamantes in templo, & dicentes: Osanna filio Dauid, indignati sunt, & dixerunt ei: Audis quid isti dicunt? Iesus autem dixit eis: Vtique nunquam legistis: quia ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem? &c. Licet ergo pueri occidantur ab Herode, repellantur à Pharisæis, suscipiendi sunt à discipulis: quia suscipiuntur à Christo, & à Deo. Vnde Psalmus: Laudate pueri Dominum, &c.

Quarto, quantum ad iudicalem humilium approbationem, subiungitur: *Talium enim est regnum Dei*, id est, pueris similitum. Et nota quod pueri habent aliqua in se in quibus assimilantur eis mali, & aliqua in quibus assimilantur eis boni propter quod dicitur: Nolite pueri effici sensibus, sed matritia paruuli estote. Habent namque pueri stoliditatem in ratione: Stultitia colligata est in corde pueri. Sapiens: Tanquam pueris insensatis iudicium in derisum dedisti. Habent concupiscentiam in affectione. Ecclesiastes: Væ tibi terra, cuius rex puer est, & cuius principes, &c. Et: Puer qui dimittitur voluntati suæ, confundit matrem suam. Habent etiam instabilitatem in operatione: Deficient pueri, & laborabunt, & iuuenes in infirmitate cadent. Et: Non simus paruuli fluctuantes, &c. Et ideo Isaias: Puer centum annorum morietur, & peccator, & cæc. Habent præter hæc pueri puritatem: Præcepit rex præposito Eunochorum vt introduceret pueros, in quibus nulla esset macula, Ideo dicitur: Si mundi sunt pueri, maxime à mulieribus manducant. Et Dauid, &c. Fuerunt vasa puerorum sancta. Habent simplicitatem: Ex studiis suis intelligitur puer, si munda & recta sunt opera eius Oseas: Puer Israel, & dilexi eum propter simplicitatem. Et: Scio Deus meus quod probes corda, & simplicitatem. Habent docilitatem: Puer eram ingeniosus, & fortitissimam animam bonam. Et: Noli subtrahere à puero disciplinam, si enim per cufferis eum virga, non morietur. Habet amicitiam: Erat omnipotens mecum, & in circuitu meo pueri mei. Et: Noli mihi molestus esse, quia pueri mei mecum sunt. Habent tractabilitatem: Samuel ministrabat ante faciem Domini: puer accinctus ephod lineo. Et de Ioseph dicitur: Ioseph pascebat gregem cum fratribus suis adhuc puer. Habent veracitatem: Suscitauit Dominus Spiritum sanctum pueri iunioris, & exclamauit: Mundus ego sum à sanguine huius. Et: Nescio loqui, quia puer ego sum. Et dixit Dominus ad me: Noli dicere, Puer sum. Et: Tu puer, Propheta, &c. Habent etiam humilitatem: Catelli comedunt sub mensa de micis puerorum: & ratione huius maxime Deo placent, & hic introducuntur in exemplum: Et qui susceperit vnum paruulum talem in nomine meo, me suscipit: quia excelsus Dominus & humilia respicit. Ideo Matthæus: Ecce puer meus quem elegi, &c. Talium igitur, id est, habentium puritatem in carne, simplicitatem in intentione, docilitatem in cognitione, amicitiam in operatione, veracitatem in sermone, & humilitatem in conuersatione, est regnum cælorum. Et ratione huius humilitatis vocatus Abraham puer in scriptura: Memor fuit verbi sancti sui quod habuit ad Abraham puerum suum. Christus autem puer dicitur. Melior est puer pauper & sapiens rege sene & stulto, &c. Et ratio omnium prædictorum, & maxime ratione humilitatis dicitur, talium est regnum cælorum. Propter quod supra: Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles. Et Iob: Qui humiliatus fuerit, erit in gloria: & qui inclinauerit oculos suos, & ipse saluabitur.

Quinto, quantum ad seueram superborum reprobationem, subinfertur: *Amen dico vobis, quicumque non acceperit regnum Dei sicut puer, non intrabit in illud*, quasi di-

ceret: qui recusat humiliari propter superbiam cordis sui, non intrabit in illud regnum per sententiam veritatis Dei. Vnde Matthæus: Nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum: non oportet eum qui intrat in regnum, esse sicut puerum, id est purum & paruulum. Regnum autem cælorum, dicitur sacra doctrina, ad quam qui vult venire, oportet quod seipsum faciat sicut puerum. Vnde Glos. Regnum cælorum, id est doctrinam Euangelij, sicut puer iubemur accipere. Puer in discendo non contradicit doctoribus, non rationes & verba ad resistendum componit, sed fideliter suscipit, obtemperat, & quiescit. Ideo dicitur: Abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Et: Pueris autem his dedit Deus scientiam & disciplinam in omnilibro, &c. Regnum etiam cælorum dicitur gratia, de qua supra: Regnum Dei intra vos est, & hoc non datur nisi pueris per munditiam & humilitatem: Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Regnum cælorum etiam dicitur gloria æterna: Iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorum, & hoc non datur nisi paruulis, secundum illud: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Et etiam pueris qui sunt puri: Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt. Vnde Glossa: Sicut puer non perseverat in ira, læsus non meminit, non concupiscit mulierem, nec cogitat vel loquitur malum, sic vos nisi talem innocentiam & puritatem habueritis, non intrabitis in regnum cælorum. Qui ergo recusat paruitatem humilitatis, & puritatem sanctitatis, ille despicit vitæ æternæ meritum: & ideo necesse est reprobari per diuinum iudicium, vt non intret in regnum cælorum, sed foras pellatur procul: Foris canes, & venefici, & impudici, & homicidæ, idolis seruientes. Propter quod in Psalmo: Non saluatur rex per multam virtutem, & gigas non saluabitur in multitudine virtutis suæ, ideo Iudith ait: Nec superbi ab initio placuerunt tibi, sed humilium & mansuetorum semper tibi placuit deprecatio. Qui ergo non vult damnari, necesse habet humiliari: Humilia valde spirituum tuum: quoniam vindicta carnis impij, ignis & vermis.

Et interrogauit eum quidam & cetera. Post confutationem curiositatis in perscrutando, sequitur hic secunda pars huius partis, in qua fit confutatio curiositatis in possidendo, & hoc quidem facit dupliciter: primo scilicet commendando paupertatem, secundo approbando libertatem infra. *Et ingressus perambulabat Iericho.* Paupertatem autem ostendit commendabilem & approbabilem ex quatuor. Primo ratione perfectionis in contrario, ibi: *His ille audiis contristatus est.* Tertio, ratione consummationis in præmio, ibi: *ait autem Petrus: Ecce, & cetera.* Quarto, ratione dignationis Christi in exemplo, ibi: *Assumpsit autem Iesus duodecim.* In explicando autem meritum perfectæ paupertatis quatuor introducuntur, scilicet interrogatio, qua quæritur quid agendum. Responso, qua ostenditur quo tendendum. Informatio, qua declaratur iter salutiferum. Exhortatio, qua suadetur iter perfectum. Primo igitur quantum ad interrogationem, qua quæritur quid agendum, dicitur:

Et interrogauit eum quidam princeps. Hic videtur quod Ambrosius & Beda sibi contradicant. Ambrosius enim dicit quid iste interrogauit Iesum interrogatione tentatiua & curiosa, & hoc colligitur, tum ex hoc quod Dominus ipsum reprehendit, tum ex hoc quod ipse Domini consilium non acceptauit.

Vnde * Ambrosius in Glossa dicit, versuta fuit interrogatio, & ideo arguta responso. Beda autem dicit, quod interrogauit interrogatione fideli & studiosa, quod elicit ex hoc, quod maxime dicitur Dominus Iesum eum dilexisse. Vnde Beda in Glossa ait: Non putandus est iste, vt quidam aiunt, vel Deum tentasse, vel de sua vita mentitum esse, alioquin, vt Marcus

Mat. 18. a

Glos. in hunc locum 10. 5.

Mat. 11. d
Dan. 1. d

Sup. 17. e

Iac. 4. b

Mat. 13. f

Mat. 5. a

Mat. 5. a
Glos. in hunc locum 10. 5.Apo. 22. c
Psal. 32. e

Iudic. 8. d

Ecc. 7. b

Inf. 19. a

* Amb. lib. 8.
in c. 15. Lu-
ca 10. 3. &
in Glossa in
hunc locum
rom 5.
Beda Glossa
in hunc lo-
cum 10. 5.

ait

ait, intuitus arcana cordis eius diligere eum non diceretur IESVS. Sed hoc soluitur per quoddam verbum Ioannis Chrysofomi. Iste, inquit, diues & tentator & superbus erat, sed IESVS oculus misericordiæ intuitus est eum. Et infra: Dilexit in eo non quod prius erat per superbiam, sed quod cœpit esse per gratiam.

Quacumque autem intentione hoc fecerit, vtilem fecit interrogationem, & ideo subdit dicens: *Magister bone, quid faciens vitam æternam possidebo?* Hæc est recta & utilis interrogatio, secundum illud: State super vias, & videte, & interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, & ambulate in ea, & hoc consilio Domini: Quærite primum regnum Dei, & iustitiam eius: scilicet per quam acquiritur regnum. Et: Consilium semper à sapiente perquire: & maxime consilium salutare, semper perquirendum est ab vno sapientissimo Christo, & summo Magistro.

Et ideo vocat eum Magistrum, à quo tanquam à peritissimo petit consilium sanum, secundum illud: Multi pacifici sint tibi, & consiliarius sit tibi vnus ex mille. Et hic est Christus de quo in Cantico: Dilectus meus candidus & rubicundus electus ex millibus. Et: Virum de mille vnum reperi: Ab isto igitur, qui solus & Magister noster, Christus, qui solus est sapientia: Prædicamus Christum Dei virtutem & Dei sapientiam: qui solus est verus consiliarius, secundum illud: Vocabitur nomen eius, admirabilis, consiliarius, &c. Hoc consilium & documentum est requirendum secundum illud: Ego Dominus Deus tuus docens te vtilia, gubernans te in via qua ambulas.

Secundo, quantum ad responsonem qua ostenditur quo tendendum, subditur: *Dixit autem Iesus: Quid me dicis bonum?* quod non dicit arguendo cum tanquam mendacem, sed quia vocans eum bonum, intentionem figebat in humanitate. Vnde Augustinus de Trinitate: Vocas me, secundum illud quod vides, Magistrum bonum, huius formæ visio non erit in bonum eis, qui male agunt: quasi diceret, bonitas ad quam tendere debes, non est in me, secundum quod homo, sed secundum quod Deus sum.

Et ideo addit: *Nemo bonus nisi solus Deus.* Quod non intelligitur de bonitate per participationem quæ omnibus communicauit à Deo, secundum illud: Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona: sed de bonitate per essentiam quæ facit beatos & bonos, secundum illud: Ego ostendam omne bonum tibi. Hoc bonum quærendum est, sicut finis omnis boni. Vnde dicitur: Quid me interrogas de bono? Vnus est bonus Deus, & cætera, id est, bonum finale in solo Deo est, qui est finis omnium, quia bonum & finis idem. Et propterea dicitur: Ego sum Alpha, & Omega, principium & finis. Et: Bonus Dominus, & confortans in die tribulationis: & sciens sperantes in se.

Ab hoc bono manat in nos bonitas per Spiritum sanctum. Sapiens: O quam bonus, & suavis est Domine spiritus tuus in omnibus! Et: Quam bonus Israël Deus his qui recto sunt corde. Hæc autem bonitas nostra ad diuinam bonitatem comparata non est bonitas. Vnde Iob: Numquid homo Dei comparatione iustificabitur, aut factore suo purior erit? Ibi Glossa: Humana iustitia diuinæ comparata, iniustitia est. Et ideo Iob: Numquid iustificari potest homo comparatus Deo? quasi diceret non. Et: Deus solus iustificabitur, & manet inuictus rex in æternum. Christus igitur responsurus quæstioni utili ad salutem totius mundi tanquam Magister morum, & moralis totius Philosophiæ, incepit à summo bono per essentiam, à quo & secundum quod, & ad quod ordinari debet omne bonum, alioquin desinit esse bonum.

Tertio, quantum ad informationem, qua declaratur iter salutiferum, subdit: *Mandata nosti?* quod dicitur expressius in Matthæo: Si vis ad vitam ingre-

di, serua mandata: explicat autem ea cum subinfert: *Non occides*, per iracundiam: Qui odit fratrem suum, homicida est: & ideo dicitur: Audistis, quia dictum est antiquis: Non occides. Ego autem dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri suo, reus est iudicio.

Non mœchaberis, per lasciuiam, quia dicitur: Maledictus qui dormit cum vxore proximi sui. Et: Audistis quia dictum est antiquis: Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, quia omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est in corde suo.

Non furtum facies, per auaritiam. Qui furabatur, iam non furetur, magis autem labore operando manibus suis.

Non falsum testimonium dices, per fraudulentiam. Testis falsus non erit impunitus, & qui mendacia loquitur, peribit.

Honora patrem tuum & matrem, scilicet per beneficentiam. Qui honorat patrem suum, iucundabitur in filiis. Et qui honorat patrem suum, vita viuet longiore: & qui obedit patri, refrigerabit matrem. Vnde Ambrosius: Primus gradus pietatis est iste, nam hos auctores tibi esse voluit Deus: Honora obsequiis, vt abstineas à contumeliis. Quia nec vultu quidem lædenda pietas est parentum. Ideo dicitur: Qui timet Dominum, honorat parentes, & quasi Dominis seruiet his qui se genuerunt. Attende autem hoc loci quo Dominus enumerat hic præcepta ordinate & sufficienter. Ordinate quidem, quia prius est declinare à malo quam facere bonum. Et ideo prius ponit negatiua quam affirmatiua. Sufficienter, quia mandata primæ tabulæ, non sunt de agendis, sed potius dirigunt in illud summum bonum desiderandum. Duo vero vltima de concupiscentia vxoris & rei alienæ reducuntur ad prohibitionem mœchiæ & furti. Vnde in hoc sufficienter docet declinare omnem deordinationem respectu proximi, & quantum ad irascibilem, & quantum ad concupiscibilem, & quantum ad operatiuam, & quantum ad interpretatiuam. Et docet etiam perfectam beneficentiam per vltimum mandatum. Et sic in his continentur duo præcepta legis naturalis, de quorum primo dicitur: Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias. De secundo: Omnia quæcumque vultis vt faciant vobis homines, ita & vos facite illis. In his etiam continentur sufficienter mandatum de dilectione proximi, de qua dicitur: Qui diligit proximum, legem impleuit. Et quoniam hæc mandata non iustificanc per simplicem notitiam, sed per experimentalem obseruantiam, ideo non quærebat Dominus de notitia simplici, cum dicebat: *Mandata nosti*: sed de experimentalibus, quia dicitur: Non auditores legis iusti sunt apud Deum: sed factorem legis, & cætera. Et ideo ad hoc respondet iste legisperitus, sicut intelligens, cum sequitur:

Qui ait: Hæc omnia custodiui à iuuentute mea. Et hoc quidem secundum consilium sapientis: Fili mi, ne obliuiscaris legis meæ, præcepta mea eor tuum custodiant: longitudinem enim dierum, & annos vitæ apponent tibi: quia dicitur: Qui custodit præceptum, non experietur quidquam mali.

Quarto, quantum ad exhortationem qua suadetur paupertatis iter perfectum, subditur: *Quo audito: Iesus ait ei: Adhuc vnum tibi deest.* Glossa: Ad perfectionem. Est autem perfectum cui nihil deest. Vnde dicitur: Sitis perfecti, & integri, in nullo deficientes. Et hoc fit perfectè implendo voluntatem diuinam, non solum faciendo præcepta & vitando prohibita, verum etiam implendo consilia, secundum illud: Probetis, quæ sit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta. Et: Perfectus autem omnis erit, si sit sicut magister eius, id est Christus, qui nihil prorsus habet: propter quod adiungit: *Omnia quæcumq; habes vende, & da pauperibus.* Glossa:

Chryf. homil. 64. in exp. 19. Mat. tom. 2.

Hier. 6. d

Mat. 6. d
Iob. 4. c

Ecc. 6. a
Cant. 5. c

Ecc. 7. d

I Cor. 1. d

Isa. 9. b

Gen. 1. d

Exod. 33. d

Mat. 19. c

Apoc. 1. b
Nabum. 1. b

Sap. 12. a
Psalm. 72. a

Iob 4. d

Iob 35. b

Ecc. 18. a

Mat. 19. c

1. Ioan. 3. e
Mat. 5. e

Deut. 27. d
Mat. 5. d
Eph. 4. f

Prou. 19. a

Ecc. 3. a

Ambr. lib. 8
in cap. 18.
Luca oom. 5.

Ecc. 3. a

Tob. 4. e

Mat. 7. b

Rom. 13. c

Rom. 2. b

Prou. 3. a

Ecc. 8. a

Gloss. interlin. in hunc locum to. 5.
Iac. 2. a

Rom. 22. a
Sup. 6. f

* Gloss. in hunc locum tom. 9.

Añ. 5. a

Aug. in Psa.
102. tom. 8.
Sup. 14. g
Matt. 13. f

Iob. 22. d

Matt. 6. e

1. Petr. 2. d

Matt. 8. c

Ecl. 23. d
Ioh. 8. b
sup. 9. c

Iob. 23. c

Ecl. 14. b

Tristitia sæ.
culi mala.
2. Cor. 7. e
Ecl. 38. bMatt. 13. e
Iob. 15. c

Heb. 10. f

Ecl. 7. a

Mar. 10. c

Gloss. inter-
lin. in hunc
locum 20. 5.

1. Tim. 6. b

Non partem, sicut fecit Ananias, de quo dicitur quod fraudauit de pretio agri. Et hoc, quia regnum cælorum ut dicit Augustinus: Tantum valet, quantum habes. Ideo dicitur: Qui non renuntiat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Et: Simile est regnum cælorum thesauro abscondito in agro, &c. Et ne hoc graue videatur, adiungit: *Et habebis thesaurum in calo.* Iob: Dabit pro terra silicem, & pro silice torrentes aureos. Et ij sunt in gloria æterna, vbi sunt thesauri incorruptibiles. Thesaurizate vobis thesauros in cælo: vbi neque ærugo, nec tinea demolitur: & vbi fures non effodiunt, nec furantur. Et quia, ut dicit Glossa: Non sufficit relinquere sua, nisi sequatur Dominum, imitando, ideo subdit: *Et veni, sequere me*, per summam vitæ asperitatem, secundum illud: Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, &c. Per summam rerum mendicitatem. Nam discipulo volenti eum sequi ex cupiditate, & dicenti: Magister, sequar te quocumque ieris. Respondet: Vulpes foveas habent, & volucres cæli nidos: filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet. Per summam cordis humilitatem: Gloria magna est sequi Dominum. Et: Qui sequitur me, non ambulat in tenebris. Ee de his supra: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidie, & sequatur me. Sequi autem Christum, est se perfecte illi configurare, secundum illud: Vestigia eius secutus pes meus, viam eius custodiui, non declinaui ex ea, &c.

His ille auditis contristatus est, &c. Postquam ostendit paupertatem commendabilem, ratione perfectionis sui in merito: hic ostendit eam commendabilem ratione imperfectionis in suo contrario: quod quidem est tenacitas diuitiarum. Circa quod quatuor, introducuntur ab Euangelista, scilicet humanæ tenacitatis indicium, periculum, obstaculum, remedium, quod est diuinæ gratiæ donum. Primo ergo quantum ad humanæ tenacitatis indicium, dicitur:

His ille auditis contristatus est, quia diuus erat valde. Quia enim abundabat diuitiis, horruit penuriam paupertatis, & ideo de paupertatis laude & consilio tristis effectus fuit. Et hæc sequela est cupiditatis, & iudicium tenacitatis, cum quis tristatur ob horrorem paupertatis. Infatiabilis oculus cupidi in parte iniquitatis, non satiabitur, donec consumat arefaciens animam suam. Et non satiabitur pane indigens, & in tristitia erit super mensam suam. Hæc autem tristitia mala est, quia est tristitia sæculi, de qua dicitur: Sæculi tristitia mortem operatur. Nam dicitur: A tristitia festinat mors, & cooperit virtutem, & tristitia cordis flectit ceruicem. Qui ergo hanc tristitiã vult fugere, oportet eum odire cupiditatem diuitiarum quæ pungit ad modum spinarum, sicut insinuat in Matthæo: Nam de diuite dicitur: Sonitus terroris semper in auribus, & cum pax sit, ille insidias suspicatur. His autem contrarij sunt viri iusti & perfecti Christiani, ad quos dicitur: Rapinas bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis, cognoscentes habere meliorem & manentem substantiam.

Secundo, quantum ad humanæ tenacitatis periculum subditur: *Videns autem Iesus illum tristem factum*, propter affectum pusillanimitatis, contra quam dicitur: Noli esse pusillanimis in animo tuo. Exorare & facere elemosynam ne despicias, dixit: *Quam difficile qui pecunias habent in regnum Dei intrabunt*, propter vitium tenacitatis. Glossa: Qui pecunias habent, id est, cum amore possident, & in eis confidunt. Vnde alibi dicitur expressius: Quam difficile est confidentes in pecuniis in regnum Dei introire: Et ratio huius est, quia temporalia hic amplectuntur tanquam magna, contemnunt illa æterna. Vnde Glossa: Qui diuitiis multiplicandis incumbunt, alterius vitæ gaudia cõtēnunt, præterea qui hic temporalia diligunt, multis tentationum iaculis exponuntur. Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & in laqueum diaboli, & desideria multa & inutilia, & nociua, quæ mergunt homines, &c. Alia ratio est, quia

qui his affectu coniunguntur, haud facile separantur. Vnde de talibus in Psalmo: Quoniam humiliata est in pulvere anima nostra, conglutinator est in terra venter noster. Vnde & hæc plus mundi concupiscentia quam substantia nocet. Et hæc fugiendarum diuitiarum ratio præcipua est, quia aut vix aut nunquam absque amore valent possideri. Limosa enim & glutinosa est substantia mundi huius, & cor humanum facile opibus frequenter adhæret. Et ideo Glossa: Difficulus diuitiæ contemnuntur: omnium ergo tutissimum est diuitias nec habere, nec amare. In quo dat intelligere quatuor hominis differentias, quas exponit Beda, & habentur in Glossa super decimum Marci. Multi habent & non amant: multi non habent & amant: alij habent & amant: alij nec sese habere, nec amare gaudent. Hi tutissimi sunt, quia cum Apostolo dicere possunt: Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.

Tertio, quantum ad ipsius tenacitatis obstaculum, subiungit: *Facilius est enim camelum per foramē acus irāfire*, licet sit contra naturam, quam diuitem intrare in regnum Dei: quia hoc est contra diuinam iustitiam. Hoc enim minus impossibile est, quod res magna pertranseat per paruam acum, quam quod anima cupida & auara intret in cælum, vbi est sufficientia bonorū. Quia sicut dicitur: Auarus non implebitur pecunia, & qui amat diuitias, fructum non capiet ex eis: immo certe interitum sempiternum. Quia pondus diuitiarum trahit deorsum: Diuitiæ conseruata in malum Domini sui. Perimit enim in afflictione pessima. Vnde quantum distet cælum à terra, tantum distat cor auari, quod circa

terrena conuersū est, à regno Dei, quod est in cælo. Propter quod dicitur: Sicut exaltantur cæli à terra, sic exaltata sunt viæ meæ à viis vestris, & cogitationes meæ à cogitationibus vestris. Et attendendum quod recta est cõparatio auari ad camelum, quia camelus ingentibus mēbris est animal, enorme, monstruosum, & gibbosum: sic auarus per amorem copulatus suis possessionibus, est quasi animal monstruosum. Aditus autē regni cælestis comparatur foramini acus, propter arctitudinem, & spiritualitatem. Vnde Matthæus: Angusta porta & arcta via est quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inueniunt eā. Vnde maior est impossibilitas ipsius auari ad aditū in regnum cælorum, quā cameli ad transigendum foramen acus. Propter quod Bernardus: Per angustā contendam ingredi portam necesse est. Quid tu camele gibbum, quid tu pecuniose Iudæ proditoris loculos tollis? Non sic impie, non sic ingredieris foramen acus huius, sarcinas non admittit. Sed excusant se aliqui dicentes: Abraham, Isaac, & Jacob, cæteri q; sancti numquid non terrenas diuitias habuisse leguntur? & sufficit nobis, neque enim sumus patribus meliores. Quid respõdebimus nouis imitatoribus sanctorum veterum? imponant vitulos super altari Domini, mactent arietes, hircos immolent, quia hoc etiam Abraham fecit. Sic autem sacrificiis illis, sic & diuitiis, carnalibus adhuc populis, dispensatio Dei timorem gerebat, vbi sane cælestis promissio sonuit, necesse est spiritualibus spiritualia comparari, & mutari sacrificiū spe mutata.

Quarto, quantum ad ipsius tenacitatis remedium per diuinum adiutorium, subdit: *Et dixerunt qui audiebant: Et quis potest saluus fieri?* Quod dicunt quærentes remedium, & exhorrentes periculum. Cum enim paucissimi sint, qui diuitias perfecte contemnunt, videtur ex hoc quod vix vllus possit adipisci salutē perpetuam. Vnde Augustinus: Cum plures sint pauperes quàm diuites, non hoc dixissent Apostoli, nisi in numero diuitum intellexissent cunctos, qui diuitias adipisci volunt: pauci autem sunt qui non sunt tales, quia sicut dicitur: Omnes quæ sua sunt, quærunt, non quæ sunt Iesu Christi. Omnes igitur in periculo damnationis esse videntur. Ideo Dominus ostendit remedium per suæ gratiæ donum, cum subdit: *Ait illis: Quæ impossibilia sunt apud homines, per virtutem virium suarum, possibilia sunt apud Deum*, id est, possibilia fiunt per eius adiutorium: quod dicitur,

quia

psalm. 43. d

Gloss. inter-
lin. in hunc
locum 20. 5.Beda Glossa
in Marc. cap.
10. tom. 5.

Gal. 6. d

Ecl. 5. b

Ibid. c

Isa. 55. c

Rectè aua-
rus camelo
compara-
tur.

Matt. 7. b

Aug. epist.
89. ad Hi-
lar. tom. 2.

Phil. 2. c

quia & si sit difficile hic temporalia contemnere per vim naturæ, efficitur tamen facile per donum gratiæ, secundum illud: Si dederit homo omnem substantiam domus suæ pro dilectione, quasi nihil despiciet eam. Vnde non est intelligendum, quod Dominus cupidum manentem introducat per potentiam in cælum, sed quod per gratiæ donum conuertat ipsum de vitio ad virtutem. Vnde Glossa dicit: Ab amore terrenorum ad charitatem conuertit aternorum, non quod superbi & cupidi intrent. Et hoc est magnæ potentiæ quod tanta fiat mutatio, vt de cupido fiat charitatus, de terreno cœlestis, de diuiti pauper, de superbo humilis, de filio perditionis filius regni, vt possit dici illud: Hæc mutatio dexteræ excelsi. Quia ipse qui dare potest sufficientiam cordis per gratiam, quæ non potest dari per pecuniam, vel per aliquam creaturam, secundum illud: Potens est Deus omnem gratiam abundare facere in vobis: vt in omnibus semper omnem sufficientiam habentes, &c. quia sicut dicitur supra: Non erit apud Deum impossibile omne verbum.

Ait autem Petrus. Postquam commendauit paupertatem per perfectum in merito, & per imperfectum in contrario, hic tertio commendabilem eam ostendit propter consummationem in premio. Circa eius descriptionem, proceditur hoc ordine. Introducitur enim hic perfectæ paupertatis altitudo, vt authentica per Apostolicam obseruantiam, vt approbata per diuinam sententiam, vt locupletata per gratiam, & vt præmiata per gloriam. Primo igitur quantum ad paupertatis auctoritatem per Apostolicam obseruantiam dicitur:

Ait autem Petrus: Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te. Hoc autem dicit Petrus tanquam princeps Apostolorum, super quem ecclesiastica perfectio est superædificata, secundum illud: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Dicit autem hoc non ad ostentationem, sed ad sciendam remunerationis sublimitatem. Vnde Matthæus: Nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: quid ergo erit nobis? &c. Hoc etiam dicit Petrus, vt ostendat paupertatis consilium per Apostolos adimpletum. Vnde * Hieronymus: Grandis fiducia. Petrus piscator erat: diues non fuerat, cibos manu & arte quærebat, & tamen cōfidenter loquitur dicens: dimisimus omnia. Et causam huius reddit Gregorius, dicens sic: Tanta quippè à sequentibus dimissa sunt, quanta à non sequentibus concupisci potuerunt. Quoniam ergo omnia potuerunt concupisci, ideo quando concupiscentiam dimiserunt, omnia dimiserunt. Hoc etiam dicit Petrus, non iactanter ad ostentationem, sed sapienter, vt alios inuitet ad imitationem. Vnde Bernardus super hoc verbum: Ecce nos reliquimus omnia: Bene Petre, & non ad insipientiam tibi, quia mundus transit, & concupiscentia eius, & relinquere magis expedit, quam relinqui. Et nota quod optime hic duo coniungit, reliquimus & te secuti sumus. Quia Christum currētem sequi non possumus, nisi post eum curramus: & currere non possumus nisi exoneremus. Vnde dicitur: Deponentes omne pondus & circumstantes nos peccatum, per patientiam curramus ad propositum nobis certamen aspicientes, &c. Et de hoc Bernardus: Bene, inquit, Petre, & non ad insipientiam tibi, quia currentem non poteris sequi oneratus, sed nec inutilis commutatio est, pro eo quod super omnia est, omnia reliquisse. Christum etiam, quem sequimur, non possumus consequi nisi exoneremur, & frustra sequimur nisi consequamur, secundum illud: Sequar autem si quo modo comprehendam in quo & comprehensus sum. Et de hoc Bernardus: Felices liquet esse qui exonerati sunt & sequuntur Dominum expediti, arctissimum foramen nos expectat, si quem sequimur, consequi volumus. Et sic sequebatur Paulus qui dicebat: Quæ retro sunt obliuiscens, ad ea vero quæ sunt priora extendens me ipsum, ad destinatum prosequor brauium supernæ vocationis. Sic & alij Apostoli de quibus dicitur: Relictis retibus & patre, secuti sunt Do-

minum, dicitur de Iacobo & Ioanne. Et ideo Petro & Andrea, relictis retibus, secuti sunt eum. Similiter de beato Matthæo dicitur quod relictis omnibus suis gens secutus est Dominum.

Secundo, quantum ad paupertatis approbationem per diuinam sententiam, subditur: *Qui dixit eis: Nemo reliquit domum,* quo ad hereditatis fundamentum: Reliqui domum meam, dimisi hereditatem meam: dedi dilectam animam meam, &c. *Aut parentes,* scilicet quo ad hereditatis principium: Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam & obliuiscere populum & domum patris tui, *Aut fratres,* quo ad hereditatis consortium. Fratres sc. carnales, de quibus Iob: Fratres mei prætereunt me, sicut torrens raptim transit in conuallibus, *aut uxorem,* quo ad hereditatis dominium, quia vxor & vir sunt vnum corpus, ideo dicitur: Viri debent diligere vxores suas, vt corpora sua. Possunt tamen dimitti propter amorem Christi, vt non ducantur, vel si ductæ sunt ex earum consensu, vel propter fornicationis peccatum. Nam dicitur: Quicumque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur. De hoc Apostolus: Dico autem non nuptis & viduis, bonum est illis, si sic permanerint sicut & ego. Subditur: His autem qui matrimonio iuncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere, &c. Quod ergo dicitur de dimissione vxoris, intelligitur secundum modum prædictum, *aut filios,* quo ad hereditatis successionem: *Qui amat filium aut filiam super me, non est me dignus, aut agros,* quo ad hereditatis dilatationem. De quo Isaias: Væ qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis vsque ad terminum loci: *Propter regnum Dei,* hoc est secundum rectam intentionem, qua quærendum est regnum Dei, & iustitia eius. Hanc autem derelictionem Dominus acceptat, in qua derelinquitur simul cupiditas, & carnalitas. Ideo dicitur Abrahæ: Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & domo patris tui, & veni in terram quam monstrauero tibi. Non enim sufficit, quod relinquatur possessio, nisi etiam relinquatur & affectus carnalis, propter quod dicitur: *Qui dixerunt patri suo, & matri suæ: nescio vos: & fratribus suis, ignoro illos, & nescierunt filios suos, hi custodierunt eloquium tuum, & pactum tuum seruauerunt, indicia tua, ô Iacob, & legem tuam, ô Israel.*

Tertio, quantum ad paupertatis locupletationem per gratiam, adicitur. *Et non recipiat multo plura in hoc tempore:* quod non est intelligendum de temporalibus, vt multo plures vxores habeat, vel filios vel fratres carnales, sed intelligitur de spiritualibus charismatibus gratiarum, quibus paupertas incōparabiliter locupletatur sine aliena iactura. Et hoc per donum charitatis, quæ facit omnia communia: secundum illud: Omnia vestra sunt siue presentia, siue futura. Per donum etiã abundantissimæ simplicitatis. Vnde dicitur: Altissima paupertas eorum abundauit in diuitias simplicitatis. Et: Sicut egentes, multos autem, &c. In huius figuram dicitur: Sicut Isaac in terra illa, & inuenit in ipso anno centuplum, benedixitque ei Dominus, & locupletatus est. Vnde dicitur: Centuplum accipiet, &c. Super quem dicit Hieronymus: Qui carnalia pro Domino dimiserit, spiritualia accipiet, quæ comparatione & merito sui ita erunt, quia paruo numero centenarius comparatur. Vnde ne intelligatur de temporali locupletatione dicitur: Nemo est qui reliquerit, & cetera, qui non accipiat centies tantum in tempore hoc eum persecutionibus. Super quo loco dicit Bernardus: Signanter additur, cum persecutionibus, forte enim quis cum audiret hic promitti centuplum, coniectaret hoc & de temporalibus exhiberi, sed præcidit hunc intellectum, nomen additum persecutionis. Quid enim est terrenæ consolationis quod non facile persecutio tollat? Quid terrenum inter persecutiones sancti martyres acceperunt? Interim tamen vndeunque sunt accepturi, dummodo sit centuplum, dum va-

Mat. 1. b

Sup. 5. f

Hier. 12. b

Psal. 44. c

Iob 6. c

Eph. 5. f

Mat. 19. d

1. Cor. 8. b

Mat. 10. d

Isa. 5. d

Mat. 6. d

Gen. 7. a

Deut. 33. b

1. Cor. 3. d

2. Cor. 8. a

2. Cor. 5. a

Gen. 26. a

Mat. 19. d

Hier. lib. 3. in cap. 19.

Mat. 30. 6

Mar. 10. d

Bern. in De-
clamat. mul-
to ante fi-
nem 2. 2.

Can. 8. c

Glos. inter-
lin. in hunc
locum 20. 5.

Psal. 76. b

1. Cor. 9. b

Sup. 1. d

Mat. 16. c

Mat. 19. d

* Hier. lib.
3. in Mat.
c. 19. 20. 6.

Bern. in De-
clamat. in
princ. 10. 2

Heb. 12. a

Bern. in De-
clamat. in
princ. 10. 2.

Phil. 3. c

Bern. in De-
clamat. in
princ. 10. 2.
Phil. 3. c

Mat. 4. d

leat centupliciter, centupliciter placeat, consoletur, delectet, & ametur, quid insanix est quod cunctantur homines relinquere simpla pro centuplis?

Quarto, quantum ad paupertatis remunerationem per gloriam, subiungitur: *Et in saculo futuro vitam æternam.* Recto autem nomine gloria, vita æterna dicitur. Quia sicut separatio à fonte vitæ mors est, & damnatio æterna, sic coniunctio cum illo est vita æterna. Propter quod in Psalmo signanter dicitur: *Torrente voluptatis tuæ potabis eos.* Quoniam apud te est fons vitæ. Et recte additur æternitas vitæ, quia æternitas nihil aliud est quam incommutabilis vitæ possessio, tota simul & perfecta possessio. Et tale est quod excedit temporalia in infinitum: Ita vt vere dicatur: Non sunt condignæ passionis huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Quia dicitur: *Id quod in præfenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternæ gloriæ pondus operatur in nobis: hoc pondus immensum gloriæ pro leui pondere rerum mercari possumus, quia præmium superexcellit meritum per omnem modum: Mensuram bonam & confertam & coagitatam & supereffluentem dabunt in sinum vestrum.* Et ideo dicitur: *Non impediaris orare semper, nec veteris vsque ad mortem iustificari: quoniam merces Dei manet in æternum.*

Assumpsit autem Iesus duodecim. Et c. Postquam paupertatem ostendit commendabilem & appetibilem, per perfectionem meriti sui, & per imperfectionem contrarij, & consummationem præmij cumulati: hic quarto ostendit eam approbabilem & eligibilem ratione exempli perfectissimi, videlicet Christi crucifixi. Et quoniam exemplum illud posset videri aliquibus contemptibile ratione infirmitatis, ideo in hac parte præmittitur hic exemplum dignationis Christi. Secundo ad illius confirmationem adiungitur miraculum virtutis, in illuminatione pauperis cæci, ibi: *Factum est autem cum appropinquaret Hiericho.* Circa exemplum dignationis quod consistit in iustinentia crucis perfecte describendum, quatuor introducuntur, scilicet benignitas magistrj, profunditas mysterij, acerbitas supplicij, & cæcitas cordis humani respectu talis exempli. Primo igitur quantum ad benignitatem Magistrj præmittit:

Assumpsit autem Iesus duodecim, hoc est familiariter ad se sumpsit, & hoc fuit miræ dignationis & benignitatis: Expandit alas suas, & assumpsit eum, atq; portauit in humeris suis. Assumpsit autem vt eos consolaretur docendo, & consolando doceret. Vt subditur: *Et ait illis: Ecce ascendimus Hierosolymam,* tanquam ad locum scilicet passionis. Glossa: Præuidens ex passione sua discipulos perturbandos, prædicit & passionis pœnam & gloriam resurrectionis, vt cum morientem cernebant resurrecturum non dubitarent. Prædicit autem hanc futuram in Hierusalem. Nam sicut supra dictum est: Non capit Prophetam perire extra Hierusalem. Ratio autem huius est, quia Hierosolyma erat locus, in quo erat sedes regni, sacerdotij, magistrj, & iudicij: & ideo ibi debebat pati ille qui est rex, sacerdos, magistrus, & iudex, vt sic ex Hierusalem exiret, & inciperet Christi regnum, secundum illud: *Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion, & cæt. Exiret salus & remedium: Propter Sion non tacebo, & propter Hierusalem non quiescam, donec egrediatur, vt splendor, iustus eius. Exiret etiam lex & iudicium: Venite, & ascendamus ad montem Domini. Et post: Quia de Sion exhibit lex, & verbum Domini de Hierusalem.* Ideo in Hierosolymam ascendit Christus, vt in cruce patiens, regnum virtutis, sacerdotium sanctitatis, & legem indicij & veritatis gentibus daret. Propter quod & ipsa Hierusalem typum gerit Ecclesiæ, animæ sanctæ, & Hierusalem supernæ. Vnde Isaias: *Omnis qui relictus fuerit in Sion, & residuus in Hierusalem, sanctus vocabitur omnis qui scriptus est in vita in Hierusalem, & c.*

Secundo, quantum ad profunditatem mysterij subditur: *Et consummabuntur omnia, que scripta sunt per Prophetas de filio hominis.* In quo apparet mira profunditas mysterij passionis Dominicæ, pro eo quod in ipso est consummatio totius reuelationis prophetiæ. Omnes enim Prophete principalem aspectum habuerunt ad præsentiam Christi, secundum triplicem dignitatem, scilicet regni, magistrj, & sacerdotij. Et secundum triplicem perfectionem, virtutis scilicet veritatis, & bonitatis, secundum quod dicitur de Christo: *Dominus iudex noster, Dominus legifer noster, Dominus rex noster, Dominus saluabit nos.* Secundum quod Rex, regit nos per præcepta & iudicia. Secundum quod Magistrus, erudit nos per mysteria & exempla. Secundum quod Sacerdos, sanctificat nos per sacrificia & sacramenta. Quoniam ergo in cruce sunt hæc sex consummata, ideo dicuntur: *Consummata sunt omnia que dicta sunt per Prophetas.* Consummata namq; sunt præcepta propter nimiam charitatem, quia finis præcepti, est charitas, de qua in Psal. *Omnis consummationis vidi finem, latum mandatum tuum nimis.* Consummata sunt iudicia propter nimiam seueritatem quam habuit ad se. Consummatio abbreviata inundabit iustitiam. Et iterum: Consummationem, & abbreviationem audiui à Domino, & cæt. Consummata mysteria: In diebus vocis septimi Angeli consummabitur mysterium Dei, sicut Evangelizauit per seruos suos Prophetas. Consummata exempla: Decebat enim eum, propter quem omnia, & per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat auctorem salutis eorum, per passionem consummari, & cæt. Consummata sunt sacrificia. Vnde dicitur: *Vna in oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos. Et: Orationem faciebant omnes sacerdotes, dum consummaretur sacrificium, & cæt. Consummata sunt sacramenta: Consummabo super domum Israel, & super domum Iuda testamentum nouum, & hoc testamentum consummatum est in sanguine Christi. Hic est sanguis testamenti, quod manducauit, & c. Et ex hoc impletum est testamentum vetus, & omnia consummata. Et ideo in huius figuram dicitur supra: *Ecce sanitates perficio hodie, & cras & tertia die consummor.* Et ideo Ioannes ait: *Sciens Iesus quia omnia consummata sunt, & c. dicit, Sitio: Subditur: Cum ergo accepisset Iesus acetum dixit: Consummatum est: Et inclinato capite tradidit spiritum. Et sic verificatum est illud: Sine mendacio consummabitur verbum legis, & sapientia in ore fidelis complanabitur.**

Tertio, quantum ad acerbitatem supplicij, subdit: *Tradetur enim gentibus,* vt extraneus, secundum quod prædicitur à David in Psalmo: *Traditus sum, & non egrediebar.* Huius figura præcessit in Ioseph, de quo dicitur quod fratres eius vendiderunt eum Ismaelitibus. *Et illudetur, vt stultus.* Cuius figura præcessit in Iob, de quo dicitur: *Nunc derident me iuniores tempore, quorū non dignabar patres ponere cum canib. & c. Induunt eum purpura, & imponunt ei plectentes spineam coronam: Et cæperunt saluare eum: Aue rex Iudæorum: Et percutiebant caput eius, arundine. Et flagellabitur, vt infirmus. Vnde in Psalmo: Et fui flagellatus tota die: Et corpus meum dedi percutientibus, & genas meas velentibus. Vnde Ioannes: Apprehendit Pilatus, & flagellauit eum. Et conspuetur, vt immundus: Faciem meam non auerti ab increpantibus, & conspuentibus in me. Et Iob: Longe fugiunt à me, & in faciem meam conspuere non verentur: Expuerunt in faciem eius: & colaphis eum ceciderunt. Et postquam flagellauerint, occident eum, quasi esset iniquus. Vnde dicitur: Post sexagintaduas hebdomadas occidetur Christus, & non erit populus, qui eum negaturus est. Et: Sicut ovis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram tondente se, obmutescet. Et: Postquam illuserunt ei, induerunt eum vestimentis eius, & duxerunt eum vt crucifigerent. Et cū eo crucifigunt duos latrones, & c. Et impleta est scriptura que dicit: *Et cū iniquus reputatus est. Et tertia die resurget, vt**

verus

verus Deus quod dicitur ne ex passione terrentur. Huius resurrectionis in figura in Iona præcessit. Vnde dicitur: Sicut fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus, sic erit filius hominis in corde terre. Vnde Osæas: Viniificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos. Et de hoc Ioannes: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Hoc autem dicebat de templo corporis sui. In iis autem sex quæ facta sunt in nostra redemptione, scilicet traditione, illusionem, flagellatione, conspuatione, occisione, & resurrectione recte clauditur vniuersitas operum reparationis. Vt sicut in sex diebus totus mundus fuit perfectus, sic etiam in iis sex opus reparationis consistit, & tandem sequitur Spiritus sancti datio: Sicut in die septima, in cuius mysterium dicitur: Cõpleuit Deus die septimo omne opus suum. Subdit: Et benedixit diei septimo, & sanctificauit illum. In quo intelligitur datio gratiæ septiformis. Nondum erat spiritus datus, quia Iesus nõdum erat glorificatus.

Quarto, quantum ad cæcitatem cordis humani, subiungit: *Et ipse nihil horum intellexerunt*, quia hanc veritatem non aduertebant. Nescierunt neque intellexerunt, in tenebris ambulant. Et in hoc gerunt figuram ignorantium prælatorum, qui ignorant documeta scripturarum, secundum illud: Ipsi pastores ignorauerunt intelligentiam: *Et erat verbum istud absconditum ab eis*, quia hanc veritatem non perquirebant tanquam animales, & sensibiles. Vnde Sapientia venit? & quis est locus intelligentiæ? Abscondita est ab oculis omnium viuentium. Et in hoc gerebant Apostoli figuram Iudæorum, quibus diuina secreta velantur: Cum legitur Moyses, positum est velamen super cor eorum. Quia nondum velum erat scissum per passionem, secundum illud: Velum templi scissum est. *Et non intelligebant quæ dicebantur*, & hoc, quia hanc veritatem non diligebant. Cum enim Christum carnaliter diligebant, displicebat eis quod Christus debebat pro nobis mori. Sicut & Petrus dicebat: Absit à te Domine, non erit tibi hoc. Vnde Glossa Bedæ: Discipuli sermonem Domini Passionis toties replicatum: ideo intelligere non valent, quia quem maxime viuere desiderant, eius mortem audire non possunt: & quem non solum hominem innocentem, sed & verum Deum esse sciunt, mori posse non putant. Et quoties dicit aliquid de sua passione, hoc allegoricè dictum putant. Ex quo apparet cæcitas cordis humani, quæ mysteria redemptionis sui non intelligit, nisi Deus tanquam cæco lumen ostendit suæ lucis, & reddat conuultum veritatis. Ideo recte sequitur miraculum de illuminatione cæci, in quo intelligitur illuminatio generis humani, quia genus humanum per se ignorat redemptionis opus, & quantum ad factum, & quantum ad rationem, & quantum ad mysterium. Nos autem prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scâdalum, gentibus autem stultitiam: necesse est ergo quod Christus sensum nobis aperiat ad intelligendum.

Factum est autem cum appropinquaret, &c. Postquam proposuit exemplum imitabile in passione crucifixi, hic exponit factum admirabile in illuminatione pauperis cæci, in quo simul manifestatur Christi potestas, & benignitas, & etiam acceptatur mendicantis paupertas. Ad huius autem miraculi insinuationem explanandam, quatuor introducuntur ab Euangelista, scilicet opportunitas mendicantis, importunitas supplicantis, liberalitas medentis, & integritas sanantis. Primo igitur quantum ad opportunitatem, seu necessitatem mendicantis, subdit:

Factum est autem cum appropinquaret Iericho, cæcus quidam sedebat secus viam mendicans. Vere hic medicus erat, qui simul indigebat pane & luce, quæ omnibus cõmuniter se offert. Et designat hic cæcus genus humanum, quod cæcum erat per carentiam lucis sapientiæ, & mendicâs per defectum gratiæ & iustitiæ, vnde sibi potest dici illud: Nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus. Et de Phariseis dicitur: Sinite illos: cæci sunt, & duces cæcorum. Excæcatum est autem genus

humanum per cupiditatem temporalium. Supercecidit ignis, & non viderunt Solem. Vnde huius notabilis figura præcessit in Tobia, vbi sic dicitur quod fieret cæcus de stercore hirundinum. Et hoc consonat, quia cæcus ille erat iuxta Iericho. Iericho enim interpretatur Luna, & designat mutabilitatem rerum, & temporalium, ex quarum amore homo excæcatur & stultus efficitur. Homo sanctus in sapientia manet, sicut Sol: nam stultus sicut Luna mutatur. Et hic cæcus nõ est in via, sed secus viam, secundum illud: Errauimus à via veritatis, & iustitiæ lumen non luxit nobis, & Sol intelligentiæ non est ortus nobis. Sed tunc cæcus sedet secus viam, quando lumen veritatis appropinquat consideratione suæ inopiæ, & variabilitatis. Vnde Glossa: Iericho interpretatur Luna, per quam defectus mortalitatis intelligitur. Dum ergo verbum Dei infirmitatem nostræ carnis suscipit, homo ad cognoscenda diuina redit.

Secundo, quantum ad importunitatem postulantis, subditur: *Et cum audiret turbam prætereuntem.* In quo explicatur importunitas cæci orantis, & dantis nobis exemplum orandi, quærit enim, petit, & pulsat secundum illud: Petite, & accipietis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Quærit ergo sollicitè ex auditu turbæ, propter quod dicit: *Interrogabat quid hoc esset*, scilicet à turba prætereunte. Turba ista transiens, est decursus creaturarum, quæ interrogatæ aliquo modo manuducunt nos ad Salvatorem. Propter quod Iob ait: Interroga iumenta, & docebunt te, & volatilia cæli, & indicabunt tibi. Loquere terræ, & respondebit tibi, & narrabunt pisces maris. Quis ignorat quod omnia hæc manû Domini fecerit? In cuius manu anima omnis, & viuentis spiritus vniuersæ carnis. Ideo hæc omnia ducunt ad suum factorem, & reparatorem. Propter quod additur: *Dixerunt autem ei quod Iesus Nazarenus transiret.* Omnes hæc creature, secundum quod loquuntur nobis per librum creature, respõdent nobis de verbo incarnato. Benedicite omnia opera Domini Domino. Et à magnitudine enim speciei, & creature cognoscibiliter poterit Creator horum videri. Quia: Inuisibilia Dei à creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellectu conspiciuntur. Secundum autem quod loquuntur nobis per verbum, respõdent nobis de verbo incarnato. Vnde Ioannes: Scrutamini scripturas: quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere. Et illæ sunt quæ testimoniũ perhibet de me. Quia finis legis, Christus ad iustitiã. Vnde in Cantico Deuteronomij: Interroga patrem tuum, & nuntiabit tibi, &c. Petit etiam deuote, & ideo sequitur: *Et clamauit dicens: Iesu fili David miserere mei.* In hoc quod clamauit, ostendit se habere excessum desiderij. Propter quod dicitur: Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. In hoc autem quod dixit: *Iesu*, ostendit se habere fiduciam spei. Sperauit in Domino, eripiat eum: saluum faciat eum. Spe enim vocat Iesum, idest Salvatorem. Quia spe salui facti sumus, in hoc quod dicit: *Fili David*, ostendit se habere intelligentiã fidei, qua credimus Christum ex semine Dauid natum, secundum illud: Qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem, qui prædestinatus est filius Dei in virtute. Vnde dicitur quod clamabãt: Osanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine Domini. Et quoniam orationi nostræ præstant obstaculum rerum imaginationes, quæ deberet nos in Deum ducere, ideo subdit:

Et qui præibãt, increpabant eum, ut taceret. Vnde Glossa: Qui Iesum venientem præeunt, significant tumultus carnalium desideriorum, qui dissipant cogitationes hominis, & perturbant vocem orationis, ne Iesus ad illuminandum venire possit cor hominis. Vnde huiusmodi imaginationes retrahentes nos ab oratione per strepitum suum, nihil aliud sunt quam quoddam obstaculum inter nos, & Christum, secundum illud: Opposuisti nubem tibi, ne transeat oratio. Et ideo opus est importuna pulsatione. Propter quod cæcus pulsat continue, cum subiugitur: *Ipse vero multo magis clamabat: Fili David, miserere mei.* Dñe Deo salutis meæ, in die clamaui, & nocte coram te. Et hæc virtus orationis, quæ ex vera fide procedit. Vnde Chry-

ostomus:

ostomus:

Mat. 15. c

Osæ. 6. a
Ioan. 2. d

Gen. 2. a

Ioan. 7. f

Psalm. 81. b

Tob. 5. d

Tob. 28. c

2. Cor. 3. d

Mat. 27. f

Mat. 16. d
Bedæ Glossa
in hunc locum tom. 5.

1. Cor. 1. d

Apoc. 3. c
Mat. 15. b

Psalm. 57. b

Tob. 2. b

Iericho
quid.

Ecc. 27. b

Sap. 5. a

Glossa in hunc
locum 80. 5.

Mat. 7. a

Tob. 12. b

Dan. 3. e
Sap. 14. a

Rom. 1. c

Ioan. 5. f

Rom. 10. a
Deut. 32. a

Rom. 8. e

Psalm. 21. a

Rom. 8. d

Rom. 1. a

Mat. 21.

Glossa in hunc
locum 80. 5.

Thren. 3. e

Psalm. 87. a

foetomus: Talis est natura fidei, quāto magis vexatur, tāto magis accēditur, propter quod serui Dei in persecutionibus nō minuūtur. Vnde Glossa dicit quod credēs, sentiēs se grauari fātāsmate priorū vitiorū, & vocē orationis suā impediri, ne pro se exorare possit, ardentius clamat. ¶ Tertio quantū ad liberalitatē medētis, subiungitur: *Stans autē Iesus, iussit illū adduci ad se.* Dicitur autē Iesus stare, quia ipse in se immutabilis est. Tu autē idē ipse es, & anni tui nō deficient. Vnde Glossa: Iesus transiens, cæcum audit, stans illuminat, quia per humilitatē suam nostrē cecitatis vocibus compatitur, sed per diuinitatis suā potentiā lumē nobis gratiē suā infundit. Et licet per orationē videamur eū trahere ad nos, ipse magis trahit nos ad se, sicut nauis ad petrā, sicut dicit Dionysius. Ideo spōsa dicit: Trahe me post te. Vnde ad ipsū trahimur, quando mente ad ipsum excitamur, & supra nos excedimus. In cuius figura dicitur de hoc cæco, qui, B proiecto vestimēto, &c. Et arcana verba audiuius secundum illud Prophetæ in Psalmo: Audiā quid loquatur in me Dominus Deus, & ideo additur: *Et cū appropinquasset, interrogauit illum, dicens: Quid tibi vis facian?* In quo apparet liberalitas dātis, quia offert se beneplacito postulantis. Vnde Glossa: Nō ex ignorantia Dominus querit, sed ideo vt rogetur, vt mentē ad orationem excitet, secundū illud: Si quid petieritis patrē in nomine meo, dabit vobis. Et quoniā qui in Iesu nomine petit, petit salutaria, ideo subdit: *Ait ille dixit: Domine ut videā.* Glossa: Non petit cæcus aurū, vel aliquod tēporale, sed tantum lumen. Imitemur ergo eum, quē corpore & mente audimus sanatum. Vnde dicitur: Si quis vestrum indiget sapientia, postulet à Deo, & dabitur ei. Exemplum huius habetur in Salomone, de quo dicitur, quod apparuit Dominus Salomoni, & dixit: Postula, quid vis, vt dem tibi, subditur: Dabis ergo seruo tuo cor docile, &c. Placuit sermo coram Domino quod Salomon postulasset huiuscemodi rem. Et dixit Dominus, Salomoni, subditur: Quia tu postulasti sapientiam, ecce dedi tibi cor sapiens, & intelligens, in tantum vt nullus ante te similis tui fuerit, nec post te resurrecturus sit.

Quarto, quantū ad integritatē sanitatis, subdit: *Et Iesus dixit illi: Respice, fides tua te saluum fecit.* per infusionem diuinæ gratiæ. Per respectum namq; fidei cor nostrum erigitur ad iustitiam: Iustificati per fidem, pacem habeamus ad Deum. Et hæc est prima virtus, de qua habetur: Credere oportet accedētem. Nam ipsa est sperandarū substantia rerum, &c. *Et confestim vidit,* per circumspeditionem prudentiæ: Videte fratres quo modo caute ambuletis. Et: Oculi tui recta videāt, & palpebræ tuæ præcedant gressus tuos. *Et sequebatur illū magnificans Deum,* per subiectionē obedientiæ. Glossa: Videte, & sequitur, qui bonum quod intelligit operatur, & Iesum prætereuntē imitatur. Ego sum lux mundi: qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ. *Et omnis plebs vt vidit, dedit laudem Deo.* per manifestationem diuinæ gloriæ, hoc enim est opus, in quo summe manifestatur potentia, sapientia, & misericordia, quando scilicet de peccatore fit iustus, de stulto sapiēs, de errante fidelis, & de impio virtuosus. Et ideo de hoc maxime laudandus Deus. Eram ignotus facie, dicit Paulus, Ecclesiis Iudææ, quæ erant in Christo: tantū autem auditum habebant. Quoniā qui persequebatur nos aliquando, nunc Euangelizat fidem, quā aliquando expugnabat, & in me clarificabant Deum. Et hoc debemus facere, secundū illud: Glorificantes Dominū, quantumcumq; potueritis, superualebit adhuc, & mirabilis magnificentia eius. Benedicentes Dominum, exaltate illum quantum potestis, maior enim est omni laude.

CAPVT XIX.

ET ingressus perambulabat Iericho, &c.] Supra cōfutuauit cupiditatē per approbationē paupertatis: hic secundo confutat tenacitatē per approbationem liberalitatis. Et quoniam dispersio & cōmunicatio temporalium, est via ad multiplicationē spiritualium: ideo in hac parte primo approbat liberalitatem distrahentem tem-

poralia: Secundo vero sedulitatem multiplicandi spiritualia. *Hæc illis audientibus adiiciens, &c.* Primū facit per exemplum expressum: secundū vero per parabolicum. Introducitur exemplū per quod commēdatur liberalitas, per quam Zachæus de impio factus est iustus. Et cū esset camelus transiit per foramē acus. Et foramē dedit diuitibus intrandi in cælū. In hoc igitur exemplo introducuntur tria cōmendabilia in Zachæo, per quæ exemplar est imitandū, & signum etiam vocationis gētium. Propter quod & Euangeliū istud legitur in dedicatione Ecclesiarū. Et hæc fuit ipsius Zachæi studiositas ad Christū suscipiēdum hospitio, ibi: *Et cum venisset ad locum* Ipsius Zachæi liberalitas ad distributionē suorum, ibi: *Stās autē Zachæus, &c.* Studiositas Zachæi cōmendatur ex tribus, sc. ex parte attractiui, retardatiui, expeditiui: Vera enim studiositas est, in qua anim⁹ trahitur ad Christū, & si occurrunt impedimēta, tamen non frāgitur desiderū, sed plus acceleratur. Primo ergo quantū ad attractiū, quod quidē erat in præsentia Iesu Christi, dicit. *¶ Et ingress⁹ perambulabat Iericho,* idest ambulabat per Iericho. Iericho. n. ciuitas erat, quā trāsito Iordane subuerterūt Iudæi, secundū quod dicitur in Iosue, sed reedificata fuit sub Achab rege Israël: In dieb⁹ Achab edificauit Hiel de Bethiel, Iericho in Abirā primitiuo suo fūdauit eā, & in Segab nouissimo suo posuit portas eius, iuxta verbū Domini, quod locut⁹ fuerat in manu Iosue filij Nū. Hæc Dominus sua illustrauit præsetia, qua peccatoribus cōdescendebat, & peccatores ad se attrahebat. Pietas. n. attrahit miseros, sicut adamas ferrū. Ideo subditur attractio peccatoris, propter quod sequitur: *Et ecce vir nomine Zachæ⁹.* Cuius nomen erat notū & vulgatū, nō propter famā virtutis, sed propter infamiā rapacitatis. Vnde subdit: *Et hic erat princeps publicanorum,* qui sc. lucra sæculi sequebatur per fas & nefas. Hūc autē principatū nō habebat propter iustitiā, sed propter pecuniā, ideo addit: *Et ipse diues.* Et ita gibbos⁹ sicut camelus & ineptus ad regnū: Facilius est camelum per foramē acus transire, &c. Et tamē diuina virtute fuit introductus, quia amore ipsius Christi fuit attract⁹. Vnde & subditur: *Et querebat videre Iesū quis esset:* quod nō faceret ita studiosē, nisi amaret, nec amaret vel crederet, nisi gratia eius præuentus esset, quia dicitur: Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eū. Hunc traxit Iesus, vt esset in exemplū aliis. Vnde ipse iā implebat consiliū sapiētis, secundū illud: Accipite disciplinā meā, & nō pecuniā: doctrinā magis, quā aurū eligite. D Qui sic quærit Iesum, inuenit secundū illud: In simplicitate cordis quærite illū, quoniā inuenitur ab his, qui non tentant illā, &c. ¶ Secundo quantum ad retardatiuū, quod fuit frequētia populi, subdit: *¶ non poterat præterire, quia statura pusillus erat.* Hæc turba eum impediēbat, quæ semper impedire consuevit venientē ad Christum. Hæc namq; turba impediēbat illuminationē cæci: Cum audiret turbam prætereuntē, &c. & increpabāt eum, vt taceret. Curationē paralytici: Venerunt ad eum ferētes paralyticum, qui à quatuor portabatur. Et cum nō possent offerre eum illi præ turba, &c. Liberationē surdi & muti: Apprehēdens eum de turba seorsum, misit digitos in auriculas eius, & expuēs, tetigit linguam eius. Curationē mortui: Et cū eiecta esset turba, intrauit & tenuit manū eius. Impedit etiā approximationem Zachæi, sicut dicitur hic, quia *non poterat præterire, quia statura pusillus erat.* Turba enim prona ad malū, à Iesu reuocat potius quam ad Iesum perducatur. Propter quod dicitur: Ne oblecteris in turbis, nec immodicis: assidua enim est cōmissio illorū. Ideo dicitur. Non sequeris turbā ad faciendū malū, nec in iudicio plurimorum acquiesces sententię, vt à vero deuies. Ideo dicitur: Dimissa turba, ascendit Iesus in montē solus orare. ¶ Tertio ad expeditiuū, quod quidē erat eminentia arboris Sycomori, subiungit: *Et præcurrens ascendit in arbore Sycomorum, vt videret eū, quia inde erat trāsiturus.* In quo apparet eius studiositas, & in præcurrendo, & in ascēdendo in altū, vt quod sibi deerat, suppleret per adiutoriū alienum. Vnde Glossa: Qui mi-

Glos. in hunc locum 10. 5.

Psal. 101. d
Glos. in hunc locum 10. 5.

Cant. 1. a

Mar. 10. g

Glos. in hunc locum 10. 5.

Ioan. 16. c

Glos. in hunc locum 10. 5.
Iac. 1. a

3. Reg. 3. a

Rom. 5. a
Hebr. 11. b

Eph. 5. d

Prou. 4. d

Glos. in hunc locum 10. 5.
Ioan. 8. b

Gal. 1. d

Eccl. 43. d

Diuisio.

Iosue 6. c

3. Reg. 16. g

Sup. 18. e

Ioan. 6. e

Prou. 8. a

Sap. 1. a

Sup. 18. g

Mar. 2. a

Mar. 7. d

Matt. 9. c

Eccl. 18. d

Exod. 23. a

Matt. 14. c

Glos. in hunc locum 10. 5.

ra

ra deuotione fidei ad videndum Saluatorem quod natura minus habuerat, ascensu supplet arboris, atque; ideo iuste, quamvis ipse rogare non audeat, benedictionem Dominicæ susceptionis, quam desiderabat, accipit.

Sed hic attendendum quod Euangelista sic diligenter nomen ciuitatis & nomen arboris propter mysterium magis exprimit, quam propter exigentiam narrationis. Propter quod intelligendū quod iste publicanus recte designat populum gentilem. Iericho, quæ Luna interpretatur sicut supra tactum est, designat mundum propter sui defectum, & mutabilitatem. Quia: Mundus transit & concupiscentia eius. Hanc ciuitatem destruxit Iosue, nec aliquis saluatus est in ea, nisi Raab meretrix, quæ credidit nūtiis, & ipsos recepit: quia veniens Iesus, hanc mundanam conuersationem in carne apparendo damnauit. Nec aliquis potest saluari, nisi qui credit: In mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit. Et post: Quotquot autē receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt, &c. Vnde dicitur: Fide muri Iericho corruerunt. Fide, Raab meretrix non periit. Vnde illa Raab Ecclesiam signat gentilium ad Christū conuersam. Et hoc ipsum significatur per Zachæū publicanum, qui quærebat videre Iesum, ut scilicet cognosceret verū Deū. In quo signat populum gentilium, sicut Naaman Syrus, de quo dicitur: Naaman princeps militiæ regis Syriæ, diues, sed leprosus. Qui veniens ad Elisæum curatus est. Vnde & Ioannes: Dicunt gentiles: volumus Iesum videre: sed non possunt, tum propter conturbationē phantasmātū, tum propter defectū naturalis lucis, quia hoc est supra rationem. Et ideo opus est ascendere per fidem ad cognoscendum eum. Vnde per Sycomorum, quæ ficus facta interpretatur, intelligitur eminentia fidei, quæ stultitia esse videtur. secundum illud: Nos autem prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam. In huius fatuitatis credulitatem oportet conscendere eum qui vult ad sapientiam peruenire, secundum illud: Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc sæculo, stultus fiat, ut sit sapiens. Nam stultitia fidei deducit ad eminentiam sapientiæ Christi, & hoc quasi per sex gradus, quia fides disponit ad prudentiā, prudentia ad scientiam, scientia ad consiliū, consiliū ad intellectum, intellectus ad sapientiam, Et hic thronus est Salomonis, ad quem per sex gradus ascenditur, secundum quod insinuat in libro Regum: Vnde & in Psalmo dicitur: Beatus vir cuius est auxilium abs te, ascensiones in corde suo disposuit, &c. Etenim benedictionem dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem, &c. Hæc ergo studiositas Zachæi, & exemplar fuit incitandum, & figura conuersionis gentium ad Christum. Per cuius fidem adiuti eleuantur ad ipsum contuendum. Ideo Glossa: Ascensa autem Sycomoro transeuntem prope Dominum cernit, quia per hanc laudabilem fatuitatem, & si nec dum ut est solide, iam tamen raptim, quasi in transitu, luci sapientiæ cælestis intendit. Ideo Isaiæ septimo, secundum aliam translationem: Nisi credideritis, non intelligetis.

Et cum venisset, &c. Postquam expressit Zachæi studiositatem ad Christum videndum, hic secundo exprimit hospitalitatem ad Christum suscipiendum. Circa quam describendam introducuntur tria, scilicet dignatio ex parte Christi, deuotio ex parte Zachæi, & murmuratio ex parte populi peruersi. Primo igitur quantum ad dignationem ex parte Christi, dicit:

Et cum venissent ad locum, suspiciens Iesus vidit illū, per aspectum benignitatis. In quo ostendebat se approbare affectū publicani per signum. Oculi Domini super mentes eū, & in eis qui sperant super misericordia eius. Hunc aspiciebat, quia statura pusillus erat. Excelsus enim Dominus, & humilia respicit per dignationē. Et dixit ad eum: Zachæe, festinans descende, ad impendendum beneficium hospitalitatis. Et hoc facit in signum magnæ dignationis, qui hospitium petere non erubuit. Vnde Glossa: Non inuitatus se inuitat, quia etsi non audierat vocē

inuitantis, audiebat tamen affectū. Et nota quod dicitur *A festinans*, quia ad opera & beneficia hospitalitatis debemus esse prompti, exemplo Zachæi, & etiā Abrahæ. Festinauit Abrahā in tabernaculum ad Saram, dixitque ei, accelera, tria fata similia commisce, & fac subeinericeos panes. Ipse verò ad armentū cucurrit, & tulit inde vitulum tenerimum & optimum, deditque puero qui festinauit & coxit illū: Et hæc petebat Christus, quia indigebat, vnde subdit: *Quia hodie in domo tua oportet me manere*, ad exemplum humilitatis. Exemplum namque erat humilitatis quod in domo peccatoris manere volebat. Exemplū etiam humilitatis quod necessitatem suam & opportunitatem humiliter indicabat, secundum illud: Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidus, &c. Et istud est verbū potius humilitatis, quā vrbauitatis, quia Christus magis venit in mundū ad docendum humilitatem, quam ad docendum curialitatem. Ideo dicebat ipse discipulis: Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Hanc dignationem admiratur Hieremias: Quare quasi colonus futurus es in terra, & quasi viator declinans ad manendū? Et: Cū hominibus conuersatus est.

Secundo, quantum ad deuotionem Zachæi, subdit: *Et festinans descendit: & excepit illum cum gaudio*. In quo ostenditur eius deuotio, quia non tantū præbuit hospitalitatem festinanter, verum etiam lætanter. Talis enim conditio est maxime necessaria: Ante omnia mutuam in vobismetipsis charitatem continuam habentes. Et post: Hospitales inuicem sine murmuratione. Non enim debet esse tristitia, sed iucunditas. Hilarem datorem diligit Deus. Et. Charitas fraternitatis maneat in vobis. Et hospitalitatem nolite obliuisci. Per hanc enim placuerunt quidam Angelis hospitio receptis. Propter quod & sanctus Iob dicebat: Foris non mansit peregrinus: Ostium meum viatori patuit. Et hoc debet fieri, quia qui recipit membrum Christi, & ipsum Christum recipit. Hospes eram, & collegistis me. Et post: Quærentibus quo modo hæc fecerunt, respondet: Quādiu fecistis vni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Vnde & Zachæus per hanc hospitalitatem saluatus est. Similiter & Loth liberatus est à Sodomis per Angelos hospitio receptos. Et similiter mulier Sunamitis, per Elisæum, quem hospitio recepit, & habuit prolem, cum esset sterilis: & post filius eius à mortuis suscitatus est. Et mulier Sareptana suscipiendo Eliam periculum famis euasit. Et vniuersaliter qui hospitales fuerunt, diuinam gratiam adepti sunt, quia sicut dicitur: Dominus amat peregrinum, & dat ei victum atque vestitum. Vnde in Prouerbiis: Fœneratur Domino qui miseretur pauperis.

Tertio, quantum ad murmurationem populi peruersi, subdit: *Et cum viderent omnes, scilicet oculo iudicij peruersi, de quo dicitur: Sicut prospector videns casum proximi sui: Bona enim in mala conuertens insidiatur, & in electis imponet maculam. Et quia ad malum iudicium sequitur murmur, ideo subdit: Murmurabat, dicentes quod ad hominē peccatorē diuertisset: susurro verbi dolosi quod valde vitandum est, secundum illud: Custodite vos à murmuratione quæ nihil prodest, & à detractioe parcite linguæ. Hoc autem murmur multū displicet Deo per omnem modum. Ideo dicitur: Quid murmurauit homo viuens, vir pro peccatis suis? Hic autem populus semper libenter murmurauit, sicut omnis congregatio filiorū Israël contra Moysen, & Aaron. Ortum est murmur populi contra Dominum. Et ideo dicitur: Neque murmuraueris, sicut quidam eorum murmurauerūt, & perierūt ab exterminatore. Et nunc murmurabant contra Dominum. Et in hoc figuram gerebant illius gentis murmurantis contra Dominum, quia suscepit gentes. Vnde Glossa dicit: Manifestū est, Iudæos semper odisse gentem, vel non intellexisse salutem. Vnde & aduersus Petrum dicitur: Quare introisti ad viros præputium habentes? Propter quod intelligendum, sicut præ tactum est, quod per ingressum Christi in domū Zachæi principis publicanorum intelligitur eius ingressus in Ecclesiam gentiū, à qualibenter susceptus est. Ideo Christus*

Ex Ambr. 10.3. cap. 19. Luca lib. 8. Gen. 18. a

Matt. 8. c

Matt. 11. d ier. 14. b

Barn. 3. b

1. Petr. 4. b

1. Cor. 9. b Hebr. 13. a

Iob 13. d

Matt. 25. b

Gen. 19. d

4. Reg. 4. f

3. Reg. 17. a

Deut. 10. d

Prou. 19. c

Eccl. 11. d

Sap. 1. c

Ibren. 3. c

Num. 11. a

1. Cor. 10. c

Glos. in hunc locum 10. 5. Act. 12. a

Iericho.

1. Ioan. 2. c

Iosue 6. c

Ioan. 1. b

Heb. 11. f

4. Reg. 5. a

Ioan. 12. d

1. Cor. 1. d

1. Cor. 3. d

3. Reg. 10. c

Psal. 83. b

Glos. in hunc locum 10. 5.

Isa. 7. b

Psal. 32. d

Psal. 137. b

Glos. interlin. in hunc locum 10. 5.

dixit Zachæo, vt descenderet ad humilitatem, quia opportunum erat quod in homo eius maneret, synagoga deferente fidem. Vobis oportebat primum loqui verbum Dei, sed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes. Et nota quod domus, in qua Christus opportune manet, est septiformis.

Prima scilicet est domus habitationis materialis, in qua manet in persona pauperis. Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosq; induc in domum tuam, &c. Secunda est domus basilicæ materialis, in qua manet in sacramento altaris: Domus mea domus orationis vocabitur. Et: Introibo in domum tuam, &c. Tertia est domus Ecclesiæ militantis, in qua manet in membris suis: Hæc tibi scribo fili, vt scias quo modo oporteat te in domo conuersari, quæ est Ecclesiæ Dei viuui. Quarta est domus vteri virginalis, in qua manet per præsentiam carnis. Domum tuam decet sanctitudo in longitudine dierum. Quinta est domus conscientiæ mundæ, in qua manet spiritu sanctitatis. Intrans in domum meam conuiescæ cum illa, non habet amaritudinem, &c. Et iterum: Præcurre prior in domum tuam, & illic anocare, & illic lude & age conceptiones tuas. Sexta domus est scripturæ sacræ: in qua manet in lumine veritatis: Deus in domibus eius cognoscetur, cū suspiciet eā. Et: Sapientia ædificauit sibi domum, excidit columnas septem, &c. Septima domus est Hierusalē superna, in qua manet in gaudio felicitatis: In domo Patris mei mansiones multæ sunt. Et iterum: Latatus sum in his quæ dicta sunt mihi: in domum Domini ibimus. Quoniam ergo his septem modis suscipitur Christus in Ecclesia gentium, quæ desig natur per Zachæum, ideo hoc Euangelium legitur in dedicationibus Ecclesiarum, quæ designat domus spirituales, de quibus dicitur: Ad quem accedentes, lapidem viuum, &c. Et ipsi tanquam lapides viuui superædificamini domus spirituales, sacerdotium sanctum, offerentes spirituales hostias, acceptabiles, &c.

Stans autem Zachæus, &c. Postquam descripsit Zachæi studiositatem, & hospitalitatem, hic describit liberalitatem, quam quidem describit quantum ad conditionem triplicem, scilicet quantum ad Zachæi oblationem sufficientem, Christi acceptationem suscipientem, & rationem principaliter mouentem. Primo ergo quantum ad oblationem sufficientem præmittit:

Stans autem Zachæus, ex cordis humilitate: State ergo fuccincti lumbos vestros in veritate: dixit ad Dominum **D** *Ecce dimidium honorum do pauperibus.* Ex cordis liberalitate. In quo ostenditur perfecta liberalitas: quia dat abunde, dat enim dimidium, secundum illud: Fili, si multum tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impartiri stude, ad imitationem illius qui dat omnibus affluenter, & non impropert. Dat licite, vnde dicit: *Bonorum meorum.* Honora Dominum de tua substantia, contra quod dicitur: Dona iniquorum non probat Altissimus. Et ideo ibi subditur: Qui offert sacrificium de substantia pauperis, &c. Item dat accelerate. Vnde dicit Dominus: Nec dicas amico tuo, vade, & reuere, cum statim possis dare. Et: Cor inopis ne afflixeris, & non protrahas datum angustianti. Item dat discrete, *Pauperibus:* Si benefeceris, scito cui feceris. Et supra: Pauperes ac debiles, & cæcos & claudos introduc huc. Item dat ordinate propria restituendo aliena, & non solum restituendo ablatum, verum etiam & damnum. Vnde dicit: *Et si quid aliquem defraudauit, reddo quadruplum.* Hoc dicit secundum legem: Si quis furatus fuerit, restituet quatuor oves pro vna oue. Hoc autem necessarium est ad liberalitatem perfectam. Vnde Augustinus: Alterum horum non est satis. Nec habet gratiam liberalitatis, quia non spolia, sed dona queruntur.

Secundo, quantum ad Christi acceptationem suscipientem, subdit: *Ait Iesus ad eum: Quia hodie salus domui huic facta est, per diuinæ gratiæ collationem, quæ data est ad Christi præsentiam, per quæ dedicatur, & sanctificatur Ecclesia.* Salus quæ hodie Iudæorum domum implebat

hodie populo gentium illuxit, secundum illud: Parum est vt sis mihi seruus, ad fæces Israel conuertendas. Dedi te in lucem gentium, vt sis salus mea vsque ad extremum terræ. Et hæc salus dabitur prædestinatis. Ideo subdit: *Et ipse filius sit Abraham.* Gloria Filius non carne, sed fide: Neq; qui semen Abraham sunt omnes, filij, sed qui filij sunt promissionis æstimantur in semine. Et de his filiis supra: Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham. Et: Iesus moriturus erat vt filios Dei qui erant dispersi, cõgregaret in vnũ.

Tertio, quantum ad motiuam rationem, subiungit: *Venit autem filius hominis querere, per sapientiam.* Erraui sicut ovis, quæ periit, quære seruum tuum, &c. *Et saluum facere quod perierat, scilicet per misericordiam: Saluabis me secundum magnam misericordiam tuam.* Et hæc est misericordia saluans. Propter quod & Iesus vocatur: **B** Vocabis nomen eius Iesum, ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Et: Non est in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomen est sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Vnde dicitur: Omnis quicumq; inuocauerit nomẽ Domini, saluus erit.

Hæc illis audientibus, &c. Postquam exemplo expresso approbavit liberalitatem in distribuendo temporalia, hic exemplo parabolico commendat sedulitatem in multiplicando spiritualia, & e contrario reprobatur negligentiam. Est autem ista sedulitas per ipsorum spiritualium liberalitatem distributionem: & negligentiam per ipsorum absconsionem. In hac igitur parabola exponenda procedit hoc ordine. Primo namq; præmittit occasionem introducendi parabolam: secundo vero, subdit ipsius parabolæ descriptionem ordinatam, ibi: *Dixit ergo: Homo quidam nobis, &c.* Circa occasionem attendendum, quod duplicem notat istius parabolæ introducendæ occasionem, rationem, scilicet confutationem rebellium, & instructionem simplicium. Primo igitur quantum ad confutationem rebellium, dicit:

Hæc illis audientibus, scilicet illis qui murmurabant, adiciens dixit parabolam, eo quod esset prope Hierusalem, in qua se à Iudæis rebellibus occidendus erat, secundum quod Euangelista passionem ipsius in Hierusalem factam insequentibus narrat. Ideo parabolam dicit, in qua confutatio rebellium explicatur, secundum quod in fine parabolæ ponitur: *Veruntamen inimicos meos illos, qui noluerunt me regnare super se, adducite huc, & interficite ante me.* In hanc autem rebellionem inciderunt, quia non habuerunt sedulitatem ad Christi gratiam cognoscendam, & ideo excæcati sunt, & obdurati: & gratiam quam debebant suscipere, impugnabant: & propterea etiam iusto Dei iudicio eis veritas proponebatur nõ explicite, sed parabolam ænigmatibus obuoluta secundum illud: In parabolis loquor eis, quia videtes non videt, & audietes non audient, neq; intelligent: & adimpletur in eis prophetia Isaiæ dicentis: Auditum audietis, & nõ intelligetis & videtes videbitis, & non videbitis. In crassatum est enim cor populi huius, & auribus grauitate audierunt, & oculos suos clauserunt, ne quando videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & conuertantur, & sanentur eos.

Secundo, quantum ad eruditionem simplicium, subdit: *Et quia existimarent, quod confestim regnum Dei manifestaretur.* Hoc æstimabant Christi discipuli, quia credebant Christum Redemptorem, & Saluatorem ire in Hierusalem ad suæ regni potestatis ostentationem. Vnde & secundum seriem narrationis historiarum Evangelicæ hoc tempore accessit mater filiorum Zebedæi ad Iesum, quando secundum quod dicitur, dixit Domino: Dic vt sedeant hi duo filij mei, vnus ad dexteram tuam, & vnus ad sinistram in regno tuo. Vnde Glossa: quia discipuli existimabant regnum Dei mox esse venturum, hanc eorum ignorantiam illuminat, docens se regni sui fidem toto orbe dispersurum, & in fine sæculi iudicem omnium, regemq; venturum. Vnde & hæc parabola est ad instructionem omnium volentium peruenire ad regnum, vt intelligant se non posse in illud peruenire nisi per multiplicationem spiritualium & fidele obsequium, secundum

dum

Matt. 7. e

dum quod dicitur: Non omnis qui dicit mihi: Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum, sed qui facit voluntatem patris mei qui in cœlis est, ipse intrabit in regnum cœlorum. Hæc autem voluntas Dei consistit in fideli vſu, & dispensatione bonorum spiritualium commissorum, secundum illud: Quis putas est fidelis dispensator & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam? Sequitur: Vere dico vobis, quoniam super omnia quæ possidet, constituet illum.

Sup. 12. e

Dixit ergo: Quidam homo, &c. Post occasionem introducendæ parabolæ, subditur hic ordinata expressio introductæ. Circa quam primo describitur status meriti & demeriti. Secundo vero status & forma iudicij, ibi: *Et factum est, ut rediret acceptio regno, &c.* Circa statum meriti & demeriti, tria introducuntur, scilicet subtractio diuinæ præsentia in Christi ascensione: collatio supernæ gratiæ in Spiritus sancti missione: obduratio humanæ perfidiæ in Iudæorum rebellionem. Primo ergo quantum ad subtractionem diuinæ præsentia in ascensione Christi, dicitur:

Sup. 18. g
Pro. vlt. e

Dixit ergo: Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam. Homo iste nobilis Christus est qui nobilis erat secundum carnem, cum esset de genere regio: Iesu filii Dauid, &c. Nobilior erat quantum ad superadditam potestatem, propter quod dicitur: Nobilis in portis vir eius, quando sederit cum senatoribus terræ. Et hoc erit in iudicio. Sed nobilissimus est, quantum ad originem ipsius ex patre. Ideo dicitur: Habet in vestimento

Apo. 19. c

Isa. 53. c

& in fœmore suo scriptum: Rex regum & Dominus dominantium. Vere nobilis, ad cuius generationem laudandam, exprimendam, & cogitandam deficit omnis lingua: Generationem eius quis enarrabit? Ideo Angelus ad Virginem dixit: Hic erit magnus & filius Altissimi vocabitur, & dabit illi Dominus, &c. Hic abiit in regionem longinquam cum ascendit in cœlum, & in altissimum cœlum quod maxime elongatur à terra, & locali distantia, & qualitativa differentia. Ideo in huius figuram dicitur: Non est vir in domo sua, abiit via longissima. Et hoc quidem factum est in Ascensione: Psalite Deo qui ascendit super cœlum cœli ad Orientem.

Sup. 1. d
Sup. 1. d

Et tunc verificatum est illud: Sicut exaltantur cœli à terra, sic exaltatæ sunt viæ meæ à viis vestris. Et quoniam sic abiit in cœlum, vt reuersurus esset ad iudicium, ideo subdit: *Accipere sibi regnum & reuerti.* Abiit scilicet ad regnum, sed regnans reuertetur ad iudicium, secundum illud: Viri Galilæi, quid statis aspicientes in cœlum? &c. Veniet autem rex cum potestate magna, & tunc reuertetur de terra longinqua: Ecce nomen Domini venit de longinquo, ardens furor eius & grauis ad portandum.

Pro. 7. c
Psal. 67. d

Isa. 60. e

Secundo, quantum ad collationem gratiæ in missionem Spiritus sancti, subdit: *Vocatis autem decem seruis suis dedit eis decem mnas.* Per vocationem seruorum intelligimus vocationem prædicatorum & prælatorum qui debet vocari, quia dicitur: Nec quisquā sumit sibi honorē, sed qui vocatur à Deo quæadmodū & Aaron. Hi dicuntur serui, à seruiedo, & à seruado. A seruiendo per reuerentiam humilitatis, secundum illud: Qui voluerit inter vos primus esse, erit vester seruus. Dicuntur etiam serui à seruando per custodiã gregū, quia debet gregem Dominicū seruare & custodire. Custodi virū istū: qui si lapsus fuerit, erit anima tua pro anima eius. Et de hoc dicitur: Seniores, pascite qui in vobis est gregē Dei. Subditur: Neque vt dominātes in cleris, sed forma facti gregis ex animo. Hi dicuntur esse decē, siue propter numeri sufficientiã, siue propter hoc quod omne Christi seruitiū reducitur ad obseruantiam perfectã decem mandatorū. quorum noticiam literalē Apostoli habebāt ex lege decalogi: sed intelligentiã & obseruantiam perfectam non habebant, nisi per gratiam datã, ideo dicitur dedisse decem mnas, id est gratiam sufficientem ad illa præcepta intelligenda, implenda, & prædicanda. Vnde Beda vocat decem seruos dū elegit discipulos littera decalogi imbutos, dat decem

Apo. 1. b

Isa. 30. f

mnas dum post resurrectionem aperit sensum eis, vt spiritualiter intelligant legis dicta. Et hoc plene factū est, quando per Spiritum sanctum omnem edocti sunt veritatē. Vnde Ioannes: Cum venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos, &c. Dedit autem decem mnas ad insinuandam intelligentiam perfectam scripturarū. Vnde Glossa: Mna, decem drachmas appendit: & omnis scripturæ sermo, quia vitæ cœlestis perfectionem suggerit, quasi centenarij numeri pondere fuget. In huius designationem Spiritus ille venit post Ascensionem decē diebus, & descendit super duodecies decem discipulos, id est centū & viginti ad perfectionē ministerij & corporis mystici, secundum illud: Qui descendit, ipse est & qui ascendit super omnes cœlos vt impleret omnia. Et ipse dedit quosdã quidem Apostolos, quosdã autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem pastores & Doctores ad consummationē sanctorū in opus ministerij. Dedit autē eis sapientiam propter Ecclesiã instruendã. Et ideo addit: *Et ait illis: Negotiamini dum venio.* Negotiamini scilicet prædicando, & fructificando. Vnicuique datur manifestatio Spiritus ad vtilitatem. Est enim triplex negotiatio indifferens, pessima, & optima. Indifferens, quia temporalia commutantur in temporalia. Filij Agar qui exquirunt, &c. Alia vero est mala, scilicet quia spiritualia commutantur in temporalia per simoniam, & hæc est Deo displicēs, de qua dicitur: His qui columbas vendebant dixit: Auferite ista hinc, & nolite facere domum patris mei domum negotiationis. Alia negotiatio est optima, qua quis spiritualia dat, vt spiritualia colligat, & hæc est bona, & Deo placita, secundū illud: Erunt negotiatio eius, & merces eius sanctificatæ Domino. Et de hac in Prouerbiis: Gustauit, quoniam bona est negotiatio eius, quia simile est regnum cœlorum homini negotiatori, &c. Vnde Glossa: Verba legis mystica interpretatione discussa populis offerte, & ab eis fidei confessionem, morumque probitatē recipite. Qui ergo prædicat propter lucrum temporale, malus negotiator est, qualis nō erat Paulus qui dicebat: Nō quæro quæ vestra sūt, sed vos. Si autē sit metet carnalia, vt nō ponat ibi finē suū, sed potius, e cōtrario, nō recedit à spirituali negotiatione, nec ponit Euangeliū venale. Hoc enim licet si nō fiat sicut principale, incētū, sed sicut ad aliud ordinatum, quia sicut dicitur: Si nos vobis spiritualia seminamus, magnū est si nos carnalia vestra metamus?

Hebr. 5. a
Serui cur sic dicantur.

Matt. 20. d

3. Reg. 20. g

1. Pet. 5. a

Tertio, quantum ad obdurationē perfidiæ humanæ, in rebellionem populi Iudæici, subiungitur: *Ciues autem eius oderant eum.* Ciues isti dicuntur Iudæi. Vnde Glossa: Ciues, id est Iudæi, ex quibus est Christus secundum carnē, secundum illud: Quorum adoptio est filiorum, & gloria, & testamentum, & legislatio, & obsequium, & promissa, quorum patres, & ex quibus est Christus secundū carnē, qui est super omnia Deus benedictus. Hi ciues oderunt eum, secundum illud: Vt adimpleatur sermo, qui in lege eorum scriptus est: Quia odio habuerunt me gratis. Cum potius deberent eum diligere. Et: In propria venit, & sui eum non receperunt. Et quia Iudæi nō tantum oderunt Christum præsentem, verumetiã resurgentem, & ascendentem. Ideo subdit: *Et miserunt legationem post illum dicentes: Nolumus hūc regnare super nos.* Legationem dicuntur post mortem mittere, quando non solum persecuti sunt eum in se, verumetiã in suo corpore. Vnde Glossa: Non solū præsentem vsq; ad mortem crucis oderāt, sed etiã post Resurrectionē eius miserunt persecutionē Apostolis, & prædicationem regni cœlestis spreuerūt. Vnde dicitur: Facta est in illa die persecutio magna in Ecclesia quæ erat Hierosolymis, & omnes dispersi sūt per regiones. Et: Imitatores facti estis fratres Ecclesiarū Dei, quæ sūt in Iudæa in Christo Iesu, quia eadē passi estis & vos à cōfratribus vestris, sicut & ipsi à Iudæis, qui & Dominū occiderūt Iesum, & Prophetas, & nos persecuti sūt, & omnibus aduersatur, prohibētes, nos gētibus loqui, vt salui fiāt, vt impleat peccata sua sēper. Vnde ipsū negauerūt

Beda Glossa in hunc locum 20. 5.

A

B

C

D

E

Ioan. 16. b

Glossa in hunc locum 20. 5. Act. 2. a

Act. 1. c

Ephes. 4. b

1. Cor. 12. a

Baruc. 2. e

Ioan. 2. c

Isa. 23. d

Pro. vlt. d
Matt. 13. g

Glossa in hunc locum 20. 5.

2. Cor. 12. c

1. Cor. 9. b

Glossa interlin. in hunc locum 20. 5.
† Rom. 9. a

Ioan. 16. a
Ioan. 1. b

Glossa interlin. in hunc locum 20. 5.
Act. 8. a

1. The. 2. a

Ioan. 19. c

Dan. 9. g

Ipsa. 1. f

Ioan. 3. b

Ipsa. 1. a

Non habemus regem nisi Cæsarem : nolendo autem Christum regem, perdiderunt regnum. Vnde Daniel: Non erit eius populus qui eum negaturus est. Et nolendo eum regnare desierunt esse ciues, secundum illud: Quo modo facta est meretrix ciuitas fidelis, &c. Ideo autem noluerunt regnare cœlestem, quia amabant regnum carnale: Lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quam lucem, Et sic verificatum est illud: Filios enutriui, & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me.

Et factum est, ut rediret, &c. Postquam descripsit statum meriti, describit hic formam & statum iudicij, quem quidem describit Euangelista primo, scilicet generaliter respectu omnium: secundo respectu seruorum fidelium, ibi: *Venit autem primus dicens, &c.* Tertio respectu negligentium, ibi: *Et aliter venit dicens, &c.* Quarto respectu rebellium, ibi: *Veruntamen inimicos tuos, &c.* Statum autem iudicij in generali describit tripliciter, scilicet quantum ad ipsius iudicis apparitionem manifestam, iussionem potestatiuam, & inquisitionem districtam. Primo igitur quantum ad iudicis apparitionem manifestam, dicit:

Et factum est, ut rediret accepto regno. Glossa Hoc erit, quando ille qui humilis apparuit in manifesta claritate iudicaturus adueniet: Ecce veniet cum nubibus & videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt. Tunc erit manifestus ille aduentus eius. Vnde supra: Sicut fulgur coruscans de sub cœlo, in ea quæ sub cœlo sunt fulget: ita erit filius hominis in die sua. Quia sicut dicitur: Illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Quod autem dicitur: Numquid non tenebræ dies Domini, & non lux, & caligo, & non splendor? intelligitur quantum ad superbos & impios, quos tenebrosus turbo inuoluet, & tollentur, ne videant Domini claritatem.

Secundo, quantum ad iussionem potestatiuam, subdit: *Iussit vocari seruos, quibus dedit pecuniam.* Hæc autem iussio summæ potestatis erit, quia etiam mortuos suscitabit: Ipse Dominus in iussu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de cœlo, & mortui qui in Christo sunt, resurgent primi. Hæc autem iussio erit in propria virtute, secundum illud: Venit hora in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei. Erit etiam per ministerium Angelicum: In reuelatione Domini Iesu de cœlo cum Angelis virtutis eius in flamma ignis dantis vindictam. Vnde Matthæus: Mittet filius hominis Angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala, & eos qui faciunt iniquitatem. Congregant etiam bonos virtute, & velocitate naturæ. Vnde Psalmus: Benedicite Domino omnes Angeli eius, potentes virtute, facientes verbum illius, ad audiendam vocem sermonum eius.

Tertium, quantum ad inquisitionem districtam, subdit: *Ut sciret quantum quisque negotiatus esset.* Glossa: Id est sciri faceret, tunc enim omnium opera, & cogitationes omnibus palam ostendentur. Vnde Daniel: Iudicium sedit, & libri aperti sunt. Hæcque apertio, est disquisitio, & ponderatio meritorum & demeritorum, secundum comparisonem factorum, ad orationes faciendorum. Vnde in Apocalypsi: Vidi mortuos magnos, & pusillos, stantes in conspectu throni, & libri aperti sunt, & alius liber apertus est qui est vitæ: & iudicati sunt mortui ex iis quæ scripta erant in libris. Qui secundum quod dicitur: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis prout gessit, siue bonum siue malum. Vnde cuilibet dicitur illud quod dicitur villico: Redde rationem villicationis tuæ.

Venit autem primus &c. Postquam descripsit iudicij formam respectu omnium, hic consequenter describit eam respectu seruorum fidelium. Et quoniam duplex fuit ordo prædicantium secundum duplicem parietem Ecclesiæ coniunctum per lapidem angularem. Quidam enim conuerterunt populum Iudæorum: alij vero

conuerterunt populum gentium. Ideo primo describit iudicium remuneratiuum fidelis serui in eruditione Iudæorum: secundo vero in conuersione Iudæorum tria introducuntur, scilicet, multiplicatio talenti commissi, approbatio superni iudicij, & retributio præmij cumulati. Primo igitur quantum ad multiplicationem talenti commissi, dicit:

Venit autem primus dicens: Domine, mna tua decem mnas acquisiuit. Primus autem seruus dicitur ille, cui primo commissum est prædicationis officium, sicut fuit Petrus, cui commissa est synagoga conuertenda Iudæorum. Vnde Glossa: Primus seruus est ordo doctorum in circumcisionem missus: qui ideo dicitur primus, quia sicut dicitur: Vobis oportebat primo loqui verbum Dei. Hic enim seruus dicitur vnâ mnam accepisse propter vnitatem gratiæ & doctrinæ. Vnde Glossa: Vnam mnam negotiationis accepit, quia vnum Deum, vnam fidem, vnum baptisma iustus est prædicare: Solliciti seruate vnitatem Spiritus in vinculo pacis: vnum corpus, & vnus spiritus: sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ. Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma. Dicitur etiam decem mnas acquisiuisse propter conuersionem eorum qui erant sub lege. Vnde & Glossa: Decem mnas acquisiuit, dum populum sub lege constitutum docendo sibi sociavit: Magis augebatur credentium in Domino, multitudo virorum ac mulierum: ita vt in plateas eicerent infirmos, vt veniente Petro saltem vmbra illius obumbraret, quemquam illorum, & liberarentur omnes ab infirmitatibus suis. Hanc ergo plebem acquisitam Domino offert, tanquam meritum. In cuius figuram dicitur: Surge, sede, & comede de venatione mea, vt benedicat mihi anima tua. Et nota quod non dicit, acquisiui, sed mna acquisiuit, vt dicat illud: Omnia opera nostra in nobis operatus es Domine. Et illud: Non ego autem, sed gratia Dei mecum.

Secundo, quantum ad acceptionem superni iudicij, subdit: *Et ait illi: Euge bone serue, quia in modico fuisti fidelis.* Et nota quod euge aliquando est irrisorium, secundum illud: Dixerunt, Euge, euge, viderunt oculi nostri. Est aliquando adulatorium: Auertantur statim erubescences: qui dicunt mihi: Euge, euge. Et iterum: Ferrant confusionem suam qui dicunt mihi: euge euge. Quia adulatio est citissime repellenda. Aliquando est adhortatorium, sicut hic. Et Matthæus: Euge serue bone & fidelis, &c. super multa te constitutam. Hic autem dicitur seruus bonus in obsequio faciendo & fidelis in commisso seruando & dispensando: Hic iam quæritur inter dispensatores, vt fidelis quis inueniatur. Et Multi homines misericordes vocantur, virum autem fidelem quis inueniet? Et ideo aliquis fidelis dicitur simpliciter, quia fidelitatem circa parua seruauit. Nam supra: Qui fidelis est in minimo, & in maiori fidelis est. Modicum autem, vt dicit Glossa, est quidquid in præsentem percipimus donorum ad comparisonem futurorum. Ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus, sicut dicitur: In his autem est fidelis, quia ea fideliter communicat, non querens quæ sua sunt, sed quæ Iesu Christi. Bernardus: Fidelis re vera seruus Domini es, si de multa gloria Domini tui, & si non exeunte ex te, tamen transeunte per te nihil manibus tuis adherere contigerit. Talis seruus fuit Paulus qui dicebat: Nō sum sicut plurimi adulterantes Verbum Dei, sed ex sinceritate, sicut ex Deo corā Deo, in Christo loquimur, &c.

Tertio, quantum ad retributionem præmij cumulati, subiungit: *Eris potestatis habens super decem ciuitates.* Nota quod decem ciuitates istæ intelliguntur esse animæ beatificatæ, sicut per decem mnas acquisitas, animæ ad Christum conuersæ, quas vocat mnas in statu vitæ propter vertibilitatem, sed in statu patriæ ciuitates, propter immutabilitatem gloriæ. Et de his Glossa: Decem ciuitates sunt animæ per verba legis ad gratiā Euangelij peruenientes, quibus tunc glorificandus præponitur qui eis pecuniam verbi dignè Deo commendauerit. Vnde dicitur: Quæ est nostra spes, aut gaudium, aut

Glos. in hunc locum 10. 5. Act. 1. 8

Glos. in hunc locum 10. 5. Ephes. 5. a

Glos. in hunc locum 10. 5. Cor. 5. c

Gen. 27. e

Ipsa. 26. c. 1. Cor. 15. b

Euge quid

Psalm. 34. c. Psalm. 69. a. Psalm. 39. d

Matt. 25. b

1. Cor. 4. a. Prou. 20. a

Sup. 16. c

Glos. in hunc locum 10. 5.

1. Cor. 13. c

Bern. ser. 13. super Cant. tom. 1.

2. Cor. 2. d

Glos. in hunc locum 10. 5.

1. Thef. 2. d

corona

corona gloriæ? Nonne vos ante Dominum nostrum Iesum? Dicantur autem eis præponi propter quandam excellentiam gloriosam, non propter imperium potestatis. Quia cum euacuauerit omnem principatum & potestatem & virtutem, & cætera. Quod dicitur quantum ad imperium dominationis, non quantum ad gradum excellentiæ, & dignitatis: quia magna erit dignitas de multorum conuersione. Ideo dicitur: Qui bene ministrauerint, gradum bonum sibi acquirent. Et iterum: Qui bene præfunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, quia & ratione sui, & ratione populi acquisiti. Vnde & Daniel: Qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ, & cætera. Et propterea dicitur: Sapientia confortauit sapientem, super decem principes ciuitatis. Licet ergo Iudæorū populi pro maxima sui parte fuerint obdurati, non frustra tamen eis prædicauerunt Apostoli. Vnde dicitur: Numquid Deus repulit populum suum? Absit: Nam & ego Israëlita sum ex semine Abraham, & c. Non repulit Deus plebem suam quam præsciuit. Et post: Ergo in hoc tempore reliquiæ secundum electionem gratiæ saluæ factæ sunt, quæ quidem sunt in gloriam prædicantium, secundum illud: Omnibus his velut ornameto vestieris.

Et alter venit dicens. Postquam iudicij expressit formam circa ordinem prædicantium, qui fideliter laborauerunt in conuersione Iudæorum, hic secundo exprimitur circa ordinem prædicantium qui fideles fuerunt in conuersione gentium populorum. Circa quem ordinem duo introducuntur, scilicet fidelitas ministerij, & sublimitas præmij. Primo ergo quo ad ministerij fidelitatem, dicitur:

Et alter venit dicens: Domine, mna tua fecit quinque mnas. Glossa: Mna tua quinque fecit, quia gentes quinque, sensibus antea mancipatas, ad gratiam fidei Euangelicæ conuertit. In cuius figuram dictum est illi mulieri Samaritanæ, quæ figuram gentium gerebat: Quinque enim viros habuisti, & c. Sed quando isti quinque sensus conuertuntur ad Dei obsequium, tunc mna gratiæ dicitur quinque lucrari, secundum illud: In die illa erunt quinque ciuitates in terra Ægypti loquentes lingua Chanaan, & iurantes per Dominum exercituum. In die illa erit altare Domini in medio terræ Ægypti, & titulus Domini iuxta terminum eius. Dicuntur ergo animæ de gentibus conuersæ quinque, non propter hoc quod pauciores sint illis, quæ de Iudæis conuersæ sint, sed quia illæ agebantur secundum legem Decalogi: istæ vero secundum leges sensuum & carnalium voluptatum. Propter quod & Iudæi dicuntur vocari de prope, Gentiles vero de lōge: Euangelizauit pacem vobis qui longe fuistis, & pacem iis qui prope.

Secundo, quantum ad præmij sublimitatem, subdit: *Et huic ait: Et tu esto super quinque ciuitates,* id est, gloriā habes de vniuersitate fidelium conuersorum. Vnde Glossa: Respectu earum animarum quas imbuisi fide & conuersione magnus & sublimis esto: & non tantum de tuis, sed etiam de auditorum profectibus honoreris. De iis gētibz Paulus nobilissimus prædicator, licet minimum se diceret & sentiret Apostolorum, maximam tamen multitudinem adduxit ad ouile Domini. Cum secundum illud: Minimum erit in mille: & paruulus in gētem fortissimam. Vnde & ipse dicebat: Qui operatus est Petro in Apostolatam circumcisionis, operatus est & mihi inter gentes. Et nota quod licet decem seruos dixerit vocatos propter humilitatem prædicatorum, non resumit nisi de tribus, duobus scilicet bonis, & vno malo, ad insinuandum quod omnis prædicatio bonorum est bipartita secundum duplicem populum, & duplicem parietem. Ratione cuius etiam duplex sacerdotium fuit, & duplex testamentum, & duplex dicitur esse ordo prædicantium bonorum secundum duplicem differentiam omnium pascendarum. In cuius figuram dicitur: In baculo meo transiui Iordanem istum: & nunc cum duabus turmis egredior. Et Alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili. Et: Vt duos condat in se-

A metipso in vnum nouum hominem, faciens pacem. In huius dissipationem etiam duos principes Apostolorum tanquam duos prædicatores præcipuos & duces prædicantium Dominus præmisit, Petrum, scilicet, & Paulum, dans Petro præcipuam potestatem faciendi mirabilia: Paulo vero profundissimam sapientiam ad intelligenda mysteria. Quia sicut dicitur: Iudæi signa petunt, & Græci sapientiam quærunt. Quicumque ergo boni prædicatores sunt, imitatores sunt horum duorum, & adducunt ad præsepe Dominicum vel bouem vel asinum, id est, decem mnas, vel quinque, secundum horum differentiam populorū. Et ex hoc apparet differentia inter parabolam, quam proponit Matthæus de talentis, & quam hic ponit Lucas, quia ista, differentiam respicit prædicatorū respectu audientium, illa vero respectu propriorum meritorum: ideo hic dicit quod tantundem omnibus dedit: ibi vero quod vni plus, alij minus. Vnde & illa in Hierusalem proposita fuit, hæc autem in via. In vtraque tamen fidelium prædicatorum studiosa sedulitas approbatur, & negligentia reprobat. Et in hoc specialiter Iudæorum rebellium perfidia cōdemnatur, cum in fine parabolæ subditur, de interfectione inimicorum, hoc est, rebellium Iudæorum.

Et alter venit dicens, &c. Postquam descripsit iudicij formam respectu omnium & respectu fidelium, hic describit eam respectu negligentium, qui omnes in persona istius serui tertij designantur. Circa hæc autem quatuor introducuntur ab Euangelista, scilicet serui pigri abscondio, nequam excusatio, & recta redargutio, & cōdemnatio iusta. Primo ergo quantum ad ipsius serui abscondionem pigram, dicit:

C *Et alter venit dicens: Domine, ecce mna tua quam habui repositam in sudario.* Glossa: Tertius seruus, illi sunt qui post collectos Iudæos & gentes negligenter vtuntur cōmisso prædicationis officio. De quibus dicitur: Maledictus, qui facit opus Domini fraudulenter, & maledictus qui prohibet gladium suum à sanguine. Tunc negligenter fit, quando donum sapientiæ absconditur & occultatur. Ideo dicit repositam esse in sudario. Pecuniam reponit in sudario, qui ad prædicandum idoneus, officium prædicandi vel suscipere renuit, vel susceptum verbum negligenter, & percepta dona sub tempore corpori abscondit, dicens: Sufficit mihi vt de me rationem reddam: cur aliis prædicem, vt de aliis cogar reddere rationem? Talis est merito maledicendus. Quia qui abscondit frumenta maledicetur in populis. Paruus enim pastor est qui cibum habens permittit oues fame mori: Propter quod dicitur: Perde pecuniam propter fratrem & amicum: & non abscondas illam sub lapide in perditionem. Et si hoc est de pecunia dictum, multo fortius de scientia. Vnde dicitur: Sapientia absconsa, & thesaurus inuisus, quæ vtilitas? & cætera. Vnde Ezechiel: Si dicente me ad impium, & cætera. ibi Glossa: Magnum discrimen est ibi celare sermones. Sed hoc intelligitur non de occultatione quæ venit ex prudentia. Nam dicitur: Tempus tacendi, & tempus loquendi. Et in Psalmo: In corde meo abscondi eloquia tua, vt nō peccem tibi. Propter quod dicitur: Sapientes abscondunt scientiam. Et: Est tacens qui inuenitur sapiens, & est odibilis qui procax est ad loquendum: sed intelligitur de abscondione ex timore, vel adulatione, vel auaritia, vel negligentia: ideo signanter dicit: reposita est in sudario. In sudario enim inuoluuntur mortui. Et tunc mna reposita est in sudario, quando affectio mortua ad proximum abscondit loquelā & doctrinam propter malam vitam, sicut illi de quibus dicitur: Qui veritatem Dei in inuistitiam detinent, vel propter cordis desidiā, quia non habet charitatem fraternam, propter quod dicitur: Bona abscondita in ore clauso, quasi appositiones epularum circumpositæ sepulchro. Et propterea in eius figuram manna absconditum computruit: Et mna in sudario non multiplicatur, & frumentum in horreo non excrescit, sed à tineis manducatur: solum autem fructus ficat quando seminatur: Sic & verbum Dei quod pretio & semi-

D *Et alter venit dicens: Domine, ecce mna tua quam habui repositam in sudario.* Glossa: Tertius seruus, illi sunt qui post collectos Iudæos & gentes negligenter vtuntur cōmisso prædicationis officio. De quibus dicitur: Maledictus, qui facit opus Domini fraudulenter, & maledictus qui prohibet gladium suum à sanguine. Tunc negligenter fit, quando donum sapientiæ absconditur & occultatur. Ideo dicit repositam esse in sudario. Pecuniam reponit in sudario, qui ad prædicandum idoneus, officium prædicandi vel suscipere renuit, vel susceptum verbum negligenter, & percepta dona sub tempore corpori abscondit, dicens: Sufficit mihi vt de me rationem reddam: cur aliis prædicem, vt de aliis cogar reddere rationem? Talis est merito maledicendus. Quia qui abscondit frumenta maledicetur in populis. Paruus enim pastor est qui cibum habens permittit oues fame mori: Propter quod dicitur: Perde pecuniam propter fratrem & amicum: & non abscondas illam sub lapide in perditionem. Et si hoc est de pecunia dictum, multo fortius de scientia. Vnde dicitur: Sapientia absconsa, & thesaurus inuisus, quæ vtilitas? & cætera. Vnde Ezechiel: Si dicente me ad impium, & cætera. ibi Glossa: Magnum discrimen est ibi celare sermones. Sed hoc intelligitur non de occultatione quæ venit ex prudentia. Nam dicitur: Tempus tacendi, & tempus loquendi. Et in Psalmo: In corde meo abscondi eloquia tua, vt nō peccem tibi. Propter quod dicitur: Sapientes abscondunt scientiam. Et: Est tacens qui inuenitur sapiens, & est odibilis qui procax est ad loquendum: sed intelligitur de abscondione ex timore, vel adulatione, vel auaritia, vel negligentia: ideo signanter dicit: reposita est in sudario. In sudario enim inuoluuntur mortui. Et tunc mna reposita est in sudario, quando affectio mortua ad proximum abscondit loquelā & doctrinam propter malam vitam, sicut illi de quibus dicitur: Qui veritatem Dei in inuistitiam detinent, vel propter cordis desidiā, quia non habet charitatem fraternam, propter quod dicitur: Bona abscondita in ore clauso, quasi appositiones epularum circumpositæ sepulchro. Et propterea in eius figuram manna absconditum computruit: Et mna in sudario non multiplicatur, & frumentum in horreo non excrescit, sed à tineis manducatur: solum autem fructus ficat quando seminatur: Sic & verbum Dei quod pretio & semi-

1. Cor. 15. c
1. Tim. 3. c
Ibidem. 5. c
Dan. 12. b
Eccl. 7. c
Rom. 12. d
Isa. 39. c
Glos. in hunc locum. 10. 5.
Ioan. 4. c
Isa. 19. c
Ephes. 2. c
Glos. interlin. in hunc locum 10. 5.
Isa. 60. d
Gal. 2. b
Gen. 32. b
Ioan. 10. c
Ephes. 2. c

1. Cor. 1. c
Matt. 25. b
Glos. interlin. in hunc locum 10. 5.
Hier. 48. b
Prou. 11. d
Eccl. 29. c
Eccl. 41. b
Eccl. 3. c
Psal. 118. b
Prou. 15. b
Eccl. 20. d
Rom. 1. c
Eccl. 30. c
Exod. 16. d

Prou. 15. a

ni comparatur. Et ideo dicitur: Labia sapientium disseminabunt scientiam, cor stultorum dissimile erit.

Prou. 22. b

Secundo, quantum ad excusationem nequam, subdit: *Timui enim te, quia homo austerus es.* In quo se excusat, ut piger per timorem. Dicit piger: Leo est fortis, in medio platearum occidens sum. Vnde & salibus competit illud: Trepidauerunt timore, ubi non erat timor.

Psal. 52. b

Excusat se nequiter, quia culpam suam negligentiam imponit austeritati Domini iudicantis, cum è contrario ipse dicat: Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde.

Matt. 11. d
Rom. 2. a

Et: Ignoras quoniam benignitas Dei ad penitentiam te adducit? Excusat etiam insipienter, quia cum deberet loqui pro se, loquitur contra se, cum subdit: *Tollis quod non posuisti: & metis, quod non seminasti.* Glossa: Metit Dominus ubi non seminavit, id est eos reos impietatis tenet quibus verbum legis, vel Euangelij non ministravit.

Glos. in hunc locum 10. 5.

In quo allegat seueritatem diuini iudicij, quia Dominus punit etiam ignorantes, & ideo timere debet, quod multo fortius puniet negligentes. Vnde dicitur: Qui timent Dominum, inquirent quæ beneplacita sunt ei. Punit etiam Dominus illos quibus legem non dedit, à quibus requirit iustitiam: quia etsi non habent legem scriptam, habent tamen legem naturæ interius impressam propter quod dicitur: Qui sine lege peccauerunt, sine lege peribunt. Vnde & ibidem: Cum enim gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt, faciunt eiusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex: qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, & cætera. cum iudicabit Deus occulta hominum per Iesum Christum.

Eccl. 2. d

Tertio, quantum ad serui redargutionem rectam, subditur: *Dicit ei: De ore tuo te iudico serue nequam.* Seruum nequam vocat, quia piger erat in negligendo, quia superbus fuit in iustificando se, & nequam Dominum accusando. Glossa: *Nequam*, quia piger ad exercendum officium, superbus ad accusandum diuinum iudicium.

Roma. 2. b
Ibidem. c.

Et ideo ex suo ore dum se credit iustificare, potius accusat, secundum illud: Si iustificare me voluero, os meum condemnabit me: si innocentem ostendere, prauum me comprobabit. Quia ut dicit Augustinus: Bene loqui, & male viuere nihil aliud est, quam se sua lingua damnare. Hic ergo negligens dum iudicium & seueritatem Dei ostendit, se scire, loquitur contra se, vnde & subdit: *Sciebas quod ego homo austerus sum, tollens quod non posui & metens quod non seminavi.* per seueritatem vindictæ, secundum illud. Cum acceperit tempus, ego iustitias iudicabo. *Et quare non dedisti pecuniam meam ad mensam,* per sedulitatem vigilantem, per quam pecuniam Euangelicæ predicacionis debuit multiplicare Euangelizando, ne propter negligentiam diuinam incurreret iram. Vnde Glossa: Si durum & crudelè esse me noueras, & aliena sectari, ibique metere ubi non seuerim, quare non tibi istiusmodi cogitatio incussit timorè, ut scires me mea diligentius questurum? Et nota quod vocat manam pecuniam suam, quia scientia & gratia, & doctrina potius est Dei quam nostra. Et ideo dicitur: Loquens verba mea ad eos. Glossa: non tua. Vnde Matthæus: Non enim vos estis, qui loquimini, &c. Sed est hæc pecunia nobis concessa ad fructificandum, & ideo addit: *Et ego veniens cum vsuris utique exegissem illud?* scilicet per æquitatem iustitiæ, per quam exigit vsuras multiplicis fructificationis. Vnde

Glos. interlin. in hunc locum 10. 5.
Iob. 9. c

Glos. Qui verbi pecuniam à doctore percipit, euntque credendo, necesse est eam cum vsuris soluat operando. Qui ergo neglexit alios docere cum potuit, illorum negligentiam sibi imputabuntur. Vnde Chrysostomus: Qui seminandi causa semen accepit, & tempore seminacionis seminavit, damnum facit Domino (& si semen custodiat) tantum, quantum poterat lucrum facere si opportuno tempore seminasset. Vnde & Dominus veniens ad iudicandum, non requirit solum donum quod dedit, verum etiam fructum quem ex dono expectauit. Ideo dicit Matthæus: Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Vnde & de ficul-

August. in sent. 10. 3.
est. 6.

nea supra dicitur: Ecce anni tres sunt ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac, & non inuenio. Succide ergo illam, ut quid etiam terram occupat? Quæri, ergo & de arboribus fructum, & de pecunia spirituali vsuras. Vnde Gregorius dicit quod cum augentur dona, rationes etiam crescunt donorum.

Psal. 74. a

Quarto, quantum ad ipsius serui condemnationem iustam, subiungitur: *Et astantibus dixit: Auferte ab illa manam, & date illi, qui decem mnas habet.* Astantes vocat eos qui assistunt ei in iudicio siue angelos, siue sanctos alios, quorum iudicio & approbatione præmium correspondens dono habito auferetur, & dabitur gloria & gaudium dispensatori fideli, secundum illud: Tene quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam. Hoc etiam iudicium exercet Dominus in præfati sæculo, auferendo etiam dona concessa propter negligentium desidiam, & abusionem. Vnde Glossa: Collatam gratiam amittit, qui eam communicando aliis, prædicare neglexerit: augetur vero illi, qui in ea laborauit, sicut regium chrisma quod superbiendo Saül amisit, Dauid obediendo promeruit. Spiritus enim Dei, qui à Saule recessit, directus est à die illa & deinceps in Dauid. Vnde & dicitur: Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Magis autem datur ei qui habet decem mnas propter mysterium, quia illum designat ordinem eorum, qui Iudaico populo prædicauerunt, qui etiam similiter ad Christum conuertendus est. Vnde Glossa: Cum omnis Israël saluus erit, tunc omnis plenitudo spiritualis gratiæ quam modo tepenter exercemus, doctoribus illius populi abundanter conferetur. Vnde dicitur: Isaïas clamet pro Israël: Si fuerit numerus filiorum Israël tanquam arena maris, reliquæ saluæ fient. Et quia hoc videtur irrationabile & incredibile, quod dat abundantiam. Ideo subditur: *Et dixerunt ei, Domine, habet decem mnas, quasi dicant, non videtur esse recta sententia. Ideo pro omnibus generaliter sententiat, dicens. Dico autem vobis, quia omni habenti dabitur & abundabit.* Glossa: Vtenti eo quod habet. *Ab eo autem qui non habet, scilicet rectum vsus.* *Et quod habet, scilicet diuinum donum. Auferetur ab eo, per diuinum iudicium. Quod expressius dicitur: Quod videtur habere auferetur ab eo.* Vnde tunc verificatur illud: Alij diuidunt propria & ditiores fiunt, alij rapiunt non sua, & semper in egestate sunt. Et ideo generaliter omni habenti scilicet desiderium audiendi, dabitur sensus intelligendi. Si dilexeris audire, sapiens eris. Habenti voluntatem operandi, dabitur facultas perficiendi. Deus est qui operatur in vobis & velle & perficere. Habenti opera, dabitur intelligentia Spiritus: A mandatis tuis intellexi. Super senes intellexi. Habenti iustitiam, dabitur sapientia: Fili concupiscens sapientiam, conserua iustitiam. Habenti gratiam, dabitur gloria: Gratiam & gloriam dabit Dominus. Habenti arrham, dabitur hereditas æterna: In quo & credentes signati estis spiritu missionis sancto, qui est pignus hereditatis nostræ, &c. Habenti cumulum meritorum, dabitur cumulus præmiorum. Quia dicitur: Qui parce seminat, parce & metet, & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Supra: Date, & dabitur vobis, Mensuram bonam, &c.

Glos. in hunc locum 10. 5.

Verumtamen inimicos meos, & cætera. Post formam iudicij respectu omnium & fidelium & negligentium hic subiungitur pœna respectu rebellium. Vnde ex hac parabola possunt quinque differentiæ hominum elici, quarum duæ bonæ, & tres malæ. Nam boni sunt fideliter docentes, boni fideliter eorum doctrinæ adhærentes. Mali vero sunt ignorantes, & negligentes, & malignantes. Omnes enim boni aut sunt subditi aut prælati. Mali vero aut ex ignorantia, aut infirmitate, aut malitia vniuersaliter peccant. Vnde Glossa dicit his quinque personis omne genus hominum in futuro iudicio discutendum signat. In hac igitur parabola circa iudicium rebellium duo insinuantur, scilicet rebellium pœna, & rebellium persona. Primo igitur quantum ad rebellium pœnam dicitur:

Ezech. 2. c
Acto. 10. b

Quinto, quantum ad ipsius serui condemnationem iustam, subiungitur: *Et astantibus dixit: Auferte ab illa manam, & date illi, qui decem mnas habet.* Astantes vocat eos qui assistunt ei in iudicio siue angelos, siue sanctos alios, quorum iudicio & approbatione præmium correspondens dono habito auferetur, & dabitur gloria & gaudium dispensatori fideli, secundum illud: Tene quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam. Hoc etiam iudicium exercet Dominus in præfati sæculo, auferendo etiam dona concessa propter negligentium desidiam, & abusionem. Vnde Glossa: Collatam gratiam amittit, qui eam communicando aliis, prædicare neglexerit: augetur vero illi, qui in ea laborauit, sicut regium chrisma quod superbiendo Saül amisit, Dauid obediendo promeruit. Spiritus enim Dei, qui à Saule recessit, directus est à die illa & deinceps in Dauid. Vnde & dicitur: Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Magis autem datur ei qui habet decem mnas propter mysterium, quia illum designat ordinem eorum, qui Iudaico populo prædicauerunt, qui etiam similiter ad Christum conuertendus est. Vnde Glossa: Cum omnis Israël saluus erit, tunc omnis plenitudo spiritualis gratiæ quam modo tepenter exercemus, doctoribus illius populi abundanter conferetur. Vnde dicitur: Isaïas clamet pro Israël: Si fuerit numerus filiorum Israël tanquam arena maris, reliquæ saluæ fient. Et quia hoc videtur irrationabile & incredibile, quod dat abundantiam. Ideo subditur: *Et dixerunt ei, Domine, habet decem mnas, quasi dicant, non videtur esse recta sententia. Ideo pro omnibus generaliter sententiat, dicens. Dico autem vobis, quia omni habenti dabitur & abundabit.* Glossa: Vtenti eo quod habet. *Ab eo autem qui non habet, scilicet rectum vsus.* *Et quod habet, scilicet diuinum donum. Auferetur ab eo, per diuinum iudicium. Quod expressius dicitur: Quod videtur habere auferetur ab eo.* Vnde tunc verificatur illud: Alij diuidunt propria & ditiores fiunt, alij rapiunt non sua, & semper in egestate sunt. Et ideo generaliter omni habenti scilicet desiderium audiendi, dabitur sensus intelligendi. Si dilexeris audire, sapiens eris. Habenti voluntatem operandi, dabitur facultas perficiendi. Deus est qui operatur in vobis & velle & perficere. Habenti opera, dabitur intelligentia Spiritus: A mandatis tuis intellexi. Super senes intellexi. Habenti iustitiam, dabitur sapientia: Fili concupiscens sapientiam, conserua iustitiam. Habenti gratiam, dabitur gloria: Gratiam & gloriam dabit Dominus. Habenti arrham, dabitur hereditas æterna: In quo & credentes signati estis spiritu missionis sancto, qui est pignus hereditatis nostræ, &c. Habenti cumulum meritorum, dabitur cumulus præmiorum. Quia dicitur: Qui parce seminat, parce & metet, & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Supra: Date, & dabitur vobis, Mensuram bonam, &c.

Glos. in hunc locum 10. 5.

Quinto, quantum ad ipsius serui condemnationem iustam, subiungitur: *Et astantibus dixit: Auferte ab illa manam, & date illi, qui decem mnas habet.* Astantes vocat eos qui assistunt ei in iudicio siue angelos, siue sanctos alios, quorum iudicio & approbatione præmium correspondens dono habito auferetur, & dabitur gloria & gaudium dispensatori fideli, secundum illud: Tene quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam. Hoc etiam iudicium exercet Dominus in præfati sæculo, auferendo etiam dona concessa propter negligentium desidiam, & abusionem. Vnde Glossa: Collatam gratiam amittit, qui eam communicando aliis, prædicare neglexerit: augetur vero illi, qui in ea laborauit, sicut regium chrisma quod superbiendo Saül amisit, Dauid obediendo promeruit. Spiritus enim Dei, qui à Saule recessit, directus est à die illa & deinceps in Dauid. Vnde & dicitur: Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Magis autem datur ei qui habet decem mnas propter mysterium, quia illum designat ordinem eorum, qui Iudaico populo prædicauerunt, qui etiam similiter ad Christum conuertendus est. Vnde Glossa: Cum omnis Israël saluus erit, tunc omnis plenitudo spiritualis gratiæ quam modo tepenter exercemus, doctoribus illius populi abundanter conferetur. Vnde dicitur: Isaïas clamet pro Israël: Si fuerit numerus filiorum Israël tanquam arena maris, reliquæ saluæ fient. Et quia hoc videtur irrationabile & incredibile, quod dat abundantiam. Ideo subditur: *Et dixerunt ei, Domine, habet decem mnas, quasi dicant, non videtur esse recta sententia. Ideo pro omnibus generaliter sententiat, dicens. Dico autem vobis, quia omni habenti dabitur & abundabit.* Glossa: Vtenti eo quod habet. *Ab eo autem qui non habet, scilicet rectum vsus.* *Et quod habet, scilicet diuinum donum. Auferetur ab eo, per diuinum iudicium. Quod expressius dicitur: Quod videtur habere auferetur ab eo.* Vnde tunc verificatur illud: Alij diuidunt propria & ditiores fiunt, alij rapiunt non sua, & semper in egestate sunt. Et ideo generaliter omni habenti scilicet desiderium audiendi, dabitur sensus intelligendi. Si dilexeris audire, sapiens eris. Habenti voluntatem operandi, dabitur facultas perficiendi. Deus est qui operatur in vobis & velle & perficere. Habenti opera, dabitur intelligentia Spiritus: A mandatis tuis intellexi. Super senes intellexi. Habenti iustitiam, dabitur sapientia: Fili concupiscens sapientiam, conserua iustitiam. Habenti gratiam, dabitur gloria: Gratiam & gloriam dabit Dominus. Habenti arrham, dabitur hereditas æterna: In quo & credentes signati estis spiritu missionis sancto, qui est pignus hereditatis nostræ, &c. Habenti cumulum meritorum, dabitur cumulus præmiorum. Quia dicitur: Qui parce seminat, parce & metet, & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Supra: Date, & dabitur vobis, Mensuram bonam, &c.

Mat. 3. b
Sup. 13. b

Quinto, quantum ad ipsius serui condemnationem iustam, subiungitur: *Et astantibus dixit: Auferte ab illa manam, & date illi, qui decem mnas habet.* Astantes vocat eos qui assistunt ei in iudicio siue angelos, siue sanctos alios, quorum iudicio & approbatione præmium correspondens dono habito auferetur, & dabitur gloria & gaudium dispensatori fideli, secundum illud: Tene quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam. Hoc etiam iudicium exercet Dominus in præfati sæculo, auferendo etiam dona concessa propter negligentium desidiam, & abusionem. Vnde Glossa: Collatam gratiam amittit, qui eam communicando aliis, prædicare neglexerit: augetur vero illi, qui in ea laborauit, sicut regium chrisma quod superbiendo Saül amisit, Dauid obediendo promeruit. Spiritus enim Dei, qui à Saule recessit, directus est à die illa & deinceps in Dauid. Vnde & dicitur: Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Magis autem datur ei qui habet decem mnas propter mysterium, quia illum designat ordinem eorum, qui Iudaico populo prædicauerunt, qui etiam similiter ad Christum conuertendus est. Vnde Glossa: Cum omnis Israël saluus erit, tunc omnis plenitudo spiritualis gratiæ quam modo tepenter exercemus, doctoribus illius populi abundanter conferetur. Vnde dicitur: Isaïas clamet pro Israël: Si fuerit numerus filiorum Israël tanquam arena maris, reliquæ saluæ fient. Et quia hoc videtur irrationabile & incredibile, quod dat abundantiam. Ideo subditur: *Et dixerunt ei, Domine, habet decem mnas, quasi dicant, non videtur esse recta sententia. Ideo pro omnibus generaliter sententiat, dicens. Dico autem vobis, quia omni habenti dabitur & abundabit.* Glossa: Vtenti eo quod habet. *Ab eo autem qui non habet, scilicet rectum vsus.* *Et quod habet, scilicet diuinum donum. Auferetur ab eo, per diuinum iudicium. Quod expressius dicitur: Quod videtur habere auferetur ab eo.* Vnde tunc verificatur illud: Alij diuidunt propria & ditiores fiunt, alij rapiunt non sua, & semper in egestate sunt. Et ideo generaliter omni habenti scilicet desiderium audiendi, dabitur sensus intelligendi. Si dilexeris audire, sapiens eris. Habenti voluntatem operandi, dabitur facultas perficiendi. Deus est qui operatur in vobis & velle & perficere. Habenti opera, dabitur intelligentia Spiritus: A mandatis tuis intellexi. Super senes intellexi. Habenti iustitiam, dabitur sapientia: Fili concupiscens sapientiam, conserua iustitiam. Habenti gratiam, dabitur gloria: Gratiam & gloriam dabit Dominus. Habenti arrham, dabitur hereditas æterna: In quo & credentes signati estis spiritu missionis sancto, qui est pignus hereditatis nostræ, &c. Habenti cumulum meritorum, dabitur cumulus præmiorum. Quia dicitur: Qui parce seminat, parce & metet, & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Supra: Date, & dabitur vobis, Mensuram bonam, &c.

Quinto, quantum ad ipsius serui condemnationem iustam, subiungitur: *Et astantibus dixit: Auferte ab illa manam, & date illi, qui decem mnas habet.* Astantes vocat eos qui assistunt ei in iudicio siue angelos, siue sanctos alios, quorum iudicio & approbatione præmium correspondens dono habito auferetur, & dabitur gloria & gaudium dispensatori fideli, secundum illud: Tene quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam. Hoc etiam iudicium exercet Dominus in præfati sæculo, auferendo etiam dona concessa propter negligentium desidiam, & abusionem. Vnde Glossa: Collatam gratiam amittit, qui eam communicando aliis, prædicare neglexerit: augetur vero illi, qui in ea laborauit, sicut regium chrisma quod superbiendo Saül amisit, Dauid obediendo promeruit. Spiritus enim Dei, qui à Saule recessit, directus est à die illa & deinceps in Dauid. Vnde & dicitur: Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Magis autem datur ei qui habet decem mnas propter mysterium, quia illum designat ordinem eorum, qui Iudaico populo prædicauerunt, qui etiam similiter ad Christum conuertendus est. Vnde Glossa: Cum omnis Israël saluus erit, tunc omnis plenitudo spiritualis gratiæ quam modo tepenter exercemus, doctoribus illius populi abundanter conferetur. Vnde dicitur: Isaïas clamet pro Israël: Si fuerit numerus filiorum Israël tanquam arena maris, reliquæ saluæ fient. Et quia hoc videtur irrationabile & incredibile, quod dat abundantiam. Ideo subditur: *Et dixerunt ei, Domine, habet decem mnas, quasi dicant, non videtur esse recta sententia. Ideo pro omnibus generaliter sententiat, dicens. Dico autem vobis, quia omni habenti dabitur & abundabit.* Glossa: Vtenti eo quod habet. *Ab eo autem qui non habet, scilicet rectum vsus.* *Et quod habet, scilicet diuinum donum. Auferetur ab eo, per diuinum iudicium. Quod expressius dicitur: Quod videtur habere auferetur ab eo.* Vnde tunc verificatur illud: Alij diuidunt propria & ditiores fiunt, alij rapiunt non sua, & semper in egestate sunt. Et ideo generaliter omni habenti scilicet desiderium audiendi, dabitur sensus intelligendi. Si dilexeris audire, sapiens eris. Habenti voluntatem operandi, dabitur facultas perficiendi. Deus est qui operatur in vobis & velle & perficere. Habenti opera, dabitur intelligentia Spiritus: A mandatis tuis intellexi. Super senes intellexi. Habenti iustitiam, dabitur sapientia: Fili concupiscens sapientiam, conserua iustitiam. Habenti gratiam, dabitur gloria: Gratiam & gloriam dabit Dominus. Habenti arrham, dabitur hereditas æterna: In quo & credentes signati estis spiritu missionis sancto, qui est pignus hereditatis nostræ, &c. Habenti cumulum meritorum, dabitur cumulus præmiorum. Quia dicitur: Qui parce seminat, parce & metet, & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Supra: Date, & dabitur vobis, Mensuram bonam, &c.

Quinto, quantum ad ipsius serui condemnationem iustam, subiungitur: *Et astantibus dixit: Auferte ab illa manam, & date illi, qui decem mnas habet.* Astantes vocat eos qui assistunt ei in iudicio siue angelos, siue sanctos alios, quorum iudicio & approbatione præmium correspondens dono habito auferetur, & dabitur gloria & gaudium dispensatori fideli, secundum illud: Tene quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam. Hoc etiam iudicium exercet Dominus in præfati sæculo, auferendo etiam dona concessa propter negligentium desidiam, & abusionem. Vnde Glossa: Collatam gratiam amittit, qui eam communicando aliis, prædicare neglexerit: augetur vero illi, qui in ea laborauit, sicut regium chrisma quod superbiendo Saül amisit, Dauid obediendo promeruit. Spiritus enim Dei, qui à Saule recessit, directus est à die illa & deinceps in Dauid. Vnde & dicitur: Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Magis autem datur ei qui habet decem mnas propter mysterium, quia illum designat ordinem eorum, qui Iudaico populo prædicauerunt, qui etiam similiter ad Christum conuertendus est. Vnde Glossa: Cum omnis Israël saluus erit, tunc omnis plenitudo spiritualis gratiæ quam modo tepenter exercemus, doctoribus illius populi abundanter conferetur. Vnde dicitur: Isaïas clamet pro Israël: Si fuerit numerus filiorum Israël tanquam arena maris, reliquæ saluæ fient. Et quia hoc videtur irrationabile & incredibile, quod dat abundantiam. Ideo subditur: *Et dixerunt ei, Domine, habet decem mnas, quasi dicant, non videtur esse recta sententia. Ideo pro omnibus generaliter sententiat, dicens. Dico autem vobis, quia omni habenti dabitur & abundabit.* Glossa: Vtenti eo quod habet. *Ab eo autem qui non habet, scilicet rectum vsus.* *Et quod habet, scilicet diuinum donum. Auferetur ab eo, per diuinum iudicium. Quod expressius dicitur: Quod videtur habere auferetur ab eo.* Vnde tunc verificatur illud: Alij diuidunt propria & ditiores fiunt, alij rapiunt non sua, & semper in egestate sunt. Et ideo generaliter omni habenti scilicet desiderium audiendi, dabitur sensus intelligendi. Si dilexeris audire, sapiens eris. Habenti voluntatem operandi, dabitur facultas perficiendi. Deus est qui operatur in vobis & velle & perficere. Habenti opera, dabitur intelligentia Spiritus: A mandatis tuis intellexi. Super senes intellexi. Habenti iustitiam, dabitur sapientia: Fili concupiscens sapientiam, conserua iustitiam. Habenti gratiam, dabitur gloria: Gratiam & gloriam dabit Dominus. Habenti arrham, dabitur hereditas æterna: In quo & credentes signati estis spiritu missionis sancto, qui est pignus hereditatis nostræ, &c. Habenti cumulum meritorum, dabitur cumulus præmiorum. Quia dicitur: Qui parce seminat, parce & metet, & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Supra: Date, & dabitur vobis, Mensuram bonam, &c.

Quinto, quantum ad ipsius serui condemnationem iustam, subiungitur: *Et astantibus dixit: Auferte ab illa manam, & date illi, qui decem mnas habet.* Astantes vocat eos qui assistunt ei in iudicio siue angelos, siue sanctos alios, quorum iudicio & approbatione præmium correspondens dono habito auferetur, & dabitur gloria & gaudium dispensatori fideli, secundum illud: Tene quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam. Hoc etiam iudicium exercet Dominus in præfati sæculo, auferendo etiam dona concessa propter negligentium desidiam, & abusionem. Vnde Glossa: Collatam gratiam amittit, qui eam communicando aliis, prædicare neglexerit: augetur vero illi, qui in ea laborauit, sicut regium chrisma quod superbiendo Saül amisit, Dauid obediendo promeruit. Spiritus enim Dei, qui à Saule recessit, directus est à die illa & deinceps in Dauid. Vnde & dicitur: Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Magis autem datur ei qui habet decem mnas propter mysterium, quia illum designat ordinem eorum, qui Iudaico populo prædicauerunt, qui etiam similiter ad Christum conuertendus est. Vnde Glossa: Cum omnis Israël saluus erit, tunc omnis plenitudo spiritualis gratiæ quam modo tepenter exercemus, doctoribus illius populi abundanter conferetur. Vnde dicitur: Isaïas clamet pro Israël: Si fuerit numerus filiorum Israël tanquam arena maris, reliquæ saluæ fient. Et quia hoc videtur irrationabile & incredibile, quod dat abundantiam. Ideo subditur: *Et dixerunt ei, Domine, habet decem mnas, quasi dicant, non videtur esse recta sententia. Ideo pro omnibus generaliter sententiat, dicens. Dico autem vobis, quia omni habenti dabitur & abundabit.* Glossa: Vtenti eo quod habet. *Ab eo autem qui non habet, scilicet rectum vsus.* *Et quod habet, scilicet diuinum donum. Auferetur ab eo, per diuinum iudicium. Quod expressius dicitur: Quod videtur habere auferetur ab eo.* Vnde tunc verificatur illud: Alij diuidunt propria & ditiores fiunt, alij rapiunt non sua, & semper in egestate sunt. Et ideo generaliter omni habenti scilicet desiderium audiendi, dabitur sensus intelligendi. Si dilexeris audire, sapiens eris. Habenti voluntatem operandi, dabitur facultas perficiendi. Deus est qui operatur in vobis & velle & perficere. Habenti opera, dabitur intelligentia Spiritus: A mandatis tuis intellexi. Super senes intellexi. Habenti iustitiam, dabitur sapientia: Fili concupiscens sapientiam, conserua iustitiam. Habenti gratiam, dabitur gloria: Gratiam & gloriam dabit Dominus. Habenti arrham, dabitur hereditas æterna: In quo & credentes signati estis spiritu missionis sancto, qui est pignus hereditatis nostræ, &c. Habenti cumulum meritorum, dabitur cumulus præmiorum. Quia dicitur: Qui parce seminat, parce & metet, & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Supra: Date, & dabitur vobis, Mensuram bonam, &c.

Quinto, quantum ad ipsius serui condemnationem iustam, subiungitur: *Et astantibus dixit: Auferte ab illa manam, & date illi, qui decem mnas habet.* Astantes vocat eos qui assistunt ei in iudicio siue angelos, siue sanctos alios, quorum iudicio & approbatione præmium correspondens dono habito auferetur, & dabitur gloria & gaudium dispensatori fideli, secundum illud: Tene quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam. Hoc etiam iudicium exercet Dominus in præfati sæculo, auferendo etiam dona concessa propter negligentium desidiam, & abusionem. Vnde Glossa: Collatam gratiam amittit, qui eam communicando aliis, prædicare neglexerit: augetur vero illi, qui in ea laborauit, sicut regium chrisma quod superbiendo Saül amisit, Dauid obediendo promeruit. Spiritus enim Dei, qui à Saule recessit, directus est à die illa & deinceps in Dauid. Vnde & dicitur: Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Magis autem datur ei qui habet decem mnas propter mysterium, quia illum designat ordinem eorum, qui Iudaico populo prædicauerunt, qui etiam similiter ad Christum conuertendus est. Vnde Glossa: Cum omnis Israël saluus erit, tunc omnis plenitudo spiritualis gratiæ quam modo tepenter exercemus, doctoribus illius populi abundanter conferetur. Vnde dicitur: Isaïas clamet pro Israël: Si fuerit numerus filiorum Israël tanquam arena maris, reliquæ saluæ fient. Et quia hoc videtur irrationabile & incredibile, quod dat abundantiam. Ideo subditur: *Et dixerunt ei, Domine, habet decem mnas, quasi dicant, non videtur esse recta sententia. Ideo pro omnibus generaliter sententiat, dicens. Dico autem vobis, quia omni habenti dabitur & abundabit.* Glossa: Vtenti eo quod habet. *Ab eo autem qui non habet, scilicet rectum vsus.* *Et quod habet, scilicet diuinum donum. Auferetur ab eo, per diuinum iudicium. Quod expressius dicitur: Quod videtur habere auferetur ab eo.* Vnde tunc verificatur illud: Alij diuidunt propria & ditiores fiunt, alij rapiunt non sua, & semper in egestate sunt. Et ideo generaliter omni habenti scilicet desiderium audiendi, dabitur sensus intelligendi. Si dilexeris audire, sapiens eris. Habenti voluntatem operandi, dabitur facultas perficiendi. Deus est qui operatur in vobis & velle & perficere. Habenti opera, dabitur intelligentia Spiritus: A mandatis tuis intellexi. Super senes intellexi. Habenti iustitiam, dabitur sapientia: Fili concupiscens sapientiam, conserua iustitiam. Habenti gratiam, dabitur gloria: Gratiam & gloriam dabit Dominus. Habenti arrham, dabitur hereditas æterna: In quo & credentes signati estis spiritu missionis sancto, qui est pignus hereditatis nostræ, &c. Habenti cumulum meritorum, dabitur cumulus præmiorum. Quia dicitur: Qui parce seminat, parce & metet, & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Supra: Date, & dabitur vobis, Mensuram bonam, &c.

Quinto, quantum ad ipsius serui condemnationem iustam, subiungitur: *Et astantibus dixit: Auferte ab illa manam, & date illi, qui decem mnas habet.* Astantes vocat eos qui assistunt ei in iudicio siue angelos, siue sanctos alios, quorum iudicio & approbatione præmium correspondens dono habito auferetur, & dabitur gloria & gaudium dispensatori fideli, secundum illud: Tene quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam. Hoc etiam iudicium exercet Dominus in præfati sæculo, auferendo etiam dona concessa propter negligentium desidiam, & abusionem. Vnde Glossa: Collatam gratiam amittit, qui eam communicando aliis, prædicare neglexerit: augetur vero illi, qui in ea laborauit, sicut regium chrisma quod superbiendo Saül amisit, Dauid obediendo promeruit. Spiritus enim Dei, qui à Saule recessit, directus est à die illa & deinceps in Dauid. Vnde & dicitur: Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Magis autem datur ei qui habet decem mnas propter mysterium, quia illum designat ordinem eorum, qui Iudaico populo prædicauerunt, qui etiam similiter ad Christum conuertendus est. Vnde Glossa: Cum omnis Israël saluus erit, tunc omnis plenitudo spiritualis gratiæ quam modo tepenter exercemus, doctoribus illius populi abundanter conferetur. Vnde dicitur: Isaïas clamet pro Israël: Si fuerit numerus filiorum Israël tanquam arena maris, reliquæ saluæ fient. Et quia hoc videtur irrationabile & incredibile, quod dat abundantiam. Ideo subditur: *Et dixerunt ei, Domine, habet decem mnas, quasi dicant, non videtur esse recta sententia. Ideo pro omnibus generaliter sententiat, dicens. Dico autem vobis, quia omni habenti dabitur & abundabit.* Glossa: Vtenti eo quod habet. *Ab eo autem qui non habet, scilicet rectum vsus.* *Et quod habet, scilicet diuinum donum. Auferetur ab eo, per diuinum iudicium. Quod expressius dicitur: Quod videtur habere auferetur ab eo.* Vnde tunc verificatur illud: Alij diuidunt propria & ditiores fiunt, alij rapiunt non sua, & semper in egestate sunt. Et ideo generaliter omni habenti scilicet desiderium audiendi, dabitur sensus intelligendi. Si dilexeris audire, sapiens eris. Habenti voluntatem operandi, dabitur facultas perficiendi. Deus est qui operatur in vobis & velle & perficere. Habenti opera, dabitur intelligentia Spiritus: A mandatis tuis intellexi. Super senes intellexi. Habenti iustitiam, dabitur sapientia: Fili concupiscens sapientiam, conserua iustitiam. Habenti gratiam, dabitur gloria: Gratiam & gloriam dabit Dominus. Habenti arrham, dabitur hereditas æterna: In quo & credentes signati estis spiritu missionis sancto, qui est pignus hereditatis nostræ, &c. Habenti cumulum meritorum, dabitur cumulus præmiorum. Quia dicitur: Qui parce seminat, parce & metet, & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Supra: Date, & dabitur vobis, Mensuram bonam, &c.

Quinto, quantum ad ipsius serui condemnationem iustam, subiungitur: *Et astantibus dixit: Auferte ab illa manam, & date illi, qui decem mnas habet.* Astantes vocat eos qui assistunt ei in iudicio siue angelos, siue sanctos alios, quorum iudicio & approbatione præmium correspondens dono habito auferetur, & dabitur gloria & gaudium dispensatori fideli, secundum illud: Tene quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam. Hoc etiam iudicium exercet Dominus in præfati sæculo, auferendo etiam dona concessa propter negligentium desidiam, & abusionem. Vnde Glossa: Collatam gratiam amittit, qui eam communicando aliis, prædicare neglexerit: augetur vero illi, qui in ea laborauit, sicut regium chrisma quod superbiendo Saül amisit, Dauid obediendo promeruit. Spiritus enim Dei, qui à Saule recessit, directus est à die illa & deinceps in Dauid. Vnde & dicitur: Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Magis autem datur ei qui habet decem mnas propter mysterium, quia illum designat ordinem eorum, qui Iudaico populo prædicauerunt, qui etiam similiter ad Christum conuertendus est. Vnde Glossa: Cum omnis Israël saluus erit, tunc omnis plenitudo spiritualis gratiæ quam modo tepenter exercemus, doctoribus illius populi abundanter conferetur. Vnde dicitur: Isaïas clamet pro Israël: Si fuerit numerus filiorum Israël tanquam arena maris, reliquæ saluæ fient. Et quia hoc videtur irrationabile & incredibile, quod dat abundantiam. Ideo subditur: *Et dixerunt ei, Domine, habet decem mnas, quasi dicant, non videtur esse recta sententia. Ideo pro omnibus generaliter sententiat, dicens. Dico autem vobis, quia omni habenti dabitur & abundabit.* Glossa: Vtenti eo quod habet. *Ab eo autem qui non habet, scilicet rectum vsus.* *Et quod habet, scilicet diuinum donum. Auferetur ab eo, per diuinum iudicium. Quod expressius dicitur: Quod videtur habere auferetur ab eo.</*

Verumtamen inimicos meos, per suam arrogantiam, secundum Psalmum: Superbia eorum, qui ter oderunt, ascendit semper. Ille enim maxime inimicatur Deo, qui contra eum erigit ceruicem suam per superbiam, secundum illud: Cucurrit aduersus Deum erecto collo, & pingui ceruice armatus est. Talis est qui quærit gloriam, in hoc mundo: Nescitis, amicitia huius mundi, inimica est Dei: Quicumque, &c. Et: Si quis diligit hunc mundum, non est charitas patris in eo. Illos qui noluerunt me regnare super se, per inobedientiam: A sæculo confregit iugum meum, rupisti vincula mea, & dixisti: Non seruiam. Et hæc oritur ex arrogantia. Qui dicebant Deo: Recede à nobis: & quasi nihil possit omnipotens, æstimabant eum. Adducite huc: & interficite me, per seueram vindictam, qua interficientur per gaudium diuinæ sententiæ & deiciantur in locum damnationis æternæ, gladij accipites in manibus eorum ad faciendam vindictam in nationibus. Vnde dicitur: De ore eius gladius ex utraque parte acutus exibat. Et hoc comminatur in Deuteronomio: Si acuerò ut fulgur gaudium meum, & arripuerit iudicium manus mea, reddam ultionem hostibus meis. Et de hoc in figura Ezechiël: Transite per ciuitatem sequentes eum, & percutite.

Secundo, quantum ad rebellium personam insinuandam, subdit: *Et his dictis præcedebat ascendens Hierosolymam, quasi ex ipso facto ostendebat se dicere prædicta propter Hierosolymitas qui erant eum negaturi, non esse suum regem. Propter quam etiã causam statim consequenter agit, quo modo ut rex venit in Hierusalem, sedens super asinam. Sed post illam magnã gloriam sustinere debebat contumeliam. Et quia ad illam non ibat compulsus sed voluntarius, ideo signanter dicitur quod præcedebat, ut animaret cæteros ad tolerantiam passionum, secundum illud: Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia eius. Et. Curramus ad propositum nobis certamen aspicientes in auctorem fidei, & consummatorem Iesum, &c. Ideo etiam præcedebat, ut formam daret prælatis præcedendi oues contra ferocitatem lupinam: Bonus pastor cum proprias oues emiserit, ante eas vadit, & oues illum sequuntur, quia sciunt vocem eius: In huius figuram dicitur de Iuda: Cum videret populum trepidantem ad transferendum torrentem, transfretauit ad illos prior. Huius notabilis imitator fuit Paulus qui licet sciret quod multa à Iudeis deberet pati in Hierusalem secrete ascendit ad subditorum salutem. Spiritus sanctus per omnes ciuitates mihi protestatur, dicens quoniam vincula & tribulationes Hierosolymis me manent, &c. Nec facio animam meam pretiosiore quam me, dummodo consummem cursum meum & ministerium verbi quod accepi. Sic & Christus faciebat. Vnde licet ad tempus Iudæam declinasset, quia nondum venerat hora eius. Nunc ibat tradere animam suam, propter nos in manus inimicorum, secundum illud: Dedi dilectam animam meam in manus inimicorum eius. Ideo ascendebat Hierosolymam, quia sicut supra dictum est, non capit Prophetam perire extra Hierusalem. Quare autem hoc? ratio supra est, quia hoc exigit excellentia pontificalis, magistralis, & regie dignitatis, & Iudæicæ perfidiæ excandæ. Vnde Glossa: Finita parabola, vadit Hierosolymam, ut ostendat de eiusdem maxime ciuitatis euentu parabolam fuisse præmissam.*

Et factum est, cum appropinquasset, &c. Postquam confutauit Iudæorum dolositatem, impietatem, & curiositatem, hic sequitur quarta pars principalis in qua confutat incredulitatem, quæ in cordibus Iudæorum fuit causa & radix omnium prædictorum. Diuiditur autem hæc pars in duas, in quarum prima confutat incredulitatem Iudæorum per facta: in secunda vero per verba & documenta. Et factum est in vna dierum, &c. Confutat ergo incredulitatem Iudæorum per facta per quæ ostendit se Christum Dominum in lege promissum. Primo quod ad potestatem regalem: secundo quo ad pietatem pontificalem, ibi: Et ut appropinquauit, videns ciuitatem.

A Tertio quantum ad æquitatem iudicalem, ibi: *Et ingressus in templum, &c. Quarto quantum ad auctoritatem magistralem, ibi: Et erat docens quotidie in templo, & cætera. Potestatem autem regalem ostendit se Christus habere tripliciter. Primo per excellentiam in imperando. Secundo per discipulorum obedientiam in obsequendo, ibi: Abierunt autem qui missi erant. Tertio per populorum reuerentiam in laudando, ibi: Eunte autem illo, &c. Excellentia igitur regie potestatis in Christo ostenditur imperium ipsius pium, prouidum, & potestatum. Tale namque imperium decet regem clementissimum, sapientissimum, & potentissimum. Ostenditur autem imperium eius pium secundum mysterium gratiæ, prouidum secundum Spiritum Prophetiæ, & potestatum per culmen auctoritatis præcelsæ. Primo igitur, quantum ad imperium pium per mysterium gratiæ, dicit:*

Et factum est, cum appropinquasset ad Bethphage, & Bethaniam, ad montem qui vocatur Oliueti. Quod & si verum fuerit ad literam, hoc tamen aliud prætendebat per figuram & mysticam intelligentiam. Vnde Ambrosius: Venit ad montem oliuarum, ut nouellas oliuas virtute in sublimi plantaret. Et nota quod dicit tria, scilicet Bethphage, quæ est in monte Oliueti, & viculus sacerdotum, ut dicit Hieron. Et interpretatur domus buccæ, per quam confessio & pænitentia significantur. Bethania domus obedientiæ. Et mons Oliueti propter mixturem olei insinuat vnctionem & eminentiam sapientiæ. Et per hæc tria Dominus appropinquat nobis, id est facit appropinquare sibi, sc. per pœnitentiam. Erant appropinquantes ad Iesum publicani, &c. Per obedientiam: Appropiate ad me indocti, & congregate vos in domum disciplinæ Et hæc est domus obedientiæ siue religionis. Per sapientiam: Qui appropinquant pedibus eius, &c. Pedes autem Domini venientis, ascendentis, & iudicantis steterunt super montem Oliuarum, quia qui vult vias eius videre (quæ sunt misericordia, & veritas) indiget vnctione per quam in eminentiam sapiens eleuetur, ut per contemplationem conscendat in cælum per tres gradus. Primus gradus est incipientium, secundus proficientium, tertius perfectorum. Et ad hoc omnis Christi operatio & Evangelica prædicatio ordinatur, sc. ut sic tripliciter Christo appropinquemus. Et ideo subdit: Misit duos discipulos suos, dicens: Ite in castellum quod contra vos est. Per duos discipulos missos intelligitur vniuersitas discipulorum missorum ad conuertendum mundum, & maxime populum gentium. Vnde

C *Chrysostomus dicit quod isti duo primo prædicauerunt gentibus. Philippus in Samaria: Petrus in Cæsarea: ideo autem sunt duo, ad commendandum nexum charitatis, seu propter duplicem ordinem prædicantium, secundum qualitatem populorum conuertendorum. Vnde Glossa: Duos mittit propter scientiam veritatis, & munditiam operis, vel geminæ dilectionis Dei, & proximi sacramentum toto orbe prædicandum: vel propter duos ordines prædicandi, vnum in circumcisione, & alterum in gentibus. In cuius designationem dicitur: Misit illos binos ante faciem suam. Vnde dicitur: Melius est duos esse simul, quam vnum. Per castellum illud quod est contra discipulos intelligitur mundus, de quo Ioannes: Si mundus vos odit, scitote, quia me priorem vobis odio habuit. Et tamen in hunc misit discipulos ad prædicandum. Vnde Glossa: Misit discipulos in castellum quod contra eos erat, id est doctores qui indocta ac barbara totius orbis latera, quasi contraposti castelli mœnia Euangelizando penetrarent. In hoc igitur præfiguratur discipulorum missio ad conuertendum mundum, quæ facta est post passionem & resurrectionem, secundum illud: Dixit eis: Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ. Hoc ergo fuit imperium pium: & hoc designat appropinquatio ad montem Oliueti, de quo Christus ascendit in cælum.*

D *Secundo, quo ad mandatum prouidum per Spiritum Prophetiæ, subdit: In quod introeuntes inuenietis pullum*

Psal. 73. d

Iob. 15. d

Iac. 4. d
1. Ioan. 2. c

Hier. 2. d

Iob. 22. c

Psal. 149. b
Apo. 1. c

Deut. 32. f

Ezec. 9. b

1. Petr. 2. d
Heb. 2. a

Ioan. 10. a

1. Mac. 5. c

Açtor. 20. e

Hier. 12. b

Sup. 13. g

Glos. in hunc locum 20. 5.

Inf. 20. a

Ambros. li. 9.
in caput 29.
Luca 10. 3.
Hieron. li. 3.
in caput. 21.
Mat. 20. 6.

Sup. 15. d

Ecc. 5. 1. d

Deut. 33. a

Chrys. in
opere imper-
fect Mat. c
21. hom. 27.
to. 2.
Açtor. 8. a
Act 10. e
Glos. inter-
lin. in hunc
locum 20. 5.

Ecc. 4. b

Ioan. 15. c

Glos. inter-
lin. in c. 21.
Mat. 20. 5.

Marc. ult. e

afina alligatum, quod quidem dicere non poterat certitudinaliter, nisi quia habebat præscientiam futurorum, verumtamen & hoc ipsum sine mysterio esse nõ potest, quia rex cœli & terræ quærit pullum, & non quemcũque, sed indomitum. Vnde subdit: *Cui nemo vnquam a hominum sedit*, nec qualitercumque, sed alligatum, propter quod addit: *Soluite & adducite*. Ex quo manifeste apparet quod hoc sine mysterio esse non potest. Propterea intelligendum est, quod sicut per asinam intelligitur synagoga, ita per pullum gentilitas designatur. Vnde Glossa: Tres Euangelistæ Græcescripserunt qui pullum tantum commemorant. Matthæus qui Hebraice scripsit, & asinam solutam & adductam refert, vt Hebrææ quoque gentis, si pœnituerint, non desperandam monstret esse salutem. Vnde Matthæus: Inuenietis asinam alligatam, & pullum cum ea. Dicitur autem populus gentilis pullus asinæ propter stoliditatem ingenij: Vir vanus in superbiam erigitur, & tanquam pullum onagri se liberum natum putat, Sed alligatus dicitur funibus peccatorum, secundum illud: Impius funibus peccatorum suorum constringitur. Et his funibus non tantum populus gentium ligatus erat, verumetiam synagoga. Vnde supra: Hanc autem filiam Abraham, quã alligauit Satanas ecce decem & octo annis, non potuit solui à vinculo. Et dicitur etiam indomitus esse, quia carebat omni regimine disciplinæ Dei. Vnde Glossa. Introcuntes in mundum prædicatores, inueniunt populum nationum perfidiæ vinculis irretitum, libertum & lasciuum, cui nemo vnquam hominum infederat, id est, nullus rationalis doctor frœnũ correctionis imposuit. De hoc ergo mandat discipulis, vt soluant, secundum illud: Quæcumque solueris super terram, erunt soluta & in cœlo: hoc autem non est virtute humana, sed diuina, propter quod dicit Iob: *Quis dimisit onagrum liberum, & vincula eius quis soluit?* Et tunc qui soluitur, ad Iesum adducitur: *Aperientur portæ tuæ iugiter, vt afferatur ad te fortitudo gentium, & reges eorum adducantur.*

Tertio, quo ad mandatum potestatum per culmen auctoritatis præcellæ, subditur: *Et si quis vos interrogauerit: Quare soluitis?* scilicet contrectantes rem alienam, *Sic aicetis ei: Quia Dominus operã eius desiderat*, vt eo utatur tanquam re propria. Hic ad literam ostendit quod Christus Dominus erat omnium, quia qua ratione Dominus erat asini, ea erat & vniuersorum. Et vt Dominum se significet omnium generaliter seipsum vocat Dominum. Vnde ipse dicit de se: Vos vocatis me Magister & Domine, & benedicitis, sum etenim. Nam ipse est qui habet in vestimento, & in femore suo scriptum: Rex regum, & Dominus dominantium. Vnde & sibi dicitur illud: Domine, Domine rex omnipotens, in ditione enim tua cuncta sunt posita, & non est qui possit tuæ resistere voluntati: Dominus omnium tu es. Secundum mysterium autem hæc debet esse responsio prædicantium & absoluentium, qui non faciunt hoc ad aliud, nisi vt ad Christum trahant tanquam ad verum Dominum, qui habet desiderium animarum. Nam ipse dicit: *Deliciæ meæ, esse cum filiis hominũ.* Ipse desiderat cor hominis: *Præbe fili mi cor tuum mihi.* Quia ipse solus est Dominus. Vnde etsi diabolus ligare permittatur per peccata, non tamẽ vendicat sibi super rationalem spiritum dominium verum. Et hoc est quod Ambrosius dicit: *Dominatum sibi, inquit vendicare non poterat, quæ reum fecerat, non natura, sed culpa.* Et ideo cum Dominus dicitur, agnoscitur. Nam etsi multi dij, & multi domini, generaliter tamen vnus Deus, & vnus Dominus. Vnde dicitur: *Nam etsi sunt qui dicantur dij, siue in cœlo, siue in terra, siquidem sunt dij multi & domini multi, nobis tamen vnus est Deus, pater, & vnus Dominus Iesus Christus.* Hic Dominus nullo indiget, secundum illud: *Dixit Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non egēs, Et tamen desiderat operam nostræ salutis: Omnes homines vult saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.* Hæc est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra.

Abierunt autem qui missi erant, &c. Postquam manifestauit regiam potestatem in Christo per excellentiam in imperando, hic secundo manifestat eam per discipulorum obedientiam, in obsequendo. Circa quod explicandum ostenditur in discipulis perfectio obedientiæ in eundo, exequendo, & redeundo. Primo ergo quantum ad discipulorum obedientiam per præceptum euntium, dicitur:

Abierunt autem qui missi erant: & inuenerunt, sicut dixit illis, stantem pullum. In quo apparet quod qui Christo obtemperat, decipi non potest, quia ipse sic præcepit præsentia, quod præscit futura. Vnde dicitur: *Omnia nuda & aperta sunt oculis eius, ad quem nobis sermo.* Secundum autem mysterium significationis discipuli inuenerunt pullum stantem, quia inuenerunt gentilem populum otiosum, secundum illud: *Vidit alios stantes in foro otiosos, & dixit illis, &c.* Statum autem ad modum standi expressius dicit Marcus: *Vbi dicitur quod abeuntes inuenerunt pullum alligatum ante ianuam foris in bivio.* Nam gentes antequam ad Christum venirent, foris erant. Vnde dicitur: *Quid enim mihi de iis qui foris sunt, iudicare?* Sequitur: *Nam eos, qui foris sunt, Deus iudicabit.* Vnde Glossa: Marcus ait foris ante ianuam ligatum, quia quicumque extra Christum est, foris in via est, qui est in Christo, foris non est. Ideo Ioãnes: *Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes, & rescet.* Ideo autem dicitur esse in bivio, quia non sequebatur aliquam certam viam. Vnde Glossa: *In bivio ligatus stabat, qui non vnã fidei vitæque viam tenebat, sed pluribus erroribus deseruiebat.* Ideo dicitur: *Testificor Domino, vt iam non ambuletis, sicut & gentes ambulat in vanitate sensus sui, tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati à vita Dei per ignorantiam, quæ est in illis.* In hoc ergo inuenerunt discipuli populum gentium, qui per diuersas sectas & vias idololatrabant, secundum illud: *In viis sedebas, expectas eos quasi latro in solitudine, & polluisti terram in fornicationibus tuis.* Ideo recte designatur per Thamar, de qua dicitur: *Mutato habitu sedit in bivio.* Et: *Vir duplex animo, inconstans est in omnibus viis suis.*

Secundo, quantum ad obedientiam discipulorum præceptum exequentium, dicitur: *Soluentibus autem illis pullum, dixerunt Domini eius ad illos: quid soluitis pullum?* per attrectationem rei alienæ. Qui plures Domini dicuntur, quia secundum veritatem historiarum, tam asina, quam pullus dicitur fuisse totius istius castelli, quo utebatur pauperes ad afferendum aquam. *At illi dixerunt: Quia Dominus eum necessariũ habet,* per dominium rei propriæ. Vnde ex hoc apparet virtus diuini præcepti, quia nec amplius quæsierunt, nec resisterunt. Vnde Chrysostomus: *Virtus Christi præparauit eorum cor ad dandum ignotis.* Et hoc etiam apparet virtus obedientiæ, quantæ sit efficacitæ, quia ei, cui obedit, nullus valet contradicere dominus. Vnde dicitur: *Vir obediens loquetur victoriam.* Et nota hic, quod secundum mysterium plurimi dicuntur populi gentilis domini, quia seruus erat ille populus non vnus Domini & Dei, sed multorum vitiorum, & dæmonũ. Quia à quo quis superatus est, huius & seruus est. Vnde Glossa: *Multos habebat dominos qui nõ vni superstitioni, sed pro libitu immundorum, spiritum sectabantur errores.* Ideo dicitur: *Domine Deus noster posederunt nos domini absque te.* Hi resistunt Apostolis volentibus soluere pullum, quia tam dæmones, quam peccata, atque etiam diaboli membra resistunt, & obstatulum ponunt gratiæ, sicut Simon magus Petro, & Elymas magus Paulo. Resistebat autem illis Elymas magus, quærens auertere proconsulem à fide. Sed audito nomine Christi, & eius virtute per miracula patefacta obmutescunt, quia omnes tales in Christi nomine superantur. Vnde Glossa: *Qui doctoribus ad salutem gentium venientibus obstiterunt, suas tenebras defendant, donec miraculis attestatibus veri possessoris virtus innotescat.* Vnde & Petrus cũ Apostolis dixit iis, qui prohibebant eos prædicare ad pulli solutionem: *Obedire oportet*

Deo

Glos. in hunc locum 10. 5.

Matt. 21. a

Iob. 11. c

Prou. 5. d

Sup. 13. c

Glos. in hunc locum 10. 5.

Matt. 18. c

Iob. 39. a

Isa. 60. b

Ioan. 13. e

Apoc. 39. 0

Esther. 13. c

Prou. 8. d

Prou. 23. c

Amb. lib. 3. in cap. 19. Luca 10. 3.

1. Cor. 8. b

Psal. 15. a

1. Tim. 2. a

1. Thes. 4. a

Hebr. 4. c

Matt. 20. a

Mar. 11. a

1. Cor. 5. d

Glos. in hunc locum 10. 5. Ioan. 15. a

Glossa in hunc locum 10. 5. Ephes. 4. d

Hier. 3. a

Gen. 38. c Iac. 1. a

Chrys. in opere imperfect. Marc. c. 21. homil. 37. 20. 2. Prou. 21. d

2. Pet. 2. d Glossa in hunc locum 10. 5. Isa. 26. b

Act. 13. a

Glos. in hunc locum 10. 5.

Act. 5. c

Deo magis quam hominibus. Et hoc quia ipse est solus verus Dominus. & personatum nostrarum & rerum: Quoniam meæ sunt omnes feræ silvarum, iumenta in montibus & boues.

Tercio, quantum ad discipulorum obedientiam, secundum præceptum redeuntium subiungitur: *Et duxerunt illum ad Iesum.* Ut implerent Christi mandatum, quibus supra dixerat: *Soluite & adducite mihi: Et iantes vestimenta sua supra pullum, imposuerunt Iesum.* Ut ostenderent Iesum esse promissum regem. Vnde dicitur: Hoc autem factum est, ut impleatur quod dictum est per Prophetam, dicentem: *Dicite filiæ Sion: ecce rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super asinum & pullum filium subiugalis.* Sic enim habetur: *Exulta satis filia Sion, iubila filia Hierusalæ. Ecce rex tuus veniet tibi iustus & Saluator: ipse pauper, & ascendens super asinam & super pullum filium asinæ.* Ex hoc ergo manifesto iudicio, & præhabito colligebatur quod Christus erat verus rex Iudæorum. Sed hoc est mirabile quod Christus cum esset verus Deus, & rex regum, ascendere voluit super animal tam despectum. Sed tamen hoc valde rationabiliter fecit, & propter mysterium, & propter exemplum. Propter mysterium, inquam, quia sicut tactum est, per pullum intelligitur populus gentilis, per asinam Iudæicus. Et ideo licet alter deberet sibi sufficere, tamen super utrumque ascendit: primum super pullum, & deinde super asinam, ut ostenderet se primo vocatum populum gentium, deinde in fine mundi populum Iudæorum. Vnde & in illa nobilissima Prophetia dicitur: *Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium. Ligans ad vineam pullum suum, & ad vitem, o fili mi, asinam suam. Lauabit in vino stolam suam, & in sanguine vultus pallium suum: hoc fuit in torculari crucis. Quoniam ergo hunc pullum, id est, populum gentium Christus ad se duci fecit, & super eum ascendit per ministerium Apostolorum: ideo dicitur, quod discipuli iactauerunt vestimenta sua, id est, exempla bona, per quæ conuerterunt gentem illam, de quibus vestimentis in Apocalypsi dicitur: *Beatus qui custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet.* In huius figuram etiam dicitur quod Elias misit pallium suum super Elisæum. Quoniam ergo ista conuersio facta est non solum per Apostolos, verum etiam per septuaginta discipulos, quibus deputatæ sunt particulares Ecclesiæ gentium conuersarum. Ideo in huius figuram dicitur de iudice quodam qui habuit 40. filios & 30. ex eis nepotes ascendentes super septuaginta pullos asinarum. Et de hoc Glossa: *Vestimenta Apostolorum doctrina virtutum, vel discretio scripturarum, & gratia spiritualis quibus illi corda hominum prius nuda & frigida contegunt, ut mereantur habere sessorum CHRISTVM.* Fecit etiam hoc propter exemplum ad conterendum supercilium superbiorum, qui deletantur in multitudine equorum & currum: Hi in curribus, & hi in equis. Et: *Væ qui descendunt in Ægyptum ad auxilium in equis sperantes, & habentes fiduciam super quadrigis, quia multæ sunt, & cæcæ.* Quod exemplo Christus suo condemnans non multitudinem equorum habuit: immo nec vnum equum, sed super contemptibilem pullum ascendit in die præcipui honoris sui. Vnde Chrysostomus: *Vis cognoscere mansuetudinem venientis, considera speciem aduentus eius. Non sedet in curru aureo purpura fulgens, non ascendit super feruidum equum, discordiæ amatorem, non habuit in circuitu splendentes gladios, aut cætera ornamenta terribilium armorum: sed quid? Ramos frondentes testimonia pietatis. Et sic ostendit verum esse quod in Psalmo dicitur: Non in fortitudine equi voluntatem habebit, nec in tibiis, & c.**

Eunte autem illo, & c. Postquam ostendit se potestatem habere regalem per suam excellentiam in imperando, & discipulorum obedientiam in obsequendo, hic ostendit tertio per populorum honorificentiam in col-

laudando. Ad hoc autem exprimendum primo explicatur deuotio laudantium. Secundo vero celsitudo laudum, ibi: *Benedictus qui venit rex in nomine Domini.* Tertio vero confutatio inuidorum, ibi: *Et quidam Pharisæorum, & c.* Circa igitur deuotionem laudantium exprimendam duo introducuntur, scilicet expressio deuotionis in opere, & expressio in sermone & voce. Primo igitur quantum ad expressionem deuotionis in opere, dicit:

Eunte autem illo substernebant vestimenta sua in via, quod signum erat magnæ deuotionis. Non autem exprimit qui erant illi, qui sternebant, quia hoc communiter faciebant omnes, & maximè turbæ. Vnde dicitur: *Plurima turba strauerunt vestimenta sua in via: alij autem cædebant ramos de arboribus, & sternebant in via.* Et nota hoc quod à mysterio non vacat, quod discipuli vestimenta sua posuerunt super asellum, sed turba sternebat vestimenta sua sub pedibus asini ad conculcandum. Per hoc enim intelligimus quod populus gentium conuertendus documenta Apostolorum debebat venerari, & traditiones Iudæorum, & cærimonias cõculcare. Vnde Chrysostomus: *Super iumentum Apostoli posuerunt vestimenta sua: sub pedibus vero cæteri, quia mandatis Apostolorum Euangelicis substernantur Christiani, leges autem consuetudinis conculcant.* Vnde dicitur: *Quæ mihi fuerunt lucra, arbitror ut stercore, ut Christum lucrifaciam.* Secundum moralitatem autem per strationem vestimentorum in via, intelligimus conculcationem corporum nostrorum per abstinentiam, & patientiam ad aliorum bona exempla, per quæ dirigantur in via. Vnde Glossa: *Turba martyrum exempla sequens, carnem per abstinentiam edomat, ut Domino iter ad mentem paret, & sequentibus præbeat bona exempla.* In cuius etiam rei figuram dicitur quod Elias reliquit pallium suum Elisæo. Et quia bonum exëplum quasi bono odore trahit ad imitationem, ideo dicitur: *Odor vestimentorum tuorum, sicut odor thuris.* Et hæc in via strata videmus. Vnde dicitur: *Tantum habentes impositam nubem testium, & c.*

Secundo, quantum ad expressionem deuotionis in sermone, subdit: *Et cum appropinquaret iam ad descensum montis Oliueti, propter congruentiam loci, quia prope Hierusalem.* Vnde & de illo loco ascendit: *Reuersi sunt in Hierosolimam à monte, qui vocatur Oliueti, qui est iuxta Hierusalem, Sabbati, habens iter.* Per descensum autem illum intelligitur descensus dignationis misericordiæ Dei, propter quod merito à nobis debet laudari secundum illud: *Laudate Dominum omnes gentes: laudate eum omnes populi.* Quoniam cõfirmata est super nos misericordia eius, & c. Et ideo subdit: *Cæperunt omnes turba descendentes gaudentes laudare Deum voce magna, per conuenientiam modi.* Date nomini eius magnificentiam, & confitemini illi in voce laborum vestrorum. Et: *Bene psallite ei in vociferatione.* Ratio autem huius laudis magnificæ fuit consideratio mirabilium Christi. Et ideo addit: *Super omnibus, quas videbant, virtutibus, per conuenientiam ex parte motiui.* Nam visio mirabilium inducit & mouet ad laudandum. Cantate Dño canticum nouum, quia mirabilia fecit. Inter omnia autem mirabilia, quæ fecit, maximum fuit suscitatio mortui quatruiduani. Ratione cuius turba præcipue Christo obuiam venit. Testimonium perhibebat, quæ erat cum eo, quando Lazarum vocauit de monumento, & suscitauit eum à mortuis. Propterea, & obuiam venit in turba: quia audierat eum fecisse hoc signum. Turbæ autem admonebantur à signis, ut crederent ipsum esse Christum promissum regem in lege. Vnde Ioannes: *Illi homines cum vidissent quod Iesus fecerat signum, dicebant: Quia hic est vere Propheta, qui venturus est in mundum.*

Dicentes, benedictus, & c. Post deuotionem laudantium, describitur hic secundo celsitudo diuinarum laudum. Describitur ergo salus Christi excellens ex ore barbarum excellenter laudantium regem Christum, & quantum ad venientis excellentem personam: & quan-

Mat. 21. d

Quare Apostoli super Asellum: & cæteri in via posuerunt vestimenta.

Chryf. in opere imperfect. Mat. c. 21. hom. 37. to. 2. Phil. 3. b

Glos. in hunc locum 10. 5.

4. Reg. 2. c

Cant. 4. c

Hebr. 12. d

Act. 1. b

Psal. 116. d

Eccl. 39. b

Psal. 3. 2. a

Psal. 97. d

Ioan. 12. e

Ioan. 6. b

tum

Psal. 49. d

Matth. 2. a

Zach. 9. b

Gen. 49. b

Apoc. 16. c

3. Reg. 19. c

Iud. 12. d

Glos. in hunc locum 10. 5.

Psal. 19. b

Isa. 31. a

Chryf. in opere imperfect. Mat. c. 21. hom. 37. tom. 2.

Psal. 146. b

tum ad ipsius aduentus efficaciam excellentem. Primo ergo quantum ad venientis excellentem personam, dicitur :

Benedictus, qui venit rex in nomine Domini. Benedicitur autem Christus, nō quia ex benedictione humana aliquid sibi acquiratur, sed tanquam summe bonus laudatur. Vnde Hieronymus: Benedictio quæ fit in Deo, confessio sola est, & laudatio bonorū quæ præstita sunt. Benedictio vero quæ fit à Deo, in nobis impletur dum de eius beneficiis implemur. Benedicunt ergo eum, & laudant tanquam regem ex semine Dauid, secundum carnem natum. Dabit illi Dominus Deus sedem Dauid patris eius, & regnabit, &c. Et ad Romanos, allegans Apostolus auctoritatem Isaiæ dicit: Et rursus Isaias ait: Erit radix Iesse: & qui exurget regere gentes, in eo gentes sperabunt, secundum aliam translationem. Et: Ecce dies veniunt, suscitabo Dauid germen iustum, & regnabit rex, &c. Benedicunt etiam eum tanquam diuinitus missum, cum dicunt: *Qui venit rex in nomine Domini.* In nomine Domini venit, qui ex parte Dei patris venit: Ego veni in nomine patris mei. Venit autem Christus in nomine Domini tripliciter, scilicet in carnem. In propria venit, & sui eum non receperunt. Et hic aduentus est memorandus propter nimiam indignationem: Adhuc modicum est, & ego mouebo cælum & terram, &c. Sequitur: Et veniet desideratus, &c. In huius figuram dicitur: *Quid causæ est vt veniat Dominus meus rex ad seruum suum: &c.* Venit in mentē: De quo Iob: Si venerit ad me, non videbo eum. Et hic aduentus ecce acceptandus propter nimiam dilectionem. Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diligit eum, & ad eum veniemus: & mansionem apud eum faciemus. Et illud: Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa. Venit ad iudicium finale, de quo in Apocalypsi: Ecce venit cum nubibus, &c. Et hic aduentus est præstolandus propter nimiam discretionem. Ecce venit, & quis poterit cogitare diem aduentus eius? Quia supra dicitur: Beati serui illi, quos cū venerit Dominus, inuenerit vigilantes. In quolibet autem trium aduentuum ille qui venit, scilicet Christus est benedicendus. O Domine saluum me fac, o Domine bene prosperare: Benedictus qui venit in nomine Domini. Et pro hoc triplici aduentu Ecclesia solemnizat, primum recolens, alium petens, & tertium, vt propinquum, præuidens.

Secundo, quantum ad aduentus excellentem efficaciam, dicitur: *Pax in cælo, & gloria in excelsis*, quo datur intelligi duplex efficacia aduentus Christi. Prima est in reconciliationem peccantium per gratiam, & hanc notat cum dicit: Pax in cælo. Pacificans per sanguinem crucis eius, siue quæ in terris, siue quæ in cælis sunt. Et vos cū essetis aliquando alienati, & inimici sensu in operibus malis, nunc autem reconciliauit in corpore carnis eius, &c. Et pro hac faciendâ venit. Ipse est pax nostra, qui fecit vtraque; vnum. Et veniens, Euangelizauit pacem vobis, qui longe fuistis, & pacem iis qui prope, &c. Secunda efficacia est beatificatio iustorum per gloriam. Gloriabuntur in te omnes, qui diligunt nomen tuum. Et de hoc duplici effectu rursus in Psalmo: Quoniam misericordiam & veritatem diligit Deus, gratiam & gloriam dabit Dominus. Et: Hic duplex effectus est per Christum venientem, secundum illud: Iustificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Iesum Christum, per quæ habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua & stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. Et de hoc duplici effectu nobili debet Christus veniens collaudari, & in sua natiuitate, & imminente passione. Vnde sicut Angeli cantauerunt: Gloria in Altissimis Deo, & in terra pax hominibus, &c. Sic versa vice, nunc cantant homines imminente passione. Et ideo Glossa: Sicut nascente Domino hominum & Angelorum agmina cœlestia decantabant: Gloria in excelsis Deo, sic idē mox triumphatorie homines concinunt: Pax in cælo, & gloria in excelsis. Alij autē Euangelistæ dicunt quod cantabunt: Osanna filio Dauid,

Osanna in altissimis. In quo continetur intellectus gloriæ, & multorum aliorum, & ideo non fuit translatum. Vnde Chrysostomus: Quidam interpretantur Osanna gloriam, quidam redemptionem, alij saluificationem, alij saluum me fac: Augustinus autem dicit, quod Osanna est vox latantis, vel obsecrantis, vt dicunt nonnulli Hebræi, magnum affectum indicans potius, quam aliquam rem significans, sicut racha interiectio indignantis esse perhibetur. Vnde secundum vocem, nec Latinus, nec Græcus interpretari potuit, sed secundum sensum. Et hoc vult beatus Lucas dicere, cum ait: Pax in cælo, & gloria in excelsis. Vnde quia ista laus fuit laus sublimis humilitatis Christi, ideo ex ipsa cum laude Seraphin (quæ est laus Trinitatis) constituitur laus immediatē antecedens canonem Missæ etiam paulo ante consecrationem sacramenti altaris, qua dicitur: Sanctus, Sâctus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth, &c.

Et quidam Phariseorum. Post deuotionem laudantium, & celsitudinem laudum, subditur confutatio inuidorum, circa quam describendam duo introducuntur, scilicet indignatio inuidientium, & approbatio laudatorum. Primo ergo quantum ad indignationem inuidientium, dicit:

Et quidam Phariseorum de turbis dixerunt ad illum: Magister, increpa discipulos tuos. Hoc autem dixerunt ex indignatione. Vnde Matthæus: Videntes principes sacerdotum, & scribæ mirabilia quæ fecit, & pueros clamantes in templo & dicentes: Osanna filio Dauid, indignati sunt. Hæc autem indignatio ortum habebat ex inuidiâ, & præcipitabat eos in stultitiam & dementiam.

Vnde Glossa: Mira inuidētium dementia, cum vera doctorem nouerant, cum magnum nominari audiunt, discipulos eius quasi melius edocti redarguendos existimant, quos ille instruxerat, quem Dominum apparet esse per miracula. Vnde ex laude & gloria Christi maxime commoti sunt ad iracundiam Scribæ & Pharisei, cum potius deberent letari, secundum illud: Pharisei dixerunt ad semetipsos: Videtis quia nihil proficimus. Ecce mundus totus post eum abiit. Tristati sunt ergo, vnde debuissent letari, & exæcati, vnde debuissent illuminari. Et hoc iusto iudicio Dei, qui dicit: In iudicium ego in hunc mundum veni, vt qui non vident, videant, & qui vident, cæci fiant. Vnde & propter illuminationem fidelium, & confutationem rebellium, Dominus acceptauit honorem istum, sicut Glossa dicit: Frequenter ingressus est ciuitatem Hierusalem, sed non cum iis laudibus, non rex vocatus, quod semper fugerat, nisi modo cum ostendit passurus, quod ideo factum est, vt amplius illorum contra se excitaret inuidiam, quia iam tempus passionis instabat, non quia Dominus illorum malum vellet intendi, sed quia iusto iudicio suo faciendo quod debuit, illi occasionem acceperunt, vt ardētius inflammarentur ad odium, ex quo Deus magnum eliceret bonum. Vnde Chrysostomus: Excitauit eos non vt facerent, quod ante noluerunt: facultas data est, non mutata voluntas. Vnde impletum est in iis illud: Grauis est nobis etiam ad videndum, quoniam dissimilis est aliis vita illius, & immutata sunt viæ eius.

Secundo, quantum ad approbationē laudatorū subditur: *Quibus ipse ait: Dico vobis, quia si hi tacuerint, lapides clamabunt,* quasi dicat, hæc voluntas Dei est, quod ipsi laudent, secundum illud: Iesus autem dicit eis: Vtiq; Numquam legistis, quia ex ore infantium & lactētium perfecisti laudem? Hoc enim scriptum est in Psalmo. Quod voluit Dominus facere ad confusionem Phariseorum. Vnde statim subditur: Propter inimicos tuos, vt destruas inimicum & vltorem. Hic autem plus dicit quod sit voluntas Dei, vt à Phariseis nō possint impediri. Voluit autem Dominus sic fieri imminente passione, & propter exemplum, & propter mysteriū. Propter exemplum, vt ignominia passionis subsequens grauior esset ex magnitudine gloriæ præcedentis, secundum illud: Ego ille quondam opulentus repente contritus sum. In hoc ostenditur, quale sit gaudium huius mudi,

quia

Benedictio.

Sup. 1. d

Rom. 15. c
1/a. 11. c

Hier. 23. a

Ioan. 5. g

Ioan. 1. b

Agg. 2. b

1. Reg. 34. d
Iob 9. b

Ioan. 14. c

Sap. 7. b

Apoc. 1. b

Mal. 3.

Sup. 22.

Psal. 117. d

Colos. 1. c

Ephes. 2. c

Psal. 5. c

Psal. 83. d

Rom. 5. a

Sup. 2. b

Glos. in hunc
locum 10. 5.

Matt. 21. a

Mar. 11. b

Chryf. in
opere imper-
fect. Matt.
c. 21. homil.
37. tom. 2.
August.
Tract. 51.
super 12. c
Ioan. tom. 9.

Matt. 21. b

Glos. in hunc
locum 10. 5.

Ioan. 12. c

Ioan. 10. g

Glos. in hunc
locum 10. 5.

Sap. 2. c

Matt. 21. b

Psal. 8. a

Ibid. a

Iob 16. c

quia citissime transit. Ritus dolore miscbitur, & extrema gaudij luctus occupabit. Et per hæc ostendit mundanum gaudium, & præconium laudis huius, & gloriã mundi esse contemnendã, & quod per famam & infamiam oportet transire eum, qui vult ire in Hierusalem supernam, secundum illud: Per arma iustitiæ à dextris, & à sinistris, per gloriam, & ignobilitatẽ, per infamiam, & bonam famam: vt seductores & veraces quasi tristes, semper autem gaudentes, tanquam nihil habentes, & omnia possidetes. Voluit etiã propter mysterium, quia laus paruulorum signat laudem ipsius in Ecclesia gentium. Ideo dicit quod lapides clamabunt, id est gentes, quæ dicuntur lapides, quia corda habebant dura & lapidea. Ideo in huius figuram dicitur: Dico vobis, quia potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham, duritiam sc. cordium auferendo, secundũ illud: Auferam cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor carneum. Emollitum est autem cor eorum durum, per virtutem crucis, quæ petram conuertit in aquã. In cuius figuram dicitur quod in morte Christi petra scissæ sunt, & monumenta aperta sunt. Vnde Glof. Si cæcitas cõtingeret in Israël, vt à laude Dei conticeat, populus gẽtium mollito corde lapideo Creatorem suum credet, & annuntiabit secundum illud: Cæcitas ex parte contigit in Israël, donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israël saluus fieret. Vnde in huius figuram expressam dicitur: Statim post murmur Pharisaorum, erant autem quidam gentiles, ex his qui ascenderant, vt adorarent in die festo. Hi ergo accesserunt ad Philippum dicentes: Domine, volumus Iesum videre. Et sequitur ibi quod Philippus & Andreas dixerunt ad Iesum: Iesus autem respondit eis: Pater clarifica filium tuum. Ex quo manifeste apparet quod hæc facta sunt ad manifestandum nomen Christi, & ad præsignandum vocationem populi Christiani, excæcatis Iudeis, de quorum proxima subuersione in consequentibus egit deplorans excidium Hierusalem ciuitatis regalis.

Et vt appropinquauit, &c. Postquam descripsit qualiter Dominus ostenderit se esse Christum promissum, quantum ad potestatem regalem: hic secundo ostendit id ipsum quo ad pietatem pontificalem. Sicut enim potestas & honor decent regem, sic pietatis dolor decet Pontificem, secundum illud: Non habemus Pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris: tentatum autem per omnia pro similitudine absq; peccato. Ostenditur autem hæc pietas Christi magna, quia in die summi honoris sui in terris non cessabat à lacrymis per affectum compassionis. Describitur ergo pietas Christi, vt deplorans sacerdotalis ciuitatis gaudium stultum, excidium proximum, & peccatum præambulum. Primo ergo quantum ad Christi pontificis fletum piissimum, dicit:

Et vt appropinquauit, videns ciuitatem, fleuit super illum, Appropinquauit non tantum corporis situ, verum etiã cordis affectu, secundum illud: Appropiate Deo: & appropinquabit vobis. Et: Nec est alia natio tam grandis quæ habeat Deos appropinquantes sibi, & car. Vidit etiam ciuitatem non tantum oculis corporis, verum etiam aspectu pietatis. Quia prospexit de excelso sancto suo, Dominus de cælo in terram aspexit, vt audiret gemitus, &c. Et: Vidi afflictionem populi mei in Ægypto, &c. Fleuit super illam affectionem piissimam, & compassionem affectuosam. Et nota quod Christus legitur ter fleuisse pro nobis. Super Lazarum suscitandum: Et lacrymatus est Iesus. Super ciuitatem Hierusalem, sicut hic. Et tandem in cruce: Cum clamore valido, & lacrymis offerens exauditus est pro sua reuerentia. Ex quo fuit pietas Christi perfectissime manifesta ad nos. Creditur etiam fleuisse in sua infantia, quando intravit in præsentis status miseriam, secundũ quod Ecclesia de iplo cantat: *Vagit infans inter arcta conditus præsepia.* In hoc autem quadruplici fletu, quatuor in nobis ostendit debere esse differentias lacrymarum & fletuũ, sc. ex compunctione, Lauabo per singulas noctes le-

meum, lacrymis meis stratum meum rigabo. Et etiam dicitur de Petro quod egressus foras, fleuit amare. Ex compassione, Iob: Flebam quondam super eo qui afflictus erat, & cõpatiebatur anima mea pauperi. Et: Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lacrymarum? &c. Item pro incolatu præsentis miserie: Plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit. Hei mihi quia incolatus meus prolongatus est. Pro appetitu felicitatis æternæ. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Has lacrymas debemus petere quàm diu sumus super asellum mortalitatis nostræ. Sicut enim Christus super asinum fleuit, sic & anima quæ insidet corpori misero tanquam asello flere debet. In cuius figuram dicitur quod Axa filia Caleb sedens in asino suspirauit. Et post subditur quod dixit: Terram arenosam dedisti mihi: da & irriguã aquis. Dedit ergo Caleb irriguum superius, & irriguũ inferius. Iis modis lacrymandi irrigari debet paradisus conscientie. In cuius designatione dicitur, quod fluuius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradisum, qui inde diuiditur in quatuor capita. In quo intelligitur quod ex pietate cordis nostri debet quadruplex fluuius derivari.

Secundo, quantum ad regie ciuitatis gaudium stultũ subdit, *dicens: Quia si cognouisses & tu, per prouidentiam fleuisses, supple per pœnitentiam.* Vnde Glossa: Si cognouisses ruinam, quæ imminet, fleuisses. Et hic est defectus necessariae dictionis, sed Dominus decise loquitur ad modum dolentis, & supplet ex ipso actu dolendi & flendi, vt affectus suppleat conceptũ, & factum suppleat verbum, *fleuisses utiq; & si quæras, quando? Et quidem, hoc est, certe, in hac die tua, quæ ad pacem tibi, in quo sc. exultas.* Vnde Glossa. Quæ modo, quia nescis quod imminet, exultas. Et si causam quæras, quare exultat & non plorat, est improuidentia, vnde subdit: *Nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis, tempore lætitiæ non præuidentur futuræ miserie: ideo ergo habebat gaudiũ stultum propter cõsiderationem diei præsentis, de quo die dicit: In hac die tua, propter obtentum præsentis pacis, de qua addit: Quæ ad pacem tibi, & propter absconsionem calamitatis, de qua subiungit: Nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis.* Vnde Glossa: Dum carnem das voluptatibus mala futura non prospiciens, habes bona præsentia quæ ad pacem tibi possunt esse temporalem, Et cur hæc subdit, scil. quod non præuidet mala quæ sunt ventura. Si enim præuideret in præsentibus prosperis, læta non esset. Et hinc est quod viri iusti præsentem diem despiciunt secundũ illud: Diem hominis desideravi, tu scis. Et: Maledicta dies in qua natus sum. Et de Iob dicitur: Maledixit Iob diei suo, & locutus est: Pereat dies in qua natus sum, & nox in qua dictum est: Conceptus est homo. Præsentem pacẽ contemnunt: Zelani super iniquos pacem peccatorum videns. Et: Prophetæ deceperunt populum meum, dicentes, pax, pax, & non est pax. Futura conspiciunt & attendunt, secundum illud: Memento nouissimorum, & desine inimicari. Sed econtrario viri mali non cogitant in iudicium, & ideo lætantur, secundum illud: Lætantur dum malefecerint, & exultant in rebus pessimis. Et hoc est, quia diem istum considerant, & non extremum: Tenent tympanum, & citharam, & gaudent ad sonum organi, & ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. Ideo ei ironice dicitur: *Lætare iuuenis in adolescentia tua, & in bono sit cor tuum in diebus iuuentutis tuæ. Sequitur: Et scito quod pro omnibus his adducet te Deus in iudicium. Ex hoc ergo apparet illud quod dicitur: Melius est ire ad domum luctus, quàm ad domum conuiuij.*

Tertio quantum ad ciuitatis excidium proximum, subdit: *Quia venient dies in te, & circumdabunt te inimici tui vallo, per obsidionem, secundum illud: Sume tibi laterem, & describes in eo ciuitatem Hierusalem Et ordinabis aduersus eam obsidionem, & ædificabis munitiones, & comportabis aggerẽ, & dabis cõtra eã castra, & pones arietes in gyro. Hoc autẽ impletum est tẽpo-*

Prout 14. b
2. Cor. 6. b
Sup. 3. b
Ezech. 36. f
Mat. 27. f
Ios. in hunc locum 20. 5.
Rom. 11. d
Ioh. 12. e
Hebr. 4. d
Iob 4. b
Deut. 4. a
Psal. 101. c
Exod. 3. b
Christus ter fleuisse legitur.
Ioh. 1. e
Hebr. 5. c
Hymn. in Dom pass. ex fortunato.
Psal. 6. b

Matt. 26. g
Iob 3. o. d
Hier. 9. a
Ioh. 16. o
Psal. 119. a
Matt. 5. a
Iudic. 1. c
Gen. 2. b
Glof. interl. in hunc locum rom. 5.
Glof. interl. in hunc locum rom. 5.
Glof. in hunc locum rom. 5.
Hier. 17. c
Hier. 20. d
Iob 3. a
Psal. 72. a
Ezech. 13. e
Eccl. 28. a
Prout. 2. c
Iob 11. b
Eccl. 11. d
Eccl. 7. a
Ezech. 4. b

Glos. in ser-
lin. in hunc
locum 20. 5.

Ezech. 4. a

Thr. 2. d

ibi. g

Thr. 2. c

Thr. 2. c

Glossa in
hunc locum
to 5.

Thre. 2. f

Spiritualis
sensus.

Iob 7. d

Psal. 39. c

Ecc. 8. a

Iob 27. c

Psal. 140. b

Isa. 5. c

Amos 3. c

Hier. 8. c

Hebr. 11. a

Iob 4. d

Rom. 1. d

re Romanorum. Vnde Glossa: Inimici sc. Romani principes qui ad literam dicuntur tres aggeres fecisse contra Hierusalem ad eius captionem. *Et circumdabunt te, & coangustabunt te undique*, per obsidionis continuationem, secundum illud: Pones sartagine in murum ferreum inter te & ciuitatem, & obfirmabis faciem tuam ad eam: & eris in obsidionem, & circumdabis eam: signum est domui Israel. Et hoc factum est, quia ut dicit Iosephus, fuit obfessa strictissime, adeo ut mater comederet filium, ut vnus alterum deuoraret. Vnde impletum est illud: Matribus suis dixerunt, vbi est triticum & vinum? cum deficerent quasi vulnerati in plateis ciuitatis: cum exhalaret animas suas in sinu matrum suarum. Et infra ibi: Ergo ne comedent mulieres fructum suum, paruulos ad mensuram palmæ? *Et ad terram prosternent te, & filios tuos, qui in te sunt*, per ciuitatis destructionem: Cogitauit Dñs dissipare murum filie Sion, tetendit funiculum suum, & non auertit manum suam à perditione: Luxitq; antemurale, & murus pariter dissipatus est: nec ipsa solum dissipata, sed etiam tota gens dispersa, secundum illud: Defixæ sunt in terra portæ eius, perdidit, & contriuit vestes eius, regem eius & principes eius in gentibus: non est lux, & Prophetæ eius non inuenerunt visionem à Dño. *Et non relinquunt in te lapidē super lapidem*, per omnimodam euerisionem. Vnde Glos. Cum Hierusalem modo sit constructa extra portam, vbi Dñs crucifixus erat, apparet illam Hierusalem ex toto fuisse destructam. Impletum est autem illud: Fecit Dñs quæ cogitauit, compleuit sermonem suum: quem præceperat à diebus antiquis: destruxit, & non pepercit, & lætificauit super te inimicum, & exaltauit cornu hostium tuorum. Et statim subditur: Deduc quasi torentem lacrymas per diem & noctem. Hoc autem spiritualiter contingit contra quælibet peccatorē manentem in prosperitate temporaliter. Qui primo circumdatur in infirmitate, coangustatur in infirmitatis aggrauatione, ad terram prosternitur in morte, & prorsus euertitur in incineratione, secundum illud: Ecce nunc in puluere dormiā: & si mane me quæsieris: non subsistam. Potest etiam intelligi de peccatore ad iudicium accedente qui circumdatur à multitudine accusantium iniquitatum. Quoniam circumdederunt me mala quorum non est numerus: comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui ut viderem. Coangustatur in districtione diuinorum iudiciorū: Non est in hominis potestate prohibere spiritum, nec habet potestatem in die mortis, nec finitur quiescere ingruente bello, neq; saluabit impietas impium. Ad terram prosternitur in latione sententiarum: Si multiplicati fuerint filij eius, in gladio erunt, sc. diuinæ sententiæ. Et tandem omnino euertitur in acerbitate pœnarum: Dissipata sunt ossa nostra secus infernum. Tunc enim non relinquitur executio impiis: Diruam maceriem eius, & erit in conculcationem. Et de iis omnibus dicitur: Tribulabitur & circuietur terra, & detrahetur ex te fortitudo tua, & diripientur ædes tuæ: Hæc dicit Dominus. Propter quod Anselmus: Superius erit iudex iratus, subtus horrendum chaos, patens infernus, à dexteris peccata accusantia, à sinistris infinita dæmonia ad infernum trahentia: intus conscientia vrens foris mundus ardens, miser peccator sic deprehensus quo affugiet? latere erit impossibile, apparere erit intolerabile.

Quarto, quantum ad peccatum præambulum, subiungit: *Eo quod non cognoueris tempus visitationis tuæ*. Et hoc propter incredulitatem: Miluus in cælo cognouit tempus suum, turtur, & hirundo, & ciconia custodierunt tempus aduentus sui: populus autem meus non cognouit iudicium Domini. Sicut ergo fides est fundamentum totius ædificij spiritualis per quam Christus habitat in nobis, qui est fundamentum. Propter quod dicitur quod fides est sperandarum substantia rerum. Sic infidelitas origo est destructionis omnium spiritualium ædificiorum. Ideo dicitur: Et quia nullus intelligit, in æternum peribunt. Et: Sicut non probauerunt Deum

habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobum sensum. Vnde & Iudæi, quia in Deum noluerunt credere, excæcati sunt, & reprobat, quia hoc fuit maximum peccatum, secundum illud: Arguet mundum de peccato quidem: quia non crediderunt in me. Ideo dicitur: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur. Immo quod plus est, iam incipit sua damnatio. Qui non credit, iam iudicatus est: quia non credidit in nomine Vnigeniti filij.

Et ingressus in templū, &c. Postquam descripsit Euangelista qualiter Christus se ostendit ex facto habere potestatem regalem, & pietatem pontificalem, hic tertio explicatur, quo modo ostendit se habere æquitatem iudicalem. Ad cuius declarationem tria introducuntur, scil. Æquitas iudicis, veritas iuris, & enormitas siue impietas sceleris. In his autem tribus ostendit se quasi syllogistice, recte iudicare. Proposita enim veritate scripturæ sacræ, assumpta perueritate nequitie Iudicæ, recte concluditur seueritas diuinæ vindictæ, secundum illud: Arguet mundum de peccato, & de iustitia, & de iudicio. Proponit enim iustitiam, assumit peccatum, & concludit iudicium. Primo ergo quantum ad æquitatem iudicis, dicit:

Et ingressus in templum, cepit eiicere vendentes, & ementes, in quo ostenditur æquitas iudicis: qui licet esse mansuetus in tolerando iniuriam propriam, secundum illud: Et ego quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimā, tamen in vliscendo iniuriam diuinam fuit seuerus iudex, & iustus. Et quia maxima iniuria est, cum deonestatur, vbi debet honorari: ideo dicitur quod ingressus est in templum, ut ibi faceret iudicium quod fecit, & in suæ prædicationis exordio, secundum quod narratur post miraculum de mutatione aquæ in vinum: & in termino post miraculum de Lazaro suscitato, ut sic verificetur illud: Zelus domus tuæ comedit me, &c. Et Ioannes dicit, hoc tunc verificatum esse. Et attendendum quod Dominus statim post annuntiationem excidij Hierusalem, intrauit ad templum purgandum, ut ostendat quod maxima causa destructionis eius fuit peccatum sacerdotū. Vnde Glos. Post enumerata mala, ingressus templum eiecit vendentes & ementes: per hoc innuens quod ruina populi maxime ex culpa sacerdotū fuit, cum vendentes & ementes percutit, ostendit vnde radix perditionis processit. Vnde dicitur: Audite hæc principes domus Iacob, & iudices domus Israel qui abominamini iudicium, & omnia recta peruertitis: qui ædificatis Sion in sanguinibus, & Hierusalem in iniquitate, Principes eius in muneribus iudicabant, & sacerdotes eius in mercede docebant, & Prophetæ eius in pecunia diuinabant, propter hoc, causa vestri, Sion quasi ager arabitur, & Hierusalem quasi aceruus lapidum erit, & mons templi in excelsa siluarum. Et: Propter peccata Prophetarū eius, & iniquitates sacerdotum eius qui, effuderunt in medio eius sanguinē iustorum, In hoc autem quod Dominus eiecit ementes & vendentes, ostendit se maxime damnare in clericis auaritiā, & potissime simoniam. Vnde dicitur quod cathedras vendentium columbas euertit, Omnibus talibus Petrus dicit: Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecunia possidere.

Secundo, quantum ad æquitatem iuris, subdit: *Dicens illis: Scriptum est, quia domus mea, domus orationis est*. Hoc autem est: Quia holocausta eorum, & victimæ eorum placebunt mihi super altari meo, quia domus mea, domus orationis vocabitur cunctis populis, ait Dominus Deus qui congregat dispersos Israel. Vnde & David in Psalmo dicit: Domum tuam decet sanctitudo. Et iterum: Intrabo ad domum tuam, adorabo ad templum sanctum tuum. Et in constructione templi dicitur: Sint oculi tui aperti super domum hanc die ac nocte, super domum de qua dixisti: Erit nomen meum ibi. Oculi mei erunt aperti, & aures meæ erectæ ad orationē eius, qui in loco isto orauerit. Elegi enim, & sanctificauī locum istum, ut sit nomen meum ibi sempiter-

Ioan. 16. a

Marc. ult. d

Ioan. 3. b

Ioan. 16. a

Hier. 11. d

Ioan. 2. e

Psal. 68. b

Ioan. 2. a

Glos. in hunc
locum to. 5.

Mich. 3. d

Thre. 4. c

Matt. 12. b

Astor. 8. d

Isa. 56. c

Psal. 92. b

Psal. 5. b

3. Tim. 8. c

2. Par. 7. c

num

1. Ma. 7. c

Leu. 20. a
Deut. 5. a
Matt. 4. b

Glos. interl.
in hunc lo-
cum rom. 5.

Mich. 3. b

Hier. 7. b

Mal. 2. b

Acto. 20. f

2. Tim. 4. a

Ioan. 18. c

1/a. 19. e

Ioan. 15. b

Mat. 23. b

num. Et ideo dicebant sacerdotes : Tu Domine elegisti domum istam ad inuocandum nomen tuum in ea, ut esset domus orationis & obsecrationis populo tuo. Ad hoc tamen praecipue ordinata est domus Ecclesiastica, quae facta est, ut illic quidem praecipue colatur per actum orationis, in qua Deus oratur & adoratur, & impletur principium praceptorum legalium, quo praecipitur ut adoratur Deus : & replicatur, videlicet : Dominum Deum tuum adorabis, & illi seruias.

Tertio, quantum ad enormitatem sceleris, subiungit: *Vos autem fecistis illam speluncam latronum.* Hoc autem dicitur ipsis sacerdotibus. Vnde Glossa: Qui ad hoc in templo residetis, ut vel non dantes munera prosequamini corporaliter, vel spiritualiter dantes vetetis, secundum illud: Si quis non dederit in ore eorum quippiam &c. Tunc autem domus Dei fit spelunca latronum, quando contra voluntatem Christi contrectatur patrimonium Christi crucifixi: hoc est enim furari & latrocinari, quando publice fit, propter quod dicitur: Nunquid spelunca latronum facta est domus ista in qua inuocatum est nomen meum in oculis vestris? Sequitur: Ite ad locum meum in Silo, & videte quae fecerim ei propter malitiam populi mei Israel. Haec autem malitia principaliter sacerdotibus imputatur. Ideo eis specialiter dicit: *Vos*, quorum erat eum purgare, & in sanctitate custodire. Vnde Chrysostomus: Vnusquisque Christianus pro suo peccato suam reddet rationem. Sacerdotes autem non tantum pro suis, sed pro omnium subditorum. Quemadmodum enim videns arborem pallentibus foliis, marcidam intelligit quod causam aliquam habeat in radice: sic cum videris populum indisciplinatum, cognosce, quia sacerdotium eius non est sanum. Ideo dicitur: Labia sacerdotis custodient scientiam, & legem sequentur ex ore eius: quia Angelus Domini exercituum est. Vos autem recessistis de via, & scandalizastis plurimos in lege, irritum fecistis patetum Leui. Sequitur: Propter quod ego dedi vos contemptibiles omnibus populis.

Et erat docens quotidie, &c. Postquam descripsit qualiter Christus facto ostendit se regem, iudicem, pontificem, hic quarto describit quo modo Christus ostendit se doctorem, ad cuius explicationem tria introducuntur, in Christo scilicet assiduitas docendi: in Phariseis autem assiduitas malignandi: in populis vero assiduitas addiscendi. Ex quibus apparet quod Christus verus erat Doctor, quia doctrina eius erat publica cunctis, exosa peruersis, gratiosa bonis: & hoc propter suam celebritatem, veracitatem, & gratiositatem. Primo ergo quantum ad doctrinae Christi celebritatem, qua erat publica cunctis, dicitur:

Et erat docens quotidie in templo, in qua insinuat perfectam doctrinae publicatio, quia erat sine intermissione, nam quotidie docebat. Sic Paulus bonus doctor faciebat, de quo dicitur: Non subterfugi, quo minus annuntiarem omne consilium Dei vobis. Subditur: Propter quod vigilate, memoria retinentes, quoniam per triennium nocte & die non cessavi cum lacrymis monere unumquemque vestrum. Hoc etiam hortatur fieri scribens ad Timotheum: Testificor coram Deo, & Iesu Christo: praedica verbum, in sta opportune, importune: argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina. Perfecta publicatio erat, quia sine exclusione alicuius. Non enim in secreto, sed in publico loco, scilicet in templo: Ego palam locutus sum mundo, ego semper docui in synagoga, & in templo, quo omnes Iudaei conueniunt: & in occulto locutus sum nihil. Perfecta etiam publicatio, quia sine alicuius utilis relatione. Ideo generaliter dicit: *Docens*, quia omnem veritatem docebat secundum illud: Ego Dominus docens te vtilia. Et: Omnia quaecumque audivi a patre meo, nota feci vobis. Et ipse erat iuste docens, quia proprie ipse solus doctor, secundum illud: Magister vester vnus est Christus: quod exponens Augustinus dicit: Cathedram habet in caelo qui intus docet corda. Perfecta ergo erat commu-

nicatio doctrinae ex parte loci, & ex parte documenti, iuxta quod Paulus de se dicit: Nihil subtraxi vobis vtilium, quo minus annuntiarem vobis, & docerem vos publice, & per domos testificans Iudeis, & gentilibus in Deum poenitentiam, & fidem in Dominum nostrum Iesum Christum.

Secundo quantum ad doctrinae Christi veracitatem, qua exosa erat incredulis, subdit: *Princeps autem sacerdotum.* Propter ambitionem dignitatis sacerdotalis, de quibus Isaias: Principes tui infideles, socii furum, omnes diligunt munera, &c. [*Et scribe*, propter ambitionem cathedrae magistralis, secundum illud: Super cathedram Moysi sederunt scribe, & Pharisei. Et: Attēdite a scribis, qui volunt ambulare in stolis, & amant salutationes in foro, & primas cathedras in synagogis. *B. Et principes plebis*, propter ambitionem potestatis iudicialis, de quibus dicitur: Manus principum, & magistratuū fuit in transgressione hac prima. Et quia primo eis imputatur debitum populorum, ideo dicitur: Tolle cunctos principes populi, & suspende eos contra solem in partibus. De iis dicitur quod *Quarebant illum perdere*, per odium malignitatis, ideo Ioannes dicebat: *Quæritis me interficere hominem, qui veritatem vobis locutus sum.* Ideo autem isti magis querebant quam alij, quia minus volunt sustinere vitia sua tangi, secundum illud: Odio habuerunt corripientem in porta. Vel potius, quia timebant perdere honorem suum. Et haec fuit principalis ratio, quae mouit eos ad occidendum Christum. Et hac ratione totus hic mundus, quia amat priuatum bonum, coniurauit contra Christum, quid dicit ipsum contemnendum. Vnde dicitur: *Astiterunt reges terrae, & principes conuenerunt in vnum.* Vnde Bernardus: O bone Iesu, totus mundus videtur contra te coniurasse, & ij primi in persecutione tua sunt, qui videtur regere populum, & diligere principatum.

Tertio quantum ad doctrinae Christi gratiositatem, qua placita erat deuotis subiungitur: *Et non inueniebant quid facerent illi*, quia acceptus erat plebi. Vnde infra: *Quarebant principes sacerdotum & scribe mittere in illum manus illa hora: & timuerunt populum.* Et hoc quia diligebant eum sicut magistrum fidelem, & bonum. Et ideo subdit: *Omnis enim populus suspensus erat, audiens, illum.* Vnde in Ioanne: *Dixerunt illi qui missi fuerant ad eum capiendum: Nunquam sic locutus est homo, sicut hic homo.* Vnde suspensi erant per admirationem. Propter quod dicitur: *Admirabantur turbæ super doctrina eius.* Suspensi etiam erant ex deuotione. Multitudo copiosa plebis, &c. Qui venerant, ut audirent eum, & sanarentur a languoribus suis. Suspensi etiam erant ex auiditate & desiderio, secundum illud: *Auris bona audiet cum omni concupiscentia sapientia, & maxime sapientiam sapientium, quae est ipsa sapientia, quae dicit: Beatus homo qui audit me, & qui vigilat ad fores meas quotidie, & obseruat ad postes ostij mei. Qui me inuenerit, inueniet vitam, & hauriet salutem a Domino. Et: Qui audit me, non confundetur & qui operantur in me, non peccabunt: Qui elucidant me, vitam aeternam habebunt.*

C A P V T X X.

E T factum est: in una dierum, &c. Postquam confutauit incredulitatem Iudaeorum, per facta: hic confutat per verba, & documenta. Diuiditur autem haec pars in tres. In quarum prima documentis confutat Phariseos errantes ex malitia. In secunda confutat Sadduceos errantes ex ignorantia, ibi: *Accesserunt autem quidam Sadduceorum &c.* In tertia informat discipulos ad sapientiam, ibi: *Audiente autem omni populo, &c.* Prima pars in qua Phariseos confutat, tres habet partes. In quarum prima repellit obiectam calumniam. In secunda arguit occultam perfidiam, ibi: *Cœpit autem dicere ad plebem, &c.* In tertia vero confutat versutiam adinuentam, ibi: *Et quarebant principes sacerdo-*

Acto. 20. d

Isa. 1. f

Mat. 23. a
Inf. 20. g

1. Esd. 6. a

Num. 25. a

Ioan. 7. e

Amos 5. c

Inf. 20. e

Ioan. 7. g

Mat. 7. g
Sup. 6. e

Ecd. 3. d

Prou. 8. d

Ecd. 24. c

Diuisio.

tum, &c. Confutationem ergo calumniæ obiectæ describit Euāgelista hoc ordine. Primo introducitur Pharisæorum proteruitas in impediendo. Secundo Christi sagacitas in resistendo. Tertio Pharisæorum dolositas in fugiendo. Quarto Christi veracitas aduersarios refellendo. Primo ergo quantum ad proteruitatem Pharisæorum in impediendo, præmittit:

Et factum est in una dierum docente illo populum in templo, & euangelizante, secundum Euangelicam veritatem quæ omnibus declaranda est, secundum quod ipse discipulis suis dixit: Quod in aure auditis, prædicate super tecta. Et: Prædicate Euangelium omni creaturæ, sic & ipse faciebat, secundum illud: Doctrinam quasi antelucanum illumino omnibus, & enarrabo illā vsq; ad longinquum. Et post: Videte quoniam non solum mihi laboraui, sed omnibus exquirentibus veritatem.

Hæc autē doctrina veritatis otiosa est malis, quia qui male agit, odit lucem. Ideo subditur: *Conuenerunt omnes principes sacerdotum, & scriba cum senioribus, per fatuosā proteruitatem. In principibus namq; erat fastus propter excellentiam dignitatis: in scribis, propter excellentiam cognitionis: in senioribus, propter canitiæ senectutis. Ideo non conueniebant sicut humiles ad addiscendum, sed sicut superbi ad calumniandū, secundum illud: Conuenerunt in vnum aduersus Dominū & aduersus Christum eius. Vnde in his completur illud: Ipsi fuerunt rebelles lumini, nescierunt vias eius. Rebellio autem ortum habet ex inuidia, quæ est filia superbiæ. Hæc est fera pessima, quæ deuorauit Ioseph.*

Et de illa Chrysostomus: Dicebant sacerdotes apud se, nos fuimus columnæ templi, & ecce super illum tota reclinatur Ecclesia: nos fuimus tacentiū scripturarum quasi lingua visibilis, & ecce ille resonat in medio templi, & nos contempti tacemus. Nos fuimus patres, ille generat filios, & nos steriles sumus. Quod dicit quantum ad prædicta tria genera personarum, quæ per inuidiam excæcata sunt, propter quod manifesta dederunt in dubiū & calumniantur. Propter quod adiungitur: *Et aiunt dicentes ad illum: Dic nobis in qua potestate hæc facis: aut quis est, qui dedit tibi hæc potestatem?*

Hoc autem requirunt vt dubium, cum tamen per euidentissima miracula sit manifestum, secundū illud: Opera, quæ ego facio, testimoniū perhibent de me: sed ipsi quærendo totam plebem in dubitationē ducere volebant: quasi illa miracula non essent à Deo, sed potius à diabolo. Vnde Glossa: De Dei potestate dubitant, & subintelligi volunt diaboli esse omne quod facit. Hæc autem dubitatio veniebat illis ex corruptione conscientie suæ. Vnde Chrysostomus: Omnis homo secundum se existimat alterū, & fornicarius neminē putat castū: castus non facile de fornicario suspicatur: superbus neminē putat humilem: sic qui non est ex Deo sacerdos, nullius sacerdotiū putat esse ex Deo. Vnde & cæcus illuminatus arguebat Pharisæorum cæcitatē, qui dicebāt se nescire vnde Christus esset, secundū illud: In hoc enim mirabile est, quia vos nescitis vnde sit, & aperuit meos oculos. Scim⁹ autē quia peccatores Deus nō audit, sed si quis Dei cultor est, &c. Ideo dicitur: In manu Dei potestas hominis. Et: Nō est potestas nisi à Deo.

Secundo, quantum ad sagacitatem Christi in resistendo, subdit: *Respondens autem Iesus dixit ad illos: Interrogabo vos & ego vnum verbum. Cum deberet respondere, interrogabat, non quia nesciret, sed quia melius ligantur per interrogationem factam, quam per responsionem absolutam. Vnde Beda: Poterat aperta responsione tentatorū calumniā confutare, sed prudenter interrogat, vt vel suo silentio, vel sua sententia cōdemnetur, sicut dicitur: De ore tuo te iudico serue nequam. Cautela enim est quod omnino aduersanti omnino aduersandum est, & contra tergiuersantes oportet ex datis procedere, vt videantur. Ideo caute quærit & interrogat, quia quidquid respondeant, contumantur, cū subdit: Respondete mihi: Baptismus Ioannis de cælo erat, an ex hominibus? Ad hoc non poterant respondere, nisi tripli-*

ter: vel simpliciter tacendo, & sic erant confusi: vel dicendo quod erat de hominibus, & sic ab hominibus essent lapidati: vel dicendo quod de Deo, & sic Christus haberet propositum, quia Ioannes testimoniū perhibuit, de Christo in suo baptismo: secundum illud: Vos misistis ad Ioannem, & testimoniū perhibuit veritati: Quia vidi spiritum descendentem quasi columbam de cælo, & mansit super eum: & ego vidi, & testimoniū perhibui, quia hic est filius Dei. Vnde Glossa: Quem confitemini de cælo habuisse prophetiam, mihi testimoniū perhibuit, & ab illo audistis, in qua potestate hæc faciā. Quoniam ergo vt dicitur: Non erat ille lux, sed vt testimoniū perhiberet de lumine. Dubitatores de lumine remittuntur ad lucernæ considerationem. Nam sicut dicitur: Ille erat lucerna ardens & lucens. Et dubitatores de verbo remittuntur ad vocem: Ego vox clamantis in deserto.

Tertio, quantum ad Pharisæorum dolositatē in subterfugiendo, subiungitur: *At illi cogitabant intra se dicentes: Quia si dixerimus de cælo, confitendo veritatē, dicet: Quare ergo non credidistis illi? arguendo, scilicet nostram incredulitatem, qua scilicet viro cælesti credere recusabant, secundum illud: Venit Ioannes neq; manducās, neque bibens, & dicunt: Dæmonium habet. Si autem dixerimus ex hominibus, plebs vniuersa lapidabit nos, abhorrendo mendacium. Nam blasphemiam lapidandi erat, secundum legem. Educ blasphemum extra castra, & ponant omnes qui audierunt, manus suas super caput eius, & lapidet eum populus vniuersus. Certi sunt enim Ioannem Prophetam esse, propter euidentissimam sanctitatem, ob quam de Ioanne dicitur: Quid existis videre? Prophetā: etiam dico vobis & plusquam Prophetam.*

Vnde supra: Existimante autem populo de Ioanne, ne forte ipse esset Christus: Respondit Ioannes dicens omnibus: Ego quidem aqua baptizo vos, veniet autem fortior me, cuius non sum dignus soluere corrigiam calceamentorum eius. Et quia odium veritatis ex vna parte vrgebat, & ex alia timor lapidationis, ideo prætendunt ignorantiam responsionis, cum subditur: *Et responderunt se nescire vnde esset.* Glossa: Timentes lapidationem, sed magis timentes veritatis confessionem. Huius autem confessio ignorantie superba erat & dolosa, quia tales dicebant contra conscientiam, vt vitarent redargutionem apertam. Vnde Chrysostomus: Mendacia & si non habent quem decipiant, tamen ipsa sibi mentiuntur. Mentita est iniquitas sibi. Et iterum Filij isti alieni mentiti sunt mihi. Et ideo Ioannes: Si dixerō, quia non scio eum, ero similis vobis, mendax.

Tertio, quantum ad Christi veracitatem in refellendo, subiungitur: *Et Iesus ait illis: Neque ego dico vobis, in qua potestate hæc facio. Quia cum veritatem denegant digni sunt, vt eis à veritate notitiæ, veritas denegetur, secundum illud: Sicut non probauerunt Deum habere in notitia: tradidit illos Deus in reprobū sensum. Et nota quod Dominus eis veritatem occultauit duplici de causa. Vnde Glossa: Propter duas causas veritas quærentibus est abscondenda: Vel quia minus capaces sunt ad audiendum. Vnde dicitur: Multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo. Vel quia ex odio vel contemptu quærent. Vnde dicitur: Nolite dare sanctum canibus. Hinc Chylostomus dicit: Quia ipse dixit, nolite sanctum dare canibus: non dicebat, ne ipse trāsgrederetur præceptū, quod posuit, & non præteribit. Informatur ergo ex hoc ad celanda mysteria sacra maleuolis. Secretum meum mihi, secretum meum mihi. Et ad occultandum nostrā excellentiā dicitur: Laudet te alienus, & nō os tuū, extraneus, & nō labia tua.*

Cæpit autem dicere ad plebem, &c. Postquam repulit Pharisæorum calumniā, hic consequenter tangit, & arguit occultam ipsorum perfidiam per parabolam ad plebem propositam. In hac autem parabola, tria inveniuntur. Primum est benignitas liberalitatis diuinæ. Secundū est malignitas peruersitatis Iudaicæ, ibi: Et in tempore misit, &c. Tertium est, seueritas vltionis

iudiciariæ.

Mat. 10. e
Marc. 16. d
Ecc. 24. d

Ioan. 3. e

Psal. 2. a

Tob 24. b

Gen. 37. g
Chryf. in opere imper. f. 21. hom. 39. 10. 2.

Ioan. 5. f

Glos. in hunc locum 10. 5.

Chryf. ubi supra, parum infra.

Ioan. 9. f

Ecc. 10. a
Rom. 13. a

Beda Glossa in hunc locum 10. 5. Sup. 19. d

Ioan. 5. f

Ioan. 1. e

Glos. in hunc locum 10. 5.

Ioan. 1. a

Ioan. 5. f

Ioan. 1. c

Matt. 11. e

Leu. 24. e

Matt. 11. b

Sup. 3. d

Glossa interl. in hunc locum 10. 5.

Psal. 26. d

Psal. 17. d

Ioan. 8. g

Rom. 1. d

Glos. in hunc locum 10. 5.

Ioan. 16. b

Matt. 7. a

Isa. 24. c

Prov. 27. a

iudiciaria. De qua ibi: *Quid ergo faciet illis Dominus vinea, &c.* Benignitatem autem liberalitatis diuinæ circa synagogam, ostendit tripliciter, scilicet in inuitando synagogam ad sui culturam: in dando debitam custodiam: & in committendo libertatem voluntariam. Primo ergo quantum ad parabolicam expressionem vocationis synagogæ ad diuinam culturam, dicit:

Cæpit autem dicere ad plebem parabolam hanc. Quia scilicet maiores non erant digni audire. *Homo quidam plantauit vineam.* Per hominem istum Deus intelligitur, ad cuius imaginem homo est formatus. *Faciamus hominem ad imaginem, &c.* Vineam autem ista est synagoga. Vineam Domini exercituum, domus Israël est. Hanc vineam Dominus plântauit, quando in Patriarchis eos ad culturam suam elegit & vocauit. Propter quod Hieremias: Ego plantaui te vineam electam, omne semen verum. De istius vineæ plantatione, Isaias: Vineam facta est dilecto meo, in cornu filio olei: Et sepinit eam, & lapides elegit ex ea, & plantaui vineam electâ, & ædificauit turrim in medio eius. Per sepem autem vineæ intelligitur angelorum custodia. Angelis suis mandauit de te, vt custodiant, &c. Per lapides electos intelligitur Patriarcharum stabilitas. Vnde in duodecim lapidibus rationabiliter erant nomina duodecim filiorum Israël. Per turrim autem sacra Scriptura. Sicut turris Dauid collum tuum, quæ adificata est cum propugnaculis.

Secundo, quantum ad debitam custodiam datam, subdit: *Et locauit eam colonis.* Per colonos intelliguntur duces & proceres synagogæ. Glossa: Coloni sunt operarij qui ad colendam vineam hora prima, tertia, sexta, & nona sunt conducti, secundum illud: Simile est regnum cælorum homini patrifamilias, qui exiit primo mane conducere operarios in vineam suam. Et de iis in Canticis: Vineam fuit pacifico, in ea quæ habet populos tradidit eam custodibus. Ideo autem dicitur locasse, quia exigit pensionem. Vnde dicitur: Vir affert pro fructu eius mille argenteos. Vineam meam coram me est. Mille tui pacifice, & ducenti his qui custodiunt fructus eius. Huius coloni in Ecclesia, quæ vinea Dñi est, sunt Episcopi & sacerdotes. Vnde dicitur: Ego plantaui, Apollo rigauit. De hoc dicit Chrysostomus: Coloni sunt sacerdotes, qui curam populi susceperunt, vel ad magnam gloriam, vel ad magnum periculum: ad gloriam, si diligenter: ad periculum, si negligenter egerint. Hanc ergo coloniam debent isti coloni diligentissime exercere: qui ad hoc constituti sunt: propter quod Chrysostomus: Sacerdotes non tantum placet Deo propter suam iustitiam, quantum pro populi sanctitate, quia sua iustitia vna est, populi autem multiplex. Valde ergo timendum est illud: Per agrum hominis pigri transiui, & per vineam viri stulti: & ecce, totum repleuerant vrticæ, id est, peccata luxuriæ, & operuerunt superficiem eius spinæ, id est, peccata auaritiæ. Et ideo Augustinus: Vbi estis ô boni agricolæ? Quid agitis? quare vacatis? videtis, quo malo ista plena sit terra, hinc spinæ, hinc tribuli, hinc scenum surgit. Spinæ incendite, tribulos eradicatæ, semina bona spargite.

Tertio, quantum ad libertatem voluntariam vniciuque concessam, subiungitur: *Et ipse peragre fuit multis temporibus.* Beda: Peregre fuit qui vbique præsens est, quia imitatoribus liberum arbitrium operandi reliquit: Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilij sui. Sequitur: Apposui tibi aquam & ignem, ad quod volueris, extende manum tuam. Ante hominem vita & mors. Bonum & malum: quod placuerit ei, dabitur illi. Dicitur autem peregre esse diebus multis: quia magnam habet patientiam in expectando ad pœnitentiam. Vnde Ambrosius: longo tempore abfuit, ne præpropere videretur exactio. Et ideo quo indulgentior liberalitas, eo inexcusabilior peruicacia. Vnde dicitur: Ignoras, quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Et: Patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reuerti.

Et in tempore misit, &c. Postquam descripsit benignitatem liberalitatis diuinæ, hic describit malignitatem peruersitatis Iudaicæ. Describitur autem peruersitas malignitatis Iudæorum dupliciter. Primo scilicet ante Christi aduentum: secundo post Christi aduentum, ibi: *Dixit autem Dominus vinea: Quid faciam, &c.* Ante Christi aduentum describitur tripliciter, scilicet respectu legislatoris, respectu regalis potestatis, & respectu cunei prophetalis. Et secundum tria, per quæ populus ille manuduci poterat ad iustitiam, scilicet per legem, psalmodiam, & prophetiam, secundum altitudinem potestatis, & certitudinem veritatis. Primo quantum ad peruersitatem Iudaicæ gentis, respectu legislatoris Moysi, dicit:

Et in tempore misit ad cultores seruum, vt de fructu vineæ darent illi. Glossa: Primus seruus qui mittitur, est Moyses legislator, qui per quadraginta annos fructum legis, quam dederat, à cultoribus inquirebat: Misit Moysen seruum suum Aaron quem elegit ipsum. De hac missione dicitur: Veni mittam te ad Pharaonem vt educaas populum meum filios Israël de Ægypto: sed quia hunc seruum Iudæorum peruersitas non acceptauit, ideo subditur: *Qui casum dimiserunt eum inanem.* Glossa: Cæsum dimitunt, & inanem, quia irritauerunt Moysen in castris, Aaron sanctum Domini. Et iterum: Vexatus est Moyses propter eos, quia exacerbauerunt spiritum eius, Vnde in Deuteronomio: Ego scio contentionem tuam, & ceruicem tuam durissimam. Adhuc viuentem me, & ingrediente vobiscum, semper contentiosi estis contra Dominum, quanto magis cum mortuus fuero? Hoc autem fecerunt coloni specialiter, id est proceres synagogæ: Ecce Core filius Ithar, & Dathan, atque Abyron, &c. surrexerunt contra Moysen, alijque filiorum Israël ducenti quinquaginta viri proceres synagogæ, & qui tempore consilij per nomina vocabantur. Et hos sequebantur minores. Vnde & sequitur post, quod murmurauit omnis multitudo filiorum Israël, sequenti die contra Moysen & Aaron. Cumque oriretur seditio, & tumultus cresceret, Moyses & Aaron fugerunt ad tabernaculum fœderis.

Secundo, quantum ad peruersitatem respectu regis Dauid præcipui cultoris Dei, subdit: *Et addit, alterum seruum mittere.* Glossa: Alter seruus Dauid propheta, qui post Moysen colonos vineæ psalmodiæ modulamine & citharæ dulcedine ad exercitium boni operis inuitauit: Hunc Dominus misit, quando de pascuis elegit eum ad regendum, & pascendum populum suum secundum quod ipse propheta Dauid dicit in Psalmo: Elegit Dauid seruum suum, & sustulit eum de gregibus ouium. De post fœtantes accepit eum. Pascere Iacob seruum suum, & Israël hereditatem suam. Vnde dicitur: Hæc dices seruo meo Dauid: Ego tuli te de pascuis sequentem greges, vt esses rex super populum meum Israël, & fui tecum in omnibus vbicunque ambulasti: fecique tibi nomen grande, iuxta nomen magnorum qui sunt in terra, vnde & ei scilicet Dauid dedit sedem regalem in sempiternum. Et dedit prophetiæ spiritum, eidem dedit psalmodiæ cantum, vt sic inclinaret populum illum durum, & tamen mitigari non potuit duritia Iudæorum, propter quod addit: *Illi autem hunc quoque cadentes, & afficientes contumelia, dimiserunt inanem,* quia contempserunt eius regnum & ducatum. Vnde Glossa: Contumelia affectum dimittunt inanem dicentes: Non est nobis pars in Dauid, neque hæreditas in filio Isai: Vbi etiam præmittitur, qualiter Dauid cum Absolone persecuti sunt: Venit nuntius ad Dauid, dicens: Toto corde vnuerfus Israël sequitur Absalon: & ait Dauid seruis suis: Surgite, fugiamus, neque erit nobis effugium à facie Absolone. Et post dicitur de contumeliis ei illatis: Ita loquebatur Semei, cum malediceret regi. Egredere, egredere vir sanguinum & vir Belial. Reddidit tibi Dominus vnuerfum sanguinem domus Saül: & ecce premunt te mala tua, quoniam vir sanguinum es.

Gen. 1. d
1. In. 5. b

Hier. 2. c
1. In. 5. a

Psal. 90. c

Exod. 39. c

Cant. 4. a

Glos. in hunc locum. 10. 5.
Mat. 20. a

Cant. 8. c

Cant. 8. d

1. Cor. 3. a

Chrysost. in opere imperfecto.
Mat. c. 21.
1. In. 40.
10. 2.

Aug. in orat. de quinque heresibus
c. 6. 10. 6.

Beda Glossa in hunc locum 10. 5.
Eccl. 1. 5. c

Ambros. lib. 9. cap. 30. Luca 10. 3.

Rom. 2. a
1. Pet. 3. b

Glossa in hunc locum 10. 5.
Psal. 104. c

Exod. 3. c

Glos. in hunc locum 10. 5.
Psal. 105. c
Ibid. e
Deut. 31. g

Num. 16. a

Ibid. f

Glos. in hunc locum 10. 5.

Psal. 77. g

2. Reg. 7. b

1. Reg. 16. a

Glos. in hunc locum 10. 5.
2. Reg. 26. a

2. Reg. 15. c

2. Reg. 16. b

Tertio, quantum ad peruersitatem illius populirefpectu cunei prophetalis, subiungitur: *Et addit tertium mittere.* Glof. Tertius seruus est chorus Prophetarum qui populum corripiebant, & mala quæ vineæ imminébant prædicebant. De missione huius serui dicitur: *Misi ad vos omnes seruos meos Prophetas per diem, confurgens diluculo, & mittens. Et non audierunt, nec inclinauerunt aurem suam: sed indurauerunt ceruicem suam, & peius operati sunt quàm patres eorum. Vnde & addit: qui & illum vulnerantes, eiecerunt.* Nam Isaiam ferrauerunt, Hieremiam lapidauerunt, & Ezechielem excrebrauerunt. Ideo Matthæus: *Hierusalem, Hierusalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt.* Et in Actibus dicebat Stephanus Iudæis: *Dura ceruice, & circumcisis cordibus & auribus, vos semper Spiritui sancto restitistis: sicut patres vestri, & vos quem Prophetarum non sunt persecuti patres vestri? Et occiderunt eos qui prænuntiabant de aduentu iusti.* Nam & ipsi Prophetæ videntes eius duritiam, & arguebant, & deplorabant. Nam dicitur de vinea: *Expectaui, vt faceret uvas, & fecit labruscas.* Et: *Quo modo conuersa es mihi in prauum vinea aliena? Et: Mater tua quasi vinea in sanguine tuo super aquam plantata est.* Subditur: *Et euulsa est in ira, in terramq; proiecta: & ventus vrens siccauit fructum eius; In hoc autem mira apparet Iudæorum perfidia, quia omnes isti quos persecutisunt maxime diligebant eos. Nam Moyses nõ cessabat orare pro populo: Cur Dñe irascitur furor tuus contra populũ tuum quẽ eduxisti de terra Ægypti? Et paulo inferius: Aut dimitte eis hanc noxam. & c. Similiter & Daud: Deus virtutum conuertere, respice de cœlo, & vide, & visita vineam istam. Similiter chorus Prophetarum. Vnde Hieremias: Recordare quòd steterim in conspectu tuo, vt loquerer pro eis bonum, & auerterem indignationem tuam ab eis. Et ij omnes figuram Christi gesserunt, de quo Isaias: Ipse peccata multorum tulit, & pro transgressoribus rogauit.*

Dixit autem Dominus vinea, & c. Post descriptam peruersitatem Iudæorum ante Christi aduentum in persona seruorum, hic describit malignitatem peruersitatis eorundem post aduentum contra ipsum Dei filium Iesum Christum. Circa cuius descriptionem tria introducuntur, scilicet gratuitum Dei beneficium, Iudæorum propositum peruersum, & eorundem factum flagitiosum. Primo quantum ad gratuitum Dei beneficium, præmittit:

Dixit autem Dominus vinea: Quid faciam? mittam filium meum dilectum, hoc fuit maximum beneficium, secundũ illud: *In hoc apparuit charitas Dei in nobis: quoniam filium suum vnigenitum misit Deus in mundũ, vt viuamus per eum. Et: Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret.* Hæc autẽ missio fuit ex occulto, & secretissimo proposito, & concilio Dei. Et quoniã hoc proposuerat diffinito cõsilio, ideo dicit: *Quid faciã.* Propter quod Moyses dicebat: *Obscuro Domine, mitte quem missurus es: sed Dominus reseruauit eũ mittere, tum propter consummationem ordinis, secundum illud: Cum essemus paruuli, sub elementis mundi eramus seruiantes: At vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum. Tum etiam, vt apparet quòd per nullum alium poterat subuenire humanæ perfidiæ, & obdurationi. Propter quod addit: *Forfitan cum hunc viderint, verebuntur, Forfitan:* non notat dubitationem in Deo qui certissime cuncta præuidet: sed arbitrij libertatem ad vtrumque vertibilem. Vnde Glof. Quod ambigit, id est, verbo dubitationis vtitur, non est DEI ignorantia, sed vt reseruetur homini libera voluntas, vnde quòd CHRISTVM non sunt veriti Iudæi, non fuit defectus ex parte DEI, sed ex parte duritiæ cordis humani: *Quid est quod debui vltra facere vineæ meæ, & non feci ei? Qui enim filium DEI non verentur, nunquam amplius DEVM nec eius nuntium verebuntur: quia dicitur: Pater omne iudicium dedit filio, vt omnes honorificent filium, sicut honorificant pa-**

atrem: qui non honorificat filium, non honorificat patrem, qui misit illum.

Secundo, quantum ad propositum peruersum, subdit: *Quem cum vidissent coloni, cogitauerunt intra se dicentes. Hic est haeres, per coniecturam veritatis, nam certa scientia non cognouerunt, cum non per fidem, sed per aliqua signa manucentia ad credendum, quod esset Messias in lege promissus, peruenerunt. Ideo non ex ignorantia, sed ex certa malitia contra ipsum conspirauerunt. Vnde Glof. Aperte probat Iudæos, non per ignorantiam crucifixisse filium Dei, sed per inuidiam. Intellexerunt enim eum esse hunc, cui dictum est: Postula a me, & ego dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Quod ergo dicitur: Et nunc fratres scio, quia per ignorantiam fecistis, sicut & principes vestri, non excludit à Iudæis qualemcunq; notitiam, sed notitiam certam: vel dicitur, quo ad minores, qui peccauerunt ex ignorantia. Nam maiores hoc fecerunt ex certa malitia, quia timebant perdere gloriam temporalem, ideo addit: *Occidamus illum, vt nostra fiat hereditas,* per machinationem peruersitatis: quod dixerunt, non vt hereditatem nouã acquirerent, cum Christus esset summe pauper, sed vt habitam cõseruarent. Vnde dicitur: *Collegerunt pontifices, & Pharisæi consilium, & dicebant: Quid facimus? quia hic homo multa signa facit. Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum: & venient Romani, & tollent nostrũ locum, & gentem. Vnde illud propositum nequam originem traxit ex auaritia, traxit etiam ortum ex inuidia. Vnde dicitur: *Circumueniamus virum iustum. Sequitur: Quia contrarius est operibus nostris, & impoerat nobis peccata legis, & diffamat in nos peccata disciplinæ nostræ. Et inferius: Morte turpissima condemnemus eum. Hæc cogitauerunt, & errauerunt, excacauit enim illos malitia eorum. Et postea: Inuidia diaboli, mors intrauit in orbem terrarum. Huius figura præcessit in Ioseph. Cogitauerunt fratres eius illum occidere. Et mutuo loquebantur: Ecce somniator venit: venite occidamus eum, & mittamus in cisternam veterem: dicemusque: *Fera pessima deuorauit eum, & cætera. Ideo Euangelium istud legitur simul cum historia Ioseph imminente passione.****

Tertio, quantum ad factum flagitiosum, subiungitur: *Et eiecit illum extra vineam, occiderunt,* id est, extra Hierusalem, quia dicitur: *Extra portam Christus passus est. Exeamus igitur ad eum extra castra, improprium eius portantes. Occiderunt eum, vel tradiderunt eum Pilato ad occidendum, & petierunt vt crucifigeretur. Vnde dicitur: Iesum Christum filium Dei tradidistis, & negastis ante faciem Pilati, indicante illo dimitti. Sequitur: *Petiistis virum homicidam donari vobis, auctorem vero vitæ interfecistis, & c. Impletum est illud: De vinea plantata expectaui, vt faceret iudicium, & ecce iniquitas: & iustitiam, & ecce clamor. Clamor scilicet ad Christum occidendum, de quo Marcus: Clamabant, crucifige eum. Pilatus vero dicebat illis: Quid enim mali fecit? At illi magis clamabant: Crucifige eum. Vnde ex hac vinea non exiuit vinum, sed fel, secundum illud: *De vinea Sodomorum vinea eorum, & de suburbanis Gomorrhæ. Vua eorum vua fellis, & botrus amarissimus. Fel draconum, vinum eorum, & venenum aspidum insanabile.***

Quid ergo faciet illis Dominus vinea, & c. Postquam descripsit parabolice benignitatem liberalitatis diuinæ, & peruersitatem malignitatis Iudaicæ, hic iam tertio describit feneritatẽ vltionis iudiciariæ. Circa quam tria insinuatur, sc. seueritas vltionis diuinæ, incredulitas rebellionis Iudaicæ, firmitas attestacionis scripturæ. Primo ergo quantum ad seueritatem vltionis diuinæ, dicit:

Quid ergo faciet illis Dominus vinea? Hoc quærit, non vt dubitans, sed vt excitet ad intelligendum scientiã. Et quantum ad hoc, subdit: *Veniet, & perdet colonos istos, & dabit vineam aliis,* in quo datur sententia reprobacionis Iudæorũ, & electionis gentiũ. Et hæc sub figura vineæ,

Glof. in hunc locum to. 5.

Hier. 7. f

Matth. 23. d

Act. 7. f

Isa. 5. a
Hier. 2. e
Ezech. 19. d

Exod. 22. c

Ibidem g
Psal. 79. c

Hier. 18. d

Isa. 53. d

1. Ioan. 4. b

Ioan. 3. b

Exod. 4. d

Gal. 4. a

Forfitan quid.
Glof. interlin. in hunc locum to. 5.

Isa. 5. d

Ioan. 5. d

Glossa in hunc locum to 5.
Psal. 2. b

Act. 3. e

Ioan. 11. f

Sap. 2. c

Ibidem b

Gen. 47. d

Hebr. vlt. d

Act. 4. e

Isa. 5. b

Marc. 15. b

Deut. 32. e

Isa. 5. a
Psal. 79. c
Rom. 11. d
Rom. 9. c
Osea. 2. d
Mat. 21. d
Mat. 21. d
Aug. de con-
sen. Euang.
lib. 2. c. 70.
rom. 4.
Chryf. in
opere im-
perf.
Mat. c. 21.
homil. 40.
to. 2.
Glof. in hunc
locum to. 5.
Ecc. 4. d
Psal. 117. c
Isa. 53. a
Dan. 1. e
Eph. 2. e
Iob. 38. a
Isa. 28. d
Eph. 2. d
1. Pet. 2. a

& inimicorum, de qua Isaias: Nunc ostendam vobis, quid faciam vineae meae. Auferam sepem eius: & erit in direptionem, diruam maceriam eius, & erit in conculcationem. Et ponam eam desertam, non potabitur, & non fodietur, & ascendent super eam vepres & spinæ, & nubibus mandabo, ne pluant super eam imbrem. Hanc reprobationem plangit psalmographus dicens: Ut quid destruxisti maceriam eius, & vindemiant eam omnes qui prætergrediuntur viam? Exterminauit eam aper de silua, & singularis ferus depastus est eam. De electione vero gentium dicitur: Cæcitas ex parte contigit in Israël, ut plenitudo gentium intraret. Et de hoc ad Romanos: Vocabo non plebem meam, plebem meam. Sequitur: Et non misericordiam consecutam, misericordiam consecutam: quod sumptum est de Osea. Et de hoc Matthæus: Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius.

Secundo, quantum ad incredulitatem rebellionis Iudaicæ, subdit: *Quo audito, dixerunt illi: Absit*, quasi dicant non ita eueniet, ut dixisti. Sed contrarium huius videtur in Matthæo, vbi sic dicitur: Cum venerit Dominus vineæ, quid faciet agricolis illis? Aiunt illi: Malos male perdet, & vineam suam locabit aliis agricolis qui reddent ei fructum temporibus suis. Hic autem dicitur quod contradixerunt, sed hanc apparentem contrarietatem soluit Augustinus in libro de concordia Euangelistarum, vbi dicit sic: Intelligimus quosdam respondisse: quod Matthæus commemorat: quosdam vero illud quod Lucas. Aliter respondet Chrysostomus, quod vnum dixerunt corde, scilicet quod Matthæus dicit: Aliud ore, scilicet quod dicit Lucas. Vnde conscientia consona erat diuinæ sententiæ, & parabolæ, sed lingua contraria. Vnde Glossa. Contradicunt sententiæ, quam contra perfidiam suam dictam cognoscunt: quod enim in mente gerebant in parabola intelligebat contineri. Et ex hoc mirum Dei apparet iudicium, quod contradicendo volebant latere, & tamen seipso detegebant, dum veritati seipso opponebant, contra illud: Non contradicas verbo veritatis villo modo & de mendacio, &c.

Tertio, quantum ad firmitatem attestationis scripturæ, subiungit: *Ille autem respiciens eos, ait: Quid est ergo hoc quod scriptum est: Lapidem quem reprobauerunt adificantes, hic factus est in caput anguli?* Hoc scribitur in Psal. Vbi statim additur mira Christi humilitas, qui voluit reprobari. Propter quod admiratur Isaias: Quis credidit auditui nostro? & brachium Dñi cui reuelatum est? Et ascendet sicut virgultum coram eo, & sicut radix de terra sitienti. Et nos reputauimus eum quasi leprosum, & percussum à Deo, & humiliatum. In hoc etiam ostenditur mira Christi potestas, quod disiuncta maxime ad vnitatem reduxit, quasi lapis angularis. Dicitur autem Christus, lapis, propter permanentiam stabilitatis, de qua Daniel: Videbas ita donec abscissus est lapis de monte sine manibus, & percussit statuam, &c. Lapis autem qui percusserat statuam, factus est mons magnus, & impleuit vniuersam terram. Dicitur autem angularis propter virtutem connexionis. Ipse est pax nostra, qui fecit vtraque vnum. Sequitur: Ut duos condant in semetipso in vnum nouum hominem, faciens pacem. De hoc Iob: Vbi eras quando ponebam fundamenta terræ? Et quis posuit mensuras eius? Sequitur: Aut quis dimisit lapidem angularem eius? Hic lapis angularis terræ est lapis vnitiuus Ecclesiæ, de quo Isaias: Ecce, ego mittam in fundamentis Sion lapidem, lapidem probatum, angularem, pretiosum, in fundamentum fundatum. Dicitur etiam caput anguli, propter summitates perfectionis. Ipso summo angulari lapide Iesu Christo, in quo omnis ædificatio constructa, crescit in templum sanctum in Dño. Ideo Petrus ait: Ad quem accedentes, lapidem viuum, ab hominibus quidem reprobatum. Sequitur: Et ipsi tanquam lapides viui, &c. Imaginandus est ergo Christus tanquam lapis essentialis in toto corpore Ecclesiæ, quod circumferentiæ circuli comparatur, ad quem quidem omnes lineæ deductæ angulum faciunt, &

vniantur in ipso tanquam in puncto, in quo fit osculum linearum crucis, in medio scilicet sui concurrentium in vnum. Et ergo lapis iste stabiliens electos, & à contrario est conterens aduersarios & reprobos: Et ideo subdit: *Omnis qui ceciderit super illum lapidem, conuassatur*, per correptionem peccati. *Super quem autem ceciderit, comminuet illum*, per vltionem iudicij futuri. Culpa enim naturam infirmam reddit, sed poena æterna totaliter conterit, & in puluerem reducit. Vnde Glossa: Qui modo contemnit & iniuriis afficit, nondum poenitus interit, sed quassatur ut non ambulet reclus: cadit autem super eum lapis quem veniens in iudicio opprimit. Ad hunc ergo lapidem pedem offendunt, qui in ipsum non credunt, vel non imitantur: Vobis honor credentibus, non credentibus autem lapis, quem vero reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli, & lapis offensionis & petra scandali his qui offendunt verbo, nec credunt in quo & positi sunt. Et sic factum est Iudeis, secundum illud: Erit vobis in sanctificationem. In Lapidem autem offensionis, & petram scandali, duabus domibus Israël, in laqueum & in ruinam habitantibus Hierusalem. Et offendent ex eis plurimi, & cadent & conterentur, & irretientur & capientur. Et post: Expectabo Dñm, qui abscondit faciem suam à domo Iacob: Qui ergo scandalizantur, super hunc lapidem cadunt: sed qui condemnantur, ab hoc lapide conteruntur, secundum illud: Subito dum non speratur, veniet contritio eius: & comminuetur, sicut conteritur lagena figuli contritione perualida, & non inuenietur de fragmentis eius testa, in qua portetur igniculus de incendio, aut hauriatur parum aquæ de fouea. Propter quod non sic impij, non sic, sed tanquam puluis quem proiicit ventus à facie terræ. In hac ergo auctoritate confirmat Dominus intentionem parabolæ, scilicet quod ipse reprobandus est à Iudæis, electurus gentes, repulsurus Iudæos propter suam perfidiam, & tandem condemnaturus per sententiam definitiuam.

Et quærebant principes sacerdotum, &c. Post repulsum calumniam, & detectam perfidiam, sequitur hic tertia pars, in qua deprehendit adinuentam versutiam. Huius autem versutiæ Euangelista primo describit adinventionem fallacem: secundo vero confutationem veracem, ibi: *Considerans autem dolum illorum, &c.* Adinventionem versutiæ describit Euangelista quantum ad tria, scilicet quantum ad Phariseorum indignationem maleuolam, insidiationem malignam, & interrogationem malitiosam. Primo ergo quantum ad Phariseorum indignationem maleuolam dicit:

Et quærebant principes sacerdotum & scriba mittere in illam manus illa hora. Quærebant inquam, ad ipsum occidendum, secundum illud: Nunc autem quæritis me interficere hominem, qui veritatem vobis locutus sum. Ex animi ergo indignatione quærebant, sed ob populi formidinem non audebant. Vnde addit: *Et timuerunt populum, non Deum.* Contra quod dicitur: Qui timet hominem, cito corruet. Populum autem magis timebant quam Deum, quia plus amabant populi laudem, quam Christi veritatem: laus enim populi vngebat, sed veritas Christi arguebat. Vnde subditur: *Cognouerunt eum quod ad ipsos dixerit similitudinem hanc.* Sic veritas odiu peperit, & verificatum est illud: Odio habuerunt corripientem in porta, & loquentem perfecte abominati sunt. In huius figuram dicit Hierem. Locuti sunt sacerdotes, & Prophetæ ad principes, & ad omnem populum, dicentes: Iudicium mortis est viro huic, quia prophetauit aduersus ciuitatem istam, sicut audistis auribus vestris. Isti autem Pharisei dum volebant occidere Christum impugnando veritatem, auditam ipsam veritatem implebant, secundum illud: Qui habitabant Hierusalem, & principes eius hunc ignorantes, & voces Prophetarum, quæ per omne sabbatum leguntur, iudicantes impleuerunt, & nullam causam mortis inuenientes in eo, petierunt à Pilato, ut interficerent eum. Cumque cõsummassent omnia, quæ de eo scripta erant, deponentes eum de ligno, posuerunt eum in monumento.

Glof. in hunc locum to. 5.
1. Pet. 2. b
Isa. 8. e
Isa. 30. e
Psal. 1. d
Ioan. 8. e
Prou. 29. d
Amos. 5. e
Hier. 25. e
Act. 13. d

Secundo, quantum ad insidiationem malignam subdit: *Et obseruantes miserunt insidiatores, qui se iustos simulant, contra illud: Ne insidieris, & queras impietatem in domo iusti, neq; vastes requiem eius. Insidia autem fiunt per simulationes, contra quos Iob: Simulatores, & callidi prouocant iram Dei. Quia dicitur: Simulator ore decipit amicum suum. Et quia simulatio adiunctam habet intentionem peruersam, ideo addit: *Vt caperent eum in sermone, vt traderent illum principatui, & potestati præsidis, scilicet Herodis.* Vnde dicitur: Mittunt ad eum quosdam ex Phariseis, & Herodianis: vt eum caperent in verbo. Et hæc fuit magna versutia. Vnde Glossa: Quod præ timore populi per se non possunt, manibus præsidis efficere volunt, vt velut immunes à morte ipsius videantur. Ideo in persona talium dicitur: Circumueniamus iustum, quoniam inutilis est nobis, & contrarius est operibus nostris, & impropertat nobis peccata, & diffamat in nos peccata disciplina. Vnde & in figuram huius dixerunt Philisthim ad Dalidam: Decipe eum, & disce ab illo in quo habeat tantam fortitudinem, & quo modo eum superare valeamus.*

Tertio, quantum ad interrogationem malitiosam, subiungit: *Et interrogauerunt eum dicentes: Magister, scimus, quia recte dicis, & doces.* Quantū ad verbum, verum quidem dicunt: quia dicitur: Sermo tuus, veritas est. Hoc ipsi dicebant blandiendo, vt extorquerent secretū cordis ab ipso. Vnde Chrysostomus: Hæc est prima hypocritarum prudentia, ficta laudatio, sicut qui tantū non potest viribus subiugare, mollibus manibus fricat cernicem eius: vt blandiendo comprehendat. De talibus dicitur: Vir iniquus lactat amicum suum, & ducit eum per viam non bonam. Et: Qui benedicit proximo voce grandi, de nocte confurgens maledicenti similis erit, & non accipis personam, quantū ad animum. Hoc verum fuit secundum illud: In veritate comperio, quia non est personarum acceptor Deus. Et: Deus magnus & potens, & terribilis, qui personam non accipit, nec munera, sed viam Dei in veritate docet, quantum ad exemplum. Propter quod ipse dicebat: Ego sum via, & veritas, & vita. Vel recte dicis, quo ad veritatem vitæ: personam non accipis: quo ad veritatem iustitiæ: sed viam Dei in veritate doces, quo ad veritatem doctrinæ. In quo laudant Christum laude vera, sed fallaci corde: Et hoc patet ex ipsorum versuta interrogatione, cum subditur: *Licet nobis tributum dare Casari, an non?* secundum diuinæ legis decretum. In quo quæstionem dolosam proponunt, quia vtrovis dato ipsum ad inconueniens deducere intendunt. Nam aut diceret quod sic, & ita videretur dicere contra legem, & contra populum Iudæorum, & opinionem communem. Aut diceret quod non & tunc traderent eum principatui, sicut Casari rebellem: & totius imperij hostem. Vnde Glossa: Pharisei, qui de iustitia sibi applaudebant, qui decimas & primitiua Deo dabant tributa homini soluenda negabant. Et hinc est quod Christo blandiebantur, vt ex ore Christi extorquerent hoc documentum, vt sic possent dicere illud: Si hunc dimittis, non es amicus Casaris: Omnis enim, qui se regem facit, contradicit Casari.

Considerans autem dolum illorum, &c. Postquam descripsit versutiæ adinventionem fallacem, hic secundo describit confutationem veracem: circa quam tria introducuntur, scilicet circumspecta consideratio sapientiæ respondentis, verax dissolutio propositæ quæstionis, & euidentis confutatio astutiæ versipellis. Primo ergo quantum ad circumspectam considerationem sapientiæ respondentis, dicit:

Considerans autem dolum illorum, in animo. Vnde Hieronymus: Prima virtus respondentis est interrogatum mentes recognoscere. In his mentibus ipsa sapiëntia videbat dolum. Vnde dicitur: Sapientiam non vincit malitia. Et: Omne cor intelligitur ab illo, & vias illius quis intelligit? Quia viuus est sermo Dei, & efficax. Sequitur: Et discretor cogitationum & intentionum cordis. Ideo iste sermo, dixit ad eos *Quid me tentatis?* scilicet

A in verbo, secundum illud: Ex multa loquela tentabit te, & subridens interrogabit te de absconditis tuis. In persona horum dicitur: Tentemus quæ ventura sunt illi, & sciemus, quæ erūt nouissima illius. Et quia cautela tentationis reuincimur per manifestationem veritatis, ideo subditur: *Ostendite mihi denarium. Cuius habet imaginem & superscriptionem? Respondentes dixerunt ei Casaris, sc.* in exteriori signo. Hoc Dominus non quærit, quia dubitet, sed ex eorum responsione ipsos conuincat. Vel ideo quærit imaginem & superscriptionem denarij, vt ex ipsa forma, & figura, & qualitate rei ostendat, manere debere iudicium æquitatis. Vel ideo hoc requirit, vt ostendat quod vnusquisq; iudicandus est, secundum superscriptionem quam superscriptam habet imagini mentis suæ. Nam per denarium intelligitur homo: quia denarius est de materia terrestri, scilicet de metallo, & homo de limo. Formauit Deus hominem de limo terræ. Et ipse decimus est post nouenarium Angelorum, & per drachmam decimam designatus est. Aut quæ mulier habens, &c. Per imaginem denarij intelligitur Trinitas personarum, de qua dicitur: Deus creauit de terra hominem, & secundum imaginem suam fecit illum. Et: Faciamus hominem ad imaginem, &c. Per superscriptionem intelligitur qualitas morū, & hæc est duplex, vna diuina, alia mūdāna. Diuina est per lumen gratiæ, & iustitiæ. Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Mūdāna autē quæ est Casaris per appetitum cupiditatis & auaritiæ, de hac Ambrosius: Imago Casaris non reperitur nisi in mari: ibi dracones. In quo tangitur illud quod legitur: Vbi Christus misit Petrum ad mare: & inuenit piscem, & in pisce staterem quem Casari solueret. In quo intelligitur quod superscriptio strenuitatis nō est nisi in mūdānis mētibus: in quibus pro cupiditatibus variis est procella, & impetus tempestatis.

Secundo, quantum ad veracem dissolutionem propositæ quæstionis, subdit: *Et ait illis: Reddite ergo, quæ sunt Casaris Casari.* In quo manifeste iustā dat respōsionem, est enim actus iustitiæ reddere vniciq; quod suū est. Si ergo res est eius cuius habet superscriptionem, cum temporalia superscriptionem Casaris habeant: non est contra Deū, si terrenis principibus persoluantur. Ideo ad Romanos dicitur: Reddite omnib⁹ debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal. Subditur: Nemini quidquā debeatis: nisi vt inuicem diligatis. Et quia non sufficiens iustitia est, nisi suum vniciq; reddatur, ideo addit: *Et quæ sunt Dei, Deo.* Glossa: Sicut Casar exigit impressionem imaginis suæ, sic & Deus animam lumine vultus sui insignitam. Propter quod dicitur: Sicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem celestis. Et nota quod prius præmittit, vt reddatur quæ sunt mundi, quia sicut dicitur: Nō prius quod spirituale est, sed quod animale: deinde quod spirituale. Prius enim deponendum est pondus, quam quis erigatur sursum. Vnde Glossa: Si non vis esse obnoxius Casari, noli habere quæ sunt mundi. Et si habeas diuitias, obnoxius es Casari. Si vis terreno regi nihil debere, omnia tua relinq; Christum sequere. Vnde & bene prius quæ sunt Casaris reddenda decreuit, quia non potest quis esse Domini: nisi prius renuntiet mundo. Omnis ex vobis, qui non renuntiat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus Dei autem sunt anima & corpus, quia ipse corpus, & animam formauit, corpus de limo terræ, animam de nihilo. Et ideo vtrumque debet reddi & offerri Deo, quod designatur in illa vidua, quæ misit duo æra minuta in gazophylatium Domini. Et ideo ad Romanos: Vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum: Et nolite conformari huic sæculo, sed reformamini in nouitate sensus vestri. Vnde hoc verbo clauditur sententia totius iustitiæ perfectæ.

Tertio, quantū ad euidentem considerationem astutiæ versipellis, subiungit: *Et non potuerunt verbum eius reprehendere coram plebe,* per apparentem contradictionem. Nec mirum, quia dicitur: Tu quis es, qui respon-

deas

Sap. 2.0

Gen. 2. a

Sup. 15. b

Ecc. 17. a

Gen. 1. c

Psalm. 4. b

Amb. lib. 9

in cap. 20.

Luca. 10. 3.

Matt. 17. d

Iustitiæ
actus quid.

Rom. 13. b

Glos. in hunc

locum 10. 5.

1. Cor. 15. f

1. Cor. 15. f

Glos. in hunc

locum 10. 5.

Sup. 14. g

Infr. 21. a

Rom. 12. a

Rom. 9. d

deas Deo? Nunquid dicit figmentum ei, qui se finxit: Quid me. &c. Vnde Iob: Si repente interroget, quis respondebit ei: vel quis dicere ei potest, cur ita facis? Et ideo qui cum Christo contendunt, necessario confunduntur, propter quod subdit: *Et mirati in responso eius tacuerunt*, per euidente confusionem. Vnde Glossa: Qui credere debuerunt, mirantur quod non habet locum tentandi. Vnde Chrysostomus: Malitia confunditur aliquando, corrigitur autem nunquam, sicut qui vult claudere aquae currentis meatum, aliunde semitam rumpit, ita & malitia. Vnde non tacebant ex prudentia, sicut dicitur: Est tacens, qui inuenitur sapiens. Et Homo sapiens tacebit usque ad tempus. Nec ex reuerentia, sicut ille de quo dicitur: Audi tacens, & pro reuerentia accedet tibi bona gratia. Nec ex patientia, sicut illud Isaiæ: Tacui, semper filii, patiens fui. Nec ex pace intrinseca. Sedebit solitarius, & tacebit. Sed ex confusione aperta sicut illi quibus Dominus quaesivit. Licet Sabbatis benefacere an male animam saluam facere, an perdere. At illi tacebant. Et: Impij in tenebris coticescent, &c.

Accesserunt autem quidam, &c. Postquam confutauit infidelitatem errantium ex malitia, hic secundo confutat incredulitatem errantium ex ignorantia, & habet haec pars partes duas. In prima confutat errorem circa resurrectionem, in secunda vero circa incarnationem, ibi: *Dixit autem ad illos, &c.* In describendo autem confutationem erroris Sadducæorum de finali resurrectione, procedit hoc ordine. Primo namque praemittit quaestionem erroneam. Secundo adiungit responsum veridicam, ibi: *Et ait illis Iesus: Filij huus, &c.* Circa quaestionem erroneam introducuntur Sadducæi ut negantes verum, ut allegantes praecipuum, ut proponentes casum, ut interrogantes dubium, per quod praecipitabantur in errorem praedictum. Primo ergo quantum ad errorem Sadducæorum negantium verum dicit:

Accesserunt autem quidam Sadducæorum, qui negant esse resurrectionem, Et per consequens destruebant fundamentum diuinae culturae. Vnde Chrysostomus: In omni re aut actu agendi virtus, spes est praemij futuri, ut qui arat, arat ut metat: & qui pugnat, pugnat, ut vincat. Et post: Tolle ergo spem resurrectionis, & soluta est tota obseruantia pietatis: Quid facient qui baptizantur pro mortuis. Et si omnino mortui non resurgunt, ut quid & baptizantur pro illis? ut quid & nos periclitamur omni hora? Resurrectionem autem negabant Sadducæi, tum propter animarum mortalitatem, quam credebant. Vnde Glossa: Sadducæi credebant animas interire cum corpore. Tum etiam propter corporum irreparabilitatem. Et pro eis videtur esse quod dicitur in Psalmo: Exhibet spiritus eius & reuertetur in terram, &c. Item: Sepulchra eorum domus illorum in aeternum. Et Iob: Homo cum dormierit, non resurget donec atteratur caelum, &c. Sed hic non dicunt resurrectionem non esse futuram, sed potius usque ad finem iudicij differendam. Nam quod spiritus sint immortales, hoc probat ipsorum intellectus appetitus, & actus virtuosus. Quod vero corpora reparentur: hoc manifestat simul diuina iustitia, diuina clemencia, & diuina potentia. Vnde contra tales dicitur: Sed dicit aliquis: Quomodo resurgunt mortui? quali autem corpore venient? Inspiciens tu: quod feminas non viuificatur, nisi prius moriatur. Et quod feminas: non corpus quod futurum est, feminas, sed nudum granum, ut puta tritici, aut alicuius ceterorum. Deus enim dat illi corpus sicut vult, & unicuique; seminum proprium corpus. Et post: Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc, induere immortalitatem.

Secundo, quantum ad inquisitionem Sadducæorum allegantium praecipuum, subditur: *Et interrogauerunt eum dicentes, Magister, Moyses scripsit nobis, scriptura, scilicet authentica, & iusta, secundum illud: Legem mandauit Moyses in praecipis iustitiarum.* Vnde dicitur: Postquam scripsit Moyses verba legis huius in volumine, atque compleuit, praecipit Leuitis, qui portabant arcam foederis Domini, dicens: Tollite librum istum, & ponite

te eum in latere arcae, &c. Quidquid ergo Moyses scripsit, authenticum est: & ideo scripturam eius tanquam authenticam proponunt, propter quod subdunt: *Si frater alicuius mortuus fuerit, habens uxorem, & hic sine liberis fuerit, ut accipiat eam frater eius uxorem, & suscitei semen fratri suo.* Hoc describitur in Deuteronomio: Quando habitauerunt fratres simul, & vnus ex eis absque liberis mortuus fuerit, vxor defuncti non nubet alteri, sed accipiet eam frater eius, & suscitabit seminem fratris sui, & primogenitum ex ea filium nomine illius appellabit, ut non deleatur nomen eius ex Israel. Literalis autem ratio huius erat, ad fouendam charitatem inter propinquos, & restituentem cupiditatem, & seruandam fidelitatem. Secundum autem spiritualem intelligentiam frater noster est Christus: Quis mihi det te fratrem meum, fugentem verba matris meae, &c. Et: Narrabo nomen tuum fratribus meis, vxor eius est Ecclesia: Venierunt nuptiae agni, & vxor eius praeparauit se. Hic mortuus est ante fidelium multitudinem qui sunt filij Dei: Dedit eis potestatem filios Dei fieri, &c. Ipsa enim fidelium multitudo per mortem Christi congregata est, ut dicitur in Ioanne: Iesus moriturus erat pro gente & non tantum pro gente: sed ut filios Dei qui erant dispersi, congregaret in vnum. Postquam ergo Christus passus est, ipse vxorem accepit, qui gerit Ecclesiae curam, non ut generet filios carnales Christo, sed spirituales, sicut Paulus dicit: In Christo Iesu, per Euangelium ego vos genui. Et hos non nomine proprio, sed fratris debet appellare: qui non in nomine suo, sed Christi debet eos baptizare, secundum illud: Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis? aut in nomine Pauli baptizati estis? Ei autem qui hoc negligit implere, imponi debet poena, secundum illud: Si responderit, nolo eam vxorem accipere: accedet mulier ad eum coram senioribus, & tollet calceamentum de pede eius, spuetque in faciem illius, & dicit: Sic fiet homini, qui non aedificat domum fratris sui: quia ei qui non vult semen Christi suscitare, debet auferri auctoritas praedicandi, quae intelligitur per ablationem calceamenti secundum illud: Calceati pedes in praeparationem Euangelij pacis. Propter quod dicitur: Non intrabit eunuchus attritis vel amputatis testiculis, & abscisso veretro, Ecclesiam Domini. Diuersum autem dicitur de viris sanctis: Cum semine eorum permanet bona hereditas, & nepotum ipsorum seminem, &c.

Tertio, quantum ad allegationem ipsorum introducendum casum, subditur: *Septem ergo fratres erant, & primus accepit uxorem, & mortuus est sine filiis. Et sequens accepit illam: & ipse mortuus est sine filio. Et tertius accepit illam. Similiter & omnes septem: & non reliquerunt semen & mortui sunt. Nouissime omnium, mortua est & mulier, potuit esse quod hoc fingerent tanquam mendaces.* Vnde Glossa: Qui resurrectionem corporum non credunt, & animas putant interire cum corpore, turpitudinem fabulae confingunt. Talibus fabulis vacare solent Iudaei. Propter quod dicitur: Rogavi te ut remaneres Ephesi, ut denuntiares quibusdam ne aliter docerent, neque intenderent fabulis, & genealogiis interminatis: quae quaestiones praestant magis, quam aedificationem Dei, quae est in fide. Vel potuit esse, quod hoc fuit ad literam, & introducat hic, secundum diuinam ordinationem spiritum, propter figuram. Nam spiritualiter per istos septem, qui mortui sunt sine liberis, intelligitur vniuersitas reproborum, qui nullum fructum reliquerunt. Vnde Glossa: Hi septem omnes reprobi sunt qui tota hie vita, quae septem diebus est, sterile a bono opere sunt. Hi possunt intelligi per septem viros Saræ, de quibus dicitur quod interfecti fuerunt a daemone nomine Asmodeo, quia dicitur: Ab iniquo thoro semen exterminabitur. Vel per septem viros intelligatur septem capitalia vitia, quibus peccator seruit: de quibus Lucas: Assumit septem alios spiritus secum nequiores se. Vel quinq; sensus, & duplex consideratio rationis, qui intelliguntur per mulierem & quinque viros eius, de quibus dicitur: Voca virum tuum. Qui enim subiicit se sensibus carnis, fructum non parit:

Deus enim dat illi corpus sicut vult, & unicuique; seminum proprium corpus. Et post: Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc, induere immortalitatem.

Secundo, quantum ad inquisitionem Sadducæorum allegantium praecipuum, subditur: *Et interrogauerunt eum dicentes, Magister, Moyses scripsit nobis, scriptura, scilicet authentica, & iusta, secundum illud: Legem mandauit Moyses in praecipis iustitiarum.* Vnde dicitur: Postquam scripsit Moyses verba legis huius in volumine, atque compleuit, praecipit Leuitis, qui portabant arcam foederis Domini, dicens: Tollite librum istum, & ponite

te eum in latere arcae, &c. Quidquid ergo Moyses scripsit, authenticum est: & ideo scripturam eius tanquam authenticam proponunt, propter quod subdunt: *Si frater alicuius mortuus fuerit, habens uxorem, & hic sine liberis fuerit, ut accipiat eam frater eius uxorem, & suscitei semen fratri suo.* Hoc describitur in Deuteronomio: Quando habitauerunt fratres simul, & vnus ex eis absque liberis mortuus fuerit, vxor defuncti non nubet alteri, sed accipiet eam frater eius, & suscitabit seminem fratris sui, & primogenitum ex ea filium nomine illius appellabit, ut non deleatur nomen eius ex Israel. Literalis autem ratio huius erat, ad fouendam charitatem inter propinquos, & restituentem cupiditatem, & seruandam fidelitatem. Secundum autem spiritualem intelligentiam frater noster est Christus: Quis mihi det te fratrem meum, fugentem verba matris meae, &c. Et: Narrabo nomen tuum fratribus meis, vxor eius est Ecclesia: Venierunt nuptiae agni, & vxor eius praeparauit se. Hic mortuus est ante fidelium multitudinem qui sunt filij Dei: Dedit eis potestatem filios Dei fieri, &c. Ipsa enim fidelium multitudo per mortem Christi congregata est, ut dicitur in Ioanne: Iesus moriturus erat pro gente & non tantum pro gente: sed ut filios Dei qui erant dispersi, congregaret in vnum. Postquam ergo Christus passus est, ipse vxorem accepit, qui gerit Ecclesiae curam, non ut generet filios carnales Christo, sed spirituales, sicut Paulus dicit: In Christo Iesu, per Euangelium ego vos genui. Et hos non nomine proprio, sed fratris debet appellare: qui non in nomine suo, sed Christi debet eos baptizare, secundum illud: Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis? aut in nomine Pauli baptizati estis? Ei autem qui hoc negligit implere, imponi debet poena, secundum illud: Si responderit, nolo eam vxorem accipere: accedet mulier ad eum coram senioribus, & tollet calceamentum de pede eius, spuetque in faciem illius, & dicit: Sic fiet homini, qui non aedificat domum fratris sui: quia ei qui non vult semen Christi suscitare, debet auferri auctoritas praedicandi, quae intelligitur per ablationem calceamenti secundum illud: Calceati pedes in praeparationem Euangelij pacis. Propter quod dicitur: Non intrabit eunuchus attritis vel amputatis testiculis, & abscisso veretro, Ecclesiam Domini. Diuersum autem dicitur de viris sanctis: Cum semine eorum permanet bona hereditas, & nepotum ipsorum seminem, &c.

Iob 9. b

Glos. interlin. in hunc locum 20. 5. Chrysost. in opere imperf. Mat. c. 22. hom. 42. to. 2. Ecc. 20. a

Ecc. 32. b

Isa. 42. c. Thr. 3. c. Mar. 3. a

1. Reg. 2. b

Chrysost. in opere imperf. Mat. c. 22. homil. 42. to. 2. 1. Cor. 15. d

Glos. interlin. in hunc locum 20. 5.

Psal. 145. a. Psal. 48. b. Iob 14. b

1. Cor. 15. e

Ibid. g

Ecc. 24. c. Deut. 5. f

Deut. 24. b

Cant. 8. a. Psal. 21. c

Apo. 19. b

Ioan. 1. b

Ioan. 11. f

1. Cor. 4. b

1. Cor. 1. d

Deut. 25. c

Ephes. 6. e

Deut. 23. d

Ecc. 4. b

Glos. in hunc locum 20. 5.

1. Tim. 1. a

Glos. in hunc locum 20. 5.

Iob. 3. b

Sap. 3. d

Sup. 11. d

Ioan. 4. c

Iob 24. d
Gal. 6. b
1. Ioh. 2. c

Pauit enim sterilem, & quæ non parit, & viduæ bene non fecit. Quia sicut dicitur: Qui seminat in carne, de carne, & metet corruptionem. Et: Mundus transit, & concupiscentia eius.

Quarto, quantum ad cauillationem Sadducæorum interrogantium dubiam, subditur: *In resurrectione ergo, cuius eorum erit uxor? si quidem septem habuerunt eam uxorem: quasi dicerent: Non magis est vnus, quã alterius.* Ergo aut habebunt omnes, aut nullus. Si ergo vtrumq; inconueniens: contra legem est, ponere resurrectionem. Ex quo apparet quod illi errabãt circa resurrectionem propter carnalem intellectũ spiritualis scripturæ, & spiritualis gloriæ. Vnde carnalis intelligentia necat, dum spirituales deprauat scripturas, propter quod dicitur: Littera occidit, spiritus autem viuificat. Ideo Ioannes: Verba, quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. Propter quod dicitur: Hoc autem dico fratres: quia caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt, neque corruptio incorruptelam possidebit, qui carnaliter capiunt. Et tales hi Sadducæi erant qui non intelligentes nobilitatem spiritus rationalis, nec intellectum scripturæ spiritualis, nec potestatem Dei omnipotentis, non putabant resurrectionem futuram. Ideo dicitur: Erratis, nescientes scripturas, neque virtutem Dei.

Et ait illis Iesus, &c. Post inquisitionem erroneam, subiungit hic responsionem veridicam: circa quam introducuntur quatuor, scilicet veritatis assertio, assertionis ratio, rationis confirmatio, & confirmationis laudatio. Primo quantum ad veritatis assertionem, dicit:

Et ait illis Iesus: *Filij huius sæculi nubunt, & traduntur ad nuptias, propter habendam successionem, sicut dicitur: Tu Domine scis, quia non luxuriæ causa accipio sororem meam coniugem, sed sola posteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen tuum in sæcula sæculorum.* Et hoc matrimoniũ licet posset esse virorum spiritualium, non est tamen nisi in carne viuentium. Vnde, *filij sæculi*, non sonat in vitiũ. Alij vero nubunt propter solam libidinis delectationis expletionem, de quibus in Genesi: Videntes filij Dei filias hominum quod essent pulchre, acceperunt sibi uxores ex omnibus quas elegerant. Et supra: Vxorẽ duxi, & ideo non possum venire. Et tunc, *filij sæculi*, sonat in vitiũ sicut & supra: Filij huius sæculi, prudentiores filiis lucis &c. Et ij sunt filij ancillæ cũ filio liberæ. Sed neutrum horũ erit in resurrectionibus, nec successio, nec carnalis delectatio, ideo subdit: *Illi vero qui digni habebuntur sæculo illo, & resurrectione ex mortuis, neq; nubent, neq; ducent uxores, neque nubent quantum ad fœminas, neque ducent, quantum ad viros. Dignos resurrectione, vocat iustos.* Loquitur hic specialiter de resurrectione mortuorum iustorum, qui non tantũ resurgent, verum etiam immutabuntur, secundum illud: Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. Sequitur: Canet enim tuba & mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur. Licet ergo mali resurgant cum bonis, sicut dicitur: Venit hora in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei. Tamen de bonis specialiter loquitur, qui erunt eleuati supra tempus & temporales motus, ac per hoc & supra coniugium & omnem carnalem actum.

Secundo, quantum ad assertionis rationem, subdit: *Neque enim ultra mori poterunt.* Ex quo sequitur quod uxores non habebunt. Vnde Beda: Quia connubia propter filios, filij propter successionem, successio propter mortem. Vbi ergo mors non est, neque connubia. Sed per hoc videtur quod ante peccatũ connubia non fuissent. Est autem responsio ad hoc, quod licet non esset mors ex necessitate, sicut nec erat, tamen ex possibilitate, quia primi parentes habebant corpus animale: sed post resurrectionem erit corpus spirituale, secundum illud: Seminatur in corruptione, surget in incorruptione. Seminatur in infirmitate, surget in virtute. Seminatur corpus animale, surget corpus spirituale. Ideo subdit: *Æquales*

enim Angelis sunt, & filij sunt Dei, cũ sint filij resurrectionis, idest, sicut Angeli sunt immortales, incorporales, supra tempus & variationes motuum temporalium. Sic erunt boni, quia post resurrectionem tunc erimus æquales Angelis, secundum gloriæ dignitatem, propter quod dicitur: Mensura hominis, quæ est Angeli. Nec mirum, quia tunc erimus Deo per gloriã assimilati, secundum illud: Nunc filij Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Vnde Rabanus: Sunt sicut Angeli Dei in cælis, qui gloria resurrectionis innouati abiq; vlllo mortis metu, absque vlla labe corruptionis, absque vlllo terreni status actũ, perpetua Dei visione fruuntur. Ad quam necesse est Angelicæ dignitatis æqualitatem quisquis ascendere desiderat, minimus fratribus pie agendo condescendat. Et hoc recte dicit. Quia non potest Angelis esse in gloria similis, qui non vult in ministerio assimilari.

Tertio, quantum ad resurrectionis affirmationem, subiungitur: *Quia vero resurgant mortui, & Moyses ostendit secus rubum, idest, verbum Domini quod dixit Moyse de medio rubi. Et ait: Ego sum Deus Abrahã, Deus Isaac, & Deus Iacob. Ex hoc vult Dominus inferre resurrectionem futuram, cum addit: Sicut dicit Dominum, Deum Abraham, & Deum Isaac, & Deum Iacob. Deus autem non est mortuorum, sed virorum. Omnes enim viuunt ei.* Ex quo sequitur quod viuunt ei vel actu vel potentia. Sed omnes isti erant mortui actualiter, ergo viuebant Deo quantum ad posse & dispositionem. Necesse est ergo futuram ponere resurrectionem. Sunt autem multa testimonia in veteri testamento, per quæ approbari potest resurrectio mortuorum: Viuent mortui tui, interfecti mei resurgent. Et: Ossa arida audi e verbum Domini, &c. Item: Multi de his qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt. Item: Scio quod Redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum. Item: Post duos dies viuificabit nos, in die tertia suscitabit nos. Item: Confurgant & ascendant gentes in vallem Iosaphat, &c. Item: Ipse spiritum vobis iterum cum misericordia reddet & vitam. Sed Dominus nullum horum septem testimonium introduxit, quia Sadducæi, quibus respondebat, solum pentatheucum recipiebãt. Vnde Glossa: Poterat apertiora de resurrectione dare testimonia Prophetarum: sed Prophetas Sadducæi non recipiunt. Vel ideo, quia per hoc probat vitam animarum post mortem, quam Sadducæi negabant, & hæc erat radix sui erroris. Vel ideo, quia in istius verbi allegatione clauditur simul mysterium Trinitatis, in trina Dei iteratione. Mysterium triplicis virtutis, scilicet fidei, spei, & charitatis, in tribus partibus prædictis. Et mysterium incarnationis in rubo ardenti, & etiam mysterium passionis. Et in tota auctoritate mysterium resurrectionis, & ita quasi totum mysterium fidei Christianæ. Quia omnis mysteriorum, figurarum, & verborum varietas consummata est in verbo incarnato, secundum illud: Consummationem & abbreviationem audiui, &c. Et: Multifariam, &c.

Quarto, quantum ad confirmationis collaudationem, adiungit: *Respondentes autem quidam scribarum dixerunt ei: Magister, bene dixisti. Hoc commendabant scribæ, quia erant de secta Phariseorũ qui dicunt resurrectionem esse.* Vnde dicitur quod Pharisei audientes quod silentium imposuisset Sadducæis, conuenerunt in vnũ, quia ex hoc applaudebãt ei. De hoc enim erat contentio inter Sadducæos, & Phariseos. Vnde dicitur: Sciens Paulus, quia vna pars esset Sadducæorũ, & altera Phariseorũ, exclamauit in Concilio: Viri fratres, ego Phariseus sum: de spe & resurrectione mortuorum ego iudicor. Et cum hæc dixisset, facta est dissensio inter Phariseos, & Sadducæos, & soluta est multitudo. Sadducæi autem dicunt non esse resurrectionem mortuorum, neque Angelum, neq; spiritum. Pharisei autem vtraq; consentunt. Quoniam ergo vtroque confunderat, ideo vtrique tacebant. Vnde subditur: *Et amplius non audebãt*

1. Cor. 3. b
Ioh. 6. g
1. Cor. 15. f

Matt. 22. c

Tob. 8. b

Gen. 6. g

Sup. 14. d

Sup. 16. c

1. Cor. 15. g
Ioh. 5. e

Beda Glossa in hunc locum 10. 5.

1. Cor. 15. f

Apo. 21. e

1. Ioh. 3. a

Exod. 3. b

Isa. 26. d

Ezech. 37. a

Dan. 12. a

Iob 19. d

Osee 6. a

Ier. 3. a

2. Mach. 7. c

Glossa interlin. in hunc locum 10. 5.

Isa. 28. f

Hebr. 1. a

Matt. 22. d

Apo. 23. b

cum quidquam interrogare, studio addiscendi, sed vincēdi, & superandi. Vnde Glossa: Confutati in sermonibus non amplius interrogant, sed aperte comprehensum Romanæ potestati tradunt. Ex quo intelligimus venena inuidiæ posse superari, sed difficile quiescere. Ideo non audebant interrogare eum: quia videbant aliquid diuinum in se habere, cum quo disputare tutum non est. Quantus sum ego, vt respondeam ei, & loquar verbis meis cum eo? Qui etiam si habuero quippiam iustū, non respondebo, sed meum iudicē deprecabor. Verificatū est ergo in iis illud: Defecerūt scrutātes scrutinio. Accedet homo ad cor altū: & exaltabitur Deus.

Dixit autem ad illos, quo modo, &c. Postquam cōfutuauit errantes circa mysterium resurrectionis, hic confutat errantes circa mysterium incarnationis: qui scil. nō credunt Christum esse verum hominē, & Deum. Facit autē hoc Christus quærendo, & introducēdo quæstionem, quam impossibile est despiciere, nisi credatur, & intelligatur Christus duplicis esse nature. In hac ergo quæstione Christus magister fidei, proponit ipsius Christi generationē carnalem, à Iudæis communiter creditam: secundo assumit generationē æternalē à Propheta prædicatam: & concludit apparentē vtriusque controuersiam. Primo ergo quantū ad generationem Christi carnalem, communiter creditam, dicit:

Dixit autem ad illos: Quo modo dicunt Christum, filium esse Dauid? Hoc communiter dicunt Iudæi omnes, & etiā omnes viri Christiani. Nam ipsi Dauid facta est de Christo repromissio, sicut in Psalmo dicitur: De fructu vētris tui ponā super sedem tuā. Et: Suscitabo semen tuū post te, quod egredietur de vtero tuo, & firmabo regnū eius, & stabiliā thronū regni eius vsq; in sempiternū. Hoc non potest dici nisi de Christo, Angelo attestante super illud dabit illi Dominus Deus sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternū. Ideo recte clamabant turbæ, dicentes: Osanna filio Dauid: Benedictus qui venit in nomine Domini. Et hoc Apostolus prædicabat, secundū illud: Memor esto Dominū Iesū Christū resurrexisse à mortuis ex semine Dauid, secundū Euangeliū meū. Et in Actibus dixit Petrus: Propheta igitur cū esset Dauid, & sciret quia iurare iurasset illi Deus de fructu lūbi eius sedere super sedē eius prouidēs locutus est de resurrectione.

Secundo, quantum ad generationem æternalē à Propheta prædictam, subdit: Et ipse Dauid dicit in Libro Psalmorum: Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis. Hoc absq; dubio Dauid de verbo ad verbum dicit in Psalmo, qui est de duabus naturis Christi excellentissime, & profundissime tractans. Constat enim quod illud intelligitur de Christo. Nā nulli dedit Deus regnū in premum, sacerdotiū æternum, & iudiciū vniuersorum, nisi Christo. Et hoc totum in illo Psalmo describitur. Oportet ergo quod versus iste de Christo intelligatur, in quo exprimit ipse Dauid Spiritu sancto afflatus filij æternam generationē, in hoc quod dicit: Dixit Dominus Domino meo. Dicere enim nihil aliud est, quam verbum mente concipere. Quod quidem dicere, nō potuit esse in Deo, nisi ab æterno. Quia sicut dicitur: Semel loquitur Deus, & secundo id ipsum non repetit. Et ideo dicitur: In principio erat verbū, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Dixit ergo æternaliter cum filium genuit. Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Exprimit etiā filij æqualitatē cum patre, cū dicit: Sede à dextris meis, id est æqualis mihi. Qui cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius, portansq; omnia verbo virtutis suæ, purgationem peccatorū faciens, sedet ad dextram maiestatis in excelsis, &c. vsq; ibi: Ego hodie genui te. Ideo dicitur: Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se equalem Deo. Sessio ergo illa nō dicit positionem locale, sed potius summam quietem, dignitatē, & auctoritatem, ac per hoc & æqualitatem, quæ soli filio competit. Ideo corruit lucifer, qui eam appetiit. Quo modo cecidisti de cælo lucifer, qui mane

oriebaris? qui dicebas in corde tuo: Super astra De exaltabo folium meum & sedebō in monte testamenti, & similis ero Altissimo. Exprimit nihilominus ipsius filij Dei imperiū vniuersale cum addit: Donec ponam inimicos tuos scabellū pedum tuorū. Omnia subiecisti sub pedibus eius, &c. Quia per virtutem omnipotentē & regit bonos, & conculcat peruersos. Vnde dicitur: Oportet illum regnare, donec ponat inimicos sub pedibus eius, omnia enim subiecit sub pedibus eius. Hæc dicit Dominus Christo meo. Cyro, cuius apprehendit dexteram, vt subiiciam ante faciem eius gentes, & dorsa regum vertam. Nam de Christo dicitur: Habet in vestimento & in femore suo scriptū, rex regū, &c.

Tertio, quantum ad apparentem controuersiam, subdit: Dauid ergo Dominum illum vocat, & quo modo filius eius est? Impossibile enim est dicere quod secundū naturā humanam Christus esset Dominus Dauid: quia Christus nondum erat natus, nec conceptus: Et propterea nunquam filius dicitur Dominus patris sui. Et iterū: Dauid cum esset rex excelsus, non videtur quod aliquem purū hominem Dominum habuerit. Restat ergo quod cum Christus, secundum eandem naturam Dauid regis non possit dici simul esse verus filius & Dominus, necesse est simul ipsum esse Deum & hominem. Et hoc quidem est verum, nec vllus potest iustificari, nisi totaliter recipiat scripturā, & fidem à patribus acceptā. Sunt autem de hac duplici natura Christi multiplicata testimonia in Scriptura, sed magis hoc testimonium accepit, tū quia Dauid inter Prophetas de Christo excellentissime prophetauit, tū etiā quia Psalmus ille ex quo versus iste accipitur, excellentissime exprimit totius veritatis, sacramentū. Vnde & Cassiodorus de illo Psalmo dicit, quod est speculū cælestis arcani, armarū scripturarū sanctarū, vbi totū summam dicitur, quidquid vtriusq; testamenti narratione decantatur. Nam totius vtriusq; testamenti intentio principaliter versatur circa Christi vtramq; naturā, de qua ipse Dauid dicit: Descendet sicut pluuia in vellus. Et post: Sit nomen eius benedictū in sæcula. Et iterū: Speciosus forma præ filiis hominū. Et post: Sedes tua Deus in sæculū sæculi. Et: Hic est Dominus Deus noster, & non æstimabitur alius aduersus eū. Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. Et: Ecce, virgo cōcipiet, & pariet filiū, & vocabitur nomen eius Emmanuel. Et: Paruulus est nobis, & filius datus est nobis: & vocabitur nomen eius admirabilis, cōsiliarius, Deus fortis, pater futuri sæculi. Itē: Ascendit sicut virgultū. Et post: Generationē ei? quis enarrabit? Et: Et tu Bethlehem Ephratha, paruulus es in millibus Itida: ex te mihi egredietur qui sit dominator in Israel: Et egressus eius ab initio à diebus æternitatis. Ideo dicitur: Qui factus est ei ex semine Dauid, secundū carnē qui prædestinatus est filius Dei in virtute, secundū spiritū sanctificationis, &c. Et: Quorum adoptio est filiorū, & gloria, & testamentum, & legislatio, & obsequium, & promissa: quorum patres, ex quibus est Christus secundum carnē, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Et hic expresse dicitur: In principio erat verbū. Et post: Verbū caro factum est, & habitauit in nobis, & vidimus gloriam eius, &c. Postremo ipse Christus: Principium, qui & loquor vobis. Et: Ego sum alpha & ω, primus, & nouissimus, principū & finis. Et post: Ego sum radix & genus Dauid: stella splendida & matutina. In hoc ergo finē constituit suæ doctrinæ, sicut dicit Ambrosius: Quia in hoc est fundamentum Christianæ religionis, in quo radicitur: & clauditur omne credendū, quod scil. credatur Christus homo & Deus. Nam omnes articuli ad diuinitatē, vel ad humanitatē reducuntur. Et ideo dicebat Apostolus: Vt sapiens architectus fundamentū posui. Sequitur: Fundamentū enim aliud nemo potest ponere, præter id, quod positum est: quod est Christus Iesus. Et ipse etiam est complementū, secundum illud: Multa dicemus, & deficiemus in verbis, consummatio autem sermonum ipse est.

Glos. interl. in hunc locum rom. 5.

Job 9. b

Psal. 83. b

Psal. 131. c

1. Reg. 7. c

Sup. 1. d

Mat. 21. a

2. Tim. 2. b

Act. 2. c

Psal. 109. a

Dicere quid.

Job 33. b

Ioan. 1. a

Psal. 2. a

Heb. 1. a

Phil. 2. a

Isa. 14. c

Psal. 109. a

Psal. 9. b

1. Cor. 15. d

Isa. 45. a

Apo. 19. e

Psalms 109. armarū Scripturarum, & speculum cælestis arcani.

Psal. 71. b

Ibid. d

Psal. 44. b

Baruc. 3. d

Isa. 7. c

Isa. 9. b

Isa. 53. a

Ibid. c

Mich. 5. a

Rom. 1. a

Rom. 9. a

Ioan. 1. a

Ibid. b

Ioan. 8. d

Apo. ult. e

Amb. lib. 10. in cap. 20. Luca 10. 3.

1. Cor. 3. c

Ecc. 5. d

Androme

Audiente autem omni populo, &c. Postquam autem confutauit Phariseos errantes ex malitia, & Sadduceos ex ignorantia, hic tertio informat discipulos ad prudentiam. Et quoniam prudentia in tribus consistit, scilicet in cautela mali, eligentia boni, & prouidentia futuri, ideo pars ista habet tres partes. In quarum prima informat discipulos ad cautelam malorum. In secunda inuitat ad eligentiam meliorum, ibi: *Respicens autem vidit, &c.* In tertia vero ad prouidentiam futurorum, ibi: *Et quibusdam dicentibus in templo, &c.* Informat ergo discipulos ad cautelam malorum, quæ erant in Scribis, & Phariseis, ne eorum exemplo diuerterent à tramite, veritatis. Et hoc quidem facit reuocando discipulos à quadruplici vitio scribarum, scilicet à cultu vestium, ambitione honorum, appetitu diuitiarum, & simulatione virtutum. Primum spectat ad lasciuiam, secundum ad vanam gloriam, tertium ad auaritiam, quartum ad fraudulentiam. Ad quæ quatuor tanquam ad quatuor rotas currus Pharaonis reduci habent omnia mala. Primo ergo quantum ad cultum vestium, qui erat scribarum vitium manifestum, dicit:

Audiente autem omni populo, dixit discipulis suis: Attendite à Scribis, qui volunt ambulare in stolis. Ideo autem dixit omni populo audiente: quia hoc erat vitium maximum: & ideo, in manifesto redarguendum, secundum illud: Peccantes coram omnibus argue, vt & ceteri timorem habeant. Et hoc ipsis presentibus dixit: ne faceret contra illud: Non maledices furdo, &c. Ideo autem magis de scribis loquitur: qui efficaciores ad nocendum erant. Et propter hoc quod videantur viri fide digni in verbo, & imitandi exemplo. Vnde Glossa: Duplici ratione iubemur attendere à vanæ gloriæ cupiditate: ne vel eorum simulatione decipiamur, vel eorum exemplo ad amorē temporaliū inflammemur. Attendendum est ergo, ne quis eos imitetur in cultu vestitiū, qui intelligitur in nomine stolarū. Dicuntur enim stola, camisiæ albæ & longæ quibus utebantur scribæ. Vnde Glossa super hoc: Volunt ambulare in stolis, id est cultioribus vestimentis induti in publicum procedere, quod reprehenditur in diuite, qui induebatur purpura & bysso. Et ideo dicit Augustinus in regula: Non affectetis vestibus placere, sed moribus. Et: In vestitu ne gloriaris vnquam. Et: Habentes alimenta & quibus tegamur, his contenti simus.

Secundo, quantum ad ambitionem honorum, quæ erat scribarum vitium detestandum, subdit: *Et amant salutationes in foro,* quantum ad gloriam in verbo, quasi dicat, volunt salutari in loco publico, altiori voce & inclinato capite, quod est contra illud: Neminem per viam salutaueritis. *Et primas cathedras in synagogis,* quantum ad gloriam in officio. Quod est contra illud: Cum inuitatus fueris ad nuptias, recumbe in nouissimo loco. Reprehendit autem scribas, non quia salutari sit malum, vel super cathedram poni, vel primo loco in conuiuio collocari, sed quia talis appetitus, & gloriatio talis, merito debet reprehendi. Vnde Beda: Non salutari in foro, non primas sedes habere vetat eis, quibus debetur ex ordine officij, sed eos qui indebite amant. Animum enim non gradum redarguit. Arguitur ergo in scribis non excellentia dignitatis, sed ambitio honoris. Nam in his veritas locū nō habet, secundum illud: Quo modo vos potestis credere, qui gloriā ab inuicē accipitis, & gloriā quæ à solo Deo est, non queritis? Et de hac gloria Oseas: Gloriam eorū in ignominia cōmutabo. Et talis debet contemni: Dominus exercituum cogitauit hoc, vt detraheret superbiam omnis gloriæ, & ad ignominiam deduceret vnuerfos in clytos terræ: Et: Gloria vtriusque & vermis est: hodie extollitur, & cras non inuenitur. Ideo dicitur: Noli quærere ab homine ducatur, neque à rege cathedrā honoris. *Et primos discubitus,* quantum ad gloriam in signo.

Tertio, quantum ad appetitum diuitiarum, subdit: *Qui deuorant domos viduarum.* Et hoc per cupiditatem: cuius voracitas nunquam satiatur, ideo dicit: *Qui deu-*

norant domos viduarum, simul implicans voracitatem cupiditatis ad domū, & carnalitatis ad sexum. Et de his duobus dicitur: Sanguisugæ duæ sunt filiæ dicentes: Affer, affer. Et statim subdit: Tria sunt insaturabilia, & quartum quod nunquam dicit, sufficit: Infernus, & os vuluæ, & terra quæ non satiatur aqua. Ignis vero, nunquam dicit sufficit. Quia sicut dicitur: Auarus non implebitur pecunia, & qui amat diuitias, fructū non capiet ex eis. Deuoratio ergo reprehensibilis est propter auaritiam: sed conuersatio cum viduis reprehensibilis est, propter suspicionem malam. Vnde Chrysostomus: Dum Iudaicos sacerdotes confundit, Christianos monet non permanere cum viduis amplius quam cum ceteris: quanquam & si voluntas mala non est, suspicio tamen mala est. Et Hieronymus ad Nepotianum: Hospitiolum tuum, aut raro, aut nunquam mulierum pedes terant. Omnes puellas & virgines Christi, aut æqualiter ignora, aut æqualiter dilige. Vnde nec sub eodē tecto manseris, nec in præterita castitate confidas. Nec Dauid sanctior, nec Samson fortior, nec Salomone sapientior potes esse. Memento semper, quod paradisi colonum mulier de possessione sua eiecerit. Non sunt ergo scribæ imitandi, nec quantum ad carnalitatem, nec quantum ad cupiditatem. Quia de imitatoribus horū scribitur: Hi velut irrationabilia pecora pellicientes animas instabiles, cor exercitatum auaritia habentes, maledictionis filij dereliquentes rectā viā errauerunt, secuti viā Balaā ex Borsor, qui mercedē iniquitatis amauit. Contra tales indignatur Dominus secundum illud: Vos depastistis vineam meā rapina pauperis in domo vestra.

Quarto, quantum ad simulationem virtutum, subdit: *Simulantes longam orationem.* Secundum Glossam, vt religiosiores appareant, prolixius orant, vt ab infirmis quibuslibet, & peccatorum suorum conscientia turbatis tanquam patroni, laudes & pecunias accipiant. Sed nunquid prolixa oratio mala est? Certe non est, cum dicatur: Oportet semper orare. Et: Sine intermissione orate. Sed hoc dicitur propter simulationem. Quia cum simulatio & fraus in omnibus reprehensibilis sit, potissime reprehenditur in his actibus, qui maxime deberent fieri veritate. Et talis est actus orationis: Eos qui adorant eum in spiritu & veritate oportet adorare. De illo ergo qui fraudulenter adorat & simulatorie, dicitur in Psalmo: Oratio eius fiat in peccatū. Quia maledictus qui facit opus Domini fraudulenter, & ideo subdit: *Hic accipient damnationem maiorem,* quia sicut dicitur: Simulatores & callidi prouocant iram Dei. Ideo dicitur: Ne fueris hypocrita in conspectu hominū, ne reuelet Deus absconsa tua, & in medio synagogæ elidat te. Et ideo Scribis tanquam hypocritis imprecatur septies vā: Vā vobis Scribæ & Pharisei hypocritæ, propter simulationem septiformē: propter quam digni erant, cum suis sequacibus in æternam præcipitari damnationem, secundum illud: Apprehensa est bestia, & & cum ea pseudopropheta, qui fecit signa coram ipso, quibus seduxit eos qui acceperunt characterem bestię, & vini missi sunt hi duo in stagnū ignis ardentis sulphure. Et omnes aues saturatæ sunt carnibus eorum.

CAPVT XXI.

RESPICIENS autem vidit, &c. Postquam informauit discipulos ad cautelam malorum, hic secundo informat eos ad eligentiam meliorum: & hoc exemplo pauperulæ viduæ, offerentis totum victum suum, quæ præfertur aliis qui dederunt partem. In hac ergo parte procedit hoc ordine. Introducitur enim hic munus multitudinis opulentæ, oblatio viduæ pauperulæ, laus oblationis à vidua factæ, & assignatio rationis & causæ. Primo ergo quantum ad munus multitudinis opulentæ, dicit:

Respicens autem vidit eos qui mittebant munera sua in gazophylaciū diuites. Nota quod gazophylaciū dicitur à gaxis, id est diuitiis, & phylaca, quod est locus custodiæ. Inde gazophylacium, locus vbi erat repositoriū pecu-

Prou. 30. b

Ecc. 5. b

Chrysost. in opere imperf. Mat. c. 23. hom. 43. 20. 2. Hieron. Ep. 2. ad Nepot. quæ est de vita Cler. 10. 1.

2. Pet. 2. c

Isa. 3. c

Glossa in hunc locum 10. 5.

Sup. 18. a 1. Thes. 6. d

Ioan. 4. c

Psal. 108. a Hier. 48. b

Iob 36. b Ecc. 1. d

Mat. 23. b

Apo. 19. d

Gazophylacium quot modis sumatur.

niæ.

Nehem. 10. d
 Exech 42. a
 Ibidem. e
 Ioan. 8. c
 Glos. in hunc locum 10. 5.
 4. Reg. 16. d
 Matt. 27. a
 4. Reg. 12. a
 Ibid. b
 2. Mac. 3. a
 Num. 31. b
 1. Par. ult. c
 Iſa. 66. a
 Pſalm. 101. c
 Eccli. 35. e
 Glos. interlin. in hunc locum 10. 5.
 Matt. 10. d
 Tob. 4. b
 2. Cor. 8. a

næ. Accipitur autem gazophylacium aliquando pro loco in quo reponebatur: sicut in Nehemia: Leuitę offerent decimam partem decimę suę in domo Dei nostri, ad gazophylacium in domo thesauri. Aliquando pro domo leuitarum & sacerdotum: Eduxit me in atrium exterius per viam ducentem ad Aquilonem, & introduxit mo in gazophylacium quod erat contra separatim ædificium. Et post: Hęc sunt gazophylacia sancta, in quibus vestiuntur sacerdotes. Aliquando accipitur pro porticu, in qua fiebant oblationes, sicut in Ioanne: Hęc verba locutus est Iesus in gazophylacio, docēs in templo. Aliquando accipitur pro ipsa arca quę seruabat oblationes, desuper habens foramen, sicut hic. Vnde Glossa: Gazophylacium est arca habens foramen desuper, in qua mittebant sacerdotes pecunias quę congregabantur ad necessarios vsus templi. Et hęc arca alio nomine dicebatur musach, sicut dicitur: Musach quoque Sabbati conuertit in templum Domini propter regem Assyriorum. Et hoc alio nomine dicebatur corbona, sicut in Matthæo: Non licet eos mittere in corbona: quia pretium sanguinis est. In hoc autem mittebantur oblationes duplici ex causa. Vel ad luminaria concinnanda, vel ad facta tecta templi reparanda, secundū illud: Omnē pecuniam sanctorum, quę illata fuerat in templum Domini, accipient illam sacerdotes. Sequitur? Et instaurant facta tecta domus. Et post: Tulit Ioada gazophylacium vnum, apernitq; foramen desuper, & posuit illud iuxta altare, ac terram ingredientium domum Domini, mittebantq; in eo sacerdotes qui custodiebant ostia, omnem pecuniam quę deferebatur ad templum Domini. Huiusmodi autem oblationes triplici ex causa fiebant, scilicet ad reuerentiam cultus diuini, propter quod dicitur: Cum ciuitas habitaretur in omni pace, fiebat vt ipsi reges & principes locum summo honore ducerent, & templum maximis muneribus illustrarent: & propter indulgentiam peccati: Ob hanc causam offerimus in donariis Domini, vt depreceris pro nobis Dominum: Item pro gyatiarum actione: Latatusq; est populus, cum vota sponte promitterent, &c.

Secundo, quantum ad oblationem viduę pauperculę, subdit: *Vidit autem & quandam viduam pauperculam mittentem æra minuta duo. Vidit, in quā, oculo benignitatis, quo ad pauperes respicit secundum illud: Ad quem respiciam, nisi ad pauperculū, & contritum, & tremementi sermones meos?* Talium audit Dominus preces: Respexit in orationē humiliū, & non spreuit precem eorum. Et: Nonne lacrymę viduę ad maxillam descendunt? subditur: A maxilla enim ascendunt vsque ad cælum. Talium suscipit quantumcunque paruas oblationes, quia sicut dicit Glossa: Non perpendit Deus quantum in sacrificio offeratur, sed ex quanto affectu detur. Vnde dicitur: Qui dederit vni ex minimis istis calicem aquę frigidę, non perdet mercedem suam. Ideo dicit Gregorius: Exteriora nostra quamlibet parua Deo sufficiunt, cor namque & non substantiam pensat. Et post: Regnum cęlorum tantum valet quantum habes. Valuit namque Zachæo dimidium bonorum: valuit Andrę & Petro, dimissis retibus & nauis: valuit viduę, duobus minutis: valuit & alteri, calicem aquę frigidę. Regnum itaque cęlorum tantum valet, quantum habes. Et nota quod in hoc quod dicit, quod misit duo æra minuta, simul paupertatem insinuat & liberalitatem: paupertatem, quia non habebat nisi duos obolos: liberalitatem, quia cum posset alterum offerre, obtulit vtrumque, vt impleret illud: Sic exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impartiri stude.

Tertio, quantum ad laudem oblationis à vidua factę adiungit: *Et dixit verè dico vobis, quia vidua hæc pauper plusquā omnes misit, idest copiosius dedit. Copiosius nāque donat qui ex maiori corde donat.* Vnde Gregorius: Non est vacua manus à munere, cū arca cordis repleta fuerit bona voluntate. De numero enim illorū erat hæc vidua, de quibus dicitur: Secundum virtutem, testimonium illis reddo, & super virtutem voluntarij fuerunt.

Vnde Chrysostomus: Nullus dicat: Non possum eleemosynas facere. Non es Vidua illa pauperior, non es Petro & Ioanne rusticior. Talenta vniuscuiusq; sunt, siue præminentia in doctrina, siue in pecunia, siue in quolibet negotio. Et post: Nihil est ita Deo amicum, sicut ad communem vtilitatem viuere. Propter quod etiam Petrus ait: Vnusquisque sicut accepit gratiam in alterutrum illam administrantes. Vnde sicut qui dimittit pauca in re, & nihil vult habere in voluntate, omnia dicitur dimittere, sicut Petrus: Ecce nos reliquimus omnia. Sicut qui nulli subiicitur, omnia habet & abundat quemadmodum Paulus: tanquam nihil habentes, & omnia possidentes. Et: Habeo autem omnia, & abundo. Sic qui magno corde dat, dicitur abundanter dare, secundum illud: In multo experimento tribulationis abundantia gaudij ipsorum fuit, & altissima paupertas eorum abundauit in diuitias simplicitatis eorū.

Quarto, quantum ad assignationem rationis & causę, subiungit: *Nam omnes hi ex abundantia sibi miserunt in munera Dei:* Et impleuerunt præceptū illud: Verumtamen quod superest, date eleemosynam. Quo præcipitur dare ex abundantia: sicut Ioannes dicebat: Qui habet duas tunicas det non habenti. *Hęc autem ex eo quod deest illi, omnem victum suum qui habuit, misit.* Et sic impleuit consilium Domini, quia nihil sibi reseruauit, sed totum dedit, vt mulier Euangelica esse inciperet, implens consilium Domini: Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quę habes, &c. Iam nõ erat sollicita de crastino, sicut dicitur: Nolite solliciti esse in crastinū, &c. Sufficit diei malitia sua. Sed videtur hæc vidua ex hac ratione nõ esse laudanda, sed potius vituperanda: quia mediū nõ seruauit: quia periculo se exposuit: quia ordinē charitatis prætermisit, cõtra illud. Apostoli. Non vt aliis sit remissio, vobis autē tribulatio, sed ex æqualitate. In præfenti tempore vestra abundantia, illorum inopiam suppleat: Sed diuino ore laudatur: quia spẽ ponens in Christo, & diuinum implens consilium: & quia Dei cultum præferens suę priuatę vtilitati. Licet secundū hominem nõ videatur fuisse discreta eleemosyna eius, prudētissima tamē fuit, dum totū dando facta est imitatrix Christi, de quo Paulus: Scitis enim gratiã Domini nostri Iesu Christi, quoniam propter vos egenus factus est, cum esset diues: vt illius inopia, vos diuites essetis. Vbi ergo Christus promittit stipendium, non est periculum. Vbi dat exemplum, nõ discernitur medium: quia ipse est omnis perfectionis cętrum. Vbi approbat affectū charitatis, omne non perturbatur, immo impletur. Quia vt dicitur: Charitas nõ quarit quę sua sunt. Ex his colligitur quod non est vitium totū relinquere, sed perfectū: quia radix merendi principaliter respicit cordis affectū. Et quia magis affectat Deus feruorē cordis quàm magnitudinem muneris, in cuius signum dicitur: Respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius. Ad Caïn autem, & ad munera illius non respexit. Et ideo contra eū, qui est malę voluntatis, de eleemosyna confidentē, dicitur: Non alliges duplicia peccata. Sequitur: Ne dicas: in multitudine numerū meorū respiciet Deus, & offerre me Deo altissimo, munera mea suscipiet. Quia dona iniquorum non probat Altissimus. Sed quod dicitur in Psalmo: Sacrificium Deo Spiritus contribulatus, cor contritū & humiliatum, vsq; , ibi: Altare tuum vitulos.

Hęc secundū literam dicta sunt, secundum moralem autem intellectum, per hanc viduam pauperculā quam benignissime respicit Dominus Iesus, intelligitur anima, quę recedit ab amore temporalium: quę ideo vidua dicitur: quoniam quantum mundo adhæsit, habuit virum, nunc quasi vidua, & paupercula est. Vidua quidem: quia sequestrata est à mundo, quantum ad affectum carnalitatis: Viduam eius benedicens benedicam, pauperes eius saturabo panibus. Et hæc vidua omnem suam delectationem ponit in Christo, secundum illud: Quę autem vere vidua est & desolata, speret in Deum. & instet obsecrationibus & orationibus nocte ac die, Et hæc paupercula est: quia sequestrata à mundo quantum

1. Petr. 4. b
 Matt. 19. d
 2. Cor. 6. b
 Phil. ult. d
 2. Cor. 8. a
 Sup. 11. f
 Sup. 3. b
 Matt. 19. e
 Sup. 18. d
 Matt. 6. d
 2. Cor. 8. e
 2. Cor. 8. b
 2. Cor. 13. b
 Gen. 4. a
 Eccl. 7. a
 Eccl. 34. c
 Pſalm. 50. d
 Pſalm. 131. c
 1. Tim. 5. a

Isa. 54. c

tum ad effectum terrenitatis. De qua Iſaias: Pauper-
cula tēpeſtate conuulſa, abſque v. la conſolatione. Huius-
modi ergo eſt offerre Deo duo gra minuta, id eſt, morti-
ficationē carnis in quantum eſt vidua. Secundum illud
Apoſtoli: Obſecro vos per miſericordiam Dei, vt exhi-
beatis corpora veſtra hoſtiam viuentem, ſanctam, Deo
placentem, rationabile obſequium veſtrum. Et offerre
paupertatem ſpiritus, in quantum eſt pauper-
cula. Ecce, ego in paupertate mea præparavi impenſas domus Do-
mini. Et hoc duplici minuto offerendo dicitur: Mun-
demus nos ab omni inquinamento carnis & ſpiritus,
perficientes ſanctificationem in timore Dei.

Gloſ. in hunc
locum 10. 5.

Rom. 10. a

Secundum autem allegoricum intellectum, per diuites
intelliguntur Iudæi. Vnde Gloſſa: Diuites qui in gazophylacium munera mittunt, ſunt Iudæi qui de iuſtitia
Dei ſunt elati. Secundum illud Apoſtoli: Ignorantes iuſtitiam Dei, & ſuam quærentes ſtatuerē, iuſtitia Dei
non ſunt ſubiecti. Per viduam pauper-
culam intelligitur Eccleſia de gētibus cōgregata. Vnde Gloſſa: Vidua
Eccleſia pro qua vir eius pertulit mortem: & in cœli
peneſtribus, quaſi ab oculis eius occultus, quaſi in
arte alterius regionis viuūt. Et ideo dicit Apoſtolus:

Gloſ. in hunc
locum 10. 5.

Ephes. 5. c

Viri, diligite vxores veſtras, ſicut Chriſtus dixit Ec-
cleſiam & ſeipſum tradidit pro ea: vt ipſam ſanctifica-
ret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ. Et poſt:
Sacramentum hoc magnum eſt. Ego autem dico in
Chriſto, & in Eccleſia. Iudæus ergo offert ex abun-
dantia, propter præſumptionem. Vnde Gloſſa: Iudæus
ex abundanti mittit qui de ſua iuſtitia ita orat apud
ſe. Gratias ago tibi, quia nō ſum ſicut cæteri hominum.
Secundum illud: vbi agitur de Phariſæo, qui deſignat
populum Iudæicum. Sed hæc vidua offert totum vi-
ctum ſuum. Quia vt dicit Gloſſa: Eccleſia omnem vi-
ctum in munera Dei mittit. Quæ omne quod viuūt
non ſui meriti, ſed diuini muneris intelligit, dicens:
Deus, rogitus eſto mihi peccatori. Offert autem duo
minuta, id eſt, fidem & charitatem. Vel geminam fidem,
ſcilicet de deitate, & humanitate. Seu geminam chari-
tatem, ſcilicet Dei, & proximi, ſecundum illud: Omnes
gemellis foetibus, & ſterilis non eſt inter eas. Et hæc
minuta ſunt propter humilitatem, ſed Deo maxime
accepta ſunt. Vnde Gloſſa: Conſideratione ſuæ fragili-
tatis minuta, ſed merito piæ intentionis magis ſunt
accepta, quàm cuncta ſuperbientium Iudæorum ope-
ra: Quia Deus ſuperbis reſiſtit: humilibus autem dat
gratiam. In hac ergo vidua commendatur ſancta Ec-
cleſia. Commendatur nihilominus caſtitas, humilitas,
& paupertas: quæ tria ſunt conſilia Euangelica, & per-
ducunt animam ad perfectionem perpetuam, quæ præ-
cipue eſt à Chriſti diſcipulis eligenda.

bid. g

Gloſ. in hunc
locum 10. 5.
ſup. 18. bGloſ. in hunc
locum 10. 5.

Cant. 4. a

Gloſ. in hunc
locum 10. 5.

Iac. 4. b

Et quibusdam dicentibus de templo, &c. Poſtquam in-
formauit diſcipulos ad cautelam malorum, & ad eli-
gentiam meliorum, hic tertio informat eos ad prouid-
entiam reſpectu futurorum. Diuiditur autem pars iſta
in quatuor partes. In quarum prima præcedit, quæ ven-
tura ſint generaliter. In ſecunda, quæ ventura ſint cir-
ca perfectionem Eccleſiæ, ibi: Videte ne ſeducamini,
&c. In tertia quæ ventura ſint circa deſtructionem
Hieruſalem, ibi: Cum autem videritis circumdari ab exer-
citu, &c. In quarta quæ ventura ſint circa iudicium ſi-
nale, ibi: Et erunt ſigna in Sole & in Luna, &c. In ex-
plicando autem prædictionem futurorum in quadam
generalitate, tria introducuntur, ſcilicet prædicendi oc-
caſio, ex occasione prædictio, & ex prædictione ſubſe-
quens quæſtio. Primo ergo quantum ad occasionem
prædicendi futura, dicit:

Et quibusdam dicentibus de templo, quod bonis lapidibus &
donis ornatum eſſet, dixit. Ad huiusmodi laudatores templi
quantum ad permanentiā & opulentiam, prædicendo
futura, reſpondit: Ne conſiderent in his tranſitoriis.
Quia ſicut dicitur: Non habemus hic manentem ciui-
tatem, ſed futuram inquirimus. Et: Non contemplanti-
bus nobis quæ videntur, ſed quæ non videntur. Quæ
enim videntur, temporalia ſunt: quæ autem non viden-

Hebr. 13. c
2. Cor. 4. d

tur, æterna. Diſcipuli autem nondum exiſtentes ſpiri-
tuales, magnificabant templum quantum ad ſolemnita-
tatem ædificij. Vnde Marcus: Cum egrederetur de
templo, ait illi vnus ex diſcipulis ſuis: Magiſter aspice
quales lapides, & quales ſtructura. Magnificabant
ipſum quantum ad ſublimitatem cultus Domini, quia
ornatum erat donis, quaſi Deus ſemper in illo deberet
coli, & in hoc tripliciter fallebantur. Et quia parua
magnificabant tanquam ſi eſſent magna, cum tamen
dicatur: Cœlum ſedes mea, terra autem ſcabellum pe-
dum meorum: Quæ eſt iſta domus quam ædificabitis
mihi? & quis eſt ille locus requietionis meæ? Omnia
hæc manus mea fecit, & facta ſunt vniuerſa iſta, dicit
Dominus. Et ideo ſapientiffimus Salomon dicebat: Si
enim cœlum, & cœli cœlorum te capere non poſſunt,
&c. Secundo, quia corporalia & figuralia magnificabat
vt vera & ſpiritalia. Contra quod dicitur: Deus qui
fecit mundum, & omnia quæ in eo ſunt, hic cœli &
& terræ cum ſit Dominus, non in manufactis templis
habitat, nec manibus humanis colitur, indigens aliquo,
cum ſit Deus. Tertio fallebantur, quia momentanea, &
caduca magnificabant, quaſi eſſent perpetua & æterna,
cum tamen dicatur: Præterit enim figura huius mundi.

Secundo, quantum ad prædictionem introductam ex
occasione accepta, ſubditur: Hæc quæ videtis, venient dies
in quibus non relinquetur lapis ſuper lapidem, qui non de-
ſtruetur. Hoc quidem generaliter dictum eſt, & verū eſt
pro tempore finalis iudicij, quando omnia deſtruentur
ſecundum illud: Cœlum & terra tranſibunt, &c. Et:
Primum cœlum, & primum terra abiit, & mare iam
non eſt, vt in Pſalmo: Ipſi peribunt, tu autem perma-
nebis, &c. Eſt etiam verum pro deſtructione Hieruſa-
lem ſpecialiter, quæ facta eſt à Tito & Veſpaſiano qua-
drageſimo ſecundo anno poſt paſſionem Domini. Ven-
ient dies in te, & circumdabunt te inimici tui vallo,
&c. & ad terram proſternent te. Et non relinquent in
te lapidem ſuper lapidem. Vnde Gregorius dicit quod
illa Hieruſalem cum tēplo funditus eſt euerſa, & poſt-
modum eſt ædificata. Ratio autem quare Dominus di-
ſtulit quadraginta duos annos, fuit vt expectaret illos
ad poenitentiam, ſicut dicitur: Patienter agit propter
vos, nolens aliquos perire. Ratio autem quare amplius
non diſtulit, fuit propter Iudæorum perfidiam obdura-
tam quæ veritatem contemnebat propter velamen &
vmbra. Vnde Gloſſa: Curauit Deus ciuitatem, & tem-
plum, & omnia figuralia ſubvertere: ne quis poſt Ad-
uentum Chriſti ad illa recurreret. Et pro illo tempore
intelligitur illud: Quod mihi multitudinem victimarum
veſtrarum dicit Dominus? Plenus ſum, &c. Ne offeratis
vltra ſacrificium fruſtra. Incenſum abominatio eſt
mihi: Neomeniam, & Sabbathum, & feſtiuitates alias
non feram. Ideo ad Galatas: State & nolite iterum in go-
ſeruitutis contineri. Ecce ego Paulus dico vobis, &c.

Tertio, quantum ad interrogationem ſubortam ex
prædictione audita, ſubiūgit: Interrogauerunt autem illi,
dicentes: Præceptor, quando hæc erunt, & quid ſignum, cum
feri incipient? Interrogauerunt autem non omnes, ſed
quatuor principales, id eſt, Petrus, Iacobus, Ioannes, &
Andreas: quia erant ei familiares. Vnde Gloſſa: Quia:
laudatibus ædificationes templi prædixerat omnia de-
ſtrueda, diſcipuli (ſicut Marcus ait) ſcilicet, Petrus, Iac-
obus, Ioannes, & Andreas ſeparatim quærunſus tempus
& ſigna prædictæ deſtructionis. Et attendendum, quod
dupliciter poteſt quis inquirere de tēporibus futuris.
Vno modo inquirendo diei finalis horæ determinatam,
& hæc eſt quæſtio curioſa: quia ſicut dicitur: De die il-
la & horæ nemo ſcit, neq; Angeli cœlorū, niſi ſol pater.
Et ideo diſcipulis, quærentibus: Domine, ſi in tempore
hoc reſtitues regnum Iſrael? Reſponſum eſt: Non eſt
veſtrum noſſe tempora vel momenta, quæ pater poſuit
in ſua poteſtate. Et ideo dicitur: De tēporibus autem &
momentis fratres nō indigetis, vt ſcribamus vobis Ipſi
enim diligēter ſcitis, quia dies Domini, ſicut fur in no-
cte ita veniet. Alio modo poteſt quis inquirere in quadam

Mar. 13. a

Iſa. vlt. a

3. Reg. 8. c

Act. 17. f

1. Cor. 7. f

Matt. 24. c
Apoc. 21. a
Pſalm. 101. d

Sup. 19. g

Greg. hom.
39. in Euag.
10m. 2.

1. Petr. vlt. c

Gloſ. in hunc
locum 10. 5.

Iſa. 1. c, d

Gal. 5. a

Gloſ. in hunc
locum 10. 5.
Marc. 13. a

Matt. 24. c

Act. 1. a

1. Theſ. 5. a

generalitate, & sine certi temporis signatione, & hæc quæstio studiosa est. Nam huius ignorantia est periculosa: propter quam dicitur de Iudæis: Turtur & hirundo, & ciconia custodierunt tempus aduentus sui, populus autem meus, &c. Et: Hypocritæ, faciem cæli & terræ nostis probare, hoc autem tempus quo modo non probatis? Et ideo Dominus quærentes non reprehendit, sed eis satisfacit. Vnde Gregorius: Dominus ac Redemptor noster perituri mundi præcurrentia mala denuntiat: vt eo minus perturbent venientia quo fuerint præcisa. Minus enim iacula feriunt, quæ præuidetur. Et nos tolerabilius mundi mala suscipimus, si contra hæc per prouidentia clypeum munimur.

Qui dixit: Videte ne seducamini, &c. Post prædictionem futurorum in quadam generalitate, hic specialius descendit ad describendam persecutionem Ecclesiæ. Hæc autem describit dupliciter. Primo communiter respectu omnium. Secundo specialiter respectu perfectorum, ibi: Sed ante hæc omnia iniicient vobis manus suas, &c. In describendo autem persecutiones futuras in Ecclesia post passionem Christi introducuntur tria: ex quibus ostenditur persecutio Ecclesiæ esse constanda, scilicet multiplicatio hæresis, aggravatio bellorum, & superuentio pestilentiarum. Primo ergo quantum ad multitudinem hæresum, dicit:

Qui dixit: Videte ne seducamini, scil. per varios errores. Propter quod ad Ephesios: Iam non sumus paruuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ, in nequitia hominum, in astutia ad circumuentionem erroris. Vnde dicitur: Rogamus vos, vt non cito moueamini à vestro sensu. Ne quis vos seducat vlllo modo. Et bene opus erit cautela, præcipue propter seducentium improbitatem: & ideo subdit: Multi enim venient in nomine meo, dicentes, quia ego sum, prædicando scil. hæreses tanquam hæresiarchæ. Multi, quidem dicit, propter multitudinem, & varietatem hæresum: quæ à principio Ecclesiæ inceperunt, & in fine Ecclesiæ per filium perditionis vigeant. Vnde Glossa: Imminente Hierosolymorum excidio, multi fuerunt principes, qui se Christos esse dicerent, & libertatis tempus appropinquare. Temporibus quoq; Apostolorum Hæresiarchæ multi prodierunt. Vnde dicitur: Multi pseudopropheta exierunt in modum. Inter hos fuit primus Simon magus: qui dicebat, & in suis voluminibus scriptum reliquit, vt dicit Hieronymus: Ego sum speciosus, ego sum paracletus, ego sum omnipotens, ego sum sermo Dei. Vnde in Actibus: Vir quidam erat nomine Simon, dicens se esse aliquem magnum, cui auscultabant omnes à minimo vsque ad maximum, dicentes: Hic est virtus Dei, quæ vocatur magna. Refert etiam Iosephus Simonem Essæum fuisse in campis Israel, qui prædicabat se esse Christum. Legitur etiam quod cum essent filij Herodis Romæ, & ibi decertarent de regno, erant quatuor in Iudæa, quorum vnusquisq; se Christum prædicabat. Manichæus etiam dixit, se esse Spiritum sanctum. Machometus etiam dixit, se esse aliquem magnum. Et finaliter post omnes sequetur impius Antichristus, qui erit omnium malorum caput, de quo dicitur: Tunc reuelabitur ille iniquus: cuius est aduentus secundum operationem Satanæ, in omni virtute & signis, & prodigiis mendacibus, & in omni seductione iniquitatis iis, qui pereunt, eo quod charitatem veritatis non receperunt vt salui fierent. Vnde Chrysostomus: Homo circa mortem phantasias videt: sic & mundus in exitu suo multos patitur errores. Sed quia post istos errores illucescet veritas, ideo subdit: Et tempus appropinquauit scil. cognoscendæ veritatis: de quo tempore dicitur: Nolite ante tempus iudicare, quoad vsq; veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, &c. Et: Cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo. Et ideo addit: Nolite ire post eos, per approbationem falsitatis, secundum illud. Filij mei, ne ambuletis cum eis. Pedes enim illorum ad malum currunt, &c. Vadunt autem post Simonem omnes simoniaci, post Machometum omnes luxuriosi,

post Antichristum omnes superbi & ambitiosi. Quia omnes tales sunt aduersarij Christi, & multi sunt huiusmodi, ideo dicitur: Filioli, nouissima hora est. Et sicut audistis, quia Antichristus venit, & nunc Antichristi multi facti sunt. Sed tales non sunt imitandi, propter quod in Psalmo: Noli æmulari in malignantibus. Et post: Quoniam tanquam fœnum velociter arescent.

Secundo quantum ad aggravationem bellorum, subdit: Cum autem audieritis praelia & seditiones, nolite terri. Sic enim non est errantium dolositas subsequenda maxime viris iustis. Vnde Matthæus: Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Quoniam vir iustus per praelia non perdit, quod amat: & ideo huiusmodi praelia non formidat. Fugit impius nemine persequente: iustus autem quasi leo confidens, absq; terrore erit. Vnde Chrysostomus: Sancti viri in auditione, siue corporalium, siue spiritualium praeliorum imperterrita permanent: quia ea quæ sunt in mundo, non possunt nocere eis, qui sunt extra mundum. Sicut qui est in tabernaculo, sonum quidem tempestatis audit, flatum autem non sentit. Ideo dicitur: Non contristabit iustum, quidquid ei acciderit. Non ergo hæc formidanda, quia sunt opportuna, ideo addit: Oportet primum hæc fieri, sed nondum statim finis. Chrysostomus: Non potest esse signum, quod semper fuit in vsu. Nam bella hæc corporalia semper fuerunt, & erunt. Quamdiu enim regnat concupiscentia, oportet quod sint lites & bella. Vnde bella, & lites in vobis: Nonne ex concupiscentiis vestris, quæ militat in membris vestris; Permittit autem Dominus hæc fieri ad subuersionem malorum, & exercitationem bonorum, vt sic appareat illud: Militia est vita hominis super terram. Et ideo ille bonus miles dicebat: Nam & cum venissemus in Macedoniam, nullam requiem habuit caro nostra, sed omnem tribulationem passi sumus: Foris, pugnae; intus timores. Nam dicitur: In mundo pressuram habebitis: sed confidite, ego vici mundum.

Tertio quantum ad superuentionem pestilentiarum, subiungit: Tunc dicebat illis: Surge gens contra gentem, & regnum aduersus regnum. Gregorius: Ecce perturbatio hominum, & terra motus magni erunt per loca: Ecce respectus ire desuper, & pestilentia. Ecce inæqualitas corporum, & famas. Ecce sterilitas terræ, terroresq; Ecce inæqualitas aeris, & signa de cælo magna erunt, non solum, quia multa, sed etiam, quia insolita. Huiusmodi autem signa magna & multa præcesserunt euersionem Hierosolymorum, secundum quod narrat Iosephus, qui dicit, stellam gladio similem, per annum super Hierusalem pependisse, & currus: & equites armatos quadraginta diebus in acre debellasse: & vitulam inter manus immolantium peperisse agnam. Et hæc signa magna præcesserunt euersionem secundam Hierusalém, sicut præcesserant destructionem ipsius factam sub Antiocho. Contigit per vniuersam Hierosolymorum ciuitatem videri diebus quadraginta per aera equites discurrètes, auratas stolas habentes: & congressiones fieri cominus, & scutorum motus, & telorum iactus, & aureorum armorum splendorem, omnibusq; generis loricarum. Hæc multiformis & pestilentialis turbatio, licet secundum partes aliquando fuerit in Ecclesia, sicut Gregorius narrat, plene tamen erit in finali tribulatione, qua imminente, erit, perturbatio hominum, & elementorum. Nam perturbatio hominum erit secundum illud: Concurre faciamus Aegyptios aduersus Aegyptios: & pugnabit vir contra fratrem suum, & vir contra amicum suum, ciuitas aduersus ciuitatem, regnum aduersus regnum. Et: Dimisi omnes homines vnumquemq; contra proximum suum. Nec tantum erit perturbatio hominum, verumetiam elementorum. Vnde Gregorius: Prius corda hominum, & post elementa turbantur: vt cum rerum ordo confunditur ex quo retributio veniat, demonstratur. Turbabitur ergo elementa, secundum illud: Cataractæ de excelsis apertæ sunt, & concutientur fundamenta terræ. Confractioe confringetur terra, &c. Et Gregorius: Omnia namq; quæ ad usum vite accepimus, vertimus in cul-

Hier. 8. c
Sup. 12. g
Gregor. homil. 35. in Euang. 10. 2.
Ephes. 4. c
2. Thes. 2. a
Glos. in hunc locum 10. 5.
1. Job. 4. a
Act. 6. b
2. Thes. 2. b
Chrysost. in opere imperf. Mat. c. 24. homil. 48. 10. 2. 1. Cor. 4. a
Psal. 74. a
Prou. 1. b

1. Ioan. 2. c
Psal. 36. a
Mat. 10. c
Prou. 28. a
Chrysost. in opere imperf. Mat. c. 24. homil. 48. 10. 2.
Prou. 12. e
Chrysost. in opere imperf. Mat. c. 48. homil. 48. 10. 2.
Iac. 4. a
Iob. 7. a
2. Cor. 7. b
Iob 16 g
Greg. hom. 35. in Euang. 10. 2.
2. Mac. 5. a
Isa. 19. a
Zach. 8. b
Greg. hom. 35. in Euang. 10. 2.
Isa. 24. c
Greg. hom. in Euang. 10. 2.

pam. Tranquillitatem humanæ pacis in securitatem. Peregrinationem viæ, pro habitatione dileximus Patriæ. Salutem corporum redegimus in vsum vitiorum. Vbertatis abundantiam, non ad necessitatem carnis, sed ad peruerſitatem intorſimus voluptatis. Serenitatem aeris coëgimus nobis ſeruire ad amorem terrenæ delectationis. Iure ergo nos omnia feriunt, vt quot in mundo habuimus gaudia, tot poſtmodum ſentiamus tormenta. Et hoc quidem recte; quia dicitur: Per quæ peccat quis, per hæc & torquetur. Et iterum: Pugnabit cum illo orbis terrarum contra inſenſatos, & ideo Sapiens: Creatura tibi factori deſeruens, exarſcit in tormentum aduerſus iniuſtos; & leuior fit ad benefaciendum pro his, qui in te confiſunt. Vnde & ipſe Gregorius dicit: Quia ergo omnia conſummata ſunt, ante conſummationem omnia perturbantur. Et quia in cunctis deliquimus, in cunctis ſerimur: vt impleatur quod dictum eſt, pugnabit cum illo orbis terrarum contra inſenſatos.

Sed ante hæc omnia iniiciant vobis, &c. Poſtquam perfectionem Eccleſiæ deſcripſit communiter reſpectu omnium, hic ſpecialiter deſcribit in perſona perfectorum. Deſcribitur autem hic duplex perſecutio contra Apoſtolos & apoſtolicos viros: primo publica, deinde priuata; ſibi: *Trademini autem à parentibus, &c.* Circa publicam perſecutionem virorum ſanctorum, ſcil. Apoſtolorum, & ſuorum vitam imitantium explicandam, introducuntur tria, ſcilicet perſecutionis pugna, perſecutionis cauſa, & tribulorum victoria aperta. Primum ergo quantum ad perſecutionis pugnam, dicit:

Sed ante hæc omnia iniiciant vobis manus ſuas. Ante ſc. tribulationem ſinalem in qua tribulabuntur omnes, præcedit perſecutio impiorum exagitata contra viros perfectos. In qua quidem perſecutione ex parte impiorum erit violentia, ideo dicit: *Iniiciant vobis manus.* Exurgens princeps ſacerdotum, & omnes qui cum illo erant, quæ erat hæreſis Sadducæorum, repleti ſunt zelo, & iniecerunt manus in Apoſtolos, & poſuerunt eos in cuſtodia publica. Erit etiam iniuria violenta: & ideo addit: *Et perſequentur tradentes in ſynagogas & cuſtodias.* Commouerunt plebem, & ſeniores, ſcribas: & concurrentes rapuerunt Stephanum, & adduxerunt in conſilium. Erit etiam cum hoc ſimulata iuſtitia: propter quod ſubdit: *Trahentes ad reges & præſides propter nomen meum,* quaſi iniquum ſit, prædicare crucifixum. Cum adduxiſſent Apoſtolos, ſtatuerunt in concilio. Et interrogauit eos princeps ſacerdotum, dicens: Præcipiendo præcepimus vobis, ne doceretis in nomine iſto: & ecce repleſtis Hieruſalem doctrina veſtra, & vultis inducere ſuper nos ſanguinem hominis iſtius. Et: Zelantes Iudæi, aſſumentesq; de vulgo viros quosdam malos, & turba facta, concitauerunt ciuitatem, & trahebant Iſonem, & quosdam fratres ad principes ciuitatis, clamantes: Quoniam hi ſunt qui orbem concitant, & huc venerunt. Et hi omnes contra decreta Cæſaris faciunt regem alium dicentes eſſe Ieſum. Hæc autem perſecutio deſeruit contra Apoſtolos, & ſuos etiam ſequaces, ab aduerſariis nominis Chriſti. Tu autem aſſecutus es meam doctrinam, inſtitutionem, proſcriptum, fidem, &c. perſecutiones, paſſiones, qualia mihi facta ſunt Antiochiæ, Iconij, Lyſtris. Sequitur: Et ex omnibus eripuit me Dominus. Et omnes qui piè volunt viuere in Chriſto Ieſu, perſecutionem patientur. Vnde Auguſtinus in ſermone de Innocentibus: In ſcripturis ſanctis bonos & iuſtos viros ſemper perſecutionem malorum ſuſtinuiſſe cognoſcimus. Quia, vt dicit Gregorius: Abel eſſe renuit, quem Cain malitia non exercet.

Secundo quantum ad perſecutionis cauſam ſubdit: *Continget autem vobis in teſtimonium,* dilectionis diuinæ. Quem diligit Dominus, caſtigat: flagellat autem omnem ſuum quem recipit. In diſciplina perſeuerate. Tanquam filiis, vobis offert ſe Deus. Quis enim filius, quem non corripit pater? Quod ſi extra diſciplinam eſtis, cuius participes facti ſunt omnes, ergo adulteri, & non filij eſtis. Memores eſſe debent, quo modo pater noſter Abrahâ

tentatus, & per multas tribulationes probatus, Dei amicus effectus eſt. *Continget etiam in teſtimonium,* virtutis propriæ. Propter quod dicitur: Accede huc, vt tangam te fili mi, & probem vtrum tu ſis filius meus Eſau, an non. Vnde dicitur: Dixit Satan ad Dominum: Mitte manum tuam, & tange os eius & carnem & tunc videbis quod in faciem benedicat tibi: Dixit ergo Dominus ad Satan: Ecce in manu tua eſt, &c. Egreſſus igitur Satan à facie Domini, percuffit Iobum vlcere peſſimo. Et: Tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero ſpem. *Continget etiam in teſtimonium,* damnationis alienæ. Vnde Gloſſa: Mors iuſtorum bonis eſt in adiutorium, malis in teſtimonium damnationis, vt inde peruerſi ſine excuſatione pereant, vnde electi exemplum capiunt vt viuant. Vnde Sapiens: Condemnat autem iuſtus mortuus viuos impios, & iuuentus celerius conſummata longam vitam iniuſti. Et: Tempus eſt vt incipiat iudicium à domo Dei. Si autem primum à nobis, quis ſinis eorum, qui non credunt Dei Euangelio? *Continget etiam in teſtimonium,* veritatis prædicatæ, nam martyr teſtis dicitur, & martyrium eſt teſtimonium veritatis: Vidi ſubtus altare animas interfectorum, propter verbum Dei, & propter teſtimonium, quod habebant. Et hæc martyrum ſanctorum teſtimonia: credibilem faciunt fidem Chriſtianam: Teſtimonia tua credibilia facta ſunt nimis, propter mortem prædicantium. Vnde dicitur: Præcepit nobis prædicare populo, & teſtificari, quia ipſe eſt, qui conſtitutus eſt à Deo iudex viuorum & mortuorum.

Tertio quo ad tribulorum victoriam ſubiungit: *Ponite ergo in cordibus veſtris non præmeditari quemadmodum reſpondeatis,* per inueſtigationem propriam, quia non quod ſufficientes ſumus cogitare aliquid à nobis, quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt. Dominus ſcit cogitationes hominum, quoniam vanæ ſunt: *Ego enim dabo vobis os & ſapientiam,* per inſpirationem internam: Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri, qui loquitur in vobis. Hic autem ſpiritus Domini dat ſapientiam, & dat eloquentiam. Sapientiam in corde, ſecundum illud: Cum venerit ille ſpiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Ideo Iob: Spiritus eſt in hominibus, & inſpiratio omnipotentis dat intelligentiam. Et ratio huius redditur. Quia ſpiritus omnia ſcrutatur etiã profunda Dei. Quis enim hominum ſcit, quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt? Ita & quæ Dei ſunt: nemo cognouit, niſi ſpiritus Dei: Et ideo Sapiens: Senſum, tuum quis ſciat, niſi tu dederis ſapientiam, & miſeris ſpiritum ſanctum tuum de Altiffimis? Dat ſimiliter eloquentiam in ſermone per ſapientiam. Vnde dicitur: Sapientia aperuit os mutum, & linguas infantium fecit diſertas. Et: Quis fecit os hominis? Aut quis fabricatus eſt mutum & ſurdum, videntem & cæcum? Nonne ego? Perge igitur & ego ero in ore tuo, doceboq; te quid loquaris. Et ideo Iſaias: Ego qui loquor iuſtitiam, & propugnator ſum ad ſaluandum: Et quia ſapientiam non vincit malitia, ideo ſubdit: *Cui non poterunt contradicere, & reſiſtere omnes aduerſarij veſtri per cauillationem fraudulentam:* Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis. Huic forti bellatori nullus reſiſtere poteſt. Tu terribilis es, & quis reſiſtet tibi? Et: Quis reſiſtit ei, & pacem habuit? Nullus ergo reſiſtit, qui non vincatur à diſcipulis propter veritatis annuntiationem. Quia dicitur: Et veritas manet, & inualeſcit in æternum, & vinit, & obtinet in ſæcula ſæculorum. Et de Antichriſto dicitur: Ipſi vicerunt eum propter linguam agni, & propter verbum teſtimonij ſui, & non dilexerunt animas ſuas vſq; ad mortem. Sed contrarium dici videtur in Apocalypſi: Dabo duobus teſtib; meis, & prophetabunt diebus mille ducētis ſexaginta, amicti ſaccis. Et poſt: Cū finierint teſtimonium ſuum, beſtia, quæ aſcendit de abyſſo, faciet aduerſus eos bellum, & vincet illos. Sed hoc non eſt contrarium. Quia licet veritas ad tempus proſternatur, oportet tamen quod reſurgat. Vnde & ibidē: Poſt dies tres & dimidium, ſpiritus vitæ à Deo

Gen. 27. c

Iob 2. b

Rom. 5. a

Gloſ. in hunc locum 10. 5.

Sap. 4. c

1. Pet. 4. d

Apo. 6. c

Pſal. 92. a
Aſt. 10 f

1. Cor. 3. b
Pſal. 93. a

Mat. 10. c

Ioan. 16. c

Iob 32. b
1. Cor. 2. e

Sap. 9. d

Sap. 10. d
Exod. 4. c

Iſa. 63. a

Sap. 7. d
Exod. 14. d
Pſal. 75. a
Iob. 9. a

3. Eſd. 4. d

Apo. 12. a

Apo. 11. a

Ibid. b

Ibid. c

intrauit

Sap. 11. c

Sap. 5. d

Greg. hom. 35. in Euang. 10. 2.
Sap. 5. e

Aſt. 5. e

Aſt. 6. c

Aſt. 5. e

Aſt. 17. b

2. Tim. 3. e

Aug. ſerm. 3. de Innocent. 10. 10.
Gregor. in Ezech. 10. mil. 9. 10. 2.

Heb. 12. b

Indit. 8. c

intrauit in eos. Et steterunt super pedes suos, & timor magnus cecidit super eos, qui viderunt eos. Et audierunt vocem magnam de cælo dicentem eis: Ascendite huc, & ascenderunt in cælum in nube, & viderunt illos inimici eorum. Et in illa hora factus est terræ motus magnus, & decima pars ciuitatis cecidit.

Trademini autem à parentibus, &c. Postquam descripsit perfectorum persecutionem publicam, hic describit priuatam, circa quam introducuntur tria, scilicet domestica pugna, superna tutela, & interna armatura. Primo ergo quantum ad domesticam pugnam, dicit:

Trademini autem à parentibus, & fratribus, & cognatis, & amicis. Et hoc quidem durissimum erit: Durum quidem est tradi ab amico & cognato, secundum illud: Si inimicus maledixisset mihi, sustinuissem utique. Tu vero homo vnanimis, dux meus & notus meus. Qui simul mecum dulces capiebas cibos, &c. Durius est tradi à fratre proprio: Omnes in sanguine insidiantur, vir fratrem suum ad mortem venatur. Malum manuum suarum dicunt bonum. Sed grauissimum est pati à genitore suo: Configent eum pater eius & mater eius genitores eius, cum prophetauerit. Et hæc quidem tribulatio valde est dura. Vnde Glossa: Maius tormentum est, cum aliquis patitur de quibus præsumebat, quia cum damna corporis mala cruciant amissæ charitatis. Et ideo Hieremias: Vnusquisque se à proximo suo custodiat, & in omni fratre suo non habeat fiduciam. Quia omnis frater supplantans supplantabit, & omnis amicus fraudulenter incedet. Et vir fratrem suum deridebit, & veritatem non loquentur. Et quia hoc odium erit pessimum, ideo subdit: *Et morte afficient ex vobis, & eritis odio omnibus propter nomen tuum.* Væ mihi mater mea, quare genuisti me virum rixæ, virum discordiæ in vniuersa terra? Et post: Omnes maledicunt mihi. Ratio autem odij huius est duplex. Prima est discordia voluntatum. Ideo Ioannes: Si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat, diligeret. Quia vero de mundo non estis, propterea odit vos mundus. Nam sicut dicitur: Amicitia huius mundi inimica est Dei, &c. Alia ratio est perfidia animorum, secundum illud: Venit hora, vt omnis, qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo. Et hæc facient vobis, quia non nouerunt patrem neque me. In hoc mira notatur perfidia animorum, quod ex nulla alia causa persequitur viros iustos, nisi quia in Christi nomen credunt, amant, & prædicant. Et ideo dicit: *propter nomen meum.*

Et hæc fuit causa, propter quam fratres eius oderunt eum. Vnde Chrysostomus: O nefanda rabies iniquorum. Non licet Ioseph, non licet, inquam, impunitum esse, qui bonus est: non licet meliorem tutum esse cum malis. Et quasi inuidi aliquid perdant, aut dispendium alicuius rei incurrant: sic bonorum vita detrimentum est pessimorum. Zelant modestum superbi, mansuetum inuidi, probum improbi, mitem tumidi inimica æmulatione laceffunt. Bonum mali videre non possunt. Nolunt meliorem se viuere, ne degentes ipsi possent impropria sustinere. Cur innocentem zelus inimica fraternitas? Cur inuides bono? Cur simplicem pati non potes? Cur modestum persequeris? Cur probum non diligis? Cur rea innocentis sanguinis inueniris? Saltem distractus, aliquatenus viuat. Ne in te accusator, innocens sanguis, vt Cain aliquando existat. Serua tibi: serua inimica fraternitas viuam, quam sentias aliquando placatum. Serua incolumem quem necessitatis tempore inuenias prouisorem. Hæc Chrysostomus.

Secundo, quantum ad supernam tutelam, subdit: *Et capillus de capite vestro non peribit*, quod tripliciter exponitur. Primo quidem, quia prouidentia diuina curam de omnibus agit: & nihil perire finit: Nonne quinque passeris ueniant dipondio: & vnus ex illis non est in obliuione coram Deo? Sed & capilli capitis vestri omnes numerati sunt: Nolite ergo timere: multis passeribus pluris estis vos. Secundo vero, quia diuina potentia nul-

lam finet perire particulam. Vnde Augustinus in Enchiridio: Non autem perit Deo terrena materies, de qua mortalium creatur caro: sed in quemlibet cinerem pulueremve soluat, in quoslibet halitus aurasque diffugiat, in quamcumque aliorum corporum substantiam, vel in ipsa elementa vertatur, in quorumcumque animalium etiam hominum cibum cedat, carnemque mutetur, illi animæ humanæ puncto temporis redit, quæ illam primitus, vt homo fieret, cresceret, uiueret, animauit. Tertio, quia in omnibus non incurrunt læsionem, vel modicam: in cuius figura in Daniele. Egrediuntur Sidrach, Misach, & Abdenago de medio ignis. Et satrapæ contemplabantur viros illos, quoniam nihil potestatis habuisset ignis in corporibus eorum, & capillus capitis eorum non esset adustus, & odor ignis non transisset per eos. Et ideo dicitur: Et quis est qui vobis noceat, si boni æmulatores fueritis? Et in hoc mira apparet Dei super iustos protectio. Vnde Chrysostomus: Mira Christi virtus, & fortitudo Apostolorum. A gentibus habebantur odio vt Iudæi, à Cæsare eiciebantur vt seditiosi, à Iudæis lapidabantur vt legis inimici. Contra Apostolos omnia præliabantur, princeps, dux, idiota, & plebs. Et infinita millia Iudæorum tunc cœperunt Romani: & duodecim viros inermes non superauerunt.

Tertio, quantum ad internam armaturam, subiungit: *In patientia uestra possidebitis animas uestras*, id est, defendetis tanquam per armaturam perfectam: Qui acquiescit increpatonibus, possessor est cordis. Hoc autem fit per patientiam. Nam illius rei dicitur quis possessor, cuius habet plenum dominium. Et patientia facit dominari sibi secundum illud: Melior est patiens viro forti: & qui dominatur animo suo, expugnatore urbium. Et ideo Gregorius: Patientia radix est, & custos virtutum, & in hac animam & corpus possidemus. Et hoc manifeste apparet, si quis attendat quid sit patientia. Nam ipsa rectificat rationalem, temperat irascibilem, modificat concupiscibilem, & exteriorem consummat operationem. Rationalem inquam illuminat & rectificat. Vnde in prouerbis: Qui patiens est, multa gubernatur sapientia. Et: Doctrina viri per patientiam dignoscitur. Temperat irascibilem & concupiscibilem. Propter quod Gregorius: Patientia vera est, cum quis amat quem portat. Nam tolerare & odisse, non est virtus: sed velamen furoris. Consummat etiam operationem exteriorem, secundum illud: Patientia perfectum opus habet, vt sitis perfecti & integri, &c. Et: Patientia vobis necessaria est: vt voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem. Hæc autem patientia facit reportari præmium, dum conseruat & multiplicat merita passionum. Vnde Hieronymus: Exercetur patientia, cum à proximo sustinemus persecutiones, damna, contumelias, ab aduersario tentamenta, à Domino flagella. Sine ferro martyres esse possumus, si patientiam in animo seruamus.

Cum autem videritis circumdari ab exercitu, &c. Postquam descripsit, quæ ventura erant generaliter, & etiam persecutiones Ecclesiæ ipsius, hic describit, quæ ventura sunt circa destructionem Hierusalem: per quam intelligitur tribulatio, quam Ecclesia passura est tempore Antichristi. Habet autem pars ista duas partes: In quarum prima prædicat bellum præcedens: in secunda vero excidium subsequens, ibi: *Va autem prægnantibus & nutrientibus, &c.* Bellum autem præcedens describit quantum ad tria. Primo, scilicet quantum ad periculum pugnæ. Secundo, quantum ad remedium fugæ. Tertio, quantum ad iudicium diuinæ vindictæ. Quantum ad periculum pugnæ, dicit:

Cum autem videritis circumdari ab exercitu Hierusalem, per obsessionem Romanorum, secundum illud: Fili hominis sume tibi laterem & pones eum coram te: & describes in eo ciuitatem Hierusalem, Et ordinabis aduersus eam obsidionem, & ædificabis munitiones, & comportabis aggerem, & dabis contra eam castra, & po-

August. in Ench. ad Laur. c. 33. tom. 3.

Dan. 3. 8

1 Petr. 3. 6

Chrysost. in c. 24. Matt. tom. 76. tom. 2.

Prou. 15. d

Prou. 16. d

Greg. hom. 35. in Euang. tom. 2.

Prou. 14. a

Prou. 19. b

Gregor. in Ezech. hom. 9. to. 2. 7.

Iac. 1. a

Heb. 10. g

Ezech. 4. a

Psal. m. 54. b

Mich. 7. a

Zach. 13. b

Gloss. in hunc locum 10. 5.

Hier. 9. b

Hier. 15. b

Ioan. 15. e

Iac. 4. a

Ioan. 16. a

Gen. 37. e
Chryso. ser. de Iosepho vendito post hom. super Genesim tom. 1.

Gen. 4. b

Gen. 45. b

Sup. 12. a

Dan. 9. g

Apoc. 16. d

1. Reg. 23. d

Iob. 19. b

Hier. 12. a

Glos. in hunc locum 10. 5.

Zach. 2. b

Ioan. 7. a

Matt. 10. e
Act. 9. e

1. Reg. 19. e

Matt. 23. d

Thren. 2. f

Spiritualis
sensus.

Mich. 3. d

nes arietes in gyro. *Tunc scitote, quia appropinquauit desolatio eius*, per euerisionem omnimodam: Ciuitatem & sanctuarium dissipauit populus cum duce venturo: & finis eius vastitas, & post finem belli statuta desolatio, &c. Spiritualiter autem per exercitum circundantem Hierusalem intelligitur insurrectio peruerforum contra Ecclesiasticam pacem procurata per Antichristum & ministros eius, secundum illud: Et vidi de ore draconis, & de ore bestiae, & de ore pseudoprophetae exire spiritus tres immundos in modum ranarum. Sunt enim spiritus daemoniorum, facientes signa, & procedunt ad reges totius terrae congregare illos in praelium ad diem magnum omnipotentis Dei. Et: Vidi bestiam & reges terrae, & exercitus eorum congregatos ad faciendum praelium cum illo, qui sedebat in equo, &c. Sed quia mali incomparabiliter plures erunt, ideo dicuntur circundare. In cuius figuram dicitur: Saül, & viri eius in modum coronae cingebant Dauid, & viros eius, vt caperent eos. Vnde Iob: Simul venerunt latrones, & fecerunt sibi viam per me, & obsederunt in gyro tabernaculum meum.

Secundo, quantum ad remedium fugae, subdit: *Tunc qui in Iudaea sunt, fugiant ad montes*, ne inueniantur: & *qui in medio eius, descendant*, ne includantur, & *qui in regionibus, non intrent in ea*, ne ibi capiantur. Exercitus enim Romanorum, primo per Iudaeam euerit multas ciuitates, antequam venirent Hierusalem. Et omnes pene Iudaei intrauerant ibi, sicut dicit Iosephus, propter solemnitatem, & propter securitatem: ideo comprehensi sunt ibi iusto iudicio Dei, secundum illud: Congrega illos quasi gregem ad victoriam, & sanctifica eos in die occisionis. Sed Christiani per fugam liberati sunt. Vnde Glossa: Ecclesiastica narrat historia cunctos qui in Iudaea erant Christianos, imminente Hierosolymorum excidio communitis à Domino loco decessisse, & trans Iordanem in ciuitate quadam, Pella, nomine, donec desolatio Iudaeae completeretur, habitasse. Spiritualiter autem insinuat hic remedium, quod erit infirmis in illa valida persecutione Antichristi, scilicet fugae, & occultationis. Licet enim imperfectis fugere, propter cauenda pericula. Vnde Zacharias: O, o, fugite de terra Aquilonis, dicit Dominus. Quibus Christus condescendens, abscondebatur se à Iudaeis, secundum illud: Posthac ambulabat Iesus in Galilaeam. Non enim volebat in Iudaea ambulare: quia querebant eum Iudaei interficere. Licet etiam hoc viris perfectis: cum viderint, quod magis expedit saluti populi quod fugiant. Vnde dixit Dominus discipulis: Cum autem persequerentur vos in ciuitate ista: fugite in aliam. Et de Paulo dicitur, quod cum Iudaei custodirent portas Damasci die ac nocte, vt Paulum interficerent, accipientes eum discipuli nocte, per murum dimiserunt eum, submittentem in sporta. Huius figura praecessit in Dauide: Deposuit eum Michol per fenestram, porro ille abiit, & aufugit, atque saluatus est.

Tertio, quantum ad iudicium diuinæ vindictae, subdit: *Quia dies ultionis hi sunt, vt impleantur omnia, quae scripta sunt*. Decreuit autem Dominus destruere Hierusalem, in ultionem sanguinis Iesu Christi, & Prophetarum eius. Vnde Matthaeus: Vt veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram, à sanguine Abel iusti vsque ad sanguinem Zachariae, &c. Amen dico vobis: venient haec omnia super generationem istam. Nam tantum scelus nullo modo debuit remanere inultum. Ideo dicitur: Fecit Dominus, quae cogitauit, compleuit sermonem suum, quem praeeperat à diebus antiquis. Destruxit, & non pepercit, & laetificauit super te inimicum, & exaltauit cornu hostium tuorum. Spiritualiter autem intelligitur per haec, ultio Dominicae indignationis propter peccata personarum Ecclesiasticarum, tam saecularium quam religiosarum, secundum illud: Principes eius in muneribus iudicabant, & sacerdotes eius in mercede docebant, & Prophetarum eius in pecunia diuinabant. Subdit: Propter hoc causa vestri, Sion quasi ager

arabitur, &c. Et specialiter propter peccata praetorum. Quo modo facta est meretrix ciuitas fidelis, plena iudicij? Iustitia habitauit in ea, nunc autem homicida. Et post: Principes tui infideles, socij furum. Omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. Sequitur: Propter hoc ait Dominus Deus exercituum. Heu consolabor super hostibus meis. Ideo dicitur: Dies ultionis Domini, annus retributionum iudicij Sion. Et: Mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio, vt iudicentur omnes, qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati. Et tunc in vltima tribulatione consummabuntur omnia, secundum illud: In diebus vocis septimi Angeli, cum ceperit tuba canere, consummabitur mysterium Dei, sicut Euangelizauit per seruos suos Prophetas. Et: Impletum est templum Dei fumo à maiestate Dei, & Virtute eius: & nemo poterat introire in templum, donec consummarentur septem plagae septem Angelorum.

Vae autem pregnantibus & nutrientibus, &c. Postquam descripsit bellum praecedens, describit hic secundo excidium subsequens, circa quod describendum tria insinuantur, scilicet oppressio ciuitatis occupandae, destructio ciuitatis oppressae, & desolatio ciuitatis destructae. Primo ergo quantum ad oppressionem ciuitatis occupandae, dicit:

Vae autem pregnantibus & nutrientibus in illis diebus. Glossa: Quarum vteri, vel manus sarcina filiorum praegratae fugae necessitatem impediunt. Quia huiusmodi non poterit prodesse fuga, secundum illud: Repentinus eis superueniet interitus, sicut dolor in vtero habentis, & non effugient. Ratio autem huius est, vehemens oppressio ciuitatis, ideo addit: *Erit enim pressura magna super terram, & ira populo huic*, secundum illud: *Vae Ariel: Ariel ciuitas quam expugnauit Dauid*. Et circumuallo Ariel, & erit tristis & moerens. Et circumdabo quasi sphaeram in circuitu tuo, & iaciam contra te aggerem, & munimenta ponam in obsidionem tuam. Secundum mysticum autem intellectum per praegrantes intelliguntur animae peccatrices, quae concipiunt per peccati concupiscentiam, & pariunt per operationem peruersam. Vnde Augustinus de verbis Domini: Quando concupiscit quis rem alienam, anima sua quasi concepisse videtur. Quam rem si per aliquam nequitiam potuerit obtinere, quasi natum filium osculari, & nutrire cognoscitur. Vnde dicitur: Concupiscentia cum conceperit, parit peccatum. Peccatum vero cum consummatum fuerit generat mortem. Et talibus erit vae in illa tribulatione. Vnde Sapiens: Ex iniquis omnes filij qui nascuntur, testes sunt nequitiae aduersus parentes in interrogatione sua. Possunt autem per praegrantes intelligi animae, quae bonum habent propositum, sed non perueniunt vsque ad partum effectus. Vnde Isaias: Venerunt filij vsque ad partum, & virtus non est pariendi. Et istis erit vae in illa tribulatione. Qui sicut flos vineae in frigore laeditur, sic propositum bonum in perfectione annihilatur. Vnde Iob: Laeditur quasi vinea in primo flore botrus eius. Et hoc per mala exempla. Propter quod Amos: Super tribus sceleribus Amon, & super quatuor non conuertam eum, eo quod diffecerit praegrantes Galaad ad dilatandum terminum suum. Istis erit vae propter negligentiam, sicut aliis erit vae propter concupiscentiam. Et sic implebitur illud: Erit eis verbum Domini. Manda, remanda, expecta, reexpecta: modicum ibi: vt vadant, & cadant retrorsum, & conterantur, & illaqueentur, & capiantur.

Secundo, quantum ad destructionem ciuitatis oppressae, subditur: *Et cadent in ore gladij & captiui ducentur in omnes gentes*. Ad literam hoc impletum est in Iudaeis, de quibus miram narrat Iosephus stragem, & mirabilem videmus videntium dispersionem. Et sic verificatum est in eis illud: Foris vastabit eos gladius, & intus pauor, iuuenem simul ac virginem, lactantem cum homine sene. Et illud: Foris interfecit gladius, & domi

Isa. 1. f

Isa. 34. b
2. Thes. 2. c

Apoc. 10. c

Apoc. 15. d

Glos. in hunc locum 10. 5.

1. Thes. 5. a

Isa. 29. a

Mysticus
sensus.

Iac. 1. b

Sap. 4. b

Isa. 37. a
Simile.

Iob. 15. d

Amos 1. d

Isa. 28. c

Deut. 32. d

Thren. 1. g

mors

Thren. 2. a
 Mysticus sensus. Isa. 22. b
 Dan. 11. f
 Ezech. 9. b
 Thren. 1. d Iob. 19. d
 Thren. 1. d
 Thren. 2. a, b
 Psalm. 78. a
 Glos. in hunc locum 10. 5. Rom. 11. d I. 59. d Thren. 3. d
 Mysticus sensus
 Apoc. 11. a
 Matt. 24. b
 Dan. 9. f
 Gen. 1. b
 Iob. 2. g.
 Psalm. 103. e
 Sap. 17. b

mors similis est, Et similiter illud: Tetedit arcum suum quasi inimicus, firmavit dexteram suam quasi hostis: & occidit omne, quod pulchrum erat visu in tabernaculo filia Sion. Secundum mysticum intellectum per istam occisionem intelligitur cades illa per maxima, quæ erit in tribulatione finali, de qua Isaias: Dies interfectionis & conculcationis, & fletuum Domino Deo exercituum in valle visionis. In hoc Daniel: Et docti in populo docebunt plurimos: & ruent in gladio, & in flamma, & in captiuitate, & in rapina dierum. Sequitur: Et de eruditis ruent, vt consentur: & eligantur, & dealbentur, &c. Vnde dicitur: Transite per ciuitatem, sequentes eum, & percutite: non parcat oculus vester, neque misereamini senem, adolescentulum & virginem, paruulum & mulieres interficite vsque ad internecionem. Et à sanctuario meo incipite, &c. Et Iob: Fugite ergo à facie gladij, &c.

Tertio, quantum ad desolationem ciuitatis destructæ, subiungitur: *Et Hierusalem calcabitur à gentibus.* Manum suam misit hostis ad omnia desiderabilia eius, quia vidit gentes ingressas sanctuarium suum, de quibus præceperas, ne intrarent in Ecclesiam tuam. Et: Præcipitavit Dominus nec pepercit. Præcipitavit omnia mœnia eius, dissipauit munitiones eius, & replenit in filia Iuda humiliatum & humiliatam. Et: Deus uenerunt gentes in hæreditatem tuam, &c. Et quoniam ira Domini non est sine misericordia, ideo addit: *donec impleantur tempora nationum.* Glossa: Id est, donec plenitudo gentium intraret: & sic omnis Israël saluus fieret, sicut scriptum est: Veniet ex Sion, qui eripiat & auertat impietatem à Iacob. Et ideo dicitur: Quia non repellit in sempiternum Dominus. Quia si abiecit, & miserebitur secundum multitudinem misericordiarum suarum. Secundum mysticum intellectum per tempora nationum intelligitur tempus illud, quo filius perditionis Ecclesiam conculcabit: Atrium quod est foris templum, eice foras, & ne metiaris illud, quoniam datum est gentibus, & ciuitatem sanctam calcabunt mensibus quadraginta duobus, abbreviabitur autem hoc tempus propter meritum electorum. Vnde Matthæus: Erit tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi vsque modo, neque fiet. Et nisi abbreviati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro: sed propter electos breuiabuntur. Vnde & Daniel: Septuaginta hebdomades abbreviatæ sunt super populum tuum, & super urbem sanctam tuam, vt consummetur præuaticatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iustitia sempiterna.

Et erunt signa in Sole, &c. Postquam prædixit, quæ ventura erant generaliter circa persecutionem, & circa destructionem Hierusalem, hic quarto prædicat, quæ ventura sunt circa iudicium finale. In hac autem eruditione, primo discipulos erudit ad prouidentiam. Secundo erigit ad confidentiam, ibi: *His autem fieri incipientibus, &c.* Tertio vero excitat ad vigilantiam, ibi: *Attendite autem vobis, &c.* Circa iudicium finale vniuersalem describit commotionem ex parte naturæ cælestis, elementaris, rationalis, intellectualis: & ipsius iudicis apparentis. Primo ergo quantum ad naturam cælestem, dicit:

Et erunt signa in Sole, & Luna, & Stellis. Solem & Lunam specialiter nominat, tanquam duo præcipua luminaria, & secundum apparentiã, & secundum efficaciam: Fecit Deus duo luminaria magna. Luminare maius, vt præesset diei: & luminare minus, vt præesset nocti, &c. In his ergo luminariibus apparebunt signa obscurationis, secundum illud: Sol conuertetur in tenebras, & Luna in sanguinem, antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis. Horribilis autem erit propter illorum hominum obscurationem, secundum illud: Fecit Lunã in tempore, Sol cognouit occasum suum. Posuisti tenebras, &c. Et de hac Sapiens: Nec syderum lym-pidæ flammæ illuminare poterat illam noctem horrendam. Vnde hæc luminaria, quæ in principio temporis

posita sunt in firmamento in signa per suilucem secundum illud: Fiant luminaria in firmamento cœli, & sint in signa, & tempora, &c. In fine temporũ in signa sunt finis per lucis occultationem. Vnde dicitur: Sol factus est niger tanquam saccus cilicinus, & Luna tota facta est sicut sanguis, & stellæ de cœlo ceciderunt super terram. Et: Statim post tribulationem dierum illorum Sol obscurabitur, & Luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de cœlo. Hic autem beatus Lucas non exprimit, quod stellæ cadant, sed quod in eis erunt signa. Quia reuera corpora cœlestium stellarum non mutabunt situm, secundum substantiam, sed secundum apparentiam virtute stellarum, imminente iudicio, impressiones plurimæ generabuntur, quæ ita multiplicabuntur, vt cadere videantur stellæ cœlorum. Et attendendum est, quod sicut luminaria sunt signa naturalium, secundum operationes naturales, sic sunt in signa eorum, quæ supra naturam eueniunt per aliquã in eis signa super naturam facta. Nam in designationem mirabilis virtutis Christi Sol stetit, secundum illud Iosue: Sed contra Gabaon ne mouearis, & Luna contra vallem Aialon. Et post: Stetit itaque Sol in medio cœli, & non festinavit occumbere spatio vnus diei. In designationem autem nobilis designationis Sol decem gradibus retrocessit: Reuersus est Sol decem lineis per gradus, quos descenderat; quia homo post nouem ordines Angelorum, decimum tenet locum. In designationem vero admirabilis passionis, tam in capite, quàm in membris, Sol obscuratus est in passione capitis. Tenebræ factæ sunt in vniuersam terram. Et obscuratus est Sol. Similiter in passione corporis: Percussa est tertia pars Solis, & tertia pars Lunæ, & tertia pars stellarum. Quod refertur ad corpus, quia dicitur: Draco traxit tertiam partem stellarum.

Secundo, quantum ad naturam elementarem subdit: *Et in terris pressura gentium, præ confusione sonitus maris, & fluctuum.* Beda: Appropinquante extremo iudicio sonitus maris, & fluctuum confunditur; quia appropinquante termino suo elementa quasi pauentia nutant, & tremunt. Et Sapiens: Accipiat armaturã zelus illius, & armabit ad vltionem inimicorum. Et post: Ibunt directe emissiones fulgurum, & tanquam bene curuato arcu nubium exterminabuntur, & ad certum locum insilient. Et à petrosa ira plenæ mittentur grandines, & excandescet in illos aqua maris. Vnde tunc verificabitur illud: In spiritu furoris tui congregatæ sunt aquæ. Ipse enim Dominus, qui conturbat mare. Et: Ego sum Dominus Deus tuus, qui conturbo mare, & intumescunt fluctus. Et hoc quidem iusto iudicio suo. Quia sicut dicitur: Impij quasi mare feruens, quod quiescere non potest, & redundant fluctus eius in conculcationem. Et tunc erit confusio omnium elementorum, iuxta quod in Ægypto factum est, secundum illud: Grando & ignis mista pariter ferebantur. Et in hac confusione erit sonitus terribilis. Tunc enim verificabitur illud: Vox Domini super aquas, Deus maiestatis intonuit, Dominus super aquas multas. Hic enim sonitus designat sonitum terribilis vocis ipsius iudicis. Vnde dicitur: Oculi eius tanquam flamma ignis, & pedes eius similes aurichalco velut in camino ardenti, & vox illius, tanquam vos aquarum multarum. Et: Audiebam sonum alarum, quasi sonum aquarum multarum, & quasi sonum sublimis Dei cum ambularent. Quasi sonus erat multitudinis, vt sonus castrorum.

Tertio quantum ad naturam rationalem, subdit: *Arescentibus hominibus præ timore, & expectatione qua superuenient vniuerso orbi.* Tunc enim implebitur illud: Media nocte clamor factus est: ecce sponsus venit, &c. Vnde Glossa: Hoc de ipso aduentu intelligitur cum omnes virgines prudentes & fatuæ insolito clamore suscitata, lampades ornant, id est, sua secum opera numerant, pro quibus maximo cum timore iam iamq; instatẽm æterni discriminis expectant aduentum. Dicuntur autem homines crescere, qui vixerunt secundum carnem. Nã

Gen. 1. b
 Apoc. 6. c
 Matt. 24. c
 Iosue 10. e
 Isa. 38. b
 Inf. 23. f
 Apoc. 8. d
 Apoc. 12. a
 Beda Glos. sa in hunc locum 10. 5.
 Sap. 5. d
 Exod. 15. a
 Isa. 51. e
 Isa. 57. d
 Exod. 9. e
 Psalm. 28. a
 Apoc. 1. d
 Ezech. 1. f
 Matt. 21. a

Isa. 40. a
Iac. 1. b

Beda Glossa
in hunc lo-
cum rom. 5.
Exod. 15. b

1. Thes. 5. a

Matt. 24. c

Iob. 26. c

Iob. 41. c
Simile.

Isa. 6. b

Chrysostr. in
opere imperf
Matt. c. 24.
homil. 48.
tom. 2.

Apoc. 1. b

Dan. 7. c

Isa. 2. d

Psal. 49. a

Psal. 92. b

Nahum. 1. a

Psal. 106. c

Iob. 12. b

Isaias, Omnis caro foenum. Et post: Exsiccatum est foenum, &c. Vnde & Iacobus: Exortus est Sol cum ardore, & arefecit foenum. Sol iustitiae veniens ad iudicium. Vnde Beda: In expectatione districti examinis multi, qui in hoc mundo florere videbantur, exarescent, secundum illud: Irruat super eos formido & pavor: in magnitudine brachij tui, &c. Tunc in illis, in quibus securitas fuit & gaudium, non erit nisi timor & luctus. Quia dicitur: Cum dixerint: Pax & securitas, tunc repentinus eis superueniet interitus. Vnde Chrysostr. Nec erit resistendi virtus, nec latendi locus, nec satisfactionis facultas: ex angustia omnium rerum nihil remanet nisi luctus. Vnde Matthaeus: Parebit signum filij hominis in caelo, & tunc plangent omnes tribus terrae.

Quarto, quantum ad naturam intellectualem, subdit: *Nam virtutes caelorum mouebuntur.* Virtutes autem caelorum sunt Angeli beati, qui ex conturbatione omnium dicuntur commoueri, secundum illud: Columnae caeli contremiscunt & pauent ad nutum eius. Dicuntur autem pauere, & contremiscere non timore poenae, sed amore reuerentiae, & horrore diuinæ vindictae, secundum illud: Cū sublatus fuerit, timebunt Angeli, & territi purgabuntur. Vnde sicut quis super montis supercilio exilens, quodam modo terretur ex combustione villæ alicuius, vel hiatus terræ: sic quodam modo caelestes illae virtutes pauebunt in illa terribili vltione. Vnde Hieronymus: Quid faciet virgula deserti, vbi timore concutitur cedrus libani paradisi? Vnde Isaias: Commota sunt superluminaria cardinum à voce clamantis, & domus repleta est fumo. Vnde Chrysostr. Si rex processurus ad bellum contra aliquem, expeditionem mandat in populo, dignitates omnes mouentur, exercitus excitatur, tota ciuitas feruet, quanto magis rege caelesti exurgente iudicare viuos & mortuos Angelicæ virtutes commouentur? terribiles ministri terribilem Dominum præcedent? ante ipsum pro candelabris fulgura viua præcedent? pro tubis horrenda tonitrua: vere magna vox, cui omnia obediunt elementa, quæ peccatum scindit, inferos aperit, vincula mortis dirumpit.

Quinto, quantum ad iudicem apparentem, dicit: *Et tunc videbunt filium hominis, venientem in nube cum potestate magna & maiestate;* Ecce, venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt. Et de hoc aduentu, Daniel ait: Aspiciebam ego in visione noctis, & ecce, cum nubibus caeli, quasi filius hominis veniebat, & vsque ad antiquum dierum peruenit: & in conspectu eius obtulerunt eum, & dedit ei potestatem, & honorē & regnum. Sequitur: Potestas eius potestas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius, quod non corrumpetur. Et hic aduentus erit terribilissimus, adeo, vt impleatur illud: Incuruabitur sublimitas hominum, & humiliabitur altitudo virorum. Et eleuabitur Dominus solus in die illa. Et idola penitus conterentur. Et post: Et ingredietur scissuras petrarum & in caernas saxorum, à facie formidinis Domini, & à gloria maiestatis eius, cum surrexerit percutere terram: Et ideo Psalmus: Deus manifestè veniet: Deus noster, & nõ silebit. Ignis in conspectu eius exardescet: & in circuitu eius tempestas valida. Licet autè multa & mira contingant in iudicio, & quasi inenarrabilia: Hieronimus tamen quædam narrat, quæ dicit, se reperisse in annalibus Iudæorum, quæ à diuersis diuersimode ordinantur. Dicit enim quòd primo die eriget se mare super altitudinem montium, vt verificetur illud: Mirabiles elationes maris: Secundo die in tantum descendet, vt vix videri possit, secundum illud: Dominus in tempestate & turbine viæ eius, & nebulæ puluis pedum eius. Increpans mare, & exsiccans illud, & omnia flumina ad desertum deducens. Et de his duobus in Psalmo: Dixit, & stetit spiritus procellæ, & exaltati sunt fluctus eius, &c. Tertio die marinæ belluæ ascendentes super mare dabunt rugitus vsque ad caelum, quasi futurum narrantes iudicium: Loquere terræ, & respondebit tibi, & narra-

bunt pisces maris, &c. Quarto die ardebit aqua, secundum illud: Vtinam dirumperes caelum, & descenderes, à facie tua montes defluerent, sicut exustio ignis tabescerent, aquæ arderent igni, vt notum fieret nomen tuum inimicis tuis. Quinto die, herbæ & arbores dabunt rorem sanguineum: Et calcatus est lacus extra ciuitatē, & exiit sanguis de lacu vsq; ad frænos equorum. Sexto die ruent ædificia: Et facta est ciuitas magna in tres partes, & ciuitates gentium ceciderunt: Et non relinquetur hic lapis super lapidem, qui non destruat, &c. Septimo, petrae collidentur ad inuicem, sicut factum fuit in Dominica passione: Petrae scissæ sunt, &c. Octauo die, generalis terræ motus: Et terræ motus factus est magnus, qualis nunquam fuit, ex quo homines fuerunt super terram: Nono, adæquabitur terra. Et tunc implebitur illud: Omnis vallis exaltabitur, & omnis mons & collis humiliabitur. Et: Omnis mons, & Insula de suis locis mota sunt. Decimo, exibunt homines de cauernis suis, & ibunt velut amentes, & non poterunt sibi mutuo loqui: & hoc præ stupore illorum mirabilium, quæ videbunt, & expectabunt, & hoc notat hic, cum dicitur: *Arescentibus hominibus præ timore.* Vndecimo aperientur sepulchra, & stabunt ossa super ea, & tunc implebitur illud: Ecce, ego aperiam tumulos vestros, & educam vos de sepulchris vestris popule meus. Duodecimo: Stellæ cadent de caelo. Stellæ cadent de caelo, & virtutes caelorum commouebuntur. Tertiodecimo: Morientur homines, & cum mortuis resurgent. Quoniam sicut dicit Apostolus: Secundum aliam translationem, omnes quidem moriemur, sed non omnes immutabimur. In momento, in ictu oculi, &c. Quartodecimo, ardebit caelum, & terra, id est, superficies terræ & aeris: Adueniet dies Domini vt fur, in quo caeli magno impetu transient. elementa vero calore soluentur, terra autem, & quæ in ipsa sunt opera, exurentur. Quintodecimo die fiet caelum nouum & terra noua, & resurgent homines, & fiet iudicium. De hoc Ioannes in Apocalypsi: Vidi caelum nouum, & terram nouam. Sequitur: Et mors vltra non erit.

His autem fieri incipientibus, &c. Postquam discipulos erudiuit ad prouidentiam, hic secundo erigit ad confidentiam, & hoc quidem facit tripliciter, sc. exhortatione consolatiua, similitudine manu ductiua, & assertionem certifiatiua. Primo ergo quantum ad exhortationem consolatoriā, dicit:

His autem fieri incipientibus, suscipite, & leuate capita vestra, ex hilaritate cordis, quia dum finitur mundus, cuius amici non estis, prope est redemptio vestra quam quæsitis: Respicite ergo per veram fidem, secundum illud: Respice: Fides tua te saluum fecit. Respicite, inquam, futura quæ non videntur, secundum illud: Non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, &c. Et hoc quidem fiet per fidem, de qua dicitur: Est autem fides, sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium. Leuatur autè per spem, & rationem huius subdit: *Quonia appropinquat redemptio vestra.* Ad quam spes vestra suspirat. Vnde ad Romanos: Creatura ingemiscit, & parturit vsque ad huc. Non solum autè illa, sed & nos ipsi primitias spiritus habentes, & ipsi intra nos gemimus adoptionem filiorum Dei, expectantes redemptionem corporis nostri. Spe enim salui facti sumus. Hæc autem spes facit tribulationes patienter ferri: Spe gaudentes, in tribulatione patientes. Et ratio huius est: Quia non sunt condignæ passionis huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Nam expectatio creaturæ, reuelationem filiorum Dei expectat. Debent etiam viri spirituales leuare capita, per firmam expectationem. Debent leuare oculos per claram considerationem, secundum illud: Ad te leuaui oculos meos, &c. Et: Leua oculos tuos. Subditur: Omnè terram quam conspicias, tibi dabo, &c. Debent leuare vocem per scripturæ prædicationem: Vox speculatorum tuorum leuauerunt

vocem

Isa. 64. a

Apoc. 14. d

Apoc. 16. d

Matt. 24. a

Matt. 27. f

Apoc. 16. d

Isa. 40. a

Apoc. 6. d

Ezech. 37. d

1. Cor. 15. g

2. Petr. 3. c

Apoc. 21. a

Sup. 18. g

2. Cor. 4. d

Heb. 11. a

Rom. 8. d

Rom. 12. c

Rem. 8. d

Psal. 122. a

Gen. 13. d

Isa. 52. c

vocem, simul laudabunt. Debent leuare manus ad perfectam operationem: Sic benedicam te in vita mea, & in nomine tuo leuabo manus meas. Et hoc est quod maxime nos sursum erigit, propter quod dicitur: Volo viros orare in omni loco, leuantés puras manus, sine ira & disceptatione.

Secundo, quantum ad similitudinem manu ductiuam, subditur: *Et dixit illis similitudinem: Videte ficulneam & omnes arbores, cum produunt iam ex se fructum, scitis quoniam prope est aestas.* Comparat autem arbores humano generi, & maxime ficulneam. Arboribus enim huiusmodi homo assimilatur, & quantum ad ortum, & quantum ad occasum, & quantum ad fructum. Quantum ad ortum, propter quod in Psalmo: Erit tanquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, &c. Quantum ad occasum, propter quod Iob: Lignum habet spem, si præcisum fuerit, rursus virefcit, & rami eius pullulant. Sic & homo cum moritur, spem habet resurgendi. Quantum ad fructum, quia sicut arbor infructuosa inciditur, sic & homo. Vnde Matthæus: Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, &c. Vnde supra dicitur de ficu infructuosa. Succide illam, &c. Sicut enim arbor secus viam non fructificat, sic nec homo, qui occupatur circa multa: Videns fici arborem vnam secus viam, venit ad eam, & nihil inuenit in ea nisi folia tantum, & ait illi: Nunquam ex te fructus nascatur. Vnde Chrysostomus: Sicut impossibile est arborem secus viam, fructus ad maturitatem seruare, sic difficile est hominem iuxta mundum viuētem inuentum immaculatam vsque ad finem tenere. Sicut etiam arbores fructificabant absente hieme, sic homo fructum habet post tribulationem: Iam hiems transit, imber abiit, & recessit: ficus protulit grossos suos, vineæ florentes dederunt odorem suum. Hic fructus est per tolerantiam tribulationis, secundum illud: Omnis disciplina in præsentem quidem videtur non esse gaudij sed mœroris: postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam reddet iustitiæ. Et hic fructus colligitur in ætate claritatis æternæ: propter quod subdit: *Ite & vos cum videritis hæc fieri, scitote quoniam prope est regnum Dei.* Glossa: Regnum Dei ætati comparat, quia tunc mœroris nostri nubila transibunt, & æterni dies vitæ sub claritate solis, fulgebunt. In hac ætate cessabit pluuia lacrymarum: Aufert Dominus Deus lacrymam ab omni facie. Et: Euntes, ibant & flebant, &c. Cessabit nubilum tribulationum: Post tempestatem tranquillum facis, & post lacrymationem & fletum, &c. Cessabit etiam frigus cupiditatum. Vnde Bernardus: O vera merides, plenitudo feruoris & lucis solis statio, vmbra exterminatio, desiccatio paludū, fœtorum depulsio. O perenne solstitium, quando iam non inclinabitur dies, ô lumen meridianum, ô vernalis temperies, ô æstiuæ venustas, ô autumnalis vbertas. Et ne quid videar præterisse: O quies & feriatio hiemalis. Aut certè, si hoc magis probas, sola tunc hiems abiit & recessit.

Tertio, quantum ad assertionem certificatiuam, subiungit: *Amen dico vobis: quia non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant.* Glossa: Quæ dico vobis, sub certitudine expectate. Hanc autem generationem vocat generationem mortalem, secundum illud: Generatio præterit, & generatio aduenit. Hæc præterit, quando transit ad immortalitatem per resurrectionem. Glossa: De mortalitate ad immortalitatem. Et hæc resurrectio nõ erit ante prædictorum consummationem, quia Iob ait: Homo cum dormierit, non resurget, donec atteratur cælum, & ideo subdit: *Cælum & terra transibunt*, quantum ad exteriorē figuram: Initio tu Domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli. Ipsi peribunt, tu autem permanes. Et: Præterit figura huius mundi. Vnde Isaias: Cæli sicut fumus liquefcient, & terra sicut vestimentum atteretur. Et: Ecce ego creo cælos novos, & terram nouam. Et ideo transeunt hæc omnia, sicut temporalia: sed e contrario: *Verba autem*

mea non transibunt, quantum ad interiorē sententiam. In æternum Domine permanet verbum tuum. Vnde Gregorius: Omne quod apud nos durable, & sine mutatione est, ad æternitatem durable non est. Et omne, quod apud me transire cernitur, fixum & sine transitu tenetur. Vnde Isaias: Exsiccatum est fœnum, & cecidit flos: verbum autem DEI nostri manet in æternū. Qui vult ergo æternaliter manere, oportet quod transitoriis non immoretur, sed potius deserendo transitoria, per diuina verba transeat ad æterna. Propter quod notandum, quod mundus iste transit, quantum ad omne, quod habet in se appetibile. Transit primo quo ad celsitudinem: Quid nobis profuit superbia, aut diuitiarum iactantia, quid contulit nobis: transferunt omnia, &c. Vidi impium superexaltatum, &c. Secundo, quoad pulchritudinem: Sicut herba transeat: mane floreat & transeat. Et: Glorietur frater humilis, in exaltatione sua: diues autem, in humilitate sua, quoniam sicut flos fœni transibit. Exortus est enim sol cū ardore, & arefecit fœnum. Tertio, quoad dulcedinem: Mundus transit & concupiscentia eius. Et: Fauus distillans labia meretricis. Ergo qui his transitoriis adhæret, triplicem facit transitum. Primus est à culpa in culpam: Coronemus nos rosis, antequam marcescant: nullum pratū, sit quod non pertranseat luxuria nostra, &c. Secundus est de culpa in pœnam: Vmbra transitus est tempus nostrum. Et Iob: Dies mei velocius transierunt, quam à texente tela succiditur. Tertius est à pœna in pœnam: Ad nimium calorem transiet ab aquis niuium. Qui autem transit à transitoriis, triplicem facit transitum. Primus est à culpa ad pœnitentiã. Et de hoc dicitur: Transeuntes primam & secundam custodiam, venerunt ad portam ferream. Et hic designatus fuit in transitu maris rubri: Secundus est à pœnitentia ad sapientiam. Transite ad me omnes, qui concupiscitis me, & à generationibus meis adimplerini. Et hic designatur in transitu per desertum, in quo filii Israel gustauerunt manna. Tertius est à sapientia ad vitam æternam. Transiuimus per ignem, & aquam, &c. Et: Sciens quia venit hora eius, &c. Et hic designatur in transitu Iordanis, quo ingressi sunt terram promissionis: Festinauit populus & transit. Cumque transissent omnes, transiuit & arca. Qui hunc triplicem facit transitum, ille solus est Hebræus, & celebrat verum pascha: quia pasche nihil aliud est quam transitus.

Attendite autem vobis, &c. Postquam erudiuit discipulos ad prouidendam, hic tertio excitat ad vigilantiam: quod quidem facit quadrupliciter, sc. dissuadendo contrarium, insinuando periculum, persuadendo propositum, & introducendo exemplum. Primo ergo quantum ad dissuasionem oppositi, vigilantia, dicit:

Attendite autem vobis, per vigilantiam. Ne forte grauentur corda vestra, per somnolentiam: Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam. In crapula & ebrietate, & curis huius vitæ, per excessum in gula. Propter crapulam multi obierunt: qui autem abstinens est, adiiciet vitam. Huiusmodi autem superfluitas ineptos nos reddit ad vigilandum circa studium veritatis: Luxuriosa res vinum, & tumultuosa ebrietas. Quicumque his detur, non erit sapiens. Et: Cogitavi in corde meo abstrahere à vino carnis meam, vt animum transferrem, &c. Item circa exercitiū virtutis: Sicut in die honeste ambulemus: non in comessationibus & ebrietatibus, &c. Et: Multi enim ambulant, quos sepe dicebam vobis, nunc autem & flens dico, inimicos crucis Christi: quorum finis interitus, quorum Deus venter est, & gloria in confusione ipsorum. Et: Huiusmodi enim Christo Domino nostro non seruiunt, sed suo ventri. Item circa excessum contemplationis: Nolite inebriari vino, in quo est luxuria, sed implemini Spiritu sancto, loquentes vobis, &c. Et: Optimum est gratia stabilire cor, non escis. Quia non est regnum Dei esca & potus, sed iustitia, & pax &c.

Psal. 62. a
1. Tim. 2. c
Psal. 1. a
Iob 14. b
Mat. 3. c
Sup. 13. b
Mat. 21. b
Chrysof. in opere imperfecit. Mat. 6. 21. homil. 93. 20. 2. Cant. 2. c
Heb. 12. c
Glos. in hunc locum 10. 5.
Isa 25. c
Psal. 125. b
Iob. 3. d
Glossa interlin. in hunc locum 10. 5. Eccli. 1. a
Glossa interlin. in hunc locum 10. 5. Iob 14. c
Psal. 101. d
1. Cor. 7. f
Isa. 51. b
Isa. 65. c

Psal. 118. m
Greg. hom. 1. in Euang. 10. 2.
Isa. 40. b
Sap. 5. b
Psal. 36. b
Psal. 89. b
Iac. 1. b
1. Ioan. 2. c
Prou. 5. a
Sap. 2. b
Sap. 2. b
Iob 7. b
Iob 24. c
Act. 12. a
Exod. 14. f
Eccli. 24. e
Exod. 16. g
Psal. 65. c
Ioan. 13. a
Iosue 4. b
Sap. 9. d
Eccli. 37. d
Prou. 20. a
Eccli. 2. a
Rom. 13. d
Phil. 3. d
Rom. 16. e
Ephes. 5. d
Heb. 13. b
Rom. 14. c

Secundo, quantum ad insinuationem periculi subdit: *Et superveniat in vos repentina dies illa*, propter inconsideratum euentum. Repente enim euenit quod non prauideretur: Quoniam subito, dum non speratur, venit contritio eius. Venit enim dies ille iudicij repente his, qui se non pręparauerunt contra ipsum. Si dixerit seruus ille in corde suo: Moram facit Dominus meus venite, & cęperit edere & bibere, & inebriari: veniet Dominus serui illius in die, qua non sperat, & hora, qua nescit: & diuidet eum, partemque eius cum infidelibus ponet. Et quantum ad tales, subdit: Tanquam laqueus enim superueniet in omnes, qui sedent super faciem omnis terrę, id est, super omnes, qui terrenis incumbunt. Vnde Hieremias: Pauor, & fouea, & laqueus super te, o habitator Moab. Per quam quidem carnales intelliguntur, qui super terram sedent, de quibus in Psalmo: Quoniam humiliata est in puluere anima nostra, conglutinatus est in terra venter noster. Et: In terra sedebunt, & attoniti super repentino casu tuo admirabuntur. De hoc autem posuit Dominus supra, duplex exemplum, scilicet de diebus Noę, & de diebus Loth. Quia primi perierunt diluuiio: secundi incendio. Et de talibus, Iob: Domus eorum securę sunt & pacatę. Tenent tympanum, & cytharam, & gaudent ad sonitum organi, Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt.

Tertio, quantum ad persuasionem propositi, subiungit: *Vigilate itaq; omni tempore orantes*. Attendendum est autem, quod simul iungit vigilantiam, & orationem. Nam vigilare oportet contra hostem extrinsecum, scilicet contra diabolum. Sobrii estote, & vigilate, quia aduersarius vester diabolus, & c. Et contra domesticum, scilicet carnem: Vigilia honestatis tabefaciet carnes. Vigilare oportet ad perfectionem virtutis. In omnibus exhibeamus nosmetipsos, sicut Dei ministros in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, in plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in vigiliis, & ieiuniis, & c. Vigilare oportet per desiderium contemplationis: Ego dormio, & cor meum vigilat. Et: Anima mea desiderauit te in nocte, & Et quoniam nec possumus hostes reuincere, nec in bono proficere, nec consolationes supernas habere, nisi per donum gratię diuinę, ideo oportet orare. Et propterea Matthęus: Vigilate, & orate, vt non intretis in tentationem. Et: Iustus cor suum tradet ad vigilandum diluculo, & c. Quia ergo oportet vigilare propter inclinationem mali. Ideo addit: *Vt digni habeamini fugere ista omnia, qua futura sunt*, secundum illud: Orate autem, vt non fiat fuga vestra in hieme vel sabbato. Et hoc orabat Propheta in Psalmo: Domine exaudi orationem meam, auribus percipe consecrationem meam, & c. Oportet vigilare etiam propter adeptionem boni, ideo addit. *Et stare ante filium hominis*. Glossa: Hęc est summa beatitudinis, in presentia iudicis securum consistere. Iob: Quis mihi tribuat, vt cognoscam & inueniam illum, & veniam vsque ad solium eius: Et: Hi sunt qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas in sanguine agni. Ideo sunt ante thronum Dei, & seruiunt ei die ac nocte in templo eius. Et hic semper est orandum. Vnde in Psalmo: Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum, quando veniam, & apparebo ante faciem Dei?

Quarto, quantum ad introductionem exempli, subiungitur: *Erat autem diebus docens in templo*. Vt vigilans circa exercitium actiuę, vt exemplum daret ad exercitium actionis perfectę, secundum illud: Prędica verbum in sta opportune, importune, & c. Et iterum: Vigila, in omnibus labora, & c. [*Noctibus vero exiens, morabatur in monte, qui vocatur Oliueti*. Vt vigilans circa ortum contemplatiuę, secundum illud: Consurge, lauda in nocte in principio vigiliarum: effunde sicut aquam cor tuum. Et ex his duobus exemplum dabat perfectę vigilantie, in actiuę & contemplatiuę cunctis pręlatis, secundum illud: En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel, omnes tenentes gladios, & ad bella

doctissimi. Et: Super speculam Domini ego sum, stans iugiter per diem, & super custodiam meam ego sum, stans totis noctibus. Et quia talis pręlatus, & doctor libenter auditur, ideo subdit: *Et omnis populus manebat ad eum in templo audire eum*, vt vigilans ad disciplinam, secundum illud: Qui mane vigilauerint ad me, inuenient me. Manicare autem idem est, quod mane accelerare: quia mane surgere oportet ad studium sapientię. Exigit mane, mane erigit mihi autem, vt audiam, quasi magistrum. Et: Beatus homo qui audit me, qui vigilat ad fores meas quotidie, & obseruat ad postes ostij mei. Qui me inuenit, inueniet vitam, & hauriet salutem a Domino.

CAPVT XXII.

Appropinquabat autem dies festus azymorum, & c.] Postquam terminata est pars illa, quę est de incarnatione verbi, & illa, quę est de prędicatione & doctrina: hic agitur de passione, per quam Christus est hostia. Diuiditur autem pars ista in duas. In quarum prima agitur de passione quantum ad antecedentia. In secunda quantum ad concomitantia, ibi: *Adhuc eo loquente, ecceturba*. Infra eodem c. Antecedentia autem ad passionem fuerunt quatuor, scilicet peruersa machinatio proditoris. Secundum, dispensatiua institutio sacramenti altaris, de quo ibi: *Venit autem dies azymorum, & c.* Tertium autem prouida eruditio discipulorum, ibi: *Facta est autem & contentio inter eos, & c.* Quartum, deuota supplicatio precis ad Deum, ibi: *Et egressus, bat secundum consuetudinem in montem oliuarum, & c.* Describitur autem machinatio proditoris, secundum quadruplicem comparisonem, scilicet per comparisonem ad temporis opportunitatem, ad Iudaicę machinationis fraudem, ad diabolicę suggestiois improbitatem, & ad Iudę proditoris cupiditatem. Hęc quatuor ad machinationem proditoris concurrebant. Nam opportunitas temporis se offerebat, Iudaica peruersitas consentiebat, diabolica improbitas suggererebat, & propria cupiditas attrahebat. Primo ergo, quantum ad temporis opportunitatem, dicit:

Appropinquabat autem dies festus azymorum, qui dicitur Pascha. Tempus enim paschale, in quo immolabatur agnus, erat opportunum ad occidendum Christum: cuius mors per illud pascha typicum designabatur. Pascha enim transitus est. Et in Ioanne dicitur: Sciens Iesus, quia venit hora eius, vt transeat ex hoc mundo ad patrem, & c. Hac ergo die appropinquante, in qua debebat offerri agnus, facta est machinatio proditoris, per biduum ante, secundum illud: Scitis quia post biduum pascha fiet, & filius hominis tradetur, vt crucifigatur. Vnde secundum historiam Euangelicę Christus venit in die sabbati Bethaniam, sicut facta est ei cęna, secundum illud: Iesus ante sex dies paschę venit Bethanię, vbi Lazarus fuerat mortuus, quem suscitauit Iesus. Fecerunt autem ei cęnam ibi, & c. In die autem sequenti, venit Hierusalę, & exceptus est cum magno gaudio. Vnde Ioannes: In crastino autem turba multa, quę venerat ad diem festum, cum audissent, quia venit Iesus Hierosolymam, acceperunt ramos palmarum, & processerunt obuiam ei. Diebus duobus sequentibus in templo docuit. In die mercurij tractatum est de prodicione: & in sero diei Iouis comprehensus, & in die solemnium, scilicet die Veneris crucifixus est. Et ita appropinquante festo azymorum debuit tradi, in quo ipse disposuerat. Nec enim ante aliquis potuit in mortem eius efficaciter machinari. Quia quando disposuit, passus fuit, secundum illud: Nemo misit in illum manus, quia nondum venerat hora eius. Ioannes: Potestatem habeo ponendi eam, & c.

Secundo, quantum ad Iudaicę machinationis fraudem, subdit: *Et querebant principes sacerdotum, & scriba, quomodo eum interficerent*. Principes sacerdotum querebant, in quibus debebat esse prerogatiua sanctitatis. Vnde dicitur: Consecrabis manus filiorum Aaron: sanctificabisque illos, vt sacerdotio fungantur mihi: Sed poterat dici eis illud:

Cum

Isa. 30. c

Sup. 12. f

Hier. 48. g

Psal. 43. d

Ezech. 26. c

Sup. 17. f

Iob. 21. b

1. Petr. vlt. e

Ecclesi. 31. a

2. Cor. 6. b

Cant. 5. a

Isa. 26. b

Matt. 24. b

Ecclesi. 39. a

Mar. 24. b

Psal. 142. a

Glos. interl.

in hunc locum 10m. 5.

Iob. 33. a

Apoc. 7. d

Psal. 41. a

2. Tim. 4. a

Ibid. b

Thren. 1. f

Cant. 3. c

Isa. 21. c

Prou. 8. b

Isa. 50. b

Prou. 8. d

Diuisio.

Exod. 12. b

Ioan. 13. a

Matt. 26. a

Ioan. 12. a

Ioan. 12. b

Ioan. 7. d

Ioan. 10. d

Exod. 28. c

Isa. 1. d
 Ioan. 7. p
 Mar. 14. a
 Pro. 1. b
 Pro. 11. d
 Ioan. 13. c
 Glof. in hunc locum 20. s.
 Ioan. 5. c
 Ioan. 6. g
 Mar. 20. b
 1. Ioan. 2. b
 Mat. 26. b
 Pro. 2. c
 Mat. 26. b
 Ioan. 12. a
 Gen. 37. f
 Zach. 11. c
 Ioan. 7. g

Cum multiplicaueritis orationem, non, &c. Vnde & hic cum adiutorio scribarum, quærebant interficere doctorem veridicum, secundum illud Nunc autem queritis me interficere hominem, qui veritatem vobis locutus sum. Hi autem fraudulenter quærebant, ideo addit: *Tinebant vero plebem.* Vnde Hieronymus: Non seditionem metuentes, sed ne auxilio populi de suis manibus tolleretur, & ideo dicitur: Non in die feste: ne forte tumultus fieret in populo. Et ideo hoc volebant facere, quasi in occulto. Nam hic est mos peruersorum, secundum illud: Pedes illorum ad malum currunt, & festinant vt effundant sanguinem. Et post: Ipsi contra sanguinem suum insidiantur & moliantur fraudes contra animas suas. Quia dum quærunt interficere fontem vitæ, inueniunt mortem, secundum illud: Bene confurgit diluculo, qui quærit bona, qui autem inuestigator malorum est, opprimetur ab eis.

Tertio, quantum ad diabolicæ suggestionis improbitatem, adiungit, *Intrauit autem Satanas in Iudam, qui cognominabatur Iscariotes, vnum de duodecim.* Intraisse autem dicitur non per illapsum essentia, sed per suggestionem nequitia, secundum illud: Et post buccellam, introiuit in eum Satanas. Sed Glof. dissoluit dicens: Ante buccellam inuaserat eum Satanas, & quem prius intrauerat, vt deciperet, postmodum intrauit, vt sibi traditum plenus possideret. Ideo autem cognominat eum, vt distinguat à Iuda fratre Iacobi. Siue quia Iscariotes interpretatur, memoria mortalitatis, & ideo hoc dicit: quia in hoc insinuat, quod non repente persuasus, sed diu fuerat meditatus scelus. Exprimit etiam eius dignitatem, vt ostendat ipsius ingratitude: Non vos me elegistis, sed ego elegi vos. Et specialiter Apostolos elegit de numero discipulorum aliorum ad dignitatem Pontificatus. Vnde Ioannes: Nonne ego vos duodecim elegi, & ex vobis vnus diabolus est? Dicebat autem de Iuda Simonis Iscariotæ: hic enim erat traditurus eum, cum esset vnus ex duodecim. Hoc autem Dominus dispensatiue fecit: ad timorem incutiendum, secundum illud: Multi enim sunt vocati pauci vero electi. Et ad iustorum animum confortandum, vt non scandalizentur pro vno malo contra congregationem iustorum, quia dicitur: Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis.

Quarto, quantum ad Iudæ proditoris cupiditatem subiungitur: *Et abiit, & locutus est cum principibus sacerdotum & magistratibus.* Cum illis locutus est: quia sciebat, quod sitiebant sanguine Christi. Locutus est autem verba prodicionis, & ideo addit: *Quemadmodum illum traderet eis.* In qua quidem locutione pretium sanguinis petiit, secundum illud: Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam? Vnde sitis cupiditatis commouebat Iudam, & sitis crudelitatis commouebat principes sacerdotum, & ideo simul in vnum commercium peruersum & impium consenserunt, propter quod adiungit: *Et gauisi sunt, & pacti sunt pecuniâ illi dare.* Gauisi sunt de malitia, secundum illud: Latantur cum male fecerint, &c. Pacti sunt, quasi pactum fecerunt, & summa fuit de triginta argenteis. Argentei triginta valent trecentos denarios vsuales. Et hoc fuit pretium vnguenti, quod Magdalena super caput Christi effudit, secundum illud: Quare hoc vnguentum non veniit trecentis denariis, & datum est egenis? Dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebat ad eum, sed quia fur erat, & loculos habens ea, quæ mittebantur, portabat. Et ideo hoc pretium recompensabatur venditione Domini. Huius figura præcessit in venditione Ioseph. Vbi dicitur secundum literam consuetam, quod venditus fuit triginta denariis. Et de hoc Zacharias: Appenderunt mercedem meam triginta argenteos. Et dixit Dñs ad me: Proiice illud ad statuarium decorum pretium, quo appretiatum sum ab eis. Hoc ergo pretio Iudas Christum vendidit, & ideo addit: *Et spondit. Et querebat opportunitatem, vt traderet illum sine turbis.* Hanc turbam fugiebant, quia ipsum sicut verum Prophetam habebant. Vnde Ioannes: Nunquid ex principibus aliquis crediderit in

eum, aut ex Phariseis? Sed turba hæc, quæ non nouit legem maledicti sunt. Fugiebat Iudas publicum, & querebat secretum; quia qui male agit, odit lucem. Et attendendum est, quod Christus traditus fuit à Patre, per abundantissimam pietatem: Qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, &c. A se, per ardentissimam charitatem: Dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis. A proditore, per scelestissimam cupiditatem, infra: *Ecce manus tradentis me, &c.* Et: Quid vultis mihi dare, &c.

Venit autem dies azymorum, &c. Postquam descripsit Euangelista peruersam machinationem Iudæ proditoris: hic secundo describit dispensatiuam institutionem sacramenti altaris. Et quoniam hoc sacramentum succedere debebat agno paschali, ideo pars ista duas habet partes: in quarum prima agitur de præparatione cibi paschalis, in secunda de esu agni, & consecratione sacramenti altaris, ibi: *Et cum facta esset hora, discubuit, &c.* Circa autem præparationem cibi paschalis describendam, quatuor introducuntur ad hoc concurrentia, sc. opportunitas diei, missio magistri, congruitas loci, & adimpletio præcepti. Primo quantum ad opportunitatem diei obseruandam, dicit:

Venit autem dies azymorum, in qua necesse erat occidi pascha. Hæc autem erat dies quartadecima luna mensis, secundum illud: Seruabitis agnum vsq; ad quartadecimam diem mensis huius. Immolabitq; eum vniuersa multitudo filiorum Israël ad vespere. Et Mense primo quartadecima die mensis ad vespere, phase Domini est: & quintadecima die mensis huius, solemnitas azymorum Dñi est. Septem diebus azyma comedetis, Ex quo apparet, quod Christus celebrat pascha ea die, qua consuetum erat secundum legem, ac per hoc celebravit in azymis; quia in Deuteronomio dicitur: Non apparebit fermentatum in omnibus terminis tuis septem diebus, &c. Et ideo de azymo confecit, secundum quod conueniebat figuræ. Et edet carnes nocte illa assas igni, & azymos panes, cum lactucis agrestibus. Cõpetit etiam hoc huic sacramento, secundum illud: Epulemur, non in fermento veteri, sed in azymis sinceritatis, &c. Et hoc confirmatur per alios duos Euangelistas, Matthæum sc. & Marcum; quia vtriq; dicunt, Christum celebrasse phase primo die azymorum. Ioannes dicit, quod Iudæi non introierunt in prætorium, vt non contaminarentur, sed vt manducarent pascha. Et ideo: Græci dicunt, quod Christus celebravit phase ante quartadecimam lunam, in illa ipse immolatus est & crucifixus. Et ideo dicunt, quod confecit de fermentato. Sed Græci falluntur, quia compelluntur dicere, quod alij Euangelistæ à Ioanne dixerunt falsum. Falluntur autem; quia nomen phase æquiuoce accipitur. Aliquando enim accipitur pro ipso agno occidendo, sicut accipitur hic. *Venit dies azymorum, in qua necesse erat occidi pascha.* Aliquando pro quintadecima die mensis. Quintadecima die mensis huius, solemnitas azymorum Dñi est: Septem diebus azyma comedetis. Dies primus erit vobis celeberrimus, &c. Et sic accipitur in Ioanne. Respondet autem veritas figuræ, licet quintadecima die mensis fuerit crucifixus. Vnde Glof. Licet sequenti die, id est, quintadecima luna sit crucifixus, hæc tamẽ nocte, qua agnus immolabatur & carnis & sanguinis, suis discipulis sacramenta celebranda tradidit, & à Iudæis tentus & ligatus ipsius immolationis, id est, passionis suæ sacrauit exordium.

Secundo, quantum ad missionem magistri perficiendam, subdit: *Et misit Petrum & Ioannem, dicens: Euntes parate nobis pascha, vt manducemus.* Misit autem Petrum & Ioannem, tanquam duos qui erant inter alios principales. Vnus tanquam magis diligens, alter tanquam magis dilectus. Seu propter significationem: nam Petrus agnoscens, & Ioannes, in quo est gratia, insinuant nobis fidem cum charitate. Et hæc sunt, quæ præparant ad manducationem. Nam per fidem est masticatio, per charitatem incorporatio. Propter quod Ioannes: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem

Ioan. 3. b
 Rom. 8. f
 Ephes. 5. a
 Mat. 26. b
 Exod. 12. d
 Leuit. 23. a
 Dent. 16. d
 Exod. 12. b
 1. Cor. 5. c
 Mat. 26. a
 Marc. 14. b
 Ioan. 18. d
 Phase quot modis sumatur.
 Leuit. 23. a
 Glof. in hunc locum 20. s.
 Ioan. 6. f

nem in me manet, & ego in illo. Item per petrum scientia, per Ioanem virtus & gratia: & hæc fiunt, quæ preparant hominem: Iustitia & iudicium preparatio edis tuæ. Quia quod scientia dicitur, virtus exequitur. In finuatur ergo in hoc, quod nullus debet accedere ad cibum paschalem nisi præparatus: propter quod dicitur: Probet autem seipsum homo: & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indigne: iudicium sibi manducat & bibit. Et ideo e contrario dicitur: Venerunt nuptiæ agni, & vxor eius præparauit se. Nam qui vestem nuptialem non habet, expellitur ab hoc conuiuio: Intrauit autem rex, vt videret discumbentes: & vidit ibi hominē non vestitum veste nuptiali. Et ait illi: Amice, quo modo huc intraisti, &c.

Tertio, quantum ad congruitatem loci inueniendā, adiungit: *At illi dixerunt: Vbi vis paremus?* tanquam in loco congruo, quia dicitur: Immolabimus phasē in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus. *Et dixit ad eos: Ecce introeuntes vobis in ciuitatem occurret vobis homo amphoram aquæ portans,* pro signo directiuo. Marcus autem dicit: Occurret vobis homo lagenam aquæ baiulās Augustinus etiam de concordia Euangelistarum ait, quod Marcus lagenam, Lucas amphoram dicit. Vnde alter, vasis genus: alter modum significauit. Et quia hoc signum erat directiuum, ideo addit: *Sequimini eum in domum, in quam intrat, & dicetis patrifamilias domus: Dicit tibi Magister: Vbi est diuersorium, vbi pascha cum discipulis meis manducem?* tanquam in loco secreto & quieto. Domum ab alio quærit, quia non habebat, sicut dicitur supra: Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidus: filius autem hominis nō habet vbi caput suum reclinet. Quæritur autem locus secretus atq; quietus, quia dicitur: In pace factus est locus eius. Et quia sciebat eius affectum, ideo addit: *Et ipse ostendet vobis cœnaculum magnum stratum, & ibi parate,* tanquam in loco honesto. Hæc secundum literam sunt plana. Spiritualliter autem per ciuitatē intelligitur Ecclesia, quæ est ciuitas firma: Fundamenta eius in montibus sanctis. Et post: Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei. Et rursus: Quis deducet me in ciuitatem munitam? Ciuitas pulchra: Vidi sanctam ciuitatem Hierusalem nouam, descendentem de cœlo, à Deo paratam, sicut sponsam ornatam viro suo. Ciuitas iocunda: Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei. Per cœnaculum autem intelligitur anima sancta, quæ debet esse eleuata per contemplationem. Iob: Nunquid ad præceptum tuum eleuabitur aquila, &c. Grande per charitatem, Baruch: O Israël quam magna est domus Dei, & ingens locus possessionis eius! Et: Propter hoc latatum est cor meum, &c. Stratum virtutum varietate. Esther: Lectuli, &c. super pauimentum, smaragdino, & pario stratum lapide, dispositi erant: quod mira varietate pictura decorabat. Ad hoc cœnaculum venit Dominus, requirendo Domini domus assensum, quia dicitur: Ecce sto ad ostium & pulso, &c. Venit etiam ad hominem non nominatum. Quia, vt dicit Glossa, omnibus Christum suæ mētis hospitio suscipere quærentibus, facultas danda significatur. Vel sicut dicit alia Glossa, sine nomine designatur, vt pauper ignobilis æstimeretur, qui à Domino eligitur: Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, &c. Et: Ignobilia mundi & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non sunt, vt ea quæ sunt destrueret: vt non gloriaretur omnis caro in conspectu eius. Venit nihilominus per ducatum hominis ferentis aquam in amphora. Quia nullus fit patri tēplum nisi per baptismum: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Vnde & Dominus discipulis cœnantibus lauit pedes. Nullus certe vadit ad hoc sacramentum, postquam baptismum inquinauit, nisi lacrymarum imbre persusus. In cuius figuram dicitur: Afferam pauxillum aquæ, & lauentur pedes vestri, & requiescite sub arbore. Ponamq; buccellam panis, & confortate cor vestrum, postea pertransibitis. De hac aqua Ambrosius: O aqua quæ sacramentum

Christi esse meruisti, quæ lauas omnia nec lauaris. Tu incipis prima, tu completes perfecta mysteria. A te principium, & in te finis: vel potius tu facis vt finem nesciamus. Designat ergo aqua in amphora vndā regenerantē, secundum illud. Tres sunt qui testimoniū dant in terra: spiritus, aqua, & sanguis. Et: Continud exiuit sanguis & aqua Designat etiam ipsam sacram doctrinam, quia dicitur: Aqua sapientiæ salutaris potabit illum. Et hæc in amphora, id est, sub velamine: Habemus autē thesaurū istum in vasis fictilibus. Designat etiam gratiam supernā. Pauxillum aquæ mini ad sorbendum præbe de hydria tua, &c. Et: Omnis qui bibit ex aqua hac, sitiet iterum: qui autem biberit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in æternum. Vult ergo Dominus in iis insinuare, quod qui vult se præparare ad pascha, oportet quod intret Ecclesiam, & per baptismum, & per sacram doctrinā, & gratiam diuinā, vt sternatur cœnaculum grande & altum ad suscipiendum Christum.

Quarto, quantum ad executionem mandati perfectā subiungitur: *Euntes autem inuenerunt sicut dixit illis, & parauerunt pascha,* in quo insinuatur discipulorum vigilantia. Quia quæsierunt donec inuenirent: sicut illa bona mulier, de qua dicitur: Euerrit domum, & quærit diligenter, donec inueniat. Insinuatur ergo Christi sapientia. Quia sicut prædixit: ita eis euenit, quia dicitur: Domino enim Deo antequam crearenur omnia sunt agnita. Insinuatur etiam discipulorum obedientia, quia præparauerunt, secundum quod iniunctum fuerat, ne forte præterirent voluntatem Domini sui. Vnde supra: Ille autem seruus, qui cognouit voluntatem Domini sui, & non se præparauit, & non fecit secundum voluntatem eius, vapulabit multis. Spiritualliter autem parant discipuli pascha per documenta veritatis, secundum illud. Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini. Ipsi etiam parant, dum vocant ad medicamentum salutis: Misit alios seruos, dicens: Dicite inuitatis: Ecce prandium meum parauit, tauri mei & alitia occisa sunt, & omnia parata: venite ad nuptias. Vnde omnes boni Christi discipuli clamant suadendo auditoribus suis. Præparate corda vestra Domino, & seruite ei soli: Omnes clamant, vt contemnatur mundus, & diligatur Deus. Et hoc est facere pascha, id est, transitum ex visibilibus ad inuisibilia, à temporalibus ad æterna, de morte ad vitam, secundum illud: In iudicium non venit, sed transit à morte in vitam.

Et cum facta esset hora, &c. Post descriptam præparationem cibi paschalis, describit hic consecrationem sacramenti altaris. Et quoniam hoc sacramentum impletium est legis, & infructuosum est ingratis, ideo pars ista habet tres partes. In quarum prima agitur de obseruatione paschæ. In secunda vero de institutione eucharistiæ, ibi: *Et accepto pane, gratias egit, &c.* In tertia de increpatione ingratitude Iudæ, ibi: *Veruntamen ecce manus tradentis me, mecum est in mensa, &c.* Circa manducationem paschæ introducuntur tria, scilicet discubitus discipulorum & Christi, transitus agni typici, & terminus agni figuralis. Primo ergo quantum ad discubitum charitatum discipulorum Christi, subdit:

Et cum facta esset hora, discubuit, & duodecim Apostolicum eo, in quo ostenditur mira Christi familiaritas ad discipulos, quia simul cum discipulis discumbebat, vt exemplo doceret illud: Rectorem te posuerunt? noli extolli: esto in illis quasi vnus ex ipsis. Apparet etiam in hoc, quod Dominus miro modo mutuā charitatem acceptat secundum illud: In hoc cognoscent omnes, quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicem. Et hoc est, quod ipse præcipiebat: Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem. Et iterum: Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem, &c. Et hoc potissime desiderabat, & propter hoc, sacramentum communionis instituebat, vnde addit: *Et ait illis: Desiderio desideravi, hoc pascha manducare vobiscum, antequam pariar.* Manducatio ista designat incorporationē,

in cap. 22.
Luca 10.3.

1. Ioan. 5. b
Ioan. 19. f

Ecclesi. 15. a
2. Cor. 4. b

Gen. 24. c
Ioan. 4. b

Sup. 15. b

Ecclesi. 23. d

Sup. 12. f

1. Sa. 40. a

Matt. 22. a

1. Reg. 7. a

Ioan. 5. d

Ecclesi. 32. a

Ioan. 13. d

Ioan. 13. d
Ioan. 15. d

& vnitatem membrorum in corporis vnitatem : quod fit per amoris inflammationem, & hoc præcipuè Christus desiderat, secundum illud : Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi vt accendatur ? Baptismo autem habeo baptizari, & quo modo coarctor vsq; dum perficiatur? Hoc autem desiderabat Christus manducare propter exclusionem figuræ, & introductionem veritatis. Vnde Chrysostomus: Desideraui tradere vobis res nouas, & pascha dare secundum. In quo insinuat, quod ad cibum paschalem est cum maximo desiderio accedendum, propter quod dicitur : Transite ad me omnes, qui concupiscitis me, &c. Et: Dat eicam esuriētibus. Iterum : Dilata os tuum, & implebo illud.

Secundo, quantum ad transitum agni typici, subdit: *Dico enim vobis, quia ex hoc non manducabo illud, donec impleatur in regno Dei.* Istud scilicet phasē figurale. Glossa: Non vltra Moysaicum pascha celebrabo, donec in Ecclesia, quæ est regnum Dei, spiritualiter intellectū compleatur. Quod ergo dicitur: Celebrabitis hanc diem solemnem Domino in generationibus vestris cultu sempiterno, refertur potius ad significatum, quam ad signum. Nam figura impletur, quando venit quod præfigurabat, & tunc adueniente veritate cessat, sicut per lucem cessat umbra, propter quod dicitur: Cum venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est. Et ad Hebræos : Vmbram enim habens lex futurorum bonorum non ipsam imaginem rerum, nūquam potest accedentes perfectos facere. Et post : Et omnis quidem sacerdos præsto est, quotidie ministrans, & easdem sæpe offerēs hostias, quæ non possunt auferre peccata: hic autem vnā pro peccatis offerens hostiam, in sempiternum sedet in dextera Dei. Vna enim oblatione consummanit in sempiternum sanctificatus, & iam impleuit ipse vna passione illius agni oblatis præfigurationem, quia sicut dicitur : Sic decet nos implere omnem iustitiam. Nam non veni soluere legem, sed adimplere.

Tertio, quoad terminum potus figuratum, subditur: *Et accepto calice, gratias egit, & dixit: Accipite & diuidite inter vos.* Hoc autem dicitur de potu spectante ad pascha vetus. Vnde Glossa : Hic calix ad vetus pascha, cui finem imponebat pertinet. Quo accepto, gratias agit, ideo scilicet, quia vetera transitura sunt, & noua omnia erant ventura, secundum illud : Et vetera, nouis superuenientibus, proicietis. Et ideo subditur: *Dico enim vobis, quod non bibam de generatione vitis, donec regnum Dei veniat:* quod quidem verum est, siue intelligatur regnū Dei esse iustitia, secundum illud: Non est enim regnum Dei esca & potus, sed iustitia, & pax, & gaudiū in Spiritu sancto. Siue veritatis intelligentia, secundum illud: Omnis scriba doctus in regno cælorum. Siue etiam vita æterna, secundum illud: Domine memento mei cum veneris in regnum tuum. Siue etiam gratia, secundum illud : Regnum enim Dei intra vos est. Nam statim in passione Christi, & iustitia impleta est, & iniquitas deleta secundum illud : Vt consummetur præuaricatio, & finem accipiat peccatum, & deletur iniquitas, & adducatur iustitia sempiterna. In passione aperta fuit intelligentia: Aperuit illis sensum, vt intelligerent scripturas. Et hoc signat ipsa scissio veli, quod vsque hodie est super mentes eorum, qui non credunt. In passione data est gratia, secundum illud : Gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Item per passionem aperta est ianua, & gloria acquisita : Et ideo infra dicitur: Hodie mecum eris in paradiso. Quoniam ergo regnum Dei secundum hunc quadruplicem modum statim ad huius cibum & potum successit, ideo rectè dicit, quod non biberet, donec veniret regnum Dei: quod ideo dicit, vt ait Glossa : Et horum immutatione sacramentorum cætera legis sacramenta, vel iussa ad spirituale obseruantiam doceat transferenda.

Et accepto pane, &c. Postquam egit de manducatione phasē: hic secundo agit de institutione Eucharistiæ, circa quam introducuntur tria, scilicet consecratio Domini corporis, collocatio potestatis, & consecratio

Christi sanguinis. Primo ergo quantum ad consecrationem corporis, dicit :

Et accepto pane, gratias egit, & fregit: & dedit eis, dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur, in quo Dominus consecrauit, & formam consecrandi instituit in his verbis: Hoc est corpus meum. Sed nota quod quatuor sunt hic opiniones. Prima est, quod confecit virtute diuinitatis sine verbis: & post verba dixit, & virtutem dedit verbis. Secunda est, quod prius verba dixit in occulto, & post in manifesto. Tertia, quod semel tantum verba dixit, sed prius fregit, & post confecit. Quarta est opinio, quod semel verba dixit, & dicendo confecit, & conficiendo instituit, & prius dixit quam fregit. Vnde litera præpostera est, & debet construi sic: *Acceptit panem, & gratias egit, dicens: Hoc est corpus meum, & fregit & dedit.* Commutauit autem Dominus sacramentum agni in sacramentum panis, quia iste est eibus magis communis & naturalis, simul exprimens vim cibariam, & connexiuam in corpore Christi vero, & mystico. Vnde Psalmus: Panis cor hominis confirmat, panis scilicet cælestis: Panem Angelorum manducauit homo. Et: Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi, &c. Huiusmodi panis suauitas præfigurata fuit in manna, de quo Sapiens : Et paratum panem de cælo præstiti illis, &c. Præfigurata nihilominus in Genesi : Aser pinguis eius, & præbebit delicias regibus. Præfigurata fuit etiam dignitas in sacrificio Melchisedec : At vero Melchisedec rex Salem, proferens panem & vinum, erat enim sacerdos Dei altissimi, benedixit ei, & ait. Et ideo de Christo dicitur in Psalmo : Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec. Sicut enim

Melchisedec benedixit, ita & iste & multo amplius, quia hic est sacerdos æternus. Vnde Glossa: Verbo solo conuertit panem in corpus suum. Est ergo sententia verbi ista : Hoc est corpus meum, id est, signatum per hoc conuertendum in corpus meum, est corpus meum. Vel hoc transit in corpus meum : quod est integrum & perfectum. Efficacia autem verbi est, vt hoc dicto fiat. Vnde Ambrosius: Si tantum valuit sermo Eliæ, vt ignem de cælo deponeret, non valebit tantum sermo Christi, vt substantias mutet ? Et iterum: Quid quæris naturæ ordinem in Christi corpore, cum ipse præter naturam sit partus ex Virgine? Licet autem solo verbo confecerit, dicitur tamen quod panem accepit, gratias egit, fregit, & dedit, propter mysterium significationis. In acceptione autem panis intelligitur assumptio carnis, quia dicitur : Caro mea vere est cibus. Accepit panem ad designandum illud : Verbum caro factum est. In gratiarum actione intelligitur defluxus gratiarum à capite in totum corpus Ecclesiæ: De plenitudine eius nos omnes accepimus gratiam pro gratia. In fractione intelligitur afflictio passionis, qua fuit flagellis concisus, clauis perforatus, & lancea transfixus, secundum illud : Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea. In datione intelligitur liberalitas communicationis. Panis quem ego dabo, caro mea est. Quia sacramentum hoc est summe gratuitum, secundum illud : Gratis accepistis, gratis date.

Secundo, quantum ad collationem potestatis, subditur: *Hoc facite in meā commemorationem.* In quo dat eis potestatem, vt faciant, quod ipse fecit: ac per hoc etiā sacerdotalem ordinem eis tradidit. Quasi diceret illud: Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis. Etiam insinuat, quare debeat facere, scilicet in memoriale dominicæ mortis : Quotiescunque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis: mortem Domini annuntiabitis, donec veniat. Et : Memoria Iosif in compositione odoris facta opus pigmentarij. Et de hac memoria dicitur : Recordare paupertatis & transgressionis meæ, absinthij & fellis. Et post: Memoria memor ero, & tabescet in me anima mea. In memoriale Dominicæ virtutis : Memoriam fecit mirabilium suorum, misericors & miserator Dominus. Et iterum: Domine nomen tuum in æternum : Domine me-

moriale

Sup. 12. f

Ecclesi. 24. e
1. m. 145. b
Psalm. 80. e

Glos. in hunc locum 10. 5.

Exod. 12. c

1. Cor. 13. e

Heb. 10. a

Ibid. b

Matth. 3. d
Matth. 5. b

Glos. in hunc locum 10. 5.

Leuit. 26. b

Rom. 14. e

Matth. 23. g
Infra 23. f

Sup. 17. e

Dan. 9. f

Infra 24. f
Infra 23. f
1. Cor. 3. d

Ioan. 1. b

Infra 23. f

Glos. in hunc locum 10. 5.

Psalm. 103. b
alm 77. e

Ioan. 6. e

Ap. 16. c
Gen. 49. d

Gen. 14. d

Psalm. 109. b

Amb. lib. de initiandis c. 9. tom. 4.
4. Reg. 1. b

Ioan. 6. f
Ioan. 1. b

Ioan. 1. b

Psalm. 21. e

Ioan. 8. e

Matth. 10. b

Ioan. 13. b

1. Cor. 11. f

Ecclesi. 49. a

Thren. 3. c

Psalm. 110. a

Psalm. 134. e

Exod. 13. c

Isa. 26. b
Cant. 8. b

1. Tim. 3. d

Ioan. 6. f

Petr. 2. a

Matt. 26. e
Marc. 14. c
1. Cor. 11. f

Matt. 10. e

Ioan. 19. f

1. Cor. 10. d

Hebr. 9. e

Exod. 24. b

Hebr. 10. a

Hebr. 9. a

Hebr. 9. f

Apoc. 5. c
Apoc. 1. b

moriale tuum in generatione & generationem. Et: Erit quasi signum in manu tua, & quasi appensum quid, ob recordationem, ante oculos tuos: eo quod in manu forti eduxit nos Dominus de Ægypto. In memoriale etiã Dominicæ charitatis, secundum illud: Domine nomen tuum, & memoriale tuum in desiderio animæ. Et: Pone me vt signaculum super cor tuum, vt signaculũ super brachium tuum: &c. Hoc est memoriale viuũ & verũ; quia non est tantũ signum rememoratium, verum etiã & demonstratũ, ideo dicitur: Hoc est corpus meum. Quia ipsum est sacramentum signatum & sanctificatum, de quo dicitur: Et manifestè magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatũ est in carne iustificatum est in spiritu, &c. Ipsum etiam viaticum conseruatium, & confortatium: Qui manducat me, & ipse viuet propter me. Hic est panis, qui de cœlo descendit. Non sicut manducauerunt patres vestri manna, & mortui sunt. Qui manducat hunc panem, viuet in æternũ. Ipsum est sacrificium acceptum & placatiũ, secundũ illud: Sacerdotium sanctũ, offeretes spirituales hostias, acceptabiles Deo, per Iesum Christum. Et hinc quidem necesse est hic contineri verissimum corpus Christi.

Tertio quantũ ad consecrationem sanguinis, subiungit: *Similiter & calicem postquã cœnauit, dicens: Hic est calix, nouum testamentũ in sanguine meo, qui pro vobis fundetur.* Et attendendum est, quod Euangelistæ non eodem modo formam hanc exprimunt. Nam Matth. & Marc. dicunt: Hic est sanguis meus noui testamenti qui pro multis effundetur. &c. Apostolus autem dicit: Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine. Ecclesia autem nulla istarum formarum vtitur, nam dicit: Hic est calix sanguis mei, noui & æterni testamenti, mysteriũ fidei, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Nec est contrarietas, quia scribentes non intendunt formam verborum præcise describere, sed historiam texere. Sed Ecclesia seruat formam ab Apostolis traditam in conficiendo, quam & à Christo acceperant. Et implicat in se forma Ecclesiæ quidquid per omnes Euangelistas, & per Apostolum dictũ est. Nominatur autem hic calix potus contentus in calice, sicut ibi: Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? In calice autem continebatur vinum permixtũ aqua, licet Euangelista non exprimat, quia hoc intelligitur, & quia mos erat, & quia vinũ forte erat, & quia Christus maximè sobrius erat: & hoc etiam à mysterio nõ vacat. Quia sicut aqua vnitur vino, sic Christo populus: & ideo in huius designationem dicitur, quod de latere Christi exiuit sanguis & aqua. Et ideo Ecclesia sumit vtraq; cõmixta. Transsubstantiatur autẽ totum illud in sanguinem Christi verũ. Vnde dicitur: Calix benedictionis cui benedicimus, nõne communicatio sanguinis Christi est? Per hũc enim sanguinem nouum confirmatum est testamentum. Vnde ad Hebræos: Nec primum quidẽ testamentum sine sanguine dedicatũ est. Vnde in Exodo: Sumptum sanguinẽ resperit in populũ, & ait: Hic est sanguis foederis, quod pepigit Dominus vobiscũ super cunctis sermonibus his. Sed ille fuit sanguis animalium, qui non potuit auferre peccata, secundum illud: Impossibile enim est, sanguine taurorum & hircorum auferri peccata. Et ideo testamentum illud fuit vetus & temporale. Testamentum ergo nouum dedicari non potuit, nec debuit: nisi in sanguine Christi. Ideo ad Hebræos: Christus autem assistens Pontifex futurorum. bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum non manufactum, idest, non huius creationis, neq; per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introiuit semel in sancta, æterna redemptione inuenta. Et ideo noui testameti mediator est. Et ratio huius est; quia sanguine Christi redemptum est genus humanum. Ideo, ad Hebræos dicitur: Sine sanguinis effusione non fit remissio, non cuiuscunque, sed Dei agni, & sponsi Iesu Christi. Vnde in Apocalypsi: Redemisti nos in Deo in sanguine tuo. Et: Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo.

A Et quia per sanguinem crucis eius pacificauit siue quæ in terris, siue quæ in cœlis sunt, sicut dicit Paulus. Ideo sanguinis sacrificium debet esse sacramentum restitutionum, quem etiã lambant pulli aquilæ, secundum illud: Pullæ aquilæ lambunt sanguinem. Quo inebriantur amici sponsi, secundum illud: Bibite, & inebriamini charissimi. Quo incitantur ad prælium viri athletæ, secundum illud: Elephantis ostenderunt sanguinem vultus & mori ad acuendos eos in prælium. Et: Ipsi vicerunt eum propter sanguinem agni. Et talibus dicitur: Non dum enim vsque ad sanguinem restitistis, aduersus peccatum repugnantes.

B *Veruntamen ecce manus, &c.* Post descriptam manducationem phase, & consecrationem Eucharistiæ, hic tertio describit increpationem Iudæ proditoris. Circa quam describendam introducuntur tria, scilicet peruersitas proditoris ingrati, profunditas iudiciorum Dei, & puritas Apostolorum Christi. Primo ergo quantum ad peruersitatem proditoris ingrati dicitur:

Veruntamen ecce manus tradentis me, mecum est in mensa. Hoc quidem aduersatiuè dicit; quia ingratitude proditoris directe impugnat gratiam tam nobilis sacramenti. In hoc autem apparet mira Christi benignitas, quia pessimum proditorem suam ad mensam secum suscipiebat. Nec tantum ad mensam: immo quod plus est, ad eandem scutellam, secundum illud: Qui intingit mecum manum in paropside, hic me tradet. In quo dedit Dominus formam ad diligendum inimicos, secundum illud: Diligite inimicos vestros. Formam dedit ad tolerandum malos. Vnde sicut dicit Augustinus: Corpus & sanguinem suum communicauit Iudæ, nec eum aliis detexit. Vnde Glossa: Non designat ex nomine, ne manifeste correptus impudentior fiat. Ipsius etiam Iudæ pedes lauit, sicut discipulorum aliorum, scilicet Apostolorum, secundum quod dicitur: Vos mundi estis sed non omnes. Sciebat enim quisnam esset, qui traderet eum. Et è contrario apparet ex hoc mira proditoris ingratitude, qui nec tanta humilitate, nec tanta charitate, nec tanta familiaritate destitit à prodicione. Ideo conuerteretur Dominus in Psalmo: Homo pacis meæ in quo speraui, qui edebat panes meos, magnificauit super me supplantationem. Et iterum: Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem vtique. Sequitur: Tu vero homo vnanimis, dux meus & notus meus. Qui simul mecum dulces capiebas cibos. Hi proditori similes sunt, qui ad mensam Christi, scilicet altare, cum peruerso corde accedunt. Vnde Glossa: Exemplo Iudæ filium hominis tradit, qui istud inuolabile sacramentum violare præsumit. Huiusmodi sunt, qui post acceptum sacramentum redeunt ad peccatum, sicut canis ad vomitum: Voluntariè enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis iam non relinquatur pro peccatis hostia. Vnde in Psalmo: Et posuerunt aduersum me mala pro bonis: & odium pro dilectione mea.

Secundo quantum ad profunditatẽ iudiciorum Dei, subditur: *Et quidem filius hominis secundum quod definitum est, vadit,* hoc est, secundum diuinum decretum, & suum beneplacitum: Omnes nos quasi oues errauimus, vnusquisq; in viam suam declinauit: & posuit Dominus in eo iniquitates omniũ nostrum. Et iterum: Et Dominus voluit contere eum in infirmitate. Et: Deus autem, quæ prænuntiauit per os omnium Prophetarum pati Christũ suum, impleuit sic. Nam Isaias dicit: Tanquam ouis ad occisionem ducetur. Et: Spiritus oris nostri Christus Dominus captus est in peccatis nostris. Et: Post hebdomadas sexaginta duas occidetur Christus. Et: Quid sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum? Et dicit: His plagatus sum in domo eorum, qui diligebant me. Passio ergo Christi fuit definita à Deo: fuit etiã sibi placida & affectata, & tamen affectus proditoris fuit displicens & peruersus, ideo subditur: *Veruntamen va homini illi, per quẽ tradetur.* Quia licet in effectu sit cõcordia: in voluntate tamen est summa discrepantia. Quia Deus hoc volebat ex charitate, secundum illud: Deus

Coloss. 1. c

Iob. 39. d
Cant. 5. a1. Mac. 6. d
Apoc. 12. e
Hebr. 12. b

Matt. 26. b

Matt. 5. g
Aug. epist.
162. to. 2.
Glos. in hunc
locum to. 5.

Ioan. 13. b

Psal. 40. b

Glos. in hunc
locum. to. 5.

Hebr. 10. e

Psal. 108. a

Isa. 53. b

Ibid. c
Act. 3. cIsa. 53. e
Thren. 4. d

Dan. 9. g

Zach. 13. e

Diuersi diuersimodè
Christi passionem affectarunt.

autem

Ephes. 2. a
Rom. 5. b

Phil. 2. b

Sap. 2. d

Ast. 8. d
1. Tim. 6. b
Eccl. 10. b

Psa. 108. a
Matt. 26. b

Beda Glos-
sa in Jerlm.
in hunc lo-
cum. 10. 5.
Matt. 26. b

Ioan. 13. e

Ioan. 13. c

Eccl. 19. b

Ioan. 13. e

Iac. 4. a

1. Cor. 3. a

1. Cor. 11. e

Prou. 20. a

autem qui diues est in misericordia propter nimiam charitatem, &c. Et : Commendat autem charitatem suam Deus in nobis : quoniam cum adhuc peccatores essemus, secundum tempus Christus pro nobis mortuus est. Christus volebat ex obedientia: Humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, & cetera. Iudæi volebant ex crudelitate. Contumelia, & tormento interrogemus eum, ut sciamus reuerentiam eius, & probemus patientiam illius. Et post: Morte turpissima condemnumus eum. Iudas autem hoc volebat ex avaritia. Et ideo potest sibi competere istud : Pecunia tua tecum sit in perditionem. Vnde apparet in Iuda istud quod dicitur: Nam qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, &c. Et verificatum est illud: Nihil est iniquius quam amare pecuniam. Hic enim & animam suam venalem habet: quoniam in vita sua proiecit intima sua. Vnde Iudas perdidit vitam, perdidit animam, perdidit famam, perdidit omnia, & incurrit calamitatem æternam. Vnde in Psalmo : Cum iudicatur, exeat condemnatus, &c. Matthæus: Bonum erat ei, si natus non fuisset, &c.

Tertio quantum ad puritatem Apostolorum Christi, subiungit: *Et ipsi cœperunt querere inter se, quis esset ex eis, qui hoc facturus esset.* Beda: Nouerunt undecim, quod nil tale cogitauerunt: sed plus credunt Magistro, quam sibi. Vnde dicitur: Et contristati valde, cœperunt singuli dicere : Numquid ego sum Domine ? Vnde Apostoli erant innocentes, quia nec consentanei erant malitiæ, nec conscij Turbatur autem quilibet in se, & de se, ne ab aliis crederetur, & etiam propter hæsitacionem de aliis. Vnde Ioannes: Aspiciabant ad inuicem discipuli, hæsitantes, de quo diceret. Inter omnes tamen Simon Petrus quia feruentior erat, diligentius requirebat. Innuit Simon Petrus illi discipulo quem diligebat Iesus, & dixit ei: Quis est, de quo dicit ? Maluit autem Dominus, quod omnes turbarentur, quam quod ille omnibus detegeretur, ut formam daret, quod non est occultum vitium facile publicandum. Propter quod dicitur : Audiisti verbum aduersus proximum tuum ? commoriatur in te. fidens quoniam non te dirumpet. Tamen Dominus Simoni Petro per Ioannem iudicauit, sicut dicitur: Ille est, cui ego intinctum panem porrexero. Quia non reputatur publicum, quod ex charitate ad cautelam prælato detegitur propter periculum vitandum.

Facta est autem & contentio inter eos, & cetera. Postquam descripsit machinationem prodicionis, & institutionem sacramenti altaris, hic tertio describit prouidam eruditionem discipulorum. Et quoniam dupliciter paratur homo ad ruinam: vel per arrogantiam in prosperis, vel per incōstantiam in aduersis, ideo pars ista habet duas partes. In quarum prima reprimit discipulorum arrogantiam. In secunda vero animat & roborat eorum incōstantiam, ibi : *Aut autem Dominus Simoni.* In reprimendo ergo discipulorum arrogantiam, quatuor introducuntur ab Euangelista: scilicet litigium arrogantiam detegens, documentum arrogantiam reprimens, exemplum humilitatem suadens, & præmium ad humilitatem alliciens. Primo ergo quantum ad litigium arrogantiam detegens, dicit:

Facta est autem & contentio inter eos, quis eorum videretur esse maior. Quæ fuerit huius contentionis occasio nescitur. Contentio tamen est signum amoris priuati boni. Vnde Iacobus : Vnde Bella & lites in vobis ? Nonne ex concupiscentiis vestris, quæ militant in membris vestris ? Contentio autem de primatu signum est amoris excellentiæ & dominij. Et hic amor nondum erat extinctus in Apostolis ante aduentum Spiritus sancti. Vnde eis poterat dici illud: Cum enim sit inter vos zelus & contentio nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis ? Vnde contentio ista non est trahenda in exemplum: quia repressa fuit per Christum. Et per Apostolum Paulum dissuadetur. Nam dicitur: Si quis videtur inter vos contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei. Quia honor est

homini, qui separat se à contentionibus. Sed hæc cōuetudo recessit ab aula. Imò sicut imminete passione Christi contendentio de primatu, sic imminente morte prælati, contentio fit inter canonicos, quis debeat præponi. Vnde talibus potest dici illud: Non laudo vos, quod non in melius, sed in deterius conuenitis. Quia potius adhererent contentioni carnalium, quam paci & vnitati spiritalium: quam eis reliquit Christus morte, secundum illud: Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. Vnde Ioseph dixit fratribus suis: Ne irascimini in via.

Secundo, quantum ad documentum arrogantiam reprimens, subdit: *Dixit autem eis: Reges gentium dominantur eorum:* per ambitionem excellentiæ, secundum illud: Arphalat rex Medorum subiugauerat multas gētes suo imperio. Sequitur: Et glorificabatur quasi potēs in potētia exercitus sui, & in gloria quadrigarum suarum. *Et qui potestatem habent super eos, benefici vocantur,* per nomen honorabile. Tales sunt de quibus in Psalmo, *Vocauerunt nomina sua in terris suis.* Et statim subditur : Et homo cum in honore esset, non intellexit, &c. *[Vos autem non sic: Sed qui maior est in vobis, fiat sicut iunior,* per humilitatem in corde, secundum illud: Quanto magnus est humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam. Nam dicitur: Magnus est iudex, & potens est in honore: sed non est maior illo, qui timet Deum, *Et qui præcessor est, sicut ministrator,* per humiliationem in exteriori conuersatione: Quicumque voluerit inter vos maior fieri, sit vester minister: & qui voluerit inter vos primus esse, erit vester seruus. Et ideo in parabola supra dicitur:

Cum vocatus fueris ad nuptias, recumbe in nouissimo loco. Et rationem ibidem reddit: Quia omnis qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. Hoc autem dicitur non ut gradus deseratur, vel ordo perturbetur, vel iustitia omittatur, sed ut priuatus excellentiæ amor suspendatur: Rectorem te posuerunt ? noli extolli. esto in illis quasi vnus ex ipsis. Curam illorum habe. Et hoc maxime clericis competit, secundum illud : Neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo. Vnde Glossa : Neceffe est ut correctionem subditis & matrem pietas, & patrem exhibeat disciplina. Atque inter hæc sollicita circumspicione prouidendum, ne aut districtio rigida, aut pietas sit remissa. Et de hoc in Paulo exemplum : quia dicebat bonis: Facti sumus paruuli in medio vestri, tanquam si nutrix foueat, &c. Pater etiam tenerus fuit Corinthiis: Prædixi enim & prædico, ut præsens vobis, & nunc absens iis, qui ante peccauerunt, & ceteris omnibus: quoniam si venero iterum non parcam. An experimentum queritis eius, qui in me loquitur Christus.

Tertio, quantum ad exemplum humilitatem suadens subiungit: *Nam quis maior est, qui recumbit, an qui ministrat ?* Hoc querit sicut per se notum, & ideo respondit: *Nonne qui recumbit ?* Hoc est quidem verum, secundum ordinem, qui attenditur secundum morem, & vsum mundanum. Vnde supra : Quis autem vestrum habens seruum, qui reuerso de agro, dicat illi : Statim transi, & recumbe: & non magis, veni, & ministra mihi ? Sed aliter est secundum ordinem diuinum: ideo subdit: *Ego autem in medio vestrum sum sicut qui ministrat.* Ad dandum humilitatis exemplum: quod potissime fecit in cœna illa vltima, in qua lauit pedes discipulorum, sicut dicitur ibi, ubi subiungitur: Vos vocatis me Magister, & Domine, & bene dicitis. Sum etenim. Si ergo ego laui pedes vestros, Dominus & Magister, & vos debetis alter alterius lauare pedes. Rationem autem consequenter ipse reddit: Non est seruus maior Domino suo, neque Apostolus maior est eo qui misit illum. Si ergo cū Christus esset superior, humillime ministravit, multo fortius & omnes Christi discipuli. Chryostomus: Non est verus discipulus, qui non imitatur Magistrum. Nec vera imago, quæ non est similis actori. Vnde licet semper fuerit periculosum erigi in superbiam, nunc periculosissimum est post tantam humilitatem ostensam, & ideo dicitur: Hoc enim sentite in vobis, quod & in Christo Iesu, qui

1. Cor. 11. d

Ioan. 14. d
Gen. 45. g

Iud. 1. a
Ibid. d

Psal. 48. b. d

Eccl. 3. e

Eccl. 10. d

Matt. 20. d

Sup. 14. b

Eccl. 3. 2. a

1. Pet. 5. 11

Glos. in hunc locum 20. 5.

1. Thef. 2. b

2. Cor. vlt.

Sup. 17. b

Ioan. 23. b

Chrysof. in opere imperf. Mat. ca. 5. homil. 9. co. 2.

Phil. 2. b

cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, &c.

Quarto, quantum ad præmitum ad humilitatem alliciens, adiungit: *Vos autem estis qui permanistis mecum in tentationibus meis*, per sustinentiam tribulationis. Tales sunt, de quibus dicitur: Hi sunt, qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine agni. Et huiusmodi sunt veri amici: quia omni tempore diligit, qui amicus est, & frater in angustiis comprobatur. Et: Si possides amicum, in tentatione posside eum. Et quoniam qui particeps est in tribulatione, debet esse particeps in honore, ideo addit: *Et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi pater meus, regnum: ut edatis & bibatis super mensam meam in regno meo*, per abundantiam satietatis, secundum illud: Fidelis sermo. Nam si commortui sumus, & conuiuemus: si sustinebimus, & conregnabimus. Et: Particeps in tribulatione, & regno. Pater disposuit filio, quod perueniret ad exaltationem per humiliationem: nam infra dicitur: Nonne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam? Et: Humiliauit semetipsum. Et post: Propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, & cætera. Sic & filius disponit nobis eodem modo, & quantum ad viam, & quantum ad patriam. Vnde Ioannes: Si quis mihi ministrat, me sequatur: & ubi sum ego, illic & minister meus erit. Quod non solum dicit, quo ad conuiuium refectionis, verum & solium honoris, & ideo addit: *Et sedeat super Thronos iudicantes duodecim tribus Israël*, per excellentiam dignitatis. Et hoc debetur perfectis, qui iudicabunt, & non iudicabuntur. De quibus Matthæus: Vos, qui secuti estis me, & cætera. Et in tali persona dicitur: Nescitis quoniam Angelos iudicabimus? quanto magis sæcularia? Hoc autem debetur perfectæ humilitati, secundum illud: Causa tua quasi impij iudicata est. Et iterum: Non saluat impios, & iudicium pauperibus tribuit. Illis scilicet, qui vincunt superbiæ fastum. Propterea dicitur: Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo: sicut & ego vici, & confedi cum patre meo in throno eius. Et hoc est præmium humilium: Si quis mihi ministrauerit, honorificabit eum pater meus.

Ait autem Dominus Simoni, & cætera. Post repressam discipulorum arrogantiam, hic animat eos ad constantiam contra pericula imminencia. Et quoniam in periculis opus est constantia contra violentiam, & opus est cautela contra fraudulentiam. Nam diabolus tentat ut leo, tentat etiam ut draco: ideo pars ista habet duas partes. In quarum prima animat discipulos ad constantiam. In secunda vero sollicitat ad cautelam, ibi: *Et dixit eis: Quando misi vos, &c.* Animans autem ad constantiam, præmunit contra tentationem, ostendit ad defensionem, & compescit præsumptionem. Primo ergo quantum ad prænuntiationem tentationis, dicit:

Ait autem Dominus Simoni: Simon, ecce satanas expetiuit vos, ut cribraret sicut triticum. Specialiter Simonem alloquitur, tanquam principalem inter omnes Apostolos. Nam ei dictum est: Beatus es Simon Bariona: Et post. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Istum ergo tanquam principalem lapidem, & fundamentalem præmunit, ostendendo periculum pugnæ hostilis. Quia enim diabolus aduersatur nobis, ideo dicitur satanas, secundum illud: Et satan stabat à dextris eius, ut aduersaretur ei. Iste autem semper desiderat persequi viros iustos, sed non potest nisi quantum permittitur à Domino. Ideo dicitur expetere, sicut à Domino permittitur est Iob: Quadam autem die, cum venissent filij Dei, & assisterent coram Domino adfuit inter eos etiam satan: data est autem ei potestas, &c. Concutit etiam viros perfectos, sicut concutitur triticum in cribro. Quia sicut triticum dum cribratur, expurgatur: sic & viri sancti in tribulationibus. Vnde Glossa: Cum vero satanas expetit tentare, & velut qui triticum purgat ventillando concutere, docemur nullius fidem à diabolo, nisi permittente Deo, posse

tentari. Sicut autem cum cribratur triticum, nihil remanet in eo, nisi puluis: sic diabolus non capit, nisi peruersos. Sicut in percussura cribri remanebit stercus, sic aporia hominis in cogitatu illius. In hoc enim cribro, mali non cribrantur: Concutiam in omnibus gentibus domum Israël, sicut concutitur triticum in cribro: & non cadet lapillus super terram.

Secundo, quantum ad ostensionem defensionis, adiungit: *Ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua.* Hic rogauit Dominus non ut Petrus non caderet: sed ut non deficeret, quia quamvis ceciderit, resurrexit, secundum illud: Conuersus Dominus respexit Petrum. Vel potest illud referri ad Ecclesiam Petri: pro cuius fide rogauit Dominus, secundum illud: Non pro eis tantum rogo: sed & pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me. Et hæc Ecclesia, quæ designatur per Petri nauiculam, licet concutiat, tamen non naufragatur. Hoc enim posuit Deus in Ecclesia ad confirmationem aliarum, ideo addit: *Et tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos*: quia sicut dicitur: Debemus nos firmiores, imbecillitates infirmorum sustinere, &c. Et hoc est ordinatum, secundum illud: Frater qui adiuuatur à fratre, quasi ciuitas firma. Ex quo apparet quod Christus ipse orando, & interpellando confirmat principalia Ecclesiæ membra. Propter quod dicitur: Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Iesum Christum. Et: Deus autem omnis gratiæ, qui vocauit nos in æternam suam gloriam in Christo Iesu, modicum passos, ipse perficiet, confirmabit, solidabitq;. Sed per principalia confirmat infirmat, secundum illud: Desidero enim videre vos, ut aliquid impartiar vobis gratiæ spiritualis ad confirmandos vos, id est, simul consolari in vobis, &c. Vnde & de S. Iob dicitur: Vacillantes confirmauerunt sermones tui.

Tertio, quantum ad repressionem præsumptionis, subiungit: *Qui dixit ei: Domine tecum paratus sum, & in carcerem, & in mortem ire*, hoc verbū fuit amoris & feruoris: sed tamen hoc erat cuiusdam præsumptionis, quia illud promittit ad quod non sufficit, sc. quod paratus sit pro Christo, & cum Christo mori, cum sit opus perfectissimæ charitatis. Vnde Hieronymus: Auis sine pennis in altum volare nititur, sed corpus aggrauat animum, ut timore humanæ mortis timor Domini superetur. Vnde Petrus hic dupliciter præsumpsit. Et quia supra vires, de viribus propriis sentit. Vnde Ioannes: Iesus dixit Petro: Quo ego vado, non potes me modo sequi. Dicit enim Petrus: Quare non possum te sequi modo? Animam meam pro te ponam. Et iterum: Quia se aliis præposuit. Vnde Marcus: Et si omnes scandalizati fuerint, sed non ego. Vnde Chrysostomus: Duplex enim crimen erat, tum quia Christo repugnauit ac restitit, tum quia cæteris seipsum præposuit. Et ideo hæc præsumptio compescenda erat, & propterea subditur: *Et ille dixit: Dico tibi Petre, non cantabit hodie gallus, donec ter abneges nosse me.* Chrysostomus: Idcirco igitur permisit ut caderet: ut in omnibus disceret Christo parere, verioraque dicta istius crederet, quam sua sibi conscientia testaretur. Et post: Ex hoc apparet, quod non sufficit desiderium hominis, nisi nutu superioris potiatur. Vnde Augustinus de verbis Domini dicit, quod Dominus locutus est ad Petrum, sicut medicus ad ægrotum, qui credit se esse sanum. Dicit enim sic: Sicut medicus tangens venam cordis Petri dicebat, non incitando ad negationem, sed compescendo præsumptionem. Vnde Glossa: Ille qui nouit quid sit in homine, ne quis de statu suo incaute confidat, vel de casu incautius diffidat, sicut Deus modum, tempus, numerum negationis eius prædicat, & sicut misericors auxilium suæ defensionis promittit. Ipse ergo Dominus, qui scit figmentum nostrum, qui scit cogitationes hominum esse vanas, prædicat casum, ut ostendat verum esse illud, quod dicitur: Qui confidit in corde suo, stultus est, qui autem gradatur sapienter, ipse laudabitur. Si quis autem quærat, utrum Petrus crediderit Dominum dixisse verum, aut

falsum,

Eccl. 27. a

Amos. vlt. e

Inf. g

Ioan. 17. c

Rom. 15. a

Prou. 18. c

1. Cor. 15. g

1. Pet. vlt. e

Rom. 1. b

Iob. 4. a

Hier. in ca. 14. Marci. 10. 6.

Ioan. 13. d

Mar. 14. e
Chryf. in c. 26. Mat. ho. 83. to. 2.

Chryf. ubi supra.

Glos. in hunc locum to. 5.

Prou. 28. e

Apoc. 7. d

Prou. 17. c
Eccl. 6. a

2. Tim. 2. b

Apoc. 1. b

Inf. 2. 4. d

Philip. 2. a
Ibid. d

Ioan. 12. d

Matt. 19. a
1. Cor. 6. a

Iob. 36. b
Iob. 36. a

Apoc. 3. d

Ioan. 12. d

Matt. 16. c

Zach. 3. a
Iob. 1. b

Glos. in hunc locum to. 5.

falsum, dico quod credidit verum, sed sub conditione, scil. nisi diligenter caueret sibi. Sciebat enim quod prædictio Christi in nullo sibi præiudicabat: sed potius prænuntiabat arbitrij libertatem. Videtur autem hoc quod hic dicitur de negatione Petri, contrarium esse ei quod dicitur: Priusquam gallus vocem bis dederit, ter me negaturus. Sed ad hoc respondetur quod re vera primum tantum negavit Petrus semel, & ante secundum bis, & ita Petrus ante consummavit trinam negationem, quam gallus tantum suum. Est ergo sensus quod gallus non cantabit, id est, non percantabit, id est, canticum non consummabit, vel antequam gallus cantet, ter negabis, id est, trinam negationem inchoabis: vel negabis, id est, trinam negationem in proposito consummabis.

Et dixit eis: Quando misi vos, &c. Postquam animavit ad constantiam, hic sollicitat ad cautelam. Quod quidem facit per tria, scil. per rememorationem præteritorum, per circumspeditionem præsentium, & per prouisionem futurorum. Primo ergo quantum ad rememorationem præteritorum, dicit:

Et dixit eis: Quando misi vos sine sacco, & pera, & calcamentis, nunquid aliquid defuit vobis? At illi dixerunt:

Nihil, hoc autem Dominus requirit ab eis, vt in tempore tribulationis memores essent præteritæ quietis, secundum illud: In die malorum non immemor sis bonorum. Et Iob: Si bona suscepimus de manu Dei, mala quare non sustineamus? vel ideo reducit ad memoriam, vt ex præterito det cautelam de futuro: Quia ignorat præterita, & futura nullo scire post nuntio. Vel ideo quærit, ostendat quod diuinitus ortum est, vt quod & in primitiua Ecclesia est obseruatum, vt Euangelium nuntians de Euangelio viuat. Vnde Glossa: Ne quid tollerent in via præcepit ordinans scil. vt qui Euangelium nuntiat de Euangelio viuat, vel ideo quærit, vt ostendat ex responsione sua, quod exequenti diuina consilia non deessent necessaria. Propter quod dicitur: Nolite solliciti esse, dicentes: Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? Et post: Scit enim pater vester, quia his omnibus indigetis. Hoc autem non dicit, quia Apostoli nullam sustinuerant penuriam, sed Deus illam suppleuit quantum necesse erat. Vnde dicitur: Aporiamur, sed non destituimur. Glossa ibi: Quasi pauperes sumus adeo, vt nobis necessaria desint, sed non destituimur à thesauro Dei, quia Deus pascit nos, & impletur illud: Timeate Dominum omnes sancti eius, quoniam nihil deest timentibus eum. Quia exterior inopia cum interiori sufficientia non debet reputari pro inopia, seu opulencia. Propter quod dicitur: In omnibus diuites facti estis in illo. Sequitur: Vt nihil vobis desit in vlla gratia. Et: Tanquam nihil habentes, & omnia possidentes. Vnde Chrysostomus: Maximam habet defensionem inopia, inopem & nudum neque possum ego exuere, philargyriam vniuersa contristant, non solum homines, sed etiam vermes & tineæ contra eam militant.

Secundo, quantum ad circumspeditionem præsentium, subdit: *Dixit ergo eis. Sed nunc qui habet saccum tollat similiter & peram,* ad sustentationem. Vnde Glossa: Instante vero mortis articulo, & tota illa gente, pastorem simul & gregem persequente, congruam temporari regulam decernit, permittens vt tollant necessaria victui, donec sopita persecutorum insania, tempus euangelizandi redeat. Datur autem hic forma, vt inter infideles & extraneos & persequentes doctrinam veritatis non negligatur prouisio sustentationis. Vnde Gl. Si per inhospitales regiones pergimus, plura viatici causalicet ferri, quam domi habebamus. Et quia in persecutione non instat solum periculum famis ab intra, verum etiam periculum oppressionis ab extra. Ideo addit: *Et qui non habet, vendat tunicam suam, & emat gladium,* ad defensionem. Et debet suppleri affirmatiue: & qui habet gladium, tollat sc. & qui non habet, emat. Sed cum Dominus nolit vindictam fieri à spirituali-

bus viris, vt quid mandat gladium emi? Vnde Ambrosius: Cur emere iubes gladium qui me ferire prohibes? Cur haberi præcipis, quem veras promi? Nisi forte vt sit parata defensio, non vltio necessaria, & videar potuisse vindicari, sed noluisse. Potest etiam dici quod ad spirituales intellectum refertur, vt perperam intelligatur affectus pietatis, secundum illud. Eleemosyna viri quasi sacculus cum ipso. Et in hac pera reponuntur lapides de torrente passionis, secundum illud. Elegit sibi David quinq; limpidissimos lapides de torrente, & misit eos in peram pastorem. Per gladium autem intelligitur zelus veritatis, quem debet homo primo sibi præcingere, per mortificationem carnalitatæ propriæ, secundum illud: Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime. Et: Vniuscuiusque ensis super femur suum, propter timores nocturnos. Et debet euaginari ad redargutionem carnalitatæ alienæ, secundum illud: Maledictus qui prohibet gladium suum à sanguine. Et: Concidite aratra vestra in gladios, & ligones vestros in lanceas. Infirmus dicat: quia fortis ego sum. Hæc duo scil. pera & gladius assumenda sunt in tribulatione, vt pietatem ad naturam, zelum vero contra vitia habeamus.

Tertio, quantum ad prouidentiam futurorum subiungit: *Dico enim vobis, quoniam adhuc quod hoc scriptum est oportet impleri in me: Et cum iniquis deputatus est:* Tradidit in mortem animam suam, & cum sceleratis reputatus est. Congruè autem hoc Dominus prædicit eis: vt ex considerata passione sua armentur & animentur, secundum illud: Christo igitur passo, &c. & vos eadem cogitatione armamini. Hæc est armatura accipienda, secundum illud: Accipite armaturam Dei, vt possitis resistere in die malo. Et quoniam nihil magis animat hominem in tribulatione, quam consideratio finis, ideo subdit: *Etenim ea quæ sunt de me, finem habent,* scil. per passionem imminens. Nam supra dicitur: Coniunguntur omnia quæ scripta sunt per Prophetas de filio hominis. In hac quidem finali tribulatione non debet esse defectus spiritualis armaturæ, quæ nunquã deerit Ecclesiæ, in cuius designationem subdit: *At illi dixerunt: Domine, ecce gladij duo hic: At ille dixit eis: Satis est.* Ex quo apparet quod verbum Christi plus refertur ad intellectum spirituales, quam carnalem. Nam duo gladij nunquam satis essent ad defensionem contra illam innumerabilem multitudinem, qui cū gladijs & fustibus venerunt. Quod ergo dicit, satis est, intelligitur de signato. Nam per duos hos gladios intelliguntur duo testamenta, in quibus sufficiens continetur doctrina, ad defendendam vniuersalem Ecclesiam, secundum illud: Sicut turris David collum tuum, quæ ædificata est cum propugnaculis: Mille clypei pendet ex ea, omnis armatura fortium. Designatur tamen per gratiarum geminatum, & in designationem huius Seraphin tulit cum forcipe de altari calculum, qui in duobus brachiolis duplicem habet cultellum: In huius etiam designationem dicitur: Quod de ore eius exibat gladius ex vtraque parte acutus. Et de his Isaias: Constabant gladios suos in vomeres. Quia veteris testamenti verba vtilia sunt ad prædicationem. Vel per duos gladios intelligitur duplex armatura, scil. spiritualis & materialis. Vnde Bernardus ad Euangelium: Si nullo modo ad te pertineret gladius materialis dicentibus Apostolis, ecce gladij duo hic, non respondisset: Dominus satis est, sed nimis est. Vterq; ergo est Ecclesiæ, & spiritualis sc. & materialis. Sed hic quidem pro Ecclesia, ille vero ab Ecclesia est extrahendus, ille sacerdotis, is militis manu, sed sane ad nutum sacerdotis, & iussum Imperatoris.

Et egressus ibat secundum consuetudinem, &c. Post descriptam machinationem proditoris, & informationem discipulorum, describit hic Euangelista orationem hominis Christi ad Deum: & hoc quantum ad septiformem conditionem, quæ debet esse in oratione. Debet enim esse secreta, sollicita, deuota, discreta, vigorosa, anxiosa, & circumsperta. Primo ergo quantum ad orationis secretum ex parte loci, dixit:

Mar. 14. c

Ecc. 11. c
Iob. 2. b

Ecc. 8. b

Glos. in hunc locum to. 5.

Mar. 6. b

2. Cor. 4. b

Psal. 33. b

1. Cor. 1. a

2. Cor. 6. b

Glos. in hunc locum to. 5.

Glos. in hunc locum to. 5.

Amb. li. 10.
in cap. 22.
Luca 10. 3.

Ecc. 17. c

1. Reg. 17. e

Psal. 44. a
Cant. 3. c

Hier. 48. b
Iob. 3. b

Isa. 53. d

1. Pet. 4. a

Ephes. 6. e

Sup. 18. f

Cant. 4. b

Isa. 6. b

Apo. 19. c
Isa. 2. a

Bern. li. 4.
de consid.
ad Euag. 10.
2.

Orationis
conditiones
septem.

Et egressus ibat secundum consuetudinem in montem Oliuarum. Consuetudo enim sua erat orare in monte illo, quia locus ille erat secretus, vt insinuet quod deuota oratio fugere debet publicum, propter quod Matth. Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio, ora patrem tuum, & cætera. Oseas: Ducam eam in solitudinem, & loquar ad cor eius. Siue quia locus erat eminens ad quem debet orans ascendere, ratione cuius dicitur: Dimissa turba, ascendit in montem solus orare. Siue etiam quia mons erat Oliuarum & vnctionis & pietatis, ex qua Deus debet orari secundum illud: Impinguasti in oleo caput meum, & c. Siue etiam quia de illo loco ascensus erat in cælum, vt sciremus, quia inde ascenderemus ad cælos. Vnde vigilamus, & oramus, & non reconciliamur. Principalis tamen ratio erat secretum: vnde & solos permittit ire discipulos, propter quod addit: *Secuti sunt autem illum & discipuli*, tanquam familiares & priuati, quos etiam elegit, coram quibus in monte transfiguratus fuit. Vnde Matthæus: Assumpto Petro & duobus filiis Zebedæi, cœpit contristari & mœstus esse.

Secundo quantum ad orationis sollicitudinem ex parte animi, subdit: *Et cum peruenisset ad locum dixit illis: Orate ne intretis in tentationem.* Ex quo apparet quod Dominus sollicitate orabat, & ad orationem discipulos sollicitabat, vt doceret sollicitate orandum propter imminetia pericula. Tunc enim potissime orationi insistendum est, secundum illud: In die tribulationis meæ Deū exquisiui manibus meis, & c. Quando enim tentatio imminet grauis, oportet tunc implorare auxilium de excelsis, secundum illud: Cum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te. Cum autem hoc tentatur, oportet ipsum petere auxilium ne vincatur. Et hoc petitur in oratione Dominica: Et ne nos inducas in tentationem. Vnde qui in tentatione non vigilat, & orat socius est furis. Quia cum sentiat hostes; non clamat ad Dominum vt castrum & eius milites succurrant. Vnde supra: Vigilate itaque omni tempore orantes: vt digni habeamini fugere ista omnia quæ futura sunt.

Tertio quantum ad orationis deuotionem ex parte modi orandi, subdit: *Et ipse auulsus est ab eis quantum iactus est lapidis, & positus genibus orabat.* In quo ostendit deuotionem, & humilitatem, & reuerentiam cordis. Vnde bene orabat, positus genibus, vt humilitatem mentis habitu corporis ostenderet. Et hoc quidem conueniens erat: nam talis oratio maxime placet, secundum illud: Oratio humiliantis se, nubes penetrabit, & donec propinquet, non consolabitur. Vnde etiam in Psalmo: Respexit in orationem humilium, & non spreuit precem eorum. Et ideo Iudith: Humilium & mansuetorum semper tibi placuit deprecatio. Hoc modo orabat Paulus: Propter quod peto, ne deficiatis in tribulationibus meis pro vobis. Huius rei gratia flecto genua mea ad patrem Domini nostri Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in cælis & in terra nominatur. Et nota quod dicit, quod auulsus est à discipulis ad iactum lapidis, non solum propter secretum, verum etiam propter mysterium. Quia per hoc signabatur, quod lapis ille angularis erat à discipulis ad modicum separandus, & cito reuersurus, quod significat absconsio patenæ in Missa. Vel certe signat, quod ad hoc quod quis de nocte orat, oportet quod à carnalibus affectibus auellatur. Vnde Isaias: Quem docebit scientiam? Et quem intelligere faciet auditum? Ablactatos à lacte, auulsos ab vberibus. Et hæc auulsio non potest esse, nisi per quendam impetum, & motum violentum. Et propter iustum impetum spiritus postulantis dicitur: Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.

Quarto quantum orationis discretionem, addit: *dicens Pater, si vis, transfer calicem istum à me:* Per calicem iustum intelligitur passio: pro eo quod in calice potus bibitur in mensura, secundum illud: Cibabis nos pane lacrymarum, & potum dabis nobis in lacrymis in men-

fura. Hunc calicem Christus bibit, cum passionem voluntarie gustauit. De torrente in via bibit: & c. Et Matth. Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Hinc calicem Christus bibere volebat voluntate rationis: sed abhorrebat voluntate sensualitatis. Vnde quia ratio dominabatur sensualitati, ideo addit: *Veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat.* In quo apparet quod discrete petebat, quia voluntatem carnis voluntati rationis, & voluntati diuinitatis subiiciebat, secundum illud: Descendi de cælo, non vt faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me. Apparet ergo quod rationem tanquam discretus & peritus aduocatus præposuit sensualitati, seruata tamen forma diuini iuris. Hoc autem Dominus orauit, vt ostenderet in se veritatem humilitatis: vt condescenderet, & formam daret membrum infirmis. Vnde Bernardus: Agnosco vocem ægrotorum, in medio considero charitatem, stupeo miserationem, expauesco dignationem. Hoc enim mirabile: quo modo sic dignaretur nostras in se suscipere infirmitates. Potest enim exponi, quod Christus orauerit pro membris, vt petat quod calix transferatur, id est, scandalum passionis, vel timor mortis. Alio modo, sicut Beda exposuit, pro Iudæis, vel vt per eos hæc mors Christo non infligatur, nec ita excæcentur, vel vt ex cæcitate reuocentur. Et hoc est ab eis calicem transferre. Tunc est sensus: à me, id est, meis.

Quinto quantum ad orationis vigorem, subdit: *Apparuit autem illi Angelus de cælo confortans eum.* Angelus apparuit ad confortandum, non propter suam indigentiam, sed propter confortationem nostram. Vnde Glosa: Nam si nobis tristis est, id est, propter nos tristis est: necesse est, vt etiam propter nos confortetur, & nobis. Vt ex hoc appareat, quod Angeli confortant orantes, sicut dicitur: Tetigit me quasi visio hominis, & confortauit me, & dixit: Noli timere vir desideriorum, pax tibi: confortare, & esto robustus. Cumque loqueretur mecum, conuolauit, & dixi: Loquere Domine mi, quia confortasti me. Hæc ergo Angelorum confortatio nobis impetrat vigorem: propter quod in huius designationem addit: *Et factus in agonia prolixius orabat.* Gregorius: Factus in agonia, signat quod tunc anima non immerito terretur, quando post pusillum hoc inuenit, quod in æternum mutare non possit. In hoc enim mira, est pugna: inter naturam & gratiam, inter rationem & sensualitatem. Quam quidem agoniam habuerunt sancti martyres, & habent viri iusti, secundum illud: Omnis qui in agone contendit, ac omnibus se abstinere. Et post: Ego igitur sic curro, non quasi incertum: sic pugno, non quasi aërem verberans. Quanto autem hæc agonia fortior est, tanto fortius orationi insistendum est. Vnde supra: Dicebat autem parabolam ad illos, quoniam oportet semper orare, & non deficere. Ec iterum quod erat pernoctans in oratione Dei.

Sexto quantum ad orationis anxietatem subditur: *Et factus est sudor eius sicut gutta sanguinis decurrentis in terram.* Ex quo apparet quod mirabilibus suspiriis, & clamoribus cordis, & anxiiis desideriis clamabat ad Deum, secundum illud: Domine Deus salutis meæ, in die clamaui & nocte coram te. Ideo autem sanguis decurrebat in terram, ad ostendendum quod pro Ecclesia orabat: & pro illa effundere sanguinem suum cupiebat: Terra ne operias sanguinem meum neque inueniat in te locum latendi clamor meus. Attendendum est autem quod Dñs fudit sanguinem suum pro nobis in circumcisione, oratione flagellatione, coronatione, manuum & pedum crucifixione, & lateris apertione, vt sic appareat verum illud: Apud Dñm misericordia, & copia apud eum redemptio. Vnde viuificatum est illud: Quare ergo rubrum est indumentum tuum, & vestimenta tua sicut calcantium in torculari: verè rubrum est sacrosantum istud corpus, quod toties fuit pro nobis sacro sanguine rubricatum. Hic sanguis interpellat pro nobis, secundum illud: Accessistis ad testamētum noui mediatorē Iesum, & sanguinis asperionē melius loquentem

Psal. 109. b
Matt. 20. c

Ioan. 6. d

Bernardus in
festo sancti
Andree ser.
1. to. 1.Glos. interlin.
in hunc
locum 10. 5.
Dan. 10. d

1. Cor. 9. d

Sup. 18. a
Sup. 6. c

Psal. 37. a

Iob. 16. d

Psal. 129. a
Isa. 63. a

Heb. 5. e

quam

Gen. 4. b
 Matt. 26. e
 Matt. 26. e
 Deut. 32. b
 Ionæ 1. b
 Mar. 14. d
 Pron. 23. d
 Matt. 26. d

quàm Abel. Quia sanguis Abel clamabat vindictam, secundum illud: Vox sanguinis fratris tui Abel clamat ad me de terra: hic autem clamabat remissionem: Hic est enim sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effunderetur in remissionem peccatorum.

Septimo, quantum ad orationis circumspectionem, subiungit: *Et cum surrexisset ab oratione, & venisset ad discipulos suos, inuenit eos dormientes præ tristitia:* Sic tamen orabat ad Deum, vt non obliuisceretur otium suarum. Quinimo tunc interruptit orationem, vt rediret ad discipulos excitandos. Vnde Matthæus: *Et venit, & iterum inuenit eos dormientes.* In quo mira apparet sollicitudo Christi ad discipulos, sicut gallina sollicitatur ad pullos. Sicut aquila prouocans ad volandum pullos suos, & super eos volitans. Vnde & subditur: *Et ait illis: Quid dormitis? Surgite, orate, ne intretis in tentationem.* Arguit eorū somnolentiam, quæ similis erat somnolentiæ ipsius Ionæ: Ionas descendit ad interiora naris, & dormiebat somno graui. Et accessit ad eum gubernator, & dixit ei: *Quid tu somno supprimeris?* Sic & Dominus dixit Petro: *Simon, dormis? Non potuisti vna hora vigilare mecum?* Dormiebant autem non ex crapula, sicut ille, de quo in Proverbiis: *Eris sicut dormiens in medio mari, & quasi sopitus gubernator amisso clauo: sed ex mœstitia tantum.* Vnde Matthæus: *Erant oculi eorum grauati.* In hoc ergo apparet mira circumspectio Christi orantis; quia rediit ad discipulos ad excitandum, & iterum rediit ad Deum orandum. Vt sic manifeste ostenderet, quod piissimus, & vigilantissimus erat: & ad subditos, & ad Deum, tanquam optimus prælatus. Insinuat etiam in hoc, quod Christus ter orauit eundem sermonem, quod oratio nostra debet esse ad Deum trinum. Debet esse contra triplex genus tentationum: debet esse secundum triplicem actum potentiarum imaginis menti nostræ. Et secundum triplicem theologiam virtutem, fidem scilicet, spem, & charitatem. Debet esse propter triplex bonum assequendum, scilicet veniam, gratiam & gloriam. Seu bonitatem, scientiam, & disciplinam, secundum illud: *Bonitatem, & disciplinam, & scientiam doce me.* In hoc autem, quod ter visitauit eos, significatur, quod Dominus ter visitat animas, confortando, scilicet irascibilem, zelum immittendo: rationale, lumen infundendo: & concupiscibilem, desiderium inflammando, propter quod Iob: *Hæc omnia operatur Deus tribus vicibus per singulos, vt reuocet animas eorum à correptione, & illuminet luce viuientium.* Et sic completeretur pars hæc: quæ est de præambulis ad passionem.

Adhuc eo loquente, ecce turba, &c. Postquam descripsit præambula ad passionem, hic secundo describit concomitantia. Hæc autem fuerunt sex, scilicet Christi comprehensio, comprehensio illusio, illusi accusatio, accusati condemnatio, condemnati crucifixio, & crucifixi mors & tumolatio. Secundum hoc ergo pars ista habet sex. In quarum prima agitur de Christi comprehensione. In secunda de eius illusione, ibi: *Et viri qui tenebant Iesum, & cetera.* In tertia de accusatione, ibi: *Et surgens omnis multitudo & cetera.* In quarta vero de condemnatione, ibi: *Pilatus autem, conuocatis, & cetera.* In quinta, de crucifixione, ibi: *Ducebantur autem & alij, & cetera.* In sexta vero de morte & tumulatione, ibi: *Erat autem fere hora sexta, & cetera.* Quoniam autem Christus in sua comprehensione fuit à discipulo traditus, à Petro negatus: ideo pars ista habet duas, in quarum prima agitur de modo comprehendendi: In secunda de negatione Petri, ibi: *Comprehendentes autem eum, duxerunt, &c.* In exprimendo igitur comprehendendi modum, quatuor introducuntur, scilicet, fraus proditoris, zelus discipulorum, virtus Saluatoris, & dolus Iudæorum. Primo igitur quantum ad fraudem proditoris, dicit:

Adhuc eo loquente, ad commotionem discipulorum. Vnde Matthæus: *Ecce appropinquauit hora, & Filius hominis tradetur in manus peccatorum: Surgite, eamus, ecce appropinquauit, qui me tradet.* In verbis istis

A Iudas superuenit, vnde & subdit: *Ecce turba, & qui vocabatur Iudas, vnus de duodecim, antecedebat eos,* tanquam dux peruersorum: Oportet impleri scripturam, quam prædixit Spiritus sanctus per os David de Iuda, qui fuit dux eorum, qui comprehenderunt Iesum. Ipse ergo duxit eos ad locum, secundum illud: *Sciebat autem & Iudas, qui tradebat eum, locum: quia frequenter Iesus conuenerat illuc cum discipulis suis.* Ipse etiam dux fuit ad capiendum Christum. Vnde subdit: *Et appropinquauit Iesus, vt oscularetur eum,* ad dandum proditoris signum. Vnde Matthæus: *Qui tradidit eum, dedit illis signum, dicens: Quemcumque osculatus fuero, ipse est, tenete eum.* Hoc signum vere erat proditorium, quia signum est amoris, & tamen procedebat ex peruersitate cordis, & ideo subdit: *Iesus autem dixit illi: Iuda osculo filium hominis tradis?* detegendo scilicet proditoris affectum, suscipit autem Dominus osculum à Iuda, licet sciret proditorium, vt semper maximam in se ostenderet benignitatem. Vnde Glossa: *suscepit Dominus osculum, vt plus afficiat proditorem, cui amoris officia non negaret.* Vnde dicitur in Psalmo: *Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus, & cetera.* Matthæus: *Dixitque illi Iesus: Amice, ad quid venisti?* Ex hoc autem apparet mira peruersitas in proditore. Vnde Hieronymus: *Iudas de apostolatus fastigio in proditoris tartara labitur, & nec familiaritate conuiuij, nec intinctione buccellæ, nec osculi gratia frangitur, ne quasi hominem tradat, quem filium Dei nouerat.* Osculi ergo susceptio ex parte Christi fuit benignitatis, sed ex parte Iudæ fuit miræ dolositatis. In huius figuram dixit Ioab ad Amasam: *Salue mi frater.* Et tenuit manu dextera mentum Amasæ, quasi osculans eum, & percussit eum in latere, & mortuus est. Et istud est osculum impij proditoris. Propterea dicitur: *Meliora sunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta oscula odientis.*

C Secundo, quantum ad zelum discipulorum, subdit: *Videntes autem hi qui circa ipsum erant, quod futurum erat, dixerunt ei: Domine, si percutimus in gladio?* Discipuli enim zelo amoris Christi accensi inflammabantur ad defensionem, sed dubitabant propter illud, quod ab ipso edocti erant exhibere omnem patientiam, secundum illud: *Si quis percusserit te, in dextram maximam tuam, præbe illi & alteram: sed Petrus adeo feruebat, quod nec quæsiuit, nec responsum expectauit.* Vnde subdit: *Et percussit vnus ex illis, seruum principis sacerdotum, & amputauit auriculam eius dexteram,* hic autem fuit Petrus. Vnde tres Evangelistæ ipsum non exprimunt ex nomine, propter reuerentiam: sed Ioannes exprimit, ad insinuandum eius zelum feruidum. Vnde Ioannes: *Simon ergo Petrus habens gladium, eduxit eum: & percussit pontificis seruum.* In hoc autem facto laudatur Petri zelus, vnde Glossa: *Petrus eodem ardore mentis zelatus est, sicut Phines, de quod dicitur, quod propter zelum quo transfudit fornicantes adeptus est sacerdotium sempiternum: hic autem laudatur zelus, tamen non laudatur opus.* Vnde Matthæus: *Conuerte gladium tuum in locum suum: omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt.* Veruntamen licet non laudetur factum, commendatur mysterium. In hoc enim signatur, quod potestas sacerdotij Petri sustulit obseruantiam sacerdotij legalis, quæ seruitus erat. Vel certe per amputationem istius auriculæ intelligitur, quod populus ille, qui nomine dicitur rex, sed veritate seruus, spiritualem intelligentiam perdidit. Vnde Glossa: *Seruus principis sacerdotum, qui Malchus, id est, rex appellatur, populus Iudæorum est, qui per incredulitatem, seruus factus est impietatis: qui perdidit auriculam dexteram, vt tantum literæ utilitatem audiat.* Vnde Petrus hanc aurem non abstulit, sed ablatam ostendit. Vnde Glossa: *Abolata est auris non Petro tollente, sed diuino iudicio ablatam pendente.*

E Tertio, quantum ad virtutem Saluatoris, adiungit: *Respondens autem Iesus ait: Simite vsque huc, quasi dicat non amplius procedatis pro eo, quod exhibenda est patientia,*

Psal. 118. i
 Iob. 33. d
 Matt. 5. f
 Ioan. 18. b
 Glof. in hunc locum 20. 5.
 Num. 25. b. c
 Matt. 26. e
 Glof. in hunc locum 20. 5.
 Ioan. 18. b
 Glof. in hunc locum 20. 5.

Actor. 1. s
 Ioan. 18. a
 Matt. 26. e
 Glof. in hunc locum 20. 5.
 Psalm. 119. b
 Matt. 26. e
 2. Reg. 20. c
 Pron. 27. a
 Matt. 5. f
 Ioan. 18. b
 Glof. in hunc locum 20. 5.
 Num. 25. b. c
 Matt. 26. e
 Glof. in hunc locum 20. 5.
 Ioan. 18. b
 Glof. in hunc locum 20. 5.

non iracundia : beneficentia, non vindicta. Ideo addit: *Et cum tetigisset auriculam eius, sanauit eum*, in quo miro modo ostenditur Christi benignitas, quod seruum comprehendentem in actu persecutionis vulneratū sanauit. Tunc potissime impleuit istud quod iussit: Benefacite his, qui oderunt vos. In quo mira apparuit eius potentia, quia solo tactu vninit dissoluta: quod nec ars poterat, nec natura. Et per hoc ostendit se possibilem ad resistendum, ad viuificandum, & ad occidendum, secundum illud: Ego occidam, & ego viuere faciam: percutiam, & ego sanabo, & non est qui de manu mea possit erueri. In hoc etiam mira apparuit virtus Christi, quia simul cum omnipotentia erat tanta patientia. Vnde dicitur, quod processit Iesus obuiam eis, & dixit eis. Quem queritis. Vt ergo dixit eis: Ego sum, abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram. Ostendit igitur Christus in hoc etiam virtutem potentiae, & patientiae, & beneficentiae. Vnde Glossa: Nunquam pietatis obliuiscitur, qui nec hostes suos patitur vulnerari. Indicauit etiam cum hoc mysterium sapientiae, per sanationem enim auriculæ amputatæ intelligitur, quod Dominus aliquando restituet auditum & intellectum veritatis populo Iudæorum, secundum illud: Reliquiæ conuertentur, reliquiæ inquam, Iacob ad Deum fortem. Si enim fuerit populus tuus Israël, quasi arena maris, reliquiæ conuertentur ex eo. Vnde Glossa: Auris amputata, & à Domino sanata, signat auditum, abluta vetustate, renouatum, vt sit in nouitate spiritus & non in vetustate literæ.

Quarto quantum ad dolum Iudæorum, subiungit: *Dixit autem Iesus ad eos, qui venerat ad se, principes sacerdotum & Magistratus tēpli, & seniores*, quos specialiter nominat, quia omnia hæc auctoritate maiorum fiebant. Et impletum est illud: Manus principum & magistratum fuit in transgressionem hac prima Et Daniel: Egressa est iniquitas à senioribus iudicibus, qui videbantur regere populum. Nam principes videbantur regere per auctoritatem. Magistratus per doctrinam: Et seniores per vtrumque, & tamen hi cogitauerunt nequitiam, & ideo eos alloquitur, dicens: *Quasi ad latronem existis cum gladiis & fustibus. Cum quotidie vobiscum fuerim in tēplo, non extendistis manus in me*. Ex quo arguitur eorū stultitia. Vnde Ambrosius: Stultū est gladio quære illū, qui vltro se tradit. Et in nocte per proditorē inuestigare latentem, quem quotidie videbant in templo docentem. Arguitur etiam nequitia, quia virum iustum quærebant sicut latronem, inermem cum armis. Lumen verum quærebant in tenebris, quod quidem faciebant eorum tenebræ peccatorum. Vnde subdit: *Sed hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum*. Quia omnis qui male agit, odit lucē. Et Iob: Oculus adulteri obseruat caliginem. Propter quod & dæmones, quia male suadent potestates tenebrarum dicuntur, secundum illud: Aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum. Has tenebras fugere debemus, secundū illud: Nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum. In his tenebris est, qui odit Christum, lucem & humani generis fratrem: Qui odit fratrem suum, in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nescit quo eat, quia tenebræ abscæuerunt oculos eius.

Comprehendentes autem eum, & c. Post descriptam comprehensionem Christi, describitur hic negatio Petri, ad cuius descriptionem plenariam introducuntur quatuor, scilicet ipsius Petri tepiditas in formidando, fragilitas in negando, pietas Domini in recipiendo, & fidelitas Petri in redeundo. Primo ergo quantum ad Petri tepiditatem in formidando post comprehensionem Magistri, dicit:

Comprehendentes autem eum, duxerunt ad domum principis sacerdotum. Petrus vero sequebatur eum à lōge. A lōge Petrus sequebatur, quia timebat accedere propius: iā enim relictus erat solus. Vnde Marcus: Tunc discipuli relinquentes eum, omnes fugerunt, secundum illud: Fratres omnes pauperis oderunt eum, insuper & amici

procul recesserunt ab eo. Et: Longe fecisti notos meos, & c. Amor namque vnit & facit appropinquare, e contrario tepor amoris facit procul abscedere. Et hic tepor iam incipiebat esse in Petro. Et ideo addit: *Accenso autem igne in medio atrij, & circumsedentibus illis, erat Petrus in medio eorum*, in quo ostenditur tepiditas amoris & ignis interioris. Vnde Glossa: Quod intus in domo principis sacerdotum maligna synodus gerebat, hoc ignis inter frigora noctis foris accensus, typice demonstrabat. Hoc frigore ad horam torpens Apostolus Petrus, quasi prunis ministrorum caleferi cupiebat, quia temporalis commodi solatium perfidorum societate quærebat. Et de hoc igne Michæas: Adhuc ignis in domo impij, & thesauri iniquitatis. Et hic insinuat quod abundante igne iniquitatis, de quo Iob: Ignis denorabit tabernacula eorum, qui munera libenter accipiunt: refrigescet ignis charitatis: de quo supra: Ignem veni mittere in terram, & c. Vnde etiam & Matthæus: Et quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum. Et hoc igne tepesfacto efficitur homo pronus ad CHRISTVM negandum, & etiam ad omne malum.

Secundo, quantum ad fragilitatem Petri in negando subdit: *Quem cum vidisset ancilla quadam sedentem ad lumen, & cum fuisset intrusa, dixit: Et hic cum illo erat. At ille negauit eum dicens: Mulier, non noui illum*, in quo apparet Petri fragilitas: quia sicut dicit Gregorius: Vna mulieris voce percussus, dū mori timuit, vitam negauit. Primo aggreditur diabolus Petrum per mulierem, in memoriam prioris facti, secundum illud: A muliere initium factum est peccati. Et iterum: De vestimentis procedit tineæ, & à muliere iniquitas viri. Et ne Petrus posset se excusare per surreptionem, ideo iteratur inquisitio, cum subdit: *Et post pusillum alius videns eum, dixit: Et tu de illis es: Petrus vero ait: O homo, non sum*, iteratur Petrus negationem: quia malorum non deseruit societatem. Vnde Augustinus: Quam noxia sunt prauorum eloquia, quæ cogunt Petrum negare Dominum, vel hominem se nosse, quem inter discipulos confessus fuerat esse filium DEI. Vnde verificatur istud: Corruptunt mores bonos eloquia mala. Et quia Petrus nomine sibi adhuc canit, ideo tertio negationem replicauit, propterea additur: *Et intervallo facto quasi hora vnus, alius quidam affirmabat, dicens: Vere & hic cum illo erat, nam & Galilæus est: Et ait Petrus: Homo, nescio quid dicis, & impletum est verbum Domini supra: Non cantabit hodie gallus, donec ter abneges nosse me*. Hæc autem tertia negatio secundum Bedam & Hieronymum, facta fuit in atrio Caiphæ: secundum Augustinum autem in Libro de concordia Euangelistarum, inchoata fuit in domo Annæ, & consummata in atrio Caiphæ: cui concordat Ioannes: Permisit autem Dominus Petrum se negare, vt dicit Chrysostomus, vt confundatur Marcion, vt nemo de se præsumat, vt CHRISTO in omnibus credat, vt alij sibi caueant, & vt prælatus Ecclesiæ discat ex casu suo qualiter aliis miseri debuisset, vt etiam fortior resurgens ostendat illud esse verum, quod dicitur: Scimus quoniam diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum iis, qui secundum propositum vocati sunt sancti. Ideo autem ter permissus est negare, vt ostendatur, quod tripliciter offendimus Dominum, scilicet, corde, ore, & opere. Et à tribus personis impulsus est, in mysterium triplicis tentationis. Et triplici intervallo in designationem triplicis admonitionis, & super hæc tria, ter quæsitum est ab eo, amas: & ter dictum est ei, pascere. Et trina Petri solemnitas celebratur.

Tertio, quantum ad pietatem Domini in succurrendo subiungitur: *Et continuo adhuc illo loquente, cantauit gallus: Et conuersus Dominus respexit Petrum*. Præmisit cantum galli, quo Petrus commoueretur exterius, & respectu Domini commoueretur interius, quia hoc duplici modo pietas Christi releuat peccatores, exterius commouendo per cantum galli, hoc est, per com-

Psal. 87. b

Glos. in hunc locum co. 5.

Mich. 6. a

Iob. 15. d

Sup. 12. f
Matt. 24. bEcol. 25. d
Ecol. 42. e

1. Cor. 15. 9

Hieron. lib. 4. in c. 26.
Matt. 10. 6.
Aug. lib. 3. de cons. E. uag. c. 6. to. 4.
Ioan. 18. c. d
Chyloft. in c. 26. Matt. hom. 83. to. 2.

Rom. 8. e

Trina Petri negatio quid.

monitio

Matt. 5. g

Deut. 32. e

Ioan. 18. a

Glos. interlin. in c. 21.
Matt. 10. 5.

Isa. 10. e

Glos. in hunc locum co. 5.

1. Esd. 9. a

Dan. 13. a

Ambr. Glos. in hunc locum co. 5.
Idem habet Hier. lib. 4. in cap. 26.
Matt. 10. 6.

Ioan. 3. c

Iob. 24. c

Ephes. 6. c

Ephes. 5. e

1. Ioan. 2. b

Marc. 14. e
Prou. 19. a

Iob. 38. d
2. Tim. 4. a
Psal. 101. c
Lib. 3. c. 1. 6.
2om. 4.
Sap. 4. c
Psal. 103. d
Amb. lib. 10.
in cap. 22.
Luca 10. 3.
Ibidem.
4. Reg. 20. a
Psal. 6. b
1. Tim. 1. d
Iob. 16. b
Mich. 5. a
Isa. 50. c
Thre. 3. d
Deut. 18. c

monitionem prædicantium. Quis dedit gallo intelligentiam? unde & Ecclesia cantat: Gallus iacentes arguit, somnolentos increpat. Quia dicitur prædicatori: Argue, obsecra, increpa, &c. Et ad huius cantum superuenit diuinæ misericordiæ respectus, de quo in Psalmo: Quia prospexit de excelso sancto suo: Dominus de cælo in terram aspexit. Augustinus de concordia Evangelistarum: Respexit Dominus Petrum non humanis oculis, sed diuinis: Respectus Dei in electos illius. Et Psalmus: Respicit terram &c.

Quarto, quantum ad fidelitatem Petri in redeundo, subiungitur: *Et recordatus est Petrus verbi Domini, sicut dixerat: Quia priusquam gallus cantet, ter me negabis*, in hoc recognouit culpam, ad cuius recognitionem sequitur pœnitentia, & ideo addit: *Et egressus foras Petrus flevit amare*, id est, ex magna compunctionis amaritudine lacrymatus est. Unde Ambrosius: Flevit amarissime, ut lacrymæ laurent delictum, & tu similiter lacrymis culpam dilue. Hæc autem amaritudo maxima pars pœnitentiæ est. Unde Ambrosius: Lacrymas lego, satisfactionem nõ lego. Huiusmodi lacrymæ quando ex amaritudine procedunt, inclinant Dominum ad remissionem. In cuius figuram dicitur: Flevit itaque Ezechias fletu magno. Et subditur ibi, quod Dominus eum liberavit de periculo mortis. Et ideo sanctus Propheta David in persona viri pœnitentis in Psalmo dicit: *Lava bo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo*. Ex quo apparet quis fructus fuerit permissæ negationis, exemplar scilicet pœnitentiæ & compunctionis, propter quod etiam Dominus principes Apostolorum Petrum & Paulum de sordibus extraxit vitiorum. Propter quod dicit ad Timotheum: *Blasphemus fui & persecutor & contumeliosus, sed misericordiam Dei consecutus sum, ut in me primo ostenderet Christus Iesus omnem patientiam, ad informationem eorum, qui credituri sunt illi in vitam æternam*.

Et viri qui tenebant Iesum, &c. Post descriptam comprehensionem Christi, & negationem Petri, hic tertio describit illusionem Domini comprehensam. Et quoniam hæc illusio fiebat à Iudæis impudentibus & insidiantibus, ideo primo agit de procacitate illudentium, secundo de malignitate insidiantium, ibi: *Et ut factus est dies, & cetera*. Et quoniam Christus est Dei virtus & Dei sapientia, & secundum hoc dupliciter honorandus, ideo per oppositum duplex describitur hic dehonoriatio CHRISTI, scilicet per illusionem ipsius quo ad defectum potentiæ, & quo ad defectum sapientiæ. Primo igitur quantum ad illusionem Christi, ut impotentis, dicitur:

Et viri qui tenebant Iesum, illudebant ei cadentes. Et velauerunt eum, & percutiebant faciem eius. In huius figuram dicitur. Exprobrantes percusserunt maxillam meam, satiati sunt pœnis meis. Et: In virga percutient maxillam iudicis Israël. Hoc autem non potuissent, nisi quia ipse voluit misericorditer sustinere, iuxta illud: *Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus*. Et: *Dabit percutienti se maxillam, saturabitur opprobriis*. Hanc maxillam imò faciem speciosam, in quam desiderant Angeli prospicere, quæ plena est gratiarum, & desiderata cunctis gentibus, quæ salus est aspicientium, impij Iudæi velabant, conspuebant, & percutiebant, sed Dominus propter nos hoc sustinuit. Unde Hieronymus: *Voluit Dominus conspui ut nos lauaret, voluit velari ut velamen culpæ & ignorantia à cordibus nostris auferretur, voluit in capite percuti ut caput nostrum restitueret sanitati. Alapis voluit cædi & verbis derideri ut nos ei labijs & manibus, id est, verbis operibus applaudamus*.

Secundo, quo ad illusionem Christi ut ignorantis, subdit: *Et interrogabant eum dicentes: Prophetiza, quis est, qui te percussit?* Hoc autem irrisorie faciebant illudentes ei, qui se dixerat verum Prophetam. De quo in Deuteronomio: *Prophetam de gente tua & de fratribus tuis sicut me, suscitabit tibi Dominus Deus tuus,*

ipsum audies. Hunc Prophetam non audierunt, sed contumeliose interrogauerunt, secundum illud: *Contumelia, & tormento interrogemus eum: quia simul percutiebant & irridebant*. Et quia non est possibile narrare omnia conuicia Christo illata, ideo ut concludat omnia in summam quandam, subdit: *Et alia multa blasphemantes dicebant in eum, & sic impletur in eis illud: Væ genti peccatrici, populo graui iniquitate. Dereliquerunt Dominum, blasphemauerunt sanctum Israël, abalienati sunt retrosum*. Hæc autem sustinuit Christus voluntarie, secundum illud: *Opprobria exprobrantium tibi, ceciderunt super me. Et hoc ut daret nobis exempla ad opprobria contemnenda*. Unde dicitur: *Recogitate enim eum qui talem sustinuit, à peccatoribus aduersus semetipsum contradictionem*. Et Chrysostomus: *Diuinum illud caput percusserunt viri iniquitatis & abominabiles. Quæ ergo erit nobis cura de reliquo in contumeliis, postquam Christus hæc passus est: sed multi magis sunt imitatores Iudæorum*. Unde Beda, qui tunc cæsus est colaphis Iudæorum, nunc cæditur blasphemis falsorum Christianorum. Et qui consputus est salinis infidelium, nunc vefanis opprobriis fidelium exhonatur. Unde de talibus potest intelligi istud: *Abominantur me, & longe fugiant à me, & faciem meam conspuere non verentur*. Et de talibus Augustinus: *Non minus peccant, qui blasphemant Christum regnantem in cælis, quam Iudæi qui crucifixerunt ambulantes in terris*.

Et ut factus est dies, &c. Postquam descripsit illudentium procacitatem, hic describit insidiantium malignitatem, & hoc quadrupliciter. In conueniendo, interrogando, replicando, & sententiando. Primo ergo quantum ad malignitatem in conueniendo, dicit:

Et ut factus est dies, conuenerunt seniores plebis. Conuenerunt, inquam, in vnum ad vnam malitiam cõsummandam, secundum illud: Principes conuenerunt in vnum aduersus Dominum, & aduersus Christum eius. Nam de Behemot dicitur: *Corpus illius quasi scuta fusilia, compactum squamis se prementibus*. Et quia vnus malus petrahit alterum ad malitiam, ideo subdit: *Et principes sacerdotum & scribae, & duxerunt illum in concilium suum, duxerunt, inquam, non ad iudicandum, sed ad obseruandum, secundum illud: Quoniam circumdederunt me canes multi, consilium malignantium obsedit me*. Et in consilio denudata est malitia eorum occulta, quam contra Christum conceperant, secundum illud: *Qui operit odium fraudulenter, reuelabitur malitia eius in consilio*. Et ideo Hieremias: *Tu Domine scis omne consilium eorum aduersum me in mortem: ne propitius iniquitati eorum, & peccatum eorum à facie tua non deleatur*. Et hoc est quod dicitur: *Summi sacerdotes, & omne concilium quærebant aduersus Iesum testimonium, ut eum morti traderent*.

Secundo, quantum ad malignitatem in perquirendo subditur: *Dicetes: Si tu es Christus, dic nobis*. Hoc nõ querunt ut instruantur, sed ut insidiantur. Unde Glossa: *Nõ veritatem desiderant, sed calumniam parant, ut si diceret: Ego sum Christus, calumniarentur, quod sibi regiã potestatem arrogasset*. Hoc quærebant: *Circumdederunt eum Iudæi, & dicebant ei: Si tu es Christus, dic nobis palam*. Hæc autem malignitas Christum non latebat, & ideo additur: *Et ait illis: Si vobis dixerero, non creditis mibi*. Ex quo apparet quod quæritis, ut increduli. Unde Ioannes: *Loquor vobis, & non creditis: opera quæ ego facio in nomine Patris mei, hæc testimonium perhibent de me: sed vos non creditis, quia nõ estis ex omnibus meis*. *Si autem interrogauero, non respondebitis mibi, neque dimittetis*, quare liquet quod quæritis, ut discoli. Unde Glossa: *Sæpe dixerat se esse Christum, interrogauerat & eos quomodo diceret: Christum filium David, sed illi nec dicenti credere, nec interrogati respondere, nec eum qui innoxius erat, dimittere volebant: Quo modo dicunt Christum, filium esse David? Ne tamen videretur quærare subterfugium, respondet veritatem,*

Sap. 2. d

Isa. 1. b

Psal. 68. b

Heb. 12. d
Chryso. in
c. 26. Matt.
homil. 76.
10. 2.

Iob. 30. b

Psal. 2. a

Iob. 41. a

Psal. 21. a

Prou. 26. d
Hier. 18. d

Mar. 14. f

Glos. in hunc
locum 10. 5.

Ioan. 10. e

Ioan. 10. e

Glos. in hunc
locum 10. 5.

Sup. 20. g

cum subdit: *Ex hoc autem erit filius hominis sedens à dextris virtutis Dei*, ex hoc, id est, post hanc passionem, secundum illud: Humiliavit semetipsum. Propter quod & Deus exultavit illum, & c. à dextris, id est, æqualis. Dixit Dominus Domino meo sede à dextris meis. Et: Qui cum sit splendor gloriæ & figura substantiæ eius, portansq; omnia, verbo virtutis suæ purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram maiestatis in excelsis.

Tertio, quantum ad malignitatem in replicando adiungitur: *Dixerunt autem omnes: Tu ergo es filius Dei?* Hoc quasi concludunt, & quærunt causam, ut, si hoc asserat, reproberent eum tanquam blasphemum, secundum illud: Magis quærebant Iudæi Iesum interficere; quia non solum soluebat sabbatum, sed & patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo. Quoniam igitur hic verum concludebant, & tamen falsum evidens reputabant, ideo Christus nec omnino assererat, nec omnino negabat, sed medio modo respondebat, propter quod addit: *Qui ait: Vos dicitis, quia ego sum.* Vnde Glossa: Ita responsum suam temperat, ut dicat verum, & sermo eius calumniæ non pateat. Vnde Ioannes: Iudæis dicentibus de bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia: & quia tu homo cum sis, facis te ipsum Deum. Respondit per scripturam: Nonne scriptum est de lege vestra: Ego dixi, dii estis. Si illos dixit deos, ad quos sermo Dei factus est, vos dicitis: Quia blasphemus: quia dixi filius Dei sum? Vnde sicut ibi eorum repressit insaniam responsum prudenti, ita & hic. In quo erudit nos Christus, iuxta illud: Nolite dare sanctum canibus: neq; mittatis margaritas vestras ante porcos. Nam qui erudit derisorem, ipse iniuriam sibi facit. Et post: Doce instum & festinabit accipere. Vnde cæco illuminato quærenti: Quis est filius Dei, ut credam in eum? Respondit: Et vidisti eum: & qui loquitur tecum, ipse est. Samaritanæ dicenti, quod Messias venerit, respondit: Ego sum qui loquor tecum.

Quarto, quantum ad malignitatem in sententiando, subiungit: *At illi dixerunt: Quid adhuc desideramus testimonium? ipsi enim audiuimus de ore eius*, ex quo apparet eorum peruersitas, quia mala intentione quærebant, videlicet ut caperent eum in sermone. Apparet etiam quod peruersitas voluntatis peruertebat iudicium, quia quod Christus dixerat dubie, arguebant ipsum asseruisse. Et sic verificatur illud: Multæ sunt insidiæ dolosi. Bona in mala conuertens insidiatur, & in electis imponet maculam. Hoc autem quod innuit se filium Dei esse, reputabant blasphemiam, & ideo tanquam blasphemum reputabant morte dignum. Vnde Marcus: Summus autem sacerdos sciendens vestimenta sua, ait: Quid adhuc desideramus testes? Audistis blasphemiam, quid vobis videtur, & c. ibi subditur, quod cœperunt quidam conspuere eum, & velare faciem eius, & colaphis eum cedere. Ex quo potest colligi, quod bis illusio ista facta est ei, scilicet interdiu & noctu. Vnde Ioannes dicit, quod minister dedit ei alapam in domo Annæ, & alij Evangelistæ dicunt, quod illusio fuit in domo Caiphæ, ita ut verificetur istud: Factus sum in derisum tota die omnes subsannant me. Quia iam olim loquor vociferans iniquitatem, & castitatem clamito. Et ideo nunc impletum est illud, quod prædixit supra: Oportet filium hominis multa pati, & reprobari à senioribus & principibus sacerdotum, & scribis. Vnde etiam in persona eorum dicitur illud: Desiderauimus eum despectum, & nouissimum virorum, virum dolorum & scientem infirmitatem: & quasi absconditus vultus eius & despectus, unde nec reputauimus eum, & nos reputauimus eum quasi leprosum, & percussum à Deo & humiliatum. In cuius figura dicitur, quod Michol filia Saül spreuit David subsilentem, sic & synagoga Christum patientem, & ideo perdidit prolem & hæreditatem.

CAPVT XXIII.

ET surgens omnis multitudo eorum, & c.) Post descriptam comprehensionem, & illusionem, hic tertio

describit accusationem. Et quoniam Christus erat in Hierusalem, & tamen venerat de finibus Galilææ, ideo pars ista habet duas partes. In quarum prima agitur de accusatione Christi coram Pilato præside Iudææ. In secunda vero de accusatione eius coram Herode principe Galilææ, ibi: *Pilatus autem audiens Galilæam, & c.* Circa descriptionem accusationis coram Pilato, introducuntur quatuor scilicet, accusatio improba, inquisitio recta, excusatio iusta, accusationis aggrauatio importuna. Quantum ad accusationem improbam, dicit:

Et surgens omnis multitudo eorum, duxerunt illum ad Pilatum. Multitudo venit ut quem ratione superare non poterant, saltem vinceret multitudine: Multigena autem impiorum multitudo non erit utilis. Et ideo periculosum est cum tali multitudine commisceri, propter quod dicitur: Non pecces in multitudine ciuitatis, nec te immittas in populum, quia dicitur: Stupra collecta Synagoga peccantium, & consummatio illorum flamma ignis. Hæc autem multitudo conuenit ad multipliciter Christum accusandum, unde subdit: *Cœperunt autem illum accusare*, accusabant eum tanquam eius aduersarij: Audisti opprobria eorum Domine, omnes cogitationes eorum aduersum me. Labia insurgentium mihi. Accusant autem eum tanquam peccantem in populum, propter quod subditur: *Dicentes: Hunc inuenimus subuertentem gentem nostram*, subuersionem populi vocant viri subuersi & subuersores, secundum illud: Fili hominis, increduli & subuersores sunt tecum, & cum scorpiionibus habitas: verba eorum ne timeas, & vultus eorum ne formides, quia domus exasperans est. Et ideo exasperans, quia suum conuersorem vocat subuersorem. Vnde Hieremias: Conuerte me, & conuertar, quia tu Dominus Deus meus. Et: Conuerte Domine captiuitatem, & c. Accusant etiam eum, sicut peccantem in principem, ideo subditur: *Et prohibentem tributa dari Cæsari*, & hoc similiter erat falsum, nam supra dixit: Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei Deo. Accusant etiam eum sicut peccantem in Deum. Vnde additur: *Et dicentem, se Christum regem esse.* Sed de hoc non erat accusandus, quia erat verum, secundum illud: Ego autem constitutus sum rex ab eo, & c. sed nec ipsi de hoc poterant eum accusare, quia licet se diceret esse Christum coram discipulis secundum illud: Vos autem quem me esse dicitis: tamen hoc tacebat coram Iudæis, ne daret eis occasionem malignandi. Vnde Matthæus: Præcepit discipulis suis, ut nemini dicerent, quia ipse esset Iesus Christus: & propterea Iudæis quærentibus hoc ad insidiandum, & accusandum, non respondit simpliciter affirmando, sed medio modo: Vos dicitis, quia ego sum. Ex quo apparet quod Iudæi iniquè, & improbè accusabant Christum.

Secundo quantum ad inquisitionem rectam subditur: *Pilatus autem interrogabat eum dicens: Tu es rex Iudeorum?* Attendendum quod licet de tribus accusaretur, Pilatus non quæsiuit nisi de vno, quia sciebat, quod alia erant falsa: nam cum sanctitas & bonitas Christi appareret per miracula & eius famam, cum per verba ipsius euidenter esset, quod non prohibebat Cæsari reddi tributa: solum de tertio dubitauit, & de eo quærit. Vnde Gl. Pilatus potuit audire, quod de tributis dixerat: Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari: & ideo hoc quasi mendacium apertum vilipendens, solum hoc quod nesciebat, quæsiuit. Et in hoc recte egit, secundum illud: Causam quam nesciebam diligentissime inuestigabam: sed quia nec ipse dignus erat veritatem audire tanquam incredulus, ideo subdit: *At ille respondens ait: Tu dicis.* Vnde Ioannes: Ergo rex es tu? Respondit Iesus: Tu dicis: quia rex sum ego. Sed ideo hoc non affirmat, quia Pilatus non erat idoneus ad hanc veritatem suscipiendam, propter quod dicitur: Ego in hoc natus sum, ut testimonium perhibeam veritati: omnis qui est ex veritate, audit vocem meam. Dicit ei Pilatus: Quid est veritas? Et cum hoc dixisset, iterum exiit ad Iudæos. Ex quo appa-

ret,

Heb. 2. a
Psalm. 109. a
Heb. 1. a

Ioan. 5. e

Glos. in hunc
locum 20. 5.
Ioan. 10. f

Matth. 7. a

Prou. 9. b

Ioan. 9. g

Ioan. 4. d

Eccl. 1. 1. d

Mar. 14. g

Ioan. 18. d

Matth. 26. g

Mar. 14. g

Hier. 20. c

Sup. 9. e

Isa. 53. a

2. Reg. 6. d

Sup. 4. a

Eccl. 7. a
Eccl. 21. b

Thre. 3. g

Eccl. 2. e

Hier. 31. d
Psalm. 125. a

Sup. 20. d

Psalm. 2. a

Matth. 16. c

Ibid.

Sup. 22. g

Glos. in hunc
locum 20. 5.
Sup. 20. d

Iob. 29. c

Ioan. 18. g

Ibid.

ret quod veritatem non veraciter quæsiuit, quia cum quæsiuisset, responsum non expectauit. Et ideo nec quid esset veritas, nec ipsa veritate audire promeruit.

Tertio quantum ad excusationem istam addit: *At autem Pilatus ad principes sacerdotum & turbas. Nihil inuenio causa in hoc homine.* Nam de duobus primis causam non inueniebat, quia non quærebat, nec quærendum iudicauerat. De ultimo vero inueniebat quod Christus ei dixerat, sicut dicitur: *Regnum meum non est de hoc mundo, & ideo Pilatus nullam culpam inueniebat in eo dignam morte, nec mirum quia ipse de se dicit: Venit princeps mundi huius, & in me non habet quidquam.* Vnde poterat dicere illud: *Si fuero iudicatus scio quod iustus inueniar.* Ex quo apparet quod sicut boni iudicis est condemnare peccantes, sic est eius excusare & defendere innocentes, secundum illud: *Infantem & iustum non interficies, quia aduersor impium.*

Quarto quantum ad accusationis aggrauationem importunam, subdit: *At illi inualescebant dicentes: Commouet populum docens per uniuersam Iudæam incipiens à Galilæa usque huc.* In quo aggrauant accusationem, dum volunt eam notare de seditione, quasi commotor sit totius terræ, sed iniuste eum accusant de commotione, quia non commouebat populum ad seditionem sicut Absalon, de quo dicitur: *Cum immolaret victimas, facta est coniuratio valida, populusque concurrens augebatur cum Absalon.* Non commouebat ad transgressionem, sicut faciet Antichristus: *Admirata est uniuersa terra post bestiam. Et adorauerunt draconem qui dedit potestatem bestie, sed commouit ad compunctionem, secundum illud: Commouisti terram, & conturbasti eam: sana contritiones eius, &c.* Commouit ad exultationem sicut dicitur: *Cum intrasset Hierosolimam, commota est uniuersa ciuitas. Et: Adhuc unum modicum est, & ego commouebo cælum & terram. Et ratio huius est, quia docebat non seductoria, sed salutaria.* Vnde & Petrus dicebat: *Domine ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes. Hac doctrina Christus docerat, sicut dicebat Ioannes: Si quis voluerit voluntatem eius facere cognoscet de doctrina, vtrum ex Deo sit. Et ideo non erat accusandus, sed laudandus & acceptandus, & maxime à principibus sacerdotum, secundum illud: Oportet episcopum esse amplexantem eum qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, vt potens sit exhortari doctrina sana.* Spiritualiter in hoc quod Christus incepit à Galilæa, quæ interpretatur transmigratio, & pertransiit per Iudæam, & venit vsque in Hierusalem, intelligitur quod prædicator verus debet hoc ordine prædicare, vt prædicet transmigrationem à statu peccati, confessionem veritatis fidei, & quietationem in visione pacis æternæ, vt sic deseratur malum, discernatur verum, & diligatur bonum. Et in his clauditur triplex bonum, scilicet venia, gratia, & gloria. Bonitas, scientia, & disciplina. Propter hoc petit propheta in Psalmo: *Bonitatem, & disciplinam, & scientiam doce me.*

Pilatus autem audiens, &c. Post descriptam accusationem coram præside, hic describit ordinem accusationis coram Herode, ad cuius ordinatam descriptionem introducuntur quatuor, scilicet cautela Pilati subterfugientis, curiositas Herodis interrogantis, improbitas plebis accusantis, & stoliditas principis vilipendentis. Primo ergo quantum ad cautelam Pilati subterfugientis, dicit:

Pilatus autem audiens Galilæam, interrogauit, si homo Galilæus esset, ideo hoc quærit, vt subterfugiat eum iudicare, si iudicium eius spectat ad alium. Et ratio eius redditur in Matthæo: *Sciebat enim Pilatus quod per inuidiam tradidissent eum. Et ideo subterfugiebat, quia vel oportebat quod prouocaret contra se getem illam, vel faceret contra iura.* Vnde volebat in alium reiicere iudicium. Ideo subdit: *Et vt cognouit quod de Herodis potestate esset, remisit eum ad Herodem, qui & ipse Hierosolymis erat illis diebus.* Beda: *Ne contra infantem, & quæ*

traditum per inuidiam nouerat, sententiam cogeretur Herodi audiendum mittit: vt à suo Tetrarcha, vel absolueretur, vel damnaretur: Vnde apparet quod Pilatus fecit caute, fecit & iuste, quia noluit sibi vsurpare quod alieni erat iuris, quia dicitur: *Non est enim potestas nisi à Deo. Quæ autem sunt à Deo ordinata sunt.* Fecit pie, quia credidit quod Herodes hominem suum ab iniuris deberet accusatoribus liberare, secundum illud: *Miseratio hominis circa proximum suum.* Fecit & veritate, quia voluit in aduersarium suum periculosum iudicium deuoluere: voluit & eius calumniam declinare, voluit & ei placere de eo quod nihil sibi constabat. Ex quo apparet istud quod supra dictum: *Filij huius sæculi, prudentiores filiis in generatione sua sunt.*

Secundo quantum ad curiositatem Herodis interrogantis, subdit: *Herodes autem viso Iesu, gauisus est valde, non propter aspectum credulitatis, sicut Abraham de quo Ioannes: Abraham pater vester exultauit, vt videret diem meum, & vidit, & gauisus est.* Erat enim cupiens ex multo tempore videre eum, non per affectum charitatis, sicut Iob: *Quis mihi tribuat, vt cognoscam & inueniam illum, & veniam vsque ad solium eius?* Talibus enim dicitur: *Beati oculi qui vident quæ vos videtis. Dico enim vobis quod multi prophetæ & reges, &c. Non sic Herodes, sed ex curiositate.* Vnde addit: *Ex quo audiret multa de eo, & sperabat signum aliquod videre ab eo fieri, per appetitum curiositatis: Audiuit autem Herodes Tetrarcha omnia quæ fiebant ab eo, & ait: Quis est autem iste de quo ego talia audio? Et quærebat videre eum.* Et quia curiositas maxime viget circa visum & auditum, secundum illud: *Non saturatur oculus visu, neque auris auditu impletur, ideo addit: Interrogabat autem eum multis sermionibus. Interrogabat inquam, non sicut studiosus, sed sicut curiosus: non sicut amator, sed sicut tentator, secundum illud: Ex multa loquela tentabit te, & subridens interrogabit te de absconditis tuis.* Et quia non meretur veritatem audire, ideo additur: *At ipse nihil respondebat, tacebat autem Christus in exemplum prudentiæ: Ne respondeas stulto iuxta stultitiam suam. Iustum autem est, indignis diuina celari.* Vnde Glossa: *Tacuit, quia Herodis incredulitas non merebatur diuina audire, & Dominus iactantiam declinabat: Nolite dare sanctum canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos.* Item per exemplum patientiæ: *Si expaui multitudinem nimiam, & despectio propinquorum terruit me, & non magis tacui: super quo Gregorius: Boni apparere nolunt, cum aliis profunt: quod esset se ostendere, nec prodesse, vt Iesus Herodi non quærenti profectum tacuit, & tamen passus est se derideri. Item innocentia: Vnde Glossa: Melior est causa quæ non defenditur, & probatur. Susanna tacuit, & vicit, sicut dicitur. Item in exemplum confidentiæ: Dominus pugnabit pro vobis & vos tacebitis. In exemplum obedientiæ: Quasi agnus coram tondeute se, obmutescet. In exemplum perseverantiæ. Vnde Glossa: Ambiuunt defendi, qui timent vicini: nec accusatorem tacendo confirmat, sed despicit non refellendo. Vnde dicitur: Ex ore altissimi non egredientur nec mala, nec bona.*

Tertio quantum ad improbitatem plebis accusantis subditur: *Stabant autem principes sacerdotum, & scriba constantiter accusantes eum.* Hæc autem constantia virtus non erat, sed pertinacia, quia non ex amore iustitiæ veniebat, sed ex liuore inuidiæ. Hæc enim est, quæ armat cor ad proximum impugnandum. Vnde Augustinus: *Cum per omne vitium antiqui hostis virtus humano cordi infundatur, in zelo inuidiæ per tota viscera serpit. Hæc est qua Cain contra fratrem suum Abel armatur. Et filij Iacob contra Ioseph, Babylonij contra Danielem, Iudæi contra Christum.* Erat autem in Iudæis inuidia cum pertinacia, & ideo accusabant eum constantiter: perseverantia in illis non est vera constantia, sed duritia & pertinacia, sicut Magi Pharaonis contra Moysen. Vnde dicitur: *Quemadmodum autem Ioannes*

Beda Glossa in hunc locum 10.5.

Rom. 13. a

Eccl. 18. b

Sap. 16. b

Ioan. 8. g

Iob 23. a

Sup. 10. d

Sup. 9. a

Eccl. 1. b

Eccl. 13. b

Prou. 26. a

Glossa in hunc locum 10.5. Mat. 7. a

Iob 31. d

Greg. lib. 22. c. 12. super Iob 10. 1.

Glossa in hunc locum 10.5. Dan. 13. c. Exod. 14. d. Isa. 53. c.

Glossa inter. in hunc locum 10.5. Thre. 3. c.

Aug. ad fratres in Eremito ser. 18. 10. 10. Gen. 4. a

2. Tim. 3. b

&c.

Ioan. 18. f

Ioan. 14. d. Iob 13. e

Exod. 23.

2. Reg. 15. c

Apoc. 13. a

Psal. 59. a

Mat. 21. a. Agg. 2. b

Ioan. 6. b

Ioan. 7. e

Tit. 1. e

Galilæa quid.

Psal. 118. i

Mat. 27. b

& Mambres restituerunt Moyli, ita & hi restitunt veritati, homines corrupti mēte, reprobi circa fidem. Vnde illi erant imitatores illius draconis, de quo in Apocalypsi: Proiectus est accusator fratrum nostrorum qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri die ac nocte. Et hoc ex inuidia. Nam dicitur: Inuidia autem diaboli mors introiit in orbem terrarum, imitantur autem illum qui sunt ex parte illius.

Quarto quantum ad stoliditatem principis vilipendētis, subiungitur: *Spreuit autem illum Herodes cū exercitu suo: & illufit inducum veste alba: spreuit, inquam, tanquam impotentem: quia signum non fecit: tanquam ignorantem, quia verbum non respondit: tanquam stolidum: quia corā accusantibus se non defendauit. Nec tantum spreuit, verum & illufit. Ex quo apparet quod Christus illufus fuit triplici illusione, scilicet à Iudæis ex malitia: Ab Herode ex arrogantia, sicut dicitur: à militibus ex ignorantia, sicut dicit Ioannes. Et attendendum quod Iudæi velauerunt: Herodes induit alba veste: Milites circumdederunt ei purpureū vestimentum. Ex quo apparet quod pontifex noster habuit in sua passione vestimenta pontificalia. Amictā scilicet cum velatus est à Iudæis. Albam cum vestitus est alba veste ab Herode: Casulam cum habuit chlamidem coccineam. Et ne quid desit, & manipulum & molam, & cingulū, dum ligatus est ad columnam. Coronam spineam habuit pro mitra, & arundinem in manu pro baculo pastorali, & pro chirothecis & sandaliis habuit manus & pedes sanguine coopertos. Et hæc habentur à prælatis consecrantibus in memoriam Dominicæ passionis. In cuius memoriale conficitur sacramentum altaris. Quia vero Herodes Christum non inueniebat morte dignum, ideo & ipse declinabat iudicium, ideo additur: *Et remisit ad Pilatum, tanquam ad amicum, propter quod addit: Et facti sunt amici Pilatus & Herodes in ipsa die, nam antea inimici erant adinuicem, ex quo apparet quod inimicitia respectu boni, parit amicitiam inter malos, ideo mali designantur per vulpes Samsonis, quæ habent caudas colligatas, quia omnes cōueniunt in vnum aduersus Dominum, & aduersus Christum eius. Et ideo hi duo designant persecutionem duorum populorum contra Christum. Vnde Glossa: Sicut Herodes & Pilatus, sic Iudæi & Gentiles, cum sint genere & religione, & mente quoque dissentientes, tamen in Christianis persequendis, & fide Christi perimenda consentiunt.**

*Pilatus autem, conuocatis principibus sacerdotū, & magistratibus, &c. Postquam descripsit Christi comprehensionem, illusionem, & accusationem, hic quarto describit, ipsius condemnationem. Et quoniam Christus condemnatus est, vt deduceretur ad patibulum crucis, ideo pars ista habet duas partes. In quarum prima agitur de condemnatione ipsius ad patibulum. In secunda de deductione eius ad crucifigendum, ibi: *Et cum ducerent eum, apprehenderunt Simonem, &c.* Describit autem Euangelista condemnationem Christi vt iniquam, vt impiam, vt extortam, & vt distortam. Vt iniquam propter repugnantiam legis iustitiæ. Vt impiam, propter repugnantiam consuetudinis piæ. Vt extortam, propter repugnantiam voluntatis propriæ. Vt distortam, propter repugnantiam rationis rectæ. Primo igitur ad insinuandam repugnantiam condemnationis Christi, & legis iustitiæ, dicit:*

*Pilatus autem conuocatis principibus sacerdotum, & magistratibus, & plebe, præmittendo citationem: citādi autem sunt auctores ad audiendam sententiam, qua reus debet absolui, vel condemnari, quia vt dicitur: Non est Romanis consuetudo damnare aliquem hominem priusquam is qui accusatur præsentem habeat accusatores locumq; defendend: accipiāt ad abluenda crimina. Ideo secundum iuris ordinem, ante lationem partium conuocationem, quibus conuocatis procedendū est, ideo subditur: *Dixit ad illos: Obrulistis mihi hunc hominem, quasi auertentem populum, recolendo accusa-**

*tionem. Vnde Ioannes. Si non etiet hic malefactor, nō tibi tradidilemus eum. Et post accusationem sequitur inquisitio, ideo subdit: *Et ecce, ego coram vobis interrogās nullam causam inueni in homine isto, ex his in quibus eum accusatis. Sed neque Herodes Nam remisit vos ad illum, & ecce, nihil dignum morte actum est ei.* Ostendendo eius innocentiam, quam ostendit per examinationem propriā & alienam. Vnde Glossa: Pilatus fatetur, nec se, nec Herodem aliquid in occidendo, vel illudendo Christo inuenisse. Nam & recte competit ei illud: Igne me examinasti, & non est inuēta in me iniquitas. Et quia talem, iniquum est condemnari, ideo subdit: *Emendatum ergo illum dimittam, prædicendo æquam sententiā: hæc enim sententia erat ferenda secundum iustitiam: Ex quo accusabatur innocens, sed Pilatus hoc non audebat facere, sed quærebat assensum partis aduersæ, ostēdens quod non poterat damnari iuste, ne tamen possent conqueri de remissione iudicis offert punitionem accusati, in hoc quod dicit se emendatum, id est, flagellatum dimittere velle. Vnde Glossa: Flagris & ludibriis quantum iubetis, afficiam, dummodo ne sitiat innoxium sanguinem, ex quo apparet repugnantia condemnationis, & legis iustitiæ.**

Secundo quantum ad repugnantiam condemnationis & consuetudinis piæ, subiungit: *Necesse autem habebat dimittere eis per diem festum, vnum, hæc autem necessitas non manebat ex imperiali iure, sed ex consuetudine. Vnde Rabanus: Non imperiali legis sanctione, sed annua gētis, cui pertalia placere gaudebat, deuictus consuetudine. Hæc autem consuetudo erat in die festo paschæ, in memoriam liberationis populi de Ægyptiaca seruitute. Vnde Ioannes dicit quod dixit Pilatus* **C** *Est autem consuetudo vobis, vt vnum dimittam vobis in pascha, vultis ergo dimittant vobis regem Iudæorū. Et hæc oblatio erat secundum morem clementiæ, sed hanc recusat peruersitas Iudæorum in Christo. Et ideo addit: *Exclamauit autem simul vniuersa turba, dicens: Tolle hunc, & dimitte nobis Barrabam hoc autem petit turba ad suggestionem principum, & scribarum. Vnde Matthæus: Principes autē sacerdotum & seniores persuaserunt populo, vt peterent Barrabam. Et in hoc apparet crudelitas: quia piissimo Domino prætulērunt impiissimum homicidam. Ideo addit: *Quia erat propter seditionem quandam factam in ciuitate, & homicidium, missus in carcerem, & ita erat seditiosus, & homicida. Insuper & latro, sicut dicitur: Erat autē Barrabas latro. Ex quo apparet Iudæorum peruersitas, quia Saluatori prætulērunt seditiosum, benefactori furem, & auctori vitæ prætulērunt virum homicidam. Vnde dicitur: Vos autem sanctum & iustum negatis, & petistis virum homicidam donari vobis: auctore vero vitæ interfecistis. Et hæc fuit summa impietas, vitam reddere destructori, & auferre vitam fōti totius vitæ. Vnde Glossa: Quia pro Iesu latronem, pro Saluatore interfecitorem, pro datore vitæ ademptorem elegerunt, merito salutem perdidērunt, & vitam.***

Tertio quantum ad repugnantiam condemnationis & voluntatis in iudice, subdit: *Iterum autem Pilatus locutus est ad eos, volens dimittere Iesum, ex quo nō valebat impietas, non valebat iniquitas, tandē valebat auctoritas, & voluntas. Hoc autem nolebat Pilatus, tum quia durum erat sibi tantum virum mori tradere sine causa: tum etiā, quia dissuadebat vxor sua. Vnde Matthæus: Sedente Pilato pro tribunali, misit ad eum vxor eius, dicens: Nihil tibi, & iusto illi. Hæc autem voluntas Pilati non erat plena, sed pigra, secundum illud: Vult & non vult piger. Quia non volebat facere contra turbam, cuius voluntas erat contraria, ideo subditur, *At illi succlamabant, dicens: Crucifige, crucifige eum. Vbi ostenditur peruersa Iudæorum voluntas in hoc quod clamose quærunt. Vnde sibi competit illud: Expectaui vt faceret iudicium, & ecce iniquitas: & iustitiam, & ecce clamor. Pro istius multitudinis clamore dicitur: Væ multitudini populorum multo-**

rum,

Apoc. 12. c

Sap. 2. d

Sup. 22. g
Ioan. 19. aIndumenta
pontificalia

Iudic. 15. a

Psal. 2. a

Glos. in hunc
locum 10. 5.

Act. 25. c

Ioan. 18. f

Glos. in hunc
locum 20. 5.

Psal. 16. a

Glos. interl.
in hunc lo
cum tom. 5.

Ioan. 18. g

Mat. 27. b

Ioan. 18. g

Act. 3. c

Glos. in hunc
locum 10. 5.

Mat. 27. b

Prov. 13. a

Isa. 5. b

Isa. 17. d

rum, vt multitudo. maris sonantis, & tumultus turbarum, sicut sonitus aquarum multarum. Apparet & ex hoc peruersa voluntas, quia quaerunt crucifixionem. Vnde Beda: Magna crudelitas, non solum occidere, sed & crucifigere quaerunt, vt pedibus & manibus ad lignum confixis, morte vexaretur producta, nec tantum producta, verum & acerba, secundum illud: Foderunt manus meas, & pedes meos. Nec tantum acerba, verum etiam ignominiosa. Morte turpissima condemnemus eum: vnde illum tanquam maledictum poenae maledictionis volebat subicere, quia dicitur: Maledictus a Deo, qui pendet de ligno. Sed hoc non fuit sine diuina dispositione, secundum illud: Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum. Sed impij hoc ex crudelitate & iracundia postulabant. De his duobus, scilicet clamore & crudelitate dicitur: Facta est mihi haereditas mea quasi leo in silua: dedit contra me vocem. Et iterum in Psalmo: Quoniam circumdederunt me canes multi, consilium malignantium obsedit me.

Quarto, quantum ad repugnantiam condemnationis, & rationis rectae, subiungitur: *Ille autem tertio dixit ad illos: Quid enim mali fecit iste, nullam causam mortis inuenio in eo.* Ex quo enim nulla erat in eo causa mortis, interficere eum erat contra dictam rectae rationis. Et quia menti inuidiae non sufficit ratio sine punitione, ideo addit: *Corripiam ergo illum, & dimittam.* Nec tantum hoc dixit verbo, verum & fecit facto, secundum illud: Tunc ergo apprehendit Pilatus Iesum, & flagellauit. Vnde Glossa: Hanc correctionem deridendo, & flagellando nefandorum desideriis exhibuit, ne vsq; ad crucifigendum laurent. Et quia peruersum cor nec ratione inducitur, nec flectitur pietate, ideo subditur: *At illi instabant vocibus magis postulantes, vt crucifigeretur, & inualescebant voces eorum.* Ex quo apparet, quod victi viuacitate rationis rectae, conuertunt se ad preces. Vnde Glossa: Ad preces se conuertunt, vt quod criminando, vel etiam ratiocinando nequiuertant, iam postulando & vociferando perficiant. Vnde etiam Ioannes ait: Exiuit ergo iterum Pilatus, & dixit eis: Ecce, adduco vobis eum foras, vt cognoscatis: quia in eo nullam inuenio causam, & dixit eis: Ecce homo. Cum ergo vidissent eum pontifices, & ministri, clamabant, dicentes: Crucifige, crucifige eum. Ex praedictis ergo colligitur, quod mors Christi principaliter imputatur Iudaeis, quam Pilato. Vnde Ioannes: Dominus dicit: Qui me tradidit tibi, maius peccatum habet. Nam Iudaei semper in institerunt ad eius mortem, sed Pilatus visus est subterfugere septem modis, scilicet imitatione fori, allegatione innocentiae, oblatione misericordiae, ostentatione voluntatis suae, declaratione, quod hoc esset contra rationem, inflictione poenae, & tandem retorsione culpae in Iudaicam plebem. Vnde Matthaeus: Pilatus accepta aqua lauit manus coram populo, dicens: Innocens ego sum a sanguine iusti huius, vos videritis. Et respondens vniuersus populus, dixit: Sanguis eius super nos, & super filios nostros. Sed licet tot modis vellet eum liberare, tamen praeter timore defecit in fine, & declinauit contra dictamen iustitiae, misericordiae, voluntatis suae, & rationis rectae, ad peruersam populi voluntatem, ideo addit: *Et Pilatus adiudicauit fieri petitionem eorum.* Et hoc contra illud: Non sequeris turbam ad faciendum malum, nec in iudicio, plurimorum acquiesces sententiae, vt a vero deuies. Deuiauit autem Pilatus, distortam sententiam dando, in absoluendo malum, & ideo dicit: *Dimisit autem illis eum, qui propter homicidium, & seditionem missus fuerat in carcerem, quem petebant.* Et quantum ad condemnationem viri iusti, ideo addit: *Iesum vero flagellatum tradidit voluntati eorum.* Ratio autem, quare Pilatus fuit inflexus ad hanc sententiam iniquissimam, fuit inordinatus amor complacentiae populi, quae retrahit a veritate, ideo dicitur: Si adhuc hominibus placerem. CHRISTI seruus non essem. Fuit & timor, ne incurreret offensam Caesaris. Vnde Ioannes: Si hunc dimittis, non es amicus Caesaris. Et subditur ibi, quod Pila-

tus, cum audisset hos sermones, adduxit foras IESUM, & sedit pro tribunali, & malam sententiam tulit, propter quod dicitur: Qui timet hominem, cito corrumpet.

Et cum ducerent eum, &c. Post descriptam condemnationem Christi, hic describit deductionem condemnati, circa quam describendam quatuor introducuntur, scilicet deductio Christi ad patibulum, lamentatio mulierum, reprehensio lamentantium, & pronuntiatio imminentium calamitatum. Primo ergo quantum ad deductionem Christi ad patibulum, dicit:

Et cum ducerent eum, apprehenderunt Simonem quendam Cyrenensem venientem de villa: & imposuerunt illi crucem portare post Iesum. Sed contrarium huius videtur dici in Ioanne, vbi dicitur: Susceperunt autem Iesum, & eduxerunt eum. Et baiulans sibi crucem exiuit in eum, qui dicitur Caluariae, locum. Veruntamen non est contrarietas, quia vtrumque fuit, sed quod tacet Lucas, exprimit Ioannes. Vnde Glossa: Primo Dominus portauit crucem, sed postea Simoni imposta est, quem exeuntes obuiam habuerunt. Hoc autem diligenter exprimit Lucas propter mysterium significationis. Simon iste ratione nominis & gentis, quia erat de Cyrene, designat obedientiam populi gentilis ad ferendam crucem post Christum. Vnde Glossa: Quia Simon non Israelita, sed Cyrenaeus erat, per eum gentiles designantur, qui portant crucem, cum populi gentium paganis ritibus relictis obedienter amplectuntur vestigia Dominicae passionis. Et talibus loquitur Petrus: Christus passus est pro vobis, vobis relinquens exemplum, &c. Et talibus Paulus: Iesus extra portam passus est: Exeamus igitur ad eum extra castra, improprium eius portantes. Quia vero Simon angariatus fuit crucem portare, sicut dicitur: Angariauerunt praetereuntem quempiam Simonem Cyrenaeum, ideo ratione angariae designat hypocritas, qui crucem portant pro laude humana. Vnde Gregorius: Simon qui portat crucem in angaria, ipse est qui laborat pro laude humana: subeunt enim homines hunc laborem, quem non cogit timor vel dilectio Dei. Vel designat accidiosos, qui crucem portant cum murmure, poena, & violentia. Contra tales Bernardus: Vae portantibus crucem, non sicut Saluator suam, sed sicut ille Cyrenaeus alienam. Contra quos dicitur: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum: & tollat crucem suam quotidie, &c. Quia omni die debet in nobis amor poenitentiae faciendae innouari.

Secundo, quantum ad lamentationem mulierum concomitantium, subditur: *Sequebatur autem illum multa turba populi & mulierum, quae plangebant & lamentabantur eum.* Turba quidem sequebatur ex admiratione, sed mulieres ex miseratione. Vnde Glossa: Mali sequuntur vt morientem laeti aspiciant, mulieres, vt quem viuere desiderabant, moriturum, morientem, & mortuum plorent. Vnde & post mortem dicitur de Magdalena: Maria autem stabat ad monumentum foris plorans. Haec autem lamentatio fiebat de Christo a mulieribus, non a viris: non quia mulieres essent in amore Christi feruentiores, seu stabiliores, sed quia magis sunt naturaliter ad lacrymas pronae, & magis compassiuae naturae, sicut de Anna dicitur: Flebat igitur mater eius irremediabilibus lacrymis. Et de Anna matre Samuelis: Cum esset Anna amara animo, orauit ad Dominum flens largiter, &c. Et quia poterant hoc facere magis secure. Vnde Glossa: Non ideo inducitur solus mulierum ploratus, quin & viri dolerent, sed quia foemineus sexus quasi cõtemptibilior, liberius poterat praesentibus principibus sacerdotum, quid contra eos sentiat ostentare. Vnde potest dici illud: Accingite lumbos vestros, super vbera plangite, super regione desiderabili. Vere desiderabilis erat iste super omnes reges vniuersae terrae. Et ideo hic placet, & haec lamentatio designari potuit per lamentationem factam per Iosiam, secundum illud: Vniuersus Iuda & Hierusalem luxerunt eum, Hieremias maxime, cuius omnes cantores atque cantatrices vsque in

Prou. 29. d

Ioan. 19. d

Glossa in hunc locum 10. 5.

Glossa in hunc locum 10. 5.

1. Pet. 2. d
Heb. 13. c

Mar. 15. b

Sup. 9. c

Glossa in hunc locum 10. 5.

Ioan. 20. a

Tob. 10. a
1. Reg. 1. b

Glossa in hunc locum 10. 5.

Isa. 32. c

2. Paral. 35. d

Beda Glossa in hunc locum tom. 5.
Psal. 21. d
Sap. 2. d

Dent. 21. d

Gal. 3. b

Hier. 12. c

Psal. 21. d

Ioan. 19. a
Glossa in hunc locum 10. 5.

Glossa in hunc locum 10. 5.

Ioan. 19. a

Ioan. 19. a

Matt. 27. e

Exod. 23. a

Gal. 1. b

Ioan. 19. c

pra

præsentem diem lamentationes super Iosiam replicant. Huiusmodi autem lamentationes magnæ factæ & prædictæ fuerunt pro Salvatore, & ideo, leguntur in eius passione. Similiter etiam plangitur mors Christi, & ruina Hierusalem. Vnde in oratione Hieremiæ dicitur: Defecit gaudium cordis nostri: versus est in luctum chorus noster. Cecidit corona capitis nostri: vae nobis, quia peccauimus: propterea mœstum factum est cor nostrum, ideo contenebrati sunt oculi nostri.

Tertio, quantum ad reprehensionem lamentantium, adiungit: *Conuersus autem ad illas Iesus, dixit: Filie Hierusalem nolite flere super me.* Prohibet autem huiusmodi mulieres à fletu, non quia male facerent Christo compatiendo, cum dicat vir pius & sanctus: Flebam quondam super eo, qui afflicto erat, & compatiabatur anima mea pauperi. Vnde & sanctus Dauid in figura dicebat: Doleo super te frater mi Ionathan, decore nimis, & amabilis super amorem mulierum. Vnde & Christo pauperi & afflicto amabili, & pulcherrimo compatiendum est affectu piissimo, secundum illud: Aspiciet ad me, quem confixerunt, & plangent eum planctu, quasi super vni-genitum, & dolebunt super eum, ut doleri solet in morte primogeniti. Non ergo hic arguitur à Christo, sed quia contristabantur ex mentis deiectione, contra quos dicitur: Non contristemini, sicut & ceteri, qui spem non habent: Si enim credimus, &c. Vnde Glossa: Ne lamentemini me moriturum, cuius cito resurrectio mortem soluere potest, cuius mors mortem, & ipsam mortis auctorem destruet. Quia ergo contristabantur carnali quadam affectione, scilicet dilectione faciei desideratæ, sicut discipuli: Plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit, &c. Quia etiam sic flebant super Christo, quasi moreretur pro se, non pro humana transgressione. Vnde Glossa: Tristabantur de vita mortali, quæ morte finienda erat, non de cæcis, qui medicum occidebant. Quodcumque autem passionem Christi recolimus, debemus flere: non pro ipso, qui iam glorificatus est, sed habito respectu ad peccatum nostrum, ideo subdit: *Sed super vos ipsas flete, & super filios vestros.* Non negat igitur quin flendum sit, sed quod consideratio flentis debet redire super scelus humani generis, pro cuius transgressione Christus mortuus fuit. Quoniam igitur mortuus est pro peccatis nostris, ideo dies passionis suæ debet cum multis lacrymis celebrari. Vnde dicitur: Idcirco ego plorans, & oculus meus deducens aquas: quia longe factus est à me consolator conuertens animam meam: facti sunt filij mei perditij; quoniam inualuit inimicus, Secus autem est de aliis sanctis, ut de Petro, & Paulo, qui mortui sunt ad profectum virtutis, & palmam martyrii obtinendam. Flere ergo debet omnis Christianus super se, & humano genere, quia fuit causa interfectionis Domini sui. Vnde Hieremias: Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lacrymarum: & plorabo die ac nocte interfectos filie populi mei? Ex huius morte speciali memoracione flendum est, quandiu sumus in Babylone, in valle lacrymarum & fletuum. Vnde Psalmus: Super flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus, dum recordaremur tui Sion. Flere etiam debet omnis, qui tantam & tam nobilem pietatem non recognoscit multitudo hominum. Deduc quasi torrentem lacrymas per diem & noctem: non des requiem tibi, Flere etiam debet, quia ex hoc preparatur ad æternam calamitatem, propter quod super eos fleuit Iesus. Videns ciuitatem, fleuit super illam dicens: Quam cognouisses & tu. Et: Defecerunt præ lacrymis oculi mei, conturbata sunt viscera mea, effusus est in terra iecur meum super contritionem filie populi mei.

Quarto, quantum ad prædictionem imminentium calamitatum, subiungit: *Quoniam ecce venient dies, in quibus dicent: Beata steriles, & ventres qui non genuerunt, & vbera, quæ non lactauerunt.* Et hoc potest referri ad destructionem Hierusalem, ratione cuius præmittitur supra: Vae autem prægnantibus & nutrientibus in illis diebus:

erit enim pressura magna super terram, & ira populo huic: & cadent in ore gladij, & captiui ducentur in omnes gentes. Vel melius, refertur ad iudicium finale, ex cuius consideratione debet homo flere super se, & super alios peccatores, ne oporteat plangere in aduentu ipsius, secundum illud: Tunc parebit signum filij hominis in cælo, & tunc plangent omnes tribus terræ, & videbunt filium hominis sedentem, &c. Et huic intellectui magis consonat, quod sequitur: *Tunc incipient dicere montibus: Cadite super nos: & collibus: Operite nos.* Hoc erit in apparitione iudicis, secundum illud: Absconderunt se in speluncis, & in petris montium, & dicunt montibus & petris: Cadite super nos, & abscondite nos à facie sedentis super thronum, & ab ira agni: quoniam veniet dies magnus iræ ipsorum. Et similiter: Et introibunt in speluncas petrarum, & in voragine terræ à facie formidinis Domini, & à gloria maiestatis eius, cum surrexerit peccutere terram, &c. Quod autem tales dies horribiles expectandi sint indubitanter, & formidandi, per fletum perueniendi, ostendit ex consideratione suæ passionis, cum subdit: *Quia si in viridi ligno hac faciunt, in arido quid fiet?* Quasi dicat, si succiditur arbor viua, & fructuosa, & speciosa, quid ergo fiet de arida & infructuosa. Est autem Christus lignum viride, quia viuum, Vnde dicitur: Lignum vitæ est his, qui apprehenderit eam, dicitur de sapientia. Et ideo designatur per lignum vitæ, de quo in Genesi: Produxitque Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum visu, & ad vescendum suauis: lignum etiam vitæ in medio paradisi. Quia etiam fructuosum: Ex vtraque parte fluminis lignum vitæ afferens fructus duodecim, per menses singulos reddens fructum suum. Quia virtuosum: Folia ligni ad sanitatem gentium, &c. E contrario, homo peccator est lignum aridum, quia caret vita gratiæ, fructu iustitiæ, & virtute constantiæ, propter quod dicitur peccatori: Non te extollas in cogitatione animæ tuæ, velut taurus: ne forte elidatur virtus tua per stultitiam, & folia tua comedat, & fructus tuos perdat, & relinquaris velut lignum aridum in eremo: Si ergo summus plantator lignorum paradisi, propter peccatum, sic crudelem mortem permisit pati lignum vitæ, & voluptatis, quid ergo faciet de lignis aridis & spinosis? Vnde Glossa: Si ergo qui peccatum non feci, qui lignum vitæ appello, mundo duodecim fructus gratiæ per singulos menses afferro, sine passione de mundo non exeo, quæ tormenta manent illos, qui fructibus sunt vacui? Insuper & lignum vitæ flammis dare non timent, & ideo dicitur: Si iustus in terra recipit, quanto magis impius & peccator? Et: Quoniam tempus est, ut incipiat iudicium à Domo Dei Si autem primum à nobis, quis finis eorum, qui non credunt Dei Euangelio?

Ducebantur autem & alij duo, &c. Post descriptionem Christi comprehensionem, illusionem, accusationem, & condemnationem, hic quinto loco describit eius crucifixionem, quam describit dupliciter, scilicet ex parte conditionum aggrauantium, & ex parte circumiacentium, ibi: *Erat autem & superscriptio scripta, &c.* Circa descriptionem conditionum aggrauantium sex introducuntur, scilicet inhonestas confortij, atrocitas supplicij, benignitas crucifixi, rapacitas militum crucifigentium, malignitas principum insultantium, & crudelitas iridentium crucifixorum. Primo igitur quantum ad inhonestatem confortij, dicit:

Ducebantur autem & alij duo nequam cum eo, ut interficerentur. Alij duo scilicet qui erant nequam, ut ex iniquitate illorum cum Christo interfectorum prætenderent, quod Christus ut reprobis patiebatur: sed hoc Dominus præordinauit fieri, secundum illud: Cum sceleratis reputatus est. Tum propter exemplum humilitatis, ratione cuius dicitur in Psalmo: Ego autem sum vermis, & non homo: opprobrium hominum, & abiectio plebis. Et desiderauimus eum despectum & nouissimum virorum. Tum etiam propter mysterium significationis. Nam per duos latrones, secundum allegoriam intelli-

guntur

Thre. 5.e

Iob. 30.d

2. Reg. 1.d

Zach. 12.c

1. Thes. 4.c
Glos. in hunc
locum 10. 5.

Ioan. 16.c

Glos. in hunc
locum 10. 5.

Thre. 1.f

Hier. 9.a

Psal. 136.a

Thre. 2.f

Sup. 19.f
Thre. 2.d

Sup. 21.e

Mat. 24.e

Apo. 6.d

Isa. 2.d

Prou. 3.b

Gen. 2.b

Apo. 22.a

Apo. 22.a

Ecc. 6.a

Glos. in hunc
locum 10. 5.

Prou. 11.d

1. Pet. 4.d

Isa. 53.d

Psal. 21.b

Isa. 53.a

guntur duo populi, inter quos, & pro quibus passus est Christus vnus, scilicet Iudæorum, & alter Gentium qui rectè latrones dicuntur, quia vtrique Deo per superbiam in Adam voluerunt prærigere dignitatem propriam. Vnde super istud: Non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, dicit Glossa: Adam & Eua voluerunt rapere diuinitatem, & amiserunt felicitatem. Et propter hoc datum fuit signum circumcisionis in remedium quod esset quasi cauterium latronum, & crux etiam Christi in medio latronum, vt per illam à pœna latronum liberemur: sed populus Iudaicus tanquam latro sinister adhuc blasphematur. Gentilis autem confitetur, & orat. Secundum Augustinum autem per duos latrones signatur totum genus humanum in cruce tribulationis & miseriz affixum: sed altera pars à dextris, vt illi qui pro cœlesti gloria: altera à sinistris, vt illi qui pro temporali gloria patiuntur. Et in hoc execrabilis est profecto impietas Iudæorum: quæ quasi latronem affixit cruci omnium Redemptorem. Bonus tamen in mysterio, latro Christus qui insidiatus est diabolo, vt vasa eius auferret. Idèd Iob: In oculis eius quasi hamo capiet eum. Propter quod Dominus comparat se furi: Si sciret paterfamilias, qua hora fur venerit, &c.

Secundo quantum ad atrocitatem supplicij, dicitur: *Et postquam venerunt in locum, qui vocatur Caluaria, ibi crucifixerunt eum.* Locus iste dicitur Caluaria, vt dicunt quidam, quia ibi iacebat Adam, & ibi erat Caluaria capitis eius, & hoc videtur dicere Ambrosius super Epistolam ad Romanos. Sed hoc non dicit Ambrosius doctor. Sed Ambrosius adopertus. Nam sicut dicit Hieronymus: Adam sepultus est in Ebron, quemadmodum dicitur in Iosue: Dicitur ergo locus caluaria, quia ibi continebantur Caluaria damnatorum qui ibi decollabantur & suspendebantur. Erat autem hic locus extra ciuitatem, quia consuetudo hæc inoleuit ab antiquo, vt malefici extra castra occiderentur: Educ blasphemum extra castra, & ponant omnes qui audierunt, manus suas super caput eius: & lapidet eum populus vniuersus. Quod tunc fiebat, propter spectaculum, sed nunc fit propter mysterium, vt significaretur quod his qui erant extra Hierusalem, profuit passio Christi. Vnde dicitur: Propter quod & Iesus, vt significaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est. Fuit autem istaeductio præfigurata in educatione Abel: in educatione Isaac: in educatione Ioseph: in egressione Dauid de Hierusalem. In hoc igitur loco pœnarum acerbissima pœna crucis crucifixus est, secundum illud: Aspicient ad me, quem confixerunt. Et: Si affigiet homo Deum, quia vos configitis me? Tunc impleta est figura de serpente suspenso in palo: Tunc impletum est illud: Et erit vita tua quasi pendens ante te. Tunc impleta est prophetia Dauid: Foderunt manus meas, & pedes meos. Tunc impleta est prophetia: Mittamus lignum in panem eius. Et illud: Et post hebdomadas sexaginta duas occidetur Christus. Et illud: Quid sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum? Et illud: Sicut ovis ad occisionem ducetur. Tunc impleta sunt omnia prædicta de passione Christi. Vnde supra: Consummabuntur omnia quæ scripta sunt per prophetas de filio hominis. Hæc autem erat pœna latronum. Ideo addit: *Et latrones, vnum à dextris, & alterum à sinistris,* quod factum est

non solum in opprobrium, verum etiam, Deo disponente, in nostrum documentum. Nam per duos latrones intelliguntur caro & mundus: qui sunt crucifigendi ad hoc quod spiritus noster in cruce Domino offeratur sicut Iesus. Crucifigenda est caro sicut dexter latro, secundum illud: Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt, &c. Mundus vt latro sinister: Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Et tunc spiritus in medio crucifigitur cum Christo, vt dicat cum Apóstolo: Christo crucifixus sum cruci. Viuo autem, iam non ego: viuit verò in me Christus. Est autem crux carnis rigor disciplinæ: cuius quatuor sunt brachia, scilicet, abstinentia, asperitas vestium, & disciplina ver-

berum. Crux autem, qua mundus crucifigitur, est paupertas spiritus: cuius quatuor sunt brachia, contemptus gloriæ, pecuniæ, patriæ, & parentelæ. Crux spiritus est feruor deuotionis: cuius quatuor sunt brachia, scilicet amor, spes, timor, & dolor. Spes sursum, timor deorsum, amor à dextris, & dolor à sinistris. Et de his dicitur: In charitate radicati & fundati, vt possitis comprehendere, &c.

Tertio quantum ad benignitatem crucifixi subiungit: *Iesus autem dicebat: Pater dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt,* in quo impletur illud: Ipse peccata multorum tulit, & pro transgressoribus rogauit. Oratio autem huiusmodi fuit in remedium, quia etiam suis crucifixoribus profuit passio per orationem quam fudit. Vnde legitur quod conuersi sunt vno die tria millia: & alio die quinque millia: quia vt dicitur: Qui cum clamore valido, & lacrymis offerens exauditus est pro sua reuerentia. Vnde etiam in hoc apparuit quod fuit pontifex pius & misericors offerendo se, & interpellando pro populi salute. Et propter hoc Lucas solus qui specialiter agit de Christi sacerdotio, hanc orationem describit, & narrat. Vnde Beda: Quia Lucas sacerdotij Christi describere disposuit, rectè Dominus apud eum pro persecutoribus iure sacerdotis intercedit. Et hoc figuratur in Aaron, orante pro populo insurgente contra ipsum, de quo ibidem dicitur quod stans Aaron inter mortuos ac viuentes, pro populo deprecatus est, & plaga cessauit. Vnde etiam Sapiens: Propterans enim homo sine querela deprecari pro populis, proferens seruitutis suæ scutum orationem, & per incensum deprecationem alligans, restitit iræ. Et per hoc Christus dedit exemplum omnibus pontificibus, & etiam omnibus Christianis qui sunt regale sacerdotium, & maxime perfectis orare pro persequentibus, secundum illud: Orate pro persequentibus & calumniantibus vos, sicut fecit Christus, protomartyr Stephanus: Ne statuas illis hoc peccatum. Et cum hoc dixisset obdormiuit.

Quarto quantum ad rapacitatem militum crucifigentium, adiungitur: *Diuidentes verò vestimenta eius, miserunt sortes,* quo expressius dicitur in Ioanne: Milites ergò cum crucifixissent eum, acceperunt vestimenta eius, & fecerunt quatuor partes: vnicuique militi partem. Et postea subditur de tunica inconsutili quod sortem miserunt, cuius esset. Hoc autem factum est, vt dicit Ioannes, ad complementum prophetiæ: nam propheta Dauid in Psalmo dicit: Diuiserunt sibi vestimenta mea: & super vestem meam miserunt sortem. Et in hoc apparuit rapacitas militum qui Christum pro sua rapacitate nudauerunt. Et idèd passio Christi signanter significatur per Noë, de quo dicitur quod bibens vinum inebriatus est, & nudatus in tabernaculo suo. Per autem diuisionem vestium in quatuor partes, intelligitur diffusio Ecclesiæ in quatuor partes mundi. Vnde Beda: Quadripartita vestis Domini, quadripartitam eius figurat Ecclesiam, toto scilicet, qui quatuor partibus constat, terrarum orbe diffusam, & omnibus eisdem partibus æqualiter, id est, concorditer distributam. Tunica verò illa sortita, omnium partium significat vnitatem, quæ charitatis vinculo continetur. Per missionem autem sortis intelligitur collatio gratiæ, quæ non pro humana distributione, sed potius pro diuina dispositione datur, quia sortes mittuntur in sinum, sed à Domino temperantur. Et: Tu Domine qui corda nosti omnium, ostende quem elegeris. Sequitur: Et dederunt sortes eis, & cecidit fors super Matthiam.

Quinto quantum ad malignitatem principum insultantium, subiungit: *Et stabat populus expectans & deridebant eum principes cum eis,* sic impletum est illud: Omnes videntes me, deriserunt me: locuti sunt labiis, & mouerunt caput. Et Iob: Deridetur enim iusti simplicitas. Lampas contempta apud cogitationes diuitum, scilicet principum sacerdotum. Huius figura præcessit in Cham: Cum vidisset Cham pater Chanaan,

Phil. 2. a
Glos. in hunc locum 20. 5.
Genes. 3. a

Latrones quid.

Iob. 40. c

Sup. 12. e

Hieron. in c. 27. Mat. 20. 6.
Iosue. 14. d

Leu. 24. c

Heb. 13. b

Genes. 4. b
Gen. 22. a
Gen. 37. f
1. Ro. 15. d
Zac. 12. c
1. Malac. 3. b
Nu. 21. c
Deu. 28. g
Psal. 21. d
Hier. 11. d
Dan. 9. g
Zac. 13. c
Isa. 53. b
Sup. 18. f

Latrones quid.

Gal. 5. d
Gal. vlt. d

Gal. 2. d
Cruz quid

Ephes. 3. d

Isa. 53. d

Act. 2. g
Act. 4. n
Hebr. 5. o

Beda Glos. in hunc locum 20m. 5.
Num. 16. g

Sap. 18. d

Mat. 5. g

Act. 7. g

Ioan. 19. e

Psal. 21. d

Genes. 9. c
Diuisio vestiu quid.

Beda Glos. in hunc locum 20. 5.

Prou. 16. d
Act. 1. d

Psal. 21. b
Iob. 12. a

Genes. 9. c

verenda scilicet patris sui esse nudata, nuntiavit duobus A fratribus suis foras. Sic & isti videntes Christi infirmitatem insultabant. Vnde & subditur: *Dicentes: Alios saluos fecit, se saluum faciat, sibi est Christus Dei electus.* Sapiens: Tentemus quæ ventura sunt illi. Si enim est verus filius Dei, suscipiet illum, & liberabit illum de manu contrariorum. Nec solum hæc dicebant, immò multipliciter insultabant. Vnde Matthæus: Prætereuntes autem blasphemabant eum, mouentes capita sua, & dicentes: Vah qui destruis templum Dei, & in triduo illud reedificas: salua te ipsum. Hoc dicebant populares Sed principes adhuc malitiosius. Vnde Matthæus: Alios saluos fecit: seipsum non potest saluum facere, si rex Israël est, descendat nunc de cruce &c. Super quo Bernardus: Quid tu Iudæ qui pridie ante crucem agitabas caput sacrilegum? qui sacrum caput Christi exagitabas opprobriis, dicens: Si Christus rex Israël est, descendat de cruce? O ve nefica lingua verbum malitiæ, sermo nequam. Hoc planè tuum est, magis autem eius qui mendax est ab initio. Quid enim consequens videtur habere, vt descendat, si rex est, & non magis ascendat? Immò, quia rex Israël est, titulum regis non deserat, virgam imperij non deponat, cuius nimirum imperium super humerum eius. Alios, inquit, saluos fecit, seipsum non potest saluum facere. Immò si descenderit, neminem saluum faceret, cum enim saluus esse non possit, nisi qui perseuerauit vsque in finem: quanto minus poterit esse Saluator?

Sexto quantum ad crudelitatem illudentium crucifixorum, adiungit: *Illudebant autem ei & milites.* Milites quidem illuserunt ante crucifixionem, secundum quod dicitur: Milites plectentes coronam de spinis, imposuerunt capiti eius, & veste purpurea circumdederunt eum. Et veniebant ad eum, & dicebant: Aue rex Iudæorum, & dabant ei alapas. Ex quo etiam apparet quòd secundum Lucam, Christus ter illusus fuit, scilicet in domo pontificis, & in præsentia Heròdis, & nunc. In quo datur intelligi, quod ista tria genera hominum, quæ specialiter Christus honorauit in terris, Christum inhonorant, scilicet Pontifices, Principes, & Milites. Ita vt eis competat illud: Filios enutriti, & exaltati: ipsi autem speruerunt me. Vnde istis competit illud: Super quem lusistis? super quem dilatastis os, & eiecistis linguam? numquid non vos filij scelesti. Milites igitur Christum spernebant, & sperendam afflictionem afflicto addebant. Et idè addit: *Accedentes, & acetum offerentes ei,* dicitur autem quòd dederunt ei vinum bibere cum felle mixtum. Et: Dabant ei bibere myrrham vinum, Et vt dicit Augustinus: Credibile est quòd in vinum acetosum immiserint Iudæi fel & myrrham, quæ sunt amarissima. Et in hoc impletur propheta David vaticinium: Dederunt, in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto. Et in Deuteronomio dicitur de vinea conuersa in amaritudinem: Vua eorum vua fellis, & botri amarissimi. Fel draconum vinum eorum, & venenum aspidum insanabile. Et de hoc dicitur: Cum ergo accepisset Iesus acetum, dixit: Consummatum est: quia cum passus esset in auditu per contumelias: in visu per lacrymas: in tactu, per plagas, non restabat nisi vt pateretur in gustu & lingua, contra illam delectationem, quam in esu pomi habuit Adam & Eva. Et quia huius tentatio per auditum introiuit, idè toties replicantur contumeliæ contra Christum. Vnde adiungit: *Dicentes: Si tu es rex Iudæorum, saluum te fac.* Vnde isti milites designantur per seruos regis Assyrionum, qui blasphemauerunt Dominum, de quibus Isaias: Cui exprobrasti, & quem blasphemasti, & super quem exaltasti vocem tuam, & leuasti altitudinem oculorum tuorum? Ad sanctum Israël, in manu seruorum tuorum exprobrasti Domino. Sed Dominus istis blasphemis non cessit, vt daret exemplum patientiæ & perseuerantiæ, secundum illud: Exemplum accipite fratres exitus mali laboris &

patientia. Et post sufferentiam Iob audistis, & cætera. Vnde Bernardus: Sine causa maligne parasti sagittas tuas in pharetra, & discipulorum suspiria cumulans opprobriis Iudæorum: illi quippe desperant, isti impropetant, sed Christo neutra tela nocebunt, aliud tempus elegit confortandis discipulis, aduersariis confundendis patientiam magis exhibet, humilitatem commendat, obedientiam implet, perficit charitatem. His nempe virtutum gemmis, quatuor cornua crucis adornantur, & est supereminens charitas, à dextris obedientia, patientia à sinistris radix virtutum, humilitas in profundo, his ditauit trophæum crucis, consummatio Dominicæ passionis.

Erat autem & superscriptio scripta super eum literis Græcis, & Latinis, & Hebræicis, & cætera. Postquam descripsit aggrauantia Christi passionem, hic describit circumadiacentia: Hæc autem fuerunt quatuor, scilicet superscriptio iudicis, blasphemia latronis, confessio pœnitentis, & misericordia Saluatoris. Primo igitur quantum ad superscriptionem iudicis, dicit:

Erat autem & superscriptio scripta super eum literis Græcis & Latinis & Hebræicis: Hic est rex Iudæorum, hanc superscriptionem posuit Pilatus per modum tituli, in quo intendebat inscribere causam suæ passionis. Vnde Marcus: Et erat titulus causæ eius inscriptus: Rex Iudæorum. In quo ostenditur causa, quare crucifixus est secundum veritatem, sed Iudæi non acceptabant. Vnde Ioannes: Hunc ergo titulum multi Iudæorum legerunt, & dicebant Pilato pontifices Iudæorum: Noli scribere, Rex Iudæorum, sed quia ipse dixit: Rex sum Iudæorum, Respondit Pilatus: Quod scripsi, scripsi. Ex quo apparet quod diuino intuitu titulus scriptus est. Vnde Beda dicit: Idè immolato titulus superpositus est, vt à cunctis legi & credere volentibus pateat, quia per crucem non perdidit sed corroborauit imperium, secundum illud: Factus est principatus super humerum eius. Et in Psalmo: Dominus regnauit à ligno. Est autem titulus triplex, scilicet, memorialis, qui scribitur in tumulis mortuorum: præconialis qui in portis ciuitatum: & triumphalis qui continet causam & ordinem triumphi. Et consuevit scribi in aris, & talis fuit iste titulus, de quo Isaias: Erit altare Domini in medio terræ Ægypti, & titulus Domini iuxta terminum eius. Hic autem scriptus est tribus linguis, quia licet essent septuaginta duæ, tres tamen erant eminentes. Vnde Glossa: Hæc tres linguæ præ cæteris eminent: Hebræa propter Iudæos de lege gloriantes. Græca propter gentiliū sapientiam. Latina propter Romanos imperantes. Ergò velint nolint Iudæi, omne regnum mundi, omnis sapientia mundana, omnia diuinæ legis sacramenta testantur, quòd Iesus est Imperator credentium & confitentium. Vel idè tribus linguis, quia istæ tres linguæ innuunt mysterium Trinitatis. Videtur etiã firmum testimonium veritatis. Vnde August. Tribus linguis quasi tribus testibus titulus est approbatus, quia in ore duorum, vel trium stat omne verbum.

Secundo quantum ad blasphemiam latronis, subdit: *Vnus autem de his qui pendebant latronibus, blasphemabat eum dicens: Si tu es Christus, saluum fac te ipsum & nos.* Sed contrarium huius videtur dicere Marcus, vbi sic ait: Et qui cum eo crucifixi erant, conuiciabantur ei. Similiter & Matthæus. Sed hæc contrarietas dissoluitur dupliciter. Vno modo quòd verbum Matthæi & Marci intelligatur per synecdochè, vt quod est parris attribuitur toti: vel quòd ambo principio blasphemauerunt, sed alter tantum perstitit. Et hic blasphemabat, quia veraciter non petebat saluari, sed irrisoriè. Et hoc erat pessimum, quòd miser & pauper irrideret pauperem afflictum, propter quod dicitur: Vir pauper calumnians pauperes, similis est imbri vehementi, in quo paratur fames. Sed Dominus huic non respondet, vt formam daret patientiæ. Vnde Petrus: Cum malediceretur, non maledicebat: cum pateretur, non comminabatur. Vt etiam doceret exemplo illud Apostoli: Be-

Ber. in die Pascha ser. 1. non longè à princ. to. 1.

Mar. 15. c

Ioan. 19. d

Beda Glossa in hunc locum to. 5.

*Isa. 9. b
Psal. 95. c*

Isa. 19. c

Glossa in hunc locum to. 5.

Aug. in Ps. 55. prope prin. tom. 8.

*Mar. 15. c
Mat. 27. c*

Pro. 28. d

1. Pet. 2. d

Rom. 12. e

nedicite

medicite persequentibus vos : benedicite, & nolite maledicere. Hoc enim virtuosum est. Vnde Chryso-
 stomus : Mirabilis est hominem conuicia passum non moueri, quàm hominem vulneratum, & percussum non cadere.

Tertio, quantum ad confessionem pœnitentis, adiungit : Respondens autem alter, increpabat eum dicens : Neque tu times Deum, quod in eadem damnatione es ? Quod dicit detestando alienam culpam, quod est opus verè pœnitentis, secundum illud : Nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autem redarguite. Nec tantum alienam, verùm & suam. Vnde addit : & nos quidem iuste, nam digna factis recepimus. Et hoc est verè pœnitentium, secundum illud : Iustus es in omnibus quæ fecisti nobis, & vniuersa opera tua vera : peccauimus enim & iniquè egimus recedentes à te. Nec etiam tantum agnoscit culpam propriam, verumetiam Christi innocentiam prædicat, vnde subdit : Hic verò nihil mali gessit, secundum illud : Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Nec tantum prædicat Christi innocentiam vitæ, verumetiam excellentiam agnoscit potentia, & idèd subiungit : Et dicebat ad Iesum : Domine, memento mei cum veneris in regnum tuum. In quo simul confitetur Christi excellentiam regalem, & petit misericordiæ relaxationem. Sic orabat Nehemias : Memento mei Deus meus in bonum. Psalmus : Reminiscere miserationum tuarum Domine, &c. Et iterum : Secundum misericordiam memento mei tu, propter bonitatem tuam Domine. Apparet igitur quod in latrone hoc fuit veritas fidei, & confessio veritatis, reprobando malum, approbando bonum, & asserendo verum. Fuit etiam supplicatio orationis. Vnde Glossa : Magna gratia in hoc latrone eminet, nullum membrum à supplicio liberum habet, præter cor & linguam : quod autem liberum habet, offert : credit corde, confitetur ore. Et in hoc apparet illud quod dicitur supra : Erunt duo in agro, vnus assumetur, & alter relinquetur, secundum profunditatem diuinorum iudiciorum.

Quarto quantum ad misericordiam Saluatoris subiungit : Et dixit illi Iesus : Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso. In quo Christus miram ostendit misericordiam tanquam piissimus Pontifex, quia pœnitentiam latronis quantumcumque seram, non refutauit : & amplius quàm latro petebat, concessit. Vnde Ambrosius : Pulcherrimum affectandæ conuersionis exemplum, quod tam citò latroni venia relaxatur, & vberior gratia, quàm precatio. Semper enim Dominus Deus plus tribuit quàm rogatur, cum enim peteret veniam, obtinuit paradysum. Et attende quod dicit : Eris in paradiso, non, inquam, in caelesti, in quem nullus ante Christum ascendit : sed in beata visione Dei. Vnde Ambrosius : Vita est esse cum Christo, quia vbi est Christus, ibi est regnum. Et nota hic quod paradysus in scriptura dicitur primus hortus voluptatis : Plantauerat autem Dominus Deus paradysum voluptatis à principio. Et Patria caelestis : Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in paradiso Dei mei. Et vltio speciei Christi : Raptus est in paradysum, & audiuit arcana verba, &c. Allegoricè dicitur Ecclesia : Fluuus egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradysum. Dicitur etiam virgo beata : Hortus conclusus, fons signatus, emissiones tuæ paradysus. Sacra scriptura : Ego sicut aqueductus ex iui de paradiso. Tropologicè dicitur gratia : Gratia sicut paradysus in benedictionibus. Dicitur anima timorata : Timor Domini sicut paradysus benedictionis. Dicitur etiam vita religiosa : Regio Iordanis vniuersa irrigabitur, sicut paradysus Domini. Accipitur autem hic pro beata visione Christi, quia vt dicitur in Ioanne : Hæc est autem vita æterna vt cognoscant te solum Deum verum & quem misisti Iesum Christum.

Erat autem ferè hora sexta, &c. Post descriptam Christi comprehensionem, illusionem, accusationem,

condemnationem, & crucifixionem, hic describitur Euangelista eius mortem & tumulationem, & habet hæc pars duas. In quarum prima agitur de morte : In secunda de sepultura, ibi : Et ecce vir nomine Ioseph, &c. Circa descriptionem autem mortis Christi, quatuor introducuntur, scilicet mirabilis perturbatio mundi, lacrymosa exspiratio Christi, fidelis confessio Centurionis, & tremebunda compunctio plebis. Primo igitur quantum ad mirabilem perturbationem mundi, quæ mortem Christi antecessit, dicitur :

Erat autem ferè hora sexta. Dicit autem Ioannes & Matthæus quod hora erat sexta. Et ait Marcus quod erat hora tertia. Sed Lucas remouens istam controuersiam ostendit quod fuit inter tertiam, & sextam horam, sed plus accessit ad sextam, vnde Euangelistæ alij à Marco nominant extremam : & Lucas exprimit mediam horam : In hac sexta hora, & sexta ætate, & sexta feria crucifixus est Iesus pro homine, qui fuit sexta die formatus. Post hanc sextam horam, Christo pendente in cruce & approximante ad mortem, facta est vniuersalis commotio creaturæ, vnde addit : Et tenebrae factæ sunt in vniuersam terram usque ad horam nonam, & obscuratus est Sol. Hæc autem tenebræ non potuerunt esse per naturam, sicut fit eclipsis, triplici ex causa, scilicet quia Luna erat quartadecima, & idèd in perfecta distantia à Sole. Et quia eclipsis non aufert omnino lumen omnibus partibus terræ, & quia non potest per tres horas durare, idèd hic triplex miraculum fuit : Et propterea refertur quod B. Dionysius cum esset in Ægypto, & videret obscuracionem illam, dixit, aut elementa mutantur, aut Deus naturæ patitur, & elementa sibi compatiuntur. Vnde & ipse dicit in epistola contra Apolloniam. Dic, quid dicis de eclipsi, quæ fuit in salutari cruce ? Nos enim constituti simul apud Eliopolim, hoc est, ciuitatem solis, mirabiliter vidimus quomodo feria quadam sexta, ferè hora etiam quasi sexta, Luna ei se iniiciente, Sol est horribiliter obscuratus, quia non Deus, sed creatura Dei lucis suæ occubitu lucere nequiuit. Obscra itaque vniiformiter caligine tabescente, vt purgatum rediit Solis diæmetrum, regulam Philippi Aridei assumpsimus. Cumque reperimus quod erat notissimum, eotenus fatigatione ecliptica Solem pati molestias non debere, & ab Oriente Lunam solarem fulgorem velis ethiopicis obducetem, Solem in occidua hora captare profugia, tunc autem lutigenos thesauros ; caligines, quas geminant vsque in Heliacos, vt putauimus, proferentes, recondere Occidentes, presertim cum Lunæ deesset, & nec conuentus tempus propinquaret, &c. Et quia Christus non solum erat Dominus naturæ, verum & legalis obseruantia, ideo addit : Et velum templi scissum est medium. Nec tantum hoc, verum & aliæ creaturæ sibi compassæ sunt : Petræ scissæ sunt, & monumenta aperta sunt. Et hoc totum in testimonium diuinitatis Christi. Hieronymus : Et ideo compatiuntur elementa Conditori suo : refugit Sol, quia non potuit videre mortem Christi, collaborat laboranti, & blasphemantibus suæ lucis beneficium retrahit : nam Sol obscuratur, terra mouetur, petræ scinduntur, velum templi diuiditur, sepulchra aperiuntur, solus miser homo non compatiatur, pro solo Christus patitur. Attendendum autem quod in illa solis obscuracione intelligitur obscacatio Iudæorum, & in scissione veli reuelatio scripturarum, quæ facta est gentibus. Vnde dicitur : In iudicium ego in hunc mundum veni : vt qui non vident videant, & qui vident cæcifiant. Vel ad tempus finale potest referri, de quo in Psalmo : Posuisti tenebras, & facta est nox, in ipsa pertransibunt omnes bestia siluæ.

Secundo quantum ad lacrymosam expirationem Christi, subdit : Et clamans voce magna Iesus, ait : Pater in manus tuas commendo spiritum meum. Sed videtur contrarietas inter Euangelistas. Nam Matthæus, & Marcus dicunt quod clamauit : Eli, eli Et

Chrysof. in c. 27. Mat. ho. 88. 10. 2

Ephes. 5. e

Dan. 3. c

1. Pet. 2. d

Neh. 5. d Psal. 24. a Ibid. b

Glos. in hunc locum 10. 5.

Sup. 17. g

Amb. lib. 10 in cap. 23. Luca 10. 3.

Amb. vbi supra.

Gen. 2. b

Apoc. 2. b 1. Cor. 12. a

Gen. 2. b

Cant. 4. d

Ecl. 24. d Ecl. 40. c Ecl. 40. d

Gen. 13. c

Ioan. 17. a

Ioan. 19. e Mat. 27. c Mat. 15. c

Genes. 1. d

Dionys. in epist. ad Polycarpum Pont.

Mat. 27. f

Ioan. 9. g

Psal. 103. e

Mat. 27. e Mar. 15. c

Ioan. 19. f

Ioannes dicit quod clamauit: Consummatum est, sed totum hoc verum est quia ter clamauit. Et primo dixit quod dixit Matthæus, deinde secundo quod Ioannes, & tertio quod Lucas, & hoc insinuat ipse Euangelista. Lucas in hoc quod subdit: *Et hæc dicens expirauit.* Ex quo apparet quod expirauit simul clamando & orando, vt ostenderet quod ipse est Deus verus. Pontifex noster, propter quod dicitur: Qui in diebus carnis suæ, preces, supplicationesq; ad eum qui possit illum saluum facere à morte, cum clamore valido & lacrymis offerens, exauditus est pro sua reuerentia. Sequitur: Et consummatus factus est omnibus obtemperantibus sibi, causa salutis æternæ, appellatus à Deo Pontifex iuxta ordinem Melchisedech. Ideo autem simul clamans & lacrymans expirauit, vt in lacrymis intelligatur vera Christi passio & humanitas. In clamore verò diuinitas, quia cum nullus posset clamare per naturam, nisi qui habet sanguinem sufficientem in corde, & spiritum ad respirationem, impossibile est quod per naturam quis expiret & clamet. Ideo ostendit in clamore mortis se omnipotentem, & verum esse quod dixit: Potestatem habeo ponendi animam meam: & potestatem habeo iterum sumendi eam. Et paulò superius: Nemo tollit eam à me: sed ego pono eam à meipso. Et ideo Isaias: Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longæuum, & voluntas Domini in manu eius dirigetur.

Tertio quantum ad fidelem confessionem Centurionis, adiungit: *Videns autem Centurio quod factum fuerat, glorificauit Deum, dicens: Verè hic homo iustus erat.* Hæc autem fidelis confessio ortum habuit ex visione mirabilium, quæ facta sunt in commotione mundi, & maxime in modo moriendi. Vnde Matthæus: Centurio autem & qui cum eo erant custodientes Iesum, viso terræmotu, & his quæ fiebant, timuerunt valde, dicentes: Verè filius Dei erat iste. Sed Marcus dicit quod videns centurio, quia sic clamans expirasset, ait: Verè hic homo filius Dei erat. Lucas autem comprehendit vtrumque, cum dicit: *Videns autem Centurio quod factum fuerat, &c.* Vnde in hoc Centurione apparuit promptitudo in gentibus ad fidem, & è contrario in Iudæis obduracyo ad incredulitatem. Propter quod & Beda ait: *Videns quod ita haberet potestatem emittendi spiritum (quod non potest nisi Conditor animarum) ipse qui crucifixerat eum, in ipso passionis scandalo, confitetur Dei filium, quem Iudæi post miraculo credere noluerunt. Sed quia principes sacerdotum cum hæc vidissent, non glorificauerunt Deum, ideo excæcati sunt, secundum illud: Quia cum cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, sed euannerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipientes cor eorum.*

Quarto quantum ad tremebundam compunctionem plebis, subiungit: *Et omnis turba eorum qui simul aderant ad spectaculum istud, & videbant quæ fiebant, percutientes pectora sua reuertebantur.* Percussio namque pectoris est signum pœnitentiæ & compunctionis, sicut supra de publicano, qui percutiebat pectus suam, dicens: Deus propitius esto mihi peccatori. Intelligitur autem per hanc turbam populus Iudæorum, qui etsi veritatem videret, vt Centurio solum pectus percussit, sed in vocem confessionis non prorupit. Vnde Glossa: *Videamus distantiam gentis & gentis. Gentiles moriente Christo apertæ confessionis voce Deum glorificant, Iudæi percutientes pectora solum, silentes domum redeunt. Vnde redibant domum quia etsi videretur eis iniuste actum contra Christum, tamen ad eum modicum vel nullum habebant affectum. Nec mirum quia noti eius reputabant eum tanquam alienum, licet non omnino perdidissent affectum. Ideo subdit: *Stabant autem omnes notie eius à longe: & mulieres quæ secuta eum erant à Galilea hæc videntes.* Et sic impletum est illud: *Elongasti à me amicam & proximum: & notos meos à miseria. Et Iob: Fratres meos longè fecit à me, &**

noti mei quasi alieni recesserunt à me. Et ratio huius erat quia iam pauperrimus erat, & despectus, & interfectus: Fratres omnes pauperis oderunt eum, insuper & amici procul recesserunt ab eo. Veruntamen virgo gloriosa & domina nostra sancta Maria non fuit elongata nec affectu, nec situ. Nam dicitur: *Stabant autem iuxta crucem Iesu, mater eius & soror matris eius.* Et propinquissima fuit affectu. Vnde supra: *Tuam ipsius animam pertransibit gladius. Vnde quem in natiuitate cum gladio peperit, in passione cum doloribus ingentibus parturiuit.*

Et ecce, vir nomine Ioseph, &c. Postquam Euangelista descripsit Christi comprehensionem, illusionem, accusationem, condemnationem, crucifixionem, & mortem. Hic tandem describit eius tumulationem, circa cuius descriptionem quatuor introducuntur, scilicet dignitas sepelientis, honorificentia sepulturæ, opportunitas temporis, & reuerentia mulierum in tumulatione. Primo igitur quantum ad dignitatem sepelientis, dicit:

Et ecce, vir. Demonstrat eum tanquam dignum & idoneum ad Christum sepeliendum, propter quod describit ipsum ex nomine, cum dicit: *Nomine Ioseph.* Vt sicut Ioseph Christum nutrierat, vt dicitur: *Ioseph filij Dauid noli timere accipere Mariam coniugem tuam, & cætera.* Et iterum: *Accipe puerum & matrem eius; sic alter Ioseph sepeliret eum, & tanquam granum frumenti in suo horreo collocaret.* Sicut ille Ioseph qui reseruauit frumenta populis in Ægypto. Describit eum etiam ex dignitate, dicens: *Qui erat decurio.* Glossa: *Decurio est, qui de ordine curiæ administrat, vel decurio dicitur qui decem præerat, sicut Centurio, qui erat super centum, secundum illud: Dixit Ietro ad Moysen: Prouide de omni plebe viros potentes & timentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint auariciam: & constitue ex eis tribunos & centuriones, & quinquagenarios, & decanos, qui iudicent populum omni tempore.* Describitur autem à vita, cum addit: *Vir bonus, & iustus,* bonus interior, & iustus exterior, secundum illud: *Bonus homo, de bono thesauro profert bona.* Describit à voluntate, cum subdit: *Hic non consenserat consilio, & actibus eorum.* Vnde sibi bene competit illud: *Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum.* Et Hieronymus dicit quod aliqui dixerunt, quod ille Psalmus per appropriationem quandam de isto Ioseph debet intelligi. Describit autem eum à Patria, cum dicit: *Ab Aramathæa ciuitate Iudææ,* hoc est idem quod Ramatha, quæ fuit ciuitas Samuëlis, secundum quod dicitur: *Fuit vir vnus de Ramathaim Sophim.* Vnde Glossa: *Ipsa est Ramathaim ciuitas Helcanæ & Samuëlis.* Describit eum à fidei religione, cum addit: *qui expectabat & ipse regnum Dei,* sic dicitur de Symeone quod erat expectans consolationem Israël: & Spiritus sanctus erat in eo. Describit eum à constantia, cum subdit: *Hic accessit ad Pilatum, & petiit corpus Iesu,* & hoc quidem fecit cum magna constantia, non veritus nec ferocitatem gentilium, nec malignitatem principum & sacerdotum. Quoniam dicitur quod audacter introiuit ad Pilatum, & petiit corpus Iesu. Vnde Ioseph qui se prius occultauerat, sicut dicitur in Ioannem: *Quod esset discipulus Iesu, occultus autem propter metum Iudæorum.* Hic iam patefecit seipsum. In quo datur intelligi, quod discipuli veritatis in articulo necessitatis debent manifestari, nam dicitur supra: *Qui me erubuerit & meos sermones, hunc filius hominis erubescet cum venerit in maiestate sua, & patris, &c.* Moraliter autem per hunc Ioseph intelligitur Prælati qui eripiunt Christum de manu Pilati, id est, de manu tyrannorum, qui debet esse vir non tantum sexu, sed ætate & virilitate, quia dicitur: *Noli quærere fieri iudex, nisi valeas virtute irrumperè iniquitates.* Debet esse Ioseph, scilicet suum & aliorum profectum requirens, secundum illud: *Filius accrescens Ioseph. Debet esse decurio nobilis, id est, nobiliter tractans negotia curiæ Christi.*

Prou. 19. f

Ioan. 19. c

Sap. 2. o

Hebr. 5. o

Ioan. 10. d

Ibid. d

Isa. 53. d

Mat. 27. f

Mar. 15. d

Beda Glossa in hunc locum to. 5.

Rom. 1. o

Sup. 18. c

Glossa in hunc locum to. 5.

Psal. 87. d

Iob. 19. b

Mat. 1. o

Mat. 2. o

Gen. 41. g

Glossa interlin. in hunc locum to. 5. Exod. 18. d

Mat. 12. o

Psal. 1. a Hieron. in Ps. 1. rom. 7.

1. Reg. 1. a Glossa interlin. in hunc locum to. 5. Sup. 2. o

Mar. 15. d

Ioan. 19. g

Sup. 9. c

Eccl. 7. a

Gen. 49. e

1. Cor. 4. a
 2. Tim. 2. a
 Pro. vit. c
 Job. 1. a
 Eccl. 37. d
 Rom. 1. d
 Pro. 27. d
 Sup. 2. b
 Iacob. 5. b
 Pro. ult. c
 Eccl. 9. a
 Apoc. 19. b
 Beda Glos-
 in hunc lo-
 com 20. 5.
 Isa. 11. e
 Thre. 3. f
 Dan. 2. g
 Eccl. 1. a
 Isa. 43. c

sti, secundum illud : Sic nos æstimet homo vt mini-
 fros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. Vnde
 dixit Apostolus prælato : Labora sicut bonus miles
 Christi Iesu. Et talis est nobilis, secundum illud : No-
 bilis in portis vir eius, quando federit cum senatoribus
 terræ. Debet esse vir bonus & iustus, sicut Iob : Erat
 vir ille simplex & rectus, &c. Et debet esse dissentiens
 à malo consilio, secundum illud : A consiliario serua
 animam tuam, &c. Quia digni sunt morte non solum
 qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.
 Et debet esse ab Aritmathæa, quæ interpretatur vigilia
 donationis, vt vigilet circa gregem sibi commissum : Di-
 ligenter agnosce vultum pecoris tui, &c. Et idem supra
 dicitur quod pastores erant vigilantes, & custodientes
 vigilias noctis, &c. Et debet esse expectans regnum Dei,
 secundum illud : Ecce, agricola expectat pretiosum
 fructum terræ : patienter ferens donec accipiat tempo-
 raneum & ferotinum Talis igitur prælatus in quo viri-
 litas, studiositas, nobilitas morum, iustitia, innocen-
 tia, vigilantia, & confidentia videt, idoneus est vt
 Christum in membris suis crucifixum suscipiat, &
 collocet in locum quietis, & Ecclesiasticæ vnita-
 tis.

Secundo quantum ad honorificentiam sepulturæ,
 subdit : *Et depositum inuoluit sindone*, hoc enim conue-
 nientissimum erat mundissimæ carnali Christi. Vnde in-
 stitutum est in Ecclesia, vt corporalia sint de simplici te-
 la linea & munda, non tincta, nec variis coloribus ru-
 bricata, sicut enim ara gerit figuram crucis, & calix
 tumultu, patena lapidis suprapositi, sic corporale gerit
 figuram sindonis. Vnde versus :

*Ara crucis, tumuli, calix, lapidisque patena:
 Sindonis officium candida byssus habet.*

Et idem in huius figuram dicitur : Sindonem fecit &
 vendidit, & cingulum tradidit Chananeo. In huius
 etiam figuram dicitur : quod vir qui erat in medio sex
 virorum vestitus erat lineis. Et hoc in signum innocen-
 tiæ, ratione cuius agno immaculato & albissimo com-
 paratur, propter quod etiam sponsa eius debet vestiri
 puritate innocentiae : Venerunt nuptiæ agni, & vxor
 eius præparauit se. Et datum est illi, vt cooperiat se
 byssino splendenti, & candido. Byssinum enim, iusti-
 ficationes sunt sanctorum. Sed quia hæc munditia fuit
 perfectissimè in solo Christo, qui solus fuit inter mor-
 tuos liber, ideo solus sepultus est intra nouum monu-
 mentum, & propterea subdit : *Et posuit illud in monu-*
mento exciso, in quo nondum quisquam positus fuerat Beda:
 Solus Dominus in tumulo includitur, vt sepultura il-
 lius & resurrectio à nostra fragilitate naturæ dissimilis
 monstretur. Vnde Isaias : Ipsum gentes deprecabuntur,
 & erit sepulcrum eius gloriosum. Tunc verificatum
 est illud : Lapsa est in lacum vita mea, & posuerunt
 lapidem super me. Ideo autem positus fuit in monu-
 mento exciso, quia sic conueniebat fieri de Christo,
 qui erat lapis excisus de monte sine manibus : Hoc
 etiam factum est nequis possit dicere quod suffossum
 esset monumentum, propter quod etiam in resurrectionis
 veræ argumentum custodes deputati sunt. Erat au-
 tem monumentum, vt dicunt expositores, quasi quæ-
 dam domus rotunda in rupe excisa, tantæ altitudinis,
 vt homo extanta manu vix tangeret culmen, habens
 introitum ab oriente. Locus autem corporis sepulti erat
 ab aquilone de ipsa rupe septem pedes habens longitu-
 dinis, tribus palmis à terra eminens, à parte meridia-
 na omnino patens, vnde corpus inferebatur. Talis au-
 tem dispositio optimè congruebat Christi sepulcro, cuius
 ortus & occasus, somnus & resurrectio, tãquam sol
 iustitiæ totum perlustrauit mundum secundum illud : Oritur
 Sol, & occidit, post gyrat per meridiem, flectitur ad
 aquilonem. Vt sic virtute Christi resurgentis à quatuor
 ventis veniat spiritus, & insufflet super interfectos sul-
 citandos. Vnde dicitur : Ab oriente adducam semen
 tuum, & ab occidente congregabo te. Dicam aquiloni :
 Da : Et austro : Noli prohibere.

Tertio quantum ad opportunitatem temporis, dicit :
Et dies erat parasceues, & sabbatum. Lucebat Dies parasce-
 ceus est dies veneris, qui ideo dicitur parasceue, quod
 interpretatur preparatio, quia in ea præparabantur
 quæ erant necessaria ad sabbatum, & ita erat sexta fe-
 ria, in qua Dominus passus fuit, in media die; hoc est
 in vespéra, sed sepultus fuit in sero, hoc est in vespéra
 sabbati. Quia sicut sextus dies conueniebat morti Chri-
 sti, & crucifixioni, sic septimus conueniebat sepul-
 tura, & Christi quieti. Vnde Beda : Sexta die factus est
 homo, septima quieuit Deus, Sexta ergo die crucifixus
 humanæ reparationis implet arcanum, sabbato quies-
 cens sepulcro resurrectionis expectat euentum. Ideo in
 figuram huius dicitur : Requieuit Deus die septimo ab
 vniuerso opere quod pararat. Et benedixit diei septimo,
 & sanctificauit illum : quia in ipso cessauerat ab omni
 opere suo. Et propter hoc sanctus Lucas determinans
 tempus sepulturæ Christi, non tacuit, sed expressit de
 sabbato vt actum est. Et propter mysterium tropologiæ,
 quia in hoc significatur quod homo per sex ætates cum
 Christo debet contribulari & crucifigi, vt in morte sua
 habeat sabbatismum, secundum illud : In sex tribula-
 tionibus liberabit te, & in septima non tangeret te ma-
 lum. Quia dicitur : Beati mortui qui in Domino mo-
 riuntur. A modo iam dicit spiritus, vt requiescant à la-
 boribus suis. Et ideo signanter dicit quod sabbatum il-
 lucebat cum nox inciperet, quia nox illa terminabatur
 in lucem, sic & mors iustorum in lucem terminatur &
 vitam, vt homo possit dicere illud : Et nox illuminatio
 mea in deliciis meis. Quia tenebræ non obscurabuntur
 à te, & nox sicut dies illuminabitur. Hoc etiam dixit ad
 certitudinem veritatis historiæ, vt ex hoc appareat, quod
 parasceue dicitur non respectu primæ diei azymorum,
 sicut dicunt Græci, sed respectu sabbati. Nam quamvis
 primus dies azymorum esset celeberrimus, licebat ta-
 men in eo victualia præparare, sed nõ in sabbato, & ma-
 ximo sabbato, quia tunc dies erat azymorum. Vnde di-
 citur : Erat enim magnus dies ille sabbati. Magnus qui-
 dem erat, quia sabbatum : Maior quia sabbatum pas-
 chale : Maximus, quia tunc facta est impletio figuræ
 per veritatem. Et tunc cessauit sabbatum cum fuit im-
 pletum, & dies Dominicus successit celebrandus, quia
 iam habentes veritatem diei septimæ per Christi quie-
 tem, expectamus resurrectionem & glorificationem
 octauæ, quæ iam in capite nostro inchoata est, & con-
 summabitur in nobis in generali resurrectione. Et at-
 tendendum quod sabbatum secundum literam diceba-
 tur dies septima. Septimo die sabbatum Domini Dei
 tui est, &c. Et hoc cessat. Cessare faciam omne gau-
 dium eius, solemnitatem eius, neomeniam eius, sabbat-
 um eius. Secundum allegoriam, dicitur quies Christi
 in sepulcro, per quam facta est liberatio animarum
 Propter quod super. Hanc filiam Abraham, quæ alliga-
 uit satanas ecce decem & octo annis, non oportuit lo-
 lui à vinculo isto die sabbati? Dicitur quies animarum
 sanctarum. Relinquitur sabbatismus populo Dei. Qui
 enim ingressus est in requiem eius, etiam ipse quie-
 uit ab operibus suis. Secundum tropologiam autem di-
 citur sabbatum quies à perpetrato peccati. Nolite
 portare pondera in die sabbati. Dicitur etiam quies
 contemplationis, secundum illud : Porta atrij interioris,
 quæ respicit ad orientem, erit clausa sex diebus. In
 quibus opus fit : die autem sabbati aperietur. Quia
 cõtemplantibus aperitur lux veritatis. Dicitur etiam sta-
 tus religionis, seu obseruantia euangelicæ perfectionis.
 Si auerteris à sabbato pedem tuum facere voluntatem
 tuam in die sancto meo, & vocaueris sabbatum delica-
 tum & sanctum donum gloriosum. Secundum Anago-
 giam autem, dicitur sabbatum quies æternæ iucundi-
 tatis. Erit mensis ex mense, & sabbatum ex sabbato, &c.
 Sic septimus dies sabbati secundum quadriformem ro-
 tam, id est, intelligentiam scripturam, septiformem ha-
 bet acceptionem, vt dicatur sabbatum corporalis quies,
 quies Christi, requies animarum, cessatio à perpetratio-

Beda Glos-
 in hunc lo-
 cum 20. 5.
 Gen. 2. a
 Job. 5. c
 Apoc. 14. c
 Psal. 138. b
 Ioan. 19. f
 Exod. 20. b
 Osea 2. b
 Sabbati
 variæ ac-
 ceptiones.
 Sap. 13. e
 Hebr. 4. e
 Hier. 17. e
 Eccl. 46. a
 Isa. 38. d
 Isa. ult. g

ne peccati, otium contemplationis, status reuigionis, & pax sempiternae felicitatis.

Quarto, quantum ad reuerentiam mulierum in subsecutione, subiungitur. *Subsecuta autem mulieres, quae cum eo venerant de Galilaea, viderunt monumentum, hoc autem faciebant ex pietatis affectu.* Vnde Glossa: Aliis notis Iesu post depositum corpus recedentibus, solae mulieres, quae arctius amabant, officium funeris inspiciabant, & haec faciebant ut lugerent mortuum, quem prius dilexerant moriturum. Et hoc pietatis est & religionis, secundum illud. Fili in mortuum producit lacrymas, & quasi dira passus incipit plorare, & secundum iudicium contege corpus illius, & non despicias sepulcrum illius. Sequitur: Et haec luctum secundum meritum eius. Ideo haec mulieres piæ non solum aspiciabant sepulcrum, verum etiam corpus sepultum, & ideo addit: *Et quemadmodum positum erat corpus eius, scilicet viderunt, & hoc ad impendendum beneficium humanitatis, propter quod adiungit. Et reuertentes parauerunt aromata & unguenta:* hoc enim licebat in die parasceues, sed in sabbato minime, & ideo subiungit, *Et sabbato quidem siluerunt secundum mandatum.* Nam dicitur: Sex diebus facietis opus: dies septimus, quia sabbati requies est, vocabitur sanctus. Sed videtur contrarietas inter Euangelistas: Nam Marcus dicit Cum transisset sabbatum, Maria Magdalene, & Maria Iacobi & Salome emerunt aromata, ut venientes ungerent Iesum. Similiter & Matthæus. Sed ad hoc respondet Hieronymus, dicens mulieres sepulto Domino reuertentes domum, quandiu licuit parauerunt aromata & unguenta, scilicet usque ad solis occasum, & postea toto sabbato siluerunt usque ad alium solis occasum, & tunc recuperata licentia operandi, iterum emerunt alia aromata, quia non sufficiebant illa quae parauerant, & tota nocte illa inter sabbatum & dominicam parauerunt, ut venientes diluculo ad sepulcrum ungerent corpus Iesu. Moraliter per istas tres mulieres, secundum Gregorium signantur animæ fideles, quae Domino debent offerre tria unguenta siue aromata, id est odorem virtutum, opinionem bonorum operum, & suauitatem sanctarum orationum, de quibus in Canticis: Surge aquilo, & veni auster, perfusa hortum meum, & fluent aromata eius, secundum autem Bernardum, per istas tres mulieres signantur in vnoquoque homine mens, lingua, & manus, quarum quaelibet habet unguenta sua valde pretiosa, unguenta siquidem mentis sunt contritio, compassio, & deuotio. Unguentum contritionis conficitur ex speciebus vilissimis, id est propriis peccatis, quae crescunt in horto nostro, unguentum compassionis conficitur ex speciebus amarissimis, id est omnibus miseriis proximorum, quae crescunt in horto vicino. Unguentum deuotionis conficitur ex speciebus pretiosissimis, id est omnibus Christi beneficiis, quae crescunt in horto Dominico: Unguentarius faciet pigmenta suauitatis & unctioes conficiet sanitatis. Unguenta linguæ, sunt oratio deuota, confessio integra, & prædicatio vera. Herbae quibus conficitur primum unguentum, sunt recta intentio, firma attentio, & pia affectio. Herbae quibus conficitur secundum unguentum sunt pudor commissi, dolor amissi, & timor iudicij. Herbae quibus conficitur tertium unguentum, sunt fidei instructio, morum informatio, vitiorum increpatio. De his unguentis dicitur. Unguento & variis odoribus delectatur cor: & bonis amici consiliis anima dulcoratur. Unguenta tertiae mulieris scilicet manus, sunt septem opera misericordie, scilicet, hospitari peregrinos, potare sitibundos, cibare famelicos, redimere captiuos, vestire nudos, visitare infirmos, & sepelire mortuos. De quibus unguentis in Genesi: Præcepit Ioseph seruis suis medicis, ut aromatibus condirent patrem, &c. De his dictis unguentis potest intelligi illud. Meliora sunt vbera tua vino, fragrantia unguentis optimis, nam unguenta primæ mulieris bona, secunda meliora, sed tertiae mulieris sunt optima.

Glos. in hunc locum 10.5.

Eccl. 38.6

Leu. 23.4

Mar. 16.4
Matt. 28.4
Hier. li. 4.
in cap. 18
Matt. 10.6.

Moralis sensus.

Eccl. 38.6

Prou. 27.6

Gen. 46.4

Cant. 2.4

CAPVT XIV.

Vna autem sabbati valde diluculo, &c. Postquam Euangelista egit de Christi incarnatione, prædicatione, & passione. Hic quarto agit de resurrectione. Diuiditur autem pars ista in quatuor. In quarum prima agit de reuelatione resurrectionis. In secunda, de apparitione resurgentis, ibi: *Ecce duo ex illis, &c.* In tertia, de certitudine apparitionis, ibi: *Et surgentes eadem hora, &c.* In quarta, de diuulgatione certitudinis veritatis, ibi: *Tunc aperuit illis sensum, ut intelligerent scripturas, &c.* Circa reuelationem resurrectionis explicandam tria introducuntur ab Euangelista, scilicet, reuelationis occasio, de qua ibi: *Vna autem sabbati valde mane, &c.* Reuelationis certitudo, ibi: *Et factum est dum mente, &c.* Et reuelationis manifestatio, ibi: *Et regressa à monumento, reuertentes, &c.* Occasio autem ut Christi resurrectio reuelaretur fuit aduentus mulierum ad Christum ungendum, circa quod duo tanguntur, scilicet, modus veniendi ad sepulcrum Dominicum, & modus inueniendi sepulcrum vacuum. Primo igitur quantum ad modum veniendi ad monumentum, dicit:

Vna autem sabbati valde diluculo venerunt ad monumentum, portantes quae parauerant aromata, scilicet mulieres. Et attendendum quod sabbatum dicitur tota illa septimana sabbati, quia septem diebus erat feriandum: *Septem diebus azyma comedetis.* Sequitur: *Offeretis sacrificium in igne Domino septem diebus.* Et ideo tota illa septimana dicebatur sabbatum, in cuius prima die, id est Dominica die, summo mane venerunt ad monumentum, quia dicebat quod illo die, quo primo facta erat lux, resurgeret Christus de tenebris mortis & inferni, ad lucem vitæ. Et ideo dies ista vocatur vna, quia principium & spiritualium illuminationum sicut vnitas numerorum. Et ideo in Genesi: *Factum est vespere & mane, dies vnus.* In hac igitur die decuit Christum à mortuis resurgere, & in die concordant quidem omnes Euangelistæ, sed in hora temporis videntur dissentire. Nam Matthæus ait: *Vespere autem sabbati, quæ lucefcit in prima sabbati, venit Maria Magdalene, & altera Maria videre sepulchrum.* Marcus dicit, quod venerunt orto iam Sole. Sed Ioannes dicit quod Maria Magdalene venit mane, cum adhuc tenebræ essent, ad monumentum. Sed in hoc non est controuersia, licet diuersis verbis exprimant, tamen omnes volunt dicere, quod in principio diei venerunt, scilicet quando Sol incipiebat super nostrum hemisphærium illucescere, & tamen adhuc tenebræ non erant penitus effugatæ. Veruntamen de hora Resurrectionis controuersia est inter doctores, eod quod quidam dicunt, Christum media nocte resurrexisse, alij vero diluculo: qui autem verius dicant Deus nouit. Sed controuersia dissolui potest: quia primi dicunt, quod resurrectio media nocte fuit secundum veritatem, sed diluculo innotuit: & tunc dicitur res fieri quando innotescit. Potest autem dici, quod sicut Sole recedente à nostro hemisphærio Sol iustitiæ se occultauit, sic sole ad nostrum hemisphærium redeunte, Sol iustitiæ resurrexit. Ita quod nec omnino in die, nec omnino in nocte media, sed medio modo. Et ideo utriusque doctores suo modo dicunt veritatem.

Secundo quantum ad modum inueniendi sepulcrum, subdit: *Et inuenerunt lapidem reuolutum à monumento.* De huius autem lapidis reuolutione erant sollicitæ, sicut dicitur: *Et dicebant ad inuicem: Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumenti? Et respicientes, viderunt reuolutum lapidem.* Erat quippe magnus valde. Hic autem lapis non fuit in resurrectione reuolutus, sed post. Vnde Beda: *Potuit clauso sepulchro exire, qui clauso exiuit vtero Virginis.* Sed Angelus Domini hæc, fecit ad manifestationem. Vnde Matthæus: *Angelus enim Domini descendit de cælo: & accedens, reuoluit lapidem, sede-*

Diuisio.

Leu. 23.4

Gen. 1.4

Matt. 28.4

Mar. 16.4

Ioan. 20.4

Mar. 16.4

Beda Glossa in hunc locum 10.5. Matt. 28.4

bat

bat super eum. Hoc autem fecit, vt manifestator resurrectionis Christi. Vnde & subdit: *Et ingressa, non inueniunt corpus Domini Iesu.* Et nota quod signanter cum prius vocasset Christum Iesum, nunc vocat eum Dominum Iesum, quia iam verificatum erat in eo illud quod dicitur: *Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra.* Et illud: *Propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen quod est super omne nomen, &c.* Christi igitur corpus in sepulchro non inuenitur, quia iam erat resuscitatum. Vnde infra dicitur: *Quid queritis uiuentem cum mortuis?* Secundum spirituales autem intelligentiam per monumentum intelligitur scriptura, in qua latet Dominus quasi in quodam sepulchro. Vnde Ioannes: *Scrutamini scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere.* Per lapidem superpositum intelligitur velamen scripturæ, propter quod etiam lex in lapideis tabulis erat scripta, & de hoc velamine dicitur: *Vique in hodiernum diem, cum legitur Moyse, velamen positum est super cor eorum.* Hoc velamen amouetur per angelicum ministerium, quia etiam Angeli nobis communicant, & illuminant nos, secundum illud: *Ostendit mihi Angelus fluuium aquæ viuæ, splendendum tanquam crystallum, procedentem de sede Dei, & agni.* Et etiam per ministerium doctorum, qui debent esse viri angelici, secundum illud: *Labia sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius, quia Angelus Domini exercituum est.* Et huiusmodi est de cælo descendere, sicut Paulus qui raptus est in paradysum, & audiuit arcana verba: *Vel si non potest vsque ad intima Dei conscendere, saltem procedat in scala Iacob cuius cacumen cælum tangit, sicut boni contemplatiui.* In quorum figura dicitur: *Vidit Iacob in somnis scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens cælum: Angelos quoque Dei ascendentes, & descendentes per eam.* Hæc scala Christus est. Vnde Ioannes: *Videbitis cælum apertum, & Angelos Dei ascendentes & descendentes supra filium hominis.* Qui igitur sic amouet velamen, per consequens etiam repellit carnalitem, & mortem, & conscendit ad contuendam Christi diuinitatem, & immortalitatem: *Et si cognouimus secundum carnem Christum, sed nunc iam non nouimus. Non quod carnem Christi non nouerit, sed non carnalem affectum vel intelligentiam, propter quod ait Ioannes: Spiritus est qui viuificat: caro non prodest. quidquam, verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt.*

Et factum est: dum mente, &c. Post descriptam reuelandæ Resurrectionis occasionem, describit hic reuelationis certitudinem, quæ colligitur ex duobus, scilicet ex assertionem testium, & comprobationem testimoniorum. Primo igitur quantum ad assertionem testium, dicit:

Et factum est: cum mentes consternata essent de isto, ecce duo viri steterunt secus illas in veste fulgenti. Isti duo viri steterunt iuxta illas in veste fulgenti ad designandum candorem nostræ solemnitatis, vnde etiam in Apoc. In conspectu agni, amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum: Signanter autem dicit in veste fulgenti, in qua non solum erat vehementia candoris, verum etiam excellentia lucis, vt demulcerent pios & terrerent impios. Vnde Matth. Angelus Domini descendit de cælo. Erat autem aspectus eius, sicut fulgur: & vestimentum eius sicut nix. Sed tunc videtur contrarietas inter Euangelistas. Nam Lucas dicit quod fuerunt duo, Matth. autem, quod vnus. Item Matth. dicit quod sedebat super lapidem reuolutum. Marc. autem quod sedebat in dextris. Item Ioan. dicit quod sedebat vnus ad caput, & alter ad pedes Luc. autem, quod steterunt secus illos. Sed intelligendū, quod secundum expositores vnus prius apparuit, & post alter. Et primo quidem erant sedentes, postea autem surrexerunt, & cum mulieribus locuti sunt, & sic in diuersis dispositionibus ab Euangelistis describuntur. Omnes tamen in hoc concordant quod erant terribiles, & testificantes. Et ideo Luc. subdit: *Cum timerens autem & declinarent vultum in terram. Præ timore scilicet & reuerentiam, sicut Dan.*

Cum loqueretur mihi, deieci vultum meum & terram, & tacui: & tales sunt idonei ad veritatem audiendam. Vnde addit: *Dixerunt ad illas: Quid queritis, uiuentem cum mortuis? Non est hic, sed surrexit.* In quo simul arguunt incredulitatem, & asseuerant veritatem. Hoc verbum fuit summi gaudij, & sic erat contineniens, vt quemadmodum Angelus nuntiauerat cum gaudio Christi natiuitatem: Ecce Euangelizo vobis gaudium magnum; sic etiam Angeli nunc nuntiarent cum gaudio Resurrectionem. Et impletum est illud: *Ego dormiui, & soporatus sum, & exsurrexi, & adhuc tecum sum.* Et iterum: *Quoniam non derelinques animam meam in inferno.* Ideo in Actib. Hunc Deus suscitauit, solutis doloribus inferni. Iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo David enim dicit in eum: *Prouidebā domū, &c. vique ibi, nō dabis sanctū tuū videre corruptionē.* Notas mihi fecisti vias tuas, &c.

Secundo quantum ad probationem testimoniorum certorum, subdit: *Recordamini qualiter locutus est vobis cum adhuc in Galilea esset dicens: Quia oportet filium hominis tradi in manus hominum peccatorum, & crucifigi, & die tertia resurgere.* Nam Matth. ait: *Ecce ascendimus Hierosolymam: & filius hominis tradetur principibus sacerdotum, & scribis, & condemnabunt eum morte, & tradent eum gentibus ad illudendum & flagellandum, & crucifigendum, & tertia die resurget.* Similiter Marc. *Oportet filiū hominis multa pati, & reprobari à senioribus, & à summis sacerdotibus, & scribis, & occidi: & post tres dies resurgere.* Similiter supra: *Consummabuntur omnia quæ scripta sunt per Prophetas de filio hominis: tradetur enim gentibus, &c.* Et post subdit: *Et tertia die resurget.* Hæc autem eis prædixerat ad fidem astruendam. Vnde Ioan. *Et nunc dixi vobis prius quam fiat, vt cum factū fuerit, credatis.* Et hæc fuit via manu ducens ad fidem, & ideo subdit: *Et recordata sunt verborum eius.* Vnde Ioan. *Quod signum ostendis nobis quia hæc facis? Respondit Iesus, & dixit eis: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud.* Et post: *Ille autem dicebat de templo corporis sui.* Similiter etiam Matth. *Generatio mala & adultera signum querit, & signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ prophetæ.* Sicut enim fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus, sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus. Vnde Dominus prædixit suam passionem & Resurrectionem, vt simul in corde afficiat, & alliciat ad amorem, propter quod dicitur: *In die bonorum ne immemor sis malorum: Et regressa à monumento, &c.* Post descriptam reuelationis occasionem & reuelationis certitudinem, sequitur reuelationis manifestatio, circa quam Euangelista duo introducit, scilicet testimonium mulierum, & aspectum discipulorum. Primo igitur quantum ad testimonium mulierum, subdit:

Et regressa à monumento, nuntiauerunt hæc omnia illis undecim, & ceteris omnibus. Hæc nuntiauerunt mulieres, quia sic iniunctum est eis ab Angelis: *Cito euntes, dicite discipulis eius: quia surrexit, & ecce præcedit vos in Galilæam.* Hoc enim diuina ordinatione gestum est, vt nuntiatio Resurrectionis per mulieres veniret ad viros, sicut à muliere initium sumpsit mors, & peccatum: ita nunc per mulieres ad viros rediret annuntiatio, & cognitio vitæ & immortalitatis, vt per hoc humilitatis daretur exemplum. Vnde Chrysostomus: *Euangelista non priuat mulierem laude, nec verecundum putat à muliere didicisse.* Aufertur etiam mulierum opprobrium, & maxime peccatricum. Et ideo præcipue inter alias illa peccatrix nominatur, cum subdit: *Erat autem Maria Magdalene, & Ioanna, Maria Jacobi, &c. quæ cum eis erant, quæ dicebant ad Apostolos hæc.* Mariam autem Magdalenam signanter aliis præmittit, quia ipsa feruentius aliis dilexit, & prior, vt traditur, ad monumentum venit, & præ ceteris diutius perseuerauit. Et ideo Ioannes amatissimus Domini, illam Domini amatricem signanter nominat. Maria stabat ad monumentum, foris plorans, & se-

quitur ibi quod vidit Angelos, & tandem vidit Do-

Matth. 28. d
Phil. 2. b

Spiritualis
sensus.

Ioan. 5. f

2. Cor. 3. d

Apoc. 22. a

Mal. 2. b

1. Cor. 12. a

Gen. 28. c

Ioan. 1. g

2. Cor. 5. d

Ioan. 6. g

Apoc. 7. c

Mat. 28. a

Marc. 16. a
Ioan. 20. b

Dan. 10. e

Sup. 2. b

Psal. 3. a
Psal. 15. b

Act. 2. d

Psal. 15. b

Mat. 20. e

Marc. 8. d

Sup. 18. f

Ioan. 14. d

Ioan. 2. d

Mat. 11. e

Eclli. 1. e

Mat. vlt. d

Ioan. 20. e

Mat. 28. a

Marc. 16. a

Marc. 16. c

Sup. 7. g

Matt. 9. b

Mat. 21. c

Rom. 5. d

Greg. hom.
26. in
Evang.
10. 2.

Ioan. 20. a

Ioan. 20. b

Apo. 5. a

Psal. 138. a

Ioan. 20. b

Glossa in
c. 2. Ioan.
10. 5.

Psal. 138. a

Domini. Ioannes igitur solum loquitur de Maria Magdalena. Matthæus loquitur de duabus Mariis: Venit Maria Magdalene, & altera Maria videre sepulcrum. Marcus autem loquitur de tribus Mariis: Maria Magdalene, & Maria Iacobi, & Salome emerunt aromata. Lucas autem optimus narrator, exprimit de his, & de aliis. Et sic apparet quod inter Euangelistas nulla prorsus est controuersia, sed quilibet ad suam principaliter fertur intentionem. Omnes tamen Euangelistæ expriment Magdalenam, & præcipue amicus Dei Ioannes, quia primo sibi apparuit, sicut dicitur: Surgens autem Iesus mane prima sabbati, apparuit primo Mariæ Magdalene. Et hoc quadruplici ratione. Prima est, quia ardentius diligebat: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Secunda, ut ostenderet quod pro peccatoribus venerat. Non enim veni vocare iustos, sed peccatores, scilicet ad penitentiam. Tertia, ad conterendam humanam superbiam, propter quod Matth. Publicani & meretrices præcedunt vos in regnum Dei. Quarta, ad dandam fiduciam, propter quod dicitur: Vbi autem abundauit delictum, superabundauit & gratia, & cætera.

Secundò quantum ad aspectum discipulorum subditur: *Et visa sunt ante illos sicut deliramentum verba ista, & non crediderunt illis.* Vnde auditui non credebant: tum quia mirabile erat quod dicebant: tum quia hoc diuina dispositione agebatur, ut maior & certior veritatis assertio obtineretur. Vnde Gregorius: Quod discipuli tardè crediderunt, non tam illorum incredulitas quam nostra, ut ita dicam, futura firmitas fuit. Nam illis dubitantibus resurrectio multis argumentis monstrata est, quæ dum legentes agnoscimus, quid aliud quam de eorum dubitatione solidamur? Et propterea dubitatio de auditu incitauit ad inquirendam certitudinem per aspectum, propter quod subdit: *Petrus autem surgens cucurrit ad monumentum, & procumbens vidit linteamina sola posita, & abiit, secum mirans quod factum fuerat.* Narrat autem hic specialiter Lucas de Petro, ut ostendat quod ipse à feruore suo nõ destiterat. Sed Ioan. hoc expressius narrat quod non solus Petrus iuit, verum & Ioan. & quod simul currebant, & Ioan. præcurrit citius Petro, sed non prior introiit in monumentum. Narrat igitur Lucas quod Petrus procumbens, linteamina vidit posita Ioan. vero expressius prosequitur, quod non solum hæc vidit, sed etiam introiit in monumentum, & tamen, sicut hic dicitur, abiit secum mirans, non adhuc credens, quia dicitur: Nondum enim sciebant scripturam, quia oporteret eum à mortuis resurgere. Et attendendum quod linteamina posita intelliguntur sacramenta humanitatis, quæ nobis exposita sunt ad credendum, & intelligendum per resurrectionis sacramentum. Vnde dicitur: Ecce vicit leo de tribu Iuda, radix David, aperire librum, & soluere septem signacula eius: sed quia non possunt omnia comprehendere ratione diuinitatis vnitæ, ideo dicitur quod abiit mirans. Nam dicitur in Psalmo: Mirabilis facta est scientia tua ex me. Et propterea in huius designationem dicitur quod sudarium quod fuerat super caput eius, non fuit cum linteamibus positum, sed separatim inuolutum in vnum locum. Ibi Glossa: Sacramenta diuinitatis incomprehensibilia à nostræ infirmitatis cognitione remota sunt, in inuolucro enim nec initium nec finis aspiciuntur, sicut celsitudo diuinitatis, nec cœpit esse, nec desinit esse. Et ideo Petrus abiit mirans. Psalmus: Mirabilia opera tua, & anima mea cognoscet nimis.

Et ecce duo ex illis ibant, & c. Post descriptam reuelationem Resurrectionis, hic describit Euangelista apparitionem resurgentis, qui quidem apparuit duobus discipulis tanquam testibus idoneis. Progressus autem & ordo huius apparitionis fuit in hoc, quod Christus se discipulis sociavit tripliciter. Primò quidem in itinere. Secundò vero in colloquutione, de qua ibi: *Et ait ad illos: Qui sunt hi sermones, & c.* Et tertio in comestione, de qua ibi: *Et appropinquauerunt castello quo ibant, & c.*

A In primis duobus latuit, sed in tertio apparuit: circa associationem in itinere describendam, tria introducuntur ab Euangelista, scilicet concors iter discipulorum, mutuum colloquium itinerantium, & Christi consortium dignatiuum. Primò igitur quantum ad concors iter discipulorum, dicitur:

Et ecce duo ex illis ibant ipsa die in castellum quod erat in spatio stadiorum sexaginta ab Hierusalem, nomine Emaus: In quo exprimit Lucas euntium numerum, scilicet quod erant duo, ut daret intelligi ipsorum concordiam. Nam melius est duos esse simul, quam vnum. Sequitur: Si vnus ceciderit, ab alio fulcietur, & c. Et ideo supra dicitur quod misit eos binos ante faciem suam, & c. Exprimit etiam spatium, propter mysterij intelligentiam, nam sicut Beda inquit: Stadium est octaua pars milliarij, & ideo sexaginta stadia septem millia passuum & quingentos continent, id est septem millia & dimidium, in quo datur intelligi quod erant de morte & sepultura Domini certi, sed de octaua Resurrectionis dubij & incerti, sicut dicitur: Da partes septem, nec non & octo. Quia non tantum Christi mortem, & sepulturam, sed etiam Resurrectionem constat esse integrè, & perfectè credendam. Exprimit etiam terminum itineris, dicens quod vocabatur Emaus, & hoc propter significantiam: nam castrum illud primò nominabatur Emaus, sicut dicitur hic, & postea Nicopolis. Vnde Hieronymus in epitaphio Paulæ: Repetitoque itinere, vidit Nicopolim, quæ prius Emaus vocabatur, apud quam in fractione panis cognitus Dominus, Cleophæ domum in Ecclesiam dedicauit. Nam sicut legitur in historia tripartita, Romani post vastationem Hierusalem, hanc urbem Nicopolim ex euentu victoriae vocauerunt. Interpretatur autem Emaus, mater festinans. Nicopolis ciuitas victoriae. Et hæc est Ecclesia militans, quæ festinat ad patriam: & superat potestates contrarias. Inter hanc & Hierusalem, id est, Ecclesiam triumphantem, oportet intelligere distantiam septem ætatum, & octauam inchoatam iam in capite nostro Christo, ut ab hac perueniatur ad illam festinando ad bonum, & triumphando contra malum: Festinemus ergo ingredi ad illam requiem, ut ne in idipsum quis incidat incredulitatis exemplum.

Secundò quantum ad mutuam colloquium itinerantium, subdit: *Et ipsi loquebantur ad inuicem de his omnibus quæ acciderant:* id est; de his quæ circa Christum gesta erant. Et hæc collocutio erat laudabilis, quia de bona erat materia, scilicet de Christo. ideo Petrus: Si quis loquitur, tanquam sermones Dei. Et: omnis sermo malus ex ore vestro non procedat: sed si quis bonus ad ædificationem fidei, ut det gratiam audientibus. ideo autem de hoc loquebantur, quia de hoc specialiter cogitatur, & ideo cogitabant, quia amabant. Nam & Matthæus dicit: Ex abundantia cordis os loquitur. Nec tantum amabant, verum etiam dubitabant. Et ideo etiam ad inuicem conferebant. Quia sicut dicitur: Ferrum ferro exacuitur, & homo exacuit faciem amici sui. Et: Cum sapientibus & prudentibus tracta. Et post: Et in sensu sit tibi cogitatus Dei, & omnis enarratio tua in præceptis Altissimi. Talibus verbis adest spiritus Domini, tanquam origo omnium bonorum verborum: Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis. Sed e contrario verba indiscreta & cogitationes fugit: Spiritus enim sanctus disciplinæ effugiet fictum, & auferet se à cogitationibus, quæ sunt sine intellectu, & c.

Tertio quantum ad Christi consortium dignatiuum, subiungit: *Et factum est, dum fabularentur, & secum quaererent, & ipse Iesus appropinquans ibat cum illis.* Dicuntur autem loquendo fabulari, propterea quod loquebantur verba quæ certitudinem non habebant, ita ut verè possent dicere illud: Multa dicemus, & deficiemus in verbis: consummatio autem sermonum ipse in omnibus, Et quia concordantes erant in eundo, & loquebantur de bono, ideo effecti sunt digni consortio Christi. Vbi

enim

Eccle. 4. c

Sup. 10. a

Beda Glos.
in hunc locum
10. 5.

Eccle. 11. a

Hieron. ad
Eustochium
Virg. epist.
27. 10. 1.
Et in c. 8.
Dan. 10. 4.Emaus.
Nicopolis.

Heb. 4. c

1. Pet. 4. b
Ephes. 4. g

Mat. 12. e

Prov. 27. e

Eccle. 9. d

Mat. 10. e

Sap. 1. b

Eccle. 43. d

Mat. 23. c

Ioan. 14. e

Greg. hom. 23. in Euang. to. 2. Marc. ult. c

Glossa in hunc locum to. 1.

Gen. 19. e

Eccli. 32. b

Cato.

Eccli. 32. a

Ioan. 21. d

Ioan. 1. a

Hier. 14. b

Iob 19. b

Psal. 68. a

Heb. 11. c

enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Et hoc erat quia Christum amabant. Nam Ioan. ait: Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, &c. Quia autem nondum perfecte credebant, ideo debuerunt habere presentiam, sed non habere ipsius notitiam, ideo addit: *Oculi autem illorum tenebantur, ne eum agnoscerent*, & hoc quidem dignum fuit. Vnde Gregorius: Sicut intus ipsi amabant, & tamen dubitabant, sic & ipse & foris presentiam adest, & tamen quis sit, non ostendit. De se ergo loquentibus presentiam exhibet, sed de se dubitantibus speciem cognitionis aufert. Et ideo dicitur quod apparuit illis in alia effigie. Et notandum quod dicit quod oculi eorum tenebantur, ex quo apparet euidenter quod Christus secundum veritatem non mutauit sui corporis effigiem, nec figuram, sed secundum solam apparentiam: nam in oculis discipulorum alius apparebat. Vnde Glos. super decimono capite Genesis ait quod discipuli percussi erant acrisia, qua quidem fit, vt res aliquo modo videatur, & aliquo modo occultetur, sicut etiam dicit Aug. Quod de Sodomitis fuit factum, nec fuit mutatio in corpore glorioso nec fuit deceptio ex parte Domini, sed dispensatiue Dominus oculos eorum velauit. Tum propter hoc quod sic conueniebat, nec erant idonei ad suscipiendam Christi presentiam apertam. Tum etiam, quia ordinatius perducendi erant ad eius notitiam percipiendam, & etiam quia non habuissent ita familiarem collocationem in via.

Et ait ad illos, &c. Post descriptam associationem Christi cum discipulis in itinere, hic scribit associationem in collocatione, circa quam describendam quatuor introducuntur, scilicet inquisitio materiae, de qua erat sermo. Enarratio materiae, de qua dolor. Explicatio materiae, de qua animi haesitatio. Declaratio scripturae, per quam fidei certitudo. Primo igitur quantum ad inquisitionem materiae, de qua sermo erat, dicit.

Et ait ad illos: *Qui sunt hi sermones, quos confertis ad inuicem, ambulantes, & estis cristes?* Iste namque modus est inordinatus ingrediendi in verba, vt audiat quis & quaerat, secundum illud: Audi tacens simul & quaerens. Et quia non est cuiuslibet ingerere se in colloquia secreta, secundum istud documentum: Ad consilium ne accesseris ante voceris: Et ideo ostenditur ex responsione quod huiusmodi sermo est publicus, & communis. Vnde subdit: *Et respondens vnus cui nomen Cleophas, dixit ei: Tu solus peregrinus es in Hierusalem, & non cognouisti qua facta sunt in illa his diebus?* Attendendum autem quod licet essent duo, non introducit Lucas loquentem nisi vnum tanquam praecellentem, nam iunior debet cedere maiori secundum illud: Loquere maior nati, decet enim te. Cum duo etiam essent, solum alterum nominat: quia vt dicunt aliqui expositores, Lucas erat alter istorum discipulorum, & consuetudo est Scriptoris sacrae Scripturae, vt de proprio nomine non multam faciat mentionem. Sicut etiam Ioannes se non nominat sed dicit: Petrus vidit illum discipulum quem diligebat Iesus. Ambrosius autem dicit quod non fuerit Lucas. Hic ergo Cleophas ostendit materiam suae locutionis omnibus notam non tantum ciuibus, sed etiam extraneis. Et ideo miratur quod ipse tanquam peregrinus ignoret istam. Ideo eum peregrinum nominat, vel quia in effigie peregrina apparebat, vel quia tanquam peregrinus notissima ignorabat. Recte autem eis peregrinus apparebat, quia peregrinus erat in mundo: In mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit. Et ideo Hieremias: Quare quasi colonus futurus es in terra, & quasi viator declinans ad manendum? Et peregrinus erat in oculis discipulorum non credentium: Quasi peregrinus fui in oculis eorum. Et ideo Psalmus: Extraneus factus sum fratribus meis, & peregrinus filiis matris meae. Peregrinus etiam in membris: Peregrini & hospites sunt super

terram. Et: Dum sumus in hoc corpore, peregrinamur a Domino. Et ideo Petrus: Obsecro vos tanquam aduenas & peregrinos, &c. Et propterea se peregrinum non negat, sed ostendit, & quaerit ab illis. Vnde addit: *Quibus ille dixit: Qua?* Quaerit autem Christus non quia dubitet, sed vt formam nobis tribuat in inuestigatione veritatis, & occasionem accipiebat instruendi. Vnde Psalmus: Palpebrae eius interrogant filios hominum. Et: Interrogabat discipulos suos: Quem dicunt homines, &c.

Secundo quantum ad enarrationem materiae, de qua dolor, subdit: *Et dixerunt de Iesu Nazareno qui fuit vir propheta, potens in opere & sermone coram Deo, & omni populo*, ac per hoc laudabilis erat in vita, & laudabilis in doctrina: Omne quod voluerit, faciet, & sermo illius potestate plenus est. Et haec magna laus, secundum illud: Qui autem fecerit & docuerit: hic magnus vocabitur in regno caelorum. Laudabitur etiam coram Deo & mundo, secundum illud: Iesus proficiebat sapientia & aetate & gratia apud Deum, & homines. Et haec magna laus, secundum illud: Sic luceat lux vestra coram hominibus, &c. Vt hoc autem fiat, dicit Gregorius: Sic opus sit in publico, vt tamen intentio maneat in occulto, vt de bono opere, proximis exhibeamus exemplum, & tamen per intentionem, qua soli Deo placere quaerimus, semper optemus secretum. Quia ergo Christus eius fuerat perfectus per omnem modum, ideo magna materia doloris fuit de damnatione ipsius per principes Iudaeorum, & ideo subdit: *Et quomodo eum tradiderunt summi sacerdotes, & principes nostri in damnationem mortis, & crucifixerunt eum*. Nam hoc verum fuit, licet factum exterius visum fuerit per manum Pilati. Vnde Ioannes: Gens tua & Pontifices tui tradiderunt te mihi, &c. Et ideo dolendum erat de communi damno. Et ideo subdit: *Nos autem sperabamus, quia ipse esset redempturus Israel*: quasi dicat quod per hoc est expectatio redemptionis euacuata. Hoc est verbum hominum cadentium a spe sua, & deiectionum in maximam tristitiam. Et hoc, est tristitia mala: quia sicut dicitur: Saeculi autem tristitia mortem operatur. In hanc ceciderant perdendo fiduciam. Ideo contra hoc dicitur: Non contristemini, sicut & ceteri qui spem non habent. Et: Beatus qui non est stimularus in tristitia delicti. Et post: Et non excidit a spe sua.

Tertio quantum ad explicationem causae, ob quam animi erat haesitatio: *Et nunc super haec omnia, tertia dies est hodie quod haec facta sunt*, in qua non est sublatus dolor & afflictio, sed auditus, terror, & dubitatio. Vnde subdit: *& mulieres quadam ex nostris terruerunt nos, quae ante lucem fuerunt ad monumentum*, quia vt dicit Hieronymus: De audita fama eius potius sunt perterriti, quam gauisi. Ratio autem huius terroris fuit memoria rei mirabilis, & etiam eis incredibilis. Vnde subdit: *Et non inuento corpore eius, venerunt dicentes, se etiam visionem Angelorum vidisse qui dicunt eum viuere*, ideo ergo territi erant, quia horribile erat, corpus Domini amisisse, & incredibile quod surrexisset. Vnde Beda: Terruisse dicunt merito eos, quorum mentibus plus de non inuento corpore Dominico maestitiam qua dolebant addere, quam denuntiata per Angelos eius resurrectione gaudium, quo recrearentur, indicare potuerunt. Et quia quis posset dicere quod verba mulierum non debuerunt mouere, ideo ostendit quod friuola non fuerunt per testimonium, & aspectum virorum. Vnde addit: *Et abiierunt quidam ex nostris ad monumentum: & ita inuenerunt, sicut mulieres dixerunt, ipsum vero non inuenerunt*. Isti fuerunt Petrus, & Ioannes, sicut dicitur: Lucas igitur qui prius singulariter exprimit de Petro, nunc plurius praefumit, vt firmum ostendat eorum testimonium ad credendum corpus esse sublatum. Et ideo ex hoc mirabantur, & terrebantur, sed non laetificabantur, quia resurrectionem non credebant, sed de ea haesitabant, & haesitantes conferebant, quia nondum sapiebant caelestia, sed terrena, secundum illud: Erit quasi Pythonis de terra vox

2. Cor. 5. b

1. Pet. 2. b

Psal. 10. b

Mat. 16. b

Eccl. 8. a

Mat. 5. e

sup. 2. g

Mat. 3. b

Greg. hom. 11. in Euang.

tom. 2.

Ioan. 18. f

1. Cor. 7. e

1. Thess. 4. d

Eccl. 14. a

Beda Glos. in

hunc locum

to. 5.

Ioan. 20. b

Isai. 29.

Col. 3. a

1. Cor. 1. b

Gal. 3. a

Marc. 16. c

Rom. 5. b

Rom. 4. d

1. Pet. 2. d

Phil. 2. a

Act. 14. d

Mat. 20. c

Hier. lib. 3

in cap. 20.

Mar. 10. c.

Sup. 18. f

Isai. 20. c

Exod. 25. b

Gen. 2. a

Gen. 4. b

Gen. 9. d

Gen. 21. b

Gen. 28. c

Gen. 37. f

Exod. 14. d

Iosue. 4. a

Iudi. 16. a

Ibid. 6.

1. Reg. 1. b

2. Reg. 15. c

4. Reg. 20. b

2. Par. 35. d

tua, & humo eloquium tuum mullitabat. Contra quod dicitur: Si confurrexistis cum Christo: quæ sursum sunt quatite, vbi Christus est in dextera Dei sedens: quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Sed brutalis qui non confurgit per spiritum, hæc non credit, nec sapit. Et ideo supra dicitur, quod visa sunt ante illos, sicut deliramentum, verba ista. Quia animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei, stultitia enim est illi, & non potest intelligere, quia spiritualiter examinatur.

Quarto, quantum ad declarationem scripturæ per quam est fidei cõrtitudo, subiungit: *Et ipse dixit ad eos: O stulti, & tardi corde ad credendum in omnibus, quæ locuti sunt propheta, stultos eos vocat qui desperant propter passionem.* Vnde de spiritu ad carnem descenderant. & hæc est magna stultitia, secundum illud: Sic stulti estis, vt cum spiritu cõperitis, nunc carne consummemini? Et tardos corde vocat: quia credere non volebant Christi gloriam, & resurrectionem. Vnde Marc. Exprobrauit incredulitatem eorum, & duritiam cordis, quia his qui viderant eum resurrexisse, non crediderunt. Et propterea ad astruendam fidem passionis & resurrectionis, subdit: *Nonne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam?* Oportuit, inquam, id est, opportunum & conuenientissimum fuit. Primo propter remedium peccatorum: Si enim, cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius, multo magis reconciliati, salui erimus in vita ipsius. Et: Traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Secundo propter exemplum virtutum. Vnde Petrus: Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Et: Hoc sentite in vobis quod & in Christo Iesu. Et post: Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis, &c. Et: Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Si enim oportuit pati Christum ad introeundum in gloriam suam, quanto magis oportet & nos pati, vt intremus in alienam? Et ideo consobrinitis suis petentibus sedere à dextris, respondit: Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? &c. Hieronymus: Sciebat qui passionem eius poterat imitari: sed hoc dixit, vt eo interrogante, & illis respondentibus; omnes audiamus, quia nullus potest cum Domino regnare, nisi passionem eius fuerit imitatus. Opportunum etiam erat propter complementum omnium scripturarum. Vnde supra: Consummabuntur omnia quæ scripta sunt per prophetas de filio hominis: sicut enim arca in cubito consummata est, sic omnia verba Scripturæ in hoc verbo abbreviata, nato scilicet passo, sepulto & resuscitato. Propter quod Isaias: Consummationem, & abbreviationem Dominus Deus exercituum faciet in medio omnis terræ. Et ideo ad explicationem istius, subiungit: *Et incipiens à Moysè, & omnibus prophetis, interpretabatur illis in omnibus scripturis quæ de ipso erant,* omnes enim Scripturæ, & prophetiæ principaliter ad Christum habent respectum. In cuius designationem dicitur: Quod duo Cherubim respiciebant se mutuo versis vultibus in propitiatorium, id est, duo testamenta. Huius figuram gessit Adam, de cuius latere facta est Eua. Huius etiam sanctus Abel à fratre interfectus: Huius figuram gessit & Noë nudatus in tabernaculo suo: Huius, Isaac oblatu à patre: Huius, lapis & scala Iacob: Huius, Ioseph venditus à fratribus: Huius, Moyses in Virga, educens populum de Aegypto: Huius, Iosue introducens populum in terram promissionis: Huius, Gedeonis vellus, & ipse Gedeon: Huius & Samson: Huius, & Samuël postulatus à Domino: Huius, & sanctus David eiectus ab Absalon: Huius, Ezechias cuius tempore retrocessit sol: Huius, Iosias, cuius mors lamentabilis fuit Iudeis: Huius, vniuersitas sanctorum præcedentium & spiritualiter Iob, Tobias, Elias, Helisæus & Hieremias. Huius, omnia sacrificia, & specialiter agnus Paschalis. Huius etiã figura erat tabernaculum cum in eo contentis, & maxi-

mè altare, arca, candelabra, & mensa. Huius figura fuit templum. Huius figura regnum, & sacerdotium. Vnde Aug. contra Faustum: Quis autem potest, non dico vna breui responsione, sed quolibet ingenti volumine omnia commemorare præconia prophetarum Hebræorum de Domino Salvatore nostro Iesu Christo? Quandoquidem omnia quæ illis continentur libris, vel de ipso dicta sunt, vel propter ipsum. Sed propter excitationem quærentis, & delectationem inuenientis, multo plura ibi per allegorias & ænigmata partim verbis solis insinuantur, partim etiam facta narrantur. Quod ergo dicitur hic quod interpretabatur in omnibus scripturis, non ad omnia quæ de Christo dicuntur, referendum est, sed ad ea in quibus euidentius, & manifestius Christi passio & resurrectio prophetantur.

Et appropinquauerunt castello, &c. Post descriptam associationem in itinere, & colloctionem, hic describit tertio associationem in comestione, vbi in fractione panis Christus apparuit. Circa quam describendam tria introducuntur ab Euangelista, scilicet Christi susceptio affectuosa, ipsius recognitio clara, & occultatio dispensatiua. Primo igitur, quantum ad susceptionem Christi affectuosam dicit.

Et appropinquauerunt castello quo ibant, & ipse se finxit longius ire. Hoc autem faciebat Dominus, non simulando sed potius occasionem dando, vt affectuosius inuitarent & magis mererentur. Simile habetur in Marc. Circa quartam vigiliam noctis venit ad eos, &c. & volebat praterire eos, super quo August. quo modo intellexerunt Apostoli Dominum velle praterire eos, nisi quia in diuersum ibat: sic etiam nunc intelligendum, quod se fingebat, id est, præparabat ad longius procedendum, quod etiam fecisset, nisi eum affectuose hospitio suscepissent. Ideo ergo hoc faciebat ad excitandam deuotionem, non propter simulationem, propter quod subdit: *Et cõegerunt illum dicentes: Mane nobiscum, quoniam aduesperascit, & inclinata est iam dies: Et intrauit cum illis.* Gregorius: Hoc exemplo colligitur, quod peregrini ad hospitium non solum sunt vocandi, verum & trahendi. Et ideo Apostolus: Hospitalitatem nolite obliuisci. Per hanc enim placuerunt quidam Angelis hospitia receptis, super quo dicit Chrysostomus: Propterea magna merces est Abraham: quia nesciens Angelos esse, hospitio recepit: quia si sciuisset, non fuisset mirabile: sic & magna merces fuit istis, quia si Christum cognouissent, & hospitio recepissent, non esset magnum, sed ipsum velut peregrinum & tanquam aduenam sic violenter ad se traxerunt, sicut Iob: Foris non mansit peregrinus. Et: Frange esurienti panem tuum, & egenos, vagosque induc, &c.

Secundo quantum ad Christi recognitionem, subdit: *Et factum est: dum recumberet cum eis, accepit panem, & benedixit ac fregit, & porrigebat illis.* Nam hic erat mos Christi vt semper benedictionem prædiceret ante manducationem. Creauit Deus cibos ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus. Et post: Nihil reiciendum quod cum gratiarum actione fidelibus percipitur, sanctificatur enim per verbum Dei, & orationem: Et propterea consuetum est maximè clericis, & religionis ante cibum præmittere benedictionem. Et hinc est quod Greg. narrat in dialogo de muliere quæ comedebat lactucam cum auaritate, quod diabolus eam obsedit. Quia igitur hic peregrinus conformabat se Christo in benedictione, & etiam in modo frangendi panem, manu ducti fuerunt ad ipsius cognitionem. Et ideo subdit: *Et aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt eum.* Aperuit autem Dominus oculos eorum potius in fractione panis, quàm in expositione scripturarum, ad ostendendum quod non auditores legis, sed factores, iusti sunt apud Deum, secundum illud: Non auditores legis iusti sunt apud Deum: sed factores legis iustificabuntur. Vnde Gregorius: Veritas melius operando quàm audiendo intelligitur. Vnde Psalmus: A mandatis tuis intellexi. Et iterum: Super omnes docentes me intellexi: quia mandata

Aug. lib. 12
contra
Faust. c. 7. in
princip.
to 6.

Marc. 6. g

Aug. lib. 2.
de consen.
Euang. c.
47. to 4.

Greg. hom.
53. in
Euang. c. 2
Heb. 13. a
Chrys. in c.
13. ad Heb.
homil. 33.
to 5.

Iob. 31. d
Isai. 58. b

Iob. 31. d
1. Tim. 4. a

Rom. 2. a

Psal. 118. n

tua

Beda Glos-
in hunc lo-
cum 10.5.

1. Cor. 10. d

1. Reg. 14. d

Apoc. 2. g

Prou. 9. a

Beda Glos-
in hunc lo-
cum 10.5.

Hier. 23. f

Psal. 118. f

Beda Glos. in
hunc locum
10.5.

Prou. 30. a

Hier. 20. c

Isoph. ult. b
Sup. 13. f

Psal. 119. b

Ecclesi. 18. b
Cant. 5. b
Psal. 147. b

4. Reg. 7. b

tua quæsiui. Vel hoc fecit, propter mysterium. Vnde Beda: Hoc fecit, vt omnes intelligant se Christum non cognoscere, nisi fiant participes corporis eius, id est Ecclesiæ, cuius vnitatem commendat Apostolus in sacramento panis dicens: Vnus panis, vnum corpus multi sumus. Et in huius figuram dicitur quod Ionatas comedit, & illuminati sunt oculi eius. Quia ad veram Christi contemplationem & speculationem non peruenit quis, nisi ad mensam eius sedeat, secundum illud: Vincenti dabo manna absconditum, & dabo illi calculum cæcidum: & in calculo nomen scriptum quod nemo scit, nisi qui accipit. Et propterea dicitur de sapientia: Quod miscuit vinum, & proposuit mensam. Misit ancillas suas vt vocarent ad arcem, & ad mœnia ciuitatis.

Tertio quantum ad occultationem dispensatiuam subiungitur: *Et ipse euauit ex oculis eorum.* Beda: Subtrahitur carnalibus oculis species infirmitatis, vt mentibus incipiat apparere gloria Resurrectionis. Nam in subtractione præsentia corporalis excitat ad desiderium præsentia spiritualis, quæ est ex inflammatione desiderij ex recordatione Christi. Et ideo subditur: *Et dixerunt adinuicem: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via, & aperiret nobis scripturas?* Verbum namque Christi inflammauerat corda eorum, quia verbum Dei igneam habet naturam propter inflammationem amoris. Vnde Hieremias: Numquid non verba mea quasi ignis, & quasi malleus conterens petram? Et: Ignitum eloquium tuum vehementer, & seruus tuus dilexit illud: hoc autem facit verbum immittendo Spiritum sanctum. Vnde Beda: Exaudito sermone cor prius torpore incredulitatis & timoris frigidum, igne Sancti Spiritus est accensum, vt iam superno desiderio ardeat: quot enim præceptis instruitur homo, quasi tot facibus inflammatur. Et nota quod verbum Domini inflammat ad ardorem zeli. Propter quod dicitur: Omnis sermo Dei ignitus, clypeus est sperantibus in se. Et: Factus est sermo Domini in corde meo quasi ignis exæstiuans, claususque in ossibus meis. Et de hoc ardore dicitur: In igne zeli mei deuorabitur omnis terra. Inflammat etiam ad amorem desiderij. Ignem veni mittere in terram: & quid volo nisi vt accendatur? &c. Vnde & supremus ordo Angelorum ad quem primo descendit illuminatio diuinorum eloquiorum, Seraphim appellatur, id est ardens. Ideo Psalmus: Sagittæ potentis acutæ: cum carbonibus desolatoriis. Hunc ardorem concomitatur liquefactio suauissimarum affectionum: Nonne ardorem refrigerabit ros? Et: Anima mea liquefacta est, vt dilectus locutus est. Et Psalmus: Emittet verbum suum & liquefaciet ea, &c.

Et surgentes eadem hora, &c. Post descriptam reuelationem Resurrectionis, & apparitionem resurgentis. In hac parte describit certitudinem apparitionis. Diuiditur autem hæc pars in tres. In quarum prima præmittitur apparitionum pluralitas ad testimonium. In secunda vero apparitionum probabilitas in argumentum, ibi: *Quid turbati estis, &c.* In tertia apparitionis infallibilitas in fidei firmamentum, ibi: *Et dixit ad eos: Hæc sunt verba, &c.* Circa apparitionum pluralitatem insinuandam duo introducuntur, scilicet enarratio apparitionis Christi specialis: & communis, in qua apparuit discipulis omnibus. Primo igitur quantum ad apparitionem specialem, dicitur:

Et surgentes eadem hora regressi sunt in Hierusalem, ad nuntiandum quod videran secundum illud: Hæc dies boni nuntij est: Si tacuerimus & noluerimus nuntiare vsque mane, sceleris arguemur. Ex quo apparet feruor discipulorum, quia cum esset iam nox (sicut ex præcedentibus apparuit,) nec viæ prolixitas, nec noctis obscuritas retardauit, tantus erat amor ad collegium Apostolicum quod Hierosolymis erat. Et ideo addit: *Et inuenerunt congregatos undecim, & eos qui cum illis erant, dicentes: Quod surrexit Dominus verè, & apparuit Simoni: Ac per hoc inuenerunt gaudentes, vt verè possit dici:*

A Ecce quàm bonum & quàm lucundum habitare fratres in vnum. Omnes enim participes erant gaudij ex apparitione quæ facta est Petro antequam aliis. Vnde Glossa: Primo omnium virorum apparuit Petro. Quod etsi non dicit Euangelista, quando vel vbi factum est, tamen quia factum est, non tacet. Et quia iustorum gaudia debent esse communia, ideo subdit: *Et ipsi narrabant quæ gesta erant in via: & quo modo cognouerunt eum in fractione panis.* Ex hoc ergo apparet quod Christus pluries apparuit eadem die, scilicet quinquies: quia primo Mariæ Magdalene: secundo mulieribus: tertio, Petro sicut dicitur hic: quatuor discipulis euntibus in Emaus: quinto discipulis congregatis absque Thoma. Et ideo in huius commemoracionem sacerdos quinquies in Missa se vertit ad populum. Sed tertia versio est cum silentio, quæ signat apparitionem factam Petro, quæ non narratur quando & quomodo fuit. Apparuit etiam ante Ascensionem quinque aliis vicibus: sexto ergo post octo dies præsentem Thoma: septimo ad mare Tiberiadis: octauo in monte Galilææ apparuit undecim discipulis. Apparuit nono in cænaculo in Hierusalem: decimo apparuit Christus in monte Oliueti quando ascendit: Et conuescens præcepit eis, ab Hierosolymis ne discederent. Et sic per intercapedinem, decem vicibus apparuit in quadraginta diebus. post quos, decem diebus transactis, misit Spiritum sanctum. De his scilicet decem apparitionibus Ioannes exprimit quatuor, Lucas tres, Matthæus duas, & Marcus vnam. Vt sic ex suo modo narrandi appareat mysterium & sufficientia apparitionum.

Secundo quantum ad apparitionem communem, subdit: *Dum autem hæc loqueretur, stetit Iesus in medio eorum, & dicit eis: Pax vobis:* In medio stetit, quia ipse est mediator. Mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus. Et ideo Ioannes: Medius autem vestrum stetit quem vos nescitis. Et ideo in huius figuram dicitur: Vidi in medio septem candelabrorum aureorum simile filio hominis, &c. Sed ideo dixit: Pax vobis, quia ipse est pacis factor. Ipse est pax nostra, qui fecit vtraque vnum. Et: Pacificans per sanguinem eius siue quæ in terris, siue quæ in cælis sunt. Ipse est etiam pacis dator. Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. Ipse est & pacis annuntiator: Veniens euangelizauit pacem vobis, qui longè fuistis, & pacem his qui propè. Et ideo Euangelium Christi est Euangelium pacis: Quàm pulchri super montes pedes annunciantis & prædicantis pacem, &c. Et quia ex insolita apparitione consueuerunt homines obstupescere, ideo subdit: *Ego sum, nolite timere.* Verè dicit: Ego sum, quia ipsius est dicere: Ego sum, qui sum, sicut dicitur: Ipsius est effugare timorem, & ideo dicit: *Nolite timere.* Ideo autem confortabat eos, quia insolito more inter eos apparebat, & talis modus apparendi terret, & turbat propter quod subdit: *Conturbati vero & conterriti, existimabant se spiritum videre.* Ideo autem terri sunt, quia cum mortuum in cruce viderant, & quia timebant ne satanas transfiguraret se in angelum lucis, & quia venerat, ianuis clausis. Vnde Ioannes: Cum ergo sero esset die illa, vna sabbatorum, & fores essent clausæ, vbi erant discipuli congregati propter metum Iudæorum, venit Iesus, & stetit in medio, & dicit eis: Pax vobis. Sed in hoc videtur contrarietas inter Lucam &

D Ioannem, quia Ioannes ait: Gaudij sunt discipuli viso Domino. Sed non est contrarietas quia primo sunt terri, sed post, ostensis manibus & latere, sunt gaudij. Contrarietas etiam videtur quia Ioannes dicit quod Thomas non erat cum eis quando venit Iesus: Lucas autè dicit quod inuenerunt undecim congregatos. Sed ad hoc respondet Augustinus quod Thomas erat cum discipulis quando illi duo redierunt, sed postmodum exiit antequam eis loquentibus Dominus appareret.

Et dixit eis: Quid turbati estis, &c. Post descriptam apparitionum pluralitatem, hic secundo describit apparitionis probabilitatem. Dupliciter autem probari habet & discerni certa discretione corpus, sc. per vsum tactus & gustus, & secundum hoc probat Christus du-

Psal. 132. a

Glos. in ser. lin. in hunc locum. 10. 5.

10a. 20. d
Mat. ult. b
10a. 20. e

10a. 20. g
10a. ult. a
Mat. ult. d
Mar. ult. c

Act. 1. a

1. Tim. 2. b
10a. 1. d

Apoc. 1. c
Eph. 2. c

Colo. 1. c

10a. 14. d
Eph. 2. d

1sa. 52. b

Exod. 3. d

10a. 20. c

10a. 20. e

August. de Conf. Euan- gel. libr. 3. c. 25. in medio tom. 4.

placiter

placiter se habere verum corpus, secundum hunc duplicem sensum. Primo quantum ad testimonium tactus, dicit:

*Et dixit eis: Quid turbati estis, & cogitationes ascendunt in corda vestra? Signanter dicit, ascendunt, quia bonæ descendunt à superiori: Omne datum optimum, desurfum est, descendens, &c. Malæ veræ ab inferiori ascendunt: Ascendit fumus putei, & obscuratus est sol & aer de fumo putei. Et quia cogitationes istæ veniebant ab interiori, ideo exterius proponit per quod purgantur, cum subdit: Videte manus meas & pedes, quia ego ipse sum, quasi dicat, si putatis per visum illud, saltem per sensum tactus efficiamini certi. Et ideo subdit: Palpare & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Hoc fecit in argumentum resurrectionis suæ. Vnde dicitur quod fuit ab initio, quod audiuius, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostræ contrectauerunt de verbo vitæ, & vita manifesta est, & vidimus & testamur, & annuntiamus vobis vitam æternam. Hoc etiam fecit in argumentum Resurrectionis, & exemplum nostræ glorificationis. Vnde Glossa dicit: Dum palpanda discipulis ossa, carnemque præmonstrat, aperte statum veræ Resurrectionis, quæ in se facta, & in nobis est futura, significat. In qua corpus nostrum & subtile erit per effectum spiritualis potentia, & palpabile per veritatem naturæ. Sed hæc duo videntur esse simul contraria & fidem non astruere, sed potius impedire. Vnde Glossa dicit: Post Resurrectionem Dominus in corpore suo duo contraria ostendit, & corpus palpabile eiusdem naturæ, vt informer ad fidem, & incorruptibile alterius gloriæ, vt inuiter ad præmium. Sed Gregorius hæc dissoluit, dicens: Duo mira & iuxta humanam rationem sibi contraria Dominus ostendit: sed secundum veritatem non sunt contraria, quia corpus gloriosum per potestatem potest immutare sensum, & resistere seu mouere aliud per veritatem: potest etiam penetrare corporis sensum, vnde nulla est ibi contrarietas, licet videatur. Similiter ad maiorem certitudinem non tantum corpus exhibuit palpabile, verum etiam ostendit corporis cicatrices. Vnde subdit: *Et cum dixisset, ostendit eis manus & pedes.* Cum cicatricibus. Has autem Dominus seruauit, vt dicit Beda, quatuor de causis. Prima est vt fidem Resurrectionis astrueret. Secunda vt patrem pro nobis supplicans, quale genus mortis pertulerit, semper ostendat. Tertia vt sua morte redemptis, quam misericorditer sint adiuti, præpositis eiusdem mortis iudiciis insinuet. Quarta vt in iudicio quam recte damnentur impij denuntiet: Videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt. Posset & quinta ratio assignari, scilicet ad effectum nostrum inflammandum, vt dicit Ambrosius. Et sexta in victoria signum, vnde Beda: Non ex impotentia seruauit cicatrices, sed vt in perpetuæ victoriae suæ circumferat triumphum. Septima in dilectionis indicium præcipuum. Vnde Isaias: Ecce in manibus meis descripsi te. Et: Pone me vt signaculum super cor tuum.*

Secundo quantum ad testimonia gustus subdit: *Adhuc autem illis non credentibus & mirantibus præ gaudio dixit: Habetis hic aliquid quod manducetur?* Vt si non moueat visus, non moueat auditus, non moueat tactus, saltem moueat gustus Et hoc est expressum signum suscitationis. Vnde Dominus postquam suscitauerat puellam, iussit ei dari ad manducandum. Et Ioannes dicit de Lazaro quod vnus erat ex discumbentibus. Et sic Christus sensum vsu probauit se vere resurrexisse, vt discipuli certificarentur, & nos in eis. Et ideo subdit: *At illi obtulerunt ei partem piscis assi, & fauum mellis,* hoc autem Christus, non absconditè, sed publice in resurrectionis suæ argumentum manducauit, Vnde subdit: *Et cum manducasset coram eis, sursum reliquias dedit eis.* Manducauit autem Dominus non ex indigentia, sed ex potentia. Vnde sicut radius solis aliter absorbet aquam, aliter terra: quia ille, potesta-

te: ista, indigentia: ita Christus ante resurrectionem cibum sumpsit ex necessitate, post resurrectionem autem consumpsit propria virtute. Et ideo Augustinus ait: Non potestas, sed egestas edendi ac bibendi, gloriosis corporibus aufertur. Fuit igitur argumentum verum resurrectionis veritas comestionis. Et attendendum quod per piscem assum, intelligitur afflictio humanitatis assumptæ. Vnde Beda: Piscis assus, est ipse Mediator passus, in aquis humani generis captus, assatus tempore passionis. In huius figuram dicit Tobias de pisce capto: Cordis eius particulam si super carbones ponas, fumus eius extricat omne genus dæmoniorum. Hic est piscis in cuius ore inuenitur pretium nostræ redemptionis, secundum quod insinuat in Mattheo. Per fauum autem mellis intelligitur Christus, vt Deus, & vt glorificatus. Vnde Beda: Christus fauus mellis in resurrectione nobis est. Fauus mellis in cæra, est deitas in humanitate: Gustate, & videte quoniam suavis est Dominus. Et ideo in Cantico Moyfi dicitur: vt surgeret mel de petra, oleumque de saxo durissimo. Hic igitur est cibus, in quo Christus delectatur, quia omnis delectatio est in seipso. Huius cibi reliquias manducant viri spirituales. De quibus. Sapiens: Paratum panem de cælo præstitisti illis sine labore. Psalmus: In reliquiis tuis præparabis vultum eorum.

Et dixit ad eos: Hæc sunt verba qua locutus sum ad vos. &c. Post descriptam apparitionum pluralitatem in testimonium, & probabilitatem in argumentum, describit hic infallibilitatem in fidei firmamentum. Est autem firmitas apparitionis per duo, scilicet per testimonium scripturæ, & per lumen intelligentiæ, ex quibus redditur certus animus noster de his, quæ spectant ad nostram reparationem. Et secundum hoc describit Euangelista apparitionem dupliciter confirmatam, scilicet per authenticum testimonium scripturæ, & per infusum lumen intelligentiæ. Primo igitur quantum ad authenticum testimonium scripturæ, dicit:

Et dixit ad eos: Hæc sunt verba qua locutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum, per conuersationem scilicet familiarem in carne, secundum illud: Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. Hoc autem dixit ad fidei assertionem: Et nunc dixi vobis priusquam fiat: vt cum factum fuerit, credatis. Hæc igitur verba ipse prædixit, tanquam verus propheta: nec solus prædixit, verum etiam prædixit quod hoc prædiceret tota scriptura, & ideo subdit: *Quoniam necesse est impleri omnia qua scripta sunt in lege Moyse, & Prophetis, & psalmis de me,* in his autem tribus comprehendit Christus totum vetus testamentum, quod est quasi tripartitum ad firmitatem testimonij, quia in ore duorum aut trium testium, stabit omne verbum. Secundum quod dicitur: Et in representationem beatissimæ Trinitatis. Nam lex propter auctoritatem iubendi appropriatur Patri, prophetia propter perspicacitatem intelligendi Filio, Psalmi propter suauitatem orandi Spiritui sancto. Omnia autem testimonia perhibent Christo tanquam excellentissimo Imperatori, Datori, & Pontifici. Et ideo in ipso omnia impleta sunt, secundum illud: Iota vnum aut apex vnus non præteribit à lege Domini, donec hæc omnia fiant. Quia ergo in lege omnia hæc, quæ circa Christum acciderunt de passione & resurrectione, prædicuntur, constat quod illud est irrefragabiliter verum & certum, tanquam per testimonium firmum & authenticum comprobatum. Vnde Glossa: Omnes ambages aufert visus, & tactus manducantis, ne in aliquo sensu humanos illulisse videretur, mittit manus ad scripturas, vt etsi magicis artibus videatur potuisse quod voluit, sicut dicunt pagani, saltem eum videant prophetare non potuisse antequam natus fuerit Christus. Igitur implendo quod scripturæ dicuntur, probauit ipsas fuisse veras, & ostendendo quæ circa ipsum facta erant in scripturis esse prædicta, astruit irrefragabiliter esse vera atque credenda.

Secundo quantum ad infusum lumen intelligen-

Aug. lib. 13.
de Civ. Dei
c. 22. 10. 5.

Beda Glos.
in hunc locum
10. 5.

Tob. 6. 6

Mat. 17. d
Beda Glos.
in hunc locum
10. 5.
Psal. 33. b
Deut. 32. b

Sap. 16. c
Psal. 20. c

Baru. 3. d

Ioan. 14. d

Deut. 19. d

Mat. 5. c

Glos. in hunc
locum 10. 5.

Iac. 1. c.

Apoc. 9. a

1. Ioan. 1. a

Glos. in hunc
locum 10. 5.

Glos. in hunc
locum 10. 5.

Beda Glos.
in hunc lo.
cum 10. 5.
Isa. 49. e
Cant. 8. b

Beda Glos.
in hunc lo.
cum 10. 5.
Isa. 49. e
Cant. 8. b

Sup. 8. g
Ioan. 12. a

tia, subdit: *Tunc aperuit illis sensum, ut intelligerent scripturas*, ipse, inquam, aperuit: quia solus habet clauem, secundum illud: Et dabo clauem domus David super humerum eius: & aperiet, & non erit qui claudat: & claudet, & non erit qui aperiat. Et ideo propheta petit in Psalmo: *Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua*. Quia dicitur: Ipse reuelat profunda & abscondita: & nouit in tenebris constituta: & lux cum eo est. Hæc autem profunda mysteria in scriptura nullus intelligit, nisi per Christum crucifixum, & suscitatum, & gentibus per Spiritum sanctum diuulgatum, quia de ipso sunt scripturæ, & propter ipsum, & ideo ab eo explicantur. Vnde in Apocalypsi dicitur quod leo resuscitatus, & agnus occisus aperuit librum: vicit leo de tribu Iuda, Radix David, aperire librum, & solnere septem signacula eius. Et vidi, & ecce in medio throni & quatuor animalium, & in medio seniorum agnum stantem tanquam occisum. Sequitur: Et cum aperuisset librum, quatuor animalia & viginti quatuor seniores ceciderunt coram agno. Et cantabant canticum nouum, dicentes: Dignus est Domine accipere librum & aperire signacula eius. Et sic patet quod ipse exponit doctrinam librorum veteris ac noui testamenti, id est seniorum & animalium oculatorum. Hæc autem mysteria scripturarum principaliter referuntur ad Christum, quantum ad caput, & quantum ad corpus. Quantum ad caput subdit: *Et dixit eis: Quoniam sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die*, hoc frequentissime dictum est in scripturis, & maxime in lege per figuras. In prophetis per verba, & in psalmis quam plurimum qui sunt de resurrectione & passione. Quantum ad corpus autem subdit: *Et predicari in nomine eius penitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Hierosolyma*, hoc, inquam, scriptum in lege, in promissione Abraham: *Benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ*. Et: Ipse erit expectatio gentium. Hoc scriptum est in Psalmo: *Postula à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam*. Et iterum: *Laudate Dominum omnes gentes*. Hoc in Prophetis. Vnde Isaias: *Parum est vt sis mihi seruus ad suscitandas tribus Iacob, & fæces Israël convertendas*. Dedi te in lucem gentium, vt sis salus mea, &c. Et hæc prædicatio prædicta est incipere ab Hierusalem: *De Sion exhibit lex, & verbum Domini de Hierusalem*. Et propter Sion non tacebo, & propter Hierusalem non quiescam, donec egrediatur vt splendor iustus eius. Et Psalmus: *Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion*.

Vos autem testes estis horum, &c. Post descriptam Christi reuelationem resurrectionis, & apparitionem resurgentis, & certitudinem apparitionis, hic quarto agitur de diuulgatione iam cognitæ veritatis. Et quia hæc diuulgatio facta est per Spiritum sanctum datum Apostolis post Ascensionem Christi, ideo ad hanc plenius describendam quatuor ab Evangelista introducuntur, scilicet commissio officij prædicandi: promissio spiritualium charismatum: abscondio Christi: & deuotio discipulorum. Primo igitur quantum ad officium prædicandi, dicit:

Vos autem testes estis horum. Vos, inquam, qui vidistis & audistis, ita quod potestis dicere illud: Quod scimus loquimur, & quod vidimus testamur. Et: Qui vidit testimonium perhibuit. Nihil aliud est asserere veritatem fidei, quam testificari. Vnde dicitur: *Sicut testificatus es de me in Hierusalem, sic te oportet & Romæ testificari*. Et ideo Isaias: *Vere, vos testes mei*, dicit Dominus. Hi sunt Apostoli, ad quos dicitur: *Eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & vsque ad vltimum terræ*. Et ideo dicit Petrus: *Nos testes sumus omnium, quæ facit in regione Iudæorum & Hierusalem, quem occiderunt suspendentes in ligno*. Hunc Deus suscitauit tertia die, & dedit eum manifestum fieri non omni populo, sed testibus præordinatis

A à Deo, nobis qui manducauimus & bibimus cum illo postquam resurrexit à mortuis. Et præcepit nobis prædicare populo & testificari, quia ipse est qui constitutus est à Deo index viuorum & mortuorum. Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, &c. Fuerunt autem Apostoli testes omni exceptione maiores, & propter suam virilitatem & sanctitatem, & propter veracitatem & stabilitatem, quia passi sunt pro hac veritate vsq; ad mortem, vt vere testes, id est martyres possunt dici. Et ideo dicitur: *Nos tantam habentes impositionem nubem testium per patientiam curramus ad propositum nobis certamen aspicientes in Auctorem fidei, & consummatorem Iesum, &c.*

Secundo quantum ad promissionem spiritualium charismatum, adit: *Et ego mittam promissum patris mei in vos*. Signanter dicit, *mittam*, quia & tunc dedit Spiritum sanctum in flatu, sicut dicitur: *Sicut misit me pater, & ego mitto vos*. Hæc cum dixisset, insufflauit, & dicit eis: *Quorum remiseritis peccata, &c.* Hoc est donum promissum in scripturis. Ezech. *Dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum ponam in medio vestri, &c.* Hunc spiritum etiam Christus frequenter promisit in Euangelio: *Si quis sitit, veniat ad me, & bibat. Et: Cum venerit paracletus, quem ego mittam vobis à patre, spiritum veritatis, &c.* Hunc ergo tunc dedit occultè, sed post daturus erat abundanter & apertè, scilicet post decem dies, in quibus se debebant ad illam plenitudinem præparare. Ideò subdit: *Vos autem sedete in ciuitate, quoad usque induamini virtute ex alto*. Gregorius. Nisi sancti Spiritus vnctio interius doceat, frustra prædicator exterius laborat. Vnde Mathæus: *Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis*. Licet autem Dominus statim Spiritum sanctum posset dare, voluit tamen differre, tum propter desiderium discipulorum inflammandum ad petendum, secundum illud: *Petite, & dabitur vobis*. Sequitur: *Si ergo vos cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris, quanto magis pater vester cælestis dabit spiritum bonum petentibus se?* Tum propter mysterium seruandum, quod quinquagesima die post passionem, qui est numerus remissionis, & conficitur ex septem septenariis dierum, superaddita vna vnitate, ad designandum septiforme Spiritus sancti donum. Et postremo propter exemplum. Vnde Glossa: *Cum repente, si vellet posset eos roborare, distulit vt exemplum sequentibus daret, ne imperfecti antè tempus prædicare præsumerent*. Ideò dicitur: *Tempus tacendi, & tempus loquendi*. Et: *Antequam loquaris, discere*. Vnde Hieronymus: *Discimus, vt post multum silentium de disciplinis efficiamur magistri*. Disciplina enim Pythagorica est per quinquennium tacere, & post, eruditos loqui.

C Tertio quantum ad ascensionem Christi, subdit: *Eduxit autem eos foras in Bethaniam*. hæc autem Bethania est in monte Oliueti. Vnde supra: *Cum appropinquasset ad Bethphage & venisset Bethaniam, ad montem qui vocatur Oliueti*. Interpretatur autem Bethania domus obedientiæ, quia per obedientiam collocatur quis in monte à Christo, & benedicitur à Christo, & ascendit in cælum, & ideo subdit: *Et eleuatis manibus suis, benedixit eis*, in quo insinuatur quòd ille benedicendus est à Christo, qui obedit ei, & facit opera quæ facit propter Deum. Nam terra sæpè venientem super se bibens imbrem, & germinans herbam opportunam, accipit benedictionem à Deo. Cum talibus autem Christus ascendit, & ideo subdit: *Et factum est, dum benediceret illis, recessit ab eis, & ferebatur in cælum*. Tunc impletum est illud: *Ascendit Deus in iubilo, & Dominus in voce tubæ*. Et iterum: *Ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem: dedit dona hominibus*. Huius ascensio fuit præfigurata in ascensione nubeculæ paruæ, de qua dicitur: *Ecce nubecula parua quasi vestigium hominis ascendebat, & cætera*. Et in Ascensione Eliæ: *Ascendit Elias per turbinem in*

Heb. 12.6

Ioan. 20. f

Ezech. 36. f

Ioan. 7. f

Ioan. 15. d

Mat. 10. c

Sup. 11. b

Glos. in hunc locum. 10. 5.

Eccle. 3. b

Eccle. 18. c

Sup. 19. c

Bethania quid.

Hebr. 5. b

Psal. 46. a

Eph. 4. b

3. Re. 18. f

4. Re. 2. b

cælum

Isa. 22. f

Psal. 118. c
Dan. 2. d

Apoc. 5. b

Gen. 22. d

Gen. 49. b

Psal. 2. b

Psal. 116. a

Isa. 49. b

Isa. 2. a

Isa. 62. a

Psal. 109. a

Ioan. 3. b

Ioan. 13. f

Act. 23. c

Isa. 43. b

Act. 1. b

Act. 10. g

Abac. 3. c

Eph. 4. b

Psal. 67. a
Isa. 63. a

Glos. inter-
lin. in hunc
locum 10. 5.
Colof. 2. c
Isa. 9. a

Sup. 12. e

cælum. Et per ascensum Solis. Vnde Abacuc secundum
aliam translationem : Eleuatus est Sol , & Luna stetit
in ordine suo. Et per hoc quod Christus ascendit ad cæ-
lestia , fuit Christi Ecclesia ordinata in suis gradibus.
Vnde dicitur. Qui descendit, ipse est & qui ascendit su-
pra omnes cælos. vt impletet omnia. Aliter autem fere-
batur Christus, aliter Elias Nam Elias virtute Angelo-
rum, & currus ignei : Christus autem virtute propria,
seruiente creatura tam spiritali quàm corporali. Et
ideò in Psalmo: Qui ascendit super occasum : Dominus
nomen illi. Et : Quis est iste qui venit de Edom, tin-
ctis vestibus de Bosra, iste formosus in stola sua , gra-
diens in multitudine fortitudinis suæ?

Quarto quantam ad deuotionem discipulorum, sub-
dit: *Et ipsi adorantes regressi sunt in Hierusalem cum gau-
dio magno.* Cum gaudio reuertuntur propter victoriam
Domini, quem videbant penetrasse suprema cælorum.
Vnde Glossa : Quia Deum ac Dominum suum , post
triumphum resurrectionis cælos vident penetrasse, læ-
tantur. Christus enim triumphauit plenariè, secundum
illud : Expolians principatus & potestates traduxit con-
fidenter palam, triumphans illos in semetipso. Et de
hoc gaudebunt, secundum illud: Lætabuntur coram te,
sicut qui lætantur in messe : sicut exultant victores, ca-
pta præda &c. Et quia gaudium spirituale disponit nos
ad actus spirituales, scilicet ad laudandum & oran-
dum, ideò subdit : *Et erant semper in templo laudantes
& benedicentes Deum. Amen.* In templo erant ad oran-
dum & expectandum Spiritum sanctum, seccundum
illud : Et vos, similes hominibus expectantibus Do-

minum suum, quando reuertatur à nuptiis, &c. Et quia
spiritualium virorum non tantum est expectare, verum
etiam exultare . & exultando laudare , & hic est actus
finalis & patriæ, quia non habet finem, secundum
illud : In sæcula sæculorum laudabunt te. Quia, inquam,
hic est actus finalis, ideò beatissimus Lucas optimè
hic collocauit finem. Facit igitur finem in Christi af-
censione, vt perfectè & integrè describat illum in
circuitum, quem fecit Christus : De quo in Psalmo:
A summo cælo egressio eius, & occurus eius vsque
ad summum eius. Et Ioannes: Exiui à patre & veni in
mundum : iterum relinquo mundum, & vado ad Pa-
trem. Facit finem in templo, vt sicut à sacerdotio in-
cepit legali, scilicet Zachariæ, sic consummet in sacer-
dotio spiritali. Vnde Glossa : Lucas qui sacerdotium
Christi cæteris amplius exponendum suscepit, qui-
que pulcherrimè Euangelium suum à ministerio tem-
pli sacerdotium Zachariæ cœpit, hic in templi deuo-
tione compleuit. Fecit etiam finem in Dei laudem, qui
est finis sine fine. Vnde Augustinus dicit : Dominicus
dies erit qui velut octauus æternus Christi resurrectio-
ne sacratus est, æternam non solum spiritus, verum &
corporis requiem præfiguratur, vbi vacabimus, & vide-
bimus, & amabimus, & laudabimus : quod erit in fi-
ne sine fine : nam quis alius noster est finis, nisi perue-
nire ad regnum, cuius nullus est finis? ad quem nos per-
ducat Iesus Christus filius Dei per intercessionē dulci-
simæ Matris suæ, & beatissimi Lucæ Euangelistæ, qui
cum Patre & Spiritu sancto viuit, & regnat Deus in
sæcula sæculorum. Amen.

Psal. 83. b

Psal. 18. a
Ioan. 16. d

Glos. in hunc
locum 10. 5.

Aug. lib. 22.
de Ciu. c
30. in fine.
10. 5.

ARGVMEN

ARGUMENTVM
EXPOSITIONIS
S. BONAVENTURÆ,
EXIMII ECCLESIAE DOCTORIS,
IN EVANGELIVM B. IOANNIS.

ONSTAT ferè inter omnes antiquitatis Ecclesiasticae usu peritos, in Euangelium S. Ioannis, eximium Ecclesiae Doctorem Seraphicum Bonauenturam, virum in primis vitæ sanctimonia, doctrinaeque laude clarissimum, luculenter scripsisse commentaria, eaque distribuisse in Postillas & collationes. Quae commentaria à multis, usque grauissimis hominibus ac summis viris iam pridem diu desiderata, ac diligenter conquistata, cum nusquam antea inuenta essent, nondum in conspectum, in lucemque omnium prodierunt. Nuper autem S. D. N. Sixtus Quintus, cuius in omnem Reipublica Christiana bene gerenda occasionem, maximè intentata est sollicitudo, cum typographiam Vaticanam sapientissimè, ut cetera solet, instituerit atque instruxerit ad instauranda potissimum sanctorum Patrum monumenta: eiusdem sancti doctoris Bonauenturae, cuius & sanctitatem praecipuè veneratur, & doctrinam eximie colit: opera quacumque usquam extarent, omnia conquiri voluit, impensèque curauit, ea inuenta & accurate recognita, rectissimè exscribi, atque emendari ad eiusdem praclaræ illustrisque editionis Vaticanae usum. Cum igitur cognitum haberet atque exploratum, ipsius sancti Bonauenturae expositionem, quam ille in Euangelium S. Ioannis tam studiosè elucubrauerat, integram asseruari Coloniae Vbiorum in Conuentu sancti Francisci, qui est ordinis Minorum, per literas Octauio Mirto, Episcopo Caiacensi, in Germania inferiori Nuntio Apostolico, id negotij dedit, ut eam quamprimum rectè describendam curaret, Romamque diligenter mitteret. Is Pontificis mandatum executus, expositionis illius exemplum, rectè eleganterque exscriptum ad urbem misit, cum literis huiusce testimonij in calce libri manu notarij propria adscripti, quod posteritati typis prodendum censuimus ad perpetuum illius testificationis monumentum.

Hic liber, qui inscribitur Postilla S. Bonauenturae super Ioannem, mandante S. D. N. SIXTO Papa V. curante Octauio Mirto Episcopo Caiacensi, ad inferiorem Germaniam Nuntio Apostolico, descriptus fuit ex veteri exemplari manuscripto, repertoque Coloniae in Bibliotheca Conuentus Patrum ex ordine Minorum, ad sancti Francisci, ubi adhuc fideliter seruatur, & cum illo collatus fuit atque concordat. Cuius rei hoc attestationis instrumento fidem facio ego Iacobus Peranus Imperiali & Apostolica auctoritatibus Notarius, instante ipso Octauio Nuntio Apostolico. Datum Vbiorum Coloniae X. Kalendas Aprilis M D. LXXXVIII. Presentibus ibidem Reuerendis dominis Luca à Tongheren; & Leonardo Paliucca presbyteris respectiue Duuentriensis, & Calatinae diocesis testibus ad praemissa vocatis. Iacobus Peranus, Clericus Leodiensis Imperiali & Apostolica auctoritatibus Notarius, qui supra.

In hac expositione S. Bonauentura non longas illas enarrationes, quae delectationis causa è Rhetorum scholis emanantes, flosculis aspersa sunt: consecutus est, ut plerique alij fecerunt, qui vetus scholasticum dicendi genus adhibuerunt, sed nouo scholastico scribendi genere, quod tum primum illa eius aetas introduxerat, usus, distributè ac distinctè, breuiter, dilucidèque Euangelium explicat, pro ratione tantum intelligentiae literalis & spiritualis, omisis omnibus quaestionibus & disputationibus longè petitis. Verum si quando locus difficilis & obscurus incidit, tum theologicis argumentis, tum aliis scripturae locis illustrare breui contendit, ita ut postilla modum non excedat, cuius potissimum ratio posita est in scripturae locis breuiter dilucidèque explicandis, sine ulla quaestionum subtilitate. Totius igitur Euangelij summa capita diuidit, enumerat, colligit, summamque perstringit: & quae membratim diuisti, singu-

la & omnia accuratissimè exponit. Ad quam expositionem ex regula, quam beatus martyr, idemque doctissimus Pontifex Clemens I. tradit, non sententias ex ingenij sui sensus depromptas, sed ex sanctorum Patrum doctrina quasi ex perenni fonte haustas, adhibuit: ex iis autem sibi potissimum delegit duos summos Ecclesie doctores, unum Latinum, sanctum Augustinum, alterum Græcum, Ioannem Chrysostomum: quorum expositiones, ut perpetua scriptione connectat, suam expositionem ita aptè & concinnè interserit, ut ad exponendi rationem nihil aptius connecti possit. cum non interrupta, sed perpetua exponendi ratio videatur. Eos autem ambos ad interpretationem adhibet tanquam optimos, quos sequatur, exponendi Euangelij magistros. Versione autem Latina Chrysostomi utitur, non ea quidem, quæ hodie recens apud Latinos in usu est, sed illa vetus, quam vel Eustathius, vel Avianus, vel alius quispiam antiquus interpres confecti, vel fortasse is, quo ex Urbani Quarti liberalitate sanctus etiam Thomas usus est, ad contexendam ex Græcis Patribus Latinam catenam in quatuor Euangelistas. Sed ad hanc Possillam, ut Euangelium S. Ioannis explicaret mysteriorum significacione cumulatissima, adiunxit etiam hic noster collationes. Est autem, ut ita dicam, collatiua expositio, grauis pondere sententiarum, & ad mysteria, sanctioresve sensus explicandos accommodata: eiusque ratio & usus in eo est, cum sacra litera, diuinaque eloquia, familiaribus ac mutuis colloquiis & dialogis exponuntur. Illius porrò collatiuæ expositionis duplex est genus, unum continuatum quippe est, in quo quis unus semper loquitur, perpetuoque orationis cursu exponit colloquium, quod ipse vel alius cum aliis habuerit, simulque connectit colloquentium interrogata & responsa, iis usitatis verbis: Inquam, ait. Id Collocationis genus adhibuit Zacharias Hierapolitanus Episcopus in dialogo, quem Κρουσινδὸν Græci appellant, de aurea Danielis statua. Ioannes etiam Castianus hoc ipso genere usus, multos diuinarum literarum locos libris explicat, quos propterea Collationes inscripsit. Alterum interruptum Collationis genus est, cum duæ, pluresve persona inter se colloquentes inducuntur, quæ mutuis interrogationibus sensum sacrorum Codicum exquirunt. Id expositionis genus in græcis secutus est Appollinarius Episcopus Laodicensis, qui Euangelica & Apostolica scripta exposuit more dialogorum. In Latinis est Salonijs Viennensis, qui itidem dialogo explicauit Canticum Canticorum Salomonis. Verum enim verò alia est ratio Collationum, quas hic noster adhibuit ad expositionem Euangelij S. Ioannis. Perpetuo enim ipse colloquitur, nullaque interrogatione utitur, sed præcipuum aliquem Euangelij locum, mysteriorum plenum deligit, qui in congressu fratrum tanquam mutua quadam meditationum collatione expendatur. Atque hic quidem ipse usus in virorum religiosorum, qui in vita spiritualis exercitationibus versantur, consuetudine adhuc retinetur: ij enim, ut ab otiosis fabulis, inanibusque sermonibus in congressu refugiant, aliquem sanctis meditationibus instructionem eligunt, qui sacra scriptura locum exponat, quem mutuis meditationibus perpendant, quo studiosius mentes eorum ad cœlestia inflammantur.

S. BONAVENTURÆ

EX ORDINE MINORVM,

S. R. E. CARDINALIS, EPISCOPI

ALBANENSIS, EXIMII ECCLESIAE

DOCTORIS,

IN EVANGELIVM S. IOANNIS

Expositio Postillis, & Collationibus distincta.

PROOEMIUM.

NVMQVAD ad præceptum tuum el uabitur aquila, & in arduis ponet nidum suum? Cùm inter quatuor sancta animalia mystica significatione quatuor Euangelistas designantia, beatus Ioannes per aquilam figuratur, secundùm beatum Gregorium, qui exponens præmissa verba, ait: Propheta Ezechiel sanctum Ioannem per aquilam significauit, qui volando terram deseruit, & per subtilem intelligentiam interna mysteria uerbum uidentem penetravit, & ibi benè de hoc. Idem ait Augustinus: Qui, inquit, scripturarum sanctarum mysteria tractarunt, in animalibus quatuor, de quibus apud Ezechielem, & in Apocalypsi, Euangelistas intellexerunt. Et sequitur: Aquila est ipse Ioannes sublimis prædicator, & lucis internæ atque æternæ fixis oculis contemplator. Hoc ibi. Et idem Augustinus de concordantia Euangelistarum. Ideò ad figurationem subtilissimæ limpiditatis beati Ioannis in diuinis arcanis speculandis, & ad significationem eleuatissimi amoris in eisdem contemplandis & amplexandis, conuenienter proponuntur præmissa uerba: Nunquid ad præceptum tuum, &c. In quibus, quatuor prænotantur. Quorum primum est intellectualis acuminis beati Ioannis irreuerberabilis limpiditas, ibi: aquila. Secundum est indepressibilis amoris sublimitas, ibi: In arduis ponet nidum. Tertium est huius eleuationis ad prædicta arcana diuina contemplanda, & amanda, ab homine impossibilitas & eiusdem eleuationis à solo Deo possibilitas, quæ duo notantur ibi: Nunquid ad præceptum tuum. Quasi dicat: Non ad tuum humanum, sed ad meum diuinum. In præmissa enim quaestione & consimilibus, quas querit Dominus à beato Iob, ibidem significatur humana infirmitas, & denotatur diuina potestas, prout innuit S. Gregorius: Spiritus ergo sanctus insinuans excessiuam limpiditatem intellectualem beati Ioannis, ait: Aquila. Et hoc meritò, ut enim Commentator, scilicet Episcopus: Aquila est auis regia, altifera, citiuola, ad alimentum à longè uidentem habet acumen præcipuum, & ad prosequendum illud uoluntatem uolatus, suos motus prudentia naturali dirigit, radium solarem in sua uirtute radiantem intuitu directo & irreuerberato conspicit. Hæc ille. Et quasi idem alius Commentator, scilicet Abbas, ibidem. Et de hoc Ambrosius bene. Et Gregorius: Aquila, inquit, ab sublimitate uolat, & irreuerberatis oculis solis radiis intendit. Talis spiritualiter fuit beatus Ioannes in secretis cælestibus, & in contemplabilibus scrutandis. Vnde Augustinus, ait: Ioannes super nubila infirmitatis humanæ uelut aquila uolat, & lucem incommutabilis ueritatis acutissimis atque firmissimis oculis cordis intuetur. Et de hac aquila sic uolante Prouerbiorum: Tria sunt difficilia, &c. Et sequitur: Viam aquilæ in cælo, id est, eleuationem beati Ioannis in speculandis arcanis cælestibus. Et de hac aquila similiter Iob: Sicut aquila uolans

ad escam. Et ibi Gregorius de proprietatibus eius: Et in hoc patet primum. Ista aquila super benedicta posuit nidum in arduis, id est, mansuum amorem in cælestibus. Vnde ibi Gregorius: In arduis ponit nidum, quia in supernis figit consilium, uel quia terrena desideria despiciens de cælestibus rimatur. Vnde si competit illud: Robustum habitaculum tuum: Sed si in petra posueris nidum tuum, id est, in Iesu Christo: Petra enim erat Christus. Ipse enim fuit amantissimus Domini, de quo: Amantissimus Domini habitat confidenter, ubi enim est amor, ibi est habitatio animæ. Vnde Augustinus: Amādo enim corde habitamus, & quoniam totus amor beati Ioannis fuit ad Deum, & ad diuina, ideò in illis posuit nidum, unde & limpida intelligentia sua, & de dilectione sua eleuata verificatur illud: Ecce intelliget seruus meus, & exaltabitur, & eleuabitur, & sublimis erit ualde: eleuabitur, inquam, cælica, immò deifica conuersatione in statu, & exaltabitur, excessiua & ecstasica, id est, patiete ecstasim, dilectione in affectu. Sublimis erit ualde: suspēsiua contemplatione in intellectu. Et quoniam sic eleuari tā in contemplando diuina secreta, quā in amando, nō fuit humanæ uirtutis, sed diuinæ potestatis: ideò meritò subiungitur hic: Nunquid ad præceptum tuum eleuabitur? quasi dicat: Non ex sua humana uirtute fuit beatus Ioannes eleuatus dictis modis, sed ex mea deifica potestate sublimante. Ideo conuenienter in figura ipsius dicitur apud Isaiam: Implebit splendoribus animam tuam & ex hoc suæ intelligentiæ acutissima limpiditas. Et sequitur: Tunc delectaberis super Domino, & iustolam te super altitudinem terræ, & cibabo te hæreditate patris tui: quantum ad eleuatam suam dilectionem & mansuam in diuinis arcanis speculandis & amplexandis. De hac singulari ac magnifica, & mirifica eleuatione Augustinus multum ait: Ioannes inspiratus ait: *In principio erat uerbum*, transcendit enim omnia corporalia, & seipsum, & etiam choros angelorum, id est, quantum ad rem contemplandam: nisi enim se transcendisset, nunquam peruēnisset ad illud: *In principio erat uerbum*. Similiter de sua eleuatione in prædictis Chrysostomus bene & multum, & Gregorius: Ideo aquila desuper ipsorum quatuor. Et idem quia Ioannes per hoc quod in principio uerbum uidit, etiam super semetipsum transit. Ex dictis ergo patet, & subtilis limpiditas beati Ioannis in cælestibus ac diuinis speculandis, & eleuati sui amoris sublimitas, à solo Deo ad prædicta eleuabilitas, & huius eleuationis auctoritate humana impossibilitas. Ut dictum est, ex iis patent causa huius sacri Euangelij, quod est secundum Ioannem. Causa enim efficiens principalis est ipse filius Dei, qui reuelauit arcana contenta in hoc Euangelio beato Ioan. Causa uero secundaria efficiens & ministerialis, fuit B. Ioan, inspiratus spiritu Dei, ut dictum est. Causa uero materialis, diuinitas Iesu Christi & humanitas ac operatio dispensationis, & documenta Filij Dei. Vnde Augustinus: Ioannes ipsam maximè Deitatem Iesu Christi, qua patri

Iob. 39. d

S. Greg. li. 31. Moral. cap. 19. ante medium.

Aug. tract. 36. in Ioan. Ezech. 1. b. Apoc. 4. c. circa med. 10m. 9. August. de Concor. Euang. lib. 1. c. 6. 10. 4.

S. Greg. li. Moral. 29. cap. 16. Aquila auis regia & eiusdem qualitates.

Ambrosius in Hexaemeron. li. 5. cap. 18. tom. 1. Gregor. in Ezech. hom. 4. non longè à princ. Aug. de concord. Euangel. lib. 1. cap. 6. tom. 4. Prou. 30. c. Iob. 9. e

Greg. lib. 9. Mor. cap. 16. ante med. Greg. Mor. 31. cap. 19.

Nu. 24. d

1. Cor. 10. a

Deu. 33. b

Aug. tract. 2. in Ioan. post med. 10. 9.

B. Ioannes posuit nidum in diuinis.

1. Sa. 5. 2. d

Ecstasis fit ex dilectione.

ne.

1. Sa. 5. 8. e

Figura B. Ioannis.

Aug. tract. 1. in Ioan. ante med. tom. 9.

Chrysostomus bene & multum, & Gregorius: Ideo aquila desuper ipsorum quatuor. Et idem quia Ioannes per hoc quod in principio uerbum uidit, etiam super semetipsum transit. Ex dictis ergo patet, & subtilis limpiditas beati Ioannis in cælestibus ac diuinis speculandis, & eleuati sui amoris sublimitas, à solo Deo ad prædicta eleuabilitas, & huius eleuationis auctoritate humana impossibilitas. Ut dictum est, ex iis patent causa huius sacri Euangelij, quod est secundum Ioannem. Causa enim efficiens principalis est ipse filius Dei, qui reuelauit arcana contenta in hoc Euangelio beato Ioan. Causa uero secundaria efficiens & ministerialis, fuit B. Ioan, inspiratus spiritu Dei, ut dictum est. Causa uero materialis, diuinitas Iesu Christi & humanitas ac operatio dispensationis, & documenta Filij Dei. Vnde Augustinus: Ioannes ipsam maximè Deitatem Iesu Christi, qua patri

1. Sa. 5. 8. e

Figura B. Ioannis.

Aug. tract. 1. in Ioan. ante med. tom. 9.

Chrysostomus bene & multum, & Gregorius: Ideo aquila desuper ipsorum quatuor. Et idem quia Ioannes per hoc quod in principio uerbum uidit, etiam super semetipsum transit. Ex dictis ergo patet, & subtilis limpiditas beati Ioannis in cælestibus ac diuinis speculandis, & eleuati sui amoris sublimitas, à solo Deo ad prædicta eleuabilitas, & huius eleuationis auctoritate humana impossibilitas. Ut dictum est, ex iis patent causa huius sacri Euangelij, quod est secundum Ioannem. Causa enim efficiens principalis est ipse filius Dei, qui reuelauit arcana contenta in hoc Euangelio beato Ioan. Causa uero secundaria efficiens & ministerialis, fuit B. Ioan, inspiratus spiritu Dei, ut dictum est. Causa uero materialis, diuinitas Iesu Christi & humanitas ac operatio dispensationis, & documenta Filij Dei. Vnde Augustinus: Ioannes ipsam maximè Deitatem Iesu Christi, qua patri

1. Sa. 5. 8. e

Figura B. Ioannis.

Aug. tract. 1. in Ioan. ante med. tom. 9.

Chrysostomus bene & multum, & Gregorius: Ideo aquila desuper ipsorum quatuor. Et idem quia Ioannes per hoc quod in principio uerbum uidit, etiam super semetipsum transit. Ex dictis ergo patet, & subtilis limpiditas beati Ioannis in cælestibus ac diuinis speculandis, & eleuati sui amoris sublimitas, à solo Deo ad prædicta eleuabilitas, & huius eleuationis auctoritate humana impossibilitas. Ut dictum est, ex iis patent causa huius sacri Euangelij, quod est secundum Ioannem. Causa enim efficiens principalis est ipse filius Dei, qui reuelauit arcana contenta in hoc Euangelio beato Ioan. Causa uero secundaria efficiens & ministerialis, fuit B. Ioan, inspiratus spiritu Dei, ut dictum est. Causa uero materialis, diuinitas Iesu Christi & humanitas ac operatio dispensationis, & documenta Filij Dei. Vnde Augustinus: Ioannes ipsam maximè Deitatem Iesu Christi, qua patri

1. Sa. 5. 8. e

Figura B. Ioannis.

Aug. tract. 1. in Ioan. ante med. tom. 9.

Chrysostomus bene & multum, & Gregorius: Ideo aquila desuper ipsorum quatuor. Et idem quia Ioannes per hoc quod in principio uerbum uidit, etiam super semetipsum transit. Ex dictis ergo patet, & subtilis limpiditas beati Ioannis in cælestibus ac diuinis speculandis, & eleuati sui amoris sublimitas, à solo Deo ad prædicta eleuabilitas, & huius eleuationis auctoritate humana impossibilitas. Ut dictum est, ex iis patent causa huius sacri Euangelij, quod est secundum Ioannem. Causa enim efficiens principalis est ipse filius Dei, qui reuelauit arcana contenta in hoc Euangelio beato Ioan. Causa uero secundaria efficiens & ministerialis, fuit B. Ioan, inspiratus spiritu Dei, ut dictum est. Causa uero materialis, diuinitas Iesu Christi & humanitas ac operatio dispensationis, & documenta Filij Dei. Vnde Augustinus: Ioannes ipsam maximè Deitatem Iesu Christi, qua patri

1. Sa. 5. 8. e

Figura B. Ioannis.

Aug. tract. 1. in Ioan. ante med. tom. 9.

Chrysostomus bene & multum, & Gregorius: Ideo aquila desuper ipsorum quatuor. Et idem quia Ioannes per hoc quod in principio uerbum uidit, etiam super semetipsum transit. Ex dictis ergo patet, & subtilis limpiditas beati Ioannis in cælestibus ac diuinis speculandis, & eleuati sui amoris sublimitas, à solo Deo ad prædicta eleuabilitas, & huius eleuationis auctoritate humana impossibilitas. Ut dictum est, ex iis patent causa huius sacri Euangelij, quod est secundum Ioannem. Causa enim efficiens principalis est ipse filius Dei, qui reuelauit arcana contenta in hoc Euangelio beato Ioan. Causa uero secundaria efficiens & ministerialis, fuit B. Ioan, inspiratus spiritu Dei, ut dictum est. Causa uero materialis, diuinitas Iesu Christi & humanitas ac operatio dispensationis, & documenta Filij Dei. Vnde Augustinus: Ioannes ipsam maximè Deitatem Iesu Christi, qua patri

1. Sa. 5. 8. e

Figura B. Ioannis.

Aug. tract. 1. in Ioan. ante med. tom. 9.

Chrysostomus bene & multum, & Gregorius: Ideo aquila desuper ipsorum quatuor. Et idem quia Ioannes per hoc quod in principio uerbum uidit, etiam super semetipsum transit. Ex dictis ergo patet, & subtilis limpiditas beati Ioannis in cælestibus ac diuinis speculandis, & eleuati sui amoris sublimitas, à solo Deo ad prædicta eleuabilitas, & huius eleuationis auctoritate humana impossibilitas. Ut dictum est, ex iis patent causa huius sacri Euangelij, quod est secundum Ioannem. Causa enim efficiens principalis est ipse filius Dei, qui reuelauit arcana contenta in hoc Euangelio beato Ioan. Causa uero secundaria efficiens & ministerialis, fuit B. Ioan, inspiratus spiritu Dei, ut dictum est. Causa uero materialis, diuinitas Iesu Christi & humanitas ac operatio dispensationis, & documenta Filij Dei. Vnde Augustinus: Ioannes ipsam maximè Deitatem Iesu Christi, qua patri

1. Sa. 5. 8. e

Figura B. Ioannis.

Aug. tract. 1. in Ioan. ante med. tom. 9.

Chrysostomus bene & multum, & Gregorius: Ideo aquila desuper ipsorum quatuor. Et idem quia Ioannes per hoc quod in principio uerbum uidit, etiam super semetipsum transit. Ex dictis ergo patet, & subtilis limpiditas beati Ioannis in cælestibus ac diuinis speculandis, & eleuati sui amoris sublimitas, à solo Deo ad prædicta eleuabilitas, & huius eleuationis auctoritate humana impossibilitas. Ut dictum est, ex iis patent causa huius sacri Euangelij, quod est secundum Ioannem. Causa enim efficiens principalis est ipse filius Dei, qui reuelauit arcana contenta in hoc Euangelio beato Ioan. Causa uero secundaria efficiens & ministerialis, fuit B. Ioan, inspiratus spiritu Dei, ut dictum est. Causa uero materialis, diuinitas Iesu Christi & humanitas ac operatio dispensationis, & documenta Filij Dei. Vnde Augustinus: Ioannes ipsam maximè Deitatem Iesu Christi, qua patri

1. Sa. 5. 8. e

Figura B. Ioannis.

Aug. tract. 1. in Ioan. ante med. tom. 9.

Chrysostomus bene & multum, & Gregorius: Ideo aquila desuper ipsorum quatuor. Et idem quia Ioannes per hoc quod in principio uerbum uidit, etiam super semetipsum transit. Ex dictis ergo patet, & subtilis limpiditas beati Ioannis in cælestibus ac diuinis speculandis, & eleuati sui amoris sublimitas, à solo Deo ad prædicta eleuabilitas, & huius eleuationis auctoritate humana impossibilitas. Ut dictum est, ex iis patent causa huius sacri Euangelij, quod est secundum Ioannem. Causa enim efficiens principalis est ipse filius Dei, qui reuelauit arcana contenta in hoc Euangelio beato Ioan. Causa uero secundaria efficiens & ministerialis, fuit B. Ioan, inspiratus spiritu Dei, ut dictum est. Causa uero materialis, diuinitas Iesu Christi & humanitas ac operatio dispensationis, & documenta Filij Dei. Vnde Augustinus: Ioannes ipsam maximè Deitatem Iesu Christi, qua patri

1. Sa. 5. 8. e

Figura B. Ioannis.

Aug. tract. 1. in Ioan. ante med. tom. 9.

Chrysostomus bene & multum, & Gregorius: Ideo aquila desuper ipsorum quatuor. Et idem quia Ioannes per hoc quod in principio uerbum uidit, etiam super semetipsum transit. Ex dictis ergo patet, & subtilis limpiditas beati Ioannis in cælestibus ac diuinis speculandis, & eleuati sui amoris sublimitas, à solo Deo ad prædicta eleuabilitas, & huius eleuationis auctoritate humana impossibilitas. Ut dictum est, ex iis patent causa huius sacri Euangelij, quod est secundum Ioannem. Causa enim efficiens principalis est ipse filius Dei, qui reuelauit arcana contenta in hoc Euangelio beato Ioan. Causa uero secundaria efficiens & ministerialis, fuit B. Ioan, inspiratus spiritu Dei, ut dictum est. Causa uero materialis, diuinitas Iesu Christi & humanitas ac operatio dispensationis, & documenta Filij Dei. Vnde Augustinus: Ioannes ipsam maximè Deitatem Iesu Christi, qua patri

1. Sa. 5. 8. e

Figura B. Ioannis.

Aug. tract. 1. in Ioan. ante med. tom. 9.

Chrysostomus bene & multum, & Gregorius: Ideo aquila desuper ipsorum quatuor. Et idem quia Ioannes per hoc quod in principio uerbum uidit, etiam super semetipsum transit. Ex dictis ergo patet, & subtilis limpiditas beati Ioannis in cælestibus ac diuinis speculandis, & eleuati sui amoris sublimitas, à solo Deo ad prædicta eleuabilitas, & huius eleuationis auctoritate humana impossibilitas. Ut dictum est, ex iis patent causa huius sacri Euangelij, quod est secundum Ioannem. Causa enim efficiens principalis est ipse filius Dei, qui reuelauit arcana contenta in hoc Euangelio beato Ioan. Causa uero secundaria efficiens & ministerialis, fuit B. Ioan, inspiratus spiritu Dei, ut dictum est. Causa uero materialis, diuinitas Iesu Christi & humanitas ac operatio dispensationis, & documenta Filij Dei. Vnde Augustinus: Ioannes ipsam maximè Deitatem Iesu Christi, qua patri

Exe. i. c.
Causa for-
malis eius-
dem Euan-
gelij.
Chrysof. in
prologo su-
pra Ioan.
tom. 3.
Causa for-
malis Euan-
gelij eius-
dem. Causa
formalis
eiusdem du-
plex.

Ioan. 20 g
Quæstio
prima de
huius do-
ctrinæ ne-
cessitate
Deut. 4 a
Deu. 12. d
Finis omnis
scientiæ est
affectio
beatitudi-
nis.
August. 18.
de ciuitate
Dei cap. 4. in
prin. tom. 5.
Mat. 19. b
Rom. 9. f
Aug. lib. 12.
contra Fau-
stū Manich.
cap. 3. tom. 6.
Mat. 5. c
Iesus Chri-
stus auctor
immediatus
doctrinæ
Euangelicæ.
Aug. lib. 10
de ciu. Dei
cap. 25. to. 5.
Aug. 16. de
ciuit. Dei
cap. 26. post
med. tom. 5.
Nouum Te-
stamentum
quid, &
quid vetus.

Gal. 1. b

Deut. 9 d

Ioan. 15. b

Mat. 19. b

est æqualis intendit, eamque præcipue suo Euangelio, quantum inter homines sufficere credidit, commenda- re curauit. Itaque longè tribus aliis superius fertur. Facies aquilæ desuper ipsorum quatuor. Causa verò for- malis, quæ est modus agendi, est narratiuus & certitudi- nalis, & exquisitus. Vt enim dicit Chrysof. Hic Euan- gelista in sententiis acutissimus est, & in miraculis enar- randis non multum studuit, sed maximè in concionibus & locutionibus Christi ad populum: vnde amplius nar- rat sacra Christi documenta, quàm miracula. Causa verò formalis, quæ consistit in libri diuisione, patebit infra. Causa verò finalis propinqua est, inductio fidei in cre- dentibus, Causa verò finalis consummatio est vltima affectio vitæ æternæ. Vnde ait: Hæc scripta sunt, vt cre- datis, quia Iesus est filius Dei, & vt credentes vitam ha- beatis æternam. His præmissis ad euidentiam dictorum quaruntur septem quæstiunculæ, quarum prima est, de huius doctrinæ necessitate, & videtur quod sit superflua nec suscipienda. Nam dicitur, Non addetis ad verbum, quod vobis loquor, nec auferetis ex eo. Et: Quod præci- pio tibi, hoc tantum facito, nec addas quidquam nec minus. Doctrina ergo veteris testamenti est sufficiens, nec vlla alia ei addenda. Item finis omnis veræ scientiæ & doctrinæ, est affectio beatitudinis, vt ait August. Philosophi non videntur laborasse in studiis suis, nisi vt inuenirent quo modo viuendum esset accommodatè ad beatitudinem capeffendam. Sed doctrina veteris Testa- menti ducit eius obseruatores ad vitam æternam. Si vis ingredi ad vitam, serua mandata, ergo vt prius. Itè quan- to doctrina est compendiosior, tanto commendabilior. Verbum abbreviatum fecit Deus super terram: compen- diosa ergo doctrina veteris Testamenti est commenda- bilis & sufficiens, quare vt prius. Ad contrarium argu- mentatur. Illa scientia est melior, quæ est figurata per aliam, quàm illa, quæ est figura eius, sed vetus Testamè- tum est figura noui Testamenti, ait August. nobilior ergo est scientia noui Testamenti quàm veteris, & magis necessaria. Item illa scientia, quæ est suppletia alterius ergo vt prius, quod est concedendū. Tum ratione auctori- tatis Iesu Christi, auctoris immediati doctrinæ Euan- gelicæ. Tum ratione eius, de quo est, quia est de Iesu Chri- sto Deo & homine, & de mysteriis suæ incarnationis. Tum ratione modi procedendi, quia est celsior & compendiosior in Euangeliis. Tum ratione maioris imme- diationis ad finem, vt enim ait Augustin. Vetus autem Testamentum dicitur ob promissa carnalia: nouum autem ob cælestia promissa e contrario. Et ad obiecta res- pondendum, quod sicut ait August. Quid est nouum Testamentum, nisi reuelatio veteris? & quid est vetus nisi noui occultatio? Est ergo addere ad doctrinam veteris Testamenti appositione falsitatis, siue prauæ expo- sitionis. Et sic loquuntur auctores indifferenter, vt patet ibi in Glossa. Et consimili modo loquitur Apostolus: Li- cet angelus euangelizet vobis aliud, quàm euangeliza- tum est, anathema sit, vbi ait Glossa: Non dico plus, sed præterquam est euangelizatum. Item est aliquid addere scientiæ ad maiorem reuelationem & elucidationem, & sic est addita sapientia Euangelica legali, vt dictum est: vel est addere ad maiorem completionem & perfectio- nem, & sic adhuc doctrina euangelica est superaddita doctrinæ legis. Item contingit aliquid superaddere do- ctrinæ ad ampliorem confirmationem & firmiorem tes- tificationem. Et sic nouum Testamentum est superad- ditum veteri: In ore duorum vel trium stabit omne ver- bum: ibi Glos. Duo testes, verus & nouum Testamètum, tres testes, Prophetæ, Euangelium, & Apostoli, vt ait simpliciter Glossa ibidem. Per hæc ad obiecta, quia licet præcepta legis ducant ad vitam æternam, tamen non du- cunt, nisi prout implentur in fide operante per dilectio- nem, & quia fides & charitas docentur & suadentur in Euangelio ab ipso Saluatore: Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos. Et cum hæc consi- lia Euangelica superadduntur: Si vis perfectus esse, vade

& vende omnia quæ habes. Et: Non veni soluere legem, sed adimplere vt patet ibidem, idè doctrina Euan- gelica non est superflua, sed vtilis & necessaria. Ioan. Lex, per Moyse data est, gratia & veritas per Christū, ibi August. De excellentia Euangelij respectu legis, vt patebit ibidè.

Secundo quaritur de huius doctrinæ nuncupatione, quare sc. vocatur Euangelica, Euangelium enim est bo- nus nuntius, vel bona annuntiatio, vt ait August. contra Faustum. Sed tunc obiicitur, quod est commune omnis scientiæ, non debet appropriari, sed omnis doctrina est de bono, & de difficili: omnis enim ars circa bonum, vt dicitur in Ethicis: ergo non debet appropriari huic do- ctrinæ. Item vt ait August. cum aliquid bonū annuntia- tur, potest dici Euangelium. Sed sic est in omni salutari doctrina. Vnde Apostolus suam doctrinā vocat Euan- gelium: Notum facio vobis Euangelium, &c. ergo vt prius. Et ad istā quæstionem respondet Chrysof. bene, vt ait: Euangelium hoc opus decenter vocauit, etenim (supplicij destructionem, & peccatorum solutionem, & iustitiam, & sanctificationem, & redemptionem, & adoptionem, & hæredicatem cælorum, & cognationem ad filium Dei omnibus venit annuntiare inimicis ingratis, & his, qui in tenebris sedebant. Hæc ille. Ob ergo multitudinem bonorum collatorum à filio Dei, & promissorum, quæ continentur in doctrina Christi, meritò dicitur Euan- gelium. Vnde Chrysof. Quæ autem à piscatoribus annun- tiata sunt, etiam proprie & principaliter Euangelia vo- cantur, non tamen quia certa & immobilia solum sunt bona, & supra dignitatem nostram, sed quoniam cum facilitate omni nobis donata sunt: neque enim quia la- borauimus & fatigati sumus, sed quia dilecti fuimus, à Deo solum suscepimus. Hæc ille: Et de hoc August. Inter omnes diuinas auctoritates, quæ sacris literis conti- nentur, Euangelium meritò præcellit, quod lex & Pro- phetæ futurum pronuntiauerunt, hoc reuelatum atque completum in Euangelio demonstratur. Hæc ille. Licet ergo omnis doctrina salutaris sit boni annuntiatio, ta- men doctrina euangelica anthonomasticè est amplius & perfectius maiorum bonorum annuntiatio, vnde Chrysof. Iste liber, sc. Euangelium Matthæi, est apotheca gratiarum: sicut enim in apotheca diuitis alicuius, homo omnis quod desiderat inuenit, sic in libro isto omnis anima quod necessarium est inuenit. Hæc ille, & per hæc ad obiecta, licet enim aliæ doctrinæ vel scientiæ sint de bono, & etiam ad bonum, secundū magis & mi- nus, prius & posterius, tamen sacra doctrina euangelica per amplius & perfectius est de bono, & bonorum an- nuntiatio & futurorum bonorū promissio, quàm aliæ scientiæ. Verè enim Euangelium est virtus omni cre- denti: Apostolus verò vocat doctrinam suam Euan- gelium, meritò, quia deriuata est ex Euangelio in nullo ab eo discordans.

Consequenter quaritur tertio de huius doctrinæ au- ctore, quis debuit eam tradere vel scripsisse. Et videtur quod filius Dei, sicut obiiciunt pagani qui tribuunt ex- cellētissimam sapientiā Christo, tamen sicut homini sa- pientissimo, prout recitat Augustinus: Ex quo enim fuit summè sapiēs, ipse debuisset scripsisse Euangeliū, vt es- set maioris auctoritatis, sicut obiiciunt. Item obiiciunt, ipsum tribuisse amplius discipulis, qui scripserunt Euan- gelia, quam sibi ipsi magistro. Itè laus sapientis est, com- municari suam sapientiam, & dicto, & scripto: Quā sine inuidia cōmunico. Et: Sapiens verbis se producit: ergo si Christus scripsisset euangelia, amplior esse cōmendatio, vt videtur. Item si filius Dei Euangelium scripsisset, mi- nor esset occasio errorum, quā, vt recitat August. multi alij scripserunt Euangelia, quibus non est credendum: & eadem ratione non crederent multi Euan- gelij scriptis à Discipulis. Ad istud respondet August. vbi ait: Omni- bus discipulis per hominem, quem assumpsit, tanquam mēbris sui corporis caput est. Itaque cum illi scripserunt quæ ille ostendit, nequaquam dicendum quod ipse non scripserit, quando quidē mēbra eius idè operata, sunt, quod dictante capite cognouerunt. Quidquid autē ille de suis factis & dictis nos legere voluit, hoc esse scribē.

Mat. 5. a
Ioan. 1. b
Aug. supra
Ioan. trac.
3. post med.
tom. 9.
Quæstio
secunda de
huius do-
ctrinæ nun-
cupatione
Aug. contra
Faustum.
lib. 2. cap. 2.
tom. 6.
Arist. Ethic.
lib. 1. cap. 1.
Aug. contra
Faustum
lib. 11 cap. 2.
Gal. 1. b
Chrysof. in
Mat. ho. 1.
ante med.
tom. 2.

Chryf. ibid.
paulo post.

Aug. lib. 1.
de concord.
euang. cap. 1.
in princip.
tom. 4.

Doctrina
Euangelica
Chrysof. in
Matth. hom.
1 libri imper
scilicet. in
prin. to. 2.

Rom. 1. b

Aug. de con-
cor. Euang.
lib. 1. cap. 7.
ante med.
tom. 4.

Sap. 7. d
Eccl. 20. d

August. vbi
supra.

Aug. lib. 1.
de Concor.
Euang. cap.
35 post me-
dium tom. 4.

dum illis tanquam manibus suis imperavit. Hæc ille. Sic ergo disposuit filius Dei, qui est sapientia patris, quod ipse Euangelium prædicaret, & miracula, quæ in eo enarrantur, faceret, & deinde per Apostolos doctrina Evangelica publicaretur, & à sacris Evangelistis tempore congruo in scriptis redigeretur. Ad primum autem respondet Augustinus quasi contra arguendo obiicientibus prædicta, quod Philosophi nobilissimi apud eos nihil de se scripserunt, sicut Pythagoras, quo in contemplativa virtute Græcia nihil clarius habuit: & tamen nec de se, nec de vlla re aliquid scripsisse perhibetur. Similiter Socrates, quem in activa prætulere, qua mores informantur, nihil scribere voluit: & idè pagani prædicti non debebant redarguere filium Dei de hoc, quod non scripsit Euangelium: maxime cum ipse qui est caput, Euangelium scripsit, discipulis suis scribentibus, qui erant eius membra, ut dictum est, & per hoc ad aliud. Ad aliud verò quod obiicitur, respondendum: Sicut respondet Augustinus, quod non est simile de aliis qui scripserunt suas doctrinas, quas fortè nuncupauerunt Evangelia: quia non Christo dictante scripserunt, nec fuerunt recepta in Authentico Canone, sicut Evangelia vera, quæ scripserunt sacri Evangelistæ.

Quarto quæritur de unitate doctrinæ Evangelicæ, an debuit tradi ab vno Evangelista, & in vno Evangelio, an à diuersis & in multis Evangeliiis. Et videtur quod vnum debet esse Euangelium: quia, sicut habitum est: Christo dictante Evangelia sunt scripta. Si ergo idem spiritus in vno Evangelista, sicut in pluribus, vnum sufficit Euangelium. Item in Ezechiele: Quatuor facies vni, supra quod Gregorius: Quod vnus Evangelista sentit, hoc & alij tres. Vnum ergo Euangelium sufficiebat. Item quanto doctrina compendiosior, tanto commendabilior, ut habitum est: Consummationem enim & abbreviationem faciet Dominus super terram. Et: Verbum abbreviatum fecit Dominus super terram. Ergo ut prius. Item aut Euangelium vnus, Evangelistæ sufficiebat: & si sic, alia superfluent: aut non sufficiebat, & si sic, insufficienter fuit traditum. Item ex hoc quod sunt quatuor Evangelia à diuersis scripta, videtur quod sint occasiones errorum: quia in multis videntur dissonantes Evangelistæ, sicut opponit Chrysostr. & quærit, quid igitur non sufficiebat vnus evangelista dicere quasi dicat. Si ergo ut prius. Et ad istam quæstionem respondendum est, quod sic disposuit filius Dei ad maiorem manifestationem veritatis enuntiata in Evangeliiis, quod quatuor scriberent illa. Vnde Chrysostr. Quod quatuor qui scribunt, nec secundum eadem tempora, nec in eisdem locis, cum neque cõuenissent & collocuti fuissent: velut tamen ab vno ore omnia loquuntur, maxima veritatis demonstratio hæc fuit. Hæc ille. Item sic ordinavit Deus ad maiorem attestacionem de ipso, & de operibus dispensacionis suæ, ut in ore duorum esset verum testimonium. De Apostolis enim dicitur: Vos testes mei. Sed si omnino eadem dicerent, ac repeterent, aliqua superfluerent: si verò omnino diuersa dicerent, non essent consonanter testificancia. Vnde Chrysostr. Quod in quibusdam dissonant Evangelistæ, maximum signum veritatis est: si enim per omnia consonarent cum certitudine, nullus inimicorum crederet quod non contradicentes, ex cõplacito quodam modo humano scripserunt. Nunc autem quæ videtur in paruis esse dissonantia omnium, liberat eos suspicione, quando in capitulis, id est, in principalibus & in his, quæ continent vitam nostram, & in his quæ constituunt prædicationem, nequaquam aliquis eorum dissonans apparet, sicut quod Deus factus est homo, & quod miracula fecit, & quod crucifixus est, & sic de aliis mysteriis incarnationis, circa quæ multam inuenimus consonantiam. Hæc ille, & ibi bene de hoc. Similiter Chrysostr. Vnus erat spiritus, qui mouebat omnium, scilicet. Evangelistarum, animos, idè multam circa enuntiationem demonstrarunt concordiam. Item sic ordinavit & voluit Deus ad nostram eruditionem, pro ut ait August. quod Evangelistæ eadem non eodem modo dixerunt, idè fuit, ut discamus res verbis, non rebus verba præponere, nihilque in loquente quærere, nisi voluntatem, propter quam insinuandam verba pro-

ponuntur. Hæc ille. Et de hoc Aug. bene sic ait: Quamvis autem singuli eorum suum quendam ordinem narrandi tenuisse videantur: non tamen vnusquisque eorum, veluti alterius præcedentis ignarus, voluisse scribere reperitur, vel ignorata prætermisisse, quæ scripsisse alius inuenitur: Sed sicut vnusquisque inspiratum est, non superfluum cooperationem sui laboris adiunxit. Hæc ille: Et per hoc ad obiecta. Quia vnumquodque Euangelium sufficit, quantum ad ea, quæ enarrat, sicut inspiratum fuit Evangelistæ: quin tamen Evangelista dicta aliqua, vel aliqua miracula omiserit, quæ alius enarrat, non est inconueniens, ut visum est. Ut enim dicitur in Prologo Chrysostr. hic Evangelista. scilicet. Ioannes, pertransiit annum in Paschate in Pascha integrum, in quo non nisi tria ferè Christi miracula scribit: nec propter hoc debent dici Evangelia dissonantia. Vnde Beda: Cum sint quatuor Evangelistæ, non tam quatuor Evangelia, quam vnum quatuor librorum, non etate consonum ediderunt. Sicut enim duo versus eandem prorsus habentes materiam, pro diuersitate metri, & verborum, duo sunt, & tamen non nisi vnã continent sententiam: sic Evangelistarum libri cum sint quatuor vnum continent Euangelium, quia vnã doctrinam faciunt de fide Catholica. Hæc ille. Et per hoc patet responsio ab obiecta.

Quinto quæritur, an doctrina Evangelica debuit tradi ab illis, à quibus est tradita. Et videtur quod non. Ex quo enim fuerunt Evangelia scripta à discipulis filij Dei, sicut membris eius ipso dictante, ut visum est: ergo magis debuerunt scribi ab illis, qui fuerunt cum Christo in carne. Non ergo à beato Luca, vel à beato Marco. Item quæritur de ordine: quod Euangelium enim Ioannis debuit præordinari, videtur, eo quod tractat de diuinitate Filij Dei: & deinde Euangelium Matthæi qui fuit Apostolus, & cum Christo in carne. Item quæritur: Cum Matthæus habuerit beatum Marcum, tanquam sui Evangelij breuiatorem, quare beatus Lucas non habuerit consimilem breuiatorem. Ad primum respondendum est secundum Chrysostr. qui ait quod duo ex discipulis, & duo ex Apostolis scripserunt Evangelia, quia nihil ad honoris amorem faciebant, sed ad vtilitatem omnia. Idè concessum fuit discipulis scribere cum Apostolis: & æqualis auctoritatis sunt Evangelia scripta à discipulis, sicut scripta ab Apostolis, ut ait August. nec imparem habent auctoritatem. Quorum discipulorum, vnus erat Pauli, alius erat Petri, ut ait Chrysostr. Item hoc fuit factum ad significandum, quod non solum maiores debebant fidem annuntiare, & gloriam Dei prædicare: sed etiam minores. Idè concessum fuit discipulis scribere Evangelia cum apostolis. Ad aliud respondet August. sic: Alius fuit eius ordo cognoscendi atque prædicandi, alius autem scribendi. Ad cognoscendum quippe atque prædicandum primi fuerunt, qui secuti Dominum in carne præsentem docentem audierant, facientemque miracula viderant, atque ex eius ore ad euangelizandum sunt missi. Sed in conscribendo Evangelio, quod diuinitus ordinatum esse credendum est, ex numero eorum, quos ante passionem Deus elegit, primum vltimumque locum duo tenuerunt: Primum Matthæus, vltimum Ioannes, ut reliqui duo, qui ex illo numero non erant, sed tamen Christum in illis loquentem secuti erant, tanquam filij amplectendi, atque per hoc in loco medio constituti, utroque ab eis latere munirentur. Hæc ille. Ad aliud respondet Augustinus: Quod enim Matthæus habuit breuiatorem, fortè non sine aliquo mysterio fuit. Ille enim qui regiam personam Christi narrandam susceperat, habuit tanquam comitem adiunctum, qui sua vestigia quodam modo sequeretur: Lucas autem, cuius circa sacerdotium Christi erat intentio, non habuit sacerdos autem in Sancta Sanctorum solus intrabat, & ibi bene de hoc.

Consequenter sexto quæritur de qualitate modi huius sacræ doctrinæ, an debeat esse narratiuus. Et videtur quod debeat esse ratiocinatus, quia doctrina Evangelica est ad elidendas hæreses, & ad conuincendos hæreticos. Vnde: Parati ad satisfaciendum omni poscenti rationem, sed doctrina ratiocinativa ad ista est aptior: ergo debet esse talis. Item ait Augustinus: Ad discendum proceditur auctorita-

Aug. de concord. Euang. lib. 1. cap. 2. tom. 4.

Beda supra Marcum in principio.

Conformitas Evangelistarum.

Quinta quæstio, de doctrinæ Evangelicæ auctoribus.

Chry. supra Matt. hom. 1. ante medium tom. 2.

Aug. contra Faust. lib. 2. cap. 2. tom. 6. Chrysostr. in Matth. hom. 1. ante medium tom. 2. August. de concord. euang. lib. 1. cap. 2. tom. 4.

Ordo Evangelistarum.

Aug. de concord. euang. lib. 1. cap. 3. tom. 4.

Sexta quæstio de qualitate modi huius sacræ doctrinæ. 1. Pet. 3. c. August. de ordine lib. 2. cap. 9. in princ. 1. c.

Ezech. 1. b. Gregor. in Ezech. hom. 3. prope princ. Isa. 10. c. Rom. 9. f.

Chrysostr. in Matth. hom. 1. ante medium tom. 2.

Chrysostr. ibid. conseq.

Isa. 43. b.

Chrysostr. ibid. conseq.

Chrysostr. super Ioan. hom. 3. ante medium tom. 3.

August. de verbis Domini ser. 11. ante medium tom. 10.

te, & ratione, tempore auctoritas, re ratio prior est, Auctoritas imperitæ multitudini salubrior, ratio eruditæ hæc ille. Sed doctrina Euangelica est ad eruditionem omnium, secundum Chrysostrum: ergo debet esse utroque modo. Ad contrarium, doctrina Euangelica est ad inducendam fidem: Hæc sunt scripta ut credatis. Sed fides non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum, ait Gregorius. Ergo non debet esse ratiocinativa, quod est concedendum ob nobilitatem auctoris sacre doctrinæ Euangelicæ, cui in omnibus credendum: & ob indubitabilem veritatem ipsius doctrinæ, & ob finis qualitatem, quæ est inductio fidei, ut dictum est, quæ fides inducitur libero assensu credentis: rationes tamen valent ad nutriendam fidem & confirmandam, & cõfouendam: omnes tamen tales rationes sunt radicatæ in fundamento fidei. Et ad obiecta respondendum, quod fides attingit inaccessa, deprehendit ignota, comprehendit immensa, apprehendit nouissima, ut ait Bernardus. Vnde non loquitur Beatus Petrus de ratione cogente ad credendum, qualis ratio est in humanis scientiis, ad assentiendum conclusioni vi demonstrationis: sed loquitur de ratione explicante ipsam fidem, & ea quæ sunt credenda ex fide. Pondere enim auctoritatis sunt aliqui inducendi ad concedendam veritatem ait Augustinus. Et per hæc ad aliud. Est ratio duplex, vel ex connexionione ratiocinationis, vel euidentiæ rei cognoscibilis. Prima dicitur euacuare meritum fidei, secunda explicat intellectum credendorum. Vnde est quadruplex certitudo, vna est ex demonstratione concludente, vt in humanis scientiis. Item alia est fide illuminante, quæ est argumentum rerum non apparentium. Tertia est ex auctoritatis pondere, ut dictum est, quæ est certa, cum est miraculis inchoata, spe nutrita, veritate firmata, ait Augustin. Item quarta est ex persuasionem inducente, quæ persuasio fit, vel miraculorum operatione, vel præmij promissione, vel veritatis exemplari ostensione, & istis modis doctrina Euangelica certissima.

Septimo quæritur, specialiter doctrina huius sacri Evangelij, quod est de diuinitate Filij Dei, & humanitate, ut dictum est, & sicut patet in principio, cum dicitur: *In principio erat verbum.* Idem quæritur, qualiter Apostolus ausus est scrutari tam sublimia, ut enim ait Chrysostrum: Deum non est dicere neque intelligere possibile. Et idem Dionysius: Scrutari ergo diuinam maiestatem, videtur magna esse præsumptio. Vnde Chrysostrum quærit: Quid quæris non cognoscibilia? quid scrutaris incomprehensibilia? quid inuestigas inuestigabilia? ergo ut prius. Item: Per scrutator maiestatis opprimetur à gloria. Et: Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui. Sed nullus fratrum ausus est accendere ad scrutinium maiestatis: quare ut prius. Item: Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris. Et ita ut prius. Item: Inuisibilia per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur sempiterna eius, id est, Dei virtus & diuinitas: Deuisset ergo, ut videtur, hic Euangelista ascendere ad prædicta per speculationem creaturarum, & non ita incipere. *In principio erat verbum.* & cætera. Item per humanitatem Iesu Christi deuenitur in cognitionem suæ diuinitatis: mons enim illuminatus à sole, dirigit in cognitionem ipsius solis, sicut exemplificat Augustinus: ergo prius debuisset, ut videtur, Euangelista determinare de humanitate Filij Dei, quàm de diuinitate. Et ad ista respondendum sicut respondet Augustinus: Animalis homo non percipit ea quæ Dei sunt: Sed adierit misericordia Dei, ut capiat quisque quod potest, & sequitur: Dicere de Deo, scilicet ut est, quis potest? forsitan nec ipse Ioannes dixit ut est, sed ipse ut potuit. De Deo enim homo dicit inspiratus à Deo, si non esset inspiratus nihil dixisset, de pectore enim Domini bibebat, quod nobis propinabat. Hæc ille. Est ergo determinare vel dicere aliqua de diuina maiestate, secundum ipsius maiestatis incomprehen-

sibilem, & sic non potest homo de ea determinare, prout ait Damascenus: Deum nemo vidit vnquam. Et sequitur: Ineffabilis est incomprehensibilis, vel est aliqua determinare vel dicere de ipsa maiestate ex diuina inspiratione, & sic impossibile est, ut habitum est ab Augustino, & ut ait Damascenus: Deum nemo vidit vnquam, nisi vnigenitus filius Dei, qui est in sinu patris, ipse enarrauit. Et Matthæus: Qui nouit, scilicet patrem, nisi filius, & cur voluerit filius reuelare? Vel est aliqua dicere vel determinare de ipsa diuina maiestate, audacia humanæ præsumptionis, vel inflatione humanæ curiositatis, ut fuit in pharisæis, qui cum Deum cognouissent, non sicut Deum glorificauerunt. Vel superstitione satanicæ instigationis, ut fuit in hæreticis: & sic non est possibile aliqua determinare secundum veritatem de diuina maiestate, nisi inspectione creaturarum, & in speculo eorum, prout ait Apostolus. Et quoniam B. Ioannes fuit Spiritu sancto plenus, ipso spiritu eleuante, & summa arcana reuelante de diuinitate filij Dei determinauit, & ab ea incepit, vnde Chrysostrum. Qui tonitruus est filius, qui dilectus Christi, qui columna Ecclesiarum, quæ sunt secundum orbem, qui clauis habet cæli, qui calicem Christi bibit, qui recubuit supra pectus Domini, cum propalatione multa intrat ad nos. Et sequitur: Igitur audiamus, ut non existentem filium piscatoris, neque Zebedæi: sed eius, qui profunda Dei nouit. Hæc ille: Spiritus enim scrutatur profunda Christi. Et per hæc ad prius obiecta, & ad auctoritates, quæ prohibent quærere altiora vel scrutari, spiritu humano præsumente, vel diabolico instigante, non spiritu diuino sublimante & reuelante. Ad aliud respondendum, quod Euangelista ea, quæ dixit de diuinitate filij Dei, Spiritu reuelante dixit: Idem ab illa incepit & cum constantia veritatis & fidei ait: *In principio erat verbum,* & c. Vnde Chrysostrum: Vides verborum potestatem, qualiter nihil dubitans ait: *In principio,* & cætera. Hæc enim est magistri non circumferri, id est, vacillare in his, quæ dicit. Ad aliud respondendum, quod Euangelista hic determinat de diuinitate filij Dei & humanitate, & quia prolixius prosequitur sacra documenta & miraculosa opera filij Dei in quantum homo: idem conuenienter præmisit verbi æterni diuinitatem subiungens eiusdem incarnationem, quando ait: *Verbum caro factum est.* Prosequens ipsius incarnati dispensationis opera & documenta. Et hæc ad præsens sufficiant de doctrinæ Euangelicæ qualitate, veritate, & certitudine.

His præmissis ad maiorem euidentiã subsequenti collectionis ex dictis Sanctorum prænotandum est, quod sacri doctores huius Evangelij fuerunt Sanctus Augustinus, & S. Chrysostrum, prout dicitur hic in prologo Chrysostrum supra Ioannem. Sanctus autem Augustinus exponit aliqua literaliter, & aliqua allegoricè, quæstiones aliquas literales insinuando. Sanctus verò Chrysostrum, ut dicitur in prologo dicto, exposuit hunc librum, & partitus est in octoginta octo homilias, quas in vnaquaque septimana duobus diebus, Sabbato, & Dominica, populo in Ecclesia adunato confecit. In vnaquaque verò homilia fieri in initio prologum, & in fine ex textus vniuscuiusque homiliæ materia sumpta morale componens omnia huius Evangelij ad literam ferè exponit, & ad moralitatem competenter reducit, allegorias verò per totum hunc penè librum omninò fieri refugit. Hæc ibi. Anselmus vero exposuit Euangelium alicubi, quasi dicta S. Augustini abbreviando, hæc verò collectio Deo duce ex dictis prædictorum colligetur. Et ad maiorem euidentiã vbi incipiant homiliæ prædictorum Sanctorum in marginibus textus apponetur: quæstiones & magistras ad literam pertinentes cum expositione literæ inferentur, collationes verò prædicabiles, & Themota cum diuisionibus propter iuniores, ut habeant occasionem per se, subscribentur.

Chrysostr. in
Matt. hom. 1.
post medium
ro. 2.
Doctrina
Euangelica
est ad indu-
cendam
fidem.
Ioan. 20. g
Gregor. in
Euang. ho-
mil. 26. ferè
in princ.

Ber. ser. 76.
in Cant.
ante med.

Aug. lib. 83.
quæst. 6.
non longè à
princ. tom. 4.

Heb. 11. a
Aug. lib. cõr.
epist. funda.
cap. 4. tom. 6.
Persuasio
quomodo
fiat.

Septima
quæstio de
doctrina
huius sacri
Euangelij.
Chrysostr.
super Ioan.
hom. 1. post
mediu 20. 3.
Dionys. de
mystica
theolog. c. 1.
Chrysostr. hom.
6. in Ioan.
ante med.
tom. 3.
Pro. 25. d
Pro. 22. d
Ecol. 4. e
Rom. 1. c

Aug. tract.
1. in Ioan.
tom. 9.

Ibidem.
1. Cor. 2. d

Homo de
Deo nihil
dicere po-
test, nisi à
Deo inspi-
ratus.

Dam. Ortho.
fid. lib. 1.
cap. 1.

Lib. 1. cap. 1.
orth. fid.
Matt. 11. d
Rom. 1. c

Ibidem.

Chr. prolog.
in Ioan.
ante med.
tom. 3.

Ibidem.
post multa.
1. Cor. 2. d

Secunda
responsio.

Chrysostr. hom.
circa med.
tom. 3.

August. &
Chrysostr. doctores
Euang.
Ioan.

Ansel. expo-
sitor huius
Euangelij.
Huius ope-
ris intentio,
& argumen-
tũ, & ordo.

POSTILLÆ S. BONAVENTURÆ in Euangelium secundum Ioannem.

CAPVT PRIMVM.

PROPOSITO ex dictis, quod per sancta animalia sacri Euangelistæ significentur, secundum sanctos, ut habitum est: per hominem, significatur Matthæus, qui describit ortum filij Dei ex stirpe regia, & humanam natiuitatem: & quod per vitulum, Lucas, qui describit dignitatem sacerdotalem, & filij Dei se sacrificantis mactationem: & quod per leonem, Marcus, qui describit clamorem prædicationis filij Dei, & resurrectionis potestatem: & quod per aquilam beatus Ioannes, qui natiuitatem verbi quasi ortum solarem, ut aquila intuitus est, licet secundum August. congruentius, ille qui regiam Christi personam, scilicet Matthæus, per leonem significatus accipiatur: Marcus verò, qui conuersatus ostenditur in eis, quæ Christus homo operatus est, figura hominis significatus videtur. Prosequendum est de sacro Euangelio beati Ioannis, in quo determinatur de diuinitate & humanitate filij Dei. Ut enim ait August. Tres Euangelistæ in his maximè occupati sunt, quæ Christus in carne operatus est, & hæc animalia in terra gradiuntur. Ioannes verò super nubila humanæ infirmitatis volat, & lucem incommutabilis veritatis acutissimis oculis intuetur: singuli tamen determinant de vtraque natura in Christo secundum Chrysoft. Ioannes tamen amplius & sublimius de ipsa diuinitate. Et secundum hoc, istud Euangelium diuiditur in duas partes. In prima præmittitur de diuinitate ad generationem verbi æterni. In secunda parte de incarnatione eiusdem, siue de humanitatis assumptione, ibi: *Fuit homo missus à Deo.* Vnde primo determinat de verbo æterno in se, secundo, ut vnitum carni. Prima in duas, quoniam Verbum æternum à patre æternaliter generatum est, ipsi patri coæternum, & paternæ maiestatis expressiuum, & omnium principium effectiuum. Idèd primo determinatur de verbo increato, in quantum à patre genitum, siue secundum suam generationem æternam. Secundo determinatur de ipso, in quantum est omnium factorum principium effectiuum, ibi: *Omnia per ipsum facta sunt.* Ante autem literæ expositionem, ob honorè huius Euangelij notandum est, quod recitat Aug. quod initium huius Euangelij scilicet: *In principio, vsque vbi: Et tenebra eum non cõprehenderunt,* quidam Platonicus aureis literis conscribendum, & per omnes Ecclesias in locis eminentissimis proponendum esse dicebat, &c. Idem Aug. ait se legisse in libris quorundam Platonicorum huius Euangelij principium, scilicet: *In principio erat verbum:* & etiam ibi legisse, quia verbum Deus est, non ex carne, non ex sanguine, &c. Sed ex Deo natum, & aliqua alia verba de principio huius Euangelij ibi legisse, alia non, prout patere potest inspicienti. Ait ergo: *In principio.* Et iuxta Bedam ibidem exprimuntur quatuor. Primum verbi incarnati æternitas, ibi: *In principio.* Secundum est ipsius à patre in persona distinguibilitas, siue aietas, ibi: *Et verbum erat apud Deum.* Tertium est eiusdem cum patre in essentia vnitas, ibi: *Et Deus erat verbum.* Quartum est ipsius verbi coæternitas & omnipotentia coæqualitas, ibi: *Hoc erat in principio apud Deum.* Et hic eliduntur & excluduntur hæreses circa verbum æternum, ut in Glossa tangitur; & huic lecturæ concordat Chrysoft. cum ait: *In principio,* coæternitatem ostendit, quia ut ipse pater est æternus, sic verbū siue filius. Et quia pater nonnunquam solitarius, idèd ab illo semper Deus, scilicet filius. Et idèd dicitur: *Verbum erat apud Deum,* in propria, scilicet hypostasi. Et ut non existimet quis minorem esse diuinitatem filij dicitur: *Et Deus erat verbum:* & inde assumens æternitatem sequitur: *Hoc erat in principio.* Hæc

A ille: Habita distinctione istarum clausularum secundum expositores, quæritur de ipsis vocabulis. Et primo quæritur, quare ait: *In,* magis quàm, *De,* vel, *Ex,* quia, ut ait Damascenus, filius est ex patre genitus, & sequitur: pater est causa filij. Si ergo prædictæ præpositiones, *Ex,* vel, *De,* dicuntur habitudines causales, conuenientius dixisset, *Ex,* vel, *De principio* quàm, *In principio.* Item Glossa ait, quod filius est principium de principio: ergo ut prius. Et ad istud respondendum, quod hæc præpositio: *In,* insinuat, ut patet ex Chrysostomo, verbi æternitatem, & ex sua significatione dicit quandam continentiam, & ut dicitur, in diuinis continentiam, quæ se abstrahit ab omni conditione temporis, & quia ut dicitur infra: Ego in patre, & pater in me, idèd ait Euangelista: *In principio.* Aliæ verò præpositiones prædictæ dicunt habitudinem causæ ad effectum proprius, idèd non ait: *Ex principio.* Et cum ait Damascenus, quod pater est causa filij, largè sumitur causa pro principio, ut hic Sed tunc obiicitur quod posset dici: *Principium est in verbo,* sicut, *verbum in principio.* Respondendum, quod sicut dictum est, filius in patre & pater in filio, ratione essentialis identitatis: quia tamen filius est à patre genitus, idèd ait hic signanter: *In principio.* Si quæritur quo modo essendi inest verbum *In principio,* de hoc modo essendi multiplicitate Sapiens. Respondendum quod sicut generatio filij est modo singulari, & aliter quàm in humanis quia excellentius quasi in infinitum, ita modus essendi est aliter quàm in creaturis. Item quæritur, ait: *In principio,* sicut quærit scilicet, quare relinquens patrem de filio loquitur, hoc est dictum, quare explicite, & exquisitè prosequitur de filio & non de patre. Et ad hoc respondet, quod ipse pater omnibus erat manifestus, & si non ut pater, tamen ut Deus; vnigenitus autem ignorabatur. Idèd cognitionem de ipso filio studuit imponere. Item quæritur cum dicat Glossa, & exponat sic: *In principio,* id est, in patre, quare non ait Euangelista in patre erat verbum: tunc enim expressius, & proprius dixisset, ut videtur. Et ad istud respondendum, quod propriissime ait Euangelista: *In principio,* quoniam principium importat de se originis ab alio priuationem, & aliorum ab ipso emanationem, siue causationem. Ut enim ait Tullius: Principij nulla est origo, & ex eo alia oriuntur: talis est pater, quia à nullo, & ab eo est aliorum origo, idèd propriissime ait hic: *In principio.* Vnde Chrysoft. Hoc maximè Dei proprium est, æternum & sine principio esse, ideo hoc primum posuit: *In principio.* Item quærit Chrysoft. ibi supra quare ait potius: *In principio erat verbum,* quàm in principio erat filius, videtur enim quod expressius indicasset veritatem dicendo: *In principio filius.* Et respondet, quadruplicem reddens rationem: quarum prima est, quod quia debuit docere, idèd nomine verbi expressit, vel quia ea, quæ patris erant, debebat nobis annuntiare, quod implicat, *Verbum:* Vel aliter de Deo est sermo, quem neque dicere, neque intelligere possibile, idèd substantiæ nulquam posuit nomen, sicut Dei: vbiq; enim eum nobis ab actibus ostendit. Idèd verbum, lumen, vitam & veritatem dicit. Vel aliter ut non crederet quis possibilem generationem esse in diuinis, sicut est generatio passibilis filij à patre homine, & ut ostenderet filium esse genitū impassibiliter, idèd ait *Verbum.* Impassibiliter enim naturale verbum generatur in mente humana, multò magis in Deo. Ex dictis patet quod verbum implicat expressionem eius, quod est apud dicentem, & eius, quod per verbum insinuat, explicationem, & audientis doctrinationem, & eiusdem verbi per vocem possibilem notificationem. Et idèd conuenienter ait: *Verbum.* Item obiicitur ad huius verbi manifestationem qualiter ait: *In principio erat verbum,* quia verbū egreditur à dicente, & transit, & sonat exterius: si filius à patre non exijt, nec transit, nulla ergo similitudo esse videretur. Et ad istud

Sanctorum quatuor animalium significatio.

Aug. de Concor. Euang. li. 1. c. 6. 10. 4. Id. tract. 36. in Ioan. in pri. 10. 9. Aug. de Concor. Euang. vbi lib. 1. c. 4. 10. 4. Excellentia S. Ioannis.

Chryso. super Ioan. hom. 4. 10. 3. Diuisio Euangelij secundum Ioannem.

Duplex determinatio de verbo increato.

Qui honor esse debeat huius Euangelij. Aug. li. 10. de ciui. Dei ca. 29. prop. 5. Aug. li. 7. Confes. c. 9. ante med. 10. 1.

Beda in Glossa. Verbi incarnati æternitas.

Verbi coæternitas & omnipotentia coæqualitas. Chryso. hom. 3. in Io. ante med. 10. 3.

Quæstio de vocabulis. Damas. Ortho. fid. li. 1. cap. 9. post med.

Chryso. hom. 3. in Ioan. ante med. 10. 3. Ioan. 14. b

Arist. li. 4. Physicorum text. 23.

Chryso. hom. 1. n. 10. circa med. 10. 3. Patet æterni omnibus manifestus.

Cur non dicatur in patre, sed in principio.

Principium importat de se originis ab alio priuationem, &c.

Tullius li. 1. Insc. q. Chryso. hom. 1. in Io. circa med. 10. 3.

Quæstio, cur in principio erat filius.

Aug. tract.
1. in Ioan.
circa med.
20. 9.
Ibid. post
pauc.
Aug. tract.
37. in Ioan.
ante med.
20. 9.

Iob. 33. b
Greg. moral.
lib. 23. ca. 11.
circa med.

Damas. Or-
tho. fid. li. 1.
cap. 28. post
med.

Aug. 17.
cap. 3. ante
med. 20. 3. Li.
1. c. 11. in
princ.

An transla-
tiue dicatur
verbum in
Deo.

Aug. 15. de
Trin. li. 15.
cap. 11. ante
med. 20. 3.

An debuisset
dicere,
est, pro erat.
Boët. de Co-
sola. Phys.
li. 5. prof. 6.
non multum
à princ.
Ioan. 8. g
Iacob. 1. c
Exod. 3. d
Chryf. ho. 2.
in Ioan. ante
med. 20. 3.

bene responderet Aug. Est verbum in ipso homine, quod manet intus, nam sonus procedit ex ore, & sequitur: Sic potes habere verbum in corde tuo, tanquam consilium natum in mente tua, ut mens tua pariat consilium, & insit consilium proles quasi cordis tui. Hæc ibi: Et idem Aug. ait: Apud hominem est verbum in corde aliud quam sonus. Sed quod est apud te, ut transeat ad me, sonum assumit, sonus importat se quodam modo in vehiculum, transcurrit aërem, venit ad me, nec recedit à te, sonus transtulauit verbum, quod assumpsit sonum, antequam sonaret apud te erat, nec recessit à te. Hæc ille. Et ibi bene de hoc. Si ergo sic est possibile in verbo mentali humano, multo magis in verbo diuino æterno: non enim est inceptum, sed æternū: non est successiuum, sed permanens & immutatum: non destructiuum, sed principium omnium effectiuum. Iob: Semel loquitur Deus. Ibi Gregor. Loqui Dei est, verbum genuisse: semel loqui est verbum aliud præter vnigenitum non habere, & ibi bene de hoc. Patet ergo quale est verbum diuinum. De duplici autem verbo Damascenus: Verbum dicitur quadrupliciter, vel quod cum patre semper coexistit: vel naturalis intellectus motus, per quem intelligit, & cogitat veluti lux eius & splendor: vel quod intus enuntiatur: vel angelus intelligentiæ, scilicet quod ore profertur, hæc ille. Primum est verbum increatum, & de isto verbo Aug. Sicut verbum nostrum temporale & transitorium seipsum ostendit, & illud, de quo loquimur, quanto magis verbum Dei, quod ita ostendit patrem, sicut est pater. Verbum quod foris sonat, signum est verbi, quod intus lucet, cui magis verbi competit nomen. Nam illud, quod profertur carnis ore, vox verbi est: verbumque & ipsum dicitur propter illud, à quo, ut foris appareret, assumptum est: formata enim cogitatio ab ea re, quam scimus verbum est, quod in corde dicimus nec alicuius linguæ est; quia scilicet nec Græcum, nec Latinum: Et ibi bene & multum de hoc. Sed quæritur de Glossa quæ ait, quod per similitudinem cum verbo cordis humani, sapientia Dei nata, verbum intelligitur: ergo secundum hoc, dicitur translatiue verbum in Deo, non secundum rei veritatem, quod falsum est: cum verissime verbum oriatur ex patre. Et ad istud respondendum, quod Glossa loquitur quantum ad nostram intelligentiam, quia per notitiam verbi humani mentalis manducamus in notitiam verbi æterni. Vnde August. qui cupit ad qualemcumque similitudinem verbi Dei, quamvis per multa dissimilia, peruenire: non intueatur verbum nostrum, quod sonat in auribus, nec quando voce profertur, &c. Et sequitur: Sed transeunda sunt hæc: ut ad aliud perueniatur hominis verbum, per cuius qualemcumque similitudinem, sicut in ænigmate videatur utcumque Dei verbum, non illud, quod factum est ad illum, vel ad illum prophetam, sed illud, de quo dictum est: *Omnia per ipsum facta sum*, hæc ille. Ex his patet quod sicut Augustinus ait supra, quantum est ex vi vocabuli, magis competit nomen verbi sono quam verbo mentali, & quantum ad hoc loquitur Glossa, vnde nomen verbi est translatum, non tamen translatiue dictum, sed secundum rei veritatem. Et de hoc verbo, & eius maiestate, æternitate, potestare patet in collocatione prædicabili.

Consequenter quæritur de hoc verbo, *Erat*, videtur quod debuisset dixisse. *In principio est Verbum*, ut enim ait Boëtius: Eternitas est initialis vitæ possessio tota simul, ergo debuisset posuisse verbum præsentis temporis. Item infra: filius Dei loquitur de se per verbum præsens, cum ait: Antequam Abraham fieret, ego sum. Item Iacobus: Apud ipsum non est vicissitudinis obumbratio. Et ita ut prius. Item nomen suum est, qui est: *Qui est misit me ad vos*. Et sic ut prius. Et ad illud respondet Chrysostomus: dicens quod hoc verbum, *erat*, cum de nostra dicitur natura, præteritum significat tempus, & ipsum hoc finitum: cum autem de Deo dicitur, æternitatem significat, sicut & ens, dictum de homine præsens tempus tantum significat, de Deo verò id quod est semper & æternaliter. Hæc ille. Quasi autem idem in Glossa, quod verbum substantiuum significat hic subiectam, & de hoc in Glossa. Et ad obie-

cta respondendum, secundum magistros cõmuniter quod idem ait: *erat Verbum*, quod est præteriti imperfecti, quia esse verbi hic describitur, ut permanens, & ut omnia causans, & antecedens: Sed in hoc verbo, *erat*, significatur omnimoda perfectio, & perfecta immutabilitas, præsens autem est, cuius pars præteriti, pars futura est, & quantum ad hoc repugnat æternitati, nec determinat durationem: hoc autem verbum, *erat*, determinat & durationem & immutabilitatem. Et ut de Deo dicitur, dicit præsentiam, quia æternitatem, ut habitum est, nihil ergo præteriti vel principationis dicit, ut est dictum de Deo, ut habitum est: idem non repugnat æternitati verbi. His habitis de singulis vocabulis, quæritur de ipsa clausula in se, & obiicitur, sicut obiicit Chrysost. cum dicitur, inquit: *In principio erat Verbum*, ante omnia intelligere vnigenitum, & arguit quod est ex aliquo, posterius est eo, ex quo est, si ergo verbum ex patre, ergo posterius est. Et ad hæc respondet quod hoc est humanorum argumentorum, nunc autem de Deo est sermo, & in Deo filius non est posterius patre, sed coæternus ante, autem, & post sunt temporum differentia, sed temporibus superior Deus, idem in Deo non cadunt. Item respondet ad hoc ex plo: splendor solis ex ipsa solis natura existit, non aliunde, sed nunquam est posterior solari natura: si ergo sic est in corporibus visibilibus, quid de cælis, & de natura inuisibili & ineffabili? Hæc ille. Consimiliter & consimile exemplum tam in splendore ex sole, tam in lumine ex igne ponit Damascenus. Vbi multum & bene de hoc. Item per consimilia exempla ostendit Aug. veritatem generationis ipsius filij in diuinis: Si, inquit, vnum est, sol qui est lucens, splendens & calens, nec tamen lux est splendor, nec splendor est calor, nec calor est posterior splendore, nec separabilis ab illo, multo magis in illa trinitate superbenedicta potest esse quod filius à patre, & ab utroque Spiritus sanctus, nec tamen qui pater est, filius, nec Spiritus sanctus, nec vnus separabilis ab alio. Consimiliter exemplificat ibi flamma & luce, eius emissionem, inquit, vides, separationem non vides. Hæc ibi. Et si obiiciat quis quod lux fontalis est nobilior & virtuosior splendore emisso, & sic pater similiter maior & nobilior filio. Respondendum quod non sequitur, cum sint eiusdem essentia & maiestatis, nec inueniuntur in creaturis exempla omnimoda similia generationi ineffabili in diuinis, & ex toto, propter quod ait August. quod per multa dissimilia veniendum est, ad contuendum verbum diuinum, prædicta ergo exempla sunt ad ostendendum coæternitatem filij cum patre. His præhabitis patet expositio litteræ, secundum sanctos & glossas: Cum dicitur enim: *In principio erat verbum*, exponitur quadrupliciter, vel *In principio*, id est, in patre, vel *In principio*, omnium creaturarum, vel *In principio*, temporum, ut dicitur in Glossa, sed tunc obiicitur: Ipsum verbum fuit in primo instanti temporis, sicut & principium creaturarum, & ad istud respondendum secundum Chrysostomum quod cum dicitur: *In principio erat verbum*, intelligere vnigenitum ante omnia intelligibilia & sæcula, & sic antecessiuè est intelligendum eo modo quod dicitur æternitas prior tempore, pro ut loquitur Augustinus: quod aliquid præcedit æternitatem, sicut Deus omnia, Prior omnium creata sapientia: & Ex ore altissimi prodij primogenita ante omnem creaturam, & Glossa hic quasi idem. *In principio*, creaturarum: quia ab ipso omnia, vel *In principio*, id est, in æternitate, ut dicat priuationem initij & finis infra: Antequam esset Abraham, ego sum: Dominus possedit me in initio viarum suarum. Exposita prima clausula, sequitur secunda. *Et verbum erat apud Deum*, in hoc notatur Filij à patre distinguishilitas in persona. Vnde Beda in Glossa, quia alij dicebant quod idem Deus aliquando est pater, aliquando filius, ut alter vocetur in persona, subdit: *Et verbum erat apud Deum*, ut alius apud alium, & huic concordat Chrysost. *erat apud Deum*, ait, ostendens æternitatem eius, quæ secundum hypostasin. Et idem exponens illud Apostoli: Splendor gloria: & figura substantia, cum inquit, dixisset Filium splen-

Chryf. ho-
mil. 3. in
Ioan. ante
med. 20. 3.

Damas. Or-
tho. fid. li. 1.
c. 11.
August. in
Ioan. tract.
20. prop. sim.
20. 9.

August. de
Trin. li. 15.
ca. 11. ante
med. 20. 3.

Chryf. ho. 3.
in Ioan. ante
med. 20. 3.

August. Con-
fess. lib. 12. c.
29. 10. 1.
Eccl. 1. a
Eccl. 2. 4. a

Ioan. 8. g
Prout. 8. c

Filius alius
à patre.

Chryf. ho. 3.
in Ioan. ante
med. 20. 3.
Ibid. ho. 6.

dorem

Ibid. hom. 6. post medium. tom. 3.

Hebr. 1. a Ioan. 14. b

Chryf. hom. 3. in Ioan. circa mediu. tom. 3. Error Porphirij confutatus.

Aug. lib. 10. de Ciuitat. Dei cap. 29. in princ. to. 5.

Identitas essentia Patris & Filij.

Matt. 11. d Ioan. 17. a

Chryf. hom. 1. in Ioan. tom. 3.

Chryf. hom. 2. in Ioan. ante med. tom. 3. Genes. 1. a Psal. 18. a

Aff. 2. f

Aff. 13. f

De verbo, ut est principium effectiuum.

dorem induxit, quoniam character & hypostasis eius, ut propriam ostendat hypostasin. Sed obiicitur hoc, præpositio, *apud*, denotat maioritatem in eo, apud quem dicitur alius esse: & in illo minoritatem, quæ non sunt in diuinitate, ergo improprie loquitur. Item Ioannes: Ego in patre, & pater in me est, male ergo ait hic quoddam verbum apud Deum. Item quare ait, *apud Deum*, & non, *ad Deum*, cum videantur idem significare. Item, *apud*, designat terminum motus, sed in diuinis personis nullus est motus. Ergo ut prius. Et ad istud respondendum, sicut tactum est, quod, *apud*, hic denotat distinctionem personalem, siue hypostasin, secundum Chrysostomum. Et quia filius est à patre, id è in patre notat auctoritatem, & idè ait: *Verbum erat apud Deum*, genitum scilicet à Deo patre æternaliter, & distinctum personaliter. In creaturis autem siue in humanis cum dicitur, alium esse apud alium, notantur maiortas, & minoritas, ut obiectum est. Et per hoc ad aliud: vtraque enim est vera, & quod filius est in patre ratione eiusdem essentia, & quod est apud patrem ratione distinctæ personæ, per hoc aliud: quia in patre est auctoritas, idè dicitur Verbum esse apud ipsum Patrem. Et per hoc ad aliud. Hæc enim præpositio, *Ad*, denotat processum, siue motum, qui non cadit in diuinis. Et per hoc ad sequens: quia hæc præpositio, *apud*, nullam dicit motionem in diuinis, sed abstrahit ab omni motione. Et sequitur, tertia clausula. *Et Deus erat verbum*, sed quæritur cum sit manifestum, Verbum esse Deum ex prima clausula, cum dicitur: *In principio erat Verbum*, videtur quod istud superfluat, & ad istud respondendum secundum Chrysostomum: Quod hoc ait, ut non existimet quis in norem esse diuinitatem Filij. Et in hoc confutatur error Porphirij, qui posuit filium esse in intellectu patris, & non Deum ipsum eundem in essentia, de quo errore Augustinus: Prædicas, inquit, patrem & eius filium, quem vocas paternum intellectum, & horum medium Spiritum sanctum, & more nostro appellas tres deos. Notatur ergo hic identitas essentia patris & filij. Sed quæritur de ordine verborum, quare ait: *Deus erat verbum*, & non è contrario, ex quo sumitur hic essentialiter. Et ad hoc posset responderi, quod quia verbum, siue filius, reuelat patrem illis, quibus voluerit: Nomen tuum manifestavi mundo, idè ponitur à patre prædicari *verbum*, & sequitur quarta clausula: *hoc erat in principio*, in quo notatur quod filius erat coomnipotens secundum Glossam, secundum autem Chrysostomum, quasi repetitio est clausula primæ. Vnde ait: Quærit quale principium erat Deus, & non inuenit, & quasi fessus reuertitur ad superiora dicens: *hoc erat in principio*, vel enim aliud est hoc verbum, *erat*, quam essendi significatiuum, & infinitè essendi. Item quærit hic Chrysoft. quare ait Moyses: In principio fecit Deus cælum & terram, hic autem ait Euangelista quod *In principio erat verbum*, & non ait, fecit verbum. Et respondet quod mundus visibilis prædicat factorem: Cæli enim enarrant gloriam Dei, sed filius inuisibilis creaturas infinite superexcedit, quia æternus, idè non ait, fecit verbum, sed *erat*, Contra autem hoc opponit ex verbis beati Petri: Secundum aliam literam sic, quoniam Dominum Christum fecit, & ex verbis Pauli: Vbi dicit: Quem suscitauit à mortuis. Et respondendum quod ea, quæ dicuntur, scilicet de Christo, sunt dispensationis, sicut id quod est, secundum humanam naturam: quæ autem dicuntur hic, sunt nature incorruptibilis & diuinæ, & ex dictis patet verbi diuini æternitas, & sic de aliis, quæ exposita sunt. De principio verò, & de verbo, alia patent in collatione: *Omnia per ipsum facta sunt*, sicut continuat Glossa, postquam dixit de natura filij, de operatione eius supponit, *Omnia*, & cætera. Vnde determinato de verbo æternò, in se, & in sua maiestate, hic determinat de ipso, ut est principium effectiuum omnium & perfectiuum. Et hoc in tres particulas. Primo præmittit quod est principium, omnipotens & perfectum, ad omnia producenda per potentiam. Secundo subdit quod est principium præcognoscituum per præsentiam, ibi: *Quod factum est, in ipso vita erat*. Ter-

tio subiungit quod est principium illustratiuum & gratificatiuum per misericordiam & gratiam, ibi: *Et vita erat lux hominis*. Et primo patet quod in ipso est omnimoda potestas. Et secundo patet quod est rerum factarum inconfusibilis & dinabilitas. Et tertio patet quod est initium rationabilium diuinæ illustrationis captabilium gratuita illuminabilis, ait ergo: *Omnia per ipsum facta sunt*, & ex hoc patet falsitas erroris, ponentium Deum nihil ex tempore fecisse, eo quod bonitas eius nunquam vacua fuisse credenda est, provt ipsi opponunt, sicut tangit Augustinus. Ad quod solut ibidem quod non est fas credere aliter affici Deum cum vacat, aliter cum operatur, quia neque affici dicendus est. Et sequitur, nouit quiescens agere, & agens quiescere potest, ad opus nouum, non nouum, sed sempiternum adhibere concilium, nec pœnitendo, quia prius cessauerat, cœpit facere quod non fecerat. Hæc ille, & ibi bene de hoc, & patet falsitas erroris ex dictis. Item consimiliter patet error Manichæi, provt ait Augustinus: qui tædio affectus à muscis dixit, quod Deus non fecit illas, sed diabolus: sicque dixit quod nec fecit apem, nec locustâ, & sic musca factus est, quem Beelzebub Deus muscarum possidebat. Hæc ille, & multo plus de hoc, & in Glossa pro parte, breui ergo sermone ait: *Omnia per ipsum facta sunt*, per quem enim factus est angelus, & vermiculus: per ipsum enim facta est creatura, supera, infera, & spiritualis, ait Augustinus. Quærit Chrysostomus hic, quare Moyses præmittens: In principio creauit Deus cælum & terram, & de singulis indicat, cum subiungit: Et fiat lux, & facta est lux, & sic de aliis. Hic verò omnia verbo vno comprehendit. Et obiicitur: Nouum testamentum est reuelatio veteris secundum Augustinum supra, ergo hic debuisset explicare planius, quæ sunt à Deo facta. Ad istud respondet, quod cognita existentia ab auditoribus, non erat necesse singillatim dicere, festinans ergo ad ipsum fortiore ascendere breui sermone ait: *Omnia*, & ad obiectum respondendum, quod nouum testamentum explicat planius vetus, vbi est indigentia explanationis. Item quæritur qualiter ait: *per ipsum facta sunt*, cum enim pater, & filius, & Spiritus sanctus sint vnum principium omnium creaturarum siue factorum, videtur quod improprie loquitur dicendo, *Omnia per ipsum*, scilicet verbum vel filium, *facta sunt*. Item quorum est eadem natura, eorum eadem est operatio, ait Damascenus: sed patris, & filij eadem est natura & virtus, ergo & operatio, & ita filius æquè operatur vt pater. Improproprie ergo ait: *per ipsum*, & debuisset dixisse: ab ipso. Item cum pater & filius sint vnum principium creaturarum, vt dictum est, ita posset dici filium operari per Patrem, sicut è contrario. Item quæritur an posset dici veraciter patrem operari per Spiritum sanctum, sicut per filium: & videtur quod sic, quia Deus Trinitas est vnum principium: Ego principium & finis. Potest ergo dici Patrem operari per spiritum sanctum, sicut per filium. Quæritur ergo quare dicitur patrem operari per filium hic. Et: Vbi ostenditur, per quem fecit & sæcula potius quàm per spiritum sanctum. Et ad istam quæstionem respondetur, secundo Sententiarum, vbi dicit quod ideo dictum est Patrem operari per filium, non econtrario, vt in Patre monstraretur auctoritas, quia à Patre est filius: Omnia tradita sunt mihi à patre meo: vel illud ideo dicitur, quia pater eum genuit omnium opificem, provt ibidem dicitur. Vnde Chrysoft. quærit, qualiter ait: *per ipsum*? si enim inquit, per hoc existimas aliquid esse minorationis scilicet in filio, audi prophetam scilicet loquentem ad filium: Tu in principio terram fundasti, & sequitur, secundum conditionis dignitatem à patre, vel minus habet filius: & ibi bene de hoc. Nullam ergo minorationem vel distinctionem in faciendo notatur hic in filio, sed intelligendum est, vt est expositum: Vbi supra. Nec hæc præpositio, *Per*, notat ibi patrem operari per filium, sicut per aliquod instrumentum, vt ibidem dicitur, vnde ex hoc, nota quod hæc præpositio, *Per*, potest notate circumstantiã causæ efficientis per modum exemplaris, & sic adhuc vera est, quia ipsum verbum vita, vt dicitur hic, & exemplar omnium. Vn-

Aug. lib. 12. de Ciuit. Dei cap. 17. post med. tom. 5.

Error Manichæi. Aug. tract. 1. in Ioan. post medium tom. 9.

Ibid pauld ante. Chryf. hom. 4. super Ioan. in princ. tom. 3. Genes. 1. a

Damas. Ortho. fid. lib. 2. cap. 23. ante med.

Apoc. 1. b Hebr. 1. a

2. Sent. dist. 13. c. sed dicit. Matt. 11. d

Chryf. hom. 4. in Ioan. tom. 3. Psal. 101. d

2. Sent. dist. 13. c. seu dicit.

Psal. 103. c

Rom. 11. d

Psal. 32. e

Chryf. ubi
sup. proximè.Principium
sufficiens.
Principium
indeficiens.
Aug. tract.
1. in Ioan.
post medium
tom. 9.
1. Cor. 8. a
Ans. de Con-
cept. Virg.
cap. 5.
Cur Deus
puniat ho-
mines. pro
peccato.Aug. de mo-
ribus Mani-
chaorum lib.
2. cap. 7. 80. 1.
Aug. de na-
tura beni. c.
34. tom. 6.
Isa. 45. bAug. lib. de
vera religio-
ne. c. 14. 10. 1.
Iob. 18. cGreg. Moral.
lib. 14. c. 10.Aug. de civi-
tate Dei lib.
12. c. 6. ante
med. tom. 5.
Ansel de
Concept.
Virg. cap. 5.

de ait propheta : Omnia in sapientia fecisti. Ad aliud re-
spondendum, quòd licet possit dici : omnia facta esse per
Spiritus sanctum, per modum subauctoritatis, secundum
tamen appropriationem conuenit filio, qui et sapientia,
& ars patris, vt dictum est. Conseruatio verò rerum facta-
rum appropriatur Spiritui sancto, cui & bonitas: Ex ipso,
& per ipsum, & in ipso, sunt omnia, ibi Glos. bene de hoc.
Et in Psalmo: Verbo Domini cæli firmati sunt, ibi Glossa:
Pater per verbum, & per Spiritum sanctum operatur, quod
est intelligendum per modum subauctoritatis, vt dictum
est. Ita tamen quòd per filium, cui appropriatur causa ex-
emplaris, per Spiritum sanctum, vt ei approprietur causa
conseruans, & finalis, & de hoc in Glossa. Et quoniam dixit:
Omnia facta sunt per ipsum, subdit: *sine eo factum est ni-*
hil, quod factum est, hoc est factibilem vel generabilem,
sicut supplet Chrysostomus. Vnde subdit: Et si visibile
quid, & si intelligibile, nil sine filij virtute, ad esse dedu-
ctum est. Idem Origenes in Glossa: Quòd nihil, quod fa-
ctum est, sine ipso factum est. Est ergò omnium, quæ sunt
principium effectum, & per hoc patet secundum inten-
tionem literæ quod non oportet dicere, quod quando ait:
Omnia per ipsum facta sunt. Notatur quod est principium
sufficiens: per hoc quod ait: *Sine ipso factum est nihil*, prin-
cipium indeficiens, considerando intentionem literæ.
Augustinus autem legit sic: *Sine ipso factum est nihil*, id est,
peccatum, vt enim ait ibidem, peccatum nihil est, & ni-
hil sunt homines cum peccant, & idolum est nihil. De
primo obiicit Anselmus: Si peccatum, inquit, nihil est,
cum nihilo nemo debeat puniri, cur ergò punit hominem
pro peccato: Et ad hoc respondet, quòd licet nihil sit ab-
sentia iustitiæ, Deus tamen punit peccatores, non pro ni-
hilo, sed propter aliquid, scilicet, quia debitum hono-
rem sibi, quem sponte reddere noluerunt, ab inuitis exi-
git, & ne deordinatum sit aliquid in regno, eos separa-
tim à iustis ordine competendi disponit. Hæc ille. Pro
exigentia ergò debiti honoris, pro exclusionem deordina-
tionis, pro conseruatione recti ordinis, Deus iuste pu-
nit peccatores. Quæritur item de hoc quod ait: Pecca-
tum nihil est: & non est à Deo. Contra primum obiicitur,
quòd qui facit peccatum, facit aliquid, sicut qui fura-
tur, sed quidquid est, in quantum est, ex Deo est secundum
August. ergò & peccatum ex Deo, siue mala actio. Item
peccatum corrumpit, est enim corruptio modi, speciei, &
ordinis, vt ait August. Sed quod corrumpit, agit, ergò vt
prius. Item Isaiæ: Ego Dominus faciens pacem, & creans
malum, & ita vt prius. Item quæritur de hoc quod ait: Ido-
lum nihil est, & quòd forma hominis in idolo, non est fa-
cta per verbum; quæritur qualiter hoc? quia materia idoli,
quæ est aurum vel argentum à Deo est, ideò formam idoli
est formata, vel artificiata ab homine: ergò sicut aliæ for-
mæ artificiatæ sunt à Deo, ita & illa. Ad primum respon-
dendum, quòd cum peccatum sit voluntarius defectus as-
sumptæ essentia, pro vt ait August. & deficere, sic priua-
tio est, ideò dicitur peccatum nihil esse, & peccatores, in
quantum tales, esse nihil. Iob: Habitent in tabernaculo
illius socij eius, qui non est, id est, apostatæ angeli, qui
dicitur non esse, quia à summa essentia recessit, & per hoc
excrefcente defectu quasi ad non esse tendit: vel dicitur
non esse, quia bene esse perdidit, quamvis naturæ essen-
tiam non amisit, vt ait ibi Gregorius: Exponens illud,
vnde peccatum aliquando nominat prædictum volun-
tarium defectum, & sic nominat priuationem, & nihil est,
vt loquitur hic: & sic non est à Deo, nec habet causam
efficientem, sed deficientem secundum August. Aliquan-
do nominat actionem subtractam deformationi, & pri-
uationi, & sic est à Deo ratione eius, quod est actionis.
Aliquando nominat debitum habendi iustitiam, cum ta-
men defectu habendi secundum Anselmum vbi supra.
Vnde ait, Nulli essentia est aliud malum esse, quàm de-
esse illi bonum, quod debet habere, & sic dicitur esse se-
cundum quid, ratione illius debiti, quod tamen priuatum
est eo, quod debet habere. Aliud respondendum, quod
cum dicitur peccatum agere, hoc est intelligendum ra-
tione actionis, naturæ boni substitutæ, non ratione pri-
uationis. Ad aliud respondet Augustinus, quòd cum di-
citur Deus creare malum, ibi sumitur creare pro eo, quod
est ordinare: puniendo enim ordinat peccatum. Ad aliud
respondendum est, quòd est loqui de forma idoli duplici-
ter, vel ratione eius, quod est secundum rem, & sic in
quantum est, est à Deo, secundum illud Augustini supra:
Quidquid est, in quantum est, est à Deo: vel est loqui de
forma idoli, in quantum est idoli, & instituta ad idolola-
trandum, & sic dicitur non esse à Deo, immò errore ho-
minum sunt facta, ait August. Et sic ex abusione, & ad
abusionem, siue ad abutendum, vel aliter secundum Au-
gustinum, qui ait, quòd idola sunt, sed ad salutem nihil
sunt; dicitur ergò idolum non esse ratione priuationis sal-
lutis ipsis adorantibus idolum, vel confidentibus de illo,
ex dictis patet quando ait: *Omnia per ipsum facta sunt*, de
magnificencia operandi: sunt enim magnifica immensita-
te, sunt mirifica speciositate siue ordine, sunt vtilia, siue
commoda bonitate: Deus enim est qui facit magna, & in-
comprehensibilia, & mirabilia. Et alibi quasi idem, & in
Psalmo: Magnificata sunt opera tua Domine: quantum ad
primum: Omnia in sapientia fecisti, quantum ad secundum:
Impleta est terra in possessione tua, quantum ad tertium:
Et ex his patet magnificencia suæ potentia, mirificencia
suæ sapientia, munificencia suæ beneficentia. Vnde Hu-
go: Potentia fuit signum rerum immensitas, sapientia
pulcritudo, bonitatis vtilitas: verè enim à magnitudine
speciei & creaturæ cognoscibiliter poterit horum crea-
tor videri. Et idem non restat, nisi vt aspicientes facta &
opera creatoris assurgant ad ipsum laudandum, amandum,
& ad delectandum in ipso. Lenate oculos vestros, & vi-
dete quis creauit hæc: Delectasti me in factura tua, ait
Propheta. Qualiter autem omnia sunt facta, per verbum
dicitur: Omnia in mensura & numero, & pondere di-
spouisti, super quod Augustinus: Secundum quod men-
sura omni rei modum præfigit, numerus verò omni rei
speciem præbet, pondus autem omnem rem ad quietem
& stabilitatem trahit. Et ibi bene de hoc. Et idem: Eius
vnitate omnis modus insititur, eius sapientia omnis pul-
chritudo formatur, eius legis omnis ordo disponitur qua-
liter autem peccatum est nihil, & qualiter peccatores
dicuntur nihil, vel non esse, Boëtius: Esse, inquit, est
quod ordinem retinet, seruatque naturam, & sequitur:
Nam qui mali sunt, eos esse malos non abnuo, sed eos-
dem esse purè ac simpliciter, nego: quia ergò peccato-
res, in quantum tales, à Deo recedunt, qui solus verè
est. Ipse enim solus est, & quia tendunt ad non esse, &
quia amiserunt suum bonum esse, ideo meritò dicuntur
nihil: Ecce nihili factus est: Et in Psalmo: Ad nihilum
reductus sum. Et sequitur pars, in qua ostendit, quòd ip-
sum verbum est principium præsciens vel præcognoscens
per sapientiam, vel præscientiam, ibi: *Quod factum est in*
ipso vita erat. Igitur quod opponit Augustinus: Ex hoc
ergo, inquit, sequitur quòd terra vita erat, & lignum,
& omnia alia. Ad quod respondet sic subdistinguen-
do, *quod factum est*, scilicet in tempore, *in illo vita erat*: Omnia
enim in sapientia fecisti, ait Propheta. Est autem in sa-
pientia quædam ratio, qua terra facta est, & exemplificat:
faber primo in arte habet arcam, & illa in arte est vita,
illa verò in opere, non: viuit enim anima artificis ibi sunt
ista, scilicet opera exteriora, antequam proferantur, mul-
to magis sapientia Dei, per quam facta sunt omnia, per
artem continet omnia, antequam fabricet foris corpora,
in arte, vita sunt. hæc ille: Et ibi bene de hoc. Et in
hoc designat ipsum esse causam exemplarem omnium. Et
de hac vita exemplari Augustinus bene: Vna est prima,
& summa vita. Et sequitur: ars quædam est omnipoten-
tis atque sapientis Dei plena omnium rationum viu-
entium incommutabilem & omnes vnium in ea, & sequi-
tur ibi: Omnia nouit Deus, quæ fecit per ipsam, & cætera.
Et ibi bene de hoc: Sed tunc obiicitur quòd illa causa
exemplaris, non exprimit res vt sunt, cum non omnes
res factæ, sunt vita. Et ad istud respondendum, quòd sicut
ait Anselmus: Res prout sunt in Deo, sunt ipsa prima
essentia, & prima essendi veritas, in proprio verò ge-
nere

Aug. de me-
ribus Mani-
chæi, lib. 2.
cap. 7. tom. 1.
Aug. de mo-
ribus Mani-
chæi, lib. 2.
cap. 7. tom. 1.
Distinctio
formæ in
idolo.
Idem de Ci-
uitate Dei
lib. 8. cap. 23.
Idem contra
Faussum lib.
20. c. 9. 10. 6.
Magnifi-
cencia ope-
randi.
Iob. 9. a
Iob. 5. b
Psal. 91. b
Psal. 103. c
Ibidem.
Hugo de sa-
crum. lib. 1.
p. 3. cap. 28.
Sap. 13. b

Isa. 40. f
Psal. 91. a

Sap. 11. d
August. de
Gen. ad lit.
lib. 4. cap. 3.
tom. 3.
Aug. contra
Faussum lib.
21. cap. 6.
tom. 6.
Boët. lib. 4. de
Consol. Philo.
prof. 2. post
medium.

Iob. 23. e

Ezec. 28. c
Psal. 72. e

Aug. tract.
1. in Ioan.
post medium
tom. 9.

Causa ex-
plaris,
Aug. lib. 6. de
Trini. cap. 10.
tom. 3.

Ansel. Mono-
logion. c. 38.

nere

neret habet suum esse naturale secundum gradus suos, nec potest æquari in omnibus rationibus exemplaribus, prout ait Augustinus: Cum decedant & succedant tempora, non decedit vel succedit aliquid scientiæ Dei: unde & illa sunt mutabilia, tamen immutabiliter sciuntur à Deo. Idem quamvis res sunt mutabiles, non tamen sequitur quod rationes exemplares mutabiles, & tamen sunt perfectissimæ rationes exemplares rerum. Quia consimiliter ponit Chryso. Quod si: *Quod factum est, in ipso vita erat*, ergo destructiones Sodomitarum & diluuium & gehenna in ipso vita erat. Similiter & lapis, & ibi tægit errorem hæreticorum circa istud. Et est soluendum sicut prius, quod ea, quæ habent in ipso exemplar, vita sunt in ipso, in suo tamen genere habent suum esse. Et sequitur tertia particula, in qua ostendit ipsum esse principium illustratiuum, & gratificatiuum per misericordiam, & gratiã illorum, qui sunt capaces prædictæ illuminationis, ibi: *Et vita erat lux hominum*, & ibi duo: Primo præmissio, quod verbum est illustratiuum mentium humanarum capabilium illius illuminationis. Secundo subditur defectio eorum qui nolunt esse capaces, ibi: *Et lux in tenebris*. Ait ergo: *Et vita erat lux hominum*: Quæritur cum Deus sit lux simpliciter: Deus lux est, in quo tenebræ non sunt vllæ. Quare non ait absolute: *Vita erat lux*: Et ad hoc respondet Augustinus, quod ex ipso homines illuminantur, non pecora, quæ non habent animas rationales, quæ possint videre sapientiam Dei: hæc ergo lux non est quorumcumque animalium, sed hominum. Fuitis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Sed ad hoc obiicitur secundum Augustinum ibidem, quod multa corda non possunt videre istam lucem. Et respondet quod si ita est, hoc idem est, quia peccata eorum grauantur, & ponit exemplum: In sole cæcus positus, sol est illi præsens, sed ipse soli est absens. Sic sapientia cæco præsens est, id est, stulto & iniquo, sed ipse soli est absens. Et de hac luce Chryso. bene ait. Quemadmodum lux, quantumvis illuminet multitudinem hominum, nihil in propria minoratur claritate, ergo multo magis lux, quæ est Deus. Quia enim vita est, ipsa adueniente, solum est mortis imperium, & quia lux, illa lucente, amplius non sunt tenebræ. Hæc ille, & ibi bene de hoc. Et sequitur secunda particula, in qua nolentium illustrari à luce defectio. Ibi: *Lux in tenebris lucet*, id est: præsens est peccatoribus, quæ tamen non cõprehenderunt credendo, obscurati tenebris infidelitatis: *Qui malè agit, odit lucem, & non venit ad lucem*. Unde in Psalmo: *In tenebris ambulat, &c. In tenebris ambulauimus*. Sed quæritur quare ait: *Non comprehenderunt*, quia impossibile est istam lucem cõprehendi ab aliquo, quia de Deo dicitur: *Quod habitat lucem inaccessibleem, & sic incõprehensibilem*. Item August. Quidquid scientia cõprehenditur scientis comprehensione finitur: Sed Deus est infinitus, & sic incõprehensibilis. Item cum lux spiritualis, sed magis communicabilis luce corporali, & illa præsens non potest non videri ab habentibus oculos corporales, ergo multo minus non potest non videri ab habentibus oculos intellectuales. Ad primum respondendum est, quod comprehensio dicitur multipliciter. Primo modo per fidei credulitatem, & per dilectionem, vel charitatis adhæsiõnem. Vt possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, &c. Item est comprehendere per tentationem & apertam visionem: Sic currite, sc. in via, vt comprehendatis, vt comprehendatis scilicet in gloria. Et est comprehendere per omnimodam inclusionem, sicut locatum comprehenditur à loco, vel sicut scientia rei scibilis, à sciente plenariè: & sic impossibile est quod ipsa lux, quæ est Deus, comprehendatur ab intellectu creato: Deus enim est ineffabilis & incõprehensibilis, ait Damascenus. Modo primo dicitur comprehendendi ista lux à credentibus in via. Secundo modo, à beatis in patria. Tertio modo sumendo largè comprehensionem potest dici, comprehendendi à seipso, quia seipsum cognoscit, vt est cognoscibilis. Ad aliud quod non est simile de luce corporali & spirituali, quia illa manifestat se naturaliter, ista volutarie. Item illa manifestat se omnino ocu-

lo susceptibili, secundum suam possibilitatem: Lux verò spiritualis manifestat se oculo spirituali, mudati se à peccatis obcæcantibus, prout ait Augustinus: Stultus & iniquus est absens sapientiæ. Quid ergo faciet iste mundet: unde possit videri Deus. Beati enim mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Hæc ille, & ibi bene de hoc, qualiter cor est mundandum, vt videatur sapientia, quæ Deus: Determinato de diuino verbo secundum suam diuinitatem, in parte ista prosequitur euangelista de ipso, secundum humanitatem assumptam, sicut continuat August. dicens: *Quæ dicta sunt, de diuinitate Christi dicta sunt, hic verò de humanitate. Fuit homo missus à Deo, &c.* Unde superius determinatum est de diuino verbo in se, & vt est omnium principium effectiuum, hic verò de eo, vt est carnis initium, & vt hominum reparatiuum. Et hæc pars in duas partes, quia enim fuit verbum absconditum, & per vocem suam manifestandum, scilicet per beatum Ioannem, qui fuit vox verbi, vt dicitur infra eodem. Idem primo determinatur de beato Ioanne, qui erat vox verbi, & lucerna lucens. Secundo determinatur de ipso verbo incarnato, & de aduentu eius, ibi: *Erat lux vera*. Prima in tres. Primo beati Ioannis, qui fuit vox & testis verbi descriptio, & commendatio quantum ad suam personam. Secundo subditur sui officij dignitas siue celsitudo, ibi: *Hic venit in testimonium*. Tertio, quia ipse erat illustratus diuina illuminatione, ob quam posset credi à Iudæis esse Messias vel Christus venturus, differentiæ ipsius ad ipsum Christum subiunctio, & dubitationis exclusio, ibi: *Non erat ille lux*. Ait ergo: *Fuit homo missus à Deo*, scilicet beatus Ioannes, vt enim ait August. quia filius Dei sic erat homo vt lateret in illo Deus, missus est magnus homo, per cuius testimonium inueniretur plus quam homo, & ponit exemplum. Sicut enim in monte irradiato cognoscitur quod sol sit ortus, idem Ioannes sicut mons magnus prior radiatus, lumen excepit, vt oculis nostris nuntiaret. Hæc ille. Sed quæritur cum certum sit quod Ioannes esset homo, qualiter ait: *Fuit homo*. Ad hoc respondet Chryso. stomus: Quod idem præconem hominem misit, vt cognitam audientes vocem, scilicet homines facilius qui audiebant aduenirent, scilicet, credendo. Vel idem ait: *homo*, ne crederetur esse angelus ob testimonium prophetæ de ipso: *Ecce ego mitto angelum meum, quod ait Saluator de ipso Ioanne intelligendum esse*. Et hic. *Homo fuit missus à Deo*, quæritur ad quid hoc apponitur. Et respondet Augustinus dicens, quo modo potuit dicere verum de Deo, nisi missus à Deo: Et de hoc Chryso. bene: Tu audiens quoniam à Deo missus, nihil de reliquo humanum esse existima, eorum quæ dicuntur ab illo. Non enim, quæ eius est, dixit, sed quæ mittentis omnia loquitur, idem angelus nuncupatus est: angeli enim virtus est, nihil proprium dicere. Hæc ille. Et vt hoc amplius appareat, subditur: *Cui nomen erat Ioannes*, non ab homine impositum sed à Deo ait Glos. & ab angelo nuntiatur: *Vocabis nomen eius Ioannem, & de his infra*. Et sequitur sui officij specificatio. *Hic venit in testimonium, & hoc vt testimonium perhiberet de lumine*, id est, de filio Dei incarnato. Sed obiicitur quod sufficenter fuit Ioannes solus missus in testimonium quia vt dicitur: *In ore duorum vel trium stabit omne verbum*. Ad hoc respondendum, quod vt dicitur huic, id est, Christo: *Omnes prophetæ testimoniũ perhibent*. Ioannes verò fuit missus non solum ad prophetandum, sed ad demonstrandum infra eodẽ. Ecce agnus Dei, & idem ait hic signanter: *Hic venit in testimonium, non ad testimonium*, quia alij prophetæ, quasi à remotis testificati sunt: Ioannes vero ex propinquo demonstrauit & annuntiavit, scilicet, vox annuntiat verbum, & signanter ait: *De lumine*, id est, Christo incarnato: lux enim est, vt forma luminosi, siue quædam res in se absoluta. Lumen vero dicitur influentia recepta in perspicuo, unde per appropriationem filius Dei, secundum suam diuinitatem dicitur lux: In quantum vero incarnatus, lumen. Dicitur tamen consequenter filius Dei incarnatus, & lux & lumen, vt infra: *Ego lux veni in mundum*. Obiicit autem Chryst. de hoc, cum dicatur: *Testimonium ab homine nõ accipio, qualiter ait*

August. de Trin. supra proximè.

Chryso. ho. 4. in Ioan. ante mediũ tom. 5.

1. Ioan. 1. b

Aug. tract. 1. in Ioan. post med. tom. 9. Eph. 5. b

Similitudo.

Chryso. ho. 4. in Ioan. ante mediũ tom. 5.

Secunda particula.

Ioan. 3. c Psal. 81. b Psal. 59. b

1. Tim. 6. d Aug. li. 12. de Civ. Dei c. 18. to. 5.

Cõprehensio dicitur multipliciter. Eph. 3. d

1. Co. 9. d

Damas. li. 1 Ortho. fidei cap. 1.

Aug. tract. 1. in Ioan. prope finem tom. 9. Mat. 6. c Continuatõ euangelistæ. Aug. tract. 2. in Ioan. paul. à princ. tom. 9.

Beatus Ioan. vox verbi & lucens.

Aug. tract. 2. in Ioan. ante mediũ tom. 9. ibidem post aliqua.

Chryso. ho. 5. in Ioan. circa mediũ tom. 3. Mala. 3. a

Mat. 11. b

Quæstio, de verbis. Chryso. ho. 5. in Ioan. prope prin. tom. 3.

Nomen Ioannis non ab homine impositum. Luc. 1. b Col. 1. c

Deut. 29. d

Act. 10. g

Ioan. 1. 2. g Chryso. ho. 5. in Ioan.

hic.

ante mediū
tom. 3.
Ioan. 5. f

hic, quod Ioannes *Venit, ut testimonium perhiberet de lumine*? Et ad hoc respondet ibidem, quod illud, quod ait hic intelligendum est, scilicet Ioannem perhibere testimonium Christo non indigenti, sed quia ex salutis multorum cura descendit Christus, idem concessit homini testimonium perhibere de se. Idem quasi obiicit Chryf. dicens & querens: Nonne filius Dei sufficiebat seipsum ostendere & testificari? ergo non oportuit, quod alius veniret in testimonium. Et ad illud respondet bene, quod quia habitabat lucem inaccessibilem, idem carnem induit, & vni conseruorum concessit testimonium, quia omnia negotiatur ad hominum salutem, & ad facilem susceptibilitatem, & ad audientium utilitatem, non ad suam dignitatem hæc ille. Ex his patet, quod est perhibere testimonium de aliquo, vel propter indigentiam & dubitabilitatem à parte illius, cui perhibetur testimonium, & sic non indiguit filius Dei testimonio humano; vel est perhibere testimonium ob indigentiam & ignorantiam, à parte eorum, coram quibus perhibetur testimonium, & sic Ioannes perhibet testimonium de filio Dei. Vnde August. Quia non videbat lux mentium opus erat ut homo diceret de luce testimonium, non tenebrosus, sed illuminatus, qualis fuit scilicet beatus Ioannes. Sed queriter de hoc quod ait: *Et omnes crederent per illum*, cum ergo omnes non crediderint, frustratus fuit sine, vel fructu officij sibi commissi: Ad hoc respondendum, quod est duplex finis, scilicet operantis, & operis. Sicut in medico finis operantis est, intendere sanare, finis verò operis, inducere sanitatem. Quantum ad primum, operans non frustratur sine officij, dum nihil omittat de contingentibus, licet non proveniat finis operis ob impedimentum, vel defectum à parte alterius. Aliter distinguunt alij, quod est finis duplex, in se, & in alio. Primo non priuatur operans, dum faciat quod in se est, licet altero frustretur propter aliquas causas contingentes. Et sequitur particula tertia, in qua differentie ipsius ad Christum subiunctio. *Non erat ille lux, &c.* Sed queritur, qualiter hoc quia inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne. Sed de discipulis dicitur: Vos estis lux mundi: ergo multo magis Ioannes lux. Ad istud respondendum secundum Augustinum. Ioannes erat illuminatus & sicut mons magnus, non tamen lux illuminans. Non negat ergo hic Ioannem esse lucem, scilicet participatione, sed negat eum esse primam lucem, illuminantem omnem hominem. Quasi idem Chrysof. ostendens enim inopinabilem eminentiam eius, cui perhibet testimonium, ad ipsum, qui testatur, ait: *non erat ille lux.* Idem Ioannes dicitur lucerna: Ille erat lucerna ardens & lucens: *Erat lux vera, &c.* Præhabita descriptione beati Ioannis, qui fuit vox verbi, & præcursor filij Dei, hic determinatur de dignatione aduentu ipsius filij Dei, & ipsius dispensatione incarnatione, & operibus, & documentis ipsius incarnati, & hæc in tres partes. In prima de ipso aduentu, & incarnatione. Secundo, de Ioannis testificatione, & discipulorum vocatione. Ibi: Ioannes testimonium. Tertio de operum filij Dei incarnati varietate, & documentorum dispensatione. Die tertia nuptiæ factæ sunt. In prima quatuor. Primo, maiestatis filij Dei sub nomine lucis, & eius aduentus in mundum præmissio. Secundo, discredentium sibi aduenienti excæcatio, ibi: *Mundus eum non cognouit.* Tertio, utilitatis credentium subiunctio. *Quotquot autem receperunt eum.* Quarto, dignatione incarnationis specificatio, ibi: *Et verbum caro factum est.* Ait ergo: *Erat lux vera.* Sed queritur qualiter ait hoc, quia omnis lux est lux vera in suo genere, eo quod immixta tenebris: Quæ societas luci ad tenebras? quasi diceret, nulla, ergo superflue ait, *lux vera.* Ad quod respondendum, quod secundum Augustinum: Lux vera dicitur hic, lux mentium, quæ est supra mentes, & excedit omnes mentes; & hoc est lux vera, scilicet essentialitate. Mentis verò illuminatæ dicuntur lux, huius lucis illuminatione: ipsa enim est lux hominum, ut habitum est supra. Vnde sequitur: *Illuminat omnem hominem*, scilicet viuentes ut homines, non distant à pecore nisi intellectu, noli aliquando gloriari. Et huic

Aug. tract.
3. in Ioan.
ante mediū.
tom. 9.

Finis duplex.

Particula tertia.
Quæstio,
An Ioannes lux.
Matt. 11. b
Matt. 5. b
Aug. tract.
3. in Ioan.
ante mediū.
tom. 9.
Chryso. ho.
5. in Ioan.
post mediū.
tom. 3.
Ioannes dicitur lucerna.
Ioan. 5. f
Continuatio Euang.

Primæ partis diuisio in quatuor.

Quæstio de luce vera.

2. Cor. 6. d
Responsio.
Aug. ho. 4.

A concordat Glossa, quæ ait. *Omnis homo, dicitur illa natura in homine, quæ est ad imaginem & similitudinem Dei: alia sunt extra hominem, & ibi bene de hoc.* Ut enim ait Propheta: Signatum est supra nos lumen vultus tui Domine. Et Iob: Qui docet nos super iumenta terræ. Ibi Gregorius, ut dicitur infra. Sed obiicit de hoc quod ait: *Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Sicut obiicit Chrysof. Si illuminat omnem hominem, qualiter tot scilicet homines sine lumine permanerunt? Item August. Si illuminauit omnem hominem, cum actiua inferat suam passionem, ergo omnis homo est illuminatus. Item si sic, nulli homines sunt tenebræ. Ad illud respondet Chrysof. ibi supra, quod quantum pertinet ad ipsum filium Dei, illuminat omnes. Sed quidam claudentes oculos noluerunt suscipere lucis radios, non ergo à natura lucis obtenebratio, sed à malitia eorum. Et ponit exemplum de nolentibus intrare nauem nullo prohibente, quia malitia sua pereunt. Hæc ille: Ad hoc idem respondet August. quod istud est intelligendum: *Illuminat omnem hominem, &c.* Non quia vllus est, qui non illuminetur, sed quia nullus illuminatus, nisi qui ab ipso illuminatur, & ibi bene de hoc. Aliter respondet Augustin. de prædestinatione sanctorum, ponens exemplum, quod sicut dicitur, magister docet omnes pueros villæ, non quia omnes doceantur, sed quia nullus nisi ab illo docetur: Consimiliter est intelligendum ex parte ista, & bene est concedendum, quod actiua infert suam passionem, quia quos illuminat lux diuina effectualiter, perfectibiliter illuminati sunt. Et quoniam ad illuminandum præfata lux venit in mundum. Sequitur: *In mundo erat*, scilicet non ut pars, sed ut factor regens quas fecit creaturas. Et hic præsentia diuinitatis ait Glossa. Idem subditur: *Et mundus per ipsum factus est*, vel, *In mundo erat*, secundum humanitatem assumptam. Infra eodem: *Habitauit in nobis, &c.* Opponit Chrysof. Si verbum erat apud Deum, qualiter in mundo? Et respondet quod magnitudinis eius non est finis: Cælum & terram, inquit, ego impleo. Qualiter autem verbum Dei vbique totum est, & dicitur venire, cum manifestatur, & abcedere, cum occultatur, August. bene ponens exemplum. Quod si verbum hominis transiens simul & totum est in auribus multorum, multo magis verbum Dei, permanens vbique est totum, & ibi bene & multum de hoc. Et licet sic fuerit in mundo, tamen *Mundus eum non cognouit.* In quo notatur secundum, discredentium excæcatio, & eiusdem Dei repetitio. Sed qualiter ait hoc, opponit Chrysof. quia multi in mundo eum cognouerunt. Et respondet, quod non dixit, quod nullus eum cognouit, sed quoniam mundus, id est, mundo affixi, & qui ea, quæ mundi sunt, sapiunt, non cognouit, vnde mundum vocat multitudinem conceptam, vulgarem, turbidam, & insipientem populum, hæc ille. Item opponit Augustin. qualiter ait: *Mundus non cognouit*, quia testimonium dedit ei mare, super quod ambulauit, & venti, qui ad imperium eius quieuerunt, & terra, quæ contremuit illo crucifixo. Item: Multi in eum crediderunt. Et ad istud respondet, quod mundus dicitur hic mundi dilectores, corde mundum habitantes: vnde ut patet ex Augustino, dicitur mundus tripliciter, vel fabrica visibilis, vel delectores mundi, vel habitatores, siue mundum inhabitantes: Ut saluetur mundus per ipsum. Et sequitur quasi repetitio dictorum ad exaggerationem malitiæ, & excæcationis mundi, *In propria venit*, id est, in mundum, quia omnia per ipsum facta sunt: ait August. Vel: *In propria venit.* Per carnem, ait Glossa: Sua enim incarnatio dicitur suus aduentus. Vel: *In propria*, id est, in gentem Iudæorum. Vnde Chrysof. *Propria*, Iudæos dicit, ut populum peculiarem: Te elegit Dominus Deus, ut sis illi populus peculiaris. Et: Non sum missus nisi ad oues, quæ perierunt domus Israël. Et per hoc patet solutio quæstionis, licet essent omnes sui creatione: Iudæi tamen erant sui prælectione. Et ex hoc eorū accusatio, ait Chrysof. quia sui enim erant Iudæi prælectione, & prophetæ prædixerant eum venturum, & ad ipsos venerat, & miracula viderunt, non tamen eum receperunt,

Psal. 4. b
Iob. 35. c

Greg. Moral.
lib. 26. cap.

13.
Chryso. ho. 7.
in Ioan. prop.
princ. tom. 3.
Aug. tract. 2.
in Ioan. circa
med. tom. 9.
Chryso. ho. 7.
in Ioan. prop.
princ. tom. 3.

Aug. Ench.
ad Lauren. c.
103. 10. 3.

August. de
prædest.
sanct. li. 1. c.
8. circa med.
tom. 7.

Chryso. ho. 3.
in Ioan. ante
medium to.

3.
Ps. 146. a
Iere. 23. e
Aug. epi. 3.
ad Volusianum
ante
med. to. 2.

Chryso. ho. 7.
in Ioan. post
medium to.

3.
Aug. tract.
11. in Ioan.
post medium
tom. 9.
Mat. 14. d
Mat. 27. e
Ioan. 8. d

Aug. tract.
2. in Ioan.
post medium,
tom. 9.

Mundus dicitur tripliciter.
Id. tract. 2.
in Canon.
10. post. med.
dium eod. to.
Ioan. 3. b
Aug. tract.
2. in Ioan.
post medium.
tom. 9.
Aggæi. 2. b

Chryso. ho.
8. in Ioan.

perunt,

ante med.
10.3.
Deu. 26. d
Mat. 15. e
Mat. 21. d
Chryf. ho.
9. in Ioan.
ante med.
10.3.
Ioan. 3. b.
Tertia particula.

Aug. tract.
2. in Ioan.
post medium
com. 9.
Chryf. ho.
9. in Ioan.
ante med.
10.3.
Virtuositas
fidei.
Chryf. ibid.
paul. post.
Exemplum
de rege ter-
reno.
Exemplum
ignis.

Aug. de ve-
ra innocen-
tia post me-
dium.

Aug. de 83.
questionib.
quæst. 64.
Aug. tract.
2. in Ioan.
post medium
com. 9.

Aug. ibid.
Sap. 7. a

Ioan. 3. a.
Rom. 9. b.

Aug. tract.
2. in Ioan.

perunt, nec in eo crediderunt, immò extra vineam eiecerunt. Item opponit Chrysoftomus. Vnde venit qui omnia implet, & vbiq; adest? Item : Quem locum euacuat sui præsentia? quasi dicat nullum. Et respondet quoddam seipsum manifestauit nostram dignans induere carnem, hanc manifestationem & descensionem præsentiam vocat, & aduentum scilicet: Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, & ibi bene de hoc dicitur. Et sequitur tertia particula, in qua specificatio vtilitatis credentium. Ibi: *Quotquot autem receperunt eum*, scilicet per fidem, ait Glossa. *Dedit eis potestatem*, non tantum reformari, sed *Filios Dei fieri*, per adoptionem, quod ipse erat per naturam. hæc Augustinus, & in Glossa. Quærit Chrysoftomus de modo loquendi qualiter ait: *Quotquot*, indeterminatè, & respondet quod ideo ait ad denotandum, quod siue serui, siue liberi, siue barbari eodem honore sunt digni. Et in hoc patet munifica bonitas Dei, & virtuositas fidei. Vnde Chrysoftomus, Fides & gratia Spiritus sancti ea, quæ ex mundanis auferens inæquabilitatem in vnam omnes plasmauit figuram, & ad vnum omnes regalem insigniuit characterem, quid par huic elementarum? Et ponit exemplum de rege terreno, qui iudicaretur munificus, si seruos adoptaret in filios, cum vnigenito. Item ponit aliud exemplum, quod sicut ignis separat metalla à terra, & immutat, sic facit gratia Spiritus sancti de terrestribus celestes: ibi & bene de hoc. Item quærit quare ait: *Dedit eis potestatem filios Dei fieri*, & non ait: *Fecit eos filios Dei*, ad quod respondet, quod in hoc ostendit, quoniam volentibus venit hæc gratia, & nisi elegerint, non subuenit scilicet hæc gratia, vt ergò notet libertatem arbitrij, ideo sic ait. Item quæritur ait: *Dedit potestatem*, scilicet dictam: *His qui credunt*. Videtur quod omnibus ut data. Ait enim Augustinus, posse habere fidem sicut posse habere charitatem, est naturæ hominum, sicut habere charitatem est gratiæ fidelium: ergo ista potestas est à natura hominum, non ex dono fidei. Et ad istud respondendum, quod differt dicere possibilitatem, potentiam, potestatem. Possibilitas enim dicitur ipsa susceptibilitas materialis, & remota. Potentia dicitur amplius disposita, possibilis tamen adhuc ad opposita. Potestas dicitur quasi potentia stans, scilicet quia disposita, & propinqua ad actum. Posse ergo credere, vt dicitur, à possibilitate. Prima est naturæ hominum: posse verò credere, vt dicitur à potentia. Secundo modo dicta est hominum habentium scientiam legis & scripturæ. Potestatem verò habere tertio modo dictum est credentium. Vnde sequitur hic, quod illam dedit, *his qui credunt in nomine eius*. Ideo signanter ait hic *potestatem*. Sed tunc quæritur, quare potius ait, quod dedit potestatem credentibus magis quam amantibus. Ad quod respondendum, quia quod fides est prima virtutum, vt ait Augustinus, ideo conuenienter ait: Quod dedit illam potestatem *his, qui credunt*, & cætera. Et de munificentia Dei in collatione huius potestatis, Augustinus bene: Magna beneuolentia, magna misericordia, nunc natus est, & noluit manere vnus. Et sequitur: Hunc misit in mundum vt non esset vnus, sed haberet fratres adoptatos, nec timuit habere cohæredes, quia hæreditas non fit angusta, si multi possederint. Hæc ille. E contrario est de hominibus, qui nolunt habere fratres & cohæredes, vt ibi prosequitur bene. Et quoniam præmisit de potestate, qua sunt homines filij Dei subdit quo ordine, & quo modo fiat, quia non ex complexu coniugij, sicut continuat Augustinus, & etiam Glossa. Ideo sequitur: *Qui non ex sanguinibus*, scilicet commixtis seminibus: Coagulatus sum in sanguine, *nec ex voluntate carnis*, id est, foeminae, secundum Augustinum, quæ infirma est, & emollit ad libidinem: *Neque ex voluntate viri*, id est, viri concupiscentia: quasi dicat. *Dedit eis potestatem filios Dei fieri*, & sic nasci ex Deo, non sicut nascuntur homines ex sanguinibus modo dicto: Quod natum est ex carne, caro est, quod natum ex spiritu, spiritus est. Et ibi bene de hoc sic dicitur: Non qui filij carnis, hi filij Dei. Sed videtur loqui incongruè, quando *Ex sanguinibus*, in plurali, cum non dicatur secundum Grammaticos in plurali. Ad quod respondet Augustinus, quod quia Græcè positum est pluraliter, maluit

A ille, qui interpretabatur, sic ponere, & quasi minus Latine loqui secundum Grammaticos, & tamen explicare veritatem. Si enim diceret in singulari numero, non sic explicaret. Ex sanguinibus enim maris & foeminae nascuntur homines, id est, seminibus commixtis, vt dictum est, & subdit: Non timemus ferulas Grammaticorum, dum tamen ad veritatem solidam, & certiore perueniamus. Sed queritur quare fecit mentionem de carnali generatione. Ad quod respondet Chrysoftomus. Quod ideo rememorat est illius, vt humilitatem, id est, vtilitatem primi partus, scilicet carnalis, & mirabilitatem, & altitudinem secundi, qui est per gratiam, cognoscetes, magnam suscipiamus de Deo intelligentiam. Hæc ille. Et sequitur quarta particula, in qua dignatiæ incarnationis filij Dei manifestatio est. *Et verbum caro factum est*. Et continuat Augustinus sic: Ne mirremur, & exhorresemus tantam gratiam, quia homines ex Deo nati, quasi securum te faciens ait: *Et verbum caro factum est*, quasi dicat: Quid miraris, quia homines ex Deo nascuntur: attende ipsum Deum natum ex hominibus. Eodem modo continuat Chrysoftomus. Ineffabilis honoris ponit causam, quod est verbum fieri carnem & dominatorem formam suscipere serui: Non rapinam arbitratus est se esse æqualem Deo, formam serui accipiens, &c. Sed quæritur de intellectu huius, cum dicitur: *Verbum caro factum est*, aut est sensus: factum est caro, id est, mutatum in carnem, aut quod verbum sit ipsa caro, aut quod caro mutetur in verbum, & vterque sensus est falsus. Et ad istud respondet Chrysoftomus bene. Quod ait. *Verbum caro factum est*, non transmutationem substantiæ, nec transmutatam substantiam in carnem, sed carnis assumptionem representare volens, ait: *Verbum caro factum est*. Et hoc vt obstrueret ora hæreticorum, qui dicebant, quoniam phantasia quædam & fictio fuerunt omnia: quæ erant dispensationis, id est, incarnationis. Et ibi bene de hoc. Idem Augustinus: Neq; sic factus est homo, vt perderet quod erat Deus. Idem: Factus est, quod non erat, non amittens quod erat: accessit homo Deo, vt esset homo, qui erat Deus, & ibi bene de hoc. Sed quæritur cum filius Dei assumpsit totam humanitatem, scilicet animam & carnem, quare ait: *Verbum caro factum est*. Et ad illud respondendum, quod licet assumpsit totam humanitatem, tamen ait: *Verbum caro factum est*, secundum Augustinum, collyrium fecit, vnde oculi nostri tergerentur. Et sequitur: Terra sauciatus eras, & terra nunc mittitur, vt saneris: caro te excæcauerat, caro te sanat: *Verbum caro factum est*, & inde medicus fecit collyrium, vt vitia carnis extingueret, ob ergo medicamento correspondentem congruitatem. Ideo sic ait, vel ad eliminationem hæresis Manichæorum negantium eum assumpsisse veram carnem, vel ad elusionem hæresis Valentinianorum ponentium ipsum secum detulisse corpus cæleste, nec assumpsisse veram carnem ex virgine: de hoc Chrysoftomus, quod ideo dictum est: *Verbum caro factum est*, vt non phantasiam existimes. Vel ideo ait: *Verbum caro factum est*, ad ostensionem humilitatis summæ in sua incarnatione. Verbo enim nihil sublimius, nihil potentius, nihil æquè durabile, quia æternum. Caro autem infima, impotens, mortalis, & sic de aliis. Ad ostendendum ergo excessiuam humilitatem filij Dei in sua incarnatione ait: *Verbum caro factum est*. Ideo in Psalmo in persona sui: Ego vermis & non homo, supra quod Augustinus: Verbum in principio factum est vermis & lac, vt sugeret, qui manducare non posset. Quæritur, quare magis ait: *Verbum caro factum est*, quam vita vel lux, ex quo de vtriusque præmisit. Respondendum, vt ostenderetur, quod sicut verbo creata sunt omnia, ita & verbo facta est recreatio saluandorum & regeneratio, & non solum sic: *Verbum caro factum est*, & habitauit in nobis, postquam natus est: in qua notatur & sua humilitas, & sua bonitas, cum enim hominibus conuersatus est. Vel: *Habitauit in nobis*, factus homo inter nos. Vnde Chrysoftomus: semper hoc habitat tabernaculum. Carnem enim nostram circuminduit, non vt rufus eam relicturus, sed vt semper eam habiturus. Vnde: ponam tabernaculum meum in medio vestri. Et: Habitabo in medio filiorum Israël. Et sequitur de euidencia ma-

post medium
10.9.

Ibid. post
pauca.

Chryso. ho.
9. in Ioan.
post medium
10.3.

Quarta
particula.

Aug. tract.
2. in Ioan.
post medium
10.9.

Chryso. ho.
10. in Ioan.
ante med.
10.3.
Phil. 2. a
Quæstio
de intellectu.

Chryf. ibid.
post pauca.

Aug. tract.
8. in Ioan.
ante med.
10.9.
Ibid. tract.
2. 1. ante me-
dium.

Aug. tract.
2. vers. fin.
Ibidem. post
pauca.

Hæreses
manichæo-
rum &
Valentinia-
norum.
Chryso. ho.
10. in Ioan.
circa med.
10.3.

Excessua
humilitas
filij Dei
Psal. 20. b
Aug. tract.
1. in Ioan.
post medium
com. 9.
Quæstio
cui magis
verbum ca-
ro factum,
quam lux,
& cætera.
Bar. 3. d

Chryso. ho.
10. in Ioan.
post medium
10.3.

Leu. 26. b.
Exod. 29. g.
Aug. tract.
2. in Ioan.
propè finem
tom. 9.

1. Tim. 6. d.

Exo. 34. g.
Ege. 32. b.
Aug. hom.
33. in Ioan-
nem.

Ioan. 2. b.
Ioan. 11. a.
Mar. 17. a.
1. Pet. 1. d.

Luc. 24. d

Chryso. bo.
1. in Ioan.
ante med. 10.
bid. paulo
post.

Grego. Mo-
ral. lib. 18.
cap. 6.

Ecl. 24. c

Ioan. 1. c.
Isa. 40. a.
Isa. 58. a.
Ioannis af-
fectuositas.

Ioan. 8. g

Aug. tract.
3. in Ioan.
ante med.
10. 9.

jestatis filij Dei incarnati: Ibi: *Et vidimus gloriam eius*, & continuat Augustinus sic: quoniam sic venit ut de carne tua vita carnis extingueret, & de morte mortem occideret tamen: *Vidimus gloriam eius*. Et quasi consimiliter continuat Chrysostomus dicens, quod per consocium corpus eius, id est, consimile corpus vilis est nobis: *Et habitavit in nobis*, ut & loqui & conuersari possemus cum eo. Et ex hoc: *Vidimus gloriam eius*, quæ aliter non posset videri, eo quod habitat lucem inaccessibilem. Si enim filij Israël non potuerunt intendere in faciem Moysi propter gloriam vultus eius, multo minus possent homines vidisse gloriam filij Dei, nisi fuisset obrumbrata nube carnis: Vnde: Solem nube tegam, quod exponit Augustinus de filio Dei incarnato. Fuit enim visa gloria sua operibus miraculosis: & documentis gratiosis, ut sæpè patet de Euangelistis: Manifestauit gloriam suam. Et: Hæc infirmitas non est ad mortem, sed pro gloria Dei, & cæt. Item fuit visa gloria eius in splendore transfigurationis. De qua gloria: Accipiens à Deo Patre honorem & gloriam. Item fuit visa gloria sua in trophæo resurrectionis, & in potestate ascensionis: Non portebat Christum pati, & sic intrare in gloriam: & quoniam sua gloria fuit excellentior, quàm Prophetarum, quorum gloria apparuit hominibus, ut Moysi & Eliæ, ut ait Chrysostomus: *Idem ait: Gloriam quasi vnigeniti*. Sed tunc obiicitur, quod male ait: *quasi*, quia videtur dicere similitudinem non veritatem. Et ad hoc respondet Chrysostomus: *quasi*, inquit hic non est similitudinis, neque comparationis, sed certificationis & indubitabilis determinationis; ac si diceret: *Vidimus gloriam eius*, qualem debebat & conueniens est habere vnigenitum, & naturalem filium Dei Regis omnium. Hæc ille. Simile ait Gregorius, post principium, vbi hoc exponit: *Quasi*, inquit hic non pro similitudine, sed pro veritate ponitur, & bene: *Vidimus gloriam vnigeniti*, quia vidimus ipsum vnigenitum: *Plenum gratia*, ad sanctificandum: *Plenum veritatis*, ad illuminandum: *Plenum gratia*, quia vita: *Plenum veritatis*, quia lux hominum: *Plenum gratia*, ad auferendam omnem culpam: *Plenum veritatis*, ad tollendam ignorantiam. Infra eodem: De plenitudine eius accepimus omnes. Et eodem: Gratia & veritas per Iesum Christum, & ibi de hoc. Quod ergo ait: *Vidimus gloriam vnigeniti*, intelligendum quantum ad diuinitatem: quod verò subditur: *Plenum gratia*, quantum ad humanitatem: vnde dicitur: In me omnis gratia vitæ & veritatis, quia plenus gratia, tulit peccata: quia plenus veritatis, soluit legis promissa: *Ioannes testimonium perhibuit*. Habita descriptione incarnationis dignitatis filij Dei, in parte ista multiplicis testimonij ipsius Ioannis subiunctio, & discipulorum vocatio, & secundum hoc, hæc pars in duas partes. Primo testimonij multiplicis perhibitio. Secundo huius occasione discipulorum vocatio, ibi conuersus autem Iesus, & cætera. Prima in tres. Primo testimonij Ioannis in generali præmissio. Secundo testimonij ipsius Euangelistæ adiunctio, ibi: *De plenitudine eius*. Tertio testimonij Ioannis in speciali subiunctio, ibi: *Et hoc est testimonium Ioannis*, & hoc est, quod ait: *Ioannes testimonium perhibet*, & cætera, de ipso scilicet Christo, & non solum occultè, vel in obscuro, immò clamat, scilicet aperte & publicè, ipse enim erat vox verbi: *Ego vox clamantis*, & idem ait Isaias, & sic implebat illud: Clama ne cesses. Et in hoc notatur Ioannis affectuositas, & constantiæ stabilitas: clamat inquam dicens, *hic erat*, & in hoc testimonij certitudo & veritas: demonstrat enim Christum esse præsentem secundum Glossam, *qui post me venturus est*, scilicet ad prædicandum, operandum, & mundum saluandum, *ante me factus est*, id est, mihi præpositus & præatus, & hoc, quia prior me erat, scilicet æternitate ait Glossa, sic enim prior omnibus: Antequam Abraham fieret, ego sum. Sed quæritur cum non sit magna laus filij Dei quod effet prior puro homine, & ei prælatus, videretur hoc non esse magnum testimonium. Item quasi consimiliter opponit Augustinus: Cum esset ante luciferum genitus, non fuit ei magnum esse ante Ioannem. Item videtur Ioannes se extollere in hoc quod perhibet testimonia filio Dei. Ad istud respondet Chrysostomus, dicens, quod Iu-

dæi multam & admirabilem opinionem huius viri, id est, Ioannis habebant. Idem non erat parum apud Iudæos, apud quos ille erat mirabilis & insignis, filium Dei esse maiorem Ioanne, & ei præpositum. Hæc ille. Sed quare non perhibuit testimonium de miraculosis operibus filij Dei venturi? Et ad hoc respondet, quod non confestim Iudæos ad alta duxit, sed paulatim à terra euolare voluit, & ponit exemplum. Matres auës non confestim prima die volare docent pullos. Idem ait: *Qui post me venturus est*, quasi dicat, non quia prius prædicaui, existimetis me maiorem, multo minor sum, ut nec in ordine serui sum dignus annumerari. Hæc ille. Cuius non sum dignus corrigiam calceamenti soluere: & patet hic artificiositas beati Ioannis in docendo: quia non plus alta præposuit, & eius humilitas se abiiciendo, & fidelitas filium Dei magnificando. Et sequitur testimonium Euangelistæ secundum Glossam: *De plenitudine eius*, & cætera, vnde in Glossa expolito testimonio Præcursoris, redit Euangelista ad testimonium suæ assertionis. Vnde Chrysostomus: soluens quætionem, vnde Christus prior Ioanne, & clarior, subdit aliam causam: *De plenitudine*, & cætera: & est verbum non Præcursoris, sed discipuli scilicet Ioannis. Ait ibidem: Ita enim dictum est supra: *Plenum gratia & veritatis*. Et nos, qui fuimus cum eo omni tempore, & mensa communicauimus, testamur, quia de plenitudine eius accepimus, ait Euangelista in persona discipulorum, ut ait Chrysostomus. In ipso omnis plenitudo diuinitatis corporaliter inhabitat, & de ipsa plenitudine bene Chrysostomus, vbi ait, quod erat non participabile bonum, id est, per participationem, sed fons & radix est omnium sanctorum, non in se ipso continens bonorum diuitias, sed ad alios supereffundens, manens plenus in nullo minoratus ex participatione. Et ponit exempla de fonte, & de igne, de quo igne si infinitæ lucernæ accendantur in eadem plenitudine manet, & ibi bene de hoc: *Accepimus*, inquam gratiam pro gratia, quod exponens Chrysostomus ait, id est, pro veteri testamento nouum, quia erat fides, & fides gloria, & gloria adoptio, & adoptio sanctificatio, & sanctificatio baptismus, & baptismus sacrificium, & sacrificium circumcisio, & circumcisio gratia, & gratia. Sed illa erant ut typi, hæc vero ut veritas. Et ibi bene de hoc. Illa enim erant puerorum doctrina, hæc autem virorum: illa seruorum, ista liberorum. Hæc ille. Non accepistis spiritum seruitutis in timorem, sed spiritum libertatis filiorum Dei. Et de his in Glossa: & subditur ad maiorem explanationem: *Lex per Moysen*, sicut per seruum, gratia verò ad sanctificandum, & veritas, ad illuminandum *per Iesum Christum*, qui impleuit legem. Et ideo dicitur. Misit Deus filium suum, & c. Et sequitur ut eos, qui sub lege erant, redimeret. Sed quæritur ad quid istud hic supperaddit, ex quo præmissum est ipsum filium Dei esse plenum gratia & veritatis? Et ad istud respondet Chrysostomus, quia dixerat Ioannes prior me erat, non solum ad Ioannem facit comparisonem, sed ad eum, qui erat Ioanne sanctior apud Iudæos, scilicet Moysen, & de hoc Augustinus hic multa; inquirens, quis dedit legem? Et respondet ille dedit legem, qui dedit gratiam, sed legem per seruum misit, cum gratia vero ipse descendit. Sed tunc quæritur quare prius legem dedit, quàm gratiam, cum esset signum maioris bonitatis, dare maius donum. Et ad hoc respondet Augustinus, quod lex iubet, sed homines conantes implere legem viribus suis, temeraria sua præsumptione ceciderunt, & facti sunt sub lege, & non poterant implere viribus suis, & tunc implorauerunt auxilium liberatoris, quia reatus legis facerat ægritudinem superbis: ægritudo vero superbiorum facta est confessio humilium, & sic dum confiterentur ægroti, venit medicus & sanauit scilicet Iesus Christus, & accepimus gratiam pro gratia, id est, expositum, & ibi bene de hoc, & multam de lege, & gratia & veritate. Sed quæritur de hoc, quod ait: *De plenitudine eius accepimus omnes*, qualiter hoc? quia omnis gratia à Deo ipso immediatè: Gratiam & gloriam dabit Dominus, ait propheta. Item omnia sunt tradita filio à

Exemplum.
animum.

Matt. 3. c

Artificiositas beati
Ioannis in
docendo.

Chryso. bo.
3. in Ioan.
ser. in prin-
cipio 3.

Chry. ibid.
post multa.
Col. 2. b
Chry. vbi
suprà propè
prinç.

Exempla de
fonte & de
igne.

Chryso. vbi
suprà.

Rom. 8. c

Matt. 5. c
Gala. 4. a

Chryso. bo.
13. in Ioan.
post medium
ca. 3.
August. hic
hom. 3.

Quare prius
legem de-
dit, quàm
gratiam.

Mar. 11. d

patre

ante med.
tom. 3.
Isa. 6. a
3. Re. 22. c
Aug. tract.
3. in Ioan.
post med.
tom. 9.
Exo. 33. b
Num. 12. c
Exo 33. c
Greg. lib. 18.
Mor. cap. 27.
ante med.
Iob. 28. c
Gen. 33. g
Iob. 42. a

Quadruplex
visio.
Prima visio.
Cor. 13. d
Matt. 5. a
Secunda vi-
sio.
Tertia vi-
sio.

Exo. 33. c.
Quarta vi-
sio.
1. Ioan. 3. a
Iob. 33. d
Greg. Moral.
lib. 18. cap.
27. ante
med.

Malignitas
Iudæorum.
Chryso. ho.
15. in Ioan.
ser. in prin.
tom. 3.
Matt. 3. b
Ioannis pa-
tientia.

Chryso. ho.
15. in Ioan.
ante med.
tom. 3.
Matt. 22. b

patre : Omnia tradita sunt mihi à patre meo: si ergò gra-
tia in Christo à patre, tunc gratia transfunditur à subiecto
in subiectum, quod videtur in nobis esse inconueniens,
quia gratia in nobis est accidens. Iterum quæritur secun-
dum quam naturam dicitur, quòd *de eius plenitudine acce-*
pitimus omnes, & ipsum esse plenum gratia, non secundum Dei
naturam: quia non sic dicitur propriè esse gratia, sed natu-
ra est in eo, quidquid habet: non secundum humanam, quia
sic non effundit gratiam, quæ est à solo Deo. Ad istud re-
spondendum secundum Augustinum. Vbi ait Augu-
stinus exponens illud Psalmi. Accepisti dona in homini-
bus. Vtrumque, inquit, verum est, & quia dedit homini-
bus, & quia accepit in hominibus: dedit hominibus tan-
quam caput membris, accepit in hominibus id ipse vtrique
in membris suis. Ipse ergò Christus & dedit de cælo, &
accepit in terra. Hæc ille. Vnde dicunt Magistri & bene
quòd Christus fuit plenus gratia triplici, scilicet gratia
personæ singularis, gratia capitis, & gratia vnionis, qua nõ
potuit maior excogitari. Et quia fuit caput Ecclesiæ, in
eius membra de plenitudine eius infundit, in quantum Deus
effectiue: in quantum caput Ecclesiæ, meritorie: & per
hoc ad aliud, quòd quædam dicuntur de Christo secun-
dum diuinam naturam, quædam secundum humanam,
quædam verò secundum ipsam humanam naturam vni-
tam diuinæ: sicut dicitur hic, quòd: *De plenitudine eius, ac-*
cepimus omnes, sicut membra à capite. Quæritur de hoc,
quod ait: *gratiam pro gratia,* sicut quærit Augustinus Ho-
milia: *Quid est gratiam pro gratia?* & quasi opponit, si enim
fides est gratia & vita æterna, quasi merces fidei, videtur
Deus vitam æternam tanquam debitam reddere, sicut ait
Apostolus: *De, reliquo reposita est mihi corona iustitiæ,*
quam reddet mihi Deus iustus iudex. Sed si merces est
reddita, non est gratia donata: ergo debuisset dicere de-
bitum accepimus pro gratia. Ad hoc respondet, quòd
quia fides est gratia & gratis data, quòd donum indigni
accepimus, & ideo gratia vocatur. Ideò & vita æterna di-
citur gratia, quia non de tuo promeruisti, vt tibi aliquid
deberetur, & sequitur: *Coronat Deus in nobis dona mis-*
ericordiæ suæ, si in ea gratia, quam accepimus, perseveran-
ter ambulemus. Hæc ille. Ex his patet, quòd respiciendo &
considerando primam gratiam esse gratis datam, gloria
potest dici gratia: considerando tamen cooperationem li-
beri arbitrij cum gratia data, potest dici merces reddita.
Idè Augustinus bene de libero arbitrio & gratia de lege
iubente data per Moysen non liberante vel sanante, & de
veritate per Christum soluente & gratia sanante & libe-
rante Augustinus bene, quod fuit figuratum in baculo E-
lisei non resuscitante puerum, & in Elifæo superueniente
ex cuius præsentia fuit puer resuscitatus. Et quia dictum
est, quòd *per Christum gratia & veritas,* subditur quæ sit
summa istius gratiæ, scilicet cognitio filij Dei incarnati,
sicut continuat Glossa: *Deum nemo vidit vnquam,* sicut cõ-
tinuat Chrysostomus, similiter ait: ergo ita dictum est *gra-*
tia & veritas per Iesum Christum, non tamen tanta, vt vide-
remus Deum in sua maiestate: *Habitat enim lucem inac-*
cessibilem. Ideò ait: *nemo,* id est, nullus homo viuens in carne
in carne mortali *vidit Deum,* vnde dicitur: *Non videbit*
me homo & viuet sed vnigenitus, qui est in sinu patris, id
est, in secreto patris, qui ipsum nouit *enarravit* id est, extra
narravit per manifestationem suæ incarnationis, prout ait
Glossa, vt enim ait Augustinus: *Verbum caro factum est,* vt
demonstraret carnalibus & non valètibz mente intueri
veritatem, quam excelsum locum habeat natura humana
super creaturas infra: *Nomen tuum manifestavi mundo,*
sed qualiter ait: *In sinu,* videtur dari occasionem suspican-
di, Deum esse corporeum & dimensum. Et ad istud re-
spondet Chrysostomus, quòd quando dicit: *In sinu,* non
æstimemus aliud, quàm familiaritatem vnigeniti & cõ-
ternitatem. Idem Augustinus: *In sinu,* id est, in secreto. Est
enim triplex sinus, vel æternum Dei secretum vt hic, vel
secreta requies animarum, de quo dicitur: *In sinu Abraham,*
& cætera, vel fouens paterna pietas: *Congregabit agnos*
in sinu. Sed de hoc obiicit Chrysostomus dicens, quod
Propheta viderunt Dominum: *Vidi Dominum:* simili-

ter alij Propheta vt Michas: *Vidi Dominum sedentem,*
& ad istud respondet, quod illa visio fuit condescensionis
non ipsius substantiæ Dei; si enim ipsum vidissent, nun-
quam differenter considerassent, simplex enim est & infi-
gurabilis & incircumscriptibilis. Hæc ille, & ibi bene de
hoc. Eodè modo opponit hic Augustinus, sicut de Moy-
se, de quo dicitur Exodi: *Loquebatur Dominus ad Moy-*
sem, facie ad faciem, sicut homo ad amicum, & Palam &
non per ænigmata vidit Deum. Et ad hoc respondet,
quòd Angelus portans typum Dei loquebatur cum Moy-
se, quod patet per hoc, quod ait Moyses ibi: *Si inueni gra-*
tiam in conspectu tuo, ostende mihi faciem tuam; quod
non peteret si videret Dominum in sua maiestatiua essen-
tia: & ibi bene Augustinus de hoc. Item de hoc opponit
Gregorius, in fine super illud Iob: *Abcondita est ab ocu-*
lis hominum viuentiũ, & inducit auctoritates Genesis: *Vi-*
di Dominũ facie ad faciem, & Iob nunc oculus meus vi-
dit te. Similiter inducit auctoritates prædictas de Prophe-
tis. Ad contrarium inducit, quod hic dicitur: *Deum nemo*
vidit vnquam, & ad hoc respondet ibi: *Et est summa re-*
sponsionis, quòd quoadiu mortaliter hic viuatur, videri
per quasdam imagines Deus potest, sed per ipsam naturam
suam speciem non potest. Vnde nota, quod est quadruplex
visio Dei. Vna imaginaria per similitudines & figuras, si-
ue per typum, vt viderunt Propheta, de qua dictum est.
Alia est visio ænigmatica per fidem, de qua: *Videmus nũc*
per speculum, & Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum
videbunt. Item est visio Dei per eleuatam contemplatio-
nem, vnde Gregorius vbi supra. In carne viuentibus, sed
tamen inæstimabili virtute crescentibus quodam contem-
plationis acumine: non abhorret ab eo, quod ait Iob: *Ab-*
condita est ab oculis viuentium, quia quisquis sapientiam
Dei sic videt, huic vitæ funditus moritur: *Non videbit*
me homo & viuet. Quarta est visio diuina in sua Maie-
state facie ad faciem: *Cum apparuerit: similes ei erimus*
quoniam videbimus eum, sicut est: qua visione videbitur
in gloria, quæ erit merces Beatorum. Iob: *Videbis faci-*
em eius in iubilo, & de his visionibus Gregorius, bene &
multum. Et sequitur illa pars, in qua de testimonio Ioan-
nis in speciali: *Et hoc in testimonium Ioannis,* & illa in tres
Primo perhibito testimonij de Christi diuinitate, vt hic.
Secundo de baptizandi potestate, ibi: *Altera die.* Tertio te-
stimonium de vitæ sanctitate. Ibi similiter: *Altera die.* In
prima tria: Primo eorum, coram quibus testificatus est,
specificatio. Secundo eorundem tentantium inquisitio
multiplex, & Ioannis responsio, ibi: *Tu quis es?* Tertio lo-
ci, in quo hæc sunt facta, specificatio. Ibi: *Hæc in Bethania*
ait ergo: *Hoc est testimonium Ioannis quando miserunt,* & cæ-
tera: *Hoc,* inquam testimonium, quod est idem cum præte-
rito testimonio secundum quosdam, vnde hic determi-
nat tempus, quo datum est testimonium, vel potest refer-
ri ad sequens, vt patet in Glossa. Et in hoc patet maligni-
tas Iudæorum, qui miserunt sacerdotes ad ipsum tentan-
dum. Vnde Chrysostomus: *O liuor & inuidia,* nam pri-
mo lædit & corrumpit inuidentes: qui enim vadunt ad
Ioannem, baptisati erant, & post baptismum mittunt in
terrogantes. Ideò rectè notat eos genimina viperarum.
Item patet Ioannis patientia, vnde Chrysostomus: *Ioan-*
nes non inculcauit neque exprobrauit, sed cum mansuetu-
dine respondet. Et hoc vt omnibus fiat manifesta scilicet
sua mansuetudo, & specificat, qui miserunt *Quoniam*
Iudai, & vnde: quoniam *ab Hierosolymis,* & quos: quoniam
Sacerdotes, scilicet in lege sapientes, & legis zelatores, &
Dei cultores, vnde Chrysostomus: *Miserunt honorabi-*
liores sacerdotum, quia illos, qui Hierosolymis stabant,
& ibidem non vt contemptibiles mittunt scilicet ad Io-
annem, sicut ad Christum scilicet miserunt, volentes eum
detinere, id est, capere cum Herodianis. Et non mise-
runt simpliciter, sed ad interrogandum: & ibi subditur
multiplex interrogatio ipsorum, necnon multiplex re-
sponsio Ioannis, vt patet in litera. Et est prima interro-
gatio de personæ quidditate. Nam Ioannes à quibusdam
credebatur esse Christus ob eminentiam singularis potè-
tiæ: ab aliis credebatur esse Elias, ob austeritatem vitæ ab

Aug. lib. 15.
de Trinit.
cap. 19. ante
med. tom. 3.
Psal. 69. c

Triplici
gratia
Christus
fuit plenus

Aug. tract.
3. in Ioan.
ante med.
tom. 9.
2. Tim. 4. 6

Aug. hom.
dicta.
4. Reg. 4. c

Chryso. ho.
15.
1. Tim. 6. d

Exo. 33. d

Aug. de ve-
ra religione
cap. 16. to. 1.
Ioan. 17. a

Chryso. ho.
dicta.
Aug. tract.
3. in Ioan.
post medium.
tom. 3.
Luc. 16. f
Isai. 40. c
Chryso. ho.
14. in Ioan.

aliis credebatur esse vnus de Prophetis resuscitatis propter gratiam prophetiæ, ait Glossa. *Interrogabam, tu quis es?* scilicet in persona, putantes ipsum esse Christum in lege promissum. Cogitantibus de Ioanne ne fortè Christus esset. Et subditur respõsio: *Et confessus est*, scilicet veritate, & non negauit eam & specificat magis, & *confessus est quia non sum Christus*, de his Gregorius: *Non negauit*, quod erat: *Et confessus est*, quod non erat scilicet Christus: non enim negauit, quod erat Præcursor & *Vox clamantis*, vt patet in littera & in Glossa. Vnde Augustinus: Tanta excellentia erat in Ioanne; quod posset credi Christus: & in hoc probata est eius humilitas, quia dicit se nõ esse Christum, cum posset credi. Sed quæritur, ex quo sciebant ipsum esse filiũ summi sacerdotis; Diuulgabantur omnia verba hæc scilicet de natiuitate Ioannis: ergo non oportuit quærere quis esset. Et ad hoc respõdet Chrysostomus quod idem interrogant opinantes per blanditias extrahere eum ad confitendum se esse Christum, & indignũ esse existimabant eum subiici Christo, quia multa demonstrabant ibi Ioannẽ esse clarum. Et primum genus infigne, Principis sacerdotũ erat filius, deinde diæta, & dura educatio, humanorum omnium despectio, & vestimentum, quod scilicet pilis cam lorum, & sic de aliis. In Christo autem contrarium erat secundum ipsos, quia genus vile. vnde dicebant: Nonne hic est filius fabri? Patria est probabilis, quia Nazareth: diæta communis, & vestimenta nihil plus multis habentia. Conuiuia publicanorum adibat. Et sic de aliis. Idem infra eodem: *Nunquid à Nazareth potest aliquid boni esse?* Ideo anxii, & volentes Ioannem habere magistrum, per blanditias opinantes eum attrahere ad confitendum, interrogant non vt ignorantes. Hæc ille. Sed quæritur, quare non respondet directè quod erat scilicet: *Vox clamantis*. Et respondet Chrysostomus vbi supra. Quod iudicans eorum malitiam & amentiam sic respondit: hoc enim est famuli deuoti non solum non rapere dominicam gloriam, sed expellere datam à multis, sicut facit Ioannes hic: quod enim illi suspicabantur, scilicet ipsum esse Christum, hoc ipse destruxit. Et sequitur secunda interrogatio ibi: *Et interrogauerunt*, scilicet an esset Elias: *Quid ergo?* scilicet es. *Elias es tu?* ob enim vitæ austeritatem, & modi viuendi similitudinem credebatur esse Elias. Elias enim habebat zonam pelliceam circa lumbos. Et ob promissionem de aduentu Eliæ. Ecce ego vobis mittam Eliam. Propter hæc, inquam, opinabantur, quod erat Elias. Et subditur responsio Ioannis: *Non sum*, scilicet Elias. Sed qualiter hoc, quod ait Saluator loquens de Ioanne: Ipse est Elias, & Elias iam venit. Et ad istud respondet Augustinus bene: Duo, inquit, erant aduentus iudicis, & duo præcones, & quod fuit Ioannes ad primum aduentum, hoc Elias ad secundum: In spiritu & virtute Eliæ. Ioannes ergo loquitur propriè, Christus figuratiuè. Et ibi bene de hoc. Idem Gregorius: Ioannes in spiritu Elias erat, in persona non erat, & ibi similiter bene de hoc. Et sequitur tertia interrogatio: *Propheta es tu?* scilicet resuscitatus, vt Elisæus, vel alius secundum Glossam, & Magistrum in historiis. Et subditur responsio, scilicet: *Non sum*. Sed qualiter hoc, quia: Tu puer propheta. Item ait Glossa, quod ob gratiam prophetiæ credebatur esse Propheta, ergo, vt prius. Et ad istud respondet Chrysostomus, quod Ioannes respondet, respiciens ad mentem interrogantium: opinabantur enim quidam, eum esse præcipuum Prophetam venturum, de quo: Prophetam de gente tua suscitabit Dominus, & hunc negauit se esse. Vnde Chrysostomus addit articulum: *Propheta*, ad denotandum excellentiam. Vel aliter secundum Gregorium, quod Prophetam se negauit, quia non solum poterat Redemptorem prædicare, scilicet futurum, sed etiam demonstrare. Et idem dicitur: Plusquam Propheta. Provt ait Gregorius. Prophetæ, inquit, ministerium est ventura prædicare, non demonstrare. Ioannes ergo plusquam Propheta est, quia eum, quem præcurrendo prophetauerat, ostendendo monstrabat. Hæc ille. Vnde nota, quod Propheta dicitur multipliciter, vel à prædicando futura, vt dictum est. Vnde Augu-

stinus: Propheta est homo, vltra humanas coniecturas futura prænuntians. Vel dicitur Propheta à prodendo occulta. Vnde Gregorius: Propheta dicitur, non quia prædicat futura, sed quia prodit occulta. Item dicitur Propheta à cognoscendo incognita. Vnde Augustinus: Vbi loquitur de prophetantibus in noua lege, sicut de beata Matre Domini, & de parentibus beati Ioannis, qui, inquit, Ioannes iuuenis: Iuuenem Christum non quidem futurum prædixit, sed tamen incognitum prophetica cognitione monstrauit. Hæc ille. Vnde & in ventre exultauit adueniente beata Matre Domini. Et sic facto prophetico Christum ostendit. Qualiter autem prophetia de tribus temporibus, præterito, præsentis, & futuro Gregorius bene: & patet ex dictis humilitas beati Ioannis inæstimabilis, & veritas inenarrabilis: de qua humilitate profecquitur Gregorius, & Augustinus: Nihil humilius isto præcone; nullũ tantum meritum Ioannes habuit, quàm de ista humilitate qui cum posset fallere homines, & putari Christus (tantæ enim gratiæ tantæquæ excellentiæ fuit) confessus est tamen aperte & dixit: *Non sum ego Christus*. Hæc ille. Et quia sic se humiliavit, meritò Christus eum laudando exaltauit. Inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista. Tria enim, quæ homines ambiunt, quæ contempnit beatus Ioannes, & abdicauit à se, scilicet sublimitatem excellentiæ, quando negauit se esse Christum: æstimationem sanctimoniam, quando negauit se esse Eliam: opinionem incognitiæ scientiæ, quando negauit se esse Prophetam. Vnde & signanter interrogationi opinantium se esse Christum respondit plena oratione: *Non sum ego Christus*. Interrogationi opinantium esse Eliam, semiplena respondit oratione: *Non sum*. Interrogationi opinantium se esse Prophetam, respondit simplici negatione. *Non*, & hoc meritò; nullo enim modo voluit æstimari Christus. Idem plenariè respondit. Sed qui in spiritu erat Elias, & erat Propheta dicto modo. Idem semiplenè respondit, & in hac humilitate est imitandus, ne prædicta tria ambiantur iniuste, & immoderatè, ne dicatur ei illud. Quid niteris ostendere viam tuam bonam? & Arrogantiam & superbiam, & altitudinem cordis tui ego scio, & iactantiam. Et sequitur quarta interrogatio: *Dixerunt ergo ei*, scilicet interrogando: *Quis es?* & cætera. Vnde Chrysostomus: Vide eos vehementius innitentes & accelerantes, & non desistentes: *Quid dicis de te?* nam de Christo audiimus te prædicare. Ex his videtur, quod erant commendandi, quia volebant scire certitudinem de Ioanne respondendo, vt dictum est, quod sic interrogabant non desiderantes veritatem, sed volentes per blanditias attrahere Ioannem ad confitendum se esse Christum. Et subditur responsio Ioannis: *Ego vox*, & cætera. Vt ait Chrysostomus: Magnum quid loquutus est de Christo, de se autem dicit: *Ego vox*, & cætera. Et in hoc patet eius humilitas, provt ait Glossa. Non dixit, quod erat Ioannes, vel filius Zachariæ, & cætera. Nec dixit aliquid humanum de se, sed tantum, quod erat vox verbi. Vox inquam non cuiuslibet, sed: *Vox clamantis*: Verbi scilicet incarnati, vt in Glossa exponitur bene. Et hoc: *In deserto*, scilicet Iudææ, vt ait Gregorius, quia derelictæ ac destitute Iudææ solatium Redemptoris annuntiat. Vox enim est signum ducens in alterum, & quia Ioannes prædicabat, & hoc ducebat in cognitionem verbi incarnati. ideo dicitur: *Vox*, & hoc confirmans subdit, sicut dicit Isaias. Et de his in collatione prædicabili, & ad expressionem malitiæ interrogantium subdit: *Et qui missi fuerant*, ad interrogandum scilicet: *Erant ex Pharisæis*, id est, Principibus Iudæorum, qui doctrinam non quærunt, sed innident ait Glossa. Et de his Pharisæis, qui dicebantur diuisi, & de tribus sectis, scilicet Pharisæorum, & aliorum. Magister in historiis sufficiter. Et sequitur interrogatio prædictorum de potestate baptizandi ibi: *Et interrogauerunt*. Vbi primo præmittitur interrogatio, & demũ Ioannis respõsio, cum sua confirmatione. Ibi: *Respondit*, & cætera. Ait ergo: *Et interrogauerunt*, scilicet inquirendo, & dixerunt, superaddendo causam: *Quid ergo baptizati id est, qua potestate: Si tu nõ es Christus in lege promissus, & sic præeminens, dignitate: Neque Elias*

Luc. 3. c

Greg. in? Euang. ho. 7. ser. in prin.

Aug. tract. 4. in Ioan. ante med. 10. 9. Luc. 1. f

Chryso. ho. 15. in Ioan. ante med. tom. 3.

Mat. 13. g.

Chryso. ho. 15. in Ioan. ante med. tom. 3.

4. Reg. 1. b Mala. 4. b

Mat. 11. b Mat. 17. b Aug. tract. 4. in Ioan. ante med. tom. 3. Luc. 1. b

Greg. hom. 7 in Euang. ante med.

Luc. 1. g Chryso. ho. 15. in Ioan. ante med. tom. 3

Deut. 18. c Chryso. ibi, paulo post.

Gregor. in Euang. ho. 7. ante med. Matt. 11. b

Gregor. in Euang. ho. 6. post. med.

Propheta dicitur multipliciter. Aug. contra

Faustum lib. 16. c. 18. tom. 6. Gregor. in Ezech. lib. 1. ho. 1. non. on. gè à prin. Aug. de Ci. ni. Dei. lib. 17. cap. 24. tom. 5. Luc. 1. d

Gregor. in Ezech. lib. 1. homil. 1. ser. in prin. Humilitas beati Ioannis Baptista. Gregor. in Euang. ho. 7. in prin. Aug. tract. 4. in Ioan. ante med. tom. 3. Mat. 11. b

Hier. 2. g Hier. 48. c

Chryso. ho. 15. in Ioan. ante med. tom. 3.

Gregor. in Euang. ho. 7. ante med.

Isa. 40. a

præminens sanctitate: *Neque Propheta*, scilicet Eliazus baptismi præfiguratione, quia (vt ait in historijs Magister) in his scilicet Elia, & Eliazō præcesserat figura baptismi, qui sicis pedibus transierunt Iordanem. Vnde Augustinus quasi dicerent, audaciæ videbatur esse, baptizare, si non esset Christus. Et vt ait Chrysofomus, ibi supra: quia enim blanditijs non valuerunt supplantare, scilicet Ioannem, accusatione circumuenire eum tentant, & in hoc patet eorum amentia & malitia, sine dolo sitas. Et sequitur Ioannis responsio. Respondit, & cetera: *Ego baptizo in aqua*, quasi dicat paruū & vile, & aqua quasi nihil plus habens est baptismus. quo ego baptizo: quod ait, ostendens super excellentiam baptismatis Christi, vt ait Chrysofomus, & idem Augustinus, quantum se abiecit, ideo multum eleuatus est: *Ego baptizo in aqua, & medius autem vestrum*, id est, qui præfens apparet vobis corpore ait Glossa: *Stetit*, scilicet, quia humilis: *Quem vos nescitis*, scilicet, cuius dignitatis sit. Vnde Augustinus. Humilis erat, non videbatur, ideo accensa est lucerna scilicet Ioannes. Neque me scitis, neque patrē meum: *Qui post me venturus est*, id est, mundo appariturus, *antē me factus est*, id est, mihi prælatus ait Gregorius, vbi bene de hoc, *cuius non sum dignus*, & cetera, quasi dicat, ait Chrysofomus, non simpliciter ante me generatus est, sed ita vt ego, neque in vltimis ministrorum huius numerari dignus sum: calceamenti enim soluere corrigiam, vltimi ministerij est res, Et idem Augustinus ait nihil inquam intendit Ioannes cum de calceamentis Domini diceret, nisi excellentiam eius, & humilitatem suam scilicet demonstrare. Quæritur de hoc, quod ait: *Ego baptizo in aqua*, cuius fuit vtilitatis baptismus Ioannis? videtur, quod nullius, quia vt ait Chrysofomus supra, erat paruū & vile, & quasi plus nihil habens, aqua, & sic videtur esse nullius vtilitatis. Ad contrarium, quæritur, quod lex & propheta vsque ad Ioannem: si ergo sacramentum circumcisionis, quod in lege seruabatur, conferebat gratiam, multo magis baptismus Ioannis. Et ad istud respondendum secundum Gregorium, quod Ioannes non spiritu, sed aqua dicitur baptizare, quia peccata soluere non valens, corpora per aquam lauat, & seruans ordinem suæ præcursoris, dominum baptizando præuenit. Vnde erat in præparatione ad baptismum Christi non in remedium. Et de hoc bene Hugo, vbi ait: quod in baptismo Ioannis per intinctionem aquæ solum sacramentum dabatur: in baptismo Christi, res cum sacramento percipitur. Et ibi bene de hoc. Similiter de hoc baptismo, quarto sententia. Item quæritur de hoc, quod ait. *Medius vestrum stetit*, videtur, quod cum Christus esset caput, quod debuisset dixisse illum esse supra eos, non in medio, sicut & ait, quod ante ipsum erat, quia sibi prælatus, vt est expositum secundum Gregorium. Ad istud respondendum literaliter, quod ideo ait ibi eum medium, quia præfens eis apparebat secundum Gregorium: ipsum in medio hominum stetit asserit Ioannes dicens: *Et nesciri*, quia per carnē Dominus apparens, & visibilis extitit corpore, & inuisibilis maiestate. Qualiter autem Christus est medius, id est, mediator reconcilians inter Deum, & genus humanum, Augustinus bene, vbi ait: Proinde inquit mediatorem inter nos & Deum, & mortalitatem habere oportuit transeuntem, & beatitudinem permanentem, vt per id, quod transit, congrueret morituris, & ad id, quod permanet, transferret ex mortuis, & ibi bene de hoc. Qualiter autem fuit in medio monstratus, infra patebit, vbi dicitur. Stetit in medio discipulorum, vnus enim est mediator Dei & hominum. Item quæritur de hoc, quod ait: *Non sum dignus vt soluam corrigiam calceamenti*, & cetera, ergo ex hoc implicat Christū portasse calceamenta, cuius contrarium ait: Hieronymus vt videtur, discipuli sine calceamentorum onere, & vinculis pellium ad prædicationem noui Euangelij destinantur, & ibidem, milites vestimentis Iesu sorte diuisis, caligas non habebāt, quas tollerent: non enim poterat Dominus habere, quod prohibuerat in seruis. Hæc ille. Sed portare calceamenta prohibuit discipulis: ergo ipse non habuit. Item Chrysofomus. Non concessit discipulis calceamenta, & quod disci-

puli non habebant calceamenta: & discipuli discalceati circueiunt. Et ita vt prius. Item perfectius exemplum debet esse in magistro quā in discipulis: si ergo misit discipulos sine calceamentis, nec ipse portauit. Item amplior perfectio non requiritur in discipulo, quā in magistro: Sufficit enim discipulo si sit sicut magister. Si ergo Christus inceserat cum calceamentis, non debuisset dixisse discipulis, quod irent sine illis. Ad contrariū obicitur: dixit Angelus Petro: Calcea te caligas tuas: & ibi Glossa, exemplum datur Apostolis non ambulandi sine calceamentis, Angelo iubente & Apostolo complente. Hæc Glossa. Ergo nō licuit Apostolis ire sine calceamentis. Et ad istud respondendū, quod vt patet ex prædictis auctoritatibus Sanctorū Christus calceatus nō incesit, nec Apostolos calceatos ire permisit. Vnde Ambrosius: Iesus sine calceamento, & pecunia discipulos suos misit, ne secū terrena portaret. Item dicitur discipulos ire calceatos sandaliis, nec alibi in Euangelio legitur, vel in Actibus Apostolorum, eos portare aliud genus calceamenti. Item Ecclesia non decipitur, in qua depinguntur imagines Salvatoris, & discipulorum cum sandaliis, & sic etiam depinguntur in Ecclesijs antiquissimis. Et ita certū est eos sic incesisse, & in huius figurā dictū est Moyfi: Solue calceamenta de pedibus tuis, Iosue, vt ait, Hieronymus epistola supradicta. Et ad illud obicitur in contrarium, respondendum secundum Bedam super illud: pro caligis, inquit, vel caligulis, vt quidam Codices habent, græcus habet sandalia. Hoc enim genus calceamenti in Euangelio Apostolis legitur fuisse concessum. Hæc ille. Ad illud Glossæ superioris respondendum, quod datur exemplū non ambulandi sine calceamentis, id est, sine sandaliis, hoc est dictū non portandi aliud calceamenti quā illa: nam illa erant eis concessa, alia prohibita vt dictum est. Item ait Papias caligæ, vel caligulæ, id est, sandalia à callo pedum, vel quasi à colligando, quia ligantur dicta. De calceamento, de quo loquitur hic Gregorius in Homilia dicens, quod in lege, quando quis nollet accipere aliquā in vxorem, quæ cōpeteret ei ratione propinquitatis, illa soluebat calceamentum eius, & quia Christus est verè sponsus: Qui habet sponsam, sponsus est, quod nomen Ioannes noluit sibi vsurpare. Vnde per calceamentum hic significatur assumpta humanitas, cuius corrigiam, id est, ministerium ait Ioannes se non esse dignum soluere: & de hoc in Homilia bene. Vnde nota, quod calceamentum in bono mōstratum dicitur, vel assumpta humanitas, vt dictum est. De quo in Psalmo: In Idumæam extendam calceamentum meum, per quam Idumæa gentilitas significatur. Ad nos enim venit calceata diuinitas, ait Gregorius. Item dicitur calceamentum, munimentum prædicationis, vel firmitas. Ferrum & æs calceamentum eius super quod Gregorius: Calceamentū Dei munimen prædicationis. calceati pedes in præparatione Euangelij pacis. Item calceamentū dicitur exemplorum perfectibilitas, vnde dicitur: Calceamenta habebitis in pedibus vestris. Super quod Gregorius, Calceamenta, quæ sunt de pellibus mortuorū animalium, muniunt pedes, & significant vestigia sanctorū patrum, qui præcesserunt, quibus pedes nostri sunt muniendi, his calceati debent prædicatores Dei incedere. Itē est calceamentum in malo scilicet operum mortuorū carnalitas, siue cupiditas terrena, prout ait Gregorius; quod per calceamenta, opera mortua significantur, & ista soluenda sunt de pedibus. In figura: Solue calceamenta de pedibus tuis. Et in figura discalceationis ab his calceamentis leguntur sancti incesisse discalceati. Vnde de Davide: David ascendebat cliuū aperto capite, & nudis pedibus. Et: Calceamenta tua tolle de pedibus Et sequitur: vadens nudus & discalceatus. Vnde angeli depinguntur discalceati: vbi commētator scilicet Episcopus: quod hoc in angelis signat dimissum, & facile solubile, & irretibile, & purgatiuum ab ea, quæ exteriorū oppositione, & ad simplicitatē diuinam, vt possibile assimilatiuum. Hæc ille. Sicut ergo angeli, sic electi Dei incedant discalceati absque his vltimis calceamentis, & incedāt calceati prioribus. Et sequitur vltimū scilicet loci specificatio: *Hæc in*

4. Reg. 2. b.
Aug. tract.
4. in Ioan.
ante mediū
tom. 3.
Chryso. ho.
15. in Ioan.
circa mediū
tom. 3.

Matt. 3. c.

Aug. tract.
4. in Ioan.
circa med.
tom. 9.
Ioan. 8. c.
Gregor. in
Euang. ho. 7.
circa med.

Aug. Con-
cor. Euang.
lib. 2. c. 12.
ver. si. 10. 4.
Vtilitas ba-
ptismi.

Matt. 11. b.

Gregor. in
Euang. ho. 7.
ante med.

Hugo de sa-
cram. lib. 2.
par. 6. c. 6.

Quarto sen-
ten. dist. 2.

Gregor. in
Euang. ho. 7.
ante med.

Christus est
mediator &
qualiter.
Aug. de C-
ui. Dei lib.
9. c. 15. ant.
med. 10. 5.
Io. 20. e. f.

1. Tim. 2. b.

Quæstio de
calceamen-
tis.
Hieron. ep.
22. ad Eu-
stochium an-
tē med. 10. 1.
Luc. 10. a
Chryso. ho.
50. in Mat.
post mediū.
10. 2.

Chryso. ho.
89.
Ibid. hom.
101. circa
med.
Mat. 10. c
Act. 12. b

Ambros. de
fuga seculi
cap. 5. antē
med. 10. 1.
Mar. 6. b

Exod. 3. a
Iosue 5. d
Hieron. ep.
22. ad Eu-
stoch. ante
med. 10. 1.
Beda in
orig.

Papias

Gregor. in
Euang. ho. 7.
circa med.
Deu. 25. b
Ioan. 3. d

Assumpta
humanitas
significatur
per calcea-
mentum.
Psal. 59. b
Gregorius
Euang. ho.
post mediū.
Deu. 23. d
Greg. Mor.
lib. 34. cap. 8.
post mediū.
Euo. 12. b
Greg. expo-
sit. in Cant.
cap. 7. pro-
pē princ.
Id in Euan-
g. hom. 22.
post med.
Ibid. paulo
post.

Exod. 3. a
2. Re. 15. f
Ips. 20. a
Dionys. de
calest. Hie-
rar. cap. 15.
ante mediū

Loci specifi-
catio.

Bethania facta sunt, & cætera: Duæ enim sunt Bethania, prout Glossa distinguit sufficienter secundum Chrysoftomum: verè exemplaria quædam certius habent Bethara, quia Bethania non est ultra Iordanem scilicet propè Hierosolymam, vbi Lazarus suscitatus fuit: Ait tamen Glossa, quòd duæ sunt, vna trans Iordanem: alia citra. Sed quæritur quare Euangelista istud apposuit, cum nõ videatur aliquam afferre vtilitatem. Et ad illud respondit Chrysoftomus dicens, quòd à locis demonstrationem tribuit confidens, quãdo nihil à se adiectum est, nisi quæ sunt veritatis. Et ibi bene de hoc. Et sequitur secunda particula principalis huius parti, in qua testimoniũ de Christo quantum ad potestatem baptizandi: *Altera die*, Et illa in duas partes: quoniam hæc potestas habet efficaciam ab ipsa redemptione. Ideò primo commendatio fidei à potestate redimendi & iustificandi genus humanum: secundo à potestate baptizandi, ibi: *Hic est de quo*, ait ergo istud Euangelium legitur in Ecclesia, in octauis Epiphaniæ: *Altera die*, vt enim ait Chrysoftomus: Euangelistæ partiti sunt tempora: Matthæus enim ea, quæ antequam Christus baptizaretur facta sunt, abscidens, id est, dimittens ad alia festinat: hic autè Euangelista in illis maximè immoratur: *Alter ergo die vidit, & cætera*, & in hoc sedulitas Ioannis in testificando: *Vidit Iesum venientem*, Quærit Chrysoftomus, cuius gratia veniebat Iesus, & respondet: quoniam Ioannes eum baptizauit. Et in hoc patet humilitas Christi: Sic decet nos implere omnem iustitiam, *Vidit*, inquam: *venientem*, non solum gressibus corporis, sed gressibus interioris contemplationis, quia dignatus est cognosci à Ioanne, vt ait Glossa. Et sequitur testimoniij perhibitio: *Ecce agnus Dei*, Quæritur de ratione huius testimoniij, quare scilicet perhibuit tale testimoniũ, & quare hic sub tali figura vel typo. Et ad hoc respondet Chrysoftomus bene: quoniam filius Dei purus erat à peccatis, ita vt aliorum peccata absolvere posset, ideo manifestum, quando non vt confiteatur peccata accessit, vt baptizaretur, sicut alij accedebant ad Ioannem: ideo tollens suspicionem ait: *Ecce agnus Dei*, signanter ait: *Ecce*, demonstrans præsentem, quia multi inquirebant & à longo tempore. Ideo præsentem ostendit: ait Chrysoftomus. Item quæritur quare demonstratum sub typi agni, & respondet Chrysoftomus: quòd commemorat Iudæos, & vmbra legalis, vbi de agno Paschali: & commemorat eos de Prophetia: Emitte agnum Domine, & cætera, & hoc vt abducat eos à typo ad veritatem. Et de hoc Glossa: Agnus, id est, innocens, immolandus, præfiguratus in agno Paschali. Ideo sequitur: *Qui tollit peccata mundi*, sed qualiter hoc? Agnus est figura Iesu Christi in quantum homo, sed in quantum Deus, delet peccatum & iustificat, non ergò in quantum Agnus. Et ad istud respondendum. Quòd filius Dei, est verus Deus, & verus homo, idem in persona, in quantum Deus tollit peccata effectiue, in quantum homo meritorie: sic enim meruit nobis gratiam, qua iustificamur & purgamur: Ipse enim factus est nobis, & sanctificatio, & redemptio. Quæritur de modo loquendi, qualiter ait: *Tollit peccata*, videtur improprie loqui, quod enim tollitur, de loco ad locum transfertur proprie. Et ad hoc respondet Glossa, quòd, *Tollit peccata*, scilicet vt non sint, qualiter autem tollit peccata in collatione prædicabili, & de hoc Magister in historiis. Sequitur secunda pars, in qua commendatio siue testimoniij, perhibitio de potestate baptizandi, ibi: *Hic est*, & ibi tria. Primo testimoniij perhibitio. Secundo eiusdem amplior certificatio, ibi: *Et testimoniũ*. Tertio testimoniij certificati conclusio, siue amplificatio, ibi: & *Ego vidi*. Et hoc est, quod ait: *Hic est*, scilicet præsens visibilis: vnde determinat quis erat medius, de quo supra dixit: *De quo dixi post me venit*, quia posterior natus, *Qui autè me factus est*, id est, mihi prælatus, ait Augustinus, & hoc: *Quia prior erat*, scilicet diuinitate, quia in principio verbum, ait idem Augustinus. Et signanter ait: venit vir, non solum dictus à virtute, sed in quo plenitudo virtutum, vnde: Apprehendent septem mulieres vnum virum, id est, vniuersæ Ecclesiæ Christum sponsum: Respondi vos vni viro. Et hoc fuit vir, ab instanti conceptionis: Fœmina circundabit virum. Et Zach. Ec-

ce vir oriens nomen eius. Et sequitur: *Et ego nesciebam eum*, quia dixit: *Prior me erat*, scilicet diuinitate, ideo insinuans eminentiã ait: *Et ego nesciebam eum*, & ex hoc videtur, quòd temerarie perhibuit testimonium de eo, & quòd non, fuit testis verus. Vnde Chrysoftomus, qualiter testis fide dignus tunc eras, & qualiter alios docebas ignorans: quasi dicat, quòd tunc non erat testis fide dignus. Item nouit Christum, antequam esset natus, quia exultauit in vtero ex aduentu beatæ Matris filij Dei. Item ait Ioannes: Ego deo à te baptizari: ergo vt prius. Item consimiliter opponit Augustinus, dicens: Qualiter ait: *Nesciebam*, qui ait de Christo, quòd erat prior eo scilicet diuinitate, & quòd erat post eum factus secundum humanitatem? Videtur ergo ex his quòd dictum sciebat. Et ad istud respondendum secundum Chrysoftomum, vbi supra, quòd ex hoc, quòd ait: *Nesciebam*, insuspicabile testimonium operatur, monstrans id non humanæ esse amicitia, sed à reuelatione diuina factum. Hæc ille. Non ergo negat se sciuisse, sed implicat ex reuelatione se cognouisse. Aliter respondet Augustinus, distinguens potestatem baptizandi, quòd Ioannes Dominum nouerat, sed non nouerat potestatem baptizandi, siue dominici baptismi in nullũ hominẽ transmississe, sed ministerium solum transcurum: sibi enim tenuit baptizandi potestatem, ministerium dedit seruis. Et de hac potestate Augustinus multum. De illa potestate, vel aliter Hieronymus, ostendit hic Ioannem nõ scire per baptismum Christi, mundum esse redemptum, sciebat tamen ipsum esse filium Dei. Et de hoc in Glossa. Ideo ait: *Nesciebam eum*, nisi ex reuelatione, vt dictum est: *Sed vt manifestaretur*, scilicet, quis: *Veni baptizans*, neque aliã causã habebat eius baptismus, ait Chrysoftomus. Sed tunc quæritur, an sine eius baptisate potuisset esse prædicatio de Christo. Respondet quòd sic, sed facilius illo modo. Et sequitur secunda particula, scilicet certificatio amplior ipsius testimoniij, ibi: *Et testimoniũ*, quia aliquis posset quærire à Ioanne, qualiter cognouisti? ait, quòd per Spiritus sancti descensum, sicut continuat Chrysoftomus: vnde sequitur: *Quia vidi spiritũ descendentem quasi columbam*. Sed quæritur qualiter hoc, quia Spiritus sanctus cum sit Deus, nõ descendit, neque ascendit, ergo male ait spiritum descendentem. Si respondeatur spiritum descendere dici, quantum ad effectum, vel collatum donum. Contra hoc obiicitur, quòd in Christo erat plenitudo donorum ab initio: ergo nullum effectum de nouo potuit dicere in Christo. Ad hoc respondendũ est, quòd Deus dicitur esse in rebus quadrupliciter, vel ratione vnionis, vel assumptionis, & sic dicitur esse in Christo homine, in quo habitauit plenitudo diuinitatis, vt dictum est supra. Vel dicitur esse in rebus per modum gratificationis, & sic dicitur habitare in iustis. Vel dicitur esse in rebus per modum cõseruationis, sustentationis, ac gubernationis, & sic dicitur esse in omnibus rebus essentialiter, præsentialiter, & potentialiter secundum Augustinum. Quarto modo dicitur esse in rebus per modũ ostensionis, sicut dicitur esse in illis creaturis, in quibus apparuit sicut in colũba, & in aliis, in quibus apparuit. Et quia ad hoc fuit columba instituta vel creata, prout ait Augustinus, quòd non fuit difficile. Deo verũ corpus columbæ figurari. Et vt in Glossa dicitur, ideo & in illa dicitur spiritus descendere non ratione alicuius noui effectus in Christo. Sed quæritur qualiter ait: *Quasi columbam*, ex hoc videtur, quòd non fuit vera columba, cuius contrarium in Glossa, quæ ait, quòd fuit vera columba: quod est concedendum, quæ etiam expleto ministerio esse cessauit: & ideo ait: *Quasi*, quia similitudinem habuit cum aliis columbis naturaliter procreatis, cum tamen non esset ex illis, sed à Deo figurata, secundum Glossam. Sed quæritur adhuc quare Spiritus sanctus apparuit in colũba, videtur enim quòd debuisset apparuisse in creatura rationali, sicut & filius. Item quæritur iuxta beatum Gregorium. Cur supra vnigenitum filium apparuit Spiritus, in columbæ specie, super Discipulos in specie ignis. Et ad illud respondendum est, quod filius venit in mundum, vt mediator & redemptor, & ideo apparuit in natura humana, quã assumpsit, verus homo existens: sed Spiritus S. apparuit in

Chryf. hom.
16. in Ioan.
non multum
à princ. 10. 3.
Ioan. 11. e

Chryf. ibi.

Chryf. ibid.
paulo post.

Chryf. ibid.
post pauca.
Humilias
Christi.
Matth. 3. d

Chryf. ibid.
ante med.
Exod. 12. a
Isa. 16. a

1. Cor. 1. d

Aug. tract. 3.
in Ioan. ante
med. tom. 9.
Isa. 4. a
2. Cor. 11. a
Ier. 31. d.
Zach. 6. c

Chryf. hom.
16. in Ioan.
ante med.
tom. 3.

Luc. 2. d
Matth. 3. d
Aug. tract. 5.
in Ioan. ante
med. tom. 9.
Chryf. hom.
16. in Ioan.
ante med.
tom. 3.

Aug. tract. 5.
in Ioan.
tom. 9.

Ibid. 4. Sent.
dist. 5. cap.
Quia.
Hieron. in
Glossa.

Chryf. hom.
16. in Ioan.
ante med.
tom. 3.

Ibid. paulo
post.

Deus dicitur
esse in rebus
quadrupliciter.

August. ad
Dardanum,
ep. 57. to. 2.

Aug. de agone
Christiano,
cap. 22.
tom. 3.

Gregor. in
Euang. hom.
30. post med.
Act. 2. a

columba, ad testificationem plenitudinis spiritus in Christo, & ad offensionem descensus Spiritus sancti, in ipsis regeneratis per baptismum, & ad confirmationem testimonij Ioannis, prout ait Chrysoctomus dicens: Ideoque descensio Spiritus sancti facta est, vt Ioannis testimonium non contemneretur, & quoniam in spiritu baptizat, scilicet Christus, & quoniam iudicabit orbem terrarum, vnde & pater vocem emittit, præconans filium, & spiritus superuenit vocem trahens super caput Christi: Hic est filius meus dilectus. Hæc ille. Non ergo figuratur per descensum Spiritus in columba aliquam fuisse influentiam spiritus de nouo in ipso Christo, sed magis in regenerandis suo baptismo, vt patet ex dictis. Et ibi Chrysoctomus bene hoc. Ad aliud respondet Gregorius ibidem, quod quia vnigenitus, homo pro hominibus factus prius voluit mansuetè corrigere vt haberet, quos saluaret. Ideo in columba super eam apparere debuit Spiritus, qui non veniebat vt peccata per Iesum percuteret, sed vt per mansuetudinem toleraret. In igne verò super discipulos, quia per zelum rectitudinis debemus cautè circumspicere, & ardore pœnitentiæ cremare, scilicet peccata, ideo bene de hoc, vnde ait: ibidè spiritus, quos repleuit ardentes, & loquentes facit, ideo in linguis igneis apparuit. Item vt ait Gregorius. Columba animal simplex, atque à malitia fellis alienum, & quia Spiritus S. facit regenerantes in Christo tales, ideo conuenièter in specie columbæ apparuit, & de hoc bene Matth. Et de columbæ proprietatibus, vnde & Saluator hortatur suos electos, vt sint simplices sicut columbæ. Item sicut & per columbam deferentem ramum oliuæ, signatum est diluuium cessasse, sic per descensum Spiritus in specie columbæ, significatur per diluuium peccatorum esse cessatum. Et hoc est, quod ait hic: *Vidi spiritum descendentem*, & non solum hoc, sed etiam manentem: in Christo enim semper mansit spiritus. Requiescet super eum Spiritus Domini, in ipso enim & spirituum vniuersitas, & ad omnem actum eorundem potestas sine virtuositas, & eorundem perennitas: Super vnum enim lapidem septem oculi: quia Christus operationes septiformis spiritus simul in se & coniunctas, & manentes habuit, ait Gregorius illud exponens. In homines verò regeneratos descendit Spiritus sanctus, non manet, quando peccant. Gratia futurorum effunditur: *Et ego nesciebam eum*, scilicet ex mea scientia, licet sciuerim ex diuina reuelatione, vt habitum est supra. Ideo sequitur: *Qui misit me baptizare*, & c. & in hoc Ioannis auctoritas: *Ille mihi dixit*, & in hoc diuinæ inspirationis veritas, spiritus enim in corde loquitur reuelando: Non estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri est, qui loquitur in vobis: *Super quem videris spiritum*, & in hoc signi ostendentis spiritum manifestabilitas: *Hic est qui baptizat*, & in hoc baptizandi in Christo, regenerandi potestas, & baptismi perfectibilitas, quia: *In spiritu sancto*. Vos autè baptizabimini spiritu sancto, & c. De hoc ergo, quod ait: *Ego nesciebam eum*, quærit adhuc Chrysoctomus, qualiter si nescierat eum, testatus est descensum spiritus super eum? Item quærit si tunc primo cognouit eum, qualiter ait ante baptismum. Ego debeo à te baptizari: Et respondet, quod tunc nouit eum, patre eum reuelante sibi, & spiritu indicante eum, qui baptizabatur, scilicet Christum. Et ex his concludit Chrysoctomus, signa, quæ puerilia esse aiunt Christi, mendacia esse & fictiones quorundam. Si enim à prima ætate miracula fecisset, nequaquam eum Ioanes ignorasset, neque reliqua multitudo indignisset magistro eum manifestaturo: nunc autem ait Ioannes se aduenisse, vt manifestaretur filius Dei in Israël. Hæc ille. Ex reuelatione ergo eum cognouit, vt dictum est. August. verò respondet vt prius, sicut supra dictum est: Quid inquit, per columbam didicit, nisi quandam proprietatem in Christo talem futuram, vt quamuis multi post ministri baptizaturi essent, siue iusti, siue iniusti, non tribueretur sanctitas baptismi, nisi illi, super quem columba descendit? Quicumque enim baptizat, siue Petrus, siue Iudas, scilicet ministrat, hic est, qui baptizat, scilicet Christus efficiens. Hæc ille, & ibi bene. Quare per columbam Spiritus S. descendit, scilicet quia

vnitate significat. Vna enim columba mea, & ibidem: Columba simplex innocens sine felle, pacata in oculis, non sœua in vnguibus; tales debet esse regenerati per spiritum in Christo, non rapaces vt corui, & ibi multum & bene de hoc. Et sequitur vltima particula, scilicet conclusio, siue applicatio testimonij certificati & manifestati: *Et ego vidi*, scilicet intellectualiter spiritu reuelante, & etiam corporaliter columba apparète, & supra Christum descendente: *Et testimonium perhibui, quia hic est filius Dei*, vt supra. Vt enim ait Augustinus: Columbam & ignem oculis viderunt, quicumque viderunt, & de hoc Chrysoct. bene. Itaque solus Ioanes vidit spiritum in specie columbæ. Et sequitur: *Viderunt quidem omnes presentes*. Sed tunc quæritur, quare tunc non omnes crediderunt: & respondet quod non corporis oculis opus habens solum, scilicet ad videndum, sed ea visione, quæ est secundum mentem. Et quia multi de illis carebant illa visione & fide, ideo non crediderunt. Vel aliter vt quidam aiunt: Neque omnes considerauerunt scilicet columbam descendentem, sed solum Ioannes, & illi qui dispositi erant. Hæc ille. Et notandum, quod hic plenè & expressè testatus est, quoniam: *Hic est filius Dei*, prius enim vocauit eum Agnum, & ait eum spiritu baptizare: hic verò ait, ipsum esse filium Dei, post reuelationem & offensionem spiritus in specie columbæ descendente super Christum. Et sequitur tertia pars principalis de his testimoniis, scilicet de sanctitate & puritate. Ibi: *Altera die*, & ibi quatuor. Primo gestus testificantis, & eorum, coram quibus præmissio. Ibi: *Et respiciens Iesum*. Secundo ipsius, de quo erat testimonium, quantum ad statum, specificatio. Ibi: *Et respiciens*. Tertio testimonij perhibitio: *Ecce agnus*, efficaciam testimonij subiunctio. Ibi: *Et audierunt*. Ait ergo: *Altera die*, scilicet quæ erat in crastinum, ait Chrysoctomus: & in hoc Ioannis, sedulitas ad testimonia continuanda de Christo: *Stabat Ioannes*, & in hoc eius constans stabilitas, & perfectibilitas. Vnde Glossa: Stat immobilis in culmine perfectionis. Vel hoc ait typicè, ad signandum, quod tunc cessauit lex, prout exponit Glossa: *Et duo ex discipulis*. Et in hoc Ioannis ordinata voluntas: voluit enim quod discipuli sui Christum sequerentur. Vnum enim solum studio habebat adducere eos & conglutinare Christo, ait Chrysoct. Et sequitur secundum, Ibi: *Et respiciens Iesum*. In hoc quod ait: *Respiciens*, notatur Ioanis ad Christum intèta affectuositas: illud enim respicit homo, ad quod afficitur. In hoc quod ait: *Iesum deambulantem*, signatur Christi dignitativa bonitas. Vnde Glossa, deambulantem, id est, ad nos venientem, ipse enim significatur per Angelum paratum ad ambulandum. Et sequitur tertium scilicet testimonij perhibitio: *Ecce agnus Dei*. Vt enim ait Chrysoctomus, non voce solum, sed & oculis testatur, & admirabatur Christum lætus & exultans. Vnde & sicut præcipuum ostendit. Ideo addunt Græci articulum, Agnus ad ostendendam eius excellentiam, & ibi multum & bene de hoc. Sed quæritur, ex quo supra posuit istud testimonium, videtur quod superflue hic repetat. Item ex quo alta coniunxit huic testimonio supra, quia illa hic omisit. Et ad primum respondet, quod natura humana reptans ad perditionem, ideo indiget submemoratione, propter quod ait Paulus: Eadem scribere quidem non pigrum. Ideo non superfluum hic existimes Ioannem eadem repetere. Ad aliud similiter respondet, quod non longum hic facit sermonem, quoniam vt dictum est, vnum solum in studio habebat adducere eos, & conglutinare Christo. Et quia sciebat illos, coram quibus testabatur, esse persuasos, non addidit alia, quam quæ dicta sunt supra. Et sequitur quartum, scilicet fructus vel efficacia testimonij. Ibi: *Et audierunt duo*, scilicet loquentem Ioannem: *Et sequuti sunt Iesum*. Sed quæritur, qualiter ita citò dimiserunt discipuli Ioannem magistrum suum: qui enim citò credit, leuis est corde. Item non videtur, quod fuerint affectuosi ad magistrum suum. Et ad istud respondet Chrysoctomus, quod non contemnerent magistrum, sequuti sunt, sed vt ad eum maximè persuasi, nec destiterunt à magistro, sed voluerunt discere, quod plus fuit Ioanne, scilicet Christum, & non ex leuitate sequuti sunt Iesum, nec ex contemptu magistri, sed suasi à magistro, & audien-

Chrysoct. hom. 16. in Ioan. ante med. tom. 3.

Matth. 3. d

Gregor. in Euang. hom. 30. post med.

Ibid. hom. 5. vers. fin.

Matth. 3. d
Matth. 10. b

Isa. 11. a

Zach. 3. d

Greg. Mor. lib. 19. c. 16. post med. Eccl. 20. b

Matth. 10. b

Act. 1. a

Chrysoct. hom. 16. in Ioan. ante med. tom. 3.
Matth. 3. d
Chrysoct. ibid. post aliquas.

Aug. tract. 6. in Ioan. ante med. tom. 9.

Quare Spiritus S. per columbam.

Cant. 9. e
Aug. tract. 6. in Ioan. paulo ante med. tom. 9.
cōclusio siue applicatio testimonij.
August. de Trinit. lib. 2. cap. 6. circa med. tom. 3.
Chrysoct. hom. 16. in Ioan. post med. tom. 3.

Chrysoct. hom. 17. in Ioan. non longè à princ. tom. 3.

Chrysoct. ibid. post med.

Tob. 5. a
Chrysoct. ibid. ante med.

Philip. 3. a

Fructus, vel efficacia testimonij.

Eccl. 19. a
Chrysoct. ho. 17. in Ioan. post med. tom. 3.

tes testimonium magistri, & inspirati à filio Dei. Alij autem Discipuli Ioannis, zelotypia erant dispositi, hi autem erant meliores. & secuti sunt, ait autem Chrysostrum. Et sequitur illa pars principalis, in qua determinatur de vocazione siue inuitatione discipulorum, & manifestatione filij Dei per ipsos vocati. Ibi: *Conuersus Iesus*, & illa in duas. Primo de vocatione discipulorum ad Apostolatum. Secundo de vocatione Nathanaël, scilicet ad discipulatum. Ibi: *Inuenit Philippus*, prima in tres. Primo de vocatione duorum discipulorum Præcursoris, de quibus præmissum est. Secundo de vocatione Simonis Petri. Ibi: *Erat autem Andreas*, tertio de vocatione Philippi. Ibi: *In crastinũ*. In prima quatuor. Primo filij Dei ad vocatos conuersio, & ab eis inquisitio. Secundo eorum responsio & interrogatio. Ibi: *Qui dicunt*. Tertio ipsorum inuocatio. Ibi: *Dicit eis*. Quarto temporis specificatio. Ibi: *Erat autem hora*. Ait ergo: *Conuersus autem*. Vt enim ait Glossa, quasi à tergo viderunt, sed faciẽ ostendit eis, dum de maiestate descendit, vt posset videri, vnde ait Propheta: *Ostende faciẽ & salui erimus*. Deus tu conuersus viuificabis nos, ait Propheta: *Et videns sequentes*, vt ait Augustinus, non sic illum sequebantur, quasi iam vt inhærent illi, sed videre voluerunt vbi habitaret, adimplentes illud: *Si videris sensatum, euigila ad illum*. Et per hoc patet solutio quæstionis, quia posset quæri, qualiter hic ait, quod Andreas fuit à Christo vocatus post testimonium Ioannis, quia dicitur, quod Petrus & Andreas simul fuerunt vocati de nauis, quando fuit dictum de eis: *Faciam vos piscatores hominum*. Et ad istud respondendum secundum Augustinum, quod modo secuti sunt, non quasi non recessuri, sed voluerunt videre vbi habitaret: fuerunt vocati, quando illi inhæserunt nec recesserunt, de hoc in Glossa, pro parte. Et sequitur secundum: *Dicit eis quid queritis?* sed obicitur, ex quo nouit eorum corda, superflue quærit. Respondendum secundum Glossam, quod non interrogat ignorans, sed vt mercedem habeant, vel secundum Chrysostrum, quod idem interrogat construens & mitigans eorum mentem erubescens, & tribuens eis confidere. Et ex hoc patet, quod est interrogatio ex ignorantia interrogantis, vt discat: & interrogatio aliquando, vt interrogans doceat ignorantem à litera, & est interrogatio ad tollendam erubescens, & ad ostendendam familiaritatem, & tollendam diffidentiam, vel erubescens vt hic. Vnde Chrysostrum interrogat eos, non vt discat, sed vt per interrogationem magis eos familiares faciat, & ampliore tradat propagationem. Hæc ille. Et signanter ait: *Quid queritis?* non quem: ne videatur se ostentare, & vt non exiret: ad quærendum ipsum secundum carnem. Et si cognouimus secundum carnem Christum, iam non nouimus. Et sequitur eorum responsio: *Qui dicunt Rabbi*, Græcè, quod interpretatum Magister, Latine, secundum intellectum, secundum verò Hieronymum: *Rabbi*. Syrum est: *Vbi habitas?* & in hoc patet eorum affectuositas ad discendum, & vera credulitas, & reuerentiæ humilitas. Vnde ait Chrysostrum, propter interrogationem amorem manifestauerunt: nondum enim quod discerent neque audientes magistrum eum vocant, neque dixerunt: *Doce nos*, sed vbi manes: cū silentio enim & audire & discere volebant: propterea neque distulerunt, neque dixerunt: *Cras veniemus*, & cæt. Hæc ille. E contrario est de multis auditoribus in deuotis, & in hoc est mysterium intelligendo spiritualiter, quod quærebant eum, in quantum Deus æternus, & vita, in qua est habitandum, vnde dicitur: *Excelsus & sublimis habitans æternitatem*. In quantum verò erat homo, via erat, infra: *Ego sum via*. Et sequitur beneuola responsio filij Dei: *Dicit eis: venite & videte*, scilicet credendo & operando, & tunc intelligetis ait Glossa. Et in hoc patet beneuola benignitas filij Dei, vnde Chrysostrum: *Non dixit eis signa domus neque locum: sed attrahit eos, plus aliquid ostendens, & quoniam eos acceptauit, etiam signanter ait primo: Venite, affectu amando: Et videte*, intellectu credendo. Veni & vide. Et subditur ipsorum indistans & indistans assequutio: *Venerunt*, & non solum hoc, sed: *Et manserunt*, & in hoc patet eorum deuotio, vnde Chrysostrum multum st-

diu, quod habebat circa auditionem demonstrat in eo: quod neque ab hora scilicet, quæ erat decima, auersi sunt. Sed quæritur: videtur ex dictis quod Christus habuerit mansionem, & locum habitationis, cuius contrarium dicitur. Vulpes foueas habent: filius autem hominis nõ habet vbi reclinet caput suũ. Item hic ait: *Venite*, & c. respondet volenti eum sequi, quod non habuerit, vbi caput inclinaret. Ideo quæritur, quare ita diuersimodè respondet. Et ad istud, secundum Chrysostrum, quod illud scilicet, non habere, vbi caput inclinaret, demonstratum est eius quod nullum proprium habitaculum habebat, non eius, quod in domo non manebat: etenim parabola scilicet de vulpibus & volucribus, velut hic scilicet, quod de proprietate habitaculi, non de loco mansionis loquatur. Et ex hoc trahitur, quod est, habere habitaculum iure proprietatis, & est solum habere per quietem in habitationis. Primo modo loquitur ibi Matthæus: secundo modo hic. Ideo negat ibi se habere proprium habitaculum, scilicet iure possessionis: hic innuit se habere ad quietem mansionis. Sed quæritur de hoc, quod ait: *Manserunt ibi die illo*, quare tam breuiter ibi manserunt, ex quo tanto affectu secuti sunt, vt audirent filium Dei, & tanta arcana illa nocte audierunt: desiderabiliter enim & copiosè voluptati sunt illa nocte, ait Chrysostrum: Ergo videtur mirum se tam breuiter cum eo mansisse, maxime ex quo tardè intrauerunt, quia hora decima. Item Augustinus: *Quam beatam noctem duxerunt, quis nobis dicat, quæ audierunt à Domino? quasi dicat, nullus: ergo vt prius*. Et ad istud respondendum secundum Chrysostrum, quod ita illa nocte fuerunt voluptati, scilicet doctrina Dei, vt confestim alteruter ad aliorum venationem veniret. Hæc ille. Et ex hoc patet, quod ideo tam breuiter manserunt ob festinationem ad annunciandum aliis arcana, quæ audierunt, & ob aliorum conuersionem, vt patet in sequentibus. Nam indistans Andreas adduxit fratrem ad ipsum Iesum: & patet hic spiritualiter, quod tria sunt, quæ debet facere electi Dei, scilicet vt veniant credendo, & videant intelligendo: nisi enim credideritis non intelligetis, secundum aliam literam: & vt maneat diligendo. Amando enim corde habitamus, ait Augustinus: & qui tales sunt, in die habitant cum Christo. Vnde licet isti nocte manserint cum Christo, in die tamen ait hic eos mansisse, quia non est nox, vbi est lumen, ait Glossa: *Vos filij lucis estis & filij diei*. Et sequitur quartum, scilicet temporis specificatio. *Hora erat quasi decima*. Quæritur ad quid hoc addit? Et respondendum secundum Chrysostrum, quod hoc addit ad denotandum, & discipulorum sequentium deuotionem, & eorundem à filio Dei acceptionem, & ipsis beneuolam benignitatem. Vnde Chrysostrum: *Neque ab hora scilicet decima, auersi sunt, scilicet qui sequerentur*. Et sequitur: *Eos acceptauit Christus, neque dixit: Intemporeum est in domum nunc introire, cras audietis, sed vt ad amicos loquitur: Venite, & c.* Secundum Augustinum vero numerus iste scilicet denarius legem significat, quæ erat in decem præceptis, & quia Christus venit, vt legem adimpleret, ideo merito ait: *Decima hora est*. Et ibi Augustinus multum & bene de ista lege, & de eius impletione. Spiritualiter autem, vt ait Augustinus, ædificemus in corde nostro domum, ad quam veniat Christus, & doceat nos, & colloquatur nobiscum, & fiat decima hora, id est, impletio legis: *Si quis sermonem meum audierit, ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus*. Sapiens enim mulier ædificat domum suam. Et sequitur illa pars, in qua de vocatione Petri, & ibi quatuor, quia fuit per fratrem suum vocatus. Ideo primo vocantis descriptio. Secundo, ab illo Petri inuentio, & adductio ad Iesum. Ibi: *Inuenit hic*. Tertio, ipsius Petri à Christo acceptatio. Ibi: *Intuitus autem*. Quarto nominum Petri in figura dignitatis recitatio. Ibi: *Tu es Simon, & c.* Ait ergo: *Erat Andreas*. Vt ait Chrysostrum: *Andreas, quæ didicit scilicet in nocte à Iesu, non detinuit apud semetipsum hunc thesaurum, sed festinat ad fratrem suum, & currit citò traditurus ei bona, quæ suscepit*. Hæc ille. Et ex hoc patet Andree ad doctrinam diuinam communicandam fidelitas, ad Deum

Manifestatio filij Dei.

Aug. tract. 7. in Ioan. ante med. tom. 9. Ecol. 6. d.

Matth. 4. c. Aug. ibid.

Chryf. ho. 17. in Ioan. post med. tom. 3. Interrogatio multiplex.

Chryf. hom. 17. in Ioan. post med. tom. 3.

2. Cor. 5. c.

Affectuositas ad discendum. Chryf. ibid. paulo post.

Isa. 57. c. Ioan. 14. a.

Beneuola benignitas filij Dei. Chryf. ibid. paulo post. Apoc. 6. a.

Chryf. ibid.

Quæstio de habitatione Christi. Matth. 8. c. Ibidem.

Chryf. hom. 17. in Ioan. post med. tom. 3. Christus nõ habebat vltimum proprium habitaculum.

Cur tam breuiter manserint.

Chryf. hom. 17. in Ioan. post med. tom. 3. Aug. tract. 7. in Ioan. ante med. tom. 9.

Tria quæ debent facere electi Dei.

Isa. 7. b. Ex interpretatione 72. Aug. tract. 2. in Ioan. post med. tom. 9. Thess. 5. a. Cur additur temporis specificatio. Chryf. hom. 17. in Ioan. post med. tom. 3. Ibidem.

Aug. tract. 7. in Ioan. post med. tom. 9. Denarius numerus. Matth. 5. b. August. ibid. paulo ante. Ioan. 14. d. Prou. 14. a.

Vocatio Petri.

Chryf. hom. 18. in Ioan. non longè à princ. tom. 3.

Petra:

Chryf. hom. 18 in Ioan. ante mediū tom. 3. Ioan. 4. c.

Cephas.

Marc. 3. b Matth. 16. c

Ioan. 1. a

Marc. 3. b Chryf. hom. 18. in Ioan. post medium tom. 3. Gen. 32. f. Gen. 35. b

Chryf. ibid.

Aug. de con. or. euang. lib. 2. c. 47 tom. 4.

4. figurantur in Petro.

Vocatio Philippi.

Galilæa.

Matth. 4. a

honorandum affectuositas, & ad fratrem conuertendum charitas, & ad laborandum in docendo sedula studiositas, vnde Chrysoſtomus. Hoc fraternæ bonæ voluntatis est, hoc cognati amoris, hoc sinceræ affectionis in ſpirituâlibus ſtudere: manum porrigere ſibi inuicem. Hæc ille. No- uit enim Andreas ſcriptum eſſe: Deriuentur fontes tui fo- ras. Et ſcientia abſcondita, & theſaurus inuiſus, quæ vtili- tas vtriuſque? E contrario de abſcondentibus talentum Domini: *Andreas*, inquam, *Frater Simonis Petri*, quod eſt dictum per anticipationem, quia nondum erat ei nomen impoſitum, ſcilicet Petrus. Simon autem erat nomen à pa- rentibus, vt ait Gloſſa: *Frater*, inquam, & in natura, & in gratia, & futurus in dignitate Apoſtolica, & hic erat fidelis frater, qui feſtinauit ad ſuum fratrem conuertendum: *Et erat vnus ex duobus*, &c. Sed quæritur, qualiter per Andrea, qui erat iunior, fuit Petrus conuerſus. Et ad hoc reſpondet Gloſſa, quod non eſt ordo fidei in annis, & ne hoc fortè attribueret Petro, ſuæ dignitati futuræ, & vt per infirmio- rem vocaret Deus maiorem: Infirma enim mundi elegit Deus. Sed quæritur, quare non exprimitur nomen alterius diſcipuli, ſicut nomen Andrea. Ad quod reſpondendum, quod quia per Andrea fuit Petrus conuerſus, idèd no- men eius exprimitur. Et nota de commendatione Andrea, quando ait: *Erat autem Andreas*. Et poſſet eſſe thema de ipſo: quatuor enim figurantur ad eius præconium, quorum primū eius vitæ veritas ſiue perfectibilitas. Ibi: *Andreas*, qui interpretatur virilis, ſecundo figuratur eius obedi- entialis humilitas. Ibi: *Frater Simonis*. Gloſſ. Obediens loque- tur victorias. De vtroque vir obediens loquetur victorias, quod verificatur de ipſo, quantum ad vtrumque. Tertio fig- uratur ad diuina audienda eius ſedula ſtudioſitas. Ibi: *Ex duobus qui audierunt*. Sibi enim competit illud: Audiens ſa- piens ſapiētior erit. Quarto figuratur perfecta Chriſti imi- tabilitas. Ibi: *Ex duobus qui ſecuti erāt*. Sequi. n. eſt imitari, ait Aug. Sibi enim competit illud: Nō ſum turbatus, te pa- ſtorē ſequens. Et ſequitur pars illa, in qua de conuerſione Petri: *Inuenit hic*, &c. Et in hoc patet Andrea ſtudioſitas ad quærendum fratrem ſuum. Inuenire enim eſt, in id, quod quæritur, ire, ait Auguſtinus. Similiter patet eius ve- ra pietas, prout ait Gloſſa, vt ſicut ſanguine, ſic germanus ſit in fide. Impleuit enim illud: Qui audit, dicat veni. Et dicit ei: *Inuenimus Meſſiam*, vt ait Auguſtinus. Meſſias He- braicè, Chriſtus Græcè, Latinè eſt vnctus, ab vnctione dicitur Chriſtus, Chriſma Græcè vnctio eſt, & de hoc in Gloſſa. Et in hoc verbo: *Inuenimus*, innuit, quod diu eum quæſierunt, ait Gloſſa. Sed quæritur, quare non dixit An- dreas, & annunciauit fratri ſuo ea, quæ audiuit à Chriſto. Et reſpōdet Chryſoſtomus, quod ſicut Euangeliſtæ multa abſcindunt, breuiloquij curam habentes, multo magis Andreas vtique hoc fecit, ſeipſum quidem nō putans ad explanationem omnem ſufficere, ad ipſum luminis tra- hens fontem cum ſtudio & gaudio. Hæc ille. Ob ergo im- poſſibilem explicationem, & vt plēnīus audiret ab ipſo fonte, ſcilicet Ieſu Chriſto, non dixit ei, quæ audiuit. Sed: *Adduxit eam ad Ieſum*. Sed tunc obiicitur, vt tactū eſt ſu- pra, quod: Qui cito credit, leuis eſt corde. Et ad iſtud re- ſpondendum ſecundū Chryſoſtomum, quod hoc non fuit facilitatis, ſed mentis obediētis, neque dictum eſt, quoniam credidit ſimpliciter, ſed quoniam duxit eum ad Ieſum, vt ab illo omnia diſcat. Et in hoc notatur humili- tas Petri: non enim dedignatur maior ſequi minorem, prout ait Gloſſa hic. Et ſequitur tertium, ſcilicet Petri à Chriſto acceptatio. Ibi: *Inuitus autem*, &c. Id enim dicitur filius Dei videre vel intueri, quod acceptat: ſicut ſcire Dei, eſt filium ſuum approbare, vt ait Gregorius. Vel intueri, dicitur ſecreta cordis videre, quaſi intus tueri, prout ex- ponit Gloſſa. Vnde hic filius Dei intuitus eſt Petrum, & fuit conuerſus ad fidem. Reſpexit eum, & fuit conuerſus ad pœnitentiam. Et ſequitur quartum, dixit: *Tu eſ Simon*, ſcilicet nominum recitatio ſiue præſignatio. Sed quærit Auguſtinus. Ad quid ait hoc? non enim fuit magnum, quia dixit, cuius filius erat iſte, qui nouit nomina San- ctorum, quos ante mundi conſtitutionem prædeſtinauit. Et ad hoc reſpondet, quod magnum fuit, quia & nonerat

nomen. Et fecit de Simone Petrum. Petra enim dicitur Eccleſia, & ſic in Petri nomine figurata eſt. Petrus autem dicitur à petra, & ſic in nomine Petri figurata eſt Eccle- ſia, & quis ſecuturus, niſi qui ſupra ædificat. Hæc Augu- ſtinus. Et quaſi idem Chryſoſtomus, quæ enim diuinitatis erant, incipit reuelare, à præſenti enim futurum credi fa- cit, qui enim patrem dixit manifeſtum eſt, quoniam & futurum præſciebat. Vnde & infra. Mulieri Samaritanæ quæ præterita erant reuelauit, futura autem prædicere ſolius Dei eſt. Hæc ille. Vnde ad euidentiā literæ, quæ- ritur de hoc quod ait: *Tu vocaberis Cephas*, an hoc nomen hoc nomen ei fuit tunc impoſitum? & videtur quod non: ait enim interlinearis: nondum ponit nomen, ſed præſi- gnat. Similiter quæritur de hoc, quod ſequitur: *Qui d inter- pretatur Petrus*, an illud nomen fuit ei impoſitum: & vi- detur, quod ſic, ſecundū dictum Auguſtini, ſupra. Ad contrarium videtur eſſe illud quod dicitur. Quod tunc impoſuit Simoni nomen Petrus. Item ſed videtur quod fuit ei nomen impoſitum, vbi dicitur: *Tu eſ Petrus*. Et ad hoc reſpondetur communiter, quod hoc nomen, Petrus, fuit ei impoſitum & confirmatum. Sed huic dicto videtur eſſe contrarium, quod ait Auguſtinus vbi ſupra: ſed ad iſtud reſpondetur communiter, quod hoc nomen Petrus fuit ei impoſitum. Fuit vulgatum vt hoc nomine publicè vocaretur. Fuit celebriter confirmatum & dignitati ado- ptatum. Item quæritur quare nomen Petri fuit mutatum, & ſic ſolemnizatum. Item ex quo iſta nomina erant inſi- nuatiua virtutum, quare non fuerunt impoſita Petro ab initio, ſicut Ioanni? ſupra primo capit. Item quare nunc non imitantur nomina communiter in conuerſatione ad Chriſtum, ſiue in aſſumptione dignitatum, vt fuit tunc de Petro, & de filiis Zebedæi, qui fuerunt vocati filij toni- trui. Et ad iſtud reſpondet Chryſoſtomus, vbi ſupra bene, quod poſt nuncupationem à progenitoribus, conſuetudo fuit antiquis à rebus nomina ponere, ſicut fuit de Abra- ham & Sara, & ſic de aliis, & hoc propter commemora- tionem beneficiorum Dei, & quibus ex prima ætate vir- tus clareſcebat, illinc nomina ſuſceperunt, vt fuit de Ioan- ne, quibus autem virtus poſtea debebat augeri, poſtea nun- cupatio poſita fuit: ſicut hic fuit factū de Petro, & ſic re- ſponſio ad duo prima patet. Ad aliud reſpondet ibidem, quod nunc vnū nomen habemus omnes, quod eſt ma- ius omnibus, ſcilicet quod fuimus nūcupati Chriſtiani, & filij Dei, & amici, quod nomen eſt ſufficiens ſuſcitare, & facere nos animoſiores ad virtutis operationem. Hæc ille. De his autē nominibus & eorū interpretationibus magi- ſter in hitoriis bene. De tempore verò vocationis diſci- pulorum, & de ordine ſimiliter magiſter in hitoriis. Et Auguſt. vbi ait, loquēs de iſta vocatione Petri & Andrea & Philippi, & concludens, quod intelligendum eſt nō ſic eos Dominū vidiffe, vt ei iam inſeparabiliter cohærent, ſed tantū cognouiſſe quis eſſet, eūque miratos ad pro- pria remeſſe. Hæc ille. Cæteri autem Euangeliſtæ nar- rant de vocatione eorū ad ſequendū Dominum inſepara- biliter. Et quod patet ex nominibus iſtis, quod quatuor figurantur in Petro, quorum primum eſt obediētiae hu- militas ſiue promptitudo. Ibi: *Tu eſ Simon*, quod interpre- tatur obediēs. Secundum eſt gratiæ numeroſitas ſiue plenitudo. Ibi: *Filius Ioāna*, quod interpretatur columba. Ter- tiū eſt officiij dignitas ſiue celſitudo. Ibi: *Tu vocaberis Cephas*, quod idem eſt quod caput. Quartum eſt intelligētiae limpeditas ſiue claritudo, quod ſignatur in eo, quod ait: *Petrus*, qui interpretatur agnoſcens. Hæc fuerunt in Petro & debent eſſe in ſuis imitatoribus, vt patet conſideranti. Et ſequitur pars in qua de vocatione Philippi. Ibi: *In cra- ſtinum*. Et ibi tria, ſcilicet eius inuentio, & inuēti vocatio, & vocati quantum ad locū natiuitatis, notificatio, vt pa- tet in litera. Ait ergo: *In craſtinū voluit ire in Galilæam*, ſci- licet à Iudæa, vbi erat Ioannes baptizās, ait Gloſſa, & hoc conuenienter Galilæa enim dicitur tranſmigratio, vel re- uelatio, & idèd vocaturus diſcipulos ad ſequendum, illuc vadit, & de hoc in Gloſſa. Sed qualiter hoc? quia alij Euangeliſtæ narrat, quod poſt teſtimonium Ioannis du- ctus eſt in deſertum. Et ibidem dicitur, quod cum Ioan-

Ibid. paulo poſt.
 Prou. 5. c
 Eccl. 2. o. d
 Matth. 25. b
 & c
 Anticipatio. Frater & natura, & gratia.
 Andreas iunior Petro.
 1. Cor. 1. d
 Andreas.
 Prou. 2. i. d
 Prou. 1. a
 Aug. de bono virginali. Ierem. 17. c
 Inuenire. Auguſt. de Trin. lib. 10. c. 7. poſt med. tom. 3.
 Apoc. 22. d
 Aug. tract. 7. in Ioan. circa med. tom. 9.
 Meſſias. Chryf. hom. 18. in Ioan. ante med. tom. 3.
 Eccl. 19. a
 Chryſoſt. vbi ſupra.
 Humilitas Petri. Andreas nā minor prout ſupra.
 Gregor. Mor. lib. 11. cap. 7.
 Matth. 26. g
 Aug. tract. 7. in Ioan. circa mediū tom. 9.
 Ephes. 1. b

nes effret traditus, venit in Galilæam. Sed adhuc non erat
 Ioannes traditus, immò postea baptizauit, vt patet infra:
 ergo non nunc iuit in Galilæam. Et ad istud responden-
 dum secundum Augustinum, vbi multum de hoc. Sed in
 summa potest dici, vt ab ipso extrahitur, quòd duplex fuit
 aduentus Christi in Galilæam. Primus post testimonium
 Ioannis, antequam mitteretur in carcerem, & de hoc silēt
 alij Euangelistæ. Secundus fuit aduentus post missionem
 Ioannis in carcerem, de quo infra: & in primo aduentu
 fuerunt isti sic vocati, & fuit aqua conuersa in vinum, in-
 fra. Et hæc fuit vocatio discipulorum ad fidem. De alia
 vocatione, quæ fuit ad perfectionem, loquuntur alij E-
 uangelistæ. Vnde Chrysostomus: Post baptismum nihil
 eum describunt dixisse alij Euangelistæ, sed media silen-
 tes, scilicet a baptismo vsque post captionem Ioannis:
 quæ autem facta sunt Christi miracula dicunt. Hæc ille. *Et*
inuenit Philippum, & propriè agit: *Inuenit*, talia dicuntur in-
 ueniri, quæ non essent, nisi essent quæ sita & inuenta. Item
 in hoc notatur, quòd Christus eum quærebat, vt per eum
 saluaretur. Vnde sequitur: *Dicit ei: sequere me*, non corpo-
 ris gressu, sed fide & affectu. Quærit autem Chryso-
 stomus. Quare vocat Dominus Apostolos à Galilæa, & qua-
 re primo vocatus, non inuitauit istum aut vocauit? Simili-
 ter quæritur, qualiter iste tam citò credidit, & factus est
 discipulus. Et ad istud respondet ibidem, quòd de Galilæa
 existentes, rusticus & siluestrius & grossius erant disposi-
 ti. Idèd Christus suam ostendit virtutem, à terra nullum
 ferentem fructu discipulos inclytos eligens. Hæc ille. Ad
 aliud respondet ibidem, quòd antequam aliqui cohærerēt
 ei, nullum vocauit, & hoc secundum sapientiam suam: quo-
 niam si attraxisset eos, fortassis resiliissent: sed postquam
 illi à seipsis eligentes firmi permanerunt, ad aucupatio-
 nem reliquorum, id est, venationem vel cōuersionem ven-
 nit. Hæc ille. Ad aliud respondet, quòd decens erat, Phi-
 lippum videntem scilicet alios discipulos, & à Ioanne au-
 dientem Christum sequi. Et sequitur specificatio loci na-
 tiuitatis Philippi: *Erat à Bethzaida*. Sed quæritur, quare
 hoc superadditur. Et respondet Chrysof. quòd hoc ait, vt
 discas quoniam infirma mundi elegit Deus. Illa enim ciui-
 tas erat in Galilæa, in qua erant homines rusticus disposi-
 ti, vt dictum est; vnde & de illa multi erāt piscatores: quia
 erat super stagnū Genezareth, quod vocatur mare Galilææ.
 Spiritualiter autem figuratur perfectio Philippi in tribus.
 Primo in cælestium charismatum plenitudine. Ibi: *Philip-
 pus*, qui interpretatur, os lampadis, sibi enim competit il-
 lud: In medio Ecclesiæ aperuit os eius. Secundo figuratur
 perfectio eius in plena Christi imitatione, quod implica-
 tur. Ibi: *Sequere me*, cui inuitationi cōsensit, sibi enim com-
 petit illud: *Vestigia eius secutus est pes meus*. Tertio figu-
 ratur eius perfectio in operum fructuositate, quod nota-
 tur ibi: *Erat autem à Bethzaida*, quæ interpretatur domus
 venationis vel domus frugum, vnde & Nathanaëlem con-
 uertit: ipse enim fuit de illis, de quibus Hieremias: *Ecce e-
 go mittam piscatores, & piscabuntur eos*. Et sequitur pars
 in qua de vocatione Nathanaëlis ad discipulatum, siue ad
 fidem Christi. Ibi: *Inuenit Philippus*, & illa in duas partes.
 Primo, de vocatione exteriori per Philippum, secundo de
 vocatione interiori ab ipso Christo. Ibi: *Vidit Iesus*. In pri-
 ma tria. Primo Philippi denuntiatio de Christo. Secundo
 Nathanaëlis interrogatio. Ibi *Et dixit ei*. Ait ergo: *Inuenit
 Philippus Nathanaëlem*, vt enim ait Augustinus. Hic erat e-
 ruditus, & legis peritus. Vnde & convenienter sequitur,
 quòd scripsit Moyses: *Prophetam de gente tua, &c.* & Pro-
 phetæ scilicet scripserunt: *Filius datus est nobis*. Et sic de
 multis alijs: *Inuenimus Iesum*, sic nominatum: In Deo Iesu
 meo, Et: *Videbunt omnes fines terræ salutem Dei nostri:
 Filium Ioseph*, scilicet putatiuum de semine tamen Dauid,
 quia filium Mariæ à Nazareth ciuitate Galilææ: *Flos de ra-
 dice eius ascendet*. Ibi Hebraïca veritas habet Nazareus.
 De radice eius ascendet sed, sicut dicit Glossa super illud:
 Nazareus vocabitur, Nazareth flos interpretatur. Et se-
 quitur Nathanaëlis respōsio: *Et dicit ei*, quia enim Natha-
 naël erat peritus in lege, & nouerat scriptum esse: *Et tu
 Bethleem terra Iuda nequaquam eris minima in terra Iu-*
 da: ex te enim exiet Dux, &c. idèd respondet: *A Nazareth
 potest aliquid boni esse*: quod potest dupliciter legi secundum
 Glossam, vel etiam dubitando interrogat, vel affirmat: &
 patet ipsius humilitas & curialitas, quāuis enim sciret esse
 scriptum quòd de Bethleem Dux egredietur, vt dictum
 est, tamen interrogando ait: *Aliquid boni?* &c. id est, aliquis
 Propheta, sicut infra: *Nunquid à Galilæa venit Christus*
 vel potest remissiuè siue affirmatiuè secundum Augusti-
 num, qui ait: *Ambas pronuntiationes potest sequi ista
 vox siue dubitans, siue confirmans, & siue isto modo, siue
 illo pronunties, non repugnat sequentia: quamuis enim
 Christus fuerit natus in Bethleem, tamen fuit conuersatus
 in Nazareth. Venit Nazareth vbi erat nutritus. Chryso-
 stomus tamen homilia dicta legit negatiuè magis, non ta-
 men repugnat, quòd ibi natus, sed ab educatione siue à cō-
 uersione diceretur Nazareus, & sequitur Philippi respon-
 sio: *Veni & vide*, tam corporaliter quàm mentaliter. Et no-
 ta, quòd non respondet quæstioni, magis volens ducere
 eum ad Christum, vnde Chrysostomus, quia sicut An-
 dreas non valens repræsentare diuitias, quas inuenerat a-
 pud Christum, duxit fratrem, id est, Petrum ad ipsum: sic
 & iste scilicet Philippus, trahit eum ad Christum, sciens, si
 verba & doctrinam Christi gustauerit, non deserturum
 Christum amplius. Hæc ille. Et in hoc patet ipsorum cre-
 dulitas, & Christi ab eis honorabilitas. Et sequitur illa
 pars, in qua de vocatione ipsius Nathanaëlis, ibi: *Vidit
 Iesus*, & ibi quinque, Primo illius à Christo cōmendatio.
 Secundo, eiusdem à Christo inquisitio, ibi: *Vnde me nosti?*
 Tertio, Christi responsio, ibi: *Et dicit ei*. Quarto, ipsius Na-
 thanaëlis confessio, ibi: *Respondit*. Quinto, ipsi contenti
 Christi promissio, ibi: *Respondit Iesus*, ait ergo: *Vidit Iesus
 venientem*, vt ait Chrysostomus, multum desiderium habe-
 bat ad Christum, & licet dixerit prius: *Nunquid à Naz-
 areth, &c.* non tamen dixit nullum bonum fert Galilæa. Id-
 èd sequitur eius commendatio à Christo: *Ecce verè Israëlita*,
 cuius iudicium incorruptibile: idèd sequitur: *In quo do-
 lus non est*, id est, dolosa duplicitas. Vnde Augustinus: *Do-
 lus est cum aliud agitur, aliud fingitur. Fraus est, simula-
 tio est, quando aliquis aliquid in corde tegit, & aliud lo-
 quitur: dolus est, & tanquam duo corda habent. Corde
 inquit, & corde locuti sunt. Hæc ille. Ibi multa & bene de
 hoc: *Israëlita* enim interpretatur videns Deum, qualis e-
 rat iste, vt dicitur in Glossa. Et de hoc in collatione. Et
 sequitur secundum: *Dicit ei, vnde me nosti?* ex quo ante non
 vidisti, & loquitur vt credens ipsum esse purum homi-
 nem, idèd ad attrahendum eum respondit Iesus: *Priusquam
 te Philippus, &c.* Et secundum Chrysostomum, ad literam
 est intelligendum vt sciret, quòd quando Philippus solus
 erat & Nathanaël, & singulariter omnia hæc dixerunt.
 Idèdque & tempus dixit, & locum, & arborem, vt non e-
 set suspectibile testimonium secundum Augustinum: *In-
 uenimus istam arborem maledictam, quia sola folia ha-
 bet. Et signat legis literam, sub qua erat ille. Et de hoc
 Augustinus ibi bene, & in Glossa de hoc. Vel per ficum
 scriptura potest significari: Qui custodit, ficum, comedit
 fructus eius. Er quia ille erat in scripturis eruditus, idèd
 ait ei, quòd viderat eum sub ficu. Sed quæritur ex quo iste
 erat in lege & scripturis peritus, & ad credendum facilis,
 & ad Christum affectuosus, quare non fuit annumeratus
 in numero Apostolorum: videtur enim quòd si fuisset
 annumeratus cum eis, quod plus potuisset proficere in
 prædicatione Evangelica. Item quæritur quare isti reue-
 lauit abscondita, vt sic vocaret eum, & similiter Petro su-
 pra, non sic alijs discipulis. Ad primum respondet Augu-
 stinus, quòd Christus elegit idiotas non sapientes, volens
 superbiorum frangere ceruices, non quæsiuit per creato-
 rem piscatores, sed de piscatore lucratus est Imperatorem.
 Iste autem fuit magnus, & sine dolo, & in lege peritus, hoc
 solo non electus, ne vnquam videatur Dominus doctos
 eligisse. Hæc ille. Et ibi multum bene de hoc. Idem Augu-
 stinus scilicet quare elegit illiteratos, vt essent Apostoli,
 quod idèd elegit tales, vt quidquid magnum essent, & fa-
 ceret, ipse in eis esset & faceret. Iob ait: *Ligabis eū ancil-
 lis tuis*: ibi Gregorius loquens de isto ait, quòd Dominus
 Natha-***

Nathana-
ëlis humi-
litas,

Ioan. 7. d
Aug. tract.
7. in Ioan.
post med.
tom. 9.

Luc. 4. c.
Chrysof.
ho. 19. in
10. 2. circa
med. 10. 3.

Ibid. ante
med.

Quatuor
in vocati-
one Na-
thanaëlis.

Ibid. circa
med.

Aug. tract.
7. in Ioan.
post med.
tom. 9.

Israëlita.

Ibid. paulo
post.
Mat. 21. f
Ficus.
Prov. 17. c

Cur non
fuit Natha-
naël in nu-
mero A-
postolorū

Aug. tract.
7. in Ioan.
post med.
10. 9.

Aug. de ci-
uit. Dei. li.
18. c. 49.
10. 5.
Iob. 40. c

Natha-

Greg. Mor. li. 33. c. 15. post med.

1. Cor. 1. d. Obiectio de Paulo.

1. Co. 15. a.

Exo. 18. d. Deut. 1. c.

Deus elegit simplices ad dignitatem Apostolicam.

Isidorus Orig. li. 17. ap. 7.

Hier. 2. 4. b.

Abac. 3. d. Chryf. hom. 19. in Ioan. post med. 13.

Chryf. hom. 18. in Ioan. ante med. tom. 3.

Mich. 5. c. Chryf. hom. 20. in Ioan. non multum a prin. 20. 3. Psal. 81. b.

Fides meretur intellectum. Isa. 7. c. ex interpretatione 72.

Luc. 3. c. Act. 8. g. Aug. tract. 7. in Ioan. ver. f. 10. 9.

Nathanaelem laudat, non tamen in forte prædicantium numerat, quia ad prædicandum cum tales venire debuerant, qui de laude propria nihil habebant, ut tanto solius veritatis cognosceretur esse, quod agerent, quanto & aperta cerneretur, quia ad hoc agendum per se idonei non fuissent. Et ibi bene de hoc. Non multi potentes, & cæ. Si obijcitur de Paulo, quod in lege fuit peritus, & tamen electus in Apostolum. Respondendum, quod non fuit electus inter primos Apostolos, sed post ascensionem Domini mutatus de Saulo in Paulum, & sic humiliatus fuit devotus & electus. Vnde & seipsum vocat abortivum. Mihi tanquam abortivo visus est. Item si obijcitur, quod Deus præcepit eligere sapientes ad officia prælationis in illud: Prouide viros potentes. Et sic videtur fecisse contra id, quod fecit. Iterum ex hoc videtur, quod in electionibus eum debemus imitari, eligendo scilicet simplices. Et ad istud est respondendum, quod Deus elegit simplices ad dignitatem Apostolicam propter dictas causas, qui potuit & fecit eos sapientes sua sapientia: & quia non est in humana potestate sic facere de simplicibus sapientes, ideo homines debent eligere bonos & sapientes ad prælationum dignitates. Et nota quod ait: *Quando eras sub ficu.* Ficus enim, ut ait Isidorus, dicitur à fecunditate, & dicitur quod si folia ficus tangunt carnem, pruritus faciunt: & potest significare ipsam legem, ut dictum est, vel dulcedine peccati, quæ significatur per ficus malas, malas valde: Ficus enim non florebit. Et potest significari scripturam, ut habitum est. Et sequitur quartum: *Respondit Nathanaël,* ut enim ait Chrysostronus, quoniam argumentum suscepit cognitionis suæ: venit ad confessionem, ostendens deuotionem, & subdit: Videns animam alacrem repente effectam admirantem, exultantem, saltantem præ gaudio. Hæc ille. Sed quæritur quare filius Dei vocauit Petrum, & istum reuelando eis occulta, & prædicando eis futura, non sic Andream & alios? Et ad hoc respondit Chrysostronus, quod Andreas & Philippus habebant testimoniū Ioannis: Philippus enim vidit presentes discipulos, scilicet Andream & alium discipulum: Petro autem à præsentibus, quia dixit quod erat filius Ioanna, futurum credi fecit. Sic & in isto reuelando ea: quæ præterita, attrahit eum: non enim minus adducunt prophetiæ quàm miracula, immo virtuosius & irreprehensibilis, ut ait ibidem. Et patet hic veritas fidei ipsius Nathanaelis, quæ dicitur: *Rabbi,* & in hoc commendat plenitudinem suæ sapientiæ & veritatem humanitatis: *Tu es filius Dei,* & in hoc proficitur maiestatem suæ dignitatis: *Tu es Rex Israel,* & in hoc proficitur dignitatem suæ regiæ maiestatis. Quia: *Rabbi,* auctor omnis veritatis: quia: *Filius Dei,* auctor omnis salutis: quia: *Rex Israel,* auctor & rector omnis potestatis. Quia enim: *Rabbi,* id est, Magister, docet inenarrabiliter: quia: *Filius Dei,* saluator, indefectibiliter: quia: *Rex Israel,* regnat imperialiter. Ipse est enim Dux de quo dicitur: *Ex te exiit Dux,* & c. Secundum tamen Chrysostronum. Nudum hominem esse Christum confitetur, licet confiteatur eum esse filium Dei: nam ibi sumitur filius Dei, sicut in Psalmo: *Ego dixi: Dij estis,* & c. Glossa tamen dicit, quod vtriusque naturam confitetur in Christo. Et sequitur quintum, scilicet promissio Christi. Ibi: *Quia dixi tibi.* Et primo ipsa promissio: secundo illius expositio ibi: *Amen dico,* Ait ergo: *Quia dixi tibi,* & c. quasi diceret, ex quo credidisti ex reuelatione occulti, quod dixi tibi: *Manus videbis,* & ex hoc patet, quod fides meretur intellectum: Nisi credideritis, non intelligetis, secundum aliam literam. Item tunc obijcitur, quod fides istius fuit persuasa experimēto rei singularis reuelatæ, & sic non habuit meritum. Et ad istud respondendum, quod fides sua non fuit ex hoc orta, sed fuit adiuta & manu ducta. Et sequitur expositio eius, quod dixit: *Manus. Amē dico vobis, videbitis calum apertum,* & c. Sicut factum est. Apertum est cælum & descendit Spiritus sanctus. Et: *Video cælos apertos,* & c. Ut enim ait Augustinus. Credentibus aperitur aditus cæli, & vident angelos, id est, prædicatores prædicantes arcana diuinitatis, & etiam humana de Christo. Et de hoc in Glossa, Sed quæritur, sicut obijcitur Chrysostronus. Ex quo Petrus post miracula & doctrinam confessus est filium

A Dei ut verum Deum: Tu es filius Dei veri, & c. hic autem ante signa & doctrinam, quasi idē dicit & confitetur, quare iste non beatificatur, id est, beatus vocatur à reuelatione sicut Petrus? Et ad istud respondet Chrysostronus, quod eadem verba vterque est locutus, sed non eadem mente: quia Petrus confessus est filium Dei, & verum Deum, hic autem confessus est hominem nudum, quod patet ex hoc quod sequitur: *Tu es Rex Israel:* ut autem est filius Dei non solum Rex Israelis, sed vniuersi orbis. Et ideo Petrus ex perfecta fide meruit beatificari, id est beatus vocari: huic autem promisit filius Dei, se visurum Angelos ascendentes & descendentes in filiū hominis, & abducit eum à terra paulatim, & facit eum non ultra imaginari hominem simpliciter, id est, purum hominem, sed ut proprium filium Regis, id est Dei, cui Angeli ministrant. Hæc ille. Et ibi bene de hoc. Qualiter autem ministrauerunt Angeli Christo tempore natiuitatis, crucis, resurrectionis, & ascensionis Chrysostronus exemplificat, & patet in serie Euangelica. Augustinus autem exponit de Angelis, id est, prædicantibus arcana diuina, & incarnationis mysteria de filio Dei, ut patet in Glossa. Ut enim ait Gregorius: Quod Græcè Angelus, hoc Latine nuncius dicitur recte, qui nunciare supremum iudicem mittitur. Angelus vocatur Labia sacerdotis custodiunt scientiam, ac sequitur: Angelus Domini exercituum est. Et ibi Gregor. & ibi bene de hoc. Et de his Angelis, & eorum ascensu in collatione, & in hoc terminatur istud capitulum.

CAPVT SECVNDVM.

T die tertio nuptia facta sunt, & c. Narratis testimoniis B. Ioannis de filio Dei, & habita uocatione discipulorum, hic ostendit se filium Dei miraculo, sicut continuat Glossa. Vnde ex hinc narrat Euangelista opera miraculosa, & saluificat documenta filij Dei. Et consequenter enarrat de passione & resurrectione. Et quoniam capitula non sunt continuè ad inuicem dependentia, quia alia & alia miracula & documenta non sunt ad inuicem consequentia nec coniuncta: ideo compendiosius & doctrinabilius videtur quodlibet capitalium in se diuidi. Et secundum hoc, istud capitulum in quatuor partes. Primo narratur de miraculosa mutatione aquæ in vinum. Secundo de descensu Capharnaïm. Ibi: *Post hoc.* Tertio narratur de ascensu in Hierusalem, & de electione vendentium & ementiū. Ibi: *Et prope erat Pascha Iudaorum.* Quarto narratur de credulitate multorum in Christum. Ibi: *Cum autem esset Hierosolymis.* Prima in quatuor. Primo antecedentium ipsum miraculum præmissio siue occasio. Secundo, ipsum miraculi effectio siue operatio. Ibi: *Erant autem ibi lapidea, & c.* Tertio miraculi manifestatio vel approbatio. Ibi: *Dixit autem Iesus.* Quarto ordinis miraculi subiunctio. Ibi: *Hoc autem initium.* In prima narrat quatuor antecedentia, quæ sunt nuptiarum celebratio, & ipsius Iesu: ac suorum ad ipsas uocatio: defectus vini à beata matre ipsi Iesu insinuatio, & eiusdem ipsi matri responsio, & eiusdem matris ministris præceptio, ut in littera patet. Ergo ait: *Tertia die.* Et in hoc notatur tempus Nuptiarum: *In Cana.* Et in hoc notatur locus: *Nuptia facta,* & in hoc eorum celebratio. Et quia notus erat ibi Iesus, ut ait Chrysostronus. Ideo fuit: *Vocatus & mater ac discipuli.* Sed quæritur qualiter inquit ad nuptias, cum in talibus consueuerunt esse vulgaria conuiuia & comessationes: ergo non decebat eum illuc ire. Item melius est ire ad domum luctus, quàm ad domum conuiuij. Et ita ut prius. Et ad istud respondendum secundum Chrysostronum, quod ipse ad dignitatem suam non respiciebat, sed ad beneficium nostrum: qui enim non dedignatus est serui formam accipere: multo magis nec dedignatus est ad nuptias venire, qui cum publicanis recubuit. Hæc ille. Item ut ait idem Chrysostr. Illi qui vocauerunt, non habebant de eo decens iudicium, neque ut magnum aliquem æstimabāt: sed ut vnum multorum, quod Euangelista enigmaticè ostendit, quando ait:

Mat. 16. c.

Chryf. hom. 20. in Ioan. prope prin. 20. 3. Confessio Petri. Petrus, quare beatus vocatur

Ibid. paulo post. Aug. tract. 7. in Ioan. circa fi. 20. 9. Gregor. in Euang. ho. 6. post med. dium. Angelus. Mala. 2. b. Ibidem.

Continuatio Euangelij.

In quatuor partes diuiditur hoc caput.

Prima pars diuiditur in quatuor.

Tempus nuptiarum. Locus. Celebratio. Chryf. hom. 20. in Ioan. ante med. 10. 3. Cur iuerit ad nuptias. Eccl. 7. a. Chryf. ibid. Phil. 2. b. Matth. 9. a. b. Chryf. ibid.

Aug. tract.
9. in Ioan.
paulo à
pino 9
Hæretici
confutati.

Tria tem-
pora sunt.
tres dies.
Ose. 6. a

ieras ma-
tris Chri-
sti.
rudentia
beatæ ma-
tris, &c.

Luc. 2. g

Exo. 20. b

Responso
ad obie-
ctionem.
Aug. tract.
8 in Ioan.
post med.
10. 9.

Ibid. ante.
Chryf. ho.
20. in Ioan.
circa med.
10. 3.

Exempla
de medico

Hæretico-
rum obie-
ctio con-
futati.
Aug. tract.
8 in Ioan.
post med.
10. 9.

Ioan. 19. c

Chryf. hom.
21. in Ioan.
ante med.
10. 3.

Erat ibi mater Iesu ac fratres eius. Hæc ille. Aliter respōdet Augustinus: quōd ideo Dominus venit ad nuptias, quia erant hæretici futuri prohibentes nubere: ideo ad eorum confutationem dignatus est Iesus venire ad nuptias. De tempore harum nuptiarum, & an eadem die, annis reuolutis, aduentus Magorum, & mutatio aquæ in vinum fuerint, in historijs Magister de hoc, & sicut tactum est supra Primum aduentum Domini in Galilæam post baptismum silent alij Euangelistæ: de quo cum loquitur hic, & idem Chrysoſtomus, vt habitum est. Per istas nuptias figurantur nuptiæ Christi & Ecclesiæ, quæ fuerunt factæ tertia die scilicet tempore gratiæ. Tria enim tempora, scilicet tempus ante legem, & tempus legis, & tempus gratiæ sunt tres dies, in quibus Deus illuminauit electos suos lumine suo: Vinificabit nos post duos dies, & tertia die suscitabit nos. Et de his nuptiis in collatione, Et subditur secundum antecedens, scilicet insinuatio matris de defectu vini. Ibi: *Et deficiente vino, dicit mater.* Et in hoc patet cōpassiua pietas matris inopiæ, & uerecundæ etiam diffidentia sponſi & sponſæ, & eorum quorum erat necessaria providere. Item notatur prouidentia beatæ matris sedulitas, & urbana curialitas, & prouidendi ordinabilitas, quōd alijs. nescientibus insinuauit filio defectum vini. Item supponit filij potestatem, largitatem, ad subueniendum pietatem, & ideo solum ait: *Vinum non habent*, insinuando: amanti enim, qui est potens & sciens, & volens subuenire, sufficit nuntiare: amanti enim nuntiandum est ait Augustinus. Et sequitur responsio Saluatoris: *Quid mihi & tibi?* &c. Sed quæritur qualiter tam dure ei respondit, cum dicatur: *Erat subditus illis.* Item præcepit parentes honorare, quōd est intelligendum non solum fructo, sed etiam verbo: ergo non ita asperere debuisse respondisse. Item fuit mater excellentissima, nec vnquam talis. & ipse filius obedientissimus: nec vnquam talis: & ipsa petebat ex summa confidentia, & ex summa pietate, ob aliorum inopiam, & fuit uerecundissima uirgo: ergo videtur quōd nimis asperere ei respondit. Et ad ista respondendum secundum Augustinum, ubi ait, quōd illa erat mater carnis, mater humilitatis, mater infirmitatis, quam suscepit, sed miraculum, quōd erat facturus, secundum diuinitatem erat, non secundum infirmitatem. Ideo non agnoscit viscera humana, operaturus diuina, quasi diceret: Non genuisti, quōd de me facit miraculum, ideo ait: *Quid mihi & tibi?* scilicet commune, quantum ad hoc: diuinitatem enim meam non genuisti, sed infirmitatem. Et ibi Augustinus bene & multum de hoc. Item Chrysoſtomus: Mutare aquam in vinum erat diuinæ potentiæ, non humanæ, quam ex matre susceperat. Hæc ille, Et superaddit alias causas: ideo enim sic respondit, maximum inferens profectum, non dimittebat humilia de se sapere. Item vt non uideretur se iniicere, miracula scilicet faciendo. Item vt non essent suspecta miracula: ab his enim, qui indigebant, rogari oportuerat, & quando tales rogant insuspicabile est miraculum & pura laus. Et ponit exemplum de medico, quando intrat in domum infirmantium, nec rogatur ab infirmis, sed à necessariis, id est, cognatis, suspicabilis erit. Itē hoc ait: erudiens eam nō vltra talia facere: erat enim multi honoris ad matrem, sed multo amplius salutis multorum: non ergo aduersus matrem erant hæc verba, sed dispensationis multa. Hæc ille. Et ibi bene de hoc. Et ideo congruenter sequitur: *Nondū venit hora mea.* Ex hoc obijciunt hæretici, sicut insinuat Augustinus, quōd ergo subiectus tempori & fati. Item ex quo discipulos vocauerat, & futura quibusdam prædixerat, ergo venerat hora faciendi miracula. Et ad istud respondet Augustinus, quōd hoc est intelligendum, quōd non venerat hora passionis, ibi inquit, te cognoscam, cum pendere in cruce infirmitas inceperit: cuius mater es. Vnde & ipsam tunc recommendauit discipulo, quæ diligebat. Et ex hoc patet error hæreticorum: non enim erat sub fato conditor cæli, vt ait Augustinus, ubi supra. Et ibi bene de hoc. Aliter respōdet Chrysoſtomus, quōd ideo sic ait, ostendens, quoniam omnia cum tempore decenti operatur, quasi dicat: Non sum cognitus his, qui sunt hic neque sciūt, quōd deficit vinum, si-

ne eos sentire hoc primum: nam qui nouit, quoniam in necessitate est constitutus, cum patitur his, quæ petit, multam, habet gratiam: qui vero necessitatis suæ non assumpsit sensum, neque beneficij mysterium, & grandem sensum accipiet: non ergo subiectus erat temporum necessitati, qui factor eorū erat, hæc ille, & ibi bene de hoc. Sed quæritur, qualiter ait: *Mulier, &c.* cum esset uirgo sincerissima: respondendum secundum Augustinum, quōd more scripturarum mulier pro sexu ponitur. Et idem Gregorius, quōd mulier dicitur dupliciter, scilicet pro sexu, & pro infirmitate. Factum ex muliere. Et notandum, quōd dictum Chrysoſtomi hic non tenetur, qui ait, quōd deficiente vino volebat mater Iesu illis, scilicet, qui erant in nuptiis ponere gratiam, & seipsam clariorē facere per filium, & fortassis, quid humanum patiebatur, quemadmodum fratres eius, dicentes: *Manifesta te ipsum mundo, infra: Volentes eam, quæ à miraculis gloriam.* Propterea uehementius respōdit, dicens: *Quid mihi & tibi mulier.* Hæc ille, & quasi simile ait idem super Matthæum. Super illud, *Mater tua & fratres tui foris stant.* Sed absit à beata Matre Dei, quōd post plenitudinem Spiritus sancti, & cōceptionem & partum filij Dei, fuit passa aliquid humanū, id est, vanæ gloriæ. Vnde Augustinus: De sancta, inquit, Virgine Maria propter honorem Domini nullam proflus, cum de peccatis agitur, habere uolo quæstionem: inde enim scimus, quōd ei plus gratiæ collatum fuit ad vincendum ex omni parte peccatum, quæ concipere meruit, quem constat nullum habere peccatum. Hæc ille. Sed ad saluandum dictum Chrysoſtomi, posset dici, quōd non intellexit in ipsa fuisse aliquam affectionem vanæ gloriæ, sed quōd appetebat miraculum, ex quo potuit oriri gloria humana, sicut ubi dicitur de accipientibus mercedem in gloria: quōd murmurabant uidentes alios accipere eundem denarium quem & ipsi, non quōd possit esse murmur in bonis, sed quōd præambula erat defectio, ex quo uidebatur posse oriri murmur, prout ait ibi Chrysoſtomus Et sequitur præceptio matris ministris: *Dicit mater Iesu quodcumq;* &c. Sed qualiter hoc attentauit, ex quo dixerat Christus quōd nondum uenerat hora faciendi miracula. Item ex hoc uidetur dissentire à uoluntate sua. Et ad istud respondet Chrysoſtomus. Quōd mater nouerat, quoniam non imbecillitatis renunciatio fuit, sed ingloriationis, id est, non ad impotentiam, sed ob vanæ gloriæ recusationem: & ideo sapienter ministros uocat, vt à pluribus fiat petitio. Hæc ille. Et ex his patet prouidentie perspicabilitas, ad subueniendum effectuositas, & ad obtinendum uirtuositas: nam & Christus ex hinc aquam conuertit in uinum; unde Chrysoſtomus. Deinde inquit, & honorans matrem, & vt non erubescere faciat genitricem, & vt non semper contradicere eius sit, scilicet fecit quod dixit mater. Et ex hoc patet, quam honorifica, & quam pia, & quam sedula, & quam uirtuosa aduocatrix est beata mater apud filium, cui à quolibet est dicendum: *Mulier sancta es, ora pro nobis.* Et sequitur secunda particula principalis: *Erant ibi hydriæ.* Et ibi duo, in quibus uasorum aquæ conuertendæ in uinum descriptio, & impletionis præceptio. Ibi: *Dixit eis Iesus.* Ait ergo: *Erant ibi hydriæ,* ad literam uasa aquaria dicta ab ἕδωρ, quod est aqua. Vnde Isidorus. Hydria genus uasis aquatilis per derivationem hydros Græcè aquam dicunt: *Lapidea,* id est, de lapide factæ: *Posita* quia secundum caeremonias Iudæorum in ipsis se frequenter baptizabant, id est, lauabant. Pharisei & omnes Iudæi nisi crebro lauent manus non manducant. Vnde Chrysoſtomus quia enim in aquosa est Palæstina, & non erat in multis locis fontes & puteos inuenire, replebant hydrias aqua, vt non current ad flumina, si quando immundi fierent, sed de propè haberent purgationis modum. Hæc ille: *Capietes metretas,* id est, mēsuras: metrum enim idem est quōd mensura secundum Augustinum. Vnde Isidorus: Metrum mensura liquidorum est *Μέτρον,* enim mensuram dicunt Græci. Inde appellata metreta: quasi ergo diceret, singulæ capiebant binas vel ternas mensuras. Sed quæritur quare in talibus uasis fecit miraculum, & quare addidit: *Secundum purificationem Iudæorum.* Et ad hoc

Quæstio
cur dicat
mulier.

Aug. tract.
10. in Ioan.
ante med.
10. 9.

Greg. Mor.
iii. 11. c. 26.
in princip.
Gal. 4. a
Chryf. ho.
20. in Ioan.
circa med.
10. 3.

Ioan. 7. a
Cap. 7.

Chryf. in
Matth. ho.
44. non
ongē à
pino. 10. 2.
Mat. 12. g
Aug. de na-
tura & gra-
tia. cap. 36.
10. 7.

Mat. 20. b

Chryf. ho.
65. in Mat.
paulo ante
med. 10. 2.

Chryf. ho.
21. in Ioan.
ante med.
10. 3.

Chryf. ibid.
paulo ante.

Beata uirgo
aduocatrix
apud filium.
Iudic. 4. d

Isidor.
Ibid. Orig.
lib. 20. c. 6.

Marc. 7. a
Chryf. hom.
21. in Ioan.
ante med.
10. 3.

Aug. tract.
9. in Ioan.
ante med.
11. 9.
Ibid. Orig.
lib. 16. c. 25.

Chry

Chrysoſtomus, vbi ſupra. Quod ideo ſic fecit oſtendens, nunquam illa vini receptacula facta fuiſſe, & ne quis infidelium ſuſpicaretur, quoniam facte vini intus remanente, vinum factum eſſet. Item quæritur, ſicut opponit Chryſoſtomus, cum multo mirabilius eſſet ſubſtantiam facere ex non entibus, id eſt ex nihilo, quam naturam tranſmutare in qualitatem, videtur quod debuifſet creariſſe vinum ex nihilo. Et ad iſtud reſpondet, quod multoties miraculorum magnitudinem abſcidit, volens vt magis ſuſceptibile eſſet miraculum, ideo eſſet minus ſuſpectum miraculum apud illos, qui hauſerant aquam, ſic fecit. Item ad confutationem hæreticorum, dicentium non eſſe opera conditoris quæ videntur in mundo: Ideo obſtruens infamiam eorum, plura fecit miraculorum ex ſubiectis ſubſtantiiſ. Hæc ille. Et ibi bene de hoc. Secundum verò Auguſtinum, vbi exponit hæc allegoricè: *Sex hydriæ ſunt. Sex ætates mundi, de quibus in Gloſſa: quæ fuerunt impleta Prophetiis, quæ ſunt aquæ, & in vinum conuerſæ, quando de Chriſto intelliguntur. Per binas metretas duæ gentes ſcilicet Iudaica & Gentilis, de quibus in figura. Duæ gētes in vtero tuo ſunt. Tres metretæ, tres populi descendentes à tribus filiis Noë. Vel per binas metretas fides diuinitatis in Chriſto, per tres fides Trinitatis, & de his Auguſtinus proſequitur prolixè & ſufficienter. Secundum Bernardum verò: *Sex hydriæ. Sunt ſex obſeruantia, quibus purificantur Iudæi: id eſt, conſtitentes: quæ ſunt ſilentium, pſalmodia, vigilia, ieiunium, opus manuum, carnis munditia: & de his, & purificatione per iſta ibi proſequitur bene. Et ſequitur pars, in qua filij Dei præceptio, & præcepti impletio, & per hoc miraculi effectio. Ibi: *Dicit eis Ieſus: Implete, &c.* Sed quæritur, ex quo dixit ſuperius, quod nondum venerat hora eius, ſcilicet faciendi miracula, qualiter nunc præcepit implere hydrias, vt fieret miraculum? Item videtur ſibi contrariuſ in facto & dicto. Item: Non eſt Deus qualiſ homo vt mentiatur, nec vt filius hominis, vt mutetur, ergo vt priuſ. Et ad iſtud reſpondendum, vt dictum eſt, quod ſuperius inſinuauit ſe non facturum miraculum propter dictas ibi cauſas: hic autem miraculum fecit honorans matrem, vt habitum eſt. Præterea vt ait Chryſoſtomus. Chriſtus ait mulieri: Non ſum miſſus, niſi ad oues, quæ perierunt, domus Iſrael: & tamen curauit filiam eius ſignificans ex hoc quod & ſi indigni ſimus, acceſſione faciamus nos dignos, vt accipiamus. Hæc ille. Nulla ergo mutatio in filio Dei, licet videatur priuſ negare & poſtea dare, vt patet ex dictis. Et ſequitur: *Et impleuerunt uſque ad ſummum.* Et in hoc patet obedientia miniſtrorum, & miraculum occultè factum: ipſe enim dixit & facta ſunt. Vnde credendum eſt, quod tunc fuit aqua conuerſa in vinum. Sed quæritur quare non eſt uſus aliquo verbo ſignificatio prædictæ mutationis, ſicut in aliis miraculis eſt uſus, ſicut infra: Ait Paralytico. Surge tolle grabatum, &c. Et infra: Lazare veni foras. Item quæritur, quare ait miniſtris, vt implerent hydrias aqua & quare ait, vt implerēt uſque ad ſummum, cum poſſet multiplicare vinum, ſi eſſet neceſſe ſine iſtis. Ad iſtud reſpondendum, quod ſicut ait Chryſoſtomus. In hoc miraculo, oſtendit ſe eſſe conditorem rerum, obſtruens infamiam hæreticorum: vt ergo verbo ſuo increato reſcondidit, ſic & mutat prout vult. Vnde Chryſoſtomus Nunc nimirum omnes, quoniam ipſe eſt, qui in vineis aquam tranſmutat, & pluuiam per radicem in vinum vertit, quodque in planta per multum tempus ſit, hoc repente ſimul in nuptiis operatus eſt. Hæc ille. Aliquando tamen eſt uſus verbo exteriori in miraculis, propter aliorum inſtructionem in fide. Ad aliud reſpondendum eſt, quod ideo dixit miniſtris, vt haurirent, vt inde teſtes haberet eius quod fiebat: ipſi enim aquam hauſerant. Et licet poſſet vinum multiplicare & ex modico multum facere, præcepit implere hydriam aqua uſque ad ſummum, vt & eſſet miraculi**

euidencia, & ſufficientiæ conuiuantibus abundantia. Et ſequitur illa pars, in qua miraculi approbatio, & ab aliis commendatio: *Dicit eis Ieſus, haurite, & ibi tria. Primo diuina præceptio de hauriendo vino. Secundo, vini delatio ipſi architriclino, & illuſ ab eo guſtatio. Ibi: Et uulerunt. Tertio, ab eodem ſponſi uocatio, & vini facti ex aqua commendatio: Ibi: *Vocat ſponſum.* Et hoc eſt, quod ait: *Dixit Ieſus: Ferre architriclino.* Sed quæritur, quare præcepit primo illi deferri vinum? Videtur, quod fuerit perſonarum acceptor, ex quo præcepit ferre vinum qualiſ principali. Vt enim ait Magiſter in hitoriis, architriclinuſ dicitur primuſ inter conuiuantes, dictuſ à triclino, quod dicunt fuiſſe domuſ tricamerata, vel habens teſtudinẽs tres, vel tres ordineſ menſarum. Item ex quo miniſtri hauſerant aquam, videtur quod illi potuiſſent perhibere teſtimonium de vino facto ex aqua. Et ad iſtud reſpondendum ſecundum Chryſoſtomum vbi ſupra, quod homineſ, quibuſ miniſtratio talium cœnarum credita eſt, hi maximè vigileſ ſunt, vt in ornatu & ordine omnia diſponantur, propterea vigilantem ſenſum in teſtimonium eorum, quæ fiebant, uocauit. Hæc ille. Et quia talis erat architriclinuſ, & aliorum erat ſeſuſ corruptuſ, non ſufficienter comprehendere ea, quæ fiebant, eo quod ebrij erant, ideo non præcepit ferre vinum recumbentibuſ. Per hoc ad aliud, nequaquam enim miniſtri enarrantes, ſcilicet miraculum, eſſent crediti: ſed uiderentur inſanire, ideo non uocauit eoſ in teſtimonium. Sed quærit, quare non reuelauit aliis recumbentibuſ? Ad hoc reſpōdet Chryſoſtomuſ, quod non erant ſufficienter, ſcilicet comprehendere, eo quod ebrij erant, vt dictum eſt: ei autem reuelauit, ſcilicet architriclino, qui poterat conſpicere & iudicare rectè. Et ſequitur ſecundum: *Vt autem guſtauit uinum, &c.* ſcilicet factum ex aqua: *Nec ſciebat, unde eſſet, ſcilicet ex qua uirtute, ad literam: Miniſtri autem ſciebant, certa experientia.* Et hæc ignorantia ſignificabat neſcientiam ſynagogæ. Miniſtri uero ſignificabant Prophetas, qui hauſerant variuſ ſcientiaſ Prophetarum, de quibuſ in Pſalmo: Tenebroſa aqua in nubibuſ aeris. Et: Haurietis aquaſ Triclinium autem dicitur Eccleſia propter treſ ordineſ ei긯, ait Hugo de anima, & ſic architriclinuſ Eccleſiæ prælatum deſignat. Et ſequitur tertia particula, in qua uocat ſponſum ſcilicet architriclinuſ, *Vocat, inquam, ad congratulandum. Vnde ſequitur: Omniſ homo.* Sed quæritur, quare uocauit ſponſum? Respondet Chryſoſtomuſ, quod non ſolum, qui miniſtrabant, ſed ſponſuſ & architriclinuſ teſtaturi erant: miniſtri, ſicut qui nauſeant aquam, illi, ſicut principaleſ & habeteſ ſenſum uigileſ & ſanum ad diſcernendũ, quoniam uinum erat, & optimũ erat, quod factum eſt. Et allegat architriclinuſ conſuetudinẽ de largitate diſcubituſ in principio, & de prouidentia in fine exponendo in bonum: *Omniſ homo, vt dicitur ab humanitate, ſcil. homo enim proprie eſt, qui aliis proficit. Vt enim ait Tulliuſ: Homo non eſt natuſ ſibi ſecundum Platonem. Vnde dicitur: Barbari præſtabant non modicam humanitatem Paulo & ſociis ei긯. Ideo dicitur hic: Omniſ homo, id eſt, perfectuſ uiuẽſ, vt habetur: Illuminat omnem hominem, & talis: Bonum uinum ponit, ſcil. ex largitate. Sed quia multi conuiuanteſ abutuntur largitate patrifamiliaſ, ideo ſequitur: *Et cum inebriati fuerint, ſcil. ſuo uitio: Id quod deteriuſ, ſcilicet ponit, ſcil. in remedium, quia inebriatiſ confert pluſ debile uinum, vel ne fiat diſpendium & ampliuſ incommodũ: perditio enim eſt, & periculum dare bonum uinum inebriatiſ. Tu autem, ſcilicet ſponſæ: *Seruaſti bonum, continuando largitatem: Gloſſa uero exponit ſpiritualiter de homine carnali: & de hoc in collatione. Quærit Chryſoſtomuſ, quare non fuit hoc miraculum reuelatũ aliis conuiuantibuſ. Item, quare non narratur hic de reſpōſione ſponſi ad architriclinum. Et ad primũ reſpondet, quod monſtrationẽ & cognitionẽ hui긯 miraculi ſeruauit Chriſtuſ, uſque in futuro tẽpo-****

Chryſ. hom. 21. in Ioan. ante med. tom. 3. Ibid paulo poſt.

Confutatio hæreticoru de miraculis.

Aug. tract. 9. in Ioan. ante mediũ tom. 9.

Hydriæ ſex quid ſignificent.

Binæ metretæ.

Binæ gentes. Gen. 25. d.

Aug. ibid. paulo poſt. Bern. ſer. 2. in Domi. 1. poſt 8. Eph. de mutat. aqua in uinum poſt med.

Num. 23. c.

Chryſ. hom. 21. in Ioan. ante med. tom. 3. Mat. 15. c.

Ioan. 5. b

Ioan. 11. b

Chryſ. ibid. poſt pauca.

Infamia hæreticorum obſtruitur.

Chryſ. ibid

Cur uſus fit verbo. Dominuſ in miraculiſ. Cur dixit miniſtriſ ut haurirent aquam, &c.

Miraculi approbatio.

Cur fertur uinum architriclino. Obiectio. architriclinuſ.

Chryſ. hom. 21. in Ioan. poſt med. tom. 3.

Ibidem.

Miniſtri quid ſignificent. Pſal. 17. b

Iſa. 12. b

Chryſ. hom. 21. in Ioan. poſt med. tom. 3.

Homo. Cic. de Off. lib. 1. cap. de tribuſ. Act. 28. a

Ioan. 1. a

Chryſ. hom. 21. in Ioan. ante med. tom. 3.

re: post reliquorū signorum demonstrationem: ex cuius cognitione Regulus rogauit Christum, vt sanaret filiū infra: Alij autem hic conuiuantes non valebant conspiciere miraculum, vt dictum est. Discipuli autem perceperunt, vnde in eum crediderunt. Et ex hoc infra eodem: *crediderunt in eum discipuli eius.* Ad aliud respōdet Chryf. quōd euangelista festinās ad interiores res, tangens hoc solum transcurrit, sc. non ad hoc respondens: quod vero necessarium erat, hoc erat dicere sc. quoniā aquam fecit vinum & bonum vinum. Quærunt aliqui hic, ex quo nonnulli conuiuantes in his nuptiis fuerunt ebrij, vt ait Chryf. qualiter filius Dei fuit cum eis in conuiuio, cum dicatur: *Noli esse in conuiuio potatorum.* Item quæritur tum etiam, an ebrietas semper sit peccatum, & in quo casu est peccatum, & in quo excusabile. Et ad primum respondendum, vt supra, quōd Christus dignatus est comedere cum eis, & bibere, vt sanaret eos, quoniam non est opus valentibus medicus. Et quia in Cana Galileę erant piscatores, & homines rusticani, ideo credendum est, eo magis fuisse ebrios ex desuetudine bibendi vinum, vel ex præcipitatione, vel ex infirmitate, vel ex ignorantia virtutis vini, quam ex studio bibendi. Ad aliud respondetur cōsequenter, quōd in ebrietate sunt tres gradus, sumendo eam largē. Prima enim ebrietas est ad rationis aliquale obnubilationem. Secunda est ad organorum & cordis aggrauationē & disturbationem. Tertia est ad rationis subuersionem & membrorum & organorum ligationem. Prima dicitur esse venialis, nisi forte ratione circūstantiæ ex parte personæ, vel officij vel temporis, sicut in sacerdotibus legalib. tempore sui officij. Vbi cum prohibetur sacerdotibus bibere vinum, tēpore quo debebant intrare tabernaculum testimonij. Ebrietas vero secundo modo est periculosa propter quod ait Saluator: *Non grauentur corda vestra crapula & ebrietate.* Tertia vero, quæ sobrietatem subuertit, mentem peruertit, vt non intelligat quæ agit, videtur esse mortale peccatum quantū est de se, si scienter & studiose se quis inebriauerit, & inebriantib. isto modo, comminatur scriptura pœnam æternam. Cui vā? cuius patri vā, &c. Nōne his qui cōmorantur in vino? Et vā qui potētes estis ad bibendū vinum, &c. Et nota circa istud miraculum dicta August. Vbi ait, quōd non solum tunc vertit Dñs aquā in vinum ex aqua imbibita, sed quotidiana miracula assiduitate viluerunt. Et ibi bene de hoc. Itē ad nuptias venit Christus propter hæreticos prohibētes nubere, & vt coniugalis castitas firmaretur. Et ostēderet sacramentum nuptiarum, in quibus ipse sponsus erat, cuius personam ille sponsus gerebat. Item, vt ait idem Aug. Omnis prophetia, qua non intelligitur Christus, aqua est, vt inducit ipse exemplo: mutatur autem in vinum, quando Christus intelligitur & sapit, quod non sapiebat, inebriat quod non inebriabat. Bonum enim vinum Euangelium Christi. Hæc Aug. Quod quidem Euangelium germinat virgines. Sex vero hydriæ significant sex ætates, vt dictum est: in quibus non defuit prophetia, & illa tēpora, quasi sex articulis distincta, vt vasa inania fuerunt, nisi à Christo impleverunt. Hæc similiter Aug. Moraliter autem per sex hydrias possunt significari sex necessaria mentibus purificandis, quorum prima hydria est compunctiua contritio, quæ purgat, vt ait Propheta: *Lauabo per singulas noctes lectum meū.* Et de hoc in figura: Rebecca descendit ad fontem & impleuit hydriam aqua, &c. Scil. lacrymarum. Secunda hydria, confessio mundans, in Pf. *Dixi confitebor iniustitiam meam, de qua in figura. Rebecca effudit hydriam in canalibus, quod est emouere peccatum ex cōscientia.* Tertia est pia eleemosynarum largitio: *Date eleemosynam, & omnia munda sint vobis.* Item in Genesi in figura deposuit hydriam & dedit ei potum. Quarta est constans iniuriarum remissio & permissio: hac enim purgatur peccatum: *Dimittite & dimittetur vobis.* Cumque confregissent hydrias tenuerunt lampades, &c. Hydrias confringunt, qui non reputant iniurias & contemnunt.

Quinta est exercitium pœnitentialis laboris, quod similiter purgat à peccato, & de hac in figura. Quod Rebecca egrediebatur, habens hydriam in scapula, id est, strenuum laborem in sustinentia. Sexta est obseruatio diuinæ legis & prædicationis, quas purgat: *Mundi estis propter sermonem meum.* Et de hac hydria in figura: *Da mihi de hydria tua.* Et sequitur, *bibe Domine, & c. qui enim est impletus diuina doctrina, debet eam alijs propinare.* Sed istæ hydriæ non continent, nisi aquas insipidas, si Dominus non conuertit in vinum amoris, & deuotionis. *Bibi vinum meum cum lacte meo.* Binæ metretæ sunt amor Dei & proximi. Tres vero metretæ sunt virtutes tres Theologicæ, quæ sunt tres panes, de quibus: *Accomoda mihi tres panes.* Vel per sex hydrias possent figurari sex opera misericordiæ, vt patet consideranti. De quatuor vero hydriis, de quibus dicitur: *Implere quatuor hydrias aqua, patet, quod significant quatuor affectus animæ, qui sunt implendi influentiis diuinis.* Vel possunt significare aliquas de prædictis hydriis, vt potest patere conferenti. Et sequitur vltimum sc. ordinis signorum subiunctio. Ibi: *Hoc initium signorum.* Sed qualiter ait hoc? quia per stellam duxit Magos ad se, sicut per signum: ergo istud non fuit initium signorum. Et ad hoc respondet Chryfost. quōd hoc fuit initium signorum post baptismum scil. *Et manifestauit gloriam suam.* Deitatem latentem ait Glossa. Sed qualiter hoc: *Et crediderunt,* quia neque multi attenderunt miraculum sed ministri, architriclinus & sponsus, sicut opponit Chryfost. Et respondet, quōd postea audierunt miraculum, in illo enim die non omnes sciuerunt: *Manifestauit tamen gloriam suam.* Quia & post audierunt: *Et discipuli in eum crediderunt.* Vt dicitur hic sc. qui antea mirabantur. Sed qualiter ait crediderunt discipuli, ex quo prius crediderant? Et ad hoc respondet August. Quōd discipulos hic debemus intelligere, qui erant futuri discipuli, quia discipuli erant, quando hæc conscripta sunt. Sed quæritur quo modo fecit hic signum siue miraculum, cum hoc diminuat meritum fidei, infra: *Nisi inquit signa videritis, nō credetis.* Ad istud respondet Chryfost. quōd tunc maximè necessarium fuit signa facere, quando deuoti & attendentes, his quæ fiebant, manifestè aderant. Sed tunc quæritur de hoc quod supra. Sine signis, id est miraculis in eum crediderunt. Et ad hoc respondet Chryfost. quod doctrina & Prophetia aliquando erat sufficiens admirationē imponere audientium animab. & suadere cum affectione, attendere & credere. Sed tunc quæritur quare aliquando denegat signa facere, aliquando propter peruersitatem conuersantiū in locis illis. Et ex his patet, quod aliquando faciebat signa ob deuotionem assistentiū, aliquando omittebat facere, quando doctrina & prophetia sufficiebant: aliquando denegabat ob peruersitatem habitantium siue inquirentium signa. Et sequitur secunda principalis capituli. Ibi: *Post hæc descendit, &c.* in qua narrantur de descensu suo Capharnaum, vbi narrantur suus descensus, & de mora ibidem ait ergo: *Post hæc, &c.* Sed quæritur, ex quo erat ibi parum moraturus, & Hierosolymam festinaturus, quare illuc descendit. Et ad illud respondet Chryfost. quod ideo descendit, vt matrem, & fratres, non vbiq; secum contrahat. Adinit ergo illuc, & parum ibi contrahens tempus propter honorem, qui erat ad matrem, eam restaurans, id est consolans & delectans, rursus autem assumit facere miracula, & ideo ascendit Hierosolymam. Sed quæritur quare non fecit ibi signa vel miracula. Et ad hoc Chryfost. quod illi, qui habitabant illam ciuitatem, valde erant corrupti: Capharnaum, &c. Et sequitur vsq; enim infernum descendes. Item quæritur qualiter ait: *Fratres eius,* cum fuerit vnigenitus & patris & matris. Et ad hoc respondet August. Quōd fratres erant cognati Mariæ, eo modo, quo Abraham & Lot dicebantur fratres, & Jacob & Laban: *Et ibi manserunt non multū, & cetera,* propter vicinitatem Pal-

Gen. 24. c

Ioan. 15. a

Gen. 24. c, d

Cant. 5. a

Metretæ bi

næ.

Luc. 11. a

Sex hydriæ

sex opera

misericordiæ.

3. Reg. 18. c

Quatuor af-

fectus ani-

mæ signan-

tur quatuor

hydriis.

Mat. 2. b

Chryf. hom.

22. in Ioan.

ante med.

tom. 3.

Ibidem.

Aug. de con-

cor. Euang.

lib. 2. c. 17.

tom. 4.

Ioan. 4. g

Chryf. hom.

22. in Ioan.

ante med.

tom. 3.

Ioan. 1. f

Chryf. ibid.

Secunda

principalis

capituli.

Chryf. hom.

22. in Ioan.

ante med.

tom. 3.

Ibid.

Mat. 11. c

Aug. tract.

10. in Ioan.

ante med.

to. 9.

Gen. 14. c

Gen. 27. g

schæ,provt postea subdit, nec iste descensus Capharnaum, qui fuit ante Pascha, est idem cum illo descensu, de quo Lucas, vt patet ab Augustino. Et patet secundum Glossam, quod iste descensus significauit descensum filij Dei in mundum. Moraliter vero significat descensum filij Dei in animam sanctam. Capharnaum enim interpretatur villa pulcherrima, vel ager benedictionis, eius mater est humilitas, obedientia, fratres & discipuli gratuita virtutes, qui concomitantur ipsum Iesum. Quicumq; fecerit voluntatem patris mei, hic mater, & soror, & frater. Ioannes item: Si quis diligit me, &c. Sequitur. Ad eum veniemus, &c. Et sequitur tertia pars principalis capituli de ascensu in Hierosolymam. Ibi: *Et prope erat Pascha.* Et illa in duo. Primo de ipso & de factis ibidem. Secundo, narratur de inquisitione Iudeorum ab ipso. Ibi: *Responderunt.* In prima tria. Primo ipsius ascensus & curæ eius præmissio. Secundo facti ibidem specificatio. Ibi: *Et inuenit.* Tertio recordationis discipulorum de facto subiunctio. Ibi: *Recordati.* Ait ergo: *Et prope erat Pascha.* Scilicet primum post baptismum suum. Vnde Chrysostomus: Ascendit, vt ostendat, quoniam antè paucos dies Paschæ baptizatus est. Idem Magister in historiis. Et quia Pascha erat, ascendit adimplens legem, de qua Exodi. Tribus vicibus festa celebrabis, &c. Vnde Glossa docet nos seruare statuta Ecclesiæ, ad quam venimus. Et sequitur secundum: *Et inuenit in templo,* id est in atrio templi, nomine tamè templi appellatur. *Inuenit,* inquam vendentes. Et de his quæ vendebantur & qua causa vendebantur, Magister in historiis super illud Matthæi. Eiiciebat omnes vendentes, &c. In porticibus templi, inquit, hostias vendebant ne venientes de longinquo nihil offerrent, si hostias præsto non haberent. Et ibi bene de hoc. Sed quæritur qualiter narrat hic de ista eiectione, cum Matthæus narrat de eiectione vendentium in templo antè passionem. Et ad hoc respondet Chrysostomus, vbi supra: Hæc eiectiones non fuerunt secundum idem tēpus, sed hæc fuit in initiis operum Christi. Illa vero antè passionem. Et enumerat ea, quæ vendebantur, scil. *Boves & oves,* quos offerebant diuites: *columbas,* quas offerebant pauperes secundum legem: *Et Nummularios,* scil. accommodantes pecunia sub cautione: nam prohibitum erat dare ad vsuram. Tamen tales parua munuscula accipiebant, licet non numeratam pecuniã, palliantes suã vsuram. Ideo dicitur: Violabant me ad populũ meum, propter pugillum hordei, & fragmen panis. Et: Vsuram & superabundantiam non accipies. Et ad ostensionem zeli magni ipsius subdit: *Et cum fecisset flagellum,* ad litteram, *Eiecit, &c.* Vnde Chrysostomus: Non solum verbis & increpationibus contentus, sed flagellum faciens, eiecit eos. Et subditur ratio huius eiectionis. Ibi: *Auferre ista hinc, &c.* id est de tam sacro loco: *Et nolite facere domum, &c.* id est templum cultui diuino mancipatum: *Domum negotiationis,* vendendo & emendo, sicut ipsi faciebant. Sed quæritur, ex quo non erat magnũ peccatũ si vendebant in templo, quod emebatur, vt offerretur quare eiecit istos. Item vendebant, quæ opus habebant homines in sacrificiis temporis: Et quæ honestè emuntur, non illicitè venduntur, vbi ait Augustinus: ergo vt prius. Et ad istud respondet Augustinus. Quod ad hoc figura erat illud. Inde enim eiecit Dominus omnes, qui sua quærebant. Ideo non passus est domũ orationis fieri domum negotiationis, & si negotiationis domus nõ debet fieri domus Dei: potationis debet fieri: quasi dicat: Non. Quid ergo faceret, si ebriosos ibi inueniret? Hæc Augustinus. Item quæritur iuxta Chrysostomũ, quare sic istos eiecit, & quare cum tanto conatu, quod fecit flagellum ad eiiciendũ: Ad hoc respondet, quod quia debebat in sabbato curare & multa alia facere, in quibus videbatur Iudæis esse legis transgressio, vt non videretur Deo contrarius. Ideo ob suspicionis directione fecit. Hæc ille. Ad aliud respondet, quod ideo non est contentus sermonibus, vt ostendat se hoc facere non sicut hypocrita vel hypocritam simulans: ex quo enim

erat multa plebis irrationabilitas, non erat hypocritam simulantis in pericula se proicere, sed omnia pati eligentis, pro bono ornatu domus Dei. Ideo non dixit, domum suam, sed domũ patris mei, Ad ostensionem ergo, quod non fuit contrarius Deo, nec quod simulans hypocritam eiecit eos de templo dicto modo. Sed adhuc quæritur, quare hic loquitur mitius in ista eiectione, quam Matthæus: hic enim ait: *Nolite facere domum negotiationis.* Ibi autem ait: *Fecistis eam speluncã latronũ.* Ad istud respondet Chrysoſt. quod in principio signorum non ita vehementer, sed remissè in increpatione vitur: ideo tunc post signa & documẽta acrius loquutus est. Sed quæritur, cum adhuc nõ esset multũ notus, nec fama sua diuulgata, qualiter permiserunt eum prædicta facere tam authenticè sine contradictione? Et ad istud respondendũ secundũ Magistru in historiis supra Matthæũ: Tradunt, inquit quidã, quia fulgor radiosus egrediebatur ex oculis ipsius, quo territi Sacerdotes & Leuitæ non poterant ei resistere, & ideo permiserunt eũ sic facere. Aliter respondet Chrysoſt. quod nõ resistũt neq; arguunt, sicut infra, quando dixerunt: *Dæmoniũ habes: quia viderunt se iure increpatos.* Et vt patet hic ad literã, templa Dei sunt venerãda, & ea, quæ sunt negotiationis voluptatis, cupiditatis, contentionis, ex eis eiicienda. Vnde Magister in historiis super Matthæum vbi supra. Hic rectè faciunt qui ceras factas in Ecclesia vendi non permittũt, nisi inquit, pro mysterio hoc fecerit Dominus. Et hoc quia est domus orationis. Vt enim ait August. loquens de Ecclesiis, nihil turpe ac flagitiosum spectandũ aut imitandũ proponitur, vbi veri Dei aut præcepta insinuantur, aut miracula narrãtur, aut dona laudãtur, aut beneficia postulãtur. Quid autè significatur per vendentes & ementes boues. Et sic de aliis August. multũ, in Glossa pro parte: Ipsi enim sunt, qui quærent quæ sua sunt, & totũ habet venale. Columbas enim vendunt, qui dicunt se dare Spiritum sanctũ pretio honoris sui. Similiter boues vendũt, qui laborẽ prædicationis similiter pro pretio tēporali vendunt: Oves vendũt, qui plebẽ diabolo vendunt, & hoc faciunt, vt accipiant honores & laudes, non vt conuertantur ad veritatẽ. Hæc ille. Et ibi bene de hoc. Et est in Glossa pro parte. Quod ergo flagellũ fecit, figura est secundũ Augustinum, quia sermo eius flagellatur, secundũ illud Psalmi: *Congregata sunt in me flagella,* & ignorauit: *flagellatus est flagellis Iudæorũ,* flagellatus est blasphemis falsorũ Christianorum, nec ipse præcepit illis, qui ab eis erat flagellandus, signũ nobis ostendit, quia vnusquisq; in peccatis suis testẽ sibi facit, addendũ peccatũ peccato, & quia sic illi faciebãt huius signũ fecit illud, sc. flagellũ, & c. Væ, qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis: Iniquitates suæ capiunt impium. Et sequitur tertium, scil. recordationis discipulorũ specificatio, ibi: *Recordati,* hoc viso, ait Glossa: *Quia scriptũ est Zelus, &c.* Et in hoc quod ait, *Comedit, &c.* Vocatur vehementia zeli: quod enim comeditur, quasi in comedentem vertitur, & vita illius & regimine agitur: Et de hoc Augustinus bene: Qui, inquit, comeditur zelo domus Dei, omnia quæ ibi videt peruersa satagit corrigi cupit emendari, si emendare potest, non quiescit, si nõ potest, tolerat, gemit, & ibi multũ & bene de hoc: Vnde & imitatione Christi eius membra & spiritualiter præidentes & prædicantes debent comedi zelo Dei, id est, inflãmari, & illo agi & regi. Vnde August. ibi: Si in domo tua, nequid peruersum sit, satagis, in domo Dei, vbi salus proposita est, debes pati quantũ in te est, si quid peruersũ ibi vides: quasi dicat: Non. Et sequitur, prohibe quos potes, tene quos potes, terre quos potes, blandire quibus potes, noli quiescere. Ac demũ: Nolite quiescere lucrari animas Christo, qui estis lucrati à Christo. Hæc ille. Et ibi bene de hoc: O filij æmulatores legis estote, & ibi enumerat exempla patrũ. De hoc dicitur: *Sume tibi sartagine ferream, &c.* Secundum Gregorium: Nulli omnipotenti Deo sacrificium tale est, quale zelus animarum, debet tamè zelus esse regu-

Luc. 4. c
Aug. de con-
cor. Euang.
lib. 2. c. 42.
tom. 4.
Descensus
Capharnaũ
quid signi-
ficet.

Mat. 7. c
Ioan. 14. c
Tertia pars
principalis
capituli.

Chryſ. hom.
22. in Ioan.
ante med.
tom. 3.
Exod. 25. c

Mat. 21. b

Mat. 21. b
Chryſ. ibid.
paulo post.

Leu. 5. b

Ezec. 13. d
Eg. 22. c

Chryſ. vbi
supra.
Ratio eie-
ctionis.

Aug. tract.
10. in Ioan.
ante med.
tom. 9.
Ibidem.

Chryſ. hom.
22. in Ioan.
ante med.
tom. 3.

Mat. 21. b

Chryſ. ibid.

Ioan. 7. c

Mat. 7. c

Aug. de Ci-
uit. Dei lib.
2. c. 28. to. 5.

Aug. tract.
10 in Ioan.
tom. 9.

Ibid. ante
med.
Cur flagel-
lum fecit.
Psal. 34. b

Isa 5. c
Prou. 5. d

Aug. eod.
tract. post
med.

Zelus qua-
lis esse de-
beat.

Ibid.

1. Mac. 2 f
Ezec. 4. a
Greg. in
Ezech. lib. 1.
hom. 12. post
med.

Ioan. 2. b
Rom. 10. a
Bern. super
cant. ser. 49
ante med.
Ber. hom. 49.
Cato.
Senec. de
cōso. ad Mar
ciam c. 20.
circa med.

Chryf. hom.
22. in Ioan.
circa med.
tom. 3.

Cur pete
rent signum
Iudæi.
Ibidem.

Cur signum
non fecerit
Dominus.
Mat. 12. a

Psal. 3. b
Ose. 6. a

Mat. 26. f

Quatuor
hic figuran
tur.
Psal. 18. a

Immaculata
sanctitas.
3. Reg. 7.
Heb. 9. c
Passionis
vniuersalita
tas.
Iob 16. c
Iob 19. b
Inuicta po
testas in re
surgendo.
Aug. tract.
10 in Ioan.
post med.
tom. 9.
Ioan. 5. d
Ioan. 10. d
Veritas
mortis.
Mat. 12. f
August. de
Trin. lib. 4.
c. 6. in princ.
tom. 3.

latus recta scientia, ne contingat illud: Emulationem Dei habent, sed non secundum scientiam. Vnde Bernardus: Quo feruidior est zelus, eo magis scientia est necessaria, & idem: Dilectio & cognitio sunt necessaria cum zelo: ista ne inflet, illa ne erret: tali zelo debent esse feruidi electi Dei, ex eplo sanctorum Patrum, Phinees & aliorum. Coramenim Catone nullus erat ausurus peccare, ait Seneca. Et sequitur illa pars, in qua de interrogatione Iudæorum à filio Dei, ibi: *Responderunt ergo.* Et ibi quatuor. Primo ipsa interrogatio. Secundo Christi responso, ibi: *Respondit.* Tertia iterata eorum interrogatio, ibi: *Dixerunt.* Quarto temporis, quo fuerunt discipuli recordati dictorum Christi, specificatio, ibi: *Recordati, ait: Quod signum ostendis, &c.* Et in hoc patet eorum infania. Vnde Chrysostomus. Signo, inquit opus erat: quasi dicat: Non, vt ea quæ malè fiebant cessare faceret, & domum eriperet à tantâ verecundia Zelum enim pro domo Dei accipere, nonne maximum signum virtutis Dei erat? Hæc ille. Sed quæritur, quare petebant signum, ex quo erant inuidi, & facere signum esset ad eorum confusionem? Et ad hoc respondet Chrysostomus quod à turpi lucro suo interciso, id est, ablato dolentes erant: & ideo opinantes eum prohibere, scilicet à priori facto, sic petierunt: Sed quæritur tunc, quare non fecit aliquod signum ad eorum confusionem? Et ad hoc respondet idem, quod propter vltimam eorum insensibilitatem & dolosam mentem nullum signum fecit: Generatio adultera signum quærit: sed non dabitur ei, nisi signum Ionæ Prophete. Et ibi manifestius ait euangelista, hic autem magis ænigmaticè propter mentem eorum perniciosam. Hæc Chrysostomus. Et sequitur responso Christi: *Respondit Christus, soluite templum hoc, &c.* Sed qualiter ait imperatiuè? cum ipse loqueretur de templo corporis sui, non debuit imperare eis soluere templum. Et ad hoc respondet Glossa, quod istud fuit prophetia, non enim imperat, sed quasi diceret: Vos soluetis scilicet in passione, & ego excitabo in resurrectione. Et propriè loquitur: *Excitabo,* quasi de somno ob breuitatem temporis ante resurrectionem, secundum illud Psalmi: Ego dormiui & soporatus sum: vnde dicitur Tertia die sulcabit nos. Et occasione istius verbi, sicut creditur, sumptum fuit istud falsum testimonium Iudæorum dicentium: Dixit: Possum destruere templum Dei, & post triduum ædificare illud. Et nota quod istud verbum posset esse conueniens thema tempore passionis vel resurrectionis: in quo figurantur quatuor. Quorum primum est sacri corporis filij Dei singularis, & dedicata sanctitas. Ibi: *Templum.* In sole enim posuit tabernaculum suum: vnde figuratur per templum Salomonis in quo erant omnia, quasi de auro vel aurea. In quo notatur immaculata sanctitas. Istud enim templum sacrum erat, illud tabernaculum non manu factum. Secundo figuratur passionis vniuersalitas. Ibi: *Soluite,* id est soluetis, quod enim soluitur vndique deligatur, & dilaceratur, & eius compago dissipatur. Sic fuit de sacro corpore Domini, quando clavis confodiebatur & perforabatur. In figura conuicidit me vulnere super vulnus. Et destruxit me vndique & pereit. Et sequitur: Fecerunt sibi viam per me, & obsederunt in gyro tabernaculum Tertio figuratur eiusdem inuicta potestas in resurgendo. Ibi: *Excitabo illud.* In quo notanda æqualitas potestatis filij cum patre. Vnde Augustinus. Quo modo suscitatur pater sic & filius. Potestatem habeo ponendi animam meam & iterum sumendi illam. Quarto figuratur veritas mortis, & velocitas resurrectionis. Ibi: *Tribus diebus,* & hoc scilicet ad manifestandam veritatem mortis & in resurgendo virtutem potestatis. Erit filius hominis in corde terræ tribus diebus. Qualiter autem fuerunt tres dies, & tres noctes: Augustinus bene: Quod primus dies, à parte extrema totus annumeratus. Similiter tertius à parte prima & ipse totus: medius autem absolute totus. Et sequitur: Ab hora mortis vsq; ad diluendum resurrectionis fuerunt quadraginta horæ, vt congrueret vita sua super terram illi numero ad insinuandum mysterium perfectionis. Hæc ille. Et ibi bene de hoc. Et sequitur tertium, scilicet iterata interrogatio Iudæorum, dixerunt ergo Iudæi: & *Quadraginta sex annis, &c.* Sed quæritur, qualiter ait: quod tot annis fuit templum ædificatum, cum in sex annis fuerit ædificatum templum, & septimo consummatum fuerit, vt patet. Videtur enim quod sit contradictio. Et ad istud respondendum: quod primum templum fuit ædificatum in sex annis, vt dictum est, hic vero loquitur de templo reædificato sub Zorobabel, cuius ædificatio fuit incepta primo anno Cyri Regis: sed impediens bellis: tot annis fuit perfecte ædificatum, vt patet. Et de hoc in Glossa: sed contra hoc est illud quod ait Chrysost. quod in viginti annis fuit consummata mensura ædificationis prioris templi. Et ad istud est respondendum, quod vis est facièda in hoc quod ait: *Consummata,* numerat enim Chrysost. & ædificationem templi & ædificationem domus Regiæ, quæ tredecim annis est ædificata, vt patet. Quasi ergo dicerent Iudæi impossibile est, loquentes ad Christum, te excitare tot diebus templum ædificatum tot annis: *Sed ille dicebat de templo corporis,* vt enim ait Augustinus. Ille spiritualiter loquebatur, sed illi caro erant, & vt caro sapiebant. Sed quæritur de Glossa, & est Augustini, qui hæc exponit, quæ Glossa ait. Quod quadraginta sex diebus corpus Christi, vt cuiuslibet hominis in ventre matris per omnia membra formatur: sed videtur quod hoc non fuerit ad propositum, quia Christus fuit conceptus ex Spiritu Sancto Alia corpora humana fuerunt concepta ex feminibus commixtis vt patet supra vbi dicitur: Non ex sanguinibus &c. ergo non est simile de corpore Christi & de aliis corporibus humanis. Item ipse Christus à primo instanti conceptionis fuit perfectus vir: Fœmina circumdabit virum. Ergo vt prius. Et ad istud respondendum secundum Magistrum in historiis, secundum hunc numerum conueniente perfectioni corporis Dominici, quantum ad maiorem distinctionem. Vnde corpus perfici, potest intelligi dupliciter: vel organizatione vel magnitudine sine mole: omnia enim alia corpora humana concepta ex feminibus permixtis perficiuntur vtroque modo, prout ait Augustinus. Qui ait: Conceptio humana sic procedit, quod in primis sex diebus, lactis quasi habet similitudinem, sequentibus nouem conuertitur in sanguinem, duodecim diebus solidatur, reliquis diebus, formatur vsque ad perfecta lineamenta. Et ibi bene de hoc. Corpus vero Christi, in primo instanti fuit organizatum completè, tamen mole & magnitudine membrorum spatio dierum perficiendum. Ideo numerus prædictus non est dicendus conuenire sacro corpori Christi, quatum ad distinctionem, sicut aliis corporibus: sed eo modo, quo dictum est, In instanti enim primo conceptionis completum & organizatum fuit corpus Dominicum & verbum vnitum. Quærit Chrysostomus, quare non dedit eis signum. Et respondet vt prius, quod ideo non dedit, scilicet propter eorum dolosam mentem. Item quærit, quare non soluit eis ænigma de templo. Et cum dicatur. Qui sophisticè loquitur odibilis est; videtur quod non debuit eis ita loqui, quasi sophisticè, quasi æquiuocando templum. Et ad primam respondet Chrysostomus, quod sermonem non suscepissent, licet exposuisset eis de templo corporis sui. Si enim inquit, discipuli neque sufficenter curant intelligere quod dictum est, multo magis nec turbæ. Ad aliud respondendum, quod aliud est loqui sophisticè, aliud ænigmaticè; quia loqui sophisticè est loqui ad descriptionem: loqui vero ænigmaticè est ad occultationem mysteriorum malis & indignis, vel ad exercitationem bonorum ad inquirendam intelligentiam in mysteriis. De mysterio autem istorum dierum scilicet quadraginta sex in Glossa, & in Homilia. Et sequitur quartum, specificatio temporis, quo discipuli fuerunt recordati præmissi ænigmatis: *Cum ergo resurrexisset, &c., Recordati, &c.* Aperuit illis sensum vt intelligerent scripturas. Ideo sequitur: *Crediderunt scripturas,* in qua præfigurata Christi resurrectio, sicut in euomitione Ionæ de ventre piscis

Quæstio de
ædificatione
templi.
3. Reg. 6. d

Chryf. hom.
22. in Ioan.
post med.
tom. 3.

1. Reg. 7. a
3. Reg. 9. b

Aug. tract.
10 in Ioan.
post med.
tom. 9
August. de
Trin. lib. 4.
c. 20. 3.
Mat. 1. d

Ioan. 1. b

Hier. 3. 1. d

Aug. 83.
quæstio. 9.
c. 20. 4.
Conceptio
humana.

Chryf. hom.
22. in Ioan.
post med.
tom. 3.
Eccl. 37. c

Chryf. ibid.
paulo post.

Loqui ænig
maticè quid
sit.

Luc. 24. g

Et

Mac. 12. f

Ioan. 7. f

Mat. 16. d

Ioan. 12. e
Aug. de con-
cord. Euang
lib. 2. c. 17.
post med.
tom. 4.

Vltima pars
capituli di-
uiditur in
duas.

Ioan. 3. a

Leu. 23. a

Chryf. hom.
23. in Ioan.
prop. princ.
tom. 3.
Ioan. 4. g

Ioan. 10. c
Ioan. 8. c

Aug. tract.
11. in Ioan.
prop. princ.
tom. 9.

Ibid. post
aliqua

Chryf. hom.
23. in Ioan.
non longe à
princ. to. 3.
1. Reg. 16. b
Ecc. 12. b
Hier. 17. h
Heb. 4. d
Chryf. ibid.

Ibid.

Hier. 9. b
Mich. 7. b

Hier. 23. f

Abac. 1. d

Boët. de con-
solat. Philo.
lib. 5. prof.
6. in fin.

Et sermoni, quem dixit de resurrectione: Erat filius hominis in corde terræ. Sed quærit Chrysoſtomus, qualiter discipuli hoc nescierunt, quoniam eum suscitari oportebat à mortuis. Et ad istud respondet: quoniam spiritus nondum erat, scil. datus, vt dicitur infra. Ideo continuè audientes sermones de resurrectione, nihil intelligebant: alienum enim & præter opinionem erat, quod dicebatur. Ideo ait Petrus Christo, loquenti de passione: Propitius esto tibi. In primis ergo hunc sermonem conuelatum per experientiam, scil. resurgendo ad veritatem duxit, postea dedit tantâ spiritus gratiâ vt omnia susciperent. Et sequitur postea enim vitam ostenderunt præclaram & multam philosophiâ & magnos labores, & deriserunt præsentem vitam & nihil existimauerunt humana. Sed superiores omnibus facti sunt, & sicut Aquilæ leues altè volantes per opera ad ipsum adierunt cælum. Hęc ille. Et ibi bene de hoc infra: Cum exaltatus fuero omnia traham ad meipsum, &c. vel vt ait Augustinus: Quod in aliis locis scripturarû euidèter apparet, discipulos omnes appellatos, qui ab eo discerent, quod ad vitam æternâ pertineret. Hęc ille. Non ergo solum vocat discipulos, scil. Apostolos fortè, sed alios sequentes eos. Et sequitur vltima pars capituli, in qua narratur de credulitate multorum in eum, & illa duas: Primo de credulitate multorum communiter: Secundo de aduentu Nicodemi, & eius credulitate. Ibi: Erat autem homo. Ait ergo: Cum autem esset in Hierosolymis in Pascha, &c. cuius solemnitas celebrabatur septem diebus: Multi crediderunt. Non scil. perfectè. Sed: *Videntes signa.* Vt enim ait Chrysoſtomus: Grossiores quidem signa trahebant, rationabiliore vero prophetiâ, infra: Nisi signa & prodigia videritis non credetis. Et licet ita esset: *Ipse Iesus non credebat semetipsum eis.* Sed qualiter hoc, videtur ex quo in eum crediderant, quod ipse debuisset se credere eis: sicut enim quærit Augustinus. Item cum haberet potestatem ponendi animam, & iterum sumendi eâ infra: Nemo apprehendit eum, quia nondum venerat hora eius. Ergo vt prius. Et ad hoc respondet Augustinus dicens: An fortè non credebant & fingeant se credidisse, & quasi idem in Glossa, quæ ait: Nondû erât digni, quibus se crederet Iesus, & familiariter cohabitaret: non ergo vel propter timorem vel dubitationem à parte ipsius non credebat se eis, sed propter eorum indignitatem & credulitatis fictionem & imperfectionem. Et ideo sequitur: *Eo quod ipse nosceret omnes.* Et ita sciebat eos infirmiter credere ait Glossa. Vnde Augustinus: Plus nouerat artifex, quid esset in opere suo, quam ipsum opus quid esset in semetipso: sic Creator nouerat, quod creatus homo non nouerat. Idem Chrysoſtomus vbi supra, ea quæ in corde hominum scire est eius, qui plasmauit corda: Deus intuetur cor. Et alibi: Omnia videt oculus eius. Et: Ego Dominus scrutâs corda & probâs renes. Et: Omnia sunt nuda & aperta oculis eius: ideo sequitur: *Quia ei opus nõ erat. Ipse enim sciebat quid esset in homine.* Nouit enim eorum, id est, hominû ineffabilia omnia: manifestè ait Chrysoſtomus, vbi supra. Et in hoc patet salutare exemplum hominibus, non credendi, neque committendi se omnibus, qui fingunt se esse amicos. Vnde Chrysoſtomus vbi supra: Sic nos non in his, qui simpliciter sunt amici, id est, apparentes & nomine tenus, sed in propriis amicis confidamus: Vnusquisque à proximo se custodiat. Et: Nolite credere amico, &c. Itè ex quo Deus nouit omnia, quæ sunt in homine, ob talis iudicis maiestatem, ob talis testis inflexibilem veritatem: Ipse enim est iudex & testis. Ob talis dominatoris in corde habitantis sanctitatem, & immunditiarum ab eo odibilitatem: Mundi enim sunt oculi tui, ne videas malum, & respicere ad iniquitatem non poteris. Necessè est vt homines mudent corda sua. Vnde Boëtius: Magna vobis est si dissimulare non vultis, necessitas indicta probitatis, cum ante oculos agitis iudicis cuncta cernentis,

A propter, quod ait Propheta: Prouidebam Dominum in conspectu meo semper.

Psal. 15. b

CAPVT III.

ERat homo ex Pharisæis. Præmissa ascensu Domini in Hierosolymam, & enarrata multorum in ipsum credulitate, hic narratur de aduentu Nicodemi, & eius credulitate, vel, vt alij continuant, præmissa manifestatione filij Dei per miraculum in operibus conditionis, hic eius manifestatio per documenta regenerationis & etiam per opera. Et hoc in duas partes. Primo, de manifestatione sua ipsis Iudæis. Secundo de manifestatione sua ipsis Samaritanis. Infra: Vt ergo cognouit Deus. Prima scil. istud capitulum in duas. Primo, de documentis Saluatoris ipsi Nicodemo: & de mutua collatione & eius instructione. Secundo, de transitu eius in Iudæam, & de opere regenerationis, eo quod ibi baptizabat per discipulos. Ibi: *Post hæc venit Iesus.* Prima in duas. Primo, de prædicto aduentu & descriptione aduentus. Secundo, de eius instructione, & de documentis Saluatoris, ibi: *Dixit ei.* Ait ergo: *Erat homo.* Et est descriptio eius à secta vel religione. Ibi: *Ex Pharisæis.* Erant enim tres sectæ, de quibus in historiis Magister sufficienter. Item eius descriptio à notatione. Ibi: *Nicodemus,* qui interpretatur victoria populi, & erat filia creditum in Christum ex Iudæis, vt dicitur in Glossa. Tertio eius descriptio à dignitate. Ibi: *Princeps Iudæorum,* id est, vnus de Principibus, ait Glossa. Sed qualiter ait hoc: quia infra: Nunquid ex principibus aliquis credidit in eum? Et ad istud respondendum, quod iste credidit occultè. Ideo ait hic, quod nocte venit ad Iesum. Ibi negabant aliquem manifestè credidisse, vel falso asserbant illud ex inuidia, neminem, scil. ex Principibus in ipsum credidisse: vnde de isto similiter dicitur infra. Dixit Nicodemus ad eos: Nunquid lex vestra iudicat hominè, nisi prius audierit eum? Et de isto similiter infra: Venit Nicodemus. Et subditur de eius aduentu, & de tempore. *Hic venit ad Iesum nocte.* Sed quæritur, ex quo credit, vt erat vnus de principibus, non oportuit eum timere nec nocte venire. Et ad hoc respondet Chrysoſtomus: quod adhuc Iudæica detinebatur infirmitate, ideo nocte venit trepidans: vel secundû Glossam, quia magister in Israël palam discere erubescerat: vel, vt ait Beda cupiens secreta allocatione mysteria fidei percipere: ideo nocte venit. Secundum vero Augustinum, iste fuit figura catechumenorum, qui portant crucè Christi in fronte, sed de mysteriis carnis & sanguinis ignorant: & de his erat iste. Ad lucè venit & in tenebris. Et de hoc ibi multa & in Glossa similiter. Et sequitur secunda pars, in qua instructio Saluatoris. Et quia Nicodemus, qui venerat interrogabat, & Saluator docebat, & instruebat: ideo illa in tres. Primo, interrogationis illius præmissio: & Saluatoris instructio de regenerationis Sacramento. Secundo, iterata eiusdè interrogatio & Saluatoris responsio de regenerationis modo. Ibi: *Dicit ad eum Nicodemus.* Tertio subsequens illius quæstio, & Saluatoris doctrinatio de intellectu vero eorum, quæ dicta erât. Ibi: *Respondit Nicodemus.* Ait ergo: *Dixit Rabbi, id est magister. Scimus,* per signa, scil. *Quia à Deo venisti magister.* Et cõfiteretur potestatis auctoritatè, in hoc, quod ait: *A Deo venisti,* & magisterij diuinitatè in hoc, quod ait: *Magister,* infra: Vocatis me magister & Domine, subditur cõfirmatio dictorû. *Nemo potest facere signa, &c.* Infra: Nisi hic esset à Deo, non posset facere quidquã. Et in hęc cõfiteretur virtutis potestatè. Vt enim ait Chrysoſtomus: Adhuc humanam mentem de eo habebat, scil. credès eum esse hominem solum & vt de Propheta scil. misso, loquitur, indigente auxilio aliorum in operationem: Sed quæritur, quare filius Dei non redarguit eum, sicut infra ait ad regulû: Nisi signa & prodigia videritis, nõ creditis. Et ad istud respondet Chrysoſtomus, quod calamus contritum non conterit, vt dicit Isaias. Et quia ille non erat firmus in fide, sicut

Continuatio capituli & sensus.

Diuiditur in duas partes.

Ioan. 4. a

Tres sectæ Iudæorum. Nicodemus victoria populi.

Ioan. 7. g

Ibidem. Ioan. 19. g. Cur Nicodemus nocte ad Iesum.

Chryf. hom. 23. in Ioan. ante med. tom. 3.

Figura catechumenorum.

Secunda pars & eius diuisio.

Ioan. 13. b

Ioan. 9. f

Chryf. hom. 23. in Ioan. ante med. tom. 3. Ioan. 4. g.

Chryf. ibid. 1/a. 4. a

Quasi iuratio Dei. Amen.

Aug. tract. 41. in Ioan. ante med. tom. 9. Luc. 17. d. Ioan. 17. a

Chryf. hom. 23. in Ioan. ante med. tom. 3.

Ioan. 5. b

Ibid. circa med.

Aug. tract. 11. in Ioan. ante med. tom. 9. Chryf. hom. 23. in Ioan. circa med. tom. 3. Ibid.

Ibid. post med. Chryf. hom. 24. in Ioan. non longe à princ. tom. 3. Mat. 3. d. Ioan. 1. e. Aug. tract. 11. in Ioan. ante med. tom. 9. Natiuitates duæ.

dictum est, ideo non redarguit eum: non venerat enim iudicare mundum, sed saluare. Et subditur doctrinalis responsio Saluatoris: *Amen amen dico tibi*. Et hoc est quasi iuratio Dei, & interpretatur, verum est, est enim nomen hebræum, & manet non interpretatum, vt honorem haberent velamento mysterij, ait Augustinus: Et geminatur ad maiorem confirmationem: *Nisi qui natus fuerit denuo*, id est, iterato, vel desuper secundum literam Chrysofomi: *Non potest videre regnum Dei*, id est, videre me, qui sum regnum Dei: Regnum Dei intra vos est, & infra: *Hæc est vita æterna*, vt cognoscant te, & quem misisti Iesum Christum. Sed quæritur, sicut innuit Chrysofomus, quare non instruxit eum de veritate suæ potentiae, & quod erat filius Dei naturalis, non indigens auxilio alicuius ad operandum? Et ad istud respondet Chrysofomus, quod studium erat Christo non ita dignitatem suam reuelare sicut suadere, quoniam nihil ex diuerso agebat patri. Etenim verbis moderatè loquebatur, in factis autè cum potestate mirificabat, vt patet infra. Quando ait: *Tolle grabatum tuum & ambula*, &c. Et ideo non reuelauit his verbis dignitatè suam, miraculo autè ostēderat potestatem. Item quæritur, cum istud esset arcanū mysterium. scilicet scire de sacramēto regenerationis, qualiter de hoc proposuit illi, cū non esset fide perfectus? Et ad hoc respondet Chrysofomus, quod non priuauit eum sua doctrina, ænigmaticè tamen aperit ei, neque manifestè excelsum ei loquitur. Erat enim misericordia dignus, non sicut qui erant à malitia increduli. Et ita successiuè & ænigmaticè manuducit eum ad cognitionem veritatis. Item quæritur ex quo Nicodemus præmiserat de signis, videtur quod impertinenter ei respondit dicens: *Nisi quis natus*. Et ad hoc respōdet idē, quod existimauit ille se magna aliqua dixisse: ideo ostendens, quoniam neque in ianua decētis cognitionis ascendit, sed extra regnum Dei erat. Ideo ait: *Nisi qui natus*, &c. Item quæritur quare Christus non dixerit sermonem ad eum, sed in tertia persona loquitur. Et ad istud respondet quod vt mitius grauem sermonem se sufferret, non ad ipsum manifestè dixerit sermonem sed indeterminatè dicens: *Nisi quis natus*, &c. Et sequitur secunda interrogatio, & ibi duo. Primo ipsa interrogatio. Secundo, Christi responsio & doctrinatio ibi: *Respondit Iesus*. Et hoc est, quod ait: *Dixit Nicodemus: Quo modo*, &c. nasci cum sit senex, quasi dicat hoc est impossibile, & quasi ad hoc arguens subdit: *Nunquid potest in ventrem*, &c. Vt ait Augustinus. Spiritus ei loquitur, & ille carnem sapit: suam carnem sapit qui de carne Christi non sapit. Et ibi bene de hoc. Et in hoc patet studiosa eius deuotio ad intelligendū. Vnde Chrysofomus: *Iudæi si hæc audiissent, deridētes discessissent*, hic vero amorem disciplina ostendens, ait iterum: *Quo modo potest homo nasci*, &c. Sed quærat quare Christus obscurè loquitur se ei, ex quo ita venerat vt iustreretur à Christo? Et ad istud respōdet Chrysof. quod immanifestè in multis locis loquitur Christus, eos qui audiunt erigere volens, & attentiores, operari, nam quod manifestè est dictum, transcurrit multoties auditorem, quod autem immanifestum est, circumscrutatorè facit & studiosum. Hæc ille. Vt ergo redderet eum attentiorè & audiorè, sic loquutus est ei. Ille autè reuerentiā custodit Christo, nō enim exprobrauit, quod dictum est: sed impossibile esse existimās, siluit: audiuit natiuitatem, sed spiritualè non intellexit, vt ait Chrysofomus. Et sequitur doctrina Saluatoris cum sua explanatione. Ibi: *Respondit Iesus: Nisi quis renatus fuerit*, vt ait Chrysofomus. Manifestus reuelat natiuitatis modū: *Ex aqua*, scilicet visibili Sacramento exterius abluenti: *Et spiritu*, inuisibili interius mundante. In huius figura cū Christus in aqua baptizatus fuit, Spiritus sanctus in specie columbæ descendit super eum, supra vt ait Augustinus. Cum duæ sint natiuitates, vna de terra, alia de cælo: vna de carne, alia de spiritu: vna de mortalitate, alia de æternitate, vna de masculo & fœmina, alia ex

Christo & Ecclesia, vnam ille intelligebat. Et ibi bene de hoc: *Nisi ergo quis renatus*, id est secunda generatione natus, non potest etiam videre regnum Dei, per fidem, de qua visione dicitur ad Corinthios. Et subditur explanatio dicti. *Quod natum est ex carne*, id est ex primo homine *caro est*, id est carnalis, quod vero *ex spiritu*, scilicet Christo & Ecclesia dicto modo, *spiritualis est*: Primus homo de terra terrenus, secundus de cælo cælestis. Et de hoc Chrysofomus bene. Vnde spiritus dignitatè, qui natus est ex spiritu, spiritualis est: natiuitatem ergo non quæ est ex matre, sed eam quæ est secundū honorem, & gratiam, scilicet admirare. Sed tunc obiicitur, quod qui natus est de spiritu, id est spirituali homine, qui fuit factus spiritus, non indiget regeneratione. Sed ad istud respondendum, quod verbum est intelligēdum per se, sicut est expositū à sanctis. Sed si homo spiritualis generet, carnaliter tamē generat, nō vnde est spiritus, sed vnde est caro. Et ideo qui nascitur, ex carne nascitur, & vt filius iræ, & propter hoc indiget regeneratione, nec homo est purgatus, nec spiritus, in quantū est homo principium generationis, & generat carnaliter. Et ideo supra: *Dedit eis potestatem filios Dei fieri*, his qui nō ex sanguinibus, &c. Et de his generationibus, scilicet ex spiritu & carne August. multum: *Quod natū est*, inquit de spiritu, scilicet verbo & Sacramento. Et ibi distinguit de quatuor generibus: quia aliquando boni per bonos nascuntur, sicut quando baptizantes boni sunt, & baptizati rectè credunt: aliquando per malos mali, sicut quando baptizantes sunt mali, nec in fide baptizant, & alij duplici corde accedunt: aliquando per malos boni, aliquando è contrario. Ideo Apostolus: *Non simus adulterantes verbum Dei*: & sequitur: *Sonat Euangeliū, vox est spiritus: sonat Psalmus: vox est spiritus: sonat sermo diuinus, vox est spiritus: si nasceris ex spiritu, hoc eris vt ille: si nasceris ex spiritu, hoc eris vt illa*. Et ibi bene de hoc. Et de vilitate huius natiuitatis, quæ est ex carne, & de dignitate illius, quæ est de spiritu, Chrysof. multū. Et ad maiore explanationē subdit: *Ne mireris, quia dixi tibi*, scilicet quod oportet vos nasci denuo, scilicet spiritualiter, vel desuper secundum literam Chrysofomi. Et quia istud ad intelligendū est difficile, nec potest intelligi absq; diuina inspiratione, sequitur: *Spiritus vbi vult spirat*, quia in potestate habet, quibus cor illustret, ait Glossa. Et ibi bene de hoc: *Et tamen nescis vnde veniat*, vnde dicitur: *Si venerit ad me nō videbo eū, & abierit non intelligā*. Sed qualiter ait, quod homo nescit vnde spiritus veniat, vel vocē eius, quia, inspiratio omnipotentis dat intelligentiā. Ergo vbi est inspiratio spiritus, ibi intelligentiā de ipso spiritu, & de aduētū eius. Itē: *Vnctio docet de omnibus, ergo magis de seipso*. Et infra: *Cū venerit spiritus docebit vos omnem veritatē, ergo docebit, & illam, scilicet hominē habere spiritū*. Item alibi: *Spiritus docebit vos omnia*: Et ita vt prius. Et ad istud respondendū secundū Gregorium. Si venerit ad me, nō videbo eum. Genus humanū seclusum, inquit, ab internis gaudiis, exigente culpa, mentis oculos perdidit, & quibus meritorij suorū passibus graditur nescit, sapē enim donū est gratiæ quod iram deputat, & sapē diuinæ distinctionis ira est, quod gratiā putat. Hæc ille. Et ponit exēpla & dono prophetiæ, & magisterio doctrinæ, quæ deputantur pro gratia & tamen aliquādo securitate virtutis mens resoluitur, & quasi telo hostis perforatur. Similiter exemplificat de prosperitate, quæ putatur gratia, & tamē est ira, de aduersitate, vel tentatione, quæ putatur ira: & tamen aliquādo est gratia. Et ibi bene de hoc. Est ergo loqui de originali ratione siue occasione aduētus spiritus, & sic homo nescit, vnde veniat spiritus id est, qua occasione ait Glossa. Et est loqui de spiritu quantū ad opera, quæ exercet post suū aduētū, & sic potest homo scire sicut ex cōiectura, & ex signis: *A fructibus enim eorū cognoscetis eos*. Et est loqui de finali perseverantia & finali vtilitate, & sic nescit homo, quo vadat, id est, ad quā perfectionē ducat, ait Glossa. Nescit homo an dilectione vel odio sit dignus, scilicet fi-

naliter

1. Cor. 13. d

1. Cor. 15. f

Ioan. 1. b

Aug. tract. 12. in Ioan. ante med. tom. 9.

2. Cor. 4. a

Chryf. hom. 25. in Ioan. tom. 3. Ibid. ante med.

Iob 9. b

Iob 32. b
1. Ioan. 2. d
Ioan. 16. e

Ioan. 14. d
Iob. 9. b
Greg. Moral. lib. 9. c
7. in princ.

Mat. 7. c
Eccl. 9. a
Iob 37. a

Vocem spiritus audire.
 Greg. Moral. lib. 27. cap. 13. ante med.
 Chryf. hom. 24. in Ioan. circa med. tom. 3.
 Ibid. hom. 26. non multum à princ.
 Aug. tract. 12. in Ioan. circa med. tom. 9.
 Luc. 23. c. 4. Sent. dist. 4. cap. sunt alij.
 B. uisus quando in fti utus.
 Io. in. 1. d. N. at. 3. b.
 Cap. 19. f. Mat. ult. d.
 Mat. ult. d.
 Hug. de Sacramet. fid. lib. 2. par. 6. cap. 5.
 Mat. ult. d. Psal. 18. n.
 Pars tertia.
 Aug. tract. 12. in Ioan. ante med. tom. 9.
 Chryf. hom. 25. in Ioan. paulo post med. tom. 3.
 Aug. tract. 12. in Ioan. ante med. tom. 9.

naliter: Cū audita fuerit vox eius: ibi ait Gregorius, exponens istud: Vocem spiritus audire, est vi compunctio- nis in amorem conditoris assurgere: Sed nemo scit, quia ignoratur, per ora prædicantium quibus se ad nos oc- casionibus fundat. Et ibi bene de hoc. Et per hoc ad obiecta: Aliter autem legit istud Chrysostomus: Spiritus ubi vult spirat, legitur enim de spiritu, qui est vêtus, dicens: ad aliam transfert se imaginem, scilicet figuram: quasi dicat, si huius spiritus, qui est ventus, cuius sen- sum accipis, & auditu & tactu nescis viam, qualiter di- uini spiritus actione circumscrutaris ea, quæ venti sunt nesciens. Hæc ille. Et ideo ait infra: Si terrena dixi vobis, scil. exemplum de terrenis, vt de vero, vt ait idē Chry- sostom. Sed huic lecturæ non consentit Augustin. di- cens, quod huic non cōcordat, quod dicitur hic. Nescis: Vnde veniat & quò vadat. Quis enim nō videat austrū à meridie ad aquilonē, aut aliū ventū venientē ab oriēte ad aquilonē? quasi diceret, nullus: fortē tamen loquitur Chrysof. de vento, quantū ad originem. August. quan- tū ad locū originis, vel aduentus. Et quia dixit: Spiritus ubi vult spirat. Ideo sequitur: Sic est omnis qui natus est ex Spiritu, quasi dicat: Sicut aduentus spiritus nō cōpre- henditur ab homine, sic nec generatio ex spiritu, eo quod inuisibilis est. Ex dictis videtur, quod nisi quis fuerit renatus ex aqua & spiritu, non videbit regnum Dei: Cum tamen instantia sit in quibusdā martyribus mortuis pro confessione Christi: & similiter instātia de latrone, cui dictum est: Hodie eris mecum in Paradiso. Et de sanctificatis in vtero. Sed de his omnibus quali- ter saluantur quarto Sentent. sufficienter. Item quæ- runt aliqui hic, quando fuit baptismus institutus? Quia sæpe loquitur Saluator de ipso in Euangelio. Et ad istud respondetur magistraliter, quod baptismus fuit insti- tutus materialiter, quando filius Dei baptizatus est. Su- pra: Effectiuē vero fuit institutus, quando Christus passus est, à qua passione habet efficaciam: vnde & de latere filij Dei exiuit sanguis & aqua. Infra: Formali- ter verò fuit institutus post resurrectionem, quando filius Dei dedit formam. Finaliter verò fuit hic insti- tutus, quando Saluator vtilitatem & necessitatem baptis- mi declarauit & diuulgauit, dicens, ibi: Nisi quis renatus fuerit, &c. Item quærent aliqui à quo tempore fuit obligatio ad baptismum: Videtur quod nunc, siue postquam Saluator promulgauit istam sententiam. Nisi quis renatus fuerit, &c. Ad contrarium videtur, quod quando misit discipulos, vt baptizarent: ergo ante non fuerunt obligati homines ad baptismum. Et ad istud respondet Hugo bene. Vbi quærit, quādo homines cæ- perunt obligari debito baptismi participandi. Et est summa responsionis, quod hic fuit consiliū amico reue- latum: quando misit discipulos vt baptizarent, fuit præ- ceptum expositum: Postquam vero in omnem terram exiuit fontis eorum, contemptores condemnantur. Et ibi bene de hoc. De his vero generationibus, scil. spiri- tuali. & carnali dicitur in collatione prædicabili. Et se- quitur tertia pars, in qua inquisitio Nicodemi: Et ibi duo. Primo, ipsa inquisitio. Secundo, filij Dei re- sponsio. Ibi: Respondit Nicodemus, quomodo possunt. Adhuc enim carnalis erat & carnaliter intelligebat, & in illo siebat, quod dixerat Dominus: Vocem eius audis, sed nescis unde veniat: Ait Augustinus. Et sequitur Saluatoris responsio, & ibi duo. Primo, inquiringis amicabile arguitio. Secundo, de arcanis doctrinatio. Ibi: Nemo ascē- dit in cælum. Ait ergo: Dixit ei: Tu es magister. Vt enim ait Chrysostomus. Vide, nusquam nequitiam accusat viri, sed fatuitatem & rusticitatem. Sed qualiter hoc ex quo fuit ignorans, debuisset compati eis, & non insultare. Et ad istud respondet Augustinus: Nunquid pu- tamus Dominum insultare voluisse? Quasi diceret: Non, sed volebat illum nasci ex spiritu: & quia nemo nasci- tur ex spiritu, nisi humilis. Ille autem magisterio infla- tus erat: quia doctor Iudæorum, deponit ei superbiam, vt possit nasci ex spiritu. Hæc ille. Et ibi bene de hoc. Et sequitur: Tu es magister, & hæc ignoras? Quasi dicat

ait August. nihil nosti princeps superbe: Nascere ex spiritu, & si sic natus fueris, vias Dei tenebis. Hæc ille. Sic Apostolus arguit tales: Cum deberis esse magistri propter tempus, rursus indigeris, vt doceamini, &c. Et quia dixit: Hoc ignoras. Subdit: Quia nos quod scimus, sc. ego cum Apostolis & Prophetis, ait Glof. Loquimur, an- nuntiando: ipse enim loquebatur in Apostolis. Ego dabo vobis os, & sapientiam. Et quod vidimus, in abscondito ait Glof. Testamur prædicando. Quod in aure auditis, præ- dicatis super tecta. Et testimonium nostrum non accipitis, credendo sc. Et patet hic testimonij certitudo & veritas, quia ex certa sciētia & ex visu: Quod vidimus testamur. Et discredentium ignorantia, siue cæcitas, quia nō acci- piebāt testimoniū. Et manifestat amplius, quod præmi- sit: Si terrena dixi, quasi dicat, ex quo nō creditis, magis sensibilibus, non credetis amplius occultis, qualia sunt cœlestia. Sed quæritur, quæ sunt terrena, quæ dixit eis? Videtur quod nulla: iugiter est enim loquutus de spiri- tualibus. Et ad hoc respondet Aug. Quod terrenum vocat, quod ait de templo corporis sui, supra proximo: quasi dicat, si non creditis quia templum corporis pos- sum resuscitare, quomodo credetis, quia possum per spiritum homines regenerare? Hæc ille. Et in Glof. de hoc. Chrysof. vero exponit referendo ad exemplum de vento, vt supra habitum est. Et nota quod arguit hic ignorantiam in principe, & in magistro similiter. Est enim magister officio possidendi: Vendiderunt Ioseph magistrum militiæ. Item est magister officio diiudican- di causas & determinandi: Iudices & magistros consti- tues in omnibus portis tuis. Item est magister officio docendi: Siue prædicator & Apostolus, & Magister gen- tium his omnibus turpe ignorare pertinentiā ad offi- cium suū. Magistris primo modo dictis, est turpe igno- rare leges rectæ dominationis, quas debent scire illi principaliter: Per me reges regnant, & legum condito- res iusta decernunt. Ideo ait ille nobilis sc. Flavius Ve- gatus: Neq; quæquam decet, vel meliora scire, vel plura quàm principem, cuius doctrina omnibus potest pro- desse subiectis: ideo dicitur: Elige viros potentes alia litera sapientes. Magistris secundo modo dictis, est pe- riculosum ignorare leges diiudicandi & discernendi: Confidis te esse ducem cæcorum? Magistrum infantiū. Magistris vero tertio modo dictis, est periculum igno- rare leges bene viuendi. Ipsi enim dicitur. Populum meum docebunt, &c. Ideo propter ista pericula dehor- tatur Iacobus appetitum magisterij: Nolite plures ma- gistri fieri, &c. Vnde & illi, qui non exequuntur suum officium, possunt dici magistri mendaces. Erunt magi- stri mendaces, &c. Et sequitur pars, in qua Saluatoris doctrinatio de arcanis mysterijs suæ dispensationis. Ibi: Et nemo ascendit. Sicut continuat Glof. quando ait: Post- quam increpauit, instruit eum de cœlestibus, &c. Et ibi tres: Primo, instructio doctrinalis de suā sublimitate & dignatiua passione. Secundo, de gratuita Dei dilectione, qua misit ipsum filium ad sic patiendum pro homini- bus: Ibi: Sic Deus dilexit mundū. Tertio, de ingratitude & iusta damnatione discredentium. Ibi: Hoc autem est iudicium. Ait ergo: Nemo ascendit. Quasi dicat: si dixerō cœlestia quomodo credetis? Ideo subdit, quæ sunt cœle- stia, & tamen dicam cœlestia, sic ait Glof. Nemo ascen- dit, &c. Sed tunc obiicitur. Ex quo non credebant, id præmissum est. Ergo non debuit docere de cœlestibus. Et ad hoc respondet Chrysof. quod & si illi non cre- debant, tamen qui post eos erant, suscepturi erant do- ctrinam, sc. & lucem habituri. Sed quæritur quæ est consequentia istius dicti: Nemo ascendit, &c. Et ad hoc respondet Chrysof. Quia ille dixerat: Scimus quoniam à Deo venisti. Ideo corripit eum hic filius Dei, quasi dicat non existimes me ita magistrum, vt multos pro- phetarum à terra existentes: ex cœlo enim sum & illic conuersor: Nullus autem sum Prophetarum. Sed tunc obiicitur: cum non solum sit in cœlo, sed vbique, & omnia replet, non rectè instruit eum de fide, & dicen- do: Nemo ascendit. Et ad hoc respondet Chrysof-

Ibidem.
 Heb. 5. c.
 Luc. 21. d.
 Mat. 10. c.
 1. Ioan. 1. a.
 Terrena.
 Aug. tract. 12. in Ioan. paulo ante med. tom. 9.
 Ioan. 2. d.
 Chryf. hom. 26. in Ioan. non multum à princ. to 3. Gen. 27. g. Magister quocuplex. Deut. 16. d. 2. Tim. 1. c.
 Prou. 8. b.
 Exod. 18. d.
 Rom. 2. c.
 Ezech. 44. f.
 Iac. 3. a.
 2. Petr. 2. a.
 Pars secun- da. Continua- tio & diui- sio.
 Chryf. hom. 26. in Ioan. ante med. tom. 3.
 Chryf. ibid. paulo post.

mus. Quod ad imbecillitatē auditoris loquitur, paulatim eum reducere volens: hoc enim valde excellum videbatur illi, licet indignum suæ magnitudinis. Item quæritur, qualiter vocat hic filium hominis? Et ad hoc respondet idem. Quod consuetudo ei hæc erat, scilicet multoties quidem à Deitate, multoties ab humanitate hominem vocare, id ipsum est, qui erat Deus & homo. Hæc ille: Et de hoc similiter August. homilia dicta: Ecce in cælo erat, & hic erat: Hic erat carne, in cælo diuinitate. Immo vbiq; Deitate. Hæc ille. Sed tūc obiicitur: Si nemo ascendit, in cælum, nisi qui descendit ipse tūc solus ascendit & non alij: quia solus descendit. Et respondet ad hoc Augustinus. Quod spes est cæteris, quia ille propterea descendit, vt in illo & cū illo vnus essent, qui per illum ascensuri essent. Ideo Apostolus ait: Non dicit in feminibus, tanquam in multis, sed tanquam in vno. Omnes ergo, qui sunt mēbra eius in ipso, & cum ipso ascendunt. Et ibi August. bene de hoc. Et per hoc patet solutio obiectionis, qua posset obiici. Aut loquitur hic secundum diuinam naturam, quod non potest esse, quia secundum illam nec descendit, nec ascendit: aut loquitur secundum humanam naturam, quod similiter non potest esse, quia illa non descendit. Et ad istud respondendum, quod ea, quæ dicuntur hic, conueniunt filio Dei incarnato. Ascendere enim ei cōuenit ratione humanitatis: descendere dicitur ratione dignitatis assumptionis naturæ humanæ, sicut dicitur: Humiliauit semetipsum. Et infra: Descendit de cælo. Esse vero in cælo dicitur de eo secundum diuinam naturam. Hæc ergo non referuntur ad naturam humanam, sed ad hypostasim. Vnde in descensu non intelligitur motio localis, sed veritas incarnationis: In ascensu intelligitur vnitas personalis naturæ assumptæ cum verbo: Qui descendit, ipse est, qui ascendit. In hoc quod ait: *Qui es in cælo*, intelligitur immutabilis maiestas suæ diuinitatis, propter quod dicitur: Pater noster qui es in cælis: Et quoniā ipse descendit & mortuus, vt à morteliberaret, & mortem suscepit in cruce, quod in figura factum est apud antiquos. Et illud quod memorat hic dicens: *Et sicut Moyses exaltauit*, &c. Quasi eodē modo continuat Chrysof. Quia inquit præmisit maximum beneficium, quod fit per baptismum, scilicet remissionem peccatorum. Hic subiungit aliud non minus, quod fit per crucem. Hæc enim duo ineffabilem ostendunt amorē. Ideo insinuans illud, ait: *Sicut Moyses*. Sed quæritur quare non denūtiavit ei planē de mysterio crucis, vt in amorem induceret ampliores? Et ad hoc respondet Chrysof. insinuans tres causas. Quarum prima est, vt discant scilicet audientes cognata esse vetera nouis, id est vetus Testamentum nouo: Et vt discas, quoniam non inuitus ad passionem veniebat, & quoniam neq; à cruce est aliquod nocumentum, imo multis salus. Hæc ille. Item quæritur qualiter per hoc probat, quod à cruce fuit saluatio. Et ad hoc respondet idē, quod si ad imaginem æneæ serpentis inspicientes Iudei effugiebāt mortem, multo magis qui in crucifixum credunt, maiori lasciuiet beneficio. Et sequitur: Illic effugerunt mortē temporaneam, hic æternam qui credunt: serpens mordebat illic, & serpens sanabat. Ita ait hic: mors perdidit, & mors saluauit. Et ibi bene de hoc & multum. Et in hoc patet ratio similitudinis. Item quæritur, quare ait: *Oportet exaltari filium hominis*. Et non ait planē: pendere oportet. Et ad illud respondet Chrysof. Quod illud, quod honestius esse videbatur, posuit & propter auditorem, & propter typum, id est quod erat similius figuræ. Hæc ille. Cui cōcordat Glossa, dicens: Quod erat peritus in lege, quandam partem legis adducit, quam ostendit esse figuram, & de ista figura, & de his similiter Augustin. bene: Quia inquit, per serpentem mors, per serpentis effigiem figuratus est morsus serpentis lethalis: mors vitalis, plenitudo vitæ deglutiuit mortē, figura præstabat vitam temporalem, res figurata æternam. Et ibi bene de hoc: Idem August. Mors à serpente virga in serpentem scilicet versa, Christus in morte.

Fugit Moyses: Fugerunt discipuli Christo moriente. Hæc ille. Et hoc est quod ait hic: *Sicut Moyses*, &c. Ita exaltari oportet. Opportunitati iustitiæ ad satisfaciendum pro genere humano. Oportebat pati Christum, vt omnis, qui credit in eum, ipsum dirigendo, &c. Vt enim ait August. Qui credit in Deum, id est vadit in Deū: *Non percat*, damnatione, infra: Nemo ex his perit: Sed habeat vitam æternam, in æterna retributione, infra: Vitam æternam do eis. Et de hoc in collatione. Et sequitur illa pars, in qua de gratuita Dei dilectione. Ibi: *Sic enim Deus dilexit mundum*. Et continuat Chrysof. Sic ita dictum est: *Oportet exaltari filium hominis*. Nec hoc mireris: hoc videtur patri, qui sic di exit mundum, vt pro seruis daret filium, & etiam pro seruis indeuotis, vt dicitur: Pro iusto quis morietur, &c. Et sequitur: Commendat Deus charitatem suam in nobis, quoniam cum peccatores essemus, &c. Et in hoc indicat amoris intentionem: *filium*, non seruum vel Angelum: *Misit in mundum*, id est, in humanam naturam ait Glossa: *Vt omnis qui credit*, &c. Et in hoc ait Chrysof. Lucrum à passione manifestè ponit ipsam passionem: Non nude sed obumbratè. Crucem enim fontem vitæ ait. Sed obiicitur cum dicatur supra: In mundo erat, qualiter dicitur hic: *Misit in mundum*. Respondendum, vt ibi. Quod in mundo erat scilicet diuinitate, sed in mundum dicitur mitti humanitatis assumptione: *Misit filium suum* propitiationem pro peccatis nostris. Et quia dixerat quod ideo misit filium: *Vt omnis qui credit, non percat*. Manifestat amplius: Non misit hic, &c. vt iudicet mundum, scilicet in primo aduentu. Sed vt saluetur mundus per ipsum. Qui est Saluator & Redemptor: Saluum faciet populum suum, vbi ait Chrysof. Duo sunt aduentus Christi, vnus qui factus est, non vt scrutaretur quæ acta sunt à nobis, sed vt dimitteret: Secundus non vt dimittat, sed vt scrutetur. Quomodo ponet oues à dextris. In primo, quia clemens non fecit scrutationem, sed remissionem. Quia si fecisset, vniuersi rapti essent, id est, dānati: Omnes enim peccauerunt: & egent gloria Dei. Et quia dixit: *Vt saluetur mundus*. Manifestat amplius, quis saluatur, & quis non: *Qui credit in eum*. Fide operante per dilectionem: *Non iudicabitur*. Iudicio damnationis, de quo infra: Alij in resurrectionem iudicij: vnde continuat Chrysof. sic quia dixerat: *Non venit vt iudicet*, ne æstimet quis impunè peccare, ait: *Qui autē nō credit*. Dicto modo: *Iudicatus est*. Ne dicā iudicabitur, ait Glossa. Et hoc ideo quia nō credit in nomine vnigeniti, in quo solo est salus. Quæritur de hoc, quod ait: *Non misit filium vt iudicet mundum*, &c. Sed contra infra: Omne iudicium dedit filio. Et ad hoc patet responsio per Chrysof. supra, quod hic loquitur de primo aduentu, in quo venit filius Dei ad remittendum: non de secundo aduentu, in quo veniet ad iudicandum. Item opponit Chrysof. De hoc quod ait: *Qui non credit iam iudicatus est*. Si inquit, non propterea venit, vt iudicet mundum, qualiter ait: *Qui non credit iudicatus est*? Iam nondum adest iudicij tempus. Ergo non est iudicatus. Et ad hoc respōdet dupliciter. Primo modo sic: Quod ideo hic dicitur, quia ipsū descredere impænitenter, supplicium est, quia extra lumen est & hoc est supplicium. Vel ideo hic dicitur, quia futurū iudicium personat, id est prædicit, & ponit exemplum Qui credit, rei natura est condemnatus, licet nondum sententia iudicantis. Sic & Adam, qua die comedit de ligno mortuus est. Hæc ille & ibi bene de hoc. Et ex his patet, quod aliquis dicitur iudicatus dupliciter, vel interiori supplicio, & demerito, & sic loquitur hic: vel dicitur iudicatus supplicio gehēnali & publico, quo iudicabuntur mali in morte & in publico iudicio. Iudiciū tribuit pauperib⁹, Ibi Gregorius bene de quatuor ordinibus in iudicio, vbi exponit istud. Alij, inquit, iudicantur & pereunt. Esuriui, &c. Alij non iudicantur in extremo iudicio & pereunt. In Psalmo: Non resurgūt impij in iudicio. Et hic: Qui non credit, iudicatus est, quia non eorum causa discutitur, qui ad conspectum iudicis condemnationis suæ infidelitatis accedunt. Et ibi be-

Ibidem.

Aug. tract.
12. in Ioan.
paulo ante
med. tom. 9.
Ibidem post
paucā.

Gal. 3. c

Aug. ibid.

Phil. 2. a
Ioan. 6. c

Ephes. 4. b
Matt. 6. b

Chryf. hom.
26. in Ioan.
ante med.
tom. 3.

Ibid. paulo
post.

Ibidem.
Num. 21. c

Chryf. ibid.

Ibid. paulo
post.

Num. 21. c

Aug. tract.
12. in Ioan.
post medium
tom. 9.

Aug. enar.
rat. in Psal.
73. ante
med. tom. 8.

Exod. 4. a
Matt. 26. f
Matt. 14. e
Num. 21. a
Luc. 24. c

Aug. tract.
26. in Ioan.
paulo ante
med. tom. 9.

Ioan. 17. c
Ioan. 10. c

Dilectio
gratuita
ei.
Chryf. hom.
26. in Ioan.
post med.
tom. 3.

Rom. 5. a

Chryf. ibid

Ioan. 1. a

1. Ioan. 2. a

Matt. 1. d

Duo aduen.
tus Christi.

Matt. 25. c

Rom. 3. c

Ioan. 5. e

Chryf. hom.
27. in Ioan.
ante med.
tom. 3.
Act. 4. c
Ioan. 5. d

Chryf. ibid.
ante.

Ibid. post.

Gen. 3. a

Iob. 36. a
Greg. Moral.
lib. 26. c. 10.
ante med.
Matt. 25. f
Psal. 1. b

ne de hoc. Alij iudicantur & regnant: Esurini & deditis mihi manducare. Et sequitur: Venite benedicti, &c. Alij vero non iudicantur & regnant: Vos qui reliquistis omnia. Et sequitur: Sedebitis iudicantes, &c. Et de his ibi bene Gregorius.

Et sequitur alia pars, in qua de hominum ingratitude filio Dei, qui venit ad salvandum. Ibi: *Hoc autem est iudicium*, id est, causa damnationis ait Glos. quia lux scilicet filius, qui est vera lux. Supra: Venit in mundum. Verbum in carnem, ait Glosa. Supra: In propria venit. Et dilexerunt homines, ut de humo viuentes, de quibus supra proximo: Omnis homo primo bonum viuum ponit; *Dilexerunt inquam, magis tenebras*, id est, peccata, ait Glos. *quam lucem*, arguentem peccatum. Et de his tenebris Apostolus ait: Abiiciamus opera tenebrarum. Vnde Chrysof. vbi supra: *Hoc est iudicium, &c.* Quali dicat, propterea torquentur; quoniam tenebris dimittere, & luci occurrere noluerunt. Infra; Si non venissem & locutus non fuisset, peccatum non haberent. Et quoniam dictum videbatur incredibile multis: nullus enim deber præhonorare tenebras luci: subdit causam. sicut continuat Chrysof. *Erant enim mala eorum opera, & omnis qui male agit.* Peccando: *Odit lucem*, peccata arguentem: *Et non venit ad eam*, id est, non coniungitur ei, ait Glosa: *Vt non arguantur.* Omnia, quæ arguuntur à lumine manifestantur. Iob: Si subito apparuerit aurora, arbitrantur umbram mortis. Et eodem: Ipsi sunt rebelles lumini. Vt enim ait Chrysof. vbi supra. Qui tenebris inhæret, peruersæ mentis & litigiosæ argumentum defert aduersus semetipsum, &c. Et quasi idem in Glosa, quæ ait, quod contra conscientiam suam dilexerunt, cum clauserunt oculos luci & ideo certè damnantur. E contrario de agentibus bona opera. Ideo subdit: *Qui facit veritatem*, id est, bona opera: *Venit ad lucem*, id est, Christum: *Vt manifestentur.* Omne, quod manifestatur, lumen est, quia in Deo formante, & dirigente: bona enim opera sunt à Deo. sicut ab efficiente, & sunt in Deo sicut in formante, & conseruante, & sunt ad Deum finientem: Ex ipso enim & per ipsum & in ipso sunt omnia. Quæritur de hoc, quod ait: *Qui male agit odit lucem*, cum dicatur: Dulce lumen & delectabile oculis videre lucem. Nullus ergo odit lucem. Item lux spiritualis est speciosior luce corporali. Et sic delectabilior: est enim sole speciosior. Et ibidem dicitur: Super salutem & speciem dilexi illam. Ergo ut prius non potest odiri. Ad istud respondendum est, distinguendo à parte oculorum, & à parte lucis. Quod sunt oculi sani siue corporales, siue spirituales, quibus est lux amabilis, & sunt oculi ægri, quibus est odibilis, vnde Augustinus: Oculis ægris odiosus est lux, quæ puris est amabilis. Item est distinguendum à parte lucis, vel quantum ad istum effectum, qui est lucere, vel quantum ad illum, qui est redarguere. Primo modo est delectabilis quantum est de se, quantum vero ad secundum est odibilis. Vnde Augustinus. Quæritur cur veritas parit odium. Et respondet ita: propter eam rem oderunt veritatem quasi pro veritate: amant enim lucentem, oderunt redarguentem. Et ibi bene de hoc. Item quæritur: *Qui male agit non venit ad lucem.* Qualiter hoc, quærit Chrysofostomus: Nonne publicani & peccatores venerunt ad Deum & multi alij qui pœnituerunt? Vt mulier peccatrix. Falsum ergo ait ut videtur: quod: *Qui male agit non venit ad lucem.* Et ad hoc respondet, quod non ait: *Qui male agit non venit*, sc. in præterito, sed: *Qui male agit.* Hoc est qui semper vult volitari peccati gurgite: talis enim non vult se subiicere legibus Dei: Et ibi bene de hoc. Item quæritur de hoc quod ait: *Qui facit veritatem, venit ad lucem.* Cum prius sit venire ad lucem & ab ea illuminari & gratificari. Videtur quod non sit possibile facere bona opera antequam quis veniat ad lucem. Item secundum hoc prius est facere bona opera, quam venire ad veritatem. Item secundum hoc possibile est facere bona opera sine gra-

tia gratum faciente, quæ datur, cum homo venit ad lucem. Ad contrarium in Psalmo. Vanum est vobis ante lucem surgere. Et sic patet quod nullus facit bona opera antequam veniat ad lucem. Et ad istud respondendum secundum Augustinum. Vbi ait: Qui confitetur peccata sua, & accusat, sed si tu accusas: Deo coniungeris. Et sequitur: *Qui autem facit veritatem: Accusat in se mala sua, & sic: Venit ad lucem.* Cui gratias agit. Euigilate dum dies est, Christus vero dies est. Hæc ille facere veritatem, ergo vocat hic peccata agnoscere Christo lucente: vel ire ad lucem, vocat gratias Deo agere; vel in dilectione Dei & misericordia ambulare, siue in bonis operibus. Vt ait Augustinus ibidem. Non est ergo intentio litere, quod sicut bona opera sine gratia vel luce fidei lucente, sed ut expositum est, per Augustinum. Et per hoc ad obiecta. Et notat de illo verbo: *Sicut exaltauit Moyses serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis.* Quod posset esse thema in festo Exaltationis Crucis. Et insinuatur ibi quatuor. Quorū primum est humanitatis filij Dei veritas. Ibi: *filium hominis.* Secundum est generis mortis specifica qualitas & debita cōgruitas. Ibi: *Oportet exaltari.* Scilicet in Cruce, ad ostendendam victoriam de principibus huius æris. Vnde Chrysofostomus hic: Athleta nobilis cum in sublimem rebellem leuat, & recedens, clariorem ostendit victoriam. Ita & Christus oppositas virtutes submitit appensus in Cruce. Hæc ille: Palam triumphans in semetipso. Et ibidem. Affigens Cruci. &c. Tertio significatur congrua huius figurabilitas. Ibi: *Sicut exaltauit Moyses serpentem.* De cuius figuræ congruitate dictum est in literæ expositione. Quarto figuratur ipsius passionis in Cruce virtuositas, & credentium utilitas: *Vt omnis qui credit, &c.* Infra: Cum exaltatus fuero, omnia traham ad me ipsum. Damasc. Quia per lignum mors, oportebat per lignum dari vitam, sc. per Christum in Cruce credentibus. Et ibi bene de hoc Damasc. Illud vero verbum: *Lux venit in mundum & dilexerunt homines magis tenebras.* Posset esse thema in aduentu: In quo tria figurantur, quorum primum, filij Dei communicatiua bonitas: Lux, quæ summe & vndiq; & sine defectu se communicat, supra: *Erat lux vera.* Secundum est dignitatis eiusdem in assumendo humanitatem humilitas. Ibi: *Venit in mundum.* Quod fuit humanitatem assumere, vnde Glos. Verbum venit in carnem: Venit desideratus cunctis gentibus. Tertio figuratur hominum peruersitas. Ibi: *Dilexerunt homines magis tenebras*, id est, opera peccatorū vnde ait Apost. Opera tenebrarū, &c. Et ideo dilexerunt, quia erant tenebræ. Supra: Lux in tenebris lucet. Et ibi bene de hoc. Et sequitur illa pars, in qua de manifestatione filij Dei Sacramento regenerationis, & testimonio etiam Ioan. *Post hæc venit in Iudaam.* Et hæc in duas. Primo sui aduentus præmissio, & loci specificatio, in quo erat Ioan. Secundo quæstionis de præcellentia filij Dei subiunctio, Ibi: *Fæta est quæstio.* In prima narrantur duo, quæ dicta sunt: Ait ergo: *Post hæc,* scilicet post Pascha. *Venit in Iudaam.* Sed quæritur de ratione suæ mutationis, ex quo supra dictum est: Ascendit Hierosolymam, quia prope erat Pascha. Videtur quod debuisset amplius quiescere cum dicitur reprobando: Non quieuit & Domino non placuit. Et ad istud respondet Chrysofostomus. Quod in solemnitatibus quidem in ciuitatem ascendebat, & dogmata proponebat, & miracula faciebat, post vero solemnitates multoties ad Iordanem veniebat: quia illuc multi concurrebant non se ostentans, neque honorem diligens, sed utilitatem pluribus studens. Hæc ille. Infra: Palam loquutus sum mundo. Et non solus venit: *Sed & discipuli eius in Iudaam, &c.* Nec tantum venit, sed: *Illic demorabatur.* Ad aliorum utilitatem, Nec frustra venit, sed baptizabat sc. per discipulos, ait Glosa. Infra: Quamvis Iesus non baptizaret, sed discipuli eius. Sed quæritur, quare baptizabant, ex quo non erant adhuc missi ad hoc? Et ad hoc respondet Chryf. Quod sic faciebant volentes adducere multos

Matt. 25. f

Mat. 19. d

Ioan. 1. a
Ibidem.
Ibid. b
Ioan. 2. b

Rom. 13. c
Chryf. hom.
27. in Ioan.
ante med.
Rom. 3
Ioan. 15. b

Chryf. ibid.
paulo post.

Eph. 5. c
Iob 24. c
Ibid. b
Chryf. vbi
supra.

Eph. 5. b

Rom. 11. d
Eccl. 11. c

Sup. 7. b

Aug. confes.
lib. 7. c. 10.
tom. 1.

Ibid. lib. 10.
cap. 23. post
med.

Chryf. hom.
27. in Ioan.
post med.
tom. 3.
Luc. 7. g

Psal. 126. a

Aug. trakt.
12. in Ioan.
post medium
tom. 9.

Humanita-
tis filij Dei
veritas.

Chryf. hom.
26. in Ioan.
paulo post
med tom. 3.
Col. 2. c
Ibid.

Passionis
virtuositas.
Ioan. 12. c
Damasc.
Orib. fid. lib.
4. c. 12. post
med.

Bonitas
communi-
cantiua filij
Dei.

Ioan. 1. a
Aggæi. 2. b
Hominum
peruersitas.
Rom. 13. d
Ioan. 1. a
Manifesta-
tio filij
Dei.

Ioan. 2. c

Hier. 14. b
Chryf. hom.
28. in Ioan.
non longe à
princ. tom. 3.

Ioan. 18. d

Ioan. 4. a

Chryf. ibid.
paulo post.

multos

multos salutari doctrinæ scilicet Christi. Et patet hic mysterium: *Iesus autem venit in Iudæam*, id est, in animam continentem, siue confessione veritatis fidei, siue confessione magnitudinis diuinæ gloriæ, siue confessione culpæ: Si quis confitebitur me coram hominibus, &c. In Psalmo: *Facta est Iudæa sanctificatio eius*. In tali moratur ipse filius Dei & discipuli eius, scilicet dona gratiarum, & virtutes: quia talis anima seruat sermonem suum. Infra: *Si quis diligit me, sermonem, &c.* Et sequitur: *Ad eum veniemus, &c.* Et baptizat veniens, id est, amplius purificat. Discipulis promisit: *Vos baptizamini, &c.* Et sequitur loci pacificatio, in quo Ioannes baptizabat. Ibi: *Erat autem Ioannes baptizans in Annon*. Qui erat locus, iuxta Salim, qui similiter erat locus secundum Augustinum. Secundum Glossam vero: *Iuxta Salim*, quæ est ciuitas vel oppidum, vt dicitur in historiis. Secundum vero Hieronymum: *Salim*, vbi regnavit Melchisedech. Salim vero, de quo hic interpretatur pugil. Secundum vero Hieronymum plures fuerunt Salim, vt patet ibidem. Et subdit rationem, quare illic erat Ioannes: *quia aqua multe erant, &c.* Vnde & Salim interpretatur ortus aquarum: *Et nondum missus fuerat*. Et ex hoc patet ordo historiæ, & quod hic narrat, quæ alij Euangelistæ præterierant, prout dicitur in Glossa bene. Sed queritur, ex quo discipuli Christi baptizabant, videtur quod Ioannes debuisset cessare. Tunc enim reuerentiores illos ostendisset, sic opponit Chrysostomus. Item debuisset dimisisse primatum Christo, & discipulis eius. Iterum quare subdit: *Nondum erat in suis in carcerem*. Quia planum est, quod postquã fuit missus in carcerem non baptizauit. Et ad istud respondendum secundum Chrysostomum: quia semper tribuit principatum Christo, & si cessasset, litigiosiores effecisset alios aduersus Christum: Et etiam si cessasset, existimaretur ex zelo facere, non enim sibi ipsi gloriam accipiebat, sed Christo mittebat auditores. Ad aliud respondet, quod Ioannes non cessauit, continuè admonens populum & magna reuerenda ostendens, quæ Iesu sunt, scilicet quousque fuit missus in carcerem. Queritur an eodem baptismo baptizabant discipuli Christi & Ioannes. Et quod eodem, videtur secundum Chrysostomum. vbi supra, qui ait quod non baptizabat Christus, quia nondum erat in Spiritum sanctum in superabundantia: discipuli vero agebant, id est, baptizabant, scilicet baptismo suo, scilicet Christi: Ergo eodem baptismo baptizabant. Ad contrarium: ait enim Augustinus, quod Christus baptizauit, non eo baptismo, quod fuit baptizatus: sed hic baptizare dicitur per discipulos. Ergo non baptismo Ioannis. Et ad illud respondendum, secundum Chrysostomum. vbi supra. Quod nihil amplius habebat baptismus discipulorum, quam baptismus Ioannis. Et causa baptizandi vtriusque eadem erat, Christo adducere scilicet, qui baptizabantur. Et ad illud Augustini posset responderi: quod loquitur de baptismo, quo baptizauit per discipulos, postquã Spiritus fuit datus in superabundantia: & postquam discipuli fuerunt missi ad baptizandum. Querit Chrysostomus, quare Christus prædicauit, postquam Ioannes fuit sublatus scilicet morte? Et respondet, quod ideo, vt omnis multitudinis affectio ad Christum transfret. Et patet hic exemplum prædicatoribus continuè docendi & magnificandi Deum vsque ad mortem, & immorandi vbi possunt plus proficere populis in talibus. Quod autem Ioannes baptizabat iuxta locum, vbi erant aquæ, figura est, quod ibi est baptismus in spiritu, vbi est abundantia aquarum gratiæ, de quo baptismus supra: Hic est qui baptizat in Spiritu sancto. Et de quibus aquis infra: Qui credit in me, de ventre eius fluunt aquæ viuæ. Et sequitur pars, in qua quæstiones de præeminentiâ subiunctio. Ibi: *Facta autem est quæstio*. Et illa in duas partes. Primo, ipsa quæstio. Secundo Ioannis responsio. Ibi: *Respondit Ioannes*. Ait ergo: *Facta est quæstio*. Et hoc ideo, vt ait Chrysostomus, quia Zelo ypæ discipuli Ioannis habebat ad discipulos Christi, ideo: *Facta est quæstio*, ab eis: *Cum Iudæis*, qui baptizabantur à discipulis Christi: *De Purificatione*, scilicet baptismi: *Et venerunt ad Ioannem*. Volentes accusare Christum, vt ait Glossa. Quia, vt ait Augustinus. Qui veniebant ad Ioannem, mittebantur ab illo ad Christum, non è contrario: ideo turbati discipuli Ioannis cœperunt tractare quæstionem cum Iudæis: *Et dixerunt Ioanni: Rabbi, &c.* Volentes per hoc excitare Ioannem ad æmulationem. Et ideo loquuntur contemptiuè, dicentes: *Qui erat tecum*, scilicet à te baptizatus: *Cui tu testimonium, &c.* Supra: *Ecce hic baptizat*, scilicet vsurpans officium tuum. Et quasi in præiudicium tuum: *Et omnes veniunt*, scilicet derelinquentes te & filium præferentes, quasi dicerent, vt ait Chrysostomus. Quem tu clarum ostendisti, talia tibi audeat, scilicet facere, &c. Ex quibus discipulis Ioannis fuit quæstio: Erant enim imperfectius dispositi, & nondum puri existentes à largitione, id est, à magno honore ad magistrum scilicet Ioannem. Et ideo fortè erant sic æmuli, vt se magnificarent, quod erant discipuli eius. Sed queritur, quare dixerunt: *Cui testimonium perhibuisti*. Et non dixerunt, quæ baptizasti. Et ad hoc respondet Chrysostomus, quod frata dixissent, coacti essent meminisse scilicet vocis desuper, quæ ait: Hic est filius meus dilectus. Et sequitur responsio Ioannis. Ibi: *Respondit Ioannes*. Et illa duas. Primo, ostensio, quod non fuit sui, baptismi regenerare: sed quod erat tantum præcursor. Secundo, subiunctio, quod regenerare & sanctificare erat Christi, cuius erat præcursor. Ibi: *Qui habet sp̄s̄am sponsus est*. Et hoc est, quod ait: *Respondit Ioannes: Non potest homo, &c.* Sed queritur, quid ad propositum? Videtur impertinenter respondere. Item videtur, quod debuisset eos increpare de inuidia, & æmulatione erga Christum. Et ad istud respondet Chrysostomus. vbi supra: quod neque vehementer increpat, timens, ne eo rursus abusi aliud aliquod malum operentur. Ideo ait: *Non potest homo accipere, &c.* Et in hoc ostendit, se esse purum hominem. Vnde Augustinus: *Missus sum ego*, scilicet ante Christum, præco sum, ille vero iudex: ideo quasi homo accepi de cælo: Quid habes, quod non accepisti. Iacob: *Omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est*. Supra: De plenitudine eius accepimus omnes. Et de hoc in Glossa bene. Et per hoc ostendit filij Dei præcellentiam, & sui infirmitatem. Et per hoc etiam conuincit eorum falsam opinionem: & reprobatur eorum inuidiosam æmulationem, & per hoc etiam declarat suam sapientiam in arguendo ipsos. Vnde Chrysostomus. vbi supra: Non erat ex initiis omnia dicere: nam erant passione inuidiæ præsumpti, sed vult eos stupefacere, & quoniam Deo rebelles erant, & ideo conuincit eos conuertens contra eos, quod pro se proposuerunt: sicut idem Chrysostomus. continuat dicens: *Ipsi vos mihi testimonium, &c.* Supra: Quando ait: *Non sum ego Christus*, sed vox clamantis, &c. Et ex his patet humana infirmitas, & diuina potestas & bonitas, quia: *Non potest homo accipere quidquam nisi fuerit ei datum*. Sed qualiter hoc, quia dicitur: *Apposui tibi aquam & ignem*, ad quod volueris porrigere manum tuam. Potest ergo homo in bonum de se. Et ad id respondendum est, sicut respondet Augustinus bene: *Initium, inquit, nostræ salutis Deo miserante habemus, vt acquiescamus salutari inspirationi, nostræ potestatis est: vt adipiscamur quod ad quiescendum admonitione cupimus, diuini est muneris: vt non labamur, in adepto salutis munere sollicitudinis nostræ, & cælestis pariter adiutorij: vt labamur, potestatis nostræ est & ignauitæ. Hæc ille. Illud ergo Ecclesiastici est intelligendum ratione libertatis arbitrij: istud vero hic intelligendum ratione impotentia eiusdem liberi arbitrij sine diuina gratia. Infra: *Sine me nihil potestis facere*. Et sequitur illa pars, in qua manifestat quod Christi regenerare sacramento baptismi, & dona desuper dare. Ibi: *Qui habet sp̄sam*. Et illa in tres. Primo humiliando se, ostendit præcellentiam Christi in potestate baptizandi. Secundo ostendit idem in veritate vel sapientia docendi. Ibi: *Qui de sursum venit*. Tertio ostendit idem in bonitate largiendi dona. Ibi: *Non enim ad mensuram*. Vel aliter & in idem dedit,*

Aug. tract.
13. in Ioan.
ante med.
tom. 9.

Ioan. 1. d

Chrys. hom.
28. in Ioan.
ante med.
tom. 3.

Ibidem.
Matt. 3. d

Chrys. ibid.

Aug. tract.
13. in Ioan.
circa med.
tom. 9.
1. Cor. 4. b
Iac. 1. c
Ioan. 1. b

Chrys. hom.
28. in Ioan.
circa med.
tom. 3.
Ibid. paulo
post.

Ioan. 1. a
Humana in
firmitas.

Ecl. 15. d

August. de
Ecl. dogma-
tib. cap. 21.
tom. 3.

Ioan. 15. a

quod

Matt. 10. d
Psalm. 113. a

Ioan. 14. b
Ibidem.

Act. 1. a

Aug. tract.
13. in Ioan.
ante med.
tom. 3.

Hieron. ep.
126. ad Eua-
ng. post med.
tom. 3.
Ibidem. libr. de
terpr. n
min. Hebr.
de Ioan.
10. tom.

Ibid. lib. de
loc. Hebrai-
cis, eod. 10.

Chrys. hom.
28. in Ioan.
ante med.
tom. 3.

Quæstio de
baptismo
Ioannis, &
discipulo-
rum Chri-
sti.
Ibidem.

Aug. tract.
13. in Ioan.
ante med.
tom. 9.

Chrys. hom.
28. in Ioan.
ante med.
tom. 3.

Ibid. ante.

Ioan. 1. e
Ioan. 7. e

Chrys. hom.
28. in Ioan.
ante med.
tom. 3.

quod primo ostendit excellentiam Christi in plenitudine potentiae. Secundo, in plenitudine sapientiae. Tertio, in plenitudine gratiae. Ait ergo: *Qui habet sponsam, &c.* Ita dictum est: *Non potest homo accipere, &c.* Quasi dicat, ait August. Ego ut homo accepi de caelo, ut essem aliquid: homo sum, sed amare hominem pro Christo adulterium est. Quia ipse est verus sponsus, ideo ait: *Qui habet sponsam.* Ecclesiam scilicet: *Sponsus est,* scilicet, qualis est Christus. Despondi vos vni viro. Et: Viri diligite uxores, sicut Christus Ecclesiam. Vnde hanc secundaui, sanctificauit, diuinitate gratiam infundente, passione gratiam promerente, lauacro regenerationis eam deferente, quae tanguntur in praedicta auctoritate. Vnde August. Casti estote, sponsum amate. Adulteri enim sunt qui volunt amari pro sponso. Haec ille, quasi dicat: Ego talis autem non sum, nec volo esse. *Sed amicus sponsi, qui stat,* scilicet humilis: *Et audit eum.* Vnde Augustin. Amicus sum in audiendo, ille in dicendo. Ego illuminando, ille lumen, ego in aure, ille verbum. Haec ille. Et talis gaudet, sicut verus amicus & paranymphus fidelis: Ad vocem sponsi, affectans illius honorem, & volens sponsam desponsare. Talis erat Paulus, qui ait vbi supra: Despondi vos vni viro virginem. Ut ergo ait August. Omnis Ecclesia virgo. Est enim virginitas carnis, quae est paucorum, & est virginitas mentis, quae est integra fides, solida spes, sincera charitas. Haec ille. Et in hoc, quod ait: Gaudio gaudet, notat intentionem gaudij. Isaia: Gaudentes gaudebo. Et quia talis amicus erat Ioannes, subdit. *In hoc, id est, ad vocem sponsi, non de sua sapientia, ait August. Gaudium impletum,* id est, perfectum. Tunc enim gaudium est impletum, quando gaudens habet, quod desiderat. Infra: Petite & accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum. Et subdit, quod est illud gaudium, sicut continuat Augustinus: *Illud oportet crescere, id est, exaltari: Me autem minus, id est, humiliari.* Vnde Augustinus: Illud oportet dare, me accipere: illum glorificari, me confiteri. Confessio hominis humilitas eius, miseratio Dei altitudo eius. Haec Augustinus. Vnde & in hoc Prophetica denuntiatio de morte vtriusque. Et dicit hoc Augustinus vbi supra. Ioannes scilicet capite minoratus, Christus in cruce exaltatus: Christus natus, cum coeperunt dies crescere, natus Ioannes, cum inceperunt minui. Haec ille. Quæritur, qualiter se vocat amicum sponsi, quia amicus dicit quasi quandam equiparantiam. Ergo videtur se nimis extollere. Item supra ait: Non sum dignus soluere corrigiam calceamenti. Ergo non debuisset hic se vocasse amicum. Et ad istud respondet Chrysofostomus, vbi supra. Quod hoc ait non se ipsum erigens, nec honoris coequalitatem ostendens, sed multitudinem dilectionis representare volens: non enim ministri gaudent in talibus, sicut amici circa sponsum & sponsam. Et ideo ait, quod: *Amicus stat & gaudet.* Haec ille. Quærit Augustinus: Quomodo potest Deus crescere, qui est perfectus? Si loquatur quoad aetatem carnis, coæui erant: nisi quoad sex menses, qui non distinguunt aetatem. Et respondet, quod venit Deus, ut minoraretur gloria hominis, & aueretur gloria Dei; venit ille ut largiretur, & ut peccata dimittat: venit homo, ut consteatur. Et ibi bene de hoc. Et quasi idem ait Chrysofost. Nostra inquit Ioannes, steterunt & cessauerunt: crescunt autem quae sunt illius. Hic enim est lapis paruus, qui factus est mons. Et ibi bene de hoc. Ex his, patet, quanta est dignitativa bonitas Dei, qua dignatus est esse sponsus Ecclesiae vel sanctae animae. Et quanta est sublimitas Ecclesiae vel animae, quod exaltatur ut sit sponsa Dei. Vnde de isto sponso. Quasi sponsum decoratum corona. Iste enim sponsus est nobilis: quia ut ait Papias, in sponso eligendo quatuor sunt, scilicet, genus, virtus, sapientia, pulchritudo; quae omnia summè in filio Dei, ut patet consideranti. Et ideo oportet, quod sponsa eius præparet se & nobiliter, quia ut ait idem Papias, in sponsa eligenda, similiter quatuor sunt consideranda, scilicet genus, pulchritudo, diuinitas,

& mores. Et quoniam ista sunt spiritualiter & virtualiter, verificatur illud: Gaudebit sponsus super sponsam: Soror mea sponsa. Supra: Nuptiae factae sunt. Et haec ibi. De his in collationibus. Infra: Et sequitur pars, in qua de praeceminentia filij Dei in docendo & praedicando. Ibi: *Qui de sursum, &c.* Et continuat Chrysofostomus: sic merito debet crescere: *Qui de sursum,* id est, ex parte: *Super omnes est,* Angelos, & homines, ait Glossa: *Qui vero de terra, de terra est,* id est, terrenus. Primus homo de terra, terrenus. Secundus de caelo caelestis: Infra. Vos de deorsum estis, ego de supernis sum: *Et de terra loquitur.* Scilicet terrena humana, qualis est ipse loquens: *Qui enim de caelo est, super omnes est,* ut prius est expositum. Et ideo forte repetit ad maiorem expressionem. Sed opponit Augustin. Hoc totum quod ait hic Ioannes erat. Vnde Glossa: *De terra est,* scilicet Ioannes, sed illa diuina loquutus est. Ergo non qui terra est, de terra loquitur semper. Et ad hoc respondet, quod si diuina loquitur, illuminatus est à Deo. Et si non esset terra, terram loqueretur. Ioannes enim erat lumē illuminatum non illuminans. In Psalmo: Deus meus illumina tenebras meas, venit enim gratia, & expellit tenebras. Non ego, sed gratia Dei mecum. Sed queritur cum haberet animum & corpus, quod corpus solum est de terra: Quare ait loquens de se: *Qui de terra, &c.* Et ad hoc respondet Chrysofost. Quidnam aliud vult dicere, quam quod ego paruus sum, & in terra natus, & per ima & humilia loquor, comparata his, quae loquitur ille, qui de super est, & ille qui sic venit de caelo: *Quod vidit, scilicet apud patrem: Et audiuit, scilicet à patre: Hoc restatur, scilicet de sua Deitate: Et testimonium eius nemo accipit, scilicet credendo: Qui autem accipit,* obediendo & credendo: *Signauit, id est, signum posuit in corde suo, credendo hunc esse verum Deum, sic enim legit Glossa. Quærit Chrysofost. qualiter ait: Vidit & audiuit.* Quia infra dicitur: Sicut nouit me pater, & ego noui patrem. Ergo ut videtur, non audiuit. Et ad hoc respondet, quod hoc est dictum non ab accipiendo, ut nos, neque ab audiendo: sed in natura communi habebat. Sed contra hoc obiicitur illud, quod dicitur: Omnia sunt mihi à patre meo tradita. Et ad illud respondendum, quod illud, quod ait Chrysofost. Non audiuit, accipiendo ut nos, intelligendum est, quod non accepit ab aliquo differente in natura vel essentia: dicitur tamen audire à patre, quia est à patre. Infra eodem: *Omnia dedit in manu eius.* Et in hoc ut ait Chrysofost. ostendit testimonium esse indubitatum. Per hos enim sensus omnia discimus certissime, & digni fide existimamur. Infra: Sicut audio iudico. Et: *Quod vidimus, testamur & annuntiamus.* Et de hoc multum Augustin. Inquirens quo modo filius audit à patre, cum sit eius verbum: vbi distinguit, quod triplex est verbum, scilicet diuinum à patre aeternaliter genitum, & humanum mentale in corde, & aliud vocale in ore. Vnde filium à patre audire, est ipsum esse à patre, ut dictum est. Quæritur de hoc quod ait: *Nemo accipit,* ergo secundum hoc frustra venit. Et ad hoc respondet Augustin. quod nemo accepit de populo deputato ad iram, & damnando & statuendo ad sinistram. De populo tamen electo, & statuendo ad dexteram multi crediderunt. Eodem modo opponit Chrysofost. Ex quo iam discipulos habebat, qualiter ait: *Nemo accipit:* Et ad hoc respondet, quod illud est intelligendum: *Nemo accipit,* eo quod pauci accipiebant: vel quia adhuc discipuli ad plenum non crediderant. Et ideo ait: *Quod qui accipit signauit, quia Deus est verax.* Christus est Deus, quide caelo venit: Et hic verax est. Et nemo potest dicere quod est veritatis, nisi ab eo illuminetur. Ideo: Omnis homo mendax, de se. Est enim Deus verax: & ideo ille homo est verax, qui verba Dei loquitur. Item obiiciunt aliqui de hoc, quod ait: *Qui de caelo venit.* Quod non assumpsit humanam carnem, ut alij homines, sed caelestem. Sed ad illud soluit Glossa. Quod dicitur venire de caelo, quia de patre, vel quia assumpsit naturam absque culpa. Et sic de altitudine naturae humanae, ut dicitur in Glossa. Et

Aug. tract. 13. in Ioan. circa med. tom. 9.
2. Cor. 11. a Ephes. 5. c
Aug. ibid. paulo post.
Ibid. post med.
2. Cor. 11. a
Aug. ibid. paulo post.
Isa. 61. d
Aug. tract. 14. in Ioan. ante medium tom. 9.
Ioan. 16. b
Aug. ibid. post.
Ibid. paulo post.
Ioan. 1. c
Chryf. hom. 28. in Ioan. post med. tom. 3.
Aug. tract. 14. in Ioan. ante med. tom. 9.
Chryf. hom. 28. in Ioan. post med. tom. 3.
Dan. 2. e
Isa. 61. d
Quatuor in sponso eligendo.

Isa. 62. b
Iam. 4. c
Ioan. 2. a
1. Cor. 15. f
Ioan. 8. a
Aug. tract. 14. in Ioan. ante medium tom. 9.
Psalm. 17. c
1. Cor. 15. a
Chryf. hom. 29. in Ioan. ante med. tom. 3.
Ioan. 14. b
Mat. 11. d
Ioan. 5. a
1. Ioan. 1. a
Aug. tract. 14. in Ioan. post medium tom. 9.
Verbum triplex.
Ibid. post.
Chryf. hom. 29. in Ioan. ante med. tom. 3.
Psalm. 115. a
Rom. 3. a

Homini
vilitas, &c.

Gen. 3. a

Hier. 23. a

Matt. 15. b
Isa. 29. a

Aug. tract.
12. in Ioan.
post medium
tom. 9.
Malac. 3. a

Ioan. 6. g

Io. 2. 15. a

Ioan. 1. b

Job. 38. c
Greg. Mor.
lib. 29. c. 16.
post med.
Isa. 11. a
Zach. 3. d
Zach. 4. a

Rom. 12. a
1. Cor. 12. a
Aug. tract.
14. in Ioan.
post medium
tom. 3.

Chryf. hom.
29. in Ioan.
post medium
tom. 3.

Phil. 2. a
Matt. 3. d
Aug. tract.

ex dictis patet hominis vilitas & inferioritas, & labilitas ad malum, & ad bonum inhabilitas. Ibi: *De terra est*, terra enim est infima elementorum, & opaca ac pōderosa, inferius tendens: talis est homo terrenus. Ideo dictum est Adā post peccatum: *Pulvis es, &c.* Est enim homo terra originaliter & realiter à parte corporis, & finaliter scilicet resolutione: Terra, terra, terra, audi verbum Domini. Et talis loquitur de terra, quia terra cogitat, affectat, memoria reuoluit: Quæ enim procedunt de ore, de corde exeūt. Ideo de tali Isaias: *De terra loqueris, & de humo audietur eloquium tuum.* Et sequitur illa pars, in qua de excellentia Christi in affluētia gratiarum & largitate donorum. Ibi: *Quem enim misit Deus.* Obiicit August. Quod Deus misit Ioannem: Ecce ego mitto Angelum meum in figura Ioannis Non ergo solus Christus missus est. Et ad istud respōdet, quod istud coarctatur per hoc, quod sequitur: *Non ad mensurā dat Deus, &c.* Christus ergo, quem misit Deus in mūdum: *Verba Dei loquitur.* Supra eodem: *Quod audiuit hoc testatur.* Ipse enim loquitur verba diuina & caelestia, vt hic. Item loquitur verba viuifica & spiritualia. Infra: *Verba quæ ego loquor spiritus & vita sunt.* Item loquitur verba potestatiua & virtualia. Infra: *Mundi estis propter sermonem, &c.* Et quia dixit: *Misit Deus,* quod super omnes erat. Ad maiorem explanationem subdit: *Non ad mensuram dat Deus spiritum,* scil. Christo, sicut aliis supra: De plenitudine eius accepimus omnes, sed de hoc obiicitur: aut enim loquitur de Christo secundum diuinam naturam, & hoc non potest stare, quia sic non accepit spiritum: aut secundum humanam, & sic cum gratia Christi hominis sit creata & mensurata, siue limitata: Ergo ad mensuram accepit. Et ad hoc respondetur magistraliter, quod est mensura limitationis, quia vnumquodque creatum est limitatum: Et est mensura diuisionis vel determinationis ad vnum actum. Primo modo dicitur, quod Christus homo habet gratiā & mensuram, secundo modo ait hic, quod non habet spiritum ad mensuram. Aliter distinguūt alij, quod gratia potest dici finita, & sic gratia Christi hominis fuit finita & mensurata, quātum fuit à parte naturæ humanæ. Vel potest dici finita à parte determinationis actus siue obiecti. Et sic Christus non habuit ipsum ad mensuram, sed ad omnem actum Spiritus. Et huic concordat Gregorius, exponens illud Job: Nunquid coniungere valebis micantes stellas Pleiadas: Ibi Gregorius: Redemptor noster in carne veniens Pleiadas iunxit: quia operationes septiformis Spiritus simul in se & iūctas & manentes habuit: Requiescet super eum Spiritus Domini. Et super lapidem vnum septem oculi. Et: In candelabro septem lucernæ. Quæ exponit Gregorius ibi de Christo. Vbi bene de hoc. Alij autem acceperunt spiritum ad mensuram, & ad aliquas operationes: Sicut diuisit Deus mensuram fidei. Et: Alij datur sermo scientiæ. Et sic de aliis. Huic concordat quod ait August. hic quod mensura est diuisio donorum, & hominibus dantur ad mensuram. Et ponit exemplum de membris in corpore: aliud enim accipit manus, aliud auris, vt audiat, & sic de aliis: vna tamen est anima, quæ agit omnia in omnibus. Sic sunt diuersa dona fidelium, tanquam membris ad mensuram distributa. Sed Christus, qui dat dona, non ad mensuram accepit illo modo. Et ibi bene de hoc. Sed huic videtur contradicere, quod ait Chrysof. Quod hic, id est, Christus immensurabilem & integram omnem actionem dicit: & si actio immensurabilis, multo magis substantia: Qui ergo spiritum infinitum scil. habet, & omnem actionem habet. Et ad istud potest responderi, quod per spiritum intelligitur vel hypostasis verbi: & huic concordat Glossa, quæ ait, quod pater plenum & perfectum verbū genuit, & sic dicitur pater filio dare, quia ipsum genuit. Vnde sequitur: *Pater diligit filium & omnia dedit,* id est, ad æqualitatem sibi genuit eum, cui non est rapina se esse æqualē Deo, & alibi: Hic est filius meus dilectus: *Et omnia dedit, &c.* vt tātus esset filius, quantus & pater, secundū August. Om-

nia mihi tradita sunt à petre meo. Et quia tantus & talis est: Ideo, vt ait Glossa: *Qui credit in filium, fide perfecta: Habet vitam æternam,* quia Iesum Christū, vt infra: Hæc est vita æterna, vt cognoscāt te. Vel habet vitam æternam in radice siue in pignore: Pignus spiritus. Et quoniam Ioannes sciens à supplicii cōminatione utilitatem: Ideo à contrariis ponit sermonem secundum Chrysof. dicens: *Qui autem est incredulus filio, non videbit vitam,* id est, ipsum filiū, ait Glossa: *Sed ira Dei manet, &c.* Sed quæritur cum prius sit venire quàm manere, quare ait: *Manet ira,* & non ait: *Venit ira.* Et ad hoc respondet August. Quod loquitur hoc de illa ira, de qua: Omnes nascimur filij iræ. Et quia increduli manēt non regenerati à Christo, ideo & filij iræ. Item quæritur, quare terribilius loquitur hic Ioannes de incredulis, quàm Christus: Supra, qui ait: *Qui non credit, iam iudicatus est.* Et ad hoc respondet Chrysof. Quod mitius locutus est Christus, ne æstimaretur loqui gratia amoris sui. Ioannes vero exutus ab hac suspitione vehementiori vtitur sermone. Ex dictis patet, quod electi Dei de cælo venerunt, quia membra Iesu Christi, & de cælo descenderunt deifica conuersatione. Infra: *Elegi vos de mundo, &c.* Quos mittat Deus ad alios purificandos, illuminandos, perficiendos, de quibus infra: *Sicut me misit pater, & ego mitto vos.* Et tales debent loqui verba Dei, non mundana, nō carnalia, nec humana: Si quis loquitur quasi sermones Dei. Et tales debent esse indiuisi à Christo, qui habet spiritum non ad mensuram, vt suo spiritu viuificentur, & vegetentur, & roborentur ad operandum. Secundum enim exemplum August. supra, sicut vna anima omnia operatur in diuersis membris: sic Christus, in membris suis, sibi vnitis, & ab eo viuificatis. Infra: *Sine me nihil potestis facere.* Et: *An experimentū eius quæritis, qui in me loquitur Christus.* Et: *Omnia possum in eo, qui me confortat.* De dilectione patris, qua diligit filiū. Infra: *Sicut dilexit me pater, & ego diligo vos.* Vbi dicitur de hoc. Et nota de hoc quod ait: *Ira Dei manet super eum,* quod est quadruplex ira Dei. Vel reatus culpæ originalis, prout dictum est, vel dicitur ira Dei, ablatio diuinæ castigationis propter obstinationem peccātium, & dimissio eorū in peccatis: Auferetur zelus meus à te, quiescā, nec irascat amplius. Hæc enim est magna ira Dei, quando non castigat peccata temporaliter, ob demerita precantium, vt iustè puniantur æternaliter: Non visitabo super filias vestras, cum fornicatæ fuerint. Et est ira Dei flagellatio paternæ correptionis: Cum iratus fueris, misericordiæ recordaueris: Quem enim diligit Deus, corripit. Item est ira Dei, irrogatio æternæ damnationis: Vidi spiritu iræ eius esse consumptos. Et: *Iratus est contra me furor eius.* Nec intelligatur aliqua commotio à parte Dei, cum dicitur irasci: quia ira Dei non est eius perturbatio, sed iudicium, quo irrogatur pœna peccato, ait Augustinus. Et ista ira erit in iudicio implacabilis: Zelus & furor viri non parcat in die vindictæ. Ideo orat Propheeta: *Domine ne in furore tuo arguas me, &c.*

C A P V T I V.

Vtergo cognouit Iesus, &c. Enarrata manifestatione filij Dei ipsis Iudæis: in parte ista de manifestatione sua ipsis Samaritanis de prædicatione eis qui erant alienigenæ in figura suæ prædicationis populo gentili, vt patet in Glossa. Et quia erat transiturus in Galilæam: ideo istud capitulum in duas partes diuiditur. Primo narratur de aduentu suo in Samariam. Secundo narratur de transitu in Galilæam, & de manifestatione sua ipsis Pharisæis. Ibi: *Post duos autem dies.* Prima in duas. Primo, antecedentium prædicationem suam præmissio. Secundo, ipsa prædicatione. Ibi: *Venit autem mulier.* In prima duo, scilicet sui egressus ratio, & aduentus subiunctio. Ibi: *Venit.* Ait ergo continuando & præsignando causam sui transitus: *Vt cogno-*

14. in Ioan.
post medium
tom. 9.
Matt. 11. d
Ioan. 17. a
2. Cor. 5. d

Aug. ibid.
prop. fin.
Ephes. 2. a

Chryf. hom.
30. in Ioan.
ante med.
tom. 3.

Ioan. 15. c

Ioan. 20. e

1. Petr. 4. c

Aug. tract.
14. in Ioan.
post medium
tom. 9.

Ioan. 15. a

2. Cor. 13. a

Phil. 4. c

Ioan. 15. b

Ira Dei
quadruplex.

Ezech. 16. f

Osee 4. e

Abac. 3. a

Prou. 3. a

Iob. 4. b

Iob. 19. b

August. de
cin. Dei. lib.
15. cap. 25.

tom. 5.

Prou. 6. d

Psal. 6. a

Continua-
tio.

Diuisio ca-
pitis in duas
partes.

Chryf. hom. 30. in Ioan. ante med. rom. 3. Ioan. 7. f. Ioan. 10. d

Aug. tract. 15. in Ioan. paulo à prin. rom. 9.

Ioan. 2. b

Heb. 4. d

Aug. de Genes. ad lit. lib. 4. c. 9. rom. 3. Id tract. in Ioan. non longè à princ. 10. 9. Ibid. paulo post. Eod. tract. Aug. hom. dicta. Gloss in Matt. 3. Luc. 3. Chryf. hom. 20. in Ioan. ante med. 10. 3. Rom. 6. a

Aug. tract. 15. in Ioan. ante med. 10. 9. Eph. 5. e

Ioan. 7. f

1. Cor. 1. d

nit Iesus qui audierunt, &c. Quærit Chrysoft. quare fuit egressus, relinquens pharisæos cum posset exire de medio eorum cum vellet, sicut infra: Quærebant eum apprehendere, sed nemo misit manum in eum, quia nondum venerat hora eius. Et infra: Similiter quærebant eum, & exiit de manibus eorum. Non oportuit, quod transiret ab eis. Ergo, quam vis essent invidi, Et ad hoc respondet: Quod sicut volebat credi, quoniam erat Deus, sic volebat credi, quoniam ens Deus: carnem ferebat, ut verus homo, aliquando recedebat & præcauebat eorum insidias. Et ad hoc Aug. planius: Poterat, inquit, & præsens ab his non teneri, sed quia in carne quam gessit, ut homo hominibus in se credituris præbebat exemplum: quia vnusquisq; seruus Dei non peccat, si recesserit in alium locum: videns furorem forte persequentium. Hæc ille. *Vi ergo cognouit, quia Pharisæi audierunt, sc. à discipulis Ioan. Quod Iesus plures baptizabat, &c.* Et sic quod videretur dignior, & sic magis inuidebant: *Quamquam non baptizaret, id est, intingeret, ait Glof. Reliquit Iudæam, significans transitum ad gentes: Abiit, id est, abire incepit: In Galilæam, de qua venerat. Et de ordine transitus sui in Galilæam, Magister in historiis sufficienter. Et interseritur ratio veniendi Samariam: Oportebat, &c. quia Samaria erat quasi media inter Galilæam & Iudæam. Sed quæritur de hoc, quod ait: *Vi cognouit, cum omnia sciret antequam essent: Omnia sunt nuda & aperta oculis eius, qualiter ait: Vi cognouit, signando tempus? Et ad istud respondendum, quod sicut dicitur, Deum aliquid cognoscere, quando facit nos cognoscere: sic dicitur similiter cognoscere, quando ad modum cognoscentis facit ut hic. Vnde Aug: Quia cognouit eorum scientiam cognouit simul & inuidiam: quia non hæc propterea dicerent, & sequerentur, sed ut persequerentur, Ideo: *Abiit inde, Hæc ille. Quæritur de hoc, quod ait: Quod Iesus non baptizaret, sed discipuli, vnde ait Aug. Quod Iesus baptizabat, quia ipse mundabat: non baptizabat, quia non tingebat: præbebant discipuli ministerium corporis, præbebat ille adiutorium maiestatis. Et ibi bene de hoc. Ergo secundum hoc in baptismo Christi, & discipulorum eius dabatur gratia. Item hoc plane ait Glof. Item tactu carnis sacræ suæ dedit aquis vim regeneratiuam, ut ait Glof. Ergo baptismo postea à discipulis eius mundabat gratia. Sed contrarium ait Chrysoft. ut habitum est supra. Vbi ait: quod nondum erat spiritus datus, & ideo non baptizauit Christus, nec amplius conferebat baptisma discipulorum, quam baptisma Ioan. Item baptimus habet efficaciam à passione Christi: In morte ipsius baptizati sumus: Ergo non habuit efficaciam ante passionem. Item baptizati tunc à discipulis, ad limbum tunc descendebant: quia non fuit pretium solutum nec ianua aperta. Et ad istud respondendum sine præiudicio, quod alio & alio modo videntur hic sentire Aug. & Chryf. ut patet planè in dictis eorum. Posset tamen forte dici, quod in baptismo discipulorum, Christi dabatur gratia, quantum ad reuerationem ianue differebatur vsque post solutionem pretij. Ad auctoritatem vero Chryf. forte posset dici, quod ipse loquitur, quando ait: Quod nondum erat spiritus datus, & ideo Christus non baptizabat: quod ipse loquitur de efficacia spiritus in superabundantia, & in effectu visibili: quia post resurrectionem, visibiliter & in signis dabatur sanctus Spiritus. Nec est inconueniens quod quantum ad effectum gratiæ mundantis dabatur gratia in baptismo discipulorum, differebatur tamè illius effectus, sc. reueratio ianue, vsq; ad post solutionem pretij. Rex enim dās munera pro militia filij, potest dare illa ante tempus victoriæ, ut præparet ad militiam: vel post, ob virtutem victoriæ & magnitudinē. Et patet hic mysteriū: per Iu-***

dæam enim, quæ interpretatur confitens, signanter plenitudo confessionis & sanctificationis in Ps. Facta est Iudæa sanctificatio eius. Samaria vero, quæ interpretatur custodia mea, significat diligentiam vigilantiam in custodiendo sanctimoniam: Omnia custodia custodi cor tuū. De vtroq; dicitur: Hæc est voluntas Dei, sanctificatio vestra, ut sciat vnusquisq; vas suum possidere in sanctificatione. Per Galilæam, quæ interpretatur transmigratio, significatur progressio de virtute in virtutem, de quo in Psal. Ascensiones in corde suo disposuit. Et: Transte ad me omnes, qui concupiscitis me. In Ps. Ibunt de virtute in virtutem. Et alibi: Iustorum semita quasi lux splendens procedit & crescit vsq; ad perfectum diem. De baptismo vero & eius mysteriis Hugo bene. Et sequitur de aduentu Christi in Samariā. *Venit ergo in ciuitate, &c. Quæ dicitur Sichar, hæc enim erat metropolis Samariæ: Iuxta pradium, id est agrum: Quod dedit Iacob, &c.* Vnde dicitur: Dedi tibi partem vnam, &c. De origine vero Samaritanorum in historiis Magister sufficienter. Et describitur locus: *Erat autem ibi fons, ut ait Aug. Quod puteus erat, & omnis puteus fons: vbi enim aqua de terra manat, fons est, &c. Iesus fatigatus, ad literam: Sedebat supra fontem. Quia fatigatus, laboris immensitas. Vnde Chryf. Non subiugalibus vitur, quia: *Supra fontem. Paupertas non in throno, nec in puluinaribus ait idè Chryf. Erat autem hora sexta. Et in hoc laboris diurnitas, de his bene. Sed quæritur, qualiter ait: Venit in ciuitatem, &c. sicut opponit Chryf. Ex quo ait Saluator: Non sum missus, nisi ad oues quæ perierunt domus Israel. Et ex quo ait: In viam gentium ne abieritis: videtur, quod non debuisset intrasse ciuitatem Samaritanorum. Et ad istud respondet: quod antecedenter, id est principaliter ad illos non venit, sed transiens. Erat enim locus medius inter Iudæam & Galilæam, ut ait Gl. Ideo vadens in Galilæam transiit per Samariā, ostendens non supernaculè se facere, ut nullam relinqueret Iudæis exultationis occasionem. Hæc ille. Et ad illud, quod obicitur, quod prohibuit Apostolis, ne irent in viam gentium, similiter respondendum, quod hoc prohibuerit Apostolis ne irent ex principali proposito, & antequam irent ad Iudæos, expulsi tamen à Iudæis transtulerunt se ad gentes. Et in huius figuram hic transiit per Samariam, secundum Glof. Item quare tam diligenter describit locum ad quem venit Iesus, & quare facit hic mentionem de fonte Iacob? Et ad istud respondet ibidem Quod ideo commemorat fontem Iacob ad insinuandum, quod Iudæi propter pigritiam, & iniquitatem & peccata eorum amiserunt locum illum, & fuit data alienigenis. Et hi Samaritani accipiebant libros Moyfi, & dicebantur à monte Samor: qui fuit sic dictus ab eo qui primo cōsedit, id est, moratus est, ut ait ibidè Chryf. Ex dictis patet mysterium. Aduentus enim Domini in dictam ciuitatem, fuit figura transitus ipsius ad gentes, ut patet in Glof. Quod vero fuit Iesus fatigatus, ostensio fuit, quod infirmitas sua assumpta, fuit nostra fortitudo: & fecit nos fortes, prout ait Aug. Bene dicens quod nutrit infirmus infirmos: Et ponit exemplum de gallina, quæ infirmatur cum pullis, alis demissis, plumis hispida, voce rauca, omnibus membris demissa & abiecta: Iter autem filij Dei fuit caro assumpta sed infirmitas sua nos fecit fortes: Quod infirmū est Dei, fortius est hominibus. Hora vero sexta figura est sextæ ætatis, in qua venit filius Dei ad puteū, id est, profunditatem nostræ habitationis. Hæc Aug. & ibi bene de his & multum. Et de hoc est collatio. Et sequitur pars, in qua de sua prædicatione & doctrina. Ibi: *Venit mulier. Et illa in duas. Primo, de sua occulta vel priuata doctrina ipsi mulieri. Secundo, de publica & manifesta ipsis Samaritanis. Ibi: Et exierunt de ciuitate. Primo, aduentus mulieris præmissio. Secundo, Saluatoris ab ea petitio & mutua collatio interrogando & respondendo. Ibi: *Dicit ei Iesus. Tertio, mulieris ad ciuitatem regressio, & eorum quæ audierat renuntiatio. Ibi: Reliquit ergo hydriam. Et hoc est quod ait: Venit mulier haurire, & cetera, ad****

Psal. 114. a Samaria.

Prou. 4. d 1. Theff. 4. a

Psal. 38. b Eccl. 24. c Psal. 83. c Prou. 4. c

Hugo de sacram. lib. 2. parte 6. Sichar.

Gen. 48. d

Aug. tract. 15. in Ioan. ante med. 10. 9.

Laboris immensitas. Chryf. hom. 30. in Ioan. post medium. 10. 3.

Ibidem. Mat. 15. c Mat. 10. a

Act. 14. d

Cur confedit ad fontem Iacob. Samaritani.

Aug. tract. 25. in Ioan. ante med. 10. 9.

1. Cor. 1. d Hora VI.

Prædicatione Christi.

Aug. ibid.
post multa

Septem par-
tes.

Chryf. hom.
33. in Ioan.
post meamum
tom. 3.

Aug. tract.
15. in Ioan.
ante medium
tom. 9.

Chryf. loco
sup. citato.

Mat. 10. 2

Mat. 4. d
Mat. 19. d
Luc. 22. d

Ioan. 12. a

Ioan. 2. a
Ioan. 12. a
Luc. 7. e

Marc. 15. d

Aug. enar-
rat. in Psal.
108. expos.
via ante
med. 10. 8.
Psal. 108. b
Ioan. 19. f
Chryf. hom.
30. in Ioan.
circa tom. 3.
Mat. 12. a
Mat. 21. b

Aug. tract.
15. in Ioan.
ante med.
tom. 9.

Chryf. hom.
30. in Ioan.
ante med.
to. 3.

ibidem.

literam. Et est forma Ecclesie iustificandae, ait Aug. Et sequitur secunda pars: *Dicit ei Iesus: Da mihi bibere.* In qua mutua collatio Saluatoris & mulieris, interrogando & respondendo. Et sunt tot partes, quot interrogationes cum responsionibus. Et sunt septem. Secunda ibi: *Dicit ei mulier.* Tertia ibi: *Dicit ad eum mulier.* Quarta ibi: *Respondit mulier.* Quinta ibi: *Dicit ei mulier.* Sexta ibi: *Dicit ei mulier: Scio, &c.* Septima vero narratur de aduentu discipulorum. Ibi: *Continuo.* In qualibet vero parte praemittitur interrogatio, & subditur responsio. Ait ergo: *Dicit ei Iesus: Da mihi bibere.* Erat enim fatigatus, ut dictum est, & erat calor, unde Chrysofostomus. Requiescere facies corpus sedebat & refrigerabat, erat enim diei medium: ut vero ait Augustinus. Fidem ipsius mulieris sciebat. Et qui dixerat, quod sedebat, nec fecerat mentionem de discipulis, subdit: *Discipuli aberant, ut cibos emerent.* Sed quaeritur, quare hoc expressit, cum non videretur esse ad propositum? Item quaeritur, quare non intravit cum discipulis civitatem: Et ad hoc respondet Chrysofostomus. Quod ideo non intravit civitatem obstruens inuerculiam & contradictionem Iudaeorum, ut non dicat quis quoniam aduersatur suo praeepto, quo dixerat, ne intrarent civitatem Samaritanorum. Et ideo ait: *Aberant ut cibos emerent.* Non scilicet ex principali proposito, ut praedicarent eis, antequam Iudaeis. Item quaeritur qualiter ait: *Ut cibos emerem.* Cum omnia reliquissent: Relictis omnibus sequuti sunt eum. Et alibi: *Ecce nos reliquimus omnia.* Et cum esset eis praeeptum non portare pecuniam, neque peram. Et sic videtur, quod non haberent unde emerent cibos, vel si haberent, fecisse contra Domini praeeptum & statum suum. Et ad istud respondendum, ut patebit infra: Vbi dicitur de Iuda, quod loculos habebat, & portabat ea, quae mittebantur. Christus & discipuli sustentabantur, vel inuitati in mensis alienis. Supra: Inuitatus est Iesus & discipuli ad nuptias. Et infra: Fecerunt ei cenam. Et alibi: Rogabat eum quidam Pharisaeus, ut manducaret cum illo. Item aliquando leguntur sustentati largitionibus mulierum, quae sequebantur. De mulieribus, quae ministrabant ei de facultatibus suis. Item aliquando de his, quae mittebantur in loculis, sustentabantur. Et hoc a comitantibus prout intelligitur, vel ab irrogantibus ex praemisso verbo. Et hoc sui congruum, maxime quando irent, & erant transitori per villas in hospitales, & non ad praedicandum ut hic. Nec hoc repugnabat statui vel praeepto: nihil enim proprium habebant vel secum deferebant. Unde & hic filius Dei fuit mendicis, prout ait Augustinus exponens illud: Persecutus est hominem pauperem & mendicum. Non erat, inquit, indignatus filius Dei fieri pauper, cum diues esset: Mendicum quo modo intelligimus, nisi forte, quia dixit mulieri Samaritanae. *Da mihi bibere.* Et in cruce ait: Sitio: Haec ille. Et ex hoc patet perfectio discipulorum, prout ait Chrysofostomus. Erat enim eis circa cibaria negligentia, quoniam nec panes portauerunt. Cum irent transfretum & esurientes comedebant spicas: Et Iesus propter esurientem venit ad ficum. Erant autem discipuli soliti contemnere ventrem, & non studiosam existimare eius ministracionem. E contrario de illis, qui ex lectulo surgentes de talibus sunt solliciti. Haec ille. Et ibi multum & bene de hoc. Et sequitur responsio mulieris: *Dixit autem mulier, &c.* Nesciens quem potum quaerit, & opponit se esse de alienigenis, prout ait Glossa. Ideo sequitur: *Quo modo tu Iudaeus, &c.* Ut enim ait Augustinus. Samaritani erant alienigenae, & ad gentem Iudaeorum non pertinebant, vasculis illorum non utebantur Iudaei: & ideo quia petebat ab ea bibere, quod non solebant Iudaei, ait mulier sic: *Quo modo, &c.* Sed quaeritur, qualiter cognovit eum esse Iudaeum? Ad hoc respondet Chrysofostomus. Quod fortassis aestimavit eum a schismate, id est, figura & allocutione. De hoc Magister in historiis. Item quaeritur qualiter tunc petit ab ea bibere, lege non concedente Iudaeis conti Samaritanis? Iterum qualiter ierunt discipuli ad emendum cibos ab illis, ex quo non licebat eis conti eis? Et ad istud respondet Chrysofostomus. Quod indifferes

erat, tunc eicere tales obseruationes: ipse enim inducibat alios ad illas absolueudas: Non quod intrat per os, coinquinat hominem, &c. Quia ergo absoluebat tales ceremonias, non fuit inconueniens discipulos uti cibis eorum, vel, ut dicitur magistraliter quidam cibi erant indifferentes quoad utroque, ut fructus arborum & panis, & tales cibos poterant emere ab illis. Et patet hic mysterium ex Augustino: Et in Glossa. Haec enim mulier fuit figura Ecclesiae collectae ex gentibus, & venientis ad hauriendum aquam de puteo, id est, intelligentiam veram de sacra scriptura: prout ait Ambrosius. Puteus est altitudo profunda scripturae: Alta profunditas, quis inueniet eam? & alibi: Fluente putei tui deriuentur foras. Et de isto puteo & aqua patebit infra: Quod vero Christus petiit bibere a muliere, figura fuit quod desiderauit fidem Ecclesiae, ut dictum est. Item quod discipuli emerent cibos, figura fuit, quod non laborantes in praedicatione, vel otiantes vel vacantes aliis operibus spiritualibus, non debent manducare: Neque gratis panem manducauimus. Et sequitur: Si quis non vult operari, non manducet. Quod verum Iudaei non contumunt Samaritanis, mysterium est, quod fidelium non est conuersari cum infidelibus, nec conti actibus eorum Egredimini de medio eius. Et: Quae pars fidei cum infidelibus? Et sequitur: Exite de medio eorum & separamini. Et sequitur secunda particula in qua responsio Saluatoris, & de inquisitione mulieris. Ibi: *Respondit Iesus, si scires domum, &c.* Quod est Spiritus sanctus, ait Augustinus. Et quis est, scilicet, quantus, & quia est dator Spiritus: *Qui dicit tibi, ut ate petat fidem: Tu perisses.* Ad literam ait Augustinus Aqua viua dicitur, quae ex fonte manans excipitur: quae vero est in lacunis, & cisternis, non dicitur aqua viua. Sed quaeritur quare ait: *Forisitan perisses.* Respondendum quod hoc ait ob libertatem liberi arbitrii, quod potest petere & non petere: *Et dedisset tibi aquam viuam,* merito fidei, ait Glossa. Mulier tamen carnalis sapiens, intelligebat de aqua materiali, ideo sequitur: *Dicit ei mulier Domine.* Et in hoc patet mulieris prudentia, tribuens multum honorem, & vocans eum Dominum, neque derisit, neque turbata est, sed reuerentius ait: *Neque hauritorium habet: Et puteus altus est.* Ad literam: *Unde ergo, &c.* Quali diceret. Non potes habere aquam, maxime cum non sis potetior & melior Iacob, quasi dicat, ut ait Chrysofostomus. Iacob dedit puteum nobis, & usus est eo bibendo, & sui similiter. Sed, si habuisset meliorem, non bibisset, & ita neque tu poteris dare meliorem. Haec ille. Sed quaeritur, ex quo erat mulier Samaritana, & alienigena, qualiter vocat Iacob patrem suum: Et ad hoc respondet Glossa, quod ipse erat sub lege quantum ad hoc quod libros Moysis accipiebant Samaritani, ut ait Augustinus. Sua enim pulsabat ignorantia, nondum instructa neque studio nutrita, & intelligebat aquam viua, quae erat in illo fonte. Sed quaeritur, ex quo mulier erat ignara mysteriorum, videtur quod non debuisset ei loqui sub mysterio. Item doctrina debet esse secundum auditorum capacitatem, ait Gregorius, exponens illud Iob: Qui ligat aquas in nubibus. Unde infra: Habeo vobis multa dicere, sed non potestis portare modo. Ergo non debuit loqui mulieri de arcanis mysteriorum. Item Apostolus ait: Non potui loqui vobis quasi spiritualibus: Lac vobis potum dedi, non escam. Et ad istud respondendum, secundum Augustinum, quod recte loquitur mulieri, & paulatim intrat in cor eius. Et quasi idem in Glossa. Quia ergo mulier fuit ad audiendum subiecta, & ad intelligendum auida, & ad assentiendum credula, ut patet in processu literae & filius Dei erat lux vera ad illuminandum, ideo ordinabiliter est locutus ei. Unde Chrysofostomus ostendit tam dignam audire, ideo non despicit, sed se reuelat. Et sequitur: Nec mireris, si confestim mulier non nouit de aqua spirituali, quia nec Nicodemus non ita statim de regeneratione supra. Haec ille. Et patet Saluatoris digna pietas. Unde Augustinus. Quid ista hortatione suauis & benignius? Et nota quod ait: *Puteus altus est.* Est enim puteus sacrae scripturae, e quo puteo sunt hauriende aquae sapientiae.

Mat. 15. b

Aug. tract.
15. in Ioan.
ante med.
to. 9.
Mulier Sa-
maritana
figura Ec-
clesiae.
Ambr. lib.
de Isaac, &
anima c. 4.
post medium
tom. 1.
Ecc. 7. d
Prou. 5. c
3. Thef. 3. b

Iudaei non
contumunt.
Samaritanis
quid hoc
mysterij ha-
bet.
Hier. 41. b
2. Cor. 6. c
Ibidem.

Aug. tract.
15. in Ioan.
ante med.
tom. 9.
Ibidem.

Chryf. hom.
30. in Ioan.
post med.
tom. 3.

Samaritani
accipiebant
libros Moy-
sis.
Aug. tract.
15. in Ioan.
ante med.
tom. 9.

Greg. Mor.
lib. 17. c. 14.
Iob 16. b
Ioan. 16. b
1. Cor. 3. a

Ioan. 1. a
Chryf. hom.
30. in Ioan.
post med.
tom. 3.
Ioan. 3. a
Pietas Sal-
uatoris.
Aug. tract.
15. in Ioan.
ante med.
tom. 9.

Puteus mul-
tiplex.
Ephes. 5. c
Gen. 29. a

Num. 21. a

Ibidem

Chryf. hom.
31. in Ioan.
propè princ.
tom. 3.

Gen. 26. e

Gen. 26. e

Greg. Mor.
lib. 16. c. 8.
post med.

Ioan. 6. e

Isa. 35. c

Act. 2. a

Chryf. hom.
31. in Ioan.
propè princ.
tom. 3.

Greg. Mo-
ral lib. 5.
cap. 17. in
princ.

Eccli. 24. c

August. de
doctr.
Chryf. lib. 1.
cap. 38. to. 3.
Gregor. in
Euang.
hom. 36. in
princ.
Sitis multi-
plex.

Aug. tract.
15. in Ioan.
ante med.
tom. 9.

sapientiæ. De quo dictum est: Et est puteus gratiæ bap-
tismalis regenerationis & lauantis: Mundans lauacro
aquæ. De quo in figura: Venit in terram orientalem, &
vidit puteum in agro, tres quoque greges ouium ac-
cubantes iuxta eum. Terra orientalis. Ecclesia: Puteus,
Lauacrum baptismi: Tres greges, baptizandi & saluandi
in fide trinitatis. Item est puteus, scilicet profunditas hu-
manæ rationis, secundum Glossam, quæ est obscurata,
& idè fodienda, de quo bibunt homines, scilicet boni, vi-
uentes secundum rationem, & pecora, viuentes scilicet
brutaliter, de quo in figura. Ascendat puteus, &c. Et
sequitur: Puteus quem foderunt principes in datore
legis, & in baculis suis. Et de hoc in Glossa. Item est in-
exhaustilis diuinæ bonitatis, ex quo hauritur aqua viua,
vt dicitur hic: Viua enim aqua est spiritus, vt ait Chry-
sofostomus: De quo puteo in figura: Profectus Isaac fo-
dit puteum, & vocauit nomen eius latitudo, dicens: Nunc
dilatauit me Dominus. De primo puteo hauri-
dæ sunt aquæ veræ sapientiæ. De secundo, aquæ bap-
tismalis gratiæ. De tertio, aquæ rectæ intelligentiæ. De
quarto, aquæ satietatis gloriæ. Sed hos puteos nititur
diabolus obstruere, prout fuit figuratū in Genesi: Vbi
dicitur, quod Palæstini omnes puteos, quos foderūt ser-
ui Abrahæ obstruxerunt, implentes homo. Quod expo-
nens Gregorius ait: quod sic immaundi spiritus terrenas
cogitationes ingerunt, & quasi inuentā aquam scriptu-
ræ collunt. Et sequitur secūda collatio filij Dei & mu-
lieris. Ibi: Respondit Iesus: Omnis qui biberit ex hac aqua,
&c. Ad literam, vel etiam de aqua voluptatis figurata
per istam. Sanguisuga enim est quæ dicit: Nunquā suf-
ficit. Et sic non est magnū dare istam aquā: Quia vero bi-
berit de aqua, quam ego dabo, &c. Non sitiet, &c. Et in hoc
ablatis nocenti: Sed fiet in eo fons. Et in hoc indefi-
cientia boni vel commodi: Fons, inquam, aqua salientis,
id est, euentis: In vitam æternā. Et in hoc adeptio æteri
præmij. Superexcellens ergo huius aquæ imminen-
tia ad illā. Infra: Qui credit in me, flumina de vtre eius
fluent aquæ viuæ. Et hæc est aqua faciens salire in al-
tū: Tunc saliet sicut ceruus claudus. Sed quæritur, qua-
liter vocat hic spiritum aquam, cum ipse spiritus igne
significetur. Vnde & in specie ignis descendit. Et ad hoc
respondet Chrysofost. bene, dicens, quod spiritus appel-
latione ignis, quia est vt quid erectum, & calidum, &
peccatorum consumptiuū, quasi dicat, quia erigit, quia
inflammat, quia peccata consumit: per aquæ vero nun-
cupationē significatur, vt purgamentū, vt refrigerium
ostendat: quasi dicat, quia purgat à sordibus, & quia re-
frigerat à concupiscentia carnali. Et ibi bene de hoc.
Secundum primam, Gregorius ait: Idem signat diuersa
in scriptura propter diuersas proprietates, sicut Leo si-
gnat filiū Dei, & diabolū, vt ibi exemplificat. Item quæ-
ritur de hoc quod ait: Quod qui biberit ex hac aqua, quā
ego dabo ei, non sitiet iterum. Sec cōtra Ecclesiasticus: Qui
bibunt me, adhuc sitient. Et ita qui bibit ex hac aqua,
quam dat Deus, sitiet. Item ait August. quod bonū tē-
porale plus diligitur antequā habeatur, vilescit, cū ha-
betur: æternū vero ardentius diligitur adeptū, quā desi-
deratum. Ergo vt prius. Item idē ait Gregorius, ponens
differentiā inter delicias spirituales & carnales: Ergo vt
prius. Ad istud respondendū, quod est sitis ex rei carē-
tia, ex potantis intemperantia, & ex potnis insufficien-
tia, & ex virtutis illius ad præseruandū deficientia. Et
talis sitis nō sitit aquam à Deo, nec suscipit. Et est sitis
ratione delectabilitatis rei, & infastibilitatis, & de illa
sunt obiectiones, vel aliter: Est sitis rei nō habitæ, & est
alia rei habitæ, vt amplius habeatur. Et est alia rei habi-
tæ vt continetur. Prima est in bibente aquā concupis-
centiæ. Secunda in bibente aquā gratiæ: Tertia, in bibē-
te aquā gloriæ, quia delicia gloriæ hauriuntur absque
omni fastidio. Et de his aquis gratiæ & concupiscentiæ
dictum est in collatione prædicabili. Et sequitur tertia
collatio filij Dei & mulieris. Ibi: Dixit ad eum mulier,
&c. Vt enim August. Ad laborē indigētia cogebat. La-
borē infirmitas recusabat, idè ait: Domine da mihi bibe-

re, &c. Et vt ait Chrysofost. Hæc mulier sapientior & me-
lior Nicodemo, qui audiens mysteria, supra ait: Quomo-
do possunt hæc fieri: Hæc autem ait: Da mihi bibere, Itē
præhonorauit Christum, ipsi Iacob ænigmaticè innuēs
quod non indigeret fonte. illo: nec fuit insuasibilis, vt
Iudæi, qui multa signa viderant: hæc, nulla: sed tantum
verba audiuit. Hæc ille. Patet ergo credulitas facilis
mulieris, & idè sequitur præceptio Saluatoris: Voca
virum tuū, id est, virum intellectū, ait Augustinus: nam
nunc in errore es, vt ait idem. Vnde excitat eam ad ve-
rū intellectum. Item quæritur, cum sciret eā non habe-
re virum, quare hoc ait: Respondendū, quod hoc non
ait, quia ignorans eam non habere, sed vt occultū præ-
teritū ei reuelaret. Vnde Chrysofost. Nunc per prophetiā
reuelat sc. mulieri de præterito. Et sequitur quarta col-
latio vtriusq; Ibi: Respondit mulier: Non habeo virum. Ad
literam, & secundū rei veritatē fornicario iungebatur,
nec hoc fatebatur, sed occultabat. Et ex hac veraci re-
sponsione fuit occasio filio Dei, quod ei reuelauit suū
secretum. Illa enim occultans turpitudinem, & existi-
mans adhuc loqui ad hominē, ait: Non habeo virum, &c.
Et idè Christus inducit redargutionem cū certitudi-
nē numerans priores viros ait idem Chrysofost. Et idè
sequitur quinta collatio siue collocutio: Bene dixisti,
quia non habeo virum, eo quod ille, cum quo erat, non
erat suus legitime: Quinque enim viros habuisti, scilicet in
præterito. Patet hic sapientia Saluatoris, non enim in
principio, nec antecedenter prophetiā induxit: volebat
enim miraculorum & prædicationum principia habere
ab eis, qui accedebant ad eum, sicut supra. De Natha-
næle non dixit ei statim: Vidi te sub ficu, reuelando
secreta sc. sed quando ait. Vnde me nosti: sic fecit filius
Dei mulieri hic, vt ait Chrysofostomus. Et de his quinq;
viris, & de isto vno viro spiritualiter Augustinus pro-
sequitur bene. Quinque viri, inquit, sunt quinque sen-
sus, & his quinque regitur anima infirma, & in primis
annis. Sed quando venit ad annos discretionis si eā ac-
ceperit doctrina sapientiæ succedit vir legitimus, sc. in-
tellectus, qui melius regit, quia ad æternitatem regit, &
excolit, & instruit. Caput mulieris vir. Si vero error
succedit, non regit sed perdit, & non est legitimus: sed
adulter est. Et ideo ait: Voca virū tuū, id est, intellectum.
Hoc August. & ibi multū & bene de hoc. Et sequitur
collocutio vel collatio sexta vtriusq; & arcanorū re-
uelatio mulieris: Domine video, quia propheta es tu. Vt enim
ait Chrysofost: quia rem occultā manifestā facere est Dei,
idè admiratur & stupet, & prophetā suspicatur, nec
anxiata, nec contumeliā existimans ait: Quia propheta es
tu, vt ait Chrysofost. Propheta est occultorū reuelatio ait
Gregorius. Et si propheta, est occultorū reuelator, &
non solum hoc, sed amplius immoratur: Et nihil huma-
nū interrogauit, nec de diuitiis, sed de dogmatibus, di-
cens: Patres nostri, id est, Iacob & filij eius, &c. Illic, id
est, in mōte Garizim, ait Magister in historiis. Vt enim
ait Chrysofost. aiunt Abraham filiū suū illic obrulisse:
Et vos, sc. Iudæi: Dicitis quia Hierosolymis est locus, &c.
Patet hic industria mulieris: excellentior enim facta mē-
te est, & sollicita pro doctrinis interrogat, vt ait Chryf.
Et sequitur responsio ac veritatis reuelatio: Mulier cre-
de mihi. Et in hoc ostendens fidē esse necessariam: Nisi
enim credideritis, nō intelligatis, secundū aliam literā.
Bene Chrysofost. Fide opus est matre bonorum, sine hac
nihil magnorum est possidere. Et ponit exemplum,
quod qui sine fide tentant, scilicet scire arcana, as-
simulantur his, qui sine naui pelagus assumere ten-
tant: Fide intelligimus aptata esse sæcula, &c. Crede, in-
quit, quia veniet hora, scilicet tempus gratiæ diuulgatæ:
Quando nec in monte hoc, superstitione cōsuetā, æstimā-
do sc. altum locum esse magis vtilem ad orandum. Sed
quod ait Augustinus in eadem homilia, tangens erro-
rē talem, Quia, inquit, in monte es, propinquū Deo te
esse putas, & citò te exaudiri, quasi de proximo clamā-
tē: Sed noli quærere mōtē, in excelsis habitat Deus, sed
humilia respicit. Et ibi de hoc: Neq; Hierosolymis, colē-

Chryf. hom.
31. in Ioan.
ante med.
tom. 3.
Ioan. 3. a

Aug. tract.
15. in Ioan.
ante med.
tom. 9.

Chryf. hom.
31. in Ioan.
post medium
tom. 3.

Sapientia
Saluatoris.

Ioan. 1. g

Chryf. vbi
supra.
Aug. loco
sup. citato.
Quinque
viri sunt.
quinque
sensus.
1. Cor. 5. e

Aug. ibid.
Chryf. hom.
31. in Ioan.
post medium
tom. 3.
Prophetia
quid.
Gregor. in
Ex. lib. 1.
1. hom. 1.
propè princ.

Chryf. hom.
31. in Ioan.
Industria
mulieris.
Ibidem.
Isa. 7. b
Ex interpre-
tatione 70.
Chryf. hom.
32. in Ioan.
in princ.
tom. 3.
Heb. 11. e

Aug. tract.
in Ioan. post
med. to. 9.

do Deum scilicet in cæremoniis, sicut Iudæi faciunt. Et licet ita esset reprimens superstitionem Samaritanorum & reprobans eorum idololatriam, subdit tamen: *Vos adoratis quod nescitis*, quia scilicet localem Deum, & particularem in monte, quod ex Persis erat, ut ait Chrysofostomus. & dicitur de Samaritanis, quia seruebant Deo terræ & idolis suis: *Nos autem*, scilicet Iudæi: *Adoramus quod sumus*, scilicet Deum verum cui credimus. Unde Iudæis dicitur: *En populus est*, &c. Et sequitur: Sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris. Et numerat se cum Iudæis ad suspensionem mulieris, loquens ait Chrysofostomus. *Quoniam salus ex Iudæis*, scilicet scire Deum & detestari Idola. à Iudæis principium habuit. Similiter & adoratio, ut ait Chrysofostomus. vel *Salutem* vocat præsentiam suam: vel idè hoc ait, quia ex Iudæis natus est Christus secundum carnem, ut ait ibidem Chrysofostomus. Sed queritur, sicut obicit Augustinus. Cum Iudæi fuerint reprobatii & ritus suæ adorationis: Cum multiplicaueritis orationem, non exaudiã. Et ad Galatas Apostolus: Neque circumcisio aliquid valet, &c. Qualiter ait: quod Iudæi adorabant, quod sciebant, & quod ex iis salus: Et ad hoc respondet Augustinus, quod hoc dictum est in persona Iudæorum non omnium, quia non reprobatorum, sed illorum, de quibus fuerunt Apostoli & Prophetæ: Quia non repellat Dominus plebem suam, quam præsciuit. Itè queritur de hoc, quod ait: *Quod veniet hora, quando nec in monte hoc, nec Hierosolymis adorabitis*, qualiter hoc: Videtur enim quod locus altior plus valet ad orandum: Moyses enim orans ascendit in montem, super quod ait Chrysofostomus. quanto enim sublimitas motus extulit, tanto oratio proximè Deo exhibebat. Videtur ergo quod eminentia loci valet ad orationem. Item domus Domini erat in monte: *Ista est lex domus in summitate montis*. Et ita ut prius. Item qualiter ait: *Neque Hierosolymis adorabitis*, cum dicatur, *Caveas ne offeras holocausta tua in omni loco, sed in loco, quem elegerit Deus*. Et primo: Tu elegisti domum istam ad invocandum nomen tuum. Debit ergo esse locus perpetuus ad orandum Deum. Ad contrarium ait Augustinus. reprobans errorem æstimantium montem altum esse magis vilem ad orandum: *Quærebas, inquit, montem, descende ut attingas, scilicet per humilitatem: Ascensiones in suo corde posuit in valle plorationis & lacrymarum*. Si queris altum locum, intus exhibe templum Deo. In templo vis orare, in te ora, sed prius esto templum, quia ille in templo suo exaudiet orantem. Hæc ille. Et secundum hoc respondendum ad primam questionem. quod eminentia non confert ad orationem nisi fortè occasionaliter, quod tunc fortè homo interius se plus eleuat ad Deum, quia magis solitarius, & amplius in se collectus, & à tumultu legregatus. Et secundum hoc potest intelligi auctoritas Chrysofostomi supra. Ad aliud, quod intelligendum est, Hierosolymis non esse locum ad orandum, nisi ritu Iudæico & cæremoniali, ut prius. Et sequitur prædictorum explanatio: *Sed veniet hora, scilicet tempus gratiæ, de qua dicitur: Hora est iam nos de somno surgere: Et nunc est, ex præsentia sua, scilicet. Quando veri adoratores*. Et in hoc expulit Samaritanos & Iudæos, & si Iudæi meliores illi, tamen futuri minores. Et tantum quantum typus à veritate ait Chrysofostomus. *Adorabunt patrem*. Deum scilicet in spiritu, id est, interius in monte, contra superstitionem Samaritanorum, qui adorabant in monte: Deus enim est adorandus in templo cordis: *Et in veritate*, ad excludendum cæremoniale & typicum ritum Iudæorum in adorando Deum. Psallam spiritu, psallam & mente: Orabo spiritu, orabo & mente, ibidè. Et subdit rationem: *Nam & pater tales querit*, scilicet qui sic adorèt quasi dicat, ait Chrysofostomus. Prophetæ autem longa tempora hæc dixerunt, id est prophetaverunt; sed iam in ianuis est, scilicet ex quo ipse venit adimplens legem. Et subdit huius causam: *Spiritus est Deus*, id est, incorporeus. Oportet ergo incorporei Dei adoratores talem esse, Chrysofostomus. Iudæi enim animam negligebat, circum corpus studium habebant & eius purgationes, oves & animalia offerebant. Sed querit adoratores, qui adorant in spiritu pu-

ro, ut ait Paulus: Cui seruo in spiritu meo. Et sacrificantes semetipsos in holocaustum Deo: Exhibeatis corpora vestra, hostiam viventem, &c. ut ait Chrysofostomus. Sed queritur ex litera: ex diebus Sanctorum videtur, quod non oportet edificare templa, vel Ecclesias, sed adorare in spiritu & veritate, id est, in templo cordis, prout ait Augustinus. Item Deus est spiritus & Dei incorporei oportet esse adoratores in spiritu, ut ait Chrysofostomus. Ergo nihil corporeum requiritur ad Deum adorandum. Et ita nec templa facere nec imagines. Item talia facere, videtur esse magis occasio erroris, quò posset crediti Deus esse corporeus, quam eruditio veritatis. Et ad istud respondendum est, prout ait Hugo. Quod sacrata sunt quedam loca edificata Basilicæ. Et determinata tempora certa, quibus populus fidelis in unum congregateur, ut unitas commendetur, & gratias reddat, & vota solvat. Hæc ille. Unde notandum, quod quedam sunt essentialia conditiones adorationis, sicut vera cõtritiõ cordis, ordinata petitio, recta intentio. Quedam vero de bene esse, siue conferentia, sicut psalmodia exterior, & hymni siue cantica, & gestus corporis, nunc inclinatio, nunc erigendo, & loca sacra ad elevationem mentis in recogitatione, & admiratione diuinæ Maiestatis, bonitatis, & pietatis & beneficiorum eius, sicut templa sacra, ut patet ab Hugone. Non ergo denegat filis hic quin debent esse loca sacrata & templa, sed vult dicere, quod in spiritu interiori est verè orare, & recta fide, non in loco determinato, sicut Samaritani orabant, nec in typo, vel figura & cæremoniis, sicut Iudæi, sicut expositum est à Sanctis, & ut patet in Glossa. Et per hoc ad aliud, quod imagines sunt in templis Dei, in excitationem fidelium, ad memoriã beneficiorum Dei, & omnis honor qui defertur eis, refertur ad Deum, non ad ipsas, nisi sicut ad signa, prout manifestat Damascenus bene, ubi multum de hoc. Mysteria verò prædictorum, scilicet qualiter est Deus adorandus in spiritu & veritate, patent in collatione prædicabili. Nota tamen, quod adorans Deum debet adorare in puritate, & sanctitate: Cum multiplicaueritis orationem non exaudiã, manus enim vestræ plenæ sunt sanguine. Et de hoc Chrysofostomus. Oportet, inquit, orantem esse mundum. Et ponit exemplum: Si quis manibus impletis stercore tuos pedes veniret adorans, conculcares, multo magis implens manus de stercore peccati est conculcandus à Deo, & eiiciendus. Et ibi bene de hoc. Item est adorandus cum simili subiectione, & protestatione suæ maiestatis. Unde & adorare est corpus, ad pedes prosternere, & summum nostrum ad eius ima inclinare. Ut traditur ab Augustino. Adorabunt vestigia pedum tuorum. Item adorandus est cum recta fidei confessione, & debita honorificatione: prout ait Propheta: Venite adoremus, præoccupemus faciem eius in confessione. Et: Proidentes adorauerunt eum, & apertis thesauris suis obulerunt ei, &c. Item est adorandus solemnitate pro loco & tempore, prout ait Propheta: Introibo in domum tuam, & adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo: Veniet omnis caro, ut adoret coram facie mea. Et de hoc amplius in collatione. Et sequitur vltima collatio, siue collocutio filij Dei & mulieris. Ibi: *Dicit ei mulier: Scio quia Messias venit*, ut ait Augustinus. Nam mulier ordinatur in fide, & regitur benenutrita. Vocavit enim virum suum, id est, intellectum, de quo viro supra eodem Messias. ut Augustinus. Hebraice, Christus Græce, Vinctus Latine. De iplo ait Propheta: Vinxit eum oleo præ consortibus suis: *Qui cum venerit annuntiabit*, scilicet perfectè, quæ ad occulta patris pertinent. Querit autem Chrysofostomus. Unde mulier & etiam Samaritanæ sciebant de Messia, vel expectabant eius adventum: Et ad hoc respondet, quod sciebant à libris Moysis, quos suscipiebant, & quia scriptum est: Ipse erit expectatio gentium. Ideo inde poterant scire. Item querit Chrysofostomus. ex quo supra: Nathanaelem induxit ad credulitatè & per prophetiam, & Nicodemum per figuram de serpente æneo: Quare similiter non induxit illam mulierem per talia? Et ad hoc respondet, quod quia mulier erat

Chryf. hom. 32. in Ioan. ante med. tom. 3.
4. Reg. 17. f. Dent. 4. b
Chryf. ibid. paulo post. Ibid paulo post. Ibidem.
1. a. 1. c. sal 6. d
Aug. tract. 15. in Ioan. post med. tom. 9. Rom 9. c
Exo 19. a Chryf. serm. de Moysè, propè princ. tom. 1. Exe. h. 43. c
Deut. 12. b
1. Mach. 7. f
Aug. tract. 15. in Ioan. post medium tom. 9. Psal. 83. b
Rom. 13. d
Chryf. hom. 32. in Ioan. ante med. tom. 3.
1. Cor. 14. c
Chryf. ibid.
Ibidem.

Rom. 1. a
Rom. 12. a
Chryf. ibid. Obiectio de templis.
Aug. tract. 15. in Ioan. post medium tom. 9.
Chryf. hom. 32. in Ioan. ante med. tom. 3.
Conditio- nes adora- tionis.
Sacrae ima- gines in tẽ- plis cur.
Damafc. fid. Orth. lib. 4. cap. 17. Conditio- nes adoran- tis. Isa. 1. c
Isa. 60. c
Psal. 94. a
Matt. 2. a
Psal. 5. b
Isa. 66. g
Aug. tract. 15. in Ioan. post medium tom. 9. Psal. 44. b
Chryf. hom. 32. in Ioan. paulo ante med. to 3.
Gen. 49. b
Chryf. ibid. paulo post.

Ioan. 1. g
Ioan. 3. b

Heb. 1. a
Chryf. hom.
32. in Ioan.
paulo post
med. tom. 3.
Ioan. 10. e

Iac. ult. d

Iob 38. d

Greg. Mor.
lib. 30. c. 2.
in princ.
Aug. tract.
15. in Ioan.
post med.
tom. 3.
Chryf. hom.
32. in Ioan.
post med.
tom. 3.
Ibidem.

Aug. tract.
15. in Ioan.
post med.
tom. 9.

Ioan. 2. a

Chryf. hom.
33. in Ioan.
prope princ.
tom. 3.
Luc. 12. f
Chryf. ibid.
paulo post.

indocta & scripturarum inexperta; ideò per talia non induxit eam, sed per prædicationem & promissionem aquæ salientis. Et sequitur responsio Saluatoris, & reuelatio veritatis: *Dicit ei: Ego sum.* Et in hoc sua immutabilis diuinitas. Vnde infra simile: Antequam Abraham fieret, ego sum: *Qui loquor tecum.* Et in hoc sua euidentis humanitas. Loquutus est nobis in filio, &c. Quærit Chrysof. Quare non se reuelauit mulieri ab initio? Itè cum Iudæi peterent ab eo instanter, quis esset. Infra: Si tu es Christus, dic nobis palam. Nec tamè ei reuelauit: Quæritur vnde hoc? Et ad istud respòdet, paulatim duxit eam ad fidè: Nam si se reuelasset ab initio, videretur inaniter eum loqui, quia mulier non intelligeret. Ad aliud respondet, quod illa erat denotio Iudæis, & illi non pro discendo quærebant, sed pro iniuriado: *Ista vero audiebat, & quærebat ad discendū.* Et patet ex dictis Saluatoris benignitas admiranda, & studiositas sedula ad docendā vnā mulierē, & perita artificiositas in attrahēdo, nunc reuelādo occulta, nunc promittēdo desiderata. Vt patet in serie Euangelistæ, & sicut recolligit Chrysof. ex ea. Et in hoc est exemplū doctoribus prædicandi, non solum multis, sed etiā vni aliquando. Vnde Gregorius: Nunquid si multis prodesse nequeo, nec paucis curabo? Et ponit exemplū, si ex messe portare manipulos multos non possum, nunquid vacuus deo redire? Quasi dicat: Non. Ad vnum ergo conuertendū, est prædicandum: Qui conuerti fecerit peccatorē ab errore vię suæ saluabit animā eius. Et sequitur vltimū de regressu discipulorum: *Et continuo venerunt, &c.* Quod signat doctores & discipulos Christi debere redire ad ipsum in contemplatione post egressum ad pia opera in negotiosa actione: Nunquid mittes fulgura, & ibunt, & reuertētia dicent tibi adsumus? Per fulgura prædicatores vel doctores, sicut euntes & reuertentes significantur, vt ait ibi Gregorius: *Et mirabantur, &c.* Quæritur qualiter hoc, Ex quo nouerunt eum esse fontē pietatis, quare mirabantur eum loqui cum muliere paupere? Et ad hoc respondet August. Ipse quærebat ouem scil. perditam, ad hoc enim venerat. Bonū ergo admirabantur, nō malum suspicabantur. Idem Chrysof. Admirabantur mānuectudinē, quoniā sustinuit cum tanta humilitate mulieri loqui & Samaritanæ: *Nemo tamen dixit ei, quid quæris.* Quærit Chrysof. quare eum non interrogauerunt? Et ad hoc respondet, quod eruditi erant seruare ordinem discipulorū, ita enim formidabant & venerabantur. Vel aliter secundū Glossam, quod non sunt ausi ne ab eo reprehenderentur, si incautè inrerrogarēt. Et est exemplū inferioribus nō inuestigare facta superiorū, vel dicta. Et sequitur illa pars, in qua de Saluatoris prædicatione publica ipsis Samaritanis. Ibi: *Reliquit hydriam.* Et illa pars in quatuor partes. Primò, de regressu mulieris ad illos & de annuntiatione, quæ audiuit. Secundò, de supplicatione discipulorum ipsi Saluatori de manducando. Tertio, de responsione Saluatoris, & hortatione discipulorum ad prædicandū. Ibi: *Nonne vos dicitis.* Quarto de deuotione Samaritanorū ad credendū. Ibi: *Ex illa ciuitate.* Ait ergo: *Reliquit hydriam, &c.* vt ait August. Audito: *Ego sum,* & recepto in cor Christo Domino, qui faceret nisi hydriam dimitteret, & Euangelizare curreret, proiecit cupiditatem, & properauit annuntiare veritatem. Dicant, qui volunt Euangelizare, proiicere hydriam, id est, cupiditatem. Et ibi bene de hoc. Hydria enim, vt habitum est supra, dicitur ab *Idop,* quod est aqua. Et de hoc Chrysof. bene. Ignem venerat Dominus mittere in terram. Voluit discipulos esse ignitos: sic mulier dicitur accensa, vt hydriam relinqueret, & necessitatem scil. aquæ, propter quam venerat. Et ibi bene de hoc: *Et abiit in ciuitatem,* vt ait Chrysof. non vnum aut alterum vocauit, vt Andreas, vel Philippus. Sed ciuitatem integram: *Et dicit venite, & videte hominem, &c.* Sed quæritur quare non ait Christum, quæ confessa est, esse Messiam? Et ad hoc respondet Chrysof. quod cum in descensione, qua Christus est eam piscatus, conuertendo, scil. euel-

lere noluit illos, vt scil. ex propria voluntate enuntia-
A rent ipsum esse Christum: *Venite,* ergo inquit festinan-
ter: *Et videte,* experimentaliter: *Hominem, qui dixit, &c.*
Quæritur ex quo dixerat ei, quæ turpia erant. Quare
hic ait ita expresse: *Qui dixit mihi, &c.* Et ad hoc respò-
det Chrysof. Quod cum ignita fuerit anima
igne diuino, ad nihil inspicit eorum, quæ sunt in terra,
non ad gloriam, nec ad verecundiam. Exemplum de
Magdalena, quæ intrauit domum Pharisei, vbi Chris-
tus recumbebat. Et ibi Gregorius de hoc. Quod non
vocata venit, &c. *Nunquid ipse Christus.* Sed quæritur
quare hic loquitur quasi dubitativè, ex quo filius Dei
dixerat se esse Christū: Et ad hoc respondet Chrysof.
Vide, inquit, sapientiam mulieris nouerat enim quoniā
B gustantes de illo fonte, eadem pateretur, quæ ipsa pas-
sa est, & nolebat ex propria enuntiatione inducere eos
sed ex auditione illius sententiæ, quam Christus dixit,
& ab ipso. Et ideò ait: *Videte.* Et non credite, illud enim
leuius est: *Et illi,* excitati scil. à voce mulieris: *Exierunt
de ciuitate.* Et ex hoc patet eorum facilitas ad creden-
dum sermonibus auditis à muliere. Et vt patet ex dictis
ista mulier à Saluatore edocta, & igne diuino inflāmata,
vt ait August. vbi supra, figura est prædicatorū Euan-
gelizantiū: Vnde Augustinus: Discant qui volunt Euan-
gelizare, proiicere hydriam, id est, cupiditatē. Et sequi-
tur. Onere abiecto cucurrit: discipuli enim relictis om-
nibus secuti sunt Dominum. Vnde figurator hic perfe-
ctio prædicatorum, quo ad omnē abdicationē. Ibi: *Re-
liquit hydriam.* Secundo, quo ad agilitatē in prædicando.
Ibi: *Abiit in ciuitatem.* Ideò ait Saluator discipulis: *Eūtes
in mundū vniuersum prædicate.* Item quo ad veritatis
prædicationem inuitando homines, vt ad Deum
veniant, amando: & videant, credendo: Homo qui-
dam fecit cœnam magnam, & misit seruum, id est,
ordinem prædicantium, vocare inuitatos, vnde dicitur:
Misit ancillas suas vt vocarent ad arcem. Per ancillas enim obsequiosi prædicatores & humi-
les scilicet Apostoli, vt ait Gregorius. Boni autem au-
ditores exeunt de ciuitate scil. terrena & diabolica ob-
uiam Christo. Vt enim ait Augustinus. Duas ciuitates
fecerunt duo amores: terrenam amor sui vsq; ad con-
temptum Dei: cœlestem amor Dei vsque ad contem-
ptum sui. De prima vero debent exire fideles, Christo
credentes: Relinquit ciuitates, & habitate in petra, id
D est, in Christo. Et sequitur illa pars, in qua Saluatoris
inuitatio à discipulis, ad manducandum, & ipsius res-
ponsio. Ibi: *Interrogauerunt.* Et illa in quatuor. Primo,
supplicatoria inuitatio: Secundò, Saluatoris, respòsio. Ibi:
Ille dixit eis. Tertio, discipulorū mutua interrogatio. Ibi:
Dicebāt ergo. Quarto, Christi respòsio. Ibi: *Dicit, &c.* Ait
ergo: *Interrogauerunt,* id est, interrogādo rogabant: *Rabbi
manduca,* Sed quæritur ad quid eum rogauerūt, ex quo
nouerant eum semper facere, quod erat melius & cō-
uenientiū? Itè ex quo dixerat mulieri supra: *Da mihi bi-
bere.* Ex quo patet quod fatigatus erat eluriēs & sitiēs.
Quæritur, quare non māducauit? Et ad hoc respondet
Chrysof. Quod videntes eum fatigatū rogabant: neque
enim erat hoc, id est, precari pro cibariis temeritatis, sed
amoris custodiæ circa magistrū. Et sequitur ipsius res-
pòsio: *Ille dixit: Ego cibū habeo, &c.* id est, conuersionem
Samaritanorū, ait Glof. *Quæ vos nescitis,* sc. carnaliter sa-
piētes, & intelligētes de cibo materiali: vt enim ait Au-
gust. Potus erat in muliere, vt faceret voluntatē eius.
Ideò ait: *Da mihi bibere,* sc. vt fidē in ea operaretur, & eā
in corpus suū traiceret, quod est Ecclesia. Vnde dictū
est Petro: *Occide & manduca.* Et sequitur discipulorū
mutua interrogatio: *Nunquid, &c.* Non enim intellige-
bat de cibo spiritali, sicut nec mulier supra, de aqua.
Sed quæritur, quare nō instruxit eos prolōgādo doctri-
nā, sicut docendo mulierē supra? Ad hoc respondendū,
vt dicitur: *Vobis datū est nosse mysteria, ceteris in para-
bolis.* Quia ergo mulier erat simplex, & de ceteris, ipsi
vero erāt vocati ad discipulatū, ideò instruxit eā per cir-
cuitū, vt ait Glossa. Et patet hic vehemētia desiderij fi-

Ioan. 1. f
Chryf. ibid.

Ibid. paulo
ante.

Luc. 7. f
Gregor. in
Euang.
hom. 33. pro-
pe princ.
Sapientia
mulieris.
Chryf. hom.
33. in Ioan.
post med.
tom. 3.

Aug. tract.
15. in Ioan.
post med.
tom. 3.
Mat. 4. c
Mat. 19. d

Mat. 28. d
Marc. 16. f

Luc. 14. c
Prou. 9. a

Greg. Mor.
lib. 33. c. 15.
August. de
Cinit. Dei
lib. 14. cap.
28. tom. 5.

Hier. 48. e

Chryf. hom.
33. in Ioan.
ante med.
tom. 3.

Aug. tract.
15. in Ioan.
post med.
tom. 9.
Act. 10. b

Mat. 13. b

Chryf. hom.
32 in Ioan.
ante med.
tom. 3.
Ioan. 19. f

lij Dei de salute fidelium. Vnde Chryfoftomus: Oſtendit, ſcilicet Chriſtus, quantum deſiderium habet noſtra ſalutis: ſicut enim nobis concupiſcibile eſt comedere, ita ei ſaluare nos. Ided̄ ait Infra: Sitio. Et ſequitur illa pars, in qua Saluatoris reſponſio, & dicti expoſitio.

Ibi: *Dicit eis meus cibus, &c.* Vt ait Gloſſa: Cibus eius noſtra fides, opus myſterium redemptionis. Sed quæritur. Quare à principio non ait eis, ſic cibum, ſuum exponendo; Et ad hoc reſpondet Chryfoſtomus: Quod attentiores eos operari voluit, & aſſuefacere per talia ænigmata audire ea, quæ dicuntur. Sed videtur quod ænigma non ſit conueniens, quia cibus conſeruat cibantem: ſed fideles conuerſi non ſeruant Chriſtū, non ergo ſunt cibus. Item ipſe eſt cibus fidelium, quia panis, qui de cœlo deſcendit infra. Non ergo eſt contrario. Et ad hoc reſpondendū, quod cibi eſt multiplex proprietas, ſcil. a cibante deſiderabilitas, & in corpus cibantis cōuertibilitas. Et ſic ſalus fidelium, ſiue ipſi fideles dicuntur eſſe cibus filij Dei, vt patet ex dictis Sanctorum prius. Item alia eſt proprietas cibi ad reſtaurandum, & ad cōſtruendum virtuoſitas, & ad ſatisfaciendum deſideranti ſufficiens potestas. Et ſic filius Dei, qui eſt panis vitæ: eſt cibus noſter. Et hoc modo loquuntur obiectiones. Et ſequitur illa pars, in qua hortatio diſcipulorum ad prædicandū, Ibi: *Nonne vos dicitis?* Et ibi tria Primò, ſimilitudinis præmiſſio. Secundò adaptatiō & propoſiti exhortatio. Ibi: *Ecce dico vobis.* Tertio, dicti expoſitio. In hoc enim eſt verbum verum. Ait ergo: *Nonne vos dicitis,* id eſt, vulgariter dicere conſueuistis: *Abhuc quatuor meſes ſunt & meſſis venit,* id eſt, tempus metendi, quaſi dicat: antè tempus metendi, de meſſe conſuetū eſt præcogitare. Vnde Chryfoſtomus: Ecce rurfus conſuetis nominibus reduxit eos contemplationi. Et Gloſſa: Sicut meſſis terrena vicina, ſic & meſſis hominum. Ex hoc patet, quod hoc non fuit immediatè poſt Paſcha præteritū, immò perpenditur hyemis tempore hoc factū eſſe, vt ait Magiſter in hiſtoriis. Et ſequitur ſecundum: *Ecce dico vobis, leuate oculos.* Hortatur enim eos, quos mittit, ait Gloſſa: *Leuate,* inquit: *Oculos,* & mentis & corporis: *Et videte regiones,* multitudinem ſcil. Samaritanorum: *Quia abbe.* Sicut enim ſpicæ cum dealbatæ fuerint, ad meſſem ſunt paratæ, ita & hi ſunt præparati & ad ſalutē vertibiles: ait ibidē Chryfoſtomus: Meſſis quidem multa, operarij pauci. Et quia ita eſt: *Qui metit,* euellēdo ſcil. venientes ad fidē: ab amore inordinato: *Mercedem accipit,* præmiū pro labore: *Et qui congregat,* in vnitatem fidei: *Fructum,* ſcil. accipit, non temporalem ſed in vitam æternam: Et voca operarios, & redde illis mercedē: *Et qui ſeminat,* ſcil. collectio vel ordo Prophetarum: *Et qui metit,* ſcil. collectio Apoſtolorum: *Simul gaudeat,* quando bono ſeruo de vtroq; ordine dicitur: *Intra in gaudiū Domini tui.* Vnde Chryfoſtomus.

Vnde qui ſeminat, Prophetæ ſunt: Apoſtoli meſſuerūt, & illi gaudent, quia non priuantur delectatione & remuneratione laborū. Hæc ille. Idem Auguſtinus. Seminatores Patriarchæ & Prophetæ pericula pertulerunt in illo frigore: ſed in Iudæa, matura ſeges: quando tot millia rerū pretia afferbant ad pedes diſcipulorum. Et ibi bene de hoc. Sed quæritur, quare vtitur filius Dei talibus parabolis in Euangeliis, cum veritas fuerit reuelata, & lex, quæ erat vmbra futurorum adimpleta? Ergo debuiſſet loqui planè & lucidè. Non ſic ænigmaticè & vmbaticè? Item verbū abbreviatum fecit Deus ſuper terrā. Sed breuius eſſet verbum doctrinæ, ſi planè eſſet reuelatū. Ergo vt prius. Vnde quærit Chryfoſt. Cuius gratia metaphoricè loquitur? Et ad iſtud reſpondet, aſſignans duas cauſas. Quarū prima eſt, vt mens conſonā rerū imaginē ſuſcipiens, id eſt, talem ſimilitudinem, ſuſcitetur magis & detineant. Et ponit exemplū: Sicut in ſcriptura videns res magis detinet, ſic ex parte iſta ſequitur. Non enim enuntiatio ita inducit auditorē, vt ea qua per res eſt enarratio, & ea, quæ eſt experientia ſubſcriptio, quod eſt in parabolis videre. Hæc eſt. Alia eſt cauſa, quā aſſignat, vt dulcioretur enarratio, & per-

manētiō ſit memoria eorū, quæ dicuntur. Hæc ille, Ad maiorem ergo excitationē mentium ad intelligendum: & ob maiorē impreſſionē ipſi memoriæ, Loquitur filius Dei in parabolis, & in ænigmatibus in Euangelio, non ob figurale obumbrationē ſicut in lege. Et per hoc patet ad obiecta. Itē quæritur de hoc quod ait: *Regiones albae,* ad meſſem, id eſt, corda, ait Gloſſa, parata. Ergo ſecundū hoc videtur, quod error mathematicorum habeat veritatē, qui dicunt animas parari ab aſtris & cōſtellationibus. Itē videtur quod error Pelagianus habeat veritatē, qui poſuit liberū arbitriū ſibi ſufficere ſine gratia. Ad iſtud reſpondendū, quod vterq; error eſt pernicioſus, nec hic habent locū, ſed hoc ait ob libertatē arbitrij ad aſſentiendū doctrinæ Dei & gratiæ, qui operatur in nobis velle & perficere pro volūtate bona. Myſteria prædictorum patent: per quatuor enim meſes poſſunt ſignari quatuor defectus, quos debet homo recognoscere in ſemetipſo, antequam veniat meſſis, id eſt, collectio ſpiritualium bonorum: meſis enim dicitur à me ne quod eſt defectus, ait Iſidorus. Quorū primus eſt defectus, innocētiæ ſiue ſāctitatis: Omnes enim peccauerunt & egent gloria Dei. Item eſt defectus, ſcientiæ & cognitionis ad intelligendū verū, quantum eſt à parte hominis: quia omnes homines tenebræ ſunt quantum eſt ex ſe, ſupra: *Lux in tenebris lucet.* Et in Pſalmo: Omnis homo mendax. Tertius defectus eſt pronitas ſiue liberalitas concupiſcentiæ ad malū. Quartus defectus inhabilitas ad bonum: Sensus enim & cogitatio humani cordis in malū intenta ſunt ab adoleſcētia ſua. Iſti defectus cogniti & recogitati poſſunt dici quatuor meſes in omnia, de quibus Iob: Ego habui meſes vacuos. Et iſti defectus cogniti ab homine, ſtimulāt eū ad colligendū bona opera, & admittenda mala. In Pſalmo: Cogitavi vias meas, ſc. quibus defectuoſè ambulavi. Et conuertit pedes meos in testimonia tua: ſc. ad bona agenda & cōgreganda. Vel poſſet exponi in bono: vt enim ait Gregorius. Meſis dicitur perfectio dierum: Meſis ex meſe, quia qui hic perfectè viuunt, illuc ad perfectionē gloriæ perducuntur. Quatuor meſes, ergo quatuor affectiones perfectæ in anima, ſc. timor & pœnitentia de præteritis: ſpēs & amor de futuris. Et hæc ſūt quatuor pœnæ de quibus Ezechiel. pro vt exponit ibi Gregorius. Poſt iſtos meſes leuādi ſunt oculi cordis ad Deū rurfum: *Leuate in excelsū oculos veſtros.* Item ſunt leuandi deorſum ad conſiderandū, in quo ſtatu ſit homo: *Leua oculos in directū,* & vide vbi nūc proſtratus ſis. De eo ergo quod ſequitur, *Regiones albæ ſūt,* adducit meſſem, patet myſteriū ex dictis ſanctorū. Et ex Gloſſis hic, ait enim Gloſſa, quod duæ ſunt meſſes: vna vt collectio fidelium ad fidē, de qua hic, alia eſt collectio bonorum ad gloriā: de qua Mattheus: Meſſis eſt collectio ſæculi, meſſores ſunt Angeli: De iſta meſſe & meſſoribus: Meſſis multa, operarij autē pauci. Ibi Gregorius de iſta meſſe & meſſoribus & de mercede meſſorū multū. His exceptis notandū, quod eſt triplex meſis: vna ſactorū ſtudiorū in ſacra ſcriptura, Iob: Cuius meſſem famelicus comedit? Ibi Gregorius. Meſſis eſt ſacri leges eloquij. Itē eſt meſſis, ſc. aggregatio bonorum operū. Quis cōgregat in meſſe filius ſapiens: Iuda ponet tibi meſſē. Item eſt meſſis, ſcil. præmiōrū collectio: Vade ad formicam, o piger. Et ſequitur: *Sine piger fueris, veniet vt fons meſſis tua.* Et ſequitur vltima particula, in qua expoſitio Dei. Ibi: *In hoc enim verbum verum,* ſcil. pro vero, quod & in hoc habet veritatē, quia Prophetæ laborauerunt, & vos ex eorū laboribus metitis. Sed quæritur quo modo Apoſtoli ſeminauerūt prædicādo & collegerint fideles ad fidē? Ergo vtrumq; fecerunt. Similiter & prophetæ ſeminauerūt prophetādo, quorū prophetiis multi crediderūt, & ita fuerūt collecti quaſi in meſſe. Quare appropriat prophetis, quod fuerūt ſeminatores, & Apoſtolis quod fuerunt meſſores: cū vtriq; fuerunt & ſeminatores & meſſores? Et ad hoc reſpondet Chryfoſt. Quod in ſemine, id eſt, in ſeminādo maior labor, in meſſe vero multus fructus. Et prophetæ fuerūt

Chryf. ibid.

Ioan. 6. d

Chryf. ibid.
paulo poſt.

Ibidem.
Luc. 10. a

Mat. 20. b

Mat. 25. b
Ibid. paulo
poſt.
Aug. tract.
15. in Ioan.
mult. poſt.
med. tom. 9.
Ab 4. g

Rom. 9. f

Chryf. hom.
33 in Ioan.
ante med.
tom. 3.

Error mathematicorum.
Error Pelagianus.

Phil. 2. h
Per quatuor meſes quatuor defectus.

Iſid. Orig.
lib. 5. c. 6.
de temporibus.
Rom. 3. c
Ioan. 1. a

Gen. 6. a

Iob 7. a

Pſal. 118. h
Ibidem.

Gregor. in
Ezech. lib.
6. hom. 6. poſt
med.
Iſa. 66. g

Ezech. 1. c
Gregor. lib.
Ezech. lib.
1. hom. 4.
circa med.
Iſa. 51. b
Hier. 3. a

Mat. 13. d
Luc. 10. a
Gregor. in
Euang. hom.
17. antemed.

Iob 5. a
Greg. Moral.
lib. 6. c. 2. circa
medium.
Prou. 10. a
Oſea 6. d
Ibidem.

Chryf. hom.
33 in Ioan
ante med.
tom. 3.

missi ad id quod erat laboriosius, vos autem ad leuia venistis. Et sicut in messe cum facilitate fructus aggregantur, & vno momento area repletur, ita erat & tunc: quia Samaritani congregati veniebant propter verbum mulieris. Et quia Prophetæ fuerunt primi, idè dicuntur seminare. Et quia Apostoli eorū successores fuerunt, dicuntur metere. Superædificati super fundamentum Apostolorū & Prophetarū. Et idè ait hoc Apostolus, hortans eos, quia videbatur res laboriosa, orbem terrarum circuire & prædicare. Idè ostendit esse tunc facile respectu laboris Prophetarum, prout ait idem Chryf. Sed aliter est in seminantibus & metentibus sensibilibiter, quia non simul lætantur, sed dolent, qui seminauerunt, vt aliis laborantes, lætantur autem qui metunt sibi ipsis. Sed in seminantibus hic & metentibus aliter est: quia vtriq; lætantur ob eandem in eis charitatem. Quæ non querit, quæ sua sunt. Prout ait in litera. Et patet ex dictis, quod prædicatores sunt seminatores, & verbum est semè, & terra est corda audientium. Exiit qui seminat seminare semen suum: Ibi Gregorius. Sufficenter de his. Beati qui seminatis super omnes aquas. Et illi idem sunt messores colligentes fideles in horreum Ecclesiæ vt quasi rapientes eos de manibus hostium. Lætantur coram te sicut qui lætantur in messe. Et sequitur illa pars, in qua expressio deuotionis & credulitatis Samaritanorū Ibi: *Ex ciuitate illa.* Et ibi tria. Primò huius præmissio. Secundò, more Saluatoris cum eis specificatio. Ibi: *Mansit.* Tertiò, causæ credulitatis eorum subiunctio, & eorum plena confessio. Ibi: *Multo plures.* Ait ergo: *Ex illa ciuitate multi.* Et in hoc præoptitudo eorum ad credendum, quod à solo mulieris testimonio crediderunt, vt ait Chryf. Vnde sequitur: *Crediderunt propter verbum mulieris.* E contrario de Iudæis, qui multa videntes miracula eum abiecerunt, ait idem Chryf. Et non solum crediderunt, sed: *Cum venissent rogauerunt ut maneret.* Et in hoc apparet vehemens deuotio: continuè enim eum volebant detinere, vt ait Chryfost. Et subditur secundum: *Et mansit ibi duos dies.* Sed queritur, ex quo cum tanta deuotione eum rogabant, quare non amplius mansit cum eis? Respòdendum quod idè forte quia illuc non venerat ex principali proposito, quia oportebat eum transire in Galileam, vt dictum est supra. Et quoniam illic crediderunt, & quia debuit aliis ciuitatibus Euangelizare vt dicitur. Idè non mansit amplius ibi. Et sequitur tertium: *Et multo plures crediderunt propter sermones eius.* Et hoc meritò, ipse enim loquebatur sicut potestatem habens. Et infra: Verba vitæ habes. Et: *Mundi estis propter sermonem meum: Et dixerunt mulieri, non propter loquelam, &c.* Tantum scilicet. *Sed quia audiuimus.* Sermones scilicet Saluatoris: viuus enim est sermo Dei, & efficax. Et scimus scilicet credendo: *Quia hic est verè Saluator mundi,* non tantum scilicet Iudæorum, nec tantum Samaritanorum, sed totius mundi. Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Et patet hic perfectio fidei, & veritas confessionis. E contrario de Iudæis, qui post signa & miracula discrediderunt, sicut ait Chryfost. hic ponens exemplum, quod sol cum susceperit puros oculos, illuminat facile, si autem non tales susceperit, serò & vix scilicet illuminat. Et hæc est accusatio illorum infirmitatis, non solum imbecillitatis. Hęc ille. Sic ex parte ista quod Iudæi non crediderunt, hoc est illorum imbecillitatis, non Christi defectibilitatis. De his vero mysterialiter August. Quod sicut illi crediderunt primò per sceminam, postea per præsentiam, ita nunc annuntiat per Ecclesiam, & demum manet apud credentes biduo, scilicet per duo præcepta charitatis, Et ibi bene de hoc, & in Glossa similiter. Et nota quod ait: *Hic est Saluator mundi.* In quibus verbis duo insinuantur, quorū primum Christi præsentia per veram humanitatem: *Hic est,* scilicet audibilis sonoritate doctrine: visibilis virtute potentia: tangibilis benignitate beneuolentia: odorabilis redolentia famæ: gustabilis suauitate sapientia. Et ait idè signanter: *Hic.* Iste Deus meus, glorificabo eum. Iste inquam dictis modis sensibilis.

Secundò notatur potestativa virtuositas: Ibi: *Saluator mundi.* Et verè Saluator, quia omnis morbi vel infirmitatis ablator, omnis salutis allator, & omnis impugnantis salutem exterminator, & omnis salutis allatæ conseruator, & idè merito saluator. Vnde in figura ipsius de Ioseph vocauit eum Saluatorem mundi. Ipse enim saluum faciet populum suum. Ecce Deus Saluator meus. Saluator ponetur in ea. Et: *Aperiat terra & germinet Saluatorem.* Et sequitur vltima pars capituli, in quade progressu filij Dei in Galileam. Ibi: *Post duos dies.* Et illa in tres. Primò sui progressus & susceptionis præmissio. Secundò miraculi operatio, ibi: *Et erat quidam regulus.* Tertiò ordinis miraculi subiunctio. Ibi: *Hoc iterum.* Ait ergo: *Post duos autem dies, &c. Et abiit in Galileam.* Sed queritur. Ex quo ibi erat prius & fecerat miraculum supra. Ad quid illucini? Et ad istud respòdet Glossa, quod idè reuertitur ad istos, vt qui par priora non crediderunt, modo credant. Et est figura, quod gentibus facile conuersis reuertetur ad Iudæos. Et de hoc in Glossa. Vnde & de Galilæa fuere discipuli aduocati vt patet. De qua Galilæa. Via maris trans Iordanè Galilææ gentium. Vt sicut in Galilæa fuit defectus fidei per primam captiuitatem, vt patet. Indè esset vocatio discipulorum: *Abiit in Galileam,* vbi fuit nutritus, ait August. Vnde sequitur: *Ipse enim testimonium perhibuit, quia Propheta, &c.* Sed opponit Chryfost. quod multi prophetæ in patria sua honorantur. Et ad hoc respondet, quod de raro contingentibus loquitur. Consuetudo enim contemptibiles facere cõsuevit. Et si in propria patria aliqui honorantur, multo magis in aliena: Pretiosior erit vir auro. Ibi Hieron. Omne rarum pretiosum. Itè queritur qualiter vocat patriam suam cum dicatur: *Filius hominis nõ habet vbi caput suum reclinet.* Et ad hoc respòdet, quod patriam vocat secundum rationem dispensationis scilicet in qua plus fuit conuersatus: *Cum ergo venissent, &c. Exceperunt eum, &c. Et cum vidissent.* Quasi dicat, ob signa quæ viderant supra, illum exceperunt. Vnde querit Chryf. quare sic loquatur? Et respondet, quod idè scilicet in verecundia Iudæorum, quia Samaritani à verbis mulieris crediderunt, & à sola doctrina. Isti Galilæi à signis, & à signis factis publicè Hierosolymis in die festo. Infra. Sed queritur cum essent tales, quare illuc rediit? Et ad hoc respondet quod idè rediit, vt faceret fidem à miraculo fortiolem. Etiã propter præsentiam, vt esset magis attrahens eos: *Veni ergo in Cana Galilæe, vbi fecit aquam vinum.* Supra: Sed quare nõ adiuuit immediatè in Capharnaum, quia illic filius Reguli infirmabatur, qui erat curandus? Et ad hoc respondet Chryf. quod idè nõ adiuuit vt non magis iudicium sumerent: illi enim erant quasi obstinati: Et tu Capharnaum, &c. Et sequitur vsque ad infernum descendes. Et sicut recolligit Chryf. patet ex dictis Iudæorū excæcatio, & obduratio, quod post signa & doctrinam non credebant in eum. E contrario de Samaritanis. Et sequitur pars, in qua miraculi operatio. Ibi: *Et erat quidam Regulus.* Et illa in quatuor. Primò, aduentus Reguli ad Christum, & postulationis præmissio. Secundò Christi responsio. Ibi: *Dixit ergo Iesus.* Tertiò Reguli iterata petitio, & petitionis impetratio. Ibi: *Dixit ad eum.* Quartò, sanitatis filij denuntiatio. Ibi: *Iam autem eo descendente.* Ait ergo: *Et erat quidam Regulus,* nõ enim ait: *Rex,* qui vt ait Chryf. Aut erat generis regalis, aut erat habens aliquam dignitatem sic vocatam. Et iste est alius, quàm ille centurio de quo. Quia puer illius fuit curatus à paralyti, filius autem istius à feбри, vt ait idem Chryfost. *Cuius filius infirmabatur Capharnaum,* quo non venit Dominus, quam tamen vocat patriam suam, quia illic diu moratus, vt ait Chryfost. *Is cum audisset,* scilicet ex fama, quia vt dicitur. Proceffit rumor eius in omnem regionem Galilææ: *Adiit ad eum & rogabat.* Et hoc patet, quod intuitu sanitatis filij adiuuit ad eum, non affectu deuotionis: *Rogabat, inquam, vt descenderet.* Et in hoc defectus fidei, quia non credebat eum posse sanare nisi esset præsens: *Et sanaret eum.* Et in hoc petitio bene-

Ephes. 2. d

Chryf. ibid. paulo post med.

1. Cor. 13. b

Luc. 8. a Gregor. in Euang. hom. 15 per tot. Ista. 32. d Ista. 9. a

Chryf. hom. 34. in Ioan. prope princ. tom. 3. Ibidem.

Ibidem.

Luc. 4. g

Matt. 8. c Ioan. 6. g Ioan. 15. c

Hebr. 4. c

Ioan. 1. d

Quare Iudæi non crediderunt. Chryf. hom. 34. in Ioan. ante med. tom. 3.

Aug. tract. 15. in Ioan. prope finem tom. 9.

Exod. 15. a

Gen. 41. f Matt. 1. d Ista. 2. a Ista. 26. a Ista. 45. b

Ioan. 2. a

Matt. 4. c Ista. 9. a

Aug. tract. 16. in Ioan. fer. in princ. tom. 9.

Ista. 13. b Hieron. comment. in Ista. 16. 5 cap. 13. tom. 4. Matt. 8. c Luc. 9. g Ioan. 2. a, b

Chryf. hom. 34. in Ioan. circa med. tom. 3. Ioan. 5. b

Ioan. 2. a

Chryf. ibid. paulo ante. Matt. 11. e Ibidem. Chryf. ibid.

Ibidem. circa med.

Matt. 8. a, b

Matt. 1. c

ficij: *Incipiebat enim mori*. Et in hoc necessitas postulāti. Sed quæritur, ex quo erat facturus miraculum. Quare non adiuit immediatè Capharnaum? Et ad hoc respondendum secundum Chrysostr. vbi supra, quòd illuc idè non adiuit, vt non maius fumeret iudicium, scilicet non credens ei, & quia illuc non est potitus honore, propter quod ait supra: *Propheta in sua patria nō habet honore*. Et sequitur responsio Saluatoris: *Dixit ei Iesus: Nisi signa & prodigia, &c.* vt enim ait August. Prodigia dicta quia aliquid portendant, porrocidia, quod porro dicant, scilicet aliquid futurum: Maiora ergo miracula dicuntur prodigia, minora vero signa. Sed quærit Gregorius. Qualiter ait filius Dei illi: *Non creditis*, nisi enim crederet ab eo salutem filij non quæreret. Et ad hoc respondet, quòd minus in illo credidit, què non putauit posse dare salutem, nisi præsens esset corpore. Non ergo plenè credidit. Eodem modo respondet Chrysostr. Quòd ille credidit sed non integrè nec sanè. Eodem modo August. Hominem in fide tepidum aut frigidum aut nullius fidei arguit: sed tentare cupientem de sanitate filij; Hæc ille. Et ibi bene de hoc. Et sequitur iterata petitio Reguli & annuicio petitioni à Christo: *Dixit ad eum Regulus: Domine descende*. Et in hoc patet fidei diminutio: quia si esset valde credens, venisset in Iudæam ad Christum. Iterum ait: *Præquam moriatur*, quasi nequiret post mortem suscitare, vt ait Chrysostr. vbi supra. Et sequitur impetratio petitionis: *Dixit ei Iesus: Vade filius tuus vivit*, vt ait Gregorius, Dominus qui rogatur vt vadat, quia nō desit vbi inuitatur indicat, solo iussu salutem reddidit, qui voluntate omnia creauit. Idem August. Præsentiam meam vis? in domo tua possum iubere, scilicet absens. Et ex hoc patet, quòd isto verbo fuit filius curatus: *Credidit autem homo sermoni, &c.* Quantum ad hoc, quòd filius erat sanitati restitutus: *Et ibat*, scilicet reuertendo. Quærit Gregorius: Quare filius Dei descendit ad seruum Centurionis: non autem ad filiū Reguli hic? Et ad hoc respondet quòd idè sic fecit, vt ostenderet, quia quæ sunt alta hominum à sanctis sunt despicienda. Et è contrario. Et ibi Greg. bene de increpatione acceptionis personarum & superbiæ. Et è contrario de commendatione humilitatis multum. De differentia vero fidei vtriusque Aug. multū, vbi ait, quòd iste Dominum descendere cupiebat: ille indignum se esse dicebat: hic cessum est elationi, illic concessum est humilitati. Et ibi multū de hoc August. *Mysterium autem dictorum patet ibidem ab August.* Patria enim Domini fuit Iudæicus populus, in quo populo fecit miracula, nec tamen habuit honorem? Samaritani, figura gentilium, qui sine signo crediderunt. Infra: *Beati qui non viderunt & crediderunt*. Similiter iste Regulus, figura gentis Iudæicæ, qua quærebat signa & prodigia, Iudæi enim signa quærun. De mysterio infirmitatis filij in collatione prædicabili. Et sequitur vltima pars in qua denuntiatio sanitatis filij, & temporis specificatio, & credulitatis patris expressio. Ait ergo: *Iam eo descendente*, scilicet ad redeundum: *Serui occurrerunt*, scilicet ad nuntiandum præ gaudio, festinantes: *Dicentes quoniam filius eius viueret*. Qualiter autem non facit Euangelista hic mentionem de miraculis, quæ fecit Dei filius in anno ante mortem Ioannis? Sed de istis patet in Glossa: *Interrogauit ergo horam*, scilicet vt fumeret experimentum de miraculo siue de verbo Domini, nō enim diffidit de misericordia Domini. ait Glossa: *Et dixerunt hora septima relinquit eum*, in figura septiformis Spiritus à quo est omnis salus, ait Glossa: *Cognouit ergo pater*, scilicet ex collatione temporis: *Quo dixit Iesus: Filius tuus vivit*, ad illud tempus siue ad illam horam, quam dixerunt serui: *Et credidit ipse & domus*. Ex hoc patet, quòd prius non crediderat nisi semiplenè familia eius, continens pro contento. Et idè hoc testimonium est inalterabile & veritatis demonstratiuum, ait Chrysostr. Et subditur vltimum: *Hoc iterum secundum signum, &c.* Sed quæritur ad quid hoc interfecerit, cum videatur nullius vtilitatis? Et ad istud respondet Chrysostr. Quòd hoc

induxit hic, extollens fidem Samaritanorum, ostendens, quoniam secunda signa, adhuc non venerunt ad altitudinem illorum, scilicet Samaritanorum, nullum signum videntium. Et ex hoc patet quòd nulla verba ponuntur superflue in Euangelio. Vnde Chrysostr. Sicut, inquit, in metallis auri, neq; breuissimum sustinet quis despiciere eorum qui circa hæc sunt, ita in diuinis scripturis, neq; vnum iota præterire contingit, quia à Spiritu sancto sunt. Hæc ille. Et nota quòd ait: *Hora septima relinquit eum febris*, in figura Spiritus septiformis, à quo est salus, ait Glossa. Vnde duo figurantur: peccati assignantis qualitas. Ibi: *Febris*. Secundò figuratur virtus medicinæ saluificantis. Ibi: *Hora septima*, per febrem enim in qua est successio caloris & frigoris, signatur peccatum, quod gignitur ex timore malè humiliatè, & amore malè inflammantè: Cadauer eius proicitur ad æstum per diem, & ad gelu per noctem. In Psalmo: *In cæsa igni & suffossa*. Ibi Glossa de hoc. Socrus Simonis torrebatur magnis febribus. Ibi Ambrosius: *Febris nostra est auaritia, & libido*: eo quòd ignitæ sint cupiditates: luxuria, ambitio, ira. Et sicut ait Auicenna: *Aquæ sulphuræ, lutosæ & turbidæ faciunt accidere febres*: sic spiritualiter quoq; aquæ concupiscentiales, de quibus supra: *Qui bibit ex hac aqua, sitiet iterum, inducunt peccata*: *Concupiscentia cum conceperit, parit peccatum*. Et sicut in febre sunt gradus: vna enim consistit in inflammatione spirituum, & dicitur effimeria, alia in corruptione humorum, etiam diuersimoda, alia in corruptione humiditatum, & dicitur ethica. Vnde Seneca: *Febris eo acrior est, quòd non tactu venarum, nec in cutè effuso calore deprehenditur, sed cor ipsum excoquit*: sic etiam sunt gradus in peccato, secundum illud Iacobi supra: *Concupiscentia cum conceperit, parit peccatum, peccatum autem cum consummatum fuerit, generat mortem*. Et de ista febre in figura dicitur: *Percutiat te Dominus egestate & febre*. Et potest febris dici quodlibet septem mortalium peccatorum, eò enim, quòd est ex putrefactione humorum, signatur luxuriam: eò vero quòd est immoderatorum appetitiua, signatur auaritiam: eò quòd est inflammatiua, designatur iram: eò quòd est prærogatiua naturæ, signatur acediam: eò quòd est deformatiua colore liuido, signatur inuidiam: eò quòd est sæpè inflammatiua, signatur superbiam. Percutiam vos propter peccata vestra. Hæc autem febris reliquit febricitantem hora septima, id est, infuso septiformi spiritu, vt prima hora sit spiritus timoris, & sic de aliis ascendendo: *Requiescet super eum spiritus Domini & sapientiæ*.

CAPVT V.

Post hæc erat festus dies Iudæorum. Enarrato progressu filij Dei de Iudæa per Samariam in Galilæam, & descripta sua manifestatione ipsis Samaritanis, & de operatione miraculi in Galilæa, hic narratur de suo ascensu Hierosolymam, & de operatione miraculi & sua doctrina. Et hæc in duas. Primò determinat de prædictis. Secundò, de suo regressu in Hierosolymam, siue iterato ascensu ibi: *Perambulabat*. Prima in duas. Primò de his. Secundò determinatur de transmigatione eius trans mare Galilææ, & operibus & doctrina. ibidem: *Post hæc abiit*. Prima in tres partes: quia enim erat operaturus miraculū, idè primò antecedentium miraculorū præmissio. Secundò paralytici miraculosa curatio. Ibi: *Dicit ei Iesus*. Tertio miraculi calumniatio, & calumniatum confutatio. Ibi: *Erat autem Sabbatum*. In prima enim numerantur narrando Domini ascensum, deinde describendo locum. Ibi: *Est autem Hierosolymus*. Tertio describendo ægrotum Ibi: *Erat autem quidam*. Demum narrando Domini colloquium ad ipsum ægrotum, & eius responsum. Ibi: *Hunc autem cum vidisset*, ait ergo: *Post hæc erat dies festus Iudæorum*, scilicet Pentecostes, vt mihi videtur, ait Chrysostr. Et de hoc in historiis Magister: non determinatur, inquit, quis dies festus, sed

35. non longè à princ.

Ibid. in princ.

Hierem. 36. f
Psalm 79. d
Luc 4. fAmbros in
Luc. lib. 4.
c. 4. tom. 3.
Auicenn.
l. b. 2. de medicina.
Ioan. 4. b
Iac. 1. bEffectus, &
significatus
februm.
Iac. 1. b

Deut. 28. e

Leuit. 26. d

Isa. 11. a

Continuatio & diuisio capitis.

Ioan. 7. a

Ioan. 6. a

potest

Chrysostr. hom.
34. in Ioan.
post med.
tom. 3.
Luc. 4. dAug. tract.
16. in Ioan.
paulo ante
med.Gregor. in
Euang. hom.
23. propè
princ.Chrysostr. hom.
34. in Ioan.
post med.
m. 3.Aug. tract.
16. in Ioan.
paulo ante
med. tom. 9.Gregor. in
Euang. hom.
28. ante
med.Aug. tract.
16. in Ioan.
post medium
tom. 9.Gregor. in
Euang. hom.
28. ante
med.
Matt. 8. d
Greg. ibid.Aug. tract.
16. in Ioan.
post medium
tom. 9.Ibid. ante
med.
Ioan. 20. g

1. Cer. 1. d

Chrysostr. hom.
34. in Ioan.
post medium
tom. 3.
Ibidem hom.

potest intelligi festum nouorum, scil. Pentecostes. Et ibi de hoc: *Ascendit Hierosolymā, sed qualiter hoc?* Ex quo nouit eorum malitiam, potius debuisset declinare. Et ad hoc responderet Chryf. Quod in diebus festis concurrerant qui erant rusticus dispositi, idē vt euelleret multitudinem, scil. ab errore, ascendit. Et sequitur descriptio loci: *Erat autē Hierosolymis probatica piscina*, de hac in historiis Magister: & in Glossa, quæ ait: Probatica enim Græcè ouis, quia ibi abluebatur cadauera hostiarum: Hebraicè, Bethsaïda, id est, domus pecudum. Erant enim tres piscine: vna extra Hierosolymā, & dicebatur superior, in quam aqua de montibus currebat: alia in ciuitate, in quam currebant aquæ illius per meatus, & dicebatur inferior: Congregastis aquas piscine inferioris. Tertia erat iuxta templum, in quā currebant aquæ cuiusdā partis ciuitatis, de qua hic: *Quinq; porticus habens*. Et ibi erant vmbracula: *Et in his iacebat multiudo languentium*, vt dicitur hic: *Angelus Domini, &c. Et mouebatur aqua*. De virtute huius piscine Magister recitat opinionem in historiis, scil. quod in eam fuit proiectū lignum, de quo facta erat crux Domini: quam tamen opinionē ait non esse authenticam. Vnde ad euidētiam literæ quæritur, vnde piscina habuit hanc virtutē, scil. sanandi? Item quare Angelus descendebat, vt moueret aquam, cum posset sine aqua sanare? Item, quare vnus sanabatur, cum esset maior bonitas, & virtuositas multos sanare? Itē, quare non fuit mentio de piscina in veteri lege sicut nunc? Ad hæc respondet Chrysof. Quod Angelus Domini descendēs, sanatiuam imponebat virtutem, vt discant Iudæi, quoniam multo magis Angelorum dominator omnes egritudines animæ sanare potest. Et sicut hic non simpliciter sanabat aqua, sed in Angeli descensu: sic & nobiscum non simpliciter aqua operatur, scil. sanando animas in baptismo: sed cum spiritus susceperit gratiam, tūc omnia soluit peccata Hæc ille. Et per hoc patet responsio ad quæstiones, hæc enim scripta sunt in futurorum imagine, & typo: & signant, quod baptisma debeat dari, maximam habens virtutē, omnia expurgans peccata. Et primum quidem Deus dedit aquam expurgantem corporis sordes & inquinamēta, qualis fuit aqua aspersa cinere vitule rufæ. Deinde propius volens nos ducere domū baptismatis, aqua sanat egritudines, vt hic: propiores enim veritati imagines, id est figuræ, & in baptisate & in passione magis manuducere possunt antiquis figuratis ad credendum. Et ponit exemplum: sicut enim qui propē Regem sunt, his qui à longē sunt armigeris clariore sunt: ita & in typis, id est figuris, & idē figurā euidētius signantē virtutē baptismi nunc expressit. Cōsimiliter in parte ista, ait August. subito mouebatur aqua, Angelica virtute. Et hoc signat, quod Christus subito venit ad populum Iudæorum, & faciendo magna & docēdo utilia, turbati sunt. Piscina verò significat populū Iudæorum, vnde dicitur: *Aquæ populi sunt*. Quinque porticus significant quinque libros Moyfis, quibus illi clauderantur: illi enim prodebant, languidos non sanabant. Descēdere in aquam, hoc est humiliter credere in passionem. Vnus significabat vnitatem sanctæ Ecclesiæ, præterquam nullus poterat sanari. Hæc ille. Et ex his mysterium istius piscine. Moraliter vero ista piscina est collecta ex profluuiis lacrymarum: Magna enim velut mare contritio tua: In figura fecit labrum æneum in quo lauabantur sacerdotes, &c. Quinque porticus deliberatæ consensiones considerationesque peccatorum commissorum quinque sensibus, qui inducunt ad pœnitendum, & ad cohibendum præuaricationes eorundem sensuum: Et idē tales signantur quinque virgines prudentes, de quibus Matthæus. Vel possunt signare, contritiones confouere, & tres partes satisfactionis, scil. ieiunium, orationem, & eleemosynam. Et hi sunt quinque lapides in pera pœnitentiæ, quibus Goliath, id est, diabolus prosternitur. Per languentes signantur peccatores, qui sunt languentes priuatione virtutis: & cæci, carentes veræ cognitionis: & claudi, defectu virtuosæ

operationis. Tales enim peccatores sunt curandi gratia diuina: Cæci vident, claudi ambulāt Et subditur descriptio paralytici sanandi. Ibi: *Erat ibi quidam homo triginta tres annos habens*. Et in hoc notatur infirmitatis diurnitas, & idē hoc specificat secundum Chryf. vt patientia illius ostēdatur, quod tot annis curari expectans, affidebat, & vt fortē esset euidētius miraculū in sua claritate: De mysterio vero huius miraculi August. & est in Glossa. Et sequitur mutuum colloquiū Saluatoris, & illius ægroti: *Hunc cum vidisset, oculo misericordiæ: Et cognouisset, quoniā multum tempus, &c.* Omnia enim nuda & aperta sunt oculis eius: *Dicit ei: Vis sanus fieri, &c.* Quæritur cum certum esset, eum velle sanū fieri, quare quærit ab ipso, an vellet esse? Ad hoc responderet Chryf. quod idē quæritur, vt nota esset eius patientia, & non magnum qui de seipso imaginaretur. Et idē sequitur responsio languidi: *Respondit ei languidus: Domine non habeo, &c.* Vnde Chrysof. Quid his mirabilius? quid compassibilius? Vides enim contritum à longa infirmitate, nec tamen blasphemum. Quid dixit: nec diei maledixit, nec contristatus est, sed cum mansuetudine dixit: *Domine non habeo, &c.* Passionem annūtiens solum, opinatus est enim fortassis admittēdum in aquam vtilem sibi esse Christum, Hæc ille. Idē sequitur: *Dum venio, alius descendit*. Et sic ille sanandus, quia non sanabatur nisi vnus. Nec est ille paralyticus idē cum illo, de quo Matthæus, vt ait Chryf. hic. Et sequitur operatio ipsius miraculi: *Dixit ei Iesus: Surge*. Vt enim ait Chrysof. Christus ostendens, quoniam verbo omnia potest facere, ait: *Surge*. Et in hoc liberatio ab infirmitate: *Tolle grabatum*. Et in hoc collatio virtutis ad gradiendum: *Et statim sanus factus est*. Et in hoc miraculi perfectio: *Et sustulit grabatum suum, &c.* Et in hoc miraculi manifestatio. Et de his in collatione prædicabili. Et patet hic credulitas huius paralytici, sicut recolligit Chrysof. non enim ait: Angelus non descendit, mouens aquam, nec derisit, sed simul & audiuit & surrexit, nec discredidit ei, qui iussit: *Surge, tolle grabatum & ambula*. Aliter de Iudæis insanientibus, vt ait idem Chryf. Spiritualiter verò potest totum istud exponi, de peccatore iacente in grabato peccati, siue in voluptate carnis. Secundum quod exponit Gregor. super illud Iob: In crepat quoque per dolorem in lectulo, & omnia ossa eius marcescere facit. Ibi Gregor. Lectus siue grabatus voluptas carnis, vt hic. Et: Per paralytin significatur peccatum, siue voluptas. Paralysis enim est læsio partis, & aliquādo fit in medio corporis aliquādo in parte aliqua, & aliquādo in origine membrorum, & tunc sequitur mollities non vnus mēbri, aliquādo propter vitium partis, quod dicitur in Ioanne. Sic est in pectore destituito à virtute charitatis, & resolutio fluxu voluptatis, & priuato operibus virtuosis. De quo in figura ait Propheta in Psalmo: Dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum, & ipsum non est mecū. Et: Nō erat ei vox neq; sensus. Et illud Matthæi: Offerebant ei paralyticum iacentē in lecto: Piscina figura pœnitentiæ, vt dictū est, in qua hostie lauandæ, id est, corda Deo offerendā: *Lauabo per singulas noctes lectū meum*, ait Propheta. Quinque porticus significant quinque considerationes, quæ introducunt peccatorē in lauacrū pœnitentiæ, siue ad pœnitendum: quarum prima est consideratio excellentiæ status gratiæ à qua recedit. Ioannes in Apocalipfi: *Memor esto vnde excideris, & age pœnitentiā*. Et: Recordatus Petrus verbi, quod dixit Iesus, fleuit amare, &c. Secūda consideratio, introducens primam, est meditatio vtilitatis culpæ, quā commisit. Vide quā vilis facta es, iterans vias tuas, &c. Et tertio: Vide nunc vbi prostrata sis. Et sequitur: *Reuertere auerlatrix Israel*. Tertia consideratio est diuina maiestatis, quā offendit: *Scito iniquitatē tuā, quia in Dominum Deum præuaricata es*. Et sequitur: *Conuertimini filij reuertentes, & sanabo auersiones vestras*. Exemplū de filio prodigo, qui ait: *Pater peccauit in te, &c.* Et de publicano. Quarta est consideratio pœnæ aternæ, quam meruit. Exemplum de Nininitis

Chryf. hom. 35. in Ioan. 3. *non mult. à princ. tom. 3.* Descriptio loci. Piscina tres.

1/a. 21. e

Lignum, de quo facta fuit crux Domini. Quæstiones de hac piscina.

Chryf. hom. 35. in Ioan. ante med. tom. 3.

Responsio ad quæstiones.

Num. 19. b

Virtus baptismi in figura. Aug. tract. 17. in Ioan. ante med. tom. 9.

Apoc. 17. b Quinque porticus quid significant.

Thras. 2. d Exod. 38. a

Matt. 25. a

1. Reg. 17. a, e Languentes.

Matt. 11. a

Chryf. hom. 35. in Ioan. circa med. tom. 3. Aug. tract. 17. in Ioan. ante med. tom. 9. Hebr. 4. d

Chryf. hom. 35. in Ioan. ante med. tom. 3. Patientia languidi. Ibi. hom. 36. ante med.

Matt. 9. a Chryf. ibi. paulo post.

Perfectio miraculi. Manifestatio miraculi. Chryf. hom. 36. in Ioan. paulo ante med. tom. 3. Ibidem. Expositio spiritalis.

Gregor. Mor. lib. 32. c. 19. Iob. 33. c Lectus. Marc. 2. a

Psal. 37. b 4. Reg. 4. a Matt. 9. a

Psal. 6. b Quinque porticus.

Apoc. 2. b Matt. 26. g

Hierem. 2. g

Hierem. 3. d

Luc. 25. d Luc. 18. b Ioh. 3. a

Et

3. Reg. 21. g

Luc. 13. a

Luc. 7. g

Luc. 23. f

Psal. 50. a

Hebr. 10. f

Miraculi
calumnia-
tio.

Exod. 20. b

Hierem. 17. c

Infania Iu-
dæorum.

Chryf. hom.

36. in Ioan.

paulo ante

med. tom. 3.

Ibid. paulo

post.

Aug. tract.

17. in Ioan.

post med.

tom. 9.

Chryf. hom.

36. in Ioan.

circa med.

tom. 3.

Ioan. 7. b

Chryf. ibid.

Aug. tract.

18. in Ioan.

post medium

tom. 9.

Ioan. 20. g

Chryf. hom.

37. in Ioan.

ante med.

tom. 3.

Ibid. paulo

post.

Ibid. post

pauc.

Aug. tract.

17. in Ioan.

post medium

tom. 9.

Aug. tract.

17. in Ioan.

Et de Achab: Nisi poenitentiam egeritis, omnes simul peribitis. Quinta est consideratio diuinæ misericordiæ, quæ peccata remittit. Exemplum de Maria Magdalena, & latrone, propter quod clamat Propheta: Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam. Ex prima consideratione oritur dolor: ex secunda pudor: ex tertia timor: ex quarta horror: Horrendum enim est incidere in manus Domini. Ex quinta, amor: Peccatorem autem sic poenitere volentē, videt Dominus oculo misericordiæ, & lauat, præcipiēs ei vt fergat de lecto peccati siue culpæ, & ambulet in viis iustitiæ. Et de hoc in collatione prædicabili. Et sequitur illa pars, in qua miraculi facta calumniatio. Ibi: *Erat autem Sabbatum.* Quo licebat scilicet. Et illa pars in tres partes. Primò calumniatio ipsa. Secundò, calumnationis confutatio. Ibi: *Respondit Iesus.* Tertiò confutationis corroboratio multiplici testimonio. Ibi: *Si ego testimonium perhibeo.* In prima, quatuor. Primò, anati siue curati calumniatio. Secundò, calumniati excusatio per Christum curantē. Ibi: *Respondit eis.* Tertiò, Christi declinatio, & ab eodem curati eruditio. Ibi: *Iesus autem declinabat.* Quartò, curantis denūtiatio & persequentium obstinatio. Ibi: *Abiit ille homo.* Ait ergo: *Erat autem Sabbatum.* Quo scilicet non licebat portare onera secundum legem: Vt sanctificetis diem, & ne portetis onus, &c. Idè dicebant Iudæi: *Non licet tibi tollere grabatum.* Et in hoc patet eorum infania & inuerecundia, cum deberent laudare benefactorem, increpantiū dicunt: *Non licet tibi, &c.* Ait Chrysof. Et sequitur secundum, scilicet excusatio paralytici curati cum interrogatione Iudæorum: *Respondit eis: Quis me sanum fecit, &c.* Quasi dicat, ait Chrysof. Qui me eripuit à tam longa ægitudine & restituit sanitati, sic iussit, cui iustū est obedire & magistrum æstimare. Idem Aug. Auctore sanitatis obiiciebat calumniantibus: & quoniam illi erant percussi inuidia, à suasionē sanitatis, vt ait Chrysof. *Interrogauerunt ergo eum: Quis est homo.* Et patet eorum malignitas: non enim dixerunt, qui te sanum fecit, sed: *Qui dixit: Tolle grabatum, &c.* Quod enim erat potestatis, tacuerunt: quod vero videbatur esse transgressionis, in medium ducunt, ait Chrysof. Item cum contemptu loquebantur: *Quis est homo ille?* Sicut infra. Vbi est ille? *Is autem qui sanus fuerat nesciebat.* Scilicet scititia certa: *Iesus autem declinabat à turba.* In quo tertium denotatur. Sed queritur, ad quid declinabat, ex quo non poterant nocere, nisi vellet: Item videtur timuisse. Item cum ille calumniatus esset ignorās, non debuisset eum dimisisse. Et ad istud respondet Chrysof. Quod Iesus declinavit propter tria, scilicet vt eo absente testimonium fieret insuspicabile. Item, vt non plus furorem eorum accenderet: solus enim visus eius, qui habetur in inuidia, non paruam scintillam immittit in videntibus. Item, vt non adhuc de se ipso quid dicat, quod ad laudē pertineret. Hæc ille. Aliter August. Quod hoc est magnum sacramentum: in eum enim credimus, quem non videmus. Infra: Beati qui non viderunt & crediderunt. *Postea inuenit eum in templo.* Et in hoc religionis signum: non enim secesserat ad nundinas, nec voluptati & remissioni dedit semetipsum: sed in templo conuersabatur, ait Chryf. *Et dixit illi: Ecce sanus factus es.* Et in hoc patet, quod ex peccatis genita erat illa pars, sicut ait Chryf. & idem in Glossa: & idè ait: *Noli peccare, ad cauenda maiora supplicia.* Idè sequitur: *Ne deterius tibi contingat.* Et patet congruus modus loquēdi. Non enim ait ei Christus: Sanum te feci. Sed: *Sanus factus es,* nec ait: Vt non te torqueam. Sed: *Ne tibi deterius contingat.* Ostendit enim quoniam clementia saluatus est, & quoniam peccatis debetur vindicta, ait Chrysof. Et de hoc Augustinus: Bene Iesum in turba nō vidit, in templo postea vidit: difficile est enim in turba Iesum videre. Solitudo quædam menti necessaria est, turba strepitum habet, visio secretum. Et ibi bene de hoc. Et sequitur quartum: *Abiit ille homo.* In quo notatur quartum, scilicet, denuntiatio curantis. *Et annuntiauit quia Iesus esset.* Vnde August. Postquam cognouit,

non fuit piger in euangelizando. Ille annuntiabat: illi infaniebant. Ideo sequitur. *Propterea persequebatur quia hæc in Sabbato faciebat.* Et patet deuotio illius curati, ait enim: *Qui me fecit sanum.* Medicum manifestum faciēs, alios attrahere studens. Illi vero dixerant prius: *Quis est ille homo qui dixit, &c.* Quia quod videbatur crimen, ad ferebant: iste vero exultationem præmittit: *Qui me sanum fecit.* Vt ait Chrysof. Sed queritur, videtur enim quod Iudæi iuste arguebant, ex quo erat sabbatum, in quo non licebat onera portare. Et ad hoc respondendū, quod illud est verum, de oneribus impediētibz vacationem ad Deum, vt patet. Et principaliter de operibus seruilibus, quæ sunt peccata, vt ait August. Iudæi seruiūter obseruant diem sabbati ad luxuriam, ad ebrietatem, quanto melius fœminæ eorum lanā facerēt, quam in neomeniis saltarēt. Spiritualiter vero obseruat Christianus abstinens se ab opere seruili, id est, à peccato. Et Gregor Regulariter onera in sabbati die portare prohibitum est, id est, ne pondera peccatorum ad animā per sensus corporales trahamus. Et quid portare grabatum eo modo, quo iste portauit, non fuit ad impedimentum vacationis à Deo, immò ad templum inuit, & beneficiū curationis ad gloriam Dei annuntiauit, nulla fuit violatio sabbati. Præterea notandum, quod in præcepto de conseruatione sabbati, erat aliquid morale, sicut vacatio Deo & diuinis: & erat aliquid cæremoniale, siue taxatio siue designatio diei septimæ, & cessatio ab operibus seruilibus. Quātum ad primum præceptum de sabbato, ponitur inter moralia præcepta, & semper est obseruandum: quātum ad alia duo, fuit implendum. Vnde Augustin. sabbati præceptum datum esse ad tempus Iudæis indicat, impletionem vero sabbati in ipso venisse: quando ait infra: *Ego operor.* De operatione vero sabbati, & ipso sabbato multipliciti infra: Et sequitur illa pars, in qua confutatio calūniæ & calumniantium. Ibi: *Iesus autem respondit.* Et illa in duas. Primò, confutatio ipsa in generali. Secundò, in speciali: *Amen amen dico vobis.* In prima quatuor. Primò ostensio æqualis potentia in operādo. Secundò amoris huius, declaratio. Ibi: *Respondit vique Iesus.* Tertiò, ne crederetur ex hoc, quod dixit, minorē esse potentiam filij potentia patris, huius suspicionis remotio. Ibi: *Quæcumque enim ille.* Quartò in terris huius exēplaris ostensio. Ibi: *Pater diligit filium.* Ait ergo: *Respondit eis,* vt esset ratio talis secundum Chrysof. Licet dictū sit de Deo, quod die septima quieuit: tamen continuè operatur: prouidet enim & continet omnia, quæ facta sunt, sicut patet in cœlestibz, vt in Sole oriēte, & Luna currente, & vt patet in seminibus, & habitantibus in terra, quæ nutrit flumina fluunt, & sic de aliis. Et tamen non soluit sabbatū transgrediendo. Cum ergo filius eadē operetur, nec ipse soluit sabbatum, & maximè vbi iussit opus fieri pietatis, vt in curatione videlicet paralytici. Et hoc est quod ait: *Pater meus operatur,* cum fecit mundum: per me enim fecit, qui sum verbum & per me regit, ait Aug. supra: Omnia per ipsum facta sunt. Et quoniam hæc dixit cæcis, medicamentum ignorantibus, & tanquā in phrenesi occidere volentibus magis persequebatur eū, ait August. homilia dicta. Et idè sequitur: *Propterea magis querebant interficere, &c.* Quia secundum opinionem eorum soluebat sabbatum. Sed patrē suum dicebat Deum, non sicut nos. Sed: *Faciens se equalē Deo.* Sed queritur, quare proposuit ista sublimia & arcana de sua diuinitate & æqualitate cum patre, cū essent illi infirmi & sic manuducēdi facili doctrina, prout ait Paulus: Sicut paruulis lac vobis potū nō escam dedi. Et ad istud respondet Chrysof. Quod filius Dei volebat vtrumq; credi, scilicet de se, & condescensionis dispensationem, & deitatis dignitatem. Et idè volens ad maius eos reducere & excelsus de patris dignitate locutus est. Si enim deberet de humanis semper loqui, omnes crederēt illū esse hominē solū. Et sequitur secunda particula, in qua huius declaratio: *Amen dico vobis, non potest filius, &c.* Infra: A me ipso facio nihil, nisi quod fecerit pater. Infra: Quæ vidi apud Patrē, hæc lo-

post medium
tom. 9.Chryf. hom.
37. in Ioan.
ante med.
tom. 3.Hierem. 7. c
Exod. 20. b
Aug. tract.
3. in Ioan.
post med.
tom. 3.Aug. tract.
17. in Ioan.
post medium
tom. 9.Diuisio hu-
ius partisChryf. hom.
37. in Ioan.
ante med.
tom. 3.
Gen. 1. dAug. tract.
17. in Ioan.
ante med.
tom. 9.
Ioan. 1. a
Ibidem.1. Cor. 3. a
Chryf. hom.
37. in Ioan.
ante med.
tom. 3.Ioan. 8. d
Ibidem.

quor

quor. Et ne crederetur ex hoc, non habere posse ac ta-
 ta, sicut pater, subditur tertium: *Quacunq; ille fecerit, hac*
& filius. Supra: Omnia per ipsum facta sunt. Et: Omnia
 per ipsum & in ipso creata sunt. Et his, vt ait Aug. In-
 dai commoti, quia in homine non intelligebat Deum,
 carnem videbant, Deum nesciebant habitaculum cerne-
 bant, habitatorem ignorabant: non enim forma serui
 æquabat patri, nec id quod factum est propter nos, sed
 quod erat, quādo fecit nos: Non rapinā arbitrat^o est, se
 esse æqualē Deo, &c. Et tibi bene de hoc. Sed dicūt hæ-
 retici, sc. Arriani, vt ait ibidē, quod ex hoc videtur, quod
 si ius non sit æqualis patri, quia qui non potest facere,
 nisi quod viderit aliū facere, videtur esse minor illo. Itē
 videtur ille nobiliori modo facere, quā ille, qui nō po-
 test facere, nisi videat aliū facere. Item quæritur, quali-
 ter ait: *Quacunq; fecerit pater, hac & filius similiter facit.*
 Cū sit manifestū ex prædictis, quod eadē faciunt:
 quare apponit similiter? Et ad primū respondendū est,
 secundum Glossā, quod idē est filio videre patrem, vel
 audire, quod esse à patre. Nō ergo aliud filio videre pa-
 trē facientē, quod esse à patre, & operari quæ pater ope-
 ratur. Vnde in operatibus differentibus secundū essen-
 tiam posset obiici eo modo quo obiiciūt Arriani. Sicut
 in duobus fabris, quorū vnus operatur, quod videt aliū
 operari, sicut exemplificat August. Sed omnia per ver-
 bum facta sunt. Et idē sequitur hic. *Quacunq; fecit pa-
 ter, & filius similiter.* Non sic in humanis, nā cor facit li-
 teras intelligibiliter, manus eadē visibiliter. Sed pater
 & filius eadē & similiter faciūt, sicut manifestat Au-
 gust. Ex his ergo patet omnipotentia in Deo indiuisi-
 bilitas, & respectu effectūū æqualitas, & in mundo fa-
 ciendi identitas. Vnde Chrysol. potestatis ostendit in-
 dissimilitudinē & etiam voluntatis. Et sequitur quartū:
Pater enim diligit filium. Et tibi duo. Primū, explanatio di-
 ctorum, quasi in terris. Secundū, quia mentio facta est
 de mortuis viuificandis, subditur potestas colata filio in
 iudicio. Ibi. *Neq; pater iudicat quenquam.* &c. Ait ergo:
Pater diligit filium, id est, diligens generat filiū sibi con-
 substantialē: *Et omnia demonstrat,* filium generādo. Su-
 pra: Pater diligit filium & omnia dedit in manu eius. Et
 Matthæus: Hic est filius meus dilectus. Vnde Chrysol.
 Vt cognoscas filium non ingentum esse, ait: *Diligit fi-
 lium, & dedit omnia, sine demonstrat,* id est, genuit: *Et ma-
 iora his demonstrabit,* scil. curationibus languidorum, ait
 August. Vbi obiicit. Sed demonstrabit ergo non demō-
 stratum est: qualiter ergo ait prius: *Omnia demonstrat.* Et
 ad istud respondendum secundum Aug. vt est in Glos-
 sa. Pro parte demonstrare patrem filio, est cuncta per
 filium operari. Quod vero ait: *Demonstrabit,* hoc est di-
 ctū, maiora per eū faciet, sicut mortuos suscitare, quod
 est maius, quā languidos curare. Et per hoc patet so-
 lutio ad obiecta, quæq; possunt obiici. Si enim fili^o nihil
 potest, nisi quod viderit patrē facientē: & si pater demō-
 strat filio, qualiter filius operatur omnia quæ & pater?
 Prius enim est esse, quā videri, vel demonstrare. Et ad
 istud respondendū est, sicut tangit Glossa, quod in his
 differendis illo genere loquendi vitur, quo paruulorū
 montes possit excitare, & quo mentes adultorū exer-
 cerentur. Licet ergo in rebus humanis posset obiici de
 prioritate & posterioritate, nō tamē in diuinis, vt præha-
 bitū est, vbi est idēitas essentia, vt patet ex dictis Au-
 gust. prius. Et quia dixerat, maiora demonstrabit, sub-
 dit: *Pt vos miremini,* scil. de magnitudine operum, quæ
 facit filius, vt infra: Multa bona opera ostendi vobis. Et
 specificat illa opera. *Sicut enim pater suscitauit mortuos,* sc.
 in anima, ait Glossa: *Sic & filius quos vult,* non alios, quia
 eadem voluntas & eadem potestas, & eadē viuificatio:
 prout ait August. & est in Glossa: Parū est, vt sis mihi
 seruus ad suscitandas tribus Iacob. Et de hoc verbo in
 collatione prædicabili, infra. Sed quæritur, in omnibus
 prædictis propositionibus ait, semper filium facere ea,
 quæ facit pater: sed pater generat filium, ergo & filius
 generat filium. Et si respondeatur, quod generare dicit
 purā reuelationem: obiicitur, quod pater mittit filium,

ergo & filius mittit filiū: mittere enim dicit actionem.
 Et ad istud respondetur magistraliter, quod quædā di-
 cunt purā relationem, vt generare: quædā purā actio-
 nem, vt creare & facere: quædā vero vtrumq; vt mit-
 tere: quædā dicunt actionem & significationē, sicut ap-
 parere. Ratione ergo actionis verū est, quod quæcunq;
 facit pater: facit & filius. Vnde August. Patris & filij
 sunt inseparabilia opera, vt illi inseparabiles. Infra: Ego
 & pater vnū sumus. Quantum vero ad id quod est rela-
 tionis, non tenet: & idē filius potuit incarnari, pater
 non. Ad euentiā dictorum recapitulat Aug. quædam
 vtilia: ait enim exponens illud: *Non potest filius facere
 quidquam, nisi quod viderit patrem facere,* quia quidquid
 habet filius vt faciat, hoc habet à patre: quia à patre
 habet, vt sit, & à patre habet vt possit. Filio autē est idē
 esse, quod posse: & quia nō filius est à se, nō potest à se.
 B Item opponit hæreticus: filius non vidit patrem ambu-
 lare super mare pedibus, & tamen ipse ambulauit. Ergo
 propositio falsa: Et ad hoc respondet August. quod cū
 filius ambulabat super mare, diuinitas gubernabat. In-
 fra: Pater in me manens facit opera. Opus ergo patris
 fuit illa ambulatio, quia inseparabile est opus vtriusq;.
 Et ita filius opus patris. Opponit idem August. de hoc
 quod ait: *Omnia demonstrat filio.* Et postea subdit: *Maiora
 demonstrabit.* Cū loquatur de filio secundū diuinitatē,
 videtur quod potestas data filio à patre possit augmen-
 tari: & quod pater scit plura, quā filius. Vnde clamat
 August. O verbum Dei, quid est pater demonstraturus
 quod tu nescis: quasi dicat nihil. Et ad istud respondet
 Aug. quod vnus homo caput & membra. Supra: Ne-
 mo ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit: ille
 caput, nos membra, totus homo ille & nos. Cū ergo
 demonstrat pater membris, & Christo demonstrat. Et
 est mira res, ostenditur Christo, quod nouerat Chri-
 stus, & ostēditur Christo per Christum, quia membris
 per caput. Et per hoc ad obiecta, quia loquitur demō-
 stratione, quæ sit membris. Ex dictis datur exemplū fi-
 delibus, non faciendi alia, quā quæ vident patrem fa-
 cere, ad imitationē filij: Estote misericordes sicut & pa-
 ter vester misericors est: sic enim erunt opera regulata
 & recta & secunda: Estote imitatores Dei, sicut & filij
 charissimi. Maiores enim sunt imitandi, inquit Tullius.
 Qualiter autē Deus demonstrat credentibus opera ma-
 gna, habitum est ab August. Et hoc per ipsum filium
 Dei ille opus est, infra: Operibus credite. Et sequitur illa
 particula, in qua explanatio verbi præmissi: *Neque enim
 pater iudicat,* quia enim mentionē fecerat de mortuorū
 resuscitatione, idē subdit, quod pater non iudicat. Vn-
 de August. hoc dicit, quasi reddens rationem superioris
 sententiæ. Et de hoc consequenter opponit, si in iudi-
 cio mortui sunt suscitandi. Si ergo pater suscitauit mor-
 tuos, vt præmissum est, quomodo non iudicabit filius?
 quasi dicat, iudicabit. Item si simul suscitant & viuifi-
 cant: ergo simul iudicabunt. Item vt habitum est ab
 August. Pater & filius sunt inseparabiles, & opera eo-
 rum inseparabilia: Ergo vt prius. Item vt Aug. ait, quia
 non est filius à se, non potest aliquid à se. Et videre fi-
 lij hoc est esse natū de patre. Et totum quod est, quod
 potest, de patre est, & nascendo videt. & videndo natus
 est: Ergo similiter à patre habet quod iudicet. Et ita
 prius. Et ad istud respondet August. Pater dicitur non
 venturus ad iudicium, licet non recedat à filio, quia nō
 videbitur in iudicio. Forma illa erit iudex, quæ sub iudi-
 ce stetit, illa iudicabit, quæ iudicata est, iudicabit iustē,
 quæ iudicata est iniquē. Et subdit causā: Hoc idē erit,
 quia iudiciū erit iustorum & iniquorū. Qui iniqui vide-
 re Deū non possunt, eo quod mudo corde videtur: idē
 talis apparebit iudex, vt non possit videri ab hominib^o.
 Quia ergo filius in forma serui apparebit, & nō patris,
 idē dicitur quod pater non iudicat quenquam. Hæc
 Aug. Et ex his patet litera: *Neq; pater iudicat quenquam.*
 Apparendo scil. vt pater: *Sed omne iudicium dedit filio,*
 eo quod apparebit in forma serui, quæ possit ab homi-
 nibus videri: Videbit eum omnis oculus, & qui pu-
 pugerunt,

Ioan. 1. a
 Col. 1. c
 Aug. tract.
 18. in Ioan.
 ante med.
 tom. 9.

Phil. 2. a
 Error Ar-
 rianorum.
 Aug. ibid.
 post aliqua.

ibid. post.

ibidem.

Chrysol. hom.
 37. in Ioan.
 post medium
 tom. 3.

Ioan. 3. d
 Mat. 3. d

Aug. tract.
 19. in Ioan.
 ante med.
 tom. 9.
 ibidem.

Ioan. 10. c

Aug. tract.
 19. in Ioan.
 ante med.
 tom. 9.
 1/a. 49. b

Aug. ibidem
 tract. 20.
 ante med.
 Ioan. 10. c
 ibid. post.

ibid. paulo
 post.
 tom. 14. c

Aug. tract.
 21. in Ioan.
 ante med.
 tom. 9.
 Aug. ibid.
 post multa.
 Ioan. 3. e

Luc. 6. a

Ephes. 5. a
 Cicer. de fi-
 nib. malorum
 & honor.
 lib. 1.
 Aug. ibid.
 Ioan. 10. e

Aug. ibid.
 post med.

ibid. tr. 20.
 ante med.
 ibid. post
 medium.

ibid. tr. 29.
 post med.
 ibidem.

Apoc. 1. b

pugerunt, plangent: *Vt omnes honorificent filium*, ac in eū credendo, & exhibendo ei honorem æqualem, sicut patri. *Vt enim ait August.* honorare patrem est credere eum habere filium sibi æquale. Et similiter honorificare filium, est credere eum esse æquale patri: *Et ideo qui non honorificat filium, isto modo: Nec patrem.* Sed videtur, quod non sit vera cōuenientia, quia filius iudicabit in forma serui, vt dictum est: Sed secundum illā formā non est honorificandus æquali honore vt pater. Et ad istud respondendum est, quod potestas iudicandi, quæ est auctoritatis, est totius Trinitatis: Cū enim accepero tēpus, iustitias iudicabo. Et: *Mea est vltio.* Potestas tamen ministerij erit filij in forma serui, vt dictum est. Et quia in illa forma fuit iudicatus etiam iniquè & contēptus: Terra enim data est in manus impij. Ideo merito dedit ei pater, vt in illa forma appareret iudicans, & timeretur sicut Deus, cuius sententia perseuerabit inuolubiliter: Humiliauit semetipsum, &c. Et sequitur: *Vt in nomine Iesu omne genu flectatur.* Ergo nō intendit, quod forma serui sit æqualiter honorificanda, sicut pater: sed quod filius, qui apparebit in forma serui, sit honorificandus, sicut pater. Vnde nota quod Deus est honorificandus humilis obedientiæ subiectione. Quicumq; honorificauerit me, glorificabo eum. Item est honorandus debili electus exhibitione: *Honora Deum de tua substantia & de primitiis omnium frugum tuarum.* Et: *Honora Deū ex tota anima tua, &c.* Et sequitur illa pars, in qua manifestat æqualitatem omnipotentis filij, cū patre in speciali. Ibi: *Amen, amen dico vobis.* Et hoc descendendo ad potentiam viuificandi, & potentiam iudicandi. Et hæc in duas partes. Primò, declarat potentiam filij in viuificando. Secundò: eandem in iudicando. Ibi: *Potestatem dedit.* Prima respicit benignitatem misericordię. Secunda seueritatē iustitię. In prima, tria narrantur. Primò specificat quos & quales viuificet. Secundò, quomodo viuificet. Ibi: *Amen amen dico vobis.* Tertiò, æqualitatem potentis vtriusque qua viuificat, manifestat. Ibi: *Sicut enim pater.* Ait ergo: *Amen dico vobis, qui verbum meum audit, auditu cordis scilicet.* Et credit, scilicet perfecta fide: *Ei*, id est patri: *Qui misit me, vnigenitum sibi consubstantialem.* Supra: *Non misit filium vt iudicet mundum, &c. Habet vitam æternam.* Et in hoc notatur inuentio omnis boni: *Et in iudicium non venit.* Ibi notatur euasio omnis mali. Supra: *Qui credit in me, non iudicatur.* Sed quæritur, qualiter ait: *Habet vitam æternam,* quia illa habebitur post vitam hanc. Sicut clamat Apostolus: *Quis liberabit me de corpore mortis huius: Et sequitur: Gratia scilicet consummata.* Item videtur sibi contradicere. Primò ait: *Quod qui sic audit, habet vitam æternam.* Sed si habet vitam non transit à morte, sed prius transit: Ergo. Et ad istud respondendum, quod habere vitam æternam est dupliciter: vel in spe, & in arrha, siue in pigno, quod est spiritus. Et sic dicitur habere in ista vita, infra: *Hæc est vita æterna vt cognoscant te, &c.* Vt enim ait August. Differentia est in amore spiritualium & carnalium: nam qui nouit, & perfectè amat iustitiā, iustus est: non tamen qui nouit aurum, & amat, habet scilicet aurum. Et in epistolis: *Velle iustitiam, est eam habere.* Item est habere vitam æternam in re: & sic erit post hanc vitam, quando videbitur Deus facie ad faciem. Ad aliud respondendum secundum Aug. Quod hic loquitur de transitu à morte infidelitatis ad vitam fidei, à morte falsitatis ad vitam veritatis, à morte iniquitatis ad vitam iustitię. Et enim quædam resurrectio mortuorum, scilicet prædicta. Hæc August. Vbi opponitur, qualiter ait: *Hic in iudicium non venit.* Cum dicat Apostolus: *Oportet nos manifestari ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque, &c.* Ergo adhuc quis transit in iudicium? Et ad illud respondet August. quod est iudicium damnationis, & est iudicium discretionis, siue discriminationis, quo bonis bona, & malis mala debentur: qui vero audit & credit non transit in iudicium damnationis. Et patet hic quæ sint necessaria ad vitam æternam, quorum primum est perspicaciter

audire, vnde ait: *Qui audit*, id est, auditu cordis: *Qui habet aures audiendi audiat.* Et: *Esto mansuetus ad intelligendum, vt intelligas.* Secundò est necessarium perfectibiliter credere, vnde ait: *Et credit.* Rectè intelligendo, feruenter amando, perfectè orando. Hoc enim implicat credere: *Fides sine operibus mortua est.* Et: *Qui credit Deo, attendit mandatis.* Et qui talis est, habet vitam æternam, eo modo quo est expositum. Et sequitur illa pars in qua manifestat, quomodo viuificentur. Ibi: *Amen dico vobis quia venit hora, scilicet tempus gratiæ: Quando mortui, scilicet priuatione fidei: Audierint, id est, obedierint: Vocem, internam inspirationem.* Infra: *Qui ex Deo est, verba Dei audit: Viuent, vita gratiæ nunc & vita gloriæ postea, infra: Oves meæ vocem meam audient, & dabo eis vitam æternam.* Et patet hic discredendum defectiua calamitas, quia mortui scilicet, sunt priuati sensu rectæ intelligentiæ, & motu operum iustitię. Viuens enim differt à non viuento sensu, & motu, ait sapiens. Et de sic mortuis: *Exsurge à mortuis.* Secundò figuratur internæ inspirationis qualitas, ibi: *Audient vocem filij Dei.* Hæc enim vox est interna inspiratio, de qua in Psalmo: *Dabit voci suę vocem virtutis.* Hanc vocem desiderat sponsa: *Sonet vox tua in auribus meis, vox tua dulcis, in Psalmo: Audiam quid loquatur in me Dominus Deus.* Et tales viuent vitam gratiæ nunc, & vitam gloriæ postea: *Verba enim vitam æternam habes, ait Petrus ad Christum: infra. Et sequitur tertia particula, in qua manifestat ipsius potentis qualitatem in viuificando: Sicut pater habet, id est, genuit filium: Vitam.* Pater enim est vita non nascendo, filius est vita nascendo. Et hoc ait ad differentiā habentis vitam participatione non per essentiam. Infra: *Ego sum resurrectio & vita.* Supra: *Vita erat lux hominum, &c.* Vnde participatione huius vitæ viuunt creaturæ rationales, huius vitæ participabiles: In ipso viuimus, mouemur, & sumus. Et nota quod ait: *In semetipso, vt ait August.* Vita Dei est immutabilis, nec proficit nec deficit, nec aliter est nunc, nec aliter post. Sed vita animæ aliter nunc aliter post: nunc enim sapiens, nunc stulta: & cum viuunt in iniquitate, mors est eius: erigendo se ad Deum, & inherendo ei, viuificatur & est particeps alterius vitæ. Hæc ille. Et ibi bene de hoc. Et sequitur illa pars, in qua declarat potestatem filij in iudicando, ibi: *Et potestatem.* Et ibi tria. Primò, præmittit, qua potestate iudicat. Secundo, quos iudicat, ibi: *Nolite mirari.* Tertiò, quomodo iudicat, ibi: *Non possum.* Ait ergo: *Et potestatem dedit ei iudicium facere, vt expositum est supra, quod iudicium dedit filio, quia per formam serui iudicaturus est. Et ideo sequitur: Quia filius hominis.* Vt enim ait August. Quia in principio erat verbū, dedit ei vitam in semetipso: quia verbum caro factū est. Filius hominis est, & accepit potestatem faciendi iudicij in fine sæculi. Sed obiicitur, quod nō solus filius iudicabit, quia dicitur Apostolis: *Sedebitis & vos iudicantes, &c. Angelos iudicabimus.* Et: *Iudiciū tribuit pauperibus: Ergo, vt prius. Ite videtur quod filius nullum iudicet, infra: Non iudico quenquā.* Et ad istud respondendum secundum Hugonem: Vbi ait, quod quatuor sunt iudicia: quorum primū est secundum præscientiā, quo sumus iudicati, antequam essemus. Item aliud est secundum causam, quo iudicamur, ex quo incipimus esse vel boni, vel mali. Tertium est secundum operationem, quando operibus foris ostendimus quales sumus intus. Quartum est secundum retributionem, scilicet in percipienda mercede, in illo iudicio sententia dicitur, & hoc erit ipsius Trinitatis. Item sententia profertur, quod erit filij, quia in humanitate sua omnis iudicij sententiam proferre accepit secundum Hugonem. Iudicare ergo auctoritate & dictamine sententię est totius Trinitatis. Iudicare vero prolatione sententię, & euentia formæ, siue ministerio, erit filij hominis. Vt loquitur hic. Iudicare vero assistentia & approbatione, erit Apostolorum & Apostolicorum virorum: Dominus veniet ad iudicium cum senioribus populi sui. Et: *Nobilis in portis vir eius,*

quando

Aug. ibid.
ante med.

Deut. 32. c

Iob 9. c

Phil. 2. a
Ibid. b

Reg. 2. f

Prou. 3. b
Eccl. 7. c

Ioan. 3. b

Ibidem.

Rom. 7. d

Habere vitam æternam est dupliciter.

2. Cor. 1. a

Ioan. 17. a

August. de princ. lib. 9.

cap. 9. tom. 2.

1. Cor. 13. d

Aug. tract. 19. in Ioan.

ante med.

tom. 9.

Ibid. tract. 22. ante med.

2. Cor. 5. b

Iudicium duplex. Necessaria ad vitam æternam.

Luc. 8. b
Eccl. 5. dIac. 3. d
Eccl. 32. d

Ioan. 8. f

Ioan. 10. a

Discredendum calamitas.

Sap. 1. a

Ephes. 5. c

Cant. 2. a

Psalm. 84. b

Ioan. 6. g

Pater & filius qualiter sunt vita.

Ioan. 11. e

Ioan. 1. a

Act. 17. f

Aug. tract. 22. in Ioan.

tom. 9.

Vita animæ quæ sit.

Potestas filij in iudicando.

Aug. ibid. post.

Ioan. 1. a

Ibid. b

Matt. 19. d

1. Cor. 6. a

Iob 36. a

Ioan. 8. b

Hugo de sacram. fid. lib. 1. par. 8. cap. 5.

Quatuor sunt iudicia.

Iudicare quorum erit.

Isa. 3. c

Prou. 31. c

Greg. Mo.
1. lib. 26.
cap. 20.
Iob 36. a
Quatuor
ordines in
iudicio.
Hugo de
sacram. fid.
lib. 1. par. 8.
cap. 5.
Ioan. 8. b
Rom. 14. a

1. Cor. 4. d

Aug. tract.
29 in Ioan.
post med.
tom. 9.
Ibid. tract.
23. ante
medium.
1. Thess. 4. a

Iudicium
pro pœna.
Mat. 25. c
1. Cor. 15. g
Psal. 1. b
Ioan. 3. b
Greg. Mor.
lib. 26. c. 20.
ante med. m.

Chryf. hom.
48 in Ioan.
ante med.
tom. 3.
Quomodo
iudicat fi-
lius.

Aug. tract.
29 in Ioan.
ver. f. 10. 9.
Chryf. hom.
39 in Ioan.
circa med.
tom. 3.
Psal. 7. c
Psal. 95. c
Aug. tract.
28 in Ioan.
ante med.
tom. 3.

Mat. II. d
Chryf. hom.
38 in Ioan.
post med.
tom. 3.
Ioan. 20. c
Chryf. ibid.

quando federit cum senatoribus terræ. Et de his bene Greg. Exponens illud verbum Iob supradictum: Iudicium tribuit pauperibus. Ibi enim distinguit quatuor ordines in iudicio: scilicet quod quidam iudicabuntur, nec iudicabunt. quidam iudicabunt, nec iudicabuntur: quidam, nec iudicabunt, nec iudicabuntur, &c. Ad vltimū respondet Hugo, quod quantum ad dictandam sententiam, ait Christus: Non iudico quenquam: Quantum vero ad proferendam sententiam, ait: *Sicut audio, sic iudico*, infra eodem. Et ex dictis patet, quod temerarium est alicui vendicare alium. Tu quis es, qui iudicas seruum alienum? Et: Nolite ante tēpus iudicare. Et sequitur secunda particula, in qua manifestat, quod iudicat, scilicet malos: omnes enim suscitabit, sed malos iudicabit iudicio damnationis. Et hoc est, quod ait: *Nolite mirari*: de eo quod dicta est, scilicet, quod filius hominis habet potestatem iudicium facere, quia: *Venit hora*, scilicet in fine sæculi, quod licet sit futurum, tamen præsens Deo: *Quando omnes, qui in monumento sunt, audient vocem*. Et hic loquitur, quantum ad resurrectionem animarum. Vnde August. In monumentis corpora sunt, non animæ. Supra ergo ait de resurrectione animarum, hic de resurrectione corporum. Vnde August. Resurgunt animæ ab iniquitate per id, quod est Deus: corpora à corruptionibus, per id quod est homo Dominus in iussu, & in voce tubæ, &c. Et sequitur: *Mortui resurgent, &c. Et procedent qui bona egerunt in resurrectionem vitæ*, scilicet æternæ. *Qui vero mala, &c. In resurrectionem iudicij*, scilicet damnationis: ibi autem sumitur iudicium pro pœna, ait August. De vtrisque: *Venite benedicti*, &c. Et post: *Ite maledicti*, &c. Omnes resurgemus, sed non omnes immutabimur. Sed queritur, qualiter ait: *In resurrectionem iudicij*, quia in Psalmo: *Non resurgunt impij in iudicio*. Et supra: *Qui non credit iam iudicatus est*. Et ad istud respondendum est secundum Gregoriū, vbi supra: *Quod resurgent omnes infideles, sed ad tormentum, non ad iudicium: non enim eorum causa tunc discutitur, qui ad conspectum districti iudicis iam condemnatione suæ infidelitatis accedunt, & ided non iudicantur, sed tamen pereunt*, vt ait ibidem. *Qui enim sine lege peccauerunt, sine lege peribunt*. Et ided tales ibunt: *In resurrectionem iudicij*, id est, damnationis. Et de his Chryf. Quod toties inculcat & commemorat, hoc scilicet iudicium & vitam, præparans auditorem. Et de isti resurrectione in collatione prædicabili, infra. Et sequitur vitima particula, scilicet: *Quomodo iudicat*, nimirum iustè, quærendo voluntatē patris, quia dictum est: *Quod omne iudicium dedit filio*, ne dicerent, non secundum patrem ergo iudicas, ided ait: *Non possum, &c.* Sicut continuat August. Et eodem modo Chryf. homilia dicta: quoniā dissimilia à prophetis videbatur dicere, qui dixerunt: *Deus iudex iustus*, &c. Et alibi: *Iudicabit orbē terræ*. Destruens suspicionem, ait: *Non possum à me ipso, &c.* Vt enim ait August. quia non est filius à se, non potest aliquid à se. Et si obiciatur, sicut obiciunt hæretici, quod tunc non est æquè potens, sicut pater. Respondendum, quod ex hoc denotatur omnipotentia quia eadē, quæ est ipsius patris, est & filij, & nulla notatur impotentia, sed omninō eadem potentia, quæ est patris, sicut est eadem vita & eadem essentia. Et ided sequitur: *Sicut audio, iudico*, id est, sicut accipio à patre. Vt enim ait Aug. Non est ei aliud audire, aliud videre, sed filio est & idem & esse à patre, & audire, & videre, secundum August. prius: *Omnia tradita sunt mihi à patre meo: Et iudicium meū verū est*. Quia ita iudico, ac si ipse pater esset, qui iudicat. Ait Chryfost. Et hoc: *Quia quero voluntatem patris mei*. Infra: *Ego & pater vnus sumus*. Et ided vna voluntas. Vnde Chryfost. Ostendit esse vnā voluntatem, quæ eius, & quæ patris, ac si vnus utique mentis esset voluntas. Et de hoc opponit Chryf. quod secundum hoc alia voluntas sua, alia patris: quia ait, quod venit facere voluntatē patris, non suam. Et si sic, suam, erat deficiens. Sed ad contrarium arguit Paulus, ita, se miscuit diuinæ voluntati, vt dice-

ret. *Viuo ego, iam non ego*. Et ita nulla in eo voluntas, nisi diuina: ergo multo magis nec in filio. Et ad hoc respondet, quod sermonem hic producit ad suspicionē eorum qui audiebant, & putabant eum esse purum hominem. Ideo decenter ostendit iudicium esse verum, & omninō secundum diuinam voluntatem. De triplici autem autem voluntate in Christo, scilicet de vna secundum affectū naturæ, & de voluntate spiritus, & de voluntate sua diuina, in quantum Deus, siue de voluntate paterna. Ex prædictis patet exemplum iudicantibus ad imitationem filij. Et hoc, quoad tria, non vt sit iudicium temerarium, sed certum. Vnde ait: *Sicut audio, sic iudico*, infra: *Nunquid lex nostra iudicat hominem, nisi audierit ab eo*: *Causam, quam nesciebā, diligentissime inuestigabam*. Ibi Gregorius bene, qualiter iudices debent esse diligentes in iudicando, vt ait: *Nota de iudicio, ne ad proferendam sententiam iniquam præcipientes esse debeamus, ne temerariè indiscussa iudicemus*, ne quælibet mala audita nos moueant, ne passim dicta sine probatione credamus, &c. Et ibi bene de hoc. Vnde & de Domino legitur: *Descendam, & videbo vtrū clamorem, qui venit ad me, opere compleuerint*. Et: *Cū tranquillitate iudicat*. Secundo figuratur, quod iudiciū debet esse in processu iustum, vnde ait his: *Iudicium meum iustum est*. Et: *Iudices & magistros constitues, vt iudicent iusto iudicio*. Vt eim ait Tullius: *Iudicis est in causis verum sequi, nec nocentē defendere, nec condemnare innocen:em*: *Qui iustificat impium, & qui cōtemnat iustum, abominalis est vterque apud Deum*. Itē insinuat hic, quod iudicium debet esse in sententiādo ordinatum, quia secundū voluntatē Dei. Illud enim est rectificatum & ordinatum iudicium, quod sit secundū diuinam voluntatem, quæ non vult nisi quod iustum est. Infra: *Nolite iudicare secundū faciem, sed iustum iudicium iudicate*, id est, secundum veritatem, ait Glossa. Et sequitur pars vltima capituli, in qua corroboratio confutationis præmissæ calumniæ multiplici testimonio, ibi: *Si ego testimonij, &c.* Et illa in duas. Primo testimoniorū adductio. Secundo Iudæorū discredētium reprehensio, & obstinationis manifestatio, ibi: *Et non vultis venire ad me*. Prima adhuc in duas. Primo, recitatio falsæ suspicionis calumniantium, & dicentium suum testimonij verū non esse. Secundo manifestat se habere testimonia, ibi: *Vos misistis ad Ioannē*. Ait ergo. *Si ego testimonij perhibeo de me ipso, illud non est verū*. Sed qualiter hoc? Supra: *Perhibuit de se testimonij, quādo ait mulieri: Ego sum*. Ad istud respondet Chryf. quod non loquitur, quantum ad dignitatē suam, sed quantum ad suspicionē eorum, quasi diceret: *vos dicitis: Quod si ego testimonij perhibeo de me, illud non est verū. Et tamen alius est, scilicet pater, secundū Glossam, vel ipse Spiritus, secundū Chryf. Qui testimonij perhibet, vt patet supra: quādo Ioannes vidit Spiritum descendentē vt columbam. Et scio quia verum est testimonij*. Infra: *Qui misit me, verax est. Et ex hoc patet solutio obiectionis, qua obiici possēt, quod sibi videtur cōtradicare*. Primo enim ait, quod si testimonij perhiberet de se, non esset verū. Secundo ait, quod verum est testimonij, quod perhibetur. Et ad istud respondendum, secundum Chryf. vt prius: quod prius locutus est, quantum ad eorū suspicionem, nunc verò quantum ad suam dignitatem. Aliter respondetur Magistraliter, intelligēdo præcisē sc. quod si testimonij perhiberet de se, non esset verum quantum ad sufficientiam testificationis secundū legem quæ ait: *In ore duorum vel trium stat omne testimonij*. Sed quia alius est qui perhibet, scilicet pater & spiritus, & etiā Ioannes: ait Glossa, ideo testimonij est verū. Et sequitur illa pars, in qua adductio testimoniorū ab alijs. Et illa in quatuor secundū quatuor testimonia. Primo inducit testimonij ad Ioannē. Secundo ab operibus, ibi: *Ego habeo*. Tertio à patre, ibi: *Et qui misit me pater*. Quarto à scripturis, ibi: *Scrutamini scripturas*. Ait ergo: *Vos misistis ad Ioannē*. Supra: *Et non vtiq; misissetis, nisi dignum fide opinaremini*, ait Chryf. nec ipse ingessit tan-

Gal. 2. c

Triplex voluntas in Christo.

Ioan. 7. g

Iob 29. c

Greg. Mor.

lib. 19. c. 14.

post medium

Quales in iudicio esse debemus.

Gen. 18. c

Sap. 13. c

Deut. 19. d

Cic. de Offic.

lib. 2.

Prou. 17. c

Ioan. 7. c

Ioan 4 c

Chryf. hom.

39 in Ioan.

ante med.

tom. 3.

Ibidem.

Ioan. 1. d

Ioan. 7. b

Chryf. ibid.

Deu. 7. a

Quatuor testimonia.

Ioan. 1. c

tum, sed vos misistis, & ille testimonium perhibuit veritati, supra: erat enim testis fidelis, qui non mentiebatur: Testis fidelis non mentietur. Cuius tamen testimonio non indigeo. Vnde sequitur: *Ego testimonium ab homine, & c.* Sed qualiter hoc: opponit Chrysostr. Si non accipit ab homine testimonium, ad quid induxit testimonium Ioannis? Videtur quod superflue. Et ad istud respondet, quod loquitur ad eorum suspitionem, disputans, quasi dicat: Ego ens Deus non indigebam humano testimonio: Sed quia Ioanni attenditis, & omnibus digniorem putatis, & illi ut propheta occurrisset, non recolo eius testimonium: *Et hoc dico ut salui sitis.* Et vere eius testimonio est credendum: *Ille erat lucerna ardens, diuino amore: Et lucens, lumine scientia diuina.* Ut enim ait August. Ioannes perhibuit testimonium, sed tanquam lucerna, non ad sanandos amicos, sed ad confutandos inimicos. Vnde in Psalmo: Parauit lucernam Christo meo: Inimicos autem induam confusione, super ipsum autem, id est, Christum, florebit sanctificatio mea. Illa lucerna in nocte dicit esse solem, & iubet te expectare diem. Hæc Aug. ubi ait, quod propheta fuerunt lucerna: quia enim, ut homines, possunt accendi & extinguari. Similiter Apostoli lucernæ, & omnis propheta lucerna: Quasi lucernæ ardenti in caliginoso loco, & c. Solus enim ille est lux, non enim accenditur & extinguatur. Sicut enim pater habet vitam in semetipso, sic dedit filio, & c. supra eodem. Hæc Aug. & ibi bene de hoc. Et ne dicerent, quod non acceperint testimonium Ioannis, subdit: *Vos autem voluistis exultare ad horam, & c.* Et in hoc, quod ait: *Ad horam.* eorum familiaritatem, id est, leuitatem ostendit. Ait Chrysostr. quia cito ab eo resilierunt. Supra enim miserunt ad eum, suspicantes ipsum esse Christum, & tamen eius testimonio non crediderunt. De ista vero lucerna ardente feruida charitate, & lucente diuina cognitione Bernardus multum in sermone de beato Ioanne. Et in collatione prædicabili. Et sequitur pars, in qua adductio testimonij ab operibus: *Et autem habeo testimonium maius, & c.* Sed queritur, si hoc habuit testimonium maius: ergo debuit illud primo posuisse. Et ad illud respondet Chrysostr. quod à minorum testimonio incipit, scilicet à testimonio Ioannis, deinde ab operibus, & post à testimonio patris. Ait ergo: *Habeo testimonium maius, scilicet ab operibus, quia opera, quæ dedit pater, sicut curatio paralytici, & alia plura: Quæ dedit mihi ut perficerem, scilicet perfecte agam: Testimonium perhibent, quia pater misit me, ut filium vniuersum patriæ qualem, infra: Si opera in eis non fecissem, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Et infra: Pater in me manens ipse facit opera. Et in hoc, quod ait: *Quæ dedit mihi pater, ostendit auctoritatem eum superabundantia: & ostendit se nihil agere contrarium patri, sanando scilicet in sabbato, ut ait Chrysostr. Sed queritur, quare ait testimonium operum esse maius testimonio Ioannis, cum in ipso Spiritus sanctus perhiberet testimonium? Et ad istud respondet Aug. quod Ioannes, propheta, Apostoli perhibuerunt testimonium Christo, qui Deus per illos perhibuit testimonium, sed testimonium operum Iesu Christi, ideo maius, quia per ipsum filium iudicat Deus in operibus ipsum esse filium. Ideo infra: Pater in me manens facit opera. Sed queritur de hoc, quod ait: *Opera perhibent testimonium, quia pater misit me,* quia propheta miracula fecerunt, & Apostoli similiter: ad umbram enim Petri curabantur infirmi: Ergo opera miraculosa facere non probat eum esse filium. Item mali miracula fecerunt. Multi dicent, in nomine tuo demonia eiecimus. Et tamen sequitur: Non noui vos. Ergo ut prius. Et ad istud respondendum, sicut habitum est ab Aug. Deus per filium, indicat ipsum per opera, quia manens in eo faciebat opera. Christus ergo propria potestate & auctoritate opera faciebat, & sic authenticè & imperialiter, quia ipse, verbum erat, per quod omnia: Dixit enim & facta sunt. Sermo enim eius potestate plenus est. Alij autem qui fecerunt miracula, in nomine eius fecerunt, & per eius nominis inuoca-**

tionem. De differentiâ verò miraculorum factorum per bonos & per malos, Aug. bene. Et Chrysostr. ait, quod aliquando in miraculis fuit phantasia, & si demones aliquando faciunt, ut decipientes faciant, sed in operibus Christi miraculosis erat & veritas operum, & ad salutem credentium. Et ideo opera perhibebant testimonium de ipso. Et patet ex dictis humilitas filij, non dedignantis ostendere, quod opera perhibent testimonium de ipso. Ad eius exemplum membra eius, scilicet electi provideant, quod opera sua sunt à patre originata, ut possint dicere illud Isaia: Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine. Item provideant ut sint perfecta, & nihil eis operibus desit, quod debet inesse. Perfectum enim est ubi nihil est extra. Totum enim est perfectum, idem ait quidam sapiens. Perfecta ergo sunt opera, quando operans est talis, qualis debet esse: & quando opera sunt talia, qualia debent esse: Vbi est timor tuus, & perfectio viarum: In omnibus perfecti estote: Patientia perfectum opus habet. Et alibi: Perficientes sanctificationem. Et talia perhibent testimonium verum: Laudant eam in portis opera eius: A fructibus enim eorum cognoscitis eos. Et tales sunt eius discipuli, qui habent testimonium ab operibus bonis. Et sequitur pars, in qua ducit testimonium ab ipso patre, ibi: *Et qui misit me pater, testimonium perhibet, & c.* Misit, inquam, in incarnatione, supra: Non misit filium ut iudicet mundum sed ut saluetur mundus per eum. Et: Hic est filius meus dilectus. *Neque vocem eius audiuistis, quia non aure carnali capitur, ait Glossa: sed spiritualiter. Sed: Neque speciem eius vidistis: eo quod est inuisibilis substantia diuinitatis, ait eadè Glossa. Non enim videbit me homo & viuet. Et verbum eius, scilicet quod erat in principio: Non habetis manens, sed repulistis: Verbum misit Dominus in Iacob, & cecidit in Israel, id est, in videntes Deum per fidem: Non enim mansit in Iacob, id est, in Iudæis. Oportebat primum vobis loqui verbum Dei, sed quia repellitis: ecce repellimur ad gentes. Et hoc ideo est: *Quia quem misit, huic non creditis, sed potius condemnatis. Dixerunt: Hic est haeres, venite occidamus eum. Sed queritur, qualiter ait: Neque vocem eius audiuistis, quia dicitur: Si est gens talis, quæ audiuit vocem Dei sui. Et ita vocem audierunt. Item sicut opponit Chrysostr. Moyses respondebat, & Dominus loquebatur. Similiter alij prophetae audierunt vocem Domini. Et item multipliciter hic falsum dicere videtur. Itè dicitur: Ecce vox de celo dicens. Et: Ecce vox de nube dicens, & c. Et ad istud respondet Chrysostr. dicens, quod nunc in philosophicum dogma inducit eos: ostendens, quod neque vox circa Deum, neque species, sed superior est vocibus & loquelis, & figuris. Et ostendit etiam, quod neque eius præcepta susceperunt, neque leges, ideo ait: *Et verbum non habetis manens.* At aliud respondet, quod licet fuerit facta vox in Iordane, & in monte: non tamen attenderunt. Et ideo mittit eos ad scripturas. Et patet hic, quod increduli non audiunt vocem Dei nec habent verbum eius manens in eis. Ad tempus enim credunt & in tempore tentationis recedunt. E contrario de bonis in quibus manet verbum Dei. Infra: Qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est qui me diligit. Beati qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud. Exemplum de beata Matre Dei: Maria conseruabat omnia verba hæc, conferens in corde suo. Sed increduli & mali, habent corda fracta & diuisa. Ideo non manet in eis verbum: Cor fatui, quasi vas confractum, omnem sapientiam non tenebit. Et sequitur: Audiet luxuriosus & displicebit ei, & proiciet illud post tergum suum. Et sequitur adductio testimonij à scripturis, ibi: *Scrutamini scripturas.* Non tantum legite in superficie, sed scrutamini interius penetrando, Vnde Chrysostr. Non ait, legite scripturas, sed scrutamini: quia enim ea, quæ de ipso dicebantur, scilicet in scripturis, multa indigebant diligentia, quæ obumbrabantur de super, propterea cauere eas iubet, ut quæ in profundo iacebant, possent inuenire, & velut quandam thesaurum in multo profundo. Hæc ille: & ibi bene, & multum de hoc. Scrutamini, inquam, acumine ingenij, subtilitate**

Differentia miraculorum. Aug. 83. quasi. 9. 79. & lib. 21. sentent. sen. 4. 80. 4. Chrysostr. hom. 18. in Ioan. ante med. tom. 3.

Isa. 26. c

Perfecta opera quæ sint. Iob 4. a Eph. 6. c Iacob. 1. a 2. Cor. 7. a Prout. 31. d Matt. 7. c

Ioan. 3. b Mat. 3. d

Exo. 33. d Ioan. 1. a Isa. 9. b

Act. 14. g

Mat. 21. a Deut. 4. b

Chrysostr. hom. 39. in Ioan. post med. tom. 3. Exod. 19. Mat. 3. d Mat. 17. a Chrysostr. ibid. paulo post.

Luc. 8. b

Ioan. 14. b

Luc. 11. d Luc. 2. g

Eccl. 21. c

Chrysostr. hom. 40. in Ioan. propè prænc. tom. 3.

Ioan. 1. f Prout. 14. a Chrysostr. hom. 39. in Ioan. ante med. tom. 3.

Aug. tract. 3. in Ioan. non longe à Iria. 10. 9. I. sal. 131. c

Aug. ibid. si aliqua Prophetæ lucernæ. 2. Per. 1. d

Chrysostr. hom. 39. in Ioan. ante med. tom. 3. Ioan. 1. c Bern. ser. de lucern. ard. & lucern. in S. Ioan. Bapt. hac nativi. Chrysostr. hom. 39. in Ioan. post medium tom. 3. Adductio testimonij ab operibus. Ioan. 15. d Ioan. 14. b

Chrysostr. ibid. paulo ante.

Aug. tract. 23. in Ioan. ante med. tom. 9.

Ioan. 14. b

Act. 5. c Matth. 7. c, d

Ioan. 1. a Psal. 148. a Eccl. 8. a

Ioan. 7. 8
Tob. 28. 6

Scrutari.
Hugo Di-
das. lib. 3.
cap. 18.

Chryf. hom.
40. in Ioan.
non longe à
princ. tom. 3.
Rom. 2. b
2. Cor. 3. b
Act. 10. 8
Ioan. 21. d

Prou. 24. b

Isa. 40. c

Qualiter est
scrutari scri-
pturas.

1. Cor. 2. c

Chryf. hom.
46. in Ioan.
non mult. à
princ. tom. 3.

Prou. 2. a
Prou. 8. d

Luc. 11. g

Reprehensio
de quatuor.

Chryf. hom.
40. in Ioan.
ante med.
tom. 3.
Ioan. 8. f

Chryf. ibid.
paulo post.
Ioan. 8. d

Ioan. 1. b
Ibid. a

Chryf. ibid.
post pauca.
2. Thef. 2. b

studij, diligentia scrutiniij, & in lumine fidei, infra: Scrutamini scripturas. Vnde in figura Doctoris: Profunda fluuiorum scrutatus est, id est, arcanorum sacre scripturæ. Scrutari enim est inquirere, inuestigare, subtiliter inspicere, ait Papias, & Hugo. Studium instantiam signat operis, scrutinium, diligentiam meditationis. *Scrutamini ergo scripturas, in quibus putatis*, &c. Et in hoc ostendens, quod non multum fructificabant, à lectione existimantes saluari fide priuati, ait Chryf. Non enim auditores legis iusti sunt, sed factores: Litera enim occidit. Illæ, scilicet scripturæ: *Testimonium perhibent*. Tam legales: *De me*. Infra eodem: *De me scripsit Moyses*, tam prophetales. Huic omnes prophetae testimonium perhibent, tam Euangelicæ, infra. Et qui vidit, testimonium perhibet. Et tamen licet ita sit: *Non vultis venire ad me*, id est, per illas scripturas credere in me, vt ait Glossa. Et ita credere: *Vt vitam habeatis: Nam qui credit, habet vitam aternam*. Supra eodem. Sed queritur, qualiter ait: *Scrutamini scripturas*, quæ loquantur de ipso, cum ipse sit maiestas ipsa. Et, Scrutator maiestatis opprimetur à gloria. Videtur quod inconueniēter hor-tatur eos ad scrutinium scripturarum. Item: Qui dat secretorum scrutatores, quasi non sint. Et ita vt prius. Et ad istud respondendum, quod est scrutari scripturas, vel spiritu maligno suadente ad decipiendum, vt in hæreticis constat: vel spiritu humano præsumente, vt constat in sapientibus mundi, à quibus Deus abscondit secreta scripturarum, vel spiritu diuino reuelante in lumine fidei. Spiritus enim omnia scrutatur etiam profunda Dei: & isto modo sunt scripturæ scrutandæ à fidelibus. Et patet ex dictis scripturarum nobilitas, quia de Christo perhibent testimonium. Et patet earum profunditas, & modi inuestigandi qualitas, quæ duo notantur in hoc, quod ait: *Scrutamini*, quia quendam thesaurum continent in profundo, vt ait Chrysoctomus: Si quæsieris eam, quasi pecuniam, & effodieris sicut thesaurum, tunc intelliges timorem Domini. Item patet in aliis vtilitas bene vtentibus quia per illam est venire ad vitam aternam. Beatus homo qui audit me. Et sequitur: Qui me inuenerit, inueniet vitam. Et sicut tunc fuit de Iudæis, quod existimabant habere se vitam in scripturis, & tamen non veniebant ad Christum vt haberent vitam aternam passibus amoris, nec gressibus operis: sic est nunc de malis doctoribus, de quibus dicitur: Qui tulistis clauem sapientiæ, ipsi non introiistis, & cætera. Et sequitur illa pars, in qua ipsorum reprehensio, & eorum obstinatio assignando causas, quare non credebant Christo, nec ad eum veniebant, ibi: *Claritatem autem*. Et reprehendit eos de quatuor. Primo, de defectu dilectionis. Secundo, de cæcitate erroris, ibi: *ego veni*. Tertio, de appetitu gloriæ & honoris, ibi: *Quomodo potestis*. Quarto reprehendit de defectu credulitatis, ibi: *Nolite putare*. Ait ergo, *Claritatem non accipio*, quia adduxerat testimonia, vt non accipiat suspensionem apud eos, hoc fecisse amore gloriæ, sicut continuat Chrysoctomus: *Claritatem non accipio*, id est, non indigeo. Et ponit exemplum à lucernari lumine nunquam suscipiet adiectionem: multo magis nec ego indigeo humana gloria: Gloriam meam non quero, sed vt vitam habeatis, illa dixi: *Noni autem, quia dilectionem Dei non habetis*. Et idèd in me non creditis, qui sum missus à Deo. Et hoc idèd ait, quia persequebatur eum, quoniam parem se ipsum faciebat Deo, ait Chrysoctomus. quasi dicat non, propter Deum hoc facitis, sed propter gloriam, quam petitis, infra: *Quæ audiui ab eo, hæc loquor*. Et sequitur reprehensio de cæcitate erroris: *Ego veni in nomine patris mei*. Supra: *In propria venit: Et non accepistis me*, scilicet, credendo per fidem. Supra: *Sui eum non receperunt: Sed alius veniet*, scilicet Antichristus, quem hic ængmaticè ostendit, ait Chrysoctomus. *In nomine suo*: quia extollitur supra omne, quod dicitur Deus. Sed si essetis amantes Deum, illum deberetis persequi, & non me, ait Chryf. Et sequitur illa pars, in qua reprehendit oculos de appetitu honoris & gloriæ: *Quomodo potestis credere*. Sed

queritur ad euidentiam literæ, qua se appe. i us gloriæ humanæ euacuat fidem, siue impetit? Et ad istud respōdendum, quod gloria talis ori. ur ex superbia. Vt enim ait Gregor. Radix cuncti mali superbia: Initium omnis peccati superbia. Et de hac virulenta radice proferuntur principalia vitia, sc. inanis gloria, & sic de aliis. Inanis autem gloria est vanum quoddam & volatile, auroque mobilis, ait Seneca. Et quia credere est in humilitate cordis ex diuina gratia: ipsa enim fides redigit intellectum in obsequium Christi. Idèd merito ait eis: *Quomodo potestis credere*, scilicet in Deum, quærendo gloriam eius: Qui gloriatur in Domino gloriatur: *Et gloriam ab inimico accipit*. Est enim gloria iudiciū hominum, bene de hominibus opinantium, ait August. Et de hac gloria: Omnis caro scænum: & omnis gloria eius quali flos scæni: Et gloriam quæ à Deo est, non queritis. Cui soli gloria attribuenda, & cuius solius est gloria quærenda: Soli enim Deo honor & gloria. Et: Gloriam meam alteri non dabo. Non est ergo gloria quærenda ab homine, sed à Deo, & hoc velle ex puritate conscientiæ: Gloria enim vestra est testimonium conscientiæ nostræ. Item debet esse ex vera cognitione Dei per fidem. Gloriamur in spe filiorum Dei. Et: Non gloriatur sapiens in sapientia sua. Et sequitur: Sed in hoc gloriatur, qui gloriatur scire & nosse me. Item est gloria quærenda in perfectione pœnitentiæ. Mihi absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi. Item est gloria vera & quærenda in aduersitatis tribulatione propter Deum: Gloriamur in tribulationibus. Nō ergo gloria humana vana & falsa est quærenda, sed diuina, gloriando in ipso, & in iis quæ ducunt ad ipsum. Et sequitur vltima pars, in qua reprehedit eos, de defectu rectæ credulitatis: *Nolite putare, quia ego accusaturus sum*, &c. Vt habitū est supra, duo aduentus Christi. In primo venit saluare & remittere. Supra: Non misit Deus filium suum, vt iudicet mundū, sed vt mundus saluetur per eum. Et: Ipse est propitiatio pro peccatis nostris: *Est tamen qui accusat*, Moyses, qui ait: Prophetā suscitabo tibi, sc. Iesum Christum, &c. *In quo speratis*, quia dixerunt discipuli sumus. Infra: *Si enim crederitis Moysi, & dictis eius: & mihi forsitan crederetis*. Sed queritur, quare ait: *Forsitan*. Videtur enim dubitare. Et ad istud respondet Glossa. Quod irrisio est, non dubitatio Dei. Vel hoc ait ob libertatē vel facultatē liberī arbitrij eorum. Sicut: Fortè verebuntur filium meum: Ille enim, sc. Moyses? *De me scripsit*, vt præmissum est. *Et si illius literis non creditis*, quæ literæ de me testantur: *Quomodo verbis meis crederetis*: quasi dicat nullo modo, vt enim ait Chryf. quia scripturæ terrebāt eos, legislatorē accusare eos instituit. Et patet Sapientia Saluatoris, prout ait Chryf. Sicut admirantes Ioanem, ostendit eos esse illius contemptores, ita existimantes credere Moysi, ostendit discredentes, & semper in caput eorū conuertit, quæcunq; existimabant pro ipsis promittere. Hæc ille. Item querit Chrysoctomus. Quare non responderunt, nec interrogauerunt, sicut infra: Respondet, quod quia viderunt se cōiunctos, sicut infra: Exiuit vnus post alterum. Malitia enim aliquando manet, proprium venenum obseruans, vt ait ibidem. Sed queritur de hoc quod ait: *Non sum accusaturus vos*. Ex quo omne iudicium datū est tibi. Et ipse iudex & testis. Ergo ipse est accusaturus illos. Et ad istud respondendum, sicut tactū est, quod quantum est ex parte sua, & ex intentione sua, in primo aduentu ipse venit saluare, non iudicare, condonare, non condēnare. Vnde Glossa: Sanguis Christi neminem accusat, sed clamat veniam. Increduli tamen & impœnitentes ex malitia eorum, sicut ex causa sua, merito accusabuntur à filio Dei: Esuriui & non distis mihi manducare. Et sequitur: *Ite maledicti in igne aeternum*. Item queritur de argumento, quod facit in litera: *Si non creditis*, dictis Moysi, nec verbis meis: Videtur quod non sequitur, quia ipse maior Moysē Sed non sequitur, non creditis minori, ergo nec dictis maioris. Et ad istud respondendum, quod quantum ad opinio: em eorum & suspensionem, Moyses erat

Superbiæ
reprehensio.

Greg. Mor.
lib. 31 c. 17.
post med.
Ecl. 10. b
Inanis glo-
ria quid sit.

2. Cor. 10. b
2. Cor. 10. d
Gloria quid
sit.

August. de
Ciuit. Dei.
lib. 5 cap. 12.
circa med.
tom. 5.

Isa. 40. b
1. Thim. 1. d
Isa. 42. b
2. Cor. 1. c
Rom. 5. a
Hierem. 9 d

Gal. vlt. d

Rom. 5 a

Ioan. 3. b

1. Ioan. 2. a
Deut. 18. d

Matt. 21. f

Chryf. hom.
40. in Ioan
post medium
tom 3.
Ibid. post.

Ibid. paulo
post.
Ioan. 8. b
Chryf. ibid.

Hier. 29. f

Matt. 25. f
Ibidem.

maior. Et ideo quantum ad opinionem eorum arguit. Et notandum, quod increduli & peccatores acculantur à multis, scilicet à scripturis, quibus non crediderunt, ut hic. Et: Habent Moylen & Prophetas. audiant illos. Itē accusantur à creaturis, quibus abusi sunt: Lapis de pariete clamabit. Et: Pugnabit pro eo orbis terrarum contra insensatos. Item accusantur à malitiis, contra quas egerunt: Testimonium reddente illis conscientia. Itē accusantur ab aliis pœnitentibus, qui facilius pœnituerunt: Nimitia surgent in iudicio cū generatione ista, & cōdēnabunt eam. Item accusantur à iustis, qui eis prædicauerunt, vel exēpla bona dederunt: Sedebitis iudicantes tribus Israël, quia vobis credentibus non crediderunt. Vnde August. Tot iudicibus inops astabo, quot me in bono opere præcesserunt: tot arguentibus conuincar, quot mihi præbuerunt bene viuendi exempla: tot conuincar testibus, quot me mouerunt proficuis sermonibus, seq; imitandos iustis dederunt operibus. Hæc ille. Item accusantur à Deo creditore, quem ostenderunt. Ero iudex & iustus. Et: Ero testis velox. In Psalmo: Arguam & statuam contra faciem tuam. Et ab accusantes meritò dicitur: Instauras contra me testes tuos.

CAPVT VI.

Post hæc abiit Iesus trans mare Galilææ, &c. Præmissio miraculo de curatione paralytici, & confutata calumnia Iudæorum, & manifestata veritate de diuinitate & humanitate filij Dei: hic de transitu Saluatoris trans mare Galilææ, & de miraculo, de multiplicatione panum, & de veritate doctrinæ circa cibum saluificum, qui est in carne & sanguine ipsius. Vnde superius manifestauit se auctorem vitæ, hic manifestat se eiusdem esse conseruatorem, collatione cibi corporalis & spiritualis. Et istud capitulum in duas partes. Primo, narrat de multiplicatione miraculosa panum, quibus sustentatur homo exterior. Secundo hortatur ad desiderium & inquisitionem cibi saluifici, in sumptione carnis suæ & sanguinis, quo cibo sustentatur homo interior: Altera die. Prima in tres. Primo, antecedentium miraculorum præmissio. Secundo, miraculi operatio, ibi: *Accepit Iesus panem.* Tertio, consequentium subiunctio, ibi: *Illi ergo homines.* In prima, quatuor. Primo sui transitus & ascensus in montem, specificatio. Secundo, multitudinis sequentis deprehensio, & Saluatoris inquisitio, ibi: *Cum subleuasset.* Tertio, discipulorum responsio, ibi: *Respondit ei Philippus.* Quarto, Saluatoris de discubendo præscriptio, ibi: *Dicit ergo Iesus.* Ait ergo: *Post hæc,* ait Glossa, interfecto Ioāne voluit dignitatem suam per miracula ostendere. *Abiit trans mare,* quod mare dicitur stagnum Genesareth, modo Hebræorum, qui collectiones aquarum vocant maria. Erat enim magna quædam fluctio Iordanis, & dicitur Tyberiadis quia vicinum illi ciuitati, quæ dicebatur Tyberias, quæ fuerat constructa in honorem Tyberij Cæsaris: *Et sequebatur eum multitudo magna,* non plena fide, sed: *Quia videbant signa:* eo quod multos sanauerat, ait Glossa. Vt enim ait Chryso. Non enim firmæ mentis erat affectio propter signa, quia signa data sunt infidelibus. Sed quæritur, quare non specificat hic signa? Et ad hoc Chryso. Quod plus huius libri, id est, maior pars est in sermonibus ad plebē, id est, prædicationibus. Nihil enim plus edocuit de miraculis in paschate: nisi quod paralyticum curaret, nec in anno integro, nisi præmissa miracula: non enim student vniuersa miracula annuntiare, quia non erat possibile. Hæc ille. Et ex his patet, quod Ioannes Euangelista plus studuit enarrare veritatem doctrinæ Iesu Christi, quàm miracula nuntiare: *Abiit ergo in montem Iesus.* Sed quare cum doctrina debet esse communis, & doctor sit debitor sapientibus & insipientibus? Ex quo sequebatur multitudo, videtur quod non debuisset in montem ascendisse dimittendo multitudinem. Et ad hoc respon-

det. quod hæc fuit accusatio multitudinis eum non sequentis, non tamen huius gratia hoc fecit, sed erudiens nos à tumultibus & à turbatione, quæ est in medio, scilicet populi, quiescere; apta enim ad philosophiam solitudo. Vnde & sæpe ascendit in montem: Ascendit in montem solus orare. *Et sedebat cum discipulis.* Non simpliciter, id est, inaner sedebat, sed fortasse diligenter loquens ad eos: docens aut conuertens eos ad se ipsum, ait Chryso. Ascendens in montem docebat eos, &c. Et si quæritur, quo ordine sedebant, vel quo modo. Respondet Chryso. quod maxime est hinc discere humilitatem & condescensionem, quæ erat ad illos. Considerabant enim cum eo fortassis ad inuicem videntes, scilicet circulariter siue in corona. *Erat autem proximum Pascha.* Sed quæritur: cum esset præceptum legis ascendere in Hierosolymam in paschate, quare hinc non ascendit? Et ad hoc respondet Chryso. quod quiescibiliter exolebat legem, sumens occasionem à nequitia Iudaica. Ex hoc ergo insinuabat solutionem legis, quantum ad ceremonias. Et patet ex glossa mysterium. Per mare enim turbatio sæculi significatur: per Galilæam, quæ rota interpretatur, vel volubilis, signatur voluptas. De hoc mari ait Propheta: Hoc mare magnum & spatiosum. Quis conclusit ostiis mare. Ibi Gregor. Quid est mare, nisi cor nostrum furore turbidum, rixis amarum, elatione superbiæ tumidum, fraude malitiæ obsecrum. Trans istud mare transit Dominus, illud calcans, non in eo quiescens: Ambulans super mare, id est, transiens, non in eo quiescens. Impij enim quasi mare feruens. In hoc enim mari non sedet Dominus, sed transit: Mare dicit non est meum, scilicet sapientia diuina, quæ est filius Dei. Mare enim est inquieta amaritudo sæcularium mentium ait Greg. Quod verò abiit in montem cum discipulis, figura & moralis instructio suis membris, & electis, quod debent ascendere ab inferioribus ad superiora, secundum Glossam. Vnde Chryso. Montem ascendit solus aliquando, & pernoctat & orat docēs: quoniam qui maxime ad eum vadit, ab omni eripi oportet turbatione, & locum à tumultu purum inquirere. Infra: Perrexit in montem Oliueti, & diluculo iterum venit in templum. Et ibi de monte & de eius proprietatibus, & ideo conuenienter subdit hic: *Erat proximum Pascha.* Pascha enim est transitus, & signat quod Iudæi, id est, confidentes debent transire & facere diem festum Deo. Vt enim ait August. Pascha est transitus à diabolo ad Christum, ab instabili sæculo ad fundatissimū regnum. Tale est pascha verorū Iudæorū. Infra: Iesus ante sex dies paschæ. Ibi de hoc, & talis pascha debet esse. *Dies festus,* scilicet, vacando Deo, infra: Die festo mediante ascendit Iesus in templum: ibi & de die festo, quomodo est vacandum Deo. Et sequitur secunda particula: *Cum subleuasset oculos Iesus.* Et in hoc signatur beneuola pietas ipsius ad subueniendum. Regis enim vel Imperatoris est, siue patrisfamilias tenere oculos ad circumspectandum populum sequentē, & illius misereri, & ei subuenire: Exiens videt turbam multam, & misertus eius: *Dicit ad Philippum: Vnde ememus.* Quæritur, qualiter ait: *Dicit ad Philippum,* id est, quia alij Euangelistæ narrant eum locutum esse ad discipulos, sicut Mattheus. Et ad illud respondet Chryso. vtraque esse vera, sed non iisdem temporibus, & illa quæ dicunt alij Euangelistæ esse antiquiora isto. Et secundum ipsum, istud miraculum videtur esse aliud ab illo. Licet secundum August. & alios sanctos videatur esse idem. Sed quæritur, quare interrogat Philippum magis quàm alium. Et ad hoc respondet Chryso. quod nouit, quis discipulorum magis indigebat doctrina, qualis fuit Philippus, ut patet infra. Vbi ait Philippus: *Ostende nobis patrem: Vnde ememus panem, &c.* Hoc enim dicebat tentans eum. Sed quæritur, quare hoc quæsiuit ab eo. Videtur quod debuisset absque mora miraculum fecisse. Et ad istud respondet Chryso. quod si simpliciter fuisset factum signum, non appareret esse miraculum, ideo cognouit confiteri inopiam, ut certius discat miraculi magnitudinem. Sic fecit

Moyfi,

Luc. 16. g
Abn. 2. c
Sap. 5. dRom. 2. c
Matt. 12. f
Luc. 11. a

Matt. 19. d

Aug. medi-
tar. lib. unie.
ap. 4. 10. 9.Hierem. 29. f
Malac. 3. d
Psalm. 49. d
Iob 10. cContinua-
tio.

Diuisio.

Stagnum
Genesare-
reth.

Tyberiadis.

Chryso. hom.
52. in Ioan.
non longè à
princ. tom. 3.
1. Cor. 14. c
Chryso. ibid.
paulo ante.

Rom. 1. b

Solitudo
apta ad Phi-
losofiam.
Matt. 14. cChryso. ibid.
post.
Matt. 9. a
Chryso. ibid.Exod. 33. c
seq. a. b
Chryso. ibid.Mare quid
significat.
Galilæa
quid signi-
ficat.
Psalm. 103. c
Iob 38. a
Greg. Mor.
lib. 28. c. 9.
post med.
Matt. 14. cIsa. 57. d
Iob 28. bGreg. Mor. c
lib. 18. c. 25.
ante med.Chryso. hom.
41. in Ioan.
ante medium
tom. 3.

Ioan. 8. a

Pascha
quid.Aug. traçt.
15. in Ioan.
non longè à
princ. tom. 9.
Ioan. 12. a
Ioan. 7. aPietas Chri-
sti ad sub-
ueniendum.

Matt. 14. d

Matt. 14. c
Chryso. hom.
41. in Ioan.
ante med.
tom. 3.Aug. de con-
cor. Euang.
lib. 2. c. 46.
tom. 4.Chryso. hom.
41. in Ioan.
ante med.
tom. 3.

Ioan. 14. b

Exod. 4. a
Cur Deus
tenter
Chryf. ibid.
post.
Rom. 8. c
Gen. 22. a
Chryf. ibid.
Eccl. 22. a
Aug. tract.
43. in Ioan.
ante med.
10. 9.
Iac. 1. b
Gen. 22. a
August. ad
Ciuit. Dei.
lib. 1. c. 21.
ib. 16. c
34. tom. 5.
Zach. 3. d
Eccl. 16. d
Philippus.
Deut. 32. d
Ioan. 13. e
Mat. 14. b
4. Reg. 4. g
Chryf. hom.
41. in Ioan.
ante med.
tom. 3.
Ibid. paulo
post.
Mat. 6. c
August. de
concor.
Euang.
lib. 2. c. 46.
circa med.
tom. 4.
Chryf. hom.
1. in Mat.
ante med.
tom. 2.
Aug. tract.
24. in Ioan.
post med.
10. 9.
Quinque
panes
quid.

Moyfi, non fecit signum, antequam dixit Moyfi: *quid habes in manu?* Vt ex concessione & facto stupore memoriam eorum non abiiceret. *Tentans eum.* Opponit Chryf. Quid est tentans eum, non enim ignorabat, quod debebat facere. Et respondet, quod illud dictum est humanè, sicut cum dicitur: Deus scrutatus corda hominum, non enim, ostendit ignorantia scrutationem, sed certissima cognitionis notitiam. Ita dicitur: Deus tentauit Abraham. Et sic: *Tentans eum*, quoniam approbatiorem, id est, attentorem operabatur per talem interrogationem inducens in veram sui cognitionem. Et ideo vt non crederetur, quod hoc ait ex infirmitate, ait Euangelista: *Ipse sciebat quid esset facturus.* Ait enim idè Chryf. Domino enim Deo antequam crearentur, omnia sunt agnita. Et tentatio deceptionis: & est enim tentatio probationis, ait Aug. Prima: Neminem tētat Deus. Secunda: Tentat non vt ignorans, sed ad bonum eius qui tentatur, vt ille sibi innotescat, vel veritates eius aliis pateant Sic enim dicitur: Tentauit Abraham. Et de hoc Aug. Quod autè ait: *Cum subleuasset oculos.* Mysterium est, secundum Glof. Oculi Dei sunt sua dona. Super lapidè vnum septem oculi. Quod exponit Greg. de septem donis in Christo. Hos oculos subleuat Dñs, quando miseretur & distribuit dona sua: Oculi eius in pauperem respiciunt, id est, dona dicta in pauperem diriguntur. Respexit Deus in terram, & impleuit eam bonis suis. Philippus os lampadis secundum Glof. gerit figuram prædicatorum, qui debent similiter discere à maioribus, quæ nesciunt: & quia erudiuntur, quod nihil est Deo impossibile, prout dicitur in Glof. Interroga patrem tuum: & annuntiabit tibi. Et sequitur tertium, respõsio discipulorum. Et primo Philippi. Secundo Andree: *Dicit ei vnus.* Ait ergo: *Respondit ei Philippus: Ducentorum denariorum,* quasi dicat magna est multitudo, & pretium tot denariorum non sufficeret. Sed quæritur, qualiter ait hoc, quia denarios non habebant. Respondendū, quod mulieres sanctæ circuibant cum Domino, & cum discipulis, & ministrabant eis de suis facultaticus. De hoc infra, vbi dicitur de Iuda, quod loculos habebat Vel fortè hoc ait, non quia ipsi debebant emere panes, sed panes empti tot denariis non sufficiebant: Dimitte turbas, vt euntes in castella, emant sibi panes. Et sequitur responsio Andree, *Dixit autem vnus ex discipulis, &c. Est hic puer vnus, &c.* vt ait Chryf. Ait iste excelsior Philippo, non tamen ad omne, id est, ad perfectum venit: existimo autem eum audientem miracula Prophetarum, sicut miraculum, quod fecit Elisæus de multiplicatione panum, hoc dixisse: *Quinque panes hordeaceos,* vt ait Chryf. Attendamus, quæ comedebant mirabiles viri illi, & magni, & quãtitatem eorum, quæ inferebant, & vilitatè mensæ eorum videamus, &c. Non enim nisi quinque panes, & illi erant hordeaci, & vnus puer eos portabat: *Sed hæc quid sunt inter tantos?* Vt ait Chryf. hoc fuit imbecillitatis: æstimabat, quoniam à paucioribus pauciora, & à pluribus plura debebat facere, qui mirificabat, & quod non fuit æquè facile facere à paucioribus atq; à pluribus. Hæc ille. Sed quæritur, qualiter ait hic, quod Philippus ait: *Ducentorum denariorum, &c.* Cum dicatur, quod discipuli dixerint: *Euntes emamus panes, &c.* Et ad istud respondendum, vel quod non fuerit idem miraculum: hic & ibi, vt videtur secundum Chryf. vel si fuit idem secundum regulam Aug. & secundum Chryf. quod vnus euangelista aliquando omittit, alius narrat, Et è contrario. Secundum Aug. verò: Isti quinque panes sunt quinque libri Moyfis, & hi hordeaci: vix enim peruenitur ad medullam hordei, qualis est litera veteris Testamenti, vestita tegminibus carnalibus sacramentorum. Puer autem fuit in figura iudaicus populus: Duo pisces significabant duos principatus sublimes, sc. Reges & Sacerdotes. Et de his in Glossa. Per ducentos denarios duplex perfectio, scil. scientiæ & operationis, quibus emuntur panes veritatis: Veritatè eme. Et sequitur quarta pars, in qua præceptio Saluatoris, ibi: *Dicit Iesus: facite homines dis-*

cumbere. Et in hoc suscitauit mentem discipulorum, & in spem erexit, ait Chryf. *Erat autem fœnum,* quod subdit ad insinuandam loci idoneitatem: *Discubuerunt ergo.* Obedierunt enim & non tumultuati, ait Chryfost. Sed cum dicatur: Quod dixerunt discipuli; qualiter ait hic, quod vnus tantum sc. Philippus respondit? Ad hoc respondet Chryf. quod in initio discrediderunt, hic cum desiderio recumbere fecerunt. Et sic videtur innuere, quod istud miraculum non fuit idem cum illo, quod narrant alij Euangelistæ, & tunc Philippus & Andreas locuti sunt. Per fœnum enim signatur literalis secundum Glof. Fœnum enim dicitur multipliciter, vel apprensens fragilitas carnis: Omnis caro fœnum. Vel dicitur fœnum voluptas carnalis: Fœnum quasi bos comedit, scil. Behemoth. Vel fœnum dicitur infectio culpæ venialis. Superædificat ligna, fœnum & stipulam. Vel fœnum dicitur doctrina legalis. De qua hic in figura. Et in Ps. Producent fœnum iumentis. Vel fœnum dicitur nouiter pœnitens & fragilis in fide. Præceptū est illis, ne læderent fœnum terræ. Vel fœnum dicitur odorifera cogitatio cordis, vel affectio: Collecta sunt fœna de montibus. Et sequitur ea pars, in qua ipsum miraculū & multiplicatio panum. Et ibi duo. Primo, ipsa multiplicatio. Secundo, fragmentorū collectio, & in hoc miraculi manifestatio, ibi: *Dixit discipulis suis:* Ait ergo: *Accepit ergo Iesus panes, & cum gratias egisset.* Sed quæritur cum esset filius Dei, ad quid sic gratias egit? Item quando sanauit paracliticū, non orauit. Supra: Quare ergo hic sic egit gratias? Et ad hoc respondet Chryf. quod in panibus hoc facit, ostendens, quoniã eos, qui comestionem incipiunt gratias agere Deo oportet. Vnde Apost. Siue manducatis, siue bibitis, vel aliud aliquid agitis, &c. in gloriã Dei facite. Vel aliter: hoc ideo fecit, quoniã turba multa erat præsens, oportebat suaderi, quoniã secundū Dei voluntatè aduenerat, & quoniam non vt oppositus Deo faciebat: *Et distribuit,* per Apost. ait Glof. *Vt autem impleti sunt.* Et in hoc notatur, quod cum abundantia operatus est miraculū: *Dixit discipulis suis: Colligite.* Sed quæritur ad quid hoc præcepit, quia alibi præcepit, ne miracula sua publicaretur. Et ad istud respondendū secundū Chryf. quod ideo hoc præcepit, vt non phantasiã æstimarent esse, quod factum est, sed sc. veros panes. Et ideo præcepit discipulis, quoniam hos maximè erudire volebat, qui debebant magistri orbis terrarū esse: *Duodecim cophinos.* Sed quæritur, quare tot? Respondet Chryf. vt essent pares numero discipulorū. Et in hoc patet diligentia, quoniam neq; plus, neq; minus fecit, sed tantum quãtum volebat. Et ex hoc patet iusta eorum condemnatio, qui non recolunt istud, nec de cophinis, prout ait Saluator. Secundum Aug. vero fragmenta, quæ non potuit populus comedere, signant quedã secreta intelligentiæ, quæ non potuit multitudo capere. Et ideo nõ restat, nisi vt credantur illis, qui idonei sunt, alios docere, quales erãt Apost. de quibus: Vobis datū est nosse, mysterium regni Dei: cæteris, in parabolis. Sed quæritur cum esset signum amoris potentiæ, creare panes de nihilo, quã sic multiplicare: videtur quod debuisset panes de nihilo creasse. Item hic panes multiplicauit, sed post resurrectionem, videtur piscem de nihilo fecisse. Videntes super prunas piscem. Et ad istud respondendum secundū Chryf. Quod ideo ex subiecta materia panes hic condidit, vt non existiment esse phantasiã. item vt ora hæreticorum obstrueret, qui dicunt res visibiles non esse à vero Deo, sed à mala virtute. Non ergo indigebat subiecta materia, sed ne creaturæ videantur esse alienæ ab eius sapietia, sicut dicunt hæretici. Qualiter autem panes fuerunt multiplicati Aug. bene. Potestas, inquit, erat in manibus Christi, panes illi erant quasi semina, nõ quidè terræ mandata, sed ab eo qui terrã fecit multiplicata. Et ibi bene, quod maius miraculū est gubernatio mudi, quã saturatio quinque millium de quinque panibus. Sed miracula Dei assiduitate vilnerunt. De sex enim operibus Dei, quorum primū est creatio: sc. de nihilo, se-

Prou. 23. e
Chryf. hom.
41. in Ioan.
ante med.
tom. 3.
Ibidem.
Mat. 14. c
Chryf. ibid.
multo ante.
Fœnum
quid.
Ifr. 40. b
Iob 40. b
1. Cor. 3. c
Psal. 103. b
Apo. 9. a
Prou. 18. d
Ioan. 5. b
Chryf. hom.
41. in Ioan.
circa med.
tom. 3.
1. Cor. 10. g
Mat. 9. d
Chryfost.
Ibid. paulo
post.
Ibidem.
Diligentia
Saluatoris.
Mat. 16. b
Aug. tract.
24. in Ioan.
post medium
10. 9.
Fragmenta
quid signifi-
cant.
Luc. 8. b
Ioan. 21. b
Chryf. hom.
41. in Ioan.
post medium
tom. 3.
Hæretici
confurati.
Aug. tract.
15. in Ioan.
ante med.
tom. 9.
Miracula
Dei assidui-
tate vilue-
runt.

Hugo de sacramen. li. 1. par. 6. c. 37.

ibid. post med.

Chryf. hom. 41. in Ioan. post med. om. 3.

Deut. 18. c.

Chryf. ibid.

Eccl. 31. c.

Aug. tract. 25. in Ioan. ante med. tom. 9.

Chryf. hom. 41. in Ioan. post med. tom. 3.

Ioan. 18. g. Aug. tract. 25. in Ioan. ante med. tom. 9.

Chryf. hom. 41. in Ioan. post medium tom. 3.

Eccl. 7. a. Greg. Post. par. 1. cap. 9. post med.

Chryf. hom. 42. in Ioan. ante med. tom. 3.

Aug. tract. 25. in Ioan. ante med. tom. 9.

Mat. 6. c. Chryf. hom. 42. in Ioan. propè princ. tom. 3.

ibid. post pauca.

Aug. tract. 25. in Ioan.

cundum substantiam in maius, nec non & de aliis consequentibus. Hugo bene: Multiplicatio ergo panum fuit sine creatione, & extrinsecæ rei appositione. Nec tamen fuit extensio materiæ, sicut est per virtutē agētis naturalis, sed vt clementum panum, & multiplicatio in materia & forma simul. Nec est ad plenum inuenire simile in natura: tale est enim opus Dei solius, secundū Hugonem. Et de his panibus in collatione prædicabili. Et sequitur illa pars in qua narrantur consequentia. miraculum. Et ibi quatuor. Quorum primū est, à populo miraculi commendatio, & facientis præconizatio. Secundum, Domini absconditio, ibi: *Iesus ergo*. Tertium, discipulorum descensio ad mare, & trepidatio, ibi: *Vt autē sero factum*. Quartum sui aduentus à Saluatore denuntiatio, & timoris dehortatio, ibi: *Ille autem dixit eis*. Ait ergo: *Illi ergo homines cum viderent signum*. Vnde Chryf. Gastrimargiæ superabundantia infinita mirabilia his operatus est, & nunquam confessi sunt sic, nisi quādo impleti sunt. Ideò dicebant: *Hic est verè propheta*. Et secundū Græcos ponitur cum articulo sc. propheta. Ex quo patet, quòd prophetam præcipuum expectabant promissū. Et subditur secundū: *Iesus autem cum cognouisset, qua venturi essent, ut raperent eum, &c.* Ex hoc patet vt ait Chryfost. quanta est gastrimargiæ tyrannis, non vltra est eis sabbati transgressionis cura, non vltra soluantur pro Deo, sed omnia eiecta sunt, repleto eius vētre. Tunc enim & propheta erat apud eos, & Regem inthronizare debebant: verè enim splendidum in panibus benedicent labia multorum: *Fugit in montem*. Sed quæritur, ad quid fugit, nam si vellet, non possent eum tenere, vt ait August. Et ad istud respondet Chryfost. quòd Christus fugit, erudiens nos mundanas contemnere dignitates, & ostendens, quod nullo indiget eorū quæ in terra sunt, qui omnia vilia eligit. Et ibi bene de hoc. Infra: *Regnū meum non est de hoc mundo*. Et de hoc Aug. multum. Ipse erat Rex, sed non talis, qui ab hominibus fieret, sed talis, qui hominibus regnum daret. Item hoc figurabat, quod oportebat primum ipsum crucifigi. Et ibi bene de hoc. Et patet hic exemplū discipulis Christi de cōtēnendis dignitatibus. Vnde Chryfost. Fugit Christus, erudiens nos contemnere ea, quæ sunt hic, & futura amare, & honorē, qui ab hominibus sunt, non concupiscere. Si vis, inquit, gloriam concupiscere, concupisce gloriam, sed immortalem. Et ibi multum de hoc: *Noli quærere ab homine ducātū, &c.* Vnde Gregorius: Virtutibus pollens ad regnum coactus veniat. Virtutibus vacuis, nec coactus accedat. Et sequitur tertia particula, ibi: *Vt autem sero factum est*, quæ erat hora hospitandi: *Descenderunt discipuli ad mare, sc. vt transirent: Venerunt in Capharnaū, id est, venire cœperunt: transitus enim notatur & non peruentio: Et tenebra facta erant*, vt ait Glossa. Exponit; quid venientibus cōtingat. Et hoc meritò: *Quia nondum venerat ad eos Christus: Mare autē magno vento flante exsurgebat*. Et ipsi tunc turbabūtur multis de causis, secundū Chryf. à tempore, quia erat tenebrositas: ab hyeme, id est, tempestate, quia mare erigebatur: & à loco, quia non prope terram. Vnde sequitur: *Cum remigassent quasi stadia viginti quinque; aut triginta*, quod ait, quia nō est facilis estimatio stadiorum in mari. Vnde August. Hoc est scilicet dictum æstimantis, non affirmantis: *Viderunt Iesum ambulātem*. Putauerunt tamen phantasma esse: *Et ideo timuerunt*. Secundū Chryfost. ipse in montē ascenderat, & ipsi relictī expectauerunt vsque ad vesperam, putantes eum esse venturū: Facta autem vespera non vltra sustinuerunt, sed ab amore igniti ascenderunt in nauem, nec dixerunt, vespera est, nos assumpsit, locus periculosus, fallax tempus: tantus enim amor eos detinebat, ideo veniebant Capharnaum, existimantes eum ibi esse. Sed quare apparuit eis in mari? Et ad hoc respondet Chryfost. Quod sicut in doctrina non cū turba omnia audiebant, sed quædā segregatim: ita & in signis non cū multitudine omnia videbant, sed separatim. Secundū August. verò, quando ait: *Venerunt Capharnaum*. Tunc dicit, quod postea factū est, & redit postea, vt exponat, quod dictum est. Exponitque similiter quid acciderit: quamobrem tenebræ factæ sunt, dū nauigauerunt per stagnū ad eum locū, quo dixit eos venisse. Mysteriū verò dictorum patet, vt enim ait Aug. Meritò tenebræ vbi lux aberat, scilicet Iesus Christus, qui est lux vera illumināns omnem hominē, supra. Et dicitur: *Fuistis aliquando tenebræ, nunc autē lux in Domino*. Per mare mundus signatur, vt dictum est: per nauē in quam descendunt discipuli, Ecclesia signatur, quæ est nauis infortioris. Nauicula in medio maris iactabatur. Sed mare semper surgit & turbatur, id est, mundus, nisi Christus fuerit presens ad tranquillitandū & succurrēdum. Infra: *In me pacē habebitis, in mundo pressuram*. Ipse enim ambulat super mare, mundū calcans, & sub pedibus domans, & suos eripiens: *Venit ambulans super mare, &c.* De mysterio verò stadiorū viginti quinque; vel triginta, Aug. Et est in Glossa. Et sequitur quarta particula, scilicet. aduentus Domini denuntiatio, & timoris dehortatio. *Ille autem dixit eis: Ego sum*. In quo notatur sua immutabilis æternitas. Vnde verbum in principio: *Antequā Abrahā fieret, ego sum: Nolite timere*. Et meritò nō est timendū, vbi adest Iesus, qui est virtus portans omnia. Et qui est bonitas, cūmunicans omnia profutura. Venerunt mihi pariter omnia bona cum illa. Et qui est ipsa sapientia, sciens omnia, quæ sunt necessaria confidentibus in ipsum. Ideò dicitur: *Stemus simul, quis est aduersarius meus? Et propterea: Dominus mihi adiutor, nō timebo quid faciat mihi homo*. Vnde Chryf. post verbū istud, *Ego sum*, formidationē abiicit ab anima eorū: *Voluerunt ergo accipere, sc. agnoscentes & gaudentes*. Et statim nauis fuit ad terrā, ad ostendendā suā omnipotentiā, quia non indigebat nauē, sed potius portabat nauem: *Qui est virtus portans omnia*. Quærit autē aliqui, Quando Christus ambulabat super mare, ex qua parte fuit miraculū, vel ex parte corporis superincedentis, vel ex parte aquæ supportantis & calcabilē se exhibentis. Vnde cum hoc quæritur, an virtute sua creata potuit calcare vndas maris? Et videtur quod nō: quia suum corpus erat mixtū, & ita naturaliter ponderosum. Ad contrarium obiicitur, quod exiuit de vtero Virginis gloriosa clauso: multo magis potuit incedere super aquas, easque calcare. Et ad istud respōdetur secundū quosdā, quod Christus assumpsit actum istius dotis, quæ est agilitas, ambulando super mare, sicut actum claritatis in transfiguratione. Secundum alios verò diuina virtute ferebatur super aquas. Ex quo enim erat verus homo, & carnē verā assumpserat, in carne faciebat quæ erāt super naturā carnis. Vt enim ait Chryf. Manēs enim ita in propria natura maris, sic ferebat dominatorē supra dorsum, attestans ei, qui dicit: *Ambulās super mare*. Mysterium autē patet ex dictis: per nauem enim pœnitentiā, qua nauigamus ad terrā, id est, ad solitudinē regni cælistis. Pœnitentia enim secunda tabula post naufragium, ait Hieronymus. Vnde notandū quod nauis dicitur multipliciter: Vel ipsa Ecclesia in figura: Ascendit Iesus in nauiculam. Super quod Greg. Quod per nauiculam Petri nisi Ecclesia designatur? Item nauis dicitur anima virtuosa nauigans in cælū: Facta est quasi nauis infortioris. Et hæc debet esse talis, qualis est nauis bona. Vt enim ait Seneca: Nauis bona dicitur, nō quæ preciosis coloribus picta est, sed quæ stabili & firma, & iuncturis aquā excludentibus spissa, ad ferendū incursū maris solida gubernaculo parens, velox & non sentiens, ventū. Hæc ille. Illa ergo anima est nauis bona quæ est talis spiritualiter, & illa potest trānsire mare huius sæculi: In Psalmo: *Illic naues pertransibūt*. Itē nauis dicitur baptismus, & baptizatus dicitur nauis, & mare dicitur sæculū, ait Aug. in Psalmo: *Qui descēdunt mare in nauibus*. Item pœnitentia dicitur nauis, vt dictū est: In figura Zabulon in statione nauium pertingens. Item nauis hæc vita, vt ait Aug. Vita ista est quasi nauis magna portans fluctuationes, procellis & tempestatibus subiaccens, cauens naufragium, suspirās in portum: Per-

ante med. tom. 9.

Ibidem. Ioan. 1. a. Ephes. 5. b.

Pro. 31. b. Mat. 4. b. Ioan. 16. g.

Mat. 14. c.

Aug. loco citato. Immutabilis æternitas Dei. Ioan. 8. g. Heb. 1. a. Sap. 7. d.

Isa. 50. c. Psal. 117. a.

Chryf. hom. 42. in Ioan. ante med. tom. 3.

Hebr. 1. a.

Mat. 17. a, b.

Chryf. ibid. post med. Mat. 14. c.

Nauis quid signet.

Hieron. ep. 8. ad Demet. paulo ante med. tom. 1.

Nauis dicitur multipliciter. Luc. 5. a. Greg. Mor. lib. 17. c. 14. ante med. Pro. 31. b.

Psal. 103. c.

Psal. 109. c.

Gen. 49. b.

riclita

riclitabitur nauis, &c. Item nauis dicitur crux Christi. Vt enim August. Instituit Deus lignum, quo mare huius sæculi, nisi portatus cruce Christi: Tria sunt difficilia, via nauis in medio mari, &cæt. Et istæ naues portant ad terram discipulos Christo præsentem & gubernante & trahente, vt figuratur hic: Pertransierunt quasi naues, poma portantes, cum odoribus virtutum. Et de gubernatione istarum nauium Greg. Nazianzenus bene, vbi ait: Mos nauigantibus est semper cœlum intendere, & inde vias sui cursus agnoscere, per diem solis indicis, in noctibus astrorum signis: sic debet iustus respicere ad solem iustitiæ, & ad stellas, id est, ad exempla sanctorum: Sta & considera mirabilia Dei. Et alibi: Respiciet homines, & dicet: peccauit. Quod exponit Greg. ibi de sanctis & exemplis sanctorum Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis, id est, à sanctis, ait ibidem Greg. Et sequitur secunda pars principalis capituli, ibi: *Altera die*, &c. In qua ostendit se esse cōseruatore[m] vitæ humanæ spirituali refectione, sc. carnis suæ & sanguinis. Et illa pars in duas partes. Primo aduentus populorum præmissio, & eorum inquisitio. Secundo, Saluatoris responsio, & ad appetitum veri cibi hortatio, ibi, *Respondit eis Iesus*. Ait ergo: *Altera die turbata, qua stabat*. Quia venerat ad turbam, sc. rumor de miraculo & multiplicatione panum: *Et nō erat nisi vna nauicula*, in qua potuisset Iesus transire, sed non transiit, sed soli discipuli. Et ideo dicebant, quod mirabiliter transiisset: *Alia vero naues superuenerunt à T. beriade*. Et hoc propter miraculum de multiplicatione panū. Ideo ait: *Iuxta locum ubi manducauerat panem*, &c. Et cum vidissent quod nō esset ibi Iesus: *Ascenderunt & venerunt Capharnaum*. Vnde quærit Chryl. quare tam diligenter ista describuntur? Et ad hoc respondet, quod turbis etsi non manifestè, dedit latenter suspicari, quoniam pede transiens mare aduenerat. Itē quærit, quare non ascenderat nauem? Et ad hoc respondet, quod ideo non ascendit miraculū maius operari volens, & simul diuinitatem eius reuelare apertius. *Et dixerunt ei: Rabbi quando huc venisti?* id est, qualiter huc venisti, vt exponit Chryl. Sed quæritur ex quo viderant, vel audierant miraculū de multiplicatione panū, ad quid quærent de aduētū suo illic? Et ad hoc respondet Chryl. quod ideo inquirebāt, volentes rursus mēsa potiri, quali & prius: non enim vltra pro priorib. admirabātur. Sed quæritur, quare fecit miraculū de panibus, antequā intraret Capharnaū? Et ad hoc respondet, quod hoc deceter fecit, nolens illam durā & insuasibilem intrare: sufficiens enim erat mollire lapidē, id est, duritiem illius. Videre turbas sic aduenire, nec tamen illi sunt molliti, propter quod exprobanit illi ciuitati: Et tu Capharnaū, &c. Ex his patet, qualiter isti sequebantur Christū non seruire fidei, sed desiderio cibi, vel alimenti, vel ex visu vel auditu miraculi. Sic & multi quærent Iesum non propter Iesum, sed vt bene sit eis in corpore, ait Glossa. De quibus in Psalmo: *Confitebuntur tibi, cum benefeceris eis: Multi enim sunt amici dona tribuentis*. Vnde versus:

*Morbus, signa, cibus, blasphemia, dogma, fuere
Causa, cur Dominum turba secuta fuit.
Morbus, amor: mira sapientiā, virtus & ira:
His egit varias plebs tibi Christe vias,*

Et sequitur pars, in qua sequentium dictis modis reprehensio cum exhortatione ad petendū verum cibū, sicut continuat Glōf. Et illa in duas. Primo, prædicta reprehensio cum exhortatione. Secundo, veri cibi humilis appetitio, & veritatis eruditio, ibi: *Dixerunt ergo ad eum: Domine*. In prima tria. Primo, ipsa increpatio & hortatio. Secundo, ipsorum inquisitio cum Saluatoris responsione, ibi: *Dixerunt ergo*. Tertio ab eisdē signi petitio, & Saluatoris responsio, ibi: *Dixerunt ergo ei*. Ait ergo: *Respondit eis Iesus, & dixit: Amen amen dico vobis, quæritis me*, sc. non ex recta fide: *Sed quia vidistis signa*, &c. id est, propter carnem quæritis, non propter spiritum, ait Aug. Quam enim multi sunt, qui non quæ-

runt Iesum, nisi vt bene sit eis secū dum tempus. Vix quæritur Iesus propter Iesum, ait August. ibidem. Sed quæritur, quare ita publice increpat eos, cum esse mitis & humilis. Et ad hoc respondet Chryl. quod mansuetum esse & lene non vbiq; est vtile, sed aliquādo percussio, id est disciplina opus est magistro, cum fuerit discipulus deses & grossus. Et oportet vti stimulo, sc. increpationis: Per tristitiam enim vultus corrigitur animus delinquentis. Ideo ait: *Amen, amen*, cum certitudine & determinatione. Item vt ait Chryl. blandientibus sibi ostendit, quod non concupiscit honorem ab hominibus, sed vnum solum inspicit, salutem eorum sc. Et hoc cum magna paritate, id est, lenitate: non enim ait: *O gulosi & ventris serui, tot mirificaui, & non estis securi, neq; admirati*: sed solum quia de panibus manducauistis! Hæc ille. Et non solum stat vsq; ad reprehensionē, sed & doctrinam adiecit, dicens: *Operamini non cibum, qui perit*, id est, nulla sit vobis cura huius cibi materialis, sed cibi spiritualis. Ideo ait: *Operamini*, id est, operose requirite & desiderate: *Nolite solliciti esse dicentes: Quid manducabimus*, &c. Cibus enim materialis perit: Omne quod intrat per os in ventrem vadit. Sed spiritualis cibus, sc. verbum fidei, permanet in vitam æternam: Non enim in solo pane esurit homo, sed in omni verbo. Et: *Quam filius hominis dabit*: Venite ad me & ego reficiam vos. Supra simile: *Qui biberit ex aqua, quam dederō ei, non sitiet: Hunc pater signauit*. Vt enim ait Aug. Iste filius hominis fuit sequestratus gratia spiritus: Vixit enim eum Dominus præ confortibus suis. Supra: *Non ad mensuram dat Deus spiritum*. Et ibidem: *Signauit eum quia Deus verax est: Erit Dominus nominatus in signum æternum*. Apoc. *Vidi Angelum ascendentem ab ortu solis, habentem signum Dei viui*, &c. Quæritur, qualiter ait: *Quæritis me, non quia signa vidistis*, cum dicatur supra eodem: *Sequebatur eum multitudo magna quia videbat: Sed quia panem manducauistis*? Et ad istud respondendū: referendo ista ad diuersa tempora, quia in principio sunt secuti propter signa, deinde propter cibū. Vel hoc dicitur, referendo ad diuersas personas, quia quidam sequebantur propter signa, quidā propter cibum: forte plures isto modo. Item quæritur, qualiter ait: *Operamini non cibum qui perit*. Ex hoc videtur, quod non licet operari pro cibo. Et dictū est: *Nolite solliciti esse quid manducetis*, &c. Et ait Dominus Marthæ, quasi increpando: *Martha Martha sollicita es*. Vnde hic introducit Chryl. de quibusdam qui volebant pigre nutriri dicentes: *Non oportet operari*. Et errorem confirmantes dictis auctoritatibus. Contra quos arguit ex verbis Apost. *Neq; panem gratis manducauimus ab aliquo, sed in labore*. Et ibidem: *Si quis non vult operari non manducet*. Et: *Beatius est dare, quam accipere*. Et ad istud Chryl. quod non est idem non esse sollicitos, & non operari: nec est idem sollicitudo & operatio. Quando ergo ait: *Nolite operari cibum qui perit*, prohibet studium suscipere, & præponere escam ventris cibo, vel escæ spirituali, & affligi rebus temporalibus. Et sequitur, *Si quis pigritans ventri & lasciuia curam faciat, hic cibum operatur, qui perit*. Si quis autem Christum nutrierit & portauerit & induerit, nullus est tam indoctus, vt dicat eum pereuntē cibum operari, propter quem est promissio regni. Hæc ille. Vnde dicitur Magistraliter, quod potest esse inordinatio in labore manuum tripliciter, vel deordinando intentionem, quādo laboratur pro cibo finaliter, vel posset esse inordinatio aggrauando sollicitudinem & cornimis affligendo: vel potest esse deordinatio ratione temporis, laborando se in tempore indebito, vt in diebus festiuis, vel in tempore, in quo debet homo vacare Deo & diuinis. Et sequitur eorum inquisitio cū responsione Saluatoris: *Dixerunt ergo ad eum: quid faciemus?* &c. Sed ex hoc videntur commendandi, quod tam citò inquirebant, quomodo poterant facere opera Dei. Et ad istud respondet Chryl. Hoc dicebant, non vt discant & agant, sed rursus eum ad cibi exhibitionem ducen-

Aug. tract. 1. in Ioan. ante med. tom. 9. Prou. 30. c. Iob. 9. c.

Iob 37. c. Iob 33. d. Greg. Mor. lib. 24. c. 6.

Chryl. hom. 42. in Ioan. paulo ante med. 10. 3. Ibid. multo ante.

Ibid. circa med. Ibid. post pauca.

Mat. 11. e

Psal. 84. a. Prou. 19. d

Aug. hom. dicta.

Cur publica reprehensio.

Mat. 11. d. Eccl. 7. a

Verus cibus.

Mat. 6. d. Mat. 15. b

Deut. 8. a. Mat. 4. a. Mar. 11. d. Ioan. 4. b. Aug. tract. 25. in Ioan. circa med. tom. 9. Psal. 44. b. Ioan. 3. d. Ibidem. Ica 55. d. Apoc. 7. a

Mat. 7. d. Luc. 10. g. Chryl. hom. 43. in Ioan. ante medium tom. 3. 2. The. 3. b. Ibidem. Act. 20. g. Chryl. hom. 43. in Ioan. paulo ante med. 10. 3.

Inordinatio in labore multiplex.

Chryl. hom. 44. in Ioan. in princ. tom. 3.

Gastrimargia nil turpius.

Aug. tract. 25. in Ioan. post medium tom. 9.
Ioan. 4. c
Malignitas Hebræorum.
Chryf. hom. 44. in Ioan. non mult. à princ. tom. 3. ibid. post pauca.

Ibidem paulo post.

Aug. tract. 25. in Ioan. post medium tom. 9.

Sap. 16. c
Psalm. 77. c

Chryf. hom. 44. in Ioan. ante med. tom. 3.
Psalm. 8. b

Diuina potestas.

Psalm. 77. c
Sap. 16. c
Diuina pietas.

Ioan. 3. b

Aug. tract. 25. in Ioan. post medium tom. 9.
Ioan. 4. b
Ioan. 4. b
Chryf. hom. 44. in Ioan. ante med. tom. 3.

tes. Nihil enim gastrimargia deterius neq; turpius, hæc enim glosam facit mentem, & carnalē facit animā, & caliginem infert & inspicere non permittit, vt patet in Iudæis. Hæc ille. Et subditur responsio Saluatoris: *Et dixit eis: Hoc est opus Dei*, August. Hoc est opus scilicet manducare cibū, qui non perit: vt quod paras dentes & ventrem? Crede, & manducaſti. Cibum vocat ipsam fidē operantem per dilectionem. Suprà: Vt perficiam opus meum. Et subditur tertia particula in qua petitio signi, ibi: *Quod ergo tu facis signum*. Et patet eorū malignitas. Vt enim ait Chrysoſtom. Nihil irrationabilius signo in manibus eorum facto, dicebāt, quasi nullo prius facto: *Quod signum facis? Quid operaris? Patres nostri manna manducauerunt*. Quærit Chryf. Cum multa signa facta fuerint in Ægypto, quare nullius aliorum meminerūt, nisi istius? Et ad illud respondet, quod huius meminerunt, existimātes eum irritare, vt tale faciat signū, quod eos nutrire possit carnaliter. Tale enim concupiscebant propter ventris tyrannidem. Neq; dixerunt Moyses fecit signum, neq; Deus, sed dicunt: *Patres nostri manducauerunt manna*, sed dicunt: *Quid tu operaris*. Cum enim honore ei loquebātur expectatione eſcæ, ait Chryf. *Sicut scriptum est: Panem de cælo, scilicet aëreo*. Et sequitur Saluatoris responsio: *Amen amen dico vobis: Non Moyses dedit vobis*. Sed pater, vt ait Chryf. pro Moysē Deum, & pro manna seipsum posuit. Nec dixit: ego dabo. Sed dixit: Patrem dare. Vt enim ait August. Moyses promittebat plenum ventrem cibo, qui perit: Christus promittebat cibum, qui permanet. Verus autem cibus est, qui dat vitā mundo. Et hoc, idest, hunc cibū manna significabat, & omnia signa mea erant. Nō ergo Moyses dedit manna: Deus autem dedit panem. Hæc Aug. Sed qualiter ait: Non dedit panem de cælo. Cum dicatur: Præparatum panem de cælo præstitisti eis. Item in Psalmo: Panē Angelorum manducauit homo. Item dat panem verum. Ergo in miraculo mannæ non fuerat panis. Scriptura tamen vocat manna panem. Et ad istud respondet Chryf. quod manna dicitur panis de cælo eo modo, quo dicitur: Volucres cæli. Et panem verum vocat hic, non quod falsum erat miraculum, quod fuit in manna, sed quia typus erat. Fuit ergo manna cibus materialis, & de cælo materialis: fuit tamē typus siue figura cibi cælestis. Et auctoritates: quæ vocant manna panem Angelorū, siue cibum cælestem, loquuntur ratione typi vel figuræ. Et de isto pane vero in collatione prædicabili. Vnde ex dictis patet & diuina potestas, & diuina sapientialis veritas, & diuina bonitas in dando manna, & in cibum corporalem & in figuram & typū cibi spiritualis, & in signum siue miraculū ad eos confirmādos in fide & in cultu diuino, propter quod admiratiuē ait Propheta: Panem Angelorum manducauit homo. Et sapientia: Eſcis Angelorū nutriisti populum tuum. Sed super omnia patet diuina pietas, charitas, benignitas, dando verum panem, qui dat vitam mundo, vt hic dicitur: Sic Deus dilexit mundum, vt vnigenitum suum daret. Suprà: Et in pretium & in cibum. Et sequitur illa pars, in qua petitio panis veri à Iudæis, ibi: *Dixerunt ergo*. Et illa in duas. Primo manifestat, quod ipse est verus panis reficiens secundum humanam naturam, ibi: *Et panis quem ego dabo*. Prima in quatuor. Primo eorum petitio. Secundo Saluatoris responsio, & veritatis instructio ibi: *Dixit autem eis*. Tertio, Iudæorum murmuratio, ibi: *Murmurabant*. Quarto murmuris dehortatio, & veritatis confirmatio, ibi: *Respondet ergo Iesus*. Ait ergo: *Dixerunt: Da nobis panem hunc*. Vt enim ait August. sicut suprà. Quando ait Saluator: *Mulier, qui biberit ex hac aqua, quam dederō ei, non sitiet, cōtinuō secundum carnem accipiens* ait: *Da mihi ex hac aqua*. Sic & isti audientes de pane, qui de cælo descendit &c. Dixerunt: *Da nobis panem*. Et vt ait Chrysoſtom. Sensibilem rem petebant, & ventrem lasciuire opinabantur. Et sequitur responsio Saluatoris & veritatis propalatio: *Dixit ei Iesus* Et est instructio veritatis de tribus. Primo, quis sit ille panis, qui dat vitam mundo.

A Secundo, qui reficiuntur, ibi: *Sed dixi vobis*. Tertio, quare illi reficiuntur, ibi: *Quia descendi de cælo*. Quia ergo præmittit: *Panis verus est, qui dat vitam mundo*. Exprimit quis est ille panis, dicens: *Ego sum panis vitæ*, essentialiter. Loquitur enim hic secundum suam diuinitatem, ait Chrysoſtom. *Panis*, quia reficio: *Vita*, quia viuifico, suprà eodem. Dat vitam mundo, non solum Iudæis, sed toti orbi, ait Chrysoſtom. *Qui venit ad me*, scilicet. amando: *Non esuriet*, scilicet deficiendo: *Et qui credit in me*, recte intelligendo: *Non sitiet*. Suprà simile: *Qui biberit ex aqua quam dabo ei, non sitiet*. Et appropriando loquitur. Charitas enim pascit in affectu, qui magis vnitur Deo. Fides portat in intellectu, & quasi defert cibum spirituales: Omnes sitientes, venite ad aquas. Sed queritur de hoc, quod ait: *Non esuriet*, quia dicitur: *Qui edunt me, adhuc esurient*. Et ad istud respondendum est, sicut suprà. Hic enim ait: non esuriet, scilicet ex defectu vel priuatione delectabilis: ibi autem ait, quod qui edunt, esurient ex carentia fastidij, & ex vehementia gaudij. Et de hoc bene Hieronymus. Et Gregorius vbi ait: quod delicia corporales comestæ vertuntur in fastidium: spirituales excitant appetitum. Et nota quod est esuries ex insatiabilitate affectus. In Psalmo: Diuites eguerunt & esurierunt. Item est esuries ex infirmitate esurientis: Animæ effœminatorum esurient. Et: Anima dissoluta esuriet. Item est esuries ex vigore vel sanitate esurientis: Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam. Vt enim ait Chrysoſtom. Magna infirmitatis coniectura est non esurire spiritualia. Et est esuries incapabili delicioſitate gustabilis, de qua dicitur: *Qui edunt me adhuc esurient*. Quia nunquam est possibile, tantum gustare de diuina sapientia, vel de Deo in gloria, quin sit possibile amplius gustare. Est tamen satietas pro capacitate & merito gustantis. Et sequitur specificatio eorum, quos reficit isto pane, & quos non: *Sed dixi vobis, scilicet suprà: Quia vidistis me, scilicet præsentem: Et non creditis*. Suprà: Non potestis credere, qui gloriam ab inuicem accipitis. Et ita isto pane non reficiemini, quo verè credentes reficiuntur, suprà eodem: *Qui edunt me non esurient*. Et idē subdit, qui sint, qui reficiuntur: *Omne quod dat mihi pater ad me veniet*, quasi dicat, ait August. Non idē populum perdidit, licet vos non credideritis, nec vestra infidelitas euacuabit fidem. *Quia omne quod dat mihi pater, veniet ad me*, scilicet. passibus fidei operantis per dilectionem. Et enim qui sic venit non eiiciā foras, repellendo scilicet ab vnitate corporis mei. Infra: Princeps huius mundi non eiicietur foras. Sed queritur de hoc, quod ait: *Vidistis me: & non creditis*. Videtur enim quod iniuste arguit eos, quia. Fides est rerum sperandarum. Item fides non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum, vt ait Greg. Ergo multo magis fides non habet meritū: cui humana visio præbet experimentū. Si respondeatur, quod visio fuit suæ humanitatis, credulitas verò suæ diuinitatis: obiicitur, quod visio humanitatis impediēbat fidē: Cū auferetur ab eis sponſus, tunc ieiunabūt. Et ad istud respondendū, quod hic loquitur de diuisione diuinæ virtutis in effectū, & in virtutibus, quibus debebant ipsū credere esse filiū Dei. Et licet effectus & virtutes essent visibiles, tamē dicitur inuisibilis, cui⁹ est fides. Itē queritur de hoc, quod ait: *Omne quod dat mihi pater ad me veniet*. Ergo secundū hoc, nō est culpa discredentiū, quia si pater dedisset, vidissent. Itē queritur de hoc, quod ait: *Non eiiciam foras*. Contrariū videtur dici de Esau, qui non inuenit locū pœnitentiæ, quāuis cum lacrymis inquisiisset. Et ad primum respondendum, quod pater dicitur dare per æternā prædestinationem, & temporalem vocationem. Infra: Pater, quos dedisti mihi, seruaue eos. Et: Quos prædestinauit, hos & vocauit, &c. Quia Deus vocauit omnes, increduli verò noluerunt venire, idē eis imputandum: Homo quidam fecit cœnam magnam: & vocauit multos. Et sequitur: Et cæperunt omnes excusare, &c. Ad aliud respondendum secundū Gregorium. Vbi exponit illud: *Fructum*, inquit, non habent ka-

Ibidem post pauca.

Ibid. paulo ante. Ioan. 4. b

Isa 55. a
Ecc. 24. e
Ioan. 4. b

Gregor. in Euang. hom. 5. in princ. Esuries. Psalm. 33. c
Prou. 18. b
Prou. 19. c

Matt. 5. a
Chryf. hom. 17. in Ioan. post medium tom. 3.
Ecc. 24. c

Ioan. 5. g

Ecc. 24. e

Aug. tract. 25. in Ioan. ante med. tom. 9.

Ioan. 14. d

Hebr. 11. a
Gregor. in Euang. hom. 26. ser. in princ.

Matt. 4. c

Hebr. 12. d

Ioan. 17. b
Rom. 18. f

Luc. 14. d
Ibid.
Gregor. Mor. lib. 11. cap. 5. in fine.

menta

menta, quæ student cum gemitu desiderare peritura. Et quia Esau flebat, quod amiserat temporalia, non vero pœnitebat; & ideo se ipsum eiecit. Et de hoc August. Quale est aliud intus, & vnde exitur foras magnū penetrabile & dulce secretum est. Et sequitur: Superbia initium omnis peccati. Et: Proiecit intima sua. Intima ergo proiecit, hoc enim est exire foras, scilicet intima proicere. Et intus intrare, est appetere intima. Intima proicit superbus, & intima appetit humilis. Sed superbia eiecit sumus; humilitate regredimur. Hæc Aug. & ibi bene de hoc, sequitur nunc subiunctio causæ, propter quam reficit præsentis prædicto pane: *Quia descendi de celo, carnem autem manducando.* Supra: *Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de celo: Non ut faciam voluntatem meam, discordando scilicet à patre: Sed voluntatem eius, &c.* in omnibus obediendo supra: *Non veni voluntatem meam facere, sed eius, qui misit me.* Et: *Non sicut ego volo, sed sicut tu vis.* Et explicat, quæ est voluntas eius, qui misit, dicens: *Hæc est enim voluntas eius, &c. Ut omne quod dedit, scilicet prædestinando & vocando ad fidem: Non perdam, scilicet reprobando: Sed resuscitem ad vitam æternam.* De resurrectione, supra proximo: *Veniet hora, quando omnes, qui sunt in monumentis, &c.* Et in hoc notat, se venisse propter salutem hominum, non propter honorem ab eis, ut ait Chrysost. Et quoniam dixit: *patrem dedisse sibi vocatos ad fidem, ne crederetur hoc esse sine liberi arbitrii cooperatione,* subdit: *Hæc est voluntas patris, ut omnis qui videt filium, rectè credendo: Et credit in eum,* per dilectionem in ipsum eundo. Ut enim ait August. *Qui credit in filium, id est, vadit in eum, habeat vitam æternam, scilicet in animæ beatificatione: Et ego resuscitabo, in corporis gloriosi reparatione.* Idem loquitur sæpè de resurrectione, ut credentes sciant, quod non solum præsentibus potentur, sed futura expectent, ait Chrysost. Sed quæritur de hoc adhuc, quod ait: *Et in aurem auream unam, &c.* Consimiliter exponit istud August. *Non veni facere voluntatem meam, &c.* Humilis veni, humilitatem docere veni, Magister humilitatis veni, qui ad me venit, incorporatur mihi, qui ad me venit, similis mihi fit, qui mihi adhæret, humilis erit: quia non facit voluntatem suam, & ideo non eiecit foras, quia cum superbus esset, eiectus est foras. Idem in Psalmo: *Filij hominum in protectione alarum tuarum.* Et alibi: *Non veniet mihi pes superbiæ. Ibi ceciderunt, & expulsi sunt, nec potuerunt stare. Veniamus ad eum, intremus ad eum, in corpore ei, & non eieciat foras, quia membra eius sumus, & ipse caput nostrum esse voluit docendo humilitatem.* Hæc Aug. Et ibi multum de humilitate, & eius utilitatibus, & de superbia, & eius nocentibus. Et sequitur pars, in qua de Iudæorum murmuratione, ibi: *Murmurabant Iudæi.* Ut enim ait Chrysost. quando ventrem eorum implet, prophetam vocabant, & regem facere volebant: nunc autem ait *Murmurabant, non apertas contumelia inferebant: sicut infra.* Anxiebantur enim, quoniam non dedit eis mensam, quam volebant, ait Chrysostomus. Et ideo murmurabant, quia cum dixisset: *Ego sum panis, qui de celo descendit, ut ait August.* Isti à pane de celo longe erant, nec eum esurire nouerant, fauces cordis languidas habebant. Iste panis interioris hominis esuriem quærit. Credere enim in filium Dei, est hunc panem manducare: *Et dicebant: nonne hic est filius Ioseph: scilicet de vilij genere.* Et idem: *Cuius nos nouimus patrem, scilicet putatum: Ego & pater tuus dolentes quærebamus te: Quomodo ergo dicit, quia de celo descendit, quasi dicant: non est ei credendum.* Et ex his patet, quod mirabilem & inopinabilem generationem eius, scilicet, ex parte, nondum sciuerant, ut ait Chrysost. Sed quæritur, cum in hoc errarent, quare non instruxit eos de veritate? Et ad istud respondet Chrysost. Quod nondum poterant illum partum mirabilem, scilicet, variæ cognoscere, multò magis nec superiorè & infabilem, scilicet, ex patre natiuitatem. Idem ut non unum scædalum destruens, aliud faciat, nõ reuelauit eis veritatè.

A Et patet hic paciẽtiæ Saluatoris longanimitas, contentibus eũ, & falsũ de ipso dicentibus non respõdet. Sicut nec infra dicẽtib; *Demoniũ habes.* De ipso enim ait Propheta: *Factus sum sicut homo non audiens, & nõ habes in ore suo redargutiones, &c.* Et sequitur quarta pars, in qua murmuris eorum dehortatio. Et ibi quatuor. Primo, murmuris dehortatio. Secundo, modi credendi explicatio, ibi: *Nemo potest venire ad me.* Tertio, erroris opinionis, eorum amotio, ibi: *Patres vestri.* Quarto, veritatis declaratio, ibi: *Hic est verus panis.* Ait ergo: *Nolite murmurare.* Hoc enim erat quasi proprium Iudæorum: Nequẽ murmuraueritis, sicut quidam eorum murmurauerunt. Et subditur secundum: *Nemo potest venire ad me, nisi pater traxerit eum,* quasi dicat secundũ Glossam. Idem vos non creditis me esse panem, quia non estis tracti à patre per gratiam: *Resuscitabo eum.* Tã in anima quàm in corpore. Quod confirmans, ait: *Est scriptum in Prophetis: Ponam filios tuos doctos à Domino.* Et: *Omnes cognoscent me à minore vsq; ad maiore.* Et de hoc in Glossa. Sed quæritur de hoc, quod ait: *Nemo potest venire ad me, nisi pater traxerit eum.* ex hoc enim videtur, quod non est imputandum illis, qui non credunt, quia si pater traxisset eos, crederent. Itẽ sicut opponit Chrysost. quod ex hoc videtur, quod nihil est nobis positum, quo saluemur, ex quo pater trahit. Item destruit liberum arbitrium, ut videtur. Item quid opus est reprehensione: quasi dicat: nullum opus. Hæc ille. Item consimiliter opponit August. Si trahimur, ergo inuiti credimus, & violentia adhibetur, non voluntas excitatur. Itẽ trahitur, qui inuitus venit, & ita nõ credit propriè. Hæc ille, Item tractus, est motus violentus, de quo sapiens, & de spẽibus eius: Ergo non est cõueniens fidei, quæ est meritoria. Et ad istud respondet Chrysost. breuiter. Quod non destruit per hoc, quod in nobis est, scilicet liberum arbitrium: sed ostendit nos auxilio, scilicet diuino, indigere. Et huic concordat August. Non enim, inquit, ad Christum ambulando currimus, sed credendo: non motu corporis, sed voluntate cordis, Vnde quando ait Petrus: *Filius Dei vini: à patre tractus est, qui reuelauit ei.* Ista reuelatio est ista tractio. Hæc ille: & per hoc ad obiecta. Ista enim reuelatio non repugnat libertati arbitrii, sed iuuat eius infirmitatem. Ut enim dicitur Magistraliter: *Manere in se, est naturæ institutæ: descendere infra se, est naturæ corruptæ: supra se eleuari, vel ascendere, est naturæ per gratiam.* Et quia sensus & cogitatio hominis ab adolescentia sua prona sunt ad malum. Ideo propter pronitatem & inclinationem ad malum, sublimatio animæ ad Deum dicitur tractio: non sicut in motu corporalis, sed diuina reuelatione, vel doctrinæ sacræ eruditione, vel dilectionis diuinæ infusione, vel cælica cõsolatione, vel præmij promissione: De quibus August bene, dicens: *Est quædam voluptas cordis, cui dulcis est panis cælestis, voluptate enim traheris: de qua ait Propheta: Delectare in Domina, &c.* Et ponit exempla. Ramum viridem ostẽdis oui, & trahis: nuce puero, & trahis. Vnde Poeta: *Trahit sua quemque voluptas.* Hæc ille Et ibi bene de hoc: *Trahe me post te, Ibi Bernardus.* De hoc & Gregorius, loquens de Magdalena: *Trahebat eam cum de culpa compungeret: suscipiebat eam, ut de culpa liberaret.* Et idem: *Ipse eam per misericordiam trahit intus, qui per mansuetudinem suscipiebat foris: Attraxi te miserans tui.* Infra: *Cum exaltatus fuero, omnia traham ad me ipsum.* Et patet hic misericordia Dei: quosdam enim trahit ad se internis inspirationibus, vel cælicis reuelationibus, ut dictum est: quosdam inuitat blanditiis & paternis admonitionibus: Misit seruos vocare inuitatos ad nuptias. Item quosdam stimulat ornamentis & minis: Verba enim sapientum sunt stimuli. Et: *Stimulo boues agitatur.* Item quosdam capit aduersitatibus & tribulationibus: siue infirmitatibus: *Compelle intrare: Sepiam viam tuam spinis.* Et sequitur: *Vadam & reuertar ad virum meum.* Quod exponit Greg. bene de his, qui mundi

Paciẽtiæ longanimitas.

Ioan. 8. c
Psal. 37. c

1. Cor. 10. b
Exod. 16. a
Num. 14. f
Num. 16. f

1sa. 34. d
Hier. 31. f

Chrysost. hom. 45. in Ioan. ante med. tom. 3.

Aug. tract. 26. in Ioan. ante med. tom. 9.

Arist. Phys. lib. 7. tex. 10.
Chrysost. hom. 45. in Ioan. ante med. tom. 3.

Aug. tract. 26. in Ioan. ante med. tom. 9
Mat. 16. b

Genes. 3. a

Aug. ibid. post.

Psal. 36. a

Virg. Buc. Eccl. 2.
Ber. ser. 22. in Cat.

Gregor. in Ezech. lib. 1. hom. 8. ante med.

Idem in Euang. hom. 33. non longè à princ.

Hier. 31. a

Ioan. 1. c

Misericordia Dei

Mat. 22. a

Eccl. 12. d

Eccl. 18. c

Luc. 14. e

aduersita

Aug. tract. 25. in Ioan. post medium tom. 9.
Eccl. 10. b
Ibidem.

Ioan. 3. b

Ioan. 4. d
Mat. 26. d

Ioan. 5. e

Chrysost. hom. 44. in Ioan. post medium tom. 3.

Aug. tract. 26. in Ioan. ante med. tom. 9.

Chrysost. hom. 44. in Ioan. post med. tom. 3.

Aug. tract. 25. in Ioan. post medium tom. 9.

Psal. 35. b
Ibidem. c

Chrysost. hom. 45. in Ioan. post princ. tom. 3.

Iob. 8. b, c, d
Chrysost. ibid. post pauca.
Aug. tract. 26. in Ioan. post princ. tom. 9.

Mat. 13. g
Luc. 3. e
Luc. 2. g

Chrysost. hom. 45. in Ioan. non mult. à princ. tom. 3. Ibidem. paulo post.

aduersitatibus reuertuntur ad Deum. Item queritur de hoc, quod ait: *Omnes erunt docibiles Dei*, qualiter hoc: A quia multi semper manent increduli omni tempore. Et ad istud respondendum, sicut supra, ubi dictum est: Illuminat omnem hominem, quia nullus est illuminatus nisi ab eo, ut ibi est expositum, secundum August. Et hic similiter intelligendum, quod omnes erunt docibiles Dei: Quem docebit scientiam, &c. Et sequitur: Ablactatos à lacte. Et nota quod ille discipulus est bonus, qui est attentus ad audiendum: docilis, ad intelligendum: beneuolus, ad retinendum: docilis ingenio, attentus exercitio, beneuolus animo, ut ait Boetius. Vnde & qui tales sunt, sunt dociles discipuli Dei, ut ex dicto Isaiæ patet. Et quoniam dixit: *Nemo venit ad me, nisi pater traxerit eum*. Exponit, quid est trahi à patre, secundum Glossam: *Omnis qui audiuit à patre*, scilicet interna inspiratione trahitur: Audiam, inquit propheta, quid loquatur in me Dominus Deus: *Et didici*, doctrina prædicationis. Fides enim ex auditu: *Hic venit ad me*, scilicet credendo: *Non quia patrem vidit quisquam, nisi is, qui est à Deo*, scilicet vnigenitus, qui est in sinu patris. Supra: Dei ista visione filij supra, super illud: Hic enim vidit patrem: Nemo vidit patrem nisi filius. Et quia ego sum filius vnigenitus, qui credit in me, perfecta fide, habet vitam æternam, nunc in spe, postea in re, ut expositum est supra. Et merito habet vitam æternam: *Ego sum panis vitæ*. Supra eodem: *Panis, qui de celo descendit, dat vitam mundo*. Sed queritur, ex quo secundum Glossam, fuerunt scandalizati de sua doctrina, & murmurauerunt, nec intellexerunt: videtur, quod non debuit de his arcanis eos docere. Item dicitur: Nolite sanctum dare canibus: Ergo ut prius. Et ad istud respondendum, sicut ait Glossa. Verbis tegit illa sancta, scilicet arcana, quæ dicebat: ut & aliqui scandalizarentur, & humiles credentes probarerentur. Et quoniam scandalum est aliquando contemnendum, si de veritate nascitur. Tunc enim vtilius permittitur nasci scandalum, quam veritas relinquatur. Ut ait Greg. Dixerunt discipuli: Pharisei sunt scandalizati. Et dixit Dominus: Omnis plantatio, quam non plantauit pater, eradicabitur. Ideo non omisit veritatem docere licet essent scandalizati. Et per hoc ad aliud, quia illa sancta arcana, ut tamen tecta, proposuit coram eis. Et sequitur tertium, scilicet exclusio erroris: *Patres vestri manducauerunt manna: & mortui sunt*, quia poterant dicere, quod manna fuit panis vitæ, idem hoc remouet, dicens: *Patres qui manducauerunt, mortui sunt*. Sed queritur, quare ait: *Manducauerunt in deserto*, & non simpliciter: Et ad hoc respondet Chryl. Quod hoc ait propter duo: scilicet ad notandum, quod non erat extensum, id est, duraturum ad multum tempus, & quoniam venit secum in terram promissionis, & idem mortui sunt, ait August. Quia quod videbant, credebant: quod non videbant, non intelligebant. Et tales erant illi, scilicet infidelium patrum infideles filij. Sed qualiter eis impropert hoc, quia boni, ut Moyses & Aaron, qui manducauerunt manna, mortui fuerunt morte corporali non spirituali. Similiter qui manducant panem vitæ, de quo ipse loquetur, moriuntur morte corporali. Et ad istud respondet Aug. quod verum est, quantum ad mortem visibilem, sed quantum ad spirituales, non: quia cibum visibilem spiritualiter intellexerunt, spiritualiter esurierunt, spiritualiter gustauerunt, ut spiritualiter satiarentur. Sic est de nobis, hodie accipimus visibilem cibum. Sed aliud est sacramentum, aliud est virtus sacramenti. Et qui male accipiunt de altari, moriuntur. Murmuratores ergo patres illorum murmuratorum manducauerunt male, quia non intellexerunt, & mortui sunt. Hæc August. Et sequitur vltima pars, in qua eruditio veritatis: *Hic est verus panis*. Ita dictum est de manna, sicut de typo & figura: *Hic autem est verus panis*, scilicet figuratus per manna: *Si quis verum manducauerit*, scilicet recte credendo, & intus in corde intelligendo, & amando, ait Glossa: *Non morietur*, scilicet morte æterna. Ut enim ait August: Hunc panem signauit manna: hunc panem signauit altare Dei, illa sacramenta in signis diuersis

fuerunt: Omnes sub nube fuerunt. Et sequitur: Eandem escam spirituales manducauerunt, &c. Quod ergo ait hic: *Si quis manducauerit, non morietur*, pertinet ad veritatem sacramenti, non ad visibile sacramentum. Qui manducat intus non foris, qui manducat corde, non qui premit dente, ait Aug. Et specificat magis, quis est ille panis: *Ego sum panis vitæ*, scilicet essentialiter, quia vita: & effectualiter, quia dans vitam: *Qui de celo descendit*, scilicet factus homo: *Si quis manducauerit*, modo dicto: *Vuet in æternum*, non solum in presenti per iustitiam, ait Glossa sed in æternum. Ut enim ait Chryl. Panem vocat hic salutem, documenta, & fidem ad ipsum, aut corpus suum. Infra: *Si quis sermonem meum seruauerit, mortem non gustabit in æternum*. Item opponit Chryl. quod tunc non fuit tempus huius doctrinæ, quia non capiebant eam. Et ad illud respondet, quod tunc fuit multa necessitas, & multa utilitas: quia enim petebant cibum, reminiscens eius, qui datus progenitoribus: ostendens, quoniam omnia illa eis data erant umbra & typis, ideo meminit hic de ipsa veritate. Et quia quærebant cibum de celo, idem continuè dicebat, quoniam erat panis, qui de celo descendit. Nec scandalizari oportebat, sed interrogare congruum erat. Et sequitur illa pars, in qua ostendit se esse refectorium secundum humanam naturam, ibi: *Et panis, quem ego dabo*. Et hæc in quatuor partes. Primo, veritas eruditionis. Secundo Iudæorum inquisitio & explanatio veritatis, ibi: *Litigabant*. Tertio, specificatio loci, in quo hæc dicta sunt, ibi: *Hæc dixit in synagoga*. Quarto scandali quorundam expressio, & sedatio, ibi: *Multi ergo audientes*. Ait ergo: *Et panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita*, vnde dicitur: Panis, quem frangimus, nonne corpus Domini est? Ille est panis supersubstantialis, qui petitur in Dominica oratione. Et sequitur Iudæorum inquisitio & murmuratio: *Litigabant ergo Iudæi*. Et ibi duo. Primo, inquisitio. Secundo, veritatis explanatio, ibi: *Dicit ergo eis*. Ait ergo: *Litigabant*, scilicet murmurando & inquirendo de præmissio sermone, qui videbatur eis impossibilis. Vnde Chryl. Quoniam extranea fuit doctrina, idem litigabant, &c. Vnde Aug. Litigabant, quia panem concordie non intelligebant, nec sumere volebant: nam qui manducant talem panem non litigant: eo quod vnus panis & vnus corpus. Vnus corpus & vnus spiritus, sicut vocati estis. Et sequitur explanatio veritatis, ibi: *Dicit eis Iesus*. Et ibi quatuor. Primo præmittitur refectio necessitas. Secundo utilitas, ibi: *Qui manducat meam carnem*. Tertio, huius refectio veritas: *Caro mea*. Quarto eiusdem dignitas, ibi: *Hic est panis*. Ait ergo: *Amen dico vobis: Nisi manducaueritis carnem filij hominis*, scilicet intus permanendo, scilicet in corpore Christi, & rem sacramenti percipiendo: *Non habebitis vitam*, scilicet æternam. Vnde Augustinus: hunc cibum & potum vult, intelligi corporis & membrorum suorum societate, quod est Ecclesia sancta in electis, prædestinatis, vocatis, iustificatis, glorificatis. Huius rei sacramentum, id est, unitatis corporis & sanguinis alicui ad vitam, alicui ad exitum præparatur. Res verò sacramenti omni homini ad vitam, nulli ad exitum. Hæc ille: Probet se ipsum homo, & sic de pane illo edat: Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Est ergo necessitas huius refectio. Et sequitur utilitas: *Qui manducat carnem meam*, scilicet spirituali manducatione: *Et similiter bibit sanguinem*, habet vitam æternam, quia scilicet in me manet, & ego in eo, qui cum manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. *Et ego resuscitabo eum*, tam secundum spiritum, quam secundum corpus, ait Aug. Sed querit Chryl. quare toties repetit istud, scilicet de suscitatione: Et ad hoc respondet, dicens, quod hoc facit propter duo: quia hoc est hominibus & delectabile & desiderabile. Vnde & in veteri Testamento hæc fuit promissio seruientibus Deo: Honora parentes, ut sis longæuus super terram. Demum manifestat, quod est veritas refectio in carne & sanguine Domini explicando modum manducandi: *Caro mea verè est cibus*. Sed queritur, quid ait: Verè est cibus? Et ad hoc respondet Aug. quod cibos & potus idem appetunt

homines,

Aug. tract.
1. in Ioan.
post med.
tom. 9.
Isai. 28 a
Ibidem.
Discipulus
bonus.
Boët. de di-
scip. schola-
ium.
Isai. 28. e
Psal. 84. b
om 10. c

Ioan. 1. b
Mat. 11. d

Ioan. 1. a

Mat. 7. a

Scandalum
quando cõ-
temnendū.

Gregor. in
2 ech. lib. 1.
hem 7. ante
med.
Mat. 15. b

Chryl. hom.
45 in Ioan.
ante medium
tom. 3.
Aug. tract.
26 in Ioan.
circa mediū
tom. 9.

Ibid. post
paucā.

Eruditio
veritatis.

Aug. ibid.
post med.

1. Cor. 14. a

Aug. ibid.
paulo post.

Chryl. hom.
45 in Ioan.
ante med.
tom. 3.
Ioan. 8. g
Chryl. ibid.
post pauca.

1 Cor. 11. f

Mat. 6. c

Aug. tract.
26 in Ioan.
ante med.
tom. 9.
Ephes. 4. a

Refectio
necessitas &
utilitas.

Aug. ibid.
post aliqua.

1 Cor. 11. f

1. Ioan. 4. d

Aug. tract.
26 in Ioan.
post med.
tom. 9.
Chryl. hem.
46 in Ioan.
ante med.
tom. 3.
Exod. 20 b
Aug. tract.
26 in Ioan.
post med. um
tom. 9.

homines, vt non esuriant neq; sitiant; hoc autem non præstat veraciter nisi iste cibus & potus: qui eos, à quibus sumitur, immortales facit, id est societas sanctorum vbi pax & vnitas plena atq; perfecta. Hæc ille, supra eodem: *Qui venit ad me non esuriat.* Et quia dixit, quod est verè cibus, specificat modum manducandi: *Qui manducat carnem meam, in me manet.* Vt enim ait Aug. Hoc est manducare & bibere, sc. in Christo manere, & illum in se manentem habere. Infra: Manete in dilectione mea. Et talis viuunt, quia: *Sicut misit me viuens pater, qui sum sc. vita: Et ego vino propter patrem,* id est, genitus sum à patre, habens eandem vitam cum patre, supra: Sicut pater habet vitam in semetipso, sic & filius habet vitam in semetipso: *Et qui manducat me,* modo dicto: *Viuet propter me,* sc. habens me vitam in se. Et legit Aug. istud de Christo secundum suam humanitatem, dicens: Missio eius est eius exinanitio, & formæ seruilis acceptio. Secundum quod ait: Pater maior me est: seruata tamen æqualitate naturæ filij cum patre. Quasi ergo diceret: Ego humiliatus viuo propter patrem. Infra: Manducans me erectus viuunt propter me. Hæc ille. Sed videtur quod non sit vera similitudo: quia filius est eiusdem naturæ cum patre, manducans non eiusdem naturæ cum Christo. Et ad istud respondendum est, quod non est omnimoda similitudo: Vnde non ait: Ego manduco patrem, vt & sic viuam, sicut ait: Qui manducat me, viuunt propter me ait Aug. quia non participatione patris filius sit melior, qui est natus æqualis, sicut participatione filij sic manducans sit melior: modo tamen supra exposito sit similitudo. Et subditur dignitas refectiois: *Hic est panis.* sc. qui dat vitam manducantibus, non talis manna. Ideo sequitur: *Nō sicut manducauerunt patres vestri manna,* quia manna fuit typus & umbra, hic panis veritas significatur. Et ideo: *Qui manducat hunc panem, viuunt.* Vt est sepe dictum supra. Sed quæritur, ad quid toties repetit de manna & inculcat? Et ad istud respondet Chryl. quod ideo toties reminiscitur manna, ad fidem inducens, quod si possibile factum est, quadraginta annis sine messe & frumento continere illorum vitam: multo magis & nunc ipse veniens posset dare vitam. Et si illi typi erant, multo magis ipsa veritas erat talis, quæ posset dare vitam. Sed quæritur, ad quid toties inculcat: quasi idem, quod erat talis, qui de cælo descenderat: & quod qui manducabat viveret. Vnde decies repetitur hic actus viuificandi, & attribuitur pani. Primo, quando ait: *Verus panis est, qui de cælo descendit, & dat vitam mundo.* Secundo quando ait: *Ego sum panis vita.* Tertio, quando ait: *Ego sum panis, qui de cælo descendit.* Quarto, quando ait: *Hic est verus panis.* Quinto, quando ait: *Ego sum panis viuus.* Sexto, quando ait: *Panis quem ego dabo.* Septimo quando ait: *Hic est panis qui de cælo descendit.* Octauo quando ait: *Qui manducat hunc panem.* Nono, quando ait sub nomine carnis: *Nisi manducaueritis carnem filij hominis.* Decimo, quando ait: *Qui manducat meam carnem, habet vitam æternam.* Vnde decies attribuitur actus viuendi isti pani, vel carni vel sanguini. Et conuenienter ad figurandum, quod per ipsum & in ipso sunt venturi electi eius, & membra sunt ad ordinem decimum in cælo, qui signatur per dramam decimam. Sed quæritur de supradictis. Ait enim: *Litigabāt Iudæi.* Et videtur, quod rationaliter, quia non conuenienter videbatur, quod sua caro esset panis vitæ. Non ergo fuit mirum si Iudæi murmurent. Et ad istud respondendum secundum Chryl. quod non oportebat scandalizari, sed congruum erat interrogare & inquirere, quæ esset illa caro: quia de illa Prophetæ prædixerunt, & oportebat credere iis, quæ dicebantur. Vnde ad scripturas & ad prophetas eos mittit. Scandalum ergo erat, amentia eorum. Ipse enim erat magister paratus ad omnes effundere suam doctrinam, sc. si quæruissent, ait idem Chryl. Item quæritur de necessitate & congruitate huius cibi vel huius panis. Et de hoc Hugo sufficienter, vbi ait: Voluit sapientia Dei ostendere, quoniam est animarum cibus & refectio, & propterea carnem assumptam in edulium proposuit, vt per cibum carnis inuitaret ad gustum diuinitatis. Et

ibi bene de hoc. Item quæritur. Ex quo caro sua est verus cibus: quare proponitur sub specie panis, & non carnis, & quare sanguis sub specie vini? Et ad istud respondet Hugo, quod ne humana infirmitas contactu carnis in assumptione horreret, consueti & principalis edulij specie illa velantur: & sic lumendam proposuit, vt sensus in eo foueretur, & fides in altero edificaretur. Et ibi bene de hoc. Item quæritur, quare sub specie panis & vini proponitur, & non aliarum rerum. Et ad illud respondet ibidem, quod non ponitur sub aliis speciebus, vt doceatur plena & perfecta esse refectio in assumptione corporis & sanguinis Domini. Et ibi multum & bene de his. Aug. verò assignat aliam rationem, vbi ait: quod Dominus corpus & sanguinem in iis rebus commendauit quæ ad vnum aliquid rediguntur ex multis. Panis enim ex multis granis in vnum confluit: vinum vero ex multis acimis. Et ideo hoc, quia manducare corpus & sanguinem, & manere in Christo & in vnitate corporis eius. Quæritur de hoc quod ait: *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, non habebitis vitam.* Ex hoc videtur, quod corpus filij Dei in nos cõteritur, quia cibus in manducantem cõuertitur. Item ex hoc obiciunt hæretici, quod à nobis atteritur: & à paganis, quod Deus noster à nobis comeditur sine manducatur. Et ad istud respondendum in homilia, vbi ait. Qui manducat, nunc quod pertinet ad visibile sacramentum, sed quod pertinet ad virtutem sacramenti: qui manducat intus, non foris, qui manducat in corde, non qui premit dente, accedat, credat, viuat de Deo, Deo incorporetur, non obhorreat à cõpage membrorum, non sit putridum membrum, quod refecari mereatur, non sit distortum, de quo erubescatur: pulchrum sit, aptum sit, sanum sit, hæreat corpori, viuat de Deo in Deum. Hæc ille. Et per hoc ad obiecta. aliter enim est de ista manducatione & de corporali: quia in ista Deo incorporamur, in ipsum cõuertimur, & ab eo conuersamur & sustentamur. In manducatione vero corporali cibus in manducantem conuertitur, & ei incorporatur. Item quæritur de hoc, quod ait: *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, non habebitis vitam.* Ex hoc videtur quod sine Eucharistia, vel manducatione corporis Domini, non est salus. Item ex hoc, quod paruuli baptizantur, non saluantur. Item soli sacerdotes sumunt sanguinem: Ergo alij non sumentes, non habent vitam æternam. Et ad istud patet responsio ex dictis. Est enim manducatio, sc. spiritualis per fidem, & charitatem, de qua ait Aug. prius: Crede & manducaisti. Et sine hac non est salus. Est alia sacramentalis, sine qua potest esse salus, dum sit perfecta fides, nec sit contemptus sacramentalis manducationis pro tempore. Ad aliud respondendum, quod sicut paruuli saluantur in fide parentum, & corpori mystice Christi incorporantur & vniuntur, sic in fide illorum manducant, quantum ad hoc, licet in eis non fuerit actualis fidei intellectus, & amoris affectus sicut in adultis. Ad aliud patet ex dictis, quod in omnibus fidelibus est sumptio sanguinis per fidem & charitatem dicto modo: Sacramentaliter autem sumitur sanguis à sacerdotibus, nec dispensatur aliis cõmuniter propter periculum euitandum. De isto pane vitæ secundum diuinam naturam & secundum humanam, & de manducatione carnis filij Dei, & sanguinis patet in collationibus, infra De vtilitate vero huius manducationis Chryl. hic multum & bene, vbi ait: Volens inquit ostendere amorem, quæ habet circa nos, remisit seipsum nobis, & recomassauit corpus suum in os, vt vnum quid fiamus, sicut corpus capiti copulatum. Et sequitur: Hic sanguis imaginem nobis operatur regalē, hic pulchritudo inconstructibilis, hic sanguis marcescere animæ nobilitatem non dimittit, hic sanguis abigit demones, vocat angelos ad nos, hic sanguis vadibile fecit cælum: Si quis estum patitur, ad huc veniat fontem, & refrigeret æstum. Etenim ariditates soluit, incetua omnia mitigat. Et sic de aliis multis, quæ ibi annumerat. Et ibidem de indignè accedentibus, ait: Quod si illi, qui sordidant purpuram regalē torquentur, multo magis qui indignè corpus Domini & sanguinem manducat.

Ibid. post pauca. Ioan. 15. b

Ioan. 5. d

Aug. ibid. post.

Ioan. 14. d

Aug. ibid.

Chryl. ibid. 26. in Ioan. ante med. tom. 3.

Actus viuendi tribuitur Eucharistia.

Luc. 15. b An rationaliter litigarent. Chryl. hom. 46. in Ioan. circa med. tom. 3.

Hugo de sacram. fid. lib. 2. p. 8. c. 8. in princ.

Ibid. conseq.

Aug. tract. 26. in Ioan. post medium tom. 9.

Hæreticorum & paganorum error cõfutus. Aug. ibid. multo ante

Aug. tract. 25. in Ioan. paulo ante med. 10. 9.

Chryl. hom. 45. in Ioan. post medium tom. 43. Ibidem.

&c

Heb. 10. c

Chryf. hom. 46. in Ioan. ante med. tom. 3.

Ioan. 18. d

Aug. tract. 27. in Ioan. non longè à princ. tom. 9. Chryf. hom. 46. in Ioan. ante medium tom. 3. Ibidem.

Aug. tract. 27. in Ioan. non mult. à princ. tom. 9. Ibidem paulo post. Hebr. 4. d

Chryf. hom. 46. in Ioan. ante med. tom. 3. Ibidem. 2. Cor. 3. b

1. Cor. 3. b

Ioan. 3. b

Aug. tract. 27. in Ioan. ante med. tom. 9.

Ibidem post pauca.

1. Cor. 8. a

& bibit. Et si quis irritans legem Moyſis moritur, multo magis qui conculcauerit ſanguinem Teſtamenti. Et ibi multum & bene de his. Et ſequitur tertia particula in qua loci ſpecificatio, vbi præmiſſa ſunt dicta, ibi: *Hec dixit in ſynagoga.* Sed quæritur, quare ſic ſpecificat? Et ad hoc reſpondet Chryſ. quod ideo hoc ait ad denotandam obſtinationem illorū. In Capharnaum enim plurimæ virtutes factæ, propter quas oportebat eum audiri, nec tamē crediderunt. Item in ſynagoga locutus eſt, vt oſtenderet, quod non erat contrarius patri, inſi: a: Ego docui in ſynagoga. Et ſequitur quarta particula, in qua ſcandali quorundam diſcipulorum ſpecificatio ſiue murmuratiōis. Et ibi quatuor. Primo, murmuris præmiſſio. Secundo, eiſdem à Chriſto deprehēſio & doctrinæ eruditio, & diſcipulorum ſcandalizatio, ibi: *Sciens autem.* Tertio, Chriſti inſiſtitio & Petri reſponſio: *Dixit ergo Ieſus.* Quarto, Saluatoris reſponſio, & Iudæ proditoris, qui erat murmurator, denotatio: *Reſpondit ergo Ieſus.* Ait ergo: *Multi audientes dixerunt: Durus eſt hic ſermo.* Vt enim ait Aug. *Multi,* inquam, non ex inimicis, ſed: *Ex diſcipulis,* ſcil. carnaliter ſapientes, ait Gloſ. *Durus eſt hic ſermo,* id eſt, aſper, laborioſus, ait Chryſ. Sed quæritur, ſicut opponit hic Chryſ. qualiter fuit durus, ex quo vbiq; promittebat vitam creditibus in eum? Et ad hoc reſpondet Chryſ. quod durus videbatur eis ſermo, id eſt, difficile ſuſceptibilis, & ſupercedens eorum imbecillitatem: exiſtimat aut ipſum Ieſu qui ſupra ſe, quando ait ſc. *Qui manducat carnem meam.* Carnaliter enim ſapiebant, & de carne, qua indutus erat ſecundum Aug. Sed quæritur, quare tam obſcurè locutus eſt eis? Et ad hoc reſpondet Aug. & eſt in Gloſ. quod oportebat ſic loqui, vt non ab omnibus intelligeretur ſecretum Dei. Et ſequitur ſecundum: *Sciens autem Ieſus apud ſemetipſum:* Omnia enim ſunt nuda & aperta oculis eius. Sciens, inquam, quod murmurarent, ſc. de prædictis: *Dixit eis hoc vos ſcandalizati?* ſcil. quod dixi me carnem dare in cibum, quod non eſt intelligendum de carne, qua induor, ſed ſpiritualiter eſt intelligendum. Ideo explanans ſubdit: *Si ergo videritis filium hominis aſcendentem.* Et eſt oratio defectiua, & ſuſpenſiua, ſecundum Gloſſam. Et eſt ſenſus: *Si videritis,* id eſt, credideritis, quod filius hominis aſcenderit in cælum, tunc intelligetis, quoniam caro, ſiue corpus meum morſibus non conſumitur. Abducit enim eos ab æſtimādo eum eſſe filium Ioseph. Ideo ſequitur, ait Chryſ. *Spiritus eſt qui viuificat,* id eſt, ſpiritualis intelligentia: *Caro autem non prodeſt quidquam,* id eſt, carnalis intelligentia. Vnde Chryſ. ſpiritualiter oportet audire, quæ de me dicta ſunt: qui autem carnaliter intelligit, nil proficit: Littera enim occidit. Et ideo ſubdit: *Verba quæ ego locutus ſum, ſpiritus & vita ſunt* id eſt, ſpiritualia, nihil habentia carnale, vt ait Chryſ. Et ſic intellecta, ſunt vita, quia viuificant: *Spiritus viuificat.* Opponit Aug. qualiter ait: *Si aſcendentem vbi erat prius:* Ergo ſecundum hoc, quando tunc loquebatur, non erat ibi. Cuius contrarium ſupra, vbi ait: *Nemo aſcendit in cælum, niſi qui de cælo deſcendit.* Filius hominis, qui eſt in cælo, tunc erat ibi. Et ad iſtud reſpondet Aug. Vnam perſonam eſſe Chriſtū non duas. Secundum vnitatem ergo perſonæ, in cælo erat, quando in terra loquebatur: filius Dei in terra in ſuſcepta carne, filius hominis in cælo in vnitatem perſonæ. Quasi ergo dicat: *Si videritis aſcendentem vbi erat prius,* id eſt, credideritis æqualem patri: tunc intelligetis, quæ dicta ſunt. Item quæritur, qualiter ait: *Caro non prodeſt quidquam.* Cum ſupra idem dixerit: *Qui manducat carnem meam, habet vitam æternā.* Et ad iſtud reſpondendum ſecundum Auguſt. quod non prodeſt quidquam eo modo quo intelligebatur, ſicut dicitur de ſcientia, quod inflat, ſcil. ſine charitate, ædificat autem per charitatem. Ita caro prodeſt illi, qui intelligit ſpiritualiter. Maneamus ergo in illo vt membra: ſpiritus autem viuificat viuam membra, & non niſi inuenerit in corpore, quod vegetat. Hæc Aug. Et ſubdit cauſam, quare non intelligunt, ibi: *Sed ſunt quidam ex vobis, qui*

non credunt: Niſi credideritis, non intelligetis. Per fidem enim cognitio, per intellectum viuificatio, ait Auguſt. Et quia dixerant, quod erant quidam non credentes, ſubdit: *Sciens autem ab initio,* qui nouit omnia ab æterno: Omnia ſunt ei agnita antequam crearentur: *Qui eſſent credentes,* & non ſcandalizati: *Et quis traditurus,* ſc. Iudas. Vt enim ait Aug. nec expreſſit, nec ſiluit, vt omnes timerent: *Propterea dixi vobis,* ſcilicet quod quidam non credunt: *Quia nemo poteſt venire ad me, niſi fuerit datum.* Supra eodem: *Nemo venit ad me, niſi pater traxerit eum.* Sed tunc quæritur, quod ſi omnibus eſſet datum à patre, omnes veniſſent: Non ergo eſt eis imputandum, quod non venerunt. Et ad iſtud reſpondendum ſecundum Chryſ. quod hoc dictum eſt, qui tribuit ſe eſſe dignum vt accipiat, ille accipit. Vnde hic notat à parte Dei dandam gratiam, promptitudinem, & à parte ſuſcipientium voluntatis ad ſuſcipiendum libertatem. Propter quod ait Apoſtolus: *Ne quis deſit gratiæ Dei.* Et nota quod ait, *Spiritus eſt qui viuificat.* Dicitur enim ſpiritus quadrupliciter, vel ipſe Deus: Deus enim ſpiritus eſt. Vel dicitur ſpiritus tertia perſona in Trinitate: Tres, qui teſtimonium dant in cælo: Pater, Verbum, & ſpiritus ſanctus. Item ſpiritus dicitur donum Dei gratuitum: *Dat ſi iuratum bonum petentibus ſe.* Item vel dicitur ſpiritus homo donō inſpiratus, & ſecundum ſpiritum viuens: *Quod natum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt:* Non eſtis in carne ſed in ſpiritu: Et talia ſpiritus viuificat id eſt, viuificatus opera vitalia facit, & ſpiritualiter intelligit. Vbi erat impetus ſpiritus, illuc gradiebantur. Ibi Greg. Impetus ſpiritus eſt ad charitatem, humilitatem, continentiam, & ſic de aliis virtutibus. Eodem modo caro dicitur viuens ſecundū carnem: Maniſta ſunt opera carnis. Vt enim ait Aug. Ille ſecundū carnem viuunt, qui ſecundum ſeipſum viuunt. Et talis non prodeſt quidquam, nec ad intelligendū: Animalis enim homo non percipit, quæ Dei ſunt. Non poteſtis ſc. ſumere eſcam, id eſt, ſolidam doctrinam: Carnales enim eſtis: *Itē: Non prodeſt quidquam,* ad reſiſtendum tentationibus: *Spiritus promptus caro infirma.* Item: *Non prodeſt quidquam,* ad proficiendum in bonis operibus: *Caro & ſanguis regnum Dei non poſſidebunt,* quia ſc. non operantur, quæ ducunt ad regnum: Non eſt regnum Dei eſca & potus, ſed iuſtitia, pax, gaudium, &c. Et ſubditur diſcipulorum ex hoc ſcandalizatio: *Ex hoc multi abierunt retro,* id eſt, ad ea, quæ ſunt retro, & non ad ea, quæ ſunt ſecundū veritatem, ait Chryſ. vel: *Retro,* id eſt, poſt ſatanā non poſt Chriſtum, ait Aug. *Et cum illo non ambulabant.* Præciſi enim à corpore vitam perderunt, ait Aug. Et nota quod mali abeunt retrorſum: quidam amore terrenæ poſſeſſionis & proprietatis. Cū Dñs dixiſſet, *Vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus.* Et ſequitur: *At ille abiit triftis, & cat.* Item quidam abeunt voluptatē carnis: *Quædā conuerſæ ſunt retro poſt ſatanā: Reliquiſti me & retrorſum abiſti.* Itē quidā abeunt retrorſum voragine gulæ: *Reuertamur in Ægyptū,* &c. Et: *Abierunt hi voluptatibus ſuis.* Et ſequitur: *Facti ſunt retrorſū.* Et omnes tales ſunt indigni regno Dei. Vnde vxor Loth, aſpiciens retro periit. Et contraria de Paulo: *Quæ retro ſunt, obliſcens, &c.* Et ſequitur inſiſtitio Saluatoris: *Dixit ergo Ieſus ad duodecim: Nunquid & vos vultis abire:* Sed quæritur, qualiter ait: *Duodecim,* quia ſupra dictū eſt, quod multi diſcipulorū abierunt retro. Sed credendū eſt, quod Iudas fuerit peior inter alios, & ita nō videtur remanſiſſe. Et ad hoc eſt reſpōdendū, ſecundū Gloſ. quod Iudas corpore ſolum permāſit. Et nō dixit: *Abire,* hoc eſſet expellētis, ſed ait: *Nunquid vultis abire?* ſc. interrogatiuè. Neq; enim blanditus eſt eis, neq; offēdit expellendo, ſed interrogauit. Neq; hoc erat verbū contēnentis eos, neq; volentis vi & neceſſitate detineri eos. Sed quæritur ex quo remanſerunt, & alij abierunt, quare non commendauit eos? Et ad hoc reſpondet Chryſ. quod ideo non laudauit, ne eſſent paſſi quid humanum, ſcilicet vana gloria. Et ſequitur reſponſio Petri: *Reſpondit ergo Simon*

Iſa. 7. a

Aug. ibid. circa med.

Eccl. 2. 3. d

Aug. tract. 27. in Ioan. ante med. 10. 9.

Chryf. hom. 46. in Ioan. ante medium tom. 3.

Heb. 12. c

1. Cor. 3. b

Spiritus quadrupliciter.

2. Cor. 3. g

1. Ioan. 5. c

Luc. 11. b

Ioan. 3. b

Rom. 8. b

Ezech. 1. b

Gregor. in

Ezer. lib. 1.

hom. 5. non

longè à prin.

Gal. 5. d

Aug. de ſalu-

tariis. do-

cum. ad quæ-

dam Com.

c. 17. 10. 4.

1. Cor. 2. d

1. Cor. 3. a

Mat. 26. d

1. Cor. 15. f

Rom. 14. c

Chryf. hom.

46. in Ioan.

circa med.

tom. 3.

Aug. tract.

27. in Ioan.

post med.

10. 9.

Ibid. paulo

post.

Mat. 19. c

1. Tim. 5. c

Hier. 15. a

Num. 14. a

Hier. 7. c

Ibidem.

Genes. 17.

Phil. 3. a

Chryf. hom.

46. in Ioan.

post med.

tom. 3.

Petrus

Ibid. paulo
post.
Ibidem.

Ibidem.
Mat. 16. c
Chryf. ibid.

Ibidem.

Chryf. ibid.

Quare duo-
decimelecti.
Aug. tract.
27. in Ioan.
post medium
tom. 9.
Ibid. ante.
Chryf. hom.
46. in Ioan.
post medium
tom. 3.
Cur Iuda
electus ma-
lus.
Aug. tract.
27. in Ioan.
post med.
tom. 9.
Aug. de Ci-
uit. Dei. lib.
18. cap. 49.
tom. 5.

Chryf. hom.
26. in Ioan.
post medium
tom. 3.

Ioan. 12. a

Mat. 27. a
Aug. tract.
27. in Ioan.
post med.
tom. 9.
Mysterium
numeri
duodenarij.
Greg. Mor.
lib. 1. cap. 6.
ante med.
Iob. 1. a
Ibid. lib. 35.
cap. 7. circa
med.
Aug. de Ci-
uit. Dei. lib.
20. c. 5. ante
med. tom. 5.
Duodecim
Apostoli
Exod. 15. g

Petrus. Et respondet pro omni collegio : videns enim Petrus, quod non erant verba Dei, quæ scandalizarent, sed fuit indeuotio eorum, qui audierant vt ait Chryf. Ideo ait: *Ad quem ibimus? verba enim vita habes*, scil. de resurrectione à mortuis, & de vita aeterna, ait Chryf. supra eodem: *Verba, quæ ego loquor, spiritus & vita sunt: Et nos credimus*. scil. assentiendo: *Et cognouimus*, intelligendo: *Quia tu es Christus filius Dei*, non Ioseph, sicut alij dicebant. Sed quæritur, qualiter ait: *Nos credimus*, &c. Ex quo alij abiernunt qualiter ait: *Credimus*. Item ex quo Iudas remanserat cum eis, qualiter respondit in plurali. Et ad istud respondet Chryf. quod respōdit pro bonis, quorum erat futurum caput. Sed quæritur, quare non fuit Petrus laudatus de ista responsione, & promissio facta ei, sicut dicitur: Et ad hoc respōdet Chryf. quod ibi de discipulis nihil dixit Petrus, id est, non respōdit in persona discipulorum, sed in singulari ait: Tu es Christus. Hic autem ait: *Credimus*, pro collegio respondet. Ideo non fuit laudatus taliter, vt esset promissio ei facta. Et vbiq; patet veritas fidei B. Petri, & stabilitas constātiæ & charitas amicitia, & virtus audaciæ. Vnde Chryf. Vide amicitia seruatoris, fratrum amatorem, scil. Petrum: qui pro omni collegio respondet. Et sequitur Saluatoris responsio, veritatis eruditio: *Respondit, &c. Duodecim elegi*. Sed quæritur, quare tot? Ad hoc respondet Aug. quod iste numerus sacratu est, & Iudæa perditio vnus subrogatur, sc. Matthias Per quatuor enim cardines mundi fidem Trinitatis erant annuntiatu: idē ter quaterni. Item opponit Aug. qualiter ait: *Duodecim*, quia secundū hoc diabolus erat electus, quia vnus ex illis factus diabolus. Itē hoc nomen electus in laude ponitur: ergo non potest extendi ad duodecim. Item opponit Chryf. quod ex hoc gentiles insipienter accusant Christū, quod elegit talē discipulū. Item electio est commendabilior in qua eliguntur soli boni, quam in qua eliguntur mali, vel malus: Ergo vt prius. Item quæritur, quare elegit talem discipulū, qui erat futurus malus? Et ad hoc respondet Aug. quod sicut iniqui vtuntur male bonis operibus Dei, sic e contrario Deus bene vtitur malis operibus iniquorum. Vnde malo Iuda bene vsus est Dominus: tradidit enim se, pertulit, vt redimeret nos. Hæc ille. Et planius idē August. Elegit discipulos, habuit inter eos vnū, quo malo bene vtens, & suæ passionis implet depositū, vt Ecclesie suæ tolerātorū malorū præberet exemplū. Hæc ille. Ob ergo impletionē diuinę dispositionis de sua passione ob exempli patiētia exhibitionē, & ob aliorum probationē. Vnde Glossa: *Causa probandi eos, sic elegi*. Et per hoc patet ad alia. Vnde Chryf. quod non necessitate & vi Deus consuevit facere bonos, neq; electio eius violenta est: idē fuit malus inter eos. Et, vt ostenderet Deus quod in mente nostra est & saluari & perire: Idē ait: *Vnus diabolus est*: deorsum fluens & caduca sequens: ipse enim erat fur & loculos habens, infra: Et exponit Euangelista: *Dicebat autem de Iuda Simonis*, scilicet filio Iscariotis, quod interpretatur memoria sanguinis. Simon enim interpretatur obediens. Et ille fuit obediens nō Deo, sed pecuniæ. Iudas confitens non ex veritate: Peccauit tradens sanguinem iustū: *Hic erat traditurus eum cum esset vnus ex duodecim*. Sed quæritur, quare hoc apponit scil. *Duodecim*, cum esset certū. Ad hoc respondendū, quod idē E apposuit ad denotandū ingratiudinē suam. Vnde Aug. Quid Iuda peius? Inter omnes discipulos adhærentes magistro. Loculi illi commissi sunt, & dispensatio pauperū distributa. Ingratus tanto beneficio, honori tanto accepit pecuniā, perdidit iustitiā, tradidit vitā mortuus. Hæc ille. De mysterio verò numeri duodenarij & quare est numerus Apostolicus, Gregorius bene exponens illud: *Nati sunt ei septē filij & tres filia*. Siue, inquit, quatuor per tria, siue e contrario septē in duodecim vertuntur, & ideo sancti Apostoli, quia Trinitatē in quatuor partibus mundi prædicare mittebantur, duodecim sunt electi. Hæc ille. Idem: Et de hoc bene Aug. De mysterio vero istorū duodecim Apostolorū in scriptu-

ra legis multis locis: fuerunt enim signati per duodecim fontes: & per duodecim viros electos: & per duodecim lapides: & per duodecim horas diei, infra: & per duodecim stellas in capite mulieris: & per duodecim fundamenta & duodecim portas: & per duodecim fructus ligni vitæ.

C A P V T VII.

Posthæc ambulabat Iesus in Galileam, &c. Determinato transitu filij Dei trans mare Galilæe, & de miraculi operatione & doctrinæ veritate: in parte ista narratur de suo ascensu & de sua doctrina & opere miraculoso: Idque primo. Secundo, determinatur de suo transitu trans Iordanem, ad declinandam malitiam consequentium, ibi: Et abiit trans Iordanem. Prima pars in quatuor partes, secundum quatuor capitula. Primo, determinatur de suo ascensu in Hierusalem, & de sua doctrina. Secundo, de ascensu in montem, & regressu, & confutatione malignantiū, ibi: Iesus autem perrexit in montem. Tertio determinatur de suæ potentia miraculoso opere ad confirmationē doctrinæ, ibi: Et præteriens vidit. Quarto, de exemplis vitæ suæ & doctrina & eruditione spiritualiter præsentium siue prælatorū, ibi: Amen amen dico vobis, Prima pars in duas partes. Primo, morę ipsius in Galilæa, & causæ ipsius morę præmissio. Secundo, sui ascensu & manifestationis subiūctio: *Vi autē ascenderunt*. In prima quatuor. Primo, vt dictum est, suæ morę in Galilæa specificatio. Secundo, discipulorum persuasio, vt ad diem festum ascenderet, ibi: *Erat in proximo dies festus Tertio*. Saluatoris respōsio, ibi: *Dixit eis ergo Iesu*. Quarto, ascendendi ad diem festum dissimulatio, ibi: *Vos ascendite*. Ait ergo: *Posthæc ambulabat*. Multis tamen interiectis miraculis, quæ hic tacentur, sicut patet à Magistro in historiis. Vnde: *Posthæc*, notat ordinē non immediationem. Non enim volebat in Iudæam ambulare, quia quærebant eum interficere. Sed quæritur, qualiter hoc; quia videtur tunc mortem & homines timere. Item videtur non habere potestatem resistendi vel præcauendi mortem. Item cum posset exire de manibus eorum, sicut fecit infra, non oportuit, quin in Iudæam ambularet. Ad istud respondet Aug. bene. Quando latuit, vt homo, non potentia amississe putandus est, sed exemplum infirmitati præbuisse. Et sequitur: *Sæpē signatum est in capite*, quod futurum est in corpore. Ne ergo obiceretur, pro crimine, scil. alicui fideli, si fugeret, latibulū præcessit in capite, & potentiam demonsttrauit, quando voluit. Infra: Quando, sc. ceciderunt, qui capere eum voluerunt. Sed tunc obicitur, quod licitū est fidelibus fugere in persecutionibus. Cuius tamen contrarium patet, infra: Vbi culpatur mercenarius, quia fugit. Et ad istud respondendum secundū Aug. quod aliquando licet fugere, quando est persecutio personæ, & tunc licitum est fugere: aliquando est persecutio Ecclesie siue generalis, & tunc non licet pastori fugere, vt patebit infra: *Litera vero Chrysof. est: Non habebat potestatem*. Et super hoc opponit, cum omnia possit, qualiter ait: *Non habebat potestatem?* Et ad hoc respōdet, quod loquitur de ipso, vt homines fugiebat enim vt homo. Quando autem non detinebatur, virtutem diuinitatis ostendebat. Ens enim vterq; scil. Deus & homo, vtraq; de se voluit credi, ibi: Et sequitur secundū: *Erat autē in proximo dies festus Scenophagia*. Erat autem festum Tabernaculorū, quia tabernacula faciebant ad similitudinem eorū, qui in eremo habitauerūt, & celebrabatur septimo mense. Et ex hoc patet, vt dicit Chryf. quod non omnia studebat Euangelista enuntiare, sed illa, pro quibus fuit hic aut querela aut cōtradiectio à Iudæis. Vnde in his quinq; mensibus, qui erant inter festa, nisi miraculum de panibus narrat, & concionē ad Iudæos. Vbi enim extraneū quid aduersus eū fiebat, hoc exarare studuit. Hæc ille. Et ex hoc patet, quod multa miracula hic omisit Euangelista.

Num. 13. a, b
Iob. 4. a
Ioan. 11. b
Apoc. 12. a
Apoc. 21. d
Apoc. 22. a
Continuatio.

Duifio.
Ioan. 10. d

Ioan. 8. a

Ioan. 9. a

Ioan. 10. a

Ioan. 8. g
Aug. tract.
28. in Ioan.
non longē à
princ. tom. 9.
Ibidem.
post pauca.
Ioan. 18. a
Fugere
quando liceat.
Ioan. 10. b
Aug. epist.
180. ad Honoratum per totum 10.
Ioan. 10. b
Chryf. hom.
47. in Ioan.
ante med.
tom. 3.

Scenophagia.
Iob. 23. d
Chryf. ibid.
post aliqua.

Multa miracula omif-
fa.

Aug. tract.
28. in Ioan.
ante medium
tom. 9.
Gen. 18. c
Aug. ibid.
paulo post
ibid. post
panca.
Chryf. hom.
47. in Ioan.
ante medium
tom. 3.
Aug. tract.
28. in Ioan.
ante med.
tom 9.

Ioan. 1. b
Luc. 4. d

Chryf. hom.
47. in Ioan.
ante med.
tom. 3.
Ibidem paulo
ante.
Aug. tract.
28. in Ioan.
ante med.
tom. 9.

Mich. 7. b

Deut. 13. b

Opera face-
re ob vanam
gloriam.
Ioan. 5. g.
Deut. 33. b
Luc. 13. c

Greg. in
Euang. hom.
37. ante
med.

Aug. tract.
28. in Ioan.
ante med.
tom. 9.
Gal. 4. a

Aug. tract.
28. in Ioan.
post med.
tom. 9.
Hier. 17. b
Ecl. 11. a
Ecl. 13. a

Ioan. 15. c

Et quia dixit, quod erat festus dies, subditur: *Dixerunt ad eum fratres: Vade in Iudam.* Sed quæritur, quare ait: *Fratres,* cum esset filius virginis? Et ad hoc respondet Augustinus quod consanguinei virginis secundum consuetudinem scripturarum dicebantur fratres: Sicut Abraham & Loth. Sicut enim ait Augustinus. In sepulchro, in quo iacuit corpus Domini, nec ante, nec post mortuus iacuit: sic vterus Mariæ nec ante nec post aliquid mortale conceperat: *Dixerunt autem ad eum. Vade in Iudam.* Vt enim ait Augustinus Opera Domini discipulos non latebant, sed istos latebant. Isti enim fratres, id est consanguinei ipsa propinquitate credere in eum fastidierunt: *Vt & discipuli: ui u deam opera tua.* Vt enim ait Chrysolomus hic vocat discipulos turbam sequentem non duodecim. Et superaddunt: *Nemo in occulto aliquid facit.* Vt enim ait Aug. Loquebatur caro carni, sed caro sine Deo carni cum Deo. Prædicta carnis verbo, quod caro factum est: *Si hec facis,* id est, si vera sunt miracula, quæ facis: *Manifesta te ipsum mundo,* sc. eundo in publicum & faciendo miracula coram mundo. Quia propheta sine honore in patria sua, supra: *Neque enim fratres eius credebant in eum,* sc. consanguinei, nimirum Iacob, primus Hierosolymarum Episcopus: & Iudas, ut ait Chryf Sed quærit Chryf. qualiter ait: *Non credebant in eum,* ex quo rogauerunt Dominum mirificari, id est miracula facere: videtur, quod in eum credebant. Et ad istud respondet, quod verba erant multæ incredulitatis, & multæ amaritudinis, quia erant suspicantium non esse vera miracula, & inculantiū eum de amore gloriæ. Vnde Aug quia humanā gloriā requirebāt: ideo in eum nō credebant: Et patet ex dictis quæ & qualia appetūt fratres, & cognati suis cognatis, qui sunt in dignitate: optant in eis excellentiā temporale, secularē apparentiā & humanā gloriā. non propter verum amorē eorum, nec propter diuinum honorē, nec propter animarum salutem, licet hoc pretendant aliquando: sed propter propriā excellentiam & gloriā. Et ideo cauendum ab eis, nec assentiendum cōsiliis eorum in prædictis acquirendis: *Nolite credere amico.* Et sequitur: *Inimici hominis domestici eius.* Et de hoc bene Seneca: *Surdum te amicis tuis præsta, bona animo malo tibi precatur: & si felix esse vis, deos ora, ne quid tibi ex his, quæ optatur, eueniat: non sunt bona quæ in te volunt congruere.* Hæc illè: *Si tibi uoluerit persuadere frater tuus. Et sequitur: Dicēs: Eamus & seruiamus dijs alienis Opera enim facere propter vanā gloriā, finaliter est seruire dijs alienis, quia qui quærun gloriā, credere in Deū non possunt, supra: Et in talibus affectib. sunt parentes & propinqui ignorādi: Qui dixerit patri suo & matri, &c. Hi custodierunt eloquiū tuum. Et similiter quoad tales affectus, sunt odiendi: Si quis venit ad me, & non odit patrē, non potest meus esse discipulus. Ibi Greg. de hoc bene: *Vtrumq; inquit, per discretionē ualemus, ut vnde proximos diligamus, & quos aduersarios in via Dei patimur, fugiēdo odiamus. Et sequitur tertium, sc. Saluatoris respōsio: Dixit ergo eis Iesus: Tempus meum nondum aduenit.* Et de hoc opponit Aug. ex quo ait Apost. quod: *Cum venit plenitudo tēporis, misit Deus filium suum.* Videtur, quod tēpus suum venerat. Et de hoc respondet Aug. quod tēpus gloriæ suæ nondum venit, & illi de gloria admonēbant, sed ille noluit altitudinem præcedere, & ad ipsā per viam humilitatis ascendere: *Tempus uestrum semper est paratum,* id est, mundi gloria. Ait enim idē Aug. de hoc tempore sub nomine diei: *Diem hominis non desideravi Et: In die honoris tui ne extollaris. Et subdit causam dicti. Non potest mundus odisse vos.* Amatores suos, falsos testes: quæ enim mala sunt, bona dicitis. Et econtrario. Et: *Omne enim animal diligit suum simile, sic & omnis homo suo simili sociabatur: Me autem odit, quia ego testimonium perhibeo, &c.* Sed qualiter ait hoc, quia infra: *Si mundus vos odit, &c.* Et ad istud respondendum, quod loquitur discipulis pro statu, in quo tunc erant, & in quantum suadebant & dabant consilium de gloria ostendenda terreno affectu. Vnde*

Chrysof. Qualiter eos odirent, scil. mundus & mundani, qui eadem volunt, & pro iisdem currunt, sicut & mundus. Ibi autem loquitur de discipulis pro statu perfectionis eorum, & maxime pro statu post acceptionem sancti Spiritus in plenitudine Et patet ex dictis ordo & modus perueniendi ad tempus gloriæ, siue ad gloriam per humilitatem & passionum tolerantiam. Vnde August. Dominus, ut veniant ad patriam, pronocauit ad viam, excelsa est patria, humilis via. Patria est vita Christi, via est mors Christi. Patria est mansio Christi, via est passio Christi: qui recusat viam, quid quærit patriam? Hæc ille, & ibi bene de hoc. Respondit Christus matri petenti gloriam filiorum: *Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum?* Vt enim ait Greg. Ordo est tribulationis & consequentis gloriæ. Et post: *Per calicem peruenitur ad maiestatem: Per multas tribulationes oportet peruenire ad regnum Dei* Item patet hic mundi error & fatuitas: odit enim arguentem ipsum in veritate, sicut Iesum Christum hic: *Non enim amat, pestilens eum, qui se corripit.* Supra: *Qui male agit, odit lucem, scil. arguentem, ut habitum est ibi. Veritas enim parit odium, obsequium amicos,* ait Terentius. et recitat August. Item mundus diligit suos falsos testes, qui ipsum non arguunt, sed cum eo currunt, & eadem cum ipso volunt: *Cum tamen meliora sint vulnera diligentis, quam fraudulenta odiētis oscula & tales sunt similes asino stolido, qui fugit a fonte, in quo apparet imago eius, & currit ad leonem ipsum admirans, a quo interficitur,* ait Isaac. Et quarta sequitur particula, in qua diffimulatio Saluatoris. de ascendendo Hierosolymam, ibi: *Vos ascendite ad diem festum hunc.* Vnde quærit Aug. quid est dictum: *Diem festum hunc, vel istum?* et respondet, quod ideo ait: *Ascendite ad diem hunc,* ubi humanam gloriā quæritis, ubi vultis ostendere carnalia gaudia, non æterna cogitare. Sed quæritur qualiter ait imperatiue: *Vos ascendite.* et ad hoc respondet Chryf. quod hoc ait, ostendens, quoniam hoc dixit non indigens, nec volens blandiri, nec concedens eos Iudaica facere. Concessiue ergo ait hoc non imperatiue. *Et non ascendam ad diem festum istum, quia nondum venit tempus meum.* Sed qualiter hoc ait, quia postea ascendit ad diem festum? et ad hoc respondendum secundum Glos. quod non ascendit ad diem primum vel secundum. Vel aliter secundum Chryf. quod non ait simpliciter, sc. quod non ascenderet, sed ait: *Non ascendam nunc.* id est, vobiscum: *Quia tempus meum non venit.* eo quod in futuro paschate oportebat eum crucifigi, ait Chryf. et per hoc patet responsio ad obiectionem hæreticorum obijcientium, quod erat subiectus fato. et patet ex dictis responsio Item obiicitur, quod ex hoc videtur, quod opera Christi dependebant a tempore, quod videtur inconueniens cum esset omnipotens. et ad istud respondendū, quod opera sua non dependebant a tempore ex indigentia, fiebant tamen in tempore debito ex congruentia: *Hæc cum dixisset mansit in Galilea.* et patet, quod ex Saluatoris exemplo est tēpus docēdi & annuntiandi veritatē, & est tempus quiescēdi & orandi: Siue mentē excedimus Deo, siue sobrij sumus nobis. Quod verò ait: *Mansit in Galilea.* Mysteriū est, quod Christus manet in anima transmigratē a tumultu & a turbatione mundi ad quietē orationis & contēplationis: *Factus est enim in pace locus eius.* Galilea enim transmigratio interpretatur. et sequitur illa pars. in qua de ascensu illius ad diem festū, ibi: *Vt autē ascenderūt.* et illa in tres. Primo, narratur de sua ascēsiōne. Secūdo, de Iudæorū inquisitione, & horum murmuratione, ibi: *Iudæi ergo.* Tertio, de sua manifestatione & doctrinatione, ibi: *Iam autē die festo.* Ait ergo: *Vt ascēderunt fratres, ipse ascēdit.* Sed opponit Chryf. ex quo prius ait, quod nō ascenderat: eo quod tēpus non aduenerat, qualiter ait nūc, quod ascēdit? et ad hoc respōdet, quod nō ascendit, ut pateretur nunc, sed ut eos erudiret. Ascēdit, inquā: *Non manifeste sed quasi in occulto,* Sed quæritur, quare non manifeste? Videtur enim timuisse. et ad hoc respondet August quod ideo in occulto ascen-

Chryf. ibid.
Aug. tract.
28. in Ioan.
ante med.
tom. 9.
Mat. 20. c
Gregor. in
Euang. hom.
27. ante
medium.
Act. 14. d
Prov. 15. b
Ioan. 3. c
Terent in
Andr. act.
1. sc. 1.
Aug. Conf.
fess. libro.
c. 23. to. 1.
Pro. 27. a
Aug. tract.
28. in Ioan.
post med.
tom. 9.
Chryf. hom.
47. in Ioan.
post med.
tom. 3.
Ibid.
Ibid.
2. Cor. 5. c
Diuisio partium.
Chryf. ibid.

dit,

Aug. tract. 28. in Ioan. post medium tom. 9.
 Chryf. hom. 48. in Ioan. post medium tom. 3.
 Ioan. 5. a Chryf. hom. 48. in Ioan. ante med. tom. 3.
 Ibidem.
 Ibidem.
 Ibidem.
 Aug. tract. 29. in Ioan. non longe à princ. tom. 5. 2. Cor. 6. b
 Ioan. 9. e
 Diuisio partis.
 Ioan. 18. d
 Aug. tract. 29. in Ioan. paulo à princ. tom. 9.
 Chryf. hom. 48. in Ioan. ante med. tom. 3.
 Luc. 2. g
 Chryf. ibid. Prou. 30. a
 Tit. 4. a
 Chryf. ibid. paulo ante.
 Exemplum praelaris, & doctoribus.
 Aug. Confess. lib. 6. c. 3. tom. 1.
 Isa. 58. a
 Aug. tract. 29. in Ioan. ante med. tom. 9.

dit, quia non gloriari temporaliter, sed docere salubriter voluit & admonere de die festo æterno, amorem ab hoc sæculo auertere, & in Deum conuertere cupiebat. Aliter respondet Chryfost. quòd si ascendisset manifestè signa diuinitatis ostendisset: voluit autem ostendere scilicet suæ humanitatis veritatem. Et idè in occulto ascendit Et sequitur secunda particula, scil. Iudæorum inquisitio & murmuratio: *Iudæi ergo quarebant n die festo*, quia in talibus cõsueuerat miracula facere, supra. Et in hoc patet eorum malignitas. Vt ait enim Chryf. In his scilicet festiuitatibus piscari eum, id est, capere, & loquendo ironicè ait, quod bene erant Iudæorum directionis, id est, festiuitates, in occisionem impetum faciebant & dicebant. *Vbi est ille?* Sed quæritur, quare non nominabant? Et ad hoc respondet Chryf. quòd à magno odio & inimicitia, nec nominatim eum vocari volebant: *Et murmur multum*, non solum pro præterito miraculo sc. panum, sed rursus timentes, ne simile quid faceret, ait Chryf. *Quidam enim dicebant, quia bonus est, secundum opinionem vulgi: Quidam: Quoniam seducit turbas*, ait Chryf. Hi enim erant increduli, infra: *Nunquid ex principibus aliquid credidit in eis?* Seducere enim, vt ait Aug. est decipere, vel aliunde aliquè ad aliud persuadendo ducere. Si à malo ad bonum ducit, bonus seductor est, si è contrario malus. Et hoc est ad solatium, quæ postea prædicatè verbi Dei futuri erant reputati vt seductores, & tamè veraces: *Nemo tamè palam loquebatur*, sc. eorum qui dicebant: *Quoniam bonus est: Propter meritum Iudæorum*, infra: *Conspirauerunt Iudæi, vt si quis Christum confiteretur, extra Synagogã fieret.* Et sequitur pars, in qua de ipsius manifestatione & doctrinæ dispensatione, ibi: *Iam autè die festo*, & c. Et illa in duas. Primo, de sua doctrina in prima die, & calumniantium cõfutatione. Secundo, de sua doctrina vltima die festiuitatis, & obloquentiũ cõfutatione, ibi: *In nouissimo die*. Prima adhuc in duas. Primo de doctrina suã & cõfutatione calumniantium generaliter. Secundo, de cõfutatione quorundã ex Hierosol. specialiter, ibi: *Dicebant ergo quidam*. In prima quatuor. Primo, ascẽsus filij Dei in tẽplum & admirationis Iudæorũ de doctrina sua præmissio. Secũdo, veritatis eruditio, & Iudæorum increpatio, ibi: *Respondit Iesus*. Tertio, eorum blasphematio, ibi: *Respondit turba*. Quarto, Saluatoris respõsio, & illorum cõfutatio, ibi: *Respondit Iesus*. Ait ergo: *Iam die festo medianre*, id est, die media septè dierũ festiuitatis, & erat quarta ait Glof. *Ascendit in templum*, non in palatium vel in forum: *Et docebat*, non silebat veritatẽ, infra: *Ego semper docui in Synagoga & in templo*. Qui enim latebat, palã loquebatur, ait Aug. *Et mirabantur Iudæi*, ob doctrinæ claritatem, veritatẽ, ac virtutẽ. Vnde Chryf. Tãta erat virtus eorum, quæ dicebantur, quòd qui dicebant prius, quoniã seducit turbas, transmutati admirabantur: *Mirabantur super prudentia & responsis eius: Quomodo hic literas scit*, & c. Vt ait Chryf. doctrinam admirabantur, & tunc deberent cogitare, quoniã nihil humanum in eo erat: Sapientiam non didici, scil. ab homine, & noui scientiam sanctorum. Quærit Chryfost. quare in prima die non ascenderit ad festum. Et videtur, quòd debuisset ascendere: ait enim Apostolus: *Insta opportunè, importunè. Ad istud respondet, quòd tardatione sua attentiores eos fecit: qui enim primis diebus eum quæsiuerunt, repentè præsentem debent iniacere dicenti, id est, ingerere se ad audiendum.* Et patet hic exemplum praelaris & doctoribus ascendendi ad templum, & docendi ibidem, exemplo beati Ambrosij, qui omni die dominico in publico Dei verbum tractabat, ait Aug. *Clama, ne cesses*, & c. Et de hoc in collatione prædicabili infra. Et sequitur pars secunda: *Respondit Iesus*. Et ibi duo. Primo, veritatis eruditio. Secundo, aduersantium arguitio, ibi: *Nonne Moyses*. Ait ergo: *Mea doctrina non est mea*. Et de hoc opponit Aug. prolixè, scil. Non tua quomodo tua? Et è contrario. Videtur implicare contradictionem. Et de hoc soluit in Summa, quòd doctrina patris, quid est nisi verbũ

patris? Et quia verbum est alicuius, doctrina eius, id est, ipsum verbum non est doctrina eius, sed illius à quo est: quia verbum non est à se. Est enim Christus lumen de lumine. Quasi eodem modo opponit Chryf. & soluit scil. qualiter est doctrina eius, & non eius. Et respondet, quòd eius est doctrina, quia non edoctus ab aliquo dicebat: Non eius erat, quia patris est doctrina. Et quoniam profundum verbum proposuit, vt ait Aug. nec omnes intellexerunt, dedit consilium, vt crederent. Idè subdit: *Si quis voluerit voluntatem eius facere*, id est, patris, credendo in eum: *Cognoscat de doctrina*, id est, intelliget. Vt enim ait Augustinus. Intellectus est merces fidei: Nisi credideritis, non intelligetis. Noli ergo quærere intelligere vt credas, sed è contrario. Et talis sciet, quoniam ex eo Deo loquor, nec mirum, quia verbum patris manifestans gloriam patris, infra: *Qui autem à semetipso loquitur*, scilicet Antichristus: *Quærit gloriam propriam*. Suprà: *Alius veniet in nomine suo, & c.* Ipse enim extollet se supra omne, quod dicitur, Deus vt colitur: *Qui autem quærit gloriam eius, qui misit illum, hic verax est*. Qualis scil. ego sum, qui patri æqualis formam serui accipiens, gloriam ipsius quæro, ait Aug. Patet hic exemplum à filio Dei hominibus non quærendi propriam gloriam, sed Dei. Ex quo enim ipse filius, cui debebatur omnis gloria semper profitetur se quærere gloriam patris, multò magis quilibet fidelis, qui est membrum eius, debet quærere gloriam Dei non suã, & doctrinam attribuere non sibi. Quia, vt ait hic: *Qui à semetipso loquitur*, gloriam propriam quærit, & talis est mendax. Infra: *Qui de suo loquitur, mendax est*. Gloria est enim frequens fama cum laude: Aug. Vana enim gloria est amor laudis, ait Hugo: *Vel desiderium inordinatum excellendi* ait idem. Et hæc non est quærenda ab homine: *Quid habes, quod non accepisti? quòd si accepisti: quid gloriaris?* Benedixerint Deo in cordibus suis. Ibi Gregor. Deo maledicere, est de eius munere sibi gloriam præbere. Et de hoc Chryfost. bene: *Vana gloria, tyrannica passio est, quæ est causa omnium malorum, eo quod faciat excidere à vera gloria.* Et ibi multum de hoc. Et Bernard. Eo quippè est quisque pessimus, quo est optimus, dum scilicet quærat propriam gloriam. Idè Hieremias: *Non gloriatur sapiens in sapientia sua.* Sed qui vult gloriari in Domino gloriatur. Sua enim gloria est quærenda vitæ veritate & repræsentatione vitæ diuinæ in homine: *Glorificate Deum in corpore vestro.* Item est quærenda bonorum operum exercitatione: *Videant vestra bona opera, & glorificent Deum.* Item est quærenda gloria Dei, magnum suorum & beneficiorum sedula prædicatione: *Date gloriam Deo, Dei perfecta sunt opera.* Itè est quærenda beneficiorum Dei recognitione & gratiarum actione, ac ordinata intentione omnia bona agendo ad gloriam suam: *Non est qui rediret, & daret gloriam Deo, nisi hic alienigena: Omnia in gloriam Dei facite.* Qui ergo volunt dicere, quæ sua sunt, & dedignatur docere doctrinã Dei, vel eorũ, qui docent secundũ Deũ, non imitantur filium Dei in prædicatõ. Et sequitur arguitio Iudæorum calumniatium, ibi: *Nonne Moyses dedit vobis legem?* Et sunt ista verba referenda ad illud, quod dictum est: *Vbi est ille?* quod dicebant, quærendo eum vt occideret. Idè ait: *Nonne Moyses dedit vobis legem?* scil. vt non occidatis: *Et nemo ex vobis facit legem.* Quia, vt ait Aug. *Si legem faceretis Christum in eius literis agnosceretis, & præsentẽ nõ occideretis.* Idè sequitur: *Quid me quæritis interficere?* Sed quæritur, qualiter ait: *Nemo ex vobis*, quia supra eodem dictum est, quod quidã dicebant: *Quoniam bonus est.* Item discipuli multi erant præfentes, qui implebant legem. Et ad hoc respondet Aug. quòd Dominum loquentem audiebãt omnes, discipuli & Iudæi, mendaces & veraces, boni & mali. Sed ille discernerebat, & quibus sermo prodesset, præuidebat, & in nobis, & in illis. Hæc ille. Loquitur ergo ad illos, qui erãt mali, & mendaces: & vt ait, redarguit de duobus, scilicet de audacia, quã audebant redarguere eum, sc. de

Chryf. hom. 48. in Ioan. ante med.
 Aug. tract. 28. in Ioan. post med. tom. 9.
 Aug. ibid. paulo post. Isa. 7. b
 Ioan. 17. b
 Ioan. 5. g
 2. Thren. 2. b
 Aug. ibid. vers. fin. Exemplum quærendi gloriam Dei.
 Ioan. 8. f
 Aug. tract. 100. in Ioan. ante med.
 Aug. tract. 105. ante med. tom. 9.
 Hugo de sacra. lib. 1. p. 7. cap. 6.
 1. Cor. 4. b
 Job 1. b
 Greg. Mor. lib. 1. cap. 9.
 Chryf. hom. 27. in Ioan. post medium tom. 9.
 Bernard. in Cant. ser. 84. ante med.
 Hierem. 9. g
 1. Cor. 2. d
 Propria gloria quomodo quærenda.
 1. Cor. 5. d
 Matt. 5. b
 Deut. 32. c
 Luc. 17. d
 1. Cor. 10. d
 Exod. 20. c
 Aug. tract. 30. in Ioan. non longe à princ. tom. 9.
 Aug. tract. 30. in Ioan. ferè in princ. tom. 9.

transgressione legis, uia ipse curauit in sabbato, & de meditatione occisionis: idè non erant digni iudicare alium. Et sequitur responsio illorum, ibi: *Respondit turbas, &c.* Et vere turba. Vnde August. Turba turbata est à veritate: turbam lippitudinis turbauit claritas solis. Et respondit quasi turba non pertinens ad ordinem, sed ad perturbationem: *Dæmonium habes.* Hæc Augustinus: quasi dicerent: Tu habes dæmonium, hæc nobis imponendo, idè dicunt: *Quis querit te interficere?* vt ait Chryf. Verbum erat furoris & animæ inuerecundantis. Et ponit exemplum. Sicut latrones cantant in insidiis, quasi non essent latrones, & iniiciunt manus: sic fuit de istis. Sed queritur, quare non redarguit eos, & quare tã humilia locutus est corã eis? Et ad primũ respondet Chryf. quod idè non redarguit, vt non faceret eos inuerecũdiores. Ad aliud verò respondet, quod humilia loquendo de se, multæ fuerũt causæ, scilicet non ingenuũ existimari, non Deo contrarium, carne indutum esse, imbecillitas audientũ, ducere homines moderata sapere. Alia vero loquedi de se fuit causa, veræ scilicet diminitatis magnitudo. Hæc ille, quasi diceret: Vt nõ existimarent eum ingenuũ esse vel Deo contrariũ. Et sic de aliis: idè humilia de se locutus est. Et patet hic exemplum non respondendi asperè cõtumacibus. Vnde August. Dominus non turbatus, sed in sua potestate tranquillus non reddidit malum pro malo, &c. Quibus si diceret, Vos dæmonũ habetis, verum diceret. Hæc ille. Et sequitur quartũ, scilicet responsio Saluatoris. ibi: *Et dixit eis,* vt ait Chryf. dixit eis, inquam, à lege syllogizans. Et est summa rationis: Moyses ante legem dedit circumcisionem, & vos eam in sabbato facitis sine legis transgressione. Iniuste ergò me arguitis, quod hominem sanũ feci in sabbato. In ista ratione sic procedit. Primo, ponit quasi maiorem. Secundo, minorem. Tertio quasi conclusionẽ Quarto, subdit admonitionẽ. Ait ergò: *Vnũ opus feci,* scilicet curare paralyticum, supra: *Et omnes miramini,* scilicet de hoc opere. Quid ergò si omnia videritis, ait August. Et hoc est nobilius opus quam circumcidere. Et tamẽ in sabbato circumciditis. Idè sequitur: *Præterea Moyses dedit vobis circumcisionem,* id est, præcepit: *Nõ quia ex Moysè est,* id est, præceptũ Moysis: *Sed ex patribus,* quibus fuit primo præcepta. Et est in Glossa bene, propter quas causas fuit circumcisio in præcepto. Et subdit quasi minorem: *In sabbato circumciditis hominem,* secundum legẽ, quæ ait, quod in die octaua circumcidatur infantulus, quæ dies potuit contingere in sabbato. Deinde subdit, quasi conclusionem: *Si circumcisioẽ accipit homo,* &c. quando scilicet die octaua in sabbato: *Vt nõ solnatur lex Moysis,* quæ prohibebat opera seruilia, non opus salutis: *Mihi indignamini,* id est, cur indignamini, ait Glossa: *Quia totũ hominem sanum feci:* Curatus enim fuit, vt sanatus esset in corpore: & credidit vt sanus esset in anima: August. Et idè illis poterat dicere illud Apostoli: *Emulationem quidem Dei habent: sed nõ secundum scientiam.* Et idè subditur admonitio: *Nolite iudicare secundũ faciem,* id est, personarũ acceptione: *Sed iustum iudicium iudicate,* scilicet secundũ rei veritatem. Vt enim ait August. In sabbato circumcidebant, & tamen Moyf non indignabantur. Ipse verò totum hominem salũ fecerat, & tamen ei indignabantur. Et ideo ait: *Nolite iudicare secundũ faciem.* Quod iustũ est, iuste iudicate. Sed queritur de ratione, quam facit Dominus. Videtur enim quod non sequatur: minus enim est sanare in anima, quam in anima & corpore. Sed non sequitur, si licet minus facere in sabbato, ergo & maius. Sicut non sequitur, si licet lauare, faciẽ, indumẽta, ergo & totũ corpus. Item videtur, quod sophisticẽ arguit cõtra eos: quia ipsi arguebant eum, non quia sanauit hominẽ in sabbato, sed quia dixerat ei: *Tolle grabatũ tuum,* quod erat opus corporale, & ita videtur, quod eis non responderet. Et ad primum respondendũ est, quod rectè arguit contra eos. Sanatio enim hominis in anima & corpore est magis bonũ, quam sanatio in anima tantũ. Si ergo circumcidere ad sanationem animæ licebat in

A sabbato, multò magis licebat & totum hominẽ sanare. Ad aliud respondendũ, quod ipse responderet impiæ & prauæ eorum affectioni, qua ipsi inuidebant operationi miraculi. Et contra eorũ malitiam & inuidiam procedit hic arguendo præcepit portare grabatum ab homine sanato, quia non fuit ita opus seruile, quod esset prohibitũ in sabbato, in quo licebat facere opera necessitatis, quæ ad salutem pertinent, sicut manducare & bibere, ait Aug. Item licebat facere opera pietatis, sicut elemosinam dare, bouem & asinum adquare. Sic & licebat paralytico curato grabatum vel lectum tollere in testimonium suæ curationis: maxime tamen præcipiente Saluatore, qui venerat soluere caremonias legis, vt habitum est supra: De circumcisioẽ verò & de quæstionibus circa illam: quarto sentent. Et Hugo. Sed queritur, quare fuit circumcisio data antè legem patribus: Et ad istud respondendum secundum Glossam, quia circumcisio fuit data in signum magnæ fidei Abraham, vt esset distinctio populi, de quo Christus erat nasciturus, ab aliis populis. Et quia repromissio fuit facta Abraham, idè & ei data fuit lex de circumcisioẽ Vnde versus:

Est signum meritum distinguit siue medetur.

Circumcisa caro, signat, docet.

Signum fidei Abraham: meritum, scilicet obedientiæ, distinguit, scilicet populũ: medetur, contra originale: signat, octauam resurrectionis: docet, scilicet castitatem. De ipsa vero circumcisioẽ spiritualiter, & de sabbato in collatione prædicabili. Quod verò sequitur: *Nolite iudicare secundũ faciem.* euadere in hoc sæculo magni laboris est. Et in hoc illos conuict, nos instruxit: ait Aug. Et idè non personaliter iudicemus, sed rectum iudicium teneamus. Quis autem est, qui non iudicat personaliter? qui equaliter diligit. Dilectio æqualis facit non acceptari personas. Hæc ille. Et ponit exemplum de filio & patre. Si filius conquestus de patre habet bonam causam, illum æquemus patri in veritate. Et ibi bene de hoc. Vnde nota, quod iudicium secundũ faciem siue superficiale, est ex personarũ acceptione, vt ait Aug. hic. Item est ex causæ indiscussione, vel ex sententiæ præcipitatione: Causam quã nesciebam diligentissimè inuestigabam. Et Greg. Ne ad proferendam sententiam iniquã præcipites esse debeamus, nec temerè indiscussa iudicemus, ne quælibet mala audita nos moueant, ne passim dicta sine probatione credamus. Et ibi bene de hoc. Itẽ fit iudicium secundum faciẽ ex peruersa affectione. Iudicium enim peruertitur quatuor modis: scilicet timore, odio amore, cupiditate vt dicitur. Vnde versus de his.

Quatuor ista, timor, odium, dilectio, census,

Sapẽ solent hominum rectos peruertere sensus.

Nec in iudicio plurimorum acquiescas sententiæ, vt à vero diues. At illi: Ergò iudicio cauendum est: Audite illos & quod rectum est iudicate. Et sequitur: Dei iudicium est. Et: Non enim hominis exercetis iudiciũ, sed Dei, &c. Et sequitur: Cum diligentia cuncta facite. In Psalmo: Rectè iudicate filij hominum, Et sequitur illa pars, in qua confutatio specialiter quorundam ex Hierosolymis calumniarũ, ibi: *Dicebant ergo quidã.* Et illa pars in quatuor. Primo, calumniarũ obloquentio. Secundo, eorum confutatio siue conuictio, ibi: *Clamabat Tertio, ipsorum diuisio, eo quod quidam volebant eũ apprehendere, quidam credebant, ibi: Credebant ergo. Quarto, malignitatis eorũ siue machinationis à Christo propalatio, & illorum de hoc inter se mutua inquisitio. Dixit ergo eis Iesus. Ait ergò *Dicebant ergo quidã ex Hierosolymis.* Et in hoc patet eorum obstinatio: quoniã qui maxime potiti sunt signis, hi omnibus erant miserabiliores, scilicet qui ex Hierosolymis, ait Chrysoft. *Nonne est hic, quem querunt Iudei interficere?* Et ecce palam loquitur, &c. vt ait August. Qui nouerant, qua sæuitia quærebatur, mirabantur, qua potentia non tenebatur. Ignorabant enim, quod ait Saluator, infra: Nemo tollit eam à me, id est, animam, licet ego ponam eam à me: *Nunquid vero cognouerunt principes, &c.* Putauerunt enim, quod principes cognouerunt ipsum*

esse

Ibidem post pauca

Chryf. hom. 48. in Ioan. post med. tom. 3. Exemplum latronum. Ibid. paulo ante.

Exemplum non respondendi asperè. Aug. tract. 38. in Ioan. tom. 9.

Chryf. hom. 48. in Ioan. post med. tom. 3.

Ioan. 5. b. Aug. tract. 30. in Ioan. ante med. tom. 9. Leui. 12. a. Gen. 17. a.

Leui. 12. a.

Aug. tract. 30. in Ioan. post med. tom. 9. Rom. 10. a. Aug. ibid.

Deu. 16. d.

Aug. ibid. post pauca. Luc. 14. a. Ioan. 5. b. 4. Sent. dist. 1. c. fuit vs. que in fin. Hugo de sacra fid. l. b. 1. p. 12. c. 2.

Gen. 17. b.

Aug. tract. 30. in Ioan. prope finem tom. 9.

Iob 29. c. Greg. Mor. lib. 19. c. 14. post med. Iudicium peruertitur quatuor modis.

Exod. 23. a. Deut. 1. c. 2. Par. 29. b. Ibidem. Psal. 57. a.

Diuisio partis.

Chryf. hom. 49. in Ioan. non longè à princ. 10. 2. Aug. tract. 31. in Ioan. non mult. à princ. 10. 9.

esse Christum: & idem ei pepercerunt, ait August. Et si ita fuit de ipsis: *Nos scimus, unde scit*, quoniam à Nazareth. Suprà: Inuenimus ipsum à Nazareth: *Christus autem cum venerit, nemo scit, unde sit*. Quærit August. Vnde fuit nata hæc opinio apud Iudæos, quod nemo sit, unde Christus sit: Et ad hoc respondet, quod inaniter nata est: quoniam in scriptura dicitur: Quoniam Nazareus vocabitur: Secundum aliam literam, ibi: Et flos de radice eius ascendet. Provt exponit Hieronymus. Alia verò scriptura, quoniam in Bethleem. Et hoc ideo, quia in Bethleem natus, quia in Nazareth educatus. Ideo secundum Deum verò latebat impios, & quærebat pios: Generationem eius, quis enarrabit? Nec Augustinus: Et quasi idem Chrysof. Sequitur secunda particula, scilicet eorum confutatio, siue conuictio, ibi: *Clamabat ergo Iesus*. Sed qualiter hoc, quia dicitur: Non clamabit, neque audietur foris vox eius. Et ad istud respondendum, quod ibi loquitur de clamore contentionis. Vnde Glossa ibi: Non clamabit mitis & mansuetus: hic verò loquitur de clamore prædicationis & doctrinæ: Sapientia foris clamitat. Et patet ipsius ad prædicandum affectuositas, quia clamabat: & eruditionis veritas, quia erat docens. Et patet loci doctrinæ ordinabilitas, quia in templo: *Et me scitis*, scilicet secundum carnem & effigiem hominis, quam gerebat: *Et unde scitis*, scilicet quantum ad educationem, quia à Nazareth. Sed qualiter ait: Ipse enim erat filius Virginis, quod ipsi ignorabant. Et ad istud respondendum secundum Aug. quod solus partus Virginis latebat, & illo excepto totum nouerant, scilicet locum educationis, & effigiem faciei exterioris. Secundum tamen diuinitatem nesciebant. Ideo ait: *à me ipso non veni*. scilicet secundum diuinitatem: *Sed est verus, qui misit me, quem vos nescitis*, excæcati scilicet infidelitate: Mundus enim eum non cognouit, supra. Et alibi: Neque patrem quis nouit: nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. Et in hoc conuincit eos, vt ait Chryf. Dixerat enim prius, quod sciebant, unde ipse erat: modo ait se esse Christum, & tamè ignotabant, unde erat. Et quia desiderabat salutem omnium, subiecit, unde poterant scire, quod nesciebant, sicut continuat August. *Ego scio eum*. Et sic quærite à me, vt sciatis eum, & idem scio eum: *Quia à me ipso non sum*. Suprà: Deum nemo vidit vnquam, nisi vnigenitus qui est in sinu patris, ipse enarravit: *Et si dixerò, quia nescio eum*, quod est impossibile, ait Glossa: *Ero similis vobis mendax*. Quæritur, qualiter ait Glossa, quod impossibile est, quod diceret filius: *Ego nescio eum*, Videtur enim quod posset pronuntiare has dictiones: *Nescio eum*. Et ad istud respondendum est, quod est loqui pronuntians prædictis vocabulis eum assertiuam affirmationem. Et sic non poterat dicere: *Nescio eum*, quia non poterat mentiri, cum hoc non sit posse. Vel est loqui de fornicatione vocabulorum tantum circumscripto sensu interiori: & sic poterat proferre illa verba. Quæritur, qualiter ait: *Et me scitis*. Et post: *Nescitis illum, qui me misit*. Cum dicatur, infra: Si sciretis me, & patrem meum sciretis. Et ad istud respondendum, quod erat cognitio Christi duplex: vna secundum humanitatem, scilicet quantum ad suam educationem & faciei effigiem: illa cognoscebant, ignorantes tamen patrem. Et erat alia cognitio secundum interiorem reuelationem. Et si illa cognoscerent, filium & patrem, provt ait infra: Quando vero ait hic: *Qui me misit*, vt ait Aug. vbi hoc audis, noli intelligere naturæ dissimilitudinem: sed generantis auctoritatem: quidquid enim est filius de illo est, cuius filius est enim lumen de lumine. Et sequitur tertia particula, in qua narratur eorum obstinatio & diuisio: *Quærebant eum apprehendere*, scilicet ad capiendum: *Sed nemo misit manus in illum, quia nondum venerat hora eius*. Et ex hoc obiciunt hæretici, quod erat subiectus fato & tempori. Et ad hoc respondet Aug. quod sua hora fuit sua voluntas, tempus expectauit quod nasceretur: Cum venit plenitudo temporis: diu venerat prædicandus: sed nondum venerat hora passionis, vt noueris non necessitate, sed potestatem morientis. Suprà simile: Nondum venit hora mea. Et licet illi sic quærent

tamen: *De turba multa crediderunt in eum*. Vt ait Aug. *De turba*, scilicet humiles & pauperes saluos faciebat Dominus: Principes verò inaniebant, & medicum occidere cupiebant. Erat autem turba quædam, quæ ægritudinem suam vidit & medicinam cognouit. Et turba commota miraculis ait: *Nunquid cum venerit Christus, plura signa faciet?* Sed quæritur, sicut opponit Chryf. ex quo non sunt enumerata miracula, nisi quatuor, scilicet de conuersione aquæ in vinum, supra: Et de curatione filij Reguli, supra: Et de curatione paralytici, supra: Et de multiplicatione panum, supra. Qualiter ait: *Nunquid plura signa faciet?* Et ad hoc respondet Chryf. quod multa signa transcurrit S. Euangelista. Et de his loquitur de quibus principes malignabantur. Nec adhuc erat sana fides istorum, sed vt multitudinis erat & vulgaris. Et licet ita esset de turba: *Audierunt Pharisei turbam murmurantem*, non contra Christum, sed de murmure quo Christus glorificabatur, ait Aug. Grossiores enim non à doctrina, neque à concione, sed signis inducuntur, ait Chryf. *Miserunt principes & Pharisei ministros, vt apprehenderent Iesum*. Vt enim ait Chrysof. Non multitudine, quæ principatum non cupiebat, neque à linore capi poterat, sed sacerdotes, ait Matthæus: Absentes Pharisei consiliū fecerunt vt caperent Iesum: *Miserunt ministros*, quia ipsi non audiebant periculum suscipientes ire ad apprehendendum eum, ait Chryf. Et patet hic & in multis aliis locis incredulitas & cupiditas & malignitas principum. Et patet similiter credulitas humilium & pauperum. Infra eodem: *Nunquid ex principibus aliquis credidit in eum?* Sed turba, & c. Et sequitur quarta pars, in qua Saluatoris responsio, & illorum increpatio. Et ibi duo, Primo ipsius responsio. Secundo, ipsorum dubitativa inquisitio, ibi: *Dixerunt ergo Iudæi*. Ait ergo: *Dixit etiam: Adhuc modicum, & c. quasi dicat*, ait Aug. Quid modo vultis facere: facturi estis, sed non modo, & hoc, quia modo nolo. Et de hoc in Glossa. Item Chryf. quasi diceret: quid me festinatis interficere, parum expectate tempus: *Vado enim ad Patrem*, scilicet in morte, & *Quæritis me*, scilicet post resurrectionem, quando multi in eum crediderunt. Vnde compuncti dixerunt Petro: Quid faciemus? Sed quæritur tunc, qualiter ait: *Non inuenietis*, quia omnes compuncti, quærentes inuenient eum. Et ad istud respondendum, secundum Glossam, quæ ait: *Non inuenietis*, scilicet corporaliter: vel fide, quantum ad discredetes. *Et vbi ego sum*. Vt enim ait Aug. Nō ait, vbi ero, quia semper erat quo rediturus erat, supra: *Filius hominis, qui est in cælo*. Erat enim terra secundum visibilem carnem, in cælo verò secundum inuisibilem maiestatem. Hæc ille: *Vos non potestis venire, & c.* Sed qualiter hoc, vt enim præmissum est, erant eum quæsituri etiam compuncti post resurrectionem. Et ad istud respondet Aug. quod non dixit eis: nō poteritis venire, sed ait: *Non potestis*. Tales enim erant tunc, qui non poterant venire, qui erant in peccato. Et patet hic, quod quæretes Christum malo modo, eum non inueniunt: isti enim quærebant Christum non ad credendum. Ideo in quantum tales non inueniunt eum. Item fuerunt quærentes Christum in multitudine carnalis cognitionis, & non inueniunt: Quæsiuerunt eum inter cognatos & notos, & non inueniunt. Item sunt quæretes filium Dei sperantes in multitudine affluentia mundialis: In gregibus suis & in armentis vadent ad quærendum Dominum, & non inueniunt. Item sunt quærentes filium in tumultuositate mundana occupationis vel negociationis: Circuibant ciuitatem per vicos & plateas, quæram quem diligit anima mea. Et sequitur: Non inueni eum. Vnde Ambr. Non inuenit Christum, qui quærit eum in foro, vbi lites sunt, vbi iudicia sunt, non vlla pecunia comparatur Christus. Item sunt qui quærent Christum in deliciis carnalis concupiscentia: In lectulo meo per noctes quæsiui, & c. Et sequitur: Quæsiui illum & non inueni: Non enim inuenitur in terra suauiter viuentium, scilicet sapientia Dei. Et de hoc Bernardus: Quærens eum non inuenit, scilicet cum non in tempore debito quærit eum: vel non, sicut oportet

Ioan. 10. b
Aug. ibid.
Ioan. 1. g
Aug. ibid.
paulo post.
Mat. 2. a
Isa. 11. a
Hieron. com.
men. in Mat.
lib. 1. c. 2. in
fin. tom. 6. a
Mich. 5. a
Aug. tract.
31. in Ioan.
ante med.
tom. 9.
Isa. 55. c
Isai. 41. a

Prou. 1. c

Aug. tract.
31. in Ioan.
ante med.
tom. 9.

Ioan. 1. b
Mat. 11. d
Chryf. hom.
49. in Ioan.
ante medium
tom. 3.

Aug. tract.
31. in Ioan.
ante med.
tom. 9.
Ioan. 1. b

Ioan. 8. c
Cognitio
Christi du-
plex.

Ioan. 8.
Aug. tract.
31. in Ioan.
ante med.
tom. 9.

Hæretici
confutari.
Aug. ibid.
post pauca.
Gal. 4. a

Ioan. 2. a

Aug. ibid.
circa med.

Ioan. 2. b
Ioan. 4. g
Ioan. 5. b
Ioan. 6. b
Multa signa
prætereun-
tur.
Chryf. hom.
49. in Ioan.
ante med.
tom. 3.

Aug. tract.
31. in Ioan.
paulo post
med. tom. 9.
Chryf. hom.
49. in Ioan.
ante med.
tom. 3.

Chryf. hom.
49. in Ioan.
ante med.
tom. 3.

Aug. tract.
31. in Ioan.
post medum
tom. 9.
Chryf. hom.
49. in Ioan.
post med.
tom. 3.
Act. 4. c

Aug. tract.
31. in Ioan.
post med.
tom. 9.
Ioan. 3. b

Aug. ibid.
post pauca.

Luc. 2. f
Quæritur
Dominus
multiplici-
ter.
Osea 9. b

Cant. 3. a
Ibidem.

Ambr. lib.
de Isaac. &
anima c. 5.
ante med.
tom. 1.
Cant. 3. a

Job. 28. b
Ber. ser. 2. c.
in Cant. ante
med.

quærit eum: vel non, vbi oportet. Qui ergo vult inuenire Christum, humili corde & simplici quærat eum: In simplicitate cordis quærite eum. Et sequitur secunda particula, in qua mutua inquisitio Iudæorum: *Dixerunt ergo Iudæi ad semetipsos: Quo hic iturus est? Vt ait Chryf. aliqua passi sunt ab his, quæ dicebantur, idè insensate inquirètes quærun: Nunquid in dispersione gentium iturus est? Vt enim ait Chryf. Iudæi vocabant gètes dispersionem, quia vbique disseminatæ erant: antiquitus autem tota gens, scil. Iudæorum, in vnum locum collecta erat, & non erat alibi inuenire Iudæum, nisi in Palestina sola. Et idè gloriantes in se ipsos, vocant gètes siue hellines, disseminationem siue dispersionem, vt ait August. Non enim sciebant quæ dixerunt, sed quia ille voluit, prophetauerunt. Iturus enim erat ad gentes non præsentia corporis sui, sed pedibus suis, qui pedes erant Apostoli. Infra: Habeo alias oues, & c. Populus enim quem non cognoui seruiuit mihi, & c. Et inquirendo replicant sermonem: *Quis est hic sermo, quem dixit: quæritis me, & c.* Quærit August. vbi Iudæi quæsiuerunt Christum? Et respondet, quod quando mulieres plangebant, & cum ciuitas capiebatur scil. à Tito & Romanis quadragesimo secundo anno post passionem Tunc enim erat congruè meminisse Christi & miraculorum eius. Et sequitur illa pars, in qua de doctrina Christi in vltimo die festiuitatis, ibi: *In nouissimo autem die.* Et illa pars in quatuor. Primo, doctrinæ præmissio. Secundo, auditorum varia de ipso opinio ibi: *Ex illa autem turba.* Tertio, ministrorum ad Christum capiendum regressio, & auditorum renuntiatio ibi: *Venerunt ergo.* Quarto, Nicodemi allegatio & aliorum inquisitio ibi: *Dixit Nicodemus.* Ait ergo: *In nouissimo autem die, & c.* Primus enim dies & nouissimus illius festiuitatis erant celebres: *Stabat Iesus*, ostendens suam præsentiam: *Et clamabat*, propter multam turbam, ait Chrysostr. Sed quæritur, quare aliis diebus non clamauit. Et ad hoc respondet Chrysostr. quod prima die non apparuit propter causas superius dictas: alios dies intermedios consumebant ad voluntatem, vltima die, cum recedebant domum viatica dedit ad salutem. Et patet hic exemplum prædicatoribus denuntiandi documenta Dei, tanquam viatica salutis in festis. Et similiter patet exemplum firmiter perseverandi in iustitia Vnde ait: *Stabat Iesus.* Et similiter exemplum affectuose denuntiandi: Vnde ait: *Clamabat Iesus.* Steterunt Sacerdotes in ornatu suo cum tubis. Exclamauerunt filij Aaron cum tubis: *Si quis sitit, veniet ad me, quasi dicat: nullum de necessitate aut vi attraho, sed si quis habet desiderium, hunc voco: Veniat ad me, non pedibus sed affectibus, ait August. Et bibat, Spiritum hauriendo.* Et explanat: *Qui credit in me, sicut dicit Scriptura flumina de ventre eius, & c.* Quærit Chrysostr. Vbi ait hoc scriptura? Et respondet, quod nusquam Et ideo sic debet subdistingui secundum ipsum: Si quis credit in me, sicut dicunt scripturæ, supra: *Scrutamini scripturas: Flumina de ventre eius fluent, id est, de corde.* Et in hoc vocat copiositatem & vbertatem hoc est multam gratiam, supra: *Qui credit in me, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.* Ait tamen Glossa super illud: *Sicut dicit Scriptura.* Secundum aliam translationem: *Vel hoc ait Scriptura vbi dicitur: Erit anima eorum quasi hortus irriguus.* Exponit: *Hoc autem dixit de spiritu, quem erant accepturi credentes in eum.* Secundum prophetiam Ioëlis. Effundam de spiritu meo super omnem carnem. Et subdit rationem dicti: *Nondum enim erat spiritus datus, plenarie ad illos effectus, ad quos post fuit datus.* Infra: *Paracletus non veniet ad vos.* Sed quæritur ad euidenciam literæ: *Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent, cum omnis spiritus à Deo descendat: Diuisiones gratiarum sunt, idem tamen spiritus & idè Deus, qualiter ait, quod flumina, id est, gratiarum fluëta de ventre interioris hominis fluant, cum sint à Deo immediatè? Et ad istud respondendum secundum Chryf. vbi ait: *Quod spiritus gratia cum in mente intrauerit***

& firmata fuerit, omni fonte magis manat, nec deficit. Simul etiam ostendit indeficientiam largitionis & ineffabilitatem actionis: idè fontem & flumina vocat. Hæc ille. Quando ergo ait, quod de ventre flumina fluent, non intelligit de spiritu infuso à Deo gratificante, sed de bonis affectibus & benevolentis ab anima spiritu gratificata. Vnde August. Quid est fons, quid fluuius, qui manat de ventre interioris hominis? Et respondet: Benevolentia, qua vult consulere proximo. Et ibi bene de hoc. Item quæritur, qualiter ait, quod nondum erat datus spiritus, cum iam discipuli credidissent in eum, & sequuti fuissent, planum est quod spiritum accepissent. Item opponit Chryf. Quod Propheta prophetauerunt & miracula fecerunt, & ita spiritum acceperunt. Et ad istud respondet Aug. Quod fuit quidam modus dationis spiritus, secundum què non fuit datus, sicut infra: Vbi insufflauit in discipulos dicens: Accipite spiritum sanctum. Et secundum quem fuit datus in linguis igneis. Hæc Aug. Fuit ergo datio spiritus triplex, scil. vel ad gratificationem & iustificationem: vel fuit datus vocatis ad fidem & iustificationem: vel fuit spiritus datus ad æstus concupiscentialis refrigerationem, & ad mentis eleuationem: Et sic fuit datus, infra: quando insufflauit. Vnde August. Idè insufflauit dicens: Accipite spiritum sanctum, vt luto exurgerent & luteis corporibus renuntiarent. Vel fuit datio spiritus ad plenam confirmationem in via, & ad miraculorum operationem, & linguarum diuersitatem. Et sic fuit datus in Pentecoste in linguis igneis. Et de hoc Gregorius: Sciendum, inquit, quod qui spiritum sanctum habuerunt prius vt innocenter viuerent, & in prædicatione quibusdam prodesse: post resurrectionem hunc patenter acceperant, vt prodesse non paucis sed pluribus possent. Hæc ille, & ibi bene de hoc. Et de hoc similiter idem Greg. post, vbi ait: Cuius formidinis fuerit pastor Ecclesiæ ante aduentum spiritus, & cuius fortitudinis post conspicimus. Et ibi de hoc similiter. Itè quæritur: qualiter hic ait: *Flumina aquæ viue fluent, loquens de spiritu: cum nomine ignis spiritus significetur: Ignem veni mittere in terram.* Et ad istud respondet Chryf. quod per vtrumque spiritus signatur: per aquæ nuncupationem, vt purgamentum & refrigerium suscipientibus ostendat: per ignis verò appellationem signatur, vt consumptius peccatorum & erectus & calidus, & c. De mysteriis verò prædictorum patet in collationibus prædicabilibus. Et sequitur illa pars, in qua de eorum varia opinione, ibi: *Ex illa autem turba dicebant quidam: Hic est verè propheta, ob claritatem doctrinæ: Alij dicebant: Hic est Christus, ob virtutem potentiam.* Vt enim ait Chryf. diuersa erat mens in multitudinem non ordinata: *Quidam autem dicebant: Nunquid à Galilea venit Christus? quia ibi nutritus fuerat, vt dictum est supra, quasi dicerent, non quod probat per scripturam.* Vnde sequitur: *Nonne Scriptura dicit: quia ex semine David. Suscitabo sanctum tuum: Et de Bethleem castello: Tu Bethleem Ephrata, & c. Dissensio itaque facta est in turba.* Vt enim ait Aug. Cum Dominus inuisset ad optandum spiritum, nata est in turba dissensio. Et hoc idè secundum Glossam, quia quidam coeperunt bibere, quidam non. Et ex his patet mysterium inter illos, super quos spiritus descendit, & flumina ipsius fluent, vnitas & concordia: Inter illos verò, qui carent spiritu diuino, dissensio. & cordium & affectuum & opinionum. Vnde Aug. Lior separatur, charitas vel sanitas iungit. Tolle inuidiam & tuum est, quod habeo: tolle inuidiam, & meum est, quod habes: Si, inquit, amas vnitatem, & iam tibi habet, quisquis in illa aliquid habet. Et sequitur, ipsam habet, id est, charitatem, & cuncta habebis. Et ponit exemplum bonum de membris in corpore: Qualiter quodlibet membrum non operatur sibi soli, sed toti corpori, & aliis membris. Et ibi bene de hoc. Et quia infideles & mali spiritu carent, idè sunt diuisi & diuersimodè opinantes, prout hic dicitur: Inter superbos semper sunt iurgia: Diuisum est enim cor eorum, nunc interibunt. Et sequitur illa pars, in qua de regressu ministrorum: et ibi duo. Primo, narratur eorum regressio.

Sap. 1. a

Chryf. hom. 49. in Ioan. post med. tom. 3. Chryf. ibid.

Aug. tract. 31. in Ioan. post med. tom. 3. Ioan. 10. b

Aug. ibid.

Leu. 23. a Chryf. hom. 50. in Ioan. non longe à princ. tom. 3. Ibidem. Exemplum prædicatoribus.

1. Esd. 3. c Eccl. 50. c

Aug. tract. 32. in Ioan. propè princ. tom. 9. Chryf. hom. 50. in Ioan. ante med. tom. 3. Ioan. 5. f Ioan. 4. b Prou. 5. c Isai. 58. c

Act. 2. a

Ioel. 3. g

Ioan. 16. b

1. Cor. 12. a

Chryf. hom. 50. in Ioan. ante med. tom. 3.

Aug. tract. 32. in Ioan. ante med. tom. 9.

Chryf. hom. 50. in Ioan. ante medium tom. 3. Aug. tract. 32. in Ioan. paulo post. med. tom. 9. Ioan. 20. e Act. 2. a

Aug. ibid. paulo post. Ioan. 20. c

Gregor. in Euang. hom. 26. ante med.

Ibid. hom. 3. post medium.

Luc. 12. f Chryf. hom. 31. in Ioan. non longe à princ. tom. 3.

Ibid. hom. 50. circa med.

2. Reg. 7. f Mich. 5. a

Aug. tract. 33. in Ioan. propè princ. tom. 9. Ibid. tract. 32. post med.

Ibid. tract. 32. post med.

Exemplum de membris.

Prou. 13. b Osea 10. a

regressio. Secundo, Phariseorum responsio, & inquisitio, & mutua collatio, ibi: *Dixerunt*. Ait ergo: *Venerunt ministri*, sc. qui fuerunt missi ad capiendum eum, nec tamen ceperant eum, capti doctrina eius, ait Chrysostr. *Et dixerunt eis*, sc. Pharisei: *Quare non adduxistis illum?* Et in hoc patet eorum obstinatio: miracula videntes, scripturas legentes nihil profecerunt: ministri verò sola concione vna capti sunt, ait Chrysostr. ideo: *Responderunt ministri: Nunquam sic locutus est homo, sicut hic homo*, nec mirum, ait Aug. quia ipse Deus & homo. Vnde ministri facti sunt præcones Christi, & sapientia eius. Nec dixerunt, propter turbam dimisimus, provt ait idem Chrysostr. Et patet hic virtuositas doctrinæ Christi, quod ad vnam breuem concionem fuerunt ministri sic capti: ipse enim erat sic docens sicut potestatem habens. Et subditur Phariseorum maligna inquisitio: *Responderunt ergo eis Pharisei: Nunquid & vos seducti estis?* &c. Et in hoc patet eorum malignitas: Cum enim esset congruum interrogare: quid est locutus? & admirari ea, quæ dicta sunt, nihilominus syllogizant, id est, arguunt. *Nunquid ex Principibus aliquis credidit in eum?* &c. *Sed ex turba*. Ac si dicerent: Ex quo principes non crediderunt in eum: sed illi de turba, qui sunt maledicti, non est admiranda sua doctrina. Cum tamen illi essent magis maledicti, quia magis tenebantur scire legem. Maledictus enim qui non permanet in sermonibus eius. Et ex his patet sicut prius: quod pauperiores & simpliciores amplius & facilius crediderunt in filium Dei, quam nobiliores & sapientiores. Et sic etiam fuit in vocatione gentium ad fidem, quia non multi sapientes secundum carnem, &c. Sed quæ stulta sunt eligit Deus. Vnde de Phariseis hic verificatur illud: *Ipsi non introitis, & qui introibant prohibuistis*. Et similiter de istis verificatur illud: *Abcondisti à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis*. Sed quæritur, qualiter tam cito ministri crediderunt? & ad istud respondendum, quod hoc fuit ob docentis & doctrinæ virtutem. Vnde dixerunt: *Nunquam sic locutus est homo*, scilicet tam virtualiter, tam artificialiter, tam suauiter, siue dulciter, tam magnifice, siue sublimiter, ait sapientia diuina: *Audite quoniam de rebus magnis loquutura sum*. Et sequitur: *Iusti sunt sermones mei*, &c. Ego qui loquor iustitiam, &c. Et erat enim docens, quasi potestatem habens. Et: *Stupebant super prudentia & respôsione eius*. Item hoc fuit ob ministrorum simplicitatem & innocentiam. Vt ait enim Chrysostr. Cum mens incorrupta fuerit, non longis sermonibus opus est: tale enim est veritas. Et sequitur vltima particula, in qua Nicodemi allegatio: *Dixit Nicodemus*, de quo supra. *Qui nocte venerat scilicet ad lucem quia illuminari volebat, & sciri timebat*, ait Aug. *Nunquid lex nostra iudicat hominem*, &c. quasi diceret non, De qua lege dicitur: *In ore duorum aut trium perhibet qui interficietur*. Et patet hic prudentia illius in repræsentando, provt ait Chrysostr. Non ait, vos vultis eum interficere, sed ad legem vertit sermonem, abscindens ineptum eorum: *Nisi, inquit, audiat lex, & cognouit quid faciat, & quid vult, & propter quid, & in quo, scilicet non condempnat aliquem, &c.* Et ex his patet, quod in iudicio requiritur diligens audientia, & cognitio certa, scilicet per testes: *Innocentem & iustum non interficies*. Suprà eodem: *Nolite iudicare secundum faciem*. Ideo ait. *Iob: Causam, quam nesciebam diligentissimè inuestigabam*. Ibi Greg. bene de hoc. Et in Glossa cõmuni: similiter de recto ordine iudicij. Proinde ergo misit ad eos legem, & non directè arguit eorum malitiam. Sic fecit propheta missus ad Dauid: *Sub parabola enim increpauit eum*. Et sequitur eorum responsio, ibi: *Responderunt: Nunquid & tu Galilæus es?* Responderunt, inquam, ait Aug. ex præiudicio cordis sui. *Nunquid Galilæus es?* quasi à Galilæo seductus. Dominus enim dicebatur Galilæus, quoniam de Nazareth erant parentes, sc. secundum Mariam. Hæc ille. Erat vt ait Chrysostr. iniuriosè, vt nescienti de scripturis hoc induxerant. Et ideo dixerunt ei: *Scrutare scripturas, quasi ne-*

scienti eas: *Et vidi quia à Galilæa propheta non surgit*. Et tamen Dominus prophetarum inde surrexit, ait Aug. & non vnus prophetarum, sed dominator orbis, ait Chrysostr. *Et reuersi sunt vnusquisque in domum suam*, nullo perfecto negotio, ait Glossa. Vt enim ait hic Anselmus: *Reuersi sunt vacui fide fraudati omni vtilitate in domum infidelitatis suæ, siue in malitiam suam*, ait Glossa. Et patet hic quod mali reuertuntur ad malitiam suam: Facti sunt retrorsum & non antè. Vnde non procedunt motu humano, sed retrocedunt motu indebito & naturali homini. Vnde & Deus formans hominem collocauit oculos in capite à parte ante, vt speculatores quosdam ad omnia intuenda & noxia præcauenda, provt ait Ambrosius bene. Et etiam in signum quod debet homo procedere ad interiora non retrocedere ad posteriora Vnde de sanctis animalibus: *Vnumquodque eorum coram facie sua ambulabat*. Super quod Greg. ibi: *Ante faciem ambulare, est anteriora appetere*. Vnde sequitur ibidem. *Non reuertebantur cum ambularent: sed vbi erat impetus Spiritus, illuc gradiebantur*. Ibi Greg. de impetu carnis, qui est terrena amare, temporanea æternis præponere, voluptatè concupiscere: & sic de aliis, quæ ibi enumerat: *Talia enim facere est retrocedere: Sed boni gradiuntur, vbi est impetus Spiritus, provt ibi dicitur. Talis erat Paulus, quia ait: Quæ retro sunt obliuiscens. Et tales comparantur cani reuertenti ad vomitum. Et de hoc supra: Nunquid & vos vultis abire retrorsum? Et ideo de Magis: Per aliam viam reuersi sunt. Ibi Gregorius de hoc bene.*

C A P V T V I I I.

Iesus autem perrexit in montem Oliueti. Præmissa doctrina Saluatoris, & confutata calumnia aduersantium, & obloquentium de sua virtuosa potentia in operatione miraculorum: hic de progressionem ipsius in montem, & reuersionem, & de veritate iustitiæ suæ doctrinæ, & confutatione aduersantium de prædictis. Et istud capitulum in tres partes. Prima, de suo progressu in montem, & regressu ac doctrina. Secunda, de aduersantium machinatione maligna in tentando ipsum & eorum conuictione, ibi: *Adducunt ei scriba*. Tertia, de doctrinæ suæ continuatione, & aduersantium calumniatione, ibi: *Iterum locutus est: Ego sum lux mundi*. Ait ergo: *Perrexit in montem Oliueti*, vt ait Glossa. & Anselmus planius: *Dñs maxime circa passionem suam hanc sibi effecerat consuetudinè, vt in diebus in templo prædicaret, & signa ostèderet, sed reuertetur in Bethaniam, vbi apud sorores Lazari hospitabatur, & mane iterum ad seruile opus reuertebatur. Cum ergo vltimo die Scenophægiæ prædicasset in templo, vespere perrexit in montem. Hæc ille. Montem, inquam Oliueti, montem fructuosum, & vngueti & crismatis: & signat altitudinè misericordiæ, ait Glossa. Vnde Anselmus. *ἐλεος* Græcè, misericordia Latinè. Pergebat ergo in montem Oliueti, vt auctorem misericordiæ se esse monstraret. Oleum enim superfertur omnibus liquoribus. sic & misericordia. Itè olei vnctio fessis & dolentibus membris solet afferre lenamen, & ideo misericordiæ signat. *Et diluculo iterum venit in templum*, quia exortus est sol iustitiæ: *Mane, inquit, astabo & videbo*, propheta: *Et sedens docebat eos*. quæ sessio signabat humilitatè incarnationis, provt ait Glossa et idem Anselmus. Sessio, inquit, humilitatè incarnationis, per quam misereri nobis dignatus est, insinuat. Quo sic sedente, venit ad eum populus per fidem: *Omnis populus manebat*, id est, mane ad eum veniebat, &c. De monte vero dicto Greg. super illud: *Huic montes herbas ferunt. Per montem, inquit: Dñs designatur. erit in nouissimis diebus præparatus mors. Vel per montem ecclesia signatur. In Ps. Qui confidunt in Domino sicut mons Syon. Vel per montem testimoniū Dei designatur: Sanctus de monte vmbroso & condenso, secundum aliam literam. Et sequitur secunda particula, in qua maligna eorum ma-**

Chrysf. hom. 51. in Ioan. non mult. à princ. 10.3. Ibidem. Aug. tract. 33. in Ioan. non longè à princ. tom.9. Chrysf. hom. 51. in Ioan. ante medium tom.3. Virtuositas doctrinæ Christi. Mat.7.b
Deut.27.c
1. Cor.1.d Luc.11.g
Mat.11.d
Prou.8.b Isa.63.a Marc.1.c Luc.2.g
Chrysf. hom. 51. in Ioan. ante med. tom.3. Luc.11.a
Aug. tract. 33. in Ioan. ante med. tom.9. Chrysf. hom. 51. in Ioan. ante medium tom.3.
Exod.23.b Iob 29.c Greg. Mor. lib.19.c.14 post med.
1. Reg. 12.b
Aug. tract. 33. in Ioan. ante med. tom.9. Chrysf. hom. 51. in Ioan. ante med. tom.3.

Aug. tract. 33. in Ioan. ante med. tom.9. Chrysf. hom. 51. in Ioan. ante med. tom.3. Iere.7.e
Ambr. Hexæm. lib. 6.c.9 ante med. 10.1. Ezech.1.c Greg. in Ezech. lib.1. hom.4. post medium. Ibid. hom.5. ante med.
Philip 3.c Prou.26.b 2. Pet.2.c Ioan.6.a Mat.2.b Gregor. in Euang. hom.10.
Continuatio.
Diuisio.
Mons Oliueti.
Oleum quid signet.
Psal.5.a
Luc.21.g
Greg. Mor. lib.33.c.1. ante med. Iob 40.b Mons quid signet. Isa.2.a Psal.124.a Abac.3.a

chinatio ad tentandum Saluatorē, ibi: *Adducunt*. Et ibi quatuor. Primo, mulieris condemnandæ repræsentatio, & eorum dolosa inquisitio. Secundo, Saluatoris sapientialis, & prouida responsio, ibi: *Iesus autem*. Tertio, ipsorum ex confusione sua egressio, ibi: *Audientes*. Quarto, mulieris à Saluatore absolutio, & abeunte monitio, ibi: *Et remansit solus Iesus*. In primis autem notandū, quòd totum istum passum dimittit Chryl. in expositum. Et hoc, vt opinatur eius interpretator, prout ait idem ibi pro loco: quia, inquit, cum cætera huius Euangelij non humana, sed diuina sola sapientia acta esse videantur, hoc solū humano ingenio & cōsilio gestū esse videtur. Nam quod ait: *Qui sine peccato est mittat in eam lapidē*, &c. Idem in legibus humanis cautū esse inuenitur. Hęc ille. Ait ergo: *Adducunt ei Scribæ & Pharisei*, sc. sapientiores & principaliores: *Mulierem deprehensam*, scil. recenter, quæ non fecerat expiationē, ait Glossa: *Et statuerunt eum in medio*, vt euidenter possent tentare: *Et dixerunt ei: Magister*. Quod dicunt adulando, sicut: *Magister scimus, quia verax es*, &c. vbi ait Chryl. Magistrū vocant, cuius nolunt esse discipuli: *In lege autem Moyses mandauit huiusmodi lapidare*. Et: *Tu autem quid dicis?* an sit liberanda vel lapidanda: *Hoc autem dicebant tentantes eum*, non vt quòd est rectū discant, sed vt veritati laqueos innectant, ait Anselm. Quæritur primo de Glossa, quæ ait quòd mulier non fecerat expiationē, propter quam dimittenda esset: cum omnis talis deprehensa in adulterio esset lapidanda. Et ad istud respondendū quòd talis poterat deprehēdi tripliciter: vel per facti inexcusabilis euentiā, vel per testium testificationē legitimā. Et sic deprehensa erat lapidanda irremissibiliter. Item erat deprehensio per legem zelotypiæ, quando non sic erat manifestum adulteriū. Et tunc erat expiatio secundum illam legem. Et sic loquitur Glossa. Itē quæritur, ad quid proposuerint ei quæstionem de tali muliere? Et ad istud respondet August. bene: Animaduertent eum esse mitem, & etiā iustum, & etiam verum. De illo erat prædictum: Propter veritatē, mansuetudinē, & iustitiā, &c. Attulit enim veritatem, vt doctor: mansuetudinē, vt liberator: iustitiā, vt cognitor. Et de primis duobus illi liuore & inuidentiā torquebantur. Ided de tertio id est, iustitiā: scandalū id est, tentationē posuerunt: cogitantes sc. si diceret, quòd non esset lapidanda, iustitiā non teneret: si verò diceret, quòd esset lapidanda, mansuetudinē non seruaret. Hęc ille. Et ibi bene de hoc. Et sequitur responsio Saluatoris, non solū dicto, sed gestu & facto: *Iesus autem inclinans se deorsum, digito scribebat in terrā*, expectans si respicerent à dolosa sua quæstione: *Scribebat*, inquam, peccata eorū ait Glossa: Vel vt ait Magister in historiis: Id quod eis respōdebat, vel: *Terra*, absorbe viros istos abdicatos, vel: *Terra*, terram accusat: tamen non est definitum, quid scriberet: *Cumq; perseverarent interrogantes eum, erexit se*, ad signandam auctoritatē & potentiam: *Et dixit eis: Qui sine peccato est vestrum, lapidē mittat*, &c. Vt ait August. Quid potuit facere peruersitas, rectitudini: falsitas, veritati: stultitia, sapientiæ: quando illi laqueos præparent, in quos caput iniicerēt. Hęc ille. Sed quæritur de gestu Saluatoris, in respondēdo, scil. quare se inclinavit, & quare scribebat digito, & quare in terra: cū iudex debet esse maturus & dirigēs, & authēticus, videtur quòd nō debuisset ista fecisse, sed dare exemplū de prædictis. Et ad istud respondendum secundum Aug. Audistis, inquit, legis doctores, sed non intellexistis legislatorem. Lex scripta est in lapide propter duos: nūc autē scripsit Dominus in terra, quia fructū quærebat: Impleatur lex ergo. Sed nūquid à puniendis lapidanda est adultera? Cōsideret se ergo vnusquisq; vestrum, intret in semetipsum, ascendat tribunal mētis suæ, & vnusquisque in se intuens, peccatorem se inuenit. Ergo aut istam dimittite, aut pœnam legis cum illa accipite. Et ided ait: *Qui sine peccato est*, &c. Hęc vox iustitiæ est: puniatur peccatrix, sed non à peccatoribus: impleatur lex, sed non à legis præuicatoribus. Hęc ille, & ibi bene de hoc: Ad signandū ergo, quòd iudicantes

A debent recogitare fragilitatem suam in iudicādo alios. Et quòd legis præuicacores non sunt digni ad iudicandū alios, ided se sic inclinavit, & scripsit, vt ait verè Anselmus: *Hęc dixit: Qui sine peccato est*, &c. Dominus præuidens omnes dolos, quasi fila araneæ tranſit, & iustitiā, ac mansuetudinē custodiuit. Sed quæritur de absolute mulieris adulteræ, quæ erat damnanda secundum legem: Ergo licet ipsi non essent digni ad eam puniendam, nihilominus non fuit absoluenda sine pœna. Item ex dictis videtur, quòd nullus possit accusare, vel punire, qui est in peccato. Cuius contrariū videtur, quia accusare vel punire non est opus priuilegiatū, sicut celebrare. Ergo sine peccato potest illud exercere, etiam in peccato existens. Et ad primū respondendū est, sicut patet ex dictis Aug. Non enim negat Saluator, quin lex esset implenda sed ostēdit, quòd illi præuicacores nō erant digni ad legē implendam, nec ad ipsam adulteram puniendam. Sed quia accusatores mulieris non perseuerarunt in accusando, & mulier sola remansit sine testibus condemnantibus, & Dominus erat auctor legis, & supra legem, ided absoluit eā. Prius enim repulit eos sua iustitiā, & deinde absoluit eā sua misericordia. Vnde & istud Euangeliū legitur cum epistola de liberatione Sulfannæ. Ad aliud respond. est, quòd quantū est de ordine iustitiæ, non sunt digni punire vel accusare, qui sunt in peccato: maximè quando peccatū est notoriū: quia tūc iudicantes & accusantes scandalizant. Quando vero peccatū est occultum, tūc peccat iudicās vel accusans, eo quòd cognoscit se esse in peccato, & tamen se non purgat. Et ided periculosè faciunt tales iudices sic iudicantes, cum sciant se esse in peccato. Et sequitur: *Et iterū se inclinans scribebat in terra*. Sed quæritur, quare iterū scripsit in terra, videtur quòd superflue. Et ad hoc respondet Glossa, quòd ex more vultū auertit, vel vt liberū esset exire illis. Et ex hoc in Glossa, & Anselmus idē. Et sequitur tertia particula, in qua ex confusione eorū egressus narratur: *Audientes autem vnus post alium exhibant*, vt ait Aug. Quia iustitiā tāquam telo percussos se inspiciētes, vnus post vnū omnes recesserunt, nō valentes nescientes resistere prædictæ veraci sententiæ: *Incipientes à senioribus*. Et hoc meritò, quia illi erāt primi in scelere, vt de eis verificetur illud Danielis: *Egressa est iniquitas à senioribus Israel*. Præmissa autē exponit Gregor. super illud Iob: *Erat vir simplex & rectus*. In rectitudine, inquit, iustitiā, in simplicitate mansuetudo. Sic & Saluator hic ostendit simplicitatē mansuetudinis, quando ait: *Qui sine peccato est*. Et zelum iustitiæ, quando ait: *Mittat in eam lapidē*. Et ibi bene de hoc: At vos contra me erigimini. Ibi exponens illud: *Qui sine peccato est*, inquit, semetipsum prius non iudicat, quid in alio recte iudicet, ignorat. Et ibi bene de hoc. Et nota quòd Ies^{us} inclinās se, digito scripsit. Vt enim ait Anselmus ibi. Inclinatio humilitatē indicat: per digitum, qui articulorū cōpositione flexibilis est, sublimitas discretionis exprimitur. Per terrā cor humanū ostēditur, quod actionū bonarū vel malarū fructus solet reddere. Filius ergo Dei typicè instruens nos sic gessit, vt cum mala proximorū aspiciamus, non statim temere dānemus, sed ad conscientiam reuersi digito discretionis sollicitè inquiramus, quid in ea conditori placeat vel displiceat: Si præoccupat^{us} fuerit homo in aliquo delicto, &c. Sequitur: *Cōsiderans teipsū ne & tu tēteris*. Et nota quòd lex Dei fuit scripta in tabulis lapideis, ob figurationē rigoris veteris legis, & duritiæ plebis Iudæorum. Hic verò scripsit in terra ob figurationē mitigationis nouæ legis, & fructificationē credentiū sub ea: nihilominus dicuntur mali scribi in terra, ait propheta: *Recedētes à te in terra scribētur*, ob figurationē interitus & damnationis malorū. Cū hoc notandū, quòd digitus Dei dicitur, vel tertia persona in Trinitate: Quis appendit tribus digitis molē terræ. Vel potest dici diuinæ potentie virtus vel fortitudo. Si in digito Dei eiicio demonia. Vel potest dici Spiritus sancti virtus vel fortitudo. Digitus Dei est hic. Vel potest dici diuinæ sapientiæ discretio: Super-

Mar. 22.
Chryl. operis
imperf. hom.
42. in Matt.
ante med.
tom. 2.
Leu. 20. b
Deut. 22. c
Leu. 20. b

Num. 5. b

Aug. tract.
33. in Ioan.
ante med.
tom. 9.
Psal. 44. a

Aug. tract.
33. in Ioan.
ante med.
tom. 9.

Ibid. circa
med.

Iustitiæ
vox.

Dan. 13. c

Aug. tract.
33. in Ioan.
post medium
tom. 9.

Dan. 13. b

Greg. Mor.
lib. 1. cap. 2

Iob 19. a
Greg. Mor.
lib. 14. c. 13.
circa med.

Gal. 6. a
Ibidem.

Hier. 17. a

Digitus
Dei, quid
sit

Isa. 40. c
Luc. 11. c
Exod. 8. c
Iob 21. a

ponite

Greg. Mor. lib. 15. c. 22.
Mar. 7. g
Greg. in Eccl. lib. 1. hom. 10. ante med. Mulier quid.
Aug. tract. 33. in Ioan. post med. tom. 9.
Iacob. 3. Aug. ibid. Ibidem.

Eccl. 5. b
Psal. 50. a
Aug. enar. in Psal. 5. ante med. tom. 8.

Ioan. 5. b
Ecc. 5. b
Eccl. 2. 1. a
Eccl. 17. d
Iob 34. c
Greg. Mor. lib. 25. c. 3. post med.

Chryf. hom. 51. in Ioan. ante med. tom. 3.
Ioan. 7. g
Chryf. ibid. Aug. tract. 34. in Ioan. non mult. à princ. 10. 9.
Ioan. 1. a
Ioan. 3. c
Chryf. hom. 27. in Ioan. tom. 3.
Ioan. 3. c
Aug. tract. 35. in Ioan. ante med. tom. 9.
Pro. 27. a

ponite digitum ori vestro. Ibi Greg. Per digitum discretio figuratur: Misit digitos in auriculas. Super quod Gregor. Per digitos dona Spiritus sancti designantur, quos in auriculas mittere, est per illa dona mentem surdi ad obediendum aperire. Et ibi bene de hoc. Et sequitur illa pars, in qua de absolutiōne mulieris à Salvatore, ibi: *Remansit solus Iesus*, sc. misericordia, ait Glof. *Et mulier*, sc. miseria. In medio, sc. discipulorum: *Erigen autem se Iesus*, id est, leuans oculos mansuetudinis, ait Aug. Et hæc erectio signabat, quod misericordia superexaltat iudicium: *Dixit ei: Nemo te condemnauit?* Illi enim accusauerunt, sed non perseverauerunt nec condemnauerunt. Confusi enim dereliquerunt mulierem cum magno peccato ei, qui sine peccato erat, ait August. *Dixit autem Iesus: Nec ego te condemno.* Et de hoc opponit Aug. Quid est Domine? Fanes ergo peccatis? Et respondet planè, quia sequitur: *Vade, & amplius noli peccare.* Et in hoc damnauit peccatum, non hominem; quia si esset peccatorum fautor, diceret: *Viue vt vis*, & à pœna inferni te liberabo. Non hoc dixit, sed ait: *Noli peccare.* Dulcis enim & rectus Dominus: Ama, quod est dulcis, timeas quod est rectus. Misericors enim est & miserator, & tamen est verax: Et ideo ne tardes conuerti ad Dominum. *Nec ego te condemno*: deleui quod comisisti, obserua, quod præcepi, vt inuenias quod promisi. Hæc Aug. Et idem Aug. exponens istud super illud Psal. Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam: *Remansit Iesus*, & c. Remansit, inquam vulnerata. & medicus: magna miseria. & magna misericordia. Nūquid Christus contra legē fecit? Et respondet quod nō; quia nec Imperator cōtra leges suas facit, quādo confessis dat indulgentiam. Moyses lapidat, vt iudex, Christus indulget, vt Rex. Hæc ille. Et ibi bene de hoc. Et nota quod ait: *Vade, & noli amplius peccare.* Et insinuatur duo necessaria animæ pœnitenti, sc. peccati dimissio, ibi: *Noli amplius peccare.* Supra. Noli peccare, ne tibi deterius contingat: Neq; adicias peccatum super peccatū. Et, Fili peccasti? Nō adicias iterum. Secundū est necessarium, sc. per bona opera profectus vel progressio, ibi: *Vade*: In partes vade sæculi sancti: Omnes gressus eorum considerat. Ibi Greg. Quasi tot gressibus mens accedit ad Deū, quot bonis motibus proficit. Et ibi bene de hoc Et sequitur tertia pars capituli, in qua de veritate doctrinæ, ibi: *Iterum locutus est.* Et illa pars in tres partes. Primo, de sua doctrina, quā ostendit se esse auctorem sapiētiae ad illuminandū. Secundo, de veritate doctrinæ, qua ostendit se esse auctore vitæ ad viuificandū, ibi: *Dixit ergo eis Iesus.* Tertio, de veritate suæ doctrinæ, qua ostendit se esse auctore potentiæ ad liberandū, ibi: *Dicebat ergo Iesus ad eos.* In prima quatuor. Primo doctrinæ præmissio. Secūdo, illorum calumniōsa obuiatio, ibi: *Dixerunt ergo.* Tertio, calumniantium confutatio, ibi: *Respondit Iesus.* Quarto, eorundē inquisitio, ac Saluatoris respōsio, ibi: *Dicebāt ergo ei.* Ait ergo. *Iterum ergo locutus est.* Etiā istud continuat Chryf. cum fine. Quia cum dixerāt: Quia propheta non surgit à Galilæa. Ostendens, quoniā non vnus prophetarū est, sed dominator orbis, ideo ait: *Ego sum lux mundi.* nō Galilææ, neq; Iudææ, sed mundi, ait Chryf. Lux inquam, nō ista visibilis, qualis est sol, sed illa per quā factus est sol, & qui fecit hanc lucē, ait Aug. vbi multū de hoc. Supra: Erat lux vera. Et supra, Lux venit in mundum. Et quia talis lux, ideo qui sequitur me, id est, credendo & imitando: *Non ambulat in tenebris*, infidelitatis. Et in hoc cōmendat Nicodemū, & ministros testificantes ænigmaticè, & pharisæos esse in tenebris, de quibus Chryf. supra: Qui male agit, odit lucem. Et de hoc in collatione prædicabili. Et sequitur secunda particula, sc. eorū calumniatio, ibi: *Dixerūt ergo Pharisæi*, sc. contēnentes, & credere noletes, ait Aug. *Tu testimonium perhibes de te ipso, & ideo non est verum.* Innuntur enim ei, quod dicitur: *Laudet te alienus, & non os tuum.* Et sequitur respōsio Saluatoris: *Et si ego testimonium perhibeo*, & c. quasi esset ratio sua: Ex Deo sum, & Dei filius; & pater qui me

me misit testimonium perhibet de me, & ita testimonium meum est verum. Et ideo ait: *Verum est testimonium meum, quia scio vnde veni*, sc. à patre: *Et quo vado*, sc. ad patrē. Vt enim ait Aug. Patri gloriā dabo filius æqualis, à patre missus. Quantum debet homo ergo glorificare eū, à quo est creatus. Sed obiicitur, si venit, & recessit, videtur esse variatio motus. Et ad hoc respondet Aug. quod veniendo non inde discessit, nec redeundo nos dereliquit: Nec mirum ipse Deus est, qui est in sinu patris: Vobiscum enim sum vsq; ad consummationem sæculi. Ita ego scio, sed vos nescitis, sc. voluntariè maligni existentes. Et hoc ideo: *Quia secundum carnem iudicatis*, vt ait Chryf. Sicut enim secundum carnē viuere, est male viuere; sic secundum carnem iudicare, est iniuste iudicare. Supra: Nolite secundum faciē iudicare. Et quia aliquis posset quærere, quare non condemnabat eos sic male iudicantes, quasi respondens subdit, sicut continuat Chryf. *Ego non iudico quenquam*, scil. iudicio damnationis. Supra: *Misit Deus filium suum, nō vt iudicet mundum: Et si ego iudico*, id est, si vellem iudicare: *Iudicium meum verum est*, sc. vos condemnans: condemnādi enim estis, sed nunc non est tēpus iudicij, sed in futuro. Cum enim tempus accepero, ego iustitias iudicabo, quod ænigmaticè insinuās subiungit: *Quia non sum solus*, sc. qui condēnat: *Sed ego qui misit me pater.* Et quæritur de hoc, quod ait: *Non iudico quenquam?* sicut obiicit Augustinus. Ex quo ipsum iudicem venturum expectamus, qualiter ait: *Non iudico quenquam.* Et ad istud respondet dupliciter. Primo modo intelligendo, *Non iudico quenquā*, sc. nunc, quia non venit, vt iudicaret mundum; sed vt saluaret. Prima enim dispensatio fuit Christi medicinalis, non iudicialis. Vel aliter soluit, quod est intelligendum: *Non iudico quenquam*, sc. secundum carnem, sicut ipsi iudicabant. Et ibi bene de hoc. Et de iudicio multiplici, supra: Omne iudiciū dedit filio Et subdit quasi conclusiue. *Et in lege vestra scriptum est: Quia duorum hominum testimonium verum est*, qui etiam possunt decipere, vt fuit de senibus testificantibus contra Susannā: Tanto magis testimoniū meum, & Patris, & Spiritus sancti est verum, sicut supplet Anselm. Ideo ait, Ego sum, qui testimoniū perhibeo de me ipso, & qui me misit: Tres sunt, qui testimoniū dāt in cælo, simile supra: *Si ego testimonium meū perhibeo de me ipso, testimonium meum verum est* Et ibi de testimonio multiplici, quod habuit & à patre, & à Ioanne, & à scripturis, & à prophetis Et sequitur quarta particula, in qua ipsorum inquisitio. Et ibi tria. Primo, ipsorum inquisitio. Secundo, Saluatoris respōsio, ibi: *Respondit Iesus.* Tertio, specificatio loci, in quo hæc sunt dicta, ibi: *Hæc verba.* Ait ergo: *Dicebāt ergo ei: Vbi est pater tuus?* Carnales enim erāt, & de patre carnali inquirebāt, ait Aug. Et ideo respondet eis, *Neq; me scitis, neq; patrem meum*, sc. secundum diuinitatem et hoc ideo, quia secundum carnē iudicatis, supra eodem Vt ait Chryf. *Si me sciretis*, sc. credendo in me: *Forſitan & patrem meum sciretis.* Sed quæritur, ad quid ait, *Forſitan?* Cum sit certum, quod si scirent filium credendo in eum, scirent & patrem. Et ad istud respondet Aug. Ille, qui omnia scit, quando dicit: *Forſitan*, non dubitat, sed increpat. Est enim verbum dubitationis, quando dicitur ab homine sc. nesciente, quādo verò à Deo, est verbum increpationis. Et in hoc ostendit se esse verbum patris. Vnde infra, loquens fidelibus ait, sine hac dictione, forſitan: *Si cognouissetis me, vtique & patrem meum cognouissetis.* Sed quæritur, qualiter ait: *Neq; me scitis*, quia supra dicitur: et me scitis. Et ad istud respondendum, secundum quod dictū est ibi. Loquitur enim ibi secundum humanitatem, hic verò secundū diuinitatem. Itē quæritur de processu suo in hac parte. Videtur enim quod insufficienter probat, & procedit, quia ait infra: Ego & pater vnus sumus. Non ergo sunt duo testes. Item cum de patre esset eis magis ignotum, quā de ipso, videtur quod probat ignotum per ignotius. Et ad istud respondendum secundum Augustinum, quod cum dicitur: In ore duo-

Ibidem post multā.

Ibidem.

Ioan. 1. b
Mat. 28. d

Chryf. hom. 52. in Ioan. circa med. tom. 3.
Ioan. 7. d

Chryf. ibid.

Psa. 74. a

Aug. tract. 36. in Ioan. ante med. tom. 9.

Ioan. 5. b
Deut. 17. a

Dan. 13. f

1. Ioan. 8. b

Aug. tract. 37. in Ioan. non mult. à princ. tom. 9.

Aug. tract. 37. in Ioan. ante med. tom. 9.

Ioan. 14. a

Ioan. 7. c

Ioan. 10. d

Aug. tract. 36. in Ioan. post medium tom. 9.

rum vel trium, veritas quæritur per duos testes. Sed tamen fieri potest, quod duo testes sint falsi, sicut in duobus senibus contra Susannā, immo totus populus mētitus est contra Christū. Per mysterium ergo Trinitas commendata est, in qua perpetua stabilitas veritatis. Si vis habere bonam mentē, habeto tres testes, Patrē, & Filium, & Spiritū sanctum. Hæc ille. Et quoniam intentio Saluatoris erat manuducere eos ad cognoscendum Trinitatē, & personarum differentiā; ideo cum persona patris, & persona filij sufficientes sint ad testificandū, cum sit in eis veritatis stabilitas, licet tamen pater & filius sint vnum secundū essentiam. Item filius est lux. Lucis autē est se manifestare, & alia; & ideo potest perhibere testimonium de se, & per patrē, qui est lux similiter. Sed homines, qui sunt in tenebris, egent testibus differētibus in numero, & persona, ideo nō est simile de hominibus, & de patre, & filio. Ad aliud respondendum est, quod per miracula Christi & documēta poterāt cognoscere filiū esse æquale patri, & sic cognoscere potentia patris. Vnde in hoc, quod ait hic: *Si me sciretis*, & patrē, ostendit honoris æqualitatē, vt ait Chryf. Et ideo conuenienter adducit patrē in testimoniū. Et sequitur specificatio loci: *Hæc verba locutus est Iesus in gazophylacio*. Vt enim ait hic Anselmus, gaza Perfica lingua, diuitiæ in Latina: Phylace idē, quod seruare. Erat autē locus in tēplo, vbi asseruabātur diuitiæ. Sed quæritur ad quid istud apposuit, cum hoc videatur esse inutile; Et ad istud resp. secundum Chryf. quod in templo loquebatur, & in ordine magistri. Et talia loquebatur, super quibus accusabant eum, nec licebat loqui in templo, nisi magistro. Ad ostensionē ergo suæ auctoritatis & suæ potestatis, & veritatis doctrinæ, hoc ait. Vnde Anselm. Magna autem erat confidentia loquentis, & constātia, qui in ipsis templi penetralibus corā inimicis diuinitatis suæ verba imperterritus loquebatur: *Et nemo apprehendit eum, quia necdum venerat hora eius*, scil. passionis, quæ erat in sua voluntate. Vt enim ait Aug. Dominus quando voluit carnē in vtero virginali accepit, quando voluit ad homines processit, quamdiu voluit inter homines vixit, quando voluit à carne discessit. Hæc sunt potestatis, non necessitatis. Hanc horā expectabat non fatalē, sed opportunam & voluntariam. Hæc ille. Infra: Potestatem habeo ponendi animā meam. Secundū Anselmum mysticē gazophylacium, mysteria scripturarū designat, quæ omnia erant reuelanda post resurrectionē. Vnde & velum templi scissum est in sua passione. Eduxit me in gazophylaciū. Et sequitur illa pars de doctrina Saluatoris, in qua se ostendit esse auctorē vitæ: *Dixit ergo iterū: Ego vado*. Et illa pars in quatuor. Primo, doctrinæ præmissio. Secūdo, ipsorum inquisitio, ibi: *Dicebant ergo*. Tertio, veritatis præmissæ explanatio, ibi: *Et dicebat eis*. Quarto, iterata eorum inquisitio, & expressio veritatis à Salvatore, ibi: *Dicebant ergo ei*. Ait ergo: *Ego vado, & queretis me*. Sicut continuat Aug. Præmissum est, nondum venerat hora mea, modo de illa locutus est: *Ego vado*, sc. moriēdo: *Et queretis me*, non desiderio, sed odio ait Aug. Nam postquam abscessit, qui oderant inquisierunt eū, sc. persequendo. In Psal. Confundantur & reuerantur requirentes animam meā, & qui amabant, inquisierunt capiēdo. In Psalmo: Non est, qui requirat animam meam. Et quia sic quærebant, scil. more malo, corde peruerso, ait Aug. *In peccato vestro moriemini*, scil. in vestra infidelitate: Iustus enim ex fide viuuit. Et sic incredulus moritur. Vnde ibidem: Qui incredulus est, non est recta anima eius. Sed quæritur, quare sæpè replicat istud? Et ad istud respondet Aug. quod resurrectionē per hæc verba præscripsit: & ostēdit, quod non fuit eorum violentia eum mori, sed suæ dispensationis. Vnde ait, *Ego vado*, sc. per mortem, quando volo. Qualiter autem peccatum est mors animæ, dictum est supra: Sicut pater suscitatur mortē, sic & filius. Et sequitur eorū inquisitio: *Dicebant ergo Iudæi: Nunquid interficiet semetipsum?* vt ait Aug. Et est in Glossa: Stulta verba, quasi de morte diceret, non poterāt eum

lequi: cum tamen essent morituri. Non ergo de morte dicebat, sed de gloria, ad quam ibat per mortem. Sed quæritur, qualiter ait: *Non potestis venire*. Videtur, quod dedit eis occasionem desperationis. Et ad istud respondet Aug. quod non abstulit eis spē, sed prædixit eis dilationē. In quantum enim erant tales, tunc non poterāt venire, quia infideles, & quia increduli, vt dictū est supra. Et sequitur explanatio veritatis præmissæ: *Et dicebat eis: Vos de deorsum estis, ego de supernis sum*. Sed quæritur, quid est hoc dictum. Ex hoc enim videtur, quod nō fuerit verus homo, nec quod sumplerit verā carnē, sicut obiiciunt aliqui hæretici. Et ad istud respondet Aug. bene homil. Vos, inquit, de deorsum estis, & ideo terrā sapitis: quia sicut serpentes terrā māducatis, id est, terrenis pascimini, delectamini, inhiatis, sursum cor nō habetis: Ego autē sum de superius, non de mundo, per quē factus est mundus. Sum enim a patre, nihil illo superius, qui verbū genuit æquale sibi & coæternū, vni genitū sine tempore, per quē conderet tēpora. Hæc ille. Et sic patet responsio ad prædicta. Et ideo subdit: *Dixit ergo vobis: quia moriemini in peccatis vestris*. Et hoc ideo: *Si non credideritis, quia ego sum*. sc. sic de supernis, verbū æquale patri. Et ideo signanter ait: *Ego sum*, sc. immutabile verbū, & immutabilis Deus: Ego sum qui sum. Et ex his patet responsio ad quæstionē, qua quæritur: quare reuelauit illis damnationem suā, nō sic Angelis malis: Et ad istud respondendū, quod hic prædixit damnationem non omnibus, sed non credituris. Et sic comminando eis prædixit. Vnde Chryf. Concutiens eorū animas, & terrenis, hoc ait Erant enim inter eos quidā credituri, quidam non, vt ait Anselm. Et non credituris ait: *Morietur*. Et hac cōminatione euigilātes aliqui crediturū, prout hic sequitur. Et patet ex dictis hominum terrenorū & carnaliū terrena inferioritas, quia de deorsum sunt, & de mundo, quantū ad affectiones deprimētes, & mundo affigentes, & à cælestibus separantes, & sic inficiētes & fœdātes. Vnde Aug. Ideo de mūdo estis, quia peccatores erant, iniqui erant, quia infideles erāt, quia terrena sapiebant. Et sequitur: *Si delectat te mundus, semper vis esse immundus: si autē iā non te delectat hic mundus, iā tu es mūdus, Veruntamē si per aliquā infirmitatē adhuc te delectat mundus, habitet in te, qui mūdāt, & eris mūdus*. Si autē fueris mūdus, non remanebis in mundo. Hæc ille. Peccatores ergo & iniqui sunt de deorsū, & de mūdo, origine: & sunt de mūdo, affectione: & erunt cū mundo in dānatione: Primus homo de terra terrenus. Et sequitur: *Qualis terrenus, tales & terreni, supra: Mundus eū non cognouit*. Et hic: *De mundo estis*. Et: *Dum iudicamus à Dño corripimur, ne cū hoc mundo dānemur*. Sed electi sunt de superius spirituali origine, quia electi de mundo, infra: *Ego vos elegi*. Et sunt superni affectione & cōuersatione. Nostra cōuersatio est in cælis. Et beatificabuntur cū supernis in æterna beatitudine. Secundus homo de cælo cælestis; qualis cælestis, tales & celestes. Magna ergo differentia inter Iudæos & Apōstolos; quāta inter tenebras & lucē, fidē & infidelitatē, pietatē & impietatē, vt ait Aug. vbi multū de hoc. Supra: *Qui de terra est, de terra loquitur; qui de cælo venit, super omnes est*. Et sequitur illa pars, in qua eorum inquisitio. Et ibi tria. Primo, ipsa inquisitio. Secundo, Christi respōsio, & veritatis eruditio, ibi: *Dixit eis Iesus*. Tertio, subiūctio de crudelitate multorū in eū: *Hæc illo loquente*. Ait ergo: *Dicebant ergo Iudæi: Tu quis es?* Quia præmissum est: *Si nō credideritis, quia ego sum, dicebāt: Tu quis es?* Propter quod exclamat Chryf. O amētia! post signa, & doctrinā quærent: *Tu quis es?* Et sequitur Christi respōsio: *Dixit eis Iesus. Principiū, qui & loquor vobis*. Vnde Aug. Ecce quod est, esse principium, mutari nō potest. Principiū in se manet, & innouat omnia, cui dictū est: *Tu autē idē ipse es, quasi diceret. Principiū, me credite, qui & loquor, id est, qui humilis factus propter nos*. Et infra. Nam si principium sicuti est, maneret apud patrem, & non acciperet formam serui, & loqueretur homo hominibus, quomodo crederent in eum?

Chryf. hom. 11. in Ioan. post medium tom. 3.

Chryf. hom. 52. in Ioan. prope fin. tom. 3.

Aug. tract. 37. in Ioan. post medium tom. 9.

Ioan. 10. b

Matt. 27. f. Ezech. 40. c

Aug. tract. 38. in Ioan. in princ. 10. 9. Ibidem post pauca. Psalm. 39. d. Psalm. 141. b. Aug. ibid. Abac. 2. a. Ibidem.

Aug. tract. 38. in Ioan. prope princ. tom. 9.

Ioan. 5. d

Aug. ibid. ante med.

Ibid. ante pauca.

Ibidem.

Exod. 3. d

Chryf. hom. 52. in Ioan. non longē à princ. tom. 3.

Aug. tract. 38. in Ioan. ante med. tom. 9. Ibidem paulo post.

1. Cor. 15. f. Ibidem. Ioan. 1. b. 1. Cor. 11. d

Ioan. 16. c. Phil. 3. d. 1. Cor. 15. f

Aug. tract. 38. in Ioan. ante med. tom. 9.

Chryf. hom. 25. in Ioan. ante med. tom. 3. Aug. tract. 38. in Ioan. post med. tom. 9. Psalm. 101. d

eum?

Aug. ibid. vers. fin. Ioan. 1. a Aug. ibid. paulo ante.
 Rom. 11. d Psalm. 109. a
 Sap. 16. b Apoc. 1. b
 Aug. tract. 38. in Ioan. vers. fi. 10. 9. Hebr. 1. a Ioan. 7. g
 Aug. tract. 19. in Ioan. circa med. tom. 9.
 Ibidem post med.
 Ibid. prope fin.
 Aug. tract. 22. in Ioan. vers. fin. tom. 9. Ioan. 5. c Chryf. hom. 52. in Ioan. ante med. tom. 3.
 Matt. 27. f Aug. tract. 40. in Ioan. ante med. tom. 9. Ioan. 3. b Ioan. 12. c Aug. tract. 39. in Ioan. vers. fin. tom. 9. Exod. 3. d Aug. tract. 40. in Ioan. ante med. tom. 9. Act. 4. c
 Hæretici Sabelliani.

eum? Filius dicitur principium à principio, ait Glossa, supra: In principio erat verbum. Et ibi bene de hoc. Et vt ait Aug. Apud Græcos principium est fœminini generis. Sicut lex, apud nos est fœminini, apud illos masculini. Et nota quòd in hoc, quòd ait: *Principium, qui & loquor vobis*, duo insinuantur: quorum primū est filij Dei æterna maiestas, ibi: *Principiū*. Et incarnationis veritas, ibi: *Qui & loquor vobis*. Ipse enim principiū immutabile; primum, siue primordiale, quia per ipsū facta sunt omnia, & sic principiū effectiuū omnium & conseruatiū. Principium, in quā, à quo omnia, per quē omnia, in quo omnia, in Psalmo. Tecum principiū in die virtutis tuæ. Et idē elōgari ab isto principio, est deficere: appropinquari, est proficere. Quanto enim res magis elongatur à suo principio, tanto magis mutatur, & deficit, secundum sapientē: Ego sum & ω, principiū & finis, & c. Secundo figuratur humanitatis veritas & humilitas: *Qui & loquor vobis*, scil. factus humilis homo hominibus loquor, ait Aug. Nouissimē locutus est nobis in filio. Locutus, inquam, potestatiuē, siue virtualiter, vere, siue sapienter, doctrinaliter, siue magistraliter, supra: Nunquā sic locutus est homo. Et ibi bene de hoc. Et quoniā dixit: *Loquor vobis*. Subditur: *Multa habeo vobis loqui, & iudicare*. Sed obiicitur, supra eodē ait, *Non iudico quemquā*, qualiter ergo hic ait: *Habeo iudicare?* Et ad hoc respond. Aug. quòd supra ait, non iudico ad præsens tēpus referebat, & primū aduentū: quòd vero ait hic ad futurū refert iudicium. Et de hoc in Glossa. *Habeo multa loqui*, docendo si credideritis, accusando si non. Et cum iudicauero verum erit iudiciū. Et idē sequitur: *Sed qui misit me, verax est*, scil. pater, & ego filius veritas. Sed de hoc opponit Aug. Veritas amplius est quā verax, sicut pietas plus est quā pius. Pius autē dicitur à pietate, non autem è contrario. Ergo debet veritas appropriari ipsi patri, & verax ipsi filio. Et ad istud respond. Aug. quòd pater est verax nō à veritate, cuius partem capit, sed quia totā veritatem. Nisi enim fuerit anima capax veritatis, homo est mendax: Aliud enim est, homo est verax, quia percipit veritatē: aliud est verax Deus, quia genuit veritatē. Homo est verax participando veritatē. De^o est veritas generādo veritatē. Hæc ille. Et idē bene appropriatur hoc nomē. *Verax*, patri: & *Veritas filio*: Sicut homo verax, qui dicit verba vera: sic dicitur De^o verax, quia genuit verbū, quod est veritas. Hæc ille. *Et ego, quæ audiui à patre loquor*. Et sic veritatē loquor, Suū enim audire est, suū esse à patre, ait Aug. & est in Glossa, supra: Sicut audio, sic iudico. Et quoniā illi erant carnales: *Non cognouerunt, quia patrem dicebat Deum*. Sed quare istud apponit? Respond. Chryf. ad ostendendum amentia eorū, quia faciens signa, & docens nō attraxit eos. Et quoniā tales erant: subdit, quo tēpore cognoscent, & per quā viā: *Cum exaltaueritis filium hominis*, sc. in cruce: *Tunc cognoscetis*, scil. credendo: *Quia ego sum*, filius Dei verus, quasi diceret, ait Chryf. Tunc maximē existimatis, quoniā erepti eritis à me: tunc maximē scietis, quoniā ego sum, scil. filius Dei, & grātia signorū & gratia captionis, & gratia resurrectionis. Vnde dixerūt: Verē filius Dei erat iste. Vnde Aug. Exaltationem dicit passionis, nō glorificationis. Supra: Sicut exaltauit Moyses serpentē in deserto. Infra: Cū exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum. Et nota, quòd vbiq; ait: *Ego*. Vt enim ait Aug. Omnis creatura mutabilis est, & omnis anima modo est mala, modo bona; id quod est, nō est, quia mutabile est. Deus autē quod est, hoc est, idē proprium nomen sibi retinuit: Ego sum, qui sum. Hæc ille Sed qualiter ait: *Cognoscetis*, quia supra ait: *In peccato vestro moriemini*. Et ad istud respondendum secundum Gloss. quæ ait, quòd aliqui essent cognituri. Vnde Aug. Quòd aliqui compuncti, qui sanguinem sœuendo fuderunt, credendo biberunt. Vnde dixerunt Petro: Quid faciemus viri fratres? *Et à me ipso facio nihil*. Quia dixerat: *Ego sum*, quod est cōmune cuiuslibet personæ, ne dicerent hæretici, scil. Sabelliani, quod ipse qui est pater, est filius. Idē ad hoc cauendū ait: *A me facio nihil*, quia

à me nō sum, sed à patre, dicit Aug. *Et sic docuit me pater, hæc loquor*. Et vt ait Aug. Non imaginandum, vel cogitandum, quòd pater docuit filium, sicut homo faber filium suum. Sed hoc est patrem docere filiū scientem scil. Hoc enim est filio esse, quod nosse: *Et qui misit me*, scil. pater: *Meum est*. Infra: Ego & pater vnum sumus. *Et non reliquit me solum*, quia ego in patre, & pater in me est, infra: *Quia quæ placita sunt ei, facio semper*, supra: *Meus cibus est*, vt faciam voluntatem patris. Et ibi de hoc. Sed opponit Aug. Si pater tecum est Domine, ambo venistis, non vnus ab alio missus. Et ad hoc respondet, cum ambo simul sint, vnus tamen missus est, alter misit. Missio enim, incarnatio est: incarnatio autē est filij nō patris. Et nota quòd posset esse thema in exaltatione crucis: *Cū exaltaueritis filium hominis, tunc cognoscetis, quia ego sum*. Et notatur ibi tria. Primo, humilitatis Iesu Christi indubitabilis veritas, ibi: *Filius hominis*. Secūdo, suæ mortis ad satisfaciendū pro genere humano debita congruitas, ibi: *Cum exaltaueritis*. Tertio, passionis Iesu Christi potestatiua virtuositas, ibi: *Cognoscetis*. Ait ergo: *Filius hominis*, ad redimendū enim genus humanum debuit esse filius hominis, qui redimeret. Si fuerit pro eo Angelus loquens vnus de millibus, & c. Quod exponit ibi Gregor. de Iesu Christo soluēte vnum de similibus id est, pœnam pro genere humano. Et ibi bene de hoc: Prudentia eius percussit superbum. Ibi Gregor. bene. Qualiter oportuit immolari pro genere humano hominem à culpa immaculatum, qualis fuit Christus. Et iste filius hominis fuit in cruce exaltatus. Mors autē crucis fuit congrua ad ostendendā victoriam, vt ait ibi Chrysothomus, vt habitum est supra, vbi dictum est: Oportet exaltari filium hominis scil. ad ostendendam victoriam potestatibus huius: *eris*: Tulit de medio, affligens illud cruce, expoliās principatus, & c. Omnes autem cognoscentes, id est, credentes in filium Dei, sic passim illuminabuntur, & saluatū ut, vt habitum est supra à Chryf. Et subditur de multitudine credētium: *Hæc illo loquente multi crediderunt*, non tamen omnis, ait Glossa. Sed qualiter hoc? quia infra eodem legitur, & blasphemabant dicendo: *Demonium habes*. Et ad istud respondendum secundū Chryf. quod crediderūt, sed tamen non vt oportebat. Vnde sequitur de iisdē, qui crediderunt, quòd dixerunt: *Fily Abrahæ sumus*. Nō ergo intellexit, quādo ait: *Crediderunt*, de perfecta fide, sed de aliquali & imperfecta. Et sequitur pars, in qua de doctrina Saluatoris, per quā ostēdit se esse liberatorē peccati & erroris. Secūdo, ostendit se esse liberatorē à dānatione mortis, ibi: *Amen dico vobis: Si quis sermonē meum serauerit*. Prima in tres. Primo, præmissio liberationis eorū, qui credūt suæ doctrinæ. Secundo, quia Iudæi gloriabantur, quòd erant de genere Abrahæ, & sic liberi, gloriæ eorū euacuatio, ibi: *Scio quia filij Abrahæ estis*. Tertio, de hoc eorū murmuratio & indignatio, & indignationis confutatio, ibi, *Dixerunt itaq; ei*. In prima, tria. Primo, liberationis præmissio credentibus in eū. Secundo, Iudæorum respōsio & gloriatio, ibi: *Responderunt*. Tertio, eorundem cōfutatio, ibi: *Respondit eis Iesus*. Ait ergo: *Dicebat ad eos, qui crediderunt ei*. Vt ait Chryf. Audientes, & credentes rursus euerfi sunt: volens ergo profundare fidē, non in superficie fodit animas eorū redargutionib^o. Et ponit exemplum de arbore radicata. Et debet plus profundari: *Si manseritis in sermone meo*. Sic manendo, ait Aug. *Eritis vere discipuli mei*. Quia qui perseuerauerit, saluus erit: *Et cognoscetis veritatem*. Manendo enim videntes eritis, ait Aug. *Et veritas liberabit eos*, id est, liberos faciet, quē modo saluat: Vbi enim spiritus, ibi libertas. Vbi ait Chryf. Sunt verba ostendentis, qui in cordibus eorum, & scientis, quoniā quidam crediderunt, sed non manserūt. & insinuantis eos, qui retro abierunt, supra, & nō ait, *Ego eruā*, sed: *Veritas liberabit vos*, veraciter: Legalia enim & Iudaica typica erant. Hæc ille. Supra: Lex per Moysen data est, gratia per Iesum Christū. Et de hac libertate in collatione prædicabili. Et sequitur eorū respōsio: *Responderunt ei: Semen Abrahæ sumus*. Vt enim ait

Aug. ibid. post pauca. Ibidem post multa.
 Ioan. 10. d
 Ioan. 14. b
 Ioan. 4. e Aug. tract. 49. in Ioan. post medium tom. 9.
 Iob. 33. c
 Gregor. Mor. lib. 24. cap. 2. in princ. Iob. 25. c Greg. Mor. lib. 17. c. 18.
 Chryf. hom. 26. in Ioan. tom. 3. Ioan. 3. b Coloss. 2. c Ioan. 3. b Chryf. ibid.
 Chryf. hom. 52. in Ioan. post med. tom. 3.
 Diuasio partis.
 Chryf. hom. 53. in Ioan. prope princ. tom. 3.
 Aug. tract. 41. in Ioan. non longe à princ. tom. 9. Matt. 10. c ibidem. 2. Cor. 3. d Chryf. hom. 53. in Ioan. ante medium tom. 3. Ioan. 6. g Ioan. 1. b
 August.

Aug. tract.
41. in Ioan.
ante med.
10. 9.
Ibidem.

Aug. Non ait Dominus liberi eritis, sed veritas liberabit vos. Et tamen extulerunt se, & dixerunt, *Semen Abrahæ sumus*. Ideo clamat Augustinus. O pestis inflata, non est magnitudo, sed timor. Item quomodo verum dixistis iactando: *Nemini seruius unquam*, quia Ioseph venundatus, & propheta ducti in captiuitatem. Et populus seruiuit in Ægypto, & isti reddiderunt tributum Cæsari. Item quærit Augustinus. cum essent mentiti, quare non redarguit eos? Et ad illud respondet, quod ad salutem eorum festinabat. Et ad hoc festinabat non ostendere eos esse seruos hominum, sed peccati, quæ est difficillima seruitus, & à qua solus Deus eripere potest, cuius solius est dimittere peccatum. Et ideo sequitur tertia particula, in qua eorum confutatio. ibi: *Respondit eis Iesus: Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati*. Vbi Aug. Vtinam serui hominis & non peccati. O miserabilis seruitus: Seruus enim hominis duris imperiis fatigatus requiescit: seruus peccati quo fugit, secum trahit se, quocumque fugerit, non fugit seipsam conscientiam mala, non est quo eat: sequitur semper, non recedit à se. Hæc ille. Et ibi bene de hoc: Calamitosa ergo seruitus peccati, & misera, & c. Ibi multum de hoc. De hac eadem seruitute Anselmus ibidem: Præterit voluptas quæ delectat, manet quod pugit, manet vindex in conscientia, manet recordatio peccatorum quæ torquet. Hæc ille: Serui estis eius, cui obediistis, siue peccati ad mortem, & c. *Et talis seruus non manet in domo in æternum*, id est, in Ecclesia, ait Aug. Nam etsi mali videantur positi in sinu Ecclesiæ in presenti, proiciuntur tamen & eiiciuntur in ignem æternum: Ite maledicti in ignem æternum. Et quia in hoc terruit filius Dei, mox subdit in quo est spes, sicut continuat Aug. *Filius manet in æternum*, id est, caput & corpus, vnitas scilicet electorum siue Ecclesia. Sic enim sumitur hic, sicut supra: Nemo ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit. Si ergo filius vos liberauerit, iustificando à peccati seruitute. *Liberi eritis*, gratia scilicet liberate: Vos in libertatem vocati estis, vbi enim spiritus, ibi libertas. Sed quæritur cum nullus sit sine peccato: Si dixerimus quod peccata non habemus, ipsi nos seducimus. Ergo omnes sunt serui, nec manent in domo. Itæ cum dicat Apostolus: Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, quæ repugnantia durat in hac vita; videtur tunc, quod nullus sit verè liber in hac. Et ad istud respondit secundum Aug. quod peccatum intelligit hic ipsum crimen, quod est graue peccatum, sine quo homo potest esse in hac vita per gratiam Dei, licet non sine peccato aliquali possit esse, prout ait Aug. Ad aliud respondendum, sicut potest trahi ab Aug. Triplex potest intelligi libertas, quarum prima est carere criminibus. Secunda est, carere dominio concupiscentiarum: Non regnet peccatum in corpore vestro mortali. Et: Post concupiscentias tuas non eas. Et est plena & perfecta libertas, quando inimica mors destruetur, & erit absorpta mors in victoria. Et hæc non erit in ista vita mortali, quadiu durauerit caro concupiscentes aduersus spiritum: Quis liberabit me de corpore mortis huius? Et sequitur: Gratia, scilicet consummata. Et de his bene & multum Aug. Et sequitur pars, in qua euacuatio gloriæ Iudæorum, de nobilitate generis Abrahæ, ibi: *Scio, quod filij Abrahæ estis*. Et illa in duas partes. Primo, ostendit illos esse ex patre diabolo, & sic mædaces. Secundo, ostendit se loqui veritatem, & eorum indignitatem ad arguendum eum ibi: *Ego autem veritatem dico*. Prima in tres. Primo, præmissio, quod licet essent filij Abrahæ carne, non tamen imitatione Secundo, subditur eorum iterata gloriatio de eodem, scilicet, quod erant de genere Abrahæ, & eorum confutatio, ibi: *Respondent*. Tertio, eorum gloriatio, quod erant etiã ex patre Deo, cum eorum confutatione, ibi: *Dixerunt itaque*. Ait ergo: *Scio, quod filij Abrahæ estis*. scilicet, carne, non fide. Et hoc ideo, quia: *Queritis me interficere*. Vnde Augustinus. Agnosco carnis originem, sed non cordis fidem: Non qui semel sunt Abrahæ, omnes filij, & c. Et hoc ideo, quia intrauerant retia fidei. Propter quod sequitur: *Quia sermo meus non capit in vobis*. Vnde Aug. Si sermo meus cape-

retur, caperet: si caperemini, intra retia fidei tanquam pisces concluderemini. Loquitur enim metaphoricè, siue translatiue. Verbum Dei est quasi hamus: prædicatores quasi piscatores: Ecce ego mitto piscatores multos. Et: Faciam vos piscatores hominum, & c. Vnde Aug. Sic debet esse sermo Dei fidelibus, tanquam pisci hamus. Tunc enim capit, quando capitur. Et quia non recipiebatur sermo Dei à corde eorum, ideo non capiebat, corda eorum. Vnde nota, quod est triplex hamus, est enim hamus voluptatis capiētis & strangulantis voluptuosos: Sicut capiuntur pisces hamo, & c. Sic capiuntur homines in tempore malo. Et de hoc Tullius: Voluptate capiuntur homines sicut pisces hamo: hæc enim strangulat ipsam deuorantem. Vnde Seneca: Voluptates extirpa, quæ latronum more amplectuntur, vt strangulent. Et hamus diuinæ prædicationis, quæ capit: de qua captura loquitur hic: Lugebunt omnes in fluuiis mittentes hamum. Et est hamus humanitatis Iesu Christi: In oculis eius quasi hamus capies eum. Quod exponit Greg. de Christo, secundum humanitatem. Et ideo conuenienter ait, quod sermo suus non capiebat in eis, quia non ab eis capiebatur in corde. Aliter ostendit Chrysol. quod in hoc ostendit dogmatum altitudinem, quasi diceret: Tã magnus est sermo, quod non intrat in vos. Sed quæritur, sicut quærit Chrysol. qualiter ait hoc, quia immediate dictum est: *Multum crediderunt in eum*, & ita sermo capiebat in eis. Et ad hoc respondet Chrysol. quod licet crediderint, rursus tamen transportati fuerunt, scilicet, à credulitate. Et ostendit euidentius, quod ait: *Ego quod vidi apud patrem loquor*, scilicet, veritatem, quã vidi, quia veritas sum. Se enim vidit, & se loquitur. Ipse enim est verbum apud patrem, ait Aug. *Et vos quæ videtis apud patrem vestrum facitis*, quia est pater vester vitæ imitatione. Infra eodem: *Vos ex patre diabolo estis*. Abrahã enim erat pater, eorum origine, non vitæ similitudine, vt ait Aug. Vt enim ait Chrysol. arguit eos dicens: quod si ego à verbis, & à veritate ostendo patrem, ita vos à rebus ostendistis patrem vestrum, scilicet, diabolum, de quo infra: Erant enim filij eius, in quantum mali, & in quantum imitantes, non in quantum homines, & in quantum creati, ait Aug. Et sequitur gloriationis eorum de genere repetitio, cum eiusdem confutatione: *Respondent: Pater noster Abraham est*, quasi diceret: si potes reprehendere eum, scilicet, Abrahã. Et ideo confutando eos dicit Iesus: *Si filij Abrahæ estis, opera Abrahæ facite*, & c. quasi diceret: ex quo gloriamini de filiatione Abrahæ, quasi ad originem, imitandi opera eius secundum fidem, quod non facitis, quia: *Queritis me interficere*. Abraham autem non erat homicida: caro enim erat, ait Aug. Abrahæ dictæ sunt promissiones, & semini eius: non dixit, & seminibus, & c. Et ne accusarent se quod iuste volebant eum interficere, subdit: *Qui veritatem vobis locutus sum*. Et non quancumque veritatem, sed: *Quam audiui à Deo*. Et in hoc aggrauat eorum peccatum. Qui enim male agit, odit lucem. Supra: *Hoc non fecit Abraham*, quod tamen facitis, quia: *Opera patris vestri facitis*. De nobilitate ergo carnis gloriabatur, nobilitatem tamen virtutis & operum non imitabantur. Et ideo conuenienter vocauit eos Ioannes: Genimina viperarum, quia hominum formam videbat, & venenum cognoscebat, vt ait Augustinus, qui bene de hoc: Non omnes, qui ex Israel, hi sunt Israëlita: sed qui semen sunt Abrahæ, scilicet, licet per imitationem fidei & iustitiæ. Potens enim est Deus suscitare de lapidibus, id est, induratis obstinatione, filios Abrahæ. Et ex his patet, quod inaniter homines gloriantur de generis nobilitate & parentum virtute, absque eorundem imitatione in operibus iustitiæ. Et de hoc Chrysol. quod nihil prodest malis bonitas parentum, nec obest bonis prauitas. Et ponit exemplum de Esau, cui non profuit bonitas parentum, neque etiam Iudæis incredulis, vt patet hic. Et ibi bene de hoc. Vna enim sola est nobilitas, facere voluntatem Dei: nec in patribus nobilibus magnum sapiamus, nisi eis similes fuerimus. Cognatio enim, quæ ex moribus melior est, quàm quæ est ex carne, ait idem: Vbi multum de hoc. Ideo ait Ennius, scilicet Iuuenalis:

Hierem. 26. c
Matt. 4. c
Aug. ibid.

Ecl. 9. c

Tullius in
senect.
Senec. epist.
5. in fin.

Isa. 19. b
Iob. 40. d
Greg. Mor.
lib. 33. c. 7.

Chrysol. hom.
53. in Ioan.
ante med.
10. 3.

Ibidem.

Aug. tract.
42. in Ioan.
ante med.
10. 9.

Ibid. paulo
post.
Chrysol. hom.
53. in Ioan.
paulo ante
med. 10. 3.
Aug. tract.
42. in Ioan.
ante med.
10. 9.

Ibid. post
pauca.
Gal. 3. c

Ioan. 3. c

Luc. 3. b

Aug. ibid.
paulo post.
Rom. 9. b

Matt. 3. b
Chrysol. hom.
9. in Matt.
post medium
10. 2.

Iuuenal.
satyra 8.

Malo

Ibid. post
multa.

Rom. 6. c

Aug. ibid.
circa med.
Matt. 25. g

Aug. ibid.

Ioan. 3. b

Gal. 5. b
2. Cor. 3. d
1. Ioan. 1. c

Rom. 7. d

Aug. tract.
41. in Ioan.
post med.
10. 9.
August. de
ciu. Dei lib.
14. cap. 9.
post medium
10. 5.

Aug. tract.
41. in Ioan.
10. 9.
Rom. 6. b
Ecl. 17. d

1. Cor. 15. g
Rom. 7. d
Aug. tract.
41. in Ioan.
10. 9.

Aug. tract.
42. in Ioan.
non mult. à
princ. 10. 9.
Rom. 9. b
Aug. ibid.
post pauca.

*Malo pater tibi sit Thersites, dummodo tu sis
Aacida similis, Vulcaniaq; arma capeffas :
Quam te Thersita similem producat Achilles.*

Item patet hic informatio ecclesiasticorum & religio-
forum, qui gloriantur de professionis altitudine, vt ha-
beant opera perfecta iustitiæ. Vnde patet esse thema
cora religiosis. Et denotantur duo quorum primum est,
religionis altitudo: *Si filij Abrahæ*. Secundum est, ad opera
competentia professioni exhortatio, ibi: *Opera Abrahæ
facite*. Per Abraham enim figuratur institutor cuiuslibet
religionis approbata. De quo potest dici illud: Pa-
tré multarum gentium cõstitui te. Pater enim est filio
causa essendi, causa nutrimenti, & causa disciplinæ, ait
Sapiens. Talis fuit spiritualiter religionis institutor, re-
spectu talis, de quo potest dici illud: Ego per Euangeliũ
vos genui. Filij talis professionis deberent habere ope-
ra eiusdẽ, ipsum imitando, quæ sunt similia operibus
Abrahæ: terrã suam, & domũ patris dimittendo, arietẽ
immolando pro filio, id est, carnem domando, & sic de
aliis operib. Abrahæ. Nec est gloriandum de professio-
ne, nisi fuerit operum cõpetentiam perfectio. Vt enim
fides sine operib. mortua est, sic & professio sine ope-
rib. Non enim omnis, qui dicit: Domine Domine, intrat
in regnum cœlorum: sed qui facit voluntatem patris.
Ideo gloriãtibus in professione sine operib. dicitur: Bo-
nas facite vias vestras, & studia vestra. Nolite cõfidere
in verbis mendacij dicentes: Templũ Domini, tẽplum
Dñi, &c. Et sequitur illa pars, in qua gloriabãtur se ha-
bere Deum patrem, cum eorum cõfutatione, ibi: *Dixe-
runt: Nos ex fornicatione nõ sumus nati*. Vt enim ait Aug.
Mutauerunt responsonẽ: tacent enim de patre Abra-
hamo, & dicunt, patrẽ se habere Deũ vt videant, quid
ad hoc possit dicere. Propter quod inquirunt: *Nos non
sumus ex fornicatione*. Et in hoc sunt mēiti: quia summa
fornicatio est, nasci ex diabolo imitatione, & vitæ simi-
litudine. Ideo ait Saluator: Generatio mala & adultera
signum querit, & c. *Vnũ patrem habemus Deum*, quẽ co-
limus scil. nam Israel vocat Deus primogenitum. Nun-
quid nõ pater vnus omnium? Et subditur eorũ cõfuta-
tio, ostendendo Deum nõ esse eorũ patrẽ, vt prius ostẽ-
dit Abrahã, sicut continuat Glos. Et primo manifestat,
quod nõ erat eorum pater Deus. Secũdo ostendit, quod
erãt ex patre diabolo, ibi: *Vos ex patre*. Ait ergo: *Si Deus
pater vester esset*, sicut vos iactatis: *Diligereis utiq; me*,
sc. vt fratrem, ait Aug. *Ego enim à Deo processi*, sc. vt ver-
bum: æterna enim eis processio, ait Aug. *Et veni*, scil. in
carnẽ: Verbum enim caro factum est, supra: *Neg; à me
ipso veni*, quia à me ipso non sum: *Sed ille misit me*, sc. in
carnem. Humanitas enim eius missio eius, ait Aug. Et
idem Ansel. quod illius missio eius incarnatio. Et licet
ita sit: *Loquelam meam non cognoscitis*, sc. sermonem meũ:
Quia non potestis audire, id est, credere, ait Aug. Sed qua-
liter ait hoc: Dedit enim eis potestatem filios Dei fieri,
supra: Ergo poterant audire. Et ad hoc respondendũ se-
cundum Glos. quod nõ poterant audire manentes in il-
lo statu. Vnde Aug. Audire non poterant, quia corrigi
credendo nolebat. Idem Chryf. Nõ posse hic, non velle
est. De processu filij à patre, & aduentu in mundũ, in-
fra: Exiui à patre & veni in mundũ. Et sequitur pars,
in qua ostendit eos esse ex patre diabolo, vbi: *Vos ex
patre diabolo estis*, sc. imitatione: *Et desideria patris vestri
vultis facere*, sc. affectione & operatione. Vnde Aug. Pa-
tres mutatis, dicentes: Patrem vestrum nunc Abraham
nunc Deum: nunc audite à filio Dei, quis est pater ve-
ster. Hic iam cauenda est hæresis Manichæorũ, quæ po-
suit gentem tenebrarum cum principib. suis pugnasse
contra Deum, vnde diabolus originem duxit, & hinc
dicunt ducere originem nostram. Et ibi multum de hoc.
Sed absit ista credere à mentib. fidelium. Bona est enim
omnis natura, sed vitata est hominis natura per malã
voluntatẽ, ait Aug. Vidit Deus cuncta quæ fecerat, &
erãt valde bona. Et subdit, quæ erant desideria illius pa-
tris: *Ille homicida erat ab initio*. Vt enim ait Aug. Diabo-
lus cum inuideret homini, serpente indutus, locutus est

A mulieri, & de muliere venenauit virum: & mortui sunt
audiendo diabolus. Diabolus enim non gladio arma-
tus, non ferro accinctus verbum malum, & seminavit
& occidit. Hæc ille: Inuidia enim diaboli mors intravit
in orbem terrarum. *Et erat homicida ab initio*, sc. in pri-
mo homine: ex illo enim potuit fieri homicidiũ ex quo
factus est homo, vt Aug. *Et in veritate nõ stetit*, sed non
stãdo cecidit, ait Aug. Et hoc ideo: *Quia in eo non est ve-
ritas*, id est, verbum & sapiẽtia patris: & ait Glos. recedẽ-
do à veritate nõ habet veritatem. Et quia talis est men-
dax, ideo subdit: *Cum loquitur mendaciũ*. Et ponitur cum
persecutione secundũ Glos. *Et propriis loquitur*, id est,
à se non à veritate. Et non solum est mendax: *Sed pater
eius*, id est, mendacij, vt ait Aug. Ille, qui nõ aliunde ac-
cepit mendaciũ, est pater mendacij: tu autem cum lo-
queris mendaciũ, à diabolo accepisti. Hæc ille. Et de his
Chryf. Opera Abrahæ fuerunt: mãsuetudo, humilitas,
obedientia: vos è contrario, immisericordes, crudeles, &
ita ex diabolo existentes, & ita mendaces. Sed queritur
ad euidentiã dictorũ de hoc quod ait: *Vos ex patre dia-
bolo estis*. Ex hoc obijciunt, quod duo sunt principia,
vnum bonorum, & alterum malorũ, & quod Deus nõ
est creator malorũ hominum, sed diabolus. Et ad istud
respõdendum secundum Aug. in homilia, sicut dictũ est
populo Iudaico: Pater tuus Amorrhæus, & c. Iudæi imi-
tati sunt eorum impietates, & inuenerunt sibi parẽtes
non de quibus nascerẽtur, sed quorum mores sectãdo
pariter dãnarentur. Hæc ille. Iudæi ergo ex patre diabo-
lo nõ nascẽdo, sed imitãdo. Item queritur de hoc, quod
ait: *Erit homicida ab initio*. Ex hoc enim videtur quod
C angelus malus fuit creatus malus. Et ad istud respõde-
tur multipliciter. Primo modo exponẽdo secundũ Aug.
vt est expositum, quod ab initio erat homicida, ex quo
factus est homo, in quo potuit fieri homicidiũ. Vel ali-
ter, quod fuit homicida ab initio, quia in eo instãti, in
quo creatus est, fuit lapsus, nec in veritate stetit, vt di-
citur hic, sed de veritate lapsus est, vt ait Aug. Et quod
obijciunt hæretici in Pl. Draco iste, quem formasti ad
illudẽdum ei. Item intelligẽdum ex post facto est, quia
formatus lapsus est. Itẽ queritur de hoc quod ait: *In ve-
ritate non stetit*, in qua fuit, sed inde cecidit, ait Glos. Et
hoc tunc videtur, quod is defuit in veritate, & sic in
gratia, & postea lapsus est. Item hoc etiam videtur per
Aug. vbi ait, loquẽs de natura angelica: & inquit, quo
modo potuit esse mala voluntas malorũ angelorum, ex
quo creati sunt boni. Et ad istud respõdendum secundũ
D Aug. Queris fortasse, inquit, vnde ipe diabolus est? Et
respõdet, quod inde est vnde & ceteri. Sed ceteri in sua
obedientia perstiterunt, ille inobediẽdo & superbiẽdo
lapsus est, & diabolus factus. Et ad illã Gl. est respõden-
dum, quod nõ est intelligendum, quod primo fuerit in
in eo veritas, sc. gratificãdo ipsum, sed quia cecidit è ve-
ritate, quã potuit habuisse, si stetisset. Vnde dicitur hic:
In veritate nõ stetit, quia veritas non est in eo. Et Aug. Re-
cedendo à veritate nõ habet veritatem. Vel aliter potest
dicĩ, quod veritas dicitur dupliciter: vel gratiẽ gratis fa-
cientis: vel gratiẽ gratis datẽ: qualis est naturæ agilitas,
& vigorositas, & humilitas. Primã non habuit angelus
apostata, sed superbiẽdo lapsus est, vt dictum est. Se-
cundam vero habuit à qua cecidit: Quomodo cecidisti
E Lucifer, qui mane oriebaris? Et ex his patet ignomi-
niosa hominum peccatorum generatio, quo ad modum
viuendi, quia sunt ex patre diabolo, & ita filij eius, scil.
imitando, nõ nascendo: Qui facit peccatum, ex diabolo
est. Frustra ergo gloriantur de humana nobilitate, qui
sunt nati prædicta generatione ignominiosa: Generatio
quæ maledixit patri suo, & cæt. Et: Et si nati fueritis in
maledictione nascemini. Item patet prædictorum per-
uersio, quia faciunt desideria patris, scilicet diaboli. Pro-
pter quod: Abnegantes impietatem, & sæcularia de-
sideria. Talia enim ducunt ad mortem. In Psalmo:
Tradidit illos Deus in desiderijs suis, ibunt in aduen-
tationibus suis. Item patet, quod diabolus dicitur ho-
micida, mala suadendo, sicut ait Augustinus: Si malum

Abrahæ
figura.
Gen. 17. a

1. Cor. 4. d

Gen. 12. a
Gen. 22. c
Iacob 2. c

Matt. 7. o
Hier. 7. a

Aug. tract.
42. in Ioan.
ante med.
10. 9.

Mat. 12. f

Mal. 2. b

Aug. tract.
42. in Ioan.
ante med.
10. 9.
Ibidem.
Ioan. 1. b
Aug. ibid.
Ibid.
Ioan. 1. b

Aug. ibid.
Chryf. hom.
53. in Ioan.
post medium
10. 3.
Ioan. 16. c

Aug. tract.
36. in Ioan.
paulo ante
med. 10. 9.
Hæresis
Manichæo-
rum cauenda.

Aug. ibid.
post pauca.
Gen. 1. d
Aug. ibid.
post med.

Sap. 2. d
Aug. tract.
42. in Ioan.
post med.
10. 9.
Ibidem.

Ibidem post.

Chryf. hom.
53. in Ioan.
ante med. 10.
tom 3.

Obiectio
Manichæo-
rum confu-
tata.
Aug. tract.
42. in Ioan.
circa med.
10. 9.
Ezech. 16. a

Angelum
malum non
esse creatum
malum pro-
batur.
Aug. ibid.
post med. 10.

Ibid. post
pauca.
Psal. 103. c

Aug. de
ciu. Dei lib.
11. c. 9. 10. 5.
Aug. tract.
42. in Ioan.
paulo post
med. 10. 9.

Ibid. post
multa.
Veritas di-
citur dupli-
citer.

Isa. 14. b
Peccatorum
pater diabo-
lus.
1. Ioan. 3. c

Prou. 30. b
Eccl. 41. b

Tit. 2. d
Psal. 80. c
Aug. tract.
42. in Ioan.
post medium
10. 9.

Psal. 56. b
De poen. di-
stin. 1. can.
periculo. d.
Aug. tract.
42. in Ioan.
post medium
tom. 9.
Mendacium
multiplex.
Iob. 27. a
Greg. Mor.
lib. 2. cap. 4.
ante med.
Hier. 9. a

Hier. 8. d

Ambr. ser.
44. de tem.
tom. 5.
1. Tim. 4. a
Eccl. 7. b
Hier. 23. c
Aug. de mē-
dacio ad cō-
sent. & con-
tro. menda.
ad eund.
tom. 4.

Ioan. 14. a

Isa. 53. d
Ioan. 1. d

Gregor. in
Euang. hom.
28. ser. in
princ.

Ioan. 19. f
Ioan. 3. d
Eccl. 3. d

Ioan. 3. c
Sap. 2. c

Ioan. 6. f

Fatuitas
stultorum.
Sap. 5. b

Ioan. 4. e

Chryf. hom.
54. in Ioan.
non longē à
princ. tom. 3.

suades fratri tuo, homicida es. Vnde in Psalmo. Lingua eorum gladius acutus. Est enim homicidiū, cōsilio, fraude, persuasione. Itē patet ex dictis, quōd diabolus pater mendacij, & omnis qui mentitur, ex diaboli persuasione mentitur, qui est auctor & persuasor siue adinuētor mendacij. Vt patet ex Aug. Et nota, quōd est mendaciū multiplex. Est enim mendacium falsę meditationis. Nec lingua meditatitur mendacium. Ibi Greg. Nonnunquā peius est mendacium meditari, quam loqui: quia istud aliquādo est p̄cipitationis, illud studiosę prauitatis. Itē est mendaciū peruersę locutionis: Extenderunt linguā suam quāsi arcum mendacij. Item est mendaciū p̄uaricata actionis: quando scilicet actio non est talis qualis ostenditur: Mendacium operatus est stylus mendax. Et sequitur: Cuncti faciunt mendacium. Et maius est mendacium operis, quam locutionis, ait Anselmus. Item est mendacium vitę, vel conuersationis, quando vita vel fingit se esse talem, qualis non est. De quo mendacio Ambr. in sermone Dominice passionis bene, quale mendacium est hypocrisis: plus enim gestus hominum alloquuntur animū quā verba, ait Aug. In hypocrisi loquētiū mendaciū. Et propter ista mendacia dicitur: Noli mētiri omne mendaciū. Et: Vbi adulteriū & iter mēdacij. Tunc enim est iter mēdacij, quādo p̄dictis mēdaciis fit processus ab vno in aliud. Et de mendacio, & de speciebus eius Aug. Et sequitur illa pars in qua Saluator ostendit se esse ipsā veritatē, & eius auctores, & eorum indignitatē ad ipsum arguendū, ibi: *Ego autem veritatem dico.* Et illa in tres. Primo, p̄dictorū p̄missio. Secundo, Iudæorū blasphematio, ibi: *Responderunt Iudæi.* Tertio, Saluatoris humilis responsio, ibi: *Respondit Iesus.* Ait ergo: *Veritatem dico.* Ita dictū est, quōd diabolus est pater mendacij. Sed ego qui sum veritas, infra: Loquor veritatē, & docendo, & arguēdo, & suadendo, & promittendo. Nō enim potest manare à prima veritate, vbi veritas: Hominē, qui veritatē vobis locutus sum: *Et tamen non creditis mihi,* eō quōd estis ex patre mendaci: *Loquelam meam non cognoscitis,* sed potius increpatis, & arguitis me, scilicet mendaces veritatem, quod est inconueniēs, & irrationabile: *Quis ex vobis,* scilicet mendacibus, & peccatoribus: *Arguit me de peccato?* scilicet qui sum sine peccato: Ipse enim peccatum non fecit: Immo: Agnus Dei qui tollit peccata mundi, supra. Et in hoc patet Saluatoris humilitas & mansuetudo. Vnde Gregor. Non indignatur ex ratione ostendere se peccatorē non esse, qui ex virtute diuinitatis poterat peccatores iustificare. Et licet esset talis, tamen eum nō audiebant. Ide sequitur: *Si veritatem dico, quare non creditis mihi?* Et subdit causam, quia nō erant ex Deo. Quasi enim naturale est & delectabile cuilibet audire verba paterna. Et idē qui est ex Deo delectabiliter, audit verba Dei: Infra: Omnis qui ex veritate est, audit vocem meam. Supra: Amicus sponsi stat & audit: Auris enim bona, audit cum omni cōcupiscentia. Et ē contrario: qui sunt ex parte diabolo, audiunt verba sua, & detestantur audire verba Dei, quia odiunt veritatē. Supra: Qui malē agit, odit lucem. Tum quia diligunt ea, quę arguunt diuina, tum quia faciunt desideria patris sui: Grauis est nobis ad videndū. Et sequitur: Promittit se scientiā Dei habere. Supra: Dixerunt: Durus est hic sermo. Et sequitur Iudæorum blasphematio, ibi: *Responderunt: nonne benedicimus:* Et in hoc eorū p̄sumptio temeraria: blasphemabāt, & tamen se benedicere asserabant. Talis enim est fatuitas stultorum & arrogantium, qui videntur, sibi sapientes. Propter quod: Vos qui sapientes estis in oculis vestris: *Quia Samaritanus es?* & non verus Iudæus. Erant enim Samaritani cōtemptibiles apud Iudæos. De quibus supra. Vnde Anselm. Samaritani gens odiosa populo Israelitico: Duodecim tribubus ductis in captiuitatem terram eorum possidebant, qui vocabantur Samaritani, quia propter terram custodiendā à Rege Assyriorum illic erāt cōstituti. Samaritanus enim custos interpretatur. Hęc ille: *Et demonium habes.* Et in hoc eorum blasphemia: cū enim ipsi haberent dæmonium. Vnde Chryf. Quis & qui

dæmonium habet? vel qui honorat Deū, vel qui iniuriatur eum? Qui honorat? quasi dicat: ille qui iniuriatur. Et hoc forte dixerunt, vel propter miraculorū magnitudinem, vel quia secreta cordium reuelabat, vel potius vt damnarent sua miracula & documenta: In Beelzebub, principe dæmoniorum, eiicit dæmonia. Et sequitur respōsio Saluatoris: *Respondit: Ego demonium non habeo.* Et in hoc patet mansuetudo & humilitas Saluatoris, vt ait Chryf. Sed quæritur, cum essent duo imposita, quare vnum subicit? Et ad hoc respondet Greg. Duo illi illata fuerunt: vnum negauit, scilicet quōd non habuit dæmonium: alterum tacendo consensit, scilicet se esse Samaritanum: qui custos interpretatur, eō quōd ipse verus custos est: Custos qui de nocte. Nisi Dominus custodierit ciuitatem, &c. De Samaritano apud Lucam habetur. Idem Aug. Et patet hic exemplum patientiæ ipsius Saluatoris: accepta enim contumelia, nō respondit verba contumeliosa. Et hoc vt daret nobis exēplum sustinendi iniurias & verba contumeliosa, & non subtrahendi doctrinam ab iniuriantibus, prout prosequitur Greg. bene: *Sed honorifico patrem meum,* quia omnia, quę mirabiliter faciebat & operabatur, ad gloriā patris referebat, ait Anselmus. Infra: Nomen tuū manifestauimūdo: *Et vos inhonorastis me:* Et ipsum sic patrē: Super: *Qui non honorificat filium, non honorificat patrem.* Et sic ego facio, quod debeo: vos vero non, ait August. Ideo sequitur: *Et gloriam meam non quero,* scilicet ab hominibus, vindicando iniurias meas. Vnde Anselmus: Gloria hominum est, si conuicium vel laesionem acceperint, icū vel verbo se vlciscantur: sed Dominus huius gloriam non quærit, sed illatas contumelias patris iudicio reseruat. Hęc ille. Et ideo sequitur: *Est qui querat,* scilicet gloriam meam: *Et iudicet,* id est, discernat à gloria vestra. Infra: Et clarifico & clarificabo. Sed de hoc quærit August. Cum dicatur supra: quōd pater neminem iudicat, sed omne iudicium dedit filio, qualiter ait hic, quōd pater iudicat? Et ad istud respondet, quōd iudicium aliquando sumitur pro damnatione & pœna. Supra: Qui malē fecerunt, ibunt in resurrectionem iudicij. Item sumitur iudicium pro discretionē: Iudica me Deus, & discerne causam meam de gente non sancta. Et sic sumitur hic, quia pater gloriā meam à vestra gloria discernit & separat: & secundum formā serui, quia ego sine peccato: & secundum diuinitatem. Infra: Clarifica me claritate, quam habui, antequā mundus esset. Et patet hic exemplum electis Dei, qui sunt membra Christi, non quærendi gloriam suam, sed gloriam patris. Vt habitum est supra: quia gloria in hac vita est ab humana inflatione, ait Aug. Et ita impedit humilitatē credēdi. Supra: Quo modo potestis credere, qui gloriam accipitis? Et sequitur illa pars in qua Saluator ostendit se esse liberatorē à damnatione mortis, ibi: *Amen, amen dico vobis.* Hęc in sex. Primo, ostendit sermonis sui efficaciam. Secundo, subditur Iudæorū iterata blasphemia, ibi: *Dixerunt ergo.* Tertio, ostendit Saluator suam excellentiā, ibi: *Respondit Iesus.* Quarto subditur Iudæorum calumniosa obuiatio, ibi: *Dixerunt.* Quinto, calumnię destructio, ibi: *Dixit eis Iesus.* Sexto, eorum peruersa machinatio, & Christi discessio, ibi: *Tulerunt ergo lapides.* Ait ergo: *Amen, amen dico vobis: si quis sermone meo serauerit,* quasi dicat, sicut August. continuat, vos dicitis: *Demonium habes:* Et ego ad vitam voco. Ideo ait: *Si quis sermonem meum serauerit,* scilicet in corde, & in ore, & in opere. Infra: Qui habet mandata mea, & seruat illa, ille est qui diligit me: *Mortem non gustabit in æternum,* id est, nō experietur, ait Glossa. Et Aug. idem, vbi quærit, quo palato, quibus faucibus mors gustatur? Et respondet quod: *Gustabit,* dictum est pro eo, quod experietur. Nec mirum, qui seruat vitam non experietur mortē: sed verba Dei sunt vita, supra: Verba, quę ego loquor, spiritus & vita sunt. Et ideo seruātes illa non gustabunt mortem, vita enim sunt inuenientibus ea. Et sicut ait Gregorius patet hic exemplum Saluatoris largiendi beneficia iniuriantibus. Et ibi multum & bene de hoc. Et sequitur

Matt. 12. c

Chryf. ibid.
Gregor. in
Euang. hom.
8. ante
med.

Isa. 21. c
Psal. 126. a
Luc. 10. f

Aug. tract.
43. in Ioan.
ante med.
tom. 9.

Exemplum
patientię
ipsius salua-
toris.

Gregor. in
Euang. hom.
8. ante
med.

Ioan. 17. a
Aug. tract.
43. in Ioan.
ante med.
tom. 9.

Ioan. 12. d
Aug. ibid.
post pauca.
Ioan. 5. a

Ioan. 5. c

Psal. 42. a

Ioan. 17. a
Exemplum
electis.
Ioan. 5. a

Aug. tract.
43. in Ioan.
ante med.
tom. 9.

Ioan. 5. g
Diuisio
partis.

Aug. ibid.
paulo post.

Ioan. 14. c

Aug. ibid.
post pauca.

Ioan. 6. g

Prou. 7. a
Gregor. in
Euang. hom.
18. ante
med.

Iudæorum

Exemplum
Saluatoris
Greg. ibid.

Mat. 22. c

Chryf. hom.
54. in Ioan.
ante med.
tom. 3.
Vtilitas di-
uini sermo-
nis.
Thema ad
scholares.

Ioan. 14. c

Ioan. 16. b

Hier. 15. c

Rom. 3. a

Apoc. 2. b

Aug. tract.

43. in Ioan.

post med.

10. 9.

Mors du-
plex.

Psal. 48. c

Chryf. hom.

54. in Ioan.

ante med.

tom. 3.

Ioan. 5. e

Mat. 3. d

Matt. 7. b

Ioan. 12. a

Mar. 16. d

Sap. 17. a

Exod. 19. a

Deut. 4. b

Ioan. 1. b

Chryf. ho.

54. in Ioan.

ante med.

tom. 3.

Aug. tract.

15. in Ioan.

post medium

tom. 9.

Ioan. 1. b

Aug. ibid.

Ibid. paulo

post.

Iudæorum calumniatio: *Nunc cognouimus quoniam demonium habes.* Vtenim ait Greg. Reprobi de beneficio erūt peiores: quales fuerunt isti: *Abraham mortuum est*, sc. morte corporali, de qua non intellexit Dominus: nam Abraham, non est mortuus illa morte, de qua Dominus loquebatur, ait Dominus: *Ego sum Deus Abraham Et sequitur, Non est Deus morientium sed viuorum. Et tu dicis: Si quis sermonem meum, &c.* quasi diceret: non est verum, quod dicis: *Numquid enim tu maior es patre nostro Abraham?* Vt enim ait Chryfost. rursus ad cognitionem Abraham diffugiunt, gloriantes vt prius, qui tamē Abraham est mortuus, nec non: *Et Propheta mortui sunt*, morte sc. corporali: *Quem te ipsum facis?* vt dicas: *Qui sermonem meum seruauerit, mortem non gustabit*, ait Glos. Et pater hic vtilitas & virtuositas diuini sermonis, quando ait: *Si quis sermonem meum seruauerit, mortem non gustabit*, atq; posset esse thema ad scholares. In quo tria denotantur; quorū primum est doctrinæ sublimitas, ibi: *Sermonem meum.* Secundum est, modi suscipiendi qualitas, ibi: *Seruauerit.* Tertium, est seruationis vel custodia vtilitas, ibi: *Mortem non gustabit.* Ait ergo: *Si quis sermonem meum*, id est, doctrinam meam, infra: *Si quis diligit me, sermonem meum seruabit*, qui est sublimis & altus, verus & virtuosus: Omnipotens sermo tuus. Et talis est seruandus in intelligentia, & in memoria ruminando, & in vitam seruando; Inuenti sunt sermones tui, & comedi illos; Præcepta mea custodiat cor tuum. Et sic seruans non gustabit mortem æternam gehennarum, mortem damnationis cum diabolo & angelis eius, quæ est mors secūda Apocalypsis: *Qui vicerit non lædetur à morte secūda.* Secundum enim August. duplex est mors; sc. æterna, quæ est mors damnationis, & est mors temporalis. Et ista mors migratio est, derelictio corporis, depositio sarcinæ grauis. Et de prima loquitur hic Saluator, quod si quis gustauerit sermonem suum, non gustabit mortem: illa mors est amara, est horrida, est tristitia ad gustandum, & est amaritativa, & necatiua sine fine. Vnde de talibus ait propheta; *Mors depascet eos.* Et sequitur tertia particula, in qua ostendit Christus suā excellentiam & æternitatis suæ indeficientiā, ibi: *Respondit Iesus. Si ego glorifico me ipsum, gloria mea nihil est.* Sed qualiter ait hoc, quia sæpè de ipso dixit gloriosa & magnifica, & quod erat æqualis patri, quæ omnia sunt vera; ergo incōuenienter ait, quod gloria sua nihil. Et ad istud respōdet Chryfost quod hoc est intelligendum, quantum ad ipsos, sicut supra, quando ait; *Si testimonium perhibeo de me ipso, testimonium meum non est verum;* sc. quantum ad illorum suspitionem. Sic loquitur hic; *Est autem pater meus qui glorificat me, id est, gloriosum ostendit, vt ait Anselmus.* Pater glorificauit filium in baptismo, quando vox intonuit; *Hic est filius meus dilectus.* Similiter in transfiguratione in monte, & antè passionem, infra: *Et clarificauit & clarificabo.* Et in sua ascensione, quando collocauit ad dexteram maiestatis. Et de hoc infra: *Quem vos dicitis, quia & Deus vester est,* quia elegit populum Israëliticum; Quomodo portauerim vos super alas aquilarum. Et: *En populus sapiens & intelligens, &c.* *Et non cognouistis eum,* sc. fide: *Ego autem noui eum,* plena notitia. Supra: *Nemo vidit Deum nisi vnigenitus, qui est in sinu patris: Et si dixerero: quia nescio eum, ero similis vobis mendax:* quia vt ait Chryfost. Vos dicentes scire eum, mentimini: ita si ego dixerero nescire, ero similis vobis Et August. Quia dicendo noui eum iudicantibus secundum carnem, poterat iudicari arrogans. Sed arrogantia non ita caueatur, vt veritas relinquatur, ideo sic loquitur: *Sed scio eum,* qui sū verbum æternum: *Et sermonem eius seruo,* qui sum verbū caro factum, supra. Et quia ipsi de Abraham gloriabantur, & dedignabantur, quod Christus esset maior, propter quod dixerunt, supra: *Quem te ipsum facis?* id est quantum. Ideo ait: *Abraham pater vester exultauit, vt videret diem meum,* id est, tempus vitæ meæ. Vnde August. Non timuit, sed exultauit vt videret. Erat enim in eo charitas: credens exultauit sperando, vt videret intelligendo: *Et vidit & gavisus est.* Vnde August. Diem, id est totam

vitā Domini temporalem, qui nescit occasū, vidit Abraham credendo & sperando. Et hoc quando tres angelos vidit, & vnum adorauit. Vel quando misit seruum suum, vt peteret vxorem filio, & posuit manum sub femore, intelligens de carne Christi futura, vt ait August. Vel diē crucis, siue passionis vidit, vt ait Chryfost. Et ex hoc patet fides sanctorum patrum de Christo venturo, & eorū desiderium: Ipse erat desideratus cunctis gentibus. Ideo: Vtinā dirumperes cælos & descēderes: Et qui præteribant, & qui sequebantur clamabant: *Benedictus qui venit &c.* Multi Prophetæ & Reges voluerunt videre, quæ vos videtis, & non viderunt Et sequitur eorum obuiatio, ibi: *Dixerunt ergo Iudæi ad eum: Quinquaginta annos nondum habes.* Chryfost. vero ponit quadraginta annos: *Et Abraham vidisti?* quasi dicerent: impossibile est quod asseris. Sed cum Christus esset quasi triginta duorum annorum, circa illud tempus, quare dixerunt: *Quinquaginta annos?* Ad quod posset dici, quod ob maturitatē gestus, & morum & sermonum, & elegantiam personæ æstimabant eum esse magnæ ætatis: Ætas enim senectutis vita immaculata. Et sequitur quintum, scil. Christi respōsio: *Dixit eis Iesus: Antequam Abraham fieret ego sū.* Sed quæritur, quare sic loquitur, & non ait: *Ego fui antequam Abraham esset?* Et ad hoc respondet Gregorius: *Antè etenim est præteriti temporis, sum vero præsentis,* & quia præteritum & futurum tempus diuinitas non habet, sed semper esse habet, ideo ait: *Ego sum, sicut: Ego sum qui sum.* Abraham vero habuit antè & post, qui & accedere potuit per exhibitionem præsentia, & recedere per cursum vitæ. Ideo ait: *Antequam fieret, ego sum* Et de hoc similiter August. *Sum enim ad diuinam naturam pertinet: Fieret autem Abraham cōuenit, quia creatura fuit: antequam ille fieret, fuit verbum in principio.* Et ex hoc patet immutabilitas creatoris, & creaturæ mutabilitas, vt habitum est ab Augustino. Et sequitur vltimum: *Tulerunt ergo lapides Iudæi,* quia blasphemasse illis visus est, ideo tulerunt lapides: *Tanta enim duritia quo curreret nisi ad lapides?* ait Augustinus: *Iesus autem abscondit se,* tanquam humilis, tãquam sanguine redempturus, non tanquam ille qui est in principio verbum, &c. ait August. Sed quæritur, ad quid sic se abscondit? Videtur enim timuisse, vel impotentem fuisse, ad præcauendam lapidationem à Iudæis. Et ad istud respondendum est, quod non abscondit se ex timore, vel ex impotentia, sed ex humilitate, & ex ostensione suæ veræ humanitatis, & exempli exhibitione declinandi malitiam superbiorum, & ad exemplum patientiæ in sustinendo iniurias & contumelias. Et de hoc Greg. Homo, inquit, inter homines factus redemptor noster, alia nobis verbo, alia exemplo loquitur, sicut hic: vt quando resistere possumus, iram superbientium humiliter declinemus: Nolite locum dare iræ Et sequitur: *Imitatione enim Dei gloriosius est tacendo fugere, quam respondendo subtrahere.* Vel sicut fecit Dominus ad designandum, quod eis veritas absconditur, qui eius verba sæpè contemnūt, vt ibidem ait Gregorius. Et nota quod ait supra: *Abraham exultauit vt videret diem meum.* Secundum August. Dies Domini erat sua vita, occasū nesciēs. Et meritò dicebatur dies: Vt enim ait Damascenus: *Dies est in esēdo solem super terram.* Et quia ipse erat sol iustitiæ: *Orietur vobis timentibus nomen meum, sol iustitiæ.* Ideo vita sua in mundo fuit dies. Vnde triplex est dies Saluatoris: vel sua vita illuminatiua in mundo, vt dictum est: *Videte Regem Salomonē in diademate, quo coronauit eū mater sua in die desponsationis, &c.* Hæc est dies, quæ fecit Dominus, exultemus & lætemur in ea. Istius diei sūt duodecim horæ, id est, duodecim Apostoli, illuminati ab ipso filio Dei: infra. Item est dies Christi eius illuminatio in hemisphærio animæ, quando eam illuminat spiritualiter: *Vos filij lucis estis, & filij diei.* Et Dies appropinquauit. Et in psalmo: *Dies diei eructat verbum, id est, filius Dei illuminans, animæ illuminatæ.* Et est dies gloriosa, sc. claritas filij Dei, & secundum diuinitatem & secundum humanitatem illuminans in regno gloriæ:

Gen. 18. a

Gen. 24. a

Aug. ibid.

Chryf. hom.

54. in Ioan.

post med.

tom. 3.

Aggæi. 2. b

Isa. 64. a

Mat. 21. a

Luc. 10. d

Chryf. hom.

54. in Ioan.

post medium

tom. 3.

Sap. 4. b

Greg. in

Euang. hom.

18. post med.

Exod. 3. d

Aug. tract.

43. in Ioan.

ver. fin.

tom. 9.

Immurabi-

litas creato-

ris.

Aug. ibid.

post pauca.

Cur se

Christus

abscondit.

Ibid. in fin.

Exemplum

declinandi

malitiā su-

perborum.

Greg. in

Euang. hom.

18. post med.

Eph. 4. f

Greg. ibid.

ver. fin.

Aug. tract.

43. in Ioan.

post medium

tom. 9.

Damascen.

orth. fid. lib.

1. cap. 7. ante

med.

Mal. 4. a

Dies Salua-

toris tri-

plex.

Cant. 3. d

Psal. 117. d

Ioan. 11. a

2. Thef. 5. a

Rom. 12. b

Apoc. 2. 1. d
Psal. 83. c
Ioan. 9. a
Ecl. 11. e
Cassiod. in psal. ante med.
Psal. 149. a
Mat. 3. b
Ezec. 36. a
Ios. 5. b
Zuc. 11. b
Exod. 32. d
Iob. 28. c
Gregor. in Euang. hom. 18. vers. fin.
Chryf. hom. 50. in Ioan. propè princ. tom. 3.
Diuisio in tres partes.
Chryf. ibid.
Ibidem.
Aug. tract. 44. in Ioan. ante med. tom. 9.
Ioan. 5. c
Chryf. hom. 55. in Ioan. tom. 3. ante med.
Ezec. 18. a,

Claritas Dei illuminauit eam, & lucernæ eius est agnus. Et de hac die in psalmo: Melior est dies vna in atrijs tuis super millia. Ex absentia filij Dei sic illuminantis semper est nox Infra: Me oportet operari, donec dies est. Veniet autem nox, & c. Quælibet istarum dierum est clara asque nubibus tenebrarum obumbrantium, & est pura, absque fœditatibus afflictionum: & est speciosa, & incunda venustatibus virtutum: Dulce enim lumen, & delectabile oculis videre solet. In omnem talem diem exultauit Abrahâ videre, credendo, sperando, & amando. Vt enim ait Cassiodorus. Exultare est cum magna alacritate gaudere. Et modo est de numero illorum electorum, de quibus in psalmo: Exultabunt sancti in gloria. Quod verò sequitur: *Tulerunt lapides.* Secundum August. & Anselmum hoc signabat, quòd insensati & obdurati corda lapidea habentes, lapideis affectibus & obiurgationibus volebant obruere veritatem: vnde & ipsi lapides erant: Potens est Deus de lapidibus facere filios Abrahæ, quia erant frigidi & obdurati, & aliorum læsiui. Lapis enim dicitur quasi lædens pedem, & lapidea corda habebant. Promisit Dominus credentibus: Auferam cor lapideum de carne vestra. Et idè in figura duritiæ eorum, fuit lex eis data in tabulis lapideis: Circumcisi fuerunt cultris lapideis. Et idè non proiiciebāt nisi lapides, & duras obiurgationes, & duras affectiones, sc. cōtra veritatem. Lapidem enim dabant pro pane, id est, duritiem cordis pro mollietie eius. Contra illud: Numquid lapidem dabit pro pane: Et idè in figura duritiæ illorū, fuit lex eis data in tabulis lapideis, vt dictum est. Quare meritiò abscondit se filius ab eis dimittens eos in nocte tenebrarum. Abscondita enim est sapientia: scil. ab oculis hominum viuentium, scilicet carnaliter. Et de hoc Gregor. bene: quod veritas absconditur eis, qui verba sequi contemunt.

CAPVT IX.

ET prateriens vidit hominem cæcum à natiuitate. Enarrata sapientiali doctrina Saluatoris, hic de operatione miraculi, sc. cæci illuminatione ad doctrinæ confirmationem, & ad Iudæorum emolitionem, provt ait Chrysof. Quia, inquit, sermonum altitudinem non susceperunt, per operationem signi duritiem eorum molliens, & his quæ dicta fidem faciens signum facit. Et istud capitulum in tres partes. Primo, præmittitur miraculi operatio. Secundo, de miraculo aduersariorum calumniatio: ibi: *Vicinij itaque.* Tertio, cæci illuminationi à Christo eruditio & interior illuminatio, ibi: *Andiuit Iesus.* In prima quatuor. Primò cæci à Christo illuminandi deprehensio. Secundò discipulorum interrogatio, ibi: *Rabbi.* Tertio, Christi responsio, ibi: *Respondit Iesus.* Quarto cæci illuminatio, ibi: *Hæc cum dixisset.* Ait ergo: *Et prateriens Iesus vidit hominem cæcum.* Vt enim ait Chrysof. egrediens de templo ad opus venit studiosè: *Vidit hominem cæcum à natiuitate.* Vt enim ait Chrysof. studio respexit vt discipulis sensum, sc. inspiciendi tribueret. Et subditur secundum: *Rabbi.* Vt enim ait August. Magistrum appellabāt, quia discere volebant: *Quis peccauit, hic aut parentes eius?* quasi dicerent: non esset pœna, si non præcessisset culpa: quia dictum est, supra: Noli peccare, ne deterius tibi contingat. Opponit autem Chrysof. quòd interrogatio videtur esse falsa & stulta: quia qualiter peccauit, antequam esset natus? Itè qualiter parentibus peccantibus est cruciatus? quasi diceret. Nullus peccauit antequam natus, & nullus debet puniri pro peccatis parentum, quia: Anima quæ peccauerit ipsa morietur: Nec portabit filius iniquitatem patris. Et ad istud respondendum, quòd hoc dixerunt discipuli, non tantum interrogantes, sed appo-reantes, id est, anxiantes & compatientes, ἀνομία enim Græcè, anxietas Latinè. Et ad obiecta posset dici, quòd pœna aeterna non ponitur quis pro peccatis peccatum, nisi fuerit imitator, & tunc punitur pro peccatis propriis. Pœna tamen temporali, quæ potest esse utilis ad vitiorum exclusionem, & meritorum augmentationem.

non est inconueniens quòd puniatur. Et sequitur tertium, scil. responsio Saluatoris: *Neque hic peccauit neque parentes eius.* Opponit autem si nullus homo absque peccato: Quis enim potest dicere mundum est cor meum, purus sum à peccato? qualiter ait hic: *Neque hic peccauit.* Item cæci multa committunt peccata: Ergo vt prius. Et ad istud respondet, quòd parentes habebant peccatū, sed nō ipso peccato est cæcus natus. Eodem modo quærit Chrysof. Et soluit: *Sed vt manifestentur opera Dei in illo.* Quærit Chrysof. nonne sine supplicio eius licebat manifestari gloriam Dei? Videtur enim, quòd non indiguit Deus supplicio ad suam gloriam manifestandam Et ad istud respōdet, quòd licebat manifestari gloriā Dei: sed tamen in hoc cæco illuminatō sic fuit manifestata. Sed tunc opponit, quòd iniuste passus est, quia pœnam sine peccato propter gloriam Dei, quod videtur inconueniens. Et ad illud respondet, quòd peccatum solum malum est, cæcitas vero non est malum, sc. exterior, siue priuatio oculorum exterior, sed cæcitas interior, de qua infra: *In iudicium veni in mundū, vt qui non vident videāt, & c.* Et quia dicit: *Vt manifestentur opera Dei,* subdit: *me oportet operari opera eius,* sc. ad gloriā miracula faciendo, & sic istum cæcū illuminādo. Et hoc: *Donec dies est,* sc. ex presentia mea in mundo, ex presentia qua dies est. Supra: *Vt videret diem meum: Venit autem nox,* tempus scil. futurum: *Quando nemo potest operari.* Quodcunque potest manus tua, incessanter operare. Et sequitur: Quia nec opus nec ratio apud inferos. Et quia dixit: *Donec dies est,* subdit: *Quandiu sum in mundo, lux sum mundi,* sc. mundū illuminans, & sic diem faciens, supra: *Lux venit in mundum.* Et supra: *Ego sum lux mundi.* Et nota quòd ait, quòd cæcus fuit punitus, vt manifestentur opera mundi. Vt enim ait Gregor. Percussionum, id est, punitionum sunt diuersa genera. Aliquando peccator percutitur, vt absque retractatione puniatur, sicut dicitur Iudææ peritura: *Plaga inimici percussit te.* Aliquando percutitur vt corrigatur, supra: *Ecce sanus factus es, noli peccare, ne tibi deterius contingat:* quæ verba indicāt, quòd peccata præcedentia habiti doloris vim exigebant. Item aliquando percutitur pro futura culpa vitanda, & c. Datus est mihi stimulus carnis meæ. Aliquādo punitur, vt potentia diuinæ virtutis monstretur, vt hic. Hæc ibi Gregor. Qualiter Deus dicitur lux, supra: Qualiter autē nunc est operandum, id est, tempore huius vitæ, patet ex scriptura in multis locis, & quare sc. propter temporis breuitatem & eiusdem ad operandum idoneitatem, & propter finis vitæ incertitudinem, & mortis subitationem, & operandi post mortem impossibilitatem: Ecce breues anni transeunt, & semitam, per quam non reuertar, ambulo. Ibi de hoc: *Nescio quamdiu subsistam, & si post modicum tollat me factor meus.* Ibi de hoc. Ideo: *Dum habemus tēpus operemur bonum.* Ad omnes: *Vigilate, quia nescitis diem neque horam.* Et ideo stulti sunt, qui nunc negligunt opera bona: Qui congregat in messe, filius sapiens est: qui stertit in ætate, filius confusionis. Et sequitur miraculi operatio, ibi: *Hæc cum dixisset, expuit in terrā, & c.* Quærit Chrysof. quare sic fecit? Item cum esset signum maioris potentia solo verbo sanare, quàm sic liniendo oculos, quare sic fecit? Et ad istud respondet Chrysof. quòd hoc fecit, non gratia indigentia, sed docens se ipsum esse creatorē, qui fecerat hominē de puluere Vt ergo ostenderet suam potentia, & se esse verum Deum, qui creauit hominem de luto, sic fecit: *Et fecit lutum,* scil. commiscendo: *Et liminit,* superponendo. *Et dixit ei: Vade & laua in natatoria Siloæ.* Siloæ enim erat fons, de qua in Glossa sufficienter: *Abiit ergo & lauit.* Et in hoc notatur obedientia ipsius curati. Quærit Glos. qualiter istum sanauit sine fide? Et respondet, quòd illi, qui propter peccata infirmātur, non sanantur sine sanatione interiori. Sed iste fuit sanatus propter gloriam Dei manifestandam, vt dictum est. Secundum Augustinum. vera cæcitas ista gerebat mysterium cæcitatē generis humani, filius verò Dei fuit in terra, & lutum fecit, & cætera, quia verbum caro factum est, & inunxit oculos

Prou. 20. b
Chryf. hom. 55. in Ioan. ante medium tom. 3.
Ioan. 8. g
Ecl. 9. d
Ioan. 3. a
Ioan. 8. e
Percussionū diuersa genera. Hier. 30. c
Ioan. 5. e
2. Cor. 12. b
Ioan. 1. a
Ioan. 3. e
Iob. 16. d
Greg. Mor. lib. 13. cap. 9. propè fin.
Iob. 32. d
Greg. ibid.
lib. 23. cap. 6.
Gal. 6. c
Mat. 25. a
Prou. 10. a
Chryf. hom. 55. in Ioan. ante med. 10. 3.
Aug. tract. 44. in Ioan. non mult. à princ. 10. 9.

cæcis inde enim collyrium factum est, & genus humanum illuminatum: Vt ait August. Natiuitate, inquit, sua collyrium fecit, vnde tergerentur oculi cordis, & possemus videre maiestatem per humanitatem erat homini puluis in oculum, videre non poterat lucem, inungitur terra, mittitur vt saluetur. Hæc ille. Et de hoc Gregorius, super illud Iob: Vt glutinam saliuam meam. Et capite, inquit, labitur saliuam: per caput Christus, per saliuam sapor intimæ contemplationis, vnde redemptor saliuam luto miscuit, & cæci oculos reparauit: quia superna gratia carnalē cogitationem nostram per admixtionem contemplationis suæ irradiat, & ad intellectum reformat. Et ibi bene de hoc. Et nota quod lutum dicitur multipliciter, vt ait Gregorius, super illud Iob: Sternit sibi aurum quasi lutum. Nomine luti aliquando signatur terrenarum rerum multiplicitas: Vtque quo aggrauat contra se densum lutum, Aliquando vero signatur sordidum dogma sapiens terrena: Viam fecisti equis tuis in luto aquarum multarum. Aliquando vero dicitur sordida voluptas, in psalmo: Eripe me de luto. Hæc ibi. Aliquando signatur nomine luti naturæ fragilitas, secundum quod est expositum. Et sequitur illa pars, in qua miraculi calūniatio, ibi: *Itaque vicini*. Et illa in duas: Primo miraculi ab aliis deprehensio, & inquisitio de miraculo. Secundo, cæci illuminati ad pharisæos calumniatos adductio, ibi: *Adducunt*. Ait ergo: *Itaque vicini, & qui viderant eum, &c.* dicebant: *Nonne hic est, &c.* Vt enim ait Chryso. de Dei clementia erat, quod vbi descendeat, eos qui mendicabant curabat, Iudæos obstruens, quoniam non præclaros, neque principes curabat, scilicet solum: sed & ignobiles eadem dignabatur prouidentia scilicet curare. Vt de paralytico, supra: & de cæco, vt hic patet: *Alij dicebant, quia hic est, alij nequam.* Altercantibus illis, ille ait: *Quia ego sum.* Vt enim ait Chryso. Non verecundatus de priori cæcitate, neque formidauit furorē plebis, neque reuinit ostendere seipsum, vt prædicet benefactorem. Hæc ille: *Dicebant ergo ei: Quo modo sunt aperti tibi oculi quibus respondit: Ille homo qui dicitur Iesus, &c.* Vt enim ait Chryso. Nihil magnum nouerat ille de Christo, verus tamen fuit: quod enim non nouerat, non dixit, Quærit autem Chryso. Ex quo erat cæcus, qualiter nouit, quod filius Dei fecerat lutum? Et respondet, quod hoc nouerat per auditum eorum, quæ erant dicta ad discipulos, & per opera consequenter. Sed quæritur, quare ait Christus: *Vade ad natatoriam Siloæ, & lana?* Et ad hoc respondet Chryso. quod ideo misit ad Siloam, vt discas, cæci vident, & vt destruat Iudæorum inuotio: decens enim erat, vt omnes qui viderant eum abeuntem, & lutum super oculos habentem, per longam viam facere, & testes & diligentes inspectores inopinabilitate considerationis. Hæc ille. Et ideo ait: *Abii & lani & vidi*, miraculum sic confirmans & publicans. Et sequitur pars, in qua adductio eius ad calumniatos, ibi: *Adducunt eos ad pharisæos*. Et illa in tres. Primo, sua adductio ad pharisæos, & eorum calumniatio. Secundo, parentū illius cæci vocatio, & eorum examinatio à pharisæis, ibi: *Non crediderunt*. Tertio cæci iterata vocatio & calumniatio, ibi: *Vocauerunt ergo*. In prima quatuor. Primo, adductio eius ad pharisæos, & temporis specificatio curationis. Secundo, ipsorum interrogatio & cæci responsio, ibi: *Iterum interrogabant*. Tertio illorum obloquentia murmuratio, ibi: *Dicebant*. Quarto, iterata interrogatio, ibi: *Dicunt ergo*. Et hoc est, quod ait: *Adducunt ad pharisæos*, sicut ad sapientiores: *Erat autem Sabbatum*. Et in hoc temporis specificatio. Miracula faciebat in Sabbatis, quia tunc conueniebant ad templum, vt habitum est supra à Chryso. *Et interrogabant quo modo vidisset*, dâtes ei occasionem detrahendi, ait Chryso. *Ille autē dixit eis: Lutum posuit, &c.* Et in hoc patet illius constantia. Vnde Chryso. In ampliore timore constitutus neque negat, neque contraria dicit prioribus. Et quia illi non poterant eum peruertere, se conuertunt ad detractionem: *Dicebant quidam: Non est hic homo Dei, qui*

A *Sabbatum non custodit.* Et in hoc patet eorum excæcatio: ipsi enim in Sabbato detrahebant Domino, & malum contra eum machinabantur, & ita violabant Sabbatum. Vnde August. Ipse potius custodiebat Sabbatum, qui sine peccato erat: Sabbatum enim spirituale est non habere peccatum: Qui enim facit peccatum, seruus est peccati. Supra: *Alij dicebant: Quo modo potest homo peccator hæc signa facere*, pro magno enim reputabant signa facere, et patet eorum malignitas. Non enim dicunt, quo modo in Sabbato curat? Sed quod Sabbatum non custodit, vt ait Chryso. *Et schisma erat inter eos.* Nec mirum, quia erant adeo diuisi, nec erant charitate vniti. Et primo fuit diuisio in populo, postea in principibus, vt ait Chryso. Et quia non potuerunt prima interrogatione inducere cæcum curatum, ad negationem veritatis, iterum dicunt: *Quid dicis de illo?* Et hoc interrogant, vt haberent occasionem ex verbis eius. *Ille autem dixit: quia Propheta est.* Dicentibus enim illis prudentius loquitur, ait Chryso. Et sic patet vbi que constantia prædicti cæci curati. Et sequitur secunda particula, in qua parentum vocatio. Et ibi tria: Primo, illorum vocatio & pharisæorum interrogatio. Secundo, eorum scilicet parentum responsio, ibi: *Responderunt*. Tertio, responsionis ratio, ibi: *Hæc dixerunt*. Et hoc est, quod ait: *Non crediderunt, &c. donec vocauerunt, &c.* Vt enim ait Chryso. Intuere quot modis tentant obumbrare miraculum. Sed hæc est veritatis natura, quod per quæ putatur ab hominibus insidias pati, per hæc fortior fit, per hæc claret, per quæ obumbratur. **C** Sicut patet hic. Si enim non hæc facta essent, à pharisæis scilicet saltem in suspicionem venisset miraculum, scilicet quod forte non fuisset prius cæcus, sed modo per sponsum parentum patet, quod prius, fuit cæcus. Et ideo sequitur responsio parentum: *Responderunt parentes, &c. Quia cæcus natus est, &c.* Et quia tunc erat videns, patet confirmatio miraculi: *Ipsum interrogate.* Quid nobis calumniamini, ait Augustinus. Et patet hic mysterium secundum Glossam. Parentes sunt peccatoris diabolus vel vitia. Supra: *Vos ex patre diabolo estis.* Et isti parentes non defendunt in calumnia iudiciali: sed derelinquunt in necessitatibus. Quod fuit benè figuratum. Puer Ægyptius ego sum, et sequitur: *Dereliquit me Dominus meus, quia egrotare capi, &c.* Immo repugnant & damnant: *Quem fructum habetis, in quibus nunc erubescitis?* Stipendium enim peccati mors. Fratres mei præterierunt me, &c. Et sequitur responsionis ratio. *Hæc dixerunt parentes.* Et in hoc patet malignitas Iudæorum, quod sic contra Christum conspirauerant, quod eicerent extra synagogam Christum confitentes: et tamen, vt ait August. non erat malum esse extra synagogam: illi expellebant, sed Christus excipiebat. Hæc ille. Et sequitur illa pars, in qua iterata vocatio cæci illuminati à pharisæis. Et illa in quatuor. Primo, conantur inducere eum ad obumbrandum miraculum blanditiis. Secundo astutiis, ibi: *Dixerunt ergo*. Tertio, conuitiis, ibi: *Maledixerunt*. Quarto, iniuriis, ibi: *Responderunt*. Ait ergo: *Et dixerunt: Da gloriam Deo*, hoc est confitere, quoniam hic scilicet Christus, nihil est operatus, scilicet in te. Præfiguratione enim religionis, id est, sub velamine hoc dixerunt, ait Chryso. Et ideo dicunt: *Nos scimus quoniam hic homo peccator est.* et ita confitere istum non esse Deum, sed peccatorem, sicut & nos confitemur. Et licet viderentur hortari ad dandam gloriam Deo, potius tamen hortabantur ad blasphemandum. Vnde Augustinus: *Quid est: Da gloriam Deo?* nega quod accepisti: hoc planè non est gloriam dare, sed potius blasphemare. Nam dare gloriam Deo, est veritatem de aliquo quasi præsentem Deo dicere, ait Glossa: *Da gloriam Domino Deo Israël & confitere.* et subditur responsio illius: *Si peccator est, nescio*, quasi dicat: opus miraculosum recognosco, vitam operantis ignoro. Sed opponit de hoc Chryso. Ex quo prius ait, quod erat Propheta, qualiter nunc ait: *Si peccator est,*

Ibid. tract. 2. vers. fin.

Greg. Mor. lib. 8. cap. 18. in princ. Iob. 7. d

Lutum dicitur multipliciter. Greg. Mor. li. 3. cap. 12. Iob. 4. d. Abac. 2. b. Abac. 3. c. Psal. 68. d

Chryso. hom. 56. in Ioan. ante med. tom. 3. Ioan. 5. a

Chryso. ibid. post pauca.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem. non longe à princ.

Chryso. hom. 36. in Ioan. circa medi. tom. 3.

Aug. tract. 44. in Ioan. post medium tom. 9. Ioan. 8. c

Chryso. hom. 56. in Ioan. post med. tom. 3. Ibidem post pauca.

Ibid. hom. 57. non longe à princ.

Ibid. paulo post.

Aug. tract. 44. in Ioan. paulo post med. tom. 9. Ioan. 8. e. 1. Reg. 30. e

Rom. 6. d. Iob. 6. e

Aug. tract. 44. in Ioan. post med. tom. 9.

Chryso. hom. 57. in Ioan. ante medi. tom. 3.

Aug. tract. 44. in Ioan. post medium tom. 9. Ios. 7. c

Chryso. hom. 57. in Ioan. ante med. tom. 3.

nescio. Et ad istud respondet, quod hoc ait, volens à rei scilicet factæ testimonio, non à sua voce eripere eum ab incensationibus, & dignum fide facere. Vnde Glossa Nec paret calumniæ, nec veritatem celat. A miraculo ergo, & non à suo testimonio, voluit eum ostendere fide dignum. Et sequitur secunda particula, in qua conantur inducere eum, ad negandum miraculum, aut tuis modum curationis circumscrutantes, quemadmodum canes in venatione inuestigantes. Et nunc quidem huc, nunc illuc circumcurrentes ad priores venerunt sermones, ait Chryso. *Dixerunt ergo illi: Quid fecit tibi? &c.* Et subditur illius responsio: *Respondit eis: Dixi vobis iam.* Vt enim ait August. Ille iam stomachans aduersus duritiem Iudæorum ait: *Quid iterum vultis audire? Numquid & vos vultis discipuli eius fieri?* quasi diceret: Ego iam sum discipulus eius, iam video, sed non inuideo: numquid & vos vultis esse discipuli eius? Idem Chryso: Seipsum in discipulorum ordinat cœtum, conuiciatus est eos. Et patet libera constantia cæci illuminati ad cōsistendum, & ad arguendum ipsos. Et sequitur tertia particula, in qua conabantur inducere eum ad negandum conuiciis. *Maledixerunt ergo ei & dixerunt: Tu discipulus illius sis.* Vt ait August. tale maledictum sit super nos, & super filios nostros: Maledictum enim est, si cor eorum discutias: non est autem, si verba perpendas: magna enim benedictio est, quod homo sit discipulus Christi: *Nos autem Moysi discipuli sumus.* Vt enim ait Chryso. Hoc non habet rationem: si enim essent discipuli Moysi, & Christi. Et ita male diuidunt: *Hunc autem nescimus.* Sed qualiter hoc, quia supra dixerunt: *Hunc autem scimus* vnde sit. Et ad istud respondet Glos. quod nescire dicimus illud, quod abiicimus: sicut enim dicitur aliquando scire idem, quod approbare, vt ait Gregorius, sic & nescire dicitur idem, quod abiicere vel reprobare: Non noui vos. Et in hoc patet eorum duplicitas. Si enim sciret quia Moyses locutus est Deus, sciret quia per Moysen prædicatus est filius Dei, vt ait August. Et subditur responsio illius: *Dixit eis: In hoc enim mirabile est, quia vos nescitis, &c.* quasi diceret, ait Chryso: Et quo talia signa facit, & talia potest non humano auxilio indigens, vt sit vndique manifestum quoniam Deus est, mirabile est, quod vos nescitis. Et arguit ex verbis eorum, quæ præassumpserant, vt ait Chryso. *Scimus autem, quia peccatores Deus non audit.* Vt enim ait Chryso, assumit illorum iudicium reminiscens verborum illorum, quia dixerant: *Qui hic homo peccator est.* Si ergo, inquit, ita est, vt confitemini, quod peccatores Deus non audit, & hic homo fecit miraculum, & tale, quale nullus hominum fecit: manifestum est, quod maior est virtus eius, quam secundum hominē. Hæc Chryso. Et idem: *Nisi esset à Deo, non posset quidquid facere.* Vt ait August. liberè, constanter, yeraciter loquitur. Sed opponit Augustinus hoc, quod ait: peccatores non audit. Si enim ita esset, frustra Publicanus orasset, dicens: Propitius esto mihi peccatori. Et ad istud respondet Augustinus, quod sicut inunctus loquitur, non sicut plene videns, intelligendum quod peccatores dicuntur dupliciter: vel in peccato existentes affectu & actu. Et tales non audit Deus, in quantum tales: Nō enim est speciosa laus in ore peccatoris. Vel dicuntur peccatores peccata recognoscentes, & reputantes se peccatores: Non veni vocare iustos, sed peccatores. Et talis exaudit sicut Publicanum. Vnde August. loquens de illo ait: *Ista confessio meruit iustificationem, quo modo ista cæcus illuminationem.* Item queritur de hoc quod ait: *Si quis Dei cultor est, hunc exaudit.* Qualiter hoc, quia Apostolus erat cultor eius, & tamen non fuit exauditus in oratione. Et ad istud respondendum secundum August. quod Deus aliquando è contrario. Vnde Apostolus etsi non fuit exauditus ad votum, fuit tamen exauditus ad utilitatem vel commodum. Vnde nota quod Deus peccatores, manentes in peccato, & suum peccatum amantes non exaudit. Et hoc merito ratione elongationis eorum ab eo, & interpositionis suorum peccatorum inter se & Deum: Iniquitates vestra diuiserunt inter vos & Deum,

peccata vestra absconderunt faciem eius à vobis ne exaudiret: Peruersæ cogitationes separant à Deo: longè enim à peccatoribus salus. Item non exaudit peccatores propter eorum obominationem & displicentiam Deo: nam oratio non est placabilis, quando persona est displicibilis: Respexit Deus ad Abel, & ad munera eius: ad Cain autem & ad munera eius non respexit. Super quod Gregor. Ex dantis corde id quod datur accipitur, idem nō Abel ex muneribus: sed ex Abel munera placuerunt. Et quia peccatores tales Deo displicent, ideo tales non audit: Cum multiplicaueris orationes, non exaudiam: manus enim vestrae plenæ sunt sanguine: Si abstuleris iniquitatem, quæ est in manu tua, tunc leuare poteris faciem tuam. Ibi Gregorius: Diffidit namque accipere se posse quod appetit, qui pro facto reminiscitur, nolle se adhuc facere, quod diuinitus audiuit. Item peccatores tales non audit, propter suæ maiestatis, & suæ legis à talibus contemptibilitatem. Qui auertit aurem suam ne audiat legē, oratio eius erit execrabilis. Super quod Gregorius post principium: rogant Deum: sed exaudiri minimè merentur, qui iubentis Domini præcepta contemnunt. Et idem qui vult exaudire in orationibus suis, sit cultor Dei, & faciat eius voluntatem. Et de hoc in collatione prædicabili. Et nota quod ait: *A seculo non est audirum quia quis aperuit oculos cæci nati.* Sicut enim solius Dei est iustificare, ita sui solius est à cæcitate culpæ illuminare: peccatum enim excæcat, quia delicta oculos clausurant: nesciuerant oculos videre, ait Augustinus. Vnde sicut cæcitas corporalis facit hominem ignatum in discernendo, incautum in euitando, ineptum in agendo, præcipitem in eundo. Sic culpa spiritualiter facit indiscretum in discernendo: Audite cæci & intuemini ad iudicandum. Itē facit incautum in declinando, & in euitando: Palpauimus quasi cæci parietem, & absque oculis attrectauimus. Tale enim non præuidet pericula. Item facit hominem ineptum in operando: Errauerunt in plateis, &c. Hic cæcus & manu tentans, &c. Bene ait manu tentans, non operans, vel superficiens. Item facit hominem præcipitem in eundo: Si cæcus cæco ducatum præbeat, ambo in foueam cadunt. Ab ista cæcitate solus Deus illuminat: Dominus enim illuminat cæcos, ait Propheta. Et sequitur vltima particula, in qua conabatur eum inducere iniuriis ad negandum Christum: *Dixerunt ei: In peccatis natus es totus, & tu doces nos? Quærit August. quid est totus, in homilia. Et respondet, quod cum oculis clausis.* Vt enim ait Chryso. quia veritatem locutus est, quando maximè eum admirari oportebat, eum condemnans, & cæcitate ei exprobrat: Ac si dicerent: A prima ætate in peccatis es, & propter hoc cæcus factus es: *Et eiecunt eum foras, id est, de synagoga proiecerant, ait Anselmus.* Vt enim ait: August. Ipsi illum magistrum fecerunt, ipsi vt discerent, toties eum interrogauerunt, & ingrati docentem proiecerunt. Et in hoc beneficium magnum ei contulerunt. Vnde August. Illi pellunt, excipit Dominus: magis enim quia expulsus est, Christianus factus est. Et de hoc Chryso. bene: Hæc scripta sunt vt nos initemur: Si enim qui medicus, qui cæcus, qui neque vidit tantam propalationem ostendit, & non cessit, & voluit mitti magis extra synagogam: quanto magis nos qui infinita miracula, maiora beneficia suscipimus, debemus scilicet, profiteri veritatem, & pro ea sustinere? Et sequitur tertia pars principalis capituli, in qua de interiori & spirituali illuminatione cæci siue informatione, ibi: *Auduit Iesus.* Et ibi quatuor. Primo, à Christo eius inuentio & informatio. Secundò, communis Christi doctrina, siue eruditio, ibi. *Dixit Iesus.* Tertio, Iudæorum inquisitio indignatiua, ibi. *Et audierunt.* Quarto, Christi responsio, ibi: *Dixit eis Iesus: Ait ergo: Auduit Iesus quia eiecissent eum foras.* Vt enim ait Chryso. Inuenit eum dominator templi, erutus est à consistorio pestilencioso, & potius saluari fonte, dehonorus est ab iis, qui Christum dehonoraauerant, & honoratus ab Angelorum dominatore: talia sunt veritatis brauia. Ita & nos si conuicium passi fuerimus propter Deum, honorabimur.

Hæc

Chryso. hom. 57. in Ioan. ante med. tom. 3.

Aug. tract. 44. in Ioan. post medium tom. 9.

Chryso. hom. 57. in Ioan. ante med. tom. 3. Ioan. 7. a

Matt. 7. b Aug. tract. 44. in Ioan. post med. tom. 9. Chryso. hom. 57. in Ioan. circa med. tom. 3. Ibidem.

Ibidem.

Aug. tract. 44. in Ioan. post med. tom. 9. Ibid. paulo ante.

Luc. 18. c Peccatores dupliciter. Eccl. 15. c Matt. 9. b

Aug. ibid.

2. Cor. 12. a

Aug. lib. de vni. Eccl. c. 16. tom. 7. & tract. 73. in Ioan. ante med. tom. 9. Isa. 59. a

Sup. 1. a

Gen. 4. a.

Greg. Mor. c. 8. lib. 22. circa med. Isa. 1. d

Iob. 11. c

Greg. Mor. lib. 20. c. 11. ante med.

Prov. 28. b

Greg. Mor. lib. 16. c. 9.

Aug. expos. 1. in ps. 18. post med. tom. 8.

Isa. 42. c

Isa. 59. b

The. 4. c

2. Pet. 1. b

Mat. 15. b

Psal. 145. b

Aug. tract. 44. in Ioan. post med. tom. 9.

Chryso. hom. 57. in Ioan. post med. tom. 3.

Aug. tract. 44. in Ioan. post med. tom. 9.

Ibid. Chryso. hom. 57. in Ioan. post med. tom. 3.

Chryso. hom. 57. in Ioan. post med. tom. 3.

Chryso. hom. 58. in Ioan. non mult. à princ. 10. 3.

Hæc ille, & ibi benè de hoc. *Et dixit ei: Tu credis in filium Dei, &c.* Quærit Chrysoſt. quid eſt, quod interrogat hoc ab eo poſt tantam contradictionem, quæ fuit ei contra Iudæos: videtur enim ex dictis, quod credebat. Et ad iſtud reſpondet, quod non ignorans hoc interrogat: ſed volēs ſeipſum notum facere & oſtendens, quoniam multum appretiat eiuſ fidem: *Et dixit: quis eſt Domine?* Vt ait Chryſoſt. curatus totus, antequam ad benefactorem veniret & poſt ſanationem à canibus illis, id eſt Phariſæis contrahebatur, idèd eum non nouerat: *Et dixit ei Ieſus: & vidisti eum,* ſenſu viſus: *Et qui loquitur tecum,* ſc. in ſenſum auditus: *Ipe eſt,* ſupra: Antequam Abraham fieret, ego ſum: quaſi diceret Auguſt. Nunc lota cordis facie, ſc. in Siloæ, & mundata conſcientia agnoſcens illum, nõ filium hominiſ vt priuſ, ſed filium Dei, qui carnem ſuſceperat. Quod enim dixerat cæcus: *Quis eſt Domine?* deſiderantis & inquirentis verbum fuit, ait Chryſoſt. Et idèd audiens, quòd ipſe erat, ait: *Credo Domine* Et in hoc fidei perfectibilitas in intellectu: *Et procidens*, in quo humilitas in geſtu: *Adorauit eum*, in quo amabilitas, & deuotio in affectu. Vndè Chryſoſt. multam affectionem oſtendens adorauit eum; quòd pauci eorum, qui curati ſunt, fecerunt: Non eſt, qui rediret, niſi hic alienigena. Et inſinuat, quæ debent eſſe in orante: quorum primam eſt fidei credulitatis, ibi: *Credo Domine*: Poſtulet autè in fide. Secundum, eſt humilitas in geſtu, ibi: *Procidens*, qui enim procidit à ſe cadit, ſiue infra ſe, alteri innicitur: ſiue incumbit, & antè alterum procumbit: & ſe ſubiicit, quæ debet orans facere mentaliter. Procidebant ſeniores antè ſedentem in throno. Item debet eſſe deuotionis affectuoſitas, ibi: *Adorauit*. Adorari enim eſt precari, ait Papias. Et in hoc implicatur rei præcatæ deſiderabilitas: Adorabo ad templum ſanctum tuum in timore tuo, ſcil. reuerètia. Et ſequitur ſecunda particula, in qua communis Chriſti doctrina, ſiue eruditio: *Dixit Ieſus: In iudicium veni.* Sed quæritur, qualiter hoc, quia ſupra: Non miſit Deus filium ſuum, vt iudicet mundum, &c. Item quæritur de hoc, quòd ait: *Vt qui vident, cæci ſiant.* Sed qualiter hoc: ipſe eſt lux ſupra: ſed lux non eſt cauſa obtenebrationis: Ergò, &c. Item Deus eſt lux, vt dictum eſt: & Deus eſt ignis conſumès. Sed ipſe qui eſt ignis, non eſt cauſa inſtigationis: Ergo nec qui eſt lux, cauſa exæcationis. Et ad iſtud reſpondendum, ſecundum Auguſt. vt ſapè dictum eſt: Eſt duplex iudicium, ſc. diſcretionis, quo diſcernuntur credentes à non credentibus, ſicut lux à tenebris, & ſic venit Chriſtus in mundum & ad ſic iudicandum: quia diſcernit cauſam credentium & confidentium à ſuperbis, & ſe videre putantibus, vt ait Auguſt. Et eſt iudicium damnationis, & in iudicium illud non venit in primo aduentu: ſed veniet iudex viuorum & mortuorum, ſupra: Omne iudicium dedit filio. Et ad iſtud reſpondendum ſecundum Auguſt. quod non vidètes vocat, qui ſe non videre conſitentur, & medicum quærunt, vt videant: Videntes verò vocat, qui putant ſe videre, & medicum non quærunt. Et de hiſ in Gloſſa. Et quia tales non quærunt irradiari à vero ſole & vera luce, ſed auertunt ſe: idèd dicuntur cæci fieri, non à Deo efficiente, ſed à ſuperbia ſua eos à Deo auertente, & de ſe præſumète: Vt non ſitis in vobis metiſiſ ſapiètes. Et ſequitur: Cæcitas in parte intrauit in Iſraël. Et Gentes, quæ ſectabantur iuſticiam, apprehenderunt iuſticiam: ipſe enim poſitus fuit in reſurrectione & ruinam multorum. Et ſequitur tertia particula: *Et audierunt quidam ex Phariſæis, & dixerunt ei: Numquid & nos cæci ſumus?* Vt enim ait Chryſoſtomus, erant quidam ſuperficie tenus ſequentes, & tamem poſtea lapidauerunt, id eſt, lapidare voluerunt. Idèd ait: *Quidam.* Et ſequitur reſponſio Saluatoris: *Si cæci eſſetis, non haberetis peccatum.* Sed qualiter hoc ait, ſicut opponit Auguſtinus: cum ipſa cæcitas ſit peccatum, videtur quòd inconuenienter ait. Item cæcitas ſiue ignorantia ex ſuperbia & contemptu aggrauat peccatum, qualis erat iſtorum cæcitas. Ergò vt priuſ. Et ad iſtud reſpondet Auguſtinus, quòd ſenſus eſt: ſi cæci eſſetis, id eſt, ſi vos cæcos aduerteretis

& diceretis, & ad medicum curreretis, peccatum non haberetis. Et ideo ſequitur: *Nunc verò dicitis, quia videmus.* Et medicum non quæritis. *Peccatum veſtrum manet*, & vos in cæcitate veſtra remanetis, ait Auguſt. Et patet ex dictis, quia Phariſæi ſuperbi contemnebant & condènanabant cæcum medicum illuminatum, & ſe exiſtimabāt eſſe videntes & ſapientes. Ideo conuenienter ad eorum conſutationem, & ad præſumptionis ſuperbiæ condènationem, & ad humilium credentium cõſolationem, & ad humilitatis commendationem, præmiſſa conuenienter introduxit, oſtendens ſuperborum & præſumptuoſorum cæcitatē, & humilium à Deo illuminationem: Abſcondiſti hæc à ſapientibus, & reuelati ea paruulis. Et non veni vocare iuſtos ſed peccatores. Et: Dicentes ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt: Si quis fuerit inter vos ſapiens, ſtultus fiat, vt ſit ſapiens: Nolite eſſe prudentes apud voſmetipſos. Væ qui ſapientes eſtis in oculis veſtris.

CAPVT X.

Amen dico vobis: Qui non intrat per oſtium, &c. Præmiſſa multiplici doctrina Saluatoris, communiter oſtendendo auctõritatem ſuæ potentie, veritatem ſuæ ſapientie, bonitatem ſuæ munificentie, & hoc tam doctrinis quam miraculis: in parte iſta de doctrina paſtorum & præſidentium, ſicut continuat Gloſ. & Chryſoſt. quod hic oſtendit Chriſtus, quod non eſt erroneus ſed verus: & oſtendens quis erroneus, quis fur. Et ſecundum hoc iſtud capitulum in tres partes. Primo, præmittit ſub parabola ſiue ſimilitudine differentiã boni paſtoris & mali. Secundo, parabolam exponit, & ad ſe adaptat, ibi: *Dixit ergo eis iterum.* Tertio diſſenſionem & calumniam Iudæorum ſubiungit, ibi: *Diſſenſio itaque facta eſt.* In prima parte ſic procedit. Primo, præmittit, quis eſt fallus paſtor. Secundo, quis eſt verus, ibi: *Qui autem intrat.* Tertio, ſubiungit ouium differentiam reſpectu illorum, ibi: *Et oues illum ſequuntur.* Quarto, inſinuat ſimilitudinis occultum myſterium, ibi: *Hoc pro uerbo.* Ait ergo: *Amen dico vobis, &c.* Ita Phariſæi iactabāt ſe videre, & ſic alios docere & gubernare. Ideo ait confirmando, & ſub ſimilitudine quod: *Qui non intrat per oſtium,* per quod debet intrare. *Sed aliunde ille fur eſt & latro,* quia vt ait Auguſtinus. Fur eſt, quia quod alienum ſcilicet oues alienas, dicit eſſe ſuum: Latro eſt, quia quod furatus eſt, occidit. Vndè de talibus: Principes tui infideles ſocij furum, omnes diligunt munera, &c. Vt enim ait Chryſoſtomus: Oſtenſiones latronis ſcilicet ſigna ſunt, quoniam cum propalatione, id eſt, palam non intrat. Et quod non ſecundum ſcripturas, ſicut faciunt hæretici. Propter quod ait ſupra: Scrutimini ſcripturas. Et quoniam parabola eſt de ipſo Chriſto, ideo aliunde aſcendit, qui præter ipſum aſcendit, non rectè ſentiendo de iſto, quales ſunt hæretici, vel non quærendo gloriam ipſius, ſed quæ ſua ſunt: Omnes quæ ſua ſunt quærunt. Vndè omnes qui intrant per violentiam potentie, vel fallaciam ſæcularis aſtutie, magis quærendo commoda temporalia, quam honorem Dei & ſalutem animarum, non per Chriſtum intrant, ſed aliunde. Et de hoc Auguſt. loquens de hæreticis & phariſæis, & eorum ſectis, qui tamen non intrauerunt per oſtium, perdere volebant macerare & occidere. Et ſequitur: Multi quærendo gloriam ſuam oues Chriſti ſparſerunt potius, quam congregauerunt. Hæc ille. Et ibi bene de hoc Et de paſtoribus ſic intrantibus, & quæ ſua ſunt quærentibus: Væ paſtoribus qui paſcebant ſemetipſos, &c. Et ideo merito fures dicuntur: Fur ingreſſus eſt ſpolians, latro trunculus foris. Et ſubditur deſcriptio boni & legitimi paſtoris: *Qui autem intrat per oſtium, paſtor eſt ouium,* id eſt, qui intrat per Chriſtum, ait Auguſtinus. Humilis ianua Chriſtus Dominus: qui intrat per hanc ianuam, oportet quod humiliet ſe, vt ſano capite poſſit intrare. Hæc Auguſtinus. Sic intrauerunt

Ibid. poſt pauca.

Ibidem.

Ioan. 8. g. Aug. tract. 44. in Ioan. poſt med. tom. 9.

Chryſ. hom. 58. in Ioan. ante medium tom. 3. Ibid. pauld poſt.

Luc. 17. d

Iac. 1. a

Apoc. 4. b

Pſal. 5. b

Ioan. 8. a

Deut. 4. d

Aug. tract. 22. in Ioan. ante med. tom. 9.

Ioan. 5. d. Aug. tract. 44. in Ioan. ver. ſm. tom. 9.

Rom. 11. c. Rom. 9. g

Luc. 11. e. Chryſ. hom. 58. in Ioan. ante med. tom. 3.

Aug. tract. 44. in Ioan. ver. ſm. tom. 9.

Ibid.

Mat. 11. d. Mat. 9. b. Rom. 1. c. 1. Cor. 3. d. Rom. 12. d. Iſa. 5. e

Chryſ. hom. 58. in Ioan. ante medium tom. 3. Diuiſio capituli.

Aug. tract. 45. in Ioan. ante med. tom. 9. Iſa. 1. f. Chryſ. hom. 58. in Ioan. ante med. tom. 3. Ioan. 5. f

Phil. 3. c

Aug. tract. 45. in Ioan. ante med. tom. 9.

Ezec. 34. a. Oſe. 7. a. Paſtor legitimus. Aug. tract. 45. in Ioan. ante med. tom. 9.

2. Cor. 5. d
Apoc. 4. b
Apoc. 3. b

Chryf. hom.
58. in Ioan.
ante med.
tom. 3.
Apoc. 20. d

Chryf. ibid.
circa med.
Ezec. 34. d
Psal. 76. d

Ioan. 14. b
Luc. 22. c

Ioan. 18. b
Mat. 20. c
Aug. tract.
55. in Ioan.
ante medium
tom. 9.

Ibid.
2. Tim. 2. c

Rom. 8. f

Mat. 10. c

2. Cor. 11. c

Chryf. hom.
58. in Ioan.
post medium
tom. 3.

Malignitas
pastoris.

Ose. 8. a

Ezec. 4. a

Iob. 34. d

Greg. Mor.
lib. 25. c. 14.
Osea. 13. c

Aug. tract.
45. in Ioan.
post medium
tom. 9.
Ezec. 3. d

Isa. 56. d

Apostoli: Pro Christo legatione fungimur: Christus enim est ostium: Ecce ostium apertum in cœlo, &c. *Et huic ostiarium aperit*, id est, Christus, qui est & ostium & ostiarium: Ipse est qui aperit, & nemo claudit. Vel per ostiarium Moyses potest intelligi, cui eloquia Dei sunt credita, ait Chrysofostomus. *Et oves vocem eius audiunt*, id est, fideles credentes, prout infra exponitur: *Et proprias oves vocat*, quia Christus habet nomina electorum scripta in libro vitæ: Liber apertus, qui est liber vitæ: *Et cum proprias oves miserit*, scilicet, educendo eas de Ægypto vitiorum, prout ait Glossa: *Ante eas vadit*, quia via est. Vnde Chrysofostomus. Ipse ostendit quoniam omnes deducit ad veritatem: Educam eos de populis. Et sequitur: Inducam in terram suam: In psalmo: Deduxisti sicut oves populum tuum. Et sequitur tertium, scilicet, deuotio credentium ad talem pastorem: *Et oves illum sequuntur*, id est, credentes ipsum imitabuntur, quos vocat hic oves, ut patebit infra. Populus quem non cognoui, obediuit mihi, ait Propheta: *Quia sciunt vocem eius*, intelligendo & approbando & perseverando: Si quis diligit me sermonem meum seruabit: Vos estis, qui permanistis mecum in tentationibus meis: vox enim exultationis & salutis in tabernaculis iustorum: *Alienum autem non sequuntur*, qui aliunde ascendit. Sed qualiter ait hoc: quia multi conuersi ad fidem abierunt retrorsum. Supra, ait Saluator: Nunquid & vos vultis abire retrorsum? Item: Multi sunt vocati, pauci verò electi. Et ita multi non sequuntur. Et de hoc Aug. multum, quod in ipsis Catholicis Christianis multa mala contingunt, quando seducti sunt in errorem, & rebaptizati sunt, & tamen prius oves erant, & ita videtur quod vocem pastoris Christi non audierunt. Et ad istud respondet Aug. in Summa, secundum illud Apostoli: Nouit Dominus qui sunt eius: Nouit enim prædestinatos, quos præsciuit & prædestinavit conformes fieri imaginis filij eius. Et de his loquitur hic, qui audiunt hanc vocem: Qui perseverauerit usque in finem, saluus erit. Et qui tales sunt, fugiunt ab alieno intrante non per Christum, & docente alia à doctrina Christi. Vnde & de talibus: Pseudoapostoli operarij subdoli, transfigurantes se in apostolos, &c. Et subditur quartum: *Hoc prouerbum dixit eis*, in quo occultum mysterium denotatur prædictæ similitudinis: Vt enim ait Anselmus. Illis qui aptabatur se esse videntes, proposuit Dominus occultam parabolam, quam non possent intelligere, conuincuntur assere cæci. Prouerbum dicitur quasi pro verbo dictum, aliud intendens aliud prætendens, id est, aliud in sententia, aliud in superficie. Sed queritur quare non locutus est eis plane dicendo eis, quod erant mali pastores nec intrauerant legitime. Et ad hoc respondet Chrysofostomus, quod immanifeste dixit eis, attentiores eos facere volens, quam immanifestationem postea soluit, id est, manifestat. Secundum literalem intellectum patet quod Christus fuit bonus pastor, & alij non intrantes per hunc, fures & latrones, ut est expositum. Moraliter verò hic figuratur malignitas pastoris in tribus: in illegitime intrando, quia non per Christum, & in alienum usurpando, quia fur est: & in maculando pestilens dogmate & documento, vel pernicioso exemplo, vel peruerso imperio, vel doctrinam debitam subtrahendo: Ipsi regnauerunt, & non per me: principes extiterunt, & non cognoui. Væ pastoribus, qui pascebant semetipsos, quod crasum erat occidebatis. Et sic de alijs, Equæ ibi enumerat: Qui regnare facit hominem hypocritam, propter peccatum populi. Ibi multum de hoc & bene Gregorius. Dabo tibi reges in furore meo. E contrario vero figurantur officia boni pastoris multipliciter: quorum primum est legitime ingredi, scilicet, per Christum intrando, quod notatur, ibi: *Qui intrat per ostium*. Ille enim intrat per ostium, qui humiliter intrat secundum Augustinum. & iuste & recta intentione ad Christi honorem & animarum salutem. Vnde infra eodem: Per me si quis introierit, saluabitur. Secundum officium eius est doctrinam Dei annuntiare, quod notatur, ibi: *Vocem eius audiunt*. Audies ex ore meo verbum & annuntiabit eis, &c. E contrario de illis, de quibus: Canes muti, &c. Et tertium officium est

animas commissas distincte cognoscere, quod notatur, ibi: *Proprias oves vocat nominatim*. Nouit iustus animas iumentorum suorum. Et: Diligenter agnosce vultum pecoris tui, &c. Quartum officium est, per vias iustitiæ commissas animas deducere, quod notatur, ibi: *Et inducit eas*. Quintum officium est, vitæ & exemplorum perfectione alios præcedere, quod notatur, ibi: *Ante eas vadit*. Et de his duobus dicitur: Prouideat Deus hominem, qui sit super hanc multitudinem, qui possit exire & intrare ante eos, & deducere illos, &c. Et quando talis est pastor: oves, id est, fideles curæ suæ commissi, merito audiunt vocem suam, id est, doctrinam, & ipsum sequuntur imitando. Propter quod orat Petrus pastores: Pascite qui in vobis est grex. Et sequitur: Forma facti gregi ex animo, &c. Et sequitur secunda pars principalis, in qua similitudinis & prouerbij expositi explanatio, & ad Christum adaptatio, ibi: *Ego sum ostium*. Et hæc pars in duas partes. Et quia præmisit, quod qui intrat per ostium bonus est pastor: ideo primo ostendit se esse ostium. Secundo, ostendit se esse pastorem bonum, ibi: *Ego sum pastor bonus*. Et primo ostendit, quod est ostium. Secundo, subdit commodum intrantium per ipsum, ibi: *Ego sum ostium*. Et hoc est, quod dixit eis iterum: *Ego sum ostium ouium: omnes quotquot venerunt, fures sunt*, ut ante est dictum. Sed qualiter hoc, quia Prophetæ prius venerunt, nec tamen fures. Et ad hoc respondendum, quod quotquot venerunt siue diuina auctoritate, fuerunt fures. Vnde Augustinus: Non præter illum venerunt, qui cum illo venerunt: venturus enim Christus præcones mittebat. De alijs autem: Non mittebam eos, & ipsi currebant: Et subdit commodum intrantium per eum: *Ego sum ostium*. Porta non claudetur usque ad vesperam, & adorabit populus ad ostium portæ illius: *Per me si quis introierit*, qui scilicet, aperio: Aperiet, & non erit qui claudit: *Saluabitur*: Ipse enim saluum faciet populum suum: *Et ingredietur & egredietur*. Sed queritur ad euidenciam literæ: qualiter hoc sicut opponit Augustinus. Ingressi in Ecclesia est bonum & per Christum, sed egredi de Ecclesia est malum: Exierunt ex nobis, quia non erant ex nobis. Ergo non potest esse à Christo. Et ad istud respondet Augustinus, quod ingredi dicimur, quando aliquid interius cogitamus: & egredi exterius, quando aliquid operamur, secundum illud: Exhibet homo ad opus suum. Et: *Luceat lux vestra coram hominibus*. Et vtrumque per Christum, qui operatur in nobis velle & perficere. Et talis: *Pascua inueniet*, spiritualia, nunc in fide, postea in spe. In Psalmo: In loco pascuæ ibi me collocauit. Sed fur, qui non intrat per Christum, quales sunt hæretici, & pseudodoctores: *Non venit nisi ut furetur*, alienas oves usurpando: *Et macet*, perniciosè docendo & peruersè viuendo: *Et perdat*, finaliter damnando, quantum ex ipso est. Vbi supra: Pastores audite, pro eo quod facti sunt greges mei in rapinam, & oves meæ in deuorationem, & cætera. *Sed ego veni, ut vitam habeant*, hoc est, fidem quæ per dilectionem operatur: *Et abundantius habeant*, perseverando usque in finem ait Augustinus: In ipso enim viuimus, mouemur, & sumus. Et sequitur illa pars, in qua ostendit se Christus esse bonum pastorem: *Ego sum pastor bonus*. Et illa pars in quatuor. Primo, ostendit se bonum esse magnitudine dilectionis. Secundo, ostendit idem diligentia cognitionis, ibi: *Ego sum pastor bonus*. Tertio, ostendit idem ratione studiosæ acquisitionis ouium & collectionis, ibi: *Et alias oves habeo*. Quarto, subditur probatio suæ summæ charitatis, & ad patrem & ad oves, ibi: *Propterea diligit me pater*. Ait ergo: *Ego sum pastor bonus*, non solum ostium per quod fit ingressus, sed pastor bonus custodiens & pasceus & redimens ingredientes, & saluans. Et exponit, quis est pastor bonus describendo mercenarium: *Bonus pastor animam suam ponit pro ouibus suis*. Et in hoc summa charitas Dei, infra: Maiorem charitatem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Querit Chrysofostomus. Quare nunc non incusant eum dicentem ista? sicut supra dixerunt ei: Tu testimonium perhibes de teipso, te-

Prou. 27. g
Prou. 12. b

Num. 27. c

1. Pet. 5. a

Ioan. 10. b

Aug. tract.
45. in Ioan.
ante medium
tom. 9.
Hier. 23. e
Ezec. 46. a

Isa. 22. f
Mat. 1. d

Aug. tract.
45. in Ioan.
post med. d
tom. 9.
1. Ioan. 2. c

Psal. 103. c
Mat. 5. b
Phil. 2. b

Psal. 22. a

Ezec. 34. f

Aug. tract.
45. in Ioan.
vers. fin.
tom. 9.
Act. 17. f

Ioan. 15. b
Chryf. hom.
59. in Ioan.
ante med.
tom. 3.
Ioan. 5. f

stimonium

stimonium tuum nullum est. Et ad illud respondet, quod multoties obstruxit eos, & iam amplior fuit apud eos propalatio à signis. Ided non inculauerunt eum hic, vt prius. Infra tamen eodem subditur eorum calumnia. Sed quæritur quæ fuit iustitia, quod filius Dei innocens, & purus à peccato sic puniretur, ponendo animam suam pro peccatoribus: Et de hoc Anselmus. Et ad istud respondet ibi: quod filius Dei dedit seipsum hostiam viuam pro genere humano, sicut voluntariè factus est homo, vt voluntariè redimeret, & ided nulla iniustitia, sed summa sua bonitas & iustitia. Et ibi multum de hoc: Proponit contra me æquitatē. Ibi: Quid nomine æquitatis, nisi Iesus Christus, qui factus est nobis à Deo sapientia & iustitia. Et ibi benè de hoc: Prudentia eius percussit superbum: Ibi Gregorius de iustitia, qua fuit filius Dei factus homo pro genere humano, multum & bene. Et subditur è contrariio de mercenario: *Mercenarius autem, &c.* Vt enim ait Chrysof. Duos laceratores ponit, vnum qui est fur & maculat, vt dictum est: alterū qui non prohibet, quæ fiunt mala, qualis est mercenarius, per hos insinans Iudæorum magistros, & confundēs non habentes sollicitudinem creditarū sibi ouium. Vnde Glossa: Mercenarius est qui quærit quæ sua sunt, &c. Et Augustinus: Sunt in Ecclesia quidam præpositi de quibus Apostolus: Quærentes quæ sua sunt, non quæ Iesu Christi. Non gratis Christum diligentes, non Deū propter Deum quærentes: temporalia commoda consequentes lucris inhiantes, honores ab hominibus appetentes. Hæc quando amantur à præposito, & propter hoc seruitur Deo, quisquis talis est, mercenarius est, inter filios se non computet. De talibus: Receperunt mercedem suā. Hæc ille. Et ibi multum de hoc. De talibus: Super cathedram Moysis federunt Scribæ & Pharisei. Et talis non est pastor ab affectu, & secundū rei veritatem: *Et eius non sunt oues*, secundum veram dilectionem. Vnde Gregorius: Mercenarius est, qui locum pastoris, sed lucra animarum non quærit. Et ibi bene de hoc. Et talis: *Videt lupum venientem, &c.* Per lupum iniustus & raptor, vel diabolus qui dilaniat mentes, cum alium ad luxuriam pertrahit, alium ad auaritiam accendit, & sic de aliis vitiis, vt dicit Gregorius, de quibus: Non ascendistis in aduerso, nec apposuistis murum pro domo Domini. Et talis, *Fugit, quia mercenarius est.* Et de hoc Gregorius: Fugit quia dum pericula metuit, resistere iniustitiæ non præsumit. Fugit non mutando locum, sed subtrahendo solatium. Et sic de aliis, quæ ibi enumerat. Et per hoc patet solutio quæstionis, quam mouet Augustinus, cum dicat Saluator: Si vos persecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam: qualiter nunc reprehendit fugientem? Et ad istud respondet, quod fuga animi timor est. *Et lupus rapit*, id est diabolus, guttur eius apprehendit. Adulterium persuasit, tu taces, non increpas: fugisti, quia tacuisti: quia timuisti, spiritu fugisti. Similiter quando times inimicitiarum humanarum molestias, taces, fugisti. Et ibi bene de hoc. Et talis est mercenarius, scilicet temporalem mercedem quærens, & non est cura de ouibus saluandis: Væ pastoribus, qui pascebant semetipsos. Et sequitur secunda particula, in qua ostendit se esse bonum pastorem ratione diligentis cognitionis ouium: *Ego sum pastor bonus & cognosco oues meas*, id est diligo: *Et cognoscunt me meæ*, id est, obsequuntur, ait Gregorius: *Et sicut nouit me pater*, id est, ea charitate, per quam pro ouibus morior, quantum diligam patrem ostendo, ait idem Greg. infra eodē. *Propterea me pater diligit, quia pono animā meā.* Et sequitur tertia particula, in qua ostendit se esse bonū pastore ratione diligentis, & studiosæ acquisitionis ouium: *Et alias oues habeo*, scil. eligendas animas de populo gentili: *Qua non sunt ex hoc ouili*, id est, Iudaico populo: *Et illas oportet me adducere*, scil. per Apostolos: *Et fiet vnu ouile*, id est, Ecclesia vna: Ipse enim est pax nostra, qui fecit vtraq; vnum. Ipse enim est lapis angularis factus in caput anguli, vtrumq; populum quasi duos parietes cōiungens: Ecce ego mittā in fundamentis Sion lapidē probatum angu-

larem, &c. Et: Quis dimisit lapidē angularem eius. Ibi Greg. Et de isto vno pastore: Et suscitabo super eos pastorem vnum, qui pascat eos. Et sequitur quarta particula, in qua subditur probatio summæ dilectionis filij erga oues: *Propterea me pater diligit, quia ego pono animā meā, &c.* Sed quæritur qualiter hoc, quia ab æterno fuit dilectus à patre, ergo nō propter hoc pater dilexit eum, quia ponit animā. Item secundum suam humanitatem fuit filius dilectus ab initio, supra: Pater diligit filium & omnia dedit in manu eius. Et: Hic est filius meus dilectus. Ergo vt prius. Et ad istud respondendum, quod illud quod ait, hic nō est intelligendum causatiuè, scil. quod propter hoc quod posuit animā pater dilexit eum, cum sit verbum æternum à patre: sed quia ex hoc fuit dignum & iustum, quod à patre diligeretur, ex quo fuit beneplacitum patri, quod poneret animā, sicut dicitur: Humiliauit semetipsum: & sequitur: Propter quod exaltauit illum, &c. Vt quod debebatur ei iure hereditario, nihilominus iure passionis esset dignus habere. Vel hoc est intelligendum ostensiuè & signatiuè. Vnde Greg. Ea charitate, qua pro ouibus morior, quantum patrem diligam ostendo. Ex quo patet quantum pater diligit me. Supra eodem: Sicut nouit me pater, & ego nosco patrem: *Pono animam meam*, scil. in morte: *Vt uerum summam eam*, in resurrectione. Et in hoc notantur voluntas & potestas ipsius filij Dei morientis & resurgētis. Vnde August. Non glorientur Iudæi, quasi præualuerint: Ipse ponit animā suam, &c. Et ided sequitur: *Nemo tollit eam à me*, sc. per vim & potestatem: *Sed ego pono eam*, scil. voluntariè moriens. Et hoc: *Quia potestatem habeo ponendi eam*, id est, moriendi: *Et potestatem iterum sumendi*, id est, resurgendi. Propter hoc dicitur in psalmo: Ego dormiui & soporatus sum, & resurrexi, id est, quia volui, dormiui, & resurrexi, ait August. Soluite templum hoc, & in tribus diebus, reedificabo illud: *Hoc mandatum accepi à patre meo*, id est, de euentibus prædictis, scil. & moriendi & sumendi animā, vt ait Glossa, supra: Sic Deus dilexit mundum, vt vnigenitum suum daret, &c. Sed ex hoc obiciunt hæretici, quod filius non est æqualis patri, ex quo accepit sic mandatum à patre. Et ad istud respondendum secundum Augustinum, quod sicut dictum est, supra: Sicut pater habet vitam in semetipso sic dedit & filio: sic dicitur & hic quod accepit mandatum à patre, nec potestas minuitur, sed generatio ostenditur, quia ei quem perfectum genuit, gignendo omnia dedit. Hæc Augustinus: Et per hoc ad obiectum. Qualiter Christus posuit animam, inquit Augustinus, dicens: Quis ponit animam, & quam ponit? Et si caro ponit animam, quomodo Christus ponit animam? Et respondet, quod & caro Christus, & anima Christus, & verbum Christus: Nec tamen hæc tria tres Christi, sed vnus est Christus. Animam enim ponit caro, sed ex potestate verbi, & sumit eam ex potestate verbi. Vnde & Christus de quo dicitur: Qui cum in forma Dei esset, &c. Semetipsum exinaniiuit, &c. Ponere autem animam est mori. Sicut infra: Animam meam ponam pro te. Et ibi Augustinus multum de hoc. Et de errore Apollonaniæ hæretici dicentis Christum non habuisse humanam animam. Cuius error patet hic, quando ait Dominus, quod habuit potestatem ponendi animam, id est, moriendi, in qua anima fuit separata à corpore. Sola enim caro fuit sepulta, quia si erat ibi anima, non erat mortuus. Et si non fuit vera mors, non fuit vera resurrectio, provt arguit Augustinus. Et notandum quod in omnibus prædictis locutus est Dominus per similitudinem. Vnde Augustinus: Per similitudinem Christus & petra, & ostium, & pastor, & agnus, & sic de aliis. Si rerum proprietates discintias, nec petra est, nec ostium. Omnia ergo per similitudinem, & nihil propriè dicitur de filio Dei. Ipse ergo pastor per similitudinem, & similiter fideles dicuntur oues: & violentus raptor siue diabolus dicitur lupus per similitudinem. Et hoc conuenienter: Lupus est impius, ferox crudelitate, & rapax voracitate

Ansel. lib. cap. 8. Cur Deus homo.

Iob. 23. b Greg. Mor. lib. 16. c. 14. 1. Cor. 1. a Iob. 26. c Greg. Mor. lib. 17. c. 18. Chryf. hom. 59. in Ioan. non longè à princ. tom. 3.

Aug. tract. 46. in Ioan. ante med. tom. 9. Phil. 3. a

Mat. 6. a Mat. 23. a

Gregor. in Euang. hom. 14. ante med.

Ibid. post pauca. Exec. 23. a Greg. ibid. paulo ante.

Aug. tract. 46. in Ioan. post medium tom. 9. Mat. 10. c

Exec. 34. a

Gregor. in Euang. hom. 14. circa medium. Ibidem. Ibidem.

Eph. 2. c

Isa. 28. d

Iob. 38. a Greg. Mor. lib. 28. c. 6. ante med.

Exec. 34. c

Ioan. 3. d Mat. 3. d

Philip. 2. a

Gregor. in Euang. hom. 14. circa med.

Aug. tract. 47. in Ioan. ante med. 10. 9.

Ibid. post pauca. Ioan. 2. c

Ioan. 3. b

Aug. tract. 47. in Ioan. ver. fin. 10. 9. Ioan. 5. c

Aug. ibid. mult. ante.

Phil. 2. a Ioan. 13. d Error Apollonaniæ. Aug. tract. 47. in Ioan. post medium tom. 9.

Aug. ibid. ante med.

Lupus quid
significet.
Ibid. et ibi.
lib. 12. c. 2.

Amb. enar-
vat. in Psa.
118. oct. 10.
ante med.
10. 2.
Iene. 5. b
Ecccl. 13. c
Mat. 7. c
Mat. 10. b
Acto. 20. f
Eze. 2. 2. f
Sopb. 3. a

Aug. tract.
47. in Ioan.
in fin. 10. 9.
Ioan. 5. f
Ioan. 7. b

Chryf. hom.
60. in Ioan.
non mult. à
princ. 10. 3.
Aug. tract.
48. in Ioan.
non long. à
princ. 10. 9.
Ibid. paulò
post.

Cant. 2. c
3. Reg. 8. c

Psal. 21. d

Aug. tract.
48. in Ioan.
ante medium
10. 9.

Ibid. post
pauc.

Ioan. 5. f
Mat. 16. a

itate. Vt enim ait Isidorus: Lupus græcè *λύκος* dicitur, eò quod rabie ferocitatis & rapacitatis quæcunq; inuenit trucidet. Et est animal olidū fœtore, & est vorax edacitate: ab ore enim eius exit fortis odor & transglutit carnes sine abscissione, ait Sapiens. Itē est animal infectiuū anhelitu vel anhelatione. Vnde lanæ ouium quas lupus comedit plus recipiunt pediculos, ait Sapiens, vbi supra. Itē est animal intoxicatiuum morfu siue morsione. Vulnera enim quæ fiūt ex eius morfu, sunt valde mala, quoniā ex eis exit virus, ait Sapiens, Item est animal corruptiuum & infectiuum appropinquatiuum: Si enim lupus prior viderit hominem eripiet ei vocē, ait Amb. Et forte, hoc est propter aëris infectionem. Consimiliter est de diabolo, & de iniquo raptore & oppressore pauperum, vt patet consideranti de talibus in opprimēdo & deustando spiritualiter: Lupus ad vesperam vastauit eos: Si communicabit lupus cum agno. Vndē & hæretici & deceptores prædentes dicuntur lupi: Intus sunt lupi rapaces. Et: Sicut oues in medio luporum: Post discessionem meam intrabunt lupi rapaces: Principes eius in medio eius lupi rapientes prædam. Iudices eius quasi lupi vespere. Et sequitur tertia pars principalis capituli, in qua Iudæorum murmuratio & calumniatio, ibi *Dissensio itaq; facta est.* Et hæc in duas. Primò, dissensionis & murmurationis præmissio, Secundò, inquisitionis eorum subiunctio, ibi: *Facta autem sunt, &c.* Ait ergo: *Dissensio itaq; facta est, &c.* Vt enim ait Aug. Lux lucebat in tenebris, sed tenebræ nō comprehenderunt eam, ideo: *Dicebant quidam, qui erāt tenebræ. Demonium habet, &c.* Sicut dicebāt, supra: *Alij dicebant, quorum oculi cœperant aperiri, ait Aug. Nunquid demonium potest cœcorum oculos aperire?* quasi dicerent: demonium non consuevit bona facere, provt ait Glossa. Supra simile: *Alij dicebant, hic est verē Propheta.* Et sequitur illa pars, in qua eorum dolosa inquisitio. Et illa in tres. Primò, ipsa inquisitio. Secundo, Christi responsio, ibi: *Respondit.* Tertiò, eorum maligna machinatio, ibi: *Sustulerunt lapides.* Ait ergo: *Facta sunt encenia.* Vt enim ait Chrysothomus. Magna erat hæc festiuitas & popularis redeuntibus eis à longa captiuitate, quæ fuerat in Perside: hanc ducebāt Iudæi cum magno studio. Hæc ille. Et quasi idem Augustinus: quod festiuitas erat dedicationis templi, græcè enim *καινον*, Latinè nouum dicitur. Et de hoc in Glossa, & de hoc similiter Magister in historijs multum: *Et hiems erat.* Et hoc figura erat ait Augustinus, quod ipsi erant frigidi, nam ad illum ignem accedere pigri erant: accedere enim credere est. Non mouetur anima pedibus sed affectibus, frigerant à diligendi charitate, ardebant nocendi cupiditate. Hæc ille. Et, in persona fidelium: Iam hiems trāsit, &c. *Et ambulabat Iesus in templo, & quasi exponendo subdit: In porticu Salomonis.* Vbi solebat Salomon stare, vt ait Glos. Vndē Magister in historijs: Porticus illa dicebatur Salomonis, in qua solebat esse ad orandum in die dedicationis: *Circumdedērunt ergo eum Iudæi.* Et in hoc improba malignitas, quod vndique circūdabant eum. Vnde Propheta: *Circumdedērūt me canes multi: Et dicebant: quousque animā nostram tollis?* scil. in suspitione, & detines absconsione veritatis. Vndē August. Non veritatē desiderabant, sed calumniam præparabāt: *Si tu es Christus, scil. Messias promissus: Dic nobis palā.* Vt enim ait Glossa, calumniam præparabant: vt si diceret se esse Regē, contra August. facientem eum traderent, &c. Et vt ait August. fortasse de Christo secundum hominem sapiebant, secundum diuinitatem non intelligebant. Et sequitur responsio Saluatoris. Et ibi duo. Primo, ipsa responsio. Secundo, cuiusdam dicti probatio, ibi: *Non rapiet.* Ait ergo: *Respondit eis Iesus: Loquor vobis, & non creditis.* Vt enim ait Glossa, ipsi calumniam præparabant, sed Iesus temperat responsum, vt nec illis sit locus calumniæ, & fidelibus appareat quod ipse sit Christus: *Opera qua ego facio in nomine patris mei, &c.* sicut supra est protestans: Opera quæ ego facio testimoniū perhibent de me, quod sum scil. Christus filius Dei viui, sicut Petrus

est testatus, infra eodē: *Operibus credite:* Et quamvis ita fuerit: *Vos non creditis, quia non estis ex ouibus meis.* Sed qualiter hoc ait? quia prius est credere secundū intellectum, quàm esse oues, quia credendo fiunt oues. Ergo nō sequitur illud quod ait: *Non creditis, quia non estis ex ouibus.* Et ad istud respondendū secundum Aug. quod sensus est: Supra didicistis, quæ sunt oues, estote ergo oues. Credendo enim & sequendo pastorē, & intrando sunt oues. Et vidit istos ad interitum prædestinatos, non ad vitam, non sic ait. Vndē sequitur: *Oues meæ vocem meam audiunt,* scilicet documenta mea audiendo & credendo: *Et ego agnosco eas,* id est approbando: suum enim agnoscere, est suum approbare, vt dictum est supra: *Noui te ex nomine. Et sequuntur me,* imitando. Gloria enim magna est sequi Dominum. *Et ego vitam æternam do eis,* præmiādo. *Et non peribunt in æternum,* à vita æterna cadendo. Supra: *Procedent qui bona egerunt in resurrectionem vitæ: qui mala, in resurrectionem iudicij.* Et subdit huius probationem: *Et non rapiet eas quisquam de manu mea:* quasi dicat, ait Augustinus: *Quid est lupus, vel fur, vel latro? non perdunt nisi ad interitum prædestinatos.* De illis autem omnibus, de quibus Apostolus. *Quos præsciuit, hos & prædestinauit, nullus perit.* Infra: *Nemo perit ex his, quos dedisti mihi, nisi filius perditionis: Et quasi redderet causam, subdit: Pater meus quod dedit mihi maius omnibus est,* scilicet vt sim verbum eius, vngentus eius, vt ait Augustinus: *Filius enim de patre Deus, ideo gignendo dedit vt Deus esset, vt cœternus esset, vt æqualis esset.* Et hoc est quod maius est omnibus quod dedit. Et ita eadem manus, id est, potestas sui & patris. Ideò nemo potest rapere de manu patris, ait Augustinus. *Brachium Domini, cui reuelatum est: Fiet in quā manus tua, vt saluet me.* Et ne quis diceret filio, quod esset imbecillis. licet non posset quis rapere de manu patris, sicut continuat Chrysothomus, ideo sequitur: *Ego & pater unum sumus,* secundum virtutem: & si virtus eadem, manifestum quod substantia eadem, ait idē Chrysothomus. Supra: *Sicut pater habet vitam in semetipso, sic & filio dedit.* Infra: *Pater in me manens facit opera.* Sed queritur de hoc quod ait: *Nemo rapit de manu mea:* quia supra eodem dicitur: *Lupus venit & dispergit oues,* quæ tamen sunt in manibus Dei: quia diabolus dispergit in luxuriam & in auaritiam, ait ibi Augustinus: *In manu enim illius sumus & nos & sermones nostri.* Item: *Iustorum animæ in manu Dei sunt.* Ergo nullus qui est sanctus absque peccato potest perire, nec rapi de manu Dei. Item, si aliquis iustus peccat vel perit, videtur esse ex impotentia Dei: Et ad istud est respondendum secundum Augustinum: quod de illis ouibus, quæ sunt prædestinatæ ad vitam, nec lupus rapit, nec fur tollit, nec latro interficit, scilicet finaliter: securus enim est de numero eorum, qui pro eis nouit quid dedit. Hæc August. Et si ergo rapiantur aliqui à diabolo, qui erant in manu Domini, secundum præsentem iustitiam, id non est, ex impotentia Dei custodientis, sed ex labilitate & infirmitate liberi arbitrij deficientis: gratia enim est sicut sessor: liberū arbitrium, sicut iumentum, ait Augustinus: *Et sicut aliquando iumentum cadit, non ex impotentia sessoris, ita liberum arbitrium cadit, non ex defectu gratiæ vel Dei protegentis.* Vndē Glossa: *Maior sum ad protegendum, quàm illi ad impugnandum, sed est ex defectibili labilitate liberi arbitrij: Perditio tua Israel, in me auxilium tuū.* Et si obiciatur de prædestinatis, quod non sunt confirmati in hac vita, & ita possunt peccare, & in peccato perseverare, & ita perire. Posset ad hoc responderi, quod licet nullus de prædestinatis pereat finaliter, non est hoc ob liberi arbitrij confirmationem: sed quia Deus illis, quos elegit, & ad vitam prædestinauit, daturus est gratiam finaliter. Infra: *Nemo perit nisi filius perditionis.* Quare verò Deus sic quosdam elegit & prædestinauit, quosdam præsciuit ad mortem, de altitudine suorum iudiciorum est. Propter quod clamat Apostolus: *O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quàm incomprehensibilia iudicia*

eius.

Aug. tract.
48. in Ioan.
ante med.
10. 9.

Exod. 33. d
Ecccl. 23. e

Ioan. 5. e

Aug. tract.
48. in Ioan.
ante med.
10. 9.
Rom. 8. c
Ioan. 17. e

Aug. ibid.
post aliqua.

Ibid. post
pauc.
Isa. 53. a

Chryf. hom.
60. in Ioan.
ante med.
10. 3.
Ioan. 5. e
Ioan. 14. b

Sap. 7. c
Sap. 3. a

Aug. tract.
48. in Ioan.
ante med.
10. 9.

Ose. 13. c

Ioan. 17. e

Rom. 11. d

1. Sent. 40. dist. c. prae-
 finario &
 seg.
 Deuotio
 ad Christū
 in quatuor.
 vide lib. 2.
 Ethim. cap. 1.
 Ezech. 34. a

1. Pet. 2. a

Ioan. 8. f

August. de
 uirginitat.
 sanct. cap. 29.
 tom. 6.
 Sequi est
 tripliciter.
 3. Reg. 18. c

3. Reg. 13. c

Iob 23. c

Ioan. 8. b

Luc. 11. c

Isa. 45. b

Ber. ferm.
 7. in Cant.
 ser. in princ.
 Isa. 43. b

Isa. 49. a

Iob 37. b
 Ezech. 2. d
 Psal. 118. g

Isa. 40. c

Aug. tract.
 48. in Ioan.
 post med.
 tom. 9.
 Ioan. 8. g

judicia eius. Et patet ex dictis perfecta deuotio fidelium ad Christum, & etiam ad suum vicarium in quatuor, quorum primum obediens subiectio: quod notatur ibi: *Oues mea*. Ouis enim est molle pecus lanis, corpore inerme, animo placidum, ab oblatione dictum, ait Isidorus: Et ex hoc patet, quod oues sunt mansuetæ, innocuæ, placidæ, & Deo dedicabiles, quales debent esse fideles. Et ideo per oues signantur: Visitabo oues meas. Et sicut oues solent errare, & dispergi à lupis, quando sine regimine boni pastoris: sic ex parte ista dicitur: Eratis sicut oues errantes, sed conuersi estis ad pastorem & Episcopum animarum uestrarum. Secundum est, in quo apparet deuotio fidelium, documentorum libes auditio, quod notatur ibi: *Vocem meam audiunt*, supra: Qui ex Deo est, verba Dei audit. Et ibi bene de hoc. Tertium est, in operibus debita imitatio: quod notatur ibi: *Et sequuntur me*, Sequi enim est imitari, secundum Augustinum: Sunt enim sequentes filium Dei per plana, sicut sunt fideles communiter. Et sunt sequentes filium Dei per ardua siue montana, sicut Apostolus & viri Apostolici. Primo modo est sequi tripliciter: vel per fidem in intellectu, unde dicitur: Usquequo claudicatis in duas partes? Si Dominus ipse est Deus, sequimini eum, scilicet recte credendo. Item est sequi Deum per charitatem affectu: Non fuisti sicut seruus meus Dauid, qui secutus est me in toto corde suo. Item est sequi filium Dei per obedientiam in effectu: Vestigia eius sequutus est pes meus, viam eius custodiens. His modis debent omnes sequi Christum: quia fides aspectu dirigit & illuminat, charitas affectum trahit & ordinat, effectus siue opus deducit siue extendit, & confirmat: Sic autem sequentibus dat Deus vitam æternam. Et in hoc præmij magnitudo, multitudo, certitudo, æternitas siue indefectio. Supra: Qui sequitur me non ambulat in tenebris: Sed habebit lumen vite. Et ut perueniant ad vitam, Dominus filius Dei custodit, de cuius manu nemo potest rapere, prout dicitur hic. Et: Cum fortis armatus custodit domum & vasa, nullus diripiet nisi alligauerit, &c. Et in hoc patet insana fatuitas peccantium, qui se præcipitant de tali securi custodia, & de tali manu: Ista enim manus omnia efficiens: Manus meæ extenderunt cælos. Itæ est ista manus omnia largiens, ut ait propheta: Aperis tuam manum, & implebis omne animal benedictione. Ut enim ait Bernardus duplex manus Dei, scilicet latitudo & fortitudo. Prima tribuit affluenter. Secunda protegit potenter. Item ista manus custodit securè & valenter, quantum est à parte sua, quia non est qui de ea rapiat: ut ait Isaias: Non est qui de manu mea eruat. Et: Sub umbra manus suæ protexit me. Itæ ista manus docet & dirigit inenarrabiliter: Docebo vos per manum Dei: Ecce manus missa ad me, in qua liber inuolutus. Itæ ista manus saluat perenniter, sicut orat propheta: Fiat manus tua ut saluet me. Ut isti quinque actus approprientur quasi quinque digitis, licet dicantur tres digiti manus Dei: Qui appendit tribus digitis molè terræ &c. Per quos tres digitos potentia Dei, & sapientia, & bonitas signantur: per manum autem Dei, ipse filius signatur. Ut ait Gregorius, quia per ipsum facta sunt omnia. Et sequitur illa pars, in qua aduersariorum maligna machinatio in facto siue in affectu, ibi: *Sustulerunt lapides*. Et ibi quinque: Primum, malignitatis eorum præmissio. Secundum, Christi responsio, ibi: *Respondit*. Tertium, eorum simulata excusatio, ibi: *Responderunt*. Quartum, excusationis reprobatio, ibi: *Respondit eis Iesus*. Quintum, eorum dolosa infidiatio, ibi: *Quarebant ergo*. Ait ergo: *Sustulerunt lapides*, ut ait Aug. huc usque tolerare potuerunt. Sed quando audierunt: *Ego & pater unum sumus*, non pertulerunt, & duri ad lapides, more suo, cucurrerunt. Hæc ille. Supra simile. Et subditur secundum: *Respondit eis*, non verbis factis, ait Glossa: *Multa bona opera feci*, scilicet in curatione languidorum, & in multiplicatione panum, & in dispensatione documentorum, & sic de aliis: *Propter quod vultis me lapidare*: quasi dicat: iniuste retribuitis, quia mala pro bonis, quod est iniustum & prohibitum

Ne dicas: Reddā malum pro malo, multo magis non est reddendum malum pro bonis: Qui reddit malum pro bonis, non recedit malum de domo eius. Et sequitur tertium scilicet eorum excusatio: *Responderunt: non lapidamus te de bono opere, sed de blasphemia*, scilicet quia dixerat: *Ego & pater unum sumus*, id est, eiusdem essentia & maiestatis & potentia: *Sed cum sis homo, facis te ipsum Deum, &c.* Blasphemare enim, est falsa de Deo dicere, ait Aug. Et sequitur quartum: *Respondit eis Iesus: Nonne scriptum est in lege uestra, quia ego dixi: Diu estis?* Sed quare vocat psalterium legem, cum contra legem diuidatur? Quæ scripta sunt in lege & prophetiis & psalmis. Et ad istud respondendum, quod largè fumendo legem, sumitur pro toto veteri Testamento, ut hic aliquando minus largè, prout diuiditur contra prophetas: In his vniuersa lex pendet & propheta. Aliquando sumitur magis proprie, sicut, ut dictum est, *Si ergo illos dixit deos*: quasi diceret, ait Aug. si quia sermo Dei factus est ad homines, dicuntur dii, ipsum verbum quomodo non est Deus: quasi diceret: esset inconueniens: *Et non potest solus scriptura*, id est, argui falsitatis, vel non impleri: *Quæ pater sanctificauit*, id est, sanctum genuit ab æterno. Unde obiicit Aug. Si eum sanctificauit, fuit aliquando non sanctus. Et respondet: ut sanctus esset gignendo dedit ei, & sanctum genuit, scilicet pater: *Et misit in mundum* Supra: Sic Deus dilexit mundum, ut mitteret filium suum. Non est ergo blasphemia, quod dixi: filius Dei sum. Sed queritur de modo arguendi, quo arguit Dominus: videtur quod non teneat: quia homines ad quos sermo Dei venit, dicuntur dii participatione, ut ait Aug. & sic per adoptionem. Et ipse dixit, quod ipse sit filius per essentiam. Nec sequitur ipsum patrem esse unum per essentiam: Ergo videtur quod æquiuocè procedit. Item ut ait Aug. In Deo es, quia Deus te continet: Deus in te est, quia templum es. Nec sequitur, qui videt te, videt Deum: Ergo ut prius. Et ad istud respondendum: quod quia Iudæi erant discoli, ideo aliquando respondit eis filius Dei ad rem: aliquando respondit ad hominem. Sic quando quarebant: In qua potestate hæc facis? Dixit eis, qua responsione ligauit ora eorum, & obmutescere eos fecit, ut supra, quando ait: Qui sine peccato est, lapidem mittat, &c. Ita & hic. Unde Aug. Si lumina illuminata, scilicet homines illuminati dii sunt, multo magis lumen quod illuminat. Quia ergo calumniabantur, arguit quod si sine blasphemia possunt dici homines illuminati, multo magis unigenitus, qui est filius per naturam. Proprium Domini est æqualitas patris: munus secundum est participatio Saluatoris, ut ait Aug. Et patet hic magnifica honorabilitas fidelium, quod dicuntur dii, scilicet gratia Dei illuminati, & ipsum participant, & tales facti igne salutari, & à Deo inhabitati prout ait Aug. Dii similes hominibus descenderunt ad nos. Et in Psalmo, prout hic introducit: *Ego dixi: dii estis*. Similiter tales dicuntur à Christo inuncti in psalmo: *Nolite tangere Christos meos*. Et hoc est conueniens, si enim homines dicuntur dii propter virtutis excellentiam, siue propter virtutem heroicam, prout ait sapiens: multo magis possunt dici dii propter virtutem deificam, quæ facit credentes esse membra Christi, & unum corpus cum eo, & uno nomine nominari. Supra: *Nemo ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit*. Vbi corpus Christi mysticum cum eo id intelligitur, ut habitum est ibi. Et sequitur improbatio excusationis testimonio operum: *Si non facio opera patris mei, &c.* Ut enim ait Chrysostomus, quia substantiam patris videre impossibile erat ab operum paritate, demonstrationem tribuit eius indissimilitudinis, quæ erat secundum virtutem, ostendens, quasi ergo diceret: Si facio opera, quæ nullus potest facere, nisi Deus: *Et si mihi non creditis, operibus credite*. Supra: *Opera quæ ego facio testimonium perhibent de me*. Et hoc: *Vi credatis & credendo: Cognoscatis*. Nisi enim credideritis, non intelligetis. Secundum aliam literam: *Quia pater in me est, & ego in patre*, tanquam æqualis in eo cui est æqualis, ait Augustinus. Et in hoc patet personarum di-

Prou. 20. b
 Prou. 17. b

Aug. libr. cont. mendac. ad consens. cap. 19. tom. 4.
 Luc. vli. g

Mat. 22. d
 Luc. vli. g

Aug. tract. 48. in Ioan. post medium tom. 9.
 Ioan. 3. b

Aug. tract. 48. in Ioan. post med. tom. 9.
 Ibidem. post pauca.

Mat. 21. c
 Ioan. 8. b
 Aug. ibid. paulo ante.

Ibidem. post pauca.
 Fideles dicuntur dii.
 Aug. ibid. Act. 12. b

Ioan. 3. b

Chrys. hom. 60. in Ioan. circa med. tom. 3.

Ioan. 5. f

Isa. 7. a
 Ex interpretatione Græca. 72. interp.

stinctio

Aug. tract.
48. in Ioan.
post med.
tom. 9.

Ioan. 14. b

Att. 4. a
1. Cor. 1. c

Chryf. hom.
8 in Ioan.
ante me.
tom. 3.
Aug. tract.
48 in Ioan.
vers. fin.
tom. 9.
1. Cor. 9. f

Ioan. 8. d

Ioan. 7. a

Ioan. 11. a

Chryf. hom.
60 in Ioan.
post medium
tom. 3.
Ibidem.

Ioan. 1. b
Ioan. 3. a

Aug. tract.
48. in Ioan.
propè finem
tom. 9.

Mat. 11. b

Luc. 1. b

Aug. tract.
48. in Ioan.
propè finem
tom. 9.
Ioan. 1. g

distinctio, siue distinctibilitas, & essentia identitas. Sed quæritur quæ sunt opera, quæ ostendebant eum filiū Dei esse per naturam: quia si loquebatur de operibus spiritualibus, illa erant insensibilia oculis corporeis: si de sensibilibus, consimilia fecerunt prophetæ & apostoli, qui tamen non erant filij Dei per naturam. Item infra: Qui credit in me, opera, quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet: Ergo ut prius Et ad istud respondendum, quod ipse faciebat opera sua propria virtute, qui erat verbum, quo omnia facta sunt, & sine inuocatione alterius cooperantis vel adiuuantis: sed sancti fecerunt opera miraculosa virtute filij Dei, & inuocatione sui nominis: In nomine Iesu Christi, surge & ambula. Filius ergo Dei erat efficiens opera, Dei virtus, & Dei sapientia Alij qui fecerunt miracula inuocatione sui nominis, & in fide ipsius operati sunt: mali autem quæ fecerunt miraculosa opera, vt phantasias quasdam fecerunt, & similiter dæmones, vt deceptores fecerunt, vt ait Chryf. Et sequitur vltima particula, in qua eorum insidiosa malignitas, & Christi potestas declaratur: *Quærebant ergo eum apprehendere id est, sarniendo & occidendo, vt ait August. Non sicut fideles qui querunt apprehendere credendo & intelligendo: Sic currite vt comprehendatis: Et exiit de manibus eorum.* Et in hoc ostendit suam potestatem & voluntatē moriendi, quando esset hora. Supra eodem. *Potestatem habeo ponendi animam meam.* Item in hoc ostendit eorum indignitatem: non enim erant digni, vt cum eis habitaret. Supra: Abscondit se ab eis. Et in hoc terminatur illa pars, in qua de doctrina Saluatoris, postquam ascendit Hierosolymā. Supra: Et sequitur de transitu eius trans Iordanē, ibi: *Et abiit iterum trans Iordanē.* Et illa pars in duas partes. Primò de suo transitu. Secundò de suo regressu in Iudæā, & de occasione festini regressus, proximo capitulo: Erat autem quidā Lazarus. Ait ergo: *Et abiit trans Iordanem.* Sed quæritur ad quid transit? Et respondet Chryf. Cum maguū quid & excelsum fuerat, recedit velociter, remittens eorum furorem vt sedetur, vt quiescat passio, scilicet inuidiæ, per absentia eius. *In eum locum ubi erat Ioannes, quærit Chryf. quare nominat locum? Et respondet quod propterea abiit illuc reminiscens eos testimoniū Ioannis de ipso. Supra: Ideo sequitur: Multi ad eum venerunt, quia meminerunt quæ dixit Ioannes de ipso: Et dicebant: quia Ioannes quidem nullum signum fecit: quia nec fugauit dæmonia, nec cæcos illuminauit: & sic de alijs, vt ait Aug. Omnia autem quæcumq; dixit Ioannes de hoc, id est, Christo: Vera erant, Lucerna enim erat, & ad Christum adducebat. Vnde: Et multi crediderunt in eū: scilicet reminiscens testimoniū Ioannis: dixerunt enim Christū esse fortiorem ipso, vocātes eum vitā & veritatem. &c. Sed quæritur de hoc quod ait, quod Ioannes nullū signum fecit: ex quo inter natos mulierū non surrexit maior Ioanne, quod debuisset Deus dedisse ei virtutē faciendi signa, sicut & alijs discipulis, qui erant minores, dedit. Item de Ioanne dicitur: Ipse præcedet in spiritu & virtute Eliæ. Si ergo dedit Deus Eliæ facere multa signa, eadē ratione & Ioāni. Et ad istud respondendū, sicut ait Aug. Quia lucerna erat, nullum signū fecerat. Et hoc ideo vt credendum est, quia Ioannes tantæ fuit opinionis, & tantæ excellentiæ erat, quod à Iudæis æstimabatur esse Christus, vt patet, supra: Sed si fuisset ei datum facere signa & miracula: multo magis crederetur esse Christus. Quia ergo fuit lucerna ante solē, & præco ante Regem, & præcurfor ante iudicem, & vox ante verbū cōueniens fuit: quod ipse esset testis fidelis eminens in vitæ sanctitate, doctrinæ veritate, baptisandi suo baptisate auctoritate, prænantians virtutem & potestatem filij Dei venturū. Et ad istud, quod obiicitur de discipulis, respondendū est, quod ipsi secuti sunt Christū, & post miracula ipsius signa ipsi fecerunt, in nomine eius, potestati ipsius & virtutē semper protestantes & denuntiantes honorē sibi semper & auctoritatē sibi attribuētes, nec de aliquo eorū fuit tanta opinio, quod esset*

Christus, sicut de Ioāne. Et ad aliud respondendū, quod virtus Eliæ fuit in eminentia vitæ & austeritate, in zelo iustitiæ, in veritate & virtute doctrinæ. Surrexit enim Elias quasi ignis, & verbum illius quasi facula ardebat. Et in spiritu Eliæ dictis modis Ioannes præcessit. Item fuit spiritus Eliæ in faciendo, & in tali spiritu non præcessit propter dictam rationem. Nec sequitur quod sanctior homo facit plura signa: quia, vt ait Greg. post principium, probatio sanctitatis non est signa facere, sed vnūquemq; de Deo quidem vera, de proximo verò meliora, quā de semetipso sentire, infra: In hoc cognoscent omnes quia mei discipuli estis, si dilectionem habueritis ad inuicem. Ided de facientibus signa: Quorū virtus manū erat mihi pro nihilo. Ibi Greg. sicut supra dictum est de hoc. Et patet hic exemplū doctoribus & prædicatoribus transeundi ad quietem contemplationis, & ad discussionem diiudicationis de se, & de alijs operibus post dispensationem doctrinæ. Vnde ait hic de Salvatore: *Abiit trans Iordanem.* Iordanis interpretatur riuus iudicij. Ille ergo transit Iordanem spiritualiter, qui seipsum diligenter discutit, & suam vitam & sua facta diiudicat. Cogitationes enim iustorū iudicia. Et: Reduc me in memoriā vt iudicemur simul: Si nosmetiplos diiudicemus, non vtiq; iudicemur. Vt veniat ad Deum in iudicium. Ibi Greg. bene de hoc, & de his quæ debent esse in iudicio interiori. Vnde ait: In hoc iudicio conscientia accusat, ratio indicat, timor ligat, dolor exercuciat, quod iudiciū eo certius punit, quo interius sarnit. Et ibi multū de hoc bene. Ided de non iudicantibus se sic conqueritur Dominus per Prophetam: Non enim est iudicium in gressibus eorū. Vnde Chryost. hic: Quod Dominus admonet nos facere forum, id est iudicium de nobis: in promptuario verò, id est, in iudicio cordis occulto, & hoc cum silentio. Et iubet fugere tumultus & perturbationes. Et ponit exemplum de nauī, quæ erepta à turbatione, in portu fedet quæta, sic & anima erepta à turbationibus & tumultibus. Et ibi bene de hoc.

C A P V T X I.

ERat autem quidam languens Lazarus. Enarrato transitu Saluatoris trans Iordanem, in parte ista narratur de regressu, & de occasione regressus, quæ fuit resuscitatio Lazari. Et hæc in duas partes. Primo, agitur de prædictis. Secundo, de machinatione Iudæorum contra Christum, & de suo aduentu versus locum passionis, ibi: Colligerunt pontifices & pharisæi consilium. Prima, in duas partes: quia enim occasio vel causa reditus fuit resuscitatio Lazari, ideo primo, antecedentium ipsam resuscitationem, siue miraculum, præmissio. Secundo, ipsum miraculum, siue resuscitatio, ibi: *Hæc cum dixisset.* Prima, in quatuor, secundum quatuor antecedentia, quæ præmittuntur: quorum primum est infirmitatis descriptio, & ipsius infirmi cum suis circumstantiis. Secundum est eiusdem infirmitatis Christo denuntiatio, & ab ipso discipulis, ibi: *Miserunt.* Tertio, aduentus Christi designatio, ibi: *Venit itaque Iesus.* Quarto, sororū Lazari Christo obuiatio & implicita interpellatio, ibi: *Martha ergo vt audiuit.* Ait ergo: *Erat quidā languens Lazarus.* Vnde describitur infirmus ex diuturnitate infirmitatis, ibi: *Languēs,* & ex designatione nominis, ibi: *Lazarus.* Et à loco natiuitatis, ibi: *A Bethania.* Et à qualitate cognationis, ibi: *De Castello Maria, &c.* Et hoc est quod ait: *Erat quidam languens.* Languor enim est proluxa infirmitas: Languor prolixior grauat medicum: *Lazarus,* qui interpretatur, adiutus à Domino, quod bene congruebat ei: & ratione facti, quia fuit à Deo resuscitatus: & ratione mysterij, sua enim resuscitatio signauit resuscitationem animæ à morte peccati. Ided sibi competebar illud: In die salutis auxiliatus sum tui: *A Bethania,* quæ erat propinqua Ierofolymis, distans quasi quindecim stadiis,

quæ

Eccl. 48. a

Greg. Mor.
lib. 20. cap. 9.
Ioan. 13. d
Iob 30. a

Greg. Mor.
lib. 20. cap. 9.

Prou. 12. a
Isa. 43. d
1. Cor. 2. g
Iob 34. b
Greg. Mor.
lib. 25. c. 6.

Isa. 59. b
Chryf. hom.
60. in Ioan.
post medium
tom. 3.

Contiuatio-

Eccl. 10. b

Isa. 49. e

que interpretatur domus obedientiæ. Et hoc conuenienter, quia obedientia mortui refuscitatur. Supra: Omnes qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei. De castello Maria, &c. quæ erant mulieres famosæ Lazari sorores. Et quia Maria fecerat solene factum, ideo subditur: *Maria erat, quæ vnxit Dominum, &c.* Et infra: Si tamen fuit eadem Maria: *Cuius, scilicet Mariæ: Frater infirmabatur*, vt est præmissum. Quæritur de hoc quod ait: *Maria erat quæ vnxit Dominum.* Ait enim Chryso. plane, quod hæc non fuit meretrix, de qua in Luca & Matthæo. Hæc enim fuit honesta & studiola, & studebat circa susceptionem Domini. Item Aug. Ecce ipsa soror Lazari, si tamen ipsa est, quæ vnxit pedes Domini vnguento, &c. Ad contrarium arguitur, ait enim Greg. exponens illud: *Erat mulier in ciuitate peccatrix.* Illam, inquit, Mariam credimus, de qua Marcus septem demonia eiecit fuisse testatur: Et illa fuit ista Maria, quæ vnxit pedes Domini in domo pharisæi. Et in domo Simonis, vt ait Glos. hic planè ergo eadem Maria fuit. Itè August. ait, eandem Mariam bis hoc fecisse: semel scilicet quod Lucas narrauit. Nam & hæc Ioan. scilicet hic quamvis non sicut Lucas, quemadmodum factum esset narrauerit: tamen ipsam Mariam commendans commemorauerit, &c. Et ita secundum August. ibi eadem fuit Maria. Item ait Anselm. hic: quod plures huius nominis erant, scilicet huius Mariæ, ne erraremus ex nomine ostenditur ex notissima actione, scilicet quæ vnxit Dominum. Ergo vt prius. Item hoc probatur ex textu: ait enim hic, quod illa erat Maria, quæ vnxit Dominum vnguento. Sed non fuerat facta secunda vnctio, de qua infra. Ergo ista fuit Maria, quæ accessit peccatrix cum humilitate & lacrymis, & quæ meruit remissionem peccatorum, quia dilexit: sicut colligit August. Et istud cõmuniter tenetur à doctoribus latinis, quamvis aliud videatur Chryso. & græcis doctoribus. Vnde & ait August. hic, quod ipsa fuit melius suscitata quam frater quia de magna mole consuetudinis malæ liberata est: erat enim famosa peccatrix. Et de illa dictum est: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Et de his bene in Glossa. Quærit Chryso. quare ait hic de Lazaro quod infirmabatur? Et ad hoc respondet, quod multi hominum scandalizantur, cum vident homines, qui Deo placent, aliquid pati: nescientes quoniam amicorum Dei est hoc, scilicet pati. Quem enim diligit Deus, corripit. Et nota secundum Augustinum, quod mors Lazari figura est refuscitationis animæ à peccato: & sic infirmitas figura infirmitatis. Vnde ait quod tres mortuos suscitauit Dominus, scilicet Archisynagogi iacentem in domo: & iuuenem extra portas: & Lazarum quatruiduanum hic. Et signauit tres refuscitationes spirituales à tribus generibus peccati. Nam peccatum est mors animæ, quod contingit, vel occultum in interiori consensu, vel manifestum in exteriori opere, vel diuturnum mala consuetudine: à quibus tamen Dominus refuscitat. Supra: Sicut pater refuscitat mortuos, sic & filius. Infirmitas vero est inordinata delectatio, præparans ad mortem peccati. Vnde est infirmitas ad culpam mortalem disponens, & præparans, cuius figura fuit ista infirmitas, in Psalmo: Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, scilicet mortalibus: Qui sanat omnes infirmitates tuas. Item est infirmitas mortalis culpa, quæ occidit: Iuuenes in infirmitate tua cadent. Et de vtriusque: Auferet Dominus omnes languores tuos, & omnes infirmitates pessimas. Item est infirmitas carnalis concupiscentiæ aggrauans: Infirmitas est virtus mea, dedit me Dominus in manu, de qua non potero resurgere. Corpus enim, quod corrumpitur aggrauat animam. Item est infirmitas pusillanimitatis, siue modicitatis fidei: Infirmitas in fide suscipite. Et: Quod infirmum fuit non consolidastis. Et de infirmitate peccati, ibi supra: Cuius filius infirmabatur Capharnaum. De mysterio vero vnguenti, in quo Maria vnxit pedes Domini intra. Et sequitur illa pars, in qua denuntiatio infirmitatis prædictæ à sororibus ipsi Saluatori. Et illa in duas. Primo, denuntiatio ipsi Saluatori. Secundo, denuntiatio ab ipsis discipulis, ibi: *Deinde post hæc dixit.* In prima tria Primo, ipsa denuntiatio. Secundo, Saluatoris responso, ibi: *Audiens.* Tertio moræ ipsius in loco, in quo audiuit, specificatio, ibi: *Vt autem audiuit.* et hoc est, quod ait: *Miserunt sorores, scilicet dolentes de infirmitate, & sperantes de Saluatore: Ecce quem amas, infirmatur,* vt ait August. non dixerunt: Veni, amanti enim nuntiandum fuit. Sufficit enim, vt noueris: non enim amas & deseris, &c. De ipso enim: Ego diligentes me diligo. Quæ, ait Chryso. quare non reliquerunt fratrem? Et quare non adiuerunt Saluatorem pro salute fratris, sicut fecit Regulus pro salute filij, & supra: Et Centurio pro salute serui? Videtur enim, quod fuerint negligentes de fratris salute, & etiam præsumptuosæ, ex quo non adiuerunt in propria persona ad Saluatorem: Et ad istud respondet, quod vehementer confidebant de Christo, & multam habebant ad eum familiaritatem. & mulieres erant infirmæ, & detinebantur à lectu. Non ergo, vt contemnerent fecerunt, sed ex vehementi confidentia. Quærit August. qualiter per Lazarum, quem amabat Iesus, signat peccator? Et ad hoc respondet, quod si filius Dei non amaret peccatores, de cælo ad terram non descendisset: amat enim hominẽ, odit peccatum. Et insinuatur tria in earum denuntiatione. Professio potestatis ibi: *Domine.* Urgentia necessitatis, ibi: *Infirmatur,* specialitas familiaritatis, ibi: *Quem amas.* Quia vt dictum est ab Aug. non amas, & deseris. Et sequitur secundum: *Audiens autem Iesus dixit eis: Hæc infirmitas non est ad mortem, & ita incurabilis: Sed pro gloria Dei, scilicet manifestanda, sicut supra de cæco nato dictum est: Diligebat autem Iesus Martham.* Quærit Chryso. quare hoc sæpe apponit? scilicet quod Deus diligebat istum, & sorores? Et ad istud respondet, quod sic ait, erudiens nos non tristari, si aliqua infirmitas fuerit circa amicos, quia: Quem diligit Deus castigat: Quis est filius, quem non corripit pater? Sed quæritur, quare nominat Lazarum vltimo. Cum enim vir sit caput mulieris: videtur, quod debuisset præposuisse ipsum. Et ad istud respondendum, quod licet essent mulieres sexu: erant tamen firmæ in iustitiæ actum, & illuminatæ intellectu per fidem, & feruidæ in affectu per charitatem. Vnde & eorum fide fuit Lazarus suscitatus. Et ideo propter virtutum prærogatiuam, & excellentiam merito præponuntur. Et nota qualem familiam diligit Deus & qualem animam amet. Per Martham enim figuratur perfectio vitæ actiue: per Mariam celsitudinem vitæ contemplatiue. Per Lazarum signatur regnum vtriusque: siue ordinabilitas præsentia. Triplex enim est genus viuendi, scilicet otiosum in contemplatione, siue in vita contemplatiua: actuosum in vita actiua, & compositum ex vtroque: vt ait August. Vnde & sic viuentes signantur per tres viros, scilicet Noë, Daniel, & Iob, &c. Provt exponit Gregorius bene talem enim familiam, & talem animam, in qua fuerint tales modi viuendi diligit filius Dei: Dominus enim diligit iustos: Et subditur tertium: *Manfit duobus diebus,* vt adimpleretur quatruiduum, ait Glos. Et hoc ideo, vt ait Chryso. vt nullus diceret: quoniam defunctum suscitauit. Ideo tantum manfit, vt dicerent quoniam fœtet. Ad euentiam ergo miraculi tot diebus manfit ibi, vt esset certum miraculum. Et est mortale: dies enim est latio solis super terram, vt ait Damascenus. Et sic est dies spiritualis in anima, ex præsentia filij Dei, provt ait Aug. Ambulate dum dies est: duæ autem dies sunt: illuminatio intellectus per fidem, & illuminatio affectus per charitatem, quia: Qui diligit in lumine manet, siue amor Dei, & proximi, siue declinatio mali, & operatio boni: quibus diebus manet Christus in corde: Viuificabit nos post duos dies, tertia die suscitabit nos, scilicet in illuminatione gloriæ: Annuntiate enim de die in diem, ait Propheta. Et sequitur pars, in qua denuntiatio infirmitatis Lazari à Christo discipulis, ibi: *Deinde, &c. et illa in tres. Primo denuntia-*

Aug. tract. 49. in Ioan. ante med. tom 9. Prou. 8. b Chryso. hom. 61. in Ioan. non longe à princ. tom. 3. Ioan. 4. f Mar. 8. b Aug. tract. 49. in Ioan. ante med. to. 9. Ioan. 6. e Chryso. hom. 16. in Ioan. ante med. tom 3. Prou. 3. b Heb. 12. b 1 Cor. 11. a Martha quid signet. Maria quid. Lazarus quid. Triplex genus viuendi. Aug. de Ciuit. Dei lib. 19. c. 19. to. 5. Greg. Mor. lib. 1. cap. 7. ante med. Psal. 145. b Chryso. homil. 61. in Ioan. ante med. to. 3. Damascen. orth. fid. lib. 2. c. 7. ante med. 1. Ioan. 2. b Ose. 6. a Psal. 105. a

Ioan. 5. c Luc. 7. f Ioan. 12. a Mar. 2. b Mar. 16. a Chryso. hom. 61. in Ioan. paul. a princ. tom 3. Aug. tract. 49. in Ioan. ante med. tom 9. Greg. super Euang. lib. 2. hom. 13. Luc. 7. c Luc. 7. f Mar. 14. a Aug. de concord. Euang. lib. 2. c. 79. ante med. to 4. Luc. 7. c Ioan. 12. d Aug. ibid. Aug. tract. 49. in Ioan. ante med. tom 9. Luc. 7. g Mar. 9. a Mar. 14. c Prou. 3. b Aug. tract. 49. in Ioan. ante med. to 9. Mar. 5. b Luc. 7. e Peccatum mors animæ. Ioan. 5. Psal. 102. a Isa. 40. g Deut. 7. c Thren. 1. e Sap. 9. d Rom. 14. a Exec. 34. a Ioan. 4. f Ioan. 12. a

tio propositi de eundo in Iudæam, & discipulorum responsio. Secundo, denuntiatio mortis eius sub ænigmatē, ibi. *Et post hæc dixit.* Tertio, denuntiatio plane, & manifeste, ibi: *Tunc ergo dixit eis.* Ait ergo: *Dixit eis: Eamus in Iudæam iterum,* scilicet à qua recesserat. Vt enim ait Chrysof. formidabant vehementer, & propterea prædicit eis, non repente eos turbet, Et subditur eorum responsio: *Dicant ei discipuli: Nunc quærebant te Iudæi lapidare,* vt ait Chryf. Formidabant quidem, & pro eo: totum autem & pro seipſis erant: nondum enim firmati erant. Et subditur responsio Christi, qua audaces eos fecit, ait Chrysof. *Et respondit: Nonne duodecim sunt horæ diei?* quasi diceret ad literam, secundum Chrysof. Si qui lucem huius mundi videt, quasi securus est: multo magis qui mecum est, qui sum lux, nisi amouerit seipſum à me, non offendit. Ac si diceret ad literam: cum sint tot horæ diei, sicut contingit, quod licet in vna hora fiat tēpeſtas, in alia erit temperies. Post enim tempeſtatem tranquillū facit Deus. Sic licet Iudæi fuerint tempeſtuosi prius nunc possunt esse pacifici. Secundum vero Aug. istud est profundius intell gēdum. Ipse enim erat dies, & Apostoli duodecim horæ diei, quia à Deo illuminati: quasi ergo diceret: Me sequimini, si non vultis offendere: nolite mihi dare consilium, quos à me consilium oportet accipere, horæ diem sequuntur, non è contrario. Vnde & Petro dissuadenti Domino ire ad passionē, ait: *Vade retro satanas,* vt ehim ait Greg. Dare stulto consilium, charitatis est: dare sapienti, ostentationis est: dare illi sapientiam, peruersitatis est: Cui dedisti consiliū, &c. Et patet hic, quod Christus est vera dies, quia ipse verus sol lucens super terrā. Hæc enim est dies, quam fecit Dominus, ait Propheeta. Verè in illa die stillabunt montes dulcedinem. Hæc est dies, quæ nunquā patitur occasum: Non enim fuit antea: nec postea tam longa dies, quia sine initio, & sine fine: Dies enim diei eructat verbū, id est, Christus illuminans animæ illuminatæ. Horæ duodecim illustratæ ab hac die, sunt duodecim Apostoli, qui signantur per duodecim margaritas, & per duodecim stellas in capite mulieris: Qui in luce huius diei ambulat non offendit, infra: *Ambulate dum lucem habetis,* quia lux illuminat, & dirigit. Supra: *Qui sequitur me, nō ambulat, in tenebris:* Sed qui nocte ambulat, id est, in tenebris: peccati, offendit. Vos filij Incis estis, & filij Dei, non tenebrarū. Nox enim est solis absentia, ait Isidorus: Et noctem facit umbra terræ, ait Ambrosius: Sive nox est in essendo solem subter terram, ait Damascenus: Vnde & hæc nox est spiritualiter ex absentia filij Dei, qui est lux: & in interpositione amatorum inordinate inter animam, & Deum. Et est obscura, horrida, tristatua, & infrigidatua, & timoris inductua, & periculorū absconditua, & incedentiū offensua, & ad perueniendum, & ad inueniendum, quod quæritur impeditua: quia homo in nocte, quando credit ire ab vna parte, vadit ad aliam: & quærit à dextris, quod est à sinistris, & antè, quod est retro, & è cōtrario: Palpauimus quasi cæci parietem, & quasi absque oculis attrectauimus: Noctem illam tenebrosus turbo possideat: in ista enim nocte voluptas homini insidiatur: Graditur in obscura aduersa scēte die in noctis tenebris: Qui dormiunt, nocte dormiunt: & qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt. Fidelibus autem ista nox præterit: Nox præcessit, dies autem appropinquant, &c. Et sequitur secunda particula in qua denūtiatio discipulis de morte Lazari sub ænigmatē, & eorum responsio: *Post hæc dixit eis: Lazarus dormit,* &c. Et in hoc ostendit, vt ait Chrysof. quod non iret Hierosolymam cum Iudæis disputaturus, sed in Bethaniam amicum excitaturus, propter quod debebant minus timere. Nihilominus dixerunt: *Si dormit, saluus erit,* vt enim ait August. Somnus ægrotantium solet esse salutis indicium. Et quoniam sicut intellexerunt, sic responderūt idē subdit: *Dixerat autem Iesus de morte eius: illi autem putauerunt, quia de dormitione forani diceret.* Sed quæritur quare vocauit mortem somnum, & dormitionem? Et ad

istud respondet August. quod Lazarus erat fororibus mortuus & hominibus: sed Domino dormiebat. Vnde secundum potentiam suam dixit eum dormientē. Nam tanta facilitate excitat de sepulchro, quanta tu non excitas dormientem de lecto. Item quæritur, quare nō ait statim planè, quod mortuus fuerat, sed ait quod dormiebat? Et ad istud respondet Chryf. quod idē sic ait in gloriationem repræsentare volens, id est, exclusionē vanæ gloriæ. Et patet hic, quod mortem vocat somnū, & dormitionem: Quādo solet sopor occupare homines, Greg. Somnus dicitur aliquando mors: Nolumus vos ignorare de dormientibus, &c. Aliquando dicitur torpor negligentia: Hora est nos de somno surgere. Et: *Euigilate iusti.* Aliquando dicitur quies vitæ: Ego dormio, & cor meum vigilat. Item est somnus peccati, vel culpæ, à quo excitat Dominus: Surge qui dormis, & exsurge à mortuis. Et sequitur tertia particula, in qua denuntiatio Domini de morte Lazari manifeste, ibi: *Tunc ergo Iesus dixit eis manifeste: Lazarus mortuus est.* Sed quæritur, quare nō ait: Vado vt excitem eum, vel resuscitem, sicut ait supra? Et ad istud respondet Chrysof. quod docens nos fugere vanam gloriam, nō enim volebat verbis prædicere, quæ debebat per opera celsiora probare: *Et gaudeo propter vos, vt credatis,* scilicet me non latere: *Quoniam non eram ibi.* Et, cum scio, quia mortuus est, ait Glossa, Sed qualiter ait: *Vt credatis.* Ex quo erant discipuli eius eum sequentes, videtur quod prius crediderant. Et ad istud respōdendū secundum Aug. quod intelligendum est, vt amplius, robustiusq; credatis. Et subditur responsio discipuli: *Dixit ergo Thomas, qui dicitur Didymus,* scilicet cognomine: *Eamus, vt moriamur cū eo,* vt enim ait Chryf. Formidinis verbū fuit. Sed quæritur, quare nō fuit tunc à Christo increpatus? Et ad hoc respondet Chryf. quod in omnibus supportabat infirmitatē illius: & tamen qui infirmus ante crucē erat, post crucem fortior omnibus fuit. Infra: de seipſo qui ait: *Dominus meus, & Deus meus.* Et posset esse thema corā religiosis: *Eamus & moriamur cum eo.* Figurantur enim duo, quæ debent esse in viris perfectis. Quorum primū est, de virtute in virtutē virtualis progressio, ibi: *Eamus,* id est, de virtute in virtutē, prout ait propheta in Psalmo. Infra: *Posui vos, vt eatis,* &c. Ire enim anime est de virtute in virtutē progredi. Vnde Aug. Imus in Deū non ambulando, sed amando. Secundū necessariū est, concupiscentiarū mortificatio, ibi: *Moriamur cum eo.* Fortis enim, vt mors dilectio, scilicet diuina, quia sicut mors interimit corpus, sic ab amore rerū corporalium charitas occiditur, vt ait Greg. Mortui estis & via vestra abscondita est cum Christo. Et sequitur illa pars, in qua narratur de aduentu Domini, ibi: *Venit itaque Iesus.* Et illa in quatuor. Primo aduentus præmissio, cum descriptione loci ad quem venit. Secundò, Marthæ occurſus ei, vel obuiatio, & eius cum Christo collatio, ibi: *Martha ergo.* Tertio, sororis vocatio, & eiusdem Christo obuiatio, ibi: *Et cum hac dixisset.* Quarto, præambulorum ad miraculum ex parte Christi subiunctio, ibi: *Iesus vt vidit.* Ait ergo: *Venit itaque Iesus,* &c. Et in hoc patet eius dignatua bonitas, qua dignatus est sic venire: *Et inuenit eum quatuor dies,* &c. vt enim ait Aug. In isto mortuo intelligimus genus humanū: quatuor dies mortis, sunt quatuor transgressiones hominis. Quarum prima est cōtractio peccati originalis. Secunda, est transgressio legis naturalis. Tertia, est transgressio legis scriptæ. Quarta, transgressio Euangelij sine legis Euangelicæ. Et ad excitādos homines de his mortibus venit Dominus. Et hoc ibi bene August. *Erat autem Bethania quasi quindecim stadiis.* Et hoc erat duo milliaria, ait Chrysof. Sed quæritur, quare hoc apposuit? Et ad hoc respondet Chrysof. quod in hoc ostendit, quod congruum erat multos ab Hierosolymis adesse. Ideò sequitur: *Multi venerant, vt consolarentur.* Sed qualiter hoc? Istæ mulieres erāt confitentēs, & ab eo dilectæ. Sed supra dictū est, quod conspirauerant, vt si quis Christū confiteretur, esset extra synagogam: qualiter ergo tūc aderant? Et ad istud respondet Chrysof. quod

ibidem. non mult. ante

Chryf. hom. 61. in Ioan. ante med. tom. 3. Iob 4. c. Gregor. Mor. lib. 5. cap. 22. ante med. 1. Thess. 4. d. Rom. 13. d. 1. Cor. 15. d.

Cant. 5. a. Eph. 5. c. Chryf. hom. 61. in Ioan. ante med. tom. 3.

Aug. tract. 49. in Ioan. circa med. tom. 9. Chryf. hom. 61. in Ioan. ante med. tom. 3. Ibidem Ioan. 20. g.

Ioan. 15. c. Aug. epist. 52. ad Maced. post med. tom. 2. Cant. 8. b. Gregor. in Euang. hom. 11. ante medium. 1. Col. 3. a.

Aug. tract. 49. in Ioan. circa med. tom. 9.

Chryf. hom. 51. in Ioan. ante med. tom. 3. Ibidem. Ioan. 9. b.

Chryf. ib. d.

venerant

Chryf. hom. 61. in Ioan. ante med. tom. 3. Ibidem.

Iob 3. d. Aug. tract. 49. in Ioan. ante med. tom. 9.

Mat. 16. d. Greg. Mor. lib. 17. c. 21. Iob 26. a.

Psal. 117. d.

Iosuē 10. c.

Psal. 18. a.

Apoc. 21. f. Apoc. 12. b.

Ioan. 8. b. 1. Thes. 5. c. Isid. lib. de nat. rer. c. 2. in princ. Ambr.

Hexæm. lib. 4. cap. 3. post med. 10. 1. D. mascen. Orth. fid. lib. 2. cap. 7. ante medium.

Isa. 59. b.

Iob 3. a. Prou. 7. b. 1. Thess. 5. b.

Rom. 13. d.

Chryf. hom. 61. in Ioan. ante med. tom. 3.

Aug. tract. 49. in Ioan. paulo ante med. 10. 9.

venerant ad cōsolandum eas, aut propter necessitatem calamitatis, aut quia nobiliores erant, aut nō erant mali qui aderant, quia multi in eum crediderant, & istos ait Euang. adesse: credere faciens, quoniam Lazarus verē mortuus erat. Et sequitur illa pars, in qua de occurſu vel obuiatione Marthę ipsi Saluatori. Et ibi quinq; Primò, ipsa obuiatio, & obuiantis confessio. Secūdò, Christi responsio, ibi: *Dicit illi Iesus*. Tertid, ipsius Marthę iterata confessio, ibi: *Dicit ei Martha*. Quartò, veritatis eruditio à Saluatore, & sua inquisitio, ibi: *Dixit ei Iesus*. Quintò, Marthę responsio, ibi: *Ait illi*. Et hoc est, quod ait: *Martha ergo, ut audiuisti occurris*. Sicut auida ad videndum Christum, & sicut gaudens de aduentu, & non sperans de succursu: *Maria autem domi sedebat*. Sed queritur, quare non assumpsit sororē secum: Et ad hoc respondet Chrysoſt. quod voluit ei singulariter loqui & quod factum est annuntiare. Maria autē sedebat domi, quia vt ait Gloſ. contemplatiuē quietem desiderās. Vnde Maria, quæ erat contemplatiua, & typum gerebat contemplatiuorum, sedebat quæta, & tranquilla, & cœlestibus intēta: Maria sedebat secus pedes Domini: Vnde & hoc est proprium mulieris domi sedere, prout ait Chryſ. quod viri ab exterioribus circumhauritur turbationibus: Mulier autem velut in quadam schola philosophiæ domi sedens, & in intellectum congregans in seipsam, & orationib. intendere, & lectionibus, & alij poterit philosophiæ. Hęc ille. Animæ ergo contemplatiuæ est sedere domi. Vnde in figura hominis contemplatiui: Sedebit solitarius, & tacebit, & leuabit se supra se: Solus sedebam, quia amaritudine replesti me: *Dixit ergo Martha ad Iesum: Domine si fuisses hic &c.* Et profitetur filij Dei potentiā in hoc, quod ait: Si fuisses hic, frater meus nō fuisset mortuus. Itē profitetur eius honorificentiam in hoc, quod ait: *Scio, quia quæcumq; poposceris à Deo, dabit tibi Deus*. Et patet hic mulieris virtuosa cōstantia, vt enim ait Chryſ. Vide quāta philosophia mulierū, & si infirma earū mens. Videntes enim Christū, nō confestim ad luctū, neq; ad ploratum cum clamore incidūt, quod nos patimur, cum aliquos notos intrantes luctui viderimus. Sed magistrū admirantur. Hęc ille. Sed queritur, qualiter ait: *Quæcumq; poposceris à Deo, dabit tibi Deus*. Ex hoc videtur, quod nō plenē credidit ipsū esse verū Deum, & à se posse facere omnia. Et ad istud respōdendum est, sicut respōdet Chryſ. quod etsi credebat in Christū, non tamē vt oportebat. Nōdum enim cognoscebāt, neq; quoniā Deus erat, neque quoniā propria virtute, & auctoritate hoc facit. Et sequitur responsio Saluatoris dirigentis: *Resurget frater tuus*: quasi dicat, nō indigeo alieno adiutorio, ait Chryſ. Et quia hoc ambiguum fuit, eo quod non dixit modo resuscitatus: sequitur Marthę iterata cōfessio: *Scio quia resurget, &c.* scil. in generali resurrectione, supra: Resuscitabo eū in nouissimo die. Et de hoc audierat Martha ab eo, supra: Veniet hora in qua omnes qui in monumentis sūt, audient vocē filij Dei. Et quia ipsa locuta est de resurrectione generali: subditur doctrina veritatis de potestate filij Dei in suscitando omni tempore: *Dicit ei Iesus: Ego sum resurrectio*, sc. causaliter, & efficienter: Christus resurrexit. Et ita est causalis prædicatio: *Et ego sum vita*, essentialiter, & similiter causatiuē, & conseruatiuē, infra: Ego sum via veritas, & vita: *Qui credit in me*, scil. vitam: *Etiam si mortuus fuerit*, scil. morte corporali: *Viuet*, in resurrectione: *Et omnis qui viuuit*, sc. corporaliter, & spiritualiter: *Et credit in me*, scil. veritatem: *Non morietur in æternum*, morte damnationis æternaliter, vt enim ait August. Vnde est mors in anima? quia non est ibi fides. Vnde mors in corpore? quia non est ibi anima. Ergo animæ tuæ fides est anima, vel vita. Hęc ille: Iustus enim ex fide viuuit: Ipse enim est Deus viuientium, non mortuorum. Et quia Martha dixerat: *Quæcumq; poposceris à Deo, &c.* Ideo ait Saluator: *Credis hoc?* scilicet quod sum resurrectio, & vita: potens scil. resuscitare, & vitam conseruare. Et subditur eius responsio: *Ego credidi, quia tu es Christus*, vt enim ait

A Chrysoſt. videtur non intellexisse quod dictum est, sc à Christo. Sed quoniam magnum quid erat, quod dixerat, intellexit: & hoc est probabile, quia non vocat eam beatam ex hac confessione in verbis Et hoc ideo forte quia Petrus intellexit plenariē veritatem, sc. quod erat filius Dei æternus: mulieres vero istæ cōsuerunt istum sicut de virtuoso quodam homine, & approbato, & eccellente, vt ait Chryſ. Et patet ex isto processu, quod est duplex mors, sc. animæ & corporis. Vnde August. Mors animæ fit, cum eam deserit Deus: sicut corporis, cum id deserit anima. Ergo vtriusque rei id est, totius hominis mors est, cum anima Deo deserta deserit corpus: ita enim nec ex Deo viuuit ipsa, nec corpus ex ipsa. Huius totius hominis mortem secūda mors sequitur: Non lædetur à morte secunda. Item est duplex resurrectio, vna à morte corporali, alia à morte spirituali, siue animæ. De qua vtraq; supra: Sicut patet suscitatur mortuos, & viuificat, sic & fili⁹. Et sequitur illa pars, in qua sororis vocatio à Martha. Et ibi tria. Primo, illius vocatio, & eiusdem progressio. Secundo, concomitantium descriptio: *Iudai ergo*. Tertio, Mariæ aduenientis humiliatio, & confessio, ibi: *Maria ergo*: Ait ergo: *Cum hoc dixisset, vocauit Mariam*, vt enim ait Chryſ. Martha, quia eam in spem bonam duxerat Iesus, vocauit Mariā cum silentio. Et hoc ideo, secundum Gloſ. quia si Iudæi audissent eam vocari à Iesu, non sequerentur, & ita non viderent miraculum: *Magister adest, & vocat te, &c.* Sed queritur, qualiter hoc ait, cum hoc non legatur prius? Et ad hoc respondet Gloſ. quod causa breuitatis in verbis Marthæ ostendit, nō prius dictum, id est, quod Dominus vocauit eam: *At illa, ut audiuit, surrexit cito*, ex gaudio de aduentu Saluatoris, & ex desiderio videndi eum, & colloquendi, & ex spe solatiij. Ideo cito surrexit. Et nota hic exemplum mulieribus colloquendi cum silentio. Nam Martha vocauit sororē cum silentio: quanto enim sunt magis loquaces naturaliter: nam vt ait Sapiens: Mulieres magis sunt siluestres, & magis loquaces: tanto magis sunt commendandæ ex taciturnitate. Ideo dicitur: *Mulier sensata, & tacita*. Et mulier debet discere in schola philosophiæ, vt habitum est supra à Chryſ. *Et venit ad eum*. Et hoc ideo, quia nondum venerat Iesus in castellum et ideo hoc, sicut ait Chryſ. vt non videatur iniicere seipsum signo faciendo, siue ingerere, sed rogari ab illis voluit, vt esset minus suspectum signum. Et non sola iuit: *Sed & Iudæi qui erant cū ea, secuti sunt*. Et patet hic sapientia mulieris, vnde Chryſ. ecce mulier philosophans non expectauit magistrum venire, nec à luctu detenta est, sed omnes Iudæos transiēs: propter quod ait, quod Iudæi secuti sunt vt enim ait Seneca. Proprium est libenter facientis citò facere: *Maria ergo cū venisset, cecidit*. Et in hoc professio maiestatis, & potestatis filij Dei, & sua humiliatio, vnde Chryſ. Calidior autem hęc soror sua, quia non ob turbam verecundata est, non ob suspicionem, quam habebant inimici de Christo, quod erat contrarius Deo, sed omnia proiecit, & dixit: *Si fuisses hic, non fuisset mortuus, &c.* sicut ait Martha supra. Tam ergo gestu, quia cecidit. quā affatu, quia sic dixit, Christi potestatem professa est. Querit autem Aug. quare narrauit euangelista, quod Iudæi secuti sunt. Et respondet, vt videamus quæ occasio fuerit, quare plures ibi essent, quando Lazarus fuit resuscitatus. Et nota quod ait vtraque *Si fuisses hic, non fuisset frater meus mortuus*, quia vt ait Gloſ. De præsentē nulla infirmitas ausa esset apparere, apud quas vita hospitari nouerat. Gloriosum ergo, & iucundum, & securum est animæ fideli, filium Dei hospitari in corde, & suscipere, vt nulla infirmitas, nulla mors peccati, nulla tristitia indebita ibi sit. Infra: *Qui diligit me, sermonem meum seruabit, & ad eum veniemus, &c.* Et sic veniēs desert secum omnia bona: Veniunt mihi pariter omnia bona cum illa. Sequitur pars in qua præambulorum ad miraculum specificatio, cum concomitantibus. Et sunt tria. Quorum primum est infremitus, & lachrymationis Christi præmissio, cum sua

Ibidem.

Luc. 10 g

Chryſ. hom. 60. in Ioan. post med. tom. 3.

Thren. 3. b Hier. 15. d

Chryſ. hom. 61. in Ioan. ante med. tom. 3.

Ibidem.

Ibidem.

Ioan. 6. e

Ioan. 5. e

1. Cor. 15. c

Ioan. 14. a

Aug. tract. 49. in Ioan. post med. tom. 9. Abac. 2. a Mat. 22. e

Chryſ. hom. 61. in Ioan. post med. tom. 3. Mat. 16. b

August. de cin. Dei lib. 13. cap. 2. tom. 5.

Apoc. 2. e

Ioan. 5. d

Chryſ. hom. 62. in Ioan. ante med. tom. 3.

Ecccl. 6. c

Chryſ. hom. 60. in Ioan. post med. tom. 3.

Ibid. hom. 62. ante med.

Ibidem. Senec. de benef. lib. 2. cap. 5.

Chryſ. hom. 62. in Ioan. ante med. tom. 3.

Aug. tract. 49. in Ioan. post med. tom. 9.

Ioan. 14. c

Ioan. 7. b Sap. 7. b

inquisitione. Secundò, fremitus iteratio, cum sua præceptione, ibi: *Iesus*. Tertio, suorum oculorum eleuatio cum gratiarum actione, ibi: *Iesus autem eleuatis oculis*. Ait ergo: *Iesus, ut vidit plorantem, &c. Infremuit spiritu, &c.* Ostendens naturam humanam, & denudans: nihil enim plus volebat imaginari tunc, quam quod esset verus homo, ut ait Chrysof. Turbauit, inquam, scilicet quia voluit, sic esuriuit, sic dormiuit, sic contristatus est, sic mortuus est, quia voluit. In illius enim potestate erat sic, vel sic affici, vel non affici, ut ait Aug. *Et dixit: Vbi posuisti eum?* Sed cum omnia nosceret, quare hoc quaesuit? Et ad hoc respondet Chrysof. quia non vult se iniicere, id est, ingerere ad faciendum miraculum: sed omnia ab illis disceret, & rogatis faceret, ut ab omni suspitione signum eripiat. Hæc ille. Ideò: *Dicunt ei: Veni, & vide*, scilicet oculo misericordiae. Et non solum hoc: *Lacrymatus est*, monstrans naturam humanam, ait Chrysof. propter quod dixerunt: *Ecce quomodo amabat eum*. Et nihilominus detrahebant ei. Vnde sequitur: *Non poterat hic, &c.* ut enim ait Chrysof. Confitentur quoniam aperuit oculos cæci, & tamen detraherent ei: erat enim iudicium corruptum, sed quaeritur, qualiter ait: *Iesus infremuit, & turbauit semetipsum?* quia: Non erit tristis, neque turbulentus. Et loquitur de Christo. Item: Non commouebitur iustus: Multo minus Christus. Item passio non cadit in sapientem, secundum opinionem Stoicorum, prout recitat August. Multo minus in Christo. Et ad istud est respondendum secundum August. quod turbatus est, quia voluit. Et idè ait August. Potestatem attendite, significationem inquirete. Fremitus ergo in Christo signat, quantum homo turbari debeat pressus mole peccati. Et de hoc in Glossa. Vndè est turbatio assumpta voluntariè, & cum modestia, & moderamine, & in ipsa sensualitate. Et sic fuit in Christo, sicut ait de se: Tristis est anima mea vsque ad mortem. Item quaeritur de hoc, quod ait: *Lacrymatus est Iesus*, cum dicat Apostolus: Nolite contristari de dormientibus, &c. qualiter ait: *Christus lacrymatus est?* Item ipse erat potens ad ipsum resuscitandum, non oportuit ergo lacrymari. Item videtur dedisse malum exemplum aliis, quòd displicebat ei diuina ordinatio de morte Lazari. Et ad istud respondendum secundum Chrysof. quòd lacrymatus est Iesus: nondum enim aliquod resurrectionis signum demonstrabat. Et quia venerat, ut lacrymaturus ostendens prius naturam humanam: & postea monstraturus diuinam naturam in miraculo: idè prius fleuit, & hoc, quia flere hominem docuit. Vndè August. Fleuit Christus, fleat se homo. Et Anselmus: Fleuit Christus amicum mortuum, fleat se homo oppressum pondere peccati. Et patet hic mira pietas Saluatoris, quòd lacrymatus est. Item patet sapientiæ veritas, & iustitiæ æquitas: Fleuit enim ut doceat nos flere, & peccata esse flenda. Vndè per tria, quæ dicuntur hic, signantur tres partes pœnitentiæ in nobis. Per turbationem, qua se turbauit, signatur cōmotio cōtritionis in corde, qua homo se turbat: cōputans, quæ bona Dei accepit, & quæ mala reddidit, & cogitans, quæ iudicia expectat. Vndè contritio signatur per cordis contritionem, & cōparatur terræ motui, in Psalmo: *Commouisti terram, & conturbata est: sana contritiones eius, quia commota est*. Per hoc, quòd ait: *Infremuit*, in quo est, quasi aliquis sonus designatur confessio cum spiritu deuotionis. Secundum quod ait Propheta: *Dixi cōfitebor aduersus me iniustitiam meam*. In hoc, quòd ait: *Lacrymatus est*, designatur satisfactio pro peccatis: Deduc quasi torrente lacrymas, ut enim ait Chrysof. Iesus lacrymatus est: nunquam legitur, quòd risit. Sic etiam & de Paulo legitur: *Scripsi vobis per multas lacrymas*. Vbi ait Haymo, quòd quot syllabas scripsit, tot lacrymas emisit. Vnde Christus lacrymatus est hic in suscitacione Lazari, deflens, & deflendam ostendens humanam fragilitatem, & mortalitatem ex peccato. Item fleuit super ciuitatem, ostendens deflendam esse nostram cæcitatem, & inconsiderationem de iudiciis

futuris, & malis, quæ euenient peccatoribus. Item lacrymatus est in cruce, ostendens deflendam esse nostram magnitudinem & inobedientiam, ad cuius imitationem debemus lacrymari pro peccatis nostris, & pro peccatis aliorum, & pro miseris, quæ sunt in mundo. Ut enim ait Chrysof. Lacrymæ sunt ab igne spirituali, & nihil vnit Deo, ut lacrymæ, illas beatificat Deus, illæ lætitiæ assumunt continuam, & purgant a peccatis, sicut cælum à pluuia, & illis peccatorum destruantur tenebræ. Et ibi bene de hoc. In Psalmo: *Lauabo per singulas noctes lectum meum*. Ibi August. in originali. Lacrymis lauatur voluptas, & eis impetratur misericordia. In Psalmo: *Fuerunt mihi lacrymæ meæ panis die ac nocte*. Et sequitur iteratio fremitus cum concomitantibus ibi: *Iesus fremens iterum*, scilicet volens, ut expositum est, siue increpans passionem, & refrenans, ut ait Chrysof. *Venit ad monumentum*. Et in hoc descriptio loci. Erat enim spelunca, quæ omnia narratur, ut mortis veritas, & sepultura denotetur: Et ait: *Tollite lapidem*. Quaerit Chrysof. ad quid hoc præcepit? qui enim corpus mortuum erat resuscitaturus, poterat lapidem tollere: Ergo non oportuit hoc præcipere. Et ad istud respondet, quòd sic præcepit, ut haberet illos testes miraculi, ut non æstimarent esse phantasma: *Dicit Martha: Domine iam factet*. Sed quaeritur, qualiter hoc ait: ex quo supra dixit Christo: *Quicumque poposceris à Deo, dabit tibi Deus*. Et ad istud respondet Chrysof. quòd nihil nouerat eorum, quæ dixit Christus, scilicet de resurrectione fratris: & ideo ut impossibile propter tempus hoc ait: erat enim extraneum, quadriduanum & corruptum suscitare mortuum. Et idè Iesus increpans eam, ut non reminiscentem, quæ dixerat ait: *Nonne dixi tibi: si credideris, uiuis?* scilicet in suscitacione mortui, sicut ait supra discipulis: *Hæc infirmitas non est ad mortem, sed ad gloriam Dei*. Nam in operatione miraculorum gloria Dei manifestatur ob operum arduitatem, supra: Ut manifestentur opera Dei in illo. Et nota quòd ait: *Christus fremens venit ad monumentum*, ut patet ex August. Ille fremitus Saluatoris significat fremitum indignationis, quo debet homo indignari contra peccata sua, & in se conturbari, & amaricari, & sic venire ad monumentum, quòd est locus, in quo sepeliuntur mortui, id est, ad recogitationem, & rememorationem suorum peccatorum: *Recogitabo tibi omnes annos meos*. Vndè ibidem dicitur, quòd conuertit Ezechias faciem suam ad parietem, & fleuit. Per parietem collectio sensuum, aggregatio peccatorum: *Abij amarus in indignatione spiritus mei*. Ibi Gregorius: qualiter Spiritus sanctus cor amarum in indignatione contra peccata sua, reprehendit se de cogitationibus insequitur de verbis, punit flendo de factis: In multa sapientia, multa indignatio: quia quanto plus proficimus in cognitione, tanto magis nobis indignamur de peruersa operatione. Et ibi bene de hoc. Vel per fremitum Saluatoris signatur sua sapientia, & scientia de peccatis hominum, & indignatione: *Quiescite ab homine, cuius spiritus in naribus eius*. Quod exponit Greg. de Christo, & de notitia eius, super illud Iob: *Gloria narium eius terror*. Per speluncam autem signatur anima In peccato perseverans, & peccata in se congregans: *Domus mea domus orationis vocabitur: vos autem fecistis speluncam latronum*. Super quod Gregorius ibi: *Domus Dei est ipsa mens, atque conscientia fidelium, quæ in læsione proximi peruersas cogitationes profert, quasi in spelunca latrones resident*. Et ibi bene de hoc. Spelunca enim est tenebrositate obscura, feritate sordida, algore frigida, bestis, & insidiatibus inhabitata. Et idè signat animam peccatricem in peccatis manentem. Vndè est spelunca dolosæ malignitatis: de qua dictum est in Psalmo: *Inhiat quasi leo in spelunca*. Et est spelunca libidinosa voluptatis, in figura: *Aperite speluncam, & adducite ad me quinque Reges, id est, libidines quinque sensus principantes in anima volu-*

Chrysof. in
Matt. hom. 6.
post med.
tom. 2.

Psal. 6. b

Psal. 41. a

Chrysof. hom.
62. in Ioan.
ante med.
tom. 3.
hinc post
multa.

Ibidem post.

Ioan. 3. a

Aug. tract.
49. in Ioan.
post medium
tom. 9.

Isa. 38. c

Ezech. 3. d
Gregor. in
Ezech. lib. 1.
hom. 10. post
med.
Ecl. 1. d

Isa. 2. d
Greg. Mor.
lib. 31. c. 12.
post medium.

Iob 39. c
Luc. 19. g
Gregor. in
Euang. hom.
39. circa
med.

Psal. 9. c
Iosue 10. d

ptuosa

Chrysof. hom.
62. in Ioan.
ante med.
tom. 9.

Aug. tract.
49. in Ioan.
post medium
tom. 9.

Chrysof. hom.
35. in Ioan.
ante med.
tom. 3.

Ibidem.

Chrysof. ibid.
paulo post.

Isa. 42. a
Isa. 42. c

Prov. 10. d
ug. de
Ciuit. Dei.
lib. 9. cap. 4
ante med.
tom. 5.

Idem tract.
49. in Ioan.
post med.
tom. 9.

Matt. 26. c

1. Thess. 4. c

Qualiter
Christus lacrymatus
est.

Chrysof. hom.
62. in Ioan.
ante med.
tom. 3.

Aug. tract.
49. in Ioan.
post medium
tom. 9.

Thren. 2. f
Chrysof. in
Matt. hom. 6.
post medium
tom. 2.
2. Cor. 2. b

Num. 2. b
Hierem. 7. d

Thren. 3. f
Greg. Mor.
lib. 26. c. 24.
ante med.
Iob 36. d

Psal. 68. d

Chryf. hom.
63. in Ioan.
ser. in princ.
tom. 3.

Ioan. 6. b

Ioan. 3. c
ibidem.
Ioan. 8. d
Ioan. 10. b

Chryf. hom.
63. in Ioan.
ante medium
tom. 3.

1. Cor. 10. d
Psal. 120. a

Ecl. 8. a

Chryf. hom.
63. in Ioan.
ante med.
tom. 3.

Ioan. 12. f

Instita.

Chryf. ibid.
post med.

Ibidem.

Aug. tract.
40. in Ioan.
post medium
tom. 9.
Rom. 3. f
2. Cor. 3. c

ptuosa. Et est spelunca impię rapacitatis: Impleuit præda speluncas suas, & cubile suum rapina. Et est spelunca intrantes per ostium, quod est Christus, vsurpant sibi dignitates in Ecclesia: Nūquid spelunca latronū facta est domus ista? &c. Super speluncā autem lapis superponitur, quando talis anima praua consuetudine opprimitur: Lapsa est in lacum vita mea, posuerunt lapidē super me. Quod exponit Greg. bene, super illud Iob: Saluabit te de ore angusto. Lapis, inquit, superponitur, cum dura consuetudine mens in peccato demoratur. Et ibi bene de hoc. Ideo orat Propheta: Neq; vrgeat super me puteus os suum. De eo vero, quod sequitur: *Quarriuanus est.* Et de quatuor dieb. peccati, & de fœtore, in collatione prædicabili. Et sequitur vltimum præambulum miraculi: *Iesus autē eleuatis oculis, dixit: Gratias ago,* vt enim ait Chryf. de se humilia loquitur. Non enim ad dignitatē suam respicit, sed ad salutē nostrā. Et quod posset nos attrahere, propterea excelsa quidem, & pauca, & ipsa occulta: humilia vero, & multa dixit de se. Et ideò eleuauit oculos, & gratias dedit, vt ostenderet se non esse contrariū patri, & vt amplius crederet, supra: *Cum gratias egisset, &c.* Ideo sequitur: *Quoniā audisti me, &c. Et semper me audis,* quia omnia dedit in manu filij, supra: *Sed propter populū, vt credant, quoniā me misisti,* supra: *Misit filium in mundū.* Et supra: *Qui misit me, non reliquit me, &c.* Sed quæritur, ex quo supra ait: *Ego & pater vnū sumus.* Videtur hic dare occasionem populo non credendi ipsum esse vnum cum patre. Et ad istud respond. secundum Chryf. quod vtraq; de se dixit, aliquando alta, al quando humilia, vt crederent de ipso, quod esset filius Dei ætern⁹ & homo verus. Et ideò ait hic: *Gratias ago, &c. Propter populū, vt credant, &c.* Et patet hic exēplum eleuandi cordis oculos ad Deum, antequam ardua aggrediantur, & quando opera incipiuntur: *Omnia in gloriā Dei facite: Leuauit oculos meos in montes,* ait Propheta, id est, in altitudines diuinarū miserationum, &c. Et sequitur illa pars, in qua de ipso miraculo: *Hæc cum dixisset.* Et ibi tria. Primò, ipsa resuscitatio. Secūdò, deligationis resuscitati præceptio, ibi: *Dixit ei Iesus.* Tertio, assistentiū credulitas, siue imitatio: *Multi ergo ex Iudæis.* Ait ergo: *Clamauit voce magna: Lazare veni foras.* Et id hoc iptum miraculū, siue mortui resuscitatio, virtute sui verbi: Sermo enim eius potestate plenus est. Sed quæritur, ex quo supra gratias egit patri, eò quod audiuit eum: quare non ait hic: *In nomine patris veni foras.* Et ad hoc respond. Chryf. quod oratio Christi fuit supra propter imbecilles, & imperfectiores, vt crederent, quod esset vna voluntas ipsius, & patris. Hic autē per res, id est, miraculū auctoritatē ostendit. Et hoc fuit suæ sapientiæ, per verba quidē condescensionem: per res vero potestatem ostendere. Hæc ille. Vt ergo ostenderet se esse verum hominē, gratias egit: vt ostenderet se esse verū Deū, ait: *Veni foras,* sua potestate sicut promiserat, supra: *Venit hora, quando omnes, qui in monumētis sunt, audiēt vocē filij Dei: Et statim prodiit ligatus institis,* id est, vittis. Instita dicitur vitta, quasi latum cingulū quo pueri ligantur, & c. vt enim ait Glosa: Sicut potentia Dei fuit, quod surgit: ita fuit, quod sic prodit, & c. Vnde Chryf. Vide opus testans eius auctoritatem: exiuit enim Lazarus compeditus. Et sequitur præceptio deligationis, ibi: *Soluite eum, & sinite abire.* Quæritur, cum esset euidentius miraculum, si deligatus omnino prodisset, quare nō sic fecit Dominus, Et ad hoc respondet Chrysof. quod vt non putaretur phantasia esse res, iussit eum soluere, vt tangentes, & propè eum facti videant: quoniam ille vere esset, scilicet Lazarus, & ait: *Sinite abire,* vt videant, quod non ad gloriationem fecit: non autem ait: *finite mecum ambulare,* vt monstretur, & c. Secundum August. Mortuus sub lapide, signat hominem reum sub lege, quæ non potuit iustificare. Remotio lapidis signat amotionem ponderis legis per gratiam, & libertatem spiritus: Vbi spiritus, ibi libertas. Quod enim Iesus lacrymatus est, & quod voce magna clamauit, signat

quàm difficile surgit, quem moles malæ consuetudinis premit. Quod autem processit ligatus: signat, quod quando contemnis, mortuus iaces: quando confiteris, procedis, adhuc tamen reus. Ideò vt soluerentur peccata dixit Deus ministris: *Soluite eum.* Hæc August. Vnde patet ex dictis, quod mortuus Lazarus signat peccatorem mortuum, cuius manus, & pedes sunt ligati, vt dicitur hic. Est enim peccator ligatus vinculis, prout ait Propheta: *Funes peccatorū circumplexi sunt me: Funibus peccatorum quisq; cōstringitur.* Vnde est ligatio multiplex. Vna est vinculis culpæ, quæ signatur hic. Alia est vinculis pœnæ: *Ligatis manibus & pedibus.* Super quod ibi Gregor. Tunc ligat pœna, quos modo à bonis operibus ligauit culpa. Pedes enim, qui visitare ægrum negligunt, manus, quæ nihil indigentibus tribuunt, ligatæ sunt, & c. Item est ligatio vinculis cōcupiscentiæ mortalis corruptionis: Et quoniā vincti pariter sine molestia, ibi Gregor. De vinculis mortalis corruptionis: *Corpus enim, quod corrumpitur aggruat animam.* Et ibi Gregor. multum de hoc: *Qui dimisit onagram liberum, & vincula eius quis soluit?* Ibi Gregor. bene de hoc: *Data sunt super vincula, & ligabunt te.* Ibi Gregor. de hoc bene. Peccata ergo ligant manus ne bona faciant, & ligant pedes, id est, affectus, ne bene velint. Et sudarium cooperit faciem, & oculos ne rectè videant. Et ideò peccator ligatus est mortuus. Vnde Chryf. Peccatores ligantur ebrietate in capite, quæ sensus ligat: auaritia in manibus, quæ non permittit eas extendere: sollicitudinibus in pedibus, & c. Et talis viuificatur gratia diuina in contritione, procedit manifestans se in confessione, soluitur à ministris in satisfactionis susceptione, quibus data est potestas clauium. Infra: *Quorum remisistis peccata, remittuntur eis.* Ideò ait Dominus leproso mūdato: *Ostēde te sacerdoti.* Et sequitur tertium, scilicet credulitas assistentiū, siue imitatio, ibi: *Multi ergo ex Iudæis crediderunt,* præmiraculi magnitudine: *Quidam verò abierunt ad Pharisæos,* siue annuntiando, vt crederent: siue potius pro dendo, vt sæuissent, secundum August. Et sequitur illa pars principalis, in qua Iudæorū dolosa machinatio de apprehendendo filio Dei, & occidendo ibi: *Collegerunt ergo Pontifices.* Vnde quidam diuidunt istā partē contra totā seriem præteritā à secūdo capitulo, vsq; huc. Nam hic, & consequenter narrantur præambula ad passionem, & concomitantia, & ipsa passio. Et secundū hoc, hæc pars in duas partes. Primò, narrantur antecedentia, & præambula passionē. Secūdò, narrantur concomitantia, ibi: *Hæc cum dixisset, egressus est.* Prima in duas. Primò, narratur Iudæorū maligna machinatio. Secūdò, narratur adnētus Domini in Bethaniam, qui erat locus vicinus loco passionis, & describitur eius progressus ad ipsum locum passionis, infra: *Iesus ergo ante sex dies Paschæ.* Prima in tres. Primò, narratur Iudæorū conspiratio. Secūdò, filij Dei discessio ab eis, ibi: *Ab illo ergo die.* Tertio, eorum conuentio in Ierusalem ad insinuandū filio Dei, ibi: *Proximum erat Pascha.* Ait ergo: *Collegerunt Pontifices, &c.* Vt enim clamat Chryf. O insania! qui in aliorum corporibus mortem superauit, morti tradere æstimabant: *Hic homo,* vt enim ait Chryf. Hominem adhuc vocant, qui tantam susceperant eius diuinitatis demonstrationē, & ideò adorare oportebat, & non æstimare hominem, & c. supra proximo: *Operibus credite: Venient Romani, &c.* Vt ait August. Temporalia perdere timuerunt, & vitam æternā non cogitauerunt, & sic vtrumq; amiserunt. Nam & Romani, & locum, & gentem destruxerunt, sicut prædixerat Dominus: *Videns ciuitatē fleuit super eam.* Et sequitur: *Prosternent te, & filios tuos, qui in te sunt.* Et subditur consilij d. firmatio: *Vnus autem ex ipsis Caphas nomine, &c.* Ait: *Expedit, vt vnus moriatur,* vt ait Aug. Hic docemur per homines malos prophetiæ spiritu futura prædicere, quod tamen Euangelista diuino tribuit sacramento. Vnde sequitur: *Hoc autem à semeripso non dixit, sed cum esset Pontifex, &c.* Sed quæritur qualiter ait: *Pontifex*

Psal. 118. b
Prin. 5. b

Matt. 22. b
Gregor. in
Euang. hom.
38. post med.
Iob 3. c

Gregor. Mor.
lib. 4. cap. 30.
paulo post
med.

Sap. 9. d
Iob 39. a
Gregor. Mor.
lib. 30. c. 12.
ante med.
Ezech. 3. g
Gregor. in
Ezech. lib. 1.
hom. 12.

Ioan. 20. f
Matt. 18. a

Aug. tract.
49. in Ioan.
ante med.
tom. 9.

Ioan. 18. a

Ioan. 13. a

Chryf. hom.
63. in Ioan.
post med.
tom. 3.
ibidem.

Ioan. 10.
Aug. tract.
49. in Ioan.
post medium
tom. 9.
Luc. 19. g

Aug. ibid.
paulo post.

Leuit 8. c
Aug. ibid.
post pauca.
Luc. 1. b

Aug. ibid.
propè finem.
Matt. 15. c

Aug. ibid.

Dionys. de
diuin. nomi-
nibus 4.

Aug. tract.
49. in Ioan.
propè finem.
tom. 9.

Gregor. Mor.
lib. 27. cap. 1.
ante med.
Num. 22. d

August. de
mirab. Sacr.
script. lib. 1.
cap. 34. 20. 3.
Aug. contra
Faustum,
lib. 16. c. 23.
tom. 6.
Num. 24. a

Num. 22. f

Aug. tract.
49. in Ioan.
propè finem
tom. 9
Chryf. hom.
64. in Ioan.
ante med.
tom. 3.

Macrob. de
somm. Scip.
lib. 1. cap. 3.
post medium.

Matt. 23. a

anni illius, cum Deus cōstituerit vnum bonū limum Sacerdotē, quo mortuo alius debebat succedere, & post. Et ad istud respond. Aug. quōd per ambitiones, & cōtētionē postea constitutū erat, vt plures essent, vt per annos singulos vicibus suis ministrarent, vt patet de Zacharia. Itē quæritur, qualiter ait Caiphā: *Non tantū pro gente, sed vt filios Dei congregaret*, cum ad ipsum spectaret tantum cogitare de gente Iudæorum. Et ad hoc respond. Aug. quōd Caiphā tantū agit de gēte, in qua erant oues, de quibus Dñs: Non sum missus, nisi ad oues. Sed tunc obiicitur, quōd nondū crediderant, & ita non erant oues Dei. Et ad istud respondet Aug. quōd hæc dicta sunt secundum prædestinationē: licet enim nondum crediderant: erant tamen credituri, qui erant prædestinati. Sed quæritur, qualiter per Caiphā, qui erat malignus, fuit prophetatum tantum bonum. Deus enim, qui est lux, in tenebris non lucet, & ita nō illuminat per malos. Item vt ait Dionys. Diuina bonitas in summa, & ab illis in media, & à mediis in infima descendit: Ergo prophetia vel illuminatio debet descēdere per malos ad ipsos electos Dei. Cum ergo quæritur, an Caiphā peccauit hoc dicendo: videtur quōd non, quia non dixit hoc à semetipso, vt dicitur in litera. Item hoc dixit, cum esset Pontifex illius anni, quod tribuit Euangelista sacramento, vt Aug. Ergo vt prius. Ad contrarium videtur, quia illud dixit, intendens mortem Christi. Sed intentio imponit nomen operi, siue affectus, vt dicitur de spiritu, & anima: Ergo peccauit. Et ad istud respondendum, sicut respondet Greg. in principio, loquens de asina Balaam, de qua: Sic irrationale animal, inquit, rationis verba edidit, nec tamen ad permutationem naturæ rationalis accessit. Ita sæpè quilibet indignus sancta verba per prophetiæ spiritum accipit, sed tamen ad promerendam sanctitatis gloriā non pertingit, vt & supra se loquendo emineat, & infra se viuendo torpescat. Hæc ille. Non ergo mirum si Deus, qui per os asinæ verba protulit, per malos futura reuelat, prout ait Aug. bene de hoc. Et de hoc similiter August. quōd in eo, scilicet Caiphā, egit propheticū chrisma, vt prophetaret: hoc autem vita impia, vt nesciens prophetaret. Similiter Balaā cum esset malus prophetauit: Dixit auditor sermonem Dei, iste autem nesciuit. Ad aliud respondetur magistraliter, quōd huius sermonis, scilicet: *Expedi, vt vnus moriatur pro populo*, duplex erat intellectus: vnus scilicet procedens ex peruersa intentione illius, & ille fuit carnalis: alius verò intellectus finalis ex diuina reuelatione, & ille fuit spiritualis. Vndè Spiritus sanctus non fuit vsus voluntate illius, quæ erat mala, sed locutione. Sicut spiritus formauit verba, vel Angelus per linguā asinæ. Et sic Caiphā peccauit ex peruersa voluntate, & praua intēctione: licet ex sacramento, quia fuit Pontifex, vt ait Aug. hoc protulerit. Ex his patet, quōd Deus reuelat praelatis maximè bonis, prout ait Chryf. Vides, inquit, quāta pontificalis potestatis virtus: etsi enim indignus existens re, id est, pontificatu, prophetauit, nesciens quid dicebat: & ore scil. illius solū vsa est gratia, contaminatum autem cor non tetigit. Multi denique alij futura prædixerunt indigni existentes. Et ibi bene de hoc, & multum. Vndè & gentiles dixerunt: somnia regum esse veriora, prout recitat Macrobius: ponens exemplū de Agamemnone recitante somnium suum ipsis Græcis euntibus ad bellū Troianū, & eos confortante, dixerūt, somnia regia esse veriora. Et patet hic, quōd Pōtiffices, & maiores amplius Christū impugnabant, ne amitterent principatum in plebes, quæ amabant: sicut improbat eis Dominus: *Amant primos accubitus in cœnis*. Et quia diligebāt temporales dignitates supra diuinum honorē, & supra Deum: idè meritò amiserunt, & fuerunt destructi à Romanis, scilic. à Tito, & à Vespasiano quadragesimo anno post passionem Domini. De hoc verò, quod ait: *Expedi, vt vnus moriatur*, in prædicabili collatione. Et sequitur secunda pars, in qua Saluatoris discessio ab eis: *Iesus ergo non palam, &c.* Sed quæritur,

quare hoc, cum posset esse cum eis, & non teneri, sicut supra proximo. Et ad hoc respondet Aug. quōd in hominis infirmitate viuendi exemplum discipulis demonstrauit: in quo apparet nō esse peccatum, si fideles aliquando oculis persequentium se subtraherent: *Sed abiit in regionem, &c.* Et in hoc figuratur transitus Christi ad gentes, vt habitum est supra: *Et ibi morabatur cum discipulis suis*, vt enim ait Chrysof. Humanè seipsum saluat, id est, humanitatem ostendens. Vnde nullus est secutus eum, scilicet præter discipulos: quando enim omnes lætantur, & festū celebrant, tunc discipuli sunt in periculis, scilicet cum Christo. Idè ait eis: Vos estis, qui permanistis mecum in tentationibus meis. Et patet mysterium: Ephrem interpretatur fructificatio: & signat populum gentilem, qui protulit multos fructus bonorum operum, ad quem tranſiuit Iesus, relictiſ Iudæis propter eorum perfidiam, ait Paulus: *Ecce conuertimur ad gentes: Sterilis peperit plurimos*. Vel potest signare animam sanctam, & fructiferam, in qua habitat Christus cum discipulis, id est, virtutibus disciplinantibus. Supra: Venit Iesus, & discipuli in Iudæā, & ibi demorabatur. Et de hoc ibi. Et sequitur tertia particula, in qua eorum conuentio ad insidiandum Domino: *Proximum autem erat Pascha*, in quo consuevit Dominus ascendere Hierosolymam iuxta præceptū legis, de ascendendo illuc in tribus solemnitatibus: *Et ascenderunt multi, &c. Vt sanctificarent se ipsos*, vt ait Chryf. Mirabilis purificatio cum contaminata optione, id est, voluntate, cum homicida mente, cum sanguinolentis manibus, &c. Idem Aug. Cruentum pascha sanguine Domini voluerunt Iudæi habere: illo enim die debuit agnus immolari. Sed illa celebratio fuit vmbra futuri, prophetia Christi venturi, prophetia illo sic passuri: vt transfret vmbra, & lux veniret: vt transfret significatio, & veritas teneretur. Habebāt Iudæi pascha in vmbra, nos in luce: ait Aug. Pascha nostrum immolatus est Christus: *Quærebant ergo Iesum*, sed male ait Aug. Quærebant enim Iesum, vt nec ipsi eum haberent, nec nos. Idè in Psalmo: *Confundantur, qui quærent animam meam*. Sunt autem, qui quærent bene, scilicet vt habeant. In Psalmo: *Non est, qui requireret animam meam*. Et quōd malè quærebant, patet: *Dederant enim Pontiffices mandatum, &c. Vt apprehendant eum*, scilicet ad occidendum, ait Glossa: Sed non sapientia, non est consilium contra Dominum: ipse enim consilia prauorum dissipat. Idè vt ait Chrysof. derisibiles facti effugit volentes eum interficere. Et appropriari facit, id est, anxari, virtutis demonstratione compungere eos volens. Et cum cœperint, sed illius concessionis. Vndè quando ait eis: *Ego sum*, venientibus ad capiendum eum, in terram ceciderunt, infra: Patet ergo ex dictis eorum continua malignitas, & Saluatoris potestas, & deliberata voluntas faciendi in die, & in loco, prout ipse disposuit: Ipse enim habet potestatem ponendi animam suam.

CAPVT XII.

Iesus ergo ante sex dies Pascha. Descripta eorum conſpiratione, hic de progressu Saluatoris ad locum passionis. Et hoc in duas partes. Primò de progressu Saluatoris, & peruentione ad locum. Secundò, de consolatione discipulorum, & confortatione, ac eruditione. Infra proximo: Ante diem festum Paschæ, &c. Istud vero capitulum in tres partes. Primò, de aduentu suo in Bethaniam, qui erat locutus proximus ipsi Hierosolymæ: & de factis ibidem. Secundò, de aduentu eius Hierosolymam, & de modo adueniendi, ibi: *In crastinum autem*. Tertio, de prædictione, siue prænuntiatione passionis suæ, & exhortatione discipulorum, ibi: *Erant autem gentiles*. In prima quinq;. Primò, aduentus Christi præmissio, & loci ad quem venit, & personarum descriptio. Secundò, Mariæ deuota veneratio ibi: *Maria*.

Tertio,

Aug. tract.
49. in Ioan.
in fin. tom. 9.

Chryf. hom.
64. in Ioan.
ante med.
tom. 3.

Luc. 22. c

Ephrem
uid signi-
ficat.
Act. 13. g
1. Reg. 2. a

Ioan 3. e

Exod. 12. a
Chryf. hom.
64. in Ioan.
ante med.
tom. 3.
Aug. tract.
50. in Ioan.
non longè à
princ. tom. 9.

Exod. 12. b
Aug. ibid.
post pauca.
2. Cor. 5. d

Psal. 39. d

Psal. 141. b

Iob 5. b

Chryf. hom.
64. in Ioan.
post med.
tom. 3.

Ioan. 28. a
Ioan. 18. b

Continua-
tio.

Ioan. 13. a
Diuisio.

Tertio, discipuli oblocutoria murmuratio, ibi: *Dixit ergo vnus.* Quarto, Mariæ excusatio, ibi: *Dixit ergo Iesus.* Quinto, Iudæorum aduentus, & illius aduentus ratio, ibi: *Cognouit ergo turba.* Et hoc est, quod ait: *Iesus ergo ante sex dies Pasche.* Et hoc conuenienter: vt enim ait Glof. Sciens eos conspirasse, venit quasi agnus ad victimam. Et hæc omnia sunt facta mysticè. Sex diebus omnia fecit. Et de hoc in Glof. *Venit Bethaniam,* quæ interpretatur domus obedientiæ: vt ostenderet, quod erat obediens patri: *Vbi fuerat Lazarus,* supra proximo. Et huc vt Iudæi confunderentur, vt ait Glof. *Fecerunt autem eis cœnam.* Et de hoc specialius: Cum esset Bethaniam in domo Simonis leprosi, venit mulier, & c. Vnde Chryf. Quidam aiunt quoniam in alia domo hoc factum est, & non in domo Lazari. Sed qualiter hoc? quia dicitur: *Scitis, quia post biduum Pascha fiet.* Et sequitur: *Cum esset in Bethania, accessit ad eum mulier.* Et idem dicitur. Et ad istud respondendum secundum Aug. quod peractis quæ narrata sunt, hic recapitulando commemorata sunt, cum sermo Domini narretur ante biduum Paschæ. Vnde hic veritas historiæ textitur, ibi vero recapitulando commemoratur factum, & obuiatio populi narratur. De cœna vero, & victione ista: *Et Martha ministrabat,* suo more. Maria autem discipula erat, & ad ipsum solum Christum, sc. circuminstituit, honorem: Maria sedebat, & c. *Lazarus vero,* & c. Vt ait Chryf. hoc fuit signum resurrectionis, sc. post dies multos viuere, & manducare. Vnde manifestum est, quoniã in domo eius pulmentum erat, id est, cœna. Et de hoc Aug. Ne putarent phantasma esse: *Lazarus vero v. as erat ex discumbentibus.* loquebatur, epulabatur, veritas ostendebatur, infidelitas confundebatur. et patet hic mysterium: Bethania interpretatur domus obedientiæ, & signat animam humilè, & obedientem, ad quam venit Dñs, & cum ea cœnat: Si quis audierit vocem meã & aperuerit ianuã, intrabo ad illum, & cœnabo cum illo. In qua anima debet esse Martha, scil. perfectio operationis. Vnde interpretatur, tributum eorum. Et hoc est tributum quod debet reddi Domino: Cui tributum, tributum. Itẽ debet esse Maria, sc. amaritudo contritionis, interpretatur enim, amarum mare: Magna velut mare cõtritio tua. Item debet esse Lazarus, qui interpretatur, adiuutus à Dño, sc. pietas miserationis: illi enim est adiuuare animas, & misereri, qui est à Deo adiuutus: Nõne oportuit te misereri, sicut & ego tui misertus sum? & c. Vel istæ tres personæ significant triplicem modum viuendi, vt habitum est supra proximo. Et sequitur secundum: *Maria ergo accepit librã,* in quo notatur mēsurã: *Vnguenti nardi,* id est, de foliis nardi, quæ est herba aromatica: *Pistici,* sic dicti à loco, prout ait Aug. *Preciosi.* Et in hoc Dñi honorabilitas à Maria. Marc. vero dicit: *Nardi spicati: Et unxit pedes & c.* Et in hoc effusa largitas: *Et domus impleta est odore.* Et in hoc patebat vnguenti virtuositas. Sed qualiter ait hic, quod unxit pedes, & caput, cū dicitur, quod vnguentum effudit super caput eius. Et ad istud reddendum, quod sicut patet ab Aug. Sepe quod vnus spõ. Euang. narrat secundum seriẽ historiæ, alias narrat per recapitulationem, vt dictum est supra eodẽ: Sic quod vnus omittit, alius narrat, quia & pedes, & caput unxit: prout hic narratur. Matth. verò narrat, quod effudit super caput, forte, quia pars principalior est. Mysteriũ huius patet ab Aug. Per librã vnguenti iustitia, qua iustitia vnguntur pedes Dñi, sectando vestigia eius: *pisces,* interpretatur fides: Iustus ex fide viuunt. Per capillos signantur temporalia, quæ sunt ministranda pedibus Dñi, id est, pauperibus. Et de hoc amplius in collatione prædicationis, infra. Et sequitur tertium, sc. murmuratio discipuli, ibi: *Dixit ergo vnus ex discipulis eius: Iudas Iscariotes,* à loco sic dictus. Et in hoc notatur à Christo honorabilitas eius: *Qui erat eum traditurus.* Et in hoc notatur eius ingratitude, & malignitas: *Quare hoc vnguentum,* & c. Quæritur, sic obiicit Chryf. cum dicitur, quod hoc videntes discipuli indignati sunt, quia ait hic, quod Iudas tantum sic locutus est: Et ad hoc respõdet, quod & om-

nes, & ille locuti sunt: sed nõ eadẽ optione, id est voluntate, quia Iudas magis maligna voluntate. Ideo sequitur: *Dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebat ad eum.* Sed qualiter hoc, ex quo erat quasi dispensator, videtur quod ad eum pertinebat. Et ad hoc respondendum, quod loquitur, quãtum ad affectum suum, quia nõ afficiebatur ad pauperes, nõ quãtum ad officium: *Sed quia fur erat, & oculos habens,* & c. Et ex hoc patet, sicut ait Aug. quod nõ tunc perit, quando accepit pecuniã, vt traderet Dñm, sed iam furor erat, & sequebatur perditus Dñm non corde, sed corpore. Erat enim vnus ex eis diabolus, supra: *Et ipse portabat ea, quæ mittebantur,* sc. ministerio, sed exportabat furto, ait Aug. Sed quæritur, qualiter hoc: erat vnus ex discipulis habens oculos, ex quo prohibuit Dñs discipulis: *Nolite portare sacculum, & c. et nolite possidere aurum, neq; argentum.* Ex quibus videtur, quod nõ debuit Dominus sustinere, quod discipuli portarent oculos: ipse enim non potuit habere, quod prohibuit. Sicut ait Hieron. loquens de calceamentis. Et ad istud respondet Aug. homilia dicta, quærens quare habuit oculos, cui angeli ministrabant. nisi quia ecclesia ipsius oculos habitura erat. Et Glof. hic: *Oculos habet in sumptus pauperum condescendens infirmis.* Ob ergo exemplum ecclesiæ, sic constituit Dñs: ipse enim fuit, quasi exemplar vitæ omnium. Et ideo licet prohibuerit Apostolis possidere aurum, & portare sacculum & perã: dispensatiuè tamen permisit portare oculos, in quibus portabantur, quæ mittebantur, non quæ possidebantur. Vnde nõ ad suum vsu, sed ad pauperum, & ad horum curã. Et de hac quæstione amplius infra proximo. De eadem patet à Hieron. vbi solui iussit didrachma, & pretium fuit in ore piscis. et de hoc in Glof. Similiter: Quando misi vos sine sacculo, & c. Item quærit Chryf. vt quid commisit oculos pauperum furi, & eum dispensare fecit? et ad hoc respondet, quod ideo sic fecit, vt omnem occasionem, scil. excusationis ei auferret, quia ex oculis habebat concupiscentiæ mitigationem. et fuit patens, quod propter solam nequitiam tradidit Dominum. Vel secundum Aug. & hoc fecit Dominus dans exemplum ecclesiæ, fures cum patitur, toleret. Ideo fuit vnus malus inter duodecim, vt nos malos toleremus, ne corpus Christi diuidatur. et sequitur defensio mulieris, siue excusatio à Salvatore, ibi: *Sinite illam.* Quæritur, quare Dominus non corripuit Iudam, sic iniuste indignantem? et ad hoc respondet Chryfost. quod multa longanimitate conuertere eum volebat. et hoc supra corripuit eum, quãdo ait: *Vnus ex vobis diabolus est.* Supra: *Nec tamen molliuit eum redargutio: Sinite,* inquit: *illam, vt in die sepultura mea seruet illud.* Sed qualiter potuit hoc fieri, cum dicitur, quod effudit vnguentum super caput eius: ergo non potuit seruari. et ad istud respondendum secundum Glof. hic, quod intelligendum est: *Sinite,* vt seruet illud, id est, partem illius, & c. *Me autem non semper habetis.* Cum dicitur: *Vobiscum sum, vsq; ad consummationem sæculi,* qualiter ait hic: *Non semper me habebitis?* et ad istud respondet August. dupliciter. Primo modo, quod hic loquebatur ad Iudam, sed vnus malus, corpus malorum signat, sicut vnus bonus corpus bonorum, vt Petrus. Dicens ergo hic Iudæ, significauit, quod mali manentes mali, non erant eum habituri. Vel aliter, quod non erant eum habituri secundum naturã humanam assumptam, siue præsentia carnis. Secundum tamen maiestatem, prouidentia, & inuisibilem gratiã semper impletur illud: *Vobiscum sum.* Hæc ille. et ista verba erant sufficientia mollire Iudam & tamen nihil horum insanientem fecit eum molliri, ait Chryf. ex dictis patet, quod nullus debet gloriari de sublimitate honoris, vel dignitatis, vel professionis, nisi habeat vitam condecens dignitati. Iudas enim fuit vnus ex discipulis Domini, & tamen perditus & damnatus: *Nolite gaudere, quia spiritus vobis subiiciuntur: sed in hoc gaudete, quod nomina vestra scripta sunt in cœlis.* Item patet ex dictis, quod non de-

Isa. 51. c.
Bethania.
Phil. 2. d.

Marc. 14. a

Chryf. hom.
64. in Ioh.
post med.
10. 3.

Mat. 26. a
Marc. 14. a
Aug. de con-
cord. Euang.
lib. 2. c. 78.

tom. 4.
Mat. 21. b
Mat. 26. a
Luc. 10. c
Ibidem.

Chryf. hom.
64. in Ioh.
post med.
tom. 3.

Aug. tract.
50. in Ioh.
ante med.
tom. 9.

Apoc. 3. d

Rom. 13. b
Maria.
Thren. 2. a
Lazarus.
Mat. 18. d

Aug. tract.
50. in Ioh.
ante med.
tom. 9.

Marc. 14.

Mat. 26. a
Aug. de con-
cord. Euang.
lib. 2. c. 78.

tom. 4.

Aug. tract.
50. in Ioh.
ante med.
tom. 9.

Abac. 2. c
Capilli.

Iscariotes.

Chryf. hom.
64. in Ioh.
circa med.
tom. 3.
Mat. 26. a

Aug. tract.
50. in Ioh.
post med.
tom. 9.
Ioh. 12. a
Aug. ibid.

Mat. 10. b
Ibi uem. b

Hieron. de
Eustoch.
ep. 22. ante
med. 10. 1
Aug. tract.
50. in Ioh.
post med.
tom. 9.

Hier. Com.
in Mar. lib.
3. c. 17. prop.
f. 10. 6.
Mat. 17. d
Luc. 22. d
Chryf. hom.
64. in Ioh.
post med.
tom. 3.

Aug. tract.
50. in Ioh.
post med.
tom. 9.

Chryf. hom.
64. in Ioh.
post med.
tom. 3.
Ioh. 6. g

Mat. 26. a

Mat. 28. d

Aug. tract.
50. in Ioh.
post med.
tom. 9.

Mat. 28. d

Chryf. hom.
64. in Ioh.
post med.
tom. 3.

Luc. 10. g

bent gloriari aliqui de affluentia rerum temporalium nisi fuerint boni. Iudæ enim furi, & latroni fuerunt commissi loculi. De talibus: Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad infernum descendunt. Item patet hic exemplum, quod boni non sunt contemnendi, licet, sit malus inter eos, dum nõ faueant malitiæ illius. Vnde, & discipulierant electi, licet Iudas malus esset inter eos. Itē patet hic exemplū bonis tolerādi malos, provt ait Aug. in fauendo eis, sed longanimitē expectando, & patientia. Et sequitur vltimū: *Cognouit turba, &c.* Vt ait Aug. Curiositas eos adduxit, non charitas. Vnde sequitur: *Venerunt non propter Iesum, sed vt Lazari viderent.* Plus enim curabant videre resuscitatū, quam credere resuscitanti. Et quia sic veniebant propter Lazarū: *Cogitauerunt Principes eum occidere,* à quibus oriebatur tota malitia, quia multi ex turba credebant, sed nõ ex principibus supra. Et vt ait Aug. patet stulta eorum cogitatio, & cæca sequitā. Dñs, qui suscitare potuit mortuū, nonne posset suscitare occisum? quasi diceret: planū est, quod posset. Sed quæritur, qualiter nõ cogitabāt interficere Dominū, qui dederant mandatū, vt apprehēderent eū, supra proximo? Et ad istud respondet Chryf. quod furorem eorū extinxerat, sedans eos recessione, qua abiit in regionē iuxta desertū, supra proximo. Et patet eorū iugis malignitas, & immitigabilis, nec documentis, nec miraculis, nec exemplis dimiserunt persequi Dominū & miracula eius, & facta. Et sequitur illa pars, in qua descriptio aduentus Saluatoris in Ierolymā: *In crastinum vero, &c.* Et ibi tria. Primò narratur obuiatio populi ipsi Saluatori, & modus obuiationis. Secūdo, subditur descriptio modi, quo ipse venit, ibi: *Et inuenit Iesus asellū.* Tertiò, subiūgitur populi testimoniū ipsi Saluatori, nec non & Phariseorū murmuratio, ibi: *Testimoniū ergo. In crastinū autem,* sc. die Dominica: *Turba multa, &c.* Cum audissent, quia Iesus venit, id est, in veniendo erat: *Acceperunt ramos palmarū,* ad literam, habentes occasionē ex veteri Testamento: *Afferte frondes oliuæ, & frōdes ligni pulcherrimi, & ramos palmarū Et processerunt obuiā ei,* quo processum, siue processione signat: *Processio Ecclesiæ in ramis palmarū, in qua processione, planius: Et clamabant: Osanna:* Vt ait Aug. Vox obsecrantis est magis affectum iudicans, quam rem aliquam: sicut sunt quædam interiectiones in Latina lingua, quas vel dolentes dicimus, vt heu: vel delectantes, vt nath. vel cum admirantur, & dicimus. O rem nouā! &c. Nec enim Græcus, nec Latinus interpretari potuit: sicut & Racha. quæ est interiectio affectū indignantis ostendens: *Benedictus qui venit in nomine Domini,* sicut ipse prædixerat, supra: *Ego veni in nomine patris mei: Rex Israël.* Credebant enim ad literam ipsum esse regnaturum, scilicet temporaliter. Vbi de hac processione clamabant: *Benedictum, quod venit regnū patris nostri Dauid.* Sed quæritur, quid mouit eos ad ista facienda, ex quo supra proximo dederant mandatū Pontifices, vt apprehenderent eum, scilicet ad occidendū? Et ad hoc respondendū est, quod illud mouebat eos exterius, scilicet miraculum de Lazari suscitatione, & miraculi manifestatio, quod viderant eum discumbentē & manducantem. Vnde Chrysof. Nullum signū ita euolebat eos, id est, attrahebat ad Christum, vt quod Lazari, scilicet resuscitatio. Multitudo enim, quæ præibat, & sequebatur, erat sufficiens immittere eos, id est, princeps in agoniam, id est, in timorem. Hæc ille. Ideò dicitur, quod commota est vniuersa ciuitas, populi autem dicebant: *Hic est Propheta: intus autem impellebat eos Spiritus Christi, volentis adimplere dispensationē suæ passionis: Hoc totum factum est, vt adimpleretur quod dictum est per Prophetam, &c.* Sed quæritur, qualiter Saluator sustinuit hanc obuiationem, & hunc honorē. Supra enim fugit honorē, quando volebat eum facere Regem, & supra ait: *Gloriam meam non quæro:* Ergo videtur, quod non debuisset prædicta sustinuisse. Et ad istud respondendum est, quod iam aduenerat tempus passionis, & ideo se manifestabat, & obuiationē populi,

& laudes sustinuit, ob adimplentiōē scripturarum, & prophetiarū, vt dictum est, & ob inductionē multorū ad fidem, quia mox erat passurus, & ex multitudine exhibiti honoris augebatur ignominia passionis. Itē quæritur de contrarietate literæ, quæ videtur, quia dicitur: *Ite in castellum, quod contra vos est, &c.* & quod sedit super asinam, & pullū eius. Et similiter hic dicitur, quod sedit super asellum, &c. Et ad istud respondendum est secundum Chrysof. quoniam vtraque facta sunt, scilicet quod sedit super asinam, & pullum eius. Et primo super asinam, postquam soluta est: deinde dicentibus discipulis sedit super pullum. Et hoc fuit mysteriū, quod primo Christus sedit in Iudæa, & quasi super veterem synagogam: deinde super Ecclesiam conuersam ex gentibus. Et quod vnus Euangelista omittit, alius narrat. Vnde Aug. Hic breuiter dictum est, apud alios Euangelistas plenissime legitur, quemadmodum sit factū. Et de ista obuiatione, & modo obuiationis Magister in historiis. Secundum Aug. vero, rami palmarū laudes erāt signatēs victoriā, qua erat Dominus per mortē superaturus, & trophæo crucis de diabolo mortis principe triumphaturus: *Palam triumphans illos in semetipso.* Vnde notandum, quod triplicem honorem Christo detulerunt in ista serie in typū triplicis dignitatis, vel excellentiæ in Christo. In typum enim, & figurā maiestatis, & omnipotentis acceperunt ramos palmarū. Palma enim dicta, quia manus victricis ornatua est. Est enim arbor insignis victoriæ procero ac decoro virgultu, vt ait Iudorus: *Sicut palma multiplicabo dies.* Ibi Greg. bene. Palma tardē proficit, sed diu in viriditate superstit: inferius aspera est, & aridis corticibus obuoluta: superius visu & fructibus pulchra, & in imis minori amplitudine exurgit, superius vero maioris est amplitudinis. Vnde Greg. Quæ tenuis ab imis proficit, vastior ad summa succrescit. Per palmā ergo signatur virtuositas potentis, & triumphus victoriæ: *Statura tua assimilata est palmæ.* In Psalmo. *Iustus, vt palma florebit.* In typū vero, & figurā suæ veritatis, & sapientiæ, & suæ dignitatis pastoralis in regendo processerunt obuiā ei, quia per ipsum gratia, & veritas. Supra: *Ipsa enim liberavit eos de iugo legis, & de iugo omnis captiuitatis.* Supra: *Si filius liberavit vos, liberi estis.* Et ipse erat verus pastor emittēs oves, &c. Supra: *Vnde Glos. hic: Ecce oves veniunt ad pastorem, &c.* In mysteriū vero, & figurā suæ misericordiæ, & beneficietis clamabāt: *Osanna, Osanna,* vt ait Hieronymus: *Hosiah, saluifica interpretatur: anna interiectio est deprecatis.* Inde *Osanna saluifica obsecro: Ipse enim Saluator mudi supra.* Et in hoc professio suæ diuinitatis: *Tu es Deus absconditus, Deus Israel, Saluator &c. Benedictus qui venit.* Et in hoc professio suæ humanitatis. Supra: *Lux venit in mundū, &c.* Et de ista professione Bernardus bene ait, quod ramos cedūt de arboribus, qui exēpla patrū prædicāt, vel excerpunt: sicut obedientiā Abraham, castitatē Ioseph. & sic de aliis Vestimēta prosternunt, qui eleemosynas largiūtur. Ad modū asini, super quē Christus, sedit, exhibent se, qui obediunt Christo: quorum quilibet potest dicere: *Factus sum vt iumentū apud te.* Primi sunt prælati. Secundi sunt sæculares. Tertij, sunt religiosi. Et idē Bernard. quod processioni cōiuncta est passio, vt discamus in nulla lætitia sæculari, id est, huius sæculi habere lætitiā: *Extrema enim gaudij læt' occupat.* Processus plausū, passio planctum designat. Et ibi bene de ista processione, & de ordinib. qui fuerunt in ea, & de illis, qui debēt esse in processione spirituali. Et sequitur secunda particula, sc. descriptio modi, quo Christus venit Hierolymā: *Et inuenit Iesus asellū.* sicut dictum est ab Aug. Breuiter dictum est hic, quod plenissime, quæ admodum sit factū, alij Euang. dixerunt: *Et sedit super eum.* Prius enim super asinā, deinde super pullū, vt dictū est. Et hoc propter figurā, & mysterium, *Sicut scriptum est: Noli timere.* Litera enim ibi: *Exulta satis filia Sion: Ecce Rex tuus super pullum asina.* Vt enim ait Chryf. Eorū Reges iniusti erant, & auari. Ideò ait nunc

confidet:

Iob 21.6

Aug. tract. 50. in Ioan. 1. ost med. tom. 9. ibidem. vers. fin.

Ioan. 7. c. Aug. ibid. prope finem.

Ioan. 11. g. Chryf. hom. 65. in Ioan. ante med. tom. 3. ibidem.

2. Esdr. 8. d. Matt. 11. b

Aug. tract. 51. in Ioan. non longè à princ. tom. 9.

Mat. 21. a

Ioan 5. g

Mar. 11. d

Chryf. hom. 65. in Ioan. ante med. tom. 3. Mat. 21. c

Ibidem c

Ioan. 6. b. Ioan. 8. f

Mat. 21. a. Zach. 9. b

Chryf. hom. 65. in Ioan. ante med. tom. 3.

Aug. tract. 51. in Ioan. ante med. tom. 3.

Ibid. non multum à princ. 1. Col. 2. c

Ibid. Etym. lib. 17. c. 7. in princ. Iob 29. c

Greg. Mor. lib. 19. c. 16. Ibid paulo post. Cant. 7. c

Ioan. 1. a

Ioan. 8. d. Ioan. 10. c

Hier. 145. ad Damasc. post med. tom. 3.

Ioan. 4. a. Isa. 45. c. Ioan. 3. c. Bern. ser. 1. in Dom. in ram. palm. vers. fin.

Ibid. ser. 2. prope princ. Prou. 14. b

Aug. tract. 51. in Ioan. ante med. tom. 9. Zach. 9. b. Chryf. hom. 65. in Ioan. ante med. tom. 3.

confide: Hic enim, id est, Christus non talis, sed mitis, & mansuetus. Non enim exercitum trahens intravit, sed asinum solum: ipse enim est Rex verus. Vnde Aug. Quid magnum fuit Regi saeculorum, & Regem fieri hominum? Et ibi bene de hoc. Et Glossa similiter: Rex non terreno amore, quod parum est, sed quia regit mentes: ipse enim est Rex regum. Secundum August. in illo populo erat filia Sion, quia in illis erant oves, quae vocem pastoris audiebant, & pro illis hoc dictum est. Per pulum asinae cui nullus hominum insedit, populus gentilis, qui legem Domini non suscepit. Quia ut ait Greg. super illud: Quingentae asinae. Nomine asinorum significatur aliquando stultorum pigritia: Non arabis in boue, & asino, id est, fatuos cum sapientibus, in praedicatione non sociabis. Item aliquando petulantium luxuria signatur: Quorum carnes sunt, ut carnes asinorum. Aliquando nomine asini signatur simplicitas gentilium: Cognovit asinus praesepe Domini sui Et sic sumitur hic. De isto autem Rege in collatione praedicabili. Et licet praedicta esset prophetata de Christo: tamen haec non cognouerunt discipuli, sed tunc: *Sed quando glorificatus est*, scilicet post resurrectionem, sicut supra: Soluite templum hoc. Et ideo ignorabant plura, quia illis non reuelavit, ait Chrysost. *Tunc enim recordati sunt*, spiritu reuelante: *Et haec fecerunt ei*. Et non alia, quam quae Scripta sunt, ait Aug. ubi supra: Et patet hic ignorantia discipulorum ante reuelationem Spiritus, quam reuelationem promisit eis Saluator, infra: Cum venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem, &c. Et sequitur testimonium turbae de ipso Salvatore: *Testimonium perhibeat turba*, quae viderat miraculum de Lazaro: Et obuiam venit ei turba, scilicet qui audierunt, &c. Ex visu vero miraculi, & ex auditu venerunt obuiam Christo. Et licet ita turba testimonium perhiberet, tamen: *Pharisaei ex avaritia, & invidia, & malitia: Dixerunt, &c. Ecce totus mundus post eum vadit*. Ut ait August. Turba turbavit turbam: quid inuides caeca turba? quia post eum ita id est, vadit, per quem factus est mundus: Haec ille. Et ut ait Glossa: Hic prophetant nescientes, post enim resurrectionem totus mundus credidit in eum, id est, multi de toto mundo: postquam in omnem terram exiit scelus Apostolorum sicut fuit promissum per Prophetam: Omnes isti congregati sunt, venerunt tibi: Multi ab oriente, &c. Et sequitur illa pars, in praedicatione, siue reuelatione futurae passionis, & implicita eruditione, & exhortatione discipulorum: *Erant autem quidam gentiles*. Et haec pars in duas partes. Primum, narratur de aduentu gentilium, & de petitione. Secundum, de passionis reuelatione, ibi: *Respondit autem Iesus*. Et hoc est, quod ait: *Erant autem gentiles*. Ait ergo: Glossa. De Iudaeis erant, qui clamabant, modo gentiles quaerunt: Christus enim fuit lapis angularis coniungens utrumque populum, quasi duos parietes: Ecce mittam in fundamentis Sion lapidem. Hic enim factus est in caput anguli, ait Propheta: *Ex his qui ascenderant, &c.* Alienigena qui venerit de terra longinqua, & adoraverit in loco isto, tu exaudies, &c. Hi enim erant profelyti, ait Glossa: *Et accesserunt ad Philippum*. Et ideo forte ad illum accesserunt, quia erant de eadem patria, &c. *Et ille dicit Andream*, qui prius crederat, supra: Et in hoc humilitas Philippi: *Et dixerunt Iesu*, quia forte dubitabant, eod quod dixerat Dominus: In viam gentium ne abieritis, sicut patet ex Chryso. Ut enim ait idem Chryso. Hi gentiles prope existentes venerant adorare, ut profelyti fiant: Dicuntur autem profelyti, qui ex gentibus Iudaei efficiebantur. Et patet hic discipulorum benignitas, quod audierunt petitionem gentilium: & appetibilitas salutis eorum. Item patet honorabilitas eorum ad Magistrum, & discretionis veritas. Post autem deliberationem & collationem de petitione gentilium, venerunt ad Iesum, Et patet hic exemplum commorantibus in societate magnatum, exponere eis petitionem pauperum. Et sequitur illa pars, in qua de reuelatione passionis. Et illa pars in tres. Primum, de reuelatione passionis, & eius ratione. Secundum, de testi-

ficacione clarificationis sequentis passionem, ibi: *Venit ergo vox*. Tertio de dubitatione turbae audientis, & eius eruditione, ibi: *Turba ergo*. Ait ergo: *Iesus autem respondit: Venit hora*. Vnde ibi adhuc tria. Primum, ipsa reuelatio passionis. Secundum, eius ratio, ibi: *Amen dico vobis*. Tertium, ipsius oratio, siue supplicatio, ibi: *Nunc anima mea*. Ait ergo: *Venit hora, ut clarificetur*. Sed quaeritur, qualiter hoc? quia modica fuit clarificatio ab his gentilibus. Et ad istud respondendum secundum Glossam, quod haec clarificatio non fuit de istis, sed occasione eorum annuntiat plenitudinem gentium futurarum venturam ad fidem. Et quoniam altitudinem glorificationis oportuit ut praecederet humilitas passionis, sicut continuat Aug. ideo sequitur, scilicet ratio passionis: *Nisi granum frumenti mortuum fuerit*. Et ut ait Aug. Ipse fuit granum mortificandum in infidelitate Iudaeorum, multiplicandum in fide populorum: Filius enim Dei erat granum purum, viuendum, & vigorosum, & sapidum, & fructuosum: Quid bonum, & quid pulchrum, nisi frumentum, & vinum germinans virgines. Et istud granum fuit mortuum in passione, & attulit multum fructum, id est, multitudinem credentium. Sic: Si posuerit animam pro peccato, videbit semen longaeuum. Et de hoc in collatione praedicabili. Et quia sic erat moriturus filius Dei, hortatur ad passionis suae sectanda vestigia: *Qui amat animam suam, sicut continuat Aug.* id est, qui amat animam suam, perdet: & ideo si cupis vitam tenere cum Christo, noli timere mortem pro Christo. Et consimiliter, qui odit animam suam, scilicet in hoc mundo, amat, ut ait August. Mira sententia, quem admodum sit hominis in animam suam amor, ut pereat odium ne peccat, &c. Sed quaeritur, qualiter potest quis odire animam, cum dicatur: Nemo carnem suam odio habuit. Et ad istud respondendum est, quod anima dicitur aliquando pro vita naturali, supra: Potestatem habeo ponendi animam meam. Et infra: Pono animam meam pro te, aliquando vero sumitur anima pro vita concupiscentiali: Si praestes animam tuam concupiscentias tuas, in gaudium te venire faciet inimicis tuis. Aliquando vero sumitur pro vita spirituali: Qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Pro ut verò sumitur secundo modo, sic est odienda: Qui non odit patrem, &c. Et sequitur: Adhuc, & animam suam. Super illud Gregorius: Animam nostram bene odimus, cum eius appetitum frangimus, eius voluptatibus reluctamur. Et ibi bene, & multum de hoc: Saluam facere, perdet eam. Super illud Gregorius de hoc, per totum. Et Augustinus similiter. Sed obiicitur, quod non solum hic hortatur ad odiendam vitam concupiscentialem de qua dictum est: sed ad odiendam & ponendam animam, id est, vitam naturalem in morte pro Christo. Et ad istud respondendum est, quod vita concupiscentialis odienda est, mortificatio suas concupiscentias modo dicto. Anima vero, ut sumitur pro vita naturali, non est odienda, nec morti exponenda simpliciter, sed est ponenda in morte pro Christo. Vnde Augustinus: Cum talis articulus venerit, ut haec conditio proponitur, aut faciendum esse contra Dei praecipuum, aut ex hac vita emigrandum, ibi eligat Deo dilecto mori, quam offenso vivere. Ibi recitat errorem, & damnat eorum, qui seipos occidunt. Et posset esse thema de vno martyre: *Qui odit animam suam*. Et insinuantur tria. Quorum primum est vitae concupiscentialis animalitas, ibi: *Animam suam*. Secundum est eius debita mortificabilitas, ibi: *Perdit eam*. Tertium est mortificationis fructuosa utilitas, ibi: *Inueniet eam*. Per animam vero vitae concupiscentialis, ut dictum est, quae est perdenda, id est mortificanda. Et de hoc Bernardus bene: *Qui perdidit animam suam, &c.* De anima ait Apostolus: Non facio animam meam pretiosorem, quam me. In hoc, quod ait: *Me*, mentem rationemque nominat. Per: *Animam*, hoc interius, quod carni animandae accommodatum est. Et sequitur: Si propriam deferas voluntatem, si corporis voluptatibus perfecte renuties, si carnem crucifigas, si me-

Aug. tract. 51. in Ioan. ante med. tom. 9. Apoc. 19. a Aug. ibid. post pauca.

Greg. Mor. lib. cap. 7. post med. lob 1. a

Deut. 12. a Ezech. 23. c Isa. 1. a

Ioan. 2. d Chryso. hom. 65. in Ioan. ante med. tom. 3. Aug. tract. 51. in Ioan. ante med. tom. 9. Ioan. 16. c

Aug. ibid. paulo post

Isa. 60. a Matt. 8. b

Isa. 28. d Psal. 117. c 3. Reg. 8. e

Chryso. hom. 65. in Ioan. ante med. tom. 3. Matt. 10. a

Chryso. ibid. paulo ante

Rom. 11. a

Aug. tract. 51. in Ioan. circa med. tom. 9. Ibidem post pauca. Zach. 9. d

Isa. 53. d

Aug. tract. 51. in Ioan. circa med. tom. 9. Ibid. post pauca.

Ephes. 5. g

Ioan. 10. b Ioan. 13. d

Eccl. 18. d

Luc. 14. c

Gregor. in Euang. hom. 37. ante medium. Matt. 10. d

Gregor. in Euang. ho. 32.

Aug. tract. 51. in Ioan. post med. tom. 9.

Bern. ser. 30. in Cant. post med. d. Ait. 10. e

bra mortifices, imitatorē Iulii te esse probabis. Et post: Animam enim perdet quis, seu ponēdo, vt martyr, seu affligendo, vt pœnitens. Hæc ille. Et ibi multū de hoc. Huius autem mortificationis vtilitas est animam inuenire, quod est salutem æternam assequi: Si enim socij passionum fueritis, & consolationum. Et ideo sequitur: *Si quis mihi ministrat me sequatur*, scilicet mecum mortem sustinendo: Christus enim passus est nobis relinquens exemplum, vt sequamur vestigia eius. Sed quo fructu, qua mercede, quo præmio: cut querit August. Ideo sequitur: *Et vbi ego sum, illic & minister meus erit*. Et hoc est magnū præmium, vt ait Aug. Gratis ametur & operis, quo ministratur illi pretium sit, esse cum illo. Vbi enim bene erit sine illo, aut male cum illo? Hæc ille: Et sic semper cū Domino erimus. Et de hoc in collatione prædicabili. Et sequitur quasi dictum prius exponēdo, sicut Aug. continuat: *Si quis mihi ministrauerit*, scilicet sic me sequendo: *Honorificabit eum pater meus*, scilicet vt sit cum filio eius. Quem enim maiorem honorem accipere poterit adoptatus, quam vt sit ibi, vbi est vnicus: non æqualis factus diuinitati, sed consociatus eternitati. Hæc ille: Gloria enim, & honore coronasti eum, ait Propheta. Est enim honor falsus, siue fallibilis, qui non procedit ex virtute. Est enim honor in honorante, ait Sapiens: quia potest honorare, quos vult. Et iste est honor inanis, & breuis & variabilis: Qui tribuit insipienti honorem, &c. Et iste honor est nociuus, vt sæpè. Honoris enim magnitudo est additamentū pœnæ his, qui non diligunt manere, id est, viuere secundum honorem, ait Chryl. Vt enim ait Bernardus: Qui non de amore venit honor, non honor est sed adlatio. Ideo Noli quærere ab homine cathedram honoris. Item est honor humanus, siue naturæ humanæ conditæ, de quo in Psalmo: Homo cum in honore esset, nō intellexit, vt enim ait Aug. Honor hominis verus, est imago & similitudo Dei: dedecus similitudo pecoris: Ne des alienis honorem tuum, &c. Item est honor virtutis gratuita, imaginem deformatam reparantis: Flores mei fructus honoris, & honestatis. Et Sapientia: Propter hanc habebō claritatem ad turbas, & honorem. Vt enim ait Chrysost. Nihil honorat, vt virtus. Item est honor gloriæ magnificentis, de quo in figura: Hoc honore dignus est, quemcunq; rex honorare voluerit. Et iste honor est sumus, tum à parte Dei patris honorantis, tum à parte filij cum quo, & corā quo est ipse honoratus: prout dicitur hic, & vt ait Aug. prius: quod non est maior honor, quam quod adoptatus sit, vbi est vnicus. Est etiam summus, & delectabilissimus ex conscientia meritorum, propter quæ sic honoratur. Ministrandum est ergo incunctanter Deo, qui sic honorat ministerium, siue in ministrantem tam excellenter, tam multipliciter, quam perennitèr. Et sequitur illa pars, in qua Saluatoris oratio, siue supplicatio: *Nunc anima mea turbata est*, sicut continuat Aug. inquirens. Vnde turbata est anima tua Domine? Et respondet: Nos in se transtulit, nos in se suscepit, caput nostrū membrorum suorum suscepit affectum: sicut supra in suscitatione Lazari dicitur: Turbauit semetipsum. Oportebat enim, vt mediator Dei & hominū, sicut nos excitauit ad summa, ita nobis pateretur ad infima. Hæc ille. Et ideo sequitur *Quid dicam*, quem inuocem, scilicet patrem. Ideo sequitur: *Pater saluifica me ex hac hora*, scilicet passionis. Et de hoc in Glossa: Pater si possibile est, trāseat calix, &c. Sed propterea veni in hanc horam, quasi diceret: hæc fuit ratio incarnationis, & dispensationis omnium præmissorum, vt per passionem transeam: Oportebat Christū pati, & sic intrare in gloriam suam: *Clarifica nomen tuū* scilicet in passione, & resurrectione, ait Aug. Me scilicet à mortuis celerrime suscitando, ait Anselmus. Sed quæratur, qualiter ait: *Anima mea turbata est*. Cum etiam sententia sapientum fuerit, non cadere passionem in anima sapientis, sicut insinuat August. & sicut recitat: multo minus videtur, quod anima Christi fuerit turbata. Item si anima sua fuit turbata, videtur quod in eo non fue-

rit plenitudo gaudij Et ad istud respondendum est secundum Hugonem: vbi obiicit, quod si anima Christi ante resurrectionē, passiones, & dolores sustinuit, beatitudo plena esse non potuit, vbi dolor, & pœna fuit. Et ad illud respondet, quod anima illa secundum aliud carni vnita fuit, & secundum aliud diuinitati: in eo quod carni vnita fuit, vita carnis fuit ipsa: in eo vero quod diuinitati vnita fuit, vita eius diuinitas fuit. Hæc ille. Vnde est loquendū de turbatione inuoluntaria, & quæ est captionis obnubilatiua. Et talis turbatio non fuit Christo. Et est alia turbatio voluntariè suscepta, quæ nō est rationis commotiuā, sed tantum est sensualitas, vt natura est: & sic potuit esse in Christo. Vnde Aug. Audisti vocem fortitudinis meæ, scilicet qui amat animā suā perdit eam. Audi in me vocem tuā infirmitatis: vices suggero, vt curras, sed transfero in me, quod trepidas. Hæc ille. Et loquitur in persona filij Dei alloquētis hominem. Et de hoc Chryl. bene. Ostendit scilicet. Christus quod in agonia sit ipse, tamen propter vtilitatem scilicet nostram non renuit. Ostendit etiam naturam non volentem mori, sed præsentī adharētē vitæ: per hoc etiā ostendens, quoniam non extra humanas passiones erat. Et ne dicant, quoniam extra dolores humanos existēs, facile de morte philosophatur. Hæc enim dispensationis sunt, non deitatis. Hæc ille. Ex dignatiua ergo sua dispensatione, & in persona generis humani. Et ad ostentationem humanæ infirmitatis, & ad doctrinam nostræ eruditionis, ait: *Nunc turbata est anima mea, &c.* Vnde Chryl. Erudiebat per hoc, quod si quandoq; in agone constituti fuerimus, & formidine: non itaq; resiliamus, à propositis, sed dicamus: Pater glorifica nomen tuum. Hæc ille. Et ibi bene de hoc. Cū igitur oramus: quid agere debeamus, hoc solū habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te. Sed quæratur cum supra dixerit: Ego, & pater vnū sumus, qualiter ait hic: *Pater saluifica me*, petens à patre salutem? Et supra: *Si quis mihi ministrauerit, honorificabit eum pater*, quasi non ipse honorificaret. Item ait: *Saluifica me ex hac hora*, scilicet passionis: & tamen non fuit saluatus, sed mortuus. Et sic non fuit in omnibus exauditus, vt videtur. Cuius contrariū supra: Sciebam, quod semper me audis. Et ad primum respondendū est secundum Chryl. quia ait, quod nondū decentē de eo opinionem habebant, sed maiore de patre. Ideo sic ait, sicut filiis Zebedæi ait: Non est meū dare vobis, sed quibus paratū est à patre meo, &c. Ad aliud respondendū secundum eundē, quod Christus non dicit: Eripe me ex hac hora. & nimirū turbatione hoc cogente dico, sc. eripere me: contrariū dico: *Glorifica nomen tuū, sc.* in passione mea. Hæc ille: quasi diceret: Licet Christus peteret voluntate naturali, quia diligit vitā: tamen voluntate rationis cōformantis se diuinæ voluntati, volebat pati: prout ait planius: Pater transeat à me calix sicut nō tamen sicut ego volo, sed sicut tu vis. Vnde & sicut fecit Deus pater clarificauit eū. Vnde sequitur: *Veni vox de cælo: Et clarificauit*. Et hoc videtur, sc. ante passionem. Ideo ait in præterito: *Et clarificauit*, vt ait Aug. sc. antequā mundus fieret, quia ipsum clarū genuit, & etiam cū de virgine natus est, & cū ceteras virtutes operatus est, quas ibi enumerat Aug. *Et clarificabo*, sc. cum resurget à mortuis, & eū exaltabitur super cælos Deus, & etiā cum regnat in cælis, clarificās ciuitatē celestem: Claritas enim Dei illuminat eā, & lucerna eius agnus erit. Infra: Clarifica me apud te metipsum claritate quam habui antequā mūdus fieret. Et hæc vox, quæ de cælo venit, fuit forma ab Angelo, vt ait Greg. exponēs istud, et sequitur illa pars, in qua eruditio populi de audita voce. Et illa pars in quatuor. Primò, illa vocis à turba ex auditio, & turbæ dubitatio. Secundò, turbæ dubitantis à Christo eruditio, ibi: *Respondit Iesus*. Tertio turbæ inquisitio, ibi: *Respondit ei turba*. Quarto eiusdē turbæ à Christo exhortatio & veritatis doctrinatio, ibi: *Dixit Iesus*. Ait ergo: Turba, quæ stabat, ad literam dubitauit de voce audita. Vnde minus eruditi de cœlestibus dicebant: *Tonitruū factū esse*. Alij verò, magis eruditi, & illu-

Hugo de sacram. fid. lib. 2. p. 1. cap. 6.

Aug. tract. 52. in Ioan. ante med. tom. 9.

Chryl. hom. 66. in Ioan. ante med. tom. 3.

Chryl. hom. 66. in Ioan. circa med. tom. 3. 2. Par. 20. c.

Ioan. 10. d

Ioan. 11. f

Mat. 20. c

Mat. 26. d

Aug. tract. 52. in Ioan. ante med. tom. 9.

Apoc. 21. g Ioan. 17. a Gregor. Mor. lib. 28. cap. 2. ante med.

minati:

2. Cor. 1. b

1. Pet. 2. d

Aug. tract. 51. in Ioan. post med. tom. 9.

1. Thef. 4. d

Aug. ibid.

Psal. 8. b

Arist. Eth. lib. 1. c. 5 ante med. Prou. 26. b

Ecc. 7. a

Psal. 48. d Aug. de Trin. lib. 12. c. 11. tom. 3. Prou. 5. b Ecc. 24. c Sap. 8. b

Heff. 6. d

Aug. tract. 51. in Ioan. post med. tom. 9.

Aug. tract. 52. in Ioan. paulo à princ. tom. 9. Ioan. 11. d

Mat. 26. a

Luc. ult. e Aug. tract. 52. in Ioan. ante med. tom. 9.

Aug. de Ciuit. Dei lib. 9. c. 4. tom. 5.

minati: Dicebat: quoniam Angelus ei locutus est. Et potest esse mysteriū: Vox enim de cælo est prædicatio sacræ scripturæ, quā quidā audiētes timēt, & illi audiūt quasi tonitruū: Vox tonitruī eius exprobrauit terrā. Quidam vero audiunt ex amore, quibus videtur quod Angelus locutus est. De talibus potest dici illud: Cū fieret vox supra firmamentum. Ibi Greg. quod vox super firmamentū est vox Angelorum. Angelus, qui loquebatur in me. Et sequitur respōsio Christi: Respondit Iesus: Non propter me venit hæc vox, &c. Et in hoc ostendit, non sibi, qui iā sciebat, sed eis quibus iudicari oportebat, ait August. Vt enim ait Chryl. Non aperta, & bene significatiua erat vox, sed citō ab eis euolauit: Formidātes autem, neq; interrogabāt. Idē ait: Non propter me, &c. sed vt ipsi scirēt veritates, quas erat dicturus. Vndē sequitur: Nunc iudiciū est mundi. Et ad euidētiā literę queritur, qualiter ait: Nunc est iudiciū, cū sit futurū: Sedebitis super sedes duodecim indicātes, &c. Et in Psalmo: Cū accepero tēpus iustitias iudicabo. Et: Videbunt filiū hominis venientē cum virtute magna. Et ad istud respondendū secūndū Aug. quod est duplex iudiciū, scil. discretionis, de quo loquitur hic, & damnationis, quod erit futurum ipsi incredulis: Nunc princeps huius eiicitur foras, quæritur, qualiter diabolus sit princeps mūdi, cū mundus sit factus per filiū Dei: Itē quomodo eiicitur princeps mundi. Videtur enim ex modo loquendi, quod extra mundū. Item ex hoc videtur, quod amplius non habitat in hoc mūdo, & quod nō habeat potestātē impugnandi, sicut prius. Itē eadē est fides antiquiorū, & nostra, vt patet ab Aug. Si ergo per fidem eiicitur diabolus de cordibus, prius fuit eiectus de cordibus credentiū. Et ad ista respondendū secūndū Aug. quod diabolus possidebat genus humanū, & reos suppliciorū tenebat chyrographo peccatorū, & sui erant multi, non natura, sed vitio. nō quia creauit, aut genuit, sed quia persuasit & tenuit. Et quia sciuit Dominus per suā passiōē, & glorificatiōē multos populos credituros, in quorū cordibus diabolus intus erat: cui quādo ex fide renuntiant, eiicitur foras. Hæc ille. Idē ait, quod prædictus princeps eiicitur foras. Et per hoc ad prima obiecta. Ad aliud respondendū secūndū eundem, quod alud est intus regnare, aliud est forinsecus oppugnare. Licet ergo diabolus post passiōē Christi oppugnet: propter quod admonuit Apostolus: Accipite armaturā Dei: non tamen regnat in populorū cordibus, sicut prius. Et si aliquando quis vulneratur, adest qui sanat, ait Aug. Si peccauerit, aduocatū habemus. Item mundus appellatur in magnis hominibus: sicut domus appellatur, a quibus habitat, secūndū quod Dominus domus bona, vel mala. Princeps ergo mundi est malorum, qui sunt in mundo. Hæc August. Similiter de hoc Chryl. quod per mortem meam princeps mundi mittetur foras: & hoc, quia Christū, in quo non erat peccatum, per suos, scil. Iudam, & alios, interfecit. Et idē ad huius manifestationem subdit: Ego si exaltatus fuero, omnia traham ad meipsum. Et in hoc insinuat genus mortis, scil. in cruce, supra: Sicut exaltauit Moyses serpentem in deserto, ita oportet exaltari filium hominis, &c. Significans qua morte, quia in cruce: Moriturus esset. Sed qualiter ait: Omnia traham, cū omnes non fuerūt tracti, nec crediderunt. Et ad istud respondendum secūndum August. quod intelligendum est de omnibus, qui sunt prædestinati ad salutem, siue de omnibus generibus hominum, & quantum ad ætates, & quantum ad gradus, & quantum ad professiones, & alias differentias, vel opéra intelligendū est, quantum ad creaturæ integritatē, scilicet quoad animā, & corpus: Quia capillus de capite non peribit. Hæc Aug. Et patet hic virtuosa potestās passiōis Iesu Christi, quod per eius passiōem, & mortem princeps mundi fuit victus, & eiectus. Patet etiam sapientiæ eius virtuositas, quod vndē diabolus credebatur vincere, victus est. Patet etiam iustitiæ æquitas: non enim potentia voluit vincere diabolum, sed iustitia. Quia enim diabolus per satellites

A suos filium Dei, in quo non erat peccatū inuasit, iuste amisit, quos tenebat: Proponit contra me æquitatē. Ibi Greg. multū de his, & de æquitate filij Dei in vincēdo diabolū. Et: Prudētia tua percussit inimicum. Ibi in fine de hoc. Et: In hamo capiet eum. Ibi Greg. In hamo esca ostenditur, aculeus occultatur. In hamo ergo diabolus captus est, quia dum in Christo appetit escā corporis, transfixus est aculeo diuinitatis. Et ibi bene de hoc: Si exaltatus fuero, &c. Thema de passiōe, siue in festo sanctæ Crucis. Et insinuat tria. Primō, patiētis maiestās, ibi: Ego, sc. Deus, & homo. Ipse enim est fortis, qui intrauit domū fortis, & alligauit fortē, & diripuit vala. Secūdo, figuratur generis passiōis cōgrua qualitas, ibi: Si exaltatus fuero. Et hoc cōuenienter ob triūphalis victoriæ de principibus aeris huius ostensionē: Palā triūphans illos. Itē ob significationem pacificationis terrestriū & cœlestiū, & attractionē hominū terrestrium ad cœlū: Ipse est pax nostra, qui fecit vtraq; vnū. Et sequitur: Vt reconciliet ambos per crucē. Item ob congruā responsionem ad primum peccatum Damasc. Quia per lignū mors, oportebat per lignū dari vitā. Itē ob figuratiōē sanctificationis omnium, prout ait Chryl. quod idē in excelsō ligno sustinuit mortē, vt aeris ipsius natura mundetur, qui aer fumo sacrificiorū fuerat mundatus: Ad populos exaltabo signum meū. Tertiō, figuratur passiōis, siue crucis vtilitas, & virtuositas, ibi: Omnia trahā ad me ipsum, scil. fide passiōis, & resurrectionis. Diabolus traxit omnes ad terrā funiculis peccatorū, & cupiditatū: Traxit illud in sagena sua. Sed fili⁹ Dei trahit ad se fide passiōis & resurrectionis, vt dicitur hic Vndē Bernard. Cœlum, & terrā, & omnia quæ in eis sunt, traxit ad lignum vitæ in medio paradisi. Itē trahit omnes ad se beneficiorū largitate: Miseras attrahit te. Item traxit post se infirmitatum supportatione: In funiculis Adæ trahā eos. Itē traxit omnes ad se bonorum operum, & exemplorum odore: Trahe me post te, in odorem vnguentorum tuorum curremus. Itē pater trahit ad filium gratiæ inspiratione, & desideriorum cœlestiū infusione, supra: Nemo venit ad me nisi pater traxerit eum. Et ibi bene de hoc. Et sequitur expositio turbæ, vel eiusdē inquitio: Resp. ei turba: Nos audiuimus ex lege, quia Christus manet in æternum: Requiescens accubisti vt Leo, quis suscitabit eum? Vel: Ex lege, sumendo legem large: Egressus eius a principio æternitatis. Vel: Potestas eius, potestas æterna. Et idē dicunt: Quomodo tu dicis: Oportebat exaltari, scil. in cruce, & sic mori, &c. quasi dicerent: hoc non cōuenit Christo, vt enim ait Chryl. Nouerant quoniam Christus mortalis. Et tamē Isaias ait: Sicut ovis ad occisiōē ductus est. Vndē existimantes obstruere eum, & ostendere nō esse Christum, hæc dicunt. Et tamen passio non est impedimentum immortalitatis, quoniam mors eius transmigrationis est, nulla est prohibitio ad manēdum in æternum. Et ponit exemplum: Lux solaris non interimitur, scil. in noctes, sed parum recedens, rursus apparet, scil. in die, & si crucifixus ex infirmitate, viuit tamē ex virtute. Et sequitur illa pars, in qua doctrina Saluatoris, & eruditio veritatis. Et illa in quatuor. Primō, eorum exhortatio ad bene agendū. Secūdo, eius absconditio ab eis cū sua ratione, ibi: Hæc locutus est eis. Tertiō, descriptio imperfectæ credulitatis quorundā in eum, ibi: Verūtamē ex principibus. Quartō, taliū instructio ad rectē credendum: Iesus autē clamauit. Ait ergo: Dixit ei Iesus: Adhuc modicū lumē, &c. quasi diceret secūndū Chryl. Adhuc parto tempore lux vobiscum esse: ostendens, quoniam mors eius transmigrationis est, & non destructio, præparās eos ad fidē. Ait idem: Dum lucem habetis, ambulate, id est, præsentiam meam, supra: Quamdiu sum in mundo, lux sum mundi: Vt tenebra, scil. infidelitatis: Vos non comprehendant: Abiciamus opéra tenebrarum. Vel secūndum August. Ambulate, accedite, totum intelligite, & Christum moriturum, & Christum victurum, quia: Qui ambulat in tenebris, scilicet ignorantia, siue infidelitatis: Nescit quo vadat, supra: Qui se-

Iob 23. b
Gregor. Mor. lib. 16. c. 13. ante med.
Iob 25. b
Iob 40. c
Gregor. Mor. lib. 33. c. 7.
Matt. 12. d
Coloss. 2. c
Iphes. 2. d
Damascen. lib. 1. c. 4. cap. 11. ante med.
Chryl. hom. 1. de cruce & Intr. ante med.
Isa. 49. f
Abac. 1. d
Hierem 31. a
Osee 11. b
Cant. 1. a
Ioa. 6. c
Gen. 49. b
Mich. 5. a
Dan. 7. d
Chryl. hom. 67. in Ioa. prop. princ. tom. 3. Isa. 53. d
2. Cor. vlt. b
Chryl. hom. 67. in Ioa. ante med. tom. 3. Ioa. 9. a
Rom. 13. d
Aug. tract. 52. in Ioa. vers. fin. tom. 9.

Ecc. 43. b
Ezech. 1. f
Gregor. in Ezech. lib. 1. hom. 8. ante med.
Zach. 1. c
Aug. tract. 53. in Ioa. ante med. tom. 9.
Matt. 19. d
Psal. 74. a
Matt. 24. c
Aug. tract. 52. in Ioa. ante medium tom. 9.
Aug. epist. 49. ad Dengr. qu. 2. circa med. & Ibid. epist. 157. ad Optat. ante med. tom. 2. Idem tract. 52. in Ioa. circa med. tom. 9.
Ephes. 6. a
I. Ioa. 2. a
Aug. ibid. post medium.
Ioa. 3. b
Aug. tract. 52. in Ioa. post medium tom. 9.
Luc. 21. d

Ioan. 8. b

Aug. tract.
52. in Ioan.
propè finem
10. 9.

1. Theff. 5. a

Isa. 2. b

Ecl. 11. e
1. Theff. 5. c

Ephes. 5. b

Bern. ser. 48.
in Cant. post
med.Aug. enar.
2. in Psalm.
50. post med.
tom. 8.

Col. 1. b

Gal. 5. b

Ioan. 1. a

1. Ioan. 2. b

Isa. 59. b

Ioan. 8. g

Isa. 53. a

Aug. tract.
53. in Ioan.
propè princ.
tom. 9.

Ioan. 1. a

Isa. 40. c

Aug. ibid.

Isa. 6. c

Isa. 6. a

Luc. 18. d

Aug. qu. 83.
9. 3. tom. 4.
Iob 34. dGregor. Mor.
lib. 25. c. 9.
propè finem.

quitur me, nō ambulat in tenebris. Et ideo quasi exponendo ait: *Dum lucem habetis*, id est, dū aliquid veri auditum habetis. Credite in veritatem, vt renascamini in veritate, ait Aug. Non estis in tenebris, omnes filij lucis estis. Et nota quōd ait: *Ambulate dum lucem habetis*. Et posset esse thema ad peregrinos, vel ad pœnitentes. Et insinuatur tria. Quorum primū est, bene agēdi opportunità, ibi: *Dum lucem habetis*. Secundū est, proficiendi in via Dei hortabilitas, ibi: *Ambulate*. Tertium, proficiendi necessitas, ibi: *Tenebræ vos non comprehendant*. Ait ergo: *Dum lucem habetis*, id est, in præsentia filij Dei, qui est lux illuminans. prout dicitur hic: *Ambulemus in nomine Domini nostri*. Vel: *Dum lucem habetis*, scilicet huius vitæ diuturnitatem: quæ est quasi quædā lux, & quasi dies brevis ad proficiendum: Manè semina semē tuum, & vespere nō cesset manus tua, & c. Surge, qui dormis, & illuminabit te Christus. Vel: *Dū lucē habetis*, sc. fidei, vel doctrinæ: Fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autē lux in Domino, vt filij lucis ambulate. Et ideo qui habent hanc lucē, debent ambulare proficiendo ad Deū. Bernard. ait: Ambulare, est proficere. Vnde Aug. Noli à via declinare, noli ibi remanere, noli retro respicere, persevera in ambulādo: Ambuletis digne Deo. Et: Spiritu ambulate, & hoc vt tenebræ vos nō cōprehēdant, sc. ignorantia, vel infidelitatis. Supra: Tenebræ non cōprehēderūt, vel tenebræ malignæ odiositatis: Qui odit fratrem suū, in tenebris ambulat: Et talis nescit, quo vadat. Quādo enim credit antecedere, aliquando retrocedit: vel quādo estimat declinare ad vnū latus, ad aliud vadit. In tenebris ambulauimus, palpauimus sicut cæci parietē, & c. Et sequitur secūda particula, sc. abscessio Christi ab eis, siue absconditio: *Hæc locutus est Iesus, & abiit, & abscondit*, non ab eis, qui videre, & diligere cōperāt, & qui ramis palmarū, & laudibus obuiā venerant, sed ab illis, qui videbāt, & inuidebāt, & c. Et abscondit, eorū indignitatē ostendens, sicut supra simile: Abscondit se, & exiuit de tēplo. Et hoc merito, quia: *Cū tanta signa fecisset, nō credebant in eū*. Et ideo merito erant indigni præsentia eius, & doctrina. Et hoc: *Vt sermo Isaiæ adimpleretur, quē dixit: Domine quis credidit auditui nostro, & brachiū Domini cui reuelatum est?* Per quod filius vnigenitus signatur, vt ait Aug. Ipse enim est brachiū Domini, per quod omnia facta sunt, supra: Sicut enim brachiū tuū est, per quod operaris, sic Dei brachiū est verbū, nec tamē brachiū illud porrectū extenditur, nec collectū contrahitur, sicut brachiū, quod est corporis membrū, secūdam Aug. Brachium eius dominabitur. In brachio ergo signatur filius, ratione potestatis & virtutis & ratione indimibilitatis à patre, vt dictū est. Et quia dixerat: *Quis credit auditui?* quasi dicat, pauci vel nulli, subdit: *Propterea nō poterāt credere: Quia iterum dixit: Excæcauit oculos eorū*, non illuminando lumine fidei: *Et indurauit cor*, in duritia permittendo: *Vt non intelligant corde*, sc. intellectu credendo: *Et vt non conuertantur*, affectu se colligendo, & amando: *Et sanem eos*, sc. effectu, donis, & virtutibus perficiendo: *Et hoc dixit Isaias, quando vidit gloriam eius*: Vidit Dominum sedentem super solum excelsum: *Et hæc locutus est*, sc. propheticè. Sed quæritur, qualiter ait: *Excæcauit oculos eorum, & non poterant credere*. Si enim non poterant credere, ergo non fuit eis imputandum, quōd non credebant. Itē quādiu est homo in via, siue viator habet libertatem arbitrij, & potestatem consentiēdi gratiæ: Et ita vt prius Itē quæritur de hoc, quōd ait: *Excæcauit oculos eorum*. Nullius enim priuationis Deus est causa: Ergo nec excæcationis. Item lux naturalis non est causa obtenebrationis: multo minus lux spiritualis esset causa excæcationis. Item quæritur, qualiter ait: *Indurauit cor eorum*, cū solus Deus sit bonus: Nemo bonus nisi solus Deus. Ergo nemo fit peior Deo efficiente secundum August. Sed induratione fit homo peior: Ergo non est à Deo. Et ad ista respondendum est, quōd excæcatio, & obduratio dicuntur esse à Deo non effectiue, sed dicuntur esse à Deo, quia nō dat gratiam illuminantē, & mollientē: Inducit noctē, & conte-

rentur. Ibi inducere noctē dicitur Dominus, non quōd ipse tenebras inferat, sed quia obscura corda peccantiū misericorditer non illustrat. Et ibi multū de hoc. Idem Aug. Deus dicitur facere tenebras, quia lumen non dat, vel quia lucē detrahit. Et per hoc ad aliud. Dicitur enim indurare, quia cor reprobū gratia non emollic: Si includerit hominē, nullus est qui aperiat. Ibi Gregor. Includere Dei est clausis non aperire. Et obdurare per iustitiā dicitur, quando cor reprobū per gratiā non emollic: Ego interrogo cor eius. Deus huius sæculi excæcauit mentes infidelium. Ibi Glossa de his bene. Deus qui nō solū bonos regit, sed malos pro merito precipitat. Et sequitur: *Vt non credāt*, quod nō facit malitiā, sed iustitiā. Excæcauit, inquit, sinens facere eos quod volūt. Et patet ex dictis infidelium excæcatio, & merito suæ nequitie induratio, & in suis malis obstinatio: Cuius vult miseretur, & quem vult indurat. Et: Ex parte contingit cæcitas in Israel, & c. Et de his Chrysoſt. scilicet quod illud, quod ait Isaias, non causale est, sed euentus. Neque dixit: non crediderunt, sed quoniā non debebant credere, quia insanabiliter se habebāt isti: Sic enim positum est, non poterant, id est, non voluerunt. Sicut ait Propheta: Si mutare potest pellem suam, & c. De corde vero indurato: Cor durum, inquit, est quod non compunctione scinditur, nec pietate mollitur, nec mouetur precibus, minis nō cæditur, flagellis duratur, ingrātū ad beneficia, ad consilia infidum, ad iudicia suum. Et sic de aliis enumerat. De hoc autē, quōd ait, quōd Isaias vidit gloriam Dei, posset obiici, quōd nemo Deum vidit vnquam supra. Et ad istud respondendum, secundū Aug. quōd Isaias vidit eum non sicuti est, sed modo quodā significatio, sicut Propheta visio fuerat informanda. Vnde videre gloriam Dei dicitur tripliciter: vel videre opera Dei miraculosa, supra: Sic & videbis gloriā Dei: vel videre magnificentiam eius in subiecta creatura, sicut loquitur hic: Et sicut vidit Moyses gloriam Dei: vel videre eum facie ad faciē, prout ait Propheta: Videbitur in gloria. Et hanc visionem gloriæ petiit Moyses, quando ait: Ostende mihi gloriā tuam: Videbimus eum sicuti est. Et sequitur illa pars, in qua imperfectionis incredulitatis quorundā subiunctio: *Veruntamē ex principibus, & c.* Et patet imperfectio taliū, quia propter timorem humanum, & propter humanā gloriā, confessionē veræ fidei dimittebant. Ideo ait: *Propter phariseos non confitebantur, vt è synagoga non eicerentur*, sicut fuerat per eos conspiratum, supra: *Et dilexerunt gloriā hominum*, & ideo nō rectē credebant, supra: Quomodo potestis credere, qui gloriā ab inuicem accipitis? Creditum autē est gloriari in Christo, & in cruce eius: Mihi autē absit gloriari, nisi in cruce Domini. Et ideo in frōtibus credentiū crucem infixit, ybi quōdam modo est sedes verecundiæ. Et vt de nomine eius non erubescat, & magis gloriā Dei, quā hominum diligit. Hæc Aug. Et sequitur illa pars, in qua doctrina Christi, & instructio credentium de modo credendi, ibi: *Iesus autem clamauit*. Et illa in tres partes. Primò, instructio de modo credēdi. Secundò, cōminatio, siue denuntiatio iudicij futuri non rectē credētibus, ibi: *Si quis audierit verba mea*. Tertio, expositio dicti, ibi: *Sermo, & c.* Ait ergo: *Iesus autē clamauit*. Et in hoc affectuositas ad prædicandū. Supra simile: Stabat Iesus & clamabat: Qui credit in me, & c. Et ostēdit vnitatē fidei, qua creditur in ipsum, & in patrem: quasi dicat, vt ait August. Quid formidatis credere in me? In Deum fides peruenit per me. Et in hoc ostēdit indissimilitudinem substantiæ vtriusque. Vt enim ait August. Iam dixerat: Doctrina mea non est mea, sed eius qui misit me, nunc autem ait: *Qui credit in me, & c.* Quia homo apparebat hominibus, cū lateret Deus: ne putarent hoc esse eum tantummodo, quod videbant talē ac tantum se volens credi, qualis & quantus est pater. Ideo ait: *Qui credit in me, & c.* id est, in hoc quod videt: *Non credit in me, sed in eum qui misit me*, id est, in patrem, & c. Et similiter qui vidit me, & c. Sed quæritur, quare non replicat hic di-

cendo:

August. de
Genes. con-
tra Manich.
lib. 1. cap. 3.tom. 1.
Iob 12. c
Gregor. Mor.
lib. 11. c. 5.
post medium,
Exod. 7. a
2. Cor. 4. bRom. 9. d
Rom. 11. c
Chryſt. hom.
57. in Ioan.
circa med.
tom. 3.
Ierem. 53. d
Bernard. ad
confid. de
Eugen. lib.
ante med.
Ioan. 1. bAug. tract.
53. in Ioan.
post medium
tom. 9.Ioan. 11. c
Exod. 33. d
Exod. 33. d
1. Ioan. 3. aIoan. 9. d
Ioan. 5. g

Gal. 6. d

Aug. tract.
52. in Ioan.
propè finem
tom. 9.

Ioan. 7. d

Aug. tract.
54. in Ioan.
ante med.
tom. 9.
Ioan. 7. d

cendo: *Qui videt me, non videt: sed videt eum, &c.* sicut replicavit. Qui credit in me, &c. Et ad istud responder Aug. Et est in Glossa, quod per dictum superius voluit, vt non crederetur filius hominis tantum: quod autem hic ait, &c. voluit ostendere, quod non æqualis patri: Vnus enim est actus videndi patrem & filium, & vna luce fidei videntur. In hoc enim quod ait: *Qui credit in me, credit in eum qui misit me*, ostenditur, quod erat filius Dei. Nam Apostolo credimus, sed non in Apostolum, sed in Christum credimus, qui est æqualis patri. Et hic loquitur de visione, quæ est per intellectum, ait Chryl. ponens exemplum, qui eleuat aquam fluminis, vel accipit, & magis autem illam. Hæc ille. Vnde explanans ait: *Ego lux in mundum veni*. Vt enim ait Chryl. imbecillior imago ad propositum, id est similitudo, vel exemplum: quoniã enim Deus pater vocatur lux, & Paulus vocat filium splendorem. Ideo ait: *Lux venit*, illuminas, *Vt omnis qui credit*, illuminetur. Supra: *Erat lux vera*, quæ illuminat omnem hominem: *Nô manet in tenebris*, supra: *Dilexerunt magis tenebras*, &c. Et de ista luce, supra: *Erat lux vera* Et supra: *Lux venit in mundum*. Et supra: *Ego sum lux mundi*. Et supra: *Quandiu sum in mundo, ego sum lux mundi*. Ipse enim est lux illuminando in intellectu, supra: *Lux vera*. Item ipse lux inflans in affectu & illuminans. Supra: *Lux venit*, & dilexerunt homines magis tenebras. Item ipse est lux dirigens in opere & effectu. Supra: *Ego sum lux mundi qui sequitur me*, &c. Item ipse fuit lux in miraculis coruscantibus. Ideo supra, vbi de miraculis, ait: *Quandiu sum in mundo, lux sum mundi*. Item ipse est in exemplis resplendentibus & dirigentibus, & perducentibus ad gloriam, vt dicitur hic: *Ego sum lux: in mundum veni*. Et sequitur illa pars in qua denuntiatio iudicij futuri non creditibus & spernentibus: *Et si quis audierit verba mea*, sc. auditu exteriori: *Et non custodierit*, sc. affectu interiori, & operis effectu, quod est insufficiens: Qui soluerit vnũ de mandatis, sc. nõ perfectè implendo: Minimus iudicabitur. Oportet enim audire & custodire, infra: *Qui habet mandata mea, & seruat ea*. *Ego non iudico eum*, sc. in præfenti. Et subdit causam: *Non veni*, sc. in primo aduentu: *Vt iudicem mundum, sed vt saluificem*, supra: *Non misit Deus filium, vt iudicet mundum, sed vt saluetur per eum*. Sed quæritur, qualiter ait: *Non iudico eum*: cum dicatur: *Omne iudicium dedit pater filio*. Et ad hoc respondet August. quod intelligendũ est, non iudico modo id est, in primo aduentu. Pater enim misericordiarum misit filium in primo aduentu veniet filius cum potestate magna ad iudicandum & condemnandum non credentes: Cum enim tempus accepero iustitiam iudicabo: ait Propheta in persona filij. Et ideo vt non pigriores fiant discipuli & audientes, subdit: *Qui spernit me, non credendo me filium Dei esse: Et non accipit verba mea*, sc. audiendo & custodiendo: *Habet qui iudicet eum*, sc. in nouissimo die: Quia qui in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur: Oportet enim manifestari ante tribunal Christi, vt vnusquisque referat propria corporis, &c. Et sequitur vltimum sc. manifestatio dicti: *Sermo quem locutus sum, ille iudicabit*, vt ait August. Satis manifestat se ipsum esse iudicaturum, seipsum quippe locutus est, seipsum annũtiavit, seipsum ianuam, siue ostium posuit. Supra: *Sibi enim dedit pater omne iudicium*. Supra: *Ego ex me ipso non sum locutus*, quia à me ipso non sum, ait Aug. in persona eius: *Sed qui misit me, dedit mihi mandatum*: non per Angelum, non per creaturam, sed filius est verbum patris & sapientia, in qua sunt mandata patris, Filius enim à patre nascendo accepit quod habet, deditq; pater gignendo, & quod sit vita, & sapientia patris, quod est verbum patris: Omnia mandata sunt patris, ait Aug. vbi supra Et ideo sequitur: *Quid dicam*, sc. interius: *Et quid loquar* sc. exterius secundum Glossam, vel secundum Aug. vt prius, quod dicat quod loquatur à patre est: quia & ipse verbum à patre: *Et scio, quia mandatum eius vita aterna est*. Sed qualiter hoc? quia mandatum patris du-

cit ad vitam æternam: Si vis venire ad vitam, seruamanda: Ergo non est vita, sed ad eam ducit. Et ad istud respondendum quod verbum patris est sapientia patris: neq; filius accepit mandatum, quod aliquando nesciebat: sed sicut filius est vita à patre genita sic & mandata sunt patris, quia verbum patris, in quo omnia mandata: *Ideo quæ ego loquor*, sc. docendo: *Sicut dixit mihi*, veracem gignedo. Verax enim genuit veritatem: *Sic loquor*, scil. veritatem. In his ergo omnibus locutionibus, quas etiam concu'cat, non intendit aliud, nisi quod nihil proprium loquebatur: sed omnia vt à patre habens. Et quod sicut mandatum dedit ei pater, sic locutus est. Sicut recolligit Chryl. Et vt patet ex dictis spernentibus filium, & verba sua non accipientibus iudicium erit, & ipse filius eos iudicabit: *Disperge superbos in furore tuo*. Ibi Gregorius: *Deus in extremo iudicio, & tranquillus iustis, & iratus iniustis apparebit*. Et ideo nunc restat salubre consilium, sc. Christum non spernere: sed in eum credere, & verba sua accipere, intelligendo, memorando, & perficiendo, vt in iudicio talis glorificetur: *Fugite à facie gladij*. Et sequitur: *Scitote esse iudicium*. Ibi Greg. Vitari terror iudicis non nisi ante iudicium potest. Modo non cernitur, sed precibus placatur: in iudicio vero & videri potest, & placari non potest: *Zelus & furor viri non parcat in die vindictæ*. Et illud: *Quis poterit tonitruum magnitudinis eius intueri*: id est, terribilem maiestatem aduentus eius ad iudicium, secundum Gregorium ibi multum de hoc.

CAPVT XIII.

Ante diem festum Pascha. Præmissis quibusdam præambulis ad passionem, & descripto aduentu Saluatoris, in parte ista de confirmatione discipulorum & eruditione, & recommendatione Deo patri ante certamen passionis. Et secundum hoc diuiditur in tres partes. Primò, narratur de confirmatione discipulorum exemplo humilitatis & imitabilis operationis Iesu Christi, & hortatione mutua dilectionis. Secundò, de doctrina Iesu Christi, & de promissione consolationis, infra, ibi: *Non turbetur cor vestrum* Tertio, de recommendatione discipulorum Deo patri humilitate orationis, infra, ibi: *Hac locutus est Iesus*. Prima pars, scilicet istud capitulum in quatuor partes. Primò, præmissio exempli, quod erat daturus. Secundò, adiunctio exhortationis ad imitandum, ibi: *Postquam ergo lauit*. Tertio, quia prædixerat de sua passione, eius à quo erat tradendus, detectio, siue denudatio in generali, ibi: *Cum hæc dixisset*. Quarto, præmunio discipulorum de ipsa passione, ibi: *Filioli adhuc, &c.* In prima parte sic procedit. Primo, temporis, quo erat daturus exemplum præmittitur opportunitas. Secundo, exempli humilitas, ibi: *Surgit à cæna*. Tertio, Petri negabitatis in refutando ne lauaretur à Christo, ibi: *Venit ergo ad Simonem Petrum*. Ait ergo: *Ante diem festum Pascha*, dicitur: Prima die Azymorum. Et Marcus idem. Dies ergo Paschæ hic appellatur, prima dies Azymorum: Appropinquauit dies festus Azymorum. Et de hoc in Glossa bene. Similiter de significatione vocabuli, quia Pascha potest dici vel à passione, vel à transitu: Augustinus, & in Glossa, *Sciens Iesus, quia venit hora, vt transiret*, &c. ecce Pascha, ecce transitus, & vnde, & quo scilicet de mundo ad patrem. et hic spes membrum in capite est data, quod essent illo transeunte sequutura, ait Aug. Pascha enim nostrum immolatus est Christus: *Cum dilexisset Christus Iesus suos*. Pro eis factus homo, ait Glossa: Sic enim Deus dilexit mundum vt vnigenitum suum daret, & cætera. Supra. *In finem dilexit eos*, id est, in Christum, qui est finis perficiens non interficiens, finis quousque eamus, non vbi pereamus, vt sc. ipsi de hoc mundo ad suum caput transirent, ait

Aug. ibid. post aliqua.
Chryl. hom. 68. in Ioan. ante med. tom. 3.
Ibidem.
Hebr. 1. c. Ioan. 1. a. Ioan. 3. c. Ioan. 1. a. Ioan. 3. c. Ioan. 8. b. Ioan. 9. a. Ioan. 1. a. Ioan. 3. c. Ioan. 8. b. Ioan. 9. a. Matt. 5. c. Ioan. 14. c. Ioan. 3. b. Ioan. 5. d. Aug. tract. 54. in Ioan. post medium tom. 9. Psal. 74. a. Rom. 2. b. 2. Cor. 5. b. Aug. tract. 54. in Ioan. post medium tom. 9. Ioan. 10. d. Ioan. 5. c. Aug. ibid. paulo post. Ibidem. post pauca. Ibidem.

Mat. 19. d. Chryl. hom. 68. in Ioan. circa med. tom. 3. Lib. 40. a. Greg. Mor. lib. 32. c. 7. ante med. Ioan. 19. d. Greg. Mor. lib. 14. c. 30. prop. finem. Prou. 6. d. Iob. 26. e. Greg. Mor. lib. 17. cap. 21. ante med. Diuisio. Ioan. 14. a. Ioan. 17. a. Mat. 26. d. Marc. 14. a. Luc. 22. e. Aug. tract. 55. in Ioan. prope princ. tom. 9. Ibidem paulo post. 1. Cor. 5. e. Ioan. 3. b.

Aug. *Ibid.*
post.
1. *T. m. 1. a*
Aug. *Ibid.*
post pauca.
Ioan. 15. b

Aug. Finis enim legis est Christus: Nec est intelligendum, quod in finem dilexit suos, ita quod post mortem non diligeret eos. Potest tamen intelligi: *Vt in finem dilexit eos*: id est, ut moreretur propter eos. secundum Aug. infra: Maiorem charitatem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis, &c. De die huius cœnæ, & de contrarietate, quæ videtur esse ex dictis Euang. Magister in historiis multum, ubi ait: quod per hoc, quod ait hic Ioan. qui dicit Dominum manducasse ante diem festum Paschæ, & per alia quæ ibi inducit Dominus, sciens se passurum ea die, scilicet decimaquinta luna, anticipavit comedere Pascha in vespere præcedenti. Et quia ea nocte licite potuit comedere fermentatum, & græci conficiunt corpus Domini de fermentato, accipientes ex hoc fomentum erroris. Sed sicut ait Magister ibi, ad hoc potest dici, quod dies festus Paschæ erat decima quinta luna, & ante hunc fecit Dominus Pascha, pro ut ibi prosequitur Magister. Et de hoc in Glossa, similiter hic. Pascha autem dicitur quadrupliciter, secundum Innocentium de officio Missæ, vel dies scilicet immolationis supra: Proximum erat Pascha Iudæorum. Vel dicebatur Pascha solemnitas ipsa ut hic: *Ante diem festum Pascha*. Vel dicitur Pascha, scilicet agnus Paschalis ubi vis, paremus tibi comedere Pascha? Vel Pascha dicebatur hora: Post biduum Pascha fiet.

Hebdomas, hora, dies, epule quoque Pascha vocatur.

Dies ergo festus hic dicitur decimaquinta dies, quia decimaquinta non erat solemnitas, initium ad vespere: Decimaquarta die ad vesperum erit Dñi Phase. Prima ergo die Azymorum accesserunt discipuli ad Iesum. Et sequens dicebatur dies festus hic: Et nota quod ait: *Diem festum Pascha*. Ut enim ait Aug. super Ioan. Pascha transitus dicitur, & est Hebraicum nomen. Et Pascha celebramus quando à diabolo, transitus ad Christum: ab instabili sæculo, ad fundatissimum regnum. Et Et Ambros. Pascha est transitus à vitiis ad virtutes, à passionibus carnis ad gratiam & sobrietatem mentis. Et de isto Paschate in figura dicitur: Phase Dñi, &c. id est, transitus. Qui ergo volunt transire cum Christo capite, debent celebrare Pascha transeundo dictis modis: Transi hospes Vnde Aug. Vtere hoc modo, ne te decipiat mundus, quem intrasti. Iter agis, exiturus venisti non remansurus. Stabulum est hæc vita nostra: vtere nummo, quomodo vtitur viator in stabulo, mensa, calice, vrceo, lectulo, dimissurus non permansurus. Hæc ille. Et ex his patet, quod est quadruplex Pascha, id est, transitus à diabolo ad Deum, siue à vitiis ad virtutes. Et huius transitus figura fuit Pascha, siue Phase, quod celebravit populus in egressu de Ægypto. Et est transitus à passionibus carnis ad sobrietatem mentis. Et huius transitus figura Pascha, quod celebravit populus. Et est transitus ab amore rerum creaturarum ad amorem solius creatoris. Et huius transitus figura fuit Pascha, quod celebravit Iosias, postquam destruxit omnes abominaciones, &c. Et est transitus à ritu legalis obseruantie ad veritatem legis Euangelicæ, & à mortalitate huius vitæ ad æternitatem gloriæ. Et huius transitus, figura fuit Pascha quod celebravit in passione: Pascha nostrum immolatus est Christus, ut in ipso, sicut in capite, transeamus. Quod verò ait hic: *Cum dilexisset suos, &c.* intelligendum est, quod nihil dereliquit eorum, quæ qui valde amat, decens est facere: *Et in finem dilexit*, id est, continue ait Chryl. ubi multum de hoc Et quoniam debebant dolere vehementer, inducit eis consolationem, ut ait idem Chryl. Et ideo sequitur: *Et cœna facta cum diabolus mississet in cor Iudæ*. Ut enim ait Aug. non ita intelligere debemus cœnam factam, velut iam consumptam: adhuc enim cœnabant, cum Dominus surrexit: nã postea recubuit, & buccellam traditori dedit: *Cum mississet diabolus in cor Iudæ*. Ergo secundum hoc videtur, quod tunc primo cogitavit tradere Dominum. Cuius contrarium videtur supra enim dictum est: Vnus ex vobis diabolus est: Et supra proximo dictum est, quod erat fur loculos habens. Item secundum hoc

videtur, quod diabolus habet potestatem super animas rationales, immutandi eas, & immittendi in eas quæ vult. Cuius contrarium videtur per Aug. ubi ait: Nihil potentius est ista creatura, quæ mens dicitur rationalis, nihil sublimius: quidquid super hanc est, creator est. Et ad istud respondendum secundum August. hic, ubi ait: Quod hæc missio fuit spiritus suggestio, nõ per aurem sed per cogitationem, non corporaliter, sed spiritualiter. Similiter bonæ suggestiones fiunt à bono spiritu, sed interest, quibus non eorum mens consentiat; vel deserta per merita, vel adiuta per gratiam. Hæc ille. Est ergo immittit in animam per suggestionem. Et sic diabolus immittit, quibus anima ex libertate arbitrij consentit. Et est immittit per suggestionem à bono spiritu, & per informationem à Deo. Et sic immittitur bonæ cogitationes à bono spiritu, & à Deo in animam. Illius enim est formare animam & iustificare, cuius est eam creare: Veritas in cor hominis, qui operatur iustitiam non migrando, sed tanquam imprimendo transfertur: Sicut imago ex annulo in ceram trãsit, & anulum nõ relinquit. Ad istud respondendum secundum Aug. iam venerat ad conuiuium explorator pastoris, insidiator Saluatoris, traditor Redemptoris. Et ideo amplius suggererat diabolus ei, quod prius immiserat, & ad hoc faciendum cor suum firmauerat. Et ideo ait his: *Cum mississet, &c.* Sciens, quia omnia dedit in manu eius. Quæritur cum hoc ab æterno sciisset. Supra: Pater diligit filium & omnia dedit in manu eius: qualiter ait nunc: *Sciens, &c.* Item si omnia erant in manu eius: ergo & Iudas.

Sed de manu sua nemo potest rapere, supra, et ita non potuit Iudas peccare, nec tradere eum. Et ad hoc respondendum est secundum Aug. quod dicitur Deum cognoscere aliquid, vel scire, quando facit nos scire vel cognoscere et quia tunc fecit scire, quid faciebat pro amicis, qui patienter vtebatur inimicis. Ideo ait: *Omnia dedit in manu eius*. Mala scilicet in usum, & bona in affectum, ut ait Aug. Sciebat enim pro amicis mortem sustinere, & malo ipsius Iudæ bene vti. Et ideo Iudas erat in manu eius, cuius malo bene vtebatur. Ista cœna significabat Christi passionem, post quam non fuit aliud prandium. Et de hoc in Glossa satis: Sciens etiam quia à Deo exiit, non eum deserens, supra: In propria venit: *Et ad Deum vadit*, nos suos relinquens. Infra: exiit à patre, &c. Et subditur secunda particula: *Surgit à cœna, &c.* Ut enim ait Aug. Passurus exitia, præmisit obsequia non solum eis, pro quibus erat subiturus mortem, sed illi etiã qui erat traditurus eum ad mortem. Hæc ille. Et in hoc patet humilitas redemptoris. Et non solum sic surrexit & posuit vestimenta, sed: *Cum accepisset linteum, &c.* Et in hoc patet Saluatoris stupeda humilitas. & sedula studiositas in obsequendo, & expedita preparabilitas ad ministrandum, & laboriositas in lauando. Vnde Chryl. Non antequam recumberet, sed postquam resederunt omnes, tunc surrexit: neque simpliciter lauat, sed vestimenta deponens: neque ad hoc stetit, sed & linteum præcinxit: neque hoc contentus est, sed & ipse impleuit peluim, per omnia monstrans, quoniam non execrabiliter oportet facere talia, cum bene fecerimus, sed cum magno desiderio Hæc ille. Et sicut insinuat Aug. depositio vestimentorum significabat, quod formam serui accepit, quando seipsum exinanivit: non deposuit quod habebat sed quod non habebat accepit. Crucifigendus erat, expoliatus est vestimentis, inuoluitur est linteis, & tota illius passio nostra purgatio fuit. Hæc ille. In figura ergo & præteritæ incarnationis, & futuræ passionis hæc dignatus est facere. Et de his in Glossa. Vnde ad eius imitationem debemus surgere à cœna carnalis delectationis de qua in figura: Vnusquisque preparat cœnam suam, &c. Et debemus deponere vestimenta. scilicet conuersationem pristini hominis. Deponite vos secundum pristinam conuersationem, veterem hominem. Et debemus præcingere nos linteis, scilicet disciplina vitæ pœnitentialis Sint lumbi vestri præcincti Ibi Gregor. de hoc dicitur: Accinge sicut vir

Aug. tract.
23. in Ioan.
ante med.
tom. 9.
Ibid. tract.
35. circa
med.

Ibidem.
post medium

Ioan. 3. d

Ioan. 10. d
Aug. de
Trin. lib. 1.
c. 12. to. 3

Aug. *Ibid.*
tract. 55. in
Ioan. post
med. to. 9.

Ioan. 1. b
Ioan. 16. g
Aug. *Ibid.*
propè fin.

Chryl. hom.
69. in Ioan.
ante med.
tom. 3.

Aug. tract.
55. in Ioan.
post medium
tom. 9.

2. Cor. 11. c
Iob. 2. a

Eph. 4. c

Luc. 12. c
Gregor. in

Ioan. 6. a

Mat. 26. b
Mat. 26. a

Leu. 23. f

Mat. 28. c

Aug. tract.
55. in Ioan.
propè princ.
tom. 9.

Ambrosius
Hexaëmer.
lib. 1. c. 4.
circa med.
tom. 1.
Exod. 12. b
Eccl. 29. d

Pascha quadruplex.

Exod. 12. f

Num. 9. b

4. Reg. 23. c
2. Par. 35. f

1. Cor. 5. c

Chryl. hom.
69. in Ioan.
ante med.
tom. 3.
Ibid. post
pauca.
Aug. tract.
55. in Ioan.
ante med.
tom. 9.

Ioan. 6. b

lumbos

Euang. hom.
13. ante
med.
Iob 38. a
Gregor. 138.
Mor. c. 4.
Thre. 11. f
Ibidem.
Cant. 5. b

Aug. tract.
56. in Ioan.
ante med.
tom. 9.
Chryf. hom.
69. in Ioan.
post medium
tom. 3.
Ibid. paulo
ante.

Ioan. 14. b
Chryf. ibid.
post pauca.

Aug. tract.
56. in Ioan.
ante med.
tom. 9.
Apoc. 21. c

Aug. ibid.
paulo post.
Chryf. hom.
69. in Ioan.
post med.
tom. 3.
Mat. 16. d
Chryf. ibid.

Aug. tract.
56. in Ioan.
post medium.
tom. 9.

1. Ioan. 1. a

Mat. 6. b
10. b
Iob 29. a
Greg. Mor.
lib. 19. c. 10.
ante med.

Chryf. hom.
69. in Ioan.
post medium
tom. 3.

lumbos tuos. Ibi Gregorius de hoc. Et debemus effundere aquam in peluim, profluum lacrymarum in cor, recognoscendo eius fragilitatem: Quasi torrentem lacrymas. Et sequitur effunde sicut aquam cor tuum. Et debemus lauare pedes discipulorum, scilicet affectus cordis, qui debent esse sub disciplina Dei, prout ait Propheta: Lauabo per singulas noctes lectum meum. Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos? Et sequitur tertia particula, in qua ob reuerentiam Saluatoris, Petri refutatio & negabilitas, ne sibi lauaret pedes. Et ibi duo. Primo, de hoc mutua collatio. Secundo, veritatis instructio, siue eruditio, ibi: *Dicit ei Iesus. Ait ergo: Et cepit lauare pedes. Et sequitur Venit ergo ad Simonem, Ex his videtur, quod aliquibus iam lauasset pedes, sic obiicit Aug. et ad hoc respondet, quod non est intelligendum, quod post aliquos ad illum venerit, sed quod ab illo coeperit. Quando ergo coepit lauare, venit ad eum à quo coepit. Ait tamen Chryost. Mihi, inquit, videtur proditoris primo lauasse: Incepit enim ab vltimis, & tunc venit ad Petrum. Sequitur vero: Decens erat proditor stultum existentem ante verticem Apostolorum, id est, Petrum recubuisse. Et tunc postquam lauit pedes eius, venit ad Petrum: *Dixit ergo ei Petrus: Tu mihi lauas pedes?* Expauit Petrus, quasi diceret: *Quid est: Tu, & quid est: Mihi?* ac si diceret: *Tu es filius Dei æternus, & ego homo mortalis. Vnde Chryost. planius: Tu lauas pedes meos manibus, quibus oculos ceci aperuisti, leproso mundasti, & mortuos suscitasti? Et subditur responsio Saluatoris: Respondit ei Iesus: Quod ego facio, tu nescis modo. Quantum ad mysterij altitudinem, secundum Glossam, Scies autem postea, vel ad literam, vel reuelatione Spiritus, infra: Spiritus docebit vos omnia. Vnde Chryost. Scies posthac, cum in homine dæmonia eiicies, cum à Spiritu didiceris, quoniam à dexteris sedeo patris. Et licet sic diceret Saluator, tamen humilem Christum vsq; ad pedes non vult videre, non potest sustinere Petrus, ait August. Ideo dicit: *Non lauabis mihi pedes in æternum*, id est, nunquam, ait Glossa. Et ideo ut terreret eum, ait Saluator: *Si non lauero te, non habebis partem mecum.* eo quod soli mundi, & loti auxilio Dei intrabunt in regnum: Non enim intrabit eam, id est, in civitatem caelestem, aliquid inquinatum. Quod audiens Petrus territus: *Dicit ei: Domine non solum pedes.* Vnde August. quando sic minaris, omnia membra lauando non subtraham. Vt enim ait Chryost. semel increpatus, quando dictum est ei: *Vade retro satana*, ita est correptus, vt esset tremens factus: vnde & in refutatione fuit vehemens, & in concessione vehementior. Sed Iudas continuè redargutus, non sentiebat, vt ait Chryf. Et sequitur illa pars, in qua instructio Petri de ipsa veritate: *Dicit ei Iesus. Qui lotus est non indiget.* Sed quæritur de modo loquendi: si enim mundus est totus, non indiget, vt pedes lauet, & si non indiget, non est totus mundus. Si vero respondeatur, quod intelligendum est, quod qui est mundus præter pedes, ille indiget vt lauet pedes: Tunc obiicitur, quod sic posset dici de quolibet membro. Et ad istud respondendum secundum August. quod homo in sacro baptismo totus abluitur, tamen in rebus humanis postea viuatur vtiq; terra calcatur. Affectus autem humani sunt quasi pedes, qui rebus humanis afficiuntur: ita quod si dixerimus, quod peccatum non habemus, veritas non est in nobis. Et sic quotidie habemus opus, vt pedes lauemus, id est, vias spiritualium gressuum dirigamus. Hæc ille. Ideo dicimus in oratione Dominica quotidie: *Dimitte nobis debita nostra: Excute puluerem de pedibus vestris: Quando lauabant pedes meos butyro.* Ibi Greg. istud exponens ait, quod pedes lauatur butyro, quia pinguedine boni operis infunditur atq; mundatur puluis collectus de gloria prædicationis, affectus sunt multum infectibiles. Ideo de pedibus ait. Et ibi bene de hoc. Et de hac lotionem in collatione prædicabili. Et quia dixit: *Qui lotus est*, subdit: *Vos mundi estis, sed non omnes*, sed opponit Chryf. quod nondum erant spiritu digni, nec spiritaliter baptizati: Vos baptizabimini non post multos dies.**

Nec dum erat victima Christi oblata, & adhuc manebat maledictio chirographi, et ita non erant mundi. Et ad istud respondet, quod ab errore erant liberati, & iniquitatem proiecerunt ab animabus, & lumen susceperant, & cum sinceritate mentis erant. Infra: *Mundi estis propter sermonem meum. Vera munditia, de qua ait Propheta: Lauamini, mundi estote. Amplius verò postea fuerunt sublimati Spiritu eleuante. Et patet obstinatio Iudæ: quia nec propter ista verba: nec propter alia prius confamilia resiliuit à malitia sua: inuerecundè enim se habebat in omnibus. Et de hoc Chryf. in homilia. Et sequitur secunda pars principalis, in qua exhortatio discipulorum ad imitationem præmissi exempli: *Postquam ergo lauit pedes.* Et primo, ipsa exhortatio. Secundo rationis ob quam debebant imitari, subiunctio, ibi: *Amen amen.* Ait ergo: *Postquam ergo lauit.* Et per hoc patet sicut tactum est, quod cœna fiens, surrexit à cœna. Vnde ait hic: *Cum recubisset iterum.* Et est mysterium iuxta Glossam, quod impleta purgatione per sanguinem, accepit vestem immortalitatis: Quia resurgens à mortuis, iam non moritur. Et: Reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ: *Scitis quid fecerim vobis?* ic. ego tantus, & talis feci factum tam humile, & vobis qui estis discipuli: *Vos vocatis me magister*, scilicet in illuminando & docendo: *Et Domine*, in præsidendo: *Et bene dicitis*, sic vocado: *Sum etenim*, & re ipsa, & facto. Ipse enim solus potens Rex Regum. Et ipse verus Magister: Vt audiam quasi magistrum: *Si ergo ego*, sc. talis & tantus: *Lauaui pedes*, humiliter & diligenter, & libenter: *Et vos debetis lauare, &c.* Vt enim ait Chryf. à maioribus rebus accipit exempla, vt saltè quod minus est, operentur, & cum eodem studio. Et sequitur: *Proditoris pedes Dominus lauit, & sacrilegi, & furis, & secundum tempus proditoris & insanabiliter habentem, mensæ communicatoris fecit: & tu magna sapias, & fursu supercilia vellis, scilicet non sustinens, nec habens patientiam. Hæc ille. Et vt sciret, propter hoc Christum eos lauasse, vt se mutuo lauant, subdit: *Exemplum dedi vobis.* Vt enim ait Chryf. Etenim magistri pueris literas, cum multa pulchritudine scribunt, vt saltè ad differentius, id est, melius imitatione veniant: Adam exemplum meum ab adolescentia mea. Adam scilicet secundus. Et de ista lotionem, & de isto exemplo in collationibus prædicabilibus. Et subditur ratio dicti: *Amen amen dico vobis, non est seruus maior Domino, sublimitate potestatis: Neque Apostolus maior est eo qui misit eum, auctoritate dignitatis: Non est discipulus super magistrum. Sed obiicitur, sicut Aug. in homilia, cum dicatur: Laudet te alienus, & non os tuum: qualiter ait hic Magister humilitatis: Vos vocatis me Magister & Domine: sum etenim.* Et ad istud respondet Aug. quod homini præceptum est illud, sc. non se laudare, cui periculosum est sibi placere, cui cauendum est superbire, sed Deus loquitur: nulla hic est elatio tantæ celsitudinis, nullum mendacium veritatis, vos subiacere sibi vile est, &c. Maior est omni laude: exaltates cum replebimini virtute. Et sequitur tertia pars, in qua reuelatio siue detectio proditoris in generali cum sua ratione, sicut continuat Glossa. Et hæc in duas. Primo, huius præmissio in generali cum sui ratione. Secundo, eiusdem detectionis magis in speciali, & discipulorum inquisitio, ibi: *Cum hoc dixisset.* Ait ergo: *Si hæc scitis, sc. quæ dixi, & docui in intellectu: Et si feceritis, in effectu: Beati eritis, sc. in fructu: Estote factores verbi, & non auditores tantum, &c.* Non enim auditores legis iustificabuntur, sed factores: Beati enim qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud: *Nom de omnibus vobis dico, sc. quod estis beati: Scio enim quos elegerim, supra: Duodecim vos elegi sed vnus diabolus est Iudas autem non erat electus ad beatitudinem, vel beatitudinis societatem: Sed vt scriptura adimpleatur, sc. in psalmo, vbi dicitur: Magnificauit super me supplantationem. Per calcaneum enim finis intelligitur, in quo sine Iudas proditor insidiatus est, quia diabolus intrauerat in eum. De quo dicitur: Tu insidiaberis calcaneo eius. Vel leuare calcaneum, est contra Dominum recalcitrare, contra Dominum & fraudem, & meditatio-***

Act. 1. a
Colos. 2. b

Ioan. 15. a

Isa. 1. d

Chryf. hom.
69. in Ioan.
tom. 3.

Rom. 6. b
Phil. 3. d

1. Tim. 6. c
Isa. 50. b

Chryf. hom.
70. in Ioan.
ante med.
tom. 3.
Ibidem.

Ibidem.

Zach. 13. c

Mat. 10. c
Aug. tract.
58. in Ioan.
ante med.
tom. 9.
Pro. 27. 4

Ecc. 43. d

Iacob. 1. d
Rom. 2. b
Luc. 11. d

Ioan. 6. g

Psal. 40. o

Gen. 3. e

Aug. tract.
58. in Ioan.
ante med.
10.9.

Chryf. hom.
70. in Ioan.
post med.
tom. 3.

Chryf. hom.
71. in Ioan.
propè princ.
tom. 3.

Mat. 10. d

Luc. 9. b

Luc. 10. b

Aug. tract.
59. in Ioan.
vers. fin.
tom. 9.

Ibid. tract.
60. ante
med.

Ibidem
post pauca

Aug. de civ.
Dei. lib. 9.
cap. 4. tom. 5

1. Ioan. 2. c
Ioan. 6. g

1. Cor. 2. c

Aug. tract.
61. in Ioan.
ante med.
tom. 9.
Chryf. hom.
69. in Ioan.

nem meditari. Vnde August. Illi manducabant panem Domine, ille manducabat panem Domini contra Dominum: illi vitam, scilicet manducabant, ille poenam, & ideo iudicium manducauit sibi & bibit. Et subdit rationem liuius reuelationis siue denudationis. *Amen dico vobis: ut credatis, quia ego sum*, scilicet ille, de quo illa scriptura loquitur in psalmo. Et hoc ait, ostendens illi misero, scilicet Iudæ, vt ait Chrysofostomus. quoniam non ignorans comprehenditur, sed & valde sciens, quod & ipsum maxime omnium sufficiens erat, detinere eum scilicet Iudæ a prodicione. Et non dixit, tradidit me, sed leuauit, & c. calcitrationem & dolum & fraudem, & occultationem infidiarum representare volens. Hæc ille. Et quoniam ex dictis possent contristari discipuli, consolatus est eos dicens: *Amen dico vobis: qui accipit*, & c. Sicut continuat Chrysofostomus. Vnde querit ibi: quæ est consequentia istius literæ ad præmissa dicta? Et respondet, quod multa est consequentia: quia enim debebant exire, scilicet ad prædicandum, & versuta, id est, terribilia pati, consolatur eos duobus modis, scilicet à seipso vt haberent eum in memoria, & ab aliis, vt eorum prouidentia illis procurent. Omnium eis aperuit domos. Hæc ille. Ex ista enim hac promissione, quod qui reciperent illos missos ad prædicandum, ipsum etiam reciperent, prouocauit omnes ad eos recipiendos: Qui vos recipit, me recipit, & qui recipit Prophetam, in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ recipiet. Super quod Gregorius. Qui, inquit, alimentum Prophetæ, propter hoc quod Prophetæ est, tribuit, Prophetæ illius vires ad loquendum dedit, & apud Dominum prophetiæ habebit præmia: Quicumque vos non receperunt, excutite puluerem de pedibus vestris in testimonium illis. Et quasi idem. Magna ergo promissio suscipiētibus missos à filio Dei, quia qui tales recipiunt, & ipsum Deum recipiunt. Quia, vt ait Augustinus. in eo qui mittitur, auctoritas mittentis commendatur. Et sequitur denuntiatio vel detectio traditoris magis in speciali, ibi: *Cum hæc dixisset, turbatus est*. Et illa in quatuor partes. Primo ipsa detectio siue reuelatio signo & verbo. Secundo, discipulorum hæsitatio & inquisitio, ibi: *Aspiciabant ergo*. Tertio, Saluatoris responsio, & amplior certificatio, ibi: *Respondit Iesus*. Quarto, ipsius Iudæ ad ipsum tradendum egressio, & futuræ passionis expressa insinuatō, ibi: *Cum exisset*, & c. Ait ergo: *Cum ergo hæc dixisset, turbatus est spiritu*. Sicut enim habitum est supra proximo, & sicut ait Augustinus. Qui mortuus pro nobis. Qui ergo potestate est mortuus, potestate turbatus est, qui transfigurauit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritati suæ, transfigurauit in se affectum infirmitatis nostræ. Et sequitur: Pereant argumenta philosophorum, qui negant in sapientem cadere perturbationem animorum. Et sequitur: Turbetur plane animus Christianus, non miseria, sed misericordia: timeat ne pereant homines Christo, contristeretur cum perit aliquis. Christus concupiscit acquiri homines. Christo, lætetur cum acquiruntur. Hæc ille. Turbatus ergo fuit, non ex potentia vel ex infirmitate, vel timore, sed modo dicto. Et de ista opinione Stoicorum, & qualiter non cadit passio in sapientem, ita quod cedat passionibus, sicut cedit animæ stulti, Augustinus bene & multum: *Amen dico vobis: vnus ex vobis me tradet*, vnus, inquam, ait Augustinus. numero, non merito: specie, non virtute: commixtione corporali, non vinculo spirituali: carnis adiunctione, non cordis socius vnitatem. Hæc ille. *Vnus*, inquam, *ex vobis*, quia ex vobis exiturus: Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis. Supra: Sed vnus ex vobis diabolus factus est. Et sequitur secunda particula: *Aspiciabant*, & c. *hæsitantes*, & c. Sed queritur qualiter hæsitabant? Quia spiritus hominis qui est in ipso, scit quæ sunt hominis: Ergo cum quilibet sciret se esse innocentem à crimine traditionis Domini, non debuērūt hæsitare. Et ad istud respondet Augustinus. quod sic erat nota cuilibet sua conscientia, veruntamen proximi erat ignota. Et de hoc Chrysofostomus. In omnes circuminstituit timorem, eo quod non dixit nominatim. Et ibi bene de hoc. Et ideo hæsitantes aspi-

ciebant, & c. *Erat ergo recumbens vnus*, & c. scilicet Ioannes. Vt enim ait Chrysofostomus. Petrus erat vbiq; feruens, quia tamen increpatus fuit à Domino, non fuit ausus interrogare, sed innuit Ioanni, vt quæreret. Et ideo describitur beati Ioannis honorifica familiaritas, quod erat recumbens, & c. Sed queritur, qualiter hoc ait? Videtur Euangelista de se loqui iactanter. Item obiicit Chrysofostomus. vbi supra: Cum omnes discipulos diligeret Iesus: Cum dilexisset suos, in fine dilexit eos: qualiter ait Ioannes, de se, quod ipsum diligebat Iesus? Itaque querit Chrysofostomus, qualiter Ioannes recubuit, sic omnibus timentibus, vel voluptuans in sinu Iesu? Et ad primū respondet Augustinus. quod consuetudo est eorum, qui sacras nobis literas ministrant, de se loqui sicut de aliis in diuina historia. Sicut Ioannes hic. Et Matthæus, quando ait: Vidit hominem sedentem in telonio Mattheū nomine. Et Paulus quando ait: Scio hominem raptum vsq; ad tertium cælum. Similiter idem ait Gregorius. Ad aliud respondet Chrysofostomus. plus aliis Ioannes diligebatur. Qualiter autem plus exponit Glossa, quia familiaritas. Et de hoc infra: *Innuuit ergo huic Simon Petrus*, scilicet Ioanni: *Et dixit ei*. Sed queritur qualiter ait vtrumq; *Innuuit & dixit*. Et ad istud respondet Augustinus. quod locutio est aliquando non sonando, sed tantummodo innuendo, Dicit ergo innuendo: *Quis est*, & c. Itaque cum recubisset supra pectus, quod plus videbatur, quam in sinu: *Dicit ei: Domine quis est*, suppressa voce, ait Glossa: Et vt ait Chrysofostomus. si huius causam queris discere, amoris res erat: & ideo innuit Petrus Ioanni, vt quæreret, non vt maiori existenti, sed propter multum amorem, vt dictum est. Tamen Ioannes non se nominauit propter ingloriationem, id est, gloriæ vanæ vitationem. ait Chrysofostomus. Et patet ex dictis prærogatiua priuilegialis beati Ioannis, quod erat à filio Dei dilectus, & quod fuit in sinu eius recumbens, & pectori innixus Per signum enim signatur hic secretum, scilicet sapientiæ, ait Augustinus. Vidit illum discipulum quem diligebat Iesus. Et de hoc in collatione prædicabili, infra: Et sequitur responsio Saluatoris: *Respondit Iesus: Ille est cui intinctum panem*. Vt ait Augustinus. Expressus est traditor: nudata sunt latebræ tenebrarum. *Et cum intinxisset panem dedit Iudæ*, & c. De isto pane quis, & qualis fuerit, Augustinus bene ait: Non, vt putant quidam, tunc Iudas corpus accepit, nam omnibus distribuerat iam Dominus Sacramentum corporis & sanguinis sui. Et ibi Iudas erat. Nunc autem ventum est ad narrationem B. Ioannis, vbi per buccellam tinctam expressit Dominus traditorem. Sed queritur, quare dedit panem tinctum? Et ad hoc respondet Augustinus. quod fortassis per panis tinctionem significabat eius fictionem: *Et post buccellam introiuit in eum satanas*. Sed queritur qualiter ait: *Tunc introiuit*, quia prius erat Iudas fur & latro. Et ad istud respondet Augustinus. quod post hunc panem intravit satanas in eum, vt eum plenius possideret, in quem prius intrauerat. vt deciperet. Querunt autem aliqui hic, qualiter Deus prodiderit crimen Iudæ, cum esset occultum prius. Ipse enim ait: Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te & ipsum. Et ad istud respondendum secundum Chrysofostomum, quod & tunc primum redarguit, cum Iesus non nominatim sed dando sic panem, neque tamen ille ob mensam verecundatus est, eodem modo communicans, pane. Hæc ille. Quia ergo filius Dei sciens ipsum esse obstinatum & inuerecundum: & videns discipulos esse anxios, mitigans eos, & sermone, & interrogatione, concessit etiam Ioanni recumbere in pectus, siue recidere, vt ait idem Chrysofostomus. Sic proditorem expressit, nam tempus passionis imminabat. Qualiter autem tradit ei corpus suum cum aliis, ad hoc respondendum secundum Augustinum. Bonum est quod accipit, sed malo suo accepit, qui malus male bonum accepit. Vnde & Apostolus: Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat: qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Et subditur insinuatō accelerationis criminis ipsius Iudæ: *Dicit ei Iesus: quod facis fac citius*. Sed queritur qualiter hoc ait? videtur enim quod præcepit prodicionem fa-

ante med.
tom. 3.
Ibid.
Mat. 16. d

Chryf. ibid.
paulo post.

Ibidem.

Aug. tract.
61. in Ioan.
circa med.
tom. 9.
Mat. 9. a
2. Cor. 12. a

Chryf. hom.
71. in Ioan.
ante med.
tom. 3.

Aug. tract.
61. in Ioan.
post medium
tom. 9.

Chryf. hom.
71. in Ioan.
ante med.
tom. 3.

Ibidem.

Aug. tract.
61. in Ioan.
post med.
tom. 9.

Ibidem
propè finem.
Ibid. tract.
26. ante
medium.

Ibidem.
post pauca.

Ioan. 12. a
Aug. ibid.
paulo ante.

Mat. 18. b
Chryf. homil.
71. in Ioan.
ante med.
tom. 3.

Ibidem.
paulo ante

Aug. tract.
62. in Ioan.
ante med.
tom. 9.
1. Cor. 11. f

cere

Aug. ibid. post med.

Chryf. hom. 71. in Ioan. ante med. tom. 3.

Ibidem.

Matt. 6. d. Mar. 10. d. Aug. tract. 62. in Ioan. post medium tom. 9.

Chryf. hom. 71. in Ioan. ante med. tom. 3.

Aug. tract. 62. in Ioan. ver. fin. tom. 9. Psa. 44. Greg. Mor. lib. 2. c. 2. ante med.

Ioan. 3. c. 1. Thef. 3. c. Luc. 12. c.

Ambros. ser. 44. de temp. post med. tom. 5. Heb. 6. b.

Ioa. 59. o.

Iob. 37. b.

Greg. Mor. lib. 27. c. 17.

cere. Et ad istud reponendum, secundum August. non præcepit ei facinus, sed prædixit Iudæ malum nobis bonum. O inquit verbum frequentius parati mori, quam irati. Fac, inquit, citius, non quia tu potes, sed quia hoc vult qui totum potest. Hæc ille. Et ibi bene de hoc. Et de hoc Chrysof. vbi supra. Non præcipientis est, neq; consulentis, sed exprobrantis & ostendentis, quoniam volebat corrigere Iudam: quia verò incorrecte se habebat, dimittit eum. Hæc ille: *Hoc autem nemo sciuit discumbentium*, quod retorquet Chrysof. ad prius dictum, quod non intellexerant illud, quod ait Saluator: *Cui porrexero panem*: Nam latenter dixit vt nullus audiret. Et enim propterea ad pectus Ioannis tendens interrogat: seu ad aurem, vt non fieret manifestus proditor. Et Christus ita respondit, sc. filenter, & neque tunc fecit manifestum: nunc autem nudius & manifestus dixit, & tamen neque tunc eum manifestum fecit. Nā si diuulgasset, fortassis vtique Petrus eum interfecisset. Hæc ille. Et per hoc ad quæstionem suprapositam patet responsio, quod non manifesta-uit proditorem: *Quidam putabāt, quia oculos habebat*, &c. de quibus loculis obiicitur, vt supra proximo: qualiter habens loculos erat inter discipulos Domini, quibus est præceptum, non esse sollicitos de crastino: & nihil portare in via, nec aurum, nec argentum. Et ad istud respondet August. quod habebat Dominus loculos, & à fidelibus oblata conseruans, & suorum necessitatibus, & alienis indigentibus tribuebat. Tunc primum Ecclesiasticæ pecuniæ forma est instituta. Et de hoc in Glos. Similiter Chrysof. homilia dicta: Multam faciebat Dominus sc. pauperum procuracionem, docens nos multum per hoc facere studium. Hic enim marsupium habebat, ea quæ mittebantur portabat, & nimirum, nullus videtur effrens pecunias: sed quoniam quidam nutriebant eum, sc. discipulæ eius. Et ad hoc respōdet, quod portabat ad inopum ministerium: vt discas, quoniam & valde pauperem crucifixum, huius oportet multam facere procuracionem: multa enim dispensans ad nostram doctrinam agebat. Hæc ille. Ad ministerium ergo pauperum, & ad formam dandam Ecclesiæ, & ex his, quæ mittebantur non ex possessionibus propriis locupletabantur: *Cum ergo ille accepisset buccellam, exiit*. Vt enim ait Chrysof. supra: quia incorrecte se habebat, scilicet Iudas, dimittit eum filius Dei: *Erat autem nox cum exisset*, Vt enim ait Augustinus: Dies diei eructat verbum, id est, Christus discipulis, vt audirent eum & amarent sequendo. Et nox nocti annuntiauit scientiam, id est, Iudas Iudæis infidelibus, vt venirent & comprehenderent Iesum. Vt enim ait Gregorius: Aliquando à qualitate temporis exprimitur finis actionis, Sicut non rediturus ad veniam, ad traditionis perfidiam nocte Iudas exire perhibetur. Hæc ille. Meritò ergo erat nox, cum ille exisset, recedens à luce, & à filiis lucis ad opera tenebrarum, & ad filios tenebrarum non rediturus ad lucem. Qui malè agit, odit lucem, supra: Qui enim ebrii sunt, in nocte ebrii sunt. Idè dicitur diuiti damnato: Hac nocte repetent animam tuam. Ex dictis patet misera infelicitas Iudæ, quod ingratus tanto Domino, & tali magistro, nec documentis, nec beneficiis, nec honoribus retardatus fuit à facinoroso crimine suo, nec mirum, intrauerat in eum satanas, & ab eo erat possessus, vt patet ab August. Supra: Sed multi damnant Iudam proditorem, & tamen ipsi sunt proditores veritatis quæ est filius Dei. Vnde Ambros. Quod fecerunt tunc Iudæi persequentes, hoc nunc faciunt Christiani malè viuentes: sc. Christum lapidare & occidere: quia quid est Christus: veritas, pax, iustitia. Qui ergo pro falsitate relinquunt veritatem, qui pro temporali pretio relinquunt iustitiam, qui audiunt veritatem, Christum occidunt. Hæc ille. Rursu Christum crucifigentes. Vnde de talibus: Conuersum est retrorsum iudicium, iustitia longè stetit, corruit veritas in plateis. Et hoc quia ingressus est in eos satanas. De quolibet enim talium verificatur illud: Ingrediatur bestia latibulum suum, & in antro suo morabitur. Quod exponit ibi Greg. de ingressu diaboli in animam peccatricè. Et hoc

faciunt tales qui habent loculos, sc. abconditos & profundos, & inexplebiles affectus auaritiæ: quæ quidem auaritia siue cupiditas est radix omnium malorum. Vnde Chrysof. Neque imitemur Iudam per auaritiā: Nō tradis Christum? Sed cum despicias inopem fame tabescentem aut frigore corruptum, eandem & ipse astrahis cruciationem. Et cum indigni participemus mysterio, similiter perimus cum Christum occidentibus. Et sic de aliis, quæ ibi enumerat. Et idè: Hæc, id est, auaritia Giesi leprosum pro discipulo fecit. Hæc Ananiam perdidit. Hæc Iudam proditorem operata est, hæc Iudæorū principes corripit dona accipientes. Hæc ille. Et ibi multum de hoc. Et tales exeunt recedentes à filio Dei: A minimo vsque ad maximum omnem auaritiā sequuntur. Et talibus meritò est nox: quia noctem facit vmbra tenebrarum, ait Ambros. Et: Nox est absentia solis: sed tales omnia, quæ amant inordinate, interponunt inter se & Deum: Et sic fit eclipsis animabus suis, & nox: Supercecidit ignis, sc. cupiditatis & non viderūt solem, ait Propheta: In lectulo meo per noctes quæsiui. Ibi bene: Dies palam facit, quod nox abscondit. Et sequitur: Mundus iste habet noctes suas non paucas, cū ipse totus sit nox. Nox est Iudaica perfidia, nox ignorantia paganorum, nox hæretica prauitas, nox hæreticorū carnalis animalisve conuersatio, nox vbi non percipiuntur, quæ Dei sūt. Et ibi multū & bene de his: Noctes laboriofas enumerari mihi: Graditur nocte & in tenebris: Non sumus noctis, nec tenebrarū filij, sed diei. Et sequitur illa particula, in qua reuelatio passionis & glorificationis, ibi: *Cum ergo exisset, dixit Iesus: Nunc clarificatus est*, &c. Secundum August. verò incipit sermo, qui factus est ad plures. Et continat sic: Exiit Iudas prodicionis auctor, & clarificatus est filius hominis, separato nequissimo, remanentibus sanctis. Signata est glorificatio eius, quando separatis iniquis manebit ipse in eternitate. Hæc ille. Clarificatus ergo est in passione: quia in ea vicit aduersarias potestates, & de his triumphauit palam: Glorificatus est filius in resurrectione. Vnde Chrysof. vbi supra suadens, discipulos non modo non tristari, sed etiā lætari, hoc ait: Superasse mortem, gloria magna est: post mortem præualere, similiter gloria magna est, vt enim credatur resurrectio. Et ibi bene de hoc: *Et Deus clarificatus est ipso*, hoc est per seipsum non per alium ait Chrysof. sc. ostendens se esse Deum. Et quasi expones, quod dixit, vt ait August. sequitur: *Si Deus glorificatus est*, quia vt ait Chrysof. omnia quæ à filio facta sunt, filius ea patri reponit id est, patri retribuit. Et Deus ergo glorificauit filium diuersis modis, & filius glorificauit patrem. Vnde & de Petro, infra dicitur: *Hoc dixit, significans quæ morte esset clarificaturus Deum*: multo magis filius in morte clarificauit eum per ea, quæ facta sunt in morte. Vt enim ait Chrysof. confestim in ipsa cruce clara apparuerunt, quia petre scissæ sunt, & sic de aliis. Et idè ait hic: *Continuo glorificauit eum*. Supra proximo: Venit horauit clarificetur filius. Et infra: Clarifica filium tuum, &c. Et sequitur vltima pars capituli, in qua discipulorū confortatio & instructio, ibi: *Filioli*. Et illa in duas. Primo, consolatio & instructio. Secundo, Petri inquisitio, & mutua collatio ibi: *Dicit ei Simon Petrus*. Ait ergo: *Filioli*. Et patet incēsis amoris in modo loquendi: sic enim confueuerunt patres alloqui multum dilectos filios: *Adhuc modicum vobiscum sum*. Sed qualiter hoc, quia dicitur: *Vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi*. Et ad hoc respondet August. quod hic loquitur de præsentia sua in carnis infirmitate, vel de præsentia sua in resurrectionis confirmatione per quadraginta dies. Aut loquitur de præsentia diuina mortalibus ignota. Hæc ille: *Quæritis me*, scil. volentes me sequi siue imitari: *Sed non potestis*, quia nondum Spiritu confirmati. Sed quæritur qualiter supra, loquens Iudæis, ait simpliciter: *Quo vado non potestis venire*: hic loquens discipulus ait: *Modo non potestis venire*. Sic enim quærit August. Et ad istud respondendum, quod discipuli erant tunc minus idonei, erāt tamen postea secuturi: Iudæi venerāt in ma-

1 Tim. 6. b. Chryf. hom. 46. in Ioan. post med. tom. 3. Ibid. hom. 64 post med. 4 Reg. 5. a. Act. 5. a. Hier. 31. f.

Amb. Hexæm. lib. 4. cap. 3. post med. tom. 1. Iud. de natur. rerum cap. 2. Psalm. 57. b. Cant. 3. a. Bern. ser. 75. in Cant. post med. Ibidem paulo post. Iob. 7. a. Prou. 7. b. 1. Thef. 5. a. Aug. tract. 63. in Ioan. post med. tom. 9. Colof. 2. c.

Chryf. hom. 71. in Ioan. circa med. tom. 3.

Ibid. post pauca. Aug. tract. 63. in Ioan. post med. tom. 9. Chryf. hom. 71. in Ioan. post med. tom. 3. Ibid. paulo ante Mat. 27. d. Ioan. 12. d. Ioan. 17. a.

Mat. vlt. d. Aug. tract. 64. in Ioan. circa med. tom. 9. Act. 1. a.

Aug. ibid. post med.

litia per mansuri, idè diuersimodè loquitur, & idè docens, quo modo idonei esse possint, & pergere quo ille antecedeat, subdit: *Mandatum nouum do vobis*, sicut continat August. dicens, quòd hi sunt gradus quibus sequendus est Christus, vt ait idem August. Sed quæritur sicut obiicit August. qualiter dicitur: *Mandatum nouum*: cum hoc sit mandatum in lege veteri, vbi dicitur. Diliges amicum tuum, &c. Et istud respòdet, quòd idè nouum dicitur, quia ex vtero veteri induit nouum hominem, innouat enim audientem, vel potius obedientem. Vel aliter, quòd idè dicitur nouum, quia quantum ad modum diligendi, innouatum est, & ad perfectius diligendum in noua lege est mandatum, in qua est præceptum diligere inimicos. Vnde quantum ad substantiam antiquum est: Non mandatum nouum do vobis, sed vetus. Dicitur autem nouum quantum ad modum diligendi perfectiorem. De dilectione verò multiplici, scilicet de culpabili & damnabili, qua diligunt se adulteri, & de dilectione naturali, qua diligunt se parentes & de dilectione amicabile, qua diligunt se homines necessitudine humana de dilectione sacramentali, qua diligunt se vxores & mariti. Et de dilectione qua diligunt se homines non sicut homines, sed sicut dii & filij altissimi, vt sint filio eius vnico fratres, August. benè Et in Glos. pro parte. Et idè ait hic: *Vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos*, ipsa enim est ab omni mundana dilectione discreta, quam distinguendo addidit: *Sicut dilexi vos*, ait August. Sed Deus dilexit nos ad salutem. Vnde August. vbi prius: Medicus dicitur diligere ægrotos, quia non diligit nisi salutem, quam cupit reuocare: & non diligit morbum, quem venit expellere. Sic Deus diligit nos, & nos sic debemus inuicem diligere, vt mutua dilectione constingamur inter nos, & tam dulci vinculo connexis membris corpus tanti capitis sumus. Hæc August. infra: Hoc est præceptum meum vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos. Et quoniam istud mandatum est excellens, idè subdit signum adimpletionis huius mādati: *In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis*, &c. Vt enim ait August. Alia munera mea habent vobiscum, non mei, sint naturalia, vt naturam, vitam, sensum, & rationem, sic dona gratis data: de quibus: Alij datur sermo scientiæ, &c. Sed si non habuerint charitatem, nihil prodest. Sed si ipsam habueritis modo dicto, discipuli mei eritis: ipsa enim non perdit cum impiis animam tuam, ipsa discernit causam tuam, Hæc ille. Quorum virtus manuum mihi erat pro nihilo. Ibi Greg. exponens istud, ait: Probatio sanctitatis non est signa facere, sed vnumquemque vt se diligere: de Deo autem vera, de proximo vero meliora, quam de semetipso sētere. Propter quod ait hic: *In cognoscent omnes*, &c. Et sequitur: Testimonium ergo fraterni disciplinatus, est bonum fraternæ dilectionis. Hæc Gregorius. Et ibi bene de hoc: Multiplex lex eius. Ibi Gregorius, de ista lege Dei, quæ est charitas vel fraterna dilectio: Charitate fraternitatis inuicem diligentes. Qualis autem debet esse ista dilectio: Non diligamus verbo neque lingua, sed opere & veritate. Et sequitur: Diligamus alterutrum, sicut mandatum dedit nobis. Et sequitur inquisitio Petri. Et ibi duo. Primò, vna inquisitio cum responsione. Secundò, inquisitio secunda cum sua responsione, ibi: *Dixit Petrus*. Ait ergo: *Domine quo vadis?* Hoc autè Chrysof. Magnum quid amor, & igne ipso vehementius, & ad ipsum cælum reducit, & nulla est prohibitio, quæ eius promptum impetum detinere possit. Et idè ardentissimus Petrus præmissa audiens ait: *Domine quo vadis?* Hoc autem dixit, non ita discere volens, vt sequi concupiscens. Idem August. Hoc dixit, tanquam sequi paratus: *Et respondit Iesus: quo ego vado nō potes*, &c. Vt ait Chrysof. Christus non ad verba sed ad mentem respondit: *Non potes modo: Sequeris autem postea*. Vt enim ait August. Non ait non poteris, sed: *Non potes modo*, dilationē intulit, spem tulit. Idè ait: *Sequeris postea*. Sed hoc audiens Petrus non destituit desiderium, spem accipiens, ait Petrus: *Quare nō possum te sequi?* Vt enim ait August. quid in animo eius esset cupiditatis, videbat: quid au-

tem virium, non videbat. Voluntatem suam iactabat infirmus, sed inspiciebat valerudinem medicus. Idè dicebat Petrus: *Animam meam ponam pro te*, scilicet in morte. Vt enim ait Chrysof. audiuit à Christo, quoniam hoc maiorem amorem nemo habet. Patet ergo amor & deuotionis feror, & voluntatis vigor in beato Petro. Sed Christus ostendens, quoniam eius solius est, scilicet ponere animam in morte: *Respondit, animam tuam pro me pones?* quid tantum præsumis? quod de te sentis? quod esse te credis? Ita facis pro me, quæ nondum feci pro te? ait August. Et idè ait: *Amen amen dico tibi: Non cantabit gallus, donec me ter neges*, quasi diceret, vt ait August. Ecce quomodo tibi cito apparebis, qui magna loqueris, & te paruulum nescis: *Amen dico tibi: non cantabit gallus, donec ter me neges*, quasi diceret: non erit magnum spatium, antequam me neges, ait Chrysof. Per omnia enim humiliatum docens, & humanā naturam scilicet in ipso, nihil ipsam secundum seipsam existentem: non enim semel & bis hoc passus est, sed ita destitit, vt in breui tempore, tertio diceret verbum negationis. Ait Petrus: Et si omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor. Cui Dominus dixit idè quod hic: Et idè ait Dominus: Ego rogavi pro te, vt non deficiat fides tua, &c. Sed qualiter ait hic: *Ter me neges*, &c. cum dicatur. Priusquam bis gallus vocem dederit, ter me es negaturus. Et ad istud respondendum est secundum August. vbi de hoc prolixè profectur August. Et est summa, quòd affectione animi & timore tota trina negatio concepta est, & trinæ negationi sufficiens timor eum inuasit, & ita trina negatio antè galli cantum incepta est: sed non antè primū galli cantum peracta est. Vnde Marcus de ipsarum vocum interuallis locutus est, & sic secundum affectum & voluntatem ter negauit antè primum galli cantum. Secundum tamen interualla vocis, non antè secundum galli cantum. Et ponit exemplum, tanquam si alicui diceretur: hac nocte antequam gallus cantet ad me scribes epistolam, in qua mihi ter conuiciaberis: non vtique si eam ante omnem galli cantum scribere inciperet, & post primum finiret, idè dicendum erat falsum fuisse prædictum. Hæc ille. Quia secundum voluntatem & affectionem fecerat, licet non secundum facti processum: ita fuit ex parte ista. Queritur magistraliter, qualiter ait: *Non potestis venire, quo ego vado*, qualiter habet veritatem: ipsi enim erāt in charitate, & ita in recta voluntate, & ordinata, & ita diligente Deum super omnia Ergo poterant ponere animā suā pro Deo, & sic vadere post eū. Et ad istud respondendum est secundum August. quantum sibi assumpserat, id est, præsumperat, nondum pro se posita anima Christi, animā suā polliceretur positurū se esse pro Christo. Ex hoc innuit August. Antequam esset Christus passus, & antequā esset Spiritus Apostolis in abundantia datus & antequā fides cresceret, & antequā desiderium ferueret, non poterat ponere animā pro Christo, quā gratiam dedit Deus suis martyribus, homo enim delectatur in vita sua naturali, & detestatur oppositū ac horret: Nemo enim carnē suā odio habuit. Et idè vitæ appetitus & voluntas sustinendi contrariū, non sunt in homine sine superabundantia gratiæ. Et si obiicitur de heretico, qui sustinet ignem pro suo errore: ad hoc est respondendum, quod non est simile: quia ille errore & rumore superbiæ & obstinatione sententiæ suæ, mavult pœnam sustinere, quam ab errore resilire, & ex suo peccato cadit. Sed vt homo sustineat mortem propter Deum, indiget Spiritu eleuante in amorem Dei. Vnde Augustinus loquens de beato Laurentio ait, quod etiam tormenta non sensit: caro enim ardebat, sed Spiritus viuificabat, siue vegetabat: quod est tamen intelligendum quantum ad reputationem suam, quia non reputabat tormenta. Item queritur cum Petrus esset iam feruens ex amore, vt dictum est, qualiter permisit Deus eum cadere? Et ad istud respondendum secundum Greg. quod nimirum magnæ actum esse pietatis dispensatione cognoscimus, vt is qui futurus erat pastor Ecclesiæ, in sua culpa disceret, qualiter aliis miserem de-

Ibid. in fin.
Aug. tract.
65. propè
princ.

Leuit. 19. c

Matt. 5. g
1 Ioan. 2. a
Dilectio
multiplex,

Aug. tract.
65. in Ioan.
ante med.
tom. 9.
Ibidem
Ibidem
post med.

Ioan. 15. b

Aug. ibid.

1. Cor. 12. d
1. Cor. 13. b

Iob 30. a
Greg. Mor.
lib. 20. c. 9.
post med.

Iob 11. a
Gregor. Mor.
lib. 10. cap. 4.
ante med.
Rom. 12. c

1. Ioan. 3. d
Ibidem.

Chryf. hom.
72. in Ioan.
in princ.
tom. 3.

Aug. tract.
66. in Ioan.
prope princ.
tom. 9.
Ibid. post
pauc.

Ibidem paulo
post.

Chryf. hom.
72. in Ioan.
ante med.
tom. 3.

Aug. tract.
66. in Ioan.
ante med.
tom. 9.
Ibidem.

Chryf. hom.
72. in Ioan.
ante med.
tom. 3.

Matt. 26. b

Luc. 22. d

Mar. 14. d

August. de
Concord.
Euang. lib. 3.
cap. 2. to. 4.

Aug. tract.
66. in Ioan.
ante med.
tom. 9.

Ephes. 5. d

Aug. tract.
27. in Ioan.
uers. fin.
tom. 9.

Gregor. in
Euang. hom.
21. circa
med.

buisse. Prius enim ostendit sibi, & tunc præposuit cæteris, ut ex sua infirmitate cognosceret quã misericorditer aliena infirma toleraret. Hæc ille. Sed quæritur, qualiter ait hic: *Ponam animam meam pro te*, scilicet volens & desiderans mori pro Christo, cum dicatur infra: Alius te cinget & ducet te, quod tu non vis. Et ad istud respondet Greg. quod Petrus martyrimum, quod per infirmitatem carnis noluit, per virtutem Spiritus amavit. Et ibi bene de hoc. Infra ergo loquitur, quantum ad infirmitatem sensualitatis, hic autem quantum ad voluntatem rationis. Et ex dictis patet, qualis fuit Petrus ex seipso, & quã infirmus, & quã fortis & robustus ex Spiritu. Et de hoc Gregorius. Ipse pastor Ecclesiæ quantæ formidinis fuerit antè aduentum Spiritus, ancilla ostiaria dicat: qualis autem fortitudinis post aduentum, patet: gaudet enim tunc in verberibus, qui antè in verbo timuit. Et ibi multum & bene de hoc. Et nota quod ait: *Non cantabit gallus antequam me ter neges*, quod mysterium potest esse. Per gallum enim prædicator significatur, antè cuius cantum multi negant Christum, & non rectè credendo, nec perfectè confitendo, nec iustè viuendo. Et de isto gallo: Quis dedit gallo intelligentiam? Ibi Greg. benè de proprietatibus galli, propter quas per gallum prædicator seu doctor significatur. Gallus enim horas noctium discernit in noctibus voces emittit, & propter valentiores voces in profundo noctis, quam in matutino, & cum edere cantus parat, alas excutit: seipsum feriens vigilantiorum reddit, ut ait Gregor. vbi supra. Item gallus vociferatur contra prælium, ait sapiens, & post prælium & victoriam, ait idem. Itè gallus gallinaceus victus silet, & canit cum vincit, ait Tullius. Talis debet doctor spiritualiter: Gallus succinctus lumbos. Et de hoc benè & multum Ambrosius: Est, inquit, galli cantus suavis in noctibus, & etiam utilis, quia dormientem excitat, & sollicitum admonet, & viatorem solatur, processum noctis canora significatione protestans. Hoc canente latro relinquit insidias, nauta trepidus mœsticiam deponit. Et sequitur: Hoc canente ipsa Ecclesiæ Petra culpam diluit, quam priusquam gallus cantaret, negando contraxerat. Et ibi bene de hoc. Consimiliter fit de multis, antè vocem cælicæ prædicationis labuntur. Cum enim prophetia defecerit, dissipabitur populus. Sonante autem diuina prædicatione infunditur gratia diuina, illuminantur corda, & cognoscuntur delicta, & conteruntur audientes: Loquente Petro cecidit Spiritus sanctus super omnes, qui audiebant verbum. Misit enim verbum suum & sanauit eos, ait Propheta.

CAPVT XIV.

ET ait discipulis suis: *Non turbetur cor vestrum*. Præhabita confortatione discipulorum, siue instructione per exemplum humilitatis, hic instructio eorundem per documeta veritatis. Et ista pars in tres partes, secundum numerum trium capitulorum. Primo enim loquendo per appropriationem instruit eos, ut sint rectè credentes in fide. Secundo, ut sint feruentes in charitate, infra, proximo. Ego sum vitis. Tertio, ut sint constantes in spe, infra, ibi: Hæc locutus sum vobis. Prima scilicet istud capitulum in tres partes. Primo ad constantiam fidei exhortatio. Secundo, quia fides sine operibus mortua est, ad operum perfectionem persuasio, ibi: *Si diligitis me, mandata mea seruate*. Tertio, sui recessus per passionem insinuatio, ibi: *Hæc locutus sum vobis*. In prima, tria. Primo, cum dehortatione turbationis fidei firmæ exhortatio, & credentibus promissio. Secundo, de dictis Saluatoris discipulorum inquisitio, & eorum certificatio, ibi: *Dixit ei Thomas*. Tertio, credulitatis sine fidei utilitas, siue fructificatio, ibi: *Amen, amen dico vobis*. Et hoc est quod ait: *Non turbetur cor vestrum*, &c. ut ait August. ne mortem tanquam homines timerent, & idè turbarentur, consolatur eos etiã cõtestans se esse Deum. Ut enim ait Chrysost. Si vertex, scilicet Petrus, qui erat caput, timuit, de illis quid fieret? Idè ait: *Non turbetur cor vestrum*, scilicet diffidendo: *Neque formidet*, scilicet de morte timendo. Nolite timere eos qui occidit

A corpus. Dehortatur ergo turbari in intellectu, & formidare in affectu & effectu. Et idè sequitur: *Credite in Deum & in me*. Ut ait August. Consequens est, ut si in Deum creditis & in me: quod non esset consequens, si Christus non esset Deus: ipse enim cum in forma Dei esset, seipsum exinanivit. Mortem metuitis huic formæ ferui: non turbetur cor vestrum, suscitabit illam forma Dei. Hæc August. Et si crucifixus est ex infirmitate, viuit tamen ex virtute. Et quoniam hortatus est eos, subdit causam, ob quam non deberent turbari: *In domo patris mei mansiones multe sunt*. Ut enim ait August. Cum hoc audiunt à perturbatione recreantur, certi ac fidentes etiam post pericula tentationum, se apud Deum cum Christo esse mansuros. Et de ista domo: O Israël quam magna est domus Domini. Et ad maiorem certificationem subdit: *Si quo minus dixissem vobis*, &c. Si illæ videlicet mansiones non essent, vel si in aliquo minus esset, dixissem vobis. Et hoc idè: *Quia vado parare vobis locum*, scilicet, sicut caput quod debent sequi membra. Oportet enim mori, resurgere, & ascendere in cælum, ut nobis locus pareretur in regno: Ascendit enim pandens iter antè eos: *Et si abiero*, per carnis absentiam moriendo, siue ascendendo in cælum, siue resurgendo: *Veniam iterum*, apparendo post resurrectionem, vel apparendo in iudicio: *Videbunt filium hominis venientem*, &c. *Et accipiam vos*, &c. Beati qui ad cœnam nuptiarum agni vocati sunt: *Et vbi ego sum, & vos sitis*. Supra: Si quis mihi ministrat, me sequatur, & vbi ego sum, ibi & minister meus erit. Et ne ipsi quærerent vbi sit, subdit sicut continuat Glossa: *Et quo ego vado scitis*, scilicet ipsum patrem, ad quem vado: *Et viam scitis*, scilicet me hominem qui sum via. Infra eodem: *Ego sum via*, & cætera. Sed quæritur de prædictis, qualiter ait: *Non turbetur cor vestrum*, cum sciret ipsos esse iustos, & dicatur: Iustus in æternum non commouebitur. Videtur quod d superflue de hoc hortatur. Et ad istud respondendum est, quod est turbatio infestans, & est turbatio euertens. Et hæc secunda non cadit in iusto, mente iusto. Vnde Augustinus, loquens de opinione Stoicorum, ait, quod differentia est inter animum stulti, & animum sapientis, quod stulti animus cedit passionibus, atque accommodat mentis assensum: sapientis, quamvis eas patiat, retinet tamen de his, quæ debet effugere rationabiliter, vel eligere, stabilem in concussa mente sententiam. Hæc ille. Vnde nota, quod est turbatio ex quadam motione contritionis, quia: Sacrificium Deo spiritus contribulatus, ait Propheta. Et alibi in Psalmo: *Turbatus sum & non sum locutus*. Et est turbatio piæ compassionis malis alienis: quia misericordia est tristitia in malis alienis, ait Damascenus. Et Augustinus: *Quis ignorat ex eo appellatam misericordiam, quod miserum faciat cor condolentis alienum malum*. Et de hoc bene supra Augustinus: *Turbetur planè animus Christianus, non miseria, sed misericordia*. Et enumerat ibi quatuor affectus. Dictum est Marthæ: *Sollicita es & turbaris erga plurima*. Et est turbatio & deordinationis & confusionis, de qua in Psalmo: *Turbati sunt omnes insipientes corde*. Et alibi: *Turbati sunt & moti sicut ebrius*, & cætera. Et ista non commouetur iustus. Et est turbatio ex eminentia tristabilis vel terribilis: & sic aliquando turbatur iustus, quantum ad sensualitatem & motum sensualitatis, seruata cum tranquillitate rationis. Vnde Virgilius loquens de Ænea: *Mens immota manet, lacrymæ voluntur inanes*. Ut enim ait August. Homo mouetur metu amissionis rerum, & metu mortis, & etiam metu doloris, ut ait idè. In his tamen retinet sapiens iudicium rationis, stultus autem cedit illis. secundum August. Item quæritur de hoc quod ait: *Id domo patris mei mansiones multe sunt*, cum dicatur: *Nonne ex denario diurno conuenisti mecum?* Tolle quod tuum est. Vnus ergo denarius omniū, & ita vna mansio. Et ad istud respondendum secundum Augustinum hic, vbi ait: *Denarius ille æqualis est omnibus, quo significatur vita æterna, vbi amplius alio nemo viuit, quoniam in viuendo non est diuersa in æter-*

Ioan. 21. c
Ibid. hom. 3.
paulo post med.

Ibid. ho. 30.
post med.

Iob. 38. d
Greg. Mor.
lib. 30. c. 3.

Cic. de diuinar. lib. 2.
ante med.
Prou. 30. d
Ambr. in Hexaem.
lib. 5. c. 24.
post med.
tom. 1.

Prou. 29. c.

Act. 10. g
Psal. 106. b

Diuisio.

Ioan. 15. a
Ioan. 16. a

Iacob. 2. d

Aug. tract.
67. in Ioan.
prope princ.
to. 9.
Chryso. hom.
62. in Ioan.
ante med.
tom. 3.
Mat. 10. c

Aug. tract.
67. in Ioan.
ante med.
tom. 9.
Phil. 2. a
2. Cor. 13. b

Aug. ibid.
post pauca.

Baruc. 3. e

Mich. 2. d

Matt. 24. c

Apoc. 19. b
Ioan. 12. e

Prou. 10. d

August. de
Ciu. Dei
lib. 9. cap. 4.
tom. 5.

Psal. 50. d

Psal. 76. a
Damasce.
orth. fid. lib.
2. c. 14.
August. de
morib. Eccl.
lib. 1. cap. 27.
tom. 1.
Ibid. tract.
60. in Ioan.
ante med.
tom. 9.
Luc. 10. g
Psal. 75. a
Psal. 106. c

Virg. Æneid. lib. 4.
post med.

August. de
ciu. Dei lib.
9. c. 4. tom. 6.
Mat. 20. a

nitare mensura, sed multæ mansiones, diuersas meritorum in vna vita æterna significant dignitates. Hæc ille. Quantum ergo ad diuinitatem siue perennitatem denarius est vnus, quantum ad differentiam meritorum, præmiorum, sunt diuersæ mansiones: Paruus & magnus. Ibi Greg. bene de his mansionibus & de earum vnitate. Similiter Gregor. vbi loquitur de denario diurno, bene de denarij vnitate, & de mansionum multitudine. Et de hoc in collatione. Item quæritur de hoc quod ait: *Vado vobis parare locum*. Opponit enim Aug. cum dixerit prius, quod in domo patris sunt multæ mansiones, non est opus aliquam præparare, quia sunt paratæ. Item si futuræ erant & parandæ iam non erant. Et ita male ait: *Multæ mansiones sunt*. Vel si erant paratæ, male ait: *Vado vobis parare locum*. Et ad istud respondendum secundum August. quod mansiones quas præparauit prædestinando, præparat operando. Sicut enim dicitur: *Quid est, quod futurum est?* Ibi alia litera: *Fecit, quæ futura sunt*: Fecit, inquam, prædestinando, quæ facturus est operando. Sic ex parte ista mansiones sunt, vt ait hic, in prædestinatione, sed nondum in operatione: parat enim mansiones, mansionibus parando mansiones. Hæc August. Et sequitur: *Desiderium dilectionis præparatio est mansionis*. Eat Dominus, & patet locum, eat ne videatur, lateat vt credatur, creditus desideretur, vt desideratus habeatur. Et patet hic Saluatoris dignatiua bonitas & dispensatiua humilitas. Secundum August. Venit in mundum vt saluaret, reliquit mundum vadens in cœlum, vt locus electis pararetur, venturus in fine, vt mundus iudicaretur: Exiit a patre, & venit in mundum, &c. Quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum, sic veniet, &c. Ista sunt itinera æternitatis eius, id est, filij Dei, qui est æternus; Diebus æternitatis eius. Et sequitur illa pars, in qua inquisitio discipulorum: Et illa in duas. Primo, inquisitio illius. Secundo, alterius, ibi: *Dicit ei Philippus*. In prima duo. Primo, inquisitio. Secundo, Christi responsio, ibi: *Dicit eis Iesus*. Ait ergo. *Dicit ei Thomas: Nescimus quo vadis, &c.* Sed quæritur, ex quo dixit Christus, eos vtrumque scire, scilicet & viam scitis, &c. neque dixit falsum: qualiter dixit eos neutrum scire? Et ad istud respondet August. quod isti sciebant, sed se scire nesciebant, & idè eos conuincit Christus respondèdo: *Dicit eis Iesus: Ego sum via*, quasi diceret secundum August. vt ostenderet eos scire viam, qua via cognita restat cognoscere quo irent, quia ad veritatem & ad vitam. Vnde Chrysoft. *Ego sum via*, per me venitis, nec indigebitis manu ductore. *Ego sum veritas*, & ita nullum mendacium in eis quæ dicuntur. *Ego sum vita*, & ita si moriamini non peribitis. Hæc ille: Vt ait Glossa. *Ego sum via*, sine errore, quærentibus, & veritas sine falsitate inuenientibus, vita sine morte permanentibus. Item August. Quæ vis ire? ego via, quod vis ire? ego veritas. Vbi vis permanere? ego vita. Et Hugo: Christus via in exemplo, veritas in promisso, vita in præmio: quia ipse via, in eo mouemur: quia veritas, in eo sumus, quia vita, in eo viuimus. In ipso viuimus, mouemur, & sumus. Quia ex ipso omnia, ipse est via: quia per ipsum omnia, ipse est veritas: quia in ipso sunt omnia, ipse est vita: Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Et sequitur manifestatio eius quod dixit: *Nemo venit ad patrem, nisi per me*, scilicet qui sum via: *Et si cognouissetis me, & patrem meum*, scilicet propter vnitatem essentia. Supra: *Ego & pater vnus sumus*. Vel propter similitudinem splendoris & gloriæ, quia ipse splendor & figura gloriæ: *Et amodo cognoscetis & vidistis eum*. Sed qualiter hoc? Supra: *Deum nemo vidit vnquam*. Et ad istud respondendum iis secundum Augustinum, & est in Glossa, quod viderunt filium simillimum patri, & ita viderunt patrem in filio scilicet in præsentia. Idè ait: *Vidistis, & cognoscetis*, scilicet in futuro. Vel secundum Chrysostomum, vidistis eum, vt visus est angelus, scilicet in specie ostensa, non tamen substantia visa est. Vel loquitur de visione filij, de qua: *Beati mundo corde quoniam ipsi Deum videbunt*. Supra: *Deum nemo vidit vnquam nisi*

vnigenitus, qui est in sinu patris. Ipse narrauit, &c. Et sequitur inquisitio alterius discipuli, scilicet Philippi, ibi: *Dicit ei Philippus*. Et ibi tria. Primo, ipsa inquisitio. Secundo, inquiringis increpatio, ibi: *Dicit ei Iesus*. Tercio, veritatis doctrinatio, ibi: *Philippe*. Ait ergo: *Dicit ei Philippus: Domine ostende, &c.* Vt enim ait August. Non intelligens Philippus, quærit: quasi diceret: similem noui, sed non sufficit, nisi & illum nouerim. Et idè ait: *Ostende nobis patrem, & sufficit*. Et idè sequitur increpatio. Vnde Augustin. Magister discipulum arguebat, quia cor postulantis videbat: patrem enim nosse cupiebat, tanquam esset melius, quam filius. Hæc August. Et quia meritò arguendus erat, equitur instructio: *Philippe, qui videt me, videt & patrem meum*, quia ego & pater vnus sumus. Et idè sequitur: *Non credis quia ego in patre, ac si diceret, ait August. Cur in similibus distantiam cupis cernere? Cur inseparabiles separatim desideras nosse? Et idè hoc manifestans amplius, quod ipse in patre, & pater in eo, ait: Verba quæ ego loquor, à me ipso non loquor, quia à me ipso non sum, ait August. Et ob eandem causam: Pater in me manens facit opera. Super: Sicut pater suscitatur mortuos, sic & filius. Et quia arguerat Philippum, ostendit non eum solum esse arguendum, sicut continuat August. propter quod sequitur: *Non creditis quia ego in patre*. Et ita idem in essentia, & inseparabilis. Quod si non creditis ita esse, sicut est in re: *Alioquin propter opera credite*. Vt enim ait August. Si separati essemus, inseparabiliter operari nulla ratione possemus: quasi eodem modo legit Chrysoft. Vides, inquit, proximitatis superabundantiam, & in eis substantiæ submonstrationem. Opponit autem August. qualiter ait nunc: *Si cognouissetis me: cum dixerit superius: Et quo vado scitis, & viam scitis*: Vocans semetipsum viam, & ita eum cognoscebant: Et ita videtur dicere contraria. Et ad istud respondet August. quod quidam inter eos ipsum sciebant, & pro talibus loquebatur superius: quidam autem ipsum nesciebant, inter quos erat Philippus, & pro talibus, & ad tales loquitur hic. In his autem omnibus propositionibus, quas induxit, scilicet quod à se ipso non loquitur, & quod ipse in patre, & pater in ipso, intendebat instruere eos de perfecta fide vnitatis essentia diuinæ, & distinctione personarum. Vnde quia dixit: *A me ipso non loquor*, huius occasione recitat hic Aug. errorem Arrii, dicentis filium non esse æqualem patri. Quia verò dixit: *Pater in me manens facit*, huius occasione recitat errorem Sabellij, qui posuit, quod qui pater est, ipse est filius. Et vtriusque erroris falsitatem Aug. manifestat. Supra: Sicut pater habet vitam in semetipso, sic & filius. Et ibi post: *Quæcumque pater facit, hæc & filius similiter facit*. Ex quibus patet & essentia diuinæ identitatis, & personarum distinguibilitas. Et hæc nunc sunt perfecte credenda recta fide. Idè ait hic: *Qui videt me, scilicet visione fidei: Videt & patrem meum*. In patre autem hoc videbitur visione fruitionis. Infra: Veniet hora quando non in prouerbiis loquar vobis, sed palam de patre annuntiabo vobis. Et de hoc ibi, Et nota quod ait: *Ostende nobis patrem & sufficit nobis*. Licet enim hoc fuerit prolatum ex imperfectione, ob quam imperfectionem fuit Philippus arguendus, ait August. tamen in his verbis exprimitur protestatio, siue veneratio maiestatis, quando ait: *Domine*. Dominus enim nomen illi, ait Propheta. Item exprimitur ibi feruida petitio diuinæ visionis, cum dicitur: *Ostende nobis patrem*. Hæc enim ostensio in gloria, est plenitudo beatitudinis: Videbis faciem eius in nubilo. Videbimus eum sicuti est. Item insinuat, siue exprimitur omnimoda plenitudo, siue adimpletio omnis appetitionis, ibi: *Sufficit nobis*. Propter quod ait Propheta: *Satiabor cum apparuerit gloria tua*. Vt enim ait August. Sufficere est nihil ultra querere. Et idè dicitur hic: *Ostende nobis patrem & sufficit nobis*, quia implebit te, satiabit te, perficiet te, ait idem Aug. Illud enim sufficit animæ, quod replet eius capacitate omnimodam. Sed tantæ dignitatis est humana conditio, vt nullum bonum præter summum possit*

Iob. 3. c
Greg. Mor. li.
4. c. 31. ante
med.
Ib. dem in
Euang. hom.
19.
Aug. tract.
68. in Ioan.
ante med.
tom. 9.

Eccl. 1. a

Aug. ibid.
post. med.

Dignatiua
bonitas
Saluatoris.

Ioan. 16. g
Act. 1. b

Mich. 5. a

Aug. tract.
69. in Ioan.
ante med.
to 9.
Ibid. paulo
post.
Chryso. hom.
72. in Ioan.
post med.
to 3.

August de
verbis Do-
mini serm.
54. propè
prin. to. 10.
Act. 17. f

Rom. 11. d

Ioan. 10. d
Hebr. 1. a

Ioan. 1. b
Aug. tract.
70. in Ioan.
tom. 9.

Chryso. hom.
72. in Ioan.
post med. 20.
3.
Matt. 5. a
Ioan. 1. b

Aug. tract.
70. in Ioan.
to. 9.

Ibid. post.
med.

Ioan. 10. d

Aug. ibid.
propè finem.

Aug. tract.
in Ioan.
propè prin.
tom. 9.
Ioan. 5. d

Aug. ibid.
post. med.
Chryso. ho.
74. in Ioan.
post medium.
tom. 3.
Aug. tract.
70. in Ioan.
ante med.
tom. 9.

Aug. tract.
71. in Ioan.
ante med.
tom. 9.
Error Sa-
bellij.
Aug. ibid.
Ioan. 5. c
Ibidem.
Essentia di-
uinæ iden-
titar.

Ioan. 16. g

Hier. 33. a

Iob. 33. d
1. Ioan. 3. a

Psal. 16. e

Aug. Ma-
nual. c. 25.
tom. 2.

ei sufficere. Vt dicitur: Solus Deus implebit animam. Et ideo merito ait hic: *Ostende patrē & sufficit nobis.* Itē illud sufficit animę, quod illuminat omnimodā suę intelligentię apprehensibilitatem: sed Deus pater habitat lucem inaccessibilem: Merens incedebam. Ibi Greg. Sancto viro in hac peregrinatione, omne quod sine Dei visione abundat, inopia est. Item illud sufficit animę, quod terminat & quietat omnem eius appetitum. Talis est Deus pater: Nec multitudo locorum inclinet te. Ibi Greg. Ad illum suspensa est anima, à quo formata; & quia ad Deum solum appetendum facta est: omne autē, quod in frā appetit, minus est. Ideo iure ei non sufficit, quod Deus nō est. Et ibi multum, & bene de hoc. Vndē August. quod nec anima sibi, nec ei quidquam sufficit, recedēte ab eo qui solus sufficit. Et alibi: Temporale nō satiat animā, cui sedes est æternitas. Vndē est sufficientia infusę intelligentię ad cognoscendum; Non quod sumus sufficientes ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Item est sufficientia diuinę gratię ad viuendū & resistendum tentationibus: Sufficit tibi gratia mea. Item est sufficientia modestię ad vtendū: Ego didici in quibus sufficiens sum, scio humiliari, scio & abundare, &c. Melior est vir pauper & sufficiens sibi, quā vir gloriosus & indigens pane. Et est sufficientia glorię satiantis, de qua loquitur hic. Vndē Aug. Quid homini sufficit, cui Conditor non sufficit: Quid ultra quæris, cui omne gaudium: Intra in gaudium Domini tui, Et sequitur illa pars in qua specificatio fructus, siue utilitatis fidei, ibi: *Amen, amen dico vobis.* Et specificatur duplex utilitas: quarum prima est, potestas operandi. Secunda, est facilitas obtinendi postulata, ibi: *Quodcumque petieritis.* Ait ergo: *Amen, amen, qui credit in me.* scilicet fide perfecta, quę per dilectionem operatur. *Opera que ego facio,* id est, talia in genere, qualia ego facio, vt sit simplex relatio: *Et ipse faciet: Et maiora horum faciet,* id est, maiora his: Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicitis monti huic: *Transi hinc, & transibit,* &c. Sed quæritur qualiter hoc: Vt enim dicitur: Nō est discipulus super magistrum: non ergo est conueniens discipulos facere maiora opera operibus Christi magistri sui. Item opera quę ipse fecit, erāt potentię infinitę, & ostendebant ipsum esse Deum, vt ipse arguit supra: Operibus credite: Ergo vt prius. Item sublimioris potestatis debēt esse opera sublimiora & maiora: sed sua potestas maior & sublimior, quia ipse virtus supportās omnia: Ergo vt prius. Et ad istud respondendū exponendo istud multipliciter, secundum Aug. vbi ait: quod maius fuit sanare vmbra, quod fuit factum, vbi dicitur, quod vmbra Petri saluabantur infirmi: quā simbria, quod fuit factū. Primo modo sanauit Christus per Apost. Secundo, per seipsum, maiora ergo opera fiebant virtute Christi in aliis. Infra: Sine me nihil potestis facere: quā illa quę per se, fecit. Vel aliter est intelligendum secundum August. quod hoc dicitur, quia maiora opera fecit Dominus per credentes, quā pręter credentes. Et hoc nō fuit defectio sed dignatio: Pręter enim credentes fecit Deus cælum & terrā. Per credentes sine illis consentientibus iustificauit impios. Sed numquid omnium operum Christi maiora, qui cum timore & tremore suam ipsius salutem operatur, quod vtiq; in illo, sed nō sine illo Christus operatur. Hęc ille. Vel aliter exponitur secundum August. ibi, quod opera de quibus loquitur hic, erant verba quę tunc dicebat. Et minus est verba iustitię predicare, quod fecit pręter nos, quā impios iustificare, quod ita facit in nobis, vt facimus & nos. Hęc ille. Et per hęc ad obiecta: quia etsi credentes faciunt opera magna, hoc est virtute Iesu Christi, & de fide ac eius efficacia in credentibus: Fides est sperandarum rerum, &c. Et ne quis attribuat sibi hanc potestatem, subdit: *Quia ego vago ad patrē.* Et in hoc consolatur eos, ostendens quod ad patrē pergat, non vt dereliqueret indigentes, sed exaudiret petentes, ait August. Propter quod sequitur: *Quodcumque petieritis, &c. hoc faciam.* Et in hoc notatur sua potestas. Vt enim ait Chrylost. omnia

signa quę fecerunt Apostoli, ipse agebat: Per manus Apostolorum fiebant signa. Et: In nomine Iesu Nazareni, surge & ambula: *Faciam, inquam, vt glorificetur pater in filio,* omnia enim agebat ad gloriam patris, qui eum miserat. Et ad maiorem confirmationem repetit: *Quid petieritis.* Vnde Chryost. quærit, cuius gratia secundo id ponit: & respondet quod idē secundo ponit, certificans, id est, confirmans, sui ipsius sermonem. Et ostendens auctoritatem vt prius subdit: *Hoc faciam:* Et vt ait August. Ne solis Apostolis crederemus hoc esse dictum, ideō ait supra: *Qui credit in me.* Sed quæritur sicut obicit August. qualiter ait hic: *Quodcumque petieritis, hoc faciam,* cum dicatur de Paulo: Ter Dominum rogaui, vt discederet à me, nec tamen fuit exauditus. Et ad istud respondet August. quod hic ait: *Si quid petieritis in nomine meo, &c.* In nomine enim Saluatoris petimus, quando non contra salutem petimus. Et sequitur: Sic intelligendum est, nos non petere in nomine magistri, quod petimus pręter regulam magisterij. Hęc ille. Et quia magis fuit ad salutem ipsi Paulo non exaudiri: ideō Deus propitius non iratus ad voluntatem suam eum non exaudiuit. Et ibi bene de hoc. Ibidem August. de malè petentibus, vt de filiis Israel petentibus carnes: Non accipitis eo quod malè petatis. Et de petitione virtuosa ad Deum, qualis debet esse. Infra: *Si quid petieritis patrem in nomine meo dabit vobis.* Vndē & hic tanguntur tres conditiones, quę debent esse in petitione: quarum prima est, rei petitię substantialitas, ibi: *Si quid,* sc. quod sit aliquid reale & vtile: Primo, quærite regnum Dei. Secunda conditio est feruida consideratio, ibi: *Petieritis:* Petite & dabitur vobis, quærite, &c. Tertia est in petendo recta ordinatio, ibi: *In nomine meo,* vt est expositum. Et sequitur illa pars, in qua exhortatio ad obseruationem mandatorum Dei, eo quod fides sine operibus mortua est. Et illa pars in tres. Primo, hortatur ad obseruanda mandata, promittendo auxiliū. Secundo, hortatur, promittendo solatiū, ibi: *Non relinquam vos orphanos.* Tertio, hortatur ad idem promittendo præmiū, ibi: *Qui habet mandata mea.* Ait ergo: *Si diligitis me,* scilicet affectu: *Mandata mea seruate,* in effectu: *Et ego rogabo patrē, & alium paraclētum dabit.* Et in hoc patet utilitas in fructu. Vt enim ait Chrylost. operibus nobis opus est vbiq; & actibus, non ea, quę per verba, ostensione. Ideo ait hic: *Mandata mea seruate,* quasi idem August. inducens illud Apostoli: Vultu cōfitentur se nosse Deum, factis autem negant. Infra eodem: *Qui habet mandata mea & seruat ea, &c.* Et nota quod ait: *Alium paraclētum,* quia primum infundit Deus Spiritum gratię ad credendum & amandum, & ad perfectē operandum: Caritas enim diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum. Deinde dat rectē operantibus Spiritum in superabundantia, prout ait hic: *Alium paraclētum dabit, &c.* Paraclētus enim Latine dicitur aduocatus, ait August. Spiritus adiuuat infirmitatem nostram. Et sequitur: *Postulat pro nobis, &c.* Et quia sine pœnitentia sunt dona Dei, ideō ait: *Vt maneat vobiscum,* scilicet Spiritus. Et quia ipse Spiritus veraciter docet, ideō ait: *Spiritum veritatis,* scilicet dabit, infra: *Docebit vos omnem veritatem.* *Quem,* scilicet Spiritum: *Mundus non potest accipere,* id est, mundi amatores: non enim habet inuisibiles oculos mundana dilectio, & est contraria diuinę dilectioni, ait August. Supra: *Mundus eum non cognouit.* Et ideo ait hic: *Quia non videt eum,* scilicet credendo: *Nescit eum,* scilicet intelligendo. Et licet ita sit de mundo & mundanis: *Vos,* qui estis spirituales: *Cognoscetis eum,* cognitione fidei, & visione spei: Videmus nunc in speculo & ænigmate, tūc autem facie ad faciem: *Quia apud vos manebit,* scilicet Spiritus: *Et in vobis erit.* Sed quæritur cum sit prius esse alicubi, quā manere, videtur quod inconuenienter ordinat. Et ad hoc respondet August. ne putarent, quod dictum est: *Apud vos manebit,* ita dictum esse, quemadmodum hospes visibiliter manere consuevit, exposuit quod dixi: *Et in vobis erit.* De isto Spiritu, & de effectibus, infra dicitur: Sed obicit Augustinus de hoc, quod ait: *Si diligitis*

1. Tim. 6. c
Iob. 30. d
Greg. Mor.
lib. 20. c. 28.
ante med.
Iob. 36. c
Greg. Mor.
lib. 26. c. 28.
post med.
August. de
Trinit. lib.
10. c. 5. 10. 3.
August. de
doct. Chryst.
lib. 1. c. 38.
tom. eod.
2. Cor. 3. b
2. Cor. 12. b
Phil. 4. c
Prou. 12. d

Matt. 25. b

Duplex vtilitas.

Gal. 4. c
Mat. 16. c

Matt. 10. c

Ioan. 10. d

Hebr. 1. b
Aug. tract.
71. in Ioan.
post medium
tom. 9.
Act. 5. c
Mat. 15. b
Ioan. 15. a
Aug. tract.
72. in Ioan.
10. 9.

Ibidem.

Hebr. 11. a

Aug. tract.
73. in Ioan.
prop. princ.
tom. 9.

Chryst. hom.
73. in Ioan.
post med.
tom. 3.

Act. 5. c
Act. 3. a
Chryst. ibid.
post pauca.

Aug. tract.
73. in Ioan.
ante medium
tom. 9.
Ibidem.
2. Cor. 12. b
Aug. ibid.
paulo post.

Ibid. ante
medium.
Num. 11. a
Iacob. 4. a
Ioan. 16. g

Matt. 6. d
Luc. 11. b

Chryst. hom.
74. in Ioan.
in princ. 10. 3.
Aug. tract.
74. in Ioan.
ante med.
tom. 9.
Tit. 2. b.

Rom. 8. a
Aug. ibid.
post med.
Rom. 8. b
Rom. 8. o

Ioan. 16. b

Aug. tract.
2. in Ioan.
post medium
tom. 9.
Ioan. 1. b
2. Cor. 13. d

Aug. tract.
74. in Ioan.
vers. fin.
10. 9.
Ioan. 16. d
Aug. ibid.
ante med.

gitis

gitis me alium paracletum dabit, &c. Ergo secundum hoc potest Deus diligere absque Spiritu. Et ad hoc respondet sicut tactum est, quod discipuli habebant Spiritum sanctum: sed occultè, quem erant accepturi in signis & manifestè. Vnde & post resurrectionem fuit eis datus Spiritus, infra: Et post ascensionem propter duo præcepta dilectionis Dei, & proximi secundum August. Item queritur qualiter ait: *Rogabo patrem*, cum dicat August. de natura & gratia: quod nullus orat pro eo, quod per se potest facere. Et ad istud respondendum secundum August. quod ipse filius in tempore fuit precator opportunus, qui tamen cum patre erat exauditor æternus. Vnde ergo homo & minor patre, rogabat patrem, cui erat equalis. Et sequitur secunda particula, in qua hortatur ad mandatorum observationem, promittendo solatium: *Non relinquam vos orphanos*. Vt enim ait August. Ὁρφανοὶ græcè, pupilli latinè. Pupilli enim vti ait Isidorus, dicuntur, quorum patres antè discesserunt, quàm nomen ab eis acceperunt: vnde & filios sponsi eos vocabant: Filij sponsi non possunt lugere quamdiu est sponsus cum eis. Et supra: Filioli modicum vobiscum sum. Ideo sequitur: *Veni ad vos*, sc. post resurrectionem, & hoc non post multum tempus. Ideo ait: *Adhuc modicum*, infra: Modicum & non videbitis me, &c. Et quia mundus non intelligebat suam virtutem, qua erat resurrecturus, ideo subdit: *Et mundus me iam non videt*. Vt enim ait August. mundus videbat eum carneis oculis in carne conspicuum: sed non videbat quod in carne latebat, sc. suam diuinitatem, & tamen non credebatur: *Vos autem videbitis me*, sc. post resurrectionem vtraque visione, sc. oculis carnis, & oculis mentis. Infra: Iterum modicum & videbitis me. Et hoc idè: *Quia ego vivo, & vos vivetis*. Querit Augustin⁹, cur ait de presenti se vivere, illos autem de futuro? Et respondet: quod quia vitam carnis resurgentis, qualis in illo præcedebat, securam in illis est pollicitus: duas enim resurrectiones promissit: suam mox futuram, nostram in fine sæculi venturam. Et ideo sequitur: *In illo die cognoscetis*, sc. resurrectionis futuræ, quando videbimus faciem ad faciem, & quando videbimus eum, sicuti est: *Cognoscetis*, inquam, *quia ego in patre maneo*, vt radius in sole, vnum cum illo. *Et vos in me*, sicut palmites in vite. Infra proximo: Ego sum vitis, &c. Et: *Ego in vobis*, sicut vita viuificans in viuificatis, & sicut virtus supportans in supportatis, & sicut mouens in eis quæ mouentur: ipse enim via veritas & vita. Suprà eodem. Infra: Vt sint vnum, sicut & nos vnum sumus: *Ego in vobis*. Vt enim ait Chrysof. quod, dictum est: *ego in patre*, identitatem scilicet significat. Quod autem dictum est: *Ego in vobis*, significat, quod est vnanimitatis & auxiliij. Nouit enim, inquit, scriptura, multoties, eisdem verbis in Deo, & in hominibus positis, non similiter tamen vti: Vos autem Christi, Christus autem Dei: Et nota secundum Chrysof. quod post resurrectionem promittit eis certissimam cognitionem, quia magna erat virtus Spiritus sancti, quæ omnia eos erudiebat, multo magis in gloria. Infra: Palam annuntiabo vobis de patre. Et in his hominibus patebat paterna pietas Saluatoris ad discipulos, promittendo Spiritum in auxilium, siue patrociniū, quare vocat Spiritum paracletum. Item promittendo suum solatium, & suum reditum, promittendo etiam suam coexistentiam, siue patientiam, & promittendo cognitionis plenitudinem, siue luculentiam. Et hæc omnia promittit, vt abiiciat tristitiam ab eis, quia ænigmaticè insinabat passionem, secundum Chrysof. Sicut infra similiter facit: *Plorabitis & flebitis vos*. Et sequitur: *Videbo vos, & gaudebit cor vestrum, &c.* Et nota quod describit Spiritum à parte originis, quia à patre dandus: item à parte suæ virtutis, quia est paracletus ad consolandum affectum. Vnde Glossa: Paracletum, id est, consolatorem, & quia est Spiritus veritatis ad illuminandum intellectum. Item describit eum à parte suæ permanentiæ, siue perpetuitatis, quantum est à parte Spiritus: quia apud vos & in vobis manet. Item à parte suæ dignitatis: quia mundus non potest eum capere, id est,

mundi amatores. Ideo ob istius doni, quod est Spiritus bonitatem & suauitatem clamat sapiens: O quam bonus & suavis est Spiritus tuus in nobis! Et sequitur illa pars, in qua hortatur ad mandata observanda promittendo præmiū, ibi: *Qui habet mandata mea*. Et illa in tres. Primo, ipsa promissio. Secundo, discipuli inquisitio, ibi: *Dicit ei Iudas*. Tertio, Saluatoris responsio, & veritatis, tã de merito, quàm de præmio explanatio, ibi: *Respondit Iesus*. Ait ergo: *Qui habet mandata mea*, in amore & affectu: *Et seruat ea*, in opere & effectu: *Ille est qui diligit me*, in veritate: *Et diligitur à patre meo*, paterna acceptatione: *Et ego diligo eum*, in presenti: *Et manifestabo ei me ipsum*, in futuro: Obicit Aug. qualiter ait primo: *Diligitur à patre meo*. Et postea: *Diligam eum*, quasi possit aliquis diligi à patre non à filio, cum sint inseparabiles, & inseparabiliter diligat. Et ad hoc respondet, quod non dilexit ad hoc vt credamus, & mandatum fidei teneamus, nunc ad hoc diligit vt videamus, & ipsa visione mercedè fidei capiamus. Hæc ille. Hoc ergo nõ ait: quia sic alia, & alia dilectio à parte Dei, vel Christi, sed quia alius effectus dilectionis huius & illius: Deus enim diligit effectu non affectu, ait Bernardus: Magna ergo promissio seruantibus mandata, vt patet ex dictis. Et sequitur illa secunda particula: *Dicit ei Iudas*, sc. sanctus non immundus, non insectator Domini, sed sectator, vt ait August. *Domine quid factum est, &c.* Quæsiuit enim causam, quare non se mundo, sed suis manifestaturus est. Et hoc quæsiuit de omnibus. Et sequitur responsio Saluatoris, & eorum instructio tam de merito, quàm de præmio, ibi: *Respondit Iesus*. Et hæc in quatuor. Primo, causæ præmissio, quare se erat manifestaturus suis, & non mundo. Secundo, iterata promissio suis, ibi: *Hæc locutus sum vobis*. Tertio, turbationis dehortatio, ibi: *Non turbetur cor vestrum*. Quarto, subiunctio rationis, ob quã breuiter est eis locutus cum insinuatione instantis passionis, ibi: *Et nunc dixi vobis*. Ait ergo: *Si quis diligit me sermonem meum seruabit*. Præmissa quæstione à discipulo, quare erat se manifestaturus suis & non mundo, quasi assignans causam ait: *Si quis diligit me*, affectu sicut prius: *Sermonem meum seruabit*, sc. in effectu vel actu: *Et pater meus diligit eum*, retribuens ei in mercedis fructu: *Et ad eum veniemus*, perseverando & conseruando ipsū in statu. Et quia sic diligit Dei electi, & qui sunt sui, ideo eis erat se manifestaturus: *Qui vero nõ diligit me*, dictis modis: *Nec seruat sermones meos*, nomine mundi censendi sunt ideo eis se non erat manifestaturus. *Qui vero nõ diligit me*, dictis modis, de eo August. Ecce exposita est causa, quare se suis erat manifestaturus, & ipsa causa est: quod hi diligunt, illi nõ dilectio enim discernit sanctos à mundo: Charitatem si non habuero nihil sum. Sed queritur de hoc quod ait: *Si quis diligit me, &c.* Et sequitur: *Et ad eum veniemus*. Videretur ex hoc quod prius sit diligere Deum, & seruire eius mandata, quam suum venire ad hominem: sed ad hominem venit, quando dat gratiam, & ita antè donum gratiæ est possibile diligere Deum, quod, est falsū. Et ad istud respondendum est secundum Gloss. & etiã August. quod causa est, quasi Christus erat res. suis manifestaturus, dilectio: quæ quidem dilectio probatur in custodia sermonum Domini. Probatio dilectionis est exhibitio operis, ait Greg. exponens istud. Diligi autem à Deo, est acceptari à Deo, supra eodem: Qui diligit me, diligitur à patre meo. Et ad sic diligentem dicitur pater & filius & Spiritus sanctus venire, & mansionem facere ampliorum gratiam dando, & finaliter custodienda. Vnde Gregorius: In quorundam corda venit, scilicet per compunctionem, sed tempore tentationis non manet. Sed aliter de eo, qui Deum verè diligit, quia sic eum amor diuinitatis penetrat, vt ab hoc amore tentationis tempore non recedat. Hæc ille. Non ergo loquitur hic de aduentu Dei in animam in prima gratia, sed in datione amplioris gratiæ. Et de hoc bene Augustinus: Pater & filius & Spiritus sanctus veniunt ad nos subueniendo, & nos venimus obediendo: veniunt illuminando, venimus intuendo: veniunt implendo, venimus

excipiendo

Ioan. 20. d
Act. 2. a
Aug. ibid.
August. de
nat. & gra.
c. 18. 10. 7.

Ibid. tract.
75. in Ioan.
non longè à
prin. tom. 9.
Isid. orym.
lib. 11. c. 2.
Mat. 9. b
Ioan. 13. d

Ioan. 16. c

Aug. tract.
75. in Ioan.
ante mod.
10. 9.

Ioan. 16. c

Aug. ibid.

1. Cor. 13. d

1. Ioan. 3. a
Ioan. 15. a

Ioan. 17. c
Chryf. hom.
74. in Ioan.
ante med.
tom. 3.

1. Cor. 3. d

Ioan. 16. g

Chryf. hom.
64. in Ioan.
tom. 3.
Ioan. 16. f
Spiritus à
multis par-
tibus.

Sap. 12. b

Aug. tract.
75. in Ioan.
prope finem,
tom. 9.

Aug. tract.
76. in Ioan.
prope prin.
tom. 9.

Ibid. paulo
post.

1. Cor. 13. d

Aug. ibid.

Greg. super
Euang. lib.
2. hom. 10.
Ioan. 14. c

Gregor. in
Euang. hom.
30. ante me-
dium.

Aug. tract.
76. in Ioan.
post med.
tom. 9.

excipiendo. Et ibi bene de hoc. Et quia dixerat: *Sermo-
nes meos, in plurali, ait: Sermonem meum quem audistis, non
est meus.* Et hoc idèd, quia ipse non est verbum suum,
sed patris quomodo nec sua imago est, sed patris, nec
sua filius idem ipse, sed patris, secundum Aug. Suprà
eodem: A me ipso non loquor. Et sequitur illa pars, in
qua iterata promissio, & est de duobus, scil. de missio-
ne Spiritus ad docendum, & de donatione pacis ad trà-
quille viuendum, ibi: *Pacem relinquo vobis.* Ait ergo:
Hac locutus sum apud vos manens, scil. corporali præsen-
tia & forinfecus, qua cum illis visibilis loquebatur, ait
Aug. Prior verò mansio, de qua locutus est, est futura:
Nouissimè diebus istis, locutus est nobis in filio, &c.
Paracletus autem Spiritus, Et in hoc boni promissi præ-
tiositas: *Què mittit pater.* Et in hoc dātis maiestas: *In no-
mine meo.* Et in hoc dationis ordinabilitas: *Docebit vos
omnia.* Et in hoc dati Spiritus potestas & utilitas: *Doce-
bit,* in quā, vt intelligamus: *Et suggeret,* id est, cōmemo-
rabit secundum literā Aug. vt non obliuiscamur. Vel
suggeret ab occulto secundū Gloss. Sed quæritur quare
Spiritus sanctus dicitur Paracletus, id est aduocat^o, cum
ipsi filio hoc approprietur: Aduocatum habemus apud
patrē Iesū Christū: ipse est propitiatio pro peccatis no-
stris. Ergo ei appropriari debet aduocari. Item qualiter
ait: *Spiritus docebit vos omnia,* cum filio approprietur no-
mē magisterij suprà proximo: Ergo & ei debet appro-
priari, docere: Ipse est vnus magister. Itē ipse est ipsa ve-
ritas. Suprà eodē. Ergo vt prius. Et ad istud responden-
dum secundum Aug. quod Trinitas docet & dicit, &
tamen hoc attribuitur cuilibet personæ in scriptura, si-
cut ibi ponit exēpla. Similiter vt ait Glossa. Consolari
est opus Trinitatis. Et quia nomine bonitatis Spiritus
designatur, & per bonitatē Deus consolatur, idèd Spi-
ritui attribuitur. Ad aliud respondendū, quod est aduo-
catio quantū ad personā, & quantū ad officium. Primo
modo cōuenit filio, quia mediator est. Secūdo modo spi-
ritui sancto propter cōsilia & officia. Est enim officium
aduocati postulare efficaciter, quod facit Spiritus: Spi-
ritus postulat pro vobis. Itē aduocati est respōdere, vel
resistere, quod facit Spiritus: *Nolite cogitare quo modo,
quid loquamini.* Et sequitur: *Non estis qui loquimini, sed
spiritus patris vestri,* &c. Itē aduocati est arguere aduer-
sam partē. Et hoc facit Spiritus. Infrā: Cū venerit Spi-
ritus, arguet mundum, &c. Item officium aduocati est ar-
rhā vel pignus pro hæredibus sumere siue securitatē.
Sed hoc facit Spiritus, securitatem enim dat sine facit:
Dedit nobis pignus Spiritus. &c. De hoc Greg. quod
Spiritus dicitur postulare, quia ad postulandum inflā-
mat, & dicitur consolator, quia dum spem veniæ parat,
ab afflictione tristitiæ mentē leuat. Et ibi bene de hoc.
Ad aliud respondendum quod filius Dei est magister
& veritas, qui docet nos & reuelat patrē. Sed quia hoc
totum facit per suam voluntatem, vt ait Glossa, quæ
quidem voluntas est appropriata Spiritui sancto, idèd
Spiritus dicitur docere omnia. Filius enim qui est lux
verax, & ipsa veritas docet illuminās ad intelligendum,
Spiritus sanctus docet in flammans ad amandum: vn-
ctio enim docet eum de omnibus. Et sequitur promissio
de pace ad tranquille viuendum: *Pacem relinquo vo-
bis.* Vt enim ait Aug. Pacem reliquit vobis iturus, pa-
cem suam dabit in fine venturus. Vel pacem reliquit
in hoc sæculo, vel pacem reliquit in quo manentes
hostem vincimus: pacem dabit, quandiu in hoste re-
gnabimus. Idèd ait Propheta: Pacem, super pacem.
Sed quærit August. quare vbi ait: *Pacem relinquo vo-
bis,* ibi dixit meam, vbi verò ait: *Pacem meam do vo-
bis,* ibi dixit meam? Et ad istud respondet, quod illud, quod
semel dictum est, ad vtrumque debet referri: vel aliter
quod in hoc sæculo non est plena pax, quia videmus
aliam legem in membris. Sed in futuro erat pax plena,
idèd ait: *Pacem meam do vobis.* Et sequitur tertia parti-
cula, in qua dehortatio turbationis cum promissione
consolationis, ibi: *Non turbetur cor vestrum,* &c. Vt
enim ait Chrysof. quia multa de morte sua philoso-

phatus est, idèd ait: *Non turbetur cor vestrum,* scil. inter-
rius: *Neque formidet,* quod plus est, ait Glossa. Simile
suprà eodem: *Quia ego dixi vobis vado,* scil. per mortem:
Et venio, scil. per resurrectionem, vt supra eodem ha-
bitum est. Et ad maiorem consolationem subdit: *Si di-
ligeretis me, gauderetis.* Et quod ita sit passibilis, hoc
glorificatio manifestat. Et hoc idèd ait Aug. quia natu-
ræ humanæ gratulando est, eo quod sic assumpta est à
verbo vnigenito, vt immortalis constitueretur in celo,
atq; ita fieret terra sublimis, vt incorruptibilis puluis
federet ad dextrā patris. Hæc Aug. O ergo magnificen-
tiam sublimationis, & glorificationis naturæ humanæ
in Christo: *Pater maior me est,* vt enim ait Aug. Agnos-
camus geminam substantiam Christi: diuinam, quæ
æqualis est patri: humanam, quæ maior est pater? Non
enim rapinā arbitratus est, se esse æquale Deo, formā
serui accipiens, &c. *Æqualis enim est patri in forma
Dei, sed semetipsum exinaniuit,* &c. non formam Dei
amittens, sed formā serui accipiēs. Maior est enim for-
ma Dei, quæ non est amissa, quā forma serui, quæ est
accepta. Hæc Aug. Merito ergo est gaudendum de ma-
gnificatione naturæ humanæ in Christo. Et sequitur
ultima particula, scil. subiunctio rationis, ob quam sic
locutus est cum insinuatione futuræ passionis, ibi: *Et
nunc dixi vobis,* scil. quod vado ad patrem per mortem,
& passionem, vt dictum est: *Vi cum factum fuerit, cre-
datis.* Sed qualiter hoc? quia vt ait Aug. Laus fidei est,
si quod creditur non videtur. Infrā: Beati qui non vide-
runt, & crediderunt. Et: Fides est sperandarum rerum.
Melius ergo diceretur, vt crederent illud, quod nō erat
factum. Et ad istud respondendum secundum August.
quod sicut dictū est Thomæ, infrā: Quia vidisti me, cre-
didisti: aliud tamen credidit, aliud vidit. Vidit enim ho-
minēs, Deum credebat. Sic ex parte ista quod dixit eis,
cū factum fuerit illud, quod dixit, visuri essent eum
viuentē, & ad patrem ascendentem: quo viso erant cre-
dituri, quod ipse esset Christus filius Dei. Ex reb^o enim
quæ videntur, agitur in nobis, vt credātur, quæ nō vi-
dentur. Hæc ille. Et subdit, quod erat illud, de quo ait:
Cū factū fuerit: *Itā nō multa loquor: Venit princeps mū-
di,* non creaturarum, sed peccatorum, ait Aug. Aduer-
sus principes, & potestates tenebrarum: *Et in me non
habet quidquam,* nullum scil. omnino peccatum, ait Aug.
Qui peccatum non fecit. Et: Ipse enim solus inter mor-
tuos liber, ait Propheta, quia conceptus de Spiritu san-
cto: Quod natum est in ea, de Spiritu sancto est. Ipse
enim assumpsit naturā humanam, non culpā: Si fuerit
pro eo Angelus loquens vnū de similibus &c. Ibi Greg.
Satis de hoc, quod ipse fuerit magni consilij An-
gelus, qui locutus est vnū de cōsimilibus, qui assumpsit
humanam naturā, non culpam. Et ibi bene de hoc: *Sed
vt cognoscat mundus,* scil. mundi habitatores: Mundum
reconciliās sibi: *Quia diligo patrē,* quod potest per effe-
ctum cognoscere: *Quia sicut mandatum dedit mihi pa-
ter,* &c. sc. mortem sustinendo. Sed quæritur, cū Chri-
stus non habuerit peccatum, vt præmissum est, videtur
quod ipsū puniri pro peccato fuerit iniustū, & ita ini-
stè dedit ei pater mandatum. Idèd, Judas fuit culpatus, &
dānatus, quia tradidit Christum ad mortē: sed cum esset
mandatū à patre, vt mortē sustineret, videtur quod non
debit tantum culpā, & quod idèd opus fuerit patris,
& ipsius Iudæ. Et ad istud respondendū est, quod sicut
suprà dictū est: Sic Deus dilexit mundū, vt filium suum
vnigenitū daret. Et: Qui filio suo non pepercit, sed pro
omnibus nobis tradidit illū. Ex summa ergo charitate
pater voluit, quod filius mundū redimeret, quæ volun-
tas fuit eius mandatum. Et hoc idèd voluit filius, vt ait
Propheta: In capite libri scriptum est de me, vt facerē
voluntatem tuam, Deus meus volui. Suprà de vtroque:
Potestatem habeo ponendi animam meam. Et sequi-
tur: Hoc mandatum accepi à patre. Velle ergo puniri
innocentem pro peccato alieno, & nolentem puniri
iniustitia est. Velle autem genus humanum per mor-
tem filij Dei innocentis, volentis mori pro genere
humano,

Ibidem
propè finem.

Ibid. tract.
77. non
mult. à
princ.
Hebr. 1. a

Aug. ibid.

1. Ioan. 2. a

Ioan. 13. b

Matt. 23. a
Aug. tract.
77. in Ioan.
ante med.
rom. 9.

Rom. 8. c

Matt. 10. b

Ioan. 17. b

2. Cor. 1. d
Gregor. in
Euang. hom.
30. ante
med.

1. Ioan. 2. d

Aug. tract.
77. in Ioan.
ante med.
tom. 9.

Isa. 27. d

Aug. ibid.
post med.

Rom. 7. d

Chryf. hom.
74. in Ioan.
post medium
tom. 3.

Aug. tract.
78. in Ioan.
vers. fin.
cō. 9.

Ibid. paulo
ante.
Gemina
substantia
Christi.
Phil. 2. a

Aug. tract.
79. in Ioan.
propè princ.
rom 9
o n. 20. g
Hebr. 1. a
Aug. ibid.
Ioan. 20. g

Aug. ibid.
post med.
Eph. 6. b
Aug. ibid.
paulo ante.
1. Cor. 2. d
Psalm. 87. a
Matt. 1. b
Iob 33. c
Greg. Mor.
lib. 24. c. 2.
in princ.
1. Cor. 5. d

Ioan. 3. b
Rom. 8. f

Psalm. 39. b

Ioan. 10. b
Ibidem.

Iſa. 53. c

Iſa. 53. d

Aug. tract.
79. in Ioan.
poſt med.
10. 3.Hierem. 6.
c. 16. fRom. 6. d
Iob 41. d
Gregor. Mor.
lib. 34. c. 17.
ante med.
Chryſ. hom.
75. in Ioan.
non longè a
princ. 10. 3.

1. Petr. 2. d

Continua-
tio.
Diuiſio.Aug. tract.
80. in Ioan.
ante med.
10. 9.

Ioan. 10. d

humano, ſummæ fuit charitatis, & pietatis: Oblatus eſt enim, quia ipſe voluit. Et etiam ſummæ fuit æquitatis, vt ipſe filius Dei, verus homo ſatisfaceret pro peccato generis humani, & illud redimeret, & ſaluaret: Si poſuerit pro peccato animam ſuam, videbit ſemen lögænum, & voluntas Domini in manu eius dirigitur. Et ad aliud reſpondendum ſecundum Aug. vbi ait: Diſcamus in ſimilitudine operum diſcernere animos operantium. Et ponit exemplum: Pater tradidit filium, & ipſe Chriſtus corpus ſuum, & Iudas Dominum ſuum: cur in hac traditione Deus eſt pius, & homo reus, niſi quia in hac re vna quam fecerunt, cauſa non vna eſt, quam fecerunt? Hæc ille. Quamvis ergo fuerit idem factum, quantum ad genus facti: alia tamen cauſa mouens, & alia intentio in facientibus: *Surgite, eamus hinc*. Quærit Aug. Quo? Et reſpondet, quod ad illum, vnde fuerat tradendus ad mortem, de quo ſcriptum eſt: Quæ non rapui, tunc exſoluebam: mortem ſine dubio ſoluturus, & nos a mortis debito redempturus. Hæc ille. Et de hoc in Gloſſa: Et patet ex dictis, quod diabolus non eſt princeps amatorum mundi, niſi ratione peccati, & quod nõ habet quidquam in Chriſto, & in electis eius, qui ſunt in ebra eius, qui ſunt à peccato. Et idè evidens inſania peccantium, qui voluntariè ſe ſubiiciunt tali principi, qui eſt dominando tyrannicus, & crudelitate impius, & in exigendo ſeruitium laborioſum inceſſabilis, & iniquus, & in reddendo ſtipendium durus: Crudelis enim eſt, & non miſeretur: Seruietis diis alienis, qui non dabunt vobis requiem. Cuius ſtipendia in reddendo non ſunt, niſi mors: Stipendia enim peccati mors. Et: Ipſe eſt Rex ſuper omnes filios ſuperbiæ. Greg. de hoc bene. Quærit Chryſoſt. quare ait: *Surgite, eamus hinc*, ex quo nouerat horam paſſionis: antequam compelleret doctrinam ſuam, non debuiffet hoc dixiſſe, vt videtur. Et ad hoc reſpondet, quod diſcipuli formidoſi erant, antequam dono Spiritus ſancti digni efficerentur. Vnde & audientes prædicta turbabatur, vt mox capièdi. Idè ducit eos in alium locum, vt exiſtimantes ſe eſſe in cautela, id eſt, ſecuritate, ſinem ſermonis Chriſti audiant cum otio: erant enim audituri magna dogmata. Hæc ille. Vt ergo ſecurius audirent, ſic ait: Vel hoc ait animans eos ad paſſionem. Vnde Anſelmus: Me præcedentem ad paſſionem debetis imitari: Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum.

CAPVT XV.

Ego ſum vitis vera. Superius exhortatus eſt diſcipulos ad fidei conſtantiam, & firmitatem, loquendo per appropriationem: hic hortatur eoſdem ad dilectionis veritatem. Et hoc in tres. Primo, hortatur eos ad ſuam ſiue diuinam dilectionem. Secundo, ad fraternam dilectionem, ibi: *Hoc eſt præceptum meum*. Tertio, hortatur eos ad tolerantiam mundani odij, ſicque ad dilectionem inimicorum, ibi: *Et ſi mundus vos odit, &c.* Prima in quatuor, quoniam omnis diligens Deum in Deo manet, idè vtens parabola præmittit, quod ipſe eſt locus manſionis. Secundo, exprimitur fructus ipſius manſionis, ibi: *Sicut palmes*. Tertio, ſubiungitur modus manſionis, ibi: *Sicut dilexit me pater*. Quarto, ſuperadditur effectus eiufdem manſionis, ſiue ratio finalis huius admonitionis: *Hæc locutus ſum*. Ait ergo, vtens parabola, ſiue loquens parabolicè, & hortans ad ſuam dilectionem: *Ego ſum vitis vera*, quaſi diceret: Vos debetis me ſequi, quia ego ſum vitis, &c. Secundum enim Auguſt. quod dicitur vitis per ſimilitudinem, non per proprietatem: *Et pater meus agricola eſt*. Sed quaeritur, qualiter hoc attribuit patri, cum ipſe ſit agricola. Et reſpondet Auguſt. vbi ſupra, quod ſecundum hoc Chriſtus dicitur vitis, ſecundum quod ait: *Pater maior me eſt*, ſupra proximo, id eſt, ſecundum quod homo eſt. Secundum verò quod ait: *Ego & pater vnum ſumus*, ſupra: Ipſe agricola eſt, non talis vt ille, qui extrinſecus dat miniſteriu,

ſed qui intrinſecus dat incrementum: Qui incrementum dat Deus. Et ad modum agricolæ: *Omnem palmitem*, id eſt, omnem hominem ſcilicet apparenter in me exiſtente ſecundum communionem ſacramenti: *Tolle*, excluſendo: *Omnis arbor*, quæ non facit fructum, excidetur. De hoc in Gloſſa: *Et omnem qui fert fructum*, ſicut membrum viuum & viride: Arbor enim bona fructus bonos facit: Purgabit eum, per ampliorem gratiam fidei: Per miſericordiam, & fidem purgantur peccata. Et adaptans parabolam, ait: *Vos mundi eſtis propter ſermonem*. Quærit Aug. quare non ait: mundi eſtis propter baptiſmum, qui loti erant. Et ad illud reſpondet, quod in aqua verbum mudat. Detrahe verbum, & quid eſt aqua niſi aqua? Accedit verbum ad elementum, & fit ſacramentum. Et ſequitur, vt in ipſo verbo aliud eſt ſonus tranſiens, aliud virtus manens, quod eſt verbum fidei quo creditur ad iuſtitiam: propter quod verbum ſumus mundi. Hæc ille. Et ibi bene de hoc. Vt enim ait idem Aug. Homines mundantur quadrupliciter: per verbum veritatis, vt hic. Item ſacrificio contriti cordis, in Pſalmo: *Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus*. Item elemoſynis: *Date elemoſynam, & omnia munda ſunt vobis*. Itè charitate, quæ cooperit multitudinem peccatorum. Et quia ipſe vitis, & ipſi palmites, idè ſubdit: *Manete in me*, ſicut in vite viuificante: *Et ego in vobis*, ſcil. vt vita viuificas. Suprà proximo: *Ego viuo, & vos viuetis*. Et de iſta benediſta vita, in collatione. Sed quaeritur, qualiter ait: *Ego ſum vitis vera*, cum hæc nomina, ſcil. vitis, leo, & lapis dicantur de Chriſto per ſimilitudinè non per proprietatè, ergo nec ſecundum veritatem. Et ad iſtud reſpondet Aug. quod dicitur vitis vera ad diſcernendum, cui dictum eſt: *Quomodo conuerſa eſ in amaritudinem vitis aliena*. Vera ergo dicitur vitis, quia non aliena, & quia fructifera vitis. Item quaeritur, ſecundum quã naturã dicitur vitis: videtur quod ſecundum humanã, quia vites, & palmites ſunt vnius naturæ, ſecundum Aug. Ad contrariũ arguitur, quod vitis dicitur ſecundum quod influit in palmites ſpirituales honorè viuifici gratiæ, ſed ſic influit, ſecundum quod Deus: Ergo vitis eſt ſecundum diuinã naturã. Et ad iſtud reſpondendum, quod quædam dicuntur de Chriſto ſecundum naturam diuinam, quædam ſecundum humanam, vt vitam diuinæ naturæ, ſicut quod eſt caput Eccleſiæ, & quod eſt mediator Dei, & hominum. Eſt enim caput Eccleſiæ, & mediator, ſecundum vtramq; naturã, propter vnitatem hypochiſis, & vt eſt obiectum fidei. Eſt enim Deus verus, & homo. Vt enim ait Aug. Chriſtus dicitur Latine vnctus, & ſic influens in palmites, & mundas. prout ait hic, per verbum ſuum. Itè quaeritur de hoc, quod ait: *Non ferent fructum, ſollet eũ*. Cum enim gratia Chriſti ſit omnibus præpta: Ne quis deſit gratiæ Dei. Videtur quod neminè tollat excluſedo. Et ad iſtud reſpondendum eſt, quod ipſe venit in mundum in iudiciũ: Vt qui non vident, videant: & qui vident, cæci fiant, ſuprà. Non quod Deus miſerat eis lumen gratiæ ad videndum, ſed quia ipſi non recipiunt, nec ſe humiliat ad recipiendum: Deus huius ſæculi excæcauit mētes infidelium. Sic dicitur hic tollere: eo quod non dat gratiam ad manendũ intus, peccatisq; illius qui tollitur exigētibus. Et ſequitur ſecunda particula, in qua manifeſtatur manſionis in vite fructus. Et primo per oppoſitũ. Secundo, per exemplum in propoſito, ibi: *Qui manet*. Et hoc, quod ait: *Sicut palmes non poteſt facere fructum, &c.* Vt enim ait Aug. Magna hic commendatio gratiæ. Sicut enim palmes nõ poteſt facere fructum, niſi manſerit in vite, cuius humore vegetatur: ſic ſpiritualiter niſi quis manſerit in Chriſto, de cuius plenitudine accepimus omnes, ſuprà: Ipſe enim operatur in nobis velle, & perficere, nõ poteſt facere fructũ. Et repetit, quod præmiſit: *Ego ſum vitis*, deinde oſtendit idem in propoſito: *Si quis manet in me*, hauriens humorem gratiæ: *Et ego in eo*, dans ei vitam gratiæ: *Hic fert fructum multum*, tanquam lignum, quod dat fructum in tempore ſuo. Vt enim ait Auguſtinus: Ita ſunt in vite palmites, vt viti

1. Cor. 3. b

Matt. 3. c

Matt. 7. c

Prou. 15. d

Aug. tract.
80. in Ioan.
poſt med.
10. 9.

Rom. 10. a

Aug. contra
Creſc. Grã-
mat. lib. 2.
cap. 12. poſt
med. rom. 7.
Pſalm. 50. d
Luc. 11. f
1. Petr. 4. b
Ioan. 14. eAug. tract.
80. in Ioan.
ante med.
10. 9.
Hier. 2. dAug. ibid.
paulo ante.Ibid. tract. 7
circa med.

Hebr. 12. g

Ioan. 9. g

2. Cor. 4. a

Aug. tract.
81. in Ioan.
ante med.
10. 9.Ioan. 2. b
Philip. 2. bAug. tract.
81. in Ioan.
circa med.
10. 9.

non

non conferant, sed inde accipiant, unde viuunt. Vitis autem est in palmitibus, vt vitale alimentum subministrat. Et ideo sequitur: *Sine me nihil potestis facere*: Quid habes, quod non accepisti? Et: Non quod simus sufficientes ex nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Et ad maiorem terrorem subdit, quid fiet finaliter de tali non ferente fructum, dicens: *Si quis in me non manserit*, scilicet per dilectionem: *Mittetur foras*, permittendo scilicet extra corporis mystici unitatem: *Et arefcet*, priuatus honore gratiæ: *Omnis arbor, quæ non facit fructum, excidetur, & in ignem mittetur*: *Et colligent eum*, scilicet messores Angeli: *Et in ignem mittent*. Vnde Aug. supra. Ligna itaque vitis tanto sunt contemptibilia, si in vite non manserint, quanto sunt gloriosiora, si manserint. Et è contrario: *Si manseritis in me*, scilicet per dilectionem: *Et verba mea in vobis manserint*, per eorundem adimplentionem: *Quodcumq; volueritis, petetis*, scilicet in nomine meo: *Et fiet vobis*, per diuinam collationem, supra proximo: *Quodcumq; petieritis patrem, hoc faciam*. Et quoniam sic fructificantes debent fructificare ad gloriã Dei, ideo ait: *In hoc glorificatus est pater meus*, id est, ad gloriã eius est, & claritatẽ: *Et plurimum fructum adferatis*, scilicet in operibus, & in effectu: *Et efficiamini discipuli mei*, scilicet manendo in dilectione mea. Consimiliter dictum Apostolis: *Lucent lux vestra coram hominibus, vt videant vestra bona opera, & glorificent patrem, &c.* Vnde Aug. Si in hoc est clarificatus pater, vt fructum plurimum adferamus, non hoc nostrã gloriã tribuamus, tanquam ex nobis hoc habeamus, eius enim est hæc gratia: Qui gloriatur, in Dño gloriatur. Sed quæritur de hoc, quod ait hic: *Sine me nihil potestis facere*, cū dicatur: *Regnauerunt, & non ex me*. Itẽ: *Cucurrit aduersus Deum extenso collo*. Sed constat quod sunt tales sine Deo. Si respondeatur, quod loquitur hic de bonis operibus non de malis. Propter hoc obiicitur, quia dicitur: *Apposui tibi aquam, & ignem, ad quod volueris porrigere manum tuam*. Et sequitur: *Ante hominẽ vita & mors bonum & malum*: Ergo in hominis potestate est operari vnum, vel aliud. Et ad istud respondendum est, quod quædam sunt opera super naturam, sicut opera gratuita & bona, ad quæ non potest homo sine gratia diuina eleuante: quædam verò sunt opera naturalia, ad quæ non potest sine Deo conferuante, sicut nec natura potest stare, quia cū cuncta ex nihilo facta sunt, eorum essentia ad nihilum tenderet, nisi auctor omnium manu regnum teneret, ait Gregorius, quædam sunt infra naturam, id est, à natura deficiente, vt opera peccatorum: & illa quantum ad id quod est deordinationis, & defectus ab ipso homine sunt: quantum verò ad actionem substratam deordinationi, & defectui, à Deo sunt: *Perditio tua Israël, tantummodo in me auxilium*. Ad aliud respondendum, quod illud est intelligendū propter libertatem arbitrij, cuius est eligere, & respicere: nihil tamen potest effectiue agere sine diuina virtute: Deus enim operatur in nobis velle, & perficere. Et nota quod in omnibus quæ repetit hic, summa est, quod ad hoc vt palmes, id est, fidelis fructificet, necesse est, vt in Deo maneat, & Deus in eo. Vnde Aug. quod palmites accipiunt à vite unde viuunt: Si diligamus inuicem: Deus in nobis manet. Ibi Aug. Vicissim habitant, qui continet, & qui continetur: habitas in Deo, sed vt continearis: habitat in te Deus, sed vt te contineat, ne cadas. Et ibi bene de hoc. Itẽ Chryl. in radice manere, hoc facit fructificare palmites. In filio ergo Dei manet per amorem fidelis, sicut palmes in vite, sicut planta in radice, sicut radius in sole, sicut fluuius emanans in fonte suo modo: Ibi requieverunt fessi robore. Ibi Greg. Deus, qui sine situ omnia continet, nobis ad se venientibus locus non localis manet. Et ibi de hoc bene. Item necesse est, vt Deus purificet amplius. Vnde ait supra: *Purgabit eum propter continentiam peccatorum contractorum*. In multis enim offendimus omnes: *Septies in die cadit iustus*. Et ideo necesse est, quod homo Deo operante se purget iugiter. De

negligentia purga te cum paucis. Qui sanctus est sanctificetur adhuc. Per misericordiam, & fidem purgantur peccata. Et ideo clamat fidelis continue: *Dimitte nobis debita nostra*. Ne ergo præcipitemus in maiora peccata, necessaria est purgatio continua: Qui enim modica spernit, paulatim decidit. Ideo ait Propheta: *Lauabo per singulas noctes lectum meum*. Item necessaria est ad fructificandum, diuinorum verborum perfecta obseruatio. Vnde ait: *Et verba mea in vobis manserint*, supra proximo: *Si quis sermonem meum seruaerit*. Ibi de hoc. Et sequitur tertia particula, in qua subiungitur manendi in Christo modus: *Sicut dilexit me pater, & ego dilexi vos*. Sed qualiter ait hoc, quia pater dilexit eum, vt filium vnigenitum, sed ipsi erant filij adoptiui per gratiam: Ergo non erant ita diligibiles, sicut filius à patre. Ad istud responderet Augstin. quod non æqualitatem naturæ ostendat nostræ & suæ, sicut est patris & ipsius, sed gratiam mediatoris ostendit: in ipso enim diligit nos pater, & hæc dilectio est origo omnium bonorum in nobis. Vnde Aug. Ecce unde sunt nobis opera bona: unde enim diligeremus, nisi diligeremur? Ipse prior dilexit nos. Et ideo sequitur: *Manete in dilectione mea*, id est, in gratia mea, ait Aug. Et est in Glossa, quæ dilectio facit obseruari præcepta, vt ait Aug. Et ideo sequitur: *Si præcepta mea seruaeritis*, opere adimplendo: *Manebitis in dilectione mea*. Sed qualiter hoc? quia prius est diligere, quam præcepta obseruare. Et ad hoc respondet Aug. quod quia præcepta obseruantur: scietis, quia in dilectione manebitis. Idẽ ergo perseverantia in dilectione loquitur: quia seruantes mandata, in dilectione perseverant. Et ideo sequitur: *Sicut & ego præcepta patris mei seruo, & maneo in eius dilectione*. Et per hoc ostẽdo diligi à patre meo, vt ait Glossa. Et loquitur de seipso, in quantum homo, supra: *Meus cibus est, vt faciam voluntatẽ patris mei*. Et patet hic diuinæ dilectionis gratuitas, quia ipse prior dilexit nos: Diligã vos spontaneè. Et patet eius obedientialis humilitas, quia seruauit præcepta patris, supra: *Nõ veni facere voluntatẽ meam, sed voluntatem patris mei*. Item patet meriti perfectibilitas, quæ debet esse in fidelibus, vt sit mãsina dilectio in effectu, & perfecta in affectu operatio: ad quæ persuadens, ait: *Manete in dilectione mea, &c.* supra proximo: *Si quis diligit me, sermonem meum seruaabit*. Et in prædictis verbis consolatur eos secundum Chrysof. Non enim ait: manent in amore patris, sed in amore meo: quasi diceret, à patre amatus sum: & tamen patior, & interficio, ideo non oportet vos turbari, nec existimare, quia nõ amo vos, & quia nunc derelinquo? si in amore meo manseritis, nulla vobis nocere poterunt. Hæc ille. Et sequitur quarta particula, in qua subiungitur effectus huius mansionis in Christo: *Hæc locutus sum vobis, vt gaudium meum sit in vobis*. Vt enim ait Aug. quod est gaudium Christi in nobis, nisi quod dignatur gaudere de nobis? Et quid est gaudiũ nostrũ, quod dicit esse implendũ, nisi eius habere consortium? Et hoc inchoatur in fide renascentium, & implebitur in præmio resurgentium. Hæc ille. Infra: *Petite, & accipietis, vt gaudium vestrum sit plenũ*. Et ibi de hoc. Vt enim ait Aug. vbi supra: *Gaudium nostrũ hic proficit, & ad perfectionem perseverando pertendit, ibi autem implebitur*. Gaudium autem suum semper plenum. Et ideo ait de illis: *Vt gaudium vestrum impleatur*. Et sequitur illa pars, in qua hortatur ad fraternam dilectionẽ. Et hæc pars in duas. Primo, præceptionis præmissio. Secundo, exempli de sua dilectione adiunctio, ibi: *Maiorem hac dilectionem*. Ait ergo: *Hoc est præceptum meum*. Et in hoc præipientis maiestas & auctoritas: *Vt diligatis*. Et in hoc rei præceptæ qualitas: *Sicut dilexi vos*. Et in hoc adimplendi mandatũ rectitudo, siue ordinabilitas. Sed quæritur, cū supra dederit istud præceptum, quare hic repetit? Item quare ait ibi: *Mandatũ nouum do vobis*. Hic autem: *Præceptum meum*? Et ad primum respondet Aug. quod mandati repetitio, commendatio est. Ad aliud respondet, quod ibi ait: *Nouum, ne in*

1. Cor. 4. b
2. Cor. 3. b
Matt. 7. c
Matt. 13. d
Aug. tract. 81. in Ioan. post med. tom. 9.
Matt. 5. b
Aug. tract. 82. in Ioan. propè princ. tom. 9.
2. Cor. 10. d
Osea 8. a
Iob 15. c
Ecc. 15. d
Ibidem.
Osea 13. c
Phil. 2. b
Aug. tract. 81. in Ioan. circa med. tom. 9.
1. Ioan. 4. b
Aug. tract. 8. in epist. Ioan. post med. tom. 9.
Chryl. hom. 75. in Ioan. ante med. tom. 3.
Iob 3. c
Gregor. Mor. lib. 4. cap. 3. paulo ante med.
Iacob 3. a
Prou. 24. b
Ecc. 7. d
Prou. 15. d

Matt. 6. b
Ecc. 19. a
Psalm. 8. a
Ioan. 14. c
Aug. tract. 82. in Ioan. ante med. tom. 9.
Ibidem.
1. Ioan. 4. d
Aug. ibid. post med. Ibidem.
Ioan. 4. c
Osea ult. b
Ioan. 5. c
Ioan. 14. c
Aug. tract. 83. in Ioan. in princ. tom. 9.
Ioan. 16. g
Aug. ibid.
Ioan. 13. b
Aug. tract. 83. in Ioan. ante med. tom. 9.

vetustate nostra perseveremus. Hic verò dictum est: *Meum*, ne contemnendum putemus. Item quæritur, quare non dat præceptum hic, vt diligamus se. Item, quare non est præceptum de fide, & spe? Et ad istud respondendum secundum Aug. quod plenitudo legis est charitas: vbi ergo est charitas, quid est, quod possit desesse? vbi autem non est, quid est, quod possit prodesse? Et ita vbi est dilectio proximi, & dilectio Dei. Plenitudo legis est dilectio. Item vbi est dilectio, ibi fides & spes: Si charitatē non habuero, nihil sum. Et nota quod hic ait: *Vt diligatis inuicem*, sc. propter Deum inueniendum. Et in hoc discernitur ista dilectio ab ea dilectione, qua diligunt se homines, supra: *Vt diligatis inuicem*. Vbi de hoc. Item quærit Greg. Cum sacra eloquia plena sint dominicis præceptis, quid est, quod de dilectione dicit: *Hoc est præceptum meum*. Et ad hoc respondet, quia quicquid præcipitur in sola charitate radicatur. Et ibi bene de hoc, & de dilectione fraterna etiam inimicorum sufficienter. Et sequitur sui exempli in diligendo subiunctio: *Maiorem hac dilectionem*. Et ibi tria. Primo, dilectionis, qua ipse dilexit, specificatio. Secundo diligentibus sic promissio, ibi: *Vos amici mei*. Tertio, præcepti iteratio, ibi: *Hac mando*. Ait ergo, *Maiorem hac dilectionem*, quasi diceret, sic ego dilexi, vt animam ponerem pro hominib. qua non est maior charitas, sicut continuat Aug. hic. Et eodem modo præcipit hic diligere: In hoc cognouimus charitatem Dei, quoniam ille pro nobis animā suam posuit: Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum. Et introducit Aug. illud, secundum aliam literā. Quādo federis ad mensam potentis, attende quæ apponuntur tibi, sciens, quia talia oportet præparare, &c. Sed quæritur, qualiter ait: *Maiorem*, &c. Videtur enim quod sit maior pro inimicis ponere animam. Ait enim Bernardus tractans istud. Maiorem, inquit, habuisti Domine, ponens animā pro inimicis. Vnde Apostolus: Si cum inimici essemus reconciliati sumus per mortem, multò magis in vita. Itē cum essemus inimici, qualiter ait hic, quod posuit animam pro amicis? Et ad istud respondendum secundum Gregor. quod dum diligendo lucrum facere de inimicis possumus, etiam ipsi amici sunt, qui persequuntur. Hęc ille. Hic ergo amicorū nomine etiā inimici intelliguntur, quia ad hoc Christus mortu⁹ est; & nos mori debemus pro inimicis, vt fiant amici. Hęc ille. Et de ista charitate Aug. & in Glossis suis: Et sequitur secunda particula, scil. promissio diuinæ amicitiae sic diligentibus: *Vos amici mei estis*, & ita exaltati, & honorati estis. Si feceritis qua precipio, scilicet de præmissa dilectione. Vnde August. Magna dignatio, vt Dominus, quos nouit feruos suos dignetur dicere amicos: Sed qualiter hoc? sc. cum opponit August. Cum seruire non possumus, nisi præcepta Domini fecerimus, quo modo præcepta seruando serui non erimus? quasi diceret: non est hoc possibile. Et ad istud respondet, quod sunt duo timores, & duæ seruitutes. Est enim timor, qui non est in charitate. Et timor permanēs in sæculum sæculi: Non accepistis spiritum seruitutis in timore. Hic ergo loquitur de feruis timore seruii seruientibus. Vnde sequitur: *Seruus nescit, quid faciat Dominus eius*, quia, vt ait August. cum aliquid boni facit, sic extollitur, quasi hoc ipse faciat, non Dominus eius. Et in se, non in Domino gloriatur, vt patet de Pharisæo, supra: *Seruus non manet in domo in æternum: Vos autem dixi amicos, quia quacumq; audini à patre, nota feci vobis*. Sed quæritur, qualiter hoc? sicut obiicit August. cum dicat infra proximo: *Multa habeo dicere vobis, sed non potestis portare modo*. Inconuenienter ergo ait hic, se omnia nota fecisse, quæ audiuit. Et ad istud respondet August. quod illud quod facturus erat dixit se fecisse, & præteritū posuit pro futuro, sicut est illud: *Foderūt manus meas, nō ait fossuri sunt* ita & ait hic se omnia nota esse facturum in illa plenitudine, de qua: *Tunc cognoscam, sicut & cognitus sum*, &c. Tunc enim videbimus eum sicuti est. Ad maiorem confirmatione promissionis ait:

Non vos me elegistis, sed ego vos elegi. Et hæc est ineffabilis gratia, ait August. Mali enim eramus & electi sumus, vt boni per gratiam eligentis essemus. Non enim est gratia si merita præcesserunt. Electio enim gratiæ est. Hęc Aug. & ibi bene de hoc: *Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem: Quos prædestinavit, hos & vocauit. Elegi ergo, & vos prædestinando, & vocando: Et posui, instituendo: Vt eatis, proficiendo: Et fructus vester maneat, perseverando: Vt quodcumq; petieritis, dei vobis, in regno gloriæ beatificando*. Sed in omnibus his gratia eius præuenit nos, vt eamus, & adferamus: ipse est via qua imus, in qua nos posuit, vt eamus, ait Aug. Euntes enim ibant, & flebant mittētes semina sua. Magna ergo merces fraternæ dilectionis, & magna clementia Dei, sic eligentis, & dantis gratiam ad diligendum. Et ideo sequitur: *Hac mando vobis, vt diligatis inuicem*, quasi hoc est præceptum præcipuum, & quasi singulare, vt præmissum est. Et de ista mutua dilectione in collatione prædicabili. Quæritur autem de hoc, quod ait: *Maiorem charitatem*. Ex hoc enim videtur sumere, quod possit esse maior, & minor charitas: cuius cōtrariū videtur, quia charitas est simplex forma, & qualitas, & ita nō recipit minus, & maius. Itē si est minor charitas, aut hoc est per peccatum mortale, aut per veniale: non primo modo, quia mortale tollit omnino charitatē: nec secundo modo, quia veniale nō minuit charitatem. Et ad istud respondendum sine præiudicio, quod est loqui de charitate, prout est in diuersis subiectis, & sic est maior, & minor secundū quod est maior, & minor gratia data à Deo. Vel est loqui de charitate in eodē subiecto, & in eadem anima. Et sic est loqui de ipsa simpliciter, vel quātum ad suā essentiā: est enim habitus gratuitus à Deo infusus: Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris. Sic charitas non dicitur maior & minor, nisi Deus dederit ampliolem gratiam. Vel est loqui de charitate penes suā inhzrentiam, vel quantum ad suā efficiētiam: & sic quia liberum arbitrium non æquē fortiter, nec æquali nisu sēper cōcurrerit cum gratia, vel in operando, vel in sustinendo, potest dici minor charitas, nō quātum ad habitū, nec quātum ad actum essentialē, & intrinsecū, qui est animā gratificare, sed quātum ad feruorem. Vnde Greg. quod charitas aliquādo flagrat in corde, & tamē nō monstratur in oculo: & ponit exemplum de sole, cum nube tegitur, ardet enim tunc in cœlo & tamē nō videtur in terra. Dicitur aliquando charitas refrigerescere: Refrigerescet charitas multorum, quod est intelligendū nō de vera charitate, sed de simulata, quātum ad gestum exteriorem: & operum similitudinē. Et nota quod ait *Ego elegi vos*. Et posset esse thema in electione Prælatorū. Vnde figuratur quatuor necessaria talibus. Quorum primū est à Deo canonica vocatio. *Ego elegi vos*, nō humana potestas, non cognationis carnalitas, non propria cupiditas, & sic de aliis debent eligere, per quæ intrat mercenarij, & lupi magis, de quibus supra: *Quinō intrat per ostiū*. Sed Dñs debet eligere: Certe videtis, quē elegit Dñs, quod nō sit ei similis in omni populo: *Prouideat Dominus Deus hominē super hanc multitudinem*, &c. Secundo figuratur stabilis firmitudo, ibi: *Posui vos*. Quod enim ponitur ex proposito firmiter collocatur: *Sternā per ordines tuos lapides*. Et sequitur: *Ponā iaspidem propugnacula tua*. Tertium est de virtute in virtutem iugis profectio, ibi: *Vt eatis*, in Psal. Ibunt de virtute in virtutē: *Nunquid mittes fulgura, & ibunt? Et de hoc Greg. bene: Infortū facta quasi lux splendēs procedit, & crescit*. Quartū est spiritualium fructuū multitudo, sc. in docendo, & in dispēlando sacramento, & in orando, & in conuertendo animas ad Deum. Et sic de aliis bonis operib. Bonorum laborum gloriosus est fructus. Et de sic fructificare: *Nec aliquando desinet facere fructum*. Et ideo ait hic: *Et fructus vester maneat*, scil. perseverando: Sic faciebat Iob cunctis diebus. Ibi Gregorius: *De perseverantia in multiplicando bona opera*. Et contrario de multis, qui abierunt retrorsum. Supra: *Nunquid & vos vultis*

Rom. 13. d

1. Cor. 13. a

Ioan. 13. b
Gregor. in
Euang. hom
27. in princ.Aug. tract.
84. in Ioan
ante med.
tom. 9.1. Ioan. 3. b
1. Pet. 2. d
Prou. 23. cBer. ser. de
pass. Domi-
ni. ser. 4
hebd. pœnosa
ante med.
Rom. 5. bGregor. in
Euang. hom.
ante med.Aug. tract.
84. in Ioan.
10. 9.Ibid. tract.
85. propē
princ.
Ibid. paulo
post.1. Ioan. 4. b
Rom. 8. cAug. ibid.
post med.
Luc. 18. a
Ioan. 8. eAug. tract.
86. in Ioan.
propē prin.
tom. 9.
Ioan. 16. b

Psal. 21. c

1. Cor. 13. d
1. Ioan. 3. aAug. tract.
86. in Ioan.
circa med.
tom. 9.
Ephes. 2. a
Rom. 8. fAug. ibid.
propē finem.
Psal. 125. b

Rom. 9. a

Greg. in
Euang. bo. 34.
serē in princ.

Mat. 24. a

Prælati
quatuor
necessaria.Ioan. 10. a
1. Reg. 10. c

Num. 27. c

Isa. 54. c

Psal. 83.
Prou. 4. e
Iob 38. d
Greg. Mor.
lib. 30. c. 2.
in princ.
Sap. 3. d

Hier. 17. b

Iob 1. b
Greg. Mor.
lib. 1. c. 2. 1.
Ioan. 6. a

abire

abire retrosum: quia nullos fructus adferunt: & propterea in ignem mittentur, ut premissum est. Et sequitur illa pars, in qua hortatur eos ad malorum tolerantiam, & malefactorum dilectionem. Et illa pars in quatuor. Primo, odij mundanorum erga discipulos premissio. Secundo, consolationis adiunctio, ibi: *Memento*. Tertio, causae subiunctio, ob quam habebant mundani discipulos odio, ibi: *Sed hoc omnia*. Quarto, sic odientium inexcusabilitas, siue peccati eorum aggrauatio, ibi: *Nunc autem excusationem non habent*. Ait ergo: *Et si mundus vos odit, &c.* supra dictum est: *Hac mundo, ut diligatis*. Pro qua dilectione sunt mundi odia sustinenda: qui mundus odit non solum discipulos Christi, sed etiam ipsum Christum. Et idem subdit: *Scitote, quoniam me priorem odio habuit*. Vnde August. quod mundus dicitur dupliciter: vel vniuersae Ecclesiae, prout dicitur: *Deus erat in Christo mundum reconcilians*. Item mundus dicitur amatores mundi. Idem ait Aug. *Mundus odit mundum, inimicus reconciliatum, damnatus saluatum, inquinatum mundatum*. Hæc ille. Et idem sequitur: *Si de mundo*, scil. damnato: *Fuissetis, ipsum scil. amando*. *Mundus*, scil. inquinatus: *Quod suum erat, diligeret*, sc. ea, quæ talis mundus amat: *Quia vero de mundo non estis, affectu, & amore: Sed ego elegi vos, gratia non operibus: Propterea odit vos mundus, scil. damnatus: Omne animal diligit sibi simile. Et quia boni, & electi Dei sunt dissimiles hominibus mundanis, idem eos odit: Grauis est nobis ad videndum dissimilis est nobis vita illius, &c.* Et sequitur secunda pars in qua consolationis adiunctio: *Memento sermonis mei, &c.* supra: *Non est seruus maior Domino suo*. Ita scil. quod seruus sit liber a persecutione, quæ patitur Dominus. Idem: *sufficit seruo, si sit sicut Dominus eius*. Et idem sequitur: *Si me persecuti sunt, & vos persequentur, in quibus ego sum, ait Glossa. Vbi enim eadem causa odij, & idem effectus, sed me sunt persecuti propter virtutem in arguendo eorum mala opera. Supra: Me odit mundus, quia testimoniū perhibeo de illo: Si sermonem meum seruauerunt, quasi dicerent, neutrum faciet. Qui vos spernit me spernit, & qui vos audit, me audit. Immo consiliū inierunt, ut caperent eum in sermone: Et hoc faciet propter nomen meum, non vestrum, ait Aug. Et idem tanto miseriorum, quanto beatorum, qui propter hoc nomen ista patiuntur, ait idem Aug. *Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. Et hoc: Quia nesciunt eum, qui misit me, sc. scientia fidei: Nolle te, consummata iustitia est, Et de his Chrysost. Non nos turbari oportet debentes prælium suscipere, non enim me estis potiores, quem tamen persecuti sunt. Sed queritur de hoc, quod ait: *Mundus vos odit*, qui contrarium ait, supra: *Non potest mundus vos odisse, &c.* Et ad istud respondendum, quod ibi loquitur quoad illos, qui erant imperfectiores, & quantum ad affectiones imperfectiores: hic autem loquitur de illis, in quantum erant perfecti, & maxime pro statu, in quo erant futuri post impletionem Spiritus sancti ante cuius aduentum erant timidi. Sed post eius aduentum erant aded parati in omnibus gaudentes, sicut explicat Greg. Item queritur de hoc, quod ait Aug. quod mundus odit mundum, cum dicatur: *Diligite inimicos vestros. Sed ipsi sunt mundus, qui vos odit. Ergo præcipimur, diligere mundum, cuius contrarium: Nolite diligere mundum. Et ad istud respondet August. quod præcipimur diligere opificium Dei, & diuersas bonitatis suæ constitutiones, vitium autem diligere prohibemur, &c. Et ibi bene de hoc. Et patet hic mundi, id est, amatorum eius peruersitas, scil. quod odit filium Dei, qui est veritas, & discipulos eius propter ipsam veritatem. Vnde tales scil. mundani odit discipulos Christi ob vitæ dissimilitudinem, ut tactum est in expositione literæ: Quæ enim est participatio iustitiæ cum iniquitate, ut tactum est supra. Dissimilis est nobis vitæ eius. Itē odit propter vitæ iustorum luminositatem, & ipsorum vitæ horribilitatem, supra: *Qui male agit, odit lucem. Item odit iustos propter doctrinæ eorum veritatem: Noli arguere deridorem, ne oderit te: Odio habuerunt corripientē****

in porta. Item odit tales iustos ob inuidentiæ prauitatem, & temporalium cupiditatem: Oderant eum fratres sui, nec poterant ei quidquam pacifice loqui. Et idem odientes sic sunt diuinæ legis transgressores, quia odium fraternum prohibetur: *Non oderis fratrem in corde tuo. Item sunt legis charitatis prauaricatores, quæ præcipit hic diligere ad inuicem, & idem sunt sui ipsorum homicidæ, & occisores: Qui odit fratrem suum homicida est. Vnde mundani tales odit veritatem, & æquitatem, ut dictum est: Item odit animam suam, prout ait Propheta: *Qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Super quod August. hic: Odisse se dicitur, quoniam hoc quod sibi nocet diligit. Odit ergo in se naturam, diligit vitium. Et ibi bene de hoc. Multum ergo sunt peruersi sic odiētes filium Dei, & electos eius, & etiam animas, suas. Si enim ut ait August. recitans dictum Senecæ: *Omnes odit, qui malos odit. Et Boetius: Bonos quis, nisi stultissimus, odit: Malos autem odisse, ratione caret: quia si ægri corpore sunt miserandi, mundandi: multo magis illi, quorum mentes improbitas urget: multo magis qui bonos odit stultissimus est, & ratione caret. Hæc ille. Et si culpa maiorum sit odienda, natura tamen est amanda: Perfecto enim odio oderam illos, ait Propheta: Super hoc Greg. quod perfectum odium, quod oditur vitium, & diligitur natura. Et ibi bene de hoc. Et sequitur quarta particula, in qua eorum inexcusabilitas, qui sic odit, & ratione documentorum primo, & ratione operum secundo ibi: *Si opera non fecissetis. Ait ergo: Si non venissem, &c.* quasi diceret: veritatem docui eos de diligendo: & tamen oderunt. Idem ait: *Si non venissem, scil. per incarnationem, supra: In propria venit: Et locutus non fuisset, scil. docendo, & prædicando: Nouissime in diebus istis locutus est nobis in filio. Supra: Domine verba vitæ habes: Peccatum non haberent, sc. incredulitatis: Nunc autem excusationem non habent, sc. de peccato infidelitatis. Vnde opponit Aug. Nunquid iudæi sine peccato erant, antequam Christus aduenisset? Et ad hoc respondet, quod vult magnum peccatum intelligi, quo tenentur cuncta peccata, & quod vnusquisque si non habuerit, dimittuntur ei peccata. Et hoc est peccatum infidelitatis, & de hoc in Glossa. Item opponit August. quod secundum hoc illi, ad quos non venit Christus habent excusationem de peccato, scil. infidelitatis. Et ad hoc respondet Aug. quod Christus per seipsum venit ad Iudæos, sed per Ecclesiam suam locutus est gentibus, id est, per Apostolos, & discipulos suos quorum lonus exiit in omnem terram: Qui vos recipit: me recipit: & qui vos spernit, me spernit. Vnde ait Paulus: *An experimentum queritis eius, qui in me loquitur Christus? Per ergo Apostolos locutus est Christus gentibus, & idem qui noluerunt credere, non habent excusationem. Vltimò querit Aug. Vtrum hi, qui priusquam Euangelium audirent, & sine huius vitæ sunt præuenti, possunt habere excusationem. Et respondet, quod possunt, sed non possunt effugere damnationem: Qui enim sine lege peccauerunt, sine lege peribunt. Tanta tamen est suppliciorum, quanta peccatorum diuersitas. Et ita fortè leuius damnabuntur illi, qui fuerunt morte præuenti, omnes tamen peribunt: Et quia dixit: *Non habent excusationem de peccato. nec crederetur, quod odiret patrem, subdit: Qui me odit, & patrem meum odit, sed opponit Aug. quod prius ait: Nesciunt eum, qui me misit, sed non possunt omnes odisse eum quem nesciunt. Et ad istud respondet Aug. Inquirens de his prolixè. Et est summa, quod Iudæi nolebant sua facta damnari. Et hoc habet veritas, ut talia facta damnentur tantum, si veritatem oderunt, quantum oderunt suas pœnas, quas talibus irrogat veritas, hanc per hoc veritatem oderunt, qua iudicante damnantur. De Deo natam esse veritatem nescierunt, & ita ipsum nesciunt, & oderunt. Hæc Aug. Vnde ex hoc trahitur, quod est odium intentum, & voluntarium, & est odium interpretatiuum. Primo odio nullus odit Deum, vnde Deus: tamen odio interpretatiuo mali odit, supra: *Qui male agit, odit lu-*******

Aug. tract. 87. in Ioan. circa mediū 10. 9. 2. Cor. 5. a Aug. ibid. post pauca.

Eccl. 13. c

Sap. 2. c

Ioan. 13. b

Mat. 10. b

Ioan. 7. c

Luc. 10. c

Mat. 22. b

Aug. tract. 88. in Ioan. ante med. 10. 9. Ibid.

Mat. 5. a Sap. 15. d Chrys. homil. 76. in Ioan. ante med. 10. 3. Ioan. 7. c

Gregor. in Enchir. ho. 20. ante med. Mat. 5. g 1. Ioan. 3. b

2. Cor. 6. d Ioan. 2. d

Ioan. 3. c

Pror. 9. b Amos 5. c

Gen. 37. 2

Leui. 19. a

1. Ioan. 3. 8

Psal. 10. b Aug. tract. 87. in Ioan. post med. 10. 9. id. ep. 54. ad Macced. paulo ante med. tom. 2. Boet. de co. s. l. Philos. lib. 4. prof. 4.

Psal. 138. d Greg. Past. ep. 3. cap. 1. admon. 23. post medium.

Ioan. 2. b

Hebr. 1. a

Ioan. 6. d

Aug. tract. 89. in Ioan. ante med. tom. 9.

Ib. d. paulo post.

Luc. 9. f 2. Cor. ult. a

Aug. tract. 89. in Ioan. ante med. 10. 9. Rom. 2. b

Aug. tract. 90. in Ioan. in princ. tom. 9.

Ioan. 3. b

Ioan. 3. b
Aug. confess.
lib. 10. c. 23.
tom. 1.

Aug. tract.
91. in Ioan
ante med.
10. 9.
4. Reg. 10. c
4. Reg. 13. c

Aug. tract.
81. in Ioan
post. med.
Psal. 34. c

Matt. 15. c

Aug. tract.
92. in Ioan.
in princ. 10. 9.
Psal. 24. d
Chryf. hom.
76. in Ioan.
ante med.
tom. 3.

Diuisio.

Chryf. hom.
76. in Ioan.
ante med.
tom. 3.

Iacob. 1. c

Chryf. ibid.
Ibid. paulo
post.

Ioan. 2. b
Aug. tract.
92. in Ioan.
post med.
10. 9.

cem. Vnde Aug. quod aliqui propter eam rem oderunt veritatem, quam pro veritate amant. Amant enim lucentem, oderunt redarguentem. Hæc ille. Et sequitur ostensio inexcusabilitatis ratione operum: *Si opera non fecissem, &c. Peccatum non haberent*, scil. illud magnum, de quo supra eodem: *Nunc autem viderunt, opera illa, & tamen: Et oderunt me*, scil. facientem: *Et patrem meum*, qui misit me. Sed obiicit Aug. quod nulla opera Christi fuerunt maiora, quam suscitatio mortuorum: sed prophetæ antiqui mortuos suscitauerunt, sicut Elias, & Elifæus. Et ad illud respondendum secundum August. quod hic loquitur non quantum ad operum arduitatem, & mirabilitatem, sed quantum ad operum numerositatem, & multitudinem, quæ enumerat tam de sanitatibus eorum, quos sanauit Dominus, quam de aliis. Et tot, & talia nullus alius fecit. Et de hoc in Glossa: *Et tamen oderunt me, & patrem meum*, vt dictum est supra: *Vt impleatur sermo, qui in lege eorum scriptus est*, vt est in Psalmis. Et sic sumitur lex communiter. Et intelligendum est, hoc dictum est consecutivè non causaliter, & eorum legem dicit non ab eis inuentam, sed eis datam, ait Aug. *Quia odio habuerunt me gratis*. Vt enim ait Glossa: *Gratis odit, qui nullum commodum ex odio portat, vel gratis odio habuerunt, absque debito tamen odij, vel meritis*. Et ex dictis patet filij Dei dignatiua bonitas, & patiens longanimitas: qui enim humiliter in carnem venit missus ad Iudæos: Non sum missus nisi ad oves, quæ perierunt domus Israel. Et veniens salubriter docuit, & miracula operatus est: & tamen nihilominus odia Iudæorum sustinuit. Vnde & in hoc discipulos ad inimicorum odia perferenda, suo exemplo confirmans, præparauit, vt eum imitando fierent fortiores, ait August. Et idem in persona sua ait Propheta: *Odio iniquo oderunt me, quasi eodem modo exponit Chrysof. quia res stupenda erat, inquit, quod oderunt eum Iudæi, nullam reprehensionem inuenientes, causam dicit, nequitiam, scilicet eorum, quando ait: Oderunt me gratis*.

C A P V T XVI.

Cum autem venerit paraclætus, quem ego mittam vobis à patre. Præmissa exhortatione discipulorum ad fidei rectitudinem, & veritatem: hic hortatur eos ad spei constantiam, & firmitatem, loquendo appropriatiuè, promittens missionem Spiritus, & eius virtutem. Et hæc pars in tres partes. Primo, præmissio testimonij Spiritus de ipso, & ipsorum etiã per Spiritum. Secundo, adiunctio, & prænnuntiatio tribulationum, quas erant passuri, ibi: *Hæc locutus sum*. Tertio, subiungitur promissio multiplicis adiutorij contra persecutiones, ibi: *Et cum venerit ille, &c.* Ait ergo: *Cum venerit paraclætus* Et continuat Chrysof. sic: *Quia dixerat superius se fecisse opera coram Iudæis, quæ nullus alius fecit: & tamen oderunt eum gratis, ne dicerent discipuli Christo: si te persecuti sunt, qui tamen signa viderunt & nos persecuentur. Quid ergo misisti nos? & quis attendet nobis? Idem subdit hic: Cum venerit paraclætus, scil. Spiritus, qui est consolator contra persecutionem, & aduocatus contra persequentes: *quem ego mittam à patre*. Et in hoc notatur, quod pater & filius sint vnum principium Spiritus, qui procedit ab illis. Signatur tamen in patre auctoritas, quia & ipse filius est à patre. Mittam, inquit, vobis, vt summum donum: *Omne datum optimum, & omne donum perfectum: Spiritum veritatis*, non solum Spiritum sanctum eum vocauit, sed & spiritum veritatis, quia omnia certissima nouit, ait Chryf. *Qui à patre procedit*. Ecce, ait Chryf. non pater solus, sed filius est, qui Spiritum mittit. Ille, inquam, Spiritus: *Testimonium perhibebit de me*, quod sum missus à patre: *Et vos testimonium perhibebitis*, scilicet virtute ipsius Spiritus: *Quia ab initio mecum estis*, scilicet ex quo cœpi manifestare gloriam meam, supra. Et de his Aug. quod venit Spi-*

ritus in die Pêtecostes super discipulos, & cum loquerentur linguis omnium gentium, multi conuerti corde conuersi sunt. Et sic testimonium perhibuit Spiritus, & præbuit fiduciam Apostolis, vt patet. Exponit exemplum de Petro, qui prius quæ dilexerat, negabat, postea quem negauerat, diligebat. Et prius amor fuerat infirmus, & angustus, donec eum roboraret, & dilataret Spiritus sanctus. Et ibi multum de hoc. Et patet hic veritas fidei de processu Spiritus sancti, & falsitas erroris Græcorum dicentium Spiritum sanctum non procedere à filio, ait enim hic: *Quæ mittam à patre*, in quo notatur, quod à filio procedit Spiritus: filius tamen dicit, quod à patre procedit, quia semper ipse est, ad patrem solet referre, prout ait Glossa. Quam efficax autem fuit testimonium Apostolorum post aduentum Spiritus, patet cum dicitur de Petro, qui ait: *Non possumus, quæ audimus, & quæ vidimus, nõ loqui*. Et: *Accipietis virtutem Spiritus sancti, & eritis mihi testes, &c.* Et sequitur secunda particula, in qua prænnuntiatio, siue prædictio futurarum persecutionum, ibi: *Hæc locutus sum vobis*. Et secundum quosdam libros hic incipit capitulum decimum sextum. Rectius tamè videtur, quod supra debet incipere, vel incepit Euangelista loqui de spiritu, & eius virtute ad testificandum, & ad arguendum, & ad docendum, de quibus supra. Et narratur hic tria. Primo, securatio prænnuntiatio. Secundo, subiungitur ratio, ob quam non fuit prius harum prænnuntiatio, ibi: *Hæc autem vobis*. Tertio, utilitatis passionis ipsius, & Christirecessus adiunctio: *Sed ego veritatem*. Ait ergo: *Hæc locutus sum vobis, vt non scandalizemini*, scil. excidendo à fide: *Omnes vos scandalum patiemini*. Sed queritur ad quid hoc ait hic, quia in Psalmo scriptum est: *Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scadalum*. Sed discipuli multum diligebant. Et ad istud respondet Aug. quod hoc fuit verum de his quando charitas fuit diffusa in cordibus eorum per spiritum, &c. Vnde Chryf. *Cum multos, inquit, incredulos, & vos persequentes videritis, nõ scandalizemini, &c.* *Absque synagogis facient vos*, supra: *Conspirauerant, quod si quis confiteretur Christum, extra synagogam fieret*. Et hæc fuit vna ratio scandalizandi. Et non solum hoc: *Venit hora, vt omnis qui interficit vos, &c.* Sicut fuit de Paulo. Et hæc fuit vehemètia persecutionis, quando persequentes æstimabant se obsequium dare Deo persequendo: *Æmulationem Dei habent, sed non secundum scientiam*. Sed qualiter ait: *Venit hora*, in præterito: Respondendum est, quod hoc ait ob breuitatem temporis vsq; ad tempus persecutionis. Et sicut Aug. Gentes quando persequerentur Apostolos, dijs suis arbitratae sunt obsequium præstare. Sed Iudæi putabant se obsequium præstare Deo. Et idem clamat August. Error horrendus, & execrabilis cæcitas, obsequium se putatur Deo præstare, interficiendo famulos Dei. Hæc ille. Et idem subdit mitigationem, siue consolationem: *Et hæc facient vobis, quia non nouerunt patrem, &c.* Vt ait Augustinus. In hoc sermone erexit discipulos exemplo, quibus dixerat supra proximo: *Si me persecuti sunt, & vos persequerentur*. Est enim gloriosum, & consolatoriu, & gaudiosum pati propter Christum, & ea quæ Christus passus est: *Nemo vestrum patiatur quasi homicida, &c.* Et sequitur: *Si autem vt Christianus, non erubescat, glorificet autem Deum in isto nomine: Sed hæc locutus sum vobis, vt cum venerit hora eorum, tenebrosa nocturna, ait August. Reminiscamini, quia ego dixi vobis: Beati qui persecutionem patiuntur. Et ita reminiscatur beatificationis, ait Chryf. Vnde & hæc prædixit eis, vt scirent, quoniã non blandiens, neq; decipiens loquebatur eis, sed vt præuidens futura. Sed queritur, qualiter ait: *Non nouerunt patrem, neq; me*, quia dixerunt: *Hic est hæres*. Et supra proximo: *Et viderunt, & oderunt*. Ad contrariu obiicitur: *Scio, quod per ignorantiam fecistis*. Et: *Si cognouissent nunquam Dominum gloriæ crucifixissent*. Et ad istud responderetur, quod ipsi viderunt Christum filium Dei, & per scripturas potuerant cognouisse, quod erat Messias promissus. Supra: *Scr-**

Act. 2. a

Veritas fidei.

1st. 4. d
1st. 1. b

Matt. 26. c

Psal. 118. c

Aug. tract.
93. in Ioan.
ante med.
tom. 9.
Rom. 5. a
Chryf. hom.
76. in Ioan.
circa med.
tom. 3.
Ioan 9. c
Act. 9. f
Rom. 10. a

Aug. tract.
94. in Ioan.
post medium
tom. 9.
Ibid. post.

Ibid. paulo
ante.

1. Petr. 4. d
Ibidem.

Aug. tract.
93. in Ioan.
prop. finem,
tom. 9.
Matt. 5. a
Chryf. hom.
76. in Ioan.
circa med.
tom. 3.
Matt. 2. v. d
Act. 3. c
1. Cor. 2. c
Ioan. 5. f

tantini

tamini scripturas. Et per opera. Suprà: Operibus credite. Et supra proximo similiter: Si opera non fecistis. Et similiter per documenta saluifica, supra proximo: Si non venissem, & locutus eis fuisset, peccatum non haberent. Et quia in eum non crediderunt, & veritatē agnitam impugnaverunt, ideo excæcati sua malitia ipsum esse Dominum gloriæ non cognouerunt. Quantum ergo ad aliquid cognouerunt simpliciter autem non cognouerunt: nec contulerunt. Idēd excæcati sua malitia ipsum esse Dominum gloriæ non cognouerunt. Et sequitur secunda particula: *Hæc autem vobis ab initio nō dixi*, sc. de aduentu Spiritus sancti: *Quia vobiscum eram*. Consolatus vos præsentia mea corporali exhibitis nostris sensibus, ait August. *Et nunc vado ad eum*, &c. sc. per mortem. Sed quæritur, qualiter ait: *Hæc ab initio vobis non dixi*: quia alij Euangelistæ narrant, ipsum dixisse ista, antequam esset in cœna: Cœpit ostendere Iesus discipulis, quia oportet enim ire Hierosolymam, & multa pati. Item videtur quod debuisset eis dixisse, quia iacula quæ præuidentur, facilius præcauentur. Vt enim ait Gregorius: Minus iacula feriunt, quæ præuidentur. Et ad illud respondet August. quod illud, quod ait hic, est intelligendū de spiritu sancto, qui erat venturus, quando illa mala erant passuri, quia Spiritus consolator interpretatur, vel aduocatus. Et idēd de illo Spiritu non dixerat ab initio, quia consolabatur eos præsentia corporali: abscessurus autē hæc dixit eis de Spiritu. Et de hoc in Glossa pro parte: *Et nemo ex vobis interrogat*. Sed quæritur ad quid hoc ait. Et ad istud respondet Aug. quod significat se iterum, vt nullus interrogaret, quod palam fieri vsu corporali cernerent, scil. in ascensione. Idēd ait Glossa: *Nemo interrogat*, id est, interrogabit: Cūque intuerentur in cœlū euntem illum, &c. Aug. Enntem eum in cœlum non verbis quæserunt, sed oculis deduxerunt: *Sed quia hæc locutus sum vobis*, scil. me iterum à vobis: *Tristitia impleuit cor vestrum*. Vt ait Aug. Videbat quid ad illa sua verba in cordibus agerent. Id enim quod exterius in Christo videbant, amittere metuebant. Et patet vehementia tristitiæ, quia: *Impleuit*. Itē patet intimitas eiusdem, quia impleuit corda. Infra eodem: *Vos tristabimini*. Itē ex hoc patebat intentio amoris discipulorum ad Christum: quia secundum quantitatem amoris boni amati est quātitas tristitiæ de amissione, vel absentatione. Vnde Aug. Amor inhians habere quod amatur cupiditas est: id si amiserit, sentiens tristitia est. Et nota quod est tristitia bona, & virtuosa, prout ait August. ibi suprà quod mala sunt ista, si malus est amor, & bona si bonus. Vnde est bonorum tristitia ex ablatione, vel absentatione diuinæ cōsolationis, quæ figuratur hic, & infra eodem: *Vos cōtristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium*. Item est tristitia bonorū ex memoria, & recogitatione priorum malorū: Anima quæ tristis est super magnitudine mali dabit tibi gloriam: Mæror in corde viri humiliabit eum. Item cōtristati estis ad pœnitentiā, quæ secundū Deū tristitia pœnitentiā operatur. Et ad hoc Aug. bene suprà. Itē est tristitia virtuosa ex consideratione malorum quæ sunt in mundo: Cor sapientum vbi tristitia, quia nullis gaudiis hi animum sternunt, ait Greg. exponens illud. Et: Qui apponit scientiam, apponit & dolorem. Item est virtuosa tristitia bonorum ex compassione damnationis hominum, vel oppressionis iustorum: si enim patitur vnum membrum, compatiuntur &c. Omnes quia piē volunt viuere in Christo persecutionem patiuntur. Super quod August. Pia est iustitia, & si dici potest vera miseria, vitiis alienis tribulari, non implicari, mœrere non adherere, dolore contrahi, non amore attrahi, & c. In qua tristitia est oratio cōtinuanda: Tristatur aliquis vestrum: oret: æquo animo est: psallat. Quia ergo amor discipulorum ad Christū intensus erat, & ex eius præsentia, & cōsolatione vehemens, nec mirum quia erat delectabilium affluentia: idēd audientes sermones de suo recessu, tristitia impleuit cor eorū, quia nōdum habent cōsolationē Spiritus, quam erant habitu-

ri, ait Aug. Et sequitur tertia particula, scil. specificatio vilitatis sui regressus: *Sed veritatem dico vobis*, sicut verus magister, qui in veritate docet. Et sicut ipsa veritas supra: *Expediit vobis, vt ego vadam*, vt hæc forma serui à vobis auferatur, & ne sitis infantes, semper contenti isto lacte, id est, amore meæ humanitatis, ait August. Et idēd sequitur: *Si non abiero*, &c. id est, si alimenta tenera quibus vos alui, non substraxero, solidum cibum non esurietis, ait Aug. vbi supra: *Si autem abiero*, scil. discedendo corporaliter: *Mittam eum ad vos*. Et non solum Spiritus adfuit eis, sed pater, & filius, ait Aug. Vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi. Idēd ait discipulis. Sedete in ciuitate, quovsque induamini virtute ex alto. Quærit Aug. Numquid poterat emittere Spiritum, qui venerat super eum in baptismo, si non abiret; Præterea amor Apostolorū ad Christū erat ordinatus, ergo non impediēbat aduentum Spiritus. Itē dilectio proximi non impedit dilectionem Dei, sed magis ordinat ad illam: ergo multo minus dilectio Christi impediēbat missionem Spiritus ipsius Apostolis. Item dilectio naturalis non repugnat spirituali dum sit ordinata. Ergo à simili ex parte ista Et ad istud respondendum secundū Aug. sicut tactum est: quod lacte, id est, verbo carne facti erant contenti ob magnitudinem cōsolationis, quam habebant in ipso Christo homine. Non possunt filij si onsi lugere, quamdiu sponsus est cum illis. Ob ergo vehemētiā dilectionis, quā habebant in Christo homine, quia erant consolati corporaliter, & sensibilibiter non erant eleuati ad ipsum, in quantum verbū æternum: & idēd non fuit Spiritus datus antequā ipse abiret. Vnde Aug. Si carni carnaliter hæseritis, capaces Spiritus non eritis, non quod carnaliter dicat deordinationem amoris, sed quia diligebant eum in sua humanitate: Et si nouerimus Christū secundum carnē, iam non nouimus. Itē alia ratio fuit à parte dātis, quia filius Dei dedit dona sua post victoriā, & in statu glorificationis, suprà: Spiritus nō erat datus quia Iesus nondū erat glorificatus. Itē fuit congrua ratio à parte status, quia nondū erat Christus passus, nec genus humanū reconciliatum Deo patri. Et de his Chryf. Non parua hæc mitigatio scire eos, quoniā ipse sciuerat tristitiā superabundantiā, scil. vt Deus. Et sequitur: Si nondū Spiritu digni facti, non resilierunt tristitia suffocati, excogita quales debebāt esse gratia Spiritus potituri, &c. Vt patet ergo ex prædictis, ob vehemētiā dilectionis Christi hominis, & ob immēsitatē delectationis in ipso, qui erat totus desiderabilis, & ob modicitatē desiderij supernæ cōsolationis spiritualis, & ob congruitatē ordinationis, nō erat misturus Spiritū, nisi abiret. Et de hoc Greg. super illud: Cōsolabitur me lectus meus: *Si, inquit, non abiero*, &c. Ac si diceret: si ab intentionis vestræ oculis corpus non subtrahō ad intellectū vos inuisibile: per consolatorē Spiritū nō perduco, &c. Et ibi bene de hoc. Et idēd expediebat eis, vt vaderet, vt in superabundantiā Spiritus veniret, qui testimoniū perhiberet, & eos roboraret, aduersātes argueret, ipsos infcios erudiret, prout sumitur hic: *Si vero abiero*, &c. Et sequitur tertia particula capituli, in qua enumerantur promissa eis adiutoria, ibi: *Et cū venerit ille*, &c. Et illa in tres. Primo, promittit adiutoriū ipsius Spiritus. Secūdo, promittit iteratā visionē sui ipsius: *Modicū*, &c. Tertio, promittit exauditionē suæ petitionis à patre, ibi: *Amen amen dico vobis*. In prima duo. Primo promittit adiutoriū Spiritus, in arguēdo aduersantes. Secūdo, eius adiutoriū in illuminādo ipsum suscipiētes, ibi: *Cum venerit ille*. Ait ergo: *Cum venerit Spiritus ille, arguet mundum de peccato*, sc. incredulitatis, quo manente alia peccata detinētur, ait Aug. Idēd sequitur: *Quia non crediderunt in me. Et de iustitia eorū qui credunt: ipsa enim fidelium cōparatio, est infidelium vituperatio*, ait Aug. Viri Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione ista, & condemnabunt eam. Et idēd sequitur: Fides enim est substātia rerum sperandarum. Vt ergo notet perfectā fidem futurā fidelium, qua arguitur incredulitas infidelium, ideo ait: *Ad*

Ioan. 10. d
Ioan. 15. d
Ibidem.

Aug. tract.
94. in Ioan.
ante med.
tom. 9.

Mat. 16. d

Gregor. in
Euang. hom.
35. propē
Aug. tract.
94. in Ioan.
ante med.
tom. 9.

Ibid. post
multa.

Act. 1. b
Aug. ibid.

August. de
Ciuit. Dei.
lib. 14. c. 7.
post med.
tom. 5.
Ibidem.

Baru. 2. d
Pro. 12. d
1. Cor. 7. b
Aug. de Ci-
uit. Dei. lib.
14. cap. 7.
tom. 5.
Eccl. 7. a
Greg. Mor.
lib. 18. c. 24.
ante med.
Eccl. 1. d
1. Cor. 12. b
2. Tim. 3. c

Iacob. 5. c

Aug. tract.
94. in Ioan.
circa med.
tom. 9.
Mat. 22. d
Ioan. 14. c
Aug. ibid.
post pauca.
Ibidem.
Act. 2. c
Aug. tract.
94. in Ioan.
post medium
tom. 9.
Mat. vlt. g
Luc. vlt. g
Ibid. paulo
ante.

Mat. 9. b

Aug. ibid.

1. Cor. 5. d

Ioan. 7. b

Chryf. hom.
77. in Ioan.
ante med.
tom. 3.
Ibidem.

Greg. Mor.
lib. 8. cap. 13.
ante med.
Iob 7. c

Aug. tract.
95. in Ioan.
ante med.
tom. 9.
Ibid. post
pauca.
Mat. 12. d
Heb. 11. a

patrem vado, quoniam in eum, quem non videbitis, creditis. Infra: Beati qui non viderunt, & crediderunt. Non videbitis, inquam humilem, sed excelsum: non mortale, sed sempiternum: non iudicandum, sed iudicatorem. Et de hac fide, id est, iustitia nostra arguit Spiritus incredulum mundum. Hæc Augustinus. Item & non solum hoc: *Sed arguet de iudicio, quia princeps mundi*, id est infidelium: *Iudicatus est*, quia igni æterno irrevocabili- ter est destinatus: Si Deus angelis peccantibus non pepercit, &c. Quomodo non à Spiritu sancto de hoc iudicio mundus arguetur: ait August. Et quasi eodẽ modo legit Chrys. quod tunc Spiritus arguet mundum: cum & signa maiora faciet, nõ solum per me, sed etiã per vos: Nunc enim possum dicere, quoniam filius est fabri, & sic de aliis contumeliis, sed tunc omnem excusationem abscedet. Triplicem ergo mundi ingrati- tudinem arguet Spiritus, quia fidẽ sufficienter eis ostenderat documentis, & operibus iustitiam in aliis imple- uerat, diaboli subiecerat. Et hæc tria deberent mouere ad credendum, scil. fidei declaratio, operibus Christi, & documentis: fidei perfectio in aliis: diaboli diiudicatio. Et idẽ ait hic, quod de tribus argueret mundum: de peccato incredulitatis scil. quia in Christum non cre- didit: de iustitia aliorum credetium, quam mundus imi- tari noluit: de iudicio diaboli, quod non timuit. Quærit August. qualiter ait: quod Spiritus arguet mundum de peccato. cum hoc sit filij. Christus enim arguet mundũ de peccato. Supra proximo: Nunc non habent excusa- tionem de peccato suo. Item videtur quod potius ar- tribui debuit Christo arguere mundum, quam ipsi Spi- ritui sancto. Supra: Omne iudicium dedit filio. Item ipse Magister & Dominus, supra: Ergo ut prius. Item Spi- ritui sancto appropriatur bonitas, pietas & benignitas: Ergo non debuit ei attribui iste actus, qui est arguere. Et ad istud respondet August. quod quos arguit Spi- ritus sanctus, arguit vtiq; & Christus. Sed quia per Spi- ritum sanctũ diffundẽda erat charitas in cordibus eo- rũ quæ foras mittit timorẽ, quo possent impediri, ne auderent mundũ arguere, idẽ ait hoc. Sæpẽ enim dici- mus, inseparabilia esse opera Trinitatis: sed tamẽ sigil- latim commemorandas esse personas. Hæc Aug. Et per hæc ad obiecta: timore enim depulso, arguendi libera- tem erant habituri, & ita per Spiritus virtutem erant mundum arguturi. Et quia dixit hæc de virtute Spiritus, subdit: *Adhuc habeo vobis multa di- cere*. Sed quæritur, qualiter hoc quia supra ait: Om- nia quæcumque audiui à patre meo, nota feci vobis. Ergo tunc non posset plura habere dicenda eis, quæ non possent portare. Et ad istud respondet Aug. quod signanter ait: *Non potestis portare modo*, quia non- dum erant idonei mori pro Christo. Si enim Petrus an- te aduentũ Spiritus non fuit potẽs, & idoneus ad mo- riendũ pro Christo: multo minus alij. Loquitur ergo, quod nõ poterãt portare pœnã mortis, & martyrij pro Christo. Vel secundum eundem Aug. loquitur de illis, quæ sunt reuelata eis post ascensionẽ. Omnia enim ca- nonica, atq; auctoritate conscripta antè aduentũ Spi- ritus, quis audit, vel legit: quasi diceret nullus. Quod ve- rò ait supra, quod omnia nota fecit eis, ibi ponitur præ- teritũ pro futuro, ut ibi est expositũ. Et patet hic exem- plum moderantiæ in docendo, ut fiat secundum audi- torũ capacitã: super illos stillabat eloquium meũ. Ibi Greg. in principio: quod subtiliter debet prospicere is qui docet, ne plus studeat, quã ab audiente capiatur, prædicare. Et ibi multũ de hoc: Qui ligat aquas in nubi- bus. Ibi: Qui ligat, &c. id est, doctrinas in prophetis, ut non erumpant deorsum, scil. immensitate sua: Non po- tui loqui vobis, quasi spiritualibus, &c. Et sequitur pro- missio adiutorij Spiritus in docendo. Et ibi duo. Primo ipsa promissio. Secundo erroris, qui posset oriri exclu- sio, & veritatis instructio, ibi: *Non enim loquetur à se- metipso*. Ait ergo: *Cum venerit ille Spiritus veritatis, doce- bit vos omnem veritatẽ*. Intus sine sono, ait Glossa. Sed quæritur, qualiter hoc ait? quia: Ex parte cognoscimus

& ex parte prophetamus. Non ergo docet omnem ve- ritatẽ in hac vita. Item ut ait Aug. Species numerorum sunt infinitæ, & ita veritates: Sed non est Scire infini- ta: Ergo ut prius. Itẽ multæ veritates geometricæ fue- runt ignotæ, à discipulis, qui fuerunt piscatores, nec fuerunt necessariæ ad salutẽ: Ergo ut prius Et ad istud respondendũ secundũ Aug. quod illud, quod ait hic, nõ arbitror in hac vita cõpleri, quandiu corpus aggruat animã. Sed nunc per Spiritum sanctũ pignus accepi- mus, ut nunc cognoscamus, sicut cogniti sumus. Et ita videtur loqui pro statu gloriæ secundũ August. Ad aliud quod loquitur, hic non de veritate speculatiua qualibet, sed loquitur de veritate ordinante affectiua, & inducente ad gloriã: Memento quo modo ambula- uerim coram te in veritate. Et de hac veritate in colla- tione. Itẽ cum docere sit actus veritatis, & magistri, li- ne sapientiã, qualiter attribuerit Spiritui sancto, cũ præ- dicta approprietur filio: Et ad istud respondendũ, quod docere est actus Trinitatis: Omnium artifex docuit me sapientiã. Appropriatur autẽ filio, quantum ad id, quod est deuotionis, & affectionis. Et sequitur secunda par- ticula, in qua exclusio erroris, quæ posset oriri: *Nõ enim loquetur à semetipso*, quia dixerat prius: *Non potestis por- tare modo, sed cum venerit Spiritus docebit omnẽ veritatẽ*, ne quis diceret, quod operatio Spiritus esset profectio sua à seipso, sicut continuat Chrysost. idẽ ait: *Non lo- quetur à semetipso*. Et hoc ideo, quia non est à semetipso secundũ Aug. supra: Quia semetipso loquitur propriam gloriã quærit: *Quodcumq; audiet loquetur*. Ut enim ait Aug. Ab illo audiet, à quo procedit. Audire illi est scire, scire verò est esse. A quo ergo illi essentia, siue esse, & audire, & scire, sicut supra dictũ est de filio: Sicut pater habet vitã in semetipso sic dedit & filio. Nulla tamẽ disparitas in illa summa Trinitate, ait Aug. ibidem: vbi multum de hoc. Sed quæritur qualiter ait: *Audiet*, in futuro: Et ad istud respondendũ secundum Aug. Et est summa, quod propter mutabilitatem temporum, in quibus versatur nostra mortalitas, & mutabilitas, non mendaciter dicimus de Deo fuit, & est, & erit, quia & fuit, & est, & erit. Cum ergo secundum volumina tem- porum variatur humana locutio, de illo dicuntur cuius- libet temporis. Semper in quã, audit Spiritus, cum sem- per sit, & per hoc & audiuit, & audiet, & audit. Hæc il- le. Nulla ergo in Deo propter hoc. Et de hoc ibi Aug. multũ: *Et quæ ventura sunt, annuntiabit vobis*. Non solũ ventura in tempore, sed etiã æterna, quorũ amore in- flammatur, ut ait Glossa, & etiã Aug. *Et clarificabit me*, id est, auferet timorẽ, & dabit amorem, quo me arden- tius prædicantes, gloriæ meæ per totum mundũ dabi- tis odorem, cõmendabiturq; honorem. Hæc August. Et subdit regulam bonã, quod enim ipsi facturi erant in Spiritu sancto, hoc eundem Spiritũ dicit esse facturum. Non estis qui loquimini, &c. Gloria enim est, ibi Aug. sicut antiqui diffiniunt, frequens de aliquo fama cum laude: & hæc cum est facta de Christo, non laudato, sed laudantibus prodest. Hæc Aug. Luceat lux vestra corã hominibus, ut glorificent patrem, &c. Et idẽ annun- tiabit, quia de me accipiet, ut supra est expositum, quia à me procedet. in quo non est gradus, vel pars intelli- genda, sicut somniant heretici, sed plenitudo essentia, quæ eadem est in tribus personis. Vnde August. Non propter hoc, sicut putauerunt heretici, minor à filio est Spiritus, quasi filius accipiat à patre, & Spiritus à filio quibusdam gradibus naturarũ. Et idẽ explanans sub- dit, sicut ait Aug: *Omnia quæcumq; habet pater, mea sũt*: qua- si dicat: de patre accepit Spiritus sanctus vnde accipit filius, qui de patre natus est, Spiritus sanctus procedit, Idẽ sequitur: *Propterea de meo accipiet*. Hoc est nihil loquetur proprium præter mea, nihil contrariũ mihi, sicut ait Chrys. Vnde & cõsimiliter ait filius de se, su- præ: A me ipso non sum Quorã nihil proprium extra ea, quæ patris sunt, nihil alienum ab illo loquor, ait idẽ Chrysost. Supra: Pater diligit filium, & omnia dedit in manu eius: Omnia tradita sunt mihi à patre meo.

Ioan. 20. g

1. Pet. 1. a
Aug. tract.
95. in Ioan.
propè finem
rom. 9.
Chrys. hom.
77. in Ioan.
ante med.
rom. 3.

Aug. tract.
95. in Ioan.
propè princ.
rom. 9.
Ioan. 15. d
Ioan. 5. d

Ioan. 13. c

Aug. ibid.

Ioan. 15. d

Aug. tract.
96. in Ioan.
propè princ.
rom. 9.

Ibid. post multa.

Iob 29. d
Greg. Mor.
lib. 20. cap. 2.
ante mediũ.
Iob 26. d
Greg. Mor.
lib. 17. c. 14.
1. Cor. 3. a

1. Cor. 13. c

August. de
Ciuit. Dei.
lib. 12. c. 18.
rom. 5.

Id. tract.
96. in Ioan.
post medium
rom. 9.
Ioan. 9. a
2. Cor. 1. d
Aug. ibid.
1. Cor. 13. c
Isa. 38. a

Sap. 7. c

Chrys. hom.
77. in Ioan.
ante med.
rom. 3.
Aug. tract.
99. in Ioan.
paulo post
med. rom. 9.
Ioan. 7. b
Aug. ibid.
conseq.

Ioan. 5. b
Aug. ibid.
paulo ante
Ibid. post
paucã.

Ibid. tract.
100. ante
med.

Mat. 10. b
Aug. ibid.
post paucã.
Mat. 5. b

Aug. ibidem
post med.

Ibidem.

Chrys. hom.
77. in Ioan.
ante med.
rom. 3.
Ioan. 14. b
Chrys. ibid.
Ioan. 8. d
Mat. 11. b

Sed

Sed obiicitur, quia omnia quæ habet Spiritus, habet pater, & è cõtrario: Et tamen Spiritus nõ producit aliã personam. Et ad istud respondendum sine præiudicio, quodd pater habet omnia secundum plenitudinẽ paternæ substantiæ: & ita dicit essentiam, vt cõmunicabilem per viã generationis, & processions. Filius autẽ habet naturam diuinã, siue dicit, vt potentem producere Spiritum sanctum: & ita potest eam cõmunicare processibiliter. Spiritus sanctus autẽ non dicit substantiam, vt communicabile ad producendum aliam personam, quia tantum est Trinitas personarum nulla tamen disparilitas in Trinitate, vt ait August. quia illæ sunt relationes. Itẽ obiiciunt aliqui, qualiter ait: *De meo accipiet*, in futuro, quia Spiritus sanctus est tertia persona in Trinitate ab æterno, & ita nihil nouum accipiet. Itẽ quando ait: *Quicumq; hõbet pater, mea sunt*. Aut loquitur de proprietatibus, & sic falsa est, quia pater est innascibilis. Et sic habet innoscibilitatẽ: aut loquitur de essentialibus, & sic eadẽ ratione posset dicere Spiritus sanctus: Filius de meo capiet, quia omnia, quæ habet Pater, habet Spiritus. Ad primũ respondendũ est, vt habitũ est supra, quodd idẽ loquitur suo futuro, vel propter modũ nostræ intelligentiæ proferentis Deum sub omni differentia tẽporis, quia nunquam dẽerit, vel defuit: vel hoc dicitur propter effectum nouũ in aliis, quia manifestabit alios accipere de Spiritu, non quodd fiat innouatio in Spiritu, sed in accipientibus Spiritũ. Ad aliud respondendũ est, quodd idẽ ait: *De meo accipiet*, quia nihil propriũ loquitur, vt dictum est, nec alienum à patre, & ita non excludit patrẽ: à Patre enim, & à Filio procedit. Pater autẽ, & filius vnũ sunt, supra. Et sequitur illa pars, in qua promissio cõsolationis discipulis, & ex promissione visionis, & visitationis filij, ibi: *Modicum*, &c. Illa pars in tres partes. Primo sub ænigmate visionis iterata promissio. Secũdo, de dicto audito discipulorum dubitatio, ibi: *Dixerunt ergo*. Tertio, dubitationis eorum à Christo deprehensio, & explanatio, ibi: *Cognouit autem Iesus*. Ait ergo: *Modicum, & non videbitis me*. Vt continuat Aug. in præcedentibus ait: Vado ad patrem, nec dixerat modicum, supra. Idẽ ait sic: *Modicum*, scilicet restat tempus: *Et non videbitis me*. Vnde August. Post paululum enim passus est, & non viderunt eum: *Et iterum modicum*, quia post paululum, res enim extendit, exponit, & viderunt eum. Vnde Chryl. Putabatur eis duo contraria ponere, non existentia tamen contraria, & non intellexerunt, aut propter tristitiam, quæ emittebat à mente eorum, quæ dicebantur: aut propter immanifestationẽ eorum. Et idẽ sequitur dubitatio eorundem: *Dixerunt ergo, quid est, quod dicit nobis: Modicum*, &c. Videbatur enim eis dicere contraria, vt tactum est. Vnde simili modo loquendi: *Expecta, reexpecta, modicum* ibi, modicum ibi. Et de his in Glossa: Et sequitur tertia particula. Et ibi tria. Primo, deprehensio dubitationis eorum à Christo. Secundo, similitudinis, siue exẽpli adiunctio, ibi: *Mulier enim*, &c. Tertio, adoptio, & suæ visionis plena promissio: Ait ergo: *Cognouit autem Iesus*, &c. Et in hoc ostendit esse Deum, cum sine verbis eorum intellexit mutationem, ait Glossa: Omnia sunt nuda, & aperta oculis eius: *Amen amen dico vobis*. Vt ait Chryl. Ignorabant, quoniam post parum veniet ad eos. Idẽ abiit: *Amen amen dico vobis, quia plorabitis*. Gemendo: *Et flebitis*. Lacrymas effundendo Plorare enim est cum voce gemere, flere, quasi lacryma fluere. Et hoc erat crucis, & mortis tempore, ait Chrylost. *Mundus autem gaudebit*. Nomine enim mundi malitia eius mundi intelligi potest, id est, amicorum mudi, prout dicitur: *Quicumque voluerit esse amicus huius sæculi, inimicus constituitur: Vos autem contristabimini*, scilicet tempore passionis: *Sed tristitia vestra vertetur in gaudium*, scilicet tempore resurrectionis, prout ait Propheta: *Ad vesperum demorabitur fletus, scilicet tempore passionis: Et ad matutinum lætitia, quõ surrexit Dominus*. Et subditur similitudo, siue exemplum: *Mulier cum parit*, &c. Vnde Chrystostomus vtitur parabola, qua Pro-

phæ: vtuntur super abundantia pressurarum tristitias comparantes. Et est sensus: pressura partus sit gaudij causa, sic de tristitia vestra: Quasi parturiens dolebit. Et: Cor mulieris parturientis: Clamat parturiens, & cætera. Et vt ait Aug. Nec est similitudo difficilis ad intelligendum, & quia parturitio tristitia, partus verbõ gaudio comparatur, quod tunc magis esse consuevit, quando puer nascitur, non puella. Hæc ille. Et sequitur adoptio: *Et vos igitur nunc tristitiam habetis*, de imminente passione: *Iterum videbo vos*, post resurrectionem: *Et gaudebit cor vestrum*. Et in hoc gaudij veritas, & intimitas: *Et gaudium vestrum nemo tollet à vobis*. Infra eodem: *Vt gaudium vestrum sit plenum*. Queritur hic magistraliter, an Apostoli mœruerunt, vel timuerunt sic tristando. Et videtur quodd mœruerunt, quia: Si compatimur, & conregnabimus, sed ipsi compatiabantur tristando. Item illam tristitiam secutum est gaudium, vt ait hic: Ergo vt prius. Item erat de absentia boni, scilicet: Iesu Christi. Ad contrarium arguitur supra ait Christus: Non turbetur cor vestrum. Fuit ergo tristitia dehortata à Christo, & ita videtur non bona. Item supra ait: Si diligeretis me, gauderetis, quia vado ad patrẽ, scilicet per passionem: Ergo tristitia de hoc non fuit bona. Et ad istud responderetur communiter, quodd tristitia dicitur bona, vel mala à parte originis. Omnes enim affectus in amore radicanter, vt patet ab Aug. vbi ait, quodd amor sentiens quod aduersatur, tristitia est. Et quia est amor carnalis, & naturalis, & socialis, vel charitativus, siue spiritualis, ita est de tristitia: & quia diligebant Christum & spiritualiter, & socialiter, & etiam naturaliter: quia homo similis eis, & quia speciosus præ filiis hominum, & pulchrum est, quod delectat etiam naturaliter, vt ait Aug. Idẽ tristitia eorum de separatione à Christo erat laudabilis, & meritoria, & quia modus debitus requiritur in tristitia, idẽ hortabatur eos Dominus, vt non conturbarentur immoderantia tristitiæ. Et per hæc ad obiecta. Et nota quodd ait: *Modicum, & non videbitis me*. Secundum Aug. Modicum est totum spatium, quo præsens sæculum peruolat, in quo non videtur Dominus: *Et iterum modicum*, & videbitur veniens ad iudicium, vbi nihil interrogabimus, quia nihil desiderandum remanebit, nihil querendum latebit. Hæc ille. Et ita istud potest intelligi de modicitate durationis huius temporis totalis, donec videatur Deus Deorum in Sion: Sciens, quia modicum tempus habet. Et est modicum duratiuẽ, quia finem habet: Fratres mei præterierunt me sicut torrens. Ibi Gregor. Quod sine clauditur longum non est. Item est modicum excessiuẽ, quia nihil est temporis nisi nunc: Gaudium hypocritæ ad instar puncti. Ibi Gregor. de hoc bene: In puncto ad inferna descendunt. Gregor. similiter de hoc. Item modicum est cursus celeritate: Dies mei velociores fuerunt cursore. Gregor. qualiter vita per augmenta tendat quotidie ad finem. Et: Dies mei velocius transierunt, quàm à texente tela succiditur, & consumpti sunt absq; vlla spe: Breues anni transeunt. Et idẽ in hoc modico tempore, sustinendæ tribulationes, & persecutiones, vt post modicum videatur Deus in gloria: Ad punctum in modico dereliqui te, & in miserationibus magnis congregabo te: Si post modicum tollat me factor meus: Ecce iudex ante ianuam assistit. In isto modico iusti plorant hic peccata sua, & aliorum, plangentes ob incolarum huius miseriæ: Beati qui lugent. Sed mūdus gaudebit in vanitatibus suis, & voluptatibus, & cupiditatibus: Cor sapientum vbi tristitia cor stultorum vbi lætitia: Væ vobis, qui nunc ridetis. Et de hoc in collatione prædicabili. Quodd verõ sequitur: *Mulier cum parit, tristitiam habet*, &c. Secundum Aug. Ecclesia fructum laboris nunc parturit desiderando, nunc est paritura cernendo. Et idẽ masculinum, quoniam ad statum contemplationis cuncta referuntur officia actionis. Hæc ille. Per mulierẽ ergo Ecclesia ratione obediencialis subiectionis sub Christo, qui est vir eius ratione feruida dilectionis, & ratione

Aug. tract. 99. in Ioan. post med. tom. 9.

Ioan. 10. d

Aug. tract. 101. in Ioan. non longè à princ. 10. 9. Ioan. 14. c. Aug. ibid. paulo post. Chryl. hom. 78. in Ioan. non multè à princ. tom. 3.

Isa. 28. c

Hebr. 4. d. Chryl. ibid. post pauca.

Ibidem.

Iac. 4. b

Psal. 29. b

Chryl. hom. 78. in Ioan. ante med. tom. 3.

1. a. 13. b. Hier. 48. g. Apoc. 12. a. Aug. tract. 101. in Ioan. ante med. tom. 9.

2. Tim. 2. b

Ioan. 14. d

Ioan. 14. c

August. de Ciuit. Dei. lib. 4. cap. 7. tom. 5.

Aug. tract. 101. in Ioan. post med. tom. 9.

Apoc. 7. c

Job 6. b

Greg. Mor. lib. 7. cap. 10. post med.

Job 20. d

Greg. Mor. lib. 15. cap. 2. Job 21. b

Greg. Mor. lib. 15. c. 24.

Job 9. c

Greg. Mor. lib. 9. cap. 16.

Job 7. b

Job 16. d

Isa. 54. b

Job 32. d

Iac. ult. b

Mat. 5. a. Eccl. 7. b

Luc. 6. d

Aug. tract. 101. in Ioan. post med. tom. 9.

sedulæ operationis, ratione piæ compassionis, & salubris nutritionis infirmorum. Talis est mulier naturaliter: Mulieris bonæ beatus vir, & c. Et hæc parturit diuinum verbum in matrice, id est, in memoria, suscipiendo & retinendo: & quo bonum organizatur mediando, viuificatur consentiendo, & parturitur operando: Concepimus, & parturimus. Et per masculinum opus perfectum, & validum, & hæreditarium regni æterni, quale opus studet diabolus denotare: Draco stetit corâ muliere, quæ erat paritura, vt cum peperisset, filium eius denotaret, & c. Eodem modo posset exponi de sancta anima, quæ parturit opus perfectum: Os iusti parturiet sapientiã. E contrario de multis: Venerunt filij vsq; ad partum, & non est virtus parturiendi. De eo verò, quod sequitur: *Videbo vos & gaudebit cor vestrum*, infra. Gaius sunt discipuli viso Domino. Et sequitur illa pars, in qua consolatur discipulos ex promissione audientis à patre. Secundo, quia sæpe est eis locutus obscure, promissionis plenæ intelligentiæ adiunctio: *Hæc in prouerbiis*, Tercio discipulorum responsio: *Dicunt ei discipuli*. Quarto, de his quæ ventura erant, eorum instructio, & veræ pacis promissio, ibi: *Respondit eis*. Ait ergo: *Et in illo die me non rogabitis*, quia præmiserat: *Videbo eos*. Ideo ait: *In illo die*. Visionis meæ, quia nihil desiderandum remanebit, nihil quærendum latebit, ait Aug. infra eodem. *Et non dico vocis, quia rogabo patrem de vobis, ipse enim pater amat vos*, & c. Et licet ita fuerit in futuro, nunc tamen dico vobis: *Si quid petieritis*, sc. quod si aliquid, ait Gl. *In nomine meo*, sc. pertinens ad salutem. Vnde Aug. Non petitur in nomine Saluatoris, quidquid petitur contra rationem salutis. Supra simile: *Si quid petieritis in nomine meo*, & c. Et merito ait: *Si quid petieritis: vsq; modo non petistis*. Consimili mea præsentia, ait Gl. Et sequitur dupliciter secundum Aug. Vel quia nomen meum, sicut cognoscendum erat, non cognouistis: vel quia in cõparatione rei quam petere debuistis, pro nihilo habendum erat quidquid petistis. Hæc ille. Et consequitur *Petite in nomine meo*. Quiddam enim petitur, quod pertineat ad hoc gaudium consequendum, hoc est, in nomine Christi petendum, ait August. & accipietis: *Petite*, & dabitur vobis. Sed quæritur cum hoc dicat supra: videtur quod hic superflue repetat. Item Sancti sæpe petierunt in nomine Domini, sicut fuit de Paulo. Non ergo videtur esse verum, quod ait hic. Item ait: *Vsque modo non petistis quidquam*: Cuius contrarium videtur supra, vt ait Philippus: *Domine ostende nobis patrem*, Item constat, quod discipuli sæpe orauerint eum etiam de spiritualibus. Et ad primum respondendum secundum August. quod qui petit in nomine eius, accipit, quando debet accipere: quædam enim non negantur, sed vt congruo dentur tempore, differuntur. Hæc ille. Et sic est intelligendum, quod sancti accipiunt pro se, vt est ad eorum salutem. Ad aliud secundum eundem August. quod quidquid aliud petitur, quàm quod pertineat ad gaudium plenum consequendum, nihil petitur: non quod omnino nulla res petitur, sed quia in tanta rei cõparatione, quidquid aliud accipitur, nihil est. Hæc ille. Et quia post missionem Spiritus sancti sic petierunt discipuli perseverantes in oratione: ideo acceperunt, quod petierunt. Et nota quod hic insinuantur conditiones orationis quatuor. Quarum primo est, eius boni, quod est necessarium, feruida petibilitas, ibi: *Petieritis*, & indigentia cognoscibilitas. Vnde Augustinus hic: *Petitio est alicuius indigentia*, in Psal. Vnam petij à Domino. Secundo insinuat rei petita substantialitas, ibi: *Si quid*, scil. quod sit aliquid, secundum August. vt est expositum: *Quia spiritum bonum dabit petentibus pater*: Primum quærite regnum Dei. Tertio, insinuat in orando recta credulitas, ibi: *In nomine meo*, vt sc. orans petat à patre in nomine filij sentiendo de ipso nomine, & de ipso filio, vt est sentiendum, secundum quod est expositum. Clauso ostio ora patrem tuum. Quartum est intentionis ordinabilitas, ibi: *Ut gaudium vestrum sit plenum*. Gaudium, inquam,

ait Augustinus, non carnale, sed spirituale, quod erit plenum, quando erit tantum, vt aliquid iam non sit addendum. Hæc ille: *Intra in gaudium Domini tui*. Tunc enim intrat gaudium in gaudentes, prout ait Anselmus: *Quando hæc deficiunt, non accipitur quod petitur: Petitis & non accipitis eo quod male petatis*. Et sequitur secunda particula in qua plenæ intelligentiæ promissio: *Hæc in prouerbiis locutus sum*, id est, parabolicis locutionibus, & obscuris: *Venit autem hora cum non sit hæc parabola, sed de patre meo annuntiabo*. Intus in corde non aure, ait Glossa, vt ait Augustin. Istud posset legi de cognitione ænigmatica in via, & de visione plena in patria, non quia sequitur: *In illo die in nomine meo rogabitis*. Dum enim peruenerimus ad regnum quid petituri sumus, quando satiabitur in bonis desiderium mentis? Et ita restat secundum Aug. vt intelligatur Iesus de carnalibus, & animalibus, discipulis, promississe se facturum spirituales. Prouerbia enim sunt, quæcunque dicta sapientiæ de incorporea immutabilique substantia, non quod est, tanquã prouerbia deputet, sed quia sic cogitat, quomodo qui prouerbia solent audire, atque intelligere: Sapientiam loquimur inter perfectos. Et sequitur: *Nos spiritum accepimus, non huius mundi, sed qui ex Deo est, spiritualibus spiritualia comparantes & c.* et ibi bene de hoc August. *Et non dico, quia rogabo patrem*. Exponendo enim istud de statu gloriæ planum est, quod tunc non rogabit, sicut mediator ad redimendum, sicut fuit in vita ista, quia erat exauditor cum patre. Ideo sequitur: *Quia ipse pater amat vos*, dans vobis desideria vestra & petitiones, vt est præmissum: *Et quia vos me amastis. Affectu: Et credidistis*. Intellectu: *Quia à Deo exiui, veniens in mundum, à quo sum*, ait Glossa. Et explanat magis: *Exiui à patre, & veni in mundum*. Ita tamen vt non deserat patrem: *Iterum relinquo mundum*. Vt non tamen deseram mundum, ait Aug. Exiit à patre, quia de illo est, in mundum venit quia corpus ostendit, quod de Virgine assumpsit; reliquit mundum corporali discessione, perrexit ad patrem hominis disensione, nec mundum deseruit præsentia gubernatione. Hæc Aug. Egredius eius à diebus æternitatis. In Psalmo: *A summo cælo egressio eius, & occursum, & c.* Legit autem istud Chrysost. de tempore post resurrectionem, quo quadraginta diebus annuntiavit eis de patre palã. Et quod ait: *Non rogabo patrem*. Ideo ait, quia amor, inquit, qui in me est, sufficit vobis, quoniam me amastis, Hæc ille. Et sic potest litera intelligi de discipulis post resurrectionem. Quæritur de hoc, quod ait: *Locutus sum vobis in prouerbiis*, cum dicatur: *Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, cæteris in parabolis*. Ergo non debuit eis loqui in prouerbiis. Item infra: *Dixerunt discipuli: prouerbiū nullum dicis*. Et ad istud respondendum, quod prouerbia dicuntur dicta parabolica; sunt enim prouerbia aliud habentia in medulla, aliud in superficie. Et prouerbiū dicitur similitudo, vbi aliud intelligitur, aliud dicitur, quasi verbum pro verbo positum. Item dicuntur prouerbia dicta obscure de substantia incorporea secundum Aug. Parabola & c.

E Primo modo loquebatur turbis in prouerbiis Secundo modo Apostolis aliquando: *Gloria Dei est celare verbum* Et: *Sacramentum Regis abscondere bonum*: *Secretum meum mihi*. Et sic loquimur in prouerbiis diuersimodè Item quæritur de hoc, quod ait: *In illo die in nomine meo petetis*. Sed tunc exponendo literam pro statu gloriæ, videtur quod sancti in gloria petunt, ideo quæritur, an beati in gloria petant siue orent. Et quod non, videtur supra eodem: *In illo die non rogabitis quidquam*, quia tunc gaudium plenum, cui nihil addendum, secundum August. Item omnis petitio est ratione indigentium secundum Augustinum vbi supra: Ergo vt prius. Ad contrarium obicitur de hoc, quod ait hic: *In illo die in nomine meo petetis*. Item animæ beata in patria non resumpserunt adhuc corpora sua, quæ tamen desiderant, vt ait Aug. Sed petitio est respectu de-

Aug. tract.
102. in Ioan.
ante med.
tom. 9.
Mat. 23. b
Ansel. pro-
folog. in fi.
Iac. 4. a

Aug. tract.
102. in Ioan.
ante med.
tom. 9.
1. Cor. 13. c

Aug. ibid.
paulo post.

1. Cor. 2. b
Ibidem.

Aug. ibid.

Ibidem.
prope fin.
Mich. 5. a

Psal. 18. a

Chrysost.
78. in Ioan.
ante med.
tom. 3.

Mat. 13. b

Prou. 1. b

Prou. 25. a
Iob 12. b
Isa. 24. c

Aug. tract.
102. in Ioan.
ante med.
tom. 9.
Ibid. post
multa.
Aug. de
Gen. ad l. ter.
lib. 12. c. 32.
tom. 3.

siderati:

siderari: Ergo ut prius. Item iugiter rogamus sanctos, ut pro nobis orent. Et ad istud respondendum secundum Aug. In futuro inquit, sæculo quid petaturi sumus, quando satiabitur in bonis desiderium nostrum? Et ibi bene de hoc. Item August. Satiabitur in bonis desiderium nostrum; & nihil erit ultra quod gemendo querimus, sed quod gaudento teneamus. Hæc ille. Et ad illud, quod ait hic: *In nomine meo petetis*, secundum Gloss. sensus est, quod tunc vere cognoscetis, quod si ut homo rogo patrem, ut Deus tamē exaudiat cum patre. Et ideo sequitur: *Non dico vobis, quia ego rogabo patrem*. Vel secundum alios, sensus est: Petetis, id est, petitum accipietis, vel petetis pro aliis, qui adhuc sunt in miseria, sicut manifestat Bern. bene, loquens ad fratrem suum mortuum, & dicens: Quanto quis Deo coniunctior, tanto charitate plenior. Et sequitur: Nec quoniam Deū induisti, cura nostra te exuisti: ibi enim est cura de nobis, & c. Hæc ille. Et sic suo modo orant pro nobis. Vidi animas interfectorum, & clamabant Ibi de hoc. Queritur de hoc, quod ait: *Non dico vobis quia ego rogabo patrem*, qualiter hoc: quia: Semper vivens ad interpellandum pro nobis. Et ad istud respondendum est, quod dicitur tunc non rogare, in quantum homo mortalis, & passurus pro genere humano, sicut fuit in hac vita, qui cum clamore valido, & lacrymis offerēs exauditus est. Dicitur autem tunc non rogare: quia exaudit cum patre, ut est expositum secundum Glossam. Item queritur de hoc quod ait: *Pater amat vos, quia vos me amastis*. Sed contra: Ipse prior dilexit nos Et ita pater prius dilexit eos, quam amarent Christum. Et ad illud respondendum quod hæc coniunctio: *Quia*, non dicit causam sed rationem ostensivā, siue significativam dilectionis. Vnde Gloss. quod inde patet sc. quod pater amat nos. Et Aug. Domum Dei est diligere Deum, ipse ut diligeretur dedit, qui non dilectus dilexit. Istum autem passum exponit Gregor. bene super illud: Quis enarrabit cælorum rationem? dicens: Tunc cælorum rationem Dominus narrat, cum super mentis nostræ caligine clara se visione manifestat. Ideo ait hic: *Palam annuntiabo*, & c. sc. de distinctione personarum, vbi manifestat, & tunc lingua narrantis Dei erit visa claritas subleuantis, sc. qualiter distinctè videbitur distinctio personarū, & unitas divinæ essentiæ. Hæc ille. Et ibi multum, & bene de hoc. Et sequitur responsio discipulorum: *Dicunt ei discipuli: Ecce nunc palam loqueris*. Sed obiicitur ipsi dicunt cōtrarium ei, quod dixit Saluator supra, quādo ait, *Hæc in proverbiis locutus sum*. Et ad istud respondendum secundum August. & est in Gloss. quod illa quæ Dominus scit esse proverbia, illi nō intelligunt, nec se intelligere non intelligunt: infirmi enim erāt, & ideo dicebant. *Nunc scimus, quia scis omnia*, sc. secreta, super eodem: Cognovit, quia volebant eum interrogare. *Nec est opus, ut quis interroget te*, quia scis antequam interrogentur: *Et in hoc credimus*, id est, per hoc quod scis omnia, ait Gloss. *Quia à Deo existis*, ut filius à patre, sed queritur de ratione consequentiæ, ait enim: *Scis omnia, & non est opus, ut quis te interroget*. Videtur quod cōsequētia nulla: immo quia scit omnia, interrogandum erat, ut doceret illa. Et ad istud respondendum secundum Aug. quod illi opus non erat, ut aliquis eum interrogaret, quia omnia nōverat, qui priusquam interrogaretur, interrogaturi noluit voluntatem, & in illo sensu loquitur. Et sequitur responsio Saluatoris, & ostendit non esse perfectam eorum cognitionē: *Modo creditis*: sicut dicitis: *Sed ecce venit hora*, sc. passionis, id est, cito veniet: *Et dispergamini*, id est, diuidamini ab inuicē: *Vnusquisq; in proprias*, id est, in vestræ infidelitatis timorem, ait Glossa: *Et me solum relinquetis*, quem vos credere modo dicitis: Percutiam pastorem, & dispergentur oves gregis. Torcular calcaui solus, & c. *Non tamen sum solus*, & c. Supra. Qui me misit mecum est. Sed contrarium videtur in Psal. vbi dicitur: Deus meus, ut quid dereliquisti me? Et ad istud respondendum, quod vbi loquitur de Christo, quantum ad suam passionem, in qua videbatur esse derelictus se-

condum opinionem vulgihic loquitur de inseparabilitate essentiæ. Et si obiiciatur de hoc, quod ait supra: *Exiit à patre*. Non ergo erat pater secum. Ad istud respondendum secundum Aug. ibi, quod à patre exiit: ita ramen, quod non deereret patrem. Processio enim personæ à patre, non tollit essentiæ unitatem & diuisionē. Et quia verba præmissa poterant terrere eos, & possent cogitare, quia nullo auxilio ab eo poterant, in consolationem ducit eos, sicut continuat Chryf. Ideo ait: *Hæc locutus sum vobis*, non solum quæ in cœna, sed quæ ab initio, ait Aug. Per causam sermonis in cœna commendavit, ut in illo pacem haberent, propter quod totum agitur. Et ideo ait: *In me pacem habebitis*. Supra proximo: *Pacem relinquo vobis*, & c. *In mundo pressuram tribulationum* Vnde Chryfost. Donec eritis in mundo pressuram habebitis, sed resurgite, mente nullum patienti verfuturum, id est, malum, vel aduersum. Hæc ille: Omnes qui volunt pie vivere in Christo, persecutionē patientur: *Sed confidite*, sc. in me: *Quia vici mundum*, scilicet meum, ait Glossa, ut ait Chryf. Magistro superante non oportet discipulos anxari, & c. Et nota quod ait: *In me pacem habebitis*. Ex hoc patet electorum Dei in Christo secura tranquillitas, & in mundo tribulationum amaribilitas. Ut enim ait Aug. Hæc pax omnis piæ intentionis, actionisq; finis erit. Propter hanc enim Christiani sacramentis imbuuntur, operibus Christi, & sermonibus erudiuntur, eius amore accenduntur. Et sic de aliis quæ enumerat Aug. Et ideo merito ad eam clausit verba, quæ dixit ad discipulos, ait idem Aug. supra: *Pacem meam do vobis*. Et in Psal. Posuit fines tuos pacem. Sed in mundo est pressura tribulationum, ob eius malitiam, & fallaciam, & ignorantiam & deficientiam. De quibus supra eodem: *Mundus gaudebit & superat*: Odit vos mundus: Propter multitudinem calumniatorum clamabant. Ibi Gregorius de hoc bene, qualiter reprobi in mundo aliqui volunt rapere bona, quæ sunt extra, aliqui dissipare, quæ sunt intra, & mali bonos à mundi desideriis expediunt, dum affligunt. Ex dispensatione ergo diuinæ potestatis est, quod boni in mundo tribulantur, ut ad eum redeant: *Sepiam vias tuas spinis*. Et sequitur: *Vadam, & reuertar ad virum meum priorem*. Super quod Gregorius: eos, quos voluntas praua peruertit, plerumque aduersitas corrigit. Et ibi bene de hoc. Et ideo: *Væ diligentibus mundum*: *Væ, væ, væ*, habitantibus in terra, id est, in mundo, per amorem: *Væ mundo à scandalis*. De verbo, quod sequitur: *Confidite quia vici mundum*. Patet in collatione prædicabili.

CAPVT XVII.

Hæc locutus est Iesus: Et subleuatis oculis in cælum, & c. Præhabita eruditione discipulorum saluificis documentis, & exemplo operis, & ipsis confortatis per prædicta, in parte ista eorum confortatio, orationum subsidio. Vnde in parte ista describitur oratio Saluatoris et hæc pars in quatuor partes. Primo, suæ clarificationis in se petitio. Secundo, petitionis pro discipulorum confortatione adiunctio, ibi: *Pater manifestavi*. Tertio, petitur credituris per illos gratiæ subuentio, ibi: *Non pro eis tantum*. Quarto, glorificationis eorundem postulatio, ibi: *Pater quos dedisti mihi*. In prima quatuor. Primo, præmittitur orantis dispositio. Secundo, ipsa petitio, ibi: *Clarifica*. Tertio, exaudiendi ratio, ibi: *Ego te clarificavi*. Quarto, petitionis repetitio, ibi: *Et nunc clarifica me*. Ait ergo: *Hæc locutus est*, sc. supradicta: *Et subleuatis oculis in cælum*, & c. Queritur cum Publicanus cōmendetur, eo quod non leuauerit oculos ad cælum in orando: qualiter dicitur hic de Christo, quod subleuatis oculis orauerit. Item ipse ait: *Clausō ostio ora patrem tuum*. Et ad istud respondendum secundum Augustinum, quod filius ex forma serui poterat orare sub silentio, sed ita se patri voluit exhibere precatorem, ut meminisset se esse doctorem.

Aug. tract. 102. in Ioan. ante med. tom. 9.

Aug. epist. 121. ad Probam cap. 14. post med. tom. 2.

Bern. super Cant. ser. 26. ante med. ibidem paulo post. Apoc. 6. c. Hebr. 7. d

Heb. 5. c

1. Ioan. 4. b

Aug. tract. 102. in Ioan. post med. tom. 9. Iob 38. d Gregor. Mor. lib. 30. cap. 5. ante med.

Aug. tract. 103. in Ioan. ante med. tom. 9.

Ibid post multa.

Zach. 13. e Isa. 63. a Ioan. 8. d

Psal. 21. A

Aug. tract. 102. in Ioan. prope fin. tom. 9.

Chryf. hom. 78. in Ioan. ante med. tom. 3.

Aug. tract. 104. in Ioan. prope princ. tom. 9.

Ioan. 14. d Chryf. hom. 78. in Ioan. ante med. tom. 3.

2. Tim. 3. c Chryf. ibid.

Aug. tract. 104. in Ioan. ante med. tom. 9.

Ibid. paulo post. Ioan. 14. d Psal. 147. a

Ioan. 15. b Iob. 35. c Greg. Mor. lib. 26. c. 10.

Osee 2. b ibidem Greg. Mor. lib. 34. c. 2. post med. Apoc. 8. c Mat. 18. a

Diuisio.

Luc. 18. b

Mag. 6. a

Aug. tract. 104. in Ioan. tom. 9

Et

Ibidem

Ioan. 11. 6

Matt. 6. b

Aug. tract.
104. in Ioan.
circa med.
tom. 9.

Ioan. 10. 6

Aug. serm.
post. 1. auct.

Ioan. 12. b

Aug. tract.
105. in Ioan.

prope princ.

tom. 9.

Ibidem

1. 10. post.

Ibidem.

Ibid. post

pauc.

Ibidem.

1. Ioan. 3. a

1. Ioan. 3. a

Damas. or.

lib. fid. lib.

3. cap. 14.

Damas. lib.

3. cap. 3.

Luc. 22. c

August.

epist. 121.

ad Probam

cap. 10. 10. 2.

Ioan. 8. f

Ioan. 6. c

August. de

Trin. lib. 1.

cap. 13. post

med. tom. 3.

Ibid. paulo

post.

Et sequitur: Tanti magistri non solum ad ipsos Ierom-
cinatio, sed etiam pro ipsis ad patrem oratio ad discipulo-
rum, & edificatio. Hæc ille. Docens ergo modum orandi,
& discipulos instruens, sicut subleuatis oculis orauit,
vt certus de impetratione, supra simile: Iesus eleuatis
oculis sursum: &c. Publicanus verò ex consideratione pec-
catorum deiectis oculis in terram orauit ex humilitate: *Pa-
ter*. Et in hoc docet orantes innocare patrem: *Pater no-
ster*. *Veni hora*, non urgente fato, sicut dicunt hæretici,
sed ordinante Deo, vt ait Aug. vbi multum de hoc. Su-
pra: *Nondum venit hora: Clarifica filium*, sc. in resurrectione:
quia in passione humilitas, in resurrectione claritas,
ait Aug. vbi multum de hoc, supra: *Veni hora vt cla-
rificetur filius: Vt filius tuus clarificet te*. Sed quæritur
hoc, cum ipse pater non possit esse clarior? Et ad istud
respondendum est secundum Aug. sensus est. Resuscita
me, vt innotescat toti orbi: Filius enim gloria resurre-
ctionis clarificatus clarificat patrem, quia eum facit cre-
dentibus notum: *Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis*, id
est, omnis hominis secundum Aug. Apertè enim signa-
tur totus homo, quasi diceret secundum August. Sicut
dedisti ei potestatem omnium, vt te glorificet, id est, te
notum faciat omni carni, id est, omni homini, sic dedisti
ei, vt det eis vitam æternam. Et specificat quæ est illa
vita æterna. *Hæc est*, inquit: *Vita æterna, vt cognoscant te*.
Et est ordo verborum secundum Aug. *Vt te, & quæ mi-
sisti Iesum*, cognoscant solum verum Deum. Et de hoc
in Glossa. Vt enim ait Aug. Non duo Dii, Pater, & Fi-
lius: Nec tres Dii, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, sed
vnus Deus. Cognitio autem Dei plena, vita æterna:
Tunc enim videbimus eum sicuti est. Sed quæritur. Ex di-
ctis patet, quod filius orauit ad patrem pro sua clarifica-
tione. Vnde quæritur, an fuit ipsi orare. Et videtur quod
non, quia oratio est ascensus: Intellectus Christi non
potuit ascendere ad Deum, vt ait Damasc. Sed intelle-
ctus Christi non potuit ascendere ad Deum, quia fuit in
summo eleuatus. Itè omnis petitio est ratione indigen-
tiæ, vt dictum est. Sed nulla talis in Christo: Ergo, vt
prius. Item secundum Damascen. Communicatio Idiom-
atum est in Christo, vt quæ sunt filij, sicut filij homi-
nis, & iam prædicetur de eo, vt filij Dei, & è contrario.
Ergo si omnia sunt filij Dei, & omnia filij hominis: &
ita non oportuit orare, etiã in quantum homo. Et ad istud
respondendum est, quod Christus orauit, ostendens se
esse verum hominem, & præbens exemplum discipulis,
& docens modum orandi. Vnde Aug. Christus pro-
cessurus prælium, & victurus mundum, in mundo ora-
uit, non tanquam virtutis impotens, sed vt nobis pro-
pter quod venerat humilitatis magisterium exhiberet.
Hæc ille: Prolixius orauit, &c. Vt quid aliud quàm no-
bis præbebat exemplum in tempore precator opportunus,
cum patre exauditor æternus, ait Aug. illud exponens.
Et per hæc ad obiecta: loquuntur enim de oratione purè
viatoris propriè. Christus autem orauit ex dispensatio-
ne & humilitate, vt dictum est. Itè quæritur qualiter ait:
Clarifica filium tuum, quia supra ait: *Gloriam meam non
quæro*. Et ad istud respondendum, quod ibi loquitur de
gloria humana, & ab homine: hic loquitur de gloria,
quæ est à Deo. Itè quæritur de hoc, quod ait: *Dedisti ei
potestatem omnis carnis*. Et postea: *Vt dedit eis vitam æter-
nam*. Ergo secundum hoc omnes saluabuntur. Et ad istud
respondendum est, quod quando ait: *Dedisti*. Intelligen-
dum est, quod licet dederit ei potestatem omnis carnis: ta-
men vt saluentur dedit ei prædestinatos. Supra: Hæc est
voluntas patris, vt omne quod dedit mihi, non perdam
ex eo. Itè quæritur de hoc, quod ait: *Hæc est vita æterna,
vt cognoscant te*. Cum quantitas meriti attendatur ad
quantitatem charitatis, videtur quod debuisset dixisse: *Vita
æterna est: vt diligant potius, quàm vt te videant*. Et
ad illud respondendum secundum Aug. Vita æterna
est in illa contemplatione, qua non ad poenam videtur
Deus, sed ad gaudium sempiternum. Illa ergo visio nõ
excludit dilectionem, vel fruitionem, sed includit. Vnde
ibidem: Sola est summum bonum nostrum adipiscendi,

cum præcipimur agere quidquid rectè agimus. Et de
hoc in collatione. Patet ex dictis humilitas filij Dei,
quia orauit, & in orando exemplaris doctrinabilitas,
quia in orando præbuit exemplum discipulis, secundum
Aug. supra: Et de hoc Chryl. bene: Per verba philoso-
phari facile est, quæ verò per opera, demonstratio gene-
rosi & magni est. Propterea post admonitionem in
orationem se conuertit hic Christus. Et sequitur: Ele-
uans oculos, &c. Et alibi: Curuans genua, &c. Et in hoc
enim docens nos, vt in oratione sursum aspiciamus, non
oculis carnis, sed mentis, & vt curuemus genua cõteren-
tes cor nostrum. Hæc ille. Et ibi bene de hoc. Vnde pa-
tet hic, quod Christus orauit confidenter & ordinabili-
ter, quod signatur hic: *Subleuatis oculis*. Vnde ait supra:
Sciebã, quia semper me audis. Itè orauit humiliter: Pro-
cidit in faciem suam. Et: *Positis genibus orauit*. Itè ora-
uit feruenter. Item orauit proluxè siue perseverãter: *Fa-
ctus in agonia proluxis orabat, & factus est sudor eius
quasi sanguis*. Et: *Per noctas in oratione, &c. Efficax er-
go exemplum Saluatoris instruens nos ad orandum*. Et se-
quitur tertia particula: *Ego te clarificauit*. Sed qualiter ait
in præterito, ex quo supra ait in futuro: *Vt filius clarifi-
cet te*? Et ad istud respondendum secundum Aug. quod
verbum præteriti temporis maluit ponere, vt monstraret
in prædestinatione iam factum, & pro iam facto habẽ-
dum, quod certissimè fuerat futurum, Et de hoc in Glossa
pro parte: *Opus consummari, &c.* scilicet, redemptionis. Su-
pra: *Vt perficiam opus eius*. Sed quæritur, ex quo non
fuit passus, in quo fuit consummatio? Infra: *Cõlumma-
tũ est*. Qualiter ait in præterito: *Consummari*: Et ad istud
respondendum secundum Aug. Consummasse se dicit,
quod se consummaturum certissimè nouit, quia iam cer-
tis & immutabilibus causis prædestinavit, quidquid fa-
cturus fecit. Hæc ille. Et sequitur quarta particula: *Et
nunc clarifica me in claritate illa, quã habui apud te*, in præ-
destinatione. Tempus est vt eam habeam, etiam viuens
in dextera tua, id est, sicut tunc in prædestinatione, ita &
nunc perfectione: *fac in mundo, quod apud te iam fue-
rat ante mundum: fac in suo tempore, quod ante om-
nia tempora statuisti*. Hæc ille: Qui prædestinatus est fi-
lius Dei, &c. Secundum hanc clarificatus est, vt esset eius
claritas ex resurrectione mortuorum apud patrem, ad
cuius dexteram sederet. Quando ergo ait: *Quam habui,*
&c. Sensus est, habiturum me præuidi in resurrectione:
Humiliauit semetipsum. Et sequitur: *Et dedit illi nome-
quod est super omne nomen*. Quod exponit hic Aug.
dicens: *Humilitas claritatis est meritum, claritas verò
humilitatis præmium*. Et nota quod pater clarificauit
filium, malos ab eius consortio segregando. Supra, post
exitum Iudæ proditoris ait: *Nunc clarificatus est filius
hominis*. Item clarificauit gloriam immortalitatis tribu-
do: *provt dicitur hic*. Et supra: *Deus clarificauit in se-
metipso*. Item clarificauit eum, nomen eius dilatando
& fidẽ. Supra: *Postquã gentiles venerunt, ait: Venit ho-
ra, vt filius hominis clarificetur*. Pater autè dicitur cla-
rificari peccatorum conuersione ad fidem: *In me clarifica-
bant Deum*. Et hic similiter: *Ego te clarificauit*. Et: *Clari-
ficetur nomen tuum*. Item dicitur clarificari in veritatis
prædicatione, supra: *Ille me clarificabit quia de meo acci-
piet*. Itè dicitur clarificari martyrij voluntaria perpeffio-
ne, infra: *Quia morte clarificatur erat Deum*. Et sequitur
secunda pars capituli, in qua petit Christus pro discipulis.
Et primo petit stabilitatem in bono. Secundo petit li-
berationem à malo, ibi: *Cum essem cum eis*. Et quoniã peti-
tio debet esse rationalis, ideo in prima tria. Primo, ido-
neitatis discipulorum præmissio. Secundo, ipsa petitio, ibi:
Ego pro eis rogo. Tertio, qualitatis vel modi specificatio:
Pater sancte. Ait ergo: *Manifestaui nomen tuum, &c.* ob-
iicit Aug: cum dicat Propheta: *Notus in Iudæa Deus,*
& in Israël magnum nomen eius, qualiter ait de
se: *Manifestaui nomen tuum*? Et ad istud respondet
Augustinus, quod sensus est: *Manifestaui nomen tuum,*
non quo vocaris Deus, sed quo vocaris pater meus,
scilicet per naturam, quod nomen non potuit mani-

Chryl. hom.
79. in Ioan.
prope princ.
tom. 3.

Luc. 16. e

Luc. 22. c

Ioan. 12. d

Matt. 26. c

Luc. 22. c

Ibidem.

Luc. 6. b

Aug. tract.

105. in Ioan.

post med.

tom. 9.

Ioan. 4. d

Ioan. 19. f

Rom. 1. b

Phil. 2. a

Ibidem.

Aug. tract.

104. in Ioan.

post med.

tom. 9.

Ioan. 13. d

Ioan. 12. a

Ioan. 12. e

Gal. 1. d

2. Thef. 1. d

Ioan. 16. a

Ioan. 21. d

Psalm. 75. a

Aug. tract.

106. in Ioan.

ante med.

tom. 9.

festari

Ioan. 20. d
Aug. ibid.
tract. 121.
post med.
Ibid. tract.
106. ante
med.
Isa. 8. d
Ioan. 15. c

Matt. 11. d
Ioan. 7. b
Ioan. 3. c

Ioan. 3. b
Aug. tract.
106 in Ioan.
post medium
10. 9.
Ioan. 15. c

Aug. ibid.
post multa.

Damasceen.
orth. fid.
lib. 1. cap. 8.
post med.
Psalm. 99. b

Greg. Mor.
lib. 16. c. 16.
post medium.
Hebr. 1. e
Rom. 14. b

1. Tim. 2. a
Aug. tract.
107. in Ioan.
prope princ.
tom 9.
Ibidem.
Ioan. 6. e

Chryf. hom.
80. in Ioan.
ante med.
tom. 3.
Aug. tract.
107. in Ioan.
ante med.
to. 9.
Ioan. 16. c

Aug. tract.
106. in Ioan.
post med.
to. 9.

festari sine manifestatione filij Dei. Infra : ascendo ad patrem meum & patrem vestrum: meum per naturam, vestrum per gratiam, ait ibi Aug. Et volunt quidam istud intelligi de omnibus gentibus in eum credituris : ita quod preteritum ponatur pro futuro, sicut ait Aug. nisi illud vrgeret quod sequitur : *Cū essem cum eis seruabam eos, &c.* Et ideo videtur de illis, qui iam in eum crediderant, & de discipulis: Ecce ego vt pueri mei quos dedisti mihi, de mundo scilicet de quo iam nō sunt. Supra: Elegi vos de mundo: *Tui erāt*, perseverantia ait Glossa: *Et mihi eos dedisti*, scilicet ad docendum: *Et sermonem tuum seruauerunt*, id est, in fide permanerunt: *Et nunc cognouerūt, quia omnia, &c.* Eo quod cognouerunt omnia mihi tradita à te patre : Omnia mihi tradita sunt à patre meo. Supra: Mea doctrina non est mea. Et : Omnia tradidit pater in manus filij. Nec mirū si cognouerūt: *Quia verba qua dedisti mihi, dedi eis.* Et per hoc cognouerūt, quia acceperunt, vt ait Glossa: *Et ipsi acceperunt*, tenendo: *Et cognouerunt*, intelligendo: *Quia à te exiui*, vt verbū æternū à patre: *Et misisti me*, scilicet vt mundus saluaretur: supra. Quærit Aug. de hoc quod ait: *Tui erant, & tu mihi eos dedisti.* An, inquit, erant patris, quādo nō erant filij vni geniti, qui est equalis patri. Quasi diceret, hoc nō posset esse. Et ad istud respōdet, quod filius non separauit patrem, quando ait supra: Ego elegi vos de mundo. Sic & nūc non separauit se, quando ait: *Tui erant.* Nūc autem homo idē ipse filius accepit, qui non erant ipsius, vnde talis, quia & formā serui accepit, quæ non erat ipsius. Hæc ille. Sed quæritur, cū adhuc discipuli non essent tales, vnde & in passione fuerūt dispersi, & hoc ex infirmitate fidei, qualiter ait: *Et cognouerunt verè, & crediderunt verè:* Et ad hoc respondet, sicut supplet August. Adhuc discipuli nō erant tales, quales eos dicit. Verbū præteriti temporis, quasi iam esse prænuntiat, quales futuri essent accepto Spiritu sancto, & verba dedit eis, quando illa non foris in auribus, sed intus in cordibus spiritualiter acceperūt & cognouerunt. Hæc ille, quasi diceret : loquitur de discipulis post acceptionē spiritus in plenitudine. Et nota quod ait : *Tui erant.* Electi enim Dei, discipuli sunt Dei, iure creationis, quia creatio non est ex substantia creantis, sed voluntate eius de nō esse ad esse deductio, ait Damas. Omnes enim creati habent à Deo quidquid habent. Ipse enim fecit nos. & non ipsi nos, ait Propheta. Itē sunt Dei ratione suæ cōseruationis in esse, cuncta quippe de nihilo facta sunt, & eorū essentia in nihilū tenderet, nisi eam auctor rerum omnium manu regiminis teneret, ait Greg. Ipse enim filius est virtus portans. Item sui sunt iure redēptionis, quia empti pretio magno: Nemo vestrū sibi viuit, &c. Item electi dicuntur esse Dei, prædestinatione siue præelectione. Et sic loquitur hic. Vnde: *Tui erant*, præsentia, scilicet ait Glossa : Nouit enim qui sunt eius. Et sequitur ipsa petitio: *Et pro eis rogo, non pro mundo.* Et mundū vult intelligi, ait Aug. illos qui viuunt secundum concupiscētiā mundi: *Sed pro eis quos dedisti mihi.* Et per hoc factum est, quod non pertineant ad mundum, ait Aug. Ideo sequitur: *Quia tui sunt*, modo dicto. Supra: Nemo venit ad me, nisi pater traxerit eū: *Et mea omnia tua sūt*, vt ait Chryf. honoris parilitatem ostendit, vt audiens: *Quoniam dedisti mihi*, non existimes eos alienari à patris potestate, & ante hoc ad ea, quæ filij, scilicet potestate. Hæc ille. Et quasi idem Aug. per hoc demonstrat, quod pater, & filius per hoc sunt æquales. Vnde & de Spiritu sancto, ait supra proximo: Omnia quæcunq; habet pater, mea sunt. Propterea dixi vobis, quia de meo accipiet. Et licet ita sit, aliquādo omnia tribuit patri, & omne quod potest ei, à quo est ipse, qui potest, à quo enim habet vt sit, ab illo habet vt possit, ait Aug. *Et clarificatus sum in eis*, id est, clarificabor, sicut prius, præteritū pro futuro: *Et iā non sum in mundo.* Sed quæritur qualiter hoc quia ipse & discipuli erant in mundo tunc præsentia corporali. Itē discipuli tunc non erant in mundo secundū affectum, vt ait de eis supra proximo. Ergo non debet distinguere, vt ait inter ipsum & discipulos. Et ad istud

respondet Aug. quod hic prædixit absentiam suam à mundo citò futurā, illorum verò tardius: dicimus enim aliquando de aliquo mox abituro, quod iam non est hic. Et maximè hoc solet dici de morituris: quia ergo ipse citò exiturus de mundo, & ad patrē vadit per mortem, ideo sic ait. Et sequitur specificatio petitionis: *Pater sancte, serua eos in nomine tuo.* Vt enim ait Chryf. humanè plura loquitur, eam quæ ad eos ostendens dilectionem: *In nomine tuo*, id est, in virtute qua ego sum: Ipse enim Dei virtus, & Dei sapiētia: *Quos dedisti mihi*, modo dicto superius: *Vt sint vnum, sicut & nos.* Sed videtur, quod illud quod petit est impossibile, quia ipse & pater erant vnū in essentia, sed sic esse vnum nō poterant discipuli, nec debēbant cū Deo. Et ad istud respondendum secundum Aug. quod non ait, vt vobiscū sint vnum, aut nos sumus vnum, sed vt sint vnū in natura sua, sicut nos sumus vnum in natura nostra. Nō est ergo ibi hæc dictio: Sicut, nota æqualitatis, sed aliqualis similitudinis. Sed quæritur qualiter hic orat pro Apostolis: quia supra proximo ait: *Non dico quia rogabo pro vobis patrē.* Item ait hic: *Pro eis rogo, non pro mundo.* Sed videtur, quod debuisset orasse pro mundo, quia venit vt mundus saluaretur. Item, Non venit vocare iustos, sed peccatores. Et ibidē: Bene valentibus non est opus medicus. Ergo pro mundo debuit orasse, qui plus indigebat. Itē ex quo discipuli & electi ei dati, & erant prædestinati ad vitā, non oportuit pro eis orare. Et ad primum respondendū est, quod hic orat pro discipulis. Et quod ait supra: Non rogabo patrē, &c. hoc ait, qui erāt discipuli accepti Deo. Vnde ait: Ipse pater amat vos. Et ita ait, se non rogaturum pro illis, sicut pro displicentibus patri. Ad aliud respondendum est, quod per mundum hic intelligantur viuētes secundum mundi concupiscētiā: & pro talibus volentibus sic manere nō orat, quia vt tales nolunt credere nec saluari. Mundus autē sumitur alio modo pro habitatoribus mundi, vt habitum est supra ab Aug. quos venit saluare. Ad aliud respondendum est, quod electi sic sunt prædestinati, vt per Christum redempti, & vt fide ipsius in corpore mystico viuificati. Sicut enim ait Gregorius, quod ipsa perēnis regni prædestinatio, ita est ab omnipotēte Deo disposita, vt ex labore perueniant electi ad illud, sicut electi ita & prædestinati saluabuntur, opere redemptionis Christi, quod consummauit sicut redempti sunt, & sic oratione sua acceptati. Et nota quod ait: *Serua eos in nomine meo, vt sint vnum.* Tria enim petit à patre suis discipulis, scilicet diuinæ custodiæ protectionem, ibi: *Serua eos.* Sine qua non est possibile subsistere in iustitia: Nisi enim Dominus custodierit ciuitatē, frustra vigilat qui custodit eam, ait Propheta. Itē petit eiusdē protectionis, siue custodiæ ordinabilitatem, ibi: *In nomine meo*, in quo solo est salus & virtus. Supra proximo: Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Et ibi de hoc. Itē petit perseverantiæ cōseruationē, ibi: *Vt sint vnum*, de qua infra: *Vt sint consummati vnum*, &c. Primum, respicit gratiam iustificantē. Secundum, respicit gratiam promouentem siue perficientem. Tertium, gratiā cōsummantem. Et sequitur pars in qua petit discipulis liberationem, siue ereptionē à malo tētationum mundanarum siue tribulationum, ibi: *Cū essem cum eis.* Et ibi tria. Primo, necessitas petitionis. Secūdo forma petitionis, ibi: *Nō rogo vt tollas eos.* Tertio, subiūgitur debita cōgruitas orationis, ibi: *Sicut tu me misisti.* Ait ergo: *Cū esis cū eis.* Et tangitur duplex necessitas petitionis, scilicet ex absentia cōseruantis, & ex malignitate mundi odiētis, vt patet in litera: *Cū essem*, inquit, *cum eis*, scilicet corporaliter, ait Glossa: *Ego seruabā eos*, sicut verus pastor, supra: Ego sum pastor bonus. Et sicut dominator & protector. Supra eodē similiter: Nemo potest rapere de manu mea, Et hoc: *In nomine tuo*, id est, ad honorem tuum: *Et nemo ex iis perit, nisi filius perditionis*, scilicet Iudas, qui factus est diabolus, supra: *Vt impleatur scriptura.* Et hæc dictio: *vt*, non est nota causæ, sed consequentiæ. Vnde Chrysof. supra: Scripturæ modus est, vt causam po-

Ibid. tract.
107. circa
med.
Chryf. hom.
80. in Ioan.
ante med.
tom. 3.
1. Cor. 1. b
Aug. tract.
107. in Ioan.
post med.
tom 9.
Lut. 5. g
Matt. 9. b
Ioan. 16. g
Ibidem.
Aug. tract.
107. in Ioan.
prope princ.
& tract. 2.
post medium
tom. 9.
Greg. Dia-
log. lib. 1.
cap 18. circa
med.
Psalm. 125. d
Ioan. 10. b
Ibidem. d
Ioan. 6. b
Chryf. hom.
80. in Ioan.
post medium
tom. 3.

mentis

nentis ea quæ ex euento contingunt. Scriptura, in qua. Fiant contra Dominum semper. Et ibidē: Episcopatum eius accipiet alter: *Nunc autē ad te venio*, scilicet per mortē, & sic absentans me corporaliter. *Et hæc loquor in mūdo*, scilicet. præmissa omnia: *Ut ipsi habeant gaudium meum impletum*, de quo supra proximo: *Ut gaudium vestrum sit plenum: Ego enim dedi eis sermonem tuum*, scilicet doctrinā tuam, de quo sermone supra: Si quis diligit me, sermonē meū seruabit: *Et mundus eos odio habuit*, secundum Aug. scilicet. causa sermonis, id est, doctrinæ prædictæ, supra: Mundus me odit, quia testimonium perhibeo, &c. Et ideo odit: *Quia non sunt de mundo*, scilicet. affectu. Supra. De mūdo non estis: *Sicut & ego non sum de mundo*, qui scilicet sum caput eorum, qui de cælo descēdi, supra. De his Chryf. Hic, inquit, dicit causam, propter quam digni sunt, multo diligentius potiri à patre, propter ipsum enim & sermonem suum habiti sunt odio. Hæc ille. Quæritur ad euidēntiam dictorum, qualiter ait: *Ego seruabam eos*, sicut obiicit Aug. Videtur, inquit, quod vicissim seruantes sunt pater & filius, & vnus succedens quādo alter discessit, & ita videntur diuisi, & opera Trinitatis separabilia. Item ait: *Quia ad te venio*. Ex hoc videtur impliare impotentiā in filio, quod non potuit absens seruare, ex quo ponit hoc pro causa. Itē supra. Regulus fuit a Christo increpatus, quia non credebat ipsum sanare posse filiū, nisi descēderet, & esse præsens corporaliter: Ergo nō oportuit hic orare pro eis, licet recederet corporaliter, ex quo erat virtus supportans omnia. Et ad istud respondendū secundum Aug. quod simul nos custodiūt Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, qui est vnus verus bonus Deus. Sed scriptura nos non leuat, nisi vt descendat ad nos, sicut verbū caro factū est: descendit vt leuaret, nō cecidit, vt iaceret: si descendētē cognouimus, cū lenante surgamus, & intelligamus, cū ita loquitur, personas eū distinguere, nō separare naturas. Hæc ille. Quādo ergo filius erat cum eis, seruabat præsentia corporali, & eos ambo, scilicet & filius & etiā Spiritus sanctus seruabāt potentia spiritali. Quādo verò filius abstulit præsentia corporale, tenuit cum patre custodiam spiritalē, vt ait idem Aug. Et ibi bene de hoc. Et per hoc ad obiecta. Item quæritur de hoc quod ait: *Nemo perit, nisi filius perditionis*, cū ille fuerit ei datus à patre, qualiter fuit, quod ille periit, cū dicatur supra: Qui venit ad, non eiciā foras. Et supra: Nemo potest rapere de manu mea. Et ad illud respondendum secundū Chryf. quod ille filius perditionis periit, non mea causa, nec me impellente, neq; derelinqunte. Et loquitur in persona filij. Si autem ille & alij perdit, ex seipsis exiliēt, hoc est, quia non ex necessitate traho ad me. Et loquitur in persona filij vt prius. Sua ergo malitia periit nō ex deficientia custodiētis, & datus fuit filio à patre, non secundum prædestinationē æternā, sed secundum præsentē iustitiam, vt habitum est supra ab Aug. Vel aliter posset dici, quod est custodia pastoris exterior, scilicet eruditione, exhortatione, & exempli exhibitione, & ducatus regimine. Ita loquitur hic: Sic enim eos custodiebat existēs cum eis. Et est alia custodia interior per gratiam, qua ipse custodiebat eos vt Deus, siue præsens corpore, siue absens, de qua ait Propheta: Nisi Dominus custodierit ciuitatē, frustra vigilat qui custodit eā. Et de illa sunt obiectiones. Et nota quod ait: *Ut habeant gaudium meum impletum in semetipsis*. Est enim gaudium vacuum, & etiam euacuans à vero gaudio: Et est gaudium semiplenū, quo gaudent iusti in via: & est gaudium plenum, quo gaudēt beati in patria. Vt enim ait Clemēs super Euangelium parte nona. Quadruplex est gaudium: vnum est iniquitatis, quo peccatum diligitur: Latantur cum malè fecerint, & exultant in rebus pessimis, & extrema gaudij luctus occupat. Et est gaudium, quo terrena amantur. Supra proximo: Mūdo gaudebit, & Gaudent ad sonitū organi. Et est gaudium, quo iustitia diligitur: Cor quod nouit amaritudinē animæ suæ in gaudio eius non miscebitur extraneus. Amaritudo animæ iustæ est contritio de peccatis: Gaudium enim est iusto

tacere iudicium. Et est gaudium felicitatis, quod est plenum. Supra proximo: Vt gaudium vestrum plenum sit. Et merito plenum à parte obiecti, quia Deus, qui est omne bonū, videbitur. Item à parte modi videndi: quia videbitur facie ad faciē, & tenebitur, & eo anima plenariē fruetur. Item à parte subiecti videntis, quia erit liberum ab omni impediēte. Et de his omnibus: Cū apparuerit, similes ei erimus, quoniā videbimus eum sicuti est. Et: Videbitur facie ad faciē. Ideo: Intra in gaudium Domini tui. Et de hoc sufficiēter Bernard. Plenitudo, inquit, quam expectamus à Deo, non erit nisi de Deo. Et sequitur: Qui replet in bonis desiderium animæ ipse rationi futurus est plenitudo lucis, ipse voluntati multitudo pacis, ipse memoria continuatio æternitatis. Hæc ille. Et ibi multum de hoc. Tunc enim implebitur illud Prophetæ: Replebimur in bonis domus tuæ. Et sequitur particula, in qua forma petitionis, ibi: *Nō rogo vt tollas eos de mundo*, licet mūdo odiat eos, nā & sunt necessarij, vt ait Glossa: *Seu vt serues eos à malo*, scilicet mundi, quod est concupiscentia: Omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, &c. Sic enim docuit electos orare: Libera nos à malo. Et reperit quod prius: *De mūdo non sum*, scilicet amore habitādo. In mundo enim amādo habitamus, secundum August. Supra. Ego non sum de mūdo: vt est supra expositū: *Et ideo sanctifica eos in veritate*. Sicut continuat Glossa. Supra quod opponit Aug. Quæri, inquit, potest, quo modo iam de mundo nō erāt, si sanctificati in veritate nondum erant: aut si iā erant: cur poscat, vt sint sanctificati: Et ad istud respondet, quod sanctificati in eadē proficiunt sanctitate, fiuntq; sanctiores. Hæc ille. Est ergo sanctificari dupliciter, vel à malo incipiēte gratia purificari, vel in ipsa gratia perficiente perfici. Et sic loquitur hic: Qui sanctus est sanctificetur adhuc. Et de hoc in collatione: *Sermo autem tuus veritas est*, id est, verbū tuū: Pater enim sanctificat in verbo suo vnigenito heredes suos, quasi coheredes, ait Aug. Supra: Mundi estis propter sermonem meum. Et sequitur debita congruitas exaudiendi orationē: *Sicut tu me misisti*: Sicut, id est, quia ait Glossa: *Me*, in quā, *misisti*, vt essem mediator & Ecclesiæ caput, illi autē mēbra. Vnde & nomen Apostolorum Græcum est, & nihil nisi missos significat Latine, vt ait Aug. Sicut misit me pater, & ego mitto vos: *Et pro his sanctifico me ipsū*. Sed quæritur, cū vel à malo purificari, vel in gratia proficere neuiquam conueniat Christo, videtur quod non bene dicat, quando ait: *Pro eis sanctifico me*. Et ad istud respondendum est secundum Aug. quod Christus sanctificauit se in se, hoc est dictum hominē sanctificauit in verbo, quando verbum caro factum est; quod verò nunc ait, propter sua membra dicit, quia ipsi sunt ille. Et ita ego sanctifico me ipsum, id est, ipsos in me, vt sint ipsi sanctificati in veritate. Hæc ille. Hæc ergo sanctificatio non intelligitur in Christo capite, sed in deriuatione sanctificationis ab ipso capite, in illos qui erant mēbra, quos sub nomine suo comprehendit, sicut supra: Nemo ascēdit in cælū, nisi qui de cælo descēdit. Secundum autem Chryf. sensus est: Sanctifico me, id est, me hostiam offero: Tradidit semetipsum pro nobis oblationē, &c. Et pater hic dignitas fidelium, in exaltatiua sublimitas, & perfecta sanctificabilitas, quod nomine Iesu Christi nuncupatur, & in ipso sanctificatur. Vnde infra: *Ut sint vnū sicut nos vnū sumus. Ego in eis*. Et de ista sanctificatione in collatione. Et sequitur illa pars, in qua petitio Saluatoris pro credituris per Apostolos, sicut cōtinuat Aug. *Non pro eis rogo tantū*. Et illa in duas. Primo, ipsa petitio. Secūdo, exaudiendi ratio, ibi: *Et ego claritatem*. Ait ergo: *Non pro eis rogo tantū*, vt ait Aug. *Ut omnes sint vnū*, scilicet in fide, & charitate. Vnde August. Vnum effimur fidelissima charitate: *Et cognoscat mundus, quia tu me misisti*. Sicut mediatorem inter Deum & homines, vt ait Aug. Vnde ait Apostolus: Nos Christi, Christus autē Dei. Et sumitur mūdo hic non pro amatoribus mundi, sed habitatoribus in mundo. Sicut supra. Vt saluetur mundus per eū: *Et dixi*

Ioan. 16. g

I. Ioan. 3. a
1. Cor. 13. d
Matt. 25. bBern. super
Cant. serm.
11. circa
med.

Psal. 64. a

Ioan. 3. a
Matt. 6. bIoan. 10. d
Aug. tract.
2. in Ioan.
post med.
10. 9.
Ibid. tract.
108. in Ioan.
ante med.
10. 9.

Apoç. ult. b

Aug. ibid.
circa med.
Ioan. 15. cAugust.
Ibid. pauld
post.
Ioan. 20. cAugust.
Ibid. post
pauca.Ioan. 3. b
Chryf. hom.
81. in Ioan.
ante med.
tom. 3.

Eph. 15. e

Aug. tract.
109. in Ioan.
prope princ.
10. 9.
Ibid. tract.
110. ante
med.
Ibid. pauld
ante med.
1. Cor. 3. d
Ioan. 3. b

lexisti eos, sicut & me dilexisti. Sed queritur, qualiter posset hoc fieri, quia pater diligit filium per naturam, quia ipse est filios per naturam, sed ipsi erant filij per adoptionis gratiam. Et ad istud respondendum secundum Aug. quod hoc nihil est aliud, quā dilexisti eos, quoniā dilexisti me, quia illi sunt membra. Sic & nos diligit, quoniam sumus membra eius quem diligit. Hęc ille. Supra proximo. *Ipse pater amat vos.* Queritur de hoc, quod ait hic: *Rogo pro eis qui sunt credituri per verbū eorū.* Si illi sunt saluādi, pro quibus orauit Christus, cum ipse orauerit pro Apostolis, & credituris per verbū eorū: videtur quod alij qui nō crediderunt per eos nō sint saluandi. Itē multi crediderūt nō per eos, sicut ipse Paulus, prout ait de se: *Euangeliū quod euangelizatum est à me, nō est ab homine, &c.* Sed credit Deo vocante. Similiter latro creditit, non per verbū eorum. Similiter antiqui crediderunt vt Abraham, & fidei eius imitatores. Non ergo solū debuit orare pro credituris per verbum eorū, sed pro omnibus simpliciter. Et ad istud respondendū secundum Aug. quod verbum eorum fuit verbū fidei. Et ideò dictū: *Verbum eorum*, quia primitus per eos prædicatū; fuit tamē verbum Dei originaliter & virtualiter. Cum accepistis à nobis regnū auditus Dei. Et: *Cōtuli cū eis Euangeliū.* Et per istud verbū omnes crediderunt, vel Deo reuelante seipso verbo eterno, vel homines prædicante, vel verbum ipsum Deo docente: Fides enim ex auditu, auditus per verbū Dei. Ad istud verò, quod obiicitur de antiquis fidelibus respondendū, quod eadē est fides antiquorum & nostra, vt ait Aug. Et ita eodē verbo fidei crediderūt vt nos. Et si obiicitur, quod multi crediderunt per Apostolos, & tamen abierunt retrorsum: respondendū est, quod hic loquitur de credituris per Apostolos prædestinatis ad vitā, & ita perseuerantibus in iustitia. Si alij etiā crediderunt & non perseuerauerunt, ex sua malitia exierūt. Ex nobis prodierunt, quia non erant ex nobis. De ista verò vnitāte, de qua loquitur: *Vt sint consummati in vnum*, in collatione. Mira enim & magna dignitas electorum, quod sint in vnū cōsummati, & quod filius Dei in eis. Itē magna securitas eorū, quod sic sunt consummati in vnum. Itē multifica cōmoditas, quia bona omnia redūdāt ad singulos: In vno spiritu omnes in vnum corpus baptizati sumus: Omnes vos vnū estis in Christo Iesu. Vt enim ait Gregor. Charitas accendit, cōcremat, confiat, & quasi in vnā auri speciem reformat, &c. Et ibi bene de hoc: *Solliciti seruare vnitātē spiritus in vinculo pacis.* Et sequitur illa pars in qua petitio glorificationis ipsis discipulis, ibi: *Pater quos dedisti mihi.* Et illa in duas. Primo, ipsa petitio, Secundo, exaudiēdi cōgrua ratio, ibi: *Pater iuste.* Petitio autē est de duobus: de ea habitatione discipulorū cum filio Dei, & de visionis plenitudine, vt scilicet planē videant gloriam Dei. Ait ergo: *Pater quos dedisti mihi*, scilicet aeterna prædestinatione, & etiam interna inspiratione veniēdi ad me, & credēdi in me. Supra: *Nemo venit ad me, nisi pater traxerit eū: Et vbi ego & illi sint.* Sed queritur cum adhuc esset in terra, qualiter ait: *Vbi ego sum?* Et ad istud respondendum secundū Aug. quod hoc ait, propter vnitātē personæ, in qua & Deus homo est, & homo Deus. Sicut supra: *Nemo ascendit in cælum, nisi filius hominis qui est in cælo.* Et patet hic dignitua bonitas Dei, & excessiua charitas filij Dei, & viuifica largitas Dei, & vrbana curialitas filij Dei, quod vult vt credituri in eum sint cum ipso in gloria. Supra: *Vbi ego sum, ibi & minister meus.* Et ibi de hoc. Vnde Aug. Cum illo esse magnum bonum est, vt & signanter ait: *Vt sint mecum*, cum enim ipsa sit vbiq; Sapientia enim Dei attingit à fine vsq; in finē. Miseri ergo posunt esse vbi ille est, quoniam vbiq; fuerint, & ille est: Cælum & terrā ego impleo. Sed beati soli sunt cum illo, quia beati esse non potuerunt, nisi de illo, prout ait Aug. Ideo ait latroni: *Hodie mecū eris in paradiso: Sint, inquam, mecum, vt videant claritatē meam.* Videant, inquam, non credant. Fidei enim merces est ista visio, non fides, ait Aug. Et hęc est vita aeterna, vt vt videant te, &c.

Supra proximo. Et ibi de hoc. Cum apparuerit, similes ei erimus, & videbimus eum sicuti est: *Quam dedisti mihi ante mundi constitutionem*, id est, prædestinasti dari mihi homini post passionem. Vnde Aug. Tunc prædestinasti, quod in fine mundi facturus erat. Et Glossa: *Dedisti mihi*, homini post crucem? Humiliauit semetipsum. Et sequitur: *Dedit ei nomen, quod est super omne nomen.* Vide quod conuenienter petat: ipse enim inhabitat lucem inaccessibilem. Et ad istud respondendum est, quod sit lux inaccessibilis, tamen in gloria erit communicabilis omnibus beatis pro suis meritis, & eleuās eos ad suam visionem & fruitionem. Vnde Gregor. Immutabimur in ipso quem videbimus, quia morte carebimus, videndo vitā, mutabilitatem nostram transcendemus, videndo immutabilem, corruptione nulla tenebimur, videndo corruptum. Hęc ille. Et ibi bene de hoc. Itē videtur quod debuisset dixisse, vt ament vel fruatur: *Quia charitas nunquam excidit.* Et ad istud respondendum, vt tactum est supra proximo, quod illa visio beata importat plenā visionem & fruitionem in fine. Ipse erit finis desideriorum nostrorū, qui sine fine videbitur, sine fastidio amabitur, sine fine laudabitur: Videbit facē eius in iubilo. Vbi de hoc Gregor. Et sequitur ratio cōgrua exaudiēdi: *Pater iuste, &c.* Et est ratio, quare est exaudiēda petitio prædicta pro eis, quia *Mundus te non cognouit*, scilicet iustum patrem. Supra: *Mundus eum non cognouit: Ego autem te cognoui.* Vt ait Aug. Ipse fons gratiæ est, Deus natura, homo autē de Spiritu sancto, & virgine, ineffabili gratia ipse cognouit. Supra: *Deum nemo vidit vnquam nisi vnigenitus, &c.* Et *hi cognouerunt*, per me, ait Glossa, in persona filij: *Nemo nouit patrē nisi filius, & cui voluerit filius reuelare: Et notum feci eis nomen tuū*, scilicet per fidem: *Et notum faciam*, scilicet per speciem, vt ait Aug. Supra eodem: *Manifestaui nomen tuum mundo. Et vt dilectio, qua dilexisti me, in ipsis sit*, &c. Querit Aug. quomodo dilectio, qua dilexit pater filium, esset in nobis? Et respondet, quod hoc dicitur, quia membra eius sumus, & in illo diligimur, cum ipse diligitur totus, id est, caput & corpus. Et ideo sequitur: *Et ego in ipsis.* Vt enim ait Aug. aliter est de nobis tanquam in tēplo suo, aliter quia & nos sumus ipse, quia ipse caput & nos corpus sumus. Hęc ille. Et quia pater iustus, sic discipulis & credituris per eos, & perseuerantibus in gratia, iustū est dare claritatē aeternā. Vnde Paulus: *Fidem seruauit, de reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi iustus iudex.* De claritate autem filij multiplici Bernard. multū, qui ait: *Quando ait: Clarifica filium, vel nomen tuum*, non est aliud petere, quā se clarificari, in quo, & per quem nomē patris procul clarificetur. Et ibi de clarificatione filij testimonio patris in baptismo, & in monte. Supererat autem iuxta promissum patris, supra, vbi dicitur: *Et clarificauit, & clarificabo.* Quæ quidem clarificatio est plenitudo gloriæ, cui non queat amplius addi. Hęc ibi. Et ibi de hoc multum. Vnde de duplici claritate filij, scilicet vna, quæ est amborum, scilicet patris & filij: *Nec claritas filij est posterior, quia vbi æqualitas, ibi est aeternitas, & de claritate filij post passionem, & merito passionis, cui datum est sedere ad dexteram patris.* Bernard. bene. Cui enim Angelorū dictū est, sedere à dextris Dei? quasi dicat, nulli. Videre autem vtramque claritatem erit perfecta gloria beatorum, vt habitum est supra proximo, ibi: *Hęc est vita aeterna, vt videant te.*

CAPVT XVIII.

Hęc cum dixisset Iesus, egressus est cum discipulis. Præmissis Saluatoris documentis & operibus, in patre ista de passione Saluatoris, & de concomitantibus eum, & de resurrectione. Ideo hęc in duas. Primo, de ipsa passione. Secundo de resurrectione. Vna Sabbati. Et quia ipse fuit à Iudæis comprehensus, iudicatus, crucifixus, & sepultus. Ideo primo narratur de ipsius cōprehensione. Secundo, de comprehensi iudica-

Aug. tract. 110. in Ioan. post med. tom. 9.

Gal. 1. b

Act. 9. b Luc. 23. a

Aug. tract. 109. in Ioan. post med. tom. 9. 1. Thef. 2. c Gal. 2. a

Rom. 10. d

Aug. epist. 47. ad Deograt. quæst. 2. circa med. Et ibidem epist. 157. ad Oprat. ante med. tom. 2. 1. Ioan. 2. c

1. Cor. 12. b Gal. 3. b Gregor. in Ezech. lib. 2. hom. 16. ante med. Epist. 4. a

Ioan. 6. c

Aug. tract. 111. in Ioan. ante med. tom. 9. Ioan. 3. b

Ioan. 12. c Aug. tract. 114. in Ioan. ante med. tom. 9. Sap. 7. d Ibr. 2. c

Aug. ibid. Luc. 23. c

Aug. ibid. paulo post medium.

1. Ioan. 3. a

Aug. ibid. post med. Phil. 2. a

1. Tim. 6. c

1. Cor. 13. c August. de ciuit. Dei. lib. 22. c. 30. ante med. tom. 5. Iob 33. d Gregor. Mor. lib. 24. cap. 5. Ioan. 1. a

Aug. tract. 111. in Ioan. post medium tom. 9. Ioan. 1. c Matt. 11. b

Aug. ibid. prope fin.

Ibidem.

2. Tim. 4. b

Bern. super Cant. serm. 76. ante med. Matt. 3. d Matt. 17. d Ioan. 12. d Apoc. 2. 1. a

Bern. super Cant. serm. 76. ante med. Hebr. 1. a

Ioan. 20. b

toria condemnatione, ibi: *Et adduxerunt eum*. Tertio, de adiudicati crucifixione, ibi, *Susceperunt eum milites*. Quarto, de ipsius crucifixi sepultura vel sepelitione, ibi: *Post hæc rogauit*. In prima narrantur quatuor. Primo, Saluatoris ad locum ubi comprehensus fuit accessio. Secundo, proditoris cum comprehensoribus ad eundem locum aduentio, ibi: *Sciebat autem Iudas*. Tertio, ipsius Saluatoris vel voluntaria oblatio, ibi: *Iesus autem*. Quarto, ipsa comprehensio, ibi: *Cohors ergo*. Ait ergo: *Hæc cum dixisset*. Vt ait Aug. non quod continuo ingressus est, post sua verba quæ dixit: sed ut non ante eum ingressum esse opinemur, quam illa verba finierat: *Egressus est cum discipulis*. Sed quæritur, quare non expectauit in eodem loco, ubi docuit? Et ad hoc respondet Chryl. ubi diligenter persequitur istum passum, quod idem est egressus, docens per opera, quod non vi & necessitate, sed volens ad passionem iuit obuiam eis, abscindens his, qui insidiabantur laborem, & eruens à fatigatione & afflictione, & etiam docens nos non timere mortem: *Torrentem Cedron*, id est, Cedronum, ait Glossa, ibi enim illæ arbores abundabant: *Ædificare Cedronem*, &c. *Vbi erat hortus*, &c. Vt enim ait Chrysost. Constituit seipsum velut in carcere, scilicet in horto: Ex prædictis patet, quod voluntarie venit ad passionem. Et hoc erat sufficiens consolari discipulos, ut ait Chryl. Et sequitur secunda particula: *Et Iudas sciebat*, ut enim ait Chryl. ut non audiens hortum, existimes eum occultari, scilicet quasi timens, induxit: quoniam sciebat Iudas locum: & non dixit simpliciter, sed quoniam frequenter illuc congregatus est cum discipulis. Sed quæritur, quare in horto frequenter conueniebat cum eis. Et ad istud respondet Chryl. quoniam frequenter pernoctabat extra, & quoniam de necessariis loquens, & quæ non erat fas aliis audire, loquebatur & in montibus & in hortis, maxime à tumultibus inquirens semper locum, ut non mens Apostolorum impediretur ab auditione. Hæc ille. Et patet hic exemplum orantibus & docentibus inquirendi locum quietum ad orandum & docendum: *Iudas autem cum accepisset cohortem*, quæ cohors non fuit Iudeorum, sed militum. De hoc in Glossa, pro parte: *Cum laternis*, &c. Quoniam tenebræ erant, ait Chrysost. Sed qualiter illi eis adhærebant, cum essent gentiles? Respondendum secundum Chryl. quod erant milites, pecuniarum gratia omnia facientes. Secundum Aug. verò erat cohors missa à præside: Et in Glossa. *Mysterium verò patet in Glossa pro parte: Per torrentem* significatur impetuosa poenalitas passionis, quam transtulit Iesus. Cedron interpretatur obumbratio, quam obumbrationem abstulit Christus per passionem, in cuius figura velum templi scissum est. Per hortum quæ intrauit cum discipulis, significatur fructuositas operum & documentorum, quæ fecit Deus per eos post passionem. Supra: *Posui vos, ut eatis & fructum adferatis*. Et de his in collatione. Quod autem venerunt cum laternis & armis ad capiendum Iesum, & in nocte, figura erat, quod erant in tenebris & cum ardore furoris, & prudentia astutæ sagacitatis, venerunt ad capiendum Iesum. Vnde signatur tria, quibus Ecclesia impugnatur à malis. Per laternas quæ dicuntur à latendo, signatur astutia hypocritalis: per faces, ardor furoris: per arma, potentia secularis. Vnde Propheta: *Dentes eorum gladius acutus*. Et habebat loricas ferreas, &c. Et: *De ore eorum procedit ignis & fumus*. Et sequitur tertia particula: *Iesus autem sciens omnia*, Et ibi tria. Primo, Christi processio obuiam illis. Secundo, ab eis inquisitio, ibi: *Quem queritis?* Tertio, Petri defensio, ibi: *Simon ergo*. Ait ergo: *Sciens omnia*. Non enim expectant à propalatione ipsorum ea discere, ut ait Chryl. Sed: *Processit*, paratus mori, ait Glossa: *Et dixit*, imperturbate, ait Chryl. *Quem queritis?* Et in hoc notatur secundum, scilicet sua inquisitio. Sed quare ab eis hoc quærit? Respondet Glossa, quod non ignorans: sed ut scirent eum esse quæ quærebant, hoc dixit: *Responderunt ei: Iesum Nazarenum*, sic nominatum à loco educationis. Supra: Numquid à Nazareth potest aliquid boni esse?

Dixit eis: Ego sum. Et in hoc notatur sua vera eternitas, in quantum Deus. Supra: Antequam Abraham fieret ego sum. Itæ notatur sua spontaneitas ad patiendum. Vnde Glossa: Non abscondit se, &c. Quando enim eum vulerunt facere Regem, supra, fugit. Quando verò venerunt ad eum capiendum & occidendum, obuiam processit, ut hic: dans exemplum electis, contemnere mundi excellentias & prosperitates, & sustinendi tribulationes & aduersitates. Vnde & sancti plus formidant in mundo prospera, quam aduersa. Vt ait Gregor. *Iudas autem stabat*, ut signo osculi eum proderet, ait Glossa: *Vi ergo dixit. Ego sum: abierunt retrorsum, & ceciderunt*. Et in hoc virtuositas verbi. Vnde Aug. *Ego sum*, dicit, & impios deiecit: Quid iudicaturus faciet, qui iudicandus hoc fecit? Quid regnaturus poterit, qui moriturus hoc potuit? Et ibi bene de hoc. Et Chryl. O mentem: verbum eius misit eos resupinos, nec ita conuersi sunt, tantam discentes virtutem. Vnde quærit Chryl. quare venerunt cum armis? Et respondet, quod quia formidabant, in tempesta enim nocte institerunt. Itæ quærit, cum lampades habebant, qualiter eum non viderunt? Et respondet, quod virtus inexpugnabilis in medio existens excæcauit eos. Item quærit, qualiter Iudas non cognouit, vel ignorauit vocem Christi? Et ad hoc respondet, quod nihil plus sciebat Iudas illis: sed resupinus cecidit cum eis. Et hoc fecit Iesus ostendens, quod non comprehendere, neque videre in medio existentem possent, nisi ipse concederet. Hæc ille. Et quia omnia compleuerat, iterum interrogauit: *Quem queritis?* Sicut prius. Et illi obstinati, nec conuersi, sed in malitia persistentes: *Dixerunt: Iesum Nazarenum*. Et quia permanebant in malitia, & nullam habebant excusationem, ait Chryl. seipsum tradidit in manus eorum: *Dixi vobis, quia ego sum*, scilicet voluntate paratus ad patiendum: *Sed si me queritis*, scilicet occidendum: *Simite hos abire*, nihil vobis sit ad eos commune: Ecce enim me ipsum trado, ait Chryl. Et in hoc patet dilectio circa discipulos. Supra: Cum dilexisset suos, in finem dilexit eos: *Ut impleretur sermo, quem dixit*, & teneretur hic causaliter hæc dictio: *Vt*. Notat enim effectum verbi præcedentis, ut impleretur, inquam, sermo quæ dixit. Supra: *Non perdidit*, &c. Quærit Aug. Si tunc essent morituri, numquid perderet eos? Et respondet, quod nondum in eum sic credebant, quomodo credunt quicumque non pereunt. Vel secundum Chryl. perditionem hic ait, non hanc quæ mortis est, sed illam æternam. Itæ quærit Chryl. qualiter non comprehendere eos, & maxime Petro irritante eos; per ea quæ fecit in seruo. Et ad istud respondet, quod ista virtus, quæ proiecit eos resupinos, detinuit illos ne comprehenderent discipulos, vel eis nocerent. Et patet ex dictis filij diuinitas in hoc, quod ait: *Ego sum*. Vnde Aug. Intellige quod ait: *Sum*, ad diuinam pertinere naturam. Et: *Summe esse est*, quod nulla mutabilitate deficit vel proficit. Et idem: Hoc maxime esse dicendum est, quod semper eodem modo se habet: Apud ipsum non est transmutatio, &c. Tu autem idem ipse es, ait Propheta. Itæ patet sui verbi virtuositas, ad prolationem eius sui verbi ceciderunt: Sermo enim eius potestate plenus est. Item figuratur ibidem malorum peruersitas, in hoc quod ait: *Ceciderunt*. Et eorundem cupiditas, & eorum quæ sunt retro appetibilitas: Proprium enim peruersorum est retrorsum abire. Supra: Numquid & vos vultis abire retrorsum? Ibi de hoc. Nihilominus, ut ait Gregorius. iniqui dicuntur cadere retro, quia ibi cadunt, ubi non vident, nesciunt enim quid eos sequatur. Boni dicuntur cadere ante, quia sponte se deiciunt inuisibilibus. Vnde de Heli: *Cecidit de cella, & fractis cœruicibus mortuus est*: Conuersi sunt retrorsum. Et: Conuertens sapientes retrorsum. Per gyrum dentium eius formido. Ibi Gregorius: Retro est omne, quod transit: ante est omne, quod veniens permanet. Et quia mali afficiuntur ad ea quæ transeunt, idem dicuntur abire retrorsum & cadere: Et cadit ascensor eius retrorsum. Super quod Gregorius: Retro, quo non videtur, ca-

dere,

Ioan. 19 g

Aug. tract. 112. in Ioan. prope princ. 10. 9.

Chryl. hom. 83. in Ioan. prope princ. om. 3.

1. Mal. 15. a

Chryl. ibid. paulo post.

Ibidem. Ibidem.

Ibidem.

Ibidem. Aug. tract. 112. in Ioan. ante med. 10m. 9.

Ioan. 16 c

Psalm 56. b Apoc. 9. b Apoc. 10. d

Chryl. hom. 82. in Ioan. ante med. 10m. 3. Ibidem.

Ioan. 1. g

Ioan. 8. g

Ioan. 6. b

Greg. Mor. lib. 5. cap. 1. post med. Aug. tract. 112. in Ioan. circa med. 10. 9.

Chryl. hom. 82. in Ioan. ante med. 10m. 3. Ibidem. Ibid. paulo ante. Ibidem.

Ibidem.

Ibid. paulo post.

Ioan. 13. a

Aug. tract. 112. in Ioan. post medium 10m. 9. Chryl. hom. 82. in Ioan. ante med. 10m. 3. Ibidem.

August. de mor. Man. lib. 2. cap. 1. 10m. 1.

Iac. 1. c Psalm. 104. d

Ecc. 8. d

Ioan. 3. g Gregor. in Exech. lib. 1. hom. 8. circa fin.

1. Reg. 4. d Isa. 42. c Eccl. 4. 8 Job 41. a Greg. Mor. lib. 33. circa post medium Gen. 49. c Gregor. Mor. lib. 31. circa post med.

dere, est ex hac vita repente discedere, & ad quæ supplicia ducitur ignorare. Vt enim ait ibi Gregor. Quod cadit repente ad ima venit. Vnde August. Cecidisti, fractus es, quo modo vas, quando de manu hominis cadit in terram, fractus est. Quia ergo mali afficiuntur ad ea quæ sunt retrò, exemplo vxoris Loth. Idè dicuntur abire retrorsum, & cadere: Alienati sunt retrorsum. Et: Tu dereliquisti me, abiicisti retrorsum. Et sequitur Petri audax defensio: *Simon ergo Petrus habens gladium, &c.* Quærit Chryl. ex quo erat iussus non portare peram: Vnde habuit gladium? Et ad istud respondet: Mihi, inquit, videtur, hunc scilicet gladium Petrus præparasse dudum formidâs illos. Sed tunc vterius quærit. Ex quo iussus erat non alapam dare: qualiter percussit gladio? Et ad illud respondet, quòd maxime iussus est non vlcisce, scilicet seipsum: hic autem non seipsum vlciscebatur, sed magistrû. Item neq; perfecti quodammodo & cõsummati erant scilicet Apostoli. Postea autem videbis Petrum philosophantē, & humiliter ferentem & patientem, vt patet: *Percutit seruum, &c.* Confidens in hac voce Saluatoris, qua dixi: *Non perdidisti ex eis quengquam*, vt ait Chryl. *Et abscondit auriculam dextram: nomen autem serui erat Malchus.* Sed quare expressit nomen huius? Et respondet Chryl. quòd quia magnum factum est futurum, eo quod curauit Dominus aurem eius: & vt liceret his qui legerent scilicet Euangelium, inquirere & inuestigare, si vera sunt quæ dicta sunt: *Dixit ergo Iesus Petro: Mitte gladium in vaginam.* Vt ait Chryl. Christus tunc miracula facit, & erudiens, quoniam eis qui malè fecerint, benefacere oportet: & virtutem suam reuelans sibi auriculam huic reddidit, qui super eum venerat, & curauit debentem dare alapam ei. Hæc ille. Vnde & alij Euangelistæ superaddunt: *Qui acceperit gladium, gladio peribit: Per minas tumorem, id est, feruorẽ humilians, ait Chryl. Calicem quem dedit mihi pater, &c.* Quod est intelligendum secundum August. sicut illud: *Qui proprio filio non pepercit, tamen auctor calicis est qui bibit: Tradidit semetipsum pro nobis.* Et in hoc ostendit, quòd non illorum virtutes erant, quæ fiebant, sed suæ concessionis. Mysterium autem huius facti in abscessione auriculæ insinuat Aug. In facto ille discipulus magistrum defendere voluit, non quod signatum est cogitauit, & ille sibi ad patientiam commonendus fuit. Et hoc ad intelligentiam scribendum: Malchus enim interpretatur regnaturus: Auris ergo amputata, & à Domino sanata, signat auditum amputata veritate renouatum in eo, qui regnaturus est cum Christo. Hæc Aug. Petrus ergo figura Prælatorum, quorum est ducere gladium, diuinum sermonem de vagina, id est, scriptura: *Viuus est sermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti: Ponat vir gladium super femur suum, &c.* Et debent abscondere aurem dexteram, auferendo omne impedimentum, quod impedit audire cælestia: *Perfora aurem eius: Misit digitos in auriculas. Erigit mihi aurem vt audiam.* Et talem auditum sanat Dominus, vt audiens sit cum eo regnaturus. Supra: *Qui credit in me, si mortuus fuerit, viuet, qui credit, inquam, audiendo verbum Dei: Fides enim ex auditu.* Et nota quod ait: *Mitte gladium in vaginam.* Dicitur enim gladius multis, vt ait Gregor. exponens illud: *Cum apprehenderit eum gladius: dicitur enim, inquit, gladius sancta prædicatio: Et gladium spiritus, quod est verbum Dei.* Item dicitur tribulatio temporalis: *Et tuam ipsius animam pertransibat gladius.* Item dicitur persuasio maligni hostis, prout ait Propheta: *Liberasti Dauid seruum tuum de gladio maligno.* Item dicitur gladius ipse Antichristus assumptus in diaboli ministerium: de quo gladio intelligitur verbum Iob supra dictum. Et meritò dicitur diuina prædicatio, vel verbum diuinum gladius: dictus enim est gladius, quod gulam diuidat, id est, ceruicem, ait Papias & Isidorus. Qui gladius tunc est bonus, non cui aureus est balteus, nec cui vagina gemmis distinguitur, sed cui ad secandum est subtilis acies & mucro, id est, acumen

munitum, omne rupturum scilicet, quod obuiat, ait Seneca. Talis debet esse prædicatio diuini verbi, vera & acuta ad abscondenda peccata: *Ponat vir gladium super femur suum, & occidat vnusquisque fratrem & proximum.* Quod exponit Gregor. de gladio increpationis suæ verbi diuini: *Omnes tenentes gladios.* Quod exponit Gregor. de gladio verbi diuini. Quod vero sequitur: *Calicem quem dedit mihi pater,* posset esse thema in passione. Vnde ibi tria insinuantur: quorum primũ est, ipsius passionis acerbitas, ibi: *Calicem,* per quem signatur amaritudo passionis: prout ait Gregorius. Quid, inquit, per calicem nisi dolorem passionis accipimus? *Calicem quidem meum bibetis.* Et: *Transeat à me calix iste.* Et de isto calice in Dialogis: *Calix dicitur poculum passionis.* Secundò, insinuat paterna voluntas de passione filij: *Quem dedit mihi pater,* vt est expositum supra ab Augustino: *Qui proprio filio non pepercit.* Tertio, insinuat filij spontaneitas ad sustinendum, & passionis intimitas, ibi: *Vt bibam illum,* quod enim bibit ad intima ingreditur. Vt enim ait August. Prior bibit medicus sanus, vt bibere non dubitaret ægrotus. Ex quo ergo filius Dei propinavit de tali calice, incuriale est suis discipulis, vel volentibus sequi eum, de eodem calice non bibere: & iniustum est aliquibus regnum petere, & cum eo regnare, nisi prius biberint. Respondit ipse Saluator matri filiorum Zebedæi petentij filiis suis sedere in regno cum eo: *Potestis, inquit, bibere calicem, quem ego bibiturus sum? quasi diceret: Regnare volentibus calix prius est bibendus.* Vnde Gregorius: *Per calicem peruenitur ad maiestatem.* Et ibi bene de hoc: *Et Aug. Ordo est, vt per tribulationes ad gloriam perueniatur: Si fuerimus socij passionum & consolationis: Si compatimur & conregnabimus.* Et sequitur quarta particula, in qua narratur Saluatoris cõprehensio, ibi: *Cohors, scilicet multitudo militum: vocata ab eo quòd coarctet ait Isidorus: Et tribunus, scilicet princeps cohortis: Et ministri comprehenderunt Iesum.* Et in hoc violentiæ illatio. *Et ligauerunt,* & in hoc comprehensio captiuatio. Vt enim dicitur in Glossa: *Mos erat Iudæis, vt quæ morte dignum iudicare, vincit iudici traderent.* Et hæc ligatio fuit figurata in ligatione Isaac. Et in ligatione Ioseph. Et in ligatione Samsonis. Et de hac ligatione Aug. *Comprehenderunt,* ad quem non accesserunt, scilicet mente. Ille enim erat dies, ipsi verò tenebræ: *Et ligauerunt,* & tamen fortassis in eis erant, qui postea dixerunt: *Dirupisti vincula mea, &c.* Vnde ligari dignatus, qui solus erat inter mortuos liber & verè liberans. Supra: *Si filius vos liberauit, verè liberi estis.* Et sequitur secunda pars principalis in qua narratur de Christi condensatione & examinatione. Et illa in tres. Primò, de adductione eius ad Annam, & examinatione sub eo. Secundò, de transmissione eius ad Caiphã, ibi: *Et misit eum Annas.* Tertio, de examinatione facta sub Pilato, ibi: *Exiit Pilatus.* In prima tria. Primò, eius adductio & repræsentatio ipsi Annæ. Secundò, discipulorũ secutio, & Petri negatio, ibi: *Sequebatur autem Iesum.* Tertio, narratur ipsa examinatio, ibi: *Pontifex ergo interrogabat.* Ait ergo: *Adduxerunt eum ad Annam.* Annas enim & Caiphã erant principes sacerdotũ: *Sub principibus Anna & Caiphã.* Et de hoc in Glossa: *Primum,* vt ait Aug. Nec verò causam tacet, cur ita factum est. Idè sequitur: *Erat enim soror Caiphæ, qui erat Pontifex anni illius.* Et per hoc patet, quòd Iudæa peruenerat ad finem regni, & gentilitas colligenda erat, quia nulli tunc honor pontificatus iure vitæ, vel generis meritò reddebatur: sed Romana potestate summa sacerdotij præstabatur, ita vt annuis successionebus mutarentur: prout dicitur in Ecclesiasticis historiis. Et de hoc Gregor. expones illud: *Sub Anna & Caiphã. Erat autem Caiphã Pontifex illius anni, qui consilium dederat.* Supra. Quæritur qualiter hic: *Adduxerunt eum ad Annam,* cum dicatur, quòd ad Caiphã eum adduxerunt. Item cum Annas non esset Pontifex illius anni, frustra fuit ad eum ductus. Et ad primum respondet

Gen. 19. a
Ier. 15. d
Luc. 10. a
Chryl. hom. 8. in Ioan. ante med. tom. 3.
Ibidem.
Act. 4. d
Chryl. ibid.
Ibid. post pauca.
Luc. 23. b
Chryl. ibid.
Matth. 26. e
Aug. tract. 112. in Ioan. post med. tom. 9.
Rom. 8. f
Eph. 5. a
Aug. ibid.
Heb. 4. c
Exod. 31. a
Exod. 21. c
Mar. 7. g
Isa. 50. b
Ioan. 11. c
Rom. 10. c
Gladius multis modis.
Greg. Mor. lib. 3. c. 8. in princ.
Iob. 41. c
Eph. ult. c
Luc. 2. e
Psalm. 143. b
Ibid. etym. lib. 28. cap. 6.

Senec. epist. 76. ante med.
Exod. 32. f
Greg. Past. cur. p. 3. c. 1. admon. post med.
Cant. 3. e
Greg. Mor. lib. 18. c. 16. post medium.
Gregor. in Euag. ho. 35. post med.
Matth. 20. c
Matth. 26. d
Greg. Dial. lib. 3. c. 26. post med.
Rom. 8. e
August. de verb. Dom. ser. 18. ante med. tom. 10.
Matth. 20. c
Gregor. in Euag. ho. 27. ante med. 2. Cor. 1. b
2. Tim. 2. a
Ibid. etym. lib. 15. cap. 9.
Gen. 22. c
Gen. 37. c
Iuui. 4. a
Aug. tract. 112. in Ioan. prope fin. tom. 9.
Psalm. 113. b
Ioan. 8. a
Aug. tract. 112. in Ioan. prope princ. to. 9.
Nireph. Eccl. hist. lib. 1. cap. 6.
Gregor. in Euag. ho. 20. Luc. 3. a
Ioan. 11. b
Matth. 26. a

Aug. tract.
113. in Ioan.
prope princ.
tom. 9.

Chryf. homil.
82. in Ioan.
ante med.
tom. 3.
Ibidem.
Num. 22. e

Greg. Mor.
lib. 27. c. 1.
ante med.
Aug. de mi-
rab. sa. r.
script. lib. 1.
c. 34. to. 3.

Chryso. ho.
82. in Ioan.
ante med.
tom. 3.
Ibidem.

Ibid. paulo
post.

Ibidem.

Ioan. 13. c
Ioan. 21. d
Chryf. hom.
82. in Ioan.
ante med.
to. 3.

Ioan. 13. c

Aug. tract.
113. in Ioan.
ante med.
to. 9.
Rom. 8. f
Mat. 16. a

Eph. 3. d
Aug. tract.
2. in ep. B.
Ioannis
post med.
to. 9.

Aug. quod Matth. breuius enarrare voluit, ideo ductū ad Caiphā commemorat, & ad Annam fuit prius ad ductus, qui fuit focer Caiphæ. Vbi intelligendum est Caiphā hoc fieri voluisse: ob ergo illius reuerentiam, & ex voluntate Caiphæ fuit adductus ad Annam, & ob comprehendentium instantiam & gloriam. Vnde Chryf. Præ delectatione gloriabantur in his quæ fiebant, quasi trophæum statuentes. Item quærit Chryf. Quare iterum reminiscitur hic prophetiæ, quando ait: *Erat Caiphās, qui consilium dederat.* Et ad hoc respondet, vt ne vincula Christi audiens auditor tumultuaretur, quoniam salus orbis terrarum, mors eius fuit. Et tanta fuit superabundantia veritatis, vt inimici de ea perfont. Hæc ille. Et ex hoc patet, qualiter Deus per malos secreta sua reuelauit: nec mirum, cum per animal irrationale, sicut per asinam verba rationalia nouerimus esse prolata, vt ait Greg. Et ibi bene de hoc, Et similiter de hoc Aug. Et sequitur illa pars, in qua narratur de sequela discipulorum, siue secutione & negatione Petri. Et ibi tria. Primò, ipsa secutio discipulorum. Secundò Petri negatio, ibi: *Dixit ergo Petro.* Tertio, consequens ad negationem sc. Petri alijs associatio, ibi: *Stabant autem.* Ait ergo: *Sequebatur Iesum Simon Petrus, & alius discipulus.* Quæritur, quis fuit ille discipulus, & quare non exprimitur nomen sicut nomen Petri? Et ad istud respondet Chryf. quoniam omnibus discipulis existentibus ipse sequitur, propterea occultat seipsum, & præponit sibi Petrum scil. causa humilitatis: *Discipulus autem ille erat notus Pontifici.* Vt ait Chryf. coactus est sui ipsius meminisse, vt discas, quoniam certius alijs narravit, scil. Euangelistis ea quæ secundum atrium, id est, facta in atrio, quasi intus existens. Hæc ille. Et vt non admiraretur quis quoniam secutus est, ideo sequitur: *Intrauit cum Iesu.* Et in hoc humilitas Euangeliste, ait enim se intrasse, quia notus Pontifici, ne enim in virilitate præconaretur, & non existimes excelsæ mentis rem. Patet ergo vbiq; & Euangelistæ veritas & humilitas. Et sequitur secundum: *Petrus autem stabat ad ostiū.* Vt ait Chryf. illuc venisse amoris fuit, non vero intrasse, timoris: *Exiit ergo ille discipulus, & c. qui erat notus & c.* Et in hoc adhuc humilitas Euangelistæ: non enim magnum quid de seipso ponit, quoniam erat notus Pontifici, ideo intrauit. Item ponit excusationem negationis Petri, quoniam & ipse intrasset, si fuisset ei concessum, ait Chryf. Et in omnibus loquitur Euangelista de se, sicut de illo, secundum regulam beati Gregorij. Mos. inquit, est sacræ scripturæ, vt hi ipsi qui scribunt, de se sicut de alijs loquantur. Et exemplificat de Ioanne, qui ait de se: discipulus quem diligebat Iesus, supra, & infra. *Dixit ergo ancilla Petro: nunquid tu & c.* Et sicut traditur à Chryf. aggrauatur negatio Petri ex multis: ratione imbecillitatis personæ interrogantis, & vilitatis, non miles interrogabat, nec aliquis eorum, qui detinebant, scil. Iesum, sed ancilla ostiaria vilis & abiecta. Item ratione modi interrogandi: non enim dixit: *nunquid es discipulus seductoris vel nociui hominis,* sed ait: *Hominis illius,* quod fuit verbum inferentis: quia enim Ioannes intus erat, mansuete loquebatur mulier, & tamen nihil horum sustinuit Petrus, sed dicit: *Non sum.* Et in hoc patet defectus hominis ex se ipso. Bene August. Petite vbi sunt verba illa, quando ait Petrus: Animam meam ponam pro te, supra Sed quid mirum, si Deus vera prædixit, homo vero falsa præsumpsit: Sed quæritur, qualiter ait faciliter negauit Petrus, ex quo erat in charitate, quæ potest resistere tentationi, & de qua: *Quis nos separabit à charitate Christi?* Item qualiter permisit Deus Petrum, cui commiserat ecclesiæ principatum, ita citò cadere? Et ad istud respondendum est, quod licet charitas possit resistere tentationi, quādiu liberum arbitrium cum ea cōcurrit, & ei innititur, quia ipsa est radix: Radicata in charitate. Super quod August. Firmamentum salutis est habere firmamentū charitatis, tamen charitas non aufert libertatem arbitrij, quin possit cadere sua defectibilitate & labilitate.

Vt enim ait August. Deus vbiq; est, & si non ab eo facias casum, nunquam à te faciet occasum. Ad ostensionem fragilitatis humanæ ex seipso, & ad exclusionem humanæ præsumptionis, & ad persuasionem confidentiæ in Deo, permisit eum Deus cadere & negare. Vnde Aug. Hæc illa promittentis audacia, & de se plurimum præsumptis. Supra Animam meam pono pro te. & c. Item permisit eum Deus cadere, vt in sua culpa disceret, qualiter alijs misereri deberet, ait Gregor. Item quæritur de loco negationis Petri: ait enim hic quod in atrio Annæ, alibi vero dicitur, quod in Domo Caiphæ negauit. Et ad istud respondendum, quod sicut videtur dicere August. Ioannes hic incepit tentationem Petri dicere & negationem. Et interponit quædam de contumeliis Domini, & adiungit quod inde missus est ad Caiphā, & inde recapitulat, vt explicet quoniam cœperat tentationem Petri. Et ex hoc videtur secundum August. quod in atrio Annæ fuit negatio. Videntur tamen Hieronymus & Beda dicere, quod inchoata fuit negatio in domo Annæ, sed consummata in domo Caiphæ. Et inchoationem narrat hic Ioannes, consummationem narrat alij Euangelistæ. Vt enim ait idem August. ibidem: Ante primum galli cantum affectione omnium, & timore concepta est illa negatio: nec interest quantis morarum interuallis trina voce enuntiata sit, cum cor eius ante primum galli cantum tota possederit, vt dictum est supra. Et de hoc Magister in historiis. Et sequitur consequens ad negationem, sc. associatio Petri alijs & calefactio: *Stabant ante serui.* Vt enim ait Chryf. neque primo, neque secundo, neque tertio, scil. galli cantum mente suscepit se errasse, neque intelligentia hoc ipsum induxit, donec aspexit Iesus, tunc enim egressus est foras, & fleuit amare: *Stabant ergo serui ad prunas.* Vt enim ait August. non erat hyems sed frigus tantum, quia solet in æquinoctio verno aliquando accidere: *Et erat Petrus cum eis,* ad literam & & naturaliter ex timore erat infrigidatus, & tepesfactus ab amore diuino, ad exteriorem calorem se conuertit. Vnde Glossa, quia frigus erat, scil. infidelitatis. Et nota hic secundum Aug. quod negauit Christum, cum negauit se esse eius discipulum. Et sic negat Christum, qui negat se esse Christianum: nam in Antiochia primum reperitur discipulos cœpisse appellari Christianos, vt ait ibidem August. Qui ergo negat se esse discipulum Christi, vel etiam Christianum, vita vel factis negat Christum: Confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Vltèrius notandum est, quod in infidelibus & negantibus Deum frigus est. Vnde Bernard. Quando Petrus negauit, frigus erat, quia ab igne recesserat. Et ibi bene de hoc: Quibus non erat vestimentum in frigore: Ibi Gregor. quod frigus ad culpam pertinet. Et: Nunquid ingressus es thesauros niuis? Ibi Gregor. frigore malitia solet designari: Frigidam fecit malitiam suam. Et: Refrigescit charitas. Et patientes tunc frigus calefaciunt se ad prunas, incendentes igne concupiscentiæ: ipsa enim est ignis, quæ dicit, nunquam sufficit. In Psalmo: Incensa igni, & suffossa: quod exponitur ibi in Glossa, de amore male accedente & timore humiliante: Halitus eius prunas ardere facit. Ibi Greg. Quid enim prunas, nisi succensas in terrenis concupiscentiis reproborum hominum mentes appellat? Et sequitur illa pars, in qua Saluatoris examinatio, ibi: *Pontifex, & c.* Et ibi quatuor. Primò, Saluatoris interrogatio à pontifice. Secundò, eiusdem responsio, ibi: *Respondit Iesus.* Tertio, iniuriæ illatio, ibi: *Hæc cum dixisset.* Quarto, Christi similis & patiens responsio, ibi: *Respondit Iesus.* Ait ergo: *Pontifex interrogabat de discipulis.* Quæritur ad quid interrogabat de eis? Et ad hoc respondet Chryf. quod quia nullum crimen habebant inferre, ideo de illis interrogat, cuius gratia colligebat eo, & in hoc quasi seditiosum, & vanarum rerum factorem redarguere volebat. Et sequitur secundum: *Ego palam locutus sum.* Et de hoc opponit Augustinus supra ait: Veniet hora, quando non in prouerbis loquar vo-

Aug. tract.
34. in Ioan.
ante med.
tom. 9.

Ibid. tract.
113. ante
med.

Ioan. 13. c

Gregor. in
Euang. 21.
circa med.

Mat. 26. g
Aug. de concord. Euang.
lib. 3. c. 6.

ante med.

Ibidem

Ioan. 16. a
Chryf. hom.
82. in Ioan.
ante med.

tom. 3.

Mat. 26. d
Aug. tract.
113. in Ioan.
ante med.

tom. 9.

Ibid. paulo
ante.

Ibidem.
Tit. 1. d
Bern. ser. 58.
in Cant.

ante med.

Iob 24. b
Greg. Mor.
lib. 16. c. 22.
post medium.

Iob 38. c
Greg. Mor.
lib. 29. c. 11.
ante med.

Iere. 6. b
Mat. 24. f
Pro 30. a

Psal. 79. d
Iob 41. b
Gregor. Mor.
lib. 33. c. 28.

in princ.

Chryf. hom.
82. in Ioan.
paulo
ante med.

tom. 3.

Aug. tract.
113. in Ioan.
ante med.

tom. 9.

Ioan. 16. f

bis,

bis, sed palam: Ergo prius non est locutus palam: sed hoc promittebat scilicet post. Item in parabolis locutus est: Ceteris autem in parabolis. Et ita non palam: sed hoc respondet Aug. quod palam locutus est, quia multi audierunt: non palam vero, quia non intellexerunt. Ob ergo audientium multitudinem & modi docendi comunicabilitatem, ideo ait, quod palam locutus est. Ob tamen doctrinae arduitatem, & mysteriorum profunditatem dicitur fuisse locutus in proverbiis: *Ego se. nper docui in synagoga*, id est, congregatione civitatum: *Et in templo* in quo erat docendum. Supra: Hæc dixit in synagoga, docens. Et alibi: Erat docens, in synagoga eorum. Et ita non sum locutus discipulis singulariter: sed in templo communi: *Et in occulto locutus sum nihil*. Sed opponit Chryf. qualiter ait hoc: quia sæpe est locutus in occulto, & in monte, & in horto supra eodem. Et ad hoc respondet, quod locutus est in occulto, sed non ut illi aestimabant, scilicet trepidans, & seditiones faciens. Et ideo sequitur: *Quid me interrogas? Interroga eos qui audierunt, &c.* Vt ait Chryf. Confidentis sunt verba in eis, quæ dicta sunt: hæc est enim veritas inalterabilis, cum inimicos qui eorum quæ dicit vocat testes. Et de hoc in Glossa: *Quid me interrogas? a quo veritatem audire non desideras? conf. dēter ergo, & rationabiliter ad convincedum locutus est Iesus.* Et de hoc August. Et si locutus est paucis, & sic quasi in occulto, tamen quæ locutus est, voluit innotescere multis: Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine. Et sequitur tertium: *Hæc autē cū dixisset, unus dedit ei alapam.* Vt ait Chryf. Horreas cælum, excessum mentis patiaris terra de dominatoris longanimitate, & servorū indeuotione, &c. Creator mundi filius Dei æternus accepit alapam, & servus eam dedit, qui omni pœna dignus, scilicet aut cœlesti igne incendi, aut terra dehiscente sorberi, aut correptus dæmonio volutari, vt ait Aug. Et tamen qui per potentiam iubere posset, per quem factus est mundus, patientiam docere maluit. Ad idem August. respondendo: *Si male locutus sum*, scilicet contra veritatem: *Testimonium perhibe*, quo illud probes, *Si autem bene*, id est, ipsam veritatem: *Quid me cadis?* id est quæ iniusta causa. Obicit August. Cur non fecit quod præcepit, scilicet percutienti maxillam præbere aliam? Et ad hoc respondet, quod hinc potius demonstravit quod demonstrandum fuit, sua scilicet magna præcepta patientiæ, non ostentatione corporis, sed cordis præparatione facienda. Et de hoc in Glossa. Et idem Augustinus bene de hoc ait: *quod illa præcepta de præbendo maxillam, & consimilia magis ad præparationem cordis, quæ intus est, pertinent, quam ad opus, quod in aperto fit, vt teneatur in secreto animi patientia cum benevolentia: in manifesto autem fiat, quod eis videatur prodesse posse, quibus bene velle debemus.* Vnde & Dominus Iesus exemplum singulare patientiæ, non præbuit percutienti alteram partem: sed potius prohibuit, ne qui fecerat, augetet iniuriam, & tamen paratus erat, non solum in faciem, percuti, verum etiam pro illis crucifixus occidi. Hæc ibi August. Similiter exemplificat ibi de Paulo, qui similiter non præbuit maxillam percutienti. Patet ergo exemplum patientiæ in Domino Iesu erga iniuriantem factum. Supra patet exemplum patientiæ in ipso erga exprobrantes verbo, quando dixerunt: Dæmonium habes. de cuius patientia dictum est ibi. De qua etiam Greg. bene, & multum. Et sequitur secunda pars, in qua de examinatione filij Dei in domo Caiphæ, ibi: *Et misit eum Annas.* Et ibi tria. Primo præmissio sue missionis ad illum. Secundò, negationis recapitulatio, ibi: *Erat autem Simon Petrus.* Tertio, ipsius ad Caipham inductione, ibi: *Adducunt.* Et hoc est, quod ait. *Et misit eum Annas ligatum.* Vt ait Chryf. non inuenientes, quid plus aduersus Christum, mittunt eum ligatum ad Caipham, qui erat Pontifex. Et subditur secundum: *Erat autem Simon Petrus.* Vt ait Aug. Rediit Euangelista ad locum negationis suæ, ibi, vbi eam reliquerat, vt explicaret negationem Petri. Et quod ait hic de ipsa ne-

gatione, recapitulatio est. Vnde Magister in historiis. Aug. afferit totam factam negationem in atrio Annæ, & quæ dicta sunt, inde post missum Iesum ad Caipham recapitulando dicta. Hieron. tamen, & Beda super Lucam videntur velle, quod Petrus in atrio Caiphæ negauerit. *Erat ergo Simon Petrus stans, vt supra dictum est: Dixerunt ergo ei: Nunquid & tu discipulus, &c.* Sed qualiter hoc: quia supra dictum est, quod ancilla dixit ei. Et similiter quod mulier interrogauit. Et ad istud respondendum est, quod forte mulier primo interrogauit, & ipsa interrogate, alij similiter interrogauerunt: *Negauitq; ille, iam secundo, ait Glos. Dicit ei unus ex seruis.* Et in hoc tertia negatio, ait Glosa. Vt ait Chryf. Quanto stupore detinebatur, qui seruidus erat, vt discas quanta sit humana imbecillitas, cum Deus dereliquerit. Et patet aggrauatio negationis, sicut primo ex modo interrogandi dixerunt absolute. *Tu discipulus eius es?* non dixerunt discipulus es malefactoris, vel seductoris. Item patet eius aggrauatio ex vocabulis: *Dixerunt enim? Nunquid discipulus es?* quo vocabulo potuit rememorare de magistro. Itē dixit alius: *Nunquid te vidi in horto?* qui hortus non duxit eum in memoriā eorū, quæ facta sunt ibi, ait Chryf. Et ideo loquitur: *Iterum negauit.* Tertia vice, vt dictum est: *Et statim gallus cantauit.* Sed quæritur hic, videtur dicere, quod ter negauit ante galli cantum, dicitur autem: *Antequam gallus bis vocem dederit, ter me es negaturus.* Et ad istud respondendum est secundum Aug. supra, quod ante primum galli cantum cœpta fuit trina negatio, quod attendunt alij Euangelistæ: solus Marc. narrat, quoties gallus cantauerit actualiter, antequam negauit. Affectione ergo & voluntate tota negatio facta est ante primum galli cantum: ante secundum vero peracta est actualiter, sine vocaliter. Qualiter autem per gallum prædicator signatur, supra. Sed quæritur adhuc qualiter permisit Deus Petrum cadere, qui erat Ecclesiæ caput: Et ad istud respondendum, quod Deus permittit electos cadere, aliquando ad tenoris superbiæ exclusione: An armilla perforabis eum? ibi Greg. Per dona virtutum in superbiâ cadunt aliqui: & tamen nesciunt, & ideo permittuntur cadere exterius in carnis luxuriâ, vt prosternantur. Et ibi bene de hoc. Item permittuntur cadere ad vtilē cōfusionem. Aug. Audeo dicere superbis esse vtile in aliquod apertum manifestumq; peccatum cadere, vnde sibi displiceant, qui sibi placendo ceciderunt. Salubrius Petrus sibi displicuit, quando flevit, quam sibi placuit, quando præsumpsit. Hæc ille. Item permittit Deus electos cadere ad præsumptionis humanæ conuictionem. Vnde Chryf. hic: quantum malum est, non Deo omne concedere, sed in seipso confidere, sicut fecit Petrus: *Maledictus enim homo, qui cōfidit in homine.* Item hoc permittit Deus ad spei inductionem in aliis. Vnde Greg. Ideo electos suos & cadere permittit, vt aliis in culpa iacentibus, si toto ad eum corde cōsurgunt, spēs veniē redat. Quamvis ergo Petrus fuerit Dei electus, permisit eum Deus cadere, propter prædictas rationes. Et sequitur adductio filij Dei ad Caipham: *Adducunt ergo Iesum ad Caipham in pratorium.* Quærit Augustinus, quare illic fuit adductus? Et respondet, quod per pratorium nil aliud vult intelligi, quam vbi Pilatus præses habitabat. Et de hoc in Glossa: *Erat autem mane.* Vt ait Chryfostomus: *Antequam gallus cantaret ad Caipham ducitur, mane autem ad Pilatum.* Per quæ demonstrat Euangelista, quoniam medium noctis totum à Caiphā interrogatus in nullo redarguitur: *Et ipsi non introierunt in pratorium.* id est, in eam partem Domus, quam Pilatus tenebat, si erat domus Caiphæ, ait Augustinus: Et subditur causa: *Vt non contaminarentur, sed vt manducarent Pascha.* Vt enim ait Augustin. Dies azymorum cœperant, quibus diebus contaminatio erat. vel alienigenæ habitaculum intrare. Et ideo exclamat Augustinus: *O impia cœcitas! habitaculo scilicet contaminabantur alieno, & non scelere proprio: de ipsis enim prædixerat Saluator: Væ vobis*

Mat. 13. b
Aug. ibid.

Mat. 6. g
Mat. 4. d

Mat. 5. a

Chryf. ibid.

Aug. tract.
113. in Ioan.
circa med.
10m. 9.
Mat. 10. e
Chryf. 82. in Ioan.
circa med.
10m. 3.

Aug. tract.
113. in Ioan.
post med.
10m. 9.

Ibid. paulo
post.
Mat. 5. c

Aug. epist.
5. ad Marcellin.
paulo post med.
10m. 2.

Act. 23. a

Ioan. 8. c

Greg. in
Eug. ho. 18.
ante med.

Chryf. hom.
82. in Ioan.
circa med.
10m. 3.

Aug. tract.
114. in Ioan.
propd princ.
10m. 9.

Aug. de concord. Euang.
lib. 3. c. 6.
10. 4.
Hier. comment. in Mat.
lib. 4. c. 26.
in fin. 10. 4.
Beda super Lucam.
Mar. 14. c

Chryf. hom.
82. in Ioan.
paulo post med. 10. 3.

Ibidem.

Mar. 14. g

Aug. de concord. Euang.
lib. 3. cap. 6.
com. 4.

Ioan. 13. a

Iob 40. d
Greg. Mor.
lib. 3. c. 1.
ante med.

Aug. de Ciuitate Dei. lib.
14. cap. 13.
prope finem
10. 5.
Chryf. hom.
82. in Ioan.
10m. 3.
ter. 18. a

Aug. tract.
114. in Ioan.
ante med.
10. 9.

Chryf. hom.
82. in Ioan.
post med. 10.
3.

Aug. tract.
114. in Ioan.
ante medium
10m. 9.
Ibidem.
Ibidem.

quæ decimatis mētam. Vt ait Chryf. hic, &c. Et reliquitis quæ sunt grauiora legis. Item si Iudæi præcauebant contaminationem, vt comederent Pascha legale, multo magis fideles debent præcauere contaminationem peccati, vt celebrent verum Pascha: Expurgate vetus fermentum, &c. Et sequitur illa pars, in qua examinatio Christi sub Pilato, ibi: *Exiit ergo Pilatus.* Et illa in duas. Primò, narratur de Christi examinatione sub Pilato. Secundò, de cautela Pilati, & nisi ad ipsum liberandum proximo capitulo. *Tunc ergo apprehendit Pilatus.* Et illa in tres. Primo, inquisitio Pilati à Iudæis de accusatione Christi, & eorum respõsio. Secundò, Christi ab eo examinatio, & eiusdem respõsio, ibi: *Introiuit ergo iterum in pratorium.* In primo quatuor. Primò, Pilati interrogatio. Secundò, Iudæorum dolosa respõsio, ibi: *Respondent.* Tertio, eiusdem Pilati indiscreta oblatio, ibi: *Dicit ergo eis.* Quarto, eorundem respõsio: *Dixerunt.* Ait ergo: *Exiit ergo Pilatus ad eos & dixit: quam accusationem adferis, &c.* Vt prius videns Pilatus eum ligatum, & inconueniens esse dicens, eos supplicium sibi cõcedere sine iudicio, ait: *Quam accusationem, &c.* Non est consuetudo Romanis damnare aliquem prius, quàm is qui accusatur habeat accusatores, locumq; defendendi. Et idè sequitur eorum dolosa & mendax respõsio: *Dixerunt: Si non esset hic malefactor, &c.* Vt ait Chryf. nihil potentes dicere aduersus eum obumbrant respõsionem. Et August. Respondeant ab immundis spiritibus liberati, & languidi sanati, & leprosi mundati, & sic de aliis, vtrum sit malefactor. Sed ipsi erant de quibus ait Propheta: Reddebant mala pro bonis. Sed quæritur. Ex quo tradebant eum intuitu maleficij, videtur quòd fuerunt inexcusabiles. Item conscientia est lex intellectus, ait Damascen. & ligat ad faciendum ea quæ dicitur: Omne quod non est ex fide, peccatum est. Scilicet contra conscientiam, ait Glossa, ibi: Ergo vt prius. Item si cognouissent, non crucifixissent. Et: Per ignorantiam fecistis. Et ita fuerunt excusabiles vt videtur. Et ad istud respondendum, quòd ex diuina promissione, ex prophetarũ prænuntiatione, & ex scripturarum veritate poterat cognoscere ipsum esse filium Dei. Supra: Scrutamini scripturas: Huic omnes Prophetæ testimonium perhibet. Itè ex operum magnitudine. Supra: Operibus credite. Et idè iudicantes eum esse malefactorẽ, ex malitia & inuidia hoc fecerunt, & sic fuerunt inexcusabiles. Et per hoc ad aliud, quod eorũ conscientia fuit erronea, quod potuerunt scire ex prædictis. Ad aliud respondendum secundum Glossam, vbi supra, quod minores nõ cognouerunt eũ esse, qui promissus erat in lege: maiores vero cognouerunt, sed nõ manifeste esse Deũ, malitia eos excacate & inuidia. Et idè fuerunt rei mortis eius, licet quo ad aliquid, & aliquo modo fuerit ignoratia, quæ tamen ex toto nõ excusauit. Et sequitur indiscreta oblatio Pilati: *Dicit ergo eis Pilatus.* Et hoc dixit, eripi volens, ab eorum odio scilicet, vt ait Chryf. *Et secundum legem vestram iudicate eum,* de qua: Maleficos non patieris viuere. Sed ipse erat benefactor, idè non licebat illis enim interficere: Innocentẽ & iustum non interficies. Idè ibi verificatur illud Iob: *Causa tua quasi impij iudicata est.* Et sequitur eorũ respõsio: *Dixerunt: nobis non licet interficere.* Opponit Aug. quid dicit insana crudelitas: Si malefactor est, licet occidere eum, secundum legem prædictam. Item Stephanum interfecerunt. Et ad istud respondendum secundum August. quòd non licebat eis interficere propter diei festi sanctitatem, quem celebrare inceperant. Vel secundum Chrysof. crucifigere eis non licebat, & hoc ipsi volebant, vt diffament dolosa: dixerunt, quasi non secundum legem nostram peccauit, sed commune est crimẽ, quia volebant dicere, quòd peccauerat contra maiestatem Imperialem, faciens se Regem. Vnde quærit Chrysof. quare duxerunt eum ad Pilatum? Et respondet, quòd multum eorum principatus & potestatis abscessum erat, quia erant sub Romanis & formidabant, ne postea vindictam darent accusati apud Romanos. Hæc

ille. Hoc tamen factum est: *Vt sermo Iesu impleretur, quem dixit.* Tradent eum gentibus ad illudendum, &c. Et sic non solum à Iudæis, sed & à gentibus debebat interfici, ait Chryf. Et patet hic acculantium dolositas, & falsitas, & duplicitas, & iudicis flexibilitas, & timiditas, in cauendo odium accusantium, & tepiditas in diligendo veritatem, & inquirendo quæ faciunt peruertere iudicium sepè: Qui iustificat impium, & qui condemnat iustum, abominabilis est vterq; apud Deum. Et sequitur illa pars, in qua examinatio Christi à Pilato, ibi: *Introiuit, &c.* Et ibi quatuor. Primò inquisitio, de captionis ratione, & Christi respõsio, ibi: *Respondit Iesus.* Tertio, Pilati conclusio, ibi: *Dixit itaq; ei Pilatus.* Quarto, egressio Pilati ad Iudæos, & innocetia Christi testificatio, ibi: *Et cum hoc dixisset ait ergo: Introiuit ergo in pratorium Pilatus, & dixit: Tu es Rex Iudæorum?* Et idè sic interrogat, vt si Christus confiteretur hoc, accusaretur crimine læsæ maiestatis. Et sequitur respõsio Christi: *Respondit Iesus: A temetipso hoc dicis, &c.* Sed cum sciret omnia, ad quid hoc quæsiuit? Et ad hoc respondet Chryf. quòd non ignorans quæsiuit, sed ab ipso accusari volens Iudæos, quasi diceret: Hoc audisti à Iudæis, cuius gratia non restã facis inuestigationem. Et in hoc manifestat Iudæorum malitiam, & iudicis negligentiam. Secundum vero August. Hoc dici voluit, non vt ipse sciret, sed vt scriberetur, quod nos scire voluit. Et sequitur secunda inquisitio Pilati: *Nunquid ego Iudæus sum, &c.* Vt ait Aug. Abstulit à se suspicionem, qua posset putari à semetipso dixisse, illud se à Iudæis audire demonstrans, quasi diceret: non à me dixi, sed à Iudæis accepi. Idè sequitur: *Quid fecisti?* Idem Chryf. dicens, quòd plebem sequitur. Et sequitur respõsio Christi: *Regnum meum non est de hoc mundo,* quasi diceret, secundum Aug. noli timere metu vanissimo, quia regnum meum non est de hoc mundo, nec impeditio dominationem vestram. Venite credendo, nolite scire metuendo. Hæc ille. Vt enim ait Chrysof. quòd formidauerat Pilatus, dissoluit, scilicet ex tyrannide suspicionem. Et idè quasi hoc probans subdit: *Si de hoc mundo esset, &c.* Vt enim ait Chryf. ostendit regni huius, quòd apud nos est, imbecillitatem, quoniam in ministris habet fortitudinem: quòd verò regnum est superius, sufficiens est sibi ipsi. Hæc ille. Sed quæritur, qualiter ait: *Regnum meum non est de hoc mundo?* Vt ait Chryf. hinc hæretici accipientes occasionem, id est, alienum eum esse à conditione mundi. Vnde & ex hoc dicunt, duo esse principia, scilicet bonorum & malorum, & quòd ea quæ in mundo sunt nõ pertinent ad bonum Deum. Et ad istud respondet Chryf. quod sicut ipse ait: non sum de hoc mundo, ita regnum ait non hinc esse: non priuans mundum à sua prouidentia, & præsententia, sed ostendens, quod dixi, non existens humanum neque corruptibile. Hæc ille. Consimiliter exponit Aug. Dixit quidam in prophetia de Deo Patre: Ego cõstitutus sum Rex ab eo super Sion, sed Sion nõ est de hoc mundo. Regnũ eius est hic, sed nõ de hoc mundo: hic enim est habes bonos & malos, sed non hinc, quia peregrinatur à Domino. Vnde regnũ suum dicit, credentes, qui non sunt de hoc mundo. Et in hoc patet Regis maiestas, & regni perenitas, & eiusdem regni ordinabilitas: Regnum enim tuum, regnũ omnium sæculorum, ait Propheta. Et sequitur Pilati conclusio cũ Christi respõsione, ibi: *Ergo rex es tu?* Et potest legi illatiuè, vel interrogatiuè: *Rex es tu?* Et sequitur respõsio Saluatoris: *Tu dicis: quia Rex sum ego,* vt ait Aug. non quia Regem se timuit confiteri, sed, *tu dicis,* ita libratum est, vt neque se Regẽ neget. Rex est enim cuius regnum non est de hoc mundo: neq; Regem talem se esse fateatur, cuius regnũ putetur esse de hoc mundo. Et de hoc in Glossa: *Ego in hoc natus sum,* sicut enim supra: Sicut pater habet vitam in semetipso, sic dedit & filio: nihil aliud ostendere voluit, quàm generationem à patre, ita & in aliis nihil aliud ostendit, vt hic: quasi diceret: Non sum talis qualem suspicaris, sed multo clarior, ait Chrysof. Et ideo sequitur: *Ad hoc veni in mundum*

Matt. 23. b

Act. 25. e

Chryf. hom. 82. in Ioan. post medium tom. 3.

Aug. tract. 114 in Ioan. ante med. tom. 9.

Psal. 34. b Damascen. orth. fid. lib. 4. cap. 23. Rom. 14. d 1 Cor. 2. c Act. 3. c

Ioan. 5. f Act. 10. a Ioan. 10. g

Glossa 1. Cor. 2.

Exod. 22. f

Exod. 23. d Iob 36. c

Aug. tract. 117 in Ioan. ante med. tom. 9. Act. 7. g Aug. ibid. paulo post.

Chryf. hom. 82. in Ioan. post medium tom. 3.

Ibid. post multa.

Matt. 20. c Chryf. ibid.

Prou. 17. a

Chryf. hom. 82. in Ioan. post medium tom. 3.

Aug. tract. 115 in Ioan. prope princ. tom. 9. Ibid. post pauca.

Chryf. hom. 82. in Ioan. post. med. tom. 3.

Aug. tract. 115 in Ioan. ante med. tom. 9.

Chryf. hom. 82. in Ioan. post med. tom. 3. Ibidem.

Ibidem.

Ibidem. Ioan. 17. c

Aug. tract. 115 in Ioan. ante med. tom. 9. Psalm. 2. b

Psalm. 134. c

Aug. ibid. post med.

Ioan. 5. e

Chryf. hom. 82. in Ioan.

mundum

post medium tom. 3.
 Aug. tract. 115. in Iohan. post med. tom. 9.
 Iſa. 55. b
 Iſa. 11. a
 Aug. ibid. Iohan. 14. a
 Iohan. 10. b

 Iohan. 14. a
 Iohan. 5. a

 Iohan. 3. c

 Chryſ. hom. 83. in Iohan. ante med. tom. 3.
 Iohan. 14. a
 Iohan. 1. a
 Aug. tract. 115. in Iohan. post medium tom. 9.

 Iohan. 14. c
 Aug. ibid.

 Luc. 6. d
 1. Pet. 3. c
 Eccl. 8. c
 Mat. 7. g

 Chryſ. hom. 83. in Iohan. ante med. tom. 3.
 Aug. tract. 115. in Iohan. verſ. fin. tom. 9.

 Iohan. 14. d

*mūdum, ut testimonium perhibeant veritati, quasi diceret, ait Auguſt. Ad hanc rem natus ſum, vel ad hoc ut teſtimonium perhibea veritati, qui ſum ipſa veritas: Ecce teſtem populis dedi eum, ducem ac præceptorem gen- tibus. Et: Non ſecundum viſionem oculorum iudicabit, &c. Et quoniam non omnium eſt fides, ſicut continuat Aug. ſequitur: *Omnis qui eſt ex veritate audit*, ſcil. interioribus vocibus, id eſt, obaudit, ait Aug. Eius enim vox eſt: Ego ſum veritas Supra: Sed non omnes obaudiunt veritati, & credunt in veritate. Supra: Nemo venit ad me niſi datum fuerit ei à patre. Et patet ex dictis veritas Saluatoris in reſpondendo, & diſcretionis providētia, ſive cautela, ora aduerſantium obſtruendo, & arti- ficioſitas in docendo, ut electi intelligerent eius reſpō- ſa atque dicta. Quæritur de hoc quod ait: *Veni in mū- dum, ut teſtimonium perhibeam veritati*, qualiter hoc: cum ipſe ſit veritas, ſupra. Videtur quod teſtimonium ſuum non ſit credible, quia ſupra: Si teſtimonium perhibeo de me ipſo, teſtimonium meum non eſt verum: Ergo, &c. Item veritas eſt Supra: Qui male agit, non venit ad lucē: Ergo non indiget aliqua teſtificatione. Et ad iſtud reſpondendum eſt, quod teſtimonij perhibitiō ſit, vel propter obſcuritatem rei teſtificabilis, vel ob dubita- tionem dicentis vel proferentis, vel ob defectum eorū quibus ſit teſtificatione. Primis duobus modis non fuit neceſſaria teſtificatione de veritate, quam loquebatur Chriſtus. Tertio modo fuit neceſſaria, ſcil. ob defectū, & cecitatem eorum, quibus denunciabat veritatem, quia erant tenebræ de ſe. Et ſequitur, *Omnis qui eſt ex veritate, audit vocem meam*. Et per hoc ſuadet eum fieri auditorem eorum, quæ dicuntur, & attrahit eum, ut ait Chryſoſt. Et in hoc etiam eum, id eſt, Pilatum cepit, id eſt, attraxit hiſ breuiſus verbis, ut ſc. ille: *Quid eſt veri- tas?* Quæritur, cum filius Dei ſit veritas, ſupra. Ex quo & per quem omnia. Supra: Omnia per ipſum facta ſūt, videtur quod omnes audiunt vocem Dei. Et ad iſtud reſpondendum ſecundū Aug. quod eſt eſſe ex veritate, dupliciter: vel per creationē, & ſic ſunt omnes ex veritate, quia à Deo creati: vel ex veritate eſſe per gratiā, vel donum collatum. Et ſic loquitur hic. Et de hoc in Gloſſa. Sed obiicitur hic tunc, quod prius eſt audire vocem Dei, quam ſic eſſe ex veritate. Ergo male ordinavit. Et ad iſtud reſpondendum, quod eſt audire vocem Dei dupliciter: vel ad illuminationem credendo intellectu, & amādo affectu: vel eſt audire vocem Dei, adimplendo effectu. Supra: Qui habet mandata mea & ſervat ea. Et ſic loquitur hic. Nam Auguſt. ideo ſub- dit, quia ex veritate eſt, id eſt, quia hoc illi donum ex veritate collatum. Item quæritur, quare Pilatus ex quo quæſiuit, quid erat veritas, non expectavit reſponſio- nem de illa, ex quo quaſi attractus verbis Saluatoris quæſiuit, quid erat illa: Item quare Saluator non ex- preſſit ei, quid erat veritas, cum ipſe: Omnipotenti te tribuē. Et: Parati ad ſatisfactionem omni poſcenti ratio- nem. Item ex quo ſermo eius erat poteſtate plenus, & loquebatur ſicut poteſtate habens, ex quo Pilatus fuit attractus eius verbis, ſi explicaret ei, quid eſſet veri- tas, credidiſſet ut videtur. Et ita ut prius. Et ad primum reſpondendū eſt, ſecundum Chryſoſt. quod Pilatus ad id quod præparabat inſiſtit, ſcil. ad eripiēdum Chriſtū de manu Iudæorum, ſive ab imperiū. Item quoniam hæc interrogatio indigebat tempore, & idēd Pilatus nō ex- pectabat reſponſionem, hæc ille. Secundum Aug. verò ſubito venit ei in mentem ea conſuetudo Iudæorū, quia ſolebat eis vnus dimitti in Paſchate, & idēd non ex- pectavit ut reſponderet ei Ieſus, quid eſſet veritas. Secū- dum Anſelmum non reſpondit ei Saluator, quid eſſet veritas, quia audire veritatem non fuit dignus. Reſpō- ſio autem ad quæſtionem, ſcil. quid ſit ipſa veritas, ha- bita eſt ſupra: quando ait Saluator. Ego ſum veritas. Et ſequitur vltimum: *Et cum hoc dixiſſet: exiuit ad Iudæos: Et ibi duo. Primò innocentie Chriſti teſtificatione. Secū- do, ipſa oblatio Iudæis de dimiſſione Chriſti, & eorum reſponſio, ibi: Eſt autem conſuetudo. Ait ergo: Exiuit**

& dixit eis: Ego nullam inuenio, &c. ut ait Chryſoſto- mus: Intuere quam prudenter ait. Non dixit, quia pec- cavit & dignus eſt donari feſto, ſed primum eum erit- ens à cauſa omnis, ſcilicet pœnæ, & tunc rogat ex ſuperabundanti, & ſi nolent eum, ut innocentem di- mittere, ſaltem ut obnoxium donari tempori, id eſt, fe- ſto paſchali. Et ideo induxit: *Eſt autem conſuetudo*. Si- cut continuat Chryſoſt. & hortando dixit: *Vultis ut dimittam vobis Regem Iudæorum?* Sed quæritur ratio hu- ius conſuetudinis. Item nulla conſuetudo contraria legi diuinæ eſt ſeruanda, ſecundum Auguſt. Sed lex diui- na erat: Maleficos non patieris viuere. Et ad iſtud reſ- pondet Gloſſa, quod quia in Paſchate fuerunt liberati à ſeruitute, idēd in Paſchate fuit eis conſuetudo dimittendi aliquem captiuum. Et miſericordia ſuperexaltat iudicium. Et ſequitur eorum peruerſa reſponſio, ibi: *Clamauerunt*. Et in hoc impetuoſa affectuoſitas ad Chri- ſtum occidendum, quia clamauerunt omnes. Et in hoc eorum ad malignandum vnanimitas. *Nunc hunc, ſcil. innocentem & benefactorem? Sed Barrabam, ſcil. no- centem & malefactorem.* Vnde Chryſoſt. O mentem ſceleſtam! ſimiles ſui petunt ſceleſtum dimitti, inſon- tem cruciari iubent. Et quaſi idem Auguſt. Ideo ſequi- tur: *Erat autem Barrabas latro*: Ut ait Auguſtinus: Vm- bra veritatis tenebatur à Iudæis, & mirabili diſpen- ſatione diuinæ providentiæ per homines fallaces, veri- tas umbræ implebatur. Hæc ille. Et patet hic filij Dei incogitabilis bonitas, & dignatina pietas, & patientiæ longanimitas: quod ſuſtinuit, ſcilicet poſtponi latroni, cum eſſet creator & auctor omnis creaturæ, dator & conſervator vitæ, & collator omnis beneficiæ: ſu- ſtinuit tamen quod ab illis, quibus dabat vitam: ablato- ritæ ab alijs præligeretur: Cum iniquis reputatus eſt. Immo in hoc poſtpoſitus: myſterium tamen eſt iuxta Gloſſam: Barrabas interpretatur filius magiſtri, vel fi- lius patris, id eſt, diaboli, & ita illi qui erant ex patre diabolo. Supra: Vos ex patre diabolo eſtis, filium eiuf- dem diaboli præelegerunt, & auctorem vitæ interfici voluerunt Morte turpiſſima condemnemus illum, &c. Myſterium vero prædictorum, ſcil. eius quod ait: *Re- gnium meum non eſt de hoc mūdo*: Patet in collatione præ- dicabili. De hoc vero, quod ſequitur: *In hoc natus ſum*, ſcil. quod ſum Rex, patet ſupra, ubi dicitur Eccleſiæ: *Veni tibi Rex tuus*. Ad quid autem venit in mun- dum, & qualiter perhibuit teſtimonium veritati, patet in collatione prædicabili.

C A P V T XIX.

*T*unc ergo apprehendit Pilatus Ieſum. Narrata ſupe- rius examinatione Chriſti à Pilato, & narratis Chriſti reſponſis: hic narratur de niſu & ſtudio Pilati ad eius liberationem. Et hoc in tres. Primò, de niſu ſuo ad eius liberationem iudicio ſeueritatis. Secundo, de eius niſu ad ſuam liberationem oſtenſione inno- centiæ Chriſti, & puritatis, ibi: *Dixit eis*. Tertio, de ni- ſu ſuo ad ipſum liberandum iudicio æquitatis, ibi: *Di- xit eis*. In prima tria. Primo, Chriſti flagellatio ad miti- gationem malitiæ Iudæorum. Secundo, flagellati oſten- ſio ipſis Iudæis cum teſtificatione innocentie: *Exiuit iterum Pilatus*. Tertio, Iudæorum induratio & mali- gnatio, ibi: *Cum ergo vidiſſent*. Ait ergo: *Tunc ergo apprehendit Pilatus Ieſum, & flagellavit*. Sed quæritur, ex quo Pilatus nitebatur eum liberare? ad quid eū flagellavit? & ad quid permiſit, milites ei illudere? Et ad iſtud reſ- pōdet Aug. Non ob aliud hoc feciſſe credendum eſt, niſi ut illius iniurijs Iudæi ſatiati, ſufficere ſibi existi- marent, & vſque ad eius mortem ſequere deſiſterent. Et per hoc ad aliud. Vnde Auguſt. Idem præſes cohortē ſuam permiſit facere quæ fecerunt. Idem Chryſoſto- mus: Flagellavit, inquit, eum Pilatus fortaliſis abſoluere volens, & mitigare Iudaicum zelum, & fieri quæ facta ſunt, conſeſſit, ut eorum molliret iram. Et idēd ſequi-

Chryſ. hom. 83. in Iohan. ante med. tom. 9.
 Ibidem.
 Exod. 22. c
 Exod. 12. g

 Chryſ. hom. 83. in Iohan. ante med. tom. 3.
 Aug. tract. 115. in Iohan. prop. finem tom. 9.
 Ibidem.
 Iſa. 53. d
 Iohan. 8. f
 Sap. 2. d
 Iohan. 12. e

 Continua- tio.
 Diuiſio.
 Aug. tract. 116. in Iohan. prop. princ. tom. 9.
 Ibidem.
 Chryſ. hom. 83. in Iohan. ante med. tom. 3.

tur: Et milites plectentes coronam de spinis, id est, iuncis marinis acutis, & pungitiuis ad modum spinarum: Et Vestem purpuream circumdederunt ei: Et hoc irrisorie: purpura enim Regum est. Et hanc vocat Matthæus chlamydem coccineam. Et dicebant: Aue Rex Iudeorum, quod dicebant exprobrando, siue irridendo: Et dabant ei alapas, affligendo. Sed quæritur qualiter milites hoc faciebant, cum essent gentiles? Et ad hoc respondet Chryostomus quod si non iniunctio principis erat, sed permissio, ad gratiam Iudaicam hoc faciebant, & pecuniarum gratia gratificantes omnia audebant. Hæc ille, de his. Dixerunt genu flexo, &c Et in huius memoriam, quando oratur in parafceue pro Iudæis, non flectimus genua. Quæritur, qualiter narrat hic de ista illusione, secundum seriè historiae. Matthæus vero & Marcus per recapitulationem. Vnde Aug. Oportet, inquit, Matthæum, & Marcū dicere, recapitulando illud commemorasse: non quod unum factum sit cum eum Pilatus iam crucifigendum tradidisset. Et sequitur secundum, scilicet, flagellati ostensio: Exiit Pilatus & dixit: Ecce adduco eum, scilicet, flagellatum non propter culpam. Ideo sequitur: Nullam in eo causam inuenio, scilicet, mortis. Exiit ergo Iesus portans coronam, ut ait August. Si Regi inuidetis, iam parce te, quia deiectum videtis, flagellatus est, feruet ignominia, frigeat invidia. Hæc ille. Et sequitur tertium: Cum ergo v. dissent eum Pontifices, qui amplius persequerentur: Clamabant. Et in hoc malignandi affectuositas, & impetuositatis: Crucifige, crucifige, eum. Et in hoc ignominiosum tonnentis appetibilitas. Et duplicant, in quo affectionis intentio signatur: Morte turpissima condemnemus eum. Et in his omnibus patet admiranda dignatio filij Dei in sustinendo prædictas illusiones, & opprobria. Patet etiã stupenda eius patientia. Vnde Chryf. Tot & talibus sientibus, ipse stabat silens: tu vero non solum audi hoc, sed continuo in mente habes, & Regem orbis terrarum, & angelorum contumeliam patientem à militibus per verba, per res, & omnia ferentem silentio imitare per opera ipsa. Hæc ille. Et nota hic, sicut Aug. Christus fuit flagellatus, spinis coronatus, ludibriosa veste amictus, amarum conuitus illusus, alapis cæsus. Hæc ille. Et hæc sustinuit filius Dei ad deletionem peccati culpæ generis humani, & ad satisfactionem pro illa. Flagellatus enim fuit ad satisfactionem pro deliciis & lasciuia, de qua lasciuia: Vbi que relinquamus signa lætitiæ nostræ. Sed ipse à doloribus à inuenture, ut ait Propheta: Vidimus eum virum dolorum. Item ipse coronatus spinea corona ad satisfactionem pro elatione humanæ superbiæ, de qua: Væ coronæ superbiæ. Sed de ipso in figura: Videt, Regem Salomonem in diademate quo coronauit eum mater sua: scilicet, synagoga. Item culpa generis humani fuit in pomposa iactantia in vestibus. Vnde dines epulo induebatur purpura & bysso: qui fuit figura synagogæ: Non sustinuit hic Saluator illusionem in veste purpurea, ad satisfactionem pro vitiosa pompa prædicta, propter quod potest dici de eo illud: Quare rubrum est vestimentum tuum? Et hoc signatum in tunica Ioseph tincta in sanguine hædi. Item generis humani peccatum fuit peruersitate & falsitate verbi. Vnde & mulier suavit viro edere de ligno vetito, & vterque se excusauit. Et idem filius Dei sustinuit hic, & opprobria in verbis & contumelias: Dedit contra me vocem. Et in Psalmo: Aperuit super me os suum. Item peccatum generis humani fuit in delectationibus carnis: gustauit enim de ligno vetito. Vnde & filius Dei sustinuit hic alapas in corpore. Corpus meum dedi percutientibus. Et: Quasi agnus coram tondente: Saturabitur opprobriis. Et sic, ut August. ait: Martyres confortabuntur ad omnia, quæ persecutores libuisset facere, perferenda. Et sequitur secunda pars principalis, vbi de nisu Pilati ad liberandum eum studio benignitatis. Dixit ei Pilatus: Accipite eum: Et in illa parte sic procedit. Primo, innocentie Christi testificatio, & Iudæorum responsio. Secundo, à Pilato Christi inquitio,

& cum Christo mutua collatio, ibi: Cum ergo audisset Pilatus. Tertio, studij Pilati ad ipsum liberandum specificatio, & Iudæorum comminatio, ibi: Et exinde querebat. Et hoc est, quod ait: Dixit eis Pilatus: accipite eum vos & crucifigite. Et in hoc Pilati deictu & defectio: ut ait Chrysof. Videns Pilatus inaniter omnia fieri, sic ait: priora enim flagella, scilicet propter eorum insaniam concessit. Vnde & excusans ait: Non inuenio causam: Qui peccatum non fecit, &c. Sed canes scilicet Iudæos nihil horum in verecundiam conuertit, ait Chrysof. Ideo responderunt Iudæi: Non habemus legem, & secundum legem debet mori: Qui blasphemauerit morte morietur. Et supra: De bono opere non lapidamus te, sed cum his homo, facis te ipsum Deum. Sed, ut ait Chrysof. ea quæ filij Dei, agentem, dicere seipsum esse filium Dei, non est crimen, sicut Christus faciebat, supra: Operibus credite: Non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo, &c. Et sequitur tertia particula: Cum ergo audisset Pilatus, &c. ingressus est pratorium. Vt enim ait Chrysof. formidauit ne verum esset, quod dicebatur: idem non ultra interrogat eum quid fecisti? Sed dixit ad Iesum: Vnde es tu? Timore concussus scilicet ne esset filius Dei, scrutationem facit scilicet de origine, ait Chrysof. Iesus autem responsum non dedit ei. Sed quæritur, quare hoc? cum dicatur Responde stulto. Et ad hoc respondet Chrysof. quod supra audiuit Pilatus: Ego in hoc natus sum: & regnum meum non est de hoc mundo: idem iterato non respondit ei. Et in hoc impletum est illud: Quasi agnus coram tondente obmutescet. Et de hoc Augustinus. Ad hoc data est similitudo, ut in suo silentio, non reus, sed innocens haberetur. Vnde & Christus tacuit coram Herode, & coram Pilato hic, ut impleretur illud. Ex ore altissimi non egredientur bona vel mala. Vnde hic siluit Christus, ostendens iudicis iniustam trepidationem & tepiditatem. In Luca coram Herode siluit, declinans proprias laudes. Et subditur: Dicit ei Pilatus: Mihi non loqueris? ut ait Chryf. Quia siluit, ait Pilatus: Nescis quia potestatem habeo crucifigere te? Et in hoc seipsum condennauit, ait Chrysof. Si enim talem habuit potestatem, cuius gratia nullam causam inueniens non absoluit aduersum seipsum enuntiationem protulit. Hæc ille. Et sequitur responsio Christi: Non haberes potestatem nisi tibi datum esset de super. Vt ait Chryf. submittens eius sensum & tumorem, hoc ait: Quia non est potestas nisi à Deo. Sed quæritur, qualiter fuit data potestas de super talis? quia qui dat furioso gladium, quo occidat innocentem, imputandum est danti: Ergo danti potestatem malis ad malignandum, est imputandum malum ei, qui dat illam. Item ex hoc videtur, quod non sit diuina prouidentia in mundo, ex quo malis contingunt prospera, & bonis aduersa: Sicut tangit Boëtius: Item ut ait Dionysius: Ordo diuinæ bonitatis est, quod à summis, in media, & à mediis in infima descendat: Ergo non debet esse potestas data per malos, supra bonos. Item: Regnauerunt & non ex me: Ergo talibus non est potestas data de super. Et ad istud respondendum est, secundum Augustinum dicentem: Iniustum non est, ut improbitas accipientibus nocendi potestatem, & bonorum patientia probetur, & malorum iniquitas puniatur: Iob enim probatus, ut iustus appareret: Petrus tentatus, ne de se præsumeret: Paulus colaphizatus, ne se extolleret. Et ibi bene de hoc, Et idem Augustinus: Bonis nihil nocent mali, quia hoc eis auferunt, quod non diligunt: nam quod diligunt, & vnde beati sunt, nemo potest eis auferre. Hæc ille: Qui regnare facit hypocritam, propter peccata populi. Ibi Gregorius de hoc. Vnde in potestate sunt duo à Deo data scilicet, potestatis collatio, & officij executio. Primum est à Deo, a quo collata potestas. Secundum, est ab ipso homine, & sic deuiat & errat. Et hoc est ab homine difformante se à diuina potestate. Et per hoc ad aliud, quando dicitur: Regnauerunt & non ex me. Hoc dicitur ratione abusionis ip-

sius

Mat. 27. c

Chryf. ibid.

Mat. 27. c

us Ec

6 sic.

Aug. de cō

ord. Euang.

lib. 3. cap. 9

in mediū

m. 4.

Aug. tract.

6 in Ioan.

ante med.

m. 9.

bidem.

Sap. 2. d

Chryf. hom.

83. in Ioan.

ante med.

rom. 3.

Aug. tract.

116. in Ioan.

ante med.

rom. 9.

Sap. 2. b

Isa. 53. a

Isa. 28. a

Cant. 3. d

Luc. 16. c

Isa. 63. a

Gen. 37. a

Gen. 3. b

Ier. 12. b

Psal. 21. b

Gen. 3. a

Isa. 50. c

Isa. 53. c

Thre. 3. d

Aug. tract.

116. in Ioan.

propè princ.

rom. 9.

Chryf. hom.

83. in Ioan.

ante med.

rom. 3.

1. Pet. 2. d

Chryf. ibid.

Leu. 24. c

Ioan. 10. f

Chryf. ibid.

Ioan. 10. g

Phil. 2. a

Chryf. ibid.

ost pauca.

Ibidem

pro 26. a

Chryf. ibid.

Ioan. 18. g

Isa. 53. c

Chryf. hom.

116. in Ioan

post medium

rom. 3.

Luc. 23. b

Thre. 3. c

Chryf. hom.

83. in Ioan.

ante med.

rom. 3.

Ibidem.

Ibidem.

Rom. 13. a

Boët. de con-

sol. Philos.

lib. 4. prof. 1.

Dion. cap. 4.

de diu. no-

min.

Ose. 8. a

August. de

nat. hom. c.

32. rom. 6.

Idem de ago-

ne Christi,

c. 7. propè fin.

10. 3.

Iob 34. d

Greg. Mor.

lib. 25. c. 14.

Ose. 8. a

Greg. ib. d. cap. 16. post medium.

Aug. tract. 116. in Ioan. ante med. tom. 3.

Ibidem. paulo post.

Ibid. post pauca.

Aug. de Ciuit. Dei. lib. 15. cap. 4. in princ. tom. 5.

Chryf. hom. 83. in Ioan. post med. tom. 3. Tribunal quid. Iſid. Ety. lib. 15. c. 4. post med.

Aug. tract. 117. in Ioan. ante med. tom. 9. Exod. 16. e. Matt. 27. e.

Mar. 15. e. Aug. tract. 117. in Ioan. prop. princ. 10. 9.

Iob 36. e.

Chryf. hom. 83. in Ioan. post med. tom. 3.

Ibidem. paulo post. Aug. tract. 116. in Ioan. post med. tom. 9. Chryf. hom.

fius potestatis, secundum Gregorium, vbi illud exponit. Et in hoc abstulit tumorem, & superbiam Pilato, quando ait: *Non haberes potestatem, nisi data tibi esset desuper.* Sed quia tradiderunt Christum Iudæi inuidendo, Pilatus vero tradidit eum metuendo, vt ait Aug. idem sequitur: *Qui tradidit me tibi, maius peccatum habet.* Et sequitur tertia particula, in qua nifus, vel studium Pilati ad eum liberandum: *Exinde querebat Pilatus vt dimitteret eum,* id est, ex hac causa, ne hoc peccatum faceret, vt ait Aug. Et est in Glossa. Et sequitur Iudæorum malitia, & lagacitas: *Iudæi autem clamabant: si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris.* Vt enim August. maiorē tumorem putauerunt se ingerere Pilato, terrendo de Cæsare, vt occideret Christum: quoniam quando dixerunt: *Secundum legem debet mori.* Et subdunt rationem: *Omnis qui se Regem facit, contradicit Cæsari,* quia Cæsar volebat esse Rex omnium. Vt enim ait August. Terrena ciuitas habet bonum suum. Et quoniam non est tale bonum, vt nullas angustias faceret amatoribus suis, idem ciuitas ipsa aduersus seipsam diuiditur litigando, bellando, atque pugnando: & propter hoc vnus, qui vult dominari in ea, libidinosè non sustinet socium. Et ibi Aug. bene de hoc. Et sequitur illa pars, in qua de studio Pilati ad liberandum Christum, iudicio seueritatis & discussionis: *Pilatus ergo cum audisset.* Et ibi tria. Primò, Christi iudicandi in medio oblatio siue allatio, cum descriptione loci & temporis. Secundò, Iudæorū impia petitio, ibi: *Clamabant.* Tertio, Christi eiusdem à Pilato impia traditio, ibi: *Tunc ergo.* Ait ergò: *Pilatus cum audisset,* vt ait Chrysoſt. Exiit Pilatus scrutaturus rem, & hoc ostendit quod sequitur: *Sedit pro tribunali,* id est, pro iudice, in sede iudiciali. Tribunal enim sedes est iudicis, thronus vel solum est Regum cathedra doctorum propriè. Vnde Isidorus: Tribunal enim dictum, eo quod inde tribuantur præcepta viuendi: *In loco qui dicitur Licostrophos,* quod interpretatur iudicium vel iudiciale. *Hebraicè autè golgotha.* Quod interpretatur varietas pavimenti vel collis, siue sublimitas, secundum Glossam. Fortè enim erat locus eminens, ornatus pavimento. Et in hoc descriptio loci. *Erat autem parasceue Pasche.* Dicitur enim parasceue, paratio cœnæ, vel paratio Paschæ, id est, dies præparationis necessariorum pro sabbato, in quo non licebat parare. Vnde August. Parasceue latine præparatio est: quod illo die colligebant pro duobus diebus. Parasceue, inquam, Paschæ, id est, sabbati azymorū: quod hic sumitur pro Paschate: *Erat hora quasi sexta.* Et in hoc descriptio tēporis. Sed queritur, qualiter ait: *Hora sexta,* quia dicitur, quod tenebræ factæ sunt ab hora sexta, vsque ad horam nonam: Ergo hora sexta fuit passus, non iudicatus. Item dicitur, quod erat, quasi hora tertia. Et ad istud respōdet Aug. diffusè, quod hora tertia erat, quando crucifixus linguis Iudæorum: hora vero sexta, quando crucifixus manibus militum. Illa enim hora, qua à militibus crucifixus est, quasi sexta iam cœperat. Et de hoc August. multum. Et est in Glossa pro parte. Et ex hoc est, quod in huius memoriā dicitur missa inter tertiam & sextā. Et si dicatur missa mane, secundum quosdam, feria debet dici ante. Et patet hoc, quod Deus iudex iustus iudicatus est in loco iudicij non iusti, sed iniqui: *Causa tua quasi impij iudicata est, causam iudiciumque recipies.* Et sequitur: *Dicit Iudæis: Ecce Rex vester.* Existimans eos Pilatus mouendos, scil. in misericordiā, nullam faciens serutationem tradidit eum, sc. offerendo ait Chryf. Sed illi indurati in malitia: *Clamabant: Tolle, tolle crucifige.* Geminatio enim notat intentionem malitiæ eorum in affectu, morte contumeliosa volentes eum occidere, vt dictum est: erat enim mors exprobrabilissima, ait Chryf. Supra: *Dixitque Pilatus: Regem vestrum crucifigam?* Volēs enim eorum ignominia eos frangere, id est, flecti à malitia hoc ait, ait Aug. *Responderunt autè Pontifices,* qui instigabant plebem ad prædicta, vt ait Chryf. Plebs inordinata & corrupta à principibus, sic clamabat: *Non habemus Regem nisi Cæsarem.* Vt enim ait

Chryf. volentes semetipsos submiserunt supplicio, scil. seruituti Cæsaris & Romanorum: & propterea Dominus eos tradidit & dimisit eorum, id est, Romanorum seruituti eos incidere. Et sequitur filij Dei à Pilato traditio: *Tunc ergo tradidit eis illum,* sc. ductus timore, vt dictum est: *Ut crucifigeretur.* Sed queritur, quare non ait, vt crucifigeretur? Et ad istud respondet Aug. quod idem sic loquitur, vt scil. crucifigeretur iudicio à potestate præsidis, vt eos crimine implicaret, à quo alieni esse conabantur. Non enim hoc faceret Pilatus, nisi, vt id quod eos cupere cernebat impleteret. Hæc ille. Et patet hic Iudæorū malitia in accusando ex inuidia. Patet etiā iudicis iniustitia, qui timore induct⁹ tradidit Christū innocentē Iudæis ad occidendū. Patet militū auaritia, qui pecuniarū gratiā omnia audebāt, vt ait Chryf. supra de hoc: *Tradidit eis Iesum flagellatū.* Et: *Audiuit Pilatus fieri eorū petitionē.* Et patet, quod Pilatus hic gerit typū iudicum impiorū, qui timore peruertūt iudicū iustorum. Vt enim dicitur, quatuor modis iudiciū peruertitur: timore, odio, amore, cupiditate. Et sequitur illa pars principalis, in qua filij Dei condemnati ad mortē addiçtio. Et illa pars in duas partes. Primo, de sua adductione ad locū passionis, & de ipsa crucifixione. Secundo, de ipsa morte, siue de Spiritus emissione, ibi: *Sciens Iesum.* In prima quatuor. Primò, præmittitur ipsa adductio ad locū passionis, & ipsa crucifixio. Secundo, tituli triūphalis descriptio, ibi: *Scriptis autè titulū.* Tertio crucifigētū auaritia, siue cupido, ibi: *Milites ergo.* Quarto, assistentiū cruci specificatio, eorundē à Christo eruditio, ibi: *Stabant* Ait ergo: *Suscceperunt Iesum & eduxerunt eum, & baiulans sibi crucē exiuit.* Vt enim ait Chryf. imposuerunt ei crucē, vt condemnato: Etenim lignum sanctæ crucis, vt prophanum vitabant, & huius typus præcessit in Isaac. Etenim trophæū exiuit portans crucem eius aduersus mortis tyrannidē. Et sicut victores, ita & ipse in humerū portauit victoriæ notam, id est, signū, & sua mente hoc agebant Iudæi Hæc ille: Cuius principatus super humerū eius. Et: *Dabo clauē domus David super humerū eius: Exiuit in eum, qui dicitur Caluaria locum.* Secundum Papiam sic dictus est, quia in eo damnati capite cruciabantur. Caluaria enim dicitur ab ossibus caluis, dicta secundum defectionem secundum Isidorum. Dicitur enim os capitis à carne nudatum. Et vt ait Aug. Ibat in locum, vbi erat crucifigendus, portans crucem suam Grande spectaculum: sed si spectat impietas, grande ludibrium: si pietas, grande mysteriū, si spectet impietas, grande ignominie documentū. Et ibi de hoc. Et in Glossa pro parte. Vt enim ait Chryf. Quidam aiunt illic esse Adam & mortuum, & sepultū: *Vbi crucifixerunt eum.* Et in hoc genere mortis ignominiositas & grauitas, vt dictū est supra: *Et alios duos,* scil. latrones, vt impleteretur illud: *Cum iniquis reputatus est.* et ex his duobus saluatus est vnus, quod non parū contulit ad gloriam Christi: Nam latronem in cruce transmutare, & in paradysum inducere, non fuit minus quam petras concutere, ait Chryf. Sed queritur de hoc, quod ait: quod Christus exiuit baiulans crucem nam, dicitur: *Cum ducerent eum, apprehenderunt Simonem, & imposuerunt illi crucem.* Et ad hoc respondet, quod primò portauit Christus crucē, secundo Simon portauit eam, & Simone portante crucem, sequebatur eum turba multa mulierum quæ plangebāt, pro vt dicitur. Et patet hic mysterium, quod Christus fuit crucifixus in medio duorum latronū, per quos figurantur duo populi: Omnes enim peccauerunt, & egēt gratia Dei. Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt. Et pro his saluandis Christus est passus, ad cuius dexteram erant prædestinati, & saluandi: ad sinistram vero damnandi. Et nota quod Christus legitur semper esse in medio, quia ipse est veritas, & semper in rectitudine ipse enim fuit in medio animalium: Posuit eum in præsepio. Vnde: In medio duorum animalium, secundum aliam literam. Et hoc vt doceret nos imitari suam paupertatem. Item legitur, quod fuit in medio do-

83. in Ioan. post med. tom. 3.

Aug. tract. 116. in Ioan. vers. fin. 10. 9.

Chryf. hom. 83. in Ioan. ante med. tom. 3. Mat. 27. a. Luc. 23. b. 11. quest. 3. quatuor modis.

Chryf. hom. 84. in Ioan. prop. finem tom. 3. Gen. 22. b.

Iſa. 9. a. Iſa. 22. d.

Iſid. etym. lib. 11. c. 1. Aug. tract. 117. in Ioan. ante med. tom. 9. Chryf. hom. 84. in Ioan. ante med. Luc. 23. a. Iſa. 53. c.

Chryf. ibid. post pauca. Luc. 23. b.

Luc. 23. a.

Rom. 3. e.

Luc. 2. a. Abac. 3. d. Ex inter-

ctorum

pretat. 72.

Luc. 2. a

Ioan. 1. d

Mat. 3. c

Ioan. 20. e

Mat. 25. a

Ecc. 10. e

Ber. de consi.
de. lib. 2.
post medium
Ecc. 8. dAug. tract.
117. in Ioan.
post med.
tom. 9.
Ibidem.Chryf. hom.
84. in Ioan.
ante med.
tom. 3.

Ibidem.

Aug. tract.
117 in Ioan.
post medium
tom. 9.Chryf. hom.
84. in Ioan.
tom. 3.Aug. tract.
117. in Ioan.
post med.
tom. 9.
Ibidem.Ibidem.
Psal. 2. b
Rom. 2. cChryf. hom.
83. in Ioan.
ante med.
tom. 3.

Aug. tract.

torum, audiens, & interrogans, vt doceret nos appetere suam sapientiam, & veritatē. Item legitur, quod fuit medius discipulorū illorum, quibus loquebatur, supra: Medius vestrum stetit, quem vos nescitis, vt doceret nos imitari suam humilitatem. Item legitur, quod est in medio semper congregatorum in nomine suo: Vbi duo vel tres erunt congregati, ibi ero in medio eorum, vt doceret nos imitari suam charitatē. Item legitur, quod stetit in medio discipulorū annuntians eis pacem, & se ostendens eis ad eorum cōsolationem, vt doceat nos imitari suam beneficam largitatem, & pacificam conuersationē. Item legitur, quod fuit passus in medio latronum, docens nos imitari suā patientiā longanimitatem. Item legitur, quod erit in medio iudicandorum positurus agnos à dextris, & hædos à sinistris: docens nos imitari suam iustitiā, & veritatem. De ipso enim dicitur: In medio fratrum rector illorum in honore. Ad imitationem ergo illius in medio semper simus, id est, in virtute. Vt enim ait Bernardus Tene medium, si nō vis perdere modum, locus medius tutus est: Medium enim sedes modi est. Et ibi bene de hoc: Iechonias in medio. Ibi Andreas: Principantium solet esse locus medius, secundum illud Poetę:

Et celsus medio est aspectus in agmine Caesar.

Et sequitur illa pars, in qua dignitatis filij Dei descriptio, & tituli triumphalis eiusdem. Et ibi tria. Primo, ipsa descriptio. Secundo, Iudæorū dissuasio, ibi: Dicebat. Tertio, Pilati responsio, ibi: Respondit Pilatus. Ait ergo: Scripsit autem titulum Pilatus. Vt enim ait August. Hoc fuit per vim diuinę operationis, nam occulta vox quędam Pilato, & si dici potest, clamoso silentio personabat. Et ideo exclamat August. O ineffabilem vim diuinę operationis! etiam in cordibus ignorantium, &c.

Et posuit super crucem. De scriptura istius tituli, & de ligno crucis, Magister in historiis multum. Et decēs fuit quod ita scriberetur, prout ait Chrysof. Tres enim erant cruce: vt ergo non ignoraretur Domini crux, à titulo manifesta omnibus facta est, quia cruce latronū non habebant titulos. Et hoc fuit ad ostendendam Iudæorum turpem occasionē, & quod inuidebant Christo crucifixo. Vt ait idem Chryf. Et hoc lēdebat eos. Ideo sequitur: *Hęc ergo titulum legerunt,* quia erat scriptus tribus linguis, quę eminebant, prout dicitur in Glossa. Et ideo ab Augustino: Iudæi eminebant in lege Dei, & sic in sanctimonia, Græci in sapientia, Latini siue Romani in potentia. Et ideo: *Dicebant Pontifices: Noli scribere Rex Iudæorum.* Ne notaretur excellentia, sed à parte Christi petulantia siue crimen petulantię, ait Chrysof. Et de hoc August. Si corrumpi non potest, quod dicit Pilatus: minus potest corrumpi, quod dicit veritas, scilicet quod ipse erat Rex, non solum Iudæorum, sed omnium, supra proximo: In hoc natus sum, sc. quod sum Rex. Sed quæratur, ex quo scripsit Pilatus, per vim diuinę operationis, vt dictum est ab Augustino, cum ipse esset Rex omnium, tam Iudæorum, quam gentium, videtur quod sic debuisset scribi ad istud respondendum secundum August. quod ipse erat Rex omnium gentium, in Psalmo: Postula à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam. Et hic dicuntur Iudæi, quorum circumcisio cordis in spiritu non in litera. Et subditur constantia Pilati: *Dixit Pilatus: Quod scripsi, scripsi.* Quasi diceret, quod scripsi velociter, scripsi indebiliter: Nō enim Pilatus est cōuersus, sed in priori mēte stetit, ait Chrysof. Vbi enim fuit scriptus titulus, Magister in historiis, quod crux non habebat super lignum transuersum aliquod habens formam Thau. Sed Pilatus superposuit cauillam, & tabulam affixam ei, & in tabula erat titulus. Et ibi de diuersis linguis, quę dicuntur esse in cruce, & de aliis, quę possunt adduci hic, & de isto titulo in collatione prædicabili. Et sequitur illa pars, in qua narratur militum cupido, siue cupiditas: *Milites autem acceperunt vestimenta, &c. Et fecerunt quatuor partes.* Et secundum hoc patet, quod fuerunt quatuor milites secundum August. *Et similiter acce-*

perunt tunicam, sicut continuat Aug. vt de ceteris vestimentis nullam miserunt sortem, sed de tunica, quā simul acceperunt, sed non simul diuiserunt, ait Aug. Et in hoc completa est prophetia, ait Chrysof. in Psalmo: Super vestem meam miserunt sortem. De nullo autem aliorum, vel vestimentis eorum fuit hoc scriptum, vt videas prophetias completas, ait ibidem Chrysof. Et quasi reddens rationem, quare non diuiserunt tunicā, subdit: *Erat autem tunica inconsutilis.* Et de hoc in historiis Magister, quod erat raticulato opere facta, &c. Inconsutilis ergo non acu consuta, sed sic contexta. Et de hac Chrysof. vbi supra. Quod quidam allegoriam per id ostendi aiunt, quoniam non simpliciter homo erat, qui crucifixus est, sed & de hoc diuinitatem habebat. Quidam vero ipsam speciem tunicę, aut Euangelistam historicē designare, quia in Palæstina duos panos committentes, id est, vnientes, ita substraxerūt indumenta. Ostendens autem Ioannes, quoniam talis erat tunica ex his, quę desuper subtexta, sic ait. Hoc autem mihi videtur dicere ænigmaticē, insinuans vtilitatem vestimentorum: & quoniam quemadmodū in aliis vniuersis, ita & in stola paruum dedit nobis schema, id est figuram. Hęc Chryf. Secundū ipsum ergo tunica erat de vili genere vestimenti Palæstinę. Et per hoc patet falsitas opinionis eorum, qui dicunt, quod fuit, de serico: falsitas patet, quia si fuisset de serico, non imposuissent ei chlamydem de serico pro illusione. Item si fuisset magni pretij, non fuissent sortiti de ea, sed venditioni exposuissent, & ideo pretium diuisissent. Ideo sequitur: *Dixerunt: non scindamus eam, vt scriptura impleteretur.* In Psalmo: Partiti sunt vestimenta mea, alia scilicet à tunica: *Et super vestem meam,* id est, tunicam: *Miserunt sortem.* Et ad exaggerandum subdit: *Et milites quidem hoc fecerunt.* Sicut enim creditur stipendiarij erant: Vnde Chryf. supra: Gratia pecuniarum omnia audebant, & ideo super vile vestimentum sortiti sunt. Mysteriū autem huius patet ab Augustino, & est pro parte in Glossa: Quadripartita vestis Christi fuit figura Ecclesię, quę consistit in quatuor partibus mundi. Vnde & credentes sunt vestimentum Christi, vt ait Gregorius exponēs illud: Speciosis induere vestibus. Et exponēs illud eiusdem: Scidit vestimenta sua. Hęc vestimenta mali scindunt, sed tamen tunicam, id est, ipsam charitatem, quę supereminet, quia est altior via: Nemo malus potest scindere: ipsa enim est inconsutilis, ne aliquando dissuatur. Et ad vnum peruenit, quia omnes in vnum colligit, ait Augustin. Super omnia habere charitatem, quod est vinculū perfectionis. Vt enim ait Gregorius. Charitas est vestis nuptialis, & hęc manet indiuisa in Ecclesia, supra: Vt sint cōsummati in vnum. Et ibi bene de hoc: Solliciti seruate vnitatē Spiritus in vinculo pacis. Et hęc est inconsutilis, quia non opere humano, sed diuino contexta. Ipsa enim textitur ex duobus præceptis, scilicet dilectione Dei, & proximi, vt ait Gregorius, vt dilectio Dei sit ad modum staminis, & dilectio proximi ad modū subtegminis: Fecerunt tunicas byssinas opere textili. In figura: Anna vxor eius ibat quotidie ad opus texturini: Stragulatā vestem fecit sibi. Sed quæratur de hoc, quod ait: *Milites hoc fecerunt,* sc. crucifixerunt, & vestimenta diuiserunt. Ergo plus fuit eis impudandum de morte Christi, quam Iudæis. Et ad istud respondet Aug. quod milites crucifixerunt, sed si voluntates, si insidias, si opera, si traditionem, si extorquentes clamores Iudæorum cogitemus, ipsi magis crucifixerūt Iesum Hęc Aug. Milites ergo peccauerunt opere, illi Iudæi modis dictis. De vestimentis autē Christi alij Euangelistę breuius loquuntur, quam Ioannes, ait August. De mysterio autem partium crucis in nobis August. bene, quod crux fuit lata in ligno transuerso, & signat bona opera: in latitudine charitas. Longitudo signat perseuerentiā vsq; in finē. Altitudo in cacumine rectam intentionem, quod omnia debent fieri propter altitudinē præmiorum. Profundum verū signat gratiam Dei, ex qua vniuersa procedunt. Signat autem

118. in Ioan.
ante med.
tom. 9.
Ibidem.
Ibidem.
Chryf. hom.
84. in Ioan.
ante med.
tom. 3.
Psal. 21. a
Chryf. ibid.
Ibidem.

Psal. 21. a

Chryf. hom.
82. in Ioan.
ante med.
tom. 3.Aug. tract.
118. in Ioan.
post med.
tom. 9.Gregor. Mor.
lib. 2. c. 7.
ante med.Iob 40. a
Greg. Mor.
lib. 2. cap. 22.
& 27.

Iob. 1. d

1. Cor. 13. c

Coloss. 3. c

Gregor. in

Euag. ho. 38.

ante med.

Ioan. 17. b

Eph. 4. a

Greg. ibid.

post pauca.

Exo. 39. b

Iob 2. d

Pro. vlt. a

Aug. tract.
118. in Ioan.
ante med.
tom. 9.

Ibidem.

ante med.

Ibidem.

post med.

Gal. 3. c
 Apoc. 7. d
 Ibidem.
 Luc. 2. b
 Ioan. 11. c
 Ioan. 12. a
 Job 19. c
 Cant. 7. d
 Aug. de Ci-
 uit. Dei lib.
 14. cap. 9.
 tom. 5.
 Damas. or-
 tho fid. lib.
 4. cap. 15.
 propè finem
 Gregor. in
 Euang. ho. 3.
 ante med.
 Luc. 2. e
 Aug. ep. 59.
 ad Paulin.
 post. med.
 tom. 2.
 Ioan. 13. e
 Aug. contra
 Faust. lib. 11.
 cap. 3. & de
 fide contra
 Manic. cap.
 22. tom. 6.
 Greg. Mor.
 lib. 11. c. 26.
 ante med.
 Chrys. homil.
 84. in Ioan.
 ante med.
 10. 3.
 Ibidem.
 Ioan. 2. d
 Aug. tract.
 119. in Ioan.
 ante med.
 tom. 9.
 Ibid. tract.
 8. ante
 med.
 Luc. 14. b
 Gregor. in
 Euag. ho. 37.
 ante med.
 Aug. ep. 38.
 ad Lecum
 ante med.
 to. 2.
 Id. tract.
 119. in Ioan.

crux, quod ait: Qui Christi sunt carnem suam crucifi-
 xerunt. Eius autem signum debet imprimi frontibus
 credentium contra malos Spiritus. Vnde & in celebra-
 tione Sacramentorum hoc signum imprimitur, quia
 ab ipso in nobis omne bonum. Hæc Aug. Nolite no-
 cere terræ, &c. Et sequitur: Quoad vsq; signemus ser-
 uos Dei nostri. Et sequitur illa pars, in qua astantium
 cruci descriptio, & eorum eruditio, ac consolatio. Et ibi
 tria. Primò astantium descriptio. Secundò, beatæ ma-
 tris, ac dilecti discipuli admonitio, siue consolatio, ibi:
Cum vidisset ergo. Tertio, admonitionis executio, ibi: Et
ex illa hora. Ait ergo: Stabat iuxta crucem Iesu mater eius,
vt adimpleretur illud: Et tuam ipsius animam pertran-
sibit gladius: Et soror matris eius Maria Cleopha, scil. fi-
lia Cleopha, quæ fuit mater Iacob: Fuit autem alia so-
ror eius Maria Salome, quæ fuit mater Simonis & Iude.
Maria ergo Cleopha, quæ fuit filia illius, vt ait Glossa:
Et Maria Magdalene, de supra. Et hæ sanctæ mulieres
 Christo adhæserunt in cruce, nec terroribus, minis,
 nec timoribus recefferunt. Et de hoc in figura. Pelli
 meæ consumptis carnibus adhæsit os meum. Per car-
 nem quæ est exterior, signantur discipuli, & alij cre-
 dentes: per os, quod interius est, signantur beata mater
 Dei, & istæ sanctæ mulieres intimius Christo adhæ-
 rentes, & immediatius. Et beata mater immediatius
 omnibus, & firmitus: ipsa enim erat innixa super dile-
 ctum suum. Et ideo maiori dolore perfusa. Secundum
 Augustinum enim omnes affectiones radicanur in
 amore. Et quia suus amor ad filium fuit incomparabi-
 lis amori aliorum, ideo dolor quasi incomparabilis. Vn-
 de Damascenus, Colores quos effugit pariens, hoc sus-
 tinuit tempore passionis. Si enim beata Felicitas fuit
 plusquam martyr propter mortes filiorum, vt ait Greg.
 Multò magis beata mater Dei. Ideo dicitur: Tuam ipsius
 animam pertransibit gladius, id est, tribulatio, qua ani-
 ma materna vulnerata est doloris affectu, ait Aug. Do-
 lores ergo, quos filius in corpore sustinebat, quasi viui
 infundebantur in pium cor maternum. Et ideo merito
 prius filium dilectum discipulum commisit ei pro filio
 licet non esset talis, & tantus. Ideo subdit secundum:
Cum vidisset matrem, sic stantem: Et discipulum quem di-
ligebat, sc. ceteris familiaris, supra: Dicit matri suæ, pro-
vt dicitur à sexu. Vt enim Aug. More scripturarum à
sexu ponit. Et Gregor. Mulier dicitur pro sexu, vel in-
firmitate: Ecce filius tuus, scil. pro filio tibi successurus
est, & etiam filius imitatie, quia purus in sacra virgi-
nitare, & etiam filius adoptione, & filius obsequiali hon-
orificatione: Deinde dicit discipulo: Ecce mater tua, id est,
 vt mater tibi honoranda, & æstimanda. Et de hoc
 Chysof. vbi supra: hic multam dilectionem monstrat
 discipulo. Vnde quærit Chysof. Cuius gratia nihil
 aliud ei loquitur, neque consolatur eum tristantem,
 cum tamen esset tempus horum? Et ad hoc respondet,
 quod non parum erat eum honorari tali honore, &
 cum matre confessionis accipere mercedem. Hæc ille.
 Magna ergo erat illi consolatio, tali honore dignificari.
 Sed quæritur, qualiter hoc ait, hic commendans ma-
 trem discipulo, supra: quasi repellens suam petitionem,
 ait: Quid mihi, et tibi mulier? Et ad istud respòdet Aug.
 quod tunc diuina facturus, non diuinitatis, sed infir-
 mitatis matrem velut incognitam repellebat: nunc hu-
 mana patiens eam, ex qua factus fuerat homo, affectu
 commendabat humano. Et ibi bene de hoc. Supra idem
 Item videtur, quod fecerit contra suam doctrinam. Ait
 enim: Qui non odit patrem & matrem, nõ potest meus
 esse discipulus. Ergo prohibuit habere curam de matre
 & ita nec ipse debuit habere. Et ad istud respondendũ
 secundum Greg. super illud, quod illud est intelligendũ
 de odio quo impediuntur in parentibus affectus inor-
 dinati, & de illis qui impediunt affectionem ad Deum
 siue progressum spiritualem, vt patet ibi à Greg. & ab
 August. qui bene de hoc: *Et ex illa hora accepit eam di-*
scipulus in sua. Ita quod sit accusatiuus pluralis numeri,
 secundum August. Vnde ait: Suscepit eam in sua,

non prædia, quæ nulla propriè possidebat, sed officia
 quæ propria dispensatione exequenda curabat. Hæc il-
 le. Et per hoc patet solutio obiectionis, secundum Aug.
 qua posset obiici: ex quo erat Ioannes de illa societate,
 in qua nullus dicebat aliquid suum, qualiter dicitur hic
 quod accepit eam in sua? Et patet ex dictis ratio. Secun-
 dum vero Chysof. accepit eam in suam, siue in prop-
 riam, scil. matrem, vel in propriam procuracionem, vel
 curam. Et patet hic secundum Chysof. superabundã-
 tia virtutis Iesu Christi. Quamvis enim antequam cru-
 cifigeretur, videretur sudans agoniam patiens: hic au-
 tem nihil anxium ostendit, nam illic naturæ imbecil-
 litas, hic vero virtutis abundantia demonstrata est,
 ait Chysof. vbi supra. Item patet hic Saluatoris hono-
 rificentia & beneuolentia, & diligens cura circa ma-
 trem. Vnde August. Moralis hic insinuatur locus, facit
 quod faciendum admonet, & exemplo suo suos insti-
 tuit præceptor bonus, vt à filiis piis impendatur cura
 parentibus. Hæc ille. Et quasi idem Chysof. Item pa-
 tet hic priuilegialis dignitas, & honorificentia beati
 Ioannis, vt dictum est à Chysofotomo. Sed quæritur,
 cum essent aliæ Mariæ astantes, & desolatæ, quare non
 eas commendauit discipulo: videtur quod cum esset
 pater misericordiarum, debuisset commendasse. Ad
 istud respondet Chysof. quod decens erat plus præ-
 bere matribus. Item ad cõuincendos hæreticos, dicen-
 tes, quod non oportet nosse genitores. Item ad obru-
 endam inuerecundiam Marcionis, scil. hæretici, dicen-
 tis non eum esse genitum ex Maria: quia si non esset
 genitus secundum carnem, neque eam habuit matrem,
 cuius gratia tantam facit circa eam solam prouidentia,
 & non circa alias mulieres, vt ait Chysof. vbi supra.
 Et de hoc quidam expositor bene. Discipulus, qui in
 cœna Dominica cervical sibi in pectore magistri opta-
 uerat, ecce iterum alio priuilegio honoratur. Et post il-
 lud inclinatorium, in quo viderat: In principio erat ver-
 bum, officina illa, in qua verbum caro factum est, dili-
 genter à filio commendata est. Petro commendatur Ec-
 clesia, illi Mariæ illi tumultuosa negotia, huic quietail-
 li atria, vestibulũ, & altare sanguinũ, huic altare incen-
 si, & sancta sanctorũ. Et sequitur: Quadrigã, qua currẽ-
 dũ ad patriã intueor, vt per matrẽ ad filiũ, & per filiũ
 attingamus ad patrem. Et in hoc ferculo, quod nos ab
 hoc sæculo euehit, tu beate Ioannes sis columna ar-
 gentea, mater ascensus purpureus, filius media charitas
 & reclinatorium aureum, visio patris in decore suo: Fer-
 culum fecit sibi Rex Salomon, &c. Et sequitur illa pars,
 in qua de consummatione passionis filij Dei. ibi: *Postea*
sciens Iesus. Et illa in tres. Primo, de consummatione
quoad testimonium scripturarum. Secundò, quantum
ad factum esse ipsius passionis, ibi: Et inclinatio capite.
Tertio, quantum ad effectum, ibi: Iudai quoque. Ait er-
go: Sciens Iesus, quoniam omnia consummata sunt, sc. quan-
tũ ad ea, quæ sunt scripta de filio hominis: Vt consum-
maretur scriptura, illius Psalmi: Potauerunt me aceto:
Dicit: Suro. Vt enim ait Chysof. quoniam nihil de-
ficit dispensationi, volebat ostendere, quoniam in po-
testate eius erat mori, sic ait prophetiam implens. Vn-
de quærit Augustin. Quis potest disponere illa quæ fe-
cit: Et quasi respondens ait: Homo namque apparebat,
qui Deus latebat, patiebatur hæc omnia, quia appare-
bat, & idem ipse disponebat hæc omnia, qui latebat.
 Hæc ille: *Vas ergo erat positum aceto plenum: illi autem spõ-*
giam plenam obtulerunt. Vt enim dicitur in Glos. Spon-
gia est canna infirma, ignibus apta, & dicitur à spuma.
 Mathæus verò ait, quod obtulerunt ei de arundine. Et
 hic patet Iudæorum crudelitas, quod neq; in his, quæ
 videbantur, facti sunt mansueti, sed sequebantur magis, &
 spongiam aceti, & hyssopum offerentes, sicut condem-
 natis, Chysof. Insinuans per hoc, quod talis potus
 dabatur condemnatis, vt forte citius morerentur: Vel
 hoc fuit consuetudinis, & de hoc nihil in historiis:
 Cum ergo accepisset acetum, ad prophetiæ consummationem
 Dixit: Consummatum est. Vt enim ait Aug. quia ni-

circa med.
 tom. 9.
 Ibid. partid
 ante.
 Chrys. hom.
 84. in Ioan.
 ante med.
 tom. 3.
 Ibidem.
 Luc. 23. a
 Chrys. ibid.
 Aug. tract.
 119. in Ioan.
 ante med.
 tom. 9.
 Chrys. hom.
 84. in Ioan.
 ante med.
 tom. 3.
 Priuilegia-
 lis dignitas
 beati Ioan-
 nis.
 Ibid.
 Ibid.
 Marcionis
 hæretici
 inuerecun-
 dia obstru-
 ctã.
 Ibid.
 Ioan. 1. a
 Cant. 3. e
 Psal. 68. e
 Chrys. hom.
 84. in Ioan.
 ante med.
 tom. 3.
 Aug. tract.
 119. in Ioan.
 post med.
 tom. 9.
 Mar. 15. c
 Mat. 27. b
 Chrys. ho.
 84. in Ioan.
 ante med.
 tom. 3.
 Aug. tract.
 119. in Ioan.
 prope finem
 tom. 9.

hil remanserat, quod antequam moreretur, adhuc scire oporteret: vna enim oblatione consummauit. Consummator sermonum ipse est. Secundum Aug. Iudæi erant acetum degenerantes à vino Patriarcharum, & Prophetarum: Vineam Domini Sabaoth domus Israël est: Expectauit, vt faceret vnas, & fecit labruscas. Iudæi, inquam, habentes cor velut spongiam cauernosis quodammodo, atque tortuosis latibulis fraudulentum. Per hyssopum quæ est herba humilis, & pectus purgat, humilitas Christi signatur. Per arundinē vero signatur scriptura, quæ arundine scribitur. Christus ergo accepit acetum, signans se mori pro credentibus ex Iudæis, traiciendis in corpus suum, & humilitatē suam imitabilibus, & scripturæ credentibus. Idem ait Petro: cum descenderet linteum, in quo erant quadrupedia, &c. Occide, manduca, id est, à vita iniquitatis interfice, & in corpus Ecclesiæ traice, sicut exponit Greg. Vel per acetum amaritudo passionis signatur: dicitur enim acetum, quasi acutum, ait Papias: & est fortis exsiccationis, & prohibet effusiones materiarum ad interiora, & cōfert morsui venenatorum, secundū Auicennā: talis est passio Christi. Significans ergo se gustare amaritudinem passionis, accipit acetum: Intingit buccellam in aceto, id est, meditationem in memoriam passionis Christi. Vnde est acetum peruersitatis, & malitiosæ amaritudinis: Acetum in nitro, qui cantat carmina corde pessimo. Super quod Greg. Acetum si in nitro mittitur, feruescit nitrum profusus & ebullit, sic peruersa mens cum accusatur: Sicut acetum dentibus, & fumus oculis, &c. Et est acetum amaritudinis passionis, vt dictum est. Per hyssopum, quæ est herba humilis, & habet vim ad saxa penetranda, vt patet ab Aug. humilitas, Christi signatur. Et sequitur illa pars, in qua consummatio passionis in facto esse, ibi: *Et inclinato capite, tradidit spiritum.* Quæritur cum in morientibus prius fiat emissio spiritus, siue exspiratio, & deinde inclinatio capitis, siue demissio, qualiter ordinat hic è contrario? Et ad istud respondet Chryl. quod ita est nobis, quod post expirare inclinamus caput, è contrario in Christo: per quæ omnia indicauit Euangelista, quod ipse Dominus omnium habens potestatem ponendi animam, & non ponendi, supra. Et per hoc patet, quod non erat caput affixum cruci, vt ait Chryl. Clamans voce magna emisit spiritum. Clamans: Pater in manus tuas commendo spiritum meum. Et per hoc patent verba Christi in cruce: Cum clamore valido, &c. Primum fuit oratio pro crucifixoribus, dicens: *Pater ignosce illis.* Secundum, in promissione facta latroni. Tertio, locutus est in recommendatione matris, & ibi locutus est duo verba. Quarto, locutus est dicendo hic: *Vt quid me dereliquisti?* Et hoc cum clamore valido: ostendens vehementiam passionis. Quinto, locutus est dicendo: *Sitio.* Sexto, quando ait: *Consummatus est.* Septimo, quando ait: *In manus tuas commendo spiritum meum.* Hic autē omittuntur signa diuinæ passionis, quæ alij Euangelistæ narrant: sicut quod velum templi fuit scissum, & quod tenebræ factæ sunt super terram. De dicto vero Dionysij, quod Deus naturæ patebatur, cum philosophi Athenis inquisissent, Magister in historiis. In Euangelio Nazaræorum legitur superliminare templi fuisse factum, & auditas fuisse voces in aere: Transeamus ex his sedibus. Et patet hic diuturna, & perseverans obedientia Christi, quod inclinatio capite tradidit spiritum: Factus obediens vsq; ad mortem. Et in hoc similiter humilitas eiusdem denotatur. Et sequitur illa pars, in qua consummatio passionis in effectu, qui fuit in apertione lateris, ex quo fluxit aqua, & sanguis. Et ibi tria. Primo, à Iudæis petitio depositionis eorum, qui erant crucifixi, & latronum crurifragium. Secundo, lateris Christi apertio, ibi: *Ad Iesum cum venissent.* Tertio, eorum quæ facta sunt testificatio, ibi: *Et qui vidit.* Ait ergo: *Iudæi ergo, quoniam parasceus erat,* vt ait Chryl. somus Iudæi camelum transglutiebant, de die scilicet festo diligenter ratiocinantur, & non de morte Christi, quem crucifixerant: *Quia para-*

scene erat, scilicet dies præparationis respectu sabbati sequentis: in quo sabbato erat duplex festiuitas, scilicet azymorum, & sabbati. Propter quod erat hic: *Erat magnus dies Sabbati,* &c. ne ergo esset prophatio diei festi apud eos, in quo die multi conueniebant *Vt non remanerent in cruce corpora,* quia: *Maledictus qui pendet in ligno, & non contaminabis terram tuam: Rogauerunt Pilatum, vt frangerentur eorum crura.* Et sic citò moreretur, ne horrore dies festus cœdaretur, vt ait Aug. Et Magister in historiis: *Venerunt ergo milites.* Et sic fecerunt illis, qui fuerunt cum Christo crucifixi, vt mortui de ligno deponerentur. Et sequitur secunda particula: *Ad Iesum autem cum venissent, vt viderunt eum iam mortuum.* Ipse enim habuit potestatem ponendi animam, & fuit mortuus, quando voluit. Vnde August. Quis ita vestem ponit quādo voluerit, sicut se carne exiit quā voluit? *Non frangerunt eius crura.* Vnde Chryl. Vides qualiter validum quid est veritas: per quæ illi student facere ignominiam Christo, per hæc prophetia completur: quæ perniciosa mente agebant, hæc veritati deseruiebant, vel decertabant. Hæc illi: *Vnus tamē militum latus eius aperuit.* Vt ait Chryl. Milites largientes Iudæis honores, & ea quæ placebant eis, mortuo corpori cōuiciantes hoc fecerunt. Sed quæritur de modo loquendi, quem ait: *Aperuit,* & non vulnerauit? Et ad istud respondet Aug. Vigilanti verbo vsus est, vt non diceret: *Latus eius percussit, aut vulnerauit, sed aperuit,* vt illic, quodam modo ostium vitæ panderetur, vnde sacramenta Ecclesiæ manauerunt, Et de hoc in Glossa. Et hoc prænuntiabat ostium arcæ, & quod mulier facta est de latere viri dormientis, vt ait Augustinus qui exclamans ait: *O mors!* vnde mortui reuiuiscunt: quid isto sanguine mundius? quid isto vulnere salubrius? Et de hoc similiter Chryl. Ex vtrisque his Ecclesia constituta est: per aquam quidē regenerati: per sanguinem vero, & carnem nutriti. sc. Christiani. Et sequitur: *Principium illic suscipiunt mysteria, vt cum accesseris horribili calici, scil. propter honorem, vt ab ipsa bibens, costa, id est, calice, ita accedas.* Hæc ille. Patet ergo ex dictis, quod illud sacrum vulnus fuit principium fontale, vita, & ostium: Lauit enim nos in sanguine suo. Et aqua exiuit in mysterium regenerationis. Supra: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu, &c.* Ideo in figura: *Erit fons patens domui David, &c.* Item patet, quod multos riuos sanguinis effudit Christus: scil. in circumcissione, in flagellatione: in sanguineo sudore, in coronatione, spinea corona, etiam in lacrymatione, quæ fuit originaliter sanguis, prout ait Aug. quod lacrymæ quasi vulnerati cordis sanguis est sacrificium, sc. quod sacrificamus: In foraminibus. Ibi Bernardus de hoc: *Quid tam efficax ad curanda conscientie vulnera, nec non ad purgandam mentis aciem, quæ Christi vulnerum mandatio?* Et ibi multum de hoc Et idem: *Vult benignus dux deuoti militis vultum, & oculos in sua sustollit vulnera, vt illius ex hoc animum erigat, & exemplo sui reddat ad tolerandum fortiorē.* Et ibi bene de hoc. Vnde & mysterium patet hic: Anima enim fidelis debet lancea, id est acumine subtilis meditationis, contēplationis suū latus, id est, cordis latitudinem aperire. Vnde & amor dicitur acutus, siue acutum quid, quia penetrat, Hugo ibi ait. Vnde in Canticis: *Vulnerasti cor meum vno oculorum tuorum, scil. inspirata à te meditatione.* Et tunc debet exire sanguis cōpassionis, & aqua lacrymationis tam pro peccatis propriis, quam alienis. Vnde Iob: *Cōpatebatur anima mea pauperi.* Et idem: *Flebam super eum, qui afflictus erat.* Et ibi Gregorius, quod mediator Dei, & hominum formam dedit, qui cum posset nobis etiam non moriendo succurrere, subuenire tamē moriendo hominibus voluit, quia nos videlicet minus amasset, nisi vulnera nostra suscepisset. Et ibi bene de cōpassione cordis, quæ debet quis compati proximo. Per lacrymas autē sacrificatur sanguis cordis, ait Aug. Dedit quasi torrentem lacrymas. Et sequitur dictorum testificatio, ibi: *Et qui vidit, scilicet Ioannes: Te*

Hebr. 10. a
Ecc. 43. f
Ips. 5. b
Aug. tract.
119. in Ioan.
post medium
tom. 9.

Act. 10. b

Greg. Mor.
lib. 11. c. 15.
ante med.
Auicenna
lib. 2. de me.
dicina.
Rash. 2. c.

Acerum
multiplex.
Irou. 25. c
Gregor. in
Exo. li. 1. ho
9. post med.
Irou. 10. c

August. de
doct. Chri.
lib. 2. c. 16.
tom. 3.

Chryl. hom.
84. in Ioan.
ante med.
tom. 3.
Ioan. 10. c
Mat. 27. f
Luc. 23. f

Hebr. 5. b

Ibidem

Luc. 23. f

Dictum
Dionysij

Phil. 2. b

Chryl. hom.
84. in Ioan.
ante med.
tom. 3.
Mat. 23. d

Deu. 21. d

Aug. tract.
120. in Ioan.
prop. princ.
tom. 9.

Ibid. hom.

119. prop.
finem.
Chryl. hom.
84. in Ioan.
paulo ante
med. tom. 3.
Ibidem.

Aug. tract.
120. in Ioan.
non longe à
princ. to. 9.
Gen. 7. c
Gen. 2. d
Aug. ibid.
post aliqua.

Chryl. hom.
84. in Ioan.
paulo ante
med. tom. 3.
Ibidem.

Apoc. 1. b
Ioan. 3. a

Zac. 13. a

Cant. 2. d
Ber. in Cant.
ser. 62. post
med.
Ib. ser. 61.
post med.

Hug. in An.
geli. Hier.
cap. 6. lib. 6.
Cant. 4. c
Iob 30. d
Ibidem.
Greg. Mor.
lib. 20. c. 26.
ante med.

Aug. confess.
lib. 5. cap. 7.
post medium
tom. 1.

Thre. 2. f
Chryf. hom.
84. in Ioan.
paulo ante
med. 10. 3.

Ibidem.

Ioan. 5. c
Prou. 27. a

Chryf. hom.
84. in Ioan.
circa med.
10. 3.
Exod. 12. d
Zac. 12. f
Chryf. ibid.
Apoc. 1. b

Apoc. 1. b

Apoc. 21. g
Iob. 10. d
Greg. Mor.
lib. 9. cap. 38.
ante med.
Iob. 10. d
Ioan. 5. c

Iob. 36. d
Greg. Mor.
lib. 27. cap. 3.
August. de
Trin. lib. 1.
cap. 13. post
med. 10. 3.
Greg. Mor.
lib. 9. c. 39.
ante med.

August. de
Trinitat.
lib. 1. cap. 13.
post medium.
10. 3.
Iob. 30. c
Greg. Mor.
lib. 20. c. 21.

Thre. 1. d

1. Reg. 2. b

Ioan. 9. a

Chryf. hom.
84. in Ioan.
circa med.
10. 3.

testimonium perhibet, & verum est testimonium eius. Vt enim ait Chrylost. Non a tribus aliis audiui, sed ipse presens vidi: Et ille scit, quia vera dicit. Vt enim ait Chryl, Coniunctum fians, scilicet Christo, enarrat, non mirabile signum ne esset sermo suspectus: Vt & vos credatis. Non ait scitis, quia vt ait Aug. Ille scit, qui vidit, cuius credat testimonio, qui non vidit: nam quid est aliud credere, quam fidem accommodare? Hæc ille. Sed quæritur, cum dicat Saluator, supra: Si testimonium perhibeo de me ipso, testimonium meum non est verum. Item: Laudet te alienus, & non os suum. Ergo non debuisset commendasse testimonium suum. Et ad istud respondendum est, vt dictum est supra, quia scribunt in sacra scriptura, quia impulsu Spiritus sancti agitantur, vt de se, sicut de aliis proferant testimonium, ait Greg. Est ergo proferre testimonium, & commendare ostentatione vanitatis, & tali testimonio non est credendum: *Facta autem sunt hæc, vt scriptura impleteretur.* quia vt ait Chryl. supra, quæ illi perniciosè agebant, hæc decertabant, id est, auxiliabantur veritati: *Os non comminuetis ex eo.* Quantum ad primum factum: *Iterum alia scriptura: Videbunt in quem transfixerunt.* Secundum aliam translationem, vt ait Chryl. Multa cognatio typi, id est, figuræ ad veritatem. Vides quantum studium facit, vt credatur, quod exprobrabilissimum, & verecundiam ferens, neque aliquid verecundans inspiciat: quæ enim maximè exprobrabilissima videntur esse, hæc fundamenta sunt bonorum nostrorum. Hæc Chrylost. Idem ait hic: *Vt credatis.* Sed quæritur, qualiter ait: *Videbunt in quem transfixerunt.* Filium Dei scilicet in carne, in qua venturus est, ait Glossa: Videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt. Cum ipse sit venturus in summa claritate, quia lucerna ciuitatis supernæ agnus erit. Et oculi damnatorum sint obtenebrati. Antequam vadam ad terram miseræ, & tenebrarum. Super quod Greg. Misericordia ad dolorem pertinet, tenebræ ad cæcitatem. Et: Omnes tenebræ in oculis eius. Videtur quod damnati non possent videre eum, cum requiratur proportio visibilis ad videntem. Et ad istud respondendum est, vt habitum est supra, quod omne iudicium dedit filio, quia venturus est ad iudicandum in carne, in qua omnes videbunt eum: Omnes homines vident eum. Ibi Greg. Reprobi videbunt eum in iudicio non in forma diuinitatis, sed in humanitate. Idem Aug. Etsi adhuc obiciatur, quod nulla est proportio: respondendum secundum Gregor. vbi ait: Ignis infernalis, & ad consolationem non lucet: & tamen vt magis torqueat, ad aliquid lucet. Ita diuina iustitia dispensante, licet damnati fuerint tenebris obuoluti, videbunt filium Dei in sua humanitate ad pulsionem, & damnationem non ad gaudium, vel exultationem, vt ait August. Quod vero ait: *Os non comminuetis.* Mysterium est, quod membra Christi solida, quales fuerunt Apostoli non franguntur tribulationibus, nec comminuantur: Nocte os meum perforatur. Ibi: Per ossa fortes in Ecclesiæ sanctæ corpore designantur, qui suo robore membra continent, dum mores infirmantium stabiliter portant. Hæc ille. Et ista ossa licet concutiantur tribulationibus non tamè comminuantur, ita quod deficiant, quia roborati virtute Spiritus sancti: De excelso misit ignem in ossibus meis: Custodit Dominus omnia ossa eorum. Et sequitur vltima pars, in qua de Saluatoris sepultura, siue sepelitione, ibi: *post hæc.* Et ibi tria primò, corporis de cruce depositio. Secundò, depositi corporis cum aromatibus præparatio, ibi: *Venit ergo.* Tertio, corporis conditi in sepulchro collocatio, ibi: *Erat autem in loco, &c.* Ait ergo: *Post hæc rogauit Pilatum Ioseph ab Arimathia,* quæ est idem quod Rammatha, ciuitas Elianæ, & Annæ: *Eo quod esset occultus discipulus,* quia Iudæi conspirauerant, vt si quis eum confiteretur, extra synagogam fieret, supra: Et iste erat discipulus non ex duodecim, sed ex septuaginta: *Et rogauit Pilatum, vt tolleretur corpus Iesu. Et permisit Pilatus.* Vt ait Chrylost. Existimans extinctum esse furorem Iudæorum accessit, & petiit gratiam. Et de isto: Venit quidam homo diues nomine Ioseph. Sed tunc quæritur,

qualiter ait Chrylost. quod vnus ex septuaginta, cum constet illos esse pauperes? Et ad istud respondendum est, sicut dicitur quod ipse erat nobilis decurio, id est, de ordine curiæ, postea adiunctus discipulis, fuit expropriatus. Vnde ait hic, quod fuit occultus discipulus. Et de isto legitur in antiqua historia, quod fuit missus in Britanniam maiorem cum aliis, & dicitur esse sepultus in antiquo monasterio, nomine Glastimbriæ, in quo & Arthurus est sepultus. Sequitur nunc secunda particula: *Venit ergo: & tulit corpus Domini.* Multam pretiosam facit conseruationem, ait Chrylost. *Venit autem, & Nicodemus,* de quo supra, quod venerat in nocte: *Primum.* Ait August. quod nocte primum ad eum venit, postea autem intelligendum venisse sæpè, vt fieret discipulus: *Ferens mixturam myrrhæ, & aloës.* Vt ait Chrylost. adhuc vt de homine nudo disponebant, & deinde ferunt pigmenta, quæ maximè sunt apta corpus conseruare, & non concedere subici corruptioni. Quod nihil magnum de Iesu ipsos existimare arguebat: multam tamen demonstrabant dilectionem. Hæc ille: *Acciperunt ergo corpus, & ligauerunt linteis,* id est, pannis de lino mundis: Corpus inuolutum syndone mundo: *Cum aromatibus, dictis.* Aromata enim Græcè quasi odoramenta dicta ab aere, vel quod in aris ponantur, ait Papias: *Sicut mos est Iudæis sepelire,* scilicet honorificè, non vt condemnatum, sed vt magnum quandam ac mirabilem, ait Chrylost. Item quæritidem Chrylost. qualiter nullus ex duodecim accessit, scilicet ad petendum corpus, nec Ioannes, nec Petrus? Et si respondeatur, quod propter Iudæorum timorem dimiserunt, ita posset dici de isto, quod timore eorum detinebatur, & tamen venit. Et ad hoc responderet: Mihi videtur nobilissimum fuisse Ioseph, quod ex sepulchro constat, & Pilato erat notus, quare impetrauit. Sed ait Augustinus: Non frustra ait: *Sicut mos est Iudæis sepelire.* Sed admonet in huiusmodi officiis, quæ mortuis exhibentur, morem cuiusque gentis obseruandum. Secundum hoc ergo, videtur quod corpora mortuorum sunt cum pretiosis aromatibus condienda, & quod pompa exequiarum facienda. vbi est talis consuetudo. Cuius contrarium videtur, quia cura fidelium debet esse de anima, & non de mortuo corpore. Nolite timere eos, qui occidunt corpus: multò minus est timendum de corpore post mortem, &c. Dimitte mortuos sepelire mortuos suos: Et ad istud respondendum secundum Augustinum, vbi ait: Curatio funeris, & sic de aliis, quæ ibi enumerat, magis sunt solatia viuorum, quam subsidia mortuorum. Idem Augustinus, de cura pro mortuis agenda. Et quoniam dicitur: Si Christus non resurrexit, vana est fides nostra. Vt certa ergo esset sua resurrectio, decens fuit eum in loco patenti, & honorifico sepeliri, & ab hostibus custodiri, ne esset suspicio de resurrectione, & sic debuit dare exemplum humilitatis, vt tamen veritas fidei confirmaretur in credentibus. Et patet hic mysterium: per ista aromata possunt signari virtutes, cum quibus electi debent transire de hoc mundo & condiri in homine interiore. Per myrrham enim, qua corpora mortua condiuntur, ne à vermibus corrumpantur, secundum Gregorium, carnis mortificatio signatur. Per Aloem, quo stomachus dicitur purgari, interioris hominis purificatio signatur: Myrrha, & aloës, &c. Per centum libras iustitiæ reconditudo. Supra: *Accepit libram vnguenti, per quam signatur iustitiæ reconditudo,* ait Augustinus: *Emerunt aromata, vt venientes vngerent Iesum.* Et sequitur vltimum: *Erat autem hortus, & in horto monumentum,* vt ait Beda: *Domus fuit vna rotunda, excisa in rupe, tantæ altitudinis, vt vix homo manu extenta culmen posset attingere, vt dicitur in historiis.* Vbi de hoc bene: *In quo nondum quisquam positus erat,* Deo disponente. Vt enim ait Aug. Sicut in Mariæ virginis utero ante illum nemo, post illum nemo conceptus est: ita in hoc monumento nemo ante illum, vel post est sepultus: *Ibi ergo propter parascueum Iudæorum, quia iuxta erat, posuerunt Iesum.* Sed quæritur, ad quid ponit hoc? Et ad istud responde-

Mat. 27. g
Chryf. ibid.
Mar. 15. d

Ioan. 3. a
Aug. tract.
120. in Ioan.
circa med.
10. 9.
Chryf. hom.
84. in Ioan.
circa med.
10. 3.

Luc. 23. g

Chryf. ibid.
post medium.
ibid. paulo
ante.

Mat. 10. c

Mat. 8. c

Aug. de Ci-
uit. Dei lib.
1. c. 12. 10. 5.
Idem de cu-
ra pro mor-
tuis. cap. 2.
post med.
10. 4.
1. Cor. 15. c

Gregor. in
Ezec. lib. 2.
hom. 22. post
med.
Cant. 4. d
Ioan. 12. a
Aug. tract.
50. in Ioan-
ante med.
10. 9.
Mar. vlt. a

Aug. tract.
120. in Ioan.
post med.
10. 9.

Ibid. paulo
post.
Chryf. hom.
84. in Ioan.
post med.
tom. 3.

Mat. 27. b

Ecl. 8. d

Rom. 12. c

1. Cor. II f

August. quod acceleratam vult intelligi sepulturam, ne aduerseretur, quando iam propter parasceuen non licebat tale aliquid facere. Et de hoc Chrysof. bene. Nonna hora facta morte, deinde in medio ad Pilatum accedentibus, & corpus deponentibus, decus erat vesperam assumere, scilicet eos, in qua non erat fas operari, sc. ob futurum sabbatum. Idem in proximum monumentum posuerunt eum. Dispensatur autem sc. à Deo in nouum, eum poni, vbi nullus positus erat antea, vt non alterius alicuius existimaretur resurrectio. Hæc ille. Et ibi bene de hoc. Hic autem omittuntur, qualiter Iudæi præceperint custodiri sepulchrum, & de aliis, de quibus narratur. Et posset exponi mysterialiter de anima sancta suscipiente corpus Domini sacramentaliter, & spiritualiter: debet enim esse ad modum horti, vt sit bonis operibus fecunda, plantationibus virtutum, in certa regulari disciplina clausa, de quo horto supra proximo: *Erat hortus in quem intravit.* Et ibi bene de hoc. Item talis anima debet esse sui finis memoratiua. Vnde dicitur hic: *Erat ibi monumentum,* quod dicitur eò quod moueat mentē, scil. ad memoriam suis finis, suæ mortis: Memorare nouissima, & in æternum non peccabis. Quæ memoria debet stimulare animam ad seipfam innouandam. Ideo dicitur hic, quod erat monumentum nouum: Renouamini in nouitate sensus vestri. Talis anima est idonea, vt suscipiat corpus Domini, & vt in ea ponatur: Prohibet se homo, & sic de pane illo edat, &c.

CAPVT XX.

VNa autē sabbati Maria Magdalene venit mane, &c. Pernarrata serie passionis filij Dei, hic narratur de sua resurrectione, & manifestatione, & de his quæ spectant ad illa. Et hoc in tres. Primò, narratur sanctorum mulierum, & discipulorum sollicitudo. Secundo, narratur, siue describitur ipsa manifestatio, ibi: *Maria autem stabat.* Tertio manifestationis factæ, & fidei de resurrectione per testimonium confirmatio in fine libri: *Hic est discipulum.* Prima in duas. Primò narratur aduentus mulierum ad monumentum, & ab eis annuntiatio resurrectionis ipsis discipulis. Secundo, discipulorum concursus ad videndum, an filius Dei surrexisset, ibi: *Exiit ergo Petrus.* Ait ergo: *Vna autem sabbati,* quam iam diem dominicam mos Christianus appellat, propter Domini resurrectionem quam solus Matthæus primā sabbati nominauit, ait Augustin. *Vna ergo die sabbati,* id est, prima post sabbatum Iudaicum. Vnde Chrysof. *Vna sabbatorum,* hoc est, Dominico die. Et sic: *Vna,* id est, prima dies septimanæ: Ieiuno bis in sabbato: *Maria Magdalene venit mane, &c.* Cum adhuc essent tenebræ, ait Chrysof. Et in hoc notatur ipsius sedula sollicitudo, feruida dilectio, & auida appetitio videndi locum resurrectionis: *Vidit Lapidem reuolutum,* id est, eleuatum, ait Chrysof. Sed quæritur ad quid fuit lapis reuolutus? quia Dominus potuit exire de sepulchro illo manente integro, & exire de monumento ipso clauso, qui intravit ad discipulos ianuis clausis, infra eodem. Et ad istud respondet Chrysof. Christus surrexit, & lapide, & signaculis iniacentibus: quia vero oportebat & alios certificari, aperitur monumentum post resurrectionem, & ita res credita est. Hæc ille. Ad inductionem ergo fidei resurrectionis sic fuit factum: *Cucurrit ergo, & venit ad Simonem Petrum,* vt ait Chrysof. Omnino circa magistrum amabiliter se habens qui sabbatum transiit non sustinuit quiescere, sed venit diluculo profundo, à loco mitigationem quādam inuenire volens, & currit à multo amore. Hæc ille: *Cucurrit inquam ad Simonem Petrum, & ad alium discipulum,* sc. Ioannem: *Et dixit illis: Tulerunt Dominum,* vt ait August. Et est in Glossa: In Græcis codicibus additur, *Meum.* Et videtur dictum propensione charitatis, vel famulatus affectu: *Et nescimus, vbi posuerunt eum,* vt ait Chrysof. Nondum de resurrectione nouerat quid manifestum, sed putabat transpositionem factam

esse corporis. Sed quæritur, cum dicatur, quod alia Maria venerunt cum Magdalena ad monumentum, qualiter ait hic, quod Maria Magdalena venit sine aliis. Et ad istud respondendum secundum Augustin. quia fuit aliis mulieribus dilectione feruentior, idem non immerito solam venisse Ioannes commemorat. Item quæritur de hoc quod ait: *Venit mane.* Qualiter hoc? quia dicitur, quod vesperæ sabbati venit Maria Magdalene, &c. Non ergo mane. Et ad istud respondendum, quod vesperæ venit, id est, nocte sabbati, non sumitur pro principio noctis, sed vt sumitur pro fine. Vnde sequitur in Matthæo: Qui lucescit in prima sabbati, quod non posset esse, si sumeretur nox, quantum ad suum initium. Vnde creditur quod à vesperæ preparauerunt aromata, & diluculo profundo venerunt, quia sabbatum transiit ait Chrysof. Item quæritur, ait: *Cum adhuc essent tenebræ.* Qualiter hoc? cum dicatur, quod venerunt ad monumentum orto iam sole. Et ad istud respondendum secundum Augustin. quod Maria bis venit, sc. primo cum essent tenebræ, & deinde orto sole. Et tunc renuntiauit discipulis. Item quæritur consequenter de hora resurrectionis: videtur quod media nocte surrexit, per figuram illam de Samsonne, qui confurgens media nocte, &c. Quam figuram exponit Greg. de Christo resurgente. Ad contrariū videtur, quod tertia die surrexit, quod non posset fieri, nisi surrexisset in diluculo diei tertiæ, secundum quod computat August. horas diurnas, & nocturnas, in quibus fuit Christus in sepulchro. Primus enim dies ab extrema parte numeratus. Medius autem totus. Tertius vero à prima parte. Et ita per synecdochen primus & tertius numerantur. Diluculo ergo surrexit. Et de hoc Magister in historiis. Vnde Chrysof. sic ait, quod diluculo profundo surrexit, & ideo loquantur auctores quasi diuersimodè. Quia enim fuit diluculum profundum, respiciendo noctem præteritam, dicitur nocte surrexisse. Et considerando diem appropinquantem, diluculo surrexisse. Et de hoc Magister in historiis multum. Mysterium autem patet à Gregorio: Maria enim auctorem omnium, quem carne viderat mortuum, quærebat: & quia minimè inuenit, furatum credidit. Et ideo tenebræ erant. Et sequitur illa pars, in qua narratur de concursu discipulorum, ad videndum quæ erant eis nuntiata. Et primo narratur de progressionem eorum ad monumentum. Secundo, de consideratione eorum, quæ erant in monumento, ibi: *Et vidit linteamina.* Tertio, discipulorum ignorantia, ibi: *Nondum enim sciebant.* Ait ergo: *Exiit ergo Petrus, & alius discipulus.* Vt ait Chrysof. Audientes illi, cum multo studio insunt monumento: *Currebant autem duo simul.* Vt ait Augustin. Cum dixisset, quod venerunt ad monumentum, gressus est Evangelista, vt narret, quomodo venerunt: *Et ille alius discipulus.* De se enim tanquam de alio cuncta narrat. Vt ait Gregorius: Illi præceteris cucurrerunt qui præceteris amauerunt: *Et venit prior ad monumentum: Et vidit linteamina, &c.* quod erat signum resurrectionis, vt ait Chrysof. Cum enim myrrha sepultus est Christus, quæ non minus plumbo conglutinat corpori linteamina, & ita fuit signum, quod non fuit corpus sublatum furto, sed quod surrexerat: *Venit ergo Simon Petrus, &c. Et vidit linteamina, & sudarium, &c.* Sed quæritur, quare erant separatim posita. Item quæritur, quare ait quod erat sudario inuolutum. Et ad hoc respondet idem Chrysof. quod idem hoc ait, vt dicas, quoniam non erat festinantium, neque turbatorum hæc res, sed seorsum quidem illa, seorsum vero hoc esse: inuoluerunt enim est cum diligentia facientis. Et hoc vult Chrysof. concludere, quod hæc erant signa, quod Christus surrexit, & quod corpus non futuro sublatum hominibus festinantibus, & turbatis: Et ideo ait, quod ob hoc resurrectioni crediderunt: *Tunc ergo introuit & ille discipulus, & vidit,* scilicet vacuum sepulchrum, & credidit Christum non surrexisse, sed sublatum esse, vt mulier dixit. Et hoc idem: *Quia nondum sciebant scripturam, quia oportuerat eum resurgere.* Sed qualiter hoc? cū sepe audirēt à Christo de morte & resurrectione, qua-

post medium
tom. 3.
Mat. ult. a
Mar. ult. b
Aug. de concord. Euang.
lib. 3. cap. 24.
post med.
tom. 4.
Mat. ult. f
Ibidem.

Mar. 16. a
August. de concord.
Euang. lib. 3.
cap. 24.
post med.
tom. 4.
Iud. 16. a
Gregor. in Euang. hom.
21. post med.
August. de Trin. lib. 4.
cap. 6. tom. 3.

Gregor. in Euang. hom.
21. post med.

Chryf. hom.
84. in Ioan.
post med.
tom. 3.
Aug. tract.
120. in Ioan.
post med.
tom. 9.
Gregor. in Euang.
hom. 22.
ante med.
Chryf. hom.
84. in Ioan.
post med.
tom. 3.

Ibidem.

Diuisio.

Aug. tract.
120. in Ioan.
post med.
tom. 9.
Chryf. hom.
84. in Ioan.
post med.
tom. 3.
Luc. 17. b
Chryf. ibid.

Ibidem.

Ibidem.

Aug. tract.
120. in Ioan.
ante med.
tom. 3.
Chryf. hom.
84. in Ioan.

liter

Aug. tract. 120. in Ioan. propè fin. tom. 9. Ibid. tract. 121. propè princ. Chryf. hom. 85. in Ioan. circa princ. tom. 3. Ibid. bo. 84. post med. Ibid. post pauca.

Gregor. in Euang. hom. 22. ante med.

Rom. 11. c. Greg. ibid.

Aug. tract. 124. in Ioan. ante med. tom. 9.

Chryf. hom. 85. in Ioan. in princ. to. 3.

Aug. tract. 121. in Ioan. ante med. tom. 9.

Gregor. in Euang. hom. 25. ante med. Ibidem.

Chryf. hom. 85. in Ioan. non longè à princ. tom. 3. Ibidem.

Aug. tract. 121. in Ioan. ante med. tom. 9. Chryf. hom.

liter non sciebant scripturam de hoc? Et ad hoc respondet August. quòd quando à Domino audiebant de hoc, consuetudine audiendi ab illo parabolas, non intellexerunt, & aliud aliquid signare crediderunt: *Abierunt ergo discipuli ad semetipsos*, id est, vbi habitabant, & vnde ad monumentum cucurrerant, ait Aug. Vel secundū Chrysof. quod discipuli abierunt ad semetipsos, sc. stupefacti considerantes linteamina, & credentes. Et patet hic veritas euangelistæ, vt enim ait Chrysof. Euangelista non priuauit mulierem laudatione, neque verecundiam existimauit eos discere ab ea pernoctante. Patet etiam humilitas eiusdem Euangelistæ, licet venisset prius ad momentum, non tamen intrauit, donec Petrus introiuit. Et tunc post illum intras vidit linteamina, & alia. Veridicū ergo modum clarificat, & intimidum se ostendit, ait Chrysof. De mysteriis vero istorum sufficienter Greg. Per Ioannem synagoga signatur, per Petrum Ecclesia, & ipsa synagoga prius audiuit mandata, & vidit linteamina, scripturæ sacramenta, & sudarium inuolutū: per quod signatur celsitudo diuinitatis, quæ nec per initium nascitur, nec termino coaugustatur. Ideo dicitur sudariū inuolutum: *Et in vnum locum*, quia Deus in vnitae est, nō in scissura mentium. Vel per linteamina labores Christi, per sudarium sua passio. Licet ergo synagoga prius prophetas audierit, & viderit. Ecclesia tamen prius intrauit per fidem: Donec plenitudo gentium intrauit, & sic omnis Israël saluus erit. Et de his Greg. sufficienter. Vel aliter per istos duos discipulos duæ vitæ figurantur. Per Ioannem vita contemplatiua: per Petrum vita actiua. Et quia quilibet viuens in actiua vita habet aliquid de contemplatione, saltem quoad cognitionem eorū, quæ credenda sunt, idē in huius figuram dicitur, quod Ioannes cucurrerit citius Petro, simpliciter tamen est vita actiua prior, deinde contemplatiua. Et de his duabus vitis figuratis per istos duos discipulos, infra ab August. Et sequitur illa pars, in qua manifestationis Christi post resurrectionem descriptio, ibi: *Maria autem stabat*. Et illa in duas partes. Primò, narratur sua manifestatio mulieri, sc. Mariæ Magdalenæ. Secundo, ipsis discipulis. Infra eodem: *Cum ergo sero esset*. In prima quatuor. Primò, narratur Mariæ flebilis desolatio. Secundo, ipsi desolatæ reuelatio, ibi: *Dum ergo fletet*. Tertio, eidem Christi manifestatio, & eiusdem admonitio, ibi: *Hæc cū dixisset*. Quarto, admonitionis Christi adimpletio, & resurrectionis publicatio: *Venit Maria*. Ait ergo: *Maria autem stabat ad monumentum plorans*. Queritur, quare de ipsa legitur, quod erat plorans, & non de aliquo discipulorum. Et ad hoc respondet Chrysof. quod compassibile quodam modo est, muliebre genus: est enim mulier natura flebilis. Nec nouerat sermonem de resurrectione, sicut discipuli, considerantes linteamina, & credentes. Et idē nihil tale est Petrus passus. Secundum August. verò viris redeuntibus infirmiore sexum in eodem loco fortior figebat affectus. Et idē: *Stabat plorans*. Et illi qui Dominum quærebant lacrymis vacabant, dolentes amplius quòd fuerat ablati de monumento, quàm quòd fuit occisus in ligno. Hæc Augustinus. Et de hoc similiter Gregorius. Contigit, vt eum sola videret, quæ remansit vt quæreret. Et ibi Gregorius bene de feruore animæ deuotæ quærentis Deum, & de bono perseverantiæ. Et sequitur secundum: *Dum ergo fletet, vidit duos Angelos*. Et ibi tria scilicet angelorum visio, eorum inquisitio, Mariæ respōsio, vt in litera patet. Vt ait Chrysofomus: Quod non viderunt discipuli, hoc vidit mulier prima, angelos, hunc ad pedes, alium ad caput. Sed queritur, quare discipuli viderunt linteamina, & sudarium: mulier autem vidit Angelos? Et ad istud respondet Chrysofomus: Non erat excelsa mens mulieris, vt à sudariis susciperet resurrectionē, id est, crederet: idē fit ei quid plus: Angelos enim considerat, vt ipsa resuscitetur à passione, & mitigetur. Hæc illè. Vt enim ait Augustinus. Inclinauit se, quod diuino instinctu in animo eius effectum est, scilicet vt videret angelos: *Dicunt ei: Mulier quid ploras?* Vt ait Chrysofomus, velut ostio aperto in-

trauerat in sermonem de resurrectione, & modo sessionis, & interrogatione ducunt eam in allocutionem, idē & distantes ab inuicem sedent, vt scilicet audacter interrogaret eos. Hæc illè. *Dixit eis: Tulerunt Dominum meum, & nescio vbi posuerunt eum*. Feruenter enim valde, & vt dilectionem erat conseruans, ait Chrysof. Sed adhuc tamen non susceperat dogma de resurrectione, ex quo imaginabatur ipsum poni sic, vt ait idem. Querit August. Quid est, quòd neque vterque ad caput neque vterque ad pedes, sed vnus ad caput, alter ad pedes esse dicitur? Et respondet, quod angeli Græcè, Latine nuntij dicuntur: & isto modo Euangelium velut à capite vsque ad pedes, ab initio vsque ad finem significabant esse nuntiandum. Quod vero dicunt angeli: *Quid ploras?* quasi prohibentes flere, quodammodo gaudium nuntiant, ait idem Augustinus: Quod vero ait: *Tulerunt Dominum meum*. Intelligendum, quod ibi sumitur totum pro parte: Sola enim caro sepulta est. Vndè Greg. Vnus sacri eloquij est, vt aliquando ex parte totum, aliquando è contrario, vt hic, ex toto designans partem secundum vero B. Greg. per istos duos angelos signantur prædicatores: ad caput sedent, qui prædicant: Verbū in principio. Ad pedes vero, qui prædicant: Verbū caro factū est. Vel per istos duos angelos duo Testamenta signantur, quæ figurantur per duo Cherubin, quæ tegunt propitiatorij: Christus enim est propitiatio pro peccatis nostris. Nouū Testamentum spectat ad caput, vetus ad pedes: Duabus alis velabant caput, duab⁹ pedes. Quod autem Angeli apparebant in albis, figura fuit, quia festiuitatis nostræ gaudia annuntiabant. Et vestimēta Angeli, sicut nix, qui apparuit mulieribus. Vt ait Greg. ibi: Et aspectus sicut fulgur, quia Deus & blandus iustis, & terribilis iniustis apparebit, ait ibidē Greg. Et patet hic mysterium: per Angelos enim custodientes locū, vbi fuerat corpus Domini positum, signantur prælati Ecclesiæ, vel prædicatores Ecclesiastici, Ecclesiam custodientes: in quibus debet esse vitæ eminentia, siue sublimitas. In hoc quod ait: *Angelos*. De ipsis enim in Psal. Qui facis Angelos tuos Spiritus. Secundo, signatur perfecta charitas, ibi: *Duos*. Ideo in figura misit binos, & binos ante se ad prædicandum. Et in hoc signatur charitas, vt ait ibi Greg. Item signatur in hoc sanctimonie puritas, & conuersationis charitas, ibi: *In albis*. Sequebantur eum in equis albis, scilicet exercitus, qui sunt in cælo, id est, prælati Ecclesiæ, qui sunt pugnatōres in corporibus immaculatis. Quarto, signatur modesta tranquillitas in iudicando, ibi: *Sedentes*. Sedere enim iudicantis est, ait Gregorius: Cum sederem quasi Rex circumstante exercitu. Ibi Gregorius de hoc bene. Quinto, figuratur prædicationis perfectibilitas, ibi: *Vnum ad caput, iterum ad pedes*. Per quod signantur prædicatores prædicantes Christi humanitatem, & diuinitatem, vt est expositum. Supra: Videbitis Angelos ascendentes, & descendentes super filium hominis. Sexto, figuratur compassionis pietas consolando desolatos, & inquiredo causas desolationis. Vndè dicunt: *Mulier quid ploras?* Talis erat Iob. Dicebat enim: Pater eram pauperum: Flebam super eo, qui afflictus erat. Et: Si negani, quod volebant, pauperibus. Talis similiter erat Paulus, de quo: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Vndè ait Saluator: Quid vis vt faciam tibi? Et sequitur tertia particula, in qua manifestatio filij Dei ipsi Mariæ, & mutua collatio in interrogando, & respondendo, & eiusdem admonitio, vt in litera patet. Ait ergo: *Hæc cū dixisset: Conuersa est retrorsum*, ad literam corporaliter. Sed querit Chrysof. quæ fuit causa huius conuersionis? Et respondet ipsos Angelos obstupescisse, considerantes dominatorem, & schemate, id est, figura, vel forma, & inspectione, & motu ostendere ipsum aduenisse, & hoc mulierem conuerti fecit, quæ conuersio fuit reuerentia, vel admirationis, vel diligentioris accensionis: Et conuersus sum, vt viderem vocem. Vel secundum Glossam, tergum quasi ad Christum habebat, quem resurrexisse non credebat: *Et vidit Iesum stantem*, scilicet immortalem, mori non potentem, in corpore im-

85. in Ioan. ante med. tom. 3. Ibidem. Aug. tract. 121. in Ioan. ante med. tom. 9. Ibidem. Gregor. in Euang. hom. 22. ante med. Ibid. paulo ante. Exod. 25. e. 1. Ioan. 2. a. Isai. 6. a. Gregor. in Euang. hom. 21. ante med. Mat. 28. a. Greg. ibid. paulo post. Psal. 103. a. Luc. 10. a. Greg. in Euang. ho. 17. circa princ. Apoc. 19. b. Gregor. in Euang. ho. 29. post medium. Iob. 29. c. Greg. Mor. lib. 20. c. 7. Ioan. 1. g. Iob. 29. c. Iob. 30. d. Iob. 31. b. 2. Cor. 11. a. Matt. 8. d. Chrysof. ho. 85. in Ioan. ante medium tom. 3. Apoc. 1. c.

mortali erectum, paratum ad eleuandum credentes in cœlum, & promptum ad auxiliandum pugnantem spiritualiter: Vidit Stephanus Iesum stantem à dextris Dei. Stare enim est pugnantis, vel adiuuantis, vt ait Greg. exponens illud: *Et non sciebat, quia Iesus est*, vt ait Glof. Videbat, & nō cognoscebat: *Dicit ei Iesus: Mulier quid ploras?* Redarguens eam, ait Glossa. Et interrogatur causa doloris, vt augeatur desiderium. Vndè duo querit. Primo: *Quid ploras?* Vt auferat planctum: *Quid quaris?* Vt conferat desiderium. Ait enim Propheta: Ante te Domine desiderium meum, & gemitus meus à te non est absconditus: *Illam vero existimans, quia hortulanus esset.* Fortè ad literam, quia in eius mente seminauit, ait: Glossa: *ei Domine si tu sustulisti eum.* Non enim ait, quem, quia hoc in animo gerere solet vis amoris, vt quem semper cogitat nullum alium ignorare putet, ait Glossa. Et in hoc, quod ait: *Vbi posuisti eum.* Patet quod adhuc ignorabat eum resurrexisse veraciter. Vndè Chrysof. Rursus positionem & leuationem, & portare dicens, vt de mortuo loquens, ait: quasi diceret: Si propter timorem Iudæorum leuasti eum hinc, dicit mihi: *Et ego eum tollam.* Et in hoc multa eius deuotio, & dilectionis conseruantia, vt ait August. Nemo calumniatur mulierem, quod hortulanum dixerit Dominum Magistrum, ibi enim rogabat, hic agnoscebat: ibi honorabat hominem, à quo beneficia polcebat, hic recolebat doctorem, à quo discernere humana, & diuina discebat. Hæc ille. Et idè Dominus volens eam reducere ad excelsa, dicit ei: *Maria: vt ait Glof. Vocat ex nomine, quasi diceret: Recognosce eum à quo recognosceris.* Secundum vero Chrysof. exprobrans dicit hoc, & tangens eam, id est, arguens, quoniam hæc de eo, qui viuebat, imaginabatur. Hæc ille: *Conuersa illa dicit ei: Rabboni.* Sed qualiter hoc, quia prius ait: *Conuersa retrorsum?* Et ad istud respondendum secundum August. quod prius conuersa, sc. corpore: quod enim non erat, putauit: nunc conuersa corde, quia quod erat, cognouit. Vndè ait: *Rabboni, quod dicitur Magister.* Supra: Vocatis me Magister, & Domine: *Dicit ei Iesus: Noli me tangere.* Sed queritur ad euidentiam literæ, quare prohibuit ei se tangere, ex quo præcepit Thomæ non perfectè credenti ipsum tangere: ad fidei inductionem, & confirmationem, infra eodem. Item ait discipulis: *Palpate, & videte.* Videtur quod eadem ratione debuisset permisissè mulieri tangere eum. Item narratur de ista, & de aliis mulieribus, quod tenuerunt pedes eius, & adorauerunt eum. Queritur ergo, quare hic prohibuit se tangere: Ex quo item prius apparuit mulieri, quàm discipulis, videtur quod debuisset prius permisissè mulieri tangere eum, quàm discipulis. Item queritur de causa, quam assignat: *Nondum ascendi ad Patrem meum,* videtur plus valere ad contrarium, quia plus potest tangi in terra existens, quàm ad dexteram patris in cœlo sedens. Et ad istud respondendum secundum August. Et est in Glossa: *Noli me tangere*, id est, credere me esse imparem patri: *Nondum enim, in corde tuo: Ascendi ad patrem.* Ibi me tanges, quando credideris me non esse imparem patri. Hæc ille. Hic ergo loquitur de tactu spirituali non corporali. Et de hoc. Hoc est non tangere nisi cum ad patrem ascenderit, non de Christi carnalitate sapere. Et ibi de hoc. Et idem August. Tactus tanquam finem facit notionis. Nolebat enim in eo finem esse intenti cordis, sed vt crederetur æqualis patri. Idè August. quod indigna erat, vt manu tangeret, quem nondum fide apprehenderat: non enim tangitur, id est, æqualis patri creditur, nisi fidei profectu, & mentis assensu. Item: Voluit se signare tactum spirituale, id est, accessum fidei requirere. Et de hoc similiter August. De hoc similiter Greg. Tangit Christum, qui eum patri æqualem credit. Et ibi bene de hoc. Et per hoc ad obiecta. Itè queritur, qualiter & quare apparuit in specie hortulani: Videtur quod debuisset apparere in specie gloriosi corporis ad fidei confirmationem, & resurrectionis probationem. Itè dicitur: In multis argumentis apparens illis, scilicet ad probandam resurrectionem. Sed si appareret in specie

gloriosa, esset probatio maior. Et vita vt prius. Et ad primum respondet Chrysof. quod mulieri apparuit humilis, & in viliori schemate, id est, forma: non enim oportebat ad excelsa eam reducere, sed quiescibiliter, id est, paulatim. Vt enim ait Gregor. exponens illud, qualiter apparuit in specie peregrini discipulis euntibus in Emaus: Hoc, inquit, foris egit in oculis corporis, quod apud eos intus agebatur in oculis cordis: nihil veritas per duplicitatem fecit, talem se exhibet in corpore, qualis apud eos erat in mente. Hæc ille. A simili posset responderi ex parte ista, quod quia mulier non habuerit plenam fidem suæ resurrectionis, idè in tali specie ei apparuit. Et vt ait Aug. Fidem docebat Iesus, cum hoc illa responderet, & hortulanus ille in corde eius, tanquam in horto suo granum synapis seminabat. Hæc ille. Idem Gregor. quod in eius pectore femina virtutum plantauit. Vndè & supra ait: Pater meus agricola est. Et nota quod Dominus apparuit post resurrectionem in specie triplici: in specie hortulani hic, in figura, quod resurrexit ad illuminationem insipientium. Item apparuit in specie peregrini, in figura, quod apparuit ad instructionem proficientium. Item apparuit in specie crucifixi, infra eodem: *Ostendit eis manus, & pedes.* In figura quod resurrexit ad informationem perfectorum, & mundo mortuorum. Et nota quod mulier secundum August. fuit figura Ecclesiæ gentium, quæ nō credidit Christum nisi postquam ascendit ad patrem. Et sequitur Saluatoris admonitio cum eius executione, ibi: *Vade ad fratres meos.* Et in hoc patet condescensua sua bonitas, & humilitas, quod vocat discipulos fratres. Vndè in Psalmo: Narrabo nomen tuum fratribus meis: *Et dic eis: Ascende ad patrem meum.* Non confestim, sed post quadraginta dies, ait Chrysof. Et hoc ait exigere volens eius mentem, scilicet ad credendum, & suadere quoniam ad cœlos abit. Sed queritur de modo loquendi: ex quo præmisit: *Dic fratribus meis,* quare non ait: *dic eis, ascendo ad patrem nostrum?* Et ad hoc respondet August. quod idè ait: *Ascendo ad patrem meum.* Quia aliter meum, aliter vestrum: natura meum, gratia vestrum. Similiter: *Deum meum,* sub quo ego sū: *Deum vestrum,* inter quos & ipsum mediator sum: *Veni Maria annuntians, &c.* Sed queritur, qualiter per mulierem annuntiauit discipulis resurrectionem, cum dicat Apostolus: Mulieri docere non permitto. Et Mulieres in Ecclesiis taceant. Et ad istud respondendum est secundum Glossam, quæ ait: quod mulier viro mortem propinauit. Modo vitam nuntiavit viro: dispensatione ergo diuina sic factum est. Et de hoc Gregorius bene. De qua manu allatus est potus mortis, similiter & vitæ. Et ibi bene de hoc Et de præmissis verbis idem Gregorius bene, & multum. Et ibi enumerat Gregorius privilegia istius sanctæ mulieris: Sedebat ad pedes Iesu, & eius verba audiebat, viuenti adhæserat: mortuum quærebat, viuentem reperit, tantumque locum gratiæ inuenit, vt hanc ipsi Apostolis nuntiis eius, ipsa nuntiaret. Et ibi monet Gregorius: Non esse desperandum perfectè penitenti post peccatum. Et sequitur illa pars, in qua manifestatio resurrectionis ipsis discipulis: *Cum sero esset.* Et illa in tres, secundum tres manifestationes. Quarum prima fuit, quantum ad aspectum. Secunda quantum ad factum. Tertia, quantum ad gustum. In prima, exhibuit se visibilem ad remouendam incredulitatem discipulorum omnium. In secunda, se exhibuit palpabilem, ad remouendam incredulitatem Thomæ, infra eodem: *Et post dies octo.* In tertia, apparuit inuitans ad prandium, siue ad gustum: instruens B. Petrum & in ipso instruens Ecclesiam, infra proximo: *Postea manifestauit se iterum.* In prima quatuor. In primo, ipsa apparitio, & apparentis allocutio. Secundo, discipulorum congratulatio, ibi: *Gauiisunt discipuli.* Tertio, eorundem confortatio, ibi: *Dixit ergo illis.* Quarto, sequentis apparitionis incidens occasio, ibi: *Thomas non erat cum eis.* Ait ergo: *Vna sabbatorum,* id est, diebus, quibus sabbatizabant Iudæi, id est, prima die septimanæ, cuius quælibet dies erat sabbatum

propter

Act. 7. g
Gregor. in
Euang. hom.
29. post med.

Psal. 37. b

Chrysof. hom.
85. in Ioan.
ante med.
tom. 3.

Aug. tract.
121. in Ioan.
ante med.
10. 9.

Chrysof. hom.
85. in Ioan.
ante med.
tom. 3.

Aug. tract.
121. in Ioan.
ante med.
tom. 9.
Ioan. 13. b

Luc. ult. f

Mat. ult. g

Aug. tract.
121. in Ioan.
post med.
tom. 9.

August. de
Trinit. lib.
4. cap. 3. post
med. tom. 3.
Ibid. lib. 1.
cap. 9. ante
Paulin. epist.
58. ad Aug.
post med. et
Aug. ep. 59.
ad Paulin.
post med.
tom. 2.
Ibidem.
Idem de
concord.
Euang. lib. 3.
cap. 24.
tom. 4.
Gregor. in
Euang.
hom. 25.
ante med.

Act. 1. a
Chrysof. hom.
85. in Ioan.
ante med.
tom. 3.

Gregor. in
Euang.
hom. 23.
Luc. ult. b
Aug. tract.
121. in Ioan.
ante med.
tom. 9.

Gregor. in
Euang.
hom. 25.
ante med.
Ioan. 15. b
Luc. ult. f

Aug. tract.
121. in Ioan.
paulo post.
med. tom. 9.

Psal. 21. e

Chrysof. hom.
85. in Ioan.
ante med.
tom. 3.

Aug. tract.
121. in Ioan.
post medium
tom. 9.

2. Thim. 2. c
1. Cor. 14. g
Gen. 3. a

Gregor. in
Euang.
hom. 25.
post med.
Ibidem.

propter festum azymorum: *Vbi erant discipuli congregati propter metum Iudaorum*, vt hoc referatur ad vtrumque, quia & fores erant clausæ, & ipsi congregati: *Propter metum Iudaorum venit Iesus*, scilicet ianuis clausis, vt infra eodem, vt ait Greg. Illud corpus Domini intrauit ad discipulos ianuis clausis, quod ad humanos per natiuitatem suam clauso exiit virginis vtero. Vt enim ait Chrysof. quia decens erat discipulos, aut discredere mulieri, aut dolere, quoniam nõ dignos eos fecit suo visu, id est, manifestatione. Ideo neque vnum diem dimisit pertansire, propter quod sero assistit eis, quando maxime erat decens. Hæc ille: *Et stetit in medio discipulorum*. Sic promissera: *Vbi duo vel tres congregati sunt in nomine meo, ibi sum in medio eorum*. Sed quæritur, quare non credebant eum esse phantasma, sicut crediderunt, quando apparuit eis ambulans super mare: Maxime ex quo intrauit hic ianuis clausis, vt proponit Chrysof. Et ad hoc respondet Chrysof. quod mulier præassumens, id est, prædicens multam fidem operata est in eis. Et cum hoc manifestum, & mitem visum eis ostendit, simul autem & voce firmavit fluctuantem mentem, dicens: *Pax vobis*. Rememorans eis, quod dixerat ante passionem supra: *Pacem meam do vobis*. Et supra: *In me pacem habebitis*. De qua pace ibi dictum est. Et non solum firmavit eos voce. Sed: *Ostendit eis manus, & latus*. Vt ait August. Clauis manus fixerant, lancea latus eius aperuerat, ibi ad dubitantium corda sananda, vulnere sunt seruata vestigia. Hæc ille: *Palpate & videte, &c.* Et patet mysterium hic: Filius enim Dei apparet discipulis, in quo apparet obediens humilitas: *Et congregatis*. In quo figuratur charitatis vnanimitas, vt dictum est: *Vbi duo, vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi ero in medio eorum*. Vnde & super congregatos discipulos descendit Spiritus. Et tunc apparet, quando fores sunt clausæ, id est, sensuales apprehensiones, affectiones sub regulari disciplina cohibita: *Vade populus meus in cubilia tua, claude super te ostia*. Et: *Clauso ostio ora patrem tuum: Pepigi fœdus cum oculis meis*. Ibi Greg. bene de cohibitione sensuum, qui sunt quasi fores animæ. Et in die sabbatorum apparet, sc. quando est vacatio ab operibus seruilibus peccatorum: *Vocaueris sabbatum delicatum* Et hoc in sero, quando est refrigeratio æstuum concupiscibiliu: *Anima mea desiderauit te de nocte*. Sic apprensus, & veniens stat, in quo notatur sua immortalitas, & etiam diuinitas: *Stetit quidam*. Ibi Gregorius: *Omnis creatura quia de nihilo est, defluere dicitur, stare autem solius creatoris est, vt per quem transeuntia non transeunt, &c.* Et sic apprensus stat in medio, in quo apparet iustitiæ, æquitatis, & omnibus liberalis communicabilitas: *Rex Israël in medio tui non timebis*. Et: *Ego habitabam in medio tui*. Ab eo enim qui est in medio ad omnes circumferentias est æqualis appropinquatio absque declinatione, recta situatio, & omnibus liberalis communicatio, quæ consimiliter sunt à filio Dei omnibus, quantum est à parte sui: *Nõ enim est personarum acceptor Deus*. Ideo rectè dicitur stare in medio: *In medio fratrum rector eorum in honore*. Et de hoc sc. qualiter filius Dei in medio, supra proximo: sic stans in medio dixit: *Pax vobis*. Ostendens per ipsum factam esse pacem cœlestium & terrestrium: Ipse est pax nostra: *Non est Deus dissensionis, sed pacis*. Et Apostolus: *Disciplina enim pacis nostræ super eum*. Et de multiplici pace, supra. Et non solum prænuntiavit verbo: *Pax vobis* Ostendens re resurrexisse, sed: *Ostendit eis manus, & latus*. Signans in illis, qui resurgunt spirituali resurrectione, quod hæc sunt vera signa, scilicet nouitas vitæ, & conuersationis, quæ figuratur in latere, & perfectibilitas operationis, quæ in manibus figuratur: *Christus resurrexit à mortuis*. Et sequitur: *Et nos in nouitate vitæ ambulemus*. Et sequitur discipulorum congratulatio, ibi: *Gauii sunt discipuli viso Domino*. Istud gaudium promiserat eis. *Supra: Videbo vos, & gaudebit cor vestrum*. Opere enim impleuit, quod promisit. Et vniuersa hæc inducebant eos ad fidem, ait Chrysof. Et merito sunt gauii, quia plenum gaudium,

ubi nõ spes lactat, sed ubi res nutrit, ait August. quia discipuli summe desiderabant filium Dei videre, tum ratione intensi amoris, tum ratione timoris, in quo erant. Ideo: *Viso Domino, merito sunt gauii*. Ideo promisit eis, supra: *Gaudium vestrum nemo tollet à vobis*. Et ibi de gaudio multiplici, Et sequitur discipulorum confortatio, sicut continuat Glossa: *Dixit ergo eis iterum: Pax vobis*. Sed quæritur, quare iterat, quod prius dixerat? Et ad hoc respondet Chrysof. quia enim prælium inexpugnabile habebat ad Iudæos, continuè inducit hoc, sc. *Pax vobis*. Aduersantem dans prælio consolationem. Ob hoc denique primum verbum dixit post resurrectionem. Hæc ille. Vnde, & viris propter prælium pacem, mulieribus propter iustitiam gaudium euangelizabat, ait idem. Ideo sequitur: *Sicut misit me pater, & mitto vos*, quasi diceret, ait Chrysof. Nullam habetis difficultatem, & ab his, quæ facta sunt, sc. à me, & à dignitate mea, qui mitto: *Victoriam enim statuit claram, ideo eleuat eorum animam*, vt ait Chrysof. Et in hoc mediatorem se ostendit, ait August. Pater enim misit me, & ego vos ad consimilia, scil. ad prælia, & ad tormenta sustinenda, non ad gaudia. Vnde Gregorius: *Pater misit filium quem amauit ad passionem, ita Dominus electos Apostolos, non ad mundi gaudia, sed ad passionem misit: Ecce ego mitto vos, sicut agnos inter iupos*. Vnde & Apostoli dicuntur missi, ait August. Misit ergo eos, sicut Imperator milites, sicut Summus Põifex legatos, item sicut sol radios ignitos: *Tripliciter sol exurens montes radios igneos & exufflans, &c.* Vt enim ait August. *Apostoli fuerunt vt faces ardentes, & vt carbones igniti: Similitudo animalium, & aspectus quasi aspectus lampadarum*. Item misit eos sicut fulgura ad terrendum: *Nunquid mittes fulgura & ibunt?* Quod exponit ibi Gregorius de Ecclesiæ prædicatoribus. Item mittit eos sicut flumina ad irrigandum, quia ipse fons vitæ: *Ad locum vnde exeunt flumina reuertuntur*. Quod exponit Gregorius ubi supra de Ecclesiæ prædicatoribus: *Ego sapientiæ effudi flumina*. Et de missione ipsorum: *Misit eos binos, & binos ante se*. Ibi Gregorius bene de hoc. Et non solum confirmavit eos dicto, sed etiam dono. Ideo sequitur: *Hoc cum dixisset, insufflauit, & dicit eis: Accipite Spiritum sanctum*. Sed quæritur ab quid insufflauit? Et ad istud respondet August. quod hæc insufflatio significauit Spiritum sanctum non solum esse patris, sed & suum: Item quæritur, ad quid dedit hic Spiritum in flatu, in linguis igneis, super Christum in columba, supra. Et cum Spiritus sanctus non sit res corporalis, videtur tradidisse occasionem erroris, dando Spiritum cum talibus signis. Item prius habebant Spiritum supra: *De plenitudine eius omnes accepimus*. Ergo nunc non dedit. Item supra ait: *Si non abiero, paracletus non veniet ad vos*. Ergo ante ascensionem non debuit dari Spiritus. Ad primum respondendum est secundum August. quod neque flatus ille corporeus cum sensu corporaliter tangendi procedens ex corpore, substantia Spiritus sancti fuit. Sed demonstratio per congruam significationem non tantum à patre, sed & à filio procedere Spiritum sanctum. Hæc ille. Ob hanc ergo congruam significationem cum flatu datus est Spiritus. Ad aliud respondendum est, vt habitum est supra. In columba simplicitas signatur, & ideò in columba super Christum descendit. In igne verò signatur ordo, siue zelus contra culpas delinquentium. Et ideo in igne super discipulos descendit, quia eos, & purgavit, & inflammauit. Et de hoc Gregorius. Ad aliud respondendum est secundum Gregorium, ubi ait, quod Spiritum sanctum dedit Dominus semel in terra, vt hic, & semel cœlo prædens. Et hoc ideò, quia duo sunt præcepta charitatis: dilectio Dei, sc. & proximi. Nichilominus, vt ait ibidem Gregorius, inerat discipulorum mentibus Spiritus sanctus ad fidem, sed tamen manifesta datione, non nisi post resurrectionem datus est. Propter quod dictum est supra: *Non dum erat Spiritus datus*. Hæc ille. Ex quo patet, quod fuit datio Spiritus triplex. Vna ad iustificationem, & ad credulitatem, alia ad confirmationem, cum collatione

Gregor. in Euang. hom. 26. propè princ. Chryf. hom. 85. in Ioan. circa med. tom. 3.

Matt. 18. c.

Matt. 14. c. Chryf. ibid.

Ioan. 14. d. Ioan. 16. g. Aug. tract. 121. in Ioan. post med. tom. 9. Luc. ult. f.

Matt. 18. c.

Aff. 2. a.

Isa. 26. b. Matt. 6. a. Job 31. a. Greg. Mor. lib. 21. c. 2. Isa. 58. d. Isa. 26. b.

Job 4. c. Greg. Mor. lib. 5. cap. 26. ante med.

Soph. 3. c. Zach. 2. b.

Aff. 10. a. Eccl. 10. c.

Eph. 2. a. 1. Cor. 14. c. Isa. 53. c. Ioan. 14. g.

Rom. 6. b. Ibid.

Ioan. 16. a.

Chryf. hom.

85. in Ioan. post med. tom. 3.

Ioan. 16. c.

Chryf. hom. 85. in Ioan. circa med. tom. 3. Ibidem.

Ibidem.

Ibidem. Aug. tract. 121. in Ioan. post med. tom. 9. Gregor. in Euang. hom. 6. ante med. Luc. 10. a.

Aug. tract. 54. in Ioan. ante med. tom. 9.

Eccl. 43. a. Ezech. 1. c. Job 38. e. Greg. Mor. lib. 30. cap. 2. Eccl. 1. f. Greg. ibid. post medium. Eccl. 24. e. Luc. 20. a. Gregor. in Euang. hom. 17. ante med.

Aug. tract. 121. in Ioan. post med. tom. 9. Aff. 2. a. Ioan. 1. f. Ibidem c. Ioan. 16. b.

August. de Trinit. lib. 4. cap. 20. post med. tom. 3.

Ioan. 1. c. Gregor. in Euang. hom. 30. Ibid. hom. 26. ante med. Aff. 2. b. Greg. ibid.

Ioan. 7. c.

Alf. 2. c
Greg. Naz.
orat. 6. de
Spiritu san-
cto post med.

Chrysof. ho.
85. in Ioan.
post med. co.
5.

Ibidem.

Mat. 26. c

Isai. 43. c

Aug. tract.
72. in Ioan.
post med.
tom. 3.

Mat. 9. a

Gregor. in
Euang. tom.
16. ante
med.

Ioan. 11. f
Aug. tract.
46. in Ioan.
post med.
tom. 9.

Ibid. tract.
21. post med.

Hugo de Sa-
cram. fid. lib.
1. p. 9. c. 3.
paulo ante
med.

Aug. ep. 99.

Aug. epist.
36.
Aug. epist.
39.

Isid. Etym.
lib. 7. c. 9.

Chrysof. ho.

potestatis dispensandi sacramenta, vt hic, alia in collatione doni linguarum, & ad signorum effectiōnem. Et de hoc bene Gregorius Nazianzenus, vbi ait, quōd ante passionem, & post resurrectionem, & post ascensionem adfuit eis Spiritus sanctus. Et ibi bene de hoc. Ait autem Chrysof. vbi supra: quod quidam aiunt eos, tunc non suscepisse Spiritum, sed aptos esse fecit ad susceptionem. Et idē inquit: Non dixit accepistis: sed accipite Spiritum sanctum. Aliter autem videtur ei, vt ait ibidem: Quod discipuli acceperunt potestatem quandam spiritualem, & gratiam, & vt dimittant peccata. Post quadraginta vero dies acceperunt signorum dationem. Hęc ille. Et ideo specificans hic ait: *Quorum remisistis peccata*, scil. in forma Ecclesię, & clauē non errantē: *Remittuntur eis: & quorum retinueritis*, modo dicto: *Retenta sunt*, id est, nō remissa. Et hoc tam per vos, quā per successores, ait Glossa: Quęcunq; ligaueris super terram, erunt ligata & in cœlis. Sed qualiter hoc dedit discipulis, quia: Ego sum, qui deleo iniquitates vestras solus. Ergo Deus remittit. Item hoc est virtutis infinitę, quia maius est iustificare impios, quā creare cœlum & terrā, ait Aug. supra. Non ergo concessa hominibus. Item ait filius Dei: Vt sciatis, quia filius hominis habet potestatem dimittendi peccata, & c. Sua ergo est hęc potestas. Item ex ordine verborū hic videtur, quod nullus habet potestatem dimittendi peccata, vel ab iis absoluendi, nisi habeat Spiritum sanctum. Primō enim ait: *Accipite Spiritum sanctum*. Et deinde: *Quorum remisistis*. Et ad istud respōdendum est, quod in culpa est tria considerare, sc. diuinam offensam, deformantem maculam, reatū siue obligationem ad pœnā æternam. Deus autem miserans cum dat gratiam remittit offensam, & infundit gratiā purgantem, & delentem maculam, & remittit obligationem ad pœnam æternam. Potestatem autem exigendi pœnam temporalem cōmittit suo Vicario, habenti auctoritatē clauium. Dei ergo est potestas remittendi peccata affectiue: Christi, hominis authenticę, & mediatiue, quia est mediator, & caput Ecclesię, & satisfaciens pro peccatis: homini autē habenti auctoritatem clauium est commissa potestas exigendi pœnā temporalem, & denunciandi illos, qui sunt contriti, & confessi absolutos. Vndē Greg. Causę pensandę sunt, & tunc ligandi atque soluēdi potestas exercenda, vidēdo quę culpa, quę pœnitentia, vt quos Deus per cōtritionis gratiam visitat, illos pastoris sententia absoluat. Idē ait Saluator discipulis, supra: Soluite eum, & finite abire. Et ibi bene de hoc ab Aug. Ad aliud respondendum est secundum Aug. Ecclesię, inquit, charitas, quę Spiritum sanctum infundit in cordibus nostris, participum suorū peccata dimittit, eorū autē qui non sunt eius participes tenet. Et idē ait: *Accipite Spiritum sanctum*. Et postea: *Quorum remisistis peccata, & c.* Hęc ille. Ex quibus patet, quōd in Ecclesię vnitatem est Spiritus sanctus, & gratia, cuius gratię Sacramenta sunt vasa, prout ait Hugo. Et Ecclesię clauibus fit remissio prędicta. Non ergo est necesse, vt qui ministrat sacramenta in sua persona, habeat Spiritum sanctū, quę per malos dispensantur, in ipsa tamen Ecclesia est Spiritus sanctus, cuius sacramēta dispensat minister, & cuius clauibus vtitur. Et de hoc bene August. Dei est illa gratia, Dei est Sacramentum, hominis vero solū ministerium: qui si bonus est, adhæret Deo, & operatur cū illo: si vero malus, operatur per illum Deus visibilē sacramenti formā, ipse vero donat inuisibilem Sacramenti gratiam. Hęc ille. Idem Aug. Sacramenta non deprauantur peccatis hominū. Idem Aug. Sacramēta eandem efficiētiā habent administrata per bonos, & per malos. Et ibi bene de hoc. Et sequitur vltima particula, in qua incidens occasio sequentis apparitionis: *Thomas, & c. Qui dicitur, Didymus*. Vt ait Isidorus: Didymus Dei, vel geminus propter dubiū cor, vel dubius. Thomas est nomen Hebręum, Didymus Gręcum, geminus, id est, dubius Latinum: *Non erat cum eis*, quia vt ait Chrysof. à disseminatione, siue dispersione, quę

fuerat facta scil. cū Iesus captus fuit, nondum redierat: *Dicunt autē discipuli: Vidimus Dominū*. In quo narratur discipulorū charitas: retulerunt enim absenti visionē: Qui enim audit, dicat: *Veni*. Supra: Inuenit Philippus Nathanael, & c. *Ille autem ait: Nisi videro in manibus fixuram clauorū*. Et in hoc exigebat experiētiā sensus visus: *Et mittam digitum meum, & c.* Et in hoc experiētiā sensus tactus, vt ait Chryf. Nimirum aliis grossior, idcirco eam quęrebat fidem, quę per sensum est, qui grossissimus scil. tactum. Neque enim oculis credebatur, nisi rimatus esset, & vt ait Greg. Neque hoc casu, sed diuina dispensatione factū, vt discipulus dubitans, dum vulnera palparet carnis, in nobis sanaret vulnera infidelitatis. Et ibi bene de hoc. Mira ergo dispensatio diuinę clementię in hoc facto. Et sequitur illa pars, in qua iterata apparitio, vel manifestatio filij Dei ad remouendā infidelitatem discipuli. Et ibi tria. Primō, ipsa manifestatio, & generalis allocutio. Secundō, specialis admonitio discipuli, & illius responsio, ibi: *Deinde dicit Thomas*. Tertio, subiunctio rationis, ob quam scripta sunt signa, quę Saluator fecit, ibi: *Multa quidem*. Ait ergo: *Et post dies octo iterum, & c.* Vt ait Chrysof. Excogitata Dominatoris clementiam, qualiter pro vna anima ostendit se ipsum vulnera habentē, & accessit vt saluet vnum: *Veni Iesus ianuis clausis*. Vt ait Aug. Moli corporis, vbi diuinitas erat, ostia clausa non obstiterunt: *Et stetit in medio, & dixit: Pax vobis*, vt prius est expositū. Sed quæratur de hoc, quod ait: *Veni ianuis clausis*: quod attribuit Aug. ipsi diuinitati. Et idem Aug. Contra naturam, inquit corporis videmus esse, clauis ostiis intrare. Omnia autem possibilia sunt Deo, sicut ambulare super aquas. Ad contrarium obiicitur: Omnis do: habet actum specialem in corpore glorificato, sicut impossibilitas, nō alicui cedi, claritas à nullo suscitari, agilitas à nullo retardari. Ergo & subtilitas à nullo posse resisti. Ergo venit ianuis clausis ratione dotis corporis glorificati. Item videtur, vt ait Greg. quod illud corpus Domini intrauit ad discipulos ianuis clausis, quod per natiuitatem suam clauso exiuit virginis utero, nec tamen tunc erat corpus glorificatū: ratione dotis, potuit tunc intrare ianuis clausis. Et ad istud respondendum sine preiudicio, quod licet possit intrare ianuis clausis ratione dotis corporis glorificati, tamē hoc attribuunt sancti diuinitati ad confirmandam fidem, quod corpus suū resumptum, & glorificatum fuit diuinitati vnitum. Vndē quando aliquid debetur alicui ratione diuersarum virtutū, in ipso attribuitur virtuosiori. Licet ergo posset venire clausis ianuis ratione virtutis corporis glorificati, tamē hoc attribuitur diuinitati, cui erat vnitum. Et nota quod ait: *Stat in medio*, ad significandū esse mediatorem Dei, & hominum. Ipse enim in medio, sicut cor viuificans in medio corporis ad illius viuificationē. Ipse enim signatus per lignum vitę in medio paradisi. Et: *Lignum vitę est his, qui apprehenderint eam: Qui posuit in medio eius Spiritum sancti sui*. Item ipse in medio, sicut Imperator in medio militum, vel Summus Pontifex in medio Cardinalium ad omniū gubernationem: *Vidi in medio septem candelabrorum similem filio hominis*. Itē ipse in medio sicut luminare in medio cœli ad mūdi illuminationem: *Quasi stella matutina in medio nebulae*. Item ipse in medio discipulorum, velut scholarius ad omniū eruditionem: *In medio Ecclesię aperuit os eius*. Et sequitur pars, in qua allocutio discipuli specialis. Et ibi tria. Primō, ipsius admonitio. Secundō, illius responsio, ibi: *Respondit Thomas*. Tertio, Christi credentibus promissio: *Dicit Iesu*. Ait ergo: *Dicit Thomas: Infer digitum tuum*. Vt ait Chryf. Non expectat ab illo rogari, neque audire quid tale, sed nihil dicente illo cōplet, quę desiderabat, & eisdem verbis, quibus prius ad discipulos: *Vide manus meas, & infer manū, & mitte in latus meum, & c.* Vt enim ait Aug. quia in corde discipulorum vulnera erant, propter quę sananda, cicatrices in corpore suo seruauit. Vndē quæratur de hoc, quod ait: *Infer digitum tuum huc*. Ex hoc videtur, quod corpus

86. in Ioan.
propō princ.
tom. 3.

Apoc. vlt. d

Ioan. 1. g
Chryf. ibid.
post pauca.

Gregor. in
Euang. hom.
26. paulo
post med.

Chryf. hom.
86. in Ioan.
non mult. à
princ. tom. 3.
Aug. tract.
121. in Ioan.
post med.
tom. 9.

Ibidem.
August. de
agone Chri-
stiano. cap.
24. tom. 3.
Mat. 14. b

Gregor. in
Euang. ho.
16. propō
prin.

1. Tim. 2. a

Gen. 3. a
Prou. 3. a
Isai. 63. c

Apoc. 1. c

Ecl. 50. a

Ecl. 15. a

August. de
ver. Domini
ser. 18. ante
med. tom. 19.

suum

Gregor. in Euang. hom. 26. ante med. Ibidem.

August. de Ciuit. Dei lib. 22. c. 19. tom. 5.

Aug. contra Faust. lib. 16. cap. 33. tom. 6.

Aug. de Ciuit. Dei lib. 22. c. 20. to. 5.

Beda super Lucam, in fine.

Aug. tract. 121. in Ioan. post med. tom. 9.

Gregor. in Euang. hom. 26. post med. Hebr. 11. a

Aug. tract. 121. in Ioan. post med. tom. 9. Ibidem.

Gregor. in Euang. hom. 26. prope princ. Ibidem. Iac. 2. 0 Tit. 1. d Greg. ibid. Iob 40. d

Aug. tract. 122. in Ioan. circa princ. to. 9. Chryf. hom. 86. in Ioan. ante med. tom. 3. Ibidem. Ioan. 21. d

Ioan. xi. c

Rom. 15. a

suum fuit palpabile, cum dicat Greg. Corrupti necesse est, quod palpatur. Et ad istud respondendum secundum Gregorium, quod miro modo, & incorruptibile, & palpabile corpus exhibuit post resurrectionem, vt monstrando incorruptibile inuitaret ad præmium, & præbendo palpabile informaret ad finem. Et ibi de hoc. Item ait Augustinus, quod nulla erit deformitas in corporibus glorificatis, & supplebitur in talibus partium inæqualitas: Ergo nulla vulnera, nullæ cicatrices erunt in eis. Item August. Quid sibi vult hoc? scilicet Christum monstrasse vulnera? Si propter incredulum fecit, si vero ostendit vulnera erunt post resurrectionem, quod habet pro inconuenienti. Item idem: Si falsas scilicet cicatrices ostendit, fallax fuit in dicendo: Si veras ergo ibi vera vulnera. Ergo ad istud respondendum, sicut tangit August. quod in corporibus martyrum fortassis videbimus cicatrices, quæ pro Christi nomine pertulerunt: non tamen deformitas in eis, sed dignitas erit. Et quædam quamvis in corpore, non corporis, sed virtutis pulchritudo fulgebit. Hæc ille. Multo magis in corpore Christi glorificati modo inæstimabili apparebunt sine deformitate, sed cum gloriæ fulgore ad fidem resurrectionis construendam: quas etiam ostendet in iudicio, vt ostendat quale genus mortis pertulit, prout ait Beda. Et est ibi in Glossa: *Et noli esse incredulus, scilicet de resurrectione: Sed fidelis.* Fidem illius habens, vt ait Chrysof. Videns, quoniam infidelitatis scilicet Thomæ erat ambiguitas, & hoc tanquam accepit Spiritum sanctum, ait Chrysof. *Respondit Thomas: Dominus meus.* Et in hoc confessio humanitatis Christi: *Et Deus meus.* Et in hoc confessio diuinitatis. Vnde August. Videbat, tangebaturque hominem, & confitebatur Deum: *Dicit ei Iesus: Quia vidisti, credidisti.* Oponit Gregor. cum dicat Apostolus: Fides est sperandarum rerum, qualiter ait hic: *Quia vidisti, credidisti?* Et ad istud respondet quod aliud vidit, aliud credidit: hominẽ vidit, & Deum confessus est. Item quæritur, ex quo Thomas eum tetigit, videtur quod debuisset dixisse: *Quia me tetigisti, credidisti.* Et ad istud respondendum secundum August. & Glos. Quod sensus visus generalior est. Ideo ait: *Quia vidisti,* non quia tetigisti. Vel forsitan non fuit ausus eum tangere, sed aspiciendo credidit: non enim scriptum est, & tetigit Thomas, vt ait August. Ideo sequitur: *Beati qui non viderunt, & crediderunt.* Eo quod non habuerunt sensibilia experimenta: quia fides non habet meritum, cum humana ratio præbet experimentum, vt est apud Gregorium. Quod est intelligendum, vt ait idem Gregorius, de perfectè credentibus: Ille enim verè credit, qui exercet operando quod credit, ait idem Gregorius: Fides enim sine operibus mortua est. Aliter de falso credentibus: Confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Vnde de credentibus, & non operantibus, exponit Gregorius illud: Absorbebit fluuium, & non mirabitur, id est, infideles diabolus absorbet: Et habet fiduciam, quod Iordanis influat in os eius, id est, baptizati. Et ibi bene de hoc. Et sequitur vltimum: *Multa quidem, & alia signa.* Vt ait August. hoc capitulum velut libri finem indicat. Vt enim ait Chrysof. Signa quæ scripta sunt nõ ambitionis gratia, sed vtilitatis tantum. Vnde quærit Chrysof. quare non omnia sunt scripta? Et ad hoc respondet, quod quæ erant sufficientia scripta sunt: sufficientia, inquam, eos, attrahere ad fidem. Non omnia autem sunt scripta propter multitudinem, quia nec mundus caperet. Infra: Et qui non credit his, quæ dicta sunt, neque pluribus credere, si esset scripta. Hæc ille: Et quia non fuerunt facta signa propter discipulos solum, sed ad omnium vtilitatem, idè sequitur: *Hæc scripta sunt, vt credatis, quia Iesus est filius Dei.* Et perfecta fide, vt dictum est: *Et vt credentes, & in fide perseuerantes: Vitam habeatis in nomine eius.* Supra Qui credit in me, si mortuus fuerit, viuet. Et patet hic saluificus finis sacræ doctrinæ Euangelicæ, quæ est assecutio vitæ aternæ. Quamvis enim iste sit finis totius scripturæ: Quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, & c. Tamen doctrina Euangelica, quasi immediatius ducit, ad vitam

aternã adimplentes & perficientes documenta, & præcepta Euangelica: Qui enim fecerit, & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cœlorum: Beatus homo qui audit me. Et sequitur: Qui me inuenerit, inueniet vitam

Matt. 5. 0
Proa. 8. d
Ibidem,

CAPVT XXI.

Postea manifestauit se iterum Iesus, & c. Narratis duabus manifestationibus filij Dei ipsis discipulis post resurrectionem, hic narratur tertia ad cõfirmationem, & instructionem B. Petri, & consequenter omnium in ipso. Et hoc in tres. Primò narratur ipsa manifestatio. Secundò, Petri in dilectione confirmatio, ibi: *Cum ergo prandissent.* Tertio, dictorum per testimoniam affirmatio, ibi: *Hic est discipulus ille.* Prima adhuc in tres. Primò, antecedentium manifestationem descriptio. Secundò, ipsa manifestatio, ibi: *Mane autem facto.* Tertio, recapitulatio, ibi: *Hoc iam tertio.* Ait ergo: *Postea manifestauit.* Vnde enumerantur tria antecedentia, sc. loci determinatio, personarum descriptio, & operationis specificatio, vt patet in litera: *Postea,* quæ præmissa sunt: *Manifestauit se ad mare Tyberiadis,* quod dicitur stagnum Genezareth, dictum quasi generans aurum. Sed quæritur, quare interponit quasi recapitulationem, quando præmisit: *Multa signa fecit Iesus;* inter istam narrationem, & alias, & non enumerauit continuè? Et ad hoc respondet August. quod ista narratio commendat Ecclesiæ sacramenta, qualis futura est in vltima resurrectione mortuorum. Et de hoc in Glos. *Manifestauit autem sic: Erant simul Simon Petrus & c.* Et in hoc enumeratio personarum, quibus apparuit. De Petro, & Nathanaele, supra. De Thoma, supra proximo: *Et filij Zebedai,* scil. Ioannes, & Iacobus maior, de quibus Matthæus: *Et alij duo,* quorũ nomina reticentur, ait Glos. *Dicit eis Simon Petrus: Vado piscari.* Et in hoc negotij, vel operationis specificatio: *Dicunt ei: Venimus & nos tecum.* Et in hoc eorum vnanimitas, siue occupationis identitas, siue vnio: *Et nihil prebenderunt.* Et in hoc fortè diuina dispensatio. Vt enim ait August. Diuinitus factum est, vt miraculũ plus appareret. Vt enim ait Chrysof. Neque quid agere habentes, artem scil. piscationis tractarunt, nihil enim habentes agere ad piscationem iuerunt: & hoc, nocte, quia formidolosi erant. Vnde quærit Greg. Cur Petrus post conuersionem rediit ad piscationem, cum dicatur: *Nemo mittens manum ad aratrum, & aspiciens retro aptus est regno Dei.* Item Matthæus nõ rediit ad telonij negotium post conuersionem. Et ad hoc respondet, quod sunt quædam negotia, quæ sine peccatis exhiberi aut vix, aut nullatenus possunt, ad quæ non est redeundum post conuersionem: quale fuit negotium telonij. Aliud vero est negotium, quod sine peccato extitit, & hoc repetere post conuersionem, peccatum non fuit, quale est piscatio. Quasi eadem quærit August. Ad quod respondet, non fuisse eos prohibitos sua arte licita victum necessarium quærere, sui Apostolatus integritate seruata, si quando vnde viuerent, aliud non haberent. Hæc ille. Sed nihilominus obiicitur, ait Saluator Petro: *Ex hoc eris homines capiens: ergo ex tunc non debuit ire ad capiendos pisces, sed ad prædicandum, & capiendum homines.* Item ait filius Dei volenti ire ad sepeliendum patrem: *Dimitte mortuos sepelire mortuos suos.* ergo nec ad modicum tempus permisit eum intendere operi pietatis. Multo magis nõ debuit Apostolus intendere his operib⁹ piscationis: cum opera manualia aliquãdo impediunt vacationem, quæ ad Deum est, & opera spiritualia. Item ait saluator: *Primum quærite regnum Dei, omnia hæc adicientur vobis.* ergo debuissent intendisse spiritualibus occupationibus, & Deus prouideret eis de temporalibus. Item: *Ordinauit Deus his qui euangelizant de euangelio viuere.* Debuissent ergo intendere animabus lucrands, & non operibus manualibus. Et ad istud respondendum est, sicut habitum est ab August. Sui Apostolatus integritate seruata non fuerunt prohibiti sua arte quærere victum necessarium

Diuisio.

Ioan. 20. g

Aug. tract. 122. in Ioan. non longè a princ. tom. 9. Ioan. 1. g.

Mat. 4. e

Aug. tract. 122. in Ioan. ante med. tom. 9. Chryf. hom. 86. in Ioan. ante med. tom. 3.

Gregor. in Euang. hom. 24. circa pauca. Luc. 9. c Mat. 9. a

Aug. tract. 122. in Ioan. ante medium tom. 9. Luc. 5. a

Mat. 9. d

Mat. 6. b

1. Cor. 9. g

Aug. tract. 122. in Ioan. ante med. tom. 9.

Ibid.

Vndè ibidem August. Si B. Paulus artem, quam non no-
uerat, didicit, vt dum suis manibus transigitur doctor,
nullus grauetur auditor: quanto magis beatus Petrus,
qui iam piscator fuerat, quod noverat, fecit, si ad præ-
sens illud tempus aliundè viuere non inuenit? Hæc ille.
Ex his colligitur, quòd ratione necessitatis cogentis, ra-
tione licitæ artis, & ratione conditionis temporis, quia
non erat adhuc tempus aptum ad prædicandum ob fu-
rorem, & malignitatem Iudæorum, qui erant magis
prompti ad interficiendum, quam ad audiendum, & ra-
tione vitandæ otiositatis, licitè potuerunt ire ad pisca-
tionem. Vndè Chrysof. Nihil habentes agere ad pisca-
tionem iuerunt: Et per hoc ad obiecta. De mysterio vero
discipulorum, quòd erant septem, cum quibus vltimum
conuiuium celebrauit Dominus, Greg. benè. Vndè ait:
Septenario numero perfectio designatur, idè septem
diebus hoc tempus euoluitur. Illi ergo in vltimo con-
uiuio de præsentia veritatis epulantur, qui nunc studio
perfectiois terrena transcendunt, & qui sunt pleni se-
ptiformi Spiritu. Et ibi benè de hoc. Quòd autem ni-
hil prendiderunt in nocte, figura est, quòd qui laborant
in nocte, id est, in tenebris peccati, fructum non asse-
quuntur: Per totam noctem laborantes nihil cœpimus.
Vt enim ait Propheta: Vanum est vobis surgere ante
lucem. Omnis enim labor, qui est in nocte, id est, sine
lumine diuinæ gratiæ, infructuosus: Noctes laboriosas
enumeravi mihi. Gregor. Quædam sunt laboriosa, sed
non vacua: quædam vacua & laboriosa, sicut qualia sunt
opera peccatorum: Confusio comedit labores eorum. Et
sequitur illa pars, in qua ipsa manifestatio: *Mane autem
facto.* Et illa in duas. Primò, se manifestat per miraculo-
sam operationem in captione piscium. Secundò, per
dispensatiuam comestionem: *Vt ergo descenderunt.* In
prima parte quatuor. Primò, ipsa manifestatio. Secundò,
eius allocutio, & eorum responsio, ibi: *Dicit ergo eis.*
Tertiò, ipsius præceptio cum executione, ibi: *Dixit ergo
eis.* Quartò, eiusdè à discipulis agnitio, eorum ad terram
applicatio, ibi: *ergo discipulus.* Ait ergo: *Mane autem iam
facto, stetit Iesus in littore.* Quærit Greg. Cur discipulis
in mari laborantibus post resurrectionem in littore ap-
paruit, ante vero resurrectionem coram eis in fluctibus
ambulauit? Et ad hoc respondet, quòd mare præsens sæ-
culum designat: per soliditatè littoris, perpetuitas qui-
etis æternæ designatur. Quia ergo discipuli in fluctibus
mortalis vitæ laborabant, idè in mari apparuit eis: quia
verò nunc corruptionem carnis excesserat, idè in lit-
tore apparuit: *Non tamen cognouerunt eum discipuli.* Vt
ait Chrysof. non videbatur nisi condescenderet, scil.
in formam, in qua voluit apparere, & videri. Et de hoc
August. benè, vbi quasi quærit: Cum in eodem corpore,
& in eadem forma resurrexerit, quomodo aliquando
agnitus fuit, aliquando non? Et innuit respondendo,
quòd hoc potuit dupliciter fieri. Vel quòd aliquid factum
est in oculis eorum, vel quòd in alia effigie appa-
ruit, prout voluit. Vndè ait: Cum duo sint in corpore, li-
neamenta & color, quibus cuiuslibet species agnosca-
tur, cur in transfiguratione, scil. ante resurrectionem, ne-
minem mouet eum potuisse vsque ad tantam excellen-
tiam fulgoris, & lucis colorem mutasse: & post resurre-
ctionem mouet lineamenta mutata esse, vt non possit
agnosci? Hæc ille, quasi diceret: non debet aliquis inde
moueri. Secundum August. vero littus finis est maris, &
signat finem sæculi, in quo sine erit resurrectio mortu-
orum: *Dicit ergo eis: Pueri, nunquid.* Ex vsu enim com-
muni sic vocat, ait Glossa: *Nunquid pulmentarium habe-
tis?* qui scil. ita piscamini. Pulmentum enim dicitur om-
nè illud, quo panis comeditur, vocatum à pulte, ait Isi-
dorus: *Responderunt ei: Non.* Et idè licet nobis provide-
re, ait Glossa: Vt enim ait August. inquirens, cur non
impleuit Dominus, quod promisit, scil. Primum quærite
regnum Dei, & omnia adicientur vobis. Prorsus, inquam,
quod Dominus promisit, impleuit: Nam quis alius pis-
ces qui caperentur, apposuit: qui non ob aliud creden-
dus est eis ingessisse penuriam, qua compellerentur ire

Chryf. hom.
86. in Ioan.
ante medium
tom. 3.
Gregor. in
Euang.
hom. 24.
post med.

Luc. 5. b
Psal. 126. a
Iob 7. a
Gregor. Mor.
lib. 8. cap. 5.
Hier. 3. f

Gregor. in
Euang.
hom. 24. ante
med.
Matt. 4. c

Chryf. hom.
86. in Ioan.
ante med.
tom. 3.
Aug. epist.
59. ad Pau-
lin. post med.
tom. 2.

Matt. 17. c

Aug. tract.
122. in Ioan.
ante med.
tom. 9.
Isid. etym.
lib. 20. cap. 2.
ante med.
Aug. tract.
122. in Ioan.
ante med.
tom. 9.
Matt. 5. d

piscatum, nisi dispositum volens exhibere miraculum?
A Et vt ait Chryst. Humanius loquitur eis, vt debens ali-
quid emere ab eis, id est, ad modum hominis. Idè dixit
eis: *Mittite in dexteram nauigij rete, & inuenietis.* Vt enim
ait Greg. Bis ad piscandum iussit Dominus, vt retia mit-
terentur, & hic. Et in illa piscatione non dixit, in quam
partem retia mitterentur: hic autem dixit, quòd in dex-
teram partem. Quæritur, vndè hoc? Et ad istud respondet
Greg. ibi, quòd illa piscatio signat præsentem Eccle-
siam, quæ bonos & malos simul colligit vsque ad fi-
nem sæculi. Ista autem piscatio signat Ecclesiam ele-
ctorum in gloria. Et idè in huius figura ait: *Mittite in
dexteram: miserunt ergo, & iam non volebant illud trahere,*
quia vt ait August. supra. Deus apposuit pisces. Vndè ait
Petrus: In verbo tuo laxabo rete, &c. *Dicit ergo discipu-
lus ille, quem diligebat Iesus, Petro.* scil. Ioannes. Vt enim
ait Chryf. Hic, id est, Petrus erat feruentior: ille, id est,
Ioannes excelsior: hic quidè, id est, Petrus, astutior: ille
vero, Ioannes perspicacior. Propterea Ioannes quidem
primò cognouit Iesum, Petrus vero prius iuit ad eum.
Hæc ille: *Simon autè Petrus, cum audisset tunica succinxit
se.* Vt ait Chrysof. Vides & reuerentiam Petri, & affe-
ctionem, quia nudus misit in mare, sed neque sustinuit
nauem ad eum venire, sed natans accessit. Hæc ille: *Alij
autem nauigio venerunt,* Et specificat spatium maris: *Non
enim longè erant à terra, sed quasi cubitis ducentis.* Et pa-
tet huius mysterium B. Gregor. Petrus enim & alij dis-
cipuli trahunt rete piscium ad terram, quia sanctæ prædi-
cationis voce ad stabilitatem æternæ vitæ fideles addu-
cunt. Vndè ait discipulis: *Faciam vos pisces homi-
num.* Vndè nota quòd ait: *Mittite rete in dexteram nauigij.*
Per rete doctrina Evangelicæ prædicationis signa-
tur, quæ est varia textura contexta, & hoc indissolubili-
ter, multipliciter, & firmiter. Fila enim, ex quibus tale
rete contextitur, sunt auctoritates, & aptæ rationes: quia
auctoritas fidem flagitat, & rationi hominem præparat.
Ratio ad intellectum, cognitionemq; perducit, ait Aug.
Et istud rete fuit figura tum in retibus Apostolorum:
Laxabo in verbo tuo. Et de reti Apostolico, Aug. bene.
Et istud rete debet mitti in dexteram nauigij, vt ho-
mines capiantur, & ducantur ad sollicitudinem æternæ
gloriæ, & vt sedeant à dexteris Dei cum electis: Tunc
dicet his, qui à dexteris sunt: *Dextera eius amplexabitur
me.* Et quia pauci capiuntur prædicatione Evangelica,
idè: *Lugebunt expandètes rete:* Et nota quòd est mul-
tiplex rete: est enim rete diabolicæ tentationis: Immisit
in rete pedes suos. Ibi Gregor. Sicut qui pedes in rete
mittit, non cum voluerit, exit: sic qui in peccato se dei-
cit, non mox vt voluerit, surgit, &c. Item est rete carna-
lis voluptatis: Traxit in sagena sua, & cōgregabit in re-
te. Vndè in hamo, de quo ibi præmisit, suggestio, in sa-
gena consensio, in reti præuaricatoria operatio. Et de
muliere mala sub figura voluptatis: Inueni mulierem
morte amariorem, quæ laqueus venatorum est, & sagena
cor illius. Item est rete humanæ deceptionis: Homo, qui
blandis, fictisq; sermonibus loquitur amico suo, rete ex-
pandit pedibus eius. Item est rete prauæ, & peruersæ
doctrinationis: Laqueus facti estis speculationi, & rete
expansum super Tabor. Quod vero dicitur, quòd Petrus
tunica se præcinxit, & misit se in mare figura est, quòd
succinctus ab omni concupiscentia misit se ad sustinen-
das tribulationes. Infra eodem: *Alius cinget te.* Et ibi de
hoc. Quòd vero discipuli nauigio venerunt, figura est
sæculum istud calcando ad gloriæ soliditatem peruene-
runt. Vndè & Petrus, qui fuit caput Ecclesiæ, ambulauit
super mare. Per ducentos cubitos signatur adimpletio
mandatorum Dei in perfecta charitate, id est, dilectione
Dei & proximi. Centenarius enim & denarius, idem in
mysterio sunt, quia numerus replicans: & numerus re-
plicatus idem sunt in mysterio, ait Aug. Vndè & in fi-
gura dicitur: Venire Regem cum viginti millibus, cōtra
habentem decem millia: in figura de transgressione
mandatorum Dei, & dilectionis Dei & proximi, veniet
Dominus contra gloriantem de mandatorum adimple-

Chryf. hom.
86. in Ioan.
ante med.
tom. 3.
Gregor. in
Euang. hom.
24. ante
med.
Luc. 5. a

Matt. 13. o

Aug. tract.
122. in Ioan.
ante med.
tom. 9.
Luc. 5. g
Chryf. hom.
86. in Ioan.
paulo ante
medium.
tom. 3.
Ibidem.

Gregor. in
Euang. hom.
24.
Matt. 4. o

August. de
vera relig.
cap. 24. to. 1.
Luc. 5. a
Aug. de 83.
9. quæst. 81.
post med.
tom. 4.

Matt. 25. f.
Cant. 1. e
Isa 19. b
Rete est
multiplex.
Iob 18. b
Greg. Mor.
lib. 14. c. 6.
in princ.
Abac. 1. e
Eccl. 7. c
Prou. 29. b

Osee 5. a

Matt. 14. e

Luc. 14. a

tione

tionem. Et sequitur illa pars, in qua ipsa manifestatio ostensa per ipsam comestionem, ibi: *Et ergo descenderunt.* Et ibi quatuor. Primo, ciborum præparatorum inuentio. Secundò, de offerendis piscibus filij Dei præceptio, ibi: *Dicit eis Iesus: & eiusdem adimpletio.* Tertio, ad prandendum inuitatio, ibi: *Dicit eis Iesus: Venite prædete.* Quartò, discipulorum stupefactio, & ciborum eis à Christo distributio, ibi: *Et nemo audebat.* Ait ergo: *Descenderunt in terram:* Et loquitur secundum naturam, quia mare est altius terra: *Viderunt prunas & piscem & panem.* Quæritur unde erant ista: Et ad hoc respondet Chrysof. quod non operatur hic ex materia supposita, sed quod admirabilius signa ducit, scilicet ex non entibus rebus: ostendens, quòd cum ex materia subiecta faciebat, propter quandam dispensationem faciebat, sc. vt crederent eum esse auctorem creaturarum, sicut quando multiplicauit panes ex quinque panibus, supra. Ista ergo fuerunt à filio Dei creata, vel facta, secundum Chrysof. Qui collegit pisces in rete, vt ait August. Supra: Item quæritur, quare non leuauit hic oculos in cælum, & egit gratias, sicut fecit supra, quando distribuit panes: Et ad istud respondet Chrysof. quòd cum ampliori potestate ista facit: quæ autem ibi fecit, condescensionis gratia fiebant. Et ideò respiciebat in cælum instruens non: vt habitum est ibi, & gratias egit. Et sequitur illa particula: *Dicit eis Iesus: afferre de piscibus.* Et hoc dixit eis ad ostensionem miraculi. Quod audiens Petrus, qui erat in omnibus ardentior, ad obediendum humilior, ad exequendum mādātum paratior: *Ascendit & traxit rete in terram plenum,* &c. Hic enim vt ait Chrysof. signa facta sunt: primum quidem multos esse comprehensos pisces, deinde non scissum esse rete. De mysterio vero istorum piscium sc. centum quadraginta trium. Gregorius multum. Et est in Glossa. In numero enim denario operatio mandatorum signatur, in numero septenario Spiritus septiformis designatur. In ternario fides Trinitatis signatur. Ducendo ergo per trigonum decem & septem, veniunt quinquaginta vnum: quod vnum non potest diuidi: quia requies in vnitatem est. Item ducendo per trigonum quinquaginta & vnum, fiunt centum & quinquaginta tria. Vnde numerus prædictus, & eius partes sunt numeri gratiarum, quæ gratia ducit ad requiem. Ille enim numerus habet quinquagenarium numerum ter, & insuper tria ipsa propter mysteriū Trinitatis. Vnde & die quinquagesimo à Paschate datus est Spiritus. Et de hoc August. Quod autem non est scissum rete, mysterium vt supra habitum est: quia ista piscatio signabat collectionem electorum ad vitam æternam, in qua nulla erit diuisio vel scissura. Et de hoc Greg. Item secundum eundem Gregorium, in pisce assō signabatur Christus passus, qui capi voluit laqueo mortis nostræ, & quasi tribulatione affatus est tempore passionis. Per panem autem signatur diuinitas Christi, quæ nos reficit. Et ibi bene de hoc. Idem August. Piscis assus Christus est passus, & ipse est panis qui de cælo descendit. Et de hoc in Glos. & quod ait: *Traxit Petrus rete,* &c. Mysterium est, quod per Petrum & eius successores colliguntur electi, & ad fidem in Ecclesia militante, & ad beatitudinem in Ecclesia triumphante. Vnde & August. Per illum septenarium numerum discipulorum, per quem etiam potest vniuersitas intelligi figurata, tanto sacramēto noscamus communicare, & eidem beatitudini lociari: Simile est regnū cælorū fagenæ missæ in mare, & ex omni genere piscium congreganti. Et sequitur quarta particula, scilicet discipulorum stupefactio & ciborum eis collatio: *Et nemo audebat discumbentium interrogare eum.* Et est sensus, secundum August. Tanta erat euidētia veritatis, qua Iesus illis apparebat, vt nullus eorum non solum negare, sed neque dubitare auderet. Quasi ergo diceret. Nihil audebat dubitare, quoniam ipse esset. Hæc ille. Ex hoc patet, quòd quando volebat, sic apparebat, vt indubitanter eum agnoscerent: & quando volebat, se occultabat. Et de hoc Augustinus bene, vbi ait: Quod sicut antè resurrectionem vique ad excellentiam lucis, & ful-

goris potuit mutare colorem, vt non agnosceretur, & post pristinum colorem reuocare: Sic eadem facilitate potentia, potuit renouare lineamenta & reuocare. Et ibi bene de hoc. Similiter Chrysofomus hic de hoc: Cum silentio, inquit, & formidine multa, & reuerentia sedebant attendentes in eum, formam altiore videntes & multa stupefactione pleni. Valde enim erant stupefacti, &c. Et hoc figura erat. quòd in conuiuio gloriæ certi erimus, videntes Deum facie ad faciem, & non indigebimus interrogatione. Supra: Palam de patre annuntiabo vobis, &c. *Et venit Iesus, & accepit panem, &c.* Et istud debet continuari cum eo quod dictum est supra: *Venite prandete.* Et in hoc patet mysterium, quia istud conuiuium, quod celebravit Dominus cum septem discipulis figura est æterni conuiuii, secundum Gregoriū, ad quod conuiuium veniunt electi per filium Dei mediatorem, & per communicationem sui sacri corporis & sanguinis, & veram credulitatem. Supra: Si quis manducauerit ex hoc pane, vniuet in æternum. Sed quæritur, cum credatur ipsum manducasse cum discipulis, vt dicitur hic, & apud Lucam: Cum manducasset coram eis: quid fuit factum de illo cibo, & ad quid manducauit: Videtur enim, quod hoc potius fuit ad impedimentum fidei resurrectionis, quam ad promotionem: cum cibus sumatur ad restaurationem deperditi. Et ad hoc respondet August. bene: Fides Christiana de Christo Sauatore non dubitat, quòd post resurrectionem in spiritali carne, sed tamen vera, cibum ac potum sumpsit. Non enim potestas: sed egestas edendi, & bibendi, talibus corporibus auferitur. Idem August. Cibum & potum sumpsit non alimētorum indigentia, sed ea qua poterat potestate. Similiter de hoc August. bene, vbi loquitur de comestione Christi post resurrectionem, & Angelorum, dicens quòd illa comestio fuit non necessitate, sed potestate. Et ponit exemplum: Aliter absorbet aquam terra sitiens, aliter solis radius candens: illa indigentia, iste potentia. Hæc ille. Potestas ergo apparuit in Christo comedente, non egestas: & ita manducans potestatiuè, non conuertit cibum in naturam corporis sui, sed resiliuit in materiam, vt dicitur. Et ibi bene de hoc Chrysof. Qualiter autem comedit, non est nostrum dicere: Modo enim quodam inopinabili hęc fiebant, non vt natura indigente cibis, sed condescensione ad demonstrationem resurrectionis. Hæc ille. Et sequitur illa pars, in qua recapitulatio manifestationum prædictarum, ibi: *Hoc iam tertio manifestatus est.* Sed quæritur qualiter hoc? quia etiam in die resurrectionis siue Paschæ multoties apparuit, vt patet ab Augustino, & à Magistro in historiis. Ergo non iam tantum tertio manifestauit. Et ad istud respondendum est secundum Augustinum, quod hoc non ad ipsas demonstrationes: sed ad dies referre debemus, id est, primo die cum resurrexit, & post dies octo, quando Thomas vidit & credidit, & hoc die, quando de piscibus hic loquitur. Post quot autem dies hoc fuerit factum, non est dictum. Hæc ille. Et sequitur illa pars, in qua de consequentibus ad manifestationes prædictas, scilicet de confirmatione Petri in dilectione, & de informatione, ibi: *Cum ergo prædisserunt.* Et illa in duas. Primo, de dilectione inquisitio ad ipsius confirmationem, & Petri responsionem. Secundo, ad consummationem dilectionis suæ passionis ipsi Petro reuelatio, ibi: *Amen dico tibi: Prima in tres, secundum tres interrogationes & responsiones Petri. Secunda, ibi: Dicit ei iterum. Tertia, ibi: Dicit ei tertio.* In qualibet parte tria: scilicet inquisitio Petri, responsio, & Christi admonitio. Ait ergo: *Cum prædisserunt, dicit Simoni Petro, qui erat princeps, & caput presentibus discipulis: Simon Ioannis dilige me?* Ex hoc videtur filium Dei in prandio siluisse, nec non & discipulos. Vnde Chrysofomus, vbi supra: Cum silentio sedebant, & solum comedebant, quæ eis condidit: *Dilige, inquit, me plus his?* Vnde quærit Chrysofomus, qualiter alios præteriens Petro locutus est de talibus. Et ad hoc respondet, quod eximius Apostolorum erat Petrus, & os Apostolorum & vertex. Et propter hoc Paulus ascendit videre

Chryf. hom. 86. in Ioan. circa mediu. tom. 3.

Ioan. 6. b. Chryf. ibid. Aug. tract. 122. in Ioan. ante med. tom. 9. Ioan. 6. b. Chryf. hom. 86. in Ioan. post med. tom. 3.

Ibid. paulo ante.

Greg. in Euang. hom. 24.

Aug. tract. 122. in Ioan. post med. tom. 9. Gregor. in Euang. hom. 24.

Aug. tract. 123. in Ioan. ante med. tom. 9.

Mat. 13. c.

Aug. tract. 123. in Ioan. prope princ. tom. 9.

Aug. epist. 59. ad Paulin. post med. tom. 2.

Chryf. hom. 86. in Ioan. circa med. tom. 3.

Ioan. 15. b.

Gregor. in Euang. hom. 24. post med. tom. 3.

Luc. ult. e.

Aug. de Ciuit. Dei. lib. 13. cap. 22. tom. 5.

Ibid. lib. 22. cap. 19. post mediu. Ibidem epist. 49. ad Deograt. quest. 1. post mediu. tom. 2.

Exemplum de comestione.

Idem de mirabil. sacra script. lib. 3. cap. 15. to. 3. Chryf. hom. 86. in Ioan. post mediu. tom. 3.

August. de concord.

Euang. lib. 3. cap. 25. post med. tom. 4. Idem. tract. 123. in Ioan. ante med. tom. 9.

Chryf. hom. 86. in Ioan. circa med. tom. 3.

Ibid. ho. 87. prope princ. Gal. 1. d.

dere eum. Item ostendens ei, quoniam oportet eum audere, id est, fiduciam habere in Christo, & negatione delecta committit ei curam fratrum, & negationem quidem non profert, neque exprobrat quod factum est. Hæc ille. Ob hanc ergo Petri confirmationem, & ob remissionis negationum ostensionem, ob confidentiæ stimulatione, sic locutus est Petro, Vnde ait ei: *Diligis me plus his?* quia ut dictum est sæpè: Petrus erat feruentior in omnibus, & primus ad respondendum, & promptus ad obediendum. Vnde Glof. Quod scit interrogat. Et subditur responsio Petri: *Domine tu scis, quoniam amo te.* Vt ait Chrysof. ipsum qui scit ineffabilia cordis testem vocauit. Et patet hic humilitas Petri: non respondit se plus diligere, sed ait: *Tu scis.* Vnde Glossa, vtrum plus diligat tacuit: *Dicit ei: Pasce agnos meos.* Vt dicit August. hoc idem est, ac si diceretur: Si me diligis, non te pascere cogita, sed oues meas: & sicut meas pasce, non sicut tuas: gloriam meam in eis quære non tuam: dominium meum quære non tuum: lucra mea non tua. Ne sis in eorum societate de quibus: Erunt omnes amantes seipsos. Hæc ille. Et ibi bene de hoc. Et sequitur secunda interrogatio Christi, confirmis priori, & eadem responsio Petri, & eadem ipsius admonitio, ibi: *Dicit ei iterum.* Vnde Chrysof. Si diligis me, curam fratrum fuscipias, & feruentem amorem, quem per omnia demonstrasti, nunc ostende, & nunc animam, quam dixisti te positurum pro me, pro ouib' meis pone. Hæc ille. Et sequitur tertia Christi interrogatio, & confirmis responsio & admonitio, ibi: *Dicit ei tertio.* Quæritur, quare toties interrogauit, cum sufficeret semel interrogasse? Et ad istud respõdet Aug. Redditur ternæ negationi terna cõfessio, ne minus amori lingua seruiat, quam timori, &c. *Contristatus autem Petrus.* Sed quæritur ad quid fuit contristatus, ex quo fuit cõsciens se amare Dominum? Et ad hoc respõdet Chrysof. quod formidans priora, sc. negationes, melior factus est, & magis sobrius, & non audax existens de reliquo, sicut prius, sc. promittebat presumptuosè, supra. Ne ergo existimans diligere cum non diligeret, sed eodem modo quo deberet, idè contristatus est. Et patet secundum August. eadem esse amorem & dilectionem. Vnde ait hic primo: *Simon diligis me?* Et postea ait: *Amas me?* Et patet hic quæ sunt successoribus Petri necessaria, sc. Dei feruida & vera dilectio, vt sc. Deum diligant non se, & diuinum honorem, non suum, & diuina lucra non sua, secundum August. Et vt pascant agnos & oues Dei, id est, fideles: de qua dilectione & pastura in collatione prædicabili. Qualiter autem sint oues pascendæ, in Glossa. Pascere oues est, credentes ne deficiant, confortare. Et sic de aliis, quæ in Glossa enumerat. Et forte prius ait: *Pasce agnos meos, bis,* & denique semel: *Pasce oues meas.* Per agnos enim simplices & infirmi, & pauperes signantur, qui debent pasci duplici pastura, sc. corporali & spirituali. Per oues signantur firmiores & ditiores, qui pasci debent pastura spirituali. Vnde Glossa: Pascere oues est terrena subsidia, si necesse est, subditis prouidere, exèpla virtutum præbere, &c. Sicut pastor gregem suum pascit in brachio congregabit agnos, & in sinu suo leuabit fœtas. Qui ergo Petro succedit in officio pastoralis, & non diligit Deum, nec pascit oues, idolum est nõ pastor: O pastor & idolum derelinquens gregem: Pastor nomine, idolum re. Et sequitur illa pars, in qua de prænuntiatione suæ passionis ipsi Petro, ibi: *Amen dico tibi.* In qua morte ostendebatur consummatio dilectionis beati Petri. Et ibi quatuor. Primo, ipsius mortis prænuntiatio. Secundò, ipsius Petri de altero discipulo inquisitio, ibi: *Conuersus Petrus.* Tertio, Christi responsio, ibi: *Dixit ei.* Quarto, sermonis Domini interpretatio à discipulis: *Exiit ergo sermo inter fratres.* A it ergo: *Amen dico tibi, cum esses iunior cingebas te.* Ita respondit Petrus, supra: *Scis quia amo te.* Et supra dixerat: Animam meam ponam pro te. Filius ergo Dei amoris ostensionem monstrare volens, & erudire nos, quo modo eum amare oportet, sicut continuat Chrysof. ait Petro: *Cum esses iunior, cingebas te,* id est, sequebaris tuam voluntatem: *Quando*

A *autem senueris, extendes manus,* id est, crucifigeris, ait August. Vnde August. ibidem: Hunc inuenit exitum ille negator & amator præsumendo elatus, negãdo prostratus, fiendo purgatus, confitendo probatus, patiẽdo coronatus. Hæc ille. *Et alius te cinget,* scilicet vinculis, quod fuit impletum: *Et ducet quo tu non vis,* id est, ad mortem, ait Glossa: *Hoc autem dixit, significans qua morte esset clarificaturus Deum.* Sed quæritur de hoc quod ait: *Ducet te, quo tu non vis?* Nihil inuoluntarium est meritorium: ergo si nolens passus est, absque merito est passus. Et ad istud respondet Chrysof. Dedit ei filius Dei quod desiderabat, sc. vt moreretur pro Christo. Et hoc quod ait: *Non vis,* naturæ dicit compassionem, & carnis necessitatem: quoniam inuitat, id est, non volens absconditur à corpore anima. Et sequitur: Nullus enim impassibiliter corpus deponet. Hæc ille: Nemo carnem suam odio habuit. Loquitur ergo quantum ad ipsam sensualitatem, siue vitam animale. Est enim duplex voluntas, scilicet rationis & vitæ animalis, siue sensualitatis. Prima volebat mori pro Christo, licet secunda repugnaret. Vnde Chrysof. vbi supra. Et si quæ optiones validæ erant, sc. mori pro Christo, & ipsæ passionem: natura tamen redarguebatur, id est, ostendebatur timere. Et de hoc similiter August. Solutus à corpore volebat esse cum Christo, sed si fieri posset præter carnis molestiam, ad quam nolens ductus est. Et exèplificat de Christo, quod propter nos consolandos in se transfigurauit, quando ait: *Si potest fieri transeat à me calix iste.* Hoc ait, qui non habebat mortis necessitatem, sed voluntatem. Et ibi bene de hoc. Et est in Glossa pro parte. Vnde & hunc infirmitatis affectum naturæ, nec senectus auferre potuit. Propter quod ait hic: *Cum autem senueris, &c.* Vt ait idè August. De hoc Chrysof. bene: Quoniã semper Petrus volebat esse in periculis pro eo, idè ait: Confide, & ita complebo desiderium tuum, vt quæ non es passus iuuenis existens, hoc te oporteat pati senem factum. Et idè erigens eum ait: *Hoc dixit, significans quamortem, &c.* Vt discas, quoniam pati pro Christo gloria es patientis & honor. Et sequitur: *Sequere me.* Et in hoc insinuat prælationem B. Petri. Hæc Chrysof. Vnde ibidem quærit: qualiter Iacobus assumpsit thronum Hierosolymorum, qui fuit primus Episcopus eorum, & non Petrus? Et huic respondet, quoniam hunc, id est Petrum, orbis terrarum inthronizauit magistrum: Iacobum vero plebis Hierosolymorum, &c. Et nota hic mysterium quando ait: *Cum esses iunior, cingebas te, &c.* Vt ait Chrysof. In sæcularibus scilicet rebus iuuenis utilis est, qui senit inutilis. Sed in cœlestibus scilicet negotiis non ita est, sed cum superuenerit senectus, tunc virtus clarior, tunc virilitas illustrior. Hæc ille. Iunior ergo dicitur vita imperfectior: Videbant me iuuenes. Gregorius: Iuuenes dici solent, qui nulla consilij grauitate deprimuntur: in iuuenes enim est feruor libidinis: Ossa eius implebuntur vitiis adolescentiæ. Ibi Gregor: In adolescentia libido feruescere inchoat. Item in iuuenes est paucitas experienciæ & ardui operis, vt ait Sapiens: Iuuenis non est expertus: multitudo enim temporis experienciam facit. Et qui ita est, cingit se non cingulo disciplinæ vel iustitiæ ad cohibendum & restringendum, sed ad leuiandum se, vt sit velocior ad implendum suã voluntatem, vel concupiscentiam. Et de zona sic accingente: Pro zona funiculûs: Quasi agnus lasciuens: Nullum sit pratum, quod non pertransit luxuria nostra. Vt enim ait August. Ille viuuit secundum carnem, qui pergit quo vult, dormit quando vult, loquitur quando vult, & vbi vult. Et sic de operibus aliorum sensuum, vt ibi enumerat. Et talis non secundum Deum, sed carnaliter viuuit. Ideo: Desideria iuuenilia fuge: Curua ceruicem eius in iuuentute. Et: Post concupiscentias non eas. E contrario, cum senuerit homo virtuali senectute, de qua ait Chrysof. stomus supra, & de qua dicitur: Senectus venerabilis non diuturna. Et sequitur: *Ætas senectutis vita immaculata.* Alius cinget eum cingulo disciplinæ, scil. Deus ipse, siue spiritus Dei: Accinge sicut vir lumbos tuos.

Aug. tract. 123. in Ioan. post med. 10.9. Ibid. ante medium. Ast. 15. d

Chryf. hom. 87. in Ioan. ante med. 10m. 3. Ibidem. Eph. 5. d

Chryf. ibid.

Aug. tract. 123. in Ioan. post med. 10.9.

Ibidem.

Chryf. hom. 87. in Ioan. ante med. 10m. 3.

Ibidem.

Ibid. paulo ante.

Iob. 29. a Greg. Mor. lib. 19. cap. 11. ante med. Iob. 20. c Greg. Mor. lib. 15. cap. 5. ante med. Arist. ethic. lib. 1. cap. 3. Isai. 3. d Prou. 7. a Sap. 2. c

Aug. de salutaribus docum. ad quend. Com. cap. 17. post med. 10. 4. 2. Tim. 2. a Eccl. 30. d Eccl. 18. e Sap. 4. b Ibidem. Iob 38. a

Vnde

Chryf. ibid. post pauca. Humilitas Petri.

Aug. tract. 123. in Ioan. post med. 10m. 9.

2. Tim. 3. a

Chryf. hom. 87. in Ioan. ante med. 10m. 3.

Aug. tract. 123. in Ioan. paulo post med. 10m. 9.

Chryf. hom. 87. in Ioan. ante med. 10m. 3. Ioan. 13. b

Aug. tract. 123. in Ioan. post medium 10.9.

Ibidem.

Pascere oues quid sit.

Isai. 40. a

Zach. 11. c

Ioan. 13. a

Chryf. hom. 87. in Ioan. ante med. 10m. 3.

Luc. 12. c
 Isai. 22. a
 4. Reg. 1. b
 Mat. 3. b
 Isai. 11. a
 Psal. 44.
 Prou. ult. f
 Greg. Mor. lib. 33. c. 16.
 Job. 40. d
 Eph. 6. b
 Leuit. 6. b
 Apoc. 1. c
 Apoc. 15. a
 Job. 19. f
 Thren. 2. a
 Mat. 5. f
 Gal. ult. d
 Ioan. 3. a
 Chryso. hom. 87. in Ioan. ante med. tom 3. Act. 5. d
 Ioan. 13. e
 Ioan. 13. f
 Prærogatiue B. Ioannis.
 Ioan. 15. b
 Ioan. 8. a
 Ioan. 13. c
 Luc. 14. d
 Luc. 14. f

Vnde est cingulum cohibentis disciplina, de quo dictum est: *Int lumbi vestri præcincti.* Et est cingulum pœnitentialis vitæ: Vocabit Dominus ad fletum, & ad cingulum faxi. Vnde & sancti antiqui erant accincti. De Helia, quod erat zona pellicea cinctus. Et de Ioanne, quod habebat zonam pelliceam circa lumbos. Item est cingulum fidei & iustitiæ: vt de Christo: Et erit iustitia cingulum lumborum eius. Et est cingulum auctoritatis & potentia, prout ait Propheta de Christo: *Accingere gladio tuo super femur tuum.* Et est cingulum veritatis & doctrina, quo cingitur, & restringitur anima, ne effluat in vanas curiositates. In figura Ecclesiæ: Syndonem fecit & vendidit, & tradidit cingulum Chananæo. Quod exponit Gregorius de doctrina fidei. Super illud Iob: *Diuident eum negotiatores: Succincti lumbos in veritate.* Et: *Astringens cingulo aptauit rationale.* Et est cingulum castitatis & sanctimoniam: Præcinctus ad mammillas zona aurea. Et in figura Prælatorum de Angelis, quod præcincti circa pectora zonis aureis. Et est cingulum fortitudinis & patientia: Accinxit fortitudine lumbos suos. Et: *Flagellis me cinxerit.* Sic senescens virtualiter, & se cingens disciplinabiliter extendit manus ad operandum perfectibiliter: *Leuenus corda cum manibus ad Dominum.* Et alius, id est, spiritus Dei ducit eum quo non vult, scilicet caro contra spiritum concupiscens. Propter quod ait Saluator: *Esto consentiens aduersario tuo dum es in via, id est, verbo quod carni aduersatur,* ait Augustinus, illud exponens. Et talis moritur morte spirituali, qua Deum clarificat per bona exempla, de qua morte ait Paulus: *Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.* Et sequitur Deum imitando. Supra: *Qui sequitur me non ambulat in tenebris.* Et ibi de hoc. Sequitur nunc secunda particula: *Conuersus Petrus, vidit illum discipulum quem diligebat Iesus, &c.* Vt enim ait Chrysostomus: Hic, id est, Petrus amorem, quem habebat erga Ioannem, erat enim eorum colligatio, scilicet in amore, vt patet in Euangelio, & dicitur: *Ascendebant ad horam orationis nonam Petrus & Ioannes.* Quia ergo Christus magna ei prædixit, & orbem terrarum commisit, & martyrium personauit, id est, prædixit, volens Petrus hunc, scilicet Ioannem accipere communicatorem, scilicet prælationis & dignitatum, ait: *Hic autem quid? Vnde & Ioannes hic silet, Petrus loquitur.* Et sicut è contrario supra in cœna Petrus præmittit Ioannem ad interrogandum, nunc autem reddens ei retributionem, & existimans velle eum interrogare ea, quæ secundum ipsum erant, idè sic quæsiuit. Hæc Chrysostomus. Vnde & hic recitat, quæ Ioannes inquisiuit à Salvatore in cœna. Supra: *Domine quis est qui tradet te?* Vnde quærit Chrysostomus, cuius rei gratia recoluit hic illius accubationis, siue accubitus in cœna? Et respondet, quod recoluit, ostendens quantum Petrus prælationem habebat post negationem, quoniam quia tunc non audebat interrogare, sed alij, id est, Ioanni concedebat: nunc ex quo præsentia, id est, prælatio fratrum est credita, non solum pro se interrogationem facit, sed etiam pro alijs. Et patent hic prærogatiue B. Ioannis: quarum prima est discipulatus Christi dignitas, quæ notatur, ibi: *Vidit illum discipulum.* Sic enim seruire Deo regnare est, & si veri serui Dei sunt eius amici. Supra: *Iam non dicam vos seruos, sed amicos: multo magis esse discipulum filij Dei est magna dignitas.* Ad quem discipulatum perfectum sunt necessaria multa. Est enim necessaria humilis obedientia perfectibilitas. Supra: *Si manseritis in sermone meo, verè discipuli mei eritis.* Item est necessaria affectuosa charitas. Supra: *In hoc cognoscent omnes quod discipuli mei estis, si dilectionem habueritis inter vos.* Item est necessaria mundi & mundanum contemptibilitas: Qui non renuntiat omnibus, non potest meus esse discipulus. Item est necessaria carnalium affectuum abdicatio, siue mortificabilitas: Qui non baiulat crucem suam, &c. Non potest meus esse discipulus. Item est necessaria conuersationis man-

fuctudo, siue benignitas: Quis sapiens & disciplinatus inter vos, ostendat ex bona conuersatione opera sua? Item est necessaria vitæ Iesu Christi imitabilitas, & eius conformitas: Sufficit discipulo, si sit sicut magister eius. Hæc omnia fuerunt in B. Ioanne. Idè signanter potest dici. Ille discipulus discretiue vel eminenter. Secunda prærogatiua eius est peculiaris acceptibilitas filio Dei, ibi: *Quem diligebat Iesus,* quia quod diligit, erat ob suas virtutes, vt dictum est supra: *Aman-tissimus Domini habitabit confidenter.* Tertia prærogatiua eius est perfecta Christi imitabilitas, ibi: *Sequenter eum.* Sequi enim est imitari, ait Augustinus proprie de ipso: *Erat enim virgo.* Et de illis, de quibus dicitur: *Sequuntur agnum quocumque ierit.* Quarta prærogatiua eius honoris peculiaritas apud filium Dei, & secretorum plena reuelatio, siue ostendibilitas, ibi: *Reclubuit supra pectus.* Et hoc, vt ait Augustinus, hic de fonte Dominici pectoris, non solus bibit, sed ipse Dominus Euangelium ipsum pro sua cuiusque capacitate omnibus suis bibendum toto orbe terrarum diffudit. Hæc ille. Et de his omnibus supra diffusius. Et sequitur Christi responsio: *Dicit ei Iesus: Sic eum volo manere,* sicut legit Glossa. Nolo eum per martyrium consummare, sed expectare donec eum recipiam: Domino enim visitante placidam mortem accepit. Et de hoc similiter in sua legenda: *Quid ad te? Per hoc ait Chrysostomus erudiens nos non multum inuestigare, neque ultra ea, quæ placent ei, id est, filio Dei, quærere* Quia enim Petrus ad tales interrogationes feruidus erat, abscindens eius feruorem, & erudiens nos non ultra, quam oportet scrutari, hoc ait. Hæc ille. In pluribus operibus ne sis curiosus: *Tu me sequere,* per imitationem, perferendo mala temporalia, vt ait Augustinus: Et hoc ipso martyrium B. Petri personauit, id est, prædixit, ait Chrysostomus, supra. Sed quæritur, ex quo sequi est imitari, qualiter ait discretiue Petro: *Tu me sequere,* quam Ioanni? Item quare ait de B. Ioanne: *Volo eum manere, donec veniam,* sicut quærit Augustinus: Si respondeatur, quod hoc ait, quia non erat moriturus: hoc remouet litera sequens: *Non dixit Iesus, quia non moritur, &c.* Item præmissum est de B. Ioanne: *Vidit Petrus illum discipulum sequentem.* Quare ergo magis dicit Petro: *Tu me sequere,* quem Ioanni? Et ad primum respondendum est, quod Petro ait: *Tu me sequere,* scilicet in crucis passione, ait Glossa. Christus ergo insinuans Petro suam passionem futuram, & etiam aliquo modo genus passionis, quia erat moriturus in cruce, ait: *Tu me sequere.* Ioannes autem & alij discipuli secuti sunt perfecta vitæ imitatione. Secundum aliquos vero hoc ait Petro, vt erat caput Ecclesiæ, & omnium martyrum, & vt erat gerens personam Ecclesiæ. Ad aliud respondendum est, quod de Ioanne ait: *Sic volo eum manere donec veniam,* scilicet ad accipiendum eum in morte, vt fuit factum, prout dicitur in legenda sua, & vt ait Glossa hic. Et hoc fuit congruum secundum aliquos. Vt enim ait quidam expositor longum martyrium sustinuit Ioannes, siue duxit in contemptu vitæ præsentis & tolerantia multiplicis afflictionis. Item in dolium feruentis olei fuit missus. Item intensum martyrium sustinuit cordis in passione Domini, assistens magistro eum diligenti peculiariter. Item deputatus fuit ad curam & obsequium B. Matris Domini, & virgo fuit, & idè decuit placidam mortem expectare. Vnde Glossa: *Vltimum in pace senium finiuit.* Item vita contemplatiua in beatitudine per ipsum signatur, quæ semper manet. Vt ait Augustinus. Et idè ratione vitæ per eum figuratè conuenienter ait: *Sic volo eum manere.* Et de hoc August. Et in Glossa. Cur Ioannem plus dilexerit Dominus, cum tamen Petrus plus eum dilexerit? Vnde supra eodem ait Dominus: *Simon Ioannis diligis me plus his?* Super quod Augustinus: *Quod sciebat Dominus interrogabat, vt nos amare Petrum, scilicet nosceremus.* Et videtur quod magis deberet diligere Petrum, quia ille plus dilexit. Item vt ait Augustinus, vbi supra. Melior est

Iac. 3. g
 Matt. 10. a
 Deut. 33. b
 Augustin. de virg. sanct. c. 27. tom. 6.
 Apoc. 14. a
 Aug. tract. 124. in Ioan. vers. fin. tom.
 Ioan. 13. a
 Chryso. hom. 87. in Ioan. circa med. tom. 3.
 Eccl. 3. f
 Aug. tract. 113. in Ioan. post mediu. tom. 9.
 Ibidem.
 Ibidem.
 Ibidem.
 Aug. tract. 124. in Ioan. ante med. tom. 9.
 Ibid. post pauca.
 est

*Ibid. post
paucā.
Prou. 8. a*

est qui plus diligit Christum: Ergo magis diligendus ab ordinate diligente, qualis erat filius Dei. Item dicitur: Ego diligentes me diligo, ait sapientia diuina: Ergo amplius diligentem debet magis diligere. Et ad istud respondendum est, sine præiudicio: quod sicut ait Bernardus: Non diligit affectu sed effectu. Est ergo loqui de amore filij Dei, quantum connotatum in patria, & connotatum in via respectu præmij substantialis. Et sic dicitur Deus magis diligere meliorem, & maiorem habentem charitatem. Et sic magis dilexit Petrum, si fuit melior. Et est magis diligere ad connotata in via, qualia erant reuelatio secretorum, familiaritas allocutionum, & peculiaritas factorum siue honorum. Vnde Glossa hic. Diligebat alios, sed familiarius istum, quia virgo electus ab ipso. Vel dicitur magis diligere Ioannem ratione modi mortis. Vnde Glossa, supra: Diligit Ioannem, sed non plus omnibus sed familiarius, vt per pacem exiret de vita, non per passionem. Et per hoc ad obiecta. Augustinus vero exponit illud de duabus vitis, scilicet actiua, quæ per Petrum figuratur, & contemplatiua per Ioannem signata. Et Christus minus nos diligit, quales sumus hic. Ideo liberat nos ne semper simus tales, ideo ibi amplius diligit. Et de hoc in homilia, & in Glossa prolixè. Et sequitur vltima particula in qua sermonis Domini interpretatio apud discipulos: *Exiuit ergo sermo inter fratres, quod discipulus ille non moritur.* Qui tamen sermo non erat ita intelligendus. Et ideo sequitur: *Non dixit ei Iesus, & c. non moritur.* Vt enim ait Chrysostomus, opinionem discipulorum corrigit non conspicientibus, id est, intelligentibus eis quæ dixit Iesus. Et patet hic exemplum, qualiter multi non intelligentes variant sermonis interpretationem. Et ideo timendum est, ne ex sermonibus potentibus habere varias interpretationes, falsæ eliciantur. Non ergo fuit talis intellectus sermonis, vt ipsi conceperunt, sed sicut expositum est: *Sic eum volo manere, & c.* Et sequitur vltima particula libri, scilicet de testificatione veritatis huius Euangelij & eorum quæ in eo scripta sunt: & posset diuidi contra totum librum, ibi: *Hic est discipulus ille,* de quo supra scilicet, quem diligebat Iesus, & qui recubuit supra pectus Domini, supra eodem: *Qui testimonium perhibet de his,* dicto: *Et scripsit hæc,* scilicet certus de facto, qui in omnibus adfuit, & morienti filio Dei attitit. Supra: *Et scimus,* scil. credentes: *Quod audiimus, quod vidimus oculis nostris, & c. testamur & annunciamus.* Quærit Chrysostomus: vt quid hic solus Euangelista hoc facit testans sibi ipsi, nullo aliorum sic faciente? Et videtur se laudare, cum dicatur: *Laudet te alienus, & non os tuum.* Et ad istud responderet, quod Ioannes posterior ad scripturam Euangelij venit, Christo eum mouente. Propterea ostendit amorem Christi, Deum continè ænigmaticè insinuans causam, à qua ad scribendum accessit. Quia ergo à multa certitudine scripsit, non refutat sui ipsius testimonium in medium ferre. Hæc ille. Et hoc confirmat: *Consuetudo nobis est cum valde vera dicimus, nostrum testimonium non de-*

*Aug. tract.
124. in Ioan.
ante med.
tom. 9.*

*Chryf. hom.
87. in Ioan.
post medium
tom. 3.*

*Ioan. 19. f
1. Ioan. 1.
Chryf. hom.
87. in Ioan.
post med.
tom. 3.
Prou. 27. a*

A negare. Et si hoc nos facimus, multo magis qui spiritu scribebat, qualis fuit Ioannes. Item vt ait idem Chrysostomus, ipse in omnibus adfuerat, & cum Christus crucifigebatur non defuerat, & mater ei commissa fuit. Quæ vniuersa sunt signa amoris Christi ad eum, & quod cum certitudine sciebat omnia, vt ait idem Chrysostomus: Præterea hoc fecerunt alij Apostoli scribentes, sicut Paulus sapè, vt habitum est supra à Gregorio, qui scriptores sacri eloquij impulsu Spiritus sancti scribunt de se, vt de aliis loquuntur. Et exëplificat de Ioanne hic. Et ne crederetur omnia scripsisse quæ fecit Iesus, subdit: *Sunt autem & alia multa,* scilicet miracula, & facta notabilia: *Quæ si scriberentur per singula,* scilicet exquisitè & plenariè: *Nec arbitror, mundum capere posse libros qui scribendi sunt.* Vt ait Chrysostomus, tot existentibus: neque tot scripti quot cæteri, sed horum plura dereliqui. Insidias autè iudaicas, & lapidationes, & quoniam dæmonium habentem vocabant, neque sum magistro gratificatus, id est, quærens gratiam à magistro, narrando scilicet gloriosa de eo, sicut faciunt illi, qui exprobrabilissima occultant, & clara proponunt. Hæc ille. Sed quæritur, qualiter ait, quod mundus nõ posset capere libros, si essent scripti de factis Christi, cum etiam mûdus possit capere libros scriptos de omnibus gestis à principio mundi, vt que in finem, si essent scripti. Et est respondendum ad istud secundum Augustinum. Et est in Glossa pro parte: quod non spatio locorum credendum est mûdum non capere posse libros, qui essent de factis Christi scripti, sed capacitate legentium comprehendi fortasse non possent. Vel aliter, quod loquitur hic per figuram hyperbolen: quæ est quando verba fidem excedunt, vt voluntas loquentis appareat, nec tamen à tramite veritatis significandæ erratur: qui modus loquendi, sicut in hoc loco, ita in nonnullis aliis locis inuenitur, sicut: *Imposuerunt in cœlum os suum.* Hæc ille. Ob ergo multitudinem eorum, quæ fecit Christus, de quibus aliqua sunt hic scripta, sic ait Euangelista, vt patet secundum Augustinum & Chrysostomum: *Non arbitror mundum posse capere libros, & c.* Sed quæritur cum tot sint facta à filio Dei, videtur quod minus pauca sunt scripta: ex modo enim loquendi patet, plura esse ommissa quam scripta. Et ad istud respondendum secundum Chrysostomum, super illud supra: *Multa & alia signa fecit Iesus,* quæ pertransierunt Euangelistæ propter multitudinem. Item qui non credunt his quæ dicta sunt neque pluribus attendent si essent scripta. Item qui hæc suscipit quæ scripta sunt, nullo indigebit in fidei ratione. Hæc ille, Ob ergo sufficientiam eorum, quæ sunt scripta, ad rationem fidei plura non sunt scripta, & ob solidam veritatem eorundem & ob efficacem doctrinæ virtutem. Euangelium enim est virtus Dei omni credenti. Iustitia enim Dei in ea reuelatur ex fide in fidem. Et ad præsens hæc collecta ex dictis Sancti Augustini, & ex dictis Sancti Chrysostomi super sacrum Euangelium beati Ioannis sufficient.

*Ibid. post
paucā.*

Ibidem.

*Chryf. ho.
87. in Ioan.
post med.
tom. 3.*

*Aug. tract.
124. in Ioan.
vers. finem
tom. 9.*

Sal. 72. b

*Chryf. hom.
86. in Ioan.
ante med.
tom. 3.
Ioan. 20. g*

Rom. 1. b

Laus Deo, & Virgini Matri.

COLLATIONES PRÆDICABILES, IN GRATIAM IUNIORVM.

EX TOTO SANCTI IOANNIS EVANGELIO
à sancto BONAVENTURA Collectæ.

IN CAPVT I.

Collatio prima.

N principio erat verbū. Supposita luminale expositione ex dictis circa literā, in his verbis exponēdis, per modum collationis, tria insinuantur: quorum primum est ipsius patris initialis æternitas, ibi: *In principio*. Secundum est ipsius filij generationis expressa veritas, ibi: *Verbum*. Tertium ipsius generationis inuariabilis immutabilitas, ibi: *Erat*. Quia enim pater principium idē interminabilis æternitas. Et quia filius verbum, æterna natiuitas: & quia erat inuariata immutabilitas. Ait ergo: *In principio*, id est, in patre, secundum Glosā: qui est principium, sine principio. Et hoc dicitur eleganter & propriè. Vt enim Tullius: Principij nulla est origo, & ex eo alia oriūtur: Talis est pater: vt enim sumitur personaliter, dicitur principij respectu filij, vt hic. Item vt sumitur quasi notio naturaliter, pater & filius sunt vnum principium Spiritus sancti procedentis: de quo potest dici illud Prophetæ loquentis ad filium: Tecum principium in die virtutis tuæ, vt enim sumitur essentialiter, est principium omnium creaturarū: Ego principium & finis, & ω. Et verè est ipse principium effectuum omnium rerum, & principium conseruationium, siue gubernationum, & principij consummationum & perfectuum. Vt enim ait August. A Deo est nobis initium existendi, ratio cognoscendi, & lex amādi. Est ergo principium conditionis siue existentie rerum: Nunquid non tu à principio Deus meus est? Item est principium cōsummationis fœlicitatis: Saluabit Dominus tabernacula Iuda, sicut à principio. Vnde & Platonici, vt ait Aug. Posuerunt vbi esset causa constitutionis vniuersitatis, lux propinanda veritatis, & fons bibenda fœlicitatis. Et idē merito, ait supra, & α & ω. α quæ est illud idem & eadem litera quod A. quæ est triangularis, & signat Deum tribus dictis modis esse principij: Ipse enim est primus & nouissimus. In hoc principio, id est, in patre, erat verbum æternaliter ab ipso genitum, verbum inquam æternæ maiestatis expressuum. Vnde Augustinus. Pater tanquam seipsum dicens genuit verbum sibi æquale per omnia: non enim seipsum integrè perfectèque dixisset, si aliquid minus aut amplius esset in eius verbo: Et vocabitur nomen eius verbum Dei. Item verbum omnium causaliter & exemplariter contentiuū. Et idē dicitur veritas, quoniā quidquid est in ea scientia, de qua est genitum & in ipso est: & idē merito dicitur verbum vitæ: De verbo vitæ. Vnde infra eodem. *Quod factum est, in ipso vita erat*. Quia sapientia Dei secundū artem omnia continet, ait Aug. Item verbum omnium effectiuum: Qui fecisti omnia verbo tuo. Et hoc verbū *Erat*, scil. æternaliter à patre genitum: Hoc enim verbum dictum de Deo signat æternitatem, ait Chrysof. Ego sum qui sum. Erat ergo verbum genitū, sine initiali inceptioe, sine variabili vicissitudine, sine defectuali terminatione: Apud Deū enim non est transmutatio, nec vicissitudinis obūbratio: Semel loquitur Deus & id ipsum non repetit. Ibi Gregorius. Loqui, Dei est

verbum genuisse. Semel loqui est aliud verbum præter Vnigenitū non habere. Et ibi bene de hoc. Ex quo ergo Deus est principij tale, ei adhareamus, vt in esse conseruemur, & veritate illuminemur, & fœlicitate beatificemur: In ipso viuimus, mouemur, & sumus. Et ex quo filius est verbum, tale sit in corde nostro, & in ore secundum illud: Prope sit verbū in corde tuo, & in ore. Et: Ante omnia verbum verax præcedat te.

Collatio secunda.

Lux in tenebris lucet: & tenebra eam non comprehendunt. In his verbis tria insinuatur. Primò diuinæ lucis excessiua claritas, ibi: *Lux*. Secūdò, eiusdē illustratiua communicabilitas, ibi: *Lucet*. Tertio, infidelium, siue peccatorum caliginosa cæcitas, ibi: *Tenebra eam non comprehenderunt*. Ait ergo: *Lux*, quæ est diuina sapientia, siue filius Dei maiestate inaccessibilis: Habitat lucē inaccessibilem. Item lux sincera & immixta tenebris, siue inirascibilis: Deus lux est, in quo tenebræ non sunt vlæ. Item lux omnibus illius capabilibus communicabilis. Infra eodem: *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem, &c.* Et hæc lux lucet quasi triplici radio quantum est à parte sua: scil. radio illuminatiuæ illustrationis in intellectu, & radio clarificatiuæ dilectionis in affectu, & radio discretiue æquitatis in effectu. De quo radio triplici: Fructus autem lucis in omni bonitate & in iustitia & veritate. Bonitas quæ est ipsa claritas signat affectum: Qui diligit manet in luce. Veritas illustrat intellectum, quia lux est, supra eodē: *Vita erat lux hominum*. Iustitia splendificat conuersationis statū & actum. Vnde Prophetæ: Educit quasi lumen iustitiæ tuam. Et ista lux est solum tripliciter exurens montes. Sed licet sic luceat de se, tamen: *Tenebræ*, id est, peccatores: *Non comprehendunt*, credendo, scil. adharendo & diligendo. Tenebræ enim sunt priuatio lucis, secundū Damascenum, & sunt de se horridæ & contristatiuæ. Vnde in tenebris anima molestat, ait Auicenna: Et timoris sunt inductiua: qui enim sunt in tenebris timēt ait Chryf. Talia sunt peccata spiritualiter, & peccatores ob ipsa peccata: Vnde Aug. Dilectores mundi sunt tenebræ, dē quibus dicitur: Fuitis aliquando tenebræ. Et: Non sumus filij noctis: neque tenebrarū sc. filij. Et si manentes tales non possunt comprehendere lucē credendo, amando, & adharendo. immō odiunt lucem. Infra: Dilexerunt homines tenebras magis quam lucem.

Collatio tertia de B. Iohanne.

Vt homo missus à Deo: cui nomen erat Iohannes. Ad præconium & laudem præcursoris Domini, quatuor hic insinuantur. Quorum primum est eleuata subtilitas & sublimitas, ibi: *Homo*. Secundum est authentica potestas, ibi: *Missus à Deo*. Tertium est cœlestis influentiæ affluēs copiositas, ibi: *Iohannes*. Quartum est officij eminentis dignitas, ibi: *Hic venit in testimonium*. Primum fuit in statu. Secundum fuit in dignitatis gradu. Tertium in affectu. Quartum in effectu. Ait ergo: *Fuit homo*, scil. viuens vita intellectuali & spirituali. Vt enim ait Aug. Homines non distant à pecore nisi intellectu. Quasi diceret: Pecora sunt vel bestia, qui viuunt secundum concupiscentias: viuens autem secundum rationē & vitam spirituales homo est: qualis fuit B. Iohannes, vt patet consideranti seriem vitæ suæ, ob cuius eminentiam videbatur esse quasi quidā Angelus. Vnde Chryf. Iohannes velut cœlum eremum habitauit, altissimam philoso-

Patris initialis æternitas. Filij generationis veritas. Generationis immutabilitas.

Cicero Tusc. quest. lib. 1. ante med.

Psal. 109. a

Apoc. 1. b
Apoc. 2. 1. b
Apoc. 22. c
Aug. contra Faustum lib. 20. c. 7. t. 6.

Abac. 1. c
Zach. 12. a

Aug. de ciuit. Dei lib. 8. c. 10. rom. 5. 1. a. 4. 1. b

August. de Trinit. lib. 15. cap. 14. tom. 3. Apoc. 19. c

1. Ioan. 1. b

Sap. 9. f
Chryf. hom. 3. in Ioan. ante med. tom. 3.

Exod. 3. d
Iac. 1. a
Iob 33. b

Greg. Mor.

lib. 23. c. 11.

Ab. 17. c
Rom. 10. d
Eccl. 37. a

1. Tim. 6. c
1. Ioan. 1. c

Eph. 5. b
1. Ioan. 2. c

Psal. 35. b
Eccl. 43. a

Damasceni Orb. fid. lib. 2. cap. 7. ante med. Auicenna de ani. par. 4. Chryf. hom. 4. in Ioan. post medium tom. 3. Aug. tract. 3. in Ioan. ante med. tom. 9. Eph. 5. b 1. Thess. 2. a Ioan. 3. b

Aug. tract. 3. in Ioan. ante med. tom. 9

Chryf. hom. 10. in Mat. post medium tom. 2.

Ibidem.
Paulo ante

Prou. 3. b

Chryf. hom.
in Ioan
circa prime.
Malach. 3. c

Abd. 1. a

Ioan. 5. b

Isa. 47. b
Luc. 1. b
Ibidem. f
Ibidem. b
Ibidem. b

Ibid. d

Pfal. 44. a

Prou. 12. c
1. Cor. 15. b

Ioan. 5. f
Isa. 55. b

Aug. tract.
2. in Ioan.
ante med.
tom 9.

Chryf. hom.
4. in Ioan.
paulo post.
medium.
20. 3.

Ioan. 8. a
Eccl. 50. e
Eccl. 11. c
Prou. 13. a

phiam demonstrans. Et quasi Angelus aliquis ex celo ita ad ciuitates à solitudinis vastitate descendabat. Et sequitur: Angelicus in vita monstrabatur. Propterea cilicium vestimentum ipsi erat, vt per figuram erudiat ab humanis desistere nihil habere commune ad terram. Quia ergo fuit eleuatus super omnes concupiscentias, dominans eis plenariè, & viuebat ad imaginè, & similitudinem Dei, similis factus Deo: idèd merito dicitur homo. Vt enim ait Commentator, sc. Episcopus super Angelicam Hierarchiam: Homo conuenit cum Angelis & superat bestias. Est enim intelligibilis, habens virtutes visuas ad superius, & formam erectam, & principatū super irascibile & concupisibile, & minimum habet de sensu respectu brutorum, & superatum in virtute intellectiua. Et sic de aliis quæ ibi enumerat. Talis fuit B. Ioannes spiritum. Idèd merito homo, de quo verificatur illud: Beatus homo qui inuenit sapientiam. Et iste homo fuit missus à Deo: in quo notatur secundum, scil. legitima auctoritas, & ad diuina nuntianda Vnde Chryl. hic: Quia missus, non quæ eius sunt, sed quæ omnia mittentis loquitur, & idèd Angelus nūcupatus: Angeli enim virtus est nihil proprium dicere: Ecce ego mitto Angelum meum. Missus, inquam, sicut legatus ante summum Pontificem: Legatum ad gentes misit. Item Missus, vt vox ante verbū. Infra eodem: Ego vox clamantis. Item missus, vt lucerna ante solem. Infra: Ille erat lucerna ante solem. Infra: Ille erat lucerna. Item missus sicut Angelus ante Deū, vt dictum est. Missus, inquam ad prædicandum, baptizandum, testificandū, demonstrandū filium Dei, vt patet in serie Euangelica. Et quoniam non est possibile ista adimplere, sine diuina gratia, idèd sequitur tertium:

ui nomen erat Ioannes. Quod interpretatur in quo gratia: quod nomē merito fuit ei impositum, & à Deo præeligente: De vêtre enim matris meæ recordatus est nominis mei. Et ab Angelo nuntiante: Vocabis nomen eius Ioannē. Et à parētibus publicatibus. In ipso enim fuit gratia sanctificans in vtero: Spiritu sancto replebitur, &c. Item fuit gratia conseruans & operans in vita Præcedet in spiritu & virtute. Helia. Item fuit gratia prophetiæ in ipso, etiam in vtero. quando exultauit ex præsentia beatæ matris Dei. Item fuit gratia prædicationis: Diffusa enim fuit gratia in labiis suis. Qui enim bonus est qualis fuit Ioannes, hauriat à Domino gratiam Sibi enim competit illud: Gratia Dei sum id quid sum. Idèd aptus fuit vt perhiberet testimonium. Et in hoc notatur quartum: ipse enim annuendo veritatem veraciter, intrepidè, siue constanter arguendo, euidenter, & publicè prædicando, signanter filium Dei demonstrando, vt patet in serie Euangelica Testimonium perhibuit veritati. Vnde de ipso verificatur illud: Ecce testem populis dedi eum. Huius imitatores in prædictis debent esse prædicatores Dei, qui sunt missi ad perhibendum testimonium veritati.

Collatio quarta.

ERat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientē in hunc mūdum. In his verbis tria insinuantur. Primum est lucis æternæ essentialis immutabilitas, ibi: *Lux vera.* Secundum est, ipsius diffusiva communicabilitas, ibi: *Omnem hominem.* Ait ergo: *Lux vera,* quia essentialiter est lux non aliunde. Vnde Augustinus hic: Ioannes lux, sed non vera, sc. essentialiter, quia nisi illuminatus esset tenebræ. Lux ergo vera & primaria essentialitate vt dictum est, & lux vera immutabilitate, & lux vera indefectibilitate. Vnde Chryf. Lux quantamvis hominum multitudinem illuminaret, nihil sui splendoris remitteret. Idèd signanter dicit infra: Ego lux veni in mundum. Et hoc illuminat multipliciter, siue multiplici radio, vt dictū est in priori collatione; Illuminat enim veraciter, quia lux vera, vt dictum est: In sapientiā illius luxit anima mea. Item illuminat delectabiliter: Dulce lumen & delectabile videre solem. Lux enim iustorum lætificat. Itē illuminat ordinabiliter, quia est lux homi-

num non pecorum, ait Aug. vbi supra. Et idèd illuminat viuentes, vt homines non vt pecora. Ideo sequitur: *Illuminat omnem hominem,* in quo notatur tertium: secundum Glossam enim omnis homo dicitur illa natura in homine, quæ est ad imaginem Dei: viuentes ergo secundum illam illuminat: Docet nos super iumenta terræ, & super volucres cæli. Ibi Greg. Quod per iumenta & volucres signantur carnales & curiosi, quos nō docet Deus vt homines, id est, viuentes spiritualiter. Et ibi bene de hoc. Vel omnis homo veniēs in hunc mūdum potest dici, qui non habitat in mundo per amorē, sed ab eo eleuatur vtens mundo, quasi non vtens. Vnde Aug. Si illinc recederet, non esset illuminandus, quia illinc recessit: Accedite ad eum, inquit, & illuminamini. Et ait Sapientia: Vox mea ad filios hominum Vox sapientiæ est sua illuminatio: quæ quidem sapientia est filius Dei, qui est lux.

Collatio quinta.

Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. In his verbis, in quibus insinuatur misericordia diuinæ bonitatis, & magnificentia assumptæ humanitatis, quatuor denotantur. Primo, filij Dei sub nomine verbi maiestatiua sublimitas, ibi: *Verbum.* Secundo, humanæ naturæ assumptæ fragilis mortalitas, & passibilitas, ibi: *Caro.* Tertio, vtriusque indiuisa vnibilitas, ibi: *Factum est* Quarto, conuersationis filij Dei humilitas, ibi: *Habitauit in nobis.* Ait ergo: Verbum, sc. maiestatiua sublimitate excelsum: Fons sapientiæ verbum Dei in excelsis: Et supra eodem: *Verbum erat apud eum.* Item verbum immortalitate æternum, quia verbum in principio & verbum vitæ: De verbo vitæ, &c. Item verbum omnipotentiæ virtuosum: Portans omnia verbo virtutis suæ. Et in Psalmo: Verbo Domini cæli firmati sunt. Verbum, inquam, tale factum est caro, quæ est pars in homine intima. Item caro quæ passibilitati & mortalitati subiecta: item caro in infirmitate inualida: Caro enim infirma. Nominè tamen carnis intelligitur humanitas assumpta: Scriptura enim hominem exprimit nomine vtriusque partis, ait Aug. Ait tamen hic: *Verbum caro factum:* ad exclusionem hæresis, ponētis ipsum non assumpsisse veram carnem, vt ait hic Chryf. Et ad manifestationem humilitatis filij Dei, & ad ostensionem congruæ medicinæ, contra vitia carnis, vt dictum est in expositione literæ. Et idèd dicitur: Verbum abbreviatū fecit Dominus super terram. Ad quod Bernardus bene. Ibi agnoscitur lōgitudō breuis, latitudo angusta, altitudo subdita, profunditas plana. Ibi agnoscitur lux non lucēs, verbū infans, aqua sitiēs, panis esuriēs, &c. Et ibi bene de hoc. Et hoc verbum factum est caro, nō confusione facta, neque destructione substantiarum, sed vnitione ineffabili & inenarrabili, ait Chrysofost: In similitudinem hominū factus, &c. Et Gregorius: Caro factus est, scil. filius Dei, vt nos spirituales faceret, benigne inclinatus est, nos vt leuaret, exiit vt nos introduceret, visibilis apparuit, vt inuisibilia demonstraret. Hæc ille. Vnde persona generis humani: Ad me dictum est verbum absconditum, id est, in carne manifestatum, verbum Dei æternum. Et non solum hoc: *Sed habitauit in nobis.* Verus homo hominibus conformis: Cū enim hominibus conuersatus est Habitauit, inquam, humilis ad obediendum. Erat subditus illis. Item habitauit curialis & obsequiosus ad ministrandum: Ecce ego in medio vestrum, sicut qui ministrat. Item habitauit muniticus ad tribuendum. Venerunt mihi pariter omnia bona cum illo. Item habitauit lætus, & delectabilis ad cōsolandum de ipso: Non erit tristis neque turbulentus. Et: Non habet amaritudinem conuersatio eius. De qua habitatione fuit promissum: Ponam tabernaculum meū in medio vestri. Et: Habitabo in medio filiorum Israël. Ex quo ergo filius Dei, sic nasci homo dignatus est, & sic conuersari inter homines, nos nati ex Deo imitemur eum in prædictis.

Tob 35. d
Greg. Mor.
lib. 26. c. 13.

Aug. tract.
2. in Ioan.
ante me.
tom. 9.
Pfal. 33. a
Prou. 8. a

Eccl. 1. a

1. Ioan. 1. f
Hebr. 1. a
Pfal. 32. a

Mat. 26. d

August. de
Citat. Dei
lib. 14. cap.
2. tom. 5.
Chryf. hom.
10. in Ioan.
circa med.
tom. 3.
Rom. 10. a
Bern. hom.
2. super Mis-
sus est paulo
ante medium
Chryf. hom.
10. in Ioan.
tom. 3.
Phil. 2. b

Iob 4. e

Baruch. 3. a
Luc. 2. e
Luc. 22. c
Sap. 8. f
Isa. 42. a

Leuit. 26. f
Exod. 29. a

Collatio Sexta. In Pentecoste.

DE plenitudine eius accepimus omnes, gratiam pro gratia. In his verbis quatuor insinuatur: quorū primum est omnium bonorum in filio Dei inexhaustibilis copiositas siue affluentia, ibi: *De plenitudine*. Secundum est defectibilis humana indigentia, ibi: *Accepimus*, acceptio enim rei non prius habitæ. Tertium est donorum multis communicantia: acceptio enim dicit rei prius non habitæ captionem, ibi: *Omnes accepimus*. Quarto est donorum communicatorum supereminentia, ibi: *Gratiam pro gratia*. Ait ergo: *De plenitudine*. Qualiter autem Iesus Christus non solum fuit plenus gratia & veritate, sed fuit ipsa plenitudo, vt præmissum est, Chrysof. hic, vt dictum est in expositione literæ. Ipse enim omne bonū. Bonum, inquam, non per participationem, sicut fons, & sicut pelagus infinitum supereffundens diuitias suas, ait Chryf. vbi supra: In ipso complacuit inhabitare omnem plenitudinē. Fuit enim in eo plenitudo omnipotentia, quia ipse virtus supportas omnia. De qua plenitudine: Plenitudo eius, quia omnia in omnibus adimplet. Item fuit in eo plenitudo omnis veritatis & sapientia: In ipso omnes thesauri sapientia & scientia. Et sequitur: In ipso habitat omnis plenitudo diuinitatis. Item in eo fuit plenitudo omnium charismatum & gratia. Requiescet super eum spiritus Domini. Et sequitur: Et implebit eum spiritus timoris Domini. Nunquid coniungere valebis micantes stellas Pleiadas? Quod exponit Gregorius, de septem spiritibus in Christo, bene. Sed in nobis omnium dictorum deficientia. Nihil enim habet homo proprium nisi peccatum & mendacium, ait Aug. Quid habes quod non accepisti? Et idem ab eo accepimus omnia. Sine ipso nulla natura subsistit, nulla doctrina instruit, nullus usus expedit. Accepimus ergo omnes ab eo virtutem ad subsistendum & operandum: Omnia enim possum in eo qui me confortat. Item accepimus ab eo doctrinam sapientia ad cognoscendum: Qui appropinquat pedibus eius accipiet de doctrina eius. Item accepimus ab eo dona gratiarum & virtutum ad recte & bene viuendum. Ipse enim Ioannes ait: Accipite Spiritum sanctum. Sed quam pretiosa dona accepimus, subditur: *Gratiam pro gratia*. Non solum aurum & argentum, nec bona transitoria, quæ non faciunt hominem bonum, sed gratiam gratis datam, scilicet & gratum facientem accepimus ad recte viuendum presentem, & gratiam finalem & consummatiuam ad bene viuendum in gloria: Exæquabit enim gratiam gratia. Et: Gratiam enim & gloriam dabit Dominus. Et: Omne enim datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est. Et: Ipse namque dabit Spiritum bonum petentibus se. Arguendi sunt ergo, qui non exhauriunt dona de ipsa plenitudine.

Collatio Septima.

Ego vox clamantis in deserto: *Dirigite viam Domini*. In his verbis quatuor figurantur. Primum est beati Ioannis præcursoris Domini ad Dei verbum, qui est filius Dei, prædicandum, apta idoneitas, ibi: *Vox*. Secundum est eius verbi quæ prædicat potestatiua virtuositas, ibi: *Clamantis*. Tertium prædicationis opportuna necessitas: ibi: *In deserto*. Quartum est ipsius prædicationis veritas, ibi: *Dirigite viam Domini*. Ait ergo: *Vox*. Vt enim ait Aug. Vox sonat vt possit verbū audiri. Et idem Greg. hic. Et idem Ioannes vox, quia per eius ministerium patris verbum ab hominibus auditur. Vox enim est verbi interioris explicatiua siue nuntiatiua, & eiusdem ad aures aliorū delatiua, & eorūdem ad audiendū excitatiua. & ipsius verbi in mentes audientium transfusiua. Vt enim ait August. super Ioannem: Verbum, quod est apud te, vt transeat ad me sonum quasi vehiculū quærit. Assumit ergo sonum, venit ad me, nec recedit à te. Hæc ille. Sed B. Ioannes prædicando sonuit Christum præcedendo, & ad ipsum audiendum alios excitauit, & ad corda eorū intromisit ministerialiter. Idem Maximus

in sermone de Natiuitate Ioannis: Sicut sermo vocis quodam modo ministerio & vehiculo ad audientem transmittitur, ita Ioannes Christum sonans, vt verbi minister & portitor fuit: Vox clamantis in deserto. Sicut hic. In Psalmo: Dabit voci suæ vocem virtutis. Et hæc: *Vox*, est *Clamantis*, id est, filij Dei: qui fuit clamans dictis, clamans factis, clamans morte, clamans vita ac descensu, sc. vt ad eum rediremus, ait Aug. Fuit enim clamans in prædicatione ad hominum eruditionem: Sapientia foris prædicat. Sequitur: In capite turbarum clamitat. Infra: Clamabat Iesus, &c. Item fuit clamans in passione ad reconciliationem: Cum clamore valido & lacrymis offerens. Item erit clamans in iudicio ad terrorem: Vociferabitur & clamabit super inimicos, &c. Et fuit clamans in deserto, per quod corda peccantium signantur. Desertum enim dicitur quasi derelictum, & est vepribus & spinis occupatum, incultum, bestiis inhabitatum, & fructu priuatum, & signat prædicta corda, quæ sunt talia spiritualiter: Terra exusta quasi desertum. In tali deserto dicitur Deus clamare, ob distantiam eorum à Deo: Cor meum ad Moab clamabit. Quid autem clamandum est in prædicatione diuina subditur. *Dirigite viam Domini*. Quod exponit Greg. bene, dicens. Via Domini ad cor dirigitur, cum veritatis sermo humiliter auditur, vel cum ad præceptum illius vita præparatur: Et signanter ait: *Dirigite viam Domini*. Viæ enim Christi sunt pax, humilitas, & patientia, vt Greg. exponens illud: Scientiam viarum tuarum nolumus, vel viam Domini sunt innocentia vel penitentia, ait Greg. exponens illud: Nescierunt vias eius. Et hæc sunt dirigendæ, id est, à distorto in rectum rectificandæ, ne fiat declinatio ad dexteram vel ad sinistram: Dirige semitam pedibus tuis, vt non declines ad dexteram vel ad sinistram.

Collatio Octaua.

Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. In his verbis duo figurantur. Primum est filij Dei numerosa virtuositas, ibi: *Ecce agnus Dei*. Secundum est eius saluifica potestas, ibi: *Tollit peccata mundi*. Quoad primum est studio imitandus: quo ad secundum, est affectu exorandus & magnificandus. Ait ergo: *Ecce agnus Dei*, per similitudinem non per proprietatem. Vnde Aug. Non solum quæ sunt eiusdem naturæ dicuntur similia, sed quæ sunt disparis naturæ, sicut filius Dei dici potest agnus, quod non diceretur, nisi eius similitudinē fecisset. In agno est ad matrem intima affectio, & vocis maternæ naturalis agnitio, & ad eius balatum festinatio. Et Isidorus: Agnum quanquam & Græci vocent, *ἀγνός*, quasi pium: Latini tamen putant habere hoc nomen ab agnoscendo, quia præ ceteris matrem agnoscit, & si errauerit etiam in magno grege agnoscit. Item in agno est materni coloris receptibilitas, vt ait Sapiens: Si fuerint venæ sub lingua eius albæ, facit album; si nigræ, nigrum: si rubeæ rubeum. Item in agno est innocua simplicitas, & obediens subiciibilitas, non solum pastori, sed etiã excoriati. Item in agno est conuersationis pacifica tranquillitas, & ad sustinendum patiens longanimitas, excoriantem vel vellentem resistentiam, vel defensionis immunitas, quia nec capite, nec cornibus impetit, nec dentibus mordet, nec pedibus recalcitrat, nec corpore impellit. Item ad immolandum pro peccatis secundum legem congrua idoneitas. Item in agno est comoditas & multiplex utilitas, quia ministrat lac, lanam, & esum, secundum Glossam. Sed in filio Dei prædicta omnia fuerunt virtualiter, & spiritualiter: Suam matrem, scilicet synagogam dilexit & agnouit, ad vocem eius de cælo descendit. De qua matre: filia matris meæ pugnaverunt contra me, &c. Et in similitudinem carnis peccati venit. Item in eo innocua simplicitas Et sic de aliis. Ille enim signatus est in agno paschali. Et: Emitte agnum. Et: Quasi agnus coram tondente. Et: Quasi agnus mansuetus ductus est. Et: Sanguine agni immaculati. Et istas virtutes eximias in filio Dei demonstrat hoc aduerbium: *Ecce*. Et de hoc Chryf. bene. Hoc dixit Ioannes ostendens, quoniam non voce solum, sed oculis testabatur, & non admirabatur

Chryf. hom. 13. in Ioan. ante med. 10. 3. Exod. 33. b Chryf. ibid. Colof. 2. a Heb. 1. c Ephe. 1. a Colof. 2. d Ibidem. Isai. 11. a Iob 38. c Greg. Mor. lib. 29. c. 16. ante med. Aug. tract. 5. in Ioan. circa princ. tom. 9. 1. Cor. 4. g Phil. 4. c Deu. 33. a Ioan. 20. f Zach. 4. c Psal. 83. d Iacob. 1. c Luc. 11. b

Gregor. in Euang. ho. 7. ante med. Aug. tract. 37. in Ioan. ante med. tom. 9.

Isa. 40. a Psal. 67. d Aug. confess. lib. 4. c. 11. tom. 1. Prou. 1. c Ibidem. Ioan. 7. d Hebr. 5. b Isai. 43. f Iere. 9. d Isai. 15. c Gregor. in Euang. ho. 7. ante med. Greg. Mor. lib. 16. c. 24. Iob 21. b Greg. Mor. lib. 15. c. 25. Iob 24. c Iero. 4. d

Augustin. contra Fau- lum. lib. 26. c. 15. tom. 6.

Isid. orym. lib. 12. c. 1

Can. 1. b Rom. 8. a Exod. 2. f Isai. 16. a Isa. 53. c Hier. 11. d 1. Pet. 1. d Chryf. hom. 17. in Ioan. ante med. tom. 3.

Christum lætans & exultans. Et sic de aliis. Et ideo apud Græcos cum adiectione articuli scribitur, sc. *δὲ ὑμῶν* ad notandum excellentiam eius. Hæc ille. Et hic agnus tollit peccata mundi, scil. auferendo & delendo, & remittendo: ipse enim est verus Deus, de quo: Ego sū qui deleo iniquitates. Ipse enim venit, non vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per eum. Infra: Item tollit peccata mundi redimendo, & se immolando. Redempti estis pretioso sanguine agni, &c. Vnde ipse figuratur per duos hircos, quorū vnus debuit immolari pro peccato populi, & alius emitti in solitudinem. Primus fuit figura naturæ humanæ in Christo, secundū quam fuit immolatus & mortuus pro peccatis generis humani. Secundus fuit figura naturæ diuinæ, immortalis & impassibilis: Quasi agnus coram tondente se. Et sequitur: Ipse peccata multorum tulit. Item ipse tulit peccata pœnas debitas pro peccatis soluendo, & pro eis satisfaciendo: Qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum. Multimoda ergo virtuositas filij Dei, qui fuit agnus, id est, signo figuratus, & mirifica sua pietas qua dignatus est peccata tollere dictis modis. Et in his est imitandus tam in agendis, quam in sustinendis à suis membris.

Collatio Nona. De Prædicatore.

Ecce verè Israëlita in quo dolus non est, &c. Vt enim ait Aug. Hic Nathanael de quo loquitur hic, erat peritus & eruditus in lege: & signat spiritualiter doctore vel prædicatore. Et secundum hoc duo figuratur hic requirenda in doctore: quorum primū est diuinæ cognitionis limpeditas, ibi: *Israelita*, id est, videns Deum. Secundum est vitæ innocua simplicitas, ibi: *In quo dolus non est*. Ait ergo: *Verè Israëlita*, id est, videns Deum, scil. fidei inenarrabilis claritate: Nunc videmus in speculo & in ænigmate. Item videntes Deū immaculabili cordis puritate. Beati enim mundo corde, quoniā ipsi Deum videbunt. Item videns Deum contemplationis limpeditate, de qua: Non videbit me homo & viuet. Quod exponit Greg. de acumine contemplationis, vbi ait: Nullus Deum spiritualiter videt, qui carnaliter viuit. Primo modo videretur intellectu illuminato. Secundo modo affectu mundato & inflammato. Tertio modo vtroq; excessu eleuato, de quo visu: Auditū auris audiui te, nunc oculus meus videt te. Et sic viuens debet esse sine dolo. Vt enim ait Aug. Dolus est cū aliud agitur, aliud fingitur: fraus, est simulatio, quando aliud in corde tegitur, aliud loquitur, & tanquam duo corda habet. Hæc ille. Est ergo dolus cordis in psalmo: Dolos tota die meditabantur. Et: Interiora eius plena sunt dolo. Et est dolus oris, de quo similiter in psalmo: Labia dolosa in corde, & corde locuti sunt. Itē est dolus operis. Ab vno doloso augetur sanguis. Et in psalmo: Sicut nouacula acuta fecisti dolū. Item est dolus status, siue professionis, quod sc. professio est alta siue status, & tamen vita imperfecta, tunc est dolus verè: Abominatio est Domino pondus, & pondus statera dolosa non est bona. Et absq; omni tali dolo debet esse doctor & prædicator Dei. Rationales sine dolo. Et post: Aufere omnes malitiam & omnem dolum. Et tales sunt imitatores Christi, de quibus dicitur. Non est inuentus dolus in ore eius.

Collatio Decima. Thema coram religiosis.

Videbitis calum apertum, & Angelos ascendentes, & descendentes super filium hominis. In his verbis spiritualiter tria figurantur, quorum primum est sacræ religionis eleuata sublimitas, ibi: *Calum*. Secundum est religiosorum virtuosa perfectibilitas, ibi: *Angelos*. Tertium est eorundē debita studiositas, ibi: *Ascendentes, & descendentes*. Ait ergo: *Calum*, per quod religio sacra figuratur celo assimilata. Cælum enim est corpus nobile, sublime & altissimū, ait Sapiens: Nec respicit impressiones peregrinas, vt ait idem. De his proprietariis nobilibus Sapiens vbi supra. Et Ambrosius Et Damascenus.

Talis est religio sacra spiritualiter, nobilitate ingenua, eleuata, lata, ornata, & sic de aliis: Cælum de cælo qui genuit: Ibi Greg. Cælum & sublimis vita sanctorum. Et, Nunquid nosti ordinem cæli, &c. Et, Spiritus Domini ornauit cælos. Cælum mihi sedes est. Et Apostolus, Nostra conuersatio est in cælis. Huius cæli Angeli sunt religioni viri, vita angelica præditi. Angelus enim nūtius dicitur, vt ait Aug. Qui ergo regnum cælorum & diuina documenta, ac eius voluntatem vita & doctrina nuntiant, Angeli sunt, de quibus in psalmo: Qui facit Angelos suos spiritus. Vnde & de sacerdote Deo se sacrificante: Angelus Domini exercituum est. Istorum Angelorum est ascendere in contemplationē diuinitatis Iesu Christi, & arcanorū eius, & descendere ad imitationem humilitatis ipsius. Vel ascendentes, arcana diuinitatis cōsiderando & prædicando: descendentes, humana de ipso annuntiando, prout Glossa exponit. Vel vt ait Aug. Ascendunt ad intelligendū diuinitatē, descendunt, vt inueniant eum factum ex muliere: Vidit scalam, &c. Et sequitur: Angelos ascendentes & descendentes. Vel ascendentes in suspensiuā contemplatione, descendentes in negotiosa actione; quia vt ait August. Triplex est genus vitæ, scil. otiosum, actuosum, & ex utroque compositum. Et sequitur: Nec sic esse quisquā debet otiosus, vt vtilitatem non cogitet proximi: Nec sic actuosus, vt contemplationē non requirat Dei. Hęc ille. Ascendere ergo debet religiosi in contemplatione ad vacandum Deo, & descendere in negotiosa actione ad consulendum proximo, exemplo Moyfis, qui aliquādo ascendebat ad Deum, aliquando descendebat ad populum. Et exemplo Christi, qui aliquando ascendebat in montem solus orare, aliquando descendebat ad ciuitates, prout ait Greg. docens qualiter vacandum est contemplationi diuinæ, & qualiter indulgendum est actioni virtuosæ ad aliorum vtilitatem.

CAPVT II.

Collatio Vndecima. In claustro Monialium.

Nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ. In his verbis moraliter expositis duo figurantur. Primum est diuinæ coniunctionis Christi, & animæ fidelis perfectio, ibi: *Nuptiæ factæ sunt*. Secundū est virtutum animæ nubendæ filio Dei figuratio, ibi: *In cana Galilææ*. Ait ergo. *Nuptiæ factæ sunt*, sc. redemptoris & animæ fidelis in diuino vnio. Nota tamen quod sunt quadruplices. Primæ sunt diuinæ naturæ & humanæ in Christo, quæ fuerunt figuratæ in nuptiis Assueri & Hester. Assuerus enim beatus interpretatur, Hester eleuatio vocationis, de quibus Hester: Videte Regem Salomonem in diademate, quo coronauit eum mater sua in die despōsationis. Et, Fecit nuptias filio suo. Ibi Greg. Deus pater nuptias fecit filio suo, quando hunc in vtero virginis naturæ humanæ copulauit. Item sunt nuptiæ filij Dei incarnati & Ecclesiæ. Infra: Qui habet sponsam, sponsus est. Harum nuptiarum figuræ sunt istæ nuptiæ, de quibus hic, prout exponit August. hic sufficienter in homilia, & in Glossa: Sacramentum hoc magnum est, & Christi, & Ecclesiæ, &c. Item sunt nuptiæ filij Dei, & Ecclesiæ triumphantis. Quādo reuertatur à nuptiis. Ibi Greg. Ad nuptias abiit, quando multitudinem angelorū nouus homo sibi copulauit: Beati qui ad cœnam nuptiarum agni vocati sunt. Item sunt nuptiæ filij Dei & animæ fidelis celebratæ in thalamo conscientiæ, quæ merito nuptiæ dicuntur ob indiuisā vnionē: ob affectuosam dilectionē, ob fecundam generationē ob communem omnium possessionē; hæc enim inter sponsum & sponsā. Vnde Bernardus Non est alia connexio inter sponsum & sponsā præter amare & amari: hic nexus vincit quod natura arctius iunxit, sc. vinculum parentū ad filios Propter hoc relinquet homo patrem & matrē. Et

xaem. lib. 2. cap. 4. tom. 1. Damascen. orth. fid. lib. 2. cap. 6. lob 38. c. Greg. Mor. lib. 29. c. 15. ante med. Ibidem d. lob 26. a. Isa. vit. a. Phil. 3. b. August. de Ciuit. Dei. lib. 18. c. 35. o. s. & contra Faustū, lib. 16. c. 20. tom. 5. Psal. 103. a. Ma. 1. d. August. contra Faustū lib. 12. c. 26. 10. 6. Gen. 28. c. August. de ciu. Dei. lib. 19. cap. 19. tom. 5. Ibidem. Exo. 19. b.

Mat. 14. c.

Hester 1. b. Cant. 4. c. Mat. 22. a. Gregor. in Euang. hom. 38. ante med. Ioan. 3. d. Aug. tract. 8. in Ioan. ante med. tom. 9. Ephes. 5. g. Luc. 12. e. Gregor. in Euang. hom. 13. ante med. Apoc. 19. b.

Bern super Cant. serm. 83 ante medium. Gene. 2. d.

ibidem

Isa. 43. d. Psal. 102. a. Ioan. 3. b. 1. Pet. 1. d.

Leui. 16. a.

Isa. 53. a. Ibidem.

1. Pet. 2. d.

Aug. tract. 7. in Ioan. post med. tom. 9.

1. Cor. 13. d.

Matt. 5. c. Exod. 33. a.

Greg. Mor. lib. 18. c. 27. circa med. Iob vlt. c.

Aug. tract. 7. in Ioan. post med. tom. 9. Psal. 37. c. Eccl. 19. f.

Eccl. 11. b.

Pro. 20. d.

1. Pet. 1. a. Ibidem.

1. Pet. 1. d.

Ambr. He-

Bern. ser. 7. in Cant. ante med.
 Cant. 6. b Osea 5. a
 Osea 1. f
 2. Co. 11. d
 Leu. 21. f
 Cant. 3. a
 Cant. 4. b
 Mat. 22. b Apoc. 19. a
 Ioan. 3. d
 Hugo de arca Noë. lib. 2. cap. 1. in princ.
 Iacob. 1. b Iob. 3. a Gregor. Mor. lib. 4. cap. 15. Gen. 1. d Hier. 17. a Psal. 81. b 1. Cor. 3. c Psal. 4. a
 Cant. 1. a Bern. serm. 25. in Cant. ante med. Pro. 23. f Eccl. 9. b Pro. 20. a Senec. ep. 36. prop. princ.
 Iere. 23. e August. 1. Confess. lib. 1. c. 16. tom. 1.

Ibidē Bernard. Hæc nomina sponsus & sponsa nomina dulcia sunt, quibus vna hæreditas, vna domus, vna mensa, vna caro, omnia communia, & nihil proprium: Ego dilecto meo, & dilectus meus mihi. De his nuptiis: Sponsabo te mihi in fide. Mirifica ergo dignatio filij Dei, quod dignatus est assumere animam peccatricem, vilem, ignominiosam, sedã, deformem, sanctificando eã, vt sit ei sponsa. In figura: Sume tibi vxorem fornicationum, &c. Et magnifica exaltatio animæ fidelis, quod filio Dei desponsatur, quam exaltationem insinuat Apostolus: Despondi vos vni viro virginē castam exhibere Christo. Qualis autem debet esse spōsa Christo nupta, figuratur cum dicitur: *In Cana Galilæe*. Et in hoc secundum. Cana enim zelus interpretatur. Galilæa transmigratio. Et in hoc figuratur, quod anima, quæ est sponsa Christi, debet transmigrare à vitiis, & concupiscentiis, & cupiditatibus, & debet esse zelo diuini amoris feruida: quod figuratū est: Quod sacerdos debet ducere virginem vxorem, in figura Christi. Ideo de sponsa dicitur: Quæ est illa quæ ascendit, &c. Vnde Bern. Sponsa Dei debet esse pulchra, scil. de forma iustitiæ, erudita de iudiciorum Dei notitia, tenta desiderio præsentia Dei. Et idem: Sponsa Dei debet esse amore calens, deuotione vrgens, opinione redolens. Et talis sponsa est à Deo dilecta, honorificata, & in gloria magnificanda: Veni de libano sponsa. Sequitur autem: *Soror mea sponsa*. Huius sponsæ nuptialis vestis est charitas: Quo modo huc intrasti non habens vestem nuptialem: Venerunt nuptiæ agni. Et sequitur: Vxor eius præparauit se, &c. Et de ista sponsa, infra: Qui habet sponsam, sponsus est.

Collatio Duodecima.

Omnis homo primo bonum vinum ponit, &c. Quoniã Glossa exponit istud de homine carnali, nec non & Hugo illud exponens, vbi ait. Amor mudi in principio dulcis esse videtur, sed finē habet amarum. Ideo ait: *Cum inebriati fuerint*, &c. Amor verò Dei è contrario, vt ait ibi. Ideo exponendo istud moraliter & dicto modo, quatuor figurantur, quorum primum est, hominis terreni fluxa carnalitas, ibi: *Omnis homo*. Secundū est ipsius voluptatis apparens, & phantastica suauitas, ibi: *Bonum vinum*. Tertium est voluptuosorum & bibitorum tali voluptate subuertens fatuitas, ibi: *Cum inebriati*. Quartum subsequens amaricitas, ibi: *Tunc id quod deterius*. Sic enim est processus voluptuosorum, & voluptatis, vt patet consideranti. Ait ergo: *Omnis homo*, id est carnalis, ait Glossa. Vnde signatè ait: *Omnis homo*, id est, homo de humo totus, & sic viuens, & in peccato cōceptus spiritualiter, de quo: Concupiscentia cum conceperit, parit peccatum: Conceptus est homo. Ibi Gregor. Homo dicitur tripliciter, scil. per naturã: *Faciamus hominem*. Et per infirmitatem: *Maledictus homo qui cōfidit in hominē*. Et per culpã homo dicitur in Psalmo: *Sicut homines moriemini*. Et: *Cum sit inter vos zelus & contentio, nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis*. Et sic sumitur hic. Et in Psalmo: *Filij hominum vsquequo graui corde?* Et talis ponit bonū vinum, non secundum rem, sed secundum apparentiã, nec secundum rectum iudiciū & rationem, sed secundum peruersum sensualitatis appetitum dicitur bonū. Talis enim est de numero ipsorum, qui dicunt malum bonum. Et nota quod est vinū tale multiplex. Est enim vinum carnalis delectationis: Meliora sunt vbera tua vino. Ibi Bernard. Per vinum carnalia desideria signantur, siue sit delectatio carnalis in gustu, de quo dicitur: *Cui vā, &c.* Et sequitur *Nōne his, qui morantur in vino? siue sit carnalis delectatio in tactu: Ne alterceris cū illa in vino, id est, cū mala muliere: Luxuriosa res est vinū*. Et est vinum infatuantis prosperitatis. Seneca: *Felicitas est res inquieta, vt vinū ipsa exagitat, mouet cerebrū, non vno genere hos inflat, hos mollit, at aliquis illã fert quomodo vinum*. Hæc ille: *Quasi homo madidus à vino*. Item est vinum seducentis erroris, pro vt ait Aug. quod vinū erroris propinat in verbis pō-

Atarum, de quo: Quo modo vinum potantem decipit, sic vir superbus, &c. Et omne tale vinum inebriat potantem. Et sicut vinum non modicè sumptum rationem perturbat, memoriam eneruat, obliuionem immittit, errorem infundit, ad ignorantiam perducit, vt Boëtius ait de disciplina scholarium, sic quodlibet vinū prædictū inebriat potantem: Viri fortes ad miscendam ebrietatē. Ibi Hieronymus: *Omnis perturbatio potest ebrietas appellari, quæ accipitur de vino furoris draconum*. Et sicut ebrietas à vino naturali est voluntaria insania, vt ait Seneca, sic à prædictis vinis ebrietas potest dici insania: Fornicatio enim & ebrietas auferūt cor. In psalmo: *Turbati sunt & moti sicut ebrius; Væ coronæ superbiæ ebriis Effraim*. Et eodem. Sacerdos & Propheta nescierunt præ ebrietate, &c. Et ex hoc patet tertium. **B** Et sic inebriatis apponetur quod deterius est, id est, amarius: quia amaritudo sequitur amorem carnalem, secundum Hugonem: *Risus dolore miscbitur, & extrema gaudij luctus occupat*. Et: *Nē intuearis vinum, quando flauescit, &c.* Et sequitur: *Ingreditur blandè, & in fine mordebit vt coluber*. Et ided tales dicuntur inebriari absynthio: *Inebriat me absynthio, id est, amore seculi vel mundi, quo quisquis est ebrius, amaritudinem laboris, quem tolerat, ignorat, ait Greg. exponens illud: Nocet enim empta dolore voluptas, ait Horatius, &c.*

Collatio Decimatertia.

Tu autem seruasti bonum vinum vsque adhuc. Quoniam dictum est de vino sumpto in mala significatione, ideo hic de vino sumpto in bona. Et secundum hoc tria hic figurantur, quorum primum est celebrantis nuptias spirituales, siue conuiuium, dignitas, ibi: *Tu*. Secundum est vini appositi pretiositas, ibi: *Bonum vinum*. Tertium est in prouidendo recta ordinabilitas, ibi: *Seruasti vsque adhuc*. Ait ergo: *Tu*, in quo filius Dei figuratur: ipse enim per sponsum hic signatur, secundum August. Ipse enim est sponsus qui celebrauit nuptias, de quibus in priori collatione: & de quo infra: *Qui habet sponsam sponsus est*. Ipse enim est qui fecit cœnam magnam & vocauit multos. Et: *Beati qui ad cœnam nuptiarum agni sunt vocati*. Et iste sponsus posuit bonum vinum, in quo notatur secundum: *Vt enim ait August. Omnis prophetia Christo intellecto vitum est, & sapit, quod non sapiebat, & inebriat, quod non inebriabat*. Item ait ibidem: *quod bonum vinum est, Euangelium Christi*. Et rectè dicitur vinū, quod est liquor purus, sapidus, clarus, salubris, virtuosus, manans de vite, vt patet ad sensum. Sed Christus est vitis: *Ego sum vitis, à qua emanauit Euangelium*. Et de hoc in figura bene. Videbam cotam me vitem, in qua erant tres propagines. Et sequitur. *Tuli ergo vnas, & expressi in calicem, &c.* Per vitem Iesus Christ⁹, per tres propagines, tres nature in ipso, sc. natura Diuinitatis, & anima rationalis, & natura corporalis: quæ sūt tria sata, quæ miscuit mulier, id est, sapiētia diuina, vt exponit Bernar. ibi. *Per vnas suauia dicta & facta Saluatoris, ex quibus est collectū sacrū Euāgelium*. Et vere istud est bonum vinū. Vt enim ait Seneca: *Bonum vini est sapor: sed nihil est sapidius Euangelio, homini spirituali habenti sanum palatum, vt ait Propheta: Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua: Fau⁹ enim mellis verba cōposita*. Verè enim vinū istud in iucūditate creatum. Item bonum dicitur vinū ob vitis generositatē, & ob soli in quo est, calicem irrotationem, ob temperatā maturitatem, ob temporaneam collectionē, ob omnis impuritatis segregationem, ob vasis in quo reponitur sinceritatem, & odoriferam virtutem & integritatē, & ob sufficientem defæcationem, vt patet sensibilibiter. Et quia tale est Euangeliū à vite, quæ est Christ⁹ emanans, & ab ipso qui est sol iustitiæ maturatū, & sic de aliis, vt patet consideranti: *Ided meritò dicitur bonum vinum, quod posuit Christ⁹ in sua mensa: Bibite vinū quod miscui vobis, sc. cum omnibus odoriferis speciebus sapiētie: Dabo tibi potū ex vino condito: Et istud vinum est germinās virgines, & inebriat auertens ab omni amore*

Abac. 2. b
 Isa. 5. d Hieronym. comment. in Isa. lib. 2. cap. 5. tom. 4.
 Senec. epist. 83. post med. Osea 4. c Psal. 106. c Isa. 28. a Hugo de arca Noë lib. 1. cap. 1. Pro. 14. b Pro. 23. d Ibidem. Thre. 3. a Greg. Mor. lib. 7. cap. 8. post. med.
 Aug. tract. 9. in Ioan. ante med. tom. 9. Ioan. 3. d Luc. 14. c Apoc. 19. a Aug. tract. 9 in Ioan. ante med. tom. 9. Ibid. ante. multa.
 Ioan. 15. a Gen. 40. b Ibidem.
 Luc. 14. c
 Psal. 118. a Pro. 16. c Eccl. 31. f
 Prou. 9. a
 Cant. 8. c Zach. 9. b

carnali: Bibite & inebriamini, &c. Et licet istud fuerit vinum bonum, nihilominus filius Dei proponit, siue mittit alia vina, quasi excellentia. Vinum enim lacrymæ sunt poenitentium, ait Bernardus, de quo in psalmo: Potasti nos vino compunctionis. Item vinum & charitas, vt ait Bernard. Bibi vinum meum cum lacte meo. Item vinum dulcedo deuotionis, quod bibitur in oratione, vt ait Bernardus: Guttur tuum sicut vinum optimum. Item est vinum corruptionis, vt ait Hieronymus, de quo: Infudit vinum & oleum. Per vinum enim mundantur putrida, per oleum fouentur sananda, vt ait Greg. illud exponens, vbi ait, quod per vinum signatur seueritas correptionis. Istud bonum vinum quod est Euangelium seruauit Iesus vsque nunc, id est, vsque ad finem mundi. Primo enim dedit legem & prophetias. Supra: Lex per Moysen data est, quam non potuerunt implere, & sic confidentes. scil. impotentiam & humiles facti, acceperunt gratiam & veritatem per Iesum Christum. Supra. Vt ait ibi Augustinus. Vbi etiam ait: Confitentur ægroti, venit medicus & sanauit deferens gratiam & Euangelij veritatem: quod Euangelium est vinum, de quo: Comede in lætitia panem tuum, & bibe in gaudio vinum tuum.

Collatio Decimaquarta.

Nolite facere domum patris mei domum negotiationis. In his verbis duo insinuantur, quorum primum est Ecclesiæ Dei, vel sanctæ animæ diuinis vsibus mancipatio, & eiusdem Deo dedicatio, Ibi: *Domum patris mei*. Secundum est assignationis illius ad alios vsus districta prohibitio, ibi: *Nolite facere domum negotiationis*. Ait ergo *Domum patris mei*, qualis est sancta Ecclesia, scil. ab omnibus vsibus humanis euacuata, ab inferiori potestate exempta, soli Deo dedicata, diuino cultui & sacris mysteriis deputata: Non est hic aliud nisi domus Dei, & porta cæli. Ideo dicitur domus orationis. Et hæc est domus gloriosa maiestate: *Domum maiestatis meæ glorificabo*. Item hæc domus sancta & munda puritate. Ita est lex domus in summitate montis, omnis finis eius, in circuitu sanctum sanctorum erit. Et in Psalmo: *Domum tuam decet sanctitudo in longitudinem dierum*. Item hæc domus magna amplitudine: Quam magna domus est, domus Dei. Item hæc domus decora speciositate. In Psalmo: *Domine dilexi decorum domus tuæ*. Hanc prohibet filius Dei facere domum negotiationis, vt dicitur hic, & apud Lucam. Super quod Greg. Dum sacrorum ordinum locum accipiunt, sanctæ religionis officium in commercium terrenæ negotiationis vertunt. Vendentes in templo sunt, qui hoc quod quibusdam competit ad præmium largiuntur. Iustitiã vendere est, hæc pro præmij acceptione seruare. Hæc ille. Vbi bene de hoc. Ideo dicitur: *Nemo militans Deo implicat se secularibus negotiis*. Et Hieron. *Negotiatorum clericum quasi quandam pestem fuge*. Et ibi de hoc. Huius autem negotiationis partes hic signantur. Per enim vendentes oues, quæ sunt animalia simplicia, signantur simulantur sanctitatem: Qui veniunt in vestimentis ouium, & intus sunt lupi rapaces. Per vendentes boues, qui sunt animalia laboriosa, figurantur prædicantes pro quæstu, vel pro temporalibus. Per vendentes columbas, figurantur vendentes dona Spiritus sancti. Per mensas numulariorum figurantur vendentes iustitiam pro pecunia. Et de his Aug. hic. Et Greg. exponens istud, quod columbas vendere est impositionem manus, qua Spiritus sanctus accipitur, non ad vitæ meritum, sed ad præmium dare. Et ibidem distinguit, quod est triplex munus, scil. à manu, vt pecunia, à lingua, vt fauor & munus, ab obsequio, sicut subiectio indebitè impensa, pro quibus fit prædicta venditio in multis. Et ibi bene de hoc. Propter quod dicitur: *Excudit manus ab omni munere*. Et ideò vendentes dictis modis meritò eiecit Dominus de templo. Ait enim Christus: *Gratis accepistis gratis date*. Exponit Greg. istud de templo conscientiæ, vbi ait: *Templum Dei est mens atque conscientia fidelium, quæ si co-*

gitationes in læsionem proximi profert, quasi in spelunca latronum residet, nec est domus orationis, sed spelunca, quando relicta innocentia & simplicitate sanctitatis illud conatur agere, vnde valeat proximis nocere. Hæc Sancta ergo Ecclesia & sancta conscientia prædicti vendentes & ementes sunt eiciendi.

CAPVT III.

Collatio Decimaquinta.

Nisi quis fuerit natus denuo, non potest videre regnum Dei. In his verbis tria insinuantur: quorum primum est spiritualis regenerationis specifica qualitas, ibi: *Natus denuo*. Secundum est huius indicta necessitas, ibi: *Nisi*. Tertium, eiusdem finalis fructuositas, ibi: *Videte regnum Dei*. Ait ergo: *Nisi quis natus fuerit denuo*, id est iterato secundum Glossam, scil. *Ex aqua & Spiritu sancto* infra eodem. Vel: *denuo*, id est, desuper, ait Chryl. Vnde nota quod est natiuitas multiplex: est enim vna carnalis & calamitosa, quia cum poena & cum originali culpa: Pereat dies in qua natus sum. Et: *Maledicta dies*, in qua natus sum. Item est alia vilis & vitiosa, quia cum culpa actuali, qua nascuntur peccatores ex diabolo. Vnde infra de talibus. Vos ex patre diabolo estis, scil. imitatione, ait Ambrosius: *Qui peccat, ex diabolo*: Si nati fueritis in maledictione nascemini. Item est natiuitas spiritualis & gratiosa, sicut sacramento baptismali ab originalibus peccatis, de quo hic: siue gratia poenitentiali ab actualibus & verbo fidei: Ego per Euangelium vos genui. Et: *Omnis qui facit iustitiam, ex Deo natus est*. Et: *Renati non ex semine corruptibili, sed incorruptibili*: Item est natiuitas cælestis & gloriosa, non solùm à culpa & concupiscentia, sed ab omni corruptela: In regeneratione cum federit filius hominis. De terra loquitur hic, qua natiuitate nasci est sublimitate dignissimum. Supra: *Dedit eis potestatem filios Dei fieri*. Super quod Greg. Quid hac potestate altius, quid hac altitudine sublimius dici potest? in qua creatus quisque efficitur filius creatoris: *Omnis enim qui diligit, ex Deo natus est*: Item ista natiuitate nasci, est sinceritate purissimum, quia non est ex sanguinibus, sed ex Deo, vt dicitur supra. Vnde Aug. hic: *Duae sunt natiuitates, vna ex carne, altera ex spiritu, vna de morte, alia de Trinitate: vna de masculo & foemina, alia ex Deo & Ecclesia*. Infra eodem: *Quod natum est ex spiritu, spiritus est*. Itè ista natiuitate nasci est virtute potentissimum: *Omne quod natum est ex Deo vincit mundum*. Item sic nasci est vtilitate fructuosissimum. Hoc enim est regnum cælorum hæreditare. Si enim filij & hæredes. Et ex his patet secundum, scil. huius natiuitatis necessitas, quia sine hac homo manet caro. Infra eodem. *Quod natum est ex carne, caro est*. Sed caro & sanguis regnum Dei non possidebunt. Similiter ex his patet tertium, scil. huius natiuitatis fructuositas, quæ est videre regnum Dei, id est, Iesum Christum cognoscere, secundum Glossam: *Regnum Dei intra vos est*. Vel videre regnum Dei, sacre scripturæ mysteria cognoscere: *Simile est regnum cælorum homini patrifamilias, qui profert de thesauro suo noua & vetera*. Vel regnum Dei est æterna beatitudo: *Simile est regnum cælorum decem virginibus, &c.* Et sequitur, *Venite benedicti patris mei*. Magna ergo nobilitas sic nasci, & magna sapientia in ipsa natiuitate perseverare, & magna felicitas eius fructum, scil. regnum cælorum videre & obtinere.

Collatio Decimasexta.

Nemo ascendit in calum, nisi qui de celo descendit. Hic tria signantur: quorum primum est mirifica filij Dei humilitas in sua incarnatione, ibi: *De celo descendit*. Secundum est magnifica sua sublimitas in sua ascensione, ibi: *Ascendit in calum*. Tertium est sua maiestatis in æternitate, ibi: *Qui est de celo*. Ait ergo: *De celo descendit*. Vt enim ait

39. circa medium.

Chryl. hom. 23. in Ioan. post med. rom. 3. Job 3. a. Iere. 20. b. Ioan. 8. c. 1. Ioan. 3. b. Eccl. 4. f.

1. Cor. 4. c. 1. Ioan. 4. d. 1. Pet. 1. c.

Mat. 10. b. Ioan. 1. b.

1. Ioan. 4. d. Ioan. 1. b.

Aug. tract. 11. in Ioan. ante med. tom. 9. 1. Ioan. 5. c. Rom. 8. f.

1. Cor. 15. c.

Luc. 17. d. Mat. 13. c.

Mat. 25. a. ibidem. f.

August

Bern. ser. 3. in Epiph. in fine. Psal. 59. a. Bern. super. Cant. serm. 54. prope finem. Luc. 10. g. Cant. 5. a. Bern. serm. 18. in Cant. post medium. Cant. 7. g. Greg. Mor. lib. 20. c. 8. ante med. Ioan. 1. b. Ioan. 1. a. Aug. tract. 3. in Ioan. ante med. tom. 9. Eccl. 9. c.

Gen. 28. d. Mat. 21. f. Isa. 60. b. Eccl. 43. a.

Psal. 92. b. Baruc. 3. g. Psal. 25. b. Luc. 19. a.

Gregor. in Euang. hom. 39. circa med.

1. Tit. 2. d. Hieron. ep. 2. ad Nepot. ante med. tom. 1. Mat. 7. c.

Aug. tract. 10. in Ioan. ante med. tom. 9. Greg. super Euang. ho. 4. post medium.

Isa. 33. c.

Mat. 10. a. Greg. super Euang. hom.

Aug. tract.
12. in Ioan.
circa med.
tom 9.
Ioan. 6. d

cap. 7. b
Psal. 71. d
sa. 64. a

Isa. 64. a

Ephes. 4. b

Psal. 67. g

Ephes. 4. b

Psal. 41. a
Deut. 33. d
Ioan. 20. d

Ioan. 8. g
Exod. 3. d

Psal. 115. a
Iob 22. c

Rom. 10. b

Osea ult. b

Isa. 63. c

Iere. 31. a

Chryf. hom.
20. in Ioan.
ante med.
tom. 3.

Rom. 8. b

Rom. 6. e

Ioan. 15. f

Eccl. 39. b

Cicero de
Amicitia.
ante med.
August.

Aug. Secundum quod Deus non descendit, cum ubiq; sit presens, sed secundum quod homo, ut dicitur hic: Iple enim descendit obedienter. Infra: Descendi de celo, non ut facerem voluntatem meam, sed voluntatem patris mei. Itē descendit beneficenter, quia cum omnibus bonis: Venerunt mihi pariter omnia bona cum illa. De quo descensu in Psal. Descendit sicut pluvia in vellus. Item descendit potenter siue virtualiter: Descēdisti, è facie tua defluerunt. Et iste descensus fuit merito desiderabilis: Vtinā dirumperes cælos & descenderes. Et quoniam sic descendit, ideo merito ascendit: Qui descendit, ipse est qui ascendit. Ascendit inquā in altū siue sublimiter. In Psal. Qui ascendit super cælum cæli ad Orientē. Item ipse ascendit victoriosè, siue triumphaliter, scil. hostibus deuictis, & populis liberatis. Ad Eph. Ascendens in altum captiuam, &c. Item ipse ascendit gloriosè & imperialiter, ascendit vsq; ad thronū paternum. In Psal. Ascendit Deus in iubilo. Et: Ascensor cæli auxiliator eius. Infra: Ascendo ad patrem meū, &c. Et licet sic descēderit & ascēderit, ipse tamen est in cælo æternaliter, inuariabiliter, indefectibiliter. Ipse enim est vnigenitus in sinu patris. Infra: Antequam fieret Abraham, ego sum: Ipse enim est qui est.

Collatio Decima septima.

Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum vnigenitum daret, ut omnis, &c. Quoniam quatuor gratificant donum, id est, gratum reddunt, sc. dantis maiestas, donationis gratuititas, doni pretiositas, finalis vtilitatis comoditas. Ideo hæc quatuor signantur hic, quorum primū ibi: Deus. Secundum, ibi: Dilexit ut daret. Tertium, ibi: Filium suum. Quartum, ibi: Vt omnis, qui credit. Ait ergo: Deus. Et in hoc dantis maiestas: Deus, inquam, qui est maiestate summus, nullius rei indigus, nullius retributionis receptivus: Neminem qui dedit, non enim indiget bonorum nostrorum, ait Propheta, nec recipit retributionem: Quid enim confers ei, si immaculata erit via tua: quasi diceret: nihil. Et quia talis dat, ideo munifica largitas: Ipse est diues in omnes. Et talis dilexit ut daret. Et in hoc donationis gratuititas, ipse enim diligit grantanter absq; meritis: Diligam eos spontaneè. Item diligit beneficenter, veris bonis ditando, & à veris malis eripiendo. Deus enim diligit effectu, non affectu, ait Bernard. In dilectione & indulgentia sua redimit eos. Item diligit loganimitè & patienter mala nostra sustinendo: In charitate perpetua dilexi te. Sed quid dedit? subditur: Filium suum. Et in hoc dati, siue doni pretiositas: quia enim erat filius, ideo amoris intimitas: quia erat suus, sc. naturalis non adoptivus, ideo proprietatis: quia erat vnigenitus, ideo singularitas; hæc enim inducunt admirationē istius doni: Non enim dedit seruum vel angelum, sed filium, ait Chryf. Qui proprio filio non pepercit. Et talem filium dedit pro inimicis & ad mortem. Commendat Deus charitatē in nobis, quoniam cum peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est, Et talem filium dedit non propter comodum suū vel filij, sed: Vt omnis qui credit non pereat. Et in hoc quartum, sc. dati finalis vtilitas: Maiorem enim dilectionem nemo habuit, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis: Gratiam fideiussoris ne obliuiscaris, dedit enim animam suam pro te. Magna ergo vtilitas fidei, quæ meretur sic saluari à Christo. Supra eodē: Oportet exaltari filiū hominis, ut omnis qui credit in eū nō pereat.

Collatio Decima octaua coram scholaribus.

Amicus sponsi qui stat & audit illum, &c. In his verbis quatuor insinuantur, quæ debent esse in homine studioso: quorū primū est diuini amoris inuolabilis veritas, siue fidelitas, ibi: Amicus. Secundū est, in iustitia immutabilis soliditas, ibi: Stat. Tertium est diuinæ doctrinæ intima susceptibilitas, ibi: Audit. Quartum est ex ipsa doctrina diuina affectuosa iucunditas, ibi: Gaudet super vocem. Ait ergo: Amicus sponsi. Vt enim ait Tullius de amicitia, & Aug. fumens ab eo: Amicitia

est rerum humanarum & diuinarum cum beneuolentia & charitate consensus. Ille ergo est amicus sponsi, qui in omnibus ei consentit. Vnde Hier. Eadem velle, & eadem nolle, firmissima amicitia est. Et talis debet esse omnis, qui vult auditor esse sponsi, vel diuinæ sapientiæ: tali enim illam reuelat: Annuntiat de ea amico suo. Et non solum hoc, sed debet stare. Vt enim Aug. Stare, est in gratia permanere eius quam accepit: quia inquit humilis, vide stantem solido. Hæc ille. Talis debet esse auditor sponsi: Sta & considera mirabilia Dei, sc. in mysteriis diuinæ incarnationis, in scripturæ arcanis, in cælestibus secretis. Et non solum, sed debet audire, non auditu exteriori, sed interiori. Infra: Qui ex Deo est, verba Dei audit. Audire enim verè est perfecte obedire. Vnde Aug. Quid enim est, qui audiunt? Nihil aliud est quam qui obaudiunt. Beati qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud. Et non solum debet talis audire intellectu, sed gaudere ex auditu in affectu. Ideo ait: Gaudet ad vocem sponsi. Vox enim sponsi est eloquia sacræ scripturæ, de qua in Psalmo: Dabit voci suæ vocem virtutis. Et, Sonet vox tua in auribus meis. Et, Et vox prima quam audiui, &c. Ad quam vocem debet gaudere sedulus auditor. Inuenti sunt sermões tui, & comedi illos. Et sequitur: Factum est mihi verbum in gaudium & lætitiā. Sermones Dei comedere, est auditu interiori illos audire & incorporare.

Collatio Decimanona de beato Francisco.

In hoc gaudium meum impletum est illum oportet crescere, me autem minui. In his verbis mortaliter expositis de beato Francisco, quatuor figurantur, quorum primū est, vitæ humanæ veteris in ipso omni moda abnegatio, ibi: Me minui. Secundum est diuinæ vitæ in ipso & per ipsum dilatatio, siue extensio, ibi: Illum crescere. Tertium vtriusq; cōgrua ratio: ibi: Oportet. Quartum est ex prædictis, id est, ex veteris vitæ extinctione, & ex vitæ diuinæ incremento & dilatione interna exultatio, ibi: In hoc gaudium meum impletum est. Ista fuerūt euidenter in præfato sancto, sc. vêtus vita quasi extincta, & vita diuina in eo superinducta & dilatata. Et ex his sua exultatio continua. Ait ergo: Me minui oportet. Oportunitati debet cōgruitatis & rectæ ordinationis, ut vita Dei in ipso cresceret. Vt enim ait Aug. Crescat in nobis gloria Dei & minoretur nostra. Sic fuit in præfato sancto: ipse enim fuit minoratus abdicatione omnis mūdānæ cupiditatis, exterius proicientis, restrictione & castigatione omnis voluptatis carnalis, inferius effundentis, subiectione voluntatis excellentius ambientis, humiliatione cordis interius se paruificantis & modificantis. Prædictis enim modis est morbidum clementum, & quasi hydropicū, & abdicatione talium est virtuosa minoratio, quæ consulitur: Precare Deum & minue offendicula. Verè enim offendicula sunt cupiditas mundialis, quæ prolicet exterius. De auaro: Proiecit intima sua. Et voluptas quæ effundit inferius. Effusus es sicut aqua, non crescas. Et ambitio excellentiæ secularis, quæ protendit superius per superbiam: Qui currit aduersus Deum extento collo. Et arrogantia cordis, quæ tumescere facit interius: Vterus tuus dirumpatur. Et hæc omnia offendicula sūt minoranda, quæ præfatus sanctus sumè minorauit, immò abdicauit, se macerando in carne, & humiliando & paruificando in corde. Et sic de aliis, ut de illo verificetur illud: Minimus erit in mille, & paruulus in gentem fortissimā. Et similiter de ipso verificatur illud: Quicumque humiliauerit se sicut paruulus iste, &c. Ipse enim potest significari per quodlibet de minimis terræ, ut patet cōsideranti, de quibus: Quatuor sunt minima terræ, & illa sunt sapiētiora sapiētibus. Per fornicā ratione prouidentia in futurū. Per lepusculum, ratione vehementiæ diuini timoris. Per stellionē qui manibus nititur, prout dicitur ibi. Et ut ait Greg. exponens illud: Ratione virtuosa operationis. Et per locustā quæ saltat, ratione suspensiuæ contemplationis. Et sic fuit minoratus iste sanctus, ut vita Dei in ipso cresceret, & glo-

epist. 29. ad
Nartian. ante
med. 10. 2.
Hieron. Apo-
log. aduers.
Ruffin. lib. 3.
ante med.
tom. 2.
Iob 37. a
Aug. tract.
14. in Ioan.
paulo d
prin. 10. 9.
Iob 37. c
Ioan. 8. d
Aug. tract.
19. in Ioan.
ante med.
tom. 9.
Luc. 11. d
Psal. 67. d
Cant. 2. d
Apoe. 4. a
citer. 1. 5. c
Ibidem.

Aug. tract.
14. in Ioan.
ante med.
tom. 9.

Eccl. 17. g

Eccl. 10. b
Gen. 49. a

Iob 23. c

Num. 5. a

Isa. 60. d
Mat. 18. b

Prou. 30. d

Greg. Mor.
lib. 6. c. 5.
post med.

ria. & per ipsum in aliis. Vita enim humana fuit in eo minuta & quasi extincta. Et vita diuina fuit viuificatus: vt de ipso verificetur illud: *Viuo ego, iam non ego, viuit autem in me Christus.* Qualiter autem vixit vita Iesu Christi, patet in serie vitæ suæ: Mihi autem absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi. Et sequitur: *Ego stigmata Domini Iesu in corpore meo porto, &c.* Et in hoc patet secundum. Et hoc fuit congruum. Ideo ait: *Oportet.* Non enim potest vita Dei crescere in homine, nisi vita humana vetus decreseat. Vnde August. Deus qui perfectus est in te crescat. Quanto enim magis Deum intelligis, & quanto magis capis; tanto videtur in te crescere Deus. Et ponit exemplum de luce. Quando enim oculi curantur, & incipit videre, paululum lucis videt, & alia die amplius, & tunc videtur lux crescere. Sic interior homo proficit in Deo, & Deus in illo videtur crescere. Ipse minuitur, vt à gloria sua decidat, & in gloriam Dei surgat. Hæc ille, Ideo dicitur: Deponentes vos secundum pristinam conuersationem, & c. Induite nouum hominem. Et: Expoliantes veterem hominem, & induentes nouum. Vere ergo ait: *Oportet minui.* vita humana, vt crescat diuina, sicut fuit in isto sancto. De qua minoratione suæ humanæ vitæ & gloriæ, & de quo cremento vitæ diuinæ in eo, fuit eius gaudium impletum. De nullo aliquid gaudebat nisi in illis, propter quod vt dictum est de illo verificatur illud: Mihi absit gloriari nisi in cruce Domini, & c. Inde est gaudium cuiuslibet, vnde est gloria. Et de eo verificatur illud: Ego in Domino gaudebo, & exultabo in Deo Iesu meo. Ad imitationem huius sancti eius sequaces debent minuere in se vitam veterem, & illam expoliare, & induere nouum hominem, & vitam nouam, vt non appareat in eis nisi vita diuina. Et in eis verificetur illud: *Dij similes hominibus descenderunt ad nos, &c.*

CAPVT IV.

Collatio Vigesima.

Iesus fatigatus ex itinere sedebat super fontem, & c. Quavis admiranda filij Dei dignatio sit magis stupenda, quam verbis exprimenda: tamen in his verbis duo insinuantur. Quorum primum est dignatiui laboris assumpti magnitudo, siue immensitas ibi: *Fatigatus ex itinere.* Secundum est loci quietis specifica qualitas: *Super fontem.* Ait ergo: *Iesus fatigatus.* Quid admirabilis, quam quod ille, qui in principio erat verbū, & per quē omnia facta sunt, & qui virtus supportans omnia: dignatus est tamen sic laborare, & sic fatigari? Vnde Aug. Nō frustra fatigatur virtus, nō frustra fatigatur Iesus. Et sequitur. Iesus fortis, quia in principio verbū: infirmitas Christi te recreauit, fortitudo Christi te creauit. Hæc ille Et ibi bene de hoc. Et nota quod in hoc, quod ait: *Fatigatus,* implicatur multa, quæ denotant vehementiam laboris, nam in hoc notatur laboris grauitas, item & laboris diurnitas, quia nec leuis labor, nec breuis fatigat. Itē implicat adiutoriū, vel necessitatem voluntatis, nō enim subiugalibus, id est, equis vtebatur, ait Chryf. Itē implicatur ieiunij prolixitas, & æstus feruor, siue ariditas. Erat enim hora sexta, vt dicitur hic. Ex quibus patet laboris vehementia: Vnde Chryf. vbi supra. Humidam, id est, mollem semper abiciens vitam, & laboriosam inducens erat. Non enim subiugalibus vtitur, sed ita valide incedit, vt fatigetur ex itinere. Et hoc vbiq; erudiens hominem operatorem esse, & non superflua petere, & non multis indigere. Ita à superfluis vult nos alienos esse, vt & ipsorum necessariorum multa abscondamus: Hæc ille. Mira ergo dignatio filij Dei, dignantis sic laborare: *Ex itinere,* id est, carne assumpta, quæ fuit iter eius secundum Aug. vbi supra: Præbuiisti mihi laborem in iniquitatibus tuis Et in Psal. In laboribus à iuuentute mea. Et subditur secundum, sc. loci ad quiescendum impræparabilitas, ibi: *Sedebat super fontem &*

Alic super terram nudam: sibi enim sedenti post laborem erat oratorum deficientia, deliciarum carentia, consolantium vel ministrantiū nulla comitiua, solus enim sedebat. Vnde Chryf. Sedebat non in throno, non in puluinari, sed simpliciter contingebat, sc. terram, requiescens fouebat corpus, & apud fontem refrigerabat, nō solum laboriosum, sed intumidum se ostendit, non in laborando, neq; in sedendo in via solus, sed in eo, quod solus delinquebatur. Hæc ille. Ideo ait: Filius hominis non habet vbi reclinet caput, & c. Et in montibus pernoctabat. Et de ipso ait Propheta: De torrente in via bibet. Et alibi: Quæstui qui consolaretur, & non inueni. Et hoc fecit, & sustinuit ad informationem discipulorum. Vnde Chryf. vbi supra: Hoc ideo fecit, quia discipulos assuescerat omnē tumorem contulcare. Hæc ille. Exemplo ergo filij Dei in virtuoso itinere laborem, ambulando de virtute in virtutem. De quo itinere: *Itinera tua producentur.* Et sic laborem, vt simus fatigati, vt in nobismetipsis deficiamus, & in Christo, qui est fons sapietiae quiescamus, & sedeamus. Ibi requieverunt fessi robore, id est, in Deo electi, in se deficientes, ait ibi Greg. Defecit enim anima mea in salutare tuū, ait Propheta: Qui dat lassio virtutem, Et post labores delicias carnales, nec superflua inquiramus, ex plo filij Dei, sed cum Apostolo: Habentes alimenta, quibus tegamur, his contenti simus.

Collatio Vigesima prima.

Qui bibit ex hac aqua, sitiet iterum: Qui autem biberit ex aqua quam ego dabo, non sitiet in æternum. In his verbis duo figurantur. Quorum primum est carnalis delectationis defectibilitas, ibi: *Qui biberit ex hac aqua.* Secundum est influentiæ celestis potestiu virtuositas, ibi: *Ex aqua quam ego dabo.* Ait ergo: *Qui biberit ex hac aqua, & c.* Vt enim ait Hugo: Cōcupiscentia dicitur aqua quia fluxa, quia lubrica, & ad similitudinem aquæ currentis deorsum ima petit, suos sequaces instabiles & dissolutos reddit. Est ergo aqua carnalis cōcupiscentiæ fluxibilitas: Quid tibi in viis Aegypti, vt bibas aquam turbidam, & c. Et est aqua doctrinæ erroneæ apparens suauitas: Aquæ furtiuæ dulciores sunt. Quod exponit Greg. de scientia hæreticorum. Et aqua sc. delectationis mundanæ, siue temporanæ, de quacunq; re transitoria libidinosa voluptas: Ne des aquæ tuæ exitum, nec modicum. Vnde Aug. Hic aqua in puteo voluptas sæculi est in profunditate tenebrosa, quam hauriunt homines hydra cupiditatum. Et bibens de his aquis sitiet iterum ob intemperantiam bibentis, & insufficientiam aquæ bibilis: Sicut somniat sitiens & bibit, & postquæ fuerit expergefactus adhuc sitit, & c. E contrario est de aqua, quam dat Dñs, quæ quidem est quadruplex. Est enim aqua diuinæ gratiæ purificantis & refrigerantis, de qua hic, vt ait Chryf. quod quia Spiritus est quasi purgamentum, & in refrigerium, ideo nomine aquæ significatur. Et ponit exemplum, vt aqua pomerium irrigat, & arbores vegetat, & virides conseruat, & ignea extinguit, sic effusio Spiritus sancti in anima: Effundā super vos aquam mundā. Item est aqua sapientiæ clarificantis: Aqua sapientiæ potabit illum. Et est aqua supernæ cōsolationis reficientis. In Ps. Super aquam refectiois educauit me. Itē est aqua æternæ gloriæ satiantis & mundantis: Agnus reget eos, & deducet ad fontes aquarū. Prima aqua fluit de fonte bonitatis diuinæ ad abluendum: Erit fons domus David in ablutione peccatoris, & c. Secunda de fonte sapietiae ad clarificandū: Fons sapientiæ verbum Dei in excelsis. Tertia fluit de fonte misericordiæ consolantis ad delectandum, in Ps. Sicut desiderat cernus ad fontes aquarū. Quarta fluit de fonte vitæ æternæ ad satiandum, in Ps. Apud te est fons vitæ. Et qui de his aquis biberit, non sitiet ob earum superabundantiam, & ob earum efficaciam, & ob illarum in deficientiam: Non esurient neq; sitient. Et sequitur. Ad fontes aquarum potabit eos. Primæ ergo aquæ dimittendæ & istæ omni affectu hauriendæ.

Gal. 2. b

Gal. vlt. d

Aug. tract. 14. in Ioan. paulo à prin. tom. 9.

Ephes. 5. a Coloss. 3. f

Gal. vlt. d

Abac. vlt. c

Act. 14. b

Ioan. 1. a Hebr. 1. c Aug. tract. 15. in Ioan. ante med. tom. 9. Ibidem. post pauca.

Chryf. hom. 30. in Ioan. ante med. tom. 3. Ibidem.

Aug. tract. 15. in Ioan. ante med. tom. 9. Isa. 43. d Psal. 87. c

Chryf. hom. 30. in Ioan. post medium tom. 3.

Mat. 8. c Luc. 6. b Psal. 109. b Psal. 68. c

Chryf. hom. 30. in Ioan. post med. tom. 3. Prou. 4. f

Iob 3. c

Greg. Moral. lib. 4. c. 30. ante med. Psal. 118. 1. Isa. 40. g 1. Tim. 6. i

Hugo de arca Noë lib. 4. cap. 7. ante med.

Hier. 2. c

Prou. 9. d Greg. Mor. lib. 19. c. 13.

Eccl. 25. d Aug. tract. 15. in Ioan. ante med. tom. 9.

Isa. 29. c

Chryf. hom. 31. in Ioan. paulo à prin. tom. 3.

Ezech. 36. c

Eccl. 15. a Psal. 22. a

Apoc. 7. d

Zach. 13. b

Eccl. 1. a

Psal. 41. a Psal. 35. c

Isa. 49. c

Collatio Vigesima secunda.

Veri adoratores adorabunt in Spiritu, & veritate. In his verbis tria insinuantur. Quorum primum est adorantium virtuositas, ibi: *Veri adoratores*. Secundum est ad orationis perfectibilitas, ibi: *In Spiritu, & veritate*. Tertium est in adorando intentionis recta ordinabilitas, ibi: *Adorabunt patrem*. Hic enim est ordo, & sufficientia. Ait ergo: *Veri adoratores*. Adorator enim est, ad alium precator: adorare enim est idem, quod precari, ait Papias. Veritas est, quæ ostendit idem, quod est, ait Aug. Ergo verus est adorator, qui est suæ impotentiae, & defectuum cognitor, & sciens quod est ante Deum reus, & peccator, & quod filius Dei est solus Saluator, & omnium bonorum dator. Vnde Gregor. Ille orationem exhibet, qui semetipsum, quia pulvis sit, humiliter videt, qui tibi nihil virtutis tribuit, qui bona quæ agit esse de misericordia conditoris agnoscit. Hæc ille. Talis enim erat Abraham, qui ait: Cum sim pulvis, & cinis. Et talis erat Publicanus à longè stans. Talis enim est mendicus, & pauper, ideo adorator, id est, aduersus orator. Dicitur est etiam orans mendicus, ait Aug. Et qui talis est, est verus adorator, vt hic dicitur, qui & pro peccatis suis veraciter cõpungitur, & in se humiliatur, & ad Deum amandum afficitur. Vt enim ait Greg. Veraciter orare, est amarus gemitus in compunctione, non verba cõposita resonare: In cubilibus vestris cõpungimini. Et tales adoratores in spiritu, & veritate adorant, id est, in templo cordis, prout exponit Aug. In templo, inquit, vis orare: in te ora: Orabo spiritu, orabo & mente. Item adorans spiritu, scilicet mentali affectu non tantum vocali affatu: Tu cum oraueris clauso cubiculo ora patrem tuum. Vnde August. Hoc negotium plus gemitibus, quam sermonibus agitur, plus fletu quam affatu. Et sequitur. Absit ab oratione multa locutio, sed non desit multa deprecatio: Quis mihi tribuat adiutorem, vt desiderium meum omnipotens audiat: Ibi Gregor. Postulatio est in desiderii cordis, non oris vocibus. Et ibi multum de hoc. Et: Ipse considerauit vias meas. Ibi exponit Gregor. ibi istud verbum bene de profectibus cordis, quibus ad Deum venimus in spiritu. Item tales adorant in spiritu, & veritate, id est, cordis simplicitate, & operis veritate. Vnde Glossa: Adorant in spiritu, qui pura mente, & simplici adorant: Anima mea desiderauit te in nocte, sed & spiritu meo, &c. Et: Dabo opera eorum in veritate: Diligamus, & veritate. Qui ergo in cordis simplicitate, & cum operis perfectione orant, in spiritu, & veritate orant: Leuemus, corda cum manibus ad Deum. Super quos Gregor. In principio corda cum manibus eleuat, qui orationem suam operibus roborat. Et tales debent orare patrem, scilicet Deum, se parificando, & illum magnificando, gratias referendo, misericordiam postulando. Vnde Hugo: Deum adorare est ei totam mentem per humilitatem ad deuotionem substertere, & ipsum principium ac finem omnis boni credere: Dominum Deum tuum timebis. Alia litera secundum Hugonem: Adorabis: Dominum Deum tuum adorabis. E contrario de Pharisæo, qui veniens ad templum se magnificabat, non Deum adorabat, prout ait Gregorius istud exponens.

Collatio Vigesima tertia.

Meus cibus est, vt faciam voluntatem patris mei. Cum in perfecta obedientia tria exigatur, scilicet subiecta humilitas in conformitate voluntatis, sedula studiositas in executione operis, iucunda hilaritas in affectione cordis: in his verbis tria expressè insinuantur in filio Dei. Primum est, ibi: *Faciam voluntatem*. Secundum est: *Perfaciam opus*. Tertium est: *Meus cibus*. Ait ergo: *Vt faciam voluntatem*, &c. Et in hoc mira humilitas filij Dei, qui cum esset vnus voluntatis cum patre, vnde Deus æternus, profiteretur tamen se venisse facere voluntatē patris, & abnegare suam Vnde homo inobediendo patri. Obedientia enim est subiectio voluntatis.

A Damasc. Vel vt ait Aludus: Obedientia est propriae voluntatis abnegatio, quod & fecit filius humiliter. Infra: Non quero voluntatem meam, sed eius qui misit me. Et hoc in docendis, & prædicandis, vt dicitur hic. Vnde Glossa: Voluntas patris, vt credatur in eo. Itē venit facere voluntatem patris in sustinendis: Non sicut ego volo, sed sicut tu vis. Et: Humiliauit semetipsū factus obediens vsq; ad mortē. Et non solum sic fuit obediens voluntati patris, sed perfecit opus, scilicet triplex, scilicet opus Euangelicæ prædicationis, de quo ait hic: *Vt perficiam opus*: Spiritus Domini super me: eo quod vnixerit me, ad euangelizandum pauperibus misit me. Item perfecit opus multimodæ miraculosæ virtutis Infra: Opera quæ ego facio testimonium perhibent de me. Item perfecit opus consummatiuæ redemptionis. Infra: Consummatum est. Et in Psalmo: Operatus est salutem in medio terræ. Et sic obedire, & sic facere opus, fuit eius cibus, id est, cibi desiderabile, & delectabile. Vnde Chryf. Hominum salutem cibum vocat, ostēdens quantum desiderium habebat nostræ salutis: sicut enim nobis concupiscibile est comedere, sic illi saluare, scilicet mundum. Vnde fatigatus non manducabat cibum materialem, licet inuitatus à discipulis, demonstrans quantum desiderium habebat salutis humanæ. Hæc ille. Et ex hoc patet vehemens desiderium filij Dei de nostra salute, propter quod istud vocat cibum suum hic. Est enim triplex cibus filij Dei. Vnus generis humani cõuersio ad fidem, siue conuertibilitas, vt hic, quam vocat cibum suū. Et supra eodem ait mulieri: *Dam mihi bibere*. Fidē enim suā desiderabat, ait Aug. ibi. Vnde Petro dictum est: *Maceta & manduca*. Super quod Gregorius: Quod macetatur à vita, occiditur: quod comeditur, in comedentis corpus computatur: quasi ergo diceret Petro: animalia immunda, de quibus ibi loquitur, à peccato in quo viuunt, interfice & in tua membra conuertere. Multo magis filius Dei sic facit, commutans credentes in factum corpus. Vnde Aug. loquens ad filium Dei, ait: *Audiui vocem tuam de excelso: Cibus sum grandium, cresce, & manducabis me*. Nec tu me in te mutabis, sicut cibū carnis tuæ, sed tu mutaberis in me. Item est cibus filij Dei, scilicet operis boni perfectibilitas in nobis. Item est cibus eius diuinæ contemplationis dulcedo, vel delectabilitas De vtroq; Butyrum, & mel comedit, Super quod Hugo exponens illud ait. Per butyrum restitutio boni operis: per mel, dulcedo contemplationis. Volens ergo inuitare filiū Dei ad hospitium cordis, præparet ei istum triplicē cibum; sicut tria fercula ei grata, scilicet cordis ad ipsum conuersionem, operis perfectionem, contemplationis dulcorem, vt ipse veniens cœnet cum eo: Ego sto ad ostium & pulso: si quis aperuerit mihi, intrabo ad illum, & cœnabo cum eo.

Collatio Vigesima quarta.

Erat quidā Regulus, cuius filius infirmabatur Capharnaum. In his verbis moraliter intellectis tria figurantur. Quorum primum est animæ languentis in suo regimine defectibilitas, ibi: *Quidam Regulus*. Secundum est eiusdē morbida corruptibilitas, ibi: *Filius infirmabatur*. Tertium huius occasionatiua causalitas, ibi: *Capharnaum*. Ait ergo: *Quidam Regulus*. Et per hoc figuratur rationis defectibilitas in regimine sui regni, tum quia ait: *Quidam*, tum quia ait: *Regulus*, quod est diminutiuum à Rege. Vt enim ait Gregor. exponens illud: Reges in folio collocat in perpetuum. Reges, inquam sunt, qui prelati cunctis motibus carnis modo luxuriæ appetitum frœnāt, modo æstum auaritiæ temperāt, modo gloriam elationis inclināt, modo suggestionem liquoris obruunt, modo ignem furoris extinguunt. Hæc ille. Cum confusilibus, & Regibus. Ibi Gregor. Reges sunt, qui sua corpora regere sciunt, sed quando ratio deficit à predictis, non est Rex, sed regulus, nomen retinens, & officium non exercens: Væ terræ, cuius Rex puer est, & cuius principes, id est, affectiones: mane, id est, intemperate comedunt. Et ideo merito huius filius infirmabatur, id

Damas. ortho. fid. lib. 3. cap. 14. post med. Ioan. 5. b

Matt. 26. f Phil. 2. d

Isa. 61. a

Ioan. 10. c

Ioan. 10. c Psalm. 73. d

Chryf. hom. 33. in Ioan. ante med. tom. 3.

Aug. tract. 15. in Ioan. ante med. tom. 9.

Act. 10. b Greg. Mor. lib. 18. c. 20. ante med. Aug. conf. lib. 7. cap. 10. tom. 1.

Isa. 7. c

Apoc. 3. d

Gregor. Mor. lib. 26. c. 21. ante med. Iob. 36. b

Iob. 3. b Gregor. Mor. lib. 4. c. 27. post med. Ecol. 10. a

est,

August. de vera relig. cap. 36. circa princ. tom. 1.

Greg. Mor. lib. 3. cap. 27. post med.

Gen. 18. d

Luc. 18. a

Gregor. Mor. lib. 33. c. 21. circa finem. Psalm. 4. b Aug. tract. 15. in Ioan post medium tom. 9.

1. Cor. 14. c Matt. 6. a Aug. epist. 121. ad Probam, cap. 10. tom. 2.

Iob 31. f Gregor. Mor. lib. 22. c. 13. ante med.

Iob 31. a Gregor. Mor. lib. 21. cap. 4. Isa. 26. c Isa. 61. b 1. Ioan. 3. d

Thren. 3. e Gregor. Mor. lib. 18. cap. 5. ante med.

Hugo de sacram. fid. lib. 1. p. 12. cap. 6. ante med. Deut. 6. a Matt. 4. c Luc. 18. f Gregor. Mor. lib. 19. c. 12. post med.

est, inferior vita, quam debet ratio regere, & ad bonum nutrire. Filius enim dicitur dupliciter, vel imitando, vel nascendo, ait Isidorus. Et quia inferior pars, & vita debet imitari ipsam rationem, idèd potest dici filius: Filij tibi sunt, erudi illos, & curua illos à pueritia sua. Sed iste filius infirmatur ægritudine peccati, vitia enim sunt animarum ægritudines, ait Boëtius. Et hoc meritò. Sicut enim infirmitates corporales fiunt in corpore superabundantia, vt ait Chryf. Omnis, inquit, ægritudinis causa est superfluitas: ex hoc enim est corruptio humoris naturalis, & superfluitas innaturalis distemperantia complexionis, & defectus regiminis, propter quæ oritur infirmitas: In multis escis erit infirmitas. Sic est in homine interiori, quòd ex superfluitate, & distemperantia affectuum, & defectu regiminis oritur infirmitas spiritualis, quæ est peccatum: Hæc enim est iniquitas Sodomæ, saturitas panis, & abundantia aque. Idèd de tali dicitur: Omne caput languidum, & omne cor mœrens. In Psalmo: Infirmata est in paupertate virtus mea, id est, in defectibilitate rationis regentis. Et hæc infirmitas oritur in Capharnaum, quæ interpretatur villa pulchritudinis, per quã signatur desiderabile cuiuslibet concupiscentiæ, in quo desiderat habitare: animæ enim carnali concupiscenti libidinose videtur pulchrum omne concupiscibile: Videntes filij Dei filias hominum, quòd essent pulchræ, acceperunt vxores, & cæt. Cuilibet enim tali potest dici illud Danielis: Species decepit te. Et talis pulchritudo non est appetenda, sed abominanda: Maledixi pulchritudini eius statim. Sed vt sanetur infirmitas prædicta, ratio debet adire filium Dei gressibus cordis, & affectu, exemplo istius Reguli, clamantis: Miserere mei Domine, quoniã infirmus sum. Et exemplo mulieris Cananæ, vociferantis: Miserere mei, quoniã filia mea malè torquetur.

CAPVT V.

Collatio Vigesimaquinta.

Tolle grabatum tuum & ambula. In his verbis tria insinuantur. Quorum primum est, vitæ concupiscentialis deprimentis onerosa grauitas, ibi: *Grabatum tuum*. Secundum est castigationis eiusdem, & redactionis sub regimine rationis hortabilitas, ibi: *Tolle*. Tertiũ ad proficiendum in viis iustitiæ suadibilitas, ibi: *Et ambula*. Ait ergo: *Tolle grabatum*, id est, vitam concupiscentialem castiga, & redige in seruitutem spiritus. Grabatum enim lectus est pauperum, vbi aliquid capiti substratum, dictum à *καρσα*, quod est caput ait Isidorus. Et per ipsum signatur requies carnis, ait Greg. vbi ait: Cũ mente mortui in vitiis iacemus, in carnis delectatione quiescimus, & quasi infirmi portamur in lecto: Increpat quoque per dolorem in lectulo. Ibi Gregor. exponens illud: Per grabatum voluptas carnis signatur. Vt enim grabatum est grauitate ponderosum, ad inferius inclinatum, progredientis impeditium, & ne ascendatur superius depressiuum, sic & voluntas carnis facit: Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, & terrena cogitatio deprimit sensum multa cogitantem. Et inde est anima grauis, vt ait Aug. Et de hoc grabato in figura: Plaga lectuli in Damasci grabato. Damascus enim interpretatur bibens sanguinem, & signat animam voluptuosam. Et de hoc sub nomine strati, in Ps. Stratum eius versasti in infirmitate eius. Et istud grabatum dicitur anima pœnitens soluere carnem frenando, à vitiis segregando, eandem per disciplinam castigando, & in seruitutem spiritus redigendo: Tolle grabatum tuum. Ibi Beda: Grabatum tollere est carnem per frena continentia correatam à terrenis desideriis segregare. Et Gregorius, vbi supra. Sanatus ergo portat, vbi iacuerat, quia diuino adiutorio ereptus à vitiis eiusdem carnem contumelia in postmodum tulerat, in quibus desiderijs prius quiescebat. Hæc ille. Tolle grabatum

tuum. Et tolle lectum tuum. Et non solum hoc, sed ait citid est, in bono profice. Hoc enim est ambulare, ait Bernardus. Vndè Augustinus: Noli à via declinare, noli ibi remanere, noli retro respicere, perseuera in ambulando, infra: Ambulate dum lucem habetis, Et ibi de spirituali ambulatione dicitur.

Collatio Vigesima sexta.

Ecce saluus factus es, noli amplius peccare. Cum sapientis, & virtuosi medici sit morbidum curare, & ne iteret eundem morbum præmunire, secundum istã consuetudinem filius Dei fecit hic. Vndè in his verbis tria insinuantur. Quorum primũ est gratuiti beneficij collati rememoratio, ibi: *Ecce sanus factus es*. Secundum est iterandi morbum dehortatio, ibi: *Noli peccare*. Tertiũ est iteranti comminatio, vel mali denuntiatio, ibi: *Ne tibi deterius*. Ait ergo: *Ecce sanus factus es*. scilicet gratanter sine merito, & pretio. Item beneficè, quia de magno & prolixo morbo: item suauiter, quia sine afflictionis medicamento: item perfectibiliter, quia non solum est ægritudo ablata, sed virtus restituta, vt patet ex serie literarũ: illi enim poterat dici illud Psalms: Qui sanat omnes infirmitates tuas. Omnipotens sermo tuus, qui sanat vniuersa. Et in Psal. Misit verbum suum, & sanauit eos. Ideo sequitur: *Amplius noli peccare*. sc. existendo sanatori ingratus suo adiutorio militaturus, morbu iteraturus, & supplicia ampliora meriturus: Fili peccasti, non adicias iterum, sed de pristinis deprecare, & c. Et sequitur: Quasi à facie colubri fuge peccatum. Et in Psal. Declina à malo & fac bonum. Hoc enim est thesaurizare iram Dei, hoc est peccata iterare: Ignoras, quia misericordia te ad pœnitentiam adducit. Sequitur verò: Theaurizas tibi iram, & c. Hoc enim est crucifigere filium Dei: Rursus crucifigentes sibi metipsis filium Dei. Et ideo sequitur: Ne deterius tibi contingat. Meritò enim contingat deterius iteranti peccata, ob naturalium vulnerationem intimiorem. In Psalmo: Putrue runt cicatrices meæ à facie insipientiæ meæ. Quanto enim frequentius iterantur peccata, tanto intentius vulnerantur naturalia. Diabolus enim impositis plagis relinquit peccatorem seminiuo relicto. Item deterius contingit tali ob maiorem iustificationem coram Deo & hominibus: Quam vilis facta es iterans vias tuas. Item meritò deterius contingit tali, ob maiorem ingratiificationem, & inexcusabilitatem: Sicut canis, qui reuertitur ad vomitum, sic imprudens qui iterat stultitiam. Idem Petrus, Item deterius contingit tali ob securiorem habitudinem dæmonum, in tali dicitur: Cum exierit spiritus immundus ab homine. Et sequitur: Reuertar in domum meam, & post fiunt nouissima illius peiora prioribus. Vnde & Semei de primo peccato inuenit veniam, de secundo non. Qui ergo est sanus à peccato caueat ne peccet, vt non deterius ei contingat dictis modis.

Collatio Vigesima septima.

Sicut pater suscitauit mortuos, & viuificauit, sic & filius. Vt Senim ait Aug. hic loquitur de resurrectione animarum, quæ sit per substantiam patris, & filij æternam, & incommutabilem. Et secundum hoc tria hic insinuantur. Primo, peccatorum præuaricatiua defectibilitas, ibi: *Mortuos*. Secundò eorundem à Deo saluificabilitas, ibi: *Pater suscitauit*. Tertiò, in viuificatio operationis filij cum patre inseparabilitas, ibi: *Sic & filius*. Ait ergo: *Mortuos*, id est peccatores. Augustin. Immortalis, inquit, dicitur anima: est quidem, quia viuunt semper anima, & est in illa quædam vita permanens, sed mutabilis vita. Secundum mutabilitatem vitæ huius, & mortalis dici potest, quia si viuebat sapienter, & desipit, mortua est in deterius: si viuebat insipienter, & sapit, mortua est in melius. Nam esse mortem in deterius, esse mortem in melius scriptura nos docet. Vtique in deterius mortui erant, de quibus dicitur: Sine mortuos, sepeliant mortuos suos. Et de hac lectio- ne: *Quando mortui audient, & qui audierint, viuent*, in

deterius

Isid. de summo bono lib. 1. cap. 20. sen. 7. Eccl. 7. 8. Boët. de consol. Philos. lib. 4. met. 6. post med.

Eccl. 37. d

Ezech. 16. f

Isa. 1. b Psal. 30. b

Gen. 6. a

Dan. 13. f Iob 5. a

Psal. 6. a

Mat. 15. c

Isid. etym. lib. 20. c. 11. Greg. super Ezech. lib. 1. homil. 12. ante med. Iob 33. f Gregor. Mor. lib. 23. c. 15. ante med.

Sap. 9. a

Aug. tract. 23. in Ioan. ante med. rom. 9. Amos 3. d Psal. 40. a

Marc. 2. b Beda in originali. Greg. Mor. lib. 23. c. 15. ante med.

Luc. 5. c

Mat. 9. a

Aug. enarrat. 2. in Psal. 26. post medium rom. 8. Ioan. 12.

Psal. 102. a Sap. 16. a Psal. 106. b

Eccl. 21. e

Psal. 36. e Rom. 2. a

Hebr. 6. c

Psal. 37. a

Luc. 9. g

Iere. 2. a

Prou. 26. b

2. Pet. 2. d Mat. 12. a Ibidem. 3. Reg. 2. d

Aug. tract. 23. in Ioan. post med. 20. 9.

Ibid. ante multa.

Mat. 8. c

deterius mortui erant, idèd reuiuiscunt. Reuiuiscendo moriuntur in melius, quia & reuiuiscendo non erunt, quod erant: non esse autem, quod erant, mors est. Sed forte si in melius est, non appellatur mors: appellauit autem illam mortem Apostolus: Si autem mortui estis cum Christo ab elementis huius mundi, qui adhuc velut viuentes de hoc mundo decernitis? Mori nos vult, vt viuamus, quia viximus vt moreremur. Quidquid ergo & à meliore in deterius, & à deteriore in melius moritur, non est hoc Deus, quia neq; in melius ire potest summa bonitas, neque in deterius vera æternitas. Hæc Aug. Et ibi bene de hoc. Peccatores desipiunt, & idèd mortui in deterius. Vt enim ait Aug. Mors animæ est, cum illam deserit Deus, sicut mors corporis cum illud deserit anima. Infra: In peccato vestro moriemini. Et: Dimitte mortuos sepelire mortuos suos. Et hi mortui separatione Dei ab anima similes sunt mortuis corporaliter, separatione Dei ab anima, & animæ à corpore. Vt enim isti carent sensu, & motu, & sunt algore frigiditatis, grauitate pöderosi, calore debito priuati & citò putrescendi, sic est de illis spiritualiter. Et idèd anima peccatrix per cadauer signatur: Vbi cumq; cadauer fuerit, ad est. Ibi Gregor. Cadauer dicitur à casu, & idèd qui in mortem peccati ceciderit, non inconuenienter poterit cadauer vocari: quasi enim exanimis iacet, qui viuificatorem spiritum non habet. Hæc ille. Et ideo taliter mortuus est magis plangendus. Vnde Aug. Plangis mortuū, sed plange impiū, an in te sunt viscera Christianæ miserationis? Plangis corpus à quo discesserit anima, & nō plangis animam, à qua discessit Deus? Quasi diceret, nō rectè facis: Luctus mortui septem dies, fatui, & impij omnes dies vitæ eorum. Hos mortuos viuificat solus Deus. Vnde Aug. Melius est anima quàm corpus, sed melius quàm ipsa est Deus. Et sequitur: Anima cum est in corpore, illi vigorem, decorem, mobilitatem, officia membrorum præstat: sic cum eius vita, Deus scilicet in anima, præstat illi sapientiam, pietatem & iustitiam, claritatem, & sic viuificat: Spiraculum omnipotentis viuificauit me: Viuificat mortuos. Et in Psalmo: Deus tu conuersus viuificabis nos: Et sicut pater viuificat, sic & filius: eo quòd sicut pater habet vitam in semetipso. Infra eodem. Ipse enim filius est vita viuificans, infra eodè: Qui audit me, transit à morte ad vitam. Super quod August. A morte scilicet infidelitatis ad vitam fidei, à morte falsitatis, ad vitam veritatis, à morte iniquitatis, ad vitam iustitiæ, infra: Ego sum vita. Et idèd ei debent adhærere volètes viuificari: In ipso enim viuimus, mouemur & sumus.

Collatio Vigesima octaua.

ET procedent qui bona egerunt in resurrectionem vitæ, qui verò mala in resurrectionem iudicij. In his verbis quatuor insinuatur. Quorum primum est iustorum in hac vita debita perfectibilitas, ibi: Bona egerunt. Secundū est eorundem in futura vita gloriosa bonitas, ibi: Procedent in resurrectionem vitæ. Tertium est reproborum inordinata peruersitas, ibi: Qui verò mala. Quartū est eorundem æterna damnabilitas, ibi: In resurrectione iudicij. Ait ergo: Qui bona egerunt, quales sunt electi. Sed vt bona agant, sunt quatuor necessaria. Quorum primum est agentium bonitas. Non enim potest arbor mala bonos fructus facere: Respexit enim Deus ad Abel, & ad munera eius. Super quod Gregor. Ex dantis corde, id quod datur accipimus: non enim Abel ex muneribus, sed ex Abel munera placuerunt: Arbor bona bonos fructus facit. Secundū est necessarium, rei operata æquitas. In Psalmo: Declina à malo, & fac bonum. Tertiuū est necessarium, perseuerantiæ indefectibilitas: Sic faciebat Iob cunctis diebus. Ibi Gregor, In casum bonum agitur, si ante terminum vitæ deleratur. Quartum est necessarium, scilicet intentionis ordinabilitas. Affectus enim scilicet intentionis omni operi nomen imponit, vt dicitur de spiritu, & anima: Omnia in gloria Dei facite. Et: Nesciat sinistra tua, quid facit dextera. Et de prudentibus virginibus, & de fatuis: Sic agentes debent facere

bonum, quoad proximos: Operemur bonum ad omnes. **A** Item debent operari bonum quoad semetipfos. In Psalmo: Spera in Domino, & fac bonitatem. Item debent operari bonum, quoad Deum: Gloria, & honor & pax in resurrectionem vitæ omni operanti bonū. Et: Adhæreres Deo; odientes malum. Item quoad resurrectionem corporis: Fulgebunt enim iusti sicut sol. Et: Seminatur in corruptione surget, in incorruptione. Et: Saluatorem expectamus, qui reformabit corpus humilitatis nostræ. Breuis ergo & modicus labor prædictorum, magna & æterna præmiatio. Sed sunt male agentes ex defectu prædictorum quatuor, qui nolunt esse boni, nec bona agere. Et de alijs, quorum est manifesta fatuitas, vt ait Aug. Bona vis habere omnia, inquit, & non vis esse bonus: Domus tua plena bonis, & te habet malū Dominum, nihil vis habere malum, nec etiam tunicā malā, vel caligam, & tamen malam vis habere vitā. Hæc ille. Patet ergo talium infamia, vel fatuitas. Supra: Qui male agit, odit lucem: Pedes eorum ad malum currunt. Et leuantur cum male fecerint. Et hi odiūt animas suas: Qui diligit iniquitatem, odit animam suam, ait Propheta: quia enim faciunt iniquitatem, & peccatum, hostes sunt animæ suæ. Et tales: *Ibunt in resurrectionem iudicij*, scilicet damnationis, vt ait Aug. Tales enim resurgent in damnationem: Omnes resurgemus, sed non omnes immutabimur. Et de hoc iudicio damnationis, Aug. istud exponens ait. Malè egerunt, quia malè vixerunt: malè autem vixerunt, quia in prima animarum resurrectione non resurrexerunt, aut non in finem vsque manserunt. Et tales: *Ibunt in resurrectionem iudicij*, id est, damnationis. Et ibi multum de hoc.

Collatio Vigesima nona.

Ille erit lucerna ardens, & lucēs. In his verbis præconiū beati Ioānis à Salvatore, in quibus duo insinuatur. Quorū primū est, diuini Spiritus, vel charitatis in Ioanne plenitudo, ibi: Lucerna ardens. Secundum est, cælestis sapiētiae claritudo, ibi: Lucens. Vnde Glossa: Lucerna ardens, scilicet spiritu charitatis, & Lucens, lumine veritatis. Ait: Lucerna ardens. Vt enim ait Greg. Lucerna est lux in testa: talis fuit beatus Ioannes cælesti numine plenus, & splendore, & spiritus feruore in carne mortali. De qua lucerna hic Aug. multum. Ioannes perhibuit testimonium tanquā lucerna: miratus est lucernam, sed illa dicit esse solem, scilicet esse venturum. Et ibi multū de hoc. Et supra: In nocte venit, Christus lucernam accendit. Et Hugo: Ioannes præcessit Christum, lux lucē, lucerna solē. In Psalmo: Parauit lucernam Christo meo. Et ista lucerna fuit ardēs plenitudine Spiritus feruētis. Ioānes interpretatur, in quò gratia. Sed gratia vel spiritus dicitur ignis: Ignē veni mittere in terram, id est, spiritū inflammantem. Vnde & in Spiritu descendit super discipulos, quia feruentes eos fecit, ait Gregor. istud exponens. Ignis enim est velocis motus, & eius motus est fursū, & finit omne, quod nō est sui generis, vt ait Sapiens. Et idèd conuenienter signat spiritum, quia habet consimiles effectus spirituales. Vt enim ait Chrys. Scriptura vocat gratiam spiritus sub appellatione ignis, vt erectum, & calidum, vt peccatorum consumptiuū. Isto igne Ioannes fuit lucerna ardens, & deinde lucēs. Vnde Bernar. quod ex feruore fuit splendor Ioannes, nō feruor prodiit ex splendore: quia, inquit, lucere vanum, ardere parum, lucere & ardere perfectum. Et ibi bene de hoc. Vnde ait, quòd fuit ardens in seipso vehemēti austeritate conuersationis, erga Christum intimo feruore deuotionis, erga peccātes constantia liberæ increpationis, vt ibi exemplificat. Et isto ardore fuit lucens. Fuit enim plus quā Propheta. Et de ista lucerna: Nemo ponit lucernā sub modio, sed super candelabrum, vt luceat omnib; qui in domo sūt, id est, qui in Ecclesia. Vnde de ipso Ecclesia cantat illud: Dedi te in lucē gentium. Hic enim est lampas contenta apud cogitationes diuinitū. Ad huius imitationem doctores, & prædicatores debent esse lucernæ ardentes, & lucentes. Vt enim ait Aug.

1. Cor. 10. c
Matt. 6. d
Matt. 25. b
Gal. vlt. d
Psal. 36. a
Rom. 2. a
Rom. 12. d
Matt. 13. g
1. Cor. 15. c
Phil. 3. a

August. de ver. Domini. serm. 12. post medium tom. 10.
Ioan. 3. d
Prou. 1. a
Prou. 2. g

Psal. 10. b
Tob. 12. f

Aug. t. tract. 19. in Ioan. post medium tom. 9.
1. Cor. 15. g
August. de Ciuit. Dei. lib. 20. cap. 6. post med. tom. 5.

Gregor. in Euang. hom. 34. ante med. tom. 9.
Aug. tract. 23. in Ioan. non longè à princ. tom. 9.
Ibid. tract. 4. ante med. Psal. 131. c
Luc. 12. f
Act. 2. a

Gregor. in Euang. hom. 10. ante med. Sap. lib. 3. de celo, & mundo.
Chrys. hom. 21. in Ioan. circa princ. tom. 3.

Bern. serm. 6. in nativ. S. Ioan. Bap. ante med.

Matt. 11. e

Isa. 49. b
Tob. 12. a

Coloss. 2. d

Aug. de Ciuit. Dei. lib. 13. cap. 2. tom. 5.
Ioan. 8. d
Matt. 8. c

Iob 39. d
Greg. Mor. lib. 3. cap. 2. in princ.

Ecc. 22. g

Aug. tract. 19. in Ioan. circa med. tom. 9.
Ibidem.
Iob 33. a
Rom. 4. g
Psal. 84. b

Aug. tract. 19. in Ioan. ante med. tom. 9.
Ioan. 14. a
Act. 17. c

Matt. 7. c
Gen. 4. a

Gregor. Mor. lib. 2. cap. 8.
Matt. 7. c

Psal. 36. c
Iob 1. a
Greg. Mor. lib. 1. cap. 2. in princ.

Auct. de spiritu, & anima, cap. 4. apud Aug. tom. 3.

Aug. hom.
23.
Ezech. 1 f

Gregor. in
Ezech. lib. 1.
ho. 5. ante
med.

Ecl. 47. a

stinus: Et Prophetæ, & Apostoli lucernæ fuerunt. Vnde & de sanctis animalibus dicitur: Aspectus eorum quasi aspectus carbonum ignis ardentium, & quasi aspectus lampadarum. Quod exponit ibi Gregor. de doctoribus. Et quoniam istud verbum fuit verificatum in Sancto Antonio de ordine fratrum Minorum, ut ait commentator, sc. Abbas. Idem sibi possit adaptari conuenienter. Etenim feruore amoris, & ardore deuotionis & sublimitate contemplationis ipse fuit illustratus, & illuminatus in diuinis theoriis, & arcanis scripturarum mysteriis: prout ait commentator ibidem. Et sic fuit lucens aliis. De ipso verificatur illud: Surrexit Helias quasi ignis, & verbum illius, quasi facula ardebat.

CAPVT VI.

Collatio Trigesima.

Est hic puer vnus, qui habet quinque panes hordeaceos, & duos pisces. Supposita expositione beati Augustini, quæ patet in Glossis, exponendo hæc verba de doctore, tria insinuantur. Quorum primum est, doctoris numerosa virtuositas, ibi: *Puer vnus*. Secundum est, documentorū scripturæ solida veritas, ibi: *Quinq; panes*. Tertium est adimpletionis doctrinæ perfectibilitas, ibi: *Habet*. Ait ergo: *Puer vnus*, qualis debet esse doctor spiritualis: puer enim est mundus sanctitate. Vnde dicitur à puritate, ait Isidor. Et ut ait Chryl. Puer est mundus ab inuidia, & à concupiscentia, & ab aliis passionibus. Item est subiectus humilis obedientia parentibus specialiter, siue sint inopes, siue non, ait Chryl. Item puer est simplex vera innocentia. Luad enim simplici, & innocenti se exercet, nec est sollicitus, nec inordinate concupiscit loquendo de concupiscentia peccati, ait Hugo. Talis debet esse prædicator, vel doctor spiritualiter. Vnde infra ait Saluator discipulis: Pueri nunquid pulmentarium habetis? Et: Ecce puer meus, quem elegi. Et: Ecce ego & pueri mei. Et: Quicumq; humiliauerit se sicut paruulus iste, &c. Talis debet habere panes, scilicet solida documenta scripturæ, quæ dicuntur panis ratione fundamentalis principalitatis inter alimenta, ratione suæ appetibilitatis, & ratione efficacis virtutis ad alendum, & ratione suæ vtilitatis: *panes* enim Græcè, dicitur omne Latine. Et hoc ideo, quia cum omni cibo ponitur, vel quia omne animal eum appetit, ait Isidorus, loquens de pane. Et in cæteris cibis vincit panis vtilitas, ait Augustinus, ideo merito in panibus signantur solida documenta scripturæ: Comedite panem meum. Et: Mitte panem super transeuntes aquas. Et hæc documenta signantur quinque panibus, quia originaliter deriuantur à veteri Testamento: Rota enim in medio rotæ: Et de his in figura: Si habes ad manum vel quinque panes. Et tales dicuntur hordeacei, quia litera legis vestita est tegminibus carnalium sacramentorum, ad medullam hordei vix peruenitur, ait Aug. Dicitur enim hordeum, quod enim eius spica habeat ordines, ait Isidorus: Et talis panis est sanus, & virtuosus ad nutriendum. Vnde in figura: Videbatur mihi, qui subcinericeus panis. Et sequitur: Percussit illud atque subuertit: *Duo pisces*, dicta Prophetarum, & Psalmorum, qui sunt in condimentum, ait infra: Non valebant trahere rete præ multitudinem piscium, id est, multimodorum intellectuū scripturæ. Multis modis aliis potest exponi moraliter, ut primus panis sit refectio pœnitentiæ, in Psal. Fuerunt mihi lacrymæ panes. Secundus panis est salutaria doctrina: Non in solo pane vivit homo, &c. Cibavit eum pane vitæ. Tertius panis est iustitia delectans: Beati qui esuriunt iustitiam. Qui operatur terram suam, satiabitur panibus. Quartus panis est charitas cõforrans: Quis patrem petit panem, & lapidem dabit ei: quod exponit Aug. de charitate. Quintus panis est cælica consolatio socians: Panem de cælo præstitisti, omne delectamentum habentem. De

his panibus debet doctor prædicare: Occurrite cum panibus fugienti. Secundum Bernardum verò quinque panes sunt: vilitas vestium, maturitas sensuum, temperantia gulæ, custodia linguæ, labor manuum. Pisces verò sunt pœnitentia & fides, secundum eundem. Et hos panes debet doctor habere. Tunc enim habet documenta quæ prædicat, quando ea opere adimplet. Vnde Seneca: Omnia quæ dicunt, quæ iactant turba audiente, aliena sunt: dixit hoc Pilato, dixit hoc Zeno, & sic de aliis. Quomodo autem hoc possunt esse sua, monstrabo. Faciant quæ dixerunt. Hæc ille. Ille ergo doctor habet panes, qui illa, quæ prædicat, facit, adimplet, quæ docet: qui autem non adimplet quæ docet, non sunt quæ prædicat: Cuius messem famelicus comedit. Et post: Bibent sitientes diuitias eius. Quod exponit Gregorius ibi de stulto doctore.

B

Collatio Trigesima prima.

Operamini non cibum qui erit, sed qui permanet in vitam æternam. Dehortatur enim operari cibum, qui perit, & hortatur operari cibum, qui non perit. In his verbis tria insinuantur. Quorum primum est cibi materialis defectibilitas, ibi: *Cibum qui perit*. Secundum spiritualis cibi indeficiens perpetuitas, ibi: *Cibum qui permanet*. Tertium, bene agendi hortabilitas, ibi: *Cooperamini*, id est, operibus mereamini, ait Glos. Ait ergo: *Cibum qui perit*. Et talis est duplex: Vel cibus corporalis mortalem vitam sustinens, qui perit ratione suæ defectibilitatis, & etiã ratione corruptibilitatis cupientis ipsū: Escam vètri, & venter escis. Deus autem has, & huc destruet. Et Seneca loquens de ventre, inquit: In ventre congerimus tãquam recepta seruante. sine fastidio implendus est. Quid ad re pertinet, quid accipiat, petiturus quid quid acceperit? Hæc ille. Et licet iste sit necessarius, non propter ipsum finaliter est operandum: Nolite solliciti esse quid manducetis. Ibi Aug. Non debemus euangelizare, ut manducemus, sed manducare ut euangelizemus. Item est cibus, scilicet delectatio voluptatis carnalis: Non remansit de cibus eius. Ibi Greg. Cibus eius, id est, animæ est omne quod peruerso desiderio concupiuit. sed iste cibus non est hominum, sed brutorum, ait Origenes: Cui concordat illud, quod ait Plato: quod voluptas est escam malorum, quia in escam capiuntur vt pisces, ut ait Tullius: Sicut pisces capiuntur hamo, & aues laqueo; sic capiuntur homines tempore malo. Idem Ambrosius, qui ait, quod escam malorum sunt voluptates. Item est cibus sc. animæ erroneæ doctrinæ, siue hæretica peruersitas: Panis in vtero vertetur in fel aspidum. Et: Panis mendacij suauior: Et loquitur de peruersa doctrina: Ne desideres in cibus eius, in quo est panis mendacij. Item est cibus, qui perit, sc. peccati apparens delectabilitas. Vt enim ait Cassianus: Habet anima suos cibos noxios, vt est luxuria, detractio, inuidia, quos apponit diabolus in mēsa sua: Confundet te in cibus suis. Et quilibet cibus prædictus perit. Sed est è contrario cibus spiritualis qui permanet, multiplex, vel verbum Dei, ut dicitur hic, secundum sanctos: Cibavit illum pane vitæ, & intellectus. Vt enim ait Origenes: Cibus verus animæ rationalis est sermo Dei. Itē est spiritualis cibus animæ sanctæ interioris pœnitentiæ sustentantis veritas: Antequam comedam suspiro. Ibi Greg. Luctu suo anima pascitur, cum ad superna gaudia stendo subleatur: Cibavit me cinere, id est, peccatorum recogitatione: Cinerem, inquit, Propheta: Tanquam panem manducabam. Item est cibus animæ, scilicet iustitiæ æquitas: Beati qui esuriunt iustitiam. Præcepta enim disciplinæ sunt cibus, ait Ansel. Meus cibus est, ut faciam voluntatē patris. Item cibus spiritualis est, diuinæ contemplationis refectio: Inde contemplabitur escam. Ibi Greg. Sola eius visio est nostræ mētis refectio. Ob multitudinem istorum ciborum spiritualium dicitur conuenienter: multi cibi in noualibus patrum, id est, in conscientiarum secretis. Propter primos cibos nō est operandū, quoniã omnes tales pereunt, & labor est magnus,

C

D

E

Isid. etym.
lib. 11. c. 2.
Chryl. ho. 60.
59. in epist.
ante med.
to. 2.

Ibid. ho. 93.
post mediū.
Hugo de vni.
uers. mundi.
lib. 2. post
medium.
Ioan. ult. d
Mat. 12. c
Ips. 8. c
Mat. 18. g
Isid. etym.
li. 20. c. 2.

Aug. ibid.
121. ad Pro.
bam. ca. 8.
20. 2.
Prou. 8. a
Ecl. 11. d

Ezech. 1. g
1. Reg. 21. d

Aug. tract.
24. in 10. a.
circa med.
tom 9.
Isidor. etym.
lib. 17. c. 3.
Iudic. 7. f
Ibidem.
Ioan. ult. c

Psal. 41. a
Deut. 4. d
Ecl. 15. b
Matt. 5. a
Prou. 12. c
Luc. 11. b
Aug. epist.
121. ad Pro.
bam. ca. 8.
20. 2.
Sap. 16. d

Isai. 21. a

Senec. epist.
108. propd
finem.

Iob 5. d
Ibidem.
Greg. Mor.
lib. 6. c. 5.
post med.

1. Cor. 6. c

Senec. epist.
10. post
med.
Matt. 6. b

Aug. de ser.
Do. in mō.
li. 2. c. 24
20. 4.
Iob 20. c
Greg. Mor.
lib. 15. c. 12.
post mediū
Orig. super
nu. ho. 27
Cieer. de se.
nect. circa
med.

Ecl. 9. a
Amb. li. d
Isaac. et
anima. ca. 7
post med.
tom. 1.

Iob 21. d
Prou. 9. a
Pro. 23. a
Cassianus
de instit. re.
num. lib. 5.
cap. 21.

Ecl. 15. f
Ecl. 13. a
Origen. su.
per li. num.
ho. 27.

Iob 3. d
Greg. Mor.
lib. cap. 7.
Thren. 3. a
Psal. 101. b

Mat. 5. b
Ansel. de si.
mil. lib. c. 16.
Ioan 4. c
Iob 39. d
Greg. Moral.
lib. 31. c. 19.
in fin

Thre. I. d
Ecl. 6. e
Ecl. vlt. g
Ibid.
Prou. 30. a

& infructuosus, Vndè de laborantibus pro talibus dicitur impropèrando: Dederūt quæcumque pretiosa pro cibo. Pro verò cibo spirituali, qui non perit est laborandum: quia labor est modicus, & breuis, & delectabilis, & panis pretiosus, deliciosus, & permanens: Exiguam laborabis, & citò edes de generationibus eius: Operamini opus vestrum, & dabit vobis mercedem vestram. Et ibidem: Modicum laboraui, & inueni mihi multam requiem. Et: Formicæ populus infirmus, qui præparat in messe cibum sibi.

Collatio Trigesima secunda.

Panis enim verus est, qui de cælo descendit, & dat vitam mundo. In his verbis tria signantur. Primo, filij Dei ad cibum sustentandum apta idoneitas, ibi: *Verus panis*. Secundo, humanitatis suæ veritas, ibi: *De cælo descendit*. Tertio, potestatiua virtuositas, ibi: *Dat vitam mundo*. Ait ergò: *Verus panis*. Vt ait Aug. exponens illud: Panem angelorum manducauit homo. Quis est panis angelorum? In principio erat verbum. Sed quo modo manducat homo: Verbum caro factum est? Dicitur ergò Deus panis per similitudinem, non per proprietatem. Et sequitur. Deus est tibi totum. Si esuris, panis est tibi: si sitis, aqua est tibi: si in tenebris es, lux est tibi: si nudus es vestis est tibi. Omnia possunt dici de Deo, & nihil dignè dicitur de Deo. Hæc ille. Meritò ergò dicitur filius Dei panis ratione fundamentalis principalitatis, & ratione desiderabilis appetibilitatis, & ratione potestatiuæ virtuositatis ad sustentandum, & ratione præcipuæ vtilitatis, vt habitum est in præcedenti collatione, vbi de quinque panibus. Panis cum omni cibo apponitur, & omne animal panem desiderat, & in cæteris cibus vincit vtilitas panis. Et quia prædicta sunt summè in filio Dei, idèd meritò dicitur panis: Comedite panem meum. Et in Psal. Pane cæli saturauit eos: Panem desiderabilem non comedi: Panis cor hominis confirmet, ait Propheta: Et iste panis descendit de cælo, non à loco egrediendo, nec per spatium progrediendo, nec ad locum vbi non erat accedendo, nec quod erat, amittendo, sed quod non erat, scil. humanitatè assumendo & verus homo existendo. Suprà: Nemo ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit. Et ibi de hoc: Vtinam dirumperes cælos, & descenderes. Et de hoc Aug. bene. Factus est filius Dei, quod non erat, non amittens quod erat. Et hic panis dat vitam mundo. Suprà: Sicut pater viuificat mortuos, ita & filius, ibi de hoc. Prædictus enim panis dat vitam gratiæ viuificantis. Suprà: Qui audit, & credit in me habet vitam æternam: Mortui estis, & vita vestra abscondita est cum Christo. Item dat vitam lætitiæ interiùs iucundantis. Iucunditas cordis hæc est vita hominis. Sed in ipso solo, & ab ipso est vera lætitia: eo quòd lætitia est diffusio animi, quia diffunderis cum delectaris. ait Aug. Diffusio proprie est super illud, quod maius est, sed anima rationali solus Deus est maior: Anima eius in semetipso lugebit. Ibi Greg. Quisquis in se gaudere appetit, eo ipso in luctu est, quia à vera lætitia recessit. Vndè enim lætitia mentis est ipse creator. Hæc ille. Idèd: In Domino gaudebo, & exultabo in Deo Iesu meo. Item dat vitam æternam. Infra eodem: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Qui ergò volunt habere vitam, debent sumere de præfato pane.

Collatio Trigesima tertia.

Ego sum panis viuus qui de cælo descendi: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Sicut patet hic ab Aug. & etiam à Chryl. Filius dei vocat se panem, secundum diuinam, & etiam secundum humanam naturam. Vndè intelligendo istud verbum de filio Dei secundum naturam diuinam, quatuor insinuantur. Quorum primum est filij Dei, in quantum verbum æternum ad cibandum, & sustentandum humilis virtuositas, ibi: *Ego sum panis viuus*. Secundum est, suæ humilitatis veritas, ibi: *De cælo descendi*. Tertiū est, modi sumendi istum panem debita qualitas, ibi: *Si quis manducauerit*. Quartum est,

A consequens vtilitas, ibi: *Viuet in æternum*. De primis duobus, vt in priori collatione. De tertio verò notandum, quòd spiritualiter dicitur manducari verbum diuinum, ad similitudinem manducationis corporalis. Habet enim anima suum os. Est enim duplex os, scil. cordis, & corporis ait Aug. Aperiebant os sicut quasi ad imbrem. Quod exponit ibi Greg. de ore cordis: Item habet anima dentes suos: Quare lacero carnes dentibus meis: Ibi Greg. Dentes dicuntur interni sensus. Item habet anima ventrem suum: Lucerna Domini spiraculum hominis, quæ inuestigat omnia secreta ventris, id est, mentis ait Greg. illud exponens. Ille ergò manducat panem, qui est filius Dei, qui sumit ipsum in ore cordis, secundum illud: Propè est verbum in ore tuo, & in corde tuo. Et dentibus discretionis, siue interni intellectus considerationibus ipsum considerat, quasi masticando, & ad intimum cordis intromittit, & retinet: Omnem escam manducabit venter, & est cibus cibo melior, scil. iste panis, qui est melior omni cibo. Vel dicitur iste panis manducari, quando ipsa sacra scriptura, quæ est de ipso manducatur: Fili hominis: venter tuus comedet, & viscera tua complebuntur volumine isto. Ibi Greg. Per ventrem, mens signatur viscera mentis sunt eius interna, ac recta intentio, sanctum desiderium, humilis voluntas ad Deum, pia ad proximum: quæ interna debent comedere verbum Domini, vel volumen scripturæ, id est, pertractare, & intelligere, provt ibi exponit: Inueniunt sermones tui, & comedi illos. Qui sic manducat, viuet in æternum tam vita gratiæ, quam vita gloriæ, vt dictum est in priori collatione: Lignum enim vitæ est his, qui apprehenderunt eam, scil. sapientia diuina, quæ est filius, & quæ est panis, prædictus: qui panis tamen non sapit habentibus languidas fauces, & morbidum palatum: Abominalis fit ei in vita sua panis. Quod exponit ibi Greg. de isto pane dicens: Quod in pane Dominus signatur, qui tamen hæreticis est insipidus & abominalis ob morbidum delectum eorum.

Collatio Trigesima quarta.

Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem habet vitam æternam. Habito in priori collatione de cibo saluifico, quo cibatur filius Dei electos suos, scil. se ipso, qui est panis vitæ secundum naturam diuinam: in his verbis figuratur cibus viuificus qui est caro & sanguis Iesu Christi, & panis vitæ secundum naturam humanam. Et secundum hoc, tria in his verbis figurantur. Quorum primum est, cibi saluifici eminentis dignitas, ibi: *Carnem & sanguinem*. Secundum est modi sumendi perfectibilitas, ibi: *Manducat*. Tertium eius cibi efficax virtuositas in sumente debito modo, ibi: *Habet vitam*. Ait ergò: *Qui carnem meam, & sanguinem*. Et in hoc patet diuinæ bonitatis misericordia, quòd dignatus est seipsum dare in cibum homini. Et patet etiam cibi supereminentia, & dignitatis humanæ apud eum excellentia, quòd in tantum reputauit hominem, vt seipsum daret ei in cibum. Propter quod clamat Aug. O sacramentum pietatis! ò signum vnitatis! ò vinculum charitatis! hoc tamen fecit filius Dei ostendens communicatiuam bonitatem nutriens & efficiens in homine, & geminam nobilitatem, inducens firmam spem. Vndè Chrysof. Idèd Christus hoc ipsum fecit scil. carnem suam, & sanguinem, dare, in amorem nos inducens maiorem, & suam dilectionem ostendens. Et sequitur: Alij qui genuerunt multoties nutrire dant alij liberos suos. Ego autem filius Dei, scil., non ita meipsum vobis appono, omnes vos nobiles esse volens, & benignam vobis de futuris prætendens spem. Qui enim hic vobis dedi me ipsum, multò magis in futuro volui vester fieri. Hæc ille. Et ibi bene de hoc. Et concordat dictum Chrysofomi cum dicto Phauorini Philosophi, dicentis, quòd pueri qui nutriuntur, & educantur lacte matris vegetiores sunt, & vigorosiores, & etiam pulchriores, quàm si nutrirentur lacte alieno, vt ait Gellius,

Aug. tract. 13. in Ioan. ante med. tom. 9. Psal. 77. c. Ioan. 1. a. Ibidem. b

August. ibid. post multa.

Prou. 9. b. Psal. 104. d. Dan. 10. a. Psal. 103. b

Ioan. 3. g. Isai. 64. c. Aug. tract. 21. in Ioan. ante med. tom. 9. Ioan. 5. d

Ibidem. Coloss. 1. c

Ecl. 13. g

Aug. tract. 51. in Ioan. propè finem tom. 3. Iob. 16. d. Greg. Mor. 12. Abac. 3. d. Ioan. 6. f

Aug. tract. 26. in Ioan. tom. 9. Chryl. hom. 45. in Ioan. tom. 3.

August. de Trinit. lib. 15. cap. 10. tom. 3. Iob. 29. d. Greg. Mor. lib. 20. c. 2. post med. Iob. 13. b. Greg. Mor. lib. 11. c. 15. in princ. Prou. 20. d. Greg. Mor. lib. 8. c. 18. ante med. Rom. 10. b. Ecl. 36. c. Ezech. 3. a. Gregor. in Ezech. lib. 1. hom. 10. anti med.

Ierem. 15. c

Prou. 3. c

Iob. 33. c. Greg. Mor. lib. 3. c. 17.

Aug. tract. 26. in Ioan. post med. tom. 9. Chryl. hom. 45. in Ioan. post med. tom. 3. Ibid. paulo post.

Gell. noct.
Attic. lib. 12.
cap. 1.
Prou. 23. a
1. Cor. 11. f
Hugo de sa-
cra. fid. lib.
2. p. 8. c. 8.
in princ.

Aug. confess.
lib. 7. c. 10.
som. 1.

Eclli. 9. d

Aug. hō. 26.

Psal. 101. a
Psal. 106. b

Iob. 6. b
Gregor.
Mor. lib. 7.
c. 4. post. med.

Luc. 2. d

Chryf. hom.
46. in Ioan.
post med.
tom. 3.

Ioan. 13. b

Dionys. de
diuin. nom. c.
13. ante med.

Apoc. 19. o
Gal. 4. b

Dan. 7. f
Exod. 15. a

Mat. 19. a

Aug. confess.
lib. 2. cap. 6.
tom. 1.

Et idēd homo accedens ad sacram mensam, scil. ad altare, debet prædicta cogitare: Quando sederis cum Principe vt comedas, diligenter attende quæ apponuntur tibi. Et: Probet se homo, & sic edat de pane illo. Quare autem filius dedit carnem & sanguinem in cibum, & quare sub specie carnis & vini Hugo: Voluit, inquit, sapientia Dei ostendere, quoniam ipsa est cibus animarum, & refectio. Et propterea carnem assumptam in edulium proposuit, vt per cibum carnis ad gustum inuitaret diuinitatis. Sed ne rursus humana infirmitas à tactu carnis horreret, consueti, & principalis edulij specie illam velauit, & sic sumendam illam proposuit. Hæc ille. Et ibi bene de hoc. Hunc saluificum cibum debet homo manducare vt sicut est in manducatione auida assumptio, & iucunda masticatio, & ad intimum cibi intus missio, & eiusdem retentio, & incorporatio, sic in sumptione huius cibi debet esse feruida appetitio, discreta dijudicatio, per amorem intima susceptio, & cibantis in ipsum cibum transmutatio. Vt enim ait August. loquens in persona filij Dei: Cibus sum grandium, nec tu me in te mutabis, vt cibum carnis tuæ, sed tu mutaberis in me. Ad istam manducationem inuitando dicitur: Vade & comedē in lætitia panem tuum, & bibe cum gaudio vinum tuum. Et qui manducat istum panem inue carnem, & sanguinem, sub specie panis, recta fide, ordinata charitate, affectuosa deuotione, habet vitam, quia semetipsum ei, qui est vita, incorporat: hoc enim est manducare, in Christo manere, ait August. & Christum in seipso manere. Et econtrariō defectu istius manducationis deficit vita. In Psalmo: Percussus sum vt fœnum, & aruit cor meum. Et alibi: Omnem escam, id est, perfectam, quæ est in corpore, & sanguine Domini, abominata est anima eorum, & appropinquaerunt vsque ad portas mortis: Aut mugiet bos cum antè præsepe plenum steterit. Ibi Greg. exponit istud. Præsepe natus Saluator impleuit, qui semetipsum cibum mentibus mortalium præbuit, Secundum illud: Qui carnem meam manducat, in me manet.

Collatio Trigesima quinta.

Domine ad quem ibimus? Verba vite habes. Vt ait Chryf. Verbum hoc est amicitia ostensuum. quoniam omnibus erat eis Christus honorabilior, & patribus, & matribus, & omnibus. Idēd ad alios non erat refugere. Hæc ille. Et secundum hoc tria insinuantur, scil. maiestatis filij Dei professio, ibi: Domine. secundum est eundi post alium abnegatio, ibi: Ad quem ibimus? quasi dicerent: ad nullum alium. Tertium, causæ ob quam non est abeundum post alium, sed standum cum Christo, subiunctio, ibi: Verba vite habes. Ait ergo: Domine. Ipse enim est verus Dominus, infra: Vocatis me Magister, & Domine, & bene facitis, sum etenim. Vt enim ait Aug. Verus Dñus est, qui non eget seruo. Vt enim ait Dion. Vera dominatio est non peiorum excessus, sed omnis, & pulchrorum, & bonorum possessio, & cadere non valens fortitudo. Et commentator, id est, Episcopus: Vera est dominatio seruitute priuata, habitu libera, nullo modo in subiectos tyrannica, dilectione flebili, seuera: & cæt. Et quia talis est dominatio Dei, idēd verus est Dominus super excellenti sublimitate, eo quod super omnes, & sub nullo. Ipse enim est Rex regum, & Dominus dominantium, & solus potens. Item ipse est Dominus incoarctabili potestatis extensione, quia Dominus omnium. Item ipse est Dominus interminabili potestate. Potestas enim eius potestas æterna. Et: Ipse enim regnabit in æternū, & vltra. Et: Dominus nomen illi, ait Propheta. Et quia talis Dominus, post nullum alium eundum est, quia hoc est, ab eo apostatare, & hoc est retrocedere, hoc ad vomitum redire, hoc est regnum amittere. Ideo ait Petrus: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te. Isti enim qui quærunt honorū excellentiam, vel diuitiarum affluentiam, vel voluptatum lasciuiam, vel rerum scientiā, quæ omnia plenius, & verius inueniuntur in Deo, quam in alijs, prout ostendit Aug. benē. Idēd in figura: In te vno omnia simul habentes,

A non debuimus te dimittere. Et: Ostendam tibi omne bonum. Et: Venerunt mihi pariter omnia bona cum illa. Et idēd in Psal. Mihi adhærere Deo bonum est. Et: Quis nos separabit à charitate Christi? Et: Tenui eum & non dimittam. Ad nullum ergo eundum, nisi ad Christum. Et hoc meritō, quia verba vitæ habet, verba inquam, vitæ originaliter emanātia, sc. à fonte vitæ: Fons vitæ verbum Dei in excelsis. Item verba vitæ realiter supra eodem: Verba quæ ego loquor, spiritus & vita sunt. Item verba vitæ effectualiter: Præcepta mea custodiat cor tuum. Et sequitur: Annos vitæ apponent tibi. Et post: Custodi legem atque consilium, & erit vita animæ tuæ. Et: Si quis sermonem meum seruauerit, non gustabit mortem in æternū. Quia ergo Dominus est, obediendum est ei humiliter. Et quia talis Dominus, qui est omne bonum, & in quo omnia, adhærēdum est ei inseparabiliter. Et quia verba vitæ habet, audiendus est deuotē, & diligenter.

B in quo omnia, adhærēdum est ei inseparabiliter. Et quia verba vitæ habet, audiendus est deuotē, & diligenter.

CAPVT VII.

Collatio Trigesima sexta.

Die festo mediante ascendit Iesus in templum, & docebat. Cum facta filij Dei sint nobis exempla faciendi similia. Vt enim ait August. Factum Christi est nobis verbum, id est, documentum. Idēd in his verbis tria signantur nobis facienda exempla Christi. Quorum primum est virtuosa vacatio ad colendum Deum, ibi: Die festo mediante. Secundum est in tali vacatione ad sacrum locum diuino cultui dedicatum accessio, ibi: Ascendit in templum. Tertium est diuinæ doctrinæ ibidem dispensatio, ibi: Docebat. Vt ex primo excludantur indebiti labores. Ex secundo inutiles vagationes. Ex tertio infructuosæ locutiones. Ait ergo: Die festo mediante, ad literam. In medio festi, id est, in media die septem dierum festiualium, id est, quarta die, ait Glossa: Ascendit Christus in templum. Et hoc in figura, quod dies festus fidelium debet esse virtuosus. Virtus enim est in medio, ait Sapiens. Vndē Bernard. Tene medium, si non vis perdere medium. Medium enim sedes modi est. Et idēd dicitur de Sapientia: Stans in medijs semitis. Dies ergo festus medius est ille, qui est virtuosus. Vndē nota quod est festiuitas satanica, in qua vacatur operibus peccatorum. Vndē Chrysof. Dæmonum nundinæ, & non hominum sunt theatra, quæ foris perficiuntur. Idcirco deprecor satanicis abstinere nundinis: non enim fas est introire festiuitatem satanicam. Hæc ille. Et Augustinus: Iudæi seruiliter obseruant sabbatum, scil. qui ad luxuriam, & ebrietatem seruant, quanto meliūs, inquit fœminæ eorum lanam facerent, quàm in Neomenijs saltarent: Festiuitates vestras odiuit anima mea. Item est festiuitas humana, qua indulgetur comestationibus superfluis, & vanis ludis, & otijs, quæ licet secundum se non sunt peccata mortalia, tamen periculosa fiunt, & ad talia disponunt: Viderunt hostes, & deriserunt sabbata eius. Super quod Gregorius: Sabbata hostes derident, cum maligni spiritus ipsa vacationis ostia ad illicitas pertrahunt cogitationes. Exemplum de natali festiui Herodis, de quo postea fuit Ioānes decollatus. Et est festiuitas angelica, siue diuina, in qua indulgetur diuino cultui, & laudibus, quiescendo ab operibus seruilibus, & peccatis, de qua in Psalmo: Diem festum agent tibi. Vndē Chrysofomus: Nihil perniciosum facere est diem festum agere. Item est festiuitas calica, in qua vacatur diuinæ visioni, & fruitioni. Vndē Augustinus hic: Dies festus meus est, non istis diebus percurrrens sed permanens in æternum. Ipsa erat festiuitas, gaudium sine fine, æternitas sine labe, serenitas sine nube: Celebra Iuda festiuitates tuas. In die verō festo virtuoso debet fidelis ascendere ad templum materiale, vt oret Deum, si possibile est: vel ad spirituale, id est templum cordis. In Psalmo: Adorabo ad templum sanctum tuum. Et Prælatus, vel doctor debet docere in templo Dei. Et de vtroque Augu-

Exo. 33. g
Sap. 8. b
Psal. 72. d
Rom. 8. b

Cant. 3. d

Eclli. 1.
Prou. 2. c
Ibidem.
Ioan. 6. b

Aug. tract.
24. in Ioan.
ante med.
tom. 9.

Eclli. 2.
Ber. de consi-
der. lib. 2.
post med.
Prou. 8. a

Chryf. hom.
31. in Mat.
prope finem.
tom. 3.
Aug. tract.
3. in Ioan.
post med.
tom. 9.
Isai. 1. d

Thren. 1. e
Greg. Mor.
lib. 5. cap. 2.
post med.
Marc. 6. b

Psal. 75. b

Aug. tract.
28. in Ioan.
post med.
tom. 9.
Nath. 1. d

Psal. 5. b

stinus

August. de
Ciuir. Dei
lib. 2. c. 28.
10. 5.

Ioan. 4. c

Rom. 2. b

Deu. 10. d

Iere 4. a

Deu. 30. b

Gen. 17. a

Ber ser. 3.
de circum-
cis. Dom.
ante med.
Deu. 21. b

Lib. 12. de
nat. anim.
Lib. 14. de
nat. anim.

Aug. tract.
30. in Ioan.
ante med.
10. 9.

Dama. for-
bo. fid. lib.
4. cap. 24.
post med.

Hugo de sa-
cra. fid. lib.
1. p. 12. c. 4.

August. de
Ciuir. Dei,
lib. 11. cap. 8.
10. 5.

Isa. 1. l
Thren. 1. c
Isai. 58. f
Iere. 17. c

Aug. tract.
3. in Ioan.
post medium
10. 9.

Idem de Gē-
ad lit. lib. 4.
cap. 13. 10. 3.

Isai. ult. g
Gregor. in
Ezech. lib. 1.
hom. 6.
post med.

stinus: Ad Ecclesias confluant populi casta celebritate, honesta vtriusque sexus distinctione: vbi veri Dei aut præcepta insinuantur, aut miracula narrantur, aut dona laudantur, aut beneficia postulantur. Vnde & in templo docebat Dominus. Infra eodem: *Clamabat docens in templo.* Et supra proximo: *Hec dixit in synagoga,* &c. Qualiter autem est orandum in templo, supra, vbi dicitur: Veri adoratores, &c. Qualiter autem est docendum, alias dicendum.

Collatio Trigesimasextima.

Circumcisionem accipit homo in sabbato, vt non soluat lex Moysi. Spiritualiter in his verbis tria intelliguntur, siue figurantur. Quorum primum à peccatis satisfactio, & concupiscentiarum abdicatio, ibi: *Accipit homo circumcisionem* Secundum est Deo, & diuinis quæta vacatio, ibi: *In sabbato.* Tertium est in prædictis à transgressione legali liberatio, ibi: *Vt non soluat lex Moysi.* Ait ergo: *Accipit homo circumcisionem*, id est, spiritualem: Nō quæ in manifestato, & in carne circumcisio. Et ideo notandum, quod est circumcisio cordis triplex: vna est, scilicet, ablatio contumaciæ, & cervicofitatis: Circumcidere præputium cordis vestri, & cervicem vestram durissimam. Item debet esse circumcisio malignæ cogitationis: Circumcidimini, & auferte præputia cordium, &c. Item debet esse circumcisio inordinatæ appetentiæ, siue cupiditatis: Circumcidat Dominus cor tuum, & cor seminis tui. Vt prima sit in vi irascibili. Secunda in vi rationabili. Tertia in vi concupiscibili. Item debet esse circumcisio conuersationis sæcularis, & coloniæ, siue operationis in figura: Masculus cuius præputij caro circumcisa non fuerit, delebitur anima eius, &c. Ibi in Glos. bene. Qualiter omnia membra debent esse circumcisa. Et Bernar. bene & multum de hoc in figura: Si quis voluerit adducere mulierem de captiuis in uxorem, radet cæsariem, & circumcidet vngues, deponat vestem. Cæsaries, quæ est collectio capillorum, & generatur in suprema parte ex superfluitate humoris, & caloris. secundum Sapientem, signat superfluas cogitationes mētis. Vngues, qui generantur ex superfluitate terrestri declinante ad partem inferiorem, secundum Sapientem signant carnales operationes. Vestis verò signat mundanam conuersationem: quæ omnia sunt auferenda à vita Christiana. Et de hac circumcisioe hic August. qui ait: Quod circumcisio, quæ est carnis expoliatio, est in signum spoliationis cupiditatum carnalium à corde. Et de hoc similiter Damascenus, & Hugo. Et hæc circumcisio spiritualis debet esse in sabbato virtuoso. Sabbatum enim requies dicitur, ait August. Vnde nota quod est quadruplex sabbatum, Vnum legalis ceremoniæ: Sabbatum, & festiuitates vestras non feram. Item est sabbatum torporis, & desidii: Viderunt hostes, & deriserunt sabbata eius, quod est expositum in priori collatione. Item est sabbatum: scilicet, tranquilla quies conscientie à tumultu, & strepitu inordinatorum affectuum: Et vocaberis sabbatum delicatum. Et in isto non licet portare pondera, peccatorum scilicet. Et August. Spiritualiter obseruat sabbatum abstinens ab omni opere seruili, id est, peccato. Et supra ad literam. Spiritualiter obseruat sabbatum, qui spe futuræ quietis operatur, si quid operatur. Item sabbatum plena tranquillitas gloriæ, & erit mensis ex mense, & sabbatum ex sabbato: Super quod Greg. Mensis ex mense est, quia qui hic perfecte viuunt, illuc ad perfectionem gloriæ perducuntur. Sabbatum verò ex sabbato est, quia qui sic se circumcidunt à vitiis, & voluptatibus, & affectibus inordinatis, & Deo vacant, & in Deo quiescunt, non soluunt legem transgrediendo, sed adimplent perficiendo. Hoc enim est festum agere, nihil perniciosum agere, vt dictum est in priori collatione.

Collatio Trigesima octaua.

Si quis sitit, veniat ad me, & bibat. In his verbis tria figurantur, quæ debet esse in fidelibus. Quorum primum est feruida appetitio, ibi, *Sitit.* Secundum est mē-

tis eleuata ad Deum progressio, ibi: *Veniat.* Tertium diuinarum influentiarum auida susceptio, & ad intima intromissio, ibi: *Bibat.* Ait ergo: *Si quis sitit*, id est, feruenter desiderat. Sitis enim est desiderium frigidi, & vt frigidi, & humidi, vt dicitur. Et sic sitire implicat rei potabilis appetibilitatem, & appetitus feruorē. Vnde Chrysofost. *Qui sitiunt cum calicem susceperint*, cum multo desiderio eum attrahunt, & tunc requiescunt. Sic debet esse spiritualiter in sitiēte diuinas influentias. Est enim quadruplex sitis bona: vna est audiendi documentum rectum fidei purificantis, & refrigerantis: Mittam in terram non famem panis, neque sitim aquæ, sed sitim audiendi verbum Dei. Item est sitis diuinæ sapiētiæ clarificantis, & illuminantis: Qui bibunt me, adhuc sitiunt. Itera est sitis iustitiæ: Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam. Ipsa enim cibis, & potus est delectat ipsum iustum. Vt ait Aug. Cibum manducas, vt reficiaris, & ille deficit: manduca iustitiam, & illa integra perseverat. Itē est sitis diuinæ gloriæ satiantis, de qua in Psal. Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum Et alibi: Sicut desiderat ceruus ad fontes aquarum. Et ibi Aug. bene de ista siti. Si sitiēs debet venire ad filium Dei. Vnde Aug. Si sitimus, ad eam, & non pedibus, sed affectibus, non migrando, sed amando veniamus. Et sequitur: Migrat corpore, qui mutat locum, migrat corde, qui mutat affectum. Si aliud amas, aliud amabas, non ibi es, vbi eras. Hæc ille. Sitiens ergo veniat indistanter non defferendo, veniat festinanter non tardando, vel torpendo, veniat perseveranter non deficiendo. In Ps. Cucurri in siti. Et: Omnes sitiētes venite ad aquas. Et: Transite ad me, & à generationibus meis adimplemini: Venite ad me omnes qui laboratis, & reficiam vos. Sic veniens, & sitiēs primo modo, debet bibere potum fidei refrigerantis æstum cupiditatis, provt hic hortatur. Et supra: Qui biberit ex aqua quam dederō ei non sitiet iterum. Sitiens verò secundo modo debet bibere potum iustitiæ delectantis: Bibe aquam à cisterna tua, id est, iucunditatem de conscientia tua. Et in Psalmo: De torrente in via bibet, id est, in fortitudinem iustitiæ. Quid enim fortius desiderat anima, quam veritatem, & oportet vt sit sanum palatum, vt manducet & bibat veritatem, sapientiam, iustitiam, ait August. Item sitiens tertio modo debet bibere potum sapientiæ: Aqua sapientiæ potabit illum. Item sitiens quarto modo debet bibere desiderabilem potum gloriæ satiantis: Bibite & inebriamini. Et in Psalmo: Apud te est fons vitæ: Deducet eos ad vitæ fontes aquarum. Torrente enim voluptatis tuæ potabis eos, ait Propheta. Magna ergo munificencia filij Dei inuitantis ad bibendum, & mira vehementia dulcedinis prædictorum potuum ad satiantum.

Collatio Trigesimanona.

Qui credit in me flumina de ventre eius fluent aqua viua. In his verbis tria figurantur. Quorum primū est fidei perfectibilitas, ibi: *Qui credit in me.* Secundū est eiusdem interior fœcūditas, ibi: *De ventre eius.* Tertium est virtuosarum emanationum affluens copiositas ibi: *Fluent flumina aqua viua.* Ait ergo: *Qui credit in me.* Vt enim ait August. Aliud est credere ei, aliud est credere eū: Et demones credunt. In eū est credere, credendo amare. Hæc ille. Supra: *Qui credit in me.* Ibi de hoc. Et sic credentis est venter spiritualis. Vnde August. hic. Est venter interior, quia est homo interior: Venter tuus comedet, & viscera tua complebuntur volumine isto. Ibi Greg. exponens illud. Ventris viscera quid sunt, nisi mentis interna: id est, recta intentio, sanctū desiderium, humilis ad Deū, pia ad proximū voluntas. Hæc ille. Venter ergo signat sanctæ animæ latam affectionem continentem prædicta: Venter meus sicut aceruus tritici. Et in Psalmo: In medio ventris mei: &c. Et talis venter est fœcūditus: Anima eorum quasi hortus irriguus. Et idem. Et de tali ventre fluent flumina aquæ viuæ id est, virtuosarum emanationum fluēta filio Dei infundēte, de cuius plenitudine accepimus omnes. Supra: Et in hoc no-

Arist. 2. de
anima.
Chryf. hom.
50. in Ioan.
circa princ.
10. 3.

Amos. 8. b

Ecc. 2. 4. c
Mat. 5. b

Aug. tract.
13. in Ioan.
ante med.
10. 9.

Psal. 41. a
August.
enari at. in
Psal. 41.
ante med.

10. 8.
laem tract.
32. in Ioan.
circa princ.
10. 9.

Psal. 61. b
Isai. 55. b
Ecc. 4. 2. a
Matt. 11. c

Ioan. 4. b

Prou. 5. c

Psal. 109. b

Aug. tract.
26. in Ioan.
ante med.
10. 9.

Ecc. 15. d
Cant. 7. a
Apo. 7. g
Psal. 35. b

Aug. tract.
29. in Ioan.
post medium
10. 9.

Iacob. 2. d
Ioan. 3. b
Aug. tract.
32. in Ioan.
non mult. a
princ. 10. 9.

Ecc. 2. a
Gregor. in
Ezech. lib. 1.
hom. 10.
ante med.

Cant. 5. b
Psal. 21. b
Isai. 58. c
Iere. 31. d

Ioan. 1. b

tatur gratiarū affluens copiositas. quia flumina, & virtuositas, & indefectibilitas, quia flumina aquæ viuæ, vt extrahitur à Chryf. vbi ait : Flumina copiositatem insinuant, & virtutem agentem, & indeficientiam, & c. Et ista flumina figurantur bene: Non videat riuulos fluminis torrentis mellis, & butyri, Ibi Greg. exponens istud ait, quod riuulus fluminis vnus est charitas, alius fides, alius spes, & sic de aliis. Vnde nota, quod est flumen quadruplex. vnum scilicet gratiarum affluentia; vt hic, prout expositum est, & c. Et supra: Fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Item est flumen, scilicet lacrymarum, & deuotionis profluuium, vel profluentia. In Psalmo: Flumen Dei repletum est aquis, id est, cor fluens in lacrymas. Magna enim velut mare contritio tua. Item est flumen doctrinæ effusio, vel deriuatio: Ego sapientia effudi flumina. Et de isto flumine exponit hoc August. Quid est fluuius qui manat, nisi beneuolentia, qua vult consulere proximo? Deriuentur fontes tui foras. Item est flumen mundantis gloriæ: Declinabo super eam quasi fluuium pacis: Et quasi torrentem inundantem gloriam: Fluminis enim impetus lætificat ciuitatem Dei. Dabit enim pro terra, cilicem, & pro cilice torrentes aureos, Per terram suauitatis vitæ, per cilicem asperitas pœnitentiæ, per torrentes aureos, copiositas gloriæ, & quodlibet istorum flumen est aquæ viuæ, ad differentiam aquarum peccati, quæ sunt mortuæ, quæ submergunt ad interitum, non viuificant ad regnum: Submersi enim sunt in aquis vehementibus. De quolibet istorum fluminum potest exponi illud: Ostendit mihi fluuium aquæ viuæ splendidum, & c.

CAPVT VIII.

Collatio Quadragesima.

Iesus perrexit in montem Oliueti, & diluculo venit in templum, & sedens docebat eos: Cum sit triplex genus viuendi, scilicet otiosum, actuosum, & ex vtroque compositum, vt ait August. In his verbis ex Saluatoris exemplo tria nobis imitanda insinuantur. Quorum primum est per vitam contemplatiuam mentis eleuabilitas, ibi: Perrexit in montem. Secundum est ad dispensationem diuinæ prædicationis affectuosa sedulitas, ibi: Diluculo venit in templum. Tertium est in docendo authentica moderabilitas, ibi: Sedens docebat. Ait ergo: Perrexit in montem. Per quem signatur sublimitas contemplationis, & hoc conuenienter. Vt enim mons generatur ex vehemēti terræ motu, vel ex ductu aquæ eleuantis terram in parte vna, & in parte alia cauatis, vel ex aggregatione luti vinctuosi diuturna desiccatione, vt patet à Sapiente. Sic spiritualiter, vel ex vehemēti timore, vel ex ductu cælestis aquæ eleuantis, vel ex desiccatione, id est, austeritate vitæ concupiscentialis eleuatur anima in contemplationem Dei: Se conspicit montes pascuæ eius. Gregorius ait, quod montes sunt altæ contemplationes. Vnde supra in figura: Iesus abiit in montem, & ibi sedebat cum discipulis. Et iste mons est mons Oliueti, scilicet mons fructuosus, mons vnguenti, mons chrisimatis, id est, vntionis, ait Aug. Mons enim Dei mons pinguis, ait Propheta. Per oleum enim signatur affluentia gratiæ: Desiderabilis thesaurus oleum in habitaculo iusti. Vel per oleum iucunditas conscientia, de qua in Psalmo. Vnxit te Deus oleo lætitiæ. Vel per oleum suauitas consolationis diuinæ: Oleum effusum nomen tuum. Et hoc quia lucet, pascit, & vngit, ait ibi Bernardus. Et quodlibet oleum tale inuenitur in monte contemplationis: Introducet te in terram bonam. Et sequitur: Terram olei & mellis. Et quoniam vt ait August. Nec sic debet esse quisque otiosus, vt in eodem otio vtilitatem non cogitet proximi, nec sic actuosus, vt contemplationem non requirat Dei. Ideo in figura Christus de monte descendit, & diluculo venit in tem-

plum ad instructionem doctorum, vt de monte contemplationis descendant ad dispensationem prædicationis. Vnde & Christus diebus erat docens in templo, & in noctibus morabatur in monte. Et de hoc bene Greg. Qualiter Christus in monte orabat, & in ciuitatibus miracula faciebat. Et in hoc exemplum doctorum, & prædicatorum. Per somnium in visione nocturna. Ibi Greg. similiter de hoc. Et quoniam Christus docebat ordinabiliter, idè sequitur: Sedens docebat eos, scilicet magistrali auctoritate, iudiciali potestate. Sedere enim est iudicantis, ait Gregorius. Item docebat in tranquilla quiete. Sedere enim est quiescentis, ait Gregorius: Cum sedisset, accesserunt ad eum discipuli eius. *E. sedens docebat eos.* In prædictis verò tribus discipuli Christi debent eum imitari.

Collatio Quadragesima prima.

Ego sum lux mundi: qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ, & c. Quoniam filius Dei venit in mundum, vt via ad deducendum exules, & denios, & vt veritas ad illuminandum cæcos, & vt vita ad viuificandum mortuos. idè in his verbis quatuor insinuantur. Quorum primum est filij Dei ad prædicta complenda potestativa virtuositas, ibi: Ego sum lux mundi. Secundum est imitandi eum debita forma, vel qualitas, ibi: Qui sequitur me. Tertium est imitantis fructuosa commoditas ex ablatione mali, ibi: Non ambulat in tenebris. Quartum est ineffabilis commoditas ex adeptione boni, ibi: Sed habebit lumen vitæ. Ait ergo: Ego sum lux mundi, scilicet illuminans in intellectu, & lux reficiens indefectibiliter in affectu, & lux confortans, & firmans virtualiter in statu, & actu: Apud te enim est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. Super quod August. quod lumen est, hoc est fons, qui tibi lucet vt videas, ipse tibi manat vt bibas: Dulce enim lumen & delectabile oculis videre solem. Quia ergo lumen illustrat in intellectu, & quia fons satiat in affectu, & quia fons vitæ roborat & firmat in statu. Et de hac luce, supra: Erat lux vera. Et supra: Lux venit in mundum. Istam lucem debet quilibet fidelis sequi imitando: sequi enim est imitari, ait Aug. Et hæc est summa honorificentia: Magna gloria sequi Dominum. Ille enim sequitur Christum lucem, qui ab eisdem recedit, à quibus Christus: & eisdem viis incedit cum Christo, & ad idem accedit ad quod Christus: Quis est homo vt sequatur factorem suum? ibi Hugo. Ille sequitur factorem qui tendit ad quod dirigitur, qui festinat venire, quo inuitatur, qui legibus bene præsentis obtemperat, qui iubentis imperio ad omnia spontanea voluntate se inclinatur. Hæc ille. Infra: Qui sequitur me non ambulat in tenebris. Ibi de hoc. Et sic sequens non ambulat in tenebris. Et hoc merito, quia: Ipse est lux vera, quæ illuminat omnem hominē. Supra: Nec in tenebris, inquam, erroris, ex cæcantis intellectum: pro quibus expellendis orat Propheta in Psalmo: Deus meus illuminat tenebras meas. Nec in tenebris malæ affectionis deordinantis affectum: Tenebræ transferunt, & c. Nec in tenebris prauæ operationis peruerterentis in statu: Abiciamus opera tenebrarum, & c. sed habebit lumen vitæ. Cuius visione plenè illuminatur vis aspectiua, cuius fruitione satiatur vis affectiua, cuius apprehensione, siue tensione sublimabitur vis potestatiua: Ciuitas non eget sole neque luna, claritas Dei illuminabit eam, & lucerna eius agnus erit. Ibi enim complebitur illud: Apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. Magna ergo honorificentia est sequentis Dominum in præsentem, & magna mirificentia est præmij in futuro.

Collatio Quadragesima secunda.

Qui fecit peccatū, seruus est peccati, seruus enim non manet in domo in æternū. In his verbis ad ostensionem miseriarū, quæ sunt in peccato, tria insinuantur. Quorū primū est peccantis præuaticatiua peruersio, ibi: Qui fa-

Chryf. hom. 50. in Ioan. ante med. tom. 3. Iob 20. f. Greg. Mor. lib. 15. c. 10. ante med. Ioan. 4. d.

Psal. 64. b. Thro. 2. f. Eccl. 2. 4. d.

Aug. ho. 33. Prou. 5. g. Isai. ult. d.

Psal. 45. a.

Exod. 15. b.

Apoc. 22. d.

Aug. de Ciuit. Dei. lib. 19. c. 19. tom. 5.

Sap. 4. Me-teororum.

Iob 39. a. Greg. Mor. lib. 30. c. 18. Ioan. 6. a.

Aug. tract. 33. in Ioan. ante mediū tom. 9. Psal. 67. c. Prou. 31. a. Psal. 44. b. Cant. 1. a. Ber. ser. 15. in Cant. post mediū. Dent. 8. c. Ibidem. August. de Ciuit. Dei. lib. 19. c. 19. tom. 5.

Luc. 21. c.

Iob. 33. b. Greg. Mor. lib. 23. c. 12.

Gregor. in Euang. hom. 29 post med. Mat. 5. a.

Psal. 35. a.

Aug. tract. 34. in Ioan. ante med. tom. 9. Eccl. 11. c. Ioan. 1. a. Ioan. 3. a.

August. de virg. sanct. cap. 27. to. 6. Eccl. 23. c. Eccl. 2. b. Hugo in Eccl. ho. 10. post med. Ioan. 12. b.

Ioan. 1. a.

Psal. 17. d.

1. Ioan. 2. f. Rom. 13. a.

Apoc. 21. a.

cit peccatum. Secundum est sic præuaricatis ignominiosa captiuatio, ibi: *Seruus est peccati*. Tertium est sic captiuati à regno Dei damnosa exclusio, ibi: *Seruus non manet in domo in æternum*. Ait ergò: *Qui facit peccatum*. Et in hoc præuaricatio, & peruersio: quia facere peccatum est diuinæ maiestati repugnare. Vt enim ait Augustinus: Peccatum est dictum, vel factum, vel concupitum contra Dei voluntatem, Propter quod ait Propheta: *Tibi soli peccauit, & malum coram te feci*. Item facere peccatū est diuinam legem transgredi. Peccatum enim est præuaricatio legis diuinæ, & cælestium inobedientia mandatorum, ait Ambrosius & Damascenus. Peccatum est mādātū transgressio, propter quod ait Propheta: *Diffipauerunt legem tuam*. Item peccatum facere est Deum derelinquere, & contemnere, & commutabile, ac apparens bonum, incommutabili bono, quod est Deum, præponere. In peccato enim est auersio à bono incommutabili, & conuersio ad commutabile, secundum August. Est enim peccatū desertio meliorum, non appetitio malorum, ait August. Idèd prohibuit Dominus peccare, supra: *Noli amplius peccare*. Et ibi de hoc. Verè enim miseros facit populos peccatum. Et meritò, quia: *Qui facit peccatum: seruus est peccati: Serui estis eius cui obedistis, siue peccati in mortem, &c. quæ seruitus est ignominiositate vilissima: quia nihil est vilius, quàm seruire vilitati peccati, & sub iugo dæmoniali*. Vt enim ait Boëtius: *Extrema seruitus est seruire vitiis*. Et Seneca: *Nulla est turpior seruitus, quàm quæ est voluntaria*. Et ibidem Bernardus, quòd nulla est turpior seruitus, quàm illa quæ est vitiis: *Cum ipsi serui sint corruptionis*. A quo enim quis superatus est, huius & seruus est. Item est seruitus multitudine numerosa, & seruitute onerosa. Augustinus: *Malus si regnat, seruus tot dominorum quot vitiorum*. Seruietis diis alienis, qui non dabunt vobis requiem die ac nocte: *Migravit Iudas propter afflictionem, & multitudinem seruitutis*. Vnde Seneca: *Multis seruit, qui corpori seruit*. Item est seruitus perennitate continua, quantum est parte diaboli captiuantis, nisi subueniat clementia Dei miserantis. Vt enim ait Augustinus: *Seruitus dæmonum est magis timenda, quæ non finitur, quia seruitus hominum aliquando finitur*. Et de hoc hic bene Augustinus. *O inquit, miserabilis seruitus! quia seruus peccati, cum fugit secum trahit, id est, peccatum quocumque fugerit*. Seruus autem hominis aliquando potest fugere Dominum suum: *Iugum ferreum posui super collum gentium, vt seruiant Nabuchodonosor, quæ seruitus fuit figura seruitutis peccati: Seruiamus ei multis diebus*. Item, est seruitus stipendio damnosa: *Cum serui essetis peccati, &c.* Et sequitur: *Stipendia peccati mors*. Nil ergò miserabilius quàm peccato seruire. Et idèd sequitur: *Seruus non manet in domo in æternum*, id est, in Ecclesia, ait Augustinus. Non enim manet talis, nec in Ecclesia militante, nec in triumphante, sed eiicietur à consortio sanctorum: *Eris quasi cadauer putridum, non habebis consortium*. Et non solum hoc, sed proicietur in ignem æternum. Duæ sunt pænæ, scilicet à regno excidere & in igne comburi. Et ego, inquit, causam illius gloriæ multum amariorem pœnam gehennæ aio. Et idèd multum de hoc. Propter hoc, & alia multa nullus maneat sub peccati seruitute.

Collatio Quadragesimaterria.

SI filius vos liberauerit, liberi eritis, &c. In his verbis Stria insinuatur. Quorum primum est liberatoris maiestatiua dignitas, ibi: *Filius*. Secundum eiusdem ad liberandum cōdescensua pietas ibi: *Si liberauerit*. Tertium est liberationis perfectibilitas, ibi: *Liberi eritis*. Ait ergò: *Filius*, in quo notatur liberatoris maiestas, & potestas, & ad liberandum congruitas. Nullus enim potest liberare seruum, nisi qui liber est: & ille iustè liberat, qui est consimilis in natura, & confrater eorum quos liberat, & talis est filius Dei incarnatus. Et de hoc Augustinus: *Meritò liberat ab hac seruitute ille qui ait: Factus sum*

A inter mortuos liber. Infra: *Princeps mundi non habet in me quidquam*. Liberat ab hac seruitute solus Dominus, qui illam non habuit. Hæc Augustin. Et ibi multum, & bene de hoc. Vnde & ipse est liberator atque saluator. Et in Psalmo: *Susceptor meus & liberator meus*. Nec mirum, quia ipse est dator spiritus. Suprà: *De plenitudine eius accepimus*. Sed vbi spiritus, ibi libertas. Et quia talis est liberator, quando liberat à multiplici captiuitate. Liberat enim à culpæ captiuantis calamitosa seruitute, vt hic. Et: *Liberati à peccato serui facti Deo*. Vndè Augustinus. *Prima libertas est carere criminibus*. Item liberat à veteris legis aggrauantis onerositate: *Nō sumus ancillæ filij, sed liberæ, qua libertate nos Christus liberauit*. Item liberat à timoris seruili affectione: *Non accepistis spiritum seruitutis in timore, sed spiritum adoptionis filiorum Dei*. Vt enim ait Seneca: *Libertas est non homines timere, non Deos, nec turpia velle, nec nimia, in seipsum habere potestatem*. Item liberat à concupiscentia peruerterentis, & suffocantis corruptione: *Quis me liberabit de corpore mortis huius? Et sequitur: Gratia Dei per Iesum Christum*. Et hæc libertas non est plena in vita ista, quamdiu est lex in membris, repugnans legi mentis. Non ire post concupiscentias naturæ, in seruitute Dei mente seruire legi Dei, est libertas in hac vita. Plena tamen & perfecta libertas erit, quando corruptibile hoc induet corruptionem: *provt ait August. hic, vbi multum, & bene de hoc: Ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis*. Et qui sunt sic liberati, sunt verè liberi: quia libertas est subdi veritati, ait Augustinus. Non est vera libertas nisi adhærentium Deo. Et Boëtius: *Summa libertas est agi frænīs Dei, & obtemperare iustitiæ*. Et Seneca: *Vera libertas est nulli rei seruire, nullis necessitatibus, nullis causis fortunam inæqualitate ducere*. Et idèd sicut vera libertas, quia sic liberi reguntur lege charitatis. *Qui perspexerit in lege perfectæ libertatis, &c.* Et: *Sicut per legem libertatis. Et hæc libertas est bonum hominis, provt ait Seneca: Bonum hominis liberi animus erectus, aliā sibi subiiciens, se autem nulli*. Magna ergo liberatoris potestas, & benefica liberationis pietas, & ingenua liberatorum nobilitas.

Collatio Quadragesimaquarta.

Qui ex Deo est, verba Dei audit. In his verbis tria insinuatur. Quorum primum est cuiuslibet fidelis ingenua nobilitas, ibi: *Qui est ex Deo*. Secundum est eiusdem ad apprehendendum disciplinalis docibilitas, ait: *Audit*. Tertium est documentorum audiendorum veritas, ibi: *Verba Dei*. Ait ergò: *Qui ex Deo est*. Et in hoc summa ingenuitas, supra: *Dedit eis potestatem filios Dei fieri*. Et supra: *Quod natum est ex Spiritu, Spiritus est*. Quia enim sic est natus, est nobilitate ingenuus, quia Dei filius, & sic diuinus. In Psalmo: *Ego dixi: Dii estis, & filij excelsi omnes*. Item sic natus est vero honore sublimatus. Vndè Gregorius super illud: *Dedit eis potestatem filios Dei fieri*. Quid, inquit, hac potestate altius? quid hac altitudine sublimius dici potest: in qua creatus quisque efficitur filius creatoris? Si enim Iudæi gloriabantur supra eodem, quia filij Abrahæ erant: multo magis fideles, quia sūt filij Dei: *Quoniam estis filij Dei, misit Deus Spiritum suum*. Idèd excitans fideles ad considerationem tantæ dignitatis, ait: *Videte qualem charitatem dedit pater, vt filij Dei & nominemur, & simus*. Itè sic natus est æterni Regis hæreditarius, & filij Dei æterni cohæreditarius: *Si filij & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi*. Et: *Si filius & hæres per Deum*. Et qui sic est natus audit maximè verba Dei patris: *naturale enim est, quasi cuilibet animali delectabiliter, obedienter, & iugiter audire vocem paternam, vel maternam, sicut agno & aliis*. Multo magis & homo rationalis debet audire verba Dei patris, & intèdè, siue singulariter aurem cordis auertèdo ab aliis, & Deo loquenti intendendo: *Audi & ego loquar*. Ibi Grego-

Aug. contra Faust. lib. 22. cap. 27. 20. 6. Psal. 50. a
Ambr. lib. de parad. cap. 8. tom. 1. Damas. ortho. fid. lib. 4. cap. 2. 1. Psal. 118. q. August. de lib. arb. lib. 1. cap. 16. tom. 1. Idem de nat. bon. cap. 34. 20. 6. Ioan. 5. e. Pro. 14. b. Rom. 6. c. Boët. de consol. Philos. lib. 5. prof. 2. Senec. ep. 47. post med. Bern. de consider. lib. 1. ante med. 2. Pet. 2. d. August. de Ciuit. Dei lib. 4. cap. 3. prope fin. tom. 5. Ier. 15. a. Thren. 1. b. Sen. epist. 14. circa princ. Aug. tract. 41. in Ioan. ante med. tom. 9. Ier. 28. c. Abac. 1. a. Rom. 6. d. Aug. tract. 41. in Ioan. circa med. tom. 9. Isai. 14. c. Mat. 25. b. Aug. tract. 41. in Ioan.

post med. tom. 9. Psal. 87. a. Ioan. 14. c. Dan. 6. c. Psal. 143. a. Ioan. 1. b. 2. Cor. 3. a. Rom. 6. d. Aug. tract. 41. in Ioan. post med. tom. 9. Gal. 5. d. Rom. 5. a. Rom. 7. g. Ibidem. 1. Cor. 15. f. Aug. tract. 41. in Ioan. prope finem tom. 9. Rom. 8. c. Aug. de lib. arb. lib. 2. cap. 13. vers. finem. tom. 1. Ibidem. 1. cap. 15. circa med. Boët. de consol. Philos. lib. 1. prof. 5. Senec. ep. 51. post med. Iacob. 2. b. Senec. epist. 24. circa med. Ioan. 1. b. Ioan. 3. b. Psal. 81. b. Greg. lib. 1. super Exec. hom. 6. Gal. 4. b. 1. Ioan. 3. c. Rom. 8. f. Gal. 4. a. Iob. 42. c.

Gregor. Mor.
lib. 3. cap. 3.
in princ.
Prov. 4. a

Gregor. in
Euag. hō. 18.
prope princ.

Ioan. 6. c

Ioan. 15. d
Psal. 106. b

Psal. 32. b
Iob. 4. c

Prov. 16. f
Psal. 118. m

Greg. Mor.
lib. 19. c. 14.
ante med.
Iob. 29. c

2. De anima.

Arist. lib. 1.
de animal.
Arist. 2. de
anima.

Psal. 37. b

Dan. 19. b
2. Pet. 2. c
Baruc. 6.

Chryf. hom.
71. in Mat.
post medium
tom. 2.

Sap. 2. a

Isai. 42. c

Soph. 1. a

Isai. 48. d

Ezec. 3. c

Matt. 5. b

Cant. 4. a

Matt. 9. d

Greg. Mor.
lib. 4. cap. 28.
post medium.

rius: Audire nostrum est sono aliunde venienti aurem comodare, sic debet esse spiritualiter in auditu interiori, sc. quod auri cordis ab aliis amoveatur, & verbis diuinis accomodetur: Ad eloquia mea inclina aurem tuam. Qualiter autem est audiendum verbum diuinum. Greg. super istud: Vnusquisque si verba Dei in aurem cordis suscipit, intelligeret, vnde fit. Caelestem patrem desiderare veritas iubet, carnis desideria contemnere, mundi gloriam declinare, aliena non appetere, propria largiri. Penset ergo apud se vnusquisque vestrum, si haec vox Dei in cordis eius aure conualuit. Et quia si iam sit ex Deo agnoscit. Haec ille. Et bene de his, qui audiunt & qui non audiunt verbum Dei. Sed quae sunt audienda subdit: Verba Dei. Talia enim merito sunt audienda, quia sunt vt vita ad viuificandū. Suprà: Domine verba vite habes. Et sunt vt purgamenta ad mundandum, & medicamenta ad sanandum. Infrà: Mundi estis propter sermonem, quem locutus sum vobis. Et in Psalmo: Misit verbum suum, & sanauit eos. Et sunt vt firmamenta ad roborandum. In Psalmo: Verbo Domini caeli firmati sunt. Et: Vacillantes confirmauerunt sermones tui. Et sunt vt delectamenta ad satiandum, & delectandum: Faus distillans verba composita. In Psalmo: Quam dulcia faucibus meis eloquia tua. Nasci ergo ex Deo magna ingenuitas. Ad audienda diuina verba debet esse sedula studiositas, & audiendi diuina verba magna utilitas.

CAPVT IX.

Collatio Quadragesima quinta.

Vade & Laua in natatoria Siloë. In his verbis quatuor figurantur. Quorum primum est, peccatori priuatiua excēcatio, quod subintelligitur suppositio huius verbi: Vade. Loquitur enim ad cæcum. Secundum est, recessus à peccato exhortatio: Vade. Tertium est, poenitentialis ablutionis persuasio, ibi: Laua. Quartū est ipsius poenitentiae competens figuratio, ibi: In natatoria Siloë. Ait ergo: Vade. Vade o tu qui es cæcus: cæcus enim est, qui quo pergat non videt, ait Greg. super illud: Oculus fuit cæco. Peccator enim est cæcus. Vt enim cæcitas corporalis oritur ex quatuor, scilicet ex disunctione oculorum à sua origine. Oculus enim continuatur ad interior per venas tres, vt dicitur in libro de differentia spiritus, & animæ. Item oritur ex componentium oculos deordinatione, quæ sunt tunicæ oculares, & humores, de quibus libro primo perspectiuæ. Item oritur ex virtutis defectione: si enim senex haberet oculum iuuenis, videret vt iuuenis. Item oritur ex læsione oculi, vel velatione. Tunc est oculus clarus, quando non est in eo læsio, vt dicitur apud Aristotelem. Et quidem tardè vident propter velamen, vt dicitur apud eundem. Sic cæcitas spiritualis oritur consimiliter ex distinctione animæ, & suarum considerationum à Deo, & peruersa deordinatione, & corruptiua læsione, & infectiua velatione, & virtutis defectione. Idem in Psalmo: Cor meum conturbatum est, & dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum non est mecum. Et: Declinauerunt oculos suos, ne viderent cælum. Et: Habentes oculos plenos adulterij. Et: Oculi eorum pleni puluere. Nihil enim conturbat oculos animæ, vt fumus concupiscentiarum, ait Chrysostomus. Et idem tales dicuntur cæci: Excæcavit eos malitia eorum. Et: Quis cæcus, nisi seruus meus? Et ambulauerunt vt cæci, quia Domino peccauerunt: Talem peccatorem hortatur Dominus, vt vadat à peccato egrediendo: Egredimini de Babylone. Et: Vade ingredi in migrationem. Et: Vade ostēde te sacerdotibus. Item talis debet vadere per vias iustitiæ incedendo: Vadam ad montem myrrhæ, & thuris. Item talis debet vadere ad conscientiam redeundo: Vade in domum tuam, id est, ad conscientiam reuertere, ait Gregorius exponens illud. Et quoniam anima peccatrix fuit infecta sordibus peccati, idem lautio

fuit necessaria. Propter quod dicitur hic: Laua, & hoc intimè & veraciter: Laua à malitia cor tuum. Item lava plenariè, & totaliter in homine exteriori, & interiori in affectu, & in sensu: Non sicut hypocritæ lauant, mundantes quod de foris est, sed intus sunt pleni immunditia. Et Lauamini, mundi estote. Infrà: Si non lavero te, non habebis partem mecum. Et ibi de hoc amplius. Et sequitur: Non tantum pedes, sed & manus, & caput. Et ibi amplius de hoc. Item lava continuè, siue ingitæ, prout dicitur in Psalmo: Lauabo per singulas noctes lectum meum. Et hæc lotio debet esse: In natatoria Siloë, quod interpretatur, missus, prout dicitur in litera, per quam potest figurari, vel baptismus, vel doctrina fidei, secundū August. Et de hoc in Glossa. Vel purgans poenitentia, quam Deus mittit animæ poenitenti: Magnum velut mare contritio tua. Vnde figuratur per Iordanem, in quo infectus lepra peccati debet se lavare septies. Et hoc debet anima poenitens cum tranquillitate, & diligentia: aquæ enim Siloë currunt cum silentio. Hic est notandum, quod cæco ait, vt se laueret, & sic illuminaretur: anima enim debet mundari in affectu, vt videat in aspectu: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.

Collatio Quadragesima sexta.

Utum mihi posuit super oculos, & laui, & video. In his verbis figuratur modus purgationis animæ peccatricis, & excæcatæ, vt sit munda in affectu, & videat in intellectu, & figurantur tria. Quorum primum est, fidei vestræ perfectibilitas de filij Dei humanitate, ibi: Lutum posuit. Secundum est à peccatis plena purgabilitas, ibi: Et laui. Tertium est intelligentiæ claritas, ibi: Et video. Ait ergo: Posuit lutum super oculos. Vt enim ait Hugo: Triplex est oculus, scilicet carnis rationis, & contemplationis. Sed postquam tenebræ peccati intraverunt in animam, oculus contemplationis extinctus est, vt nihil videret: oculus rationis lippus effectus, vt dubiè videret: oculus carnis extrinsecus permanfit in sua claritate. Haec ille. Et idem: Super istos oculos debet poni lutum, scilicet fides Christi incarnati. Vt enim ait August. Verbum caro factum est. Et inde collyrium quo genus humanum illuminatum est, vt dictum est in expositione literæ. Et idem August. Hic illuminamur modò habentes collyrium fidei: Verbum caro factum est. Miscuit saliuam cum terra: veritas enim de terra orta est, qua veritate illuminamur. Collyrio inunge oculos tuos, vt videas, id est, veritate fidei incarnationis Iesu Christi: Sumens de felle piscis, liniuit oculos patris. Et sequitur: Visum recepit. Aliquando verò sanantur poenitentiae collyrio purgantis, siue iustificantis, vt dictum est: Collyrio inunge oculos tuos, vt videas. Collyrium enim est dolorum salubrium, ait August. Et supra Ioann. Si fulgore ipso oculi reuerberantur, rogare medicum vt adhibeat collyria mordacia, scilicet præcepta iustitiæ, & cætera. Et non solum sic oculi sunt inungendi luto prædicto, sed anima lavanda in fonte Siloë, quæ interpretatur, missus, id est, in Christo, qui est fons misericordiæ. De quo fonte: In die illa erit fons patens domui David, in ablutionem peccatoris, & menstruatae. Super quod Gregorius: Fons misericordiæ redemptor noster, qui incarnari dignatus est, vt peccatorem lauet à peruerso opere, & menstruata mentem diluat ab immunda cogitatione, patet sibi fons. Curramus cum lacrymis, lauemur in hoc fonte pietatis. In hoc fonte David, Magdalena, Petrus, latro loti sunt, vt ibi exemplificat: & in hoc fonte anima lanata videt oculis cordis mundatis ea, quæ sibi videnda sunt: debet enim videre culpam perpetrata: Leua oculos tuos in directum, & vide, vbi nunc prostrata sis. Item debet videre iustitiam poenitentiae debitam: Leuaui oculos meos, & ecce vir, & in manu eius funiculus mensurarum. Per quem figuratur æquitas iustitiæ. Item debet videre, & considerare occasum huius vitæ: Leuaui oculos meos. Et sequitur de differentibus amphoram in terram Semaar, quod interpretatur fætor.

Iere. 4. d

Matt. 23. d

Isai. 1. c
Ioan. 13. c
Ibidem.

Psal. 6. b

Aug. tract.
44. in Ioan.
ante medium
9.

Chre. 2. b
1. Reg. 5. b
Isai. 8. f

Matt. 5. a

Hugo de sa.
cra. fid. lib.
p. 10. cap. 2.
circa med.

Aug. tract.
2. in Ioan.
vers. fin.
tom. 9.

Ibid. tract.
34. post
med.

Psal. 84. c
Apoc. 3. b
Tob. 11. b
Apoc. 3. c

Aug. confess.
lib. 7. cap. 8.
tom. 1.

Idem tract.
18. in Ioan.
vers. fin.
tom. 9.
Zac. 13. b

Gregor. in
Ezec. lib. 2.
hom. 20. post
medium.

Iere. 3. b

Zach. 2. c

Zach. 5. c

Item

*Psal. 120. a
Gen. 13. f*

*Ezec. 1. a
Gregor. in
Ezech. lib. 1.
hom. 7.
Apoc. 4. d*

*August. de
verb. Domi-
ni serm. 35.
prop. fin. c.
ser. 9. circa
princ. 10. 10.
Ioan. 15. a
Cic. de Nat.
Deor. lib. 1.
vers. fin.
Iudith. 5. b
Ibidem.
Tob. 3. c
Psal. 80. b*

*Aug. de Tri-
libr. 12.
c. 14. 10. 3.
Dan. 6. a*

*Aug. de Ci-
uit. Dei. 10.
cap. 1.
post med.
tom. 5.
Ibid. c. 4.
Ibid. c. 6.*

*Cic. Tusc.
quæst. lib. 2.
ante med.*

1. Thef. 4. a

Rom. 12. a

Ioan. 6. b

Matt. 7. c

*Iob 11. c
Ibid.*

*Greg. Moral.
lib. 10. c. 11.*

1. Ioan. 3. c

Iob 27. a

Item debet videre æternitatem gloriæ. In Psalmo : Le-
uauit oculos in montes. Et de his : Leua oculos tuos, &
vide ad Aquilonem, in quo signatur transgressio cul-
pæ: Et ad meridiem, in quo feruor iustitiæ: Et ad orien-
tem, in quo charitas gloriæ: Et ad occasum, in quo mor-
talitas huius vitæ. Ideo dicitur, quod totum corpus ani-
malium erat plenum oculis: de quibus ibi Gregor. be-
ne, quod animalia plena oculis. Et hoc est quod ait hic:
Lutum fecit, & c.

Collatio Quadragesima septima.

S*I qui Dei cultor est, & voluntatem eius facit, hunc ex-
audit.* In his verbis informatur quilibet fidelis vo-
lens Deum adorare, vt sedulo se præparet ad Deū ado-
randum. Et insinuantur tria quorum primum est, humi-
lis & subiecta ordinabilitas sub Deo in statu, ibi: *Si quis
cultor.* Secundum est virtuosæ operis perfectibilitas in
actu, ibi: *Facit voluntatem.* Tertium est, talis apud Deum
acceptabilitas & exaudibilitas, & hoc in effectu vel fru-
ctu, ibi: *Hunc exaudit.* Ait ergo: *Si quis cultor.* Vt enim
ait Augustin. Colimus eum adorando, & ipse colit nos
tanquam agricola agrum, scilicet purgando & exercen-
do. Infra: Pater meus agricola est. Nos autem colimus
Deum perfecte viuendo: fidelis enim efficitur cul-
tor Dei recte credendo. Vnde Seneca ait Deum colit
qui nouit. Et Tullius: Sanctitas est scientia colendorum.
Et sic colentes Deus protegit, & dat eis victoriã Deus
eorum pro eis pugnavit & vicit. Et sequitur: Non fuit
qui resisteret populo isti, nisi quando recessit à cultura
Domini Dei sui. Item fidelis est, cultor Dei, firmiter
sperando, & sic colentes liberat à tentationibus, & tri-
bulationibus: Hoc pro certo habet omnis qui colit te,
quia vita eius, si in probatione fuerit, coronabitur. Itē
fidelis est cultor Dei feruente amando. Vnde Hier. super
illud Psal. Non erit illis Deus recens: illud colit quisq;
quod plus diligit. Et Aug. Quis cultus est eius, nisi amor
eius, quo nunc desideramus eum videre, & speramus
nos esse visuros. Talis cultor erat Daniel. De quo: Di-
xit Rex Danieli: Deus tuus quem colis semper libera-
bit te. Item fidelis est cultor Dei, recte Deo sacrifican-
do. Colitur enim Deus sacrificio laudis, actionibus gra-
tiarum, vt non in seipso, sed in Deo gloriatur, ait Aug.
Et de isto cultu Aug: Quod seruitus qua colitur Deus,
dicitur latria. Et: Quod diligere Deum, & proximum,
est Dei cultus, hæc vera religio, hæc recta pietas, hæc
tantum Deo debita seruitus. Et cōsequenter: De vero
sacrificio quo colitur Deus. Cor contritum & humili-
atum est sacrificium Deo, vt ait ibidem. Et talis est cul-
tor Dei, vt hic. Si enim Philosophia est cultura animi,
vt ait Tullius: Multo magis religio Christiana, de qua
dictum est. Et talis cultor debet facere voluntatem Dei
in opere & actu quadrupliciter. Primò modo, se iugi-
ter sanctificando: Hæc est voluntas Dei sanctificatio ves-
tra. Itē debet facere voluntatem Dei concupiscentias
mortificando, & seipsum Deo offerendo: Exsiccatis cor-
pora vestra hostiam viuentem. Et sequitur: Vt probe-
tis quæ sit volūtas Dei bona, Item debet facere volun-
tatem Dei, propriam voluntatē diuinæ in omnibus cō-
formando. Supra: Descendi de cœlo, non vt faciã volun-
tatem meam, sed voluntatē patris, quod ait pro se, &
in persona mēbrorum suorū. Item debet facere volun-
tatem Dei, opera iustitiæ exercendo, & sic fructifican-
do: Non omnis qui dicit Domine, intrat in regnū cœ-
lorum, sed qui facit voluntatē patris mei. Et talē meri-
to exaudit Dominus, vt dicitur hic. Et hoc meritò, quia
est immaculatus & purus sanctitate: Si iniquitatē quæ
est in manu tua abstuleris, à te, & c. Sequitur: Tunc lau-
nare poteris faciem tuã. Ibi Greg. quod orationes taliū,
qui sunt puri sanctitate exaudit Deus. Item talem ex-
audit Deus, quia est irreprehensibilis conscientiæ puri-
tate: Si cor nostrum non reprehenderit nos fiduciam
habemus ad Deum, & quod quidquid petierimus, acci-
piemus. Item talem exaudit Deus, quia est rectus ius-
titiæ æquitate: Neque reprehendit me cor meū in

omni vita mea. Ibi Gregorius: Si id quod præcipit
Deus, faciamus, id quod petimus accipiemus. Et ibi be-
ne de hoc: Leuemus corda nostra cum manibus. Ibi
Gregorius: Corda cum manibus leuat, qui orationem
suam operibus roborat. Meritò ergo ait: *Si quis est
cultor Dei, & c.*

*Greg. Moral.
lib. 18. c. 5.
Thom. 3. a
Greg. ibid.*

CAPVT X.

Collatio Quadragesima octaua.

E*Go sum ostium, per me si quis introierit, saluabitur, &
ingredietur, & egredietur, & pascua inueniet.* In his
verbis quatuor insinuantur: quorum primum est filij
Dei ad introducendum fideles in vnitatem corporis sui
dignatiua bonitas, ibi: *Ego sum ostium.* Secundum est in-
trantium per ipsum saluabilitas, ibi: *Si quis per me intro-
ierit, saluabitur.* Tertium est modi perueniendi ad salu-
tem qualitas, ibi: *Ingredietur & egredietur.* Quartum est
boni promissi saluantis affluens deliciofitas, ibi: *Pascua
inueniet.* Ait ergo: *Ego sum ostium.* Vt enim ait Aug. Chri-
stus dicitur ostium & pastor, sicut & lapis & petra per
similitudinem: Nihil enim horum dicitur. Christus ergo
ostium ad similitudinem ostij quia sicut per ostium
fit ingressio in domū, & sic eorum, quæ sunt in domo,
patefactio: sic per Christum fit spiritualiter. Vnde Chri-
stus est ostium, per quod fit ingressio in vnitatem cor-
poris sui siue Ecclesiæ: Dabo clauem domus David super
humeros eius & aperiet, & c. Ecce dedi coram te
ostium apertum, quod nemo potest claudere. Item est
ostium per quod fit ingressus in abdita & arcana scri-
pturarum: Beatus homo qui audit me Et tequitur: Et
obseruat ad postes ostij mei. Ipse enim est: Leo qui vi-
cit de tribu Iuda, & aperuit librum: Vidi & ecce ostiū
apertum. Ingrediens per primum ostium fidei gratia
iustificatur: ingrediens per ostiū secundo modo dictum
veritatis sapientia illustratur. Ingrediens per ostium, ter-
tio modo dictum gloriæ affluentia beatificatur. Sed in-
trans his modis debet se ostio cōformare & citò subiici.
Vnde Aug. Humilis est enim ianua. Christus Domi-
nus, qui intrat per hanc ianuam, oportet quod humi-
liet se, vt sano capite possit intrare: Ego sum mitis &
humilis corde: Et sequitur: Venite ad me, scilicet humiliando
& sic per me intrando. Et omnis sic intrans saluabitur,
quia talis est in manu filij, de qua nullus rapeti infra
eodem. Salus enim animæ, est in sanctitate iustitiæ. Salu-
abitur, inquã, salute, velocitate festina: Iuxta est salus
mea vt nuntiet. Et: Salus mea nõ morabitur. Item salu-
abitur salute multa numerositate, quia & in anima &
in corpore, & in vtriusq; sensibus: Occupabit salus mu-
ros tuos. Quod enim occupatur, ab alio circumdatur.
Item saluabitur salute iucunda deliciofitate: Adducet
nobis sempiternam iucunditatem cum salute vestra.
Item saluabitur salute perpetua æternitate: Saluatus est
Israel in Domino salute æterna: tunc erit vox salutis &
exultatio in tabernaculis iustorum. Sed intrans modo
dicto, vt saluetur, tunc debet ingredi ad meditanda que
Dei sunt, quæ sunt credenda, quæ amanda, quæ appe-
tenda, & quæ sunt his contraria. Et debet egredi ad
mandata Dei adimplenda. Vnde Aug. Ingredi interius
dicimus, quando aliquid cogitamus. Et: Vade populus
meus, intra in tabernacula tua. Et: Præcurre prior in do-
mum tuam. Et sequitur: Cōceptiones tuas age. Item di-
cimus egredi, quando aliquid exterius operamur secun-
dam illud Prophetæ: Exibit homo ad opus suum. Vt
ait idem August. Siue mente excedimus Deo, siue so-
brij sumus nobis. Et ad sic ingrediendum & egredien-
dum debet pastor præcedere: Prouideat Deus homi-
nem, & c. Et sequitur: Qui posset exire & intrare an-
te eos. Et talis pascua inueniet, scilicet triplicia:
quorum prima sunt, internæ conscientiæ gaudia:
Secura enim mens quasi iuge conuiuium. De qui-
bus in Psalmo: In loco pascuæ ibi me collocauit. Item

*Aug. tract.
46. in Ioan.
ante med.
& tract. 47.
ante med.
tom 9.*

*Isa. 22. a
Apoc. 3. b*

*Prov. 8. d
Ibidem.
Apoc. 5. b
Apoc. 4. a*

*Aug. tract.
45. in Ioa.
ante med.
tom. 9.
Mat. 11. b
Ibidem.*

*Ecc. 30. d
Isa. 56. c*

Isa. 46. c

Baruc. 4. f

*Aug. tract.
45. in Ioan.
post med.
tom. 9.
Isa. 26. g
Ecc. 32. d
Ibidem.
2. Cor. 5. c
Num. 27. e*

*Prov. 15. g
Psal. 22. d*

Iob 39.g

Aug. de salutarib. documentis ad quend. Comit. cap. 28. 10.4.
Idem. tract. 48. in Ioan. ante medium rom. 9.
Eze. h. 24. a Gregor. in Euang. hom. 14.
post medium. ob 39 a Gregor. Mor. lib. 30. c. 11 in princ.

Thren. 1. a
1. et 2. cEzech. 29. d
1. sa. 48. b

Ecc. 18. c
Bern. super Cant. serm. 76. post medium.
1. Cor. 3. c
Ioan. ult. g
1. Pet. 5. d

Iere. 4. b

Ezech. 34. b

Isa. 40. b

Ezech. 34. a
Ibidem.

Zach. 11. b

inueniet pascua, scilicet scripturarum delectabilia documenta & mysteria, & sanctorum exempla: Circumspiciet montes pascuæ suæ. Per quos montes possunt intelligi alta mysteria scripturarum: vt enim ait Aug. Sicut carnalibus escis alitur caro, ita ex diuinis eloquiis & orationibus interior homo nutritur & pascitur. Itē sunt pascua æternorum gaudiorum. Vnde Aug. hic: Bona pascua vita æterna, ibi nulla herba arefcit, totum viret, totū viget. Et ibi bene de hoc: pascuis vberrimis pascam eos. Super quod Greg. Quæ sunt pascua ouium nisi terna gaudia virentis paradisi? Et ibi bene de hoc. Pergunt ad pastum Ibi Gregor. exponens ista verba. Quod pastum scriptura vocat, viriditatis æternæ pabulum, prout hic dicitur. Et ibi bene de hoc. Prima pascua inueniret intrans per ostium, modo primo dictum. Secunda intrans per ostium, secundo modo dictum. Tertia intrans, per ostium, tertio modo dictum. Et ideo merito dicuntur fideles oues pascuæ Dei. Et quia talia pascua non querunt pastores ouibus, ideo dicitur: Principes eius velut arietes non inuenientes pascua. Propter quod clamant & conquerunt oues: Miserunt greges armenti, quia non est eis pascua.

Collatio Quaragesima nona.

Omnis pastor dat animam suam pro ouibus suis. Quoniā planum est ex textu & ex sanctis, quoniam filius Dei fuit bonus pastor, qui dedit animam suam pro ouibus: de quo pastore: Suscitabo super eos pastorem vnū: Sicut pastor gregem suum pascit. Ideo ista verba exponuntur mysticaliter de vicario Iesu Christi, qui ei succedit in officio pastorali. Et secundum hoc quatuor figurantur: quorum primum est officij prælationis specifica conditio, ibi: *Pastor*. Secundum est adimpletionis officij debita perfectio, ibi: *Bonus*. Tertium est eiusdem iusta obligatio, ibi: *Dat animam*. Quartum est subditorum humilis subiectio, ibi: *Ouibus suis*. Ait ergo: *Pastor*. Vt enim ait Hugo & Papias: Pastor dicitur à pascendo, quia pastū dat ouibus, siue quia depascit oues. Sicut August. ait: Textu scripturarum & maxime Euāgelij pascimur, vt ait idem August. Ea quibus pascimur sunt mandata Dei, siue præcepta vtriusque Testamenti. Ille est ergo pastor qui pascit prædictis pascuis: docet & erudit quasi pastor gregem suum. Vnde Bernardus. Pastus ouium in pascuis scripturarum debet esse. Et hoc tripliciter, vt mandata duri & carnalibus imponantur dispensationū omnibus pusillis, secundū illud Apostoli: Qui infirmus est solus manducet. Consilia solida & hortamenta fortia sanis: Vnde infra, dictum est Petro ter, *Pasce oues meas*. Et ibi de hoc: *Pascite qui in vobis est gregem*. Vel pastor est, qui pascit prædictis pascuis, de quibus in priori collatione, sc. pastu sacræ eruditionis, & pastu piæ cōsolationis, & pastu promissionis de cælestib. Dabo vobis pastores iuxta cor meū, qui pascant vos scientia & doctrina. Sed tamen de multis verificatur istud, de quo plangit Dñs: *Væ pastoribus qui pascebant semetipsos*. Et talis est bonus pastor, secundum regulam Senecæ. Illud est bonum in omnib. & in singulis, quando vnumquodq; facit illud ad quod nascitur, & quod est ei proprium: sicut homo est bonus quādo viuit secundum rectā rationem. Sic omnis res quando finem suum implenerit, laudabilis est. Et sic pastor est bonus qui perfecte facit opera pastoris: sed vt patet in litera, opera pastoris sunt, legitime ingredi per ostium, quod Christus est, & vocare oues nominatim id est, sigillatim cognoscere eas ad pascua emittere, & ante eas egredi, & ingredi per bona exempla: & sic de aliis operib. pastoris, & in pascendo oues dicto modo, & in fouedo: & nutriendo, & protegendo, siue defendedo: Sicut pastor gregem suum pascit, in brachio suo cōgregauit agnos. Et sic de aliis. Et in persona talis pastoris: Ego pasco oues meas. Et sequitur: Quod perierat requirā, & quod abiectum erat reducam. Sed de multis verificatur nunc istud Zachariæ: *O pastor & idolum derelinquens gregem: Pastor, inquam, nomine, idolum re. quia non ad-*

Aimplet opera boni pastoris: Grex perditus est. Et sequitur: Pastores seduxerunt eos. Et talis pastor dat animā, sc. affligendo per pœnitentiam. Item dat animam exponendo se morti propter salubrem custodiam ouium. Vt enim ait Bernard. Dupliciter est portare crucem Domini, vel ponendo animam vt martyr, vel affligendo vt pœnitens: Ille pro nobis animam suam posuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere. Item debet ponere animam periculis obuiando, in defendendo oues, & labores sustinendo: exemplo Iacob, qui ait: Die noctuq; æstu vrebar & gelu fugiebatq; somnus ab oculis meis. Et exēplo David, de quo: Pascebat seruus tuus gregem, & veniebat leo, & vrsus, & cōurgebant aduersum me. Et sequitur: Interficiēbā eos. Talis erat Apost. qui ait: Quotidiē morior propter vestram gloriam, fratres. Sed qui non dant animas, immo fugiunt, quia mercenarij sunt, prout profecquitur Greg. bene, super istud, vbi multum & bene de hoc. Et sic debet animam dare pro ouibus, id est, pro salute ouium: Per oues enim fideles signantur, quia ouis est molle pecus lanis, corpore inerme, animo placidum, ab oblatione dictum, vt ait Isid. Vnde ouis est innocuū & simplex animal. Et tamē solers est & cauta, in tuendo salutem, in declinādo nocua, & eligendo herbas medicinales, in declinando tela, in adimplendo se herbis imminēte hieme: tunc enim inexplēbiter escam capit, vt ait Amb. Vt ergo tales sint spiritaliter fideles, & non sint lupi, per capacitatem, vel vrsi per voracitatem, vel leones per crudelitatem. Et sic de aliis debet pastor dare animam. In Ps. Duxisti sicut oues populum tuum in manu Moyfi, & c. Vt de talibus verificetur illud: Eratis sicut oues errantes, sed conuersi estis ad pastorem & episcopum animarum vestrarū. Prælatu est pastor in pascendo dictis modis, & episcopus superintendendo, & custodiendo.

Collatio Quinquagesima.

Potestatem habeo ponendi animam meam & iterum sumendi eam. In his verbis tria insinuantur: quorum primum est filij Dei magnifica virtuositas, ibi: *Potestatem habeo*. Secundum est munifica & dignatiua bonitas, ibi: *Ponendi animam meam*. Tertium est eiusdem inuicta virtuositas, scilicet in resurgendo, ibi: *Potestatem habeo iterum sumendi eam*. Ait ergo: *Potestatem habeo*, id est, magna intentione siue virtute, quia omnia potest, & nihil ei resistit. Et: *Videbitis filiū hominis, venientē cum potestate magna & maiestate*. Item, habet potestatem, sc. latam immensitate: Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Et non solum habet potestatem super ea, quæ sunt entia, immo super nihil, quia potest creare de nihilo, & super mortē, quia potest de morte resuscitare: Qui vitæ & mortis habet potestatem. Item habet potestatem filius Dei æternitate interminabilem: Potestas enim eius, potestas sempiterna. Magnifica ergo sua potestas, & munifica in hoc quod posuit animam suam, sc. spontaneè & voluntariē in morte, Vt enim ait Aug. Christus posuit animam, quando verbum voluit principatus vero in verbo erat, & ibi potestas. Ponere animam est mori, caro ponit animam & sumit, sc. potestate verbi. Hæc ille: Animam, inquam, excellentia super eminentem, atq; peccato puram & innocentē, vnitate diuinitatis deificatam, & ideo amabilitate directā. Quoniā tamen posuit moriendo, non necessitate, non obliuione, non cōmodi proprij acquisitione, sed pro generis humani redemptione. Et sic posuit animam in morte, non in manibus amicorum, & in morte diuturnitate prolixa, amaritudine dira, ignominiositate opprobriosa: Propter quod in figura eius: *Dilectam dedi animam meam in manus inimicorum vestrarū*. Pro impiis mortuus est. Et sequitur: *Commendat Deus charitatem suā, quoniam cum adhuc peccatores essemus, pro nobis mortuus est*. Et ideo dicitur: *Gratiam fideiussoris ne obliuiscaris, dedit animam suam pro te*. Et non solum fuit sua bonitas sic ponendo animam in morte, sed fuit sua inuicta virtuositas sumendo in resurrectione:

Fuit

Iere. 50. f
Ibidem.Bern. super Cant. serm. 30. post medium.
1. Ioan. 3. d

Gen. 31. a

1. Reg. 17. b

Ibidem.
1. Cor. 15. b

Gregor. in Euang. hom. 14.

Isid. etym. lib. 12. c. 1.

Amb. Hexaem. lib. 6. cap. ante med. to 1. Psal. 76. d

1. Pet. 2. b

Luc. 21. b

Mat. ult. a

Sap. 16. d

Dan. 3. c

Aug. tract. 47. in Ioan. post med. rom. 9.

Iere. 12. b
Rom. 5. b

Ecc. 39. a

Fuit enim tunc sua potestas manifestata virtualiter siue potenter, quia sua virtute surrexit. Infra ait: Ego sū resurrectio, scil. effectiue & causaliter, respectu etiam omnium resurgentium. Et si enim crucifixus est ex infirmitate, resurrexit ex virtute. Item fuit potestas sua manifestata triumphaliter, quia morte desucta, & auctore mortis deuicto resurrexit, ait enim: Ero mortua, ô mors, &c. Ideo dicitur: Quem Deus suscitauit solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat illum detineri ab eo. Item ipse sumpsit animam in resurrectione glorianter, quia cū omni gloria, & ad gloriam resurrexit: Oportuit Christum pati, & resurgere à mortuis, & ita intrare in gloriam suam. Et ob huius potestatis magnitudinem, infra: Confidite, quia ego vici mundum. Ecce vicit leo de tribu Iuda. Imitatores ergo filij Dei & electi sic ponant animas suas pro Christo. Infra: Qui amat animā suam, perdet eam, vt resurgat cū ipso in gloria, quia si mortui simus & conuiuemus.

pœnitentiæ. Vnde supra eodem. *Qui credit in me, si mortuus fuerit, morietur, si tamen postea credat fide operante per dilectionē. Viuent vitæ gratiæ. Item excitat clamore suæ doctrinæ. Vnde supra: Stabat Iesus & clamabat. Et: Sapientia foris prædicat. Et sequitur: In capite turbarum clamat. Et sic Christus excitat tam per se, quam per Prophetas: Expergiscimini ebrj & flete. Et per Apostolum: Hora est iam nos de somno surgere. Et: Enigilate iusti, &c. Item excitat luminis illustratione: Omnia quæ arguuntur à lumine manifestantur. Et sequitur: Surge qui dormis & exurge à mortuis. Item excitat impulsione castigationis paternæ. Ipse stat ad hostium & pulsat. Super quod Greg. Pulsat Dominus cum ægritudinis molestiis mortem vicinam designat. Vnde in figura bene: Percussoque latere Petri excitat eum, & ait: Surge velociter. Qui non excitantur prædictis modis, sunt similes liturgicis, qui dormiendo moriuntur, vt ait August. De quorum quolibet: Eris sicut dormiens. Et sequitur: Traxerunt me & non sensi. Et ad tales excitandos, venit Dominus ex sua misericordia in istum mundum, sicut in vallem miseriarum: sicut pius Rex descendit ad vincetos liberandos: Spiritus Domini super me. Et sequitur: Misit me, vt mederer contritis corde, & prædicarem captiuis indulgentiam. Misit Deus filium suum in mundum, non vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per eum. Et ibi de hoc, scilicet de suo aduentu.*

CAPVT XI.

Collatio Quinquagesima prima.

V Ado, vt à somno excitem eum, scil. Lazarum. In tota ista serie Euangelica, vt patet ab Augustino, mors Lazari est figura mortis generis humani, & suscitatio eius figura fuit resurrectionis à morte peccati. Et secundum hoc in verbis præmissis tria figurantur. Quorum primum est peccati aggrauantis & ligantis congrua figuratio, ibi: *A somno*. Secundum est animæ sic peccato obligatæ resuscitatio, ibi: *Excitem eum*. Tertium est resuscitantis Christi benefica dignatio, ibi: *Vado ad eum*. Ait ergo: *A somno*. Per somnum siue dormitionem figuratur mors, quia tanta facilitate excitat Dominus de sepulcro, quanta tu excitas dormientem de lecto, ait August. Vnde conuenienter per somnum signatur peccatum: quia in somno est sensuum ligatio, & operum vigiliæ priuatio, & hominis immobilitatio, vt dicitur ibidem. Item in somno est corporis infrigidatio, & sic dissolutio & debilitatio, maximè si fuerit immoderatus. Vnde Aug. Somnus est frigidus & humidus, & sic resoluit, vt patet in liturgicis, qui dormiendo moriuntur. Item in somno est vanorum somniorum multiplicatio, & inanis lætificatio, & sine causa contritatio. Tunc enim in somno contingunt somnia, secundum Sapientem, vt supra. Item in somno est malorum circumstantium ignorantia, siue inconsideratio, periculorum imminentium improuisio, præteritorum immemoratio, vt patet ad sensum. Consimilia autem sunt in somno spiritualiter: quia est ibi ligatio sensuum, ne dirigantur in proprias operationes: quia peccata sunt funes, siue vincula, prout ait Propheta: Circumplexi sunt me. Et est immobilitatio peccatis aggrauatio: Iniquitates meæ aggrauatæ sunt super me, ait Psalmista. Item est intima infrigidatio & dissolutio: Frigidam fecit malitiam suam. Et est meditationum & affectionum vanarum & phantasticarum simulatio. Et ex his aliquando lætitia vana & inanis, & tristitia irrationabilis: Sicut somniat esuriens, &c. Et est malorum & periculorum imminentium ignorantia & inconsideratio: Vsq; quo piger dormis? Et sequitur: Veniet tibi quasi viator egestas. Merito ergo per somnum mors peccati signatur: Quando solet sopor occupare homines. Ibi Gregorius: quod per somnum torpor negligentia signatur: Si dormiero, dico quando consurgam. Ibi: Dormire est in peccatis iacere: Eris sicut dormiens in medio mari, & quasi sopitus gubernator, &c. Et sequitur: Verberauerunt me, & nõ dolui. Sic dormientem lethalliter, vel somniantem excitat Dominus infusione gratiæ suæ, clamore suæ doctrinæ, illustratione sapientiæ suæ, & impulsu castigationis suæ. Dormiens solet excitari infusa vigoratione, & sonoro clamore, & luminis subitatione, & eiusdem impulsione. Sicut patet ad sensum: sic spiritualiter excitat Dominus infusa gratia

Collatio Quinquagesima secunda.

D Omine si fuisses hic frater meus nõ fuisset mortuus. In his verbis exprimitur affectuosa confessio beate Marthæ. Vnde tria hic denotantur, quorum primum est confessio diuinæ potestatis, ibi: *Domine*. Secundo, confessio suæ dignitatis bonitatis, ibi: *Si fuisses hic*. Tertio, confessio suæ potestatiuæ virtutis, ibi: *Non fuisset mortuus*. Ait ergo: *Domine*. Et in hoc profitebatur dominatiuam, & potestatiuam maiestatem, imple solus est Dominus. De hoc habitum est supra: Domine ad quem ibimus. Et licet sit verus Dominus & solus Dominus, tamen dignatur hic esse nobiscum, summa & sua dignitatis bonitate. Est enim hic nobiscum, consequenter cum omnibus, & in omnibus, sc. per essentiam, & præsentiam, & potentiam, sicut ait Ang. Et idem: Deus diuinitate, bonitate, & virtute vsque ad finem sæculi: Cælum & terram ego impleo: Excelsior cælo est, &c. Ibi multum de hoc. Item est hic per iustificationem gratiæ, & sic cū iustis specialiter, in quibus præstat sicut in templis suis: Templum Dei sanctum est, quod estis vos. Et: Vos estis templum Dei. Et sequitur: Quoniam inhabitabo in illis, &c. Item filius Dei est nobiscum, scil. per actualis adiutorij manifestam euentiam: Quando fuit omnipotens mecum. Item filius est nobiscum hic per assumptæ humanitatis veritatem: Vocabitur nomen eius Emanuel, id est nobiscum Deus: & hoc iam visibiliter, quamdiu vixit in carne. Supra: Verbū caro factū est, & habitauit in nobis. Vel sacramentaliter, sicut sub Sacramento: Vobiscum vsq; ad consummationem sæculi. Primo modo est nobiscum, ne omnino deficiamus ab omnipotenti existentia: Ipse est vitus portans omnia. Et ipse solus ibi. Ibi Greg. Cuncta quippe ex nihilo facta sunt, eorumque essentia rursus ad nihilum tenderet, nisi eam auctor omnium regiminis manu teneret. Item secundo modo est nobiscum, ne deficiamus à gratia & iustitia: Gratia enim Dei sum id, quod sum. Sine qua homo nihil est: Si charitatem nõ habuerit, nihil sum. Tertio modo est nobiscum, ne deficiamus ab operis efficacia, & aduersantium malorum victoria. Infra: Sine me nihil potestis facere. Et: Scemus simul. Et sequitur: Ecce Dñs auxiliator meus, quis est qui condemnat me? Quarto modo est nobiscum, ne deficiamus à gloria: Ipse enim filius Dei factus fuit homo mediator Dei & hominum, immolatus pro genere humano, soluens debitum per passionem suam, & aperies regni ianuam: Qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum dilectionis filij sui, &c. Vbi

Ioan. 11. c
1. Cor. vlt. g
Osea 13. a
Act. 2. c
Luc. vlt. c
Ioan. 17. c
Apoc. 5. a
Ioan. 12. b
1. Tim. 2. b
Aug. tract. 49. in Ioan. ante mediū tom. 9.
Ibid. post multa.
Arist. de somno & vigilia, cap. 1.
Ibid. cap. 3. post med.
August. de quant. ani. cap. 22. ante med. tom. 1.
Psal. 118. b
Psal. 73. a
Iere. 6. c
Isa. 29. c
Prou. 6. a
Ibidem.
Iob 4. c
Greg. Mor. lib. 5. c. 22. ante med.
Iob 7. a
Greg. Mor. lib. 3. c. 6. ante med.
Prou. 23. a
Ibidem.

Ioan. 7. a
Prou. 1. g
Ioan. 2. c
Rom. 13. b
1. Cor. 15. e
Eph. 5. a
Ibidem.
Apoc. 3. d
Ireg. in Euang. hom. 13. ante medium.
Act. 12. a
Prou. 23. b
Ibidem.
Isa. 61. a
Ibidem.
Ioan. 3. c
Ioan. 6. e
Aug. epist. 57. ad Dardan rom. 2.
Iere. 23. a
Iob 11. a
1. Cor. 3. d
2. Cor. 6. c
Ibidem.
Iob 29. b
Isa. 7. b
Ioan. 1. b
Mat. vlt. f
Hebr. 1. e
Iob 23. c
Greg. Mor. lib. 16. c. 16. post medium.
1. Cor. 15. c
1. Cor. 13. c
Ioan. 15. d
Isa. 50. b
Ibidem.
1. Tit. 2. c
Colos. 1. c

autem

autem est Christus primo modo, non est defectibilitas existentiae. Vbi autem secundo modo, non est mors culpa Vbi est tertio modo, quando adiuuat & conseruat non est mors naturae, sicut patet de Ezechia, cui superaddidit annos vitae. Vbi est quarto modo, & cum quibus est, non erit mors poenae. Rectè ergo ait Martha: *Si fuisses hic*, scilicet volens seruare vitam fratris mei: *Non fuisset mortuus*. Quia potens es, supra: Sicut pater suscitatur mortuos, sic & filius. Et per hoc signatur quod illi, in quibus est Christus per gratiam, non moriuntur morte culpa, de qua morte dictum est supra, ibi: Sicut pater suscitatur mortuos. Culpa enim est mors damnabilis, priuat enim animam Deo viuificante: est tristabilis, quia spoliatur animam suam vera iuuentute: est mors horribilis, quia implet animam quasi daemonum multitudine: Et est mors opprobriosa siue ignobilis, quia subicit animam sub daemonum seruitute. Et ideo de hac morte verificatur proprie illud: O mors quam amara est memoria tua omni iniusto: Consumit brachia eius primogenita mors. Et dicitur primogenita respectu mortis poenae. Et de hac morte hic Augustinus. Multum peccatum mors animae est. Si mors corporis est cauenda & timenda, & pro illa differenda tantum multi laborant homines: multo magis pro morte culpa cauenda, & pro morte poenae vitanda, prout ibi ait Augustinus. Nolite timere eos qui occidunt corpus, sed potius eum time, qui potest animam & corpus perdere in gehennam.

Collatio Quinquagesima tertia.

Domine iam foetet, quatruiduanus est. Secundum Augustinus. Mors Lazari gerebat typum mortis generis humani, vel cuiuslibet peccatoris manentis in peccato. Vnde his verbis tria insinuatur, quorum primum est filij Dei eminens sublimitas, ibi: *Domine me*. Secundum est quod figuratur peccatoris morantis in peccato prolixam diuturnitatem, ibi: *Quatruiduanus est*. Tertium est eiusdem putrida corruptibilitas, ibi: *Foetet*. Ait ergo: *Domine*. In quo notatur quod solus filij est Dei suscitatur mortuos morte culpa. Quia ut ait Augustinus. Melius suscitata est scilicet Maria, quam Lazarus: quia illa de morte culpa. Ipse enim vocat ea, quae non sunt. Et de dominatione sua habitum est supra: Domine ad quem ibimus: Lazarus vero quatruiduanus figura peccatoris oppressi consuetudine peccati, secundum Augustinus. vbi supra. Et secundum beatum Gregorium super istud: Cur lactatus vberibus? Ait enim quod Iesus redemptor puellam in domo suscitauit: iuuenem extra portam: Lazarum sepulcro, ut hic: cuius mors signat illum, qui in perpetratione nequitiae vsu consuetudinis grauatur. Et ibi bene de hoc. Et idem Augustinus. hic. Vnde Gregorius. Quatuor modis perpetratur peccatum in corde, scilicet suggestionem, delectationem, consensum, defensionis audacia. Item quatuor modis consummatur in opere. Primo modo, cum latens culpa agitur, post modum cum sine confusione reatus aperitur, dehinc cum in consuetudinem dominatur, ad extremum cum falsa spe seductionibus & obstinatione desperationis enutritur. Hæc Gregorius. Quatruiduanus est peccator manens in peccato. Primo modo in homine interiori. Secundo modo in homine exteriori. Vel quatuor dies in peccato, sunt quatuor gradus, de quibus Augustinus. qui gradus sunt titillatio delectationis, consensus, factum, consuetudo: quae quidem consuetudo ligat. Et ideo dicitur hic de Lazaro, quod prodiit ligatus manus & pedes. Vnde Augustinus loquens de se. Ligatus eram non ferro alieno, sed mea voluntate: quippe ex voluntate peruersa facta est libido, & dum seruitur illi, facta est consuetudo, & dum illi non resistitur, facta est necessitas. Quibus quasi quibusdam anulis me tenebat: Stringit quasi Cedrum in caudam suam. Ibi Gregorius. bene de hoc gradibus in peccato, quibus stringit diabolus animam peccatricem. Et de his diebus: Dies venerunt plagae eius. His diebus foetet peccator, nec mirum, quia putrefactus putrefactione spiritali propter quod ait Propheta in persona talium: Putrierunt & corrupte sunt carceres meae. Et: Coputruerunt inuenta in stercorebus suis, quod est

homines carnales in fæto luxuriæ vitam finire. Foetet, inquam, talis horribiliter, & multipliciter: Ascendet fætor eius & putredo eius. Et rectè ait, ascendet, quia vsque in caelum, & ita coram Deo, & etiam coram seipso. Ascendere feci putredinem castrorum suorum in aras vestras. Vnde Anselmus: Tolerabilis canis putris foetet hominibus, quam anima peccatrix Deo: quam infelicis ista Deo quam hominibus ille. Heu non hominem, sed opprobrium hominum, vilium peccatore, peius caduere: Sicut eructant praecordia foetentium, sic cor superborum. Et tales suo fæto alios grauatur & inficiunt. Ergo dicitur: Ut fæto illius exercitiis grauaretur. Et ideo pro talibus resuscitandis rogandus est Dominus.

Collatio Quinquagesima quarta.

Expedi ut vnus homo moriatur pro populo, ne tota gens pereat. Sicut patet ex textu & ex Augustino: hæc verba prolata sunt ex propheta. Vnde & illi attribuit Euangelista sacramento, quando ait, *Hoc à semetipso non dixit, cum esset Pontifex anni illius*. Vt Augustinus. Et insinuatur quatuor in his verbis. Primum est humanitatis filij Dei indubitabilis veritas, ibi: *Homo*. Secundum eiusdem singularis sublimitas, ibi: *Vnus*. Tertium passionis grauis acerbitas, ibi: *Moriatur*. Quartum est huius passionis innumerabilis utilitas, ibi: *Expedi*. Ait ergo: *Homo*, scilicet filius Dei factus homo supra: Verbum caro factum est. Et ibi de hoc Homo, inquam, socialitate politicus, benignitate beneuolus largitate munificus, omnis virtute magnificus. Talis enim est homo naturaliter, & ipse multo magis. Vt enim ait Commentator. Homo est animal polyticum non solitariu, & comunicatiuum. Itè magnificus est enim homo nobilissimus & altissimus animalium. Vt Sapiens: Quid est homo, quia magnificus eum. Ibi Gregorius. Hominem Deus magnificat, quia largitate rationis dicit, infusione gratiae visitat, honore collatæ virtutis exultat. Sed per apostolum & perfectum Christus fuit praedictis magnificus. Ideo homo, prout ait Propheta: Homo natus est in ea. id est in beata virgine, & ideo in euangelio vocat se saepe filium hominis: Filius hominis non habet, vbi caput reclinet. Et: Videbunt filium hominis cum virtute magna & maiestate. Infra: Ecce homo scilicet anthonomasticè. Et ideo merito hic dicitur vnus super alios singularis dignitate & omni virtute. Vnus enim dicit discretionem, siue singularitatem secundum regulam grammaticorum: qualis fuit Christus super alios: Vnum vocauit enim & benedixit eum, scilicet Iesum Christum: Singulariter sum ego donec transeam, ait Propheta in persona sua. Et: Vnum de mille vnum reperi. Et ideo in figura bene, vbi dicitur: Quales fuerunt viri quos occidistis? qui responderunt, similes tui, & vnus ex eis quasi filius Regis. Per viros praedictos occisos martyres possunt signari, sed vnus scilicet Iesus Christus quasi filius Regis; ut hæc dictio, quasi non sit similitudinis, sed affirmationis, siue veritatis, sicut supra: Vidimus gloriam quasi gloriam vnigeniti à patre. Vbi ponitur pro veritate non pro similitudine, ut ait Gregorius. Et licet esset tantus, & talis, tamè mortuus est voluntarie pro genere humano. Supra: Potestatem habeo ponendi animam meam. Et ibi de hoc. Vnde in hoc patet, sua summa bonitas, sua admiranda charitas, sua stupenda æquitas, & suae cõdescensionis mirifica humilitas quam admiras & stupens Apostolus ait, Qui cum in forma Dei esset, &c. tamè humiliavit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, &c. Et infra: Maiorem charitatem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis, &c. Non enim solum dignatus est incarnari, & generalitates humanas suscipere, sicut esurire & sitire, &c. sed etiã mori, cum tamen mors sit amarissimum quid, quia terminus passionum. Ideo: Commendat autem charitatem suam. Et sequitur: Pro nobis mortuus est. Et mortuus morte crucis, quae erat mors ignominiositate turpissima, iudicio crucifigendum, diuturnitate prolixam, acerbitate amaram. Augustinus. Illa morte nihil peius fuit inter genera mortuum. Mors protèdebatur, ne dolor citius finiretur. &c. Et ibi bene de hoc. Morte turpissima condonemus eum. Et sic mori pro populo fuit expediens, ne pereat & verè

expe

3. Reg. 20. c

Ioan. 5. c

Ibidem.

Ecc. 41. a
Iob 18. c

Aug. tract.
9. in Ioan.
ante med.
m. 9.

Ibidem.
Matt. 11. c

Aug. tract.
49. in Ioan.
ante med.
tom. 9.

Ibidem.
Rom. 4. b

Ioan. 6. a
Aug. tract.
46. in Ioan.
ante medium
tom. 9.
Gregor. Mor.
lib. 4. cap. 25.
post medium.
Iob 3. c
Matt. 9. d
Luc. 7. a
Aug. tract.
49. in Ioan.
ante med.
tom. 9.
Greg. Mor.
lib. 4. c. 25.
in princ.

August. de
verbis Do-
mini serm.
44. post. med.
tom. 10.
Aug. Conf.
fess. lib. 8.
cap. 10. ante
med. tom. 1.
Iob 40. b

Greg. Mor.
lib. 32. c. 12.

Psal. 37. a

Ioel. 1. d

Ioel. 2. e

Amos 5. c

Anselmus in
meditatio-
nibus.

Ecc. 11. d

Mala. 9. f

Aug. tract.
49. in Ioan.
vers. fin.
tom. 10.

Ioan. 1. b

Iob 7. b
Greg. Moral.
lib. 8. cap. 16.

Psal. 86. b
Matt. 8. c
Mat. 24. c
Ioan. 19. f

Isa. 41. a

Ecc. 7. b
Iudis. 8. a

Ioan. 1. b

Greg. Mor.
lib. 18. c. 6.
in princ.
Ioan. 10. b

Phil. 2. a

Ioan. 15. c

Rom. 5. d
Ibidem.

Aug. tract.
36. in Ioan.
ante med.
tom. 9.
Sap. 2. d

Osea 13.c
Aug. tract.
12. in Ioan.
post med.
20.9.
Apoc. 5.f
1. Cor. 6.b
Aug. enar.
vat. in Psal.
95. ante
med. tom. 8.
Apoc. 1.a
Ephes. 5.c
Rom. 5.b
Ephes. 2.d
Hebr. 9.a

expediens ad ipsius mortis occisionem : Ero mors tua mors. Vnde August. Vita mortua occidit mortem. Plenitudo vitæ deglutiuit mortem, absorpta est mors in victoria patris. Item sic mori fuit expediens ad generis humani de captivitate satanica redemptionem: Occisus es & redemisti nos Deo in sanguine tuo : Empti estis pretio magno. Vnde Aug. Pretium nostræ redemptionis est sanguis Christi. Item sic mori fuit expediens ad omnem sanctificationem & lauationem à peccato per illam sacram oblationem, qua se obtulit Christus in cruce : Lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo : Tradidit semetipsum oblationem & hostiam pro nobis. Item sic mori fuit expediens ad generis humani reconciliationem Deo patri, & ad introductionem in regnum gloriæ: Reconciliati enim sumus per mortem filij eius. Et : Ipse enim est pax nostra, qui fecit vtraque vnum. Et ideo dicitur: Per sanguinem suum semel introiuit in sancta. Subdit continuè. Ergo sunt meditanda: filij Dei sublimitas, suæ passionis dira acerbitas, & eiusdem passionis multimoda commoditas, vt sit in nobis ipsius passionis perfecta imitabilitas.

CAPVT XII.

Collatio Quinquagesima quinta.

Maria accepit libram vnguenti pistici pretiosi & vnxit pedes Iesu, &c. In his verbis figuratur spiritalis oblatio, qua debet anima fidelis filium Dei honorare, & quæ ei offerre debet: in quibus quatuor figuratur, quorum primum est personæ offerentis acceptata Dei virtuositas, ibi: *Maria*. Secundum est oblationis perfectibilitas, ibi: *Accipit libram vnguenti*. Tertium est in offerendo sedula obsequiositas, ibi: *Vnxit pedes*. Quartum ex his redolens famositas, ibi: *Domus impleta est ex odore vnguenti*. Ait ergo: *Maria*, quæ erat persona acceptabilis Deo, & à Deo dilecta. Supra: Diligebat Iesus Martham & sororem eius Mariam. Prius enim debet esse persona offerens acceptata, vt grater offerat: Prius respexit Deus ad Abel, & postea ad munera eius. Vnde Maria gerebat personam perfectæ pœnitentis: interpretatur enim amarum mare, in quo signatur contritionis veritas. Item interpretatur stella, in quo signatur immaculata puritas. Item interpretatur lux, in quo signatur inoffuscata luminositas. Item interpretatur domina, in quo signatur concupiscentiarum disciplinata castigabilitas, quæ debent esse in anima pœnitente, & fuerunt in Maria, sicut planum est ex serie vitæ suæ, de qua dicitur quod dilexit multum, & ideo à Deo dilecta & acceptata: Diligentes enim me diligo: Per libram vnguenti deuotionis perfectibilitas. Vt ait Bernardus. Triplex est vnguentum, scilicet contritionis, deuotionis, & pietatis. Primum est pungituum & dolorem faciens. Secundum est temporarium dolorem leniens. Tertium est sanatiuum morbum expellens. Et ibi multum de hoc & bene. Primum signatur spiritaliter per vnguentum, quo vnxit Maria pedes Iesu. Secundum per illud quo vnxit, hic. Tertium per istud quo vnxit corpus Iesu cum aliis Mariis, id est, cum aliis mulieribus. Perfectio verò vnguenti deuotionis signatur ex quarta, scilicet ex pura sinceritate & immixtione aliis, ibi: *Pretiosi*. Istud est pretiosum in genere suo, quod est immixtum rebus ignobilioribus: siue illud est pretiosum quod est rarum. Pretiosior erit vir auro. Ibi Hieronymus: Omne rarum est pretiosum: Meliora sunt vbera tua vino, fragrantia vnguentis optimis. Item figuratur perfectio deuotionis ex humilitate vera, ibi: *Nardi*. Nardus enim est herba spicata, id est, habens spicas, secundum Isidorum: Nardus mea dedit odorem suauitatis, ibi Glossa. Nardus est herba humilis & naturæ calidæ, in quo signant amor vel dilectio cum humilitate. Item figuratur perfectio deuotionis à fidei rectitudine, ibi: *Pistici*. Pistis enim Græcè, fides latine. Et dicitur sic à loco secundum August. Hæc est fides, quæ debet dirigere deuotionem, & viuificare. Hæc ille:

Ioan. 11.a
Gen. 4.c
Luc. 7.a
Prou. 8.e
Bern. super
Cant. ser. 10.
ante med.
Ibid. ser. 12.
post med.
Luc. 7.c
Mar. ult. f
Isai. 13.d
Hieron. comment.
in
Isai. lib. 6.
c. 13. tom. 4.
Cant. 1.a
Isid. esym.
lib. 17. c. 9.
Cant. 1.b
Aug. tract.
50. in Ioan.

A Ipsa enim est substantia rerum sperandarum. Item figuratur perfectio deuotionis ex iustitiæ æquitate, in hoc quod ait: *Accipit libram vnguenti*. Vt enim ait Aug. Vnguentum illud iustitia fuit, ideo libra fuit. Libra enim est perfecta mensura sua, & tunc est deuotio librata, quando est mutua. Et talis quanta & qualis debet esse: Libranit in pondere montes. Per montes figurantur animæ contemplatiuæ, quas librat Deus cælica deuotione: Librabat fontes aquarum. Per quos fontes signantur animæ deuotæ fundentes aquas lachrymarum. Infra: Venit Nicodemus faciens mixturam myrrhæ & aloës, quasi libras centum, &c. In numero verò centenariio perfectio significatur, secundum Gregor. Tale vnguentum debet anima fidelis sibi componere: Facies thimiamâ compositum opere vnguentarij. Et: Vnguentarius faciet pigmentum suauitatis. Isto vnguento pretioso debet anima deuota vngere pedes Iesu, quod est secundum August. bene viuendi Dominica vestigia sectari. Et illos tergere, est superflua dare pauperibus. Vt ait idem August. Per pedes enim figurantur pauperes & humiles. Per capillos verò figurantur superflua siue temporalia. Secundum illud: Quod vni ex minimis fecistis, mihi fecistis. Et ex odore prædicti vnguenti deuotionis repletur domus: quia tergendis pedes Christi dicto modo commouemur, sed vnguenta commota redolent, ait Greg. Item sic tergendis pedes Domini amore feruescit, sed vnguenta cum bulliunt, odorem reddunt talis animæ deuotæ: In odorem vnguentorum tuorum curremus. Et ibidem: Nardus mea dedit odorem suum, id est, anima humilis, & amore deuota: Aliis sumus odor vitæ in vitâ, &c. Ad imitationem ergo Mariæ quilibet fidelis accipiat librâ vnguenti prædicti, & vngat pedes Iesu modo dicto.

ante med.
tom. 9.
Heb. 11. a
Aug. ibid.
Isai. 40. f.
Prou. 8. e
Ioan. 19. e
Gregor. in
Ezech. lib.
2. hom. 18.
post med.
Exo. 30. c
Ecccl. 48. a
Aug. tract.
50. in Ioan.
ante med.
20.9.
Ibidem.
Mar. 15. d
Cant. 1. o
1. Cor. 2. a

Collatio Quinquagesima sexta.

Ecce rex tuus venit sedens super pullum asina. In his verbis exprimitur admiranda humilitas filij Dei, & figuratur eius excessiua dignitas. Vnde his verbis figurantur quatuor, quorum primum est filij Dei supereminens dignitas, ibi: *Rex*. Secundo eiusdem communicans bonitas, ibi: *Tuus*. Tertio, dignatiua humilitas, ibi: *Venit sedens*. Quarto, animæ in qua requiescit Deus congrua figurabilitas, ibi: *Pullum asina*. Ait ergo: *Ecce Rex*. Vt per aduerbium demonstrat sua excessiua maiestas, & singularis dignitas, & incomparabilis potestas, & sui regiminis & regni æternitas, vt ait Aug. Non enim Rex Israël Christus ad exigendum tributum, sed Rex Israël, quod mentes regat, quod in æternum consulat, quod in regnum cælorum credentes, sperantes, amantesque perducatur. Infra: In hoc natus sum, quod sum Rex, &c. Et ibidem: Regnum meum non est de hoc mundo. Rex enim dicitur à regendo, Isidorus. Item Sapiens: Rex est qui intendit, quod est vtile subditorum: non est Rex, qui non est de se sufficiens, & omnibus bonis præcellens, & talis nullo indiget. Hæc ille, Sed hæc per se, & summè in ipso Salvatore. Ideo Rex verus: Beatus & solus potens Rex regum & Dominus dominantium. Item: Regi sæculorum, &c. Et iste Rex est tuus, id est, tibi datus, quasi seruus ad ministrandum: Seruire me fecisti iniquitatibus tuis, &c. Item est tuus sicut pretium ad redimendum: Empti enim estis pretio magno. In psalmo: Concidiisti saccum meum, vt ait ibi Aug. Pretium nostrum ferebat in sacco, percussus est lancea. Fissus est saccus, manauit pretium orbis terrarum. Item tuus est homo, sicut thesaurus ad ditandum: Quo modo non cum illo omnia nobis donauit. Et: In omnibus diuites facti estis cum illo, &c. Vel aliter tuus est, sicut iudex propitijs ad iudicandum, sicut legifer ad docendum, sicut Rex ad gubernandum, & protegendum: Iudex noster, legifer noster, &c. Et licet esset. Rex tantus & talis, tamen venit sedens super pullum, in extrema paupertate, in abiectissima cõtèmpnibilitate, in euentissima humilitate. Supra: Sedens super fontem. Ibi Chryl. quod non subiugalibus, id est, equis, vel equitaturis vtitur. Ideo: Ipse pauper & ascendens super asinû. Non ergo cum pöpis, vel cum equitaturis illi,

Aug. tract.
51. in Ioan.
ante med.
tom. 9.
Ioan. 18. a
Isid. Esym.
lib. 9. c. 3. in
princ.
Arist. ethic.
lib. 8. c. 10.
ante med.
1. Ti. 6. c
Apoc. 19. c.
1. Ti. 6. c.
Isa. 48. a
1 Cor. 6. c
Psal. 29. d
Rom. 8. d
1. Cor. 1. o
Isa. 33. a
Ioan. 4. o
Chryl. hom.
30. in Ioan.
ante med.
20. 3.
Zach. 9. a

cum

Mat. 11.0

Greg. Mor. lib. 1. c. 17. post mediu.
Arist. de generat. animal. lib. 2. c. 6 post med.
Greg. Mor. lib. 1. c. 14. post med.
Gen. 44. b
Iob. 1. a
Greg. Mor. lib. 1. c. 7. circa med.

cum quadrigis & diuitiis venit, sed modo dicto: Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus. Et hoc: Super pullum asinae, in mysterium & figuram. Asinus enim est animal simplex. Vnde in asino simplicitas gentilium, ait Greg. Item asinus est algore frigidus, vt ait Sapiens Et est animal portandis oneribus debitum. Item videns imaginem suam, a qua abhorret & refugit, ait Isaac: & signat animam pœnitentem simplicem, laboriosam, peccata sua deprehendentem & abhorrentem: Isachar asinus praesepe Domini sui: Erant ei quingenta asinae. Per quas signantur animae fideles, laborantes pro aeterna requie: in numero enim quinquagesimo figuratur quies, vt ait Gregorius. Ibi super illud. Supernaturalem animam, siue in tali anima quiescit Dominus: prout hic signat.

Collatio Quinquagesima septima.

Si mortuum fuerit, scilicet granum frumenti, multum fructum adferet. Qualiter illud verbum exponit Aug. de Salvatore, patet hic & Glossis. Mysterialiter autem competit cuilibet martyri, in quibus tria figurantur: quorum primum est vitae immaculata puritas, ibi: *Granum frumenti*. Secundum est passionis dira acerbitas, ibi: *Mortuum fuerit*. Tertium praemij multimoda fructuositas, ibi: *Multum fructum adferet*. Ait ergo: *Granum frumenti*, per quod figuratur sancta anima: granum enim frumenti in genere suo est nobilitate eximium, sinceritate purum, gustu sapidum, & ad nutriendum virtuosum. Et ideò per granum frumenti figuratur anima sancta conuenienter. Quid enim pulchrum nisi frumentum electorum? Frumentum enim desiderat nubes, id est, caelestes irrorationes: Implebuntur areae frumento, &c. Vnde iustus comparatur grano frumenti ratione puritatis & nobilitatis, vt hic. Item comparatur grano synapis ratione viuacitatis fidei & amaritudinis pœnitentialis: Simile est regnum caelorum grano synapis. Vnde frumenta sunt electi Dei, ait Greg. super illud: Frumentum desiderat nubes. Vnde & cauendum est, ne istud frumentum degeneret, vel ne pro isto frumento surgat tribulus, anima scilicet infructuosa & aspera: Si abscondi quasi homo peccatum meum. Sequitur: Pro frumento oriatur mihi tribulus, scilicet pro anima pura & fructuosa, anima cupida & spinosa ac infructuosa. Vnde Ambros. ad sic degenerantem: Triticum granum sparsum terrae, generis sui gratiam reddit, & tu degeneras: fruges non adulterant sinceritatem sui seminis, & tu adulteras puritatem animae tuae. Et ibi bene de hoc. Et istud granum benedictum pro Christo mortuum est. Et in hoc passionis dira acerbitas, prout dictum est supra: Mors enim terribilissimum est, quia terminus passionis. Vt ait Sapiens: Et tamen sic mori voluerunt martyres, & desiderauerunt, ne a vita, quae Christus est, separarentur: prout dicitur: In occisione gladii mortui sunt. Et ad martyris imitationem debet fidelis quilibet mori morte quadruplici. Prima est vitae peccatorum, siue iniquitatum omnimoda extinctio: Si mortui sumus peccato, quo modo viuemus in illo? Mors enim non est substantiae consumptio, sed vnitorum discretio. Dionysius: Qui ergo verè se separat ab iniquitatibus, eis moritur. Item secunda mors est carnalis concupiscentiae mortificatio & crucifixio in cruce pœnitentiae: Qui sunt Christi carnem suam crucifixerunt cum vitis & concupiscentiis. Et: Mortificate membra vestra: Tertia mors mundialis cupiditatis abdicatio: Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. De qua morte & crucifixione Greg. Multum super illud Iob: Abscondita est ab oculis omnium viuendum. Item quarta mors est in contemplatione diuina, & dilectione delectari exemplo Apostoli: Viuo ego iam non ego. Suspensum elegit anima mea, & mortem ossa mea: Mortui estis, & vita vestra abscondita est cum Christo. Iustus sic mortuus malum adfert fructum, ad literam: nisi granum resoluatur, humectetur, algore constringatur, & calore viuificetur, non adfert fructum: Inspiciens tu quod feminas non viuificatur, nisi prius moriatur. Item

Aug. tract. 51. in Ioan. circa med. tom. 9.

Zach. 9. b
Iob. 37. f
Iob. 2. a

Matt. 13. b

Greg. Mor. lib. 27. c. 19. in princ.
Iob. 37. b
Iob. 21. c
Ibidem.

Amb. Hexaem. lib. 3. cap. 7. post medium. tom. 1.

Arist. ethi. lib. 3. c. 6.

Heb. 12. c

Rom. 6. a

Dionys. de Eccl. Hierarch. c. 4. post med.
Gal. 5. c
Colof. 3. c

Gala. 6. a
Greg. Mor. lib. 18. c. 27.
Iob. 23. g

Gal. 2. a
Iob. 7. c
Colof. 3. a

1. Cor. 15. b

A spiritualiter est ex parte ista: Sicut granum sic mortuum profert fructum, sic iustus spiritualiter mortuus, fructum virtutum hic & praemiorum post, qui fructus est sublimis honorabilitate: Flores mei fructus honoris & honestatis. Item fructus multus numerositate, vt dicitur hic: De fructu oris sui vnusquisque replebitur bonis. Item erit fructus deliciosus dulcedine & delectabilitate: Fructus enim iusti lignum vitae. Et: Initium dulcoris habet fructus illius. Item erit fructus perennis perpetuitate. Infra: Posui vos vt eatis, & fructum adferatis, & fructus vester maneat: Nec aliquando desinet facere fructum. Fructus enim est iusto, scilicet Deus iudicans in terra, scilicet viuentium, ait Propheta. Quilibet ergo ascendat in crucem pœnitentiae dicens: Ascendam in palmam, & apprehendam fructus eius.

Eccle. 24. b

Prov. 12. b

Prov. 11. c

Ecc. 11. d

Ioan. 16. d

Iere. 17. b

Cant. 7. a

B

Collatio Quinquagesima octaua.

Qui mihi ministrat, me sequatur, & vbi ego sum, illic & minister meus erit. In his verbis tria insinuantur, quorum primum est animae fidelis recta & debita ordinabilitas, ibi: *Qui mihi ministrat*, & hoc in statu. Secundum est imitationis filij Dei, & hoc in actu vel affectu perfectibilitas, ibi: *Me sequatur*. Tertium est magnitudo remunerationis in fructu, ibi: *Et vbi ego sum*. Ait ergo: *Qui mihi ministrat*. Et in hoc, sicut tactum est, recta ordinabilitas animae fidelis sub Deo: quia qui ministrat, est alteri subiectus: propriè ministerium est quod dant serui Domino, vt ait Seneca: Debet autem fidelis ministrare Deo honorabiliter, siue idoneè, exhibendo se talem, & faciendo se talem, qualis debet esse minister Dei. Propter quod ait Apostolus: Exhibeamus nos sicut Dei ministros. Et: Qui fecit nos idoneos ministros noui Testamenti. Item debet ministrare Deo similiter & obedienter, scilicet voluntatem Dei adimplendo, & se sub Deo humiliando, prout ait Propheta: Ministri eius qui facitis voluntatem eius. Et: Ministri Christi sunt & ego. Et: Sic nos existimet homo vt Dei ministros. Item debet ministrare intelligenter siue prudenter discernendo quae sunt placita Deo, & quae non; quae agenda & quae declinanda: Acceptus est Regi minister intelligens. Item debet ministrare Deo alacriter & feruenter. In psalmo: Qui facis angelos spiritus, & ministros tuos igne vrentem. Et merito debemus ei sic ministrare: Ipse enim perfectius sine cõparatione ministravit nobis. Vt enim ait Bernard. Christus fuit minister alacer charitate feruens, pietate deuotus: Ecce ego in medio vestrum sicut qui ministrat. Vt infra proximo: Surrexit a cœna, praecinxit se linteo. Et sic de aliis quae ibi enumerantur. Et sic ministras debet sequi filiū Dei imitando: sequi enim est imitari, ait Aug. Qualiter autem sequendus sit filius Dei, dictum est supra, ibi: *Qui sequitur me, non ambulat in tenebris*. Nihilominus vt ait Hugo, ibi: *Quid est homo vt sequatur factorem suum?* Ille, inquit, sequitur factorem suum, qui viuunt, vt factus est, qui incedit, vt institutus est, qui seruat bonum quod accepit, qui quod natura contulit impollutū custodit. Hæc ille. Ad sic sequendū ministrans Deo debet studere, quia ad hoc est vocatus: Vocauit eum vt sequeretur, sc. Et debet sic sequi voluntariè & libenter, quia vt ait Seneca: Malus miles est qui Imperatorem generis sequitur: Qui vult venire post me, tollat crucem suam & sequatur me. **E** Item debet sequi vniuersaliter, totaliter, sc. ex toto corde: Vsq̄uequo claudicatis in duas partes: Si Dominus est Deus, sequimini eum, &c. quasi diceret: totaliter illum sequimini. Item debet sequi vniuersaliter, id est, ad omnia, ad prospera & aduersa sustinenda: Sequar te quocūque ieris. Et: Hi sequuntur agnum quocūque ierit. Item debet sequi Dominum perenniter, siue indefinenter. Infra: Tu me sequere, scilicet in crucis passionem, ait Glossa: His modis sequi Dominum est magna gloria: Magna gloria sequi Dominum. Sic sequenti Dominum est magna merces, quae est esse cum Christo. Vnde Aug. super istud: *Gratis ametur, & operis quo ministratur illi pretium sit esse cū illo: vbi enim bene erit sine illo, aut quando male esse poterit cū illo?* Hæc ille. Praemium ergo erit

Senec. de benef. lib. 3. c. 21.

1. Cor. 6. f

2. Cor. 3. g

2. Cor. 11. c

1. Cor. 4. a

Prov. 4. b

Psal. 103. a

Luc. 22. b

Ioan. 13. c

Augustin. de virg. sanct. c. 27. tom. 6.
Ioan. 8. a
Hugo in Eccl. hom. 10. post med.

Eccle. 2. b

Isai. 41. c

Matt. 16. a

3. Reg. 18. d

Mat. 8. d

Apoc. 9. c

Ioan. vlt. b

Eccle. 23. b

Aug. tract. 51. in Ioan. post med. tom. 9.

sic

fic sequenti filium Dei dignitate honorabilissimum, multitudine numerosissimum, delectabilitate deliciosissimum, perennitate æternum: Nihil enim honorabilius quam esse & regnare cum filio Dei. Vnde sequitur hic: *Si quis mihi ministraverit, honorificabit eum pater meus.* Super quod August. vbi supra: *Quem maiorem honorem potuit accipere adoptivus, quam ut ibi sit, vbi est vnicus?* Item ex hoc. Cum erit cum filio Dei, erit omnis sufficientia & lætitia: Satiabor, inquit Propheta, cum apparuerit gloria tua. Infra: *Ostende nobis patrem, & sufficit nobis.* Et erit insufficientia desiderabilium, quia filius Dei æternus: Lætitia sempiterna super capita eorum. Et: Sic semper cum Domino erimus, &c. Ex quo ergo filij Dei est ministerium, & eum sequi est gloriosum, & premium est magnificum, merito debet quilibet ei ministrare obedienter, & eum sequi perfectibiliter, vt cum eo regnet feliciter & perenniter.

CAPVT XIII.

Collatio Quinquagesimasona.

S*I non lauero te, non habebis partem mecum.* In his verbis duo insinuantur, quorum primum est necessitas spiritalis lotionis, ibi: *Si non lauero te.* Secundum est eiusdem consequens fructuositas, quod insinuat per contrarium, ibi: *Non habebis partem mecum,* quasi diceret: *Si lauero habebis partem mecum.* Ait ergo: *Si non lauero te.* Vt enim ait Augustinus: *Homines mundantur quadrupliciter, scilicet per verbum veritatis. Infra: Mundi estis propter sermonem meum.* Item sacrificio contriti cordis, prout ait Propheta: *Lauabo per singulas noctes lectum meum,* Item mundantur elemosynis: *Date elemosynam, & omnia munda sunt vobis.* Item mundantur virtute charitatis operientis multitudinem peccatorum, scilicet auferendo & sic mundando. Quando ergo Dominus dat gratiam ad ista, ipse lauat. Et licet istud sit dictum authenticè & bene nihilominus aliter posset dici, quod Deus lauat animas gratia baptismali, abluendo à peccato originali: *Vt illam scil. Ecclesiam sanctificaret, mundans eam lauacro aque in verbo vitæ.* Et: *Laui te aqua.* Sequitur: *Vnxi te oleo, & cæc.* Item ipse lauat gratia pœnitentiæ, à commissa culpa actuali: quando dat gratiam conterendi & pœnitendi: *Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris.* Item ipse lauat igne mundanæ tribulationis à voluptate carnali: *Si abluerit Dominus filiam Sion, & sanguinem Hierusalem, & lauerit de medio eius in spiritu iudicij & c.* Spiritus enim iudicij est tentatio tribulationis. Item Dominus lauat superfusione cœlestis spiritus lauantis & mundantis à cupiditate mundiali: *Vos baptizabimini Spiritu sancto, non post multos hos dies.* Baptizari enim est lauari spiritu infuso & eleuante à mundiali cupiditate: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Ibi Gregorius. Tanto namque amplius peccati rubigo consumitur, quanto peccatoris cor magno charitatis igne concremat. Ista lotionem debent lauare pedes, id est, interni affectus: Quando lauabam pedes meos butyro, id est, pinguedine deuotionis, ait ibi Greg. exponens illud, vbi bene de hoc. Item ista lotionem debet lauare caput, id est, à peccatis mentis: caput enim signat mentem: quia sicut reguntur membra capite, sic cogitationes mente, ait Greg. Tu cum ieiunas, vinge caput tuum, & faciem tuam laua. Item ista lotionem debent lauare manus, prout ait Proph. *Lauabo inter innocentes manus meas.* Vnde non lauantes manus impropere: *Manus vestræ plenæ sunt sanguine.* Qui est lotus his modis, non indiget nisi vt pedes lauet, scil. affectiones interiores, quæ sunt labiles & sæpè infectæ, vt patet ab Aug. hic: *Quoniam si dixerimus, quod peccatum non habemus nosmetipsos seducimus: Quando lauabam pedes meos butyro, id est, pinguedine deuotionis, vt ait ibi Gregorius*

A exponens illud, Et propter hoc ait sponsa: *Laui pedes meos, quo modo inquinabo illos? quasi diceret: ne inquinentur pedes mei conari debeo.* Ideo ait Saluator Apostolis: *Excute puluerem de pedibus vestris* Econtrario de non lauantes pedes suos sic: *Sordes eius in pedibus.* Ad istam lotionem faciendam & continuandam, & conseruandam iugiter est laborandum, vt etiam qui sanctus est sanctificetur adhuc.

Collatio Sexagesima.

S*I ego laui pedes vestros Dominus & Magister, & vos debetis alter alterius lauare pedes.* Filius Dei æternus volens discipulos suos informare, non solum per veritatis documenta, neque per operum miracula, sed per humilitatis dignatiua exempla. In his verbis hortatur illos ad imitandum ipsum in opere extremæ humilitatis, ait: *Si ego laui pedes, &c.* In quibus tria insinuantur, quorum primum est suæ dignitatis excessiua sublimitas, ibi: *Ego Dominus & Magister.* Secundum est operis extrema humilitas, ibi: *Laui pedes vestros.* Tertium est obligationis discipulorum ad consimile opus manifestabilitas, ibi: *Vos debetis alter alterius lauare pedes.* Ait ergo: *Dominus & Magister.* Et in his verbis exprimitur sua dignitas, in duobus sc. in sublimitate eminentiæ Dominus, ibi, Et de hoc supra, ibi: *Dñe ad quem ibimus: Sed mundo exprimitur dignitas sua in plenitudine sapientiæ, ibi: Magister.* Et vere ipse solus magister: *Vnus est magister.* Ipse enim est magister, & solus ratione singularis super excellentiæ: quia magister dicitur, quod maior in statione, ait Papias. Sed ipse supra omnes. Supra: *Qui de cœlo venit super omnes est.* Item magister dicitur communiter, in quo est veritas & plenitudo sapientiæ. Sed in ipso omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei. Immo ipse est ipsa sapientia: *Christum Dei sapientiam & Dei virtutem.* Itē magister dicitur ratione regiminis vitæ. Et ideo, vt ait Papias, componitur cum multis: sicut dicitur magister militum. Sed ipse solus rector vitæ. Ipse enim Rex verus, vt habitum est supra: *Venit Rex tuus.* Item magister dicitur ratione efficaci doctrinæ: sed ipse Iesus Christus solus veraciter & efficaciter docet, vt ait Aug. Christus magister intimus, qui docet in schola pectoris. Merito ergo ait de se, quod erat magister: *Vt audiam eum quali magistrum: dixerunt aduerarij: Magister, scimus quia verax es, & viam Dei in veritate doces.* Ipse enim venit in magisterium veritatis, ait Aug. Et licet esset verus Dominus omnibus præsidens, & solus magister omnes erudiens, dignatus est lauare pedes discipulorum. Ob quam humilitatem stupuit Petrus considerans maiestatem lauantis, operis abiectam & contemptibilem humilitatem, & ob gestus & studij ipsius lauantis diligentiam & sedulitatem: quia præcinxit se linteo hic, misit aquam in peluim, &c. Itē obstupuit ob illorum, quorum pedes lauit, seruilis inferioritatem, quia ipsi erant serui & discipuli. Nec solum lauit pedes discipulorum, sed etiam proditoris, & ante ipsum se inclinavit. Et ideo hæc considerans merito ait Petrus: *Non lauabis mihi pedes in æternum,* scil. manibus, quibus oculos cæci aperuisti, quibus leprosos mundasti, quibus mortuos suscitasti, vt ait Chryl. hic vbi bene de his. Stupendum ergo opus descriptæ humilitatis, quia humilitate dignatus est sic lauare pedes discipulorum. Considerando tamen immensam humilitatem, qua semetipsum exinaniuit, & mortem crucis sustinuit, istud opus fuit minoris humilitatis. Humiliauit enim semetipsum formam serui accipiens. Vnde notatur quod lauauit pedes discipulorum hic visibiliter lotionem corporali. Item lauit & lauat pedes omnium fidelium inuisibiliter, & lotionem interiori per gratiam, vt dictum est in priori collatione. Item ipse lauat animas omnium fidelium lotionem admirabili, scil. sanguine passionis, à qua omnia sacramenta habent efficaciam lauandi: *Dilexit nos & lauit in sanguine suo.* Et nisi quis fuerit lotus dicto modo, non habebit partem cum filio Dei: Neque enim fornicarij, &

Psal. 16. b
Ioan. 14. b

Isa. 35. e
1. Thef. 4. d

August. cont.
Crescen. Græ.
mat. lib. 2. c.
12. post med.
tom. 7.
Ioan. 15. a
Psal. 50. a
Luc. 11. b
1. Pet. 4. b

Ephes. 5. c
Ezec. 16. d

Ezec. 36. d

Isa. 4. a

Act. 1. f

Luc. 7. d

Gregor. in
Euang. hom.
33. ante med.
Iob. 29. a
Greg. Mor.
lib. 19. c. 10.

Greg. in Euā.
gel. hom. 1.
ante med.
Matt. 6. a
Psal. 25. b
Isa. 1. g
1. Ioan. 2. a

Iob. 29. a

Greg. Mor.

lib. 19. c. 10.
Cant. 5. d

Mat. 10. c

Thre. 1. b

Apoc. 21. d

Ioan. 6. c

Mat. 23. a

Ioan. 3. c

Colof. 2. c
1. Cor. 1. b

Ioan. 12. f

Isa. 50. e
Mat. 22. c

Chryl. hom.
69 in Ioan.
ante med.
tom. 3.

Phil. 2. a

Apoc. 2. d

1. Cor. 6. a

Apo. 1. c
Dan. 7. bExo. 23. a
Ihre. 3. a
Apo. 20. dChryf. hom.
69. in Ioan.
post med.
tom. 3.
Aug. tract.
58. in Ioan.
paulo post
med. tom. 9.

1. Ti. 5. a

fic de alijs peccatoribus, regnum Dei possidebunt. Soli enim sancti & mundi habebunt partem cum filio Dei in regno gloriae: Non enim intrabit in eam, sc. ciuitatem, aliquid coinquinatum, neque faciens abominationem: Suscipiens enim sancti regnum Dei. Nec est timendum habenti partem ibi cum filio Dei, quia habendo partem habebit totum, quia habebit Deum ipsum, & ita omne bonum: Ostendam tibi omne bonum. Et Dominus pars hereditatis meae, ait Propheta: Pars mea Dominus dicit anima mea: Beatus sanctus qui habet partem in resurrectione prima. Et idem merito concludit hic discipulis: *Vos debetis alter alterius lauare pedes*, scil. vos conferui, ait Chryf. vbi supra. A maioribus enim rebus accepit exempla, vt saltem quod minus est operemur. Et de hoc Aug. bene. Discamus humilitatem ab excelsis, faciamus inuicem humiles, quod humiliter fecit excelsus. Magna hic comendatio humilitatis: & faciunt sibi inuicem fratres, cum se hospitio inuicem suscipiunt. Et post, cum ad pedes fratris inclinatur corpus, etiam in corde ipso vel excitatur, vel si iam etiam iuerat, confirmatur humilitas affectionis. Hac ille. Et ibi bene de hoc. Ad hoc exempli filij Dei imitationem, & ad humilitatis excitationem, vel confirmationem ad mutui obsequij exhibitionem, & ad fraternam venerationem, fratrum pedes lauamus: hoc enim fuit magne reputationis apud sanctos, & apud antiquos. Vnde ait Apostolus de vidua: Si pedes sanctorum lauit. Et in vitis patrum dicitur, quod tres res erant honorabiles apud patres, ad quas cum honore & timore accedebant, scil. sacrum altare, scil. in quo communicabant, mensa fratrum, in qua comedebant, peluis in quo lauabant pedes fratrum. Ex quo ergo Dominus & Magister lauit pedes discipulorum, electi, qui sunt membra eius, affectualiter, humiliter, libenter idem facere studeant ex affectu.

Collatio Sexagesima prima.

Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum feci vobis, ita & vos faciatis. Cum enim religionis summa sit imitari eum quem colimus, vt ait August. In his verbis filius Dei volens nos summam religionis adimplere, hortatur nos ad ipsum imitandum. In quibus quatuor: quorum primum est dantis exemplum maiestatis dignitas, quod notatur in pronomine subintellecto in hoc verbo: *Dedi*. Secundum est formae imitandae, siue operis virtuosi exemplaris perfectibilitas, ibi: *Exemplum dedi*. Tertium est imitationis hortabilitas, ibi: *Faciatis*. Quartum est modi faciendi rectitudo siue aequalitas, ibi: *Quemadmodum ego feci*. Ait ergo: *Ego dedi qui sum*. scil. Dominus & magister. Et de hoc in priori collatione. Et exemplum dedi multiplex, prout ait August. *Exemplum*, inquit, *dedi* sursum videntibus Deum, exemplum deorsum mirantibus hominem, exemplum sanis ad permanendum, exemplum infirmis ad conualescendum, exemplum morituris ad non timendum, exemplum mortuis ad resurgendum. Hac ille. Et licet tot modis exemplum dederit, nihilominus exemplum dedit fraternae dilectionis, obsequiosae administrationis, & mirae humiliationis, vt de omnibus patet, quando ait: *Exemplum dedi vobis*. Item exemplum dedit laboriosae operationis, quia in laboribus a iuuentute sua fuit. Adam exemplum meum ab adolescentia mea. Adam scil. secundus, de caelo caelestis. Item dedit exemplum patientiae & longanimitatis in sufferendis contumelijs: Afficiam te contumelijs, & ponam te in exemplum. Et: Exemplum accipite fratres laboris & patientiae. Et sequitur: Finem Domini vidistis, & car. Item exemplum dedit sustinendae mortis & etiam mortis crucis: Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum. Et: Exemplum sum coram eis. Ex quo ergo Iesus Christus fuit exemplum maiestate authenticum inenarrabili veritate rectum, integritate perfectum faciendum est ad imitationem istius exemplaris. Idem ait hic: *Exemplum dedi vobis, vt faciatis*. Vt non solum audiat vel dicatis, vel inspiciatis, sed vnitatem faciatis. Fac

Aug. de Ciu.
Dei. lib. 8. c.
17. tom. 5.Zach. 13. e
1. Co. 15. aNaum. 3. a
Iacob. 5. b
Ibidem.1. Pet. 2. a
Iob 17. a

secundum exemplar quod tibi in monte monstratum est, id est, in Christo: & hoc vitam nostram vitam suam conformando, vias eius tenendo, & vestigia ipsius sequendo: Sicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem caelestis. Imago caelestis hominis, est vita Iesu Christi: Estote imitatores Dei sicut filij charissimi. Aspicientes ergo ad tale exemplar debemus vitam nostram formare, corrigere, & rectificare, viuendo vt ille vixit, prout possibile est agendo, quae ipse fecit, sustinendo quae sustinuit, detestando quae prohibuit: Aspicientes in auctorem fidei & consummatorem Iesum, &c. Talis erat Apostolus qui ait: *Viuo ego iam non ego*. Et ad hoc hortatur idem ipse: *Mortui estis, & vita vestra abscondita est cum Christo*. Et sequitur: *Expoliantes vos veterem hominem, & induentes nouum, &c.*

Exo. 25. e

2. Cor. 15. d

Ephes. 5. f

Heb. 12. b

Gal. 2. c
Colof. 3. c
Ibidem.

B

Collatio Sexagesima secunda.

Erat recumbens vnus ex discipulis in sinu Iesu, quem diligebat Iesus. In his verbis insinuantur singulares & priuilegiales prerogatiuae beati Ioannis tres: quarum prima est excessiua honorabilitas, & singularis inter discipulos Christi, ibi: *Vnus ex discipulis*. Secunda est peculiaris familiaritas, ibi: *Recumbens in sinu eius*. Tertia est grata acceptibilitas ex priuilegialibus virtutibus ipsius filij Dei, ibi: *Quem diligebat*. Ait ergo: *Vnus ex discipulis*. Et etiam in hoc eximius honor: Si enim serui filij Dei sunt eius amici, prout ait infra: *Iam non dicam vos seruos, multo magis discipuli eius sunt amici sui*. Discipulus autem filij Dei est qui est docibilis eius auditor, vt enim ait Bern. Discipulus est qui aurem parat. Et idem: *Accesserunt ad eum discipuli eius, & aperiens os suum docebat eos*. Item discipulus filij Dei est eius feruidus amator: *In hoc cognoscent omnes quod discipuli mei estis, si dilectionem habueritis inter vos*. Sed non est dilectio fraterna vera sine dilectione Dei, vt ait Chryf. hic. Item discipulus Christi, qui est perfectus eius imitator: Sufficit discipulo si sit sicut magister eius. Vt enim ait Chryf. Hoc est discipulum Christi esse, scil. mitem & mansuetum esse: *Discite a me, quia mitis sum & humilis corde*. Item discipulus est Christi, qui est fructuosus operator. Vnde infra: *Posui vos vt eatis & fructum afferatis*. Ibi Chryf. Qui fructum fert ille est discipulus. Et quoniam beatus Ioannes fuit talis excessiue, idem merito dicitur de ipso hic, quod erat vnus ex discipulis, ita quod vnus dicat discretionem siue eminentiam. Vt de ipso verificetur illud: *Vnus ex eis quasi filius Regis*. Et iste beatus Ioannes recubuit in sinu Domini. Vt enim ait August. hic: *Per sinum quid aliud signatur quam secretum? & sinus pectoris sapientiae secretum est*. Idem Augustinus. In hoc ergo quod ait, quod erat recumbens in sinu ipsius Iesu signatur, quod Deus illum cibauit secretis sapientiae suae affluentem & supersingulariter, & salubriter, & vtiliter, ad aliorum omnium illuminationem. Vnde Aug. Quod sicut Petrus primus Apostolorum clauis regni caelorum accepit, nec tamen ipse solus ligat, soluitque peccata, sed vniuersa Ecclesia: sic beatus Ioannes super quietissimum sinum Christi discubuit, & de fonte Dominici pectoris non solus bibit: sed in ipso Dominus Euangelium suum pro sua cuiusque capacitate omnibus suis bibendum terrarum toto orbe diffudit. Hac ille. Et ibi bene de hoc. Idem de ipso verificatur illud: *Cibabit illum pane vitae & intellectus*. Et sequitur: *In medio Ecclesiae aperuit os eius, & car.* Et idem merito diligebat eum Iesus, eo quod impleuerat eum donis gratiae suae, & secretis sapientiae suae, & feruore dilectionis suae: *Diligentes enim me diligam*, ait diuina sapientia: Ipse enim dilectus Deo & hominibus. Et merito dilectus a Deo ob integritatem sacrae virginitatis, & dilectior a Deo ob plenitudinem sapientiae caelestis, & dilectissimus ob affluentiam diuini spiritus gratificantis: *Amantissimus Domini habitabit confidenter*. Ait autem Glossa hic, quod eum diligebat Iesus non plus omnibus, sed familiarius, infra ultimo.

Ioan. 15. b

Bern. super
Cant. ser. 7.
ante med.
Matt. 5. cChryf. hom.
76. in Ioan.
ante med.
tom. 3.Matt. 10. b
Chryf. hom.
59. in Ioan.
circa med.
tom. 3.Matt. 11. f
Ioan. 15. b
Chryf. hom.
75. in Ioan.
ante med.
tom. 3.
Iudic. 8. cAug. tract.
61. in Ioan.
post med.
10. 9.Ibid. tract.
124. post med.

Ecl. 15. a

Prou. 8. a
Ecl. 45. c

Deu. 11. b

Sunt

Sunt qui censuerunt à Christo Ioannem Apostolum propterea plus amatum, quod neq; vxore duxerit, & ab ineunte ætate castissimus fuerit. Hoc tamen in scripturis canonicis non euidenter apparet. Hæc ille. Et de his amplius. Magnæ ergo & miræ istæ prærogatiuæ beati Ioannis in alias priuilegiatas prærogatiuâs.

CAPVT XIV.

Collatio Sexagesimatertia.

IN domo patris mei mansiones multe sunt. In his verbis tria figurantur, quorum primum est æternæ beatitudinis honorifica sublimitas, ibi: *In domo patris mei*. Secundum est, gloriæ beatorum numerositas, ibi: *Multi mansiones*. Tertium est inuariabilis æternitas, ibi: *Mansiones*. Ait ergo: *In domo patris*: Per quam domum regnū æternum signatur. Et in hoc figuratur plena securitas, quia domus est cooperimentum prohibens à corruptione, à ventis, imbris, & tempestatibus. Vt patet à sapiente. Item in hoc apparet regni immensitas: Magna est domus Domini. Item in hoc apparet bonorum omnium copiositas, & honesta ordinabilitas. Vnde in figura: Videns Regina Saba sapientiam Salomonis, & domum quam ædificauit, & cibos mensæ, &c. Non erat in ea spiritus. In Psalmo: *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ*. Et idè hanc inhabitare desiderat Propheta, quando ait: *Vt in habitem in domo Domini*. Domum maiestatis meæ glorificabo. Et: *Dabo eis in domo mea, & in muris meis nomen melius*. &c. Et in hac domo sunt multæ mansiones, sicut & patet ab August. hic. Licet denarius retributionis sit vnus omnium beatorum, quia nullus illorum alienabitur ab illa domo, nec est diuersa in æternitate mensura: tamen diuersæ mansiones signant diuersas meritorum dignitates. Alia enim gloria solis, alia lunæ, alia stellarum. Parnus & magnus ibi sunt. De hoc ibi Gregorius bene: Et in hoc gloriarum numerositas: Vt enim ait Augustinus. Quoniam Deus charitas est, per charitatem fit, vt quod habent singuli, commune sit omnibus. Sic enim quisque etiam ipse habet, quia amat in altero, quod ipse non habet. Hæc ille. Et de hoc Anselmus bene, vbi ait: quod quilibet gaudebit de alterius beatitudine, sicut de sua. Ista sunt tabernacula, de quibus ait Propheta: *Quam dilecta tabernacula tua Domine virtutum*. Et cellaria, de quibus: *Introduxit me in cellaria sua*. Et hæc sunt mansiones. Et in hoc notatur æternitas: mansio enim dicit stabilitatem, & perennitatē: propter quod ait Apostolus: *Non habemus hic manentem ciuitatem, sed in cælis est mansua habitatio absque variabilitate & defectibilitate*. Ædificationem ex Deo habemus, domum non manu factam æternam in cælis. In Psalmo: *Plantati in domo Domini: nisi enim esset æternitas mansionis, nõ esset felicitas completa beatitudinis*. Idè dicitur: *Habitabit populus meus in pulchritudine pacis, in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta*. Beati ergo qui habitant in domo tua, in sæculum sæculi laudabunt te.

Collatio Sexagesimaquarta.

SI quis diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diligit eum, & ad eum veniemus, &c. In his verbis signantur quatuor, quæ debent esse in fidelibus. Quorum primum est, diuinæ dilectionis perfectibilitas in affectu, ibi: *Si quis diligit me*. Secundum est diuinorum mandatorum adimpletio, siue obseruabilitas in effectu, ibi: *Sermonem meum seruabit*. Tertium est sic diligentis, & obseruantis mandata, Deo grata acceptabilitas, ibi: *Et pater meus diligit eum*. Quartum est, retributionis magnitudo, siue immensitas, ibi: *Ad eum veniemus*. Ait ergo: *Si quis diligit me*, scil. vt sum diligendus ex toto corde. Vbi Glossa de hoc bene. Et August. Dilige Deū ex toto corde, vt omnes cogitationes tuas, omnem vitam, &

omnem intellectum in illum conferas, à quo hæc habes. Et ibi bene de hoc. Est enim diligendus dulciter, ne lecti fortiter, ne oppressi prudenter, ne decepti ab amore Domini auertamur, ait Bernard. vbi multum & bene de hoc. De omni corde laudauit Dominum, & dilexit Deum, qui fecit illum. Et sic diligens debet seruare sermonem Domini, in memoriam illum retinendo, & in conuersatione ostendendo, supra eodem: *Qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est, qui diligit me*. Ibi Aug. Qui habet mandata in memoria, & seruat in vita, qui habet in sermonibus, & seruat in moribus, qui habet audiendo, & seruat perseverando, ille est qui diligit me. Hæc ille. Est ergo sermo diuinus seruandus in memoria, siue madata eius. Ne obliuiscaris legis meæ, & præcepta mea custodiat cor tuum. Item est sermo diuinus ore sapè proferendus, & ruminandus: Si quis loquitur quasi sermones Dei. Item est sermo diuinus opere, & effectu implendus: Estote factores verbi. Item est sermo diuinus conuersatione, & vita ostendendus, & est perseveratè custodiendus dictis modis. In opere mandatorum tuorum veterasce. Et obseruatione ista Greg. hic: De dilectione conditoris lingua, mens, & vita requiratur. Nūquā enim est Dei amor otiosus. Operatur magna, si est, si autem renuit operari, amor non est. Et ibi multum de hoc. Et talem diligit pater: nec mirum, quia est membrū filij, & sic filius patris, & confrater filij, & cohæres. Supra eodem: *Qui diligit me, diligitur à patre meo*. Et in hoc est magna honorabilitas, munitiua securitas, & mirifica fructuositas, & tam in præsentī, quàm in futuro. Deus enim diligit effectu, siue dona sua conferendo, ait Bernar. Charitate perpetua dilexi te. Et idè sequitur: *Ad eum veniemus*, sc. Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, ait Glossa. Non solum in præsentī gratificando, & iustificando, sed etiā in futuro beatificando. Vnde Gloss. Mansio non transitura, sed æterna. Et Augustinus quod ista mansio est spiritualis atque intrinseca, quā in æternum beatificat liberatos, secundum quā à suis dilectoribus non recedit. Hæc ille. Venit enim Deus ad animam in ipsius iustificatione, & gratificatione. Supra: Spiritus vbi vult spirat, & vocem eius audis, & nescis vnde veniat, aut quo vadat. Et: Si venerit ad me non videbo eum: Ipse nouit locum eius. Ibi Gregorius exponens istud: Quo modo, inquit, venit, qui vbique est? Et respondet: Venire eius sapientiæ est per illuminationem mentis nostræ iudicare præsentiam maiestatis suæ. Et ibi bene de hoc. Et Bernardus exponens illud ait: Venire ad animam verbum est erudire in sapientia: patrem autem venire, afficere ad amorem sapientiæ. Pater ergo enutrens, & verbum erudiens mansionem faciunt apud animam bene compositam. Et ibi multum, & bene de hoc. Item dicitur Deus venire, & manere per internæ consolationis affluentiam, vel præsentem subuentionem sicut dicitur derelinquere, quando subtrahit consolationem ad animæ humiliationem: provt ait Bernardus, quod Spiritus sanctus aliquando recedit, vt auidius requiratur, & rursus redit, vt consoletur. Quando omnipotens erat mecum, &c. Item venit ad plenam glorificationem, & impletionem animæ suæ maiestatiua gloria, provt exponit Augustinus, vt dictū est supra. Ego sto ad ostium & pulso: si quis aperuerit mihi, intrabo ad illum, & cœnabo cum illo, & ille mecum. Super quod Gregorius: Venit Dominus cum iudicium properat. Et sequitur cui aperimus, sed hunc cum amore suscipimus. Mira ergo & magna dignatio Dei, quod dignatur sic venire ad animam fidelem, & sollicita ac studiosa debet esse anima ad præparandū locum ipsi venienti.

Collatio Sexagesimaquinta.

Paraclitus Spiritus sanctus, quē mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia. In his verbis tria insinuātur. Quorū primum est domi diuini excellēs pretiositas, ibi: *Spiritus sanctus Paraclitus*. Secundū est modidonationis ordinabilitas, ibi: *Quē mittet pater in nomine meo*. Ter-

Bern super Cant. ser. 20. ante mediū Eccl. 47. e

Aug. tract. 75. in Ioan. post med. tom. 9.

Prou. 3. d

1. Pet. 4. c

Iac. 1. a

Eccl. 11. c Gregor. in Euang. hom. 3. ante med.

Ier. 31. a

Aug. tract. 77. in Ioan. non longè à prin. tom. 9.

Ioan. 3. b Iob 9. b Iob. 28. d

Gregor. Mor. lib. 19. cap. 3. post med.

Bern. super Cant. ser. 69. ante med.

Bern. super Cant. ser. 17. non mult. à princ. Iob. 29. f Apoc. 3. a

Baruc. 3. c

3. Reg. 10. a

Psal. 35. a

Psal. 26. b Isa. 60. b Isa. 56. b

1. Cor. 15. c Iob 3. c Greg. Mor. lib. 4. c. 31. ante med.

Ansel. prologo. in fin.

Psal. 83. a

Cant. 1. a

Heb. 12. b

2. Cor. 5. a Psal. 91. d

Isa. 32. c

Psal. 83. b

Deut. 6. c Mar. 22. a

Aug. de doct. Christ. lib. 1. cap. 21. tom. 3.

tium est eiusdem doni fructuosa vtilitas, ibi: *Docebit vos omnia*. Ait ergo: *Paracletus spiritus sanctus*, quia Spiritus, ideo doni impretriabilis bonitas: Ipse enim pater dat Spiritum bonum petentibus se. Quia sanctus ided ex ipso dono omnis mali exterminabilitas. Quod enim factus est, a malo inquinante & deordinate sanctificat: in illa enim Spiritus intelligentia sanctus: Vt implearis Spiritu sancto. Quia paraclitus, id est cōsolator, omnis boni pleni plenitudo, siue copiositas: non enim est consolatio vera nisi in Deo, nec plena, quia in ipso omne bonum. Et ideo Sapientia: O quā bonus & suavis est Spiritus tuus in nobis Domine! Bonus inquā, quia facit de malo bonum: Omne datum optimum & omne donum perfectum, & c. Suavis, quia facit de afflicto cōsolatum: & ided Spiritus comparatur oleo lætitiæ. In Psalmo: *Vnixit te Deus oleo lætitiæ*. Et: *Oleum effusum nomen tuum*. Ibi Bernardus, quod oleum lenit, pascit, & vngit. Et ibi bene de hoc. Et de ipso Spiritu & eius effectibus infra proximo. Et istum Spiritum dat pater in nomine filij. Et in hoc patet donationis ordinabilitas, & per ipsum filium omnium bonorum nobis comunicabilitas, & illorum salubritas, quia in nomine filij, scilicet saluatoris non datur, nisi quod est remedium, vel adiutorium salutis. Infra proximo: Si quid petieritis patrem in nomine meo dabit vobis. Ibi August. Quod nō petitur in nomine Saluatoris, petitur contra rationem salutis: vnde in isto nomine saluifico fit gratuita collatio spiritus & impetratio, vt hic dicitur. Item in nomine isto est omnium vniversalis saluatio: Non enim est aliud nomen sub cælo, in quo oporteat nos saluos fieri. Et iustificati estis in nomine Domini Iesu. Item in nomine isto virtuoso fit omnium potestatum aduerfantium triumphalis deuictio, ait David: *Venio ad te in nomine Domini exercituum, & c.* Et ided huic nomini est subiiciendus omnis spiritus: Vt in nomine Iesu omne genu flectatur. Istud ergo gloriosum nomen in omnibus inuocandum: Quicumque inuocauerit nomen Domini saluus erit. Et iste Spiritus docebit omnia, & hoc virtualiter & velociter, prout ait Gregorius hic. O qualis est artifex iste Spiritus, nulla ad discendum mora agitur, in omne quod voluerit. Mox enim vt tetigerit mentem, docet: Solum tetigisse, docuisse, est. Et ibi bene de hoc. Ibi exemplificat de Prophetis & Apostolis. Et vt ait ibidem: Animum humanum subito vt illustrat, immutat: Spiritus enim Domini repleuit orbem terrarum. Et hoc quod continet omnia scientiam habet vocis. Item docet dulciter & suauiter: Benignus est Spiritus sapientiæ. Et: *Vnctio docebit vos de omnibus*. Item Spiritus docet inenarrabiliter. Infra: *Docebit vos omnem veritatem: Et ibi amplius de hoc.*

Collatio Sexagesimasexta.

Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis. Vt enim ait August. loquitur de bono pacis, quod pax est testamentum filij Dei, & qui testamentum noluerit obseruare, non potest concordiam cum Christo habere, nec poterit ad veritatem Dei peruenire. Et quoniam secundum August. duplex est pax: vna in præsentis sæculo, alia in futuro; ideo duo hic insinuantur: quorum primum est promissio dimissionis primæ pacis in præsentis, ibi: *Pacem relinquo vobis*. Secundo promissio æternæ pacis in futuro, ibi: *Pacem meam do vobis*. Vnde August. Pacem relinquit nobis, in qua manentes hostem vincimus: Pacem suam dabit, quando sine hoste regnabimus. Pacem relinquit, vt inuicem diligamus: pacem dabit, vbi nunquam dissentire possimus: Et ibi bene de hoc. Est ergo pax in præsentis, de qua August. Tantum est pacis bonum, vt in rebus terrenis atque mortalibus, nihil gratius soleat audiri, nihil desiderabilius cōcupisci, nihil melius inueniri. Et ibi bene de hoc. Et consequenter: De multiplici pace vbi inter alia ait. Pax animæ rationalis est ordinata cogitationis actōnis consensio: Pax hominis mortalis dicitur ordinata in fide sub æterna lege obedientia. Pax hominū est ordinata concordia. Et ibi, & de

multiplici alia pace bene. Vnde est pax animæ cum suo superiori, scilicet cum Deo: *Acquiesce & habebis pacem*. Item est pax hominis in suo interiori. De quo supra August. Pax Dei quæ exsuperat omnem sensum. Item est pax hominis cum suo inferiori, scilicet carne, subiungendo eam perfrœnum abstinētiæ & continentia: Bestiæ terræ erunt tibi pacifica. Et: *Habitaſſes in pace super terram: Vtinam attēdiſſes ad mandata mea, & fuiſſet quasi flumen pax tua*. Item est pax hominis cum suo exteriori, id est proximo: de qua supra similiter August. Cum placuerint Deo viæ hominis, inimicos eius conuertet ad pacem. Magnum ergo donum Dei, quando dat talem pacem. Et de ista pace August. Pax est serenitas mentis, tranquillitas animi, simplicis cordis, amoris vinculum, consortium charitatis, & sic de aliis quæ ibi enumerat. Et sequitur: Hanc qui accipit, teneat, qui perdidit repetat, quia misit exquirat: quoniā qui in ea non fuerit inuentus, abdicatur a patre, exhereditatur a filio, a Spiritu sancto efficitur alienus. Hæc ille: Statuit ei testamentum pacis. Vnde & ad pacem faciendam in terris, & inter nos & Deum venit filius de cælis: Ipse est pax nostra qui fecit vtraque vnum. Et in sua natiuitate pacem nūtiauerunt Angeli de cælis: In terra pax hominibus bonæ voluntatis. Hanc pacem promisit discipulis. Infra: In me pacem habebitis. Et hanc pacem quasi testamentū reliquit hic discipulis. Et post resurrectionem pacem eis annuntiauit. Infra: Et post hanc pacem dabit pacem suā in cælis, sicut ait hic: *Pacem meam do vobis*. Quando sine hoste regnabimus, ait August. superius: tunc enim verificatur illud Prophetæ: *Qui posuit fines tuos pacem*. Vt enim ait Anselmus: Concordia est vnum de bonis patriæ, quia omnium erit vna voluntas: In lætitia egredimini, & in pace deducemini. Meritō ergo prima pax est tenenda perfectibiliter, vt ad secundam perueniatur feliciter: *Seruabis pacem, pacem: quia in te sperauimus*. Et: *Annos vitæ illius in pace implebit*.

CAPVT XV.

Collatio Sexagesimasepima.

Ego sum vitis vera, & pater meus agricola est: qui manet in me, & c. In his verbis spiritualiter tria insinuantur: quorum primum est gratiæ Christi plenitudo siue copiositas, ibi: *Ego sum vitis vera*. Secundum est, deitatis ad colendam Ecclesiam siue membra Iesu Christi dignitua studiositas, ibi: *Pater meus agricola*. Tertium est, membris Iesu Christi cum ipso indiuisa vnibilitas, & ab ipso viuificabilitas, ibi: *Qui manet in me*. Ait ergo: *Ego sum vitis vera*. Vitis enim dicitur eo quod vim habeat citius radicandi: vel vites dicuntur, eo quod inuicem se innectant, ait Isidorus: Vnde vitis habet velocis radicationis virtuositatem, & mutæ connexionis natam habilitatem, & ad crescendum & ad multiplicandum ramos inclinatam virtutem, & fructus siue fertilitatis fructuositatem. Vt enim ait Seneca: Propria virtus in vite est fertilitas. Et quia hoc in Christo homine plenariè & radicaliter & efficienter respectu suorum membrorum, ided ipse est vitis, prout ait August. quod factus est homo vt in eo esset vitis humana natura. Et de hæc vite fructifera: Ego quasi vitis fructificanti. Et in figura: vidi coram me vitem, in qua vidi tres propagines crescere, tulique vuas & expressi in calicem, & c. Vitis, Iesus Christus, tres propagines signant tres naturas in Christo, scilicet naturam diuinam, & naturam humanam, rationabilem, scilicet animam, & naturam corporalem: quæ signantur per tria sata, quæ miscuit mulier, vt exponit Bernardus super illud: Ex quibus colligens homo diuinam dulcedinem, & cælestes, in calice pœnitentiæ inebriatur, id est eueritur ab omni humana consolatione. De quo calice in Psalmo: *Calix meus inebrians quam præclarus est*.

Istius

Luc. 11. b

Sap. 7. a
Act. 9. b

Exo. 33. c
Sap. 12. a
Iob. 1. c

Psal. 44. b
Cant. 1. a
Bern. serm. 15. in Cant. post med.

Ioan. 15. c
Aug. tract. 73. in Ioan. post med.
Sap. 102. o longe à princ. tom. 9
Act. 4. b
Cor. 6. a

1. Reg. 17. c

Phil. 2. a

Rom. 60. c

Greg. in Euang. hom. 30. post med.

Ibidem. Sap. 1. b

Sap. 1. c
Sap. 1. a
1. Ioan. 2. d

Ioan. 16. c
August. de verb. Dom. serm. 57. to. 10.
Aug. hom. 77. in Ioan. ante med.

Ibidem.

August. de Ciuit. Dei. lib. 19. c. 11. to. 5.

Ibid. cap. 13. in prin.

Iob. 22. a

Phil. 4. b

Iob. 5. b
Baruc. 3. c
Sai. 48. c
Prou. 16. f

August. de verb. Dom. serm. 57. tom. 10.

Eccl. 45. a

Eph. 2. c

Luc. 1. c
Ioan. 16. d

Ioan. 20. a
Aug. tract. 77. in Ioan. ante med. tom. 9

Psal. 147. a
Anselm. in lib. de beatitudine. I. a. 55. g
I. a. 26. a
Eccl. 25. f

Ibid. cym. lib. 17. cap. 5.

Senec. epist. 41. post med.

Aug. tract. 80. in Ioan. circa princ. tom. 9.
Eccl. 24. a
Gen. 40. c

Luc. 13. a
Bernar. de confid. lib. 5. post medium.

Psal. 22. b

Istius vitis palmites sunt fideles Christo inhaerentes, & haurientes humorem gratiae à Christo. Palmes enim vitis est materia mollis, quia per nouella brachia immixtus affert fructum, secundum Isidorum. Palmes ergo signant credentes. Vnde Aug. hic: Palmes ita sunt in vite, vt viti non conferant, sed inde accipiant, vnde viuunt: ita vitis est in palmitibus, vt vitale alimentum subministret eis. Hæc ille. Sicut ergo palmites ex vite procedunt & indiuisibiliter adhærent, & ex ea hauriunt humorem vitalem & inde fructificant: sic est de credentibus in Christo, quod ex eo viuunt & ei adhærent, & ex eo humorem gratiae hauriunt, & inde fructificant: Facta est vinea & fructificauit in palmites. In Psalmo: Extendit palmites suos vsq; ad mare: Absciderunt palmitem cum vna sua. Quod potest exponi, vel de Christo homine, vel de quolibet membro eius. Istorum palmitum agricola est Deus pater. Vt enim ait Aug. Nos colimus Deum adorando, ipse colit nos, sicut agricola agrum, scilicet nociua extirpando de rore cæli, id est, de gratia rigando. Palmes spirituales mundando & purgando vt dicitur hic, superflua putando, & abscindendo: Ero quasi ros Israel, germinabit sicut lilium. Et sequitur: Germinauit quasi vinea: Dei agricultura estis. Et sequitur: Neque qui plantat, neq; qui rigat est aliquid, sed qui incrementum dat Deus. Iste ergo agricola palmitum est arte colendi peritus, est potestate influendi, & viuificandi palmites virtuosus, est ad colendum voluntarius & sedulus. In figura dixit ad cultorem vinearum: Ecce tres anni sunt. Et sequitur: Dimitte hoc anno, vsque dum fodiam & mittam stercora, &c. Super quod Aug. Fossa, locus humilitatis: cophinus stercoris, lacrymarum poenitentium. Fodi parietem: Rigabo meum hortum, &c. Non ergo mirum si prædicta vitis germinet bonum vinum in palmitibus suis: Ligans ad vineam pullum suum, & ad vitem asinam suam, lauabit in vino stolam suam, &c. Et est figura de Christo, qui ligauit credentes sibi & Ecclesiae.

Collatio Sexagesimoctaua.

HOc est præceptum meum, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos. In his verbis tria insinuantur, quorum primum est præcepti dilectionis Deo appropriatiua singularitas, ibi: Hoc est præceptum meum. Secundum est rei præceptæ rectitudo, siue æquitas, ibi: Vt diligatis inuicem. Tertium est, modi adimplendi præceptum perfectibilitas, ibi: Sicut dilexi vos. Ait ergo: Hoc est præceptum meum. Vnde Greg. Quid est quod de dilectione, quasi de singulari mandato Dominus dicit: Hoc est præceptum meum, &c. Nisi quia omne præceptum de sola dilectione est? Item hoc præceptum est continentia omnis præcepti perfectum. Vnde Greg. Omne præceptum vnum præceptum sunt. Et ponit exemplum de radice arboris, & de ramis: Plenitudo enim legis est dilectio. Item hoc præceptum est dignitate magnum, ait legis doctor: Quod est mandatum maximum & primum? Cui respondit Iesus: Diliges Dominum Deum tuum. Hoc est maximum & primum præceptum. Secundum vero simile huic: Diliges proximum. Et secundum hoc, illud esse magnum: Qui enim diligit proximum, legem impleuit. Item hoc præceptum est efficacia virtuosum. Supra: Mandatum nouum do vobis. Ibi August. Ideo mandatum nouum, quia exuto vetere homine, induit nos nouum hominem: vel nouat quippe audientem, vel potius obedientem. Merito ergo adimplendum est istud præceptum. Vnde Aug. hic: Ibi dictum est nouum mandatum, ne in vetustate nostra perseueremus: hic dictum est: Meum præceptum, ne contemnendum putaremus. Et subditur secundum: Vt diligatis inuicem, non odiatis detestando, non contemnatis negligendo, nec timeatis solum formidando, sed diligatis bonum optando, & volendo inuicem. Diligatis, inquam, ordinabiliter, diligendo in nomine quod est diligendum, scilicet, vnde est ad imaginem Dei, non propter voluptatem, quam ex eo capit, sicut homo diligit auem gar-

ularum: nec propter commoditatem, sicut homo diligit iumentum: nec propter carnalem cognationem solum, nec propter corporis pulchritudinem, sed vnde est homo ad Dei imaginem: sic enim debet homo diligere semetipsum, prout ait Augustinus: Diliges proximum tuum sicut teipsum. Item vt diligatis inuicem salubriter & beneficenter, omne malum à proximo amouendo, & omne bonum proprius se conferendo. Vt enim ait August. Ad dilectionem proximi pertinet innocentia, qua nulli nocemus, & beneuolentia qua profumus, quibus possumus. Et ideo signanter ait supra: Præceptum nouum do vobis, vt diligatis inuicem. Ibi Aug. Medicus enim recte dicitur ægros diligere, quia non diligit in eis, nisi salutem quam cupit reuocare, & odit morbum quem vult expellere. Sic nos debemus inuicem diligere, salutem mutuam diligendo, & malum odiendo, &c. Hæc ille. Et ibi bene de hoc. Item vt diligatis inuicem veraciter non dolose, vt fallaciter: Non diligamus verbo neq; lingua, sed opere & veritate. Item vt diligatis ordinabiliter, scilicet diligendo Deum in proximo, & crescendo in dilectione Dei ex dilectione proximi. Vt enim ait Hugo: Sic est de dilectione Dei & proximi, sicut de dilectione mellis & faui: quia non diligit homo in fauo nisi mel, sic non debet homo diligit in homine nisi Deum. Mel enim diligitur propter se, fauus propter mel. Et ibi bene de hoc: Si diligamus inuicem Deus in nobis manet. Sic Deus dilexit nos, scilicet recte siue rationabiliter ac beneficenter, veraciter & ordinabiliter: In dilectione & indulgentia sua redemit nos, &c. In charitate perpetua dilexi te: Ipse prior dilexit nos, & misit filium suum. Supra: Sicut dilexit me pater, ita & dilexi vos. Infra eodem: Maiorem charitatem nemo habet. Et: Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis. Præcepti ergo summa auctoritas, rei præceptæ iusta æquitas: modi adimplendi præceptum perfectibilitas, ad imitationem dignitatis dilectionis, qua filius Dei dilexit nos.

Collatio Sexagesimanona.

Vos amici mei estis, si feceritis quae præcipio vobis. Quoniam vt ait sapiens, honor est in honorante, scilicet vanus, felicitas est in felicitato. Hoc est dictum in potestate, hominis honorantis est honorare quemlibet pro voluntate, sed felicitas redditur merito. Et quia amicitia Dei est magna felicitas, ideo præsupponit meritum in amico. Et hæc duo in his verbis insinuantur, quorum primum est meriti virtuosum perfectibilitas, ibi: Si feceritis quae præcipio. Secundum est gloriosa bonitas, ibi: Amici mei eritis. Ait ergo: Si feceritis quae præcipio vobis, scilicet in præmissis præcepto & dilectione, in quo præcepto sunt omnia præcepta, vt ait Greg. Præcepta, inquit, Dominica multa sunt per diuersitatem operis, & vnum in radice dilectionis. Et ibi bene & multum de hoc. Vnde August. Breue præceptum tibi præcipitur: Dilige, & quod vis fac. Siue taceas, dilectione taceas, siue clames, dilectione clames: siue emendes, dilectione emendes: siue parcas, dilectione parcas. Et sic de aliis, quæ ibi enumerat. Radix sit iuris dilectionis: nõ potest de ista radice exire nisi bonum semen. Hæc ille. Et ibi bene de hoc. Verè ergo adimplens hoc præceptum de dilectione, legem impleuit. Et ibidem: Plenitudo legis est dilectio. Qualiter autem faciendum est hoc præceptum, dictum est in priori collatione: & sic adimplens præceptum erit amicus Dei: Annuntiat de eo amico suo. Ibi Greg. exponens istud ait: quod amicus veritatis est rectæ amator actionis: sed non est recta comparatio, nisi exiens de radice charitatis, & informata charitate, & ipsa eodem finaliter ordinata: Si charitatem non habuero nihil sum. Et huius adimplentionis mandatorum est fructus, assequi amicitiam Dei. Vnde ait: Vos amici mei, &c. Si feceritis. Vt enim ait Gregorius: Quanta est dignitas hominum esse amicos Dei? Serui digni nõ sumus, & amici vocamur. Vt enim ait Tullius: Maximum est in amicitia, patem esse inferiori: multo ma-

Isid. etym. lib. 17. cap. 5. Aug. tract. 81. in Ioan. circa princ. tom. 9.

Exer. 17. c. Psal. 79. c. Num. 11. c.

August. de verb. Dom. ser. 9. circa princ. 10. 10.

Ose. 14. b. Ibidem c. 1. Cor. 3. c.

Luc. 13. a. Ibidem. August. de verb. Dom. ser. 31. ante med. to. 10. Eze. 8. b. Eccl. 2. 4. c. Gen. 49. a.

Gregor. in Euang. hom. 27. in princ.

Ibidem.

Rom. 13. e.

Matt. 22. a. Ibidem.

Rom. 13. b.

Ioan. 13. c.

Aug. tract. 42. in Ioan. circa princ. tom. 9.

Matt. 22. b.

Ioan. 13. c. Aug. tract. 65. in Ioan. post medium tom. 9.

1. Ioan. 3. a.

Hug. de sacram. fid. lib. 2. part. 13. c. 6. post medium. 1. Ioan. 4. c.

Isa. 62. a. Jer. 31. b. 1. Ioan. 4. c. Ioan. 3. c. Eph. 5. a.

Amicitia Dei magna felicitas.

Gregor. in Euang. hom. 27. in princ. Aug. tract. 7. in epist. Ioan post med. tom. 9.

Rom. 13. b.

Iob 36. d. Greg. Mor. lib. 27. c. 8. in princ. 1. Cor. 13. d. Gregor. in Euang. hom. ante med. Cic. de amicis post med. Ibid. ante medium.

gis summum est Deum condescendere, ut sit amicus hominis: amicitia enim est rerum humanarum, & diuinarum cum beneuolentia, & charitate consensio, ait ibidem. Et August. idem. Deus enim amicitia equiparat se amico, ait Bernardus. Fiunt autem homines amici Dei, & efficiunt immaculabili sanctimonia: Qui diligit cordis munditiam propter gratiam labiorum, habebit amicum Regem. Item efficiuntur amici Dei inenarrabili sapientia: Amicos Dei, & Prophetas constituit, scilicet sapientia. Item efficiuntur amici Dei præceptorum perfecta obseruantia: pro ut dicitur hic, & est expositum. Item efficiuntur amici Dei tribulationum longanimi sufferentia de Abraham: Quod per multas tribulationes probatus Dei amicus effectus est. Et idem. Et hæc amicitia est honorificatiua, & exaltatiua eminenter & perrenniter: In amicitia tua decorati sunt: Amice, ascende superius. Item est delectatiua, & consolatiua: In amicitia illius delectatio bona. Item hæc amicitia est in futuro beatificatiua, quia visionis Dei, & omnium honorum impetratiua. Vnde ait hic: *Vos dixi amicos, quia omnia nota feci uobis*, id est, in futuro faciã, pro ut exponit Aug. Tunc enim uidebimus eum sicuti est. Magnus ergo fructus huius amicitia, & modicus labor ad eam impetrandam: Amicus fidelis, medicamentum uitæ, qualis est Christus.

Collatio Septuagesima.

Quia de mundo non estis, sed ego elegi uos de mundo, propter hoc odit uos mundus. In his uerbis tria figurantur, siue insinuantur. Quorum primum est, discipulorum Christi ingenua nobilitas, ibi: *Non estis de mundo*. Secundo, eorumdem Deo gratia acceptibilitas, ibi: *Sed ego elegi uos*. Tertio, mundanorum in detestando discipulos Christi peruersitas, ibi: *Propterea odit uos mundus*. Ait ergo: *Non estis de mundo*. Nec secundum spirituale originem, quia discipuli Christi, & membra eius descenderunt de celo. Supra: *Nemo ascendit in celum, nisi qui de celo descendit filius hominis, qui est in celo*. Christus cum membris suis secundum August. ibi: *Vidi ciuitatem sanctam Hierusalem de celo descendentem, &c.* id est, Ecclesiam. Primus homo de terra terrenus. Secundus de celo caelestis. Item discipuli Christi, siue electi non sunt de mundo, secundum mansuam dilectionem. Ut enim ait Aug. *Amando habitamus: qui diligunt mundum, corde habitant in mundo: qui non carne in mundo, corde uersantur in celo: Vbi est thesaurus tuus, ibi & cor tuum: In arduis ponet nidum*. Ibi Greg. satis de hoc, qualiter est habitatio sanctorum sursum. In arduis, inquit, ponit nidum, quia in superius figit consilium. Et de hoc Seneca bene, loquens de animo sacro: *Maiores, inquit, sui parte est, unde descendit. Et ponit exemplum: Quemadmodum radij solis contingunt quidem terram, sed ibi sunt, unde mittuntur: sic animus magnus, & sacer hic dimissus conuersatur quidem nobiscum, sed hæret origini suæ, illic pendet, illic spectat, illic nititur. Hæc ille. Consimiliter ait Bernard. quod anima est uerius ubi amat, quam ubi animat. Itē electi Dei non sunt de mundo per similem conuersationem ipsis mundanis: Nostra conuersatio est in caelis. Et: *Diu similes hominibus descenderunt ad nos*. Vnde in persona mundi: *Dissimilis est nobis uita eius. Et ideo non erunt cum mundo, secundum retributionem: Dum iudicamur à Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur*. Electis enim dicitur: *Venite benedicti patris mei. Reprobis: Ite in ignem æternum*. Sed hoc non debent sibi attribuere, sed Deo. Ideo sequitur: *Ego uos elegi, non meritis uestris, quorum nulla bona præcesserunt, sed gratia: non ex operibus*, ait hic Aug. Ipse enim elegit prædestinationis electione: *Elegit nos ante mundi constitutionem: Antequam aliquid boni egissent, aut mali, ut secundum electionem propositum Dei maneret, &c.* Item elegit temporali iustificatione: *Quia quos prædestinauit, hos & uocauit: Elegi te, non abieci te*. Item ipse eligit assumptione ad officij dignitatem, supra: *Duo decim uos elegi*. Item elegit finali glorificatione, ut ait*

Propheta in Psalmo: *Beatus quem elegisti, & assumpsisti: Ecce puer meus electus quem elegi: Et in electis meis mitte radices*. Et licet discipuli Dei sint tales, & grati Deo, tamen mundus eos odit ob suam malignitatem, & peruersitatem, & ob discipulorum Christi perfectibilitatem, ut dictum est in expositione litera. Et tales prius sibi nocent, quam illis, quos audiunt. Vnde Greg. hic. *Si odio habere ceperimus inimicum, intus est quod perdimus*. Et Aug. *Odiū tenere aduersus fratrem, est fontem charitatis obdurare*. Et idem: *Odiens hominem plus uastat se in imitando, quam alium persequendo*. Sed quia ipsi sunt mali, scilicet amatores mundi, odiunt Dei electos arguentes uicia eorum. Vnde Hieronymus. *Veritas amara est, & qui eam prædicat, replentur amaritudine*. Supra: *Qui male agit, odit lucem*. Ibi de hoc.

Psal. 64. a
Matt. 2. a
Eccl. 24. a

Gregor. in
Euang. hom.
27. ante
med.

Hiero. ad
uers. Iou.
lib. 2. uers.
fin. tom. 2.
Ioan. 3. b

CAPVT XVI.

Collatio Septuagesima prima.

Cum uenerit ille, scilicet spiritus: arguet mundum de peccato, &c. In his uerbis tria insinuantur. Quorum primum, est doni Dei euidentis pretiositas, siue bonitas ibi: *Ille, scilicet spiritus*. Secundum est donationis eiusdem mera gratuitas, ibi: *Venerit*. Tertium est ipsius constans uirtuositas, ibi: *Arguet mundum*. Ait ergo: *Ille, scilicet spiritus dandus, & mittendus à filio Dei, quod est unum eminentia, & pretiositate in hac uita summum: O quam bonus, & suauis est spiritus tuus in nobis Domine! Bonus, inquam, auferens malum culpæ: suauis, scilicet consolans contra malum pœnæ: Bonus, quia fecit hominem bonum etiam de malo: suauis, quia facit hominem consolatum inter malos, & mala*. Vnde & dicitur Paraclitus, id est, aduocatus uel consolator, secundum August. *Spiritus bonum dabit petentibus se: Omne datum optimum, & omne donum perfectum deforsum est*. Est enim spiritus datum bonum, iustificando incipientes, & est melius amplius operando in proficientibus, & est optimum sublimando in Deum, & in ipsis perfectis, siue perducendo ad gloriam, pro ut ait Propheta: *Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam*. Et iste spiritus talis uenit, scilicet gratis à Deo missus, gratanter, siue ex gratia, non ex operibus debitus, non pretio emptus, nec studio acquisitus, sed pure à Deo datus & missus. Supra: *Spiritus ubi uult spirat, & uocem eius audis, sed nescis unde ueniat, aut quo uadat: Si uenerit ad me non uidebo eum: A quatuor uentis uenit spiritus, &c.* Sic ueniens arguit mundum, dans scilicet uirtutem, & constantiam per ipsum ad mundum arguendum. Vnde August. hic: *Per spiritum sanctum diffundenda erat charitas in cordibus discipulorum, quæ foras mittit timorem: quo possent impediri, ne auderent mundum arguere*. Hoc ille regulariter. Ut ait Augustinus, quod ipsi erant facturi in spiritu sancto, hoc eundem spiritum dicit esse facturum. Spiritus ergo uirtuosus, qui sic roborat ad arguendum: & sic arguentes sunt laudandi: Qui arguant laudabuntur. Et hoc iuste, quia spiritus iuste arguit de tribus, quæ hic specificantur, scilicet de peccato, quod mundus committit non credendo in Christum: & ideo merito arguendus, & ob contemptum summæ potestatis, ob iniuriam læsæ maiestatis, ob transgressionem diuinæ legis, ob abusionem creatæ uniuersitatis. Hæc enim sunt in peccato, ut patet consideranti: *Quid nequius est, quam quod cogitauit caro, & sanguis? Et hoc arguetur. Itē arguet de iustitia, quæ mundus noluit apprehendere, nec imitari: Non secundum auditum auriū arguet, sed indicabit in iustitia pauperes, & arguet in æquitate, &c.* Itē arguet de iudicio, quod mundus non timuit, nec timuit eum qui principem mundi peccantem damnauit: *Iudicabit gētes, & arguet multos*. Et in Psalmo: *Arguam & statuam contra faciem tuam*. Et alibi: *Domine ne in furore tuo arguas me*. Et de his Augusti-

Sap. 12. a

Aug. tract.
74 in Ioan.
post medium
tom. 9.
Luc. 11. d
Iac. 1. b

Psal. 142. c

Ioan. 3. a
Iob 9. a
Ezech. 37. b

Aug. tract.
95 in Ioan.
ante med.
tom. 9.
Ibid. tract.
110 in Ioan.
ante med.

Pro. 24. c

Eccl. 17. e

Isa. 11. b
Iere. 10. c
Psal. 49. d
Psal. 16. a
Aug. tract.
95 in Ioan.
prop. fin.
tom. 9.

nus:

nus: Credant homines, ne arguantur de peccato: transeant in numerum fidelium, ne arguantur de iustitia, A quam nolunt imitari, timent iudicium, ne cum principe mundi damnentur. Hæc ille. A peccato retrahat pudor ob suam ignominiam, ad iustitiam alliciat amor ob suam decentiam, ad cauendum iudicium inducat timor ob severam suam sententiam. Et in arguendo proponit Dominus contra peccatores peccatorum commissio- nes: pro minore, assumit poenitentia, & iustitia negligens: in conclusione, iudicando, infliget damnationes: Tunc enim vanitatis arguuntur præterita.

Collatio Septuagesimæ secunda.

Cum venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Cum ad sufficientiam doctrinae tria requirantur, scilicet. docentis inenarrabilis sapientia, & in docendo efficacia, & rei quæ docetur æquitas, siue iustitia: in his verbis secundum hoc tria insinuantur. Quorum primum est docentis inerrata veritas, ibi: Spiritus veritatis. Secundum est in docendo virtuosa potestas, ibi: Docebit. Tertium est rei quæ docetur æquitas, & utilitas. ibi: Omnem veritatem. Ait ergo: Spiritus veritatis, scilicet. originaliter, quia missus à veritate filio Dei, qui est veritas: supra: Ego sum veritas. Item spiritus veritatis essentialiter, quia id quod est spiritus, veritas est, siue verum est absque simulatione, & fictione: Spiritus disciplinae effugiet fictum. Veritas enim est id quod est, ait Isaac de definitionibus: siue veritas est, quæ ostendit id quod est, ait August. Item est Spiritus veritatis effectualiter, quia docet veritatem, prout dicitur hic: In hoc cognoscimus spiritum veritatis, & spiritum erroris. Supra: Dabit vobis spiritum veritatis. Et iste Spiritus veritatis docet veram eius scientiam infundendo: doctrinatio enim est actio scientis in alio, ait Sapiens. Sed filius Dei suo spiritu infundit scientiam suam: prout ait Hugo. Ille intelligentiam in corde ponit, qui intus illuminat, non qui foris sonat: Tu foris loqueris, sed intus non vngis: alij magistri adhibent ministerium, vnus vnus est qui præbet sensum. Hæc ille: Omnium artifex docuit me sapientiam. Docet, inquam, luculenter, siue perspicaciter: Inspiratio Dei dat intelligentiam: In ipsa est spiritus intelligentia. Item docet multiformiter, quia multiformem sapientiam: Multiformis sapientia Dei. Item: Vnctio docet de omnibus. Item docet salubriter, vel vtiliter: Ego Dominus docens te vtilia. Item docet efficaciter, siue potenter. Solum tetigisse docuisse est, ait Gregor. In Psalmo: Beatus homo, quem tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eum. Saluifica ergo doctrina spiritus, & artificiosa à parte modi docendi. Sed quid doceo sequitur: Omnem veritatem. Est enim veritas vita: Quo modo ambulauerim coram te in veritate: Et est veritas doctrina. Viam Dei in veritate doces. Item est veritas iustitia: Accipere personam non est bonum, vt declines à veritate iudicij. Et has omnes veritates docet Spiritus: quia non est doctor veri, nisi solus Deus, ait Augustinus, supra: Docebit vos omnia. Vel aliter secundum Anselmum: Quadruplex est veritas, scilicet enuntiationis, cogitationis, voluntatis, & actionis. Et has omnes docet Spiritus: docet enim veritatem enuntiationis: Non estis, qui loquimini, sed Spiritus, &c. Item docet veritatem rectæ cogitationis, vt: Non sumus sufficientes quid cogitare ex nobis, &c. Item docet, voluntatis veritatem, quæ tunc est vera, quando est recta, & conformis diuinæ voluntati: propter quod orat Propheta: Doce me facere voluntatem tuam. Item docet veritatem actionis, quæ tunc dicitur esse vera, quando est virtuosa: Sobrietatem, & sapientiam docet, &c. Sed quos & quales docet spiritus, sciendum quod docet rationales, & carnalium dominatores: Docet enim hominem scientiam: Quem docebit? Et sequitur: Ab lacte, um à lacte, &c. Et ideo signanter ait hic: Docebit vos.

Collatio Septuagesimæ tertia.

Mundus verò gaudebit, vos verò contristabimini: sed tristitia vestra vertetur in gaudium. In his verbis tria figurantur. Quorum primum est, mundanorum peruersa deordinabilitas, ibi: Mundus. Secundum est illecebrosa, & libidinosa voluptas, ibi: Gaudebit. Tertium est, discipulorum Christi, siue electorum poenitentia desolatiua anxietas, ibi: Tristitia vestra. Quartum est, eorum futura iubilatiua bonitas, ibi: Tristitia vestra vertetur in gaudium. Ait ergo: Mundus gaudebit, id est, amatores mundi secundum Aug. hic qui mundus est diabolo subiectus, supra: Princeps mundi. Et est priuatione veræ cognitionis excæcatus. supra: Mundus eum non cognouit. Et est Deo & electis inimicus, supra proximo: Odit vos mundus. Et infra eodem: In mundo pressuram habebitis. Item & est finaliter damnandus: Ne cum mundo damnemur. Nec mirum, quia totus in maligno positus est. Hic, inquam, mundus gaudebit gaudio libidinoso, & periculoso, & hoc ratione fatuantis suæ stultitia: Cor enim stultorum, vbi lætitia. Tales enim gaudentes sunt, sicut phrenetici, qui plangunt, & ridet, quia sensum rationis non habet, ait Greg. Et quasi idem: Rulum reputauit errorē, & gaudio dixit: Quid frustra deciperis? Item sic gaudet mundus ratione inexperientia spiritualis gaudij: Esse sub sentibus delicias computabant. Ibi Greg. Si studiosè cognoscere quærent, quam flenda essent gaudia, quæ appetunt, viderent. Et ibi bene de hoc. Et Sap. Quam parui ingustabiles sinceræ delectationis, ad corporales delectationes refugiunt. Et ponit exemplum de pueris, quibus sunt pretiosa, & delectabilia, & quæ non sunt simpliciter talia: Voluptates existimant Dei delicias. Et ideo cõparantur ab synthio, prout ait Greg. Item sic gaudet mundus ratione effrenatæ concupiscentia, & dissidentia de futuro gaudio: Exiguum est tempus vitæ nostræ: vbi quæ relinquamus signa lætitiæ, quoniam hæc est pars nostra. Et istud gaudium est breuitate punctale & cito defectiuum, & tristitia deductiuum: Gaudium hypocritæ ad instar puncti. Ibi Greg. de hoc: Gaudent ad sonitum organi. Et sequitur: In puncto ad inferna descendunt: Extrema gaudij luctus occupat: Defecit gaudium cordis nostri: Rilus vester in luctum vertetur, & gaudium in mœrorem. Sed discipuli contristabantur, & adhuc electi Dei in hac vita: Cor sapientum vbi tristitia. Et hoc vel ex consideratione priorum peccatorum, & memoracione: Anima quæ tristis est super mali malignitudine. Item tristantur electi Dei poenitentiali lamentatione, pro peccatis se ipsos affligendo. Quæ secundum Deum tristitia, poenitentiam operatur. Item tristantur præ compassione, ex abdicatione omnis mundani gaudij, prout dictum est in literæ expositione. Secundum Aug. enim pia est tristitia, & si potest dici beata miseria alienis vitis tribulari non implicari, &c. De qua tristitia exponit Greg. illud: Cor sapientum vbi tristitia. Item tristantur electi in hac vita ad aliorum correctionem, & refrenationem. Per tristitiam vultus corrigitur animus delinquentis. Et: Ventus Aquilo dissipat pluuiam, & facies tristis linguam detrahentem: Erudiens eos instruit disciplina. Ibi Greg. de quatuor plagis, siue lamentis compunctionum, quibus animus iusti afficitur, quæ sunt considerationes malorum commissorum in præterito diuinorum iudiciorum in futuro, vel malorum mundi in presenti, & dilationis bonorum gloria, vt ibi exemplificat bene: Plagæ enim in secretioribus ventris: Beati qui lugent. Et horum tristitia vertetur in gaudium. Et ita tristitia talium breuis: Modicum nunc si oporteat contristari. Itæ est facilis siue lenis ad sustinendum, quia est propter æternum gaudium: Quasi tristes, & ecce gaudentes. Et propter constantiam sustinentis virtuosum: Non contristabit iustum quidquid acciderit. Et merito ex cõsideratione gaudij, quod erit magnitudine plenum, prout subiungitur hic: vt gaudium vestrum sit plenum, scilicet spirituale: cui nihil addendum, ait August. Item erit gau-

Ecl. 11. d

Ioan. 14. b

Sap. 1 b

August. de vera relig. c. 36. to. 1. 1. Ioan. 4. b Ioan. 14. b

Sap. 7. c Iob 32. b Sap. 7. d

Eph. 3. c 1. Ioan. 2. c Isa. 48. d

Gregor. in Euang. hom. 30. post med. Psal. 93. b Isa. 38. a Mat. 22. b Prou. 18. a

Ioan. 14. d Ansel. lib. de verit. Veritas quadruplex. Mat. 10. b 2. Cor. 3. b

Psal. 142. c

Sap. 3. b

Psal. 93. b Isa. 28. b

Aug. tract 77. in Ioan. 7. prope finem & tract. 101. ante med. 10. 9. Ioan. 12. e Ioan. 1. b Ioan. 15. c 1. Cor. 11. g 1. Ioan. 5. d Ecl. 7. a Ecl. 2. a Iob 30. b Greg. Mor. lib. 20. c. 16. circa princ.

2. Pet. 2. 0 Thren. 2. c Greg. Mor. lib. 20. c. 16. ante med.

Sap. 2. d Iob 20. a

Greg. Mor. lib. 15. c. 12. Iob 21. c Ibidem. Prou. 14. b Thren. 4. a Iac. 4. c Ecl. 7. a Abac. 2. a 2. Cor. 7. f

Aug. epist. 145. ad Sebastian. e med. to 2. reg. Mor. lib. 18. c. 24. Ecl. 7. a Ecl. 7. a Pro. 25. a Iob 33. b Greg. Mor. lib. 23. c. 13.

Prou. 20. d Mat. 5. a 1. Pet. 1. a

2. Cor. 6. c Prou. 12. c

Phil. 3. a

Abn. ult. c

Mat. 25. d
Isa. 35. b
Iere. 32. a

dium eradicatè verum, quia in Deo, & de Deo, & ad Deum: Gaudete in Domino, iterum dico gaudete. Gaudium enim est diffusio animi, vt ait Cõmentator. Et ita non est verum, nisi ex Deo, quod est maius anima. Ideo Ego autem in Domino gaudebo. Item erat gaudium multitudine numerosum: Intra in gaudium Domini tui. Item erit gaudium indefectibilitate æternum: Gaudiũ & lætitiã obtinebunt: Adducam supervos omne gaudium. Quamvis ergo electi Dei habeant tristitiã in tempore, sunt tamen habituri gaudium in æternitate.

Collatio Septuagesimaquarta.

Confidite quia vici mundum. Quoniam magnifici Imperatoris, siue Regis est, milites suos imminentibus bellis confortare, & animare, & victoriã promittere: ideo Saluator, princeps regum terræ, post prænuntiationem suã passionis, & persecutionum imminentiũ discipulis, confortat eos suadens eis confidentiã, & recitans suã victoriã, & illam eis promittens. Secundum hoc verò duo hic insinuantur. Quorum primum est ad constantiã & fiduciã eorum exhortatio, ibi: *Confidite*. Secundum est, suã triumphalis victoriã recitatio ibi: *Ego vici mundum*. Ait ergo: *Confidite*, non in vobis ipsis, nec in humana virtute: Maledictus vir qui cõfidit in homine. Bernard. Is est fidelis, qui nec sibi credit, nec in se sperat. Item non est confidendũ in humana potestate: Quæ est ista fiducia, qua confidit? Et sequitur: Cõfide super baculum arundineum, &c. Item non est cõfidendum in humanæ sapientiæ sagacitate: Confidis te esse ducem cæcorum, &c. Talis enim cõfidit in sua stultitia: Expedit magis vrsæ occurrere raptis fætibus, quã stulto confidenti sibi in stultitiã sua. Itẽ non est confidendum in diuitiarũ multitudine. Item Psal. Qui confidunt in virtute sua, & in multitudine diuitiarum gloriantur. Omnium enim talium est vacua fiducia. Et de quolibet talium potest verificari illud: Sicut tela araneæ fiducia eius. Ideo: Non in carne fiduciã habetes, sed in Domino est confidendum, ratione inuincibilis suę potestatis, prout ait Propheta: Habe fiduciã in Domino. Ideo in Psal. In te confidit anima mea. Item in ipso est confidendum ratione infallibilis veritatis, ac fidelitatis, prout ait Propheta: In te cõfido, non erubescam, Non est confusio confidentibus in te. Et sic confidens est inuincibilis, & ad persecutiones faciendas aptus: Iustus quasi leo confidens. Et in Psal. Qui confidit in Domino sicut mons Sion: Confide in Domino, & mane in loco tuo. Et sic confidentes vincunt in Christo, quoniam ipse vicit mundum, principem eius eiiciendo foras, supra. Et vere vicit: victoria enim est subiectio repugnantium, ait Aug. Vnde ipse vicit triumphaliter, mundi principem eiiciendo foras: ipsum relegando, & captiuos liberando: propriè enim fuit fortis, qui intrauit domum fortis, & eripuit vasa: Apprehendit draconem: Clãgor victoriæ Regis in illo. Item ipse vicit ordinabiliter, siue æquiter non potentia solum, sed iustitia, secundum Aug. Agnus vicit illos, scil. in sua passione. Item ipse vicit æternaliter, siue perenniter: Ecce vicit leo de tribu Iuda. Item ipse vicit multipliciter tam per se, quam per suos electos: quibus dedit virtutem vincendi: Dedit nobis victoriã per Iesum Christum: omne quod natum est ex Deo, vincit mundum. Et propter hoc ait hic: *Vici mundum*, vt ipsi considerent se victuros in ipso, vt patet ex Glossis.

Actibilis delicias, siue defectibilitas, ibi: *Vt cognoscant te solum Deum*. Quartum est, huius delicias extensibilitas, siue numerositas, ibi: *Et quem misisti Iesum Christum*. Ait ergo: *Hæc est vita*. Et in hoc exclusio omnis differentiæ mortis, quia vita præsens non est vita pura, sed mixta morti, siue resperata morte, vel corruptibilitate: etenim mors viuentiũ, siue vita morientium, vt ait Aug. Et ibidem: Beatam vitã quæritis in regione mortis: non est illic. Quomodo enim beata vita, vbi nec vita est? Et idem Aug. quod hæc vita non est, nisi cursus ad mortem. Sed in regno gloriæ est vita: vt enim dicitur in libro de motu cordis, & in commento libri de causis: Vita est processio procedens ab ente quieto, & sempiterno, & primus motus. Et quia ipsa gloria procedit ab ipso Deo, & ipsa implentur animæ beatæ: Declinabo super eam quasi firmamentum pacis, & quasi voluptatis tuæ potabis eos. Et ideo illorum est vita, & ipsi sunt vere vini: Placebo Domino in regione viuorũ. Vita vestra abscondita est cum Christo. Et sequitur: Cum Christus apparuerit vita vestra. Super quod Aug. Hæc est vera vita, & ibi est verum solatium, quæ nunc est appetenda, & tum erit apprehensa, vbi implebitur: Satiabor cum apparuerit gloria tua. Et alibi: Vnam petij à te. Et hæc vita est æterna. Vt enim ait Boët. Æternitas est interminabilis vitæ possessio, tota simul & perfecta. Vnde nisi vita esset æterna, non esset beata, ait Aug. Ideo præmium plenum est vita æterna. In Psal. Hæreditas eorum in æternum erit: Ibit homo in domũ æternitatis suæ: Quæ elucidant me, vitam æternam habebunt: Quasi stellæ in perpetuas æternitates. Et hæc vita æterna est videre Deum. Beata enim vita est gaudium de veritate, ait Aug. Et ideo deliciosissima delectabilitas ratione charitatis, & delectabilitatis ipsius Dei visibilis ratione immediatæ, & plenæ visionis, ratione puritatis, & virtutis beatæ animæ videntis, ratione immutationis ipsius videntis à visibili: Videbit faciẽ eius in iubilo. Ibi Greg. bene de his. Tunc, inquit, resplendente raptim conuisione incircumscripti luminis illustratur, scil. anima beata, quo vt cumq; conspecto in gaudio cuiusdam securitatis absorbetur. Hæc ille. Et ibi multum de hoc: Inde contemplatur escam. Ibi Gregor. Sola namque eius visio erit nostræ mentis refectio. Et ibi de hoc: Tunc videbis & affues. Et: Anima eius videbit, & saturabitur. Et hæc visio implicat fruitionem summę bonitatis. Ibi vocabimus, & videbimus, & amabimus, & laudabimus, &c. Et non solũ erit hæc beata visio ad beatificationem animæ ex visione diuinitatis, sed erit visio humanitatis glorificata Iesu Christi. Propter quod ait hic: *Et quẽ misisti Iesum Christum*. Vt visio diuinitatis sit ad beatitudinem animæ contemplantis faciẽ ad faciẽ. Ista speculatio, siue visio humanitatis Christi ad beatificationem sensus exterioris, vt sic ingrediens & egrediens pascua inueniat prout dicitur apud Aug. In ipsum enim desiderat Angeli prospicere: Lucernæ enim eius, id est, ciuitatis superne, agnus erit. Multũ ergo desideranda futura gloria, quæ est vera entitate, secunda æternitate, delicia delectabilitate, multa numerositate. Et multa hic sustinenda sunt, vt de ista vita, quæ est mors vt tactũ est, transferamur ad illã vitam: propter quod dicitur: Non sunt condignæ passiones huius tẽporis ad futuram gloriam.

Collatio Septuagesimasexta.

Dedi eis sermonem tuum, & mundus eos odio habuit. Filius Dei æternus ipsa veritas, & ipse solus magister, qui ait supra: Doctrina mea non est mea. Filius Dei æternus ipsa veritas, quam dedit discipulis suis, quibus etiam ostendit mundi malignitatem, in detestando eos propter doctrinæ veritatem. Vnde tria insinuantur hic. Quorum primum est saluificæ doctrinæ sublimitas, ibi: *Sermonem tuum*. Secundum est, collationis eiusdem doctrinæ ipsis discipulis gratuititas, ibi: *Ego dedi eis*. Tertium est, maliciosa mundi peruersitas, ibi: *Et mundus eos odio habuit*. Ait ergo: *Sermonem tuum*, id est,

Aug. confess.
lib. 4. cap. 9.
10. 1.

Ibid. c. 12.

Isa. ult. d

Psal. 35. b
Psal. 114. c
Coloss. 3. b
Ibidem.
Aug. epist.
121. ad Probam. ca. 2.
post med.
10. 2.Psal. 16. d
Psal. 26. b
Boët. de consol. Philos.
lib. 5. prof. 6.
ante med.Aug. de Ciuit. Dei. lib.
10. cap. 3.
post medium
tom. 5.Psal. 36. d
Ecccl. 12. a
Ecccl. 24. eDan. 12. d
Aug. confess.
lib. 10. c. 23.
tom. 1.Iob 33. d
Greg. Mor.
lib. 24. c. 5.
ante med.Iob 39. d
Gregor. Mor.
lib. 31. c. 19.
prope fin.Isa. 60. a
Isa. 53. e
Aug. de Ciuit. Dei lib.
22. c. 30.prope fin.
Aug. de spir.
et ani. c. 9.
apud Aug.tom. 3.
1. Pet. 1. a
Apoc. 21. d
Rom. 8. d

Ioan. 7. b

CAPVT XVII.

Collatio Septuagesimaquinta.

Hæc est vita æterna, vt cognoscant te, & quem misisti Iesum Christum. In his verbis exprimentur, siue insinuantur quatuor. Quorum primum est, gloriæ veritas, siue sublimitas, ibi: *Hæc est vita*. Secundum est, inalterabilis æternitas, ibi: *Æterna*. Tertium est, indefe-

doctri

doctrinæ diuinæ veritatem. Infra eodem. *Sermo tuus veritas est.* Vnde non dedit ei sermonem mundanum, vel humanum, vel philosophicum vanum, sed sermonē diuinum, prout ait Paulus in persona Apostolorū: Sapientiam loquimur inter perfectos. Sapientia vero non sæculi huius, neque principiū, &c. Et ibidem: Neque sermo meus, neque prædicatio mea in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis. Vnde iste sermo est origine sublimis, quia diuinus: prout ait hic. Et est étitate verus, quia ipse sermo est veritas, vt ait infra. Et est potestate virtuosus: Sermo enim eius est potestate plenus. Cuius virtuositas patet multipliciter: est enim efficax ad sanandum à morbis peccatorū: Neque herba, neque malagma sanauit eos, sed omnipotens sermo tuus. Item est efficax ad purificandum à fordibus viciōrū. Supra: Mundi estis propter sermonem meum. Item efficax ad consolandum à tristitiis interioribus cordium: Consolaret vos sermonibus mei. Et: Lætificabitur sermone bono. Item est efficax ad confirmandū: Vacillantes confirmauerunt sermones tui. Vel aliter: Sermo Dei est virtuosus, & efficax ad illuminandum. Supra: Si manseritis in sermone meo, cognoscetis veritatem. Item est efficax ad inflammandum: Factus est in corde meo quasi ignis æstuans. Item efficax est ad arguendum, & conuincendum: Viuus est sermo Dei, & penetrabilior omni gladio ancipiti. Et supra: Sermo quem locutus sum, iudicabit vos. Item est efficax ad defendendum à supplicio æterno, & introducendum in regnum. Supra: Si quis sermonem meum seruauerit, mortem non videbit in æternum. Et istum sermonem dedit Christus, sicut magister verus discipulis suis. Supra. Omnia quæ audiui à patre meo nota feci vobis: Dabo vobis os, & sapientiam, &c. Quod in aure auditis, prædicate super tecta. Et ibidem: Nō estis qui loquimini, sed spiritus, &c. Iste sermo sic à Deo datus, est in ore animæ suscipiendus, & dentibus discretionis masticandus: Inuenti sunt sermones tui, & comedi illos. In commestione est comestibilis susceptio, masticatio, ad intimum transmissio, & eiusdem retentio: sic debet esse in susceptione diuini sermonis. Item est in ventre memoriæ seruandus, supra: Si manseritis in sermone meo, discipuli mei eritis. Et supra: Si quis diligit me sermonem meum seruabit. Item est operibus implendus faciendo ea, quæ præcipit, & cauendo ea, quæ dissuadet. Supra: Si sermonem meum seruauerint, & vestrum seruabunt. Item est induendus, siue assumendus in conuersatione, vt vndique se homo defendat sermone diuino: Omnis sermo Dei ignitus clypeus est: Singulos eorum armavit, non clypei, vel hastæ munitione, sed sermonibus optimis, &c. Et quamvis talis sit sermo diuinus, tamen mūdus odit discipulos propter talē sermonē, id est, doctrinā Iesu Christi, sicut & Christum odit. Supra: Me odit, sc. mundus, quia testimonium perhibeo, quod mala sunt opera eius. Noli arguere derisorem, ne oderit te. Et de isto odio, supra: Mundus vos odit.

Collatio Septuagesima septima.

EGo in eis & tu in me, vt sint cōsummati in vnum. In his verbis tria insinuantur. Quorum primum est patris, & filij indiuisibilitas, ibi, *Tu in me.* Secundum, ipsius filij cum discipulis dignatiua vnitas, ibi: *Ego in eis.* Tertium, per hoc discipulorum, siue membrorū Iesu Christi indiuisa vnanimitas, ibi: *Vt sint consummati in vnum.* Ait ergo: *Tu*, scilicet pater. *In me*, quia sumus vnum, supra: In principio erat verbum. Et supra: Pater in me manens, facit opera. Et sic loquitur filius de se in quantum verbum æternum, & vnigenitum in sinu patris. Et quia verbum factum est caro, supra. Et ita vitis, supra: vt in ipso esset vitis humana natura, ait ibidem August. Idē ait hic, quod ipse erat in eis, id est, in discipulis dupliciter ait August. Et sicut Deus in templo suo: Templū Dei sanctum est, quod estis vos. Et sicut caput idem cum membris: ipse enim factus homo, nos vero corpus eius, ait August. Deus enim charitas est Et qui manet in ea, in Deo manet, & Deus in eo. Supra:

A Manete in me, & ego in vobis. Et ibi de hoc. Vnde discipuli Dei debent prouidere corda sua, quæ sunt templa Dei, vt sint charitate lata, & sint stabilitate firma, & sint puritate munda, vt filius inhabitet. Vnde Augustinus loquens ad Deum ait. Angusta est domus animæ meæ, dilatetur abs teruinososa est, refice eam: habet, quæ offendunt oculos tuos, sed tibi clamabo: Ab occultis mei munda me. Ego sto ad ostium, & pulso, si quis aperuerit mihi intrabo ad illum. Quando autem Christus sic est in eiectis, tunc sunt consummati in vnū per ipsum filium Dei connectentem, & vnientem. Et de hoc bene Augustinus. Et post vbi ait: quia caput, & corpus, vnus est Christus. Idē ait. vnum sumus in suo genere, hoc est in eiusdem naturæ consubstantiali paritate, vult esse suos vnum, sed in ipso: quia in seipsis non possent dissociari ab inuicem per diuersas voluptates, & cupiditates, & immunditias peccatorum. vnde mundantur per mediatorem, vt sint in illo vnum: non tantum per eandem naturam, qua homines ex hominibus mortalibus æquales angelis fiūt: sed per eandem charitatem, in eandem beatitudinem conspirantes concordissima voluntate in vnum spiritum quodammodo igne charitatis conflam. Hæc ille. Et ibi bene de hoc, & multum: In vno Spiritu omnes, &c. Et Multi vnum corpus in Christo: Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna, &c. Et hæc vnitas est electis Dei in remedium, & in tactuum adiutorium, & fomentum. De quibus omnibus: Melius est duos esse, quā vnum. Et sequitur: Si vnus ceciderit, ab altero fulciatur. Et sic de aliis, quæ ibi enumerat. Itē prædicta charitatiua vnitas est ad multiplicationem multimodi auxiliij, consilij, inuamenti, & solatiij, prout ait Chryostomus bene. Vult, inquit, vt sint vnum: nihil enim confortantia, neque vnanimitatis pars est. Vnus enim multiplex est. Si vnanimis fuerint duo, vel decem: non adhuc vnus est, qui vnus est, sed decies multiplicatus vnusquisque eorum fit, & inuenies in decem vnum, & in vno decem. Et sequitur: Vnusquisque eorum scilicet, decem, si sunt vnum, habent viginti oculos, & viginti manus, & viginti pedes, non enim suis oculis videt, sed aliorum. Et si inimicum habuerint, qui vni inimicatur, & decem. Inde ergo amoris superabundantiā, qualiter inexpugnabilem facit vnum & multiplicem, & quod natura non potest, amor potest. Hæc ille. Et ibi multum & bene de hoc: Omnes in vnum corpus baptizati sumus. Et sequitur: Si gloriatur vnum membrum, congaudent &c. Et de ista charitate sic coniungente in vnum & viuificante August. bene, vbi ait quod Spiritus fuit datus discipulis congregatis in vnum. Et sequitur: Accipimus & nos Spiritum sanctum si amamus Ecclesiam, si charitate compaginamur. Et post. Liur separatur, vnitas iungit: si amas vnitate, tibi habet quisquis in illa aliquid habet. Et ibi bene de hoc: Charitatem fraternitatis inuicem diligentes: Ipsa enim est vinculum perfectionis. Et de ista vnitate consummata August. Vnius corporis membra sumus, vnum habemus caput, vna perfundimur gratia, vna carne viuamus, vna incedamus via, eadem habitemus domo. Et sequitur: Tam in spiritu quā in corpore Domini vnū sumus, ne nihil simus, si ab vno excidimus: Si charitatem non habuerit, nihil sum. Idē ait Propheta: Ecce quā bonum, & quā iucundum habitare fratres in vnum.

Collatio Septuagesima octaua.

Pater, quos dedisti mihi, volo vt vbi ego sum, & illi sine me cū, videant claritatem meam. In his verbis patet Saluatoris immensa charitas erga discipulos, & diligentia sedulitas circa illos, & vrbana curialitas. Et insinuatur tria. Quorum primū est, paterna pietas in gratuita vocatione discipulorum, ibi: *Quos dedisti mihi.* Secundum est gloria eiusdem postulatio, siue acceptabilitas à filio, ibi: *Volo vt vbi ego sum, & illi sint.* Tertium est, gaudiosa iucunditas, siue finalis bonitas, ibi: *Vt videant claritatem meam.* Ait ergo: *Quos dedisti mihi.* Patrem dare est ad

1. Cor. 2. b
Ibidem. a
Eccli. 8. a
Sap. 16. c
Ioan. 15. a
Iob. 16. d
Prou. 15. a
Iob. 4. c
Ioan. 8. a
Iere. 20. a
Hebr. 4. d
Ioan. 12. g
Ioan. 8. g
Ioan. 15. a
Luc. 21. d
Iere. 15. f
Ioan. 8. b
Ioan. 14. e
Ioan. 15. c
Prou. 30. a
Mat. 15. c
Ioan. 7. a
Prou. 9. d
Ioan. 15. a
Ioan. 1. a
Ioan. 10. a
Ioan. 1. b
Ioan. 15. a
Aug. tract. 80. in Ioan. prop. fin. tom. 9.
1. Cor. 3. c
1. Ioan. 4. d

Ioan. 15. c
Aug. confess. lib. 1. cap. 5. tom. 1.
Psal. 138. c
Apoc. 3. c
Agust. de Trinit. lib. 4. cap. 9. tom. 3.
1. Cor. 12. c
Rom. 12. d
Act. 4. a
Eccli. 4. c
Ibidem.
Chryf. hom. 77. in Ioan. post. medium tom. 3.
Ibidem.
1. Cor. 12. a
Act. 2. d
Rom. 12. c
Coloss. 3. f
1. Cor. 13. d
Psal. 138. a

Rom. 8 f
Ioan. 6. b
Ibidem.

Rom 9 g

Ioan. 12. e.

August. de
Trin. lib. 14.
c. 12 tom. 3.
3. Reg. 10. b

Apoc. 3. a
1. Thef. 4. c
Tob. 10. d
Prou. 8. d
Sap. 8. f

Aug. epist. 3.
ad Volusian.
ante med.
tom. 2.
Iob 33. d
Greg. Mor.
lib. 24. c. 5.
ante med.
Isa. 34. a
Isa. 60. c
Isa. ult. g
Aug. de Ci-
uit. Dei, lib.
22. cap. 30.
ante med.
tom. 5.

Isid. etym.
lib. 13. c. 12.
Greg. Mor.
lib. 7. c. 10.
circa med.
Psal. 109. b
Iob 6. d

Psal. 17. a

Thre. 2. f
Psal. 35. b

vitam predestinare, & gratuito iustificare, & conseruando magnificare: Quos predestinauit, hos & vocauit, & c. Et de hac datione, supra: Omne quod dat mihi pater, ad me veniet. Et post: Nemo potest venire ad me, nisi pater traxerit eum. Et de hoc. Et hæc summa bonitas Dei, & pietas, cum omnes sint digni æterna damnatione: aliquos tamen sic predestinare, & gratuito iustificare, secundum Augustinum: Miserebor, cui misereor, & misericordiam præstabo, & c. Pro talibus sic datis à patre, & iustificatis rogat filius, vt sint secum in gloria. Et in hoc patet ipsius filij dignatiua curialitas seruis suis: vult enim, vt sint cū eoin gloria, & cum eo æternaliter. Et in hoc honorū affluentia, & affluentium indeficientia, & fruuentium honorificentia, & honorificatorum plena lætitia. Supra: Qui mihi ministrat, me sequatur, & vbi ego sum, illic & minister meus erit. Ibi de hoc. Sicut enim miseria hominis est non esse cum illo, pro vt ait August. Magna miseria hominis est non esse cum illo, sine quo non potest esse. Ita plena beatitudo est esse cum eo, in figura: Beati serui tui, qui stant coram te semper: Ambulabunt mecum in albis. Et sic semper cum Domino erimus. Nec mirum si in hoc sit plena beatitudo, quia cum illo habentur omnia in figura: Omnia simul in te vno habentes, non debuimus te dimittere: Mecum sunt diuitiæ, & gloria. Et: Venerunt mihi omnia pariter cum illa. Vnde & huius gloriæ magnitudo subditur in hoc, quod sequitur: *Vt videant claritatem meam.* De qua visione supra eodē: Hæc est vita æterna, vt cognoscant te, & quem misisti IESVM CHRISTVM. Visus enim plures differentias rerum ostendit, ait Sapiens de sensu, & sensato. Itē visus est sensus excellentior, & intellectui vicinior, secundum August. Et simul comprehendit res, quod videre sit totum simul. Si enim ita est de sensu visus in corpore, multo magis de intellectu glorificato, & ita notatur intimitas gloriæ: Videbit faciem eius in iubilo. Ibi Greg. bene de hoc: Vbi ait, quod iubilus dicitur, quando ineffabile gaudium mente concipitur, vt nec abscondi possit, nec sermonibus aperiri: Oculi tui videbunt Hierusalem habitationem opulentam. Et: Videbis, & afflues: Videbitis, & gaudebit cor vestrum. Ipse erit finis desideriorum nostrorum, qui sine fine videbitur, & sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur, & c. Incogitabilis ergo gloria erit, videre gloriā Dei.

CAPVT XIX.

Collatio Septuagesimanona.

Egressus est trans torrentem Cedron, vbi erat hortus in quem introiuit. In his verbis figuratur passionis filij Dei acerbitas, siue gratuitas, & eiusdem fructuositas, tria. Quorum primum est passionis numerositas, & intimitas, ibi: *Torrentem.* Secundò, figuratur filij Dei in passione victoriositas, ibi: *Egressus est.* Tertium est, ipsius passionis fructuositas, ibi: *Introiuit in hortum.* Ait ergo: *Torrentem Cedron.* Torrens enim est aqua veniens cum impetu, vt ait Isidorus: Ex aquis enim pluuiialibus colligitur secundum Gregorium, & priorem aquam superueniens præcipitat, vt ait Seneca. Et signat numerositatem passionis Iesu Christi, & intimitatem, & diurnitatem, siue passionum successionem, in Psalmo: De torrente in via bibet: Fratres mei præterierunt me, sicut torrens, qui raptim transit in conuallibus. Vt per fratres possint intelligi passionem assumptam à filio Dei, vel Iudæi inferentes passionem, & præcurentes ad illam inferendam. Vnde torrens dicitur multipliciter: Est enim torrens affligentis passionis, de quo dictum est, & est torrens fluentis iniquitatis, in Psalmo: Torrentes iniquitatis conturbauerunt me. Et est torrens numerosæ contritionis. Deduc quasi torrentem lacrymas. Et est torrens gloriæ affluentis, in Psalmo: Torrente volupta-

us tua potabis eos. Istum torrentē egressus ipsam mortem vincens, victurus in æternum: Et tū enim crucifixus est ex infirmitate, vixit tamen ex virtute: Quem Deus suscitauit solutus doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat eum ab illo detineri. Et de hoc in figura bene, ait Timotheus: Si Iudas, & exercitus eius appropinquauerit ad torrentem, & tranierit ad nos prior non poterimus sustinere impetum eius. Iudas fuit figura Christi, cuius exercitus fuit, figura martyrum Christum sequentium, qui transiit torrentem passionis modo dicto. Timotheus vero figura diaboli, qui non potuit resistere Christo, sic torrentem egredienti. Similiter dicitur: Transfretauit torrentem primus, & viderunt eum viri, & transfretauerunt post eum, & c. Sic Christus egrediens introiuit in hortum, per quem signatur hortus paradisi secundum Glossam. Per passionem peruenitur ad delicias paradisi. Vnde ait Saluator petenti matri filij gloriæ honorem: Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Super quod Gregorius: Per calicem peruenitur ad maiestatem: Oportuit enim Christum pati, & ita intrare in gloriā suam. Vnde est hortus gloriæ, cuius iste hortus fuit figura, ait Glossa hic, in quem intratur per passionem, vt dictum est, de quo horto possit verificari illud: Sicut hortus semen suum germinat, sic Dominus germinabit iustitiā & laudem coram vniuersis gentibus, Vel per hortum signatur Ecclesia fructificans per passionē Iesu Christi, qui eam rigauit sanguine suo: Rigabo hortum plantationum mearum: Hortus conclusus, fons signatus. Vel per hortum signatur anima fructifera, quæ profert fructum suum ex fide, & imitatione passionis Iesu Christi, & mortificatione cum eo. Supra: Nisi granum frumenti mortuum fuerit, ipsum solum manet: Erit anima eorum quasi hortus irriguus. Et idem: Nullus enim fructus in anima, nec in Ecclesia per fidem & imitationem Iesu Christi, qua irrigantur. Et idē vt fructificent oportet cum Christo torrentem passionis egredi: Adducam eos per torrentes aquarum in via recta, & c.

Collatio Octogesima.

Stabant serui ad prunas, & calefaciebant se, quia frigus erat, & Petrus cum eis, & c. Ista verba exponit Gregorius, vbi ait: A qualitate aeris res subsequens demonstratur: hinc est, quod negatur Petro præmittitur, quia frigus erat, & stans ad prunas calefaciebat se iam namque meritis à charitatis calore torpuerat, & ad amorem præsentis vitæ, quasi ad persecutorum prunas infirmitate æstuante recalabat. Hęc ille. Et secundum hoc, duo in his verbis figurantur. Primo, peccantium, & etiam peccati contaminatiua qualitas, ibi: *Stabant ad prunas, quia frigus erat.* Secundo, concupiscentiæ ardens appetibilitas, ibi: *Calefaciebant se.* Ait ergo: *Frigus erat.* Per quod culpa signatur: Quibus non est operimentum in frigore, Gregorius: Operimentum ad iustitiam, frigus ad culpam pertinet: & hoc conuenienter. Frigus causatur ex recessu à principio fontano caloris, vel ex interpositione molis inter ipsum principium caloris, & ipsum calefactibile. Vel ex charitate, & irretentibilitate caloris, vt patet de medio in tristitia aeris, quod est frigidum, quia non est retentiuum caloris solaris. Vel ex elongatione ab eo, ad quod calor solaris recipitur. Vt enim patet à Sapientia: Aer propinquus terræ est calidus ob calefactionem terræ à calore solis. Medium vero interstitium aeris est frigidum, tum quia non retinet calorem solis, tum quia elongatur à terra calefacta. Item frigus est priuatio magis, ait Sapiens. Item frigus desiccatur, indurat, & constringit, vt patet à Sapiente. Et ita mortificatur, & vrit, vt patet ab eodem, libro quarto. Item torpere facit, Vnde & dicitur frigus pigrum, quia homines pigros facit ait Aug. Talis est culpa, siue nequitia spiritualiter à Deo, qui est ignis consumens, vel

elongare

2. En. 13. b

Act. 2. d

1. Mac. 5. c

1. Mac. 16. a

Mat. 20. c

Gregor. in
Euang. hom.
ante med.
Luc. ult. d
Hortus.
Isa. 61. d

Ecl. 24. d
Cant. 4. a

Ioan. 12. d
Isa. 58. d
Iere. 31. b

Iere. 31. b

Greg. Mor.
lib. 2. cap. 2.
ante med.

Iob 24. a
Greg. Mor.
lib. 16. c. 22.
circa med.

Aristo. me-
thor. lib. 4.
cap. 7. ante
medium.

Dent. 4. d
Iere. 6. b
Iob 28. c
Greg. Mor. lib. 29. c. 11.
ante med.
Prou. 27. 6

Mat. 24. a

Iob 18. a
Greg. Mor. lib. 14. c. 4.
ante med.
Isa 9. c
Prou. 6. d
Ibidem.
Iob 41. b
Greg. Mor. lib. 33. c. 28.

Ecl. 28. b

Iob 41. g
Greg. Moral. lib. 34. c. 17.
Rom. 6. d

Chryf. hom. 82. in Ioan. post medium 10. 3.

Ecl. 10. b
Agga. 2. c
Mar. 12. b

Matt. 4. b
Sap. 10. b

Pfal. 102. d
Dan. 2. e
Dan. 7. e

Sap. 5. c

Pfal. 144. b

Pfal. 44. b

Luc. 22. d

Pfal. 144. b

Aug. tract. 114. in Ioan. ante med. tom. 9.
Ioan. 3. a

Mat. 6. d
Rom. 14. c
I. Cor. 4. d
Ioan. 12. d

elongare facit: Elongat & à sanctis eius, quæ eius amore inflammantur, nec eius amorem retinent. Item indurat, & consumit, & torpescere facit. Et ideo conuenienter signatur per frigus: Sicut frigidam fecit cisterna aqua sic frigidam fecit malitiam suam: Nunquid ingressus est thesauros niuis? Ibi Greg. In frigore niuis, & in duritia grandinis vita pratorum signatur, quæ torpore frigeſcit, & per malitiæ duritiam percutit: Tecta perstillantia in die frigoris, & litigiosa mulier comparantur. Per tecta perstillantia, signantur animæ haurientes vanas concupiscentias: Refrigeret charitas multorum Infrigidati isto frigore ad ignem extrinsecum concupiscentiæ se calefaciunt, qui est ignis obscurus: & ideo per prunas signatur: Non splendebat flamma ignis eius. Ibi Greg. Omnis impius habet flammam ignis proprii: Succensa enim quasi ignis impietas: Nunquid abscondere potest homo ignem in sinu suo? Et sequitur: Aut ambulare super prunas, vt non comburantur plantæ eius? Has prunas, id est, concupiscentias, sufflat diabolus: Halitus eius prunas ardere facit. Halitus diaboli signat eius tentationem, vt patet ibi à Gregorio. Peccantes ergo, & amantes terrena sunt frigidi priuatione diuini amoris, & ideo inflammant se ardore cupiditatis. Secundum enim ligna syluæ ignis inardescit. Per ligna syluæ signantur ipsa concupiscentia: per ignem, ardor cupiditatis, qui non extinguitur, sed augetur appositione concupiscentium.

Collatio Octogesimaprimum.

Regnum meum non est de hoc mundo. In his verbis duo signantur. Quorum primum est, filij Dei extenta potestas, ibi: *Regnum meum*, Secundum est, regni quod est in sua potestate nobilitas, siue sublimitas, ibi: *Non est de hoc mundo*. Ait ergo: *Regnum meum*, ad differentiam aliorum regnorum: est enim regnum satanicum, in quo regnat diabolus. Vbi enim regnat peccatum, ibi & diabolus: Ipse enim est Rex super omnes filios superbiæ. Ibi Greg. de hoc regno: Propter quod ait Apostolus: Non regnet peccatum in vestro mortali corpore. Item est regnum mundanum, quod est infimum ordine, quia de hoc mundo quod est modicum in quantitate, & est imbecille potestate. Vnde Chrysoſt. hic exponens illud: *Si regnum meum esset de hoc mundo, ministri mei decertarent*. In hoc enim ostendit regni nostri imbecillitatem, quod in ministris habet fortitudinem. Item est breue durabilitate: Omnis potentatus breuis vita. Et de hoc regno: Subuertam regnum eis: Omne regnum in se diuifum desolabitur. Et est regnum diuinum, quod est sublime maiestate, quia regnum cælorum: Appropinquabit regnum cælorum. Et Sapientia: Ostendit illi regnum Dei. Item est regnum amplum latitudine. In Pf. Regnum ipsius omnibus dominabitur. Et est regnum firmum potestate, & perpetuum æternitate: Suscitabit Dominus cæli regnum quod non dissipabitur. Et: Regnum eius quod non corrumpetur. Item est regnum magnificum decore: Accipient regnum decoris. Item est regnum iucundum delectabilitate. In Pfal. Gloriam regni tui dicent. Et alibi: In regno ipsius omnes dicent gloriam. Item est regnum ordinatum regimine. In Pfal. Virga directionis virga regni tui. Vt enim ait August. Ciuitas cælestis est, cuius Rex est veritas, cuius lex charitas, cuius modus æternitas: Ego disponam vobis regnum. Magnificum ergo istud regnum. Vnde in Pfal. Gloriam magnificentia regni tui dicent. Et istud regnum non est de hoc mundo, scilicet originaliter. Vt enim ait Aug. Non ait: *Regnum meum non est in hoc mundo*: sed ait: *Non est de hoc mundo*: Credentes enim sunt regnum eius, qui non sunt de hoc mundo, Ipse enim de cælo venit, supra: Qui de cælo venit super omnes est. Et ibi est regnum eius, & ideo istud regnum est appetendum & quærendum: Primum quærite regnum Dei. Ad quod regnum est via per iustitiam. Non est regnum Dei eiſca & potus, sed iustitia & pax. Et: Non in sermone est verbum Dei, sed in virtute, &c. Et vt sit Rex in

hoc regno, filius Dei natus est. Et de hoc, scilicet qualis Rex est ipse, habitum est supra.

Collatio Octogesimasecunda.

Ad hoc veni in mundum, vt testimonium perhibeam veritati. In his verbis duo insinuantur, quorum primum est dignatiua filij Dei incarnatio, ibi: *Veni in mundum*. Secundum est, ipsius incarnati perfecta operatio, ibi: *Vt testimonium perhibeam veritati*. Ait ergo: *Veni in mundum*, quod non fuit aliud nisi naturam humanam assumere, & verum hominem fieri, supra: In propria venit Et de isto aduentu ibi. Vt enim ait Bernard. Triplex est aduentus filij Dei: vnus in carnem. In Psal. Excita potentiam tuam & veni. Alius in mentem supra: Ad eum veniemus. Tertius in iudicium: Quemadmodum vidistis eum euntem in cælum, sic veniet. In primo venit in carne & infirmitate. In secundo venit in spiritu & veritate. Tertio, veniet in gloria & maiestate Et ibi bene de hoc Bernard. Et sic veniens venit vt verus Saluator ad mundum saluandū. supra: Non misit Deus filium suum vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per eum. Et: Non veni, vt iudicem mundum, sed vt saluificem. Itē venit in mundum vt verus magister & doctor ad illuminandum. supra: Ego lux veni in mundum. Item venit in mundum vt verus dominator, ad vincendum mundum. supra: Ecce Rex tuus venit tibi. Et: Confidite, quia vici mundum. Vt enim ait Aug. hic. Superbum mundum non atrocitate pugnandi, sed patiendi humilitate vincebat. Item venit velut iudex siue iudicator ad mundum discernendum, testimonium perhibendo veritati, & damnando falsitatem. supra: In iudicium veni in mundum, vt non videntes videant. Et supra: Me odit mundus, quia testimonium perhibeo de illo. Perhibuit ergo testimonium veritati, tam sibi ipsi, qui est veritas, tam doctrinae eius, tam vitæ sanctorum, qui viuunt in veritate. supra: Si testimonium perhibeo de me, testimonium meum verum est, &c. Et ideo qui est ex veritate, scilicet secundum gratiam & fidem, audit vocem eius. supra: Qui ex Deo est, verba Dei audit. Et ibi de hoc: Erigit mihi aurem, vt audiam eum quasi magistrum, &cetera.

CAPVT XIX.

Collatio Octogesimatertia.

Crucifigite eum vos, non inuenio in eo causam. In his verbis duo insinuantur. Primum generis ipsius mortis, quam sustinuit Deus, designatio, ibi: *Crucifigite*. Secundum est innocentia ipsius professio siue ostensio, ibi: *Ego non inuenio in eo causam*. Ait ergo: *Crucifigite*. Hoc enim genere mortis Christus est mortuus propter multas congruitates. Primo propter eorum respondentiam ipsius mortis ad peccatum primi hominis, quod deleuit. Vnde Damascenus, quod per lignum mors, & oportebat per lignum vitam dari: Benedictum lignum per quod sit iustitia. Item hoc decuit ob triumphalis victoriae de principibus huius aeris euidentem ostensionem, Vnde Chrysoſt. *Bainans crucem, &c.* Trophæum, inquit, scilicet portans crucem aduersus mortis tyrannidem exiuit. Et sicut victores, ita & ipse in humerum portauit victoriae notam, id est signum. supra: Sicut exaltauit Moyses serpentem in deserto. Ibi de hoc. Vnde Chrysoſt. ibi: Sicut aliquis athleta nobilis cum in sublimem rebellem leuans & rescindens, clariores facit victoriam: ita & Christus orbe terrarum vniuerso vidente appositus virtutes submitti scilicet voluit. Hæc ille: Palam triumphans in semetipso. Item istud genus mortis sustinuit Christus ob voluntariam durioris mortis perpeſſionem, exemplique sustinendi diras mortes martyribus exhibitionem. Vt enim ait Augustinus: Supplicium crucis ideo durius erat, quia diutius cruciabat: crucifixi enim longa morte necabantur, & ideo frangere crura Christi nol-

Ioan. 1. a
Bern. 3. ser. de aduent. Dom. ante med.
Pfal. 89. b
Ioan. 14. a
Act. 1. b

Ioan. 3. c

Ioan. 12. d

Ioan. 8. b

Ioan. 12. a
Ioan. 16. a
Aug. tract. 116. in Ioan. non longè à princ. to. 9.
Ioan. 9. c
Ioan. 7. d

Ioan. 8. b

Ibidem. b
Isa. 50. d

Damascen. orth. fid. lib. 4. c. 12. post medium.
Sap. 14. a
Chryf. hom. 84. in Ioan. non longè à princ. to. 9.
Ioan. 3. c

Chryf. hom. 84. in Ioan. post med. tom. 3.

Col. 2. c

Aug. tract. 31. in Ioan. circa med. tom. 9.

bant.

Ibid. tract.
36. ante
med.

Phil. 2. a
Aug. tract.
18. in Ioan.
post med.
tom. 9.

Damas. or-
thod. fid. lib.
4. cap. 12.

Isa. 65. a
Prou. 1. c
Ioan. 3. e

Ber. in ser.
de pass. ser.
4. hebdom.
pœnosa.
Ber. ser. 43.
in Cant. cir-
ca med.

Cant. 1. a
Isa. 53. a

Ibidem. c

Ioan. 1. e

1. Pet. 2. c

Ioan. 1. c

Chryf. hom.
84. in Ioan.
ante med.
tom. 3.

Aug. tract.
117. in Ioan.
post medium
tom. 9.

August. de
Ciu. Dei,
lib. 17. c. 18.
post medium,
& lib. 22. c.
22. post
med.
tom. 5.
Isa. 51. a
Eccl. 38. c
Ioan. 4. a

bant. Et: Illa morte nihil peius fuit inter genera mor-
tium: mors protendebatur, ne dolor citius finiretur. Et
sequitur. Nihil erat tunc in carne intolerabilius, sc. mor-
te crucis. Vnde quia inobediētia Adæ fuit arrogantissi-
ma. Ideo Christus voluit mori opprobriofissima morte:
Factus obediens vsque ad mortem, mortem autem cru-
cis. Vnde Aug. ignominiosissimum genus mortis cru-
cem putabant: Crucifixus est. Item sic mori decrenit ad
manifestationem saluationis totius mundi per eum. Vt
enim ait Aug. Partes crucis ad quatuor partes mundi
extenduntur. Et Damascenus: Quemadmodum qua-
tuor extremitates crucis per medium centrum tenen-
tur, constringuntur, ita per virtutem Dei & latitudo,
& profundum, & longitudo, & altitudo omnis creaturæ
continentur. Cruce cælum apertum est, mundus repa-
ratus est, à dextris infernus, id est lymbus spoliatus, à
sinistris diabolus victus inferius, &c. Et in huius figura
Christus expansis mortuus manibus est. Expansi manus
meas, &c. Et: Extendi manum meam. Ipse enim in cru-
ce mortuus mundum traxit ad seipsum: Cum exaltatus
fuerit à terra, scilicet in cruce: Omnia traham ad meipsum,
&c. De laude verò crucis huius Chrysof. de contume-
liis & opprobriis aggrauantibus pœnam crucis. Ber-
nardus multum. Et Bernardus super illud: Fasciculus
myrrhæ dilectus meus mihi. Per Fasciculum myrrhæ,
aggregatio passionum Christi, scilicet infantilium necessi-
tatum, & laborum, & vigiliarum, conuictorum, sputo-
rum, colaphorum & clauorum. Et sic de aliis quæ ibi
enumerat. Et idem: Intuere pannis sordidum, plagis, li-
uidum, illitum sputis, pallidum morte, &c. Desiderabi-
mus eum despectum & nouissimum virorum, virum
dolorum. Et hæc omnia sustinuit purus & immunis à
peccato. Vnde ait Pilatus hic: *Nullam in eo causam in-
uenio: Qui peccatum non fecit.* Ipse enim fuit agnus,
qui tollit peccata mundi, supra. Et tamen sustinuit
crucem, satisfaciens pro peccatis nostris: *Qui pecca-
tum non fecit.* Et sequitur: *Qui portauit peccata no-
stra in corpore suo super lignum.* Vnde & propter in-
nocentiam per agnum signatur. Supra: *Ecce agnus
Dei.* Et ibi de hoc.

Collatio Octogesimaquarta.

ERat autem scriptum *Iesus Nazarenus Rex Iudaorum,*
Hebraicè, Græcè, & Latine. Vt enim ait Chryf. hic.
Ostendens sc. Pilatus, quoniam proprio Regi insurrexe-
runt, sicut in trophæo aliquo, ita literas imposuit cla-
ram emittentes vocem, & victoriam ostendentes, &
regnum præconis annuntiantes. Hæc ille. Et per inef-
fabilem vim diuinæ operationis in cordibus ignoran-
tium. Pilatus hæc scripsit, secundum Aug. Et secundum
hoc tria in his verbis figurantur. Quorum primum est,
maiestatiua potestas filij Dei, ibi: *Iesus Nazarenus Rex
Iudaorum.* Secundum, eiusdem potestatis indelebilis &
indefectibilis durabilitas, ibi: *Scripsit.* Tertium, eiusdem
vniuersis publica manifestabilitas, ibi: *Hebraicè, Græcè,
& Latine.* Ait ergo: *Iesus Nazarenus Rex Iudaorum.* Et
exprimitur eius potestas in tribus: in magnitudine po-
testatis, & bonitatis, ibi: *Iesus,* in puritate sanctitatis, &
decore venustatis, ibi: *Nazarenus,* in sublimitate digni-
tatis, ibi: *Rex Iudaorum.* Erat enim genus humanum
morbo peccati languidum, immo mortuum. Ideoque
venit in mundum Iesus, sc. Saluator. Item erat fœdum,
& sordidum, & ideo venit Nazarenus, id est, floridus.
Item erat sub mundi principe captiuum, & ideo venit
Rex Iudaorum, ad liberandum: Ait ergo: *Iesus,* qui in-
terpretatur Saluator, ait Aug. Ipse enim venit Saluator
saluans, afferens antidota gratiarum ad saluandum om-
nes Spiritus Domini super me. Et sequitur: *Vt mede-
rer contritis corde, &c.* Vnguentarius faciet pigmen-
tum, suauitatis. Supra. Hic est Saluator mundi. Ibi de
hoc. Ipse enim est Saluator liberalis, qui saluat gratan-
ter ab hoc pretij inquisitione: Et Saluator desiderabilis,
qui saluat suauiter sine doloris inflictione. Item est Sal-

Auator artificialis, & sapiens, qui saluat sine fictionis si-
mulatione. Et est Saluator virtuosus, qui saluat sine sa-
lutis defectione: Ecce Saluator meus. Et: Absq; me non
est Saluator Et: Aperiatur terra, & germinet Saluato-
rem: Iustus, & Saluator. Et: Saluatorem expectamus Tali
Saluatori indigebat genus humanum languidum &
mortuum. Et iste fuit Nazarenus, quod interpretatur
floridus. In flore enim sunt tria, spes, & species, & odor.
Flore enim fructus promittitur, per speciem fulget, per
odorem demulcet, ait Hugo. Flos enim est de subtili
materia: vnde in flore est synceritas veritatis, venustas
decoris, & fragrantia odoris, & prænuntiatio fructus
consequentis, qualia fuerunt in Christo: Flores mei fru-
ctus honoris & honestatis. Ipse enim fuit floridus flore
olivæ per suauitatem misericordiæ, floribus rosæ per
virtutem patientiæ, floribus lilij per candorem mundi-
tiæ, floribus vineæ per odorem famæ. De ipso enim in
figura: Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni. Quod
exponit Greg. dicto modo. Ipse enim flos campi. Flos de
radice eius ascendet. In Psal. Super ipsum effloret san-
ctificatio mea. Et non solum hoc, sed ipse Rex Iudæo-
rum, id est, omnium credentium, sicut exponit August.
Non qui in manifesto Iudæus est, &c. In hoc enim ipse
est natus, supra proximo. Et supra: Ecce Rex tuus venit
tibi. Et ibi de Rege, & de Regis proprietatibus: Et hæc
omnia fuerunt scripta diuina operatione per Pilatum,
vt dictum est ab Aug. Et in hoc indelebilis durabilitas
sue potestatis, & dignitatis regnum: Regnum illius re-
gnum omnium sæculorum, ait Propheta: Habet scriptum
in femore suo Rex regum, & Dominus dominantium
Et hæc scripta sunt Hebraicè Græcè, & Latine ad con-
figurandum quod ipse erat auctor omnis sanctitatis, &
munditiæ, quæ vigeat apud Hebræos, quibus data est
lex diuina. Item quod erat auctor omnis veritatis & sa-
pientiæ, quæ vigeat apud Græcos. Item in figura, quod
erat auctor omnis virtutis & potestatis, quæ vigeat apud
Latinos: Ipse enim est nobis factus sapientia, iustitia, &
redemptio, & sanctificatio. Et hoc, vt in nomine eius
omne genu flectatur, & omnis lingua confiteatur.

Collatio Octogesimaquinta.

Consummatum est. Verbum propositum apparet
quantitate paruum, continentia modicum, exteriori
superficie planum, interiori intelligentia paruum: &
tamen est quantitate virtutis magnum, amplitudine
myteriorum immensum, altitudine profundum, appre-
hensione intelligentiæ inuestigabile, & ad plenum in-
uestigatum. Neq; mirum si sit tale, quia propositum à
verbo consummato, & abbreviato: Verbum abbrevi-
atum, & cætera. Et rectè ait: *Consummatum est.* Con-
summationem enim est idem, quod ad finem ducere, ait Pa-
pias: Omnis consummationis vidi finem, ait Pro-
pheta, id est, perfectè, & verè in saluifica immolatione
filij Dei sunt consummatio gestorum patriarchalium,
hostiarum legalium, martyriorum prophetarum, & my-
steriorum scripturarum. Prædictis enim, scilicet factis
patriarchalibus, vt in occisione Abel, in ligatione Isaac,
in venditione Ioseph fuit hostia, quam obtulit Chri-
stus in passione figurata. Similiter in hostiis legalibus,
sicut in immolatione agni. Et consequenter in aliis im-
molationibus. Similiter dictis prophetalibus ista salui-
fica hostia prænuntiabatur: Dabo clauem David super
humerum. Similiter mysteriis scripturarum præsi-
gnabatur. Supra: Scrutamini scripturas. Merito fuit
consummatio omnium talium figurarum in veritate
immolationis Iesu Christi: Ecce dies veniunt dicit Do-
minus, & consummabo super domum Israël. Et: Et con-
summabuntur omnia quæ scripta sunt de filio homi-
nis. Item in hac saluifica passione fuit consummatio
omnis passionis: eo quod sua passio maior omni pas-
sione, tum ratione diuturnitatis, quia in laboribus
à iuuentute, tum quia supplicium crucis, ided dur-
ius erat, quia diutius cruciabat, vt ait Augustinus.

Item

Isa. 12. g
Isa. 45. a
Zach. 9. d
Phil. 3. e

Hug. de arca
Noë. lib. 3.
cap. 11.

Eccl. 24. c

Gen. 27. d
Gregor. in
Ezech. lib. 1.
hom. 6.

ante med.
Cant. 1. b
Isa. 11. a
Isa. 13. c
Rom. 1. b
Ioan. 12. a

Psal. 144. c
Ioc. 19. c

Cer. 2. b
Phil. 2. b

Rom. 9. f

Psal. 118. m

Exod. 12. c

Isa. 22. a

Ioan. 6. f

Heb. 8. b
Luc. 18. c

Aug. tract.
31. in Ioan.
ante med.
tom. 9.
Thre. 1. d

Heb. 2. b

Iob. 26. c

Greg. Mor.
lib. 17. c. 18.
Eph. 5. d
Heb. 20. b

Ioan. 17. c

Ioan. 7. a
Heb. 5. d

Eccl. 43. e

1. Tim. 4. b

Gal. 3. a

Rom. 6. a

Pro. ult. a
Ioan. 13. c
Ibidem.

Eccl. 6. d

Isid. cym.
lib. 17. cap. 8.
Greg. in
Ezec. lib. 2.
ho. 22. post
med.
Cant. 3.
2. Cor. 2. d
Cant. 4. a
Ioan. 12. c

Ibidem a
Aug. tract.
50. in Ioan.
ante med.
tom. 9.
Mat. 19. d
Iob. 5. f
Greg. Mor.
lib. 6. cap. 17.

Item passio sua fuit maior ratione vniuersalitatatis, quia totus in cruce extensus. Item ratione temperatæ complexionis, & æqualitatis ipsius, & sanitatis, ac vigoris ipsius patientis. Propter quod potuit dicere illud: Videte si est dolor, sicut dolor meus: Item maior fuit passio ratione multiplicis contumeliositatis antecedentis ipsam passionem, & concomitantis, vt patet consideranti seriem passionis: Decebat auctorem salutis consummare. Item in hac passione fuit consummatio, id est, perfectio omnis satisfactionis: Prudentia sua percussit superbum. Ibi Gregorius de congruentia eius sacrae hostiæ pro peccatoribus, quod filius Dei factus est homo, vt exhiberet corpus suum sacrificium pro peccatoribus. Et tibi benè de hoc: Dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis: Vna ablatione consummauit sanctificatos, &c. Item in hac passione fuit consummatio dispensationum, & operum filij Dei in terra, in docendo, in miracula faciendo, & in opere redemptionis complendo. B

Supra: Opus consummaui, quod dedisti mihi. Et loquitur ibi ponendo præteritum pro futuro, vt expositum est ibi ab Augustino, vt supra: Vt perficiam opus eius, qui misit me. Et idè conuenienter ait Apostolus: Didicit ex eis, quæ passus est obedientiam, & consummatus. Verè enim ipse est consummator sermonum. Ad huius saluifici exemplaris exemplum nos debemus consummare cursum vitæ nostræ in voluntate ipsius, agendo quæ ei placent, & pro eo sustinendo, & vitam consummando in seruitio eius dicentes quod ait Paulus, scilicet: Cursum consummaui, fidem seruaui. Sed de quibusdam verificatur illud: Cum spiritu cœperitis, carne consummamini.

Collatio Octogesima sexta.

Acceperunt corpus Iesu, & ligauerunt linteis, & aromaticis, &c. Sicut series passionis Iesu Christi est mysterium & sacramentum nostræ crucifixionis spiritualis, & resurrectio mysterium resurrectionis: Si complantati facti fuerimus similitudini mortis eius, sic & resurrectionis erimus. Ita sepultura potest esse sacramentum nostræ sepulturæ spiritualis. Et secundum hoc signantur hic spiritualiter quatuor, quæ debent esse in anima conscripta cum Christo. Quorum primum est, puritas munditiæ, quod notatur, ibi: *Linteis*, quæ sunt facta ex linis, & ducuntur ad candorem per multas tunctiones, per quas signatur candor munditiæ. Vnde de muliere forti dicitur: Quæsiuit lanam, & linum. Vnde supra: Cum accepisset linteum præcinxit se. Et sequitur: Cœpit lauare pedes discipulorum, & extergere linteo, &c. In figura huius munditiæ, siue puritatis à filio Dei faciendæ. Secundo figuratur censura, vel custodia disciplinæ, ibi: *Ligauerunt*, scilicet præceptis saluificæ disciplinæ: Vincula illius quasi ligatura salutaris. Tertio, figuratur mortificatio carnis, ibi: *Ferens mixturam myrrhæ*. Myrrha enim est arbor Arabiæ quinque cubitorum, & eius gutta amara, & viridis, vnde & licet putredines, vulnera consolidat, & morticina conseruat, secundum Isidorum. Et dicitur myrrha pigmentum, & vnguentum, ait Papias, & signat pœnitentiam, secundum Gregorium exponentem illud: Ex aromatibus myrrhæ, & thuris. Quarto, figuratur suauitas, vel odor bonæ famæ. Vt enim ait Papias. Aloes in India, & Arabia, gignitur, & est odoris suauissimi, qualis debet esse vita iusti, scilicet odorifera: Alij enim sumus odor vitæ in vitam. Et: Cum myrrha, & aloes. Supra: Domus impleta est ex odore vnguenti. Et de his debent esse centum libræ. Per libras rectitudo iustitiæ signatur. Supra: Accepit libram vnguenti, ibi secundum Augustinum, vt habitum est, per libram, iustitia designatur. Per centum enim, spes æternorum: Centuplum accipietis. His virtutibus condita anima sancta debet intrare sepulchrum contemplationis: Ingrederis in abundantia sepulchrum. Ibi Gregorius: Sepulchrum, mentis est contemplatio conditoris, quæ

ab hoc mundo mortuos sepelit, dum à terrenis desideriis susceptos in intus abscondit. Et ibi benè de hoc. Et: Gaudent vehementer cum inuenerint sepulchrum. Iob. 3. d

Patet ergo de spiritali sepultura animæ contemplatiuæ, & de virtutibus cum quibus debet sepeliri in sepulchro contemplationis. Et nota quòd Christus fuit positus in loco tritici, in præsepio, & in hoc exemplum humilitatis, & paupertatis: Inuenietis infantem positum in præsepio. Item fuit positus in patibulo, supra eodem: *Exiuit in eum locum qui dicitur Caluaria*, in figura. Posuit me quasi signum ad sagittam. Et hoc in exemplum patientiæ, & sustinendæ passionis pro veritate. Item fuit positus in monumento hic, & hoc in exemplum elongationis à mundo, & mortificationis ipsi mundo, & tranquillæ, & eleuatæ contemplationis, quia per sepulchrum contemplatio signatur: vt dictum est supra.

Iob. 3. d

Luc. 2. a

Thre. 3. b

CAPVT XX.

Collatio octogesima septima.

Oportebat eum à morte resurgere. Quoniam hic tractatur de resurrectione, idè istud verbum exponatur de Christi resurrectione, in quo tria signantur. Quorum primum est, passionis præcedentis magnitudo, ibi: *A mortuis*. Secundum est, consequentis resurrectionis veritas, siue plenitudo, ibi: *Resurgere*. Tertium est vtriusque congrua siue debita ratio, ibi: *Oportebat, siue oportuerat*. Ait ergò: *A mortuis*: Et in hac passionis, quam Christus sustinuit, magnitudo, siue intentio: non solum enim verbum caro factum est, & filius Dei factus homo, nec solum labores sustinuit, nec passiones corporales, sed etiam mortem perpeffus est, quæ quidem mors terribilissimum est, quia terminus passionum, ait Sapiens. Et etiam mori dignatus est morte pœnalitatis plena, & amarissima, vt habitum est, supra proximo: *Crucifigite eum*. Et ibi de hoc. Ideo admirando suam dignationem, ait Apostolus: *Humiliauit semetipsum vsque ad mortem*. Et admirando suam immensam charitatem, ait idem: *Commendat suam charitatem*, quoniam adhuc cum peccatores essemus, pro nobis mortuus est. Supra: *Maiorem nemo charitatem habuit*, vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Et licet fuerit mortuus, crucifixus ex infirmitate, viuuit tamen ex virtute. Ideo ait hic: *Et resurgere*, scilicet. *Oportebat*. Vt enim ait August. *Mors resurgentem tenere non valuit*, quoniã victa, & prostrata est: *Quem Dens suscitauit solutis doloribus inferni*. Iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo: *Fuit mortuus, & ecce sum viuens*. Resurrexit, inquam, potenter, triumphaliter, scilicet ex sua virtute morte occisa, denicto mortis principe, liberata captiua plebe, referata ianua vitæ. In hoc Christus mortuus est, & resurrexit, vt mortuorum, & viuorum dominetur. Item resurrexit veraciter non phantasticè, scilicet ad veram vitam: resurrexit Dominus verè. Item ipse surrexit acceleranter, siue festinanter, non existens in sepulchro ultra tres dies etiam dictos per synecdochen. Supra: *Soluite templum hoc, & in triduo ædificabo illud*. Et: *Oportebat Christum pati, & tertia die resurgere*. Item resurrexit viuens immortaliter, & glorificabiliter: Christus resurgens à mortuis iam non moritur: *Species eius, quasi species aëris*. Ibi Gregorius exponens illud de Christo post resurrectionem, qui formam serui accipiens, fragilitatem carnis humanæ per resurrectionis gloriam vertit in æternitatem, vsque ad mortem crucis passus est, de morte cum gloria resurrexit. Hæc ille. Et quoniam resurrectio sua fuit causa nostræ resurrectionis, & in anima, & in corpore, & etiam forma, siue exemplar: vt ait Augustinus: quod vtrumque mortuum fuerat, scilicet corpus nostrum ex infirmitate, anima ex iniquitate. Resurgit

Luc. 2. a

Thre. 3. b

Phil. 2. b

Rom. 5. a

Ioan. 15. b

2. Cor. ult. a

Aug. hyst. gnoss. lib. 1. post. medium tom. 7.

Act. 2. d

Apoc. 1. d

Rom. 14. b

Luc. ult. g

Ioan. 2. a

Luc. ult. g

Rom. 6. b

Ezec. 40. a

Greg. in Ezec. lib. 2. ho. 13. ante med.

Rom. 4. d

Rom. 6. c
Colof. 3. fRom. 6. c
1. Cor. 15. aGreg. in
Euang. hom.
25. ante
med.

Ioan. 12. f

4. Reg. 3. c

Eph. 6. c

4. Reg. 10. e

Isa. 38. f
Luc. 7. aAug. confess.
lib. 8. c. 12.
ante med.
rom. 1.
Chryl. hom.
6. in Mat.
post med.
tom. 2.Prou. 2. a
Psal. 44. b
Dion. ang.
Hiera. c. 1.
prope princ.Hugo lib. 2.
ante med.
in hunc loc.

Psal. 84. a

Luc. 19. b

anima ex iniquitate per id quod est Deus, resurgit ex corruptione per id quod homo est: Resurrexit propter iustificationem nostram. Ideo resurrectio nostra spiritualis debet esse imitatio, & spiritualiter talis, qualis fuit resurrectio Christi, scilicet virtuosa, accelerata, vera, non ficta, irredibilis ad mortem peccati: Si complantati facti sumus similitudini mortis eius, similiter & resurrectionis erimus: Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt querere. Et Christum sic mori, & resurgere oportebat: mori ad peccatorum nostrorum deletionem, resurgere ad nostram iustificationem, secundum illud Apostoli, ut supra: Traditus est propter delicta nostra, &c. Et: Per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum.

Collatio Octogesima octaua.

Maria autem stabat ad monumentum foris plorans, &c. Secundum Gregorium: Maria flebat inquirendo, & amoris sui igne succensa ardebat desiderio, &c. quia perseuerabat Dominum querens. Unde moraliter potest istud verbum exponi de anima poenitente, desiderante videre Deum, in qua figurantur quinque necessaria ad spirituales Dei visionem. Quorum primum est, anime poenitentis multiplex virtuositas, ibi: *Maria*, quæ interpretatur *Dolina*, siue lux, siue stella, siue amarum mare: per quæ signantur quatuor, quæ debent esse in anima poenitente, scilicet ipsis concupiscentiis dominatio, interna illuminatio, sincera sanctitudo, & contritionis amaritudo, de quibus supra ibi: *Maria* accepit libram unguenti. Secundum principale quod est necessarium, donorum supernorum feruida petitio, quod notatur, ibi: *Stabat*. Ut enim ait Gregorius: Ibi stamus, vbi oculos mentis figimus. Ideo ait *Elisæus*: Viuit Dominus in cuius conspectu sto. Ibi enim stabat, vbi fixerat cor. Anima ergo poenitens, transitoria calcans, ad superna se erigens stat: Statis succincti lumbos vestros in veritate. Tertium est necessarium ex recogitatione peccatorum flebilis amaritudo, quod figuratur ibi: *Ad monumentum foris plorans*. Monumentum enim dicitur, eo quod moueat mentem ad memoriam defuncti, secundum Papiam. Per monumentum ergo, quod est receptiuum corporum mortuorum, signatur memoria peccatorum, & status anime mortuæ in peccatis, ex qua recogitatione debet anima poenitens iugiter flere. Unde in figura: Conuertit *Ezechias* faciem suam ad parietem, & fleuit fletu magno. Idem, vbi & sequitur: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine anime mee. Vnde talis fuit *Maria Magdalena*, de qua, quod lacrymis rigabat pedes Iesu. Similiter talis erat *Petrus*, quando fleuit amare. Ut enim ait *Augustinus*: Lacrymæ sunt acceptabile sacrificium Deo. Et *Chrysostr.* Lacrymæ sunt ab igne spirituali, & nihil vnit Deo, ut lacrymæ, purgant à peccatis, & sicut cœlum purgatur à pluuia, sic lacrymis destruuntur tenebræ peccatorum. Et ibi bene de hoc. Quartum quod est necessarium anime poenitenti volenti videre Deum, est vera humiliatio ex peccatorum consideratione suorum. Vnde dicitur hic: *Inclinauit, & prospexit in monumentum*. Per inclinationem anime humiliatio signatur: Inclina cor meum ad cognoscendam prudentiam. Et in *Psalmo*: Audi, & vide, & inclina aurem tuam. Quintum, quod est necessarium ad Deum videndum, est plena conuersio, vnde sequitur: Conuersa est, & vidit Dominum. Viuifica virtus replet, & conuertit. Ibi *Hugo*: Dissimilitudine sumus auersi, multitudine diuersi, prauitate peruersi: sed virtus viuifica conuertit nos in vnitatem. Hæc ille. Vnde & merito in completorio dicitur: Conuerte nos Deus salutaris noster, scilicet ut ipsum videamus: sic enim anima conuersa ad Deum, ut videt Deum. Vnde *Zachæus* ascendit in arborem sycomorum, ut videret Iesum. *Zachæus* enim iustus interpretatur, & signat animam iustam auertentem se ab inferioribus, & superius ascendentem, ut videret

Deum: Vadam, & videbo hanc visionem. Qui ergo volunt videre Iesum visione spirituali in hac vita, & visione desiderabili in futura, sint imitatores sanctæ mulieris in predictis.

Exod. 3. e

CAPVT XI.

Collatio octogesima nona.

Venite & prandete, de pisce scilicet prunis superposito, & pane, ut est præmissum. In his verbis spiritualiter intellectis tria insinuantur. Nam in conuiuio regio, vel imperiali tria insinuantur, cibi appositi pretiositas, & charitas ipsius Regis, in inuitando vrbana curialitas, ad conuiuium aduenientium honorifica honestas. Et secundum hoc, ista tria hic insinuantur. Primum, notatur in eo, quod præmissum est: pisces scilicet & panem. Secundum, ibi: *Prandete*. Per pisces ergo prunis superpositum, & per panem signatur Iesus Christus, mediator Dei, & hominum, pro ut ait *Gregorius*. Ipse, quasi piscis, dignatus est latere in aquis humani generis, capi voluit laqueo mortis nostræ, affatus est tribulatione tempore passionis, secundum *Gregorium*, & secundum *Augustinum* similiter. Et de isto benedicto pisce in figura: Exentera hunc pisces, & cor eius, & fel, & iecur repone tibi, sunt enim necessaria ad medicamentum vtiliter. In pisce Iesus Christus, ut dictum est, signatur, in corde sui amoris ad genus humanum, in felle amaritudo passionis, in iecore constantia virtutis Iesu Christi, quæ debet quisque reponere in thesauro suæ memoriæ. Pane vero figuratur diuinitas Iesu Christi, pro ut ait *Gregorius*. Et de hoc in figura bene: Paratus est, scilicet *Dauid*, collyridam panis vnam, & assaturam bubulæ carnis vnam: quod hic signatur in assato pisce, idem ibi signatur in illa assatura. *Lucas* vero, idem in figura: Obtulerunt ei partem piscis assi, & fauum mellis. Per partem piscis assi Christus homo passus. Fauus mellis Christi diuinitas. Vnde *Gregorius*: Fauus est mel in cera, mel verò in cera est diuinitas in humanitate. Magnificum ergo, & mirificum, rarum, & melificum, ac saluificum prandium, quod apponit Dominus suis electis, scilicet seipsum verum hominem, & Deum. Ideo dicitur: Quando sederis, ut comedas cum principe, diligenter attende, quæ sunt apposita ante faciem tuam, &c. Ad istud prandium vrbanner, & effectualiter inuitat filius Dei. Vnde ait hic: *Prandete*. Prandium enim dictum à paratum, & dicebatur militum cibus ante pugnam, ait *Papias*. Secundum hoc vero signat spirituales refectioem, quod apponit Dominus militibus existentibus in stadio huius vitæ. Cœna enim signat quietam, & tranquillam, & æternam refectioem in vita futura: Beati qui ad cœnam agni vocati sunt. Et de hoc prandio in figura: Prandium meum paratum est, altilia & tauri mei occisi, & omnia parata. Ibi *Gregorius*, quod per nuptias, de quibus loquitur tibi, Ecclesia præsens figuratur. Per tauros occisos, & altilia patres vtriusque Testamenti signantur, ut ait ibidem *Gregor.* Et ibi bene de hoc. Vnde est prandium piæ subuentionis pauperibus: Cum facis prandium voca pauperes. Item est prandium carnalis, vel mundanæ delectationis: Relinquens prandium, ut veniret ad corpus. Et sequitur: Manducans panem cum lactu. Et signat eos qui deserunt delectationes transeuntes, & reficiuntur poenitentiali refectioem. Item est prandium internæ refectioem, reficientis hominem in hac vita ne deficiat: Per prandium quod habes *Danieli*, qui est in lacu leonum. Item est prandium diuinæ satietatis, quod hic figuratur, ut dictum est, ad quod inuitat filius Dei in figura: Veni mecum ut prandeas, & dabo tibi munera: Comedite panem meum: Comedite amici scilicet de prandio predicto, siue de corpore Iesu Christi: Et bibite, scilicet de sanguine. Et inebriamini, alienan-

Greg. in
Euang. hom.
post med.
ibidem.
Aug. tract.
123. in Ioan.
ante med.
tom. 9.
Tob. 6. aGreg. in
Euang. hom.
24. post med.
2. Reg. 6. d

Greg. ibid.

Prou. 23. c

Apoc. 19. b
Mat. 22. a
Greg. in
Euang. hom.
8. ante
med.
Ibid. paulo
post.
Luc. 14. bTob. 2. a
Ibidem.

Dan. ult. g

3. Reg. 13. b
Prou. 9. a
Cant. 5. a

do

do vos ab omni alia delectatione. Ad istud prandium non debent venire nisi qui se pręparauerunt: ideo ait: Venite, scilicet eleuando vos ab amore inferiorum, & sublimando ad amorem superiorum. Vt enim ait Augustinus: Imus in Deum non ambulando sed amando, quia ad Deum itur non pedibus sed moribus. Illi ergo qui elongant se ab amore inferiorum & eleuant ad amorem superiorum, vt reficiantur diuina refectione in supradicto prandio, veniunt ad prandendum cum Christo: Venite ad me omnes qui laboratis, & ego reficiam vos. Sic enim venire est pręparari, vt venientes sint digni tali prandio deifico: Beati qui ad cęnam nuptiarum agni vocati sunt. Et ibidem: Vxor eius pręparauit se, id est Ecclesia: Non venienti autem sic parato dicitur illud: Quomodo huc intraſti non habens vestem nuptialem? Similiter de non pręparantibus se, vt veniant sic: Homo quidam fecit cęnam magnam Et sequitur, ibi de excusantibus, ne venirent. De quibus ibi Gregorius sufficienter. Patet ergo prandij delicias, filij Dei inuitanti curialitas, venientium ad prandium debita virtuositas.

Collatio Nonagesima.

Simon Ioannis diligis me? Pasce agnos meos. Quę verba supplet Aug. quasi diceret: si me diligis, non te pascere cogita, sed oues meas. Et secundum hoc tria hic, quę debent esse in pręlatis, quorum primum, vitę perfectio est, & virtutum multitudo, ibi: Simon Ioannis, & hoc in statu. Secundum est, feruidi amoris refectione, ibi: Diligis me? Et hoc in affectu. Tertium est, animarum commissarum salubris affectio, ibi: Pasce agnos meos. Et hoc in effectu. Per Petrum ergo signatur pręlatus in statu perfectus: fuit enim Petrus quadrimominis: dicebatur enim Cephas eo quod in capite Apostolorum fuerit constitutus, κεφαλή caput dicitur. Item dicebatur Simon, quod interpretatur audiens vel obediens. Item dicebatur Petrus, quod interpretatur agnoscens. Et Simon, Bariona, quod idem est quod filius columbę. Vel idem quod Simon Ioannis secundum alios. Et de his Isidorus. Et per istas differētijs nominis possunt figurari quatuor, quę debent esse in pręlatis, scilicet vitę eminentia de Saule, quod Saul altior fuit vniuerso populo. Secundum est, humilitas obedientię: Nonne cum paruulus esses, factus es caput in tribubus Israel. Tertium est, claritas intelligentię. Vnde: Quia tu scientiam repulisti, repellam ego te, ne sacerdotio fungaris mihi. Quartum est, simplicitas innocentię, vnde dictum est, discipulis: Estote simplices sicut columbę. Qui enim talis est, est Petrus spiritualiter, & potest esse successor, & talis debet diligere Deum non seipsum. Vnde Aug. hic. Si diligis me, pasce oues meas, non autem tuas, gloriam meam quære non tuam, lucra mea non tua. Hęc ille. Dilectio enim mea, est voluntas ad fruendum aliquid appetens, siue tenens, ait Augustinus: Amare rem est eam propter se appetere. Et idem August. Amare Deum gratis, est alia pręter ipsum non expectare bona. Qualiter autem Deus diligendus, supra: Si quis diligit me, sermonem meum seruabit. Vt enim ait Dionysius. Est enim extasin faciens diuinus amor, non dimittens sui ipsius amatores. Sed amatorum, & quia sic amantiū Deum siue diligentiu est pascere oues Domini quas redemit sanguine suo. Ideo sequitur hic: Pasce agnos meos, siue oues, id est, si diligis me, pasce illas, sicut ait Aug. homilia dicta. Et: Petrus cum se amare respondisset, audiuit: Si diligis me pasce oues meas: Si ergo est testimonium cura passionis, quisquis virtutibus pollens renuit pascere gregem Dei, summum pastorem conuincitur non amare. Hęc Greg. Quibus autem sint oues pascendę, & qualiter, Bernardus bene. Trinitatis sacramentum de pascēdis ouibus est, si pascas verbo, pascas exemplo, pascas & sanctarum fructibus orationum. Manent itaque tria hęc: verbum, exemplum, oratio, sed maior his est oratio. Hęc ille. Specialius autem quibus sint

pascendę oues spiritualiter, idem Bernardus. Pasts ouium debet esse in pascuis scripturarum, tanquam in hęreditate Domini. Et hoc vt mandata duris & carnalibus animis imponantur, dispensationum onera pusillis, consilia solida & hortamenta fortia sanis. Hęc ille. Et ibi multum de hoc. Vnde & pastor dicitur a pascendo, quia dat pastum ouibus, ait Hugo. Et tales pastores promisit Dominus: Dabo vobis pastores, qui pascent vos scientia & doctrina. Idem in figura antiqui patres custodiebant oues & pascebant. De Iacob: Pascam & custodiam pecora tua. Et de Ioseph: Quod pascebat gregem cum fratribus suis. Et de Dauid: Reliquus est paruulus & pascit oues. Et idem de Salvatore supra: Ego sum pastor bonus, scilicet qui pascebat oues: Pascite qui in vobis est gregem. Sed aliter est de multis, qui pascunt seipfos temporalibus delectationibus, & non gregem, & carnalibus voluptatibus, de quibus conqueritur Dominus: Vx pastori- bus qui pascebant semetipfos. Idem: Facti sunt principes eius velut arietes, non inuenientes pascua. Propterea merito conquerentur de eis subditi: Mugierunt greges armenti, quia non est pascua eis, &c.

Collatio Nonagesima prima.

Thema de beato Francisco.

Cum autem senueris, extends manus tuas, & alius te cinget, & ducet quod tu non vis. Quamvis ista verba sint dicta de beato Petro, pręnuntiando ei passionem suam in cruce, & genus etiam mortis, scilicet in cruce, & vincula quę passurus erat & ipsam mortem, vt est expositum in litera: Spiritualiter possunt intelligi de beato Francisco, qui spiritualiter cinctus siue pręcinctus in vtroque homine fuit, & habuit manus extensas etiam secundum formam habitus suę sacrę religionis. Et secundum hęc commendatur hic in quatuor. Primo, in vitę virtuosę modesta maturitate, ibi: Cum senueris. Secundo, in appetituum carnalium siue affectuum mentalium disciplinali cohibitione, ibi: Alius te cinget. Tertio, in operum siue orationum plena perfectione: Extends manus tuas. Quarto, in humilis obedientię promptitudine, ibi: Ducet quo tu non vis. Ait ergo: Cum senueris, senectute virtuali scilicet: Etas enim senectutis vita immaculata. Sicut enim in senibus est libidinum & voluptatum mitigatio siue extinctio: Vt enim ait Tullius: Pręclarum munus est senectutis, quod aufert voluptatem, scilicet vitiouissimum in adolescentia. Item est in senectute prudentię discretio. Vnde Tullius: Prudentia maior est in sene. Vnde Ambrosius: Senectus in bonis moribus est dulcior in consilijs vtilior, ad constantiam subeundę mortis paratior, ad reprimendas libidines fortior. Hęc ille. Ita in virtuosis sunt consimilia spiritualiter. Et idem virtuosus dicuntur senes, & virtuositas dicitur senectus: Corona dignitatis senectus, quę in viis iustitię reperietur: Corona senum multa peritia. Et quia talis fuit beatus Franciscus, idem merito ipse senuit virtuali senectute. Vt de ipso verificetur illud: Vsque in senectute permansit illi virtus. Et in Psalmo: Senectus mea in misericordia vberis. Et istud alium Confessorem sic senem cinxit Dominus cingulo regularis disciplinę cohibentis & restringentis omnes sensuales appetitus, & etiam mentales affectus. Sibi enim competit illud: Accinge sicut vir lumbos tuos. Ibi Gregorius: Lumbos accingere, est luxuriam in opere vel in cogitatione refręnare. Ipse enim potest signari per similem filio hominis pręcinctum ad mammillas zona aurea. Ipse enim fuit similis filio hominis, id est, Iesu Christo in medio candelabrorum, id est, pręlatorum Ecclesię, pręcinctus omni castimonia interiori: fuit enim imitator Helię, de quo dicitur, quod erat zona pellicea accinctus renibus: & imitator beati Ioannis, de quo Matthęus, quod habebat zonam pelliceam circa lumbos, &c. De ipso enim

Ibidem. Aug. epist. 52. ad Maced. post med. 20. 2.

Mat. 11. d

Apoc. 19. b

Mat. 22. a

Luc. 14. d

Greg. in Euang. hom. 36.

Aug. tract. 123. in Ioan. tom. 9.

Isid. Ery. lib. 7. c. 9

1. Reg. 10. c
1. Reg. 15. c

Osea. 4. b

Mat. 10. b

Aug. tract. 123. in Ioan. post med. tom. 9.

Ioan. 14. a
Dion de diuin. nom. cap. 4.

Aug. tract. 123. in Ioan. post med. tom. 9.

Ber. in ep. 201. ad Abbatem Balduinum vers. fin.

Bern super Cant. ser. 76. post medium.

ter. 3. d

Gen. 30. d
Gen. 37. a
1. Reg. 16. b
Ioan. 10. b
1. Pet. 5. a

Ezech. 34. a
Thren. 1. b

Ioel. 1. d

Sap. 4. b

Cic. de senect. ante medium. Ibidem. Amb. Hexaem. lib. 1. c. 8. post med. 10. 1.

Pro. 16. d
Eccl. 29. c

Eccl. 49. c
Psal. 91. c

Iob. 38. a
Greg. Mor. lib. 28. c. 4. ante med. Apoc. 1. c

4. Reg. 1. b

Mat. 3. a

Hebr. 4. d
Prou. ult. c
Psal. 17. c

Isa. 65. a

Ecl. 51. c

Luc. 9. c
Thren. 3. a
Greg. Mor.
lib. 18. c. 5.

in figura : Tobias inuenit splendidum, stantem præcinctum, &c. in figura ipsius potest dici : Accinxit fortitudine lumbos suos. Et in Psalmo : Præcinxit me virtute ad bellum. De cingulo multiplici, quo debent fideles esse præcincti, in expositione literæ. Iste sanctus sic præcinctus extendit manus suas, & hoc vel in cruce penitentia, quod signat zona, vel forma habitus suæ sacrae religionis. Vnde de ipso verificatur illud : Expandi manus meas tota die ad populum non credentem mihi. Vel manus suas extendit ad Deum in eleuatione orationis. Vt de ipso verificatur illud : Manus meas extendi in altum. Vel extendit manus ad exercitium operationum : Nemo enim mittens manum ad aratrum, & aspiciens retro, est aptus regno Dei : Leuamus corda cum manibus. Super quod Gregorius : Cor cum manibus leuat, qui orationem operibus roborat.

Sibi enim competit illud : Manum suam misit ad fortia. Et sic extendens manus suas, fuit ductus semper ab alio, quo non volebat : in quo figuratur obedientia perfectio. Vnde, ut dicitur in vita sua, semper voluit habere fratrem supra se, cui obediret, & hoc in aduersis & asperis, quod non volebat sensualitas vel voluntas naturæ : fuit enim imitator Iesu Christi, de quo supra : Descendi, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me. Repugnante ergo sensualitate, & carne repugnante spiritui, castigabat corpus, & in seruitutem redigebat, exemplo Pauli. Et fuit in omnibus obediens Deo & vicariis eius : ut de ipso verificatur illud : Vir obediens loquitur victoriam. Verus ergo imitator beati Petri fuit beatus Franciscus in prædictis, & ipsius debent esse imitatores, professores suæ sacrae religionis in eisdem.

Prou. ult. d

Supra 6. c

1. Cor. 9. c

Prou. 21. a

Ex his collationibus patent mysteria multa in litera, ut patet conferenti collationes cum ipsa litera : sunt enim de illis quæ dicuntur in litera, in quibus est pondus mysteriorum magnum, ut similiter patet consideranti.

Laus Deo, Virginique Matri.

INDEX

TOMI SECUNDI OPERVM

S. BONAVENTURÆ.

Prior Numerus est Paginae, alter Columnæ.

A.			
 <i>Brabe figura.</i>	365.1.a	<i>Beatitudines septem.</i> 1.2.e	
<i>Acetum multiplex.</i>	424.1.b	<i>Beelzebub.</i> 141.1.d, <i>vir muscarum.</i> ibid.e	
<i>Actiuorum tria incommoda.</i>	134.1.b	<i>Benedictio.</i> 13.2.c. 238.1.a	
<i>Adam quid.</i>	41.2.e	<i>Beneficentia.</i> 74.1.e	
<i>Adorantis conditiones.</i>	332.2.c	<i>Bethania quid.</i> 289.2.d, 383.1.a	
<i>Adorationis conditiones.</i>	332.2.b	<i>Bethsaida.</i> 109.1.d. 314.1.d	
<i>F. Agidius.</i> 114.1.d. <i>Egyptus.</i>	28.1.b	<i>Blasphemare quid & quocumplex.</i> 59.2.e	
<i>Enigmatice loqui, quid.</i>	320.2.e	<i>Bonum commutabile triplex.</i> 42.2.e	
<i>Esopi cornicula.</i>	202.1.a	<i>Bona mundi omnia triplex tollit interitus.</i> 156.2.e	
<i>Allegoria, & Tropologia.</i>	27.1.a	<i>Bonorum congregatio triplex.</i> 38.2.c	
<i>Allegoricus sensus.</i>	51.2.a, 172.2.c	C.	
<i>Amen quid.</i>	47.2.e, 322.1.a	<i>Cælum quot modis possideatur.</i>	200.2.e
<i>nec Amor abscondi potest, nec propositum.</i>	13.2.b	<i>Calorum nomine dicti Sancti.</i>	1.1.e
<i>Anagogicus sensus.</i>	172.2.d	<i>Cæsares cur dicerentur, Imperatores Romani.</i> 21.2.e. & <i>Augusti.</i> ibid.	
<i>Andreas quid.</i>	68.2.e, 313.1.b	<i>Calceamenta fratrum ordinis B. Francisci.</i>	125.1.c
<i>Andreas Petro iunior.</i>	313.1.a, d	<i>de Calceamentis.</i>	309.1.e
<i>Angelus malus, non creatus malus.</i>	365.2.c	<i>Calix.</i>	147.2.a
<i>Angeli lucis & tenebrarum differens apparitio.</i>	24.1.e	<i>Camelo rectè comparatur auarus.</i>	224.2.c
<i>Angelorum gaudium super uno peccatore poenitentiam agente.</i>	188.2.b	<i>in Capharnaum descensus, quid.</i>	319.1.a
<i>Anglia rex, eleemosynarius.</i>	67.1.c	<i>Capiendi modus.</i>	55.2.c
<i>Anima ariditas.</i> 66.2.e, <i>vita que.</i> 340.2.c, <i>capacitatem replet Spiritus S.</i>	7.2.d	<i>Capilli.</i>	383.1.e
<i>Animalium sanctorum quatuor significatio.</i>	299.1.d	<i>Carmelus.</i>	165.1.e
<i>Anna quid.</i>	30.2.c, d	<i>Carnalia spiritualibus postponenda.</i>	9.1.c
<i>Anselmi dictum.</i>	458.2.a	<i>Catechumenorum figura.</i>	321.2.d
<i>Antiochus quid.</i>	184.2.c	<i>Catenus.</i>	147.2.a
<i>Apollinarista error.</i>	373.2.d	<i>Catonis dictum.</i>	285.1.c
<i>Apostasia & Simonia.</i>	164.1.c	<i>Cephas.</i>	313.2.a
<i>Apostoli, filij sponsi.</i> 63.2.a, <i>non erant astringendi ad ieiunia.</i> 64.1.d, <i>bini nominantur.</i> 68.1.b, <i>duodecim.</i> 353.1.e <i>quare super asellum vestimenta posuerint, & alij in via.</i> 237.2.b		<i>Chorus.</i>	193.2.b
<i>Apostolorum nomina pertinentia ad doctrinam.</i>	69.1.b	<i>Cibus verus.</i>	347.2.a
<i>Ad exemplum.</i>	ibid. d	<i>Christus mediator.</i> 4.2.a, 309.1.d, <i>predicator.</i> Ibid. <i>Reparator.</i> Ibid. <i>b. Triumphator.</i> Ibid. <i>c. cur alibi conceptus, alibi natus, alibi educatus.</i> 22.2.b, <i>in omnibus admirandus</i> 26.1.d, <i>soblatus ter.</i> 28.1.a	
<i>ad Apostolicam dignitatem simplices electi.</i>	315.1.b	<i>Christus discipulus.</i> 32.2. b, <i>varijs in locis inuentus.</i> 32.2. d, e, <i>baptizari cur voluerit.</i> 39.2. a, <i>orauit in actis omnibus.</i> ibid.	
<i>Apum rex caret aculeo.</i>	122.1.d	<i>Christus sponsus.</i> 63.2. a, <i>opifex mirabilis.</i> 66.1.a	
<i>Aquila proprietates.</i>	173.1.d, 295.1.c	<i>Christus ut audiendus.</i> 117.1.e, <i>à diuersis diuersimode patitur.</i> 119.2.b	
<i>Aquilis comparantur Sancti.</i>	216.2.b	<i>Christus diaboli spolia distribuit.</i> 143.1.c	
<i>Arbor.</i>	78.2.b	<i>Christus ter fuisse legitur.</i> 239.1.e. <i>immediatus auctor Euangelicæ doctrine.</i> 296.1.c	
<i>Architriclinus: & cur ad eum defertur vinum.</i>	317.2.a	<i>Christus triplici gratiâ plenus.</i> 307.1.b, <i>proprio caruit habitaculo.</i> 312.2.a <i>Apostolos cur vocauerit à Galilea.</i> 314.1.b	
<i>Arrianorum error.</i>	339.1.a	<i>Christus in miraculis cur vsus verbo.</i> 317.1.e. <i>nuptiis cur interfuerit.</i> 315.2.e 318.1.d	
<i>super Asellum cur Apostoli vestimenta posuerint, in via alij.</i>	237.2.b	<i>Christus ad fontem Iacob cur sederit.</i> 329.2.d. <i>queritur multipliciter.</i> 357.2.d	
<i>Auaritiam perimit misericordia.</i>	2.1.d	<i>Christus cur abscondit se.</i> 367.2.c <i>qualiter est lacrymatus.</i> 380.1.c	
<i>Auarus camelo rectè comparatur.</i>	224.2.c	<i>Christi natiuitas temporalis triplex.</i> 6.1.a. <i>humilitas.</i> 33.1.b <i>39.1.d, predicare incipientis ætas.</i> 40.2.c. <i>descensus humilitatem notat.</i> 49.2.a	
<i>Auctoris in Euangelium Ioannis intentio.</i>	5.1.c, 298.2.e	<i>Christi potestas maxima.</i> 50.1.a, <i>discipuli non erant arctandi ad ieiunia.</i> 64.1.d	
<i>Augusti cur vocati, Romani Imperatores.</i>	21.2.e	<i>Christi discipulorum instructio.</i> 67.1.c, <i>pietatis affluentia.</i> 89.1.c	
<i>Auscultationis gradus tres.</i>	94.2.c		
<i>Austeritas vite, sanctitatis est interioris signum.</i>	7.2.c		
B.			
B aptismus triplex.	37.2.e		
<i>Baptismus quando institutus.</i>	323.1.c		
<i>Baptismi utilitas.</i>	309.1.c		
<i>Baptismi virtus in figura.</i>	337.1.d		
<i>de Baptismo Ioannis, & discipulorum Christi.</i>	326.1.c		
<i>Bartholomæus quid.</i>	69.1.b		
<i>Beatitudinis partes quæ,</i>	77.1.a		

Index Tomi Secundi,

<p><i>Christi passio, bap̄tismus.</i> 160.2.b <i>Christi passionem diuersi diuersimodè affectarunt.</i> 264.2.e <i>humilitas.</i> 305.2.e, 310.1.b <i>Christi in Galileam aduentus.</i> 314.1.a <i>Christi passionis vniuersalitas.</i> 320.1.d, <i>Innieta potestas</i> <i>in resurgendo. Ibid. Mortis veritas.</i> ibid.e <i>Christi aduentus duo.</i> 324.2.c <i>Christi passionis efficacia.</i> 325.2.c. <i>Bonitas communica-</i> <i>tiva. ibid. manifestatio.</i> ibid.d <i>Christi prædicatio.</i> 329.2.e <i>Christi pietas.</i> 330.2.e <i>Christi pietas ad subueniendum.</i> 344.2.d, <i>Sapientia.</i> 331.2.b <i>Christi diligentia.</i> 345.2.d <i>Christi reprehensio cur publica.</i> 347.2.a, <i>longanimitas.</i> 349.2.a <i>Christi duplex cognitio.</i> 357.1. d, <i>Doctrina efficacia.</i> 359.1.a <i>Christi gemina substantia.</i> 399.2.b <i>in Christi geneologia quid Lucas & Mathæus diff. rant.</i> 41.2.a <i>Christo appropinquantes.</i> 53. 2. c. <i>conuenit interpretatio</i> <i>Noë.</i> 213.1.a <i>Christum volenti inuenire tria necessaria.</i> 25.2.d, <i>Et</i> <i>quanam.</i> 26.1.a <i>Christum diabolus vnde tentauerit.</i> 42.1.d, <i>genera qua-</i> <i>tuor hominum sequuta.</i> 92.2.d <i>Christum perfectè sequendi qua impedimenta.</i> 61.2.e <i>ad Christum turba diuersas ob causas confluerunt.</i> 145.1.b <i>denotio.</i> 375.1.a <i>Columna gemitus.</i> 28.1.c,d <i>in Completorio Simeonis canticum.</i> 29.2.c <i>Comprehensio multiplex.</i> 303.1.d <i>Conceptio humana.</i> 320.2.c <i>Concipiendi modus triplex.</i> 11.2.b <i>Confessio multiplex.</i> 129.1.d <i>Confessionis vera propria que.</i> 191.1.c <i>Confracti qui.</i> 46.2.a <i>Confusio duplex.</i> 113.1.b <i>Consideratio spiritalis.</i> 60.2.e <i>Contemplationis apex mutos facit.</i> 8.2.e <i>Contradictio opposita caret medio.</i> 66.1.d <i>Conuiuia varia.</i> 178.1.a <i>Cornicula Aesopica.</i> 201.1.a <i>Creatoris immutabilitas.</i> 367.2.c <i>Crux quid.</i> 277.1.e <i>Crux Domini de quo facta ligno.</i> 337.1.b <i>Crucem baiulare quid.</i> 182.2.a <i>Cura in paranesi.</i> 78.1.c <i>Curandi modus.</i> 61.1.b <i>Curationis domus, Ecclesia.</i> 61.1.a,b</p>	<p><i>Dei veri argumentum.</i> 60.1.b <i>Dei ac diaboli potestas, vt sine medio.</i> 142.2.a <i>Deo grata deuotio.</i> 26.2.a <i>à Deo predicator missus, ex tribus probatur.</i> 107.1.e <i>de Deo nihil dicere possumus, nisi diuinitus inspirati.</i> 298.1.e <i>Dij fideles,</i> 375.2.d <i>Diabolus vnde Christum tentauerit.</i> 42.1.d. <i>pellitur scri-</i> <i>ptura.</i> 43.1.c. <i>dupliciter tentat.</i> 45.1.a <i>Diabolus semper nocendi cupidus.</i> 50.2.c. <i>peccatorum pa-</i> <i>ter.</i> 365.2.e <i>Diaboli spolia distribuit Christus.</i> 143.1.c <i>Diaboli ac Dei potestas, vt est absque medio.</i> 142.2.a <i>Dicere quid.</i> 249.1.d <i>Digitus Dei, quid.</i> 360.2.e <i>Dilectio que meritum non habeat.</i> 75.1.d <i>Dilectio duplex.</i> 92.1.b <i>Dilectio multiplex.</i> 394.1.b <i>Dilectio Dei perfecta quid requirit.</i> 130.2.d. <i>proximi.</i> 131. a,b. <i>gratuita.</i> 324.2.b <i>Dionysij dictum.</i> 424.1.a <i>Dipondius.</i> 152.1.a <i>Discipulus bonus.</i> 350.1.d <i>Discipuli Christi, non erant arctandi ad ieiunia.</i> 64. 1.d. <i>cur à Phariseis criminati.</i> 65.1.a <i>Discipulorum Christi instructio.</i> 67.1.c <i>Diuitia & voluptates comparate spinis.</i> 95.2.d <i>Doctor Euangelice scripture qualis.</i> 3.1.c <i>Doctoris Euangelici auditor.</i> 3.2.b <i>Doctrina auditoribus accepta.</i> 52.2.b <i>Dominica orationis diuisio, 181.a. argumentum.</i> 136.2.d <i>in Dominica oratione petuntur septem.</i> 1.2.b <i>Dominus.</i> 18.2.d <i>Dominus rogat Petrum.</i> 54.1.b <i>Dona septem.</i> 1.2.b <i>Drachma decima quid.</i> 188.1.b <i>Duodecim electio.</i> 67.2.d, 353.1.b <i>Duodenarius numerus, primus est abundans.</i> 109.2.c <i>Duodenarij numeri mysterium.</i> 355.1.c</p>
D.	
<p>D<i>Aemonum perditio gemina.</i> 50.1.d <i>Demonum arma.</i> 143.1.a <i>Decima oblatio.</i> 188.1.b <i>Denarius numerus.</i> 312.2.d <i>Desertum.</i> 52.2.c <i>Deuotio grata Deo.</i> 26.2.a <i>Deus vt pater noster.</i> 1.1.b. <i>multis modis loquutus.</i> 12.1.b <i>imitandus, vt pater filius.</i> 76.1.d <i>Deus p̄sulis dat calum.</i> 156.2.c. <i>cur de peccato puniat ho-</i> <i>mines.</i> 302.1.e <i>Deus in rebz quadrupliciter.</i> 310.2.e <i>Deus cur tentet.</i> 345.1.a <i>Dei nomen.</i> 1.2.d, <i>triplici notitia sanctificatur in nobis.</i> 136.2.e. <i>Dei regnum.</i> 2.1.b, 107.1.d <i>Dei cultus perfectus.</i> 31.2.d. <i>quadruplex ira.</i> 328. 2.c <i>aternitas immutabilis.</i> 346.2.b <i>Dei potestas.</i> 348.1. d, <i>pietas. Ibid. misericordia.</i> 349.2.e <i>Dei gloriam querendi exemplum.</i> 355.2.b, <i>amicitia magna</i> <i>felicitas est.</i> 465.2.c</p>	<p style="text-align: center;">E.</p> <p>E<i>Brietas an peccatum semper,</i> 318.1. a. <i>Tres habet gra-</i> <i>idus.</i> ibid.b <i>Ecclesia, domus curationis.</i> 61.1.a,b <i>Ecclesia tribulationes principales.</i> 212.1.b, <i>ritus.</i> 420.1.a <i>Ecstasis ex dilectione fit.</i> 295.2.b <i>Editio LXX. Interpretum.</i> 87.2.e <i>Electi facere tria debent.</i> 312.2.c <i>Eleemosyna qualis.</i> 36.2.c. <i>quibus, & à quibus danda.</i> 74.2.a <i>Eleemosyna efficacia septiformis.</i> 148.1.a <i>Emaus.</i> 284.2.c <i>Ephrem quid.</i> 382.2.b <i>Episcopus qualis.</i> 68.2.e <i>Essentia diuina identitas.</i> 396.2.d <i>Esuries.</i> 348.2.b <i>Euangelica doctrina.</i> 296.2.c, <i>est ad fidem ducenda.</i> 298.1.a <i>Euangelica historia quadrifariam de Christo loquitur.</i> 4.1.e <i>Euangelica doctrina auctores.</i> 297.2.b <i>Christus auctor</i> <i>immediatus.</i> 296.1.c <i>Euangelica scriptura doctor qualis.</i> 3.1.c <i>Euangelici doctoris auditor.</i> 3.2.b <i>Euangelistarum concordia.</i> 58.2.a, 297.2.b <i>Euangelistarum ordo.</i> 297.2.d <i>Euangelium.</i> 56.1.b <i>Euangelium hoc: Intrauit Iesus in quoddam castellum, &c.</i> <i>cur legatur in Assumpt. B. Virginis.</i> 134.2.e <i>Euangelium, quod legitur in festis Confessorum.</i> 157.2.c <i>in Euangelium Ioannis, intentio auctoris.</i> 298.2.e <i>Euangelij quadripartita distinctio.</i> 4.2.d. <i>secundum Ioan-</i> <i>nem diuisio.</i> 299.1.c. <i>honor.</i> ibid.d</p>
Eucha	

Operum S. Bonaventuræ.

<i>Eucharistia viuendi tribuitur actus.</i>	351.1.d	<i>Hydria sex quid.</i>	317.1.b, 318.1.d, & deinceps.
<i>Euge quid.</i>	232.2.c	<i>Hymnus de Dominica Passione, ex Fortunato.</i>	239.1.c
<i>Exactio debita qualis.</i>	37.1.b	<i>Hypocrysis unde nata.</i>	151.1.e
<i>Exemplaris causa.</i>	302.2.e	<i>Hypocrita.</i>	78.1.d
<i>Expositio mystica. 17.2.a. moralis.</i>	55.1.e		

F.

F <i>Ebrum effectus. 336.1.b. Fermentum.</i>	168.2.b
<i>Festuca.</i>	78.1.a
<i>Festum Purificationis.</i>	31.1.c
<i>Fides meretur intellectum.</i>	315.1.d
<i>Fidei virtus.</i>	305.1.b
<i>Fidei veritas.</i>	404.2.a
<i>per Fidem querenti occurrunt impedimenta.</i>	59.1.e
<i>Filius Dei vt indicat.</i>	341.1.d
<i>Filius alius à Patre.</i>	300.2.e
<i>Filius Dei humilitas excessiua.</i>	305.2.e, 310.1.b
<i>Filij Dei manifestatio. 312.1.a. Benignitas ibid. e. potestas in iudicando.</i>	340.2.c
<i>Filij generationis veritas.</i>	437.1.a
<i>in Filio Dei humanitatis veritas.</i>	325.2.b
<i>Filij sponsi Apostoli.</i>	63.2.a
<i>Fily, serui, & mercenarij differentia.</i>	191.1.c
<i>Finis duplex.</i>	304.1.b
<i>Flagellum à Christo cur factum.</i>	319.2.c
<i>Fœnum quid.</i>	345.2.a
<i>Forfitan quid.</i>	244.1.c
<i>Fortitudo.</i>	74.1.b
<i>Fortunari de passione Dominica hymnus.</i>	239.1.c
<i>Fragmenta quid.</i>	345.2.d
<i>B. Franciscus. 107.2.c. 108.1.b. 112.2.b.</i>	196.2.b
<i>B. Francisci ordinis calceamenta.</i>	125.1.c
<i>Frater natura pariter, & gratia.</i>	313.1.a
<i>Fugere quandolicitum.</i>	353.2.d

G.

G <i>abriel, fortitudo Dei.</i>	8.2.b
<i>Galilea</i>	273.1.d, 313.1.e, 344.2.b
<i>Gallina proprietas.</i>	173.1.c
<i>Gastrimargia nihil turpius.</i>	348.1.a
<i>Gazophylacij acceptio varia.</i>	250.2.e
<i>Genealogia sacra cur non recenseant mulieres.</i>	41.1.a
<i>Generationis filij Dei immutabilitas.</i>	437.1.b
<i>Genезareth stagnum seu mare Galilæe.</i>	314.1.c, 344.1.d
<i>Gentium curatio.</i>	82.1.c
<i>Gladus dicitur multis modis.</i>	415.1.e
<i>Gloria quid.</i>	343.2.a
<i>Gloria inanis.</i>	ibid.
<i>Gloria propria vt querenda.</i>	355.2.d
<i>Gloria vanitas reprehensa.</i>	72.2.a
<i>Grabatum.</i>	60.1.e
<i>Gratiam cur antecesserit lex.</i>	306.2.d

H.

H <i>eretici confutati. 316.1.a. Ibid. e. 345.2.e. 357.1.e</i>	
<i>Hereticorum insania obstruitur.</i>	317.1.e
<i>Hereticorum & paganorum confutatus error.</i>	351.2.b
<i>Hebraeorum malignitas.</i>	348.1.a
<i>Herodes quid.</i>	172.1.a, b
<i>Herodes omnes vocati, fuerunt mali.</i>	172.2.a
<i>Hierusalem quid.</i>	20.2.e, 28.1.b, 70.1.a
<i>Historia Evangelica de Christo loquitur quadrifariam.</i>	4.1.e
<i>Homo mense Martio conditus & redemptus.</i>	9.2.a
<i>Hominum genera quatuor Christum sequuta.</i>	92.2.d
<i>Hominum quinque differentia.</i>	234.2.e
<i>Hominum peruersitas. 325.2.c. Vilitas.</i>	327.1.a
<i>Hortus.</i>	470.2.b
<i>Humanitas assumpta per calceamentum notatur.</i>	309.2.c
<i>Humilitas Christi.</i>	33.1.b, 39.1.d
<i>Humilitas erga domesticos. 119.2.e. Erga extraneos. 120.2.b</i>	

I.

I <i>acobus quid.</i>	68.2.e, 69.1.d, 105.2.d
<i>Idoli forma distinctio.</i>	302.2.a
<i>Iericho quid.</i>	227.2.a, 229.1.a
<i>Iesus quid.</i>	41.2.c
<i>Ignorantia peccatum est in filium Dei.</i>	152.2.e
<i>Imagines sacra cur in templis.</i>	332.2.c
<i>Imperatores Romani, cur dicti Casares. 21.2.e, & Augusti.</i>	ibid.
<i>Impietatis consummatio gradus habet.</i>	86.1.d
<i>In principio erat.</i>	299.2.c, d
<i>Inaquaosa loca.</i>	143.2.a
<i>Indumenta Pontificalia.</i>	274.1.b
<i>Infidelium calamitas.</i>	340.2.a
<i>Infirmetas humana.</i>	326.2.d
<i>Instita.</i>	381.1.d
<i>de Intellectu questio.</i>	305.2.b
<i>Interpretum LXX. editio.</i>	87.2.e
<i>Interrogatio multiplex.</i>	312.1.c
<i>Ioannes quid.</i>	69.1.a, 105.2.d
<i>Ioannes Baptista cur dictus vox. 35.1.a. Angelus.</i>	87.1.d.
<i>Inter natos mulierum maximus.</i>	Ibid. 2.a
<i>B. Ioannes nidum posuit in diuinis. 295.2.a. an lux.</i>	304.
<i>1.c. lucerna.</i>	304.1.d
<i>B. Ioannes vox & lucerna.</i>	303.2.b
<i>Ioannis constantia. 86.2.c. Abstinencia. Ibid. d. Figura.</i>	299.1.b
<i>295.2.c. excellentia.</i>	299.1.b
<i>Ioannis nomen non humanitus impositum. 303.2.d. in do-</i>	306.2.a
<i>cendo artificium.</i>	306.2.a
<i>Ioannis zelus. 306.1.d. patientia. 307.2.d. humilitas. 308.</i>	2.b. dignitas priuilegialis. 423.2.b, 435.1.d
<i>B. Ioannis testimonij efficacia.</i>	311.2.e
<i>Ioannis doctrina officium. 87.1.b. necessitas.</i>	296.1.b
<i>B. Ioannis doctrina nuncupatio. 296.2.a. doctrina qualitas.</i>	297.2.e
<i>B. Ioannis Euangelij causa Efficientes, material. formal.</i>	295.2.d
<i>B. Ioannis Euangelij doctrina.</i>	298.1.c
<i>Iosaphat.</i>	211.2.e
<i>Iscariotes.</i>	383.1.e
<i>Iudea.</i>	70.1.a. & 2.a. 329.1.e
<i>Iudai signum cur peterent. 320.1.b. Et à Christo non obti-</i>	335.1.d
<i>nuerint. Ibid. cur increduli.</i>	335.1.d
<i>Iudaorum generatio tepida. 145.2.a. & frigida. Ibid. d. ma-</i>	307.2.d
<i>lignitas.</i>	307.2.d
<i>Iudaorum secte tres.</i>	321.2.b
<i>Iudeos non conti Samaritanis, quid.</i>	330.2.b
<i>Iudas quid.</i>	69.1.c
<i>Iudas cur electus inter Apolos:</i>	68.1.c, 353.1.c
<i>Iudicare penes quos.</i>	340.2.e
<i>Iudicium cum maturitate.</i>	45.2.d
<i>Iudicium vt à scriptura prohibitum.</i>	76.2.e
<i>Iudicium duplex.</i>	340.1.e
<i>Iudicium propœna.</i>	341.1.b
<i>Iudicium perueritur quatuor modis.</i>	356.2.c
<i>Iudicij perspicacitas.</i>	122.1.e
<i>Iudicij quatuor ordines.</i>	341.1.a
<i>in Iudicio quales erimus.</i>	341.2.b
<i>Iudicia quatuor.</i>	340.2.d
<i>Iustitia fames. 71.1.c. actus quid.</i>	246.2.c
<i>Iustitia vox.</i>	360.1.e

L.

L <i>Abore multiplex ordinatio.</i>	347.2.e
<i>Languentis patientia.</i>	337.2.b
<i>Languentes.</i>	337.1.e
<i>Latrones quid.</i>	277.1.a, e

Index Tomi Secundi,

<i>Lazarus quid.</i>	377.2.d, 383.1.c	<i>Israëlita verus.</i>	ibid.2.c
<i>Lepra quid.</i>	210.1.c	<i>Nathanaëlis vocatio.</i>	314.1.d, ibid.2.b, <i>humilitas.</i> ibid.2.a
<i>Lepra quid nolet.</i>	48.2.b	<i>Natiuitates duæ.</i>	322.1.c
<i>Lepra spiritualis.</i>	210.1.c	<i>Navis quid.</i>	346.2.d. <i>Multipliciter dicta.</i>
<i>Lepra morbus.</i>	58.1.a, b	<i>Naues.</i>	ibid.e
<i>Lex cur antecessit gratiam.</i>	306.2.d	<i>Necessitas quatuorplex.</i>	55.2.a
<i>Legis obseruanda præceptum.</i>	58.1.d	<i>Negatio trina Petri quid.</i>	112.1.c
<i>Libri plicatio, mysteriorum significat occultationem.</i>	46.2.d	<i>Nicodemus quid.</i>	270.2.c
<i>Loquela data homini propter tria.</i>	141.1.b	<i>Nicopolis.</i>	321.2.b. <i>Cur accesserit ad Christum no-</i> <i>ete.</i> ibid.c
<i>Lucas cur vsus prologo.</i>	5.2.b	<i>Noë interpretatio conueniens Christo.</i>	284.2.c
<i>Lucas & Matthæus in Christi genealogia quid differant.</i>	41.2.a	<i>Notanda septem.</i>	213.1.a
<i>Lucerna.</i>	146.1.c	<i>Numerus senarius mysterio plenus.</i>	101.1.b
<i>Lucris spes ex mutuo quæ damnata.</i>	76.1.b	<i>9.2.b. & primus per-</i> <i>fectorum.</i> 114.1.c. <i>Denarius.</i> 312.2.d. <i>Duodenarius,</i>	109.2.c
<i>Lumbi tripliciter præcingendi.</i>	157.2.d	<i>primus abundans.</i>	197.1.c
<i>Lupus quid.</i>	374.1.a	<i>Numerus quinquagenarius.</i>	353.1.c
<i>Lutum dicitur multipliciter.</i>	369.1.a	<i>Numeri duodenarij mysterium.</i>	315.2.d
<i>Lux de Luce vera questio.</i>	304.1.c	<i>Nuptiarum tempus, locus, & celebratio.</i>	

M

M <i>Agdalum.</i>	93.1.b
<i>Magister quatuorplex.</i>	323.2.b
<i>Malitia peccatum est in Spiritum S.</i>	153.1.a
<i>Malorum consuetudo.</i>	47.1.c
<i>Mala quæ inhaerent ex originali culpa.</i>	86.1.c
<i>Manhu.</i>	176.1.b
<i>Manichæi error.</i>	301.2.b
<i>Manichæorum hæresis cauenda.</i>	365.1.e, <i>obiectio confutata.</i>
<i>Ibid.2.b</i>	
<i>Manichæorum & Valentinianorum hæresis.</i>	305.2.d
<i>Marcion hæreticus confutatus.</i>	423.2.b
<i>Mare quid.</i>	344.2.b
<i>Maria quid.</i>	377.2.d, 383.1.c
<i>Maria stella maris.</i>	10.1.a, 28.1.a
<i>Martha quid.</i>	377.2.d
<i>in Marria conditus est mundus.</i>	9.2.a, <i>Homc creatus, &</i> <i>redemptus.</i> ibid.
<i>Mathematicorum error.</i>	334.2.a
<i>Matthæus quid.</i>	69.1.c
<i>Matthæi vocatio.</i>	61.1.d
<i>Matthæus & Lucas in Christi genealogia quid differant.</i>	41.2.a
<i>Medicus ut honorandus.</i>	103.2.c
<i>Mendacium multiplex.</i>	366.1.a
<i>Mercenarij.</i>	190.2.c
<i>Mercenarij serui, & filij differentia.</i>	191.1.c
<i>Messias.</i>	313.1.c
<i>Metreta bina.</i>	317.1.b, 318.2.a
<i>Militia sic ne probanda.</i>	37.1.c
<i>Militia vsus licitus quæ requirat.</i>	37.2.a
<i>Miracula Dei assidue viluerant.</i>	345.2.c. <i>multa silentio</i> <i>præterita.</i> 354.1.a, 357.2.a
<i>Miraculorum differentia.</i>	342.2.a
<i>Misericordia vera.</i>	132.2.a
<i>Misericordia perimit auaritiam.</i>	2.1.d
<i>Mons.</i> 113.2.e, <i>Quæ significet.</i>	114.2.a, 359.2.c
<i>Moralis sensus.</i>	51.2.b, c, 55.1.c, 68.2.b, 162.1.b, 172.2.c, 282.1.c
<i>Morum vniuersa disciplina tribus perficitur.</i>	31.2.c
<i>Mors duplex.</i>	367.1.c
<i>Mortui.</i>	123.1.c
<i>Mortui tres à Domino suscitati, quid.</i>	84.1.a
<i>Mulier quid.</i>	361.1.a
<i>Mundus mense Martio conditus.</i>	9.2.a
<i>Mundus trifariam dicitur.</i>	304.2.c
<i>Mundi bona omnia triplex tollit interitus.</i>	156.2.c
<i>Murmurare quid.</i>	185.2.c
<i>Mysticus sensus.</i>	23.1.d, 172.1.a, & 2.c, 256.2.c, 257.1.a

N

N <i>Aaman quid.</i>	48.2.b
<i>Nathanaël cur non in Apostolorum numero.</i>	314.2.d

O

O <i>Culus spiritualis.</i>	146.1.d
<i>Oleam quid nolet.</i>	359.2.d
<i>Olineti mons.</i>	359.2.d
<i>Operandi magnificentia.</i>	302.2.b
<i>Operis huius efficiens causa triplex.</i>	4.1.a. <i>Finis triplex.</i>
<i>Ibidem b. Generalis diuisio.</i>	5.2.e
<i>Opera perfecta quæ.</i>	342.2.b
<i>Opera facere vana gloria studio.</i>	354.1.d
<i>Oratio, quæ Deo placita.</i>	57.2.c. <i>solitaria sit, &</i> <i>elevata.</i> 67.2.a. & <i>assidua.</i> Ibid. b. <i>vocalis.</i>
<i>Orationis conditiones septem.</i>	267.2.c
<i>Orationis Dominica diuisio.</i>	1.1.a. <i>Argumentum.</i> 136.2.d
<i>in Oratione Dominica petuntur septem.</i>	1.2.b
<i>ex Originali culpa, quæ inhaerent mala.</i>	86.1.c
<i>Oues pascere, quid.</i>	434.1.d

P

P <i>Anis triplex,</i>	2.1.d
<i>Panes quinque, quid.</i>	345.1.c
<i>Papias.</i>	309.2.c
<i>Paralyssis.</i>	60.1.e, 61.1.a
<i>Paralytici sanatio.</i>	58.2.c
<i>Pascha quid.</i>	344.2.c
<i>Pascha quadruplex.</i>	390.1.d
<i>Passerum morbus caducus.</i>	152.1.c
<i>ex Passionis Dominica meditatione, triplex gladius animam</i> <i>nostram penetrare debet.</i>	30.1.d
<i>Passionem Christi diuersi diuersimodè affectarunt.</i>	264.2.c
<i>de Passione Dominica hymnus ex Fortunato.</i>	239.1.c
<i>Pastor legitimus.</i>	371.2.c
<i>Pastoris malignitas.</i>	372.1.d
<i>Patena abscondio quid.</i>	268.1.e
<i>Pater noster quomodo Deus.</i>	1.1.b
<i>Pater æternus, omnibus manifestus.</i>	299.2.c
<i>Pater & filius qualiter vita sunt.</i>	340.2.c
<i>Patris initialis æternitas.</i>	437.1.a
<i>Patris & filij essentia identitas.</i>	301.1.c
<i>Patientia commendatur.</i>	366.2.b
<i>ad Patriam via.</i>	111.1.b
<i>Pauperis nomen explicatum.</i>	201.2.b
<i>Paupertas.</i> 64.2.c. 71.1.a. <i>odibile bonum.</i>	125.1.c
<i>Paupertatis præconium.</i>	85.1.c
<i>Peccatores bifariam dicti.</i>	370.1.d
<i>Peccatum quatuor ex causis oritur.</i>	210.1.d. <i>Mors anima.</i>
<i>377.1.d</i>	
<i>Peccatum Ignorantia est in filium Dei.</i>	152.2.c. <i>Malitia</i> <i>in Spiritum S.</i> 153.1.a
<i>de Peccato cur Deus puniat homines.</i>	302.1.c
<i>Peccata quot remittantur modis.</i>	59.2.b. <i>Venialia quibus</i> <i>remittantur.</i> 220.2.b
<i>Peccatorum pater Diabolus.</i>	365.2.c
<i>Pelagianorum error.</i>	334.2.a

Pelicans

Operum S. Bonaventuræ.

<p><i>Pellicani proprietates.</i> 173.1.c <i>Percussionum genera diuersa.</i> 368.2.c <i>Persuasio quomodo fiat.</i> 298.1.c <i>Pes. Pedum excutere puluerem, quid.</i> 108.1.d <i>Petitiones quinque.</i> 136.2.c <i>Petitionum sufficientia & ordo.</i> 156.1.e & 2.b <i>Petrus quid. 105.2.d. à Domino rogatur.</i> 54.1.b. <i>cur vocetur beatus.</i> 315.2.a <i>Petri vocatio.</i> 312.2.e <i>Petri negatio trina quid. 270.2.e, confessio. 315.2.a, primatus. 111.2.d, humilitas.</i> 313.1.d, 434.1.a <i>in Petro quatuor figurata.</i> 313.2.d <i>Pharisæi simulatio duplex</i> 147.1.e <i>Pharisæi discipulos Domini quare criminati.</i> 65.1.a <i>Phase quot modis sumptum.</i> 251.2.d <i>Philanthropia, id est, humanitas, benignitas, seu misericordia.</i> 207.2.b <i>Philippus quid.</i> 31.2.a.b, 345.1.b <i>Philippi vocatio. 313.2.e, perfectio.</i> 314.1.c <i>Pinna.</i> 44.1.c <i>Piscatores.</i> 55.1.e <i>Piscina tres.</i> 337.1.e, & deinceps.e <i>Pluuie priuatio quid.</i> 48.2.a <i>Pœna martyrum non facit.</i> 71.2.d <i>Pœnitentia vere qua sint.</i> 99.2.d, 90.2.a <i>Pœnitentia status. 84.1.b, tres partes, intellecta per totidem mulieres.</i> 104.2.e <i>ad Pœnitentia desertum quot modis veniatur.</i> 42.2.b <i>Pontificalia indumenta.</i> 274.1.b <i>Porphyrij confutatus error.</i> 301.1.c <i>Porticus quinque, quid.</i> 337.1.d & 2.d <i>Psalmi centesimi noui commendatio.</i> 249.2.b.c <i>Preceptum triplex.</i> 106.2.e <i>Prædicandi forma.</i> 109.2.d <i>Prædicationis verbum.</i> 208.2.d <i>Prædicator prius habeat proprie salutis rationem. 21.2.b, omni vacet animi morbo. 53.1.e, Bonus. 54.1.e, à Deo missus, ex tribus probatur.</i> 107.1.e <i>Prædicatorum genera tria.</i> 121.1.a <i>Prædicatoribus exemplum.</i> 358.1.c <i>Prælatus fidelis & prudens, rarus.</i> 159.1.b <i>Prælatis & doctoribus exemplum.</i> 355.1.e <i>Premia diuersa promittit scriptura.</i> 72.1.b <i>Propositi mandatum nequaquam contemnendum.</i> 22.2.e <i>Principium sufficiens & indeficiens.</i> 302.1.b <i>Propheta dictus multipliciter.</i> 308.1.e <i>Propheta lucerna.</i> 341.2.d <i>Prophetia quid.</i> 331.2.d <i>nec Propositum, nec amor abscondi potest.</i> 13.2.b <i>Proprietates galline. 173.1.c, pellicani. Ibid. aquila.</i> ibid.1.a, 295.1.c <i>Profopœia.</i> 78.2.d <i>Proximus quis.</i> 132.2.a <i>Publicani.</i> 36.2.e <i>Puluerem pedum excutere, quid.</i> 108.1.d <i>Purificationis festum.</i> 31.1.c <i>Pusillos manet calum.</i> 156.2.c <i>Puteus multiplex.</i> 331.1.a</p>	<p style="text-align: center;">S.</p>	<p><i>Sabbatum legale spiritualiter obseruandum.</i> 64.2.d <i>Sabbati varia acceptiones.</i> 281.2.d <i>Sabbatis vacandum legi diuina.</i> 49.2.b <i>Sabelliani heretici.</i> 363.1.e <i>Sabellij error.</i> 396.2.d <i>Salis consideratio.</i> 184.2.d <i>Saluatorum numerus.</i> 181.2.c <i>Saluatoris dies triplex.</i> 367.2.e <i>Saluatoris bonitas dignatiua.</i> 396.1.b <i>Samaria.</i> 70.1.a, & 2.a, 329.2.a <i>Samaritana mulier, Ecclesie figura.</i> 330.2.a <i>Samaritane mulieris industria. 331.2.d, Sapiencia.</i> 333.2.a <i>Samaritanus.</i> 132.2.d <i>Samaritani. 329.2.d, recipiebant libros Moysis.</i> 330.2.d <i>Sanctitas immaculata.</i> 320.1.d <i>Sanctus ut quis apparere queat.</i> 149.1.e <i>Sancti dicuntur cali. 1.1.c, aquilis comparati.</i> 216.2.b <i>Sapientis opus duplex in docendo.</i> 42.1.b <i>Scandalum quando contemnendum.</i> 350.1.c <i>Scenopegia.</i> 353.2.e <i>ad Scholares thema.</i> 367.1.a <i>Scientia omnis, quis finis.</i> 296.1.b <i>Scriptura promittit premia diuersa. 72.1.b, est regnum Dei.</i> 94.2.d <i>Scriptura diabolus pellitur.</i> 43.1.c <i>Scrutari.</i> 343.1.a <i>Scrutari scripturas.</i> 343.1.b <i>Sedere quorum.</i> 46.2.d <i>Semper quid.</i> 217.1.a <i>Senarius numerus mysterio plenus. 9.2.b, primus perfectorum.</i> 114.1.c <i>Sensus allegoricus. 51.2.a, moralis. Ibid. b.c. 68.2.b, 172.2.c, 162.1.b, 172.2.c, 282.1.c, anagogicus.</i> 172.2.d <i>Sensus literalis.</i> 208.2.b <i>Sensus mysticus. 23.1.d, 172.1.a, & 2.c, 256.2.c, 257.1.a Sensus spiritualis. 27.1.d, 48.1.e, 63.2.d, 66.1.c, 68.1.e, 2.a, 83.2.d, 86.1.c, 98.2.d, 108.2.c, 126.2.e, 132.2.b, 141.1.a, 144.1.e, 158.2.a, 161.2.b, 172.1.d, 175.1.c, 210.1.c, 240.1.c, 256.1.e, 283.1.a, 337.2.c.</i> <i>Sepes quid.</i> 181.2.a <i>Septuaginta Interpretum editio.</i> 87.2.e <i>Sepulchrum, quasi semipulchrum.</i> 148.2.d <i>Sequi dicitur tripliciter.</i> 375.1.b <i>Serui filij, & mercenarij differentia.</i> 191.1.a <i>Serui cur ita dicti.</i> 231.1.d <i>Sichar.</i> 329.2.a <i>Sidon quid.</i> 70.2.c <i>Simeon cur Iesu parentibus benedixerit.</i> 29.2.e <i>Simeonis canticum in Completorio.</i> 29.2.c <i>Similitudo.</i> 115.1.b, 256.2.d, 258.1.b, 303.1.c <i>Simon Petrus quid.</i> 68.2.d, 69.1.e <i>Simonia & apostasia.</i> 164.1.c <i>Sitis multiplex.</i> 331.1.e <i>Sollicitudo.</i> 134.1.b <i>Sollicitudo apta ad philosophiam.</i> 344.2.a <i>Spice.</i> 64.2.e <i>Spiritualis lepra.</i> 210.1.e <i>Spiritualis oculus. 146.1.d, risus.</i> 71.2.b <i>Spiritualis sensus. Vide sensus spiritualis.</i> <i>Spiritualia carnalibus anteponenda.</i> 9.1.c <i>Spiritus quadrifariam dictus. 352.2.b Est à multis partibus.</i> 398.1.e <i>Spiritus immundus ab affectu.</i> 50.1.b <i>Spiritus audire vocem.</i> 323.1.a <i>Spiritus S. replet anima capacitatem solus. 7.2.d. cur in specie columba.</i> 311.1.e <i>Spiritus triplex apparitio.</i> 40.1.b <i>in Sponsi electione quatuor.</i> 327.1.e <i>Stultorum fatuitas.</i> 366.1.e <i>Superbia reprehensio.</i> 128.1.d, 343.2.a <i>Superborum declinandam alitia.</i> 367.2.d <i>Symphonia quid.</i> 193.2.b</p>
<p style="text-align: center;">Q.</p> <p style="text-align: center;">R.</p>		
<p><i>Q</i>uinquagenarius. 197.1.c</p> <p><i>R</i>efectionis necessitas & utilitas. 350.2.d <i>Regnum Dei. 2.1.b, 107.1.d. Est scriptura.</i> 94.2.d <i>Relinquere & renuntiare quid habeant differentia. 184.2.b Repetere suas res, trifariam contingit.</i> 74.2.d <i>Reprobatorum afflictio.</i> 204.1.a <i>in Requiem ingressurus festinet.</i> 13.1.c <i>Respondendum non asperere.</i> 356.1.b <i>Rete. multiplex.</i> 432.2.d <i>Retia.</i> 55.2.b <i>Risus spiritualis.</i> 71.2.b</p>		

Telonium

Index Tomi II. Operum S. Bonaventuræ.

	T.		
T elonium.	61.2.b	<i>Verbi diuini auditor.</i> 54.2.a. quadruplices auditores.	93.2.b
<i>de Templi adificatione.</i>	320.2.a	<i>Illud de cordibus nostris qua pellant.</i>	ibid e
<i>de Templis obiectio.</i>	332.2.a	<i>Verbis incarnati æternitas.</i>	299.1.e
<i>Tentatio multiplex.</i>	2.2.c	<i>Verbi coeternitas & omnipotentia coequalitas.</i>	ibid.e
<i>Tentatio utilis.</i>	137.2.e	<i>de Verbo increato duplex determinatio.</i> 299.1.c.	<i>De illo</i>
<i>Testamentum vetus & nouum quid.</i>	296.1.d	<i>vs peincipio effectiuo.</i>	301.1.e
<i>Testimonia quatuor.</i>	341.1.e	<i>Veritas dupliciter dicitur.</i>	365.2.d
<i>Testimonia operum.</i>	342.1.c	<i>Veritas quadruplex.</i>	467.1.d
<i>Tetrarcha quid.</i>	34.1.c	<i>Veritatis eruditio.</i>	350.1.e
<i>Theophilus quid.</i>	5.2.b	<i>Vestimenta cur Apostoli super asellum posuerint, alij verò in</i>	<i>via.</i>
<i>Thomas quid.</i>	69.1.c		237.2.b
<i>Timor.</i>	28.2.c	<i>Vestium mollities culpata.</i>	86.2.e
<i>Tolerantia.</i>	71.2.b	<i>Vestium diuisio quid.</i>	277.2.d
<i>Trabs.</i>	78.1.a	<i>Vigilia quatuor quid.</i>	158.1.d
<i>Tribunal quid.</i>	421.1.c	<i>Vipere proprietates.</i>	35.2.b
<i>Tristitia seculi mala.</i>	224.1.d	<i>Virginens venter cur beatus.</i>	144.1.e
<i>Tropologia.</i>	82.1.e. 208.2.c	<i>B. Virginis pietas.</i> 316.1.b. <i>Prudentia. Ibid. Patrocinium</i>	<i>apud filium.</i>
<i>Tropologia, & allegoria</i>	27.1.d		ibid. 2.d
<i>Turba diuersas ob causas confluerunt ad Christum.</i>	145.2.b	<i>Virtutis habitus.</i> 28.2.a. <i>mentalis perfectio consistit in tri-</i>	<i>bus.</i>
	145.2.b		31.2.e
<i>Turbatio.</i>	134.1.c	<i>Virtutes septem.</i>	1.2.c
<i>Turturis gemitus.</i>	28.1.c	<i>Vita æterna dupliciter habetur.</i>	340.1.d
<i>Tyrus quid.</i>	70.2.b	<i>Vita genus triplex.</i>	377.2.d
		<i>Vita austeritas, est sanctitatis interioris signum.</i>	7.2.c
		<i>ad Vitam æternam qua necessaria.</i>	340.1.e
		<i>Vnguentum triplex quid.</i>	90.2.b
		<i>Voluntas Dei.</i>	2.1.c
		<i>Voluntas triplex in Christo.</i>	341.2.a
		<i>Voluptates atque diuitia spiritus comparata.</i>	95.2.d
		<i>Votum triplex.</i>	52.2.c
		<i>Vox, cur Ioannes dictus.</i>	35.1.a
		<i>Vsura cur prohibita.</i>	75.2.d
		<i>Vtilitas duplex.</i>	397.1.b
			Z.
		Z elus qualis esse debeat.	519.2.e

F I N I S.

Index Tomo II. Osmia S. B. ...

Table with multiple columns listing items and their corresponding page numbers. The text is very faint and difficult to read.

FINIS

